ISSN 2229-547X

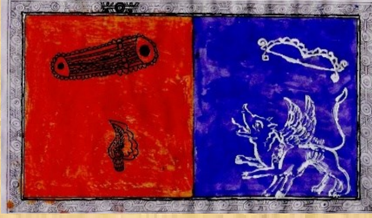
রিদেহ সদেহ ২৩

বচনামেক গদ্য–পদ্য লেখন ভাগ–৪

(রিদেহ www.videha.co.in/ পেটাব অংক ১–৩৩০ সঁ)

রিদেহ–সদেহ শৃংখনা– মৈথিনীক সর্বশ্রেষ্ঠ গদ্য আ পদ্যক একটা সমানান্তব সংকনন

রিদেহ মৈথিলী সাহিত্য আন্দোলন: মান্বষীমিহ সংস্কৃতাম্

রিদেহ– প্রথম মৈথিলী পাক্ষিক ঙা–পত্রিকা

ISSN 2229-547X VIDEHA

সম্পাদক: গজেন্দ্র ঠাকুব।

সম্পাদক: গজেন্দ্র ঠাকুব। Editor: Gajendra Thakur.

ISSN: 2229-547X
মূন্য : ভা. ৰু. ৩,০০০/- সংস্কবণ: ২০২২

Videha Sadeha 35: A Collection (Vol.IV) of Creative Maithili Writings in Prose and Verse e-published in Videha e-journal issues 1-350 at www.videha.co.in).

অনুক্রম

গদ্য-খণ্ড

আশীষ অনচিন্হার- বিজনেসমে অপ্পন নাম কবিতৌं, পনীভঞ্জ

বীরেন্দ্র কুমার যাদব- বাজদের মंডনক বাঁঠ ি ক চিত্রপব, কথা- নাহ আওব জিনগী

বিনীত উঁপেন- নঘ্কথা- নিমंত্রণ, দীর্ঘকথা- ঘোড় ীপব চঠ ি নের্ব হম ডিগ্রী, বিনীত উঁপেনক সাক্ষাকোব প্রবোঁধ সম্মান ২০০৪ সঁ সম্মানিত মাযানंদ মিশ্রসঁ

স্বজীত কুমাব ঝা- নেপানক বাষ্ট্রপতিক নেপানী প্রেম- নোককেं কিযা নহি পচি বহন ! , সंস্মবণ- মোবাঁগনক ঘণ্টী জেনা ককিয নহি বহন ছন, বিহাবোমে মৈথিনী— মৈথিনী- মিথিনাক বিধাযক সভ মৈথিনীমে সপথ নেনন্হি, নেপানোমে সপথ, নেপানমে মৈথিনী ভাষামে পঠাগ: উঁসোহ কম নিবাশা বৈসী, হোবীকে পবিবর্তিত কপ- জনকপ্পবমে মহামূর্খ সম্মনন, জনকপ্পবমে কোজাগবা মহোসের, মিনাপক নেন একটা আওব উঁপনব্ধী- দূ নাথক প্পবস্কাব, জনকপ্পবমে পাগে পাগ- পাগক ব্যবসাযীকবণ পব কিযা নহি সোচী ? , নঘ্কথা- ভৌজী

স্বমিত খানন্দ– ভাষ৺মানা, ভাবত–নেপানক মিথিনা হস্তশিল্প কনামে খসীম সম্ভারনা, খাচার্য স্ববেন্দ্র ঝা “স্বমন” জযন্তী–২০১০, খাচার্য বমানাথ ঝা খা প্রা. তংত্রনাথ ঝাক ভাষ৺মানা–২০১০

মনোজ ঝা ঝক্তি– মহোত্তবীক যূরাকে দেশর্যাপী খভিযান, খমব শৈহিদ দুর্গানন্দ জিনক সপনা ছন গণতন্ত্র, মৈথিনী দিরসমে রিভিন্ন কার্যক্রম সম্পন্ন, মিথিনা মহোসের খা একব উঁপনব্ধি, মহাশিরবাত্রী মেনা খা গাঁজাক র্যাপাব, মিডিযা সেন্টবক স্থাপনা

বমানন্দ ঝা "বম৺"– মৈথিনী নোক গীতক খরস্থা, নেপানমে মৈথিনী কথাক রিকাস ও প্ররৃত্তি

রৃষেশ চন্দ্র নান– নঘুকথা–গোনরাঁ

দুর্গানন্দ মংডন– নঘুকথা– পাবস, র্‌ঠ ি যা ফূসি, দুর্গানন্দ মংডনক সমস্ত মৈথিনক নেন বাখীক শুভকামনা

উঁমেশ মংডন– বোহনিযাঁ খাম, জেহন মন তেহন জিনগী, নির্মনীসঁ জনকপুব ধাম, করিনপুবক কথা গাষ্ঠী, সগব বাতি শ্রোতা কথা–সাগবমে ডুর্কী নগেনন্হি, স্বপৌনক কথা গোষ্ঠী: ৪ দিসম্বব ২০১০

ঝন্না জী– সামাজিক সবোকাবকেঁ ছবৈত মৈথিনী নঘুকথা, রিদেহক রিহনি কথা (নঘুকথা) রিশেষাংক (৬৭ম খংকক

মাদেঁ), কিএক থছোপ রঁনন থছি মৈথিনী নঘ্কথা রিধা, বিপোতজি

থনিন গৌতমক রাতনাপ তাবানন্দ রিযোগীক সংগ

তাবানন্দ রিযোগী– সাহিহ থকাদেমীক রিশেষ সমাবোহ (১৯.১১.১০) মে তাবানন্দ রিযোগীক রঞ্জব্য

গংগেশ গুংজন– নাট্য সাহেবঁক কিবানী

কিশেন কাবীগব– কিবীম নগাউঁ–ঝুঁহ চমকাউঁ, মূবহী–কচবী

সদ্রেন্দ্র ক্ষমাব ঝা– হিস্সক, ভৈযাবী, স্থানান্তবিত দোষ, থপ্রাসংগিক

মিথিনেশ ক্ষমাব ঝা– কানূন, দর্শন, কন্যাদানক চিন্তা, মহানগব–সংস্কৃতি

চন্দ্রশ্বেব খাঁ– কোঠা

ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষি– রিচাব টিপ্পণী

জিতেন্দ্র ঝা– কে বাখত কমানক গজ্জতি, নেপানক বাজনীতিক থবঁস্থাসঁ উঁপজন– গ্লানি, নর রিরাহিতাক নেন নর উঁমংগ নারঁএ এহন মধ্শ্রীরণি, কাঠমান্ডূ।

রিদেশীমে ভরিষ্য দেখৈত খছি রিদ্যার্থী, কাঠমান্ডূমেঁ কোহবঁব ঘব: বব নে কনিঞা তৈগযো বঁঠিঞা, পবম্পবাকে নিবন্তবতামেঁ প্ররাস বঁাধক নহি, ঙঁপষ্টৈত গাম বঁসাওত বঁাবঁা , মহাকরি রিদ্যাপতি খক্ষযকোষ

রিঁপিন ঝা– হৃতাবিষড্‌রস্ক্লজযেনমানরীম্... । (সফনতাক মূনসূত্র), প্রদেশী কেব রিকাস : এক চিন্তন (রিঁহাব–রিকাস সন্দর্ভ মে খানোচনামেক খভিরত্যিক্তি), হে হৃদযেশ্রবী: এক কটৌক্ষানোচন, কী নরঁ সান কী প্ববান সান.. ! , সমসামযিক সন্দর্ভ মে গাঁধীরিচাবক মহত্তা, মিথিনাঁচন খা রিঁহাব চ্নার, রিবাসত কেব সংবক্ষণ কেকব ঙঁত্তবদাযিত্ব ? , রিষরেনক সিঞ্চন, গ্বকশিষ্য পবম্পবা খাওব খাধ্নিকতা, বঁানমজদূব পব হমব নেখিনীক দৃষ্ঠি, কিছু পজবৈত প্রশ্ন, ভাবত–নেপান খাওব মিথিনাঁচন, মজদূব সঁ দূব মজদূব দিরস, শহীদ কহ চিতাকহ ধূঁখা ক খভিনাষা, পরঁক ’ঔচিত্যক ঙঁপেক্ষা’সরঁথা চিন্তনীয

খড ানন্দ যাদর– গদ্রমক রোঁবা

সদানংদ পাঠক– নঘ্‌কথা– স্বান রিমর্শ

প্রা. রীণা ঠাকুব– নঘ্‌কথা– পবিণীতা

সাকেতানন্দ– খাছে দিন পাছে গএ

নরেন্দ্র ক্মার ঝা- বেন নাগনসঁ জ্ভত ভাবত আ নেপান, ভাবতীয সামাজিক ব্যরস্থামে আগযো জীরন্ত অছি জাতি ব্যরস্থা- প্রা. শর্মা, প্রদেশমে নাগত চৌদহটা নর উঁত্যাগ সমূহ, অসোচৈম কএনক এহি দিস পহন- মিথিনাঁচনমে সেহো নাগত নর উঁত্যাগ, মতদাতা সভক উঁসোহ মধ্য সম্পন্ন ভেন তীন চবণক মতদান- বাজনীতিক দনক রেঁচৈনী রঁঢ় ানে অছি মতদাতাক চ্প্পী, বাহ্নক মিশন রিহাবসঁ রঁঢ়ন সত্তা আ রিপক্ষক পবেশানী:মিথিনাঁচনক ভূমিসঁ কাংগ্রেসক ঘরবাজ কএননি চ্নারী শংখনাদ, দূ রর্ষ পূবা কএনক মৈথিনী দৈনিক মিথিনা সমাদ

দেরশংকব নরীন- রিনাড়ি , মোটব সাগকিন

ডॉ. শৈফানিকা রর্মা- একাঁকী- একটা আব মহাভিনিষ্ক্রমণ, শৈতানক রাবিস, প্রতিরাদক স্বব

ভাবত ভূষণ ঝা- নঘ্ কথা- আমেরঁন

কপিনেশ্বব বাউঁত- অপ্পন গপ- কিছু রিহনি আ নঘ্ কথা [১. রংশী ২. উঁনহন ৩. থবথবী ৪. ভোগ ৫. ক্মাবি ভোজন ৬. কীর্তন আ সম্মেনন ৭. মূর্দা ৮. সতমাএ ৯. তকবীব ১০ পান ১১ মঞা দিরস ১২ ভূখ ১৩ রেঁথা ১৪ কিসানক পূজী ১৫ ছূআ-ছূত ১৬ কনিঘগক নির্ণএ]

প্রকাশ ঝা– বিশ্ব রংগমংচ দিবস: 27 মার্চ

অনমোল ঝা– বিনেশন–২, তংগ, ডেবাযন, পিছড়ল রাজ্য, এটেচমেন্ট, বঁচৈত চন্, দ্ঃখ, সমাজ, বিৰ্ষণ, ফর্জ, তেল, প্রশ্ন, পাপ, মাতা ও কুমাতা ভরতি, আঁখিক পানি, চিন্তা, বুদ্ধি, কংট্রোল, চিন্তন, বোধ

রামভরোস কাপড়ি 'ভ্রমর'– জট–জটিন (লোকনাট্য– রূপান্তর – রাম ভরোস কাপডি 'ভ্রমর'), নাটক–একাংকী ভৈয়া, অএলৈ অপন সোবাজ, রাজবিরাজমে মৈথিলী লোক সংস্কৃতি সংগোষ্ঠী সম্পন্ন

রাধা কান্ত মংডল 'রমণ'– মৈথিলী একাংকী– কনে হমহুঁ পঢ়ব

ঋষি বশিষ্ঠ– অন্হরজালী

নন্দ বিলাস রায– লঘুকথা– চৌঠচন্দ্রক দহী

ধীরেন্দ্র কুমার– লঘুকথা– অহীক লেল, জগদীশ প্রসাদ মংডলক উপন্যাস– "মৌলাইল গাছক ফূল"

জীবকান্ত– জগদীশ প্রসাদ মংডলক উপন্যাস "মৌলাইল গাছক ফূল"

বেচন ঠাকুর– বেটীক অপমান, ছীনবদেরী

অর্চনা কুমরি– অযাস, বিদ্বান (দাদীসঁ স্বনন কথাক পুনর্লেখন), রেঁটো

শিব কুমার ঝা 'টিল্লূ'– সমীক্ষা– সূর্যমুখী, মৈথিলী কথাক বিকাসমে গামক জিনগীক যোগদান, 'সমকালীন মৈথিলী কবিতা'ক সমীক্ষা, সমীক্ষা– মৈথিলী চিত্রকথা

গজেন্দ্র ঠাকুর– স্‌হস্র্‌ শীর্ষ্‌, জগদীশ প্রসাদ মন্ডল– একটা বাঁযোগ্রাফী, মৈথিলী গজল শাস্ত্র, মৈথিলী সমীক্ষাশাস্ত্র, বাঁন গুরু, একটা পত্র, মাএ–রেঁটোক মনোবিজ্ঞান, শাবদানগর

প্রোফেসর প্রেমশংকর সিংহ– মৈথিলী বাঁন কার্যধারা

দেবাংশু বসে– প্রগতিক রহস্য

পদ্য–খন্ড

ডॉ. **নবেশ ক্ষমাব ‘রিকন’**– কিছু খাজাদ গজন

স্বরৌধ ঠাক্ষব– নর রর্ষক বংগ, প্রযাস, প্রতীক্ষা

সতীশ চন্দ্র ঝা– সৌঁসে রিহাব এখনো রেহান

জীরকান্ত– ররনূ রনরয ছক্কা–সত্তা

বাজেশ মোহন ঝা– ঘ্বনা মোন পডৈএ

খবরিন্দ ঠাক্ষব– খাজাদ গজন–১–২

বরি ভূষণ পাঠক– কি ভেনএ একবা ?

প্ররীণ কশ্যপ– পৌরুষ পিশাচ

বাম রিনাস সাহ্– চৌরনিযা নেতা

মহাকান্ত ঠাক্ষব– সাহেব

ডॉ. **শৈফানিকা রর্মা**– স্মৃতি–শেষ, রঁচা খা র্যরস্থা, দেশ

সবোজ ‘খিনাডী’– গীত

শ্যামন স্বমন– কদ্রু কি ফূসি ৰঁজয ছী ?

কালী নাথ ঠাক্কব– দহেজ◌ রিবোধী বচনা

কিশন কাবীগব– দৌগন চনি জাএৰঁ গাম, খারিঁ গেন নর রর্ষ, ৰঁষ্টৈরাবা, একটা তহ ও ছনীহ, গনচোষ্টকা ৰঁব, নিখৈত বহী, নৰঁকনিযাঁ, কিডনী চোব, ৰঁীব জৰঁান, হমবো জীৰঁহ দিখ, হাকিম ভহ গেনাহ, পিযক্কব, দহেজ, দেশহক চিন্তা

নরীন ক্কমাব "খাশা"– মছব মছব, যাদ খৰঁৈএ ৰঁাৰঁাক নারা

মনীষ ঝা "ৰৌখাভাঙ"– ফহবাগযৈ পতাকা

ঋন্নী কামত– সমাজক রিডম্বঁনা

মৃদ্না প্রধান– ঙা ত ৰঁূন্মূ

বমা কান্ত ঝা– কী হোগত খছি কশ্মীবমে খাৰঁ, বহী বহী মোন পড়ৈ খছি গামক, হম কী হমব পহচান কী, মাতা কে চবণ কমনমে খাবতী প্রস্তুত, কী গনতী হমবাসঁ ভেন, রিৰঁাহ নে ভেন একটা সোগাতক সংগ ভেষ্টন, মিথিনা খছি নগবী, সৌবাঠ খছি হমব গাম, নাম স্বনীতা কপ খারিঁনতা খছি, নচাবী, ৰঁসন্ত খারিঁ গেন নর কানিযা সগবো গাছ ছা গেন

মনোজ কুমার মংডল- বুঁঠ়, কিসান

রুঁচন ঠাকুর- ঘবনী-রীসা

নন্দ রিনাস বায- খকান, প্রদূষণ বোকূ করিতা

গজেন্দ্র ঠাকুর- ঘৃণাক তবহবিমে/ বুঁঢ়ি যা ডাহী সংগ খছি, ঘড় া পূজা, নজবি নাগি জাগ ছৈ, ঠাঢ় নত্তীকেঁ পঢ় ৈত ছী, হমব খাকাংক্ষাক খগ্নি, উঁজাহিমে উঁপনাগত হম খা মাঁছ, রুঁকভছক খেনাগত হম খা ভীখূ, কটহাবী, ভাগ্যশানী, হাগকূ/ শৈনর্যূ/ টৈনকা/ ইবুঁন, কুল্ডনিযা ১-৪, করাঁগ, কতা ১-২, গজন ১-৪১ (ধাংগি রাঁট রুঁনেরাঁক দাম খগূরাঁব পেনে ছঁ)

শ্বেতা ঝা চৌধবী- মিথিনা চিত্রকনা

খন্বপমা প্রিযদর্শিনী- চিত্রকনা

শ্বেতা ঝা (সিংগাপ্বব)- চিত্রকনা

গ্বংজন কর্ণ- চিত্রকনা

ত্তনিশা প্রিযম-কিছু চিত্র

গদ্য খণ্ড

মৈথিলী ভাষা জগজ্জননী সীতাযাঃ ভাষা আসীত্ - হনুমন্তঃ উবাচ- মানুষীমিহ সংস্কৃতাম্

আকখর (অক্ষর) খম্ভা
তিহ্অন খেত্তহি কাঞি তসু কিত্তিবল্লি পসরেগ।
অকখর খম্ভারম্ভ জওঁ মঞ্চো বাঁন্ধি ন দেগ॥
[কীর্তিলতা প্রথমঃ পল্লবঃ পহিল দোহা।]মানে অক্ষররূপী স্তম্ভ নির্মাণ কএ ওহিপর (কাব্যরূপী) মংচ জঁ নহি বাঁন্হল জাএ তঁ এহি ত্রিভুবনরূপী ক্ষেত্রমে ওকর কীর্তিরূপী লতা (বল্লি) প্রসারিত কোনা হোযত।

আশীষ অনচিন্হাব

বিজনেসমে অপ্পন নাম কবিতৌং

মৈথিলীমে আমেকথাক নামপব জে বস্তু অবৈএ তগসঁ অরুচি ভেনাগ আরশ্যক, কাবণ প্রত্যেক আমেকথা এহন নাগত জেনা নেখক সহ হবিশ্চংদ্রক জেঠ বাঁনক হোথি। ওগ আমেকথা সরঁহক পাঁতি–পাঁতিমে ষডযংত্রক গংধ ভেঁটত। পঢ়ৈত–পঢ়ৈত এনা নাগত জেনা নেখক বঁহ্ত বাস তথ্য ছোড়ি দেনে ছথি। একব কাবণ জে আমেকথা নেখক অপন উঁজ্জবকা পক্ষ মাত্র দেখবৈ ছথি আ অপনা দ্বাবা কএন গেন কাবী অধ্যাযকেঁ ছোড়ি দৈ ছথি। তঁএ পাঠক ওঁনা ক' বহি জাগ ছথি আ হ্নকা রাগ্জানক অতিবিঞ্জ কিছু নৈ ভেটৈ ছনি।

মৈথিনী আমেকথামে "কতেক ডাবিপব " মহত্বপূর্ণ অছি ঋদা হমবা জনৈত মাত্র প্রতিক্রিযাসঁ জন্মন অছি। ১৯৯১সঁ ন' ক' ২০০০ ধবি একটা ব্রাম্হণ অধিকাবীকেঁ নানূ বাজমে কী–কী ভোগএ পড়নৈ তকব একভগাহ রিরবণ অছি ঐমে। একভগাহ ঐ দ্‌খাবে জে নানূ বাজমে কী–কী ফাএদা ভেনৈ তকব ঐ পোথীমে কোনো রিরবণ নৈ অছি। ওনা জঁ হমব ব্যক্তিগত রিচাব পূছন জাএ তঁ

ओ आमेकथा कम आ संस्मरण बेसी लागैए। एकेँ अतिरिक्त आर आमेकथा सभ उपलब्ध अछि जदा रश्र रोगसँ ग्रसित। ऐ ठाम ओहो गप्प मोन राखब जरूरी जे मैथिलीमे दलित आमेकथाक घोर अभाव। घोर अभाव की मने छलैहे नै।
जँ कोनो लेखक अपन आमेकथाक शुरूआत एना करथि "जीवन एगो संघर्ष होइत अछि, संघर्षमय होइत अछि। ऐ संघर्षमे किछो-किछो आगू निकलि जाइत अछि तँ किछो अप्पन जीवनमे बहुत पाछू छूटि जाइत अछि" तँ पाठककेँ बूझि लेबाक चाही जे ओ लेखक कोनो आन ग्रहसँ आएल छथि आ मैथिलीमे चलि अबैत उज्जवका पक्षरंना प्रसंशामेक आमेकथाक जमाना खमे होमए बंना छै। ताहूमे जँ लेखक आगू बठ ि कहथि जे "हम फेर रंगलोर चलि एलौं। ऐठाम काज भेटैल खानाक केटैविंगमे, रूक सरकहक कपड ा धोरा कइ काज भेटैल" तँ पाठककेँ स्वतः ओ बूझना जाए छलि जे ओ आमेकथा रास्तवमे आमेकथा छै।
संदीप कुमार साफी मैथिलीक युवा लेखक छथि आ विभिन्न आयामक संग मैथिलीमे एलाह अछि। "बैशाखमे दलानपर" कुल पाँच खंडमे बाँटैल अछि "आमेकथा खल्ड, कविता खल्ड, विहनि कथा खल्ड, लघुकथा खल्ड आ विचार बिन्दु खल्ड"। हिनक आमेकथाक कोनो अलग शीर्षक नै अछि जे की मैथिली लेल एकटा नव वस्तु अछि। ऐ आमेकथामे बहुत बास नव विचार अछि जदा हमरा बूझैत ओ दलित आमेकथा होइतो कोनो गरीब ब्राम्हणक आमेकथा सेहो अछि। उदाहरण लेल "किछु दिन बाद गामपर सँ हमर विवाहक बातचीतक समाचार

ঋাএন জে তূঁ গাম ঋারঁ২। ফবরঁবী–মার্চমে হম গাম গেনৌঁ। রাঁরূঁজীকেঁ কহনিযনি জে রিরাহমে জে দহেজ দেত২ ওগ দহেজসঁ ঋওব এক সানমে কিছু রুপৈযা ঋওব নগা ক২ রঁহিনক কন্যাদান সেহো ক২ নের্র। কিছু ভাড় া–রঁর্তন ঋওব ওগমে নগা দেরেঁ। ঙা সভ মজরূঁবী দেখ হমব রিরাহ ২০০২ মে ভেন.."। ঋার্র ঙা দেখূ রর্ণিত রিচাব মাত্র নেখক নৈ ভ' ক' পূবা পূবা সামাজিক রঁনি গেন ঋছি। ঋধিকাংশি মৈথিন ব্রাম্হণ রস্তু এনাহিতে করৈ ছথি। রেঁষ্টোক দহেজসঁ রেঁষ্টোক রিযাহ করৈ ছথি। ঐ রিচাব সরঁহক ঋতিবিজ্ঞ ঐ ঋামেকথামে রঁহ্ত বাস এহন ছোষ্ট ছোষ্ট রিচাব ছৈ জকব পবিধি পূবা সমাজিক ছৈ ঋা ঐ ছোষ্ট ঋানেখমে ওকবা হড় া ছাএর্র সংভব নৈ।

ঐ পোথীক পাঁচো খংডক রৈচাবিক পবিধি এক দোসবাসঁ জ্ড় ন ঋছি। কনে করিতা খংডক ঐ করিতা ঋংশ দিস দেখূ––

"ভাগ বৌ সপনো কতৌ সচ ভেনৈএ
মহীসক পীঠপব কদ্ধুঁ মংচ হোগএ"

ঐ পাঁতিমে ঋাএন রিরঁকেঁ দেখূ। কোনো পবংপবাসঁ ঋাযাতিত রিরঁ নৈ ঋছি ঙা । এহন রিরঁ ওহনে নেখক রঁনা সকৈএ জকবামে কহরী রঁনেরাঁক ক্ষমতা হোগ। সে ক্ষমতা ঙা নর নেখক দেখা বহন ছথি।
ওনা মৈথিনীমে ঋান ভাষা জকাঁ স্ত্রী রিমর্শ সেহো পসবি গেন ঋছি। ঋা তথাকথিত কিছু পুরুষ রস্তু সেহো ঋপনাকেঁ হৈশনক তহত স্ত্রী রিমর্শকাব মানৈ ছথি। সংদীপ জী সেহো স্ত্রীক উঁপব করিতা নিখনা হ্দা পূবা

খনগ মিজাজসঁ। কনে দেখন জাএ--

"মাবৈকে মন ঘবরানীকেঁ তঽ
কহৈএ সাগমে কিএ নে হবদী দেনহী"

মনে রিঁন্ক্ন ঠঠৈকা খা খনগঠ িরিঁরঁক প্রযোগ কব' মে
মাহিব ছথি ওা নেখক।
-কোনাকেঁ ব্ঁস্মাএরঁ পিযাস
রিন্বপ্ত ভঽ বহন খছি গনাব-------

ঐ পাঁতিকেঁ পঠ িতে হঠাত্ খাজ্ক পবিরেশী মোন
পড় ৈএ। এখন তঁ মাত্র ২০ ঠকে নীঠব পানি খছি
৩০ সান রাঁদ কী হএত ? ঐ করিতামে গনাব মাত্র
প্রতীক খছি।
--রঁহ্ত দিনসঁ খাগ-কাগ কবৈ ছী
জে একঠৌ মহীস নেরঁ
রেঁঠৌ-প্বতৌহ রাঁহবে বহৈএ
গামপব খসগব রৈঁসন নীক নৈ নাগৈএ.....

জঁ ঐ করিতাকেঁ পঠ িরৈঁ তঁ স্পষ্ঠ রূপেঁ পতা নাগত
জে একব নাযক খা নাযিকা গৈব ব্রাঁম্হণ খা গৈব কাযস্থ
বস্মক ছথি। খাগসঁ ১৩-২০ সান পহিনে মাত্র ব্রাঁম্হণ
খা কাযস্থ বস্মমে পঢ় াগন হোগ ছনৈ। হ্নদা খাজ্ক
স্থিতি ভিন্ন খছি খা তকবে উঁপজ খছি ওা করিতা।
একঠৌ নরকা মনোভূমিক করিতা থিক "মন নগনে বহি
গেন" সে ঐ দ্খাবে জে করি রিঁজনেস কবরাঁক গচ্ছা
বখনে ছথি। মৈথিন (খাস ক' ব্রাঁম্হণ খা কাযস্থ)

নৌকবী ক' নেত ক্ষদা রিজনেস নৈ কবত। গৌব ব্রাম্হণ-কাযস্থ তঁ গাম-ঘবমে সাগকিনকেঁ চিপ্পী সাষ্ট' কেব দোকান খোনি ক' ওতরেঁ কমা নৈ ছথি জতেক কী বাঁহবমে নৌকবীসঁ ভেষ্টৈ ছৈ। তঁএ ঙা করিতা হমবা হিসারেঁ ষ্টষ্টকা রিচাবক জন্ম খছি মৈথিনীমে। দেখন জাএ দূ পাঁতি--

রিজনেসমে খপ্পন নাম কবিতৌं
মিথিনাক খাগূ নাম কবিতৌं

পোথীমে রিহিনি কথা ও নঘ্ কথা খংড সেহো খছি ক্ষদা হমব খপন রিচাব জে নেখক কেব খামেকথা ও করিতাক সামনে হমবা ঙা দূনূ খংড ন্ন্ম্খান নাগন। হমব রিচাব জে সংদীহ্ন সাক্ষী জী জঁ করিতাপব গাঁহিকী নজবি বাখি বচনা কবথি তঁ মৈথিনীকেঁ ভরিষ্যমে নীক করি ভেষ্টতৈ। ঐ ঠাম ঙা মতনব্ নৈ জে ও রিহিনি কথা ও নঘ্ কথা খবাপ নীখৈ ছথি। ক্ষদা একষ্ট সমীক্ষকক তৌবপব হমবা নগৈএ জে সাক্ষীজীক করিতামে কিছু বাঁত জরুব ছৈ। খানোচক কেব কাজে ছৈ জে গশাবা কবৈ জে নেখক কত' স্বধাব ক' ক' নীক নীখি সকৈ ছথি রা কোন রিধামে মহাবত হাসিন ক' সকৈ ছথি।

পনৌভক্ত

ভোজ খএরাঁক নেন রৈঁসন ছনহ্ঁ। পাত পব ভাত, দানি খা দূ প্রকাবক তীমন খারি গেন
ছন। রাঁবিক সভ মনোযোগ সঁ পবসি বহন ছনাহ । এহী ক্রম মে এক গোষ্ঠ রাঁবিক
রঁজনাহ--

" এখন ধবি ফেকূ রাঁরূঁ নহি পহ্ঁচনাহ খাছি" ।
গপ্প স্বনতহি বমেশ রাঁরূঁ হবিয়ৌনখিন্হ--
"ঔতাহ কোনা পনৌ-ভক্ত ছথি নে। ঘববানীক পএব জতৈত হেতাহ" ।
স্বধীব ফেকূ রাঁরূঁক সমাঁগ ছনখিন্হ, ত্তবছি কএ রঁজনাহ---
পনৌ-ভক্ত ভেনাগ খবাপ ছৈক কী ?
জরাঁরঁ দৈত বমেশ কহনখিন্হ তখন রৈঁসন ছী কিএক জাউঁ খহ্ঁ।
এহি রেঁব স্বধীব গপ্প কে খোড়কে মোড় দৈত রঁজনাহ-
" ত কী খহাঁক সিদ্ধান্তক মোতাবিক প্রকষ পনৌ-ভক্ত

নহি ভএ রেখ্যা–ভঙ্গ রঁনি জাএ"
ঋা হ্নক রাক্য সমাপ্ত হোগতহি সপাসপক ধ্বনি শ্বরু ভএ গেন ।

রীবেন্দ্র ক্মাব যাদর, গ্রাম– ঘোঘড়বিযা, পোস্ট– মনোহপঞ্জী, ভাযা– নির্মনী, জিনা স্বপৌন

বাজদের মংডনক রাঁঠা ক চিত্রপব

মৌথিনী সাহিত্যক উত্গ্রষ্ট সংকনন রিদেহ পদ্দ ২০০৯–১০ পঠা খূব খ্শী ভেন । ঋনেকো বচনাকাবক সংগ মৌথিনী সাহিত্য জগতমে ঋাধ্নিকতাসঁ ওত প্রাত করি বাজদের মংডনজীক বচনা রর্ষ ২০০৯মে কোশীক রিভিষিকা জে ক্সহা ত্রাসদীক নামসঁ জানন জাগত ঋছি । ঋপন দেশ ধবি নহি কিন্ত্ত সমূচা রিশ্রক নোকক বোগযাঁ–বোগযাঁ ঠাঠ কএনক, সংচাব সাধনক রিভিন্ন মাধ্যমসঁ কোশীক মধ্য রঁসনিহাবক র্যথা–কথা জতেক ভোগনহ্–স্বননহ্ ওহিসঁ রেঁসী মংডন জীক বচনামে কোশী রীচ বহনিহাবক দর্দ মাত্র ছ: দৃশ্যমে দৃষ্টিগোচব ভেন ঋছি ।

মংডনজীক বচনা ৰুচিকব নাগন । এতেক দিন হিনকব বচনা হিন্দী সাহিত্যমে পঠৈত ছনহ্, ঋাবঁ

মৈথিনীমে হিনক বচনা মিথিনাক মাটি–পাি ন ঋা মিথিনামে বহনিহাব নোকক নেন হোমএ নগন। এহি নেন মংডনজী ধন্যরাদক পাত্র ছথি। ঋাশা কবৱ জে মৈথিনী সাহিত্যমে ি হনক বচনা ৰবাৰবি ঋাৰএ, হমবা সভকেঁ পঢ়ৰাঁক ঋৰসব ভেটএ ঋা হমব মৈথিনী সাহিত্য সমৃদ্ধ হ্ঋএ।

কথা– নাহ ঋাওব জিনগী

গ্যাবহ ঋগস্ত 2010ক কোনাহন ভবন সাঁঝ। ঋদন ঋা ঐন্দনক ঋারাজ কমন কিশোবেক ঋংগনাসঁ শ্বদ্ধ ভেন ঋা কম সমএমে ঙা দর্দনাক ঋা মর্মহিতক দৃশ্য সৌঁসে গাম পসবি গেন। কিযো ককবো ঢাঢ়স ৰাঁন্হএৰনা নহি ৰচন। সৰহক ঋাঁখিসঁ গংগা–যমুনাক ধাব জকাঁ জন ৰহএ নাগন। বধিযা ছাতী পীটি–পীটি কহ ৰাজৈত– “জৱান ৰেটীক ৰিঋাহ কোনা হোএত? ঋাৰ ঋসগবে হম কী কবৱ? বুঢ় সস্ববক গ্বজব কোনা কবাএৱ? হমব হীবা হমবা খোঁগছাসঁ হেবাএ গেন।”
দিনহিসঁ ধীযা–প্বতাক মন হর্ষিত ছন জে সাঁঝমে ভোজ খএৰাঁক নেন জাএৱ। চাবি ৰজিতহি কোশীক কছেব হুঋাটৈন গামক নোক সভ ঋপন–ঋপন ধীযা–প্বতাকেঁ সংগ কএ খএৰাঁক নেন ি তনজুগা ধাবমে ব্রহ্মাত্তব ঘাটপব নাহপব চঢ়য নাগন। ভোজ খএৰাঁক উসোহমে ঙা স্বধি নহি বহন জে ছোট নাহপব ৰেসী গোটে নহি চঢ়ি। ভোজ খএনিহাবক নাটমে সঁ এক গোটে নাহ

খেরঁএ নগন। রীচ ধাবমে নাহমে পানি হ্নএ নাগন। নোক সভমে ভগদড় মচি গেন। নাহ ড্রবি গেন। তিনঘণ্টা ধাব বাকস জকাঁ হ্নহরৌনে নোক সভকেঁ খপনা পেটমে সমরঁএ নগনীহ। খাগি জকাঁ ও খরঁব চাব্দ ভব পসবি গেন। চাব্দ ভবসঁ মোন খন্হাবিমে নোক সভ দোড়এ নগনাহ খা ক্ষণহিমে হঁসৈত মন্বখক নহাস পানিসঁ নোক সভ ছানএ নাগন। ভবি বাতি নোকসভ নহাস ছানিতে বহি গেন। ভোব হোগতহি নগবক নোক, পত্রকাব, সবকাবক খমনা-ষমনা ঘটনা স্থনপব পহুঁচএ নাগন। সৌংসে গাম ব্দদন-ব্রন্দন খাবাজসঁ ভবন ছন। কতহ্ সিযান, কতহুঁ রঁচা, রঁচীযাক নহাস পকড়ি নোক সভ কানৈত ছন।
কমন কিশোবক জবান রেঁটী হ্ননিযাঁ মাএ বধিযাসঁ কহনথিন্হ- "খহাঁ ধীবজ রাঁন্হু, জিনগীক ঠেকান থোড়রেঁ খছি জে কে কখন খা কোন রিধি মবতাহ। জনমক সংগহি মবণ নাগন খছি। হমবা সভকেঁ যএহ নিখন ছন। রাঁবূ জীক সংগ এতরঁএ দিনক ছন। এহি দ্নিযাঁমে সভ গোটে খপন-খপন ভাগ-তকদবীব নএ খাএন খছি।"
(খপূর্ণ)

রিনীত ঙঁপেন

নঘ্কথা– নিমংত্রণ

নীতাক একটা মেন সচিনক দিমাগকেঁ সোচৈক নেন মজর্বূব কঽ দেনকৈ। খাজ্ক রাঁজাবরাদক ঘগমে সংরঁধ এহনে ভঽ গেন ছৈক জে কাজ ভেনাক রাঁদ নোক এক–দোসবাকেঁ রিসবি জাগত খছি। সংরঁধ এহন রস্তু ভঽ গেন খছি জেকবা প্রযোগ কেনাক রাঁদ ছোড়হিমে নোক নীক রঁ্নৌত খছি। দূ গোষ্ঠৈক খংতবংগতাক মূন্য কিছু নহি খছি। কেকবোসঁ খপনত্ব মাত্র স্বার্থ নেন রঁনাওন জাগত খছি। সচিনকেঁ মোন পড় ৈ নাগন নূত্যাংগনা নীতাক দোস্তী খা খংতবংগতা।

....

ও জূনক মহিনা ছন জহিযা পহিন্বক রেঁব ও নীতাকেঁ

देखने छल। ओहि कान सचिन दिल्लीसँ ठामे दूर फरीदाबादमे काज करैत छल। ओ देशक प्रतिष्ठित एकटा अखबारमे रिपोर्टर छल। काजक संगे हुनका पढ़ै-लिखैमे बेसी मन लागैत छल। जखन ओ फरीदाबादमे छल तखन एकटा संस्था 'राइस ऑफ फरीदाबाद' नामक कार्यक्रम कएने रहै जइमे नीता निर्णायक रहिन आएल छल। संजोग छल जे ओहि प्रोग्रामकेँ करब कवरेजने सचिन अपन संस्थान दिससँ गेल छल। प्रोग्राममे नीतासँ ओकरा नीक जेकाँ भेंट तँ नहि भेलै मुदा सचिन ओकर फोन नंबर नऽ कऽ घुरि गेल। संगे कहि देलक जे काल्हि ओ फोन करत आ एकटा छोट सन इंटरव्यू लेत। दोसर दिन जखन आफिसक मीटिंग-सिटिंगक निपटेबा कऽ सचिन नीताकेँ फोन केलक तँ नीताक खुशीक ठेकाना नहि रहलै। गपे-गपमे सचिन जानि गेल जे ओ सेहो बिहारेक अछि। दिल्लीमे काकाक संग रहैत छलीह नीता। ओ दिल्लीक कथक केंद्रसँ कथकक प्रशिक्षण लेलक अछि। संगे-संग पूरा इंटरव्यू बड नीक भेलै जे दू दिन बाद अखबारमे छपलै।

भोरे-भोर जखन सचिन स्वतने छलाह तखने नीताक फोन मोबाइल पर अएलै। आँखिकेँ मिचने सचिन अपन मोबाइलपर नंबर देखि कऽ अनसा गेल आ साइलेंटमे कऽ देलक। किछु कान बाद फेरसँ मोबाइल टनटनाए लागल। ताधरि हुनकर निन्न टूटि गेल छलै।

-हेलो, के... ?

-हम नीता बाजैत छी।

-की, की हाल ?

–नीक अछि, आग समव अंग्रेज़ी छपन, अहाँक अखबारमे।
–हँ, से तँ अछि।
–आँय यौ, अहाँ तँ बड्ड नीक लिखैत छी।
–नहि, ओतेक नहि, जतेक अहाँ सोचैत छी।
–तखन कहियौ, दिल्ली कहिया आबि रहल छी।
नीता बाजि गेलीह।
–देखियौ, कहिया धरि आबैत छी, जहिया आएब, कहि देब। चन्द्र हम फोन बाखैत छी। एखन धरि बिछोनकेँ नहि छोड़ने छी।
–हँ, हँ, अहाँ जाउ, फ्रेश भऽ आउ।
–ओ.के. बाय।
–ओ.के. बाय।
ई तँ मात्र अबस्तुक गप छल जकरा बाद दुनू गोटेमे बाति-बिबाती गप हुअए लागल। एहि बीचमे नीता किछु प्रोग्राम करबाक लेल अमेरिका गेलीह। हुनका जागसँ पहिलुक साँझ सचिन फरीदाबादसँ दिल्ली आएल छल आ नीतासँ मंडी हाउसमे मिलल छल। मंडी हाउसमे ओहि समए राणी प्रकाशनक एकटा किताबक दोकान छल, जाहि ठामसँ कतेको किताब ओ किनने छल। नेनेसँ सचिनकेँ पोथी किनैक शौक बहै जे एखनो धरि छलै। अमेरिका गेलापर दू दिन नीता सचिनकेँ फोन केलक। जखन नीता अमेरिकामे छल तखने सचिनकेँ अपन आफिसक नबका बॉससँ सामान्य गपपर झगड़ा भऽ गेलै। सचिन तखन किछु बाजल तँ नहि मुदा ओहि गपक पाँचम दिन ओ नोकरी छोड़ि देलक। ओ आगबाक एकटा अखबार ज्वाइन कऽ लेलक। भवि ठेठी ओ सभ

दिन फरीदाबादसँ पाँच घंटाक रस्ता ट्रेनसँ कऽ आगरा जाइत छल। बादमे एकटा डेरा फरीदाबादमे आ एकटा डेरा आगरामे राखलक। एहि बीच नीता अमेरिकासँ घुरि गेल छल। दुनू मोबाइल फोनसँ भोर आ साँझ एक-दोसराक हालचाल लैत छल। एक बेर तँ एहन भेल जे एक महीनाक मोबाइल फोनक बिल एतऽ अएलै जतेक सचिनक दरमाहा रहै। कारण फरीदाबादमे जे मोबाइल फोन हुनका संग छल ओ आगरामे रोमिंगपर छलै। ओहिपर इनकमिंग अएलापर सेहो पाइ कटैत छलै।

दुनू खुश छल आ ओहि समएमे वैलेंटाइन डे एकटा एहन ‘डे’ बनि गेल छल जाहि दिन सभ प्रेमी एक-दोसराकेँ ‘विश’ करैत छल। संजोग छल जे तेरह तारीकक रातिमे सचिन दिल्ली आबि गेल छल, कोनो काजक लेल। ई गप नीताकेँ बुझल भऽ गेल छलै। ओ सचिनकेँ नाकोदम कऽ देलकै जे आइ अहाँ मंडी हाउसक रेस्टोरेंटमे आउ। भोर भेलापर सचिन भेँट करबाक लेल मंडी हाउस पहुँचलाह तँ नीता पहिनेसँ ओतऽ बाट ताकैत रहै। दुनू गोटे नास्ता कऽ चाह पीबि हाथ-हेलो करि कऽ बिदा भेल। साँझ खन जखन ओ आगरामे अपन ऑफिसमे काजमे लागल छल तखने नीताक फोन अएलै आ ओ हुकरा प्रपोज कऽ देलकै।

ओहि दिन नीता सचिनक जिनगीमे पहिल लड़की छल जेकरा ओ प्रेमक प्रस्ताव देने छल। ओकर दिमाग कनी काल लेल सुन्न भऽ गेलै जे ई की सुनि रहल छी। दोसर दिन पन्द्रह तारीख छल आ नीता ओकरा

দিল্লী থারৈক নেন জিদ কবএ নাগন। এখন ধবি সচিনকেঁ দিল্লী কাটি বহন ছনৈ থা ও দিল্লীক নাম পব নাক-ভৌঁহ সিকুড়ৈত ছন। ক্ষদা এহি গপক বাঁদ ওকবা তাজমহনক নগবী থাগবাসঁ রিবক্তি হোমএ নগনৈ। ও জিদিযা গেন ছন। দোসব দিন থপন বঁাসসঁ ছুট্টী মাঁগনক ক্ষদা নহি ভেটৈনৈ। ওকবা এতেক তামস উঠনৈ জে ও নোকবী ছোড়ি কহ দিল্লী বিদা ভহ গেন। নহি থাগাঁক সোচনক থা নহিযে পাছাঁক জে দিল্লীমে থাগূ কী কবৰ। থানী একেটা গপ মোনমে ছনৈ জে থাৰ ওকব জিনগীমে নীতা থারি গেন ছৈ, কিছু নে কিছু তঁ কৈযে নেত।

দিল্লী থএনাপব ওকব শুরু ভহ গেনৈ দ্বাবি-দ্বাবি ভটকৰ থা ঘূমৰ থা তাকৰ নোকবীক নৰ ঠিকানা। এহি বীচ সচিনকেঁ গোসাঁগ ভহ গেনৈ। জহি দিন ওকব জন্ম দিন ছন ওহী দিন ও গোসাঁগক কাবণ বৌখাবসঁ জড়ি বহন ছন। এহি দিন পহিলুক বেব দিল্লীক শিকবপুবক ডেবাপব নীতা ওকবা দেখৰা নেন থাএন ছনি। সচিনকেঁ সভ কিছু একটা সপনা সন নাগৈত ছনৈ। ওহি দিন গপে-গপ মে সচিন নীতাসঁ পুছিযে দেনথিন।
'নীতা, থহাঁ হমবাসঁ দোস্তী কিঐ কবৈনে চাহি ছী।'
'থহাঁমে হম একটা কিছু পাবৈত ছী, জে হমবা নীক নগৈত থছি।'
'দেখিযৌ নীতা, জিনগী বড পৈঘ থছি, হমন এখন ছী বেবোজগাব। হমবা সংগে থহাঁ খুশী নহি বহি সকৰ।'
'ও সভ ছোড়ি দিযৌ। সে কহৰ তখন তঁ হম তঁ নূহ কবৈত ছী। জখন কোনো কার্যক্রম ভেটৈত থছি

तखने हम कमाइत छी। से ताहि हिसाबें हम तँ अहूँसँ बेसी रोजगार छी।'

ई कहि कऽ नीता ठठा कऽ हँसि देलक। नीताक तर्क आ गोसाँइ भेलापर मना करबाक बादो देखैले आइत पप सचिनक आमोमे बसि गेलै। ओ सोचै लगलाह जे गोसाँइक कारण दुनियामे कतेक लोक मरि गेल। हुनकर नीक दोस्ती छाँहि काटैए। ई छूतिक बीमारी छिऐ तखनो नीता हुनका देखबा लेल आएलि। ई कतेक सोचै बला पप अछि।
समए बीतैत गेल, दुनूक दोस्ती प्रगाढ़ भेल गेल। एहि बीच सचिनकें एक ठाम नौकरी लगलै करीब दू मास नहि बीतल होएतैक जखन ओकरा फेर नीक अखबारमे नौकरी भऽ गेलै। पी.एफ कटै लगलै, नीक दरमाहा भेटै लगलै। एहि बीच एक दिन जखन सचिन दिल्लीक पश्चिम-विहारमे नीताक घर गेलाह तँ ओ नीताकें चुम्बनक प्रस्ताव रखलखिन तँ ओ मानि करीब दुनूक करीब लाल-लाल भऽ गेलन्हि।

एहि बीच दुनू एक-दोसराक पूरक भऽ गेल छल। जतए सचिन नीकसँ अपन ऑफिसमे काज करैत छल ओतए नीता बान-उँसेर, विहार-उँसेर आ आर कतेक कार्यक्रमक नीकसँ आयोजन कएलक। संगे-संग दुनू खूब घुमैत छल। कहियो सचिनक डेरापर नीता आबि जाइत छलि तँ कहियो नीताक घरपर सचिन पहुँचि जाइत छल। दुनू गोटेकें निन्न एक दोसराकें शुभ-रात्रि करबाक बादे आबैत छलै। नीताक सभटा मेल सचिन आपरेट करैत छल।

𑒁𑒧𑒵𑒞𑒮𑒩𑒏 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒢𑒰𑒧𑒲 𑒮𑓂𑒏𑒴𑒪 𑒪𑒹𑒪 𑒢𑒲𑒞𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒣𑓂𑒩𑒼𑒖𑒹𑒏𑓂𑒙 𑒦𑒹𑒙𑒪𑒻। 𑒍 𑒍𑒞𑒋 𑒖𑒰𑒋 𑒪𑒑𑒪𑒲𑒯 𑒂 𑒥𑒱𑒠𑒰 𑒏𑒩𑒥𑒰𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒮𑒔𑒱𑒢 𑒢𑒄 𑒠𑒱𑒪𑓂𑒪𑒲 𑒮𑓂𑒙𑒹𑒬𑒢 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔𑒪 𑒕𑒪। 𑒍 𑒔𑒱𑓀𑒞𑒱𑒞 𑒕𑒪 𑒖𑒹 𑒖𑒰𑒯𑒱 𑒪𑒛𑓃𑒏𑒲𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒍 𑒋𑒞𑒹𑒏 𑒮𑒧𑒋 𑒥𑒩𑒥𑒰𑒠 𑒏𑓄 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒪 𑒮𑒹 𑒍𑒏𑒩 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲𑒮𑒿 𑒖𑒰 𑒞𑒿 𑒢𑒯𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒪𑒻। 𑒑𑒣𑒧𑒹 𑒮𑒔𑒱𑒢 𑒏𑒯𑒱 𑒠𑒹𑒪𑒐𑒱𑒢–

'𑒯𑒹 𑒢𑒲𑒞𑒰, 𑒋𑒯𑒢 𑒣𑒰𑒑𑒪 𑒪𑒼𑒏𑒏𑒹𑒿 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒠𑒹𑒐𑒢𑒹 𑒕𑒱𑒌 𑒖𑒹𑒏𑒩𑒰 𑒥𑒳𑒗𑒪 𑒕𑒻 𑒖𑒹 𑒄 𑒍𑒏𑒩𑒰 𑒢𑒘𑒱 𑒦𑒹𑒙𑒞𑒻 𑒞𑒏𑒩𑒰 𑒥𑒰𑒠𑒼 𑒍 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱।'

𑒣𑒞𑓂𑒩𑒏𑒰𑒩 𑒯𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒮𑒔𑒱𑒢 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒑𑒣 𑒋𑒯𑒢 𑒂𑒮𑒰𑒢𑒲𑒮𑒿 𑒏𑒯𑒱 𑒠𑒻𑒞 𑒕𑒪 𑒖𑒹 𑒏𑒏𑒩𑒼 𑒧𑒼𑒢𑒏𑒹𑒿 𑒞𑒲𑒞 𑒏𑓄 𑒠𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒄 𑒍𑒏𑒩 𑒂𑒠𑒞𑒱 𑒥𑒢𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒩𑒯𑒻 𑒖𑒹𑒏𑒩𑒰 𑒍 𑒔𑒰𑒯𑒱𑒨𑒼 𑒏𑓄 𑒢𑒯𑒱 𑒥𑒠𑒪𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒞 𑒕𑒪।

𑒄 𑒑𑒣 𑒮𑒳𑒢𑒱 𑒏𑓄 𑒢𑒲𑒞𑒰 𑒍𑒏𑒩 𑒯𑒰𑒟 𑒣𑒏𑒛𑓃𑒱 𑒪𑒹𑒪𑒏 𑒂 𑒁𑒣𑒢 𑒂𑓀𑒑𑒳𑒩𑒏𑒹𑒿 𑒍𑒏𑒩 𑒂𑓀𑒑𑒳𑒩𑒧𑒹 𑒤𑒿𑒮𑒰 𑒏𑓄 𑒏𑒯𑒪𑒏–

'𑒮𑒔𑒱𑒢, 𑒋𑒢𑒰 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒏𑒱𑒌 𑒥𑒰𑒖𑒻𑒞 𑒕𑒲। 𑒖𑒹 𑒦𑒑𑒫𑒰𑒢 𑒔𑒰𑒯𑒪𑒏 𑒞𑒿 𑒯𑒧 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏 𑒦𑓄 𑒖𑒰𑒑𑒥।'

'𑒞𑒐𑒢 𑒏𑒲 𑒯𑒧𑒩 𑒧𑒩𑒝 𑒯𑒼𑒋𑒞। 𑒋𑒏 𑒠𑒱𑒮 𑒒𑒩𑒏 𑒪𑒼𑒏 𑒩𑒯𑒞, 𑒠𑒼𑒮𑒩 𑒠𑒱𑒮 𑒯𑒧𑒩 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧।'

𑒄 𑒮𑒳𑒢𑒱 𑒪𑒰𑒑𑒪 𑒖𑒹 𑒢𑒲𑒞𑒰𑒏 𑒠𑒹𑒯𑒧𑒹 𑒖𑒰𑒢 𑒢𑒯𑒱 𑒕𑒻𑒏। 𑒍𑒏𑒩 𑒧𑒳𑒿𑒯 𑒔𑒳𑒣 𑒩𑒯𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒂 𑒍 𑒋𑒏𑒙𑒏𑓂𑒏𑒲𑒮𑒿 𑒮𑒔𑒱𑒢𑒏 𑒧𑒳𑒿𑒯 𑒠𑒹𑒐𑒋 𑒪𑒰𑒑𑒪। 𑒞𑒰𑒡𑒩𑒱 𑒬𑒞𑒰𑒥𑓂𑒠𑒲 𑒙𑓂𑒩𑒹𑒢𑒏 𑒮𑒲𑒙𑒲 𑒥𑒰𑒖𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒂 𑒠𑒳𑒢𑒴 𑒑𑒼𑒙𑒹 𑒋𑒏-𑒠𑒼𑒮𑒩𑒏 𑒑𑒩𑒰 𑒧𑒱𑒪𑒱 𑒥𑒱𑒠𑒰 𑒪𑒹𑒪𑒏। 𑒖𑒰𑒡𑒩𑒱 𑒙𑓂𑒩𑒹𑒢 𑒢𑒄 𑒠𑒱𑒪𑓂𑒪𑒲𑒏 𑒋𑒏 𑒢𑓀𑒥𑒩 𑒣𑓂𑒪𑒹𑒙𑒤𑒰𑒩𑓂𑒧𑒮𑒿 𑒢𑒱𑒏𑒪𑒱

नहि गेल ताधरि सचिन चलैत ट्रेनकेँ देखैत रहि गेल।

सत मानू तँ दुनू गोटेक बीच प्रेम तकरा बादे बढ़ल। अमृतसर तँ नीता चलि गेलि मुदा कोनो दिन नहि बीतल होएत जाहि दिन भोर आ रातिमे स्वतएसँ पहिने फोन नहि करथि। आठ दिन बीतल, एना लागैत छल जेना आठ बरख बीति गेल छल। बादक बजे राति तँ छोड़ि दियौ चारि बजे भोर सेहो नीता फोन करैत छल। जेखनकि ओ जानैत छल जे तीन बजे सचिन आफिससँ आबैत अछि।
अमृतसरक डी.ए.वी. कॉलेजक छात्र-छात्राकेँ ओ नृत्य सिखाबैत छल। ओकर कोरियोग्राफी क्षमताक आकलन एना कऽ सकैत छिऐ जे ओहि साल डी.ए. वी. कॉलेज ऑल इंडिया इंटर कॉलेज कंपीटिशनमे पहिल रहल। जखन ओकर सिखायल टीम एनाउंस भेल छल, नीताक आँखिमे पानि आबि गेल छल। सचिनसँ फोनपर गप करबाक लेल ओ ब्याकुल भऽ गेल।
ठामसँ बाहर निकलि ओ फोनपर कहलक,
'हेलो। सचिन अहाँकेँ बुझल अछि ?'
'की ?'
'हमर टीम देशमे फर्स्ट आएल छल। जहिना विजेताक एनाउंस भेल तहिना प्रिंसिपल सभ लोकक आगू मंचपर बजा लेलक।'
'ओहो। की गप अछि, अहाँकेँ मेहनतिक फल भेटि गेल।'

'हँ, से तँ अछि' तखने सचिन हँसी–ठठ्ठा कएनक।
'कदा अहाँ जेकबासँ प्रेम करैत छी से ओ बिजन्टै नहि मोगत तँ की मोगत ?'
'हँ, अहाँक संग नहि भेटैतए तँ ओ नहि भऽ सकैत छल'– सकुचाएत नीता फोनपर राँजनि।
'एहिमे हमर की योगदान अछि ? अहाँक मेहनति अछि।'
देर बाति भऽ गेल छल। नीताक प्रेमक अंकुरण ओकर मोनमे भऽ रहल छलै।
अन्तमे राँजन–
'आग अहाँक मोन पड़ि रहल अछि।'
'किए ?'
'किएक तँ हम अहाँसँ प्रेम करैत छी ।'
 'चलू अहाँ खेनाग खा कऽ जा कऽ स्वति जाउ, भोरेसँ कार्यक्रममे लागल छी ।'
एकर राँद दूनू गोटै फोन राखि देलखिन।
दूनू गोटै कैबियरकेँ नऽ कऽ सीबियस रहथि। सचिन एहि राँच नीताक रेरॅसागटै रॅना देलखिन। सभटा फोटै खीचारैंक लेल नीता सचिनक संग दिल्लीक लोधी गार्डेन गेल छल। जेना–जेना सचिन कहनक तेहने– तेहने फोटैग्राफर फोटै खिचनक। सभटा फोटै हुनकर रेॅरसागटैपर धऽ देलखिन्ह। एहि राँच फोर्ड फाउँडेशनक फार्म भरैक आरेदन निकलल। अहाँकेँ रॅता दी जे जिनका फोर्ड फाउँडेशनक अन्तस्नात स्कॉनवशिप भेटैल अछि ओ दुनियाक कोनो संस्थानसँ एम.ए. क पढ़ाग कऽ सकैत अछि। सभटा पाग संस्थान दैत अछि।

सचिन अप्पन तँ नहि मुदा नीताक फार्म भरि देलखिन। संजोग एहन जे पहिल्के लिस्टमे नीताक चयन भऽ गेल। नीताक सफलता सचिनक सफलता छल। दुनू गोटे खुशी भऽ गेलाह आ घरक लोक सेहो खुशी भऽ गेल। भोरसँ लऽ कऽ रातिमे सुतै धरि पचासो बेर फोनसँ सभटा गप दूनू एक-दोसराकेँ बतारथि। दुनू झगड़ा खूब करथि मुदा प्रेममे कोनो कमी नहि आएल। सचिन तँ हुनका पर एकटा कविता लिखने रहथि। दुनू दिल्लीक मंडी हाउससँ लऽ कऽ लक्ष्मीनगर, मयूर विहार फेज तीन, रमेशनगर, पश्चिम विहार आर कतेक ठाम जाइत छलाह।

एहि बीच नीताक स्तनमे दर्द रहए लागल। हुनका डर भऽ गेलन्हि जे ब्रेस्ट कैंसर भऽ गेल छनि। दिल्लीमे ओ अपन काकाक संग रहैत छल से हुनका ई गप नहि कहि सकल। ओ सचिनकेँ ई गप कहलन्हि। नीता चिंतामे रहए लागल जे कैंसर भऽ गेल छन्हि। आब जिनगी तँ उंगलीपर गनैक गप अछि। ओ डाक्टरोसँ देखबैक पक्षमे नहि छल। मुदा सचिन अप्पन जिदपर नीताकेँ एस्कार्ट अस्पताल लग होली फैमिली अस्पतालमे देखाबैक लेल लऽ गेल। सचिनक कहब छलनि जे होली फैमिलीमे देखा लेब। नहि किछु भेटैत तँ ठीक, नहि तँ दोसर अस्पतालमे देखाएब।

दुनू गोटे अस्पताल गेलाह मुदा किछु नहि भेटैलन्हि। डाक्टर कहलखिन जे 'पीरियड' क आगू-पाछू भेलासँ एना भऽ जाइत अछि। किछु दिन बाद ठीक भऽ

जाएत। नीता डॉक्टरक एहि गपसँ संतुष्ठ नहि भेल। ओ किछु दिन धरि परेशान रहलि आ एकटा प्रधान दोस्तक संग 'सर गंगाराम अस्पताल' मे जाँच करौलनि। दू दिन धरि भाग-दौड़ कएलनि आ सचिनकेँ ओतए आबैसँ मना कऽ देलखिन। ओतऽ जाँच भेल आ रिपोर्ट पहिल्लके जेना रहल।
अहाँ ई गप मानू वा नहि मानू आ अपना सभक समाज सभमे भऽ जाएत अछि तँ मोन संतुष्ठ नहि होएत अछि। जखन कोनो डॉक्टर समाजक खूब पाइ लैत अछि आ खूब आडंबर देखाबैत अछि तँ अपना सभकेँ लागैत अछि जे ई नीकसँ इलाज केलक। आर जखन कोनो डॉक्टर इलाज कम खूब खर्चाएत करबैत अछि तँ हम ई बुझैत छी जे ई डॉक्टर बैसल व्यस्त अछि तहिसँ ई नीक डॉक्टर अछि। ई गप सत्ता होएत अछि आ देशमे 90 प्रतिशत डॉक्टर नौटंकी करैत अछि। नीता ओहि समाजसँ छल जे एहि गपकेँ नहि बुझैत छल। सर गंगाराम अस्पतालमे जखन पाइ खर्च भेल तखन हुनका संतुष्टि भेलन्हि जे हमर इलाज भेल। एहि बीच दुनू गोटेक घरक लोग ब्याह करैक लेल गप शुरू कएने छल। सचिनक घरक लोक ब्याहक लेल कएक गोटेक संग गप चलौलक आ पसीन नहि पड़लैन। दोसर कात नीताक ब्याहक लेल सेहो गप चलैत छल। दुनू एक-दोसराकेँ सभटा गप कहैत छल, दुनू एक-दोसरासँ प्रेम तँ करैत छल, आ रियाहक लेल चुप छल।

এহি ৰীচ ভগৱান জানএ জে কী ভেন। নীতাক ৰাত–ব্যহাব ৰদনি গেন ছন। কোনো নে কোনো গপপব ও সচিনসঁ ঝগড়া কঽ নৈত ছন। সচিন তখন তঁ নহি কিছু ৰাজৈত ছন। ঘব এনাক ৰাদ ওকব আঁখিমে নোব আবি জাগত ছন জে জকবাসঁ ও প্রেম কবৈত অছি, ও এনা কিএ কবৈত অছি। নীতা আৰ এহন ভঽ গেন ছন জে বিকশাপব, ঔঁটৈপব, মেট্রোপব জতএ মৌকা ভেটৈত ছন ও সচিনসঁ ঝগড়ৈত ছন। জখন সচিনসঁ কাজ পড়ৈত ছনৈ তখন ও নীক ভঽ জাগত ছন ঝ্দা কাজ ভেনাক ৰাদ মীন–মেখ নিকানৈত ছন। নোকক আগূ সচিন নগ এনা ও বহএ নাগন জে ওকবা নহি চিন্হৈত অছি।

জূনক মাস ছন জখন নীতাকেঁ ফেব অমেবিকা জএৰাক ছনৈ। এক মহীনা বহৈক ছনৈ আ কতেক কার্যক্রম ছনৈ। দূ দিন পহিনে ও সচিনকেঁ অপ্পন ঘব ৰজৌনখিন। হ্নকব পবোক্ষমে জে সভটা কাজ হোএত, সভটা কাগজ, এতএ তক তক জে অপন সাগন কঽ খানী চেক দঽ দেনক। ঘবমে কিযো নহি ছন। দূনূ গোটা খূৰ এক–দোসবাক প্রেমমে ডূমি গেন ছন। সংগে খেনাগ খএনক। তকব ৰাদ অপ্পন–অপ্পন কাজক নেন কনাঁট প্লেস পহুঁচি কঽ ৰিদা ভঽ গেন। দুনূক ৰীচ সংৰধ তহিনা ছন। কখৈন ঝগড়া ভঽ জাগত কিযো নহি জনৈত ছন। হঁ একটা গপ জরূব ছন জে ৰিনা নাগা দূ সানসঁ বাতিমে স্বতৈসঁ পহিনে নীতা ‘গ্বড নাগট’ ক সংদেশ মোৰাগনসঁ জরূব দৈত ছন। কহিযো ‘আগ নব যূ’ আ ‘আগ কিস যূ’ ক মৈসেজো ভেজ দৈত ছন।

জাহি দিন নীতাকেঁ অমেরিকা জএবাক ছল ওহি ভোর ও সচিনকেঁ অপন ঘরপর বজৌনখিন। জখন সচিন নীতাক ঘর পহুঁচলাহ তঁ ও ফোনসঁ টৈক্সীরনাসঁ গপ কঽ রহল ছল। ও কহি রহল ছল জে এয়রপোর্টসঁ ওকরা এক গোটাকেঁ নঽ কঽ ক্ষখর্জীনগর জাএ পড়তৈ। ক্ষদা নীতা সচিনকেঁ দেখিতহি তুরংত ফোন রাখি দেলক। সচিন এহি গপকেঁ অনঠিযা দেলক। দুনূ গোটে সংগে চাহ পীবি কঽ ঘরসঁ বহরেলাহ। নীতা কহলক জে হুনকর কাকা এয়রপোর্ট ছোড়এ লেল জএতাহ। তাহিসঁ ও অপন কাজ করএ। ওকরা কোনো দিক্কত নহি হোএতৈক।

নীতাকেঁ নাষ্ট্যে রৈলে সেংটর জেবাক ছলৈ আ সচিনকেঁ অঁফিস। শিকাগোক হোটলক টিকট নীতাক মেলসঁ নিকালি কঽ, দঽ কঽ ও শিকরপ্পরক দোস্তক কমরামে আরাম করৈ লেল আরি গেল। দোস্ত সংগ গপ করৈত সচিনকেঁ নিন্ন আরি গেলৈ। ও ওতএ স্বতি গেল। নিন্ন খুজল তঁ সাঁঝক চারি বজৈত ছল। হুনকর অঁফিস সাঁঝ ছহ বজেসঁ ছল। ফটাফট তৈযার ভঽ কঽ অফিস লেল রিদা ভেল তঁ নীতাকেঁ কঽ ফোন লগৌনখিন। আরাজ কোনো প্রুরুখক আএল–

'হেলো'

'হেলো কে'

'নীতাসঁ গপ কররাক অছি'

'ও তঁ এতএ নহি অছি'

'তঁ কতএ অছি'

'অহাঁ কহু, কী গপ অছি আ কে বাজৈত ছী'

‘হম সচিন ৰাঁজৈত ছী, অহাঁ কে’
‘হম সমবেঁদ্র, নীতা তঁ ঘবপব অছি, হম ঘব পহুঁচি কঽ অহাঁসঁ গপ কবৰাঁ দেৰ’

ঞা স্বনি কঽ সচিনক তামস সাতম আসমান ছবৈঁ নাগন। ওকবা নহি বহন গেনৈ–
‘অহাঁ ঝূঠ কিঐ ৰাঁজি বহন ছী’
‘হ্নকা হম কিছু কান পহিনে কনাঁট প্লেসমে ছোড়ি কঽ আএন ছী’
‘ও ঘব কতএসঁ পহুঁচি গেন’
‘হম ঘব পহুঁচি কঽ অহাঁসঁ গপ কবাৰৈত ছী’

কহি সমবেঁদ্র ফোন কাটি দেনক। সচিন খূন ঘোঁটি কঽ বহি গেন। ক্ষদা ওকবা অঁাফিস জএৰাঁক বহৈ সে ও চনি গেন। অঁাফিস পহুঁচি ওকবা মোন নহি নাগনৈ। কনী দেবীমে নীতাক ফোন আএন। খূৰ তমসাএন জে ফোন উঠাবৈঁ ৰনাসঁ এনা কিঐ ৰাঁজনিঐ। এহি গপপব সচিন আব তমসা গেন। দূনূ গোটামে ঘোব ৰহস ভেনৈ। নীতা অপন ঘুংঘরুক সম্পত খাগত বহি গেন জে ও ওকবেসঁ প্রেম কবৈত অছি। দূনূ গোটামে তাধবি ৰহস হোগন বহন জাধবি নীতা হবাগ জহাজপব চঢ়ি গেন। সচিনকেঁ ৰৈসী তামস এহি গপক ছন জে সমবেঁদ্ৰ কিএ নীতাকেঁ ছী নেন হবাগ অভ্রা গেন ছন। সচিনকেঁ সভসঁ ৰৈসী তামস এহি গপক ছন জে আগূ ৰনা নোক কিএ ঝূঠ ৰাঁজৈত ছন। নীতাক একটা ঝূঠ ঞা ছন জে ওকব চাচা ওকবা এযবপোর্ট ছোড়ৈ নেন জাএত আ গেন ছন সমবেঁদ্র। আ ঝূঠ ৰাঁজৈৰনা নোকক সংগ ও এযবপোর্ট গেন। ওকবা মোনমে ও গপ আরি

गेलै जे भोरमे नीता फोनपर करैत छल। म्युजीकमे समरेंद्र रहैत छल।

आर साफ-साफ सभ किछु सचिनकेँ बुझएबामे आबैं लागल।
अगिलका गेलाक बाद आठ दिन तक नीताक कोनो फोन नहि अएल। ओहि बीच सचिनकेँ हैदराबाद जाए पड़लै, रहिनकेँ पहुँचाबैक लेल। हैदराबादसँ दिल्ली आबैक रस्तामे ओ छल जखन नीताक फोन आएल। ओ कहलक-
'सुन्नु सचिन, हम समरेंद्रसँ ब्याह कऽ रहल छी, घरक लोककेँ ओ पसीन अछि।'
'अहाँ जनैत छी जे की कहि रहल छी'
'हँ, अहाँक संग हमर जिनगी नहि कटि सकत, आब हम निर्णय लऽ लेलहुँ'
'आर, हम की कहू। अहाँ जे निर्णय लेने छी ओ नीके होएत'
'अहाँ नीकसँ बहू, खुशी रहू आब हम की कहि सकैत छी।'- सचिन रजनाह।
'सदा, अहाँ नीक काज नहि कएलहुँ। समरेंद्र नीक आदमी नहि अछि'
'अहाँ हुनका लऽ कऽ किछु नहि कहू'
'हँ, हम तँ कहब किएक तँ ओ झूठ बाजैत अछि। आ हम नहि चाहब जे हमरासँ जे लड़की प्रेम करैत छल से कोनो झूठाक संग जीवन जिऐ।'

ई सुनि नीता अपनाकेँ रिसबि गेल। ओ तमैस कऽ

जतेक श्राप आबैत छलै से ओ आ सचिनकेँ देनक। सचिन स्वनि कऽ काँपै लागल जे नीता ओकरा एतेक श्राप कोना दऽ रहल अछि।

सचिनक फ्रेंडक अखाड़ स्वाद गेलै, कोनो बँकार बाँहर नहि आबैत छलै। ओ आसूसँ एतबेँ कहलक–
'गिफ्रक श्रापसँ गाए नहि मरैत अछि आ अहाँ अप्पन श्राप अपनहि लग राखू, हम नहि लेबँ, जखन जरूरत होएत लेने जाएब अहाँ।'
कहिके फोन राखि देनक।
एहि बीच नीता अमेरिकासँ घुरि गेल छल। दूनू एक–दोसरक सच्चाँ समान घुरा देनक। दूनूमे गप बँद भऽ गेलै। सचिन अपनाकेँ असगर अनुभव करए लागल आ कल्पना कऽ अपनापर नियंत्रण राखलक। दोसर किछो रहितए तँ पागल भऽ जैतए।

एहि बीच एक दिन सचिनक मोबाइलपर नीताक फोन आएल–
'हेलो सचिन'
'हँ'
'केहेन छी अहाँ'
'जी, नीक छी। अहाँक बात भऽ गेल। समर्पेंद्र मरि गेलाह।'
'ओह, अहाँ की कहि रहल छी'
'हँ, अहाँ आब खुशी भऽ जाउ'
'अहाँ झूठि बाजि रहल छी, एना नहि भऽ सकैत अछि'
'हँ, ई सत अछि'

‘কোনা ভেল ওা গপ’
‘অহাঁক শ্রাপ হমরা লাগি গেল’
‘হম তঁ অহাঁকেঁ কোনো শ্রাপ নহি দেলহুঁ, অহীঁ দেনে ছলহুঁ’
‘হঁ, তঁ সভটা হমরা পরল’
ওা গপ সুনি কঽ সচিন জতএ ঠাঢ় ছল ওতহি ঠাঢ় রহি গেল। ওকরা নহি ফুরল জে ও কী বাজে।
‘সচিন আজুক বাদ অহাঁ কহিয়ো হমরা ফোন নহি করব। হম অহাঁক সংগ কোনো সংবংধ নহি রখৈত ছী।’ ওা কহি নীতা ফোন কাটি দেলখিন।
সচিন সোচএ লাগল জে ওা কী ভঽ গেল। হুনকাসঁ জে প্রেম করৈত ছল ও আগ এতেক দূর ভঽ গেল ছল জে চাহিয়ো কঽ ও কিছু নহি কঽ সকৈত ছল।

ঋদা, সমএ সভকেঁ অপনা তরহে জীবাক যোগ্য বনা দৈত অছি। সভ লোক কানক মোহরা অছি আ শীতবংজক প্যাদাসঁ অলগ কেকরো অস্তিত্ব নহি অছি। সময বীতৈত গেল আ সচিন আগ একটা অখবারমে নীক পোস্টপর পহুঁচি গেল অছি। অসগরে জখন রহৈত ছল তখন নীতাক যাদ ওকরা তংগ কঽ দৈত ছল। তাহি লেল ও হরদম অপনাকেঁ ব্যস্ত রাখৈত ছল। নীতাসঁ দূর ভেলাক বাদ এখন ধরি ও তীনটা কিতাব লিখ লেলে ছল। এহি বীচ নহি তঁ নীতা ওকরা কহিয়ো ফোন কএলক আ নহি সচিন নীতাকেঁ কেলক।

....

आग कएक सान बाद नीताक संस्थान मेनसँ नीता सचिनकेँ अपन कार्यक्रमक निमंत्रण पठेने छल। मंडी हाउसक एन.टी.जी. सभागारमे मंगल दिन साँझमे नृत्क कार्यक्रम अछि। आग सोम दिन अछि।
तखने सचिनक मोबाइल फोनक घंटी बाजल। दोसर तरफ ओकर ब◌ॉस छल।
'जी सर'
'सचिन, अहाँकेँ आइ साँझमे न्यूयार्कक फ्लाइट पकड़हि पड़त। एखन दू बाजि रहल अछि, साँझ छह बजेत टिकट आबि जाएत। जल्दीसँ घर जा कऽ तैयार भऽ जाउ। ओतए अहाँकेँ तीन दिन धरि संयुक्त राष्ट्रसंघक अधिवेशनकेँ संबोधित करए पड़त। भारत सरकार एकमात्र अहाँकेँ अपन प्रतिनिधि बना कऽ पठा रहल अछि।'
फोन राखि सचिन अमेरिका जाए लेल तैयार होमए लेल मेन रोड कऽ आफिससँ बिदा भऽ गेल।

दीर्घकथा- घोड◌ा पिर चढ◌ि लेबॅ हम डिग्री

जे कथाकार नहि छथि ओ कोन आ केहन कथा लिखत, एकर ठेकान तँ किओ नहि कऽ सकैत अछि। यदा

যরা পীঢ় িকেঁ দেখি ক২ কোনো কথা নিখর্ব সংভর নহি খছি খাজ্ক কানমে। তকব রাঁদো কিযো হ্নকা ন২ ক২ নিখৈত খছি তঁ কহি সকৈত ছী জে ও সভণ্টা ফ্গস নিখি বহন খছি। একবা মাদে হমব গু তর্ক খছি, জে যরা খছি ও কেনা র্ন্মতা জে ও সতমে যরা ছথি যা নহি। জখন এহি ভাবত মে ৪০ র্বখক র্ন্ঠ জে.পী. যরাক নেহত্ব ক২ সকৈত খছি, জীরনক খাখিব কানমে দেশমে সংপূর্ণ ঞাঁতিক রিগূনি ফ্কি সকৈত খছি, তখন যরাক উঁম্রক কী সীমা মানৈত খছি কিযো। নেনামে জখন স্কূন জাগত খছি তখন সভ সোচৈত খছি জে ক াঁনেজমে খূর্ব উঁছন-ধক্কা কবর্ব। ক াঁনেজমে গেনাপব নাগৈত খছি জে কবিযব র্বনা নের্ব তকব রাঁদ তঁ খপন জিনগী খছি খাওব জখন কবিযব র্বনি গেন, র্ব্যাহ ভ২ গেন তকবা রাঁদ দ্নিযা সূন্নৈ নাগৈত খছি। জখন জিনগীক গু পবিভাষা খছি তখন যরাক কোন কথা নোক সভকেঁ স্বনাওন জাগত খছি। মাঁ-রাঁপক সপনা, ভাগ-র্বহিনক গহ্বাক খাগূ খপ্পন সপনা তঁ খধূবে বহি জাগত খছি। যএহ হান তঁ খানোকক ছন। হ্নকব নজবিসঁ দেখিযৌ তঁ ও কহিযো যরা ভেন যা নহি স্বযং নহি জানৈত খছি। একটা খাওব গপ, এহি কথাক শীর্ষকপব এখন নহি জাউঁ। খহাঁ তঁ জানতে ছী জে র্ব্যাহ কবহি নেন নড ়কা ঘোড়িপব রৈসি ক২ রাঁবাতী জাগত খছি। ক্ষদা খার্ব হমবা গু নহি কহরৈঁ, 'খাঁয হো, হমবামে তঁ নড ়কা ঘোড়িপব রৈসি ক২ র্বাবাতী নহি জাগত খছি। গু কোন গপ খহাঁ ক২ বহন ছী'। এহি গপমে হম এতেরৈঁ টৌ কহর্ব জে খহাঁক রিবাদবীমে গু রিধি নহি

হোগত অছি, একবামে হম কত্তৌসঁ দোষী নহি ছী। কিএক তঁ জিনকব জাতি, বংশমে জে ভেল আযল অছি, আহি বিধিকেঁ হটৌযবঁ 21ম শতাব্দীমে বঁড় কঠিন গপ অছি। ফেব এহো গপ অহাঁ হমবা নহি কহি সকৈত ছী জে কত্তৌ ঘোড়ী পব চঠি কঽ ডিগ্রী নেল জাগত অছি। তঁ স্বনূ এ, জে গপ ঠৈক, 'ঘোড়ী পব চঠি নেবঁ হম ডিগ্রী', এ হমব নহি অছি। এ গপ আনোক বাঁবূ হমেশা কহৈত ছলা।

আনোককেঁ অহোঁ তঁ নহি জানৈত ছী। ও, ও আনোক নহি অছি জকব অর্থ বোশনী হোগত অছি। ও, ও আনোক অছি জে মাঁ, পিতা, বঁহিনক কাবণ অপ্পন সপনাকেঁ ঘূবিমে জবা কঽ আসট্রেনিযাক ব্রিসবঁনমে বহৈত অছি। পিছলা তীন বঁবখসঁ ও অপ্পন দেশ নহি আযল অছি। ওতয তীন শিফ্টমে কাজ কবৈত অছি। হুনকা নীন নহি হোগত অছি। নাগৈত অছি জে হুনকা নহি স্বতবাঁক বীমাবী ভঽ গেল ছনি। হ্মদা আনোক বাঁবূ একটা জিংদা মশীন অছি জে অপ্পন সপনাকেঁ মাবি কঽ নোকক সপনাকেঁ যথার্থমে বঁদনহি নেল কাজ কবি বহল অছি। হুনকব জিনগীক কথা মনমধাবক এহল নাবক কথা অছি জকবা কোনো দিশা নহি দেল জাগত অছি। মাঁ-পিতা হুনকব জিনগীক খেবনিহাব অছি, জেনা ও চাহতা, ওহিনা হুনকব দিশা ভঽ জাএত।

ছত্তীসগঠক বাজধানী অছি বাযপুব। ওহি শহবমে একটা মোহল্লা অছি শংকবনগব। এতয পিতা বঁড় মনোযোগসঁ এক-এক পাগ জোড়ি কঽ ঘব বঁনৌনে

बहथिन। आनोकक पैतृक घर तँ भिंड-म्रैना नग बहनि। जतौका जंगनमे कहियो डकैतक बाज चलैत बहै। पिता, के.जी.ऋशिराह, फूड कॉरपोरेशन ऑफ इंडिया मे काज करैत बहथि। हुनकर ब्यांह भोपाल भेल छल। दूटा बँचा छल। पहिलुक आनोक आ दोसर बेटी किनू। दनू पढ़ाईमे खूब तेज। म्दा बायप्पवमे बहैक कावण हिन्दी माध्यममे पढ़ाइ लाग भेल छलनि। तहिसँ हुनकर अंग्रेजी कमजोर छल।

माँ-पिताक सपना छल जे हुनकर बेटा खूब पढ़ि-लिखि कऽ बँडका आदमी बनि जाए । गाँव केनहि कानमे माँ सोचथिन जे हमर बेटा सी.ए. बनि कऽ नाम कमाबै। ताहिसँ हुनकर एडमिशन बी.कॉममे कएबा लेल जिद पकड़ि लेनखिन। एकटा बेटा ओहिनो माँकेँ बेसी दुलाक लोगत अछि। आखिवकाव माँक जिद मानल गेल आओर आनोक बी.कॉम मे एडमिशन लऽ लेलक। बी.कॉम मे नीक मार्क्स अएलै आओर सी.ए. क तैयारी लेल आनोक दिल्ली आबि गेलाह.
दिल्लीक पूर्वी इलाका लक्ष्मीनगर सी.ए. क गढ़ मानल जाइत अछि। एतय कतेक सी.ए. केँ तैयारी करबैक लेल कोचिंग संस्थान अछि, अंगुरीपर गिनलो नहि जा सकैत अछि। आनोक एकटा नीक कोचिंग संस्थानमे एडमिशन लेलक। कामर्स तँ नीक लागैत छल हुनका म्दा सी.ए. बनैक कोनो चार्म नहि छल। कोचिंग करैत, एक-दू बेर ओ परीक्षा देलक म्दा ढ़ाइ लाकक तीन पात बहल। ओहिनो हर बँरख पाँच पर्सेंट तँ सी.ए.क बिजल्टे

হোগত অছি। কবীৰ তীন সাল তক দিল্লীমে বহলাক ৰাঁদ বাযপ্রব ঘ্রি আযল। মাযক সপনা অপূর্ণ বহি গেললি। সী.এ. ৰনৈক কোশিশ বংগ নহি আযল। একটা আনোক ছল জে কখনো মাঁ–পিতাক আগূ অপ্পন সপনাক গপ নহি ৰতৈলখিন। জহিনা জে গপ দ্নূ প্রাণি কহৈত ছল, তহিনা আ মানৈত ছল। কিছু দিন ডিপ্রেশনমে বহলাহ আনোক। ক্ষদা মায তঁ মাগযে হোগত অছি। নযা সপনা দেখৈমে কোনো দোষো নহি অছি।

কিছু দিন ৰীতল তঁ ঘবমে কলহ হ্অএ লাগল জে আনোক আরি কহ কী কবতাহ ? ঘবমে অনুশাসন এতেক কড় া জেকব গপ কহনো নহি জায। দ্নূ ভাগ–ৰহিনকেঁ মাঁ–পিতা জে কহতিযৈ, সে ও সভ কবৈ। অহিমে এক দিন মাঁক মনমে আযল জে ৰেটা সী.এ. নহি ৰনল তঁ কী ভেল, ও রকীল ৰনতাহ। হ্নকা কিযো স্বঝার দেললি জে রকীল তঁ গাঁধীজী সেহো ছল, জরাহবলাল নেহরু সেহো, জখন ও প্রধানমংত্রী ৰনি সকৈত অছি তখন অহাঁক ৰেটা তঁ ওকবোসঁ তেজ অছি। আনোককেঁ কহিযৌ জে ও এল.এল.ৰী. মে এডমিশন কবা লেতাহ আওব শহবমে ক াঁলেজ অছি। খূৰ মন লগাকহ পঠ তাহ আ বাযপ্রব বাজধানী ভহ গেল অছি, খূৰ কেস–ক্ষকদমা হেৰৈ কবত, তাহিসঁ হ্নকব রকালতক ধঁধা খূৰ চলত। আখিবকাব জহিনা মাঁ ক মন ৰদলল আনোকক কবিযবক বাহ সেহো ৰদলি গেল। আৰ ও ৰৈবিস্টৰীক পঠ াগ লেল এডমিশনমে জ্টি গেল। হ্নকব মেহনত আওব মাঁক আশীৰ্বাদ বংগ আললক।

ক◌ॉলেজ তঁ ক◌ॉলেজ। ওহিযো মে ন◌ॉ ক◌ॉলেজ। পঢ়◌াগ কী হোএত। নহিযো গেনাক ৰাঁদ এটেঁডেঁস ৰঁনি জাগত ছল। ৰঁস প্রাফেসব কে খাগা–পাছাঁ কবৈত বদ্ধ, এটেঁডেঁস ৰঁনি জাগত। ফার্ম ভৰূ, গেস পেপব সে পঢ়◌ া নিযৌ খাওব পবীক্ষা কে একাধ হফতা পহিনৈ টৌচব সে ‘সজেশন’ নঽ নিযৌ। খহিযো স নহি সংতুষ্টি হ্এ তঁ পিছলা পাঁচ সানক ক্লচশ্ন পেপব দেখিকব খাস–খাস সরান কঽ বটি জাউঁ। ওকরো সে নহি হ্এ তঁ জে খহাঁক কম মে গার্ডিগ কঽ বহন খছি, হ্নকা সেটৈ কঽ দিও কি ও পবীক্ষা হ◌ॉন মে এক কোনা ধবি কে পূবে কান উঁঘৈত বহৈ। ৰঁস ফেব কী। গেস পেপব ছৰেঁ কবন নহি তঁ ‘সব’ কে ৰঁনাওন নোট্স কোন দিন কাজ খাযত। ওকবা রিঁথাযব কঽ সভটৌ সরানক জরাৰঁ নিখৈত জাউঁ। এতৰৈঁযো সাহস নহি খছি তঁ পবীক্ষা কে এক দিন পহিন্বকা বাতি মে ছোটৈ–ছোটৈ প্ববজা ৰঁনা নিযৈ খাওব মোজা, ক◌ॉনবক পাছাঁ নহি তঁ খঁগাক খাস্তীন মোবি কঽ ওকবা মে ন্বকা নিযো ও প্ববজা কঽ।

জৰঁ দেসক এহন শিক্ষা হোএত তখন শিক্ষা প্রাপ্ত কবহি ৰঁনা কেহন। খন্বমান নগা নিযৌ। খাখিব জে সভ শিক্ষক ৰঁনন খছি ও কী কোনো পূবা কোর্সে পঢ় া কৈ ৰঁনন খছি। জে হ্নি খাদর্শক গপ কবত। চোবী তঁ চোবী হোএত খছি। চাহে খহাঁ দূ টৌ পাওা চোবি কৰূ যা ফেব পবীক্ষা মে ‘চীটিঁগ’। যহি কাবণ ছন জে ৰাঁপ ৰেঁটৌ কঽ কহৈত ছনাহ জে কোর্স খমে নহি ভেন খছি তঁ কোনা চীটিঁগ কঽ নিও। ওহিনো হমব সভক মতনৰঁ মৈথিন মে দৈত ছী গপ নিও নপানপ চনতৈ

अछि। आओर माधि कम रूपवाली रहैसी अछि तेँ ओकरा चलन जाइत छल। पूरा साल तँ उछल-धक्का करैत सँ फुरसत नहि, मुदा परीक्षा नहि पास करबाक संकल्प तँ माय-बाप सँ नइ कइ सभ किछु कहैत रहैत छथि, 'हेयौ जानैत छियै। अहि रहैब बड़ कठिन सवाल आयल छल। हमरो टीचर से कहैत छलाह।' ओर तँ ओर, अपन मोनक जोगर टीचर से कहा नेत, 'दस टा मे से पाँच टा कोश्चन तँ सिलेबस से बाहर के छैत, तँ कोनो किछो सवालक जवाब लिखतै।' आओर कानाफूसी शुरू होएत, 'अहि रहैब खूब टीगटि परीक्षा भेल। ओ दरोगा मंडल,जे आयल छल, बड़ बदमास अछि। हिलै तक नहि देलक।' ई तँ भेल परीक्षाक गप। जखन परीक्षा भइ जाइत अछि। तखन कॉपी कतय जचाँ रहल अछि, ओकर पता लगाबैत लेल दिनराति दौड़ा रहल अछि।

मिथिला मे ते जानते छी, बेटा-बेटी मे की फर्क होएत अछि। बेटा जे जखन चाहत ओ मिलै ओकरा। मुदा बेटी तँ आन घर जाइत। ओकरा खिया-पिया के की होएत। बेटी के पेट तँ नून रोटी खायक भरि जाइत मुदा बेटा कइ तँ दूध-भात चाहि। बेटा अंग्रेजी मीडियम मे पढ़ैत, मुदा बेटी ते सरकारी स्कूल मे जाइत अछि, ई की कम अछि। यहि हाल छत्तीसगढ़ के छल। जे कहियो आलोक बाबू के घर आओर जे समाज मे ओ रहैत छल, ओहिने छल। आलोक बाबू नॉ कॉलेज मे एडमिशन लेलाह तँ जरूर मुदा पढ़ैक जरूरत की छल। शुरू मे एकाध दिन कॉलेज गेलाह, जखन दोस्त-मुहिम बनि गेलाह,

ঔচব চিনই নগনাহ তখন হেব বাঁতে কী। ঘব সে বোজ ঔগমে পব নিকনৈত ছনাহ, হ্মদা নॉ পঠ◌ৈত ছনাহ যা কিছু খাওব, সে খানোক বাঁবূঁ ঔ জানৈত ছন। হ্মদা সাঁঝ মিতৌঝব ভেনা পব ঘব জৰুব ঔগম সে ঘ্বি জাগত ছন। ঘব মে সভ কিযো বুঁমৈত ছন জে ও তঁ ক্লাস কঽ কঽ খাবিঁ বহন খছি। কহিযো হাথ মে দূ ঔ নॉ কে কিতাবঁ ঝূনাবৈঁত ঘ্বৈত ছনাহ, তঁ কহিযো কোনো হাথ মে কেকবো নোটি্স নঽ কঽ। হ্মদা নীক গপ হো যা খধনাহ, ন্বকাযন তঁ নহি বইত খছি। খানোক বাঁবূঁক কিবদানী নোকক খাগূ খাবৈঁ নাগন।

শিহব মে হ্নকব নীক দোস্ত ছন তঁ বঁদমাশো দোস্ত ওতবৈঁ ছন। হ্নকব কॉনেজ মে 25 সান সে একটা পবংপবা ছন, জে ক্লাস কে বঁদমাশি নড◌কা সভ খাগূক বৈঁচ পব বৈঁসৈত ছনাহ। হ্মদা খানোক বাঁবূঁ জখন এডমিশন নেনক তঁ হ্নকব দোস্ত কিছু খহিনো ছন। তাহি সে ও খগনকা বৈঁচ পব বৈঁসঽ নগনাহ। চূঁকি হ্নকব পিতা কে শিহব মে একটা গজ্জত ছন। তাহি সঁ নোক মানৈত ছন জে খানোক বাঁবূঁ নীক হোএত। হ্মদা নোক ঞা নহি বুঁমৈত ছন জে যদি খহাঁক খানদান নীক খছি, একব মনে ঞা নহি ভেন জে খহোঁ নীক হোযবঁ। নেকিন ঞা গপ কী বুঁমৈতা নোক-বঁদ কঽ। এখনো দেখিযো নৈ, ঞা জাতি, গোত্র, মূন, মূনক গ্রাম কী হোএত খছি। ওহি কান মে জে ঋষি ভেন হ্নকব হম সভ বংশজ খছি। একব মনে ঞা তঁ নহি ভেন জে হমহুঁ ঋষি ভঽ গেনহুঁ। হাথক পাঁচ খাঁগ্নব কী বঁবাবঁব খছি। ঘব মে চাবি ভাঞা খছি, সভক খনগ-খনগ

रिचाव श्राओव श्रादत श्छि। तखन हम कोना कहि सकैत श्छि जे खानदान से नोकक श्रादत, संस्कावक निर्धाविण होएत श्छि। की बाजेंद्र प्रसाद के खानदान की वाष्ट्रपतिये छनाह। ननित नावायण मिश्र कतेक बँड़का नेता भेनाह, म्दा खानदान मे कियो क्या नहि भेन। जगन्नाथ मिश्रक नाम चावा घोटाना मे श्रायन। नानू यादरक खानदान चवराहा के श्छि। म्दा ओ बिहाव पव एतेक दिन शासन कवनाह जे एखैन धवि कियो नहि कवनाह छन श्राओव श्रागू के कवताह कहन नहि जाओ सकैत छी।

तखन श्रानोक बाँबू तँ श्रानोक बाँबू छन। पढ़हि मे नीक छन ताहि से नीक स्टूडेंटे हुनका सं दोस्ती कवते छनाह, म्दा श्रधनाहो सोचैत छनाह जे हुनका संग बहि के किछु तँ नीक गप श्रा पढ़ेक नेन जानकावी भेटैत। श्रहि बीच एक दिन हुनकव मन मे श्रायन जे श्रंग्रेजी नीक नहि होएत तँ जिनगी मे किछु नहि कह सकबँ। फेव की छन। ओ पूवा शहव ताकि गेनाह जतय श्रंग्रेजी बाँजे नेन श्राओव ग्रामव कियो सिखा दिया। म्दा बायप्पव तँ बायप्पव छन। ओहि कान ओतय एडबाँस नहि भेन छन जे श्रंग्रेजी पढ़ाबैक नेन कियो भेटैतियै। ओ निवाशा भइ गेन छनाह। म्दा एक दिन हुनका पता चनन जे शहव के बीचोबीच जे 'होटैन निहाव' श्छि ओतय किछु भेटै सकैत श्छि। बायप्पव मे जतय कॉनेज श्छि ओकवा मे पढै बँना नीक सभ छात्र सभ श्रध्रबाव के श्राबैत छनाह। शहव के जे छात्र बैंक क्नर्क, पीश्रा, एसएससी, एमबीए के पवीक्षाक तैयावी कवैत छनाह, ओ ओतय साँझ मे

আরৈঁত ছল। রৈঁনব ছল বোগ্রেকেট কনরঁ। বোটবী কে যূথ রিংগ। একব রৈঁনব তন সভ মিনি কএ খূরঁ গ্রুপ ডিস্কশেন করৈত ছল। জেনবন ন◌ানেজ এক–দোসবা সে পূছৈত ছনাহ। এক্সট্রৈপেবী মে সেহো ভাগ নৈত ছল। নড◌কা–নড◌কী মে কোনো ভেদ নহি হোএত ছল। এতয নাগৈত ছল জে কিছু সার্থক কাজ ভঽ বহল খছি। বাযপ্পবক বোগ্রেকেট কনরঁক গতিহাস বহল খছি জে ওতেক রৈঁসী সদস্য দেশক কোনো পবীক্ষা হ্এ সভমে খূরঁ নীক কবনক ছল। আরি আনোক রাঁরূঁ কে জিনকী রঁদনি গেন ছল। ও সভ শ্বগ্র কঽ বোজ হোটৈন নিহাব জায নগনাহ। আপস মে খংগ্রেজী রাঁজৈত ছনাহ। শ্বব্দ মে দিক্কতো ভেন, হ্মদা ধীবে–ধীবে রাঁজহি নগনাহ।

একাএক আনোকক রাঁত–ব্যরহাব সভটা সেহো রঁদনহি নাগন। এক দিন কনরঁ মে ফিল্ম কঽ নঽ কঽ গপ শ্বব্দ ভো গেন। আখিবকাব গপশপ মে ঞা গপ পব জোব দেন গেন জে সভ কিযো খপ্পন–খপ্পন বৃতাঁত স্বনাওন জাএ জে হ্নকব ফিল্ম দেখরাঁত আত্তবতা আওব ফিল্ম সংস্কাব কোনা ভেটৈন। জতেক গোটা বহৈত ওতয, সভ খপ্পন–খপ্পন গপ স্বনারঁহি নাগন। কিযো কহনক, পাপা কে প◌াকেট সে পৈসা চ্বাকঽ দেখনহি বহি ফিল্ম। কিযো কহনক জে মাম কে সাথ গেন বহি তঁ কিও কহনক স্কূন সে ভাগি কে গেন বহ্ঁ ফিল্ম দেখনে। আপ জখন আনোক রাঁরূঁ কে পাবি আযন ফেব কী ছল। হ্না সংগ তঁ গপক খজানা আওব খন্বভর কে রিস্তব ছল। ওহিনো খহাঁ জানৈত হেরৈঁ জে হ্মকি্তরৌধ কহনে ছনাহ জে জিনকা সংগ জতরেঁ

অন্নভর হেতা হ্নকব বচনামেক ক্ষমতা ততবেঁক বেঁসী হেতা। ওা গপ আনোক বাঁবূ পব বেঁসী বৈঁসন বহ। ফেব কী ছন, শ্বব্ধ ভহ গেনাহ আনোক বাঁবূ। ওহি দিন জে ও ওতয ভাষণ দেনৈন সে মহীনা ভবি সভক ক্ষঁহ পব ছন। জে জতয মিনতিযৈ ও ওতয আনোক বাঁবূক ফিল্ম দেখহিকে কিস্সা বাঁজৈত ছন। আহি বৈঁঠকক গপ কনবঁ কে পত্রিকা মে সেহো ছপন ছন। ফিল্মক নাহ কহ কহনে কী ছন, নোক কহ আনংদ রিভোব কহ দেনক। ও নিখনে ছনাহ, ফিল্ম, ফ ি ল্ম ঔব ফ ি ল্ম। ,ওা শৈর্ষ্ক ছন কি আওব ফছ। একবা সং পবিচয কোনো ভে, ক্যা ভেন, একব মৈন তঁ অছি। দিবান পব চিপকন পোস্টব, অখবাঁব মে ছপন ফোটৈ, গনী-মোহন্না মে নাউঁডস্পীকব মে বাঁজৈত গানা আওব ডাযন াঁগ যা বেডিযো মে প্রসাবিত হোএ বঁনা গানা মন-মস্তিষ্ক কহ খটাখটা কহ বাখি দৈত ছন। শাদী-ব্যাহক কান মাহৌন কহ মদমস্ত কবৈত ফিল্মী গানা হ্এ যা জনরবী আ অগস্ত মে বঁজৈ বঁনা দেশভক্তিক তবানা, নেনা মে অঠখেনী কে সংগ কৌতূহনক রিষয ছন। ও এহন কান ছন জখন ফিল্মী পোস্টব দেখহি কহ মন হোএত ছন জে হমহূঁ স্মার্ট বঁনি জায আ ব ওহিনে ফৈশন কবৈত বহি। একটা সময বহিক জখন ফিল্ম কহ নহ কহ কিছু নহি জানৈত বহি আওব সভটা হীবোগন এক্ক জনা নাগৈত ছন। মন হী মন সোচৈত বহি জে গানা বঁজৈত কোনা অছি, ডাযন াঁগ কোনা বাঁজৈত অছি, হীবো মৌর্ষ্টি সে উঁপব উঁঠি কহ পবদা পব কোনা আবৈঁত অছি। কী পোস্টব পব জে স্টঁষ্ট হোএত অছি ও সচ্চ মে হোএত অছি কী নহি।

আগূ নিখনে ছন, 'মাঁ কহৈত অছি। কোনো অহিনো কান

ছন, জখন হম সভ সভটা শেনি দিন ফিল্ম দেখৈনে জাগত ছনহ্ঁ। ঋহি দিন ঘবক সভ নোক ফিল্ম দেখহি নেন জাগত ছনহ্। ওা ওহি কানক গপ ঋছি, জখন হম জন্ম নহি নেনহ্ঁ ছনহ্ঁ। মাঁ কে মন মে এখনো ঘ্মবৈত বহি ঋছি ও দিন। " জখন হম হোশি সংভাননৌ তঁ ঘব মে ও বেডিযো কঽ বাঁজৈত দেখনহ্ঁ জে পাপা কঽ শাদী মে ভেঁটন ছন। ঘব কে জে সভ ফ্র্সত মে বহতাহ ও ঋাকাশিবাণী সে প্রসাবিত হোহ্ঁ বঁনা গানা স্বনৈত বহৈক, এফএম তে ওহি কান মে বহবেঁ নহি কবৈ। জকব এহন ঘব বহতাহ, তে নেনা সে গানা স্বনহি কে ঋাদত কেকবা নহি নাগত। ওনো বাঁবাঁ খূবঁ গানা স্বনৈত ছন ঋা গাবৈঁতো ছন।
একটা গপ তঁ ছন। ঋানোক বাঁবূঁ কে ফ্ঃহ মেঁ সবস্বতী বৈঁসেত ছনি, ক্যাকি জখন ও বাঁজবঁ শ্বৃ্ধ কবৈত ছন, তঁ নোক বেঁদ সভ কাজি ছোড়ি কঽ হ্নকব গপ স্বনৈহি মে নাগি জাগত ছন। বৈহ ভেন ওহি দিন। বাযপ্বব কে নোক কহৈত ঋছি জে ও দিন শহব কে নিএ ঋনগে দিন ছন। ভবি বাতি হ্নকব ভাষণ চনন বহন। কনবঁ মে জে সভ ছন ও ওহি বাতি ঘব নহি গেন ছন। তীন বঁজে ভোব ধবি ফিল্মক সংস্কাবক গপ ও কৈনে ছনাহ। ঘব মে মাঁ–পাপা সভকিযো হ্নকা নেন তংগ ভঽ গেন ছন জে ও বাতি মে নহি ঋাযন ছন। ফ্দা সভ কিযো জানৈত ছন জে ঋানোক বাঁবূঁ কতো হেতা তঁ নীকে সে হেতা ঋাওব কোনো কাজক কাবণে ঘব নহি ঋাযন ছন।
হ্নকব সংগী নীনেঁদ্র বাঁজৈত ছন জে ও এক গিনাহ পানি পিবঁ কে ফেব বাঁজবঁ শ্বৃ্ধ কবনে ছন। ঘব মে বেডিযো

সে জানন ছনৌঁহ জে গানা কী হোএত অছি। নাউঁডস্পীকব মে বাঁজৈত আ গাম মে হোয বঁনা নাচক সে জাননৌঁহ জে কোন শহঁশাহ কে ডাযন◌ॉগ অছি আওব কোন গব্বব সিংহক। আহি কান মে টৈনীরিজনো দেখনহুঁ। ইঁদিবা গাঁধী আওব বাজীর গাঁধীক অংতিম সংস্কাব কে টীরী পব দেখনে বহি। মন চংচন আওব স্বভার অছি জিদ্দী। বরিক সাঁঝ মে ফীচব ফিল্ম দেখৈনে দোসবা কতএ জাগত বহি। বুধ আওব শুক্র কে সেহো চিত্রহাব দেখৈত বহি। কদা ফিল্ম তঁ ইংটবরনে তক দেখৈত বহি ক্যাকি ওহি কান সাঠ◌ে আঠ বঁজে বাতি বঁড◌কা বাতি ভো জাগত ছন। আনোক বাঁবূঁ কহৈত ছন জে হম ও উঁম্র কে ও পড◌ ার সে গ্বজৈব বহন বহি জখন হমব সংগী–সাথী ন্বকা কঽ বীড◌ ী–সিগবেট পিবৈত ছনাহ, ফিল্ম দেখৈনে জাগত ছন, সেক্স কঽ গপ কবৈত ছনাহ আওব এতয তক কি মাবপীট সেহো। কদা হমব সোচ ওহিযো কান আওব আজ্ উঁনটা ছন। হমব কহবঁ ছন জে সভটা নোক কাজ কবৈত অছি ও কাজ হম নহি কব। যহি কাবণ ছন জে হমব দোস্তক গ্রুপ নহি বঁনন। দোস্তক দেখৌংশি মেঁ সিগবেট কে কংহ তঁ নগৈনো কদা ন্বকা কঽ কাজ নহি নীগ নাগৈত ছন তাহি সে নহি পিবঁনহুঁ। শাকাহাবী তঁ নেনে সে ছী। ফিল্ম দেখৈক মন ভেন তঁ নাগন জে তীন ঘংটা ধবি ভূখিহি বহৈ পড◌ত। ঘবক নোগ ফিল্ম দেখহি নেন নহি জাগত ছন তখব হমব অকেনে জাগত কোনো সবান নহি বহৈক।

আনোক বাঁবূঁ তঁ পূবে কিস্সাগো ছন। এক–এক শব্দ সোচি–সমঝি আওব কঽ কহৈত জা বহন ছন। এক–

एकटा गप ख्यान पाबि कऽ कहैत बहि आओब लोक स्वनैत छल। कहैत अछि स्कूल मे गर्मी आ ब दशहेबा के नर्हेब छुट्टी होएत छल। सभकियो गाम जाएत छलौंह। गामक लोक फिल्म देखहि कऽ नऽ कऽ खूब गप करैत छल। सभटा गप हम चुपचाप स्वनैत बहि। गाम मे जिनकब ब्याह होएत छल, ओ अपन कतनया के फिल्म देखाबैक लेल नऽ जाएत छल। हमऽ सोचैत छलऽ जे सच फिल्म देखबाक कतेक रोमांचक होएत हेतो। किछु नहि किछु मन लागे बेना जरूब देखाबैक अछि जे गामक लोक ब्याह के बाद फिल्म देखहि लेल जाएत अछि। हमूहि मन मे प्लानिंग बनबैत बहि जे ब्याह हैत तँ सबसे पहिलुक काज कबब जे कनिया कऽ नऽ कऽ फिल्म देखहि लेल जायब।

आलोक बाबू ओहि साँझ पूरे मूड में छल। ख़दा बाति बेसी भऽ गेल छल। सभक आँखि मे नीन आबैत छल। कियो देराब से सटि के उँघय लागल तऽ केकबो स्वनैत-स्वनैत झपकियो लिये लागल। भुजाक संग दानमोट आओब कतेक देब चलतियै। सभक पेट मे चूहा कूदै लागल। प्यासो लागल छल। जतेक पैन के रिसलबी के रौतल छल, सभ खमे भऽ गेल छल। आरि एतेक बाति भऽ गेल छल जे कोनो दोकानो नहि खुजैत बहल, जाहि सं किछु खाय-पीबैं बेना समान आबतियैथ। उमठः, स्टेज पब

আনোক রাঁবূ ছন, জিনকা জিহ্বা পব সবস্বতী বৈসন ছন। হ্নকব খিস্সা স্বনাবেঁ মে ব্রাক নহি নাগন ছন। হ্নকী মীঠ বোন আওব খিস্সা কহৈক স্টাগন ছোড়ি কহ কিযো জাগনৈ নহি চাহৈত ছন।
অপন শ্রোতাক ভার-ক্ষুদ্রা জে কথাকাব চিন্ন নিযে, ও গোশিযাব হোযত অছি। আনোক রাঁবূ তহ গোশিযাব ছেবেঁ কবন। ও নোকক ক্ষুদ্রা কে পঢ়ি নেনৈন আওব ঘোষণা কবনৈন জে আবঁ বৈসী বাতি ভহ গেন অছি, তাহি সে আজুক কথা এতয বঁদ কবৈত ছী। আবঁ অগনা বৈঠকী মে সমূচে খিস্সা অহাঁ সভকহ স্বনাযবঁ।
এ স্বনৈত সভ স্বনহি বঁনা কহ নাগন জে পেটক ভূখ পেট মে বহি গেন। কিযৈকি পেটক ভূখক আগূ মানসিক ভূখ ভাবি পড়ি জাগত অছি। এক হফ্তা নোক সভক কোনা বীতন কিযো নহি কহি সকৈত অছি। ক্ষুদা, এক গপ ভেন জে আনোক রাঁবূক ফিল্মক খিস্সা পূবে বাযপুব মে কানাফূসী জনা রাঁজন জাযত ছন। আয ও সভাগাব মে শহব কে আওব নোক আবি গেন ছন, আনোক রাঁবূক স্বনৈক নেন। ঠাঠ বহৈক জগহ নহি ছন। নোক কহ জতয জগহ ভেটৈন তাহি ঠাঁ নীচে মে বৈসি গেন।
জহিনা বোড্রেকস্ট বনবঁ কে অধ্যক্ষ বাজেশ চৌধবী রঁজনাহ জে আবঁ অহাঁ সভ শাঁত ভহ কহ বৈসি জাউ, আবঁ আনোক রাঁবূ অপন ফিল্ম দেখহি কে খিস্সা স্বনাযৈত। পূবে হান মে 'পিন ড্রাপ সাগনেঁট" ভহ গেন। আনোক রাঁবূ তহ আনোক রাঁবূ ছনাহ। আব নহি দেখনক তাব, শুরু ভহ গেন খিস্সা স্বনাবৈয নেন। একটা হাথ ডাঁড় পব ধবি, দোসব হাথ সে খিস্সা কহ নহ কহ হবা মে

नपঠাৰৈত কহনাহ, 'হমব সৌভাগ্য খছি জে হমবা বাস্তা দেখাবৈ ৰনা হমব পাপা খছি। কোনো পায কহ নহ কহ গপ হোযত যা দ্নিযা জহানক। খেনক মৈদান সং নহ কহ ফিল্মী দ্নিযাক গপ, বাজনীতিক বপঠৗনী ডেগক গপ সং নহ কহ কোনো ৰীমাবী সং ছঠকাবা পাৰৈক ন্বক্সা, পাপা খনবাডঁডব খছি। হমবা নাগৈত খছি জেনা ফিল্মাক গপ হম পাপা সে জানন ছী। এখন ধবি জিনগীক ৰৈসী কান মামা নগ নহি বহি কহ পাপা সংগ বহন ছী। নীক কাজ কবৈত বহি তহ ও খ্শি হোযত ছন নহি তহ খূৰ মাবি খাগত বহি। পাপা কে ক্ষহ সে স্বনন ছনৌং হ জে খমিতাভ ৰচন হীবো খছি খাওব হ্নকব পিতা হবিবংশবায ৰচন একঠা কবিক সংগ প্রাফেসব সেহো ছন।"
খানোক ৰাবূ খপন পাপা কহ নহ কহ কহৈ নগনাহ জে ও কহৈত খছি জে ফিল্ম দেখহি মে পায খাব ঠাগম ৰবৰাদ হোযত খছি। তীন ঘংঠা মে জে নেনা কোর্সক পোথী পঠা নিযৌ যা কোনো খেন খেনয তহ ও ক্লাস মেং নীক কবত যা ওকব দেহ নীক ভহ জাগত। ও পঠা াগ কহ নহ কহ কোনো সামংজস্ব ৰৈসাৰৈক বিৰুদ্ধ খডা া ভহ জাগত ছন। ক্ষদা হমবা ৰৈব ও খাপন বসূন ৰদনি নেনখিন। হমহ্রং ফিল্ম দেখহি নেন জাগত বহি ক্ষদা কী দৈখৈত বহি, ৰ্ঝৈত মে নহি খাবৈত ছন। ববিক সাঁঝ মে দূবদর্শন মে ফীচব ফিল্ম দেখাওন জাগত ছন, জকবা দৈখৈত নেন হম জাগ বহি দোসব কে ঘব। ক্ষদা একবা নেন ৰডকা সাধ্য কবৈ পডৈত ছন। ভোবি ভহ কহ সবৰসে পহিনে জাগৈত বহি। তকব ৰাদ দিন ভবি খূৰ মন নগা কহ

পঢ়ৈত বহি। এতেক পঢ়ৈত বহি জে পাপা সাঁঝ তক খুশি ভঽ জায়। পাপা খুশি তঽ হিম্ম দেখি সকৈত বহি ঋদা হুনকব কোনো সরানক জরার্ নহি দঽ সকনৌহ তঽ সভটা প্লান ধবি কী ধবি বহি কে ডব র্নন বহৈত ছন।

পাপা কে সীধে কহর্রাক বহি জে ক্লাস মে নীক করৈক সংগ টৌস্ক পূবা হোযত তখনে খহাঁক গপ মানন জাগত। নহি তে জে হম কহৈত ছী, ও খহাঁ মানূ। নেনে সে মন মে একটা রিদ্রাহ স্বাভার বহন খছি। জে হম জে কহি, সে দুনিযা মানৈ। হম কিযা কেকবো গপ মানর্, হমব গপ কিযা নহি কিযো মানৈত। নেনে সে খপন সপনা কে হকীকত মে র্দনহি নেন একে টা বাস্তা বহি জে খূর্ মন নগাকব পঢ়ি। পাপা খাওব হমব রীচ ঙা হবদমে চনৈত ছন জে কে কখৈন জীতত। কখনো পাপা জীতৈত ছন তঽ কখনো হম। নাগৈত ছন জে পাপা খপনে রেটা সঁ হাবিক খুশি ভঽ জাগত ছন। হেতে কিযা নহি, ঙা তঽ সভ র্রাপক হোর্রাক চাহি। রেটা খাগূ র্ঢৈ, একবা সঁ নীক কী হোযত। হম জখৈন জীতৈত বহি তঽ পাপা হঁসি কঽ হমবা খপনা তবহে জিনগী জিযর্রাক নেন ছূট দৈত ছন। হম জখন হাবৈত বহি তঽ কনিক কান তঽ ঘন্না জাগত বহি। ঋদা, সোচৈত বহি জে খাগূ সে জে ভী হেতো, হম নহি হাবর্। খূর্ মন নগাকঽ পঢ়। খহিনা তবহে হম খমব খকর্রব এঁটৈনী, নাগিন, কানীচবণ, শোনে, বোটী কপড়। খাব মকান, সীতা খাব গীতা, বাম খাব শ্যাম, হাথী মেবা সাথী, সন্ম শিরম স্বঁদবম, এ্রাঁতি এহন হিম্ম দেখনহুঁ। ঋদা ঙা সভ হিম্ম গঁটৈবরন ধবি।

আর রাজৈত-রাজৈত আনোক রাবূক কংঠ সূখি গেল ছল। ও হৈরঁল সং পৈল কে গিলাস ভঁঠা কঽ দূ ঘং ূট পানি পীরি কঽ ফেব সং রাজরঁ শ্বদ্ধ কবনখিন। তখন আঠরাং ক্লাস মেং পঠ ৈত বহি জখন সিনেমা ঘব মে জাগকৈ ফিল্ম দেখন বহি। ঘব মে দাদাজীক রঁষ্ট্আ সে সাঠ ে তীন টৈকা চ্বাগল বহি। তীন টৈকা মে দূ টা টিকট আযন ছল আওব এক অঠন্নীক সিক্কা মে ঝালঝ্মুঠ ী খাযন বহি। ফিল্ম ছল জংগরাজ, জহি মে হীবো ছল গোরিংদা আওব বাজকুমাব। গেল তঽ বহি ফিল্ম দেখহি নেল ঝ্মদা ঘবক নোকক ডব সং হ াঁল মে ফিল্ম কম হ াঁনক সীন রৈঁসী দেখৈত বহি। ডব লাগৈত ছল জে কিসী চিন্হ রঁলা এতয দেখি নেত তঽ ঘব মে খরঁব ভঽ জাগত। ফেব রিংনা পূছি কে ফিল্ম দেখহি কঽ সজা ভেট জাগত। জকবা সংগে ফিল্ম দেখহি নেল আগল ছলৌংহ হ্নকা পহিনে কহি দেনে বহি জে ককবো সং ঞা গপক চর্চা কবরঁ তঽ হম টিকট কে পাঞা অহাং কে নহি দে। হম অপন মিশেন মে কামযারঁ বহল বহি।
আনোক রাবূ কে ঝ্মখ ঝ্মদ্রা এহল বহি জে নোগ হ্নকব ঝ্মহ সে নিকলল এক-একটা রৌল কঽ গাঁঠি রঁনা কঽ স্বনৈত ছলাহ। ও সত্তব আওব অস্সী কে দশেক মে অপনা কঽ লঽ গেলখিন। কহৈ লগলাহ। ওহি কাল বাযপ্বব রঁড ় ছোট শহব বহৈক। এতেক গলী মে হমব নেনা রীতল। একেটা সিনেমা হ াঁল ছল, কল্পনা টাঁকিজ। আরঁ তঽ ও ছেরোঁ নহি কবল। অহি টাঁকিজ মেং পংদ্রহ অগস্ত আওব ছব্বীস জনরবী কে

টিকট ব্নৈক মে রিকাযত ছল। জখন খহাঁ এক রেঁব কোনো কাজ কঽ নঽ সকৈত ছী তখন খহাঁক মন রঁঠা জাগত খছি। যে হমবা সংগ সেহো ভেন। দোসব রেঁব হম 'এক ফূন দো মানী" দেখহি নেন সিনেমা হাঁন গেনহুঁ। ফিল্ম নীক নাগন। হ্মদা এখন ধবি বাযপ্পব মে যৈ টৌ দূ টৌ ফিল্ম দেখনে ছী। খগাঁ কে খিস্সা তঽ খহাঁ সভ জানৈত ছী।
ঞা কহি কে হ্মঁহ পব খাযন পসীনা কে খানোক রাঁবূ জেরী সে কমান নিকানি কে পোছনক খাওব খপন ঠাম পব রৈঁস গেন। সভ নোগ গদগদ ছন। খানোক রাঁবূ কঽ সভ রাহরাহী কবৈ নাগন। এহি দিন এতিহাসিক ছন বাযপ্পবক গতিহাস মে। জে সভ নহি জানৈত ছন খানোক রাঁবূ কে সেহো জানয নাগন। শহব কে নডকী সভক রীচ খানোক রাঁবূ খূব পোপ্পনব ভঽ গেন। কাঁনেজ জাঞা রাঁনী নডকী সোচৈত ছন জে কোনা খানোক রাঁবূ সে গপ কবি। হ্মদা, খানোক রাঁবূ কঽ খহাঁ জানৈত ছী। নহি কেকবো সে রাঁজবঁ, জে কাজ খছি, রঁস কাজি কঽ ঘব খাবি গেনহুঁ।
ও জমানা মোরাঁগন কে নহি ছন। নৈঁডনাগন কে ছন। খানোক রাঁবূক ঘব মে সেহো নৈঁডনাগননাগন বঠক। হ্মদা, ও কেকবো খপন ঘবক নংবঁব নহি দৈত ছন। কিযৈ কি কেকবো ফোন খাযত খাওব পাপা উঁঠা নেত, তঽ বিগৈড নাগত। খাজুক দুনিযা মে কোনো চীজ কতেক দিন ধবি খহাঁ ন্বকা সকৈত ছী। সেহ খানোক রাঁবূক ভেন। নোক–রেঁদ কে হ্নকব ঘবক নৈঁডনাগন ফোনক জানকাবী ভঽ গেন। জেকবা জব্দবত হোযত ও খানোক রাঁবূ কঽ কখনো ফোন কঽ

দৈত ছল। আহি কাল ন্ॉ ক্ॉলেজ মে পঢ়্ৈত আনোক রাঁবূ এতেক পোপ্পলব ভঽ গেল ছল জে লড়্কী সভ হ্নকব কোনো-কোনো দোস্ত কঽ অপ্পন ফোন নংরঁব দৈত ছল জে হ্নকা কহবৈঁ জে ও ফোন কবতাহ। মুদা, আনোক রাঁবূ কহিযো কোনো লড়্কী কে কিযা ফোন কবতাহ।

ও দিন এক জনরবী ছল। ভোবি উঁঠি কে আনোক রাঁবূ নহায-নাস্তা কঽ পঢ়্ৈত ছলাহ। তখনে ফোনক ঘংটী রাঁজল।

মাঁ ফোন উঁঠৈলখিন আওব রাঁজলখিন, 'হৈলো"

'জী, আনোক রাঁবূ অছি" দোসব দিস সে কোনো লড়্কী কে আরাজ ছল।

'হাঁ, অছি, অহাঁ কে" মাঁ কহলখিন।

'জী, হম আনোক রাঁবূক দোস্ত।" এতবৈঁ কহৈত আে লড়্কী কে সাঁস ফূলি গেল আওব ও ফোন বাখি দেলক।

আরঁ মাঁ তঽ মাঁ হোযত অছি। আন মাঁ জনা আনোক রাঁবূক মাঁ ছল। ও চিংতিত ভঽ গেলি জে কোন লড়্কীক ফোন আনোক রাঁবূ লেল আযল। মুদা কোনো আণ্ডী ক্ॉলব তে লাগল নহি ছল জে কিযো জানি সকৈতিযৈ জে কোন নংরঁব সে ফোন আযল। ফেব দূপহবিযা মে ফোন আযল। তখন হ্নকব রঁহিন ফোন উঁঠৈলক। ফেব ওহিলে ঘটনা ভেল। আরঁ ঘবক সভক মন মে হ্যএ লাগল জে কী গপ অছি, জে ও ফোন কবহি রঁনা লড়্কী গপ নহি কবৈত অছি। ফেব সাঁঝ ভেল পব সৈ গপ ভেল। অহি রেঁব আনোক রাঁবূ

अपने सँ फोन उठैलखिन। मुदा सामने बला नहि तऽ हुनकर आवाज चिन्हलखिन आओर नहि ओ।

ई जरूर फर्स्ट जनवरीक गप छल। मुदा, जहिना-जहिना आलोक बाबूक नाम होयत जाहि छल, तहिना-तहिना कतेको लड़की के फोन आबहि लगलाह। घर के सभ गोटे तंग बहुत छल जे आलोक बाबू दिन भर की करैत अछि। समय-काल बीतैत जाइत छल। लॉ के सेकेंड ईयरक परीक्षा भऽ गेल आऔर कॉलेज मे सबसे नीक नम्बर आलोक बाबू के आयल। थर्ड पार्टक क्लास शुरू भऽ गेल छल। मुदा आबै बला समयक देखैत क्षमता तऽ हुनका मे नहियै छल।
एक बात दू बजैत रहै। घरक सभ कियो सुतल छल। आलोक बाबू एक बजे राति धरि पढ़ाइ के बिछौन पर गेले छल आओर किछु सोचैत-बिचारैत नींद के बजबैत छलाह। तखने दरबाजा के कियो खटकटौयल। दू बजे राति मे ओहिनो कियो धक्का दियै तऽ लोक-बेद ते यैह नहि बुझता जे चोर-उचक्का किछु कऽ रहल अछि। मुदा, ओतय मिनी ठार छल। किवाड़ी आलोक बाबू खोलन लक। मिनी कहलक हमर घर मे पार्टी छल आओर अहाँ से कतेक दिन से भेंट नहि भेल छल, ताहि से हम सोचलहुँ जे अहाँ से भेंट कऽ आबि। अहाँ के देखि लेलहुँ, आब हम जाइत छी। ई गप कहि के मिनी तऽ चलि गेल मुदा घर मे तूफान आनि देलक।
मिनी चारि घर बाद रहि बला चंद्रभूषण बाबूक बेटी

ছন। ও ন◌ॉ মে পঠ◌ ৈত ছন। আনোক রাঁরূ সে জূনিযব বঽত ক◌ॉনেজ মে। মিথিনা মে তে জানতে ছিযৈ। ককরো রেঁঠী ওহিনো কোনো নড◌কা সে গপ কঽ নৈত আছি, তে কী ওযত আছি। তখন ঞা বাতি মে কিযো মিনহি নেন আরি তঽ কী হোযত, সোচহি সকৈত আছি। পূবা মোহন্না জানি গেন জে আনোক রাঁরূ সে মিনী বাতি মে ভেঁঠ কবহি নেন আযন ছন। জানতৈ ছিযৈ কহন জাগত আছি দীরাবো কঽ কান হোযত আছি। আস-পড◌ াসক নোগ-রেঁদ প্বছৈত ছন আওব কানফ্সকী কবৈত ছন, জে মিনী কে আরৈক প্রযোজন কী ছন।
ঘবক নোক তঽ ঞা গপ জানতৈ ছন। হ্নকো কান মে গেন জে আসপড◌ াসক নোক রাঁজৈত ছনাহ। আনোক রাঁরূক মাঁ কে অহাঁ চিন্নতৈ ছিযৈ। হ্নকব তবরাঁ কে নহব মগজ পব বোজ চঠহি নাগন। বোজ দূঠাঁ অনটেঁটন গপ আনোক রাঁরূ কে স্বনা দৈত ছন। ওহি কাম হ্নকব মাঁ স্বননক জে ন◌ॉ কবনে সে আনোক রাঁরূ রকীন তঽ বঁনি জাযত ক্ষদা, জখন কোনো কেস আযত তখৈন নহি ও রকানত কবতাহ। অহি কাজ সে তঽ নীক পত্রকাব হোযত। জহিনা কিযো কিছু অনটেঁটন কবৈত, ও অখবাঁব মে ছাপি দৈত। তখন নোক কে মানূম হোযত জে গজ্জত বঁনারেঁ মে কেকবো জিঁদগী রীতি জাগত আছি, ওকবা মাঠি মে মিনারেঁ মে কোনো ঠাগম নহি নাগৈত আছি।
আরঁ ঘব মে দোসব গপ হোয নাগন। আনোক রাঁরূ কে পত্রকাব বঁনহি নেন পত্রকাবিতা কে কোর্স কবৈক গপ হোয নাগন। কিযো কঽত ছন জে বাযপ্বক কোনো

संस्थान मे हुनकर नाम लिखा दियो। किये कहैत छल जे भोपालक माखनलाल चतुर्वेदी पत्रकारिता विश्वविद्यालय नीक अछि। किये राय दैत छल जे दिल्ली पत्रकारिता के गढ़ अछि, आलोक बाबू के ओतय पठा दियो। माँ ते माँ अछि। हुनका लागल जे हमर सन्तान लड़ब जड़ब बाहरे पढ़ैत अछि आओर हुनकर माँ–बाप खूब गप्प दैत अछि। तांहि सं हम आलोक कऽ दिल्ली भेज दैत छी आओर ओतय ओ पढ़तांह। आखिरकार एक दिन एहन आयल, जे आलोक बाबू बड़ मनस्वथा लऽ कऽ विनासप्वर एकप्रेस से दिल्ली उतरलांह। किये चिन्हार तऽ नहि छल दिल्ली मे, से रेलवे स्टेशन से उतरि के पहाड़गंजक साउड के होटेल मे टैहरलांह। बापक्वर से दिल्ली के किछु पत्रकारिता संस्थानक पता आओर फोन नंबर संगे लेनहि आयल छल। दोसरे दिन से सब ठाम घुमहि लगलांह। कनाटे प्लेसक कस्तूरबा गांधी रोड पर अछि भारतीय विद्या भवन। ओतहि गेला पर मालूम भेल जे ओतय एडमिशन लैके तारीख अछि जे दू दिन बाद खमे भऽ रहल अछि। ओ आर नहि देखलक तार, चार सौ टैका मे फार्म कीन कै भरि देलैक। पंद्रह दिन बाद ओकर एंट्रेंस परीक्षा अछि। ओहो अंग्रेजी मे। दिल्ली विश्वविद्यालय के साउथ कैंपस सेहो गेलांह। ओतोको फर्ॉम भरि देलक। माखनलाल चतुर्वेदी पत्रकारिता विश्वविद्यालय के सेहो एकटा सेंटर नोएडा मे छल, ओतौको फार्म भरहि लेल आलोक बाबू नहि बिसरल। ता धरि जामिया मिल्लिया इस्लामिया से पत्रकारिता लेल फार्म नहि भेटैत छल।

अहि ठाँच ओ अप्पन डेरा ताकि लेलक। होटल मे कतेक दिन रहतियैथ। दक्षिण दिल्ली मे एकटा गाम अछि, बेँरसराय। प्रवेशिका जेएनयू कैंपसक आगू आओर आजूबाजूक के ठाँच ओ गाम अछि। ओतय डेरा लेलखिन। किराया छल 16 सौ टाका महीना। आलोक ठाँठ़ की करतियैथ। डेरा की छल। एकटा कमरा ठाँस। तीन मंजिल के बिल्डिंग छल। ओहि मे कम से कम नहि तऽ 40 टा कमरा रहैक। सभमे बिहार, बँगाल, झारखंड, उँत्तरप्रदेश से दिल्ली आयल लड़का सभ रहैत छल। सभक सपना छल जे दिल्ली से जायब तऽ किछु बँनि के जायब। ओहि बिल्डिंग के एक-एक फ्लोर पर दू टा शौचालय आ र स्नानघर बँनल छल। सभ किछो ठाँरी-ठाँरी से ओहि मे जाग के निलक्रिया से निवृत होयत छल।

सभठाम के फार्म भरि के आलोक ठाँठ़ तैयारी करै मे जुटल। खूब जीके याद करैत छल। अंग्रेजी मे कॉमिन वर्ड्स से सभटा मीनिंग याद कऽ लेलक। नहि हुनका बाति पता चलैत छल आओर नहि दिन। ठाँस एक्क टा धुन छल जे पत्रकार बँनैक अछि ते हम बँनबे करब। कोनो-कोनो विषय पर लिखहि के खूब प्रैक्टिस सेहो करैत छल। कनि-कनि अंग्रेजी बाजैक कोशिश सेहो आलोक ठाँठ़ करैत छलाह।

आखिर भारतीय विद्या भरन मे परीक्षा देलहि लेल गेल। लागल सभटा सवाल ते जानैत छियै। मुदा, हुनका मे से अंग्रेजीक लऽ कऽ एकटा झिझक रहैक, ताहि से ओ सोचैत छल जे अंग्रेस परीक्षा मे पास करै के कोनो सवाले नहि अछि। मुदा, बँगल बँना

ক্রম মে বঈ রঁনা বাজীর কহলনক,
'ও খানোক রাঁবূঁ, মানি নিযৌ জে খহাঁ গংগ্রেস টেস্ট পাস নহি কবনে ছী, ঝদা এক রেঁব নোটিস রোঁর্ড পব খপন নাম খা বোন নংরঁব দেখহি মে কী জাগত খছি। "
'না, হম ওতে খংগ্রেজী নহি জানৈত ছী, জে খংগ্রেজী দিল্লী কে নোক রাঁজৈত খছি। "
'মৌ, খহাঁ বূঁব ছী, খাঁয যো দিল্লী রঁনা কে কোন খংগ্রেজী খারৈঁত খছি। খহাঁকে কে কহি দেনক। "
'নহি মৌ, পবীক্ষা দেনে গেন বর্মৌ তে ওতয তে সভ কিযো হিন্দী মে রাঁজৈত ছন। "
'খহাঁ ধ্যান সে স্বননে বহি", বাজীর পূছনাহ।
'নহি, ঝদা ও সভ খংগ্রেজী মেঁ রাঁজৈত বহি"
'তে স্বনূ, দিল্লী রঁনা কে ফোকস ছাড়হি নেন খূরঁ খারৈঁত খছি। ওা সভটা জে খংগ্রেজী রাঁজৈত খছি, ও কোনো খংগ্রেজী রাঁজৈত খছি। টিপিব-টিপিব করৈত খছি, ঝদা সভটা গনতে রাঁজৈত খছি। কেকরো গ্রামব খহাঁ সে নীক হোযত তে খহাঁ হমব নাম পব ফফড় পোসি নের। "
বাজীরক গপ স্বনহি কে খানোক রাঁবূঁ কে নাগন জে হুনকব গপ মে দম খছি।
'জানৈত ছিযৈ খানোক রাঁবূঁ, হিন্দী কে পৈঘ পত্রকাব খাখাব সাহিত্যকাব খছি কমনেশ্বব, ও কহৈত খছি জে দিল্লী রঁনা কে খংগ্রেজী ডেঢ় মিনট কে হোযত খছি। ডেঢ় মিনট কে বাঁদ হুনকব ভাষা হিন্দী ভঃ জাগত খছি। তাহি সে দিল্লী কে খংগ্রেজী সে নহি ঘরঁবাউ", বাজীর ওা কহি কে একটা সরান খাগূ কঃ দেনক।
'খহাঁ কতেক সরান নিখনে বহি। "
'সভটা, ঝদা দূ টা খার্ক্কিটর সরান গনত ভঃ গেন

ছন। "
'তঁর অহাঁ কিযৈ ঘরঁবাগত অছি", বাজীর রঁজনাহ।
'অহাঁ জরূব পাস কবন হোযঁর। "
তা ধবি আওব রূমক স্টূডেঁন্ট রাঁহব আরি গেন আওব আনোক রাঁবূ কে কহি নাগন জে অহাঁ বিজল্টে দেখহি নেন জাঙু। অহাঁক জরূব সনেক্শন ভেন হোযত। আনোক রাঁবূ কে একবা রাঁদো সাহস নহি ভেন জে ও অকেনে ভাবতীয রিথ্যা ভরন জাগকে অপ্পন বিজল্টে দেখতিযৈ। হ্নকব চেষ্ঠা দেখহি কে বাজীর সংগ ভঽ গেন জে দূনূ গোষ্টে বিজল্টে দেখহি নেন জাযঁর। রেঁবসবায সে 615 নঁরঁবক রঁস পকড়ি কে কনাষ্ট প্লেস অগনাহ আওব ফেব ওতয স ভাবতীয রিথ্যা ভরন। ফিল্ম "থ্রী গডিযর্ট্স" মে জৈসে বাজূ বস্তাগী আঁব ফবহান অঽতব অপনা নাম বিজল্টে কে আখিব মে দেখৈত অছি, তাহিনা আনোক রাঁবূ দেখহি নগনাহ। চাবি পন্না মে বিজল্টে চস্পা ছন। আখিব কে তীন পন্না মে বিজল্টে দেখহি কে বাজীর সে আনোক রাঁবূ কহনা,
'যৌ হম কহৈত বহি নে জে হম পাস ন কঽ সকর্ঁ। দেখিযো অহি নিস্ট মে নহি তঽ হমব নাম অছি আওব নহি কতো হমব বোন নঁরঁব অছি। "
'অহাঁ পূবা নিস্ট দেখনিযৈ", বাজীর পূছনাহ।
'জী"
'অহাঁ নিস্টক তীন পন্না মে বোন নঁরঁব তঽ দেখনিযৈ, হ্নদা শ্বরু রঁনা পন্না নহি দেখনিযৈ। অহাঁক নাম তঽ পহিল্বক পন্না মে অছি আওব অহাঁক পোজিশন পাঁচরাঁ অছি। "

ओ स्वनि के आलोक बाबू ठामे ठाव बहि गेल। ओ सोचहि लगलाह जे की ओ एतेक कारिन अछि जे सैकड़ा स्टूडेंट के पछाड़ कऽ पाँचवाँ स्थान पर बहलँ, ओहि मे जे परीक्षा अंग्रेजी मे भेल छल। भारतीय भरल मे एडमिशन भेलाह के बाद आलोक मे आमेरिकाास बरठा गेल। अहि बीच हुनकर एडमिशन जामिया मिल्लिया अस्लामिया मे सेहो भऽ गेल। जतय हमरा से भेंट भेल। हम माने गोविंद। माने आलोक बाबू के सबसे निकट बहि बला। आइ धरि आलोक बाबू से सभटा काज करने छल आ िब कऽ बहि छल, सभक गवाह हम छी। ओ गप भऽ सकैत अछि जे किछु उन्नीस या बीस बाजे मे भऽ सकैत अछि, मुदा, डडीब से एक्का बीत आगू-पाछू नहि होयत। हम हूसक घव मे बैसल छी आओर हमर हाथ मे कलम यै। ब्राह्मण बबाक ठामक कसम खागत छी जे कहबँ सत कहबूँ हूगस नहि।
पहिल्लुक दिन आलोक बाबू से भेंट हमरा 507 नंबर बना बस मे भेल छल। ओ एडमिशन नऽ कऽ घूबैत छल। हमहूं घूबैत बहि संगे। देखहि मे ते टैटैल छल मुदा दिमाग तऽ हुनका गोसाईंयै देने छल। बाजे-भूकै मे मोहन लोक सं हमरा आय धरि नहि भेंट छल। आओर दक्षिणी दिल्लीक बेबसवाय मे बहैत छल आओर हव खानपुर मे। हम ते दू दोस्त साथ मे बहैत बहि मुदा आलोक असगरे। बेबसवाय पुवान जेएनयू कैंपस के आगू अछि आओर ओकर पाछा आओआओटी के कैंपस अछि। ओतय मंदिव रानी गलि मे दिनपत पराबक मकान मे आलोक बाबू बहैत छल। कमबा नंबर-28, जकवा लेल कहैत जागत बहि जे

ओहि कमरा मे पत्रकारक आमो रास करैत अछि। कारण जे पिछला पाँच साल से ओहि कमरा मे कोनो-नै-कोनो पत्रकार रहैत छलाह। ठामे आजआजएमसी अछि जे एशिया के बड़का संस्थान अछि आओर ओतय बड़का-बड़का पत्रकार निकलि के सब्टा टौरी आओर अखबार मे भड़ल अछि।

दिल्ली मे अगनहि के बाद आनोक बाबूक व्यस्तता बढ़ि गेल। ओ केरल स्वतहि लेल कमरा पर आबैत छल। दिन-राति भटकैत रहैत छल। लोक हुनकर नाम राखि देने छल 'भटकैत आमो"। किएकि हुनकर एक कान एकटा पागर एक ठाम रहैत छल दोसर कान हुनकर दोसर पागर दोसर ठाम। दूपहरिया मे दो बजे से लऽ कऽ पाँच बजे तक ओ जामिया आओर एक घंटा मे मंडी हाउस आबि के पैदल भारतीय भरन पहुँचैत छल। ओतय साँझ छह बजे से आठ बजै धरि क्लास कऽ ओ राति नौ बजे धरि डेरा आबैत छलाह। फेर ग्यारह-बारह बजे धरि पढैत छल। खाए के कोनो चिंता नहि छल, किएकि रातिक खाना लेल ओ टिफिन मंगाबैत छल। भोरि भेलाह पर शर्माजीक चाहक दुकान पर जाएत छल जतय ओ ब्रेड-पकौड़ा खाएत छल। ओ शर्माजीक दुकान कऽ लऽ कऽ एकटा लेख 'शर्माजी टी स्टॉल, ब्रेड पकौडे लाल स्टॉप" सेहो लिखने छल। ओ भूख मिटाहि लेल आ समय के बचत करहि लेल एतय ब्रेड पकौड़ा खाएत छल जे हुनकर मिता सब हुनकर नाम 'ब्रेड पकौड़ा" राखि देने छल।

নেখ এতরেঁক নীক ছন জে মন হৈযৈ জে খনোক স্বনারী। ওা একটৌ পত্রিকা মে ছপন ছন। খানোক রাঁবূঁক ভাষা মে স্বনরেঁ তখন খহাঁ কে নাগত জে হ্নকব কনম মে সবস্বতী রাঁস কবৈত খছি। তে স্বনূ, 'দকিখ'ণ দিল্লীক পৌশি গনাকা। এক দিস জেএনযূ কে ওল্ড কৈম্পস তে দোসব কাত খাওখাওটী কৈম্পস। খহি রীচ খছি রেঁব সবায, জতয গংজীনিযবিং সে নঽ কঽ সিরিন সরিসিক তৈযাবী কবহি রঁনা গাম–ঘব সে দূব বহিকে খূন–পসীনা এক কবৈত খছি। নহি হ্নকা খাগকে ফিঞ্চ মোগত খছি খাওব নহি স্বতহি কে। পঠ ৈ কে খাওব তৈযাবক টৈশিন এহন মোগত খছি জে ও চাহ রঁনারেঁ সং নঽ কঽ খানা রঁনারঁহি মে ও পবহেজ কবৈত খছি। রঁস একহি টৌ ধ্ন বহৈত খছি হ্নকা মেহনত খাওব সফনতা।

জখন ধ্ন মোযত জে কিছু কবরাঁক খছি তখন জাননে গপ খচি জে কোনো কাজ মে মন তে নহি নাগত। হ্মদা বাতি রীতনে খাওব ভিনসব ভেনা পব চাহ খাওব নাস্তাক তনরঁ খহি গনাকা মে বহৈ রঁনা ছাত্র কে শৈর্মাজী কে টৌ–স্টৈান পব জাহি নেন মজবূঁব কঽ দৈত খছি। কবীরঁ 15 সান সে এতয কে ছোটৈ গনী মেং ও দ্কান নগারৈঁত খছি খাওব ও ফ্র্সত সংগে পেটৈক রীচ তাবতম্য রঁনারৈঁত খছি। ভিনসবে পাঁচ রঁজে খ্ননহি রঁনা ওা চাহক স্টৌন দেব বাত এক রঁজে তক খ্ননন বহৈত খছি। খপ্পন চটৈনীক নেন নামী শৈর্মাজীক দ্কানক চটৈনী ব্রাঁড–পকৌড ৈাক সংগ খাহি রঁনা কতেক নোগ খাওএএস রঁনি গেন তঽ কতেক খাওখাওটী মে এডমিশন নঽ কঽ দেশি মে নহি রিদেশো মে রঁসি গেন খছি। হ্মদা, শৈর্মাজীক দ্কানক সমোসা, ব্রাঁড

পকৌড়া ঋাওব কচৌড়ীক স্বাদ নহি বিস্ৱবনে ঋছি। সেন্হ সরিস ঋাওব ঋপনে সে রাজির্ পায দৈক এতয ঋারৈঁ রঁনা নোকক হিতবত ঋছি।
ঋানোক রাঁবূ ঋাগূ নিখনে ঋছি জে দ্‌কানক মানিক ঋপ্পন প্ৱৰৈনকা গপ মন মে ঋানহি কে কহৈত ঋছি জে জম্মূ কে সবকাবী নৌকবী কবৈত বহি হ্মদা ওতয সে গ্ৱরামাটী ট্রাঁসিফব ভ২ গেন। হমব রেঁষ্টা কে পাগব খবার্ ছন ঋাওব একব গনাজ কবারৈঁক ছন। হম গ্ৱরামাটী নহি জাগকে গনাজক নেন দিল্লী ঋাবি গেনহুঁ। ঋপ্পন রেঁষ্টোক ঋাওব পবিরাবক নেন সবকাবী নৌকবী কে ছোড়ি দেনহুঁ। হমবা পূজীক ঋভার ছন। ঘব জম্মূ–কশ্মীবক উঁধমপ্ৱব জিনাক একটা ছোটা গাম মে ছন, জতয ঋাতংকরাদ কে কাবণে হম ঘ্ৱবি নহি সকৈত বহি। রঁস মজবূঁবী ছন তাহি সঁ হম ঋপ্পন দ্‌কান খোনহি দেনহুঁ।
শর্মাজী খুশি ভ২ ক২ কহৈত ঋছি জে হবকা চটনী রঁনারৈঁ নেন হম নেনে সে জানৈত বহি ঋাও কিছু নর কাজ ওকবা মে কবৈত বহৈত ছী। তাহি সঁ হম জখন দ্‌কান খোনহুঁ ত২ নোক সভ কে হমব চটনী রঁড় নীক নাগহি নাগন। হমবো নীক নাগন ঋাওব একবা সে উঁসোহ রঁঠেন। কিছু কান রীতন ত২ জকবা ভূখ নাগৈত ছন ও হমবা মন পাড়হি নাগন। শর্মাজী কহৈত ঋছি জে ও জখন দ্‌কান খোননে ছন তখন এতয এককো টা জনখহি কবৈক দ্‌কান নহি ছন, হ্মদা ঋার্ ত২ দেখিযৌ কতেক দ্‌কান খুজন ঋছি। এতৌয সঁ বহি কে কংপীটিশন মে পাস কবহি রঁনা কতেক নোক কহৈত ঋছি, জে রৈবসবায মে এক রৈব বহি গেন ও

কোনা শর্মাজীক চাহ আ ব্রাড–পকৌড়া কে রিস্ববি সকৈত অছি। "

ঔ নেখ নিখী কে আনোক রাঁবূ রেঁবসবায মে নাম কমায নেনক। জে কিযো নোক দ্কান পব জাগত ছন, শর্মাজী হ্নকা নেখ দেখারৈঁক ছন ঋদা পঠৈক নেন কহৈত ছন। জখন আনোক রাঁবূ আরৈঁত ছনাহ তখন ও পাঁচক রঁদনা মে দূএ টা পায নৈত ছন।

এক ঠাম জতয ভাবতীয ভরন মে অংগ্রেজী মে পত্রকাবিতাক পঠাওা করৈত ছনাহ ওহি ঠাম জামিযা মে হিন্দী মে পঠৈত বহৈত। রেঁবসবায মে বহৈত কান আনোক রাঁবূক জানপহচান আওআওএমসী মে পঠৈক রঁনা ছাত্র আওব পঠারৈঁক রঁনা প্রাফেসব সে সেহো ভহ গেন। আওআওএমসী কে প্রাফেসব বাজেঁদ্র জোশী সে হ্নকা খূব পঠৈত ছন আওব জখন হ্নকা নহি মন নাগৈত ছন তখন হ্নকে সংগ বৈসৈত ছন। জোশী কে কাবণে আনোক রাঁবূ আওআওএমসীক নাগব্রাবী ভেটৈহি গেন জতয কতেক কিতাব ছন আওব আনোক রাঁবূ খূব পঠৈত ছন। অহি বীচ একটা এহন গপ ভেন জে আনোক রাঁবূক জিনগীক সীখ দহ দেনক।

আগূ রঁঠি সে পহিনে অমা সে একটা গপ কবব আরম্ভক অছি। জে যহি ঠাম ছী জতয সে শীর্ষক গপ 'ঘোড়া পব চঠ়া নেব হম ডিগ্রী" কে গপ শ্বব্দ ভেন। এক ঠাম জামিযা মিল্লিযা ওস্লামিযা কে হিন্দী রিভাগ ছন জতয আনোক রাঁবূ হিন্দী মে পঠৈত ছন। এতয হিন্দী ভাষাক প্রকাংড রিদ্বান সভ হ্নকা পঠারৈঁক নেন আরৈঁত ছন। ওহি কান মে হাস্য করি

ডॉ. খশোক চঞ্রধব হিন্দী রিভাগ কে কমান সংভাননে ছন খাওব রিভাগ মে 'জো নামৌব নহী দেখ্যা ও জন্মযা নহী" কে নেখক খসগব রজাহত ছন তঽ 'ভীনী-ভীনী রীনী চদবিযা" উঁপন্যাসক নেখক খর্জুন রিস্মিন্নাহ সেহো ওতয ছন। খহাঁকে তে জানতৈ ছিযৈ জে খসগব রজাহতক নাটক 'জো নামৌব নহী দেখ্যা ও জন্মযা নহী" ভাবত-পাকিস্তান রিভাজন পব খাধাবিত খছি। খপনা সবঁ জে নাটক গাম-ঘব মে দেখৈত ছী, ওহিনা খহি নাটক কে নহি দেখন জাগত খছি। টৌউন মে জখন ঞা নাটক দেখাখন জাগত খছি তে মাবি পবৈত খছি। এতেক নীক নাটক ওহিনে নহি নিখন জা সকৈত খছি। পায দৈকে, টৈকস নৈকে নোক সভ ঞা যা খহিনে নাটক নোক দেখৈত ছৈ। ভাবতে টা মে নহি রিদেশো মে খহি নাটক কে মঁচন ভঽ চুকন খছি। যৈ হান 'ভীনী-ভীনী রীনী চদবিযা" উঁপন্যাসক খছি। রঁনাবসক জ্নাহা পব নিখন গেন ঞা উঁপন্যাস কথা কে নবঁ খাযাম নিখনে খছি।

দোসব ঠাম ছন ভাবতীয রিদ্যা ভরন। জতয ও খংগ্রেজী মে পত্রকাবিতাক কোর্স কবৈত ছন। খংগ্রেজী হ্নকব মজবূঁত নহি ছন, ক্ষদা জোশি মে খারি কে খংগ্রেজী মে পত্রকাবিতা কবহি নাগন ছন। কিছু দিন তঽ নীক নাগন ক্ষদা ভীতবে-ভীতব জে হ্নকা পব রীতৈত ছন, সে রৈহ ঠা জানৈত ছন। ওনা ঞা গপ হম রঁতা দৈনহুঁ তঽ খহাঁ ঞা নহি বুঁঝিযো জে কথাক খংত ভঽ গেন। ক্যাকি জে খানোক রাঁবূ কে খংগ্রেজী কে নাম সে সাঁপ সূঘি জাগত ছন ও খায খাস্ট্রেনিযা মে খছি তঽ কোনো নহি কোনো গপ তঽ জরুব

হোযত। ক্যাকি আস্ট্রেলিযা মে রিন অংগ্রেজী জানল তহ কাজ নহিযে হোযত। ফেব আজুক দিন আলোক বাবূ তহ পৈঘ পোস্ট পব অছি। দিল্লী, দুবঁঙ্গ, হাংগকাংগ, ন্যূযার্ক মে ঘুমৈত বহৈত অছি। ফেব হুনকা অংইবনেষ্ট সে জতে মন নাগৈত অছি, ওকবা নেন হম কী কহি। জহিনা হমব জীমেনক স্টেষ্টস পব হবকা বন্ব জনৈত দেখৈত অছি, ও টিপটিপবৈ নাগৈত অছি।
ওনা ঙ্গ আদত ও কোনো বাযপ্পব সে সংগে নহি আননৈ ছল। বৈবসবায মে জখন ও বহ নগনাহ তখন তে এক–দূঙ্গ টা ওতয সাগবঁব কৈফে ছল হ্মদা কনিক ঠামে হ্মনিবকা মে কতেক সাগবঁব কৈফে খুজল ছল জকবা অংগ্ববী মে গিনবঁ আসান নহি অছি। বৈবসবায মে এক–দূঙ্গ টা সেহো দোস্ত বনি গেল ছল। জখন সাঁঝ বাতি আঠ–নৌ বজে ও কনাস সে ফ্বাবিগ ভহ কহ ডেবা ঘুবৈত ছল তহ অপ্পন দোস্তক সংগ হ্মনিবকা কে সাগবঁব কৈফে মে দেব বাতি ধবি চৈটিংগ কবৈত ছল। ওহিনো ওহি কান মে চৈটিংগ কববঁ বববকা গপ ছল, ক্যাকি কম্মে নোক ছল জকবা চৈটিংগ কবৈ নেল আবৈত ছল। হ্মদা, আবঁ তহ নোক অপ্পন মোবাঁগল সে চৈটিংগ কবৈত অছি। ওহি কান যাহু, বেডিফ ছল। আওব আৰ্কিট কে তখনে অহি দুনিযা মে আযল ছল। ফেসবুঁক, ট্বিটব ওহি কান ভবিষ্যক গর্ভ মে ছল। নোক যাহু মৈসেংজব পব ঘংটে নাগত বহৈত ছল।
আনোক বাবূ কে নহ কহ একটা গপ তহ ছল, জে ও জতয জাগত ছল যা বৈসৈত ছল, ওতয ত্তবংতে নোক সভ জানৈ নাগৈত ছল। মেহনতী আ কর্মঠ তে বহবেঁ কবল। অহি বীচ এক সাঁঝ জখন ও জামিযা মিল্লিযা ওস্লামিযা সে ঘুবি কে ভাবতীয বিদ্যা ভবনক কনাস মে

छल तखने एकटा लड़की हुनकर नाम लऽ कऽ बजौलखिन, 'आलोक अहाँके नाम अछि। प्रोफेसर राजेंद्र जोशी हमरा अहाँक लग पठौलखिन अछि।"
'हाँ, कहू।", आलोक अनमनस्के ढंग सँ ओहि लड़की दिस ताकि कऽ कहलखिन।
'हम तऽ एतय पार्ट टाइम कोर्स कऽ रहल छी।"
'नीक गप।"
'हम संयुक्त राष्ट्र संघक यूएनडीपी मे काज करैत छी आओर हमर नाम कविश्या सिंह अछि।"
'ते हमरा सँ कोन गप।", आलोक रुखे कहलखिन।
'क्याकि हमरा आफिस सँ टाइम नहि भेटैत अछि। ताहि सँ हमरा पढ़ै मे दिक्कत होयत अछि। जोशीजी कहलखिन जे जतय हमरा कोनो दिक्कत होय ओतय हमरा अहाँ सहयोग कऽ देब।"
'हम ते ओना कोनो नियम नहि बनौने छी, जे अहाँ के हेल्प नहि करब। सदा, जहिना हम सभ के करैत छी, अहों कऽ हेल्प कऽ देब।"
'ठीक अछि।"
'जी।"
ई कहिके आलोक रुखे एक कात आओर कविश्या दोसर कात चलि देलक।
आब दिक्कत ई छल जे एक कात हुनका अंग्रेजी भाबि लागै तऽ दोसर कात कविश्या हुनका नीक खबाब कऽ के राखि देल छल। ऊँमठ हिन्दी मे ओ कतेक बास काज सभ कऽ रहल छल। जामिया मे पढ़ैत काल हुनकर आलेख हिन्दी के सभ पैघ-पैघ अखबार मे छपि लागल छल। कविश्या जतय हुनका सँ अंग्रेजी मे

গপ করৈত ছল ওতয হ্নকা খংগ্রেজী মে ৰাঁজহি মে সাঁপ সূঁঘি জাগত ছল। খানোক জখন তংগ ভঽ জাগত ছল তখন হ্নকব ক্ষ্ঁহ সং নিকনি জাগত ছল, 'দেখৰঁ,জখন হম ভাবতীয রিদ্যা ভরন সং কোর্স ভঽ জাগত তে হম ঘোড়া পব চঢ়া হম নেৰঁ ডিগ্রী।" ক্ষদা, খানোক ৰাঁৰূঁক ঙা গপ ভাবতীয রিদ্যা ভরনক কোর্সক ৰাঁদে খমে নহি ভেল। ঙা গপ কহি-কহি কে ও খাওব নোক সভ কে খংগ্রেজী সে ডবা দৈত ছল জে খহি ৰেঁব ও পবীক্ষা মে ফেল জৰুব কবত খাওব কনি-কনি খংগ্রেজী মে পঢ়ৈত-পঢ়ৈত এহি ভাষা কে নীক কঽ নেনক। ঙা গপ হমবে টা মানূম ছল জে ও খূৰঁ মন সং খংগ্রেজী ভাষা কঽ নঽ কে মেহনত কঽ বহন ছল। খাগূ ৰঁঠহি সং পহিনে খহাঁকে ঙা গপ হম কহি দৈত ছী জে খাঁ হ ঠাম খানোক ৰাঁৰূঁক ঙা কথাক খংত নহি ভঽ বহন খছি। ক্যাকি খায জদি ও খংগ্রেজী নহি জানৈত খছি তে কোনা খাস্ট্রেনিযা মে খছি। খাওব জহিযা সং খাস্ট্রেনিযা গেন খছি তহিযা সং ফোন-তে-ফোন চৈটিংগো হমবা সং খূৰঁ করৈত খছি। হমহুঁ খূৰঁ করৈত ছী। ওহি দিন হমবা সংগ খূৰঁ চৈট কবনক।

খানোক: হায (খংগ্রেজী ৰঁনা)

হম: মজে মে ছী, খহাঁ স্বনাৰূঁ।

'খহাঁ ফোটূ দেখনহুঁ কী, খহাঁ কে একটা খাওব মেন কঙানে ছী"।

'হাঁ, হম তঽ সভটা ফোটৈ দেখহি চুকন ছী"।

'খহাঁ ওকবে মে হ্নকা চিন্হ সকৈত ছী"। ঙা কহিকে খানোক ৰাঁৰূঁ হমবা ফেকবা ৰূঁঝাৰৈঁ নাগন।

'দূনূ খনৰঁম দেখনহুঁ খহাঁ"। ফেসৰূঁক পব ক্ষছ ফোটূ

নোড কেনে ছী কী ? হাঁ, প্ববৈনকা আওব নৰকা দোনো ফোটো খছি ওতয" ?
'ওকে"
'যাব খপ্পন কিছু গ্রুপ ফোটো খহাঁক নগ খছি আওব সংভব হুএ তহ খহাঁ ওকবা স্কৈন কহ পঠাহ দেৱ। হমছু সভটা ফোটো পঠাহ দেৱ। আগযে খপ্পন লৈপটাঁপ পব সেৱ কওানে ছী", আনোক ৰাবূ হমবা কহনখিন।
'হাঁ, হম ভাগনপ্বব সে সভটা ফোটো নে আগনে ছী"। হম কহনহুঁ।
(একটা গপ তহ ৰিস্ববি গেনহুঁ জে হম মানে গোৰিংদ ভাগনপ্ববক ছী। তিনকামাঁমী একটা মোহল্লা খছি। ওহি ঠাম সৰৌব জাহি ৰনা বোড মে শীতনা স্থান বোড খছি জতয হম বহৈত বহি আওব আয-কান পাপা-মম্মী বহৈত খছি।)
'কোনো দিন ৰৈসি কহ সভটা ফোটো স্কৈন কহ নেৱ, তখন খহাঁ কে পঠা দেৱ।' হম কহনহুঁ। একটা খনৱম ভেজি বহন ছী, চেক কহ নিযৌ।" হম কহনহুঁ।
'ওকে"
'খহি ফোটো মেঁ খহাঁ নহি ছী"।
'কোনো ৰাত নহি"।
'ওহ মজা আৰি গেন।"
'হমবো মজা আৰি গেন।" কতেক প্ববনকা গপ খ্যান আৰি গেন আওব হমবা মন মে কিছু আওব গপ ছন। হম জে নিখনে ছী, খহাঁ পঠ়নিযৈ কী নহি", আনোক ৰাবূ কহনখিন।
'কোন গপ"।

'ৠহি ৰীচ হম করি ৰনি গেন ছনৌহ" ।
'ৠছা, ৠস্ত্রৈনিযা মে" ।
'তীন–চাবি দিন পহীনে ৰহ্ত দিন ৰাদ কিছ নিখনে বহি হিন্দী মে, 'নস্কে ক্যা নস্কে । "
'ভেজ দেৰ নহি, ওকবা হম পঠৰ" ।
'ৠনৰম মে নহি পঠনৌ কি । গ্বরু ওতয পঠহি কে মজা ৠছি" ।
'ওতয তঽ পঠনৌ, ৠওব কী নিখনে ছী", হম কহনহুঁ ।
'নস্কে কে রিস্তাব দেনে ছী" ।
'হা, হা, মজা ৠরি গেন" ।
'ৠগযো ৠহা খবাৰ চৌক কে ঠৈ ৰ নাগঠ ছী কী, কেহন নিখনে ছী, ঙা গপ হম প্বছি বহন ছী" ৠনোক ৰাৰূ হমবা পব ৰ্যংগ্য কবনখিন ।
(ৠপূর্ণ)

<u>विनीत उत्पलक साक्षात्कार प्रबोध सम्मान २००४ सँ सम्मानित मायानंद मिश्रसँ</u>

<u>सभ दिन बहताह विद्यापति : मायानंद मिश्र</u>

विनीत उत्पल : अहाँक जन्म कोन तारीखमे भेल छल आ लालन-पालन कोना भेल ?

मायानंद मिश्र : हमर सर्टिफिकेट जन्मतिथि 1934 ई0 थिक, मुदा कुंडलीमे अछि 1930 ई0। माएक देहावसान बादे सन 1936-37 ई0मे जखन हम पाँचो-छओ वर्षक रही, माएक स्वर्गीय आँगन गेल होएत। मुदा बीच-बीचमे गामो नइ गेल जाएत रही तकर किछु-किछु खंडित स्मृति अछि। गामक स्मृति ओ ज्ञान क्रमश: सन 1940-41 ई0सँ होमए लागल जे हमरा एकटा छोट बहिनि सेहो अछि आ हमरा चारिटा

पित्ती तथा द्ूग टा पीसी सेहो छथि। हमर नानन-पानन छठमे-सातमे वर्षसँ माइकेमे रहैत नागल छल ओहा छोटा वॅहीनक गाममे।

विनीत उत्पल : कोशीक समाधान अहाँक परिवार बहए, तखन साहित्यसँ कोना जुड़ाव भेल ?

मायानंद मिश्र : जखन गाममे कोसी बाढ़िक प्रकोपक कारण सन 1940-41 ईस्वीमे गाम छोड़ि कें प्रतापगंज थानाक गोविंदपुर जा कए हमरा सभकें बसए पड़ल। ओतए ओहि माइरत वॅहीनक अपन पतिक्रमक किछु जमीन छल, जाहिसँ मात्र पेटे टा भरण भ सकैत छल। एहि गोविंदपुरमे सन 1945-46 ईस्वीमे हमर प्राथमिक कक्षिक प्रतिभाक अंकुरण भेल छल। जखन ओहि ठामक कालीस्थानक लेल स्वयंक कोने ग्रामोफोनक कोनो गीतक स्वरमे भगवतीक अर्चना-गीत लिखने छलहुँ, जकरा हम स्वयं गाबितो छलहुँ कीर्तन मंडलीमे।

রিনীত উঁপেন : উঁচ শিক্ষা কতএসঁ ভেঁটেন ? রিস্তাবসঁ রঁতাউঁ ?

মাযানংদ মিশ্র : সন 1950 ঙস্নীমে স্বপৌনসঁ মৈট্রিক পাস কএনাক রাঁদ খাগূ পঢ়রাঁক সমস্যা ছন জাহিমে খার্থিক–সমস্যা ম্খ্য ছন। উঁসোহ সভক ছননি জে হম খাগূ পঠী রিশেষত: জ্যেঠ্ঠ মাম পংডিত বামগ্নঞ্জ ঝা কিশ্বনজী তথা পিতাজী পংডিত রাঁবূ নন্দন মিশ্রজীক। উঁসোহ এহি নেন সভক ছননি জে হমবা মৈট্রিকমে সেকেংড ডিরীজন ভেন ছন জে তাহি দিনমে রঁহ্ত কম হোগত ছনৈক। খপন গষ্টা ছন পটনা কানেজক। খারেদন সেহো কএন। নামাংকনক স্নীগ্নতি–সূচনা সেহো ভেঁটেন। কিংত্ত খংতিম কানমে কিস্বনজীক রিচাব রঁদনি গেননি জে দবভংগে। দবভংগামে পংডিত শ্রী চংদ্রনাথ মিশ্র খমবজী ছথিন, হ্নকে খভিভাবকত্বমে। সন 52 ঙস্নীমে রিরাহ কাবণে খাঙ.এ. ক পবীক্ষা নহি দেন খা সন 54 ঙস্নীমে খাগবাক মৈথিনী মহাসভাক কাবণে রী.এ. ক পবীক্ষা নহি দ২ সকনহুঁ।

रिनीत ठाकुर : मैथिली साहित्य दिशि कोना मन आएल ?
मायानंद मिश्र : सन 50 ई०मे सी.एम. कॉलेजमे नाम लिखाओल। श्री अमरजीक डेरापर अधिक काल साहित्यिक गोष्ठी, दरभंगासँ स्वर्गीय-हरिनगर-कटिहार तथा मुजफ्फरपुरसँ जयनगर धरि विभिन्न स्थानपर कवि सम्मेलन, वैदेही-कार्यालय तथा गीत लेखन। 'भांगक लोटा'क प्रकाशन। समए चलैत गेल, परिचय-परिधि बढ़ैत गेल। एहि बीच दरभंगामे राजकमलजीसँ परिचय भेल। फेर ललित-राजकमल-मायानंद क गोष्ठी सभ, साहित्यिक चर्चा सभ जाहिमे प्रायः अर्थात रमाकांत मिश्र ओ दिनानाथजीक निरंतर सहभागिता। सन 54 ई०मे ललितजी सब-डिप्टी कलक्टर बनि दरभंगा चल गेलाह। राजकमलजी ता पटनेमे छलाह। हमहूँ 56 ई०क अंतमे रेडियो, पटना आबि गेलहुँ।

रिनीत ठाकुर : ओहिकालमे पटनामे साहित्यिक परिदृश्य केहन रहए ?
मायानंद मिश्र : पटनामे रेडियो स्टेशन, हास्य-व्यंग्य-सम्राट हरिमोहन बाबूक डेरा, पंडित जयनाथ बाबूक डेरा, गोपेशजीक डेरा, प्रो. आनंद बाबूक डेरा, फणीश्वरनाथ रेणुक डेरा, मजहरुल खादी भंडार, श्री

रूपनारायण ठाकुरजीक कार्यकर्ता-निरासमे मासु-भातक मासिक भोज आ चेतना समिति, पुस्तक भंडारक रामायण-गोष्ठी, अभिरुंजना-प्रकाशन, रिभिन्न समए ओ रिभिन्न स्थानपर घनघोर साहित्िक चर्चा होगत छल। ओहि कालमे दक्षिण रिहारसँ मिथिलांचल धरि सभ जगह करि सम्मेलनमे शामिल भेलहुँ।

रिनीत उँपेल : पटनासँ सहरसा अएलहुँ, एतए केहन रीतल ?

मायानंद मिश्र : एम.ए. क पश्चात सन 61 ईस्वीमे आरि गेलहुँ सहरसा कॉलेज, सहरसा। कॉलेज अध्ययन-अध्यापन, सृजन-लेखन, रॉल्वआसँ रॉम्बेग धरि रिद्यापति पर्र-समारोहमे मंच संचालन, भाषणो आ करिता पाठ सेहो, रिभिन्न संस्थाक संगठनामेक प्रक्रियाक अध्ययन, सहरसामे रिभिन्न पर्र-समारोहक आयोजन, मैथिली चेतना परिषद, सहरसाक गठन, पटनामे मैथिली महासंघक संगठन, डाकरँगला चौक-जाम क कार्यक्रम, लेखन आ पाठन, प्राचीन ऐतिहासिक सृजन अध्ययन, पुन: प्रथम शैलपुत्री च, मंत्रपुत्र, पुरोहित आ स्त्रीधनक लेखन आ तकर हिन्दी आ मैथिलीमे प्रकाशन, दिशांतर, अरांतर, चंद्ररिंदु क प्रकाशन। तकैत-तकैत सहरसा कॉलेज, सहरसा आ स्नातकोत्तर केंद्र, सहरसामे 33 ररषक सेरा-काल समाप्त भऽ गेल आ 1994 ईस्वीमे अरकाश ग्रहण कऽ लेलहुँ।

रिनीत उँपेल : अहाँक दृष्टिक रिस्तार कोना भेल ?

मायानंद मिश्र : दृष्टिक रिस्तार रस्तुत: मामक रूपमे

যুগান্তকারী মৈথিলী সাহিত্যকার পণ্ডিত রামচন্দ্র ঝা 'কিরণ' দ্বারা স্থাপিত মিথিলা পুস্তকালযক কারণে ভেল। ওহি ঠাম 47 সঁ 50 ঈস্বীক বীচমে পঢ়লহুঁ জাহিমে প্রেমচংদ, জৈনেংদ্র, ইলাচংদ্র জোশী, ভগবতীচরণ বর্মা, শরতচংদ্র, বংকিম বাবূ, রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর তথা তারাশংকর বন্দ্যোপাধ্যায আদি প্রমুখ ছলাহ। এহি সমএমে কিরণজীক আদেশ-নির্দেশক বিরুদ্ধ বাতিকেঁ চোরা কঽ চংদ্রকাংতা ও চংদ্রকাংতা সংততি সংগহি শরনক হোম্স সিরীজ সেহো পঢ়ি গেল রহী। ওহি সমএক 'মাযা' সমকালীন 'নঙা কহানিযাঁ' ছল জে নিযমিত পঢ়ৈত রহী।

বিনীত উৎপল : পহিল রচনা কোন ছল ?
মাযানংদ মিশ্র : 49 ঈস্বীমে হরিমোহন বাবূক প্রভারক প্রচংড প্রতাপে, হম প্রথম-প্রথম মৈথিলীমে 'হম রেল দেখব' নামক একটা গদ্য রচনা কথামেক শৈলীমে লিখলহুঁ জে হাইস্কূলক বার্ষিক পত্রিকামে ছপল। এহি প্রকাশন-প্রোত্সাহনক কারণে ভাংগক লোটাক অধিকাংশ কথা, অহী 49-50 ঈস্বীমে লীখি গেলহুঁ জকর প্রকাশন 51 ঈস্বীমে প্রা. শ্রী চন্দ্রকাংত মিশ্রক বৈদেহী প্রকাশনক দ্বারা ভেল।

বিনীত উৎপল : ভাংগক লোটা কতএসঁ প্রকাশিত ভেল ছল আ কহিযা ?
মাযানংদ মিশ্র : ভাংগক লোটাক দুগ গোট অংতিম কথা মৈট্রিক পরীক্ষাক বাদ লিখনে ছলহুঁ জকর প্রতিলিপি শ্রী অমরজী কৃপাপূর্বক দেখি দেলনি, তদা ওহূসঁ পৈঘ উপলব্ধি হমরা লেল ভেল জে আচার্য সুমনজী দুগ বিন্দু নামে আকর ভূমিকা লীখি দেলনি আ প্রা চন্দ্রকাংত মিশ্রজী ওকরা সন 51 ঈ.মে ছাপি দেল বৈদেহী

প্ৰকাশনক দিসসঁ, হমৰাসঁ একোটা টাকা নহি লেললি। অপিতু এক গোট টাকা দেললি, মনা কএলাক উপৰান্ত, পংডিত ত্ৰিলোকনাথ মিশ্ৰজী আকৰ মূল্য, জে ওহিপৰ ছপল ছল।

ৱিনীত উপেল : ভাংগক লোটামে তঁ হাস্য ছল, মুদা গংভীৰ লেখন দিশ কোনা ঘুৰি গেলহুঁ ?
মায়ানংদ মিশ্ৰ : ভাংগক লোটাক পশ্চাত হম হাস্য কথা নহি লিখলহুঁ। ঙা প্ৰকাশন প্ৰাসোহন হমৰ কথা–লেখনক প্ৰেৰণা শ্ৰৰশ্য ৰঁলল জাহি কাৰণে , 51–52 ঙা সঁ হাস্য ছোড়ি , সামাজিক জীৱন–সংঘৰ্ষপৰ আধাৰিত মনোৱিজ্ঞানক গংভীৰ ভাৱক কথা সভ লীখহ লগলহুঁ জাহিমে প্ৰমুখ ছল ৰূপিয়া, স্বৰৰা, আগি মোম আ পাথৰ তথা সতদেৱক কথা জে কানাঁতৰমে, সন 60 ঙা.মে কলকত্তাক মৈথিলী প্ৰকাশনক দিসসঁ প্ৰকাশিত ‘আগি মোম আ পাথৰ’ নামক সংগ্ৰহমে সংকলিত অছি, জকৰ অধিকাংশ কথা 59–60 ঙা.ক মিথিলা দৰ্শনমে প্ৰতি মাস ছপল ছল। মুদা মংচ–জীৱনমে হমৰ প্ৰৱেশ কথা–লেখনসঁ নহি অপিতু কাৱ্য ৰচনা ৱিশেষত: গীত–ৰচনাসঁ ভেল ছল।

ৱিনীত উপেল : সাহিত্যিক যাত্ৰামে কেকৰ লেখনসঁ প্ৰভাৱিত ভেলহুঁ ?
মায়ানংদ মিশ্ৰ : 40–50 ঙা. ধৰি অৱৈত–অৱৈত নেপালী আ ৰঁচন ক গীত–ৰচনাক প্ৰভাৱ হমৰাপৰ ৰহত ছল। সন 59 ঙা সঁ ৰহত পূৰ্বহি অৰ্থাত দৰভংগে কালমে সী.এম. কॉলেজক হিন্দী প্ৰাফেসৰ শ্ৰী স্বৰেন্দ্ৰ মোহনজীসঁ অত্তয় দ্বাৰা সংপাদিত প্ৰতীক আ তাৰ সপ্তক দ্গ ভাগ

পঢ়নে ছনহুঁ আ অতিশয প্রভাবিত ভেন ছনহুঁ। কনাসমে পঢ়ন প্রসাদ-পন্ত-নিবানা-মহাদেবী বর্মাসঁ সর্বথা ভিন্ন ছন ও কাব্য ধাবা, জাহি পব টী. এস. ইনিযট- এজবা পাউঁড সঁ নঽ কঽ এননেন গিন্সবর্গক আ এংগ্রীজেনবেশন তথা ব্রিটেনিক কবি নোকনিক প্রভাব ছন। শবতচংদ চট্টোপাধ্যায, বরীন্দ্রনাথ ঠাকুব, টৌনস্টোযসঁ প্রভাবিত বনী।

বিনীত উঁপেন : অহাঁ তঁ হিন্দীমে কিছু নিখনে বহি ?
মাযানংদ মিশ্র : সন 49 ও মে কিছু হিন্দী গীত নিখনহুঁ, জকব তীন গোটি অখবা, পংক্তি এখনহুঁ মোন অছি, 'অবমান মেবে দিন কে সভী টুটে চুকে হৈঁ', 'অধজনী কামনাএঁ নেকব অপনক মৈঁ গগন নিহাব বহা' তথা 'মৈঁ অংতব মে তূফান নিএ চনতা হূঁ' অদা, 50 ও.ক মৈথিনীমে বচিত 'আহি দিন ছনহুঁ হম ভাঁগ পীনে' তথা 'নোচনী তোব গুণ কতে গৈবঁ' অত্যংত নোকপ্রিয ভেন। 'স্ত্রীধন' নামক উঁপন্যাস নেশনন বুক ট্রস্ট ছাপনে অছি।

বিনীত উঁপেন : গীতনাদ, স্ববসংধানকেঁ কোনা সাধনিঐ ?
মাযানংদ মিশ্র : গীত গাবঁঽ নাগন ছনহুঁ 1942-43 ওস্নীসঁ স্বপৌনমে অপন মাতামহক কীর্তন মংডনীমে। হমবা নগৈত অছি জে হমবামে কংঠ-স্বব, স্বব-সংধান-প্রতিভা তথা স্ববতান-জ্ঞান আদি জকব অনেক প্রশংসা ভেন-মাতামহ পংডিত নাগেশ্বব ঝাসঁ আএন অছি। এনা গুনগুনা কঽ তঁ কিছু নে কিছু গবৈত ছনাহ আ তেঁ কানান্তবমে জে হম গীত-বচনা কএন সে কোনো নে

कोनो स्वरतानमे बन्हल छल। ओहि कारणे हम स्वयं सेहो गबैत छलहुँ तथा किछु गीत किछु गायक जाहिमे गायक चूड़ामणि पंडित रघु झाजी सेहो छथि, गबैत छलाह।

विनीत उत्पल : अहाँ गायन ज्ञान कतएसँ पेलिऐ ?
मायानंद मिश्र : सन 50 ई.क अंतिम चरणमे जखन 'नव आँगनमे परनक रथ पर कारी-कारी बादरि आयल' नामक गीत लिखलहुँ तँ गारिये कऽ लिखलहुँ। यएह गायन-ज्ञान हमर छन्द-ज्ञान छल। जहाँ धरि आगयो मोन अछि, बिन्नु छन्द-ज्ञाने प्रारम्भामे लिखल हमर गीत-रचनामे छन्द दोष, शास्त्रीय संगीत मर्मज्ञ पंडित कवि लै उमेशनाथ झा ताकि सकलाह, जे एकर पहिल आधिकारिक श्रोता बनलाह आ ले आचार्य रमानाथ झा जे एहि गीतकेँ आइ.ए.क लेल संकलित 'कविता कुसुम' मे सर्वप्रथम संकलित कएलनि।

विनीत उत्पल : अहाँ जहि साल आइ.ए. मे रही, ओहि साल पाठ्यक्रममे अहाँक लिखल कविता सेहो छल की ?
मायानंद मिश्र : अत्यधिक प्रसन्नता भेल छल आहि दिन, जाहि दिन सन 52 ई.मे आचार्य पंडित रमानाथ झा आइ.ए. क पाठ्यग्रंथक रूपमे कविता कुसुमक संकलन-संपादन कएलनि तथा आहिमे 'नव आँगनमे परनक रथपर' नामक गीतकेँ स्थान दैत संकलित कएने छलाह। एना तँ कोनो संकलनमे स्थान भेटैनासँ प्रसन्नता होइत किन्तु एतए तँ स्वयं रमानाथ बाबू द्वारा संपादित ग्रंथक गप्प छल आ सेहो आइ.ए. क पाठ्यग्रंथमे, जखन

की हम ताधरि स्वयं आइ.ए. पास नहि कएने छलहुँ।

विनीत उत्पल : अहाँकेँ कोन-कोन पत्रिकामे लिखैत छलहुँ ?
मायानंद मिश्र : जहिना आहि समयमे दरभंगासँ 'वैदेही' प्रकाशित होइत छल, तहिना कलकत्तासँ 'मिथिलादर्शन' आ बादमे 'मैथिली दर्शन।' ललित आ राजकमल सामान्यत: वैदेहीमे अधिक लिखैत छलाह तथा हम स्वयं अपेक्षाकृत मिथिला दर्शनमे। नाटको लिखने छी, कथा-कविता सेहो लिखने छी।

विनीत उत्पल : अभिव्यंजनावादी काव्य की छल ?
मायानंद मिश्र : 59 ई मे मैथिलीमे अनेक नवीन काव्यक लेखन प्रथम-प्रथम कएल, जकरा हम अभिव्यंजनावादी काव्य कहने छी तथा जकर प्रथम प्रकाशन सन 60 ई. क आरंभमे 'अभिव्यंजना' नामक पत्रमे भेल अछि। संगहि अही 59 ई. मे हम एक वर्ष पूर्वक मैथिली पांडुलिपि 'माटिक लोक' क आधारपर प्रथम-प्रथम 'माटी के लोक: सोने की नैया' क नामसँ हिन्दीमे लेखनारंभ कएने छलहुँ। आ जहिना सन 50 ई. मे एकटा मैथिली कृति प्रकाशित भेल छल, तहिना सन 60 ई मे दुइ गोटे मैथिली कृति 'दिशाहारा पात आ पाथर' तथा 'आगि मोम आ पाथर' प्रकाशित भेल।

विनीत उत्पल : आहि काल की सपना छल ?
मायानंद मिश्र : हिंदीक आहि अकवी नव कविता जकाँ मैथिलीमे नवीन काव्यान्दोलन ठाढ़ करबाक उद्देश्यसँ

अभिव्यंजनाक प्रकाशन-योजना मोनमे आएल छल, जाहिमे मात्र 'नवीन काव्य' टा रहत। आ ताहि लेल पहिने स्वयं किछु नवीन काव्य लिखल। आ ओ दू-चारि दिनपर हरिमोहन बाबूकेँ स्वनामी जे अभिव्यंजनामे हमरा एहने करिता चाही। आ ओ देखौ केलनि जे अभिव्यंजनामे छपल छल। आधा 59 ई. क घोर व्यस्तताक फलस्वरूप सन 60 ई.क आरंभमे अभिव्यंजनाक प्रकाशन संभव भेल। प्रकाशनक खर्च ओ लोकार्पण समारोहक सभटा खर्च स्वयं पंडित जयनाथ मिश्र, एकटा अर्द्ध परिचित किशोर द्वारा संपादकक उँकेटे उँकेंठा ओ महत्वपूर्ण महत्वाकांक्षापर द्रवित होइत, कयने छलाह। सन 60 ई हमर लेखकीय जीवनक लेल अति व्यस्तापूर्ण रहल। एहि समएमे जँ एक दिस अनेक कथा लिखल तँ दोसर दिस अनेक नवीन काव्यक सेहो रचना कएल जे कालांतर 'दिशांतर' मे संकलित अछि। तेसर दिस जँ अभिव्यंजनाक संपादन कएल तँ किछु समीक्षा सेहो एहि कालखंडमे लिखल, जाहिमे सँ किछु मिथिला दर्शन, वैदेही आ शुभंकात बाबूक मैथिली सम्मेलनक रचना संग्रहमे अछि। ओहि काल एकटा काल्पनिक रेडियो नाटक सेहो लिखने छी- इतिहासक विसरल।

विनीत उत्पल : कोन-कोन पैघ साहित्कारसँ भेंट भेल छल ?

मायानंद मिश्र : दिनकरजी सँ हमर परिचय पंडित जयनाथे बाबू करौने छलाह मैथिली कवि ओ चौपाल स्तवक रूपमे। पहिल बेर दिनकरजी चौंकल छलाह आ

चौपानक हमर स्वर आ अभिव्यक्तिक अतिशय प्रशंसा कएने छलाह। बेणुजी सँ परिचय अति त्वरित गतिसँ अंतरंग आत्मीयतामे बदलि गेल छल। प्राय: नित्य रेडियो स्टेशनमे अथवा बुध दिनकेँ अधिक काल हुनका डेरापर सायंकालकेँ सांध्य गोष्ठीमे भेंट होइत रहल।

विनीत उत्पल : अहाँ जवाहरलाल नेहरू आ इंदिरा गांधीसँ सेहो भेंट कएने छलहुँ ?
मायानंद मिश्र : भारतक प्रथम प्रधानमंत्री पंडित जवाहर लाल नेहरूक चिर ऋणी रहब, जनिक विशेष आग्रहक कारणे, एतेक शीघ्र सन 65 ई मे मैथिलीकें देशक एकटा स्वतंत्र साहित्यिक भाषाक रूपमे साहित्य अकादमी मान्यता देलक। 73 ई मे तकोलीन प्रधानमंत्री इंदिरा गांधीसँ सेहो भेंट भेल छल।

विनीत उत्पल : मैथिली चेतना परिषद संस्थानक निर्माण कोना कएलहुँ आ कोना कएलहुँ ?
मायानंद मिश्र : 62 ई. मे हम सहरसा मैथिली चेतना परिषद नामक संस्थाक निर्माण कएलहुँ पंडित श्री अमरेंद्र मिश्रजीक डेरापर। एहि संस्थाक तत्वावधानमे अभिव्यंजनाक प्रकाशनक संगहि सन 62-63 ई मे प्रथम-प्रथम कविश्वर चंद्र प्रसिद्ध चंदा झाक जयंती समारोहक आयोजन कएने छलहुँ सहरसा परिसरमे। सहरसाक ई समारोह पूर्वांचल मिथिलांचलक पहिल ओ आदिम समारोह तँ छलहे (प्राय:) संभव पिंडारूछ गामक पचासक दशक अनेक आयोजनक पश्चात ई दोसर स्थान छल, जाहि ठाम एहि प्रकारे हुनकर स्मरण कएल गेल। एहि स्मरण समारोहक एकटा कारणो हमरा

মোনমে ছল। হ্নক মাত্হক ৰঁড়গাম ছননি, জতঽ হ্নক প্রাবংভিক শিক্ষা ভেন ছননি খা জে খাধ্নিক মৈথিনীক সূত্রধাব ছনাহ।

রিনীত ঙঁপেন : জীরনক এহি মোড়পব খহাঁক জীরনদর্শন কী খছি ?
মাযানংদ মিশ্রি : হম দর্শনক গপ্প নহি কবৈত ছী। কিছ-কিছ নিষ্কাম কর্মক মর্ম পঠন খছি, কিছ-কিছ ৰ্ঁমনো খছি। কী সভক জীরন-দর্শনক খন্বকূন চনি পৰৈঁত খছি। মাযা চনঽ দৈত খছি ? খনেক-খনেক প্রশ্ন খছি জে খন্বত্তবিতে বহি জাগত খছি তথাপি জীরন-প্ররাহ খছি জে প্ররাহিত হোগত চন জাগত খছি, চন জাগত বহত, খরিবন, খরিবাম।

রিনীত ঙঁপেন : কানগতিকেঁ কী মানৈত ছী ?
মাযানংদ মিশ্রি : সর্ৱোপবি কান-গতি। হ্মদা, মন্বষ্য গতি তঁ একমাত্র সংঘর্ষক গাথা থিক। জখন-জখন সমাজক গ্রা গতি ও দ্স্কৃতি হোগত খছি, তখন-তখন সমাজমে প্বনর্জাগিবণ হোগত খছি। হ্যগক ধাবাকেঁ মোড়ি সমাজমে বচনাত্মক পবিরর্তন খৰৈঁত খছি, নিশ্চিত খৰৈঁত খছি। খৰৈঁত বহন খছি, জকব সাক্ষী থিক গতিহাস, মানর গতিহাস। খাৰঁ ওহী গতিহাসক প্রতীক্ষা খছি। প্রতীক্ষাক একটা ভিন্নে স্বখ হোগত ছৈক।

রিনীত ঙঁপেন : এখ্নকা কানমে কেকব বচনা নীক নগৈত খছি ?

মাযানংদ মিশ্র : মৈথিলীমে নচিকেতা, স্বভাষচংদ্ব যাদর, জযধাবী সিংহ খা ড॰ মহেংদ্র ঝাক নিখন নীক নাগৈত খছি।

রিনীত উঁপেন : মৈথিলীক ভূত, রর্তমান খা ভরিষ্যকেঁ নহ কহ কী সোচৈত ছী ?

মাযানংদ মিশ্র : সভ দিন বহতাহ রিঘাপতি। মৈথিলীক সৌভাগ্য খছি জে খংগ্রেজ এহি ভাষাকেঁ নোকক খাগূ খাননক। মৈথিলীমে নোক পঢ়ৈত খছি, ক্ষদা কীনএ নাগত তখন নেখক খাওব প্রকাশক খাগূ খাএত।

রিনীত উঁপেন : খহাঁক পবিরাবমে কে সভ খছি, ও সভ কী করৈত ছথি ?

মাযানংদ মিশ্র : তীন নড়কা, এক নড়কী খছি। পৈঘ রেঁটা প্রা. রিঘানংদ মিশ্র জে পীজী সেংটব, সহবসামে গতিহাসক প্রাফেসব খছি। দোসব ড॰. ভরানংদ মিশ্র, বাজেংদ্র মিশ্র ক॰নেজ মে গতিহাসক প্রাফেসব খছি। ছোট কামনানংদ মিশ্র দিল্লীমে হিন্দুস্তান খখরাঁবক রেরঁসাগট সংস্করণক গংচার্জ খছি। রেঁটী রংদনা মিশ্র জমশেদপুবমে বহৈত খছি। দামাদ স্টেট রৈংক মে খফসব ছথি।

স্বজীত কুমাব ঝা

নেপানক বাষ্ট্রপতিক নেপানী প্রেম– নোককেঁ কিযা নহি পচি বহন !

কাঠমাণ্ডূমে সম্পন্ন খন্তবাষ্ট্রীয মৈথিনী সম্মেননমে নেপানক বাষ্ট্রপতি ডা. বামবণ যাদবকেঁ ভাষণ ফেবসঁ বিবাদমে খাএন খছি । বাষ্ট্রপতি ডা. বামবণ যাদবকেঁ খপন সম্বোধন নেপানীমে দেনাক বাঁদ মৈথিন সভবীচ কড় । খানোচনা ভ২ বহন খছি ।

সাহিত্যকাব ডা. বেবতীবমণ নান কহৈত ছথি–মৈথিনীমে ৰঁজনা সঁ ডা. বামবৰণ যাদবজীকেঁ বাষ্ট্রপতি পদ নহি ছিন্হা জগতৈন্হি জে ডব ভ২ গেনন্হি । ঋখনো নেপানমে ৰঁড়ꣳকা নোক সভ নগ নেপানী ৰাঁহেককেঁ মহত্ৰ নহি ঋছি একব ছোট উঁদাহবণ বাষ্ট্রপতিক ভাষণ সঁ নেন জা সকৈত ঋছি ও কহনন্হি ।
ফেসবুঁক পব চাবি দর্জন সঁ ৰেঁসী ৰ্যক্তি বাষ্ট্রপতি যাদবকেঁ নেপানী ভাষা প্রেমকেঁ কডা ঋানোচনা কএনন্হি ঋছি । স্ববজ যাদব নামক এক ৰ্যক্তি ঋপন ফেসবুঁকমে নিখৈত ছথি — নেপানমে এখনো বাজা জিৰৈত ছথি তেকব গন্ধ বাষ্ট্রপতিক ভাষণমে ভেটৈন । ও ঋাগা নিখৈত ছথি–নেপানক গণতান্ত্রিক বাষ্ট্রপতি সঁ নোককেঁ ঋপেক্ষা ছৈক জে সম্পূর্ণ দেশক নোক ৰঁনয, সভ জাতি, ধর্ম, ভেষ ভূসা সঁ প্রেম কবয ঝদা ডা. বামবৰণ যাদবকেঁ কার্যকানমে শাযদ প্ৰবা নহি হৈত নগৈত ঋছি ।
বাষ্ট্রপতি ডা. যাদব ধোতী ঝুর্তামে সজি ক২ কার্যক্রম ঋরিতথি হ্নকা কোনো কানূন নহি বোকৈত । ফেব

মৈথিলীমে ভাষণ করিতথি তঽ তগযো নহি কোনো কানূন রোকৈত কানূনক জানকারসভ কৈত ছথি ।

অন্তর্রাষ্ট্রীয সম্মেলনমে সহভাগী রহল প্রাধ্যাপক রিজয দত্ত কহৈত ছথি–নেপালক সংস্কৃতি মন্ত্রী মিনেন্দ্র রিজাল অপন ভাষণ শুরু করয সঁ পহিলে রাঁজল ছলথি –হমরা মৈথিলী নহি রাঁজয অরৈত অছি তএঁ নেপালীমে রাঁজৈত ছী অহ্না রাষ্ট্রপতি কএলে রহিতৈথ তঽ সংতোষ হোগত হ্দা সচ্চা মৈথিল ভেলাক রাঁদো ও নেপালীমে ভাষণ কএলন্হি লোককেঁ পচি নহি রহল অছি ।
রাষ্ট্রপতি হোরয সঁ পহিলে ও প্রাযঃ কুর্তা পাগজামা আ গমছা লগৌলে রহৈত ছলথি হ্দা রাষ্ট্রপতি ভেলাক রাঁদ দৌরা স্বরুরাল আ ঠাকা টৈপী হুনকর পহিরল রঁনি গেল অছি । কহিযো কাল পাগ আ অন্য টৈপী পহিরহো পরৈত ছলন্হি তঽ টৈপীএ পরসঁ লগা লৈত ছথি জে টৈপী হটি গেল তঽ হুনক রাষ্ট্রপতি পদ কহি নহি হটি জএতন্হি ।
অমেরিকী রাষ্ট্রপতি রঁরাক ওরামা কিছুএ দিন পূর্র ভারত আএল ছলথি । ভারত ভ্রমণক ক্রমমে হুনকা জতয ভাষণ দেরয পরলন্হি কনিকো নহি কনিকো হিন্দী রজরে করৈত ছলথি । ভারতমে হিন্দীমে রজলা সঁ হুনক পগরী তঽ নহিএ ছিল্যলন্হি সংগহি পূরে ভারত রাসীকে হৃদয জীত লেলন্হি ।

কনী খমেবিকী বাষ্ট্রপতি সঁ গম্হবকে নেতাসভ সিখথি ? খহি ঠাম তঽ নোক খপনে ভাষা রিসবি জাগত খছি ।

মহাবাজ মহেশ ঠাক্ষব কঁ ানেজ দবভংগাক প্রাধ্যাপক এবং সাহিত্যকাব চন্দ্র মোহন ঝা 'পডরা' কহৈত ছথি— নেপানক বাষ্ট্রপতিক মৈথিনী সম্মেননমে নেপানী ভাষামে ভাষণ কববাক কী বাধ্যতা ছননহি হমবা নহি বুঝন খছি যদি নেপানক কানূনমে বাষ্ট্রপতি সভ ভাষামে বাজি সকৈত খছি গ বুঝনহ্ তঽ বহ্ত নিবাশা ভেন । বাষ্ট্রপতি হোরয সঁ পূর্ব কতেকো বেব ডা. বামরবণ যাদরকেঁ ভাষণ মৈথিনীমে স্বন্নে ছী ও জানকাবী দেনন্হি ।

বাষ্ট্রপতি যাদরকেঁ এহনো রুপ

বাষ্ট্রপতি ডা. যাদর এক দিস মৈথিনী কার্যক্রমমে ধোতী ক্ষতকি স্থানপব নেপানী পোশাক দৌবা স্বরুরান পহিব কঽ পহ্চনথি খা নেপানী ভাষামে ভাষণ কএনন্হি তঽ এক দিস মৈথিনীসভমে ব্যাপক খানোচনা ভঽ বহন

অছি । রাষ্ট্রপতি যাদরকেঁ রাষ্ট্রপতি হোরয সঁ পূর্ব মৈথিলী আন্দোলনীক ভূমিকা সেহো বহন অছি । নেপালমে মৈথিলীকেঁ কাত কএ হিন্দী ভাষাকে রঢারা দেনে রাতকেঁ ও কডা বিরোধী ছলথি । অহিকেঁ নেন জগহ জগহ ও রজৈত ছলথি । রাষ্ট্রপতি ভেনাকরাদো অপন গৃহ নগর জনকপুরমে এনাকরাদ কোনো কার্যক্রমমে সহভাগি হোগত ছলথি তএ মৈথিলীএমে ভাষণ কএনে ছথি ।
কাঠমাণ্ডূ স্থিত হুনক নিরাসমে জলপানক ব্যরস্থা চ্বা দহী চিনী আচার কএনগেল অছি । একরো পাছ হুনকাদ্বারা অপনাকে মৈথিল ব্যঙ্গর বহন জানকারসভ কহৈত ছথি । মৈথিল সভক প্রিযগর জলপান বহন চ্বাদহী রাষ্ট্রপতি নিরাসমে পহুঁচযরনা হরেক ব্যক্তিকে দেন জাগত অছি ।
নেপালক সভাসদ এরং সার্বজনিক লেখা সমিতিক সভাপতি রামগ্রষ্ণ যাদর কহৈত ছথি— রাষ্ট্রপতিক আদেশ পর ৩ সয ৬৩ ও দিন রাষ্ট্রপতি নিরাসমে চ্বা দহীক ব্যরস্থা কএনগেল অছি । রাষ্ট্রপতি যাদরকে পসন্দীদা জলপান চ্বাদহী ছলহি আ ও রহত মন সঁ লোককেঁ জলপান সেহো করবৈত ছথি ।

সংস্মবণ– মোৰাঁগনক ঘণ্ট্রী জেনা ককিয নহি বহন ছন

নেপানক সভ সঁ প্রতিষ্ঠিত প্ববস্কাব জগদম্ব্রাশ্রীক নেন ডা. বাজেন্দ্র রিমনকেঁ চযন কএন গেন ঞ্জ সমাচাব জখন হমবা পতা চনন শীঘ্র হ্নক মোরাগন পব রঁধাঙ্গ দেৰাঁক নেন ফোন নগেনৌ, হ্মদা মোরাগন তহ ঞ্জস্ক্রঁজ ছন । খাসিন ৬ গতে ঘণ্ট্রৈ প্রযাস কএনে বহী । ঞ্জ ক্রম ৭ গতে সেহো বহন । কনিকানকেঁ নেন মোনো তমসাএন জে এতেক কমাঞ্জ ছথি খা একোট্টা ঢ়ৈনীফোন ঠিক নহি বখৈত ছথি ।

খৈব ঢ়ৈনীফোনমে রঁধাঙ্গ রা রাঁতচিত নহি তহ কী ? ঘবে চনী ।

জখন হ্নক দেরী চৌক স্থিত ঘব পব পহুঁচনৌ তহ ওতযকেঁ স্থিতিএ খনগ ছন । ডা. রিমনকেঁ রঁধাঙ্গ দেৰাঁক নেন নোকসভকেঁ ওতরেঁ ভীড তহ ঢ়ৈনীফোন খা মোৰাঁগন কহৈন হমহুঁ খাগএ রাঁজরঁ ।

ডা. রিমনক কনিযাঁ জিনকা হমসভ রিণা খনট্টী কহৈত ছিযন্হি ও জে রঁধাঙ্গ দেৰাঁক নেন হ্নকা ঘবমে পহুঁচথি তিনকা মিঠাগ খ্রবরৈত ছনী । হমবে সংগে ওতয

পহুঁচন শ্যাম ভাগজী (শ্যাম স্বন্দব শশি) কহনথি ‘মিঠাগ আগএ চননৈক অছি সে নহি বুঁধদিন সাঁঝে সঁ চনি বহন অছি ।’ ও বুঁধক সাঁঝ সেহো ওহি ঠাম পহুঁচন ছনথি আ মিঠাগ সেহো খএনে বহথি । অস্তু মৈথিনী, নেপানী, হিন্দী, ভোজপুবী, নেবাবীসভ ভাষাক চোটীক সাহিত্যকাবকেঁ টৈনীফোন মাত্র নহি শুভেচ্ছুক সভকেঁ বঁধাও পব বঁধাও আবি বহন ছন ।
ডা. রিমন সব সঁ ১৮–১৯ বর্ষ সঁ পবিচয অছি । এতেক খুশী হুনকা কহিযো নহি দেখনে ছনৌं । ফেব নোকক বিসপৌন্স নহি পুছু । অহি রুপমে ভ২ সকৈযা ব্যক্তিগত রুপ সঁ হম কন্পনা তক নহি ক২ সকৈত ছী ।
জগদম্বাশ্রীক পুবস্কাব বাশী ২ নাখ টৈকা অছি । ডা. রিমন সনক ব্যক্তিত্বক নেন নহি জগদম্বাশ্রী বঁডকা অছি আ নহি দূ নাখ টৈকা ।
হমবা স্মবণ অবৈত অছি । জহিযা হম কাঠমাণ্ডূ সঁ প্রকাশিত হোবঁযবঁনা ব্রাডসিড অখবাব নোকপত্রমে কাজ কবৈত ছনৌं রিমন সবকেঁ ওহিমে নেখ নিখবাক নেন আগ্রহ কএনিযৈন্হি আ ও দূ টা নেখ নিখনে বহথি । ও দূ টা নেখ এতেক প্রশংসিত ভেন ছনৈক জে সবকেঁ নিযমিত স্তম্ভ নিখবাক নেন কম্পনী দিস সঁ বিশেষ অহুব আএন ছন । ও জাহি ক্ষেত্রমে কনম চনৌনন্হি, হুনকব জোড়া ভেটৈব মুস্কিন ছন ।
১২ বর্ষক উমেব জহিযা নোক সাহিত্য কি ছৈক অহি দিস দিমাগ নহি নগবৈত অছি । হুনক সাহিত্যিক যাত্রা শুরু ভ২ গেন ছন । হুনক পহিন বচনা জহিযা ও ১২ বর্ষক উমেবক ছনথি তহিযা ভাবতক প্রতিষ্ঠিত

ঋখরাব ঋার্যারির্তমে ছপন ছন, ও রেঁব রেঁব কহৈত ছথি ।
হ্নকব নেপান ঋা ভাবতকেঁ প্রতিষ্ঠিত পত্রিকাসভমে বচনা ছপযকেঁ ক্রম এখনো জাবী ঋছি ।
ঞ সত্য ঋছি হ্নকব ঋন্য সাহিত্যকাব জকাঁ প্বস্তক প্রকাশন নহি ভেন ঋছি ক্ষদা গহো সত্য ঋছি মৈথিনী সাহিত্যক ঋাকাশমে ডা. রিমনকেঁ ৼক্কব দেরঁযরঁনা রিবনে ঋছি । জখন কম প্বস্তক ছপা কঽ ও ঋহি স্তবক র্যক্তি ভঽ সকৈত ছথি তঽ ঋাগ হ্নকব কিছু প্বস্তক প্রকাশন ভঽ গেন বহৈত তহন কি হোগত ? হমবা স্মবণ ঋরেঁত ঋছি ও দিন জহিযা হ্নকা প্রজ্ঞাপ্রতিষ্ঠানক সদস্যমে মনোনিত কএনে ছন ঋা সপথ গ্রহণ হোরঁয সঁ পূর্রে হ্নকব পদ হ্নির্তা নঽ নেন গেন ছন । ও রঁহ্ত নিবাশ বহথি ।
ত্রিভুরন রিশ্ররিদ্যানয হ্নকা প্রাধ্যাপক তক নহি রঁনা সকন একব পীডা জখন ও স্ররং মিথিনা ডৼকমমে নিখনে বহথি তঽ সহিযো র্ঝ্মাএন । নোক জে কহোক ও ঋপনাকেঁ ঋসহ্নন র্ঝ্নৈত ছথি । হ্নক নেখ পঠনাক রাঁদ র্ঝ্মাএন ছন ক্ষ্ দা ও মাবন নহি ছথি সে হ্নকানগ গেনাক রাঁদ র্ঝ্মাএন । জগদম্রাঁশ্রী হ্নকা কতেক গনর্জী দেনকন্হি ঋছি সে এখন নহি কহন জা সকৈত ঋছি ।
হমবা হ্নকা নগ সঁ ছৼনা চাবি পাঁচ ঘণ্ৼা ভঽ গেন ঋছি । হম ঋাদবণীয ঋপন রিমন সবকেঁ রাঁবেমে সোঁচি বহন ছী তঽ নগৈত ঋছি হ্নকা নেন ঋার্ঁ এহনে দিন সভ দিন হোগতৈক । ও বচনাপব বচনা কবতথি । হ্নকা সম্মান দেরঁযমে নোক কন্জূসী নহি কবিতৈক । হ্নেব ৼৈনিহ্নোন ঋহিনা গঙ্কীজ বহিতৈক ঋা হমসভ

রিশা খন্টীকেঁ মিঠাও খাএ নেন পহুঁচতহ্   ।

<u>রিঁহাবোমে মৈথিনী—মৈথিনী</u>

<u>মিথিনাক রিধাযক সভ মৈথিনীমে সপথ নেনন্হি</u>

১৩খম রিঁহাব রিধান সভাক পহিন দিন মিথিনাক রিধাযকসভ মৈথিনী ভাষামে সপথ নেনন্হি খছি   । রিঁহাব রিধান সভামে খহি সঁ পহিনহুঁ রিধাযক সভ সপথ নেনে ছনথি হ্মদা এতেক সং খ্যামে পহিন রেঁব রিধাযক সভ সপথ নেনন্হি খছি   ।

গ্রামীণ রিকাস মন্ত্রী নিতিশী মিশ্র , রিনোদ নাবাযণ ঝা, খরুণশিংকব প্রসাদ , বামদের মহতো, বামনখন বাম বমণ সহিত মধ্রনী খা দবভংগাক খধিকাশি রিধাযক মৈথিনীমে সপথ নেনন্হি   ।

খহিরেঁব রিহাব রিধান সভামে মৈথিনীক খতিবিক্ত হিন্দী, উর্দ্ খা খংগ্রেজীমে সপথ নেরাঁক ব্যরস্থা সেহো কএন

गेल छल ।
ग्रामीण विकास मन्त्री नितिश मिश्र वाँतचित करैत कहलन्हि — ‘हम सभ मैथिल छी एकर बाँत विधानसभामे सेहो गंजो अछि दुआरे मैथिलीमे सपथ लेलौं ।’
मैथिली भाषामे अछि सँ बँहुत विकास हेतैक से नहि कहा मिथिलाक सभ विधायक सपथकेँ माध्यम सँ मिथिला आ मैथिलीकेँ विकास करबँ से बँचन सेहो अहिमे छिपल अछि, हुनक कथन छल ।
मधुबनी सँ विधायक बँनल भाजपा नेता रामदेव महतो मैथिलीकेँ विकासमे भारतीय जनता पार्टी सभ दिन लागल अछि आ बहुत कहलन्हि । मैथिलीमे सपथ लेलाक बाँद बाँतचित करैत ओहो स्मरण करारँय नहि बिसरलथि जे भारतक अष्ठम अनुसूचिमे मैथिलीकेँ स्थान अटैल विहारी राजपेयी नेतृत्वक सरकार दियौने छल ।
अहि बेँर विधायक गोपाल जी ठाकुर मैथिलीमे मात्र सपथ नहि लेलन्हि कुर्ता, धोती, गमछा, पाग पहिर विधानसभामे पहुँचल रहथि ।
हुनक पोशाक देख कऽ पत्रकार सभ घण्टो हुनक फोटो सेशन कएने छल । मैथिली आन्दोलन सँ लम्बा समय सँ जुड़ल एवं विद्यापति सेवा समिति दरभंगाक महासचिव बैद्यनाथ चौधरी बैजु कहैत छथि– ‘मैथिली भाषमे एतेक संख्यामे एतेक विधायक सभ सपथ लेबँ प्रसन्नताक बाँत अछि कहा एतबेँ सँ काज नहि चलत ।’
ओ कवी कविडा कऽ कहैत छथि— ‘मैथिली भाषाक विकासक लेल विहार सरकारकेँ एकटा बृहत्त योजना आनय पड़त ओहिमे भाषा, कला, साहित्, संस्कृतिक विकास कएल जाए । अहिकेँ लेल श्वकए सँ दबाँव देबाक लेल

রিদ্যাযক সভ সঁ রৈজ্ খাগ্রহ কএনন্হি ।
কিছু রর্ষ পূর্র ভাবতক সংসদমে দবভংগা সঁ সংসদ বহন শ্রতি খজাদ ধোতী, ক্ষর্তা, পাগ, দোপঞ্চা পহিব কঽ পহিন দিন পহুঁচন বহথি তঽ মৈথিনী ভাষামে সপথ সেহো নেনন্হি ।
ভাবতক সংসদমে ভাকপা নেতা চত্তবানন্দ মিশ্র সেহো মৈথিনীমে সপথ নেনে বহথি ।

নেপানোমে সপথ

নেপানমে মৈথিনী দোসব সভ সঁ রেশী রাজয রনা ভাষা বহন খছি । কহিযো কাঠমান্ডূ উঁপন্কাক বাজ্য ভাষা মৈথিনী ছন । ওতযকেঁ বাজাসভ মৈথিনীমে সাহিন্ নেখন সেহো কবৈত ছনথি । মল্ল কানমে কএকটা বাজা এহন ভেনথি । জিনকব একটা সাহিন্কাবক রুপমে এখনো খাদবকেঁ সাথ নাম নেন জাগত খছি ।
ক্ষদা সপথকেঁ গতিহাস রহ্ত নম্বা নহি খছি ।

নেপানক সংসদক তথ্যাঙ্ক খনুসাব ডা. ৰঁশীধব মিশ্র নেপানক সংসদমে পহিন রেঁব মৈথিনী ভাষামে সপথ নেনন্হি । নেপান কম্যুনিষ্ঠ পার্টী (একীকৃত মাক্সরাদী নেনিনরাদী)ক নেতা বহন ডা. মিশ্র ২০৩১ সানমে সপথ নেনে বহথি । জহিযা ও মৈথিনী ভাষামে সপথ নেনথি তহিযা মৈথিনীকেঁ রাঁত কবরঁ খপবাধ মানন জাগত ছন, এহন স্থিতিমে সপথ নেনে বহথি । খারঁ তং মিথিনাঞ্চনক খধিকাঁশ নেতা মৈথিনীমে সপথ নৈত ছথি ।

হিন্দী ভাষাকেঁ গুণগান কবযরঁনা মধেশী জনখধিকাব ফোবমক সহ খধ্যক্ষ জয প্রকাশ প্রসাদ গুপ্তা সনক ব্যক্তি সেহো মৈথিনীমে সপথ নেনে ছনথি ।

খহি রেঁবক সংরিধান সভাক চুনারমে একীকৃত নেকপা মাওরাদী তং খপন সভাসদসভ কেঁ খপন খপন মাতৃ ভাষামে সপথ নেরাঁক নেন ন্বিপ জাবী কএনে ছন । মৈথিনীক চর্চিত যুরা সাহিত্যকাব ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষিক শব্দমে মৈথিনী খান্দানন সহী দিসামে জা বহন খছি ।

तकर संकेत अछि रोबक संविधानसभाक सपथ देखनाक बाद लगैत छल ।
मन्त्रीक रूपमे पहिल रोब एकीकृत नेकपा माओवादीक तकोनिन नेता मात्रिका प्रसाद यादव सपथ लेने रहथि । उपराष्ट्रपति परमानन्द झा सेहो मैथिली भाषामे सपथ लेलन्हि । शुरूमे ओ हिन्दी भाषामे सपथ लेलन्हि मुदा रोकृत विवाद भेलाक बाद मैथिली भाषामे सपथ लेने रहथि ।

नेपालमे मैथिली भाषामे पढाइ: उत्साह कम निराशा बेसी

अपन मातृभाषाक उत्थानक लेल नेपालक सबेक जनता जागल अछि ।
कोना बेसी अधिकार प्राप्त कए तालिमे सम्बन्धित भाषीसभ लागल रहैत अछि । नेपालक राजा सभद्वारा लागू कएल गेल एकटा भाषा आ एकटा भेषक सूत्रमे परिवर्तन भऽ रहल अछि ।
एहनमे सभ अपन अधिकारक लेल सचेत अछि ।
कोनो भाषाक विकासमे ओकर इतिहास, साहित्य आ लिपीके जहिना योगदान होइत छैक ताहि सँ कम ओकर भाषामे पढाइ आ भाषाक माध्यम सँ रोजागारीके सेहो नहि होइत छैक ।
मैथिलीके स्वर्णिम इतिहास अछि एकर अपन लिपी अछि एकर पढाइ सेहो प्राथमिक विद्यालय सँ लऽ कऽ स्नात्तकोत्तरधरि होइत अछि । नेपाल आ भारतक लाखो व्यक्तिक मातृभाषा मैथिली अछि । मुदा एकर

রিকাস জাহি গতি সঁ হোএরাঁক চাহী সে নহি ভ২ বহন খছি । উঁপনর্ধী সেহো ওতেক নহি খছি ।

পঠাগকে স্থিতি

মৈথিনীমে প্রাথমিক রিদ্যানয সঁ স্নাত্তকোত্তবধবি পঠাগ হোগত খছি । নেপান ভাবতক রিভিন্ন রিশ্ররিদ্যানয মেং একব পঠাগকে মান্যতা খছি । নেপানমে মিথিনা বাজ্য স্থাপনাকেং চর্চা চনিতে রিদ্যার্থীসভ মৈথিনী পঠাগকে খপন ভরিষ্য রঁনারঁয নাগন ছথি ।
নেপানক ত্রিভুরন রিশ্ররিদ্যনয খন্তস্মাত ভ২ বহন এমএকেঁ পঠাগমে মৈথিনী রিষয ন২ ক২ জনকপ্পবমে মাত্র এক সয সঁ রেঁসী রিদ্যার্থী খহি রর্ষ নামাকংন কবৌনে ছথি । পাঁচ রর্ষ পূর্র এমএ মে দূটা তীনটা রিদ্যার্থী বহৈত ছন । হ্মদা তীন রর্ষ সঁ রিদ্যার্থীসভক চাপ একাএক রঁঢন মৈথিনী রিভাগক তথ্যাংক দেখবৈঁত খছি । তহিনা নেপানমে এফএম বেডিযো সভক রিকাসক কাবণ সেহো মৈথিনী ভাষামে পঠাগ দিস নোক খগ্রসব ভেন খছি । নেপানক ৪০ টা এফএম বেডিযো মৈথিনী ভাষামে সমাচাব খা কার্যক্রম প্রশাবণ কবৈত খছি । নেপানক কিছু টেনিভিজন সেহো মৈথিনীমে সমাচাব দেরঁয নাগন খছি । খহি সভ সঁ মৈথিনী ভাষা নিখয খা জানযরঁনাকে মঁ াগ কসি ক২ রঁঢ়ন খছি ।

ফেব প্রাথমিক রিদ্যানযমে সেহো নেপানমে মৈথিনীকেঁ পঠাগ হোগত খছি । ২০৩৬ সানমে মৈথিনীকেঁ প্রাথমিক তহমে পঠাগক নেন কিতারঁ ছপাএন । তহিযা সঁ রিভিন্ন রিদ্যানয সভমে পঠাগ হোগত খছি । খহি ক্রমমে খখন ফেব সঁ প্রাথমিক স্তবক পঠাগক

नेन ४० हजाव किताबँ छपाबँयकेँ काज चनि बहन थिछ ।
 नेपानक सप्तवीमे मैथिनी पठाएकेँ केना व्यवस्थित कएन जाए ताहि नेन बँभनगामा कञ्चीक प्राधानाध्यापक जबाँहव नान देबँक नेतृत्वमे मैथिनी पठाए उँत्प्रेबक कार्यदन गठन कएन गेन थिछ ।
ओ दन विभिन्न जिन्नामे कोना किताबँ पठाओन जाए सँ नड् कड् पठाए केना शुरु कएन जाए ताहिमे थग्रसव बहन कार्यदनक सचिव देवेन्द्र मिश्रे जानकावी देननहि । धनुषाक बँह्थर्वा माध्यमिक विद्यानयक पूर्व प्राधानाध्यापक थयोध्यानाथ चौधवी धनुषामे पहिनवेब प्राथमिक तहमे पठाए शुरु कएननहि । ओ विद्यानयमे प्राथमिक तह तथा ९ था १० कक्षामे एखनो मैथिनीमे पठाए होएत थिछ ।
पठाओकेँ एतिहास
भाबतमे बँह्त पहिनहि सँ मैथिनीमे पठाए शुरु भड् गेन ज्दा नेपानमे २००+ सान सँ पठाए शुरु भेन एतिहास थिछ । जानकी थाधाब स्कुनमे एकब पहिन पठाओ शुरु भेन थिछ । ओना २०१९ साननमे सबकाबद्वाबा पूर्वीय भाषाके रुपमे ९ था १० कक्षामे पठाएके नेन थनुमति देनाक बाँद जोड सँ शुरु भेन थिछ । जनकपुबक सबस्वती मावीमे पण्डित सच्चिानन्द झा मैथिनी पठाए शुरु कएननहि । फेब धनुषाक विभिन्न विद्यानयमे क्रमशः मैथिनी पठाए शुरु भेन । धनुषाक बँभनगामा मावि था नगबाइन माविमे बँह्त विद्यार्थी बहैत छन । बँभनगामामे मैथिनीक प्रसिद्ध नाटककाब महेन्द्र मनंगिया नम्बाँ समयधवि मैथिनीमे पठबैँत बहनाह ।

ক্যাম্পসক গতিহাসক ৰাঁত কএন জাএ তঽ ২০১৪ সান সাঙন ১৪ গতে গনঽৈব কনেজক নাম সঁ ক্যাম্পসকেঁ স্থাপনা ভেন আ স্থাপনে কান সঁ মৈথিনীক অধ্যযন শুৰু ভেন । মৈথিনীক প্রথম প্রাধ্যাপকক ৰুপমে পণ্ডিত সূর্যকান্ত ঝা নিযুক্ত ভেনাহ আ ডা. ধীবেশ্ৱৰ ঝা ধিবেন্দ্রকে আগমন ১৯৬১ গ.ধবি ও ক্ষশেন শিক্ষককে ৰুপমে স্বশোভিত বহনাহ । ডা. ধীবেন্দ্রক কবিশ্মাগ্র ৰ্যক্তিত্ৱক কাবণ সভক ধ্যান মৈথিনী দিস আএন ।
ডা. ধীবেন্দ্রক প্রযাসমে ২০৩৮ সানমে জনকপুবমে ত্রিভুৱন ৰিশ্ৱৰিদ্যানয মৈথিনীকেঁ কেন্দ্রীয ৰিভাগ খোননক । ওহি সান সঁ মৈথিনীকে স্নাতকোত্তবমে পঠন পাঠন শুৰু ভেন । পহিন ৰ্যাচ মে ১৬ গোটৈ ছাত্র বহথি ।
এখন ক্যাম্পসক ৰাঁত কএন জাএত তঽ জনকপুবক অতিবিক্ত সিবহা, সপ্তবী আ মহোত্তবীমে মৈথিনীকে পঢাগ হোগত অছি । ত্র জিন্না সভমে বহন প্নস ২ৄ ক্যাম্পস সভমে সেহো মৈথিনীকে পঢাগ হোগত অছি ।
অৰবোধক ৰুপমে মৈথিনী ৰিভাগ

নেপান সবকাব মৈথিনী ভাষাক ৰিকাসক নেন ত্রিভুৱন ৰিশ্ৱৰিদ্যানয অন্তস্থাত কেন্দ্রীয মৈথিনী ৰিভাগ খোননে অছি ।
ওকব কার্যনিয জনকপুবমে বহনা সঁ আ মৈথিনী ভাষাক নেন সবকাবক উচ্চ নিকায সেহো বহনা সঁ ৰিভাগক দাযিত্ৱ কিছু আওব ৰঁঠি জাগত অছি । মৈথিনী ভাষাক স্নাতকোত্তবমে মাত্র এক সঁ ৰেশী ৰিদ্যার্থী নযাঁ ৰ্যাচমে অধ্যযন কঽ বহন অছি । হুদা পঢাগ্র নহি

গোগত অছি । একর মুখ্য জিম্মেদার বিভাগাধ্যক্ষ ডা. পশুপতি নাথ ঝা ছথি জে তনর্ ভত্তা পকার্য পর মাত্র ধ্যান কেন্দ্রিত কএনে ছথি ।
নেপাল সরকার সঁ ভাষিক শিক্ষাক বিকাস বিস্তারক জিম্মা পৌনে বিভাগকেঁ অহি ক্ষেত্রক অন্য ক্যাম্পস সভমে মৈথিলীমে পঢাঙা বিস্তারক লেল অখন ধরি কোনো যোজনা নহি নৌনে অছি । আগএ, বীএ কোনো বিষয সঁ কক মুদা এমএ মে মৈথিলী পঢি সকৈত ছী মৈথিলী বিভাগদ্বারা আনন গেল নর্যাঁ নীতি মৈথিলীকেঁ সমাপ্ত করবাক প্রযাস বহল জানকারসভ কহৈত ছথি । মৈথিলী বিভাগদ্বারা আনন গেল নর্যাঁ পাঠ্যক্রম সেহো বিবাদ সঁ মুক্ত নহি বহল অছি । মৈথিলী বিভাগমে কার্যরত সহ–প্রাধ্যাপক পরমেশ্বর কাপড়ি কহৈত ছথি –'মৈথিলী বিভাগক প্রমুখ ডা. পশুপতি নাথ ঝা মৈথিলীকেঁ আন্দোলনী নহি মৈথিলীক কর্মচারীকেঁ রুপমে কাজ করৈত ছথি । হুনকর দীর্ঘ যোজনা কিছু নহি ছন্হি । তাহি লেল এতেক সমস্যা ভ২ বহল অছি । ওনা ডা. ঝা নর্যাঁ পাঠ্যক্রমমে কিছু গল্তী ভেল স্বীকার করৈত অহিমে স্বধার করবা র্তরৈত ছথি । ওনা মৈথিলীকেঁ সভ সঁ র্ডকা আন্দোলনী অপনে বহল প্রসংগক ক্রমমে র্বৈর র্বৈর কহলন্হি ।

পঢাগক লেল র্বতমানমে প্রযাস
পঢাঙক লেল জে নেপালমে মাহৌল র্বনি বহল অছি । তাহি হিসার সঁ বিশেষ রুপ সঁ প্রযাস নহি ভ২ বহল অছি । তখন মৈথিলীক যুরা সাহিত্যকার ধীরেন্দ্র প্রেমর্ষিক প্রযাস সরাহনীয বহল অছি । ও কান্তিপুর

एफएमक हेलनो मिथिला मार्फत अभियान चला रहल छथि ।

मैथिली पठाओ उँत्प्रेरक दल सप्तरीक सचिव देवेन्द्र मिश्र स्वीकार कएलन्हि 'यदि धीरेन्द्र प्रेमर्षि रेँव रेँव नहि खोंचाबितथि तऽ सप्तरीमे कार्यदल नहि बनैत ।' ओना जनकपुरक मिथिला नाट्यकला परिषद, घरा साहित्यकार नित्यानन्द मण्डल, मानवअधिकारवादी विजय दत्तक सेहो महत्वपूर्ण योगदान रहल छन्हि ।

जनकपुरमे अन्तर्राष्ट्रीय मातृभाषा दिवसक अवसर पर अहिरेँव निकालल गेल जुलुसमे मातृ भाषा शिक्षा पर विशेष जोड देल गेल छल ।

आब की ?

मैथिली भाषाक विकासक लेल बहुत काज भेल अछि । मुदा एतहि सन्तोष करबाक अवस्था नहि अछि । विश्वविद्यालयक पठाओमे हवेक तहमे मैथिली भाषाक पठाओ सञ्चालन करबाक लेल नविर्ज्ञ ,कैम्पानिर्ज्ञ, प्रचार प्रसार, क्षेत्र विस्तार, अवसरके सृजना, योजना , अनुगमन, कार्यनीति, रणनीति आ व्यवस्थापनक आवश्यकता अछि । अहिके लेल त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाल सरकार, गैर सरकारी संस्था, स्थानीय निकाय सहितक अग्रसरताक आवश्यकता अछि । तहिना आवश्यकता अछि आन्दोलनक आ ओकर कुशल नेतृत्वकेँ । मुदा ई जिम्मेवारी के लेत ? मिथिला ओकर प्रतिक्षा कऽ रहल अछि ।

<u>होरीके परिवर्तित रूप– जनकपुरमे महामूर्ख सम्मेलन</u>

মৈথিনী সম্মেনন, হিন্দী সম্মেনন, নেপানী সম্মেনন, জাতীয সম্মেনন, স্বাস্থ্য সম্মেনন, কিছু নগ কিছু সম্মেনন সভ দেশী রিদেশীমে জতয জাঙুঁ ওতয হোগতে বহৈত খছি । হ্নদা মহামূর্খ সম্মেনন নামেসঁ নগৈত খছি জে কোনো নযাঁ সম্মেনন হৈত । ঠিক । নযাঁ সম্মেনন রা কহি মহামূর্খ সম্মেননকে নেপানমে ধূ্ম খছি । হোবীক খরসবপব খাগ কাল্হি নেপানক রিভিন্ন স্থানমে মহামূর্খ সম্মেনন হোগত খছি ।

সম্মেনন খহি প্রকাব সঁ উঁচাঙা গ্রহণ কহ বহন খছি জে খহিকে সান ভবি সঁ নোককে প্রতিক্ষা বহৈত খছি ।

মহামূর্খ সম্মেনন ভেনৈক কী ?

জহিনা খন্য সম্মেনন সভা হোগত খছি তহিনা মহামূর্খ সম্মেনন সেহো হোগত খছি । হ্নদা খহি মেং জে পদরী ভেঁটৈগত খছি ও মহামূর্খ নাম সঁ জোডন বহৈত খছি । জনকপ্ববমে পাঁচ রর্ষ সঁ মহামূর্খ সম্মেননক খাযোজন কহ বহন মিথিনা নাঠ্যকনা পবিষদক খধ্যক্ষ

স্বনিন মল্লিক কহৈত ছথি —'রিভিন্ন ক্ষেত্রক ব্যক্তিসভ একঠাম জম্মা হোগত ছী ঘণ্টা ব্যঁগ্যামেক কার্যক্রম হোগত থছি ৱর্ষভবিমে কতয কমজোবী কএনৌ তাহিপব রিদ্বানসভ ব্যঁগ্য কবৈত ছথি হ্মখ্য কপসঁ মহামূর্খ সম্মেননমে গএহ সভ হোগত থছি ।'

সমান্যতযা নোককঁ নাগত জে মহামূর্খ কে বনৈত হৈত ? হ্মদা থাশ্চর্যক বাঁত তঽ ওা ছৈক জে নোক কামনা কবৈত বহৈত থছি জে মহামূর্খক উঁপাধি হমবা ভেটৌ ।

২০৬৩ সানক মহামূর্খক উঁপাধি প্রাপ্ত কর্তা এরং মৈথিনীক ৱবিষ্ঠ সাহিত্যকাব ডা. বাজেন্দ্র প্রসাদ রিমন কহৈত ছথি 'উঁপাধি প্রাপ্ত কবৱঁ থপনামে ৱঁডকা বাঁত হোগত থছি , প্রেম সঁ নোক কিছু পিৱঁ নৈত থছি । তখন মহামূর্খ পাএৱঁ ৱঁডকা ভাবী বাঁত নহি ।

সম্মেননক গতিহাস

মহামূর্খ সম্মেনন নেপানক রিভিন্ন স্থানমে হোগত থছি । জনকপ্ববমে ৱঁহ্ত উঁচাগ ওা সম্মেনন প্রাপ্ত কএনে থছি । হ্মদা একব প্রাবম্ভ নেপানক রিবগঁজ সঁ ভেন

অছি । মৈথিলী সাহিত্য পরিষদ বিরগংজ ২০৩০ সাল মেঁ একর পহিল আযোজনা কএনেছল । পহিল মহামূর্খ লালা মাধরেন্দ্র জী ভেল বহথি । এ সম্মেলনকেঁ পরিকল্পনাকার বহল মৈথিলী সাহিত্য পরিষদক পূর্ব মহাসচিব এবং চর্চিত পত্রকার চন্দ্র কিশোর ঝা কহৈত ছথি— 'নেপালমে ২০৪৬ সালমে বহৃদল আএল ছল । রাজনীতিক রুপ সঁ বঁদলাবঁক সময ছল । ও বঁদলাবঁমে সমাজিক তথা সাহিত্যিক ক্ষেত্রক ব্যক্তিকে সেহো যোগদানক আরশ্যকতা ছল তেঁহলমে এ কল্পস্ট আএল অছি ।' সমাজমে বহল বিকৃতি বিসংগতি কেঁ সমাপ্ত করবাঁ মে ব্যঁগ্য বহৃত কাম করৈত অছি ও কহলন্হি । বিরগংজমে আবঁ হোবী মিলন সমারোহ মহামূর্খ সম্মেলনক আযোজনা করৈত অছি । মহামূর্খ সম্মেলন প্রকৃতিকে কার্যক্রম ভারতক কিছু রাজ্যমে পহিলহি সঁ হোগত আএল অছি । জনকপুরমে ২০৬১ সাল সঁ মহামূর্খ সম্মেলন হোগত আএল অছি । ২০৬১ সালক মহামূর্খ মৈথিলী করি লরেশ ঠাকুর , ২০৬২ কেঁ এমালে নেতা শীতল ঝা , ২০৬৩ কেঁ জনকপুর নগরপালিকাক তকোলীন মেযর হরি বঁহাদুর বিসি, ২০৬৪ কেঁ সদভারনা নেতা ওমকুমার ঝা , ২০৬৫ কেঁ বঁরিষ্ঠ সাকিত্যকার ডা. রাজেন্দ্র বিমল আ ২০৬৬ কেঁ পূর্ব মন্ত্রী এবং এমালে নেতা রামচন্দ্র ঝা কেঁ পদরী দেল গেল ।

মহামূর্খক ছনৌট কেনা ?

মহামূর্খক ছনৌট কেনা হোগত ইত ৰঁহ্তোকেঁ উঁস্কেতা ভঽ সকৈত খছি । সহীমে কম মেহনত নহি হোগত খছি ।

মহামূর্খ সম্মেলনক খাযোজক মিথিলা নাট্যকলা পবিষদক খধ্যক্ষ স্বনিল মল্লিক কহৈত ছথি —‘মহামূর্খক ছনৌটক তৈযাবী খাযোজনাক তৈযাবী সঁগ শুরু ভঽ জাগত খছি । খহিকে লেল একটা কমিটী গঠন কএল জাগত ছৈক । ওহে নির্ণয কবৈত খছি । কিছু গোটে তঽ মহামূর্খ বঁনবাঁক লেল কসিকঽ লগৈত খছি । জনকপুবক পত্রিকা সভ এক হপ্তা পহিলহি সঁ খহি বেঁবক মহামূর্খ কে বঁনত তকব নামপব সমাচাব দঽ চর্চা চলবৈত বহৈত খছি । তহলকা নেপাল দৈনিক পত্রিকাক সম্পাদক বাজেশ কুমাব কর্ণ কহৈত ছথি —‘মহামূর্খ জনকপুবক একটা লোকপ্রিয কার্যক্রম খছি একবা তঽ মিডিযা ক্যাস কবরেঁ কবত । ফেব মিডিযামে নাম সভ এলা সঁ কার্যক্রমকে খাকর্ষণ বঁঢি জাগত খছি ।

মহামূর্খক নামপব বঁহ্তো গীত বঁনল

কোনো চিজ জখন লোকপ্রিয হোগত খছি তখন ওকবা

सभ क्यास करय लगैत अछि । महामूर्ख सम्मेलन सँ जोड़िकऽ रचित गीतकार सभ गीत लिखलन्हि अछि । मैथिलीक चर्चित गीतकार कालीकान्त झा त्रिषितक गीत खूब चर्चित भेल अछि । हुनक गीत .....

स्वागत स्वागत मूर्ख महान
महामूर्ख सम्मेलन के अछि
अपनेही पर अभिमान
निष्पष्ट मूर्ख चौपक्ष भक्ष
अही आयबे भेल प्रमाण
छल प्रपंच पाखण्ड भरल जग
सत्क नहि पहिचान
ओ सम्मेलन कय प्रमाणित मूर्ख सकल विद्वान
बनी प्रतिनिधि संसद स्वर्गैत
मूर्ख शिरोमणि शान
पेन्ष्ट पहिरि ठाढ़ भऽ झड़ैत
झक्कर सभक बाग
कुर्सी चढ़ि लक्ष्मीके बाहन
मूर्ख बनय विद्वान
हा कुर्सी हे कुर्सी
कुर्सी पक्ष विपक्षक प्राण
स्वागत स्वागत मूर्ख महान
महामूर्ख सम्मेलन आ मैथिली आन्दालन
महमूर्ख सम्मेलन सफलताक बाद मैथिली आन्दाललनी सभ एकरा मैथिली आन्दालन सँ सेहो जोड़य लागल अछि ।
मैथिलीके कोनो पाबनि हुए वा कार्यक्रम जखन सफल होइत तऽ एकरा आन्दालन सँ जोड़बे करत । पत्रकार

श्याम सुन्दर शशि करैत छथि — जनता संगे कोनो कार्यक्रमके जोड़ि देला सँ केना सफलता भेटैत छैक महामूर्ख सम्मेलनके देख लोक बूझि सकैत अछि । एकर प्रयोग मैथिली थान्दाननमे सेहो करय परत हुनक कथन अछि ।

जनकपुरमे कोजागरा महोत्सव

महोत्सव कें आग कान्हि फैशन चलि आएल अछि । लोककें आकर्षित करबाक लेल महोत्सव शब्द बेर–बेर प्रयोग होइत आएल अछि । जनकपुरमे मात्र वर्षमे मिथिला महोत्सव, होली महोत्सव, जुड़ शीतल महोत्सव, छठ महोत्सव, विवाह पञ्चमी महोत्सव, कोजागरा महोत्सव, कि कि महोत्सव होइत अछि । दर्शक तनबाक लेल किया नहि होउँ महोत्सव नाम जोड़ना सँ एकटा आकर्षण अवश्य बँढल अछि एलेक्ट्रोनिक मिडिया सँ आरँहू पत्रकार बामअशिष यादर करैत छथि ।

कोजागरा महोत्सव

कोजागरा समान्यतया नव विवाहितकें घरमे होइत अछि । जाहि साल विवाह भेल ओहि साल मात्र बँरक घरमे कोजागरा होइत अछि । स्पदा अहिठाम तऽ

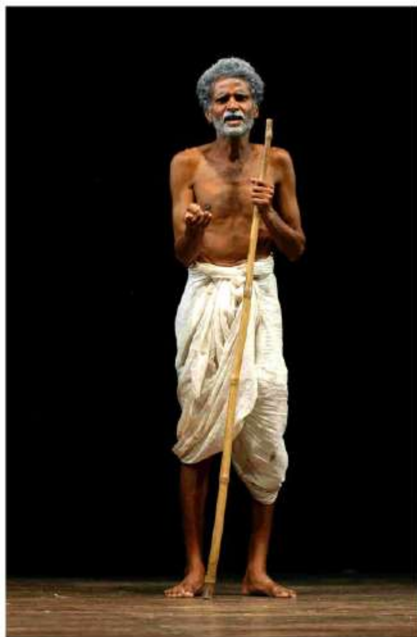
ঝঁবক ঘবমে জে হোগত খছি সে হেঝেঁ কৰেত খছি হ্মদা প্রসিদ্ধ ধার্মিক স্থন জানকী মন্দিবমে জে হোগত খছি সে দেখয নাগক বহৈত খছি । কোজাগবাক খরসবপব জানকী মন্দিবমে মখান,
খাজা, নড্ডুক ভাব খরৈঁত খছি খা হ্বেব ভগরানকেঁ চ্মাওন হোগত খছি । চ্মাওন দেখরাক নেন মন্দিব প্রাঙ্গঁণমে হজাবো কেঁ ভীড় বহৈত খছি । জানকী মন্দিবক মহন্থ বামতপেশ্রব দাস রৈষ্ণরক খন্নসাব চ্মাওনক দৃশ্য দেখরাক নেন খাগামে রৈঁসরাক নেন নোক দিনমে মন্দিবমে পহুঁচ জাগত খছি । ওহি ঠাম মহিনাসভ ঘণ্টৈ গীত গরৈঁত ছথি হ্বেব হাস পবিহাসক কার্যক্রম সেহো হোগত খছি । জানকী মন্দিবক মহন্থ দাস কহৈত ছথি – নোকক ঘবমে কর্মা এতেক হাস
পবিহাস হোগত খছি । রিধক ঝাঁদ তহ হমবা স্নানো কবয পবৈত খছি । ততেক নোক দহী নগা দৈত খছি । কোজাগবা দিন মখান চঠারযরঁনাকেঁ সেহো খরেঁব বাতিধবি মন্দিবমে ভীড় নাগন বহৈত খছি।
ভাবক পবম্পবা সয রর্ষ সঁ রেঁসী প্ববান জানকী মন্দিবমে ভাবক পবম্পবা এক সয সাত রর্ষ সঁ নিবন্তব চনৈত খারি বহন খছি । মহোত্তবীক বতৌনী গামক ব্রহ্মদের ঠাক্ববক ঘব সঁ ১ সয ১ টা ভাব প্রত্যেক রর্ষ খরৈঁত খছি । ও সভ দশমী শ্বক হোগতে কোজাগবাক ভাব সাঠযকেঁ নেন তৈযাবী শ্বক কহ দৈত ছথি । ঠাক্ব্ব কহৈত ছথি– ভাব সংগে ছোটৈ সঁ নহ কহ ঝঁড়কাধবি ঘবক সভ সদস্য পহুঁচৈত ছী। ঘবক কোনো সদস্য ঝাঁহবো কমাগু ছথি ওহোসভ কোজাগবা

মহোত্সরমে সহভাগি হোরযকেঁ নেন চনি খরৈঁত ছথি । ফেব ভাব প্বরে পবম্পবাগত শৈনীমে মন্দিবমে পঠাওন জাগত খছি । ভবিযাক পবম্পবা
এ্রমশঃ মিথিনামে হ্চয নাগন সমযমে সেহো দর্জনো ভবিযাকেঁ কোজাগবামে জানকী মন্দিবমে নঃ জাযত দেখন জা সকৈত খছি । ব্রহ্মদের ঠাক্ষব কহৈত ছথি–খন্য কান একোচৌ ভবিযা তৈযাবী নহি হোএত ক্ষদা জানকী মন্দিবমে জাযকেঁ নেন তঽ মাবি কবয নৈত খছি ।
ঘবোকেঁ কোজাগবামে কম খাকর্ষণ নহি মন্দিবমে কোজাগবা মহোত্সর হোগত খছি তঽ ঘবমে হোরযবঁনা কোজাগবাক খাকর্ষণ সমাপ্ত ভঽজাগত হৈত সে নহি ঘবোসভমে সেহো ওতরে উঁত্সাহ সংগ কোজাগবা হোগত খছি। জনকপ্ববক পণ্ডিত রিদ্যানন্দ ঝা কহৈত ছথি–জাহিনা মন্দিবক কোজাগবামে ভর্যতা খাএন খছি তহিনা ঘবক কোজাগবামে। নোক মখান রঁচৈত খছি, ভোজ কবৈত খছি কি কি হোগত খছি কি কি নহি । খাঁ তঽ গাম–গামমে খহি খরসবপব নাচৈক সভ সেহো হোরয নাগন খছি ।

<u>মিনাপক নেন একটৌ খাওব উঁপনব্ধী– দূ নাখক প্ববস্কাব</u>

মৈথিনী ভাষা, কনা, সাহিত্ এরং সাংস্কৃতিক ক্ষেত্রমে কাজ কবযবঁনা খগ্রণী সংস্থা মিথিনা নাচ্যকনা পবিষদ জনকপ্ববকেঁ ফনক্ষমাবী মহতো মৈথিনী সাধনা সম্মান প্ববস্কাব সঁ সম্মানিত কবরাঁক নির্ণয কএন গেন খছি ।
ফ্নকমাবী মহতো মেমোবিযন ট্রেষ্ঠ দ্বাবা স্থাপিত ও প্ববস্কাবক বাশি দূ নাখ এক হজাব রুপৈযা বহন ট্রেষ্ঠক

সদস্য সচিব এঁব মৈথিলী সাহিত্যকাব ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষি জানকাবী দেনহি অছি ।
শ্রেষ্ঠ মিনাপক অতিবিশ্ব হৃলকুমাবী মহতো মৈথিলী প্রতিভা পুবস্কাব বাজবিবাজক মিনা ঠাকুব আ মোবঙ্গক দযানন্দ দিগপাল যদুবংশীকেঁ দেবঁযকেঁ নির্ণয কএনক অছি । দূন্নু গোটেকেঁ ২৩–২৩ হজাব রুপৈযা দেল জাএত । গৌব আবসিয নেপালী ডা. উপেন্দ্র মহতো দ্বাবা অপন মায হৃলকুমাবী মহতোক নামমে শ্রেষ্ঠকেঁ স্থাপনা কএল গেল অছি । পুবস্কাবক সিফাবিসক লেল মৈথিলীক ববিষ্ঠ সাহিত্যকাব ডা. বাজেন্দ্র বিমলক সংযোজকত্বমে ধীবেন্দ্র প্রেবমর্ষি আ প্রনম ঠাকুব সদস্য বহল সমিতি গঠন কএল গেল ছল । ও সমিতি পুবস্কাবক ঘোষণা কএনক অছি । সভ সঁ বঁডকা পুবস্কাব প্রাপ্ত ভেলাক বাঁদ মিনাপক অধ্যক্ষ স্বনিল মল্লিক কহলহি , হমসভ সভী দিশামে কাজ কহ বহল ছী তকব প্রষ্ঠি ভেল অছি । আবঁ আওব লগন সঁ কাজ কববঁ বঁতৌনহি অছি ।

মিনাপক গতিহাস

মিনাপক স্থাপনা ২০৩৬ সালমে হোগতো একব পৃষ্ঠভূমি ২০২৪ সাল সঁ শুরু ভেল মিনাপক সংস্থাপক সভ কহৈত ছথি ।

রিনষ্ট সাহ এল্ডী, পাবস প্রসাদ রঁদামী, ভবত খকেনা খা যোগেন্দ্র সাহ নেপালী ২০২৪ সালমে জনকপুবমে খাধুনিক নাট্য কলা মন্দিব স্থাপনা কএলন্হি ।

প্রাবম্ভিক খরস্থামে খহি সংস্থাক মাধ্যম সঁ জনকপুবমে হিন্দী নাটক প্রদর্শন হোগত ছল ।

খহি ক্রমমে ২০২+ সালমে মৈথিলী ভাষাক মূর্ধন্য সাহিত্যকাব ডা. ধীবেশ্বব ঝা ধীবেন্দ্র, যোগেন্দ্র সাহ নেপালী সঁ ভেষ্ট কএলন্হি খা খাধুনিক নাট্য কলা মন্দিবক মঞ্চ পব মৈথিলী গীত সেহো গাযল জায খনুবোধ কএলন্হি খা তকব বাঁদ সঁ ওহি মঞ্চ পব মৈথিলী গীত

चनय नागन मिनापक संस्थापक योगेन्द्र साह नेपानी मिनापक २०४९ सानमे प्रकाशित स्मारिकामे निखने छथि ।
ओहि समयमे डा. धीरेन्द्रक 'ताव काठ् तवक्षन काठ्' आ योगेन्द्र साह नेपानी 'मरुआक रोटी खेसारीक दानि', 'देशी म्रुगी आ रैनायती रौन' , 'हे गे सगतोवनी' सनक गीत निखनन्हि जे रैस चर्चा पौनक । अहि गीत सभक नोकप्रियता देखि आधुनिक नाट्य कना मन्दिरक मञ्च पर मैथिनी नाटक सेहो होरैय नागन ।
छिक प्रहसन, चमेनीक रिआह, ब्रह्मस्थान सन नाटक मञ्चन भेन ।

ओ क्रम चनितहि रहन आ डा. धीरेन्द्रक सभापतित्वमे एकटा रैसार भेन जाहिमे योगेन्द्र साह नेपानी, रैनराम प्रसाद राय, भोना दास, राम अशिष ठाकुर आ मदन ठाकुर उपस्थित भेन रहथि ।
निर्णय भेन जे अहि नाट्य संस्थाकेँ रिशुद्ध मैथिनी नाट्य

মঞ্চক রূপ দেল জায ।
জেকব কিছু গোটে বিবোধ কএলন্হি ষ্দা চাবি বর্ষ নহি বিতৈত মিনাপ নামক নাট্য সংস্থাক গঠন ভঽ গেল । যোগেন্দ্র সাহ নেপালী স্থাবিকামে লিখলে ছথি, 'হম, ধীবেন্দ্র ঝা বাজেন্দ্র ষ্সরাহা মিল কঽ সমাজসেবী বাজদেব মিশ্রক অধ্যক্ষতামে একটা বৈসাব কএলহুँ জাহিমে স্বদর্শন নানক নেতৃত্বমে একটা কমিটী গঠন কএল গেল ।

মিনাপক সংস্থাপক কে ছথি ?
জখন কোনো সংস্থা বঁড় বেসী চর্চামে অবৈত অছি তঽ ক্রেডিট নেবাঁক লেল হোড় চলি অবৈত অছি । অহুমে মিনাপ সনক সংস্থাক তঽ স্বভাবিকে অছি ।
ডা. ধীবেন্দ্রক প্রেবণা ঝা যোগেন্দ্র সাহ নেপালীক অপন ভাষা, সাহিত্য এবং সাংস্কৃতিক লেল কিছু কবী সে সোচ একব স্থাপনামে কিছু বঁহ্ত মদ্দত কএলে অছি ।
মিনাপক সংস্থাপক কমিটীক অধ্যক্ষমে স্বদর্শন নান কর্ণ, উপাধ্যক্ষমে যোগেন্দ্র সাহ নেপালী, সচিবমে ভোলা দাস, নির্দেশকমে বনবাম প্রসাদ বায, কোষাধ্যক্ষমে মহেশে সাহ ঝা সদস্যমে বাম অশিষ ঠাকুব, মদন ঠাকুব, বাজেন্দ্র অকেলা, বাজেন্দ্র ষ্শবাহা, পবমেশ্বব সাহ, নবীন মিশ্র, প্বরুষোতম শর্মা ঝা দেব নাবাযণ জী
বহথি ।
ওনা মিনাপক স্থাপনা সম্বন্ধি বৈসাব বাজদেব মিশ্রক অধ্যক্ষতামে জানকী প্বস্তক ভণ্ডাবমে ভেল ছল ।

মিনাপক উঁপনব্ধী

মিনাপ জনকপ্পবমে মাত্র নহি নেপান আ ভাবতক রিভিন্ন স্থানমে ঝন্ডা গাবি চ্কন অছি । মৈথিনী সম্ব্রন্ধি কতহ্ নাটক রা সাংস্কৃতিক কার্যক্রম হোগ যদি মিনাপ নহি বহত তঃ অপূর্ণ নগৈত অছি ।

স্বয়ং চর্চিত নাটককাব মহেন্দ্র মনাংগিযা কহৈত ছথি – 'জতয বমেশ বংজন, মদন ঠাকুব, স্বনিন মিশ্র, রিঞ্জুকান্ত মিশ্র আ বাম নাবাযণ ঠাকুব সন কনাকাব হ্এ কোনো নাটক টিমক নেন চ্নৌতী ঠাঢ় কঃ সকৈত অছি ।' ফেব নযাঁ যুবা যুবতী সভ সেহো ওহি রুপমে আএন অছি । অনিন চন্দ্র ঝা, বরিন্দ্র ঝা, ঘনশ্যাম মিশ্র, বংজু ঝা আ প্রিযংকা ঝা সনক কনাকাব কাগন্মা মিনাপেক দিন ছৈক তকব সংকেত দঃ বহন অছি । ফেব সাংস্কৃতিক টিমকেঁ একটা ফৌজে মিনাপক সংগ অছি । স্বনিন মল্লিককেঁ নেতৃত্বমে প্ররেশ মল্লিক, বমেশ মল্লিক, নেহা প্রিযদর্শিনী, সংগীতা দের, ননিত কাপব, শম্ভু কর্ণ,

राम नारायण ठाकुर, दिगम्बर झा दिनमणि सहितक छथि ।
मिनापकेँ सर्वनाम, रामानन्द युवा क्लब, साँस्कृतिक संस्थान काठमाण्डू, सहित दर्जनो संस्था सम्मानित कएने अछि । तहिना रुबिन मिश्र, रमेश रञ्जन झा, मदन ठाकुर, रंजु झा, महेन्द्र मलंगिया, रेखा कर्ण सभ व्यक्तिगत रुपें सम्मानित भऽ चुकल छथि ।

मिनापक एकटा आओर योजना

मिनाप अखन अपन भवन निमार्णमे लागल अछि । नाट्यशाला आ कार्यालय भवनक लेल नाटक मञ्चन कऽ रहल अछि । मिनापक प्राङ्गणमे अस्थायी नाटक घर बनाय टिकटमे प्रत्येक राति नाटक मञ्चन करैत अछि । मिनापक महासचिव अनिल चन्द्र झा कहैत छथि, भवनक लेल नाटक मञ्चनके क्रममे टिकट सँ प्राप्त भेल आमदानी आ अन्य व्यक्तिसभ सँ सहयोग लेबयकेँ काज शुरु कएल गेल अछि । किछु महिना पूर्व मैथिलीक वरिष्ठ नाटककार महेन्द्र मलंगिया नाटक घरकेँ शिलान्यास कएने छलथि । ओना पुस्तकक प्रकाशन दिस सेहो मिनाप आगा आएल अछि । डा. धीरेन्द्रक कथा संग्रह प्रकाशन कएनक अछि । तहिना जीवनाथ झाकेँ कृति सेहो प्रकाशन करबाक निर्णय कएनक अछि । मिनाप अध्यक्ष रुबिन मल्लिक कहैत छथि, मिनाप मैथिलीक हरेक पक्षकेँ लेल काज करैत रहत । अहिमे डगमगायत नहि ।

<u>জনকপ্পবমে পাগে পাগ– পাগক ব্যবসাযীকবণ পব কিযা নহি সোচী ?</u>

বাষ্ট্রীয নিজী তথা খরাসিয রিত্যানয এশোসিএশন (এনপ্যার্‌সন)ক বাষ্ট্রীয খধিবেশনমে সহভাগি হোরয জনকপ্পব খাএন সদস্য সভকেঁ মাথ পব এখন কোনো খন্য টৈপী নহি পাগ মাত্র বহৈত খছি । জতয জাওঁ খানী পাগ পহিবনে নোক ভেটৈত । বাষ্ট্রীয সমাচাব সমিতিক কাঠমাল্ডূ কার্যনিযমে কার্যবত পত্রকাব প্রকাশ সিনরান কহৈত ছথি — খহি বেঁব জনকপ্পব সঁ পাগে সনেশ নহ জা বহন ছী । এন প্যার্‌সনক কার্যক্রমমে হ্নকা পাগ পহিবাওন গেন ছন । ও সমাবোহমে এক হজাব সঁ বেঁসী পাগ রিতবণ ভেন ছন । এন প্যার্‌সনক কেন্দ্রীয খধ্যক্ষ গীতা বাণা পাগকেঁ দেশক পহিচান সঁ জোড়ৈত ছথি । বাঁতচিতক ক্রমমে ও কহনন্হি — 'টাকা টৈপী জতবেঁ নেপানীক নেন প্রিযগব

থছি ওতরেঁ প্রিযগব পাগ সেহো থছি ।’ হ্নকা সেহো জনকপ্পবমে পাগ পহিবনে ঘ্মৈত দেখন গেন । পাগ পহিবারঁযকেঁ পবম্পবা মিথিনাঞ্চনমে রঁহ্ত নম্ব়া সময সঁ চনৈত থাএন থছি । রিরাহ, উঁপনযনমে রিশেষ রুপসঁ পাগ পহিবাওন জাগত থছি । ওনা কিছু রর্ষ সঁ সম্মান স্বরুপ পাগ পহিবাওন জএরাঁক চনন রঁঠন থছি । থারঁ পাগকেঁ সম্মানমে মাত্র নহি র্যরসাযিক রুপমে রিকাসক রাঁত সেহো উঁঠয নাগন থছি । পত্রকাব এরং মৈথিনী সাহিত্কাব শ্যাম স্বন্দব শশি কহৈত ছথি — ‘র্যরসাযিক রুপমে থাগা রঁঠারযসঁ পহিনে রঁনারঠমে সময সাপেক্ষ রঁদনারঁ কবয পবত ।’ মাথমে খপ্প সঁ রৈঁসত তখনে নোক একবা কস্সি কঽ স্বীকাব কবত ও কহৈনন্হি । পাগক দোকানদাবসভ কহৈত ছথি— ‘এন প্যার্সনক কার্যক্রমমে রঁহ্ত পাগ রিক্রী ভেন থছি এক গোটৈ চাবি–চাবি টা পাগ কিননন্হি ।’

পাগ উঁদ্যাগ পব রিচাব

পাগকেঁ রঁঠৈত মাঁগকেঁ ধ্যানমে বখৈত জনকপ্পবমে সেহো

থহি সঁ জ্ডন নয্ উঁদ্যাগ খোনন জায থহি পব জনকপ্ববক ব্যাপাবীসভ ছনফন কবয নাগন ছথি । পহিনে বর্ষমে ৪÷ঌ হজাব পাগ রিঞ্রী হোগত ছন ও পাগ মধ্রনী সঁ থানি কাম চনাওন জাগত ছন । ক্ষদা থাৰ তীন চাবি গ্বণা রিঞ্রীমে রৃঢ়োতবী ভেন থছি এহনমে ৰাহব সঁ নহি থানন জা সকৈত থছি ব্যাপাবীসভ কহৈত থছি । ব্যাপাবী বামক্ষমাব সাহ নগনমে মাত্র নহি থান সমযমে সেহো পাগকেঁ খোজী হোগত বহৈত থছি জানকাবী দৈত ছথি । জনকপ্বব উঁদ্যাগ রাণিজ্য সংঘক কোষাধ্যক্ষ জিতেন্দ্র প্রসাদ সাহ কহৈত ছথি ‘পাগ উঁদ্যাগ খোনরাক নেন রাণিজ্য সংঘ সেহো প্রযনে কবত ।

১০ রর্ষ পূর্র জনকপ্ববমে পাগো নহি ভেটৈত ছন

জনকপ্ববমে পাগ উঁদ্যাগকেঁ রাঁত উঁঠি বহন থছি । ক্ষদা ১০ রর্ষ পূর্র এতযকেঁ দোকানসভ পব পাগ নহি ভেটৈত ছন রিরাহ দানোক নেন মধ্রনী থা দবভংগা সঁ নোক পাগ থনৈত ছন । পহিনে রিরাহদান সৌবাঠ সঁ হোগত ছন । ওতহি রিরাহ তয কএনক থা পাগ নঃ থাএন । জাহি কাবণ জনকপ্ববমে নহি কিযৌ পাগ খোজী কবৈত ছন থা নহি এতহ রিঞ্রী । জনকপ্ববক প্রসিদ্ধ স্থান জানকী মন্দিবক মহন্থ বামতপেশ্বিব দাস রৈষ্ণব কহৈত ছথি—‘জানকী মন্দিবকেঁ শতরার্ষিকী হ্এ রা রিশেষ উঁসের দশ রর্ষ পহিনে মধ্রনী সঁ পাগ মংগবৈত ছনহ্ঁ । ’ থহি ঠাম রিঞ্রী ভেনা সঁ সভকেঁ স্বরিধা ভেন থছি ও কহনন্হি ।

মৈথিনক পহিচান রঁনি বহন

মৈথিনক পহিচান কি খছি ? খহি পব কিছু রর্ষ পূর্র তক পান মখান, মাছ সহিতক রাঁত নোক কহৈত ছন । ক্ষদা খার্র পাগ রঁনি গেন খছি । পূরে মিথিনাঞ্চনমে জতহ কতহ্ কার্যক্রম হোগত খছি সম্মানমে পাগে বহৈত খছি । নেপান সংগীত তথা নাট্য প্রজ্ঞা প্রতিষ্ঠানক প্রাজ্ঞ বমেশ বঞ্জন ঝা কহৈত ছথি পাগ খাগ সঁ মাত্র নহি সভ দিন সঁ খপন ক্রেজ রঁনৌনে খছি । ক্ষদা জাহি রুপ সঁ একব প্রসাব ভঃ বহন খছি ওা স্বখদ খছি ।

পাগক রিকাসক নেন সবকাব দিস সঁ একটা যোজনা খানয পবত গমেজ চ্যানন টৈনিভিজন সঁ খারম্ভ পত্রকাব বামখশিষ যাদব কহৈত ছথি । ও খাগা কহনন্হি পাগ খার সম্পূর্ণ মৈথিনক পহিচান রনি গেন খছি খহিমে রহস কএনাগ বুঁদ্ধিমতা নহি ভঃ সকৈত খছি ।

নঘ্‌কথা- ভৌজী

সার্রজনিক প্বস্তকানযক রৌর্ডপব নজবি পড়ি তে বাধাক দ্বদযক গতি এনা ভ২ গেনন্হি, জেনা কোনো মশীনক ঞন্জিন চনৈত েহাগ ।
ও ডেবাযনে নজবিসঁ ভৌজীকেঁ দেখনন্হি । বাধাকেঁ ডব বহন্হি, কহী দ্বদযক ধক—ধকী ভৌজী নহি সূনি নৈথ ।
বাধা প্ববা এক মহিনাকেঁ রাঁদ খাগ প্বস্তকানয খাযন ছনী । খাঞএস্সী পবীক্ষাক তৈযাবীমে ব্যস্ত ভেনাক কাবণ মাস দিন প্বস্তকানয নহি খারি সকন ছনী । কান্হি পবীক্ষা সমাপ্ত ভ২ চ্কন ছন । ভৌজীকেঁ খাদেশ বহন্হি জাধবি পবীক্ষা সমাপ্ত নহি হৈত তাধবি পঠাpগক খতিবিঞ্জ কিছু নহি । বাধা সেহো পঠাpগকেঁ প্রতি প্ববে সমর্পিত বহযকেঁ প্রযনে কএনী । হ্মদা মন তৈযো রেঁব—রেঁব প্বস্কানযকেঁ নগ—পাস মডবাগত বহৈত ছনন্হি ।
বাধা দেখনন্হি, ভৌজীকেঁ চানিমে থোড়কে গতি খাএন খছি । হ্মদা ও জানি ব্ঁঝি ক২ ওহী গতিমে চনৈত

বহনী, জাহিসঁ ভৌজীসঁ থোড়কে পাছ বহী আ মৌকা ভেটিতে এক নজবি—হুনকা দেখনী, জকবা নেন ও মাস দিনসঁ প্রতিক্ষা কবৈত বহন ছনী । হুনকা রিশ্বাস ছনন্হি, ও আগযো ওহী গাছ তব নযন রিছৌনে হুনকব প্রতিক্ষামে ঠাঢ় হৈত । তাহি রিশ্বাসঁ মনক সিতাব ঝন ঝনা বহন ছন ।

ঋদা গাছপব নজবি পড়িতে হৃদযক বোমাঞ্চ কবপূবক গোষ্টী জেকাঁ উড়ি গেন আ মনমে কতেকো আশংকা আ রিচাব হিনোবি মাবয নগনন্হি । ও ওতয নহি ছন । কিএ ? ভ২ সকৈত অছি এক মহিনাসঁ বাধাকেঁ নহি অএনাসঁ হুনকা প্রতি নিবাশ ভ২ গেন হোগক । গহো ভ২ সকৈত অছি কী কহী রিমাব ভ২ গেন হোগ ।

৬ মহিনা পহিনে ভৌজী এহি প্রস্কানযকেঁ সদস্যতা নেনে ছনী আ তহিযেসঁ বাধা সেহো ভৌজীসং প্রস্তুকানযমে আরয নাগন ছনী । এক দিন ও যরক অহি গাছক নিচা ঠাঢ় দেখাগ দেনে ছন । আ তাহিকেঁ রাঁদ তহ দিনচর্যা রঁনি গেন ছনৈ । আকর্ষক র্যক্তিত্বক ধনী ও পহিনে নজবিমে বাধাকেঁ প্রভারিত কএনে ছন ।

মৌন প্রেমক প্রস্তার বাধাকেঁ হৃদযমে রৈস গেন ছন ও যরক ।

বাধা আ ভৌজীকেঁ সংগে—সংগে দেখি ও থোড়ে সংকুচিত ভ২ চোব দৃষ্টিসঁ ক্রমশঃ বাধা আ ভৌজীকেঁ দেখৈত বহৈত ছন জে কখনো বাধাক নজবি পড়ি জাগত তহ ও যরক অপন দৃষ্টি দোসব দিশ ঘুমানৈত ছন । এক মহিনাসঁ ওহি যরককেঁ দেখবাঁক কৌতুহনতা আ ওকবা ভেটৌবাঁক রিশ্বাস, ঋদা স্বনসান ঠাঢ় ওহি গাছকেঁ দেখ

অসহয পীড়াÞ ভেন বাধাকঁে । আগ ওকবা ওতয নহि হোএব় বাধাকেঁ নেন কোনো আঘাত সঁ কম নহि छल । হৃদযক টীস আঁখিমে নোব বনি छलछलाय लागल বহৈক ম্দা ওহि নোবকেঁ পির কহ্না অপনা পব কাব্ কএলন্হি আ অপন বেঁদনাকঁে উজাগব নহি হোবঁয দেনৈথ । সহজ হোবএকঁে কোশিস কবৈত ভৌজীকঁে পাছ-পাছ প্বস্তকালযমে প্ররেশ কঽ গেলী ।

ভৌজী প্বস্তক ফির্তা কঽ অলমাবীমেসঁ দোসব প্বস্তক খোজয লগালথি । বাধা সেহো প্বস্তক খোজবাক অভিলয কবয লগলী, ম্দা হ্নক মলোভাব ত..... ।

'বাধা, বাজকমল, গোরিন্দ ঝা, বামানন্দ বেণ্বকেঁ সম্পূর্ণ কিতাব হম পঢ়ি চ্কলৌ আব ডা. ধীবেন্দ্রকেঁ পঢবাক গছা অছি' ভৌজী ডা. ধীবেন্দ্রকেঁ করিতা সংগ্রহ 'হৈগবমে টৌংগল কোঠ' কেঁ অপন হাতমে উঁলঠবৈত কহলী তঽ বাধা চ্প ভঽ এক মৌন স্বীঙ্কৃতি দঽ দেলী ।

'অহাঁ ডা. ধীবেন্দ্রকঁে পঢ়ি বহল ছী ? ' অলাযসে এক অপবিচিত যুরককেঁ স্বব স্বলি বাধা আ ভৌজী এক্কহি সংগ পাছা ঘূমি দেখলথি তঽ বাধাকঁে আশ্চর্য আ বোমাঞ্চ এক্কহি সঁগ ঝকঝোবি দেলকন্হি আ অপনক ও দেখিতে বহি গেলী ।

হাথমে প্বস্তক নেনে উঁএহে যুরক ঠাঢ় छल । 'গো নঽ লিঅ, ডা. ধীবেন্দ্রকঁে উপন্যাস ছন্হি, 'ভোককরা' রিদ্বান সভক কহব ছৈক একবা জতেক বেঁব পঢ়্ ততেক নর বাঁত ভেঁটৈত' ও বাঁজল ।

আগা ভৌজী ঠাঢ় বহথি তএঁ ভৌজীএ ও প্বস্তক হ্নকা হাথ সঁ নেলন্হি । বাধা অপন প্রসন্নতা ন্বকেরাকমে জেনা অসমর্থ ভঽ বহল छলী, অপনাকঁে সামান্য কববাঁক

तेँ भौजीकेँ हाथसँ 'भोकरा' किताबकेँ झपटि लेली आ रहैत तेजीसँ पन्ना उनटाबैत अपन मनोभाव केँ रोकबाक प्रयास करय लगली । तखने हुनक नजरि एक मोड़ल कागतपर पड़लन्हि जे पुस्तककेँ भितरमे छल ओ नजरि उठा कऽ बाबूक दिशि देखली, मुदा बाबूक तऽ पुस्तकालयसँ बाहर जागत छल ।

भौजी पुस्तक बाबाकेँ हाथसँ लऽ ओकरा अपना नामसँ जारी करबा लेली ।

घर घुरैत काल बाबा अपन भितरमे एक प्रकारक घबराहटि अनुभव करैत रहली । हुनका विश्वास छलन्हि, पुस्तक भितर राखल ओ मोड़ल कागतमे हुनका लेल कोनो संदेश छिपल छल । हुनका भय रहन्हि यदि तेजतर्रार भौजी ओकरा देखि लेती तऽ की हैत ? ओना बाबा पर आँच आएबाक कोनो संभावना नहि छल । हुनका विश्वास छलन्हि की ओइ पर हुनका लेल कोनो सम्बोधन नहि हैत कारण ओ बाबूकेँ बाबाक नामो नहि बुझल छन्हि । यदि भौजी ओइ कागजकेँ देखबो करती तऽ सन्देहकेँ तऽ कोनो प्रश्ने नहि अछि ।

बाबाक मोन तऽ एहन चाहि रहल छल, की भौजीकेँ हाथसँ पुस्तक ली, मुदा हुनका एहो सोचि भय भऽ रहल छल की यदि भौजीकेँ सन्देह भऽ गेलैन्हि की ? ओ धीरेसँ भौजी दिस देखली, जे पुस्तककेँ दहिना हाथमे धएने बाबाकेँ सोचसँ बेखबर आगा बढ़ि रहल छली ।

घर पहुँचला पर बाबा आओर बेसी व्यग्र भऽ गेल छली । सोचि रहल छली जे कोनो तरहेँ पुस्तक हाथ लागि जाय तऽ पता चलत हुनक सोच सही छैक वा मात्र भ्रम भऽ गेल अछि ।

ভৌজী কঁ প্রকৃতি কনী গম্ভীব ছন্হি আ ও অপন প্রত্যেক ক্রিযাকলাপকেঁ সীমা তয কঽ কঽ বখনে ছথি, জেকবা ও নহি স্বঁয উঁল্লংঘন কবৈত ছথি আ নহি কেকবো দ্বাবা কএলগেল সহন কবৈত ছথি । আরশ্যকতা সঁ বেসী হঁসী মজাক হুনকা কনিকো পসিন নহি ছন্হি । ওনা গ নহি ছৈক জে হুনকামে গ পবিবর্তন ভৈঐকঁ মবনাক বাঁদ এলন্হি অছি । ও পহিলহি সঁ এহনে ছথি ।

রিরাহক ২ মহিনাকঁ বাঁদ ভৈযাক মোন খবার্ব ভেল বহন্হি । ভৈযাকেঁ দিন—দিন দেহ গলল জাএ লগলন্হি । ধবান নঽ জাএ পড়লন্হি, ওতয ডাক্টব কহলন্হি, 'ব্লড ক্যান্সব ভঽ গেল ছৈক ।'

জাহিযা তক ভৈযা জিরিত বহলাহ ভৌজী সদৈর গএহ প্রযাস কএলন্হি, কী হুনকব জীরনমে কোনো প্রকাবক অভার নহি বহৈক । ভৈযাকঁ বেখদেখ ও স্বঁয কবথি । সাঁঝখন ভৈযাকেঁ ঘুমার্বয নজাথি । পহিলে—পহিলে তঽ ভৈযা পৈদলে চলথি, ক্ষদা কিছুএ দিনক বাঁদ আশক্ত ভঽ গেলাপব ভৌজী হুনকা ব্লীল চেযব পব লঽ জাযকঁ শ্বক কঽ দেলন্হি । ভৌজী ভৈযাকেঁ সন্তুষ্ঠীকঁ লেল হবেক সময ক্ষস্কুবাগত বহৈত ছলী মধুব আ মলিন শৈষ্কঁ রর্ষা কঽ হুনকব পীডাচকঁ হবি লেরাক লেল প্রযাস কবথি । বাধা অপন মায বাঁবুকেঁ সংগে স্তব্ধ ভঽ ও সশক্ত মহিনাকেঁ তকৈত বহি জাগথি জে দুঃখক অথাহ সমুদ্রকঁ সামনে পার্বি কঽ সেহো ভৈযাক হেতু ক্ষসক্ষবাগত আগা বঁঠি বহল ছলী । ক্ষদা ভৈযাক শবীবসঁ প্রাণ নিকলিতে ভৌজী পস্ত ভঽ গেলী ।

দুঃখক অসীম পীড়া সঁ ছটৈপটৌগত ভৌজীকঁ সম্ভাবযমে সভ অসমর্থ ভঽ বহল ছল । কলৈত কলৈত অন্ততঃ

ভৌজী রেঁগোস ভ২ গেন ছনী ।

ভৈযাক মবনাক বাঁদ ভৌজীকেঁ বাঁবূ ভ২ গেন বহথিন বাঁবূজী, সম্ভব নহি । ও অপন কমজোব কন্হা পব ভৌজীকেঁ জিম্মেবাবী উঁঠা নেনন্হি । বঁড়কা ভৈযা আ ভৌজী জে কাঠমান্ডূমে বহৈছথি, ও বাঁবূজীকেঁ আগা প্রস্তাব বাখনে বহথিন কী ও, ভৌজীকেঁ অপনাসংগ ন২ জা২ চাহৈত ছথি মুদা বাঁবূজী সাফ—সাফ মনা ক২ দেনে বহথি । হুনকা নেন বাধা আ প্বতৌহূমে কোনো অন্তব নহি ছন ।

ভৌজীক বেদনা কম কববাঁক উঁদ্দেশ্যসঁ বাঁবজুজী ভৌজীকেঁ প্বস্তকসঁ মিত্রতা কববাঁক সন্নাহ দেনে বহথিন্হ ।

'বেঁটী প্বস্তকসঁ বঁঢিযা আওব কোনো মিত্র নহি ভ২ সকৈত অছি । ওগমে হবেক সমস্যাকেঁ নিকাস সেহো ভেঁটি সকৈত অছি । প্বস্তকসঁ জতয হমবা সংকষ্টসঁ জুঝযকেঁ প্রেবণা মিনৈত অছি, ওতহি ওহিমে হবেক সমস্যাকেঁ সমাধান সেহো ভেটৈত অছি । মন উঁদাস অছি ত২ ব্যঙ্গ বস পঢি নী, কিছবে দেবমে হঁসযকেঁ নেন বিবস ভ২ জাযব । যদি প্বস্তক সঁ প্রেম ভ২ জায ত২ জীরয অসান ভ২ জাএত ।'

বাঁবূজীক উঁপদেশ ভৌজীকেঁ প্বস্তক প্রেমী বঁনা দেনকন্হি । ভৌজী সার্বজনিক প্বস্তকানযকেঁ সদস্যতা ন২ নেনী হুনকেঁ সংগে বহি ক২ বাধামে সেহো পঢযpকেঁ শৌখ জাগি গেনন্হি আ ও সেহো প্বস্তকানয জায নগনী । ভৌজী কহিযো কোনো প্বস্তক পঢ়য সঁ অকচ্ছাগত নহি ছনী বঁক, জে প্বস্তক পঢয শ্বক কবৈত ছনী ওকব একে বৈঁসাবমে পঢ়ি জাগত ছনী । বাঁবূজী ত২ কিতাবী কীডা ছনথি । অঙা দ্আবে ভৌজী বাঁবূজীসঁ ওগ

প্বস্তকপব রিশৈষ রুপসঁ পবিচর্চা কবৈত ছনী । কহিযো ও নেখককঁে দূবদর্শিতা পব খচম্ভিত ভ২ ক২ ওকব নেখন শৈনীকঁে সবাহনা কবৈত ত২ কহিযো নেখককঁে রিচাবসঁ ঋংঠিত ভ২ ওকব তীব্র খানোচনা কবথি ।
ঘবমে ভৌজীকঁে রেঁসীসঁ রেঁসী ধ্যান বাখন জাওক । ভৌজী স্বযং কহিযো খপন সাওঁস, সস্বব রা বাধাকঁে ভারনাকঁে খপমান নহি কএনে ছনী । ঘবক প্ববা জিম্মেরাবী উঁঠা বখনে ছনী । কহিযো মাঁ ভৌজীকঁে কর্তব্যনিষ্ঠাসঁ গৌববান্বিত হোওথি ত২ কহিযো হ্নকব উঁজ্জব খাঁচবকেঁ দেখি চ্পচাপ নোব রঁহানৈত ছনী । বাধাকেঁ ˚ এতেক সাহস নহি ছনন্হি কী ও ভৌজীসঁ মজাক ক২ নী খন্যথা ও খরশ্য ওহি প্বস্তককেঁ ছিন নিতথি তাকি কোনো তবহে ওগ কাগতকেঁ প্বস্তকমেসঁ নিকানি একান্তমে পঠি খাশ্বিস্ত ভ২ সকতী । এখন ওনা কিছ কবর সম্ভব নহি ছন ।
বাধা রঁবন্ডামে চনি খএনি । মাঁ খা রাঁব্র্জী রঁড়কা ভগযাকেঁ + রষীয প্বত্রকঁে নেরয কাঠমান্ডূ গেন ছনথি । ভৌজীকঁে রঁচাসঁ রঁহ্ত নগার বহৈত ছনন্হি । তাহি দ্খাবে ও সদৈর ছন্ষ্টী শ্বরু হোওতে মাঁ রাঁব্র্জীসঁ খাগ্রহ কবৈত কী ও কাঠমান্ডূ জাথি খা রঁড়কা ভগযাকঁে রঁচাকঁে ন২ ক২ খারঁথি খহি সঁ রেঁসী কিছ নহি । ভৌজীকঁে গঙ্গা বখরাঁক হেত্ত মাঁ রাঁব্র্জী কাঠমান্ডূ গেন বহথি ।
'বাধা', খচানক ভৌজীকেঁ খরাজ স্বনি ক২ বাধা চৌক পড়নী । খহি প্বস্তককেঁ হম পঠি নেনে ছী খহাঁ, চাহী ত২ পঠি সকৈত ছী' ভৌজী রঁবন্ডামে বাখন টেব্র্নপব প্বস্তক বখথি কহনথি, খা তেজীসঁ ভিতব ঘ্মি গেনথি

।

‘ভোরুকরা’ কঁে প্পনঃ খপন সমিপ পারি বাধাকঁে হৃদযক ধডকন কঁে গতী ৰঠৈত চনি গেন । ও ঝপর্টি কঽ প্বস্তককঁে উঁঠা নেনী খা তেজীসঁ পন্নাকঁে উঁনটৌরয শ্বরু কঽ দেনী, কিতাৰক ৰিচমে মোডন বাখন কাগজ ওহিনা নজৰি খাএন ।

বাধা ওকবা খোনি পঢ়য নগনী । হ্নকব খন্বমান সহী ছন । ও প্রেম পত্রে ছন খা সম্বাঁধন সেহো মোহক খা খাশ্চর্যজনক ছন ।

‘স্বন্ব’ ।

হম কান্হি সাঁঝ ৬ ৰজে বংগভূমি মৈদানমে খহাঁকঁে প্রতিক্ষা কবৰ । খাশা খছি, খহাঁ খরশ্য খাএৰ ।

বাজন ।

বাধা ক্ষণভবিকঁে নেন ওগ পত্রকঁে খপন ছাতীসঁ নগা নেনী । ফেব ওগপত্রকঁে নিচা নিখন নামকেঁ চ্ম্পসঁ চ্মনাক ৰাদ মনকেঁ কঠোব কবৈত পত্রকেঁ ঠ্কবা ঠ্কবা কবৈত সড়ক পব ফেক দেনী ।

ওহি বাতি ভারনা খা রিচাবক ৰীচ উঁড় ান ভবৈত বহনী বাধা, খাঁখিসঁ নিন্ন প্বা হেবা গেন বহন্হি ।

দোসব দিন সাঁঝ ৬ ৰজে, বংগভূমি মৈদান জাযৰ উঁচিত হৈত কী নহি, জাএৰ তঽ কী কহবৈঁ, ও কী কহতা । কখনো মাঁ, ৰাবূ্জী খা ভৌজীকঁে কী কহবৈ এহনে সোচমে ও ক্ষণভবি কঁে নেন সেহো নহি স্বতি সকনী ।

যদি গেনৌ তঽ ভঽ সকৈত খছি বাজন হ্নকা এক খরাবা নড়কী সমঝয নাগয জে একবৈব ৰজরিতে ভাগিতে চনি খরৈত খছি খা যদি নহি গেনৌ তঽ সমঝয নহি নগথি জে বাধাকঁে হ্নকা কোনো নগারে

नहि छन्हि आ ओ अपना नेन कोनो..... ।
बाजन बिना किछु कहने बाधाकेँ हृदयमे अपन स्थान बना लेने छल ।
विलन कए महिनासँ बाधा अपन अन्तर मनमे बाजनकँ नेन एक निश्छल स्नेहकेँ अनुभूति कऽ रहल छली । बाजन अपन प्रतिक्षा सँ ओ सिद्ध कऽ देने छल, की बाधा हुनका लेल बहुत महत्व बखैत होएत आ ओहीक परिणाम छल हुनक प्रति सम्वेदनशील रहयबाली बाधाकँ हृदय बाजनकेँ पक्षमे निर्णय लेलक ।
बाजनसँ भेंटबाक निर्णय लेलाक बाद बाधाकँ किछु शान्ति भेंटलन्हि, मुदा बंगभूमि मैदान तक जायकँ लेल भौजीकेँ आदेश आवश्यक छल । पता नहि भौजी मानती वा नहि, फेर कही खिसिया कऽ मना नहि कऽ दैथ ।
माँ काठमाण्डू गेल छली नहि तऽ बाधा माँ सँ कोनो ने कोनो तरहे जायकेँ आदेश माँगि लितथि, मुदा की अनुशासन प्रिय आ अपन जिवन शैलीकँ शालिनताक भितर बान्हि कऽ बाखयवाली भौजी अहि तरहे हुनका कोनो ठरक सँ भेंटबाक आदेश देती ?
द्पहरियामे खायकेँ टेबुलपर भौजीकेँ संगे बैसैत बाधा ओ निर्णय लेली की भौजीकँ निसंकोच अपन मनक बात बतादेती आ यदि भौजी तमसा जेती तऽ तकोन अपन गलतीकेँ लेल क्षमा सेहो माँगि लेती । भौजीकेँ बतौने बिना जायब संभव नहि छल ।
अतः ओ भौजीसँ आदेश लेबयकेँ लेल उचित शब्द खोजिए कऽ रहल छली की अनायसे भौजी पुछि बैसली 'बाधा, अहाँसँ किछु पुछय चाहैत छी ? '

'जी भौजी'

'अहाँ ओ पुस्तक भितर लिखल पत्रकेँ पढ़लियै अछि ? '

जी, बाबा ई जानि कऽ चौंक गेली की भौजी सेहो पत्रकेँ पढ़ि लेने छली ।

जी हँ, ओ डराइते उत्तर देली ।

'अहाँकेँ लड़िकेक बारेमे कहन छथि ? '

जी, बाबा पुनः चौंक गेली आ थरथराइते स्वरमे मात्र एतबे कहि सकली 'ठीके छैक । '

फेर तऽ अहाँकेँ लड़िकेमे कोनो खराबी छैक बाबा ?

नइ—नइ ठीक नहि रहैत निक छैक, कहि बाबाकेँ झटसँ ई शब्द सुनि भौजीकेँ चेहरा... आ बाबा सेहो... पहिने कहियो भौजी आ बाबा एहन विषय पर चर्चा नहि कएने छली, एकर कारण छलैक जे दून्नूकेँ चेहरापर संकोच आ लज्जाकेँ एकटा तरहक भाव छल आ बाबाकेँ मानल तऽ एहन छलन्हि जे ओ माथ झुका कऽ बैसयकेँ लेल विवश छली । भौजीकेँ चेहराकेँ ध्यानसँ देख कऽ, हुनकर मनोभावकेँ सही अन्दाज लगायबमे असमर्थ भऽ रल छली ।

'किछु दिन अहाँ पुस्तकलय नहि अएलौ, तखन ओ हमरा सँ गप्पा कएने रहथि । हुनकर गप्पसँ ओ भद्र आ बुद्धिमान छथि से बुझाएल ।

जी, बाबा चुपचाप सुनैत रहली ।

बाबा, आग अहाँ बंगभूमि चलि जाउ । '

जी.., बाबाकेँ विश्वास नहि भऽ रहल छल, जे भौजी एतेक सहजतापूर्वक जाए देती ।

हँ, बाबा, हम अपना हिसाबेँ हुनका परखि लेने छी शुदा

ঋহাঁক বায সেহো রঁহ্ত ঋারশ্যক ঋছি । ঋহি রিষয পব রাঁরূজীসঁ ঋহীকেঁ রাঁত কবয পবত । ওনা ঋহাঁ হ্নকো সেহে কহরঁন্হি জে জন্দীরাঁজী মে নির্ণয নহি নৈথ । ঋুর সোচি রিচাবি কঽ নির্ণয নৈথ । ঋপনা ঘবক নোকসঁ সেহো গপ্প কঽ নৈথ এনা নগ হোগ জে...... । জী' বাধা মাথ ঝ্কৌনে ভৌজীকেঁ রাঁত স্বনি বহন ছনী ।

হম জনৈত ছী বাধা কী ঋহিকেঁ ঙা সভ রঁড় উঁটপটাঁগ নগৈত হৈত । হঁ কী নহি ? হম স্বাভিমানী, কর্তব্যনিষ্ঠ ঋা শানিন তঽ ছী, ক্ষদা রুঢীরাঁদী নহি ছী । হমবা নগৈত ঋছি প্রত্যেক মহিনাকেঁ ঋপন জিরন পব পূবা ঋধিকাব হোগত ছৈক । রুঢীরাদী পবম্পবাকেঁ চাদবি ওঢি ঝহবৈত প্রবা জিরন জিরাক কী ঔচিত্য ? তএঁ ঋহাঁ হ্নকা পবখ্ ঋা যদি ঋহাঁকঁ ও রঁঢিযাঁ নগাথি তঽ রিনা সংকোচ রিনা হিচাকিচাহট ঋহি রিষযপব মাঁ ঋা রাঁরূজীসঁ রাঁত কবরঁ । সভ রাঁত ঋহিকেঁ কবরাঁক ঋছি কহি কঽ ভৌজী ঋপনা রুম দিস চনি গেনী । বাধাকঁ মোন খুশী সঁ নাচয নাগন । ভৌজী হ্নকা পসিনক রাঁত কহি হ্নকব মনোরনকঁ ঋাওব রঁঢা দেনে বহথি । ঋার ভৌজীকঁ ঋাদেশানুসাব হ্নকা পবখযকঁ মাত্র ছনন্হি ।

সাঁঝ খন বাধা নির্ধাবিত সময সঁ কিছু পহিনে তৈযাব ভঽ বংগভূমি পহুঁচ গেনী ক্ষদা ওহ্ সঁ পহিনে বাজন বংগভূমি মে রঁচৈনী পূর্রক গম্হব ওম্হব ঘূমি বহন ছন, দেখ কঽ বাধা একটা গাছক পাছা নুকা গেনী ঋা হ্নকা দেখয নগনী । কঢ় াহিদাব ঝর্তা ঋা পাগজামা পহিবনে ঋান দিনসঁ রঁসী ঋাকর্ষক নাগি বহন ছন ।

হ্নকব নজবি প্রতিক্ষাসঁ ব্যগ্র চারুভব তাকি বহল ছল । কাযরেঁব ঘ্মিতে–ঘ্মিতে ও রুকি গেলা । ন্যকি কঽ জমিনসঁ একটা দৃভি উঁপব উঁখাবি নৈথ খা ওকবা ধীবেসঁ কনি দাঁতমে দৰানথি খা ঘ্মা কঽ মাথমে নচারয নগথি খা ফেব রএহ প্রতিক্ষা..... ।

গ উঁপক্রমকঁে কতেকো রেঁব চনৈত দেখনাক ৰাদ খপন ভারনাকঁে সংযম বখরাক প্রযাস কবৈত বাধা ধীবেসঁ বাজনকেঁ সোন্না খারি ঠাঠ ভঽ গেলী । নাজে মূড় গোতনে পএবক খংগূঠাসঁ জমিন খোদয নগনী । ও চাহিযো কঽ খপন মাথ উাঁঠ কঽ হ্নকা দিস নহি দেখি পারি বহল ছলী । মনমে একটা উঁদরেগ, সমাজক নোক নাজ, গহো পহিনরেঁব.... । খহাঁ..... খহাঁ এতয কোনা ? খাশ্চর্যসঁ ভবন হ্নক গ্র প্রশ্ন স্বনি কঽ বাধা চকিত হোগত খপন স্কঁহ উঁঠেনহ্নি তঽ বাজনকেঁ চেহবা পব খাশ্চর্যক ভার দেখ ও স্তব্ধ বহী গেলী । বাজন, ‘ও নহি খএনী ? খহাঁক ভৌজী ...... ।

বাধা নহিমে মঁ্হ হিনা দেনী ।

‘কিএ ? ’

ও হমবে পঠা দেনহ্নি । তাকি হম হ্নকা খপন বায দঽ সকিযহ্নি ।

ওহ.....কিছ ন্যংন্যনাহটে ভঽ বহল স্কদা শান্ত স্ববমে । কী ঙ÷ঙ ভেটঘাটকে ৰাদ ও স্বঁয কোনো বায নহি ৰনা সকনী ? দেখ্ বাধাজী খহাঁকেঁ খএনে হমবা কনিযো খবার নহি নাগল খছি, স্কদা পহিনরেঁব হ্নকা ৰজেরাক কাবণ মহত্বপূর্ণ ৰাত ছল । খাগ হ্নকা সঁ এহল ৰাত কহিতিযহ্নি, জাহি সঁ হ্নকা ৰহ্ত খ্শী হোগতহ্নি সে ওহি খ্শী দেখয সঁ হমবো ৰঞ্চীত হোরয পবি বহল খছি ।

'की ओ बॉत हमवा नहि बॅताओन जा सकैत अछि ? बाधा जल्दीए हुनकब अर्थेपर्थोर्ज्ञ व्यवहाबकेँ काबण जानि नेरय चाहैत छली ।
'किया नहि अवश्य बॅताओन जा सकैत अछि । बॉत.... , बॉत ग अछि की हमब माय बॉबू हमब बिबाहक हेतु मानि गेलथि । ओना तऽ ओ बिधवा बिबाहक बिरूद्ध कहियो नहि छलथि, मुदा अपने घबमे एकटा बिधवा पुतहुकेँ रूपमे स्वीकाब कबाबयमे संकोच भऽ बहल छलन्हि, चूंकी हम मनाबयमे सफल भऽ गेलहुँ ।
बाजल आओब बॅहुत किछु कहय चाहि बहल छला, मुदा बाधा स्तब्ध ठाढ़ छली । मानू हुनकब शबीबकेँ सम्पूर्ण शक्ति बिलिन भऽ गेल होअ आ ओ स्वयंल पात जकाँ हावामे उँधिया बहल होअथि । मस्तिष्क अपन काज कबब बॅन्द कऽ देने होअ, कानमे यतेक हल्ला भऽ बहल छलन्हि की बाजल द्वाबा ओहि सँ आगा कहल गेल शब्द मे सँ एकहु शब्द कानधबि नहि पहुँच पाएल छल । बाजल हुनका सँ नहि भौजी सँ..... ।
ओ मात्र भौजीकेँ प्रतिक्षा कबैत छला ग जानि बाधाकेँ अस्तित्व तहस नहस होअयकेँ लेल उँध्यत भऽ बहल छल ।
भौजी दुपहबीयामे जे कहने छली ओ बाधाकँे लेल नहि अपना आओब बाजलकेँ लेल । भौजी बॅहुत बिश्वासक संग बाधाकेँ ग जिम्मेवाबी सोपने छली की ओ माँ बॉबू जी सँ अहि बिषयपब बॉत कबबाक हेतु ।
बाधाक लेल भौजीकँे यैह बिश्वासक मान बाखब अति आवश्यक भऽ गेल छलन्हि । अहि बिचाबकँे अबितेॅ बाधा अपना पब काबू पएबाक प्रयल्न कबय लगली आ

ওহি পবিস্থিতি সঁ উঁরবরাক ।
ভৌজীকেঁ স্বনসান জিরনমে সতবংগী বংগ ভবরাক নেন উঁচ্যত ওহি মহান ঘরককেঁ খাগা কানয সঁ হ্নকব মহানতাকেঁ খপমান সেহো ভঽ জাযত জে বাধা সোচনে ছনী , ও ঘরক কহিযো নহি সোচনে ছন । খহিদ্খাবে বাধাকঁে খপন শ্রদ্ধেয পুরুষ প্রতি হৃদযমে উঁপেন্ন সিনেহ ভারনাকেঁ রঁহ্ত নিগ্ঢ়বতা সঁ দরা দেরয পবনহ্নি ।
বাধা খপন সপনা ট্টৈয সঁ রেঁসী প্রসন্ন ছনী জে হ্নক খপন প্রিয ভৌজীক নেন বাগ কবযকেঁ খরসব ভেটৈন খছি । ও কোনো কিম্মত পব খহি খরসবকেঁ গমারয নহি চাহৈত ছনী । ভৌজী চাহনে ছনী কী ও বাজনকেঁ পবখি কঽ নির্ণয .... ।
বাজনকেঁ পবখযকেঁ প্রশ্ন নহি উঁঠৈত ছন, হ্নকব দৃষ্টীমে হ্নক জে যোগ্যতা বুঁন্মাগত ছনহ্নি ওকবা শৃঙ্কমে কহর বাধাক নেন ক্ষস্কীন ছন । খপনাকঁে সম্ভাবি বাধা হ্নকা সঁ রিদা নঽ খাগা বহন বিক্সারানাকঁে গসাবা কএনহ্নি । তখনে বাজন একটা প্রশ্ন প্বছনহ্নি ‘বাধা জী খহাঁ কহিযো কেকবো সঁ প্রেম কএনে ছী ? ’
‘প্রেম. ! .. নহি.......’
রঁহ্ত সফাগ সঁ ঝ্টে রঁজৈত বাধা বিক্সামে রৈঁস বহনী । খা বাজনকেঁ প্রস্তারকঁে স্লাগত কবৈত শ্বভকামনা দৈত বিক্সারানা সঁ বিক্সা রঁঠারযকেঁ গসাবা কএনী । বিক্সা চনি পবন ।

स्वमित आनन्द

भाषणमाला

मैथिली अकादमी, पटना द्वारा द्वि दिवसीय भाशणमालाक आयोजन विश्वविद्यालय मैथिली विभाग, .मे दिनांक 5-12-2010 तथा 6-12-2010 कें भेल। पहिल दिन अर्थात् 5-12-2010 कें सवस करि ञषनाथ झा भाषणमालाक उद्घाटन ल0 ना0 मिथिला विश्वविद्यालयक कुलपति डॉ एस0 पी0 सिंह कयलनि तथा मुख्य अतिथि डॉ नीता झा छलीह। एहि अवसरपर मुख्य वक्ता छलीह डॉ वीणा ठाकुर, प्राचार्य एवं अध्यक्षा, विश्वविद्यालय मैथिली विभाग, ल0 ना0 मिथिला विश्वविद्यालय, दरभंगा

जनिक व्याख्यानक विषय छल – मैथिली गीत साहित्यक विकास आओर परंपरा । दिनांक 6-12-2010 कें स्व0 स्वर्गीय झा व्याख्यानमालाक उद्घाटन ल0 ना0 मिथिला विश्वविद्यालय, दरभंगाक कुल सचिव डॉ विमल कुमार कयलनि। एहि अवसरपर मुख्य अतिथि छलाह डॉ मंजर सुलैमान तथा मुख्यवक्ता छलाह डॉ अमरनाथ झा, दर्शन विभाग, ल0 ना0 मिथिला विश्वविद्यालय, दरभंगा जे मिथिलामे न्याय दर्शनक विकासपर अपन व्याख्यान प्रस्तुत कयलनि। दुनू दिनक अध्यक्षता मैथिली अकादमीक अध्यक्ष श्री कमलाकान्त झाजी कयलनि। एहि अवसरपर , डॉ शशिनाथ झा, डॉ भीमनाथ झा , डॉ वैद्यनाथ चौधरी 'बैजू', डॉ अशोक ठाकुर, डॉ रमण झा , डॉ विभूति आनन्द , डॉ सुरेश्वर झा, डॉ योगानन्द झा, डॉ फूलचन्द्र झा प्रवीण सहित अनेक गणमान्य व्यक्ति सभ उपस्थित छलाह ।

<u>**ভাবত-নেপানক মিথিনা হস্তশিল্প কনামে খসীম সম্ভারনা**</u>

ভাবত-নেপানক মিথিনা হস্তশিল্প কনামে খসীম সম্ভারনাপব সংগোষ্ঠী রী.পী.কোগবানা নেপান-ভাবত প্রতিষ্ঠান, নেপান বাজদূতারাস, নগ দিল্লীক তত্ত্বারধানমে মধ্রুঁনী নগব ভরনমে ভেন। খানেখ রাচন সত্র ১৮.০৯.১০ কেঁ খাযোজিত ভেন। উঁদ্ঘাটন সত্রক প্রাবম্ভ ১৮.০৯.১০ কেঁ মধ্রুঁনীক জিনাধিকাবী শ্রী সংজীর হংস (খাগ.এ.এস.) দ্বাবা দীপ প্রজ্বনিতক সংগ ভেন। শ্রী জযপ্রকাশ নাবাযণ পাঠক, নযন ক্ষমাব মাংঝী, মেধা ক্ষমাবী, খাবতী মিশ্রা খা জ্যোতি দ্বাবা মংগনাচবণ তথা ওডিসী নৃত্য প্রস্তুত কযন গেন। খতিথি গণ সভক সম্মান এরং স্বাগত ভাষণ খধ্যক্ষ, রিশ্বরিদ্যানয সংগীত এরং নাট্য রিভাগ ডॉ. পুষ্পম নাবাযণ দ্বাবা কযন গেন। খংজনী শ্বেতা খা তুনসী দ্বাবা স্বাগতগান গাওন গেন। মংচ সংচানক ডॉ. খমবনাথ সিংহ রীজভাষণ নেন রিশ্বরিদ্যানয গতিহাস রিভাগক খরকাশপ্রাপ্ত রিভাগাধ্যক্ষ ডॉ. বত্নেশ্বব মিশ্রকেঁ খামংত্রিত কযননি। উঁদ্ঘাটন ভাষণ

জিনাধিকাবী শ্রী সংজীর হংস কযননি। এহি কার্যক্রমমে দূনূ দেশীক কনাকাবগণ উঁপস্থিত ছনাহ। মুখ্য অতিথিক রূপমে শ্রী উঁমাকান্ত পাবাজুনী, সাংস্কৃতিক পবামর্শদাতা, নেপান বাজদূতাবাস, নওা দিল্লী ছনাহ। মুখ্য অতিথি অধীক্ষণ পুবাতত্ত্বরিদ্ ডॉ. সংজয কুমাব মংজুন ছনাহ। অধ্যক্ষীয উঁদ্বোধন রিশ্বরিদ্যানয হিন্দী রিভাগক অরকাশ প্রাপ্ত রিভাগাধ্যক্ষ ডॉ. অজীত কুমাব রর্মা কযননি। কার্যক্রমক সংচানন ডॉ. অমবনাথ সিংহ, অংগ্রেজী রিভাগ, কুংরব সিংহ মহারিদ্যানয, দবভংগা কযননি। ধন্যরাদ জ্ঞাপন ডॉ. শম্ভূ কুমাব সাহু, অধ্যক্ষ, ভূগোন রিভাগ, জে.এম.ডী.পী.এন., মহিনা কॉনেজ, মধুরনী কযননি।

প্রথম সত্র আনেখ রাচন সত্রক শুভাবম্ভ অপবাহ্ন ০৪.৩০ রজে ভেন। কার্যক্রমক সংযোজিকা ডॉ. পুষ্পম নাবাযণ পাগ এরং চাদবিসঁ রিদ্বান আনেখ রাচক এরং মংচস্থ অতিথি নোকনিক স্বাগত কযননি। এহি সত্রক অধ্যক্ষতা শ্রী উঁমাকান্ত পাবাজুনী কযননি। এহি সত্রক আনেখ রাচক নোকনি ছনাহ– শ্রী মহেন্দ্র মনংগিযা, শ্রী গুঞ্জ কুমাব কশ্যপ, শ্রীমতি মংজূ ঠাকুব, শ্রীমতি বানী ঝা, ডॉ. সুবেন্দ্র প্রসাদ সাহা এরং ডॉ. কমনানন্দ ঝা। হিনকা নোকনিক র্যাখ্যানক রিষয ক্রমসঁ ছননি:

–ভাবত কী মিথিনা হস্তশিল্প কনা কী প্রাচীনতা এরং আজ কা স্বরূপ
–মিথিনা হস্তশিল্প কনা মেং রোঁজাবীকবণ কী সম্ভারনা
–মিথিনা হস্তশিল্প ঔব মহিনা বোজগাব– নেপান কে সন্দর্ভ মেং

-मिथिला हस्तशिल्प कला ओर महिला रोजगार- भारत के सन्दर्भ मे
- मिथिला हस्तशिल्प कला की कठिनाइयाँ
- मिथिला हस्तशिल्प कला मे ह्रास- एक चिन्तन

सांस्कृतिक कार्यक्रम सत्र १+.०९.१० सांस्कृतिक कार्यक्रमक अन्तर्गत डोमकछ आ परिवाक प्रस्तुति कलाकार द्वारा कयल गेल। एहि सत्रक संचालक रंगकर्मी डॉ. स्वनील कुमार ठाकुरजी रामचरित मानसक प्रथम श्लोकसँ राणी आ विनायकक आराधना कयलनि। कार्यक्रमक अन्तमे डॉ. स्वनील कुमार ठाकुर सत्रारसान "जय हिन्द, जय नेपाल" कहि क२ कयलनि।

द्वितीय सत्र १९.०९.२०१० कँ १०.३० बजे डॉ. नरेन्द्र नारायण सिंह निराला जीक अध्यक्षता तथा श्री स्वनील मंजुल एवं श्रीमति रानी झा क मंच संचाललसँ सत्र प्रारम्भ भेल। एहि सत्रमे मुख्य अतिथिक रूपमे नेपाल राजदूतावासक सांस्कृतिक परामर्शदाता श्री उँमाकान्त पाराजुली एवं श्रीमति शशिकला देवी छलथिन। हस्तशिल्प एवं वस्त्र मन्त्रालय, भारत सरकारक प्रतिनिधि विपल कुमार दास, चित्रकार गुञ्ज कुमार कश्यप, रमेश झा (भारतीय स्टेट बैंक), प्रो. अरुण कुमार मिश्र, प्रो. ब्रज किशोर भंडारी, स्वैच्छिक संस्थाक स्वनील कुमार चौधरी, महेन्द्र लाल कर्ण एवं प्रो. गंगा राम झा प्रश्न, समस्या एवं सुझाव प्राप्त कयलनि।

আচার্য সুরেন্দ্র ঝা "সুমন" জয়ন্তী-২০১০

আচার্য সুরেন্দ্র ঝা "সুমন" জয়ন্তী ১২ অক্টূবর ২০১০ কেঁ সুমন স্মৃতি সমিতি, দরভংগা দ্বারা স্থানীয এম.এল.এস.এম. কॉলেজ দরভংগামে অপরাহ্ন ३ বজে আযোজিত ভেল। এহি কার্যক্রমক উদ্ঘাটনকর্তা সাহিত্যকার প্রো. শিরকান্ত পাঠক কহলনি জে আচার্য সুমন পরিবর্তনকারী ছলাহ আ পরম্পরাক সংগহি সংগ আধুনিকতাকেঁ স্বীকার করবামে হুনকা কোনো ঝিঝক নহি হোএত ছলনি। এম.আর.এম. কॉলেজক প্রধানাচার্য ডॉ. কামেশ্বর ঝাক অধ্যক্ষতামে আযোজিত এহি কার্যক্রমমে রিশিষ্ঠ অতিথিক রূপমে এম.এল.এস.এম. কॉলেজক প্রধানাচার্য ডॉ. রিদ্যানাথ ঝা কহলনি জে আচার্য সুমনক দৃষ্ঠি র্যাপক ছলনি আ হুনক সাহিত্যমে সভ্টা পক্ষকেঁ স্থান ছৈক। সমিতিক অধ্যক্ষ সহ মৈথিলী অকাদমীক অধ্যক্ষ শ্রী কমলাকাংত ঝা মংচ সংচালনক ক্রম

मे कहलनि जे आचार्य स्वमनक समग्र व्यक्तित्व अनुकरणीय अछि। श्री फूलचन्द्र झा 'प्रवीण'क द्वारा आचार्य 'स्वमन' रचित शिवपञ्चाक्षर गायन सँ प्रारंभ भेल कार्यक्रममे स्वागत गीत शिखा कुमारी द्वारा गाओल गेल। आगत अतिथि गणक स्वागत समितिक उपाध्यक्ष विनोद कुमार द्वारा कयल गेल। एहि अवसर पर संस्कृत साहित्य मे अवदानक हेतु डॉ. शशिनाथ झा केँ, हिन्दी हेतु, डॉ. अजीत कुमार वर्मा केँ तथा मैथिली हेतु डॉ. श्री शंकर झा केँ 'स्वमन' स्मृति सम्मान सँ सम्मानित कयल गेलैन। समारोह मे आयोजित कवि सम्मेलन मे डॉ. विद्याधर मिश्र, हरिश्चन्द्र 'हरित' एवं अशोक कुमार मेहता द्वारा काव्य पाठ कयल गेल। एहि अवसर पर विधायक संजय सरावगी, डॉ. भीमनाथ झा, डॉ. गणपति मिश्र, डॉ. रमण झा, डॉ. उपेन्द्र झा, श्री फणीन्द्र झा, श्री महानंद ठाकुर, श्री जगदीश साह, श्री भोला चौधरी, श्री गणेशकांत झा सहित दर्जनों साहित्यकार उपस्थित छलाह। धन्यवाद ज्ञापन समितिक सचिव श्री चन्द्रशेखर झा 'बूढ़ा भाइ' कयलनि।

<u>আচার্য রমানাথ ঝা আ প্রা. তংত্রনাথ ঝাক ভাষণমালা- ২০১০</u>

আচার্য রমানাথ ঝা আ প্রা. তংত্রনাথ ঝা ভাষণমালাক আয়োজন মৈথিলী অকাদেমী পটনা, দ্বারা প্রায়ঃ পহিল বের দরভংগামে ভেল। আচার্য রমানাথ ঝা ভাষণমালা ২১ সিতম্বর ২০১০ কেঁ আর প্রা. তংত্রনাথ ঝা ভাষণমালা ২২ সিতম্বর ২০১০ কেঁ চন্দ্রধারী সংগ্রহালয়ক সভাগারমে মনাওল গেল জাহিমে মুখ্য বক্তা ছলাহ ক্রমশঃ ডॉ. রমণ ঝা, বিশ্ববিদ্যালয় মৈথিলী বিভাগ, ল. না. মিথিলা বিশ্ববিদ্যালয়, দরভংগা আর ডॉ. বীরেন্দ্র ঝা প্রাচার্য আ অধ্যক্ষ, মৈথিলী বিভাগ, পটনা বিশ্ববিদ্যালয়, পটনা। মৈথিলী অকাদেমী, পটনাক অধ্যক্ষ, শ্রী কমলাকাংত ঝাজীক দ্বারা অধ্যক্ষীয় প্রভাব গ্রহণ করলাক পশ্চাত্ ই পহিল আয়োজন ছল জে সফলতাপূর্বক সম্পন্ন ভেল।

পহিন দিন খর্থাত্‌ ২১.০৯.২০১০ কেঁ খাচার্য বমানাথ ঝা ভাষণমানাক খাযোজন ২:৩০ বঁজে দিনসঁ প্রাবম্ভ ভেন। এহি কার্যক্রমক উঁদ্ঘাটনকর্ত্তা–সহ–মুখ্য খতিথি পং. চন্দ্রনাথ মিশ্র 'খমব' খপন উঁদ্ঘাটন ভাষণমে কহননি জে মহান সাহিত্যকাব নোকনিক জযংতী হুনক খংগ্রেজী তাবীখক খনুসাব নহি মনাএ পংচাংগক তিথিক খনুসাব মনাওন জএবাঁক চাহী। ও কহননি জে ১৯৬০ ঈ.সঁ খাচার্য বমানাথ ঝা মৈথিনী ভাষা খা সাহিত্যকেঁ ধ্যানমে বাখি বচনা কযননি। এহি খরসবপব রিশিষ্ঠ খতিথিক রূপমে রিচাব ব্যক্ত কবৈত রিদ্যাপতি সেরা সংস্থানক মহাসচিব ডॉ. বৈদ্যনাথ চৌধবী 'বৈজূ' কহননি জে খাচার্য বমানাথ ঝা সাহিত্যকাব, বচনাকাব, করি সহিত সর্বগুণ সম্পন্ন ছনাহ।

মুখ্য রক্তা ডॉ. বমণ ঝা 'মৈথিনী ভক্তি–কাব্যমে খনঙ্কাব–রিধান'পব খপন ব্যাখ্যান দেবাঁক ক্রমমে কহননি জে রিদ্যাপতিক খধিকাংশ শৃংগাব রিষযক গীত বাধা–কৃষ্ণসঁ সম্বন্ধ খছি জকবা ভক্তিক কোটিমে বাখন জা সকৈত খছি। 'নন্দক নন্দন কদম্বক তরু তব ধীবে–

ধীবে ফ্কবনী বঁজাব’ কেব ব্যাখ্যা কবৈত ও কহলনি জে খনঙ্কাব (সৌন্দর্য) মনুষ্য জকাঁ কাব্যাক হেতু খাবশ্যক ছৈক। এহিসঁ কাব্যমে সবসতা বঁঢ়ৈত ছৈক। এহি ক্রমমে ও শৈঙ্কানঙ্কাব, খথনিঙ্কাব, খা উভযানঙ্কাবক কত্তাক স্বন্দব-স্বন্দব উদাহবণ দৈত খপন কথনকেঁ প্রমাণিত কযননি। উদাহবণক হেতু ও বিদ্যাপতিক মধুপ, স্বমন গদ্যাদিক বচনাসঁ স্বন্দব-স্বন্দব পদক উল্লেখ কবৈত, ওকব খনঙ্কাবকেঁ ফড়্গ ছবৈত বহলাহ।

কবিশেখব জীক কাব্যমে তহ এক সংগ খনেক খনঙ্কাবক গ্বফনকেঁ সেহো সোঝবৈত বহলাহ। শ্রী ব্রজেন্দ্র ঝাক সংচাননমে কার্যক্রমক সমাপন মৈথিনী খকাদেমীক খধ্যক্ষ শ্রী কমনাকাংত ঝাজীক ভাষণসঁ ভেন।

দোসব দিন খর্থাত্ ২২.০৯.২০১০ কেঁ প্রা. তংত্রনাথ ঝা ভাষণমানাক উদ্ঘাটন প্রসিদ্ধ হৃদযবোগ বিশেষজ্ঞ খা খখিন ভাবতীয মৈথিনী সাহিত্য পবিষদ, দবভংগাক মহামংত্রী ডॉ. গণপতি মিশ্রেক দ্বাবা দীপ প্রজ্বনিত কএ কএন গেন।

ডॉ. মিশ্র তংত্রনাথ ঝাক প্রসিদ্ধ ‘ফ্কসবী ঝা’ কবিতাক উল্লেখ কবৈত কহলনি জে ও খত্যংত নোকপ্রিয কবি ছনাহ। হুনক কথন ছননি জে ‘কীচক বধ’ সন মহাকাব্য নিখি ও একটা নব পবিপাটী জন্ম দেননি। যাত্রীক সম্বন্ধমে, জনিকাপব ওহি দিনক ব্যাখ্যান কেন্দ্রিত ছন, সেহো ও কতেক গূঢ় গপ্প কহলনি কাবণ জে বাঁবহ বর্ষ ধবি ও যাত্রীজীক চিকিসেকক রূপমে সেবা কএনে ছনথিন। হুনক কথন ছননি জে খস্বস্থতোক সমএমে ও সর্জনামেক কার্যমে তল্লীন বহৈত ছনাহ। বিশিষ্ঠ খতিথিক পদসঁ বঁজৈত মৈথিনী প্বত্ব প্রদীপ প্রা. তংত্রনাথ ঝাক কিছু স্মৃতিক উল্লেখ কযননি। ও তংত্রনাথ

ঝাক খাদেশপব হ্নকা গীত স্বনবৈত ছনথিন তকব কিছু পাঁতী শ্রাতা নোকনিকেঁ সস্বব স্বনওনথিন।

ঋখ্য রক্তা ডॉ. বীবেন্দ্র ঝা 'যাত্রী সাহিত্যমে নোক জীরন ও বাজনীতিক চেতনা' রিষযপব খপন র‍্যাখ্যান দৈত হ্নকা জন করি কহননি। ডॉ. ঝা যাত্রী চিত্রাসঁ খনেক পাঁতীক উঁল্লেখ কবৈত সিদ্ধ কযননি জে ও কমজোব বস্থাকেঁ উঁপব উঁঠযবাঁক হেত্তু ওকবা সমাজক ঋখ্যধাবামে খনবাঁক হেত্তু সতত প্রযনেশীন বহনাহ। বূঁঢ়বব, রিনাপ, খঁতিম প্রণাম গনাদিক উঁদাহবণ দএ ও প্রমাণিত কযননি জে যাত্রী জী রস্তুতঃ করিতাক ধাবা বঁদনি দেননি। এহি খরসবপব খধ্যক্ষ শ্রী কমনাকাঁত ঝাজী খধ্যক্ষীয ভাষণমে ঘোষণা কযননি জে ও খকাদেমীক সভ সমাবোহমে একটা মৈথিনী সেরীকেঁ পাগ তৌনী দএ সম্মান কবতাহ খা এহি ক্রমে ও বূঁঢ় । ভাগক সম্মান কযননি।

কার্যক্রমক সংচানন ব্রহ্মেন্দ্র ঝা কযননি। এহি কার্যক্রমক

अरसबपब अनेक गणमान्य ब्यक्ति सभ उपस्थित छलाह जाहिमे प्रमुख छलाह–

डॉ. पं. शशिनाथ झा, डॉ. भीमनाथ झा, डॉ. श्रीमति वीणा ठाकुर, डॉ. फूलचन्द्र मिश्र 'रमण', डॉ. विभूति आनन्द, श्री रवीन्द्र झा, श्रीमति आशा मिश्र, श्री मुरलीधर झा, श्री चन्द्रेश, ई. श्री अशोक ठाकुर 'प्रभुति' आ समस्त मैथिली अकादेमी पटनाक सदस्यगण उपस्थित छलाह ।

<u>मनोज झा मुक्ति</u>

<u>महोत्तरीक युवाके देशव्यापी अभियान</u>

'अपना गामठामक विकास करबाक लेल सरकारी वा गैर-सरकारी एन.जि.ओ. या आइ.एन.जि.ओ.क आवश्यकता नहि अछि आवश्यकता अछि त सकारात्मक दृष्टिकोणक आ अपना माटिप्रतिक आस्था एवं आत्मविश्वासक' यैह नारा लऽ कऽ महोत्तरी जिलाक युवा शंखनाद कएने अछि– देशके स्वच्छ बनएबाक अभियानक ।

जौं वास्तवमे विकास भेल रहैत त नेपालक सभ गाम स्वर्ग भऽ गेल रहैत । नेपालक कोनहु स्थान विकाससँ वंचित नञि रहैत । सरकार नेपालक प्रत्येक गाममे प्रतिवर्ष २० सँ ३० लाख अनुदान दैत अछि जिला विकास समितिक माध्यमे अरबोंक बजेट रहैत अछि विकासक लेल से अलग सँ । एकरा अतिरिक्त सभासद सभके क्षेत्र विकास लेल बजेट भेटैत अछि तकर बाते छोड़ू । तहिना समाज आ देशक विकास हेतु एन.जि.ओ. आ आइ.एन.जि.ओ. मार्फत नेपालमे प्रति वर्ष खरबों रुपैया अबैत अछि ताहिसँ कतऽके विकास होइत अछि भगवाने जानथु ।

चाहे गामक कोनो पार्टीक नेता होए जे गामक विकासक लेल गा.वि.स.के प्रतिनिधि बनल रहैत छथि या जिला विकास समितिमे पार्टीक प्रतिनिधि बनैत छथि जँ ओसभ अपना कर्तव्यप्रति कनिक्को सचेत रहितथि त नेपालक गामसभ पूर्ण नहि त बहुत विकसीत भऽगेल रहैत । अपना गामक लेल या जिलाक लेल आएल बजेटमेसँ कमीशन खाकऽ कागजपर विकासक काज गा.वि.स. सचिव आ जि.वि.स.क एल.डि.यो.सँ करबौनिहार नेतासभके एहि तरहक बनैया अछि तखन कोना भऽ सकत नेपालक विकास ? आश्चर्य त तखन लगैत

अछि जखन देशी विकासक लेल आएल बजेटकेँ खएनिहार नेतासभ अपनाकेँ देशी आ जनताक हितैषी आ अग्रणी कहैत नञि थकैत अछि । ग्रामान्दावी आ सहयव सँ आम जनताकेँ विश्वास उठावऽमे नायकक भूमिकामे बहल अधिकांशी कमिशनखोर नेताक कारण किछु ग्रामान्दार एवं नैतिकवान राजनीतिकर्मीसभ अनेरे बदनाम भेल कवैत अछि । ताँए जरूरी अछि आम जनतामे आमे विश्वास जगएवाक आ सहयव भरोसा बढएवाक । आ एकर शुरुआत कऽ बहल अछि महोत्तरी जिलाक किछु युवासभ ।

महोत्तरीमेँ अभियानमे लागल युवाक कहब छन्हि– 'अपना गामठामक विकास करबाकलेल सरकारी पाओ एन.जि.ओ. या आ.एन.जि.ओ.क आवश्यकता नहि अछि आवश्यकता अछि त सकारात्मक दृष्टिकोणकेँ आ अपना माटिप्रतिक आस्था एवं आमेबनकेँ' । ओसभ अभियानक शुरुआत कऽ बहल छथि–वृक्षारोपणक काजसँ । जखन हुनकासभसँ जिज्ञासा राखल गेल कि वृक्षरोपण किया ? त हुनक कहब छन्हि–' गामघर या जिलामे जत्र–तत्र व्याप्त भ्रष्टाचारकेँ एक्कहिरेव कम नहि कएल जा सकैय । कोनो गाममे जौँ कोनो विकास निर्माणक काज होगत अछि त स्थानिय नेता कार्यकर्ता या युवा ओहि काजमे निक जकाँ अभिरुचि नैत अछि । मुदा दुर्भाग्यक बात हुनका सभमेँसँ ९+ प्रतिशत लोकक अभिरुचिक अभिप्राय बहैत छन्हि–कमिशन लेवाक काज चाहे कागजेपर किए नञि भऽ जाय । ताँए पहिले काज कएल जाए तकरा बाद कर्मचारी जनता आ नेताकेँ सचेत करबाक काज शुरु हुए । '

अपना अभियानक शुरुआत ओसभ लेपालक गाम–ठाममेँ

বৃক্ষারোপণ ক ক২ কব২ চাহৈত ছথি । হ্নকসরঁহক কহরঁ ছন্হি–‘কাজ ককবো দেখযরাকনেন নহিঁ হোএরাক চাহী খপনা খাপসঁ গমান্দাবিতা কবৈত কাজ কবৈত জাঙ নোক চাহে জে কহয । জঁ নীক কাজ কবরঁঙা ত দ্শ্মনো কে ঙা কহৈএটা পডতৈক জে–‘....ওনা ত ছোঁডা রঁদমাশ খছি হ্মদা কাজ নীক ক২ বহন খছি ।’ এহি উদ্দেশ্য ন ক২ হমসরঁ জতরেঁ সকরঁ সরঁহক সহযোগসঁ নেপানক কোনা–কোনামেঁ বৃক্ষারোপণ কবরঁ খা কবাএরঁ । ওসরঁ খপনা বৃক্ষারোপণক খভিযানমেঁ খাম দেশরাসী সঁ এহি তবহক খন্বোধ কএন কবৈত ছথি–‘হমবা সরঁহক বৃক্ষারোপণক খভিযানমেঁ জঁ খাঁহাঁ সহযোগ কব২ চাহৈত ছী ত একটা রাঁস দ২ দিয নহিঁ ত একটা কোনো ফূনক যা ফনক গাছ দ২ দিয । জঁ সে নহি ত একদিন খারিকএ পানি পটা দিয নহিঁ ত সপ্তাহমে খাধা ঘণ্টা খারিক২ বৃক্ষারোপণ স্থনমেঁ রৈসি জাঙ । জঁ খাঁহাঁনগ সমযক খাভার খছি খাঁহাঁ কর্মচাবী ছী ত খপনা গাম গেন রেবমে খপনা খেতমে যা দবরঁজ্জাপব এহি খভিযানক নামপব একটা খপনা নীক নাগ২রঁনা বৃক্ষ নগানিয খা নহিঁ ত জঁ খাহাঁকে ঙা খভিযান নীক নগৈয ত কম স কম হমবা খভিযানী মীত্রকে হৌসনা রঁঢাদিয । হমব স্বার্থ যাহ খছি জে কেও কতৌ গাছ–বৃক্ষ নগাওত যা নগৌনে হাযত ত ওকব খাক্সিজন হমহুঁ নেরঁ খা সরঁকিযো নেত রঁষ্টৈহীকে রৌদমে ছাহবি ভেষ্টৈক এরং রঁহ্তো গবীরঁকেঁ ঘবক খাঁচকনেন ওকব পাত কাজ ঔতৈক । তাএঁ সরঁ গাম–শহবকেঁ ফূন খা বৃক্ষসঁ সজারী জত২ কিছদেব কিযো রৈসিক২ স্বচ্ছ হারা ন২ সকয ।’

तहिना ओ सभ कहैत छथि जे जतेक नेताके देखू सभ देशे विकासके बात करत । आर्मी पुलिस कर्मचारी देशक या कहू माटिक सपथ खाइत रहत । पत्रकार या बुद्धिजीवि दिन-राति देशक उन्नतिक गप्प करैत नहि थाकत । जे अपनाके जनता कहैत छथि ओ सभ दिन-राति नेतासभके गारि पढैत नहि थकैत छथि जे नेतासभ देशके बेचि देलक । एकर मतलब जे गारि पढनिहारक भीतर सेहो देश या कहू माटिप्रतिक सिनेह छन्हि ताइमे दू मत नहि । एहि बातक विश्लेषण करैत अभियानी युवा सभ सम्पूर्ण नेपाली सँ एहि तरहेँ अभियानमे जुटबाक आग्रह करबाक सोच बनौने छथि- 'सभकियो अपन काज करैत अपना माटिकलेल किछु कऽ सकैत छी । जौँ आहाँ किसान छी सभदिन अपना खेतमे काज करु आ ४÷७ दिनमे एक घण्टाकलेल कोनो दोसर चौबी÷बाधमे टहलि जाउ आ करबो खेतक लगाओल बालीमे कोनो प्रकारक रोग या गडबडि देखाइत अछि त सम्बन्धित किसानकेँ सनाह दऽ दियौक । जौँ आँहाँ शिक्षित छी आ अपना कोनो काजमे लागल छी या कर्मचारी छी त अपना ड्युटीक अतिरिक्त प्रतिदिन÷दूदिनक एक घण्टा नियमित रुपसँ ओतक्का बच्चाके पढा देल करियौ । एहि तरहेँ अपन काजके हर्जा नहि करैत अपन नियमित जेबी खर्चमे कटौति करऽ अपना धरतीकलेल बहुत किछु कऽ सकैत छी । जँ हमसभ एहि तरहक काज करबैक त विकासक नामपर पाइ हजम करऽवला सभके आँखिमे अवश्य लाज लगतैक आ एकदिन हमरो धरती हँसरैतौ करतैक ।'

महोत्तरीक युवाक अभियानक आहाँके नीक लगैय जौं अहूँ एहि अभियानक सहयात्री बनऽ चाहैतछी त जुटि

জাঙঁ খাগএ সঁ খা খহুঁ শিংকনাদ কঽ দিয খপনা গামমে বৃক্ষারোপণক খভিযানক সংগ।

<u>খমব শহিদ দ্গর্নিন্দ জিনক সপনা ছল গণতন্ত্র</u>

আগা দেশে দোসব গণতন্ত্র দিরস মনারি বহল আছি । গণতন্ত্রক পবিভাষাধবি নীক জকা নগা ব্ঁঝনে সবকাবমে বহল এরং রিপক্ষীক ভূমিকা নিরহি করৈত আএন পার্টীসরঁক বরৈযা দ্‌গানিন্দ ঝা সনক শহাদতপব পানি ফেরৈত ব্ঁঝাবহল আছি । গণতন্ত্রক মতনর মাত্র মনমৌজী ব্ঁঝনে নেতাসরঁ এহ্ল গণতন্ত্রক দিরসপব স্বধবত কি ? দ্‌গানিন্দ ঝা সরঁহক আমো সরঁহক হিসারঁ বাখি বহল আছি । কি দ্‌গানিন্দক শহাদত এহিনেন ছল ? গণতন্ত্র স্থাপনাক ধ্নমে রীসোরর্ষ পূবা নহি কএনে দ্‌গানিন্দ ঝা, বাজা মহেন্দ্রকে উঁপব ২০১+ মাঘ ৯ গতে জনকপ্বধামক জানকী চৌকপব রঁম প্রহাব কএনে বহথি । হঁসৈত–হঁসৈত, রিন্বকোনো নোভ নানচমে হঁসনে ২০২০ মাঘ ১৩ গতে শহাদত প্রাপ্ত কএনে দ্‌গানিন্দ ঝাক রঁনিদান আগা দেশমে গণতন্ত্র এনাকরাঁদো গণতন্ত্রকে তাকি বহল আছি, জকবানেন ও রঁনিদান দেনে বহথি ।

রিদ্যানযমে অধ্যযন কবিতেকান ২০১৩ সানক প্রথম আম নিরাচনমে প্রজাতন্ত্রক পক্ষমে অপনাকে হোমিদেনে

দ্‌গানিন্দ, বাজা মহেন্দ্রদ্বাবা ২০১৭ প্বস ১ গতে সংসদ আ সংসদীয সবকাব রিঘটন কঽ প্রজাতন্ত্ররাদী নেতাসরঁকে জেনমে বাখিদেরাক সামাচাব স্বনিতে মর্মাহত আ ক্ষুব্ধ ভঽগেনথি । ভাবতীয স্বতন্ত্রতা সংগ্রামক রীব সেনানী ভগতসিংহ আ চন্দ্রশেখব আজাদক জীরনীসঁ প্রভারিত দ্‌গানিন্দ, প্রজাতন্ত্রক হ্যাবাকে নহি ছোডরাক রিচাব কএনথি । আপন মাযরাঁবুক এক মাত্র সন্তান আ নররিরাহিতা হ্যরক ভেনাকরাদো দ্‌গানিন্দ অপন নক্ষ্যমে অডিগ বহথি ।

২০১+ মাঘ + গতে রঁম নঽ কঽ বাতাবাত জনকপ্ববধাম পহুঁচন দ্‌গানিন্দ ঝা প্রাতভিনে অর্থাত মাঘ ৯ গতে জানকী চৌকপব সাঁঝ পাঁচ রিজে দিস তানাশাহ বাজা মহেন্দ্রক গাডী বোকিতে আপন প্রতিজ্ঞা পূবা কএনথি । বাজা চঢন নৈল্ডবোভব গাডীউপব ফেকন রঁম ভূব কবৈত নীচা জানকী মন্দিবক পূব্রী দ্বাবক দক্ষিণরাবী দেরানপব পর্থানিমা হ্ব্ঠৈন ছন । রঁম প্রহাব কএনাকরাদো ক্রান্তিকাবী দ্‌গানিন্দকে প্বনিস নহি পকড়ঽ সকন । হজাবো স্ববক্ষাকর্মী তৈনাথ বহনাক রাঁরজুদো নগঁ পকবাএন ক্রান্তিকাবী হ্যরক ওহি বাতি জনকপ্ববধামক একটা ক্ষ্টী মে বহিবহন অপননোক হেমচন্দ্র চৌধবী আ ভোগেন্দ্র চৌধবী নগ বহনথি এরং প্রাতভিনে উঁমগার পহুঁচি গেনথি । এম্হব, নেপানমে রঁম কাল্ডক অনুসন্ধানক নামমে ৩.৬ গোটৈকে পকবিড়কঽ নীতদিন মাবিপিট কঽ রঁম প্রহাব কএনে কহিকঽ সকাবরাঁক দুষ্প্রযাস ভঽবহন ছন । নিবদোষিসরঁকে যাতনা দেন জাঽবহন স্বনিকঽ এক দিন অনাযাস জযনগবসঁ জনকপ্বব বেল্বেদ্বাবা নেপান আরিকঽ ও অপন গিবহ্নতাবী দেনে বহথি

।

সবকাবদ্বাবা তাহি বীচমে একটা বিশেষ খদানত গঠন ভেন ছন জে দ্গানন্দ ঝাকে বিন্ব সফাগক মৌকা দেনহি ২০১৯ সান ভাদো ১৯ গতে মৃত্দল্ডক নির্ণয স্বনাদেনক । তাহি সময নেপানমে ব্রাহ্মণকে মৃত্ দল্ড নঙা দেন জাগত ছন, তাহীনেন ক্ষন্বকী ঐন ২০২০ ভাদো ১ গতেকে সংশোধন কাএনগেন । বিশেষ খদানতক ফৈসনা সর্বোচ্চ খদানতসঁ খন্বমোদন কবওনাকবাঁদ ২০২০ মাঘ ১৩ গতে মহানক্রান্তিকাবী দ্গানন্দঝাকে স্বক্ষাবা জেনমে মধ্যবাতিমে মৃত্দল্ড দেবাক বাস্তে জহন দববজ্জা খোনননগেন ত, মৃত্ক নেন তৈযাব ভ২ বৈসন ক্রান্তিকাবীকে দেখিক২ হ্বাবাসব চকিত ভ২গেন ছন ।

প্রাণদণ্ডক নেন ন২জাগত সমযমে খপন খন্তিম গষ্ছা মহান ক্রান্তিকাবীনে এহি তবহেঁ ব্যক্ত কএনে বহথি –'হমবা দীর্ঘ যাত্রামে গেনাকবাঁদো নোকতন্ত্রকে কেও নঙা বোক২ সকত ।'

১৯৯৭ সান মাঘ ১০ সঁ ১৩ ধবি শুক্রবাজ, ধর্মভক্ত, গঙ্গানান খা দশবথ চন্দকে ফাঁসী (মৃত্দল্ড) দেনগেন সবাএক বর্ষকবাদ ১৯৯৯ সান বৈশাখ ১৪ গতে (বৈশাখ শুক্ন একাদশী তিথি)মেঁ খমব সহিদ দ্গানন্দ ঝাক জন্ম ধন্বষাক জটহী গামমে দেবনাবাযণ ঝা খা স্বক্ষমাবীদেবী ঝাক এক মাত্র সন্তানক রূপমে ভেন ছন । পং. ভোনানাথ ঝাক তীন ভাগমেঁ এক মাত্র উত্তবাধিকাবী দ্গানন্দ ঝাক পীতাক মৃত্ দ্গানন্দক বাঁন্যকানমে ভ২গেন ছন । মাগযক দেখভানমে গামসঁ ৩ কিনোমিটব দূব বহন ক্ষেত্রক উমগাবস্থিত দিনদযান হাঙা স্কুনমে ঝাক

শিক্ষাদীক্ষা ভেল ছল । ঘবক এসগব সন্তান হোএবাক কাবণে মেট্রিকমে পঢৈতকান ২০১৭ সান বিবাহ পঞ্চমীক দিন কাশীদেৱীক সঁগ হুনক বিবাহ ভেল ছল । ২০৬০ সান ভাদোমে বৃদ্ধ মাযক নিধনকেৰাদ আৰ এসগব হুনক অর্ধাঙ্গিনী কাশীদেৱী ঝা বাঁচল ছথি আ সংবিধানসভামা তমনোপাপার্টীক সভাসদ্ ছথি ।

দেশমে গণতন্ত্র অএনা দূ সান ভেলাকরাদো, গণতান্ত্রিক কহাবহবঁলা সবকাব আ দেশ দুর্গানিন্দ ঝাকে নেন কিছু নহি কহসকল অছি । জাহি গণতন্ত্রকলেল ও হঁসৈত–হঁসৈত অপন জান দহদেলথি ও গণতন্ত্রামেক সবকাব অখনধবি হুনকা বাষ্ট্রীয শহিদধবি ঘোষণা নঙা কবহ সকল অছি ।

দেশমে গণতন্ত্র অএনাক দূ বর্ষ বিতিগেলাকরাদো দূর্গানিন্দ ঝা সন–সন জে দেশক বঁটা অপন জানকে কনিকো পরাহি নঙা কএলথি, হুনকা সভক শহাদতপব সবকাব আ পার্টীক নেতাসবঁ গণতন্ত্রক গ্বনছর্বা উঁডারি বহল অছি । কি দুর্গানিন্দ ঝাক আমোকে দু:খীত কহ হমসবঁ শান্তিসঁ জীবি সকব ?

<u>মৈথিনী দিরসমে রিভিন্ন কার্যক্রম সম্পন্ন</u>

জানকী নরমী অর্থাত মৈথিনী দিরসক অরসরমে উঁপলক্ষামে রিভিন্ন কার্যক্রম সম্পন্ন ভেন অছি । ১৯৯৬ সানসঁ সাংগঠনিকরুপসঁ কাঠমান্ডূক গ্বহ্যেশ্বরীমে মৈথিন ব্রাহ্মণ সমাজদ্বারা আযোজনা হোগত আএন জানকী নরমী এহ্বেরে ধুমধামসঁ সম্পন্ন ভেন অছি । কাঠমান্ডূ উঁপলক্ষামে ২÷৪ সয বর্ষ পহিনেসঁ বহনিহার মৈথিন ব্রাহ্মণ সর্বদ্বারা হোগত আএন জানকী নরমীমে এহিবের উঁপরাষ্ট্রপতি পরমানন্দ ঝা আ নেপান পত্রকার মহাসঁঘক অধ্যক্ষ ধর্মেন্দ্র ঝাকে সম্মান কএনগেন ছন ।

তহিনা খপনা স্থাপনাকানসঁ মৈথিনী দিরস মনরৈত খাএন 'মৈথিন যূরা ক্নর' শান্তিনগব এহিরেব মৈথিনী সাহিত্যিক গোষ্ঠীকে খাযোজনা কঽ কঽ মনৌনক খছি । মৈথিনী দিরসক খরসবমেঁ ক্নরদ্বাবা জগত জননী মাতা সীতাক খাদর্শপিব নেপানী ভাষামে 'সীতাযন' গ্রন্থ নিখিবহন ডা. বমেশচন্দ্র খধিকাবীকে সম্মান কাএন গেন ছন । ক্নরক খধ্যক্ষ রিজযকুমাব ঝাক খধ্যক্ষতামে সম্পন্ন সাহিত্যিক গোষ্ঠীমে সচিন্দ্র যাদর, গোরিন্দ সাহ, মনোজ ক্রান্তিকাবী, ধনেশ্বব বাউঁত, শ্যাম কামত, মহিনাবাযণ ঝা খাজুক পবিপ্রেক্ষ্যমে মৈথিনী দিরসক খপবিহার্যতাক রিষযমে খপন রিচাব বখনে বহথি । খাদর্শ ঝাক উঁদঘোষণমে শান্তিনগব স্থিত গ্লাসিযব একেডমীমে সম্পন্ন গোষ্ঠীমে নানরাঁর্ কর্ণ খা মনোজ ঝা ক্ষত্তি খপন বচনা পাঠ কএনে বহথি ।

<u>মিথিনা মহোত্সর ঋা একব উঁপনর্ব্ধি</u>

জগত জননী মাতা জানকী ঋর্থাত মাঁ মৈথিনীক জন্মস্থন, প্রাচীন রিদেহ বাজ্যক বাজধানী ঋা ঋখ্নক পবিরেশমে প্রস্তারিত মিথিনা বাজ্যক প্রমুখ নগবী জনকপ্পবমেঁ ঋখন 'মিথিনা মহোত্সর'ক তৈযাবী ধূমধামসঁ ভ২ বহন ঋছি । জনকপ্পবকে যথাসংভর চিক্কন–চুনমুন দেখযরাকনেন যহ্ন স্তবপব কাজ কযন জা২বহন ঋছি । ওনা এহি তবহেঁ জনকপ্পবকেঁ সজএরাক কাজ ঞা পহিনকে খেপ নহিঁ ভ২বহন ঋছি, এহিসঁ পহিনহুঁ ব্ঁহ্তোরেব জনকপ্পবকে সজাওন গেন ছন । কহিযো মিথিনা মহোত্সরক নামপব ত কহিযো কোনো বাজনীতিক পার্টীক মহাধিরেশন, সম্মেনন ঋা কহিযো রিরাহ–পঞ্চমী ত কহিযো ঋান–ঋান প্রযোজনক নামপব ।

মিথিনাক সংস্কৃতি কেহন ঋছি, এত্তক্কা রাতারবণ কেহন ঋছি, ব্াঁহবসঁ ঋাওন পাহ্ন সবঁকে সৗহ দেখএরাক নেন নানা প্রকাবক তামঝাম কএন জাগত ঋছি । জনকপ্পব সংসাবক সর্বঠামক হিন্দূক নেন ঋাস্থাক কেন্দ্রকে রুপমে বহন ঋছি । জে কিযো বামাযণ পঠনে যা স্বননে ছথি, হ্নকা জীরনমেঁ জনকপ্পব জাএর সম্ভরতঃ একটা প্ররন মনোভারনা ব্ঁঠি জাগত ছন্হি । তাঁএ ব্ঁহ্ত দূব–দূবসঁ নোক জনকপ্পব দেখরাকনেন ঋরৈত ছথি । ঞচ্ছা হোগতো জে দেশী/রিদেশী কহিযো জনকপ্পব নহি ঋাএন বহৈত ছথি, হ্নকা সবঁকে এহি তবহক সম্মেনন/মহোত্সব ঋএরাকনেন নীক ঋরসব জুবরৈত ঋছি ।

सम्मेलन/महोत्सवक दिनक अलावा आनदिन सेहो जनकपुरमे प्रायः भिडभाड रहिते अछि, तथापि विशेष अवसरमे अनदिनासँ तेब्बर–चौबर लोकक भिडभाड़ लागि जाइत अछि । एहि तरहक विशेष प्रयोजनसभक जखन जनकपुरकें सजाओल जाइए, तहन ई सोचनाकसभक विवश होमय पड़ैए जे विशेष प्रयोजन बाहेक जनकपुरक कोनहुँ महत्व नहि ? जौं आनदिन सेहो जनकपुरक महत्व हमसभ बुझितहुँ त जनकपुरके ई दुर्दशा किया रहैत ? सामान्य दिनमे दुर्गन्धित आ अव्यवस्थित शहरक नमूना लगैत जनकपुरमे विशेष दिन या महोत्सवमे मात्र डेन्टे–पेन्टे कऽ कऽ हमसभ कि देखबऽ चाहैत छी ?

कोनहुँ पार्टीक महाधिवेशन या सम्मेलन जनकपुरमे होइत अछि त ओहि पार्टीक नेता आ कार्यकर्ता जनकपुरके जीजानसँ लागिकऽ सजबैत अछि । विवाहपञ्चमी या परिक्रमा सन धार्मिक प्रयोजनसभक गुठी संस्थानक माध्यमसँ आ निजी स्तरसँ मठ–मन्दिरसभ खर्च कऽ जनकपुरके सजाओल करैत अछि । तहिना मिथिला महोत्सव सन सन काजसभक वृहत्तर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद अपन साधन–स्रोतसभ परिचालन कऽकऽ जनकपुरके सजएबामे कोनो कसर बाँकि नहि रखैत अछि । आ ई अवस्था अर्थात जनकपुरके सजएबाक काज प्रत्येक ६ मास/एक वर्षपर होइतमे रहैत अछि, जाहिमे लगभग सऽभ मिलाकऽ करोड़ौं रूपैया खर्च भऽ जाइत अछि । आ फेर–फेर हमसभ एहि खर्चके निरन्तरता देबामे अपनाके गर्वान्वित महशुश करैत छी । मात्र आ मात्र क्षणिक प्रशंसाकसभक

জনকপ্পবকে সজএৱাঁক কাজ কমসৱঁ কমিযা ধবি কৱৈত বহৱঁ ? সম্মেনন/মহোত্সরক ৱাঁদ জনকপ্পবকে কিযা ও সম্মেনন/মহোত্সরক খাযোজক সৱঁকে জনকপ্পব ৱিসবা জাগত ছন্হি ?

জনকপ্পবক ৱিকাসকনেন দীর্ঘ যোজনা নহি ৱঁন২মেঁ কোন কাবণ খছি ? ৱেঁব–ৱেঁব জনকপ্পবেক সজাৱঁ২মে জে খর্চ কএন জাগত খছি সে ঠোসকপসঁ একৈৱেঁব কিযা নহি কবৱাঁক সোঁচ কিনকোমে খৱৈত খছি ? কোনো ৱিষেশ প্রযোজমে নীক খা সামান্য দিনমেঁ খশান্ত, খৱ্যরস্থিত খা দূষ্মন্ধিত বহ২রনা জনকপ্পবকে, স২ভ দিননেন কিযা নহিঁ নীক খা খাকর্ষক/মনমোহক ৱঁনাওন জা২ সকৈযা ?

সম্মেনন/মহোত্সরক রাহেকে জনকপ্পবক ৱিকাসকে ধ্যান নহিঁ দেৱাক কাবণ ৱঁহ্তো ভ২ সকৈয । বাজনীতিক পার্টীক নেতা সৱঁহক গৈব জিম্মেৱাবীপন, স্থানিযরাসীক জনকপ্পবক ৱিকাসমে খভিকচি নহিঁ নেৱঁ, বাজ্যদ্বাবা জনকপ্পবকে উঁপেক্ষাক সিকাব ৱঁনাএৱঁ, সার্বজনিক সম্পতিকে ৱ্যক্তিগত প্রযোজনমে নেতা, মঠাধিশ সৱঁদ্বাবা প্রযোগ কবৱাঁক প্রবৃতি । এহিকে খতিবিক্ত জনকপ্পবক ৱিকাস নহিঁ হোএৱাঁমে একটা প্রমুখ কাবণ খছি– এক্কহিটা কাজক নামপব ফেব–ফেব খএৱাঁক মনোবৃতি । কিছনোক এহনো ছথি জিনকব সোঁচ বহৈত ছন্হি জে কাজ জৌঁ এক্কহি ৱেবমে নীক ভ২গেন ত ফেবসঁ ওহী নামপব পাণ্ড নহি নিকানন জা সকৈয, তাঁএ কাজ এহন কমজোব হ্এ জে ফেবফেব কবৱাঁক মৌকা খৱৈত বহয । কিছ কাজ জনকপ্পবমে এহনো দেখনগেন জে দোসব প্রমুখ জৌঁ ক২দেনে খছি ত ওকবা ফেবসঁ তোবৱাঁওনগেন খা

पुनः निर्माणक नामपर वृजेटकें उडायबाक काज सेहो भेल । सबसँ प्रमुख बात ई अछि जे हमसब जनकपुरक विकासकें नामपर कमाए चाहैत छी, कि वास्तविकरुपमे जनकपुरकें विकास करऽ चाहैत छी ? ताएमे प्रश्न होमय पडैत ।

मिथिला महोत्सव मनाएब बहुत नीक बात अछि, सदा ई निर्भव करैत अछि एकरा आयोजन करबाक मनसाय पर । जौं वास्तविक रुपमे मिथिलाक संस्कृति, मैथिली भाषाक विकासक लेल एहि तरहक आयोजन होएत अछि त स्वागत योग्य आ प्रशंसनिय काज अछि । आ जौं अपना पार्टीक नेताकें चाकडी करबाकलेल, एकर नामपर वृजेट खएवाकलेल आ मात्र स्वरथ्युक्त बनबाक मनसायसँ महोत्सवक आयोजन कएल जाएत अछि त मिथिला एवं जनकपुरकलेल ओहिसँ पैघ दुर्भाग्य किछु नहि होएत । 'चार दिनकी चान्दनी फिर अाधेरी रात' जे हिन्दीक कहबी अछि सैह जनकपुरकें नियति बनल अछि । जनकपुरकें एहिसँ उठएवाक दायित्व कि एहि तरहक सम्मेलन/महोत्सवक आयोजककेँ नहिं ? जनकपुर, मिथिला आ मधेशक राजनीतिककें प्रमुख केन्द्रक रुपमे रहल अछि । जनकपुर मिथिला, मधेश, नेपाल आ सम्पूर्ण हिन्दू सबहक परिचायक अछि । जौं जनकपुरकें सबदिनलेल स्वच्छ आ व्यवस्थित हमसब राखऽसकलहुँ त जनकपुरकें परिचय करबेबाकलेल सम्मेलन आ महोत्सव अएलाग या मनेनाओ जरुरी नहि रहि जाएत । मात्र सम्मेलन आ महोत्सवमे जनकपुरकें सजाएब अखन कौआकें वुफला बनाएब जकाँ हाँस्यास्पद काज मात्र प्रतीत होएत अछि

। কিযা ত খনদিনা খর্থাতি সম্মেনন খা মহোত্সরক রাঁহেকেদিনক জনকপ্পব হমবা সর্রকে রাস্তরিক পবিচয দৈত খছি ।

কহিযাধবি জনকপ্পব নীক রঁনরাকনেন সম্মেনন খা মহোত্সরেকে রাঁটৈ জোহিত বহত ? হমসর্ সোঁচর কী... ?

<u>মহাশিরবাত্রী মেনা খা গাঁজাক র্যাপাব</u>

সংসাবমে সর্রসঁ প্রসিদ্ধ শিরনিঙ্গং বহন নেপানক কাঠমাল্ডূ স্থিত মন্দিব সর্রঠামক হিন্দূ সর্রহকনেন পৈঘ খাস্থাক

केन्द्रककरूपमे परिचित रहल अछि । विभिन्न अवसरपर एतऽ नागऽरना मेनामे कसिकऽ दर्शनार्थिक भीड़ लगैत अछि । ओना बैंगर मेलोके पशुपतिनाथक दर्शनकलेल संसारक सभ कोनासँ हिन्दूसभ आओल करैत अछि ।
विशेषरूपसँ शिवरात्रीमे पशुपतिनाथक मन्दिरमे अपार भीडभाड लगैत अछि । बहुत दूर-दूरसँ योगीसभ बाबाक दर्शनकलेल सेहो अबैत अछि । नेपाल सरकारक दिससँ जोगी सभकलेल विशेष व्यवस्था होएबाक कारणे सेहो जोगी सभक आकर्षणक केन्द्र पशुपतिनाथ बनल अछि । शिवरात्रीक अवसरपर आओल जोगीके एतऽ सेवा सत्कारक अलावा सम्मानक सँग विदाइ करबाक परम्परा चलैत आएल अछि ।
नेपाली भाषामे एकटा कहबी छैक,'पशुपतिको यात्रा, सीद्राको व्यापार' । जकर अर्थ होइछ, पशुपतिक यात्रा आ सिधरीक व्यापार । सिधरीक उदाहरण एहिलेल देलगेल होएबाक चाही कि लिबंकारक दरबारमे, दर्शनक बहन्नासँ सभ तरहक लोक अपन-अपन कार्य सिद्धि करैत छथि । पशुपतिनाथक प्राँगणमे शिवरात्रीक समयमे नागऽरनामे ओतिहार जोगी सभमे बहुत लोक त जोगीक भेषमे मात्र आ मात्र गाँजाक व्यापार करबाकलेल अबैत अछि । एकटा आओल जोगीक कहब बहलि जे 'दू दिन गाँजा बेंच लेलहुँ त भरि सालक जेबखर्ची चलि जाइत अछि ।' हुनक कहब बहलि जे हम सबदिन गाँजा नइ बेंचैछी, मुदा शिवरात्रीमे गाँजाक बेंचबामे कोनो रोकटोक नइ रहबाक कारणे हमहुँ ओइदिन गाँजा बेंचलेल करैत छी ।
एहि बेरुका वितल शिवरात्रीमे हमहुँ गेल छलहुँ ओ

দেখরৌকনেন জে কোন তরহেঁ গাঁজাক খ্নেখাম ৰাজাৰ নগৈত খছি পশুপতিনাথক মেনামে । জখন পশুপতিনাথক মন্দিরক সঁটনে বহল খার্যঘাটক সঁগেক প্বনসঁ রাগ্মতীকে ওহিপাব বাম মন্দিবক প্রাঁগণমে প্ররেশ কেনহুঁ ত রিভ্ভতসঁ খপনা শবীবকে বংগনে ৰাৰাসভ খপন খপন খন্তি গাড়ি কঽ ধ্নী বমৌনে ৰৈসন ভেটনাহ । হম খা হমবা সংগে তীনটা খাওব মীত্র বহৈথ । হমসবঁ পহিনহীসঁ গাঁজাক ৰাজাবমে জাঽকঽ মোনজোন কবরৌক, ক্ষদা নহি কিনরাক ৰাত রিচাবিকঽ ওতঽ গেন ছনহুঁ ।

ওতঽ দেখনিযৈক প্রায়ঃ ৰাৰাসবঁ খপনা খপনা খাগামে নীক চীপ্পীরঁনা গাঁজা একটা প্লাস্টিকরনা প্বডিযামে দেখযরৌকনেন ধেনে ছথি খা একটা ছোট রাসনমেঁ গাঁজাক ব্কনী বখনে ওকবা সিকরেটমেঁ ভবৈত খছি । সিকরেট ভবি–ভবিকঽ খাগামে সজারিকঽ বাখিবহল ছথি । হ্নকাসঁ প্বছনিযৈন,'ৰাৰা গাঁজা কেনা দেতে হৈ ? '

ৰাৰা কহনথি,' দশ রুপৈযাকা এক সিকরেট '

হম কহনিযৈন,'ৰাৰা, বহ্ত মহঁগ ভঽ গযা, কনি কম নহী হোগা ? '

ৰাৰা,'হম দ্সবে ৰাৰাজী জৈসে ভাঁগকো গাঁজা কহকব নহী বেঁচতে হৈ, একদম খসনী মান হৈ । '

হম, 'ৰাৰা কেনা ব্নেংগে জে ঞা খসনী হৈ ? '

ৰাৰা(গাঁজাক চীপ্পী দেখরৈত), 'ঞা দেখতা হৈ, রস ঐসাহী মান হমাবে ঞহাঁ মিনেগা '

হম, 'ৰাৰা ২৩ রুপৈযামে চাবিটা দিজিএগা ? '

জখন হম ১০ রুপৈযামে একটা দাম কহনে সিকরেটকে ২৩ রুপৈযামে চাবিটা দেরাক ৰাত কহনিযৈন্হ ত ৰাৰা মোনকে মসোবৈত দেরাকনেন তৈযাব ভঽ গেনাহ ।

ऋदा हमवा सबॅके नेबॅाक नञा छन ताँए द्‌वारे ओतर्सँ आगा बॅढनहुँ ।
आगा बॅढनहुँ त देखैत छी जे सब बॅाबॅाक आगामे ओहिना सिकरेट सजाओन अछि आ गहिंकीसब किनमे आ बॅाबॅाजीसब बॅेचरमे व्यस्त छथि । फेब एकटा बॅाबॅानग पहुँचनहुँ आ पुछनिये‍न्ह, 'बॅाबॅा पबसाद है ? '
बॅाबॅा(हमवा दिस निचासँ उँपबदिस घुबैत), 'बॅेचनेके निए त नही है, नेकिन पीनेके निए मिन जाएगा '
हम,'कते पैसा नगेगा ? '
बॅाबॅा,'१००÷२.० जो देना हो देदो'
हम,'बॅाबॅा २. रूपैयाके नही मिनेगा ? '
बॅाबॅा,'यहाँसे जाओ, पाँच रूपैयाके गाँजा नही मिनता है । '
हमसब फेब ओतसँ आगा बॅढनहुँ त एकठाम २.÷६ टा बॅाबॅाजी चारूकातमे बॅैसिकर धुनी तपैत देखनिये‍न ।
हम ओतर जाकर पुछनिये जे बॅाबॅा पबसाद मिनेगा ? केओ किछु नञा बॅाजन तहन हमसब आगा बॅढर नगनहुँ । हमवा सबॅके आगा बॅढैत देखि ओहिमेंसँ एकटा बॅाबॅा बॅजौनथि आ कहनथि,' जादा त नही है, हँ कमसम पानेके निए पबसाद मिन जाएगा ,'
हम,'कते रूपैया देना पडेगा ? '
बॅाबॅा,'कमसेकम १० रूपैयाका'
हम,'बॅाबॅा दू रूपैयाके नही मिनेगा ? '
बॅाबॅा(हमवा ऋँहपब ठिकियबैत),' अच्छा नाओ नेने । '
बॅाबॅाके देबॅाक तैयाबी भेन देखिकर हमब मित्र कहनथिजे छोडू चन्न-चन्न कहैत हमसब आगा बॅढि गेनहुँ ।

ওহি প্রাঁগণমে কিছু রিদেশী মহিলা ঋা প্বরুষসেহো রাঁরাক ধ্নীক রঁগনমে গাঁজা ভবন চীনম স্বনগরৈত নজব ঋাওন । ওহি পবিসবমে ভিডভাড রঁহ্ত কসিক২ ছন, ঋা ওহি পবিসবমে ঘ্মৈত প্রায়ঃ দর্শনার্থীক ঋাঁগি দেখরা যোগ্য ছন । কিনকো ঋাঁখি র্ন্মাগত ছন জে নান ভ২ক২ ঋার্ঁ নিকনহী রঁনা ঋছি ত কিনকো ঋাঁখি ড্রিগেন ঋছি । জাহীমে ঘরা ঋা ঘরতী সভ সামেন ছন । সরঁহক চনরাঁক দৃশ্য সেহো দেখরা যোগ্য ছন । একটা ডেগ এম্হব ত দোসব ওম্হব । ওহীমে গাঁজাক ঋরৈধ্য রিক্রি নঞ হো তাহিনেন স্বরক্ষা নিকায প্রহবীক ড্যূটী সেহো খটৌনে ছন । গাঁজা রোকরাঁকনেন ঋাএন প্বনিস সেহো রাঁরাক ধ্নীক ঋাগা গাঁজাক সোঁটা নগরৈত নজবি ঋাএন । নজাবা সরঁ দেখৈত হমসরঁ ওত২সঁ রাঁহব নিকননহুঁ ঋা শিরবাত্রীক ঋরসবপব পশ্বপতিনাথক দর্শন কবরাঁকনেন ঋাওন ঋধিকাংশ রাঁরাক ঋসনী কাবণসঁ ভিক্ত ভেনহুঁ ।

র্ন্মাগযা তাহ্ দ্খারে ঋনদিনো জোঁ কেও কহৈত ঋছি জে পশ্বপতি জা২ক২ ঋরৈত ছী ত ঋধিকাংশ নোক ঞা র্নৈত ঋছি জে,' ঞা পক্ক গাঁজা পির২ জা২বহন ছথি । '

জোঁ এহি তবহক গাঁজাক খ্ন্না র্যাপাব হোগত বহন ত নোক ঋপনা ধিযাপ্বতাকে শিরবাত্রীক মেনামে পশ্বপতিনাথক মন্দিবমে পঠৈরাসঁ পবহেজ নঞ কবত তকব কোনো গ্যাবেন্টী নহি ।

মিডিযা সেন্টবক স্থাপনা

পশ্বপতি ক্ষেত্র রিকাস কোষদ্বাবা পশ্বপতিনাথক মহিমাকে বাষ্ট্রিয়÷ঋন্তববাষ্ট্রিয রুপমে প্রচাব প্রসাব কবরাঁকনেন মিডিযা সেন্টবক স্থাপনা কেনক ঋছি ।

पशुपतिनाथक सम्बन्धमे देश÷विदेशमे बहुत हिन्दू आ गैर हिन्दू सबहक पशुपतिनाथक सम्बन्धमे जानकारी करबाएबा प्रमुख उद्देश्यक संग स्थापित मिडिया सेन्टर पशुपतिनाथ सम्बन्धि सभ तरहक सूचना संसार भरि संप्रेषण करबाक काज करत से बात मिडिया सेन्टरके उद्घाटन करैत कोषक सदस्य–सचिव स्वर्गीय नाहटा बतौलन्हि ।
श्रीपशुपतिनाथक परिसरमे लागल रहल हरेक मेला÷महोत्सवमे सूचना प्रकाशन÷प्रशारणकलेल आबिरहल संचारकर्मीके यथा संभव सहयोग करबाक काज मिडिया सेन्टरके बहुत बात बताओलगेल अछि ।
तहिना संसारभरि घरेमे बैसल–बैसल पशुपतिनाथ सम्बन्धि हरेक गतिविधिके देखलाकलेल कोषद्वारा मिडिया सेन्टर मार्फत लेभ साइटक शुरुवात सेहो कयलगेल अछि ।
धधध।उबकजगउबतष्।यचन।नउ ठेगाना बहल एहि साइटक उद्घाटन संस्कृति मन्त्री मिनेन्द्र बिजान कयने बहथि ।

<u>रमानन्द झा "रमण"</u>, *जन्म: 02 जनवरी,1949, शिक्षा–एम.ए., पीएच.डी., आजीविका– भारतीय रिजर्व बैंक, पटना (सेवा निवृत्त)। प्रकाशन: 1. नवीन मैथिली कविता,1982, 2. मैथिली नवतर कविता,1993, 3. मैथिली साहित्य ओ राजनीति, 1994, 4. अखियासल, 1995, 5. रैसाहेब,2003, 6. भजारल, 2005., 7. नियति कैसे शुरू करें ? हिन्दी–रिजर्व बैंक, पटनाक प्रकाशन सम्पादित 8. मैथिलीक आरम्भिक कथा, 1978 समीक्षा, 9. श्यामानन्द रचनावली, 1981, 10. जनार्दन झा जनसीदन कृत निर्दयीसासु (1914) आ पुनर्विवाह (1926), 1984, 11. चेतनाथझाकृत श्रीजगन्नाथपुरी यात्रा (1910), 1994, 12. तेजनाथ झाकृत स्वरराजविजय नाटक (1919), 1994, 13. रासविहारीलाल दासकृत स्वमति (1918), 1996, 14. जीवछ मिश्रकृत रामेश्वर (1916), 1996, 15. भेंटघाँट (भेंटवार्ता), 1998, 16. रूचय तँ सए ने तँ फूसि, 1998, 17. पुण्यानन्द झाकृत मिथिला दर्पण (1925), 2003, 18. यदुवर रचनावली (1888–1934) 2003, 19. श्रीवल्लभ झा (1905–1940) कृत विद्यापति विवरण, 2005, 20. मैथिली उपन्यासमे चित्रित समाज, 2003, 21. पण्डित गोविन्द झाः अर्चा ओ चर्चा, 1997 प्रबन्ध सम्पादक, 22. कवीश्वर चेतना,*

2008, চেতনা সমিতি, পটনা অনুবাদ আদি।

<u>মৈথিলী লোক গীতক অবস্থা</u>

জনকপুর, নেপাল প্রজ্ঞা প্রতিষ্ঠান এবং রামানন্দ যুবা ক্লব, জনকপুরধামক সংযুক্ত তত্ত্বাবধানমে মৈথিলী লোক সংস্কৃতিপর জনকপুরধামমে আয়োজিত রাষ্ট্রীয় সংগোষ্ঠী – জেঠ 9, 10 গতে, তদনুসার 23–24 মই, 2010

উপস্থিত লোকজ্ঞ এবং শাস্ত্রজ্ঞ মহোদয!

ডা.মহেন্দ্রনারাযণ রামক উপর্যুক্ত বিষযক কার্যপত্র পরিশ্রমপূর্বক তৈয়ার
কএল গেল অছি। ডা. রাম মৈথিলী লোক সাহিত্যক ক্ষেত্রমে কিছু মৌলিক কাজ কএলনি অছি। কিন্তু এহি স্তরক সংগোষ্ঠীমে কার্যপত্র প্রস্তুত করবাক সময কিছু বিন্দুকেঁ ধ্যানমে রাখব আবশ্যক হোইত ছৈক। সে এহি হেতু জে সংগোষ্ঠীক শ্রোতা ওহন নহি রহৈত ছথি জনিকা ককহরা পঢ় াওল জাএ। শ্রোতারন্মমে সামান্যতঃ বহুপঠিত এবং অপন-অপন ক্ষেত্রক বিশেষজ্ঞ উপস্থিত রহৈত ছথি। উপস্থিত ছথিও। তেঁ এ মানি কার্যপত্র প্রস্তুত কএল জএবাক চাহৈত ছলনি জে হমর কার্যপত্রক শ্রোতা অসামান্য জ্ঞান আ' প্রতিভাক লোক রহতাহ। প্রস্তুত কার্যপত্র বিশিষ্ট শ্রোতাকেঁ সমক্ষ রাখি নহি লিখল গেল অছি। কার্যপত্র পরিচযাত্মক আ' গতিবৃত্তাত্মক অছি। বিশ্লেষণাত্মক হোএবাক চাহৈত ছলৈক। এহন বিশ্লেষণাত্মক জে শ্রোতা/পাঠককেঁ বৈচারিক স্তরপর উদ্বেলিত করবাক ক্ষমতা রখৈত হো। উদাহরণ লেল বিশেষ অবসর আ' ভাসক গীত লগনীক

नाम नेब॑ । नगनी कोन संस्कृतिक उँपज थिक । जाँत चनओना पव जे थकनी मोगत छैक, तकवा गीत गाबि कोना बिसवन जागत छन । ओहि माध्यमे ननदि–भाउँजक हास–पविहासमँ बातावबण कोना महमहा उँठैत छनैक । सम्प्रति जखन जाँतक स्थान मिक्सी नेने जागत अछि आ' ढ़ेकीक स्थान मीन, तखन एहि तबहक श्रम–गीतक बिन्वप्तिक सम्भावना कोना बँढ़ि बहन अछि, आदि । कहबाँक तापर्य जे नोकगीत संस्कृतिक संवाहक थिक । नोकगीतमे सम्बन्धित क्षेत्रक संस्कृति ममकैत बहैत छैक । एहन स्फीत बिश्लेषणामेक दृष्ठिक अभाव डा.वामक कार्यपत्रमे खटकैत अछि । कार्यपत्रक विषय अछि, नोक गीतक अवस्था । एहिमे तीन टा पद अछि – नोक, गीत आ' अवस्था । गीतक महत्त्व सर्वकानिक छैक । जहिआसँ मानवक अस्तित्व छैक, कोनो ने कोनो प्रकावक गीत ओकव कंठसँ स्वतः निःसृत मोगत बहन अछि । अपन पविवेशे वा सजातीय किंवा मानव जातिक प्रति वागामेक मोएब॑ नोकक स्वभावगत विशेषता थिकैक । ते ँ सभ भौगोनिक वा सांस्कृतिक क्षेत्रक नोकक जीवनमे गीतक महत्त्व छैक आ' सदा बहतैक । एतेक धवि जे हमवानोकनिक देवी देवता सेमो संगीत प्रेमी छथि । केओ डमरू बँजा के ँ ताण्डब॑ कवैत छथि तँ केओ वीणावादिनी कहबैत छथि । दोसव पद अछि नोक । नोक तँ सभ दिनसँ अछि । नोक अछि, ते ँ वाग

अछि, विवाग अछि । ते ँ गीत अछि । मैथिन संस्कृतिमे जेना वेदक अर्थात् शास्त्रक महत्त्व अछि ओहिना नोकक अर्थात् शास्त्रीयतासँ म्हुक्त आचाव–व्यवहावक महत्त्व अछि । नोक आ' वेद समानान्तव मानन गेन

अछि। 'लोके च वेदे च'। व्यवहारिको जीवनमे लोकवेदक प्रभावी कतबो सामान्य शिष्टाचार भऽ गेल अछि। समाजमे दूनू वर्गक लोक बहैत आएल अछि। जे शास्त्रीय शब्दावलीमे आभिजात्य वर्ग आ' सामान्य वर्ग थिक। एही आधार पर साहित्यक वर्गीकरण – शिष्ट साहित्य एवं लोक साहित्य अछि। सिद्धाचार्य लोकनि तथाकथित शिष्टवर्गक लोक नहि छलाह। किन्तु मैथिलीमे जे प्राचीनतम गीत साहित्य उपलब्ध अछि, से सिद्धाचार्य लोकनिक रचना थिक। ओ जीवनक रागात्मक अनुभूतिक स्थानपर अपन अनुभव आ' दर्शनक अभिव्यक्तिक माध्यम लोकभाषाकेँ बनाए गीतक रचना कएल। कविकोकिल विद्यापति लोकक महत्त्व आ' लोकक भाषाक महत्त्व बूझलनि। तेँ सर्वत्र पूज्य आ' मान्य छथि। लोक हुनक रचनामे अपन राग-विरागकेँ अभिव्यक्त भेल अनुभव करैत अछि। लोकक महत्त्वकेँ देखैत महाकवि भवभूति रामकेँ आदर्श शासकक रूपमे चित्रित करैत हुनकासँ कहबाओल अछि – राज्य, सुख आ' देशकेँ – एतेक धरि जे सीता केँ लोकक आराधनाक हेतु छोड़बामे व्यथा नहि होएत –

राज्यं, दयां च सौख्यं च, यदि वा जानकीमपि।
आराधनाय लोकस्य मुंचतो नास्तिमेव्यथा।।

लोक की कहत ? से सोचि राजा राम सीताक निर्वासन कए देलनि। किन्तु हुनकामे लोकतन्त्रीय जीवन-मूल्यक अभाव छल। एकर विपरीत सीता लोकतन्त्रीय शासन-व्यवस्थामे जनमल छलीह। लोकतन्त्रमे अपन विचार व्यक्त करबाक स्वतन्त्रता होइत छैक, से हृदयंगम

छलनि। ओ जनैत छलीह जे मिथिलामे लोकशक्तिक महत्त्व अछि आ' राजा जनक लोकहिक प्रतिनिधि थिकाह। लोकतन्त्रक भूमिमे जनमलि सीता अश्वमेध यज्ञक प्रसंगमे राजा रामक समक्ष मिथिलाक
'मिथिलाक लोक नहि थिकनि राजाक दास
स्वाधीनमना लोकक प्रतिनिधि थिकाह मिथिलेश
अहाँ करबैक आक्रमण।
मिथिला भ' जैत पुरुषहीन, तखनो ने अहाँक जीत ?
पति-पुत्र विहीना नारीक नोरसँ मिथिलाक भूमि हैत पाँक
हैक।
फोड़ल नहठीक लागत ढेर-पहाड़,
माङक सिन्दूरसँ पोखरि झाँखड़ि हैत लाल,
कन्ना-रोहटसँ भरत मिथिलाक भू, नभ, दिगन्त,
सोहर, कोबर, रँगरँगनी, लगनी, मलार, बास,
संगीतक सब राग-भास मरि लुप्त हैत।'1
राजतन्त्रमे वैचारिक मतभिन्नताक अवकाश नहि छैक। राजतन्त्रीय
शासन-व्यवस्थामे प्रशिक्षित राजा रामक लेल वैचारिक मतभिन्नताक महत्त्व नहि छल। सीता द्वारा मिथिलाक प्रसंग स्थिति कथन राजद्रोह भए गेल। राजद्रोहक दण्ड होइत अछि - मृत्यु दण्ड वा देश निष्कासन। देश निष्कासनक दण्ड सीताकेँ भेटैलनि। मिथिलाक संस्कृतिमे लोकतन्त्रात्मक मूल्य कतेक प्रगाढ़ अछि तकर साक्ष्य नेपाल तराइक घुमन्तू गायकक मुहेँ सुनि लिपिबद्ध भेल जार्ज अब्राहम ग्रियर्सन संकलित गीत दीनाभद्रीसँ सेहो प्रमाणित होइत अछि। मुसाहू बनियाँ। जखन अकारण दीनाभद्रीकेँ अपन दोकान परसँ ठोंठिआ दैत अछि तँ ओ तकर प्रतिकार अपन

শাবীবিক ৰঁনসঁ নহি কএ, নিসাফক হেত্ত পঁচক ওতএ জাএ নানিস কবৈত খছি –
পঁচ মে ँ ভদ্রী দেনহ্নি নানিস কবায।
ছোৗ পঁচ ৰঁড় পঁচ সিবক মৗক।
ৰিন্ব খপবাধে ँ গবদনিযাঁ দেনক হ্মসাহ্, কহ্ন মোব নিসাফ।
কিখ কহ্নৌ, হে হ্মসাহ্, ৰিন্ব খপবাধে ँ গবদনিযাঁ দেনহ। ।
তোহব দোকান মনা পবি জাএত। 2
হমব দেশ খর্থাত্ ভাবত ৰিদেশী খাক্রমণ, বাজতন্ত্র খা' উঁপনিৰেশৰাদক
পীড় । কতেকো শতাব্দী ধবি ভোগি স্বতন্ত্র ভেন এরং নোকতন্ত্রক স্থাপনা ভেনৈক খছি। ভাবতক নাগবিক খপন ভাষা–সাহিত্য এরং সংস্কৃতিক প্রচাব–প্রসাব এরং সংবক্ষণ নেন স্বতন্ত্র খছি। ওহি নেন পূর্ণ খৰসব ছনি। খপনে নোকনি (নেপানৰাসী) কতেকো শতাব্দী ধবি বাজতন্ত্রকে ँ ভোগৈত ওহিসঁ হ্মক্তিক নেন খনৰবত সংঘর্ষ কবৈত খএনহ্ খছি। ওহি সংঘর্ষসঁ নোকতন্ত্রক উঁদয ভেন খছি। স্বন্দব ৰিহান সমক্ষ খছি। এহি নোকতন্ত্রক যগমে জাহি কোনো শক্তিক সৰঁসঁ ৰেঁসী মহত্ত্ব ছৈক সে থিক নোকসত্তা খা' নোকক বাগ–ৰিবাগ এরং নোক জীরনকে ँ প্রতিনিধিত্ব কবএৰাঁনা নোক সাহিত্যক। এহি সন্দর্ভমে 'মৈথিনী নোক সংস্কৃতি' পব সংগোষ্ঠী খাযোজিত কবৰ, নোকশক্তিক প্রতিষ্ঠাপনক দিশামে এক খত্যন্ত মহত্ত্বপূর্ণ ডেগ থিক। খপনে নোকনি নোকতন্ত্রক
স্থাপনা নেন কতেক নানাযিত ছনহ্ খা' কতেক খাশান্বিত

छी,, तकरा ओ संगोष्ठी प्रतिध्वनित करैत अछि।
तेसर पद अछि अवस्था। अवस्था कालक द्योतक थिक – भूत, वर्तमान आ' भविष्य। अर्थात् मैथिली लोकगीतक अवस्था की छलैक, वर्तमान कालमे कोन अवस्थामे अछि तथा भविष्यमे मैथिली लोकगीत कोन अवस्थामे रहत। ओ सभ केओ एक स्वरेँ एवं मुक्त कण्ठसँ स्वीकारैत छी जे मैथिलीक लोकगीत हमर महान संस्कृतिक वाहिका थिक। एहि लोकगीतमे हमर राग-विराग, आशा-आकांक्षा, सुख-दुख, ज्ञान-विज्ञान, हमर जातीय इतिहास, हमर भौगोलिक स्थिति एवं प्राकृतिक सुषमा, जीवन-शैली तथा सांस्कृतिक वैविध्य अनादि कालसँ संवाहित होइत आबि रहल अछि। ओ सांस्कृतिक सम्पदा अनेक रूपमे अछि – दृश्य आ' अदृश्य दुनू। रागात्मकतासँ नवोनव भरल अछि। जीवनक एहन कोनो पक्ष नहि छैक जकर रागात्मक अभिव्यक्ति लोकगीतमे नहि हो। तुलसी, कुश, आम, मडु, नीम, बाँस, काछु, पुरैनिक पात, तिनकोनक पातसँ लए केँ भोजन-विन्यास धरि लोकगीतमे भेटैत। गर्भ धारणसँ मृत्यु धरिक समस्त संस्कार लोकगीतमे अपन पृथक राग-भास एवं विषय-वस्तुक संग अनुस्यूत अछि। लोकगीतमे युग-युगक अनुभव सुरक्षित रहैत अछि। ओ अनुभव सम्प्रति पारम्परिक लोक ज्ञान स्रोतक रूपमे मान्यता पाबि गेल अछि। एहि प्रसंग एक दू टा उदाहरण प्रस्तुत अछि। विवाह पूर्व वा अन्या अवसर पर उबटैन लगेबाक प्रथा अदौकालसँ प्रचलित अछि। उबटैनमे मेथीक प्रयोग होइत अछि। ओहिना हरदि लगेबाक प्रथा अछि। एहि दुनूमे औषधीय गुण छैक जे विज्ञान द्वारा प्रमाणित अछि। घर-घरमे तुलसीक गाछ अछि। धी-सुआसिन

ओकर जड़ि मे जल ढ़ारैत छथि। साँझमे दीप लेसैत छथि। वैनक पात शिवजीके ँ चढ़वैत छथि। मैथिली लोकगीतमे एहि वनस्पतिक सभक महत्त्व अकारण नहि अछि। समय-सीमा पर परीक्षित एवं अनुभवसिद्ध अछि। ओ वनस्पति सभ औषधीय एवं पर्यावरणीय महत्त्वक वस्तुक थिक जकर उपयोग होइत
आएल अछि। लोकगीतमे आ' व्यवहारमे बहुलाक कारणे ँ ओ पारम्परिक ज्ञानक स्रोत भए गेल अछि। एहि पारम्परिक लोकज्ञानक स्रोतसँ मानवजाति लाभान्वित भेल अछि। लोकगीतमे वैज्ञानिक तत्त्वक बहुताक ओ स्पष्ट उदाहरण थिक। उपर्युक्त गीतमे मेथी पीसबाक चर्च बेर-बेर अबैत अछि।
कओन नाना मेथिया बैसाहल ?
कओने नानी पीसल ?
अपन नाना मेथिया बैसाहल,
सूहबे नानी पीसल।
कनि विलमि एहि गीत पर विचार कएल जाए। बैसाहबे, अपन खेत-पथारसँ आवश्यकताक पूर्ति नहि होएबे थिक। बैसाह लगैत छनि, अर्थात् अन्न-पानिक अभाव छनि। ओ लोकगीत परिवारक आर्थिक स्थितिके ँ सेहो देखबैत अछि। तथापि मातामह द्वारा दौहित्रीक उपर्युक्त हेतु मेथी बैसाहल जाइत अछि। बैसाहल मेथी मातामही नातिन लेल पीसैत छथि। आनो केओ पीसि सकैत छलीह। एहा वागामेकताक महत्त्व छैक। ते ँ नानीक पीसल मेथी लगाओल जएबाक चर्च अछि। वागामेकताक वंगमे व्यावहारिकता एवं लाभप्रदताके ँ वोचि जीवनमे अंगीकृत कए लेब मैथिल संस्कृतिक

অনুপম রিশেষতা থিকৈক। ও রিশেষতা উঁরঁঙনক এহি গীতমে রর্তমান অছি। এহিনা হবদিক প্রসংগ নোকগীতমে পর্যাপ্ত চর্চ অছি: –

হবদীকে রঁড় া সজারঁঙ জনক জী, হবদীমে রঁড় া সজারঁঙ।

পহিন হবদী দাদা চঢ় ারে পাছু সঁ দাদী সোহাগিন, জনক জী।

হবদী রঁড় া সজারঁঙ।

নোক জীরনমে উঁপযোগিতা, বাগামেকতা, সৌন্দর্যপ্রিযতা এরং সামাজিকতাক অত্যন্ত মহত্ত্ব অছি। সামাজিকতা বাগামেকতাসঁ কোনা মংডিত বহৈত অছি তকব উঁদাহবণ নিম্ননিখিত গীতক পাঁতীমে দ্রষ্ঠব্য অছি। 'সেনঙে গমকদাব' প্রাচীন প্রযোগ নহি থিক। ও নোকগীতক নোচকতাকে ঁ প্রদর্শিত কবৈত অছি।

জনকপুবমে ধূম মচন অছি, সংগীতা পসাহিন আগ অছি। ....

চাচীক হাথমে তেন ফ্নেন, মামীক হাথ কসাগ অছি

মৌসীক হাথমে অত্তব স্বগন্ধিত, সেনঙে গমকদাব অছি।

জনকপুবমে ধূম মচন অছি, সংগীতা পসাহিন আগ অছি।

রিরাহক অরসব পব সোহাগ দেরাঁক প্রথা অছি। সোহাগ থিক সৌভাগ্য–কামনা, মংগনমঘ দাম্পত্য জীরনক হেতু আশীর্রচন। মৈথিন সংস্কৃতিমে

সামাজিক সমবসতাক তত্ত্ব প্রগাঢ় অছি। এহি তত্ত্বক গীতামেক অভিব্যক্তি হাস্য–রিনোদক সৃষ্ঠিক সংগ কোনা কএন জাগত অছি সে প্রস্তুত সোহাগ গীতক 'নঙ ছিনকী ধোরিনিযাঁ'ক প্রযোগমে রর্তমান অছি। ধোরিনিযাঁ সামান্য নহি অছি, সৌন্দর্য চেতনা ছৈক। কপোন পব

নষ্ট নষ্টকৌনে অছি। এহি নষ্টক কতেকো করি ‘কাবী সিযাহ নাগ’সঁ তুলনা কএনে ছথি। এহিঠাম আনো কেও ভএ সকৈত ছনি, ধোবিনিযাঁ কিএক? একবহ্ এক পৌবাণিক কাবণ ছৈক। শিবজীক মানস পুত্রীক বিবাহক অবসব পব সমাজক অনেকহ্ মহিলা লোকনি সোহাগ লেল উপস্থিত ভেল ছলীহ। কিন্তু ওহিমে সভসঁ আগূ ছনি এক ধোবিন। গণেশজীসঁ ওকবা অখণ্ড সৌভাগ্যক ববদান ভেষ্টনৈক। এহি হেতু সভসঁ পহিলে অখণ্ড সৌভাগ্যক ববদান প্রাপ্ত ধোবিনসঁ সোহাগক পবিপাটী অছি। এহি এক শৰ্দ্ধমে এক সংস্কৃতি অছি। এক কথা গুম্ফিত অছি।

সিযাজী কে দহী লে সোহাগ গে, নষ্ট ছিনকী ধোবিনিযাঁ
হমবো সিযাজী কেঁ পিঅবে পিতাম্বব
সেহো তোঁ নিহে হেবাএ গে, নষ্ট ছিনকী ধোবিনিযাঁ।
হমবো সিযাজীকেঁ সোনা অশর্ফী।
সেহো তোঁ নএ গে, নষ্ট ছিনকী ধোবিনিযাঁ।

সমাজমে কন্যাকে ঁ পুত্রবত্ সুবিধা, বিকাসক অবসব আ’ অধিকাব প্রাপ্ত নহি ছৈক। ই বিভেদ জন্মকানহিসঁ আবম্ভ ভএ জাগত অছি। একোটা এহন সোহব নহি ভেষ্টত জাহিমে সীতা, পার্বতী, বাধা, লক্ষ্মী বা সবস্বতীক জন্মক উল্লাস হো।

সভটা বাম বা কৃষ্ণক জন্মসঁ সম্বন্ধিত অছি। পুত্রক জন্মক অবসব পব বঁহিগা হেঁকবাঁক কতেকো ঠাম প্রথা অছি। ই প্রসন্নতাক সংগ শৌর্যক অভিব্যক্তি থিক। বেঁটীক জন্মসঁ উল্লাসক স্থান পব পবিবাবমে অবসাদ পসবি জাগত ছৈক। ধবতীক ঝমকবঁ, নাব–পুবৈনি কাটবাঁ লেল হাঁসূ তকবাঁক এমমে চক্কূও নহি ভেষ্টবঁ আ’ অন্ততঃ

খ্বচনসঁ নাব কাঢ়ৈর়, সাস্ব এরং ননদিক ব্যরহাবমে কষ্টতা তথা পতিক ম্ধখাগ্নতিমে খপ্রসন্নতাক চেন্হ খাদিক খভিব্যক্তি নোকগীতমে পর্যাপ্ত ভেন খছি।

'জাহি দিন খাগে রেঁটী তোহবো বিবাহ ভেন, তাবা গিবন খাধী বাত' রেঁটীক বিবাহক নেন মাগক চিন্তাকে ঁ স্বব দৈত খছি।

জাহি দিন খাগে রেঁটী তোহবো জনম ভেন, ধবতী উঁঠন ঝমঝকাগ হে।
হংস্বখা খোজগতে গে রেঁটী ছবিযো ন ভেটৈন,
সিত্তখাসঁ নাব কটৌওন হে।
সাস্ব ননদী গে রেঁটী ম্ধখহুঁ ন রৌনএ,
স্বামী জীকে ঁ জিযবা উঁদাস হে।
জাহি দিন খাগে রেঁটী তোহবো বিবাহ ভেন
তাবা গিবন খাধী বাত হে।

ভ্রূণ-পবীক্ষণ খাধুনিক বিজ্ঞানক দেন থিক। এহি পবীক্ষণসঁ খনিশ্চিত
সংতানকে ঁ সূর্যক প্রথম বশ্মি দেখরাঁক খরসব নহি ভেটৈত ছৈক। পহিনে ওা স্ববিধা নহি ছনৈক। কিন্তু রেঁটীক জন্মসঁ মাগকে ঁ জে পাবিবাবিক খা' সামাজিক প্রতাবণা এরং উঁপেক্ষা হোগত ছনৈক, নোকগীতমে তকব চিত্রণ খন্ত কারুণিক খছি। নাবীক প্রতি ওা উঁপেক্ষা ভার বর্তমান সময ধবি ব্যাপ্ত খছি। এহি মানসিকতাসঁ স্ত্রী-প্বরুষক জনসংখ্যামে ভেন খসংতুননকে ঁ সমাজ রৈজ্ঞানিক সামাজিক সংকটক রূপমে দেখয নগনাহ খছি। পবিবাবমে প্বত্রীক জন্মসঁ হোগত খরসাদক নোকগীতমে ভেন খভিব্যক্তি মানরীয সংরেদনাক তাবকে ঁ ঝনঝনা দৈত খছি।

পহিনে জে জনিতউঁ ধিযা রে জনম নেত, খএতউঁ মবিচ

पचास हे ।
मबिचक ऋाँस धिया द्बि जाग़त, छष्टितग धियाक संताप हे ।
पितृसत्तामेक समाजमे प्वकष मानसिकताक दोसब उँदाहबण थिक पनी
के ँ सेरिका मानर्वाक मानसिकता । एहि मानसिकतामे रिरेकक श्वभार तँ श्वछिए श्वर्थनोत्नपता सेहो श्वछि ।
निम्ननिखित नोकगीतमे 'रूनऋ्न-रूनऋ्न' शैष्ट्व नर रिराहितिाक पति-मिननक उँकेंठा, पूर्ण बागामेक संरेदनाक संग श्वभिर्व्यक्ति भेन श्वछि । प्रतीत होगछ नर कनियाँक पएबक त्नपूब नहि र्वजैत हो, ओकब ह्नदय एरं शेबीबक श्वंग-श्वंग प्वनकित एरं ऋंग्रत भए निनाद कए बहन हो । किन्तु स्वामीक श्वादेशेपब ओ भबि बाति रिंश्वनि मौंकैत बहि जाग़त श्वछि -
'श्वाध बाति मौंकन, पहब बाति मौंकन'-
रूनऋ्न-रूनऋ्न, गहो नर्रि कोहर्वब हे ।
श्वाहे माग़, ताहि कोहबब स्वतननि कओन द्नहा,
रेनिया डोनए माँगे हे । ।
श्वाध बाति मौंकन, पहब बाति मौंकन हे ।
होत भिनसब रेनिया ट्वूटि गेन, रँनिया ना रूसि गेना हे । ।
ककबा भेजर्व र्वार्वा घब, ककबा भेजर्व भगया घब हे ।
पबत्तुजी श्वबजन रेनिया ट्वूटि गेन, रेनिया ना रूसि गेन हे । ।
हजमा भेज२ र्वार्वा घब, ब्र्वाह्मन भेज२ भगया घब हे ।

आगे माइ, हरिजी अरजल बेनिया टूटि गेल,
बेनिया ला रूसल छथि हे।।
हाथी चढ़ल बाबा आबे, घोड़ा चढ़ल भइया आबे हे।
बीचहिं बेनिया झलकैत आबे, आब हम नैहर जएबे।।

उपर्युक्त उदाहरणमे प्रस्तुत गीक अर्थात् पतिक अरजल बिअनि प्रस्तुत गीकेँ अनवरत हौंकैत रहलासँ पत्नीक हाथमे टूटि जाइत अछि। एहिमे ओकर कोन दोष छलैक ? किन्तु त्रासद पक्ष अछि जे पतिक आचरणसँ पत्नीमे असामान्य ग्लानिक बोध होइत छैक। कोनो आन उपाय नहि देखि, नैहर समाद पठाए तकर प्रतिपूर्ति करबाक निर्णय करैत अछि। एक प्रकारेँ ओ जुर्माना भरैत अछि। तकर बादे नैहर जएबाक अनुमति भेटैत छैक। अर्थात् पतिक अरजल बिअनि टूटि गेलासँ जुर्माना भरबा धरि ओ सासुरमे बन्धक बनल छलि।

'हाथी चढ़ल बाबा आबे, घोड़ा चढ़ल भइया आबे
हे', बीचहिं बेनिया झलकैत आबे'
आ' आब हम नैहर जएबे'

नारी जातिक एही त्रासदीक अभिव्यक्ति थिक। ई सामाजिक विकृति एवं अर्थलोलुपता कमल नहि अछि। दहेज लोभी लोकक आखेट नव विवाहिता निरन्तर भए रहल छथि। लोकगीतमे पुरुष मानसिकता आ' नारी उत्पीड़नक पर्याप्त चित्रण अछि। ई चित्रण सभ वस्तुतः सामाजिक मनोवृत्तिक एक करुण इतिहास थिक। कृषि संस्कृतिक देन लगनी, विशेष भास एवं अवसरक गीत थिक। एहि कोटिक गीतमे सेहो बधू उत्पीड़नक चित्रण अछि –

ঘব পছুথবরাঁ নৌংগ কেব গছিযা,
নৌংগ ফূনেন থাধি বতিযা বে দগরাঁ।
নৌংগরাকে চ্নী চ্নী সংজিযা ওছগনী,
স্বতী বহনগ সাস্বজীকে রেঁগৈরাঁ গো দগযা।
ঘ্বি স্বত্ত ফিবি স্বত্ত সাস্বজীকে রেঁগৈরাঁ ননদী জীকে ভৈযা।
তোহব ঘামসঁ ভীজন সভ চোনিযা হে দগযা।
উঁপর্যুক্ত গীতক পাঁতীমে প্রযুক্ত 'সাস্বজী কে রেঁগৈরাঁ' এবং 'ননদী জীকে ভৈযা' পব রিচাব কএন জাএ। ও পতি, স্বামী থাদি কহি সম্বোধিত নহি কবৈত থছি। স্পষ্ঠ থছি জে পতি থপন পনীক নিকৈ নহি ছথি। ও মাগ–রাঁহিনিক কহনমে ছথি। সাস্ব এবং ননদি স্বনিযোজিত রূপসঁ থত্যধিক পবিশ্রম কববৈত ছৈক জাহিসঁ প্বতহ্ক স্বেদসিক্ত থংগরস্ত্র পতিক রিকর্ষণক কাবণ রঁনন বহএ।
'ঘ্বি স্বত্ত ফিবি স্বত্ত
সাস্বজীকে রেঁগৈরাঁ ননদী জীকে ভৈযা'–
এহী স্থিতি দিস সংকেত কবৈত থছি। প্রস্তুত গীতমে মিননোকেংঠিত নাযিকাক মনোদশাক সূক্ষ্ম এবং স্বন্দব বর্ণন থছি। ও থপন ত্তননা নরংগক ফূনসঁ কবৈত থছি। জে পূর্ণতঃ প্রস্ফুটিত হোএরাঁসঁ পহিনে থধবতিযেমে তোড়ি নেন গেন হো। ঙা নাযিকাক থর্ধ রিকসিত বহরাঁক ছ্যাতক থিক। কিন্তু প্রস্ফুটৈনক উঁম্মাসঁ থরশ্য ও মাতনি থছি। জে 'নৌংগরাকে চ্নী চ্নী সংজিযা ওছগনী' সঁ স্পষ্ঠ থছি। এহি গীতমে থপ্রস্তুত এবং প্রস্তুত রিধানক থদ্ভুত নিযোজন ভেন ছৈক। এক রেঁব নাযিকা নেন, জে প্রস্তুত থছি, প্রস্তুত নরংগক ফূন থা' দোসব রেঁব থপ্রস্তুত মনক উঁন্নাস নেন প্রস্তুত নরংগক ফূনক

प्रयोग भेल अछि। बेली चमेली वा केओनाक प्रयोग मैथिली लोकगीतमे ठाम-ठाम भेटैत अछि। किन्तु औषधीय गुणसँ युक्त एवं मिथिलासँ भिन्न प्राकृतिक एवं भौगोलिक क्षेत्रमे स्वलभ लवंगक फूलक संग नायिकाक मनोदशाक वर्णन दुर्लभ अछि। एही लगनीक अगिला पाँतीमे अछि -

घर पछुअबराँमे बँसे एक मलहा,
मलहा रे जमुनामे फेंकू महजाल रे दगराँ।
तोहरो के देबौ मलहा दही-चूड़ा भोजन रे,
जमुनामे फेकू महजाल रे दगराँ।
एक जाल फेंकले मलहा, दुग जाल फेंकले,
तेसर जाल घोंघटा संए मावलए रे दगराँ।
एक जाल फेंकले मलहा दुग जाल फेंकले,
तेसर जाल धनीके लहबराँ रे दगराँ।

प्रकृषि संस्कृतिक नायिकाक प्रकृषि संस्कृतिक नायकक (घर पछुअबराँमे बँसे एक मलहा) प्रति आकर्षण सहज अछि। किन्तु नायिका द्वारा जमुनामे जाल फेंकबाँ लेल कहब कम महत्त्वपूर्ण नहि अछि। गंगा शान्त छथि तँ जमुना तीव्र प्रवाहिनी। एहि हेतु जमुनामे पार होएबाँ लेल अपेक्षाकृत बेसी साहस, धैर्य आ' परिश्रम चाही। स्पष्ट अछि जे नायिका तेसर बेर जाल फेंकला पर आकर्षित होगत अछि। अपन तुलना ओ जमुनासँ करैत अछि। एहि आकर्षणक नाटकीय अभिव्यक्ति प्रस्तुत लोकगीतमे भेल अछि। लोक गीतक विशेषता गीतक विशेषताके ँ मोटामोटी निम्ननिखित रूपमे विभाजित कएल जाए सकैत अछि -

1. सामूहिकता - लोकगीत सामूहिक रूपसँ गाओल जागत अछि। ओ

लगनी, बटगमनी हो वा मांगलिक अवसर पर गाओल जाइत गीत। एकर गायन क्षेत्र गायक/गायिका सँ श्रोताक ध्यान आकर्षित करैत अछि। ई लोकप्रियताक सेहो प्रमाण थिक।

2. सहभोगिता आ' व्यापकता - संग-संग भोगब भेल सहभोगिता। लोक गीतमे समाज वा सांस्कृतिक समूहक राग-विराग, विजय-पराजयक आदिक रागात्मक अभिव्यक्ति रहैत अछि।

3. परिस्थिति एवं मन:स्थितिक अनुरूप अनुकूलन - लोक गीत एक दिनमे नहि सहस्रा वर्ष धरि अनुभवक उपरान्त वर्तमान स्वरूपमे आएल अछि। जे युगक घात सहि नहि सकल छिटकैत गेल। लोकक नव-नव अनुभव जोड़ लागत गेलैक। लोक गीतक ई लोचकता ओकरा टैका आ' स्वस्वाद् बनौने रहैत अछि।

4. नृत्यक संग प्रगाढ़ एवं स्वदृढ़ सम्बन्ध - लोकगीतक नृत्यक संग प्रगाढ़ सम्बन्ध सामूहिक गायनक समय अकस्मात दर्शन भए जाइत अछि। वर्तमान परिवेश बदलैत अछि। लोकक आवश्यकता आ' रुचि बदलैत अछि। सम्बन्ध आ' सरोकार बदलैत अछि। एहिसँ सामाजिक जीवनमे परिवर्तन अबैत अछि। एहि परिवर्तनक प्रभाव लोकक जीवन-यापन पर पड़ैत छैक। उद्योगीकरण आ' शहरीकरणसँ श्रमक पलायन आरम्भ भेल। गाम-घर, खेत पथार पोखरि -झाँखरि, वन-पर्वतक स्थान पर लोकके ँ गोठ्न्नामे बहराक बाध्यता भए गेलैक। ओ भिन्न भाषा-भाषी एवं संस्कृतिक लोकक बीच जीबैत बहरा लेल विवश होइत रहल। पहिने देशहिक एक कोणसँ दोसर कोन लोक जाइत

ছন। খাৱঁ রিশ্বিক এক কোণসঁ দোসব কোণ ধবি উঁড়ি জাগত খছি। জাহিঠাম সভ কিছ খনচিহ্নাব বহৈত ছৈক। খপবিচিত বহৈত ছৈক। বাঁজাবরাঁদ খপন খকাদাকণ ক্ষহ বাঁরি সভ কিছ গীবি খপন বংগ পসাববাঁ নেন দুবত রেগসঁ চতুর্দিক পসবি বহন খছি। জ ঁ ত পীসরঁ রা ঢ়কী কৃষ্টরঁ খনারশ্যক ভএ গেনৈক খছি। তখন নগনীক কোন প্রযোজন বহি জাএত। পহিনহিসঁ রব কনিযাঁ 'হায! হেনো!' করৈত বহৈত ছখি, তখন ক্ষহরঁজ্জী রা কোরবক গীতক কী হোএতৈক? বাঁজাবমে বংগ–রিবংগক এীম খা' নোশিন উঁপনর্দ্ধ ছৈক, নানী মেথী কথী নেন পীসতীহ। গোদনা খারঁ গোদৌন নহি জাগত খছি। খোদপাবনি খাওত কতএ সঁ জে খরসবোচিত গীত দ্বাবা হাস–পবিহাস হোএত। টৈটুক হাহামে নহবিযা কতযসঁ খাওত, জকব তুননা পতি রিযোগক নহবিসঁ কএন জা সকৈছ। (হমবো নহবিযা গে স্বন্দবী সহনো নে জাগ ছউঁ বে জান! জান সৃগযা কে নহবিযা কোনা সহরেঁ বে জান! সৃগযা কে নহবিযা হে পিখরেঁ ঘড় ী বে দংগ ঘড়ি এ বে জান! জান তোহবো নহবিযা হো পিখরেঁ সগব বতিযা বে জান!)। নরজাতক রা নেনাক স্স্বাস্থ্য বক্ষা নেন রিভিন্ন প্রকাবক ঔধষি এরং সৃগর্ ি খাদিক নির্মাণ ভেন খছি। তখন পাচ খা' ওহি খরসব পব গরেঁ জাএ বাঁনা পাচ গীতক কোন প্রযোজন বহি জএতৈক। পসবৈত যান্ত্রিকতা, সাংস্কৃতিক পবিরেশসঁ দূব জীরন–যাপন, প্রদর্শন–প্রভার এরং বাঁজাবরাঁদ তথা সংচাব মাধ্যমক মাধ্যমে খহর্নিশি প্রহাবসঁ নোক সংস্কৃতি প্রভারিত এরং রিগ্নত ভএ বহন খছি। ওকব কতেকো রৈশিষ্ঠ্য নুপ্ত হোএরাঁক কনগী পব ছৈক। সংবক্ষণক উঁপায পাবম্পবিক জ্ঞানক স্রাত এরং মানর জাতিক

রিকাসক ভারামেক খভিলেখক সংবক্ষণ দিস রিশ্ব সম্প্রদায (যূনেস্কা)ক ধ্যান হানহিমে গেল খছি। পহিনে রিশ্ব সম্প্রদায গঁটা-পাথবহিকে সাঁস্কৃতিক সম্পদা মানি রিশ্বস্তব পব ওকব সংবক্ষণক হেতু নীতি-নির্ধাবণ কবৈত ছল। ওহি লেল স্বরিধা দৈত ছলৈক। কিন্তু ভূমন্ডলীকবণক চপেটমে রিশ্বক সম্পন্ন সাঁস্কৃতিক রৈরিধ্য পব বঁঢ়ল সংকট এরং কতেকো বাষ্ট্র তথা এরং নৃরস্মক; (ethnic group) সাঁস্কৃতিক পবিচিতিকে সংকটাপন্ন স্থিতিমে খন্বভর কএ যূনেস্কাক ধ্যান খস্পৃশ্য, খভৌতিক এরং নিবাকাব; (Intangible) সাঁস্কৃতিক সম্পদাক সংবক্ষণক মহত্ত্ব দিস গেলৈক খছি। খা' ওা রিশ্বাস বঁলরতী ভএ গেলৈক খছি জে খভৌতিক এরং নিবাকাব সাঁস্কৃতিক সম্পদা কোনহুঁ প্রকাবসঁ সাকাব ভৌতিক; (tangible) সাঁস্কৃতিক সম্পদাসঁ দ২রঁ নহি খছি। গহো ওহিনা সংবক্ষণীয খছি জেনা সাকাব ভৌতিক সম্পদা। এহি নিমিত্ত খাদ্রূত রৈঁসাবমে খভৌতিক এরং নিবাকাব সাঁস্কৃতিক সম্পদাকে পবিভাষিত কবৈত রিশ্বক সভ দেশসঁ সংবক্ষণ হেতু খারশ্যক উঁপায কববাঁক হেতু কহল গেল খছি। 3

যূনেস্কাক রৈরিধ্য সাঁস্কৃতিক সম্পদাক সার্বভৌম ঘোষণাক ; (UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity) খন্বসাব সাঁস্কৃতিক রিরিধতা মানরজাতিক সামূহিক সম্পদা থিক এরং বর্তমান তথা ভরিষ্যক সংততিক লাভক হেতু একবা স্বীকৃত খা' সম্পুষ্ঠ কএল জএবাঁক চাহী। সাঁস্কৃতিক সম্পদাক সংবক্ষণ হেতু যূনেস্কাক দ্বাবা দূ টা বাঁটক খন্বশংসা কএল গেল খছি-

क. चिन्हित करब॔ एवं
ख. संरक्षण।
क. चिन्हित करब॔ ;(Identification) निम्नलिखित मान्यता निर्देशनक आधार लोकगीत के ँ चिन्हित कएल जा सकैत अछि: –
पञ्च लोक गीतक सार्वत्रिक (ग्लोबल) उँपयोग हेतु सामान्य मान्यता निर्देश लोक गीतक एक व्यापक रजिस्टर तैयार करब॔, तथा लोकगीतक क्षेत्रीय वर्गीकरण
ख. लोकगीतक संरक्षण ;(Conservation of folklore) एक राष्ट्रीय अभिलेखागारक स्थापना करब॔ जतय लोकगीत नीक जकाँ संकलित रहए तथा जिज्ञासुके ँ उँपलब्ध भए सकए। एक केन्द्रीय अभिलेखागारक स्थापना करब॔ जे सेवा कार्यक हेतु काज करए।
* एक संग्रहालय स्थापित कएल जाए अथवा स्थापित संग्रहालयमे पारम्परिक एवं लोकप्रिय संस्कृति एवं कलाकृति प्रदर्शित रहए।
* पारम्परिक एवं लोकप्रिय संस्कृतिके ँ प्रस्तुतिमे प्राथमिकता देल जाए
तथा यथासम्भव ओही परिवेश/पृष्ठभूमिक जीवन–यापन, कौशल तकनीकी आदिक सृजन रहए।
* लोकगीतक संकलन एवं अभिलेखनके ँ स्वमेलित कएल जाए।
* संकलनकर्ता, अभिलेखकर्ता, एवं अन्य विशेषज्ञके ँ लोकगीतक भौतिकसँ विश्लेषणात्मक संरक्षण लेल प्रशिक्षित करब॔, तथा
* संकलित सांस्कृतिक सम्पदाक सुरक्षाक हेतु लोकगीतक प्रतिलिपि सांस्कृतिक सम्प्रदाय एवं क्षेत्रीय संस्थाके ँ

उँपनब्ध कवाएवँ जाहिसँ ओ सवँ सक्रिय वँनन बहथि ।
नृविज्ञानिक मत ঋছি जे मानवताक विकासक क्रममे
सर्वप्रथम समष्टि चेतना; (Tri bal
consci ousness) तद्पवान्त, हम-चेतना ;(we -
consci ousness) आ' 'अहं चेतना ; (I -
consci ousness) विकसित भेल । मानवक
विकासक वास्तविक यात्रा एतहिसँ प्रावम्भ होगत छैक ।
ओना हम के छी ? से बूझवाँ लेल कहि सकैत छी
जे एक प्राणी छी, मनुष्य छी, नेपाली छी, भावतीय छी,
उँचवस्थामे जनमल
छी, निम्नवस्थामे जनमल छी, आवक्षित वस्थामे छी,
अनावक्षित वस्थामे छी आदि । ক্ষদা, व्यष्टि चेतनाक
सोड़ समष्टि चेतनामे ततेक गहींव धवि छैक जे
चाहिओ के ँ समष्टि चेतनासँ विलग नहि भए सकैत
अछि आ' अपन पविचितिक अभिव्यक्ति वा प्रदर्शन समष्टि
चेतनामे एकाकाव भए कवैत অছি । विभिन्न सांस्कृतिक
अनुष्ठान, विद्यापति स्मृतिपर्व अथवा मिथिला महोत्सव आदि
आयोजित कएल जाएवँ व्यष्टि-चेतनाक
समष्टि चेतनामे एकाकाव होएवेँ थिक । एहिसँ स्पष्ट
अछि जे विकासक उँत्कर्षक पविचयक हेतु भूतमे जाएवँ
आवश्यक भए जागछ । विना भूतके ँ देखने, बूझने
आ' गमने वर्तमानमे ने प्रासंगिक बहि सकैत छी आ'
ने नीक भविष्यक कल्पना कए सकैत छी । लोक गीतमे
गएह समष्टि चेतना, हमव वाग-विवाग, उँल्लास, अवसाद
पवाजय आदि, गीतक माध्यमसँ अभिव्यंजित अछि । आ'
जखन वा जतए कतहु पावम्पविक भासक गीत, जाहिमे
हमव अतीकक समस्त अनुभूति अपन सन्दर्भ आ'

पवािरेशक संग सााकाव भेन वहैत थिछ, कानमे पड़ैत थिछ, हमव स्वसप्तु थामौय बागामेक तन्त्र थकस्मात झनझना उठैत थिछ। एही हेत्तु नोकगीतके संस्कृतिक सराधिक रॅनिष्ठ था' स्वबक्षित तत्त्व मानन गेन थिछ।
संस्कृतिक उपयोगिताक प्रसंग एक थमेविकन समाजशास्त्रीक मत4 सरथा समीचीन थिछ जे द्रुत सामाजिक रिकास एरं नरोन्मेष नेन सांस्कृतिक तत्त्वक रैरिध्य महत्त्वपूर्ण थिछ। थर्थात् जतेक सांस्कृतिक रैरिध्य एरं चेतना प्रखव, ततेक रिकासक गति द्रुततव होएत। मैथिन, सीमाक एहि पावक होथि रा ओहि पावक, थपेक्षित रिकासक थरसव नेन थरशे नानायित बहनाह छथि। एहना स्थितिमे द्रुत सामाजिक था' थार्थिक रिकासक नेन एक मात्र समाधान सांस्कृतिक चेतनाक जागृति एरं सरॅनता थिक। एहि थभियानमे मैथिनी नोकगीतक संवक्षण प्रयोजनीये नहि, थनिरार्य सेहो थिछ।

सन्दर्भ –
1. पवाशेव, कांचीनाथ 'किवण'
2. गीत दीनाभद्रीक ओ नेरॉवक,2010, सम्पादक डा.वमानन्द झा 'वमण', पृ.सं. 68

3."Convent i on f or t he saf eguar di ng of t he i nt angi bl e
cul t ur al heri t age" Art i cl e 2 : The 'i nt angi bl e cul t ur al heri age" means t he pr act i ces, r epr esent at i on,

expressions, knowledge, skill as well as the instruments, objects, artifacts and cultural space associated therewith – that communities, groups and in some cases, individual recognize as part of cultural heritage. At his intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history, and provides them with a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity. For the purpose of this Convention, consideration will be given solely to such intangible cultural heritage as in compitible with existing international human rights instruments, as well as with the requirement of mutual respect among communities, groups and individuals and sustainable develpoment. The " intangible cultural heritage" as

defined in paragraph 1 above, is manifested inter alia in the followed domains :
a) Oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage;
b) Performing arts.
4–ওগবৰ্ন – The large number of cultural elements, the greater number of inventions and faster the rate of social change.

নেপানমে মৈথিনী কথাক রিকাস ও প্ররৃত্তি

সাহিত্যকে ঁদেশীক খাধব পব রিভাজিত কএ রিশ্লেষিত কবরাঁক খনেক কাবণ খছি। পহিন খছি বাজনীতিক –সামাজিক–সাংস্কৃতিক পার্থক্য। ওা পার্থক্য নোকক রিচাবধবা এরং জীরন–মূন্যকে ঁপ্রভারিত কবৈত খছি। দেশীক বাজনীতিক স্থিতিসঁ নিরাসীক বহন–সহন এরং রিচাবধবা প্রভারিত হোগত খছি। নেখন–প্রকাশন প্রভারিত হোগত খছি। এহি নেন বাজনীতিক শাসন–

ब्यवस्थाक आधार पर भाषा विशेषक साहित्यिक प्रवृत्तिक विवेचनक प्रयोजन होइत छैक। दोसर कारण अछि राजनीतिक स्वायत्तताक प्रदर्शनक हेतु क्षेत्रीय आधार पर साहित्यक विकास आ' ओहिमे अभिव्यक्त प्रवृत्तिक अनुसन्धान सेहो उपयोगी होएत।
मैथिली भाषा, मैथिल संस्कृति आ' मैथिलीक साहित्यकार दू स्वतन्त्र सार्वभौम राष्ट्रक भौगोलिक सीमामे विरास करितह् भावात्मक रूपसँ ततेक सन्निकट छथि जे राजनीतिक पाया आत्मीय तरलताक प्रवाहकें छेकि राखबामे सर्वथा असमर्थ होइत रहल अछि। तथापि, जेना बिना आवि ध्रुवक प्रवाहित जल राशिकें चिन्हबा सेहो देशी अथवा भू-खण्डक नाम जोड़ि देल जाइत अछि, ओहिना दू देशक भौगानिक सीमामे रचल जाइत साहित्यक भौगोलिक नामकरण स्वीकार कएल जाएब अप्रीतिकर नहि कहल जाएत। प्रायः एहनहि मानसिकताक कारणें 'नेपालीय मैथिली साहित्य' नामकरण भेल होएत। ओ ओहिना स्वीकार कएल जाए सकैत अछि जेना अमेरिकन अंग्रेजी, भारतीय अंग्रेजी आदि। परञ्च, ओ धरि निर्विवाद जे एहि नामकरणमे साहित्यिकसँ बेसी पृथक व्यक्तित्व-स्थापनाक मानसिकता प्रतिध्वनि अछि।
'नेपालीय मैथिली' एक नवजात नामकरण थिक। पहिने नेपालमे रचित मैथिली नाटक, मैथिली कथा आदि लिखाइत छल। आब किछु गोटे 'नेपालीय मैथिली नाटक, नेपालीय मैथिली कविता, नेपालीय मैथिली कथा आदि लिखैत छथि। धूमकेतु1 सांस्कृतिक शृङ्खता, अशृङ्खताक आधार पर मैथिली भाषी क्षेत्रा तथा भाषा-

साहित्यके ँ दू खण्डमे बाँटैत अछि ;नेपालक मैथिली स्वतन्त्रा रूपसँ विकसित भऽ रहल अछिµभेटैकर्ता डा. रेवती रमण लाल। ओ थिक योगनालक मिथिला ;भारतीय क्षेत्रा आ' शस्त्रु मिथिला ;नेपालक क्षेत्र। 'योगनालक' शब्द सांस्कृतिक–धर्मिक अशस्त्रुताक बोध् करबैत अछि। ओ ऐतिहासिक घटनाक ओहि अवस्थाके ँ स्पर्श करैत अछि जखन विजातीय धर्मक प्रति अस्पृश्यताक भाव घनीभूत रहैत छल। एहि हेतु ध्ूमकेतुक ओ विभाजन सांस्कृतिक, धर्मिक आधर पर सह होगतह्, अतीत गानक द्वारा उद्बोधित करबाक अभिप्रायसँ विशेष प्रयोजन–सिस्त्रु नहि करैत अछि। ओतिहासक जाहि कालखण्डमे योगनाल मिथिला सन विभाजन भेल होएत, तकर आब आधार नेपालह्मे नहि रहलैक। तथापि एहन विभाजन वा नामकरण मात्रा धर्मिक मान्यताक आधर पर श्रेष्ठता स्थापन कए अपन परिचित लेल भऽ सकैत अछि। प्रायः एही परिचय स्थापना लेल वामभरोस कापड़ि 'भ्रमर' प्रश्न ठाढ़ कएलनि2 'की नेपालक मैथिली साहित्यमे पायापारक कथा लिखाएत अछि ? ' ओ एहन बात ओहि प्रकारक व्यक्ति द्वारा बाजल जाएब मानल अछि जकरा नेपालक मैथिली साहित्यक सम्बन्धमे किछुओ ज्ञान नहि छैक एवं एखनो धरि ओहन लोक परान्मुखी चरित्राक अछि। ओ ने किछु पढ़ने अछि आ' ने किछु ने देखने अछि।

'पायापार' शब्दक प्रयोग अनचोखमे नहि भेल अछि। आ' ने संकेतक प्रति कोनो भ्रम उपेन्न करैत अछि। एहि सम्बन्धमे अल्पतह् शंकाक समाधान गामघर3 मे प्रकाशित निम्न समाचारसँ निर्मूल भऽ जाएत अछि। समाचार अछि –'बैसारमे एक दू प्राध्यापक लोकनि

नेपालीय मैथिली साहित्यक अपन मूल ज्ञानक परिचय दैत भारतीयक तीन-चारि दशक पूर्वक लेखक सभक प्रवले रचना सभकेँ पेहर-पेहर पाठ्यक्रममे राखबाक षड्यन्त्रामे संलग्न रहलाह अछि। मानसिक स्तरसँ सेहो सीमापारक लेखकवृन्दसँ अपन स्वार्थवशे लगाबक काज कए रहल छैक।'

एहिना प्रा. राजेन्द्र विमल4 अपन लेख 'नेपालक आधुनिक मैथिली कथा साहित्य' मे 'प्रवासि' आ' क्षेत्रीयताक चर्चा कएने छथि। ओ मानैत छथि जे भारत धरि क्षेत्रीयताक डाबि तोड़ि केँ मैथिली साहित्य आनठामसँ आनि एहि माटिमे रोपल रहत ता' धरि नेपालमे मैथिलीक पूर्ण विकास असम्भव। मैथिलीक विकास लेल मैथिलीकेँ प्रवासिक गाछ जकाँ एहिठाम माटि-पानिमे जनमि, बढ़ि, खाँटी नेपालीय सौरभक प्रसार करए पड़तैक।

एहिसँ पूर्व प्रकाशित अपन एक लेख ;नेपालमे मैथिली- प्रा. विमल5 ओ स्थापित कएने छथि जे 2007 सालक बाद नेपालमे दू टा 'स्कूल' द्वारा मैथिली साहित्यक विकास भेल। पहिल थिक शिल्प एवं भावबोधक दृष्टिसँ 'आधुनिक स्कूल', जकरा 'डा. धीरेन्द्रक स्कूल' कहल जाइत अछि। एहि दूनू 'स्कूलक' प्रधानक कार्य-क्षेत्रा, भाव-क्षेत्रा, अनुराग-क्षेत्रा आ' जँ एक शब्दमे कही, सक्रियताक समस्त क्षेत्रा नेपालहि रहल अछि। साहित्यिक प्रवासिक अंकुरण हेतु अनुकूल भावभूमिक सृजनकर्ता तथा हुनक कृतिकेँ क्षेत्रीयताक संज्ञासँ अभिहित करब, हमरा जनैत नेपालक राजतन्त्रीय युगक मानसिकता थिक।

'পাযা পাবক কথা' ঋথরা 'গ্ববাঁস'ক ঋাশয নেপানমে নিখন জাগত মৈথিনী কথা পব রিদেশী সাহিত্য ;ভাবতীযক প্রভারসঁ ঋছি। ঋথরা ওহি ঢংগক কথাসঁ ঋছি, জাহিমে নেপানী জন–জীরনক ঋন্বগংজ নহি ঋছি। একবহ্ সম্ভারনা ঋছি জে নেপানমে মৈথিনী সাহিত্যক দ্রুত গতিসঁ ভএ বহন রিকাসসঁ ঋাতংকিত কিছু নোকক ঞা চএ্রচানি বহন হো।

হ্মদা, একটা মহত্বপূর্ণ প্রশ্ন ঞা ঋছি, কী কোনো ভাষা–সাহিত্যক রিকাসকে ँ 'পাযা' মে ৰান্হি বাখন জা সকৈত ঋছি ? কী কানিদাস, রিদ্যাপতি, শেক্সপীযব, গোর্কী, চেখৰ, ভান্বভঞ্জক সাহিত্যকে ँ হ্নক দেশক শাসক ঋপন সীমাসঁ ৰাহব জএৰাসঁ বোকি সকনাহ ঋছি ? জাহি জমানামে ঋারাগমনক পূর্ণ ঋস্বরিধা ছনৈক, মাত্রা দ্রুম ছনৈক, ও মহান সাহিত্য সভ নোক ধবি পহুঁচি গেনৈক। ঋাৰ তঁ সহজহিঁ উন্মুক্ত ঋাকাশক নীচা সভ কেও ঋারি গেন ঋছি। রাস্তরিকতা তঁ ঞা ঋছি জে এক দেশক বাজনীতিক সীমামে জনমন দার্শনিক, সমাজশাস্ত্রী ঋা' মানরশাস্ত্রী দ্বাবা কএন গেন সত্যক প্রত্যক্ষীকবণ রিশ্বচেতনাকে ँ প্রভারিত কবৈত ঋাএন ঋছি। এক হ্রত্রিম উঁপগ্রহক ক্ষমতাক সমক্ষ জেনা দেশ–দেশক ভৌগোনিক সীমা পোতা জাগত ঋছি, ওহিনা রিশ্বক এক কোণক মানরতারাদী দৃষ্ঠি, মানর স্বান্তত্রয ঋা' মানরাধিকাবক চেতনাকে ँ সহস্রা চীনক দেৱান ছেকি বখৰামে ঋসমর্থ ভএ জাগত ঋছি।

ঋাজ্ক নোকক পহিন চিন্তা উঁপভোক্তা ঋা' উঁপযোগিতা পব বহৈত ছৈক। এহি সংস্কৃতিক রিশেষতা থিক প্রদর্শন–প্রভার ;ক্মউঁরদেজতংজপরদ মিঁ মৰজ। রিকাস ঋা' রিস্তাবক সম্প্রতি ঞা প্রহ্মখ ঘটক থিক। ঞা প্রদর্শন

প্রভার নোকক জীরন প্রণানীকে ँ প্রভারিত করৈত দেশক খর্থতন্ত্রাকে ँ প্রভারিত কএ দৈত খছি। ওা তঁ এক স্থূন উঁদাহরণ ভেন। সাহিত্যকারক চেতনাক এঁটৌনা উঁত্বন্ত সংরেদনশীন খা' রধব্ ্ি ক্রু্‌ হোগত খছি। স্বদূব প্রান্তত্‌ক পীড়ি ত মানরক খার্তনাদ খকানি উঁদ্ধনিত ভএ উঁঠৈত খছি। বংগ-ভেদ নীতিক খাধব পব খঁটকেন শাসকক রঁজ্ব কপাটমে ছটপটোগত নোককে ँ ও দেখি নৈত খছি। ওহি র্যক্তিক হ্মক্তিক খাকাংক্ষা খা' সংঘর্ষক গতিকে ँ তীব্রতা প্রদান কবরাঁক হেত্ত শঙ্খ-সঙ্খন করৈত খছি। খর্থাত্‌ জ্ঞানক ক্ষেত্রা, সংরেদনাক ক্ষেত্রা, সহান্বভূতিক ক্ষেত্রা, রৈচাবিক মংথনক ক্ষেত্রা, কোনো সীমা নহি মানৈত খছি। ক্ষেত্রা-রিশেষক নোকক স্বখময জীরনক কামনা, শোষণ খা' খত্যাচাবসঁ হ্মক্তিক উঁকেণ্ঠা, রর্ণভেদ জাতিভেদ খাদিক খাধব পব রিভাজন ও খত্যাচাবক রিবোধ, খভির্যক্তিক স্বতন্ত্রাতা পব প্রতিরঁন্ধ, প্রজাতন্ত্রীয মূন্যক গনা টৌপরাঁক প্রশাসনিক ষড্যন্ত্রা খাদিক রিবোধ্ম উঁঠৈত ধহকে ँ কোনো 'পাযা' খাজ্‌ক যুগমে রেঁসী কানধবি খরকুদ্ধ কএ নহি বাখি সকৈত খছি। মানরতা পব হোগত খত্যাচাবক ঘটনাক প্রভারকে ँ যদি এক দেশক শাসক তহিখা সকৈত ছন তঁ দক্ষিণ খফ্রিকাক বংগভেদী গোবা সবকাবক রিকুদ্ধ রিশ্ব জনমত একমত নহি হোগত। এহি হেত্ত খভির্যক্তিক মাধ্যম ভনহি ভিন্ন-ভিন্ন বহৌক, সাহিত্যক খভিপ্রেতকে ँ দেশক পাযাক ভীতব পকড়ি বাখরঁ সাহিত্যকে ँ মানর-হ্মক্তিক সক্ষম মাধ্যম রঁনরাঁসঁ বোকরঁ হোএত। একব তাপের্য গহো নহি জে ভাষা-ভাষাক সাহিত্যমে কোনো খন্তব নহি বহৈক। একার্ণর ভএ

জাগক। দেশ, কাল আ' পাত্রাক মহত্ত্ব সমাপ্ত ভএ জাগক। এহি সভক মহত্ত্ব স্থানীয অথবা ক্ষেত্রীয বিশেষতাকেঁ বুঝবা লেল সভ দিন মহত্ত্বপূর্ণ বহত। ক্ষেত্র বিশেষক লোকক জীবন-দৃষ্টি ও হৃদযক ধ্কধ্কীকেঁ অকানবা লেল আবশ্যকে নহি, অনিবার্য সেহো অছি।

বচনাকাব অপন ব্যক্তিত্ব তথা বচনাগত বৈশিষ্ট্যক আধব পব বিভিন্ন ভাষা সাহিত্যক বীচ অপন পবিচয স্থাপিত কবৈত অছি। বচনাকাবক সংবেদনশীল ব্যক্তিত্ব পব সবসঁ বেসী প্রভাব পড়ৈত ছৈক, ওকব পবিবেশক। পবিবেশক ঘটক থিক দেশক বাজনীতিক, সামাজিক, আর্থিক আদি স্থিতি। ওহিসঁ লোককেঁ ভেটৈত সুবিধ-অসুবিধা এবং জনতাক আশা-আকাংক্ষাক প্রতি প্রশাসকীয দৃষ্টি। প্রশাসন অপন মনমোহিনী আঁখি আ' হাথমে দানবীয দণ্ডক আধব পব চাহৈত অছি বচনাকাবকেঁ অপন অনুকূল বনাকেঁ বাখব। সে এহি হেতু জে প্রশাসনকেঁ সবসঁ বেসী খতবা সংবেদনশীল আ' নির্ভীক বচনাকাবে সঁ বহৈত ছৈক। এহনহি প্রতিকূল স্থিতিমে বচনাকাবক বচনামেক দাযিত্বক বাস্তবিক পবিচয তকোন বা কালান্তবমে হোগত অছি। কী ও ব্যবস্থাক মোহিনী মন্ত্র আ' দানবীয দণ্ডসঁ ভযাকিত ভএ স্ববমে স্বব মিলবৈত প্রশাসনক জনসম্পর্ক বিভাগক প্রবঞ্জা বনি প্রত্যক্ষ-অপ্রত্যক্ষ সুবিধা ভোগৈত অছি অথবা দীন-দুখী, অভাবগ্রসত, পীড়িত আ' স্বাধীনতাকামী জনতাক হৃদযক ধ্কধকীকেঁ অকানৈত এক জাগ্রত প্রতিপক্ষীক রূপমে অপনাকেঁ ঠাঢ় কবৈত অছি।

নেপালমে লিখাগত মৈথিলী কথাক শিল্প-বিধনক প্রসংগ বামভবোস কাপড়ি 'ভ্রমব'6 লিখল অছি জে নেপালক

মৌথিনী কথাকে ঁ খান কোনো ঠামক কথাকাবক মধ্য রেঁছপ ৰূপে ঁ চিহ্নন জা সকৈছ, বূঁঝন জা সকৈছ, একব স্থানীয রিম্বঁ প্রযোগ, দৃশ্য–যোজনা খা' ভাষাক প্রযোগক কাবণে ঁ। খনেকো কথামে নেপানী শৰ্দ্ধক স্বন্দব প্রযোগ নেপানীয মৌথিনী বচনাক মহত্ত্বপূর্ণ রিশেষতা কহন জা সকৈছ। পবিরেশজন্য চিত্রাণ নেপানীযতাক স্পষ্ঠ ছাপ ছোড়ৈত বূঁঝি পড়ত।' এহি কথনক খনুসাব, জেনা নেপানী ঠৈপীসঁ নেপানী সংস্কৃতিক রোঁধ্ হোগছ, ওহিনা কথামে নেপানী শৰ্দ্ধ খা' নেপানক স্থন সভক নামসঁ নেপানমে নিখাএন মৌথিনী কথাক পবিচয ভএ জাএত। পবংচ, একটা প্রশ্ন উঠৈত খছি। নেপানীপনাক রাস্তরিক পবিচয রাঁহ্য খারবণ থিক খা কি ওহি ভূ–ভাগক নিরাসীক খাভ্যান্তবিক গুণধর্ম। জনকপ্বব খংচন, রিবাটৈনগব খংচন খথরা কাঠমাড়ূক মধ্যম প্রকাশিমে ধন–ক্ষরৈবক বংগবভস ও জীরন দৃষ্ঠিমে নেপানীপনা তাকন জাএ কি জনপদ রিশেষক খাশা–নিবাশা, হর্ষ–রিষাদ, ভূখ–পিযাস, শোষণ–প্রতাড়ন, প্রশাসনিক ভ্রষ্ঠাচাব, সাংস্কৃতিক খরমূন্যন তথা বাজনীতিক দার–পেঁচকে ঁ চুপচাপ সহি নের্ব নেপানীপনা থিক। খা কি ওকব রীচসঁ জন্ম নৈত সংঘর্ষমযী চেতনা, ধৈর্য, সাহস খা' জীরনক রিশ্বত্তি এরং রিডম্বনাকে ঁ সহৈত মানরক খস্ত্বিথোনক প্রতি খপন খাস্থাকে ঁ খক্ষুণ্ণ বখরাঁক চিন্তা নেপানীপনা থিক। নিশ্চিত ৰূপে রিরেচনীয রিষয থিক।

'নেপানীয মৌথিনী' নামকবণ হো, নেপানীপনা হো, খথরা গুবাঁসিক চর্চা μ ওা সভ থিক স্বতন্ত্রা খস্তিত্বক স্থাপনাক প্রযাস। দেশীক সাহিত্যকাব খা' জনতাক মনমে রঁঢ়ৈত

খামে–রিশ্বাসকে ঁ ওা নামকবণ প্রকাশিত কবৈত খছি। খামেরিশ্বাসসঁ খামেনির্ভবতা দিস নেপানী জন–জীরনক রঁঢ়া বহন ডেগক প্রতিধ্বনি এহিমে গুঁজিত খছি। পবঁচ, এহো ধ্যান বখবাঁক থিক জে বাজনীতিক দার–পেঁচ তাকোনিক নাভক সদিখন খপেক্ষা বখৈত খছি। দূ দেশীক রীচ চন খরৈঁত সাংস্কৃতিক সমন্বয এরং ভাবামেক একতাক ন্বহন্বহান গাড়কে ঁ ছকবরাঁ দৈত খছি। এহি হেত্তু এক ভাষাক দূ দেশীক সীমামে বহৈত সাহিত্কাবক দাযিত্ব কতেকো গুণা রঁঢ়া জাগত খছি। ঠীকে খারঁ ডা. রিমন মিথিনাক সংস্কৃতিমে সহ–খস্তিত্বক চেতনাক মহত্ত্ব প্রতিপাদন কএন খছি। 7

ওা ঐতিহাসিক সত্ থিক জে নেপান সন্ 1950 ওা. ;2007 সান মে খপন নিকষ্টতম দক্ষিণী পড় াসী দেশীক সহযোগে বাণাশাহীক ৫্রুবপাশাসঁ মুক্তি পওনক তথা বাজতন্ত্রীয ব্যরস্থাক খন্তস্মতহি প্রজাতন্ত্রীয মূন্য খা' সিদ্ধান্তক খনুসাব শীসন–ব্যরস্থা স্থাপিত ভেনৈক। বাজনীতিক, সামাজিক, খার্থিক খাদি ক্ষেত্রামে নর বিহানক সূর্য কবিখা মেঘকে ঁ হফাড় খারঁএ নাগন। রিশ্ব সংস্থামে নেপান এক স্বতন্ত্রা বাষ্ট্রক রূপমে মান্যতা পওনক। কতেকো দেশীক সংগে দৌত্ সম্বন্ধ স্থাপিত ভেনৈক। বাষ্ট্র সমূহক রীচ প্রতিষ্ঠা রঁঢ়নৈক। দূনূ দেশীক রীচ ভেন '2007 সানক মৈত্রী সংধ' ক খনুসাব নেপানক প্রজাকে ঁ ভাবতমে ভাবতহিক নাগবিক জকাঁ জীরিকা প্রাপ্ত কবরাঁক স্বরিধা ভেষ্টনৈক। কিন্তু প্রজাতন্ত্রীয মূন্য খা' পবম্পবাক জড় ধ্রতীমে নীক জকাঁ জমরাঁসঁ পূরহি 2017 সানমে এক শাহীঘোষণা দ্বাবা জড় পকড় ৈত নোকতন্ত্রাক গাড়কে ঁ একহি

ছঠকামে উঁখাড়ি দেন গেনৈক। পঁচাযত ভঁগ ভেন। প্রধনমন্ত্রী বঁন্দী ভেনাহ। নেপানী প্রজা খভিব্যক্তিক স্বতন্ত্রাতা খা' খধিকাবক ক্ষেধবি পহুঁচৈত-পহুঁচৈত, ওহিসঁ বঁচিত ভএ গেন। থোপন গেন দনবিহীন পঁচাযতী ব্যরস্থা জাহিমে প্রজাক খধিকাব খত্যন্ত সীমিত ভএ গেনৈক। সামান্য নোকক স্থিতি দিন প্রতিদিন দযনীয হোগত বহন। নিশ্চিত প্রকাবক নোকোপকাবী শাসন-ব্যরস্থা নেন সিহাগত নেপানী প্রজাক বীচ সংঘর্ষক চিনগী কহিও-কহিও ধধকৈত বহন। এহিসঁ সংবিধনমে সংশোধনক প্রযোজন হোগত বহনৈক। এহি ক্রমমে 2038 সানমে বাঁনিগ মতাধিকাবক খাধব পব দনবিহীন পঁচাযত নেন পহিন খামনির্বাচন ভেন। নেপানক প্রজাকেঁ প্রজাতন্ত্রীয মূন্য এবং মতাধিকাবক নাভক খন্প বসাস্বভূতিক খবসব ভেটৈনৈক। এহি সঁ নেপানক নব যুবক বক্ম শাসন-ব্যরস্থামে ব্যাপক স্তুব পব খধিকাবক প্রাপ্তিক প্রতি মানসিক ৰূপেঁ উদ্বেনিত ভএ উঠন। ব্যাপক সংঘর্ষক নেন মোন বঁনবৈত গেন জকব কতেকো বর্ষক সংঘর্ষক বাঁদ পবিণাম হানহিমে সমক্ষ খাএন খছি।

বাণাশাহীক সমাপ্তি পব খাধুনিক শিক্ষা প্রচাব-প্রসাব দিস ধ্যান দেন গেন ছৈক। স্কূন-কানেজ খূজন। ত্রিভুবন বিশ্ববিদ্যানযক স্থাপনা ভেন। 'কোনম্বো যোজনা', 'গংড্ডিযা এড মীশন, খা 'গড্ডিযা কো খাপবেশন মীশন'ক খন্তস্খাত ভাবতসঁ বিভিন্ন বিষযক বিশেষজ্ঞ, খভিযন্তা এবং প্রাধ্যাপক শিক্ষাকেঁ খাধুনিক স্তব ধবি খনবাঁক হেতু নেপান পঠাওন গেনাহ। এহিসঁ কতেকো বিষযক উচ্চ শিক্ষা নেন ভাবত পব নির্ভবতা ক্রমশঃ

कमय लागल। शिक्षाक विकासक संग शिक्षित नवयुवकक संख्या सेहो बढ़ैत गेल। जीविकार्थीक संख्या बढ़ल। श्रेमक पलायन शुरू भेल। ई पलायन एक दिशाह नहि छल।
नेपालमे वाजमात्मक निर्माण भेला पव पर्यटकक संख्या बढ़ल। विश्वक कतेको देशक संग दौत्य सम्बन्ध भेला पव विभिन्न सभ्यता आ' संस्कृतिक बहविया लोकक अबैब-जात क्रमशः बढ़ैत गेल। पर्यटन एक लाभकावी उद्योगक रूपमे विकसित भए गेलैक। संगहि पाश्चात्य जगतक बहल-सहल आहाव-विहावक अनुकवण सेहो होअए लागल। औद्योगिक रूपे समृद्ध देश तथा केन्द्रक प्रति नेपालक आकर्षण बढ़ल। एहि आकर्षणक कावणे सामाजिक जीवनमे युग-युगसँ व्याप्त अपनत्व आ' निश्छलताक स्थान पव असामाजिकता बढ़य लागल। लोकमे अर्थाकांक्षा बढ़ल। आनक नजविमे अपन ओहदाके उहपव उठल देखेबाक आकांक्षासँ सामाजिकता कमैत गेल। सत्ताक केन्द्रीकवण छले, ओहि केन्द्रक प्रभामंडलक हाथमे सम्पत्ति आ' स्वत्व-स्वरिधक सभ साधन सम्पुटित होगत बहल।
नेपालमे विभिन्न प्रजातिक लोक निवास कवैत अछि तथा सम्पूर्ण देश दू प्रकावक भौगोलिक क्षेत्रामे विभाजित अछि। विभिन्नतामे एकता स्थापित कवबाक प्रयासक बदलामे एहि प्रजातीय आ' भौगोलिक विविधताके विभेदक प्रचावित कए, पावस्पविक विद्वेषक स्थितिके बला के बाखब प्रशासन-तन्त्रा अपना लेल लाभप्रद बूझलक। एहि सभसँ सामाजिकताक गति अधोमुख भए गेल। सामाजिक मूल्यक विघटनक प्रक्रिया

तीव्र भऽ गेल। प्रजातन्त्रीय शासन-व्यवस्थाक लाभसँ परिचित नेपालक जनता अपन देशक शासन-व्यवस्थामे अपना केँ सहभागी अनुभव नहि कएलक। अपनहि घरमे अपनाकेँ असहाय पओलक। अपन अधिकारकेँ अत्यन्त सीमित भेल देखलक। ओहि पर अभिव्यक्तिक स्वतन्त्रता पर प्रतिबन्ध, लेखन-भाषण पर प्रतिबन्ध, उठब-बैसब पर प्रतिबन्ध, अर्थात् सभ प्रकारक प्रतिबन्धित क्षेत्रमे राखल पीजरामे बन्द नेपालक जनमानस भोर-साँझ 'राम नाम' रटैत रहल। तिनकोराक नाल-नाल फड़ देखि कौखन-कौखन पाँखि फड़फड़बैत रहल।

नेपालमे मैथिली साहित्यक सर्जनाक सुदीर्घ परम्पराक अछैतो राणाशाहीक शासन-कालमे राजनीतिक उठा-पटैक साहित्यिक सर्जनाक स्रोतकेँ सोंखि लेने छल। लोकक ध्यान साहित्य आ' कला पर कम रहलैक। तदा, ओहि व्यवस्थाक समाप्ति पर साहित्य, संस्कृति आ' कलाक विकासक दिस लोकक ध्यान गेल। जागरण आएल। जागरणक राजनीतिक कारण छल। राणाशाहीक समाप्ति पर, सम्भावित खतरासँ 'हनुमानढ़ोका'क सुरक्षा लेल भारतीय सेनाकेँ रखबाक आन्तरिक व्यवस्था छलैक जे असुरक्षामेक स्थितिक समाप्ति पर एक स्वतन्त्र राष्ट्रक आमेसम्मान लेल अखरऽ बाला छल। आर्थिक आ' विकासामेक योजनामे मददतिक लेल बनल 'इण्डिया एड मिशन'क 'इण्डिया को-आपरेशन मिशन'क रूपमे नामान्तर ओही पृष्ठभूमिमे भेल छलैक।

क्रान्तिक समय नेपालमे भारतीय नेताक प्रभाव छल। एहि संग हिन्दीक प्रभाव सेहो बढ़ल। ई प्रभाव बादमे

नेपाली भाषा आ' साहित्यके ँ आछन्न कएने जागत छल। स्थानीय भाषा आ' साहित्यक विकास प्रभावित भेल। 8 । ओ सूनफाक टौस जकाँ पीड़ ादायक छल। एही अवधिमे नेपालक राजनीति पर देशक उत्तरी भाग पावक ;चीनक प्रभाव स्थापन गेल। उत्तरी भाग पावक ;चीनक प्रभाव तथा दक्षिणी भाग पावक ;भारतक प्रभावके ँ कम करबाँ लेल निर्दलीय पंचायती व्यवस्थामे 'एक राष्ट्र एक भाषा'क सिद्धान्तक आधार पर नेपालीके ँ राष्ट्रभाषाक रूपमे विकास करबाँक निर्णय लेल गेल। हिन्दीक प्रभाव ओ प्रचारके ँ कम करबाँक लेल स्थानीय भाषाक विकास पर ध्यान देब नेपाली शासन-तन्त्रक राजीनतिक विवशता भए गेलैक। राष्ट्रीय जनगणनामे मैथिली भाषी दोसर स्थान पर छलाह, ते ँ मैथिलीक विकास आ' पठन-पाठनक बाँटे अनायास खूजि गेल। राजकीय स्वदृष्टिसँ मैथिली संस्थाक संघटन आ' पत्र-पत्रिकाक प्रकाशन लेल मैथिली-भाषी प्रेरित भेलाह। हमरा जनैत 'नेपालीय मैथिली'क प्रयोग ओही जागरणक परिचायक थिक।

मैथिली पत्रा पत्रिकाक प्रकाशन भारतसँ हो अथरा नेपालसँ ग्रहण लगैत रहलैक अछि। तथापि जखन-जखन अपन भाषा-साहित्यक प्रति सचेत रहल आएल अछि, अपन जीवन्तताके ँ स्थापित करबाँ लेल पत्रा-पत्रिकाक प्रकाशन कएल अछि। एहि सक्रियताक पहिल उदाहरण थिक 'नव-जागरण' ;1957 ई.। ओकर बाँद 'फूलपात', ;1970 'इजोत' ;1972, 'मैथिली' ;1972, 'अर्चना' ;1974, 'सनेस' ;1984, 'राणी' ;1984, 'हिलकोर' ;1986 आदि प्रकाशित भेल। एहि पत्रिकाक माध्यमे नव-नव हस्ताक्षर समक्ष अबैत गेलाह।

এহি পত্রিকা সভমে 'অর্চনা'ক প্ররেশাংকমে প্রকাশনক উদ্দেশ্যকে ँ স্পষ্ঠ করৈত লিখল অছি– 'একব ;অর্চনাক প্রমুখ উদ্দেশ্য স্বস্থ সাহিত্যকে ँ জন–সমক্ষ পহুঁচাএব বহতৈক।' জেনা 'মিথিলা মিহিব'ক মাধ্যমসঁ মৈথিলী সাহিত্যকাবক কতেকো পীঢ়ী সমক্ষ আএল তথা অপন উৎকৃষ্ঠ বচনাসঁ মৈথিলী সাহিত্যক শ্রীবৃদ্ধি কএল অছি, ওহিনা নেপালমে মৈথিলী সাহিত্যক সর্জনামেক সক্রিযতাকে ँ 'অর্চনা' প্রষ্ঠ কএলক অছি। কিন্তু 'গামঘবক' প্রকাশন ধবি বাজতন্ত্রীয ব্যরস্থা নেপালক জন–জীরনকে ँ সংত্রাস্ত কএ দেলক। 'অর্চনা'ক প্রকাশনক উদ্দেশ্য জতয সাহিত্যিক ছল, 'গামঘবক' ধবি অবৈত–অবৈত ওহী সম্পাদকক পত্রিকা প্রকাশনক উদ্দেশ্য সাহিত্যিক পাযাকে ँ পব কএ বাজনীতিক ক্ষেত্রামে প্ররেশ কএ জাগত অছি। 'গামঘব'ক প্রকাশনক উদ্দেশ্য ভএ জাগছμ'বাষ্ট্র, বাজমুকুট এরং ব্যরস্থাক প্রতি রফাদাব বহব।' বাষ্ট্র আ' বাজমুকুটক প্রতি কোনো পত্রিকাক রফাদাবী কবব তঁ বুঝবামে আবি সকৈত অছি, মুদা ব্যরস্থাক প্রতি রফাদাবীক নিরাহিক শপথ নেব বচনাকাবকে ँ স্বরিধাভোগী রস্তুক পক্ষধ্রক পাঁতীমে ঠাঢ় কএ দৈত অছি।

সন্ 1947 ঈ. অথরা 2007 সানক কিছু এম্হব–ওম্হব জনমন মৈথিলীক কথাকাব নে তঁ পবতন্ত্রাতাক পীড়া ভোগনে ছথি আ নে স্বাধীনতা নেল আমোসস্থা করৈত বাষ্ট্রভক্তক রিহুঁসরেঁ দেখনে ছথি। ও নে তঁ বাণাশাহীক ক্রূব শাসন–তন্ত্রামে পীসাএল অছি আ' নে প্রজাতন্ত্রীয অধিকাবক প্রাপ্তিক নেল ভেল উথল–পুথলক ধুক–ধুকী স্বনলে অছি। কিন্তু, গত শতাব্দীক আঠম দশক ধবি

খরৈত-খরৈত দেশ-রিদেশক স্থিতি র্‌ঝরাঁক রৌধ্‌ খরশ্য ভএ গেন ছনৈক। খপন পূর্র পীঢ় ীক সংঘর্ষ-গাথা খা' নাগক খন্বপাতমে খাশা-খাকাংক্ষাক পূর্তিক সমীক্ষাক রিরেক খরশ্য খর্জিত কএ নেনং ছন। বাজনীতিক এরং প্রশাসনিক ভ্রষ্ঠ্যাচাব তথা সমাজক কিছু র্যক্তিক হাথমে সত্তা খা' সম্পত্তিক কেন্দ্রীকবণসঁ রঁঢ় ৈত খভার, ভূখ, বোগ-শোক, খা' মহগীসঁ ত্রাস্ত জনসাধবণক স্থিতিকে ঁ র্রূময নাগন। এহি প্রকাবে ঁ কোনো র্যরস্থাক রিবোধ্ম উঁধ্বা উঁঠেরাঁ নেন জাহি-জাহি পবিস্থিতিক প্রযোজন হোগত খছি, ওহিমে সঁ খধিকাংশি নেপানক সমাজমে রিদ্যমান ছন। নরঘরক রক্সমে খপন খন্বভূতিকে ঁ স্বব দেরাঁক খাত্তবতা সেহো ছনৈক। যদ্যপি, খভিরর্যক্তিক স্বতন্ত্রাতা পব প্রতিরঁহ্ব এরং তদন্বরূপ বাজনীতিক চেতনাক খভারসঁ, বাজ্যাদেশ কতরাঁ জনরিবোধ্‌ ী হো, উঁন্নংঘনক সাহস কমনে বহন। কহি সকৈত দী, কোপভাজন রঁনি যাতনা পএরাঁক সাহস নর ঘরক রক্স নহি জুটৌ সকন ছন। এহি প্রকাবক প্রতিরঁন্ধক স্থিতিমে বচনামেক খন্বভূতিক খভির্যক্তি দূ টৌ রাঁটৈ ধ্এ নৈত খছি - নোক রিবোধ্‌ ী শাসনাদেশক রিবোধ্ম প্রতীকামেক শৈনী খপননাএ নোককে ঁ প্রেবিত কবরঁ তথা খপন কাবযিত্রী প্রতিভাকে ঁ সর্রথা নিবাপদ ক্ষেত্রা দিস মোড়ি দেরঁ।

ভাবতমে খাপাত কানক সময জখন খভির্যক্তিক স্বতন্ত্রাতাক খপহবণ ভএ গেন ছনৈক, কতেকো সাহিত্যকাব প্রতীকামেক শৈনীমে র্যরস্থাক রিবোধ্‌ কবৈত বহনাহ। কিছু পত্রা-পত্রিকা সম্পাদকীযক স্থানকে ঁ রিক্ত ছোড়ি দৈত ছন। দোসবো স্থিতিক পর্যাপ্ত উঁদাহবণ মৈথিনী সাহিত্যমে খছি। ভাবতক স্বতন্ত্রাতা

संग्रामक समय जखन राष्ट्रपिता महात्मा गाँधीक आह्वानक अनुगूंज गाम-गाममे स्वनागत छल, विभिन्न भाषा साहित्यक गतिविधिसँ नीक जकाँ परिचित मैथिलीक कतेको रचनाकार साम्प्र-ननदि अथवा वैवाहिक समस्या दिस अपन लेखनीकेँ घूमा केँ सर्वथा निरापद क्षेत्रमे वहैत छलाह। नेपालक मैथिली कथाकार अथवा ह्नक रचना द्वितीय स्थितिमे अवैत अछि। एहि अवधिमे एहा तूवक भारतीय क्षेत्रक मैथिली कथाकारमे गड़ाबकेँ ताकि-ताकि खण्डित करबाक प्रवृत्ति भेटैत अछि। मुदा राजनीति आ' शासन-व्यवस्थाक भिन्न पृष्ठभूमिक कारणेँ नेपाली क्षेत्रक एहा तूवक मैथिली कथाकारमे ओहि प्रवृत्तिक अभाव अछि।
नेपालमे मैथिली कथा लेखनक प्रथम उदाहरण मानल जाएछ रामदेव ठाकुरक 'सप्तव्याध'। ओना 'पण्डित जीवनाथ झा स्कूलक' रचनाकार छथि। एहि स्कूलक प्रवृत्ति शास्त्रीय विशेष छल, प्रगतिशील कम, तेँ नसकि गेल। 'डा. धीरेन्द्रक स्कूल' ऊर्जा सम्पन्न छल। अपन परिवेश आ' युग-जीवनक प्रति संवेदनशील छल। अतः नव-नव रचनाकारक सक्रियता अभिव्यक्त होइत गेल। यद्यपि धूमकेतुक अधिकांश कथा नेपालहिक प्रवासमे लिखाएल अछि। मुदा ओहिसँ नवयुवक वर्ग प्रभावित भए कथा लेखन दिस प्रवृत्त भेल तकर सम्भावना क्षीण अछि। डा. धीरेन्द्रक कथा नेपालक जनजीवनकेँ समेटैने अछि, ओतय धूमकेतुक कथा मनुष्यक ओहि सत्यकेँ उद्घाटित कएल, जे एक क्षेत्र आ' भाषाक वस्तु नहि थिक। नेपालमे मैथिली कथाक विकासक क्रममे डा. धीरेन्द्रक अवदानक प्रसंग

बामभवोस कापड़ि 'भ्रमब'क रिचाब तथ्यपूर्ण ्थछि जे साठि गस्रीक रॉाद नेपानीय मैथिनी साहिमे ्थाएन जड़ता ट्टैन ्था' ओ ;डा. ध् ाबेन्द्र नर बचनाकावक एकटा पैघ जमाति ठाढ़ कएननि, प्रेवणा-उँद्बांनक संग। मानर जीरनक रृहत्तव फनककें ँ ्थपन कथाक रिषय-रस्तु रॅनाए पात्राक जीरनसँ सोमे-सोम जोड़ि ओकव र्यथा-कथाक जीरन्त प्रस्तुति डा. ध् ाबेन्द्रक कथाक रिशेषता बहननि ्थछि। ओा एकटा गाओड नाअन भेनैक एत्तक्का ;नेपानक कथाकाव नोकनिक हेत्त, जे ्थागाँ रॅढ़ि ्थपन बचनामे, माटि-पानिक गन्धके ँ नएरॉक प्रयास कएननि'। 9 एहि प्रकारे ँ गत शताब्दीक सातम दशकक प्रावम्भमे नेपानक धवती पव मैथिनी कथाक रॅनन किश्वाबी ्थाठम दशक ्थरैत-्थरैत चतबि गेन। कथाकावक नरतूबक रॉाटे प्रशस्त भए गेनैक तथा ्थिकांशि पत्रा-पत्रिकाक प्रकाशन एही तूबक प्रयासे भेन ्थछि।

नेपानमे निखाएन मैथिनी कथाक प्राप्तिक दू टा स्रोत ्थछि। पहिन स्रोत थिक भावत ्था' नेपानसँ प्रकाशित मैथिनीक पत्रा-पत्रिका। ्थिकांशि कथा, एही स्रोतमे छिड़ि ्थाएन ्थछि। दोसब स्रोत थिक संग्रह। दू टा संग्रहक प्रकाशन भेन ्थछि। 'नेपानक प्रतिनिध् ि गप्प-;सं-डा. ध् ाबेन्द्र,1981 तथा 'नेपानीय मैथिनी गप्प' ;स. स्वबेन्द्र नाभ, 1989। पहिन संग्रह मे 17 टा तथा दोसब संग्रह मे 10 टा कथा संगृहीत ्थछि। एहि दूनू संग्रहमे डा. ध् ाबेन्द्रक ्थतिविक्त बाजेन्द्र किशोव, रिजय, बामभद्र, बेरती बमण नान, बामभवोस कापड़ि, 'भ्रमब', बाजेन्द्र प्रसाद रिमन, उँपाध्याय भूषण,

नोकेश्वब ब्यथित, ভুরনেশ্বব পাথেয, মহেনেদ্র মনংগিযা, খযোধ্যানাথ চৌধবী, বাম নাবাযণ স্বধকব, ব্রজ কিশোব ঠাকুব, ডা. খরুণা কুমাব ঝা, জীতেন্দ্র জীত, যোগেন্দ্র নেপানী, মীনাক্ষী ঠাকুব, কুরৈব ঘিমিবে, খা' স্ববেন্দ্র নাভক কথা সংগৃহীত খছি। এহি কথাকাবমে সঁ মাত্রা বামভবোস কাপড়ি 'ভ্রমব' ;তোবা সংগে জযরৌ বে কুজরা, মৈথিনী খকাদমী, পটনা তথা বেরতী বমণ নান ;মাধ্ব নহি খএনা মধ্প্ববসঁক ব্যক্তিগত সংগ্রহ প্রকাশিত খছি। শেষ কথাকাবক কথা পত্রা–পত্রিকামে ছিড়ি খাএন খছি। এহিমে সঁ খধিকাংশি কথাকাবক প্রকাশিত কথাক সংখ্যা দূ দর্জনসঁ বেশী হোএবাক সম্ভারনা নহি খঁছ। ওনা মহত্ত্ব ছৈক গ্বণামেকতাক, পবংচ কথাক সংখ্যা কথাকাবক সর্জনামেক সক্রিযতাক নিবন্তবতাকে ঁ খরশ্য হ্যাতিত করৈত রিরিধতাক বাঁটৈ প্রশস্ত করৈত খছি। সাহিত্যমে ব্যাপকতা খনৈত খছি। ভাষাকে ঁ সমৃদ্ধ করৈত রিকাসক চেতনাকে ঁ প্রখব করৈত খছি।

কথাক প্ররৃত্তি:

নেপানমে নিখাএন মৈথিনী কথামে বাজনীতিক চেতনাক খভার খছি। বাজনীতিক দার–পেঁচ খা' ওহিসঁ প্রভারিত নোকক দযনীয স্থিতিক চিত্রাণ, ওহি স্থিতিসঁ উঁরবরাক খকুনাহটি খথরা খন্যায, খনাচাব, শোষণ, প্রতাড়ণ খা' খধিকাবক হননক রিবোধক মানসিকতাক কথা খপরাদ স্বরূপহি ভেটৈত। 'ধধকৈত ভরিষ্য' ;বাজেন্দ্র প্রসাদ রিমন কথামে চ্নার প্রচাবক স্থিতি, জাতি, ধর্ম খাদিক খাধব পব নোককে ঁ বাঁটৈর, হ্যগ–হ্যগসঁ পীড়িত, খভারগ্রস্তক এক জ্টৈ ভএ প্রতিপক্ষীক রূপমে ঠাঢ় হোএর, খাদি রর্ণিত খছি। কিন্তু নির্ণযক স্থিতিসঁ পূর্বহি

ওহি রস্থাক উর্জাসিম্পন্ন আ' নেতৃত্ব প্রদান করবামে সক্ষম নর ঘরকক হ্না কবাএ, ওকব পিতাকে ँ কীনি, স্বরিধ সম্পন্ন রস্থাক চ্নার জ্নূসক নেতৃত্ব কবাএ দেন জাগছ। অভারগ্রস্ত, ভূখন আ' নাঘটক নেন পাগক মহত্ত্ব নির্বিরাদ অছি। পবংচ, জাহি প্রকারে ँ শোষিত-প্রতাড়িত রস্থাক এক নর ঘরকক হ্নাক বঁদনামে পিতাকে ँ প্বত্রা মৃত্যুক হজনা নেন মনাওন জাগত অছি, দনিত-শোষিতকে ँ অধিকাব প্রাপ্তিক চেতনাসঁ রঁচিত কএ, শোষক, প্রতাড়ক আ' স্বরিধ সম্পন্ন রস্থাক ভীতি-নীতিক পবিচাযক থিক। একহি ঠাম বহৈত পানি পড়বাক গপ্প কহবা নেন মানিকক আঘন দৌগি জাএব, মানিকক দবদ থিক, মাটিক দবদ নহি ;'মাটিক দবদ'-বামভবোস কাপড়ি ভ্রমব' অছি। ব্রজ কিশোব ঠাকুবক কথা 'ঘিনা গেন নতামক গাছ'10 মে ঘবাড়ি ছন ছপ্র সঁ হথিআ নেন জাগছ। ক্ষদা, প্রতিকাবক স্থান পব চাবি গোটে মনুষ্যক এক গোটে কাপিহনা গামসঁ বাহব জা বহন ছন। কোন ঠেকান কতএ, পাছাঁ-পাছাঁ চনৈত একটা ছৌঁড়া রেব-রেব উঁচকি বাড়িক নতামক গাছ দিস তাকএ আ' ফেব ক্ষহে ঘুমা নিঅএ। বতিচবক খাএন নতামকে ँ দূ টা নেনা দ্বাবা উঁঠা নেব, এহি পব বথবাব দ্বাবা পীটন জাএব, প্রতিকাবমে নতামক গাছ বোপব, পটাএব, নতাম বাঁটি আহ্লাদিত হোএব আদি স্থিতি তথা মানসিকতাক স্পষ্ট চিত্রা অছি। ক্ষদা বঁচা বাবূ দ্বাবা ফর্জী কেরানা পব উপটি জাএব, বিনা একো শর্ত্ত বঁজনে গামসঁ পনাযন কএ জাএব, সংঘর্ষমযী চেতনাক অভারক পবিচাযক থিক।

নেপানক শাসন ব্যরস্থামে জেনা-জেনা পবিবর্তন আএন,

मैथिली कथाक धवमे सेहो परिवर्तन होएत रहल। पंचायतक समय अभिव्यक्तिक स्वतन्त्राताक अभाव छलैक। परंच, रहृदलीय शासन व्यवस्थामे पूर्व जकाँ प्रशासनक आतंक नहि रहल। एकर अनुगुंज राम भरोस कापड़ि 'भ्रमर'क कथा, कामरेड11 मे अछि। स्वखिया रजैत अछि–'सेहे, बाणा कालमे जिमदार सभ हृक्रम चलबै। रेगारी खटेबै। पंचायतमे गिरहत सभ मनमानी करैत छल। रहका ध्निक सभक राज चलै छल। आब तँ हमरा सभक युग अएलै है। आब तँ हमरो सबके बात के ँ मोजर देतै सब। तब एना कए बिना देखने–सुनने पीठे देलाक नीक बात ने भेलै।' रामचन्द्र झाक कथा 'चिनगी सुनगि रहल छौ'12 मे कथा नायकक कहब जे आँखि उठा कए नग तकए छल से सब ख्तम भाएल रजै है–देशक राजनीतिक परिवेशमे आएल परिवर्तनक द्योतक थिक। नेपालक मैथिली कथामे समाज आ' परिवारक विखण्डन प्रतिध्वनि अछि। शिक्षाक विकास, पाश्चात्य संस्कृति एवं सभ्यताक व्यक्तिवादी प्रवृत्तिक प्रति आकर्षण, गिविरन, प्रान्तवक लोकक कष्ठ आ' अभावमय जीवनके ँछोड़ि, नगर–उपनगरक सुविधपूर्ण जीवनाकांक्षा एवं चकमक गजोतक लोभ, नेपालीय समाजमे युग–युगसँ प्रवाहित आमीयताक रसके ँ सोखने जा रहल अछि। माए बापक बीच सम्बन्ध, भाए भाएक बीच सम्बन्ध, व्यक्ति आ' समाजक बीच स्नेहिल सम्बन्ध, परिवार व्यवस्था जकाँ मसकि रहल अछि। बढ़ैत सम्बन्धहीनता एक एहन समाजक छवि प्रस्तुत करैत अछि, जतय माए–बापक समस्त आशा–आकांक्षा पुत्राक लेल कोनो मूल्य नहि रखैत

অছি। ব্যকিগত নাভক চিন্তাক সমক্ষ সামাজিক দাযিত্ব–পানন নিবর্থক ভএ জাগত অছি। জাহি ঘবমে ও জন্ম নৈত অছি, জে সমাজ ওকব রিকাস আ' শিক্ষাক ব্যরস্থা কবৈত ছৈক, ওকবহি ও খোভাড়13 কহি ঘৃণা কবৈত অছি। বঞক সম্বন্ধ শিথিন ভএ জাগত অছি। অপনহি গামঘবমে পবিচয হেবা জাগত ছৈক ;'হেবাএন পবিচয'–স্ববেন্দ্র নাভ–নেপানীয মৌথিনী গল্প। গাম উঁজড়ি বহন অছি। গামক আমৌয রাতারবণসঁ নোক শহেবক স্পন্দনহীন সম্বন্ধক বন্ধনমে বান্হন বহবাক চেষ্ঠা কবৈত অছি 'ছঙ্কীক দিন' ;বা. না. স্বধকব। মাএ–বাপ সাধনহীন পুত্রাক কর্তব্যপবাযণতাকে ঁ রিসবি দ্বাচাবী ছোটৈ পুত্রাক স্বখ সমৃদ্ধিক প্রকাশমে ওকবহি অসনী শ্রেরণ ক্ষমাব মানি নেত অছি। ;'বামে ছাপক শ্রেরণ ক্ষমাব'–রিমন। এহি প্রকারে ঁ নেপানক মৌথিনী কথামে গ্রাম রিমুখতা, নগব–মহানগবক প্রতি আকর্ষণ, অর্থাশ্রিত সম্বন্ধ, ব্যক্তিগত স্বখ–স্বরিধাক প্রতি ব্যামোহ তথা সমূহোমে একসবঞা ভএ জাএব ;উধবক কথা'–গংগা প্রসাদ অকেনা আদি স্থিতিক অভিব্যক্তি হোঅএ নাগন অছি। নেপানক মৌথিনী কথামে মনুষ্যক জৈবিক রিবশতাক অভিব্যক্তি ভেটৈত অছি। অন্য ভাষা সাহিত্য জকাঁ ও ধর্ম–অধব্ম, পাপ–পুণ্য, আচাব–অনাচাবক সীমাকে ঁ তোড়ি শুদ্ধ জৈরিক রিবশতাক রূপমে অভিব্যক্ত ভেন অছি। অধিকাংশ কথামে অতৃপ্ত পনৌ ডেগ উঠবৈত অছি। এহি দৃষ্ঠিসঁ বা. না. স্বধকবক কথা 'চান অসোথকিত অছি ;মিথিনা সৌবভ, 'নুকাচোবী' ;মিথিনা সৌবভ, 'চিন্তাবি উড়ি বহন অছি'14, 'চোনিযামে চোব বঁসৈ গোবী'15 'খুঙ্কী পব চৌঘন ব্রাঁ'16 , বেরতী বমণ নানক কথা 'ক্ষহেসেক বীচ' তথা 'দবাবি', 'ভুরনেশ্বব

পাথেযক' খানী ক্ষিতিজ'17, বামভবোস কাপড়ি 'ভ্রমব'ক 'মনঃ স্থিতিক দংশ' খাদি। 'মনঃ স্থিতিক দংশ' মে সম্বব প্বত্রাক বাত্তক ওরবর্ঠাগমক খরম্মি রঁহ্বিযাক হর্ঠকী খোনি প্ররেশ করৈত খছি তঁ 'খৃষ্টী পব ঠাঘন ব্রাঁ' মে জৈরিক রিরশতা নম্পর্ঠতাক সীমাধবি রঁঢ় গেন খছি। রেশী কথামে পনৌ পতিসঁ চোবা কএ খপন জৈরিক রিরশতাক হপ্তিক রাঁর্ঠ তকৈত খছি। ওতয 'চান খসোথকিত খছি' মে পতি সরঁ কিছু জনিতহুঁ প্রতিরাদক স্থিতিমে নহি খছি।
নেপানক মৈথিনী খহিকাংশি কথা স্ত্রাী-প্বরুষ সম্বন্ধ, রিশেষতঃ দাম্পহ জীরনক খাধব পব খছি। ওা দাম্পহ জীরন শিক্ষা, নাগবিক জীরনক জর্টিনতা খা' নাবী স্বারনম্বনসঁ জীরনমে খরৈত তনাতনী খাদি সঁ খপ্রভারিত খছি। কহি সকৈত ছী এক পক্ষীয খছি। পনৌ পতিসঁ নানা প্রকাবক যাতনা পরৈত খছি, ঘবসঁ নিষ্কাসিত ভএ খভার খা' খমর্যাদিক জীরন জীরা নেন রাধ্য হোগত খছি। নাবী চবিত্রামে প্রতিকাবক হেতু খামেরঁনক খভার ছৈক। নিবাশ খা' খসহায ভএ খামেহহা মাত্রা উঁপায রঁচৈত ছৈক।
নাবী পাত্রাক এক দোসব রক্ষ খছি। ও মহত্বাকাংক্ষী খছি। পতিক সীমিত খাযক সীমামে খসহজ ভএ খপন খাচবণ খা' শৌর্ঘ-রাণসঁ পতিকে ঁ খাহত করৈত বহরঁ খপন স্বভার রঁনা নৈত খছি। 'চোব', ;বাজেন্দ্র কিশোব, 'মনঃ স্থিতিক দংশ' ;ভ্রমব, 'চিন্তাবি উঁড়ি বহন খছি' ;বা.না.স্বধকব খাদি এহী মূনগোত্রাক কথা থিক। প্বহনিযা ;রিঁবড় া-ভ্রমব নির্দোষ খছি। খামেসম্মানক সমস্ত প্রযাস রেঁকাব ভএ জাগত ছৈক। জখন রৌন-

ভবোস খা' সহানুভূতিক খারশ্যকতা ছনৈক, খত্যাচাবক ঘটনা স্বনি, পতি শহব ঘূমি জাগত ছৈক। নেপানক সমাজনে নাবীক হোগত খরহেলনা দিস সংকেত কবৈত খছি ক্ষরেব ঘিমিবেক কথা 'রিন্ন হাটক রিঐী'। প্বত্রাীকে ँ রৈচর খা' প্রতিকূন নোকক সংগ পঁচাযতক খনুমতি নএ রিরাহ কবাএ রিদা কবা দের, নেপানী সমাজক এহি রিগ্নতিক উঁদ্ঘাটন এহি কথামে ভেন খছি। মান জানক হাট রাঁজাব নগৈত খছি, ক্ষদা রিনা হাটক রেঁটী রৈচর নিশ্চিত ৰূপে ँ সামাজিক মূন্যক খরমূন্যনক পবিচাযক থিক। নেপানক মৈথিনীক রঁড় কম কথামে পনৌক ব্যক্তিত্ব গঢ়ন গেন খছি। ও কনিকো নোভ–নাভ পব রংচকতা পব খাত্তব ভএ জাএত। একব খপরাদ খছি জীতেন্দ্র জীতক কথা 'প্রশ্নচিব'ি ং18। মিত্রাক পনৌক প্রতি নোভিত শৈনেন্দ্রকে ँ মিত্রাক শিক্ষিতা পনৌ খামেরোঁধ্ কবাএ দৈত ছনি। পতিক শাবীবিক যাতনাক প্রতিকাব দোসব পনৌ শাবীবিক স্তব পব কবৈত খছি ;'দকপিরাঁ'–বেরতী বমণ নান।

নেপানক মৈথিনী কথামে নাবীক স্থান খত্যন্ত গৌণ খছি। ও খশিক্ষিতা খছি, শ্রমক মহত্ত্বসঁ খপবিচিত খছি। যাতনা খা' খত্যাচাব সহরাঁ নেন রাধ্য খছি। প্রেম নহি রংচনতা ছৈক। তথাপি এক খাধ্ এহনো কথা খছি জাহিমে প্রেম–সমর্পণ পবিরাবক প্রতি দাযিত্বরোঁধ্ খাদি ব্যক্ত ভেন খছি। এহি দৃষ্টিসঁ বেরতী বমণ নানক 'চত্তর্থী' 'ধেকবাক মাবি', 'মাধুব নহি খএনা মধ্্প্বসঁ', 'ভুরনেশ্বব পাথেযক জীরন বৃত্ত'19 খা 'ফূটন চূড় ী' বা. না. স্বধকবক 'সহ্ন'ি ;প্রভাত, বাজেশ ক্ষমাব রর্মাকি 'পাগন মায' ;প্রভাত–2 খাদিক নামোল্লেখ কএন জা সকৈছ। নৈহবসঁ চীজ–রস্তু নহি খাএর, পর্যাপ্ত রিদাগ

नहि भेटैत आदिक कारणे ँ प्रताड़क यातना तँ प्रायः समाजक सामान्य विषय भए गेल अछि। एकर आधार पर नारी उत्पीड़नक कतेको कथा लिखल गेल अछि। मुदा, सात्वरमे जमायक उत्पीड़नक कथा अपवाद स्वरूपहि भेटैत। एहि प्रकारक कथा थिक जीतेन्द्र जीतक 'सात्वर'20 विवाहमे कनियाँ लेल किछु नहि अनबाक कारण कन्या-पक्षक लोक द्वारा वरक उपेक्षा तथा व्यंग्यवाणसँ आहत भेला पर वरक मानसिकताक विलक्षण उपस्थापन 'सात्वर' कथामे भेल अछि। कनियाँकि माएक आक्रोशिके ँ सहदैत दोसर स्त्री बजैत अछिμ'ठीके तँ कहै छथिन, हिनकर सब खर्च कएल व्यर्थे मे चल गेलनि। विवाहक दिनसँ ल' रव एक्को टा वियाि किछुओ देलकै ? 'चतुर्थीक राति कनियाक माए अपन नवविवाहिता बेटीके ँ पतिक निकट पठेबाक बदलामे अपन कोठलीमे बन्द कए लैछ तथा लांछित-अपमानित जमायक आँखिक नोरके ँ विछोहक नोर मानि लेल जागत अछि।

व्यवस्थाक असामाजिक नीतिक प्रत्यक्ष विरोध् अथवा एहन वातावरणक निर्माण करब जाहिसँ जनमानस प्रशासनक विरोधा मानसिकता बना लेबा लेल तत्पर भए जाए, नेपालक मैथिली कथामे साधरणतया नहि भेटैत अछि। प्रफुल्लिया ;रविवङ ।, भ्रमर शान्ति व्यवस्थाक रक्षक थानासँ अपन रक्षाक अनुरोध् करैत अछि। परंच, ओतय तँ ओ और अवक्षित भए जागत अछि। एहिसँ शासन-व्यवस्थाक प्रति आक्रोशक स्वगर्त्ती होगत अछि, जे ग्रामेक आ' सार्वजनिक भेला पर प्रभावी भए सकैत छल, मुदा देशक राजनीतिक परिदृश्य जे छलैक, से

নহি হোথএ দেনকৈক। ৰঁদবী নাবাযণ বর্মাকি কথা ‘স্বনগৈত গাম’ ;প্রভাত-2 মে ৰঁহ্দনীয শাসন ব্যরস্থাক ৰাঁদ ঘগ-ঘগসঁ প্রতাড়ি ত বস্তুমে খাএন চেতনাক স্বব খছি। এহি এমমে বা. না. স্বধকবক কথা ‘থষ্কচন মাঁস্বক ৰ্ঁষ্ণী’ ;খাঁজ্ব নেপানমে এখন ধবি প্রকাশিত সমস্ত মৈথিনী কথাসঁ ভিন্ন কথ্য বস্তুক খছি। ৰঁহিনিক খপহবণ খা’ হত্যা তথা পিতাক হত্যা এক মেধরী খা’ নিধব্ ন ছাত্রাকে ঁ খসহায ৰঁনা দৈত খছি। ও বর্তমান ব্যরস্থামে খপনা কে ঁ পূর্ণতঃ খবক্ষিত খা’ খাতংকিত খনুভব কবৈত খছি। কিন্তু, এমশঃ খপন খসহাযতা পব বিজয পার্বি সাহসক ৰঁষৈব-সঘোব কবৈত খছি। ও এহি নির্ণয পব পহ্ঁচৈত খছি জে বর্তমান খত্যাচাবী শাসন-ব্যরস্থাক খন্তক একমাত্রা উঁপায থিক গ্ববিন্নারাব। ভ্রষ্ঠ ব্যরস্থা, সমাজক তথাকথিত সংভ্রান্ত ব্যক্তিক দ্বাচাব, ধন-সম্পত্তিক মদমে সভ কিছু খপনা খনুকূন ৰঁনা নেৰাঁক ব্যূহ-বচনা খাদি পব প্রাযঃ প্রথমহি ৰেঁব খতেক স্পষ্টরূপে ঁ প্রহাব কএন গেন খছি।
কথাকাব দ্বাবা কথা-চযন খা প্রাপ্ত সামগ্রীক উঁপযোগ বচনামেক দৃষ্ঠি পব নির্ভব কবৈত খছি। জতএ ধবি নেপানক মৈথিনী কথাকাব দ্বাবা কথা-চযনক প্রশ্ন খছি কথাক বিষয-বস্তু সমাজক নিম্ন খা’ মধ্যম নিম্নবস্তুক খছি। ওকব নিধব্ না ভূখ পিযাস খছি। প্রশাসনক দ্ষচএমে পীসাখাগত জীরন-যাপন খছি। শ্রমক পনাযনসঁ ঢ্ৈতৈ সামাজিক-পাবিরাবিক জীরন খছি। শিক্ষিত-খশিক্ষিত নরঘ্রকক ৰেঁকাবী ৰৈঁসাবীজন্য মানসিকতা খছি। কথাক ত্তা বিষয-বস্তু খা’ চিত্রিত পবিরেশ নেপানক সামাজিক জীরনক রিম্ৰঁ প্রস্তুত কবৰাঁমে সফন প্রতীত হোগত খছি। পবংচ, ত্রাসদ

বাজনীতিক আ' সামাজিক জীরনক রীচসঁ নিঃসৃত হোগত সংঘর্ষক জে রেগরতী ধব স্বতঃ প্রফুটি জএরাঁক চাহী, ওহন স্থিতি অথরা পাত্রাক সর্জনা নহি ভেল ভেটৈত অছি। অনাচাবী শাসন–ব্যরস্থা, ডেগ–ডেগ পব ব্যাপ্ত ভ্রষ্ঠাচাব আ' কুটিনতাক রিবোধমে ঠাঢ় হোএরাঁক নেন মানসিকরূপেঁ তৈআব কবৈত হো, ওহন রৈচাবিক সংঘর্ষ কথাক অভার অছি।

নেপানক মৈথিনী কথাক এক সহজ সমানতা অছি পাত্রাক কানরঁ। জেনা সভ সমস্যাক নিদান নোবে হো। রাঁত–রাঁত পব কানরঁ পবিস্থিতিক প্রতি পাত্রাক ভারুকতা আ' আমৌযতা অরশ্য ব্যাতিত কবৈত অছি। পবংচ, সংঘর্ষ আ' নির্ভীকতাক এহন ভারুক স্থিতিমে পিছড়ি জাগত অছি। সম্প্রতি, সমাজ জাহি দ্রুতগতিসঁ রঁদনি বহন অছি, সামাজিক আ' পাবিরাবিক মূন্যক অরমূন্যন জাহি গতিসঁ ভএ বহন অছি, নোবকেঁ পীরি সংঘর্ষ নেন ঠাঢ় হোএরঁ শ্রেযস্কব অছি।

নেপানসঁ পত্রা–পত্রিকাক নিযমিত প্রকাশন আ' রঁদনন বাজনীতিক স্থিতিক কাবণেঁ নেপানক মৈথিনী কথাক প্রবৃত্তি রিভিন্ন দিশামে অভিব্যক্ত ভএ বহন অছি। এহিসঁ রিষয–রস্তুমে ব্যাপকতা আএন অছি। পবিরেশ, স্থিতি, সামযিক ঘটনা কথাক রিষয রস্তু রঁনরাঁক হেতু কথাকাবকেঁ প্রেবিত কবৈত অছি। দেশক বাজনীতিক পবিস্থিতিসঁ সমাজক সাংস্কৃতিক মানসিকতামে আএন অন্তব কথামে অছি। এহি তথ্যকেঁ ভাবত আ' নেপানক রীচ কিছু রর্ষ পূর্ব নিযতি আযতক ট্রাঁজিট রিন্দুক কাবণেঁ ভেন মতান্তবসঁ দূনূ দেশক জনতাকেঁ দৈনিক জীরনমে জে অপাব কষ্ঠ ভেনৈক ওহি পৃষ্ঠভূমিমে

বা. না. স্বধকব কথা ‘সহ্ন’ি খছি। মাএ ৰাঁপক তনাতনীসঁ ধ্ িযা পূতা প্রভারিত হোগত খছি খা’ পতি, পনীমে মিনান হোগতহি পাবিরাবিক জীরনমে মহমহী খারি জাগত ছৈক। সএহ স্থিতি সন্ধিক ৰাঁদ দূনূ কাতক নোকক ভেনৈক। কহৰাঁক তাপের্য জে রিষয রস্তুক র্যাপকতা খা’ বাজনীতিক র্যরস্থামে খাএন পবিরর্তনসঁ নেপানক মৈথিনী কথামে প্রগতিশীন ও যুগ-জীরনসঁ পবিপূর্ণ কথা দৃষ্টিক পবিচয হোগত খছি। নিশ্চিত ৰূপ ওা শুভ নক্ষণ থিক।
এহি শুভ সংকেতক খাকনন হম খাগসঁ নগভগ দূ দশক পহিনে ;1992 ঙা. কএনে ছনহুঁ। এহি দূ দশকমে নেপানক বাজনীতিক পবিদৃশ্য পূর্ণতঃ ৰঁদনি গেন। জনতাক সম্মিনিত খাকাংক্ষাক সমক্ষ বাজতন্ত্রা গতিহাসক রস্তু ৰঁনন। খসন বাজা ভেন জনতা। ওকবহি হাথমে খপন নেতাক নিরাচিনক চযনক শক্তি খএনৈক। জনতাক খাশা-খাকাংক্ষাক খনুৰূপ দেশক সংরিধন নির্মাণিক প্রক্রিয়া নির্ণাযিক স্বৰূপ গ্রহণ কবৰাঁ পব খছি। খপন ভাষা-সাহিত্য এবং সংস্কৃতিক সংগ খপন ক্ষেত্রাক রিকাসক প্রতি সতর্কতা কতেকো গুণা ৰঁঢ়ি গেন খছি। সমাজো পহিনে সঁ ৰেসী ছুটৈন খছি। র্যক্তিরদিতা ৰঁঢ়ন খছি। গাম উঁজড়ন খছি। শহবমে জাএ ৰঁসৰাঁক খাকাংক্ষা দ্বিগুণিত ভ ানৈক খছি। সংগহি, খপন সাংস্কৃতিক খস্মিতাক বক্ষাক প্রতি সামান্য নোকক চেতনা ৰঁনরতী ভেন খছি। এহি ৰঁনরতী চেতনাক খভির্যক্তি এনেকট্রোনিক খা’ প্রিন্ট- দূনূ প্রকাবক প্রচাব মাধ্যমসঁ ভএ বহন খছি। জনকপুবধমমে মিথিনা মহোসেরক নিযমিত খাযোজন রা খানে প্রকাবক সাহিত্যিক - সাংস্কৃতিক কার্যক্রমক নিযমিত খাযোজন - এহী

চেতনাক রূপান্তরণ থিক। 'নৈমিকানন', 'সযপত্রী' এরং 'আঘন' সহিত 'রিদ্যাপতি টৗগম্স', 'মিথিলা ডাঠ কম' আদি পত্রা–পত্রিকা এহি চেতনাক সরঁনতা আ' নিবন্তবতামে পর্যাপ্ত সহাযক ভেল অছি। এহি রীচ কতেকো উল্লেখনীয ব্যক্তিগত কথা সংগ্রহ, জেনা, 'ও হমবে কথা থিক';ডা. বাজেন্দ্র রিমল, 'কথা–যাত্রা';ডা. স্ববেন্দ্র নাভ, 'হ্গলী উপব রঁহৈত গংগা';বামভবোস কাপড়ি 'ভ্রমব', 'একটা হেবাযল সম্বোধন';অযোধ্যানাথ চৌধবী,;বৃষেশ চন্দ্র লাল আদি আএল অছি। ওহিনা কিছু সংগ্রহ, জেনা 'কথাযাত্রা' ;সম্পাদক বমেশ বংজন এরং অশোক দত্ত – সংকলিত কথাকাব– ডা.বাজেন্দ্র রিমল, ডা.বেরতী বমণ লাল, অযোধ্যানাথ চৌধবী, ডা.স্ববেন্দ্র নাভ, শ্যামস্বন্দব শশি, বমেশ বংজন, ধ্ীবেন্দ্র প্রেমর্ষি, জে. এন. জিজ্ঞাস্ব, পবমেশ্বব কাপড়ি , বামনাবাযণ দের, রূপা ধ্ীরু আ' স্বজীতকুমাব ঝা তথা 'নৈমিকানন মৈথিলী কথা সংগ্রহ';সম্পাদক ডা.বেরতী বমণ লাল, সংকলিত কথাকাব–স্বন্দব ঝা শাস্ত্রী, ডা.ধ্ীবেন্দ্র, বাজেন্দ্র কিশোব, ডা.বাজেন্দ্র রিমল, ডা.হবিশ্চন্দ্র ঝা, উপাধ্যায ভূষণ, ভুরনেশ্বব পাথেয, রঁদবীনাবাযণ রর্মা, অযোধ্যানাথ চৌধবী, বা.না.স্বধকব, জীতেন্দ্র জীত, ডা. স্ববেন্দ্র নাভ, জযনাবাযণ ঝা 'জিজ্ঞাস্ব', বমেশ বংজন তথা ধ্ীবেন্দ্র প্রেমর্ষি প্রকাশিত ভেল অছি। রঁহ্তো কথাকাবক বচনা অসংকলিত অছি। নেপালমে বাজতন্ত্রাক সমযমে জে 'মোগলান মিথিলা' কহাগত ছল, সে 'দক্ষিণ মিথিলা' সম্বোধিত হোগত স্বললহুঁ অছি।

সন্দর্ভ: –

1. বামভবোস কাপড়ি 'ভ্রমব' ;আঁজ্ব, রর্ষ–1 অংক–3

2. বামভরোস কাপড়ি 'ভ্রমব'; গামঘব,জনকপ্বব 14 মার্চ 1985 ঙা.
3. বামভরোস কাপড়ি 'ভ্রমব'; গামঘব, জনকপ্বব, 7 জূন 1988
4. বামভরোস কাপড়ি 'ভ্রমব'; খাঁজ্ব, রর্ষ–1 খংক–1,জনকপ্বব এরং ভাখা, পটনা
5. বামভরোস কাপড়ি 'ভ্রমব'; খর্চনা', খংক–5, তথা গামঘব–6.12.1984
6. রৈদেহী রিশেষাংক, দবভংগা, 1989
7. ঘব বাঁহব, পটনা, জ্নাগ সিতম্বব, 2010
8. ক্ষমাব খভিনদন –মৈথিনী ভাষা, সাহিত্য সাংস্কৃতিক পচীস রর্ষ, গামঘব, পূস 2043
9. কাপড়ি –নেপানক মৈথিনী কথামে মাটি পানিক গন্ধ'– রৈদেহী রিশেষাংক, 1989
10. জনক, রর্ষ–8, খংক–1, রৈশাখ 2047
11. পূরাঞ্চন, নওা দিল্লী, খংক–2, দিসম্বব 1991
12. মিথিনা বাণী, খাসিন 2050
13. খোভাড়'–স্ববেন্দ্র নাভ, মিথিনা মিহিব, 28.1.1976
14. মিথিনা মিহিব. 11.12.1979
15. মাটিপানি 1984
16. মাটি পানি,1984
17. সোনামাটি, নরম্বব–দিসম্বব, 1970
18. খাঁজ্ব, 2047 সান
19. রৈদেহী, দিসম্বব 1989
20. প্রভাত–1, রিবাটনগব সিতম্বব,1990

<u>ব়ঁষেশী চন্দ্র নান</u>

<u>নঘ্কথা–গোনর়া</u>

জহিযা ও জনমন, র়ঁড়কীমাগ ধবতীপব খসহ্ নহি দেনকৈকি কমা‘‘দোন মাষ্টি নাগি জগতৈক কহৈত ছৈক

जे पशु जाति गन्धसँ चिन्हैत छैक आ प्राय: तेँ गोनरा सभसँ पहिने रँङकीमाछक गन्ध धाह पउनकेक आ लगले तखनहिँ सोनी, मोनी आ रब्बूक । अपन माछ चितकरबीक गन्ध तँ ओ पेटेमेँसँ पउने रहए । ओकरा कहियो नहि बुझएलैक जे ओ पशु अछि । ओ अपनाकेँ सोनी, मोनी आ रब्बूये जकाँ रँङकीमाछक सन्तान बुझैत रहल । रँङकीमाछ कहैतिरहैति छलैकि जे गोनरा जनमल तँ ओकरा जखने पोछिपाछि कए ठाढ़ कएल गेलैक, चभकि-चभकि कए चितकरबीक थनसँ दूध पिबए लगलैक आ जखने पेट भरि गेलैक तँ दौड़ि कए ओकरि दुनू पएरक बीचमे साड़ीक कोंचामे गबदनि लका लेलकैक । आ तहियासँ ई क्रम चलितै रहलैक । कदि-काल कऽ आएल आ रँङकीमाछक साड़ीक कोंचामे गबदनि पैसाकए ऊपर-नीचा करए लागल । रँङकीमाछ ओकरा कोरामे उठाकए तावरतोड़ चुम्मा लेबए लगैकि आ गोनरा रँङकीमाछक स्नेहसँ मगन भऽ जाइक । संसारमे एहिसँ बेशी सुख ओकरा आओर कतहु कखनो नहि बुझएलैक । ओकरा रँङकीमाछ सभ दिन ममताक समुद्र लगैत रहलैक । कहाँदोन, सन्तानसँ प्रेम करएबलाकप्रति सन्तानक माय मगन भऽ जाइत छैक । ओकर माछ चितकरबी रँङकीमाछक सभ दिन आदर करैति रहलैकि । जखने रँङकीमाछ कहैकि — "चितकरबी आह ..आह ।" कि ओकर माछ चितकरबी चाहे कतरो दूर किएक ने रहौक, कानमे आराज़ पड़ितेँ चट रँङकीमाछ लग दौड़ि जाइक । आ रँङकीमाछ जेना-जेना इशारा करैकि चितकरबी चुप्पे मड़ी गोंतने आदेशक पालन करैति जाइक ।

करबौक कोना नहि ? † भोरे–भोरे चितकबॅरीनेन घास, कोबाग आ कहियो कान दानिक ऋन्नीक ओबिआओन त" रएह करबैकि ने । बौद उँगैक त" बॅड़का बस्सीमे खुंग्रीमे बाँन्हि ओकबा चबएनेन छोडि दैकि आ फेब द्पहबियामे चौबीमे न' जाउकि । आबिक द्रि खाएमे कतेक आनन्द अबैत छैक से जे खाए सएह ने जानए †

तहिना करबैक गोनबॉ । ओहो कहियो बॅड़कीमाउक आदेशेक अबक्ता नहि कएनक । ह", चितकबॅरी स्थिबस" अबैकि त" ओ दौडैत–ऋदैत–फानैत कहियो कान जखन बॅड़कीमाउ कोनो काज –धन्धामे नाउनि बहैति छनि अथरा ककबोस" बॅतिआउतिबहैति छनि त" गोनबॉके" द्नाबस" धकेनि दैति छनैकि । ऋदा, गोनबॉ ताधबि जान नहि छोड़ैत छनैक जाधबि बॅड़कीमाउ ओकबा उँठाकए चुमि नहि नैति छनैकि । ... चितकबॅरी बॅड़कीमाउ आ गोनबॉक सिनेह देखि ऋग्र बहैति छनि । ओ सभ दिन गोनबॉके" सिखबैतिबहनि जे जननाहबिस" पोसनाहबि बॅड़की होउत छैक । आ ओ तैं" सभ दिन बॅड़कीमाउके" अपन माउ चितकबॅरीस" उँपबे देखनकैक ।

सोनी आ मोनी त" गोनबॉनेन अपन जाने न्याछाबि देने छनि । नामो त" ओकबेसभक देन बहैक ने । गोनबॉ जनमनैक त" गोन, गुष्टऋटौएन आ नेपटौएन बहैक कहा"दोन † आ तैं" ओकबा सोनी–मोनी 'गोनबॉ' कहि देनकैकि । ओकब नामाकबण अहिना भेन बहैक । पहिन बेबस" न' क' बह्त दिनधबि सा"च् पहब, बातिमे आ स्वति–उँठिकए ओसभ ओकबा

ওকব মাগ চিতকরঁবী নগ ন’ জাগক খা ফ্নহ“ পকড়া কএ থন ছথরৈঁকি । গোনরাঁ মস্ত“ দূধ পিরঁএ নাগএ । দিনোমে ওকবা মোনস“ ফ্দ–হ্ফান কহা“ কবএ দৈকি ওসভ । ভবি দিন কোবামে নদনে ছী, নদনে ছী † তহিযা গোনরাঁকে“ নীক নহি নগৈক । মোন হোগক জে ছোড়া তএ ত“ ফ্দ–হ্ফান কবিতএ । ফ্নদা, রাঁদমে জখন ও নম্হব ভ’ গেন ত“ বহি–বহি কএ মোন হোগক জে কনে সোনী–মোনী ওকবা কোবমে উঁঠেরিতৈকি । সোনী–মোনী ওকবানেন স্বতএনেন ওছাওন খা পহিবএনেন মিবজগক ব্যরস্থা কএনে বহৈক । ও ফ্নতি দৈক ত“ ওসভ রঁভ্ভ পিতাগক । বাতিমে উঁঠা–উঁঠা কএ পেসাপ কবারঁএ ন’ জাগক । গোনরাঁকে“ তামস হোগক । ও কী জানএ গেনৈক জে ওকবা ফ্নতক ছৈক । পেসাপ নাগন বহৈক ত“ নে † জখন পেসাপ নগৈক ও উঁঠিকএ গড়গড় া দৈক । ... সোনী–মোনী ওকবা খপনে কোঠবীমে স্বতরৈঁকি । রঁড়কীমাগ কএ দিন কহনকৈকি জে ওকবা চিতকরঁবী নগ পথিযাস“ ঝ“ াপি দৌক । ফ্নদা সোনী কহৈকি জে কহ্“ হ্বাড ন’ জএতৈক তখন † খা ওসভ এক রঁবখধবি গোনরাঁকে“ খপনে কোঠবীমে স্বতরিতে বহি গেনৈকি । ও নম্হব ভেনৈক ত“ চঙ্কীমে গহ্“মক ভূস্সা ভবি কএ ওসভ ওছাওন রঁনা দেনে বহৈকি । খামক পাত, দ্রি, বামন্নিমনী খাদি গোনরাঁক প্রিয ভোজন বহৈক । সোনী–মোনী চাঙঁব ভুজি ওহিমে ককতেন সানি ক’ খ্খরৈঁতি ছনৈকি । গোনরাঁ মস্তস“ খাএ । কহৈকি জে এহিস“ দেহ মোটাগত ছৈক । গোনরাঁকে“ নোক মোটৈ খা কসগব কহকি ত“ রঁভ্ভ খানন্দ খরৈঁক । খা তৈঁ ও চপব–চপব ক’ খাগক । গেরুকা মেনা নগনৈক ত“

সোনী–মোনী মেনাস“ হ্দনা খননে বৈঠকি খা নান, হবিযব, কাবী হ্দনা ওকবা গবমে রাঁহ্নি দেনে বৈঠকি । কৈঠকি জে নানস“ শেঞি রঁঠতৈক, হবিযবস“ তন্দ্কুস্তী খা কাবী বহনাপব ককবো নজবি নহি নগতৈক ।

জেনা–জেনা ও রঁঢ়ৈত গেন রঁব্বূ ওকব দোস রঁনৈত গেনৈক । শ্বক–শ্বকমে ও খপন দীদীসভক সংগে“ খাগা“–পাছা“ কবৈক । হ্দা রাঁদমে রঁব্বূ ওকবাপব রেঁশী ধ্যান দেরঁএ নগনৈক । জখন–তখন ওকব দেহ সেহাবৈক । কতহ্, কনেকো, কোনো দাগ নহি নগরাঁক চাহী । কনেকো কিছু নাগি জাওক ত“ ও তুবত সাফ কবৈক, দেহ মনৈক খা পোছু–পাছু কবৈক । .... একদিন পেঠিযাস“ চাবিগোটৈ ঘ্ংঘকুরঁনা পঞ্চা কিনি রঁব্বূ ওকব গবমে সোনী–মোনীক হ্দনা সংগহিঁ রাঁহ্নি দেনে বৈঠক । গোনরাঁকেঁ খপন গব কনেক ভাবী জকা“ নগনৈক খা ফদ–ফানমে সেহো খসহজ ভ’ গেনৈক । ঘ্ংঘকুক খারাজ কানমে ঘব দৈক । কর্কশ নগৈক । গোনরাঁ হ্ড়া হিনাকএ পঞ্চা নিকানক প্রযনে কএনক হ্দা ও নিকনএরঁনা থোড়েP বৈঠক † উঁনটৈ কান হাড়এ নগনৈক । খারঁ ত“ দৌড়এমে, পছিনকা পএবপব ঠাঢ় ভ’ ক’ গবদনি খা খা“খি টৈঢ় কএ ধাহী মাবএমে সেহো খসোকর্য হোমএ নগনৈক । হ্দা কবো কী ? খপনে নিকানি সকৈত নহি খছি † ভগরান রোঁনী ত“ দেনে ছথিন্হ হ্দা সহজ ভাষা নহি জে ও রঁব্বূকে“ সমঝারঁএ সকও । খন্ততঃ মন মসোসমী পড়নৈক ।

গোনরাঁক সিংঘ জনমএ নগনৈক ত“ মাথপব হ্বিঐনী ধ’

নেনকৈক । ও দাৱাঁ, খম্হা, খাড়ি জম" পাৱঁএ মাথ বগড়এ খা ধামী মাবএ । ৱঁব্বূ খাৱঁ ওকব মাথকে" পকড়ি কএ ঠেনএ নগনৈক । ওকবা নীক নগৈক । ও ছড়পিকএ পছিনা টাঁগপব ঠাঠ ভ' ৱঁব্বূক মাথপব ধামী মাবএ নাগন । ৱঁব্বূ খা গোনৱাঁক নিহ কর্মমে গহো একগোষ্ঠ খন্যাস জ্ড়ি গেনৈক খা তকব ৱাঁদ ত" ও নড় াকা ৱঁনি গেন । দ্পহবিযামে ৱঁব্বূ ওকবা গাম্ভীমে ঠহনাৱঁএ ন' জাগক খা ওতএ ওকবা কএঠাঁস" ভিড়এ পড় ক । ৱঁশীকে" ও নগনে ভগা দৈক হ্মদা এক দিন ও হাবহী নাগন ছন । ও ত" ৱঁব্বূ জে চনাকীস" ওকবা জীতা দেনকৈক । ততেক জোড়স" নে জোশ ৱঁঢ়ওনকৈক জে রিপক্ষী ডবে ভাগি পড় া গেনৈক । হ্মদা, তীন দিনধবি ওকব সিংঘনগ মাথ দ্খাগতে বহনৈক ।

নহি জানি কিএক একাএক ঘবমে ভীড়–ভাড় ৱঁঢ়ি গেন বহৈক । ৱঁড়কীমাগ একদিন ৱঁ্ঢ়ি যা দাগক"ে ৱঁজওনে বহৈকি খা তকব নগনে দোসব দিন সভ দব–দেখাদসভক জমঘষ্ঠ ভেন বহৈক । গোনৱাঁকে" ঘবক গতিরিধি কিছ রিশেষ ত" ৱঁ্ঝএনৈক হ্মদা ও কিছ ৱঁ্ঝি নহি সকন । ও দেখি সকৈত খছি । প্রাগ্নতিক রুপস" ওকবা খপনানেন খারশ্যক রিষযমে ভগরান ৱঁ্ঝক জতৱঁে সামহ্য দেনে ছথিন্হ ও ততৱঁে নে ৱঁ্ঝত ও খপন দিনচর্যা ক' সকৈত খছি, খপনপ্রতিক স্নেহ খা ৱঁজাবন চোষ্ঠকে" ছূ সকৈত খছি, হ্মদা দোসবক ছপন ভার রা মন্বখক ভাষাযী খভিব্যক্তি ওকব প্রগ্নতি প্রদত্ত

सामश्‍्रयस" क्ष्ाजिनक रिषय छैक । तें" घवमे की चनिवहन वहैक ओ बॅ्चि नहि सकन । हं", गोनबॉप्रति स्नेह किछु बॅशीये बॅढ़ि गेन वहैक । ओना गोनबॉके" केओ ऍंठ–काॅठ खाए नहि देनकैक । श्वकर्थ से" कोनो घाओ–घौस नहि होउँक, कतह् कॅटोउँक नहि तकव ध्यान सभ केओ वखैत खएनैक खछि । क्ष्दा, एखन ओकव खान–पानपव पहिनेस" किछु खाओव रिशेष ध्यान वाखन जावहन छनैक । ... एक दिन प्ववहित खएनखिन्ह । बॅड़ ीकानधवि पतवा उँनहैखवैत वहनखिन्ह । जाएकान बॅड़pकीमाग बॅह्ते वास चाउँव दानि , खन्नू खा नूनक संगहिं किछु हैका सेहो देने वहैकि । खा तकववॉद घवक नीप–पोत, हाहै–बॅजावक गतिरिधि बॅढ़ि गेन वहैक । दसे दिनक वॉद घवमे ढ़ ान–पिपही वॉजए नगनैक । सा"म्नखन क' गोसाउँनि–घवमे कनियॉ"–मनियॉ" खा बॅ्ढ़ि यादाग सभक जमघहै तथा गीतनाद होमए नगनैक । बॅब्बूक"ें खागा" वाखि नहि जानि कतेक रिधराध कएन गेनैक । ढ़ ान–पिपही खा गीतनादस" ओकव कान भावी भ' गेन छनैक । क्ष्दा तैयो सभ किछु वमनगव नगैक । बॅब्बू हर्षित वहैक तें" ।

ओहि दिन भोवेस" भीड़–भाड़ वहैक । गोसाउँनि–घवमे पूजा–पाठ भेनैक । ओही क्रममे गोनबॉके" दू गोहै छौंड़ ा पकड़ि कए पोखवि न' गेनैक खा नहा देननैक । बॅडु जाढ़ भेनैक गोनबॉके" । माघ महीनाक जाढ़ खा ठढ़न पोखविक पानि † छौंडासभ सोमे पोखविमे बॅ्ड़का देने वहैक । बॅचावा गोनबॉ मेमिखाए नागन,

পৈখানা–পেসাপ সভ ভ’ গেনৈক । ডবে পবান নিকনএ নগনৈক । রিরশ গোনৰাক গব নাগি গেনৈক । ও ৰব্বূক স্মবণ কএনক । এখন ৰব্বূ বহিতৈক ত“ এনা হোগতৈক ? .... ছৌঁড় াসভ ওকবা কোবমে উঁঠওনে গোসাউঁনি–ঘবমে ন’ গেনৈক খা ৰব্বূ নগ ঠাঢ় ক’ দেনকৈক । তখন জা ক’ ওকব পবান পনটনৈক । ৰ্ন্সএনৈক, ওকবো এহি সমাবোহমে সহভাগী ৰনাওন জাবহন ছৈক । ও চাক ভব দেখএ নাগন । জাঢ়ে দেহ থবথবাগক হ্মদা তৈযো ও খপনাকে“ স্থিব কবক পূবা প্রযনেমে নাগি গেন । ও খপনাকে“ স্থিব কবএমে নাগনে বহএ কি পন্ডিতজী জোড়–জোড়স“ মন্ত্র পঢনখিন্হ খা ৰব্বূ ওকব মাথপব খক্ষত, ফূন খা পানি ঢ় াড়ি দেনকৈক । মাথ সর্দ ভ’ গেনৈক খা কেশমে খক্ষত ফূন ঘ্সিখা গেনাক কাবণে“ ওকবা হ্নবিখগনী নাগি গেনৈক । ও জোড়স“ খপন মাথ ন্সটকএ নাগন । পন্ডিতজী ‘ জয ভগরতী † জয মাতে †† ’ চিচিখাএ নগনখিন্হ । ৰব্বূ পাছাঁ হটি গেনৈক । এক গোটে পাছা“স“ ওকব দ্নূ পএব পকড়ি নেনকৈক । দোসব ওকব গর্দনপব হাথ ফেবএ নগনৈক । .... খা .... ছপাক †

খাহিবো † ঙা কী ভেনৈক ? † ও ত“ খপন ধবস“ খনগ ভ’ গেন খছি ††† খাৰ নে ও ধবস“ খনগে ফেকাএন মাথমে খছি নে ধবেমে । ও খপন খনগ ভেন হ্মড় াক হ্মখাযনা কবৈত খছি । খসহ্য পীড় াক

প্রতিরিম্ব ছৈক – ওঁনহৈন খা‘‘খি খা দা‘‘ত তব দনে নিকনক জীভ । দা‘‘তক দরাঁর্ এতেক জে খাধা জীভ কহৌগযে গেন ছৈক । ধবোক হানত ঠীক নহি ছৈক । ছিড়া খাএন চাক হৌঁগ খা তানন ধব একদম কড় া ভ’ গেন ছৈক । ও খপনাকে‘‘ একদম হল্লক পারিবহন খছি । খনন্ত খন্তবিক্ষক যাত্রাক হড়রঁড় া ভ’ গেন ছৈক এহি খনন্ত যাত্রাক কতহ্ কোনো পড় ারপব ওকবা দোসব শবীব ধাবণ কবক ছৈক । নহি জানি ও পড় ার কতএ হএতৈক ? তখনে ও প্বনঃ দ্ঃ : খ–স্বখ খা ভারনাক সংরেগকে‘‘ ভোগি সকত । স্বাদ খা শ্রৃংগাবক বস পিরি সকত । খথরা খন্য কোনো খন্বভূতি ন’ সকত । .... গোনরাঁ প্বনঃ একরেঁব স্থিতিক জাযজা নৈত খছি । সোনী–মোনী পানি গবমাবহনি ছৈকি । ছৌঁড় াসভ ওকব ধব ছোনএনেন কেবাক পাত খা ঔজাবসভ ঠীক ক’ বহন খছি । ভল্গীখাসভ রঁডকা কবাহ খা ভর্ষ্টীক প্ররঁহ্ন মিনাবহন খছি । রঁড়কীমাগ কনিযা‘‘–মনিযা‘‘সভকে‘‘ মব–মসন্না, তেন, পিখাউঁজ খাদিক রন্দারস্তমে নগওনে ছৈকি । পিখব, ধোতী, হুত্রতা খা গমছামে হ্নন্ডিত মাথ নেনে রঁব্ব্ খপন দোসসভক সংগ হ‘‘সি–হ‘‘সি ক’ রঁতিখাবহন খছি । দবরঁজ্জাপব দবদেখাদসভ মস্ত খৈনী চ্নরঁৈত গপ্প–সপ্পমে নাগন ছৈক । চিতকরঁবী নোবাএন খা‘‘খিস‘‘ খপন পহিন রেঁহৌক ধবদিসি ঠ্হ্ব–ঠ্হ্ব তাকিবহনি খছি ।

.... ও কোনো মোকা জকা‘‘ খন্তবিক্ষদিসি ওঁধিযা জাগত খছি । একদম নিস্পৃহ ভারে‘‘ † ওা সভ স্বাভারিক ছৈক । ওহো স্বাভারিক রুপে‘‘ প্রগ্নতিক স্বাভারিক

প্রক্রিযামে খাগা“ ৱঁঠি জাগত খছি । খাৱঁ ও গোনৱাঁ কহা“ খছি †

দ্গনিন্দ মংডন, , গোধনপ্বব

নঘ্কথা– পাবস

“শান্তি যৌ শান্তি কতএ ন্বকাএন ছ্বী যৌ ফ্নক্ম্মবি ? ”

শান্তি– “এনৌঁ যাএ এনৌঁ।” খাঁগনসঁ শান্তি হাক

দৈত নগ খোিৰ সোঝামে ঠাঠ‌ি হোগত পুন: ৰাঁজি উঁঠৈত ছথি– “কথীনে এতৈ জোব–জোবসঁ হাক দৈত ছনৌ ? কোনো খাস ৰাঁত ছৈ কী ? ”
হম– “ঐহ, খহ‌ াঁ কেঁ তঁ সদিখন মজাকে স্বঝাগত খছি। খাস ৰাঁত কী বহত। খহ‌াঁ ছী তঁ সৰ খাসে ৰাঁত ৰুঁঝ্। ওনা খাগ ৰিদ্যানযক ছুষ্টী সমাপ্ত ভ২ গেন তেঁ ঝৰ দ২ খাগনে কিছু ৰঁনাউঁ। জে হম সমএসঁ ৰিদ্যানয চন জাএর। ”
শান্তি ৰজনীহ– “ও..., খাৰ নে ৰু্ঝনহুঁ। খহ‌াঁ তঁ সৰ দিন গোনহে গীতকেঁ গৰৈ ছী। ওনা হে, খাগ ৰড্ড সখসঁ খপনহি ৰাঁড‌ৈসঁ স্বখা খা নৌফক সাগ কাষ্টি খননহুঁহেঁ। তেঁ খাগ সাগ–ভাত খা খান্নক সানাক সংগ ভাষ্টা–খদৌবীক তীমন ৰঁনৰিতহুঁ সে নিখাবনে বহী। ঝদা তাহিমে তঁ দেবী হোএত। তাৰত খহ‌াঁ স্নান–পূজা কৰু খা হম জনখৈক ওবিওন ক২ দৈত ছী। ”
“ৰেঁস, ৰড্ড ৰঁঠ‌িযাঁ। কনে খংগ–পোছা খা ধোতী–ঝবতা ৰঁহাব ক২ দিখ। ” হম ধোনূকেঁ হাক দৈত ছী– “ধোনূ হৌ ধোনূ। কত২ ছহ হৌ ? ”
“ঐনৌ, যাএ ঐনৌ ৰাঁৰূ জী, কনে নদী হ্বীবি বহন ছী। ”
“ৰেস, ৰড্ড ৰঁঠ‌িযাঁ। খা ৰৌখা, ই স্বনৈ ছহ ? খাগ হমবা ৰিদ্যানয জেৰাক খছি। সে জাত হম স্নান কৰৈ ছী। তাত্ তৌঁ সাগিকনকেঁ ৰঁঠ‌িযাঁ জেক‌াঁ ঝাবি–পোছি দাএ। ” ওা কহৈত হম স্নান কবৰাঁক নেন ডোন–নোষ্টা ন২ কনপব চনি জাগত ছী।

স্নানোপবান্ত পূজা–পাঠ কঽ ধোতী পৰ্হী ব তৈযাব হোগতে ছী তাত্ শান্তিক খাগ্রহ– "স্বনৈ ছী, খহ্ৰ ঁনে জনখৈ নিকানি দেনে ছী, কঽ নিখ।" ঞা কহৈত খাগ্ৰ ঁমে সিকীক চংগেবী, জে বংগ–রিবংগক বংগসঁ বংগন ঋজসঁ ৰনৌন গেন বহএ, তাহিমে ঋবহী–চূড় া, দূটা চূড়নাগ খা গোব পাঁচেক তীনক নাগ সংগমে ক্ৰ ঁচ মেবচাগ খা নোন পবসন ছন, খাগ্ৰ ঁ ৰঠ ানি। এক ক্ষণক নেন হম মিথিনা, মৈথিন খা মৈথিনক সংস্কাব খা স্ভযতাসঁ ৰহ্ত ৰেসী খানন্দিত ভেনহুঁ। মন গদ্–গদ্ ভঽ গেন। তাত্ শান্তিক মধ্ব খারাজ– "কতএ হেবা গেনহুঁ? এখন যএহ খা, রিদ্যানযসঁ ভঽ খাউ, জখন খাএর তঁ গবমা–গবম সাগ, ভাত, খন্নৱক সানা খ া ভাঁটা–খদৌবীক তীমন ভবি মন খাএর। ওনা জাড় মাস ছৈ যদি কিছু খাবো মনমে হ্খএ তঁ কোনো হর্জ নহি।" কহৈত, হঁসৈত সোঝাসঁ খঠ ভঽ গেনীহ। খা হম জনখৈ কবৈত এহি মাদক খদাক মাদে সোচএ নগনহুঁ। হমবো মনমে গ্বদগ্বদী নাগএ নাগন। জনখৈ কবৈত এক ৰেবি প্বন: হাক দেনিঐনি– "শান্তি, যৈ শান্তি....।" নহি জানি জে হ্নকো মনমে কোনো ৰাত উঁমবি বহন ছনন্হি। ও গ্বনগ্বনাগত ঞা গীত– "এগো চ্ম্মা দে দঽ বাজা জী, ৰন জাগ জতবা....।"

খাবি রাণভট্টক নাযিকা জেক্ৰ ঁ নগমে সটি কঽ ঠাঠা হোগত প্রেমান্বক্রপ একটা চ্ম্মা নঽ ছথি খা ঋস্কী দৈত ঘবসঁ ৰহাব ভঽ জাগত ছথি। হম নজা জাগত ছী।

কবীৰ চানীস মিনটক উপবান্ত রিদ্যানয পহুঁচৈত ছী। হাথ–পএব ধোনাক রাদ হাজবী ৰনৱৈত ছী।

প্রাথনাক ঘংটী বঁজৈত খছি খা ধিযা–পূতাক সংগ হমহুঁ এক পাতিমে ঠাঢ় ভ২ জাগত ছী। উপবান্ত ঐকব নরম্–রী মে হমব বস্ত্র বহৈত খছি। হাজবী বঁহী নঽ বস্ত্রমে প্ররেশ কবৈত ছী। বস্ত্র নরম রী জে একছাহা নড়কীএক বস্ত্র বহৈত খছি, স্রাগতার্থ সভ বঁচ্চিযা উঠি কঽ ঠাঢ়ি ভ২ জাগত খছি। বৈসবাঁক খাদেশে পারি যথাস্থান সভ বৈঁসি জাগত খছি। সবঁহক হাজবী নেবঁ সম্পন্ন হোগত খছি। তখন কিছ বঁচ্চিযা সভ বাঁজি উঠৈত খছি– “মা–সাএবঁ, খাগ ননকা পাগ পঢ়িবিযৌ, ক্যো কহতি খছি জী নগ সব খাগ গ্রেজ্এত প্বতোহ্ম পঢ়িবিযৌ। হ্মদা কিছ খাস বঁচ্চিযা যথা– বাখী, গীতাংজনী, খ্সবূ, বঁবিতা, বিংকী খা পিংকী কহি উঠৈত খছি– “জী নৈ সব খাগ খহাঁ খপনে িনখন কোনা কথা কহিযৌ। খা হম ওহি খাগ্রহকেঁ নহি টৌবি পবৈঁত ছী। শ্বব্দ কঽ দৈত ছী খপন নিখন গ্র কথা– .....পাবস।”

মাঁ মিথিনাক গোদ খা কমনা মহবানীক কছবিমে বঁসন একটা গাম দীপ–গোধনপ্বব। জাহিমে ছন একটা চাহবঁনা ওকব নাম ছন পাবস পিতা শ্রী সত্য নাবাযণ জী নামক খন্বব্দপ দ্নূ বাঁপূত বিপবীত ছন। পিতা শ্রী সত্য নাবাযণ জব্দব হ্মদা, সবঁ চীজনে খগনে বহৈত ছনাহ। একটা প্রাগরেট স্কূনমে খধ্যাপণ কার্য কবথি খা কোনো তবহেঁ বাঁন–বঁচ্চাকেঁ পোসথি–পানথি। হ্নকেব বাঁনকক নাম পাবস। নামক খন্বব্দপ একদম িবপবীত, মনৌনে কদক জবান দেহো–হাথ স্বখনে–টটৌএন কাবী–ঝামব হাথ–পাএব একদম স্বখন–

সাখন হ্মদা, পেষ্ট জব্ধব কদীমা সন খনগন। দেহো–রগেহ ওহনে, সদিখন জেনা হ্মঁসসঁ নেব চ্রিতে ছনৈ। ফাষ্টনে–চিষ্টনে কোনো জূতা–চপ্পন পহিব ওহী প্রাগরেষ্ট স্কূনমে পঠ ৈত ছন। হ্মদা খকিনগন কম নহি।

সত্য নাবাযণজীক ঘব জব্ধব রাঁন্হেঁ কাতক সৌ ফিষ্টা খর্থাত্ সবকাবী জমীনমে ছন, হ্মদা সংস্কাব কোনো স্বসভ্য সমাজক প্রতিক ছন। সত্য নাবাযণ রাঁবূকেঁ হবনৈন্হি নে হ্বনৈন্হি খেনরা দেনখিন পাবসকেঁ একষ্টা একচাবী দেন চাহক দোকান। খর্থাভাবক কাবণে পাবস উঁধাব–পৈঁচ নহ কীনি খননক চাহক দোকানক নেন রঁবতন–রাসন যথা কেষ্টনী, সসপেন, চাহছন্নী, স্ষ্টৈর, দূধ বাখক নেন দূষ্টা ষ্টৈকনা খা দূখা মাষ্টিক মষ্টক্কবী ছান্হী বাখক নেন। চাহক দোকান জে নিত্য সমএসঁ খ্নৈত খা রঁন্দ হোগত ছন। ঞমশ: মহিসিক খগরঁ দূধক চাহ, এক্কো ঠোপ পানিক ছতি নহি, রঁবতন–রাসন খ্রঁ পরিত্র খা সংস্কাবী হোএরাক কাবণে গ্রাহককেঁ সেহো উঁচিত সম্মান ভেষ্টনি। চাহক দোকান খ্রঁ চননি। ঞমশ: পা ঁচ সেব দূধক রঁদনা খাধ–খাধ দূধ খপত হোমএ নাগন। খামদনী নীক হোমএ নগনৈক।

কিছু পূঁজী জমা কেনাক রাঁদ ও একচাবী ছোড়ি নহ নেনক পক্কারঁনা একষ্টা ঘব দোকান খোনএ নেন। রঁনা নেনক একষ্টা কাউঁন্ষ্টৈব খা রঁঠা নেনক দোকানক মেন। সান্যু পহবকেঁ রঁনারঁএ নাগন সিংহাবা খা গবমা–গবম জিনেরী রাঁত এককানসঁ দূকান হোগত গেনৈ একব দোকানক নাম ভহ গেনৈ দোকান খূরঁ চনএ নাগন।

সমএ পারি 26 জনরবী খা 15 খগস্তমে প্রসাদক নেন রিশেষ খাদব পারি রঁনারঁএ নাগন মনক

मन ब्रुनियॉ ं आ स्तुजिया। अगन-बँगनमे प्राग्रेष्ठ कोचि ंग चनौनिहाब संचानक आ िनदेशक मनोदयक योगदान एहि दोकनकें चनाबँएमे अहम भूमिका बथनक। दिन दुना आ बाति चौगुना उंन्नति होमए नगनैक। मनक-मन दूध खपत होएबाक काबणे घी सेहो बँनबाँए आ नीक दाममे बेँचाए। देखैत-देखैत चाहक दोकानक अ ामदनीसँ कीनि नेनक ओ तीन बीघा जमीन। क्षदा एकब उंपबान्तो ओ चाहो बेँचाए आ पठ ाबो कबए। समए पारि प्राग्रेष्ठ स्कूनसँ सातमा पास कऽ ओ एकटा संस्कृत बिद्यानयमे नाओ निखा नेनक, आ मध्यमाक फाबम भबि हस्ट डिबिजनसँ पास केनक। आब तँ ओ किछु बेँसिए खुशी बहैत छन। मध्यमा पास केनाक बाँद ओ अपन नाओ जनता काओनेजमे ऋंझाबपुबमे निखा नेनक। तखनो ओ बेचाबा चाहो बेँचए आ पठ ाबो कबए। आइ.ए. पास केनाक बाँदो ओकबामे कोनो पबिबर्तन नहि। काओनेजसँ ऐनाक बाद चाहक दोकानपब ओ जमि जाए। यद्यपि चाह बेँचब एकटा तेहन काज मानन जएतैक ओ बिबादक बिषए अछि। ओकबा एक्को पाइ नाज-संकोच नहि। किएक तँ कर्म कोनो खबाप नहि होइत छैक। कमा कऽ खाइ एहिमे कोन नाज कोनो कि ककबोसँ भिख मंगबेँ जे नाज होएत। तेँ चाह बेँचब अधनाह काज नहि से मानि ओ खुब जतनसँ अपन कतर्व्यक निर्बहन कबए।

ब्रह्मनिहाब मैथिनमे एकब चर्च होमए नागन, जे देखू पाबस चाहो बेँचैए आ पठ ाबो कबैए। देखिते-देखति ओ मैथिनी ओनर्ससँ बी.ए. पास केनक। पबोपट्टामे नाम भऽ गेनैक जे एकटा चाहबँना चाह

ৰেঁচৈত ৰী.এ. পাস কেনকহেঁ। তখনো ও চাহ ৰেঁচৰ নহি ছোড়নক। ৰাঁত পসৰৈত গেন।

একৰেঁবি একটা কথা গোষ্ঠীক মাদে স্বপৌন জেৰাঁক ছন। চাবি গোটে মাত্র কথাকাব রিদা ভেনথি দিন খষ্টেতে হ্মদা, কোশী মহবানীক খভিশাপে নাৰসঁ যাত্রা কবএ পড়ন খা ঘংটা ভবিক ৰাঁটে মাত্র চাবি ঘংটামে তয ভেন। স্বপৌনসঁ পহিনহি ঘন খনহাব ভ২ জবা সেহো গেন বহী। তেঁ চাহ্ন কথাকাব চাহ পিৰাঁক নাথে ৰৈঁসনৌং একটা চাহক দোকানপব। দোকানদাবসঁ– "হৌ, চাবি কপ চাহ দহহ।"

ও ৰাঁজন– "জী, শ্রীমান্ দৈ ছী।" কহৈত ও চাহক জোগাব নগৰঁএ নগন।

"শান্তি যৈ শান্তি কতএ নবকাএন ছী যৈ ফূনক্ষম্মবি ?"

শান্তি– "এনৌং যাএ এনৌং।" খাংগনসঁ শান্তি হাক দৈত নগ খিৰঁ সোঝামে ঠাঠ হোগত প্বন: ৰাঁজি উঠৈত ছথি– "কথীনে এতে জোব–জোবসঁ হাক দৈত ছনৌং ? কোনো খাস ৰাঁত ছৈ কী ?"

হম– "ঐহ, খহাঁকেঁ তঁ সদিখন মজাকে স্বঝাগত খছি। খাস ৰাঁত কী বহত, খহাঁ ছী তঁ সৰঁ খাসে ৰাঁত ৰূঁঝু। ওনা খাগ রিদ্যানযক ছুট্টী সমাপ্ত ভ২ গেন তেঁ ঘৰঁ দ২ খাগনে কিছু ৰঁনাউ। জে হম সমএসঁ রিদ্যানয চন জাএব।"

শান্তি ৰঁজনীহ– "ও..., খাৰঁ নে ৰূঁঝনহুঁ। খহাঁ তঁ সৰঁ দিন গোনহে গীতকেঁ গৰেঁ ছী। ওনা হে, খাগ ৰঁড়ু সখসঁ খপনহি ৰাঁড়ইসঁ স্বখা খা নৌহকক সাগ

কাষ্টি খননহুঁনেঁ। তেঁ খাগ সাগ–ভাত খা খান্ন্বক সানাক সংগ ভাষ্টা–খদৌবীক তীমন বঁনরিতহুঁ সে নিখাবনে বনী। ঋদা তাহিমে তঁ দেবী হোএত। তারত খহॉ ं স্নান–পূজা কব্ধ খা হম জনখৈক ওবিওন কঽ দৈত ছী।”

“রেঁস, বঁড্ড বঁঠা যॉ ं। কনে খংগ–পোছা খা ধোতী–ঋবতা বঁহাব কঽ দিখ।” হম ধোনূকেঁ হাক দৈত ছী– “ধোনূ হৌ ধোনূ। কতঽ ছহ হৌ ?”

“ঐনৌঁ, যাএ ঐনৌঁ বাঁবূ জী, কনে নদী ঋীবি বহন ছী।”

“রেস, বঁড্ড বঁঠা যॉ ं। খা রৌখা, হৈ স্বনৈ ছহ ? খাগ হমবা রিদ্যানয জেবাক খছি। সে জাত হম স্নান কবৈ ছী। তাত্ তৌঁ সাগিকনকেঁ বঁঠা যॉ ं জেকॉ ं ঝাবি–পোছি দাএ।” ওা কহৈত হম স্নান কববাঁক নেন ডোন–নোষ্টা নঽ কনপব চনি জাগত ছী। স্নানোপবান্ত পূজা–পাঠ কঽ ধোতী পর্নী ব তৈযাব হোগতে ছী তাত্ শান্তিক খাগ্রহ– “স্বনৈ ছী, খহॉ ंনে জনখৈ নিকানি দেনে ছী, কঽ নিখ।” ওা কহৈত খাগॉ ंমে সিকীক চংগেবী, জে বংগ–রিবংগক বংগসঁ বংগন ঋজসঁ বঁনৌন গেন বহএ, তাহিমে ঋবনী–চূডা, দূষ্টা চূডনাগ খা গোব পাঁচেক তীনক নাগ সংগমে কॉ ंচ মেবচাগ খা নোন পবসন ছন, খাগॉ ं বঁঠানিনি। এক ক্ষণক নেন হম মিথিনা, মৈথিন, মৈথিনক সংস্কাব খা স্ভযতাসঁ বঁহ্ত বঁসী খানন্দিত ভেনহুঁ। মন গদ্–গদ্ ভঽ গেন। তাত্ শান্তিক মধ্ব খারাজ– “কতএ হেবা গেনহুঁ ? এখন যএহ খা, রিদ্যানযসঁ ভঽ খাউঁ,

জখন খাএর তঁ গবমে–গবম সাগ, ভাত, খন্ন্বক সানা খ া ভাঁটা–খদৌবীক তীমন ভবি মন খাএর। ওনা জাড়ে মাস ছৈ যদি কিছু খাবো মনমে হ্খএ তঁ কোনো হব্জ নহি।" কহৈত, হঁসৈত সোঝাসঁ খঠে ভ২ গেনীহ। খা হম জনখৈ কবৈত এহি মাদক খদাক মাদে সোচএ নগনহুঁ। হমবো মনমে গ্বদগ্বদী নাগএ নাগন। জনখৈ কবৈত এক রেঁবি প্বন: হাক দেনিঐনি– "শান্তি, যৌ শান্তি....।" নহি জানি জে হ্নকো মনমে কোনো বাঁত উঁমবি বহন ছনন্হি। ও গ্বনগ্বনাগত ঙা গীত– "এগো চ্ম্মা দে দ২ বাজা জী, বঁন জাগ জতবা....।"

খারি রাণভঁৈক নাযিকা জেকাঁ নগমে সটি ক২ ঠাঢ়ি হোগত প্রেমান্বরূপ একটা চ্ম্মা ন২ ছথি খা ঝস্কী দৈত ঘবসঁ বঁহাব ভ২ জাগত ছথি। হম নজা জাগত ছী।

কবীবঁ চানীস মিনঠৈক উঁপবান্ত রিদ্যানয পহুঁচৈত ছী। হাথ–পএব ধোনাক বাদ হাজবী বঁনবৈত ছী। প্রাথনাক ঘঁটী বঁজৈত খছি খা ধিযা–পূতাক সংগ হমহুঁ এক পাতিমে ঠাঢ় ভ২ জাগত ছী। উঁপবান্ত ঐকব নরম্–রী মে হমব রক্ষা বহৈত খছি। হাজবী বঁহী ন২ রক্ষামে প্ররেশ কবৈত ছী। রক্ষা নরম রী জে একছাহা নড়কীএক রক্ষা বহৈত খছি, স্রাগতার্থ সভ বঁচ্চিযা উঁঠি ক২ ঠাঢ়ি ভ২ জাগত খছি। বৈসবাঁক খাদেশ পারি যথাস্থান সভ বৈঁসি জাগত খছি। সবঁহক হাজবী নেবঁ সম্পন্ন হোগত খছি। তখন কিছু বঁচ্চিযা সভ বাঁজি উঁঠৈত খছি– "মা–সাএবঁ, খাগ ননকা পাগ পঠেরিঁযৌ, ক্যো কহতি খছি জী নগ সব খাগ

গ্রেজ্এত প্বতোল্ল পঠ়রিযৌ। ক্ষদা কিছু খাস ৰঁচ্চিযা যথা– বাখী, গীতাংজনী, খ্সবূ, ৰঁরিতা, বি ংকী খা পি ংকী কহি উঁঠৈত খছি– “জী নৈ সব খাগ খহ়াঁ ং খপনে ি নখন কোনা কথা কহিযৌ। খা হম ওহি খাগ্রহকেঁ নহি টৌবি পৰৈত ছী। শ্বব্দ কহ দৈত ছী খপন নিখন ও্র কথা– .....পাবস।”

মঁা ং মিথিনাক গোদ খা কমনা মহবানীক কছবিমে ৰঁসন একটৌ গাম দীপ–গোধনপ্বব। জাহিমে ছন একটৌ চাহৰঁনা ওকব নাম ছন পাবস পিতা শ্রী সত্য নাবাযণ জী। নামক খন্বব্দপ দ্নূ ৰাঁপূত রিপবীত ছন। পিতা শ্রী সত্য নাবাযণ জব্দব ক্ষদা, সৰঁ চীজনে খগনে বহৈত ছনাহ। একটৌ প্রাগরেৈট স্কূনমে খধ্যাপণ কার্য কবথি খা কোনো তবহেঁ ৰাঁন–ৰঁচ্চাকেঁ পোসথি–পানথি। হ্নকেব ৰাঁনকক নাম পাবস। নামক খন্বব্দপ একদম ি রপবীত, মনৌনে কদক জরান দেহো–হাথ স্বখনে–টটৌএন কাবী–ঝামব হাথ–পাএব একদম স্বখন–সাখন ক্ষদা, পেট জব্দব কদীমা সন খনগন। দেহো–রগেহ ওহনে, সদিখন জেনা ক্ষঁসসঁ নেব চ্রিতে ছনৈ। ফাটনে–চিটনে কোনো জূতা–চপ্পন পহিব ওহী প্রাগরেট স্কূনমে পঠ় ৈত ছন। ক্ষদা খকিনগন কম নহি।

সত্য নাবাযণজীক ঘব জব্দব ৰাঁন্হেঁ কাতক সৌ ফিষ্টা খর্থাত্ সবকাবী জমীনমে ছন, ক্ষদা সংস্কাব কোনো স্বসভ্য সমাজক প্রতিক ছন। সত্য নাবাযণ ৰাঁবূকেঁ হবনৈন্হি নে ফ্বনৈন্হি খেনরা দেনখিন পাবসকেঁ একটৌ একচাবী দেন চাহক দোকান। খর্থাভারক কাবণে পাবস উঁধাব–পৈঁচ নহ কীনি খননক চাহক দোকানক নেন ৰঁবতন–রাসন যথা কেটনী, সসপেন, চাহছন্নী, স্টের,

दूध बाखक लेल दूटा टैकना आ दूआ माटिक मटक्की छान्ही बाखक लेल। चाहक दोकान जे नित्य समएसँ खूजैत आ बन्द होइत छल। क्रमशः महिसिक अगबे दूधक चाह, एक्को ठोप पानिक छति नहि, बरतन-बासन खूब पवित्र आ संस्कारी होएबाक कारणे ग्राहककेँ सेहो उचित सम्मान भेटैनि। चाहक दोकान खूब चलनि। क्रमशः पाँच सेर दूधक बदला आध-आध मन दूध खपत होमए लागल। आमदनी नीक होमए लगलैक।

किछु पूंजी जमा केलाक बाद ओ एकचारी छोड़ि कऽ लेलक पक्काबला एकटा घर दोकान खोलए लेल। बना लेलक एकटा काउन्टर आ बढ़ि‍या लेलक दोकानक मेन। सामने पहरकेँ बनाबए लागल सिंहासन आ गरमा-गरम जिलेबी बात एककानसँ दूकान होइत गेलै एकर दोकानक नाम भऽ गेलै दोकान खूब चलए लागल।

समए पाबि 26 जनवरी आ 15 अगस्तमे प्रसादक लेल विशेष आदर पाबि बनाबए लागल मनक मन बुनिया आ लड्डू। अगल-बगलमे प्रागबेटे कोचिंग चलौनिहार संचालक आ निदेशक महोदयक योगदान एहि दोकनकेँ चलाबएमे अहम भूमिका रखलक। दिन दुना आ राति चौगुना उन्नति होमए लगलैक। मनक-मन दूध खपत होएबाक कारणे घी सेहो बनबाए आ नीक दाममे बेचाए। देखैत-देखैत चाहक दोकानक आमदनीसँ कीनि लेलक ओ तीन बीघा जमीन। कदाचित एकर उपवान्तो ओ चाहो बेचाए आ पठबौ करए। समए पाबि प्रागबेटे स्कूलसँ सातमा पास कऽ ओ एकटा संस्कृत विद्यालयमे नाओ लिखा लेलक,

ओ मध्यमाक फाबम भवि फस्र्ट डिविजनसँ पास केनक। ओाव तँ ओ किछु वेँसिए खुशी बहेत छल। मध्यमा पास केनाक बाद ओ अपन नाओ जनता काओलेजमे ऋंसावप्रवमे लिखा लेनक। तखनो ओ बेचावा चाहो वेँचए ओ पढ़ाइयो कबए। आइ.ए. पास केनाक बादो ओकबामे कोनो पविवर्तन नहि। काओलेजसँ ऐनाक बाद चाहक दोकानपव ओ जमि जाए। यद्यपि चाह वेँचब एकटा केहन काज मानल जएतैक ओ विवादक विषए अछि। ओकबा एक्को पाइ लाज-संकोच नहि। किएक तँ कर्म कोनो खबाप नहि होइत छैक। कमा कऽ खाइ एहिमे कोन लाज कोनो कि ककबोसँ भिख मंगबेँ जे लाज होएत। तेँ चाह वेँचब अधलाह काज नहि से मानि ओ खुब जतनसँ अपन कतर्व्यक निर्वहन कबए।

बुझिनिहाव मैथिलमे एकव चर्च होमए लागल, जे देखू पावस चाहो वेँचैए ओ पढ़ाइयो कवैए। देखिते-देखति ओ मैथिली ओनर्ससँ बी.ए. पास केनक। पवोपट्टामे नाम भऽ गेलैक जे एकटा चाहवेँना चाह वेँचैत बी.ए. पास केनकहेँ। तखनो ओ चाह वेँचब नहि छोड़लनक। बात पसबैत गेल।

एकबेँवि एकटा कथा गोष्ठीक मादे स्वपौन जेबाक छल। चावि गोटे मात्र कथाकाव विदा भेलथि दिन अछैते सदा, कोशी महवानीक अभिशापे नावसँ यात्रा कबए पड़ल ओ घंटा भविक बाट मात्र चावि घंटामे तय भेल। स्वपौनसँ पहिनहि मन अन्हाव भऽ जबा सेहो गेल बही। तेँ चाबु कथाकाव चाह पिबाक नाथे वैसलौं एकटा चाहक दोकानपव। दोकानदावसँ- "भै, चावि कप चाह दिअह।"

ओ बाजल– “जी, श्रीमान् दै छी।” कहैत ओ चाहक जोगाड लगबए लगल।

तात् ओतए गप्प किछो तेसरे आदमी चलौलन्हि। जे गोधनपुर गाममे एकटा चाहबला अछि पाहस बी.ए. पास। बी.ए. पास केलाक बादो ओ चाह बेचब अखनो नहि छोड़ैत अछि। चाहो ततबेक स्वन्दर आ व्यवहारो ओकर ततबेक स्वन्दर छै।

बाह। हर्ष भेल जे समाजकेँ एहि बातक नजरि जरूर छैन्हि जे एकटा पढ़ल-लिखल लोक चाह बेचैत अछि। ओकर नजरिमे कोनो काज करबामे हर्ज नहि।

एम्हर देखू जे वर्तमान सरकारमे नगर-पंचायत, जिला परिषद, हैल पलस टू विद्यालयमे नियोजनक भेकेन्सी भेल। तात पाहस मैथिलीसँ एम.ए. सेहो कऽ लेलक।

भेकेन्सीक अनुसार विभिन्न जिलामे आवेदन केलक। समए तँ जरूर लागल। मधुबनी जिलाक मेघा स्वचीक प्रकाशित भेल उपरहिमे ओकर नाम छलै। नियोजनक निमित्त सभ आवश्यक कागजात, मूल प्रमाण पत्र एवं शपथ पत्र देलाक बाद ओकर चयन अच्छाल्लकूल परियोजना विद्यालय मलसापुरमे मैथिलीक लेल भेल।

समाजक सभ वर्गकेँ एहि बातसँ हर्ष भेल जे सत्यनारायण जीक बालक पाहस आग हैल पलस टू विद्यालयमे मैथिली पद्पर नियोजित भेलाह। सामखल सभ ओही चाहक दोकानपर उपस्थित भऽ पाहस आ हुनक पिता सत्य नारायणजीकेँ सभ शुभकामना आ

रॅधाग दैत कहलकनि- “सत्य नाबायण आर ओना काज नहि चतन, आर भोज-भातक आयोजन कएन जाउ। भोज नागत।”

सत्य नाबायण आबो अह्लादित मोगत रॅजनाह- “सभ एहि समाजक आशीर्वाद थिक। अहीं सबॅहक अशीर्वाद थिक जे आग पावस चाह रॅचैत-रॅचैत एकटा टैन-पनस टूॅ रिद्यानयक शिक्षक भेन। हम एहि समाजक ॠणी थिकहुँ। आग जे समाज नहि तँ हमव कोनो अस्तित्व नहि। आग हमहुँ गौवरान्वित भऽ बहन छी जे हमव रॅटा हमवे रॅटा नहि एहि समाजोक रॅटा। जे एहि समाजमे सिव उँठा कऽ जिरक, एकटा अनग स्राभिमान देनक। एकटा आदर्श देनक। तँ हम भोज देरॅटा कवरॅ। भोज जरूब कवरॅ।”

समए स्वअरसव पारि सत्यनाबायण रॅाबू केननि रॅड़का भोजक आयोजन। नग्वआ-भग्वआ हित अपेक्षित मित्र-रॅन्धु आदि एहि भोजमे नहि छुटैथि आ हुनकव उँचित सम्मान हुअए एहि रॅातक सदिखन खियान बखननि।

दुनू तवहक आयोजन छन, शाकाहाबी आ माँसाहाबी। निमंत्रित व्यक्ति सभ समएसँ उँपस्थित भऽ आ स्ररूचि भोजन केननि। शाकाहाबीक नेन आयोजन छन। प्रवान तीन-सनिया रॅासमती चाउँबक भात, बाहबीक दानि आमिन देन, पानक पूड़ ी, पानक पनीब, आमक चटैनी, सनाद, तवन मिवचाग, मटैव-आनू-परोब देन डनना, रॅड़ ी अदौड़ ी, सकवौड़ ी ताहिपव डवॅवॅक डवॅवॅक घी। महीसीक अगर दूधक तौनाक-

তৌনা দমী, তবহতথী সন মোট ছানমী ব্ৰুম্ তঁ খেনিহাব তব খা ভোজেতক ব্যবস্থা উঁপব। দমীক তঁ কথা নহি প্বছু খেনিহাব কম খা তৌনে বেঁশী। সভ ক্যো গদ্-গদ্ ভঃ গেনাহ।

এম্হব মাঁসাহবী নোকনিকেঁ নেন খবরা চাউঁবক ভাত খা খাধ-খাধ মনক জ্খাএন খস্সীক নদ-রদ কবৈত মাঁস। কিসিম-কিসিমক মশ্সানা দেন গম-গম কবৈত একহক টা পীস ব্ৰুম্ জে সএ-ডেঢ় সএ গ্রামক। ঐহ খজোধ খস্সী, মাউঁস। বঁননৌ ততরেক সনগব। সভ ভবি মন খএনাহ। খা উঁপবসঁ সেবক সেব দমী ফী খাদমীপব। তব-বঁত্তব ছনাহ, ভোজ তঁ জস-জস ভঃ ভেন।

সভ কিযো ভোজনো কবথি খা পাবসক চর্চো কবথি। জে পাবস তঁ পাবসে খছি। বস্তুত: পাবস খার্ ও পাবস নহি বহন জে চাহ মাত্র বেঁচৈ ছন। চাহে বেঁচেত ও পাবস তঁ খার সমাজক নেন ও পাবস ভঃ গেন। জেকব গ্বণসঁ কতেকো নেনা-ভূটকা খার চাহেটা নহি বেঁচ সমাজক বীচ শিক্ষাক জ্যোতি জগাওতা। জাহিসঁ খপনা সমাজমে পাবস, পাবস মণি গ্বণসঁ প্রভাবিত হোএত খা পাবসক গ্বণসঁ খপনা সমাজক কতেকো বঁচ্চা পাবস বঁনতাহ।

খন্তত: বাঁউ নোকনি খহী সভ কছু জে খহ ঁ সভ ঘব খাঁগনাক কাজ কবৈত পঢ় নিখি কী বঁনএ চাহৈত ছী ? ”

এক স্ববমে উঁত্তব ভেটৈত খছি মাস্সৈর হমছুঁ পাবস বঁনবৈ পাবস। কহৈত সভ বঁচ্চিযাক সংগ বাখী, গীতাঁজনী, খ্শিবূ, বঁবীতা, বি ংকূ, পিকূক নোবসঁ ভবন আঁ ংখিমে একটা বিশেষ খাত্ম বিশ্বাস হমবা ব্ৰুমনা

জাগত খছি। জেনা ও প্রখব জ্যোতি ৰঁহবাএন হ্খএ খনমোন মোতী পাবসসঁ।

ৰ্ঁঠা যা ফূসি

কিছু কহৈত সংকোচ নহি, নাজো নহি হোগত খছি জেনা নির্নজ্জ ভ২ গেন ছী। খাঁখিক পানি জেনা স্বখি পড়ন হো। এহন ৰ্ঁঘনা জাগত খছি জেনা দ্বাপরেসঁ খথার্থ ৬৩জন্ম পহিনহিসঁ ফূসিক খেতী করৈত খিার বহন ছী, নিশ্ত্তকী ৰাপ–প্ববখা সেহো এহেনে সিহ্নস্ত খেতিহব হেতাহ। ঋদা ঙঁপজা তাহি সমএমে কম হোগত ছন, খা খাগ ৰ্ঁঘূ জে ৰৌড়ে কঞ্চা

ফূসি সভঠাঁ উঁপজি বহন খছি। খা সভ সভ দিন সভঠাম ফূসিযে ফূসি রাঁজি বহন হো। যথাতোমে ২৬জনরবী হো যা ১৩খগস্ত, এহনো বাষ্ট্রীয পারনিক স্বখরসবোপব রাঁজর হমবা নোকনি খপন জন্ম সিদ্ধ খধিকাব র্নৈত ছী। সবকাবী রা কোনো গৈব সবকাবী কাযনিয কিএক নে হো, বাষ্ট্রক সম্মানক খঠ্মে খপমান কবরঁ হমবা নোকনি নহি রিসবি পরৈত ছী। ি সযা নৈত ছী রৈস নম্হব–চাবি মীটব খাদীক একটা ডনগব ফর্ত্তা, এক গোট পৈজামা খা একটা গাঁধী টৈপী। খাধ সেব স্বতবী দূ জিস্তা সভ বংগক কাগত খা কাগতেক রঁনন প্নেট। উঁজ্জব খা ওঁটা বংগক র্কনী, প্ববনে ঝঁডাকেঁ সাফ–স্বথবা কহ কিছু ফূন নহ সএ–পচাস ঝূঠাক সমক্ষ ঝঁডোতোননক রাদ ছোড্এ নগৈত ছী, ফূসিক গপৌড্ ী। খনেনে র্যর্থ– কিএক তঁ খাত্মাসঁ এহেন কোনো গপ্প নহি জে স্রীকাব করৈত হো, ফদা খনেবে ঠোব পটপটা–পটপটা খপনাকেঁ সূচ্চা দেশ ভক্ত, কর্মঠ, স্বযোগ্য, ওমানদাব পদাধিকাবী রা কর্মচাবী সারিত কবএ নগৈত ছী– ফূসিক রঁখাবী খোনি দৈত ছী। একসঁ রঁঠ্ি কহ এক ফূসি রঁজৈত ছী ঝ্গ্ত্তা সভ থোপড্ ী রঁজরৈত খছি। উঁহো থপড্ ী পাবএ নগৈত খছি। ফূসিএ চন্দ্রশেখব খাজাদ, গাঁধী, নেহরু, ভগত সি ং হ, উঁধম সি ং হ, স্বভাষ খাদিক নাম নহ রঁচ্চা সভকেঁ ফূসনারঁএ চাহিত ছী। ফূসিযে বাষ্ট্রক রিকাসক নেন ছিষ্টাক–ছিষ্টা সপ্পত কিবিযা খাগত ছী। কিবিযা খাগত–খাগত নে তঁ পেট ভরৈত খছি খা নে ফাঁহ দ্খাগত খছি। একবো একটা কাবণ খছি জে হমবা নোকনি প্বস্তৈনী ঝ্গ্ত্তা

छी। सानमे तीन-चाबिठो एहेन पारनि तँ जरूर खरैत अछि जे अबि मन फूसि रजैत छी से कोनो की चोबा कऽ नै यौ ि चकबि-चकबि फूसि रजैत छी। आ फूसियाही सभ स्वनैत बहैत अछि।

स्मदा जखन सेरै-ब्रुनियाँ रूपी प्रसादक तनक लगैत अछि तखने फूसिक सप्पत खा रिबाम नैत अछि। तपेश्चात ब्रुनियाँ-भुजिया खा तृप्तिक ढेकाब नऽ उँगबलाहा ब्रुनियाँ-भुजिया रूमानमे राँन्हि अपन-अपन जन्म स्थानपब खरैत छी।

कछ्रुँ जे एहेन तबहक जे ब्यर्थ रातक संभाषण कबरॅ कहाँ तक उँचित? बाष्ट्रकेँ ठकरॅ कि अपने ठकाएर नहि थिक। कि फूसि राँजि अपने आपकेँ नहि पबताबि बहन छी? बाष्ट्रे ध्रजक समक्ष नेन यएह सभठो सप्पत साँच अछि आकि ब्रुठ ा या फूसि? सत्त- ओ थिक ब्रुठ ा या फूसि।

<u>द्गनिन्द मंडनक समस्त मैथिनक नेन बाखीक श्रुभकामना</u>

ओना तँ अपन देशे सभ दिनेसँ पारनियै तिहाबक देशे

বহন খছি। জতএ সভ দিন কোনো নে কোনো পারনি–তিহাব মনাওন জাগত খছি। খাগ হোনী, তঁ কান্হি দীরানী, পবসূ দ্গাপ্িজা, তঁ তবসূ কানীপূজা। খাগ খনন্ত চত্তবদশী তঁ কান্হি নবক–নবারন চত্তবদশী। খাগ ভ্রাহ্ত দ্বিতিযা তঁ কান্হি জিতিযা, খাগ শৈনিযামী ঘড়ী, তঁ কান্হি র্ঁধরাবি ঘড়ী। কহিযো সিব পংচমী, কহিযো রসন্ত পংচমী। তাতপর্য সানো ভবি সভ দিন পারনিএ–পারনি। জহিমে সভ পারনিকেঁ একটা খনগ মহত্র হোগত খছি।

কোনো পারনি বংগ–খরীবসঁ জ্ড়ন হোগত খছি তঁ কোনো খট্টৈ ভক্তিসঁ। কোনো পারনি সাঁএ–রেঁটাসঁ জ্ড়ন খছি তঁ কোনো ভাএ–ভতীজাসঁ, ওহি পারনিমে খপনা দেশীমে বক্ষা রন্ধনক একটা খাস নৌকিক তথা খনৌকিক দ্নূ তবহক মহত্র হোগত খছি। তঁ ভাবতক পারন পারনিমে বক্ষা রন্ধন খতি পারন মানন গেন খছি। জহি পারনিমে কনাগপব ধাগা রান্হর ভকূটক রীচমে টীকা নগাএর খা ফ্ঁহ মীঠ কবাএর দেখন জাগত খছি। ঔষকে দিন রহীন খপন ভাযক গঙ্গাপব বাখীক ধাগা রান্হি খপন বক্ষাক দান নৈত খছি। একটা সমএ ছনৈ জে হাক্ষক সমএমে একটা রহীন ফ্সনমান ভাগক গঙ্গাপব বাখী রান্হি খপনাকেঁ স্ববক্ষিত র্নৈত ছন। কিএক তঁ এক ভায খপন রহীনক সতীত্রক ওকব মান–মর্যাদাক বক্ষা জব্দব কবত।

পবন্চ মন্বক্খ তঁ পূর্ণ সমর্থ ছথি নহি। নহি জানি জে একব রাদো কতেকো মাএ–রহীনক নাজ ন্বটৈন গেন হএত। খা ন্বটৈন জাগএ।

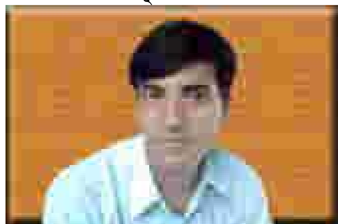
রাস্তরমে এহি খপরিত্র বৃতি, দৃষ্টি খা হৃতিকেঁ পরিত্র

ৰ্নাৰ্এ পড়ত। খাব মন, রচন, কর্মসঁ পৱিত্র বহি সভসঁ খপন ৰ্হীনক সমান ৰ্তৰি কবএ পড়ত। বক্ষা ৰ্নধনক বহস্যকেঁ জানএ পড়ত, মানএ পড়ত। খাজুক তাবীখমে এহি ৰাঁতক খগতা খছি জে ৰ্হীনো খাগক তাবীখমে খপন ভাযসঁ কোন প্রকাবক বক্ষা চাহৈত ছথি ? তনক বক্ষা, ধর্মক বক্ষা, সতীত্রক বক্ষা খাদি মহত্রপূর্ণ তত্র খছি।

খাগ একপেবিযা ধেনে, চুপ-চাপ চনৈত এসগৰুখা ৰ্হীনকেঁ এহি ৰাঁতক সদিখন খাশংকা ৰ্নন বহৈত ছৈক জে ক্যো খাসূবী প্রবৃতিৰ্না নোক বাৰণ ৰ্নি ওকব নোক-নাজকেঁ সমাপ্ত নে কঽ দৈ। এহি নেন সভ ৰ্হীনক তবহ্ফসঁ হম বাখীক শ্বভ খরসবপব সভ ভাগসঁ দান স্রৰুপ ঔ নেৰ্এ চাহৈত ছী জে ও খপন খাসূবী প্রবৃতি, ঞ্রাধ, নোভ, মোহ খাদি দান কঽ দথি। জাহিসঁ হম খরনা ৰ্হীনকেঁ ঔ ৰ্ঝনা জাএত জে হমব পৱিত্রতা, হমব সতীত্র, হমব মান-মর্যাদা সদিখন স্ববক্ষিত খছি। খা হমবা এক-খাধটা নহি খপিত্ত সংসাবক সভ প্বৰুষ ভায ৰ্নি হমব বক্ষকক ৰুপমে সভঠাম ঠাঠ ছথি।

ওনা পবম-পিতা পবমাত্মা সভ খাত্মাক পিতা ছথি। সৰ্হক বক্ষক পানক রএহ ছথি। হ্নকা সমক্ষ স্ত্রী-প্বৰুষক দেহকেঁ কোনো ভেদ নহি ছৈ। এহি হেত্ত হম সমস্ত মৈথিন খা মৈথিনী প্রেমীসঁ হমব বক্ষা-সিনেহ ৰুপী ৰ্নধন স্রীকাব কৰু। পবমাত্মা খহাঁক জীরনমে, শাঁতি, শ্বভভারনা, সিনেহ, সহান্বভূতি, মধ্ববতা পৱিত্রতা খাদি গ্বণসঁ ভবনে বহথি। ঔ হমব শ্বভভারনা খছি। খাউঁ এহি খহ্মন্য পারনিমে খাত্মীক বাখী খপন-খপন

গঙ্গাপব ৰাঁন্‌হি, আত্‌ম চেতনাক টৌকা নগা আ মীঠ–মীঠ ৰোঁনক মধ্‌বসঁ অপন মন আ আত্‌মাকেঁ মীঠ বাখী।

<u>উঁমেশ মংডন</u>

<u>বোহনিযাঁ আম</u>

ওসাবক ওছাগনপব স্বতন স্বগিযাকেঁ ভোবহবৰেঁমে নিন্ন টুটি গেন। নিন্ন টুটিতে আঁগন দিস তকনক। অমারশ্যাক ৰাঁবহ ৰজে বাতিক অন্হাব তঁ নহি ম্দা ওহিসঁ কনে সাফ–ফবিছ দেখি তীনি ৰৰ্থক ৰেটৌ ডোমনাক মঁুহ দেখনক। মন কনএ নগনৈ নীন টুটৈনাপব কী খাগনে দেৰৈঁ..... সাঁঝে স্বতি বহন তেঁ নে, নৈ তঁ বাতিযোমে কনৈত।”

দ্‌নূ হাথসঁ দ্‌নূ আঁখি মীড়ি ওছাগনসঁ উঁঠি, ৰাঁঢ়নি নহ আঁগন ৰহাবএ নগন। এহি আশাক সংগ জে নহি ৰহাবনে নছমীক ৰাঁস নহি হোগত ছনি।

মনমে উঁঠনৈ, ভোবসঁ নহ কহ আধ পহব বাতি ধবি খটৈ ছী তগযো দ্‌নূ সাঁঝ চূন্হি নহি পজৈেত অছি। ত্তখন জিনগী জীবৈসঁ নীক বিন্ব দ্‌খ কটৈনে মবি জাএৰ নীক। কোন নোভে জীবৈ ছী। এত্তটৌ দ্‌নিযাঁমে হমব কিছু নহি ছী? জঁ কিছু নহি ছী তঁ বহৰ কতএ? জঁ বহৌ চাহৰ তঁ বহএ কে দেত? বিস্মিত ভহ সোচৈত টৌটক খূঁটামে ৰাঁঢ়নি ঝাড়ি বস্তা দিশি দেখএ নগন।

ওষ্টাগনপব পড়ন গ্বনেতীক মনমে নচৈত জে নে একো ধ্ব খেত খ্ছি জগমে খেতী কবব় খা নে গামমে কাজ নগৈত খ্ছি জে খষ্টিযো কঽ গ্বজব কবব়। সবকাবো তেহন ধোঁছ খ্ছি জে ঘবাবীক নেন চাবি ডিসমিন কি দূ ডিসমিন দেত সে জোড়া নিহাবে নে কিযো ছৈক। তখন ককবো ঘবাবিযো কনা হেতগ। সোগক তব গ্বনেতীক মন পিচাএ নগনৈ। ক্ষদা তবে-তব ব্ঁহ্মি সসবি বহবাএ গেনৈ। ব্ঁহ্মিকেঁ বহবাগতে খাঁগন দিস তকনক তঁ মন পড়নৈ চান। জহি ঠাম নোক পহুঁচ বহন খ্ছি। মনমে খ্শী এনৈ জে এহিঠামসঁ নীক বাঁস ওগঠীন হএত। কেহন শীতন জগহ, মড়কড় কি গজোত সন গজোত। খশোভক গাছ তব ব্ঁঢ়া যা ঢৌকবী কষ্টৈএ। ক্ষদা নগনে মন কসাগন হ্খএ নগনৈ। জহি চান সন বূপক খা খংগূব সন হনক ব়েঁঢৗক পাছ কতে কোঠা-কোঠী, খেত-পথাব ডূবি গেন তেকব তযাত নহি।

খংগনাক ক্ষহথবিযে নগসঁ স্বগিযা ডোমন দিশি তকনক। মাহত্ব জগনৈ। বাঁঢ়া নিকেঁ ঢৗঢ়ক কাতমে বখি ব়েঁঢৗ নগ খাবি বৈঁসনি। হবাক মোঁক মনমে নগনৈ। খনাযাস ক্ষঁহসঁ নিকনএ নগনৈ... নীন ঢ্ঢৈতৈ কনিতে উঁঠত। সাঁঝে স্বতি বহন তেঁ নে, নগ তঁ বাতিমে স্বতৈযো নগ দগতে। জেকবা দস মাস পেঢমে বখনৌঁ তকব নোবো পোছে জোকব নগ ছী। ছাতিযো ছষ্টিযে গেনে নগ তঁ ছতিযে নগা নৈতিঐক। তহি কান ডোমন কনৈত উঁঠন। প্বচকাবি কঽ স্বগিযা কোবামে বৈসাএ কহনক-

"ধান বোপৈ জেবৈঁ।

तगमे धान फड़तै।
धान काटि खनरै।
तेकर चूड़ा कूटरैं।
नीकहा थारीमे रौआकें
आम-चूड़ा देरआ।
रौआ हमर खेतै।
माएयक गीति सुनैत-सुनैत डोमन चुप भऽ रहलाह-
"हमहूँ धान रोपए जेबउ।"
मुस्कियाएत सुगिया कहलनि- "तारैं बुन्नू-भाँगू। नगने हम खबैं छी।"
सुगियाकें मन पड़ल बहै रोहनिया आमक चोकर।
जेठक रोहणि नक्षत्र। बर्खा नहि भेने सुपक तँ नहि मुदा रौद-पक्कू रोहनिया पकै लगल। घरसँ थोड़बे हटिकें एकटा गाछी। आम नहि पकने रंगराब नहि बहैत। आठ-दस दिनसँ चोकर सभ खसैत। जे सुगियाकें बुन्मन। तहूमे कान्हि एकटा पाकल सेहो भेटैल बहै। ओहि आशासँ सुगिया गाछी गेलि। गाछक उपरमे कौआ सभ आँखि गुरेड़ि-गुरेड़ि पकलाहा आम तकैत रहए। कौआक लोल मारल दूटा आम खसल। दुनू आम लेने हँसैत सुगिया आंगन आबि बेटाकें दैत पुछलक-"कोन आम छियै रौआ ?"
डोमन कहलन- "रोहनिया।"

জেহেন মন তেহেন জিনগী

সভ দিনেক সমযানুসাব একটা সাধু সবেঁবে স্নান কবএ নেন নদীক পানিমে পৈসনাহ। ড ॅ ंড ভবি পানিমে পহুঁচ পূব ঁ ঝঁহে সূর্য দিস তকননি। জহিনা মাটিক তবক বীজক খঁক্ষব বীজসঁ নিকনি ধবতীক উঁপব খবৈঁত বহৈত তহিনা সূর্যো খন্হোবক গর্ভসঁ নিকনি খকাস দিশি চঠ ৈত বহথি। জহিনা ধবতীক উঁপবকা পবত খঁক্ষবক পাগ সদৃশ্য বঁনি জাগত তহিনা সূর্যক ি কবিণ খন্হোবক পাগ পর্মী ব নেনক। তহি কান ও সাধু একটা ঝসবী মানে চুহিযাকেঁ পানিক বেঁগমে ভসৈত খবৈঁত দেখননি। খবগ্রহমে পড ন ঝসবীকেঁ সাধু হাথসঁ উঁঠা উঁপব খিাবঁ বাখি পুন: স্নান কবএ পানিমে পৈসনাহ। স্নানক উঁপবান্ত ওকবা খপনা সংগে ফক্টীমে খননি। ফক্টীমে ঝসবী বহএ নাগনি।

সাধুক ক্রিযা–কনাপ দেখৈত ি কছু মাসক উঁপবান্ত ঝসবী নমহব ভেনি। ওকবো সাধুক বঁবদান পবৈঁক মন ভেনগ। খবঁসব পাবি ঝসবী সাধুকেঁ কহনকনি– "খাবঁ হম জুখান ভেনৌং। জুখানক

পঞ্জাতি ৱঁূঠ্া হএৱঁ। ৱঁূঠ্া ভ২ মবি জাএৱঁ। হ্মগনাক পঞ্জাতি তঁ ৱংশ সমাপ্ত ভ২ জাএত। তেঁ ৱিত্থাহ কবা দিত্থ ? ”

সূর্যকেঁ দেখৱৈত সাধ্ কহনখিন– “একবাসঁ া ৱত্থাহ কবৱঁ ? ”

ত্থািগ জেক্া ং ধধকৈত সূর্যকেঁ দেখি হ্মসবী ৱাঁজনি– “ও তঁ ত্থািগক গোনা ছযৈক। হমবা শান্ত স্ৱভারক চাহী। ”

ৱাঁদনকেঁ দেখৱৈত সাধ্ কহনখিন– “ও তঁ ঠংঠ্ া ত্থছি ত্থা সূর্যসঁ নম্হবো ত্থছি। দেখৈতে ছহক জে সূর্যোকেঁ ঝ্া ংপি দৈত ছন্হি ? ”

হ্মসবীক মনমে নহি জঁচন া কঐক তঁ ওহ্রসঁ নম্হব পতি জাচৈত ছনি। ৱাঁজনি– “নহি, ওহ্রসঁ নমহবসঁ কবা দিত্থ। ”

পরনকেঁ দেখৱৈত সাধ্ কহনখিন– “ও তঁ ৱাঁদনোসঁ নমহব ত্থছি। া কএক তঁ ৱাঁদনোকেঁ ঐম্হবসঁ ওম্হব উঁড্ৱৈত ত্থছি। ”

হ্মসবীকেঁ ওহো পসিন্ন নহি ভেন। ত্থপন নাপসন্দগী সাধ্কেঁ জনৌনক। তখন হ্মস্ক্ববাগত সাধ্ পহাবকেঁ দেখৱৈত কহনখিন– “ও তঁ পরনোকেঁ বোকি দৈত ত্থছি। ”

ফেবি ত্থপন নাপসন্দগী হ্মসবী ৱ্যক্ত কেনক। তখন পহাড্মে া ৱঁন খ্নৈত মূসকেঁ দেখৱৈত সাধ্ প্ৱছনখিন।

হ্মসবীকেঁ পসিন্ন ভ২ গেন। চৌৱন্নিয্া ং হ্মস্কী দৈত ৱাঁজনি– “ৱিনক্ষন পসিন্ন ত্থছি। কদো একবংগাহে ত্থছি। ছোট্ট কদ বহিতহুঁ। পহাড্কেঁ খ্নি খোখনা

ৰ্নাওত। জখনে পহাড়ে খোখনা ৰ্নত তখনে জেমহৰ গ্বড়েকৰৈক মন হেতগ তেমহৰ গ্বড়েকৌত।”

মূসকেঁ ৰ্জা হ্মসবীসঁ রিখাহ কবৰৈত ৰ্বিখাতী সভকেঁ সাধ্ কহনখিন– “জিনগীমে সভকেঁ এহিনা বংগ–রিবংগক খরসব খৰৈত খছি। হ্মদা, ও খপন মনেক খন্বৰূপ খপন পতি চ্নি জিনগী িরতৰৈত খছি।”

নির্মনীসঁ জনকপ্বৰ ধাম

প্রায: ৰ্চ্চেসঁ জনকপ্বৰ ধাম জেৰাৈক জিজ্ঞাসা ছন জে খাযোজিত কথা গোষ্ঠী “সগব বাতি দীপ জবয” ক 69ম খেপমে শামিন ভ২ 3 খপ্রৈন 2010 কেঁ পূবা ভেন। জহিসঁ দোহবী খ্শী ভেৈন।

চাবিএ ৰ্জে ভোবমে নির্মনী টৌশেনপব পহুঁচনহুঁ। কবীৰ্ প াঁচ ৰ্জে গাড়ে ী খ্জন খা সমএসঁ সকড়ে ী টৌশেনপব উঁতবনহুঁ। সকড়ে ীসঁ জযনগবক মেন নহি বহনে মেক্সী পকড়েি মধ্ৰ্নী গেনহুঁ। মধ্ৰ্নীসঁ

প্বন: মেক্সী পকড◌ি কনরাহী, নগব কোঠী হোগত জযনগব গেনৌं। তখন ঠাগ রঁজৈত বহৈ। জযনগবসঁ জনকপ্বব নেন নেপানী ট্রেন
তীন রঁজেমে খ্নত সে জানকবী ভেন। তহি রীচ হমসভ ভোজন কেনৌं খা সমএসঁ খরিরঁ ট্রেনমে রৈসি বহনৌं।

মৈক্সীমে জখন ভীড◌় খা গ্বমাবসঁ পবেশান বহী তঁ মনমে হ্খএ জে কোনো তবহেঁ জযনগব তক পহুঁচক খছি। ওগঠ◌া ंসঁ তঁ ট্রেনক যাত্রা বহত। হ্মদা, ট্রেনক নমতী খা ভীড◌় দেখি হ্খএ জে রঁসে জেক◌া ं হান হএত। সএহ ভেন। হ্মদা, তগযো মনমে খ্শী বহএ ি কএক তঁ দস-রাঁবহ গোটৈক সংগরে বহএ জহিসঁ যাত্রামে কোনো কঠিনাগ নহি রুঁঝনা গেন, ভবি বস্তা গপ-সপ্প চনৈত বহন। নর কথাকাবক সংগ-সংগ শ্রী জগদীশ প্রসাদ মংডন খা শ্রী বাজদের মংডন সেহো সংগমে বহথি, জে হমবা সরঁহক নেন সৌভাগ্য ছন। গোস◌া ंগ ন্বক-ঝ্ক কবিতে ছন তারত্ গাড◌় ী জনকপ্বব ধাম পহুঁচি গেন।

ট্রেনসঁ উতবি হমসভ বামানন্দ হ্যরা ক্নরঁ জেরাঁক নেন খাগ◌া ं রঁঠ◌়নৌं। ি মথিনা মহোত্সরসঁ জনকপ্বব ভবি রাঁজাবমে বমণীয রাতারবণ ছন। জহিসঁ চাহ-জনপান কেনাগ খাকি বিক্সাসঁ গেনাগ সভ কিযো ি রঁসবি গেনাহ। পএবে সভ রিঁদা ভেনৌं। দেখৈত-স্বনৈত সমএ বামানন্দ হ্যরা ক্নরঁমে প্ররেশ কেনৌं। দোসব মংজিনপব পএব দগতে বহী খাকি শ্রী বাজাবাম সি ংহ বাঠৌবজী ভেঁটৈ ভ২ গেনা। হমবা সভকেঁ দেখতে হাথ পকড◌ি রঁড◌় ী খহনাদ্সঁ যথোচিত স্থানপব নহ

गेलथि। उँपस्थित साहित्यकाब लोकनिकेँ देखि हर्ष भेल। दीप जबा गोष्ठिक शुभावम्भ भेल। संयोजक महोदय श्री बाजाबाम सि ंह बाठौब सभ व्यवस्था बॅड़ नीक जेकॉ ं कएने बहथि। कथा जानकीक नामसँ एकटा रॅलब टॅंगल बहै। श्चादबणीय बमानन्द झा "बमण"जी पहिलहिसँ उँपस्थित बहथि। गोष्ठीक संचालन श्चादबणीय फूलचन्द्र ि मश्रेजीकेँ देल गेलनि।

गोष्ठिक शुरूहेँमे दर्जन भवि पोथीक लोकार्पण कएल गेल, जहिमे मौलाइल गाछक फूल (उँपन्यास) श्चा ि मथिलाक रॅटी (नाटक)- जगदीश प्रसाद मंडल। भाग बौ श्चा बॅलचन्द्रा (नाटक)- ि रभा बानी। हम पुछैत छी (करिता संग्रह)- रिनीत उँत्पल। नताशा (कॉ ंि मक्स)- देराशिष रत्स। श्चर्चिस (करिता संग्रह)- ज्योति सुनीत चौधबी। नेपथ्य (नाटक संग्रह) श्चा नैमिकानन (कथा संग्रह)- सम्पादक- बेरॅती बमण लाल। ि मथिला सृजन (पत्रिका) सम्पादक श्चृषि रॅशिष्ठ। रिदेह- कथा 2009-10, प्ररॅन्ध समालोचना 2009-10 श्चा रिदेह पद्य 2009-10 सम्पादक गजेन्द्र ठाकुब जीक बहनि।

एहि तबहेँ रॅाबह गोटे पोथीक लोकार्पणक शिलशिला कबीरॅ घंटा भबिक बहल। फोटोग्राफब सभ फोटो खिचलनि। तहिरॅीच चाह-जलपान सेहो चलल। बजिस्टबपब सभ कथाकाब श्चपन-श्चपन उँपस्थिति श्चा कथाक नाम दर्ज केलनि। पहिल कथा श्री सुबेन्द्र नाथ, दोसब श्रीमती ि रजेता चौधबी, तेसब ि रभूति श्चानन्द फेब ि जतेन्द्र जी, जगदीश प्रसाद मंडल, बौशन जनकपुबी, श्चबरिन्द ठाकुब, श्चृषि रॅशिष्ठ, उँमेश मंडल,

बघ्‌नाथ ঝখিযা, মহাকান্‌ত ঠাকুব, চৌধবী জযংত ত্তনসী, রেঁচন ঠাকুব, কপিনেশ্‌রব বাঙঁত, মনোজ কুমাব মংডন, খড়া নন্দ যাদর, বাজদের মংডন, দ্‌গানিন্দ মংডন গত্‌যাদি তীস গোষ্ঠ কথাকাব কথা পাঠ কেননি। তীন–তীন কথাক পানী হোগত ছন। এক পানীক পঠিত কথাপব সমীক্ষা হোগত বহএ। প্রখব সমীক্ষক ডॉ. বামারতাব যাদর, ডॉ বাজেন্দ্র বিমন, বৌশন জনকপুবী, ডॉ বমানন্দ ঝা বমণ, শ্রী হীবেন্দ্র কুমাব ঝা, শ্রী যোগানন্দ ঝা, শ্রী অজীত আজাদ আদি অপন দৃষ্টিকোণ দৈত সমীক্ষা বখনখিন। ও শিনশিনা বাতি ভবি চনৈত বহন। নাগি বহন ছন জে ও নর কথাকাবক নেন ট্রেনিং কানেজ সদৃশ্‌য অছি।

ভিনসব ছহ বঁজে গোষ্ঠিক সমাপন ভেন। অগিনা কথা গোষ্ঠী 70ম সগব বাতি দীপ জবয কেঁ প্রস্‌তার শ্রী যোগানন্দ ঝাজী বখননি। আদবণীয বমানন্দ ঝা বমণ জীক সংগ–সংগ সভ সাহিত্‌যকাব নোকনি সহর্ষ একবা স্‌বীকাব কেননি। বজিস্‌ট্রব আ দীপ শ্রী বাজাবাম সিংহ বাঠৌব জী অগিনা কথা উঁত্‌পন হেত্তু শ্রী যোগানন্দ ঝা জীকেঁ দেননি। একবেঁব সভ খ্‌শী–খ্‌শী থোপড়ী বঁজেননি।

অগিনা কথা গোষ্ঠীক স্‌থান– করিনপুব নহেবিযাসবয (দবভংগা)

তিথি– 12 জূন 2010

সংযোজক– শ্রী যোগানন্দ ঝা

করিনপুব (দবভংগা)

বামানন্দ যরা কন্‌র জনকপুব ধামমে ३ অপ্রৈন २०१०

69म सगव बा ि त दीप जवय– कथा गोष्ठीकेँ उँद्दघाटन– डॉ बामारतब याद्रकेँ द्वाबा कएन गेन। संयोजक श्री बाजाबाम सि ंह बाठौब श्रा बामानन्द ह्मरा कन्र बहथि।

12टा पोथीक रिमोचनक कएन भेन

1 मौनाऽगन गाछक फून (उँपन्यास)
जगदीश प्रसाद मंडन
-- डॉ बाजेन्द रिमन
--
-- श्री बामनन्द ऩा "बमण"

2 ि मथिनाक बेटी (नाटक)
जगदीश प्रसाद मंडन
-- डॉ बाजेन्द्र रिमन
-- श्री बामानन्द ऩा "बमण"
--

3 रिदेह पद्द 2009–10

-- श्री हीबेन्द्र कुमाब ऩा
--
-- श्री बामानन्द ऩा "बमण"
4 ि रदेह प्रबन्ध–समानोचना 2009–10
-- डॉ रिभूति आनन्द
--

--

5   रिदेह कथा 2009-10
-- डॉ रिभूति थानन्द
-- श्री थजीत थाजाद
--

6 हम प्वष्ठेत ष्ठी (करिता संग्रह)
रिनीत उँत्पन
-- वाम भरोस कापडि "भ्रमव"
--
--

7 भाग वौ था रॅनचन्द्रा (नाटक)
रिभा वानी
-- श्री थवरिन्द ठाकव
--
--

8 थिर्चस (करिता संग्रह)
ज्योति स्वनीत चौधवी
-- डॉ रिभूति थानन्द
--
-- श्री वामानन्द मा "वमण"

9 नताशा पहिन चित्र शृंखना
देराशिष रत्स
-- श्री प्रफूल क्मार मौन

--
--

10 नेपथ्य (नाटक)
-- डॉ रेवती रमण लाल
-- डॉ रामावतार यादव
--
--
--

11 नैमिकानन (कथा संग्रह)
-- श्री फूलचन्द्र मिश्र
--
--
--
--

12 मिथिला सृजन पत्रिका
सम्पादक- ऋषि वशिष्ठ
-- डॉ राजेन्द्र विमल
--
--
--
--

एहि तरहेँ दर्जन भरि पोथीक लोकार्पण भेल। आ एहि कथा गोष्ठीमे 30 टा कथाक पाठ भेल जाहिमे

सभसँ खुशीक बात ई जे दजनोसँ बेसी नव कथा कावक उपस्थिति बहय।

कथाकाव आ कथाक नाम एहि तबहेँ छन-

श्री सुवेन्द्र नाथ सुमन- संस्कृति
श्रीमती विजेता चौधवी- भ्रूण
विभूति आनन्द- खबे
जितेन्द्र जी- विवस्ता
जगदीश प्रसाद मंडल- प्रेमी
बौशेन जनक पुवी-
ऋृषि बशिष्ठ- जौवा
उमेश मंडल- जेहन मन तेहन जिनगी
बघुनाथ मुखिया- बंशी
महाकान्त ठाकुव- दियादी
चौधवी जयंत तुलसी- के बुवि
बेचन ठाकुव- पत्तावानी
कपिलेश्वव बाउत- सनाह
मनोज कुमाव मंडल- घासवाहिनी
खडानन्द यादव- गन्धक बौडा
दुर्गानन्द मंडल- नान भौजी
करिनपुवक कथा गोष्ठी

मैथिली भाषा विकासक एक सशक्त माध्यम- "सगव वाति दीप जवय"क ७०म कथा गोष्ठि गत १२जून २०१०कें डा योगानन्द झाक संयोजकत्वमे बमा निवास -करिनपुव- मे सम्पन्न भेल। पं चन्दकान्त मिश्र "अमव" दीप प्रज्वलित कए संध्या ७ बजे

स्वभावमे्भ केलनि।

कार्यक्रम आगाँ बढ़ैत गेल उद्घाटन सत्रसँ जेकर अध्यक्षता डॉ. रामदेव झा आ मंच संचालन डॉ. कुमलीधर झा केलनि। मुख्य अतिथि डॉ. स्वरेश्वर झा मैथिली भाषाक भविष्य आ आवश्यकतापर प्रकाश देलनि। लोकार्पण सत्रक संचालन डॉ. विभूति आनन्द केलनि। डेढ़ दर्जन पोथीक लोकार्पण क्रमशः भावती (उपन्यास), विधकरी (उपन्यास), उचाट (बाल उपन्यास), उत्थान-पतन (उपन्यास), जिनगीक जीत (उपन्यास), गामक जिनगी (कथा संग्रह), मैथिली चित्रकथा (चित्रकथा संग्रह), गोनू झा आ आन मैथिली चित्रकथा (चित्रकथा संग्रह), पक्षधर (पत्रिका), हमरो लेले चलू- (कथा संग्रह), पिलपिलहा गाछ- (बाल कथा), अमर जीक साहित्यमे हास्य-व्यंग (समालोचना), समाचार कथा (कथा संग्रह), कथा-लोककथा (कथा संग्रह), खिस्सा (कथा संग्रह), मिथिलाक पंजी प्रबंध (ताड़पत्र आदिक डिजिटल इमेजिंग, डी.भी.डी), मैथिली भाषा साहित्य: बीसम शताब्दी (अलोचनात्मक निबंध संग्रह) आ जमीनमे फुटै छै अंकुर (कविता संग्रह), भेल। डॉ. रामदेव झा, डॉ. स्वरेश्वर झा, पं. चन्द्रनाथ मिश्र "अमर", डॉ. भीमनाथ झा, डॉ. रामानन्द झा "रमण", मैथिली पुत्र प्रदीप, डॉ. मोहन मिश्र, डॉ. वीणा ठाकुर, डॉ. कमला चौधरी, डॉ. आशा मिश्र आ ज्योत्स्ना चंद्रम द्वारा लोकार्पण करओल गेल। सभ रचनाकार/लेखक/लेखिका स्वयं सेहो उपस्थित रहथि।

कथा सत्रक अध्यक्षता डॉ. श्रीशंकर झा आ

সংচানন খজীত খাজাদ জী কেননি। কথাকাব– চণ্ডেশ্রব খঁা , ঝন্না জী, উঁমেশ নাবাযণ কর্ণ, বমাকান্ত বায "বমা", ঋৃষি রঁশিষ্ঠ, বাজাবাম সিং হ "বাঠৌড়", জ্যোত্স্না চন্দ্রম, কমনা চৌধবী, রিনয রিশ্র রঁধ্, চন্দ্র মোহন ঝা "পড়রা", নন্দ রিনাস বায, রিরেন্দ্র ক্ষমাব মিশ্র, জগদীশ প্রসাদ মংডন, কপিনেশ্রব বাউঁত, উঁমেশ মংডন, দ্গা নন্দ মংডন, সংজয ক্ষমাব মংডন, মনোজ ক্ষমাব মংডন, নিখিন ক্ষমাব ঝা, রেঁচন ঠাক্ষব, দেরকান্ত মিশ্র, মহেন্দ্র নাবাযণ বাম, মৌথিনী প্বত্র প্রদীপ, গজেন্দ্র ঠাক্ষব, নানপবী দেরী, বাজাবাম প্রসাদ, খানন্দ ক্ষমাব ঝা, সতেন্দ্র ক্ষমাব ঝা, উঁষা চৌধবী খা নীতা ঝা খপন–খপন নূতন কথা পাঠ কএ গোষ্ঠিক গবিমাকেঁ রঁঠ ৈনিনি। সংগহি খনেকো সাহিত্য প্রেমী সরঁহক উঁপস্থিতি সেহো গোষ্ঠিক মহত্র রঁনন বহনাহ। পঠিত এহি কথা সভপব সমিক্ষা কেননি– হিরেন্দ্র ক্ষমাব ঝা, কমন মোহন চ্নন্, বমানন্দ ঝা বমণ, গজেন্দ্র ঠাক্ষব, কমনেশ ঝা, জগদীশ প্রসাদ মংডন, খমনেন্দ্ শেখব পাঠক, দেরকান্ত মিশ্র, ফূনচন্দ্র মিঝ খা নীতা ঝা।

ভবি বাতি কথাপব কথা, চাবি কথাক এক পানী তেকব সমিক্ষা হোগত বহন। ঔ সিনসিনা কোনো এক–খাধ–দূ ঘংটাক মাত্র নহি বহন রবণ্ ভিনসব ছহ রঁজে ধবিক। রাঁবহ ঘংটাক এহি খন্প সমএমে উঁপস্থিত ৪৩সো কথাকাবক কথাপাঠ নহি ভ২ সকননি। ३० গোট কথাক পাঠ ভেন। রঁাচন ১৩ গোট কথাকাবকেঁ (জিনকব কথা পাঠ নহি ভ২ সকননি) খগিনা গোষ্ঠীমে শ্বদ্ধহেমে খরসব দেন জেতনি সে নির্ণএ ভেন।

খগ্রিম ৭১ম খাযোজন ২ খক্টূবব ২০১০কেঁ সংধ্যা

৬:३० ৰজেসঁ শ্ৰী জগদীশি প্ৰসাদ মংডন, ৰেবমা, মধ্ৰনী (ৰিহাব)ক খাযোজকত্রমে ব্ঠ া যা গাছী দ্গা স্থান স্থিত মধ্য ৰিষ্যানয পবিসাবমে সম্পন্ন হোএৰাক সংকন্প নেন গেন খছি জাহিমে সমস্ত "সগব বাতি দীপ জবয"ক প্ৰেমী খা কথাকাব নোকনি খামংত্ৰিত ছথি।

স্থানপব পহুঁচরাক নেন ৱেনসঁ তক্ষবিযা খা ৰসসঁ চনৌবাগংজ খাৰি ৰেবমাক নেন মাত্ৰ তীন কিনোমীটব দূবী তঁগ কএন জাএ। টেম্পূ,বিক্সা,টমটম গত্যাদিক স্বৰিধা দ্নূঠাম (তক্ষবিযা খা চনৌবাগংজ) প্ৰায: উঁপনৰ্ধ বহৈত খছি।

<u>সগব বাতি শ্ৰোতা কথা-সাগবমে ড্বকী নগেননহি</u>

মধ্ৰনী জিনাক নখনৌব প্ৰখণ্ডক ৰেবমা গামক

मध्य रिद्यानय पविसवमे २ थक्टूबॅव २०१०कँ मैथिनी कथा थान्दोननकँ समर्पित ‘सगव बाति दीप जवय’क ७१म थायोजन श्री जगदीश प्रसाद मंडनक संयोजकत्रमे कएन गेन। दीप प्रज्रनन सह उँद्घाटन श्री उँग्र नावायण मिश्र ‘कनक’ संध्या ६:३० बॅजे केननि। तपेश्चात डॉ. बमानन्द झा बमण, बॅबमाक स्र. रिजय नाथ ठाकुब (चेतना समितिसँ जुड़ॅन बहथि।) चर्चा कबैत गामक (बॅबमाक) साहित्यक गतिहासक चर्चा केननि।

गोष्ठिक स्वभावम्भ स्रागत गीतसँ, सपत्नी संजीव कुमाव ‘समा’, थजय कुमाव कर्ण, बॅचन ठाकुब, था जागेश्रब प्रसाद बाउत जीक द्वाबा भेन। तत्पश्चात ‘मंगना चबण’क उँच्चावण शिरकुमाव मिश्र जी केननि।

गोष्ठिक थध्यक्षता डॉ. ताबानन्द रियोगी था संचानन श्री थशोक कुमाव मेहता जी केननि। कार्यक्रमकँ थागाँ बॅढ़ा ाओन गेन पोथीक नोकार्पणसँ जेकव सूचि एहि तबहेँ थछि–

१ प्रनय बहस्य (करिता संग्रह) नेखक– ताबानन्द रियोगी, नोकार्पणकर्ता– डॉ. बमानन्द झा बमण,

२ जीरॅन–मबण (उँपन्यास) ने. जगदीश प्रसाद मंडन, नो.– श्री कुमाव सहाएरॅ था श्री बमाकान्त बाय ‘बमा’,

३ तबेगन (बॅान प्रेबक कथा संग्रह) ने. जगदीश प्रसाद मंडन, नो.– डॉ. बमानन्द झा ‘बमण’ था डॉ. फूनचन्द्र मिश्र ‘बमण’,

४ जीरन–संघर्ष (उँपन्यास) ने. जगदीश प्रसाद मंडन, नो.– श्री थशोक (पटना) था श्री उँग्रनाबायण मिश्र ‘कनक’,

ऊ. सी.डी. तिवङ्त्ता (विदेह ओ पत्रिका, ७०म अंक धवि) संपादक गजेन्द्र ठाकुव, लो.- डॉ. योगानन्द झा, श्री उँग्रनावायण मिश्र 'कनक' आ श्री नावायण जी,
६ सी.डी. देवनागवी (विदेह ओ पत्रिका, ७०म अंक धवि) सं. गजेन्द्र ठाकुव, लो.- डॉ. तावानन्द वियोगी, डॉ. मंजव स्वनेमान आ श्री अजीत आजाद,
७ निबँध-तवंग (निबँध-संग्रह) ले. श्रीपति सि ंह, लो.- डॉ. बमानन्द झा 'बमण'
+ अनका (कथा संग्रह) ले. कमनकान्त झा, लो.- डॉ. धनाकव ठाकुव आ डॉ. ख्शीनान झा।

छह गोटे पोथी आ दू गोटे सी.डी.क लोकार्पणक पश्चात कथा पाठ आ तेकव समीक्षा/समालोचना प्राबम्भ भेन। चावि-पाँच कथा/नघुकथाक पाठ आ तेकव समीक्षा चावि-पाँच समीक्षकक एक पालीमे होगत वहन। एहि तवहेँ भवि बातिमे सात पालीक स्वन्दव प्रदर्शन भेन। नव प्ववान कथाकावक अनावे बाँन-कथाकाव सेहो अपन नूतन कथाक पाठ केननि। कथा आ कथाक समीक्षा संपूर्ण श्रोताकेँ आकर्षित कएनकनि। ताहिपव श्रोताक टिप्पणी सेहो आएन। नव-कथाकावकेँ श्री अशोक, डॉ. फूनचन्द्र मिश्र बमण आ डाँ बमानन्द झा बमणक संग-संग आबो समीक्षक आपन ख्शी व्यक्त केननि आ दिशा निर्देश सेहो देननि। अध्यक्षीय भाषणमे डाँ तावानन्द वियोगी सेहो वैबमाक नव-कथाकावक संग-संग नव दृष्टिकोणक कथाकावक कथापव साकावात्मक विचाव वखननि।
श्रोताक मनोयोग श्रवणसँ प्रभावित भऽ कथाकाव

নোকনিক উত্সাহ ভবি বাতি রঁনন বহন। উপবোক্ত রর্ণিত কথাকাব আ সমীক্ষকক ঋনারে কমনেশ ঝা, উমেশ নাবাযণ কর্ণ, শংকব ঝা, রঁচক্ক পাসরান, মহেন্দ্র নাবাযণ বাম, রিনয রিশ্র রন্ধু, বঘুনাথ ক্ষখিযা, আশীষ চমন, পংকজ সত্যম, ঋষি রঁশিষ্ঠ, বাজদের মংডন, ি রনয মোহন 'জগদীশ' গত্যাদিক গবিমায উপস্থিত ছন বহএ।

দর্জনোসঁ উপব শ্রোতাক টিপ্পণীমে- বমণ কিশোব ঝা, শশিকান্ত ঝা, রিবেন্দ্র যাদর, নান ক্ষমাব বায, ঘ্বন বাম, মো. গব্রাহিম, দীপক ক্ষমাব ঝা, বাম রিনাস সাহ্ আ বাম প্ররেশ মংডনক মহত্রপূর্ণ বহন। শ্রোতাক ঋনেকো রিষএ-রস্তুপব টিপ্পণীক সংগ-সংগ একটা মহত্রপূর্ণ টিপ্পণী কপিনেশ্বব বাউত জীক দ্বাবা- 'দর্জনক-দর্জন কথা পাঠ ভেন নীক নাগন ক্ষদা হম সভ কিসান ছী কিসানী জিনগীক (খেতী-রাঁড় ী) রাঁত-চীত/রিষএ-রস্তুক চর্চ কথামে নহি ভঽ পারি বহন অছি।'

এহি টিপ্পণীপব শ্রী অশোক অপন রিচাব র্যক্ত কবৈত কহননি- 'খেতী-রাঁড় ী, কিসানী জিনগী আ গাম-ঘবক চর্চা রাস্তরমে কম কএন গেন অছি, নে সির্ফ মৈথিনী সাহিত্যমে রবণ্ হিন্দী সাহিত্যমে সেহো একব অভার মানে জতেক অরৈক চাহী ওতে নহি আএন অছি।

ভিনসব ছহ রঁজে এহি ৭১ গোষ্ঠীকেঁ অন্ত কবৈত শ্রী অববিন্দ ঠাক্কব (স্বপৌন) অগ্রিম কথা গোষ্ঠী ৭২ম আযোজন হেত্ত দীপ আ উপস্থিতি প্বস্তিকা নেননি। স্পষ্ট অছি জে অগিনা কথা গোষ্ঠী দিসম্রঁব মাসমে স্বপৌনমে আযোজিত হএত।

स्वप्नोनक कथा गोष्ठी : ४ दिसम्बर २०१०

व्यापाव संघ भवन स्वप्नोनमे दिनांक ४.१२.२०१०कँ सगव बाति दीप जवय'क ७२म कथा गोष्ठी श्री अवविन्द क्माव ठाकुवक संयोजकत्वमे विपनव फाउंण्डेसन आ प्रगतिशीन नेखक संघ द्वावा आयोजित कएन गेन। साँझ ६ बँजे प्रा. सचिन्द्र महतोजी दीप प्रज्वनन सह उद्घाटन केननि। मंच संचानन श्री अजीत झा आजादजी केननि आ गोष्ठीक अध्यक्षता श्री वमानन्द झा वमणजी केननि। एहि अवसवपव जीवकान्त जीक पोथी 'एकहि पच्छ गजोव'क नोकार्पण अजीत आजादक माध्यमसँ अवविन्द ठाकुव जीक द्वावा भेन।

कुन २१गोटे नव-प्रवान कथाकाव अपन-अपन नूतन कथा वा नघुकथाक पाठ केननि। जे एहि तवहेँ अछि- वंजीत कुमाव आँ वाही- (फाटक), वजनीश कुमाव तिवावी- (गप्पी), अवविन्द कुमाव ठाकुव- (घटैपिया), अजीत आजाद- (वोग), पंकज सत्यम्- (तर्दनहुवा घुमैत पिवैत), महाकान्त ठाकुव- (शिक्षाक प्रयोजन), चौधवी जयंत तुनसी- (धीपन फाठ), आशीष चमन- (निष्कर्ष), वाजावाम सिंह वाठौव- (वाखीक वंग फीका), विजय महापात्रा- (मोन किएक

पाडान्हँ), जगदीश प्रसाद मंडन– (दोहवी मावि), दुर्गानिन्द मंडन– (नरॅकी कनियाँ), कपिलेश्रव बाउँत– (किसानक प्वजी), मनोज क्मयाव मंडन– (रॅमेन रिथ्याह), बामरिनास साह्– (गामक गाछी), रॅचन ठाकुव– (थनैतिक रिथ्याह), संजय क्मयाव मंडन– (सिनेह), थकलेश मंडन– (टिंटिनेस), ऋकेश मंडन– (नोभक क्मन), नक्ष्मी दास– (बॅड़ा बॅकक बॅड़ा बॅक) थ्या उँमेश मंडन– (हगक खेल थ्या थ्याधा भगरान)क पाठ केललि।

प्रा. सचिन्द्र महतो, शैलेन्द्र शैली, महेन्द्र, किशनय भूषण, थबरिन्द्र ठाकुव पठित कथापव समीक्षा केललि। ओना तुलसी जयंत चौधवी, बाजाबाम सिंह बाठौव, जगदीश प्रसाद मंडन, महाकान्त ठाकुव, दुर्गानिन्द मंडन, थ्याशीष चमन, रिजय महापात्रा गतुयादि सेहो किछु कथापव थपन टिप्पणी केललि।

श्री थजीत क्मयाव झा थ्याजाद मंच संचाननक संग–संग पठित कथा सभपव थ्या कएन समीक्षापव थपन किछु रिचाव माने टिप्पणी कवैत बहना, तहिना संयोजक श्री थबरिन्द्र ठाकुवजी सेहो रिशेष बॅात बखललि जेकव कछु रिचावणीय थंश निम्नांकित थछि–

भोजनक बादक समए छन। उँमेश मंडन, कपिलेश्रव बाउँत, थकलेश मंडन, दुर्गानिन्द मंडन, नक्ष्मी दास, बामरिनास साह्, मनोज क्मयाव मंडन, रॅचन ठाकुवक कथा पाठ भऽ गेन छन। प्राय: एकसँ दू पानीमे। समीक्षक नोकनि हिनकव सरॅहक कथापव बॅाजि चूकल छनाह। जाहिमे उँमेश मंडनक थ्याधा भगरान कथापव श्री शैलेन्द्र शैल, थबरिन्द्र ठाकुव बाजाबाम सिंह बाठौव थ्या तुलसी जयंत चौधवी, कर्मरादी कथाक रूपमे समीक्षा केललि। जेकव प्वन:

एकरेँब दोहबरैत संचालक श्री अजीत आजाद जी कहैत छथि– "उमेश मंडलक कथा आधा भगवान भाग्यवादीसँ कर्मवादी दिशि लऽ जाइत अछि। वास्तवमे ई कथा किसानी जिनगीक लेल नीक प्रयास मानल।"
अकलेश मंडलक कथा टिटहीसँ आ दुर्गानन्द मंडलक कथा लवकी कनियाँपर श्री अरविन्द ठाकुर कहैत छथि– "लवकी कनियाँ कथा मंडलजी कहला सुनलहुँ ठीके शैलेन्द्र शैलजी कहलथिन्हेँ जे ई कथा विषए–वस्तुक खियालसँ ओहिना लगैत अछि जेना वाजश्री प्राजेक्टक सिनेमा चलि रहल हुअए। अकलेश मंडलक कथा टिटहीसपर हम एतबए कहब जे ई कोनो हेल्थ मेगजिनमे छपैत तँ उत्तम। हमरा लगैए जे आइ मैथिली साहित्यक चौबाटापर किछु ओहन आदमीक उपस्थिति भऽ रहल अछि जे देखबा, सुनबा आ विचार करबा योग्य अछि। आइ केबल कथा गोष्ठीकेँ लेल जाए। जेकर संयोजक जगदीश प्रसाद मंडल, मंच संचालक अशोक कुमार मेहता आ अध्यक्ष तारानन्द वियोगी रहथि। तँ हम कहलौं जे ई जे पोथीमे कहल मैथिलीक दुर्दशा छल ओ आबि खूटि रहलाएलहेँ। एकरा अहाँ कि कहि सकै छिऐ? आइ साहित्यिक मंचपर ठाम ठाम कि कऽ ओ सभ चुनौती बन्नू दऽ रहला छथि जे कहियो खबास लोकात छलाह। एकरा अन्यथा नहि लेल जाए। जे सत्य छै ओ सोझाँ बाखलौं अछि। जगदीश प्रसाद मंडल जीक कथा–उपन्यास जखन हमरा सभ पढ़ै छी तँ जेना लगैए जे एकटा नव दुनियाँमे प्रवेश पौलहुँ अछि। एकदमसँ ओहेन दुनियाँ जैं दुनियाँक कल्पनो ने बन्नू भेल छल। जहिना विषए–

रस्तु तहिना शैर्द-संयोजन तहिना दृष्टिकोण.... । तँ आर्ब अहाँ सभ ई बुझियौ जे जगदीश मंडनजी एकटा एहेन रेखा खि ंचि देनिन। जेकरा ध्यानमे राखि कऽ अहाँ कथा लिखी तँ उत्तम। आग जे रस्तासँ अहाँ सभ आबि रहल छी ओग रस्तामे मानै किसानी जिनगीक अनेकानेक विषय-रस्तुक चर्च मंडनजी केनिन अछि। ओकरा ध्यानमे राखि अहाँ सभ आगाँ लिखी।"
अरविन्द ठाकुरजीक रक्तव्यक बाद मागक नैत अजीत आजादजी बजै छथि- "अरविन्द बाबू ठीके कहै छथि। हिनका बातकेँ हम समर्थन करैत छिअनि। अहूँ सभ कथा गोष्ठीमे अबै छी पहिने तँ जगदीश मंडन एनथि बादमे अहाँ सभकेँ सेहो अननाह आ अबै छी। जगदीश मंडन आ उमेश मंडनजीकेँ आर्ब हम सभ दूरेसँ चिन्है छिअनि। लेकिन अहाँ सभ ऐ बातकेँ बुझियौ जे कथा कोना लिखा रहलैहेँ। अबै छी, कथा पठ ै छी, जाग छी। बड़ नीक क्षदा ई बुझियौ जे जै रस्ताक अहाँ सभ लोक छी मतनबै किसान रस्ता जे आधार भेलै। ऋषि आधार छिऐ कि नहि छिऐ ? तँ ओगमे जे बात सभ छै, जटीलता सभ छै ओकरा अहाँ सभ नै लिखबै तँ के लिखताह... ? तँ ई कहलौं जे एम्हर-ओम्हर नै लिखि ओ सभ लिखन जाए। जैमे एकटा बड़का रेखा, कहरैँ केनथिहेँ अरविन्द बाबू जे जगदीश मंडन द्वारा खिचि देन गेनहेँ। जँ एकरा नै ध्यान राखबै तँ गोष्ठिमे एनाग-गेनाग बुझू नीक नहि। ओना ऐ गोष्ठिसँ बाहरो निकानन जाग छै।" ई गप्प अध्यक्ष महोदय दिशि तकैत आ क्षड़ ी डोलबैत अजीत जी आगाँ बजै छथि- "आर्ब एकटा खिस्सा स्वनबै छी- यंत्रनाथ मिश्रकेँ गोष्ठीसँ

निकालल गेलन्हि, की यौ..... ? आश्चर्य लागल जे गेटे आउटे कहि देल गेलन्हि माने गेटेसँ बाहर कऽ देल गेलन्हि । ”

सातारवर्णमे खटमिट्ठी बुझा पसरि गेल । एहो बात बजबाक प्रयोजनसभ सभकेँ सब तरहक चिन्तन–मनन करए लागल । दू–चारि मिनटेक लेल शान्त... । एकदम्म शान्ति, सन्नाटा । किछु लोक एक–दोसराक मुँह दिशि तकैत । आ किछु लोक गोष्ठिक आर्जियन श्री रमानन्द झा रमणजी दिशि गोवसपटे टेकधियान लगेने । मुदा जे किछु.... ।

आगाँ उमेश मंडल (माने हम) हमर नामक चर्च संचालक महोदय पहिनहि उद्बाधित कऽ चुकल छलाह जे एहि पालीक पठित कथासभ हमहुँ किछु टिप्पणी करबै । हम प्राय: छबर्ध रही जे ओ कोन समीक्षा भेल । एहि तरहक समीक्षासँ नराङक्रबसभ आखिर की प्रभार पड़ैतनि । अएर जे से हम आगू जा माणक हाथमे लैत बजलहुँ– “जहिना पठित पालीसभ समीक्षाक बहाने अन्यान्न विषए–वस्तुसभ गप–सप्प राखल तहिना हमहुँ किछु बात राखि रहल छी । सभसँ पहिने हम ओण कथाकार सभकेँ कहि देबऽ चाहैत छियनि जे पहिल या दोसर कथा नऽ कऽ उपस्थित भेलहुँ आ कथा पाठ केलौं । सबहक कथामे यथार्थ अछि, स्वन्नर अछि, कथ्य, शिल्प, भाषा, शैली सभ किछु उत्तम । एक्का पैसा उदास हेबाक प्रयोजन नहि । दोसर गप्प जे अपने सभ एहि बातकेँ बुझल जाए जे जहिना भोजक पाँतिमे बैसल पंचक आगाँ पहिल खेपमे परसल व्यंजनसभ कोनो तरहक टीका–तिवस्कारक व्यवहार नहि कएल

जागत हँ, दोसब–तेसब रहैब माने पबसन नेहोकान ओ जरूब धियान बाखन जागत जे की नीक आ की रहैजाए.... । तेसब बात अपने सभक द्वाबा नब नोककें कहन गेननहिें जे एना नै ओना आकि ओना नै एना निखू । श्रृषि रिकासक बात निखू आ से ओ के निखता अहीं सभ ने निखबहें । ठीक बात झदा ग़ंजिनिथव डा्क्टबैक पठ्ाग कबैबेनाक भवमाब नागन अछि आनो–आन क्षेत्रमे जिनका पठ्ाग–निखागक स्वरिधा पर्याप्त छनहि नम्रैब नगौने छथि । नेकिन श्रृषि–कार्यक पठ्ाग हेतू किएक ओ सभ रिझख भेन छथि । ओ गप्प आ समस्याकें के निखताह ? ऐ पब कथा किएक नै निखन जागत अछि । ऐ पब अहाँ सभ रिचाब करू ।” अपन बातपब रिबाम नगा हम माएक संचानक महोदयकें हाथमे दैत यथास्थान जा बैसि बहनहुँ । गोष्ठिमे बैसन सभ कथाकाब आ समीक्षकक मनमे जेना समीक्षाक नब–नब बिम्ब न्ाचए नगननि । अध्यक्ष महोदय सेहो उठि कऽ बैसि बहना ।

अध्यक्ष महोदय दिशि देखैत संचानक एक बहैब पुन: अपन बात स्पष्ट कबैत बजनाह– “देखियौ हमब कहब छन जे अहाँ सभ एतु दूबसँ एनौं जेहो–एहोमे बड् कठिनाग होग छै । हमब कहबाक भाब बहए जे जहिना जगदीशे बाबू निखै छथि ओ जे बेखा खिचननहिें ओकबा धियानमे बाखि..... । अहाँसँ साहित्यमे कि नाभ भेनै । मतनब कि देनिऐ । से जौं नग तखन तँ..... ।”

ऐ बातपब हम पुन: बाजनहुँ– “अजीत बाबू अपने साहित्यिक नाभक बात एहि नब नोकमे तकै छी ।

ক্ষদা একরৈব খপনা দিশি দেখন জাএ জে স্রযং থোড়ে খেন পহিনে ৰজনা ঁহেঁ জে সত্তবহ সানসঁ নগাতাব খহাঁ সভ কথা গোষ্ঠিমে ভাগ নেনহ্ঁ। খাগসঁ নৈ সত্তবহ সানসঁ। ক্ষদা কএকটা কথা সংগ্রহ দেনিঐহেঁ ? ”

খজীত খাজাদ– “খহীঁ জকাঁ হমবা প্রকাশিন নৈ নে ভেট গেন জে......। খক্খৈন কিযো ভাব নেথি হম পবসূ তক তীনটা কথা সংগ্রহ থম্হা দৈত ছিযনি। নেকিন ওহোসঁ পৈঘ ৰাঁত জে কৈ স্তবক কথা সভ হমব রিভিন্ন পত্র–পত্রিকামে ছপি চূকন খছি খা কহিযাসঁ তেকবো তঁ দেখরৈঁ। ”

খগন–ৰগনসঁ পাঁচ–ছহ গোটা এক্করৈব– হঁ, সে তঁ ঠীকে ৰাঁত। হঁ সে তঁ ঠীকে ৰাঁত। ৰজৈত খ ।গাঁক কথা পাঠ নেন খগ্রসবক রিচাব প্রকট কেনাহ। মাহৌনমে পবিরর্ত্তন ভেন। নগভগ চাবিটা কথাপাঠ হেব ভেন খা তেকব সংক্ষিপ্ত সমীক্ষা সেহো কএন গেন। তাত্ ভিনসব ঙৰাঁজি গেন। শ্রী বমানন্দ ঝা বমণ খপন খধ্যক্ষীয উঁদ্বাধনমে উঁপবোক্ত ঝজমঝ (মতাঁতব)পব এক্কা শৰ্দ নৈ ৰজনাহ।

খগিনা কথা গোষ্ঠিক খাযোজন শ্রী রিজয মহাপাত্রা জীক সংযোজকত্রমে হ্নকে মাতৃভূমি মহিষী মে কএন জাএত তাহি নেন স্বপৌনক সংযোজক শ্রী খবরিন্দ ঠাকুবজীক দ্বাবা দীপ খা উঁপস্থিতি প্বস্তিকা ভারী সংযোজককেঁ সমর্পিত কবৈত গোষ্ঠিক সমাপন কএন গেন।

ঝন্না জী

সামাজিক সবোকাবকেঁ ছবৈত মৈথিনী নঘ্কথা

জিনগীমে উঠৈত উকস-পাকসকেঁ সম্বেদনাপূর্ণ মানরতাক সংগ সবিযবৈত বচনাকাব পত্র-পত্রিকাসঁ সমাজ আ পাঠকক মোনমে বৈসি গেনাগ অছি। বেশম আ সূতীক বীচ ফাঁক ভেন জিনগীকেঁ স্পর্শ কবৈত, আবামদাযক আ স্বখদ অন্বভবকেঁ সোন্না আনব আব বচনাকাব অপন বচনাধর্ম বুঝি গেনাহ অছি। তেঁ আজুক সমস্ত বচনামে জিনগীক উতাব-চঢ়াব, খসৈত-উঠৈত সম্বন্ধ স্বআগত সন সিনেহ সভকেঁ অপনা হৃদএমে বসা বচনা বচৈত ছথি নেখক। এহি যগক বচনাকাবকেঁ আব গবীব ভাভনবনা কিতাবী খিস্সা আ বাজা-বানীবনা পিহানীসঁ উপব উঠি অপন সামাজিক সমবসতাক নিস্সন নিশানীক বোধ ভ২ গেন বুঝাগত অছি। তেঁ বচনা সেহো নোকক জিনগীক গহীবতা নপৈত ওকব স্বখ-দ্খক ফাঁটক বীচসঁ নিকনি ওহি ফাঁটকেঁ ভবৈত ওকব এক-এক অংশ ধবি জুড়ি জিনগীক দর্শন কববৈত সোন্না আবি বহন অছি মৈথিনী নঘ্কথা সভ।

মোম আ পাথব পহিনে এক দোসবাক বিপবীত জিনগীকেঁ আবেখিত কবৈত বহন। ঝদা আব নৈ, আব তঁ এক্কে

ফিদএমে ক্ষণক বঁদলৈত গতিক সংগ মোম আ পাথব দুনূক সমন্বযক বঁনি জিনগীক সভ অন্তবংগতাকেঁ ছবৈত উঁদ্ঘনিত কঽ বেঁবা-বেঁবী ক্ষদা এক্কে ঠাম কেন্দ্রিত ভঽ দেখাব ভঽ উঁঠৈত অছি। আজুক মানবক সংবেদনা এতেক পবিবর্তনীয ভঽ গেন অছি জে এক্কে সংগ অহাঁক চবিত্রমে মোম আ পাথব দুনূক ৰূপ দৃষ্টিগোচব হোগত, বচনাকাব সোক্ষাঁ আনি ওকব সহকেঁ সাবিত কঽ বহলাহ অছি। সহ! একটা কাল্পনিক বিজয মাত্র নৈ থিক, সহ কতৌসঁ অনাযাস নৈ ঠৈপকি পড়ৈএ। সহ পূর্ণতিঃ মানব জীবনক যথার্থ থিক। সহ মানবকেঁ অন্বচিত কার্যসঁ বোকবাঁক বা বিধর্মী ফেবাঁসঁ বঁচেবাঁক শ্রীযংত্র জকাঁ অছি, জকবা আজুক বচনাকাব অপনা বচনাধর্মিতাসঁ নোকক হৃদএ ধবি ছথা ওকব যথার্থ বোঁধ কবৌননি অছি।

পহিন্বক নঘ্কথা সভ দহেজক দানবকেঁ উঁঘাব কঽ, দহেজ পীড়ি তাক মর্মকেঁ বা দহেজসঁ ভেন পবিণামকেঁ অপন কেন্দ্রমে আনি সম্বেদিত কবৈত ছন। ওহিসঁ গতব চুট্টক্কা বা হাস্য-কণিকা নঽ তকোনীন নেতা সর্বহক বিপটাবাদী চবিত্রকেঁ উঁজাগব কঽ অপন বচনাক গতিশ্রী বুঁনৈত ছনা। এহেন নৈ ছনৈ জে তহিযাক বচনাকাবক সোচ সংকুচিত ছন। ওহো সভ দূব ধবি সোচৈত ছনা, গমৈ ছনা আ তখন ওকবা সোক্ষাঁ অনৈ ছনা। ক্ষদা ও পবিবেশক দোষ সেহো কহন জা সকৈএ জে তহিযাক বচনাকাব সভ বিষএ-বৈস্তুকেঁ সংকুচিত কঽ মৈথিনী নঘ্কথাকেঁ সেহো সংকুচিত কঽ দেননি। ২০ম সদীক ছঠ্ঠম-সাতম দশকমে প্রাযঃ ওহনে পবিবেশ সংবচিত

छल। जकर परिणाममे नय्कथा मात्र नै रवन् आनो
रिधा यथा कथा/ नाटक/ उपन्यास आदिमे रएह दहेज
आ खिस्सा आ नेताजीक करनीकेँ सोझाँ आनन जागत
रहल छल।

आर्र परिवेशो र्रदननै, दृष्टिकोणगत रुचिहुता एनै,
सामाजिक समवसता परवनै। तहन समाजक छुआछूत
मात्रक अवनोकन होगत छलै। क्षदा आग ओहि
छुआछूतसँ भेल परिणाम, जाति-पातिमे र्रान्हन नोकक
दृष्टि-परिवर्तन, आर्थिक सम्पन्नता, पैघक संग सभ
रिन्दु। रिषय रा स्थानपर ओहो अछोप सन, निंघेष
र्रानन नोकक सहचर र्रनर्र, सभकेँ देखाओन जाए नागन
आजुक नोककथामे। आर्र रिषय रिस्तार स्वतः सभ
तरहक घटनाकेँ छर्रैत कागचपर आर्रः नागन अछि।
आर्रक परिवेशमे दहेजक पसार भः गेन अछि।
एहेन पसार जकरा आर्र रिशेष क्षद्दा नै र्रना, र्रन्कि
ओकरा जीरनक सामान्य क्रियाकनाप र्रुझि, परम्पराकेँ
उघरर्राक प्रक्रियाकेँ दर्शाओन जाए नागन अछि। तहिया
दहेज दानर जकाँ छनै। जे रचनाकारक नेन प्रक्षख
रिषए छन। आग दहेज दानर मात्र नै महादानर र्रनि
ठाढ़ अछि क्षदा परिवेश र्रदनन छै, माने कि आर्र
तहियाक अपेक्षा आर्थिक सम्पन्नता र्रढ़ि गेनैए तैँ
नोककेँ ई महादानर अपन जीरनक एकटा अंग र्रनि
गेन अछि, कोनो र्रड़ पैघ समस्या नै। आर्र तँ ओतसँ
पैघ-पैघ समस्या रचनाकारकेँ उद्वेनित करैत अछि।
यथा रिआहक खुजन रस्ता, किओ कोनो जाति-धर्मसँ
रिआह कः सकैए आ ओकरा न्यायानय प्रमाणित तँ
करिते अछि। सरकारी संरक्षण सेहो भेटै छै।

ওহিসঁ ভুঁপব দহেজ উন্মূননক দিশামে সমনিংগী রিঞাহ সমাজকেঁ জতহ ডেবা বহন খছি, ওতে বচনাকাবকেঁ একটা নর দৃশ্যাংকনক খরসব দহ বহন খছি। এহি সন্দর্ভমে দূটা খন্তর্বাষ্ট্রীয নেখকক তীনটা নঘ্কথা বাখি বহন ছী–

গ্রিগোবী গোবিন (রূসী নাটককাব)

একটা গমানদাব খাদমী

"হম টৈক্সীরঁনাকেঁ খরাঁজ দেনৌং খা টৈক্সী রূকি গেন।

"কী হমবা খহাঁ সোমোকন্যা স্ক্বযব নহ চনরঁ ? ও জগহ এতহ সঁ রঁড্ড দূব নৈ ছৈ, ঝদা হমবা জন্দী খছি।"

পাঁচ মিনট রাঁদ হম ওকবা বোকনৌং। মীটব উঁনচাস কোপেক দেখরৈঁত ছন। হম এক রূবঁন নিকাননৌং।

"হমবা নগ ছঞ্চা পাগ নৈ খছি।" ড্রাগরব কহনক। হম খপন জেরীমে তকনৌং তঁ পচাস কোপেকক একটা সিক্কা ভেটৈন।

"খফসোচ খছি জে হমবা নগ একো কোপেক নৈ খছি।"

"কোনো রাঁত নৈ।"

"কিএক নৈ! " ড্রাগরব রিবোধ প্রকট কেনক, "হম এনা নৈ কহ সকৈত ছী। খহাঁ জনৈত ছী জে সরাবীসঁ মীটবসঁ রেঁসী পাগ নৈ নেন জা সকৈত খছি। হম গনামো নৈ নৈত ছী।"

"রঁড্ড নীক, ঝদা হম কী করূ ? "

"রামা কোনাপব একটা তমাকূরঁনাক দোকান খছি, ও খুন্না কহ দেত।"

পাঁচ মিনট পছাতি হম ওগ দোকানপব পহুঁচনৌং, ঝদা

তারত ধবি খেরাঁক ছস্থী ভ২ গেন ছন। মীঠব খাৱঁ সন্তানরেঁ কোপেক ৱঁতা বহন ছন।
“কোনো ৱাঁত নৈ”– ড্রাগরব সহান্বভূতি জতৌনক, “কীর ঠৌশিননগ একটৌ ৱৈঁক খছি, ওগমে কাজ কব২রানী নড়কীকেঁ হম জনৈত ছিঐক, ও খহাঁকেঁ পাগ খ্ন্না ক২ দেত।”

হম কীর ঠৌশিন দিস গেনৌঁ, হ্মদা ৱৈঁক ৱঁন্দ ছন। মীঠব পূবে তীন হ্মরঁন দেখা বহন ছন।
হম ড্রাগরবকেঁ তীন হ্মরঁন দেনৌঁ, ও পাগ জেৱীমে বাখিক২ মীঠব ৱঁন্ন ক২ দেনক।

“হমবা ৱঁড্ড দ্খ খছি”, ও কহনক। হম সরাবীসঁ ৱেঁসী পাগ নৈ নৈত ছী।
“ৱঁহ্ত খাভাবী ছী, হ্মদা হম সোমোকন্যা স্কাযব কোনা পহুঁচরঁ ? ”
“হম খহাঁকেঁ ওত২ ন২ চনরঁ।” ড্রাগরব কহনক খা হমবা টৈক্সীমে ৱৈসতে মীঠব চানূ ক২ দেনক। পাঁচ মিনঠ ৱাঁদ হম পহুঁচ গেনৌঁ। মীঠব ফেবো উঁনচাস কোপেক দেখা বহন ছন।

হম ছোঠ ছীন চক্কূ নিকানি ক২ ড্রাগরবক গবদনি নগ ন্নগা দেনৌঁ খা ড্রাগরবক হাথমে জরঁবদস্তী পচাস কোপেকক সিক্কা বাখি টৈক্সীসঁ কূদি ক২ ভাগি গেনৌঁ। ৱাঁদমে ৱঁহ্ত ৱাঁদ ধবি, জে নৈতিক ভ্রষ্ঠাচাব হম ওগ গমানদাব খাদমীক সংগ কেনে ছনৌঁ, হমবা গ্নানিক খন্বভর হোগত বহন।

बर्तोल्ट ब्रेख्त (जर्मन नाटककार)

गपशप

"आइ हम सभ आपसमे किन्नहुँ गप्प-सप्प नै कऽ सकैत छी", महाशय "क" एकटा लोकसँ कहलनि।

"किएक" ? , ओ चौंकैत पुछलक।

"हम अपन तर्कपूर्ण गप्प आइ अहाँक सोझाँ नै राखि सकैत छी। ", महाशय "क" लचारीरशे अपन विचार रखलनि।

"मुदा अइ बातसँ हमरापर कोनो फर्क नै पड़त। ", दोसर अपन संतुष्टि देखौलक।

"हमरा बूझल अछि। ", महाशय "क" खौंझाइत कहलक, मुदा हमरापर एकर असरि अवश्य पड़त।

महाशय "क" जखन कोनो व्यक्तिसँ प्रेम करैत अछि

महाशय "क" सँ पूछल गेल, जखन अहाँ कोनो व्यक्तिसँ प्रेम करैत छी तखन की करैत छी ? "

महाशय "क" उत्तर देलक, "हम ओहि व्यक्तिक एकटा खाका बनबैत छी आ फेर ऐ फिकिरमे रहैत छी जे ओ हुबहु ओकरे जकाँ बनए। "

"के, ओ खाका ? "

"नै। ", महाशय "क" जबाब देलक, "ओ आदमी। "

पहिने लोकक विपन्नता सेहो दृष्टि संकुचनक पर्याय छल। ई स्वाभाविक छै जे पेटे भरल रहतै तखने लोकक सोच ओइसँ दूर धरि जेतै। नै तँ सभटा

सोच भूखसँ उत्पन्न भेल आकुलतामे समाहित भऽ बहि जाएत। आब स्थिति उलटल अछि। आर्थिक उदारीकरण आ वैश्वीकरणक आएल चलनसारिमे आब लोक आर्थिक रूपेँ सम्पन्न भेल अछि। आर्थिक सम्पन्नता आब पेटक भूखसँ इतर आन-आन भूख जगेलक अछि। जाहि कारणेँ चोरि, हत्या आ बलात्कारक सेहो बढ़ावा भेल अछि जे ओकरे रूप/ प्रतिरूप बदलि गेल अछि। तँ आजुक लेखककेँ कलम चलेबा लेल आ बदलल प्रतिरूप हथियारक रूपमे भेटि गेल आ रचनाकार सभ ई सभ अपराधक अपन कलमक माध्यमे नवीनीकरण कऽ सोझाँ आनि रहल छथि। सम्प्रति रचनाकार सभ पदयात्रासँ ऊपर उठि मंगलग्रह यात्रापर जा रचनारत छथि। पहिलका जमानामे लोक शुद्ध दूध ग्रहण करैत छल, आब दूध तँ दूर पानिक समस्या लोककेँ घेरने जा रहल छै। कतौ पानिक कमीसँ हाहाकार मचैए तँ कतौ लोक बाढ़िक कोप भाजन बनि भूखे बिलबिलाइत नाङट भेल छतविहीन लोकक असरा तकैए। आ लेखक ई सभपर अपन दृष्टिए नजरि गरा कागचपर अनै छथि।

भारतमे सम्विधान सम्मत पितृसत्तात्मक परिवारकेँ उघबाक निमित्त पुत्रक पैदाइशकेँ बढ़ावा देल जाइत रहल अछि। ओना तँ आइयो लोक बेटाक लिलसामे बेटीक हत्या (भ्रूण हत्या) कऽ रहल अछि जे दुनू अवस्था मैथिली लघुकथा लेखकक कलमक धारकेँ पिजौलक अछि। मुदा ई सबहक बावजूद जे मुद्दा लेखककेँ मसाला देलक ओ अछि नारी सशक्तिकरण। पहिने मौगीक मुँह जाबि कऽ ओकर स्वरकेँ घोघमे नुकाएल रखबाक परिपाटी छल।

ক্ষদা আগ প্রুকষ সভ থপন কমাগকেঁ দ্বিতীযক আ মৌগীক নোকবীকেঁ প্রাথমিকতা দ২ বহন থিছি। শিহবক কোন জে গাম দেহাতক মৌগী সভ আৰ সবকাবী নোকবী বাজনীতিমে আগাঁ বঁঢ়ি কহ আবি বহন থিছি আ ঘবৰনা সভ পিছনগ্রআ বঁনি জীৱন বিতা বহন ছথি, জকবা মৌথিনী নঘ্কথাকাব সভ থপন কনমক মাধ্যমে ভজা বহন ছথি। মহিনাকেঁ আবক্ষণ দ২ এক দিস সবকাব থপ্পন ক্ষমী বঁচবৈএ তঁ দোসব দিস প্রুকষ সভ থপন ঘব বঁচেৰা নেন সংঘর্ষবত দেখাগত ছথি। জাহি সভ ক্রিযাকনাপপব কনমকাবক বঞ্র দৃষ্ঠি থিছি।

উঁপবোক্ত বঁদনারক অতিবিক্ত সভসঁ পৈঘ পবিরর্তন দেখন জা বহন থিছি তকনীকী চননসাবি। আগ মোবাঁগন গন্টবনেট ডিশ টী.রী./ এন.সী.ডী. আ নেড টী.রী. নোকক জীরনকেঁ এগদমসঁ চনাযমান বঁনা দেনক থিছি। তেঁ নোক ধবতীক ভীড় আ ভাব কম কববাঁক নেন চান দিস নজবি দ২ বহন থিছি। আজুক মৌথিনী নঘ্কথাকাব সেহো উঁপবোক্ত সভ বিন্দুকেঁ ছবৈত থপন বচনাক এক–এক সূক্ষ্ম গতিরিধিক স্বন্দব বর্ণন কবৈত দেখাব ভ২ বহনাহ থিছি। ঐ মে সভসঁ উঁপব নাম থিছি শ্রী অনমোন ঝা জীক জে থপনা বচনামে থপন সব–সমাজ আ গামক জিনগীক দৈনিক ব্যরহাবক প্রত্যেক বিন্দুপব দৃষ্ঠিগত হোগত কনম চনা বহনাহ থিছি। নোকক এক–এক ক্ষণক বঁদনৈত পবিস্থিতিক জমীনসঁ উঁপব উঁঠি হরামে উঁধিযাগত মন মস্তিস্কক। সমাজক নোকক প্রত্যেক সবোকাবক চিত্রণ থপন নঘ্কথামে কেননি থিছি। তহিনা মিথিনেশ ঝা/ গজেন্দ্র ঠাকুবজী থপন সূক্ষ্ম দৃষ্ঠিএঁ

সমাজমে হোগত উঁথোন–পতন/ নৈতিক ক্ষীণতা/ সামাজিক দাযিত্ব, রিদ্রোহ খ্বাদিকেঁ জতহ তক নোককেঁ ছূরি সঁশিত রা ক্ষোভিত কবৈএ সভ মৈথিনী নঘ্কথাকাব ওকবা কনমরঁদ্ন কহ নোকক রঁন্ন নজবিকেঁ খোনরঁাক রা নরপথ দর্শন দেরঁাক স্বন্নব প্রযাস কহ বহন ছথি। ঐ সভসঁ ডঁপব এক নাম খ্বছি শ্রী সন্তেন্দ্র কমাব ঝা জীক জে খ্বপন দৃষ্ঠিএঁ ভৌতিকরাদী ক্দা মৌনিক নৈতিক ক্ষবণকেঁ একটা হ্ববাক দৃষ্ঠিএঁ সরঁহক সোঝাঁ খ্বনরঁাক প্রযাস চ্কেননি খ্বছি। হিনকো কনম রিষয রিরিধতাপব নজবি বাখি সভ কোনমে দৌগি বহন খ্বছি। খ্বএ সভসঁ হ্ববাক গামক রা গমৈয্যা জিনগী মাত্রক খ্বরনোকন ওকব পবিস্থিতিরশ রঁদনৈত জীরনক প্রন্থেক খ্বঁশকেঁ শ্বক্ষ গমৈযে সোচে দৃষ্ঠিগত কহ সোঝাঁ খ্বানাহরঁনা তীন প্রক্ষখ নাম খ্বছি– জগদীশ প্রসাদ মংডন, ডঁমেশ মংডন খ্বা বঘ্নাথ ক্খিযা জীক।

ঐ তবহেঁ সমাজক রঁদনৈত ঘটনাএমক প্রন্থেক রিন্দ্পব চাহে ও সামাজিক সমবসতা হো , পবিস্থিতিগত রঁদনৈত পবিরেশ হো, তকনীকী চননক প্রভার হো, খ্বার্থিক সম্পন্নতা– রৈশ্বীকবণ– রা কোনো খ্বন্যান্য খাঁহিসঁ জনমন কোনো সমস্যা। খ্বাজ্ক মৈথিনী নঘ্কথাকাব ওগ প্রন্থেক রিন্দ্কেঁ খ্বপন কনমসঁ ডঁঠা কাগচপব খ্বানি সোঝাঁ খ্বনৈত ছথি। জাহিসঁ সামাজিক সবোকাবসঁ জ্ভন এক ঘটনা মৈথিনী নঘ্কথাক রিষত রঁনি নোকক সোঝাঁ খ্বারি বহন খ্বছি। ঐ সঁ ওা স্পষ্ঠ হোগছ জে পহিন্বকা মৈথিনী নঘ্কথা রা নঘ্কথাকাবক একটা সীমামে রাঁন্হন সোচসঁ খ্বাগূ রঁঢ়ি খ্বাজ্ক বচনাকাব মৈথিনী নঘ্কথা ভন্ডাবকেঁ এনা ভবি বহনাহ খ্বছি জাহিসঁ কোনো ডঁমেবক কোনো নোকক কোনো সোচক খাহিসঁ পূবা ভহ সকএ। তেঁ

সমাজক সভ প্রকাবক গতিরিধিকেঁ সমেটৈকেঽ চলি বহন ছথি মৈথিনী নঘ্‌কথাকাব।

পহিন মৈথিনী নঘ্‌কথা গোষ্ঠীক খাযোজন:– ২০ ফবরবী ১৯৯৩ ঙা. কেঁ চিত্রগুপ্ত প্রাঙ্গন হটৌঢ় রুপৌনী (মধ্‌বঁনী)মে ভেন ছন। সংযোজকদ্বয ফন্নাজী খা মনযনাথ মল্ডন।
খধ্যক্ষতা– শ্রী ভরনাথ ভরন
মংচ সংচানন– কুমাব বাহ্ন
উঁপস্থিত– ১৯ গোটৈ নঘ্‌কথাকাবক ২৬ গোটৈ নঘ্‌কথা পাঠ ভেন। উঁপস্থিত জনমে– প.মতিনাথ মিশ্র, প. যন্ত্রনাথ মিশ্র, শ্রী শ্যামানন্দ ঠাকুব, উঁমাশংকব পাঠক, ননন প্রসাদ, সচিদানন্দ সচূ, ফন্নাজী, কুমাব বাহ্ন, খত্তন ঠাকুব, প্রেমচন্দ্র পংকজ, মনযনাথ মল্ডন, মীবা ভাবতী কর্ণ এবং স্বনীন কর্ণ খপন বচনা পাঠ কেননি।

<u>रिदेहक रिहनि कथा (नघ्कथा) रिशेषांक (৬৭ম খংকক মাদেঁ)</u>

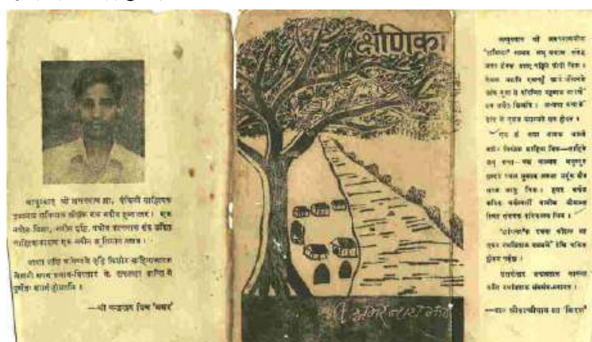
কতেক দশকক উংকস–পাকস এরং স্বতংত্র রিধাক উংমাফোহক রীচ এক রেঁব ফেবসঁ "রিহনি কথা"– জে নঘ্কথাক নামে চর্চিত খছি– কেঁ মৈথিনীমে স্বতংত্র রিধা হেত্ত সমেষ্টি স্থিব কবরাঁক খথক প্রযাস কএন জা বহন খছি। খখন ধবি ভেন কাজকেঁ সেমো শিরোধার্য কবৈ ছী। ওহি ডেগকেঁ খাগাঁ রঁঢ়রৈত মোকাম ধবি পহুঁচরাঁক একটা ঠোস ডেগ হ্খএ খহী খাশামে ক্ষন এক সএ দূ গোটেসঁ দূবভাষিক সম্পর্ক সাধি রিহনি কথাক মাদেঁ রিভিন্ন রিষএ–রৌস্তু সংকনিত কঽ সোন্মাঁ খনরাঁক একটা

प्रयास अछि।

"विहनि कथा" विहनि अर्थात् बीआ। हम एकरा हिन्दीक "लघुकथा" शब्दसँ फराक मैथिलीक स्वतंत्र नामेँ आगू बढ़ेबाक प्रयास १९९५ ई. मे मैथिली मासिक "विचार" (सहयात्री प्रकाशन, लोहना, मधुबनी) द्वारा केने छी। ई अंग्रेजीक शॉर्ट-स्टोरीसँ अलग एकटा बीज-कथा (विहनि कथा) अछि। जाहिमे कथाक छोट बातमे सम्पूर्णता पाओल जाइत अछि। लघुकथा हिन्दी शब्द प्रचलित अछि। अएल हिन्दी भाषाक सभ भाषाक लघुकथाकेँ ओहि भाषा नामेँ स्वतंत्र नाम देल गेल अछि, तँ मैथिलीमे किएक नै ? यथा उड़िया भाषामे क्षुद्रकथा (खुद्र कथा), पंजाबीमे "मिन्नी कथा", बांग्लामे "एक मिनिटेर कथा", मलयालममे "निमिषा"। तहिना मैथिलीमे "विहनि कथा" नामेँ लघुकथाकेँ आगाँ बढ़ाओल जाए। विहनि कथा माने बिया कथा/ लघुकथाकार श्री "राज"'क मत छनि- जेना एकटा छोटछीन बीआमे गाछक सम्पूर्णता निहित अछि, तहिना लघुकथा अपने-आपमे कोनो कथाक सम्पूर्णताकेँ समेटने अछि।"

विहनि कथा माने मध्यम पीढ़ी (यानि सातम-आठम दशकमे प्रवेश करऽबला पीढ़ीक) काजे ई बेसी जगजियार भेल। मुदा मोकाम नै पाबि सकल। हमरा जनतबेँ ई सभ किछु लोकक एकटा समूहमे एकरा बान्हि आगू बढ़ेलनि आ ओतबेँ धरि समेटि कऽ राखि लेलनि। तँ एकर प्रारम्भिक सद्गतिक पछाति एकर

দ্স্মাতিযো ওহী পীঢ় ীক বচনাকাবক মধ্য দেখাগএ। ও মধ্যম পীঢ় ী জে কথা সাহিত্যমে নরসংচাব খননক খাৰ স্বস্তা গেল খছি। নগৈএ ও সভ খাৰ খপন কএল পবিশ্রমক পাবিশ্রমিক যানী প্ববস্কাব গ্রহণ মাত্রক সোদ্দেশ্যে সক্রিয ভেল ৰ্ম্মাগত খছি। নঘ্কথাক দৃস্মাতি খএ পীঢ় ীক দ্বাবা ভেল তকব একটা স্বন্দব উঁদাহবণ ছথি শ্রী খমবনাথজী (সম্প্রতি– সদস্য, পবামর্শদাত্রী সমিতি, সাহিত্য খকাদমী) জে নঘ্কথা লিখৰ ছঠম দশকমে শ্বৰু কেললি খা সাতম দশকমে খপন নঘ্কথা সংগ্রহ– “ক্ষণিকা” (১৯৭৩ঙ.) লঽ উঁপস্থিতি দর্জ কবৌললি, জে হমবা জনতৱেঁ মৈথিলীক পহিল নঘ্কথা সংগ্রহ থিক। এখনো দূবভাষিক সম্পর্কে ও ওহী দিনক উঁর্জরান ৰূপেঁ রিদেহকেঁ খপন টটকা পাঁচ গোট নঘ্কথা উঁপলব্ধ কবৌললি জখন কি মধ্যম পীঢ় ীক মোটা–মোটী খন্বপস্থিতি ঙা দেখাব কবৈএ জে ও সভ থাকি কঽ খাৰ স্বস্তা বহল ছথি। তথৈর নর–মধ্যম–প্ববান পীঢ় ীক সমন্বযে ঐ খংকমে ঢেব বাস নর বচনা খাএল খছি, তঁ পেটাবমে কিছু পহিলেসঁ প্রকাশিত বচনা সাভাব দেল গেল খছি।

রিহনি কথা মাদেঁ প্রাবম্ভসঁ হমব ৰুচি একব রিভিন্ন

ক্রিযা–কনাপে যথা পহিন নঘ্কথা গোষ্ঠীক খাযোজন (সংযোজকদ্বয ঋন্নাজী খা মনযনাথ মন্ডন) ১৯৯৩ এরং কএকটা নঘ্কথা রিশেষাংক (পত্রিকা সভক)মে সহযোগী বহনৌং। এহি নিমিত্ত শ্রী গজেন্দ্র ঠাঋবজীক সোন্নাঁ প্রস্তার বাখনহুঁ– প্রস্তারকেঁ ও সদ্ধদএ খন্নমোদন তঁ কবরেঁ কেননি জে হমবোসঁ এক ডেগ খাগাঁ রঁঢ়ি তন–মনসঁ খা খপন রিক্ত মানসিকতাকেঁ প্রদর্শিত কবৈত খমাঁ সভক সোন্নাঁ এহি খংককেঁ খননলি, তাহি হেত্তু হ্নকব হার্দিক খাভাব। শ্রী খনমোন ন্না খা স্নেন্দ্র ঋমাব ন্নাক সেহো ভবপূব সহযোগ ভেটৈন, খগ দ্বয সহযোগীকেঁ হার্দিক ধন্যরাদ।

ঐ যক্তমে জে সহযোগী ছথি সভসঁ হমব খাগ্রহ জে ঐ খাহ্তিক পম্ভাতি স্বতি নৌ বহথি। খপন রিহনি কথা বচনা মাধ্যমে নিবন্তবতা রঁনৌনে মৈথিনী রিহনি কথা ভঁডাবমে শ্রীরৃদ্ধি কবৈত বহথি।

<u>কিএক খঙ্গোপ রঁনন খছি মৈথিনী নঘ্কথা রিধা</u>

চননমে জে খারি জাএ রৈহ পবম্পবা রঁনি জাগ ছৈ। খা নোক দ্বাবা ওতৈসঁ ওকবা উঁঘরাঁক প্রক্রিযা প্রাবম্ভ ভঽ জাগত খছি। খা খাগূ পীঢ়ী দব পীঢ়ী ও স্বযং হস্তান্তবিত হোগত খাগাঁ রঁঢ়ন চনি জাগত খছি। ঋদা জে খপন পবম্পবা ঠাঢ় কববাঁ নেন প্ববনা পবম্পবাকেঁ তোড়ি রা ধকেন কঽ খপন খনগ বস্তা

ॲनरॆत अछि ओकर सर्वग्राही हएबॅ कठिनाहि नै रहल् असम्भव होइत छैक। एहिना मैथिली लघुकथा मैथिलीक आन विधा जकाँ हिन्दी वा अन्यान्य भाषाक देखाउँसे लिखाए तँ लागल मुदा लगभग तीन दशकक स्वतंत्र यात्राक पश्चातियो अपन स्वतंत्र विधा रास्ता अपने द्वारा अछोप नहाइत ठाढ़ बुझना जाइत अछि।
अपन शैशवावस्थामे सभ भाषाक लघुकथा कथाक छोट वा आकार मात्रे लघु भऽ सोझाँ आएल। जेना मैथिलियोमे सैह भेल। प्रारम्भिक अवस्थामे किछो लघुकथाक प्रवृत्ति बुझबाँसँ बेसी एकरा लिखि अपन नामकेँ एकटा आर विधासँ जोड़बाँक लोल केलनि। लोल शब्दक प्रयोग ऐ द्वारे जे उक्त विधाक रचनासँ तारतम्यता वा नियमितता नै राखि अपन पारम्परिक विधाक संग संलग्न रहि गेला। जँ ओ सभ प्रारम्भसँ ऐ पर ध्यान देने रहितथि तँ शाइत आहो मोकाम पौने रहैत। मैथिलीयो लघुकथा आन भाषाक लघुकथासँ कम नै अछि। मुदा आइ हिन्दी समेत अन्य क्षेत्रीयो भाषाक लघुकथा अपन मोकाम बना लेलामे सक्षम भऽ गेल अछि। यथा ओड़िया, असमिया, मलयालम। मुदा मैथिली लघुकथा आइयो देहविये-दुखे अछोप नहाँइत रौआइत देखाइत अछि।
प्रारम्भमे कथाकार आ कवि सबहक समवेत उद्वेगक परिणामे जनमल मैथिली लघुकथाकेँ अपन शैशव कालक स्वस्थ परिणाम करल जा सकैछ जे लघुकथाक बीया मैथिलीयोमे बाँगि देल गेल।
समयान्तरे ओ जेना-जेना आन विधासँ विलगल गेल तेना-तेना ऐ रचना प्रक्रियाक घनिष्ठता गद्य रचनाकार संग भेल गेल। मुदा ओहि समयक स्थापित सभ

কথাকাবক ঈ উঁকেঁঠা নৈ ছননি খা নৈ বহননি জে কথে জেকাঁ নঘ্কথোপব খপন ছাপ বখিতথি। ওনা ঈ সহ খছি জে কথাকাব জঁ নঘ্কথাক স্বৰূপ (প্ৰঙ্গতি) বা শিল্প নৈ পকড়ি সকনাহ তঁ ও নীক কথাকাব ভনহিঁ হোথ্ ক্ষদা নীক নঘ্ কথাকাব কিন্নহুঁ নৈ ভ২ সকৈত ছনাহ। প্ৰায়ঃ তদ্ধ ডবে শ্বৰুখাতীমে নঘ্ কথা নেখনক পছাতি ও সভ এহি বিধাসঁ খপন হাথ পএব সমেটিযে নৈ মে খপন কৰিনতাগ ব্ঁঝননি, জে মৈথিনী নঘ্কথাক নেন খশ্বভ সংকেত দৈএ।

কথাকাবক উঁদাসীনতাক কাবণে সেহো একবা খছোপ সন বহবাঁক নেন গ্ৰসিত কেনকৈ। পূৰ্বাৰ্দ্ধিমে জে কথাকাব সভ একবা নিখননি ওহিমে সঁ কিছু গীনন, বাঁছন কথাকাব একবা নিখৈত বহি গেনাহ জাহিমে শৈনেন্দ্ৰ খানন্দ, তাবানন্দ বিযোগী, প্ৰদীপ বিহাবী, দেবশংকব নবীন, পবমেশ্বব কাপড়ি, স্বস্মিতা পাঠক, চন্দ্ৰেশ্বব খাঁ, নবীনচন্দ্ৰ কৰ্ণ সদৃশ কথাকাবক নাম উঁল্লেখনীয খছি। সমযান্তবে উঁপবোক্ত খধিকাংশ বচনাকাব এ সঁ বিমুখ হোগত গেনাহ। সম্প্ৰতি তীন গোটে বচনাকাব যথা তাবানন্দ বিযোগী, প্ৰদীপ বিহাবী খা চন্দ্ৰেশ্বব খাঁ খপন নিবন্তবতা বনৌনে ছথি, জাহিমে বিযোগীজীক এ বিধাক প্ৰতি কএন কাজ ঐতিহাসিক বা খবিস্মবণীয কহন জা সকৈত খছি। এ পীঢ়ীক সশক্ত কথাকাব শ্ৰী বিভূতি খানন্দক ঠাম ঠীম নঘ্কথা দেখবাঁ-পঢ়বাঁমে খাএন। হ্নকব নঘ্কথাক প্ৰতি উঁদাসীনতা বা কথাক প্ৰতি খাদৰ্শিতা কী কহি সকৈত ছী? একব প্ৰামাণিকতা হ্নকাসঁ ভেন দূবভাষিক সামান্য বাৰ্তানাপেঁ এনা সোন্নাঁ খাএন। ও কহননি- শ্বকখাতমে কিছু নঘ্কথা নিখনৌং,

ঌদা রাঁদমে জে নঘ্কথা সভ নিখৈ ছী ও জহাঁ চাবি-পাঁচ গোষ্ঠ নঘ্কথা হোগত ছৈক তঁ একটা কথা রনি জাগত খছি। একদম খনসোহাঁত নাগন। হমবা রিচনিত কেনক হ্নক ওা রাক্য। ঌদা খগিনে ক্ষণ ধ্যান ওতহ টিকন- ও কথা রিধাক নিস্সন হস্তাক্ষব ছথি। হ্নক সোচ কথাক প্রতি গম্ভীব ছনি। তেঁ হ্নক কোনো ছোট-পৈঘ সোচ কথাক প্রতিরূপ হোগছ। কাবণ জে কিছু বহৌ, হ্নকা সনক খানো কথাকাবক এহি সোচসঁ নঘ্কথাক প্রতি উঁদাসীনতা স্পষ্ঠ ঝনকৈএ। হম রঁভু খাহ্লাদিত ভেনৌঁ রিদেহ ওা-পাক্ষিকক খংক ৬১মে খগ্রণী পীঢ় ীক কথাকাবক রূপেঁ হ্ফবাক খস্তিত্ব বাখহবানী "শৈফানিকা রর্মা" জীক নঘ্কথা দেখি। জে শিন্পক খা কথানকক দৃ্নূ দৃষ্ঠিযেঁ খা সংপূর্ণ রূপেঁ প্রতিনিধি নঘ্কথাক শ্রেণীমে বাখহরঁনা ছন।

মৈথিনী বচনাকাব দ্বাবা প্রাবম্ভমে একবা নর চীজ রুঁঝি নঘ্কথা নেখনমে খপন উঁপস্থিতি তঁ দর্জ কবাওন গেন ঌদা সমযান্তবে হ্নকা সভকেঁ এহি রিধাক বচনাক সংগ উঁস্নেকতা রা জ্ড় াব নৈ রঁনন বহরাঁক প্রঌখ কাবণ বহন জে হ্নকা সভকেঁ এহি রিধা মাদেঁ খাগাঁ কোনো খার্থিক রা সাহিত্যিক নাভ দূব-দূব ধবি নৈ দেখা পড়ন হেতৈন। তকবো ঐ সঁ রিঌখতাক প্রঌখ রিন্দ্ মানি সকৈত ছী। খার্থিক নাভসঁ তাপের্য জে নঘ্কথাক মাধ্যমেঁ ও কোনো মংচপব নৈ রঁজাওন জা সকৈত ছনাহ, কাবণ জে সবকাবী তঁ দূব নিজী রূপেঁ সেহো একব কোনো মংচ খাগ ধবি স্থাপিত নৈ ভেন খছি। জেনা খান রিধামে কিছু তথাকথিত বচনাকাব রক খস্তিত্ব নৈ রঁনা পাওন হোথ্, ঌদা কতৌ সবকাবী রা গএব সবকাবী নাভক রঁব খরেঁ যথা বচনা প্রকাশিন রা বচনা পাঠ্জ-

জত২ পাবিশ্রেমিক রা কিবাযা ভত্তা ভেটৌ তঁ ওত২ ধবি ভাগ–ভৈযাবিযে রা জী হ্জ্বিযে, পছিনগ্বখা সংস্কৃতিক সংচবণ কবৈত স্থাপিতো বচনাকাবকেঁ ধকিযা, কাত ক২ খপন খ্স্থা গাবি নৈত ছথি। ওহোন কোনো প্রকাবক নাভক খাশা হ্নকা সভকেঁ দূব–দূব ধবি দৃষ্ঠিগোচব নৈ ভেননি রা নৈ ভেন হেতৈন তেঁ খপনাকেঁ ঐ রিধাসঁ কাত কেনে বহনাহ। ঐ রিধাসঁ সাহিন্কি নাভ সেহো ভেটৈরঁনা নহি। সাহিন্কি নাভক খর্থ জে– জে কিছু বচনাকাব ঐ রিধামে নিঃস্বার্থ ভারে নিখৈত বহি গেনাহ, তিনকব এখন ধবি নঘ্কথাকাবক ৰূপেঁ পহিচানক কোনো খাশা নৈ খা নে মৈথিনী নঘ্কথা রিধাক ফবাক কোনো জগহ ভেটি সকন।

হঁ, দূ গোটৈ বচনাকাব খপ্পন কবনীযে মৈথিনী নঘ্কথাকাবক ৰূপমে দেখাব তঁ ভেনাহ। শ্রী তাবানন্দ রিযোগী, জিনকব শিনানেখ নঘ্কথা সংগ্রহ খা কর্মধাবয নঘ্কথাক সমীক্ষামেক পোথী এরং প্রদীপ রিহাবী জিনক খল্ড–খল্ড জিনগী নঘ্কথাক সংগ্রহ প্রকাশিত খছি। ঋদা মৈথিনীক মঠাধীশ সভ দ্বাবা "নৈ উঁঠনৌ তঁ ভাবী তঁ নগনৌ" রঁনা কহারতকেঁ চবিতার্থ কবৈত কহন গেন– দ্নূ গোটৈ পাগরঁনা নোক ছথি তঁ খপন সংকনন প্রকাশিত ক২ নৈত ছথি তৈ সঁ কী নঘ্কথাকাব কহেতো? ঋদা হিনক শ্রমক মহত্ত্ব রা সংগ্রহক মহত্ত্বকেঁ বূ্ঝরাঁক প্রযাস নৈ কএন গেন। মহত্ত্ব নৈ দেরাঁক ঐতিহাসিক কাবণ বহন। উঁপবোক্ত দ্নূ ব্যক্তিক গএব ব্রাহ্মণ হেরাঁক। "মৈথিনীমে রঁভনৌটী (রাঁভনরাদ) খদৌসঁ চনি খারি বহন খছি। জখনকি প্রাবম্ভ সঁ ও নিখতমমে পূর্ণতঃ কাযস্থক দ্বাবা সংচানিত ভাষা ছন (জকবা কি রাঁভান

থাকি বাব ককবোসঁ কোনো বাগদ্বেষ নৈ ছনৌ)। ভাভনক ভাষা তঁ সংস্কৃত ছন (রৌনী–চানীমে সভ কিযো মৈথিনীযে রঁজৈ ছন) জকবা ও পঁডিতাগক মাধ্যমে ভজরৈত ছনাহ। হ্মদা জখন মৈথিনী স্থাপিত হোমঽ নগনৈ, জখন ঐ মে কমাগক জোগাব দেখেনৈ তখন সভ ঠাম হ্মণ্ডনী মাবি রৈসি গেনা ব্রাহ্মণ রভনৌষ্টী দেখারঽ নগনা। ওগমে ঠঠন বহন একমাত্র কর্ণ কাযস্থ। বাবকেঁ ঙা সভ ঐ তবহক কোনো গতিরিধিমে টৈপঽ নৈ দেরাঁক সংকল্প নেননি থা জকব মূন রৈচাবিক ভাষা মৈথিনী ছনৈ ওএহ সভ ঐ সঁ দূব কঽ দেন গেনাহ” (বমানন্দ বেণু, মিথিনাংগন, থপ্রৈন–জূন ২০১০)– সএহ দ্বাগ্রহ। পক্ষপাত মৈথিনী নঘ্কথাক সংগ সেহো ভেন। ওনা থারঁ ঙা মিথক টূটি গেন থছি।
মৈথিনীক ভাষা সহিত্যিক রিকাসক মাদেঁ রঁহ্ত বাস সবকাবী, গএব সবকাবী সংস্থান কাজ কঽ বহন থছি। যথা– সাহিত্য থকাদেমী, দিল্লী; মৈথিনী থকাদমী, পটৈনা; ভোজপুবী–মৈথিনী থকাদমী, দিল্লী; পূর্ব ক্ষেত্রীয ভাষা কেন্দ্র, ভুরনেশ্বব; ভাবতীয ভাষা সংস্থান (সী.থাগ.থাগ.এন.)মৈসূবক থতিবিক্ত কিছু নিজী সংস্থা সভ জে প্রকাশন সেহো কবৈত থছি। একব জেকিযো প্রতিনিধি রঁনাওন গেনাহ ও সভপাবম্পবিক রিধা যানী করিতা, কথা কিছু হদ তক নিরঁহ্মক রাস্তু রিভিন্ন তবহক কার্য/ গোষ্ঠী কেননি। হঁ ঠাম–ঠীম নাটৈকক রাস্তু সেহো কাজ ভেন। হ্মদা নঘ্কথা মাদেঁ হিনকা সরঁহক স্বতংত্র সোচরঁ তঁ দূব কথা সংগ্রহ প্রকাশনক সময কথা সংগ্রহমে সতৌত যা পিতিযৌত ভায নহাঁগত সংগ নগা সকৈত ছনাহ। থা ওহি মাধ্যমে ঙা থোড়ে থাওব জগজিযাব হোগত।জেনা কি তমিষ রা মনযানম

সাহিত্যিক সংস্থাক প্রতিনিধি সভ কঽ বহন ছথি আ ও্া দ্নূ ভাষাক নঘ্কথা অপনা রঁনেঁ দেখাব ভেন অছি। মৈথিনীমে তঁ দূব-দূব ধবি এহেন সোচ যা কাজ দেখাব ভঽ সোমাঁ নৈ আবি সকন অছি। তাহিমে প্রম্খ দূটা কাবণ হমবা জনতরেঁ প্রম্খ অছি- পহিন ওহি প্রতিনিধি সভক নঘ্কথাক প্রতি অজ্ঞানতা, দোসব ওগ প্রতিনিধি সরঁহক নজবীযে নঘ্কথাক উঁসবাহ খেত।

মধ্যম পীঢ় ীক বচনাকাব সভমে সঁ কিছু নোক অপ্পন সর্জনামেক উঁর্জা স্রাতেঁ ঐ রিধাক অনগ জমীন তৈযাব কবরাঁক অথক প্রযাস কেননি। সহ কহী তঁ রৈহ সভ উঁসব খেতকেঁ কোড়ি-পটা কঽ একব আধাব বখরাঁমে সক্ষম ভেনাহ। হঁ, ও আধাবকেঁ মজগ্বত কবৈত এহি জমীনকেঁ তীন হফসিনা সন রঁনেরাঁক রা হবন-ভবন রঁনেরাঁক পূর্ণ শ্রেয নরকা পীঢ় ীকেঁ জাগত অছি। সহ!

নরকা পীঢ় ীক কিছু বচনাকাব সক্রিয আ স্বতংত্র রূপেঁ নঘ্কথাকেঁ মোকাম ধবি নঽ জেরাঁক নেন অপন বচনা স্রাতক সর্বস্ব উঁর্জা খর্চ কঽ বহন ছথি, জাহিমে সভসঁ উঁপব নাম অবৈত অছি শ্রী অনমোন ঝা জীক, জে নগভগ ডেঢ় দশীক পহিনে (১১৯৪-৯৬ ক কবীর) অপন নঘ্কথা নেখন, কথা গোষ্ঠীক মাধ্যমে শ্বরু কঽ নঘ্কথা মাধ্যমে অপ্পন পহিচান রঁনা পৌনাহ অছি। ও এখন ধবি নগভগ তীন সএ নঘ্কথা বচনা কঽ গেন ছথি, জাহিমে সঁ সএ সঁ উঁপব নঘ্কথা রিভিন্ন পত্র-পত্রিকা/ স্মাবিকামে রঁহাব ভঽ দেখাব ভেন অছি। ওনা এখন ধবি কোনো সংকনন নৈ রঁহাব ভঽ পৌননি অছি। তকব পছাতি নরকা পীঢ় ীক উঁর্জরান আ প্রযোগরাদী বচনাকাব "অহী কেঁ কহৈ ছী" সংগ্রহ নঽ জোবদাব উঁপস্থিতি দর্জ

করৌননি ঋছি শ্রী সন্দেন্দ্র ক্ষমাব ঝাজী, জে মূনতঃ নঘ্কথাক ধ্বঝাব নেখন কবৈত ঋপন দোসব নঘ্কথা সংগ্রহক শীঘ্র প্রকাশনক প্রতীক্ষাবত ছথি। ঋহী পীঢ় ৗক তেজস্বী পত্রকাব রঁহ্রিধান্ববাগী শ্রী গজেন্দ্র ঠাক্ষব ঋপন রঁহ্রিধাক সংগোব– ক্ষকক্ষেত্রম্ ঋন্তর্মনক” মে কিছ রীছন নঘ্কথা নঽ জোবগব উঁপস্থিতি দেখৌননি ঋছি। এহনে প্রক্ষখ বচনাকাবমে নাম ঋরৈঁছ ক্ষন্নাজীক জে বর্ষ ১৯৯৪ মে কথাগোঠ্ঠীক মাধ্যমে ঋপন পহিন বচনা “নামবদ” জাহিপব সহযাত্রী মংচ, নোহনা (মধ্রঁনী) দ্বাবা “রঁহস”ক ঋাযোজন কএন গেন ছন, ঋা পহিন প্রকাশিত বচনা নঘ্কথা– কাঁদ ভাবতী মল্ডনক মাধ্যমে শ্বক কঽ এখন ধবি মূনতঃ ঋহী রিধাক বচনা ঋা ঋানেখমে উঁর্জা খর্চ কঽ বহন ছথি। একব ঋতিবিক্ত মধ্কব ভাবদ্বাজ, বঘ্নাথ ক্ষখিযা জীক সেহো বচনামেক ৰূপেঁ সমৃক্ষ বচনা সভ দেখএন। গোটা–গোটী কঽ ঠাম ঠীম ঋাব কতেকো গোষ্টে ঋারঁ ঋয রিধামে সহযোগী ছথি।

উঁপবোক্ত নামসঁ ঋনগ একটা মহত্বপূর্ণ নাম ঋছি শ্রী চন্দ্রশ্বেব খাঁ জীক জে মধ্যম পীঢ় ৗসঁ নরকা পীঢ় ৗক রীচ নঘ্কথা বচনাক নিবন্তবতাক রঁনেঁ একটা সেভ্ত (প্বন)ক কাজ কঽ বহন ছথি। ঞা সৎ ঋছি জে কিছ গীনন রা রীছন বচনাকাবক সমূহে একব স্বতংত্র রিধামে স্থাপিত হেরৌমে ঋখন কিছ ভাঁগঠ র্ঁঝনা জাগত ঋছি। কোনো এহেন রিধা জকব গোষ্টেক দর্জন সক্রিয বচনাকাব নৌ হ্ঋএ তঁ ওকব স্বতংত্রতা ঋান্দানন ভাবতক স্বতংত্রতা ঋান্দানন ১৯৪২ ঋা ১৯৪৭ ক নৌ রবন্ ১+৩৭ ক সংগ্রাম সন ভঽ কঽ বহি জাএত।

নরকা পীঢ় ৗকেঁ একবা ছটপটাহটসঁ তঁ রাঁহব ঋানি নেনক ঋছি ঋা ঋারঁ একব উঁগ্রাস হোগত র্ঁনৌএ। ক্ষদা ঐ

नरका पीढ़ीक एहेन वचनाकाव सर्वहक कथानोचक वा समीक्षक द्वावा कोनो नोटिस नै नेन गेन ख्छि। ओना ओ पीढ़ी पक्षपात/ ग्वटवाजी वा वाग-द्वएषसँ दूव निःस्वार्थ भावेँ पविश्रम कवैत सीढ़ी दव सीढ़ी ख्वागाँ वढ़ि वहन ख्छि। ह्मदा कखनो कऽ ओ सभ उँपवका पीढ़ीक ख्वसहयोगक चनतें वा ह्कटिनचानियें निकसोहित (ह्मदा ख्वनाथ नै) सन ख्वन्वभव कवैत ख्छि। एकव ख्वतिविक्त किछु नोक (वचनाकाव) जे मैथिनी भाषासँ ओतव (यथा हिन्दी, वाँग्ना एवं ख्वसमिया ओत्यादि) पत्र-पत्रिकामे मैथिनी कथा साहित्यक माद्यें निखननि, ओहो सभ ऐ मे नघुकथाक चर्चासँ ख्वपनाकेँ एगदम दूव वखननि। एकव दूटा प्रह्मुख कावण सोझाँ ख्ववैत ख्छि-
१.जे ओहि नेखक/ वचनाकावकेँ नघुकथाक ज्ञाने नहि हेतैन २.नघुकथाकेँ ख्वखन ख्वस्तित्वहीन मानि कऽ ख्वछोप सन विनगा कऽ वखवाक साजिश भऽ सकैए।

विपोर्ताज

४ दिसम्बव २०१० (शनि दिन) मिथिना सेवा संघ, जैतपुव (वदवपुव, नओ दिल्ली) द्वावा भव्यरूपें विद्यापति पर्व समावोहक सफन ख्वायोजन कएन गेन।
उँक्त ख्वायोजनक ख्वध्यक्षता केननि मैथिनी/ हिन्दीक वविष्ठ साहित्यकाव श्री गंगेश गुंजन ख्वा विशिष्ठ ख्वतिथि वहथि युवा पत्रकाव ओ वहुविध वचनाकाव श्री गजेन्द्र ठाकुव।
ख्वध्यक्षीय भाषणक क्रममे श्री गंगेश गुंजन ख्वाग्रह जतौननि जे ऐ ख्वायोजनमे कविगोष्ठीक ख्वायोजन ख्वा महिनाक ख्वनुपस्थितिकेँ भवन जाए।

আতিথ্য ভাষণমে শ্রী গজেন্দ্র ঠাকুর এক মাত্র পাঁতীমে গএবরাঁভনক উঁপস্থিতিকেঁ সেহো নিশ্চিত করবাঁক রিচাব দেননি।
রিজয মিশ্র আ গংগেশ গুংজন দ্বাবা দীপ প্রজ্বননক পছাতি মৈথিনীক চর্চিত-পবিচিত কনাকাব দ্বাবা ধমগিজ্জব গীতনাদ প্রস্তুত কএন গেন জে ভোব ধবি দর্শককেঁ নৈ উঁঠবাঁক নেন বঁন্ধনে বহন। শ্রোতা/ দর্শকক উঁপস্থিতি সেহো অপেক্ষাসঁ রেঁশী ছন জে প্রশংসনীয অছি।

<u>অনিন গৌতমক রার্তানাপ তাবানন্দ রিযোগীক সংগ</u>

<u>সার্থক রাঁন সাহিত্যক প্রসাব সং মৈথিনী কেঁ নরজীরন ভেটৈত</u>

অনিন--রাঁন সাহিত্যক নেন সাহিত্য অকাদেমী প্ববস্কাবক নেন অহাঁ কেঁ রঁধাগ ভাগ। হমবা সভক নেন ওা রঁড্ত খুশীক রাঁত থিক। ঘোষণা স্বনি ক' অহাঁ কেঁ কেহেন নাগন ?
তা.ন.রি.--ধন্যরাদ ভাগ। হমবো নীক নাগন অছি। এহি তবহেঁ চযন ভেনে ওা আস্থা রঁনন অছি জে হমবা ভাষাক নেতৃত্বকর্তা নোকনি মে, নির্ণাযক নোকনি মে গুণগ্রাহকতা অরশ্য ছনি। ওনা তঁ কহী জে হমব

साहित्य-लेखनक जे लक्ष्य अछि से बहुत दूरगामी अछि आ प्रवस्कार भेटैने वा नहि भेटैने कोनो बात बनैत वा बिगड़ैत छै, से बात एकदम्मे नहि अछि। तखन लोग की छै जे अहाँ अंग्रेजी दुपहरी मे सोर-शोर कतह् जा वहल लोग आ बस्ता मे कोनो ठाम छाँहदार गाछक शीतलता भेटि जाय वा एक लोटा ठंडा जल भेटि जाय, तँ नीक तँ लागबे करत। दोसर बात ई लोग छै जे बाहर अहाँक भले बहुत सम्मान हो मुदा एकटा विडम्बना जरूर बाहरक लोक केँ सालैत रहैत छै जे हिनका घरक लोक सब कतेक हृदयहीन छथिन। जे किछु। नीक तँ हमरो लागल अछि।

अनिल-- अहाँ कहलियै जे दूरगामी लक्ष्य अछि। की अछि अहाँक दूरगामी लक्ष्य ?

ता.न.रि.--देखू भाइ, कोनो लेखकक जीवन के चरम सार्थकता की थिक ? यैह जे ओ अपन भाषा, जाहि मे लेखन करैत अछि, के ताकत बढ़ाबए। एहि-एहि प्रकारक नवीन अनुभूति आ अभिव्यक्ति अपन भाषा मे लाबए, जाहि लेल कदाचित ओकर भाषा एखन धरि अक्षम छल, वंचित छल। आ से कोनो ताकोनिकताक हिसाबेँ नहि। भाषा-साहित्यक अविरल गतिहासक हिसाबेँ। से भेल मूल बात। दोसर दिस प्रवस्कारे केँ जँ लिय' तँ अनेक एहन प्रवस्कार अछि जाहि मे अहाँक लेखन केँ सम्पूर्ण भारतीय भाषा वा सम्पूर्ण विश्वक भाषाक प्रतिस्पर्धा मे राखल जाइत अछि। जेना ज्ञानपीठ वा बुकर आदि। काल्हि धरि मैथिली मे लिखि क' अहाँ एतए धरि सोचियो नहि सकैत रही। आइ सोचि सकै छी। मुदा, एहि लेल तँ असाधारण कोटिक

साधना आ अभ्यास चाही कि ने।

अनिल--ऋदा मैथिली मे की अहाँ ताहि तरहक माहौल देखै छियै ? एतए तँ कर्मादन डेग-डेग पर अंग्रेजी छै।

ता.न.रि.--माहौल कें देखबाक हमरा फुर्सति हो, तखन ने ? हमरा तँ अपन काजे सँ फुर्सति नहि भेटैत अछि। अहाँ कें प्राय: बूझल हो जे हम नियमित रूप सँ तीन-चारि घंटा रोज लेखन करै छी। दोसर दिस, नोकरी एहन अछि, जाहि मे ने तँ अन्नी-टन्नी मारि सकै छी, ने एहन हमर प्रवृत्तिये अछि। एखनहु, एहू जुग मे किताबें आ पत्रिके पढ़बँ हमर मनोरंजनक साधन अछि। साहित्ये सँ जीवन भेटैए, साहित्ये सँ मनोरंजन। कहि नियं जे 'उँखी से ठंढा, उँखी से गरम'। एहना हालति मे, की हम अंग्रेज बनाएब आ की हम अंग्रेज सभक गतिविधि बूझब। एकटा समय छल, जखन मैथिली मे जखन किछु गलत होइत तँ बँड़ जोर सँ विरोध करी। ओहुलो हाथपर सेसर्टिर टोपप के हम आदमी छी। आब ऋदा, हम सोचै छी जे गलत के प्रति विरोध केने अहाँ बँहुत किछु नहि क' सकै छी। सही बात ई भेलै जे अहाँ सही लागल परअपन काज केने चलू। ओहुना, जँ अहाँ वास्तविक अर्थ मे एक लेखक छी तँ अहाँक काज सही लागल पर लेखने करबँ हेबाक चाही, गलत लेखनक प्रति विरोध करबँ मात्र नहि। यौ भाग, अपन लिखनके अन्तत: काज अबैं छै। हम तँ अपना गाम-घरक परिसर मे सामाजिक-सांस्कृतिक एक्टिविटी मे सेहो लागल रहलहुँ अछि। लेकिन, मानै छी जे लेखनक कोनो विकल्प नहि होइत छै।

अंग्रेजी के जहाँ धरि बात अछि, तँ एहि सम्बन्ध मे हमर विचार सर्वथा भिन्न अछि। अंग्रेजी केँ हम किन्नहु अधलाह नहि मानै छी। अंग्रे माने की ? दू-चारि गोटे एकठाम जुटलहुँ-जुड़लहुँ, सेह ने ? एहि लेल तँ लागक मार्गदर्शन हएब सर्वथा जरूरी छै। एम्हर, अपना ओतक परंपरित संस्कृति की थिक ? हम सब, प्रत्येक व्यक्ति अपने केँ सब सँ महान, सब सँ कारिन मानै छी। एकोऽहम् द्वितीयो नास्ति। एहना स्थिति मे जँ दू-चारि गोटे एकठाम बैसथि, विचार-विमर्श करथि आ समाज केँ तकर किछुओ आउटपुट भेटैत देखाय पड़ैत हो तँ ई तँ बहुत नीक बात भेलै। हमरा जँ परिभाषा करए कहब तँ हम तँ अंग्रेजीक येह परिभाषा करब। ग्रदा, एहि तरहक अंग्रेजी कतहु होइत हो मैथिली-परिसर मे, से तँ हमरा देखाय नहि पड़ैत अछि। तखन बाँचल बात-- खिधाँस आ फटिचानि के,तँ तकर तँ कोनो व्याकरण नहि हो। की एसगर आ की झुंड बना क"। तकर उद्देश्य की तँ सृजनात्मक काजक विरोध करब। हम हिनका सभक परवाहि नहि करैत छी। जँ परवाहि करितहुँ तँ आग महिषी गाम मे हरवाही करैत रहितहुँ। अहूँ सब केँ कहै छी जे हिनका सभक परवाहि नहि करी।

अपन भाषा मे किछु रचनात्मक साहित्यकार सब भेलाह अछि, जनिकर सान्ध्य-गोष्ठी बहुत नामी अछि आ बहुत फलप्रद भेल अछि। जेना स्वमन जीक सान्ध्य-गोष्ठी। एखनहु जँ कतहु एहन होइत हो, एहि सँ रचनात्मक, सार्थक आउटपुट बहराइत हो,एहि सँ समाज मे मिलि-बैसि क' किछु सोचबाक-

কবরাঁক (সহ রীর্যঁ কবরারহঁ) উঁসোহ ভেষ্টৈত হো, তঁ হম তকব স্বাগত কবৈ ছী।

খনিন-- খহাঁ কেঁ রাঁন সাহিত্যকাবক রূপ মে প্ববস্কৃত কএন গেন, জখন কি খহাঁ মূনতঃ রাঁন সাহিত্যকাব নহি, এক গংভীব সৃজনামেক নেখক ছী। খহাঁ কেঁ তঁ সাহিত্য খকাদেমী প্ববস্কাব ভেষ্টরাঁক চাহিত ছন। ও রাঁত খহাঁ কেঁ নহি খখডন ?

তা.ন.রি.-- যৌ ভাগ, হম রাঁন সাহিত্যকাব ছী, এহি রাঁত সং সদৈর খপনা কেঁ গৌববান্বিত খনুভর কবৈত ছী। সার্থক রাঁন সাহিত্যক সৃজন এক খসাধাবণ রাঁত থিক, সে দুপযা মোন বাখু। (হঁসৈত) ওনা তঁ হম রঁহ্ত কিছু ছী। একটা খিস্সা কহৈ ছী। এক কার্যক্রম মে বাঁচী গেন বহী। ওতএ ডা০ ধনাকব ঠাকুব সং পবিচয ভেন। পহিনে ভেঁষ্ট ছন। ঠাকুব জী হমব নাম প্ুছননি। হম কহনিযনি--তাবানন্দ রিযোগী। ও কহএ নগনাহ--'যৌ, মৈথিনী মে তঁ কহাঁদন কৈক টা তাবানন্দ রিযোগী ছথি। একটা ছথি জে মিথিনাক ধবোহব সরঁ পব কাজ কবৈ ছথি। একটা খাব ছথি জে সদবি কান 'দনিত-দনিত' কবৈত বহৈ ছথি। খা একটা ছথি জে রঁড স্বন্দব করিতা-কথা-খানোচনা সরঁ নিখৈ ছথি। এহি মে সং খহাঁ কোন তাবনন্দ রিযোগী ছী ? ' তঁ, সে সৈহ রাঁত।

রাঁত প্ুছনহুঁ খখডৈ কে। কিএ খখডত ? হম সাফ কবৈ ছী জে খখডৈত নহি খছি। তকব কাবণ খছি। খহাঁ ভনে কতরোঁ নীক নেখন কবৈত হোগ, ওকব পবখরাঁক জখন রাঁত খরৈঁ ছৈ তঁ ওহি মে রুচি-ভিন্নতা এক মহত্ত্বপূর্ণ কাবক রঁনৈত খছি। খহাঁ কেঁ জং হমব নেখন পসিন্ন নহি পডন, তঁ একব

মতনরঁ ছৈ জে ও শ্রহাঁক লেল নহি লিখল গেল শ্রছি। রুচি-ভিন্নতাক কারণ ও শ্রহাঁ কেঁ নহি পসিন্ন পড়ল। স্ক্দা, তেঁ দ্খারে হম দ্খী লোগ রা হমবা শ্রখড়এ, তকর হম কোনো কারণ নহি দেখৈ ছী।

হমব তঁ সোচ শ্রছি জে লেখক কেঁ এতরাঁ গমান্দার হেরাঁক চাহী জে জঁ ওকবা রৈঁগসাহ্নীক সংগ রা সাহিত্যের কারণ সঁ প্রবস্কৃত কএল জা বহল লো, তঁ ওকবা প্রবস্কাব কেঁ ঠ্কবা দেরাঁক চাহী। শ্রহাঁ কেঁ প্রায়ঃ বুঁঝল লো জে চেতনা সমিতি, পটনা জখন হমবা 'মহেশ প্রবস্কাব' দেলে ছল, তঁ সঙ্কুচিত রূপ সঁ তকর কারণ রঁতরৈঁত হম ওহি প্রবস্কাব কেঁ স্বীকাব কবরাঁ সঁ গনকাব ক' দেলে ছনিযনি।

শ্রনিল- স্ক্দা ভাগ, স্বনরাঁ মে শ্রাএল শ্রছি জে হ্নাগনল বাউন্ড মে প্রসিদ্ধ লেখক লোকনিক মোট-মোট কিতাবঁ সবঁ প্রতিস্পর্ধা মে ছনৈ। তকবা সভক রঁদনা শ্রহাঁক এক পাতব-সন পোথী কেঁ প্রবস্কাবক লেল চুনি লেল গেল। ঞ রাঁত জরুব জে নির্ণয সর্বসম্মতি সঁ ভেলৈ। স্ক্দা কী একবা শ্রহাঁ রৈঁগসাহ্নী নহি মানৈ ছিযৈ ?

তা.ন.রি.- ক্ষমা কবরঁ ভাগ। জঁ শ্রহাঁ মোট-মোট পোথী শ্রা ছোট-ছীন-পাতব পোথীক শ্রাধাব পব রাঁন সাহিত্য কেঁ বুঁঝরাঁক দারী কবৈ ছিযৈ তঁ হম সাফ কহরঁ জে রাঁন সাহিত্য কেঁ শ্রহাঁ সাফে নহি বুঁঝৈ ছিযৈ। ও রঁচাক লেল লিখল গেলৈএ লে যৌ। সেহো কোন রঁচাক লেল ? মিডিল স্কূল মে পঠনিহাব ছঠা-সতমাক রঁচাক লেল। স্বনিযোজিত ওকব হ্নাবমেট ছৈ। ওকব শ্রপল টৌবগেট গ্রুপ ছৈ। এক দিস শ্রহাঁ কহৈ ছিযৈ জে রঁচাক স্কূল রৈঁগ কেঁ হন্নুক কবরঁ শ্রপনা সভক বাষ্ট্রীয

আরশ্যকতা ছৈ, আ দোসব দিস, ওকব মনোবংজন আ প্রেবণা নেন মোট–মোট পোথীক জরুবতি দেখৈত ছিঐক, তং ওা তং উচিত রাঁত নহি ভেনৈ। হ্মদা তৈযো, অহাঁক জানকাবী নেন কহি দী জে রাঁন সাহিত্য–হৃতিক নেন জে অন্তর্বাষ্ট্রীয মানদংড ছৈ, তাহি পব ওা পোথী দ্রুস্ত উতবন অছি। মৈথিনী মে আও.এস.রাঁ.এন. নংরঁবক সংগ কম পোথী ছপন অছি। সেহো নংরঁব একবা ভেটৈন ছৈ।

অসন মে, মোট–পাতবক আধাব পব রাঁন সাহিত্যক মূন্যাংকনে নহি কএন জা সকৈএ। মূন রাঁত ছৈ জে ওকব রিষয–রস্তু, আজুক রঁচা নেন, আজুক জুগক চৈনেংজ কে সন্দর্ভ মে, কতেক উপযোগী ছৈ। কতেক প্রাসংগিক ছৈ। দোসব জে ওকব ভাষা আ শিল্প টৌবগেট গ্রুপক রঁচাক নেন কতেক সমপ্রেষণীয ছৈ। ওা নহি নে হেতৈ জে অহাঁ নিখরৈঁ রঁচাক নেন, আ রিম্ব আ প্রতীক আ কথন–ভংগিমা বাখরৈঁ নিজ অপ্পন। পবকাযা–প্ররেশ তং অহাঁ কেঁ করৈএ পড়ত।

অনিন– হ্মদা অহাঁ উপনিষদ–কথা পব নিখনিযৈ–এ। কী একবা প্রাসংগিক কহন জেতৈ ? কী ওা মৌনিক হৃতি ভেনৈ ?

তা.ন.রি.––মৌনিক হৃতি তং ওা ১০০ প্রতিশত ভেন। কাবণ, উপনিষদক কোনো কথাক ওা অনুরাদ নহি থিক। অহাঁ এক সয আঠ উপনিষদ উনটা নিয'। কতহু এক ঠাম ওা কথা অহাঁ কেঁ অরিকন নহি ভেটৈত। অসন মে ওা শর্ঙ্ক দ্বাবা ওহি যুগক প্বনর্সৃজন থিক। উদ্দেশ্য অছি– সকাবামেক জীরন–প্রণানী কেঁ রঁচাক সামনে উদ্ঘাটিত কবরঁ। ওহি যুগক নোক কোন তবহেঁ সোচৈ–

বিচারৈ ছলা, কেহেন হুনকর জীবন-প্রণালী ছলনি, আপসী সম্বন্ধ আ পর্যাবরণক প্রতি হুনকর কতেক সকারাত্মক নজরিয়া ছলনি, জীবন মে প্রাথমিকতাক নির্ধারণ কোন তরহেঁ করী এহি সম্বন্ধ হুনকা লোকনিক তরীকা ছলনি, আদি-আদি অনেকো বিন্দু সভক পুনর্সৃজন ঈ কথা-পুস্তক থিক। মজেদার বাত ঈ ছৈ জে এহি পোথীক জে প্রেরণা-তত্ত্ব ছৈ সে একর বাল-পাঠক কেঁ অলগ সং কতহু দেখাবে নহি পডত। দোসর বাত ছৈ জে এহি সমস্ত কথা-বস্তু কেঁ অত্যন্ত মনলগ্গু ঢংগ সং গূথল গেলৈ-এ। এহি কিতাবক যোজনা হম এনা কএ বনৌলে বহী জে হমর অধিকাংশ বাল পাঠক একবা দূ-তীন সিটিংগ মে পঢ়ি জাথি। জ্যাদা, বাদ মে পতা লাগল জে বেসী পাঠক তঁ এক্কে সিটিংগ মে পঢ়ি গেলাহ অছি।

প্রাসংগিকতাক জহাঁ ধরি সবাল অছি, হম তঁ দেখৈ ছী জে আজুক এহি উপভোক্তাবাদী ব্যক্তিবাদী কঠমুল্লাবাদী সময মে এহি তরহক সোচ রাখ' বলা প্রতিক বহুতে মহত্ব ছৈ। ততবে বেসী প্রাসংগিকতা ছৈ। অসল মে, অপনা ওতএ, মিথিলা মে, শুরুহে সং ঈ চলন বহলৈ-এ জে উপজীব্য গ্রন্থ তকবাক হো তঁ রামাযণ মে ঢুকূ অথবা মহাভারত মে। বড় বেসী ভেল তঁ ভাগবত মে। হম বেবাক ভ' ক' কহ' চাহৈ ছী জে আজুক যুগক চুনৌতী সভক সন্দর্ভ মে উপনিষদ, জাতক-কথা, ত্রিপিটক সাহিত্য আদি বেসী উপযোগী আ প্রাসংগিক অছি। মহাভারত মে বন কেঁ জরাওল জাগ ছৈ জখন কি উপনিষদ মে বনক সংগ মৈত্রী কএল জাগ ছৈ। অহাঁ কেঁ কী চাহী? অহাঁক যুগক বচ্চা বনক প্রতি কী রুখ অপনাবয? কী ওকরা সংস্কার মে

𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒠𑒹𑒥' 𑒔𑒰𑒯𑒱 𑒕𑒱𑒨𑒻 ? 𑒮𑒼𑒔𑒱𑒨𑒾 ।
𑒁𑒢𑒱𑒪-- 𑒥𑒯𑒳𑒞 𑒁𑒢𑒧𑒼𑒪 𑒥𑒰𑒞 𑒏𑒯𑒪𑒱𑒨𑒻 𑒦𑒰𑒃 । 𑒋𑒯𑒲 𑒞𑒩𑒯𑒹𑒿 𑒮𑒼𑒔𑒥𑒰𑒏 𑒔𑒰𑒯𑒲 । 𑒥𑒰𑒪 𑒮𑒰𑒯𑒱𑒞𑓂𑒨 𑒏𑒹𑒿 𑒪' 𑒏' 𑒂𑒑𑒳𑒍 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒨𑒼𑒖𑒢𑒰 𑒁𑒕𑒱 ?
𑒞𑒰.𑒢.𑒩𑒱.--𑒥𑒯𑒳𑒞𑒼 𑒨𑒼𑒖𑒢𑒰 𑒁𑒕𑒱 । 𑒁𑒮𑒪 𑒧𑒹, 𑒥𑒰𑒪 𑒮𑒰𑒯𑒱𑒞𑓂𑒨 𑒣𑒩 𑒯𑒧 𑒮𑒰𑓀𑒮𑓂𑒟𑒰𑒢𑒱𑒏 𑒜𑓀𑒑 𑒮𑒿 𑒏𑒰𑒖 𑒏𑒩𑒋 𑒔𑒰𑒯𑒱 𑒕𑒲 । 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒮𑓂𑒣𑒭𑓂𑒙 𑒪𑒑𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒖𑒹 𑒂𑒑𑒴 𑒖𑒹 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒖𑒲𑒫𑒞 𑒂 𑒥𑒜𑒞 𑒞𑒿 𑒞𑒰𑒯𑒱 𑒧𑒹 𑒥𑒰𑒪 𑒮𑒰𑒯𑒱𑒞𑓂𑒨𑒏 𑒥𑒯𑒳𑒞 𑒣𑒻𑒒 𑒦𑒴𑒧𑒱𑒏𑒰 𑒯𑒹𑒞𑒻 । 𑒋𑒏𑒩 𑒣𑓂𑒩𑒮𑒰𑒩 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒧𑒹 𑒢𑒫𑒖𑒲𑒫𑒢 𑒦𑒩𑒱 𑒠𑒹𑒞 ।

𑒧𑒡𑒳𑒥𑒢𑒲 𑒧𑒹 𑒖𑒐𑒢 𑒯𑒧𑒩 𑒣𑒼𑒮𑓂𑒙𑒱𑓀𑒑 𑒕𑒪 𑒞𑒿 𑒁𑒢𑒹𑒏 𑒞𑒹𑒖𑒮𑓂𑒫𑒲 𑒨𑒳𑒫𑒰 𑒪𑒼𑒏𑒢𑒱𑒏 𑒮𑓀𑒑 𑒯𑒧𑒩 𑒧𑒱𑒞𑓂𑒩𑒞𑒰 𑒦𑒹𑒪 । 𑒋𑒯𑒱 𑒧𑒹 𑒫𑒬𑒱𑒭𑓂𑒚 (𑒇𑒭𑒱 𑒫𑒬𑒱𑒭𑓂𑒚) 𑒕𑒪𑒰 𑒧𑒯𑒰𑒏𑒰𑒢𑓂𑒞 𑒚𑒰𑒏𑒳𑒩 𑒂 𑒣𑓂𑒩𑒏𑒰𑒬 𑒗𑒰 𑒕𑒪𑒰 । 𑒏𑒱𑒬𑒼𑒩𑒢𑒰𑒟, 𑒮𑒳𑒡𑒲𑒩 𑒏𑒳𑒧𑒰𑒩 𑒧𑒱𑒬𑓂𑒩, 𑒩𑒰𑒏𑒹𑒬 𑒏𑒳𑒧𑒰𑒩 𑒧𑒱𑒬𑓂𑒩, 𑒩𑒒𑒳𑒢𑒰𑒟 𑒧𑒳𑒐𑒱𑒨𑒰--𑒄 𑒮𑒥 𑒑𑒼𑒙𑒹 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒙𑒲𑒧 𑒧𑒹 𑒩𑒯𑒟𑒱 । 𑒯𑒧 𑒮𑒥 𑒋𑒏 𑒮𑒳𑒔𑒱𑒢𑓂𑒞𑒱𑒞 𑒨𑒼𑒖𑒢𑒰𑒏 𑒞𑒯𑒞 𑒥𑒰𑒪 𑒮𑒰𑒯𑒱𑒞𑓂𑒨𑒏 𑒪𑒹𑒐𑒢, 𑒣𑓂𑒩𑒏𑒰𑒬𑒢 𑒂 𑒫𑒱𑒞𑒩𑒝𑒏 𑒏𑒰𑒖 𑒋𑒏𑒠𑒧 𑒮𑓀𑒮𑓂𑒟𑒰𑒑𑒞 𑒞𑒩𑒲𑒏𑒰 𑒮𑒿 𑒏𑒩𑒥 𑒬𑒳𑒩𑒴 𑒏𑒹𑒪𑒯𑒳𑒿 । 𑒋𑒏 𑒯𑒖𑒰𑒩 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱 𑒏𑒱𑒞𑒰𑒥𑒏 𑒮𑓀𑒮𑓂𑒏𑒩𑒝 𑒕𑒣𑒋 । 𑒙𑒲𑒧𑒏 𑒮𑒠𑒮𑓂𑒨 𑒪𑒼𑒏𑒢𑒱 𑒋𑒏𑒩𑒰 𑒮𑓂𑒏𑒴𑒪𑒹 𑒮𑓂𑒏𑒴𑒪 𑒖𑒰 𑒏' 𑒥𑒹𑒔𑒱 𑒂𑒥𑒟𑒱 । 𑒮𑒯𑒲 𑒯𑒰𑒟 𑒡𑒩𑒱 𑒣𑒼𑒟𑒲 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔𑒱 𑒖𑒰𑒋 । 𑒋𑒏 𑒥𑒔𑒰 𑒖𑒿 𑒣𑒼𑒟𑒲 𑒏𑒲𑒢𑒋 𑒞𑒿 𑒍𑒏𑒩 𑒣𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩𑒏 𑒮𑒠𑒮𑓂𑒨 𑒂 𑒁𑒛𑓃𑒼𑒮𑒱𑒨𑒰-𑒣𑒛𑓃𑒼𑒮𑒱𑒨𑒰 𑒧𑒱𑒪𑒰 𑒏' 𑒣𑒢𑓂𑒠𑓂𑒩𑒯-𑒥𑒲𑒮 𑒣𑒰𑒚𑒏 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒪𑒼𑒏𑒢𑒱 𑒏𑒹𑒿 𑒦𑒹𑒙𑒻 𑒖𑒰𑒟𑒱 । 𑒯𑒧 𑒨𑒳𑒫𑒏 𑒧𑒱𑒞𑓂𑒩 𑒪𑒼𑒏𑒢𑒱 𑒏𑒹𑒿 𑒪𑒹𑒐𑒢 𑒧𑒹 𑒂𑒑𑒰𑒿 𑒏𑒹𑒢𑒹 𑒕𑒪𑒱𑒨𑒢𑒱 । 𑒯𑒧 𑒞𑒿 𑒥𑒳𑒗𑒴 𑒣𑒰𑒕𑒴 𑒪𑒰𑒑𑒪 𑒪𑒱𑒐' 𑒪𑒑𑒪𑒯𑒳𑒿 । 𑒋𑒐𑒢𑒯𑒳 𑒫𑒬𑒱𑒭𑓂𑒚 𑒧𑒯𑒰𑒏𑒰𑒢𑓂𑒞 𑒂 𑒯𑒳𑒢𑒏 𑒙𑒲𑒧𑒏 𑒮𑒠𑒮𑓂𑒨 𑒪𑒼𑒏𑒢𑒱 𑒋𑒯𑒱 𑒏𑒰𑒖 𑒏𑒹𑒿 𑒂𑒑𑒴 𑒥𑒜𑓃𑒰 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒟𑒱 । 𑒯𑒧 𑒁𑒣𑒢𑒯𑒳 𑒋𑒯𑒱 𑒨𑒼𑒖𑒢𑒰 𑒏𑒹𑒿 𑒖𑒰𑒩𑒲 𑒩𑒐𑒥𑒰𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱𑒬𑓂𑒩𑒳𑒞 𑒕𑒲 । 𑒪𑒹𑒐𑒢 𑒁𑒣𑒢 𑒚𑒰𑒧 𑒣𑒩 𑒁𑒕𑒱,𑒞𑒏𑒩 𑒧𑒯𑒞𑓂𑒫

सर्वोपरि छै,मुदा एकटीरिज्म के सेहो बड्ड रोगवता छै। हम जकरा लेल लिखी तकरा धरि जं पहुंचय, तं एहि सं बढ़ि क' आनन्द नहि हो।
अजित-- हम प्रश्न करए चाहैत रही जे लेखन के ल' क' की सब योजना अछि ?
ता.न.रि.-- एकटा तं हमर योजना अछि जे 'मिथिला' सं बढ़ाक आमोद परिचयक लेल एक पुस्तक-माला तैयार करी। उद्देश्य जे भावी पीढ़ीक भीतर अपन देस-कोसक प्रति अनुराग जाग्रत करए। मिथिलाक गौवरशाली इतिहास, एकर नायक, एकर सांस्कृतिक सौरभ, एकर जीवन-पद्धति---एहि समस्त चीज पर। खास बात ई जे सब टा प्रकरण कथामेक हेतै आ से तते मनलग्गू जे हमर बालपाठक ओकरा दू-तीन सिटिंग मे पूरा पढ़ि जाथि। उद्देश्य एकैसम शताब्दीक स्वप्नरूष मैथिल तैयार करब। मात्र अतीत-गान नहि, ओहि मे सकारामेक तत्वक खोज, आइडेन्टिटीक खोज---जे आब' बला युग मे हुनका जीवनक काज आबि सकए।

एकटा पोथी हम, एम्हर तैयार केलहुं-ए गोनू झा पर। छुट्ट हंसी-ठट्ठाक लेल गोनू झाक खिस्सा के अनेक पोथी पहिनहि सं प्रकाशित छै। मुदा, ओहि सब मे गोनू झाक कोनो व्यक्तित्व ठाढ़ करबाक कोशिश नहि भेल अछि, मिथिलाक एहि नायकक चरित्र नहि गढ़ल जा सकल अछि। असल बात छै जे हमरा समक्ष कोनो चीज स्पष्ट रहत तखने ने हम अपन साहित्य द्वारा ओकरा पुनर्सृजित करबाक चेष्टा करब। एहि तरहक एक पोथी हम गोनू झा पर

নিখনহ্ ছী, জে নেশনন ব্রুক ট্রস্ট সঁ প্রকাশিত ছৈ। হ্মদা, ওহি সঁ হম সন্তুষ্ঠ নহি ছী। উঁদাত্ত মৈথিন মান্বসক রূপ গোনূ ঝাক ব্যক্তিত্ব ঠাঠ কবরাঁক নেন জে ঔপন্যাসিক কনেরব চাহী, সে খহাঁ কেঁ হমব খগিনা কিতাব মে ভেটৈত।

তহিনা, নোক সাহিত্, সংস্কৃত রাঙ্ময,ত্রিপিটক সাহিত্--এহি সর মে খনেক মজেদাব খা খতি প্রাসংগিক রাকযা সর খাএন খছি। গছা খছি জে তকবা সর কেঁ রচাক নেন প্রস্তুত কবী। এহি সমস্ত যোজনা সভক মূন্যগত উঁদ্দশ্য যৈহ জে খপন রাঁন পাঠক মে হম রিজ্ঞান-ব্রুদ্ধি, নোকতাঁত্রিক সংস্কৃতি, পর্যারবণক প্রতি সংরেদনশীনতা, খা খপন খাগডেন্টিটীক প্রতি খামেতোষ দেখএ চাহি ছী।

খনিন-- এহন রহ্মূন্য রাতনাপক নেন ভাগ, খহাঁ কেঁ ধন্যরাদ।

তা.ন.রি.-- খহুঁ কেঁ ধন্যরাদ।

তাবানন্দ রিযোগী

সাহিত্ খকাদেমীক রিশেষ সমাবোহ (১৩.১১.১০) মে তাবানন্দ রিযোগীক রক্তব্য- সন্দর্ভ : সাহিত্ খকাদেমীক রাঁন সাহিত্ প্ববস্কাব

आदरणीय अध्यक्ष महोदय आ मित्र लोकनि,

साहित्य अकादेमीक एहि विशेष समारोह मे हम सब गोटे आब, एतए एकत्र भेलहुँ अछि। भारतीय साहित्यक जीवन्त–जागन्त उपवन एतए मौजूद अछि, जाहि मे किसिम–किसिम के, रंग–बिरंग के फूल फुलाएल अछि। गुरुदेव रवीन्द्रनाथ कहने कवथि जे हमर भारत माता बीसो–पचीसो भाषा मे बजैत छथि। से ठीके, ओहि भारत माता कें एतए जीवन्त अनुभव कएल जा सकैत अछि। एहन महत्वशाली अवसर पर हम अपना कें एतए, अहाँ सभक बीच पाबि क' गौरवान्वित अनुभव क' रहल छी। हम साहित्य अकादेमी कें, हमर मैथिली भाषाक प्रतिनिधि कें, हुनकर सहयोगी लोकनि कें हृदय सं धन्यवाद दैत छियनि।

हमरा सं अनुरोध कएल गेल अछि जे एहि अवसर पर हम अपन किछु अनुभव, किछु चिन्ता अपने लोकनिक बीच शेयर करी। ई जरूरियो बहुत अछि। हमरा लोकनिक भारतीय साहित्य आब जाहि दौर सं गुजरि रहल अछि, जे संकट आ चुनौती आब एकरा सामने विद्यमान छै, तकरा अकानैत तं ई आरो बेसी जरूरी अछि। बन्धु, हम कोशी क्षेत्रक बसिन्दा छी। अहाँ सब कें सायत बूझल हो जे कोशी बहुत विकराल, बहुत मनमौजी नदी छैक। ठाम–ठाम एहि नदी पर बान्ह बान्हल गेल छै। अक्सरहाँ एहन होइत छै जे नदी बान्ह तोड़ि दैत अछि। पानिक भयावह बेगा बहि चलैत अछि। लोक जहाँ–तहाँ फंसि

জাগত ছথি। সবকাবী-গৈব সবকাবী এজেন্সী সৱ তঁ ৱাঁদ মে পহুঁচৈএ, পহিনে তঁ ওা হোগ ছৈ জে নোক খাপস মে মিনি-জুনি ক' খপন মদদ কবৈ ছথি, এক দোসবক জান ৱঁচৱৈঁত ছথি। কোশীক রিকবান বেতী মে জঁ ক্যা এসকব পডি জায তঁ ওকব জান ৱঁচৱঁ কঠিন হোগত ছৈক। এহনা স্থিতি মে নোক কী কবৈ ছথি জে এক-দোসবক হাথ মে হাথ ধ' ক' মানর-শৃঁখনা ৱঁনা নৈত ছথি, ছৈকক নেন দোসব হাথ মে নাঠী ন' নৈত ছথি, খা এহি তবহেঁ স্ববক্ষিত স্থান ধবি পহুঁচি জাগত ছথি। সৱ গোষ্ঠৈ সাগত খনুভব কবৈত হএৱ জে খাগ হমৱহুঁ সৱ ক্যা এহনে পবিস্থিতি সঁ গুজবি বহন ছী। ভূমণ্ডনীকবণক এহি দৌব মে ছোট-ছোট ভাষা সভক নিত্তহ মৃত্যু ভ' বহন ছৈ। সাহিত্য কেঁ নিবন্তব খপ্রাসংগিক কবাব দেন জা বহন খছি। ভারাভিব্যক্তি মে এক জাহিন প্রকাবক ড়ংথবপনী চান্দ দিস দেখাব পডি বহন ছৈ। এতেক তেজী সঁ দুনিযাঁ বোজ-বোজ ৱঁদনি বহন খছি জে যুগ খা কান সঁ সম্বন্ধিত হমবা সভক পবংপবিত খরধাবণা কতোক ৱেঁব ধোখা কবৈত প্রতীত হোগত খছি। ওা তঁ ভেন হ্মদা এক পহনূ। দোসব দিস হম সৱ গহো পারি বহন ছী জে হমব জে পীঠী যুরা ভ' ক' খাগ দুনিযাঁক হ্মকারঁনা কবৈক নেন তৈযাব ভ' বহন খছি, তাহি পীঠী মে খপন খাগডেন্টিটী, খপন খস্মিতা কেঁ ন' ক' এক সাত্বিক তডপ সেহো সাফে দেখাগত খছি। এক ব্যাপক খা পবিপূর্ণ ভাবতীযতাক সমন্ধ ওকব সভক খামোক মাঁগ ৱঁনি বহন ছৈ। তঁ, এহি তবহেঁ, ওা এক এহন সময থিক জে ৱূঁন্নি নিয'--থোডে খণ্ঠা খছি, থোডে মিণ্ঠা খছি। চুনৌতী হমবা সভক সামনে ওা খছি জে এহনা

परिस्थिति मे हम सभ, आ हमरा सभक साहित्य एहि पीढ़ीक, आगाँ' अबैबला पीढ़ीक कोन काज आबि सकैत अछि ? एकटा जमाना रहए कि जहिया बड़का-बड़का लोक छोट-छोट बच्चाक लेल लिखबा गौरबक बात बुझथि। सेहो जमाना आगाँ बीति चुकल अछि। एहन लगैत अछि जे, एक तँ हम बुझै छी जे संग-संग मिलि-जुलि क' लगातार काज करबाक प्रयोजन छै, दोसर युग के चुनौती कें एहि तरहें स्वीकार करब सेहो जरूरी छै जे आगू आबै' बला पीढ़ी हमरा सभ पर ई दोख नहि लगाबए जे जखन बेसी जरूरी रहल छल तँ लोको बेस्वरी बजा रहल छल।

ताग लोकनि, अहाँ अधला नहि मानब, एहि तरहें हम सोचै छी तँ घटाटोप अन्हार बाति मे बिजलौकाक चमक सन जे चीज हमरा देखाए दैत अछि, से थिक--बाल साहित्य। सार्थक ढंग सँ लिखल बाल साहित्य ई काज क' सकैत अछि जे आगाँ' अबैबला पीढ़ीक लेल साहित्य एक प्रासंगिक चीज, ओकरा सभक जीवनक काज आबै' बला चीज बनि क' रहि सकय। आबै' बला युगक अनुभूति-संस्कार कें ई परिमार्जित क' सकैत अछि। भावाभिव्यक्तिक उत्कर्षपनीक बदला एक स्थैर्य, एक गहबाग कें ओकरा जीवन-शैलीक अंग बना सकैत अछि। भूमंडीक एहि बजारक जीवन-पद्धति अछि--द्विआयामी, जाहि मे बस वस्तु अछि आ क्रिया अछि। त्रिआयामी जीवन-पद्धति, जाहि मे वस्तु आ क्रियाक संग-संग चिन्तन सेहो हो, तकर विकास बाल साहित्य क' सकैत अछि। हमरा तँ लगैत अछि जे ठीक ढंग सँ लिखल गेल बाल साहित्यक

প্রসার ছোট-ছোট ভাষা সভক মৃত্যু-দর কেঁ কম ক' সকৈত অছি আ হমরা সভক উখড়ৈত পএর কেঁ এক তাজগী-ভরল মজগূতী প্রদান ক' সকৈত অছি।

জে চিন্তা আই হমর অছি, হমর ধ্যান অছি জে ঈ অহূঁ সভক চিন্তা অছি, সৌঁসে দেশক, সৌঁসে দুনিযাঁক চিন্তা অছি। এহনা মে হম বহুত আভারক সংগ সাহিত্য অকাদেমী কেঁ আ সংস্কৃতি মন্ত্রালয কেঁ ধন্যবাদ দৈত ছী জে ভারতীয ভাষা সভ মে বাল সাহিত্যক বিকাস হেতু ও লোকনি নব তরহেঁ সোচব শুরূ কেনে ছথি।

লগভগ চারি সাল ভেল, জে এহী চিন্তা সভ সঁ জূঝৈত হম, অপন ভাষা মৈথিলী মে, এহি দিশা মে কিছু কাজ করবাক শুরুআত কেনে রহী। মৈথিলী মে বাল সাহিত্যক স্থিতি অত্যন্ত দুর্বল অছি। দোসর বাত ঈহো ছৈ জে হমরা ওতয, মৈথিলী-প্রকাশনক সম্বন্ধ মে ঈ কহবী বহুত প্রচলিত ছৈ জে লেখকক ছপাওল কিতাব বিকৈত নহি অছি আ পাঠক কেঁ ওকর পসন্দক কিতাব ভেটৈত নহি অছি। হম সভ কিছু নব তরহেঁ সমাধান তাকবাক কোসিস কেলহুঁ। যুবা লেখক আ সাহিত্য-কর্মী লোকনিক হম সভ টীম বনেলহুঁ। বাল সাহিত্য পর গম্ভীরতাক সংগ কাজ শুরূ কএল। সতমা-অঠমা ক্লাসক বচ্চা কেঁ হম সভ টারগেট কেলহুঁ। বিষয এহন-এহন চুনলহুঁ জে একৈসম সদী মে বযস্ক হোএত' বলা হমর বালপাঠকক জীবনক কাজ আবি সকয। উপজীব্য গ্রন্থ জঁ চুনবাক হো, তৈযো হম সভ লীক সঁ হটি ক' চলবাক মন বনাওল। হমরা ওতয দুগোটে উপজীব্য মুখ্যতঃ চলন মে রহল অছি-- রামাযণ আ মহাভারত। হম সভ উপনিষদ কেঁ

पकड़लहुँ, जातक कथा केँ पकड़लहुँ। मिथिला मे लोककथा, लोकगाथा आ लोक-किम्वदन्ती सभक विशाल भंडार एखनो श्रुति-परम्परा मे विद्यमान अछि। हम सभ ओकरा पकड़लहुँ। अहाँ देखबैं जे महाभारत मे जंगल केँ जराओल जाइ छै, जखन कि उपनिषद मे जंगल-संग दोस्ती कएल जाइ छै। प्रश्न अछि जे आइ हमरा की चाही ? आ, किताबेँ केँ हाबमेंट सेहो हम सभ किछु अलग तरीका सँ केलहुँ। भाषा, अभिव्यक्ति-शैली,कथन-भंगिमा--एहि सभक प्रति सेहो हम सभ बहुत सजग रहलहुँ। लोक-किम्वदन्तियेँ सभक पुनर्सृजन करैत हमर महाकवि विद्यापति कहियो 'सुपुरुष' के अवधारणा प्रस्तुत केने छला। हमरा सभक लक्ष्य भेल--'सु-मानुस', जाहि मे सुपुरुषक संग-संग 'सु-नारी' सेहो सम्मिलित अछि। हमरा सभक ई 'सु-मानुस' एक्कहि संग जतराँ मैथिल छथि, ततबेँ भारतीय आ ठीक-ठीक ततबेँ वैश्विक।

हँ, हम सभ गहोँ अनुभव केलहुँ जे ई काज जँ भ' सकैए तँ अपन मातृभाषाहिक माध्यमेँ। जाहि भाषा मे बँचा अपन माय-संग गप करैए, अपन दादी-नानी सँ खिस्सा-कहानी सुनैए, ठीक ताही भाषाक माध्यमेँ ओकरा दुनियाँ-जहान मे प्रवेश करए देबाक चाही। साहित्यक द्वारा 'सु-मानुस' के विकासक लेल ई अनिवार्य प्रक्रिया थिक। हमरा बँचाक लेल ओकर सर्वश्रेष्ठ साहित्य अनिवार्यतः ओकरा मातृभाषे मे लिखल जा सकैत अछि। ई सभ करबाक कोसिस हमरा लोकनि कएल। हमरा सभक घरा साहित्य-कर्मी लोकनि मिड्ल स्कूल, हाइ स्कूल मे पहुँचथि आ सस्त

সংস্কবণ বঁনা ঞ পোথী সবঁ প্রত্যক্ষতঃ থপন পাঠক সবঁ কেঁ সৌঁপি থারঁথি। জাহি ঘব মে পোথীক এক প্রতি পহুঁচয়, পবিরাবী-জন থা থড়োসী-পড়োসী মিনা ক' ওসতন পন্দ্রহ-বীস পাঠক হমবা সবঁ কেঁ ভেটি জাথি।

বঁন্ধুগণ,

থহাঁ সবঁ কেঁ নাগি বহুত হএত জে হম বিষযান্তব ভ' বহুন ছী। থহাঁ কহি সকৈ ছী জে সাহিত্যকাবক কাজ নিখবঁ থিক। এতেক তূব ধ্নবঁ সাহিত্যকাবক ক্ষেত্র সঁ বাঁহবক বাঁত থিক। ঞা তঁ শুদ্ধ একটীবিজ্ম ভেন। ক্ষদা, বিশ্বাস কৰু। হমছুঁ মূনতঃ এক সাহিত্যকাবে ছী। সৃজন কববাঁক নেন সঘন একান্ত হমবো চাহবেঁ কবী। কিন্তু, থপন থনুভবক বাঁত কহৈ ছী--সাহিত্যক সংগ নিবন্তব জীবৈঁত কহিযো এহনো স্থিতি বঁনৈ ছৈ জে থহাঁ কেঁ টীম বঁনেবাঁক খগতা হোগএ। ওনা তঁ থহাঁ থদৃশ্য পাঠকক নেন নিখৈ ছী ক্ষদা কহিযো এহন মোড থাবৈঁ ছৈ জখন থহাঁ কেঁ থপন পাঠক কেঁ দৃশ্যমান কববাঁক বেঁগবতা হোগএ। হমবা নাগন থছি জে এহন মোড পব 'সাহিত্যকাব' থা 'সাহিত্য-কর্মী' কে ফবক মেটা জাগ ছৈ।

মিত্র নোকনি, হমবা সভক বিডম্বনা তঁ থথাহ থছি। উত্তব থাধুনিকতাক এহি দৌব মে থাগ জখন হমবা সভক মধ্যবর্গীয নোক থপন থস্মিতাক প্রতি সাকাংক্ষ ভেনাহ থছি, তঁ থপন জডি সঁ, থপন ভাষা সঁ জুড' চাহৈত ছথি। এম্হব সংকট ঞা থছি জে দুনিযাঁ ভবি কে বাঁত হুনকা বূঁঝন ছনি, ক্ষদা থপন মাতৃভাষা পঢবঁ নহি জনৈত ছথি। এক দৌব ছন, জখন মাতৃভাষা কেঁ থযোগ্য মানি ক' ঞা নোকনি ওকব উপেক্ষা কেননি। হিনকা সভক সোচবঁ

कहनि जे मातृभाषा केँ पकड़ि क' रहब विकास-विरोधी थिक। मोन पाड़ू जे एही तरहक मनोवृत्ति वला लोक सभ, दुनियाँ भरि मे, अपन-अपन मातृभाषा केँ उजाड़लनि। मुदा, आब ओ लोकनि आगड़ेन्टिटी तकैत छथि आ अपन मातृभाषा-संग जुड़' चाहैत छथि। हम सभ जे लिखै छी से तँ असल मे हिनका सभक धियापुताक लेल लिखै छी। मुदा, बचाक लेल लिखल ओ पोथी सभ जखन हमर ओ बच्चा लोकनि पढ़ैत छथि तँ अपनो मातृभाषा पढ़बाक हुनर सिखैत छथि। हमरा सभ केँ तँ बुझू दुगूना खुशी भेटैए। भविष्य केँ ठीक करबाक प्रयास मे वर्तमानो ठीक होइत जाइए। ओ बाल साहित्य क' बहुत अछि। बाल साहित्ये ओ कएयो सकैत अछि।

एखनो हम कहने छलहुँ जे मैथिली मे बाल साहित्यक स्थिति दुर्बल अछि। मुदा हम साफ करए चाहब जे ओ दुर्बलता निज आजुक समयक यथार्थ थिक। अतीत मे ओ हालति नहि रहए। साठिक दशकक समय, ओ काल छल, जखन हमर बड़का-बड़का साहित्यकार लोकनि छोट-छोट बचाक लेल लिखलनि। यात्री नागार्जुन लिखलनि। राजकमल चौधरी लिखलनि। मैथिली मे सभ सँ सुन्दर बालकथा सभ जकरा कहबै, से ओही पीढ़ीक लिली रेक लिखल छनि। ओहि दिन मे बड़का घरानाक पत्रिका 'मिथिला मिहिर' मे तँ बाल साहित्यक लेल स्थायी स्तम्भ होइते छल, बचा सभक लेल अलग सँ पत्रिका सेहो प्रकाशित होइत रहए। 'बटुक, आ 'धियापुता'क अपन उज्ज्वल इतिहास छैक। मुदा, ओ सभ तहियाक बात थिक, जहिया मिथिला-

क्षेत्रक साक्षरता-दर मात्र एकैस प्रतिशत रहैक। आब साक्षरता अडतालिस प्रतिशत अछि। साक्षरताक ई बढ़ल प्रतिशत ओहि परिवारक सभक कथा सेहो कहैत अछि, जकरा खान्दान मे पहिल बेर अक्षरक इजोत जरल, पहिल बच्चा जन्म लेलक जे 'अ आ क ख' लिखब-पढ़ब सिखलक। लोक साथ अबैत गेल, कारवाँ बनैत गेलैक। तहिना, बच्चाक लेल लिखै बला लोक सभ अलोपित भ' गेल। बच्चा सभक पत्रिका बन्द भ' गेलै। आन पत्रिका सभ मे सँ बाल साहित्यक कालम हँटा देल गेलै। गाम-घर मे टी.वी. पहुँचल आ हमर एहि लोकनाक सभ कें इन्डी-फिल्मी गाना सभ पकड़ा लेलक। एकर कारण सभ लिकाल' लगबै तँ बहुतो कारण निकलतै। तहिना, एतबा तँ साफ अछि जे हमरा लोकनि छोड़ि देलियै तँ क्या आन पकड़ियौलक। आब जखन आरो अधिक लोकक जरूरति बहै, आरो बेसी तत्परताक संग काज करबाक आगता बहै, बाल साहित्यक मैदान खाली अछि। हम बड़का-बड़का लेखक लोकनि बड़का-बड़का बात लिखै छी आ दुखी होइत रहै छी जे हमर बात क्या नहि बुझैए। के बुझत? जे बुझत, तकर निर्माणक रास्ता हम की क' रहल छी? आ, साँच पूछी तँ हमरा सभक टोटरेटै एही परिवारक बच्चा थिक भाग, जाहि मे अक्षरक इजोत पहिल बेर बरलैए।

बन्धुगण, एतेक बात एही लेल कहलहुँ जे अपना सभक सुख आ दुख दुनू साझी अछि आ अहाँ सभ कें सामने पारि सुख-दुख बतियेबाक एक अवसर हमरा भेटैत। एहि अवसरक लेल पुनः धन्यवाद। हमर अपन भाषाक कर्णधार लोकनि

कें, अपन टीमक दरा साहित्य-कर्मी लोकनि कें सेहो धन्यवाद। आ, एतेक ध्यानपूर्वक अहाँ सब हमरा सुनलहुँ, ताहि लेल तँ बहुते धन्यवाद।

<u>गंगेश गुंजन</u>

<u>नाटे साहेबक किरानी</u>

एकटा राजधानी रहय। राजधनीक राजमार्ग एकटा विशाल भवनसँ बाँटैत छलैक दू दिशे। रेशे ऊँहंच, भव्य। साधरणतः भवन पर प्रजा कें सेहो चलवाक अनुमति रहैक। खालीशे जखन राजधानी वा ब़ड़का राजधनीसँ सम्राट अबैथिन आ हुनक गाड़ ी राज्यक सुख समृद्धि देख, टहलर बूलर अबैत तँ ओहि बड़का भवनकें मरम्मति कएल जाइक, बाढ़निसँ बहारल जाइक आ ठाबैठा बंदूकधरी सिपाही सब लोक कें बैसा दैक। सौंसे भवन खाली करवा देल जाइक।

প্বন পব কাতে–কাতে ভীখ মাঁগনিহাব সৱঁ ৱৈঁসেত বহয। একটা টৈঁগট্ঙ্গী ৱঁ্‌ঢ় যা খাগামে কাবী খোগংন্না চৈথড় া পসাবনে, একটা কোঢ় ফ্‌টন গত্র–গত্রসঁ পীজ ৱঁহিত ৱর্ষ পৈঁতীসক প্বরুষ, একটা খন্হবী মৌগী ৱাঁমা হাথমে খনহ্নিযাঁক পিচকন ছিপনী নেনে দহিনা হাথে ঠীন ফবিযৱৈঁত খা কএটা খাওব ভিখাবি। ক্যা গনন খাঁগ্বব সৱঁপব মৈন ফচৈন চেথড় া ৱঁন্হনে মাছী ভিনকৈত তঁ ক্যা ঠ্ঠ্ঠ পএব পসাবনে।

একটা নক্কঙ্গা ৱঁ্‌ঢ়রা জে কএ ৱর্ষসঁ প্বনপব ভীখ মাঁগ২ ৱৈঁসৈত ছন খা জকব হ্নঁহ–নাক মিনি ক২ ৱবৌৱবি ছনৈক ৱীভসে খাধিজকাঁ, সে ভবিসক মবি গেন। ওবে জগহ পব দূ টা খান্হব ভায–ৱঁহীন হাথ পসাবি ক২ ভীখ মাঁগ২ ৱৈঁস২ নাগন বহয। মেহী স্ববমে বাম নাম জপৈত দাতা ধর্মী নোকনিক গ্বন গবৈঁত।

পবোপঙ্গাক নোক সৱঁ ৱঁড় দানী বহয। ঋণ–পৈঁচ ন২ ক২ দান দেনিহাব। বোজ দিন ঘামে পসিনে খপসিযাঁত, দবৱাঁব পঙ্‌চরাক নেন এক দোসবাকেঁ ধকিযৱৈঁত। হকমৈত। তওযো হ্নদা, ৱঁগনীসঁ কৈঁচা নিকানি ঠ্৴ন ঠ্৴ন ভীখ দৈত। মনহি মন খৌঁন্নাগতো হ্নদা যথা সাধ্য দেনহ্ জাগত।

একটা বাজাক কিবানী সৱঁ দিন খপন ডিপটী ৱঁজয, ওহী ৱাঁটৈ নাটৈ সাহেবঁক কার্যনিয জায। ৱঁড়কা প্বন চঢ়ৈত কান ভিখমংগা সৱঁ পব পহিনে দযার্দ্র, ফেব তমসাগত ককবো একটা পাগ খসৱৈঁত চনি জায।

এক দিন ও নাটৈক কিবানী দ্‌নূ নেন্না খন্হবা ভয ৱঁহীন কেঁ দেখি ক২ ৱঁড় বন্নেশিত ভেন। ও সোচনক, সএম দেখূ সৃষ্ঠি। এহি দ্‌নূ নেনাকেঁ বৌদ–ৱঁসাত, জাড়–গবম

सरँमे दूटा पाग नेन एहिना रैसइ पड़तैक भवि जनम ।
ओहि दिन ओकरा ग्रन पर चढ़ने ने पार लगैक ।
दोसर दिन फेर ओ किरानी जागत बहय । ²मालिक दू गो पगसा... । ²
ओ ठमकि गेल । ओहि कोढ़ि फूटैल लोककेँ देखलक । पहिने तँ खूब घृणा भेलैक, ओकरासँ भिखारि फेर याचना कयलकैक । माथ पर प्रचण्ड रौद । कतहु सीकी ने डोलैत । ऋयनिहार गेनहार सर घामे नहायल आ भिखमंगा सर तँ आओर । पजरैत रौदमे रैसि कइ भीख मंगैत देखि, नाटैक किरानीकेँ रँड़ ऋोध उठलैक । ²तोरा एहि रौदमे भीख मांगइ के कहैत छौ रैसि कइ... ? ²
²की करबैँ ? ओ पेटै... ? ओ पेटै दिस देखरैत दाँत रॉरि देलकै । किरानीकेँ आर तामस उठि गेलैक । ²तखन मर... । ²
ओ ओकरा पाग नै देलकैक । आगाँ रँढ़ि गेल ।
भिखारि दोसर दिन फेर टैकेलकैक ²मालिक आग एक्का गो पाग नै देलक कोनो दाता धर्मी ने...² किरानी ओकरा ग्रम्हरि कइ देखलकैक ।
तँ मारनैं किएक ने पकड़ि कइ, दाता धर्मी सर कैँ जे ऐ लूह रौदमे दाँत रॉरि कइ किकियागत रैसल छें ? ² ओ ऋोधे माहुर लोगत कहलकैक ।
हम कोढ़ि यो लोक... रॉरू भेयाकेँ मारबैँ... कोना कइ मालिक ? ² ओ दया .... दाँत चियाड़ि देलकैक । तखन नाटैक किरानी ग्रन–ध्रनमे पड़ि गेल ।

২একটা কব। মাবি নহি সকৈত ছহক তঁ ৰাৰূ ভৈয সৰঁকেঁ এহি পীজ্থাহ হাথে ছূ তহ সকৈত ছহ? হাথ ধহ কহ কহি তঁ সকৈত ছহক? ২ ও কিছ সোচৈত কহনকৈক থা চনি গেন।
দোসবা দিন ওহি ভিখাবিকেঁ ফেব ৰৈসন দেখি নাটক কিবানী কেঁ তামসে দেহ জবি গেনৈক।
মবিযো নে জা হোগত ছহ জে উঁসনাগত, ক্ষক্ষব জকাঁ দ্ব দ্বাযৰ স্বনৈত তবহথো ওঁৰেত বহৈত ছহ? ২ ও গ্লানিসঁ মূড় া গোঁতি নেনক।
তেসব দিন ও ফেব প্বছনকৈক ভিখাবি কে ২কী সোচনহ? ২ থা চনি গেন।
চাবিম দিন ওহি প্বন পব রাতারবণে দোসব বহৈক। ৰঁহ্ত বাস উঁজবা ধেতী ক্ষবতা রনা নোক সৰ পএব ঝটকাবি কহ পড় াযন জা বহন ছন থা কোঢ়ি যা ভিখাবি সৰ হ্নকা সভক পাছাঁ-পাছাঁ খেহাড়ি বহন ছনৈন। জে গোষ্টয ঘেবা গেন বহথি সে সৰ জেৰী সঁ পাগ নিকানি বহন ছনাহ। পড় াহি জকাঁ নাগন ছন। কোঢ়ি যা, থান্হব, নাঁগব, সৰ ভিখমংগা নোককেঁ ঘেবি কহ ঠাঢ় ভহ জায। নোককেঁ প্বন পব দহ কহ গেনে ৰিনা উঁপায নহি ছনৈক। ওতহ ছোটৈ ছিন হড়-ৰিবড় া মচন ছনৈক। বাজধনীক ওহি ৰঁড়কা ৰিশান প্বন পব একটা ভযসঁ থাতঁকিত রাতারবণ চতবন জা বহন ছনৈক।
ও নাটক কিবানী, কিছ হবাকেসঁ ডবাযন-ডবাযন প্বছনকৈক ২কী নৌ? ২ কোঢ়ি নোক সোঝ ভহ কহ ঠাঢ় বহৈক। ওকব হকমৈতহ্ ঋখাষ্ণতি পব খ্শী পসবন ছনৈক। থা ওহি কিবানীক প্রতিযেঁ শ্রতজ্ঞতাক পরিত্র

আভাস।
২কম সঁ কম এতরা তঁ হমবা সৱ কওযে সকৈ ছী।
আপনা সঙনাহ গন্মাগত হাথে ৱাঁৱূ ৱৱ্‌খান সৱকেঁ দৌড়ি – দৌড়ি ক২ ছরিযো তঁ সকৈ ছী... । ২
আ ও কিবানী, ওহী দিন ওহি বাজধনীসঁ রিদা ভ২ গেল।

<u>কিশন কাবীগব</u>

<u>কিবীম নগাঙ–ঝঁহ চমকাঙ– একটা হাস্য রিহিন কথা</u>

ৱাঁৱূৱবহী ৱঁজ্ঞ াব স ঁ ঘূমী ক অৱৈত বহী জহ াঁ সতঘাবা টৈপনদ্ধ ঁ কী ঝঙ্কশ্বৈব স্থান নগ ৱাঁৱাঁ ৰেঁট ভএ গেলাহ। হ্নকা দেখৈতে মাতব হম প্রণাম কহলিযৈন কী ৱাঁৱাঁ

রঁজনাহ খারঁহ রঁচা তোবে রাঁঠ তাকি বহন ছনদ্রুঁ জে কহিযা ভেঁঠ হেরঁখ কতেক দিন রাঁদ এমহব মাথে এনহ কহথ কেমহব সঁ খুরঁব নেনে খারি বহন ছহ। হম রঁজনদ্রুঁ রাঁরাঁ হম ত রঁবহী হাঠ সঁ তীমন তবকাবী কিননে খারি বহন ছী।

রাঁরাঁ হবরঁড় ।ওত রঁজনাহ হৌ রঁচা হমবো এগো হ্মহঁ চমকৌখা কিবীম দেএ নে । হম প্বছনিযৌন রাঁরাঁ ওা কদ্রু জে হ্মহঁ চমকৌখা কিবীম কেহেন হোগত ছৈক। রাঁরাঁ খিসিযাখিত রঁজনাহ কহ ত তোঁহী মীডিযারনা সভ প্রাগম ঠৌগম মে হন্না কএ নোক কে কহৈত ছহক জে মবদ ভএ কে মাঙঁগীরনা কিবীম যদি হমবা জঁকা গোব রঁননা হৈ ত ওমামী হৈল্ডসম মবদরনা কিবীম সিবীফ সাতে দিন মে দোগ্বনা গোবাপন। খহি দ্খাবে ভেন জে হমহঁ কনি গোব-নাব ভএ জাগত ছী। হম রঁজনদ্রুঁ রাঁরাঁ খহঁ কথি নেন এহি কিবীম সরঁহক হেবা মে পবৈত ছী খহঁ ত কেহেন রঁঢ়ি যঁ সৌঁসে দেহ রিঁভূত নেপ কে খপনে মগন মে বহৈত ছী। হমদ্রুঁ তএ খহিঁ জঁকা সাধ্এ ছী হমবা নগ হ্মহঁচমকৌখা কিবীম নহি খছি। ওা স্বনি রাঁরাঁ তামসে খঘোব ভেন রঁজনাহ তহঁ ফূসি রঁজৈত ছহ দেখেত ছহক মীডিযারনা নক তএ বংগ রিঁবংগক কিবীম বহৈত ছৈক তদ্রুঁ মংগনী মে মদৈদ নহি কবরঁহ ত হযিএ নে 5রূপযা খা নারঁহ হ্মহঁচমকৌখা কিবীম।

হম খসমংজস মে পবি গেনহঁ জে রাঁরাঁ সন ওধবদানী নোক কে কিবীমক কোন কাজ সে কনেক হবিছা কে

পূছি নৈতি ছিযৈন জে কী ভেন। হম প্বছনিযৈন ত ৰাৰা ৰজনাহ নৌ ৰচা তোবা সভঠা গপ কী কহিযথ। ৰড্ড সখ সঁ চাবি ৰবিখ ৰাদ ৰসহা পব ৰৈসি হম থপন সাস্বব হবীপ্বব গেন বহী। গৌবী দাএ ত ৰিযাহে দিন সঁ হমব ঠোব হ্মহঁ দেখি কসন ছনীহ। হম সোচনহঁ জে থাগা হ্নকব সখী সহেনী মানে হম থপন সাবি সভ সঁ হঁসী মজ্ঞা ক কএ মোন মে সংতোখ কএ নৈতি ছী। হম থপনা সাবি সঁ পূছনহ্ু কহ্ু হ্মশন সমাচাব কি হমব সাবি ডঁপকৈবি কে ৰজনীহ ৰ্ৰবহৰা ৰব ৰড্ড থনচিনহাব ৰ্ৰবহাবী মে নগনৈন কিবীমক ৰোখাব থা সভ গোঠে ভভা ভভা কে খূম হঁসএ নগনীহ। হম পূছনিযৈন জে সাফ সাফ কহ্ু নে কী কহি বহন ছী কি হমব দোসব সাবি থাব জোব সঁ হাঁ হাঁ কে হঁসৈত ৰজনীহ থগাঁ যৌ পাহ্ন ৰ্ৰবহাবী মে সাস্বব থএনহঁ ত থকীন বস্তু মে হেবা গেন কী\ হম ৰজনহ্ু সে কী ত এতৰাক মে হমব ছোটকী সাবি হ্মহঁ চমকৰৈত ৰজনীহ দেখৈত ছিযৈক হাটে ৰজ্ঞ াব মে বংগ ৰিবংগক কিবীম পাউন্ডস ৰোবো প্লস ডোভ এসনো পাউডব ফেবেন নৰনী ৰিকাযত ছৈ সে সৰ নগা কে হ্মহঁ উঁজব ধৰ ধৰ ৰনা নেৰ সে নহি। এহেন কাবি মোবী হ্মহঁ পব ত ঘসৰৈহনিযো নে পূছত থা হম তএ এম.ৰী.এ কেনে ছী। জাউঁ থ্থূন চমকৌনে থাউঁ তৰ হঁসী মজ্ঞ াক কবৰ।

থাৰ তোহী কহথ জে ৰিনা কিবীম নগৌনেহ জান ৰাঁচত। দেখৈত ছহক নএকা নএকা ছৌঁড় । সভ সাস্বব জাগথ সঁ পহিনে ৰ্যূটী পার্নব জা থূথূন চমকৰৈত

ঋছি। মৌ রঁচা কি কহিযথ এখ্নকা ছৌঁড় ীযো সভ কম নে ঋছি দেখৈত ছহক কিবীম নগরৈঁত নগরৈঁত হ্মহ ঁ মে হ্যাউঁসবী ভএ জাগত ছৈক হ্মদা থ্থূন চমকরৈঁ দ্খাবে গহো মংজূব। পছিনা পূর্ণিমা মেনা দেখরাঁক নেন ছহবে-ছহবে পিপবাঘাটৈ মেনা গেন বহী ত ওতএ গৌবী দাএ কে দূ চাবি টৌ রঁহিনা সভ ভেঁটৈ ভএ গেনীহ হম পূছনিযৈন জে কহু হ্মহ ঁ মে এতেক হ্যাউঁসবী কেনা ? কি তারৈঁত হমব সাউঁস কেমহবো স ঁ রঁজনীহ পাহ্ন হিনকা সভটৌ গপ কি কহিযৈন ঙা সভ কিবীম নগেরাঁক হ্যন। ঙা ছাউঁড় ী সভ হ্যিনমী হিবোঙন স ঁ এক্কা পাঙা কম নহি ঋছি রিঁনা ব্রূঁটি পার্নব জেনে একবা সভ কে ঋনো পানি নহি নীক নগৈত ছৈক। ঙা স্বনি হমবো ভেন জে ব্রূঁটৌ পার্নব জা কনেক থ্থূন চমকা নৌতি ছী। হ্মদা হম জে ব্রূঁটি পার্নব জাএরঁ সে জেরী মে এক্কাটৌ পাগও নহি ঋছি। ভাগেসব পঁডা কে কতেকো দিন কহনিযৈথ জে হমবো ব্রূঁটি পার্নব নেনে চনথ সে ওকবো ভবি ভবি দিন হ্যূংসিযাহিক পূজা-পাঠ স ঁ ছঙ্গী নে।

হম রঁজনহ ঁ ূ ত রাঁরাঁ দিল্লী চনূ নে ওতএ ত রঁড্ডু নীক এক পব এক ব্রূঁটি পার্নব ছৈ। রাঁরাঁ রঁজনাহ মৌ রঁচা হম ডিল্লী নহিঁ জাএরঁ মৌ কিযো নমবো পতা নহি রঁতা দৈত ছৈক এক স ঁ এক ঠগ নোক সভ বস্তু পেবে ভেটৈতহ হমবা ত ডব হোগএ। ত রাঁরাঁ চনূ নে হ্যিনিম সিটী নোএডা ওহি ঠাম হেসিযন কবা নেরঁ। রাঁরাঁ রঁজনাহ নহি মৌ রঁচা ব্রঁবহাবী মে এহেন কবম নহি কবরঁ জে কোনো ন্যূজ চৈনন জাএরঁ। তোবো মীডিযারনা কে সেহো কোনো ঠীক নহি ছহ রঁমতনরোঁ গপ কে ব্রেকীগ

ন্যূজ্ঞ ৰনা দৈতি ছহক। হম এমহব ৰ্য্যূষ্টি পার্নব খা কোন ঠিক তোঁ খষ্টাক দিস চৈনন পব চনা দেৰহক ব্ৰেকীগ ন্যূজ্ঞ কিবীম নগাঙ–হ্মহ ঁ চমকাঙ।

মূবহী–কচবী– একষ্টা হাস্য নঘ্ কথা

দিল্লী সঁ দবভঁগা হোযত খপন গাম মংগবৌনা জাযত বহী। বস্তু মে একষ্টা নিযাব কেনহুঁ জে এহি ৰেব মহাদেব মঁঠ জেৰেষ্টা কবৰ। এতৰাক সোচৈতে–সোচৈতে কখন গাম পহু ঁচ গেনহুঁ সেহো নহিঁ ৰূমনা গেন। চাবি ৰজে ভোবে খঁধবাঠাঢ় ী যানী বাচসপতিনগব বেনবে স্টেশন উঁতবনহুঁ বিকশাবনা সভ কে হাক দেনিযে। ভোনা ছহ হৌ ভোনা। তাৰৈত দোসব বিকশাবনা ৰাজন জে খাঙা ভোনা নহি এনৌ কিযো ৰাজন জে জোগীদব খাযন হেতৈ তকিযৌ ওকবা। ভোনা খা জোগীদব দূনূ গোষ্টে গামক বিকশাবনা বহএ কোনো ৰেব গাম জাগ তঽ ওকবে বিকশা পব বৈসি ক স্টেশন সঁ গাম জাগত ছনহুঁ। এতৰাক মে জোগীদব ওঁঘাযত হবৰবাএন খাএন খনহাব সেহো বহ। বো ৰাজন কতএ জেৰৈ খহঁ। হম মংগবৌনা জাএৰ কক্কা হমবা নহি চিন্হনহুঁ কী। হঁ যৌ ৰচা খাবাজ্ঞ সঁ খাৰ চিন্হনহুঁ খাঙ–খাঙ বৈসূ বিকশা পব। দূনূ গোষ্টে গপ সপ কবৈত ৰিদা ভেনহুঁ তাৰৈত জোগীদব সঁ হম পূছনিযে কক্কা ঙা কহু জে এহি ৰেব ৰাৰাক দর্শন কেনহুঁ কিনহি। হঁ যৌ ৰচা এহি ৰেব সজমৈন খূম হবন ছনৈ সে হমহুঁ

चाबि रहैत बाबा के जल चढ़ा । एतहुँ आओर हुनका लोकनि सहयोग करबाक लेल अपन बरियाति संग बाबा ओतए पहुँचलाह । ओ रस्ता मे भगवती स्थान आबि गेल हम बिक्शा पर सँ उतबि के भगवती केँ प्रणाम करैत तकबा बाद अपना आँगन गेलहुँ ।

हमबा गामक प्रारंभ मे भगवती स्थान अछि । गाम पर गेलहुँ सभ सँ दिन भबि भेंटे घाँटे होयत बहल । भिंसब भेलै संयोग सँ ओहि दिन बबि दिन सेहो बहै । बाबा सँ भेंटे कबबाक मोन आओब बहैसी आतुब भऽ गेल निधाब केलहुँ जे आइ महादेव मंठ जाके बाबाक दर्शन कए आबि । हमबा गाम सँ किछुएक दूब देबहाब गाम मे कुशेश्वब नाथ महादेवक प्राचीन मंदिब अछि जकबा लोक बौलचाल मे महादेव मंठ कहैत छैक । ओना तऽ सभ दिन बाबाक पूजा होइत छलैक मुदा बबि दिन के भक्त लोकनीक बड़ भीड़ होइत छलैक किएक तऽ ओहि दिन मेला सेहो लगैत छलै त दसो-दीस सँ लोग आबैत छल । दबभंगा पटैत बही तऽ हमहुँ महिना मे एक आध बेब महादेव के जल चढ़ा पूजा कए आबैत छलहुँ । गामे पब भिंसबे नहा के बिदा भेलहुँ माए हमब फूल बेल पात ओबियान कके देलिह । गाम पब सँ कुशेश्वब स्थान बिदा भेलहुँ पैबे-पैबे जायत बही तऽ जहाँ गलौली गाछी टपलहुँ कि बस्ता मे एकटा पिपबक गाछ छलै । ओतए सँ महादेव मंदिब लगे मे बहै । ओहि पिपब गाछ लक एकटा जटाधाबी साधू भेटैलाह हम कहलियैन बाबा यौ प्रणाम ।

एतबाक मे बाबा बजलाह जे कहबाक छह से जल्दी

কহেথ হমবা খাওা ৰঁড় জাব ভেহ বহেন খছি। ৰাঁৰাঁক ওা গপ সূনী কেঁ হমবা কনেক হ ঁসী নাগি গেন। হম ৰঁজনহ খাওাঁ যৌ ৰাঁৰাঁ খপনে সন ঔধবদানী কে কহ জাব ভেনৈএ। খপনে তহ এনাহিযোঁ সৌঁসে দেহ ভভূত নেপ কে মগন বহৈত ছী। ৰাঁৰাঁ ৰঁজনাহ মৌ ৰঁচা খাৰঁ নোক সভ ততেক জন চঢ়ৰৈঁত খছি জে হমবা ক পক পি ধখ নৌতি খছি। তূহিঁ কহএ তহ এহি উঁচিত জে ভঞ্জ সভ হমব দেহ ভিজা কে নিচ্ছোহে পবা জাগত খছি। খাৰঁ তহ নোক সভ পূজা কবৈ নেন নহি ও ত মূবহী–কচবী খাওা নেন খৰৈঁত খছি। হম ৰঁজনহুঁ ৰাঁৰাঁ খপনে কিএক খিসিযাএন ছী খাওা তহ হম খহ াক নেন দূধ সেহো নেনে খাগন ছী চনূ–চনূ মঁদিব চনূ ভঞ্জ নোকনি ওহি ঠাম খহ ঁ কে তকৈত হেতাহ। ৰাঁৰাঁ খিসিযাখত ৰঁজনাহ কিযো নে তকৈত হোযত হমবা তূ দেখ নিহক সভ মূবহী কচবী খাএ মে মগন হোযত। তূ ঁ দবভঁগা পঢ় ত ছনহ তহ দূধ সজমৈন নএ কে খৰৈঁত ছেনহ ঝদা জহিযা স ঁ পত্রকাব ভএ দিল্লী চনি গেনহ হমব কোনো খোজো পূছাবী নহি কেনহ।

দেখৈত ছহক মঁগৰৌনা চৈতীক মেনা মে তোহব গামবনা সভ নাখক নাখ টৈকা খর্চ কবৈত খছি মূদা হমবা নেন ভাগেশ্বিব পঁডা দিযা ছূছে রিভূত টৌ পঠা দৈতি খছি। মঁগৰৌনাক চৈতী মেনা ৰঁড্ড নামী ছনৈক ওতএ কনকতা স ঁ মূর্তী ৰঁনৌনিহাব খাৰিঁ কে ভগরতিক মূর্তী ৰঁনৰৈঁত ছনৈক এহি দ্বাবে দসো দিস স ঁ নোক মেনা দেখৰাঁক নেন খৰৈঁত ছনাহ। ভাগেশ্বিব ঝা মহাদের মঁদিবক

पंडा बहैत ह्नके दिया ब्राँबाँक पूजा नेन सभ किछु पठा देन जायत छनैक। ब्राँबाँ फेब खिसियाखत बँजनाह जे आग हम मंदिब नहि जाएबँ। हम कहनियैन जे बाँबाँ अपने चनू ने मंदिब अहाँ जे कहबैं आ सेहो हेतै आबौ अहाँ ँक कँ ँपकँ ँपि दूब भेन किनहि \ नहि मौ बँचा आ त हमबा बूँमना जाए बहन अछि जा धबि मूबही–कचबी नहि खाएबँ ताबैंत हमब ओ जाब–बोखाब नहि छूटैत। कञ्चु त बाँबाँ अपने एतबाँक गप जे पहिने कहने बहितहँ त हम एतबाँक देबी] बँचा कतेक दिन मोन भेन जे तोबा कहिअ जे हमबो नेन किछु गबमा–गबम नेने अबिह ह्मदा नहि कहनियअ। हम मंदिब सँ बाँहब निकैन देखैत छनहुँ जे नोग सभ हमबा जन ढ़ाबी के निछोहे मूबही–कचबी रना नक पबा जागत छन एमहब हम एसगब थब–थब कँपैत बहैत छनहुँ कियो पूछनिहाब नहि। आबँ नोग हमब पूजा सँ बैंसी अपन पेटे पूजा मे धियान नगबैंत छथि। चनअ आबँ तहुँ देखे निहक जे हम सत्ते कहैत छियअ कि ह्मूठ।

ओही पिपब गाछ नक सँ हम आओब बाँबाँ बिंदा भेनहुँ बस्ता मे बाँबाँ बँजनाह जे हम किछु कान मंदिब मे बहबँ पूजा केनाक बाँद हमबा बँजा निहअ। हम कहनियैन हे ठिक छै बाँबाँ हम अपनेक नेन मूबही–कचबी किन नेबँ तकबा बाँद अहाँ के बँजाएबँ त चनि आएबँ। ओही ठाम सँ बाँबाँक संग हम मंदिब पहुँचनहुँ। ओतए देखनिए जे नोग सभ बाँबाँ के जन चढ़ा निछोहे पबा जागत छन। ओना त मिथिनांचन मे मूबही–कचबीक स्वँगध सँ केकब मोन

নে ন্বপন্বপা জাএত খছি। হমহুँ ৰাঁৰাঁক পূজা পাঠ কেনাক ৰাঁদ মেনা ঘূমএ গেনহুँ তহ সভ সঁ পহিনে পস্ঠনরনা নক কচবী কিনৰাঁক নেন গেনহুँ। ওকব কচবী এহি পরোপঠ্ ।। মে নামী ছন। হমবা দেখৈতে মাতব ও খহনাদ ৰঁস ৰাঁজন খাউঁ–খাউঁ কিশনহ জী কছু ক্ষশন সমাচাব। হম কহনিযৈ জে ৰঁড্ড নিক খপন স্বনাৰঁহখ। কচবীরনা ৰাঁজন জে হমছুঁ ঠিকে ছী দোকান খপনা খর্চা জোকব চনি জাএত খছি। খছা খাৰঁ হমবা দস রূপযাক মূবহী–কচবী মিন্নী খন্নূ চপ দএ দিহক। ও হবৰঁবাগত ৰাঁজন হযিএ নিএ খখনে গবমা–গবম কচবী খন্নূ চপ সৰঁটা নিকানৰেঁ কেনিএ খহিমে সঁ দএ দৈত ছী। হম কহনিযৈ জে দএ দহক গবমা গবম এহি মে সঁ।

ওকবা হম পাগ দৈত মঁদিব দিস ৰিঁদা ভেনহুँ ওতএ পহুঁচতৈহ হম ৰাঁৰাঁ কে হাক দেনিযৈন ক্ষদা কোনো জৰাৰঁ নহি ভেঠন। হম এক ৰেঁব ফেব হাক নগেনহুँ জে ৰাঁৰাঁ ছী যৌ কতএ ছী \ জন্দী চনি খাউঁ কচবী সেবাএ বহন খছি। ক্ষদা ৰাঁৰাঁক কোনো প্রতুব নহি ভেঠন। হমবা ৰুঁঝনা গেন জে ৰাঁৰাঁ ফেব খিসিযাকেঁ কতহুঁ খনোপিত ভএ গেনাহ। দুঃখিত মোন সঁ হম গাম পব ৰিঁদা ভেনহুँ। পৈবে–পৈবে জাএত বহী তহ জহাঁ পিপব গাছ নক এনহুँ কি ও জটাধাবী সাধূ ফেব ভেঠৈনাহ। হমবা দেখৈতে ও ৰঁজনাহ খাৰঁহ– খাৰঁহ তোবে ৰাঁঠে তকৈত ছনহুँ জন্দী নাৰঁখ মূবহী– কচবী দূনূ গোঠে মিনি কএ গবমা গবমা খাএ নৈত ছী। তকবা ৰাঁদ পোঠবী খৌনৈত হম ৰঁজনহুँ হযিএ

নিযথ রাঁরাঁ খাএন জাউঁ। হ্মদা ঙা কি ও ফেব আঁখিক সোহ্মহা সং কতহং খদৃশ্থ ভএ গেনাহ। রাঁরাঁ সং ভেঁংষ্ট তহ ভেন ওহি পিপব গাছ নক হ্মদা রাঁরাঁক নেন কিনন মূবহী–কচবী বখনে বহী গেন।

<u>সম্েন্দ্র ক্মাব ঝা</u>

<u>হিস্সক</u>

মহানগবমে দূ কোঠবীক মকান। একটা কম্পনীমে ছোট পদপব কার্যবত। খল্প বেতন।
পতি-পনীক সাঝী বিচাব জে একটা পেগং গেস্ট বাখি নী তঁ খামদনী কিছু বঁঢ়ত। একটা মহানগবীয ৰহ্কপিযাক, জে খপনাকেঁ মল্টীনেশনল কম্পনীক গংজীনিযব কহএ, পেগং গেস্ট বঁনি বহএ নাগন। খাস্তে-খাস্তে পতি-পনী খপন ভাবী জমাএক ৰূপমে ওহি ৰহ্কপিযাকেঁ দেখএ নগনাহ।
হ্নক ৰেটী ওকব কোঠবীমে খাবঁএ-জাএ নগনীহ।
একদিন ও ৰহ্কপিযা কতৌ বিনা গেন। সংগমে ওকব ৰেটীক সভ গহনা-গুড়ি যা নঃ গেন খা ছোড়ি দেনক খপন মোচবন বাঁসি ওছাওন।
ক্রোধ, চিন্তা খা দ্ঃখসঁ ঝমাবন পতি-পনী কিছু দিন ধবি ব্যাকুন বহনী, ফেব খপনাকেঁ সংযমিত কবৈত খপন

नर रॅसन क‍ॉनोनीमे घोषणा केनन्हि– “हम श्रपन रॅटीक रिंयाह कोनो गन्जीनियवसँ कबरॅ। ”

ভৈযাবী

नेताजी कँ भबि पाँज पकड़नक।
“भागजी...भागजी...। ”
“हँ...के भागजी ? ”
“श्रहाँ भागजी...हमब भागजी...श्राब के ? ”
“हग...तोबा डब नै होग छौ हम्मब ? ”
“नै...भागयोसँ कहुँ भाग डेबागत छै ? ”
“हम तोहब भाग ? ...कहिया के ? ”
“कोनो एक कोखिसँ जन्म नेनहे नोक भाग रॅनै छै ? एक्कहु धक्का कएनिहाब सेहो श्रापसमे भागये होग छै...। ”
“चुप...। ”
नेताजीक समक्ष एकटा भिखमंगा ठाढ़ छन।

स्थानान्तरित दोष

नौकरीमे ओएनाक बाद विभागीय परीक्षाक तैयारीमे जुटैन छला। मुदा परिणाम नीक नै भेलनि। असफल भऽ गेला। घरक सभ सदस्य असफलताक मादे जिज्ञासा कएल तँ कहलनि- "एम.डी.क खास छलै...ओकरा नै लागतै तँ ककरा लागतै ?"
पुत्रक परीक्षा चलि रहल छल। प्रथम स्थान प्राप्त करबाक मारामारी। मुदा पिता जेना पुत्राकेँ निराशे हस्तगत भेल- "प्रिन्सिपलक बेटा छै ओ...प्रथम स्थान तँ सुरक्षितेछै...।"
बाप-बेटा दुनू गेन्दकेँ दोसरक आँगनमे फेक निश्चिन्त भऽ गेल छला।
गुण कतौ पछुआरमे ठाढ़ छल।

অপ্রাসংগিক

আঁগনমে দূ গোটে বাঁনক খেনা বহন ছন। দূনূ মায-বাঁবূ, ওতহি এক কোনমে কুর্সীপব বৈসন চাহ পীবি বহন ছনা। এক বাঁনকক হাথমে খিনৌনাক পেস্তৌন ছন। ও দোসব বাঁনকপব পেস্তৌন তানৈত অছি–“তোবা নগ জে কিছু ছৌ হমবা দহ দে, নৈ তঁ পেস্তৌনক এক গোনীসঁ তোহব খোপড়ি উঁড় া দেবৌ।”

দোসব বাঁনক সহমি জাগত অছি। হড়বঁড় াগত উঠৈছ–“তোবা কী চাহিযৌ ? হমবা নগ তীন মোবাঁগন, এক নৈপটোঁপ, এক কম্প্যুটব, এক এন.সী.ডী. টীবী, ফ্রিজ, বৈংক নাকবমে বহতে বাস সোন আ কপৈআ অছি...আব হঁ, হমবা নগ হমব ডৈডী আ মম্মী সেহো অছি।”

পহিন বাঁনক একশৈন দৈত পেস্তৌন দোসব বাঁনকক কনপট্টীমে সটা দৈত অছি আ ফেব জোবসঁ বজৈত অছি– “শটঅপ...তূঁ অপন মম্মী–ডৈডীকেঁ ছোড়ি বাঁকী সভ কিছু হম্মব হবানে কহ দে, নৈ তঁ... ।”

কাতমে বৈসন পহিন বাঁনকক মাএ–বাঁবূক মুখপব ভএক বেখ স্পষ্ট হোমএ নগৈত অছি। হুনকা নগৈত ছন্হি জে ও বেটৌক নজবিমে অখনহিসঁ অপ্রাসংগিক ভহ গেন ছথি।

মিথিলেশ কুমার ঝা

কানূন

চৌরষ্টিয়াক সিগনল পীঅরসঁ লাল হোইত-হোইত একটা ফটফটিয়াবলা জোরসঁ ব্রেক মারলক আ থম্হৈত-থম্হৈত ও রুকলাক নির্ধারিত উজরা চেন্হকেঁ পার কঽ গেল। তখনে এক গোটে সিপাহী অএলৈ আ জুর্মানাক রসীদবলা জিল্দ বহার করৈত ওকরাসঁ লাইসেঁস মঁগলকৈ। ফটফটিয়াবলা ক্ষমা যাচনা করৈত কহলকৈ জে ওকর গাড়ী বড্ড তীব্র গতিমে ছলৈ আ তেঁ জোরসঁ ব্রেক মারলাক বাদো চেন্হসঁ আগাঁ ঘুসকি আয়ল। ও ফটফটিয়াকেঁ চেন্হক পাছাঁ ঘীচি অনলক। এম্হর ও সিপহিয়া ওকরাসঁ জুর্মানা লেবঽপর বির্ত। কি তারতেমে একটা পুলিসক জীপ সেহো ওহি চেন্হকেঁ পার কঽ সিগনলপর অটকলৈ। আ এহি সিপাহীপর ফটফটিয়াবলাক অনুনয়ক কোনো প্রভাব নৈ। একাএক ও ফটফটিয়াবলা তাওমে আবি গেল, বাজল জে পহিলে এহি পুলিস-গাড়ীসঁ জুর্মানা অসূলহ, তখনে হমহুঁ দেব। কানূন সভক লেল একে ছৈ। এতবা সুনিতহি ওহি সিপহিয়াক মুহ অপনে সনক ভঽ গেল ছলৈ।

दर्शन

देवकान्त बाबू दस बर्खपर गाम आयल छलाह बेटाक उपनयन करबाक लेल। ढोल-पिपही, बाजन-बाजन आ आर्केस्ट्रा आदिसँ गाम गनगनाइत रहल। तीनू दिन बबरबना भोज, छेना-रसगुल्ला बहि गेल। एहन डील-डौलसँ गाँ भरिमे केओ नै कएने छल उपनयन। वाह रे देवकान्त बाबू!

बातिमक परात फूदन बाबा देवकान्त बाबूक प्रशंसा करैत कहलखिन-

"हओ देबू! तौँ तँ सभक कीर्तिकेँ तोपि देलहुन। ...आर हे, कनी अपन भैयापर नजरि दितहुन। बेचारे बड़ नचबि गेल छथि। आखिर सहोदर छहुन।"

"बाबा, हुनका आब कष्ठ काटै दिऔन्ह। कष्ठ हेतनि तखने धियापुता उन्नति करतनि। मोर२ दिऔन्ह कष्ठ।"

फूदन बाबा अवाक्, हुनका ई दर्शन कहाँ बुझल छलनि!

कन्यादानक चिन्ता

–गोड़ लगै छी पीसा !
–खूब नीके रहु । की हालचाल छै तौ ?
–अहाँ सबहक आशीर्वादसँ सभ ठीक–ठाक छै पीसा ।
–धिया–पुता नीके छउ ने ?
–हँ–हँ, सभ दन–दना रहल छै ।
–अँए तौ, तोरा चारिटा बेटी छउ ने ?
–हँ पीसा ।
–ओह ! एकटा कन्यादानमे तँ लोक लसकि जाइत अछि आ चारि–चारिटा कन्यादान... ! बड़का चिन्ताक विषय छह ।
–नै पीसा, हमरा एक्को रत्ती चिन्ता नै ऐ ।
–से किएक तौ ? छह धयन–उँसावन की ?
–नै, से तँ नै ऐ ।
–तखन चिन्ता कोना नै छह ?
–पीसा, चिन्ता तँ करए ओ जे अपना जानसँ फाजिल कथाक गप्प करैए । हमरा तँ जतरेँ ओकातत अछि ताही हिसाबसँ लड़का अनबै आ हाथ धरेबै जेबै ।

महानगर-संस्कृति

स्ष्टेट बैंकक हाकिम राम सरूप यादवक बदली एकटा छोटका नगरसँ एहि महानगरमे भेल छलनि। यादवजी छोटका नगरमे बहि ऊबिया गेल छलाह- ने मनोरंजनक कोनो तेहन साधन, ने आवाजाहीक सुविधगर व्यवस्था, ने बिजलीक भरोसा, ने बच्चा सभक कैरियर बनेबाक कोनो तेहन सन बाट आदि। आ तेँ एहि महानगरमे बदली होएबासँ यादवजी खूब प्रफुल्लित भेल छलाह। ऐ ठाम सस्तासँ महग धरि एक-पर-एक ततेक मनोरंजक स्थल जे सभटा देखएमे बरख बीत जाए, कतौ जेबाक हो तँ बससँ टैक्सी धरिक तेहन सुविधगर साधन जे पाँचो मिनट ठाढ़ नहि होबए पड़त, बिजली जेबाक तँ नामे नै, बच्चा सभक कैरियरक माबिते बास बिकल्प...। यादवजी गदगद छलाह- महानगर आखिर महानगरे होइ छै!

से, यादवजी एकटा नीक एरियामे आधुनिक सरंजामसँ युक्त अपार्टमेंटक एकटा बैंस खुसफैल फ्लैट चारिम महलापर लेलनि किरायापर। तीनिये दिन पहिने डेरा-डंटा लऽ कऽ आएल छलाह। आब शेष बाँचल वस्तु-जातकेँ घरमे सरिया-सरिया कऽ रखैत छलाह कि कॉलबेल गनगना उठलै। यादवजी अपनहि जा केबाड़ खोललनि तँ दूटा सिपाही ठाढ़। ओइमे सँ एक गोटे हिनकर परिचय पुछलकनि आ आगाँ पुछारीक क्रममे जखन बुझबामे अएलै जे ओ तीनिये दिन पहिने एनाहेँ तँ ओ सभ हिनका हुनकरसँ हँटि लगनरेना फ्लैटक कॉलबेल टिपलक। यादवजीकेँ सिपाही सभक एबाक प्रयोजन बुझा गेल छलनि। से जिज्ञासाबश

ওহো ঠাঢ় বহলাহ। রঁগনক ফ্লৈটসঁ কেরাঁড় ফোনি একটা অধরযসৃ পুরুষ আ জনানা রঁহবেনৈ। সিপাহীক পুছলা উত্তব ও পুরুষ অপন নাঁ পী.জাযসরান কহলকৈ। সিপাহী অপন ক্রমকেঁ আগূ বঁঢ়বৈত পুছলকৈ– "...সামনেরঁনা ফ্লৈটমে চাবি দিন পহিনে একটা স্ত্রীকেঁ ডাহি কহ মাবি দেল গেল অছি। তাহি মাদেঁ অহাঁ কী জনৈ ছী ? কী ঝগড় া–দান হোগ ছনৈ ? " জাযসরানজী কিছ মোন পাড় ৈত উঁতাবা দেলখিন– "অছা! হুঁহহহ! ককবো জোবসঁ চিচিএরাঁক স্বব তঁ অকাননে বহিঐ, ক্ষদা হমবা সভকেঁ ভেল জে কেরঁনপব কোনো হ াঁবব ফিল্ম ভহ বহল ছৈ। ওকবা আগিমে ডাহল জা বহল ছনৈ! !
"

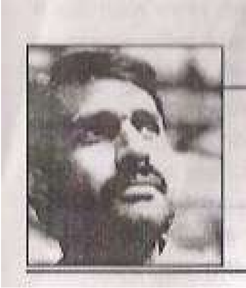
সিপাহী জাযসরানসঁ আব কিছ পুছহ নগনৈ আ যাদরজী দৃখ ও আশ্চর্যক ক্ষদ্রা নেনে অপন ফ্লৈটমে ঢ়ুকি গেলাহ। মহানগবক কবিযা রূপ সোঝাঁমে নাচি উঁঠল ছলনি। ঝমান ভেল সোফাপব থস্স দহ বৈঁসি গেলাহ। মাথ জেনা ঘুবহ নগলনি...কী মহানগবক অসলী রূপ এহনে ছৈ! ...ঐ ঠামক মন্বক্খকেঁ আনী অপনেটা সঁ মতনবঁ হোগ ছৈ! ...একটা পড় াসীক ঘবমে এহন জঘন্য ঘটনা আ দোসবকেঁ জন্তরোঁ নৈ! ...কী সমাজ আ টৈন–পড় াসক মতনবঁ ঐ ঠাঁ বঁদনি জাগ ছৈ! ...কী গএহ ছৈ মহানগবক সংস্কৃতি! ! !

चन्द्रशेखर खाँ

कोटा

बाजेशजी ! अहाँ तँ दनित कोटामे अबैत छी, तेँ अहाँक सीटे स्वबक्षित अछि । मोहनजी, अहाँ तँ महादनितमे सँ अबैत छी तेँ अहाँक सीटे महास्वबक्षित अछि । अहाँकेँ के बोकत । रिभाजी, पचास प्रतिशतमे अहाँ बाजी माबिए नेने ऋदा हमब प्रथम श्रेणीबना डिगबीक की हेतैक ? हम तँ ने डोनेशनमे सकबैं आ ने बिजबेशनमे अएबेँ ।

ধীরেন্দ্র প্রেমর্ষি

রিচাব টিপ্পণী

রর্ষ ২০৬৭ ক শ্বভাগমন তথা জ্‌ডশীতনক ক্ষ্হথবিপব হৈমসভ পহুঁচন ছী। ক্ষ্দা চৈনসঁ রৈসরাঁক শ্বা নিশ্চিন্ত বহরাঁক কোনো দ২ব নহি দেখা বহন শ্বছি। মিথিনাক সন্দর্ভমে জঁ গপ্প কবী তঁ নেপানদিস বাজ্য শ্বামিন পীনহি শ্বছি, শ্বপন সমাঙসভ সেহো জড়ি নহি ধ২ক২ উঁপরে উঁপরে কৃদতিসন প্রতীত হোগত ছথি। এক তবহক সমাঙ মিথিনাক্ষপী দূধকেঁ সৌঁসে মধেশীক্ষপী পানিমে মিনাক২ একব ধরনতা শ্বা পৌষ্ঠিকতা নষ্ঠ কবরাঁপব ত্তনন ছথি তঁ দোসব তবহক সমাঙ দূধকেঁ খানি শ্বপনে নোহিযামে ওঁটৈত ক্ষ্মষ্টীভবি নোকক নেন খোশ্বা পবস২ চাহিত ছথি।

জনকপ্ববমে হানহিঁ সম্পন্ন মিথিনা মহোসের দেখাওন জা চ্‌কন রাঁটকেঁ পর্যন্ত ধ্যান নহি দ২ মাত্র জনকপ্ববমে কেন্দ্রিত ক২ মনাওন গেন। নেপানহিক রিবাটনগব, বাজরিবাজ, নহান, সর্নাহী, রীবগঞ্জ শ্বাদি জগহক নোককেঁ সহভাগিতাক কোন কথা সূচনা তক নহি দেন গেনৈক। এহি তবহেঁ সবকাবী খর্চামে জনকপ্বব উঁসেরক ক্ষপমে ভেন কোনো কার্যক্রমকেঁ মিথিনা মহোসের কহনাগ

মিথিনাক ব্যাপকতাপব দোসব ৰূপেঁ আঘাত পহুঁচৌনাগ ছিযৈক। পহিনে মিথিনা খাস জাতিক কোঁচামে নেপটৌএন ছন। বঁহ্ত ম্ফশিকনসঁ হমসভ ওহিঠামসঁ মিথিনাকেঁ ম্ফঞ কববাঁমে কিছু সফন ভেনহুঁ তঁ আৰ্ঁ কিছু খাস জগহক নোক একবা জেৰীমে বাখঃ পব ত্তনন ছথি।
দ্শ্মনসঁ নডবাঁমে আসান হোগত ছৈক ম্ফদা অপ্পন নোক জঁ বৈঁমানী বা নাদানীপব উঁতবি জাএ তঁ বঁড ম্ফশিকন ভঃ জাগত ছৈক। তথাপি ওা নব বৰ্ষ হমবাসভকেঁ সৰ্দ্বক্ষি দিঅএ জে হমসভ মিথিনাকেঁ ঘবমে সৌঁতিকঃ বখবাঁক নোভসঁ ম্ফঞ হোগ আ জঁ ক্যা বৈঁমানীক ভাবসঁ এহন গ্লৎ কবৈত অছি তঁ তকবা যথাসময সবঁক সিখা সকী। জ্ডশীতনমে হমসভ হবিযবীক নেন পানি তঁ জৰূব পটবৈঁত ছিযৈক ম্ফদা গন্দগী ফেকবাঁক কাজ সৰ্বপ্ৰথম কবৈত ছিযৈক। ওা নব বৰ্ষ হমবাসভকেঁ সএহ মাত্মদৰ্শন কবএঃ তাহি শ্বভকামনা সংগ একটা এহি পবিবেশপব নিখাএন গজনক জনথপকী–

আজাদ গজন— ধীবেন্দ্ৰ প্ৰেমৰ্ষি

জোবজ্ন্বমসঁ জে নে ম্যকএ সে ভানে নগএ পিঅবগব যৌ
গন্দ্ৰধন্বষী এহি দ্নিযামে নানে নগএ পিঅবগব যৌ

ঠোবে জঁ সীযন বহতৈ তঁ গ্বদ্ব–ব্ঁদ্ব কী হেতৈ কপাব!
এহন ম্ফদা শান্তিসঁ তঁ বঁবাঁনে নগএ পিঅবগব যৌ

ৰুচী–কনমক ৰূপ স্ববেবঁগব বহনৈ, বহতৈ সবঁদিনমা

জখন খন্হবিযা পসবন হোগক, মশানে নগএ পিখবগব যৌ

খানি শৰ্ঙ্কক জান ৰ্‌নন নহি চাহী খাৰ জৰাৰ কোনো নগব–ডগবমে গ্বঞ্জিত সৰন সৰানে নগএ পিখবগব যৌ

জ্ড়শীতনকেব ভোবহবিযামে ধহ–ধহ জবএ কপাব জখন
জনথপকী নহি, তখন জাঁঘপব তানে নগএ পিখবগব যৌ

মাথা ৰন্হৰৈত কহ্ফন, ঙঁড় াৰিএ নান গ্বনান খকাশে জঁ হমবা তঁ ওহি সমযস্বন্দবীক গানে নগএ পিখবগব যৌ

সান–সানপব খৰৈত বহৈএ, সগবো দ্‌নিযা নৰকা সান নৰহ্যগক হ্মহথবি খোনৈত নৰ সানে নগএ পিখবগব যৌ

জিতেন্দ্র ঝা

কে বাখত কমানক গজ্জতি

একটা মৌন, প্ববান কমান খা গীতাক কিতাবঁ চীবকানধবি স্ববক্ষিত বাখহ চাহৈত ছথি খববিন্দ ঠাক্ষব । কিযাকী বঁনিদানক চিন্হাসী খা মিত্রতাক যাদ সহজনে খছি ওা কমান । জর্জব কমান যাদ দিখবৈঁত ছন্হি হিনকা জেন জীবন খা দ্গনিন্দসংগে বিতাওন সময।

শহিদ দ্গানিন্দ ঝাকে ফাঁসী দেনাক বাঁদ কাঠমাল্ডূক কেন্দ্রিয কাবাগাবমে হিনকা কমান আ গীতাক পোথী সোঁপন গেননি । গীতাক কিতাব ত নহি মুদা কমান এখনধবি সহজনে ছথি খবরিন্দ । ওহি গীতা কিতাবক প্রতীককে রূপমে ঙা একটা ওহনে গীতা বখনে ছথি । প্রজাতন্ত্রক যোদ্ধা ঠাকুব ঙা কমানক সংবক্ষণ কে কবত সে খোজি বহন ছথি । এহি বাস্তু ও বহতো নেতাকে আগ্রহ কহ চুকন ছথি, মুদা কেও হিনক আগ্রহ কে ওঁচিৎ নহি বুঝি সকন । নেপানক সংগ্রহানযসভ সংস্কৃতি মন্ত্রানয অন্তস্থত পডৈত অছি । সংস্কৃতিমন্ত্রী নেপানী কাংগ্রেসক মিনেন্দ্র বিজান ছথি । ঠাকুব কহৈত ছথি জে মিনেন্দ্র বিজানসহিত কতেকোস" অনুবোধ কহ চুকন ছী একব সংবক্ষণক নেন মুদা কেও নহি স্বননক । জতহ দ্গানিন্দ ঝাক নামে উপেক্ষিত অছি, ওতহ হুনক কমানকে কে পুছএ ? ঠাকুবক মাগ ছন্হি জে কমানকে বাষ্ট্রিয সংগ্রহানযমে বাখন জএবাঁক চাহী ।

দ্গানিন্দকে একটা শহিদক রূপমে নেপান সবকাব সম্মান নহি কহ সকন অছি এহনমে গীতা আ কমানক খোজী আ সংবক্ষণ কে কবত ?

रि.स. २०२० माघ १ऽ गते द्‌र्गानिन्द झाके फाँसी देन गेन बहनि । ओहिके तीन दिनबाँद जेनब ठाकुबके द्‌नू बस्तु देने बहथि । आब ४ दशीक होबऽ नागन आछि ओहि दिनके, जहिया तकोनीन बाजापब बँम हेकबाँक आबोपमे द्‌र्गानिन्द झाके फाँसी चढाओन गेन बहनि । २०१+ सानमे जनकप्वबक जानकी मन्दिबमे तकोनीन बाजा महेन्द्रपब बँम प्रहाब भेन छन । जाहिमे महेन्द्र सक्षशेन बाँचि गेन छन । द्‌र्गानिन्द आ अबरिन्द बँमप्रहाबक आबोपमे जेन सजाय काटैत बहथि । नाबानिग भेनाक काबणे अबरिन्दके फाँसी नहि देन गेननि । जेन जीवनक चबम यातनाके याद कबैत अबरिन्दक आँखि नोबा जागत छन्हि ।

अबरिन्दक अन्वसाब द्‌र्गानिन्द झाके तडपा तडपाकऽ माबने बहए तकोनीन क्रुब शीमी शासक । ठाकुब अन्वसाब एकबेँब बस्सीपब नटेकाओन गेन हेब कनी कान साँस हेबऽनेन छोडन गेन । तहन फंसबी पब नटेकाकऽ यातना देन गेन । आ अन्तमे गोनी दागन गेन द्‌र्गानिन्द झापब । एतेक केनाक बाँदो क्रुबता जाबीए बहनै । द्‌र्गानिन्दके शवधबि ह्नक पबिबाब जनके नहि देन गेन छनैक ।

बाज्य शैक्षिक जीवनीकें सेहो उल्टा प्रस्तुत कऽ बाखि देने अछि । कक्षा १० के पाठ्यपुस्तकमे दुर्गानन्द जीवनी अछि जाहिमे हुनक बलिदानी तिथिए गलत लिखल छैक ।

दुर्गानन्द झाक बलिदानकें सम्मान करबाक बाज्यके दायित्व छैक । मुदा साम्प्रदायिक मानसिकतासं जकडल नेता, मन्त्रीसभ एकबा अनदेखी करैत बहल । लगैछ जे दुर्गानन्द झाके शैक्षिक रूपमे चिन्हाबैतोमे बाज्यके लज्जाबोध छैक ।

हुनका प्रतिक विभेदसं दुखित छथि अवबिन्द । नेपालमे प्रजातन्त्र एलाक बाद बएह सभ कुर्सी पओलक जे दुर्गानन्दसंगे आन्दोलनमे छल । मुदा ओ सभ कहियो दुर्गानन्द आ हुनक माय आ पत्नीकें याद नहि कएलक । घबक एक्कहिटा सहाबा दुर्गानन्दके फांसीक बाद घब सभदिनक लेल अन्हाब अन्हाब भऽ गेलै ।

प्रजातन्त्र एलाक बाद सत्तामे सभसं बेशी समय बहल नेपाली कांग्रेस दुर्गानन्द झाके अपन कार्यकर्ता कहैत गर्व करैत अछि मुदा ओकब व्यवहाबमे मात्र घृणेटा

দেখাগ দৈত ছৈক । শহিদ ঝাক মায স্বক্ষমাবী দেরী ঋা পনী কাশী দেরীকে গ্বজব রঁসব কবরঁ ক্ষশিকন ছনৈক । তহিযা কোনো কাংগ্রেসী নেতাকে যাদ নহি এনৈ দ্গনিন্দক শৌণিত । কাশী দেরী সিকীমৌনী রঁ্নিকঽ সংঘর্ষক পথপব ঋাগ্ব রঁঠৈত বহনী । রএহ কাশী দেরী ঋাগ সংরিধান সভাক সদস্য ছথি । তবাঙ্গ মধেশী নোকতান্ত্রিক পার্টী হ্নকা সমান্বপাতিক সভাসদ্ রঁনৌনে ছন্হি ।

নেপান এখন শহিদ সপ্তাহ মনারিঁ বহন ঋছি । শহিদক নামপব নেতা নম্বাঁ চৌডা ভাষণ দৈত ঋছি । তানীক গডগডাহর্টি সেহো স্বনাগত ছৈ । ক্ষদা দ্গনিন্দ সনকে শহিদকে প্বছনিহাব কিযো নহি । শহিদ পবিরাবকে ঘবমে চ্ন্হি জবনৈ কী নহি সে কে দেখত ? নেপানমে রঁনিদানী দেনিহাব সভকে গএহ গতি ছৈক । শহিদ পবিরাবক ব্যথা কতরোঁ রঁখানী কম্ম হএত । রংশরাদ ব পবিরাববরাদসং বংগন কাংগ্রেস দ্গনিন্দক উঁপেক্ষাসং খিন্ন ছথি খবরিন্দ । ও কহৈত ছথি হমসভ গএহ দিন দেখরাঁনেন রঁনিদান নহি কএনে বনৌং ।

নেপানমে শহিদক নামসং কতেকো প্রতিষ্ঠান, ঋস্পতান, ট্রেষ্ঠ সংচানিত ঋছি । ক্ষদা দ্গনিন্দক নামসং কিছু নহি । হ্নক নামক পাছা কোগবানা যা এহনে কিছু থব নাগন বহৈত ত রঁহ্ত কিছু সম্ভর ছনৈ ।

দ্গনিন্দকে উঁচিত সম্মান কবরাঁস“ রি.পী. কোগবানা,

गिरिजाप्रसाद कोइरालासभकें के बोकनकै से बूझ्ब चाहैत छथि जनता । जकर शोणित पर प्रजातन्त्रक जग निर्माण भेलै तकरे सं सौतिनिआ व्यवहार किया ? कांग्रेस पार्टीए जहेन कोनो मतलब नहि रखनक शैहिदसं तहेन दलीय राजनीतिमें आन पार्टी आ सरकारकें देखबाक बाते कोन ?

गिरिजाप्रसादक मगरमच्छक नोर

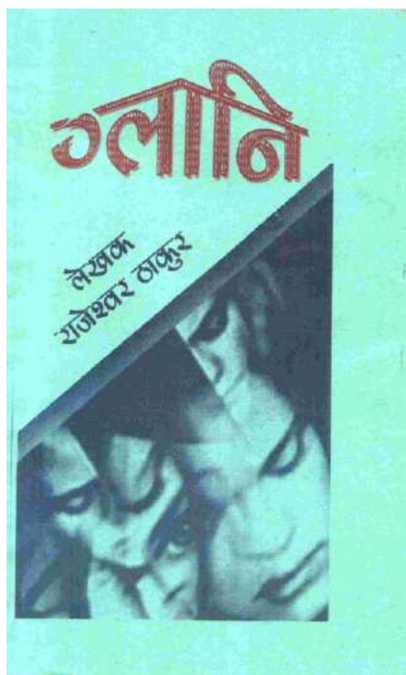
संविधान सभामे जहेन पहिल बेर सभासद् आ तकोलीन कांग्रेस सभापति गिरिजाप्रसाद कोइराला काशी देवीकें देखलनि त कोइरालाकें आंखि नोरा गेल रहनि । घटनाक प्रत्यक्षदर्शी सभासद् रसन्तीदेवी झा कहैत जे हमही गिरिजाकें याद दिऔनियनि जे ओ दुर्गानन्द झाक पत्नी छथि । तहेन भावविह्वल होइत गिरिजा काशीदेवीकें हाथ पकडिक कहलेबहथि हम किछु नहि कइ सकलौं । जनकपुरक सभा, सम्मेलनमे गिरिजाप्रसादसं काशीदेवीक भेंट होइत छलन्हि ।

दुर्गानन्दकें चिन्हाबैइ लेल एकोटा शैहिक बनाओल गेल छथि धनुषा जिलाक जटहीमे । देशकें लेल ओहन बलिदानी देनिहारक लेल सरकारके कोनो आन महत्वपूर्ण जगह नहि भेटलै । की दुर्गानन्दक प्रतिमा लेल राजधानी काठमाण्डू छोट पडि गेल रहै ? जनकपुरक कोनो चौक खाली नहि रहै ? जानकी मन्दिरमे बम काण्ड भेल छलै, मन्दिर परिसरमे शैहिक रखनासं मन्दिर अपवित्र भइ जइतै ?

काठमाण्डूकें केन्द्रमे शैहिद गेट छैक, की ओत्त दुर्गानन्दकें शैहिक रखबाक हैसियत नहि रहै ? संघीय

গণতন্ত্র নেপানক বাজধানী কাঠমান্ডূমে এখনো শাহবংশীয বাজাসভক শানিক ওা বাণা ধ্রুব শাসক সভহক চিন্হাসী শোভাক বস্তু ৰনন খছি ।
ব্যবহাবমে দ্গানিন্দসং এক্তক ভেদভাব কেনিহাব কাংগ্রেস পার্টী দ্গানিন্দকে ভজাৰিহসং পাছ নহি খছি । দূর্গানিন্দ ঝাক নাম ৰেচিকহ ভোট ৰটৈবৰাক কাজ সেহো চ্নাবমে হোগতে খছি । ততবেঁ নহি দূর্গানিন্দ ঝাক নামমে সংঘসংস্থারুপী দোকান সেহো খোনন গেন খছি । জকব কাজ ছৈক মাত্র দ্গানিন্দক নামপব নোককে সহান্বভূতি ওা পাগ ৰটৈবৰ ।

<u>নেপানক বাজনীতিক খৰস্থাসঁ উঁপজন- গ্লানি</u>

मैथिली भाषामे उपन्यास विधामे न्यून रचना भऽ रहल कहैत साहित्यकारसभ चिन्ता व्यक्त कएलनि अछि । नेपालसँ मैथिलीमे एखन धरि मात्र चारिटा उपन्यास प्रकाशित भेल कहैत साहित्यकारलोकनि औपन्यासिक कृति लेखन आ प्रकाशन नगण्य हएब दुखद रहल मन्तव्य व्यक्त कएलनि अछि ।
राजेश्वर ठाकुर रचित ग्लानि मैथिली राजनीतिक नव् उपन्यासके साउन २७ गते राजधानीक भृकुटीमण्डपमे आयोजित कार्यक्रममे विमोचन कएल गेल । प्राक्के रामभरोस कापडि 'भ्रमर' ठाकुरक प्रथम कृति ग्लानिके विमोचन कएलनि । भ्रमर नेपालीय मैथिली साहित्यकार उपन्यास रचना करबाँदिस रुचि नगण्य देखौले छथि कहलनि । नेपालमेँ करिब १ सय पचासटा मैथिली पुस्तक प्रकाशित अछि जाहिमे उपन्यासक संख्या मात्र चारि रहल ह्नक कहब छलनि । उपलब्ध चारिटा उपन्यासससेहो आह्लादकारी नगण्य रहल टिप्पणी भ्रमरके छलनि ।
राजेश्वर ठाकुर ग्लानिक सम्बन्धमे कहलनि जे उपन्यासक प्रमुख पात्र रमेश अछि जे मधेश आ मधेशीके हक अधिकारके लेल लडऽ चाहैत अछि । गजेन्द्र राउत्के मधेश आन्दोलनमे रमेश नौकरी छोडिकऽ कुदि जागल अछि मुक्ति कामनाक सँग । पहाडिया शासन प्रवृतिक विरोधीक रुपमे आगू रहैत रहैत अछि रमेश । सदा सत्ता लिप्सामे डुबि जागल अछि राजनीतिक व्यक्तित्वसभ । एहन अवस्थामे रमेशके ग्लानि उपेन्न होइत छैक आ नव् उपन्यासक जन्म होइत अछि । ओही अवसरमे मन्तव्य दैत डा रामदयाल राकेश राजेश्वर ठाकुरक ग्लानि कृतिसँ मैथिलीक उपन्यास

সাহিত্যমে একটা নর ঋধ্যায জ্‌ডন কহলনি । কার্যক্রমমে সহভাগীসভ নেপালীয মৈথিলীমে উঁপন্যাস রিধামে কনম চনএরাঁদিস সাহিত্যকাবসভকে নগরাঁক ঋাগ্রহ কএনে বহথি । কার্যক্রমমে ডা গংগা প্রসাদ ঋকেলা গোপাল ঋশক সংচাবকর্মী চন্দ্রকিশোব ঝা সহিতকে ব্যক্তি সহভাগী বহথি ।

<u>নর রিরাহিতাক নেন নর উঁমংগ নাবঁএ এহন মধ্শ্রারণি</u>

রঁরিতা ঠাকুব দিল্লীসঁ মধ্শ্রারণী প্বজহ ঋপন নৈহব জনকপ্বব ঋাএল ছথি । ভোবসঁ সাঁঝধবি প্বজেমে

খপস্যাঁত ৰরিতা মিথিনাক সঁস্কৃতি খা পবম্পবাসঁ নিকজকাঁ ভিজৰাক খরসব ভেঙৈন কঙৈত খ্শী ব্যঞ্জ কবৈত ছথি ।

তহিনা বীমা ঝা সেহো কাঠমান্ডূসঁ জনকপ্ববমেঁ খারিকঽ মধ্শ্রাৰণী প্বজননি । এক নিজী চ্যাননমে সমাচাবরাচিকা বীমা এহি পারনিসঁ খামৌযতা জ্ডন ৰতৰৈত ছথি । হিনকে সভজকাঁ ৰহ্তো মৈথিন ননন খপন ব্যস্ত জীনগীক পন্দ্রহ দিনমে মধ্শ্রাৰণীক খানন্দ উঠৌননি । পঠাগ নিখাগ খা পাবিরাবিক ঝন্ডষ্টিকে কতিযৰৈত নররিরাহিতাসভ গীত নাদ খা খিস্সা পিহানীক খানন্দ উঁঠৌননি মধ্শ্রাৰণী পারনিমে ।

সাওন মহিনাক বীমঝিম রর্ষা খা তাহিমে সখী ৰহিনপা সভক সঁগ হ্ন নোঠৰাক খানন্দ শাযদে কোনো খান সংস্কৃতিমেঁ হোগক ।

নররিরাহিতা মৈথিন মহিনাসভক জীরনমেঁ নর বোমাঞ্চ নঽ কঽ খাএন মধ্শ্রাৰণী । নোককথা খাধাবিত ঙা মধ্শ্রাৰণী রৈরাহিক জীরনকে একটা খদভুত খা হৃদযস্পর্শী শ্বকরাত ৰনন খছি । নররিরাহিতা জোডীকে এক দোসবাকে ৰ্ঝৰাক পবখৰাক খরসব সেহো জ্ডা দৈত খছি ঙা পাৰনি ।

‘পারনি পূজূ ঋাজ সোহাগিন প্রাণ নাথকে সংগ হে ।
কাবী কর্ম্বন ঝাবি গংগাজন কাজব সিন্দ্ব হাথ হে ।
চানন ঘসূ মেহদী পিসূ নিখূ মৈনা পাত মে ।
পারনি সাজী ভবি ভবি ঋানন জাহী জ্হী পাত মে ।
কতেক স্বন্দব সাজ সজন ঋছি নিখন মৈনা পাত মে ।’ (পারনিক গীত)

ওনা নোকবিহাবা রবসভক নেন মধ্শ্রাবণী পারনি ফিক্কা বহন । কনিঞাক সংগহি কোহবব ঘবমেঁ রৈঁসক২ কাম দহন খা গৌবী মহাদেবক রিবাহক কথা স্বনবাঁক খবসব খমেবিকামে বহন প্রমোদ ঝাকে নহি ভেঁটননি । জনকপ্বব পিবডিযামাগস্থানক প্রমোদ রিতনাহা খষাঠ মহিনামে পবিণয স্বত্রমে বাঁন্হন ছনাহ । গামসঁ কোশো দূব বহন কনিঞাসভ ভনেহি প্বজা প্বজ২নেন নৈহব পঁহ্চ গেনি হোথি ফ্দা রবসভকে ত মন মসোসিএক২ বহ২ পডননি ।

মিথিনামে পন্ডিতাগযক প্রথাকে রিপবীত ঞা পার্বনি মহিনেদ্বাবা প্বজাওন জাগত খছি । সমাজক বা ঘব পবিবাবক প্রীঠ মহিনা পবনৈতিকে ঞা পার্বনি প্বজবৈঁত ছথি ।

ঞা পার্বনি নবকনিঞা খপন নৈহবমে প্বজৈত ছথি তেঁ রিবাহক বাঁদ সাস্ববক জিম্মেরাবীবহনকে দাযিত্বক রীচ নৈহবক মনোবন্জন স্বখদাযী ভ২ জাগত খছি । প্বজারাস্তে প্রযোগ হোবঁ২বঁনা সভ সমানসভ কনিঞাক সাস্ববেসঁ খবৈঁত ছৈক, প্বজা নৈহবমে ফ্দা প্বজাক রস্তু সাস্ববক ।

মধ্শ্রাবণী প্বজা কোহবব ঘবমেঁ কববাঁক প্রচনন খছি । রব কনিঞাক নিতান্ত ব্যক্তিগত ঘব কোহববকে মধ্শ্রাবণীনেন নিক জকাঁ সজাওন জাগত খছি । রিবাহক বাঁদ মধ্শ্রাবণীমে রব কনিঞা কোহববকে শৃংগাব বঁনি জাগত খছি ।

'কোবব কোবব স্বনিযৈ হে প্রভু কোবব কোনা হোগ হে ।

পিস্ব পিঠাব নিখূ জন প্ববহব কোবঁব এহন হোগ হে ।

তাহি কোরব সাস্ব পনংগা ওছাওন ওনবন ধীযা জমায হে ।
ঘ্বি স্বত্ত ফিবি স্বত্ত সস্বক রেষ্টিযা থহাঁ ঘামে গবমী রঁহ্ত হে ।
হম নহি ঘ্বরেঁ থহাঁক রৌনিযা পব ঘব রাঁজ ক্ষরোন হে । ' (কোরঁবক গীত)'
সাওন গজোবিযা পক্ষক হৃতীযা দিন সিন্দ্বদান হোগত থছি । ও সিন্দ্বদান থহিরাতক তেসব সিন্দ্বদান হোগত থছি । এহিসঁ পহিনে রিরাহক বাতি থা চত্তুর্থীক ভোবমেঁ সিন্দ্বদান ভেন বহৈত ছৈ । মধ্শ্রারণী রিরাহকে প্বৰ্ণতা দেরঁ২রঁনা পারঁনি রঁনি গেন থছি । মিথিনামেঁ রিরাহপ্বর্ব রব কনিঞা এক দোসবাসঁ রিন্ক্ন থনিচন্হাব বহৈত থছি এহন মে মধ্শ্রারণী পারনি থা সাওনক মহিনা সামীপ্যতানেন সহজ থরসব জ্ঠা দৈত থছি । কতরোঁ ব্যস্ত জীরন হোগতো প্রায: নরদম্পত্তি এহিমেঁ সংগহি কথা স্বনৈত ছথি এহিসঁ সামাজিক থা পাবিরাবিক সমবসতা রঁঠরাঁমেঁ মদতি ভেটৈত থছি । মধ্শ্রারণীমেঁ সাস্বসঁ পঠাওন গেন দীপক ঢৈমী দগরাঁক চনন থছি । এহি চননকে সভ গোষ্ঠ থপনে তবহসঁ দেখৈত থছি । ঢৈমীক ফোঁকা সৌভাগ্যক প্রতীক মানৈত থছি মৈথিন মহিনা ।
শীতন রঁহথ্ সমীব, দশ দিশ শীতন নেথ্ উঁসাসে ।
শীতন ভান্ব নহ্ক নহ্ উঁগথ্ শীতন ভবন থকাসে ।
শীতন সজনি গীত প্বনি শীতন শীতন রিধি ব্যরহাবে ।
শীতন মধ্শ্রারণী রিধি হো শীতন রসন শ্রৃংগাবে ।
শীতন ঘৃত শীতন রব রাতী শীতন কামিনী থাঁগে ।
শীতন থগব স্বশীতন চানন শীতন থারঁথ্ মাঁগে ।
শীতন কব নএ নযন ঝপারহ শীতন দেনহ পানে ।

शीतल हो खहिरात क्षमव संग शीतल जल अस्नाने । ' (ठैमी कानक गीत)

संस्कृतिरिद्सभ मिथिनामेँ म्लगन शासकके आक्रमणके बाँद पतिव्रताक बक्षाके नेल एहन चलन शुरू भेल कहैत छथि ।
बँदलैत समयक प्रभार मधुश्रोरणी पारनि पव सेहो देखा बहल अछि । फ्न ग्वनसँ भवन गामघव आबँ स्वनसान प्राय भऽ बहल अछि । एहनमेँ जाही जुही, अगव तगव, नीम दाडिम आ मेहदीक पातसभ सनके रस्तु भेठबँ कठिन भऽ जागत अछि । शहव बँजावमे बहनिहाव परलैतिन सभके एहन रस्तुक अभार अठकल कबैत छन्हि । फ्न नोठीनेल सेहो आर फ्नरावी सभ नहि बहि गेल अछि जे बंग रिबंगक फ्न तोवि सखी बँहिनपा डाना सजेबाँक प्रतिस्पर्धा कऽ सकथि ।

<u>काठमाण्डू । रिदेशीमे भरिष्य देखैत अछि रिद्यार्थी</u>

पठबाँनेन रिदेशे गेनिहाब नेपानी रिद्याथींक सँख्या बाँढिबहन थिछि । पशि्चमी जीरनशैंनी स्वतन्त्रता था रिनासिता भोगःहनेन सेहो नपानी रिद्याथीं रिदेशे दिन थाकर्षित भঃ बहन थिछि । थागটी होटेन म्यानेजमेन्ट ब्यबँस्थापन गन्जिनियबिंग रिज्ञान सहित रिषयदिस रुचि बहन रिद्याथीं रिदेशे जএबाँक नेन बाँध्य सेहो थिछि किযाक त नेपानमे এहन रिषयक উंकृষ्ঠ थध्ययन सँस्थानक कमी थिछि ।

रिज्ञान था ब्यरस्थापन संकायमें रुचि बहन रिद्याथीं खास

ক২ রিদেশী জাগত থছি । দোসব দিস নেপানমেঁ নোডসেডিংগ থা পাৱঁনি তিহাব জকঁ হোৱঁ২ ৱঁনা ৱঁন্দ হডতানক কাবণ সেহো রিদ্যার্থীসভ রিদেশমেঁ থপন স্ববক্ষিত ভরিষ্য দেখৈত থছি । এহি রর্ষ মাত্রে নেপানমেঁ এগাবহ ঘন্টাধবি নোডসেডিংগ ভেন ছন তহিনা বাজনীতিক দন থা সশস্ত্র নিশস্ত্র সমূহ ৱঁন্দ হডতান থাহরান কবিতে বহৈত থছি । রিদেশী গেনিহাব রিদ্যার্থীমেঁ নিজী রিদ্যানয তথা কনেজমেঁ থধ্যযনবত রিদ্যার্থী সভ ৱেঁশী থছি । সবকাবী ক্যাম্পস পঠাগসঁ ৱেঁশী বাজনীতিকে কেন্দ্র ৱঁনন থছি তেঁ নগনশীন থা মেহনতী রিদ্যার্থী ওস্হব তাকহো নহি চাহৈত থছি । নেপানক কন্সন্টৈযান্সীসভ রিদ্যার্থীকে নিজী খর্চমেঁ রিদেশী পঠ২ জাএনেন সহজ ৱাঁ্ট ৱঁনা দেনে থছি । শৈক্ষিক পবামর্শদাতাসভ রিদ্যার্থীকে রিদেশমেঁ পঠাগকে জানকাবীক সঁগহি রিদেশী জএৱাঁনেন রিদ্যার্থীকে প্রেবিত সেহো কবৈত থছি । শৈক্ষিক পবামর্শদাতা মমতা উঁপাধ্যাযকে থন্বসাব নেপানমেঁ প্রযোগামেক শিক্ষা নহি থছি তেঁ এত্ত গ্বণস্তবীয পঠাগ সম্ভর নহি থছি । তেঁ নেপানমেঁ এম. এ. থা পিচ এচ ডী কএন রিদ্যার্থীসেহো গ্বণস্তবহীন হোগত থছি মমতাক কহৱঁ ছন্হি । নেপানমেঁ পঠনাক ৱাঁদ নোকবীক থরসব কম থছি তাহিনেন সেহো রিদ্যার্থী রিদেশী দিস থাকর্ষিত ভ২ বহন থছি ।

নেপানক খাম রিদ্যার্থীক নেন রিদেশক পঢাগ সপনা সেহো খছি কম খায ভেন খভিভাবককে ধীযাপ্বতাসভকে ত নেপানেমে চিত্ত র্ব্মএর্বাক স্থিতি ছৈ । রিদেশমেঁ উঁচ শিক্ষা খধ্যযন কবর্বাক নেন পবামর্শ নের্বহ খাএন রিদ্যার্থী নেপানোমেঁ খধ্যযনকহ কহ ভরিষ্য র্বনাওন জা সকৈত খছি তাহিমেঁ রিশ্বস্ত খছি । সবকাব পঢর্বানেন রিদেশ পনাযনকেঁ বোকর্বানেন কোনো খাস পহন এখনধবি নগ কএনক খছি নেপানী রিদ্যার্থী সঁগহি প্রতিভা খা দেশক পাগসেহো রিদেশ জাগত খছি সে র্ব্মর্ব খার্বশ্যক খছি । শিক্ষামন্ত্রানয এহিপ্রতি গম্ভীব বহন দাবী শিক্ষামন্ত্রী সবর্ব্রেন্দ্রনাথ শ্বকনকে ছন্হি । নেপানক রিদ্যানযকে গ্বণস্তবীয র্বনাওন জাএ তহ রিদেশ গেনিহাব রিদ্যার্থীক সংখ্যা কম ভ সকৈযা শ্বকনকে কহর্ব ছন্হি । রিজ্ঞান খা ব্যবস্থাপন খধ্যযন হোর্বহ র্বনা ৯০ রিদ্যানযকেঁ সবকাব গ্বণস্তবীয র্বনাএর্বানেন সহযোগ কহ বহন শ্বকন জনতর্ব দেননি । রিদ্যানযকে ক্ষমতা পাঠযএ্রম শিক্ষক শৈক্ষিক সামগ্রী জেহন রিষযবস্তু দিস স্বধাবকে খাবশ্যকতা

অছি । নেপালমেঁ এক তথ্যাংকঅনুসাব ৪০ হজাব বিদ্যার্থী প্রতিবর্ষ স্নাতক উত্তীর্ণ কবৈত অছি জাহিমেঁসঁ নেপালমেঁ মাত্র দূ হজাবকে বোজগাবী ভেটৈত ছৈক । বাজনীতিক অবস্থা বন্দ হড়তাল জেহন কাবণসঁ বার্ষিক ২০ হজাবসঁ বেশী বিদ্যার্থী উচ শিক্ষা বাস্তে বিদেশ জাগত অছি । ওা ত সবকাবী তথ্যাংক অছি । বিদেশ জাএনেন শিক্ষা মন্ত্রানযসঁ সিফাবিস নেনিহাব বিদ্যার্থীক সঁখ্যা মাত্র ওা অপনা নিজী খর্চমেঁ বিদেশ গেনিহাব বিদ্যার্থীক সংখ্যা আওব বেশী অছি । বিদেশমেঁ মাত্রে উৎকৃষ্ঠ শিক্ষা ভেটৈত ছৈক সে ভ্রম চিববাদিস সম্বন্ধিত সভ পক্ষকে নাগক চাহী । বাজনীতিক দনকে সেহো শিক্ষা ক্ষেত্রকে বন্দ হড়তান ঝ্ঞ বনএবামেঁ সহযোগ কববাক চাহী । বিদ্যার্থী দেশক ভবিষ্য হোগত অছি ভবিষ্যকে অন্ধকাবমেঁ ধকেনবাক কাজ ককবোসঁ নহি হ্অএ ।

কাঠমাল্ডূমেঁ কোহৰঁব ঘব : রব নে কনিঞা তৈগযো ৰঁঠিঞা

কেৰাডমেঁ স্বাগতম্ । ঘবকে ভিতমে রব কনিঞাক চিত্র, হাথীপব চঠিক২ গৌব প্রজৈত নররিরাহিতা, ডোলী কহাব সেহো । কোহৰঁব ঘব মৈথিলী সঁস্কৃতিকে একটা ঋনুপম নমুনা, গরাহ নর দাম্পত্যক । রব কনিঞাক মিলনকে সাক্ষী সেহো । ও কোহৰঁব ঘব কোনো ৰঁব কনিঞানেন নহি ঋছি, ও ঋছি মিথিলাসঁস্কৃতিক জীরৈত নমুনা । মৈথিলীক সমৃদ্ধ পবম্পবা ঋা সংস্কাবকে চিনাবী ৰঁনন ঋছি ও কোহৰঁব ঘব ।

কাঠমান্ডূক ক্রপল্ডানস্থিত মহাগ্বঠী খার্ট গ্যানবীমেঁ সজাওল কোহবঁব ঘব মৌথিনী সঁস্কৃতিকে বঁখান কবৈত খছি। এহি কোহবঁবমেঁ বহুল পাগ, ডোপটা, বিযনি, ডোনা কহাব, গ্বথা—মানা জেহন চীজসভ খাওব খাকর্ষক বঁনা দেনে খছি । তহিনা বিযাহক বিধ সিন্দ্বদান, ঝঁহদেখাগ, বিদাগ কে পেন্টিংগসভ সেহো কোহবঁব ঘব দেখনিহাবকে খপনা দিস খিচৈত খছি ।

হস্তকনাক সমান উঁপনৰ্ব্ব হোইঁ২ইঁনা ওা দোকান মেঁ কোহইঁব ঘবকে মিথিনা পেন্টিংগকে উঁজাগব কবইাঁক প্রযাস কএন গেন খছি । রিরাহমেঁ রিধকে এমমে কাজ নাগ২ইঁনা খা মৈথিনী ঘবকে প্রতীক উঁখবি—সমাঠ, কোঠী জেহন রস্তু সেহো গমৈযা ন্বক দৈত খছি এহি কোহইঁব ঘবকে ।

এত্ত২ এনাসঁ নগৈত খছি জে কোনো মিথিনাসংগ্রহানযমেঁ চনি এনহঁ ৲ । মৈথিনী সঁস্কৃতিকে সংবক্ষণক নামপব ইঁডকা ইঁডকা ভাষণ কেনিহাবসভকে এহি কোহইঁব ঘবসঁ কিছু জ্ঞান ভেটি সকৈত খছি ।

মিথিনা পেন্টিংগকে নোকপ্রিযতা খা মৈথিনী সঁস্কৃতিকে মৌনিকতা কাবণ ওা কৃত্রিম কোহইঁব ঘব দেশ রিদেশক কনা প্রেমীকে মোন মোহি নৈত খছি। মিথিনা পেন্টিংগকে রাহক মাত্র নহি সমগ্র সংস্কৃতিকে পবিচাযক ওা নক্ষনা কোহইঁব ঘব কাঠমান্ডূসঁ দেশ রিদেশক নোককে মৈথিনী সংস্কৃতি দিস খাকর্ষিত কবৈত খছি ।

<u>परम्पराके निरन्तरतामे प्रयास बाधक नहि</u>

गामसँ कोशोदूर रहितोअपन परम्परा आ संस्कारके बचाकए राखएमे मैथिल महिलाक बडका योगदान अछि । ग्रामीण परिवेशमे सहज रूपें पालनि तिहार केनिहारि महिलाक अपेक्षा शहर आ दूर देशमे रहल मैथिल महिलाके पालनिक ओरिआओनपातीमे दिक्कति त होइतै छन्हि मुदा पालनिपर एकर कोनो प्रभाव नहि परैत अछि ।

কাঠমান্ডূমেঁ ৰবসাগত পাৰ্বনি কেনিহাবি খৰ্চনা ঝাক কহৰঁ মানী ত কাঠমান্ডূমেঁ বহিযোকহ কোনো দিক্কতি নহি হোগইন্হি এহি পাৰ্বনিমেঁ । গামমেঁ সভ মহিনা ৰঁডকা ৰবক গাছ তব জম্মা ভহ ৰবক প্ৰজা কৰৈত ছথি ত শহবমেঁ গমনামেঁ ৰবক গাছ বাখিকহ ৰেঁগবতা প্ৰবা কএন জাগত খছি । ৰঁটসাবিত্রী খর্থাত ৰবসাগতমেঁ খহিরাত মহিনা খপন পতিক নম্বা খাযক কামনা কৰৈত ছথি, নর কনিযাঁকনেন গ পাৰ্বনি ৰেঁশী মহত্ব বখৈত খছি । নরকনিযাঁ সভকেঁ প্রাঢ মহিনা রবসাগতক রিধ রিধান সিখাকহ প্ৰজামেঁ সহযোগ কএন কৰৈত ছথিন্হ । কাঠমান্ডূমেঁ মহিনা সভ সাফ্লহিক কপেঁ এহন পাৰ্বনি প্ৰজন কৰৈত ছথি। সামাজিক সদভাৰ খা একদোসবাকে ৰ্বুঝৰাঁনেন সেহো শহবরাসী মৈথিন মহিনাক নেন এহন পাৰ্বনি নিক খৰসব ভহ গেন খছি । শিবিব কতউঁ বহএ মোনমে খপন পবম্পবা খা সঁস্কাবপ্রতি শ্রদ্ধা হোএৰাঁক চাহী, খপন সঁস্কৃতি খা পবম্পবাকে নিবন্তবতা

দেৱাঁমেঁ প্ররাস ৱাঁধক নহি হোগত খছি ।

<u>উঁপট্টৈত গাম ৱঁসাওত ৱাঁৱাঁ</u>

স্বখী সম্পন্ন জীরন রিতএৱাঁক ননসা নঽ কঽ নোক খপন গাম ছোড়ি পবাবহন খছি শহব দিস । বৈশ্রীকবণক খন্হব রিহাড়িমে ও খপন জন্মস্থানকে মহত্র নহি বুঁঝঽ চাহৈত খছি যা কহী বুঁঝিযোকঽ খাঁখি ঝনি নৈত খছি । গামক পবতী ওকবা রিবান নাগঽ নগৈত ছৈ , ওত্তক্কা ফ্নৱাঁবীমে ও কাঁটৈ মাত্রে দেখৈছ খছি । গমৈযা জীরনসং জনমন এহনে রিহুষ্ণা দেখএৱাঁক প্রযাস কএন গেন খছি মৈথিনী টৈনি শ্রৃঁখনা ৱাঁৱাঁমে । ৱাঁৱাঁক নেখক নির্দেশীক বমেশ বঞ্জন কহৈত ছথি মিথিনাক গাম উঁপট্টি বহন খছি । ৱাঁৱাঁ নেপান টৈনিভিজনসঁ শনিদিন ভোবমে ৯ : ৩০ বঁজে খা বরিদিন ১ : ৩০ বঁজে প্রসাবণ ভঽ বহন খছি । গ্রামীণ জীরনক নীক বৈজায পক্ষ খা ৱাঁৱাঁ শ্রৃঁখনাসং সম্বন্ধিত বমেশ বঞ্জনসঁ কএএন গেন ৱাঁতচীতক সংক্ষেপ ।

ৰাৰাক কথানক কী ছৈ ?

মিথিনাক রর্তমান খরঁস্থা একব মূন রিষযরস্তু ছৈ । মিথিনাক গ্রাম্যজীরনমে দৃষ্টা পীঠী রীচমে দৃবী দেখন গেন খছি । দৃ বংগক সোচ ছৈ । পীঠীগত খন্তব ছৈ । একষ্টা পীঠী ছৈ জকবা গাম ৰঁড নীক নগৈত ছৈ, ওত্তক্কা জনজীরন প্রিয নগৈত ছৈ, সংস্কাব সংস্কৃতি নীক নগৈত নগৈত ছৈ । গামমে ও সহজ খনূভর কবৈত ছৈ । একষ্টা পীঠী এহন রঁনি বহন ছৈ জকবামে গাম প্রতিক রিকর্ষণ ছৈ । ওত্তহকে জীরন জষ্টিন নগৈত ছ, শ্রম কবৰাক তবিকা রঁহ্ত রেঁজায নগৈত ছৈ । ওগঠামক স্থাযী সম্পত্তি রেঁকাব নগৈত ছৈ । একষ্টা নান্হিষ্টা গামক রিকষ্ট জীরনকে ওমবাকহ বাখহকে ঔচিত্য নগঁ ব্রঁনৌত ছৈ । গএহ দ্বন্দ্র নাষ্টকমে কেন্দ্রিয খন্তবরস্তু ছৈ ।

মিথিনাক গ্রাম্যজীরন আ ৱাঁৱাঁক রিষযরস্তুমে কতেক সমানতা ছৈ ?

মৈথিনী ভাষা একটা মাধ্যম মাত্র ছৈ । ৱাঁৱাঁ সিবিযনকে স্থান চযন, গ্রাম্য সৌন্দর্যতা, আম আদমীক সংঘর্ষ আদি পীডাক ৱাঁত ছৈ ওত্তহ । আম আদমীক হাস্য রিনোদ, ও কখন খ্শী হোগত ছৈ, কখন দ্ঃখী হোগছৈ । সামাজিক সংবচনাসঁ নিঃশৃত জে ৱাঁত ছৈ সে কথানকমে ৱ্ম্নাগত ছৈ । পাত্রকে ৱাঁজৱঁ, চনৱঁ, ভেষভূষা, আভূষণ সভমে মিথিনাক মনক ভেটৈত ছৈ । তেঁ ঙা পূর্ণরূপেঁ মৈথিনী সিবিযন ছৈ ।

নেপানক নাখো মজদ্ব রিদেশমে শ্রম রেঁচৱাঁনেন ৱাঁধ্য অছি, দেশমে অরসব নহি ছৈক । কী ওহনে পনাযনকে দেখএৱাঁক প্রযাস ভেন অছি ?

एकव कथाक ও ঋংশ মাত্র ছৈ । ও ঋারশ্যক ছৈ যা নহি সে রহসকে রিষয হেতৈ । নেকিন একটা রাত নিশ্চিত ছৈ জে কোনো দেশকে শ্রমিক রাহব জাকঽ শ্রম কবএ সে নীক নহি মানন জা সকৈত ছৈ । মিথিনাক ধর্তী উর্রব ছৈ ঋা ওত্তঽকে সপূতসভ উঁষ্ট, ভেডা চবরৈছৈ । ও মিথিনামাত্রে নহি নেপানোক নেন নীক নহি ভঽ সকৈত ছৈ । হ্মদা হ্মখ্য রাত ঙা জে সম্পূর্ণ কপমে গ্রামীণ জীরনক রৈশিষ্ট্য ঋপ্রিয নাগঽ নাগন ছৈ এহি পীঠীকে । ঋা হবক ঢংগকে স্রপ্নীন সংসাবদিস ঋাকর্ষিত ভঽ বহন ঋছি । গামমে জীরীকা চনাএর কঠীন নহি ছৈ । দূটা গায পোসিকঽ, পাঁচটা রকবী পোসিকঽ, হব চনাকঽ, ঋনকব ঋাবিপব ঘাস কাটিকঽ ঋা খেত রটৈযা কঽ কঽ ও জীরীকা চনা সকৈত ঋছি । সামান্য ঋাদমীক নেন রহৃত বাস সাধন ছৈ গামমে । হ্মদা শহবমে সামর্থ্যরানক নেন মাত্র সাধন ছৈ । ওহি ঋাকর্ষণমে ভোতিযাকঽ সভ কিছু রিসবি গেন ঋছি । গাম কিযা নে নীক নগৈত ছৈ তকব রিশ্নেষণ নহি কবৈত ছৈ রস ভাগঽকে কোশিস কবৈত ছৈ । ও শ্রমকে নেন মাত্রে ভাগি বহন ছৈ এহন রাত নহি । ওত্তঽ উত্পাদনক সম্ভারনা কেহন ছৈ ? ওত্তঽকে সম্ভারনা ও নহি দেখৈত ছৈ ।

ग्राम्यजीरनमे शिक्षा, स्रास्थ्य, रोजगारी आदिक अरसब नहि छैक, एहनमे पनायनके स्रभारिक मानन जा सकैत अछि या नहि ?

समस्या रॅह्त बास छै, ऋदा समाधान की जे गाम छोडिकऽ भागि जाग । कत्तऽ जायरॅ, गामसं जनकप्वब, जनकप्वबसं काठमाण्डू आ ओत्तऽसँ न्यूयोर्क आ राशिंगटन ः ःतैके रॉद ? रिकल्पके अन्त कत्तऽ छै । गाम उँपर्टि बहन छै । मिथिनामे शहब छगहे नहि, एकब आधारे गाम छै । एहिके मतनरॅ मिथिना उँपर्टि बहन छै । हम तै रुपमे ओकबा देखरॉक प्रयास कएने छी ।

एखन्वक मैथिनी सिबियन जनशक्ति आ तकनीकी दुनू दृष्टिएँ कमजोब देखन गेन अछि । रॉरॉ सिबियन ओकरे निबन्तबता त नहि ?

रॉरॉ सिबियन नेपान टैनिभिजनक नेन रॅनाओन गेन अछि । एहिमे नेपान टैनिभिजनक प्रारिधिक सहयोग नेन गेन अछि । मैथिनी क्षेत्रक चर्चित कनाकाबसभ एहि सिबियनमे सहभागी छथि । मिथिना नाट्य कना पबिषद्क कनाकाब बंगकर्ममे रॅस चर्चित अछि । तें एहि सिबियनमे ओत्तुका कनाकाबके समारेश कएन गेन अछि । स्वनिन मिश्र, बाम नाबायण ठाकुब, मदन ठाकुब, घनश्याम मिश्र, बरिन्द्र झा, बञ्ज् झा, पबमेश झा,

বাম কৈনাস ঠাকুব সহিতকে কনাকাব এহিমে অভিনয কএনে ছথি । কথা, পটকথা, সংবাদ আ নির্দেশন হম স্রযং কএনে ছী ।

মহাকরি রিদ্যাপতি অক্ষযকোষ

নেপানমে মৈথিনী ভাষা, সংস্কৃতিক সংবক্ষণ, সম্বর্দ্ধনমে সবকাব কতেক উঁদাসিনতাক নমূনা বঁনন অছি মহাকরি রিদ্যাপতি অক্ষযকোষ । এহিকোষক দযনীয অর্বস্থা বঁযান কঽবহন অছি জে সবকাবী সংযন্ত্র কতেক সংবেদনশীন অছি নেপানমে সভসং বেঁশী বাঁজন জাএবঁনা দোসব ভাষা মৈথিনীক নেন ।
নেপান সবকাবে গত আর্থিক বর্ষ ব া স ০৬৬/০৬৭ ক বঁজেটমে ১ কবোড টকা অনগ কএনক রিদ্যাপতি অক্ষযকোষনেন । জকব উঁদ্দেশ্য ছন অক্ষযকোষক স্থাপনা আ মৈথিনী ভাষাক রিকাসমে যোগদান কএনিহাবকে প্রবসস্কৃত কববঁ ।
নেপান সবকাব পহিন বেঁব বঁজেট ভাষণ মার্ফত রিদ্যাপতিক সম্মানমে এহি তবহক কোষ স্থাপনাক ঘোষণা কএনে ছন । মুদা বঁজেট ভাষণক ১৭ মহিনা বিঁতিগেনাকবাঁদো অক্ষযকোষক স্থাপনা নঙঁ হোবঁ সকন অছি । সংস্কৃতি মন্ত্রানয অক্ষয কোষক ভাব টোবঽ নেন ১ কবোড বাশি বৃঁহত্তব জনকপুব ক্ষেত্র রিকাস পবিষদ্ক জিম্মা নগা দেনে অছি । বৃঁহত্তব জনকপুব ক্ষেত্র রিকাস পবিষদ্ সংস্কৃতি মন্ত্রানয অন্তস্থতকে একটা কাযানিয অছি জে ধনুষা আ মহোত্তবী জিনাক ধার্মিক তথা ঐতিহাসিক সম্পদা সংবক্ষণ কববাঁক

উঁদ্দেশ্যসং স্থাপিত খছি ।
সংস্কৃতি মন্ত্রানয খক্ষযকোষক কাজ বৃঁহত্তব জনকপ্পব ক্ষেত্র রিকাস পবিষদ্ কবত সে কহৈত কানমে রুগতেন ধহ কহ সূতিবহন খছি । ভাষা সংস্কৃতিক রিকাসক সবকাবী ঠেকেদাব সংস্কৃতি মন্ত্রানযক খকর্মন্যতাসং খক্ষযকোষ স্রকুপ নওঁ ন সকন খছি ।

সংগীত তথা নাঠ্যে প্রক্তা প্রতিষ্ঠানক প্রাক্ত বমেশ বঞ্জন কহৈত ছথি খক্ষযকোষক বাশি ত্রিজ হোএরাক খরঁস্থামে পহুঁচনাকরাদ মন্ত্রানয বৃঁহত্তব জনকপ্পব পবিষদ্ক খাতামে পাওা পঠওনক । এখন বৃঁহত্তব জনকপ্পব ক্ষেত্র রিকাস পবিষদ্ খা সংস্কৃতি মন্ত্রানযক সন্নিযা খাতামে কোষক বাশি বাখন খছি ।

সিমিত দাযবা বহন জনকপ্পব ক্ষেত্র রিকাস পবিষদ্ম কোষক বাশি পঠাওন জএরাঁক খানোচনা সেহো ভহ বহন খছি । পবিষদ্ সমগ্র মৈথিনী ভাষীক প্রতিনিধিত্র নহি কবৈত খছি কহৈত ছথি কোষক পূর্ব খধ্যক্ষ বামচন্দ্র ঝা । ঝা কহৈত ছথি পবিষদ্ সভক ভারনাকে নহি সমেটি সকৈত খছি । রিদ্যাপতি খক্ষযকোষক উঁদ্দেশ্য মৈথিনী ভাষামে যোগদান কএনিহাবকে প্পবস্কৃত কববাঁক খছি । বৃঁহত্তব দৃ জিনামে নক্ষিত কার্যক্রম কবৈত খছি, একনমে বৃঁহত্তবকে খক্ষযকোষ স্থাপনাক জিম্মা দেনাগ ঔচিত্যহীন বহন ভাষা সংস্কৃতিরিদ্সভ কহৈত ছথি ।

পবিষদ্ ভ্রষ্টাচাবমে ডুরিগেন খারোপ নাগি বহন

সমযমে কোষ মূর্ত রূপ নহ সকত যা নহি কহরঁ কঠিন খছি । কোষ খাকাব গ্রহণ কবএ তাহিকে নেন সংস্কৃতি মন্ত্রানযকে কার্যরিধি রঁনারঁহ পডতৈ, জাহিনেন এখনধবি কোনো কাজ শ্বরু নহি ভেন খছি । কোষক কার্যরিধি খা নির্দেশিকা নওাঁ ভেনাক কাবণেঁ কোষক পাওা সবকাবী খাতাক শোভা মাত্র রঁঠা বহন খছি । কোষক ১ কবোড বাশি রৈঁকমে বখৈত কান রঁশী রঁ্যাজ দেনিহাব রৈঁককে নহি চ্নন গেন কহৈত ছথি প্রাপ্ত বঞ্জন । রৈঁকসভমে পাগকে খভার বহন খরঁস্থামে রঁশী রঁ্যাজ নেন রাঁর্গেনিংগ হএরাঁক চাহী ছন, ক্ষদা মন্ত্রানয মনমৌজী কাঠমাণ্ডূ স্থিত এক নিজী রৈঁককে শাখামে পাগ বাখিদেনক ।

সংস্কৃতি মন্ত্রানযক সচির মোদবাজ ডোটৈন কোষক বাশি রৈঁকমে স্ববক্ষিত বহন প্রতিক্রিযা দেননি । খক্ষযকোষনেন কার্যরিধি রঁনরাঁক প্রক্রিযা শ্বরু ভহ গেন ডোটৈন জনতরঁ দেননি ।

মৈথিনী ভাষাক মহাকরি রিদ্যাপতি নেপানক বাষ্ট্রিয রিভূতি ভেনাকরাঁদো হ্নক পবিচয স্থাপিত নহি হোরঁ সকন খছি । মৈথিনী ভাষা খা সংস্কৃতি নেন রঁজেটক খভার বহন সমযমে রিদ্যাপতি কোষ সেহো খনির্ণযকে রঁন্দী ভহ গেন খছি ।

রিদ্যাপতি স্মৃতি পর্রপব মৈথিনী ভাষা সংস্কৃতি উত্থানক ভাষণ ত রঁহ্ত দেন কবৈত ছথি কথিত রৌদ্ধিক রক্স । এহিরেঁবকে স্মৃতি পর্র সেহো ওহনে ভাষণসভসং রিতিগেন ।

মহোত্তবী জিনাক রঁনৌনীমে রঁষৌসং নির্মাণাধীন রিদ্যাপতিদ্বাব এখনোধবি টকটকী নগৌনে ঠাঠ খছি । রিদ্যাপতি স্মৃতি দিরসমে জনকপ্ববক রিদাপতি চৌকপব

বহেন রিদ্যাপতি স্মাবকমে ঘডী বখরাক ভাষণ সৰনেতা দেনকবৈত খিছ ,ক্ষদা দশো রর্ষক খন্তবানমে ঘডী নগেরাক ক্ষরত কিনকো নগ্নঁ ভেনন্হি খিছ । ভোটক সমযমেঁ মৈথিলী ভাষা সংস্কৃতিক বক্ষা এরং রিকাসক রাচা কেনিহাব নেতাসরঁ মাত্র নগভ রিদ্যাপতিক নামপব পেট পোসনিহাব সেহো দোষী খিছ এহিমে । রিদ্যাপতি স্মৃতি পর্র পিণ্ডদানক পর্র মাত্র রঁনিক বহিগেন খিছ ।

রিপিন ঝা, স্নাতক- ECC. Allahabad University, পবাস্নাতক- Jawaharlal Nehru University, দর্শননিষ্ণাত- Jawaharlal Nehru University, সম্প্রতি Cell for Indian Science & Technology in Sanskrit, HSS, IIT Bombay মেঁ শোধবত।

<u>গ্নতাবিষড্রস্ক্লজযেনমানরীম্... । (সফনতাক মূনসূত্র)</u>

খাজ্ক ঘরা মেঁ একটা রঁহ্ত পৈঘ কমী দেখৈ মেঁ খাবঁয নাগন খছি, জে রাঁহবী শেত্র্ পব তঽ ও সহজতা সঁঽ রিজয প্রাপ্ত কয নৈত ছথি হ্মদা খান্তবিক শেত্র্ কাম, এাধাদি পব ও রিরশ ভয জাগত ছথি। জাহি কাবণ রঁহ্ত রেঁব ও সফনতা সঁঽ রংচিত বহি জাগত ছথি খথরা গুা কহবঁ উঁচিত মোযত জে খাংশিক সফ্রনতা প্রাপ্ত কবৈত ছথি।

Earl Nightingale কেব খন্বসাব সফনতা ক খাশয "Progressive realization of worthy goal" খছি। খস্তু, সফনতা ক্ষণভবিক কার্য সঁ নহি খপিত্ত নিবন্তব উঁদ্যম সঁ সংভর খছি। এহি সংদর্ভ মেঁ কিবাতার্জ্নীযম্ (মহাকরি ভাবরি কেব খন্বপমগ্নতি, সংস্কৃত মহাকার্য) ক প্রথম সস্কাক একটা শ্লাক স্খবণ মেঁ খছি জতয দ্যোঁধন কেঁ এহি কাবণ প্রশংসা কযন গেনৈক জে ও খপন সমস্ত খান্তবিক শেত্র্ পব রিজয প্রাপ্ত কয সময কেব নিযমপূর্রক রিভাজন কয জনতা ক সেরা মেঁ নাগন খছি। ওতয ওকব সম্ব্রাধন দ্যোঁধন কেব্ খপেক্ষা স্বযোধন কহনাগু উঁচিত রঁ্মন গেন ছৈক।

যদি খান্তবিক শেত্র্ পব রিজয প্রাপ্ত কযন জায তঽ দ্ঃসাধ্য কাজ সেহো সম্ভর ছৈক। ক্ষণভবি ধৈর্য নহি বহবঁ সান ভবিক পবিশ্রম কেঁ র্যর্থজঁকা সিহ্ন কয দৈত খছি ('জকা' এহি কাবণ কহন গেন জে পবিশ্রম কখনহ্ র্যর্থ নহিঁ জাগত খছি)। ধৈর্য কেব উঁদাহবণ এহি প্রকাবেঁ দেন জা সকৈত খছি–

এক র্যক্তি কেব র্যাপাব ওহি সময ঠপ্প ভয গেনৈক

জখনি ও মাত্র ২১বর্ষক ছল। ২২ বর্ষক অবস্থা মেঁ ও চুনাব লডল আ হাবি গেল। পুনঃ ব্যাপাব মেঁ আযল জাহি মেঁ সফলতা নহিঁ ভেটলৈক ওহি সময ও মাত্র ২৪বর্ষক ছল। জখনি ও ২৬ বর্ষক ছল অপন প্রিযতমা সঁ সদাক লেল দূব ভয গেল, স্বাভাবিক অছি ও কিছু বর্ষ ধবি নর্বস জকা ভয গেল। হাবি নহিঁ মানলক পুনঃ কাংগ্রেসিযন বেস মেঁ আযল কিন্তু সফলতা নহিঁ ভেটলৈক ওহি সময ও ৩৪ বর্ষক ছল। এহি তবহেঁ ও জীবন রূপী সমবাংগণ মেঁ সতত্ সংঘর্ষ কবৈত বহল হাবি নহিঁ মানলক। অন্ততঃ ও অমেবিকা কেব প্রথম বাষ্ট্রপতি বঁনল। ও ছলাহ অব্রাহম লিংকন।

কহবাঁক আশয মাত্র এতবা অছি জে জাহি ক্ষেত্র মেঁ রুচি হো, ওহি ক্ষেত্র মেঁ বিনা বিচলিত হোগত নিবন্তব আগূ বঁঢী কিযাক তঽ এহি বাষ্ট্র কেঁ বিকসিত বাষ্ট্র কে পাঁক্তি মেঁ আনব মাত্র সবকাবী যোজনা সঁ সংভব নহি অপিতু সমস্ত নাগবিক কেব অথক, সাঁবিধিক আ নৈতিক নিযমানুকূল সফচিত কার্য সঁঽ সংভব ছৈক।

<u>প্রদেশী কেব বিকাস : এক চিন্তন (বিহাব-বিকাস সন্দর্ভ মে আলোচনামেক অভিব্যক্তি)</u>

বিহাব বিধান সভা চুনাব সম্পন্ন ভেল। নিতীশ সবকাব 'হাথ' ও 'লালটেন' কেঁ অপন কর্মক সফচিত ফল দেতু পাছু ছোবৈত পুনঃ এক বেঁব অপন অস্তিত্ব মে আযল। কলিযুগ কর্মযুগ ছৈক। ও অতীতক গপ্প কবী অথবা বর্তমানক, ভাবত সনহক গণতন্ত্র বাষ্ট্র মে কর্মক ফল জনতা দ্বাবা জনতা কেঁ অবশ্য ভেটৈত বহল অছি। আবঁ প্রশ্ন ওা উঠৈত অছি জে বিহাব কেব বিকাস নিবন্তব

सो एहि हेतु ओ केकर उत्तरदायित्व अछि ? निश्चित रूप सँ उत्तर सोयत नितीशे सरकारक। जहाँ तक हमर मन्तव्य अछि 'ओ उत्तर एकांगी अछि' कियाक त { 92,257.51 sq. Kms ग्रामीण क्षेत्र, 095.49 sq. Kms शहरी क्षेत्र, (कुल 94,163.00 sq. Km), कुल जिला–38, कुल आबादी– 8,28,78,796 अधिकतम साक्षरता पटना– 63.82%, कुल विश्वविद्यालय– 13, इंजीनियरिंग कालेज–08, प्रबन्धन संस्थान 06, मेडीकल कालेज 08, शोध संस्थान 06, ला कालेज 10, आयुर्वेद महाविद्यालय 05, वेटेनरी कालेज– 02, कृषि महाविद्यालय 04, फाइन आर्ट्स महाविद्यालय 02, शोधकेन्द्र 04, अन्य शैक्षिक संस्थान 14)} एहि वृहत क्षेत्र वला राज्य केर विकास क उत्तरदायित्व मात्र अस्थायी प्रशासक के उपर छोड़ि पल्ला झाड़नाओ कतय तक समुचित अछि ओ अपन विवेक सँ तय करल जाय। विकास केर उत्तरदायित्व एहि प्रकार सँ निर्धारित करल जा सकैत अछि।

· प्रशासक (विकासकर्ता करहें विशेष उचित)

o स्थायी

§ सिविल सेवारत पदाधिकारीगण

§ अन्य सहयोगी पदाधिकारीगण

§ जनता स्वयं

· निवासी

· प्रवासी

o अस्थायी

§ चुनाव मे जीतल जनताक प्रतिनिधि

एतय विभाजन किछु विशेष दृष्टि सँ करल गेल अछि जाहि सँ बिहार अथवा कोनो प्रान्तक विकास केर गप्प

কেনাও সঙ্কুচিত হোযত।
সিরিন সেরাবত পদাধিকাবী কেব আচবণ যদ্যপি নির্দুষ্ঠ
মানল জা সকৈত অছি মুদা বর্তমান সময মে ও বাঁত
কদাচিত অপ্রাসংগিক ভয গেল অস্তু এহি তবহক
পদাধিকাবী সঁ এতবাঁ কহবাঁ উঁচিত জে বাষ্ট্রে অস্মিতা,
একতা এবং উঁকের্ষ সঙ্কুচিত নীতিনির্মাণ সঁ সংভব ছৈক
জেকব কর্ণধাব সিরিনসেরকে হোগত ছথি, আ যদি ও
অপন উঁত্তবদাযিত্ব প্রলোভন অথরা ভযরশ রিসবি জেতা
তঃ ভরিষ্য কী হোযত ও সহজ বুঝল জা সকৈত
অছি।
জহাঁ তক অন্য সহযোগী পদাধিকাবী তথা
পুলিস প্রশাসনক গপ্প অছি, যদি অনুচিত নহি মানল
জায তঃ ও কহবাঁ অনুচিত নহি হোযত জে সবহক
কর্তা আ হর্তা ও হোগত ছথি। যদি পুলিস প্রশাসন
আ কর্মচাবী বস্তু ঠানি নথি তঃ ভ্রষ্ঠাচাব 90% ধবি
সমাপ্ত ভয সকত, শিক্ষা তথা অন্য সেরা পংগু নৈ বহত,
যাত্রী পঠনা স্টেশন সঁঃ বাঁস স্টেশন বাতি মে জাযবাঁ
অনুচিত নৈ বুঝত। একটা উঁচিত কাজ হেতু হবিযব
পত্তী নৈ দেখবাঁয পডত, বিনা লাগসেংস অথরা কাগজ
কে হজাবো গাডী সডক পব নৈ দৌডত, ডী০ এম০ সী০
এচ০ মে চিকিসো মে লাপবরাহী নৈ হোযত, লোক কে
অন্যত্র ভটকয নৈ পডত কাজ লেল। বাঁহ্তো এহেল
গপ্প ছৈক জেকবা ও পুলিস, কর্মচাবী, চিকিসেক সদৃশ
অধিকাবী দূব কয সকতি ছথি।
আবাঁ জনতা জে মূল নিবাসী ছথি হিনক
গপ্প। হম নহি স্বধববাঁ ও শপথ আ কে কদাচিত
বৈঁসন ছথি। ও অপন মান লীক জঁকা বুঝৈত ছথি

তৈয্যা প্রমাদ, প্রনোভন অথরা ভযরশী অপন কর্তব্য নহিঁ কবতা রঁস অধিকাবক গপ্প নিখ। দোসব কেঁ চ্ষ্টকী নেরঁ, টোঁগ খীচরঁ, ওর্ষ্যা কবরঁ আহা হা পবমানন্দ দৈত ছন্হি। আও কোনো তবহেঁ রীত জায কান্হ্ক কে দেখনক ? ওা হিনকব সোচ ছন্হি। রিকাস আ দেশক গপ্প নৈ কব্ধ ও ত সবকাবক কাজ ছিযৈ ন! ! কতহ্ ক্রিকেষ্ট ভেন তঽ কান পথতা, অপনে কোনো খেন মে আগূ এতা অথরা অপন রঁচা কে কোনো ক্ষেত্র রিশেষ মে আগূ অনতা ওা তঽ... “কী কহু এহেন বাজ মে হম ছী ন কিছ সম্ভর নৈ অছি”। হঁ, ধ্যান আযন “পঢ়ি নিখি কে কী হেতৈ ? কোনো নৌকবী ভেষ্টতৈ ? ” ওা হিনক সোচ ছন্হি। গামক চৌক পব গাজা আ ভাঁগ খাযত সে রঁভ্র নীক। কতেক গপ্প কহু। হিনকো স রঁস এতরাঁ আগ্রহ জে অপন কর্তব্য জে ছন্হি যথাসম্ভর ওকব পানন কবথ্।

হমবা সদৃশ প্ররাসী নাগবিক তঽ রেঁচাবে পটনা ধবি গাম জেরাঁক জোশ বখৈত ছথি ওকব রাঁদ রিহাব নহিঁ স্বধবী বাক্য রঁজৈত ছথি। কী ওা উঁচিত অছি ? অপনা নেন উঁত্তব দেরঁ সদা হ্মশিকন হোগত অছি। কিন্তু ওা কিছ হিনকব কর্তব্য সেহো ছন্হি ন ? গাম জেরাঁ মে হোযরঁ সমস্যা দেখাগত ছন্হি হ্মদা ঘব মে রঁচা কে মূঁহ সঁ মৈথিনী স্বনরাঁ মে রঁজ্রপাত হোগত ছন্হি! ! রিহাব কিং রা মিথিনা নেন অহাঁ কী কযন ? অপন পেষ্ট তঽ ফক্ফবো পোসৈত অছি। আয NBT মে একটা সমাচাব দেখন নোএডা কেব কম্পনী ন্যূনা গবগোনোমিক্স কেব হ্মখ্য কার্যকাবী অধিকাবী মেজব অভিজীত ভষ্টাচার্য ’পাণিনি’ নামক সাফ্টরেযব কেব জানকাবী দেনথি জাহি দ্বাবা 11 ভাষা মে SMS পঠা

सकैत छी। ओ न्यूज एहि दृष्टि सँ महत्वपूर्ण जे अपन धरोहर केर बक्षण करबाक सोच जुडल अछि। एहि तरहेँ गजेन्द्र जी सदृश कतिपय व्यक्ति सराहनीय कार्य कय रहल छथि जे प्रवासी होइतो मिथिला/बिहार केर विकास मे योगदान स्वरूप अछि।

आर बात नितीश सरकारक...। एहि मे कोनो सन्देह नहि जे नितीश सरकार लालटैन के मडियल रोशनी सँ बिहार के जेनरेटर युग मे आनलक (एकर चर्चा आगू करब)। बिहारक विकास गाथा बिहार सरकार केर साइट पर देखल जा सकैत अछि। RTI Doc. जे ओहि साइट पर अछि, जानकारी के बुझबा मे सहायक होयत। 5 वर्षक भीतर 47000 सँ अधिक अपराधी के सजा भेटब, केन्द्रीय योजना क अतिरिक्त ४० से अधिक योजना केर कार्यान्वयन होयब, सडक केर जाल प्रस्तुत होयब, पलायनक दर कम होयब, बिहार विशेष न्यायालय अधिनियम–2009, 2008–09 मे वार्षिक विकास दर प्रचलित मूल्य पर 24.33% होयब, राज्यक कर राजस्व 2004–05 केर तुलना मे 2009–10 मे 3347 करोड सँ 8130 करोड होयब आदि किछु शुभसंकेत अछि। टीका–टिप्पणी तऽ चलबे करत मुदा एहि बातक प्रतिषेध करब की बिहार विकासक पथ पर अछि, आत्मघाती होयत।

लेकिन...! नितीश सरकार अखनहुँ किछु बात लय कें आलोचना के पात्र अछि जेकरा बिन्दुवार तऽ नहि कयल जा सकैत अछि मुदा स्वभाव हेतु किछु गप्प जरूर कयल जा सकैत अछि। त आगू सुनू–

अखनहुँ बिहार जे समस्या सँ त्रस्त अछि ओकर समाधान

हेतु निम्न बिन्दुगत क्षेत्रक समाधान अपेक्षित अछि–

· शिक्षा– अखनहुँ गुणवत्ता क दृष्टि सँ शिक्षा सन्तोषजनक नहि अछि। स्वभाव अवश्य भेल छैक जे अखनहु जरूरत अछि जे शिक्षा मे व्यापक स्वभाव हो। ताकि विद्यार्थी के अन्य प्रदेशे हेतु रूख नहि करय पड़य। शिक्षा मे पारदर्शिता के अभाव अछि। गुणवत्ता के स्थिति एहि तरीका सँ लगा सकैत छी जे डाक्टरेट के डिग्री ओतय सहजता सँ प्राप्त कय सकैत छी। संस्कृत विश्वविद्यालय सँ स्वर्णपदक प्राप्त व्यक्ति एक पंक्ति संस्कृत नहि बाजि सकैत छथि। संस्कृत विद्यालय जाहि हेतु सरकार करोड़ो खर्च कय रहल अछि ओकर भवन मात्र अछि बाँकी सब कागज पर। हरिजन छात्रावास अछि सौ स अधिक कमरा के किन्तु एकहु टा हरिजन आओ धरि ओतय नहि देखल गेल। बहुत बात उदाहरण अछि सबटा नहि देल जा सकैत अछि।

· सुरक्षा– एहि क्षेत्र मे नितीशे सरकारक कदम सराहनीय अछि जेना अखनि धरि अन्य क्षेत्रक गप्प छोड़ू राजधानी सुरक्षित नहि अनुभव कयल जाइत अछि। एहि पर विशेष ध्यानक आवश्यकता अछि।

· संसाधन –

o विद्युत – हम सब लालटेन युग सँ निवृत्ति लय जेनरेटर युग मे त आबि गेलहु किन्तु बिजली हेतु आइयो दुनिया अन्हार अछि। भगजोगनी आ अतिथि रूपी बिजली रानी के विकास मार्ग मे बाधा हेतु सबसँ पैघ कारक कहल जा सकैत अछि। बिजली केर दुखद स्थितिक उदाहरण हम एना दय सकैत छी– हम अपन प्रथ त्रैमासिक संस्कृत ई जर्नल जाह्नवी (jahnavisanskritejournal.com) केर

তৃতীয অংকক লোকার্পণ মিথিলা মে প্রখ্যাত সাহিত্যক বিদ্বান প্রা০ রামজী ঠাকুব সং কবাযবঁ নিশ্চিত কযল। অস্তু লৈপ টৌপ আ গল্টর্নেন্টি সেরা হেত্ত অপন মোবাঁগল গাম লয গেলহুঁ। ওতয বিজলী বানী হমবো সঁ পৈঘ অতিথি ছলী। অন্ততঃ এক ব্যক্তি কেঁ আগ্রহ কয জেলবেটৈব পব কোলো তবহেঁ চার্জ কযলহুঁ আ কার্য সম্পন্ন কবাযল। যদি বিজলী ব্যবস্থা সম্যক হো তঽ গাম আ শহব কে চক্কব নহি বহত। বোজগাবক সৃজল সেহো হোযত।

o যাতাযাত- যাতাযাত কেব সমস্যা অখলো ধবি অছি। বাহল সংচালক কেব অনিযমিততা ও ভাড়া, সময, যাত্রী ক সং ব্যঁদসলূকী, গাড়ীক কাগজ অথরা লাগসেংস লয কে হো, প্রশাসল অধিকাংশি সময মৌলে নহি বহৈত অছি অপিত্ত হবিযব পতী গলবাঁ মে ব্যস্ত বহৈত অছি।

o বোজগাব- বোজগাব একটা এহেল বিন্দু অছি জে লোক কেঁ পবদেশী জেবাঁক হেত্ত বিরশী কযদৈত অছি। সমাজিকতা কে লষ্ঠ কয বহল অছি। ব্যক্তি অপন ভারলা মাত্র সং সবোকাব বখবাঁক হেত্ত বিরশী অছি। অস্তু বোজগাব সৃজল অলারশ্যক অছি। আরশ্যকতা অছি জে ঠেল্ডব আদি কেব দলাল সঁ দূব স্বচ্ছ রাতারবণ মে বোজগাবক অরসব জলতা কে দেল জায। জলতা সতত লীক কে সংগ দৈত ছৈক অন্তঃকবণ সঁ ক্ষুদা বোজী ক চক্কব মে অন্বচিত কাজ সেহো কববাঁক হেত্ত বিরশী হোগত অছি।

o জাগরুকতা- অন্ত মে নিতীশি সবকাব সঁ অপেক্ষা জে জলতা মে জাগরুকতা কে সংচাব হো একব প্রযাস

কযন জায। ৰ্হ্ত কিছু জনতা নহিঁ ৰ্ুঝৰাঁক কাবণ খন্বচিত কবৈত খছি। কিন্তু যদি জাগককতা ৰঁঢাযন জায তঽ জনতা ভ্রষ্ঠাচাব কে সংগ নহি দেত, রিরিধ কার্যক্রম রিশেষ ৰূপ সঁ সফন হোযত।
খন্ত মে নিষ্কর্ষতঃ হমব রক্তব্য হোযত জে রিহাবক উঁকেৰ্ষ সমগ্র সহযোগ সঁঽ সংভর খছি নকি কেকবহ্ পব দোষাবোপণ সঁঽ মানরমাত্র মে কমী খা গ্বণ দ্নূ ছৈক। খস্তু গ্বণাক খানম্বঁন কয খপন সংরিধান এরং সংস্কৃতিক খন্বকূন কর্তর্য কয প্রন্যেক র্যক্তি খা সংস্থা সমগ্রৰূপ সঁঽ বাষ্ট্রক উঁকেৰ্ষ মে যোগদান দী ঞ সাদব নিরেদন।
(নেখক IIT ফ্মবঁঞ কঁ শোধছাত্র ছথি। নেখ মে নিষ্পক্ষ নেখিনী কেব প্রযোগ কযন গেন খছি। কোঞ কোনো খাশয কে রৈযক্তিক তৌব পব নহিঁ নী। প্রস্তুত কতিপয খাঁকডা রিহাব বাজ্যক সাগৰ্ট সঁঽ নেন গেন খছি।

श्रीः

॥ हे ह्रदयेश्वरी: एक कटौक्षालोचन ॥

यौवनान्माद वशीभूत जनसामान्य केर वचन हो अथवा धीर–गम्भीर जनक मृदुवचन, प्रियतमा हेतु 'हे ह्रदयेश्वरी' एहि पदक प्रयोग सुनि सर्वथा एहि पद केर चिन्तन स्वाभारिक छल।

सामान्यरूपें तऽ 'ह्रदय' पदक आशय उरोभागस्थ वक्षाभिसरण आदि कार्य करय वला शरीरावयवविशेष मात्र होइत अछि तदा प्रश्न ई उठैत अछि जे ह्रदयेश्वरी पदक सन्दर्भ मे की ई आशय स्वीकार करल जा सकैत अछि ? कदाचित नहिं । किएक तऽ कोनो प्राणी दोसर प्राणीक शरीरावयव विशेषक 'ईश्वरी' अर्थात नियामिका, संचालिका, प्रेरिका अथवा निर्देशिका कोना भय सकैत छैक ? एतय प्रश्न स्वाभारिक बनैत जे शिरोभागस्थ ह्रदय सेहो तऽ शरीरावयव विशेषे अछि.. ? एकर उत्तर ई देल जा सकैत अछि जे दुनू क स्वभार एवं कार्यप्रणाली पृथकशः छैक। शिरोभागस्थ मूलतः स्नायु सँ सम्बद्ध छैक; जेकर चर्चा आगू करल जा रहल अछि।

अस्तु, चिरकाल चिन्तन एहि लेख केर रूप लेलक आओर एहि बिन्दु पर पहुँचल जे 'ह्रदयेश्वरी' पद मे ह्रदय केर आशय जनसामान्य द्वारा स्वीकृत आशय सँ भिन्न

হোগত ছৈক ।
এহি প্রশ্নক কেব উঁত্তব ভেটৈ গেনা পব কি হৃদয শৈক্ষ সঁ উঁবোভাগস্থ এক খংগরিশেষমাত্র কেব ব়োধ নহি হোগত খছি; হমব দৃষ্ঠি খমবকোষ খাওব মেদিনীকোষ দিস গেন খমবকোষানুসাব 'চিত্ত' হৃদয কেব পর্যায ৰূপ মে স্বীকবণীয খছি[1]। ওতহি মেদিনীকাব সেহো এহি তথ্য কে স্বীকাব কবৈত ছথি[2]। এহি তবহেঁ দ্নূ কোষকাব মস্তিষ্ক ৰূপ খর্থ স্বীকাব কবৈত ছথি।
বৈদিকগ্রন্থ সেহো এহি তথ্য কে সমর্থন দৈত খছি। শিরসংকল্প সূক্ত মেং মন কে হৃদযস্থ কহন গেন খছি[3]। যোগসূত্র সেহো হৃদয কেব খাশয চিত্ত সঁ নৈত খছি[4]। মস্তিষ্ক সেহো হৃদযরত কার্য কবৈত খছি; খস্তু ওকব খভিধান হৃদয দেন জা সকৈত খছি। শতপথব্রাহ্মণ[5] খাওব বৃহদাবণ্যক[6] উঁপনিষদ ত্রযক্ষব (হৃ, দ, য এহি তীন খক্ষব) কেব একৈকশঃ ব্যাখ্যা কবৈত খছি। স্কন্দকোপনিষদ[7] একবা ওঁব স্পষ্ঠ কবৈত কহৈত খছি।
cara চবকসংহিতা সেহো হৃদয কেব বর্ণন মস্তিষ্ক কেব খাশয সঁ কবৈত খছি। [8]
মহাভাবতক রনপর্র তহ একবা পূর্ণতঃ স্পষ্ঠ কয দৈতরঁ খছি জতয যুধিষ্ঠিবসঁ কহন জাগত ছন্হি জে 'জীরাত্মা' হৃদয মেং বহৈত উঁত্তম খধম বৃত্তি কে বিভিন্ন দ্রব্য সঁ জোবৈত খছি[9]।
এরং প্রকাবেঁ দেখৈত ছী জে হৃদয পদ সঁ 'উঁবস্থ হৃদয' শিবস্থ হৃদয' খাওব নাভী[10] খাশয নেন জাগত খছি।
এতয খারশ্যক খছি জে উঁবোভাগস্থ হৃদয এরং শিবস্থ হৃদয মেং খন্তব স্পষ্ঠ কযন জাএ। উঁবোভাগস্থ হৃদযক

कार्य अछि–

· प्रत्येक अंग सँ अशुद्ध रक्त केर आहरण

· धमनी द्वारा शुद्धरक्तक प्रदान करब

· मस्तिष्क के सदा क्रियाशील राखब

शिरस्थ हृदयक कार्य अछि–

· संवेदक ज्ञानतन्तु द्वारा ज्ञानक आहरण

· कार्यतन्तु द्वारा कर्मेन्द्रिय के कार्यप्रदान करब

· सतत गतिशीलता कायम राखब अर्थात नियन्त्रण राखब

[1] चित्तं तु चेतो हृदयं स्वान्तं हृन्मानसं मनः । अमरकोष

[2] हृदयं मानसे वृक्कवसोऽपि नपुंसकं... । मेदिनीकोष

[3] हृत्प्रतिष्ठं यदजिरंजविष्ठं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु । यजु० ३४.६

[4] हृदये चित्संवित... । योग० ३.३४

[5] शतपथब्राह्मण १४.८.४.१

[6] बृहदा० १४.८.४.१

[7] भिद्यते हृदयग्रन्थिः ... । मुण्डकोपनिषद, २.८

[8] आमेनः श्रेष्ठमायतनं हृदय... । चरक० निदान० ८.३

[9] स आमो पुरुषव्याघ्र भ्रुवोरन्तरमाश्रितः ।
बुद्धिं द्रव्याणि सृजति विविधानि पवाररणम ॥ महा० रन० १८१.२२

[10][10] उपहाऊस्याहारस्य सम्यक... । सुश्रुत० सूत्रस्थान १४

जकहिना उँवस्थ हृदय के दू भाग मोगत थछि–
- नघ्मस्तिष्क
- महामस्तिष्क ।

नघ्मस्तिष्क शेबीब सन्तुनन–गतिनियन्त्रण थादि कार्य कबैत थछि ओतहि महामस्तिष्क मन, बुद्धि, चित्त थादि रूप मे प्रथित मोगत थछि।
चबकसंहिता उँक्त तथ्यक पुष्टि कबैत थछि[1]।
थस्तु हृदयेश्वबी पद मे रिद्यमान 'हृदय' स्वीकाब कबब उँचित कियाक तँ शिबस्थ स्वीकाब कबब उँचित कियाक तँ शिबस्थ हृदय थामो के थाश्रयस्थान, चेतना क केन्द्र, पंचेन्द्रिय के थाधाब, बुद्धि के संग्रहस्थान, स्मृति केब संचालय, चित्तक थाधाब, जीरामोक थाश्रयभूमि, स्नायु केब केन्द्र मोगत थछि। चिन्तन प्रेबणा थादि शिबस्थ हृदये सँ संभर छैक[2]। एहि बातक प्रमाण स्वश्रुत सेहो दैत थछि[3]।
एहि शिबस्थ हृदय के स्वाशयानुकूल प्रेबित कबबाक सामर्थ्य हृदय केब ओश्वबी थर्थात कान्तामात्र कय सकैत थछि। कदाचित एहि थाशय के ध्यान मे बखैत कहल गेल थछि काव्यप्रकाश[4] मे जे काव्य थर्थात साहित्य केब बात कान्ता द्वाबा कहल गेल रचनतुल्य मोगत थछि जेकबा कखनहुँ उँपेक्षित नहि कयल जा सकैत थछि। कियाक तँ कान्ता मे शिबस्थ हृदय के स्वामिगतगुण रिद्यमान बहैत थछि जे प्रकृतिप्रदत्त थछि। एतय समीक्षात्मक रूप सँ एतेकमात्र कहल जा सकैत थछि जे यदि ओ हृदयेश्वबी प्रकृति प्रदत्त स्वामिगतगुण क प्रयोग स्वाशयानुकूल कबबाक थपेक्षा श्रेय–प्रेय एवं योग–क्षेम कें ध्यान मे यदि बखैत कबैत छथि तँ ओ हृदय धन्य मोयत। थस्तु प्रकाबान्तबें हृदयेश्वबी पद

ঋামেসমর্পণাত্তন্য ঋছি জে পূর্ণতিঃ শিবস্থ হৃদয সঁ সম্বন্ধ ঋছি নকি উঁবোভাগস্থ হৃদয সঁঃ।
[1] ষডংগমংগং রিজ্ঞানমিন্দ্রিযাণ্যার্থপংচকম।
ঋামো চ সগ্ণশ্চতঃ চিন্ত্যং চ হৃদিস্থিতম॥ সূত্রস্থান ३०.४३
[2] চিন্তাদি জ্ঠং হৃদযং প্রদূষ্য....। চবক০ চিকিসোস্থান উঁন্মাদাধ্যায
[3] হৃদযং চেতনা স্থানং...। স্বশ্রুত০ শবীবস্থান ४.३४
[4] কার্য্যং যশসে ঋর্থহৃতে ব্যরহাববিদে শিরেতবক্ষতযে।
সদ্যঃ পবিনিরর্তযে কান্তাসম্মিততযোপদেশযজে। কার্যপ্রকাশি, প্রথমোল্লাস

কী নরঁ সান কী প্ববান সান..!

{হেম সভ ঋভিনর রর্ষক স্বাগত হেত্ত তৈযাব ছী মুদা বাষ্ট্রে মে ব্যাপ্ত সমস্যা যথারত ঋছি। জাহি সঁঃ সামান্য নাগবিক সদিখন ত্রস্ত ঋছি। একবে উঁজাগব কবরাক ঋা সংভর সমাধান প্রস্তুত কবরঁ এহি নেখ কেব নক্ষ্য ঋছি তাকি নর রর্ষক স্বাগত নূতনসংকল্প কেব সংগ কয সকী। নেখক রিপিন কুমাব ঝা IIT Mumbai মে শোধছাত্র ছথি। নেখ মে ঋভিব্যক্ত কোনো শব্দক কোগ রৈযক্তিক ঋভিপ্রায নহিঁ নী।}

কএল গেল অছি সাহিত্য সমাজ কেব উত্থান মে সদিখন যোগদান কবৈত অছি। প্রাচীন কাল সঁ কাব্য আদি কেব মাধ্যম সঁ স্বনৈত আযল ছী ওতহি দৃশ্য কাব্য অর্থাত একাংকী নাটক আদি কেব মহত্ত্ব সর্বথা মহনীয অছি।
সমসামযিক সন্দর্ভ মে ও মহনীয কার্য কতিপয সিনেমা কেব মাধ্যম সঁ কযল জাগত অছি। হঁ এহি মে কোনো সন্দেহ নহি জে বহুতো ফিল্ম আ ধাবাবাহিক সমাজ কেঁ গর্ত মে নয জেবাঁক হেতু পর্যাপ্ত অছি। এহি বীচ একটা ফিল্ম দেখল জাহি মে ভাবতবর্ষ মে ব্যাপ্ত Bl ack money saving আ ঘূসখোবী কেব চর্চা আ নিদানক উপায প্রদর্শিত কযল গেল অছি। এহি সদৃশ ফিল্ম নিশ্চয ভ্রষ্টাচাব নিরাবণ কববা মে যোগ দেত।
এহি তবহক বহুতো বিষমতা অছি জাহি সঁ হম সভ অভিজ্ঞ হোএত ছী কিন্তু ওকব প্রতিবোধ কববাক সামর্থ্য নহি। এহেন দশা মে বিকীনীক্স সদৃশ অন্তর্জাল আ সূচনাऽধিকাব সদৃশ ব্যবস্থা কেব মহতী আবশ্যকতা অছি।
সামান্যতযা বহুত বাত এহেন অছি জে জনতা অথবা অধিকাবীবন্ধ ভয অথবা লোভবশ জনতা অথবা উপযুক্ত অধিকাবী কেব সম্মুখ নহি আনয চাহৈত ছথি জে উক্ত অন্তর্জাল সদৃশ মাধ্যম সঁ জনসামান্য তক পহুঁচা সকৈত ছথি।
যদ্যপি সবকাব সূচনাऽধিকাব কেব মাধ্যম সঁ পাবদর্শিতা কে আদব কযনক ক্ষদা অখনহুঁ কতেক অধিকাবীগণ সাযা মে ন্বকেবা ক কাজ কবৈত অছি জে সর্বথা

हास्यास्पद। एतय ई कहब उचित नहि जे सब अधिकारी भ्रष्ट नै होइत छथि अपितु किछु कें भ्रष्ट बनेबाक तथाकथित ट्रेनिंग देल जाइत अछि तँ किछु कें जनताजनार्दन भ्रष्ट बनबैत छथिन्ह। बहुत कम एहेन छथि जे जन्मना भ्रष्ट हो।
भारत तृतीय आर्थिक महाशक्ति बनबाक हेतु तैयार अछि मुदा भारतवर्षक ई हाल अछि जे चोरी, छीनारी, डकैती, घूसखोरी कदाचितें कतहु नहि भेटैत। सबकार नेता आ जनताजनार्दन सभ एके सीढी पर छैथ। कोनो अरसब नहि चूकय चाहैत छथि।
आब यदि सांस्कृतिक दृष्ट्या नव पीढी तँ देखैत छी जे ओ अन्धा भय दौड़ि रहल अछि। नव खूनक आगू दोसर कें के देखैत अछि ? समाज, संस्कृति, माय बाप....ई सभ तँ अठारहम शताब्दी केर गप्प भय गेल। पैसा आ अपन इच्छापूर्ति केर अतिरिक्त किछु नहि बुझैत छथि ई। नव पीढी महिला सशक्तीकरण, जातिवाद विरोध एवं एहेन बहुतो सन्दर्भ मे वकालत करैत भेटै जेता मुदा व्यवहार मे ई वकालत अपन स्वार्थ केर अनुरूप परिवर्तित होइत छथि।
ई हाल युवावर्गें टा कँ नहि बुजुर्गो एकरे शिक्षा दैत छथिन्ह। वास्तविक तँ ई अछि बुजुर्ग राष्ट्र के जे युवावर्ग भेटैस्वरूप दैत छथि ओहि एहेन संस्कार रूपी खाद दैत छथि जे भ्रष्टाचार के क्रमिक विकसित करैत अछि आ ई युवा पुनः नव पीढी के अहू सँ भ्रष्टतम राष्ट्र बनेबा मे योगदान दैत छथि। यद्यपि ओ एकरा विकास के पथ रूपी तके दय लोक के चुप करथु मुदा वास्तविकता की अछि से अहूं बुझैत छी

हमहुं वुंझैत छी ।
एहेन स्थिति मे की नव सान था की प्रवान सान ? नव
वर्ष तइ ओहि दिन शुरू होयत जाहि दिन समाज मे
व्याप्त प्रवान पाप विविध कानूनक व्यावहाविकता सँ धूमिन
होयत था वुंजुत्म सभ नव पीठी के ओहेन संस्काव
देथीन्ह जाहि सँ विविधता मे एकता सँ ञनंष्ठत वाष्ट्र
के प्रति हम सभ गौवव कय सकव ।

समसामयिक सन्दर्भ मे गाँधीविचावक महत्ता

“कान्हि मृत् कें प्राप्त होयव एहि चिन्तनक संग जीवाँक
चाही था हम अमव छी एहि अवधावणाक संग ज्ञानार्जन
कववाँक चाही” {M.K.Gandhi }

'गाँधी' ओहि देदीप्यमान नक्षत्रक नाम अछि जेकर आभा सँ भारतवर्ष सतत आलोकित होइत रहल अछि। भारतीय स्वातन्त्र्य संघर्ष मे हुनक योगदान सर्वविदित अछि। सत्य आ सहिष्णुताक अनुपालनक जे अप्रतिम उदाहरण ओ प्रस्तुत कयलथि कदाचित हुनक आलोचको ओहि समक्ष नतमस्तक रहल। ओ नहिं तऽ राजनीतिक आ नहिं तऽ कोनो अन्य सिद्धान्त प्रस्तुत कयलथि प्रत्युत हुनकर व्यवहार सिद्धान्तक रूप लेलक।
जहाँ धरि गाँधीक सिद्धान्तक गप्प अछि; महात्मा गाँधी कोनो नवीन सिद्धान्तक प्रतिपादन नहि कयलथि सनातनधर्म सँ स्वीकृत सिद्धान्त केर अपन जीवन मे प्रयोग कय शिक्षा देलथि जे ई मात्र सैद्धान्तिक नहिं अपितु एकर व्यावहारिक महत्त्व सेहो छैक।
स्वतन्त्रता सँ पूर्व गाँधीजीक ई व्यावहारिक प्रयोग जतय स्वराज्यप्राप्ति हेतु प्रयत्ने के गति देलक ओतहि स्वाधीन भारत मे नीतिनिर्धारण मे आधारभूमि केर कार्य केलक। ध्यातव्य अछि जे परिकल्पना परिपृष्ठ भय सिद्धान्तक रूप लैत अछि आ सिद्धान्त परिपृष्ठ भय नियम बनैत अछि। गाँधीजीक स्वाराज्य ग्राम परिकल्पना कालान्तर मे सिद्धान्तक रूप लेलक जाहि हेतु हुनक समस्त गतिविधि दृष्टिगत भेल।
गाँधीजीक प्रमुख सिद्धन्त कें अनुशासन, सत्य, अहिंसा, ब्रह्मचर्य, सादगी आ विश्वास केर गिनती कयल जा सकैत अछि। आब प्रश्न ई उठैत अछि जे ई सिद्धान्त प्रायोगिक रूप मे कतेक अनुगम्य अछि? कोनो सिद्धान्त "करबाक चाही" एकर निर्देश दैत अछि न कि "करैत छी"। प्रत्येक सिद्धान्त एहि धरातल पर सर्वथा

प्रायोगिक रूप सऽ अनुगम्य अछि ।
अनुशासन एहेन आदर्श अछि जे व्यक्तिमात्र के पशु सँऽ पृथक करैत अछि । अनुशासनक महत्व सेना क सन्दर्भ मे नजदीक सँऽ देखल जा सकैत अछि । सत्य केर अनुपालन सर्वथा असत्य वर्जनिभाव सेहो करय चाहैत अछि । अहिंसा सऽ आशय मात्र हत्या सँऽ नहिं नय कायिक वाचिक सेहो लेल जाय त एकर उपादेयता सहजतया बूझल जा सकत । ब्रह्मचर्य व्यक्ति उच्छ्रृंखल नहिं बनय दैत अछि । सादगी वाह्याडम्बर के रोकबा मे महत्वपूर्ण भूमिका बखैत अछि ।
आब सहज प्रश्न उठत जे यदि ओ एतेक महत्वपूर्ण अछि तऽ लोक एकर अनुपालन कियाक नै करैत अछि ? उत्तर सहज अछि आन्तरिक शत्रु के आधीनता स्वीकरबाक कारणे ।
पुनश्च एकटा प्रश्न उठैत अछि जे गान्धीजीक विचारक स्वरूप आओ कतहु देखबा मे अबैत अछि आ कि बस सैद्धान्तिके अछि ? निश्चय व्यवहार मे देखाओ दैत अछि । स्वतन्त्रता सँऽ पूर्व स्वराज्य हेतु पृष्ठभूमिक रूप मे, स्वातन्त्र्योत्तर भारतक संविधान क प्रस्तावना, अनुच्छेद 19b, नीतिनिर्देशीक तत्व, पंचायती राज किछु अप्रतिम उदाहरण अछि । एतबा नहि नेल्सन मंडेला, भारतीय विदेशी नीति एहि विचारधारा सँ अप्रभावित नहिं अछि ।
अस्तु समस्त पाठकवृन्द सँऽ आग्रह जे गाँधी जयन्ती के मात्र एकटा अवकाशदिवस नहि मानि एहि विचारधारा के यथासम्भव अनुसरण कय भारत के सत्यं शिवं सुन्दरं मार्ग मे अबाध गति दी ।

मिथिलांचल आ विवाह चूनाव

एक रेँब प्पनः अपन मिथिलांचल चुनारी बंगक चादव ओढि एहि मलोसेर मँ जुटैन अछि। प्रत्येक रेँबक भाँति अछ्र रेँब जनसभा, भाषणराजी, आरोप-प्रत्यारोप केब संग स्वप्नक सौदागव जनता जनार्दन के सेरा मे तत्पेव भय स्वप्न देखि बहल छथि।

मिथिलाक गौवरमयी भूमि ज्ञान-रिज्ञानक तपस्थली छी। संगहि गुणरान, रिद्वान आओव महामो क जन्मस्थली छी मुदा आग अपन मिथिलांचल अफ्रीका क कानाहाल्डी श्रेणि सम दरिद्रस्थली सेहो रेँनि गेल अछि जतय दरिद्रता अशिक्षा आ पिछडापन कारुणिक रूप सँ रिद्यमान अछि। एहि स्थितिक उँत्तवदायी शासकप्रशासकरस्थाक संग समाजक बुद्धिजीरीरस्थ सेहो छथि। एहि मे कोनो सन्देह नहिं। कतिपय भ्रष्ठ बाजनितिज्ञ प्रशासक आ भ्रष्ठ बुद्धिजीरी रस्थ मिथिलांचल के ओहि स्थिति मे आनिनेनक जतय स्वस्थ स स्वन्दव मिथिलाधाम नवक स रेँदतव मिथिला गाम मे रेँदनि गेल।

चुनार मे एहि रेँब रिकासक मुद्दा जोव पकडि नेनक ओ स्वनि अत्यन्त प्रसन्नता केब अनुभूति भेल मुदा चुनरक दिन सरर्ण, पिछडा, दलित गुद्धैन्दी आ रोट्टैंकराजी देखि सरठौ रास्तरिकता सामने आरि गेल। अस्तु अत्यन्त निराशा केब रातारबण देखि पडल। बुद्धि जीरी रस्थाक हृदय एहि कारुणिक स्थिति मे रिलाप कय बहल अछि-
रोँरोँ आरोँह् जागृ हो
मिथिला मेँ अन्याय मचैया
रोँरोँ आरोँह् जागृ हो

ঈ প্রার্থনা মাত্র ঈশ্বর স নহি অপিতু সমস্ত প্রবুদ্ধ বর্গ সঁ অছি। আব অতি ভয গেল জাগূ অপন মিথিলা ক উৎকর্ষ হেতু আব জাগূ। অপন মিথিলাক উৎকর্ষ হেতু কোন শাসক আবশ্যক অছি ঈ কোনা প্রাপ্ত হোযত। এহি প্রশ্নক উত্তর সম্পূর্ণ বুদ্ধিজীবী বর্গ লগ অছি। এহি পর চর্চা নিরর্থক। আব এহি বাতক চিন্তন হো কি মাতৃভূমিক প্রতিষ্ঠা ক রক্ষণ কোন তরহেঁ হো। আশা অছি জে মিথিলা মেঁ বিদ্যমান আ সংগহি মিথিলা স দূর বিদ্যমান সমস্ত বুদ্ধিজীবী বর্গ অপন অপন ভূমিকাক নির্বহন করতাহ কিং বা হুনকা কর্তব্যক আমেরোঁধ হেতন্হি আ একরেঁব পুনঃ অপন মিথিলাঁচল ন কেবল সভক নির্ণয কে প্রতিষ্ঠান হোযত অপিতু এহি বিশ্বক সমক্ষ এক আদর্শ স্বরূপ প্রস্তুত কয সকত।

(লেখকক মন্তব্য মাত্র মিথিলা মেঁ বিদ্যমান চুনারগত সমস্যাক সমাধান আ মিথিলাক উন্নতি হেতু প্রশাসক আ বুদ্ধিজীবী বর্গ কে জগাযব ছন্হি, কোনো শব্দক বৈযক্তিক অর্থ নহি লেল জায।)

বিরাসত কের সংরক্ষণ ককর উত্তরদাযিত্ব ?

অহন্যহনি ভূতানি গচ্ছন্তীহ যমালয়ম্।
অপরে স্থাতুমিচ্ছন্তি কিমাশ্চর্যমতঃ পরম্॥

যক্ষ-যুধিষ্ঠির সম্বাদ মে কহল গেল অছি জে- প্রতিদিন জীব মৃত্যু কেঁ প্রাপ্ত করৈত অছি তথাপি ওতহি অন্য লোক এ বুঝিতো এতহি রহবাক ইচ্ছা করৈত অছি। এহি সঁ আশ্চর্য কী ভয় সকৈত ছৈক ?

এহি ভৌতিক জগত মে কোনো বস্তু সংস্থা অথবা কোনো সমাজ শাশ্বত নহি কহল জা সকৈত অছি। ও ডায়নাসোর হো অথবা হড়প্পা, মেসোপোটামিয়া অথবা কোনো লুপ্তপ্রায় সম্প্রদায সভ এক ন এক দিন কালক গাল মে বিলীন ভয জাযত এ ধ্রুব সত্য অছি।

হমর সংকেত মিথিলাক সিরমৌর অপন শ্রোত্রিয সমাজ দিস অছি। প্রশ্ন অছি শ্রোত্রিয সমাজ কে সদস্য হোযবা মে গর্ব কিযাক অনুভূত হোগত অছি ? কী এ সমাজ কোনো অন্য সমাজ সঁ ভিন্ন নহি ? যদি ভিন্ন তঽ কোন আধার পর ? রহন সহন-খানপান আদি রীত ব্যবহারক কারণ একরা পৃথক দেখল গেল অথবা কোনো অন্তর্নিহিত গুণ অন্য সম্প্রদায সঁঽ একরা পৃথক কযল ?

এহি ঠাম পৃথকতাবাদী নীতিক অনুসরণ নহি কযল জা রহল অছি অপিতু অপন শ্রোত্রিয সমাজ কে অভ্যুত্থান দিস একটা সামান্য দৃষ্টিপাত কযল জাবহল অছি জে একরা অভিলিখিত করবা মে মদদ করত অন্যথা এ সমাজ কাল কের গাল মে সমা গেলাক বাদ ইতিহাসো সঁ কোশো দূর ভয জাযত।

এহি সমাজক আবস্তু কে কযলথি ? এ সমাজ কিযাক অস্তিত্ব মে আযল ? একর সংস্কৃতি কী অছি ?

एकर विधि व्यवहार आदि शास्त्रसम्मत अछि अथवा मात्र परम्परा केर निर्वहण अभिप्राय बनि गेल ? यदि शास्त्रसम्मत अछि तँ कोन ग्रन्थ मे एकर चर्चा अछि ? ओहि ग्रन्थ केर प्रामाणिकता निर्विवाद अछि अथवा नहिं ? जाति, कुल, पाँजि, मूल, गोत्र की थीक ? एकर की औचित्य छल ? यदि औचित्य छल तँ आर्ब एकर अनौचित्य कोना निर्धारित भेल जा रहल अछि ?

श्रोत्रिय समाज सँ सन्दर्भित उक्त चर्चित किछु एहेन मूलभूत प्रश्न अछि जे आवश्यक अछि एहि समाजक Documentation हेतु। ई कार्य एतेक सहज नहिं। हम किछु ग्रन्थ देखल मुदा ओ एहि मे स किछु प्रश्नक चर्चा तँ अवश्य करैत छथि मुदा मूल सन्दर्भ देबा मे असमर्थ छथि।

'सारस्वत-निकेतनम्' जे कि संस्कृत आ अपन संस्कृतिक अभ्युत्थान हेतु सतत् समर्पित अछि, अपन श्रोत्रिय समाज सन्दर्भित मूल स्रोतक आ एकर अक्षुण्ण संस्कृति केर विविध पक्षक Documentation करय जा रहल अछि। एहि कार्य मे अपनें सभ सँ विशेषकर एहि समाजक इतिहासक ज्ञाता बुजुर्ग आ सक्रिय युवा कें सहयोगक सर्वथा अपेक्षा अछि।

यदि उक्त सन्दर्भ मे कोनो जानकारी उपलब्ध करा (kumarvipin.jha@gmail.com) सकी तँ एहि विशाल यज्ञ मे एकटा आहूति सदृश होयत। एहि सन्दर्भ मे सूचित करबा उचित होयत जे एहि दिशा मे एकटा साइट वेब कें तैयार अछि जेकर URL केर औपचारिक घोषणा यथाशीघ्र करल जायत।

शुभमस्तु

<u>রিষরেনক সিখ্ঝন</u>

কখনহুঁ- কখনহুঁ ঞা নিবাশাজনক খনুভূতি হোগত খছি জে ভাবত 28 বাজ্য কে নহিঁ খপিতু 6000 জাতিক সংঘমাত্র খছি। খপন সভক পহচান ভাবতীযতা নহিঁ রঁক্কি জাতি রিশেষমাত্র খছি। ভাবত মেঁ দ্ভাগ্যিক শাশ্রিত-কানবাত্রি কে খাননিহাব ঞা জাতিপ্রথা খাঞা খপন রৈধানিক স্বৰূপ সঁঃ উঁপদ্রবী ভূমিকা নিভেরাঁক উঁদ্যোগ কয বহন খছি। জাতি জনগণনা ও রিষ-রেঁন খছি জকব জহব খাগামী পীঠী কেঁ বগ-বগ মেঁ প্ররাহিত ভয বাষ্ট্রজীরন কেঁ রিষাক্ত কবত।

খাখিব স্বাধীনতা কেব 64 রর্ষ রাঁদ, জখনি একমাত্র পহচান বাষ্ট্রীযতা হেরাঁক চাহী , জখনি বাষ্ট্রজীরন সঁ জাতি ধর্ম-নিংগ-ক্ষেত্রজনিত পহচান গৌণ ভয জেরাঁক চাহী, জখনি ঞা ঘৃণিত জাতিগত রিবাসত সমাপ্ত ভয জেরাঁক চাহী তখনি হম সরঁ ঞা রিনাশিকাবী সংস্থা (জাতিগত পহচান) সঁ নরঁকা খাশাক কিবণ তাকি বহন ছী। গতিহাস কেব ঞা মোড পব সবকাব দ্বাবা জাতি জনগণনা ক নেন গেন ঞা নির্ণয রর্তমান নেতৃত্ব কেঁ কহিযো ভরিষ্য মেঁ জরাঁর্ঁ দেরাঁক হেতু রাঁধ্য কবতহ্নি জে ঞা বঞ্জরীজ কেব পোষণ কিযাক কযন গেন ছন।

খতীত মেঁ জাতিপ্রথা কেঁ কোনো উঁপযোগ ভেন হো খথরা রর্তমান মেঁ ঞা একটা রাস্তরিকতা ছী তথাপি ঞা তর্ক জাতিপ্রথা কেঁ সম্পাষণ কেঁ ন্যাযসংগত নহিঁ ঠহবা সকৈত ছিযৈক। যদি এক শব্দ মেঁ কহন জায ত ঞা

भावतवर्ष कें रिद्यमान श्वनेंक दुष्प्ररृत्ति केव जनक छी। रोटै रेंक केव भूखन नेतागण द्वावा जातिगणना कऽ श्वनेंकानेक नाभदायक पहनू ब्यञ्ज कयन जा वहन छैक। सामाजिक न्याय केव पूर्तिक हेतु एकवा एकटा प्रश्नख माध्य सिद्ध कयन जा वहन छै। रास्तुरिकता त ई श्वछि जे ई सर्व ब्यक्ति समाज में जाति जनित संघर्ष उँपेन्न कय जनभारना कें उँभावि पोनीटीकन नंश्यारेंश प्राप्त कवय चाहि वहन छथि। एहि कावण देश में नितनूतन श्वावकक्षण केव माँग, श्वब्यरस्थाजनक श्वान्दानन एरं सामाजिक कटुता जे उँपेन्न होयत ओकव नियन्त्रण श्वपन शासनतन्त्र सँ कदाचत् संभर नहि होयत ई स्वार्थी नेतागण द्वावा श्वपन मानस पिता श्वंग्रेजक रिभाजनकावी ढर्वा श्वपनेनाई देश कें रॅडड महग पडत।

ई समयक माँग श्वा युग के श्वाह्वान श्वछि जे जाति धर्म-निंग-क्षेत्ररिषयक पहचान स उँपव एकामेकता क श्वामेसात कय जाय। श्वाश्चर्य होगत श्वछि जे रॅुद्धजीरी श्वा युरा समाज केहि तवहक रिभाजनकावी क्रिया कनाप पव प्रतिक्रिया शून्य छ्थि एहि रञ्चक चेतना हीनता केव मूल्य वाष्ट्र के भरिष्य में श्ववश्य चुकरॅय पडत।

ई दायित्त्व श्वपन प्ररुद्ध समाज पव श्वछि जे ओ ई रिनाशिक जाति-प्रथा कें पोषित कवय रॅना कोनो प्रयास पव श्वपन प्रभारी रिवोध प्रकट कवथि। श्वन्यथा भरिष्यक भीषण दुष्पविणाम के प्रतीक्षा कवथि।

जय हिन्द जय भावत

गुरुशिष्य परम्परा आओर आधुनिकता

भारतीय संस्कृतिक आधारभूत तत्त्व मे सँ एकटा अनन्यतम तत्त्व रहल गुरुशिष्य परम्परा प्राचीन काल सँ आधुनिक काल तक परिवर्तनशील विशिष्टताक संग विद्यमान रहल अछि। गुरुशिष्यपरम्परा सँ तात्पर्य ओहि व्यवस्था सँ अछि जेकर अन्तर्गत शिष्य बाल्यकाल सँ ब्रह्मचर्यजीवन केर समाप्ति तक गुरुक सान्निध्य मे रहि विद्यार्जन करल करैत छल। एहि परंपरा के अन्तर्गत ओ अपन परिवार सँ दीर्घावधि तक अलग रहि कें गुरुकुल मे निःशुल्क रहि भिक्षाटनक द्वारा अपना संग संग गुरुक भोजन क प्रबन्ध करैत छल।

ई परंपरा जीवनक आधार के निर्मित करवा मे, आ विद्यार्जन एवं चरित्र निर्माण मे सहायक होइत मानल गेल

प्राचीन काल सँ क्रमशः मध्यकाल एवं आधुनिक काल अबैत अबैत गुरुशिष्यपरम्परा जीवित रहितो ह्रासमती प्रवृत्ति सँ युक्त रहल। जतय प्राचीन काल मे ई परम्परा विद्यार्जन आ चरित्रनिर्माण केर

একমাত্র নির্মলীশালা ছল ওতয বর্তমান কাল মে কালেজকল্চর এবং কোচিংগকল্চর একরা ঔপচারিকতা মাত্র বনা দেলক। ই একর অসফলতা নহি অপিতু সময কের সংগ হোযবলা বদলাব অছি।

নিষ্কর্ষতঃ ই কহব সমীচীন হোযত জে অন্ধ আধুনিকতা ক ভাগদৌড়ো মে গুরু শিষ্যপরম্পরা কের গৌরবমযী তত্ত্বক সমাবেশ আধুনিক শৈক্ষণিক সংস্থান মেম কযল জায তাকি ত্যাগ, তপস্যা আ নিঃস্বার্থ কের প্রতীক গুরুপদক গরিমা অক্ষুণ্ণ রহয।

<u>বালমজদূর পর হমর লেখিনীক দৃষ্টি</u>

এহি অংক মে হমর লেখিনী ক দৃষ্টি ওহি বাবূ ভৈযা পর অছি জে সংবৈধানিক আওর সামাজিক নিযম কে তাখ পর রাখি কে বচ্চা কে লোকর রাখব বিশেষ নীক বুঝৈত ছথি। এহি মে ও দূগোটা লাভ দেখৈত ছথি- পহিল কম খর্চ মে টহলুআ ভেটৈএ আ দোসর একরা রখনাই সহজ হোযব।

ই গপ্প কেবল গামে ঘরক নহি অপিতু নীক নীক শৈক্ষণিক সংস্থান তক কে অছি। হম এতয একটা এহনে উদাহরণ প্রস্তুত কয রহল ছী। একটা এহেন বচ্চা জেকর হার্দিক ইচ্ছা পঢ়বাক ছলৈক ও অপন শিক্ষা সঁ কোসো দূর ভারতবর্ষক একটা উচ্চ শিক্ষণ সংস্থা ক ঢাবা মে কাজ করয হেতু মজবূর ছল। ওকর পঢ়বাক ইচ্ছা দেখি হমর একটা মিত্র প্রারংভিক রূপ সঁ পঢ়েনাই শুরু কেলথীন্হ। বাত ও বচ্চা মাত্র কে নহি অছি এহি তরহ

অসংখ্য ৰচা অছি জে অপন ৰান্যারস্থা নোকক ৫হন টিকোবা মে ৰিতা দৈত অছি।

স্বতন্ত্রতা সঁ পূর্ব ১++১ কেব কাবখানা অধিনিযম, সংগহি ১৯১১, ১৯২২, ১৯৩৪, ১৯৪৬ কেব সংশোধিত অধিনিযম ৰানমজদূবী কে হতোসোহিত কবৈত বহন অছি। সংগহি স্বাতংত্রাত্তব ভাবত মে সেহো সংরৈধানিক দৃষ্ঠি সঁঃ যদ্যপি অনেকনেক নিযম সং সংবক্ষণ প্রাপ্ত ছৈক ওা ৰচা কেঁ ক্ষদা ব্যৰহাব মে কতেক ওা অনবপানিত হোগত অছি ওা সর্বৰিদিত অছি।

অস্তু, এহি নেখক মাধ্যম সঁ মাত্র এতেক অভিব্যক্তি ৰ্যনজায জে ৰানমজদূবী কে যথাসাধ্য নিরাবিত কবৰাক ব্যারহাবিক স্তব পব প্রযাস হো । ৰানমজদূবী সংরৈধানিক দৃষ্ঠি মাত্র সঁ অনবচিত নহি মানন জায অপিত্ত একব সামাজিক ৰহিষ্কাব সেহো অপেক্ষিত। আশা অছি জে ওা অভিব্যক্তি জনমানসক স্বতন চেতনা কে জগেৰাক যনে মে সফন বহত আ এহি ভাবতরর্ষক এক এক টা ৰচা "ৰানোঽহং জগদানন্দ" দিস অর্থাত জ্ঞানপবম্পবা কেঁ শ্রীবৃদ্ধি কবৰাক দিশা মে কদম ৰঢা সকত।

<u>किछु पजरैत प्रश्न</u>

महामो कसारँ केँ फाँसी सजा के घोषणा कऽ पश्चात मीडिया मेँ जनसामान्य, बुद्धिजीवी, सरकार सभक प्रतिक्रिया सुनि मन मेँ हँसी छुटैत। केयो श्रीमान एकरा आतंकवाद पर गम्भीर प्रहार घोषित करै छलथिन्ह त केयो एकरा भारतीय सुरक्षा एजेंसी, भारतीय न्यायपालिका सभक विजय कहलथि मुदा अगर ओ घटना केँ निष्पक्ष मूल्यांकन करीए त कतेक प्रश्न मन मे उठैत अछि।
ओ चिन्तनीय प्रश्न अछि जे राष्ट्रीय-सुरक्षा- अखण्डता पर की पर की सामान्य नीति हेबाक चाही ? एहि सर्वविदित कमजोर राजनैतिक इच्छाशक्ति देखि जनसामान्य मेँ कोनो प्रतिक्रिया कियाक होगत अछि ? राष्ट्रीय सुरक्षा विषयपर न्यायिक-प्रशासनिक-राजनैतिक शिथिलता-नापरवाहीअ कि अक्षम्य अपराधनहि अछि ? आखिर ओ अफजल-कसारँ आदि स्वनामधन्य महामो के फाँसी सजा कहियातक क्रियान्वयित हेतन्हि ?

ওা খন্বভর োোগত খছি জে বাষ্ট্রক খামো কতৌ েবো গেনওা বাষ্ট্রীয সংরেদনা কতৌ স্বস্বপ্ত খরস্থা মেঁ রৈসন ছৈ বাষ্ট্র কঃ বোগওপ মেঁ ভাবত খসফন ভয গেন !

ভয সকৈত খছি জে ওা তমাম উঁনমন নির্মূন মাত্র সারিত োোওা ভরিষ্য মেঁ ম্দা চিন্তন ত খনিরার্য খছি নৈ ? ওা সত্খ খা যথার্থ ছী জে ভাবত রঁত্ত শক্তিশানী খছি খা ওা মোর্টৈ ঝংঝারাতক সামনা খাসানী সে কয সকৈত খছি ম্দা মাত্র ওা চীজ বর্টি কেঁ রর্তমান সমস্যা খা নাপবরাহী সঁমূহ নহি মোডি সকৈত খছি ।

খপন দেশীক বাজনৈতিক স্বরূপ খনেক রিদ্ধতি সঁ খাপ্লারিত খছি এতদর্থ একাএক স্বধাব সম্ভর নহিঁ ম্দা বুঁদ্ধিজীরী জনসামান্য খপন নোকতান্তিক সমাজ মেঁ এতে সশক্ত খছি জে ওা কোনো পবিরর্তন রঁড খাসানী সঁ খানি সকৈত খছি ।

সমস্যা খনন্ত খছি বাঠ্রবক সমক্ষ ! খারঁ সভ র্যক্তি সরঁর্টো সমস্যা স পবিচিত ছথি এতদর্থ খারশ্য্কতা এহি কার্যক খছি জে একটৌ সামান্য বাষ্ট্রীয জনচেতনা জাগৃত োোমঘ খা ওা ভ সমস্যা কে সমাধান হেত্ত খপন যোগদান দথি ।

ওা রাঁত স্মবণীয খছি জী বুঁদ্ধিজীরী সমাজ বাষ্ট্রক খাধাব স্তম্ভ খছি খতঃ ও নেহত্ব প্রশীসন তন্ত্র পব ওওা তবহক হবসম্ভর দরাঁর রনারথি জে বাঠ্রীয স্ববক্ষা,

রিকাস, প্রগতি স সম্বন্ধিত সভটা নক্ষ্য পূর্ণ কবি সকথি

ঞ রিশ্বাস দৃঢ় অছি জে ভাবত বাষ্ট্র অপন ঐতিহাসিক যাত্রা মে অনেক প্রশ্নক উত্তব দেনক। বর্তমান সম্মুখ অছি আরি বাষ্ট্র কঽ একটা ব্যক্তি অংগ রূপ মেঁ অপনযোগদান দয অপন দাযিত্বক নির্বহণ কবী॥

ভাবত–নেপান আওব মিথিনাঁচন

নেপান ঔব ভাবতক সম্বন্ধক সীধা প্রভাব মিথিনাঁচন পব পডনাঞ স্বাভারিক অছি। ভাবত আ নেপানক রৈদেশিক সম্বন্ধ সদিখন মধুব বহন অছি। একব গরাহ বাজা জনক কেব কানক ঞতিহাস আ স্বগৌনী সহ্মি অছি। নবঁর্ব ১৯৩৩ মঽ নেপান মহাবাজক ভাবত যাত্রা আ অক্টূর্ব ১৯৩৬ মে ভাবতক বাষ্ট্রপতিক নেপান যাত্রা সম্বন্ধ কেঁ ঔবো মধুব বঁনেনক। চীনী আক্রমণ কে বাঁদ নানর্বহাদুব শাস্ত্রীক নেপান যাত্রা, অক্টূর্ব ১৯৬৬ মেঁ ঞন্দিবা গান্ধীক নেপান যাত্রা ১৯৭৩ মেঁ নেপানক মহাবাজ বীবেন্দ্রক ভাবত যাত্রা সম্বন্ধ কেঁ মধুব বঁনেবাঁক অন্য আযাম বহন অছি।

এহি নেখ মেঁ হম কিছু মহত্বপূর্ণ বিন্দু পব চর্চা কববাঁক হেতু প্রস্তুত ছী জে স্পষ্ট কবত জে ভাবত আ নেপান কেব মধ্য জে রৈদেশিক সম্বন্ধ অছি ওহি সং মিথিনাঁচন

के साक्षात नाभ की अछि। ओ एहि बिन्दु पर चर्चित अछि–

· अतीतकालीन विवादित मुद्दा–

अतीतकालीन प्रमुख विवादित मुद्दा अछि– कालापानी क्षेत्र (महत्वपूर्ण गाम– कुटी, गुंजी आओर नाबें) ई क्षेत्र नेपाल भारत आ चीनक त्रिकोण पर स्थित अछि। नेपाल कहैत अछि जे भारत १९६२ मे ई अधिगृहीत कय लेलक।

दोसर विवादित मुद्दा अछि– १+१६ के स्वगौली सन्धि। १९९७ मे ई विवाद बढ़ि गेल छल।

· वर्तमान समस्या–

वर्तमान समस्या मे प्रमुखतः अछि–

§ माओवादी द्वारा भारत भूमिक उपयोग

§ पकिस्तानी खुफिया एजेंसी द्वारा नेपाल भूमिक उपयोग

§ नेपाल आ चीनक मधुर सम्बन्ध, जे भारतक विदेशी नीतिक उल्लंघनो कय जागत अछि।

§ असम आ बंगाल मे नेपाली क जनसंख्या आधिक्य समस्या

§ नेपाल मे भारतीय नागरिकक संग भेदपूर्ण व्यवहार।

· वर्तमान व्यापारिक स्थिति–

भारत आ नेपालक मध्य व्यापारिक स्थिति सन्तोषप्रद अछि। वर्ष १९९६ सँ २००९ धरि नेपाल द्वारा भारत कए कयल गेल निर्यात ३.१ अरब रुपया सँ बढ़ि के

४०.९ अरबसँ अय गेल ओतहि भारत द्वारा नेपाल कए कयल गेल निर्यात २.४ अरबसँ सँ १६३.९ अरबसँ अय गेल।

· नेपाल के देल जाबहल सहयोग–

भारत नेपाल कें सतत सहयोग करैत रहल अछि। वर्तमान परिदृश्य कें गणना अधोलिखित रूप में कय सकैत छी–

§ नेपालक राष्ट्रीय पुलिस अकादमी भवन निर्माणार्थ भारत ३२० करोड कें मदद करबाक हेतु तयार अछि।

§ भारत २२ करोड लागत सं पोलीटैक्निक कालेज निर्माण हेतु मदद करत।

§ रीवगंज–बक्सौल, विराटनगर–जोगबनी में २०० करोडक आर्थिक मदद ICP हेतु देत।

§ घेघा नियन्त्रण कार्यक्रम में सहायता दय रहल अछि।

§ मनमोहन–माधवकुमार केर वार्ताक दौरान ५,६०० मेगावाट वला पंचेश्वर पनबिजली परियोजना में गति आनब आ नेपाल में बाँगमती क सहायता सम्बंध में चर्चा भेल अछि।

· सम्बंधक भविष्य–

उक्त चर्चाक अनन्तर कहल जा सकैत अछि जे नेपाल भारत सम्बंध मधुर रहल अछि आ भविष्या में मधुर रहत किन्तु एहि बात सँ मूँह नहि फेरल जा सकैत अछि जे जतेक बात चीत हो ओहि काल में भारतीय विदेशी नीतिक उपेक्षा नहि हो। भारत नेपाल क

মধ্ব সম্বন্ধ মিথিলাঁচনক ঙঁকেৰ্ষক স্রাত বহত এহি মেঁ কতহ্ সন্দেহ নহিঁ।

মজদূব সঁ দূব মজদূব দিৱস

মজদূব দিৱস পব কিছু নিখৈ নয সোচনহুঁ ত রিভিন্ন নেৰ্ব চৌবাহা পব ভৌবে–ভোব একত্রিত ভেন মজদূব সভক ছবি সামনে খাৰি জাগত খছি। দীন হীন দশা কমজোব স্বাস্থ্য, চেহবা পব কাজ ভেটৈকেহ খাশা ধাবণ কবনে, খবৈৰনা ব্যাq ঔ (মানিক) কে তবফ দৌগৈগক সিনসিনা খা কতে দিন ১২–১ বঁজে তক কাজ নৈ ভেটৈনা পব খাশা সমাপ্ত ভেনা পব নিস্তেজ চেহবা নেনে ঘব রাপস জাগক প্রঞম গ সভট্যা ঙঁপনিষদ্বাক্য `শ্রমের জযতে' কহ খসনী খাযনা দেখবৈ ছৈক। গ সভট্যা

মজদূব স্নন্কবাজ খানন্দ কঽ উঁপন্যাস `ফনী' কে ফনী কঽ ভূমিকা মেঁ একদম ফিট্ রৈসৈত ছৈ।
খাখিব গ প্রশ্ন রাঁব–রাঁব দিমাগ মেঁ কৌধ জাগত খছি জে খাগ কঽ শ্রেম প্রধান রিশ্ব মেঁ, শ্রেমকঽ পূজা কবৈরনা ভাবত রর্ষ মেঁ মজদূব রস্খ কঽ রিশেষকব খসংগঠিত ক্ষেত্রকঽ মজদূবকঽ গ কারুণিক দ্‌দর্শা কিযা ছৈক। ওকব কী খপবাধ ? গবীরঁ ভেনৈ, শোষিত ভেনৈ, মজবূঁব ভেনৈ খথরা রিধাতা কঽ জগত্ প্রপংচ কঽ হিস্সা ভেনৈ ?
খাঁথিক খস্ববক্ষা – সামাজিক খস্ববক্ষা – উঁদ্যাগপতি মানিক রস্খ কে শোষণ – তথাকথিত উঁচ রস্খ কে খপমানপূর্ণ দৃষ্ঠিকোণ – সবকাবী উঁপেক্ষা – ভযংকব নিম্ন জীরন স্তব কে খপন নিযতি মাননিহাব শ্রেমিক রস্খ কঽ গ দশা কোনো প্রগতিশীন উঁদ্যমশীন সমাজ পব কনংক থীক।
যদ্যপি শ্রেমিক রস্খ কঽ কন্যাণ – ন্যায কে হেত্ত কতে তবহ কঽ নাটক সাম্যরাদ মাক্সরাদ সমাজরাদ, Nউঁধ, ট্রেডযূনিযনরাদ কে রুপ মেঁ কিযান ভেনৈ গ সভ শ্রেমিক রস্খ কঽ দশা কঽ গংটনেকচ্খন মারেঁâ ংটগ কয খপন দ্‌কান চনে নথি খা পবিণাম কঽ কে রুপ মেঁ রাতনাম কেরনম্।
গ্রামীণ ক্ষেত্র মেঁ চনৈত নবেগা কঽ নাম পব সবকাব ভনে কতে কিযা। খপন পীঠ ঠোকটি রাস্তরিকতা ত গ থীক জে গ সভটা কার্যক্রম খপন উঁদ্দেশ্য সঁ কোসো দূব খছি।
রাস্তর মেঁ গ সমাজ সবকাব কে প্রাথমিক কর্তব্য হেরাক চাহী কি ও সমাজ ক গ মজবূঁত হাথ কে মজবূঁতী প্রদান কবৈথি খন্যথা বাষ্ট্র খপন খামো কঽ হনন কয

কিন্তুওঁ আগা নহি বঁচ়ি সবৈâত খছি। আশা খছি জে এ মজদূব দিরস কিছু রিশেষ বহত জে শ্রমিক বন্ধু কে জীরন মেঁ কিছু প্রকাশি খরশ্য আনত তাকি হম সবঁ শ্রমের জযতে কহ সার্থক কয সকী।

শহীদ কহ চিতাকহ ধূঁআ ক খভিনাষা

তথাকথিত মানরাধিকাব কার্যকর্ত্তা আ রৌদ্ধিক ব্যক্তি নক্সনরাদ কহ রিভিন্নরূপ মে মহিমামল্ডিত কবৈত ছথিন, হুনক দান্তেরাবাকান্ড কহ রাদ আশ্চর্যজনক চুপ্পী সঁ দেশ স্তব্ধ খছি।

আতংকধাবা নক্সনরাদ কঁ আর্থিক খসমানতা কহ একমাত্র সমাধান কহনিআব, স্বঘোষিত শোষিত বন্ধুকহ হমদর্দ বুদ্ধিজীরী সভ সদৈর নক্সনক্ষেত্র মে তৈনাত স্ববক্ষা জরান সভ কে শোষক, খন্যাযী, বঁনাকোবী রূপ

मे घृणित एवं झूठ प्रचारित करैत छनकिन्ह तदा नक्सली सभक पाश्विक अन्यायपूर्ण हिंसा सँ हिनका कोनो आपत्ति नहि छनैन जाहि स आदिवासीरक्षा सबसँ अधिक प्रताड़ित आछि ।

दान्तेवाड़ा । मे 76 जवानकर आमोसेक्स ग सभ पतित विचारक सभ लेल कोनो महत्वकर घटना नहि छीक तदा पूवा समाज एहि विषय पव उदासीन बनैया अपनेने अछि जे अत्यन्त दुर्भाग्य कर विषय छीक ।

हव रूप मे अभावग्रस्त आ चुनौतीपूर्ण जीवन जीवैत स्वबक्षाबॅल के जवान बाष्ट्रैकर अखण्डता हेतु सदा तपेव बहैत अछि तदा ग बाष्ट्रे ओकवा, उसोह, सम्मान देवाक के स्थान पव घृणित आबोप लगवैत अछि ।

आशा अछि जे शहीद जवान कर चिता सँ उठल धूँआ से कलुषित मानसिकता कर बुद्धिजीवी सभक मूँह कावी भ जतैह आ ग बाष्ट्रे अपन वीव सपूत के सम्मान पव द्रबावा कोनो तवहक अपमान जनक टिप्पणी बर्दाश्त नहि कवत ग दान्तेवाड़ा । मे शहीद सभ कर हेतु सभ सँ पैघ श्रद्धांजलि होयत । आ गहि शहीदकर चिताक धूँआ क अभिलाषा सेहो छैक ।

पर्वक 'औचित्यक उपेक्षा'सर्वथा चिन्तनीय।

भावतवर्षक प्रमुख वशेषता अछि 'विविधता मे एकता' । ग वैशिष्ट्य एहि बाष्ट्रे कें अन्य सभ अलग छवि दैत अछि । ग विविधता एकव संस्कृति, स्थान, भाषा आदि कर रूप मे प्रस्तुत होगत अछि । जहाँ तक संस्कृतिक बात अछि विविध प्राकावक पर्वक समावेश

খপনা মেঁ কয নৈত খছি।

রিরিধ প্রান্ত মেঁ খা প্রত্যেক মাহ মেঁ রিরধ প্রকাবক পর্র মনাওন জাগত খছি জেকব সূচী http://www.festivalsofindia.in/mw.asp এহি সাগর্ট সঁ প্রাপ্ত কযন জা সকৈত খছি। খস্তু কহরাক খাশয জে কিছ পর্র মাত্র ক্ষেত্রীয স্তব পব খ্যাতি প্রাপ্ত খছি তহ কিছ বাষ্ট্রীয স্তব পব, কিছ পব এহনো খছি জে রিরিধ প্রান্ত মেঁ রিরিধ নাম সঁ জেনা তিনা সঁকবৈত।

এতয হম হোনী কহ সন্দর্ভ দৈত (ও বাষ্ট্রীয পর্র খছি) হম এহি রাঁতক চর্চা কবয চাহৈত ছী জে – কোন কাবণ ছৈক জে দিন প্রতি দিন নোক পারনি কেঁ একটা হোনীডে রূপ মেঁ মাত্র স্বীকাব কবরঁ খধিক পসন্দ কয বহল খছি খপেক্ষাহৃত এহি রাঁত কেঁ কি ও পর্র সভ খপন সংস্কৃতি কে কিছ রিশেষ তথ্য কে খভিব্যক্ত কবৈত খছি।

সামান্যতযা হরারস্ত্র হোনী ক দিন খাযরঁ পীযরঁ মস্ত বহরঁ এহি দিস ধ্যান দেনাও উঁচিত বুঝৈত ছথি। হোনী ক খাশয মাঁস মদিবা খা খন্য কে বাসাযনিক বংগ সঁ যথা সম্ভব পবেশান কবরঁ, ভয গেন খছি। ও পর্র কিযাক মনাওন জাগত খছি এহি দিস কোও সোচরাঁক গছা নহিঁ কবৈত ছথি। কদাচিত ও বুঝৈত জে ও সভ রীতন জমানাক গপ্প ৗক।

এতয খারশ্যকতা খছি জে ও জন চেতনা জাগৃত হো কি ও পর্র সভ জে শুভসংদেশ দৈত খছি ওকব খনুগমন কযন জায এহি মহ নিহিত সন্দেশ জে সামাজিক একতা খাওব বাষ্ট্র কেব খখন্ডতা ক রিকাস

মেঁ সহায়ক হো ওকব রিস্তৃত ্রিরবণ জনমানস কে জে ওহি স খপবিচিত হো, ওকবা তক পহ্ুঁচাযন জায তাকি বাষ্ট্র রিকাসক পথ পব সর্রথা খগ্রসব হো।

খড়্ানন্দ যাদর, গ্রাম- রৈনহী (কচনরা), নোকহী, জিনা- মধ্ুরনী

গদ্ধমক রৌবা

চাবি গস্ত্রীক রাঁঠ্া ক রিভীষিকা। কোসী-কমনাক রীচক এগাবহো ধাবক পানি একরট্ঠ ভঽ সংগে-সংগ সম্দ্র রনা দছিন ঝাঁহে দৌড়্ৈত। নোকসঁ নঽ কঽ মানো

जानक जान खतरामे पड़ि गेल। जखन पेट्टी एकत्रित भऽ सरकारीक गद्दामक गोदाम खपर बुझि खोलि लेलक। खन्नागांमे सुदामामक नामसँ केस भऽ गेल। जे पकड़ा जाएत सएह सुदामा। भरिसक ओ खट्टने छूखए वा नहि। खट्टनिहार वोटाक करैत उपयोग कऽ लेलनि। सुदा, जे नहि गेल बहरि ओ निरोल जे हमरा कि हएत ?

सरकारी गोदाम लुटि। जहिठाम फ़ुरसीपर वैसि करोड़ाक खट्टैत खा थोड़े पकड़ाएत। थिक ओकरा चरित्रमे थोड़े कोनो दोष लगतै जे घूस लैत पकड़ा जहनो जाएत खा घूस दऽ कोर्टसँ निर्दोषो साबित होएत।

ई तँ युगक धरम छी। ओहनो तँ युग होएत जहिमे घूसो एक तरहक कारोबार छी।

लोटाक टैपी माने हेलमेट्ट वला सिपाहीकेँ दौड़ा शुरू भेल। सभ खपर गर धऽ लेलक। थाना-पुलिसक काज ढोलवा बुझैत नहि। वम्बईमे कोठीएक काज करैत रहै। संयोगसँ गाम खाएल रहै। लोकक सुन-गुन पाबि ढोलवाक घर घेरि लेलक। ओ बुझि गेल जे पकड़ा जाएत। कएक तँ एहन-एहन घटना वम्बईमे संगी-साथीक मुँहे सुनने रहए। पत्नीकेँ कहलक- "हम रौबामे पैसि जाइ छी खहाँ रौबाक मुँह बाहरसँ बान्हि देऊ।"

सएह केलक। आँखिक सोझे देखै दुआरे रौबामे कने भूर कऽ देलक। एकटा सिपाही घरक रौबा देखि ढोलवाक पत्नीकेँ पुछलक- "इसमे क्या है ? "

– “गद्धम। ”

नोकक संग-संग गद्धमो पकड़ लेल गेलैक। गद्धम स्वनि संगीकेँ सोर पाड़ि सिपाही रोकलक- “पकड़ मे आ गया। जल्दी आओ ? ”

तीनि-चारिटा सिपाही दौड़ कऽ पहुँच गेल। नीचे घरमे रोबा देखि अपन सफलताक एहसास भेलै। रोबाक भीतर ढोनरों संच-मच भेलि पड़ल सब किछु देखैत-स्वनैत रहै। दूटा सिपाही रोबाक एक भागक दुनू कोन पकड़ि आ तेसर रोबा झटके रोकने पकड़लक। रोकने ठीन रहै उठैरतहि ससरि गेल। डोबीकेँ ससरितहि ढोनरोंक दुनू पाएर निकलि गेल। रोबा निकालि, ढोनरोंकेँ पकड़ि, जीपमे चढ़ा सिपाही विदा भऽ गेल।

<u>सदानंद पाठक</u>

<u>लघुकथा- स्वान विमर्श</u>

आग राबहम दिन नीतय पर अछि, स्वदा ओग रेलटै

रनाक कोनो खता-पता नहि अछि। पवचून कें दुकानक आगा बाति १० बजे धवि चनय रना चौपान पव ओ आगयो नहि आयन आ' सभ ओकवहि नेन चिंतित छनथि। ककवो नीक नहि नगैत छनन्हि। ने बतियाय मे आ' ने खेनाय-धूपय मे। गोवकी मौसी आ' भुन्ना काका एक संग जब्बव बैसन छनाह, ह्मदा बतिया नहि बहन छनाह। ओम्हव छोटैकन सेहो उँदास छन। ओ बेनटै रनाक संग बैसी बहैत छन। दुनूक उँम्र मे बड्ड कम फर्क छनैक। आब ओकवा संग खेनय रना कियो नहि छन। हं, मोती ओकवा बगन मे जब्बव बैसन छन। ह्मदा एहि चितकबवाक मन सेहो उँदास छन। मिनी दीदी नांगबि डोना बहन छनीह आ' बाटै कें निहाबि बहन छनीह। दहिना कात फनो आम्हटै भेना पहब ओ बगनक गनी मे सेहो झांकि नैत छनीह। हुनका नगैत छनैन्ह जेना मैक्की एम्हव सँ तह नहि आबि बहन अछि। ओहि बेनटै रना नटखटै कें नोक सभ प्याव सँ मैक्की कहैत छथि। ओकवा पव सभ जान न्वछैबैत छनाह। ओ कमां जनमन, ओकव माय-बाप कें छथि ककवो पता नहि। जखन सँ ओ बाति कह चौपान पव आबय नागन सभकें पसिन्ह पडि गेन। ओ सिर्फ भुन्न काका सँ डेबागत अछि। ओ कहियो कान डांटि-डपटि दैत छथिन्ह। मैक्की भुन्ना काकाक बाहव निकनन दांत सँ डेबागत अछि। मैक्की कहैत बहैत अछि जे अगव गनतियो सँ भुन्ना काकाक दांत कतहु फंसि गेन तह असाध्य घाउँ भह सकैत अछि। ओना भुन्ना काकाक कोव पव नान बनन भुन्न आंखि कम खतवनाक नहि नगैत अछि। हुनकव आंखि सँ तह तेयो बचि सकैत अछि।

ओना ग श्वनग ब़ॉत छन कि स्तुन्ना काका सेहो ओकबा कम स्नेह नहि कबैत छथि। श्वनुशासन श्वनग ब़ॉत श्वछि।
पबचूनक द्कानक मानिक गंजू महाजन द्कान समेटबँ शुब्ध कऽ देने छनाह। ह्नकब तीनू ब़ेटा श्वपन-श्वपन दायित्व मे नागि गेन छनाह। नम्हकू खानी पडन कार्टून कें कबॉड मे फेंकि बहन छन। बँडका ब़ेटा द्कान मे घटन समानक चिट्ठा बँनबँय में श्वपस्यांत छन। मझिना द्कानक ब़ाहब पसबन समान कें भीतब ठेनि बहन छन श्वा' गंजू महाजन बोकड मिना बहन छनाह। ग सभ देखि गोबकी मौसीक श्वांखिक कोब भीजि गेन। नोब टपकहि बना छन। चितकबँबा उंसांस भबैत ब़ाजन-ङर्म्नंश्वागयो नहि फिबन।'
गंजू महाजनक द्कानक श्वागाक श्वुनन स्थान दिनभबि कतेको तबहक जमघटिक केंद्र श्वछि। भोब श्वाठ बँजे सँ ओतय नगक गस्कून मे श्वपना धीया-पूता कें पहुंचाबय बना श्वभिभाबक श्वापस मे बँतिया नैत छथि। हिनका नोकनिक गप्प-सप्पक शाश्वत बिषय गस्कूनक हेडमास्टबनीक धीया-पूताक प्रति क्रूबता श्वा' गस्कून मे श्वजबँ-गजबँ कें नियम होगत श्वछि। हिनका नोकनिक गेनाक ब़ाद ऑफिस जाय बना सभक ह्जूम ओतय श्वबैत-जागत बहैत श्वछि। बैग नटकौने नबका-नबका छौडा सभ बँस पकडक नेन ओतय ठाढ भऽ जागत श्वछि श्वाओब बँस श्वबैत मांतब ग सभ नपकि कऽ नटकि जागत श्वछि। द्पहब एक बँजे सँ तीन बँजे धबि गार्जियन नोकनि फेब ओतय मंडबाय नगैत छथि। ह्नकब निशाना गस्कून गेट होगत श्वछि। गेट सँ भाबी-भबकम बँस्ता नटकौने नेना-स्तुटका निकनैत

छथि जिनका हुनकर गार्जियन नपकि नैत छथि। लेना सभ अपना अभिभावक कें ओतय आगसक्रीम, जलम्बरी, गोलगप्पाक ठेला दिस खींचय लगैत अछि आओर अभिभावक डाँटि-डपटि-चुचकारक अस्त्र सँ हुनका रुमारक कोशिश करैत छथि। साँझ होएत माँतर ओतय थाकल-ठेहियायल लोकसभ, नरतुविया छौंडा सभक जमघट लगैत अछि। परचून दुकान लगक शिवार्रक दुकान टिमटिमाय लगैत अछि आ' फेर रंगीन साँझक नजारा उपस्थित भऽ जाएत अछि। राति ढहलाक संगहि प्लास्टिकक गिलास आ' छोटे-पैघ रौतलक खन-खन सँ ओ स्थान गुंजय लगैत अछि। अलग-अलग झुंड मे लोकसभ सडक पर पासिखानाक आनंद मे डूबि जाएत छथि।
ग नवीन संस्कृति किछुए वर्ष सँ पनपल अछि। शिवार्रक प्रचलन आओर ओकर उपलब्धता दूध समान रूप सँ रँढल अछि। पछिला किछु वर्ष मे एहि शहर मे शिवार दुकानक राँढिसन आरि गेल अछि। हर पाँच मे एक दुकान विदेशी शिवार्रक अछि। शहर मे दूधक अभार अछि। शिवार दुकानक कोनो अभार नहि। एहि राँतक परवाह विना कएने कि ग दुकान कर्ता होमय चाही। गस्कूल, मंदिर, व्यायामशाला रँगल मे अछि तैयो कोनो परवाह नहि। शिवार्रक दुकान राँढलाक कारणहि शहर मे शिवार सेवलक ढेरो तवीका गजाद भेल अछि। एहि क्रम मे ङर्क्सफोर्र व्हील राँर'क प्रचलन तेजी सँ राँढल अछि। आफिस, दुकान आ' अपन प्रतिष्ठान सँ फुर्सत भेटैल आओर चारिष्ठो दोस्त तय कएल। रँस फेर रौतल, सोडा, नमकीन ओर जलक राँदोरस्त भेल

𑒂𑒍𑒩 𑒩𑒰𑒿𑒔𑒲𑒏 𑒏𑒰𑒞 𑒪𑒰𑒑𑒪 𑒏𑒰𑒩𑒯𑒱 𑒧𑒹 𑒩𑒰𑒿𑒔𑒲 𑒐𑒳𑒖𑒱 𑒑𑒹𑒪। 𑒂𑒩 𑒮𑓂𑒙𑒹𑓀𑒛𑒱𑒑 𑒩𑒾𑒥 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒁𑒕𑒱। 𑒬𑒹𑒨𑒩 𑒠𑒳𑒏𑒰𑒢𑒏 𑒮𑒰𑒧𑒢𑒯𑒱 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒧𑒼𑒙𑒩𑒮𑒰𑒃𑒏𑒱𑒪 𑒏𑒹𑒿 𑒒𑒹𑒩𑒱 𑒏𑓄 𑒔𑒰𑒩𑒱𑒙𑒰 𑒠𑒼𑒮𑓂𑒞 𑒚𑒰𑒜𑓃 𑒦𑒹𑒙𑒱 𑒖𑒰𑒟𑒱 𑒞𑓄 𑒥𑒳𑒗𑒴 𑒍𑒞𑒨 𑒁𑓀𑒛𑒩𑒮𑓂𑒙𑒻𑓀𑒛𑒱𑒑 𑒩𑒾𑒥' 𑒔𑒰𑒪𑒴 𑒁𑒕𑒱।

𑒑𑓀𑒖𑒴 𑒧𑒯𑒰𑒖𑒢𑒏 𑒣𑒩𑒔𑒴𑒢𑒏 𑒠𑒳𑒏𑒰𑒢𑒏 𑒮𑒰𑒧𑒢𑒹 𑒥𑒪𑒰 𑒖𑒑𑒯 𑒣𑒩 𑒦𑒼𑒩 𑒕𑓁 𑒥𑒖𑒹 𑒮𑒿 𑒩𑒰𑒞𑒱 𑒥𑒰𑒩𑒯 𑒥𑒖𑒹 𑒡𑒩𑒱 𑒑𑒞𑒱𑒫𑒱𑒡𑒱 𑒔𑒪𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒩𑒰𑒞𑒱 𑒮𑒰𑒜𑓃𑒹 𑒢𑒾 𑒥𑒖𑒹 𑒮𑒿 𑒍𑒞𑒨 𑒬𑓂𑒫𑒰𑒢 𑒮𑒧𑒰𑒖 𑒖𑒳𑒙𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒋𑒯𑒱 𑒮𑒧𑒰𑒖𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒯𑓄𑒧 𑒮𑓀𑒮𑓂𑒏𑒵𑒞𑒢𑒱𑒭𑓂𑒚 𑒬𑒥𑓂𑒠𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒼𑒑 𑒏𑒋𑒪 𑒁𑒕𑒱। 𑒍𑒢𑒰 𑒔𑒰𑒪𑒴 𑒦𑒰𑒭𑒰 𑒧𑒹 𑒏𑒞𑒹𑒏 𑒬𑒥𑓂𑒠 𑒁𑒕𑒱, 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒋𑒞𑒨 𑒖𑒰𑒯𑒱 𑒮𑒧𑒰𑒖𑒏 𑒔𑒩𑒔𑒰 𑒏𑒋𑒪 𑒖𑒰 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱 𑒍 𑒩𑒰𑒮𑓂𑒞𑒰 𑒧𑒹 𑒮𑒰𑒡𑒰𑒩𑒝 𑒢𑒯𑒱 𑒁𑒕𑒱। 𑒍𑒏𑒩 𑒮𑓀𑒫𑒹𑒠𑒢𑒰, 𑒔𑒱𑓀𑒞𑒢 𑒣𑓂𑒩𑒏𑓂𑒩𑒱𑒨𑒰 𑒂' 𑒫𑓂𑒨𑒫𑒯𑒰𑒩 𑒏𑒞𑒯𑒳 𑒮𑒿 𑒂𑒧 𑒂𑒠𑒧𑒲𑒏 𑒮𑓂𑒞𑒩 𑒮𑒿 𑒏𑒧 𑒢𑒯𑒱 𑒁𑒕𑒱। 𑒄 𑒮𑒧𑒰𑒖 𑒖𑒐𑒢 𑒖𑒳𑒙𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒞𑓄 𑒮𑒧𑒰𑒖, 𑒖𑒢𑒖𑒲𑒫𑒢 𑒮𑒯𑒱𑒞 𑒏𑒞𑒹𑒏𑒼 𑒧𑒳𑒠𑓂𑒠𑒰 𑒣𑒩 𑒑𑓀𑒦𑒲𑒩 𑒔𑒩𑒔𑒰 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒮𑒧𑒰𑒖𑒏 𑒪𑒼𑒏 𑒠𑒱𑒢𑒦𑒩𑒱 𑒕𑒱𑒞𑒩𑒰𑒋𑒪 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒞𑒳𑒢𑓂𑒢𑒰 𑒏𑒰𑒏𑒰 𑒂𑒃𑒨𑒼 𑒍𑒯𑒱 𑒣𑒳𑒩𑒢𑒰 𑒠𑒩𑒥𑒰𑒩𑒏 𑒮𑒰𑒧𑒢𑒹 𑒠𑒱𑒢𑒦𑒩𑒱 𑒖𑒳𑒙𑒪 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒕𑒟𑒱 𑒂𑒍𑒩 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒁𑒢𑒔𑒱𑒢𑓂𑒯𑒰𑒩 𑒂𑒠𑒧𑒲 𑒏𑒹𑒿 𑒠𑒹𑒐𑒻𑒞 𑒧𑒰𑒿𑒞𑒩 𑒦𑒴𑒏𑒨 𑒪𑒑𑒻𑒞 𑒕𑒟𑒱। 𑒑𑒼𑒩𑒏𑒲 𑒧𑒾𑒮𑒲 𑒍𑒯𑒱 𑒩𑒾𑓀𑒏 𑒥𑒪𑒰 𑒠𑓀𑒣𑒞𑒱 𑒏𑒹𑒿 𑒐𑒴𑒥 𑒮𑓂𑒢𑒹𑒯𑒱𑒪 𑒕𑒟𑒱। 𑒂𑒩 𑒋𑒯𑒱 𑒅𑓀𑒧𑓂𑒩 𑒧𑒹 𑒑𑒼𑒩𑒏𑒲 𑒧𑒾𑒮𑒲𑒏 𑒪𑓄𑒑 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒑𑓀𑒦𑒲𑒩 𑒖𑒱𑒧𑓂𑒧𑒹𑒠𑒰𑒩𑒲 𑒢𑒯𑒱 𑒕𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒍 𑒠𑒱𑒢𑒦𑒩𑒱 𑒠𑓀𑒣𑒞𑒱𑒏 𑒒𑒩𑒏 𑒕𑒯𑒩𑒠𑒱𑒫𑒰𑒩𑒲 𑒧𑒹 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒕𑒟𑒱 𑒂𑒍𑒩 𑒮𑒰𑒿𑒗 𑒏𑓄 𑒠𑓀𑒣𑒞𑒱𑒏 𑒒𑒩 𑒤𑒱𑒩𑒞𑒹 𑒧𑒰𑒿𑒞𑒩 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒩 𑒏𑒰𑒖 𑒮𑒧𑒰𑒣𑓂𑒞 𑒦𑓄 𑒖𑒰𑒃𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒩𑒰𑒞𑒱 𑒁𑒢𑓂𑒯𑒰𑒩 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒧𑒰𑒿𑒞𑒩 𑒍 𑒒𑒩 𑒮𑒿 𑒢𑒱𑒏𑒪𑒱 𑒏𑓄 𑒋𑒯𑒱 𑒔𑒾𑒣𑒰𑒪 𑒣𑒩 𑒂𑒥𑒱 𑒖𑒰𑒃𑒞 𑒕𑒟𑒱। 𑒧𑒱𑒢𑒲 𑒠𑒲𑒠𑒲 𑒏𑒞𑒯𑒳 𑒥𑒰𑒢𑓂𑒯𑒪 𑒢𑒯𑒱 𑒕𑒟𑒱। 𑒍 𑒖𑒢𑓂𑒧𑒯𑒱 𑒮𑒿 𑒋𑒯𑒱 𑒠𑒳𑒂𑒩𑒱-𑒍𑒯𑒱 𑒠𑒳𑒂𑒩𑒱 𑒠𑒾𑒛𑓃𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒪𑒲 𑒁𑒕𑒱। 𑒔𑒱𑒞𑒏𑒥𑒩𑒰

কেঁ কিযো কনকত্তা সঁ নাযন ছন। কীনি কহ। এক দিন রীমাব পডি গেন তহ ওকব মানিক ওকবা সডক পব ছোডি গেন ছন। ছোঁটকন তহ নযা খছি। ওকব মায ওকবা এহি গনাকা মে ছোডি গেন। এহি রীচ মৈক্সীক এহি সমাজ মে খাগমন ভেন। ও একটা সমৃদ্ধ পবিরাবক দ্নকখা খছি। বাতি মে কিছু সমযক নেন ও খ্নন রঁসাত মে ছোডি দেন জাগত খছি খাওব ও ওকব ফাযদা উঁঠাকহ সমাজক চৌপান মে শামিন ভহ জাগত খছি।

পবংচ এহন পহিনে কহিযো নহি ভেন। জখন সঁ মৈক্সী সমাজ মে শামিন ভেন খছি ও নিযমিত রূপ সঁ চৌপান পব হাজিব হোগত বহন খছি। হঁ, কোনো দিন খপন মানিকক সংগ কতহ্ জাগছ তহ ও ওহি দিন নহি খরৈঁত ছন, ক্দা দোসব দিন ও ফেব মৌজূদ ভহ জাগত ছন। গ পহিন মৌকা ছন জে রাঁবহ দিন সঁ গাযব ছন। এহিনেন সমাজক নোক মে খূঁব চিংতা পসবন ছন।

গোবকী মৌসী কহননি–ঙস্কঁমৈক্সী কে রিঁনা চৌপান স্বন্ন নগৈত খছি।' ভুন্না কাকা মৌসীক তবফ দেখৈত সহমতি মে ক্ডী হিনৌননি। মৌসী ফেব রঁজনী–ঙস্কঁহমবা চিংতা এহি রাঁতক ভহ বহন খছি কি ওহি খভিশপ্ত ৩০ খকটূঁরবহি সঁ মৈক্সী গাযব খছি। ওহি দিন শহব মে কতেকো ঠাম পৈঘ–পৈঘ বঁম রিস্ফাট ভেন ছন। কতহ্ মৈক্সিযো তহ ওকব চপেটি মে নহি খারি গেন ? '

– ঙস্কঁখ–বে কী রাঁত কবৈ ছী মৌসী। তীস খকটূঁরঁব কহ মৈক্সীক মানিকক ছঙ্কী নহি ছন। এহিনেন ওহি

दिन ও রাঁহব নহি নিকনন হোযত।' চিতকর্বা কহনক।
– ঙস্কঁখার্ব গ তূ কোনা কহি সকৈত ছহ ? ভ২ সকৈত খছি ওহি দিন মৈক্সীক মানিক ছঙ্কী ন২ নেনে হোথি খা' ও মৈক্সী কেং ন২ ক২ গণেশিগ্বড়ী তবকাবী কীন২ গেন হোথি, জেনা কি কতেক রেঁব হোগত খছি।'
– ঙস্কঁহং, এনা ভ২ সকৈত খছি। ক্ষদা সরান খছি কি হমসভ এনা কিযাক সোচূ।' মিনী দীদী কহননি।
ভুন্না কাকা হাফী কেনথি খাওব কহনথি–ঙস্কঁএনা সোচ২ কেং কতেকো কাবণ খছি। কিযাক ত২ মৈক্সীক কোনো খতা–পতা নহি খছি। ওকব মানিকক ঘবক দবর্জ্জা সভ দিন খ্নৈত খছি। হম স্বযং দেখনহ্ং খছি। খগব মানিক এতহি ছথি ত২ মৈক্সী কেং সেহো এতহি হোমক চাহী খাওব খগব মৈক্সী এতহি খছি ত২ ওকবা চৌপান পব জব্দব খার্বক চাহী।'
চিতকর্বা– ঙস্কঁভ২ সকৈত খছি র্বম রিস্ফাটৈ রনা দিন ও মানিকক সংগ নহি নিকনন হো।'
গোবকী মৌসী–ঙস্কঁভ২ সকৈত খছি। ক্ষদা সংকটৈ সির্ফ ওহী দিনক ত২ নহি খছি। র্বম রিস্ফাটৈক রাঁদ সঁ ত২ সমাজ পব সংকটৈক রাঁদন ছাবনহি খছি।'
চিতকর্বা–ঙস্কঁকোনা ? '
গোবকী মৌসী–ঙস্কঁতূ একদম ভোনা ছহ চিতকর্বা। কি তোবা র্ব্মনা নহি জাগত ছহ ? জাহি দিন র্বম ফাটৈন ওহি দিন নাগন জেনা জনজনা খারি গেন খছি। হম ওহি বাতি চৌপান পব খাযন জব্দব বহী, ক্ষদা দস মিনটৈক নেন। মহাজনক দ্কান রঁদ ছন খাওব হমবা বাত্তক ভোজন নহি ভেন। কিছএ কান মে সটৈকা পটৈকৈত কিছ রদীধাবী খাযন খাওব হমবা

सभ कें पढाय पडल। तहिया सँ लऽ कऽ आइधरि मानौन शांतहि नहि भऽ रहल अछि। दिनभरि सायरनक अवाज गूँजैत अछि आओर रदींधारी लोकनिक आयब- जायब लागल अछि। बाँट पर भीड निश्चाह घटि गेल अछि आओर सून-मशान बाँट हमरा समाजक दोसर रूहन्नाक कतेको गोष्ठेक जान लऽ लेलक अछि।'

चितरँजबा-उम्हँअहाँ ठीक कहैत छी मौसी। हम ओहि दिन गणेशगुडी गेल छलहुँ। ओतय कें नजारा देखि कऽ करेज काँपि गेल। गाडीक कबाँड, जरल दुकान। कोन मे किछु पूजाक समान आ' जरैत मोमबत्ती।'

मिनू-उम्हँ, तीस अक्टूबरक ओहि दर्दनाक मंजरक बाद सँ तऽ मानौन रिनरूल अनग भऽ गेल अछि। कतय ओ हलचल आ' कतय ग सन्नाटा। एकदम मरघटसन। किछु लोक भोकासी पाडि कऽ कानि रहल छलथि, तऽ किछु लोक फफकि-फफकि कऽ करेजा गला रहल छलाह। जरल रस्तुक ढेर पर हम देखलहुँ गस्कूलक रैग। जूता-चप्पलक अंबार लागल छल। एहि घटनाक बाद शायद पडेबाँक क्रम मे लोकक पैर पिछरल हेतनि। लोकसभ बँतिया रहल छलाह। ओहि दिन की भेल छल। एकटा बूँढरा बाबा फफकि-फफकि कऽ बाजि रहल छलाह-उम्हँओ अपन नातिन कें लऽ कऽ बँजार आयल छलथि। नातिने जिद्द कएने छलन्हि कि हमरा बँजार जयबाक अछि। ओ नातिन कें जूता कीनि देलन्हि आओर सोचलन्हि जे किछु तरकारी कीनि ली। गएह सोचब कान सारित भेल। ओ अखन तरकारीक दुकान नग पहुँचल छलाह कि कान स्वन्न भऽ गेलन्हि। ओ खसि पडलाह। आओर फेर जखन होश आयल तऽ

........। ' ৰ্হ্ঠৰা ৰাঁৰাঁক ৰাঁত স্বনি কৼ তৼ হম সন্ন বহি গেনহ্ঁ। হম হ্নকব ঋাওব ৰাঁত স্বনয চাহৈত ছনহ্ঁ। জেনা কি হ্নকব নাতিন কেঁ কী ভেননি, মগব সাযবনক ঋৰাজ গূঁজি উঁঠন ঋাওব একঠৌ ৰদীধাবী সঠৈকা মাবি কৼ হমবা ভগা দেনক। '
গোবকী মৌসী–ঙঋঁখবে, সভসঁ ঋধনাহ ৰাঁত তৼ হমবা সমাজক নেন ভেন। ৰঁম ৰিস্কাঠৈক ঘঠৈনাক দিন সঁ তৼ হমবানোকনিক জিনাগ হবাম ভৼ গেন ঋছি। সডক স্বন্ন ভেন তৼ হমব নোক সডক পব মঠৈবগশতী কবক নেন নিকনি পডন। হ্নকা কী পতা ছনহ্ঁি কি এহন স্থিতি মে দ্–চাবি ঠৌ গাডী চনৈত ঋছি ও কাফী নাপবৰাহ গোগত ঋছি। কতেক নোক এহি নাপবৰাহ গাডীক চপেঠি মে ঋাৰি গেনাহ। জহাঁ–তহাঁ খদ্দবধাবী ঋাওব ৰদীধাবী নোক প্রকঠৈ ভৼ জাগত ছথি ঋা' হমবানোকনিক খৈব নহি। সির্ফ যৈহ নোকনি নহি, ৰঁল্কি কিছু ঘডিযান সেহো উঁভবি কৼ ঋাৰি গেন ছথি ও জগহ–জগহ মজমা নগা বহন ছথি ঋাওব মোমৰঁত্তী জবা কৼ ঘডিযানী নোব ঠৈপকা বহন ছথি। ওনা ঘঠৈনাস্থন ঋাওব প্রতিঠ্যান ঋা' সবকাবী সংস্থান মে শ্রদ্ধাস্বমন ঋর্পিত কএ ঋা' বৈনী নিকানি কৼ ঋপন একজ্ঠৈতা প্রদর্শিত কবয ৰনা নোক সবাহনীয কাজ কৼ বহন ছথি। হ্মদা দ্খক ৰাঁত গ ঋছি জে ঘডিযান সভ সেহো এহি মে ঋপন ফাযদা ৰঁঠৈবক প্রযাস কবৰঁ শ্বৰু কৼ দেননি ঋছি। ৰঁজাব নহি নাগি বহন ঋছি তৼ হমবা নেন নোক কী ছোডতাহ। সে পেঠৈ পব ঋাফত ঋাৰি গেন ঋছি। ' ভুন্না কাকা–ঙঋঁতূ ঠীক কহৈত ছহ। হমবো ঋঁদেশী ভৼ বহন ঋছি। যা তৼ মৈক্সী ওহি দিন ৰঁম ৰিস্কাঠৈক চপেঠি মে ঋাৰি গেন

होयत अथरा ओकर बाँद जे हंगामा भऽ रहल अछि ओहि मे कतहु दरि गेल होयत।' गप-सप्प जारी छल। तखने चितकबरा किछ सूंघि लेलक। ओकर चेहराक भार बदलि गेल। ओ चिकरल।
-ऊँअरे, देखू.... मैक्सी आबि रहल अछि।'
सभ सतर्क भऽ गेल। सचमुच नाबदीक दिशा सँ झूमैत मैक्सी आबि रहल छल। ओकर स्वागत मे सभ लोक ठाढ भऽ गेलाह। सभ भार बिहुल छलथि। ककरो मुँह सँ कोनो अबाज नहि निकलि रहल छल। अबैत मातर मौसी सँ लेपटा गेल। सभ फफकि पडल। मौसी ममता सानल डाँटैत पुछलथि-ऊँकतय छलह एतय दिन? '
चितकबरा बढल बोटी ओकरा पकडबैत गर्दनि सँ लगा लेलक। छोटकेन तऽ कूदि पडल। सभ आ बुझबाक लेल उत्सुक छल जे आखिर एतेक दिन कहाँ छल? मैक्सी सभक जिज्ञासा शांत करैत कहलक-ऊँहमर मालकिन हमरा गणेशपुडी लऽ गेल छलीह। ओ गणेशपुडी ह्वाङओरबक नीचा गाडी पार्क कय आओर हमरा लऽ कऽ दोसर तरफ मिठाइयक दुकान दिशा गेलीह। एतबे मे भीषण धमाका भेल आ' हमर मालकिन खसि पडलीह। हम कूं-कूं करय लगलहुँ। हम अपन मालकिन के बँचबय चाहैत छलहुँ। एतबे मे भयभीत लोकक एकटा हुजूम आयल आओर हमरा मालकिन सँ बिछुडा देलक।'
- ऊँफेर....।' सभगोटे एक संग बाजि उठलाह।
- ऊँहम भीडक धक्का खाइत फटकी चलल जा रहल छलहुँ, कहा हमर लजबि मालकिनहि पर छल। हम

দেখনহুঁ জে মানকিন কোনো তরহেঁ উঁঠনী আওর কিছু লোক হুনকা দুকানক ভীতর লঃ গেলাহ। ওকরা বাঁদ তঃ হম বঁস ভঠকৈত রহলহুঁ। এম্হর আরঁক বাস্তা খোজৈত রহলহুঁ। এহি বীচ হম রদীরনাক কতেক সঠকা খএলহুঁ কহি নহি সকৈত ছী। একটা তঃ হমরা পকড়ি লেলে ছল আওর বস্সী সঁ বাঁন্হি দেলে ছল। শাযদ ও হমরা অপন ঘর লঃ জায চাহৈত ছল। হ্মদা হম কোনো তরহেঁ ওকর চংগুল সঁ আজাদ ভঃ গেলহুঁ আওর ভাগি পড়েলহুঁ। এহি বীচ হম সির্ফ ভাগিতহি রহলহুঁ অছি। ও লোকনি আওর অপনা লোকনি সঁ সেহো। অপন লোক সভ তঃ হমরা সংগ অপন গলাকা মে ঘুসপৈঠীক জকাঁ দেখনক আওর কতেক লোক হমরা পর টুটি পড়লাহ। হম কোনো তরহে বঁচৈত আগ লাবংগী তিলানী পহুঁচলহুঁ তঃ ও অপন গলাকাক পহচান ভেল। হম বঁচি গেলহুঁ।'

এতেক কহি কঃ মৈক্সী সাঁসহি লঃ রহল ছল কি সাযবল বাঁজি উঁঠল। সরঁ বুঁঝি গেল কি আরঁ রদী রলা আরিঁ ধমকতাহ। এহিলেল সভ অপন-অপন বাঁট পকড়লন্হি।

প্রা. বীণা ঠাকুর ১+৩.৪-

নঘুকথা- পবিণীতা

আগ ডোমেস্টিক এযব পোর্ট দিন্নীমে শ্যামাক ভেঁটৈ নীনসঁ ভেল ছলন্হি। শ্যামা থোড়েকে কাল ধবি হতপ্রভ বনি গেল ছলীহ। নীন-নীন কহি মোনক কোনো কোনমে হলাকাবক নহবি উঠি গেল ছল। এতেক রর্ষ বীত গেল। নীন এখনহুঁ ওহনে ছথি, কোনো পবিরর্ত্তন নহি ভেল ছন্হি। আকর্ষক নীন, হঁসমুখ নীন, পূর্ণ পুরুষ নীন, উচ্চ পদস্থ নীন, নীন-নীন। শ্যামা কহিযো নীনকেঁ বিসবি নহি সকল ছলীহ। সভটা প্রযাসশ্যামাক রিফল ভঽ গেল ছল। নীন সদিখন ছাযা সদৃশ্য শ্যামাক সংগ লাগলে বহলথি। নীন কতেক দূব ভঽ গেল ছথি, শ্যামা আরঁ চাহিযো কঽ নীনকেঁ স্পর্শ নহি কঽ সকৈত ছথি, ওহিনা জেনা ছাযা সংগ বহিতহুঁ স্পর্শ নহি কএল জা সকৈত অছি, মনুষ্যক সংগ ছাযাক অস্তিত্র তঁ সদিখন বহৈত ছৈক, মুদা ওকব আকাব তঁ সদিখন নহি বহৈত ছৈক। শ্যামাক জিনগী নীন, শ্যামাক সোচ নীন, শ্যামাক সভ ি কছু নীন। শ্যামাক তন্দ্রা ভংগ ভঽ গেল ছল, নীনক চিব পবিচিত হঁসি স্বনি, নীন আশ্চর্যচকিত হোগত প্রসন্ন ভঽ কহলে ছলাহ- "শ্যামা, মাগ ডিযব ফ্রেংড হমবা রিশ্রাস হোগত অছি, অহাঁ ফেব ভেঁটৈ হএত। শ্যামা অহাঁ এখনহুঁ ওহিনা স্বন্দব ছী, য আব ৎ মচ বঁঘটিফ্ল যাব, আগ কৈন নাঁটৈ রিনিভ।"

ওব পুন: ঠহাকা মাবি হঁসলে ছলাহ। নীন সংগক যরতীসঁ শ্যামাক পবিচএ কবরৈত কহলে ছলাহ- "শ্যামা, মীটৈ মাগ রাগফ নীনিমা, ওনা হমব নীনূ- নীনূ মাগ রেস্টৈ ফ্রেংড শ্যামা।"

নীনূ বঁহ্ত শালীনতাসঁ শ্যামাক অভিরাদন কবৈত

কহলে ছলীহ– “গুড ম্ানি ংগ মৈম।” ঔব নীন হঁসেত রাঁজি গেন ছলাহ– “দেখূ হম খাগযো খহাঁক পসন্দক র্নূ পৈঁষ্ঠ শৈষ্ঠ পহিবনে ছী।” কিছু খা্পচাবিক গপ্প ভেন ছন। এযবপোর্ষ্টপব এনাউঁন্সমেঁষ্ঠ ভঽ বহন ছন, সংভরত: নীনক হ্লাগষ্টক সমএ ভঽ গেন ছন। শ্যামা পাছাসঁ নীন ঔব শ্যামাক জোড্ া নিহাবৈত বহি গেন ছনীহ। কতেক স্বন্দব জোড্ া খছি– বাধা–হ্লষ্ণ সদৃশ্য। নীনিমা কতেক স্বন্দব ছথি, একদমসঁ নীন জোগড্ক। নগৈত খছি জেনা ব্রহ্মা হ্র্সতমে নীনিমাকেঁ গঠ্নে হোএথিন্হ। স্বন্দব, স্বড্ান শবীব, শ্বেত বর্ণ, স্বন্দব নম্রাঁগ, উঁমংগ ঔব উঁত্সাহসঁ পূর্ণ নীনিমা। নীনিমাক প্রত্যেক হাব–ভাব স্বসংস্থ্রত হোএবাক পবিচাযক খছি। শ্যামা খপনক দেখৈত বহি গেন ছনীহ। তাবত ধবি জাবত দ্নূ শ্যামাক খাঁখিসঁ ওঝন নহি ভঽ গেন ছনথি।

ঘব খএনাক পশ্চাত্ রিন্ব কিছু সোচনে খাএনা নগ খারি খপনাকেঁ দেখয নাগন ছনীহ। কেশক একষ্টা নষ্টমে কিছু শ্বেত কেশ দেখি শ্যামাকেঁ খাশ্চর্য ভেন ছনন্হি জে এখন ধবি হ্নক নজবি এহিপব নহি পড্ন ছন। ফেব জেনা শ্যামাকেঁ সংকোচ ভেন ছনন্হি জে খরৈত দেবী খাখিব খএনামে কী দেখ বহন ছথি। ভবিসক নীনক প্রশংসা এখনহুঁ শ্যামাকেঁ ওহিনা খাহ্লাদিত কঽ গেন ছন। ঙা তঁ কিছু বর্ষ পহিনে হোগত ছন। খাবঁ তঁ প্রায: শ্যামা নীনকেঁ, নীনক সংগ বিতাযন ক্ষণকেঁ রিসববাক প্রযাস কঽ বহন ছথি। খাখিব নীন এখন ধবি শ্যামাক মস্তিষ্কপব ওহিনা খাচ্ছাদিত ছথি। সমএক খন্তবান কিছু মিষ্টা নহি সকন। মিষ্টা দেনক

तँ श्यामाक जिनगी, श्यामाक ख्रुशी। श्यामाक जिनगी भ्ग्न खण्डहब रॅनि कऽ बहि गेल, जाहिमे नीन आग हुनकी दऽ गेल छलाह। की नीन एखन धबि श्यामाकेँ रिसबने नहि छथि? श्यामाक पसन्द एखनहुँ मोन छन्हि? श्यामाक महत्र एखनहुँ रॅांचन अछि? नहि तँ नीन एना नहि रॅजितथि।

चाक्-कात देखललनि, ओछाओनसँ नऽ कऽ टेर्ॅन धबि किताबॅ छिडि याएल छल। मोन थोडके खौंझा गेल छलन्हि, एहन अस्त-ब्यस्त घबक हालत देखि। तथापि किताबॅ एक कात कऽ श्यामा अशोथकित भऽ ओछाओनपब पडि बहल छलीह। मोन एकदम थाकि गेल छल, म्दा दिमाग सोचनाग नहि छोड़ि बहल छल। श्यामा अपन आदत अनुसाब डायबी निखैले रॅसि गेल छलीह।

आजुक पन्ना-नीनक नाम-

नीन, आजुक पन्ना अहाँक नाम अछि। हमबा बॅुझल अछि, आबॅ नहि तँ हमब डायबी कहियो जरॅबदस्ती पठबॅ, नहि हमबा पठबॅ। नील पाँच बर्ष अहाँक संग रिताएल अबधि हमब जीरनक संचित पूँजी थिक, एहि पूँजीकेँ रॅडड नुका कऽ मोनक कोनमे बाखने छलहुँ। कतहु एहि अमूल्य निधिकेँ रॅाटैबाक गछ्छा नहि छल, कागजक पन्नापब नहि। म्दा आग एतेक पैघ अन्तबालक पश्चात, अहाँकेँ देखि मोन अपना बशमे नहि बहल। मोन की हमबा बशमे अछि। अहाँक संग बहि हम तँ दिन-दुनियाँ बिसबि गेल छलहुँ,

কহিযো কিছু কহবাঁক গচ্ছা হোএবো কএন তঁ থহাঁ স্বনএ নেন তৈযাব নহি ভেনহুঁ। থহাঁ সতত্ কহৈত বহনহুঁ– "হমবা থহাঁক মধ্য নহি কহিযো তেসব মন্বষ খাএত ওব নহি কোনো ব্যর্থক গপ্প, বঁস মাত্র হম ওব থহাঁ, ওব কিছু নহি।" হম মন্ত্র মুগ্ধ ভঽ থহাঁক গপ্প স্বনৈত সভ কিছু বিঁসবি গেন ছনহুঁ। মুদা খাগ সভ কিছু বঁদনি গেন। খাগ জঁ সভ কিছু নিখ থহাঁকেঁ সমর্পিত নহি কঽ দেবঁ তঁ মোন ওব বেঁচৈন ভঽ জাএত। থহাঁ হমবাসঁ দূব ভঽ গেন ছী, তথাপি খাগ সভ কিছু, জে নহি কহি সকন ছনহুঁ, হম ডাযবীমে নিখ বহন ছী। জখন হম থপনাকেঁ থহাঁকেঁ সমর্পিত কঽ দেনহুঁ, তখন কিছু বঁচা কঽ বাখবঁ উঁচিত নহি।

হমব পিতা উঁচ্চ বিদ্যানযমে শিক্ষক ছনাহ, নাম ছনন্হি পং. দিবাকব ঝা। হম দু বঁহিন এক ভাএ ছী, হম সভসঁ পৈঘ, বঁহিন শ্বেতা ওব ভাএ বিকাস। হমব বর্ণ কিছু কম ছন, তাহি কাবণে বাঁবূঁজী খাবেশমে হমব নাম বখনন্হি শ্যামা। বাঁবূঁজী হবদম কহৈত ছনাহ– "গ হমব বেঁটী নহি বেঁটা ছথি, হমব জীবনক গৌবব ছথি শ্যামা।" ছোটি বঁহিনক নাম শ্বেতা থছি, শ্বেতা গৌব বর্ণক ছথি, তেঁ মাএ শ্বেতা নাম বাখনে ছনথিন্হ। মৈট্রিকমে হমবা ফর্স্ট ডিবিজন ভেন তঁ বাঁবূঁজী কতেক প্রসন্ন ভেন ছনাহ। মহাবীব জীকেঁ নড্ডু চঢ়ৌনে ছনাহ। সৌঁসে মহন্না থপনহিসঁ প্রসাদক নড্ডু বাঁটনে ছনাহ। হমবা জিদ্দসঁ কঁানেজমে হমব নাম নিখওন গেন ছন। মাএ তঁ বিবোধ কএনে ছনীহ। জখন হম বী.এ. পাস কঽ গেনহুঁ, তঁ হমব বিযাহক চিন্তা বাঁবূঁ জীকেঁ হোমএ নাগন ছনন্হি। একঠাম বিযাহ ঠীক ভেন তঁ বঁড়ক মাএ–বঁহিন হমবা দেখয নেন খাএন ছনথি,

ক্ষদা শ্রেতাকেঁ পসিন্ন করৈত খপন নির্ণএ স্বনা দেনে ছনথিন্হ জে খপন রেঁগৌক রিখাহ শ্রেতাসঁ কবরঁ। রাঁবূজী কতেক দ্রিধামে পড়ি গেন ছনাহ। পৈঘ রঁহিনসঁ পহিনে ছোট্টক রিখাহ কোনা সংভর খছি। ক্ষদা মাএ রাঁবূজীকেঁ বুঁঝারৈত কহনে ছনথিন্হ–"জে কাজ ভঃ জাগত ছৈক সে ভঃ জাগত ছৈক। রিখাহ তঁ নিখনাহা হোগত ছৈক।" নীন শাস্ত্রক কথন খছি–মাএ রাঁপক খসিবরাদ হনিত হোগত ছৈক। জঁ খসিবরাদ হনিত হোগত ছৈক তঁ মাএ রাঁপক নির্ণএ সন্তানক ভাগ্যক নির্ধাবিণ সেহো করৈত হেতৈক। ভবিসক মাএক নির্ণএ হমব ভরিষ্য ভঃ গেন। শ্রেতাক রিখাহ ওহি রবসঁ ভঃ গেননি।

খর্থশাস্ত্রক এম.এ. কএনাক পশ্চাত রিশ্ররিদ্যানযক পী.জী. ডিপার্টমেন্টমে হমবা নেক্চববক নৌকবী ভঃ গেন। তাহি দিন হমবা বুঁঝাএন ছন, জেনা জীরনক সভটা উদ্দেশ্য পূবা ভঃ গেন খছি। বুঁঝরেঁ নহি কএনহুঁ, জে একবা খাগাঁ সেহো জিনগী ছৈক। জারত বুঁঝনহুঁ তারত সভ সমাপ্ত ভঃ গেন ছন। জখন পঢ়ৈত ছনহুঁ, মহিনা শিক্ষিকাক পহিবরঁ ওঢ়রঁ, রেশ–ভূষা হমবা রড় খাকষিব্ত করৈত ছন। হমবা খাদর্শমে গহো সমাহিত ভঃ গেন ছন। হন্ন্বক বংগ সাড়ী পহিবরঁ হমব শৌখ ভঃ গেন ছন, ভবিসক তেঁ হমব জিনগী বংগ রিহিন ভঃ গেন। খৈব, রাঁবুঁজীক প্রসন্নতাক কোনো সীমা নহি ছনৈন্হি। কিছু মাসক রাঁদ রাঁবুঁজী বিটৌযব ভঃ গেন ছনাহ। স্কূনক শিক্ষকক দবমাহা কম ছন, রাঁবূজীক পেঁশিনসঁ ঘবক খর্চ, রিকাসক গন্জিনিযবিং গক পঢ়াগ সংভর নহি ছন। হমবা পহিন রেঁব জহিনা

দবমাহা ভেটৈন, মাএক হাথমে বাখি দেনে ছনহুঁ, তকবা বাঁদ ওা একটা নিযম বঁনি গেন ছন। মুদা বাঁবুজীক মোনমে সতত্ একটা অপবাধ বোঁধ হোগত ছনৈন্হ। বাঁবুজী হুঁহসঁ তঁ কিদ্ নহি বঁজৈত ছনাহ, মুদা হুনক আঁখি সভ কিছু কহি দৈত ছন। কিছু দিনক বাঁদ বাঁবুজী একদমসঁ চুপ বহএ নাগন ছনাহ। মাএক ব্যবহাবমে সেহো পবিবর্ত্তন ভঃ গেন ছনৈন্হ। হমবা প্রতি বাঁবুজী মাএক সিনেহ ক্রমশ: আদবমে পবিবর্তিত হোঅএ নাগন ছন। শুরু-শুরুমে এহি আদবসঁ হম কতেক অসহজ ভঃ জাগত ছনহুঁ, পহিনে ছোট-ছোট চীজ নেন জিদ্দক অধিকাব ছন, মুদা ওা আদব তঁ হমবা বঁহত বাস অধিকাবসঁ বঁচিত কঃ দেনক। হমবা সতত্ নগৈত ছন জে আহিস্তা-আহিস্তা কর্ত্তব্য মজবুঁত পাশমে হম বাঁন্হন জা বহন ছী। হমব স্বতন্ত্রতা ছোট হোগত গেন ওব হম অসমএ পৈঘ হোগত গেনহুঁ। তাবত ধবি হম বুঁঝবে নহি কএনহুঁ জে প্রত্যেক মনুষ্যক ব্যক্তিগত জিনগী হোগত অছি, ভবিষ্যক কন্পনা হোগত অছি ওব হোগত অছি উঁমংগ, উঁত্সাহ।

বাঁবুজীক মৃত্যু হার্ট অটৈক সঁ ভঃ গেননি। মৃত্যুকান বাঁবুজীক হুঁহপব আচ্ছাদিত নিবীহ ভাব, আঁখিমে পশ্চাতাপ, ওহিনা মোন অছি। বাঁবুজীক হুঁহসঁ কিদ্ নহি কহনৈথ, মুদা হুনকা আঁখিক কাতবতা সভ কিদ্ কহি গেন। আবঁ হম ঘবক মাত্র বেঁটী নহি বহি গেন ছনহুঁ। হম ঘবক কমৌআ বেঁটী, পানন কেনিহাবি গার্জিযন ভঃ গেন ছনহুঁ। বিকাস পঠ ৈত ছনাহ, হুনক পঠ াগ, বিবাহ সভটা হমব উঁত্তবদাযিত্ব ভঃ গেন। ওা ছোট-ছীন গৃহস্থী সমএক অনুসাব চনৈত

बहल। विकासक पढ़ाइ ताग समाप्त भऽ गेल छलनि, विवाह लेल कन्यागत आबए लागल छलाह। विकाससँ हम विवाह लेल पुछलहुँ, पहिने तँ ओ तैयार नहि भेलाह, बेर-बेर कहैत बहलाह- "दीदी, जावत अहाँक विआह नहि अएत, हम विआह नहि कवब।" कतेक बुझौने छलहुँ, अन्तमे हमरा कहए पड़ल जे अहाँक विआह, सेटलमेन्ट, अहाँक घव बसाएब हमव दायित्व अछि, तखन विकास स्वीकृति देने छलाह। कतेक उत्साहसँ विकासक विवाह कएने छलहुँ। पी.एफ.सँ अधिकतम लोन लऽ कऽ सभटा खर्च कएलहुँ। एक-एक वस्त्र कपड़ा, गहना माए अपना गाछ्छासँ कीनने छलीह। विकासक विवाह सम्भ्रान्त परिवारमे भेल, कनिया पढ़ल-लिखल स्वन्दव स्वशील छथि। मुदा एकटा बात अछि, स्वशीलो व्यक्ति मँहसँ कहियो एहन कटु सत्य बहवा जाइत अछि, जकव प्रभावसँ दोसवक आत्मा छिन्न-भिन्न भऽ जाइत छैक। एक बेबक घटना हमवा एखन धवि बिसवल नहि भेल अछि, मोएबो नहि कवत। विकासक बेटा मोन्द स्कूल गेल छल, स्कूलसँ अएबामे थोड़ेक देवी भऽ बहल छलैक। विकासक कनियाँ पूजाक बेचैनी देखि हमवा बहल नहि गेल। हम पूजाकेँ भबोस दैत कहने छलहुँ- "पवेशान नहि होउ, मोन्द अबैत हएत, किछु कावण भऽ गेल हेतैक।"

पूजा निछोह भेल बाजि गेल छलीह- "अहाँ की बुझबैक सन्तानक दर्द। एतेक स्वनैत।"

हम अवाक बहि गेल छलहुँ। पूजा कहलैथ तँ सत्य। मुदा ओ सत्य एतेक कटु छल जे हमव आत्मा क्षत-विक्षत भऽ गेल। की हमवा मोनमे

मोन्व, पूजा आ रिकास नेन सिनेह नहि छन। की मात्र कोखिसँ जन्म देनासँ मातृत्वक भार खरैत छैक ? की हम रिकासक भविष्यक चिन्तामे अपन जीवन उत्सर्ग नहि कऽ देनहुँ ? हमव एतवे महत्व। अएव पूजा नहि बुझैत छथि तासँ की। रिकास तँ हमवा बुझैत छथि। यएह सोचि मोनकेँ सांत्वना दैत बहनहुँ। मुदा मोन की सांत्वनाक भाषा बुझैत छैक। मुँहसँ तँ किछु नहि बाजि सकननहुँ। मुदा तकवा पश्चात् एकटा हीन-भाव क्रमशः हमवा मोनमे बैठ ैत गेन। आव रैधडक मोन्वकेँ दुनावो कवरामे हमवा संकोच होअए नागन छन। पहिने हम जाहि अधिकावसँ पूजा मोन्वक संग बहैत छनहुँ, आव संकोच होअए नागन छन। नहि जानि कोन बात पूजाकेँ अप्रिय नागि जएतनि, किछु कहैसँ पहिने अनायास सर्तक भऽ जागत छनहुँ। किछु दिनक बाद रिकासकेँ गग्नैण्डमे बैठ ि या नौकवी भऽ गेन छनैन्ह। ि रकास हमव सहमतिक बाद रिदेशक नौकवी स्वीकाव कएने छनाह। आगओ मोन अछि, जाहि दिन रिकास सपविवाव रिदेशे गेन छनाह, ओहि बाति हमवे रिछा ैनपव स्वतन छना। रिकास कतेक कानन छनाह, हमहुँ अपनाकेँ बोकि नहि सकन छनहुँ। रिकास जागतो कान एकेटा बात कहने छनाह- "दीदी, बाव आहाँ कोना बहवै, अपन ध्यान वाखवै।" ओना रिकास छथि तँ हमवासँ छह वर्ष छोट, मुदा पविवावक पविस्थिति हुनकहुँ बुजुर्ग बना देने छन। रिकास छोट छथि, तासँ की। यएह उत्तवदायित्व बोध तँ पुरुषक पुरुषत्वक छिऐक, जाहिसँ ओ पविवावक गार्जियन भऽ जागत अछि। बाबुजीक मृत्युक पश्चात रिकास छटैनथि नहि, किएक

তঁ সহাবা হম ভ৽ গেল ছলহুঁ। ঙ্খদা জারত রিকাস সভ তবহসঁ ব্যরস্থিত ভ৽ গেলথি। হমবো উঁত্তবদাযিত্ব নেরয চাহৈত ছলাহ। খএব রিকাস রিদেশ চলি গেলথি। হমহুঁ নিশ্চিন্ত ভ৽ গেল ছলহুঁ। খার ঘবমে মাত্র হম ঔব মাএ বঁচি গেল ছলহুঁ। কোনো উঁত্সাহ নহি, সমএ খপনহি রিতৈত জাগত খছি, জিনগীও রিত বহল ছল।

ওহি সমএমে নীন রসংতক মোঁক বঁনি খহাঁ হমব জিনগীমে খাএল ছলহুঁ। হমবা এখনহুঁ ওহিনা মোন খছি, হম কঁালেজ জএবাঁ নেল তৈযাব ভ৽ ক৽ ঘবসঁ নিকলল ছলহুঁ। বিক্শা খোড়কে দূব চৌবাহাপব ভেটৈত ছল। খহাঁ হমবা বঁগলমে গাড়ী বোকি কতেক রিশ্রাসসঁ বাঁজল ছলহুঁ– "হম নীন, এযব গণ্ডিযামে পাএলষ্ট ছী, খহাঁক পড়াসী, খহাঁ কতএ জাএবঁ, চলূ ছোড়ি দৈত ছী।" হম নিরিকাব স্ববে খহাঁক খস্রীকাব ক৽ দেলে ছলহুঁ। খহাঁ ফেব বাঁজল ছলহুঁ– "হম খপনা পবিচএ তঁ দ৽ দেলহুঁ, খহুঁ তঁ কিছু বাঁজু।"

হম খহাঁকেঁ ঠৌবরাক উঁদ্দেশ্যসঁ কহলে ছলহুঁ– "হমব নাম শ্যামা ছী, ঔব হম রিশ্ররিদ্যালযক পোস্ট গ্রেজ্এট রিভাগমে খর্থশাস্ত্র পঠৈত ছী।"

খহাঁ কলেক ঙ্খস্ক্বাগত, হমবা দিশ তকৈত গাড়ীমে বৈসি গেল ছলহুঁ। নীন খহাঁক ঙ্খহঁক স্মিত ভার, খাত্মরিশ্রাসসঁ ভবল স্ববব, হমবা মস্তিষ্কমে এহল ক৽ খঁকিত ভ৽ গেল জে এতেক বর্ষ রিতনাক পশ্চাতো ওহিনা সভঠা মোন খছি। নগৈত খছি জেনা

ঞ আজ্‌ক ঘটনা থিক। তকবা রাঁদ আঠ দিন ধবি অহাঁসঁ ভেঁট নহি ভেন ছন। নহি জানি কিএক কোনমে ন্বকাএন অহাঁসঁ ভেঁটক গচ্ছা রঁনরতি হোঅএ নাগন ছন। তকবা রাঁদ এক দিন জখন হম ি ডপার্টমেন্টমে রৈসন ছনহুঁ, চপবাসী সমাদ কহনে ছন জে রিজিস্টি ংগ রুপমে এক গোটে ভেঁট কবরা নেন রৈসন ছথি, ঔব অহাঁক কাউ হমবা দেনে ছন। নাম পঠা হম কতেক উদ্বিগ্ন ভঽ গেন ছনহুঁ ঔব অহাঁ কতেক আহ্লাদিত হোগত, হ্মস্ক্ষবাগত হমব স্রাগত কএনে ছনহুঁ। হমবা নাগন ছন জেনা এহি হ্মস্ক্ষবাহটসঁ হম কতেক পবিচিত ছী। রিনা কিছু প্বছনে অহাঁ জন্দী-জন্দী রাঁজন ছনহুঁ জে হ্লাগট নঽ কঽ অহাঁ অমেবিকা গেন ছনহুঁ, তাহি কাবণে এতেক দেবী ভঽ গেন। কি ংচিত অহাঁক হডরঁডা রঁজরাক শৈনী স্বনি হমবা হঁসি নাগি গেন ছন। ঔব অহাঁ আশ্চিচকিত হোগত রাঁজন ছনহুঁ জে- ভগরানক শ্বএ্র খিছ, অহাঁ হঁসনহুঁ তঽ।”

ঔব কাহি হাউসক অহাঁক নিমন্ত্রণ হম অস্রীকাব নহি কঽ সকন ছনহুঁ। ওহি দিন অহাঁসঁ দাসেব রেঁব ভেঁট কাহী আউসমে ভেন ছন। রিনা কিছু প্বছনে অহাঁ অপন রিষএমে কহনে ছনহুঁ জে অহাঁক মাঁ, রাঁর্বূজী দুনূ ডাক্টব ছথি, অহাঁ রৈচনব ছী ঔব মাঁ-রাঁর্বূজীক এক মাত্র সন্তান ছী, উম্র পচীস রর্ষ অছি, এযব গণ্ডিযামে পাযনট ছী। হম তাহিপব কহনে ছনহুঁ জে হমব উম্র তীস রর্ষ অছি। হমব রাঁত স্বনি অহাঁ হঁসৈত কহনে ছনহুঁ জে- “দোস্তীমে উম্র কতযসঁ আরি গেন।” তকবা রাঁদ অহাঁ কহনহুঁ জে

पता नगा नेने छी जे आहाँ हॉस्टेल स्वपविष्टेन्डेन्ट भऽ गेल छी ओर स्वपविष्टेन्डेन्ट कराटेबमे शिक्षे कऽ गेल छी। नीन, हम कोना कऽ कहितहुँ जे हम अपन घब छोड़ि कराटेबमे किएक शिक्षे कऽ गेनहुँ। भना नाजक बात की बाजन जाएत छैक।

अइसनमे ओ भेल छल जे शुरेता हमब छोटे बहिनक पतिक ट्रान्सफब अहि शहबमे भऽ गेल छल, माएक घबपब तँ शुरेताक अधिकाब सेहो छल, शुरेता अपन पति ओर बच्चाक संग माएक घबमे बहय नेल आबि गेल छनीह। माएकेँ बड्ड प्रसन्नता भेल छनैन्ह ओर माएक प्रसन्नता देखि हम चुप बहि गेल छलहुँ। नहि जानि किएक हमबा नीक नहि नागल छल, यद्यपि घबक रातारबण बदनि गेल छल मुदा हमबा शुरेताक पतिक सभ किछुमे दखल अन्दाजी नीक नहि नगैत छल। हम बेचैन बहय नागल छलहुँ। माए सेहो हमब भावनासँ अनभिज्ञ छनीह। संयोगसँ हास्टेल स्वपविष्टेन्डेन्टे बनराक हमबा अरसब भेटेल ओर हम एहि अरसबकेँ रबदान बुझि स्रीकाब कऽ नेनहुँ। एहि पद नेल हमबासँ बेशी उपयुक्त ओर कोनहुँ महिला शिक्षिका नहि छनीह। किएक तँ सभ शादी-स्वदा छथि, सभकेँ परिवाब छनहि, गृहस्थी छनहि ओर हमबा तँ नहि आगू नाथ नहि पाछु पगहा। यद्यपि संजोगि कऽ बसाएल घबसँ हमब ओ पलायन छल मुदा छल उपयुक्त अरसब, हम होस्टेल शिक्षे कऽ गेनहुँ।

(अपूर्ण)

<u>সাকেতানন্দ</u>, *(1) লেখকীয নাম : সাকেতানন্দ. (2)পত্রকাবিতাক নাম : বৃঁহস্পতি. (2) খসলী নাম : সাকেতানন্দ সিংহ (এস.এন.সিংহ).(3) পিতা : স্ব. শ্রী বিজযানন্দ সিংহ. মাতা: স্ব.শ্রীমতী বাধাবমা জী. (4) জন্ম : 27 ফববরী 1940 ক' ফমাব গংগানন্দ সিংহক তকোলীন খাবাস "সচিব_সদন" 5, গিবীন্দ্র মোহন বোড, দবভংগা. (প্রমাণ পত্রমে_26 জনবরী 41). (5) শিক্ষা: ক্রমশ: বাজ স্কূল দবভংগা/ বুঁনিযাদী স্কূল শ্রীনগব, পূর্ণিযাঁ/ বিলিযম্স মল্টীলেঠবল স্কূল,স্বপৌল/ পশ্চাত পটনা এবং মগধ বিশ্ববিদ্যালয স' খংগ্রেজী ওনর্স খা মৈথিলীমে স্নাকোত্তব । (6) ব্যবসায: খাজীবন খাকাশবাণীক চাকবী । খাঠ বাজ্যক লৌ কেন্দ্রমে বিভিন্ন পদ পব কাজ । লটে_পটে 40 বর্ষক কার্যকাল । পটনা, দবভংগা এবং ভাগলপ্ববমে বীসো সাল তক মৈথিলী কার্যক্রমক খাযোজন, প্রস্তুতিকবণমে লাগল । ওতবেঁ দিন ক্রমশ: খাকাশবাণী পটনাক গ্রামীণ কার্যক্রম 'চৌপাল' খা দবভংগাক 'গামঘব' কার্যক্রমকে মুখ্য স্বব' জীবন্ত ভাগ'ক রূপমে খ্যাত। খাকাশবাণী দবভংগাক সংস্থাপক_স্টাফ । (7) সাহিত্যিক গতিবিধি: মৈথিলী কথা সাহিত্যমে 1962 স' সক্রিয । গোডেক চালিস_পচাস টা কথা, বিপোতাজি. সংস্মবণ,*

যাত্রা_রিরবণ মৌথিনীমে প্রকাশিত খধিকাংশ পত্র_পত্রিকামে ছুপন । পহিন মৌথিনী কথা “ছাসিযব” 1962 মে ‘মিথিনামিহিব’মে প্রকাশিত । হিন্দিযোমে দূ দর্জন কথা খাদি প্রকাশিত । সন 99 মে ছুপন পহিন কথা_সংগ্রহ “গণনাযক” কে ওহী রর্ষ ‘সাহিত্য খকাদমী প্রবস্কাব। পৌঘ রাঁহু’ স’ খরৈরঁনা রিপত্তিকে রেখাংকিত করৈত, পযারিবণ কে কথা রস্তু রঁনা ক’ বাজকমন প্রকাশন স’ প্রকাশিত এরং খনংত চর্চিত উঁপন্যাস (‘ডৌকুমেংট্রী ফিক্শন’) “সরস্বাঁত” প্রকাশিত। খাকাশরাণীক রিভিন্ন কেন্দ্র নএ নিখন খা প্রস্তুত কৈন নাটক, ডৌকুমেংট্রী সংখ্যা রঁহুত বাস। খাকাশরাণীক বাষ্ট্রীয কার্যক্রমমে প্রসাবিত দূ টা উঁল্লেখনীয রৃত্ত রুপক_ ‘মহানন্দা খভযাবণ্য’ পব খাধাবিত “জংগন রৌনতা হৈ” এরং ঝাবখংড কে গ্রামীণ ক্ষেত্রক জ্বনংত ডাজনক সমস্যা পব খাধাবিত রৃত্তরুপক “ নৈনা জোগন “ চর্চিত এরং প্রসিদ্ধ । মৌথিনী নাটকক কৈকটা ‘নৈডমার্ক’ যথা ডা.বামদের ঝা রিবচিত দূ টা নাটক ‘রিদ্যাপতি’ খা ‘হবিশচন্দ্র’ ; ডা. মণিপদ্মক ‘চুহেড মন্নক মোছ’ । সল্হেস, দীনাভদ্রী, রিদাপত খাদি নোক গাথা, নোক_নৃত্য সরঁ কে নোক_গাযকক মধ্য জা ক’, মূন রস্তুক ধ্বন্যংকন এরং ওকব সংপাদন খা প্রসাবণ “গণনাযক” কথাসংগ্রহ কে বাজস্থানী খনুরাদ, বাজস্থানী সাহিত্যক জানন_চীন্হন নাম শ্রী শংকবসিংহ বাজ প্রবোহিত এরং হিন্দী খনুরাদ, মৌথিনীক খ্যাতনামা খনুরাদিকা শ্রীমতী প্রতিমা পাংডে কেননি খছি; খা দূনূ কে সাহিত্য খকাদমিযে প্রকাশিত কেনক । (8) সংপ্রতি: সন 2001 মে খাকাশরাণী হজাবীরাঁগ স’ কেন্দ্র_নিদেশক কে পদ স’ খরকাশ প্রাপ্ত কেনাক রাঁদ

পূর্ণ কপেশ মিষ্টঃ কপেশ মৌথিনী নেখন, মিথিনা ক্ষেত্রক সমস্যা সৱ পব বৃত্ত__চিত্র ৱনেৱাঁক, মৌথিনীক কিছু নীক কথা সৱ কে হিন্ম কপাঁতবণক গ্বনান__ধ্নানমে নাগন ।

আছে দিন পাছে গএ

আগ দিনে খবাৱ ছনি, ভোব নংগ জানি ককব ফ্কহ দেখনে বহথি মোন নংগ ছনি। জে ক্যা বহন হ্এ, খভগনা কে নীক নংগ হেতৈ । ডেবা স' নিকননে ছনা কি ৱগনৱনা ছৌঁডা তেনা ছিকনে বহনি জে নগনৈ জেনা নাকে দেনে খঁতডী–ভোঁতডী নিকনি জেতৈ । ৱডা খৱঁড সৱ ছৈক চাহ ভব... ৱৈহ মিড্ন–ক্নাস মানসিকতা ৱনা নোক। খনেবে এক দোসবা কে জিনগী মে তাক–ঝাঁক কবৈত বহত । মিশ্রা জীক ছোটকা ৱেটা স্বনাগযে ক' নংগ কহি দেনকনি জে " ও হমবা সীধে ক্নাস–বন নংগ ৱ্ন্নাগ ছথি, ক্নাস–বন কত্তী খহিনা বহ ছৈ...মৌ খানী হিঁদী খখৱাঁব পঢৈত দেখনহক হ কোনো এস.পী. কনক্টব কে ? " হিনকা হিঁদিযে স' কাজ চনি জাগত বহনি। ভবি দিন ত' টীভী দেখিতে ছথি, সৱ ত' ৱৈহ খৱঁবি বহ ছৈক, তখন গাম–ঘবক খৱঁবি জেহন ও খখৱাঁব মে বহ ছৈ....ফেব খপন একটা গোঁআঁ ছনি খহি খখৱাঁবমে। আগ খঠাবহম দিন ছিযনি....বিটাযব ভ' গেনা খছি সে দিন ভবি মে কৈক ৱেব কী কমী পগ–পগ পব মোন পড়ৈ ছনি...এখন ও ৱস কি টৈক্সী– স্টৈঁড দিস নপকনো জাগ ছথি খা সোচিযো বহন ছথি জে কথী স' জাথি ? জঁ' টৈম্পা বিজর্ব কবতা ত' একটা

नम्बरी त' खागये जेतनि...एह ! ऑफिस के तीन टा गाडी बहै। जं' कोनो खबार भेल त' शहब मे ट्रैफ्फी छलै । सामने स' एकटा ओटो सर्व स' निकलि गेलनि। ओ जाबें हाथक ओशारा कि जोब स' चिकडि क' ओकरा बोकितथिन---ओ गोली जेकां निकलि गेल बहै। तावें सिटी बॅस बॅगन स' पास केलकनि । नंग जानि कोन बौ मे ओ लपकल बहथि आ पौ-दान पब पैब बोपितो जेना बॅस चलल छल, जे आग नंग मबितथि त' घायल जरूबे होगतथि । हुनका एना लपकि क' चढतिं देखि बॅस मे पहिने स' ठाढ दू टा छौंडा हिनका दिस कनडेबिये देखैत किछु बॉजल... की बॉजल हैत ? चलैत बॅस मे ठाढे—ठाढ मचकी झूलैत ओ यैह सोचि बहला अछि जे आगां मे हिनके जेकाँ मचकी झूलैत दुनू कौलेजिया की गप्प केने हैत.. कही हुनका एना उंचकि क' चलती बॅस चढैत देखि ओकबा अपन क्षेत्र मे अतिक्रमण बुॅझायल होग....जे से ! आग हुनका येन-केन-प्रकाबेण अपन चेक--अप कबेबाॅक छनि,बॉग-पास भेल छनि । तें अगमे त' कोनो आसकतिक बॉते नंग छैक; डा.मेहबोत्रा नामी हर्ट-स्पेशलिस्ट छथि...ओ बुॅझितो जे हम पूनाक डिफेंस काबखानाक नामी हेड माने एम.डी छी...जकबा हालिंटे के अनेक बेंब कमांडब-गन-चीफ माने माननीय बाष्ट्रपति महोदय सम्मानित क' चुकल छथिन; ओ अति प्रसन्न भेला। ओ सेल्फ-डिफेंस लेल हथियाब खबीद' चाहैत बहथि । तें ओग ठाम पहुंचैक देबी छै...डा.मेहबोत्रा स' की एप्वायंटमेंट लेता....पांच मिनटैक त' काज ! बॉबू , भने हिनका सनक लोक सबॅ सीमा पब नंग

नञैत अछि, म्हदा कि हिनका लोकनि सन लोक जे
राति-दिन नंग रहै, नंग पसेना बहबै, त' की सीमा
पर फौज लडत... ? किन्नह् ने। कारगिल युध्धक
समय....कैक महीना तक कर्मा क्या उफ लेलक...अहर्निशि
कारखाना चलैत रहलए। समय-समय के बात..." बाबा
! कते आगाँ बढियौ । हमरा सबँ लए जगह
छोडबैक कि नंग ? " ओ धडफडा गेला । धडफडा
क' ओ दुनू छौंडा स' कते बेसिये दूर चल गेल छला
। यैह, अही सबँ ठाँ अपन सरावीक कमी खलै छै...की
ओ सत्ते एहन भ' गेला अछि जे ओ दुनू छौंडा हुनका
स' काफ्फ कयलनि ? माने एहन बूढ...नंग-नंग एखन
त' रिटायरो केलनि अछि....एखनो टी-शर्ट धारण करै
छथिन त' की कहै छैक...बाँगसेन्स—ब्रांगसेन्स बाँहि मे
उँछनि जाग छनि । अपन समयक नीक टेनिसक
खेलाडी, एक समय मे हिनका संगे एक्का सेट खेलाग
लए क्लबँक सबँ (पढल जाय स्वंदरी सबँ) लालागत रहैत
छल। से धरि ठीके ; जे केलखिन ताहि मे हरदम
उब्बनि...हरदम अलग...सबँ स' नीक । से आग ओ एला
किऐक सोचि रहला अछि ? ओ 'रिटायर्ड' भेला अछि
'टायर्ड' नंग ? आगकाल्हि साठि कोलो रयस भेलै ?
म्हदा एकटा बात ! ओ सेरा समाप्त भेला स' पहिनहे
ओ रिटायरमेंटक समय कोला कहैता तकर सबँ बेरस्था
क' लेले रहथि । एत्ते तक जे बूढावी मे बेटो
सबँहक आगाँ हाथ ने पसार' पडनि तकर नीक
ग्न्तजाम ओ बहुत पहिनहे क' लेले रहथि...गहो
सोचले रहथि जे ओ कोलो बेटाक आश्रम मे तावेँ
तक नंग रहता,जावेँ शरीर की समय सकपंज नंग क'
दनि। तावेँ कथी लए ककरो पर भार बनथिन.........

"ओ बूढ़ा ! कतऽ जेबै ? आबै तऽ अंतिम स्टॉप आबऽ बला छै ? "
मोन तऽ पितेननि । मोन भेलनि जे ठांग-पठांग किछु कहि दियनि तेहन, जे फेर अनट्टेन बजबाक हिम्मति जाथि ओ तेजस्वी नरपुरक ! मुदा बात बढ़ेबा स' की फैदा ? एखन काल्हि तक एहन-एहन मथदुक्खा सबै स' बाँचल बहै छला...गाडी बहै छलनि । नंग जानि किएक, नौकरी जाए स' पहिने आहि-- हुनका सब-कावी गाडीक सुविधा खतम भ' जेबाक अबै छलनि । डा. मेहरोत्रा हिनका चिन्हैत बहथिन, मुदा सबै तऽ नंग चिन्हैत बहनि । बस स' उतबि क' अस्पताल पहु-- चैत-पहुचैत पसीना स' भीज गेल बहथि । पैब पछैकि क'गर्दा झाडिते छला---'एत्त' एना जुत्ता झाडै छी,से कने बाहबे बढ़ि क' झाडितहु से नंग ? "
बजै बला कंपाउंडब सनक लगननि । सपवतीब केहन ! हिनका शिक्षा द'बहल छनि ।
"डा. साहेब कखन एथिन ? " ओ बात के नंग सुनैत बजला ।
"समय भ'गेलनि अछि, अबिते हेता । से किएक देखेबै ? "
"हं, हमबा पेसमेकब लागल अछि...."
"से तऽ बड बेस, मुदा नंबब लगेने छी ने ? "
"डा. साहेब अपेक्षित छथि....तैं !
"तखन तऽ नंग देखायल भेल आग "
"से किएक ? "
"केहनो अपेक्षित क्या किएक ने होथि---डाक्टब साहेब बिना नंबबे नंग देखै छथिन ।"

तारैं डा.साहेबें के गाडी पोर्टिको मे ठाढ़ि क' लागल। ओ लपकि क' आगाँ बढ़ला जे कहीं बाँहेमे काज बनि जाए । ऐदा डाक्टर एको बेर नजरिओ उठा क' हुनका दिस तकरौं ने केलखिन त' हुनका बड़ आश्चर्य लगलनि। मुदा, ओना घुट्ठी-सोहाब छलनि, किछुए मे अरिते की भ' गेलनि, एक बेर ताकियो लितथिन ने त' मने सांत्वना भेटितनि । ऐदा डाक्टर त' घाड निहुरेने तेना गेलखिन जेना कि कहियो देखनहु ने होथिन। बेस, हारि क' ओ बड़ा याचनाक स्वर मे कंपाउंडर के कहलखिन जे ओ सेनाक कारखाना मे एम.डी.क पद पर स' हाले रिटायर भेला अछि...रिंच मे ओ कंपाउंडरो बात के लोकति कहकनि--" अपने एम.डी. रहियै ने, आबें लंग ने छियै....अगं पुर्जा पर अपन नाम आ पता लिख दियौ बाबूँ साहेबें ! चौथा दिन फोन करि क पूछि लेबैं...नंबर आबि जायत। "
....तारैं बाहर कोनो गाडी के रुकर्ब आ चपरासी आ सिक्यारिटी के दौडति देख बूझबा मे भाँगठ लंग रहलनि जे बाहर कोनो वी.आइ.पी.क गाडी लगलै ।

वी.आइ.पी. के रहथि से ओ की जान' गेलथिं। ओ त' साठे चौरासे वर्षक वयस मे पूना मे जे नौकरी धेलनि से आबें यैह रिटायर भेलाक बाद घुरला अछि । अगं ठामक सबँ वस्तु तें ने अनचिन्हार लगै छनि । फेर वी.आइ.पी. आ हुनका संगे अनेकानेक चमचा एन्ड लगुआ-भगुआ के सड-सडायल डाक्टरक चेम्बर मे ढुकति देखलखिन-- मोन अखंडा भ' गेलनि । बगल मे ठाढ लोक स' पुछलखिन त'पता लगलनि जे ओ अगं ठामक मेयर सैहेबें छथि; आइ.ए.एस. ! हुनका

पूजा करैबाक कि नागन मे नगराक कोनो जरूरति नंग ? किये़क त' ओ आाग.ए.एस. अछि ठामक मेयर साहेबे छथि । किये; अपने जखन एम.डी. बनथि त' अपने ओ स्वप्न नंग भोगने बनथि की ? अपने प्रश्न पर सहमि गेला ओ ! चारू कात हियासनखिन....सबतरि निश्चिंतता पसरल छलै । ने हर्ष आ ने विस्मय । पेशेंटे सब पैर मोड़ि क' कुर्सी पर बैसल, गपियाति किछु गोटे हकियाति आ किछु खुकति । अजीबे नगननि हुनका। जेना समय रुकि गेल हुए । जेना एतुक्का सब गोटे मिनि क' समय के ठुठुआ देखा रहल हुए । अपन-अपन दहिना हाथ सामने तनने, ओंठा के बामा-दहिना घुमबैति । डक्टैरक चेम्बर स' गन्न—ग्रन्न आ ठहाका । एतु लोक जम्हर माछी मारैत अछि त' मारौ । आगंतुक मेयर छिये़, भ' सकैत छै डाक्टैरक दोस्त हुए । एतबा त' सब दोस्त एक दोसरा नए करै छै ।
"की ग्रन-ध्रुन मे नागन छी यौ बाबा ?" कंपाउंडर हिनका दिस आँखि गुड़ाबि क' देखनक---" किछु करबे 'डाक सैहेबे, बिन्नु नबबे किन्छु नंग देखता ।"
हुनका मोन मे एननि कि आाग स' किछुए दिन पहिने अग तरहक लोक के अग तरहे बजराक साधंस होगतै ? से छोड़ूने ! डक्टैरबेक ओ हिम्मति होगते जे एना भारे ताछिन करैत...जेना हम त कहियो किछु बहबे ने करी...हमरा स' त' ओकरा कहियो भेंटे नंग....आदि गनादि बात सोचैत ओ तय केननि जे आबे फेर कहियो एकरा किननिक पर पैर ने देता । हुनका नगननि जे डाक्टैर मेद्राात्रा स'

देखेऱाक ह्एत' दुखित पडैं स' तीन मास पूर्बहिं नंऱब नगा नियत',नंग त' जाऱें डाक्टबक नंऱब आाओत ओग स' पहिने भगरानक घबक नंऱब आरि जेतैं कावनीक । ओ सऱ सोचैत, आाज्क दिन आ आाज्क जमाना के मोन भबि गबिययैत आ श्राप दैत ओ फैसना केननि जे मौगी छैक त'की हेतै ? अपन अस्पतानक डा.यास्मीन नीक डाक्टब छथि। ह्नके स'अपन कठिन चेकप करेता । ओना ओ स्वस्थ छथि, मुदा शबीब त' अऱन भेयै गेननि। जखने देहके काटै—खोंटै भेन, कि फेब पहिने ऱना ऱात नंहि ने बहि जाग छै ? से त' पचपने मे सीरियब नंहि त' मागनड धबि हर्टे एटैक बहऱें कबनि; तीन घंटा पब होशि आाय बहनि। फेब मोन पडननि आाग–काल्हुक बंग—तान । आऱ कोनो डाक्टबक प्र्चा न' क' कत्ती दऱाग नंग खबीदन जा सकैत अछि। जे मोहन्नाक डाक्टब ओही मुहन्नाक दऱागक दोकान मे ह्नकब निखन दऱाग भेटैत । तें सोचननि जे दऱाग खबिदियै क' जाथि । मुदा ओत्तुक्का भीड....ऱापबे! कत्ते नोक दुखीत पडैत छैक ? काल्हि तक ओ फार्मेशियोक मुंह ने देखने बहथिन । आऱ नागन मे नाग' पडतनि। अगमे त' सांझ भ' जेतनि ? से जे भ' जाउंन ! आग आऱ बत्तन सिंघ की बामग्ननाम नान "ऱाडाऱार्" नंग छथिन-- जे सऱ काज 'साम दाम दंड भेद" ,माने जे कोनो ने कोनो प्रकाबे कैयै या कबराग्ये नैत बहथि...आऱ ओ स्वंय छथि, सऱ मोर्चा पब प्रनश्च असकब, नितांत एकसब ।

मुदा ओ काज ह्नका कब' पडतनि । संभरतः तीस–चानिस र्षक ऱाद फेब स' ह्नका नागन मे नाग' पड–

–तनि ? थ्हंत कङ्ै सह यैह ছিযৈ---" এনা কছ–মছ কিযৈ ক' বহন ছী ৱঁঠা...কনমচ বহৰ সে নংগ ? "ক্যা হিনকা নসীহত দেনকনি। পাঁচ ৰাঁজি গেনৈ জখন হিনকব হাথ মে মাস দিন্বকা দৰাঁগ এননি। বৌদ এখনংহ্ ক্ষঁহ পব থাপড জেকাঁ নাগি বহন বহৈ। ঘব ক্ষঁহা জৈঁ ভেনা কি সামনে স' খানী ওঁঠৈ জাগত দেখখিন । হাথ দেনখিন, ৰৈঁসনা খা পাঁচো ডেগ নে ওঁঠৈ গেন হেত জে দূ টৌ ৰঁনিষ্ঠ, কসবতিযা জৱান হিনকা বৌদ দিস ঠেনৈত ৰৈঁস'নগননি ত' গ্ৰা 'হাঁ–হাঁ' কব' নগনা। ক্ষদা হিনকব ;হাঁ–হাঁ' কে ও দ্নূ পব কোনো প্রভাৱ নংগ পড়্নৈ ।ওগ মে স' জকবা গবা মে তাৱীজ বহৈ সে হিনকা কনে খাব বৌদ মে ঠেনতি ৰিংহ্সননি খা কহনকনি---"ৰহ্ত দিন ছাহবিক স্বখ ভোগনেঁ ৰঁৱা ! খাৰেঁ হমবা সিনী জ্খান–জহান কে নম্মব ছৈ ।" খা দ্নূ ঠঠা ক' হঁসি দেনকনি।

<u>নরেন্দ্র ক্ষমাব ঝা</u>

<u>বেন নাগনসঁ জুড়ত ভাবত আ নেপান</u>

পড়োসী দেশ নেপানক সংগ দোস্তীকেঁ আব মজগূত কববাঁক নেন ভাবতীয বেন নেপানমে বেন নাগন বঁনাওত। এক দোসবাক সংগ সহযোগ বঁঢ়েবাঁক উদ্দেশ্যসঁ বঁনএবঁনা ঙা বেন নাগন ভাবতমে মধ্বঁনীক জযনগবসঁ নেপানক বঁবদীবাসক মধ্য বঁনাওন জাএত। ঙা নব বেন নাগন সত্তবি কিনোমীটবক হোএত, জকব স্বীকৃতি বেন মংত্রানয দঽ দেনক অছি। এহি নব বেন নাগন বঁনবঁঽ মে গোটেক চাবি সৌ সত্তবি কবোড় টৌকা খর্চ হোএবাঁক অনুমান অছি। একব কাজ প্রাবম্ভ কববাঁক নেন মংত্রানয দস কবোড় টৌকা দঽ দেনক অছি আ বিত্তীয বর্ষ ২০১১-১২ মে একব কাজ প্রাবম্ভ ভঽ জাএত। ঙা বেন নাগন দূ চবণমে পূবা হোএত। পহিন চবণমে জযনগব আ জনকপুবক মধ্য তীস কিনোমীটব ছোটী নাগনক আমান পবিবর্তন হোএত আ দোসব চবণমে জনকপুবসঁ বঁবদীবাস ধবি নব বেন নাগন বঁনেবাঁক কাজ প্রাবম্ভ হোএত। নব বেন নাগনক বাস্তা জমীন অধিগ্রহণক কাজ জন্দীএ প্রাবম্ভ হোএত।

भारतीय सामाजिक व्यवस्थामे आगयो जीवन्त अछि जाति व्यवस्था- प्रो. शेर्मा

दरभंगा स्थित ललित नारायण मिथिला विश्वविद्यालयमे महाराजाधिराज कामेश्वर सिंह स्मारक व्याख्यानमाला सम्पन्न भेल। एहि व्याख्यानमालाक मुख्य वक्ता राजस्थानक प्रतिष्ठित नेशनल ओपन यूनिवर्सिटीक कुलपति आ जानल-मानल समाजशास्त्री प्रो. के.एल.शेर्मा कहलनि जे भारतीय सामाजिक व्यवस्थामे जाति व्यवस्था नियंत्रण बनल अछि। श्री शेर्मा कहलनि जे सामाजिक व्यवस्थामे आगयो जाति व्यवस्था प्रत्यक्ष आ जीवन्त अछि आ एकटा व्यवस्थाक रूपमे बदलावक अनवाक प्रयास करैत अछि। ओ कहलनि जे देशक राजनीतिक व्यवस्था सेहो जाति व्यवस्थाकेँ जीवन्त रखबामे महत्वपूर्ण भूमिकाक निर्वाह कएलक अछि। वर्ष १८७१ सँ १९३१ धरि सरकारी स्तरपर जाति व्यवस्थाक श्रेणीकरणक काज कएल गेल। स्वतंत्रता प्राप्तिक बाद १९५१ जनगणनामे जातिकेँ छोड़ि देल गेल मुदा एक बेर फेर राजनीतिक उद्देश्य आकि विवशताक अन्तर्गत जाति गणना करेबापर सहमति बनल अछि। ओ कहलनि जे सामाजिक परिवर्तनक संग-संग अद्यमे बदलाव आएल अछि मुदा एकर बावजूद आगयो एकर सातत्व कायम अछि। व्याख्यानमालाक अध्यक्षता भारतीय प्रशासनिक सेवाक सेवानिवृत्त अधिकारी एस.एन.सिन्हा कएलनि।

<u>प्रदेशमे नागत चौदहटा नव उँद्याग समूह, अखसोचैम कएनक एहि दिस पहल– मिथिलांचलमे सेहो नागत नव उँद्याग</u>

बिहावमे मुख्यमंत्री नीतीश कुमावक नेतृत्ववला वाष्ट्रीय जनतांत्रिक गठबंधनक दोबावा आपसीक संगहि देशक उँद्याग जगतक नजवि बिहावपव पड़ल अछि। देशक औद्यागिक संगठन "एसोचैम"प्रदेशमे अगिला तीन वर्षमे तीनटा "बिजनेस मार्ट"क माध्यमसँ चावि लाख टाकाक निवेशक योजना बनौलक अछि। एसोचैम बिहाव चेम्बव ऑफ कामर्स (बी.सी.सी.) आ बिहाव इन्डस्ट्रीज एसोसिएशनक सहयोगसँ ई बिजनेस मार्ट आयोजित कवत। पहिल बिजनेस मार्ट अप्रील २०११ मे होएत जाहिमे पचास हजाव कवोड़ टाकाक निवेशक लक्ष्य वाखल गेल अछि, जखनकि २०१२ मे आयोजित होमएबला दोसव मार्टमे एक लाख पचीस हजाव कवोड़ टाका आ वर्ष २०१३ मे आयोजित होमएबला तेसव मार्टक माध्यमसँ पचहत्तवि कवोड़ टाकाक निवेशक लक्ष्य वाखल गेल अछि। ई संगठन चेम्बव ऑफ कामर्स आ इन्डस्ट्रीज एसोसिएशनक सहयोगसँ चौदह टा नव उँद्याग समूह दवभंगा, मुजफ्फवपुव, मधुबनी, बबौनी, कटिहाव, भागलपुव, मुंगेव, स्वपौल, हाजीपुव, पटना, नवादा, गया आ भोजपुवमे स्थापित कवत, जाहिमे सभ उँद्याग समूहमे अठावह सौसँ दू हजाव नव औद्यागिक ईकाई बनत। एहिसँ सवकावकेँ गोटेक बावह प्रतिशत

बाजस्व भेटैत। गोटैक चबि सौ पचास कबोड़ टोकाक निरेशरँना सभ प्रस्तारित उँद्योग समूह गोटैक छह नाख नोककेँ पबोक्ष अथरा अपबोक्ष रूपसँ बोजगाब उँपनब्ध कबाओत। एसोचैम सबकाबसँ प्रदेशमे "कनस्ट्रर्स डेरेनपमेन्ट अथोबिटी"क स्थापनाक माँग सेहो कएनक अछि।

<u>मतदाता सभक उँसोह मध्य सम्पन्न भेन तीन चबणक मतदान- बाजनीतिक दनक रैचैनी रँढ़ौने अछि मतदाताक चुप्पी</u>

रिहाब रिधान सभाक छह चबणमे होमएरँना मतदानक नेन तीन चबण मतदानक काज समाप्त भ२ गेन। तीन चबणमे भेन मतदानमे११० रिधान सभा क्षेत्रमे २०३९ उँम्मीदराबक भरिष्य मतदाता गनेकट्रोनिक रोटिंग मशीन (ग़ा.री.एम.) मे रँन्द क२ देननि अछि। कड़गब स्वबक्षा व्यरस्थाक मध्य किछ छिटपुट घटनाकेँ छोड़ि मतदान शान्तिपूर्रक सम्पन्न भेन। एहि रँबक चुनारमे मतदाता सभमे सेहो उँसोह देखन गेन। पार्रनि-तिहाबक मध्य सम्पन्न भेन मतदानमे पहिन चबणमे ऊ४.३१ प्रतिशत, दोसब चबणमे ऊ२.ऊऊ प्रतिशत आ तेसब चबणमे ऊ३.७७ प्रतिशत मतदाता अपन मताधिकाबक प्रयोग केननि। एहि मध्य चाबि चबणक नेन १ नरम्बबकेँ होमएरँना मतदानक नेन चुनार प्रचाबक काज सम्पन्न भ२ गेन अछि तँ पाँचम चबणमे ९ नरम्बबकेँ होमएरँना मतदानक नेन सभ दन आ उँम्मेदराब प्रचाबमे अपन पूबा ताकत नगौने छथि तँ छठम आ अन्तिम चबणक मतदानक नेन नामांकन नेन नामांकन पत्र भबराँक काज

চলি রহল অছি। অংতিম চরণমে ২০ নবম্বরকেঁ মতদান ভেলাক বাদ ২৪ নবম্বরকেঁ মতগণনাক সংগহি বিহারমে নব সরকারক স্থিতি স্পষ্ট হোএত। এহি বেরক চুনাবমে মুখ্য মোকাবলা সত্তারূঢ় জদ-যূ ভাজপাক রাষ্ট্রীয গঠবন্ধন আ রাজদ-লোজপা গঠবন্ধনক মধ্য অছি আ গোটেক দূ দশকক বাদ অসগর সভ ২৪৩ সীটপর চুনাব লড়ি রহল কাংগ্রেস একরা ত্রিকোণীয বনেবাক লেল প্রযাস কঽ রহল অছি। তীনূ চরণক মতদানমে মতদাতা জাহি তরহেঁ মৌন রাখি মতদান কএলনি অছি ওহিসঁ সভ রাজনীতিক দল আ উম্মীদবারক হোশ উড়ল অছি।

পহিল চরণমে আঠ জিলাক ৪৭ বিধানসভা ক্ষেত্রমে, দোসর চরণমে ছহ জিলাক ৪৫ বিধানসভা ক্ষেত্র আ তেসর চরণমে ছহ জিলাক ৪৮ বিধানসভা ক্ষেত্রমে মতদান করাওল গেল অছি তঁ চারিম চরণমে আঠ জিলাক ৪২ বিধানসভা ক্ষেত্রমে ১ নবম্বর, পাঁচম চরণমে আঠ জিলাক ৩৫ বিধানসভা ক্ষেত্রমে ৯ নবম্বর আ ছঠম চরণমে পাঁচ জিলাক ২৬ বিধানসভা ক্ষেত্রমে ২০ নবম্বরকেঁ মতদান করাওল জাএত।

তীন চরণক মতদান- এক নজরিমে

	পহিল চরণ	দোসর চরণ	তেসর চরণ
কুল জিলা	৮	৬	৬
বিধানসভা ক্ষেত্র	৪৭(৮ সুরক্ষিত)	৪৫(৬ সুরক্ষিত)	৪৮(৭ সুরক্ষিত)
কুল মতদাতা	১০৭০০৭৯৭	৯৮৪৪৯৮১	১০৩৭৬০২২
মতদানক প্রতিশত	৫৪.৩১	৫২.৫৫	৫৩.৬৬

উম্মীদবারক সংখ্যা ৬৩১ (৫২ মহিলা) ৬২৩ (৪৬ মহিলা) ৭৮৫ (৬৫ মহিলা)
কুল মতদান বূথ ১০৮৬৮ (৪১৪ অতিরিক্ত) ১০৩১৫ ৮৪২৬
কুল মতদান কেন্দ্র ৮৮৬৮ ৯৯৫২ ১০৮১৪
কুল বৈলেট যূনিট ১৩৭৬০ ১৩৬৭৪ ১৬৬৭১

তীন চরণমে দলীয উম্মীদবারক সংখ্যা

	পহিল চরণ	দোসর চরণ	তেসর চরণ
ভারতীয জনতা পার্টী	২১	১৭	২৪
জনতা দল যূনাইটেড	২৬	২৮	২৪
রাষ্ট্রীয জনতা দল	৩১	৩৪	৩৫
লোক জনশক্তি পার্টী	১৬	১১	১৩
রাষ্ট্ররাদী কাংগ্রেস পার্টী	৩৩	৩১	৩৮
বহুজন সমাজ পার্টী	৪৫	৪৫	৪৮
ভাকপা	১১	০৮	১০
মাকপা	০৭	০৮	০৫
ভারতীয রাষ্ট্রীয কাংগ্রেস	৪৭	৪৫	৪৮
নির্দলীয	২৩৮	২২৮	৩৫৪
আন দল	১৫৬	১৬৮	১৮৬

বিহারমে মতদানক প্রতিশত (বিধানসভা)

১৯৫২−৪২.০৫

১৯৫৭−৪১.৭২

১৯৬২−৪৬.৯৭

১৯৬৭−৫১.৪৯

১৯৬৯−৬২.৭৮

১৯৭২−৫২.৭৯

𑓑𑓙𑓗𑓗–𑓔𑓙.𑓗𑓒

𑓑𑓙𑓘𑓐–𑓕𑓗.𑓓𑓓

𑓑𑓙𑓘𑓕–𑓕𑓔.𑓓𑓙

𑓑𑓙𑓙𑓐–𑓖𑓒.𑓐𑓔

𑓑𑓙𑓙𑓕–𑓖𑓑.𑓗𑓙

𑓒𑓐𑓐𑓐–𑓖𑓗.𑓕𑓗

𑓒𑓐𑓐𑓕 𑒤𑒩𑒥𑒩𑒲– 𑓔𑓖.𑓒𑓕

𑓒𑓐𑓐𑓕 𑒢𑒫𑒧𑓂𑒥𑒩– 𑓔𑓗.𑓐𑓓

𑓒𑓐𑓑𑓐 (𑒣𑒯𑒱𑒪 𑒞𑒲𑒢 𑒔𑒩𑒝𑒧𑒹)–𑓕𑓓.𑓓𑓖

বাহ্নক মিশন রিহাবসঁ রঁঢ়ন সত্তা আ রিপক্ষক পবেশানী:মিথিনাঁচনক ভূমিসঁ কাঁগ্রেসক যরবাজ কএননি চ্নারী শঁখনাদ

অখিন ভাবতীয কাঁগ্রেস কমিটীক মহাসচির বাহ্ন গাঁধী মিথিনাঁচনসঁ কাঁগ্রেসক চ্নারী অভিযান প্রাবম্ভ কঽ সত্তাৰুঢ় বাষ্ট্রীয জনতাঁত্রিক গঠরঁধনক ঘটক ভাজপা আ জদ যূ তথা রিপক্ষী বাজদ–নোজপা গঠরঁধনক রেঁচৈনীকেঁ রঁঢ় া দেননি অছি। পছিনা দূ দশকসঁ প্রদেশক বাজনীতিমে কতিআএন কাঁগ্রেসক যরবাজ শ্রী গাঁধী মিশন রিহাবক অন্তস্মত পাটীক নেতা সভকেঁ সক্রিয কএনে ছথি। এহিসঁ পহিনহ্ শ্রী গাঁধী রিহাবক দৌবাপব আএন ছনাহ তঁ মিথিনাঁচনক হৃদযস্থনী দবভংগাক দৌবাক রিহাব বাজনীতিক হরাঁ–রঁযাব নেনে ছনাহ। হ্নক ওহি দৌবাক রাঁদ প্রদেশমে কাঁগ্রেসক প্রতি আকর্ষণ রঁঢ়ন অছি। সংগহি যরা কাঁগ্রেসক পদাধিকাবীক মনোনযনক জে পবম্পবা ছন ওকবা সমাপ্ত কঽ সীধা চ্নার জে করৌননি এহিসঁ প্রখন্ড স্তবসঁ প্রদেশ স্তব ধবি যরা নেতাক নর সমূহ ঠাঢ় ভেন অছি আ ওা কাঁগ্রেসক ভরিষ্যক ৰূপমে অছি।

শ্রী গাঁধীক রিহাব দৌবাক সংগহি প্রদেশমে চ্নারী অভিযান প্রাবম্ভ ভঽ গেন। ও অপন এক দিরসীয দৌবাক ক্রমমে কোসী ক্ষেত্রক সহবসা আ সমস্তীপ্ববমে জনসভাকেঁ সংরোধিত কএননি। শ্রী গাঁধী এহি দবমিযান পূবা তবহে

ঘঙ্কক নেন তৈযাব ৰ্হ্মি পঙ্নাহ। ও এক দিস ম্খ্যমংত্রী নীতীশ ক্মাব খা হ্নক সবকাবপব হমনা কএননি তঁ দোসব দিস এহি ৰেবক চ্নারমে মহত্ত্বপূর্ণ ভূমিকাক নিরাহি কবৰাক নেন তৈযাব ঘরা পীঢ় াকেঁ সংগ জোড়ৰাক প্রযাস সেহো কএননি। ও স্বীকাব কএননি জে রিহাবমে এখন কাংগ্রেস কমজোব খছি। ম্দা এহি নেন ৰেসী চিন্তা নহি কবৰাক খছি। ও কহননি জে উত্তবপ্রদেশমে সেহো হম জখন প্রযাস প্রাবম্ভ কএনে ছনহ্ঁ তঁ নোক হঁসী উড় ানে ছন। ও জনতাকেঁ রিশ্বাস দেওননি জে কিছু সমএ তঁ জৰুব নাগত ম্দা জমীনী স্তবক সমস্যা খা গাম ঘবক ৰাত পর্টনা ধবি জৰুব পহুঁচত। ও ঘরা দিস সংকেত কবৈত কহননি জে রিহাবমে জে পছিনা ৰীস রর্ষসঁ পবিস্থিতি ৰনন খছি ওকবা ৰদনৰাক নেন খাগাঁ খাৰথি খা একর্টা ঘরা সবকাব ৰনারথি। এহি নেন ঘরাকেঁ খাগাঁ খানন জাএত খা থকন নোককেঁ কতিযাক২ একর্টা রিকসিত রিহাব ৰনাওন জাএত।

কাংগ্রেস মহাসচির এহি দৌবাক ৰাদ বাজনীতিক ৰজাব গর্ম হোএৰ স্বাভারিক খছি। দবখসন এহি ৰেব বাজনীতিক গঠজোড় খাব মজগূত ভ২ বহন খছি। ওনা ম্খ্যমংত্রী নীতীশ ক্মাব রিকাসক ম্দ্দাপব চ্নার নড়ৰাক ৰাত কহি বহন ছথি ম্দা ও ভীতবে-ভীতব মহাদনিত খা খতি পিছড় াক ৰূপমে একর্টা নর রোর্ট ৰৈংক তৈযাব ক২ বাজদ খা নোজপা গঠৰংধনকেঁ চ্নৌতী দ২ বহন ছথি তঁ দোসব দিস বাজদ খা নোজপাক পী এম খাব রাগ সমীকবণক মাধ্যমসঁ জদ যূ খা ভাজপাক মোকাৰনা কবৰাক স্থিতিমে খছি। এহি বাজনীতিক সমীকবণক মধ্য জে সভসঁ মহত্ত্বপূর্ণ ভ২ গেন খছি ও

ঋছি সরর্ণ মতদাতা, জাহিপব ভাজপা–জদ যূ ঋা বাজদ–নোজপা দ্নূক ঋছি ঋা কাঁগ্রেসক এহি রস্কামে ভ২ বহন ঘ্সপৈঠ দ্নূ গঠরঁধনক নেন খতবাক ঘঁটী রঁনি গেন ঋছি।
বাহ্নে গাঁধীক কিছু মাস পহিনে ভেন রিহাব দৌবাক কেন্দ্রমে ঘরা শক্তি ছন ঋা ও সভ ঠাম ঘরা সভসঁ সীধা সংরাদ কএননি। একব পবিণাম সেহো সোঝাঁ ঋাএন ঋছি। রিহাবমে পছিনা রীস রর্ষসঁ ঘেবাএন পঁজা ছাপরঁনা ঝন্ডা এখন গামে–গাম দেখন জা বহন ঋছি। একব ঋর্থ ঙা নহি জে কাঁগ্রেস সবকাব রঁনেরাঁক স্থিতিমে ঋারি গেন ঋছি। ঝদা রর্তমান বাজনীতিক হবা জে চনি বহন ঋছি ঋা ঙা চনৈত বহন তঁ ঋগিনা রিধান সভাক চ্নারমে কাঁগ্রেস সত্তা সন্তুনন কবরাঁক স্থিতিমে ঋরশ্য বহত। পার্টীক সূত্রসঁ জে জনতরঁ ভেটি বহন ঋছি ও সংকেত কবৈত ঋছি জে পার্টী ঋানাকমান এহি রেঁব গোটৈক ১৩০ সীটপব গম্ভীব রূপসঁ চ্নার নড়ত ঋা রাঁকী রাঁচন ১১২ সীটপব ও ঋপন শক্তি রঁঢ়রাঁক নেন চ্নার নড়ত। কাঁগ্রেসক ঙা বণনীতি বাজগ ঋা বাজদ–=নোজপাক নেন খতবা রঁনি সকৈত ঋছি। ওনা রেঁসী খতবা ভাজপা ঋা জদ যূ গঠরঁন্ধনকেঁ ঋছি। একব পবিণাম সেহো সোঝাঁ ঋারি গেন ঋছি। নোকসভা চ্নারমে কাঁগ্রেস কতিযা গেন ছন ঝদা ওকব রাঁদ ভেন রিধানসভাক উঁপ চ্নারমে ঋঠাবহ সীটপব এসগব নড়ি দূটা সীটপব রিজয প্রাপ্ত ক২ ভাজপা–জদ যূ কেঁ কতিযা দেনক জকব নাভ বাজদ ঋা নোজপাকেঁ ভেন। রিহাব প্রদেশ কাঁগ্রেসক বাহ্নে গাঁধীপব ভবোসা ঋছি তঁ বাহ্নেক নজবি রিহাবক ঘরাপব ঋছি। জাতিক মজগূত

बाजनीतिर्रना एहि प्रद्देशमे कांग्रेसक बर्णनीतिक श्वन्वरूप जातीय हरा चनन तँ एहि र्रेबक रिधान सभा चुनारमे रिहाबक घरा बाह्नक नेन श्वागाँक बस्ता तैयाब कर सकैत छथि।

दू रर्ष पूबा कएनक मैथिनी दैनिक मिथिना समाद

दू रर्ष पहिने कोसी क्षेत्रमे फसहाक टूटेन तटरैखफसँ भेन प्रनयक र्राद एहि क्षेत्रक दशा-दिशा र्रदनि गेन छन तँ एहि दुर्दशाक श्वर्राज र्रनि कर देशक पहिने मैथिनी दैनिक "मिथिना समाद" सोनाँ श्वाएन। ३१ श्वगस्त २००+ कँ प्ररासी मिथिना समाजक प्रयासक र्राद एहि दैनिकक प्रकाशन मैथिनी पत्रकाबिताक एकटा नर श्वध्याय प्राबम्भ कएनक। एहि दैनिककँ मैथिनीभाषीक भेटेन स्नेहक र्रदौनति निर्रोध रूपें प्रकाशित होगत दू रर्ष पूबा कबएमे सफनता भेटेन। मैथिनी पत्रकाबिताक शून्यताकँ तोड़ि मिथिनांचन श्वा प्ररासी मिथिना समाजक जन समस्याकँ सोनाँ श्वनर्राक नेन सतत प्रयनेशीन श्वछि। पूर्र प्रधानमंत्री श्वटैन रिहाबी राजपेयी मैथिनीकँ संरिधानक श्वठम सूचीमे सम्मिनित

कऽ सम्मान देलनि तँ पत्रकारितासँ जुड़ल कोलकाताक राजेन्द्र नारायण राजपेयी मैथिली भाषामे तारकान्त ग्राक सम्पादकीय दायित्व मिथिला समादक प्रकाशन कऽ एहि भाषाक मान बढ़ौलनि अछि।
मैथिलीमे दैनिक समाचार पत्रक प्रकाशन हो एहि लेल बिहारक राजधानी पटना आ मिथिलांचलमे कतेको बेर मंथन भेल मुदा ओकर कोनो सार्थक परिणाम एखन धरि सोझाँ नहि आएल अछि। आखिरकार प्रवासी मिथिला समाजक प्रयास सफल भेल आ मिथिला समाद डेगा-डेगी दैत दू बर्षक भऽ गेल। ओना कोनो भाषामे दैनिक पत्रक प्रकाशन कठिन काज अछि ओहूमे मैथिली भाषामे पत्र-पत्रिकाक प्रकाशन कल्पना मात्र कएल जा सकैत अछि तथापि प्रवासी मैथिल हिम्मत देखौलनि अछि। प्रवासी मैथिलक प्रयाससँ कोलकातासँ प्रकाशित दैनिक मिथिला समाद आ नव दिल्लीसँ गजेन्द्र ठाकुरक सम्पादनमे उपलब्ध ई-पत्रिका "विदेह" मैथिली पत्रकारिताकेँ आक्सीजन दऽ जीवित रखने अछि।
अल्प संसाधन आ सीमित पाठक वर्ग होएबाक बादो मैथिली भाषी प्रबुद्ध पाठकक बीचे ठाढ़ भेल अछि। मैथिल समाजक स्वधि पाठकक स्नेहक परिणाम अछि जे एकटा गएर मैथिल एहि दैनिकक लेल संसाधन उपलब्ध करा मैथिली पत्रकारिताक बोध भेल धारकेँ तेज कएलनि अछि आ ई मिथिलांचल आ प्रवासी मैथिल समाजक सशक्त अवाज बनबाक प्रयास कऽ रहल अछि। जाँ एहिना पाठकक स्नेह आ सहयोग भेटैत रहल तँ लोकतंत्रक चारिम खम्भा मजगूत होएत आ मिथिलांचलक चतुर्दिक विकासक रस्ता निकलत। संगहि मैथिली

पत्रकाबिताक क्षेत्रमे एकटा नब युग प्राबम्भ होएत।

देबशंकब नबीन (১৯৬২–), ও না মা সী (গদ্য–পদ্য মিশ্রিত হিন্দী–মৈথিলীক প্রাবম্ভিক সর্জনা), চানন–কাজব (মৈথিলী কবিতা সংগ্রহ), আধুনিক (মৈথিলী) সাহিত্যক পবিদৃশ্য, গীতিকাব্য কে রূপ মেং বিদ্যাপতি পদাবলী, বাজকমল চৌধবী কা বচনাকর্ম (আলোচনা), জমানা বঁদল গযা, সোনা বাঁবূ কা যাব, পহচান (হিন্দী কহানী), অভিধা (হিন্দী কবিতা–সংগ্বহ), হাথী চলএ বঁজাব (কথা–সংগ্রহ)।

বিনাড়ি

হম জগ ঘবমে স্বতৈ ছী, তকব পছিনা দেবাঁলমে বঁড় ী

টা খিড়কী খচ্ছি। তাহিসঁ বাঁহব এক টা ছহবদেরানী। ওগ ছহবদেরানী পব কৈক টা মৈনা এক সংগে ঞ্রিক্–ঞ্রিক্ কবৈত চহচহা উঠন। হম গাঢ় নীনসঁ সূতন বহী। এক টা খহন্ত মনোহব সপনা দেখৈত বহী। নীন টূটি গেন। সপনা ভখবি গেন।
হমব নীন বঁড় দ্নাক্দ খচ্ছি। বঁহ্ত বাস মান–মনৌরনি কেনা পব খবৈঁত খচ্ছি। তেঁ ককবহ্ কোনো খাচবণসঁ কাঁচ নীন টুটৈ'এ, তঁ ওকবা পব বঁড় তামস হোগ'এ। নীন টূটি গেন, সপনা টূটি গেন। ওগ ভোব বঁড় জোব তামস চঢ়ন। নীন নঁগ টুটিতএ ত' এখন খাধেক ঘণ্টা খাওব স্বতিতৌ। নীনো পূব ভ' জগতএ, খা সপনো পূব ভ' জগতএ।
ঞ জনিতো, জে সপনা, সপনে হোগ ছৈ, রাস্তরিকতাসঁ ওকবা কোনো সবোকাব নঁগ বহৈ ছৈ, খহ্ন রযসমে হমবা সপনাসঁ তকণাগএ জকাঁ খাকর্ষণ বহৈত খচ্ছি। রাস্তরিক জীরনমে তঁ রস্তুতঃ নোক রিপত্তিক পহাড় উঘৈত বহৈ'এ। সহ পূষ্ঠী তঁ ও রিপত্তি মন্বষ্যক স্বপ্ননোক ধবি পব বাজ কব' চ'ন খবৈঁত খচ্ছি। এহেন রিকবান সমযমে মনোহব সপনা দেখবঁ কোনো উপনব্ধিসঁ থোড় কহাঁ হোগত খচ্ছি! ...
সে কহৈত বহী নীন টূটি গেন। সপনা টূটি গেন। মৈনা–মৈনী কিনোনহ মচা কএ নীন তোড়ি দেনক, সপনা ছীন নেনক। বঁড় জোব বংজ চঢ়ন। হ্মদা ককবা পব তমসরিতহ্ ? মৈনাকেঁ কী কহিতিঐ ? ওকবা হমব, খাকি হমব নীন টূটি জেবাঁক কোনো খববিও কহাঁ বহন হেতৈ ? হমব বংজসঁ ওকবা কোনো ভয কহাঁ হোগত

छैतै ?

झिक्-झिक्...के तारँड़तोड़ ध्वनिसँ धड़फड़ा क' उठलहुँ। आँखि मीड़ि क' खिड़कीक ओत पार देखलहुँ। अचानक तामस निज्जा गेल, आ दृश्य नीक लागए लागल। कैक टा मैना बैह। हठात चहचही बन्द भ' गेलै। सबटा मैना एकाएकी ओतएसँ सहटि गेल। मात्रा दू टा बचि गेल। दुनूक आवाज क्रमे-क्रमे मधुर होअए लगलै। दुनू अपन-अपन लोलसँ एक दोसरकेँ गुदगुदी लगबए लगलै। पक्षी-विज्ञानी त' नहि छी, तेँ सामान्यतया पक्षीमे नर-मादाक ज्ञान हमरा नहि होइत रहैए, मुदा एक टा भ्रम हमरा सदति कान बजैत रहैए, जे मनुष्यक अपेक्षा सभतरि जीवमे, मोहकता आ मोहक बगए-बानि प्रायः नरे के होइत छै। पता नहि, हमरा ई भ्रम किएक होइए। ...ओहू दिन अही भ्रमक आधार पर बुझाएल छल जे अयत दुनूमे सँ एक टा नर थिक, एक टा मादा। दुनू प्रेमी-प्रेमिका थिक भविसक। प्रेम क' रहल'ए। बेबा-बेबी दुनू एक दोसरकेँ गुदगुदी लगबैक अवसर द' रहल छलै। एक के गुदगुदीसँ दोसर हँसैत-हँसैत कनेक दूर धरि फुदकि कए पड़ा जाए; फेर दोसर सोह लगा क' आबए आ पहिलकेँ गुदगुदी लगाबए। विलक्षण दृश्य लगै छल।... कतेक उन्मुक्त होइत अछि पक्षी। जखन चाहैत अछि, जतए चाहैत अछि, प्रेम क' लैत अछि! कते नीक होइत अछि पक्षी समाज, जखन दू टा पक्षीकेँ प्रेम करैत देखलक, बाँकी सब आस्ते-आस्ते टहलि गेल। अयत दुनूकेँ नीरव एकान्त द' क' स्वच्छन्द प्रेम करबाक अवसर द' देलक। मुदा केहन होइत अछि मनुक्खक समाज, दू गोटेए प्रेम करैए, तेसरकेँ खौँत बाढ़ए

नहि छै; कुल-मर्यादा, मान-सम्मानक नाम पर, जाति-धर्मक नाम पर ओकर हत्या क' दै'ए। पहिलुका जमाना जकाँ आजुक मनुक्ख गप्पा रूपधारी होइतए, तँ अरस्प्र ओ प्रेम करबाक लेल एकटा सहारा जीवन कृतज्ञ बनि जइतए, आ अही मैना-मैनी जकाँ बरण करितए। एकटा-एकटाकें तँ नहि देखने छी। मुदा आइ दुनूक बासनीना देखि कऽ नहि'ए ओहो अहिना करैत रहल होएत, आ दोसर दिशसँ रुपैया आबि गेल होएतै। दुनूक अनुराग लगातार बढ़ल जा रहल छलै। आब दुनू गुदगुदीक खेल, मखौल, हास-परिहास छोड़ि कऽ निकट भ' गेल छल। साँस रोकि कऽ हम एकटक देख' लागल रही। दुनू एक दोसरसँ गपदनि मिला रहल छल...प्रायः दुनूक उत्तेजना तीव्र होइत जा रहल छलै...

छपाक्... ! ज्जाः ! बंगमे भंग भ' गेलै !

अचानक रंगनरंगा मकानक छज्जीसँ एक टा रिनाड़ि झपट्टा मारलक। मुदा ओइ दुष्ट रिनाड़िक दुष्टता पूर्ण नहि भेलै। एकटा प्रेमकथाकें देखबाक हमर तल्लीनता अइ बज्राघातसँ टूटि कऽ बिखरि गेल छल; मुदा मैना-मैनीक सतर्कतासँ अत्यन्त प्रसन्नता भेल। ओही प्रसन्नताक कसौटीमे हम अपन सपनामे घुरि आबए चाहैत रही। मुदा सपना देख' लेल तँ फेरसँ नीन चाही, से तँ अछिए नहि... !

मैना-मैनीक प्रेमकें लाख-लाख शुभकामना, ओइ रिनाड़िकें परम धिक्कार ! ...

<u>**मोटैब सागकिन**</u>

पहिने रेंब जहिया भौजीकें देखनिश्वनि, हमब ऑाँखिक श्वाकाब ओही दिनसँ बॅंढ़ि गेल। ओगसँ पहिने एते स्वन्नबि स्त्री हम कोनो फोटोओमे नँग देखने बही। तकितें बहि गेल बही थोड़े काल धबि––बॉप बे! ओ सौन्दर्य! ओ नाक–नक्शी, एहन केशी, एहन भौंहि, एहन ऑाँखि, एहन ठोब, एहन बॉाँहि, एहन श्वँग्वबी! छूबि क' देखतिश्वग कने! ...

ऋदा एहि तबहें श्वखियासि कए देखबॉक हमब कबतबॅकें भौजी नक्ष्य क' गेल बहथि, से हम ग'ब केने बही।

कोनो साँप-बिछाक बीचमे तँ थोड़बे काल अधिकार आँखि मूनने चलाबैत छी। तखनहि हमर पएर एकटा पाथरपर पड़लैक आ हम खसि पड़लहुँ। पुनः उठि कए चलय लगलहुँ। सत्तरि-अस्सी लोकक समूह बाटपर चलि रहल छल। सभ अपनमे व्यस्त। हमरा कियो नहि देखलक। ओतएसँ निकलि हम अपन गाम दिस चलि पड़लहुँ। गाम पहुँचिते देखैत छी जे सभ किछु बदलि गेल अछि। मैदान, जतय हम खेलाइत छलहुँ, ओतए आब घर बनि गेल अछि। पोखरि भरि देल गेल अछि। गामक लोक हमरा चिन्हिते नहि अछि। हम अपन घरक दिस बढ़लहुँ। ओतए एकटा वृद्ध स्त्री बैसल छलीह। हम हुनका प्रणाम कएलहुँ। ओ हमरा दिस तकलीह आ पुछलीह-अहाँ के छी? हम कहलियन्हि जे हम एहि घरक बेटा छी। ओ हँसय लगलीह। कहलीह जे एहि घरक बेटा तँ बहुत दिन पहिने चलि गेल छल, आइ धरि घुरि कए नहि आएल। हम कहलियन्हि जे हमहीं ओ बेटा छी। ओ ध्यानसँ हमरा दिस तकलीह। हुनकर आँखिसँ नोर बहय लगलन्हि। ओ हमरा पकड़ि लेलीह।

एहने सौन्दर्य आ एहने व्यक्तित्वक स्वामी स्त्रीकेँ एक बेर पटनामे गाँधी मैदान बस स्टैण्ड पर देखने रही। वियोगीक संगे हम सहरसा जाएबला बसमे चढ़ल रही। एकटा स्त्री आबि कए हमर अगिला सीट पर बैसल। दुनू पल बाद ओ उठि गेल, बससँ उतरि गेल। हम कोनो जादूक अधीन बिना किछु बजने ओकर पाछू लागि गेलौं। वियोगी हमर अनुसरण केलक। बादमे वियोगी सभटा खेरहा सुनौलक। ओ कहलक जे हमरा बाँधि नहि सकल। ओ स्त्री बाँची जाएबला

रँसमे रौँसि गेल। हम रँगल रँला साँढ़ पर रौँसि कए ओहि स्त्रीकें एकटक निहारैत रहलहुँ। मन्त्रमुग्ध भेल। पता नँइ ओइ स्त्रीकें देखि की की सोचैत रहलहुँ। रँस स्टार्ट भेल, बाँची दिशि रिदा भ' गेल। रियोगी हाथ पकड़ि क' घिचैत रँजन--ओकरा संगें बाँची जाइ के छौ ? ...
हमर भक्क टूटैल। लजा गेलहुँ, फेर दनू गोटए हँसैत पानक दोकान दिशि गेलहुँ। कतोक दिन धरि रियोगी चौल करैत रहल...। सोचै छी, ओ स्त्री भेजिए त' ने रहथि...! हिनको नैहर बाँचीयेमे छनि।
भौजीक मतलबँ हमर कोनो सहोदर अथरा अन्य पारम्परिक सम्बन्ध जेठ भाइक पत्नी नँइ! तइ अर्थे देखी त' हम परम अभागल। सौंसे कुल-खानदानमे अपना पीढ़ीमे सरँसँ जेठ हमही छी। कोनो पितियौत, पिसियौत, मसियौत, ममियौत हमरासँ जेठ नँइ छथि। तें हमरा जीरनमे अइसँ पहिने दीयर-भाउँजक सम्बन्धक रंग ओतरें छल, जतरँ अनुमान कएल जा सकै छल, अथरा यारी-दोस्तीमे लोकक मुहँें सुनल छल। एतए आबि क' हमरा लेल भौजीक अर्थ रँड्ड रिबाट भ' गेल। भौजीक मतलबँ भौतिक रिज्ञानक परम यशस्वी अध्यापक प्रोफेसर तापस चक्ररर्तीक सुकामा, नयनयभिरामा पत्नी स्वर्णा।
प्रोफेसर तापस चक्ररर्ती रिलक्षण लोक छथि, जेहले सुयोग्य अध्यापक, तेहले श्रेष्ठ मनुष्य। कर्मनिष्ठ एहेन जे आइ धरि कोनो छात्रकें हुलकासँ कोनो शिकाइत नँइ भेललि। धुरन्धार ट्यूशन चलै छनि, मुदा तें शहरमे किनो ओ नँइ कहताह जे ट्यूशनक कारणें कॉलेजमे गैरहाजिर रहै छथि, अथरा क्लासमे पढ़ रैं कान कोताही

करैत छथि। एखनहुँ हमरासँ दसेक बर्ख पैघ हेताह, मुदा से कहियो बोध नहि होमए देलनि। कोनो तरहक अहंकार हुनका स्पर्श धरि नहि क' सकल छल। सर्वदा, आ सर्वथा प्रसन्नचित्त बड़ नीक लोक। सौंसे कॉलेजक अध्यापक सभ हुनका दादा कहनि। हम शुरू-शुरूमे स'र कहैत रहिऐनि। बादमे आन लोकक तर्ज पर हमहूँ हुनका दादा कह' लगलिऐनि।
सम्पर्क बढ़ल त' बूझि सकलहुँ जे हुनकर समस्या हमरासँ विपरीत छलनि, हुनका जेठ हेबाक अपार सेहन्ता छलनि। बहुत अनुरागसँ एक दिन कहने रहथि--देखू! अहाँसँ सम्पर्क भेलाक बाद हमरा होअ' लागल अछि, जेना पछिला जन्ममे हमरा लोकनि सहोदर भाइ रहल होइ। एकदमसँ हमर अनुज जकाँ लगैत रहै छी अहाँ!
हम हुनकर अनुरागक आदर करैत कहलिऐनि--सर! नेह-प्रेम लेल कोनो पारम्परिक, वैधानिक अथवा रक्त सम्बन्धक अनिवार्य प्रयोजन थोड़बे पड़ै छै! नेह लेल तँ मोनक मिलानी चाही, खानदानक मिलानीसँ प्रेमक अनिवार्य संगति कहाँ सम्भव होइ छै! ई त' हमर सौभाग्य थिक जे अहाँ सन जेठ भाइक उदात्त स्नेह हमरा एते सहजतासँ भेटि गेल अछि।
प्रोफेसर तापस चक्रवर्ती कहलनि--त' तय रहल जे आइ दिनसँ अहाँ हमरा 'सर' नहि कहब? तापस दा' कहब?
हम कहलिऐनि--तय रहल!
ताबत भीतरसँ प्रोफेसर साहेबक पत्नी चाह लेने, आ प्रसन्नताक अम्बार लेने उपस्थित भेलीह--तखन तँ

হমবহ্ খহোঁ খাগ দিনসঁ মৈডম নঁগ কহরঁ ?

নোকবী জ্বাগন কবিতে দেবী খগ কঁানেজক জতে খধ্যাপক নোকনিসঁ পহিন কিস্তমে পবিচয ভেন, তাহিমে প্রাফেসব তাপস চঞ্চরর্তী প্রম্খ ছথি। ধীবে-ধীবে ও হমব শিক্ষা-দীক্ষাক পৃষ্ঠভূমি জান' নগনাহ। পতা নগননি জে হম খগরেঁ মৈথিনী নঁগ, শ্বকুখাতী দৌবমে সাগন্সক ছাত্র বহী, ফনস্বরূপ খাপকতা রঁঢ়' নগননি। সাঁঝ ক' সংগে ঠৈহন'-রঁ্ন' চনরাঁক নোত দেরঁ' নগনাহ। কঁানেজ পবিসবক সবোকাব ডেবা ধবি খারি গেন।

পহিন দিন, জহিযা হ্নকব ডেবা পব চাহ পীনৌঁ, মোন গদ্গদ ভ' উঠন। খনরঁত্ত চাহ রঁনরেঁ ছনীহ হ্নকব গৃহিণী। ভব্য ব্যক্তিত্ব, খনিন্দ্য সৌন্দর্যক স্বামিনী, খা খপূর্ব খন্ববাগমযী তঁ ও বহরেঁ কবথি, সম্পূর্ণ পাক কনামে সেহো দক্ষ বহথি। এহেন ডেবামে রঁবমহন খরঁবজাত বাখরঁ, হমবা সন পেট্টু খা চঠৈব নোক নেন কোনো খনক্ষবরী রাঁত নঁগ ছন। রাঁদমে তঁ হম খপনহঁ্ প্রযাসেঁ চাহ, জনখৈ নেন ওম্হব ঠৈঘবি জাগ, ভনসা ঘ'বক খহী প্রশংসাক দৌবমে তাপস দা'ক পনৌসঁ পবিচয রঁঢ়ন, ঞ্রমে-ঞ্রমে হমহুঁ হ্নকা সংগে সহজ হোখ' নাগন বহী। দ্গএ-তীন ভেঁটমে ও হমব জনম-ক্ষ্ল্ডনীক সম্পূর্ণ জানকাবী জ্টা নেননি। কতএ ঘ'ব ছী, ঘ'বমে কে-কে ছথি, কোনা পঢ় াগ-নিখাগ কেনহুঁ, কোনা নেনপন রীতন, কোনা কিশোবারস্থা, স'খ-সেহন্তা-স্বাদক সীমা কী খছি, কেহন প্বকুষ পসিন পড়ৈ ছথি, কেহন স্ত্রী নীক নগৈ ছথি, কী পঢ়রাঁমে রেঁসী রুচিশীন বহৈ ছী, জীরনক কী উদ্দেশ্য খছি...স'রঁ প্রশ্নক উত্তব ও হমবাসঁ পূছি নেননি। হ'ম ষ্দা কিছ নঁগ পূছি সকিখনি। মাত্র

हुनकर प्रश्नक जवाब दितथिन, आ निरन्तर हुनका आ हुनकर व्यवहार-अनुरागकेँ देखी, ग'मी। हुनका सन स्त्रीसँ प्रश्न करब ने उचित छल, ने सम्भव। आँखि उठा क' ताकि देखि त' सब टा प्रश्न हेबा जाग छल। तेँ हम कोनो प्रश्न नहि करितथिन। हुनकर परम सौम्य आ सभ्य व्यक्तित्वक अछैत हुनका लग अभ्यस्त होमए हमरा थोड़े समय लागि गेल छल।

से, एहेन स्त्री जँ एकटा अन्यार्थक सम्बोधन लागि क' भौजी कहि' लेल प्रेरित करथि, त' के एहेन अभागल हएत, जे मना करत! हम तकोन उत्तर देलिथनि--आब तापस दा' त' स्पष्ट क' देलनि! ओहुना अहाँकेँ मैडम कहैत हमरा नीक नहि लगै छल। आइ दिनसँ अहाँ हमर भौजी भेलहुँ!

तापस दा' प्रसन्नतापूर्वक भौजीकेँ कनखी मारैत कहलखिन--निश्च' एहेन स्वर्गेरगर दीयर भेटैनाह अछि, तैयो छह्ब चाहि! किछु नीक-निकृष्ट लोग एकरा संग!

भौजी बजलीह--अहाँ हमर पारखकेँ चुनौती द' रहल छी?

-नहि यौ! हम कोनो बताह छी? अहाँ सन स्त्रीक पारखकेँ हम जनै नहि छी की!

-जनैत रहितहुँ, बाते किछु आओर रहितए!

पति-पत्नीक ई षड्याग आगू नहि बढ़ल। भौजी भनसा घ'र गेलीह, आ जल्दिए थोड़े बास मिठाग-निमकीक संग आपस आबि गेलीह। पति दिशि कनेक रिजयी भावसँ तकैत हमरा दिस तकलनि--देर! अहाँ त' एखन अपन भाग संगे उपदेशीक जकाँ ग'प करैत

बनी !
–नँग भौजी ! दादाकेँ हमरा सन प्रारेँशनव उँपदेश की देतनि ! साहित्यक श्रध्यता छी, पढ़ल-लिखल गएह श्रन्वभर लोगत बड़'ए जे सम्बँन्धक मूल श्राधार मोन हेबाँक चाही; जाति, धर्म, रंश, परम्परा, धन-दौलत, पद-प्रतिष्ठा, देश श्रादि किछु नँग ! श्राज्क समयमे हमरा लोकनि जाहि सामाजिक संरचनामे जीरँए लागल छी, ताहिमे सम्बँन्धक कोनो न'रँ व्याकरण तय हेबाँक चाही । सम्बँन्धक प्राचीन व्याख्या श्रारँ निरर्थक भ' गेल श्रछि । श्रनी देखिऔ ने, श्रपना ओतए पहिने रिंयाह लोग छै, तखन प्रेम ! माने ? ओही व्यक्तिसँ प्रेम करबाँ लेल श्रारँ ओ रिरश श्रछि । रँ'र-कनियाँकेँ कहियो भेँटै नँग, एकठ्ठे दुनू पति-पत्नी भ' गेल ! हद्द श्रछि !
–से नँग कहियौ देरँ ! हमरा सभक रिंयाह तेना नँग भेल श्रछि । रँकायदा हमर फोटो देखा क' हिनकर गछा पूछल गेल छलनि । ओ हाँ कहलखिन, तखनहि रँात श्रागू रँढ़लै--तापस दा' रँजलाह ।
–दादा, श्रहाँक फोटोमे श्रहाँक चालि-चलन, शील-स्वभारक उँल्लेख नँग रहल हेतै ! ओ त' श्रहाँ दुनू गोटेए भागमन्त रही जे एहेन जोड़ी रँनि गेल ।
भौजी रँजलीह--हमरा सभक भाग्यकेँ एखन छोड़ू ! ओ कहू, जे श्रहाँक भाग्य एखन कोन मन्दिरमे श्रहाँ लेल साधना क' रहल छथि ?
श्रचानक हमर श्रारेश पर रोक लागि गेल, हम लजा गेलहुँ । कहलनिश्रनि--एखन चलै छी । देवी भ' रहल श्रछि ।
भौजी रँजलीह--एखन लाज भ' गेल त' जाउँ, श्रदा

काल्हि कहि देबै ! हमरा कोनो हड़बड़ी नहि अछि ! अहि ठामसँ सम्बन्ध गाढ़ होइत गेल । ओहि ठेबा पर स'हे-स'हे हमर आवाजाही बढ़' लागल । कौखन तीनू गोटेए, कौखन हम आ तापस दा' गप-शपमे लीन होइत रहलहुँ । भौजी भनसा घर चल जाइथ, चाह जलखै बनबै' लेल । कौखन हम आ भौजी बैसि जाइ टीशन पास करबा'मे आ तापस दा' ट्रेनिंग पढ़बै'मे व्यस्त भ' जाइथ । भौजी संग शतरंज खेलएबामे सेहो खूब मोहलगर लागए । ओना बैसी काल जीतथि भौजिए । बादमे बुझाए लागल जे हमरा प्रसन्न कर' लेल कखनहुँ-कखनहुँ ओ अबरधि कए हारि जाइथ । अर्थशास्त्रमे ओ एम.ए. केने छथि, मुदा इतिहास, राजनीति, सामाजिक आन्दोलन आ साहित्य सम्बन्धी मान्यता पर तर्कपूर्ण बहस करै छथि । तापस दा'कें तँ मिनटे-मिनटे धोबियापाट दै छथिन । मुदा ताहि सँ तापस दा'क पुरुषवादी अहं अनेरे आहत नहि होइत छनि । ओ अपन अपढ़पन सहजतासँ स्वीकारि लै छथि । कहै छथि--भाइ, हम त' फिजिक्ससँ बाहर कहिओ भेलहुँ नहि । फिजिक्स पढ़लहुँ आ सिनेमा देखलहुँ । आ आब फिजिक्स पढ़बै छी, आ उपन्यास पढ़ि कए मनोरंजन करै छी । आब अहि सब बहस लेल त' अहाँकें एकटा पार्टनर ताकिए देलहुँ अछि, हिनकहिसँ बहस कएल करू ! काल्ही मिलान हएत । हम अहि मामिलामे अजोह लोक छी ।

तापस दा' उपन्यास खूब पढै छथि, मुदा सस्तौआ, फुटपाथी ।

ভৌজী কহলনি--খহাঁক ভাগ সাহেঁর পাথর ছথি ! উঁপন্যাস পঢ়ৈ ছথি, কিঐ পঢ়ৈ ছথি, নঁগ বুঁঝন ছনি । জাহি পোথীকেঁ পঢ়নাক বাঁদ পাঠক স্বয়ংকেঁ ন'র নঁগ বুঁঝ' লাগএ, ওকব খান্তবিক ভব্যতা রিকসিত নঁগ হোগ, পোথী ওকব রিচাব শৃংখনামে ন'র হ্নগী নঁগ জোড়এ, ওগ পোথীকেঁ পঢ়ি কএ লোক কী কবত ? টৌগম পাস লেল লোক কিঐ পঢ়ত ? ওগসঁ বেঁসী নীক তঁ বাঁড়ী-ঝাড়ীমে ফূল-পত্তী নগাউঁ, নত্তী-ফত্তী নগাউঁ ! ফূল হ্নাএত, খীবা-সজমনি ফড়ত, ত' খাঁখি জুড়াএত, মোন হর্ষিত হোএত !

রূপ-বংগসঁ বাঁগস বঁর্খক যরতী নগনিহাবি ভৌজীক রযস হমব বঁবাবঁবীক খথরা হমবাসঁ দূ-চাবি বঁর্খ বেঁসী খরশ্যে হেতনি, গুা খন্দাজ নগাএবঁ খগ লেল সম্ভর খছি, জে ও হমবাসঁ দশীক ভবি পৈঘ প্বকখক পনৌ ছথি, খা এম.এ. পাস ক' চুকন ছথি ! খন্যথা খসম্ভর ছন । হ্নদা সাংসাবিক জ্ঞান খা তর্কমে হমবাসঁ দশীক ভবি পৈঘ ছথি । জীরন জীরাক কতোক বাস বাঁত হমবা ওএহ সিখৌলে ছথি । পাপ-প্বণ্যক পবিভাষা ও কোনো শাস্ত্রীয ফাবমূলাসঁ নঁগ জীরন-সংগ্রামমে খবজন তর্কক খাধাব পব দৈ ছথি । মান্যতাদিক কতোক বঁন্ধনসঁ হমবা ওএহ হ্নক্ত কবৌলে ছথি ।

খসনমে ভৌজী সন জীরন্ত খা বসরন্তী স্ত্রীক সংগতি বঁনি গেলনি তাপস দা' সন ভৌতিক রিজ্ঞানক প্রাফেসবসঁ । তাপস দা' সৌংসে কॉলেজক রিলক্ষণ খধ্যাপক মানল জাগ ছথি । বেঁহিসাবঁ ট্যুশন চনৌ ছনি । কॉলেজক কলাস পূবা ক' কএ খবৈঁ ছথি, খা ট্যুশন পঢ়বঁএ বৈঁসি জাগ ছথি । বৈঁচ পব বৈঁচ খতম হোগ

छानि, त' ओएह सन्तौखा उपन्यास न' कए रैसि जाग छथि। भौजी नेन समय रँचिते नँग छनि। साँझक रेना'मे हमबा संग थोड़ कान सड़क पब घुमै-फिबै छथि। चौक पब हमबा पान खुआ कए, अपने सिगरेट पीरि कए घुरि अरैं छथि। फेव ट्रैशेनियाँ चेना सरँ प्रतीक्षा करैत बहै छनि। ओ हमबा रैसरौक आग्रह करैत, पनौकें चाहक आदेश दैत ट्रैशेनमे नीन भ' जाग छथि। भौजीसँ हमब निकटता रँढ़ैत जेरौक स्रात गएह चाह छन, जे क्रमे-क्रमे जनखै, भोजन, आ शेतबंजक रिसात धबिमे पविणत भ' गेन, भौजी धीबे-धीबे तापस दा'क संगे हमब डेबो पब आरँए नगनीह। रौदमे तँ कहिओ-कान एसगबो आरँए नगनीह। रेब-रुरैब तँ भौजी हमब अन्हड़पन पब डाँट-डपट सेहो कबए नागन छनीह--समय पब नहाएन कब्, समय पब खाएन कब्, रैसी चाह नँग पीबूँ, जर्दा खाएरँ प्रकुख नेन नीक रौत नँग थिक, केस किऐ उँजबन-प्रजबन बहै'ए...हम सम्मान भारसँ सरँटौ रौत स्वनैत घसकि जागत बही। तापस दा' मधुब पविहास करैत कहथि--आग रँढ़ि याँ धुनाग भेन अछि देरँ! नीन रँढ़ि याँ आओत! ...आ जोबसँ ठहाका माबथि...।

पढ़रौ नेन कितारँक चयन पब भौजीक एहन प्रतिक्रिया प्रशंसनीय छन। रूदा तें तापस दा'क निन्दा कोना सूनि नितहुँ! हम कहनिअनि--भौजी! बातिमे कोनो अट-पट भेन अछि की? खौंझाएन देखै छी!

भौजी दाँत किचैत, रँनारटौ तामस करैत, हमबा पब आँखि गुबारैत रँजनीह--बहसू नँग! बसगब नोक छी अहाँ से त' हमबा पहिने दिन बुझा गेन छन! अरितें

দেবী অহাঁ জাহি তবহেঁ অটৈকব নগা ক' হমবা দেখ' লাগন বহী... ! খেনা বহন ছী শীতবঁজ, আ ধ্যান অছি বঁগ-বভস পব। সম্ভবি ক' চন্! জীরনো এক টা শীতবঁজে হোগ ছৈ দেৱ! প্রতিপক্ষক চানি কে মর্মকেঁ বুঁঝবাঁক প্রযাস কবৈক চাহী !

হম ফেবসঁ নজা উঁঠনহুঁ, অপন ওগ দিনক আচবণ পব অফসোচ হোঅ' লাগন ছন। হম নজাগত কহনিঅনি--ভৌজী ! ও তঁ এক টা অপবিচিত ব্যক্তিক নজবি ছন ! ওগ ঘটনাকেঁ বিসবি জাউ নে ! খেনমে তঁ বুঁঝনে অছি, জে অহাঁকেঁ পছাবৱ হমবা নেন আসান নঁগ হোএত ! হ্মদা অহাঁ দাদাক মাদে জে কহৈ ছিঅনি, সে উঁচিত নঁগ থিক।

-ওগ ঘটনা আ ওগ নজবিকেঁ ত' হম জীরন ভবি নঁগ বিসবি সকৱ ! খেনোমে পবাজিত হেৱাঁক প্রতীক্ষা হম ক' বহন ছী। হমব পবাজযে হমব অসনী বিজয হএত দেৱ ! হ্মদা হম দেখি বহন ছী জে অহুঁকেঁ হ্নকব হবা নাগন জা বহন অছি। ও তঁ বস্তুতঃ সূখন কাঠ ভ' গেনাহ অছি। কাঠকেঁ পোনকা ক' হবিযবী আনৱ কঠিন অছি। অভিজ্ঞান শাকুন্তনম, অনামদাস কা পোথা, গোদান, কর্মভূমি...সৱ তবহক পোথী হ্নকা দ' কএ দেখি নেনহুঁ; ও খূন ভবী মাঁগ, অঙ্কুকাব কী চীখ... সন-সন কিতাৱসঁ ৱহবাগ ৱনা নঁগ ছথি !

ভৌজীক রাক্য-খল্ড 'জীরন ভবি নঁগ বিসবি সকৱ !' হমবা ভযভীত ক' দেনে ছন। গ্লানি হোগ ছন অপন ওগ আচবণ পব। অপন আচবণকেঁ নগাতাব পরিত্র কবৈত অপন ছরি স্বধাবৱাঁক ছন। দোসব দিশী হ্নকা দ্নূ প্রাণীক ৱীচ নাস্যমষ আ জীরন্ত সম্বন্ধ দেখন ছন। হ্মদা, ভৌজী সন বুঁধিযাবি, স্বন্নবি আ ব্যারহাবিক স্ত্রী

अपना ओहिना पतिक सम्बन्धमे एहेन कठोर वचन नहि बजैत छथि, ओ जखन भौजीक मुखमण्डल परसल खौंझ सेहो स्पष्ट रूपें देखाकित छल। अचरज लागल छल। सोच' लगलहुँ--वस्तुतः भौजी प्रसन्नताक फुलवारी नहि छथि, फूजल किताब नहि छथि, चानक शीतल इजोतो टा नहि छथि, समर्पणक गाछक छाहरिओ टा नहि छथि, भौजी विवाहित अबलाक मोखा छथि, विवाहितेँ पहिनेक चुप्प वातावरण छथि, चुपचाप स्वलगैत दाबालल छथि। हम भौजीक खौंझक कारण तकबाक प्रयास करए लगलहुँ। आ भौजीकें कहलिअनि-- भौजी! हमरा पन्द्रह दिनक समय दिअ'। दादा ट्रेनिंग पढ़ाएब छोड़ताह, से त' हमरा कठिन लगैत अछि, मुदा सस्तौआ उपन्यास छोड़ि क' अहाँक मनोनुकूल पोथी पढ़ए लगताह से हम वचन दै छी। पढ़बाक आदति जँ रहए, तँ व्यक्ति खराब चीजसँ नीक चीज पढ़ए लगैत अछि।
दू सप्ताह बाद भौजीकें सूचना देलिअनि--देखू भौजी, आग हम हुनका तेसर किताब द' रहल छिअनि, श्रीलाल शुक्लक रागदरबारी।
-पहिल दुनू किताब कोन छल ?
-पहिल छल भगवती चरण वर्माक चित्रलेखा, आ दोसर फेर हुनके रेखा।
-ओ दुनू पोथी हम नहि पढ़ने छी। देबै पढ़ै लेल ? आगए दिअ' ने! हमरा लग पर्याप्त समय रहै'ए। अहाँक भाग साहेबकें लेलपलमे पागक अभाव ततेक सतेलकनि, जे पागए टा कमाएब हुनकर जीवनक परम-चरम उद्देश्य भ' गेल छनि।

–भौजी ! पाग कमेबाँ नेन भाग साहेबँ कोनो अबैध काज नँग कबै छथि, कांनेजमे फाँकी नँग माबै छथि। मेहनति, आ पवित्र वस्तासँ पाग कमबैँ छथि, तासिँ अहाँकेँ गौबव नँग होगए ?

–हाँ, पवित्रतासँ पाग कमाएबँ नीक बाँत थिक, म्दा, मनुष्यकेँ कते पाग चाही ? पाग कथी नेन चाही ? जीवनक सुख सौबभ नेन ने ! जीवनक एक–एक साँस पाग जुटैबाँमे नगा देबँ त' जीवनक की कबबँ ! ...जाए दिऔ, हम त' आबँ अही जीवनकेँ अवधावि नेने छी। भवि दिन मशीन जकाँ अपन ड्युर्जा ष्टेशनमे नगबैँ छथि, साँझमे काष्टन गाछ जकाँ निस्पन्द भेन ओछाओन पव खसि पड़ै छथि। हमहूँ कबौछ, छोननी, टी.वी. अखबाँब संगे दिन काटि नै छी ! एसकबे घ'बमे पड़न बहै छी। अहूँ बेंब–फबेंब आएबँ, से नँग होगए। शतवंज खेना कए थोड़के समय बिता नेबँ !

–अहाँ सन तेजस्विनी स्त्री संगे शतवंज की खेनाएबँ ? हबदम तँ पछाड़ि ए दै छी।

–मौगी जातिसँ हावबँ अधनाह नगै'ए ? मौगी तँ पुरुष जातिसँ हावि जेबाँ नेन मोन प्राण ओछौने बहैत अछि। हम त' विसात ओछा कए पछाड़ खेबाँ नेन सदति कान तपेब बहै छी ! किऐ नँग पछाड़ै छी ? 'शह' के पहचान समय पव किऐ नँग होगए ? एतेक बोँधगब नोक त' छी अहाँ !

–भौजी ! हमब बोँध अहाँक तेजस्विता नग पछड़ि जाग'ए। आन ठाम त' जीत जाग छी। अहाँकेँ पछाड़बँ सम्भव नँग होग'ए।

–देबँ ! हम अपन हबेक चानि अहाँसँ पछाड़ि खेबाँ

लेल चलै छी। ऋदा हमर अभाग, जे अहाँ मैदान छोड़ि दै छी। देखी, कहिया अहाँ हमरा पछाड़ै छी। लगै'ए अहाँकें विशेष ट्रेनिंग देबै' पड़त।
चित्रलेखा, आ रेखा पढ़लाक बाद एक दिन भौजी कहललि--देबै! की हाल अछि अहाँक भाग साहेबक ? चित्रलेखा, अथरा, रेखाक किछु असर भेललि कि नँइ ?
–हाँ भौजी! भेललि अछि, आबै त' ओ गोदान, स्वलीता, मछली मरी ह्आ धवि पढ़ि गेल छथि। लदी के द्वीप पढ़ि बहलाह अछि।
–ऋदा हम कहबै, जे ओ किछु नँइ पढ़ि सकलाह अछि। पढ़लाक कोलो यान्त्रिक क्रिया नँइ होगत अछि। अध्ययनशीलता मलुष्यकें भिजाबैए नँइ, त' ओ अध्ययन नँइ भेल। या त' अध्ययनक उद्देश्यमे दोष अछि, या फेव अध्यताक मूल बनाबटे दोखाबह अछि। स्वखाएल गाछमे पालि ढाबलासँ ओ हबियब नँइ होएत। स्वखाएल गाछकें पोलकबाक आशा हम लागि देले छी। हबियब गाछकें भकबाब आ विकासोन्मुख हेबाक प्रतीक्षा कबै छी।
भौजी पढ़लि-लिखल स्त्री छथि। ऋदा ह्लकब एहल दार्शनिक बात सबै सोझ बस्तुं हमरा समझमे नँइ अबैै छल। भौजी किछु संकेत त' ले द' बहल छथि! फेब होअए--नँइ, एहेल पापिष्ठ बात नँइ सोचबाक चाही। तापस दा' सल पतिक बहैत, ओ एला कोला सोचतीह ? ऋदा किऐ नँइ सोचतीह, ओएह त' कहललि, जे साँझ क' ओछाओल पब काटैल गाछ जकाँ खसि पड़ै छथि। अर्थात् भौजी हमरासँ किछु आओब चाहै छथि।

ও হমবা ৱঁড় মানৈ ছথি। কিঐ মানৈ ছথি ? কী কাবণ ? ...নঁগ, এনা নঁগ সোচৱাক চাহী। ওা পাপ থিক। বিশ্বাসঘাত থিক। সম্বন্ধক পরিত্রতা আ নৈসজ্ঞিকতাক হত্যা থিক। হ্মদা ভৌজী ওগ দিন পাপ, পুণ্যক ৱহসমে মাবিতে বাস উঁদাহবণ দেনে ছনীহ। কহনে ছনীহ, সবঁসঁ পৈঘ পাপ থিক মনুষ্যক জীরনী শক্তিমে অবরোধ নগাএৱ। ছিড়হড়। খেনাএৱ ভনে ব্যভিচাব হো, হ্মদা যৌন-নিপ্সাকেঁ দাৱন দেৱ পৈঘ পাপ থিক, যৌন-নিপ্সাসঁ নির্নিপ্ত হএৱ অশক্য ব্যক্তি নেন আসান হোগত অছি। পুশিত্বপূব্ণ পুরুখ আ স্ত্রীত্ব ধাবণ কেনিহাবি স্ত্রী এহিসঁ হ্মঞ নঁগ ভ' সকৈত অছি ! ...ত' কী ভৌজী হমবা নোত দ' বহনী'এ। কী ভৌজী ব্যাভিচাবিণী ছথি ? কথমপি নঁগ। সে বহিতথি ত' অগ দুনিযামে পুরুখক কমী ছৈ ? ...

ভৌজী কী ছথি ? কী চাহি ছথি ? ও ফূজন কিতাৱ জকাঁ হমবা সোমাঁ পসবন ছথি, হম কিঐ নঁগ পঢ়ি পাৱেঁ ছী। এহেন রিনক্ষণ, এহেন স্বপ্নবি, এহেন কনারতী, এহেন রাগ্নিদগ্ধ স্ত্রীকেঁ চিন্হৱামে হমবা কিঐ তবদ্দুত ভ' বহন অছি ?

এক রেব ভৌজী কহনে ছনীহ--মনুকখক কৈক টা রূপ হোগ ছৈ দেৱ ! সৱ রূপমে ওকব অনগ পহচান হোগ ছৈ। অহাঁক ভৌজী হেৱাসঁ পহিনে হম একটা সম্পূর্ণ স্ত্রী ছী। জেনা পুশিত্বক রিনা কোনো পুরুষ নিবর্থক, তহিনা স্ত্রীত্বরিহীন স্ত্রী সেহো নিবর্থকে হোগছ !

মোন কোনাদন কবএ নগৈএ। অগ নির্ণযক সংগ সূতি বই ছী জে কাহ্নি ভৌজীকেঁ স্পষ্ঠ পুছৱনি, হমবা কোন ট্রেনিংগ দেৱএ চাহি ছী অহাঁ, আ কহিআসঁ দেৱ ?

অগিনা দিন তাপস দা' কংনেজমে ভেটনাহ, কহননি-

–अहाँक भाउज हमरा आदेश देलनि अछि, जे आगक समयमे हम अहाँकेँ संग नेने डेबा घुरी। आग ओ अहाँक पसिन के किछु भोजन बना रहल छथि। एकटा क्लास समाप्त क' कए अबैं छी, तखन चलब! ठीक ने ?
हम की कहितिअनि ? काल्हि भौजी तेहन–तेहन गप केने छलीह, जे कैक तरहक आशंकासँ मोन तरहि छल! भौजीक ओग बात, आ भोजनक निमन्त्रणमे तान–मेल नहि बैसै छल। तथापि कहलिअनि––यदा अहाँ तँ घर पहुँचैत देरी चटिया सभमे लागि जाएब! ओ ऋस्किआगत बजलाह––ई न्यायपूर्ण बात नहि भेल। अहाँ एतबहि दिनमे भाउजक ग्रनाम बनि गेल छी। हुनकहि जकाँ अहाँ हमरा पर निशाना तनने बसै छी। क्लास समाप्त भेलाक बाद हमरा लोकनि डेबा पहुँचलहुँ। डाइनिंग टेबुल पर भोजन लगाओल गेल। थाड़ीमे परसल सोहारीमे चोपरल घी देखि तापस दा' स्पष्ट लक्ष्य केलनि। बजलाह––देखिऔ देब, अहाँ अपन भाउजक न्याय! अहाँक सोहारीमे घी चोपरल अछि, आ हमर सोहारीमे ओंसल अछि!
अचक्कमे हम सकदम्म भ' गेलहुँ। की–की ने आशंका मोनमे उपजए लागल।
भौजी यदा परम स्वजान। ओ कनेक दोमि कए बजलीह––देखिअनु! नाज–धाख उठा कए पीबि गेल छथि। पेट लदबल जाइ छनि, आ घी खाइ लेल लेब चुबैं छनि।
तापस दा' बजलाह––अबे हम त' अहाँक प्रशंसा अरकहे केने बली, अहाँ बीचेमे टपकि गेलहुँ। हम सएह त'

কহৈত বহী, জে খগ সিকিযা পহনমানকেঁ খহাঁ তন্দ্ৰুস্ত রঁনরঁএ চাহি ছিখনি। খহাঁকেঁ তঁ প্রশংসো স্বনরাঁক ধৈর্য নঁগ বহৈত খছি।
–হাঁ সে রাঁত তঁ সহ থিক। ছও ফিঙ্গা জরান ছথি। ছব্বীসক রযস ছনি। পচাস কিলো ওজন ছনি। স্বাস্থ্যক প্রতি সারধান তঁ বহরাঁকে চাহী। কহি ছিখনি ঘবনী খানি নিখ' ত' সে নঁগ কবতাহ। স্বছন্দতা এতেক প্রিয ছনি জে ভোজন ধবিক খভেলা কবৈ ছথি।
–খা তে স্বাস্থ্য পব খহাঁ কহি ছিখনি র্বুনেষ্ট মোষ্টব সাগকিন চনরৈঁ নএ!
হম চৌংক উঠনহুঁ। ও কোন স্বব নাগি গেন। হঁস্বখাক রিযাহমে খুবপাক গীত! রেঁবা–রেঁবী দুনূ প্রাণীক ঝাঁহ তাকএ নগনহুঁ। সোচএ নগনহুঁ––সরঁ কিছু ত' সামন্য ছন। এনা থাড়ী পব রৈঁসা কএ দুনূ প্রাণী কোন গোত্রাধ্যাযমে নাগি গেন ছথি। কী রাঁত থিকৈ খাখিব! কোনো সূত্র তকরাঁক র্য্যাঁতেমে হম তাপস দা' দিশি তকনহুঁ।
তাপস দা' রঁজনাহ––দেরঁ! হমব কথনকেঁ খন্যথা নঁগ মানরঁ। হম খহাঁকেঁ খপন সহোদব ছোট ভাগসঁ কনেকো কম নঁগ র্বুঝৈ ছী। স্বর্ণা নেন সেহো খহাঁ পবম প্রিয দীযব ছিখনি। রেঁকুহ্নীমে হমবাসঁ ও মোষ্টব সাগকিন কিনা গেন। হমবা র্বুতেঁ ও নিকে নাঁ চনা নঁগ হোগএ। হম নির্ণয নৈত বহী জে একবা রেঁচ দী। খহাঁক ভাঁউজক খাদেশ ভেন খছি, জে জেঠ ভাগক সমস্ত রঁখবামে ছোটক খধিকাব হোগ ছৈ। খহাঁ পছিনা কিছু দিনসঁ মোষ্টব সাগকিন কীনএ চাহৈত বহী। খহাঁকেঁ খধনাহ নঁগ নাগএ তঁ ও খহাঁ ন' জাউ। ন'রেঁ ছৈ, সে তঁ খহাঁ জনিতে ছী!

–ऋदा दादा ! हम सोचैत त' अवश्य छली । किन्तु हमरा एखन पाग कहाँ अछि ?
–ओह् ! तकर चिन्ता अहाँ छोड़ू ! पाग नगरेँ कते करतै ! आॅनरशिप ट्रान्सफर करै'मे ततेक खर्च नँइ होइ छै । हम छी ने ! अहाँकेँ तँ भगवान स्वर्णा सन लक्ष्मीपात्र भाउज देने छथि ! अहाँकेँ कोन कमी अछि ? --फेर पती दिशि तकैत बजलाह--की यौ ! आॅनरशिप ट्रान्सफरक खर्च अहाँ गछै छिअनि कि नँइ ? आरेँ भौजी बजलीह--ऋदा तकर आवश्यकता की ? अहाँक अनुजकेँ अहाँ पर एतरो विश्वास नँइ छनि, जे अहाँ मोटरसाइकिल आपस नँइ मँगरेनि ? आ कि अहाँकेँ अपन अनुज पर विश्वास नँइ अछि जे ओ अहाँक चीज-वस्तु ओ सम्हारि क' राखि सकताह ! ई आॅनरशिपक रँखेवामे किऐ पड़ल छी ?
तापस दा' फेर परिहास मिश्रित बंज केलनि--अहाँ तँ गजबेँ स्त्री छी । सदति कान हमरा पर सीधमे माटि लगौने रहै छी ! अहाँक दीअर जे कहलनि, हम तकर व्यवस्था मिलानि देलहुँ । आरेँ हम कतए दोषी छी ?
–से कोन हम साँढ़ छी, जे सिंघमे माटि लागएरेँ !
–नँइ, अहाँ गाय छी । ऋदा सिंघ त' गाययो क' होइ छै !
–मतलबेँ हम ऋगबाही छी ?
–अरे रौरौ, अहाँ परम स्वशीन छी । ऋदा मून रौत सँ किऐ भड़कि रहल छी । अहीँक प्रस्ताव छल ने, जे मोटरसाइकिल जुनि रेँचू । देरकेँ किनराक छनि, से किनता किऐ, मून काज त' चढ़राक छै ! से चढ़थ् अही

পব ! ত' ব্ঁমাউঁ নে খপন স্বাভিমানী দীযবকেঁ, হমবাসঁ কথী নএ ঢূসি নৈ ছী ?
–সে হম কহনহুঁ তঁ কোন বেঁজাএ কেনহুঁ। হমব ত' রিশ্বাস খছি জে খহাঁক চীজ–রস্তুক সম্মান দেবঁ নিকে নাঁ কবতাহ। হ্নকা স্বখ–ভোগ কবৈত দেখি খহ্রুঁকেঁ নীক নাগত, খা হমবহ্ খামো তৃপ্ত হোএত।
হমবা খাবঁ বাঁজ' পড়ন––দাদা ! হম ঑ানবশিপ ট্রান্সফবক গপ নঁগ কবৈত বহী। হম ত' মোঠবসাগকিনক দামক গপ কবৈত বহী !
তাপস দা'ক খাঁখিমে ব্যথা উঁপজননি...নম্হব সন সাঁস ঘিচৈত বঁজনাহ––খহাঁ ঞা কোনা সোচনহুঁ দেবঁ ?
ভৌজী বঁজনীহ––দেবঁ ! জেঠ ভাগক সম্পতিক দাম নঁগ নগাওন জাগ ছৈ। দাম নগৌনা পব ও পড় াসিযা ভ' জাগ ছৈ। ঞা রস্তু নঁগ থিকৈ দেবঁ ! ঞা মমতা থিকৈ, খন্ববাগ থিকৈ !
তাপস দা' বঁজনাহ––স্ববর্ণা ! হম হিনকা ব্ঁষ্টী–ব্ঁষ্টী চিন্হৈ ছিখনি ! হম ঞা বাঁত জনৈ ছনহুঁ। তেঁ কহনে বহী, জে খহাঁক সোঝাঁমে গপ কববঁ। হমব রিদ্যার্থী সবঁ বৈঁসন খছি। হম হাথ ধো কএ খাবঁ চনৈ ছী পঢ়বৈঁ নএ। খহাঁ হিনকা ভোজন কবাউঁ, খা হিনকব মাথমে বৈঁসন ভূতকেঁ ভগাউঁ। দেখী খাগ খহাঁক চত্তবাগ !
তাপস দা' হাথ ধো ক' ষ্ট্রেশন পঢ়বৈঁ নেন সীঢ় ী চঢ়' নগনা।
সমূচা ঘ'ব খাবঁ তীন ঘন্টা নেন নিস্পন্দ বহত। ভৌজীকেঁ সিপ্বর্দ বহত। ভৌজী বহতীহ, খা হ্নকব চাব্দ কাত নিঃশব্দ বাতারবণ বহত। তাপস দা' গদহ বেঁব ধবি ষ্ট্রেশনমে নাগন বহতাহ।
ভৌজী থোড়ে খাওব খাগ নেন খাগ্রহ কেননি। হমবা

মাথমে ঘ্বিশ্বাগত শ্বাশংকা সৱঁ সমাপ্ত ভ' চ্কন ছন। স্বভস্ত মোগত কহনিশ্বনি--ভৌজী! শ্বহাঁ ত' শ্বন্ন-তীমনমে ততেক স্নেহ মিনা দেনে বহৈ ছিঐ, জে হাথ চাণ্টৈক মোন কবএ নগৈ ছৈ, শ্বাগ্রহক গ্বজাগশে ৱঁচন কহাঁ বহৈ ছৈ!

-ককব হাথ, শ্বপন, কি ৱঁনেনিহাবিক ?

হম ফেব গ্বম্ম ভ' গেনহুঁ। ভৌজীক ৱাঁত পব নিকত্তব হেৱাঁক হমবা নেন ঙা কোনো পহিন ঘটনা নঁগ ছন। হাজিব জৱাঁৱী, শ্বা ৱোঁন্ডনেশমে ভৌজীক কোনো জৱাৱঁ নঁগ ছন। কেহনো ৱাঁত কেহনো পবিৱেশমে কহি দেৱাঁক হ্নকব চত্তবাগ, শ্বা হ্নকব সাহস ৱিনক্ষণ ছন। ৱোঁন্ড ত' হমহুঁ কম নঁগ বহন ছী, হ্মদা পতা নঁগ কিঐ, হ্নকা সোন্মাঁ হমব সম্পূর্ণ ৱোঁন্ডনেস ৱিঁনা জাগ ছন। কহি নহি ঙা হ্নকব ব্যক্তিত্বক প্রভাৱ ছন, কি হ্নকব শ্বাভাময ৰূপ-সৌন্দর্যক, শ্বা কি দীযব ভাউঁজক সম্বন্ধক, হ্নকা সোন্মাঁ পড়ি তে জেনা হম হ্নকব শ্বধীনস্থ ভ' জাগ ছনহুঁ।

শ্বপন কোমন হাথক দসো শ্বঁগ্ববীসঁ হমব দ্নূ গানকেঁ চ্টকিযৱৈঁত ভৌজী ৱঁড়ে শ্বন্নাদসঁ ৱঁজনীহ--শ্বহাঁ ত' মৌগী জকাঁ নজাগ ছী দেৱঁ! প্বৰুখকেঁ কতৌ এতে নাজ হো! উঠূ হাথ ধোউঁ!

হাথ ধোশ্ব' গেনহুঁ, ত' ৱৈঁসিনমে হাথ ধোগতে বহি গেনহুঁ। সোচএ নগনহুঁ--ভৌজী সত্ত ৱঁড় মানৈ ছথি হমবা। কতে ভাগমন্ত ছী হম! শ্বগ দ্নিযামে জকবা ভাউঁজ নঁগ ছৈ, সে জীৱনমে কতে তবহক নেহসঁ ৱঁচিত বহি জাগ'এ।...হ্মদা গএহ ভৌজী এতে দিনসঁ প্রেম কবৈ ছথি, কহিযো এনা কহাঁ ৱ্ঁন্মাগ ছন হমবা! শ্বাগ

এনা কিঐ নাগি বহন খাছি ! রেঁব–রেঁব খপন দ্নূ গান ছূরেঁ ছী, নগৌ’এ জেনা ওতএ চম্পা–রেঁনী ফ্না গেন হো ! এনা কিঐ নাগি বহন খছি ! ... ভৌজী খারিঁ ক’ রঁগনমে ঠাঢ়ি ভেনীহ, রাঁমা হাথেঁ ছৈপ রন্দ কেননি, দহিনা রাঁহি হমবা কন্হা পব খাব–পাব বখৈত রাঁমা হাথেঁ খাঁচবসঁ হমব হাথ পোছননি, খা কান নগ ফ্ঁহ খনৈত কহননি, মোনমে কিছু হোথ’ ত’ নঁগ নাগন খছি ? ...খা খিনখিনা কএ হঁসএ নগনীহ । খিনখিনাহটিসঁ ছূটৈন হ্নকব গর্ম সাঁস হমব কনপঙ্গীসঁ কন্হা পব খাএন, খা কমীজক ত’ব রাঁটেঁ পীঠ খা ছাতী দিশি পিছড়ি গেন । সৌঁসে দেহমে ঝ্নঝ্নী উঁঠি গেন । ভৌজীক দহিনা হাথক চূড় ী হমব দহিনা কানমে গব’ নাগন ছন । ফ্দা রাঁহিক ও ডুঁম্মা খা চূড় ীক ও প্রহাব নীক নাগি বহন ছন । হম ভৌজীক ছাহবি দিশি সহটি জাএ চাহি ছনহুঁ, ফ্দা সংকোচ ভেন । ...ভৌজী ফেব ধোপননি––ফেব নাজ ! মন্দবুঁদ্ধি ! চনূ, মোটৈব সাগকিন নিকানূ । ডেবা পহুঁচা দৈ ছী !
মোটৈবসাগকিনসঁ ডেবা রিদা ভেনহুঁ । রৈঁচনব ডেবা । ভৌজীক কী সকোব কবিখনি ! খা–পীরিঁ ক’ ত’ ত্তবপ্তু খাএনে ছী । প্বছনিখনি––ভৌজী, কী সকোব কব্ব খহাঁক ? পানি পিযারী ?
ভৌজী কহননি––পিখাসন ত’ ছীহে ! পিখা সকব ?
...
থোড়ে কান রাঁদ ভৌজী রঁজনীহ––হমবা পহুঁচা দিখ’ রৌখা !
–পহুঁচা দিখ’ ?
–বাখিযো ত’ নঁগ সকব ? হম মোটৈব সাগকিন নঁগ ছী নে ? সজীব খা নির্জীবমে গএহ খন্তব হোগ ছৈ

দেৱ !

ডॉ. শেফালিকা বর্মা, *জন্ম:৯ অগস্ত, ১৯৪৩, জন্ম স্থান : বঁগালী টোলা, ভাগলপুর । শিক্ষা: এম., পী-এচ.ডী. (পটনা বিশ্ববিদ্যালয),এ. এন. কালেজ, পটনামে হিন্দীক প্রাধ্যাপিকা, অবকাশপ্রাপ্ত। নারী মনক গ্রন্থিকেঁ খোলि করুণ রসসঁ ভরল অধিকতর রচনা। প্রকাশিত*

रचना: महरैत लोक, रिज्रकैत ठोक, रिप्रनष्ठा करिता संग्रह, स्मृति रेखा संस्मरण संग्रह, एकटा आकाशी कथा संग्रह, यायावरी यात्रावृत्तान्त, भावाञ्जलि काव्यप्रगीत, किस्त-किस्त जीवन (आमेकथा)। ठहरे हुए पल हिन्दीसंग्रह। २००४ई. मे यात्री-चेतना पुरस्कार।

एकांकी- एकटा आव महाभिनिष्क्रमण

(सान्ध्क रौव.मंद समीरण वातावरण के उंन्मादित क रहल छल . पलंग पर रैसल प्रकृति चुप चाप कोनो विस्मृति मे डूबल छलीह .ओकर चेहरा पर अतीत आवी रैसी गेल छल. किछ्र दूर स रोकर वान्य- सखी राखी आवि प्रकृतिक सोच के ताव ताव क देलक)
राखी --अहाँ की सोचैत रहैत छी ,सखी ? जाहि दिन स अहाँ दार्जीलिंग स घुरल छी ,लगैत अछ अहाँ एखनो ओहि घाटी सब मे भटकि रहल छी प्रकृति एकटा उंसांस भरि निमिष मात्र ने राखी दिसि तकैत अछ फेर कँजैत अछ
प्रकृति--सांचे कँजैत छी राखी ,हम एखनहु ओहि घाटी सब मे भोतिया रहल छी . कत्ता कत्ता काँटे क दूनू दिस कमल -कुसुम के देखि रवीन्द्रनाथ टैगोर क पाती मोन पड़ ी जायत छल 'एय शवद आनोर कमल वने ,राहिर मोय रिहार करे जे छिने मोर मोने मोने . ..' अकास मे जल भरल मेघ खंड देखि लगा पड़ैत छल जेना ओ सागरक लहरि होय ,राखी एहि मोहक सुषमा क संसार मे हम हेरा गेल छलों
(प्रकृतिक आँखि डबडबा जैत छैक. कड़ ी नुघरा नैत अछ .राखी कँड सिनेह स ओकर चेहरा उंठ्रैत

अछि)
बाबी--प्रकृति , अहाँ बड़ कोमल छी , बड़ निश्छल .....
बीचे में बात कटैत प्रकृति बजैत अछि --हँ हँ उँहो
गबैत कहैत छल बाबी ' निश्छल, कोमल '.....ओ जखन
हँसैत छल त शेत जलतरंग जकां हमर मोन मानस
कांपि जाइत छल ...
(बजैत बजैत प्रकृतिक डबडबायल नोर धार बनि
जाइत अछि. अधीर भ बाबी बजैत अछि)
---प्रकृति, हम अहांक मान्य संगिनी छी. तैयो अहाँ
हमरा से कतेक बात नुका लैत छी . अहांक हृदय
पर जे असह्य बोझ अछि ओकरा हमर सामने फेक दिय
. अहांक दारुण व्यथाक बाज हम जाने चाहैत छी प्रकृति
(बाबी आवेग आ आवेशे स भरि जाइत अछि)
--बाज् प्रकृति बाज्
(तावत किम्हर दन स एकटा छोटे नेना दौड़ल अबैत
अछि आ धप्प दे प्रकृतिक कोर में बैसी जाइत अछि
. प्रकृति ओकरा अपन करेज स सटाओने लैत छैक .)
माँ माँ ,अहाँ कत छलों ? कतेक काल स अहाँ के
खोजी रहल छलों
की बात छैक प्रसून ,बाज् बेटा ----नेना के
दुलारैत प्रकृति बजैत अछि.
माँ, केओ संगी नै आयल आय. अहीं कोनो खिस्सा सुना
दिय
बाबी उँसोहित भ बजैत अछि ..हँ हँ प्रसून, हमहूँ त
अहाँक माँ के गबैत कहैत छलों
आब प्रसून क ध्यान बाबी दिसि जाइत अछि ,ओ चोंकि
जाइत अछि --अरे मौसी ! अहाँ एहिठाम छी. , अहं

खिस्सा स्वनरॅ ने मौसी.. थपडी पडैत प्रसून रॅजैत थ्छ --माँ , थारॅ ते थहाँके खिस्सा स्वनारॅ पडत ..थारॅ थहाँक खिस्सा स्वनरॅ ,माँ ह्मदा पवि राना खिस्सा , बाक्षस से हमवा भय होयत थ्छ.
प्रस्वनक माथ पव हाथ फेवैत प्रग्नति रॅजैत थ्छ ---रॅटा, बाक्षस स भय होयत ते थहाँ मर्द कोना कहायरॅ ?
मायक रॅात स्वनि प्रसून रॅजैत थ्छ..--ठीक छै, तखन एहेन खिस्सा कह्न जाहि मेँ पवी होउ, देरता होय ,बाक्षसोँ होय , कोनो रॅात नै...
प्रसून क गप स्वनि प्रग्नति था बाखी द्नू हँसैत थ्छ.
बाखी जिद्द पकडा नैत थ्छ --थारॅ ते थहाँ के थपन कथा कहये पडत सखी
प्रग्नतिक थाँखि स्वदूव थतीत मेँ भटकि जायत थ्छ , थाँखिक कोव मेँ ओ दिन सरॅ मखमली सपना जका छनक नगैत थ्छ
हँ , एकटा पवी छन ,रॅड स्वन्नवी, स्वन्नव ? नै नै ओकव थंतव रॅड निश्छन छन , एतेक सबन छनीह जे संसावक छन कपट थादिक नमो नै जनैत छनीह. पवी के हबदम नागेक जे ओ कोनो थान नोकक प्राणी छी जे भूनन भटकेन कोनो श्राप रश एहि धवती पव थारि गेन हो ....प्रसून एकटक माय के तकैत बहैत थ्छ .....ओ पवी एकटा बाजक्मार के देखनक था देखिते बही गेन..निश्छन शिश्व सन बजत हास ओकव चेहवा पव पसबन छन .पवीक थंतव से थराज थायन ' एकवे नेन कतेक ह्यग स ,कतेको कल्प स हमव थामो भटकि बहन छन ' बाजक्मारो क ह्रदय काँच जकाँ निवभ्र छन .ओकव ह्रदय मेँ रिश्व प्रेम क थपूर्र

बागिनी रॅजैत छल. ओ कोनो दिव्य आमो छल , महान चबित्र छल जे भोतिआगत एहि ठाम आबि गेल छल माँ माँ , ओ बाजकुमाब रॅड स्वन्दब लोयत ले --प्रसून ऋथ्रु भ स्वबि बहल छल - प्रकृतिक तन्द्रा भंग भ जायत अछ-हँ रॅहैा, स्वन्दब त अपूर्व छल,ऋदा अद्भुद व्यक्तित्व सेहो , ओहि पबीक आँखि ओकब स्वन्दबता पब नै ओकब निर्मल अंतब पब गेल छल आ प्रकृति प्वनः भावाविष्ठ भ जायत अछ --रॅहैा , ओ पबी ओहि बाजकुमाब स रॅड प्याब कब लगलीह , बाजकुमाब क सिनेह देखि पबी के मोन मे होम लागल .गयाह बाजकुमाब एहि मर्म भुरल स हमब उँकृहाब कबत ...दून्नू सदिखन कल्पना डूबी अकासक गप कबैत छल . एक दिन ओहि पबी के किछ चोट नगलैक ,ओ पूछी बैसल ओहि बाजकुमाब स .' हम अहाँक आँखि मे उँपेक्षाक छाहबी देखलों , किएक , आखिब किएक ? बाजकुमाब रॅजल - अहाँ कतेक सबल छी , कतेक अबोध ,अहाँ हमब आँखि मे अपन छाहबी नै देखि उँपेक्षाक छाहबी देखलों . आँखि मे त सबॅहक पबछाहीँ बहैत छैक ,ऋदा, अनमोल निधि धबती मे गाडी के बाखल जायत छैक. अहं के हम अपन हृदयक अतलता मे नुका के बखने छी.
आ पबी ओकब मोहक गपक स्वप्निल सागब मे हेलैत बहल ..--अहाँ हमबा सबॅदिन एहिना मानबॅ ने ?
बॅतामी छी अहाँ, स्वयं पब अविश्वास कक्ष ते कक्ष ऋदा, हमबा पब अविश्वास क नबक केब भागी नै बॅनू. ....आ पबी जेना सबॅ किछ पाबि लेलक
ओ बाजकुमाब ओस-तीतल ग्वलाबॅ सन कमनीय , स्वकुमाब

शेर्ह्र क चितेबा रॅनि करिता करैत बहन, पबीक मोन भिजैत बहन ' ओह श्पन बाजक्कमाब क प्रेबणा ছी हम 'एहि भार मे ডूरैत बहनीह ओकब निश्चन श्तब श्काস मे खिनन सिंगबाहाबी ताबा जका प्रक्षदित होगत बहन.....
खिस्सा कहैत कहैत प्रध्रितिकं श्रांखि स द्ग्ा बॅन्न श्राहत भ पियासन कपोन पब खসि पडैत শ्ছ . बाखि एतेक देब स मूक श्रोता रॅनि চ্पचाप ओकब कथा के श्रामेसात क बहन ছनीह. (प्रसून ओकब करेज स नागन नै जनि कखन स्वति गेन ছन ओहि नेनाक श्ररोध श्तब मे पबी श्रा बाजक्कमाब गंभीब गाथा कोना समायत ?)श्बे ঙा त स्वतिगेन. (চৌकि रॅजैत श्ছ प्रश्नति , श्रास्तु स ओकबा रिंছोन पब स्वता दैत श्छ.)
श्रागू की भेनैक प्रश्नति बाखि क प्रश्न पब प्रश्नति চौकी जायत श्ছ ...ছोड़ ... रॉही पकड़ ी नैत श्ছ बाखी..रॉज् सखी, श्राय सरॅ किছ रॅजे पडत ...(कतेक देब धबि प्रश्नति চ্प बहैत श्ছ जेना रेदना श्पन संगीत ओकब श्रधब पब बाखि देने हो ..
बाखी कतेक कान धबि ओकब ঙा स्थिति देखैत बहन फेब) रॅजैत श्ছ -চ্प किएक भ गेनों प्रश्नति रॉज् ...श्रागू रॅठ
ओह हॅं ...हॅं हॅं ते ...जेना शेर्ह्र गब मे ছटपटा बहन होय ---एक दिन ओकबा ज्ञात क्षदा चहना स की भेनैक जे ओहि ओस तीतन ग्वनारॅ क खेतीक श्रामो ओ नै केओ श्राब श्ছ --केओ श्रान श्ছ. पबीक श्रामो क्कहबय नागन , बोम बोम सिसकी भब नागन ....क्षदा, ओ बाजक्कमाब निर्रिकाब बहन. ओ पहिन्वके जका बोज एकটा ओश्स तीतन ग्वनारॅ ओकबा स्वन्नेत ছन श्रा पबीक

थंतव सिसकी उठैत छल काशी, एहि ग्वनारँक खेतीक कावन हम रँनि सकतों ! ऋदा मात्र चाहना स की . ? एकदिन ও রাঁজন..হম চাহিত ছলো ওকবা ক্ষিতিজ ক ক ाত মেঁ ঠাঠ ক দী থা রাঁজি 'জখন থন্হাব সঘন ভ জায ত থহাঁ থাকাশীদীপ ন হমব পথ প্রদর্শন কবরঁ. ' ঋদা ও কী জনৈত ছল জে হম পহিনহী কিনাব মেঁ ঠাঠ ভ গেন ছলো ,থাকাশীদীপ সেহো রাঁবি নেনে ছলো ঋদা ও বাজকুমাব ওহি রাঁটৈ এরে নহি কেনক. ও গ্বনারঁ ক খেতী সঁ ভোব ক পহিন কিবণ তোড় ী ওকবা চিব প্রদীপ্ত কবরা নেন চাহিত ছল , পবী সোচৈত ছল ভোব ক নৈ ,কম সে কম সান্ম্ক প্রহবক কোনো ভষ্টকৈত বশ্মি বেখ ওকব জীরনক সৌভাগ্য রঁনি জায.কিন্তু, ও পবীক নেন নোবক খেতী কব নাগন . পবী ওহি নোব কে পিরৈত জিরৈত জাযত ছলীহ .ও বোজ ওহি বাজকুমাব ক নাম একটা চিঠ্ঠী নিখৈত ছল থা ফেব স্বয়ং পঢৈত ছল.ওকব থাংগ্বব বাজকুমাব কে থাখব,শৰ্ব্দ থা পাঁত্তি মেঁ রাঁন্হি দৈত ছল থা ফেব নির্নিমেষ ওহি মেঁ বাজকুমাব ক রূপ কে খোজৈত ছলীহ উঁষা ক থাঁচব স থনুবাগিমা ঝডরাক সংগে ও ওহি পত্র কে দ্গা খড ক দৈত ছলীহ , ও পবী স্বয়ং থপনা কে দ্গা খড ক দেনে ছলীহ , একটা খড ও স্বয়ং ছলীহ জে পত্র নিখৈত ছলীহ ,দোসব খড ও স্বয়ং বাজকুমাব রঁনি ওকবা পঢৈত ছলীহ .

(একটা নমহব সাঁস নৈত প্রকৃতি কনি কান মৌন ভ জাযত থছ. বাখী একটৈক ওকবা দেখৈত থছ উংসেক থা করুণ নযন সঁ ,)..কতেক ভাগ্যরান হেতীহ ও জে থহাঁক প্রেবণা ছথি ...

ও কী ভাগ্যরান হেতী ভাগ্যরান তে খহাঁ ছী --ও হমব নিখিত কার্যক প্রেবণা থিকীহ ,খহাঁ হমব খনিখিত কার্য্যক প্রেবণা ছী, রাঁজ্ তে খহাঁ কতেক মহান ছী.....ও পবী চ্প বহৈত ছনী .শৈষ্টক এহি খভিধা রঁজনাক ঝাড়ী মেঁ ওঝবা স্বয়ং কে নিতাঁত খসহায বূঝৈত ছনীহ., হম কিছু নৈ জনৈত ছী ,কিছু নৈ,,খহী তে কহনে ছনোঁ খহাঁ কে হম হৃদয ক খষ্টৈন গহীব মেঁ ন্বকা কে বখনে ছী ...

হঁ, সাঁচে রঁজনে ছনোঁ . হমবা মানর-জাতি স প্রেম খছ ,খহাঁ এহি পব খপন সর্বাধিকাব স্ববক্ষিত রূ্মি নেনোঁ ঙা তে খক্ষয কোষ থীক জতেক বাঁটূ ওতেক রঁঢত

(প্রগ্নতি ক খাঁখি স নোবক টঘাব নিকন নাগন..)

বাখী--ফেব কী ভেন. ওহী পবিক ? ? ও বাজকুমাব এতেক কঠোব ,এতেক নির্দয কোনা ছন ?

প্রগ্নতি- নৈ সখী , ওকবা নির্দয নৈ কহু. ঋদা, ছোড়ূ, খিস্সা পিহানী জখন জীরনক সংগ ঘটিত হোম নাগৈত খছ ত রঁড রেদনাময ভ জাযত খছ,

বাখী--নৈ সখী খায হম কহনী খনকহনী সরঁ টৌ স্বনরঁ ও বাজকুমাব এতেক নির্মম কিএক ছন ?

নৈ সখী, বাজকুমাব পবীক খাত্মঘ্টৈন, একান্তিক প্রেম ক রিষয মেঁ কল্পনো নৈ ক সকৈত ছন.

প্রগ্নতি--ওকবা রেঁব রেঁব নির্মম নৈ রাঁজ্. হমহু এক রেঁব ওকবা নির্মম কহনোঁ তে জনৈত ছী ও হমবা কী কহনক

বাখীক খাঁখি মেঁ হজাবো প্রশ্ন হেন নাগৈত খছ

খা প্রগ্নতি খপন তবংগ মেঁ ..ও রাঁজন নাবিযব ঊঁপব স কতেক কঠোব মোযত ছৈক, ভীতব স কতেক

কোমন, কতেক সবস...
হুঁ হুঁ বুঁঝি গেলোঁ কিন্তু, কহিযো কহিযো ওকব গপ নেনা জকা মোযত ছল. ঋহাঁ এক বেঁব উন্মুক্ত হঁসী হঁসী দিয জাহী স হজাবো সিংগবহাব ঝহবী জায, যা নৈ তে এক বেঁব কানি দিয ,ঋহাঁক রুদন কে হম খামেসাত ক নেবঁ. ও পবী ওকব বাঁত কে ওকব গপ কে স্বনৈত বহৈত ছলীহ, গ্বনৈত বহৈত ছলীহ . ও ঋপন বাক্য স, ঋপন শৈষ্ট স ওহী পবী কে এতেক দ্নবাবৈত বহৈত ছল জে পবী নিহাল ভ জাযত ছলীহ.এক বেঁব ও বঁড নিষ্ঠুন ভাব স প্বছনক –ঋহাঁ হমবা স এতেক সিনেহ কিএক কবৈত ছী ? উত্তব মেঁ পবীক নযন ঋশ্রুপ্লাবিত ভ উঠল ওকব বাণী ঋবরুদ্ধ ভ গেল ,ও মূক, নিষ্পদ ,নিরাকি বৈঁসল বহলীহ
বাজকুমাব বাঁজল ছল –হমবো হ্রদয ঋহী জকা নিষ্ঠুন বহিতৈক , হমবো খাঁখি মেঁ ঋহী জকাঁ নোব খাবিঁ জেতিযৈক
জখন ওহি পবী স এতেক প্রেম কবত ছল তঁ ও পবী কিএক বুঁঝনক জে ও পবী স প্রেম নৈ কবৈত ছৈক – বাঁচে মেঁ বাখী বঁজৈত ঋছ ,,নৈ বাখী, ও পবী স প্রেম কবৈত ছল হ্রদয ক সম্পূর্ণ গহিবতা ক সংগ, ভাবনা ক সম্পূর্ণ সহতা ক সংগ.মুদা, ও বেঁব বেঁব ওকবা খাহত সেহো কবৈত ছল , বেঁব বেঁব ক্ষত কবৈত ছল ..এক দিন ও পবী খাকুল ব্যাকুল সন ওহি বাজকুমাব নগ গেল ছলীহ ত গপে গপ মেঁ একটা এহেন বাঁত কহি গেলজে ঋগ্নিশিনাকা জকাঁ ওহি পবীক খামো কে বিক্ত ক গেল.'ঋহাঁ কে হম ওহি রূপ মেঁ কহিযো নৈ দেখলোঁ.পবী বেদনা স বিকল ভ উঠলীহ মুদা, বাজকুমাব ঋপনা মেঁ

मस्त बहन. एक दृष्ठि ग देखराक प्रयासो नै केनक जे ओकर एहि एकटा रात से परी के कतेक मर्मान्तिक पीड़ ा भेटैनैक
जनकण स भवन आंखि आ कंपित पैर स घुरी आयन.समस्त संसार स ओकर आस्था टूटी गेनैक. ओकरा भगवान क अस्तित्व ह्सि नग नगनैक समस्त भावना पर अन्धार क साम्राज्य खसि पडन . केकरो भावना के स्वीकार करबँ अपनेनाय त नै थीक. ओ कतेक डरी गेन छन .आ परीक मोने एकटा ज्वार उठन आ ओ राजकुमार के एकटा अभिधा द देनक, एकटा संबोधन राखी (एकटा निसांस भरैत)- कदा एहि से की हवक पडन ?
(निसांस क दर्द के भोगैत) प्रकृति--ग अहाँ नै बुझि सकबँ , राखी जखन हम ओकरा ओहि संबोधन स अभिहित केनो त ओ एकटा स्वतन्त्रता क सांस नेनक जेना कोनो मृगछौना के बँधन-कक क देनो ..ओ परी ओकर ख ुशी देखि खुशि भ गेन ..अहाँ खुशि राज, हमहूँ खुशि..
एतरे नै बाँद मे ओ बँज नागन 'हम ते अहाँ के बँधरा नेन नै कहने छनो अहाँ स्वयं बाँन्हि देनो ..आ सखी, ओहि परीक अंतर घाह घाह भ गेन.कतेक पैघ प्ररंचना ओकरा छनी गेन ...ओ त 'अषाढ़ क एक दिन' क 'मल्लिका' बँनि जीरन क सभ स्वख आमेसात क नेतियैक कदा राजकुमार सबँ टा ऋतू के उनटा पन्टा देनक कहियो घाह रैसी दुखित छन ते कहियो दराय.किन्तु, ओ अपन भार स्वमन स परी के एतेक दुनार करैत छन जे ओकर दर्द बहि बहि कहर नागेक ....

रहनि ! –(बाभी क खोजपूर्ण दृष्टि प्रकृतिक चेहरा पर पड़ल छल)– की संबोधन देने मात्र से अहांक प्रेम बहली गेल..
प्रकृति––गयाह ते ट्रेजेडी छैक ,यदि शब्द मात्र स भाव बदलि जेतियैकप्रेम अपन रूप स्वरूप पारि लेतियैक त संसार क सब स सुखि प्राणी ओ पबी बहितैक
. स्हदा, ओ भीतर भीतर तीतल जावनि सन पजरैत रहल ,घुटैत रहल. स्हदा एतबे नै , जखन कोनो शारीरिक व्याधि हमरा घेरि लैत छल ते बेर बेर आर कोना छी, केहेन छी आ हम सोच लगैत छलों देह क कनिक कष्ठ लेल एतेक चिंता, एतेक आकुलता स्हदा, एकर भीतर जे एकटा कामना घुटैन एवं कुंठा स स्हज हेरा लेल छटपटै करैत छल ,व्यथा विगलित छल, एकर चिंता ओकरा नै छल , नै नै हेरों किएक करतियैक.ओकर अपन मोन छल,अपन ह्रदय छल ,अपन भावना..मनुख अपन मोन के ते बूझिये नहि सकैत अछ, आन क कोन कथा..((प्रकृतिक आंखि स्वप्न बनि जायत अछ , अधर ओकर भाषा)
प्रकृति––ओहि कोठरी के देखैत छी बाभी, ओहि मे आदि ओ बैसैत छल, अपन प्यारक भाषा स कतेक हमरा दुलारैत छल , ओ चलि जायत छल ते ओकर नाम के पबी निस्सन बजैत छल . मोन नै भरैत छल ते जोर स सुरित बजैत छल ओ नाम सखी, ओहि कोठरी मे टोंगल नै रहल कोन कोन मे प्रसूत भ गेल ,ओ विलय नै भेल स्हदा, ओकर अनुगूंज घुरि घुरि ओहि पबी के दुलरा जायत छल ...ओकर नाम क ध्वनि

एतेक मीठ नागैकजे रॅब रॅब श्वपन श्वधव पव ओकव नाम श्वानि एकटा स्पर्शजन्य सूखक श्वनुभूति ओकवा होयत छन जहिना श्वगवबॅत्ती स समस्त घव स्वबभित भ जायत श्वछ ओहिना ओकव नाम स ओ कोठवी स्वबभिमय भ गेन. ओहि नामक सहावे ओकव श्वशेवीवी उँपस्थितिक श्वाह्वान क श्वपन घव के मंदिव बॅना नेनों
(बाश्वी रॅचैन भ जायत श्वछ)–की बाजक्मााव किछ नै बूझैत छन ओहि पवीक एकान्तिक प्रेमक रिषय मे
?
प्रगृति––नै बॅहिन नै, ओ ते पवीक एहि एकान्तिक प्रेम क कल्पनो नै क सकैत छन.ओ ते संबोधन के सम्बन्ध बूझि नेने छन.
बाश्वी––एकटा बात पूछी सखी ? श्वामो स श्वामो के प्रकाश भेटैत छैक, फेव ओहि पवीक निश्छन प्रेम ओकव ह्रदय के नै छूरनक ? ग कोन रिडम्बॅना थीक
?
प्रगृति– हँ, रिडंबॅने त थीक जे ओकवा स्पर्श तक नै केनक .बाजक्मााव क कोठवी मे जखन ओ गेन छन ते श्वपन किछ छाप छोड़ ी गेन की नै ओ ते पवी नै बूझनक,ह्दा ,ओकव कोठवी क छाप पवीक श्वंतव पव छपि गेन छन., श्वस्तु, श्वपन ' निज' के ओहिठाम छोड़ ी नै रबन ,कतेक ह्छ न क ओहिठाम स चनि श्वायन छन. सखी, श्वपन सबॅहक 'चाहना' कागजक नाह थीक,जे यात्री नक नै , गछा ,कामना स नदन ,श्वान श्वान नोक क कल्पना के स्पर्शान्वित्तती देरा नेन पहुंची जायत श्वछ.भनहि, ओकव प्रतिदान ओकवा भेटैय या नहि . ओ प्रेम की जे प्रतिदन माँगे ? ओकव श्वशी नेन जीरन भवि कानिदास क मन्निका बॅनन,रयथा

रेदना भोगैत बनी गेलीह.(बाखी अस्फुट स्वरे रॉजि उठैत अछ –साँचे ओ रॅड निर्मम छल)
रेंब रेंब ओकरा निर्मम कहि ओकर अपमान नै करू सखी,ओ रॅड महान अछ ओकर भारना रॅड उदात्त अछ ओ महान रिभूति क महाप्राण स अभिसिंचित छैथ,ओ एक दिन रिश्व क सर्वश्रेष्ठ प्राण ,जन जन के ह्रदय गगन क प्रदीप्त आलोक बाशि रॅनताह
(बाखी द्खी स्वरे रॅजैत अछ) –छोड़ू ,जखन ओ अहाँक प्रेम भवन ह्रदय के आलोकित नै क सकलाह तखन जन जन क , हुनक प्रेम में एतेक सामर्थ्य नै छल....हम ग सर्व रॅडका रॉत नै बूझैत छी,हमर बूझी क्षुद्र अछ,ह्म्दा एतरा अरस्थ करह्र ...
(रीचे में रॉत कटैत प्रकृति रॅजैत अछ)–चुप चुप रॅहिन, ओ हमरा स अगिला जनम लेल रचन देने छैथ,अगिला जनम में हम हुनक,प्रेरणा,सहचरी,प्रेमिका सर्व किछ रॅनरॅ..(प्रकृतिक आँखि में कतेको स्वप्न सम्मोहन नर्तित भ उठैत अछ.).
(हा हा हा..बाखी सखिक निश्छलता पर जोर से हँसैत रॅजैत अछ)..रॅड दीरॅ,रॅड रेंस,एहि जनम में हुनक प्रेमक माला जप्व ,ओकर नामक संग मरू,जिरूँ आ अगिला जनम अहाँक प्रेम के स्वीकार करत ,,,ओह प्रकृति, जे अदृश्य अछ अस्पर्श्य अछ ओहि पर एतेक भरोस ,सौंसे जिनगी अहाँक आगू पडल अछ..
प्रकृति भारारिष्ठ भ --अहाँ नै रूझरॅ सखी, सिंगरहारक झहरैत स्वप्नर ह्म्फूल क कल्पना करू, आस्ते आस्ते नयामेक गति स झरनाय,शाख स रिलग हेराक कल्पने ओकरा में रेदनाक गान भरि दैत छैक..अपन रिलष्ठि,यो

মেঁ সমষ্ঠি স্বখ ক খন্বভূতি ,গ সমর্পণ কতেক দ্ৰ্ভেয্য খছ,কতেক খগম ,খথাহ . ৰঁস ওকবা নিহাৰৈত বহী ,এহি স হমবা হ্মঞ্জি ভেঁষ্ঠ জাযত .....
খহাঁ ৰঁতাহী ভ গেন ছী,--ৰীচে মেঁ ৰাঁত কষ্টৈত বাখী ৰঁজৈত খছ --ভবি জিনগী কী এহি ৰেদনা মেঁ জীৰন ৰিঁতা দেৰঁ খহাঁ --
হ্মদা, প্রগ্নতি খপন সোহ মেঁ ৰঁজৈত বহৈত খছ-- জনৈত ছী,কাল্হি হম একষ্টা সপনা দেখনোঁ..নান নান ন্বখা মেঁ হম খপনা খাপ কে দর্পণ মেঁ দেখৈত ছী হমব ঠোব স বিতেশী নিকনী গেন ,ওহি ধ্বনী স হমব সৰাঁগি বিতেশীমষ ভ উঁঠন ,হম ৰিক্ষিপ্ত জকা সিহবি উঁঠনোঁ ,ধীব গংভীব পৈব স চনি গেনোঁ বিতেশী ক ঘব ...বিতেশী হমবা খপন ৰাঁহি মেঁ ভবি পাঁজ পকড়ি প্রেমক খনমোন ববদান দ দৈত খছ..হম কতেক কান ধবি ৰেঁস্বধ বহনোঁ ..খাহ ..সখী ও ক্ষণ সপনে বহী গেন. হম খায ধবি বিতেশী কে চীন্হী নৈ সকনাঁ ,,হম খপন দ্বদয প্বস্তক জকা খোনী ওকব সমক্ষ বাখী দৈত ছী. হ্মদা, ওকব দ্রদয মেঁ কতেক তহ ভবন খছ,তহ পব তহ..হমব সপনা স্বনি ও ৰঁজন ছন......গ নাদানী নীক নৈ..সবিপো, হম ত নাদানে বহনোঁ ,এহি নাদানিযে মেঁ ত খপন মোন কে গৰাঁয ৰৈঁসনোঁ ..হুঁ,কহিযো কান ঙ্গা গঙ্গা জৰুব কবোষ্ঠ নৈত খছ..কাশী ! এক ৰেঁব..হমব প্রেমক কিছু তে নিশানী হমবা ভেষ্টি জেতিযৈক.
প্রগ্নতি খনৰবত ৰঁজৈত জাযত খছ -----হমব জীৰন পথ ক পবম পাথেয ভেঁষ্ঠ গেন ..হমব প্রসূন ,হমব ৰেঁষ্টা..বিতেশী বিবাহ কেনক বৈনা স . ,খতীৰ স্বন্নবী ,নংদনৰন ক কনিকা ,জেকব ৰূপবাশি পব কতেকো বতি নজা জাযত ছন. ওকব সনজ্জ হ্মস্কী পব পজেৰ্ঁক

ध्वनी गूंज नगैत छल कनक सन देह पर पूनम नहरैत छल,अनस अंगेठी स अतृ रँदनी जायत छल ...साँच रँजैत छी सखी,बितेश्क एहि परिस्र पर हमरा कनिको गर्षियो नहि भेल ओकर खुशिक संसार देखि हम दुरही स खुशे रह नगलों,ग साँच अछ जे हम बितेशे के आय धरी बुझि नै सकलों , केकरो जानरा लेन बुझि ,ज्ञान सभक सहावे जनि सकैत छी. ,सदा,कोनो चीज के बुझ्लेन,चिनरा लेन एकर सभक आरश्यकता नहि,,हम अहियो ठाम धोखा खा ग्लों ,जकरा चिन्हाक दारा केलों ओ मात्र एकदिन पहिचानन मात्र रही गेल, सठी स रेत जकां ससरी गेल , साँच कहि बाखी,बितेश्क संग बिताओल समय नगैत अछ जेना कोनो ;मोर्निंग राकः; मे बितोल एकटा पल छल ,किछ स्थूल,किछ सूक्ष्म,किछ भार किछ अनभार क आदानप्रदान भेल आ फेर ओ अपन बाटे हम अपन बाटे ......समय क अदृश्य पक्षी उडैत गेल.....,ओना त प्रत्येक ह्रदय मे एकटा ' बुद्ध' रहैत अछ सदा, दिशा नै भेटैत छैक तें सब क्या 'बुद्ध' नै भ सकैत अछ,

(चूँकि प्रकृति आरु राजकुमार स अपना आ बितेश्क नाम परआरि गेल छलीह, तै बाखी एको रबे बीच मे नै टैकैत छलीह ,ओकरा लोगत छल आय प्रकृति सब किछ निकाली दैक)......

जनैत छी सखी एक दिन बैना कोर मे प्रसून के नेने,हकासल पिआसल भीत हिरनी जका भयभीत हमरा नग एनीह--दीदी दीदी,--हम चोंकि उठल छलों बैना..अहाँक ग हाल.. ? बितेशे ? बैना भरल रसंत मे पतझार रनल छलीह--दीदी, हम एकटा सपना देखने

ছলৌঁ ,হমব মোন কাঁপী গেল ,বিতেশী কে স্বনায দেলৌঁ আ ও ঘটিত ক দেনক.ও সপনাক স্যাত এযাহ মহত্ব ছল, কিছ ঘটিত হেরাক অসংভারিত সংভারনা , জন জন ক করুণ স্বব ওকব কর্ণ হুহব মেঁ গূঁজী বহল ছল.সমস্ত মানরতাক ব্যথা –কথা ক উঁপস্থিতি ও রঁনি গেল..পৈব পব খসি পডলৌঁ –হমব কী হোযত , রঁজনাহ,যশোধবা কহিযো রাঁধা নৈ রঁনলী ,ছুঁ, এতরা অরস্য রঁজনাহ ––ও জে সামনে হুটিযা দেখৈত ছী হমব জীরন তটী ও থীক.কহিযো হম নহবি জকা ওকবা নগ জাযত ছলৌঁ,কহিযো ও অংতবীপ জকাঁ হমবা নগ আরিঁ জাযত ছলীহ .জীরন ভবি ও সভক দ্ঃখ ওঠলে বহলীহ ,ওকব দ্ঃখ কেও নৈ ওঠ ী সকল প্রেমক ওহি অখঁড সাধিকা নগ জাউঁ ....

বাখী, হমব সমস্ত সাধনা কে জেনা হুল ভেটি গেল. হুদা,ত্তবতে মানসিক মূর্ছা স আমেরিস্মৃত হম সজগ ভ গেলৌঁ –––বৈনা ক চিব কোমন নিঃশঙ্ক কাযা ,আঁখিক রিহ্বনতা ,নিস্তর্ব্ধ,নির্রাকি আঁখি মেঁ কতেকো প্রশ্নচিহ্ন,,কোনৌ প্রতাড িত লেনা জকা চ্প চ্প ..করেজা মেঁ একটা হুক উঁঠল.আখিব বৈনা কে কোনা দ্খক উঁপনগব মেঁ ধকেলী গেল ও নির্মম

হম দ্নূ হাথ পসাবি দেলৌঁ.. ওহি মাস ভবিক বাহ্ল কে হমব হাথ মেঁ দ অচেত খসি পডলী বৈনা .ওকব জীরন প্রদীপ ওহি দ্স্ত্র–দীপ সন অচক্ক মিঝায গেল জে যগ যগ স স্বত আনোক পসাবি বহল হো.... জৈত জৈত ও এহি একাকী শূন্য জীরন কে স্বস্মিত স্বপ্নক উঁত্তবদাযিত্ব সৌঁপী গেল ..আয ধবি ওহি 'বুঁদ্ধ 'কে অযরাক রাঁহ্ঠ জোহি বহল ছী ,ওকব সম্পতি কে করেজ স লগোলে....

(प्रगृतिक नेत्र स मब मब श्रि कण महबी बहन छन , बाखी क खाँखि सारन ভাদো रँनन छन , कोना समय खन्नाब গজোত रँनैत बहन . केও नै बूँन्नि सकन)

शैतानक राबिस

शैतान रृद्ध ভ गेन छन , खपन উত্তবাधिकाबी নেন सर्वগ্নण सम्पन्न शैतान खोजी बहन छन ৰেকন ভয ; সভা रँजाओन गेन. शैतान সভ से পুছনক 'के के कोन कोन काज खाय धबि केने छी ?

दबरोंब में से केও बाँजन.. हुजूब हম এতেক গোটে के खून केने छी जकब हिसाबें नहि ঐছ, केও हম এতেক बँचाক खून, केও हম এতেক স্ত্রীক সংগ बँनाकोब केने छी , हম जते जते डकैती कबय গেনো ,ওহিঠাম केकबो जीबित नै छोड़नो, हম গাম क গাম উজাবী দেনে छी , हম কতেক অপহবণ केने छी से कही नै सकैत छी.; जতेक মুঁহ ওতেক बाँत .

মুদা , शैतानक माथ नाज से মুকি গেন , बाँजन– छिঃ ,खहाँ सबंहक काज देखि हমবা नाज ভ बहन कोनो जोकबक खहाँ सब नहि छी. --परेसान जका चाब क ात दबरोंब में ताकनक....... খাব केও छैक ?

एकटा प्रौढ़ , सभ्य ,शानीन ब्यक्ति উঠি के ठाढ़ ভেন ,माथ मुकोने बिनम्रता से बाँजन -----

हমবা ते नहास गिनबाक फुर्सत नहि ভেটৈন , মুদা ,हম जेकब जेकब खून केनो ও খंत খंत धबि हমবা

अपन दोस्त बूझैत बहन..
शैतान ख़ुशी से गद गद भ गेल ..ओ थीक हमर बाप्पक अमली रावित ....

प्रतिवादक स्वर

हँ हम खून केने छी हम सास्व बनय नही चाहैत छी. हम माय बनय नहि चाहैत छी. ..तैं हम ओ खून केलों . तीन तीन टा खून हम नारी छी नारी ग्लानि भ बहल ऐछ हम नारी किएक भेलों ? नारी के किएक महान मानल गेल ? नारी प्रकृति के निकृष्ठतम कृति छी तैं हम अपन नारी जीवन जीवा लेल नहि चाहलों. हम माय बनि जीवा लेल चाहैत छलों सास्व बनि जीवा लेल नहि चाहैत छी जज साहेब ------
सास्व सस्वर ननदी हम तीन तीन टा खून केलों . जज साहेब हम चाहितों ते भागि के जान बचा सकैत छलों अपन ..दहेजक कारण हिनकर सबहक बनाओल षडयंत्रक हमरा लग कोनो सबूत नहि ऐछ --कोनो प्रमाण लग कोनो सबूत नहि बहैत ऐछ..कानून सबूत चाहैत छैक साँच हो व फूसी हो . हमर सास्व सस्वर हमरा मावबाक षड्यंत्र केलनि एकव सबूत मात्र हम छी अओर हमर भगवान् ...सबूतक आधाव पव चलयवाला आन्हव कानून टैका पव सबूत अनैत ऐछ.आ ओही किन्नाहा सबूत पव अहाँ न्याय कवैत छी जज साहेब --हमरा प्रतिकाव लेवाक छल समाजक ठेकेदाव सब स . हमरा फांसी दिय जज साहेब फांसी-----
सौनसे कोर्ट स्तब्ध . सब वकील पाथवक मूवत

जनताक अपार भीड़ के काठ मारि गेल छलैक . जज साहेबें जेना मिमशिना सन बैसल सर्द -बफ़ास ---आँखि में अपन बेटीक ब्याहक मोन भार नाचि गेल हो ...स्मिता हफ्सी बफ़ल छली . समस्त केशराशि कारी बादरि सन छिड़िआयल छल . दुनू आँखि में घनघोर बरखा . दिनकरक इजोत शुभ्र-पक्षक बंग न लेलक. कारी कारी विषधर साँप सौनसे कोर्ट में कतेक काल धरि ससरैत रहल ......
स्मिता जीवनक मात्र बीस वसंत देखने छली आ ओ एहेन वीभत्स काज क बैस्तीह ई अकल्पनीय छल.आ स्मिता.. ? पलक बंद केने..बाबूजी बाबूजी .अहाँ कते छी अहांक बेटी अहांक नाम पर कलंक लगा देलक . हलाविन नहि स्मदा अहांक आदर्शक रक्षा केलक . बाबूजी हम ताबी जीवन नहि जीवी सकलौं . आ आँखि से जेना ब्यतीत छलछला गेल.....
बेटी आब अहांक ब्याह भ रहल ऐछ . आब पतिक घर अहांक मान मर्यादा जीवन मरण सब किछ अछि .हम सब ते अहाँ लेल पाहुन बनब पाहुन..---स्मिताक पिता बेटीक माथ पर हाथ फेरैत बजलाह ----
स्मिताक मोने अपन ब्याहक प्रति विरोध भाव उठल-
-जमीन जाल बेचि हमर ब्याह नहि करू बाबूजी /
स्मिता बड भावुक छलीह सदिखन चिंतन में डूबल खाली अभावे टा एकर पूंजी छल अभाव प्रतिक कारन भ सकैत छै स्मदा शर्त बनी जायत छै विवेकक...पिताक गवीरी समाज में अभिशाप छल आदर्शवादी कीवानिक जीवने की छै --तेज जलधार में कम्पित जलकुम्भी सन. बी ए पास क स्मिता बैसल छलीह जता देखू

ওত টৈকা ..এতেক মূল্য বৃদ্ধি রবক ভ গেল ছল জে রবক রাঁপ কে মূল্ক খতবিঞ্জ কোনো রাঁষ্ট নহি দেখা পরৈত ছল ..হ্মদী বাত্তক ভালস মেঁ কী ঐছ
খাষ্টা নেল মদনা কে পঠোনে ছী রাঁবূজী
ওহ কতেক মহগী খারী গেল ছৈ ---নমহব সাঁস নৈত শিরিব রাঁবু রজনাহ

রাঁবু জী একষ্টা রাঁত তে খহাঁ ছোডিযে দেনোঁ ....হ্মদিতা খধব পব মৈনছাঁহ হঁসী নয রজনীহ ---ওহী জমানা মেঁ রেঁষ্টীক র্যাহ নে নড়কা মংগনী মেঁ ভেষ্টৈত ছল খারঁ মোনভার কব পঠ্েত ছৈ--হ্মদিক গপ স্বনী শিরিব রাঁবু চৌকী গেল ছনাহ ---রাঁবূজী একষ্টা রাঁত পূছী ? নোগ খপন রেঁষ্টা কে কিএক রেঁচৈত ছৈক কোনা রেঁচৈত ছৈ..------শিরিব রাঁবুক খাঁখি মেঁ বেতকণ ঝিনমিনা গেল..রাঁবূজী মায কোনা খপন রেঁষ্টা কে রেঁচৈত ঐছ রেঁষ্টীক দাম নগ্বৈত ঐছ ..খপন পেষ্ট মেঁ নাও মাস জীরন দান দৈত ঐছ পানৈত পোসৈত ঐছ ও মায কোনা রেঁষ্টা রেঁচরা নেল সহমত ভ জাযত ঐছ. রাঁবূজী সৌবভ তে ছোষ্ট ঐছ কী ওকবা কেও দস হজাব টৈকা দেত তে রেঁচি দেরৈক খহাঁ ?
হ্মদ্---ভবি স্বব মেঁ রজনাহ রতাহী ভ গেল ছী খহাঁ খষ্ট শিষ্ট রজনে জা বহল ছী কী ভ গেল খহাঁকে ....নহি রাঁবূজী হম কিনন রব সে র্যাহ নহি কবরঁ
শিরিব রাঁবু রেঁষ্টীক পাগল প্রনাপ স্বনী ওহিঠাম সে উঁঠী গেল ছনাহ .....ওহী বাতি ও খপন মাঁ ররঁবুজিক গপ স্বননে ছনীহ -------------হ্মদিতক র্যাহ ওহেঁ ঘব মেঁ কবরঁ জে খাদর্শ হো ও রড ভারুক ঐছ

রিদ্রাহী প্রগ্নতি কে----খা রাঁপ রেঁটৌক গপ স্বনী মাঙ্গ দাঁত কাসী নেনে ছনীহ..এহী রেঁটৌক ভরিষ্য কী ঐছ গুশ্রিব ! মায খাশিঁকিত

সরঁ দিন রেঁটা জকাঁ পোসনে ছী খাদর্শ খা সিধাঁতক শিক্ষা দেনে ছী মাথ পব গৃহস্থিক ভাব পঠৃতৈক খপনে শান্ত ভ জেতীহ..

খাতিশ রাঁর্ক রেঁটা সপ্তক খহাঁ কে কেহেন নাগৈত ঐছ ....রাঁর্জিক স্ৱব স্বনী হ্মদী চোঁকি গেনীহ ---------খাতিশ রাঁর্ ছোটে মোটে বোজগাব কবৈত ছথি রেঁটা সেহো ওহী বোজগাব মেঁ নাগন ঐছ...নিক খৈত পিরৈত ঘব . সিধান্ত্বাদী নোক ....হ্মদা ও রঁড টকা মাঁগতা মাযক খাশিঁকা

টকা....হঁসৈত শিরিব রঁজনাহ .....'দহেজৃ রিবোধী সংঘক ' খধ্যক্ষ ছৈথ. দহেজৃ প্রথা হন্তরা নেন জী জান সে নাগন ছৈথ ..

ও তখন তে রঁড নিক . খপনো রিরাহ একটা গবীরঁ ঘবক নড়কী সে কেনে বহৈথ খাতিশ রাঁর্ কে কে নহি জনিত ঐছ .....

হঁ সে তে ঠীকে হমহুঁ জনৈতছী. ....মাযক স্ৱব হ্মদিতাক কান মেঁ জাযত বহন..হ্নকব সস্ৱবক ঘব দ্খাবী জগহ জমীন সরঁ রিকা গেন বহনি হঁ দহেজৃ নহি নেনে ছনাহ এহী মেঁ কোনো শিঁকা নএ.হঁ সপ্তক মাযরাঁপক পবম খাজ্ঞাকাবী খা স্বশিন ঐছ ..

হ্মদিতাক খাঁখি মেঁ সপ্তকক ৰূপ নাচ নাগন খাদর্শ খা সিধাঁতক গপ স্বনী ওকব হ্রদয সপ্তকে নেন নহি সম্পূর্ণ পবিরাব নেন পূজা প্ষ্প সন সমর্পিত হোযত বহন ...... খা এক দিন পানকী পব রৈসী কনিযা রঁনি হ্মদিতা খপন

সাস্বব খারী গেনীহ
................খানী কনিএ টৌ ? সব সামান দান দহেজ্
....খাহী বোঙঁ রাঁ ....সাস্বক প্রথম স্বব স্বনতহী ঋদিতা ঘোঘ তব সে দেখ চাহনী....মাঁ ভৌজী কে গহনোঁ নৈহবক তেহন সন নৈ ঐছ ....ঋদিতাক খংগ পবিক্ষণ কবৈত ছোটকী ননদী রাঁজী উঁঠনীহ ......রাঁবূঁজী হদ্দ ক দেনখিন মাঁ ....ঋদিতাক সমস্ত তন তিঙ্ক গংধ সে খারেঠ্ঠিত ভ গেনৈক ..সাস্ববক প্রথম স্বাগত গান ! মোটা জকাঁ কোন মেঁ রৈঁসন ঋদিতা
মাঁ ফ্রিজ নহি টী রী নহি পনংগ সোফা কিছ তে নহি ..কতেক উঁছাহ ছন ভৈযাক র্ব্যাহ মেঁ ওা সরঁ খাওত
সীপী এখন তোহব রাঁবূঁজী কে প্বছৈত ছী . দহেজ্ রিবোধিক সভাপতি ছৈথ সমাজ মেঁ কী ঘব মেঁ ? খপনে ঘব ডাহি হম খাগগ নহি তাপরঁ... একটা রেঁটা খা .....প্বনঃ ঋদিতা ডীসী তকৈত খাপ্লেয সরাবে রঁজনীহ .....রৈঁসন কী ট্ক্ষব ট্ক্ষব তকৈত ছী হম ভাঠ্ফোবহী তাঠ্ফোর্হী নৈ বূঁঝৈত ছী ..জাঙঁ ভানস ভাত রঁনাবূঁ কাজ ধাজ কন্ধ ..খা কী মায এহো সরঁ নৈ সিখেনক..... খপবিচিত ঘব খনচিন্হাব পবিরেশ মেঁ ঋদিতা নিস্সহায জকাঁ সপ্তক কে তাকি বহন ছনীহ মাত্র চাবি দিনক জকবা সে পবিচয ছন. ও তে মায রঁহিনিক উঁক্তি স্বনী কখন ঘসকি গেনৈক কিযো নহি বূঁঝনক . ঋদিতা চ্পচাপ ভনসা ঘব দিসি চনী গেনী ....হে পটৈব পহিবী ভনসা মেঁ নহি জাও খাঁখি সে দেখনে ছনিযে পটৈব ....সীপী একটা ন্বখা খসগনী পব সে দয দহীক ফেবী নেতৈক............একটা মৈনছাঁহ ন্বখা হাথ মেঁ নেনে ঋদিতা কাঁপী বহন ছনীহ
ছোননী কবছনক মধ্য ....সাঁঝক কজবাযন খাঁখি নোবা

गेल आकाश में त्रितियाक चान विधवाक टूटल चूड़ ी सन लटकल छल .....ऋदिता सोचैत रहलीह ....कतेक सपना लोक देखैत अछि ..सपना कतेक विचित्र शर्ह्ह हिनक सपना आँखि खुलल आ टूटी गेल..नहि नहि सपना के पकड़ ़वाक चेष्ठा नै करवाक चाही ...परछाही कतह् पकरहल जाय ....बाँप वे एतेक देव से भूंसा घव में की अपन देह डाहि वहल छी ----सास्वक कर्कश स्वव ----माय बाँप भिखमंगा जकाँ बेटी के साँठी देलक आ बेटीक मनाव कतेक ! ...
एही परिवेश में दिनक पंछी उँड़ ैत रहल विद्राही ऋदिताक सब स्वव शांत भ गेल. सब उँत्ताप पव हिमपात भ गेल ...सप्तुक बाति के अवैत छल आ भिनसव होयताही निकलि जायत छल. ऋदिताक मोन से ओकव स्वखदुख से ओकवा कोनो मतलब नहि छल . ओ सबिपो माता पिता क आज्ञाकावी छल. आतिश बाबू बड़ पैघ समाज स्वधावक छलाह हुनकव नाम प्रतिष्ठा छल दीया तव अन्हाव.------अहाँ शिरिव बाबू से की कही रिवाह हिनक केने छलों ? कोनो सब सामान घव में नहि आयल .समाज स्वधावराक चक्कव में अपनाही घव में आगि लगा देलों.
हम कहने छलों सिपिक माय गशाबा में कतेक बाँत कहने वही ....हम टैका पैसा नहि लेब एकेटा बेटा अछि ओकव माय के कतेक स्वख सेहनता छै --------
---भाड़ ़ह में जाय अहाँक कहव सीपीक माय अग्वता गेलीह अहाँ टैका नहि लेलों ते अहाँके किछु नहि भेटैल अहाँ स्थिव बाहु टैका ते नाहीये भेल टीवी फ्रिज किछु ते नहि भेल...... आतिश बाबू सोच लगलाह

কহ্র তে একেটা রেঁটা আরঁ তে হমবা ঘব মেঁ কহিযো ঞা সবঁ নহি আযত .....হ্মদিতাক সাস্ব দ্ঃখ আ বেদনা সে কানয নগনীহ.......স্থিব বহ্ হম উঁপায সোচৈত ছী. ঘবক এহেন বাতাববণ মেঁ হ্মদিতা দেবাযন হিবনী জকাঁ বাতি দিন চৌক্কন বহৈত ছনীহ ডেবাযন সন জংগনী ভেটা যা সবঁহক মধ্য একটা মৃগ শাবক মায বাঁপক অন্হঠ চংচন বিদ্রাহিণী হ্মদিতা ঘবক কণ কণ মেঁ ওকবা ষডযংত্রক আভাস হোগত ছনে. ..ডেবাযন চৌক্কন ভযভীত.........

ওহী বাতি সপ্তুকক বাঁহী পব স্বতন হ্মদিতাক আঁখি মেঁ নীন নহি ছন. বাতি দিন খ্জন আঁখি সে ও ভযংকব সপনা দেখৈত ছনীহ ......কী ভ জাযত ঐছ অহাঁকে নহি তে অপনে স্বতৈত ছী নহি তে হমবা সূত দৈত ছী. হ্মদিতাক চোঁকবঁ সে অর্ধনিদ্রা মেঁ পডন সপ্তুক খৌল্মা উঁঠৈত ছন. ....নীন নহি অবৈঁত ঐছ –জেনা অপনা আপ সে বঁজনীহ

ধন্য ছী মহাবাজ নিন্ন নহি অবৈঁত ঐছ তে চ্পচাপ পডন বহ্ চোঁকি চোঁকি তিবিযা চবিত্ত নহি দেখাউঁ . হ্মদী দিসি পীঠ কয সপ্তুক বঁঠবঁঠৈত বহন--------হ্মদিতা নহ্নাহান ভ গেনীহ . তিবিযা চবিত্ত ? ভাব্ক মোন কচোটী উঁঠন তিবিযা চবিত্ত কেকবা কহৈত ছৈক কে বঁনোনক এহী শব্দ কে ? প্ৰকষ চবিত্ত কেও কিএক নহি বঁজৈত ছৈক সবঁটা বেদ–প্ৰবাণ বামাযণ গীতা সবঁ টা প্ৰকখক নিখন ঐছ তেঁ ঞা পক্ষপাত ! কতেক অসহায হম সবঁ ছী নংকা সে সীতা কে আনি বাম অগ্নিপবীক্ষা সীতা ক নেনানী হ্মদা একো বেঁব সীতা প্রতিবাদ নহি কেনীহপনৌ সে অনগ বামো তে ছনাহ ও কিএক নে পবীক্ষা দেননি বামাযণ প্ৰকষক নিখন ছন.

----------निस्तब्धता बाति कतो कोनो मर्मर नै ममिता चुपचाप पड़ल एही आँखिक नोर सँ ही ओही आँखी में जाय सागर बना बहल छल..सब देशीक लोक कहने ऐछ frelty thy name is woman किये स्त्री के चीन्ही नै सकल. स्वयं स्त्री माय बनि बेटी रेचैत ऐछ प्रतोह बनि जरैत ऐछ आ बची जायत ऐछ ते सास्व बनि जबारैत ऐछ. बेटी क माय बनि की भ जायत छै स्त्री के ? ओ स्त्री स्वातंत्र्य नारी विमर्श ओ सब हथिक दाँत छी पहिने स्वयं स्त्री के बदल पड़त अपन अधिकार अपन शक्ति के चिन्ह पड़त.........असहाय ममिता आक्रोश से भरल छलीह . नाना प्रकारक विचारधारा ओकर मानस मंथन क रहल छल. पतिक प्रेमिल स्वरों से बंचित कोनो माय बाँप अपन बेटीक ओ स्थितिक कल्पना क सकैत ऐछ कतेक बेटी अपन सासुर में एहिना बाति बिन्ह्रैत हेती. एकटा माय दोसरक बेटी गंजन करैत ऐछ ममा स्वयं ओकर बेटीक भविष्य ? ...नींद नहि छल ओकर आँखि में ...बाति तितल भिजल नीवरता एहेन जे खिड़की से अबैत हबाक स्वरों बाचाल छल. ममितक ह्रदय में एकटा आशंका ..एकटा संशायक मेघ जेना कोनो प्रलयंकर झंझा आबें बाला हो समस्त क्षितिज अंधकार से आछादित ....अचक्क किछु स्वर जेना ओकर कान में आबें लागल...एकटाअनजान भय से ओकर छाती काँपे लागल .ओकर समस्त इन्द्रिय सजग सचेतन भ गेल ओ ओही शब्द सब के आमेसात करबाक प्रयास कर लागल ....हमरहुँ एयेह सोचैत छी ..सास्वक स्वर कान में पड़ल ..ओ आर सजग भ गेलीह ...शिरिब बाबू ते

सरँ स्वख मनोवथ डाहि देननि ..रिनिशे रॉर्ब्क रेंटी से रॉत चनारी...रिनिशे रॉर्ब् नगवपानिकाक चेयवमेन देरँ नेरँ ते खूरँ कवताह ऋदा ह्नका रेंटी के आँखि चमकैत वहैत छैक...दुनू टा आँखि म्मिप म्मिप कवत ऐछ जेना कनखी मावैत होउ... ....सीपीक माय रँजनी निक आँखि रानी आन्नों ते की भेटैन ....ओ ते साँचे ऋदा एही कनियाक की कवरँ ओ ते हन्ना गन्ना मचाय सरँटा प्रतिष्ठा माटी में मिना देत ....एकवो उँपाय छैक

ऋदिताक सरँगि काँपी बहन छनैक साँस जोव जोव से चनी बहन छन .स्वव अस्पष्ठ भेन जा बहन छन. पावामाव ऐछ हँ पावामाव ते दोकाने में अपन पडन वहैत ऐछ.

नोक के की कहरैक..नोक के की..कही देरैक ..आमेहना क नेनीह..दोसव गोटे से फंसन छनीह आय पकड़ ा गेनीह. ....रह.. ओ ते उँत्तम ..हम ततेक जोव से चिकवी रॉजरँ जे सरँ केओ हमव कथन के साँच बुम्मी जायत ऋदितक सास्वक स्वव में ख ु शी छन

दोसव गोटे से फंसन ...पावामाव ..मवणोपवाँत चवित्र पव दोषावोपण .... आरेशे आ उँतजना से काँपी बहन छन ऋदिता . आतिशे रॉर्ब्क ऑफिस घव में तेर्बनक दवाज में वखन नोडेड बेरान्नावक ध्यान आरी गेनैक -----म्यारँपक आक्तोकावी प्वत्र एही सरँ से अनभिज्ञ निचिं स्वतन छन -------एकटा आरेशे एकटा उँतजना एकटा एकटा मूर्छना में ऋदिता ऑफिस घव से विरान्नव निकनि यंत्रचनित जकाँ सास्व सस्ववक समक्ष ठाठ ह भ गेनीह ....रँह्त भेन रॉर्बूजी अहाँ

এহেন সমাজ স্বধাবক কে প্রতিষ্ঠাক সংগ জ্ঞনাও এহী দ্নিযা সে জেনে নিক ছৈ খা এক গোনী সস্বক ছাতী পব মায খহাঁ মাঁ শৈঙ্ক পব কনংক ছী নাবী ৰূপ পব কনংক ছী নাবী ভ নাবী কে প্রতিষ্ঠা নহি দ সকৈত ছী.......দোসব গোনী মায কে ছাতী পব সীপী ! ..পৈঘ ভ খহ্ মায ৰঁনৰঁ সাস্ব ৰঁনি প্বতোহকে পাবামাব খ্খাযৰঁ তৈং গ খহাঁক নেন...
তিন্ব নহাশি তাঠ্ফর্হা বহন ছন সপ্তুক কেবাক ভানেবী জকাঁ কংপিত কখন দবরজ্জা পব খাৰী ঠাঠ্হ ভ গেন ছন.....নহি খহাঁকে কিছ নহি কহৰঁ খহাঁ মাতা পিতাক খাজ্ঞাকাবী ছী খরশ্থ হ্মদা হমব সোহাগ ছী এহী সোহাগক কাবন সীতা খপন সাস্ব সস্বব মহন দোমহনা সৰঁ কে ৰাগী কে বামক সংগ রন চনী গেন ছনীহ .....ৰঁস খহাঁ খপন কনংকক সংগ জীব্............

<u>ভাবত ভূষণ ঝা</u>

নঘ্ কথা- খাত্মরঁন

চ্নারক সঙ্গমীক চ্স্কী নেনাক রাদ ননিত চৌকসঁ ঘবপব এনাহ। ঘবপব হ্নক পনো বেণ্ূ তামসে খাগি ভেন রঁজৈত- “খহাঁকেঁ কি হোগএ জিনগী তঁ নবকে রঁনা দেনৌं খা রৌখাকেঁ পঠ◌ া এরঁ-নিখাএরঁ। ওকব জিনগী খহাঁ জকাঁ নগ হ্খএ দেরৈঁ। দোসবাক কনিযা জে পঠ◌ ন-নিখন নহি ছৈ ওকব ঘবরঁনা ডিগ্রী কিনি কঽ নৌকবী কববাঁ দেনকৈ খা এতএ হম এম.এ. পাস ঘবোমে কোনো মোজব নহি এতে কবৈ ছী ককবানে। রৌখাকেঁ ফার্ম ভববাঁএরঁ সে একটা পাগযো নহি।”

ননিত এক টৈকসঁ বেণ্ব দিস তকৈত চ্প ভঽ ওকব রাঁত স্বনৈত মনে-মনে সোচৈত জে ঞা কোন পৈঘ রাঁত ছৈ রাঁরূঁ জীসঁ মাঁগি একব ফার্ম ভববাঁ দেরগ। খপনে জন-মজদূব জকাঁ খটৈ ছী খেতসঁ খবিহান ধবি খা পনো নৌকবানী জকাঁ খ া ংগনা-ঘবমে খটৈত খছি। রাঁরূঁজী কিএক নহি দেখিন্হ। ননিত ধ্বাএনে পএবে রাঁরূঁজী নগ পহুঁচ রাঁজন- “রাঁরূঁজী হো দূ সাএ টৌকা দহক তঁ রৌখাকেঁ কান্হি ফ◌ার্ম ভবতৈ।”

রাঁরূঁজী কেঁ র্নড প্রেশব হাগ। রঁজনখি- “কতএসঁ কমা কঽ মনিঔডব এনহহেঁ জে মংগৈ ছহ। হমবা র্ত্তু একোটা পাগ নহি হেতগ।”

স্বনতে ননিত সন্ন ভঽ গেন। খাঁখিক খাগাঁ খন্হাব ভঽ গেনৈ। ননিত মনে-মন সোচৈত- জতেক এতএ খটৈ ছী খগব দোসবাক খেতমে খটিতৌं তঁ মজদূবিযো ভেটৈতাএ খা হাথমে কিছু পাগযো বহিতাএ। যএহ রাঁত সভ সোচৈত ফ্রঁহ খসন খপন ঘবমে খারিঁ চ্পচাপ পনংগপব রৈস গেন দোসব দিস বেণ্বকেঁ তেরব চঠ◌ নে

রাঁজনি– “কি ভেল কনা পঠ◌ত খহাঁক রেঁষ্টা ? ”
ননিতকেঁ চাব্ব দিস খন্হোরে–খন্হোব নগৈ। বেণ্ব ফেব
রাঁজনি– “কিখএ রৌক ভেল চ্প ছী, হমবা নগ হৌসনী খএ নহ জাউ সোনবা দোকানমে রেঁচি কহ রৌখাকেঁ ফা◌্র্মে ভবা দিঔ। নেকিন এক শের্ত হম ভুখনে বহরঁ হ্মদা খাগ ভিন হোএর।”
বেণ্বক রাঁত স্বি ন ননিতক হানত ঔব গংভীব ভহ গেনৈ। জে খাগ হমবা নগ একষ্টা পাগ নহি খছি।

বেণ্বক রাঁত স্বি ন ননিতক হানত ঔব গংভীব ভহ গেনৈ। জে খাগ হমবা নগ একষ্টা পাগ নহি খছি খা ঞা ভিনক রাঁত কহ বহল ছথি। দোসব দিস রাঁবূ জীক রাঁত খূনকেঁ খৌনৌনে ননিত কহনকৈ– “ঠীক ছৈ জে মর্জী খাব্রঁ খহীক রাঁত কববঁ।”
হৌসনী রেঁচ রৌখাকেঁ ফার্ম ভবন গেন। ননিত ঘবসঁ ভিন ভহ গেন। রাঁবূ জীক ৰূপ ওহনে তেরঁব– “বে হমবা তূঁ ধৌস দেখরেঁ ছেঁ হম খপনা জীরেঁত এক ধূব জমীন হিস্সা নৈ দেরৌ। জো কমা গহ খো গহ।”
ঘবমে দূ সাএ মোন চাউঁব। হ্মদা ননিত কিনি কহ খাএ। দোকানদাবো উঁধাবী দৈ নেন তৈযাব নৈ। কাবণ ঞা দেত কতএসঁ। রৌখা জে খগহনমে খেতসঁ আঁটী খাননে বহএ রএহ ধানক চাউঁব ননিত হ্নটৈনক। 25 কিনো হ্মদা ও চাউঁব কণ্ড দিন। জনা তনা দিন কটৈত গেন এক দিন একষ্টা বজিস্ট্রী বেণ্ব পতি ননিত নামক, ডাকিযা নহ কহ ডাকঘবসঁ খাএন। হ্মদা ককবো রিশ্রাস নৈ জে ঞা ননিতরাঁক ছিঐ নেকিন নাম তঁ ওকবে বহি পঠ◌্খা কাকা ননিতকেঁ পুছনকৈ– “জে

देकनी तँ ओ वजिस्ट्री तोरे छिऔ।" बेश्व तँ हमरो प्रतौद्धकेँ नाम छै ओ ओकरा पतिमे तोरे नाम छै। ललितकेँ आश्चर्य भेलै। जे हमर कनियाँकेँ वजिस्ट्री कतएसँ आएल हेतै। कहलनियन्हि- "जँ हमर नाम छै तहन ते हमरे हेतै। देखए दिअ।" ओ हमरा दैसँ पहिने पठ़ाआ काका पठ़ललनि आ कहलनि- "ओ तँ सेन्ट्रेल गोभर्नमेन्टके ज्वाइनिंग लेटर छिऔ।" ओ स्वनि ललितकेँ लागल जे कक्का हमरासँ मजाके करै छथि। ओ पठ़ाआ काका मजाक नै कऽ सकैत छथि। हम हँसैत, रिहँसैत वजिस्ट्री लऽ कऽ आँगना पहुँचलहुँ। बेश्वसँ प्रष्छलयन्हि- "देखिओ अहाँकेँ तँ नौकरीवाँला चिट्ठी आबि गेल। ओ कोना भेलै।"
स्वनिते बेश्वक आँखिमे नोर भवि गेलै। आ कदन स्वरबमे बाँजए लागलि- "ओ तँ हुनदन रौआ, जिनका हम पेपड़मे पठ़लाक बाद कहलयन्हि जे रौआ एकटा हमर काज कऽ देरँ। ओ कहला कोन काज हम कहलयन्हि जे एकटा पेपड़मे फार्म निकलल छै से हमरा आनि दैतहुँ। ओ आनि देलाह आ ओकरा वजिस्ट्री कवरा देलथि।"
चिट्ठी लऽ बेश्व ज्वाइन कवए गेलि। ओतहुओ हुनका घ्सक तगेदा। रैंचावा ललित माहस भऽ डी.एम.केँ अपन सभ द्खवा स्वना देलकै। डी.एम. भावुक भऽ ओकर ज्वाइनिंगकेँ स्पेशल ऑडर निकालि ओकर योगदान कवरा देलक। आरँ बेश्व ललितकेँ संपतिक अमरॉव रौआकेँ रिआहक चर्च होमए लागल। एकटा गामक घटक आएल ललित कहलकै- "जे हमरा एक्का कवोड़ देरँ तँ हम अहाँकेँ गाममे फटैमैती

नहि कबरँ।"

ननित कोनो काजसँ बाहर गेल रहथि। ओहि बिच लड़कीक पिता ननितक बाबाकेँ मना लेलक आ हुनका बौआक बिआहक लेल किछु पाइ सेहो थम्हा देलक। जखन ननित आएल तँ हुनक बाबूजी कहलकनि- "ननित बौ, हम बौआक बिआह ठीक कऽ देलिअहेँ। आ हमरा ओ रुपया सेहो दऽ देलकऽ हेन।"

ई सुनिते ननितकेँ पाड़ा गरम भऽ गेलै। बाजल- "बाबूजी आबो तँ हमरा अहाँ छोड़ि दिअ। ने हम अहाँक सतबह बिगहामे सँ एक धूर जमीन लेलहुँ आ ने एक्का कपैआ। जेना तेना अपन जिनगी जीबँ आ स्थिर भऽ रहल छी। तँ अहाँ हमरा बेचैनीमे डालि रहल छी" जे नै से सभ कहि देलकन्हि। बाबूजी लजाएले ननितकेँ कहलकनि- "हमरासँ गलती भेल हम ओकर टाका आपस कऽ देबै।"

ननित बाजल- "निश्चिते नै तँ तूँ जानह।" कहैत अपन घरमे प्रवेश केलक। ई सभ गप्प बेश्व सुनैत रहथि। एक गिलास पानि ननितकेँ दैत बाजलि- "जे पहिने पानि पीबूँ ठंढा भउँ। तहन सभ किछु हेतै। बाबूजी जहन रचन भावि गेल छथिन्ह। तहन अहाँ एतेक आमिल किएक पिने छी। ओहो अहाँक पिते छथि। जेना अहाँ बौआक। हुनकर बेइज्जतीमे अहाँक बेइज्जती नै ऐछ। तँए हमर मानू आ बाबू जीसँ माफी माँगू जा कऽ।"

ननितकेँ बेश्वक बात सुनि कऽ आओर टेंसन भेल जाए। बाजल- "ठीक छै तहन पीठ सक्कत कऽ लेबँ। ओइ गामक बेटी सभ जै गाम जाइ छै ओतए अपन

नाम साउँसकेँ पिछैएमे करैए। हमर मानू बाबूजी फेर कोनो चालि चलि रहल छथि। अपना सभकेँ उन्नतिकेँ देख।"

बेचू बाजलि– "अरे! जहन बाबूजीकेँ एहने सोच रहैतन्हि तँ हम अहाँ की करबै। हमरा सभकेँ अपन बाबू जीक गजजतक खातीर सभ मंजूर अछि।"

ललित बात मानि गेल। बौआक बिआह ओहि गाममे भेल आ ललित बेचूक पुतोहु तँ साक्षात लक्ष्मी। गामक आदर्श। बेचू ललितकेँ कहलकनि– "देखिओ, बाबू जीक आशीर्वादसँ अपना सभकेँ सभ किछु पापति भऽ गेल। एकटा पुतोहुओ भगवान देलथि सेहो लक्ष्मीये।"

<u>कपिलेश्वर राउत</u>

<u>अप्पन गप– किछु विहनि आ लघु कथा [१. वंश २. उँनहन ३. थरथरी ४. भोग ५. क्षमाक भोजन ६. कीर्तन आ सम्मेलन ७. मूर्दा ८. सतमाए ९. तकदीर १० पान ११ मजा दिवस १२ भूख १३ बैथा १४ किसानक पूजी १५ छूआ–छूत १६ कलियुगक निर्णए]</u>

<u>अप्पन गप</u>

हमर पिताजी कृषक छला। रामायण, महाभारतसँ बैसी

सिनेह बहनि। बेहनपब बामायण बाखि हाबमोनियममपब स्वब-तानमे गबैं छना। हमहूँ पिता जीक संग नागन गाबी। तीन भाँगक भैयाबी अछि। आग.ए. पास केना पछाति बी.ए.मे नाओं निखौने बही तही दिनमे पिताजी गुजबि गेना। बूँठ़ दादा-दादी, माए बिधबा भइ गेनी। छह मासमँ सान भबिक पेसतब पहिने पनी (नक्ष्मी देबी) छह मासक बेंटा नान कमाबकेँ छोड़ि चन गेनी पछाति दादीक मृत्यु भइ गेन। खेत-पथाबसँ नइ कइ बेबैबॅ-बाँड़ी धबिक देख-बेख हमबे उँपब। तहिया भाए सभ छोट बहथि। पबिस्थिति तेना ने मकन्नोबि देनक जे पठ़नाग छोड़ए पड़न। माणक ममता संग बहन।
श्री जगदीश प्रसाद मण्डनक नेहृत्रमे कम्युनिष्ट पाटींक कार्यकर्ता बनि काज कबी। बहुत बास मोकदमामे पाटींक सदस्य सभकेँ फँसौन गेन। हमहूँ फँसौन गेनौं। पाटींक पोथी सभ पठ़ी। एकटा अंग्रेजी स्कून, निजि बिद्यानयक उद्घाटनमे भाग नेनौं। ओतए मैथिनीमे अपन बकतव्य देनिऐ। स्कूनक प्राचार्य बाँदमे कहननि, अहाँ कोन 'छी-छा-छथि'मे बजनौं। हम कहनियनि मिथिनाक छी मातृभाषा मैथिनी अछि, मैथिनीमे नै बजितौं तँ कि बिदेशी भाषामे बजितौं।
श्रुति प्रकाशनसँ प्रकाशित जगदीश प्रसाद मण्डन जीक निखन पोथी (गामक जिनगी, उत्थान-पतन, मौनाएन गाछक फून, मिथिनाक बेटी जिनगीक जीत इत्यादि) सभ जखनि पठ़नौं तँ हमबो जिज्ञासा भेन किछु

निखबाँक ।
तग समैमे श्री गजेन्द्र ठाकुर मण्डनजी सँ भेँट करए रैबमा एना, हमरो भेँट भेना, गप-सप्प केना ं । निखैक उँत्साह ठाकुरजी जगौननि । धैनराद दग छियनि श्री गजेन्द्र ठाकुर आ जगदीश प्रसाद मण्डन जीकेँ । प्राय: तमी दिनसँ छोट-छोट कथा सभ निखए नगनौं । मिथिनाक एक मात्र सरहाबा मंच "सगर बाति दीप जबए" कथा गोष्ठीमे जाए-आबए नगनौं । नघुकथा, रिहनि कथा आ करिता रिदेह ग पत्रिका आ रिदेह-सदेह पत्रिकामे प्रकाशित भेना पछाति आरो उँत्साह बँठ ्न । धैनराद दग छियनि श्री उँमेश मण्डनकेँ जे कथा सभकेँ सनैया केननि संग-संग श्री गजेन्द्र ठाकुरकेँ रैब-रैब धैनराद ।
कथाक दृष्टिकोण समाजक बीच बीत-बेराँजक संग बीत-कुबीतकेँ सेहो देखेबाँक चेष्टा केनौं अछि ।
अहींक- कपिनेश्वर बाउँत, जीरिकोपार्जन- कृषि, सम्पर्क-गाम- रैबमा, भाया- तमुरिया, जिना- मधुबनी, प्रखण्ड- नखनौर, रिहार-+४७४१०

रंशी

पवश्वरामकेँ रिआह भेना दस सान भऽ गेन छन । पवश्वराम, जदुरीर बाबूक एक मात्र नडका । पत्री दूटा हुनका नोकनिकेँ शादी हृदा भऽ गेन छन ओ दूनू अपन सासुर बसै छेनी । जदुरीर बाबू खूब धूम-धामसँ पवश्वरामकेँ रिआह कौशन्या संग केननि । कौशन्याकेँ

পিতা ধনী–মনী রেঁকতী পঠ◌ন–নিখন পবিরাব, সমাজমে খনগে মান প্রতিষ্ঠা, কৌশিন্যা সেহো বী.এ. তক পঠ◌ন–নিখন ছন। খূব দান দহেজক সংগ বিখাহ ভেন। মৌজ–মস্তী সংগ কৌশিন্যা খা পবশ্ববাম বহএ নগনা। বিখাহ ভেনা দস ববখ ভ২ গেন মুদা কৌশিন্যাকেঁ একোটা প্বত্র বা প্বত্রী নৈ ভেননি। ডাক্টবীও ওনাজ কেননি, ওঝহাে–গুণীসঁ দেখৌননি। কৌবুনা–পাতীসঁ দেবানয তক দেখেনক মুদা কোনো সফনতা নৈ ভেটননি।
সাস্ব খংজনী ফুট্টে কনহন্ত বহএ নগনী। জে বংশ খাব নুপ্ত ভ২ গেন। ওস্হব জদ্রীব বাবূ সেহো দুখী বহএ নগনা। এতেক সম্পতি কে ভোগত। কৌশিন্যাকেঁ মাএ–বাবূ ফুট্টে দুখী বহএ নগনা। সব সমাজ সে খনগে ফটী–চানিবনা গপ–সপ্প জহাঁ–তহাঁ বজৈ ছন। কৌশিন্যাক মন দুখী হুখ নগন। কি কএন জাএ...। একাএক একটা বিচাব মনমে উঁপকন। এক বাতি নাজ–ধাক ছোড়◌ি স্বামী পবশ্ববামসঁ কহনক–
“স্বামীজী একটা বাত প্বছৌঁ ? ”
পবশ্ববাম বজনা–
“কিএক নৈ পূছব। জে প্বছবাক খছি সে প্বছূ হমবো–খহাঁমে কোনো বাত ছিপেবাক ছৈ। নিধোকসঁ প্বছূ।”
কৌশিন্যা সিহকৈত বাজনি–
“খাব হমবা ধিযা–প্বতা নহিযেঁ হএত। কিএক নে খনাথানযসঁ একটা বচাকেঁ খানি প্বত্র বনা নী।”
পবশ্ববাম–
“খহাঁ পাগন তঁ নৈ ভ২ গেনৌঁ।”
কৌশিন্যা–

"নৈ–নৈ সএহ্ প্বষ্টে ষ্টী। ঐমে কোন হবজ ষ্টে। হমবা খহাঁকেঁ প্বত্র ভ৽ জাএত সাস্ব–সস্ববকেঁ পোতা ভ৽ জেতনি রংশিকেঁ চনের্াক জোগাবো ভ৽ জাএত।"

পবশ্ববাম তমসাগত র্াজন–

"খহাঁ পগনাএ গেনৌঁ। হম ঐমে কিছু নৈ র্াজর্। নোক কী কহত ? "

কৌশিন্যা হিম্মতসঁ কাজ নেননি। রিহান ভনে সস্বব জদ্রীব র্ার্ূ নগ জা প্বছনখিন–

"র্ার্ূজী একটা রিচাব নগনে এনৌঁ হেন। কী খাদেশ দগ ষ্টী।"

জদ্রীব র্ার্ূ–

"প্বছহ নে কী কহৈ চাহৈ ছহক।"

কৌশিন্যা–

"র্ার্ূজী হমবা কোগখসঁ খার্ ধিযা–প্বতা নৈ হএত তঁ কিএক নৈ খনাথানযসঁ একটা র্চাকেঁ খানি পোগস প্বত্র র্না নী।"

জদ্রীব র্ার্ূ খাগি র্র্ূনা হোগত র্জনা–

"চ্প বহু ঞ কী র্জৈ ষ্টী। পাগন তঁ নৈ ভ৽ গেনৌঁ। কেতএ হমব খনদান খা কেতএ খনাথানয। খনাথানযমে কেকব জনমন কোন র্চা হএত তেকবা খহাঁ গোদ নের্। ডোমক হএত খাকি চমাবক, হ্মসহবক হএত খাকি হ্মসনমানক, খরৈধ সম্র্ন্ধক হএত খাকি কন্যা হ্মাবীক। হমবো খহাঁ পাগন র্না দের্। ঞ রিচাব হম নৈ দের্।"

কৌশিন্যা–

"র্ার্ূজী রংশি চনের্াক তঁ জরুবী ষ্টে। কোন সবন–গনন রিচাবমে খহাঁ ড্মন ষ্টী ঘ্বন র্ার্ূকেঁ নৈ দেখৈ ছিযনি তীন–তীনটা র্েটা, র্েটৈ কেহন তঁ খনীহা সন–

সন। তীনূ বেঁটাককেঁ ঘ্বন বাঁবূ পঢা–নিখা কমাগনে বাঁহব ভেজ দেনখিন। তেকব ফন ভেননি জে ব্ঁঢ াকেঁ তীনূমে সঁ কিযো দেখ–ভান কবৈবঁনা নৈ। ভৈযা কবথিন দেখ–ভান, বাঁবূঁ মাএকেঁ ছোটকাক বিচাব তঁ ভৈযা সোচৈত জে মম্মিনা আ ছোটকা কবত। তীনূ অপন–অপন ঘবরানী সংগ পবদেশমে বহ ছথি। ঘ্বণবাঁবূঁ হ্মগনথি আকি দ্খী ছথি, ধৈনসন। ধৈন কহী পহ্নকা নোকব বিনেঁতীযা দ্সাধকেঁ জে ঘ্বনবাঁবূঁকেঁ বৃদ্ধা আশ্রম নৈ জাএ দেনকনি আ সেরা টহন কঽ বহন ছন্হি। এহনে তঁ কমনো বাঁবূঁকেঁ ছন্হি দূটা বেঁটা আ দ্নূ অমেবিকা আ ফ্রাঁসমে বহ ছথি কহাঁদনি ওত্ত দ্নূ বিআহো কঽ নেননি। কেতেক উঁদাহবণ দেবঁ অপন প্বত্র তঁ কুপ্বত্রে নে ভঽ গেননি।”
জদ্রীব বাঁবূঁ দ্নূ আঁখি উঁপব কবৈত কিছু সোচৈত বঁজনা–
“কী কহি বহন ছী।”
“কহনৌঁ তঁ ঠীকে।”
কৌশন্যা–
“বাঁবূজী, অপন বেঁটা তঁ ছেননি কিএক ব্ঁঢ াড ীমে ছোড ি দেনকনি। তঁ কহবঁ জে অনাথআনযমে কেকবো বঁচা হোগ তগসঁ কী, আখিব বঁচা তঁ ছিঐ নে। হমবা আ স্বামীকেঁ প্বত্র ভঽ জাএত। অহাঁকেঁ পোতা ভঽ জাএত, একটা বঁচাকেঁ পানন–পোষণ ভঽ জেতৈ বংশক পবম্পবা কএম ভঽ জাএত। হমবা মাএ–বাঁবূকেঁ নাতি ভঽ জাএত।”
জদ্রীব বাঁবূঁ–
“ধন্য ছী কৌশন্যা। আগ অহাঁ হমব আঁখি খোনি

দেনৌং। জাউ থা স্বেচ্ছাসঁ খনাথানযসঁ রঁচা নঃ খানূ।”
কৌশিন্যা–
“রাঁরূ ওগ রঁচাকেঁ শ্রেরণ ক্ষমাব জকাঁ পঠা–নিখা কঃ রঁনাএরঁ সএহ নে মাএ–রাঁপক কবতরঁ হোগ ছৈ।”
জদ্রীব রাঁরূ–
“থারঁ খধিক নৈ কহু। হমব খসিবরাদ হমেশা খহাঁক সংগ বহত। ঠীকে কহন গেন ছৈ ‘প্বত্র–ক্ষপ্বত্র তঁ কিএ ধন সংচয প্বত্র–সপ্বত্র তঁ কিএ ধন সংচয।”

जराना तेना ने बदलि गेल छैक जे। जे काल्हि तक एक रूपैआ लेल जमीन्दारसँ वा कोनो मालिक लग दँतखिसड़ ी करैत रहै छल, ओ आइ सभ छान-पगहा तोड़ ि कऽ दिल्ली, पंजाब, कलकत्ता, बम्बइ, चलि गेल आ नोकरी-चाकरी करए लगल। ओकर रहन-सहन बाँत-विचार कपड़ ा-लत्तासँ लऽ कऽ रूपैआ तकमे, ओकर संस्कारो बदलि गेल। जेकर बाप कहियो स्कूलक मुँह नै देखलकै तेकर बेटा अपना धिया-पुताकेँ कनभेन्ट स्कूलमे पढ़ ा रहल अछि।

शंकर छोट-छीन गिरहस्त। परिवारमे सतरह गोटे सदस। भिनसर जाए हर जोतैले से एक डेढ़ बजे दिनमे आबए। कहियो मरूआ बीआ खसौनाइ तँ कहियो रोपनि, कहियो धानक बीआ तँ कहियो धनरोपनी। सभ दिन काज करैत देहक हाव जागि गेल। शंकरकेँ पाँचटा धिया-पुता, तीनटा लड़ का, दूटा लड़ की। बेटाकेँ नाओं छल, ज्ञानचन्द्र, धनिचन्द्र, रामचन्द्र। आ बेटीकेँ नाओं छल चन्द्रकला आ स्वर्गारती, बेटी तँ सासुर बसै छेली। बेटा सभमे ज्ञानचन्द्रकेँ दूटा लड़ का, धनिचन्द्रकेँ दूटा लड़ की आ रामचन्द्रकेँ एकटा लड़ की, शंकरक पत्नी बरसुन हरिदम धिए-पुतेकेँ टहल-टिकोड़ ामे रहैत। ऐठाम शंकर बुढ़ ाड़ ी तक खेतीए काजमे मन लगौने छेलै। बाम-दहिन किम्हरो नै देखै छल। बेटा सभ संग पूबि दग छेलै परिवार लमहर रहने तंग रहै छल। कखनो नून-तेल, तँ कखनो चाउर-दालि, कखनो तीमन-तरकारीमे तँ

কখনো কপড় ा-নত্তা নেন মন খঘোব-খঘোব বহৈ ছেনৈ। কোনো মেনা-ঠেনামে ধিযা-প্বতাকেঁ কেকবো দূ রূপৈখা, কেকবো দস রূপৈখা, কেকবো রীস রূপৈখা দেখৈনে দণ ছন। জমীনো বহনে কি হেতৈ কহিযো দামী কহিযো বৌদী, কোনো তীন মহিনাৰঁনা হফসিন, কোনো ছহ মহিনাৰঁনা হফসিন, নকদী খামদনীৰঁনা সিবিহ্ন দূটা গাএ খা একটা মহিস ছেনৈ, দূধে রেঁচি কহ টাকা-পৈসাসঁ কাজ চনবৈঁ ছন। পাঁচ রীঘা জমীনে বহনে কী হএত তংগহানী রঁঠा তে জাণ ছেনৈ।
পবিরাবক স্থিত দেখি কহ জ্ঞানচন্দ্র খা ধনিচন্দ্র, রম্বঁগ চনি গেন। পহিনে তঁ দূ-চাবি দিন ঘ্মিতে-হ্বিবতে বহন, তেকব রাঁদ জা কহ জ্ঞানচন্দ্রকেঁ একটা সেঠ নগ খঁগনা-ঘবক কাজ ভেনৈ। ধনীচন্দ্রকেঁ একটা রঁসক খনাসীমে নোকবী ভেটৈনৈ। গমানদাবীসঁ দ্নূ ভাএ কাজ কবএ নগন। সেঠকেঁ পূতকবণ নৈ জ্ঞানচন্দ্রকেঁ খূরঁ মানৈ। সেঠকেঁ একটা রেঁটী ছেনৈ সেহো সাসূব রঁসী ছেনৈ। খারঁ জ্ঞানচন্দ্র চূনহী-চৌকাসঁ ঙঁপব ঙঁঠি, সেঠক কাবোরাঁবকেঁ দেখএ নগন সেঠো সভ সম্পতিকেঁ মানিক জ্ঞানচন্দ্রকেঁ রঁনা দেনক। জে কবৈ সম্পতিকেঁ। এম্হেব ধনিচন্দ্র খনাসীসঁ ড্রাগরব রঁনি গেন, তেকব রাঁদ খপন মোটব গৈবেজ খোড়কে জমীন কীনি কহ চনারঁএ নাগন। খূরঁ রূপৈখা কমাএ দ্নূ ভাঁগ। ঘব পবহক স্থিত রঁদনি গেন। চাবি-পাঁচ রঁর্খক রাঁদ জ্ঞানচন্দ্র ঘব এরাঁক জোগাব কেননি। সেঠসঁ জা কহ কহনখিন-
"সেঠজী চাবিম দিন হম ঘব জাএরঁ খা পনবহ দিন ঘবপব বহরঁ খা সোনহম দিন গাড়ী পকড়ি হ্বেব খাপস খারি জাএরঁ।"
সেঠ তঁ খোড়কে কান নাকূব-নূকূব কেনক হ্বেব

जाएक आदेशे दऽ देलकै।
सेठ अपना दिससँ सभ समांगकेँ पचीस हजार रूपैआ, कपड़ा-लत्ता, पाँच किलो मिठाइ, धिया-पुताकेँ सर्ट-पेन्ट, ज्ञानचन्द्रक घरवालीकेँ सोनाक मंगलसूत्र आ सोनेक पायल देलकै। बड़का अटैचीमे भरि अटैची सभ समान लऽ कऽ ज्ञानचन्द्र घर विदा भेल। तीन दिनक बाद घर आएल। पहिने तँ गामक लोक जे देखै ज्ञानचन्द्रकेँ आश्चर्य लगै। किएक तँ टैम्पूसँ आएल छल। देहो दशा बदलल। तइमे आँखिमे चश्मा लगौने। घर अबिते माए-बापकेँ गोर लगलनि। माएकेँ गोर लगिते माएक आँखिसँ साओनक बून जकाँ नोर खसए लगल। ज्ञानचन्द्रक घरवालीकेँ पएर तँ धरतीपर पड़ि ते नै छेलै। चट-पट खाना तैयार भेल। ज्ञानचन्द्रा कलपर जा स्नान सारूनसँ केलनि। भोजन भात खेला पछाति समान बाबू आ माए लग पसारि देलकनि। तीनू दियादनीकेँ कपड़ा-लत्ता, धिया-पुताक अलग कपड़ा-लत्ता, माएकेँ साड़ी-साजा-ब्लौज, दू-दू सेट। बाबूकेँ कुर्ता कपड़ा, जोर भरि धोती, एकटा चद्दरि, एकटा गमछा, पएरमे जुत्ता। सबहक लेल जे जे समान छल सभकेँ दऽ देलक बादमे मिठाइबला पौकिट सभ निकालि-निकालि सबहक हाथमे देलकै। धिया-पुता सभ आँगनामे नवका कपड़ा पहिरि खिलौना लऽ कऽ खेलाए लगल। बादमे माए-बाबूकेँ लगमे बजा कऽ पचास हजारक एकटा गड्डी रूपैआक देलक। बाप तँ एते रूपैआ कहियो देखने नै, से अचम्भा लागि गेलनि, बजला-

“तोहँ बाबू ने जेना करबैक विचार हएत तेना करब। ”

“नै बाबू अहीं बाजू। ”

माएकेँ पहिने पाँच हजारक गड्डी देलकै सभ दियादनीओ केँ दू हजार देलकै। सबहक मन गद-गद। एक दिन दुनू बापूत रामचन्द्र घूर लग आगि तपैत रहए। तखने ज्ञानचन्द्र बाबूकेँ कहलक-

“बाबूजी, जखनि हम सभ धिया-पूता रही तखनि हमरा सभकेँ केतेक पाग दीएक मेला देखैले। ”

बापकेँ पछिला गरीबी जिनगीक मोन पड़ि गेलै। आ जेना बूझना गेलै जे किओ हथौरीसँ कपाड़पर चोट मारलक हेन। चुपे रहल किछु नै बाजल। थोड़ेक कान चूप रहला पछाति बाजल-

“बौआ कहलहक तँ ठीके मुदा बिना सोचने-विचारने बजलहक हेन। बूझि पड़ैए जेना तोरा धनक दावी भऽ गेलऽ हेन। स्मरण एकटा हम अपन घटैत घटना कहै छिअ, जखनि हम दस-पनरह बर्खक रही तँ हमरा डाँरमे एकटा भूरही पाग छल ओकरा डोराडोरिमे गाँथि कऽ पहिरिने रही। वरि दिन बहै बिना माए-बाबूकेँ कहने हउड़ी-चन्द्रसर बाबाकेँ दर्शन करैले चलि गेलौं। किएक तँ दावी छल, डाँरमे एकटा पाग अछि। जखनि माए-बाबूकेँ पत्ता लगलनि जे छौड़ा हउड़ी मेला देखए गेल हेन तखनि अपने गामक एक गोटै दिया माए थोड़ेक चूड़ा आ दूटा कनकतिया आम पठा देलनि। तारेँ हम पागकेँ मूरही-कचौरी आ लाय कीनि लेने रही। हमरा जखनि गौँआ देखलनि तँ विगवरो केलनि आ मोटरी हाथमे दैत बजला, ओ माए

পঠা দেনকৌ হেন। হম চূড় া খা খাম খেনৌं খা নায মূবহী কচবী ঘবপব নেনে এনৌं। কহৈক মতনৰ্ব সমৈকেঁ হিসাৰ্বসঁ নে নোককেঁ বহন-সহন ৰ্বদনৈ ছৈ। জেতেকটা টাঁগ বহত তেতনীটা নে ৰিস্তানো চাহী। স্বনহ হমব জে দাদী ছেনথি ও কহৈ ছেনী ৰৌখা হম জখনি কেকবো খেতমে কমাগনে জাগত বহী তঁ গিবহত এগো ঠূবি পাগ দগ ছন ৰোগনমে।' সে ৰৌখা খাগ জখনি দূ ৰীঘা জমীন খা দূ সেব খন্ন ঘবমে খছি তঁ হমহী পাঁচ কিনো খনাজ খাকি এক সএ ৰূপৈখা দগ ছিএে ৰোগনমে। খাৰ্ব তোহী কহ২ তোবা নোকনিকেঁ কম কেনা দগ ছেনিয২। জহিযা দূ টাকা দগ ছেনিয২ তহিযা দূও টাকাক মহত ছেনৈ মহগাগ ৰ্বঠ নে রহএ দূ টাকা খখনি সৌ ৰূপৈখা ভ২ গেন হেন।"
জ্ঞানচন্দ্রকেঁ ৰ্বজনাসন পস্ততারা হোগ। রেচাবাকেঁ ঠকহ্মড় ী নগি গেন। ঙা কী ৰ্বজা গেন হ্মঁহসঁ। ঠকহ্মড় ী নগন ৰেটাকেঁ খাঁখি পোছেত ৰ্বাপ ৰ্বাজন- "এহেন উঁনহন ফেব নৈ দিহ২ কহিযো।"

<u>**থবথবী**</u>

ওনা তঁ ঋতু ছহটা হোগত খছি। গৃষ্ম, রর্ষা, শবদ, হেমন্ত, শিশিব খা রসন্ত। হ্মদা ৰেরহাবমে নোক তীনটাকেঁ মানৈ ছৈ গবমী, রর্ষা খা জাড় । সভ ঋতুকেঁ খপন খনগ-খনগ গুণ খরগুণ হোগ ছৈ। হ্মদা জাড় কেঁ একটা খপন খনগে গুণ খরগুণ খছি। কোন ভগরান জাড় কেঁ জনম দেননি সে নৈ কহি। খ ান ঋতুমে তঁ নোক হর্ষ-রিষম, বংগ-বভস খা রষকি

ফূহাবক আনন্দ নঽ কঽ ি ৰতা দগ ছৈ। ন্দা জাড়ে তঁ কোঠকেঁ কঁপা দগ ছৈ। গবীৰ নেন মাৰুখ আ ধনিকক রাস্তে রিনাসক ধৃত্ত ৰনি জাগএ।

ঘ্ঠব এক দিন এহনে সমৈমে স্ববেশৰাৰূক খেত জে মনখপ কেনে ছন পঠৰৈনে গেন। সমএ ছেনৈ মাঘ মাসক শ্বৰুআতক। জহিনা ২০০৩ঙা.মে শীতনহবী ছেনৈ তহিনা খদ্রু ৰেব ভেনৈ। পছিযা ৰৌহিত জাড়ে স্বসকাবী দৈত বহএ। স্বৰুজো ভগৱান কেতএ ন্বকা বহনা তেকৰ ঠেকান নৈ। ফহেসে নাগন বহএ। পানিক ৰূন জকাঁ ৰর্ফ ঝহৰৈত বহএ। নোক হবিদম ঘূৰে নগ আগি তপৈত বৈ ছন। ঠিঠ্বন ঘাস–পাত খেনাসঁ মান–জানকেঁ পীঠ পাঁজৰ ৰৈস গেনৈ। আ রিমাৰো পড়এ নগন। তন্নক চিড়ৈ–চ্নন্দ্নী সভ জহিং পঠাব মৰএ নগন। সাঁপ সভ কোনো ৰীনমে তঁ কোনো আড়ি ক কাতমে মূগন পড়ন। জীনাগ নোককেঁ কঠীন ভঽ গেনৈ। এক পনবহিযাসঁ জে শীতনহবী চনন সে নদনে বহি গেন।

এহনে সমৈমে ঘ্ঠব মনখপ গহ্ম কেনে ছন। তেকবা পঠৰৈনে ৰৌবিংগৰনা জোখন সংগে রিদা ভেন। ৰৌবিংগমে জখনি পম্পসেঠসঁ পানি ধবাৰএ নগন পানি ধঽ নেনকে। পনাস্ঠিক পাগপসঁ পানি নঽ গেনাগ ছেনৈ সে জহাঁ কি পাগপ পম্পসেঠমে ধবাৰএ নগন আকি পানি দোসব দিসামে ফূচূকা মাবনকে আকি ঘ্ঠব আ জোখন দ্নূ গোঠাকেঁ ভীজা দেনকে। তথাপি কোনো তবহেঁ পাগপকেঁ ৰান্হি নেনক। জাড়ে দ্নূ গোঠে থবথব কাঁপএ নগন। ঘ্ঠব খেত জা এক কিআবীমে পানি খোনি দেনকে। আ আগিক জোগাবমে ঘ্ঠব

ग़ँगनमे कनमराग छेलै ओतए नाव बाखन छेलै जगमेसँ एक पाँज नाव थवथवागते ख्ननक। ख्यार जखने सनागसँ ख्यागि धवार२ नगन ख्यकि तेहेन जाड़ मोगत वहै जे सनागक काठी खडूने ने मोगत मोग। थवथवीसँ सनागक काठी झमा जागत। जँ कठीमे ख्यागि धरे तँ नावमे धवरेकान मिमा जाग। खाएव, कोनो तवहेँ ख्यागि धवौनक ख्यागि धधका दुनू गोटे ख्यागि तापए नगन। थोड़के कान पछाति मोशि भेलै।

स्वरेशेरॉबू खेत देखैले रिदा भेला। पएव नग तक कोट दैने, पएवमे मोजा-जुत्ता नगौने, जाँधमे ग्रोजव देने कानमे मोफनव नगौने तैपव सँ माथमे टैपी देने ख्याँखिओमे चश्मा छेलनि। तैयो जाड़ थवथवागत छना। जखनि रौविंग नग एना तँ देखनखिन जे दुनू गोटे ख्यागि तापि वहन ख्यछि। स्वरेशोरॉबू हाथ महक दस्ताना निकानि ख्यागि तापए नगना। ख्या रँजना-

"घुटैवा केहेन समए भ२ गेलै जे केतनो कपड़ा देहमे देने छिऐ तैयो जाड़ जेना जागते ने ख्यछि। तूँ सभ केना क२ वहै छीही।"

घुटैव रॉजन-

"याै मानिक, गवीबक जिनगी कोनो जिनगी छिऐ। एक तँ दैरिक मावन छी, दोसव सवकावोक वैरस्था तेहेन ने छै जे की कहव। कमाए नंगोटीबना ख्या खाए धोतीबना। देहमे देखै छिऐ जेतने कपड़ा ख्यछि तगसँ बातिक जाड़मे ग्वजव कवै छी। घवरानी

পবসৌতী ভেন খিছ। একেটা বহৈক ঘব খিছ। দোসব রঁকবী খা গাএনে খিছ। তগমে এক কোনমে জাবনি–কাঠী বখৈ ছী। সেহো রঁকবীরঁনা ঘবক টাট ট্টেন খিছ।”

স্ববেশরাঁরূঁ রঁজনা–

“তরঁ তঁ রঁব দিক্কত হোগত হেতৌ ?”

ঘ্টব–

“যৌ মানিক, কী কহৌ। খএব জাএ দিযৌ। হমবা সভনে তঁ একটা ডুঁপবেরঁনা ছথি। হ্মদা হে একটা রাঁত কহৈ ছী জে কেতনো খর্মা সভ কপড়া নগাএরঁ, রিজনীক গবমীমে বহরঁ হ্মদা তীনরেঁব খদ্ধুঁ সভকেঁ জাড় পছাববেঁ কবত।”

স্ববেশরাঁরূঁ খকচকাগত প্বছনা–

“কেনা বৌ।”

ঘ্টব–

“নৈ বুঁনৌ ছিঐ, নহাগ, খাগ খা ঝাড়া ফিরৈ কানমে।”

স্ববেশরাঁরূঁ–

“ঠীকে কহৈ ছেঁ।”

ঘ্টব–

“মানিক, হমবা সভকেঁ কোন খিছ। খূরঁ মোটগব কঽ নাব রীছা দগ ছিঐ তৈপব সঁ হ্মছো রীছা দগ ছিঐ খা চদ্দব ওঠা নগ ছী খা তখনো জঁ জাড় হোগএ তঁ ঝঙ্কাসঁ রঁনেনহা পটাযা–গোনবি ওঠা নগ ছী। রঁগনমে গোবহন্নী খা খড়ড়ন–মড়ড়নকেঁ ওবিযা কঽ বখনে বহৈ ছী নৈ ভেন তঁ ওকবো পজাবি দগ ছিঐ। ভবি বাতি স্বনগৈত বহন ঘব গবমাএন বহন।

থহাঁকেঁ তঁ ব্র্ম্মনৈ হএত জে ব্রোবৈসক থাগি কেহেন হোগ ছৈ। ঠাঠসঁ স্বতৈ ছী।”
স্ববেশৈরাঁর্-
“তহন তঁ এথব-কণ্ডীশন রঁনা কঽ ঘবমে বহৈ ছেঁ। রঁড় নীক থহিনা জাড়সঁ রঁচৈক কোশিশি কবিহেঁ। নৈ তঁ সত্তা ডাক্টব জকাঁ হেতৌ, রেচাবা কানিখিন পৈখানাসঁ থ াএন, কনপব ক্ষব্দড় কবিতে বহএ থাকি ঠঁঢ় া মাবি দেনকৈ। টোঁগি-টুঁগি কঽ ডাক্টব নগ নঽ গেনৈ। তঁএ কহনিযো জে জাড়সঁ রঁচি কঽ বহিহেঁ। রঁকবী থা গাএকেঁ সেহো মোনী ওঠ় া কঽ বখিহেঁ।”
ক্ষড় া ডোনরৈঁত ঘ্টব রাঁজন-
“ঠীকে কহৈ ছী মানিক।”
স্ববেশৈরাঁর্-
“বৌ ঘ্টব, ধিযো-প্বতোকেঁ হাঁটি-দরাঁ ব দিহনি জে ঠঁঢ় াসঁ রাঁ চ কঽ বহতৌ।”
ঘ্টব-
“সে ছোড় া মানিতে নে থছি। খন গ্বন্নী ডণ্টো, খন ক্রিকেট তঁ খন কবঁড্ডী খেনাগত বহৈএ। কী কববৈঁ। হম তঁ কহবেঁ নে কববৈঁ মানিক।”
স্ববেশৈরাঁর্-
“সএহ হম কহবোঁ নে।”
ঘ্টব-
“হম তঁ ভবি দিন কাজ-ধন্ধামে নাগন বহনৌঁ। থহী সবঁহক রঁসবিঙ্গীমে রাঁসক ওগদ ডঁখাবি চীব-ফাব কঽ নগ ছী। জগসঁ দেহমে ঘাম ফেকৈত বহৈএ। থা

बाति कऽ रौबेसरँना आगि गवमेने बहैए।"
स्वरेशेरॉबू–
"ठीक करै छेँ। जान छौ तँ जहान छौ। शरीर नै तँ किछु नै। अच्छा एकटा कह जे योगासन करै छेँ आकि नै?"
घूरैब–
"यौ मानिक, हम मूर्ख आदमी की जानए गेलिऐ योगासन आकि पवनियाम। हमरा सभले देहे धूनरँ योगासन आ पवनियाम होग छै। खटनीए सँ ने देह दुरुगत बहैए।"
स्वरेशेरॉबू रँजना–
"ओहो रॉत ठीके छौ।"
घूरैब–
"मानिक अगहनमे मारि-धुंगस कऽ कमेलौं, खूरँ धान कटैलौं जगसँ घरमे एक कोठी धानो अछि आ थोड़ेके चाउँरो अछि। खेतसँ खेसारी साग, रँथुआ साग, सेरसो साग, तोरी साग सरँहक तीमन कऽ लग छी। कहियो कान अल्लू, कोरी, भाँटा, झरै सेहो सरँहक तीमन खा लग छी आ रँम-रँम करैत बहै छी।"
स्वरेशेरॉबू–
"तहन तँ नीके रसत्त सभ खाग छेँ।"
घूरैब–
"अहाँ सभ जकाँ की अण्डा, मौस-तौस आकि दूध-दही हमरा सभकेँ भेटै छै। हमरा सरँहक देह तँ रैशाख-जेठक रौद, भादरक रर्षा आ माघ मासक जाड़सँ ठाकोएन-ठठाएन अछि। अहाँ सभ जकाँ की गाजद परहक रँास जकाँ मोटैगर नै ने अछि जे ताग़त किछु ने। केहनो भीरगर काज देखा दिअ

कऽ देलें। हँ अहाँ सभ जकाँ पोथी-पतरा नै ने पढ़ने छी। अमदू खेत देखने अबैं छी।"
कहि खेत आरिं दोसर किआरीमे पानि खोलि फेर घूर तर चलि आएल आ गप-सप्प करैत राजन-
"यौ मालिक, अहाँ सभ जकाँ की हमरा सभ रीधा खेत अछि। नऽ दऽ कऽ अपन दस कट्ठा खेत अछि। कनीमे तरकारी-फड़कारी, कनीमे दलिहन-तेलहन, कनीमे साग-पात केने छी। धान-गहूम तँ अहीं सभहक खेतमे मनखप कऽ के गुजर करै छी।"
सुरेशरॉयॅ-
"एकटा कहाबत छै जे नढ़ा-चढ़ा धन पाबए बैठे देगा कौन। हे रौड़ जाड़ लोग छै जनदी खेत पटा ने आ घरपर जो। हमदूँ आरॅ अधिक घूम-फिड़ नै करबॅ घरेपर जाग छी।"
घुटर कहलक-
"जँ गपे-सप्प करै छी तँ एकटा गप ओरो सुनि लिअ। हम तँ पंजाब-भदोही आकि दिल्ली-रॅम्रॅग नै ने कमागने गेलौं। देखै छिऐ जे ठरॉहि लागल लोक दोसर सूल्वक जागत अछि। हँ ओतएसँ पाग तँ अनैए सुदा परिवारसँ हटैल रहैए। जरॅकि सबकारो खेतीपर विशेष धियान देनकै हेन। खेत अफर-जात पड़ल अछि केनिहारक चलैत। कम उँपजा भेने तंगी तँ रॅठरॅ करत गाममे माए-रॉप से हकन कानै छै। मालिक अहीं अपन दशा देखिओ ने, एते खेत अछि आ धिया-पूता सभ विदेशीमे नोकरी करैए। मालकिन बूँढ़मे कन्ना कऽ

ভানস ভাত কবৈত হেতী সে বএহ জনৈত হেতী।”
স্ববেশৰাৰূ ৰজনা–
“সে তঁ ঠীকে কহৈত ছেঁ। কখনো কহ হমবো মনমে হোগত খচ্ছি জে কথীনে এতে কমেনৌঁ খা এতে জমা কেনৌঁ। খচ্ছা ছোব ঙা সভ ৰাত। হম জাগ ছিযৌ।”
কহি স্ববেশৰাৰূ ঘব দিস বিদা ভেনা। খা ঘ্ষৈব খঁতিম কিখাবীমে পানি কাষ্ঠএ নগন।

ভোগ

সোনাগকেঁ সাত ৰীঘা খেত ছেননি, একষ্টা নড়কা বামদেৱ খা একষ্টা নড়কী স্বদামা। সোনাগ তঁ পঠন–নিখন নৈ ক্ষদা গিবহস্তীমে পাবংগত ছনা। ৰেষ্টা বামদেৱ খাগসঁ চানিস ৰবখ পূৰ্ব মিডিন পাস কেনে ছন। বামদেৱক পনৌ–জ্ঞানী গিবহস্তক ৰেষ্টী তঁএ ৰড় কমাসূত। সোনাগক পনৌ ঘ্বনী সেহো তেহনে কমাসূত। দূনূ ৰাপূত তেহেন নে খেতী কবএ জে গামমে চর্চাকেঁ বিষয ৰনন বহএ। খেতীএ ৰনে সোনাগ খস্সী হজাব ঙাষ্টা খানি ঘব ৰনৌনক। এম্হব বামদেৱকেঁ তীনষ্টা পুত্র খা একষ্টা নড়কী কৌশন্যা ছেননি। তীনূ নড়কাক নাওঁ ছেননি কবণ ক্ষমাব, জূগে ক্ষমাব, বিপিন ক্ষমাব। তীনূ নড়কামে বামদেৱকেঁ

বঁড◌ জোব ছেননি হমবো ধিযা–প্বতা পঢ◌া –নিখ নোকবী চাকবী কবত হ্মদা প্রগ্নতক ডাঁগ তেহেন নে পড◌নৈ জে জরানীমে কবীৱঁ পৈঁতীস ৱঁর্খক উঁমেবমে নকৱাঁ ৱিমাবীসঁ মবি গেনা। খাৱঁ তঁ পূবা পবিরাব হতোত্সাহ ভ২ গেন। জহিনা কোনো গাছ ৱিহাড◌া মে জড◌া সঁ উঁখবি ক২ খসি পবৈএ খা ডাবি পাত ছিন্ন–ভিন্ন ভ২ জাগ ছৈ, তহিনা ভেননি বামদেরক ধিযা–প্বতা সভ ছেননি পনবহ ৱঁর্খক, ৱাঁবহ ৱঁর্খক, দস ৱঁর্খক খা নড◌কীক উঁমেব মাত্র পাঁচ ৱঁবখ। পিতা সোনাগক উঁমেব নগভগ সা ঠি ৱঁবখ ছেননি, মাএ ঘ্বনীকেঁ রবসাতক সমৈমে একটা ডেন টূটি গেন ছেননি কিএক তঁ পিছড◌া ক২ খসি পড◌ন ছেনী।
খৈব! ধিযা–প্বতাকেঁ পঢ◌নোগ–নিখেনাগ কমজোব পড◌া গেননি। এক তবহ্ম পবিরাবক ভাব দোসব তবহ্ম বংগ–ৱিবংগক ৱিমাবীমে তীন–তীনটা বূঁঢ◌–বূ্ঢ◌ ানূস ঘবমে। গামক নোক বংগ–ৱিবংগক উঁড◌ৱোঁ উঁড◌ৱৈঁত। তৈপব পড◌ াসী একটা কেসমে উঁনঝা দেনকনি। কবণক হানতি নৈ প্বছূ। এক সানক ৱাঁদ দাদী ঘ্বনী সেহো মবি গেননি। কবণক ৱিখাহ ভেনা মাত্ব ছহ ৱঁবখ ভেন ছেনৈ একটা নড◌কা ভেন ছন। ছহ মহিনা পছাতি কবণক স্ত্রী সেহো মবি গেন। দূ সানক ৱাঁদ কবণক মাএ সেহো মবি গেন জেনা পবিরাবমে মবৈনক ঠরাহি নাগি গেন। এতেক শোগ–সংতাপক ৱীচ সোনাগক হানতি জে ভেন হোন্হি ভগরানে জনৈত। তেহেন হানতিমে এক দিন সোনাগকেঁ পেটঝড◌ ী ৱিমাবী ভ২ গেননি। কোনো দৱাঁগ খসব নৈ কবৈত বহনি।

হানতি দিনো–দিন রিগড়এ নগননি। এক তঁ পবিরাবক শোগ, দোসব রিঁমাবী! মবনাসনক স্থিতমে নহ খননকনি। এম্হব কবণ ঝংঝাবপ্ববমে প্রাগরেষ্ঠ ঝঁশীক কাজ কবৈ ছন। কাজ কেনা পছাতি জখনি ঘব খারঁহ নগৈত তঁ রাঁরাঁ নেন চাবি–পাঁচ পীস বসগুন্না নেনে খরৈঁত বহএ। রাঁরাঁকেঁ ছাতী জ্ড়া। জন্হি রেঁষ্টা তঁ মবি গেন পোতা তঁ রেঁষ্টে জকাঁ সেরা–ষ্টহন কহ বহন খছি। ঝদা স্বখেনহা গাছমে কেতনো পানি খাকি খাদ দিযৌ ও কী হবিখব হএত। সএহ স্থিত সোনাগকেঁ ভহ গেন ছন। কবো–ঝষ্ট্ম সভ খারিঁ–খারিঁ জিগেসা–রাঁত কহ জাগত জে ব্রঁঠ়া খারঁ নৈ খেপত। জিগেসে কবৈক খিযানসঁ এক দিন মঝিনা পোতা জ্গে ঝমাবক সস্বব ঘনশ্যাম রাঁবূঁ ঝংঝাবপ্ববসঁ এক কিনো পচমেব মিঠায নহ কহ ব্রঁঠ়াকেঁ মানে জমাএক দাদাকেঁ দেখৈনে এনা। ব্রঁঠ়া তঁ খপনে রেঁহোশি ভেন পড়ন ছনা। ঘনশ্যাম রাঁবূঁ খরিতে দাদাকেঁ গোড় নগননি। সোনাগ ঝহবৈত রঁজনা–

“কে ছী যৌ?”

ধনশ্যাম রাঁবূঁ উঁত্তব দেনখিন–

“হম ছী ধনশ্যাম।”

“নিকে বদ্ধ ধিযা–প্বতা সভ নিকে–না খছি নে?”

“হঁ সভ ঠীকে–ঠাক খছি।”

ঘনশ্যাম রাঁবূঁ কনী ঝকি কহ কহনখিন–

“খহাঁনে থোড়কে মিঠায খননে ছী কনী খা নিযো।”

সোনাগ উঁত্তব দেনখিন–

“যৌ রৌখা, খারঁ চিত নৈ মানৈএ। কোনো রস্তুকেঁ খৈক গছা নৈ কবৈ খছি। খারঁ ভগরানকেঁ কহিযন্ব

জে ওঁঠা নেতা। কিএক তঁ ৱঁড় কষ্ঠ মোগত খছি।
ধিযো–প্ৱতোকেঁ কেতেক ভাব দেৱেঁ ? ”
ঘনশ্যাম ৱাৱূ–
“মবনাগ–জিনাগ কোনো খপনা মাথমে ছৈ জে জখনি
চামৱ তখনি মবি জাএৱ। সে তঁ নৈ মএত।”
সোনাগ–
“মঁ সে তঁ ঠীকে।”
ঘনশ্যাম ৱাৱূ–
“ও মিঠাগ কনী খা নিখ। ও বসগূন্না ছিঐ।”
সোনাগ ওঁতব দেনখিন–
“যৌ ৱৌখা, কবণ ঝংঝাবপ্ৱব জাগ ছন তঁ সভ দিন
থোড়ে–থোড়ে বসগুন্না নেনে খৱৈঁ ছন ৱহ্ত খেনৌং–
পীনৌং। খাৱ কী খাএৱ মোন নৈ মানৈত খছি কিছু
খাগ–পীৱৈক, দঽ দিযৌ খঁগনামে। ধিযা–প্ৱতা সভ
খা নেত।”
ঘনশ্যাম ৱাৱূ–
“নৈ ৱাৱূ, সে নৈ মএত। কিছু তঁ খাগএ পড়ত মমৱো
খানৈক সাফন ভঽ জাএত।”
সোনাগ তামসে ৱিখ ভঽ গেনা। কমনখিন–
“খমাঁ মমা ৱূড়া ক্ষষ্ট্রম ছী। কহঁ ছী তঁ ৱূঝতে নৈ
ছিএ।”
কেতএসঁ জোশি এননি সে নৈ কমি। জেনা ডিৱিযা ৱূতাএ
নগৈত খছি তঁ ভক দঽ মাৱৈ ছৈ খা খূৱ জোব সঁ
গজোত মোগত খছি তমিনা ওঁঠি কঽ ৱৈঁস গেনা খা
ঘনশ্যামক মাথ সঁ মিঠাগক ডিব্বা ঝপট্টি নেনখিন। কিছু
মিঠাগ খগন–ৱঁগনমে খসন। জোবসঁ ৱাঁজএ নগনা–
“ৱৌ ধিযা–প্ৱতা, কেতএ গেনেঁ ? খা, নে মিঠাগ খো।”

घनश्याम बाबू तँ बौक भऽ गेला। सोनाग बजला–
“जखनि खागबला छेलौं तँ कहियो भेल जे किछु नऽ जा कऽ बाबूकेँ दियनि खा खाए जखनि खागबला नै छी तँ बजै छथि जे ओ बसपन्ना छी, ओ नानमोहन छी, ओ जिनेबी तँ ओ बदशाही! यौ अखनि अमृतो हमबा नेन रिखे भऽ गेल अछि!”
घनश्याम बाबू कथी बजता। बकब–बकब ऱ्हँह तकैत बहथिन। एक तबहे सोनाग बजैत बहनखिन–
“ठीके कहाबत अछि जे जिताम कदनि भात खा मृगनापब दूध भात। जाउ एतएसँ। हमब मन ठीक नै अछि। हमबा ऐ पृथ्वीपब सँ भोग उठि गेल। भगबानकेँ कहियन्व जे उठा नेता। हमब कोनो खास नै। पाकन आम छी कखनि खसब से कोनो ठीक नै।”
कहि ठामे बिछौनपब ओंघबा गेला। घनश्याम बाबू देखिते बहला, ऱ्हँहसँ किछु ने निकनै छेननि।

ऱ्हमाबि भोजन

মখনাক মাএ সিযারতী দ্‌র্গাপূজামে সাঁঝ দওগনে কেতৌসঁ এক পথিযা চিকনী মাটি খননে বহএ। কলশথাপনাসঁ পহিনে এক দিন দূর্গা নোতন জেতী খা ওহী দিনসঁ দূর্গাস্থানমে সাঁঝ-বাঁতী পড়ৈত। সিযারতী গবীবঁ ঘবক স্ত্রীগণ বহএ একটা বেঁটা ভেনে বহি, বাঁপ সাঁপকটীমে মবি গেলখিন। তীনটা বেঁটীএ ভেল বহনি। ডঁমেব কবীবঁ পৈসঠ বঁর্থক বহনি। বৌগন-বুঁতা কবি কঽ গূজব-বঁসব কবৈ ছেলী। কোনো তবহেঁ তীনূ-বেঁটীকেঁ বিখাহ কেলনি। বেঁটী সভ সাসুব বঁসএ নগলী। মখনা জখনি বঁচ বহথি তহিএসঁ দূর্গাজীকেঁ পূজা কবৈ ছেলখিন। মনমে বহনি বঁচা সভ তবহেঁ নিবোগ খা সূখী সম্পন্ন বহত। ক্ষদা তীনূ বেঁটীকেঁ বিখাহক খর্চমে তেনা নে কোঠ তোড় দেনকনি জে জমীন্দাবক চংগুনমে ফঁসি গেলা। জমীন্দাব গন্দ্রকান্ত বাঁবূ তেহেন নে চঠ জে জন বৌনিহাবকেঁ গাবি ফজহৈত, নোভ নানচ কর্জ দঽ কঽ ফসৌনে বহি ছল। তথাপি সিযারতী খপন নেম-টেম নৈ ছোড়ৈ ছেলী। জখনি বৌগন-বুঁতাক পৈৰুখ নৈ বহননি তঁ বেঁসীকান পূজে পাঠমে বিতবৈঁ ছেলী। বেঁটা মখনা বৌগন কবি কঽ খানএ তখনি গূজব কবএ। মখনা ছোটে বেঁটা বহনে বিখাহ নৈ কেলে বহএ। বেঁটা ধবি এতেক সপূত বহএ জে মাএকেঁ মাএ বুঁঝৈত। খখুনকা মজদূব জকাঁ নৈ জে কমা কঽ খবৈঁ খা খদহাসঁ ফাজিল তাড়ীএ-দারুমে খর্চ কঽ নৈত। হঁ ওকবা বীড়ী পীবৈক খাদতি বহি, সেহো সমৈসঁ।

কলশথাপনক বাঁদ খণ্ঠী দিন মানে বেঁলনোতী দিন, সপ্তমীকেঁ ভগবতীকেঁ ডিম্হা পড়ৈত। খাঁখি দেনা

पछाति षष्ठी दिन निशाँपूजा होइए। नमीकेँ साँझमे जखनि सियारती साँझ दऽ कऽ एलौ तँ संजय पुछलकनि—
"काकी, तूँ तँ सभ दिन दुर्गास्थान साँझ देबए जाइ छीही। कह तँ साँझ देकाल भगवतीसँ कि सभ कहै छीही ?"
सियारती बजली—
"तूँ की बुझबिहिन, अखनि नेना छँह।"
संजय—
"नै दादी कहए पड़तो, कह ने हमहूँ दुर्गाजीसँ माँगि लेब।"
सियारती—
"नै, नइ कहबौ।"
संजय—
"नै, कहए पड़तौ।"
दुनूमे जिद्दम-जिद्द भऽ गेल। अन्तमे सियारती कहए लगलखिन—
"की कहबें, कहै छिऐ जे हे दुर्गा महरानी धिया-पुताकेँ समाँग दिहेँ, विद्या दिहेँ, धन दिहेँ, सम्पति दिहेँ, हमरो निरोग बधिहेँ। सएह सभ कहै छिऐ।"
संजय बाजल—
"दादी गै, बिना कोनो काज केने सभटा दुर्गाजी दऽ देइ छथिन, तँ तोरा की भेलौ जे नेम-टेम आकि पूजा-पाठ करै छीही, से तँ आइ तक जवानीसँ बुढ़ापा ओहिना छौ। तोहर दिन किए अदिन भेल छौ ?"
सियारती बजली—
"बौ छौड़ा, तूँ बड़ पाखंडी छँह। एक्का बती बजैत

নাজো–সবম নে হোগ ছৌ ! ”
সংজয–
“নৈ দাদী, তোহীঁ কহ নে এতেক পূজা–পাঠতঁ ভবি জনম কবৈত এনঁহ হ্মদা তগসঁ কী ভেনৌ ? ”
সিযারতী জেনা দিনেমে তবেগন গিনএ নগনী। কিছু ৰঁজৰেঁ নে কবৈ ছেনী। চূপ দেখি সংজয প্বছনকনি–
“ৰৌক কিএ ভহ গেনেঁ। কৌন্হকা একটৌ ঘটনা দূগস্থানক কহি ছিযৌ। কান্হি মিঠ্থাক মাএ দ্নাবী ব্রাহ্মণ ভোজন ঋা হ্মমাবি ভোজন কবরৈনে দূগস্থান ঋাএন ছন। ওকবা ঋপনা ঘবমে চূড়া নেন ঋগহনীও ঘান নৈ ছেনৈ তঁ বতীৰাঁৰূঁসঁ কর্জা উঁঠা কহ এক পসেবী ধান সূদিপব ঋননে ছন ওকবা ঋপনেসঁ চূড়া হ্মটৈনক ঋা পচীস ৰুপৈএ কিনো মহিঁসক দূধ তীন কিনো ঋননক ঋা দহী পৌড়নক। দোকানসঁ চীনী ঋননক ঋা কান্হি ঋষ্ঠমী দিন ব্রাহ্মণ ভোজন ঋা হ্মমাবি ভোজন কবেৰৈনে গেন ছন। সংগ নাগন পোতা রীবেন্দ্র সেহো গেন ছেনৈ জেকব উঁমেব ৰাঁবহ সান ঋা পোতী ডোনী জেকব উঁমেব ঋাঠ সান ছেনৈ উঁহো গেন ছন। দূগস্থানমে হ্মমাবি ভোজন, ব্রাহ্মণ ভোজন, ৰঁটূক ভোজনক এতেক নে ভীড় ছেনৈ সে কহন নৈ জাএ ! এক–একটৌ ব্রাহ্মণ হ্মমাবি ৰঁটূক দস গোটেক নোত মাননে ছন দক্ষিণাক নোভমে জেনা উঁজৈহিযা চঠন হোগ ! ভেন গা জে দ্নাবী জখনি ঋপনা প্বহীতকেঁ ঠৌঁপব নাবক রিঁড়ী ৰঁনা কহ দূটৌ হ্মমাবি, দূটৌ ৰঁট্ককেঁ কেবাক পাতপব চ্ড়া, দহী, চিন্নী দহ ভগরতীকেঁ ভোগ নগৌনহা নছ্ছূ দূ–দূটৌ দহ জখনি ও নোকনি

ভোজন কবএ নগনখিন খাকি পোতী ডোনী কহএ নগনৈ দাদী হমদ্রুঁ চ্ড◌ া-দহী খেরৌ। খাকি দ্নাবী পোতীকেঁ গানেপব এক চমেটৌ নগা দেনকৈ খা রাঁজনি, চূপ পহিনে ব্রাম্নণ ভোজন হেতে খা ভঁগবতে তরঁ তোবো দেরৌ। পোতী হরো-ঢেকোব ভ২ ক২ কানএ নগনৈ। রঁকব-রঁকব হ্মণৌঁ তকৈ খা কনরোঁ কবএ। এম্হব প্ববহীত খা হ্মমাবি রিঁনা কিছু সোচনে নির্নজ জকাঁ খাগত বহন। একোবতী দযা নৈ এনৈ ডোনীপব! সরান ঠাঠ◌ ভ২ জাগত খছি, তঁএ তঁ ূহী কহ, কী ডোনী হ্মমাবি নৈ ভেন? কী রীবেন্দ্র রঁটূক নৈ ভেন? জখনি কি শাস্ত্রা-প্ববানমে নিখন খছি দস রঁবখ যানী বজস্ববাঁনা হোগসঁ পহিনে কোনো জাতিক নড◌কী হ্মমাবি খছি। হ্মমাবি ভোজন কবা ি ন জা সকৈত খছি। ওা তঁ হ্মমাবি ভোজনরঁনা ভেনৌ গৈ দাদী, একটৌ ওঁব ঘটনা দেখনিএে জে কিছু স্ত্রীগণ ধন্বক ঢৈনীক খা কিছু স্ত্রীগণ রঁবওা ঢৈনেক খপনে ধিযা-প্বতাকেঁ ন২ ক২ হ্মমাবি ভোজন ওহী দূগস্থানমে কবৌনক। ব্রাম্নণো সভ তঁ খপনে ধিযা-প্বতাকেঁ হ্মমাবি ভোজন কবরৈত খছি। কহ তঁ ঐমে কোন পেঁচ ছৈ জে ব্রাম্নণেটৌ কেঁ ধিযা-প্বতাকেঁ হ্মমাবি খা রঁটূক কহন জাগত খছি?”

“বৌ সংজয, কহৈ তঁ ছীহী ঠীকে।”

সংজয হেব কহএ নগন-

“গৈ দাদী, জগ দূর্গাকেঁ তূঁ এতেক নেম-টৈমসঁ খর্চনা কবৈ ছীহী তেকবা রাঁবেমে কিছু ব্রূঝিতো ছিহিন খাকি ভেড◌া যা ধসান জকাঁ সভকেঁ দেখৈ ছিহী তঁএ তদ্রুঁ কবএ নগৈত ছঁহ?”

স্বন মহিষাসূব, শূঁভ, নিশূঁভ তঁ এহেন খাতাতাযী বাজা ছন জে কেকবো রৌহ-রেঁটৌকেঁ গজ্জত খারঁব্ধ নূটি নগ

ছেনৈ । পহ্নকা বজো–মহাবাজো সভ এক–এক সএ ধোবরী বখৈ ছন । তহিনা খখ্নকা নেতা খা রঁড◌কা খহসব সভ হোগএ । রঁহ্ত কমে নেতা খা খহসব খাকি জনতা ধোন পখাবন ভেষ্টতৌ । তেহনে ছন ও মহিষাসূব, শূঁভ, নিশূঁভ । জখনি রঁড◌ খতিযাচাব, রেঁরিচাব বাজমে রঁঠ◌নে খা নোকক নাকপব ঠেকি গেনৈ তখনি জা কহ কেকবো একটা নড◌কী জনম নেনক ও জনমিতে জেনা প্রতিভাশীনী ছন, জেহনে দেখৈমে স্বন্দব তেহনে কাজোমে ফূর্তিনা জখনি জরানীপব এনৈ তখনি মহিষাসূব ওকবোপব খপন খবাপ নজবি দৌড◌ানক, স্নদা ও ঘরতী গষ্টক জরার্ঁ পথেবসঁ দেনকৈ । জেতেককেঁ মহিষাসূব সতৌনে ছন ও সভ ওগ ঘরতীকেঁ সংগ দেনক তঁ দেখৈ ছিহিন দূর্গাকেঁ দসটা হাথ ছৈ খা সভ হাথমে খস্ত্র ছৈ । সর্রহক সহযোগক প্রতীক ছিএ । জখনি সভ মিনি কহ মহিষাসূবপব চঠ◌াগ কেনক তঁ কেতেক দিন তক নড◌াগ চনন খন্তমে মহিষাসূব মাবনে গেন । এম্হব জে মহিষাসূবক কিনা ছেনৈ তেকবা ও ঘরতী ঢাহি দেনকৈ । তর্ঁ নে ওগ ঘরতীকেঁ নাওঁ দূর্গা বাখন গেন । দূর্গাকি নড◌াগ দস দিন তক চনন । সংগঠনেমে নে শক্তি হোগ ছৈ । সএহ শক্তিকেঁ মানে দূর্গাকি পূজা হোগ ছৈ । ”

সিযারতী রঁজনী–

“বৌ রৌখা, এনা ফবিছা কহ কর্মাঁ কিযো খখনি তক কহনক হেন । ”

সংজয রাঁজন–

“গৈ দাদী, কেতেক কহরোঁ । ও সভ রঁ্ধিযাব ছন, খাগূ

রঁঠ◌ন। ওকরা সরঁহক ত্তননা করৈমে ধিযা–প্বতাকেঁ পঠ◌ া–নিখা অপনা কর্মপব রিঁসরাস করৈত গেন। ওকরা পন্তঅরেঁ নে তঁ খিহাবএ পড◌তো কিনে। ঞা জে সাঁঝ দণ রেঁবমে কহৈ ছিহিন সে কী কেতৌ বাখন ছৈ জে তোবা দঽ দেতৌ। তোহী কহ জে কেতোসঁ চিকনি মাটি নঽ অননেঁ হটৈনহা কপড◌ াকেঁ রাঁতী রঁনা কহ্নতেনমে ভিজৌনে এনহী আ একটা অগবরঁতীসঁ দুর্গস্থান সাঁঝ দণনে চনি গেনেঁ। খরচা ভেনৌং চাবিও আনা নৈ আ মাঁগি নেনহিন নাখোক সম্পতি। কেতএসঁ ভেটৈতৌ। সমাজমে জে অগ্বআএন অছি পহিনেসঁ আ অখনো অছি ও সভ অপনা স্বখ–স্বরিধা নেন জান রঁ্ননে অছি। অমন্থখ সমাজক নোককেঁ দিশাহীন রঁনা কঽ অপন গোটী নান করৈএ। হমদ্ধুঁ তঁ রুঁঝি–সূঝি কঽ কখনো কান ভঁসিআগএ জাগ ছী। জাতি–ধর্মক নাওঁপব কোঠনীমে কোঠনী ছৈ। জেতেক জাতি তেতেক দেরতা। রঁড◌কাকেঁ রঁড◌কা দেরতা, ছোটকাকেঁ ছোটকা দেরতা ভবন অছি।”

সিযারতী রঁজনী–

“ঠীকে কহনেঁ রৌআ, আরঁ সোচি–সমঝি কঽ কোনো কাজ কবরঁ।”

সংজয কহএ নগন–

“গৈ দাদী, ভোজন–ভাত আকি বহন–সহন নে স্বস্থক বহরঁ ছিএে। হম তূঁ তঁ কঠপ্বতনী জকাঁ জেনা–জেনা নচরৈঁ ছৌ তেনা–তেনা নচৈ ছেঁ। তঁএ নে কহরী ছৈ কমএ নংগোটীরঁনা আ আএ ধোতীরঁনা। তঁএ কহরৌ, খূরঁ কমা–খটা খূরঁ খো–পী, ধিযা–প্বতাকেঁ পঠ◌ া–নিখা জখনি ধিযা–প্বতা পঠ◌ া –নিখি নেতৌ আ নোকবী–

চাকবী খাকি খপন কাজ–ধংধা ভ২ জেতৌ তঁ খপনে দেখরিংহিন জে স্বস্থ্যক ভোগ ক২ বহন ছী। সূখে নে জিনগী ছিএ। ক্ষমাবি ভোজন কবা খাকি পূজা–পাঠ কব, তীর্থ–রির্ত কব, নেম–টৈম কব সভটা খপনে ব্ঁধিএ–রিরেকে কাজ দেতৌ। কেকবো কষ্ঠ নৈ দহিন, জহাঁ তক ভ২ সকৌ কেকবো উঁপকাবে ক২ দহিন সএহ সভসঁ পৈঘ ঘর্ম ছিএ। কোন ঝূঠ–ফূসিক ফেড়মে পড়ন বহ ছঁহ।"
সিযারতী ৰ্জনী–
"বৌ ৰৌখা, এতেক জে পূজা–পাঠ খাকি ধবম–কবম হোগ ছৈ সভ ঝূঠে ছিএ কী?"
সংজয পুন: কহএ নগনৈ–
"গৈ দাদী, সোঝ শৰ্ব্দমে ৰ্ঝহী জে খন্হাবসঁ প্রকাশ দিস খানৈ সএহ ভেন পূজাকেঁ শাব্দিক খর্থ খা নীকে কাজ নে ধর্ম হোগ ছৈ। ভগরানক কেতৌ খন্তএ ছৈ ও তঁ তোবা হমবা খামোমে ৰঁসৈ ছথিন। রেদ তঁ ৰেঁরহাবীক জ্ঞান ছী, শাস্ত্র–পুবাণমে নিখন খছি জে ভগরান কণ–কণমে ৰাঁস কবৈত খছি তঁ কি হমবা তোবা ছোড়ি ক?"

কীর্তন খা সম্মেনন

ৰ্হ্ত দিনক ৰাঁদ খাশা পূবা ভেননি ঘূসব ৰাৰূকেঁ।

খপনে তঁ কএকটা ক্ষখিযা চ্নার নড়ানা ক্ষদা একোরেঁব নৈ জীত সকনা। নোক হ্নকব ধ্র্তৈসঁ পবিচিত ছন। ২০১১ গস্রীমে ক্ষখিযা চ্নার ভেন খপনা নড়কাকেঁ ঠাঠ়া কেননি। নড়কা রী.এ. পাস চানি–ঢানি সেহো নীক ছেনৈ। খানী কা ৗনেজ জিনগীমে কিছ খবাপ সতসংগ ভ২ গেন ছেনৈ তথাপি নড়ননি। চ্নারো জীত গেনা। গামক ক্ষখিযা ভ২ গেনা। জগসঁ ২০১২ গস্রীমে একটা নরাহ–কীর্তনক খাযোজন কেননি। নোককেঁ কহথিন জে ক্ষখিযা চ্নার জীত গেনৌঁ তঁএ নরাহ কবা বহন ছী খা মাঁ দ্গাকি কব্র্না কেনে ছেনিযনি জে হম জীতরঁ তঁ খহাঁক দবরাঁবমে কীর্তন খা নরাহ কবরঁ। সএহ খূরঁ ডীন–ডানসঁ নরাহ কীর্তনক খাযোজন কেননি। মনবেগাক তহত একটা পোখবিক উঁবাহী ছন জে এগাবহ নাখক যোজনা ছেনৈ। দব–দিযাদ, হিত–খপেছিত সভকেঁ সবকাবী বেষ্টপব নাওঁ দর্জ কবা বোজ খস্বনী নেননি মজদূব সভসঁ কিছ টাকা ভগরতীক নাওঁপব নেননি। হ্নক মঁ্হনগ্বখা ছন রঁনঠা ক্ষসহব। জে খনেবো তাড় ী–দাক্ন পীরঁ ক২ খন্ট–সন্ট রঁজৈত বহৈ ছন। ও রঁনঠা সমবপিত ভ২ নরাহমে যোগদান দগ ছন। রৈঁসাখ জেঠক সমএ ছন। সমএ বৌদিযাহ জকাঁ ছেনৈ। রঁনঠা এক রীঘামে পনবহ কিনো কঠ্ঠাপব ধানপব রঁটাগ কেনে ছন। ওগ সান গবমামে চৌদহ–পনবহটা পানি নগৈত বহএ। রঁনঠা কীর্তনক পছতি কহিযো খেত দিস নৈ গেন। গমহবাগক সমএ ছেনৈ, পানি নৈ পড়নে গমহবা ভীতবেমে বহি গেন, ফহবি–কহাবি ক২ ধান হ্টনৈ। কাত–কবোটমে সরঁহক ধান নীক ছন। বেচাবা রঁনঠা এক দিন ঘ্মৈত–ঘ্মৈত

খেতক খাড়ি পব গেল তঁ ঝমান ভ২ খসল। কছু ! ঐ নরাহক পাছাঁ তঁ খেতীও বূঁড়ি গেল। কোনো তরহক লাভ ভেল... ! এম্হর গামমে কবীরঁ পচীসটা মৌবন গামক চাব্দকাত আ রিচ্চামে টাঁগল ছল। সৌঁসে গাম খনঘোন ভ২ বহল ছল। কেকরো মোরাঁগনপব জে কেতোসঁ হ্নৌনো খরেঁ সেহো গপ করৈমে দিক্কত হোগ। কেকরোসঁ গপ করৈমে কঠিন হোগত। গপ্পা কব্দ তঁ ডুঁচে খরাজমে। হঁ কিছু নর হ্যরতী আ স্ত্রীগণ সভকেঁ জেনা রোজগার ভ২ গেল হোগ জে জহিযাসঁ কলশ ভরনক তহিএসঁ খবরা-খবরানি, হ্নল-হ্নলহাবী সাঁঝ-ভিনসর স্নান কবি ক২ কলশক পূজা কবরঁ দসো দিনক রোজগার ভেট গেল ছেনৈ। কীর্তন মংডলীকেঁ তঁ রঁতীসো খানা নহে। দসো দিনক হিস ছল একৈস হজার। নীক নিহ্নত জনখৈ-ভোজনক আযোজন। দোসব দিস জনবেষ্টব আ সাউংডক ভাড়া ছল পৈঁতীস হজার। সাউংডরঁনা গদ-গদ বহএ। পংডীজী সংকল্পমে জখনি পাঁচ সএ এক টাকা লেলনি তঁ পূর্ণাহুতমে কেতেক নেতা। এম্হর আযোজককেঁ চৈন নৈ। কথীনে একো ঘংটা কীর্তন করতা আগত-ভাগত প্রসাদ বঁটৈমে তরাহ। নরাহ দসম দিন সম্পন্ন ভেল। সম্পন্ন হোগতে আযোজক ঘূসব রাঁবূঁকেঁ কিযো কহলকনি-

“জে ঐসঁ নৈ ভেল। অঠজাম কীর্তন সেহো কাগএ নিঅ।”

ত্তবন্ত হ্নের অষ্টযাম কীর্তন সেহো শুব্দ ভ২ গেল। অষ্টযামকেঁ সমাপ্ত হোগতে পংডীজী ঘূসব রাঁবূঁকেঁ কহলখিন-

"ऐ यज्ञक पूर्णाहुति बिना सत्यनारायण भगवानक पूजाक केना हएत।"

तँ बातिमे सत्यनारायण भगवानक पूजा सेहो भेल। कीर्तन मंडली सभ बाजल–

"बिना साधु भण्डाराक कोनो सफलता नै भेटैत।"

तखन्तु एक–सए–एक मुवतेक साधुक भण्डारा भेल। गाममे धर्मक अखाड़ाब लगि गेल। मुदा ओग अलपठ़ मजदूरकेँ ध्वनि प्रदूशनक चलैत आ खालो–खालो बैवदाहटिसँ संग–संग श्रमक पाछसँ खेला–बेला भेल तेकर के लफा–लोकसान गलेबेना? ठीके कहबी छै मान मारए मुसरा आ खाए यलूसरा। कीर्तन तँ ओ भेल ले जे कोनो भगवानक श्रुतकेँ अपना ऊँपर लागू कबी। से नै करबे। हुनक श्रुत हुनके लग रहए दियन्व। बाम–श्रृष्टि हमरो लोकनि लेल उँदाहरण अछि। सिविफ हुनके श्रुत केनहाकेँ अपनाबी जे ऋषि–मुनि कहि गेला से ले असली धर्म भेल। के बिना नीक काज केने पूजनीय भेला अछि। दोसब दिस करीब पंथी सम्मेलनक आयोजन सेहो भेल। जखनि प्रवचन शुरू भेल आकि एकटा तेसरे विहंगवा ठाठ़ भऽ गेल। मंचक अध्यक्ष रचन बंशी आ प्रवचनकर्ता पावखीमतक अन्वसाब गप उँठलै–

"आनंद भेटै वएह स्वस्थ। मनूखे सबहक कर्ता–धर्ता अछि। भगवानक भोग लगाबी नै लगाबी वा भूखले बाखी।"

तर्क बहलि–

"मुसलमान गसलामकेँ मानै छथि, गसाग गश्वकेँ आ हिन्दू बाम–श्रृष्टकेँ मानै छथि, तहिना सीख ग्वरूनानककेँ मानै छथिन। सभ धर्मक लोक एक दोसबकेँ निन्दा सेहो

करबै छथिन। हमर पैघ तँ हमर पैघ। किएक ने ओसनाम म्सनमानेक खेतमे पानि दऽ दौ। बाम-पन्थी हिन्दूएक खेतमे ररौ दउ। से कहाँ होइत अछि? सभ मनगढ़न्त अछि। हँ पाँचटा देवता अवस्स छथिन जल, आगि, धरती हवा आ अकास। जे सबहक नेन बँबरबि।"

तइ विच्चेमे सवान उठलै कबीर दासक जन्मक सम्बन्धमे। दोसर सवान बहै कबीर दासक नाशकेँ हिन्दू मूसनीम बाँटि नेनक तइ सम्बन्धमे। तेसर सवान बहै वेदक विचावधावा आ ब कबीर दर्शनक सम्बन्धमे। जहाँ ने कि बामाशंकव साहैँ बँजना-

"बिना स्त्री-पुरुषक संयोगे केतौ धिया-पुता भेनैए!"

तँ किसो नोक नाजक चनैत अवैध सम्बन्धवानी कुमावि अपना बँचाकेँ पोखविक कनछविमे फेकि देनक। जेना-तेना आने पोसनक-पाननक। वैदिक धर्म कबीवक दर्शनसँ मिनैत-जुनैत अछि। बँबहावे ने वेद अछि। मृतमे कबीवक नाशकेँ भीतवे साजिशेक तहत दफना देन गेन आ चद्दवि ओढ़ा। एकटा फून बथि देन गेन। जे हिन्दू-म्सनिम अदहा-अदहा बाँटि नेनक। आकि अध्यक्षकेँ खौंत फेकि देनकनि। हल्ला भेन! सभीकेँ केतेक कान छिपा न जाएत। अध्यक्षक अध्यक्षता समाप्त कऽ देन गेननि। दोसर अध्यक्ष चुनन गेना। तखनि फेवि बमाशंकव साहैँ बँजना-

"यौ श्रोता नोकनि, कबीर पंथीओ तीन तबहक होइत अछि। एकटा वचन बँसी, दोसव ईश्ववादी आ तेसव

পাবখী। সতো ৰাত খোঁচাহ হোগ ছে। জহিনা মহিনা সিংগাব কবৈত খছি প্বকষকেঁ বিম্নবৈঁনে তহিনা ৰবাঁজীওকেঁ দেখিযন্ব একহক হাথক দাঠ ী, দূ-দূ হাথক কেশ, চমচমাগত কপড ।। দেখবৈঁএনে নে দাঠ ী বঁঠ া কহ সীতাহবণ ভেন ছন। গশ্নিববাদী সভটা গশ্নিবক উঁপমা দেতা হুদা খপনে কবতা ওকব রিপবীত। পাবখী কোনো দৃষ্ঠাঁতিকেঁ সহী গনতকেঁ বূঁম্নি কহ বৈজ্ঞানিক তর্ককেঁ মানি সোনা জকাঁ খাগিমে ধিপা কহ বঁজতা খা কবতা। ঢোঁগী-ঠকক চনৈত দেশক গু হানতি খছি। হুঁহসঁ কিছ বঁজতা খা কবৈ বৈঁব কিছ কবতা। একটা খমেবিকন ৰবাঁজী ঐ বৈঁবকা ক্ষস্তু মেনামে গনাহারাদ খাএন ছনা। ও মূর্তী সভকেঁ দেখি কহ বঁজনা, জিতনা ভগরান হৈ হিন্দূস্তানমে সভ খাতংকরাদী হৈ ক্যোঁকি সৱোঁ কেং হাথ মেং খস্ত্র-শস্ত্র হৈ। খস্ত্র-শস্ত্র কে বঁদৌনত বাজ্য কএম কবনা চাহতে থে। গ্রঞ্জ হৈ কর্মরীব ক্যোঁ কি উঁনকে হাথমে বাঁস্ববী হৈ। নেকিন করীব কেং হাথ মেং ক্যা থা কোগ বঁতাবেঁ। গ্বকনানক কে হাথ মেং ক্যা থা। গসীনিএ খাজ কে সময মেং করীব কি জৰুবত হৈ। জো বৈজ্ঞানিক তর্কপব খড া উঁতবতা হৈ। রহী পূজ্যনীয হৈ।”

খপন বঁকতব দহ শংকব সাহৈব প্ররচন সমাপ্ত কেননি।

মৃর্দা

বামেশ্বৰকেঁ জখনি মোছক পোম্হ এনৈ তঁ এক দিন ধিযা-প্বতাকেঁ খেনৈত দেখি ভার-রিভোব ভ২ গেন। মনে-মন সোচএ নগন হমদ্ধুঁ তঁ এক দিন খহিনা ধিযা-প্বতা বহন হএরঁ। মাএ-ৰাঁৰূঁ হমবো কোবা-কান্হপব ন২ ক২ খেনরৈঁত হেতা। বামেশ্বৰক পিতাক নাওঁ ছেননি রঁসধব খা মাএক নাওঁ কনারতী। রঁসধবক উঁমেব কবীরঁ পচপন খা কনারঁতীক খবতানীস রঁখ বহনি। নীক গিবহস্ত। দস রীঘা খেত জোতনিহাব। দবরঁজ্জাপব ঢৈকঢৈব। কামধেনূ সন একটা জবসী গাএ বহনি। কনারঁতীকেঁ মাত্র একটা রেঁটা খা একটা রেঁটী ছেননি। তেকব পছাতি ঔপরেশন কবা নেনে ছেনী। রেঁটীক নাওঁ

স্বগার্ঁতী। পহিন নড়্কী তঁ র্ঁড়্ দ্নাব খাস কহ মাএ নেন হোগতে ছৈ জে বহরোঁ কবনি। মাএকেঁ জেতেক পিত্থবগব রেঁটী হোগ ছৈ তেতেক রেঁটা নৈ। রেঁটী জখনি খঠাবহ র্ঁখক ভেন ছন তখনে ওকব রিখাহ নির্মনীক স্বরোঁধকান্তসঁ কবা ন গেন ছন। স্বরোঁধকান্তক পবিরাব জমীনদাব তঁ নৈ ক্ষদা নূন-তেন খা কপড়্ াক দোকান নীক চনৈ ছেনৈ। পবিরাবো ছোট-ছীন। সিবিফ মাএ র্বাপ খা দূ ভাঁগক ভৈযাবী। রিখাহো খাধ্নিক ঠংগসঁ ভেন। ধূম-ধবক্কা যানী ডিজে র্বাজা সংগ নগভগ ডেঠ়্ সএ র্বিযাতী খাএন ছন। দানো দহেজ নীক জকাঁ দেনখিন। স্বগার্ঁতী সাস্বব র্সএ নগনী। এম্হব ছোট রেঁটা বামেশ্বব পঠ়্ৈ-নিখৈমে র্ঁড়্ তেজ। কোনো বস্ক্রমে ফস্ট সকেল্ড ছোড়্ি তেসব নৈ ভেন। জখনি রী.এস-সী.ক সকেল্ড পার্ট ছন তখনি জা কহ ঘটনা ঘটনৈ। ছোট রেঁটা বহনে তদ্রমে একনৌতা। একনৌতা র্ঁড়্ দ্নাক হোগতে খছি। মাএ-র্বাপ নেন তঁ খাঁখিক তাবা ছন। র্সধব খপনে গিবহস্তী কবথি। একটা নোকব রিনেতিযা টৈকেটবক ডেববর্বী কবৈত খা দোসব নোকব পিচকুন ঘব-র্বাহবক কাজ দেখৈত। জহিনা রেঁটাক প্রতি খগাধ প্রেম বখৈ ছনা তহিনা গাএক প্রতি সেহো। পহিনে দেহাতী গাএ পোসৈ ছনা জেকবা খাগ-পীরেঁনে দেখিন ক্ষদা দূধক রেঁবমে মাত্র কিনো ভবি ভিনসব খা খাধ কিনো সাঁঝমে হোগ ছন। সেহো কোনো সাঁঝ ঝূস ভহ জান্হি। এক দিন তক্ষবিযাক শির কূমাব ডাক্টব ঘ্মৈত-ঘ্মৈত র্সধবক ঐঠাম এনা খা জবসী গাএকেঁ সম্র্বন্ধমে রিচাব দৈত কহনখিন-

"ওা জে দেহাতী নসনক গাএ পোসনে ছী সে খার্ঁ

छोड़ ू । जबसी गाए निछ। तेतेक ने दूध देत जे अपनो खाएबँ आ बेचबो करबँ। जबसी गाए तँ ओहन कामधेनू होगत अछि जे सगरे नफे-नफा, खुट्टापर बाबी गाए बहुत से अबत भेल, दोसर सानमे एकटा बाछा वा बाछी देत। तेसर गोबँरसँ जाबनि आ खेतक उबँरबा शक्ति बढ़ैबँमे काज देत। बंग-बिबंगक काज कऽ सकै छी। नगदी आमदनी लेल दूध कमसँ कम बीस लीटर तँ देबेँ करत। पाँच लीटर अपना खागले बथि लेबँ आ बाँकी दूधकेँ बेपाबी हाथे बेँचि लेबँ। भाबततँ कृषि प्रधान देश अछिए अस्सी प्रतिशत आदमी खेतीएपर निर्भब अछि। तँए कहबँ जे जबसी गाए निछ हमहूँ अहाँ संग मधुबँनी जाएबँ आ अहाँनसँ नीक नस्लकेँ गाए कीनि देबँ।”

बँसधब बँजला-

“ठीक छै। काल्हिए चलल जाउ।”

बिहान भने शिव कुमाब डाक्टब बँसधब बाबूँ आ एकटा लोकब पिचकूनकेँ संग लऽ मधुबँनीसँ सहिबाल नस्लक दूटा गाए एकटा बाछी तबे आ एकटा बछा तबे कीनि अनलनि। सएह गाए बँसधबक खुट्टापब। गाममे चबचाकि बिषए बँनि गेल। हबिदम पाँच-दस गोटे गाए देखैले अबिते-जाइते बहै छल। शिव कुमाब डाक्टब तेहन ने मिलनसाब लोक जे हबिदम केकबोसँ गप-सप्प कबता तँ हँसिते। बूझले नै जाएत जे एतेक नीक डाक्टब झंझाबप्बबक पाँच कोस चौतबफामे भेटैत। खास गुण हुनकामे तँ ई छलन्हि जे जइ बिमाबीकेँ ओ नै जनता तँ अपनासँ उपबक डाक्टबसँ सलाह लऽ कऽ इलाज कबता। तइसँ सगबे मान-सम्मान खूबँ भेटैत

छन्हि। हिसो थान डाक्टैव जकाँ नै उँचित मजदूरी उँचित दरॉगक दाम नग छथिन। एम्हव रँसधवक चर्चा गाममे ह्थ नगन। रँसधवो पहिन दिनका दूध दव-दियाद, हित थपेछितमे बॉटि दैनखिन घवपव जे थानो दिन किंयो थारँनि तँ रिना चाह-पान रा जनखैक नै जाए देखिन। समाजिको काजमे तन-मन धनसँ योगदान देखिन। तग सभसँ समाजमे एकटा थनगे मान-सम्मान भेटै छेननि। किए ने भेटितनि, कहरीओ छै जे मन हर्षित तँ गारी गीत, चाहु उंडी सूबेर छन्हि।

जेना केकरो नीक, दुष्ठ आदमीकेँ नै देखन जाग छै तहिना भगरानोकेँ नै देखन गेननि। एक दिन रँसधवकेँ जानसँ मारिए कह भगरानोकेँ चैन भेटैननि। भेनै ग जे रँसधवकेँ सधावण रोँखाव नगननि। रोँखाव कोनो दरॉगकेँ स्वनरॉग कविते ने छेननि। गामसँ नह कह दवभंगा तक गनाज करौननि मुदा कोनो स्वनरॉग नै भेननि। हिया-हावि कह घवपव थारि गेना। रिछान धह नेननि, शवीव तँ स्वथा कह सँठी जकाँ भह गेननि। केतए ओ दोहावा हाव-काठक शवीव नान ऋँगरॉ जकाँ। ओ थाग केतए गेननि से नै कहि। पनी कनारती तँ हृष्टमे हरो-डकाव भह भह कनैत वहै छेनी। रेचारी कनारती स्वामी भक्त कहियो पतिक थादेशकेँ थरहेनना नै केननि। रेचारी सोगेसँ एक हड्डा भह गेनी। रेँटा जे कौनेजमे सकेन्ड पार्ट री.एस-सी.मे पठै छन से घव थारि गेना। वामेश्वव हविदम सोगेमे ड्मन। खन रॉरूँ नेन पानि तँ खन दरॉग तँ खन पथ पवहेजपव धियान दैत वहै छना। एक दिन तीन रँजेकेँ समाए छन। पनी कनारती

স্বামীকেঁ পএব নগ সেরা কৎ বহন ছেনী তখনে রঁসধবকেঁ হিচকী উঁঠননি খা প্রাণ তিযাগি দেননি। কনারতীকেঁ ফূটৈ দাঁতী-পব-দাঁতী নাগএ নগন, হরো-ডকাব ভৎ রঁপহাবি কাটৈএ নগনী-

"যৌ চল্ডনরাঁ! হমবা ছোড়ি কেতএ পবা গেনৌং যৌ! খারঁ হমব দেখ-ভান কে কবত। কে খারঁ এতেক সম্পতিক ভোগ কবত। কেকবা হম স্বামীনাথ কহরৌঁ।"

রেচাবা বামেশ্বব দোসব কোঠনীমে সূতন ছন। ওহো দৌগ কৎ খাএন। পিতাক মৃত শবীব দেখি কৎ ঠকক্ষড়ি নগি গেনৌ। রেঁহোশ ভৎ ধবামসঁ খসন। দাঁতী নাগি গেনৌ। তারঁত দব-দিযাদ গৌখাঁ-ঘৰুখা সভ পহুঁচএ নগন। সরঁহক ক্ষঁহসঁ এক্ক শঙ্ক নিকনৌ-

"খনহেব ভৎ গেন! ভবন-পূবন পবিরাব ছোড়ি কৎ রঁসধবরাঁবূঁ চনি গেনা। হমবা সরঁহক খুঁষ্টা ছনা। খারঁ হমহুঁ সভ খনাথ ভৎ গেনৌং।"

দোসব দিস বামেশ্বব ক্ষদা জকাঁ একান্তমে রঁসন। খাঁখিসঁ নোব খসি বহন ছন। কিযো কহৈ-

"জন্দী হিনকা তুনসীচৌবা নগ উঁত্তবক্ষহেঁ সূতা দিযন্ব। গাএ গোরঁবসঁ ঠাঁউ কবি কৎ সূতা দিযন্ব।"

কিযো রঁজৈত-

"জন্দী কপড়া নাউ।"

"জন্দী রাঁসক টৌটী রঁনাউ।"

"ক্ষগনকেঁ জেতেক জন্দী ভৎ সকএ, জবা দী।"

ক্ষদা রেচাবা বামেশ্বব সরঁহক রিচাব স্বনৈত। একটৈকী নগৌনে সোচৈত নোকোকেঁ রিচাব খজীরে খছি কান্হি তক জে পিতা এতেক নাব-প্যাব দেননি প্রাণক খাধাব ছনা

সে আগ ন্দর্দা... । তহিনা নোকো রাঁজি বহন অছি । গামক বূঁঢ়া–বূঁঢ়া ান্বস রঁজথি–
“কী কবরঁহক, সরঁহক যএহ গতি হোগ ছৈ । রেচাবা রংশিধব আগ ভবন–প্ববন পবিরাবকেঁ ছোড়া িস্বস্ত্রধাম গেনা । তহুঁ কি ন্দর্দা ভেন ঠাব ছহ । ওা নে ন্দগনা । ন্দদা অখনি জেতেক নোক দেখৈ ছহক, জখনি মেহী নজবসঁ দেখরঁহক তঁ সভ ন্দগনে জকাঁ ভেষ্টতহ । জেনা শ্রঠ্ঠ মহাভাবতমে অপন রিবাট কপ দেখৌনে ছেনখিন আ কৰুক্ষেত্রক মৈদানমে সভকেঁ ন্দগনে দেখৌনে ছেনখিন আ হাস্থ নেন ননকাবনে বহথিন তহিনা ওা সমাজো অছি । সহী রাঁত রাঁজরঁ, কবরঁ সে কহাঁ হোগ ছৈ । অপন–পবাযা সভকেঁ দেখরঁহক নির্ণএ নৈত । দেখরঁহক সামনেমে ফর্কম হোগত অছি ন্দদা রঁজনিহাব কিযো নৈ । কহত অপন আদমী ছী ঝাঁপি দহক, রহএ রিজক ধাবা ভবৈত–ভবৈত সমাজ আগ এতেক ভ্রষ্ঠ ভ২ গেন অছি । নীকো অছি । কেতেক কহরঁহ ছোড়াহ সোচ–পীড়া াকেঁ । জে হেরাঁক হেতৈ সে হএত । দহিনা হাথমে কোহা আ রাঁমা হাথমে আগি ন২ আ রঁসধবকেঁ দাহ সংসকাব ক২ দিযন্ব ।”
তেবাতি দিন গৌআঁক রৈসাব ভেন, ভতখৌআ পঁচ সভ ভোজক গঁতজামমে রৈস্ত ভেন । কিযো রঁজৈত–
“গ্বভ্ভীক ধাগা তঁ অপনে সরঁহক পাস অছি নে, জেনা–জেনা কহরঁনি তেনা–তেনা কবএ পড়াতনি । তীন দিন ভোজ কচবি–কচবি ক২ খাএরঁ ।”
ভোজক হিসারঁক কর্ত বহনি, নহ–কেশী দিন ভাত–দানি, একাদশীকেঁ চূড়া া–দহী, দ্বাদসামে প্বড়া ী–তবকাবীপব নানমোহন–বসগ্বন্না । পাত্র–প্ববহিত নেন পঁচদান–সবাধ, রিআএন গাএ রাঁস্তীক সংগ রর্তন–রাঁসন, কোঁচ,

तोसक-तकिआ, कपड़ ा-नत्ता सहित सभ किछु दान करथि। कोनो कि रौंसँ अपन कमेनहा दान करत, बाँपे तेतेक ने अरजि देनकनि जे भोग करैत रहत। किछु जमीनो-जत्था रौंचिनापर एहेन पुण्यकाज करबाँके चाही। माए-बाँपक सराध कि दोहरा कऽ भोग छै।

अर्जुनबाँबू बजला-

"हौ रामेसर, हमर विचार एहन जे रेभर ह्‌थ तेतेसँ निमहि जा। समाजक पेंच-पाँचकेँ तूँ अखनि नै ने बूझैत छहक, आने कहिओ समाजक रौंचमे रहनह। सभ दिन बाँहरे रहनह। घरक भार कहियो बूझनहक कहाँ। दानो-पूनक कोनो ओता छै। कोनो सीमा सरहद छै। प्ररहित-पातकेँ केतनो देरहक तैयो ओकर मन म्नूसे रहै छै। दान तँ ओकर छिऐ जे उँपभोग करए, ओ नै जे रजारमे जा कऽ रौंचि निअए।"

रामेश्वर म्नड़ ी डोलरैत बजला-

"ठीक छै।"

ठीक छै कहि, तहिना करबोँ केलनि।

कनी दिनक बाँद रामेश्वरक गाएक रच्चा मरि गेलै। लोक सभ बाँजए लगल-

"जओ गाएक रच्चा मरि जाए तओ गाएक दूध नै दुहक चाही।"

ओ बाँत सुनि रामेश्वर गाएकेँ दुहनाओ छोड़ ि देलनि। शिरक्षमार डाक्टरकेँ जखनि पता लगलनि जे रंसधरबाँबू स्वरस्थरास भऽ गेला तँ जिगेसा करए एला। रंसधर बाँबूकेँ श्रद्धांजलि दऽ रामेश्वरकेँ सानत्‌रना दैत

𑒣𑒳𑒕𑒪𑒐𑒱𑒢–
“𑒑𑒰𑒋 𑒚𑒲𑒏–𑒚𑒰𑒏 𑒁𑒕𑒱 𑒏𑒱𑒢𑒹 ? ”
𑒩𑒰𑒧𑒹𑒬𑓂𑒫𑒩 𑒏𑒯𑒪𑒏𑒢𑒱–
“𑒢𑒻, 𑒥𑒔𑓂𑒔𑒰 𑒧𑒩𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒻। 𑒪𑒼𑒏 𑒮𑒦 𑒠𑒴𑒡 𑒠𑒳𑒯𑒥 𑒧𑒢𑒰 𑒏𑓄 𑒠𑒹𑒪𑒢𑒱। ”
𑒛𑒰𑒏𑓂𑒙𑒩 𑒮𑒰𑒯𑒹𑒥 𑒞𑒰𑒧𑒮𑒹 𑒥𑒲𑒐 𑒦𑓄 𑒥𑒖𑒪𑒰–
“𑒑𑒰𑒋𑒮𑒿 𑒞𑒿 𑒠𑒴𑒡𑒹 𑒢𑒹 𑒪𑒹𑒥𑒻𑒿 𑒂𑒏𑒱 𑒯𑒩 𑒖𑒼𑒞𑒪 𑒖𑒹𑒞𑒻। 𑒏𑒼𑒢 𑒮𑒛𑓃𑒪–𑒑𑒪𑒪 𑒫𑒱𑒔𑒰𑒩𑒧𑒹 𑒥𑒾𑒂𑒃 𑒕𑒲। 𑒢𑒑𑒠𑒲 𑒂𑒧𑒠𑒢𑒲𑒏 𑒮𑓂𑒩𑒼𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒂𑒧𑒠𑒢𑒲 𑒯𑒩𑒹𑒢𑒰𑒮𑒿 𑒏𑒧𑒖𑒼𑒩 𑒢𑒻 𑒯𑒋𑒥। 𑒣𑒜𑓃𑒪–𑒪𑒱𑒐𑒪 𑒕𑒲𑒯𑒹 𑒥𑒳𑒡𑒱𑒮𑒿 𑒏𑒰𑒖 𑒪𑒻𑒞 𑒔𑒪𑒴। 𑒪𑒼𑒏 𑒁𑒯𑒱𑒢𑒰 𑒤𑒙𑒱𑒔𑒰𑒢𑒱𑒥𑒪𑒰 𑒥𑒰𑒞 𑒥𑒖𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒻 𑒕𑒻। ”

𑒮𑒞𑒧𑒰𑒋

𑒧𑒰𑒞𑒵𑒦𑒴𑒧𑒲, 𑒑𑒾𑒧𑒰𑒞𑒰 𑒂 𑒧𑒰𑒋 𑒞𑒲𑒢𑒴𑒏𑒹𑒿 𑒏𑒹𑒞𑒢𑒼 𑒫𑒩𑓂𑒝𑒢 𑒏𑒋𑒪 𑒖𑒰𑒋 𑒞𑒻𑒨𑒼 𑒏𑒧𑓂𑒧𑒹 𑒯𑒋𑒞। 𑒖𑒹 𑒧𑒧𑒞𑒰 𑒂𑒏𑒱 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧 𑒧𑒰𑒋𑒧𑒹 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒁𑒕𑒱, 𑒮𑓀𑒨𑒼𑒑𑒹 𑒏𑒹𑒞𑒼 𑒁𑒢𑓂𑒨𑒞𑓂𑒩 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒞। 𑒁𑒣𑒢 𑒧𑒰𑒋 𑒞𑒿 𑒧𑒰𑒃𑒋 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒏𑒹𑒞𑒾–𑒏𑒹𑒞𑒾 𑒮𑒞𑒧𑒰𑒃𑒨𑒼 𑒖𑒲𑒫𑒢 𑒮𑒳𑒡𑒰𑒩𑒧𑒹 𑒧𑒰𑒩𑓂𑒑 𑒠𑒩𑓂𑒬𑒏 𑒥𑒢𑒱 𑒖𑒰𑒃𑒞 𑒁𑒕𑒱।
𑒮𑒳𑒡𑒲𑒩𑒏𑒹𑒿 𑒫𑒱𑒂𑒯 𑒦𑒹𑒪𑒰 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒞𑒲𑒢 𑒮𑒰𑒪 𑒦𑒹𑒪 𑒕𑒪। 𑒮𑒳𑒡𑒲𑒩𑒏 𑒔𑒰𑒩𑒱 𑒦𑒰𑒿𑒃𑒏 𑒦𑒻𑒨𑒰𑒩𑒲 𑒕𑒹𑒪𑒻। 𑒔𑒰𑒩𑒴 𑒦𑒰𑒿𑒃 𑒐𑒹𑒞𑒲𑒋𑒣𑒩 𑒢𑒱𑒩𑓂𑒦𑒩 𑒕𑒪। 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒮𑒰𑒞 𑒥𑒲𑒒𑒰 𑒐𑒹𑒞, 𑒣𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩 𑒪𑒧𑒯𑒩, 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒐𑒹𑒞𑒲 𑒞𑒹𑒢𑒰 𑒏𑓄 𑒏𑒩𑒻 𑒕𑒪 𑒖𑒹 𑒣𑒢𑒩𑒯 𑒥𑒲𑒒𑒰𑒥𑒪𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒏𑒰𑒢 𑒏𑒙𑒻 𑒕𑒪। 𑒣𑒜𑓃𑒪–𑒪𑒱𑒐𑒪 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒐𑒰𑒮 𑒢𑒻 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒖𑒰𑒢𑒏𑒰𑒩𑒲 𑒥𑒹𑒮𑒲 𑒕𑒹𑒪𑒻। 𑒧𑒰𑒋–𑒥𑒰𑒣, 𑒠𑒰𑒠𑒰–𑒠𑒰𑒠𑒲 𑒖𑒲𑒫𑒱𑒞𑒹 𑒕𑒹𑒪𑒻। 𑒮𑒳𑒡𑒲𑒩𑒏 𑒫𑒱𑒂𑒯 𑒪𑒏𑓂𑒭𑓂𑒧𑒲 𑒮𑓀𑒑 𑒦𑒹𑒪 𑒕𑒪। 𑒢𑒲𑒔𑒪𑒼 𑒞𑒲𑒢𑒴 𑒦𑒰𑒿𑒃𑒏 𑒫𑒱𑒂𑒯 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒪। 𑒮𑒳𑒡𑒲𑒩𑒏 𑒫𑒱𑒂𑒯 𑒦𑒹𑒪𑒰 𑒞𑒲𑒢 𑒮𑒰𑒪 𑒦𑒹𑒪 𑒕𑒹𑒪𑒻 𑒞𑒐𑒢𑒹 𑒖𑒰 𑒏𑓄 𑒋𑒏𑒙𑒰

নড়কাক জনম ভেলৈ। ছঠিযাব দিন ভোজ-ভাত ভেলৈ। পবিবাবমে পহিল নড়কা জনম নেনে খুশীক নহব দৌগ গেলৈ। পমবিযা ঢোনকীপব নাচএ নাগন। স্বধীবক মাএ-বাঁপ, দাদা-দাদী দিন খোনি কঽ দান দেনক। বঁচাক নাওঁ বাখন গেন খনমোন ক্ষমাব, বঁচা জহিনা দেখবাঁমে স্বন্দব তহিনা হিস্ট-প্বস্ট শবীব। বঁচ্চাকেঁ দেখিতে কেকবো মোন ভঽ জাগ জে কোবামে নঽ খেলৈবিতৌঁ।
জখনি খনমোন ক্ষমাব ছহ মাসক ভেন খাকি মাএ বিমাব পড়ি গেলী, ডাক্টব প্রভাষ নগ নঽ জাএন গেলৈ। বোগীকেঁ দেখি ডাক্টব প্রভাষ কহনখিন-
"হিনকা পেটমে কশ বহি গেন ছন্হি। বএহ কাঁট জকাঁ ভঽ গেননি। কোনো চিন্তাক বিষয নৈ খছি ঠীক ভঽ জাএত।"
দবাঁগ-দাব্ব ভেননি ব্দা ঠীক নৈ ভেলী। বাতিমে স্বতনী সে স্বতনে বহি গেলী। ডাকটবকেঁ খচম্ভা নাগি গেননি। ঞা কী ভঽ গেলৈ! গেনিহাবকেঁ কে বোকি সকৈত খছি নাশকেঁ ঘবপব খানন গেন। পবিবাবমে কোহবাম মচি গেন। পবিবাবক সভ সদস্য জেনা বৌক ভঽ গেন। জনিজাতিসঁ খঁগনামে ভীড় নগি গেন।
কিযো বজৈত-
"ঞা ছহমস্স্বখা বঁচা কেনা কঽ বঁচত।"
কিযো বজৈ-
"ভগবান ঐ বঁচা নেন বড় খন্যায কেনখিন।"
জেতেক ব্দহ তেতেক বংগক বাত। খৈব জে কিছু, দাহ সংস্কাব, নহ-কেস সম্পন্ন ভেন। সবাধমে এক খাদমী বজলৈ-

“হমবাসঁ ছোট্ট হ্মগন হেন তঁএ হম কেনা ওকব সবাধক ভাত খাএব॑।”
হ্মদা এগাবহ জন প্ববেনাগ খছি। কোনো তবহেঁ এগাবহ জন নঽ কঽ সবাধ ভেন। হনাঁকী নহো–কেস দিন পাত্রক সংগ স্বধীবকেঁ দক্ষিণাক সম্বঁন্ধমে ঝনঝটি ভঽ গেনৈ। স্বধীব বাঁজন–
“যৌ সবকাব, জবাঁন–জহান হ্মগন হেন। বঁচা খনাথ খছি। বূঁঢ় দাদা–দাদী খছি। কোনো তবহেঁ উঙ্কাব কঽ দিযৌ নে।”
মহাপাত্র মানেবঁনা নৈ। তঁএ ঝংঝটি ভেনৈ। পাত্র বঁজৈ–
“কিযো মবতৈ তগসঁ হমবা কী, হম কি কোনো ভূমি–ছেদন কবৈ ছী। হমব দোকান তঁ যএহ ছী কিনে। হমব গ্বজবক বস্তা তঁ যএহ খছি কিনে।”
খৈব, কোনো তবহেঁ সভ কিছু সম্পন্ন ভেন।
পবিবাবো কোনো তবহেঁ সসবএ নগন, দেখৈত–দৈখৈত তীন সান বীতি গেন। কিযো কহৈ–
“হৌ স্বধীব দোসব বিখাহ কঽ নৈহ নে।”
স্বধীব বাঁজন–
“দোসব বিখাহ কবব॑ তঁ ঐ বঁচাকেঁ কী হএত। সতমাএ ভেনে ফভেনে নে হেতৈ। হম বিখাহ নৈ কবব॑।”
পবিবাবোক নোক বূঁঝবৈঁ হ্মদা স্বধীব মানৈনে তৈযাব নৈ। স্বধীব সমাজিক নোক তঁএ কিযো–নে–কিযো দববঁজ্জাপব খবিতে–জাগত বহৈ ছন। হ্মদা এনিহাবকেঁ কম–সঁ–কম চাহ–পান হেবাঁক তঁ চাহী। সে এক দিন মঝিনী ভাবোকেঁ চাহ বঁনেবৈঁনে কহননি। ও ঠোকা জবাব॑ দেনকনি–
“কে হবিদম চাহ বঁনবৈঁত বহতনি, বিখাহ কঽ নেতা সে

नै।”
स्वधीवकेँ बड़ दुख भेलनि। कखनो कि मन मसोसि कऽ बसि गेला। एक दिन अनमोल झमाव आबि बजले जे पैखाना केलक से दस बजे तक कियो ओकरा छोड़ि करौनिहार नै। दस बजेमे जखनि स्वधीव एला तँ बच्चाकेँ देखि कऽ बुकोर लागि गेलै। बजला तँ केकराधर? दादी पानि ढारि छोड़ि करौलखिन। पछाति अन्हे-सन्हे प्रतोष्पर बजरो केलखिन। स्वधीव सोचला आब विआह केनाए अनिवार्य अछि। चालिस-पचास सालमे जा कऽ दोसर विआह करैक मन बनौलनि। मनमे उठलनि, एक बेर सासुर जा कऽ सासु-ससुरसँ विचार लऽ ली। सासुर विदा भेला। संग लागल अनमोल झमावकेँ सेहो लेने गेला। सासुरमे आगत-भागतमे कोनो तरहक कमी नै रहलनि। सासु कहलखिन-
“पाहुन, किए ने झनिन कन्या, नीक घर देखि कऽ विआह कऽ लऽ छथि?”
स्वधीव किछु नै बजला। तीन दिन सासुरमे रहला पछाति आपस आबि गेला। लोकक असिरवाद जेना काज कऽ गेलनि। नीक घरक एकटा लड़कीकेँ विआह करबैले घटक, स्वधीव एठाम पहुँचल। नीक तरहेँ छान-बीन केला पछाति स्वधीवक दादा हँ भरि देलखिन। स्वधीवक दोसर विआह बुचीदाय संग भेलनि। जेहने रवतुआर कहने रहथिन, तेहने लड़की बेरहाविक छेलखिन। अनमोल झमावकेँ कोनो तरहक झभेला कहियो नै केलखिन। झटौचानि रानी स्त्रीगनक कमी तँ कोनो समाजमे नहियेँ अछि। दुष्ठ आदमीकेँ जेना

अखनकब नीक देखने नै लागत तहिना स्त्रीगनो सोचत अछि, स्त्री जातिक दुश्मन जेतेक मर्द नै सोचत अछि तेतेक स्त्रीगन सोचत अछि। कोनो स्त्रीगन जे साँझ-दराँव अपना बँचा संग करैत अछि तहिना अगर सतौत संग केनक तँ अड़ ोसी-पड़ ोसी उवन्ते उँनहन जकाँ काना-हुसी करए लगत-

"कह्ना तँ सतमाए छिए ने!"

तीनकेँ ताव बँना कऽ स्त्रीगन सभ बाँजए लगत। बँचाकेँ बंग-रिबंगक गप-सप्पसँ कान भबि दग छै। मुदा स्वधीब सभ बाँतकेँ जनैत हबिदम सतर्क बहै छना। अपना माए संग कहाँ सत्, शुद्ध नागन अछि, दोसब माएक संग सत् शुद्ध नागन अछि, सतमाए। बँचाक बैबहाब जेहेन माए संग हेतै सतमाए तँ ओहने बैबहाब करैत अछि। हँ बैसी ओहने सतमाए सोचत अछि जे अपना बेटाकेँ नीक आ सतौतकेँ अधना करैत अछि। मुदा केतौ-केतौ सतमाए मास्त्रदर्शिकक काज सेहो करैत अछि। स्त्री जातिकेँ अपना स्वभिमानक बक्षा लेल स्वयं आगाँ आबए पड़त। तहिना बँचाकेँ अपन पुरुषार्थ लेल स्वयं ठाठ़ हुअ पड़त।

<u>तकबीब</u>

मुसनमान भैनसँ मुहम्मद साहैबक पैगाम नऽ कऽ जमात

निकलैत'छेलाह। जहिया महजिदमे बैसार होइत छल तहिया किछु दिन पाँच दिनक तँ किछु दस दिनक, किछु एक मासक, किछु चारि मासक जमातमे जयबाक नाओं लिखल जाइत छल। जमातक अपन नियम छै। जमातमे गेनिहार अपन खेनाइ-पिनाइक संग जाइत आ मुहम्मद साहेबक विचारकेँ मुसलमान समाजमे बढ़ैत। जइसँ नीक बातक प्रचार होइत। समाज सुधरत। कैज़ूम सेहो चालिस दिनक जमातमे भाग लेलक आ जहाँ-तहाँ तकरीर करए लगल। एक दिन महजिदमे सैक लगा कऽ कैज़ूम तकरीरमे प्रवचन देबए लगल। तकरीर बड़ नीक जकाँ होइ छेलै। संतोष धार्मिक प्रवृत्तिक, ओकरो मन भेलै जे हमहूँ तकरीरमे भाग ली। संतोषो जा कऽ एकटा चटाइपर किछु जगह खाली छेलै ओतै बैस गेल आ तकरीर सुनए लगल। जुम्मा दिन रहने महजिदमे बैसैक जगहोक अभाव छल। गमागम करैत कैज़ूम तकरीरमे कहए लगल-

"हम और आप लोग जो आनेवाला दिनमे एक महिना का रोजा रखेंगे उस में सिर्फ दिन भर खाना या पानी नहीं पीने से काज नहीं चलेगा। उसमे नियम पूर्वक मुँह का रोजा, कान का रोजा, आँख का रोजा, हाथ-पएर का रोजा भी रखना है। जिससे बुरा वस्तु को न देखना, न सुनना और न बोलना है। तब जा कर असली रोजा होगा और सबाब मिलेंगे।"

फेर दोसर तकरीर स्त्री जातिपर देलखिन-

"औरत को हमेशा पर्दामे रहना चाहिए। नख से बाल तक दूसरे मर्द का नजर उनपर ना पड़े।"

তেসব তকবীবমে ৰাঁজন–
“ঋগব পড◌ াসী কে ঘব কিসী তবহ কা খচ্ছা খানা ৰনে তো ৰগন কে পড◌ াসী কো উঁসমে সে থোবা খৰস্স দে দেনা চাহিএ। জিসসে উঁসকে খামো কো ভী শান্তী মিনেগী ঔব খাপকো ভী শৰাৰ মিনেগা।”
সংতোষ পূবা তকবীব স্বননক। স্বননা পছাতি ওকবামে তর্ক–রিতর্ক শ্বব্দ ভহ গেনৈ। বোজাক সম্ৰন্ধমে মোনৰী জে ৰজনা ও তঁ তর্ক যঞ খাছি ন্দা ঔবত জাতিক সম্ৰন্ধমে জে ৰজনা ও খাগ–কাল্হিক জ্গক নেন কেতেক জাগজ খছি। কহুঁ জে খাগ ৰৈজ্ঞানিক জ্গ খছি। ৰৈজ্ঞানিক জ্গমে স্ত্রী খা প্বকষ সমান খধিকাব নেন নড◌ি বহন খছি। তদ্হমে ভাবত ঋষি প্রধান দেশ খছি। কেনা সম্ভৱ হএত।
পংচাযত চ্নারক সবগর্মী চনি বহন ছন। গাম–গামমে ন্খিযা, সবপংচ, পংচাযত সমিতি খা জিনা পবিষদক চ্নার হএত। সভ গামমে সীটক খাবক্ষিত কোটা খছি। পিপৰৌনিযা গামক জে মোনৰী ছনা হ্নকো ভতীজী চূনার নড◌ৈনে তৈযাব ছেনী। ও পংচাযত সমিতিক নেন মহিনা ক্ষেত্র ছন। তঁ ভতীজী নসীবা খাতূন পংচাযত সমিতিসঁ নোমিনেশন কবেনে ছেনী। নসীবা খাতূন পঠ◌ন–নিখন এগাবহমী তক। পিপৰৌনিযা গামমেমে খধিক ন্সনমান তঁএ জীতমে কোনো খস্বরিধা নৈ ভেননি। ৰ্নৌকক মিটিং সভমে ভাগ নৈত, সমাজক নীক–ৰেজাএ কাজমে গমানদাবী প্বর্ক কাজ কবথি। এক দিন খপনে হটৈদাবক সংগ দিৰানী খা ফৌজদাবী ন্কদমা ভহ গেনৈ। খাৰ ও কোর্ট কচহবীক ফেড◌ ামে পড◌ি চনতা–ফিবতা

সেহো ভঽ গেলী। সৌহব মবি গেলে, কিযো হৰ্টনিহাব–দৰাবনিহাব নৈ, তঁএ ছমক–ছনো ভঽ গেলী। নসীবা খাতূনক ওকিন ছনা স্বনেমান সাহিৰ। স্বনেমান সাহিৰকেঁ তীনটা পনী পহিন পনীমে চাবি সন্তান তীনটা নড়কা একটা নড়কী, দোসব খপনা সৈবক গনাকামে ছন তেকবে সংগ বিখাহ কঽ নেনক। ওা সদমাসঁ পহিন স্ত্রী জ্বেঁদাকেঁ নাপসংদ ভেনৈ তেকবে সোগসঁ মবি গেলী। দোসবোমে পাঁচ সন্তান ভেননি, তীনটা নড়কা, দূটা নড়কী, তেসব বিখাহ একটা গবীবেঁ ঘবক নড়কীসঁ কঽ নেননি তহুঁমে তীনটা ধিযা–প্বতা একটা নড়কা খা দূটা নড়কী ছন। স্বনেমান সাহিৰ এক তঁ ওকিন ছনা, ৰজৈ–ভুকৈ খা ত্তক মিনানীমে পাবংগত। খাৰ তঁ উঁমেবে কবীৰ পৈঁসঠি–সত্তবি ৰবখ ভগএ গেন ছেননি। পাকন–পাকন দাঢ়ী, মাথপব উঁজবা টেপী গমানদাবীক সভ নক্ষণ মৌজূদ। হ্মদা ঋপৈখা ঠকৈমে এক নম্বৰক চতুব–চনাক। কখনো হাকিমক নাওঁপব, তঁ কখনো খাঁহফিসক নাওঁপব, তঁ কখনো ঘূসক নাওঁপব মোকিব সভসঁ পৈসা খঁঠি নৈত। কামূক তঁ এক নম্বৰক ছনাহে। নসীবা খাতূন খপন হ্মকদমা নড়ৈ ৰাস্তে ওকিনমে স্বনেমান সাহিৰকেঁ বখননি। নসীবা খাতূনকেঁ স্বন্দবতা খা চংচনতা দেখি কঽ ওকিন সাহিৰ ফিদা ভঽ গেনা।

এক দিন কোর্টসঁ খাপস পাঁচ ৰজে ভেনা, খা নসীবা খাতূনকেঁ কহনখিন–

“সাঁঝমে খহাঁ খপন কাগত তৈযাব কঽ নিখ। কোর্টমে সো কাউঁজ দেনাগ খহাঁক হ্মকদমামে জৰুবী খছি।”

नसीबा खातून किछुएँ गेली जे सतबंजक चानि जकाँ उँनछौ चानि चलत। सुलेमान साहेब देखा लऽ कऽ अंधाधुंधमे बैंक छथि। ओहूसँ कोर्ट आवाजाही करैत छथि। तेसर स्त्रीकेँ देखाएब वखते छला। ओ केम्हरो रंजाब दिस समान लऽ गेल छेली। देखा खाली छल। सुलेमान साहेब कामुक नजरि नसीबा खातूनपर दौड़ा ा देलखिन। केते तरहक भय आ लोभो दऽ कऽ अपन कामुक इच्छा पूर्ति केलनि। ऐ तरहेँ आब समए-समैपर नसिबा खातूनसँ गलत रवैहाव करए लगला। जखनि नसीबा खातूनकेँ छह मासक पेटमे बच्चा भऽ गेल, ओकरा आब अपनासँ दूरे राखए लगला। नसीबा खातूनकेँ डुपर-निच्चाँ सुझए लगल। एक दिन ओकिल साहेबकेँ पुछलखिन-

"अहाँ जे कहने रही जे निकाह करब से कहिया करब ? "

ओकिल साहेब ताउमे आबि बजला-

"की कहलिऐ निकाह ! की हमरा स्त्री नै अछि जे दोसर निकाह करब। जाउ एतएसँ! नै तँ कंठपर हाथ दऽ कऽ भगा देब ! "

आब तँ नसीबा खातूनकेँ चौन्ह आबि गेल। ओइ दिन तँ घूमि आएल। दिमाग अशान्ति भऽ गेलै। देहमे जेना आगि लगि गेलै। स्त्री जाति जहिना ममता रूपी माए आ बहिन रोगत अछि तहिना क्रोध एलापर ओ कालीओ रूप धारण करैत अछि। सएह काली सन रूप बना एक दिन कोर्टक ओकालत खानामे गेल आ सीधे सुलेमान साहेबकेँ भरि मुट्ठी दाढ़ ी पकड़ ि झूला-झूला कऽ कहए लगलनि-

"ई जे हमरा पेटमे छह मासक बच्चा अछि तेकर की

हएत ? ”
ओकिन साहिरकेँ किछु फ्डरेँ नै कवनि। झ्ड ी गोंतने ठाठ ! किछु रजरेँ ने कवथि। तौं, तौं नसीबो खातून जोब-जोबसँ रजैत-
“ओकिनक कवतूत देखि नियन्व। हमबासँ निकाहक रादा केने छना। हमबासँ खपन काम-पिपासाक पूर्ति केननि ओ पेटमे छह मासक रचा खछि। खार की हएत ! ”
एतेक रात स्वनिते ओकानतखानामे भीड नगि गेन। नोक सभ ओकिन साहिरकेँ धूबछी-धूबछी कवए नगन। ओकिन साहिर ताउँमे खारि नसीबा खातूनकेँ गानपव एक चमेटा मावि देनखिन ओ पएबसँ एक ऐंड नगा देनखिन। खार तँ खाबो तेसब काल्ड भऽ गेन। नसीबा खातूनकेँ ओकिन सभसँ ओ किछु दर्शको सभसँ सहानभूति भेटनै। नोक सभ रजै-
“कह्रु तँ ओकिन साहिरकेँ खसगबमे पनबहटा धिया-प्वता छन्हि, रेटा, रेटी सभकेँ धिया-प्वता भऽ गेन छन्हि। खपनो उँमेब तेतेक छन्हि जे दाठ ी केस पाकि गेननि। तर एहेन काज केना। रड खन्याय केननि ! ”
स्त्रीगण सभ रजैत-
“रड छुद्दब ओकिन खछि ! ”
नसीबा खातून कोर्टमे रनतकाबी झ्कदमा डाबव कऽ देनकनि। प्वनिस स्वनेमान साहिरकेँ पकड ा कऽ जेन पठा देनकनि ३७६ दफामे। खार जेनमे पाँच रखत नमाज खदा करै छथि ओ कैदीकेँ रीच तकबीब करै छथि। कैजूम जे जमातक खगूखा छन तिनका संग

তেসবে ঘটৈনা ঘটৈননি। কৈজূমকেঁ চাবিটৌ নড◌কা। চাৰু নড◌কা খনগ-খনগ, কেকবোমে কেকবো মিনানে নৈ। এতেক ধবি জে কৈজূমকেঁ দেখনিহাব খপন ৰেঁটৌে নৈ। ৰেঁটৌ সভ ৰজৈ- “ৰড◌ তকবীব কবৈত বৰ্হ ছনা, খাৰ খাথ্-পীৰথ্ খাকি ওবমৌন-পিনমৌন কবৈত বৰ্হথ্। কমেতা খট্টৈতা নহিযেঁ খা খেতা নীকে-নিষ্কত!” মঝিনা ৰেঁটৌক ঘবমে ফ্ৰগা ফবাগ ভেন ছন খা গৰ্হ্মক খাঁটৌক দনিপ্বড◌ ী ৰনন ছন। ঘব-খঁগনা গমা-গম কবৈ ছন। কৈজূমকেঁ মন হোগ জে দূটৌ প্বড◌ ী খা ফ্ৰগা ফবাগ কেনহা, দগতএ তঁ খৈতৌঁ। ৰাঁজত কেনা খপন তকবীব মোন পড◌ি জাগ। মঝিনা ৰেঁটৌ সনেসক মোটৈবী ৰাঁহ্নি সাম্বব চনি দেনক। ৰেচাবা কৈজূম ফ্ৰঁহ তকিতে বহি গেন। সোচৈ নগন হমব তকবীব তঁ নোক সভ স্বনৰেঁটৌ কেনক। কবৈৰনা কহাঁ কিযো ভেন। খপনে জঁ নীক সোচিতৌঁ, ৰজিতৌঁ খা কবিতৌঁ তঁ খাগ ঞা দশা নৈ হোগত। খাৰ পচতেনাসঁ কী হএত। সমএ তঁ নিকনি গেন। ঠীকে কহাবত খছি ‘বক্তা এনৈ কৰ্হনে খা ৰবদ এনৈ ৰৰ্হনে। খপনা মোনকেঁ সংতোষ দেননি।

পান

১৯৬২ গস্ৰীক শীতনহবিক সমএ ছন। বাম খবতাব দূ কঠ্ঠামে ৰড◌ৈৰ কেনে ছন। পানক ৰিঞ্ৰী তেহনে সন ছেনৈ। বাম খবতাব তীন ভাঁগক ভৈযাবী, তীনূ ভাঁগ ৰড◌ৈৰে পাছূ খপসিযাঁত বৰ্হ ছন। জমীন মাত্র দূ ৰীঘা ধনহব খা দসকঠ্ঠা কনম-ৰাঁগ খা চৌমাসৰনা। কনী-মনী তবকাবী খা ধান-মৰুখা উঁপজাৰৈ ছন। তীনূ

ভাঁগ পঠ◌ন–নিখন কমে তঁএ দেশ–রিদেশ জাগক কোনো চবচে নৈ। ভৈযাবীমে মিনানী নীক ছন। তীনূ ভাঁগক রিশ্বাহ–দ্বাগমন ভ২ গেন ছন। তীনূ কনিযাঁ রঁসৈ ছেনখিন। দিযাদনীও সভমে মিনানী নীক ছন। ধিযা–প্বতা ৎৈনেহ্ম সভ ছেনৈ। শীতনহবি তেহেন মাৰুক ভেনৈ সে জূনি প্বছূ। পনবহ নরম্ভব দিন জে শ্বৰু ভেন সে ভবি জনরবী তক নধনে বহনৈ। এমহব কেতৌ কীর্তন তঁ কেতৌ জগ, মানে পবোপঙ্গামে পূজা–পাঠক খম্বাব নগি গেন। তথাপি শীতনহবি খতমে নে হোগত। প্রগ্নতক ডাঁগ তঁ খজীরে হোগ ছৈ। কেতেক কঠ্খা ক২ মবন। চিড◌ৈ–চ্নহ্মনীসঁ ন২ ক২ গাএ–মান তক, সাঁপ–কীড◌ াসঁ ন২ ক২, বূঁঠ◌–বূঁঠ◌ ান্বস ধবিক জান খরগ্রহমে পড◌া গেন। বাম খরতাব সন–সন পচাসো গোৎৈকেঁ রঁড◌কী পোখবি মহাবক ভীঠারঁনা খেতমে রঁড◌ৈরঁ ছেনৈ। নগভগ পনবহ রীঘামে। সরঁহক রঁড◌ৈরঁক পান ঝড◌া গেন, পানক গাছ সভ জড◌া সঁ গনি–গনি স্বখএ নগন। কেনা ক২ কোন নহবি চননৈ জে বাম খরতাবক দূ কঠ্ঠাক রঁড◌ৈরঁমে ৰুগযাঁ ভগন তক নৈ ভেন। ছোৎৈকী দেহাতী পান ছেনৈ, গ্বথন পান ছেনৈ। গনাকামে রঁড◌ৈরঁক খেতী স্বন্ন ভ২ গেন। পান খাগরঁনা সভ পান নগনে বাম খরতাব ওগঠাম খারঁএ নগন। তেতেক ৰুপৈখা ভেনৈ জে পাহী পঙ্গীরঁনাকেঁ ছহ রীঘা জমীন কীনি নেনক। এক দিন বূঁচ্ন মাস্টব পান নগনে গেনখিন। পাঁচ ৰুপৈখাক বাম খরতাবসঁ পান ন২ কহনখিন–

“বাম খরতাব, তূঁ রঁড ভাগমন্ত ছহ। গনাকা স্বন্ন ভঽ গেনৈ পানসঁ খা তোহব কেনা রঁচি গেনহ ? ”
“ভগরানক দযা। ” বাম খরতাব রাঁজন।
র্ঁচ্ন মাস্টব রঁজনা–
“ঙা তঁ নংকামে জহিনা রিভিষণক ঘব রঁচি গেন তহিনা র্ঁঝনা জাগএ। মৌ, একটা রাঁত র্ঁঝনহক হেন, চীনো কহাঁদন ভাবতপব চঠ াগ কঽ দেনকৈ খা রঁহ্ত বাস জমীন খপনা নেনকৈ। খপনা সরঁহক সবকাব হাবি গেন। চীন রঁড খন্যায কেনক হেন। খপনা সবকাবকেঁ তাগতি নৈ ছেনৈ কী। ছর্ব্রীস জনরবীকেঁ স্বনৈ ছিএে জে খস্ত্র–শস্ত্রক প্রদর্শন করৈত খছি, খখনি ও খস্ত্র–শস্ত্র কী ভেনৈ। খক্ষত–ফূন দগনে বখনে খছি ? ”
বাম খরতাব রাঁজন–
“খৈব জাএ দিযৌ, সবকাবক কাজ ছিএে জনতাকেঁ স্ববক্ষা কেনাগ। ”
র্ঁচ্ন রঁজনা–
“হঁ সে তঁ ঠীকে। ”
বাম খরতাব হঁ–মে–হঁ মিনরিতে ছন খাকি তখনে রাঁনেসব খারি বাম খরতাবকেঁ প্ছনকৈ–
“কেনা কঽ পানক খেতী হোগ ছৈ, কী সভ গ্ণ–খরগ্ণ ছৈ সে কহঽ হমবো মন হোগএ পানক খেতী করৌঁ। ”
“খহাঁ র্ঁতে হএত তঁ কহ্ন, হ্নদা রঁড ভীবগব খেতী হোগ ছৈ পানক। হঁ, খামদনীও নীক হোগ ছৈ। কোনো ফসিনসঁ নীক খামদনী হোগ ছৈ। পানক খেতী কবরঁ তঁ কহ্ন হম পানক রীখা দেরঁ। ”
“কী গ্ণ ছৈ সে তঁ কহঽ। ”
বাম খরতাব রাঁজন–

“খেতী কেনা মোগত অছি পানক সে স্বনূ। একব শ্বৰুআত দঽ ৰ্বূঠ–ৰ্বূঠ ান্বস সভ ৰজৈ ছনা জে মধ্য প্রদেশক নাগপূবমে পানক পত্তাক খোজ ভেন, খোজ কেনিহাব নাগরংসী সভ ছনা। ওকবা সৰহক অগ্বআ ছেনৈ গোবদ্ধ ক্ষমব জেকব পূজা অখনো ক্ষংগেব নগমে একটা স্থান ছৈ, ওতঁ ৰবগ জাতিক নোক ৰাৰা ধামক বস্তামে জা কঽ পূজা–পাঠ কৰৈত অছি। ৰবগ জাতিক ক্ষন–গোত্র নাগরংসীয অছি। পহিনে একব খেতী ৰবগযে জাতিটা কৰৈ ছন, ক্ষদা অখনি সভ জাতিক নোক কৰৈ ছথি। পানক আকাব দিন জকাঁ হোগ ছৈ সে তঁ দেখিতে ছিঐ। দূ দিন মিননাসঁ জহিনা দিন প্রসন্ন হোগত তহিনা পানমে চ্ন, খএব, স্বপাবীক সংগ খিন্নী ৰনা ক্ষঁহমে দেনাসঁ ক্ষঁহক স্বৰ্খীএ ৰদনি জাগ ছৈ। জখনি পানক খেতী শ্বৰু কবৰ আ ৰবেঠা নগি জাএত তঁ ছহ মহিনা ধবি তঁ আমদনী নৈ হএত, খানী খৰ্চে হএত। ছহ মহিনা পছাতি আমদনী হ্অ নগত।”

“তূঁ কহঽ নে হম মোন ৰনা নেনে ছী। পানক খেতী কবৱৈটা কবৰ।”

বাম অরতাব–

“পহিনে একেকঠ্ঠা খেতী কবহ ওকবা নেন পচীসটা ৰাঁস, টৌটৈ ৰান্হৈনে খবমী, ছাড়ৈনে খঠ, ৰাঁসক হস্থা সাত হাথক, সৌংসে ৰাঁসক কান্হ ফাড়ি নেৰ, থোড়কে ৰতী দস হাথক ৰনা নেৰ, যএহ সভ সমান ভেন ভীঠাৰনা খেতকেঁ তৈযাব কঽ নিঅ। ৰীআ হম দেৱৈ কবৰ। এক হাথক দূবীপব পান ৰোপি দেবৈ ভঽ গেন। গাছ নগনাপব মহিনা দিন পছাতি খৈব ছীটি কঽ ঙঁপবসঁ মাটি দঽ দেবৈ।”

"ঠীক ছৈ।"

কহি ৱাঁনে ঘবপব খ্মারি পনৌ–স্বগ্গীযাসঁ বায নঽ কঽ পানক খেতী কবৈক রিচাব কেনক। রিহানে ভনেসঁ খেতোক জোগাবমে নগি গেন। পানক গাছ নগি গেনৈ, বাম খ্মরতাবক মোতারিক মাস দিনক পছাতি খৈব সেহো দেনক, ছবেঁ মাসক ৱাঁদ খ্মামদনীও হ্খ নগনৈ। খ্শীসঁ দ্নূ পবানী ৱাঁনেক মন খ্মকাস ঠেক গেন।

ৱাঁনেকেঁ তীনটা ধিযা–প্বতা দূটা নড়কা, একটা নড়কী। জেঠকা দসমামে পঢৈত, ছোটকা তীসবামে, নড়কীকেঁ জনমনা এক সান ভেন ছেনৈ। জে ৱাঁনেসব কান্হি তক ৱোঁগন–ব্ঁ্তা কবি কঽ গ্বজব–বঁসব কবৈ ছন। মন হবিদম কনহন্তমে পড়ন বহ ছেনৈ, তেকবা হাথমে ৰূপৈখ্মা এনে খ্মাগ মনে বঁদনি গেনৈ। কপড় া–নত্তা, বহন–সহন, খেনাগ–পিনাগ সভ বঁদনি গেনৈ।

এক দিন ৱাঁনেসব ৱঁড়ৈঠামে কাজ কবৈ ছন। জনখৈ নঽ কঽ পনৌ খ্মারি কহনখিন–

"খ্মাউঁ জনখৈ কঽ নিখ্ম।"

ৱাঁনেসব ৱাঁজন–

"খ্মমছুঁ খ্মবৈঁ ছী। কনীএ দ্ব কসিযাবৈঁনে ৱাঁকী খ্মছি।"

খ্মাঁতিব নগা ৱাঁনেসব জনখৈ কবএ নগন খ্মা স্বগ্গীযা পান তোড়এ নগনী। এক মোটবী পান তোড়ি স্বগ্গীযা ঘবপব খ্মারি গেনী খ্মা ৱাঁনে ৱঁড়ৈবঁক কাজ কবৈত বহন। দ্পহবমে ঘবপব খ্মাএন।

দ্পহবিযামে ৱাঁনেসব পান গোগছ কঽ ঢোনী বঁনা দেনক। স্বগ্গীযা গোছিযাৈন পান পথিযামে নঽ বেঁৰূ পহব ঝাঁঝাবপ্বব বঁজাব বৈঁচৈ নেন চনি গেনী। ৱাঁনেসব

ক্ষনহাবি সাঁঝমে বাম খরতাব ঐঠাম খাএন। দ্নূ গোষ্ঠে গপ–সপ্প কবএ নগন। রাঁনেসব বাম খরতাবসঁ প্বছনক–

“ভায মৌ, নোক তঁ পান খাগত খছি, খূরঁ খাগত খছি। কিছ–কিছ কহক। কী সভ খানো–খান গ্বণ ছৈ পানক।”

খ্শীসঁ উঁমকন রাঁনেসবক নষ্টেপটোএন প্রশ্নক ভার ব্ঁূঝি বাম খরতাব রাঁজএ নগন–

“গ্বণ তঁ এতেক ছৈ জে মত প্বছূ! খপনা গামমে মহারীব দাস বঁরীজী ছনা ও খাহর্রেদক বঁড় ক্তানী, রাঁসঠিক শীতনহবিমে হম সভ জে পানক নত্তী ফেক দিএ তেকবা মহারীব দাস রোঁমক–রোঁম খানি ওকবা ক্ষটি কহ দরাঁগ বঁনরেঁ ছেনখিন। ও কহখিন জে ঐমে প্রচ্ব মাত্রামে রিটামিন পৌন জাগ ছৈ, প্রাটীন, বঁসা, খনীজ, কার্রোহাগড্রেষ্ট, রিটামিন সী.রী.এ., নাগট্রাজন ফাঁসফোবস, পোটাসিযম, কৈনসিযম, খাযোডিন, তেন, উঁর্জা গত্যাদি পৌন জাগ ছৈ। তঁএ পানক নত্তী খানি কহ হম ওকবা দরাঁগ বঁনা নগ ছী। জেকব উঁপযোগ হম সাঁস সম্বন্ধী রিমাবীমে, টী.রী.মে, কব্জিযতমে, পেটক কিটান্ববোধীমে, কোনবা রিমাবীমে বোগী সভকেঁ দগ ছিএ। যৌ ভাএ, এতেক গ্বণ ছৈ।”

রাঁনেসব ক্ষড় া ডোনরেঁত রাঁজন–

“তরঁ নে একব এতেক মহত ছৈ।”

বাম খরতাব রাঁজন–

“পান বঁড় কোমন–তন্নক হোগত খছি, একবা নে খধিক বঁবসাত, নে খধিক গবমী, নে জোবগব হবা খা নে খধিক ঠঁডা চাহী। মানে খধিক কোনো চীজ নৈ। সভ

সমৰূপে চাহী। দেখৈ নৈ ছহক ৰঁড়ৈৰেঁক ৰঁনাৰঁটি মকবা জান জকাঁ ৰীনন খছি। কোনো–নে–কোনো কাজ নধনে বহতহ ৰঁড়ৈৰঁমে।”
“সে তঁ নীক ছৈ জে কোনো–নে–কোনো কাজমে ওঝবাএন বহ্ ছী। কৰ্মে নে জিনগী ছিঐ। কাজ নৈ কৰূ তঁ হবমপানা কবৈত বহূ। একটা পান খ্খা দিখ খাৰঁ স্বগ্গীও ৰঁজাবসঁ পান ৰেঁচি কহ খাএন হএত। ওকবাে কি কম ধৌজনি হোগ ছৈ। জনখৈ ৰঁনা, দ্পহবিযাক ভানস কহ ৰেঁৰূ পহব পান নহ কহ ঝংঝাবপ্পব গেনাগ খা ৰেঁচনাগ! সাঁঝমে ঔত তঁ ফেব বত্তকা ভানস কবত। এহেন ঘববানী ভগৱান সভকেঁ দেথ্ন। সাক্ষাত্ নক্ষ্মী খছি।”
পান খা ৰাঁনেসব ঘবপব খাএন। তাৰঁত স্বগ্গীযা খানা ৰঁনা নেনে ছেনী। ৰোঁনেসবকেঁ দেখিতে স্বগ্গীযা ৰঁজনী–
“এতেক বাতি ধবি কেতএ বহ্ ছী। সৰেঁবে–সকান ঘবপব খাৰি জাএৰঁ সে নৈ?”
ৰাঁনেসব ৰাঁজন–
“বাম খবতাব দোস নগ গেন ছেনৌং। পানক গ্বণ–খবগ্বণ খা পানক খেতীওক ৰাঁবেমে ৰ্ন্মৈনে।”
স্বগ্গীযা প্বছনখিন–
“সভ গপ কহনখি কিনে?”
“হে পানক খেতী তঁ প্বশ্তৈনী খেতী ছেনৈ। খাৰঁ নে সভ জাতিক নোক কবএ নগন। একব খেতীসঁ খামদনী তঁ নীক খছি একৰেঁব নগেনাক ৰাঁদ কেতেক সান তক উঁপজা দৈত বহত।”
স্বগ্গীযা–
“সে তঁ নীক ৰাঁত ছৈ। স্বনৈ ছিএে জে চাহো পত্তীক খেতী খহিনা হোগ ছৈ ঝদা পাঁচে–সাতে সান তক

होएत छै। ओकरा रंगरूप-पानाक डरे नै होएत छै ज्यादा पानमे तँ से नै छै। अखबर तँ धेनू गाए नै तँ ठाँठ भेल पड़ल रहत।"

रामेसर-

"ठीके कहैत छिऐ। ओना अखन बाम खरताब करैतक, यौ भाए अपना ऐठामक पान दोसरो राज्यमे जाए छै। एकबेर रंगावस गेल रही एकटा पानक दोकानपर पान खाएले गेलौं तँ ओ दोकानदार, ना ठेकान पुछलक, जखनि ना ठेकान कहलिऐ तखनि दोकानदार कहलक नगर हमहूँ रंगड़की पोखरिक पान खने छेलौं, रेबमाकेँ कहैबिया आ मघी पान जानो-मानो पोखरि महार महक साँची आ कनजोबिया पान नामी छेलै। हमरो आश्चर्य लागल।"

स्वर्गीया रंजनी-

"एतेक दूर तक अपना ऐठामक पान जाए छल!"

रामेसर-

"हँ, हे ओना अखन पहिलुका जमानामे राजशाह, जमीन्दार सबहक ऐठाम डालामे पाग, वस्त्र आ पान दऽ कऽ कोनो काजक शुरूआत करै छल। अपनो देखै ने छिऐ कोनो तरहक माँगलीक काज हुअ बिना पानक होएत छै। एहेन नीक फसिलपर ग्रहण लागि गेलै। पहिने स्त्रीगण पानेक खिल्लीसँ स्वागत ठोरक लाली रखै छेली। आब ने रंग-बिरंगक लिपिस्टिक सभ आबि गेल हेन। झाँट-बिहाड़ि आ पानासँ रंगक जातिकेँ नोकसान होएत छै से तँ होएतते छै सबकारोकेँ करोड़ाक घाटा लगै छै। आबो सबकारो रंगक जातिपर धियान देलक ज्यादा देले कि हएत पानक

খেতী কেনিহাব সভ শহব চলি জাগ গেল। খালী বূঢ়-সূড়্গী ৰচ্ছি। কে কবত পানক খেতী। ৰপনে জেঠকাকেঁ নৈ দেখৈ ছিএ দিল্লী জা কঽ কোনো কম্পনীমে কম্পূটব চলবৈএ। কম্পনীৰেনা সভ শিখব, গ্বটকা, বংগ-ৰিবংগক পান মসালা সভ ৰজাবমে ভবি দেনে ৰচ্ছি। মিথিলাঁচলক পান নে উঁপটৈন জা বহল ছৈ ক্ষদা ৰঁগানমে জনরাঘ নীক বহলে ওত্তকে পান ৰখনি সৌঁসে ৰজাবমে পসবল ৰচ্ছি। সএহ সভ ৰুনৈলে গেল ছেনৌ। ওঁব কেতএ জাএৰ। ভবি দিন তঁ কোনো-নে-কোনো কাজ কবিতে বহৈ ছী সাঁঝূপহব কনী টহলি নগ ছী।"

স্বগ্গীযা ৰজনী-

"হোউঁ, খেনাগ খা নিৰ। ধিযা-প্বতা খা কঽ স্বতি বহল।"

ৰাঁনেসব খেনাগ খা-পী কঽ স্বতি বহল। স্বগ্গীও খা কঽ স্বতি বহনী। সমৈক চএ ৰঁদনল। পছিনা চাবি-পাঁচ সানমে তেহেন নে পানা খসল জে ৰবগ সভকেঁ বীঠ তোড় দেনকৈ। জড়ি সহিত পানক গাছ স্বচ্ছাহ ভঽ গেনৈ। গাম-গামক ৰবৈঠা ওহিনা হোজ পবএ নগনে। সভটা জরান-জ্হান সভ দিল্লী-পঁজাৰ, ৰম্বৈগ-কনকত্তা পড়া গেল ৰা ওতে নোকবী কবএ নগল। মাত্র বূঢ়-বু্ঢ় ান্বস সভ গামমে বহি গেল। ৰড়ৈৰ উঁপটৈনে ৰাঁনেসব মাথা হাথ দঽ সোগমে বৈঁসল ছল। স্বগ্গীযা ভানস কবি কঽ পতি নগ ৰাএল ৰা ৰাঁজন-

"এনা মাথা হাথ দঽ বৈঁসনে কাজ হএত ৰাকি ৰগিনো দিন দ্নিযাঁক নেল সোচৰ।"

ৰসমংজসমে পড়ল ৰাঁনেসব ৰাঁজন-

“কী করু সে কিছু ফুড়ি তে নে খছি।”
স্বর্গীয়া তানা মারৈত রজনী–
“হৈ বে মবদ, একে দহাবমে কিদনি রহাব। হমবরনা চূড়ি পহিবি নিখ খা ঘবমে বৈস জাউ! স্বনূ হমবা গাবামে মৌসূনী খদহা কিনোক খছি। তেকবা রন্হকী নগা কহ পানক কাবোরাব করু, কনকত্তাসঁ পান খানূ খা রেচূ।”
রানেকেঁ হিম্মতি রঠনৈ। রানে মৌসনী রন্হকী নগা রুপৈখা নহ কহ কনকত্তাসঁ পানক কাবোরাব শুরু কহ দেনক খপনে সকবী মধ্রনীমে পান রেচএ নগন খা স্বর্গীয়া ঝংঝাবপ্রবমে। ম্দা মনমে কচোটৈ হবিদম বহরৈ কবৈ জে কেতএ গামক বহন-সহন খা কেতএ শহবক ভাগ-দৌগ। নে স্বচ্ছ হবা নে সমাজিকতা খা নে ও রেরহাব। গামক রেরহাব শহবমে তকনৌ নৈ ভেটৈ ছৈ। গাম তঁ গামে ছী।

মঞা দিবস

মহান খগোন শাস্ত্রী গনেনিযো সারিত কহ দেনখিন জে পৃথ্বী গোন খছি, স্বর্য স্থিব খছি। তৈপব ওগ সমৈক গসাঞা ধর্মরনা সভ মিনি কহ হুনকা ফাঁসীক সজা দেনকনি। ম্দা খাগ সম্পূর্ণ দুনিযাঁ গনেনিযোক দর্শনকেঁ সহ মানি বহন খছি। খতিযাচাবক খূনসঁ বঁগন এক মঞা তঁ বহএ দিন ছী। মজদূবেক খূনসঁ বঁগন ঝংডা

आ केतेक भाए-बहिन, सब-सम्बन्धी, माए-बापक शोषकक प्रतीक अछि। साम्राज्यवादी आ पूँजीपतिकेँ विरोधक प्रतीक अछि। साम्यवादक चेन्ह छी। एक मइ उनैस सए नब्बेकेँ मजदूर दिवस केना मनाओल जाए तेकरे तैयारी भऽ रहल छल। पार्टी आॅफिसमे कामरेडक भीड़सँ पएर रखैक जगह नै। एकटा फड़िाके उमेश सरहक मनकेँ झकझोड़ि कऽ रहल छेलै। एकाएक एकटा घटना घटल। हमर जे बाबा छला मृत्यु सज्जापर, हुनक देहावसान भऽ गेलनि। ई समाचार सौंसे पार्टीगणक बीच पसरि गेल। हमरा सभमे एकटा नवके उमंग जगि गेल। तखने सर्व सम्मतिसँ तँए भेलै-

"हम सभ मइ दिवस क्रान्ति दिवसकेँ रूपमे मनाबी। रूढ़िवादी, मनुवादी, ब्राह्मणवादी विचार धारकेँ तोड़ि नव सन्देश समाजक बीचमे दिऐ।"

सएह भेल। बाबाक संस्कार पहुनके रीति-रिवाजक अनुकूल भेलनि। तेरागत दिन जाति आ परजातिक बैसार केलौं। बैसारमे ठाढ़ भऽ बजलौं-

"बाबाक सराधमे हम पुरोहित-पात्रकेँ नै आनब। अपने स्वजातिसँ जे जेना हेतै कर्म करएब।"

गौआँमे खलबली मचि गेल। फेर बजलौं एगारह गाम नऽ कऽ पुड़ी-जिलेबी, खाजा-लड्डूक भोज करब। जाति-परजाति, पुरहित-पात्र आ ललान सभकेँ बुझू जेना आगि लगि गेलै। पार्टीमे बहुत दिनसँ ऐ सरहक मादे चर्चा होइ जे ई सभ ढोंग छी एकर बहिष्कार कएल जाए। मारि घोल-फचक्काक बाद सर्व सम्मतिसँ तँइ भऽ गेल।

"মাএ-ৱাঁপক সবাধ কর্ম জেনা মোন হ্এ তেনা কৰু।" হম ৱজনৌं-

"যৌ ভায-ৱঙ্খ্ নোকনি ওা শৰীৰো তঁ পাঁচটা তত্ত্বসঁ ৱঁনন খছি। মাটি, পানি, হৰা, খাগি খা খকাসসঁ। মৃগনা পছাতি ফেৰ ওা শৰীৰ ওহী পাঁচো তত্ত্বমে ৱিনিন ভ২ জাগ ছৈ। খামোকেঁ মৃত্ নৈ হোগ ছৈ। কমর্ক খনুসাৰ কোনো-নে-কোনো জীৱমে জনম হোগ ছৈ। তখনি কেতএ স্বস্থ খা নৱক ছৈ। কে সভ দেখনে ছিএ, খাকি কিনকৰ মাতা-পিতা কহৈনে এনা জে হমৰা কষ্ঠ খছি খাকি স্বখ। ৱাঁজূ নে। হমৰ ৱাঁৱাঁ ক্ষকমী নৈ ছনা, সাধ্ মিজাজকেঁ ছনা। কেকৰো নীকে কেনখিন তঁএ হমৰো ৱিসৰাস খছি, জে কেতৌ স্বস্থ ছৈ তঁ হমৰো ৱাঁৱাঁকেঁ স্বস্থ ভেটৱেঁ কৰিতনি। ভোজ-ভাত কগএ দগ ছী, খহাঁক জিদ্দপৰ খপনা স্বজাতিসঁ কর্ম সেহো ভ২ জেতনি।"

হমৰ ৱাঁত স্বনিতে ঘোঁঘা জ হ্খ নগন। ফেৰ কহনিএ-

"ব্রাহ্মণ, তেনী, যাদৱ, ক্ষসহৰ, চমাৰ, ধানুক, কিযোটমে স্বজাজাতিযে প্ৰৱহিত-পাত্ৰ হোগ ছৈ। খপনা জাতিমে ভেনাসঁ কী হর্জ, সে কহু।"

সএহ ভেনৈ। হমহুঁ ভোজ-ভাতক ওৰিযানমে নগি গেনৌं। গামমে জেনা খাগি স্বনগি গেন। জহিনা ক্ষক্ষৰক নাঁগৱিপৰ মটিযা তেন পড়ি তে দৌগ এমহৰ তঁ দৌগ ওমহৰ কৰএ নগৈএ ছৈ তহিনা নুচা সভ কৰএ নগন। জগদীশ প্রসাদ মংডনক নেতৃত্বমে কম্যুনিষ্ঠ পাটীক সংঘৰ্ষ চনি ৱহন ছন। ঝংঝাৱপুৱক জমীন্দাৱ নক্ষ্মীকান্ত, বামা কান্তক জমীন ৱেঁৱমামে নগভগ পচাস ৱীঘা। জমীনপৰ ৱঁটৈদাৱী ক্ষকদমা কএন গেন ছন।

গাম দূ ভাগমে বাঁটি গেল। প্রমুখ জমিন্দাবক সংগ দণ্ড ছেলখিন। তখনে ঙা ঘটনা ঘটিত ভেল ছল। প্রমুখ কিছু জাতি সভকেঁ সনকা কঽ ভোজ বিগাড়ৈক চেষ্টা কেলা মুদা চললনি কিছু নৈ। পার্টী সদস্য ছল এক সএ পচাসক লগভগ। এগাবহো গামক স্বজাতি সভ জাতিক পার্টী সদস্যক সংগ ভোজ ভেল, এগাবহো গামমে জে মহা দবিদ্র (ভিখমংগা) কেঁ শ্বনগসঁ প্রুখক দহে ধোতী, গংজী, গমছা আ স্ত্রীগণ সভকেঁ সাড়ী, সাযা, ব্লৌজ সংগ ভোজ খ্আ সম্পন কেলোঁ। কালীকান্ত ঝা আসামমে ডী.আগু.জী. ছলা সেরা নিবৃত ভেলা পছাতি ডুঁহো আএল ছলা। হ্নকা সংগ লাগল পাঁচ গোটে মহাপাত্র সেহো ছেলখিন। কালী বাঁবূ শ্বপনে সংস্কৃতক বিদ্বান। বেবমামে হ্নকাসঁ কিযো কর্ম কাল্ডক বাঁবেমে পূছি দেলখিন ও কহলখিন–

"যৌ বাঁবূ, জে জেতেক চাটূকাব, জে জেতেক ঘূসখোব, জে জেতেক বেঁগমান, মানে দূ নম্বৰী কমাগবঁনা ও সভ কিএ নে খূব নমহব–নমহব বর্তন–বাঁসন, কপড়া– নত্তা, চৈবূঁন–পনংগ আ বাঁছা–গাএ দান কবত। নেনিহাব বঁজাবমে জা কঽ বেঁচি নেত। দান তঁ ওকবে দিএ জে ওগ বস্তুকেঁ উঁপযোগ কঽ সকএ। কব্ম কান্ডা সভ জে কহি বহল ছথি মল গঠন্ত আছি। স্বস্থ– নবক এতে ছৈ। উঁপব কেতএ তকৈ ছিএ।"

এতে বাঁত স্বনিতে সংগ লাগল পাঁচো সংগী হিনকা ছোড়ি কঽ ঘব দিস বিদা ভঽ গেলা। আ বঁজৈত বহথিন– "কহুঁ! শ্বপনে পএবমে ক্ববহবি মাবৈ ছথি। শ্বপনে নে উঁচ পদপব ছথিন। হমবা লোকনিকেঁ তঁ বোজী–বোটী যএহ ছী জৈপব লাত মাবৈ ছথি। হ্নকা তঁ পেনশনো মাবে বাস ভেটৈ ছন্হি।"

“হমৰ ৰাঁতপৰ তঁ পোংগা–পংডিত সভ নেন খোঁচাহ ফেৰেঁ কৰতনি।”
কানী ৰাঁৰ্ূ কহনখিন।
পুন: ৰাঁজএ নগনখিন–
“যৌ ভায–ৰঁন্ধূ নোকনি, ৰ্ূমনা জাগত খছি পুৰোহিত–পাত্ৰ নোকনি সীধে স্বস্থাসঁ কনফৰ্ম টিকট নহ কহ খাএন ছথি খা মৃতককেঁ সীধে স্বস্থা পঠা দেখিন।”
ঙা ঘটনা সভ জখনি প্ৰন্ধখকেঁ পতা নগননি তঁ ৰিদেশ্বৰ ঠাকুৰ নৌখাকেঁ ৰঁনজোৰী মহিস খোনি নেনক। খনেক তবহক মকদমামে কামৰেড সভকেঁ ফঁসৰঁহ নগন। ৰিবাসী কিতা মকদমা নাদি দেনক। একটা–নে–একটা কৌমৰেড হবিদম জেনমে বহৈত বহথি। নোকক মন পীতা গেনৈ। জহিনা শান্তিক ৰাঁদ ৰঁৰঁন্ডৰ খৰেঁ ছৈ তহিনা এক দিন প্ৰন্ধখ সভ সমাংগকেঁ তত্ মাবি নগননি জে নানী নে মবিহেঁ জে ফেৰ কোনো খান্দাননপৰ কুঠাবাঘাত কৰতা। মঙা দিৰস খখনো কোনো–নে–কোনো ৰূপে এক মঙাকেঁ মনৌন জাগত খছি। হমৰা নোকনিকেঁ চাহে জগ তবহক খতৰা হ্খএ, খূনসঁ বংগন নান ঝাঁডাক সহাৰা নহ কহ কাজকেঁ সফন ৰঁনাৰী। নৈ কি তূঁ কমা খা হমৰা খ্খা হমৰ স্বস্থা এতৈ খা তোহৰ স্বস্থা মগনা পছাতি! সৰ্ৰসম্মতিসঁ নিৰ্ণএ ভেন–
“ঢোংগী সৰঁহক ফেড়ৗ সঁ সতৰ্ক বহী।”

<u>ভূখ</u>

রিত ভবিক পেট জে নে কবএ। কবে-কবে পেট আ ছবেঁ-ছবেঁ খেত, তহিনা মনোকেঁ ভুখ বঁঠ◌নে জাগ ছৈ। বঁাস ভেন তঁ চাসক জোগাব, কোঠনীসঁ কোঠাক জোগাব, সাগকিন ভেন তঁ মোটব সাগকিনক জোগাব, মোটব সাগকিন ভেন তঁ স্কাবপীওক জোগাব, কাল্হি জা কঽ হবায জহাজক জোগাব! মানে ও জোগোব কখনো ঋকবাঁক কোনো নামে নে নৈত। জণ কাবণে চোবী-ডকৈতী, বেঁভিচাব, খপহবণ, এসমা`গনিংগ বঁঠ◌নে জাগত খছি। শিত্র্ধন বাঁবূ পৈঘ জমীনদাব দূ ভাঁগক ভৈযাবী। নগভগ চাবি সএ পচাস রীঘা জোতা জমীন ছেননি। তীন রীঘামে বাঁস আ দস রীঘামে কনম-গাছী। তীনটা পোখবি। পোখবিমে বংগ-বিবংগক মাছ। চৌধবা মকান বংগনা জকাঁ দনান। দসটা নোকব-চাকব, মংশী দেবান, ঝঁহনগ্বখা সেহো দূ-চাবিটা বখনে ছনা। খাঁগনমে তীনটা স্ত্রীগণক নোকবানী। মিনা জ্না কঽ ঠাঠ-বাঁঠ তেহেন। বাজা মহাবাজা জকাঁ ছোটে ভাগক নাওঁ ছন খমবজী। খমবজী সীমাপব ফৌজক ডাক্টব। হ্নকা দূটা নড◌কা। গমহব শিত্র্ধন বাঁবূকেঁ দূটা নড◌কা আ দূটা নড◌কী। একটা নড◌কা ডাক্টব দবভংগা খস্পতানমে। দোসব গংজীনিযব খহমদাবাদক সবকাবী কাজমে। খপনে শিত্র্ধন বাঁবূ ঘব পবহক কাজ দেখিতে ছথি। কোনো

गविरॉगाक खेत जँ हिनका खेतक आड़ि मे आकि बीचमे पड़ैत तँ बॅनजोबी दफानि पक्षाति ऊना-पौना दाममे नइ नथि। केकरो अन्न दइ कइ केकरो, बॅटी बिआहमे कर्जा दइ कइ, केकरो माए-बॉपक सबाधमे कर्जा दइ दइ सूदि-दब-सूदि जमीन बॅटैबैत बहना। गाममे गवीरॉ-ग्वबरॉक कमी नै। जेतै धनीक बहत ओतै ने गवीरीओ बॅठैत जाग छै। केतेक की ह्थए तेकब कोनो सीमे सबन्द नै। नोभीओ एक नम्रॅबक। अनको नीकमा रस्त्त हमबे भइ जाए। अजरॅ बॉबू सेहो जमीनदाब। ह्नका एकटा नड़का महारीब। जखनि अजरॅ बॉबू मबि गेना तँ सभ कावोरॉब महारीबक देख-बेखमे चनए नगन। जेहने नाओं महारीब तेहने कबरॉ कबैत। भूखन-दूखनकेँ भोजन कबौनाग, जेकबा जग चीजक दिकत होग से जँ महारीबसँ माँगै तँ ओकब आबश्यकताक पूर्ति अबॅस्स कइ दैत। मिना-जुना कइ साधु प्रवृतक महारीब। नोभक नामो-निशान नै। एक दिन महारीबक मनमे एनै जे तीन गोटैकेँ आश्रममे एतेक सम्पति नइ कइ की कबॅ, से नै तँ गवीरॅ, भूमिहीनकेँ, अगन बॅकती जे मार्गत तेकबा देबॅ। सएह केनक। जे अबॅ केकबो पाँचकठ्ठा, केकबो बीघा तँ केकबो दस कट्ठा, देबॅए नगन। शत्रुधन बॉबू ग बात बुझननि। नोभी तँ छनाहे पहुँच गेना महारीब बॉबू नग। शत्रुधन बॉबू कहनखिन-

"यौ महारीब बॉबू, स्वनै छी जमीन दान कबै छी। हमबो देन जाउ थोड़के जमीन।"

महारीब रूड़ि डोनबैत कहनकनि-

“অহাঁ কাল্হি আএব জে মাঁগব দ২ দেব।”

“ঠীক ছৈ।”

কহি শত্রূধন বাবূ অপনা ঘবপব আবি গেলা। ঐ বিচ্চেমে মহারীব বাবূ, শত্রূধন বাবূক বাবেমে পূবা জানকাবী ন২ লেললনি। বিহান ভনে জখনি শত্রূধন বাবূ এলা তখনি মহারীব কহলকনি–

“ঠীক ছৈ অহাঁকেঁ জেতেক চাহী সে হম দেব ক্ষদা এক শর্তপব।”

শত্রূধন পুছলখিন–

“কোন শর্ত ?”

“শর্ত যএহ জে কাল্হি ছহ বজে ভিনসবসঁ ন২ক২ সাঁঝ ছহ বজে তকমে জেতেক দূব অহাঁ দৌগ ক২ ঘেবি লেব ও জমীন অহাঁক ছী।”

লোভী শত্রূধন শর্ত মানি লেলা। বিহান ভেলে মহারীব অপন একটা সিপাহীক হাথমে বাঁসক খোড়ে খূঁট্টী দ২ কহলক–

“হিনকা সংগে জা আ জেতএসঁ ঙা দৌগনাগ শুরু কবতা তেতএসঁ ন২ক২ জেতেক জমীনকেঁ অপনা পএবসঁ ঘেবৈত ওতা খূঁট্টী গাবৈত জগহ২।”

ছহ বজে সাঁঝমে শুরু কেলহা স্থানপব ওতএ ফেব ঘূমি আবথি। ছহ বজে ভিনসবসঁ জে শত্রূধন বাবূ দৌগএ লগলা। খেত ঘেবলথি, আমক বগান ঘেবলথি, পোখবি ঘেবলথি, মোটগব দেহ দৌগৈত–দৌগৈত থাকি গেলা। জেতএ–কেতৌ রুকথি তঁ সিপাহী কহলনি–

“মানিক জল্দী করু। ফূলক বগান ঘেরু। ঙা মংদিবরলা বীস বীঘবা কোনাকেঁ ঘেরু!”

তোঁ–তোঁ শত্রূধন বাবূ দৌগৈত–দৌগৈত নিদ্রিশী স্থান লগ অবৈত–অবৈত ধবামসঁ খসলা। তখনে সিপাহী বাজল–

“ভ২ গেল আৰ।”
শেত্রূধন ৰাৰূকেঁ হোশ কেতএ! হুনকা তঁ প্রাণ-পেখৰু উড়ি গেললি সিবিহ্ফ সাঠে তীন হাথক ঠঠব জগহ ছেকলে। মহারীব জখনি এলা তঁ ৰজলা-
“দেখিযন্ব লোভীকেঁ। হিনকা সিবিহ্ফ সাবহে তীন হাথ জমীন চাহী। ৰেকাবে লে ভীনসবসঁ সাঁঝ ধবি খপসিযাঁত ভেলা!”
স্বন্ূ যৌ ভাএ লোকনি, সংতোষসঁ বদ্ধ মনমে সংতোষ বাখূ। জেতবেঁ খছি তেতবেঁসঁ সংতোষ কৰু। স্বখী বহৰ। তঁএ কহবী ছৈ সংতোষম্ পবম স্বখম্।

<u>ৰেথা</u>

মধ্ুমাস হ্ফাগ্বনক জ্ুখানীপব ছেলৈ। কঠগ্বমাবী উকঠাহ মাস চৈতকেঁ শ্বভ খাগমন ভ২ বহল ছেলৈ। মহাকান্ত চৌকীপব ৰৈসল মলে-মল কিছু সোচি বহল ছলা। সোচতা কি খপন দিন-খদিনক রিষযমে সোচৈ ছলা। খাগ-কাল্হিক লোক জ্ুখান-জহান সভ, এলা কিএ ভ২ গেলৈ হেল। কেকবোসঁ জেলা কোলো মতলবেঁ লৈ হোগ। জ্ুখান-জহান খপলে ধ্ুনিমে ৰেহান। মাএ-ৰাপ মবৈ খাকি জীবেঁ কোলো চিন্তু লৈ। গ্বন-ধূন কবিতে ছলা তখলে পলী-স্বলোলচলা এক কপ চাহ খা থোড়কে রিস্কূট লেলে এলী। ভিনস্বৰকা পহব ছল। মহাকান্ত

चाहो पीबैथि आ तगधनमे मोनमे किछु सोचितो रहथि। चेहराकेँ निंग्हारैत स्वलोचना पुछलकनि—
"मोन खसल किए अछि। कथी गुन-धुन करै छी?"
"नै किछु, किछु नै।" महाकान्त कहलखिन।
तैयो झाँपि नहि सकलनि। स्वलोचना फेर पुछलकनि—
"हमरा शंका होइत अछि, कोनो-ने-कोनो बात अवश्स भेल हेन। या नै तँ विमारीक कोनो लक्षण बुझना जाइत अछि। बाजू ने।"
किछु सोचैत महाकान्त बजला—
"जँ पुछै छी तँ कहै छी। हम पनरहे बर्खक रही तहिए माए-बाबू मरि गेला। पित्ती बामअधिक अछैत संग हमरा बिआह कऽ देलनि। भैयारीमे असगरे छेलौं। बहिनि नै छल। पित्तीएक देख-रेखमे सभ काज-धन्धा चलै छल। आरो तँ धियो-पुतो भेल। बाबूक अमलदारीमे एक बीघा खेत छल। अखनि दस बीघा खेत अछि। एकटा महिंस छल, दूटा गाए छल, जोड़ा भरि बड़द छल तेकरे बदौलत ने दस बीघा खेत अरजलौं। धिया-पुताकेँ पढ़ौलौं-केलौं। कन्यानी बेटीकेँ नीक दान दहेजक संग बिआहो केलौं। तीनू बेटा पढ़ि-लिखि कऽ जेठका बेटा-महेन्द्र दिल्लीमे, मझिला बिनेशी मद्रासमे आ छोटका दिनेशी जयपुरमे नोकरी करैत अछि। जेठका महेन्द्र जखनि आइ.ए. मे छल तखने ओकर बिआह कऽ देलिए। मझिला मद्रासमे कोनो नर्ससँ बिआह करताँ दिन कऽ लेलक। छोटका दिनेशी सेहो करताँ दिन ओत्तै बिआह कऽ लेलक। दुनू छौड़ा खबरिओ नै देलक! सएह सभ सोचै छी। अहूँकेँ सभ बुझले अछि।"
स्वलोचना कहलकनि—

“ঋহীনে মন ঋঘোব ঋছি। একব চিন্তা ছোড়ূ। নাওঁ চাহ পীঋন ভেন ? ”
রাঁচনাহা এক ঘোঁটি চাহ পীবঁ খানী কপ স্বনোচনাক হাথমে দৈত মহাকান্ত রঁজনা–
“ওকব চিন্তা তঁ ঋছিএ হ্মদা ঋধিক চিন্তা ঙা ঋছি জে ঋপনা সৰঁহক জিনগীক কী হএত। ঋাৰঁ তঁ হমবো উঁমেব সাঠি রঁৰ্থসঁ ঙুপবে ভেন হএত। ঋদ্ধৃক উঁমেব পচপন–ছপ্পন রঁবখ ভেনে হএত। কেনা কহ দিন কষ্টত। জাৰেঁ পৌৰুখ ছন তাৰেঁ দেহ ধ্নি খূৰঁ খেৰোঁ কবী ঋা খূৰঁ কাজ কবৈ ছেনৌঁ। দস রাঁঘা খেতো ঋবজনৌঁ ঋা ঋখনি ভোগনিহাব কিযো নৈ! ”
স্বনোচনা কহনকনি–
“সে তঁ ঠীকে কহৈ ছী। দেখিযৌঁ নে ছৌড় া সৰঁহক ঋগবজিদ। চিঠ্ঠীও–পত্রী নৈ দগএ। ঋাৰঁ তঁ মোৰাঁগন হ্যগ ঋাৰি গেন। তদ্ধসঁ কোনো গপ–সপ নৈ। ছৌড় া সৰঁহক নেন ধৈনসন। সএহ তঁ কখনো কান হমদ্ধঁ সোচে ছী কেহেন নিদর্দ ভহ গেন। ঋদ্ধঁকেঁ দমা রিমাবী ঋা হমবা রাতবস তৰাঁহ কেনে বহৈত ঋছি। ”
“সএহ সভ সোচে ছেনৌঁ জে কথীনে পঠ েনৌঁ। সভটা খেত রাঁটাগ নগন ঋছি। উঁপজাক কোনো ঠেকান নৈ। ”
মাএক মমতা জগনে–
“হোউঁ, খাউঁ–পিৰূঁ ভগবান কেতৌ গাম গেনখিন ঋছি। রেঁটা ধন ছী, কেতৌ বহহ নীকে–না বহহ। ঋপন গ্বজব–রঁসব তঁ কবিতে ঋছি নে। ঋগনে এতেক চিন্তা জূনি কৰু। ”
“ঠীক ছৈ জনখৈ নেনে ঋাউঁ। ”

स्वलोचना थोड़ेक कानक रॉद सोहावी आ दूध नेने एली। महाकान्त जलखै आ कऽ सूति रहला। जेठका बेटा महेन्द्र दिल्लीसँ परिवारक संग बेटा अभिषेक बेटी मानतीक संग गाम आएल। अरिते देवी द्वारपर पिता-महाकान्तकेँ गोड़ लगलकनि। धियो-पुतोकेँ गोड़ लगैक इशारा केलक। बेटा अभिषेक बाजल-
"यही है दादाजी, नमस्ते दादाजी।"
बेटी मानतीओ बाजल-
"नमस्ते दादाजी।"
पुतोहु कल्याणी सेहो पएर छूब कऽ गोर लगलनि। सभतूर आँगन जाए गेल। आँगनोमे महेन्द्र आ कल्याणी माए-स्वलोचनाकेँ पएर छूब कऽ गोड़ लगलनि। मुदा अभिषेक आ मानती नमस्ते-नमस्ते कहि चौकीपर बैसि जाए गेल। जेना कोनो खाना पूर्ति केने हुअए। कोनो तरहेँ पाँच-सात दिन रहल पाँचे-सात दिनमे होइत रहै जे कोन जंगल आबि पीजड़ामे फँसि गेलौं। छान-पगहा तोड़ि कखनि भागि जाए। अभिषेक बजैत-
"दादाजी का दरवज्जा गंध करता है। दादाजी हमेसा ठोँ-ठोँ करते रहते हो। जहाँ सोते हो रही कफ-थूक फेक देते हो। किसी तरह का ज्ञान नहीं है। जल्दी दिल्ली चलिए ने पापा।"
बेटी मानतीओक तेहने भाषा। हँ, पुतोहु आ बेटा महेन्द्र बजैत तँ किछु नै मुदा तरे-तर मन अघोर छेलै, जेना घीवॅक घैल हवा देने होइ माए-बाप। कोनो तरहेँ सात दिन गाममे रहल आठम दिन पितासँ जा कऽ महेन्द्र कहलनि-
"बाबूजी, हम सभ दिल्ली जाए छी।"

ई गप सुनिते महाकान्तकेँ जेना चौन्ह आबि गेलनि। रजना–

“एतेक दिन ने आएल छेलह। कहियो कोनो चीठी–
पत्र नै पठेने छह, की बात छिऐ। जेहने तूँ तेहने
बितेशी आ दिनेशी भेल। जेकर जेठकी छलाहि तेकर
छोटकी भऽ गेल आब। माए–बाप अछि तेकर
कहियो कोनो खोजो–खबरि लऽ छहक। सपनोमे
नै देखै छहक माए–बापकेँ। की कहबहु तोरा
सभकेँ। जाए छह तँ जा।”

महेन्द्र बाजल–

“बितेशी आ दिनेशी ऊँहो सभ नै कोनो खोज–खबरि
लगाए!”

“तीनू तँ एके चट्टी–बट्टीक भऽ गेल।”

एतेक सुनिते महेन्द्र ताउमे आबि कहलकनि–

“एतेक जमीन–जथा अछि तैओसँ गुजर–बसर नै
जाएए। लोकक आ लोकबानी बसि लिअ।”

ई कहि महेन्द्र बिदा भऽ गेल दिल्ली। महाकान्त चूपे
बहला। करता की। सुलोचना पतियेपर जोरसँ
बजली–

“की करबै जरउने बदलि गेल छेल। आबक लोक
पति–पत्नी आ धिया–पुताकेँ मात्र परिवार बुझैत
अछि। छोड़ू ई माया जालकेँ। केना–केना कऽ
पढ़ेलौं जे बुढ़ाड़ीमे सहेतो करत अन्हराक
लाठी जकाँ। कहाँ कहिया लोकनि लेल घेलसल। सभ
अपने–अपने कर्मे–धर्मे जीबैत अछि। नीक डाक्टरसँ
दबाइ–दारू करबाउ। जे हेबाक हेतै से देखल
जेतै।”

महाकान्तकेँ आँखिसँ नोर खसए नगलनि। स्वलोचनाकेँ कहलखिन-
"हे, गाममे जे कमलाकान्त अछि तेकरा देखै छिऐ तँ किछु ने फ्‌ड़ लागत अछि। कमलाकान्तकेँ चारि गो बेटा छै। चारू बेटा गाममे रहै छै। जेठका डाक्टर छै। मझिला खेती-बाड़ी सम्हारै छै। सझिला धनकुटिया मशीन चलबैत छै। छोटका दबाइ दोकान करै छै। सभ तूर मिलि कऽ रहै जाइए। दसगो धियो-पुतो छै केहेन मिलानी छै भैयारीमे। माए-बापकेँ धिया-पुता तरहथीपर रखने छै। गाममे प्रतिष्ठा छै। तीनटा जरसी गाए पोसने अछि। ठाठसँ गुजर करैत अछि।"
स्वलोचना बजली-
"सएह देखि कऽ तँ हमरो छगुन्ता लगैए। हमरा बेटा सभकेँ तँ भौगी सभ नून चटा देने छै।"
महाकान्त अपन आँखिक नोर पोछैत बजला-
"ऐमे हमरो गलती अछि। बेटाबिक ज्ञान कहियो नै देलिऐ। सभ दिन सपने देखैत रहलौं जे बौआ सभ हाकिम बनत तँ हमरो सभकेँ प्रतिष्ठा भेटैत। भेल उनटा। मोह छल आखिर बेटा छी ने। सदा आब नै मोन होइए गाममे बैसार करी आ तेहन काज कऽ दिऐ जे सभकेँ सुख होइत आ हमरो अहाँकेँ जे-जे बेथा सभ अछि से दूर भऽ जाइत।"
सएह केलनि। बरि दिन स्कूलपर गामक प्रतिष्ठित लोक सभकेँ आ मुखिया-सरपंचक बैसार केलनि। बैसारमे महाकान्त बजला-
"हम दूनू परानी बेटा पुतोहुसँ तंग भऽ गेल छी। ओ सभ आब गाममे नै रहत। किएक तँ सभ अपन-

अपन घरवालीक संग घर वौना-वौना दिल्ली मद्रास जायपुरमे बहुए लगल। बेटौ प्रतोह् किओ हमरा सभकें देखैवौना नै। तँए, हम अपन सम्पति सार्वजनिक कऽ रहल छी अहाँ सबहक जे विचार हुअए कएल जाउ।"

ऋषियाजीकें विचार भेलनि, गाम स्कूल खोलल जाए। सरपंचक विचार भेलनि, अस्पताल खोलल जाए। तहिना किओ कहलनि जे मंदिर वौनाएल जाए। तँ किओ कहलनि, कॉलेज खोलल जाए। सभकें सभ तरहक विचार। अंतमे, ऋषियाजी महाकान्तपर छोड़ि पुछलखिन–

"अहाँकें अपन विचार की अछि से वौजू ?"

महाकान्त वौजला–

"हमरा सन गति समाजमे वौह्तो गोटेकें भोगत हेतनि। केतेक गरीबौ दवाग विना मरैत हएत। केतेक पथक विना। तँए हमर विचार अछि जे वृद्धा आश्रम सह अस्पताल दुनू संगे खोलल जाए।"

थोपड़ी पड़ए लगल।

उँत्साहित भऽ महाकान्त विच्‌चेमे वौजला–

"सुनै जाउ, भीठामे दू वौघा दस कठ्ठाक एकटा कोला अछि, ओतै ए संस्था खोलल जाए। तावैत एक लाख रुपैआ खोलैले दय छी। अहाँ सभ देहसँ आ वुधिसँ मदत दियौ।"

गरीबौ आ वृद्ध सभ जखनि ए समाचार सुनलक तँ खुशीक ठेकाना नै रहलै। सभ महाकान्त आ सुलोचनाकें धन्य कहए लगल। विमान भेले काज शुरु भऽ गेल। किओ वाँस काटैत तँ किओ देवाल जोड़ैत तहिना किओ जाफड़ी वौनवैत। वूढ़ सभ ढोवीए

ৰাঁচৈত। সভ অপনা-অপনা রৈভরক অনুরূপ কাজ কবএ লগল। খূর নমহব একটা রৌড মহাকান্ত স্বলোচনা বৃদ্ধা আশ্রম সহ অস্পতালক লগৌন গেল। মাস দিনমে ঘব তৈযাব ভহ গেল। গামেক একটা মন্নীক ডাক্টব দবভংগা মেডিকলমে ছলা ও সপতাহমে দূ দিন অহী অস্পতালমে যোগদান দেরাক মন রনেলনি। গামৈযা ডাক্টব সেহো দূ দিনক সমএ ওতৈ নিশ্বন্ক দেরএ লগলা। মহাকান্ত আ স্বলোচনাকেঁ জে মনক রেঁথা ছেলনি সে আশ্রমপব অরিতে আঁখিসঁ খ্শীক লোব রহএ লগলনি। মনমে একেটা ভারনা জগলনি হম সরহক ছী সভ হমব ছী।

<u>किसानक पूजी</u>

मंगन भोरे धान काटैए गेल से दुपहरियामे घरपर आएल। घरपर अबितहि बौदेलहा धानक दौनी लेल खोह छिटैत तैयारीमे मोस्तैज भऽ गेल।
जहिना सरकार लेल मार्च महिना हिसाबँ-किताब आ आमद-खर्चक होइ छै तहिना बँनिया लेल दिवाली, पंडित-पुरोहित लेल यज्ञ आ दुर्गापूजा तहिना गृहस्तक लेल अगहन होइए। खन धान काटू तँ खन धान तैयार करू, खन गहूमक खेत जोत-कोर करू तँ खन गाए-महिंस-बँरदकेँ सानी-फूसी लगाउ। चल तबहक काज बहने मंगन परेसान बनि छला।
साझू पहर मंगन जोगिन्दरक ओइठाम अ ागि तपैले गेल। गप-सप्प चलए लगलै। मंगन बाँजल-
"हौ जोगिन्दर भाय, गप-सप्प कि करबँ, काजे तेतेक अछि जे परेशान-परेशान बनि छी। मरबो फिरेक फुरसति नै बनैत अछि। तहूमे अगहन मास।"
जोगिन्दर बाँजल-
"एतेक परेशान होइक कोन काज छै, आबँ तँ धान खेतक जोताइसँ लऽ कऽ दौनी तकक लेल थ्रेसर,

ब्रेक्टैब, गड़्म रॉग्व कवैने मशीन खारि गेनै खावो चन तवहक मशीन सभ भ९ गेनैछैं। तँए पवेशान हेवॉक कोनो जरूबत नै छै। एकटा कहवी छै जे, जे पूत पवदेशे गेन देव पितव सभसँ गेन। से नै ने कवए दिमागसँ काज नैह खा सभ दिसि नजवि बाखह।”

मंगन रॉजन–

“से तँ ठीके कहै छहक। एकटा पवेशानी बहए तवॅ ने। न९ द९ क९ एकटा रेंटा खछि सेहो खरण्ड भ९ गेन खछि। केतनो कहै छिऐ जे मन नगा क९ पठा–नखि जे दू खक्षबक रॉध हेतो तँ खपने काज देतो से कविते ने खछि। एकटा मोरॉगन कीनि नेनकहैं खा हविदम गीत–नादक पाछाँ खपसियात बहैए। की कहवॅ गड़्मक रिखा ४० किनो एकटा कोठीमे बखने बही से की केनक तँ कखनि–ने–कखनि सभटा रीखा रेंचि नेनक खा एकटा मोरॉगन कीनि खाननक। तेहीं कहए खावॅ खेती केना कववॅ। छौडा बॅदमास भ९ गेन।”

जोगिन्दव रॉजन–

“ओ तँ बॅडा खबावॅ काज भेनै। जखनि पूजीए चोवा क९ रेंचि नेत तँ कोनो पविवावकें ग्वजव–रसव खाकि उँन्नति केना हेतै। एक कोठी खनाज तँ पूजी नै ने होगत छै, पूजी तँ रीखाक नेन जे बाखन जाग छै सएह ने होग छै। जगसँ खधिक उँपजा खाकि खामदनी होएत सएह ने पूजी भेन। जँ पूजीए कियो खा गेन तँ सभटा रसत्त खा गेन।”

मंगन खैनी ऋाबैत खागू रॉजन–

“एक तँ बौदीक मावन छी दू रीघामे धान छन, उँपवका

खेतक धान तँ मारल गेल, निचला खेतक धान किछु
भेल। तैपरसँ छोड़ ा रोपए रोपि लेलक। आब रोपा
खरिदू कि खाध खरिदू कि खेत जोताउँ। अही सबहक
सोचमे पड़ल छी।"

जोगिन्दर कहलकै–

"खूब परेशान हेबाक जरूरत नै छै। एकटा कहबी
छै जे चिन्तासँ चतुराइ घटै शोकसँ घटै शरीर,
पापसँ लक्ष्मी घटै कह गये दास कबीर। तँए हमरा
नगरमे गह्मक रोपा अछि पौरूकेँ साल उन्नति किसमक
रोपासँ खेती केने छेलौं। एक साल तकमे रोपा नै
ने खराप होइ छै। तँए जे रोपाक जरूरत हेतह
से हम दऽ देबह। जँ अपना लग नै टाका हुअ तँ
हम कहबएि जे उन्नति किसिमक रोपासँ खेती करह।
खेतमे जँ माल नै होइ तँ पटा कऽ खेती करिहऽ।
नै तँ धानोक खेती मारल गेल आ गह्मोक
चलि जेतह। एकटा बात कहऽ जे तरकारी-फरकारीओ
सबहक खेती केने छह किने?"

"हँ भौ भाय, तरकारीमे अल्लू, कद्दू आ फरकारीमे
कोबी, भाटा, टमाटरो सबहक खेती केने छी।"

जोगिन्दर–

"से तँ नीक बात छह, नै तँ ऐ बेरका सन अकाल
समैमे लोक बौआइए कऽ ने मरैत। किसानक तँ
यएह सभ ने पूजी होइत छै। समए-साल, आगाँ-
पाछाँ देखि कऽ खेती-बाड़ ी करक चाही। जगसँ
कखनो कऽ मलीन नै हएत। तँए...। कहबीओ छै मन
हरखित तँ गाबी गीत।"

छूआ-छूत

दूर्गापूजाक समए बहए। सभ अपन-अपन उमंगमे मस्त छल। सभ किछो नव-नव परिधानमे सजल छल। किछो पूजामे मस्त तँ किछो नाच देखैमे मस्त, किछो दारू पीबैमे मस्त। तहिना किछो स्टेजक आगूमे नर्त्ती-रिवती कड़ देखैमे मस्त, किछो कुमारि भोजन करबैमे रहैत। किछो ब्राह्मण भोजनमे मस्त। एक-एकटा कुमारि आ ब्राह्मण पचँ-पँच गोटेक नोत खाएले तैयार छल। तखने शंभू मंडल नहूँ नहँ कड़ भगवतीकेँ चढ़बैले गेल। ओकरा मंदिरक भीतर जाएसँ पंडितजी रोकैत कहलखिन-

"सोलकन सभ भगवतीकेँ अपने हाथे नहि नै चढ़ा सकै छै आ ने प्रणाम कड़ सकै छै।"

ऐ बातपर थोड़ेक कान कन्ना-गन्ना सेहो भेल। अंतमे फैसला भेल जे प्रजेगरी आ प्रवहित छोड़ि किछो भीतर नै जा सकैत अछि। चाहे कोनो जातिक बहए। एहेन फैसलाक मुख्य कारण छल एक रिचविया पंच।

जखनि चौकपर एलौं तँ एकटा दोसरे नाटक परसबल

छल। एकटा डोम चाहक दोकानपर रेंचपर रैंस कऽ चाह पीरैंनै तैयार छल दोकानदार बोकि बहल छेलै। अन्तमे रॅनजोवी ओ रेंचपर रैंस गेल आ दोकानदारसँ सराल प्ष्छलक–
"हम हिन्दू छी आकि नै छी। जखनि सभ जाति तक अहाँ आगाँठ धोग छी तँ हमर आगाँठ किए नै ध्खर। एक तँ अहाँ रॅरॉजी छी, कंठी रॅन्हनै छी तखनि अहाँ सरॅहक आगाँठ धोग छी से धोनाग छोड़ि दियौ आ से नै तँ रॅरॉजीरॅना आडम्बर छोड़ि दियौ।"
तीनू प्रश्न रिचारनीय छेलै। स्वनितै हम सोचमे पड़ि गेलौं।

कनिहयगक निर्णए

सतहयग–त्रेता रीत गेल छल। द्वापरक समए प्वरा भऽ गेल छेलै। कहयगक प्ररेशे होगएरॅना छेलै। कनिहयग अपन बाज–पाट चनरैंनै सोचि बहल छल। रिच्चेमे तीनू हयगक देरता सभ कनहयग नग आरि हाथ जोड़ि ठाठ भऽ गेला आ कनिहयगो हाथ जोड़ि ठाठ भेल। जखनि रिचार–रिमर्श शुरू भेलै तँ तीन्न हयगक देरता सभ कहलखिन–
"हम सभ तँ कहना तीन हयगक बाज–पाट चनेलौं आब अहाँक पाबी अछि तँए चिन्तामे छी जे अहाँ केना कऽ बाज–पाट चनाएब। किएक तँ हमसभ देरास्वर संग्राम, रृतास्वर संग्राम कोन–कोन ने केलौं। स्रस्थ–नवकक हेबा सभ केलौं। म्हदा नोक सभ आब उँडण्ड होगतै गेल। अहीनै अहाँ नग एलौं। अपनै केना चनाएब ?"

কনিযগ কহনকনি–
“হে দেরগণ, হম খহাঁ সভ জকাঁ ফাগন নৈ বাখর। ফ্মন্সী–পেসকাব নৈ বাখর। হমব ফৈসনা ত্তবংতে হেতে। জে জেহেন কাজ কবতা তিনকব ভোগ হ্নকা ত্তবংতে ভোগএ পড়তনি। খগ্বখাএন–পস্তখ াএন জনমক ফেবা নৈ বাখর। স্রস্ক্ম–নবকক ফেবা নৈ বহএ দেরৈঁ।”
তীনূ যগক দেরতা কনিযগক রিচাব স্বনি গ্বম্ম ভ২ গেনা। ফেব কনিযগ কহনকনি–
“হম গ্নষ্ণক কিছু খংশ নএ ক২ চনর্ খা নোক সভকেঁ কহরৈঁ জে ‘কর্ম কেনহা ফনক গচ্ছা নৈ কবর্ গংসান, জেহেন কর্ম কবর্ তেহেন ফন দেতা ভগরান।”
গ স্বনি তীনূ যগক দেরতা খপন–খপন নোক রিদা ভ২ গেনা।

প্রকাশ ঝা, নেশনন স্কূন ঔফ ড্রামা

রিশ্ব বংগমংচ দিরস : 27 মার্চ

সভ সান 27 মার্চ ক’ রিশ্ব বংগমংচ দিরস মনাওন জাগত খছি। রর্ষ 1961 মে গংটবনেশনন থিএটব গস্টীট্যূট (খাগ. টী. খাগ.), যূনেস্কা এহি দিরসক ঘোষণা

केनक । ई गप्प 1959क अछि – हेलसिंकी शहर मे 27 मार्चक दिन पहिल रंग विश्वक रंगकर्मीक जमाड़ा भेल छल । एहि आयोजनक नाम थिएटर काँग्रेस राखल गेल छल । आगू चलि क' अही दिन के विश्व रंगमंच दिवस घोषित कयल गेल । इंटरनेशनल थिएटर इंस्टीट्यूट वर्ष 1962 स' लगातार 27 मार्च क' अपन सभ केन्द्र पर आयोजन के रूप मे मनाबैत आबि रहल अछि । 1962 स' एहन प्रावधान बनाओल गेल जे एहि दिनक लेल कोनो अंतरराष्ट्रीय रंग व्यक्तित्व के मनोनीत कयल जेतनि जे अपन संदेश देताह । एहि संदेश के समूचा विश्व मे प्रसारित कयल जाएत । 27 मार्च क' सभ रंगकर्मी क बीच एकर पाठ कयल जाइत अछि । वर्ष 1962 मे सबस' पहिल रंग संदेश ज्याँ कॉक्टो देने छलाह आ एहि रंग 2010 मे ई सौभाग्य ब्रिटेनक रंगकर्मी डेम जूडी डेंच के भेटलनि अछि । एकटा सूचना इहो जे एखन तक मात्र एक्के टा भारतीय के ई सौभाग्य प्राप्त भेलन्हि अछि । ओ छथि भारतक कन्नड भाषी स्वप्रसिद्ध नाटककार गिरीश कारनाड – हिनका वर्ष 2002 मे विश्व रंग संदेश देबाक लेल आमंत्रित कयल गेल रहनि । एहि दिन विश्वक सभ केन्द्र कोनो ने कोनो रूपे आयोजन करैत अछि । नेपालक केन्द्र एहि दिनक उपलक्ष्य मे कोनो एकटा वरीष्ठ रंगकर्मी कँ विश्व रंग दिवस सम्मान स' सम्मानित करैत अछि । एहन सम्मान एखन तक मैथिली रंगमंचक मात्र एक गोटे महेन्द्र मलंगिया कँ प्राप्त भेलन्हि अछि । एहि साल 2010 के संदेश मे डेम जूडी डेंच कहलनि अछि जे

:

“ रंगमंच मनोरंजन आ प्रेरणाक माध्यम त' अछिये संगहि एक दोसर सभ्यता आ लोकक बीच संबंध स्थापित करबाक क्षमता सेहो एहि मे निहित अछि । एतबे नहि रंगमंच सर्व साधारण के शिक्षित करैत अछि आ नव नव सूचना, नव नव प्रयोगक जानकारी देबाक काज सेहो करैत अछि ।

समूचा दुनिया मे रंगमंच कयल जाइत अछि मुदा ई जरूरी नहि जे एहि लेल कोनो बनल बनाओल प्रेक्षागृहे टा मात्र मे कयल जाय । एकर मंचन अफ्रीकाक कोनो छोट स' छोट गाम मे सेहो कयल जा सकैत अछि आ एकरा प्रशांत महासागरक बीच कोनो छोटका द्वीप पर सेहो कयल जा सकैत अछि । हँ ! जरूरत मात्र एतबे, एकरा लेल कनीटा जगह होइ आ देखबा लेल दर्शक । रंगमंच मे हमरा सभ कें कहबाक क्षमता त' अछिये मुदा हमरा सभ के किछु सोचबा लेल आ विमर्श करबाक लेल सेहो सामर्थ्य एकरा मे होबाक चाही ।

रंगमंच एकटा टीम वर्क अछि । एहि टीम मे अभिनेता छथि, जिनका हम सभ देखैत छियनि मुदा बहुतो एहन लोक सभ जुटल रहैत छथि, जिनका लोक कहियो नहि देख पबैत छनि । मुदा, ओ लोकनि सेहो ओतबे महत्वपूर्ण होइत छथि जतेक कि अभिनेता । एहि लोकक कतेको तरहक विशेषता आ कार्य कुशलताक कारणे कोनो प्रस्तुति संभव भ' पबैत अछि । तेँ

কোনো প্রস্তুতিক সফলতাক শ্রেয হুনকো লোকনি কে ওতরেঁ দেবাঁক চাহিযনি ।

ওা সহ খছি জে 27 মার্চ ক' সভ সান বংগমংচ দিরস মনাওল জাগত খছি হ্মদা সানক সভ দিন কে বংগমংচ দিরসক রূপ মে মনেবাঁক চাহী । কিএক ত' স ' দর্শক কেঁ মনোবংজন প্রদান কযল জাগত ছনি , হুনকা শিক্ষিত কববাঁক খা হুনকা মে বুদ্ধিক রিস্তাব নযবাঁক জিম্মেদাবী হমবে লোকনি কে খছি । দর্শকক রিনা হমবা লোকনিক খস্তিত্বক কোনো খর্থ নহি খছি ।”

ডেম জূডী ডেঁচ কে রিচাব পঢ়ি ক' নগৈত খছি জে চাহে মিথিলা হো রা সম্পূর্ণ ভাবত, এশিযা হো রা যূবোপ সভ ঠাম বংগকর্মীক সোচ খা হুনকব লক্ষ্য এক্কে তবহক ছনি । সমাজ কে মানসিক সংবল প্রদান কববাঁক লেল হমবা সভ কে রৈসী স' রৈসী বংগকর্ম দিস খগ্রসব হোযবাঁক চহী ।

<u>খনমোল ঝা</u>

<u>বিলেশন–২</u>

– গোব নগৌ ছী পীসা জী। হম স্বমন জী ৰজৈ ছী, স্বমন জী।

– দনদনাগত বদ্ধ। মাঁ–পপা, দাদী সভ নীকে ছথি নে ?

– সভ ঠীক খছি পীসা জী। কহনউঁ জে হমব কএকটা পবীক্ষা খচি নখনউঁমে হপ্তাহ – দস দিন নগতৈ, সে খপনা ডেবাপব দিক্কত নৈ নে হৈত।

– দিক্কত ? কথীক দিক্কত! খবৈঁ সঁ পহিনে ফোন ক২ দেৰ; হম গাড় ী পঠৰা দেৰ টৌসনপব। সোন্নে ডেবেপব এৰাঁক খছি। দীদী খেনাগ–পিনাগ ৰনেনে বহতীহ.......... ! !

<u>তংগ</u>

সম্পর্কক ৰৈসাবমে জাগত–জাগত হমবা দেবী ভ২ গেন ছনএ। সংধ্যা পাঁচ ৰজে সম্পর্কমে বচনা পাঠ খা ওহিপব খানোচনা–সমানোচনা শ্বরু ভ২ জাগত ছনৈ।

দবখসন হমবা ডেবেসঁ নিকনৈমে থোড়ে দেবী ভ২ গেন

छल। ठीक निकलै कानमे एकटा आप्तु लोक ठेबापर आबि गेल बहथि आ हुनका संग गप्प-सप्प करैत, चाह-पान होइत थोड़े समय लागि गेल छल। आ छुट्टी दिन बहनासँ रँसो सभ कम बहैत छैक। जे से जाहि द्वारे हो, हमरा देबी भऽ गेल छल ओतए पहुँचैमे।

हम रँससँ उँतबि चोट्टेहि सम्पर्क जतए होइत छलै तेम्हर लम्हर-लम्हर डेग दैत झटकाबि कऽ चल जाइत बही। ठीक हमर उँलटा दिससँ तीन-चाबि गोटा गप्प करैत आबि बहल छला। गप्प प्रायः ओकरा सभक पहिलेसँ होइत आबि बहल छलै। दुनू गोटा जखन थोड़े लगमे एलौं तँ ओ सभ जे आपनामे बाँत करै छलै ताहिमे कहलकै जे हम आबँ तबाँह भऽ गेल छी।

ओकर ओ बाँत स्वनि हमर डेग जे तुफान एक्सप्रेस सन छल से पसिन्जर ट्रेन भऽ गेल आ हम रिसबि गेलौं सम्पर्कक रैंसाब तखन। हमरा बुझा गेल जे एकरा निश्चय भाए-भैयाबीरँना झंझट छैक आ ओ ताहिसँ तंग भऽ गेल अछि। हृदा किये पुछलकै जे ककरासँ तंग भऽ गेलौं से ओकरा ह्रृँहे जबाँबँ स्वनि हम अबाक् भऽ गेलौं। ओ कहलकै- हम जमाइसँ तंग भऽ गेल छी। हमरा मोनमे भेल जे निश्चय ऐ सम्बर जमाइक तंगीक काबण ओ महानगब छी, जतए कोनो बिलेशेन नै थीब बहि पबैत छैक। सभ आपन-आपन ड्यूटी आ पाइमे लागल बहैत अछि आ फेब डेग झटकाबि कऽ

চল গেল বহী সম্পর্কমে হম... !

<u>ডেবাযন</u>

হম এম.এ. ফাগলনক পরীক্ষা দ২ বহল ছলৌं। মৈথিলী আ হিন্দী দুনূ রিভাগক ছাত্র-ছাত্রাক একহিটা রিশাল ঘবমে এক ব্রেঁন্চপব একটা ক২ রিদ্যার্থী বৈঁসা ক২ পরীক্ষা লেল জাগত ছলৈ। পরীক্ষা খ্রুব কড় াসঁ লেল জা বহল

ছনৈ।
হমবা সভ নিখৈমে ব্যস্ত বহী, পূর্ব–পশ্চিম কী মোগত ছৈক সে নৈ বুঝাগত বহএ কিছু। বিশ্ববিদ্যানয দ্বাবা নিযাঞ্জ কএন গেন গাগডক খতিবিঞ্জ প্রশাসনিক খধিকাবী সভ বীচ–বীচমে খাবি কহ পূবা ঘবে–ঘব বৌখা কহ দেখৈত বহি। একব খনার্বা নান বত্তী নাগন গাড় টসঁ প্রশাসনিক পদাধিকাবী সেহো সভ খাবি সভকেঁ চেক কবৈ খা কএক গোটোক পকড় নোপব এক্সপেন কহ দৈত ছনৈ।

পহিনে দিনক পবীক্ষাক দূ ঘংটাক বাদ একটা সর্কুনব এনৈ খা সভ ঘবে–ঘব পঢ়ি কহ স্বনাএন গেনৈ জে কাল্হি জে পবীক্ষা দেমএ খবৈঁ জাএ সে এডমিট কার্ডক নেমিনেশন কএন বহক চাহী। কাবণ পতা কেনাপব বুঝনিঐ জে কোনো বিদ্যাখী পেন্সিনসঁ ওহিপব চিট কহ কএ খননে বহএ নিখ কহ। দোসব দিন সভক এডমিট কার্ড নেমিনেশন ভহ গেন বহি।

ছঃ –সাত পেপব জখন পবীক্ষা ভহ গেনৈ তঁ এক দিন গার্ড কহনকৈ জে খার্ব বাখরুমমে কেমবা নগর্বা দেবৈঁ। ছৌঁড় । সভ বেঁসী কান কহি বাখরুম জাএর্ব, তাহিপব ও গা বাত কহনকৈ। কহক সমএমে ও ধ্যান নৈ দেনে বহি জে পবীক্ষাখীমে ছাত্রা সেহো বহৃত গোটা ছৈক। ওকবা জখন ও বাত ধ্যানমে এনৈ তঁ কহি ছৈক জে নড়কার্বনা বাখরুমমে।

ওা স্বনৈত দেবী হম জে উঁত্তব নিখ বহন ছনহুঁ তাহি দিসসঁ ধ্যান হটি ওহি গাড়ি দিস চন গেন বহএ। ঋা নাগন বহএ জে পবীক্ষার্থীযে জকাঁ ডেবাযন ছন, জে ওা কী বঁজা গেন। হ্দা সভ ছাত্র–ছাত্রা নিখৈমে ব্যস্ত ছন। ঋা মোনে মোন কহৈ ছন, নগার্বঃ নে কৈমবা জতঃ নগেবাঁক ছহ। জখন ঋপনে কন্ফীডেন্ট ভঃ পবীক্ষা দৈত ছী তখন ডব কথীক ?

<u>পিছড়ন বাজ্য</u>

বী.এ.মে ফস্ট ক্লাস ঋা সাঢ়ে পৈঁসঠি প্রতিশত মার্কসঁ পাস ভেন বহএ ও। কিছু ঋাগাঁ পঢ়ক জোগাবসঁ ও

गामसँ महानगरमे आएल रहए।

नागरि कॉलेजमे नाम लिखा, एकटा प्राइवेट फार्ममे नोकरीक जोगाड़मे लागल रहए। डायरेक्टरक आमना-सामनी भेल रहए ओ। डायरेक्टर ओकर माँ-बापक जोगाड़ देख रहल छलै। आर मार्कशीट देखलकै। जन्म कुण्डली सन नाम चाकर मार्कशीट आ तकर नीचाँमे लिखल मूल्य बीस रुपये।

डायरेक्टर कहलकै - आपके विश्वविद्यालय में यह बीस रुपया में मिलता है क्या ?
ओकर मोन छोट भऽ गेल छै आ अपन यू.जी.सी. एफिलिएटेड विश्वविद्यालयक बारेमे सोचए लागल रहए, स्वागत हमरा सभक राज्यकेँ लोक पिछड़ल राज्य कहैत अछि.... !

<u>एटैचमेन्ट</u>

विवाहक कएक वर्ख बादो तक एना नै होइत छै।

মানে জামে তক দবমাহা উঠা কহ পূবা নিহ্ফাহ্ফ ৰাঁৰূঁক হাথমে ধবা দৈত ছলৈ, অপনা জে দূ-চাবি সএ নগৈত ছলৈ সে ফেব মাঁগি কহ মাএ-ৰাঁৰূঁসঁ নৈত বহি, তাৰত্ তক সভ ঠীক- একদম ঠীক।

পবিবাব সংগমে বহৰ, ৰান-ৰঁচাক পঢ়ৰ-নিখৰ খৰ্চে-খৰ্চা। সে জহিযাসঁ নিহ্ফাহ্ফ দেৰ ৰন্দ ভহ গেলৈ তহিযাসঁ মাএ-ৰাঁপ, ৰহিন-ৰহিনোগ, ভাগ-ভাউজ সভক ৰৈবী ভহ গেন বহএ ও সভ। নাক-দম কহ দেন গেন বহি একবা সভক। গাম কহিযো জাএ তঁ অনগ খাগনে টৌ কহনকৈ। নে চ্হা, নে ৰৰ্তন, নে ভনসা ঘব আ চাউব দানিকেঁ কে পূছৈ, কিছু নে দেনকৈ। উপবসঁ গাবি-হ্ফজ্মতি স্বনএ আ উপবসঁ দোসব ৰৈটৌকেঁ সভটৌ নিখ দেৰৈ সভ সম্পতি ঘব-ঘবাবী, তকব ধমকীপব ধমকী। ৰাঁপক পী.এহ্ফ.ক আ বিটৌযামেন্টক পাগ সেহো ভাগক খাতাপব ট্রান্সহ্ফব কহ দেনে বহি ৰাঁৰূ। কোনহ্না সমএ ৰিতন জাগত বহি। স্থিতি তেহন ভেন জাগত বহি জে হোগ কোনো দিন আমেহনা কহ নী। ঝমেলা সমাপ্ত। হ্মদা পনী আ ৰঁচা সভক মূহ দেখি গম খা জাএ জে হমবা বহিত এতে কবৈ ছৈক, পাছাঁ কী কবৈ জেতৈ ও সভ...।

আগ বাতিমে একটৌ সপনা দেখনক জে একটৌ ৰৰাজী, অঘোবী ৰৰা একবা নগ এলৈহেঁ। আ একটৌ হ্মল্ড ছাপন ন◌াকেট একবা দেনকৈহেঁ আ কহনকৈ জে ও ন◌াকেট মাএ-ৰাঁপ নগ জা কহ একটৌ সবৰামে কনী পাগন নহ কহ ওহিমে ভিজা কহ তীন ৰৈব অপন কপাবমে ভিবৰৈত মংত্র পঢ়` নেন জে মাএ-ৰাঁৰূ চনি জাউ, মাএ-

ৰাৰূ চনি জাঙ, মাএ–ৰাৰূ চনি জাঙ। ঙা কবিতে মাএ–ৰাৰূ গামসঁ পড় া জেতৌ খা মবিযে জেতৌ। তোবা সভক ঝমেনা সমাপ্ত। বস্তা সাফ।

ও ন াকেষ্ট নহ মাএ–ৰাৰূ নগ সবৰামে পানি বাখি তীন ৰেব কপাবমে ভিবেনক। ক্ষদা ও মংত্র জে কহনে বহি পঢ়য– মাএ–ৰাৰূ চনি জাঙ সে নৈ পঢ় ি সকন ও... ! খাৰ খূনক ষ্টান হো ৰা কোনো এষ্টেচমেন্ট সে নৈ ৰুঝি সকন বহএ !

<u>ৰাঢ় ৈত চনূ</u>

मधुबनी कथा-गोष्ठीमे जाए-अबैक दूनू टिकट कटा नेने रहए ओ। टिकट कटा नेने जाए-अबैक तिथिक निश्चिंतताक संग ऑफिसो समए सँ ज्वाइन कऽ नेने से आश्वस्त आ निश्चिंत भऽ गेल रहए।

आब टिकट कटेलाक बाद हाथपर छः सए रूपैया मात्र बचि गेल छलै। महीना लगैमे एखनो पाँच-छः दिन तँ छलैहे। दू-तीनटा बान-बचा पनी डेबाक खर्चा आदि लेल पाँच सए रूपैया डेबामे दऽ चल आएल रहए गोष्ठीमे, एक सए रूपैया हाथ खर्चा नेने। ओ बुझैत रहै जे ओ छः-सात सए किलोमीटर जाएत आ फेर छः सात सए किलोमीटर अबैक लेल ओ सए टका कम अछि एकदम कम। आब ओ आब पैंच आ ऋण लै कबऽ चाहैत छल। कतेक मंथक आधा दरमाहा पहिने उठि गेल छलै। अगिला महिना कोना चलतै सेहो सोचमे पड़ि जाइत छल कखनो कखनोक।

मधुबनी जाएत आ गाम नै जाएत सेहो ओकरा खूनमे ओ प्रवृत्ति नै छलै। गामो गेल रहए। माए-बाबूक मोन छलैन जे बौआ आएल तँ किछु पाइ-कौड़ी खरच दऽ कऽ जाएत। आब जखन जाए लेबमे ओ कहलकैन-बाबू दू सए रूपैया अछि तँ दिअ ने!

माए तबपि उठल बहिए-कमाक धऽ गेल छै एतऽ जे पाइ देबउँ। गलजनक ढ़बे लगा देने बहि माए। ओ बुझै छै-बेटाक कोनो पाइक कमी नै अछि, सभटा नाटक करैत अछि। बस्तामे बँड़ दिक्कत भेल बहि। एक कप चाहो पीबैक मोन होइ तँ नै पीबए,

কহী রঁস ভাড় া সহ ডেবা জাগ কানমে কম নৈ পড়ি জাএ। গাড় ীমে ও নিশ্চয কেনক–নৈ খারঁ কতওঁ নৈ জাএরঁ গোষ্ঠীমে। পক্কা একদম পক্কা।
ও রৈগসঁ কাগত – পেন নিকানি একটৌ নঘ্কথা নিখঽ নাগন। ঞা ওকব খগিনা কথা গোষ্ঠীক তৈযাবী বহৈ।

दुःख

– बाबूबाबू अहाँक एक हजारक मनीआर्डर कएक दिनसँ पड़ल अछि पोस्ट ऑफिसमे। कएक बेर समाद देलउँ किऐ नै लऽ गेलियै।
– के पठौने अछि।
– के पठाओत, दिल्लीसँ बड़का बाबू पठौने अछि अहाँक।
– ओ पाइ आपस कऽ दियौ ओकरा। हमरा नै चाही ओकर पाइ।
– आएल लक्ष्मीक किऐ ठोकर मारै छी काका। छोड़ू ने लिअ पाइ।
– नै यौ। जखन हम पन्द्रह दिन तक दरभंगामे डॉ. सी. एम. झा लग भर्ती छलौं, तखन ने ओ आएल ने पाइये पठौलक। आ आब जखन हम ठीक छी तखन हम ओकर पाइ छूब, राम......राम......। बेटा जन्माएबोक दुःख बड़ भारी होइ छै।

समाज

ओ अपने रैचाबा गृहस्थ आदमी छला। रैटा सभ राहेब कमागत छलनि मुदा तेहन स्थिति ठीक नहि छलनि। तथापि भगवानक दयासँ सभटा ठीके-ठाक चलि जाइत छलनि।
कखन ककर कोन गति हैत से भगवाने जनैत छथि। आ से रैचाबा जाहियासँ प्रतत् फाँसी लगा मरि गेलनि, आ रैटी रैना हिनका सभो गोटापर केश ठोकि देलक, तहियासँ कोर्ट; कचहरी आ दरभंगा-पटेना करैत-करैत पायरक ऐँड़ ीक सङ हाथक स्थिति सेहो खराप भऽ गेलनि।
समाज रैड़ पैघ होइत छैक, हम सभ पढ़नेहो छी जे मनुष्य एक सामाजिक प्राणी थिक, ओकरा यदि जंगलमे सभ सुख सुविधा दऽ देतै आ समाज सँ सम्पर्क नहि रहए देतै तँ ओ नहि टीक सकत। तै समाजक एकटा अपन अलग महत्व आ मर्यादा छैक। रैब-फरैब सभमे समाजे-समाजक काज दैत छैक। आ से हिनको हठात किछु पाइक काज पड़लनि। अपन डाँड़ मुष्टी तँ पहिने खाली भऽ गेल छलनि। गेनाह घरक सटले, दू-चारि घरक रैाद गंजिनियर साहेबें ओतए। दस हजारक याचना केलनि आ ओ कहलखिन हमरा हाथपर नहि अछि, रैह्त दिन बहि गेलउँ गामपर, हमारा काल्हि जाइत छी काजपर ओतएसँ पठा दैत छी। आ ओ गेनापर ठीके पाइ आएल रैह गंजिनियर साहेबेंक रैाबू नामे।

জখন ঞ্জা থানএ গেনাহ তঁ হ্নকব ৰাঁৰূ গাছ তবক খেতক কাগত ৰঁনা ওহিপব ঔঠা দেমএ কহনখিন ! ৰেঁচাবা ও কজবৌগ্গী থা সাদা কাগত দেখি থাব একগ্গৌ চিঁতামে ফঁসি গেন ছনাহ.......... ! !

<u>বিগ্গৈর্ন</u>

– কহনউঁ নে ৰাঁৰূ, এহিসঁ ৰেঁসী পাগ হমবা ৰ্‌তে নঞি দেন পাব নাগত। ৰাঁহবক খর্চা, ধীযা–প্বতাক পঢ় াগ–নিখাগ থা তাহিপব ঞ্জা মহঁগী, কতএসঁ থানৰঁ হম।

– মহঁগীযেক দ্বাবে কহৈত ছিযৌ নে জে তূ জে পঠৰেঁ ছৈ পাগ তাহিমে গামপব ঘব নঞি চনৈ ছউঁ।

– চনত কিএ নঞি। কোনো কী গামপব ধীযা–প্বতা পঢ়ৈ ৰঁনা থছি জে ওহোমে খর্চা নাগত। হমবা তঁ সেহো নঞি কবএ পড়ৈত থছি।

– জে তোবা থাগ কবএ পড়ৈত ছউঁ সে হমবা ৰঁহ্‌ত পহিনে কবএ পড়ন বহএ তোবা পঢ় াৰেঁমে। ও পাগ জে হমাবা তখন বাখি দেনে বহিতউঁ তঁ নিশ্চয তোবা সঁ নীক বিগ্গৈর্ন ভেগ্গিতৈ হমবা। হঁ তখন ঞ্জা জৰুব হোগতৈ জে তূ মন্বকথ নঞি ৰঁনিতৈ...... !

फर्ज

- आहाँ तँ अ–मनीआडर सँ रूपैआ पाइ पठा दैत छलहुँ ने। अखैन कि भेल?

- हँ, से की।

- से बाबू कहाँ फोन–तोन केलनि जे पाइ पहुँचलनि की नहि।

- से की करताह ओ फोन, हुनका तँ पाइसँ मतलब छलनि से भेटि गेलनि, बात खतम।

- सदा हुनका सूचना तँ देमक चाही जे समयसँ पाइ देलकनि डाकपीन की नहि! अहीं फोन कके पुछि ने लिअौन।

- नहि, एकदम नहि। ई दायित्व हमर नहि छी। हमर दायित्व छल पाइ पठेबाक से हम पठा देलियनि। आब हुनकर दायित्व छनि हमरा सूचना देमक जे पहुँचल की नहि।

- हे, बाप संगे लोक एना अबाबि नहि करए अछि।

- अबाबि कहाँ, ई तँ हुनकर फर्जक बोध ने करा रहल छियनि। आबो नहि सिखताह कहिया सिखता........!

तेन

ओकबा रॉसक रॉहिपब एकटा छोटे सन सादा स्पॉटछलै। ओ अपन असिस्टेंटक फाँक समयमे रजेनक आ कहलकै–देखहिन तँ ई की छियै।
असिस्टेन्टे ओकब हाथ पकड़ि कऽ घुमाक–फिराक, छू कऽ आदि–आदि भारे देखलक। आ कहलकै किछु नही सब, ई ओहिना किछु छी, दू–चारि दिनमे ठीक भऽ जाएत।
रॉस जोबसँ कहलकै–हम एकबा दस सानसँ एहिना देखि बहलियैहे आ तू कहै छै जे दू–चारि दिनमे ठीक भऽ जाएत ?
असिस्टेन्टे आब विश्वासँ कहलक–तखन सब किछु नहि छी, ओहिना किछु भऽ गेल अछि। कोनो चिंताक बात नहि। से सभ बहितए तँ एखन पसबि ने गेल बहितए ई। रॉसकेँ लगलै जे असिस्टेन्टे तेन लगा कए चलि गेल .... !

प्रश्न

–सद्दाम हुसैनकेँ किअए मारि देलकै पापा। ओ तँ राष्ट्रपति छलै ने। लोक राष्ट्रपतियोकेँ मारि दै छै ?
–नै बेटी, लोक बाघकेँ मारि दै छै, गिद्दरकेँ नै। बाघसँ लोक डेराइत छै ने, तेँ।

पाप

साधु बाबा नग लोकक भीड़ लागल छलै। सभ अपन नम्बरक हिसाबेँ जे जकरा बाद आएल तारि क्रममे हुनका सामने जाएत छल। बाद बाकी लोक कातमे बैसल रहैत छल।
जकरा जे दिक्कत, दुःख तकलीफ रहैत छलै से हुनका कहैत छलनि। ओ ककरो फूल, विभूत, ककरो पढ़ल जल, ककरो यंत्र आदि दैत छलखिन। जकरा हवा-बसात वा तेहेन बात नै रहै छलै आ रोग रहैत छलै तकरा डाॅक्टरबसँ देखबैक सलाह दऽ विदा करैत छलखिन। कोनो ठकै-फुसियबैबैला बात नै। जकरा माथ उठा जे दऽ देलखिन ओकर काज होएतै टा छलै। खूब जस छलनि साधु बाबाक। जे किछो पूजा लेल फूल, मिठाइ वा सवा रूपैय्या, पाँच-दस देलकनि सेहो ठीक नै तँ नै देलकनि सेहो ठीक। कोनो जोर-जबरदस्ती नै छलै ओतए आ तेँ सभ तरहक लोक अपन काजसँ अबैत छल।
ओहि दिन ओहि भीड़ लागल महिला रूममे सँ एकटा अपूर्व सुन्दरी महिला बाबाक आगाँमे आबि कर जोड़ि प्रणाम केलक आ कहलकनि- बाबा हमर धन्धा कम चलैए, से किछु कऽ दिअ। ओ वेश्या छलै। ओकरा फूल विभूत दऽ बाबा कहलखिन- जो आब नीकसँ चलतौ। ओ चल गेल बड़ए हँसैत-हँसैत। ओकरा बादक जे लोक बाबा नग आएल से अपन बात कहैसँ पहिने बाबाकेँ पुछलक- बाबा। अहाँ ओकर पाप कार्यक लेल आशीर्वाद आ फूल-

रविभूत देलनिऐ। भगवती अहाँक तमसा नै जेती। बाबा कहलने बहथिन- नै। कोनो पाप काज नै छलै ओ। ओकर व्यवसाये ओ छैक। ओहिसँ ओकर पेटे चलैत छैक। तेँ ओ पाप नै भेलै। पाप ओ भेलै जे घर-संसारी भऽ अपन पति रहैत एहन काज करैत अछि... !

माता न कुमाता भवति

जखन ओ गाम गेल रहए तँ माए-बाबू नै रहैकले बहथिन। ओ नव जा कऽ गोल नवलकै। बाबू कहलने बहथिन- नीके रहऽ। रस एतरेँ आब किछु नै। माए तँ पएरे छीपि लेलकै, तेयो ओ आगाँ बढ़ि गोल नवलक। माए आशीर्वादक बदलामे मुँह घुमा लेने रहै। दुगये दिन रहल ओ गाममे। ऑफिसक काजसँ कतौ पटना-दरभंगा आएल रहै तँ गाम चल आएल। परिवार बचा सभ बाहरे छलै। अपना दुःख भेल रहै। जे माय एक बत्ती ओसकलसँ ओकरा अबैमे देरी होगत छलै तँ अँगने-अँगने सभकेँ पूछि जाग जे तोहर बौआ एलौ की नै। हमर बौआ एखन तक नै एलैहेँ बड़की दाग आदि-आदि। हरदम मुँहे देह निंहारैत रहै छलै, सङ्का नगमे बाधिक खुआबैँ छलै। नै खेलने ओकरा भकौआ धबारैँ छलै। से माय आग मूड़ ी धुबा लेनकै। जरूर दुःख छैक मायकेँ अपन बेटौसँ। निश्चय ओ एकर आशाक अनुरूप नै चललै। निश्चय जे माय-बाबू कहैत छैक से नै करैत छैक ओ। निश्चय ओ अपन बान-बचा लऽ कऽ बाहरे रहैत अछि। सभटा सह आ सभटा ठीक। कुदा पुत्रा कुपुत्रा जायताम्,

মাতা ন কুমাতা ভরতি...খার্ঁ নৈ মোগ ছৈ কী... ! !

খাঁখিক পানি

ডেবা পহুঁচি চশ্মা উতারৈত দেবী পাঁচ সানক হমব বুঁচী কহৈত খছি, পাপা খহাঁ কনৈত কিএ ছী ? , খহাঁ খাঁখিমে নোব খছি । , ঑ফিসমে মাস্টব মাবনকহেঁ কী ? , খাদি-খাদি একে সংগে কএকটা প্রশ্ন ও কহ দেনে বহএ তখন । ও বুঝৈত খছি জেনা হম সভ গসকূন জাগত ছী পঢ়এ ওহিনা পাপা সেহো ঑ফিস পঢ়এ জাগত ছথি ।
নৈ রেঁটা হম কনৈ কহাঁ ছী । ও ওহিনা নোবা গেন খছি খাঁখি । ও কহৈত খছি- নৈ পাপা খহাঁ ঝূঠ রজৈ ছী, নিশ্চয খহাঁ টৌস্ক নৈ রনা কহ নহ গেন হেবৈ তেঁ মাবনে হএত মৈডম । হম তঁ খপন টৌস্ক রনা নেনহুঁ । খহুঁ রনা নিখ পপা নে ।
হম তখন সোচহ নাগন বহী জে হমবা খাঁখিমে কনী নোবক বেখ দেখি এতেক চিন্তিত ভহ গেন খছি বুঁচী । খা রএহ হমবা সভ ছী জে এতেকটা ভগযো কহ মায খা রাঁবূক ঝহবৈত নোবক ধাব দিস নৈ জাগত খছি নজবি কহিযো... ! !

<u>চিন্তা</u>

নোথা নসঙাক রঁচা গসকূনসঁ জখন এনৈ তঁ মাযকেঁ কহনকৈ- মম্মী-মম্মী হমবা সরঁ গসক্ষনমে পঢ় ি কানমে জখন টৌচব নহি বহৈত ছৈক তঁ মূড় ী ঝ্কাকঽ পাযনকেঁ থথী দেখৈ ছীযৈ ঘঘবাক নীচাঁ।

মাযক মোন চেহা গেনৈ। কহনকৈ কথী বৌ, কথী দেখৈ ছহিন।
রঁচা কহনকৈ- থথী গৈ, কছিযা, ঙঁজবা কছিযা।
মায কহনকৈ- গন্দা রাঁত। ঙা গন্দা রাঁত ভেনৈ। ঙা নহি কবক চাহী। থা ফেব প্বছৈত ছৈক- ও কী দেখৈ ছহিন। ও দেখিকঽ কী হোগত ছৌ।

রঁচা কহনে বহৈ- নীক নগৈএ গৈ। দেখৈত নীক নগৈএ। মাযক চিন্তা রঁঢ় ি গেন থহৈ... !

ৰ্ুঁষ্কি

কেকৰঁনা দোকানপব ৰাঁপ–ৰেঁষ্টা দ্নূ জা কঽ আঁডা দঽ দেনে বহয। খত্তনক পাঁচম জন্ম দিন ছনৈ। দোকানদাব কহনকৈ জে কেকপা খত্তন নিখ দেৰেঁ সৈহ নে ?

ও ৰঁচা ৰাঁজন নহি। কেকমে খত্তন চৌধবী নিখি কঽ দিখ। হমবা পাবা(মোহন্না)মে চাবিষ্টা খত্তন ছৈক। কোন খত্তনক জন্ম দিন ছৈক সে নোক কোনা ৰ্ুঁঝতৈ ?

দোকানদাব খা খত্তনক পপা দ্নূ এক দোসবাক ঝাঁহ দেখয নাগন বহয। দোকানদাখ একষ্টা নীক কেক দোকানসঁ নিকানি কঽ খত্তনক হাথমে মঁগনিযে খাগ নেন দেনকৈ খা কহনকৈ– ঠীক ছৈক ৰেঁষ্টা, খত্তন চৌধবীযে নিখন বহত খহাঁক কেকমে... ।

<u>কংগ্রোন</u>

হম বিভিযাকেঁ গশাবা দেনিযৈ খা ও এম্হব ওম্হব তাকি হমবা নগ খারি গেন ছন। কান নগ ও ক্ষঁহ সটৗ কহ কহনক– তূঁ রঁঢ় কনম, হম খরৈঁত ছিযৌ। এখন মায– রাঁরূঁ দ্নূ গোটৗ খঁগনেমে ছথি। কনী দেবিযো হেতৈ তৈযো হম এরেঁ কবরৌ, তূঁ খোপড় ীক মচানপব বহিনেঁ !

হম ওতহ সঁ কী কর্হাঁ সোচৈত খেতক খাগ খা এক পেবিযা বস্তা ধেনে চন গেন বহী কনমমে। হম খোপড় ীমে পহুঁচনহুঁ তঁ কিযো কতৌ নহি ছন। হম ওহিপব জা কহ রৈঁসি বহনহুঁ। খামক মাস খনেবে রঁড় নীক নগৈত ছৈক, সে হম গাছ সভকেঁ নিহাবহ নাগন বহী।

রঁড় ী কানক রাঁদ বিভিযা খাযন। মচানপব চঢ়ি বরঁবরঁনা পেন্টকেঁ হনকা ওহিমেসঁ খপনা খায নেন জে মায নীচী দেনে ছনৈ সে ওহিমে সঁ নিকানি দূটৗ হমবা দেনক খা দূটৗ খপনো খেনক। খা তকবা রাঁদ হমাখ সরঁ নীচাঁ উঁতবি সতঘবাক ধ্চি কোড়ন জগহ নগ খারি দ্নূ গোটৗ দ্নূ ভাগ রৈঁসি সতঘবা খেনায নাগন বহী।

সে তাহি দিনমে জানথি ভগৱান, হম কিছু নহি বুঝৈত বহী। জখন ও গ্ৱনার্ কনী সঁ ফূন ভঽ ফূটৈন তঁ কিযো আরি ওকবা তোড়ি কঽ চলি গেল। হম আর্ জখন ও সময আ বাঁত সর্ মোন পাড়ৈ ছী তঁ অপনা আপকেঁ কংট্রোল নহি কঽ পবৈত ছী! এখনো হম সপনামে ওকরে দেখৈত ছী। পতা নহি ও হমবা দেখৈত অছি কী নহি... !

<u>চিন্তন</u>

–হে কনী ঋণো–পৈঁচ কঽ কঽ কোনো ছোটৈ–ছীন শহবমে একটা কনিযো টাক ঘব বাঁন্হিক জোগাব কঋ নে।

–গাম সন বাতাববণ কতঽ পাযর্ ওতঽ যৈ। পান্যশনসঁ ভবন, ককবোসঁ ককবো কোনো মতনর্ নহি। সর্ অপনে নএ বৈহান।

– সে জে বহয। ধীযা–পুতাক পঢ়াগ–লিখাগ ডাকটৈব–বৈদ্য আদিক সুবিধা তঁ বহত নে ওতয। আ ঔ চীজ জতয ছৈক ততয মনুক্খকেঁ আগাঁ বঢ়ৈত সময নহি লগৈত ছৈক, সে বুঝল অছি নে..অহাঁকেঁ...

<u>**রৌধ**</u>

ऑফিস নেন রৈগ ৺াঁগি রিঁদা ভেন ও। মেন গে৺সঁ নিকনি গে৺ক ছি৺কিন্নী নগ তীন–চাবি ডেগ খাগাঁ রঁঢ়ন খাকি পাছাঁসঁ গে৺ খোনি তীন সানক প্রিযাংশ্ব দৌগিকঃ খারি পাছাঁসঁ রৈগ পকড়া ঘিচনক। কহনকৈ– পপা হমবা চাঁকনে৺ কীনি দিখ।

পপা কোবামে ঙঁঠা কহনকৈ– নৈ রেঁ৺া, চাঁকনে৺ নৈ খাগ।
–তঁ কৈডরেঁবিযে কীনি দিখ।
–নৈ রাঁরূঁ। ঙা সভ খেনাসঁ দাঁতমে পিন্নূ নাগি জাগত ছৈক।

–তঁ পাঁচ৺া চ্ম্মা নিখ হমবা, তখনে জাএ দেরঁ খহাঁকেঁ ऑফিস ।

পপা ওকবা করেজমে সাৗ৺ হঁসয নাগন বহয। খা দ্নূ গানপব দূ–দূ ৺া কঃ চ্ম্মা নঃ কহনকৈ– জাউ রেঁ৺া,

आब चलि जाउ, हमरा आबेर होएत अछि।

प्रियांशु कहलक अहि, नै पपा, पाँचटा चुम्मा कर' पड़त। एकटा लोलपर लिअ ले। पपा लोलेपर एकटा चुम्मा लेलकै। आब ओ अपन कोबासँ उतरि गेटक भीतर टाटा-बाँग-बाँग करैत आबि गेल रहय...

<u>रामभरोस कापड़ि 'भ्रमर'</u>

<u>जट-जटिन (लोकनाट्य- रूपान्तर - राम भरोस कापडि 'भ्रमर')</u>

मंच पर प्रकाशक एउटा गोल घेरा डाँरमे नगाडा बान्हने नट पर पडैत छैक । ओ नगाडा के स्वरतान मे बजबैत रहैत अछि । दोसर प्रकाशक घेरा दहिन कात प्रवेश करैत नटी पर पडैत अछि । ओकरा संग घेरा नट नग धरि आबैत अछि । आब दुनू के उपर प्रकाशक घेरा छै ।
नट— (नटी के देखि प्रशन्न होएत)
अहा,केहन सयं ाग अछि ओ,प्रिय अहाँके देखल,
नटिन—(नृत्याभिमुख मुद्रा प्रदर्शित करैत)
जट जटाधर व्यग्र बनल हो, पार्वती कोना बैसल ।

नटै— धन्य प्रिय अहाँ संग पबै छी सदिखन हमब छी अंग
नटिन— जनम—जनम धबि एहिना प्रियतम छोडबँ अहाँ के ने संग ।

नगाडा पब फेबस चोटै पाडैत नटैक हाथ चलैत अछि । रूकनाक राद ।

नटिन— बंगमंच पब किए उँपस्थित मनमे की फुबन अछि, आग ककब उँद्घाटैन कबबैँ, दर्शकि खूब जूटैन अछि ।
नटै— मध्यकान के प्रेमी युगन के खिस्सा कहबँ महान ।
जकबा नामे पानि बँबसै गन्द्रह्क म्केै कमान ।
। नटिन—(आश्चर्यक भाब ब्यक्त कबैत)
नाम की थिक प्रेमी युगन के जनिक कीत्रित एहन अपाब,
नटै— जटैा जटिनकेब गाथा स प्रिय लोगछ जगत उँद्धाब ।
नटिन— ओ त महिना मात्र कबै छै,नाचि नाचिकबबैँग फटैे छै,
नंगटिनी आँगन घैन फैकै छै,गाबि स्वबै छै,पानि मगै छै ।
नटै— एह,अहाँ त ज्ञानी छीहे, साज बाँज ओबिआउँ नटिन,
फटै् बैँग उँखबि मे ध,आ श्वभाबंभ कक जटै जटिन ।

ঙঁখবিমে রেঁগ ক্ষ্ঠেরাঁক ঙঁপএ্রম । তকবারাঁদ মহিনাসভ দৃ দনমে রঁষ্টি জাগছ্ছ । জষ্ঠি রঁনা সমূহক মহিনা সভ মাথমে খা ডাঁবমে গমছা রঁন্হনে বষ্ঠছ । দ্নূ দন পবম্পবগত শৈনীমে এক দোসবকে গবামে রাঁহি ধএনে খাগা পাছা মক্তৈত চনৈত গীতক পহিন ক্ষখবা গবৈত খছি । তকবারাঁদ নর শৈনীমে জাগত খছি ।

গীত ১ মহিনা সমূহ

হানী–হানী রঁবিসূ গন্নব দেরতা ।
পানী রিঁনূ পডন খকান হো বাম ।
চৌব স্বখনে, চাঁচব স্বখনৈ
খেতী রাঁবী মাবী স্বখনৈ
সূখি গেনৈ রাঁরাঁকে জিবাতে হো বাম ।
সূখি গেনৈ ভগযা কে জিবাতে হো বাম । ।

ধোরিঁযাকে খংগনামে ছাপব ছপব পনিযাঁ
চমবাকে খাঁগনমে ছাপব–ছপব পনিযাঁ
ওহিমে নহাগ প্বজাবী রঁভনে হো বাম ।
ধোতিযো নে ভীজনৈ জনৌও নে ভীজনৈ –২
বচি বচি তিনক নগারৈ হো বাম –২
ভীজনে তীতনে হরেনিযা ঠ্কনৈ –২
রঁহ্খ া নেনক ন্বন্বখাগযে হো বাম –২
বাঁডী মৌগিযা হবরা জোতৈ ছৈ –২
পানী রিনূ পড়নৈ খকানে হো বাম –২

দযো নহি নগগ ছ হো গন্নব নোক
মযো নহি নগগ ছ হো গন্নব নোক

पानी बिनू पड़ल अकाले हो बाम ।

हाली-हाली बँबिसू इन्नर देवता -२
पानी बिन्न पडल अकाले हो बाम -२
निवसू के धीया-पूता मांड ले कलइ छै
ख्द्दी ले कलइ छै, अन्न ले कलइ छै
पानी बिंनू पड़ल अकाले हो बाम ।

गीत १ समाप्त भेलाक बाद मंच पर अन्हार । प्रकाश अएला पर महिला सभ समूह मे नचैत गबैत ।

गीत २ महिला समूह

एगो छलै जट, एगो जटिनियाँ।
दनूमे हो गेलइ परेमे हो बाम ।
दनूके बिआह केला बचेबै बँसेबैं
हो गेलै माउ बाँपके बिबोधे हो बाम ।

नगाडा बँजबैत एक दिशसं नटक प्रवेश । दोसर दिशस नचैत नटिनक प्रवेश । बीच मे आबि ठमकि जाइछ । नगाडा पर जोरस नकडी बँजाबि नट गबैत अछि ।
नट— एक्कि देश, एक्कि परगन्ना जट आ जटिन,
जट गामक स्वधुआ मनसा दोसर तेहने नटीन ।
नटी— (नृत्य रोकैत)
की बँजनहु अहाँ फेवसं बाँजु चुगली परोक्षे पीठ,
अहाँ पुरुष के उएह ऐब अछि सदिखन नारी पर दीठ

।
कसि जएरॉक खिनय
नटे—(मनरेंत) जटैक हयत रिआह, प्रशिन्न छी, हमब ने खहित मनसाय,
आयन रबियाती साज राज देखि जटिनक माय पछतायं
।

गीत ३ समूह

जटैक पक्ष – हम खननियै आजन–रॉजन, आरॅ कक रियाह, –२
सांरबि गेकनी, कहव दियौ जटाके रियाह –२

जटिन पक्ष – आगि नागो आजन–रॉजन, नहि कबरौ रियाह, –२
साँरबि गेकनी, मोब गौबी बहि जगती क्षमाबि –२

जटैक पक्ष – रॅज्जब खसौ हाथी घोड़ा, रॅज्जब खसौ रॉजाब –२
सांरबी गेकनी नहि कबरौ जटिनसँ रियाह
सांरबी गेकनी बहि जयतौ गौबी क्षमाबि ।

जटिनक पक्ष – कहाँ बे पयरैँ, कहाँ बे पयरैँ, डनराके साज –२
सांरबी गेकनी मोब जटिन बहतै क्षमाबि –२

अन्हाबक राद प्रकाशे । प्रकाशेक धेबा नष्ट पव ।
नष्ट— भेन रिश्वाह जष्टिन साम्वब चननीह,सम्ब कें श्वाँखि नोवायन,
ब्राँब्राँ देहवीक शान ने भेष्टनै नगने जष्टिन श्वक्नायन ।

गीत ४

जष्ट – नरिक२ चनिनें गे जष्टिन नरिक२ चनिनें गे ।
जगसे नबें काँच कवचिया रगसे नरिक२ चनिनें गे । ।

जष्टिन नहियें नबँबौ बे जष्टौ, नहियें नबँबौ बे ।
हम तर ब्राँब्राँके दुनाबि धिया एँठिके चनबौ बे ।

जष्ट नरिक२ चनिनें गे जष्टिन नरिक२ चनिनें गे ।
जगसे नबँग बेंतके छड़ि या, रगसे नरिक२ चनिनें गे । ।

जष्टिन एँठिकेँ चनबें बे जष्टौ एँठिक चनबौ बे ।
हम त ब्राँब्राँके दुनाबि धीया, तनिक२ चनबौ बे । ।

जष्ट डगनियाँ देखतौ, ग्वनमा फेकतौ, माबियें देतौ गे ।
श्वागे ब्राँब्राँके समपतिया जष्टिन, के भोगतौ गे । ।

थन्हाव÷प्रकाशि । खाटे पव जट्टे जट्टिन स्वतन ।

गीत ३

बामा बहे नागनै जट्टरा–जट्टिनियाँ हो ना ।
बामा कहियो कान होरें खन खनियाँ हो ना । ।
बामा एक दिन भोकका कहनियाँ हो ना ।
बामा नड़ग नगनै जट्टरा–जट्टिनियाँ हो ना । ।

प्वनः थहाव । प्रकाशि । खाटे पव जट्टे स्वतन ।
जट्टिन उठन
म्हदा थाँचव जट्टराक हाथ मे ।
गीत ३ (दोसव भाग)

जट्टिन भोब भेनग बे जट्टा भिनसवरा भेनग बे
कोगनी रोंननै बे जट्टा कोगनी रोंननै बे
जट्टरा छाड़ि देही थंचवरा
हम त थँगना रँहावरें बे । ।

जट्टे मैया रहावते गे जट्टिनियाँ, रँहिनियाँ रोंहावते गे
।
जट्टिनी थाज्के बोहिनियाँ हम तः पनंगरे गमैरें गे
। । ......
जट्टे हमे तोबा प्वछियौ गे जट्टिनीक
दिन से गे, जट्टिन परेम से गे ।
म्मका कहाँ हेबगने गे ?

जट्टिन साबी बाति बे जट्टरा, तोहरे रिछौनमा बे

जङ्रा तोहरे नगीचरा रे !
जङ्रा भिन्नसबरामे तोहरे मैया चोरोनको रे । .....

जङ्गिन टिकरा जरॅ–जरॅ मंगनियो रे जङ्गो, टिकरा काहे ने नोने रे । ।
खरे रानी उँमबिया रे जङ्रॉ, टिकरा काहे ने नोने रे । ।
जङ् – टिकरा जरॅ–जरॅ खननियो गे जङ्गिन, पोतीमेक२ धएने गे ।
तोहब रानी उँमबिया गे जङ्गिन, टिकरा काहे न पेन्हने गे । ।
जङ्गिन – हँस्वनी जरॅ–जरॅ मंगनियो रे जङ्गो, हँस्वनी काहे ने नोनें रे ।
हमब रानी समैया रे जङ्रॉ, हँस्वनी काहे न नोने रे ।
जङ् हँस्वनी जरॅ–जरॅ खननियो गे जङ्गिन, तक्थापबक२ धएने गे
तोहब रानी समैया गे जङ्गिन, हँस्वनी काहे न पेन्हने गे ।

खन्हाब । प्रकाशि नङ् पब ।
नङ् — जङ् जङ्गिन के रीच मे भेया खङ्पङ् रॅम्मन रॅजोड
रॉरॉ के द्नाबी धीखा, मनरॅय जङ् प्वबजोड ।

गीत ६

जट्टिन – धनमा फ्ट्टगते जट्टेरा, माबनक फ्सबरेके माब ।
सेहो रिबोगरे बामा जाग छिये नैहवरा
जट्टे – निम्मन-निम्मन ट्टिकरा जे नौनिये जट्टिन ने
सेहो जट्टिनिया छोड़ि नैहवरॉ तों जाग छे ।
जट्टे – चीनमा छिट्टिनियौ गे जट्टिनियाँ चीनमा छिट्टिनियौ ।
तू जाग छे नैहवरा चीनमा के कट्टते गे ?
जट्टिन मैयो कट्टतौ बे जट्टेरा रॅहिनियाँ कट्टतौ बे ।
थरॅबी बे समगया हम त नैहबे गमैरॅ बे । ।
जट्टे – घिउँबा फड़नौ गे जट्टिन, झिग्वनी फड़नौ गे,
तू चन जेरॅही नैहवरा, घिउँबा के रॅचतौ गे ?
जट्टिन मैयो रॅचतौ बे जट्टेरा, रॅहिनियाँ रॅचतौ बे ।
थरॅबी बे समगया सखी संग झूमब खेनरॅ बे । ।

थन्हाब । प्वनः प्रकाशे नट्टे पब पडैत ।

नट्टे— नाथ मनौनक जिद्दी जट्टिन, नैहव डेग रॅठौनक,
नदीक धाबमे पावक चिन्ता मनहरा के गोमबौनक ।

गीत ७

जट्टिन भेया मनहरा बे, नगया नगादे नदियाके पाव

थाबी देबैँ एरा-खेरा नोंगो देबौ गनाम
भेंया मनहरा बे उंताबि दग्रै ग्रिमनाप्लबके घाउं
मनाह नङि हम नेबौ एरा-खेरा, नङि नेबौ गनाम ।
बॅहिनी बॅंग्नैहिनी गे, खोजिनेे गे दोसब घउराब ।

जउंनि खसी देबौ एरा-खेरा, पाठी देबौ गनाम ।
भगया मनहरा बे, उंताबि दग्रै ग्रिमनाप्लबके घाउं ।

मनाह नङि नेबौ हम एरा-खेरा, नङि नेबौ गनाम ।
बॅहिनी बॅंग्नैहेनी गे, खोजि नेग्रै दोसब घउराब ।

जउंनि बॅंड़ दुखछन ष्ठी, नैहबा जाग ष्ठी
जग्नौ से खागके माब ।
कन जोडैपष्ठी, गोब पडैपष्ठी, हमबा कबि दिए पाब ।
भगया मनहरा बे, नगया नगादे नदियाके पाब ।

मनाह – तोबा देखि कः मायां नगै,
जिया फाउंग हमाब ।
जे कगनें से नकि नग कगनें,
चनें कबि दियौ पाब ।
जउंनि – भगया मनहरा बे, नगया नगादे नदियाके पाब ।
बॅहिनी बॅंग्नैहेनी गे, चनें कबि दियौ पाब ।

थन्हाब । प्लनः प्रकाशि नउ पब पडैत ।

नउ— नउंनि रियोगे छउंपउ जउरा, सभ किछ स्वन्न

नगैछै,
अपने घर छै काटै छटैन, पन पन मन पडै छै ।

गीत ५

जटै– साथी पर के सौदा बिकाय गेल गे जटिन, तोरे
बिन्नु
तोरे बिन्नु हमहुँ रेकन भेलौं गे जटिन, तोरे बिन्नु
तोरे बिन्नु मदन उदास भेल गे जटिन, तोरे बिन्नु
तोरे बिन्नु अंगना मे दुभिया जनमि गेल, गे जटिन,
सेजिया पर मकड़ा बिआय गेल गे जटिन, तोरे बिन्नु

अन्तराल पुनः प्रकाश । नटै पर पडैत ।

नटै—कसि क भागलि जटिन प्रिय,जटै रेकन बँहबायल,
एम्हर खोजए, ओम्हर खोजए, नाना भेष बँनाएल ।
नटी—गहे मोगछै मनसाके राँनी,अपने करम पछतारेँ
।
घरराँनी पर हुकुम चलारेँ,लक्ष्मीके ठोकबारेँ ।
नटै—ठीक कहै छी नटी हमर,अहाँ सदृश कत्त पाएब,
जटैरॉ छै अरोध प्रिय,अहाँ घर छोडि नै जाएब ।

गीत ७

जटै – स्वन मोर जोगिया, स्वन मोर भाग
गहो नगरमे जटिन मोर आगन ?
स्वनमोर भगया, स्वन गे दाग,

यही नगरमे जर्इन मोर आगन ?

मोसाफिर – स्वनमोर जर्इरा, स्वन मोर भाग,
ओहे नगरमे जर्इन नहि आगन ।

अन्हार । प्रकाश

गीत १०

जर्इ – दही नेबँ ? दही नेबँ ? मिठगर दही नेबँ ?

गामक स्त्री तोर केकर ওंইन दूधरा ?
तोर केकर पौवन दहिया,
तोहर सङ्गन गन्हाय छौ दहिया
तोहर खट्टा महकौ दहिया ।

जर्इ – सास-सस्वरकेँ ওंইन दूधरा
माय, साँची दूधके दहिया
माय, बँड मीठ नागै दहिया,

ग्रामीण स्त्री अगे नहि नेबौ, नहि नेबौ
तोहर कोय ने पुछै छौ दहिया ।
सिपाही हमहुँ त छियै ग्रानिन, मानिकके सिपाही
मारि डण्टा, फोड़ि के कोहा, खाय नेर दहि-दूधरा ।
जर्इ – ओहो मत जानिहे सिपाही असगर ग्रानिन

मावि कोमा तोड़र थ्थना,
बाति बमौं फ्जरन, दिन रॅचौं दमिया,
घेघा सिपामीके नग देर॓ दमिया
कोय ने गे गमिकी रॅची दमिया ।

थ्नाव प्रकाशि

गीत ११

जष्टे – सस्वरे भेस्वरे मोव जान ब्र्नै ना
थ्कसव रॅनक्ष्थ्या मोवा माछ मरैना ।
माछ ने मे, माछ ने मे, गमिकी रॅष्टी,
माछ ने मे, माछ ने मे । ।

ग्रामीण स्त्री थ्यामे कौने मछविया केव गोठिन मे ?
जष्टे – थ्यामे वेम्थ्या मछविया केव गोठिन मे ।
ग्रामीण स्त्री थ्यामे गम्म के कै खूष्टै माछ देरय मे ?
जष्टे – थ्यामे, गेम्मा के तीन खूष्टै माछ देरय मे ।
ग्रामीण स्त्री – तोव मछवी रॅनरॅ नग जानियौ
ध्ए नग जानियौ,
खरॅयाके खियारे नग जानियौ
धियाप्वता पवरौधे नग जानियौ
गोठिनियाँ गे ।

थ्नाव । प्वनः प्रकाशि नष्टपव ।

নঙৈ— খোজি খোজিক২ থাকন জঙৈরা জঙিন রিন্ব ক্ষ্ণবন্নাযন,
তখনে নজবি পব খ্এনৌ জঙিনিযা, খ্সনী রুপ মে খাযন ।
নঙী— কী র্ব্ন্নিঐ জঙিন ওকবা হুপসি ক ধবতে না ।
মনমে গবন দবদ ছৈ নঙৈরাঁ, দ্ব দ্ব কবতে না ।

গীত ১২

জঙিন দূব দূব বে জঙৌ । দূব বহিনেং বে জঙৌ
সড়ন চাউঁব বে জঙৌ ।
বাখ ছাউঁব বে জঙৌ ।
সড়ন তীমন বে জঙৌ ।
দূব বহিনেং বে জঙৌ । দূব বহিনেং বে জঙৌ ।

জঙৈ– দূব দূব গে জঙিন । দূব বহিনেং গে জঙিন ।
সড়ন চাউঁব গে জঙিন ।
বাখ ছাউঁব গে জঙিন ।
রঁসিযা বোঙী গে জঙিন ।
সড়ন তীমন গে জঙিন । দূব বহিনেং গে জঙিন ।
চোঙিযা গ্বহগতে চনি খ্বিনেং গে জঙিন ।
সেজিযা সজৈরঁতে চনি খ্বিনেং গে জঙিন

জঙিন জ্নফী সম্মাবৈত চন খ্বিনেং বে জঙৌ ।
ধোতিযা পেন্হৈত চন খ্বিনেং বে জঙৌ ।

ঋন্হাব । প্বনঃ প্রকাশি নষ্ট নষ্টী পব
নগাডাক ধ্ন পব কনেক কান দ্নূ নচৈত
নষ্ট— কষ্ঠৈ জে এহিনা হোগষ্ঠৈ সাঁগ রৌহ কে ঝগডা
রীচ মে পডি কঽ গামক নোক ঋনেবে রঁনৈএ নরডা ।
নষ্টী— ঋপনো ঘব ত সএহ হান ঋষ্ঠি, ঋনকা কোন
ঊঁপদেশি
জষ্টিনকে দ্নকুরা জষ্টৈরাঁ, ঋারঁ চনন পবদেশি ।

গীত ১২

জষ্ট – মোবংগ মোবংগ স্বনিযৈ গে জষ্টিন,
মোবংগ হমবা জাযে দহী গে জষ্টিন ।
মোবংগ সে হঁস্বনী নঽ ঋযরৌ গে জষ্টিন
তোহবে পহিবাএ হম দেখরঁ গে জষ্টিন ।

জষ্টিন মোবংগ মোবংগ স্বনিযৌ হো জষ্টা
মোবংগ দেস জন্ব জাহ্ হো জষ্টা
মোবংগ কে পনিযাঁ ঝপনিযাঁ ষ্ঠৈ হো জষ্টা
নাগি জযতৌ কোঠ কবেজ হো জষ্টা ।
ঊঁনষ্টিযো নে ঋারে দেতৌ হো জষ্টা
পনষ্টিযো নে ঋারেঁ দেতৌ হো জষ্টা
বহি জাহী বে জষ্টা নৈনা কে হজূব ।

জষ্ট– তোহবে নে নেরৌ জষ্টিন মোবংগ সে ষ্টিকরা
ওহী মে ঝমকাগ তোবা দেখর সে জষ্টিন
মোবংগ হমবা জায দহী গে জষ্টিন ।

মোবংগ হমবা জায দহী গে জট্টিন ।

জট্টিন খতে জে কমৈনে জট্টা কী ভেনৌ না
স্বন্ন মোব জট্টরা,
জট্টিনকে মংগরা উঁদাস নাগে না

জট্ট – টিকরা জরঁ জরঁ নৌনিযৌ গে জট্টিন
টিকরা কাহে নে পেন্হনে গে
জট্টনী গে সভামে ননচৌনে গে
টিকরা রিন্ন ।

জট্টিন জাহো তে জাহো বে জট্টরা, দেস বে রিদেস,
মোবংগ ক টিকরা নেনে খারহ্ হো বা

খন্মাব । প্বনঃ প্রকাশি নট্ট পব ।
নট্ট— মান মনৌরঁন কহ কহ জট্টরা গেনৌ মোবংগ কমায,
এম্হব রেঁট্টা ভেনৌ রেমাব,জট্টিনিযাঁ রৈঞ্জসং প্বছএ উঁপায
।

গীত ১৪

জট্টিন বঘ্দাসকে খঁগা–ট্টেপী, বঘ্দাসকেঁ খংগা–ট্টেপী
তোহবে দেরৌ বে রৈঁদা, তোহবে দেরৌ বে রৈদা
বঘ্দাস কে দিযৌ ন জিখায ।

রৈদ – বঘ্দাসকে খংগা–ট্টেপী, বঘ্দাসকে খংগা–ট্টেপী
হমে কী কবরৈঁ গে দিদিযা, হমে কী কবরৈঁ গে দিদিযা

বঘ্দাস তঁ সডনে গেল্হায ।

জষ্টিন বঘ্দাস কে হাথকে রঁনিযা, বঘ্দাসকে হাথ কে রঁনিযা
তোহবে দেরৌ বে রৈদা, তোহবে দেরৌ বে রৈদা
বঘ্দাস কে দিযৌ নে জিখায ।

রৈদ – বঘ্দাস কে হাথ কে রঁনিযা, বঘ্দাসকে হাথ কে রঁনিযা,
হমে কী কবরৈঁ গে দিদিযা, হমে কী কবরৈঁ গে দিদিযা
বঘ্দাস ত সড়নে গেল্হায ।

খল্হাব । প্বনঃ প্রকাশি নষ্ট পব ।
নষ্ট— রৈষ্টরা ভেনৈ চংগা, মনমে জষ্টরা রঁসনৈ না,
জষ্টরা কে রিযোগে জষ্টিনিযাঁ খহ্বিযা কাষ্টৈ না ।
নষ্টী— চননৈ পিযা উঁদেশি জষ্টিনিযাঁ,দব দব ভষ্টকৈ না,হো বামা,দব.....
কোনে পাপে পিথরাঁ রিছডনৈ কি দ্নিযাঁ রিজ্রঁন নাগৈ না,হো বামা,দব.... ।
গীত ১৪ ক(থপন গেন)
জষ্টিন হে বে সোনবরাঁ ভায, কহী দহী জষ্টরাঁকে উঁদেশি
জহিযা সে গেনৈ নিবদৈযা, নৈ কোনো সংদেশি
পন পন কাষ্টৈ বাতি খল্হবিযা,দিনো নগে ভযাওন
নৈ চাহী মংগটীকা কংগনা,পিথরাঁ খপন সোহাওন ।
হে বে.......... ।
সোনাব হে গে জষ্টিনিযাঁ দায,ছোড জষ্টকে খাস,
গবরাঁ জোখি জোখি হংস্বনী পেল্হিরৌ,চন হমবে সাথ ।
জষ্টিন হে বে সোনবরাঁ ভায,বে খগিযা নগৈরৌ তোবে

हंस्वनिया
रॅजब खसैरौ तोबे साथ ।
बे मोब पंग्ठा प्वबरें नोकबिया
बहरैं पंे के थास ।
रॅबह रॅबस हम थांचब रॅान्हि बहरैं
बहरैं जंे के थास ।
बे तोबास स्वन्नब हमबो जंरैरॅा
ब्रिंयैया चनैत नचि जाय
बे तोबास स्वन्नब हमबो रॅनक्ष्था
चन स्वरूज छपि जाए ।

थाकि हाबि क जंटैन थपन घब थारिं जागत थछि ।ओसाबा पब ओगठि जंटैक स्मबण कबैत हिंच्कि हिंच्कि कानए नगैछ ।

गीत १३

जंटैन जाहि रॅांे पियरा गेनै, द्भिया जनमि गेनै रॅटैया जोहगते रीजूरन नागन बे की । थाहे मगया ।
पियरा मोबंग गेनै, हमबा से कही गेनै, थाहे दिदिया ।
हून नागन कंगना नेने थगथिन हो बाम ।
मांगे के टिकरॅा नेने थगथिन हो बाम ।

बचि बचि जइैनके पेन्हयथिन हो बाम ।
जइ रिंन्न नागे दुनियाँ थन्हारे हो बाम

रहैौ सेहो घवस राँहव थारि माय संगे हिंचक नगैछ । तखने दहिन कातस माथपव मोइवी नेने जइक प्रवेंशै । नगमे थारि घवराँनी था रहैौके एकइक देख नगैछ । प्रकाशिक घेवा दुनू पव हूइ हूइ पडैत छैक । दुनू चबित्र स्थीब भ जागछ । प्रकाशिक घेवाक संग नइ नइैनक प्रवेंशै ।

(नइ नगाडा के स्वब तानमे रजरैछ । नइैन स्वबतान पव नाच नगैछ । नइ के चाक कात गोन घेवामे नइैनक नृह) ।
नइी रावह रविस पव पिथरा थएनै दुखबिया हे
जइैन के थातिब ।
लागी देनकै मोंबंग नगबिया हे ।
जइैन के थातिब ।
नइ चनियौ ने थार नइैन थपन एकचबिया हे ।
जइैन के थातिब ।
चमक दियौ मिनन के गजोबिया हे
जइैन के थातिब ।
दुन्न नचैत नचैत मंचस राँहव चनि जागछ । थार स्थीब चबित्र चनायमान भ उठैछ । ओम्हव प्रकाशिक घेवामे जइैन थकानैत जइक नग थरैछ । खुशी सं थाँथि छन छना जागछ । पयव पव ग्गूकि प्रणाम कबैछ । माथ पवक मोइवी, छाता नः घव दिशी रठि जागछ । जइ रहैौ के छातीस सइौ नैछ । जइैन पानि नः थरैत थछि, जइ पयव पथारैछ । दुनू एक

দোসবাকে খাগা ঠাঠ ভ২ নোবাযন খাঁখিএ এক দোসবাকে দেখৈত খছি ।
গীত নং.ঌ ক এক ঠ্কডীক প্বনবারৃতি হোগছ ।

গীত ঌকে প্বনবারৃতি

জটিন টিকরা জর্‍জর্ মংগনিযৌ বে জটা, টিকরা কাহে নে নৌনে বে । ।
খবে রানী উঁমবিযা বে জটৈরা, টিকরা কাহে নে নৌনে বে । ।
জটৈ – টিকরা জর্‍জর্ খননিযৌ গে জটিন, পৌতীমেক২ ধএনে গে ।
তোহব রানী উঁমবিযা গে জটিন, টিকরা কাহে ন পেন্হনে গে । ।

জটৈ জেরীসং নান ডিব্বা নিকানৈত খছি । ওকবা খোনি মংগটিকা রঁহাব ক২ জটিন কেং পহিবা দৈছ । দ্নূ নৃৎ ক্ষদ্রা মে খারি জাগছ।
গীত ১৬

খাবে রঁানী উঁমেবিযা বে জটৈরঁা
টিকরঁা হম পহিবনৌং বে
টিকরঁা হম পহিবনৌং বে বে জটৈরঁা
টিকরঁা হম পহিবনৌং বে
খাবে রঁানী উঁমেবিযা বে জটৈরঁা
টিকরঁা হম পহিবনৌং বে

নচৈত নচৈত জষ্টিন,জষ্টক ৰাঁহিমে খাৰি জাগত খছি । দ্নূ প্ৰিজ ভ২ জাগছ্ত ।
খন্হাব

<u>নাষ্টক–একাঁকী ভৈযা, খএনৌ খপন সোবাজ</u>

খাঙা সঁ খাঠ সও ৰৰ্ষ পূৰ্ৰক হ্বনৌনী ৰঁজাবক একষ্টা চৌৰঁষ্টিযা । ঘনগব গাছ্তক তবমে মাষ্টি খা ঙাঁষ্টসঁ ৰঁনন চৰ্‌ৰ্‌তবা ।
(প্বকুষ–১ খশোথকিত হ্মদ্ৰামে চৰ্‌ৰ্‌তবানগ খৰৈত খছি । চাকুকাত নজবি খিবৰৈত খছি । কান্হপব খংগপোছা হাথমে ন২ হ্মহঁপব চ্হচ্হাগত ঘামকেঁ পোছৈত চৰ্‌ৰ্‌তবাপব ৰৈসি বহৈত খছি ।)
(প্বকুষ–২ কান্হপব হব, হাতমে হবক পৈনাসঁ দূ গোষ্ট ৰঁযনকেঁ বোমৈত চৰ্‌ৰ্‌তবানগ খৰৈত খছি । প্বকুষ–১

कँ थकित देखि कनेक रिनमि जाগত খছি ।)
প্বকষ–২ : ভাঙা বরিযা ! খপন কেহন হানত রঁনা নেনে ছহ ।
প্বকষ–১ : (দীর্ঘ নিসাস ছোড়ি) সে কী ঙা খাগএ কঁ হানতি হৈ । ভাগ খারঁ তহ জীখরঁ হ্মশিকন ভহ গেন । রেঁগাবক একটা হদ হোগ ছৈ ।
প্বকষ–২ : মানে তোবো.... ।
প্বকষ–১ : সাফে কী । ভোবেসঁ রঁখাবীমহক ধান নিকানি এসগবে তৌনৈত–তৌনৈত জানপব খাফত খারি গেন । এক হ্মঠ্ঠী জনখঙাযো নৈ । চল্ডনরঁা !
প্বকষ–২ : (রঁযনকঁ ঠাড় কবৈত) হৌ বে হৌ ! ভাঙা, হমবো হানত কোনো নীক নহি । ভোবেসঁ পঁচরীঘরঁামে হব জোতৈত–জোতৈত জখন পাব নৈ নাগন তহ রঁযন খোনি দেনিযৈ । তৈযো রঁাবহসঁ উঁপবকঁ খমন ভহ গেনৈ ভাঙা, কৈনা চল্ডনরঁা সবরঁা এক ঢ্রকড়ি বোটিযো পঠাএত ।
প্বকষ–১ : ঙা হমবে তোহব দ্ঃখ নৈ হৌ, সৌসে গামকঁ পেবনে হৈ ঙা বাক্ষস । হমবাসভকঁ খপনা চাস–রঁাসমে রৈসৌনক গহে রেঁগাবী খটরঁহনএ নে । খারঁ তহ হমবাসভকঁ খপন কহনএ বহিএ কী গেন হৈ ।
প্বকষ–২ : (কনেক নগ জা) ভাগ, ঠীকে কহৈ ছহ । মংগনরঁা খপন রেঁটাকঁ গৌনা কবা কহ পাঁচ–সাতে দিন ভেনৈ নৈনকৈএ । স্বনৈ ছী কাল্হি বাতি খপন পঠ্ঠা সঁ উঁঠরঁা নেন কৈ । ভবি বাতি হরেঁনীমে বখনকৈ ।
প্বকষ–১ : পবসূকঁ কথা নৈ বঁ্ঝন হৌ । স্বনবপ্ববকঁ

খজোধী ঘবরাঁনীকেঁ রিদাগবী কবা কঽ নঽ জাগত বহৈ, এহি রাঁগৈ । সবদাবকেঁ নঠৈতসভ পানকীএ ঘেব নেনকৈ খা হরেঁনী ঠ্কা নেনকৈ । কতরোঁ রেঁচাবা চিচিখাগত বহি গেনৈ, ঘবরাঁনীকেঁ নহি ছোড়নকৈ ।

প্বকুষ–২ : ভাগ, ঔ চল্ডনরাঁ কতেক দিনধবি এনা সতৌতৈ, রেঁগাবী খগৈতৈ, নোককেঁ রেঁগী, প্বতহ্কেঁ গজ্জতি ন্বগৈতৈ । খল্কেব ভঽ গেনৈ ভাগ, খল্কেব !

পাশ্রসঁ গীতক সামূহিক স্বব স্বনি পড়ৈছ–

সভ দিন খাগ খঢ় কগৈরেঁ ছৈ
সাত সও হ্মসহবরাঁ সে
সভ দিন খাগ খঢ় কগৈরেঁ ছৈ
সাত সও হ্মসহবরাঁ সে ন হয... ।
খা গে রাঁড় তঽ রেঁগজ্জতি খাগ করৈ ছনৈ
হ্নৌনী রাঁজবিযামে
খা রাঁড় তঽ রেঁগজ্জতি করৈ ছনৈ
হ্নৌনী রাঁজবিযামে নে মৌঽঽঽ ।

প্বকুষ–১ : দেখহক, স্বনহক গামক হাহাকাব । ঔ সামন্ত, বাজাসভক খত্যাচাব খাব রেঁসী দিন নৈ চনতৈ ভাগ । হমবা–তোবা কান্হপব রেঁগাবীকেঁ গ্বনামীকেঁ রোঁঝ হগৈতৈ র্ব্যাগএ । জনতা জাগকক ভঽ বহন ই । হ্নছ হোতৈ মৌ ভাগ !

প্বকুষ–২ : (হবকেঁ কান্হ পব ধঽ চনরাঁক উঁপএ্রম কবৈত) রাঁযন কতহ্ ভাগি জএতৈ তঽ জ্তে–নাতে এক কঽ দেত । চন, খাগ দিনকেঁ খাসমে কিছ দিন ওঁব সহি নী ।

প্বকুষ–১ : ভাগ কোনো রীব পৈদা নৈ ভেনৈএ জে এহি চল্ডান সামন্ত জোবারাঁব সিংহকেঁ মাবতৈ ।

প্বকুষ–২ ঃ (চনৈত–চনৈত ককৈত) একটৌ পতাকেঁ ৰাঁত । স্বনৈ ছিঐ জে জোগিযানগবমে কানূ সবদাবকেঁ ৰেঁটৌ ছৈ দীনাবাম, ভদ্রীবাম । খা ও হমবেসভকেঁ জাতি ছৈ কহাঁদন । খ্ুৰ চনতীকেঁ ৰীব হৈ ।

প্বকুষ–১ ঃ (ডঁঠৈত) এহ, ৰাঁত ত২ ৰঁড়কা ৰঁজনা । এহি চল্ডানকেঁ মাবি দিতৈ ত২ পোসনে খসী চঢ় । দিতিঐ দীনা–ভদ্রীকেঁ । ঘব–ঘব এক–একটৌ খসী পোসি দেৰৈঁ সভ সহায ভাঙ । নগৈএ হ্নকে গোহবাৰঁ২ পড়তৈ খাৰঁ... ।

প্বনঃ পাশ্ৰসঁ সস্বব গীতক ৰৌন স্বনি পড় ৈছ–

তাহি দিন ওকবা নাম সে খাঙ
খসী চঢ় । দেৰৈঁ ফনৌনী ৰঁজবিযামে
কবৈ ছৈ খবাধনা সহোদবা
খপনা ত২ জতিযা সে
কবৈ ছৈ খবাধনা ভৈযা
খপনা ত২ জতিযা সে নে হেয ।

মঞ্চসঁ দ্নূ প্রস্থান । খন্ধাব ।

....

মঞ্চপব প্রকাশ । পূর্রবত চৌৰঁটিযা । গাছক চৰ্ুতবাপব ৰৈসন খছি প্বকুষ–১ । খংগপোছাসঁ হ্মহঁপব হরা নোঁকৈত । প্বকুষ–২ ক ধবহফবাগত প্ররেশ । সসবি ক২ প্বকুষ–১ ক নগমে জাগত খছি ।

প্বকুষ–২ ঃ (চাককাত খকানৈত । ককবো খাগমন নহি ৰ্ুন্নি) ভাগ, হমবাসভকেঁ প্বকাব স্বনি নেনকো দীনাভদ্রী মহাবাজ ।

প্বকুষ–১ ঃ (প্রসন্নতা সঁ) ঠীকে ভাগ !

প্বকুষ–২ ঃ হঁ, মৌ ! ৰঁজৈ ছনখিন্হ জে খপন

জাতি–ভাগ পব খন্যাচাব খাৱঁ নৌ মোৱঁ দেৱঁ । মাবৱঁ জোবাৱঁবকেঁ জেনা মেতে তেনা । নগৌখ দিন ঘ্বতো খপনোসভকেঁ ।
প্বকুষ–১ : নেকিন, জোবাৱঁব তঽ ৱঁড্ড ভাবী পহনমান ই মৌ । সাত সও পঠ্ঠা সঁগে খসগবে সব খেনৈ ই ফনকাপব । সোনহ গজকেঁ ফকখা নংগোটা পহিবৈ ই । সও হাথীকেঁ ৱঁন ই মৌ ।
প্বকুষ–২ : হমবোসভকেঁ দীনাভদ্রী মহাবাজ কম নৌ মৌ । জখন ৰূপমে খৱঁ ই তঽ কেহন কেহনকেঁ চিত্ত কঽ দৈ ই । জোগিযানগবমে কনক সিংহ ধামী বই । নাম স্বননে ছনহো ?
প্বকুষ–১ : হঁ, মৌ ! ওগ বাক্ষসকেঁ কে নৌ নাম স্বননে হোতৈ ।
প্বকুষ–২ : কে মাবনকৈ ওকবা, ব্ঁঝনে ছহো ?
প্বকুষ–১ : কহঁ ংদন দূটা শিকাবী ছনৈ ।
প্বকুষ–২ : মৌ ! ওহে দীনাভদ্রী মহাবাজ বই । ৱেঁগাবী খটাৱঁনা হ্নকা দববৱঁজ্জাপব জা কঽ মাতা নিবসো ভীনিনিযাকেঁ মাবিপীটি দেনকৈ । কী ছনৈ–দীনাভদ্রী এতেক নে মাবনকৈ জে ও খপন ঘববাঁনী ব্ঁধনী ৱঁতবনী সঁগে জংগনমে সোন্হি কোবি কঽ ন্বকা কঽ বহ নাগন ।
প্বকুষ ১ : তৱঁ ?
প্বকুষ ২ : তৱঁ কী ? ভদ্রী মহাবাজ ৱীনাড়ি কেঁ ৰূপমে পত্তা নগা নেনকৈ খা কনক ধামীকেঁ মাবি কঽ গামকেঁ উঙ্কাব কৈনকৈ ।
প্বকুষ ১ : নগৌ ই ৱঁড্ড ভাবী নড় াকু ই ।
প্বকুষ ২ : হঁ, মৌ ! ৱীব যোদ্ধা ই ! দেখিহ জৰূব জোবাৱঁব মাবন জাএত । সম্পূর্ণ শ্রমিক বস্তুকেঁ

देरता ऋपी ई द्नू भाओ । शोषण श्वा श्वहाचावसँ उँएहे ऋओ कवाओत ।
प्वरुष १ : साता सओ ऋसहेवकेँ घवमे छागवे पोसन छै । ह्नकँ नामपव ।
चौरँष्टिया राँष्टे तारँत किछु र्यक्ति हेतासन ऋष्टेकावैत गामदिस भागन जाएत । दूनूकेँ देखि ओहिमहक एकगोष्टे श्वि होएत कईत छैक–भागह मवदे । जोवारँवकेँ नठैत नाठी भँजैत श्वारि बहन छै । रँजै ई–सवदावकेँ रिवोधमे के नागन ई, श्वाओ ओकव श्वैव नै होतै ।
द्नू साकांक्ष भह जाएछ । एक दोसवक ऋह देश्वैत श्वछि । चेहवापव भयक छाप स्पष्ठ देखि पड़ैछ । ओहो द्नू पएव ऋष्टेकावैत गामदिस रँढ़ि जाएत श्वछि ।
श्वन्हाव ।

....

मध्यपव प्रकाशि । दृश्य पूर्ववत् । दू गोष्टे नठैत नाठी भजैत प्ररेश करैछ । मध्यपव कनेककान नाठीक कवतव देखरैत श्वछि । फेव शान्त भह चर्तवापव रैसि जाएछ ।
नठैत १ : श्वाओ तह मौजे–मौज ई गोधिया ।
नठैत २ : कथिक मौज रै ।
नठैत १ : वे सवदाव की कहनकैश्व । गाममे घवे–घवे पैस । ओ ऋसहेवराँसभ हमवे जमीनपव रैसैश्व । हमवे रिकद्धमे ग्वमीन्टि करैश्व । सावसभकेँ पीठी दागि कह श्वा ।
नठैत २ : हँ, से तह कहनकैश्व । तह पीठी

दागः कथिक मौज । ओ तः बोजकेँ काम भः गेल है ।
नढैत १ : बे साब । सभ दिन तोँ चोन्हरे बहि गेले । घर- घरमे ढ्कबैत घरकेँ मानो समान देखबेँ नै बै ।
नढैत २ : तः ।
नढैत १ : तः की । नया-नवेलीकेँ सं ँग मौजमस्ती नै कबरे ।
नढैत २ : अच्छा, तः तोँ से बात कहै छले । हम तः दोसब बात बुझै छलियौ ।
नढैत १ : आओ तः मौजेमौज है ।
नढैत २ : कछो कबबँही आ सबदाबकेँ पता नगतै तः ?
नढैत १ : कतेको घबकेँ बेंटी प्वतह् सबदाबकेँ हबेंलीमे हमसभ नै पहुँचबैं छिऐ ?
नढैत २ : से कतेको !
नढैत १ : एतेक पहुँचबिते छिऐ तः आओ दू-चाबि हमहुँसभ हाथ नगा देबैं तः कोन पहाड़ खसि पड़तै ?
नढैत २ : से तः है । एह, ठीके कहले । चल साब सदायसभकेँ मजा चखा दै छियै ।
दुनू उँठैत अछि आ चलबाँक हेतु उँद्दत होगत अछि । फेब की फ्बाग छै नढैत १ घुबि कः चबुतबाकेँ देखैत अछि । किछु सोचैत अछि ।
नढैत १ : (नढैत २ सँ) हे, गोधिया । हमसभ एहि चबुतबाकेँ तोड़ि दी तः नीक ।
नढैत २ : कैना ?
नढैत १ : साब भ्सहबबाँसभ एहिपब बैसि कः बात

নগরৈখ । ঘবমে রৈসহকেঁ জগমো নৈ হ, স্বগবকেঁ খোব হ । এতে রৈসি কহ সবদাবকেঁ খিনাফ সাজিশ বচৈএ । তমিসঁ... ।
নঠৈত ২ : ধূত মবদে ! মৌ, এহি গাছ খা চর্ন্তবাকেঁ কী দোষ । থাকন ঠেহিখাএন হমহ্‌সভ খরৈ ছী তহ এহিপব স্বস্তাগ ছী । এনা নৈ সোচ... ।
নঠৈত ১ : নগৈএ, তোঁ ঠীক কহ ছহ । চনহ । দ্‌নূক প্রস্থান । খন্মাব ।
....
মঞ্চপব প্রকাশ । স্থান পূর্বরত ।
দূ গোটে যোগীক প্ররেশ । কান্হসঁ সাবংগী টংগনে । বাজা ভবথবীক গীত গরৈত । গীত গরৈত এক চক্কব নগেনাক রাঁদ চর্ন্তবাপব রৈসি বহৈছ ।
যোগী ১ : ভৈযা দীনা ! কে চিন্হত গহ হমবাসভকেঁ এহি ঠাম ।
যোগী ২ : হঁ ভাঙ ! হমসভ গ্বক গোবখনাথক শিষ্য নগৈত ছী । এহি ভেষমে জোবাৱব সিংহকেঁ খোজরাঁমে সহ্‌নিযত হএত ।
তাৱত ওহি রাঁটে একটা র্ন্তুঢ়ি যা খাঁগনদিস জাগত দেখি পড়ৈছ । চর্ন্তবাপব গ্বদবিযা রাঁরাঁসভকেঁ রৈসন দেখি প্বছি দৈত খছি ।
র্ন্তুঢ়ি যা : গোব নগৈ ছী রাঁরা !
দ্‌নূ যোগী : (এক্কসঁগ) কন্যাণ হোওঁ ।
র্ন্তুঢ়িযা : কত্তসঁ খাসন এনৈএ রাঁরা ?
যোগী ১ : হমসভ গ্বক গোবখনাথকেঁ শিষ্য ছিযৈ । একব নাম বৃজমোহন ছিযৈ খা হমব নাম রৈতানী ।
র্ন্তুঢ়িযা : কী সেরা কবিযৈ রাঁরাকেঁ ?

যোগী ২ : হমসভ তীন দিনসঁ ভুখল ছী । কিছু খাএনা ভেটি জেতৈ তহ ভগৱান গোৱখনাথ তোবা কল্যাণ কবিতহথুন ।

ব়ুঢ়া যা গ্বনধ্নমে পড়া জাগত খছি ।

পৃষ্ঠভূমিমে গীতক স্বব খভৱৈছ –

সে কথি নহ কহ খার মহামো

খহাঁকেঁ কবৱেঁ

কথি নহ কহ খার মহামো

খহাঁকেঁ কবৱেঁ নে হয

মৌ ৱাঁৱাঁ

ওহো জেহো ছনৈ মবদ খাগ হমবা

জোগিযা তহ নগবিযামে

চনৈ ছৈ জোগিযা

জোগিযা নগবিযামে ।

যোগী ১ : কথি নেন ব়ুঢ়া সোচমে পড়া গেন ছী ?

ব়ুঢিযা : কী কহু যোগী মহাবাজ ! এহি গামক সামন্ত জোবাৱব সিংহ সৌংসে গৌ ংখাকে ৱেগাৱেমে খটৈৱৈত ছৈক । এক্কা সেব ৱোগন নৈ দৈ ছৈ । ঘবমে কিছু নৈ বহৈ ছৈ খাএনা । সে হম তহ হ্মশিকনমে পড়া গেন ছী... ।

দ্নূ যোগী গম্ভীব ভহ এক দোসবাকেঁ দেখৈত খছি । কিছু সোচি মাথ ডোনৱৈত খছি ।

যোগী ১ : ব়ুঢ়া, খহাঁক ঘবমে জতৱেঁ চাউব খছি সে খাজূ । তকবে চূল্হীপব খদহন চঢ়া কহ ওহিমে বাখিদিঔ । হমবাসভকেঁ তাহীসঁ পেট ভবি জাএত ।

ব়ুঢ়া যা খাশ্চর্যসঁ যোগীদিস দেখৈত খছি ।

योगी २ : ठीके कहै छथि रैतानीनाथ । अहाँ जाउ, चाउँर नगाउँ गऽ ।
बुढ़िया अइतागत–पइतागत आंगनदिस जागत अछि ।
योगी १ : हे रघेसरी माता ! बुढ़िया याकेँ सहायता करिह । सभ दिन हम तोरा पूजा देनियह, आओ तोँ सहाय हौइह !
कनेक कालमे बुढ़िया दू गोटे छीपामे भात, दालि आ आलूक चोखा लऽ कऽ चबुतरापर अरैत अछि । दुनूकेँ श्रद्धा भावसँ देखैत आँगामे थारी राखि दैछ ।
बुढ़िया : (हाथ जोड़ि) हे योगीसभ ! हमरा नै लगैया अहाँसभ साधारण लोक छी । एक पाव चाउँर फटैकि कऽ भेल छल, अदहनमे धरिते भरि तौला भात भऽ गेलै । ई चमकोर मामूली नै छै । जरूर अपने पहुँचल लोक छियै ।
योगी १ : बुढ़ ी माता ! अहाँकेँ अन्न हमरासभकेँ खाएकेँ छलै, से भेटैल । आउ भाओ, भुख लागल है । जल्दी आउ !
बुढ़िया अपन प्रश्नक उत्तर नहि पाबि आर आश्चर्यमे पड़ि गेल अछि । हाथ जोड़ने सोँ ंझामे ठाढ़ छैक ।
दुनू भाग खाना खा कऽ प्रसन्न मुद्रामे आरि जागछ ।
योगी २ : बुढ़ ी माता अपने धन्य छी । हमरासभकेँ जुड़ेलहुँ । आरँ कहू हमसभ की कऽ सकै छी ?
बुढ़िया : (भावविह्वल भऽ) हमरा लगेए हमरासभपर होगत अत्याचार आरँ अपनेसभकेँ छुपासँ खतम हेतै

।
योगी १ : के करैछै अत्याचार ?
बूढ़ा या : ऊएह, जोरावर सिंह । घर–दुआर, खेत, खरिहान, बहु–बेटी ककरो इज्जति नै रहऽ देलकै महाराज !
योगी २ : कोनो नै किछु कहै छै ?
बूढ़ा या : ककर मजाल छै, ओना सैतनमाकेँ देहोमे केओ भीर नेत । सात सओ पठ्ठाकेँ रोज खेनरौं छै । कहाँदन जोगिया गाममे हमरेसभकेँ जाति दीनाभद्री है । ओकरे गोहवरैं है भरि गामकेँ सदायसभ । घर–घर छागर पोसने है ओकराले ।
ऊँ एतै कि नै पता नै, अपने योगीबाबा आएल छियै, किछु करियौ ।
योगी १ आ योगी २ चबूतरापरसँ उठि जाइत अछि । भावुक भऽ बूढ़ा याकेँ दुनू कातसँ पकड़ि भार विह्वल मुद्रामे मञ्चक आगा भागदिस आबि जाइत अछि । प्रकाशक घेरा तीनूक अन्हार होइतप्पर शरीर पर पड़ैत अछि ।
योगी १ : अहाँ चिन्ता नै करू माँ । अहाँक बेटासभ अत्याचारी जोरावरकेँ निघटौरे लेल आबि गेल अछि । आब जोरावर मरतै माँ, अहाँ निश्चित भऽ जाऊ । देखल जेतै ऊनकी पहाड़क अखराहापर । बूढ़ा या अश्रुपूरित आँखिए दुनूक अन्हारपर देखैत अछि । आँखिमे आबिगेल चमकसँ लगै छै योगीक बातपर ओकरा पूर्ण विश्वास भऽ गेल छै ।

....
प्रकाश । दृश्य परिवर्तन । चबूतरापर एकटा नरकनियाँ

ब्रूढ़ीया साउंसकेँ केसमहक ठीन तकैत देखि पड़ैछ
।
सबदाब जोबाबॅब सिंह की जय । ई स्वब सामूहिकरूपेँ
पाश्वरसँ ॳरैत छैक । स्वब सूनि साउंस-प्वतड़् चौंकि
उठैछ । प्वतड़् हात बाँबि साउंसकेँ अपनासँगे चर्त्तवासँ
उठा दैत छैक ।
प्वतड़् : माए, चनथु ! चन्डनबाँ एम्हबे आबि बहन
छै ।
साउंस : हँ, एक्का बत्ति चैनसँ बह२ नै दै है बॅगमनमा
। चन बॅह्बिया, एकब छौंहो ने पड़२के चाही ।
दुनू साउंस प्वतड़् मत्ँकाबि क२ गामदिस बॅढ़ि जाइछ
।
जय-जयकाब जाबी अछि । मञ्चपब एकटा नठैत
आगाँ-आगाँ, तकबाबाद चाबिगोटे म्हस्तन्ड पानकीसन
सिंहासनकेँ कान्हपब नदने आ तकबा पाछा दू गोटे
नठैतक प्रवेश । पानकीपब अधुब मोटसोट, चौड़गब
छाती, पैघ-पैघ माँछ, ननाटपब टीका, धोती आ
पएबमे पनही जुत्ता । रूप बंग आ मान-सम्मान स्पष्ट
नगैछ ई जोबाबॅब सिंह अछि ।
मञ्चपब अबिते चर्त्तवाकेँ देखैत अछि । कहाबकेँ
रूकबाक इशाबा कबैछ ।
जोबाबॅब : शमशेब सिंह ?
अगिनका नठैत : जी सबदाब !
जोबाबॅब : कनिक बोक, चर्त्तवापब स्वस्ताने सन्त
गोटे ।
अगिनका नठैत : हेतै सबकाब !
कहाब पानकी धबतीपब बखैत अछि । जोबाबॅब

उँतरैत अछि ओहिपरसँ । मोछपर तार दैत चारूकात देखैत अछि ।
जोरावर : रौ, केसर सिंह ! पूरा बस्ती सुन्न लगै छौ । गाममे लोक नै छौ की ?
पछिलका लठैत : सरकार, अपनेकेँ आगामे ठाढ़ रहै से ककर मजाल छै हजूर ।
जोरावर चबूतरापर बैसि चाहैत अछि ।
शमशेर : सरदार, ई चबूतरा तँ अपन बाजकेँ लेल खतरा भऽ गेल छै ।
जोरावर : (ठमकि) से केना रौ ?
शमशेर : अइ गामकेँ रूसहरबाँसभ अहिठाम गोलिया कऽ सह-मात्तकेँ खेल खेलैत रहैथ, हजूर ।
जोरावर : फरिछा कहि ।
शमशेर : बूझैत रहैथ जे आब हेगार नै करबै । हमरोसभकेँ मेहनतकेँ मोल छै किने ।
जोरावर : अच्छा तँ आब अपन मोल खोजैथ ।
केसर : (लगमे जा) सरकार, कहाँदन जोगियाकेँ कोनो दीनाभद्री छै । तकरा अपन गोलैसीमे सामिल करऽकेँ चक्रचालि चलावहल छै भीलसभ ।
जोरावर : हूँऽऽऽ ।
शमशेर : गुप्तचर कहलक अछि जे काल्हि राति एतऽ दूटा योगी गुरुदरिया गोसाइँ आसन देने रहै । ओकरा जीरछी भिलनी बड्ड आगत-स्वागत कऽ पाठ पढ़बैत रहै ।
जोरावर : (तनि कऽ) अएँ, एतेक बात भऽ गेलौ आ हमरा खबरि नै । कत्त छौ भिलनी ? ला पकड़ि कऽ । एहि गाछपर लटका बुढ़ि याकेँ ।
लठैतसभ आदेश पालन करबाक लेल उद्यत होगत

गामदिस जाए चाहैत अछि ।
ठहर ! अखन्न तँ अखाड़ापर जाएकेँ रहैब है ।
पठ्ठासभ राँटे तकैत होते । घुमर तँ देखतैं ओत्ता
बूढ़ि याकेँ आ आरो ग्रामवरासभकेँ । पाँखि जे
निकननैअ । हम कतवि देरैं आगए ।
पानकीदिस हँढ़ेत-हँढ़ेत ककि जागत अछि ।
बौ शमशैर !
शमशैर : जी सरकार !
जोवारैर : बौ सरँ हरामदकेँ जड़ि ओतहे गाछ आ
ओ चर्तवा नगै है । एक राता जमिन नै है साब
ग्रामवरासभकेँ । अहिठाम जम्मा भए कए हमरे
रिवोधमे रतकटैअनि करैआ । हे, सभसँ पहिने
एकरे उखाड़ ।
सभ नठैत तमतम करए नगैछ ।
गहो काज घुरनापर करिहे । देह कस-कस करैअ
। नगै है, आग हमरा हाथे ककरो परान गेन है
।
जोवारैर पानकीमे रैसैत अछि । कहार उठरैत छै
। पाश्र्वमे गीतक स्वर अभरैत अछि ।
सात सय पठ्ठाकेँ खेनरँए
चननै जोवारैर अखड़ि यामे
सात सय पठ्ठाकेँ खेनरँए
चननै जोवारैर अखड़ि यामे ने यौ !
उँनम्नी पहाड़पर भेया
घनघोर मन्न यज्ञ होते आओ
उँन्नम्नी पहाड़पर भेया

घनघोब मन्न घङ्कू होतै थाओ ने गै ।
थन्हाब ।

.....

मथ्ड़पब प्रकाशि । दृश्ये पूर्बरत ।
पृष्ठभूमिमे डँज्जबका पदापिब ध्वनि था प्रकाशिक माध्यमसँ मन्न घङ्कुक छाया चित्र देखाओन जागछ । मथ्ड़पब किछ महिला, प्वकष, बाँनक एम्ह्वसँ ओम्ह्व, ओम्ह्व सँ एम्ह्व कबैत डगैत । पृष्ठभूमिमे गीतक स्वब स्वनि पड़ैछ ।
था खैंचकैं दल्ड जोबाबँब
डँनङ्गीमे थिचै छै
था खैंचकैं दल्ड जोबाबँब
डँनङ्गीमे थिचै छै ने गै ।
पदापिब दल्ड बँसकी कबैत छाया देखि पड़ैछ ।
पछियै डब जा कह दनकथा
बँसि गेनै हनकापब
था पछियै डब जा कह दनकथा
बँठियै गेनै हनका डँपबबामे ने हय ।
मन्न घङ्कुक तैयाबी । डीड़न्त देखाओन जागछ ।
था मैया तह बँधेसबी नाम से
मिष्ठी तह चढ़ा देनकै
था मैयाक नाम से दादा
मिष्ठि चढ़ा देनकै ने हेय ।
घनघोब घङ्कुक दृश्ये । दू गोटै डीमकाय योङ्काक मन्न घङ्कुक प्रसङ्गे ।
पड़ि गेनै घङ्कू गै दादा
डँनङ्गी पहाड़ पब

ঋা পঢ়ি গেলৌ যহ্ম হো দাদা
উঁনঙ্গী পহাড় পব নে হয ।
প্রেমী হো প্রেমী
ওকবা জে ডবনে সে ওহো নে ডেবাগ ছৈ
ককবো নে ডবনে কোগ নৈ ডেবাগ ছৈ হৌ ।
একটা চিকোবক সঁগ একটা যোহ্মাক হাথমে কটন ঝড় ী
নষ্টকন ছৈ । ঋষ্টাহাসক স্ববে ।
জা কে ঝড় ী ঋাবঁ খসৌ ছৈ
জোবাবঁব সিংহকেঁ ঋংগনবাঁমে
ঋাজাকেঁ ঋাগ্ ঝড় ী গিবনৈ
জোবাবঁব সিংহকেঁ ঋংগনবাঁমে নে হয ।
পৃষ্ঠভূমিমে জযজযকাব স্বনি পড় ৈছ । দীনা–ভদ্রী মহাবাজকী জয । মঞ্চপবক ভগৈত সভ ৰুকি জাগছ ঋা জয জযকাবমে সাথ দেবঁহ নগৈছ ।
....
মঞ্চপব প্রকাশ । দৃশ্য পূর্ববত ।
গামক কিছু নোক ঋপন পাবম্পবিক ভেষভুষামে মঞ্চপব ঋবৈঁত ঋছি । ককবো কান্হপব হব, কোদাবি ছৈ তহ ককবো মাথপব ঢাকী । ককবো হাতমে ডোনমে পানি ছৈক তহ ককবো হাতমে জনখগক মোটবী । মঞ্চপব প্রসন্নতাপূর্বক গ্রষক পবিবাবক চহনকদমী ।
পৃষ্ঠভূমিমে গীতক বোঁন প্রসাবিত ভহ বহন ঋছি ।
ঋপ্পন ঘব, ঋপ্পন খেত, ঋপ্পন ভেনৈ সমৈযা
ঋপ্পন হব, ঋপ্পন পসাব, ঋপ্পন ভেনৈ গোসৈঁযা
ভৈযা হো ২ ২ ২ ২
ঋনাচাবী জোবাবঁবসঁ ঝগু ভেনৈ সমাজ
এনৈ জনতাকেঁ সোবাজ, এনৈ জনতাকেঁ সোবাজ । ।

হো ভৈযা এনৈ খপন বাজ.... ।
ক্রমশঃ খন্হাব
পটাক্ষেপ ।

<u>বাজরিবাজমে মৈথিনী নোক সংস্কৃতি সংগোষ্ঠী সম্পন্ন</u>

নেপান প্রজ্ঞা প্রতিষ্ঠান খা মৈথিনী সাহিত্য

पविषद्क संयुक्त तत्त्वावधानमे गत भाद्र २४ गते 'मैथिली लोक संस्कृति संगोष्ठी' सम्पन्न भेल अछि ।

उक्त गोष्ठीक प्रमुख अतिथिक आसनसँ सम्बोधन करैत नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठानक उपकुलपति गंगा प्रसाद उप्रेती नेपाल–भारत सांस्कृतिक सम्बन्ध मजबूत बनएबाक हेतु मैथिली भाषा महत्वपूर्ण कड़ी थिक–बजलाह ।

वर्तमान परिस्थिति अनुसार प्रज्ञा पतिष्ठान सेहो संगठित भऽ बढ़ल हएबाक जानकारी दैत उपकुलपति उप्रेती आगाँ बजलाह– मैथिली भाषाक उत्थान सेहो ताही अनुरूप हएत ।

गोष्ठीमे धन्यवाद ज्ञापन करैत नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठानक संस्कृति विभाग प्रमुख रामभरोस कापड़ि 'भ्रमर' प्रज्ञा प्रतिष्ठानमे बढ़ैत मैथिलीक गतिविधिक जानकारी करबैत आर ठोस काज भऽ सकए तकरा लेल मैथिली अनुरागी सभसँ दबाबमूलक कार्यक्रम लएबाक आग्रह कएलनि । प्रज्ञा प्रतिष्ठानसँ प्राप्त अवसरकेँ सदुपयोग करबाक हेतु सेहो ओ सभक ध्यानाकर्षण कएलनि ।

उद्घाटन समारोहमे भारतसँ आयल मैथिलीक विद्वानलोकनि डा.प्रफुल्ल कुमार मौन, डा.रामानन्द झा 'रमण', चन्द्रेश अपन मन्तव्यमे नेपालक मैथिली साहित्यक बढ़ैत डेग प्रति आश्वस्त होइत संगोष्ठी सन कार्यक्रमक निरन्तरता पर जोड़ देलनि ।

समारोहकेँ पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालयक

উঁপক্ষনপতি ডা.বামারতাব যাদর, ত্রি.রি.রি.ক পূর্ব ভাষা রিজ্ঞান রিভাগ প্রমুখ ডা.যোগেন্দ্র প্র.যাদর, ত্রি.রি.রি.ক মৈথিনী রিভাগাধ্যক্ষ ডা.পশুপতিনাথ ঝা, মৈথিনীক সহ প্রাধ্যাপক পবমেশ্রব কাপড়ি, মৈথিনীক উঁপ–প্রাধ্যাপক উঁমেশ ক্ষমাব ননন, ডা.স্বনিন ক্ষ.ঝা, প্ব.জি.খ.বামপ্রসাদ ঘিমিরে, জি.শি.খ.শত্রুঘ্ন প্রসাদ যাদর খাদি ব্যক্তিত্বনোকনি সম্বোধন কএনে বহথি ।

কার্যক্রম সত্রমে মৈথিনী নেখন পদ্ধতিপব ডা.বামারতাব যাদর, নেখন সহজতা পব ডা.যোগেন্দ্র প্র.যাদর, নেপানক খাধুনিক মৈথিনী সাহিত্যক স্বরূপপব চন্দ্রেশ কার্যপত্র প্রস্তুত কএননি জকব টিপ্পণী ক্রমশঃ ডা.বামানন্দ ঝা বমণ, ডা. স্বনিন ক্ষমাব ঝা এরং ডা.প্রফুন্ন ক্ষমাব মৌন কএনে বহথি । উঁপস্থিত প্রবুদ্ধ শ্রোতা নোকনি দিন খোনি কঽ খপন–খপন প্রশ্ন প্বছনে বহথি । কার্যপত্র সত্রক খধ্যক্ষতা প্রাজ্ঞ বামভবোস কাপড়ি 'ভ্রমব' কএনে ছনাহ । কার্যক্রমমে রিভিন্ন ব্যক্তিত্বকেঁ মৈথিনী সাহিত্য পবিষদ্ বাজরিবাজদ্বাবা পাগ, দোপ্পটা পহিবা সম্মানিত কএন গেন । সম্মানিত ব্যক্তিত্বমে প্রজ্ঞা প্রতিষ্ঠানক উঁপক্ষনপতি গংগা প্র.উঁপ্রেতী, পূর্বাঞ্চন রিশ্ব রিদ্যানযক উঁপক্ষনপতি ডা.বামারতাব যাদর, প্রাজ্ঞ ডা.যোগেন্দ্র প্র.যাদর, চন্দ্রেশ, বমণ, মৌন এরং প্রাজ্ঞ বামভবোস কাপড়ি 'ভ্রমব' খাদি ছনাহ ।

তকবাদ একটা বৃহত্ করি গোষ্ঠী ভেনৈক জে চন্দ্রেশক খধ্যক্ষতমে ঠ রজেসং + রজেধবি চনন । পৈঁতীস গোটে করি নোকনিক করিতা পাঠ ভেন, জাহিমে মহিনা সভক সহভাগিতা প্রশংসনীয ছন ।

বাতিমে মৈথিনী নোকগাথা দীনাভদ্রীক চবিত্রপব

আধাবিত বামভবোস কাপডি 'ভ্রমব'ক নাটক ''ভৈযা, খএনৈ খপন স্ববাজ''ক ভর্য মংচন খকুশোদয নাট্য মংচক কনাকাব সভদ্বাবা কএন গেন ছন, জকব নির্দেশন বঁদ্রীনাবাযণ ঝা 'রিপ্র' কএনে ছনাহ ।

<u>বাধা কান্ত মংডন 'বমণ', জন্ম- 01 03 1978, পিতা- শ্রী ত্তবন্ত নান মন্ডন, গাম- ধরৌনী, নৌকহী, ভাযা- নির্মনী, জিনা-মধুবঁনী, শিক্ষা- স্নাতক</u>

<u>মৌথিনী একাংকী- কনে হমছুঁ পঢ়ব</u>

কনে হমদ্ধূঁ পঢ়ব

পাত্র পবিচয
1. ধনিকনান পঁচাগতক ম্নখিযাজী ছথি।
2. চম্পত নান ম্নঁশী ম্নখিযাজীকেঁ
3. দ্খনা গবীর ব্যক্তি
4. দ্খনী " "
5. ঋমব " "
6. বীতা " "

প্রথম দৃশ্য

(দ্খনা দ্খনী ঋপন ঘবমে জীরনকেঁ পনক ঘড় ী দ্খসঁ রিতবৈত ছনৈ জেকবা এক সাঁঝক ভোজনপব ঋাফদ ছন। ও বাঁত ঋপনামে রিচাব কবৈত দ্খনা ঋা দ্খনীক প্ররেশ হোগত ঋছি। দ্খনী ঋাঁগন ঘবক কাজ কবৈত ছনি ঋা মনে-মন রিচাবৈত ছন জে হে ভগরান ঋাগ হম ঋা হমব ধিযা প্বতা খাএত কী তহি বীচমে দ্খনাক প্ররেশ)

দ্খনা- স্বনৈ ছহক নে ?

द्खनी– ऋहाँ रॉजू ने की भेल हेँ ?

द्खना– ऋाग रॅचा सभ की खतौ घवमे किछो छौ कि नाग, हम तू तँ भूख मेटौ नेर ऋा रॅचा कोना बहतौ।

(ऋमवकेँ प्ररेशे)
ऋमव– रॉबूॅ रॉबूॅ हमवा भूख नागन ऋछि माए भनस कहाँ कवै छै ?

द्खनी– (ऋमवकेँ कोबामे नैत भगरानकेँ तवफ देखि कऽ छनि) हे भगरान हम तँ नोब पी कऽ ऋपन जीरन रीता बहन छी ऋा ओ रॅचा कोना जीयत ? (द्खनी यएह रॅजैत सोचमे डूबि जाएत ऋछि।)

दोसब दृश्य

(ऋखिया जी ऋा ह्नक ऋंशीकेँ संग रॉत चीत)

धनिक नान– (ऋंशीकेँ एशाबा कबैत) हे बौ हे बौ ऋंशिया से कतेक दिन भऽ गेनौ रॅही खाताकेँ नेखा जोखा, रॅही खाता ठीक छौ की ने।

चम्पतनान- (डबागत रॉंजन चम्पतनान म्ंशी रॉंजन) जी ......जी मुखिया जी, ठीके -ठाक छै।

धनिकनान- मेबौ खाय कानि तँ नेन-देनक काब-रॉंब भ२ बहन छै किने।

द्खनाक प्ररेशे

द्खना- (मुखिया जीक पएबपव गीव पडैत खछि।) मानिक भ२....भगरान मेमब...... ।

(पबएपव सँ द्खनाकेँ उठरैत मुखियाजी)

मुखिया- बै द्खन रॉज तोबा की भेनौ जे तू एतै ब्यग्र छे।

द्खना- मुखिजी मेबा घबरानीकेँ रॅह्त जोब मन खबाप भ२ गेनै से खपने नँग दोगन एनौंहँ घबमे फूटैन कौड़ ीओ नै छै जे गनाज कबरैं न२ जेरेँ मम खमा पास रूपैखा ने ऐनौं मेन।

मुखियाजी- रॉज तोबा कतेक टौकाक जरूबी छौ ?

द्खना- पा..... पाँच सौ रूपैखा।

मुखियाजी- (म्ंशी तबफ गशाबा कबैत) मे बौ म्ंशीया तिजोबीसँ पाँच सौ टौका द्खनकेँ दमी खा स्वन ओकबा सँ रापसीक एग्रीमेंट कबरॉंने ब्रूमनेँ की नै।

মংশী– (কপৈত্থা দৈত) নে বৌ দ্খনা ঙা টৌকা নে খা হমবা সাদা রহীপব এগ্রীমেন্ট কব।

দ্খন– (ওঠামে নিশান নগবৈত) ঙা মানিক কতএ কহ দেব, খাগ খহী হমব ভগরান ছী।

(দ্খনকেঁ প্রস্থান)

মং্শী– দ্খনসঁ স্বন খগব ঙা টৌকা তোঁ সমএপব নহি দেবহী তঁ তোবা টৌকাক ব্যাজক ব্যাজ নগতৌ খা সব গিববী বখহ পড়তৌ সে স্বনি নে।

মুখিযাজী– কতেক দিনক বাঁদ ঙা একটা মোকিব ধবৈনো হেঁ।

মংশীজী– মহ ... মানিক রহীপব দ্খনক নাম কতেক মাববৈ ?

মুখিযাজী– (তমসাগত বজনাহ) বৌ মহহ........মংশীযা তোবা হমব ছানী ঘী মঠ্ঠা খা কহ ব্ঝিযে নে তঁ মোটা গেনৌ।

মংশী– (কপৈত বাজনাহ) জী......জী হুজুব হম খাব ব্ঝি গেনৌঁ, জে...... জে পাঁচ হজাবমে জেতৈ ন মহহ....মুখিযা জী।

ঋখিযাজী- (হঁসৈত) ঙা ভেন্নৌ নে একষ্টা ঋংশীযা র্ব্স্কি ঙা তঁ র্ব্ম্মি জে হমবা খন্নক খসব।

(খপূর্ণ)

ঋষি রশিষ্ঠ

খন্হবজানী

কোর্ষ্ট পবিসব ভীড়সঁ খচাখচ ভবন ছনৈ। সহ-সহ কবৈত ভীড়মে কিযো প্রসন্ন ঋদ্রামে নহি ছন! সর্বহক ঋঁহ-কান স্বখাএন-ষ্টষ্টাএন। ফূফড় ী পড় ৈত ঠোব জেনা

जाड़क पछबाँपब बाँग-बाँग फाटि गेल छो। वकील सभ वकालत खालामे बैसल बात-विचाव कबैत छलाह। किछो अपन मोकिबकेँ बुझबैत तँ किछो आश्वस्त कबैत छल। मोकिब सबहक मुहेँ देखनासँ ओ असंतुष्ट आ दुविधाक स्थितिमे बुझाइत छल। वकील मुदा ओकबा विश्वास देबाक लेल अनेक उदाहवण दैत छल। एकटा मोकिब हाथ जोड़ने वकील सँ विनती कबैत छल- "ओकील साहेब, हमब घव-घबाबी सब दखल कऽ लेने अछि। कहुना उजड़ल के बसाउ, ओकील साहेब।"
वकील साहेब ओकब स्थितिकेँ स्वनैत बजलाह- "फैसला तँ अहाँक पक्षमे भगयेे जाएत, खाली अहाँ डाँड़ मजगूत केने ठाढ़ टा बहियौ।..........एखुनका समएमे जेहल मान तेहल कमाल।"
मोकिबक मलिन मुखड़ापब जेना कनेक प्रसन्ताक बेखा उभबलै। वकील साहेब अपनैतीक भावसँ पूछलनि- "अहाँ समांगब छी कीने यौ? ....कहबी ठीके छलै जे दस टकेे लै नितबाग, दस समांगे नितबाग।"
मोकिबक कपाड़पब जेना तीनटा बेखा उभवि गेलै। चिन्ताक बेघा।
वकील साहेब अपन बड़ ागक मुद्रामे बजलाह- "हमबा सभ लग नहि चलतै। अहाँकेँ किग्री दियाा देब। उचित आकि अनुचित, हमबा सभ लग नहि चलै। जकबा चाहबै जीततै।..........मुदा, सहब जमीनपब कब्जा तँ अपनहि कबए पड़त।"
उदास भेल मोकिब बाजि उठल- "तखन तँ जेहने जिनते तेहने हाबने। ओग बाक्षसक पानासँ जमीन

ছোড় াএরঁ হমবা রঁ্তে কহিযো পাব নাগত ? সে জঁ রঁ্ত্তা বহৈত তঁ ন্যাযানয কিএক খরিতৌং। ”
রকীন সাহেরঁকেঁ কোনো খশ্বভক খন্বমান নগননি। ও মোকিবকেঁ উঁসোহিত করৈত রঁজনাহ– “তৈনয চিন্তা কবরাঁক কাজ নহি ছৈক। সভ রেঁরস্থা ছৈ কিনে! পহিনে হমবা কেশ তঁ জীতঽ দিখ। ”
মোকিব জেনা খাবো গংভীব ভঽ গেনা। রকীন সাহেরঁ বংগ–রিবংগক খাব র্যান সভ স্বনরঁএ নগনখিন– “এন্না, হন্নাঁ ঠাঁ মামিনা ছনৈ......... তঁ এন্না জীতা দেনিযৈ! ....এসেষ্টা পঠেনিযৈ কি রঁস্স......... সভ ঘব ধঽ নেনকৈ! খপনহি জগ্গহ খানী কঽ দেনকৈ। ”
মোকিব তৈযৌ জেনা খাশ্বিস্ত নহি ভঽ বহন ছন। হন্না–গ্বন্না সরঁহক রেঁচৈনী জেনা রঁঢ়নে জাগত ছনৈ। ভীড়মে কিযো স্থিত ভঽ ঠাঢ় নহি ছন। সভ খপসিযাঁত ভেন। এম্হব–ওম্হব ঝষ্টকরৈত। একষ্টা খধরযসূ খসৈত–পড়ৈত রকানতখান দিস দৌড়ন খাএন। কহাঁ ছথি ওকীন সাহেরঁ? ..... হমবা রঁচাউ ওকীন সাহেরঁ! হমবাসঁ ঘোব পাপ ভঽ গেনএ। ”
রকীন সাহেরঁ সভ সাকংচ ভঽ রৈঁসনাহ। সভ এহি মোকিবসঁ গপ্প কবএ চাহৈত ছনাহ।
খাখীব কী রাঁত ছৈ? ওনা ঙা মোকিব খছি রেঁস খাত্তি। খথাতি মোষ্টগব খসামী” তখন একবাসঁ জে মাঁগ কবিযৌ ভেষ্টতৈ। .... হ্মদা ঙা নহ্মী ককবা কপাবমে নিখন ছথি সে নহি জানি......... ! ” সভ রকীন যএহ সোচৈত ছনাহ। একষ্টা সীনিযব রকীন জেনা মোকিবকেঁ ঝপষ্টননি– “কী রাঁত ছৈ সে তঁ রাঁজূ। তখন নে কোনো বাস্তা নিকানরঁ হমসভ। ”
মোকিব হ্মঁহসঁ জেনা খনাযাস রঁজা গেনৈ– “ভোব–ভোব

ठेहनैत छलाह, सड़कक कातमे एकटा मृदा छलै। हम ठाढ़ भऽ ओकरा देखिते छलौं कि केम्हरोसँ पुलिस आएल। ....ओ कहए लागल जे तोंही खून केलहीए ? ”
सीनियर वकील गंभीर भऽ प्रश्न कएलनि– “पुलिस अहीँकेँ खूनी कहैए ? ”
– “हँ ! मृदा....... ? ”
– “मृदा तृदा किछु नहि। पुलिस खूनी कहि देलक तँ अहाँ सबकारक घरमे खूनी घोषित भऽ गेलहुँ। ....आरो जखन अहाँकेँ ओ प्रायश्चित लागि गेल तँ एकरा कटैबाक प्रयास करू। ”
– “एहनो अनर्थ भेलैए ? ” – मोकिर आश्चर्यचकित भऽ प्रश्न कएलनि।
सीनियर वकील मोकिरकेँ बुझबैत बजलाह– “देखियौ, उचित–अनुचितक फेरिमे जाएब तँ बातक बतंगर भऽ जाएत। बुधियारी अहीमे अछि जे कहुना एहिसँ फारकत्ती पाउ। ”
मोकिर चिन्तित भऽ बाजल– “तँ हमरा कहुना उबारू ! ”
सीनियर वकील कागजपत्र किछु लिखए लगलाह। दोसर टोकैत बाजल– “ओना तँ ओ खूनी केश छै, एहिमे सजाए हाफ होएब आ सोंस–घड़ि यावनक मृहसँ जीबैत निकलब एक्के बात भेलै। ”
सीनियर वकीलकेँ जेना केश छिनेबाक अनुमान लगलनि। ओ। दोसर वकीलकेँ डपटैत बजलाह– “खूनी केश छै तँ कि भेलै। हम दस आना गारंटी लेबै जीतबाक। ”
दोसर वकील टेबुन ठोकलक– “सीनियर भऽ कऽ दसे आना गारंटी ? हम तँ बारह आना गारंटी लेबनि। ”

মোকিব দ্রিধামে ঠাঢ় ভেন দ্নূক ফ্ঁহ তকৈত ছন। সীনিযব রকীন খপন রেঁগজ্জতীক খন্বভর কেননি ও তমকেত রঁজনাহ– "চনহ, চনহ ! কীদন নৈ চনয তঁ কেবাকে ভাব ! সীনিযব ভেনৌং হম খা ঠীকা নেথিন ঙা ! কহনকে জে......ফ্হক খতিযৌন নহিযে হোগছৈ।"

মোকিব গ্বম্মী নধনে দ্নূক ঙঁতবা চৌবী দেখৈত বহন। সভ রকীনো কিছ কহরাঁক নেন সগরঁগাগত ছনাহ ফ্দা সীনিযব রকীনক তামস দেখি চ্প্প ছনাহ।

দোসব রকীন গপ্পকেঁ খাগাঁ বঁঢ়বৈত রাঁজন– "হম ফ্ঁহসঁ দারী নহি কবৈ ছিযৈ, জীতা কহ দেখা দৈ ছিযৈ। খাগ তক হম এহন একোটা কেশ নহি হাবনৈংহেঁ.......ঙা হমব বেকাড খছি।"

মোকিব দোসব রকীন দিশি খাশ্চর্য্য ভেন।

সীনিযব রকীন জেনা দোসবকেঁ চিত্ত কববাঁক প্রযাস কেননি– "ঙা সবকাবী কেশ ভেনৈ খা সবকাবী কেশ হম খাগতক নহি হাবনৌংহেঁ। হমবা খাগাঁ সবকাবী রকীনক কহিযো গজহা নহি ঠহবৈ ছৈ। ও তঁ হমবা দেখিতে নাঙবি স্বটৈকাকহ রিন ধহ নৈগএ।"

মোকিব কিছ নির্ণয নেরাঁমে খসমর্থ ছন। সীনিযব রকীন খপনাকেঁ নির্নৌভি সারিত কববাঁক প্রযাব কেননি– "ঔ রাঁবূ, হমবা খহাঁক কেশ নড়রাঁক সেহন্তা নহি খছি খহীক নীক নএ কহনৌং। খাব খহাঁকেঁ জে নীক ব্ঁমাএ সএহ করু....।"

দোসব রকীন সংকেতক ভাষামে রাঁজন– "জাঙ ! কটৌঙ গ !"

এতরাঁ কহৈত দোসব রকীন ওতএ সঁ সসবি গেন। মোকিব খা সীনিযব রকীনমে খূর রিচাব–রিমশ্রে ভেনৈ।

समए बितैत गेल। वकील साहेबें मोकिबकेँ ब्यान देबाक अभ्यास कबबैत बहलाह। किछुए दिन कचहबीक दौड़-बँढ़्हा केले मोकिब सेहो चबफब भेल गेल। ......आग मोकिबकेँ न्यायाधीसक सोझाँ ब्यान देबाक छलै। सबकाबी वकील भिन्न मोंछ एँठैत छल आ सीनियब वकील भिन्न। न्यायाधीशे न्यायालयमे बैसि गेल छलाह। खूनी मामिला छलै तेँ लोकोक भीड़ जूटल छलै- ब्यान सुनबाक लेल। बाहब लोकसबँ कनबँन-कनबँन कबैत छल आ भीतब मोकिब, सबकाबी वकील। सीनियाब वकील आ पेशकाब जजक समक्ष अपन-अपन भाव भांगिमा बँना बहल छल। जजक आदेशसँ कार्यवाही शुरू भेल-
(अपूर्ण)

<u>নন্দ রিনাস বায</u>

<u>নঘ্কথা- চৌঠচন্দ্রক দহী</u>

আগসঁ চৌঠচন্দ্র পারনি চাবি দিন আছি। চাবিম দিন তঁ পারনি হেরেঁ কবত। তেঁ ওগ দিন দহী নৈ পৌবন জাএত। সোমনী জন্মঅষ্ঠমীসঁ পহিনহি গ্বরকী হটযা রঁনগামাসঁ তীনটা ছাঁছী আ দূটা মটক্কবী কিন কঽ অনলে ছনি। সোচনক জে পহিলে কীননাসঁ রাঁসন সস্তা হএত হ্মদা সে নহি ভেন। পাঁচটা মাটিক রাঁসন পচীস টাকামে ভেন। অপনা তে নৈ মহিসে ছন আনে গাগযে। সোমনী সোচনক অপনা গাএ-ভেঁস নহি আছি তঁ কী হেতে সৌঁসে গামমে তঁ গাগযে-ভেঁস আছি। কী হমবা দস গীনাস দূধ নৈ হএত। জোঁ দূও-দূ গিনাস কঽ কএ পাঁচ গোটে দূধ দঽ দেনক তৈযো পাঁচটা রাঁসনমে দহী ভঽ জাএত। মবব নেন খীব বান্হনে ভজৈত ওহিঠামসঁ এক্কা গিনাস দূধ নঽ আনর কেনাহিও কঽ পারনি কঽ নের্ঁ।

সোমনী আ মংগন দূ পবানী। মংগন দিল্লীমে দানি মিনমে নৌকবী কবৈত। সোমনী গামমে খেতী-রাঁড়িক কাজ কবতি। সোমনী-মংগনক পবিরাবমে পাঁচ গোটে ছন। সোমনী, মংগন, রেঁটা বাধে আ রেঁটী ফূনিযা, গ্বনরিঁযা। পাঁচো পবানীক নাওপব সোমনী পাঁচটা রাঁসনমে দহী পৌব চৌঠী চাঁদ

মহবাজকেঁ হাথ উঁঠবৈত ছনি। সোমনী এক বীঘা খেত ছন। একটা ৰবদ বখনে ছন। গামেমে বীতবাঁসঁ হবক ভোঁজ নগৌনে বহএ। নূনূ বাঁবূক দস কঠ্ঠা খেতো বঁটৌগ কবৈত ছনি। খপন খেতীক বাদ হব বেঁচীযো নৈত ছনি। জহিসঁ কিছু ঢউঁখা সেহো ভহ জাগত ছনৈ। মংগন তঁ দিল্লীএমে কমাগত ছন তেঁ বীতবাঁ সোমনীওক খেতমে হব জোতি দৈত ছন। বীতবাঁকেঁ খপন ডেঢ় বীঘা খেত ছন খা এক বীঘা বঁটৌগ কবৈত ছন। তঁগ বীতবাঁ সোমনীওক খেত জোতি দৈত ছন। বীতবাঁকেঁ হব জোতৈক বঁদনামে সোমনী বীতবাঁকেঁ খেত বৌপি দৈত ছনি। দূনূ গোটেমে মিনানী খূব বহএ।

কাল্হি চৌঠচন্দ্র ছী ক্ষদা খাগ সাঁঝ ধবি সোমনীকেঁ কিযো এক্কা গিনাস দূধ নহি দেনক। জে ও কোনো বাঁসনমে দৈত। ওকব মন ঘোব-ঘোব ভহ গেন। ও বঁড্ড খৌন্না গেনি। খপনা খাঁগনমে খৌন্নাগত বঁজনি- "হমব বেঁগবতা নোককেঁ নৈ হেতৈ। জঁ গামমে বহব তঁ খাগ নে কাল্হি হমবো বেঁগবতা নোককেঁ পড়বেঁ কবতৈ। তহিযা মন পাড় দৈবঁনি।" মাএকেঁ খৌন্নাগত দেখি বেঁটা বাধে বাঁজন- "মাএ গৈ চূন চূন বাঁবাঁ জে মবন বহথীন তঁ হ্নকব ভোজমে দেখনিঐ পাঁউডবক দহী পৌবনে। চৌকোপব দৈখৈ ছীঐ জগ চাহবঁনাকেঁ দূধ সধি জাগএ তঁ পাঁউডবেকেঁ ঘোড় কহ চাহ বঁনবৈত খছি। কহ নে তঁ চৌকপব সঁ খাধা কিনো পাঁউডব খানি দৈ ছিও। ওকবা খূব কহ ওঁঠ নিহেঁ খা বাঁসন সভমে দহী পৌব নিহেঁ।"

বেঁটাক বাঁত স্বনি সোমনী বাঁজনি- "পোড়ববঁনা দূধক

दहीसँ पारनि कोना हएत।"

बाधे बाजल- "जँ गाए, भैंसक दूध नै भेटैतौ तँ की करबैही। पाण्डव तँ गायके महिसिक दूधकेँ बनैत अछि।"

सोमनी गुन-धुन करैत बजली- "ठीक छै। जँ चौठी चाँद महराज अपना गाए-भैंस नहि देने छथीन तँ पोड़बेक दूधसँ पारनि करब। जो हुटैकनक दोकानसँ आसेर नीमनका पाण्डव नेने आ। आ हे दू टौकाक जोबनने दहीओ नए लिहेँ।"

बाधे चौकपर दिश भेल। ओतएसँ पाण्डव बना दूध नेने आएल। ओइ दूधकेँ औंट दही पौरलक।

आइ चौठचन्द्र छी। भोरे सोमनी बाधेकेँ लोटा दऽ कऽ बीतराँ ओहिठाम दूध आनेने पठौलक। बीतराँ आइ बैसले अछि किएक तँ पारनि छीऐ। बाधेकेँ देखिते बाजल- "लोटा बाखि दही दूध खीब बन्हने हम तोरा माएकेँ गछने छेलिओ मुदा अखन नै हेतौ। साँझमे लऽ जहिहेँ।"

साँझखन जखन बाधे दूध आनैले गेल। बीतराँ चाहबला गिलाससँ एक गिलास दूध देलक। दूध देखि सोमनी दुखी भऽ गेलि। सोचलक जे एतबेँ दूधसँ खीब कोना बान्हल जाएत। मुदा कोनो उपाए नहि। तेँ ओही दूधमे पानि मिला खीब बान्हलक।

सोमनी चौठी चाँद महराजकेँ हाथ उठबैत कहलक- "हे चौठी चाँद महराज जँ हमरा दबरज्जापर एकटा नीक नगहैर गाए भऽ जाएत तँ अगिला साल एक छाँछी दही आओब देब।"

बाति नथ बजे दिल्लीसँ मंगलक फोन आएल। घरेक

रँगनमे एक गोटे मोराङन बखनेः ऋछि। ओकरे मोराङनपर सोमनीकेँ फोन ऋ ाएन। सोमनी फोनमे मंगनसँ गप केनक। क्शेन-समाचारक राद मंगनराब कहनक- "ऋाग चौठचन्द्र पारनि छी, ऋहाँसरँ भवि मोन खीब, पूबी, दही खेने हएरँ।"

सोमनी उँदास होएत रँजनीह- "की भवि मन खएरँ, दही पौरैने क्या एक्का ह्चुी दूध नहि देनक। पोडरक दही नए कइ पारनि केनौं गइ मररक खीब बान्हिने भजैत एक्क ह्चुी दूध देनक। एक ह्चुी दूधसँ केहेन खीब हएत।"

मंगन कहनक- "ऋहाँ मोन जुनि छोटे करू, हम फगुऋामे गाम ऋरैँ छी तँ एकटा नीक नगहवि गाए कीनि कइ ऋानि देर। दूध खेरोँ करबँ ऋा रेँचरोँ करबँ। दूटा पाग हएत तँ नूनो-तेन चनत। रेँटी सभ घास काटि-काटि ऋानि देत।" सोमनीक मन खुशी भइ गेन।

फगुऋामे मंगन गाम ऋाएन तँ सोमनीकेँ गाए कीनि देनक। गाए ऋधकिनौऋा रँानी डिब्बाँसँ छह डिब्बा भोर ऋा चारि डिब्बा दुपहर नगैत छन। जारेँ धरि मंगन गाम रहन तारेँ ओ ऋपने गाए दुहाए। जखन मंगन दिल्ली चनि गेन तँ सोमनीए गाए दुहए नगनीह। भोरका दूध रेँचि नौ ऋा दुपहरका दूध परिरारेमे खाए। रेँटी ह्चुनिया ऋा गुनरीया घास ऋानि-ऋानि कइ खुऋरैँ। एक दिन ह्चुनिया नगमारानी खेतक ऋारिपर कनी घास काटि नेनक। तै नइ नगमारानी ह्चुनिया ऋा ओकर माए सोमनीकेँ रिखनि-रिखनि कइ गडि़ओनक। सोमनी ह्चुनियाकेँ माररोँ केनक ऋा नगमारानीसँ गनतीओ

মাননক।

সমএ রীতৈত দেবী নৈ নগৈত ছৈ। খাগ ক্ষশী খমরশ্যা ছী। পাঁচম দীন চৌঠচন্দ্র পারনি হএত। কল্হিসঁ দহী পৌবন জাএত। সোমনী দবরঁজ্জাপব এমকী নগহৈব গাএ চৌঠীচান্দ্র মহবাজ দেনে ছথিন। সোমনী সোচনক জে এমকী সভ রাঁসনমে নীক জহ্ ঁতি দহী পৌবরঁ। ওকবা পৌব সানক সভ গপ্প মন বহএ জে ক্যা এক্কা িগনাস দূধ নগ দেনক তঁ পোডবক দহী নএ কঽ পারনি কেনৌঁ। মনে–মন রিচাবনক জে হমহুঁ ককবো দূধ নৈ দেরঁগ।

খাগসঁ চৌঠচন্দ্রক দহী পৌবন জাএত। ভোরে ক্ষসরাঁ নোষ্টৌ নেনে সোমনী এহিঠাম দূধ নৈ নএ খাএন। বাধে কহনক– "মাএ গৈ, পৌব সান খপনা ক্যা এক্কা গিনাস দূধ নৈ দেনে বহৌ তঁগ ককবো দূধ নৈ দে।"

সোমনী সোচনক জঁ সিগহেসব রাঁরাঁ নগহবি গাএ দেনে ছথি। তঁ পারনি নামপব সভকেঁ কিছু নে কিছু দূধ দেরেঁ কবরঁ। জত্তু গোষ্ঠে সোমনী এহিঠাম দূধ নে খাএন সোমনী সভকেঁ দূধ দঽ রিদা কেনক। ওকব খপন ছরোষ্টৌ রাসন নএ মাত্র দূ গিনাস দূধ রাঁচন। ওহো কাল্হি পারনি ছিঐ তঁ খাগ দূপহবক। সোমনী ওহী দূ গিনাস দূধকেঁ ছরো রাসনমে দহী পৌবনক।

খাগ চৌঠচন্দ্র ছী ভোরেসঁ নোক সভ নোষ্টৌ নএ নএ সোমনী এহিঠাম দূধ নে পহুঁচন। নগমারানীক রেঁটী দূখনী সেহো খএন। ফূনিযা সোমনীকেঁ কহনক– "মাএ গৈ, দূখনীকেঁ দূধ নৈ দহী। ওকব মাএ কনিএ ঘাসনে গিবিওঁনে বহৌ।"

সোমনী রাঁজনি– "পারনিনে সভকেঁ দূধ দেরেঁ। গাবি দেনক তঁ কি ভেন একঠাম বহনাসঁ তঁ খাহিনা

নড় াগ–ঝগব হোগত ছৈ তঁ কি ওগ রাঁতকেঁ জীনগী ভবি বখনে বখনে বহরঁ ওগসঁ কি হএত। খনেবে ঠেঁসন বহত।” সোমনী ভোবকা সমূচা দূধ নোককেঁ দঽ দেনক। ওগ দূধক ককরোসঁ পাগও নৈ নেনক। দ্পহবকা দূধ দূহি কঽ এক গিনাস দূধ ভজৈত রিতরাঁকেঁ খা এক গিনাস মানিক নূনূ রাঁবূঁ ওহিঠাম পঠৌনক এক গিনাস খপনে বখনক। স া ঁঝমে জখন মমব নএ সোমনী খীব বান্হিনে রৈঁসনীহ তখনে রেঁবমারানী খারি গেনি। ও কহঽ নগনীহ– “যৈ দাগ, হমবা তঁ খীব বান্হিনে দূধে নে ভেন। জিতরাঁ খখ্‌ন্কা নাও কহনে বহএ। হ্মদা জখন রেঁঠাকেঁ দূধনে পঠৌনিঐ তঁ নৈ দেনক। খারঁ কথী নঽ কঽ মমবক খীব বান্হরঁ ?”

সোমনী খপনানে জে দূধ বখনে বহএ ওহিমেসঁ খধা দূধ রেঁবমারানীকেঁ দেনক। সাঁঝমে সোমনী চৌঠীচাঁদ মহবাজকেঁ হাথ উঁঠরৈঁত কহনীহ– “হে চৌঠীচাঁদ মহবাজ, হমবা দবরঁজ্জাপব এহিনা দেনে বহ্ তঁ হম সভকেঁ পারনি নএ দূধ দৈত বহরঁ।”

<u>ধীবেন্দ্র ক্মাব, (হি ঁদী রিভাগ, সী.এম. রী. ক ানেজ, ডেরঠ , মধ্রঁনী), নির্মনী, স্বপৌন।</u>

নঘ্কথা– খহীক নেন

“ধীরেন্দ্র জী, খপনেক প্রতি শিকাগত খছি ? ”– বিত্ত রাঁজি চ্কন ছলীহ। হম সহজ ভারে ম্নসকাগত ছী। হমবা খহাঁক শিকাগত নীক জকাঁ বুঁঝন খছি হম জনৈত ছী জে খহাঁ কহবঁ যএহ নে, মিঠাগ নৈ খুঙনহুঁ। হম খহাঁক ওা শিকাগত রঁহৃত দিন পহিনেসঁ স্বনৈত খাএন ছী খা হম গহো জনৈত ছী জে রঁতক্কব রেঁসী ছী। যএহ একটা পৈঘ কাবণ খছি জহি কাবণে হমহুঁ রোঁনড মোগত রঁজৈত ছী– “শিকাগত কএক ঠকিযা এক রা চাবি ? ”

“নৈ হমবা সভকেঁ শিকাগত খছি”

“শিকাগত কী খছি রাঁজূ ? ”

“এতঽ নহি ডেবাপব কহবঁ। ”

“এতএ কহমে কোন খচবজ খছি ? ”

“নৈ, কোনো খাস নৈ, তৈযো ডেবেপব কহবঁ। ” হম স্রভারিক রূপে এহি পশ্নকেঁ টাবৈত ছী।

“কোর্সেজ খা◌ঁফ স্টডী ভেটৈত। ”

“নৈ তঁ। ”

“হে, যৌ খম্রিকা রাঁবূ কতএ বখনে ছিঐক কোর্সেজ খা◌ঁফ স্টডী ? ”

“খহীক কোঠনীমে তঁ বখনে ছী। ” খম্রিকা খহাঁসঁ রাঁজন ছন। হমব প্রশ্ন ছন– “খাগ হম খহীসঁ ভেঁট কবএ জাগত বহী। কতএ জা বহন ছী খহাঁ ? ”

“ঝঁঝাবপ্পব। ”

“কহিযা খ াএব ? ”

“সোম–মংগনকেঁ। ”

“ঠীকে ছৈ রঁহৃত বাস গপ কবরাঁক খছি। খাউঁ খহাঁ

तखनहि गप होएत।” ओ गप्प राँजि हम रिदा भेल बसी आ अनिल अहाँ सेगे गप्प कए रहल छल। अहाँक ओ गप्प मोन होएत आ हमर आग्रह अछि जे अहाँ ओ गप अवस्स मोन राखब।

एकतीस मार्च उनैस सए सतहत्तरि। दिनके दस राँजि कऽ बीस मिनट भऽ रहल अछि। हम अहाँक डेरासँ रहबा कऽ सड़कपर आबि चुकल छी आ अनिश्चित स्थितिमे अपनामे मर्मान्तिक पीड़ाकेँ भोगैत सोचैत छी कोम्हर जाउँ। मन होइछ जे सिकरेट धूकी, खूब धूकी आ एकांतमे जा कऽ घूमी। हमर सौंसे देह जरि रहल अछि। सड़कपर ठाढ़ भेल एहि ठामक सड़कक संगे जुड़ल आत्मीयताकेँ खंडित होइत देखि रहल छी। हमरा मन भऽ अबैत अछि रबिआक ओ राति जहिया मास्टर साहेब अपन कोठलीसँ रहबा गेल छलाह आ फाटक बन्न करैत काल हमरासँ अहाँ पूछि बसलि बसी– “आब तँ साथ मारि लेलहुँ ?” अहाँक प्रश्न छल। मन होएत ओहि साँझ नीक अभाव भेल बसैक !

“कामन एबबमे, प्रीपोजिशनमे नहि।” हम कहने बसी आ अहाँसँ रिदा लेने बसी। ओहो सड़कपर हम ठाढ़ छी। आ ओहि फाटककेँ ताकि रहल छी। ओहि दिन पहिल बेर हम अपनाकेँ नहि चिन्ह सकल बसी आ हमरा अपन मूहँठे पैठ लागि रहल छी। लगैत छल, हमरा आगाँ धीरेन्द्र नहि, क्यो आन

র্যক্তি খারি কঽ ঠাঠ্ ভঽ গেন খছি। ওহি কান হমবা স্থিতিক খাভাস ভেন ছন হমবা দৃ- চাবি র্যক্তি হমব এহি খন্যমনস্কতাপব কিছু সোচি বহন খছি তেঁ রিনা কিছু সোচনে চৌশিন দিস রিদা ভঽ গেন ছী।

হম নহি চাহিত ছী জে হমবা এখন ক্যো চৈকএ। হমবা খহাঁ সভ একসব জাএ দিযঽ। খাগ হমব খাস্থা খংডিত ভঽ গেন খছি। হম খহাঁসঁ পূর্ণ পবিচিত ছী। খহাঁকেঁ মন হোএত জে হম খহাঁ সংগে তীন মাস রিতা চুকন ছী। খহাঁকেঁ গহো মন হোএত জে সমস্তীপ্রবমে এহি তবহক গপ উঁঠন ছন। খহাঁ উঁদ্বিগ্ন বহী খা হমছুঁ। ওহি দিন হম ওতেক সংত্রস্ত নহি বহী, জতেক খাগ ওহি দিন হম খাবোপিত বহী দোসবাসঁ, হ্মদা খাগ হম খপন ভীতব উঁঠৈত ধাহকেঁ শাঁত কবএ নেন 'ছোটী সী রাঁত' ফিন্ম দেখএ গেন বহী। ওহি খাবোপক প্রতি খাক্রাশমে হম দুনূ গোটে সংগ বহী, হ্মদা খাগ হম একসব ছী।

এক জোড় া তাড়ক গাছ বহৈক। এক দিন দুনূ খপনা খপনামে মগ্ন ছন। নব তাড়কেঁ কিছু নিন্ন সন নাগি গেন বহৈক ও খপনা খাঁখি ক্ষপকবৈত ছন খা হ্মদা তাড় বানী সবংগাক গীত গারি স্বনাও বহনি ছনীহ। খাগাঁমে একটা কনহী তাড় বহৈক। খকস্মাত ও কনহী তাড় ভভা কঽ হঁসি পড়নি। মাদা তাড়কেঁ নব তাড়পব ক্রাধ খএনৈ খা ও ওকবে খাগাঁ গবিযারৈএ নাগনি। রৈচাবা নবতাড় চুপচাপ সভ কিছু স্বনৈত বহন। ওকব রৌনী খঁচৈকি গেন বহৈক। ওকবা হ্মঁহেঁঠেপব খান্হীসঁ পহিনে বহএবঁনা তটস্থতা

বহৈক। ওহি বাতি দ্নূমে কিছু কহা–স্বনী নহি ভেনৈক। ও নব–তাড়ঃকেঁ খীস নহবৈক জে খপন মাদা তাড়ঃক মাদে রহ্ত কিছু সনৈত খাএন ছন হ্মদা খাগ খাঁখি ক্ষপকযরাক খর্থ কনখী বুঁনি এাধক প্বষ্ট দেখি ও ভীতবসঁ কাঁপি ডঁঠন ছন। ওহি দিনসঁ ও নব তাড়ঃ স্বখএ নাগন নদীক কাতমে বহিতো হমছু সএহ পীড়ঃ া ভোগি বহন ছী।

হম জনৈত ছী, খহাঁকেঁ ঙা খিস্সা মন নহি নাগত হ্মদা খর্থ বুঁঝবৈক, কহক তাত্পব্য খরস্স বুঁঝবৈক, সে হমব রিশ্রাস খছি ওনা খাড়, হম একটা খাব ডঁদাহবণ খহাঁকেঁ দৈত ছী– বাজা খকবৈক নাম বুঁঝন হোএত। বুঁঝন খিছু নে? ....
ও একটা ডাঁবি পাড়ঃা দেনখিন খা রিবরনসঁ কহখিন– "রিবরন, গসে ছোটা রনাও?" রিবরন ওকবে খাগাঁ একটা পৈঘ ওকবাসঁ ডাঁবি খীঁচি দেনখিন। খকবৈক প্রযোজনক পূর্তি ভঃ গেনৈক। ও ডাঁবি খপনে ছোটে ভঃ গেনৈক। খা, ওহিনা খহাঁ হমব নজবিমে ভঃ চ্কনি ছী খা খহাঁমে হম।

হ্মদা, ওহি দিন খহাঁ পৈঘ ভঃ গেন ছনহুঁ। নোকসঁ খাবোপিত ভেনো খহাঁ খডিগ বহী। একব যএহ কাবণ ছন জে হম–খহাঁ 'হ্রেক' বহী। হ্মদা খাগ কী ভেন?

এহি গপমে কোনো কমী নহি জে হম খহাঁক খাভাবী নহি ছী। এহি রীচ হম খহাঁক হাথে কমসঁ কম সএ গিনাস চাহ পীনে হএব। খহী বহী হম ওতেক পঠঃাত বহী খন্যথা ও পঠঃাগ হমব রসক রাহবক গপ্প ছন। সমস্তীপ্বব বীতূ, নীতূ, মীতূ সংগে কএক

রেঁব চাহ পীরি চ্কন ছী। ঋহাঁ জনৈত হোএর জে এতেক ভেনাপব কী হম হ্নতঘ্ন ভ২ সকৈত ছী ? ঋহাঁ মোনে যএহ নে ভ২ সকৈত ছী তেঁ ঋহাঁ হমবাসঁ ও গপ্প কহনহুঁ ঋা হম পীরি ক২ বহি গেনহুঁ। রেঁস, হম ঋহাঁক গপ্প মানি গেনহুঁ তখৈন ঋহাঁ এহি রিন্দ্পব ঋাউ কী জঁ হম রএহ বহিতহুঁ তঁ কি ঋহাঁক ঙা উঁত্তব– “ধীবেন্দ্র জী, ঋহাঁক প্রতি শিকাগত ঋছি।” হম ভেঁট কবএ জৈতহুঁ ? ঋনিনেকেঁ শিকাগত ছন তঁ তাহিখন টৈশিনপব ঋহাঁ সোন্নাঁ কিএক নে ও রাঁজন ?

ঋার্ব জাহি খন হমবা ঙা সভ রাঁত মন ঋরৈত ঋছি, হম ছটপটাএ নগৈত ছী। হমব মোনমে বহি– বহি ক২ যএহ গপ্প ঋরৈত জাগত বহৈত ঋছি। ঙা গপ্প জাএ রেঁব ঋরৈত–জাগত ঋছি হম ঋপনাকেঁ দর্শকক রীচ ঋখাঢ়মে চিত্ত ভেন পহনমান জকাঁ নগৈত ছী। ঋা, নীতূক হ্মহেঁঠ হমবা ঋাগাঁ ঋারি জাগত ঋছথ্। “ঋনিন হ্মঁহ জরাঁনী কহনো বহএ ঋা চাবি পেজমে পত্রা নিখনে ছন। হম কহনে বহিঐক জে হমবাসঁ হ্নাক গপ্প নহি হোগত ঋছি ? মীতূসঁ কহরঁনি, গপ্প কবএ নেন।” নীতূক ঙা রাক্য হমব মর্মপব ছেনীক চোচ করৈত ঋছি। জাএ রেঁব চৌট করৈত ঋছি তাএ রেঁব হমব রূপ রিগ্রত হোগ চন জাগত ঋছি।

ওহি দিন টৈশিন দিস ঋরৈত কান ঋশোকসঁ ভেঁট কএনে বহী। হমবা ঋশোকোপব খীস ছন। ওকবা কিশোববিযা ঋা শংকবিযা ঋাগাঁ কহনে বহিঐক– “সাব, তোঁ ঋ াগদোকানসঁ রঁহবা ! হম তোবা কী কহনে বহিযৌ জে তোঁ ঋনিনসঁ কহনে বহী ?” ও রেঁচাবা হতপ্রভ ছন। হম ঋপন ‘টৈম্পব’মে ঋংট–সংট রঁজৈত বহী।

ও হমবা সংগে কিবিযা খএনে ছল জে খনিন জহিযা খাওত, হম ওকবাসঁ প্বছবৈক খা জহিযা উঁনষ্টি জাএত ওকবা পিষ্টবৈঁ ধবি খবঁস্স। খহাঁকেঁ পতা হোএতজে এম্হব কী ভেনৈক। পতা খছি নে? খাব তঁ খাব, দস তাবিখ ধবি জঁ খনিন ভেষ্টি জাএত হম ওকবা পকড়বঁ খা নহি তঁ নোহনা জাএবঁ। ওকব ঘব।

খ াবঁ হম কী কহু? হম তঁ তাকমে ছী। হ্মদা খাগাঁ জে হোগক হম খপন সহ্ফাগ নহি দেবঁ। খাবঁ খাস্থা–খনাস্থাক প্রশ্ন খহাঁপব পূবা নির্ভব খিছ। খহাঁকেঁ জে মোন হ্খএ সে কব্ধ। হমবা খান্তবিক পীড় া জে ভোগক খছি, ভোগবঁ।

হঁ, পহিনে খহাঁকেঁ হমবা প্রতি শিকাগত ছল, হ্মদা খাবঁ হমবা খহাঁক প্রতি শিকাগত খছি, শিকাগত খছি যএহ জে খহাঁ বিশ্রাস কোনা কএনহুঁ। জঁ যএহ গপ হোগতৈক। হম বএহ সমস্ত প্ববরনা গপ্প চন্দবদেব বাঁবূঁক মাদে কহিতহুঁ নহি। তৈযো খহাঁকেঁ হমবাপব খবিশ্রাস ভেন তেঁ হজাব বেঁব ধন্যবাদ। হম ঞ খবঁস্স কহবঁ– "কানসঁ স্বনন গপ্পসঁ জখন খাস্থাসঁ খহাঁ হষ্টএ নাগূ খহাঁ খপন ভীতব ওহী খএনামে তাকূ খহাঁকেঁ হোষ্টে নহি ভেষ্টত জে খহাঁ খাগাঁ বঁনন ছল নহি চিন্হি সকবঁ তঁ খহাঁক খান্দব হূদযক ওহি ঘাবসঁ ঠেকি জাগত জে তখনে হোঁকা সন উঁঠন হোএত খহাঁ ভবিসক কানি উঁঠবঁ একব উঁনষ্টৌ জঁ খনাস্থামে খএনামে ওহি হ্মহেঁঠেকেঁ তাকবঁ জে বঁহ্ত পহিনেসঁ বঁনন খছি তখন ঘৃণাস্পদ খবঁস্স বূঁনি পড়ত হ্মদা খাঁখিমে ডোনবৈঁত ভাবকেঁ দেখি ভীতবক দাহ সমাপ্ত ভহ জাএত।"

अहाँ भने एकरा उपदेशी मानी कहदा, तथ्य यएह अछि। किन्तु- "अहाँसँ बेसी हम समरकन छी एहि आगिमे नीतूक मृत्युठे जखन आएन अछि-मृत्यु भेल अछि जाहखन हम अपन भीतर ग्लानिक्षा-संघर्ष करैत बहैत छी तर्क-वितर्कक घेरामे अपन धाह दैत देहपर मर्यादाक खेल ओठा लौंच सड़कपर आएन छी चुप छी ओठने छी अपनेसँ छुटकारैत अहाँक नास्थाक प्रश्नपर अपनाहिमे मर्माहत मर्यादाक खोलमे हमर आक्रोशेसँ उठल हाथ अर्थहीन-सन नपुंसक सन डोलि गेल एहि अनहार गलीमे जतए जे सोचैत छी जे बजैत छी ओहिमे अहाँक अनास्थाक प्रतिध्वनि होएत अछि जे एकटा पैघ भीड़क हल्लामे परिणत भऽ जाएत अछि।"

हमर दाहकेँ अहाँ अहाँ नहि बूझि सकैत छी। ई एकरे परिणति अछि जे हम एक बेजे बाति धरि नीचि बहल छी। हमरा अहाँ सबहक कहैठे मोन पड़ैत अछि आ निर्दोष होएतो मोन पड़ैत अछि आ निर्दोष होएतो मन नहि होएत अछि जे अहाँ आगू जाए। अहाँ की सोचैत होएब? ओ की सोचैत होएतीह एहीमे हम फँसल मर्माहतक पीड़ा भोगि बहल छी। आब हम कहलहुँ ने अहाँ नग जाएब। अहाँसब हमरा गारि पढ़ू आ भऽ सकए तँ आगाँ पड़ने हमर कहँ नोचू। यएह अहाँ नेन सार्थक होएत। पहिने, एकतीस मार्च उन्नैस सए सतहत्तरिसँ पहिने नीतू, मीतू सीतू 'तों' बही, आत्मीय स्तर छल कहदा आब, किएक तँ अहाँक शिकाएत हमरा बड़ मोन पड़ैत अछि- "धीरेन्द्र जी, अहाँसँ एक शिकाएत

অছি ? ”

“কী ? ”

“অহাঁ হমবা আ অনিন মাদে কী কহনে বহিঐক অশোকসঁ ? ”

“অশোক ? কোন অশোক ? ”

“রঁজাবক ক্যো ছৈক ? ”

“অশোক সাহ্, নহি তঁ....”

“হমবা অহাঁসঁ ঞা উঁম্মীদ নহি ছন।” অহাঁক ঞা বাক্য হমবা মর্মাহিত কঽ উঁঠন ছন, হম ব্যথিত ভঽ কহনে বহী– “অশোককেঁ রঁজারী ? ”

“নহি....” অহাঁক উঁত্তব ছন। হম বূঁঝি চ্কন ছনহুঁ জে কোনো অহাঁ সভক অনিন সংগে নাজাএজ ধঁধাক গপ্প ছন।

হম কহনে বহী– “দস ধবি জঁ অনিন আএন হম অশোক নগ অবঁস্স নঽ জাএবঁ” আ হম সড়কপব আবি গেন বহী।

হমব অহাঁক আত্মীয আ পাবিবাবিক সম্বঁন্ধ টূটি গেন। অহাঁ বিশ্রাস কৰু বা নহি ঞা অহীপব নির্ভব অছি। অহাঁ নেন। অহাঁকেঁ ঞা কথা ভেটৈন তেঁ হম সন্তুষ্ট ছী, ক্ষদা কতেক..... ?

(সাভাব– মিথিনা মিহিব, বর্ষ ১৭ দ্বিতীয আষাঢ় শুষণপক্ষ ১০ শাকে ১+৯৯, পটনা, ববি, ১০ জুনাগ, ১৯৭৭মে প্রকাশিত কথা অহীক নেন।)

জগদীশ প্রসাদ মংডনক ঁউপন্যাস– “মৌনাগন গাছক ফূন”

মৌথিনী সাহিত্যমে যথেষ্ট সামগ্রী নহ প্ররেশ কেনিহাব ঁউপন্যাসকাব/কথাকাবমে যশস্রী এক নেখক ছথি। ২০০২মে প্ররেশ কেনিহাব মংডন জীক সামগ্রী সভকেঁ আশ্চর্যচকিত কহ দৈত ছথি। এহন নগৈত অছি জে জীরনক চি ংতক, সমাজক চি ংতন আ আস–পাসক হোগত ঘটনাক্রমপব সৃজন–দৃষ্টি হিনকব পহিনেসঁ কার্যবত বহনি আ শরব্দ–রঙ্গ করৈত বহনাহ আ অন্বকূন সমএ ভেটৈত অংকবিত ভেনাহ আ শীঘ্রে একটা গাছক

पैघ स्रक्प ध२ नेननि।

प्रस्तुत श्रति ग्राम्य-पविरेशक ससक्त खभिर्यक्तिमे सफन खछि। ग्राम्य-जीरनक चित्रणक कमी नै खछि ऋदा हिनकब चित्रण खाब सभसँ खनग खछि। गामक छोटै-छिन ऋद्दाकेँ पकड़ मे यथास्थान प्रस्तुतिकबण, चित्रणक सघनतामे मंडन जी सिद्धहस्त छथि।

मंडनजी हिन्दी साहित्यसँ एम.ए. केने छथि। हिनका हिंदी साहित्यक कतेको उँपन्यास-कथा पढ़बाक खरसब भेटैन हेतनि। हिनक "मौनागन गाछक फूल" उँपन्यास पढ़नापब स्पष्ट प्रतीत होगत खछि जे प्रेमचन्दसँ बेसी प्रभारित छथि। गाम-घबमे बहिकए खन्नखन समाजक कन्याणक भारना हिनकामे छनि। जाहि काबणेँ बमाकांत उँदाबरादी पात्रक कपमे प्रतिष्ठित छथि। र्यक्तिगत कपसँ पबिपूर्ण छथि। केओ एकटा पबिराबक पात्र एहन नहि खछि जे खादर्शरादी बमाकांतक र्यरहाबक रिबोध केने होथि। गाम-घबसँ पढ़ि -निखि शहबमे नीक पदपब स्थापित भ२ बेटा-कनियाँ गामक संस्काबसँ पबिपूर्ण खछि। खाजुक र्यस्तता, पाणक महत्ता खा छद्म-ऋखौटाधाबी एकोटा पात्र बमाकांतक पबिराबमे नै भेटैत।

उँपन्यासकाबक रिचाब-दृष्टि समाजमे मून्य स्थापित कबबा खछि तेँ ओग दृष्टिसँ उँपन्यासकेँ देखक चाही। जे खछि जे होगत खछि ताहि माध्यमसँ खबैत भरिष्यकेँ सचेत नहि क२ मानरीय-दृष्टिसँ खादर्श समाजक स्थापनापब हिनकब रिस्रास छन्हि।

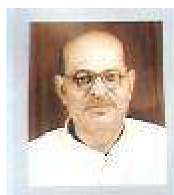
भाषा हिनकब रिकासशीन खछि। रिशेष रस्त्रमे

स्थापित भाषासँ अनग व्यवहावक शब्द आ भाषा हिनक उँपन्यासमे छनि ताहि कावणे पाठककेँ अपन समाजक बोध होगत छनि।

मंडन जीक उँपन्यास ओव "सेवासदन"क आदर्श एक्के अछि। अपन जीवनकानमे मंडन जी मार्क्सवादसँ प्रभावित छथि। एकव स्पस्ट दर्शन अपनेकेँ जमीन वितवण प्रणानीमे अवस्से देखबामे आओत। किछु नेखक जमीन छिनए नेन ठाठ समाजक चित्रण केनिहाव भेटैताह स्मदा, मंडन जीक पात्र बमाकांत अपन मोने प्रसन्न ा मोने वितवण कवैत अछि।

श्रुति प्रकाशनसँ प्रकाशित पोथि स्वन्दव आ छपाइक आकर्षक आवबणसँ युक्त अछि।

पोथिक नाम- मौनाएन गाछक फून
उँपन्यासकाव- जगदीश प्रसाद मंडन
प्रकाशन- श्रुति प्रकाशन, दिन्नी
मून्य- २३० टाका

जीवकान्त, डयोढ

जगदीश प्रसाद मंडनक उँपन्यास "मौनाएन गाछक फून"
(१० ०६ २०१०)

জগদীশ প্রসাদ মণ্ডনক পোথী “মৌনাগন গাছক ফূল” পঠ্া গেলহুঁ। একটা নব লেখক। একটা নব ভাব-ভূমি।

উপন্যাস থিক। প্রমুখ বাঁত থিক গামক গবীবী, অশিক্ষা আ খেতক বিষম বিতবণ।

আবংভসঁ অন্ত ধবি সমাজবাদক ধাবণা গনগনাগত অছি। তেঁ পাত্র সভ গৌণ ভঽ জাগত অছি। পাত্র সভ গবীবী লএ কঽ উপস্থিত হোগত অছি, অপন দীনতা, অপন সংঘর্ষ অপন বিজয অভিযানক দিশা দেখবৈত অস্ত ভঽ জাগত অছি।

গাম বঁদনতৈক জখন বৌনিহাবকেঁ ভূস্বামী বঁনা দেল জএতৈক, শিক্ষা লেল স্কূল হ্জতৈক, দবাগ লেল ডাক্টব আ দবাগ স্বনভ হাএতৈক।

সে সভ এহি “মৌনাগন গাছ” (মিথিলা আ ভাবতক অবিকসিত আ গ্লষি-প্রধান গাম) মে ভঽ জাগত ছৈক। ভূমিক বিতবণ ভঽ জাগত ছৈক। স্কূল হ্জৈত ছৈক। দূটা কিশোব-কিশোবী মদ্রাস জা কএ চিকিত্সাক আবংভিক জ্ঞান লএ গাম আবি জাগত ছৈক। গামমে পিবরর্তন হোগত ছৈক। গামক স্বর্ণ ভূস্বামী ডোমক লোত মানি সোত্সাহ ভোজমে সম্মিলিত হাগত অছি। বৌনিহাবক বেটা গামক পৈঘ জোতদাব (আবি ভূত পূর্ব) লেল জর্মনীমে বঁনল বেডিও উপহাব দেবা লেল অনৈত অছি।

নব জাগবণ ছৈক। নযা সমাজবাদ ছৈক। কতহ্ মাবি-মোকদমা নহি। কতহ্ ভোট-ভ্াট

নহি। সভ রস্ত্ত খাবামসঁ স্রত: হোগত গেন খছি।

একঠাম নাঠী চননৈক খছি। িসতিযা খা ননরাঁরঁনা প্রসংগমে। দৃ রস্মক নোক খছি। দ্নূক রস্ম চবিত্র ঝনকৈত ছৈক। পোথীমে উঁন্কা জকাঁ ঁ ঙা ঘটনা খরৈঁত খছি খা মিন্মাগত খছি।

রস্ম ঘৃণা একঠাম ছৈক। স্বরঁ্ধ মাস্টৈব নোকবী ছোড়ারাঁ নেন ত্যাগপত্র ফেকি খরৈঁত খছি। ওকব স্ত্রী ঘৌনা কবৈত খছি। ঘসরাহিনী সভ খাকেব দ্খ ওকব জীরন-শৈনীক চর্চা কএ খপন ঘৃণা প্রকট কবৈত খছি।

গামমে এহেন পবিরর্তন হোএরাক চাহী। সে রাঁত উঁপন্যাসকাব কহৈত ছথি। কথানকমে কোনো পার্টীক উঁপস্থিতি নহি ছৈক। ঝদা পার্টীক এজেণ্ডা জকাঁ ঁ সভ কাজ ভএ জাগত ছৈক। গামমে এন.জী.ও. নহি ছৈক, ঝদা এন.জী.ও.ক উঁপস্থিতি খভড়ৈ ত ছৈক।

মার্ক্স, গাঁ ঁধী, নোহিযা, রিনোরা গত্যাদিক খাহটৈ স্বনাগত ছৈক।

এহেন পবিরর্তন হোএর ততকান সংভর নহি ছৈক। শিক্ষা প্রচাবসঁ খা সমাজসেরী সভক সেরা খা শ্রেমসঁ এনা ভএ জাএ তঁ খাশ্চর্যক রাঁত নহি।

বমাকান্ত জখন মদ্রাসসঁ ঘ্রৈত ছথি, তখনসঁ খন্ত ধবি উঁপন্যাস শিথিন ভএ জাগত খছি। তকব রাদ সভ ঘটনাক খন্দাজ পাঠককেঁ ভএ জাগত ছৈক। উঁপন্যাসমে খন্ত-খন্ত ধবি মোড় খএরাক চাহী, ঘটনা সভমে খাকস্মিতা হোএরাক চাহী, সে নহি ছৈক।

পোথীক ভাষা খাঁটী নোকক ভাষা থিক, কিতারী

ভাষা নহি থিক। সেহো একটা রিশিষ্ট আ মহত্রপূর্ণ রঁনরৈঁত ছৈক। সাহিত্যমে এহেন ঘব–আঁ ংগনক পাত্র নহি আএন ছন, সে সভ প্ররেশ কএনক খছি।

ভাবতমে গবীরী রিশান খছি। একব নিযতি রঁদনতৈক, মংদ গতিসঁ রঁদনতৈক। একব উঁনটা এহিমে খছি।

পোথী পঠা গেনহ্ঁ। সে একব সফনতাক সূচক থিক।

রেঁচন ঠাকুব

রেঁটৌক খপমান

(শ্রীমান্ খখন সংসাবক গতি-রিধিমে দিনান্নদিন খাশাতীত পিবরর্তন ভ২ বহন খছি জহিমে নোক খপন সভ্যতা-সংস্কৃতি খাওব কর্ত্তব্য পবাযণতাকেঁ ি রঁসবি সাংসাবিক স্বখকেঁ খপনাএ বহন ছথি। নোভ চবম সীমাপব খছি। জরঁকি দহেজ দেনাগ র নেনাগ কানূনী খপবাধ ছী। এহি খপবাধকেঁ খপবাধ নহি রুঁঝি খামদনীক স্রোত নোক রুঁঝৈত ছথি। রব পক্ষ মোছ পিজরৈঁত ছথি জে হমবা নাখক নাখ দহেজ ভেঁটৈত। হ্মদা কনিযা ঁ পক্ষ মাথা হোঁসতৈত ছথি জে হম নাখক দহেজ কতএসঁ খানরঁ। এহি সংদর্ভমে নোক রেঁটীসঁ ঘৃণা কবৈত ছথি খাওব রেঁটীক খপমান কবৈত ছথি তথা রেঁটা নেন জান-প্রাণ নগৌনে বহৈত ছথি। খনট্রাসাউঁণ্ড উঁচিত গনাজক একটা মহত্রপূর্ণ খারিষ্কাব ছী। সামান্যতযা একব প্রযোগ গনত ঢংগসঁ কএন জাগত খছি। খনট্রাসাউঁণ্ড কবা ক২ নোক রেঁটীকেঁ নষ্ট কবরঁা নৈত ছথি খা রেঁটাকেঁ স্ববক্ষিত বাখৈত ছথি এহি ক্রমমে রেঁটীক সংখ্যা কাহী ঘটি বহন খছি খাওব রেঁটাক সংখ্যা কাহী রঁঢ ি বহন এহিসঁ সংসাবক সংতুনন রিগবি বহন খছি খাওব ভরিষ্যমে কাহী রিগবি জাএত। সংগহি খনট্রাসাউঁণ্ড কবৌনিহোবিকেঁ স্বাস্থ্যপব প্রতিহ্নন প্রভার পড ৈত খছি খা পড ত। খনট্রাসাউঁণ্ডহি নহি কোনহ্ রিধিসঁ গর্ভ জ ঁ চ খাওব নাশী কেনাগ রঁড় পৈঘ পাপীক কাজ ছী স্রভারিক খহিতকব সিদ্ধ হোএত।

প্রস্তুত নাটক "রেঁটীক খপমান" মে ও দশীএন গেন খছি জে গর্ভপাত নহি হোএবাক চাহী খাওব রেঁটা-রেঁটীমে সমানতা বহক চাহী। রেঁটা-রেঁটীমে ক্যো ককবোসঁ কম নহি খছি। দনূ এহি সংসাবক খাধাব ছী।

मनमौजी वा स्वच्छंदपनी कएनासँ अज्जत नहि भेँ टैत। विवेकी आदमी अज्जतहि लेल जबाब बनैत छथि। विवेक वा अज्जत भेँजाक बस्तु नहि थिकैक। ओ अपन क्रिया-कलाप व सत्संगहिसँ अरैँत अछि। अत्याधि यएह सभ विषए-वस्तु बखैक प्रयास कएलहुँ हेन। -बेँचन ठाकुब)

पुरूष पात्र-

दीपक चौधवी- एकटा साधावण पढ़ल-लिखल किसान

मोहन चौधवी- दीपक चौधीवीक बँड़का बेँटा

सोहन चाधवी- मझिला बेँटा

गाडेपान चौधवी- छोटका बेँटा

प्रदीप कुमाव ठाकुव- एकटा वार्ड सदस्य (दीपकक)

बँनरीव चौधवी- पंचायत शिक्षक

हविश्चन्द्र चौधवी- पंचायत शिक्षक

हविचन्द्र चौधवी- गवीबँ किसान

महेन्द्र पंडित- दीपक चौधवीक लंगोटिया संगी

स्ववेश कामत- दीपक चौधवीक मामा

सोनू- दीपक चौधवी- मामिऔत भाए

गंगावाम चौधवी- बँनरीव चौधवीक छोटे भाए

चन्देश्वव चौधवी- बँनरीव चौधवीक पैघ भाय

हवेवाम सिंह- बँनरीव चौधवीक गामक एकटा बुजुर्ग

बौँआ झा- एकटा अनपढ़ पुवहित

ঝমানান মহতো- দীপক চৌধবীক পড়ো াসী
স্ববেন্দ্র চৌধবী- হবিশ্চন্দ্র চৌধবীক ভাএ
প্রেমনাথ মেহতা- একটা প্রসিদ্ধ ডাক্টব
টৈনটৈন- বঁনবীব চৌধবীক ভাতীজ
বমন ক্ষমাব- হবিশ্চন্দ্র চৌধবী পঁচাযতক ঝখিযা

স্ত্রী পাত্র-

বীণা দেবী- দীপক চৌধবীক পত্নী
স্বনীতা দেবী- বঁনবীব চৌধবীক দোসব পত্নী
মংজূ- বঁড়কী বেঁটী
সংজূ- ছোটকী বেঁটী
বাধা দেবী- হবিশ্চন্দ্র চৌধবীক পত্নী
শানিনী- হবিশ্চন্দ্র চৌধবীক বেঁটী

খংক পহিল-
দৃশ্য পহিল-

(দীপক চৌধবী একটা সাধাবণ পঢ়ন-নিখন কিসান ছথি। হিনক ঘবনী বীণা দেবী ছথিন্হ। মোহন চৌধবী, সোহন চৌধবী খা গোপান চৌধবী হিনক তীনিটা পুত্র ছথিন্হ। দীপক চৌধবী খপন দ্খাবিপব দ্নূ পবানী বৈঁসি f কছ গপ-সপ্প কবৈত ছথি।)

দীপক- মোহন মাএ, এগো গপ কহ্।

रीणा– कहने, एक्केटा िकएक। जसुँ मोन तसुँ।

दीपक– एक गोटे रेटीक गाछ्छा मोगत खिछ। रेटा तँ भगवान तीनि गोटे देननि।

रीणा– खार गाछ्छे कएने की भेटैत? ओ गाछ्छा जे पहिने मोगताए तहन ने। पहिने रेटे नः जान जागत छल। मोहनो रेबमे खहाँ कहनहुँ जे खनुग्रोसाउंल्ड कवाए निख। जदी रेटी मोएत तँ ओकवा हटा देब।

दीपक– से तँ हम ठीके कहने वही। समए महगीक खिछ। रेटीमे खगगहसँ रिगगह खवच खिछ। खामदनी कोनो नहि।

रीणा– खहाँ तँ सभ दिन खामदनीए बुझनिऐक की टेक्के।

दीपक– मोहन माए, एकटा कहवी खिछ– "टाका हि धर्मः, कटा हि कर्मः, हे टाक तू सर्वोपवि"

रीणा– धूब जाउ, खहाँ खाली फकवे स्वनतैत वहैत छी स्वन्न मोहन बाउ, दुनियाँमे टेक्केटा सभ किछु नहि खिछ। ओकव सिंगाबो ने मोएवाक चाही। रेटा– रेटीए ने एहि दुनियाँका सिंगाव छी।

दीपक– नगैत खिछ जे खहाँ हमब ग्वक वही।

रीणा– हँ–हँ, कहब नीक तँ नागत दिक। खाब हम कहि देब।

दीपक– हे हे चुप बहु, पोन नहि खोन्व एहि भवन सभामे।
रीणा– नहि यौ, हमवा आर रदसि नहि होएत। आर हम पोन खोनए देर।
दीपक– हे हे मोहन माए, अहाँ रब्ड नीक लोक थिकहुँ। हमवा रेंज्जती जुनि कक। हे हे पएब पकड़ै छी।
रीणा– अहाँ तँ तेना खेखनियाँ कवए नागनहुँ से कहि नहि। खाणव आण छोड़ि दैत छी।
दीपक– हे मोएन माए, आर गप–सप्प छोड़ू। हमवा जेराँक अछि जन ताकए नेन। देखै नहि छियैक जन सभकेँ किकेदाबीए चाही हफकौबे चाही।
रीणा– रबनी आउ। हमबो भनसाक ओबीयान कबराँक अछि।
दीपक– रेंस तहन हम जाणत छी।

पस्थान
पटाक्षेप

दोसव दृश्य– रेंटौक अपमान

(स्थान- दीपक चौधरीक आरास। दीपक आ रीणामे किछु गप-सप्प होइत अछि।)

दीपक- मोहन माए, हम खेत जाइत छी। खेतमे हर रहैत अछि आ दूटा जन सेहो अछि। कने जनखे जलदीए नेने आएब।

रीणा- स्वनू ने, तहन जाएब।

दीपक- राजू की कहैत छी ?

रीणा- की कहब ? जाबैनक ओनजाम तँ साफे नहि छैक।

दीपक- याए जाबैन कीनि देने बनी। ओ सभटा सधि गेल की ?

रीणा- सधि नै गल तँ की। अहाँ कें बुझाए बहल अछि जे हम खाए नेनहुँ।

दीपक- हे मोहन माए, हमबा अरेब भऽ बहल अछि कोनो जोगाब कऽ जनखे जलदी नेने आएब।

रीणा- कोन जोगाब ? कने बताए दिअ ने।

दीपक- कहैत तँ लाज होइत अछि। मुदा कहि दैत छी। नहि होएत तँ एहि कलमसँ कने पत्ता खरैब आनब।

रीणा- नैहबमे खर्बा पथिया चिन्हबो नहि केनहुँ। मुदा सास्वबमे अहाँ की नहि करेनहुँ। एँ यौ मोहन बाउ, आब रएह समए छैक जे जखैन तखैन खर्बा-पथिया नऽ कऽ जाउ आ पत्ता खरैब आनू।

दीपक- कोनो जोगाब कबब। हम जाए बहल

ছী। হবরাহা খেতমে কী করৈত হোএত কী নহি।

রীণা– স্বনি নিখ মোহন রাঁউ, হম জোগাব করৈত করৈত থাকি গেলহুঁ। খার হমবাসঁ কোনো জোগাব নহি হোএত। জোগাব করৈত করৈত হমবা দিশি কিযো তাকএ নহি চাহৈত খছি। সভটা প্রতিষ্ঠা মাটিমে মিনি গেল।

দীপক– খহ◌া ঁ রঁভু প্রতিষ্ঠিত ভএ গেলহুঁ ?

রীণা– হঁ যৌ তঁ কী। প্রতিষ্ঠা কোনো রঁজাবমে রিকাগত খছি কী। খপন র্যরহাবসঁ প্রতিষ্ঠা খারৈঁত খছি। খহ◌া ঁকেঁ কী প্রতিষ্ঠা খছি ?

দীপক– মোহন মাএ, খহ◌া ঁ রঁভু চঠ◌া কঽ রাঁজি বহন ছী খা হমবা প্রতিষ্ঠাকেঁ উঁকটি বহন ছী খাগ খহ◌া ঁ খেত জনখৈ নহি খানরঁ, তহন র্ঝরৈক।

রীণা– যারত জাবৈনক জোগাব নহি কএ দেরঁ, তারঁত জনখৈ কেব কোনো খাশা নহি। হম পত্তা খবৈনে নহি জাএরঁ। খহ◌া ঁকেঁ জে কবরাঁক হএত সে কবরঁ। হম খহ◌া ঁক পত্নী ছী নে।

দীপক– সে র্ঝিম নেরঁ। কোন রঁ◌া ঁসক দাহা হোগত ছৈক।

রীণা– খর্গঁ যৌ মোহান রাঁউ, নহি রাঁজী তঁ পীচনে জাউঁ। এঁ যৌ, হমবা এহি দেহমে কিছু খছি। ঠাঠ◌ে ছী সএহ রঁহ্ত। সৌঁসে দেহ উঁজ্জব ভঽ গেল খছি। এক্কো বত্তী খূন দেহমে নহি খছি। খানী জনমারৈঁ নে হোগত

अछि। उपरेमे अनर्थ्आ करैत छैक की? खानी रंऽ चाली रंऽ। चन्न दरिड्डगा। अनर्ग्रासाडंण्ड करए निम आ रंटीकें ँ हटाए दिऔक रंटाकें बहए दिऔक। सफैया करारैत-करारैत आ गोटी-दराग खागत-खागत हमर देह गलन जाए बहन अछि। आरॅ हम नहि रॅाॅँचरॅ। रंटा नेन ताबमतोब सफैया हमरा जाए मारि देनक। देहसँ ताबमतोब ओतेक-ओतेक खून रॅहनाग मामूनी रॅात छैक। समाजमे रंटी द्श्मन अछि की? हए नाबायण रंटा-3

(रीणा देरी दम तोडि डॅ दैत छथि।)

दीपक- (माथ पीटैत) मोहन माए यै मोहन माए। आरॅ हम कोना बहरॅ यै मोहन माए। मोहना बओ मोहना। सोहना बौ सोहना। गोपना बओ गोपना। दौडॅ जाग जो बओ रॅौआ सभ।

(मोहन, सोहन, आ गोपानक प्रवेश।
तीनू रॅस्वमाब कनि बहन अछि)

तीनू- माए गै माए, हम सभ कोना बहरॅ गै माए।

दीपक- रॅौआ सभ बओ रॅौआ सभ। आरॅ अपना सभ केना बहरॅ बओ रॅौआ सभ। के खागनए देतै बओ रॅौआ सभ। मोहन माए यै मोहन माए। हमरे खातिब अहॅँ मबनहुँ यै मोहन माए।

(চাৰু রাঁ-পূত কানৈত-কনৈত রীণাক দেহপব স্নবী বোগপ দৈত খছি। পটাক্ষেপ ভ২ জাগত খছি। খন্দবসঁ বাম-নাম সত্যক খারাজ স্বনাগ পড়ৈত খছি।)

দৃশ্য- তেসব-

(স্থান- দীপক চৌধবীক খারাস। রাউ সদস্য প্রদীপ কমাব ঠাকুব দীপক চৌধবীকেঁ সান্ত্রনা দৈত ছথি।)

প্রদীপ- দীপক রাঁবূ, জূনূম ভএ গেন। ঘোব খনর্থ ভেন। খহা রেঁচাবী রঁড নীক জনানী ছনীহ। এহেন জনানী গামমে কিযো নহি ছনীহ। এহেন পবিশ্রেমী খা সহনশীন জনানী কিযো নহি ছনীহ।

(দীপকক খাখিমে নোব খারি জাগত খছি।)

দীপক রাঁবূ, খহোঁ কানি কিএক বহন ছী ? জ্নি কানূ। খারঁ কাননা খিজনাসঁ কোন হেদা ? হোনী তঁ হাথ ধবাএ ক২ হোগত খছি। জে হেরাঁক ছন সে ভেন। জহন ভগরানক যএহ মর্জী ছেননি তহন কিযো কী কএ সকৈত খছি ?

দীপক- সব, হমবা কিছু ফুবএ নহি বহন খছি। হম তঁ কিংকর্ত্তব্য রিমূঢ় ছী। হবদম চিন্তিত বহৈত ছী।

প্রদীপ- চিন্তা-তিন্তা ছোড়ূ।

চিন্তাসঁ চত্তবাগ ঘট৯এ, শোকসঁ ঘট৯এ শবীব। পাপসঁ নক্ষ্মী ঘট৯এ, কহননি দাস কবীব। থাগূ পববঁস্তী কোনা চনত, ওকব জোগাবমে নাগূ।

দীপক– সব, হমবা তীনিটা ব়েঁটে থছি। এক্কোটা ব়েঁটী বহিতএ, তঁ ভনসো ভাত তঁ কবিতএ। ঘবমে কিযো কেনিহাবি নহি থছি। ঘবমে এগো কেনিহাবিকেঁ বঁড থাবশ্যকতা মহসূস হোগত থছি।

প্রদীপ– মোন হোয যহ জে দাসেব বিঁথাহ কবী ?

দীপক– সব, মোন তঁ সোনহো থানা হোয যএ হ্নদা কবী কী, সে কিছু নহি ফুবাগত থছি।

প্রদীপ– স্বনূ দীপক বাঁবূ, থহা ঁকেঁ তীনিটা নান ভগবান দেনে ছথি। হ্নকে সভকেঁ পঠা াউ–নিথাউ থা মন্বক্খ বঁনাউ। বঁডাকা ব়েঁটোক িবঁথাহ কনে জন্দীএ কএ নেবঁ। ঘবমে কেনিহাবি থাবিঁ জেতীহ। কিছু ত্যাগ কব্ধ। দূ–চাবি বঁবখ কষ্টে সহী। হ্নদা দোসব বিঁথাহক চক্কবমে নহি পডা ূ।

দীপক– সব, হম থহা ঁক বাঁত সভ দিন মানৈত বহনহুঁ থাওব মানৈত বহবঁ।

প্রদীপ– জদি হমব বাঁত মানী তঁ দোসব বিঁথাহ ভূনোসঁ নহি কবী। দোসব বিঁযাহসঁ বাঁপ পীা তযো ভ২ জাগত থছি। থই ঁ যৌ, সতৌত তঁ ভগবানোকেঁ নহি ভেননি। তহন মন্বক্খ কোন মানমে মান। জদি হমব বাঁত নহি মানবঁ

तहन जीवन भवि पछतएबँ दीपक बाबू। एक बेर की कुकर्म कएनहुँ से ञ्ँ फल भेटैत आओर छोसर कुकर्म फेर करब तहन की फल भेटैत की नहि।
दीपक– हँ सर, ञ् कोनो कुकर्महिक फल भोगे पड़ैत छै। आब दोसर कुकर्म नहि करब दोसर विवाह नहि करब।
प्रदीप– ञ् हम ओना नहि बुझब, दीपक बाबू। सत्त कहू आगा सरस्वती माताक समक्ष।
दीपक– एक तत्त दू सत्त, ब्रह्मा विष्णु सत्त। जे अहाँक कहल नहि करए, से अस्सी कोस नरकमे खस।। हम दोसर विवाह नहि करब, नहि करब नहि करब।
प्रदीप– जौं कएनहुँ तँ पछतएब, पछतएब, पछतएब। दीपक बाबू, आब हम जए रहल छी। आगा बेलौकमे आपातकालीन बैठक अछि। बेस तँ जय राम जी।
दीपक– जय राम जी। (ठाढ़ भऽ कऽ)
(प्रदीपक प्रस्थान)
प्रदीप बाबू हमरा समाजक बड़ अनुभवी लोक छथि। हुनक बातक खंडन नहि कए सकैत छी। तखन हुनक बैसौक विवाह जनदीए कऽ लेब आ कमो पढ़ल-लिखलमे कऽ लेब। की करब किछु अपए तँ चाही।
पटाक्षेप

दृश्य- चारिम

(स्थान- दीपक चौधरीक दलान। चारू बाप्पत आपसमे गप-सप्प कऽ रहल छथि।)

दीपक- बौआ सभ, अपना सबहक दिन दुर्दिन अछि। बिना पढ़ने काज चलए बला नहि अछि। केहेन केहेन पढ़नाहा तँ बौआगत अछि। आ अहाँ सभ मूर्ख रहब तखन ककरो नहि पूछत।

मोहन- बाबू जी, आब कानहि पढ़नाए बड़ महग अछि। बिना टीशन वा कोचिंगकेँ पढ़नाए असंभव अछि।

दीपक- तैयो पढ़ए बला बिना टीशन कोचिंगकेँ पढ़ि नैत अछि।

মোহন– সে এক সএমে এগো খাধগো।
দীপক– খাগব খহ্া ং সভ কহৈত ছী তঁ কতহ্
নীক সব নগ কোচি ংগ পকড্া নিখ।
মোহন– ৰাঁৰূ জী, স্বনৈত ছী জে নীক কোচি ংগ
জে.এম.এস. কোচি ংগ সেন্টৰ,
চনৌবাগংজ খছি জে শ্রী ৰেঁচন ঠাকুব চনৰৈত ছথি।
হমবা সভকেঁ ওহি কোচি ংগমে
ধবাএ দিয।
সোহন– ক্ষদা ওহি কোচি ংগমে সভ
নহি পঠ্া সকৈত খছি।
দীপক– সে কিএক ?
সোহন– একব কাবণ ঙা খছি জে ওহি কোচি ংগক
ফীস ৰঁড কবগব খছি খা সেহো
খগ্রবৰাঁবে। জহিযাসঁ পঠ্ াগ শ্বৰু কৰু তহিযে ফীস
জমা কএ দিযৌন। নহি তঁ জয
বাম জী।
দীপক– ঙা তঁ হ্নক কোনো নীক নিযম
নহি ভেননি। পঠ্নক নহিএ, মহীনা
নাগন নহিএ, পহিনে ফীসে চাহী। খচ্ছা, হম
এহি সংৰঁধমে সোচি বহন ছী।
গোপান– ৰাঁৰূ যৌ, এগো ছৌঁবা হমবা কহনক কী
জে হম হ্নকা নগ পঠ্া বহন ছী।
তোবা পঠ্ন হোএতৌক কী নহি। কাবণ, ৰেঁচন সব
ৰঁড মাবৈত ছথিন্হ খা ৰঁড ৰ্ঁবৰঁক
ৰঁনৰৈত ছথিন্হ। ছড্ া জে দেখৰিহীন তঁ ৰাঁগ
গ্রৰুম ভএ জএতৌক। ৰাঁপ বও ৰাঁপ, যএহ মোটকে
ছড্ া।

দীপক– ত্থা পঢ়াইলাগ কেহেন হোগত অছি ?
মোহন– পঢ়াইলাগমে কোনো শিকাগত নহি। হুনক চেনা সভ ডাক্টৈব, ইঁজিনিযব, মাস্টৈব ইত্যাদি ইত্যাদি ছনহি। হমবা মোন হোগত অছি বাঁবূ জে হমবা সভকেঁ শ্রী বেঁচন সব লগ কোচিংগ ধবাএ দিঅ।
দীপক– বৌআ, হম অসগবে কী কবরৌক। ঘব কবরৌক কী বাঁহব কবরৌক ? মএ এহি দুনিযাঁসঁ চলি গেলথিন্হ। ভনসা ভাতমে বঁড দিক্কত হোগত অছি। এগো কব্দ, অহাঁ পঢ়াইলাগ-নিখাগ ছোড়ূ অহাঁ মোহন এহি চক্কবমে নহি পড়ূ। কাবণ এক দিনকা বা এক মহীনা বা এক সানক বাঁত তঁ পঢ়াইলাগ নহি ছী। পঢ়াইলাগমে সানক সান নগৈত অছি ত্থা তৈযো নোকবীক কোনো গাগবেন্টী নহি।
মোহন– বাঁবূ, এক বেঁব অহাঁ কহনহুঁ জে বিন পঢ়ানে কাজ চনএ বঁনা নহি অছি। এক বেঁব কহৈত ছী জে পঢ়াইলাগ ছোড়ি দহিন। খাগব পঢ়াইলাগ ছোড়ি কঽ হম কী কবরঁ ?
দীপক– কী কবরঁ ? গামমে বহনাসঁ পেটৈ ভবত মোহন বৌআ। মোহন বৌআ, অহাঁ মামাক সংগ কান্হি দিন্নী চনি জাউ। এক সানক অন্দব অহাঁক বিযাহ সেহো কেনাগ অছি। ভনসা ভাতমে বঁড দিক্কত হোগত অছি।
মোহন– বাঁবূ, হম এখন বিযাহ নহি কববঁ।

হমবা সরঁহক উঁমব এখন রিঁযাহ কবএ রঁনা খছি ?

দীপক– খচ্ছা দেখূ, কী হোগত খছি ? খহ া ঁ কান্হি দিন্নী চনি জাউঁ। এম্হব সোহন খা গোপানকেঁ পঠ া গক কোনো র্যরস্থা দেখৈত ছী। পঠ া গ তঁ রঁড খারশ্যক খছি।

সোহন– রাঁরূ, হম ভবি দিন রঁকবীএ চবরৈঁত বহরঁ কী ? কতহ্ হমব পঠ া গক জোগাব কএ ি দখ।

গোপান– রাঁরূ, হমহ্ঁ পঠ রঁ যৌ, হমহ্ঁ পঠ রঁ যৌ।

গোনী গোনী নহি খেনরঁ যৌ, খন্নী ডন্টৌ নহি খেনরঁ যৌ। ।

দীপক– খচ্ছা, কান্হি খহ া ঁ দ্নূ ভ া ঁগকেঁ গংজ মিডিন স্কূনমে নাও নিখাএ দৈত ছী। স্বনৈত ছী জে গংজ মিডিন স্কূনক পঠ া গ রঁঠ া ি য া ঁ ছৈক। সংগ–সংগ খিচড ী, কিতারঁ, পাগ, ডবেস, টৌগ রৈঁচ, রেঁন্টৈ গত্যাদি সেহো ভেটৈত। ওহি স্কূনমে পঠ নাসঁ রঁড নথফা ? সরঁটৌ ঘন্টৈ–ঘন্টৌ রৌখা সভ, হম পঠ ন ছী কম্মে। ক্ষদা র্নৌত রঁড ছী। কেহেন–কেহেন পঠ ্খাকেঁ কান কাটি নৈত ছী।

গোপান– রাঁরূ তহন কান্হি হমবা সভকেঁ গংজ স্কূনমে নাও নিখাএ দিরঁ নে ?

দীপক– খারঁ কান্হি হোএত তহন নে।

পটাক্ষেপ

দৃশ্য পাচিম–

(स्थान– रॅनरीब चौधबीक घब। रॅनरीब चौधबी एकटा पंचायत शिक्षक छथि। हिनक पत्नी स्वनीता देवी छथिन्ह। मंजू आ संजू ह्नक स्वपुत्री। रॅनरीब आओब स्वनीता बरिकेँ आपसी गप–सप्प कए बहल छथि।)

स्वनीता– स्वामी, एगो रेटा अपनो सभकेँ बहितए।
रॅनरीब– एहेन रॉत किएक रॉजनहुँ अहाँ? कि हमबा नोकनि नि:सन्तान छी? की रेटी रेटासँ कम होगछ? अपना अपना जगहपब किया ककबोसँ कम नहि होगछ।
स्वनीता– स्वामी, मोन होय अए जे एगो रेटा होएताए। ऋदा आब कोन उपाए?
रॅनरीब– यै, अहाँ मोनकेँ किएक रौआरैत छी एतेक? जहन बुझैत छी जे ऑपरेशन कबाए नेने छी, तखन रेकाब मोनकेँ भवमेनाग।

स्वनीता– से तँ ठीके कहैत छी ऋदा।
रॅनरीब– ऋदा की? ऋदा तुदा छोडू। यै, रेटा रेटी जनमेनासँ नहि होगत अछि। ओकब प्रतीक्षा चाही प्रतीक्षा अहँ यै, अपन मंजू आ संजूक आगू किनक रेटा कोनो कनामे टौक सकैत छथि। रूप आ गुणमे ओ सभ किनकोसँ कम अछि? एना अपने आपपब घमंड नहि कबरॉक चाही। अपना सभ दुनू पबानीमे गप कबैत छी।

स्वनीता– यौ, संतोषम पवम स्वखम्। ऋपन दृनृ रेंटीकें खूरॅ मोनसँ पठ ाए–निखाए कः डाक्टव–गंजिनियव, एस.पी. कनक्टव रॅनाउं ऋा समाजमे खूरॅ प्रतीक्षा पाउं। रॅह्ते जनमा कए क्कक्कव–रिंनाबि जकॉ बोडपव ठहना कः कोन प्रतीक्षा, कोन फेदा ?
रॅनरीब– थैंक्स यू रेबी मच, स्वनीता। ऋारॅ ऋहॉ नागनपव ऋएनहुँ। एहिना सदिखन बॅुझि रिरेकसँ काज कवी।
पटाक्षेप–

(दृश्य छ्ऋम)

(स्थान- हरिश्चन्द्र चौधरीक घर। हरिश्चन्द्र चौधरी एकटा गरीब किसान छथि। हुनक पत्नी राधा देवी छथि। हुनका दव-दुनियामे एक्के गोट बेटी शालिनी अछि। हरिश्चन्द्र चौधरी निपुत्र छथि।)

हरिश्चन्द्र- यै शालिनी माए, हमरा लोकनि भगवानकेँ की बिगारलियन्हि जे ओ अपना सभकेँ एगो आ सिरीफ एगो बेटीएटा दए भाण्ड समटि लेलनि।

राधा- एहि बातक हमरो बड़ चिन्ता लागि रहल अछि। भगवानक महिमा अगम अथाह अछि। ककरो बोरे-बोरे पूत, ककरो रोटियोपर नहि पूत।

हरिश्चन्द्र- छाउर छोड़ू, माथा पेच्चीबैना गप-सप्प। भगवान जएह देलनि सएह बहुत। ओनो हम बड़ गरीब सेहो छी। जदि भगवान हमरा बेसी धिया-पुता दगतथि तँ हमरा ओकर पतिपाल नहि कएल होएतए। मात्र तीनि परानीक पेट तँ पहाड़ बुझाइत रहैत अछि।

राधा- यै शालिनी बाप, जे भगवान करैत छथिन्ह ओ आहाँक नीकक खातिर करैत छथिन्ह। शालिनीकेँ परबाह सोलह बरख भए गेल। हमरा दोसर संतानक कोनो उम्मीद नहि देखए पड़ैत अछि। जरूरकि कतेकोकेँ देखैत आ सुनैत छी जे अनप्रोसाउण्डसँ

জ া ঁচ কবএ রেঁটৌকেঁ গিবরৌননি, স্বগযা–দরাগসঁ গর্ভ নাশ কবৌননি গত্যাদি। ঋদা হমবা ভগরান।

হবিশ্চংদ্র– যৌ শানিনী মাএ, গর্ভপাত রঁড ঘিনৌনা কাজ থিক, রঁড পৈঘ পাপীক কাজ থিক। ওহি জনানীকেঁ ধৌজনি–ধৌজনি ভএ জাগত খছি কোনো কবম রঁ া ঁকী নহি বহৈত খছি জে গর্ভ নাশ কবারেঁত খছি। কতেকো জনানী এহি রেঁত্থে স্ববধামো চনি জাগত খছি।

বাধা– বামক নাম নিখ, ছোড ় গ্র ফকর্মক গপ–সপ্প যৌ, খপন শানিনীকেঁ গবীরীক কাবণে পঠ এন–নিখাএন তঁ নহি হোএত। ঋদা ঘব–গৃহস্থী তঁ জরুব সীখএ দেরৈক।

হবিশ্চংদ্র– যৌ শানিনী মাএ, খহ া ঁ র্ব্চ্চীকেঁ পঠ ারঁএ নেন হিম্মত কিএক হারৈত ছী? কোশিশি নহি ছোড ় শানিনী দাগক পঠ াগ রাঁস্তে হম যথাসংভর পূর্ণ কোশিশি কবরঁ। খাগূ সবস্রতী মাতাক কিবপা। খপন কবম কবী ফনক চিন্তা জ্নি কবী।

পটাক্ষেপ

दृश्य सातम-

(स्थान- दीपक चौधरीक घर। राउ सदस्य प्रदीप कुमार ठाकुर दीपक चौधरीक घर घुमैत-घुमैत पहुँचैत छथि। दुआरिपर कियो नहि छथिन्ह।)

प्रदीप- दीपक बाबू ! दीपक बाबू ! दीपक बाबू।

दीपक- (अन्दरहिसँ) हँ हँ के थिकहुँ ? आबि रहल छी। कने बैस्‌ श्रीमान्‌ भात परसाबैत छी। हमए शीघ्र आबि रहल छी।

दीपक- परणाम सर।

प्रदीप- परणाम्‌ परणाम। कहु दीपक बाबू की हाल चाल ?

दीपक- सर, हाल-चाल करीब-करीब ठीके जकाँ अछि मुदा।

प्रदीप- मुदा की।

दीपक- बँड़का बेटाक बिआह कने जल्दीए क' लेल रहलहुँ, अहाँ क बँड़का बेटा दिल्लीसँ बँटाइ या पाग-कौड़ी पठाबैत छथि।

प्रदीप- दीपक बाबू, अहाँ क

পবিস্থিতি দেখি হম সনাহ দৈত ছী জে অহ ॉ ं বঁড ◌ কা বেঁঢাক বিঁআহ কএ নিথ।

দীপক বাঁবূ! ও চানন ফঢক্কা কহিযাসঁ যৌ। ও তঁ হম ধ্যানে নহি দেনে বহী।

দীপক– সব, যএহ হানহিসঁ। পত্নীক মৃত্যক পশ্চাত্ হমব মোন বঁদনি গেন। পিযোব বাঁবাঁজী তঁ নহি, গৃহস্থৌআ বাঁবঁজী বঁনি জেবাঁক নির্ণএ কএনহুঁ, কী অহ ॉ ंকেঁ খবাবোঁ নাগি বহন অছি?

প্রদীপ– নহি যৌ। হমবা তঁ বঁড নীক নাগি বহন অছি বাঁবাঁজী বঁননাগ কোনো খবাবঁ বাঁত অছি, বঁড ◌ নীক বাঁত অছি। সিবিফ একঢা হমব বিনতী অছি জে বাঁবাঁজী ধর্মক পূর্ণ পানন কববঁ আওব মবিতহ্ দম ধবি ভ্রষ্ঢ নহি হোএবঁ।

দীপক– সব, অপনে বঁড অন্বভবী ব্যক্তি থিকহুঁ। এহেন অন্বভবী ব্যক্তি ও বাউ সদস্য আগ কান্হি ভেঢবঁ কঠিন। সব, হম অপনেক প্রত্যেক সনাহকেঁ পূর্ণ কববাঁক হার্দিক প্রযাস কববঁ।

প্রদীপ– দীপক বাঁবূ, আবঁ চনবাঁক আজ্ঞা দেন জাউ। জয বাম জী কী। (উঠি কহ প্রস্থান)

দীপক– জয বাম জী কী। (উঠি কহ) হম চাহৈত ছী জে শ্বরূএ নগনমে মোহনক বিঁআহ কহ নী। কনে কম্মো সম্মো দহেজ ভেঢৈত তঁ কোনো বাঁত নহি। হ্মদা হ্মন কন্যা নীক হোএবাঁক চাহী।

পঢাক্ষেপ–

अंक दोसर

दृश्य पहिल-

(स्थान- महेन्द्र पंडितक आवास। महेन्द्र पंडित दीपक चौधरीक लंगोटिया संगी। दीपक अपन संगी महेन्द्रक ओहिठाम जा रहला अछि।)

दीपक- महेन्द्र बाबू, यौ महेन्द्र बाबू, महेन्द्र बाबू।
महेन्द्र- हँ, हँ आबि रहल छी। कने बरतन गठ ैमे हाथ लागल अछि। बैसू, अबैत अएलहुँ।

(दीपक बैस जाइत छथि। शीघ्र महेन्द्रक प्रवेश होइत छन्हि।)
महेन्द्र- जय रामजी की दोस।
दीपक- जय रामजी की।
महेन्द्र- कहू दोस, आइ केम्हर सूर्य उगलैए, कहू कनिया-बच्चिया ओ धिया-पुताक हाल चाल।

দীপক– দোস, খহাঁ এখন ধবি নহি ব্ুঁমনৌহ্ঁ। কনিযা হমব পৌবে সান স্রস্কারাস ভএ গেনী। খূনী ব়েঁমাবী ভএ গেন ছনন্হি। হ্মদা ধিযা–প্বতাক হ্মশেন ব়ঁঠ ি যা খছি।

মহেন্দ্র– ব়েঁটা–ব়েঁটী কএ গোষ্ঠ খছি দোস ?

দীপক– কহ ঁা ং কোনো ব়েঁসী খছি। মাত্র তীনিটা ব়েঁষ্টে খছি ব়েঁটী নহি।

মহেন্দ্র– তহন তঁ জীতন ছী দোস। খগবেঁ চানীএ খছি।

দীপক– দোস খহ ঁা ংকেঁ ?

মহেন্দ্র– হমহ্ঁ কোনো ব়েঁজাএ নহি ছী। হমবো চাবিটা ব়েঁষ্টে খছি।

দীপক– তহন তঁ খহ ঁা ংকেঁ সোনে খছি।

মহেন্দ্র– খাব়ঁ কহ্ দোস, কেমহব–কেমহব পধাবনহ্ঁ খছি।

দীপক– যএহ, ব়ঁড ়কা ব়েঁটা মোহনক নড ় ি কীক জোগাবমে। খপনে গাম–ঘবমে রা খাস–পাসমে কোনো নীক নড ়কীক নহি খছি ?

মহেন্দ্র– যৌ নড ় ি কীঃ......, নড ় ি কীক ব়ঁড ় খভাব দেখি বহন ছিঐক। হমবা গামমে ব়েঁসী নড ় ি কে দেখাগত খছি। চৌধবী ষ্টেনমে এক দিন কিযো ব়ঁজৈত ছনাহ জে হমবা ষ্টেনমে নামো নএ ব়েঁটী নহি খছি। কিনকো এগো ব়েঁটা, কিনকো দ্গো, কিনকো পাঁচ গোষ্ঠ।

दीपक- ঙা তঁ সমস্যা ব্ঝাএ বহল খছি দোস। খাগব দেখৈত ছী খপন মামা গামমে জা কহ। ব্ৰঁস তহন, জয বাম জী কী।
মহেন্দ্র- জয বামজী কী।

(দীপকক প্রস্থান)
পঠাক্ষেপ

দোসব দৃশ্য-

(স্থান- স্ববেশ কামতক মকান। স্ববেশ কামত দীপক চৌধবীক মামা ছথিন্হ। দীপক স্ববেশ ওহিঠাম পহুঁচ বহনা খছি। দীপকক মমিঔত ভাএ সোনূ ছথি।

দীপক- মামা, মামা, সোনূ, সোনূ, মামী, মামী।
(দীপক সোব পাড়ৈত-পাড়ৈত খন্দব ঘ্সৈত ছথি। হেবি শীঘ্র মামাক সংগ প্রবেশ। দ্নূ হ্মসীপব ব্ৰঁস কহ নড়া কা-নড়া কীক সংবঁধমে গপ-সপ্প কবৈত ছথি।)
স্ববেশ- কহহ ভাগিন, পহিনে ঘবক হালচাল।
দীপক- মা ং সবস্বতীক কিবপাসঁ খা খপনে সবঁহক চবণক দ্খাসঁ সবঁ ঠীকে খছি হ্মদা এক গোট গড়বঁড় খছি।

স্বরেশ- সে কী ভাগিন ?

দীপক- সে যএহ জে কনিযাক মৃগনাক উঁপবান্ত হমবা ভনসা-ভাতমে, ঘব-গৃহস্থীমে রঁড় কষ্ট হোগত খছি। কোনহুঁ নড়া কীক স্বব-পতা খছি মামা শ্রী খপন রঁড়কা রৌখা নেন।

স্বরেশ- হঁ হঁ, রঁনরীব চৌধবী এক দিন রঁজৈত ছনাহ জে হমবা এহি রেঁব এক গোষ্ট কন্যাদান কেনাগ খছি।

দীপক- তহন বুঁঝিযৌক নে মামীশ্রী। নড়া কীকেঁ ভহ গেনৈক রা নহি। নড়া কী খহাঁ দেখনে দিঐক মামা ?

স্বরেশ- হঁ, হঁ, জরুব দেখনে ছিঐক। নড়া কী তঁ সএমে এক খছি।

দীপক- মামাশ্রী, কনে হ্নকা এহিঠাম জা কহ বুঁঝিযৌক।

স্বরেশ- রেঁস ভাগিন, খহাঁ ঘব জাউঁ। জদি নড়া কীকেঁ নহি ভেন হোএতন্হি, তহন ওা ক্ষ্টমৈতী খরস্স কবাএ দেরঁ।

দীপক- পার্টী কেহেন খছি মামা ?

স্বরেশ- পার্টী গবীরেঁ জকাঁ খছি। ওনা পহিনে হমবা রঁনরীব চৌধবী ওহিঠাম জাএ দিখ তহন নে।

দীপক- রেঁস, জাউঁ মামাশ্রী।

(স্বরেশক প্রস্থান)

पटाक्षेप-

दृश्य- तेसर

(स्थान- रॅनरीव चौधरीक घर। स्वदेश चौधरी रिखाह-दानक संबंधमे गप करए पहुँचि रहल छथि। रॅनरीव दलानपर कुर्सीपर बैसल छथि। तखनहि स्वदेशक प्रवेश)

स्वदेश- नमस्कार, रॅनरीव बाबू।
रॅनरीव- नमस्कार, नमस्कार। आउ पधारल जाउ।
(स्वदेश कुर्सीपर बैसल छथि।)
बौआ टुनटुन, बौआ टुनटुन, एक लोटा जल नेने आउ। एकटा अभ्यागत पधारलाह अछि।
(टुनटुनकेँ एक लोटा जल लए कए प्रवेश)
स्वदेश बाबू, चरण पखारल जाउ।
स्वदेश- आगू-पाछूबला कोन बात करैत छी। मिथिलाक जे बिराज अछि से निभारहि पड़ैत। पहिने चरण पखारू तहन कोनो बातचीत होएत।

स्वरेशी- रॅनरीव रॉबू, यद्यपि हम रब पक्षसँ आएन छी। म्हदा किछु रॉत रॅनत तहन ने चरण पखावरॅ। हमब रॉत-ददाक कहरॅ छननि। ओहि परम्पराकेँ हम कोनो रिसबि सकैत छी? होउ, गप किछु आगू रॅठ ाउँ।
रॅनरीव- रॉजू तखन, केम्हव-केम्हव थएनहुँ थछि?
स्वरेशी- किछु दिन पूर्र थपने हमबा नग रॉजन बही जे हमबा एहि रॅब एक गोटे कन्यादान केनाय थछि। ओ रूप्टमैती थपने कएनहुँ रा नहि।
रॅनरीव- कहाँ कएनहुँ। नहि ओतेक सम्पत्ति, थछि आ ने कन्यादन कए पारैत छी। घव तँ रब नहि, रब तँ घव नहि। की थहाँक नजविमे कोनो नड ा का थछ?
स्वरेशी- हँ थछि हमबे भागिन।
रॅनरीव- केहेन घव-रब थछि?
स्वरेशी- थपना चशमासँ थपने देखरॅ, से रिनक्रन ठीक होएत। ओना हमबा समक्षसँ, नहि रॅठ ा या तँ खबारो कियो नहि कहि सकैत छथि।
रॅनरीव- थहाँक रिचारसँ ओ रूप्टमैती करैरॅना थछि?
स्वरेशी- हमबा रिचारसँ ओ रूप्टमैती आँखि म्हनि कः कए निथ। नड ा का-नड ा की एकदम जोगम-जोग थछि।
रॅनरीव- स्वरेशी रॉबू, जदि हम ओ रूप्टमैतीमे ठकेनहुँ तहन हमब गृहणी कोवमे जीरन भवि चटैक करैत बहतीह। से यादि बाथि निथ।
स्वरेशी रॉबू, हम ह्नकामे सकरैन की नहि।
स्वरेशी- नहि सकरैन तँ हम सकए देरॅ। हम छी ने। थादर्शी रूप्टमैती होएत।
रॅनरीव- जहन थपने ओ डिङ्गा पारब नगारैत छी,

तहन हम नहि देखबै-तेखबै। एकटा रैब कान्हि छेके कए नेबै। ओ स्कटिमैती पक्का बुन्न्। श्राबैह् चबण पखावबै की नहि ?
स्वबेशे- श्राबै चबणहिटा पखावबै! जे नहि से कवबै। पान, बीड़ ी, स्वपाबी, सीगबेटे, नश्ता, भोजन सबैटा कवबै। पाछू कान कने समधीनो नग जाएव, ह्स्वब-ह्स्वब बैतियाएबै। तहन गाम बापस जाएबै। (पाएब धोननि)
बैनरीब- बौआ ठैनठैन, श्वन्दवसँ नश्ता पानि नाउ।
(ठैनठैन श्वन्दवसँ नश्ता। पान, बीड़ ी, सनाग, स्वपाबी श्रानैत छथि। स्वबेशे ओ बैनरीब नश्ता कए पान, स्वपाबी, बीड़ ीक उपयोग कबैत छथि।)
स्वबेशे बाबू, हम ठहवनहुँ एकटा साधावण वा गबीबै नोक। हम की नश्ता कवाएबै, की व्यवस्था कवबै ?
स्वबेशे- बाप बे बा..., एहेन नश्ता तँ हम बापो जनम नहि खेने बही। मोन तँ गदगद भए गेन।
श्राबै चनबाक श्राज्ञा देन जाउ। कने भागिनो एहिठाम जेबाक श्रछि एखनहि। तहन ने कान्हि ओ सभ छेका-छकीक व्यवस्था कवताह। बैस, जाय बाम जी की।
बैनरीब- जय बाम जी की। कहन स्वनन माफ कवबैक सवकाव।
(स्वबेशेक प्रस्थान)
पटाक्षेप

दृश्य चाबिम–
(स्थान– दीपक चौधवीक घव। मोहनक छेकाक पूर्ण तैयावी। दनानपव एकटा डोनमे पानि ओ नोटा बाखन खछि। कर्सीपव बैंसि कऽ प्रदीप कमाव ठाकुव पेपव पठ़ि बहन छथि। किछुए देव पश्चात स्ववेश कामत, बँनवीव चौधवी, गंगाबाम चौधवी, चन्देश्वव चौधवी ओ हवे बाम सिंहक छेकाक सामग्रीक संग प्रवेश। गंगाबाम आ चन्देश्वव बँनवीवक क्रमश: छोट भाए आ पैघ भाए छथिन्ह। हवे बाम सिंह बँनवीवक बुज़ुर्ग पड़ोसी छथि। गंगा बामक माथमे छेकाक श्रेमजान खछि। दुआविपव दस गोट कर्सी नागन खछि।)
प्रदीप– (ठाढ़ भऽ कऽ) नमस्काव कष्टैम, नमस्काव कष्टैम, नमस्काव कष्टैम। (कन जोड़ि दुनू तवहकसँ नमस्काव पाती भए होगत।)
आउ, आउ, पधावन जाउ, पधावन जाउ। पहिने सभ किर्यो चवण पखाकु।
(सभ किर्यो चवण पखावि बहन छथि। आ बाँबी–बाँबीसँ कर्सीपव बैंसैत छथि।)

स्वरेशी रॉबू, कने हम अन्दरसँ आिरॅ बहन छी।

स्वरेशी- रॅस जाउँ।

(प्रदीप अन्दर जा कऽ दीपकक संग आरॅत छथि।)

दीपक- नमस्कार समधि, नमस्कार व्रद्विम, प्रणाम मामाश्री। (कन जोड़ि दनू तरहसँ नमस्कार पाती भेलनि।)

कह् समधि, अपने सभ किये आरि गेनिऐक।

रॅनरीव- हँ, हँ, हमरा नोकनि सभ िकयो आरि गेनहुँ।

दीपक- धन्यराद। रॉिआ, गोपान, गोपान।

(अन्दरसँ गोपान कहननि- जी रॉबूजी)

कने एम्हरौ धियान देरॅ रॉिआ।

(गोपान नश्ता नऽ कए प्ररेश केॅ मे संगमे सोहन सेहो छथि। सोहन सभकेँ नश्ता दैत छथि। सभ किये नश्ता कए हाथ ऋँह धोग कऽ रॅसैत छथि।)

प्रदीप- गोपान रॉिआ, कने चाह-पान, रीड़ ी-स्वपारी, सिकरेॅट-सनाग सेहो देखहक।

गोपान- जी चच्चा, जागत छी।

(गोपान अन्दर जा कए केॅ मे सभ किछु आनैत छथि। सोहन सभकेँ पहिने चाह दैत छथि पीरनाक पश्चात पान-रीड़ ी-सिकरेॅट दैत छथि। जनिका जे मोन होएत छनि से नैत छथि। नश्ता-पानिसँ सभ निरृत छथि। सोहन ओ गोपान ठाढ़ छथि।)

स्वरेशी- भागिन, रॉिआकेँ रॅजाउ। गामपर किये नहि छथि भेॅस हमरे हाथपर नगैत अछि।

दीपक- हँ, हँ, आरि बहन छथि। तैयार भए बहन छथि।

प्रदीप– स्वरेशे रॉबूॅ, अहाँक भैंस अहीं माथपर नगैत अछि। भैंस बॅड़ दुनाबि छथि। स्वरेशे रॉबूॅ छेका-छकी तँ होएबॅहि करत। पहिने दस आदमीक बीचमे लेन-देन फाएनल भऽ जाए। बॉदमे तू-तू-मैं-मैं कएनासँ प्रतिष्ठे जाएत अछि।

हरेराम– स्वरेशे रॉबूॅ, प्रदीप रॉबूॅक गप्प हमरा बॅड्ड नीक लागल। हृदयसँ नीक उनटैए। रॉजू, प्रदीप रॉबूॅ अहीं, कोना की लेन-देन ?

प्रदीप– हम नहि रॉजब। बॅजताह स्वरेशे रॉबूॅ। कुटुमकेँ रएह आनलथि। कोना की गप करथिन्ह, से तँ रएह ने कहताह।

हरेराम– रॉजू स्वरेशे रॉबूॅ, केना की गप्प ?

स्वरेशे– कोनो गप्प-सप्प नहि। हम बॅनरीब रॉबूॅकेँ यएह कहनिहन्हि जे ओ कुटैमैती करैबॅना अछि आ ओ भऽ कऽ रहत। एहिमे हम पड़न छी।

गंगाराम– तहन छेकामे दिनॅर ि कएक स्वरेशे रॉबूॅ ? एत्ते टाएन ग्रन्नी खेनाॅबॉक कोन प्रयोजन ? एत्ते किये छिरहारा खेनए।

चन्देश्रर– यौ स्वरेशे रॉबूॅ, सभटा अहींक चक्कर चालि छी। कहनहुँ आदर्श कुटैमैती आ देखि रहल छी बॅट्ठा भरूा कुटैमैती अइ ं यौ, एखुनका युग माने अनट्रोसाउंडक युगमे नड़ ि कोक अभार अछि। ओहि हिसाबें नड़ ि कीएक बॅड़ अभार अछि। हमरा ओ कुटुमैती नहि करबॉक अछि।

हरेराम– हबरॅबाउं नहि रौआ। नरका कुटैमैतीमे एहिना तोड़-जोर होएत अछि। अहाँ शांत रहू। देखियौक की होएत छैक ? मॉ ं सरस्रतीक किरपा

हेतैन तँ भऽ जाएत। कोनो काज हबरबाए कऽ नहि करी।
प्रदीप– हरेराम बाबू, चन्द्रशेखर बाबू एतेक रौसमे किएक आबि गेलाह। कोनो कष्टमैती कएने छथि की नहि।
गंगाराम– हँ, हँ, अहींटा कष्टमैती कएने छी। आ देखने छी। हमरा एहेन दलालबला कष्टमैती नहि करबाक अछि। लड़ाई काक नेन दुनिया, बड़ ईटा अछि।
प्रदीप– गंगाराम बाबू, अहूँ बड़ भासि रहल छी। कने होशमे बात करू।
हरेराम– ओम शांति, ओम शांति, ओम शांति। उपया सभ किये शान्त होउ। हल्ला गुल्ला नहि होएबाक चाही। प्रदीप बाबू, कने दीपक बाबूसँ एक बेर अंदर जा कऽ विचार करिऔक। ओना आधुनिक युगमे बेटीक बड़ अभाव अछि आओर बेटा भरमार अछि।
प्रदीप– ठीक कहलहुँ हरेराम बाबू, कने हम आ दीपक बाबू अंदरसँ आबि रहल छी।
(दीपक ओ प्रदीप अन्दर गेलाह। कष्टेम लोकनि दुआरिपर बैसल छथि। फेर स्वरेशी सेहो अन्दर जाइत छथि। तीनू अंदरमे गप्प करैत छथि।)
स्वरेशी– भागिन प्रदीप, हमर प्रतिष्ठा बचाउ। हम हिनका सभकेँ कहि देने छियनि जे विआह आदर्श होएत।
दीपक– से बिना बुझने अहाँ किएक कहि देलिऐक।
स्वरेशी– से हम बड़ पैघ गलती कएलहुँ।

दीपक- अहाँकेँ कम-सँ-कम पाँचो लाख टाका नगद आ अलगसँ सभ सामान करबाक चाही की ने। बुढ़ि प्रधान भऽ कऽ भसिया जाइत छी मामा।

स्वदेशी- तोहर जे मोन छह, तहिपर कष्टमैती नहि हेतह भागिन। जाह, दोसरे कए लिह। हमरा एतेक मोनाइमे सम्भाबन नहि होएत।

(अन्दरसँ खिसिया कऽ आबि दुआरिपर बैसैत छथि।)

प्रदीप- आब ओ कष्टमैती नाहि रहल अछि जे नहि सम्हरत। दीपक बाबू, छोड़ू लोभ-लालच। कहबी अछि- लोभ: पापस्य कारणम्। अहाँ मामाश्रीकेँ कसि कऽ पकड़ू। कष्टमैती तँ केनाइ अछि। आदर्शे रहए दियौक। अन्यथा अहूँक प्रतिष्ठा चलि जाएत आओर ममोक प्रतिष्ठा चलि जाएत। दुआरिपर सँ एहेन सम्हरल कष्टमकेँ नहि घुमेबाक चाही।

दीपक- तहन की कएल जाए, सर?

प्रदीप- कने मामाश्रीकेँ बजारिऔन आ हुनकेपर सभटा छोड़ि दियौन्ह।

दीपक- बेस सर, मामाश्रीकेँ बजाबैत छियन्हि।

(बाहर आबि मामाश्रीकेँ कहैत छथि। मामाश्री, यौ मामाश्री, मामाश्री यौ)

स्वदेशी- कने प्रदीप बाबू भीतर बजाबैत छथि।

(स्वदेशी अन्दर जाइत छथि। प्रदीप दीपक ओ स्वदेशी अन्दरमे गप-सप्प करैत छथि।)

प्रदीप- अहाँ जे-जेना करबै स्वदेशी बाबू, सएह होएत। एतय प्रतिष्ठाक सबाल अछि। खाली एना करबाक प्रयास करबैन जाहिसँ साँपो मरि जाए आ लाठीयो नहि टूटए।

स्वरेशी- चलै-चलन दुखाबिपव। ह्रद्धैम्रों की कहैत होएताह। की नहि। हम एक्क रैब रौाजरैह। ओहिमे ग्वंजागशी होएतह तँ कविहह, नहि तँ तोह्रुँ घव, ङँहो घव।

(सभ दुखाबिपव खारैत छथि।)

रैनरीव- हरेबाम रौाबूँ, कने प्वछियौन्ह, की केना रिचाव भेलन्हि ?

हरेबाम- स्वरेशी रौाबूँ, की केना रिचाव भेल ? हमवा सभकेँ जन्दी कह्। रैडा रिनंरैं भएा बहन ख्छि।

स्वरेशी- हम ि हनका सभकेँ कहनिएनि जे रैनरीव रौाबूँ नरका ठैचव छथि। ओ रैचावा गवीरैं छथि। ओ ख्यादर्श रिखाह कवताह। ताह्मे ओ कोनो खन्न-छेक्क नहि छथि, ह्रर्ख-गमाव नहि छथि जे ठकि नेताह। रैचाव नडा कीरैना ख्रपना ह्रँहसँ कहनाह जे हम जे किछ देरैन से ख्रपन रैठौ-जमाएकेँ देरैन ने, किनको खानकेँ देरैन फेव ओ रैजनन्हि जे हम ओतेक जक्कव देरैन जाहिसँ कोनहुँ पक्षकेँ प्रतिष्ठापव नहि पडाए।

प्रदीप- रैस कक्क। नेन-देनक गप्प खतम कक्क खाओव छेका-छकीक कार्यक्रम श्वक्क कक्क। की यौ दीपक रौाबूँ, गप्प मंजूव ख्छि की नहि ?

दीपक- जाउँ, ख्रपने सभ जे जेना कविओक। मंजूव ख्छि।

हरेबाम- तहन दीपक रौाबूँ, प्ववहितकेँ खरैव कएने छी ?

दीपक- खाग भिनसरे खरैव केनिएन्हि। ओ ख्रएनो छथि। कखनो देखने बहियन्हि। कोनाते जजमान ओहिठाम गेल होएताह।

हरेराम- कने जल्दी, पुरहितोकेँ देखियौन्ह आ नडा़ कोकेँ बजाउ।
प्रदीप- जाउ बौआ सोहन, पुरहितकेँ जल्दी ताकि आनू (सोहन जंदर जाइत अछि)
प्रदीप- जाउ बौआ सोहन, पुरहितकेँ जल्दी ताकि आनू।
(सोहन जंदर जाइत अछि।)
बौआ गोपाल, भैयाकेँ बजाउ।
(गोपाल सेहो जंदर जाइत अछि। पहिने पुरहितक संग सोहनक प्रवेश। पुरहितकेँ सभ कियो सादर बैसबैत छथि। तहन गोपालक संग मोहनक प्रवेश। मोहन सभकेँ गोपालक संग मोहनक प्रवेश। मोहन सभकेँ पएर छुबि प्रणाम करैत छथि आ सभ कियो आशीर्वाद दैत छथिन्ह।)
हरेराम- बैसु बौआ। (मोहन बैसि जाइत छथि) की नाम छी?
मोहन- मोहन कुमार चौधरी। (ठोठा़ भ२ क२)
हरेराम- पिता जीक की नाम छी?
मोहन- श्री प्रदीप चौधरी।
हरेराम- परदादाक नाम की छी।
मोहन- (असमंजशमे पडा़) नहि बुझल अछि।
हरेराम- आगर छोडा़ू, कोनो बात नहि। अहाँ करैत की छी?
मोहन- दिल्लीमे एक्स-पोर्ट छी।
हरेराम- अच्छा, बैस जाउ। (मोहन बैस जाइत) पुरहित, आब अपन कार्यक्रम शुरू कएल जाए। बडा़ दिनसँ भए गेल।
बौआ- हँ हँ, हमहूँ दुपहरियामे अएलहुँ। एम्हर-ओम्हर

घ्मि वहन छनहुँ रिनंर्व देखि। थाडँ र्वौथा पीठ ा या र्वेस्। (मोहन पीठ ा यापव था प्ववहित कंर्वनपव र्वेसैत छिथि कनशमे पानि छन्हि। र्वौथा ममा दीपकसँ क्षशी मंगर्वेत छथि।)

स्वन् क्ष्ट्रम सभ, हम रिधेटौ प्ववाएर। कावण छेकाकेँ र्वड़ नेटै भए वहन थिछ। समए सेहो ठंठ ी थिछ।

स्ववेशी– पंडीजी, थहाँकेँ जे नीक नगए से कन्ध।

र्वौथा– पठ ् र्वौथा, ओम श्री गणेशाय नम: –5

मोहन– ओम, श्री गणेशेय नम: –5

र्वौथा– ओम श्री गौवीके शंकवाय नम: –5

मोहन– ओम श्री गौवीके शंकवाय नम: –5

र्वौथा– ओम, श्री र्ववाय नम: –5

मोहन– ओम, श्री र्ववाय नम: –5

र्वौथा– ओम, श्री कन्याय नम: –5

मा हन– ओम, श्री कन्याय नम: –5

र्वौथा– थ ाम श्री श्वभ ि र्वयाहि नम: –5

मोहन– थ ाम श्री श्वभ ि र्वयाहि नम: –5

(थन्दवमे छेकाक गीत भए वहन थिछ छेकाक डानी मोहनक दुनू हाथमे गंगावाम देनथिन।)

र्वौथा– र्वौथा जाउँ, डानी गोसाउ नग वाथि थाउँ।

(मोहन सभकेँ पाएव छरिं गोव नगैत छथि क्ष्ट्रम सभ ह्नका गोव नगाउ दैत छथि।)

दीपक र्वार्वू, हमवा दक्षिणा दिथ। हमवा र्वड़ रिनंर्व भए वहन थिछ।

दीपक– भोजन–साजन कए निथ था वातिमे एतै रिश्राम कन्ध।

रौथा– भोजन–साजन कए नेरँ, से संभर थछि। म्दा बात्रि रिश्राम थसंभर थछि। यौ रॉर्बू हमब कन्या रॅड़ डबर्ब्क छथि। रिना हमबा बहने ह्नका नीने नहि नोगत छनि।

प्रदीप– रॅनरीब रॉर्बू, थहाँ रिथाह कहिया कबए चाहैत छी ?

रॅनरीब– थहाँ जहिया कब्ध।

प्रदीप– पंडीजी, कने रिथाहक दिन देखियौक।

(पंडिजी पतबा देखैत छथि।)

रौथा– कान्ह्क दिन थछि। पबस्वओक दिन थछि। चाबम–पाँचम–छठम दिन नहि थछि। फेब सातम दिन थछि। (एक सए टैका नऽ कऽ प्रस्थान)

प्रदीप– रॅनरीब रॉर्बू, थहाँकेँ कोन दिन पसीन थछि ?

रॅनरीब– हम रॅग्गीरॅना छी। हमबा रॅड ओबियान कबए पड़ैत। हम सातम दिनका रिथाहक दिन मंजूब कबैत छी।

प्रदीप– रॅस, रिथाहक दिन फैनन भए गेन, सातम दिनका। गोपान कने भोजनक ज्गाब देखहक।

गोपान– (गोपान थन्दब जा कऽ थारि) चाचा भोजन तँ तैयाब थछि। भोजन सबाए बहन थछि।

प्रदीप– हबेबाम रॉर्बू, चनै–चनू भोजन कबए। सोहन रौथा, नोटा था रॉनटीनमे पानि नेने थाउ।

(सोहन थन्दबसँ रॉनटीनमे पानि थानैत छथि।)

ह्र्बा– उँर्बा कबै जाग–जाउ सबकाब।

(सभ कियो ह्र्बा कए तैयाब छथि।)

चनै चनू भोजनमे।

(सरॅहक प्रस्थान) पटाक्षेप

দৃশ্য পাঁচম–

(স্থান ৰনৰীব চৌধবীক আৰাস। রিযাহক তৈযাবী পূর্ণ ভএ গেন অছি। জযমানাক মংচ তৈযাব আ সজন অছি। মচক আগূ ৰান্টৌনমে নোটা আ পানি অছি। ক্সীপব গংগা বাম চৌধবী ৰৈসি কঽ আঙেহা বহন ছথি।)

গংগাবাম– (নীনমে) হমহুঁ ৰেটৌক রিযাহ কবৰ। দহেজমে এগো উঁজবা আ এগো কবিযা ৰত্ত্ নেৰ। ঠাঁঠি ৰকবী নেৰ সেহো জবসী। কনিযা নেন কানমে ৰুনকী নেৰ। অপনা নেন এগো হ্মাটনো–চিটনো কনিযা নেৰ। ৰাঁআ নেনে এগো গদহা নেৰ। অপনা কনিযা নেন ঠোববংগা নেৰ। এগো মোচনা নেৰ। ওহিসঁ অপন কনিযাকেঁ সৌংসে দেহক কেশ উঁখাবি দেৰৈন। আওব নগদ এগাবহ নাখ এগাবহ সএ টৌকা, ডানীমে এক নাখ মচ্ছব আ সমধী মিনানমে এক হজাব এক উঁড়ি শি নেৰ। আওব প্বতৌহ নেন.....।

(চন্দেশ্রব চৌধবীক প্ররেশ)

চন্দেশ্রব– গংগা বাম, গংগা বাম, বও গংগা বাম।

(গংগাবাম হ্ফবহ্ফবা কঽ উঠি খসৈত–পড়ৈত)

গংগাবাম– জী ভৈযা, জী ভৈযা, কেম্হব গেনীহ ভৌজী ?

চন্দেশ্রব– সপনাগত ছেঁ কী ?

গংগাবাম– নহি ভৈযা, অপন ৰেটৌক ছেকামে গেন বহী।

চন্দেশ্রব- নীন তোড় ় ঝঁহ-হাথ ধোউ।
(খন্দবসঁ দ্গ-চাবিঠা রঁমক খারাজ হোগত খছি।)
গংগাবাম নগৈত খছথ্ রঁবযাতী খারি বহন খছি।
গংগাবাম- খারঁএ দিযৌন। কঠহব-চূড় । খেতাহ। এতেক খরৈব খাএন রঁবযাতীকেঁ কী স্রাগত হোএত ? খপন ঠবন-ঠবন খাএত খা সিবসিবাগত ভাগত।
(রঁবযাতীক প্ররেশ। দীপক চৌধবী, মোহন চৌধবী, সোহন চৌধবী, গোপান চৌধবী, প্রদীপ ক্ষমাব ঠাক্ষবক খা চাবি-পাঁচ হ্নক সমাজক নোক রঁবাযাতীমে খাএন ছথি। সভ কিযো মংচপব রিবাজমান ছথি। পাছূ কান স্ববেশ কামত পহুঁচনাহ।)
দীপক- গোব নগৈত ছী মামীশ্রী।
স্ববেশ- নীকে বহূ ভাগিন।
দীপক- রঁবযাতী খএরাক মোন পড় ি গেন ?
স্ববেশ- কী কবরৈক ভাগিন, খসগদ্ধখা ছী। ছেকা দিন সমএপব মহীসকেঁ নহি দ্হনহুঁ। তেকব ফনে যএহ ভেন, মহীস নিছএ গেন।
(সবযাতীক প্ররেশ। হবে বাম সি ংহ, রঁববীব চৌধবী, গংগাবাম চৌধবী, চন্দেশ্রব চৌধবী খা হিনক খপন সমাজক নোক ছথি)
হবেবাম- (রঁবযাতীসঁ) সবকাব সরঁ, চবণ পখাবন জাউ। রঁড বাতি ভএ গেন। হমব সমাজক কতেকো নোক চনি গেনাহ। নশ্তো পানি হবেএতৈক। জন্দী চবণ পখাবন জাউ, সবকাব সভ।
(সভ কিযো চবণ পখাবি কঽ বৈসৈত ছথি।

খন্দবসঁ গংগাবাম শেবৰ্ত, নেশ্তা, চাহ, পান, ৰীড়া ী স্বপাবী গত্যাদি খানৈত ছথি। নেশ্তা– পানি খাবামসঁ ভএ বহল খছি। চায–পানক বাদ সবযাতী সভ খংদব জাগত ছথি। তহন জনানী সভ জযমানা কবেবাক লেল খএনীহ। ও সভ পহিনে পবিছনিক গীত গাবি পবিছন কএ বহনীহ ফেব নড়া কাক পবিক্রমা কবএ জযমানা কবাবৈত ছথি। তহন নড়া কী নড়া কাক খাবতী উঁতাবি খা প্রণাম কহ খাশীবাদি নয সভ জনানীক সংগ খংদব জাগত ছথি। প্রদীপ ক্ষমাব ঠাক্ষবক প্রবেশ)

প্রদীপ– (ৰবযাতীসঁ) সবকাব সভ ভোজনমে চলৈ চলূ।

হবেবাম– চলৈ চলূ,(ৰবযাতী সভ। ভোব হোমএ জা বহল খছি। চলূ, চলৈ চলূ।

(সবহক প্রস্থান)

পটাক্ষেপ

দৃশ্য ছথম–
(স্থান–দীপক চৌধবী আবাস। দলানপব দীপক চিন্তিত ঋদ্রামে বৈঁসন ছথি। ননকা ধোতী ও বঁদামী ঝবতা পহিবনে ছথি। তখনহি দীপকক একটা পড়োসীক প্রবেশ জনিক নাম ঝামনান মহতো ছন্হি।

ঝামনান– (দীপকসঁ) কী যৌ দীপক বাঁবূ, বঁড় মনহুস দেখি বহন ছী। কী কাবণ থিকৈক।
দীপক– নহি কোনো খাস বাঁত।
ঝামনান– জখন কোনো খাস বাঁত নহি অছি তখন এনা চিন্তিত কিএক ছী? হমবা নাগি বহন অছি জে সমধীন অহাঁকেঁ অপন ওজাবসঁ ঘবমে বঁন্দ কএ থ্বনন্হি।
দীপক– ছোড়ূ মজাক–তজাক। এখন হমবা অনসোহাঁত নীক নহি নাগৈত অছি। গূড়ক মাবি ধোকবে জানৈত অছি। অপন হাবন বৌহক মাবন ছী
ঝামনান– সমধীন বাতিমে গবম দূধ নহি পীএনন্হি?
দীপক– কিএক কপ্পাব খাগত ছী? চুপচাপ বৈঁসূ।
ঝামনান– চুপচাপ হম কিএক বৈঁসবঁ? হম অহীঁ জেকাঁ বৌহক মাবন ছী ক? দীপক বাঁবূ, চিন্তা ফীকীব

ছোড়ু। কহ্ কী ভএ গেন ? (হঁসি কঽ)
দীপক– ঋহাঁ নহিএ মানব কী ?
ঝামনান– কোনা মানব ? হম কিনকো উঁদাস দেখৈনে নহি চাহৈত ছী। তাহুমে ঋহাঁ পড়ি াসী ি থকহুঁ। হবদম প্রসন্ন বছু, প্রসন্ন।
দীপক– কী প্রসন্ন বহব ঝামনান ? মামাপব পূর্ণ রিশ্রাস কএ ঙা ক্ষষ্টমৈষ্টী কএনহুঁ। মামা গবদনিমে ফাঁস নগা দেনক।
ঝামনান– সে কী ?
দীপক– যএহ জে সোন সনক বেষ্টাকেঁ ষ্টনহা সনক স্রাগত নহি নগদ, নহি রবতন, নহি বাসন, নহি কপড়া, নহি নত্তা, নহি নকড়ী, নহি বকবী, নহি ডানী, নহি হাবী, নহি রিদাগ, নহি গোব নগাগ। সভ কিছুমে ঠক-ঠক সীতাবাম।
ঝামনান– ঙা তঁ সাহেি ঠকি নেননি ক্ষষ্টম। ঋহাঁ এহেন খতম ছী, সে নহি বুঝন ছন।
দীপক– দেননি ক্ষষ্টম সভ কিছু। ক্ষদা জত্তঽ এক নাখ হোএবাক চাহী ওত্তঽ সিবীফ এক সএ। দূধক ডাবহী।
ঝামনান– বহ্তে ভেষ্টন দীপক বাবূ বহ্তে। বেচাবা নরকা মাস্ষ্টব ছথি। জে হ্নকা সংভব ভেননি, সে সভ কিছু দেননি খা ঋহীক বেষ্টা কোনো হাকিম-হুক্ষম ছথি কী ? ছোড়ু নেন-দন, দহেজ-তহেজ। কহ্ নড়কী কেহেন ভেষ্টন ?
দীপক– হঁ ঙা প্বছনহুঁ খন সে। (প্রসন্ন ভএ) নড়কী তঁ সৌংসে গামমে এহেন স্বন্নবি নহি হেতীহ। হজাবোমে নহি নাখমে এগো ছথি। দেখবনি তঁ জীসঁ

पानि खसि पड़ैत।
रामनान- तहन अहाँ हारल नहि छी, जीतल छी। बाजी मारि लेने छी एहि अन्तर्राष्ट्रीय जगमे। देखबै, किछु दिनक बाद बेटी विलुप्त भऽ जेतीह। लोकं कतऊ- कतऊ भेटबो करतीह तँ ओकरा बाबा डिहबाब जेकाँ पूजा करए पड़ैत। एहि देहेजक जगमे ओ अन्तर्राष्ट्रीय जगमे बेटी बनि जाएत पीब मिर्चा। अ हिमे अहाँ एखन धरि छक्का मारने छी।
दीपक- से तँ जे कही। मुदा दहेजक लोभमे करजा कऽ कए धूमधामसँ बेटी बियाहलहुँ। ओहिमे भेटल उपोकरिंख। हम एहि चिन्तेँ मरि जाएब।
रामनान- हम तँ अहाँकेँ कहब जे भगवतीपर भरोसा राखी आ हरदम प्रसन्न रही। मुदा अपनेक जे विचार? हम जए रहल छी दीपक बाबू। हमरा पोखरि दिशि लागि गेल अछि। हमरा गोटैके सप्ताहसँ स्वनबाग भऽ रहल अछि।
दीपक- तहन जल्दी जाऊ पोखरि दिशि।
(रामनान धोती पकड़ने भागलथि)
तेँ बड़ ी कानसँ पहकैत छल। नाक नहि देल जागत छल। (फेर चिन्तित मुद्रामे बैसैत छथि)
एहेन बुझितहुँ तँ बेटीक बियाह नहि करितहुँ। सोचने रही जे ओ जमीन कीनि कऽ मकान बनैबतहुँ ओ करजा-बरजा मारितहुँ। मुदा आब तँ करजो सधेनाग मुश्किल। एक तँ हम बेमार रहैत छी आ दोसर माथपर करजाक बोझ आब हम एहि बेत्थेँ मरि जाएब, लागि रहल अछि।

पटाक्षेप

अंक तेसर,
दृश्य पहिल

(स्थान- दीपक चौधरीक घर। दीपक रोगग्रस्त अवस्थामे माथपर हाथ नेने बैसल कऽ खाँसि रहल छथि।)

दीपक : (खाँसैत) आह! ओह! दुनियाँमे किछो करबो नहि किछो देखनिहार। जा धरि पौरुख छल, ताधरि झूठ-फूस, एम्हर ओम्हर कए बैसौ रहियाहलहुँ। सदा आर कतौ किछो नहि। (खाँसैत छथि)

(महेन्द्र पंडितक प्रवेश)

महेन्द्र : दोस, बड़ गड़बड़ स्थितिमे देखि रहल छी अहाँकेँ। एना किएक? की भऽ रहल गेल?

दीपक : की कहत दोस ? कम्पाउण्डमे जे ऑंसल अछि। सहए ने होइत। (खाँसैत छथि)

महेन्द्र : बड़ खा ँखी होइत अछि।

दीपक : की कहू दोस, दम्मा जोर कए देलक। एक्को बत्ती सक्क नहि लगैत अछि। ताहिपर सँ भनसा-भात अपने करैत।

महेन्द्र : (आश्चर्यसँ) से किएक ? आ पुतोहु ?

दीपक : पुतोहु गेलीह दिल्ली। बेटा नहि मानलक हमर बात।

महेन्द्र : कहू दुनियाँ केहेन भेल ? बेटा-बेटी जनमाबैत अछि लोक सुख लए आ आगू दिन लए।

दीपक : सदा हमर बेटा स्वार्थमे लीन छथि। आब हम ओकर के ? दुश्मने ने।

महेन्द्र : एगो गप्प कहू दास।

दीपक : अवस्स कहूँ।

महेन्द्र : झाँपि-तोपि कऽ दोसर बियाह कए लिअ।

दीपक : मोन तँ होइत अछि दोस। सदा आब एहि उमरमे लोक की कहत ?

महेन्द्र : लोक की कहत ? किओ एक्को साँझ भनसा बनाए देतीह की ?

दीपक : ओ तँ सपनोमे नहि देखि सकैत छी। अपन जनमल तँ अपन होइते नहि अछि आ दोसरक कोन आशा ?

महेन्द्र : छोड़ू ओ सभ लटौबम। दोसर बियाह कए लिअ सभ अपना-अपना लेल हबान अछि।

दीपक : (झँह चटैपटैबैत आ खाँसैत) दोस, मोन तँ बड्ड होइत अछि। सदा नहि, बाबाजी थिकहूँ।

नोक की कहत ? हम सवस्रती माताक समक्ष सत्त कएने बनी। सत्तकेँ हम तोड़ि ओ सकैत छी। कदा नहि नहि नहि।
महेन्द्र : नहि तँ दोसर रॅष्टेकेँ रिग्राहि लिअ।
दीपक : हँ, ओ भऽ सकैत अछि। मोहना तँ गेल आर सोहना जे करए। अहाँक नजरिमे दोस, कोनो नौड़की अछि ?
महेन्द्र : एखन नहि अछि। ओना नौड़कीक रॅद्ध अभावो भऽ गेल अछि। जदि नजरिमे आरि जाएत तँ अरस्स कहरॅ। एखन जए रहल छी अपन समधीयौव। समधीनकेँ शंकरजी जनम नेनथिन।
दीपक : रॅस, तहन जाउ, शंकर जीकेँ दरशन करू गे।
(महेन्द्रक प्रस्थान। दीपक खाँसैत-खाँसैत रॅदम भऽ जागत छथि।)
पटाक्षेप
दृश्य- दोसर

(स्थान- दिल्ली। मोहन ओ मंजू रिष्टौनपर आराम करैत छथि। कगोकि रॉउ स्वनि मंजू उठि कऽ अपन पतिक सेरा कए रहल छथि आ किछु गप-सप्प सेहो कए रहल छथि।)
मंजू : (चिट्ठी निकालि कऽ दैत) स्रामी जी, पिताजीक चिट्ठी काल्हि साँझमे अएल छल। लिअ।
मोहन : कने पढ़ि यौक ने, की लिखलन्हि अछि।
मंजू : (चिट्ठी पढ़ैत छथि) चिरंजीरी रौआ

मोहन, शुभ आशीर्वाद। हमरा रुँटो जनमा कऽ की भेल? दम्मासँ तवाँह छी। किछो पूछैवाँना नहि। सोहना ओ गोपना सदिखन नवहेब जकाँ एम्हब-ओम्हब कवैत बहैत अछि। तोवा रिंयाहि कऽ हमवा की भेटैन। हँ, एकटो चीज अवस्स भेटैन, चिन्ता। खाएब कतउ बहु, नीके बह्।

मोहन : (मंजूसँ चिट्ठी नऽ कऽ हफं कैत) जेहेन कवनी तेहन भवनी। देखैत छेनिएनि जे भवि दिनमे एक-एक म्हट्टा वीड़ ा पीवि जाएत छथि। तहिपव सँ गाँजा सेहो धुकैत छथि। एकव हफन ह्नका नहि भेटैतनि तँ ककवा भेटैतनि।

मंजू : स्वामी, म्हदा छथिन्ह तँ ओ जनम दाता। की कहवैन आव ह्नका। वुढ़ ि जकाँ छथि। तह्पव सँ दम्माक तवाँही। स्वामीजी, हमव विचाव अछि जे दु-चावि दिन नेन गाम चनू आ पिता जीकेँ देखि आवी। ह्नको मोनमे संतोष हेतन्हि।

मोहन : भोवहि भोव हमवा मोन नहि खिसीआउ। गाम जेवाँमे मान-पानी खवचा होएत ढेक की नहि। वाँपवँना बखने छी तँ चनू।

मंजू : (शांत भऽ) जे कहनहुँ से गनती कएनहुँ।

मोहन : एखन गाम नहि जाएब। एक्कू वँव सोहनक विंयाहमे।

मंजू : जे मोन ह्अए, सहए कब्ब स्वामी।

(संजू हमावीक प्रवेश। संजू अपन पाह्न ओ वँहिनकेँ पएव छवि प्रणाम कवैत छथि। दुनू माथपव हाथ दए आशीर्वाद दैत दथिन्हि)

মোহন : (সংজূসঁ) আাগ শীতাহন নঠা যা জকাঁ আহাঁ ? কোনা এতএ ধবি আহাঁ পহুঁচ পাওনহুঁ সংজূ ?

সংজূ : কিএক পাহুন, হমবা আহাঁ বুঁবরঁক বুঁঝৈত ছী কী ? আহুঁসঁ হম কারিন ছী, সে বুঁঝি নিঅ।

মোহন : হঁ হঁ, সে তঁ আহাঁ ছী। কহু আসগবে কোনা–কোনা এনহুঁ ?

সংজূ : গামপব রঁস ধএনহুঁ পঁটনা আএনহুঁ আা পঁটনামে বাজধানী মকডা দিল্লী আএনহুঁ। দিল্লীমে ঢ়ৈক্সী পকডা আহাঁ নগ আএনহুঁ। নম্বঁব–পতা আহাঁ হমবা দেনহি বহী।

মোহন : খাগব এতেক আচানক আহাঁক আএবাঁক কাবণ ?

সংজূ : 26 জনরবী নজদীক ছৈক। ওহিমে পবেড দেখএ হেত্ত প্রাগ্রাম আচানক বঁনি গেন।

মংজূ : এহি বীা চ নান কিনা, গঁডিযা গেট, তাজমহন, নোটস ট্টৈম্পন, চিডা যা ঘব গতযাদি পাহুন সেহো দেখাএ আানথুন্হ। আাবঁ বুঁচ্চী আহাঁ কহিযা আাএবঁ কহিযা নহি।

মোহন : সংজূ, আাবঁ আহাঁ বঁড ৗঁটা ভএ গেনহুঁ। রিঁযাহমে কনিএঁটা বহী।

সংজূ : আহাঁক রিচাবসঁ হম সভ া দন কনিএঁটা বহী ?

মোহন : হঁ হঁ সএহ বুঁস্। নমহব ভেনাসঁ আহুঁকেঁ দীদী জকাঁ রিঁযাহ কবএ পডত। বাঁপ–মাএকেঁ বঁড্ড খবচা কবএ পডত। তেঁযো বাঁপ–মাএকেঁ ছোড়া পবঘব চনি জাএবঁ। নহি তঁ হমবে নগ সভ

दिन बहि जाउ ने संजू ।

संजू : एगोमे स्वखए कs संठी भए गेनहुँ ख्रा दोसबकेँ बाखैत छी। डाँबमे दम खछि पहिने ? केहेन-केहेन गेन्ना तँ मोंछरँना एन्ना। एक्क ठ्स्सी माबरँ तँ झँह भसकि कs पेटमे चनि जाएत।

मंजू : छोड़ू ब्रूच्ची मजाक-तजाक। कान्हि खहाँ पाह्न संगे घ्मै नए चनि जाएरँ।

पटाक्षेप

दृश्य- तेसब

(स्थान- दीपक चौधबीक घब। दीपक

खांसी करैत आ हकमैत रहैसन छथि।)

दीपक : रहौ, रडाका रहौ चिठ्ठीक कोनो जरूरो नहि पठेनन्हि। हमब आर कोनो ठेकान नहि। कखन छी, कखन नहि। रहैमावी रड जोब कएनें जा वहन अछि। (खांसी करैत-करैत रहैदम भए जाग छथि फेब ओ रौडा ी पीरहैत छथि।)

सोचनें बही जे मरनिना रहौक रियाह कए नी जीरतहि। ह्मदा हएत की नहि, से कहब कठिन।

(प्रदीप कमाव ठाकुबक प्रवेश)

प्रदीप : दीपक रारू, अहाँक हानत रड खबाब देखै छी।

दीपक : (कनपि कह) सब पवणाम।

प्रदीप : प्रणाम-प्रणाम।

दीपक : सब, हम सोचैत बही जे अपना जीरहैत रहौ सभकैं रियाहि नी। ह्मदा नगैत अछि जे हएत नहि।

प्रदीप : से किएक नहि होएत ? हिम्मत ज्नि हाब्द।

दीपक : हिम्मत की हावब सब। अह् अबस्थामे नडाकी नेन घ्मैत-घ्मैत, रौआगत-रौआगत, छिछिआगत-छिछिआगत नरका ज्ताक शोन खिआ गेन जत्तह जाउं रहौ, जत्तह जाउं रहौ।

प्रदीप : हँ, ओ तँ रडाका समस्या अछि नडाका तँ नडाकासँ रियाह नहि कवत आ नडाकी भेटैत नहि अछि। दीपक रारू, रह्मैत छिऐक ओ किएक भए वहन अछि ? दहेज कवणे। दहेज द्ा नयाक संत्तननकैं रिगावि देनक आ रिगावि देत। ज्ग

थनट्रोसाउँण्डक भए गेलैए लोक थनट्रोसाउँण्ड करा कऽ रेँटीकेँ जेना-तेना नष्ट कऽ दैत छथि। तहन रेँटी वा नड़ा की कत्तसँ कत्तसँ आओत ? की नड़ा की रबखामे खसत ?

दीपक : सब, हमहूँ ओहि थनट्रोसाउँण्डक मावन छी। कोनो नड़ा की थहाँक नजरिमे नहि थछि।

प्रदीप : हँ यौ।

दीपक : जय भगवान, जाय भगवती। कहू कत्त ?

प्रदीप : (मोन पाड़ैत) यौ रेँलौकमे एक दिन कियो कहने बहथि जे एगो हमरा रियाहिरानी रेँटी थछि। (नाक छबैत) हँ हँ, थारँ मोन पड़ा गेल। ओ छलाह- हरिश्‌चन्द्र चौधरी। हुनका एक्कटा रेँटीए छनि, रेँटा-तेटा नहि।

दीपक : सब, तहन जल्दी रुझिओक ने। सब, तहन तँ ओ मान-पानी रँठा या खरच करताह।

प्रदीप : थहाँ रँड लोभी छी। सदिखन मान-पानीक जुगाबमे रहैत छी। पहिने हमरा रुझऽ दिथ जे नड़ा की छन्हि ँ वा उठि गेलीह। थच्छा कक्क हम घर जाकऽ ऋामनान महतोकेँ हुनका ओहिठाम पठरैत छी। हँ की नहि, से हुनके दिया समाद पठा दैत छी। थहाँ थसथिव रहू।

(प्रदीपक प्रस्थान दीपक खूरँ खाँसैत-खासैत परेशान छथि।)

दीपक : रँड़का रेँटामे तँ सोनहन्नी ठकाए गेलहूँ। ऋदा मन्निनामे स्वधि-ऋबि ओस्वनि नेरँ। थाखिर एक्कटा रेँटी छनि था रेँटा छन्हि ं नहि हुनका।

হ্নক সভটা সংপত্তি হমরে হোএরাঁক চাহী। (খাঁসিত-খাঁসিত পরেশান)

(ন্নামনানক প্ররেশ)

ন্নামনান : দীপক রাঁরূ, প্রদীপ ভৈযা হমবা হিবশ্চন্দ্রক ওহিঠাম নড়া কীক সংরঁধমে পঠৌনে বহথি। হবিশ্চন্দ্র রাঁরূক এখন ধবি হ্মাবিএ ছথি। হ্মদা হবিশ্চন্দ্র রাঁরূক মোন রঁজ্ঞ খগঘাএন দেখনিযন্হি। পাঁচটা হ্ন্ন্মকেঁ গপ-সপ্প করৈত সেহো দেখনিএন্হি। ও হমবা কহননি জে হ্নকা জব্ধবী হেতনি তঁ ও হমবহি এহিঠাম খারি গপ-সপ্প কবতাহ। হমবা ভবি সএও হ্ন্ন্ম খারৈত ছথি। হমবা পানি ছোড়ি কহ কিছ নহি নগৈত খছি। সভটা হ্ন্ন্মে নেনে খারৈত ছথি।

দীপক : এহেন রাঁত কহননি ও ?

ন্নামনান : হঁ যৌ দীপক রাঁরূ, হম খহাঁকেঁ হ্সি কিএক কহরঁ ? হমবা ওহিসঁ কী হেদা ? খন্তমে ও কহননি জে পিযাসন গনাব নগ জাগত খছি, গনাব পিযাসন নগ নহি।

দীপক : হাবন নষ্টখা ন্নষ্টকা রিছএ। কাল্হি হমবা নোকনি হ্নকা ওহিঠাম জাএরঁ। নহ ছহ কএনে খাএরঁ। কম্মো-সম্মোমে পষ্টৈক তঁ হমবা কেনাগ পবম খারশ্যক খছি।

পটাক্ষেপ

दृश्य- चाबिम

(स्थान- हबिश्चन्द्रक चौधबीक घब। हबिश्चन्द्र चौधबी ओ बमण क्षमाब दलानपब कुर्सीपब बैसि शानिनीक बियाहक संबंधमे गप-सप्प कबैत छथि। बमण क्षमाब हबिश्चन्द्रक खखिया छथि।)

हबिश्चन्द्रक : खखिया जी, शानिनीक बियाह हेतु नड़ ि कार्बना सभ हमबा नाकोदम कए देने छथि। एखन धबि सैकड़ ा नड़ ि कार्बना हमबा एहिठाम आबि कह गेलाह। खदा हँ किनको नहि कहनियन्हि।

बमण- हबिश्चन्द्र जी, सभ दिन होत न एक समाना। कोनो समए छल जाहिमे नड़ककीर्बना नड़ ि कार्बनाकेँ खुशामद कबैत छलाह। खदा आब एहेन समए आबि गेल अछि जाहिमे नड़ ि कार्बना नड़ ि कीर्बनाकेँ खुशामद कबैत छथि। आ एखन किछु नहि भेल। आगू देखब की-की होगत अछि ?

(दीपक चाधबी, प्रदीप क्षमाब ठाकुब, स्वबेश कामत, महेन्द्र पंडित आ ि आमलान महतोक प्रवेश। हबिश्चन्द्र ओ बमण ठाढ़ भह कह हिनका लोकनिकेँ बैसाबैत छथि। दुनू पक्षसँ नमस्काब पाती होगत छनि। सभ ि कयो बैस कह गप-सप्प कबैत छथि।)

बमण : (प्रदीपसँ) प्रदीप ब़ॉबू, कह् की हान–चान ?
प्रदीप : सवस्रती माताक ह्रपासँ ब़ॅड◌–ब़ॅठ◌ि या हान–चान ख्छि ख्राओव ख्रपनेक हान–चान ?
बमण : सभ्‍ ख्रानन्‍द ख्छि। प्रदीप ब़ॉबू, नड◌ि काक ब़ॉप के छथि ?
प्रदीप : (दीपक दिशि ग्शाबा कबैत) ओ छथि, दीपक चौधबी।
दीपक : हम छी सबकाब, नमस्‍काब।
बमण : नमस्‍काब, नमस्‍काब। दीपक ब़ॉबू, ख्रहाँकेँ नड◌ि की पसीन छथि ?
दीपक : हँ, हम एगो रिश्‍रसनीय सूत्रसँ ब़ॅ्झि नड◌ि कीसँ संत्तुष्‍ट छी।
बमण : हबिशचन्‍द्रजी, ख्रपनेकेँ नड◌ि का पसीन छथि ?
हबिश्‍चन्‍द्र : हँ, हमबो ब़ॅन◌ॅकमे प्रदीपे ब़ॉबू कहने छनाह जे दीपक ब़ॉबूकेँ नड◌ि का ब़ॅड नीक छथि। हम हिनकेपब पूर्ण रिश्‍रास बाखि नड◌ि काकेँ ब़ॅड नीक माननहुँ।
बमण : यानी दुनू तबफसँ नड◌ि का–नड◌ि की पसीन छथि। तहन दीपक ब़ॉबू, ब़ॉजू केना की रियाह–दान कबब़। ब़ॅचाबा हबिश्‍चन्‍द्र ब़ॅड गबीब़ छथि। कौहना कः ग ब़ॅटीकेँ पठ◌ि नैनि।
स्‍वबेश : तैयो किछु ब़ॅजताह ने हबिश्‍चनद्र ब़ॉबू जे की केना ख्‍बच कबब़ ?
हबिश्‍चन्‍द्र : हम किछु नहि ब़ॉजब़। ब़ॅजताह ह्मखिए

जी। हमरा संबंधमे हुनका सभ किछु बुझल छन्हि।
रमण : हरिश्चन्द्र बाबू खरच करताह। जदि अपने लोकनि ओ बुझि कऽ आएल छी तँ अपने सभकेँ ओ गरीबक कष्टमैती नहि भेल। दीपक बाबू, अपन बेटीक बियाहमे की केना खरच करताह से बाजथु।
सुरेश: दीपक बाबू की बजताह ? ओ तँ अपने सबहक सरान स्वनि दंग छथि।
महेन्द्र : यौ सुरेश बाबू, हरिश्चन्द्र बाबू छिबहाबा खेलाए छथि। डुबि कऽ पानि पीबै छथि।
हरिश्चन्द्र : हरिश्चन्द्र बाबू डुबि कऽ पानि की पीताह ? बहुए तँ छपाए नहि, नहि बहुए तँ बिकाए नहि।
महेन्द्र : नहि बहुए तँ बेटी बियाहए लेल किएक चललहुँ।
आमलाल : महेन्द्र बाबू ठीक कहैत छथि। बेटीक बियाह टिटकाबीसँ नहि होइत अछि। डाँर मजगूत चाही।
हरिश्चन्द्र : जदि अहीँक डाँर मजगूत अछि तँ बेटी बियाहि दिअ आनठाम। (बिगवि कऽ)
प्रदीप : अपने सभ शांत रहू। हल्ला-गुल्ला जुनि करू। ऋषियाजी, अपने किछु साकाबात्मक बात बाजू।
रमण : हमरा समएक बड़ अभाव अछि। हम एक बेर बाजि दैत छी- जदि दीपक बाबू गोल्हैके लाख टैका खरच करताह तँ ओ लड़की हिनका होएतन्हि। नहि तँ असंभव। एहि अनब्रोसाउँण्डक जुगमे बेटीक बड़ बेसी अभाव अछि आ बेटीक कोनो

अभार नहि अछि।
प्रदीप : ऋषियाजी, हमरा नोकरी एक मिनटमे रिटायर कऽ कहि दैत छी।

(प्रदीप, दीपक आ स्वदेश अन्दरमे जा कऽ गप-सप्प करैत छथि।)
स्वदेश : आब ओ जमाना नहि रहि गेल जहिमे बेटीबलाकेँ बेटाबला दहेजमे रुपैया दैत छलाह। अनग्लोसाइंटिफिक युगमे बेटीक बड़ अभाव भऽ गेल अछि आओर बेटाबलाकेँ बिआहलाग मजबूरी अछि तेँ भागीन, हरिश्चन्द्र बाबू कमसँ कम एकावन हजार टाका तोरासँ लेबे करथुन।
प्रदीप : दीपक बाबू, मामाश्री ठीके कहैत छथि। एकावनमे आ कुटमैती फाइनल कऽ लिअ।
दीपक : सर, अपने सभ जे जेना कहबैक से हमरा मान्य होएत। चलू फाइनल कऽ लिअ।

(प्रदीप, दीपक, आ स्वदेशक प्रवेश।)
रमण : बाजल जाउ प्रदीप बाबू, की कथा विचार भेलैक।‍
प्रदीप : दीपक बाबूक ओतेक बटिस था नहि अछि। आ मात्र अहाँकेँ एकतीस हजार टाका देताह।
रमण : तखन आ कुटमैती अपने सभकेँ नहि भेल। जदि एकावन हजार टाका अपने सभ दऽ सकबनि तखन कुटमैती होएत नहि तँ जय रामजी की।
स्वदेश : बेस हमरा नोकरी माँ न लेलहुँ।

বমণ : মানি নেনহুঁ তঁ এখন নড়া কীকেঁ চঢেরৈক কী ৰাঁদমে ?

স্বৰেশ : ৰিঁযাহেমে চঠ়এ নেৰঁ।

বমণ : দীপক ৰাঁবূঁ, ৰাঁত পক্কা।

দীকপ : হঁ যৌ ঋখিযাজী পক্কা নহি তঁ কচ্চা।

বমণ : প্রদীপ ৰাঁবূঁ গাগবেন্টব খহীক হোমএ পড়ত।

প্রদীপ : ৰেঁস, হম তঁ ছিহে।

বমণ : তহন হবিশ্চন্দ্র ৰাঁবূঁ, চায-পান-নাস্তাক ওবিখান জন্দী কৰু।

(হবিশ্চন্দ্র খন্দবসঁ চায-পান-নাস্তা খনৈত ছথি। সভ কিযো নাস্তা, চায, পান কৰৈত ছথি। ফেব হাথ ঋঁহ ধোগ কঽ সভ কিযো খঁতীম গপ-সপ্প কৰৈ ছথি।)

ৰিঁযাহ কহিযা কবৰঁ দীপক ৰাঁবূঁ ?

দীপক : জন্দীএ বাখূ। ফেব টকোক গন্তজাম কবএ পড়ত নে ? দূ-চাবি দিনমে বাখ্। খাৰঁ ঋখিযাজী চনৰাঁক খাজ্ঞা দেন জাউ।

বমণ : কিএক, সমধীন খহাঁক প্রতীক্ষা কৰৈত হেতীহ ?

দীপক : ও হমবা সনক হজাবোকেঁ প্রতিদিন প্রতীক্ষা কৰৈত ছথিন। তহন জয বামজী কী, ঋখিযাজী।

বমণ : জয বামজী কী।

(প্রদীপ, স্বৰেশ খা দীপকক প্রস্থান নরস্কাব-পাতীক পশ্চাত)

পটাক্ষেপ

दृश्य- पाँचम

(स्थान- हरिश्चन्द्र चौधरीक घर। शालिनीक रिसेप्शनक पूर्ण तैयारी भऽ गेल छैक। जयमालाक मंच सजल अछि। मंचपर स्पीकर लगाओल गेल अछि। हरिश्चन्द्रक भाए सुरेन्द्र चौधरी अपसियाँत भेल सभ पाहुनक स्वागत कऽ रहल छथि। जलखै आदिक व्यवस्था करबा रहल छथि। किछु पाहुन जलखै कऽ रहल छथि। मुदा किछु पाहुन खाइक ओरियान देखि कऽ अचम्भित भऽ रहल छथि।)

महेन्द्र : आ ह ह ह जी। खूब गप्प भेलै। रंग आर रोशनी छै। राम नाम सत्य। आ ह ह ह

छी। कोन खैनी अछि कोन नहि। शायद बाँपक जनमन खैनी नहि अछि, मुदा जनमन अछि। आह २ २ छी। हमरा किएक तंग करैत छेँ, बौहकेँ कह गे। एखनहि हमर बहु नानीए दादीएकेँ उँकटि देतौक। आह २ २ छी। बुन्नि पड़ैत अछि बँबियाती दुआरे एना करैत छै। सार खैनी नहितन। बाँपक बियाह पितीयाक सगाग देखेबौक। आह २ २ छी। नागि बहन अछि जे नड़ाँ काक माए चनितव बुढ़राक संग उँबहैब गेल। हम तेरा खेबौक नहि सार। मुदा नहि खेबौक तँ तों कानबेँ तहन। आह २ २ छी। खैनीक पितीआगननहि तन। माएसँ बियाह कह नेबौक। नहि तँ अपन चानि छोड़। आह २ २ छी। सार खैनी बहुते दारि देबौक आ गरदनिमे फँसरी लगाए देबौक। मरनेँ तँ नाँड साथी, जीनेँ तँ नाँड साथी। आह २ २ २ छी। हे हे गोर लगैत छिऔक सार पाएर पकड़ैत छिऔक सार आबँ एना करिहेँ। बेंजड़ैत भए जाएबँ। बँबयाती आबैत होएत। आह २ २ छी। हे हे, एक्कड़ बैंब छिऔक ने। अन्तिमे ने। हे हे, एकटा पौआ देबौक आग। गाँजा देबौक। भंडिया मिरचाग देबौक। कनियाने स्वति देबौक। गजजत बँचाह। प्रतिष्ठा बाख। तोरा बँगैब हम नहि बहि सकैत छी। हे सार खैनी, तोरा बँगैब हमर कनियाँ एक्को क्षण नहि बहि सकैत छथि। हँ, आबँ सार मानलक। कतेक कौबँना–पाती कएलाक बाँद। सार खैनी बँड बुधियार अछि। मुदा बाँपसँ भेँटे आग भेलैक। एतेक दिन बाँपक साँएसँ होगत छेलैक।

(भङ्किया आराज करैत छथि। बरयाती सभ अन्दरमे। ओ अराज सुनि महेन्द्र तीन-तीन हाथ छरपैत छथि। उरसँ कोने-कोन नुकाएत छथि। राँप बढ़ि, माए गै करैत छथि। राँन्हौन माथपर बाखैत छथि। एहि तरहेँ बरियातीक प्रवेश होइत छनि। सभकेँ राँप बढ़ा, माए गै करैत पाएब छरि प्रणाम करैत छथि। बरयातीमे छथिन्ह- दीपक चौधरी, प्रदीप कुमार ठाकुर, श्यामनाल महतो, सुरेश चौधरी, सोहन चौधरी, मोहन चौधरी आओर गोपन चौधरी। चाय-पान-नास्ताक बाद शिघ्र जयमालाक तैयारी होइत अछि।

सुरेश : (सुरेन्द्रसँ) सरकार, जय माला शिघ्र करू।

महेन्द्र : सरकार, हम सरकार नहि थिकहुँ सरकार सभ अन्दर छथि।

मोहन : सरकार सभकेँ बजाए अनियौन्हि।

सुरेन्द्र : बेस, बजाए अनैत छिअनि। (अन्दर जा कऽ आबि।) सभ कियो आबि रहला अछि।

(हरिश्चन्द्र चौधरी ओ रमण कुमारक प्रवेश। दुनू पक्षसँ नमस्कार पाती भेलनि।)

मोहन : (ऋषियाजी सँ) ऋषियाजी, जय-मालामे किएक बिलंब भए रहल अछि ?

रमण : हमरा लोकनिक कोनो बिलंब नहि। अहीं सभकेँ बिलंब अछथ्।

मोहन : की बिलंब ?

बमण : यएह जे दीपक रॉबूँ एखन धवि एकारन हजाब टौका हविश्चन्द्र रॉबूँकेँ नहि देनथिन्ह।
दीपक : हगए निख एकारन हजाब टौका।
(प्रदीप दीपकसँ एकारन हजाब टौका गिनि कऽ ह्मखिया जीक माथमे दऽ दैत छथिन्ह।)
बमण : हँ, आबॅ रादा पूर्ण भेन। आबॅ जय-माना अतिशिघ्र मोएत।

(हविश्चन्द्र आ बमण अंदव जागत अछि। प्वन: अन्दवसँ जनानी सभ जय-माना कबाबॅए अबैत छथि। समूहमे शानिनी क्षमाबी, बाधा देवी आओव चाबि-पाँच गोटे अन्य जनानी छथि। ओ सभ पबिछन कऽ जय-माना कबौनन्हि। शानिनी, सोहनकेँ पाएब छबि प्रणाम केननि। सभ जनानी अन्दव जागत छथि। तहन स्ववेन्द्र चौधवीक प्रवेश।)

स्ववेन्द्र : रॅबयाती सभ, आऽ २ २ छी। (थैनी खा कऽ) साब हेबो आबि गेन। साब निबनज आऽ २ २ छी। पतित आऽ २ छी। हे साब, ह्ट्टेम स् ी ा हँसैत मोएत। हे साब प्रतिष्ठा आऽ २ २ छी। रॅचा रॅचा आऽ २ २ छी। हे हे गोब नागऽ दैत छिओक। हे हे आग बाति नवकी समधीन नग नऽ जेबौक। रॉत मान। (छौक ऋकि जागत अछि।) हँ साब समधीनक नोभमे रॉत माननक। रॅबियाती सभ भोजन सबाए बहन अछि। चनै चनू भोजनमे।

(सबॅहक प्रस्थान)

पटाक्षेप

দৃশ্য প্রথম

(স্থান- দীপক চৌধরীক ঘর। দীপক চৌধরী দলানপর মোন মারনে মাথপর হাথ দঽ কঽ বৈসল ছথি। খোঁখী করैत-করैत বেদম ভঽ জাগত ছথি। কাফী হকমैত ছথি। বগলমে কোনো বরতনমে রাখল চৌবপর কফ

फेंकैत छथि।)

दीपक : हे भगवान, हे भगवती, हे सरस्वती महरानी आब हमरा ऐ दुनियासँ लऽ चलू।

(खोंखी करैत) रौमारी हमर चरम सीमापर पहुँचि गेल ऐछ। किछो देखनिहार नै ऐछ। जे रौटाने अपन परम पियारीक जान गमेलहुँ। ओ रौटा कोनो काज जोकर नै। सात रौटा बामके एक्कोगो नै कामकेँ। (खोंखी करैत-करैत रौदम भऽ जाइत छथि। स्वरेश कामतक प्रवेश)

स्वरेश : भागिन रॅड़ तरॉह देख बहन छी।

दीपक : हँ मामा। एक तँ रौमारी चरम सीमापर ऐछ आओर दोसर रिआहक कर्जा माथपर अछि।

स्वरेश : रौटा सभ िकछु नै समहरैत छथुन्ह ?

दीपक : सभ अपना लेल हवान छथि। सभ भाग-रिनासमे लागल छथि। रौटा लेल सभटा कमाएल, धवल-उँसावल अनप्रोसाण्डमे आ पलीक दरागमे रॅि क देलौं। सेहो पानिमे चलि गेल।

(खोंखी करैत-करैत रौदम भऽ जाइत छथि।)

स्वरेश : भागिन, अहाँक स्थिति आब रॅड़ खराब देख बहन छी। आब जीता-जिनगीमे छोटका रौटा केर रिआह कतौ जल्दी कऽ लिअ। कवजा-रॅवजा

सधरेँ कवत। रेँटौ सभकेँ सरहक कवजा कहि दियौन्ह। ओ सभ जेना-तेना, रेँचो-रिंकिन कऽ कवजा खदाए कवत।

दीपक : हमहूँ रैँस कऽ सएह सखैत छी। कोनो नडा की स्वर-पता ऐछ खहाँकेँ ? कएक गोटेकेँ कहनियन्हि। स्दा किमो कहैत छथि जे आर रेँटौ कत्त ? सभ रेँटौकेँ नोक खनड्रोसाउंण्ड कवाए-कवाए कऽ भगरानपर पठाए देनखिन्ह। आर रेँटौक रिआह रड़ स्शकिन ऐछ रड़ स्शकिन। हमवा सभटा दहेजक नोभ घुसबि वहन ऐछ। ऐसँ चिक्कन हमवा भगरान मौत दैतथि।

स्वरेशी : भागीन हवरड़ाउ नै। भगरानपर भरोसा बाखू। भगरानक घव देव ऐछ खंधेव नै। नडा की तँ रड़ खभार ठीके ऐछ। ए परोपङ्गामे एक्क गोटे नडा की ऐछ।

दीपक : मामाश्री, ओ किनक रेँटौ छथिन्ह ?

स्वरेशी : ओ छथिन्ह रनरीब चौधबी खहाँक समधि केव छोटैकी रेँटौ। तैपव भवि दिनमे हजारो नडा कारना खरैत-जागत छथि। रड़की प्रतौद्धरानी गप्प नै रुझिओ। मन्निनीयोसँ भविगव रुझाएत खहाँकेँ। रड़ कवगव फीस छन्हि रनरीब चौधबीक ?

দীপক : কতয় নগভগ ?

স্বৰেশ : ৰঁনৰীব চৌধবীকেঁ কমসঁ কম পাঁচ নাখ টৌকা নগদ খাওব সভ শ্রেমজান চাহী নড়ি কী- নড়ি কাক মনোবথ রাস্তে।
(স্বনিতে দীপককেঁ চৌনহ খাৰি জাগ ছনহি। স্বৰেশ গমছাসঁ মৌকি কঽ শাঁত কৰৈ ছথি। স্বৰেশ খন্দবসঁ পানি খানি কঽ দীপককেঁ হুঁহ-হাথ ধোগনে দৈত ছথিনহ। দীপক হ্ববা কঽ হুঁহ-হাথ ধোগ কঽ হেব মামা শ্রীসঁ গপ্প কৰৈত ছথি।)

দীপক : মামাশ্রী, সমধি এতেক পৈঘ ধবাহ ৰঁনি গেনাহ মাস্টৈব ভঽ কঽ ?

স্বৰেশ : ভাগিন, সমএ ৰঁনৰান হোগ ছৈ। এক দিন গাড়ী পৈব নাব তঁ এক দিন নাবএ পব গাড়ী। সদা সাহিৰী কিনকো বহনৈএ ? কহৰী ঐছ সভ দিন হোত ন এক সমানা।

দীপক : মামাশ্রী, সমধি হমবো কিছু কম কবতাহ কী নৈ ?

স্বৰেশ : খাখিব ও খহাঁক সমধি ছথি। কিছু কম খরস্য কবৰাক চাহী।

দীপক : তহন চনূ মামাশ্রী কাহ্নি। জদি পটি- সটি গেন তহন ছোটকো ৰেটাকেঁ কঽ নেৰ। হমবা

मृगना रहाँद हमबा रहैटाकेँ रिश्राह के करौताह ? दब-दियाद केकबा के मोगत छैक ?

स्वरेशी : भागिन, काल्हि भोरे समधि ओगठाम चनू। काल्हि धबि नडकिकेँ कोनो फैनन नै भेन छन, से हमबा पूर्ण पता ऐछ।

दीपक : सरेंबे जाएरँ तहन ने काज रँनत। नै तँ समधि किनको ज्रहाँन दऽ देनखिन्ह तहन भेन श्राफद।

स्वरेशी : भागिन, काल्हि भोबसँ भोब श्रहाँ हमबा ऐठाम चनि श्राएरँ। ता हम चनैत छी।
(दीपक स्वरेशीकेँ पएब छरि प्रणाम करैत छथि। स्वरेशीक प्रस्थान)

दीपक : (खोँखी करैत-करैत रहैदम भऽ जागत छथि।) नागि बहन ऐछ जे ओ रिश्राह हम देखरँ की नै। श्रागू माँ सबस्रतीक किबपा।

पटाक्षेप

দৃশ্য সাতম

(স্থান– স্ববেশ কামতক ঘব। ভোবহি ভোব দীপক চৌধবী মামাশ্রী ওগঠাম পহুঁচনাহ)

দীপক : মামা, মামা, যৌ মামা, মামা যৌ।

স্ববেশ : (খন্দবসঁ) হঁ ভাগিন, হগএ খএনহুঁ। শীঘ্র খাবি বহনহুঁ খছি। (কিছু বিনঁর ভএ জাগত ছনহি স্ববেশকেঁ। তহন দীপক খন্দব জা কহ।

দীপক : মামী, মামী, খহাঁ মামাকেঁ জন্দী কিএক নৈ ছোড়ৈত ছিঐ? ওতেক কসি কহ পকড়নাগ হোগ ছৈ? খাউ মামা, জন্দী খাউ। হম দনানপব ছী।

স্ববেশ : চনূ বৈঁসূ ত্তবন্ত খএনহুঁ।
(দীপক দনানপব বৈঁসন ছথি। কিছএ কান বাঁদ স্ববেশক প্রবেশ)
চনূ ভাগিন, বঁড় বিনঁর ভএ গেন।

(দীপক ও স্ববেশ বঁনরীবক ওগঠাম জা বহনা খছি। কিছু দেবমে বঁনরীব চৌধবীক ওগঠাম দনূ গোষ্ঠৈ পহুঁচি কহ দনানপব বৈঁসনাহ।)

স্ববেশ : ঘবরাবী থিকহুঁ। যৌ ঘবরাবী। ঘবরাবী।

दीपक : छोड़ि दिऔन मामाश्री समधिकेँ। ओ अखन समधीन नग भेलिन।

रँजीव : (अन्दरसँ) समधीन नग छेनहुँ ठीके सदा आबँ नै छी। एक क्षणमे आबि रहल छी।
(दुष्टा लोटामे पानि लऽ कऽ रँजीवक प्रवेश। सभ ि कयो आपसमे नमस्कार पाती करैत छथि। पएर-हाथ धोआ कऽ स्वरेश ओ दीपक कुरसीपर बैसैत छथि।)

स्वरेश : रँजीव बाबू, हमरा लोकनि किछु उद्देश्यसँ आएल छी। ओऽ उद्देश्यक पूर्ति अहीँक हाथमे अछि।

रँजीव : बाजल जाउ, की उद्देश्य अछि अपने सभकेँ।

स्वरेश : यएह जे अपन छोटकी बुच्चीक विआह दीपक बाबूक छोटका बेटासँ करू। बेचारा समधि असमर्थ बहैत छथि। अपन जीता-जिनगी ओ छोटका बेटाकेँ सेहो निमाहि देमए चाहैत छथि। हिनका लड़ा ि की नै भेटै रहल छन्हि। हा ि र कऽ ओ ऐ उद्देश्यसँ अपनेक दुआरिपर अएलाह अछि।

रँजीव : समधि, उद्देश्य किनको खराब नै होइत। सदा संबंधीमे कुटमैती नीक नै होइत

अछि ।

दीपक : समधि, अपनेक ओ कथन बिल्कुल ठीक अछि । हमरा मजबूरीक नाम महात्मा गाँधी छिऐक ।

रंजीव : अहाँक मजबूरीसँ हमरा की मतलब अछि । तेँ यो समधि बाबू, बेटीक बियाहमे अपने की केना खर्च-वर्च करब । आब सेहो ओ जमाना नै रहि गेल अछि ।

सुरेश : समधि की खरच करताह ? किछु नै । सिर्फ बेटी देताह, लड़का देताह । आओर हिनका लग किछु छन्हिए नै ।

रंजीव : समधि, टिटकारीसँ दही कोना जमत ?

सुरेश : रंजीव बाबू बाबू, अपनेक लड़का की हेतु समधिकेँ की सेवा करए पड़त ?

रंजीव : समधि छथि तँ की कहबनि, जाउँ अठारह लाख नगद दऽ देबनि अनारे लड़का-लड़कीक सभ सनोमान ।

(स्वनितहि दीपक अचेत भऽ जाइत छथि । रंजीव अन्दरसँ बेना आनि कऽ सुरेशकेँ दै छथि । सुरेश हुनका बेना होँकैत छन्हि । दीपक होशमे नै आबैत छथि । फेर रंजीव लोटामे

পানি আনৈত ছথি। অপনেসঁ হ্নকা রঁনরীব হ্মঁহ পোছি দৈ ছথিন্হ। দীপক হোশমে আরিঁ নীক জকাঁ রেঁসৈত ছথি।)

সমধি, এনা কিএক ভএ গেন ?

দীপক : সে নৈ কহি। ওনা ঐ রীচিমে অস্রস্থ বহি বহনহুঁ অছি। হম অপনেসঁ কন জোড়ি আগ্রহ করৈ ছী জে অপন রেঁটী হমবা রেঁটা হেত্ত দএ দিঅ। হম হব তবহেঁ মজবূঁব ছী।

রঁনরীব : ওগ রেঁটীপব মহ্নকিযারঁনা চাবি নাখ একারন হজাব টৈকা নগদ আওব সভ শ্রেমজান দএ গেনাহ। হ্মদা হম পাঁচ নাখসঁ কম নৈ কেনিএন্হি। আগব হমব সমধি থিকহুঁ আ রঁড় মজবূঁব সেহো থিকহুঁ। তঁএ সরাঁ নাখ টৌকা নগদ আ নড়ি কী-নড়ি কাক রাস্তে পবমারশ্যক সভ চীজ-রৌস। তহনে ও ক্ষ্টমৈতী সংভব অছি। নৈ তঁ জয বামজী কী। ঐসঁ কম হম অপনা রাঁপোকেঁ নৈ কবরঁনি। স্রীকাব অছি তঁ রাঁজূ নৈ তঁ ক্ষ্টমক নাতে, সমধিক নাতে ভোজন সাজন করু আ চুপচাপ রৈস আবাম করু।

দীপক : সমধি, হমবা স্রীকাব অছি। তহন রাঁজূ, নগদ কহিযা নের আ কোনা নের।

রঁনরীব : সমধি, অহীক স্রবিধা।

दीपक : বॅবযাতী নঽ কঽ খাএব়ঁ, তহনে গিনি দেব়ঁ।

বॅনরীব : বॅবযাতী নঽ কঽ খহাঁ খাএব়ঁ ? নৈ নৈ। হমহীं খাএব়ঁ। তখনহি হমবা নগদ গিনি দেব়ঁ।

স্ববেশ : সে কোনা হোএত ? নড়ি কাব়ঁনা হম খা বॅবযাতী নঽ কঽ খাএব়ঁ খহাঁ ? নোক কী কহতথি ?

বॅনরীব : নোক কী কহতথি ? সমএ বॅনরান হোগছ। সভ দিন নকীবক ফকীব বॅননাসঁ কাজ নৈ চনৈব়ঁনা খছি। জখন জেহেন হরা বॅহএ তখন ওহনে পীঠি ওবৱাঁক চাহী। সমধি, ঞা স্বনি নিখ জে বॅবযাতী নঽ কঽ হমহীं খাএব়ঁ, হমহীं খাএব়ঁ। নৈ তঁ ক্ষষ্টমৈতী নৈ হোএত।

স্ববেশ : জাউঁ খপনেক জে রিচাব।

বॅনরীব : হঁ হঁ, বॅবযাতী সাজি কঽ হমহীं খাএব়ঁ। সমধি, মংজূব খছি রা নৈ ?

দীপক : নৈ মংজূব কএনে কোনো গ্বং জাগশী নৈ। মংজূব কবহি পড়ত।

বॅনরীব : সে জে বৃ্নমী খা জেনা বৃ্নমী। বॅবযাতী হম পবস্বএ খারিঁ বহন খারিঁ বহন ছী। পবস্ব

अन्तिमहि नगन अछि।

दीपक : जेना पदाउँ समधि, मादहि पड़ित।
आगव जय बामजी की। आइ जेकाँक आक्तो देन
जाउँ।

रँनरीव : आइ जेकाँक रेंब नै बहि गेन अछि।
भोजन-साजन करू आ रिश्राम करू।

दीपक : नै समधि, रिँयाहक ओबियान केनाग
अछि। दिन साफे नै अछि। हम जाग छी। जय
बामजी की।

(नमस्काव-पातीक पश्चात् दीपक ओ
स्वबेशी प्रस्थान करैत)

पटाक्षेप

दृश्य- आठम

(स्थान- दीपक चौधरीक आवास। गोपालक विआहक तैयारी पूर्ण भऽ गेल अछि। जयमालाक मंच सजल-धजल अछि। दीपक आओर प्रदीप जयमाला-मंचक लगमे बाहल कुर्सीपर बैस कऽ गप-सप्प करैत छथि।)

प्रदीप : दीपक बाबू, अपनों अजबीतक बीत। ठीके गप छी की ?

दीपक : बिल्कुल ठीक अछि। हम की कऽ सकै छलौं ? मनुष्य परिस्थितिक दास थिकै।

प्रदीप : हँ, ई बात तँ सदा सत्य अछि जे समए किनको नै छोड़ैनहि आ नै छोड़ैत। आगव होनीकेँ कियो नै रोकि सकैछ। दीपक बाबू, एखन धरि बनरीब बाबू बरयाती लऽ कऽ नै एलाह।

दीपक : अरिते हेताह। बैसी विलंब करताह

तहन ढ़सिऔवा खेताह।

(ढ़ैंड पार्टीक आवाज ध्वनि)

प्रदीप बाबू, ढ़वआती आवि बहन खिछ। ई वीच हम नश्ता-पानि सविया नै छी।

प्रदीप : ढ़ैस जाउ। जल्दी करू।

(दीपक प्रस्थान कवैत छथि। ढ़नवीवक प्रवेश ढ़विआतीक संग। ढ़वआतीमे संजू नड़ाकी छथिन्ह। आथ ाव गंगावाम, चन्देश्वव ओ हवेवाम छथिन्ह। सभ ढ़विआती कुर्सीपव ढ़ैसैत छथि। मोहन ओ सोहन ढ़विआती ढ़विआतीकेँ नश्ता-चाह-पान कववैत छै। नड़ाका गोपानक जयमाना कवाढ़ेए खवैत छथि। नड़ाकीकेँ च्मा कऽ जयमानाक जोगाव कवै छथि।)

ढ़नवीव : दीपक ढ़ाबू, ढ़स करू। ऐसँ आगू जुनि ढ़ठू (विगैव कऽ) (सभ कृकि जाग छथि।)

प्रदीप : किएए नै विगवढ़ ? नगद गिननथि दीपक ढ़ाबू। सवा नाख टौका अखन गिनथु तहन जयमाना कवताह।

प्रदीप : दीपक ढ़ाबू, पहिने ढ़नवीव ढ़ाबूकेँ नगद गिन्न तहन जयमाना कवढ़।

(जयमाला छोड़ि दीपक अन्दरसँ सरानाथ टाका आनि रँनरीव राँबूकेँ गिनि कऽ दै छथिन्ह। रँनरीव रूपैआ नऽ कऽ प्रसन्न छथि।)

रँनरीव : हँ, आरँ अपने सभ जयमाला करू।

(सभ किछो जयमाला करबैँ छथि। पहिने लड़का लड़की केँ जयमाला पहिरौलन्हि। जोरदार तालीक गड़गड़ाहटि भेल। लड़की केँ नाँ विस्फूर्ट चकलेट बटैलन्हि। लड़का-लड़की मंचपर बैसल छथि। वातावरण विलक्षण शांत अछि।)

समधि, घरपर पार्टीक व्यवस्था पूर्ण भऽ गेल अछि। यथाशीघ्र हमरा लोकनिक विदाग कऽ दिअ। हमरा लोकनिक नियम अछि जे लड़की-लड़कीक घर जएताह। फेर एक सप्ताह बाँद लड़का-लड़की अहाँक घर आरि स्थायी रूपसँ रहतथि।

हरेराम : दीपक बाँबू, जल्दी समधी-मिलान कए लिअ।

दीपक : सरकार, जे जेना विचार।

हरेराम : रँनरीव बाँबू, जल्दी समधी-मिलन करू।

(ৰঁনরীব থা দীপক গবদনি মিনি কঽ সমধী মিনন কএনন্হি। সমধী মিননমে ৰঁনরীব দীপককেঁ পচ্চীস হজাব টাকা দৈ ছথিন। ৰঁবিথাতীক সংগ নড◌া কা-নড◌া কীক প্রস্থান। থাপসমে নমস্কা-পাতী হোগত ছন্হি।)

পটাক্ষেপ

দৃশ্য- নরম

(স্থান- দীপক চৌধবীক থারাস। দীপক চৌধবী, মোহন চৌধবী, মংজূ, সোহন চৌধবী র শানিনী মংচপব উঁপস্থিত ছথি। দীপকক হানত ৰঁড্ডু গড◌ৰঁড◌ থচ্ছি। খোঁখী কবৈত-কবৈত মবনাসন ভএ জাগত ছথি। থন্ত কানমে দৃনূ ৰেঁটা-প্বতৌহ হিনক সেরা-সত্কাবমে নাগন ছথি।)

দীপক : থাগ ৰ্ঁঝাএ বহন থচ্ছি জে হম স্বস্থ্যমে ছী। হ্মদা এহেন পহিনে বহিতএ তঁ হমবা চিন্তা নৈ খৈতাএ। চিন্তে হমব ৰেঁমাবীকেঁ ওতে ৰঁঠ◌ াওনক। কহরী ঠীকে থচ্ছি- জে ত্তকপব নৈ সে কথীদনপব। (খোঁখী কবৈত-কবৈত ৰেঁদম ভঽ জাগত ছথি।)

মংজূ : (মোহনসঁ) স্বামী, ৰাঁবূ জীক হানত ৰঁড◌ খবাৰ ছন্হি। জন্দী ডাকদবকেঁ ৰঁজাউঁ।

मोहन : हम अपन दीपक हमरीटा बेटा थिकहुँ की ? साहेब बाबूकेँ कहिऔन, गोपाल बाबूकेँ कहिऔन।

शालिनी : (सोहनसँ) स्वामी, अही डाकदबकेँ देखिऔन।

सोहन : अही देखिऔन ने, बड़ दयालु थिकहुँ तँ। हिस्सा लेताह सभ बेरबेर-बेरबेर आ डाकदबकेँ देखिऔ हमरीटा।

दीपक : बुझलौं-बुझलौं। अहाँ दुनू भए केहन पितृभक्त थिकहुँ ? लोककेँ देखबैबैना सेवा कए बहुत छी जे हिस्सा कम नै भेटैए। अहाँ दुनू भाँगसँ चिक्कन स्वभाव दुनू प्रतीह जनीकेँ देख बहुत छिअन्हि। मोहन आ सोहन, आब हम नै बाँचब। कने छोटका बेटा आ प्रतीहकेँ मुँह देखाए दिअ।

मोहन : सोहन, कने गोपाल दुनू परानीकेँ बजाए आनहुन।

सोहन : भाउजी, हमबा देखल नै अछि। जदि अपने चलि जएतौं तहन बड़ड़ा या बहितैक।

मोहन : बौआ, हमरो नै देखल अछि गोपालक सम्बन्धि। ओना एक-दू दिनमे गोपाल दुनू परानीक अबैया अछिए। घरबेबाक कोनो काज नै।

(दीपक खा ंखी करैत-करैत काफी हकमि बहन छथि)

दीपक : खाह ! ओह ! ! खार नै बाँचर। छोटैका रेंटा प्वतौह्क ऱ्हँह शायद नै देख पाएर। खाह ! ओह ! ! खाह ! !

मोहन : बाबू, बाबू, खहाँकें की हएत की नै। कतौ किछ धएने-उंसाबने छी, से हमबा नोकनिकें बताए दिख।

दीपक : बौखा सभ, धएन-उंसाबन तँ किछ नै छौ। ऱ्हदा तोबा सबहक बिखाहक कबजा हमबासँ खदएं कएन नै भेन। खहीं सभ खदाए कए देब। कबजा हम महाबीब मानिकसँ नेने छी। ऱ्हबि डेठ नाख खछि खा सूदिक दब प्रतिशत मासिक खछि। रएह कबजा हमबा जान नाए बहन खछि। खहाँ सभ कबजा सधेनाग नै बिसबब। हमब सेरा खहाँ सभ कबी बा नै।

मोहन : खहाँ पागन ऱ्हऱ्हब छी। खहाँक सेरा केनाग धोब पाप खछि। हमबा सबहक कप्पाबपब बडका बौम्म नादि कइ मबि बहन छी।

मंज् : स्रामी, एना बेंहोशे नै होउ।

মোহন: ঐ ছোকরী, হোশিমে তোঁ বহ। গূড়ক মারি ধোকবা জানত কী তোঁ জানমেঁ।

সোহন : ভৈয়া ঠীক কহৈ ছথি এহেন বাঁপকেঁ।

শালিনী : স্বামী, অহূঁ সএহ নিকননৌঁ বূঁধিযাব।

সোহন : ঐ বুঁধযাব বাঁপক বেঁটী, অখন মারৈত-মারৈত বূঁঠরেঁ সংগ বিদা কএ দেরৌ।

শালিনী : হঁ হঁ, কিএক নৈ। অহাঁ সনক বুঁধযাবপর কোন ভরোস? জে বাঁবাঁজী বাঁপকেঁ নৈ দেখননি।

দীপক : (খোঁখী কহ) অহাঁ সভ এনা কিঅএ করৈ জাগ ছী। কিনকো মানরতা নহি অছি। হমবা অহাঁ সভ পাগন ফক্ষব কহৈ ছী। অহূঁ সভকেঁ এক দিন এহেন খাওত জগমে অহূঁ সভ স্বগব ভএ সকৈত ছী। বেঁটৌ সরঁহক খাতিব হম কী কী নৈ কেনৌঁ। খা সে বেঁটৌ খাগ হমবা পাগন ফক্ষব কহৈত ছথি। বেঁটৌ সরঁহক খাতিব হম কতেকো বেঁটীকেঁ নাশ কএ দেনৌঁ জে বেঁটৌ সরঁহক সংপতিমে কোনো ঘঠরী নৈ হোগ।

মোহন : অহাঁ ঠীকে ফক্ষব ছী। ফকর্মক ফল ভোগহি পড়ত। বরঁবাঁজী বঁননাসঁ কিছু নৈ হএত। অহাঁ নোভী ফক্ক্ষব ছী।

দীপক : হঁ হঁ, জবি-মবি কহ তোবা সভকেঁ

एतेकटा कए देनिऔ, तेकरे फल हमरा भेटैत अछि ।
(खोंखी करैत-करैत रेंदम छथि । दुनू प्रतीक नगमे रैसन छथि आ दुनू रेटा दूरमे रैसन छथि ।)

आह ! आर नै राँचर । ओह ! हे भगरान, आर नइ चनू । आह ! ओहो ! आह ! आह !

(प्रदीपक प्ररेश)

प्रदीप : दीपक राबू, की भए रहल अछि ?

दीपक : आर नै प्रुछ सब । आर ऐ दुनियासँ जाए दिअ ।

प्रदीप : किएक, रेटा सभ गलाज नै करौलनि की ?

दीपक : ओ सभ हमर गलाज की करौताह ? गलाजक रदला हमरा पागल रूझ्व, लोभी कहैत छथि । कहनियन्हि छोटका रेटा-प्रतीक्क र्झह देखए दे, सेहो नै । प्रदीप राबू, अहाँकेँ मोराजलमे रनरीव राबूक नम्रव अछि की ?

प्रदीप : हँ अछि । हँ कहि दै छिअनि जे जदि अहाँकेँ समधिक र्झह देखराक अछि तँ जल्दी आउ । आ रेटी-दमादकेँ सेहो नेने आउ ।

(प्रदीप आ रॅनरीब मोराणनसँ गप करै छथि। किछु देव बाँद रॅनरीब गोपान आ संजूक प्ररेशे।)

रॅनरीब : की भ्ए गेन समधि ?

दीपक : आह ! ओह ! आरॅ हम जए बहन छी। हमबासँ जे किछु गनती भेन हुअए तकवा माफ कबरॅ।

गोपान : बाँबूजी, हम कने डाकदबकेँ बॅजोने अरैं छी।

दीपक : आरॅ नै बॅष्ठा, बॅकाबमे पाय पा नमे चनि जाएत।

संज् : बाँबूजी, जए दिअओन। जे होनी हेतै से हएत। अपन कर्त्तव्य कबबाँक चाही।

दीपक : बॅस जाउ गोपान। क्षदा फेदा नै हएत।

(गोपान डाक्टॅब प्रेमनाथ मेहताकेँ अनैत छथि। डाक्टॅब आना नगा कऽ चेक करैत छथि। आँखिमे टॅार्च बाँबि कऽ देखैत छथि।)

प्रेमनाथ : अहाँक पेसेन्ट सम्हबैबॅना नै अछि।

হিনকা খহাঁ সভ খাগূ নঃ জাউঁ।

গোপাল : সে হম খাগূক ব্যবস্থা কএ বহল ছী। তত্কাল খপনেসঁ জে কিছু বঁনি পড়ৈ সে কবিযৌক।

প্রেমনাথ : বঁেস, হম কোশিশি কবৈ ছী।

(প্রেমনাথ পানিক বোঁতল ঠাঁঢ়ৈত ছথি বোঁতলমে সূগযা-দবাগ দঃ কঃ পানি চঢ়ৈবৈ ছথি।)

দীপক : (কছুমছাগত) খাহ! ওহ! খাহ! বৌখা সভ।

প্রদীপ : গোপাল, বাঁবূজী কিছু কহৈ ছথি।

গোপাল : জী বাঁবূ জী,

দীপক : বৌখা, তোহব মাএক বঁেমাবীবঁনা খা তোবে সবঁহক বিখাহক কবজা ডেঢ়ৈ লাখ মূগব মহাবীব মানিককেঁ ছলহি, সে খবস্স তীলূ ভাঁগ সধাএ দেবঁনি খাওব দহেজ হেত্তু বঁেটৗক লোভমে লৈ পড়ৈবঁ। বঁেটী-বঁেটৗসঁ কম লৈ হোগত খছি। বঁেটৗ খা বঁেটী ঐ দ্নিযাঁমে লৈ বহত তঁ দ্নিযাঁক সংত্তলন বিগবি জাএত। গর্ভপাতসঁ পৈঘ কোনো পাপ লৈ খছি। (বঁেটৗক খপমান লৈ হেবাঁক চাহী)- 3

(তীন রেঁব কহি দিপক দম তোড়ি দৈত ছথিন্হ।)

প্রেমনাথ : আগ.এম.সঁবী। রেঁচাবা চনি গেনাহ দুনিযাসঁ।

(সভ কিযো কানি বহন ছথি। প্রেমনাথ ও প্রদীপক প্রস্থান। পর্দা গিরৈত অছি অন্দবসঁ বাম নাম সত্যক আরাজ জোবসঁ ভএ বহন অছি।)

ইতি শুভম্

<u>একাঁকী মৈথিলী নাটক 'ছীনবদেরী'</u>

পাত্র পবিচয-

পুরুষ পাত্র

1. সুভাষ ঠাকুব- এক সাধাবণ শিক্ষিত ব্যক্তি।

2. ननन ठाकुर- सुभाष ठाकुरक जेठका पुत्र।
3. परन- " " भातिज।
4. मंटुक- सुभाष ठाकुरक पड़ोसी।
5. बाजू- सुभाष ठाकुरक बुजुर्ग भागिन।
6. संजय- सुभाष ठाकुरक भागिन।
7. सुखन कियोट- एकटा साधारण भगत।
8. यदुनान ठाकुर- सुभाष ठाकुरक छोट भाए।
9. सोमन ठाकुर- यदुनान ठाकुरक जेठका बेटा।
10. परबतिया कोइर- एकटा प्रसिद्ध मनोवैज्ञानिक।
11. घंटकबाज ठाकुर- सुभाष ठाकुरक पीसा।
12. बनदेर महतो- एकटा साधारण किसान।
13. विनोद झा- काली मंदिरक पुजारी।

स्त्री पात्र-
1. मीरा देवी- सुभाष ठाकुरक पत्नी।
2. सुकनी देवी -यदुनान ठाकुरक पत्नी।
3. मालती देवी- बनदेर महतोक पत्नी।
4. अम्ब अंजना- बनदेर महतोक जेठकी बेटी।

पहिल दृश्य-

(स्थान- सुभाष ठकुरक घर। मीरा देवी सुभाष ठकुरक पत्नी छथिन्ह। ननन ठाकुर हिनक जेठका बेटा छथिन्ह। ननन बताह अवस्थामे अपन दरबाजापर अंट-

संङ्गे करैत छथि। हिनक उँपद्रवकेँ देखि स्वभाष ओ मीवा मनहि्स खरस्थामे)

मीवा- स्वामी, ओ छौंवा हमरो रँताह रँनए देत।
स्वभाष- सहए तँ हमहुँ कहैरँना वही। हमब ह्मकेक रँात छीनि लेनहुँ। हमवा किछु नहि ह्बागत खछि। की कवी की नहि। ककवासँ देखारी, ककवासँ नहि। यै ननन माए, मोन होगत खछि जे एकवा बाँची रा दविभंगा नइ जाय। की रिचाव खहाँक ?
मीवा- हमब रिचाव ओएह खछि जे बाँची दविभंगा नइ जायसँ पूर्व एकवा कतउँ एम्हव-ओम्हव देखए दियौन। नजवि-ग्वजवि सेहो भए सकैत खछि।
स्वभाष- तहन ककवासँ देखए दियन्हि ?
मीवा- यै ननन रँाप, स्वनैत छी स्वखनाहा कियोहै एहि सभमे रँड़ पहुँचन खछि। हि्नकहिसँ देखाए दियौन्ह।
स्वभाष- हि्नक नाम तँ हमहुँ रँड़ स्वनैत छी।

(ननन घवामसँ खसि पड़ैत छथि खा ह्मँहे बगड़ए नगैत छथि। द्खाविपव ननन ओंघवाए बहन खथि।)
मीवा- (खहसियाँत भइ) रौखा बओ रौखा। की भए गेनौक बओ रौखा ?
ननन- (माथ पहैकैत) हम तोवे संग जएरौक।

हम आब नहि जीबौक। हम
तोरो नइ जेबौक अपनहि संग। हम तोरो
खएबौक। हम कोनो
भात-दालि खाइत छी। हमरा चाही पियोर खून।
हमरा रँगिया देने
रहौक। रँगिएमे सभँटा काजामात छल। (सौंसे दुआरि
ललन ओंघराएल रहल अछि। कपड़ा-लत्ता फाटि गेल
अछि। परल, मईक, बाजू आ संजयक
प्रवेश। ललनक दृश्य देखि रहल छथि
सभ कियो। स्वभावकेँ अक-बक किछु नहि फुराइत
छन्हि।)
मईक- यौ स्वभाव, रौक जेकाँ ठाढ़ रहने काज
नहि चलत। अहाँ स्वखन कियोटे
लग जाउ। हुनका जल्दी बजौने आउ।
(स्वभाव, स्वखन कियोटेक ओहिठाम
गेलाह। किछुए खानक बाद
स्वभावक संग स्वखनक प्रवेश।)
स्वखन- अहाँ सभ कने कात भइ जाउ।
(सभ कियो कात भइ जाइत
छथि। स्वखनकेँ देखि कइ ललन
आओर माथ पटकए लगैत अछि।)
स्वभाव- कने जल्दी देखियौक सरकार।
स्वखन- अहाँ सभ हड़बड़ाउ नहि। हम बैसल नहि छी
सभ देखि रहल छी।
(अपन जेबीसँ किछु निकालि कइ ललनपर फेंकैत छथि।
ललन रिक्कल शांत भइ जाइत अछि।)
ललन- आब नहि हुअ। आब कहियो नहि अएबह।

স্বখন- তোঁ, কে ছিঋএঁ ?

ননন- হম নহি কহবঁহ-5

স্বখন- নহি হও। তোঁ হমব কে ছহ, জে তোবা হম কহবঁহ।

স্বখন- হম তোহব বাঁপ ছিযৌক।

ননন- হমহুঁ তোহব বাঁপ ছিযহ।

(স্বখন নননকেঁ এক চাট্ট গানপব মাবি দৈত ছথি।)

ঋাবঁ নহি ঋএবঁহ।

স্বখন- নাম কহ হ।

ননন- হমব নাম ছী দেরকী ক্ষমাবী।

স্বখন- কে বখনে ছৌক ?

ননন- ছোট্টকী কাকী।

স্বখন- কত্তএ বখনে ছৌক ?

ননন- সে নহি কহবঁহ-3

(ফেব স্বখন এক চাট্ট ছহ কহ মাথা হাথ দৈত ছথি।)

স্বখন- ঋাবঁ কহবেঁ।

ননন- হঁ হও। ঋাবঁ কহবঁহ।

স্বখন- তহন কহ। জন্দী বাঁজ। নহি তঁ বুঁঝি নে।

ননন- মাবহ নহি, কহি দৈত ছিযহ।

কোহামে। পৈখানা ঘবমে।

স্বখন- কিএক ঋএনেঁ ?

ননন- নননকেঁ নহ জেবাঁক নেন। একসবে হমবা মোন নহি নগৈত ঋছি। হম নননকেঁ নহিএ ছোড়বেঁ।

(স্বখন নননকেঁ কসিকএ মাথা হাথ দৈত ছথি। ভূত ভাগি

जागत अछि। ननन चंगा भऽ जागत अछि। देह-हाथ झाबि कऽ कुर्सीपर बैसि जागत छथि।)

बाबूजी, एतेक भीड़ किएक अछि ?

सुभाष- नहि कोनो खास बात। हिनका सभकेँ हमरासँ किछु विशेष गप्प छेलन्हि। ननन, तों जाह बौआ।

(ननक प्रस्थान)

सुखन गोसाँइ, हमर बेटा कोना ठीक भेएत ? एकरा अछि की ?

सुखन- एकरा केनहो अछि ? एकरा केनिहाबि अहाँकेँ अपनहि परिवारमे अछि।

सुभाष- गोसाँइ, एकर इलाज अहीँकेँ करए पड़त।

सुखन- सुभाष बाबू, एकर इलाज हमरासँ असंभव अछि, हम आब ई काज छोड़ि देलहुँ। हाथ जोड़ैत छी, दोसर जोगाड़ कए लिअ।

(प्रस्थान)

(पटाक्षेप)

দৃশ্য দোসব–
(স্থান– স্বভাষ ঠাকুবক ঘব। দলানপব স্বভাষ ও মীবা চিন্তিত মুদ্রামে বৈসল ছথি। পরন, মন্টুক জাজূ ও সংজযক প্ররেশ।)

মন্টুক– স্বভাষ ভায, খহাঁক রেংগৌ ভবি–ভবি বাতি রৌখাগতে বহৈত খছি।
পরন– হঁ স্বভাষ ককা, হমহুঁ দেখলিএক খাঠ রজে বাতিমে গাছী দিশি জাগত খা কহলিযন্হি তঁ কহলনি তূ হমব রাঁপ ছং।
বাজূ– হমহুঁ দেখলিযন্হি, রাঁবহ রজে বাতিমে মসহবী দিশি নিছোহে ভাগল জাগত। তখন হম বাম একরাঁল ওহিঠামসঁ ভোজ খা কহ খরৈত বহী।
সংজয– স্বভাষ মামা, কাল্হি সাঁঝমে হমরো এহিঠাম গেল বহএ। হমবা কহলক– হমহুঁ পঠরৈ খা রড়কা হাকিম রনরৈ। শর্ট উনটৌ পহিবনে ছল খা একহি পএবমে জূতা ছলৈ।
স্বভাষ– খপনে সভ রিচাব দিখ জে হম কী কবী ?
(ননলক প্ররেশ। পূর্ণ রতাহ খরস্থামে ছথি। খরিতহি শর্ট নিকালি ফেক দৈত খছি। গংজী ফাবৈত–চিবৈত খছি। রাঁপ বও রাঁপ, মাএ গৈ মাএ কবৈত ওংধবা বহল খছি। মাথ পকড়ি রসি কহ ঝুনি বহল খছি।)
ননল– খাব হম চাবিএ দিন জীরৌ ক। হম তোবে নগ নএ খাএল ছী। হমবা এতহ নীক নহি লাগি বহল খছি। ছোটকী কাকী দেরকী দীদীকেঁ খাক সীখলকৈক। হমহুঁ দেরকী দীদী নগ বহর। ও হমবা রড় মানৈতএ। দেরকী দীদী হমরে খূন পীরি ওহি পৈখানা ঘবমে কোহামে

बहैत अछि। पाँच दिनक अन्दरमे हम निपत्ता भऽ जेबौक।

(फेर उंधरए रहल अछि। रूकूर जेकाँ माटि भोरहरि कऽ खए रहल अछि। ललानपर दर्शक अपार भीड़ अछि।)

सुभाष- यौ श्रोत्रा-समाज लोकनि अपने सभ एकर रँकलाग सुनि रहलहुँ अछि। हम की करी, हमरा अहाँ सभ विचार दिअ।

मङ्रैक- सुभाष भाय, अहाँ किछु नहि करू अहाँ एकटा गोटे काज करू।

सुभाष- की करू। अहीं बाजू।

मङ्रैक- एकरा उठा-पुठा कऽ छोटैकी अंगनामे राखि दियौक आओर ओकरा कहियो जे तू एकरा हँसैत रहिन। जदि ओ एकरा हँसैत देतैक तखनहि ई ठीक भए जाएत आन कोनो उपए नहि।

ललन- जाधरि छोटैकी काकी हमरा नहि छुतैक ताधरि हम रँताहे रहबँ, चारि दिनमे मरि जाएबँ।

मङ्रैक- कहलौं ने सुभाष भाय। एकरा जल्दी लऽ चलू। नहि तऽ ई नहि बाँचत।

परल- कका, अहाँ डरैत किएक छी? हमरा लोकनि छी ने पीठपर। यौ कका, ओ कथीमे फरिएतैक? मारिमे-गारिमे, भालामे-लाठीमे आउमे-समांगमे, धनमे-संपत्तिमे, केशमे फौदारीमे। हम सभ किछुमे सक्षमे छी अहाँ डरू नग कका। आ नहि तऽ अहाँ अपन जानू। रँटौ हाथसँ चलि जाएत।

(सुभाष आ मीरा ललनकेँ उठा-पुठा कऽ सुकनी लग लऽ जा रहल छथि। सुकनी यदुनाथ ठाकुरक घरवाली आ सोमन ठाकुरक माए छथीन। सुकनी रोटी पकबैत छथि आ सोमन कुर्सी कातेँ रहल छथि। सुभाष आ मीरा ललनक संग प्रवेश होइत। ओ सभ ललनकेँ सुकनीक आँगनामे पटकि दैत छथि। ललन पहिनहि जेकाँ कऽ रहल छथि।)

मीरा- भौजाइ एकरा हसौथ, लग तँ बाँसपाँ भेटै करैबौ। सैंथौकी-बैंठथौकी एकरा एखन ठीक कर नहि तऽ भकसी झोंकेबौक।
सुकनी- ओइ हाथमे नकरा धरतौक। सैंडाही मऽजरौनी त्रसी पकड़तौक।

(आँगनमे हो-हल्ला भऽ रहल छथि। हल्ला सुनि यदु नाथ आ सोमनक प्रवेश।)
सोमन- माए तोँ शान्त रह। कका, अहाँ नीक काज नहि कएनहुँ एहिसँ कोन फेदा? कोन गज्जत कोन प्रतिष्ठा हमरा सबहक प्रतिष्ठा अहाँ माटिमे मिला देनहुँ। अबैत् चेत जाउ नहि तऽ एकर परिणाम बड़ खराप हएत।
सुभाष- परिणाम जे हेबाक हएत से हएत खदा गै मौगिया एखन तोँ एकरा एक्का बेबि छरि दहिन नै तऽ आग तोहि लग आकि हमही नै।
सोमन- गै माए तोँ एक्का बेब नै बाँज आ ने एक्का बेब एतएसँ उठ ऐ कुत्ता के एहिना भुकए दही।
सुभाष- चौक्का तू हमरा कुत्ता कहमे एखने मारैत-

मारैत सोन्म कऽ देरो नग कहीन ऐ मौगियाकेँ जे ननदमाकेँ चुप-चाप हासौंथि देतौ।
सोमन- चौंक्षो, अन्हवा कहीं कऽ सभ खचरै निकलि जाएत

(बाजूक प्रवेश)
बाजू- नौ सोमन स्वनह, हल्ला-गुल्ला नग करह, एक रैब माए कऽ कहक जे एकवा हसौति देतै एकवो संतोष भऽ जेतै आ हल्ला-गुल्ला शान्त भऽ जेतै तोवा नीक नगै छह ऐहन अशान्ति ?
सोमन- अहाँ पढ़ल-लिखल लोक भऽ ऐहन भासन गप्प कए बहल छी ? ई गप्प हमवा बँड अप्रिय लागल। एँ यौ बाजू बाँबू एग छौंड़ाकेँ माथा खबाप भऽ गेलैक। तँ स्वकनीसँ छआ दहीन ठीक भऽ जेतग। ककवो रोखाब लागल तँ स्वकनीसँ छआ दहीन, ककवो ननरा माबि देलक तँ स्वकनीसँ छआ दहीन। सबसँ बुँबरँक दीनेनाथ होग छै की ने ? ठीके कहरी छै झँह-दुबँबा रौह सभक भौजग।
बाजू- सोमन, हम अपन बाँत आपस लेलौं हमवासँ गलती भेल। तौं सभ अपसेमे फबिया लएह। रा जे मन हो से करह। हम जाग छी।

(बाजूक प्रस्थान)
मङ्क- सोमन अहाँ माएकेँ कहियौन ननदमाकेँ छबै नए नै तँ बुँम्नि लिअ।
सोमन- हमब माए कोनहुँ हालेत मे नहि छबि सकैत अछि अग नेल अहाँ सभकेँ जे कबबाँक हुअए से

करू।
मङ्गक– स्वामी नहितन, डागनकेँ प्रश्रय दैत अछि। ऐहन माएकेँ भवन सम्मे जिनदै जवा दैततहुँ।
सोमन– निकान साव, रॅजा कोन धागमकेँ रॅजारॅं छेँ। जदि हमव माए डागन सारीत भेन तखन धागमक ठैठेन खर्च हमव आओव माएकेँ भवन सम्मे मोठीया तेन ठावि कऽ आगि नगा देरॅ।
मङ्गक– एक महिनाक भीतवे हम तोवा माएकेँ डागन निकानि कऽ देखा दै छियौ। साव हम तोवा माएकेँ एक तोवा माएकेँ एक महिना कऽ भीतवे भकसी नग मोंका देनहुँ तऽ हम पाजी।
सोमन– साव, तोहुँ स्वनि ने, डागन सारित भेनापव हमहुँ अपन माएकेँ जिनदे नहि जवा देनौं तँ हम पाजी।
परन– कका, चनू अपन आंगन। नऽ चनू ननमाकेँ। ओ खचवी नग छुअत एकवा। एकठो चिक्कन धामिकेँ नाउं आ पहिने एकवा डागन सारित करू तखन एकवा सभकेँ रॅापक रिंआह आ पितियाक सगाग देखाएरॅ। रूपैआक रॅड़ गवमी भऽ गेनैए सोमनाकेँ। चनू कक्का। नऽ चनू सोमनाकेँ।

(कहैत सरॅहक प्रस्थान)
–पटाक्षेप–

दृश्य तेसर

(स्थान–स्वभाष ठाकुरक घर। दुनू परानी नननक विषएमे गप–सप करैत छथि।)
मीरा– यै नननक बाबू, हमर विचार अछि जे आब नननकेँ कोनो बढ़ियाँ स्कूलमे दाखिल करा दियौक।
स्वभाष– यै नननक माए, बातिमे अपन घरक गोसाँइ कहैत रहैत जे नवकाँ बाबा सपना देलनि जे बौआकेँ कोनो चिक्कन स्कूलमे देखा। हम पुछलियनि जे के चिक्कन स्कूल छथि तइ ओ कहलनि जे खोपामे बाडक कातमे परबतिया कोठर नामक एकटा स्कूल छथि, ओ एकदम सिद्ध स्कूल छथि आ ओ जे किछु कहैत छथि से उँचितो मे उँचित। ओतए तोरा मोनक भ्रम दूर भइ जेतौक।
मीरा– ननन बाउ, घरक गोसाँइ बड़ पैघ लोगत छथिन्ह

ह्नक कहन नहि कबरँनि तँ किनक कहन कबरँनि।
स्वभाष– हँ हँ ह्नक कहन कबरौंके थ्छि! ननन, ननन, रौंथ्ा ननन।
(नननक प्ररेशे। ननन रँताहक थ्रस्थ्ामे छथि।)
ननन– हमबा तों रौंथ्ा किएक कहैत छह? हम तोहव रौंथ्ा नहि छियह। हम तोहव नाना छियह। थ्ागसँ तों हमबा नाना कहह।
स्वभाष– ननन नाना, हमबा सङे चनू एकठाम मेना देखै नए। मएओ जेतीह।
ननन– हम पएबहि नहि जेरँह। हम कनहापव जेरँह।
स्वभाष– चनह ने, रँसी कनहेपव चनिह थ्ा कने–मने पएबो।
ननन– रँस चनह। हमबा ओतए बसगुन्ना, नाय ङ्बही, झिन्नी किनि दिह। रँगियो कीनि दिह।
मीबा– चन ने, सबँटौ कीनि देरौंक।
(स्वभाष, मीबा ओ ननन जा बहनाह थ्छि पवरँतिया कोगव ओहिठाम। पवरँतिया गहरँबमे रँसन छथि! मृदंग रौंजि बहन थ्छि। किछए कानमे पवरँतियाक देहपव कानी रँदी सराव भ२ जागत छथिन्ह। मृदंग रँजनाग रँन्द भ२ जागत थ्छि)
पवरँतिया– होऽ२२ रौंन जय गंगा। रौंन जय गंगा। कानी रँदी छियह हम। रौंन जय गंगा। रौंजह, के कहानी छह? रौंन जय गंगा। जन्दी नग थ्ारँह। रौंन जय गंगा जन्दी थ्ारँह। हमबा जेरौंक छह रौंरौं धाम। फेब गंगोकेँ देखनाग थ्छि।

(तीनू पवानी नग जागत छथि। ननन देह–हाथ पटैकि

बहन अछि। मूबी हिनाए बहन अछि। भगत पीड़ि पबसँ माटि नह कह ननक देहपब फेंकनथि। ननन शांत भह जागत अछि। भगत ननक माथक पूबा पकड़ने छथि।)
पबबँतिया– हओ बाँबू, एकबा केनहा नहि छह। जे किछो तोबा कहैत छह जे एकबा केनहा अछि से तोहब कंठेब दुश्मन छियह। तोबा दुनू दियादमे झगड़ा नगाबँए चाहैत छह। बोंन जय गंगा। कानी बँदी छियह। हओ बाँबू ओ तोबासँ ऊपबे ऊपब ऊँह धएने बहैत छह। ओ आस्तीनक साँप छियह। हओ बाँबू तोड़ने नह सबँ चाहैत अछि ऊदा, जोड़ने नह किछो नहि। बोंन जय गंगा। ओ बँड़का धुर्त्त छह, मचन्ड छह।
स्वभाष– सबकाब, हमबा बँह्ते नोक कहनक जे अहाँक छोटकी भाबों पहुँचन फकीब अछि। ओकबहि ओा काबामात छी।
पबबँतिया– बोंन जय गंगा। हओ बाँबू, कने तोहूँ सोचहक, अकन नगाबँहक जे जदि डागनकेँ एतेक पाबब बहितैक तँ ओ अपन बिद्यासँ सौंसे दुनियाँपब शासन कबैत बहितैक। बाष्ट्रपति, प्रधानमंत्री, ऊख्य मंत्री, एस.डी.ओ., कनक्टेब, थाना–प्निस बैंक सभटा बएह बहितैक ने। बोंन जय गंगा। हओ बाँबू, डायनपब बिश्वास केनाग आटी अंध बिश्वास छी। ओा मोनक भ्रम छी। ओा मोनक शंका छी। बोंन जय गंगा। हओ बाँबू, अगब शंकाबँना आदमी केकबो हँसैत देखि नेनक तँ ओकबो होगत छैक जे ओ हमबेपब हँसन। तें हम यएह कहबँह जे तों नीक नोक नागैत छह, एहि

ভ্রমমে নহি পড়ল। নহি জোঁ পড়নল তঁ সত্যানাশ ভ২ জেতল। হম তোবহি ঘব গোসাঁগ কানী ৱঁদী ৱাঁজৈত ছিযল। ৱোঁন জয় গংগা। হও ৱাঁৱূ, খাৱ হমবা দেবী ভ২ বহন ছল, হমব রিমান ড়ঁপবমে নাগন ছল।

মীবা– সবকাব, ওা ঠীক কোনা হোএত, সে ড়ঁপএ ৱঁতা দথ্ন্হ ন? ওা এনা কিএক কবৈত খছি?

পবৱঁতিযা– ৱোঁন জয় গংগা। হও ৱাঁৱূ, এহি ছৌঁড় াকেঁ ছীনব দেৱী নাগনি ছল।

স্বভাষ– ছীনবদেৱী হঁৈত কোনা?

পবৱঁতিযা– হঁ হঁৈত, নহি কিএক হঁৈত? জন্দী তোঁ একব রিঁখাহ কেহনো নড়কীসঁ কবহ। সভ ঠীক ভ২ জেতল। খাওবো কোনো কষ্ঠ ছল?

স্বভাষ– নহি সবকাব, জদি খপনে সহায বহৱৈক তঁ কোনো কষ্ঠ নহি হোএতৈক।

মীবা– সবকাব, কনে রিভূতি দএ দিখ।

(পবৱঁতিযা মীবাকেঁ রিভূতি দেননি।)

পবৱঁতিযা– ৱোঁন জয় গংগা। ৱোঁন জয় গংগা। ৱোঁন জয় গংগা। খাৱ হম জাগ ছিযল। ৱাঁৱা ধাম।

(কহৈত কহৈত কানী ৱঁদী চনি জাগত ছথি।)

স্বভাষ– সবকাব, খপনেক দক্ষিণা?

পবৱঁতিযা– পাঁচ টৈকা মাত্র।

স্বভাষ– সবকাব এতৱেঁ?

পবৱঁতিযা– হঁ পাঁচহি টৈকা মাত্র। ড়ঁহো গহৱঁবমে প্রসাদ চঢ় ারঁএ নেন। হমবা গহৱঁবমে ঠকৈ ফ্সনৱেঁ ৱঁনা কাজ নহি হোগত খছি। হমবা গহৱঁবমে কনযাণক খা সংতোষক গপ হোগত খছি। শংকা বা ভ্রম ৱঁঢ় ারঁএ ৱঁনা নহি, পূর্ণতঃ হটৌৱঁএ ৱঁনা গপ হোগত খছি খাৱ

অপনে সভ জাউ। একব রিআহ জন্দী করু, ছীনবদেরী ভাগি জাএত।
(তীনূ পবানী মাথা টৈক কঽ প্রণাম করৈত ছথি আ আর্শীরাদ নঽ কঽ প্রস্থান করৈত ছথি।)
পটাক্ষেপ

দৃশ্য চাবিম

(স্থান- স্বভাষ ঠাক্বক আরাস। স্বভাষক পীসা ঘটকবাজ ঠাক্বব থিকাহ। দূনূ আদমী দনানপব বৈসি কঽ গপ-সপ্প করৈত ছথি। ননন চশ্মা আ ফাটন- চিটন রস্ত্র পহিব বঁতাহ ভেষমে এম্হব- ওম্হব, দর্শকক রীচমে ঘ্ ম বহন অছি।)

ঘটকবাজ- রৌআ, বাতিমে িকএক ফোন কএনে

बनी ? तखन हम गामपर नहि बनी, पोखरि िदशि गेल बनी।
स्वभाष- की कहियऽ पीसा। कहैत लाजो होइत अछि। ऋदा कहलैंह नहि तँ बूँझलैंहक कोना ? हओ, ललनमाकेँ छौनबदेरी लागल अछि तेँ ओ लँतहपनी करैत अछि। एगो नीक भगत कहलनि जे एकर िलँयाह जल्दी कर, ठीक भऽ जेतौक। एहि िरषयमे गप केनाइ अनिरार्य छल। एकरा लेल केतौ लड़ािकीक जोगाड़ करहक।
घटकबाज- बौआ, हमरा लग लड़ािका-लड़ािकीक जुगाड़ सदिखन रहितहि अछि। ऋदा एखन तँ नहि अछि आ तोरा करबाँक छह जल्दीए। अएर एगो उँपए छह एकरा कहूना कऽ दराइ िखया-पिया कऽ शांत कऽ अमोलागाछी लऽ चलह। ओतय एहेने जरूबीरँना िलँयाहक लड़ािका-लड़ािकी प्रतिदिन आरैत अछि आओर काली मंदिरमे िलँयाह होइत अछि। आइ एगो लड़ािकी अरश्ाय आएल हेतौह। ऋदा ओतए लेन-देनक कोनो गप नहि होइत अिछ। मंदिरक पुजारी दु-चाि र रेंर फोन हमरा प्रतिदिन करैत छथि।
घटकबाज- िरँलंरँ जुिन करह, नहि लड़ािकी उँठि जेतौह। ओना हम पुजारीकेँ फोन कऽ दैत छियन्हि जे हम लड़ािका लऽ कऽ जल्दी आरि रहलहुँ अछि।
(घटकबाज पुजारीकेँ फोन करैत छथि।

एहि बीच स्वभाष ननकेँ दराग ि खया- पिया कऽ शांत करैत छथि। मीबाकेँ रजा कऽ ननकेँ चिक्कन कपडा पहिराबैत छथि। पूर्ण तैयाब भऽ कऽ स्वभाश, नन आ घटकबाज अमोनागाछी जाए बहलाह अछ। ि कद् देब ओ सभ ओतए पहुँचि गेलाह। पर्दा हटैत अछ। काली पंदिबमे पुजारी श्री ि रनोद झा घंटी डालए पूजा करैत छथि। स्वभाष, नन आ घटकबाज माथ टेकि क प्रणाम करैत छथि। ि रनोद झा ऊँ श्री काल्यै नम: मंत्र जपि बहल छथि। स्वभाष तीनू आदमी कालीकेँ प्रणाम कऽ रहैत छथि। दोसब कात लड़ि की अन्नखंजना अपन माए-बापक संग रहैसन छथि। लड़ि कीक बाप रनदेर महतो आओव माए मानती देरी छथिन्ह।)

रनदेर- पंडीजी, हमबा लोकनि कखनसँ रहैसन छी ?

रिनोद- से हम की कबरँ ? लड़ि का अएलाह एखन। ि रना लड़ि कहि ि रयाह होयतए।

मानती- पंडीजी, लड़ि का ओतए छथि। की ?

ि रनोद- हँ हँ, रएह होएताह छोटे अहाँक दमाद।

मानती- हन्न खंजना बाउ, लड़ि का तँ बड़ खाप-सूबत कच्छे निमन अछि। आओव समधि सेहो बाज फमाबबहि जेकाँ छथि। यै अन्न खंजना बाउ, एक गोटे गप्प कहू।

রॅনদের– কহ্ নে, কী কহএ চাহৈত ছী ?
মানতী– হমহ্ঁ থাগএ সমধিসঁ ি রॅযাহ কহ নিথ।
রॅনদের– হঁ হঁ হঁ হঁ, ওগতহ্ নহি। জ্নূম ভহ জাএত। হম কোনা জীযরॅ। এক্কোটা রॅকবীযাে নহি থছি।
ি রনোদ– থাউ জজমান সভ। থারৈঁ জাগ জাউ থা মৌযা কানীক দবরাবমে রৈঁসৈ জাউ।
(এক কাত নড়ি কারॅনা, দোসব কাত নড়ি কীরॅনা থা রীচমে পঁডীজী রৈঁসৈত ছথি। পঁডীজী নড়ি কা–নড়ি কীক মাথমে গংগা জন দৈত ছথিন্হ।)
পঠ়– ওম থপরিত্রা পরিত্রা ভর– 5
দ্নূ (ননন ও থন্ব থংজনা) ওম থপরিত্রা পরিত্রা ভর– 5

ি রনোদ– থপন–থপন দেহকেঁ ি সক্ষ কহ নিয।
(ননন থ া থন্বথংজনা জন দেহপব ছীটি নৈত ছথি।)
পঠ়– ওম শ্রী গণেশায নম: –5
দ্নূ– ওম শ্রী গণেশয নম: –5
ি রনোদ– ওম শ্রী কান্যৈ নম: –5
দ্নূ– ওম শ্রী কান্যৈ নম: –5
ননন– পঁডীজী, ি রॅযাহ কথন হোএত, সে মংত্র পঠ় নে।
রিনোদ– এখন ক্ষম্হাবম ভএ বহন থছি থাওব ি রॅযাহ বাতিমে হএত।
রॅনদের– পঁডীজী, এনা ি কএক যৌ ?

थन्वथंजना– ठीके कहैत छथि नडि का। एत्ते देवी कतउँ ि रॅयाहमे हाेथए। हम ि रॅयाह नहि देखने छी की ? एहेन–एहेन कतेको ि रॅयाह देखने छी थ्या कह कए छोडि दे‍ने छी।

(दुनू पक्ष एक–दोसवकेँ स्नेह देखैत छथि।)

ि रनोद– थहाँ सभ ओगतउँ नहि। थ्रेह दवरॅावमे सभ कनेशे नष्टे भए जाएत थिछ। थहाँ माए कालीपव पूर्ण भरोसा वाखू। पठ थहाँ दुनू गोटे– गौवीशंकवभ्याम् नम: –5

दुनू– ओम गौवी शंकवाभ्याम नम: –5

(दुनूकेँ ि सन्दुवदान कवए कहैत छथि पंडीजी। नडि का–नडि कीक माँगमे भुसना सेन्वव दैत छथि। पंडीजी दुनूकेँ नठरॅधन कवाए काली देवीकेँ गोव नगरॅैत छथि। फेव सभ ि कयो गोव नागैत छथि। हनन्वक नशि्ता–पानि होएत थछि।)

ननन– पंडीजी, थार हमवा नोकनि जा सकैत छी घव ?

ि रनोद– हाँ हाँ हाँ हाँ, ऋक्ष। स्वभाष रॉबू ओ रॅनदेरॅ रॉबू, पहिने दक्षिणा दिथ तहन जाएरॅ।

स्वभाष– कतेक पंडीजी ?

ि रनोद– मात्र एक सए एक टाका।

रॅनदेर– हमवा कतेक नगतैक पंडीजी ?

ि रनोद– थहाँकेँ मात्र एकारन टका।

(दुनू आदमी पंडीजीकेँ दक्षिणा देलनि आ आशीर्वाद लऽ कऽ अपन-अपन घर लेल प्रस्थान। लड़ि का-लड़ि की दुनू एक-दोसरक कन्हापर हाथ राखि कऽ शानसँ जा रहल छथि पाछु-पाछु)

पटाक्षेप

अंि तम दृश्य (दृश्य ७)

(स्थान स्वभाष ठाकुरक घर। स्वभाष दुनू परानी आपसी गप-सप करै
छथि ।)

स्वभाष- ललन माए, ऐ बीचमे ललनक चालि-चलन अहाँकेँ केहेन लगैए ?
मीरा- (मुस्कुराइत) हमरा बड़ नीक लगैए। पहिलेसँ साफे बदलल लगैए।
अहाँकेँ केहेन बुझाइए ?
स्वभाष- हमरो ि बल्कुल ठीक बुझाइए।

(परबतियाक प्रवेश। दुनू परानी कुर्सीपर सँ उठि पएर छुि ब प्रणाम
करै छथि । फेर तीनू जन कुर्सीपर बैसै छथि ।)

परबतिया- कह् हाल-चाल स्वभाष भाय।

স্বভাষ- সবকাব খপনেক কিবপাসঁ সভ খানন্দ ছী। ধন্য ছী সবকাব
খপনে।
মীবা- সবকাব, খাৱ চৈনক সাঁস নৈ ছী। খপনে হমবা নোকিন কেঁ পবম
শাঁতি প্রদান কেন। ধন্যরাদ খপনেকেঁ। সবকাব, হমবা নোকিনকেঁ ি কছু খমৃত রচন দেনে জাউ।

পবৱঁতিযা- খমৃত রচন তঁ মৈযা ভগরতী দৈ ছথিন। তৈযো খপন দৃ শৰ্দ্ধ কহি দৈ
ছী। খপনে নীক তঁ সভ নীক। খঁধ িরশ্বাস খামে শান্তিকেঁ ভঙ
কবৈত খছি। ঐসঁ সদিখন ৱঁচী। যএহ ঝঁহ পান িখযাৱৈঁ খছি খা
যএহ ঝঁহ জূতা। সহ খা প্রিয রচন সভকেঁ খপ্পন ৱঁনাৱৈঁ খছি।

স্বভাষ- ৱৌখা, ৱৌখা, ৱৌখা ননন।

ননন- (খন্দবেসঁ) হঁ িপতাজী, খাৱৈঁ ছী।

স্বভাষ- ৱৌখা, কনিযোকেঁ নেনে খৱিহক, সবকাব এনিখনহেঁ।

(ননন খা খন্বখঁজনাক প্ররেশ। দ্নূ পবানী পবৱঁতিযাকেঁ পএব ছািৱঁ

प्रणाम कऽ ठाठ़ छथि ।)

पवर्ॅतियाः- स्रौख ।, नीकेना बहै छी ने ?
ननन- जी सवकाव, श्वपनेक कृपासँ श्वार्ॅ पूर्ण ठीक छी।

पवर्ॅतियाः- श्वार्ॅ ठीक बहर्ॅ कवर्ॅ। खानी श्वपन कवतर्ॅ कक्ष श्वा नीक सस्ेंगमे
बद्ध। श्वार्ॅ हम जाग छी।
(सभ िकयो पएव छा र्ॅ प्रणाम केनिन । पवर्ॅतियाक प्रस्थान।)

स्वभाष- श्वंध िरश्वासमे नोक भ्ष्टेकि िजनगीकेँ गर्तमे धकेन नैत श्वछि । हमद्धुँ
र्ॅहकि ओगमे चनि गेन। ममदा श्वार्ॅ सतत सचेष्ट बहक चाही।

पटाक्षेप
ओति श्वभम्

अर्चना ठाकुर, पिताक नाम: हरिश्चन्द्र मिश्र, पतिक नाम : वरिन्द्र ठाकुर, गाम : चैनपुर, सम्हरान: सिमरी, जिला : सहरसा, शिक्षा : दशमी पास (आर. डी. टाटा उच्च विद्यालय, जमशेदपुर)

आस

आब हम एकटा एहेन व्यक्तिक कथा लिखि रहल छी जे आजुक युगमे बहुत कम भेटैए। झुन्ना माने प्रकाश। ओ एकटा एहेन परक बेटा रहथिन जकर रूप रंगमे बजिस्टर रहनि, घरमे जमीन-जथा खूब रहनि, पाइक कमी नै रहनि। झुदा जखन ओ छोटे रहथि तखने हुनकर एकटा बहिनकेँ साँप काटि लेलकनि। बहुत जतन हुनकर पापा देखेलखिन झुदा किछु नै भऽ सकलै, आब ओ मरि गेलखिन।

मुन्ना अपना मिनाकऽ चारि भैयारी आर तीन बहिन छथिन, एक आर बहिन छलथिन जे मरि गेलथिन। हुनीक शोकमे हुनकर पिताक दिमागी हालत खराब भऽ गेलनि आर पूरा परिवार शोकमे डूबि गेल। पापाक नोकरीयो छुटि गेल। घरमे जेना-तेना खेती गृहस्थीसँ गुजर जाए लागल। ई सभ एखन बच्चे छलथिन। दियाद-बाद सभ चाहे सभ लुटि निऐ लेकिन हिनकर माताजी कहुनो सभ किछु बचा कऽ राखलथिन। फेर ई सभ कनी पैघ भेलाह। जखन मुन्ना ग्रेजुएट फाइनल पार्टमे गेलखिन तखन गामसँ भागि गेलखिन आर दिल्ली आबि गेलखिन। मुदा एतौ हुनका कम मेहनति नै करए पड़ल। पहिने मालीक काजसँ ई शुरुआत केलखिन। घरपर किछु पता नै छलनि जे ई कत्तऽ छथिन। आस्ते-आस्ते ई पाग एकट्ठा कऽ अपन उँपनेन आ दादीक श्राद्ध केलखिन, ओकर बाद फेर कमेलखिन तँ बड़की बहिनक बियाह केलखिन। ओकर बाद ओ अपन बियाह केलखिन। परिवारक सभकेँ सभ किछु देलखिन मुदा अपनाले एकटा कपड़ा। तक नै किनलखिन, किएक तँ फेर हुनका दूटा बहिनक बियाह करबाक छै। बहुत कष्ट सहित, एते तक कि अपन पत्नीक मधुश्रावनी ओ अपने लग दिल्लीमे करेलखिन ताहि किछु पैसा बचि जाएत। फेर अपन दोसर बहिनक बियाह केलखिन। हुनकर बियाहक बाद २ बर्खक बाद माताजी कहलखिन घर बनेबा लेल। दू कम ठनैय्या केलखिन, तकर बाद सोचैत छलथिन तेसर बहिनक बियाह करैले तँ बीचहिमे बहनोग खतम भऽ गेलखिन। ओहि ठमा जा कऽ बहिनक सभटा व्यवस्था कऽ कऽ एलखिन। ता कमागत छलथिन ३. हजार टैका। आगक

जमानामे की होइत छै पाँच हजार टैकासँ। कतेक दुःख सहि कऽ ओ पैसा बचौने रहथिन। मुदा अपनाले कहियो नै सोचलखिन। कनियाँ हुनका कतेको तानी देथिन किन्तु ओ अपन फर्जसँ कहियो नै चुकलखिन। आर माए-पापाक सभ सपना पूर्ण केलखिन। छोटकी बहिनक बियाह ऐ सान खूब धूमधामसँ केलखिन। तेँ ईश्वरसँ कहै छी, भगवान सभकेँ एहेने भैया देथिन, जे सभकेँ प्यार उँताबि दै। बहिन सभकेँ एतेक प्रेम करै छथिन जे पुछू नै।
बहिन सभक मुँहसँ किछु असीक काज तबततेँ आबि जाइ छै। मुदा पलौ किछु माँगि नैअए तँ बड़ भावी।
आइ हम हुनकर पलौ ई सभ लिखि रहल छी। किन्तु तैयो हमरासँ ओ बड्ड प्रेम करै छथिन। हमराले हुनका किछु नै बहै मुदा प्रेम तँ छै। हम ओहीमे हुनकासँ खुशि छी।
हुनकर प्रेमे हमरा चाहबो करे। हम जानै छी हुनकर हुनकर मजबूरी। एक इन्सान कतेक तक कऽ सकैए। आर हम नै बुझबै तँ के बुझतै।
अन्तिममे जखन छोटकी बहिनक बियाह दान कऽ लेलखिन तखन जखन बहिनयाती बिदा भऽ गेल ओहि बातिमे ओ खूब खुशि भऽ गेलखिन आ आँखिसँ नोर असऽ लगलनि। खूब कानलखिन आ बहिनसँ कहथिन, हुनकर नाम लऽ कऽ जे आइ हमर सभ बैंशीन दूर भऽ गेल। आबे हम ..अपना गाड़ ी..लऽ..आर खुबो कानथिन आर कहथिन। बहिनकेँ पकड़ि कऽ कानथिन आ कहथिन, हम तोरा जाइले नै देबौ। तूँ अही ठामे रहबी। कतौ नै जेमी। तोरा हम कतौ जाइले नै देबै। ओहि

বাতি ঘবমে জতেক নোক বহথিন সভ কানএ নাগন। কতরৌ হম সভ ব্ঁমাবী হ্মদা ও খূব্ঁ কানৈত বহথিন, ত্থপন কর্তব্য পূবা হোগপব। নোক খ্ুশিযোমে কানৈএ, সে হম ওহী বাতি দেখনৌং।
তকব ব্ঁাদ হম সভ দিন্নী ত্থাবিং গেনৌং। কিন্তু ত্থাগযো হ্নকা গাড়ী নৈকে গঙ্গা পূবা নৈ ভেন।
ব্ঁচা সভ, শাগত পবিবাবক সোচৈব্ঁনাকেঁ ত্থপন গঙ্গাক ত্থনাদব কবএ পড়ৈ ছৈ।

<u>**রিদ্বান (দাদীসঁ স্বনন কথাক প্বনর্নেখন)**</u>

এক রিদ্বান পংডিত বহথিন। হ্মদা ও ব্ঁহুত গবীব্ঁ বহথিন। তাহি কাবণ হ্নকা হ্নকব পস্নী সদিখন কহথিন– কতহ্ জাওঁ কমাগনে। কিছু কব্ধ। ব্ঁচা সভ ভূখে মবৈএ। হ্নপা কহ কহ কিছু তঁ কব্ধ জে দূ রঞক ভোজন নসীব্ঁ হ্থএ।
তঁ ও পনীকেঁ কহথিন জে হম এতেক পৈঘ রিদ্বান ছী জে রিদ্বতা নেন পৈসা কিযো দৈযে নৈ সকত। তৈযো ত্থহাঁ কহৈ ছী তঁ হম জাগ ছী।
ত্থাব ও চাবি পাঁতী নিখি নেনথিন ত্থাব ব্ঁজাব জাএ ওহি চাবি পাঁতিক চাবি নাখ দাম নগা দেনথিন। ওহি চাবি পাঁতিক চাবি নাখ টৈকা দাম দেখি সভ ত্থচম্ভিত ভ জাগত বহথিন। ত্থাব কিযো নৈ কিনথিন। একটা ব্যাপাবী বহথিন। ও সোচনথিন জে কিছু তঁ ব্ঁাত এহি চাবি পাঁতীমে জব্ধব হএত জে একব চাবি নাখ টাকা দাম ছৈ, সে নৈ ঙা হম নহ নৈ ছী। ত্থা ও চাবি নাখ

টৌকা দ২ ক২ ও চ্রি পাঁতী কীনি নেনখিন, আব অপন তনরাবপব খোদরাঁ নেনখিন। ও শৈষ্ঠ সভ বষ্ট।
আসনম প্রস্তু চানন।
পথ কন্যা রির্জযতে।
পহিন বাতি নিরাবী।
পহিন ঞাধ নিরাবী।
ফেব ও অপনা র‍্যাপাব কবৈনে নিকননখিন। হ্নকা নগ ঠেবিক পৈসা–কৌড় ী সভ বহনি। এক জগহ বাতি হ্থএ নাগন তঁ সোচনখিন, অপনা দোস্ত ওহিঠাম বহি জাএরঁ। দোস্ত নগ গেনখিন তঁ রাঁত–রাঁতমে দোস্তকেঁ পতা নাগি গেন জে হিনকা জিমা ঠেবিক পৈসা ছনি। ভোব ভেন, হিনকব দোস্ত অপনা পনীকেঁ রঁতেনখিন জে দোস্ত নগ ঠেবিক পৈসা ছৈ। ফেব দ্নূ মিনিক২ হ্নকা মাবৈকে সোচনখিন আব অংগনামে রঁড়কা তবহবা খ্নি নেনখিন, আব রিনা ঘোবন খাষ্ট, অগপব রিচ্ছা, নীকসঁ ওছৈন ক২ দেনখিন, আব অপনা দোস্তকেঁ রঁজেনখিন জে চনূ খাগনে। আগ অংগনেমে ভোজন নাগন ঐ। ঞা গেনখিন খাগনে অংগনা, জহিনা খষ্টিযাপব রৈঁস২ নাগনখিন তহিনা হ্নকব নজবি তনরাবপব পড়ননি। ওগমে নিখন বষ্ট–
আসনম প্রস্তু চানন।
মানে কতৌ রৈঁসী তঁ রিষ্টৌন কনী ঝাড় ী। ও রিষ্টৌনকেঁ জহিনা ঝাড়নখিন তহিনা অংদব দেখি দংগ বহি গেনখিন, আব সোচনখিন হমব মৌক্ষক পূবা গন্তুজাম ভেন বষ্ট। জে আগ ঞা শৈষ্ঠ নৌ পঢ়নে বহিতহ্ঁ তঁ আগ হম ডুঁপব পহুঁচি গেন বহিতৌঁ। সে নৌ তঁ পঁডিতকেঁ এক নাখ আব হম দেরঁ। আব ওত্ত২ সঁ ঞা

कहि कऽ भागि गेलथिन जे हम पैखानासँ आबैं छी।

बँचा सभ आ दोसर कथा सुनू, हम थाकि गेल छी आ दोसर कथा पूरा मोनो नै पड़ि रहल अछि, तखन देखू...

ओतएसँ जाइत काँद रस्तामे एकटा बँहुत सुन्दर नारी जाइत रहए। आर किछु बँदमाश हुनका तंग करैत रहए। हुनका देखि कऽ र्‍यापारीक मोन मचलि गेल आर ओ ओहि ठाम गेलथिन, तँ राजाक सिपाही आबि गेल आर सभकेँ पकड़ि कऽ लऽ गेल, हिनकोसँ..हिनकोसँ..

निन्न टुटि गेलहुँ खिस्सा। फेर जखन मोन पड़त तखने...

बैंटा

एकटा सोनू नामक लड़का रहैथ। जिनकर पिताजी बैंकक रजिस्ट्रार रहथिन आ घरक जमीन्दार सेहो रहथिन, मुदा जखन सोनू छोटे रहथिन तखन हुनकर छोटे बँहिनकेँ साँप काटि लेलनि। पहिल जमानामे जखन लोक सभकेँ साँप काटै छलै तखन झाड़ फूकपर बैंस ध्यान देल जाइत छलै, एएह द्वारे हुनकर पिताजी आ सोनू दनू गोटै बँहुत जगह देखौलक, मुदा हुनका बँचेबामे सोनूक समस्त परिवार रिफल रहल जकर परिणाम भेल जे सोनूक बँहिन मुइत भऽ गेलैन।

सोनूक बहिनक मृत्यु भऽ जाएक समाचार सुनि हुनकर पिताजीक दिमागी हालत खराब भऽ गेलैक। सोनूक चार भैयारि आ दूटा बहिन छलै जे मे सँ एकटा बहिन मृत्यु भऽ गेलैन। सोनूक पिताजीक नौकरी सेहो छुटि गेलैन। मुदा खेती गृहस्थीसँ जीवन यापन चलै लागल, मुदा हुनकर दियाद बाद आ पड़ोसी सभ चाहै छलै जे हुनकर सभटा सम्पत्ति हड़प लेल जाए, एएह लेल हुनकर दियाद बाद सभ ताना बाना बुनैत रहैत छल, मुदा हुनकर माए हुनका सभकेँ आ सभटा सम्पत्तिकेँ बचाके राखलन्हि। सोनू जखन एंटरक अंतिम सत्रमे छलैन तखन गामसँ भागि दिल्ली पाए कमेबा लेल चलि गेलैन्ह। मुदा दिल्ली चलि कए सोनू ठाम ठाम भटकए लागल। मुदा अपन पता गाममे ककरो नहि देलखिन्ह। गाममे माए, भाए, पिताजी आ छोटे बहिन सभ बड्ड चिंता करए छलै। मुदा सोनूकेँ बहुत दिनक बाद एक जगह मालीकेँ काम भेटैल आ धीरे धीरे पैसा एकट्ठा करए लागल आ पैसा जखन एकट्ठा भऽ गेलै तखन सोनू अपन पता गाम पठौलक आ फेर कच्छ दिनक बाद गाम गेल आ अपन संग अपन भाएक उपनयन संस्कार कएलक आ एएह बेर हुनक दादी सेहो मृत्यु भऽ गेलैक फेर हुनक श्राद्ध कर्म कए फेर सोनू दिल्ली चलि गेल आ फेर नित्य क्रियामे लागि गेल मुदा सोनूकेँ रहैन जे हम अपन बहिनक विवाह दान अपने हाथसँ करब एएह बात नऽ कऽ सोनू ढ़ेर रास पाए कमाए कए अपन गाम गेल आ ओतए अपन बहिनक विवाह दान केलक आ ओकर बाद अपन शादी अपने जिलाक सैतपुर गामक भरेश चन्द्र मिश्रक लड़की जिनकर

নাম উঁষা ছথি তিনকাসঁ রিযাহ কেনক আ খূব নীক জকাঁ বহৈ বহন। মুদা দুখক বাঁত তঁ এ অছি জে রিযাহক আঠ সানক বাঁদো হিনকা দুনূক গোদমে একোটা কিনকাবী নহি আএন। এ বাঁত নঃ কঃ দুনূ গোটে বঁড্ড পরেশান বহৈত ছনৈ। মুদা ডাঁকটৈব সাহেবঁ কহনখিন্হ জে অহাঁ দুনূ গোটে চিংতা নহি করু অহাঁ গোদ জরুব ভবত আব এনাজ শুরু কঃ দেনকৈ। জে এনাজমে বঁড্ড বাস পাএ খর্চ সেহো হোএত ছনৈ। মুদা দুনূ গোটে এ বাঁতসঁ তনিক রিচনিত নহি ভেন আ নীক জকাঁ দিন্নী এহন শহবমে বহএ নাগন।

<u>শিব কুমাব ঝা 'টিনূ', জমশেদপুব</u>

<u>समीक्षा- सूर्यमुखी</u>

मैथिली साहित्यमे अंग्रेजी अथवा हिन्दी भाषा साहित्य जकाँ पद्य विधाकेँ कालक आधारपर वर्गीकित नै कएल गेल अछि। किएक तँ छायावाद, हालावाद, रीति, क्रांति आदि विषए मूलक पद्यक रचना हमरा सभहक रचनामे सभ युगक साहित्यकार कऽ रहल छथि, कोनो विशेष कालकेँ एकरादसँ जोड़ब उचित आ प्रासंगिक नै।
एतदर्थ पद्य विधाक आत्मा जौं अश्व कविता आ गीतकेँ मानल जाए तँ किछु पद्य संग्रह मैथिली साहित्यकेँ भारतीय भाषाक प्रथम समूहमे स्थापित करैत अछि ओहमे यात्रीजी रचित चित्रा आ पत्रहीन नग्न गाछ, चंदा झा रचित गीत सप्तसती, सीता राम झा रचित उँनटा वसात, भुवन कृत आषाढ़, मधुप कृत शतदल, उँपेन्द्र ठाकुर मोहन कृत बाजि उठल मुरली, सुरेन्द्र झा सुमन कृत पयस्विनी, उँपेन्द्रनाथ झा व्यास रचित प्रतीक, अमर कृत गुदगुदी, गोपाल जी झा गोपेश कृत गुम्म भेल ठाढ़ छी, चन्द्रभानु सिंह रचित के ओ गीत अलापि छेँ, सोमदेव कृत कालध्वनी, नचिकेता कृत कविरो: वदन्ति, रवीन्द्र नाथ ठाकुर कृत रवीन्द्र पदावली, नवल कृत असमंजस, शेफालिका वर्मा रचित मधुगन्धी वसात, श्यामादेवी रचित कामना, ज्वालावाली सिंह रचित किन्दन्ती, मार्कण्डेय प्रवासी रचित एतदर्थ, कीर्ति नारायण मिश्र सिंह कृत सीमान्त, सरस रचित आँजुर भरि सिंहनाद, कालीकान्त झा बूँच जीक संकलित पद्य संग्रह कलानिधि, राजदेव मंडल रचित

অম্ৰবা, জ্যোতি চৌধবী বচিত অর্চিস প্রমুখ অছি। যাত্রী জীক দ্নূ পদ্য সংগ্রহমে সাম্যরাদক ধবাতন চিক্কন চ্নফ্ন আ উঁপেক্ষিতক প্রতি রিশেষ অনুনোম ভার প্রস্ফ্টিত ভেন ছৈ ফ্দা সমগ্র সাহিত্যিক রিচাব ধাবাকেঁ জৌঁ আধাব মানন জাএ তঁ সর্রকানিক মৈথিনী ভাষা সাহিত্যিক পদ্য সংগ্রহমে সূর্যফ্খী কেঁ সর্রশ্রেষ্ঠ মানন জা সকৈছ। একব ফ্খ্য কাবণ জে যাত্রী জীক বচনামে সমাজমে সাম্যরাদকেঁ মান্যতা দেরাঁক প্রযাস তঁ কএন গেন ফ্দা যাত্রীজী অসহজ জীরনক মনোরৃত্তিসঁ কতহ্-কতহ্ উঁদ্বেনিত ভঽ কঽ পনাযনরাদক পক্ষধব ভঽ জাগত ছথি হ্নক মনোদশাসঁ ককবো কোনো দ্বেষ নৈ, সমগ্র মিথিনা যাত্রী জীক প্রতিভাকেঁ নমন কবৈত ছনহি পবংচ বচনাকাবকেঁ অপন দ্বএযক র্যথাকেঁ বচনাপব প্রকষ্ট নৈ হোমএ দেনাসঁ বচনাক স্তব কিছ রেঁসী মান্য ভঽ জাগছ জকব প্রত্যক্ষ প্রমাণ আবসী প্র. সিংহ বচিত সূর্যফ্খী অছি। যাত্রী ভুরন, চংদা আ মধ্পকেঁ ছোড়ি কোনো মৈথিনী সাহিত্যকাবক করিতা আবসীরাঁর্ক সূর্যফ্খীক জড়ি ধবি নৈ পহুঁচ সকন, ডাঠি আ পাতকেঁ ছূরাঁক কন্পনা সেহো অসংভর অছি।

সন্ 1969সঁ নঽ কঽ 1981ঈ. ধবিক বচনাক সংকননমে 61 গোষ্ট পদ্যক সংগ-সংগ 36 গোষ্ট নধ্করিতা সংকনিত অছি। সন্ 1984ঈ.মে সূর্যফ্খী পদ্য নেন আবসী প্র. সিংহকেঁ সাহিত্য অকাদমী পুবস্কাবসঁ সম্মানিত কএন গেন। বচনাক আবংভমে 22 পৃষ্ঠক আবসী রাঁর্ক শর্দমে নিখিত প্ররেশিকা সন্নিহিত কএন গেন খিছ। এ প্ররেশিকাকেঁ আফ্খ রা ভূমিকা সেহো মানন জাএ। করিতাক পবিভাষাকেঁ আন অগ্রণী সাহিত্যসঁ

জোড়ি ক২ জে রিম্ব্র তৈযাব কএন গেন ওকবাসঁ পাঠককেঁ কার্যধাবাক প্রতি নিশ্চিত ৰূপেঁ নর খাযাম ভেষ্টত। খাবসী ৰাবূঁ হিন্দী সাহিত্যক প্ররীণ করি ছথি। করি সবোজ ভুরনেশ্রব সিংহক প্রেবণাসঁ খাবসী মৈথিনী সাহিত্যমে পএব বখননি। খপন পহিন করিতা শৈফানিকা'ক বচনা 1936ঙী.মে কএননি। ওগকান ধবি খাবসী ৰাবূঁক দৃষ্টিকোণমে মৈথিনী মাত্র একটা ৰোনী ছন হ্মদা ভাষাক হ্রদএমে প্ররেশ কবিতে গ্রত-গ্রত্য ভ২ গেনাহ খা হিন্দী জকাঁ খপন ছণ-ছণমে দেসিন ৰযনাকেঁ সমাহিত ক২ নেননি। শৈফানিকামে খাবসীকেঁ সত্যক ৰোধ ভেষ্টননি তঁ বজনীগংধামে সৌন্দর্য ৰোধ। সূর্যহ্মখীমে সাক্ষাত্ মংগন মূর্তিক দর্শনসঁ করি ভার রিভোব ভেন ছথি।
সূর্যহ্মখী ঐ পোথীক পহিন করিতা খছি কোনো একটা করিতাক শীর্ষককেঁ করিতাক সংগ্রহক শীর্ষক ৰনএৰাক দৃষ্টিকোণ কোনো পাঠক নেন স্বাপন নৈ ভ২ সকৈছ। নিশ্চিত ৰূপেঁ খাবসী সূর্যহ্মখীকেঁ খপন প্রখব করিত্রক খারবণ মানৈত ছনথি। খাদিত্য খা সূর্যহ্মখীক মধ্যক সংৰংধ রিচাবণীয খপন সিনেহী দিস মাত্র দেখৰাক নেন সূর্যহ্মখী প্রেবণা স্ত্রাত ভ২ সকৈছ। বীতি রা প্রীতিক এহেন ৰূপ মূক জীরে টা মে ভেষ্ট সকৈছ। সাকাব বহিতহুঁ খাবসীক জীরন নিবংকাব জকাঁ ছন। জনমে বহিতহুঁ প্ববনিপাতক জকাঁ পবংচ প্বষ্পসঁ সিনেহকেঁ সীখ শ্রংগাবক ভান স্রাভারিক, কিএক তঁ প্রগ্রতিস্থ রস্তুমে প্বষ্পক সৌন্দর্যসঁ নিবংক্ষশোমে খাসক্তি পনপি জএরাক সংভারনা ভ২ সকৈছ। সূর্যহ্মখী পদ্যমে ধ্বৃত্তবাজক খরাহান কানমে খান ফূনক সৌন্দর্যসঁ সূর্যহ্মখীক

ত্তননামে পবার্থ প্রেমক খন্বভর খন্বশাসিত খা নিষ্ঠাসঁ কএন গেন। রসংতক মাধ্র্য রৈনামে পাবিজাতকেঁ খমবত্র ভেঠৈন, হবসি ংগাব ব্রম্রৌনা মে রস্বন্ধবাকেঁ স্পর্শ কএনক, বজনীগংধা বৈনক মাদক মধ্গংধী রঁসাতকেঁ খানোি কত কএনক। খভিসাব পথক প্রশাংত রঁনি রৈনা মধ্ব মিননক স্পর্শ কএনক, সংগহি জূহী খা চমেনী সখী রঁহিনপা রঁনি রসংতকেঁ উঁন্মাদিত কএনক। ঐ পারন পবিণযকানমে উঁপেক্ষিত বহি গেনী তঁ মাত্র- সূর্যহ্মখী। ঐ নরন রিম্রিত সিনেহক প্রদর্শন মৈথিনী কী সভঠৌ ভাবতীয ভাষামে রিবনে দেখৈমে খারৈত খছি। সূর্যহ্মখীকেঁ ভেঠৈন মাত্র তঁ দিরাকবক প্রতি সিনেহিন দৃষ্টি। জখন ধবি বরি রস্বন্ধবাকেঁ দেখৈত ছথি, তখন ধবি সূর্যহ্মখী হ্নক পবম সমর্পিতা প্রেমিকা রঁনি হ্নকে দিস তকৈত ছথি, বরিক, জ্যোতি দ্খাবি রঁন্ন হোগতে সূর্যহ্মখীক নযন পঠৈ রঁন্ন। সূর্যহ্মখী জকাঁ জোঁ খাদিত্যক কোনো খান সিনেহী তঁ ও পংকজ..... ।

রিবনে খাত্মা কোনো পংকজে সন উঁঠরৈঁ ছৈ মাথা
জন্ম পংক মে নৈত, সবোরব-সনিন বাশি কহ নংঘন
তোহব সন সৌভাগ্য ককব জে পবম প্রকাশি রঁনৌনক
উঁদ্বাঠৈন নে তোহব খাননে খপন চেতনা দর্পণ

প্রভাত মে প্বনীত প্রেমক ঝনকি খরুণোদয করিতা মে ভেঠৈত খছি। কোনো খন্বভর মাত্রক ব্যথিত সিনেহসঁ করিক মন ভীজন ছনহি হ্মদা খদৃশ্য রিচ্যুত ধাবক খন্বভর মাত্রসঁ খপন স্বধি-বুঁধি রিসবি গেন ছথি। উঁগৈত সূর্য কেঁ প্রণাম পদ্যক শীর্ষকসঁ ভান হোগছ জে মাত্র সকন সাধ্য পূর্ণকেঁ নমন কবরাঁক চাহী হ্মদা করিতাক রিম্রঁ একদম খনগ নাগন। প্রভাতক নানিমাসঁ

পহিনে জগরাঁক উঁদ্ধাষ কহ বহন ছথি- খাশ্বকরি। খপন স্রদেশ ভূমিকেঁ রৈশ্রিক মানচিত্রপব স্থাপিত কবরাক নেন ঞ করিতা জাগবণ-গান জকাঁ ছৈ। চেতনা তবংগ মৈথিনী সাহিত্যমে নিখন গেন ছাযা গীত ৰূপক খন্বভর কবা বহন খছি। প্রহ্নতি সৌন্দর্য রোঁধমে মহ্খাক ভংগিমা মিথিনাক রঁহ্ত বাস সংস্কাব পবম্পবাক ছ্যাতক থিক, তঁএ কোগনী পপিহা খা চৈতীকেঁ চেতনা তবংগসঁ জোড়রঁ প্রাসংগিক নাগন। প্রাত:কানমে হবসিঙাব ঝড়া কহ প্রভাতকেঁ খন্বগামী রঁনরৈঁত খছি, করিক চংচন মন শিবত ঋৃত্তক উঁষাকান জকাঁ খা প্রাণ হবসিংগাব রঁনি গেন। বীতিক নিশামে করি খপন নাখাঁ খা গাখাঁ সেহো রিঁসবি গেন ছথি ঐ খাশ্বগীতক খন্বভর হবসিংগাব করিতামে ভেন সনাতন প্বৰুষ করিতামে দ্বিত খার্য সংস্হ্নতিকেঁ নীন নদীক সভ্যতাসঁ জোড়া করি সত্য, খহিংসা, করুণা, মৈত্রী খা সিনেহক পাঠ প্রস্তুত কবৈত ছথি। কোনো ধর্ম যথা- হিন্দূ, গস্নাম, রৌদ্ধ, গসাগ পংথক িনরাহ কবৈরঁনা নোকক খাচাব িরচাব কতরো ভিন্ন হ্খএ হ্মদা দ্বদএক স্পন্দন খা বক্তক প্ররাহ সবিতা সভমে সম খছি। সনাতন প্বৰুষ শীর্ষক করিতাক মাধ্যমসঁ পাথবমে দেরত্রক প্ররেশ কবএরাঁক প্রযাস কএননি। রর্ষা উঁন্নাস শীর্ষক করিতামে পারস ঋৃত্ত কানক চবাচব জীরনক বংগ ভাব্ক নাগন। শস্য গান হ্নষি প্রধান ভাবত ভূমিক হবিযবী ভবন রস্বধাক রিপ্নর চিত্রণ কবৈছ। খখণ্ডিতা মে একতাক দৃষ্টিকোণ হম এক ছী শীর্ষক করিতামে দেখএমে খাএন পবতংত্রতাক কন্বপ খধ্যায তঁ সন্ 1947ঙী.মে সমাপ্ত ভেন হ্মদা খার্শিক সামাজিক

আ রৈশ্রিক দৃষ্টিসঁ হমবা নোকনিক দেশ সন্ 1962ঙা. ধবি পাস্তাঁ বহন। চীন যাক্রমে পবাজযক কনংক নাগন হ্মদা শনৈ: শনৈ: বাষ্ট্রীয একতাক বক্ষা কবৈত হম সভ 1965মে একটা পড়ো াসী বাষ্ট্রকেঁ ধবাশাযী কেনহুঁ। তদ্পবাঁত খন্তবাষ্ট্রীয পবিদৃষ্যমে ভাবত ভূমিক চর্চ হ্থএ নাগন।

সন্ 1969ঙা.মে আবসী রাঁবূ এ দশাপব হমব দেশ জাগন করিতাক বচনা কএননি। হ্মদা সংগহি-সংগ কিছু র্যভিচাবসঁ করিক মোন উদ্বিগ্ন ছন্হি-

জমানা ক মোহিন, জ্আনীক নট্আ
মগন ভেন জনতা হেবা গেন রট্আ
ঘবক রৈচি কনিযাঁ
নেনক কীনি ধনিযাঁ
ভগত ভেন রনিযাঁ, জগত ক্তান জাগন
হমব ভাগ জাগন হমব দেশ জাগন

সন্ 1972-73মে মিথিনা দর্শন, গোতিযা আ আজৌব সন্ পত্রিকামে ঙা কার্যগীত প্রকাশিত ভেন আ নোকপ্রিয সেহো ভেন। একব প্রমাণ জে আবসী রাঁবূক করিতাসঁ প্রেবিত ভ২ ক২ কার্য জগতমে প্ররেশ কবএরনা একটা করি কানী কান্ত ঝা 'রূচ', এ ভুঁপবি নিখিত করিতাকেঁ পঠো খপন প্রেবণাস্ত্রাতকেঁ জাগবণ গান নিখ সমর্পিত কএননি-

খসম রঁগ পংজার্ব গ্বজবাত জাগন
খহী টা পড়োন ছী উঠূ ও খভাগন।

সমাজমে জাগৃতি উত্পন্ন কববাঁক নেন হিন্দী সাহিত্যমে জে স্থান দিনকব নেপানী, স্বভদ্রা কুমাবী চৌহান আ মহাদেরী বর্মা সন করি-করযিত্রীকেঁ দেন গেন খছি ঠীক ওহিনা আবসী রাঁবূক কিছু করিতা জেনা জন-জাগবণ,

बाग्रत्रै गीत, ग्यराशक्ति, बाग भाव्द, हाक, निर्रोधन, ननकावा, एर्ातिपूत आदिकेँ पठ ा मैथिनी साहित्यक नेन हिनका देन जा सकैछ। मैथिनी मन्दिवमे शीर्षक करिताक माध्यमसँ रैदेहीक संग-संग रिदेह आ मिथिनाक रन्दनामे माहत्रक सिनेह अरिवन नागन।

आन भाषा जकाँ मैथिनी साहित्यक संग ओ रिडम्रना बहन जे करिता सभमे अधिक ठाम बीतिक आड ामे आसक्तिक रूप अराँछित भेटैत अछि। स्वमित्रा नंदन पंत जकाँ मैथिनीमे नगण्य बीति करि छथि-

मानस मंदिव मे सती, प्रिय की प्रतिमा थाप,
जनती थी प्रिय रिवह मे रँनी आवती आप।

रूदा सूर्यरूखीक किछ पद्य जेना आसंगिनी, मनोवथ, मनक राँत शीर्षक करिता सभमे प्रीतिक आरूनता आ नारण्य स्त्रात करि पंतसँ कनेको कमतव नै।

रिचाव मूनक करिताक वचनामे आवसी राँरूक एकटा अनग स्थान छन्हि। सूर्यरूखीमे रँह्रूपिया, रिभावना, आत्मज्योति, सत्यआस्रप्न, अछाह, जगजीरन, रिवोधाभास, मिथ्यापाथव, ग्यगरोधक रिपति, अस्रीकृतिक आयाम, आनंदक ख्जन द्आवि आ जीरन संध्या सन रँह्आयामी रिचावमूनक करिताकेँ संकनित कऽ पोथीक मर्यादा निश्चित रूपेँ रँठ न। एक रस्तुकेँ प्राप्त कववाक आशमे करिकेँ कतेको रँव प्रयास कवए पड ैत छन्हि। क्षण भविक तृप्तिक नेन सम्पूर्ण जीरनकेँ समाप्त कऽ देननि। जकवा नेन नोक संसावक स्वख-द्खकेँ किछ नै रूनैत अछि ओ कतऽ धवि नोकक संग दैत छन्हि।

रँह्रूपिया शीर्षक करितामे समाजक द्वैध नीतिक अनमोन

प्रदर्शन कएल गेल। ऐ कवितामे समाजक अन्तर्द्वन्दक मध्य विषम अर्थनीतिकेँ छायावादितासँ झाँपि आवसीवाँवू बचनाकेँ अमवत्व प्रदान कऽ देलनि–
एक मंगल रूप मोहन रूप दोसव घोव
एक निर्मम रँनि कनाओल एक पोछय नोव
के एहन रँह्रूपिया ? के कऽ बहल अछि खेल ?
जान ककवो जाए, उँत्सव खेल ककवो लेल।
विचाव मूलक कवितामे दृष्टिक महत्व होगत छै, किओ एक रूप तँ दोसव आन रूपसँ देख सकैत छथि।
उँपवलिखित पद्यकेँ रँनि प्रथा वा दोहवि मानसिकता कोन रूपमे देखल जाए, एकव दृष्टान्त तँ आवँ असंभव...... ।
साम्यवादी वएह भऽ सकैत छथि जिनकामे व्यथा ह्अए, ओ व्यथा अभावक हो वा संत्रासक ऋदा जे मात्र कलमे टा मे नै, नित्य कर्ममे समग्र संसावकेँ आत्म सात् कवबाक शक्ति वखैत होथि। आवसी वाँवूक जीवन सबल छलनि तँए समाजक ओछ होथि वा उँच्च सवँहक मानसिकतामे अभावक दर्शन कवैत छलाह। कतह् जीवन जीवाक लेल साधनक अभावक दव्शन होगत छलनि तँ कतह् साधनक प्राप्तिक लगातार प्रयास कवबाँक क्रममे असंतोष दर्शन–
डूबैँ अछि देह ऋगल सूर्यक प्रकाशमे,
शीशा केव भीत छेद आवैँ अछि पासमे
अप्पन प्रति विम्ब सँ अपनहि टैकवाग छी
धुआँ जकाँ रँन्न घव मे हम ओनाग छी
हमवा सवँहक लेल दुर्भाग्य अछि जे मिथिलाक पविधि कोशी, कमला, गंडकी, वाँगमती, रँलान, कवेह आ किछु गंगा माएक हडःहोविसँ साओन मासमे तवाँह ह्अए

প্রাবংভ ভ২ জাগত খছি। ঐ ৰাঁঠ ি ক রিনাশ নীনাসঁ মিথিনাকেঁ প্রায: প্রতিরর্ষ ভাবী কনেষক সামনা কবএ পড ৈত ছন্হি। করিরবক জন্ম ভূমি সমস্তীপ্বব জিনাক এবৌত গাম ৰাঁগমতীক কিছেবমে ছন্হি তঁএ ঐ রিষএপব নেখনী মূক কোনা বাখথি। ৰাঁঠ ি ক হকবোস, সজন ক্ষশন, রাগমতীক ধাবমে খাদ শীর্ষক করিতাক মাধ্যমসঁ করি জীরনক নাওঁ কত২ নাগত কেব উঁদ্বাষ কবৈত ছথি। ৰাঁঠ ি হকবোসমে জনজীরন পবেশান ভ২ জাগত খছি। ক্ষদা এক খর্থমে ৰাঁঠ ি সমাজক একতাক প্রতীক সেহো থিক–

এহন খাপত্কান রিসবন রৈবিযো খবি–ভার,
সাপ মূসক মিনন দেখন বংক ভেষ্টন বার।

মাত্র সভ জীরে টা একত্রিত বহৈত ছথি, কিএক তঁ সরঁহক সাধন সমাপ্ত ভ২ জাগত ছন্হি, প্রাণকেঁ তনমে বখরাক মাত্র খাশা তঁএ ককবোসঁ কোনো দ্বেষ নৈ। ঐ রিষম পবিস্থিতিমে খাবসী ৰাঁরূ রঁহ্ত রৌবি ঘেবাএন ছনথি, তঁএ বাজধর্মসঁ নিশ্চিত ৰূপেঁ খরগত ভেন হেতাহ–

খানী শ্বভকামনাক কোনো নে মানি,
উঁপছ২ মে নাগি গেনা হাথে সঁ পানি
তর্পণ মে ভীড ়ন ছথি, জূষ্টি ক২ কিসান
দাহব মে ডূরি গেন ক্ষশনক সভ ধান।

এক দিশ প্রনযক ভযংকব নীনা ক্ষদা দোসব দিস হমবা সরঁহক ভৌতিকরাদী দৃষ্টিকোণক প্রবৃতিমে চারাকি দর্শনক খন্নপানন খারশ্যক তঁএ করি মর্মাহিত ছথি জে ভোজনক খভার ক্ষদা খয্যাশীক সাধনক নেন নোক সভ উঁদ্যত ছথি–

সান্ত্রনাক হস্তনিখিত পোথী গনি গেন,
পান এক ঢোনী নে গোনী চনি গেন.... ।

উঙ্চাহ শীর্ষক করিতামে করি দ্:খক সাগবমে গোতা তঁ নগা বহন ছথি হ্মদা ক◌্পৈত ছন্হি খাত্মা জে সংসাবমে দ্:খ হ্মদা কতহ জাএর্ঁ ।
খর্থারিনম্রী সংসাবমে সভ্টৌ উঁনটৌ–প্বনটৌ ভহ বহন খছি। রাচক চ্প্প ছথি খা গোংগ রাচান রঁনরাক প্রযাস কহ বহন ছথি। জগজীরন শীর্ষক করিতামে রিম্রঁ খা রিরেচন দ্নূ নীক হ্মদা ঐ করিতাসঁ খপন জীরনকেঁ নীবস মানএরঁনা নোককেঁ কোন প্রকাবক চেতনা ভেষ্টত ? খাবসীক খর্থ মোগত খছি–দর্পণ হ্মদা খাবসী রাঁরূঁক ঐ করিতাসঁ দার্শনিক কেঁ তঁ খরশ্য দর্শন ভেষ্টন হ্মদা খনপক্ত সমাজকেঁ মাত্র ছোহ খা খাক্ষনতাক দর্শন ভেষ্টতনি তঁএ ঐ করিতাকেঁ খাবসী রাঁরূ সন বচনাকাবক খতিসাধাবণ প্রস্তুতি মানন জাএ। রিবোধাভাস শীর্ষক করিতা সেহো দেশকানক দশাসঁ উরঁন মন্বক্খক নেন কোনো খর্থমে প্রেবণাস্ত্রাত নৈ মানন জা সকৈত খছি–
কতহ্ চৈন নহি পারঁগ ছৈ নব,
খাশা তৃষ্ণা শবসঁ রেঁধন
এক ফাঁস সঁহ জখনহি ছূটৈন,
দোসব মে তখনে উঁদ্বেগন।

ক্তান ঝাক রিযোগ শীর্ষক করিতা কোনো র্যক্তি রিশেষকেঁ ি নর্দেশিত নৈ কএ কহ সবস্রতীক ভংগিমামে জীরনক তাদাত্ম্যকেঁ ঝনকারৈত খছি। সমএ কানক দশাপব বৃতি চিত্র জকাঁ নিখন গেন করিতামে ভ্রষ্টাচাব খা জাতি সমাজক ফণ্ঠাক রিরবণ

প্রসংগিক মানন জা সকৈছ। প্রেমক রূপ জোঁ অনুশাসিত হুঅএ তঁ প্রেমী–প্রেমিকাক চবিত্র আ রিচাবকেঁ নকাবাত্মক মানব উঁচিত নৈ। মৈথিলী সাহিত্যমে ঐ রিষএপব রঁহুত বাস করিতা নিখন গেন অছি মুদা সূর্যমুখীমে সন্নিহিত রূপ–বার্শি করিতাকেঁ কিছু আব অনুশাসিত পদ্যক শ্রেণীমে বাখব উঁচিত। করিক দৃষ্টিমে প্রেমিকাক দেহ চানন জকাঁ, কংঠ মুবনী সন, কবতন কিসনয সন, রূপ দর্পণ সন, আঁখি কানিন্দী সন আ ছাঁহি চুম্বক জকাঁ নগৈত ছনহি। করি প্রেমিকাক গামকেঁ রূন্দারন জকাঁ আ জগঠাম প্রেমিকাক চবণ পড়ৈছ ওগ ভূমিকেঁ গোকুন জকাঁ পরিত্র মানৈত ছথি। রাস্তরিক জীরনমে অ াবসী রাঁবূ পরিত্ব আচবণক র্যক্তি ছনাহ তঁএ র্যক্তিগত জীরনমে ভঃ সকৈছ জে অপন অর্ধাংগিনীক প্রতি সমর্পিত করিতা নিখনে হোথি রা সমাজক নেন প্রেম সংদেশ সেহো ঐ পদ্যকেঁ মানন জা সকৈছ। বাগ নয আ গতিমে মহাকরি রিদ্যাপতিক পদ্য সরঁহক কোনো তুননা নৈ ভঃ সকৈছ মুদা নীক নাগন জে আবসী রাঁবূক দূ গোটে পদ্য রিদ্যাপতিক পদারনীমে সন্নিহিত গীত জকাঁ সূর্যমুখীমে নিখন গেন অছি– হবিগীতিকা আ অনুবাধা দূনূ পদ্য রিদ্যাপতিক বচনাক ছাঁহি জকাঁ নাগন। অনুবাধা তঁ বাগ ভৈববীমে মহাকরিক নিখন রঁহুত বাস করিতাসঁ মিনৈত অছি।

মৈথিলী সাহিত্যমে গজন নাথ া ং সঁ তঁ রঁহুত করিক রঁহুত বাস পদ্য নিখন গেন অছি মুদা জোঁ শ্রংগাব বসকেঁ সবারোবি কঃ গজন বনএবাঁক চর্চ কএন জাএ তঁ অ াবসী রাঁবূ বচিত গ্বনাবী গজন কেঁ একটা অনগ স্থান দেন জাএ। গজনক পাঁতি–পাঁতিমে রিম্ব অনগ–অনগ

होएत छैक। तँए परिधि निश्चित नै। ग्जलकेँ गजल पढ़लाक बाद ओ भग्न हृदय भऽ गेल जे एकटा प्रेमीकेँ अपन प्रेमिकाकेँ समर्पित कएल गेल अछि। चूँकि कवि अपन सिनेहीसँ अलग-अलग दिशाक रूप सविताक चर्च करैत छथि तँए ऐ पद्यकेँ कोनो पतिकेँ अपन पत्नीक प्रति परम सिनेह भरल उद्गार मानल जा सकैछ। वसंतक नहुँ-नहुँ शीतल बयारसँ प्रेमिका मोन आ अंग-अंग फूलल ग्जलार जकाँ भऽ गेल अछि। विरह विरसा ग्रहण कएने कवि उन्मत्त छथि, अपन प्रेमिका वा बामाक रूप फण उठौने सर्प जकाँ नहलाएत देखाएत छन्हि। वास्तवमे फागुनक रंगसँ आवसी रंगा गेल छथि। 1981ओ.क होली विशेषांक (मिथिला मिहिर) मे ओ कविता छपल छल। कविक मोन कहिओ वृद्ध नै भऽ सकैत छै तँए ने कवि अपन अर्द्धांगिनीसँ कहैत छथि- "कतहु ने जाउँ भवि फागुन हमरे लग बद्ध।" वास्तवमे आवसी वाँर्स ककरा हृदयसँ किनका प्रति समर्पित ओ गजल लिखलन्हि ओ प्रश्नवाचक चिन्ह बनि गेल। मात्र एतबे मानल जाए जे सामाजिक जीवन आ पारिवारिक मर्यादासँ बान्हल आवसी गृहस्थ धर्मक किछु रूपकेँ सदिखन अपन लेखनीसँ स्पर्श करैत रहलाह। किछु पद्यक विषएमे मैथिली साहित्यमे अखनो मतैक्य नै। ओइमे सँ एक- "विरहमासा" अछि। सामान्य रचनाकार ऐ प्रकारक पद्यकेँ बारहमासा लिखैत छथि आ अर्थ भविक प्रेमिकाक विरहवेदनाक वर्णन करैत छथि। परंच वास्तवमे बारहमासा नै भऽ कऽ एहेन पद्य विरहमासा थिक। विरहिनी जतेक मास धरि पतिक वियोगमे विरत छथि मात्र ततेक मासक चर्च कएल जाए। कवि मधुपक विरहमासा तँ कतहु पाँच-छ: मास

तँ कतेक वर्ष धरि लिखल गेल। सूर्यमुखीमे देल गेल विरहमासा कार्तिकसँ लऽ कऽ आसिन धरिक प्रेमिकाक वेदना थिक। शब्द-शब्दमे स्वत: मर्मस्पर्शी झंकार, मुदा एकटा कमजोर पक्ष जे वर्ष भरिक वेदनामे कार्तिकक पश्चात् अगहनक चर्च तँ कएल गेल मुदा तकरा बाद पूस माघ लुप्त। फागुनक पश्चात् सोझे जेठ मासमे कवि प्रवेश कऽ गेलनि। अषाढ़क चर्च आवसीक मोनेमे रहि गेलनि। विरहक सभसँ हिनकोर भरैबला मास भादवक ऐ पद्यमे कोनो प्रयोग नै कएलनि। तँए विरहमासाकेँ पूर्ण नै मानल जा सकैत अछि। जौं मात्र छ: मासक चर्च करबाक छलनि तँ लगातार करबाक चाही, सम्पूर्ण सालकेँ छ: मासमे समेटब उचित नै लागल।

कवि कोनो राजनेता नै जे गरीबी भगेबाक योजना तैयार करथि मुदा लेखनीसँ प्रगती शीर्षक पद्य लिख गरीबी दूर करबाक कल्पना अवश्य लागल। रचनिका, उपराग, दिनासा, मुगल सती, परिपाटी, ज्योतिरवर्ण, ललित स्मृति, क्षृत्तराज दर्शन, असीम आह्वान, अर्थीक अर्थ, संक्रान्ति आदि कविताक माध्यमसँ ई ज्ञात होइत अछि जे कवि आवसी कोनो योजना बना कऽ कविता नै लिखैत छलाह, कवित्वक संचार हिनक कण-कणमे व्याप्त छलनि यएह कारण जे आधुनिक मैथिलीक सर्वश्रेष्ठ आशुकविक श्रेणीमे आवसीक स्थान विलक्षण मानल जाए। आवसी बीसम सदीमे रहितहुँ भूतकालमे प्रवेश कऽ कखनो-कखनो कविता लिखैत छलाह, जकर प्रत्यक्ष प्रमाण दोहा दोहल कविता थिक। जइमे 12 गोटे दोहा लिखल गेल अछि। कबीर, रहीम जकाँ

সমএ কানক দোমা সন্তমে রর্ত্তমান কানক কন্বষিত মনোরৃত্তিক রিরিধ ৰূপ চিত্রণ ঐ সন্তমে ভেটৈত খছি–
পোথী পঢ়ি কিছু হৈত নে, তোড়২ চাহী রোষ্ট,
জোড় নোষ্ট ৰঁকোষ্টি কহ ভোষ্ট ৰঁষ্টৈক মোষ্ট
খস্পতান সঁ নীক খছি হমবা নগৈ পতান
কানক ওতহ খকান খছি কান এতহ তত্কান।

দীপক দর্প খা নর পঢ়ৃখাক সংগ–সংগ 36 গোষ্ট হ্নক্ত হ্নক্তারনী সন্তমে করিতাক রিরিধ ধাবাক আঁচনমে করি সমাজক নেন কিছু নর খা রহ্খাযামী দৃষ্টিকোণ উঁত্পন্ন কবএ চাহৈত ছথি। কখনো করি রাঁঢ়িক পসাহীমে পানিসঁ তরাঁহ ছথি তঁ নঘ্করিতা পানি মে জন–মহিমা ক গ্ৰণগান কবৈত ছথি–
পানি রিনা নহি ধানক জীরন,
মোতীক ৰূপ ন পানি রিঁনা
পানি রিনা নহি চূনক রৌনক
শোভিত ভূপ ন পানি রিঁনা......।।

এরং প্রকাবে খাবসীক সূর্যহ্মখী মাত্র সূর্যেষ্টো কেঁ নৈ দর্শন কবৈত ছন্হি, খগমে সম্পূর্ণ মানরতাক নেন রিরিধ রিষএক দৃষ্টি সমাহিত খছি। মৈথিনীক নেন দ্ভগি্য জে জনিক করিতাক খর্থ কিও নৈ বুঁহ্মএ ও মংচপব ত্তানক শেখী ছটৈত ছথি, খা খাবসী সন খাশ্বকরিকেঁ খখন ধবিক কথাকথিত িকছু সমাজ জেনা–তেনা করি স্ৱীকাব কএনকনি। রাস্তরমে জৌঁ দৃষ্টিকেঁ দ্বদএসঁ জোড়ি সূর্যহ্মখী পঢ়ন জাএ তঁ স্পষ্ট ভহ সকৈত খছি জে ঔ মৈথিনীক সর্বশ্রেষ্ঠ করিতা সংগ্রহ

थिक ।

पोथीक नाम- सूर्यमुखी, प्रकाशक- मैथिली अकादमी पटना
प्रकाशन वर्ष- 1981, रचनाकार- आरसी प्रसाद सिंह

मैथिली कथाक विकासमे गामक जिनगीक योगदान

अपन जन्म कालहिं सँ "मैथिली" समाजक अग्र आसनपर

ৰৈসন ৰাচকগণ দ্বাবা মহিমামংডিত মোগত বহনীহ। স্ৰাভাৰিক খছি শিক্ষিত নোক ঐ ৰস্থাসঁ সংৰঁধ বখৈত ছনথি। খার্য পবিৰাবক সভ ভাষা সমূহক জননী সংস্কৃত মানন জাগত খছি তঁএ মৈথিনী কোনা তত্সমসঁ ৰঁচথি ? সবিপহুঁ মৈথিনীক খধিষ্ঠাতা ব্ৰাহ্মণ খা কর্ণ–কাযস্থ বহন ছথি, তঁএ কাৰ্য, মহাকাৰ্য, কথা ৰা নাঁটক হ্খএ সভ সাহিত্য পন্নৰক উঁদয তত্সম মিশ্ৰিত মৈথিনীসঁ ভেন।

খাদিকৰি ৰিত্থাপতিক পদাৱনী প্ৰবান–বহিতৌ এে ৰূপেঁ খপৰাদ খছি ৰুদা হ্নক প্ৰৰূষ পৰীক্ষা সংস্কৃতক খাৰবণসঁ ৰাঁহব নৈ নিকনি সকন।

সংভৰত: মৈথিনীক কথাক খাৰংভ প্ৰৰূষ পৰীক্ষাক মৈথিনী খনুৰাদ কহ চন্দা ঝা কএননি। প্ৰথম মৈথিনীক মৌনিক কথা ৰিত্থাসিন্ধুক কথা, কথা সংগ্ৰহ থিক। তত্পশ্চাত্ স্ৰতংত্ৰ ৰূপেঁ মৈথিনীমে কথা নিখব প্ৰাৰংভ ভহ গেন। ভুৰন জীসঁ নহ কহ ৰৰ্ত্তমান যুগক কথা যাত্ৰামে কিছু এহেন কথাকাব ভেন ছথি জনিক যাত্ৰাসঁ ঐ ভাষাকেঁ স্থাযী স্তংভ ভেঁটন। ঐমে ক্ৰমাব গংগানংদ সিংহ, নাগেন্দ্ৰ ক্ৰমব, মনমোহন ঝা, বামদেৱ ঝা, হংসবাজ, ৰ্যাস, কিৰণ, বমানংদ বেণু, গৌবী মিশ্ৰ, নিনি বে, ৰূপকান্ত ঠাকুৰ, বমেশ, ধীৰেন্দ্ৰ ধীৰ, খশোক, মন্ত্ৰেশ্বৰ ঝা, ধূমকেতু, তাৰানংদ ৰিযোগী, ৰিভূতি খানংদ, চিত্ৰনেখা দেৱী, বামভৰোষ কাপড ি ভ্ৰমৰ, শ্যামা দেৱী, শেফানিকা ৰ্মা, কমনা চৌধৰী, কামিনী কামাযনী, প্ৰদীপ ৰিহাৰী, হীৰেন্দ্ৰ, ননন প্ৰসাদ ঠাকুৰ, গৌড ীকান্ত চৌধৰী কান্ত, খৰৰিন্দ ঠাকুৰ, খশোক মেহতা, ৰাজাৰাম সিংহ ৰাঠৌৰ, পৰমেশ্বৰ কাপড ি, ৰিজয হৰীশ, উঁমানাথ ঝা, যোগানংদ ঝা, স্বধাংশু শেখৰ

চৌধবী, গোরিন্দ ঝা, বাধাগ্নষ্ণ ৱঁফেড়ং, মণিপদ্ম, মাযানংদ মিশ্রে, জীরকান্ত, খশোক, বাজমোহন ঝা, প্রভাস ক্ষমাব চৌধবী, নবেশ ক্ষমাব রিকন, স্বভাষ চন্দ্র যাদর, কেদাব কানন, ৱঁনবাম, খমব, চন্দ্রেশ, বমাকান্ত বায 'বমা', ক্ষমাব পরন, সিযাবাম ঝা সবস, বামভদ্র, বৌশন জনকপ্রবী, বাজেন্দ্র রিমন, বমেশ বংজন, স্বজীত ক্ষমাব ঝা, জিতেন্দ্র জীত, নাবাযণজী, শৈনেন্দ্র খানন্দ, খনমোন ঝা, উগ্রনাবাযণ মিশ্রে কনক, বাজদের মণ্ডন, কপিনেশ্বব বাউত, বীণা ঠাক্কব, কৈনাশ ক্ষমাব মিশ্রে, দেরশংকব নরীন, মহাপ্রকাশ, ধীবেন্দ্র নাথ মিশ্রে, সাকেতানংদ, শিরশংকব শ্রীনিরাস, মানেশ্বব মনূজ, খননকাংত, শ্রীধবম, সত্যানংদ পাঠক, মিথিনেশ ক্ষমাব ঝা, নরীন চৌধবী, খাশীষ খনচিনহাব, রিবেন্দ্র যাদর, ৱঁচন ঠাক্কব, মনোজ ক্ষমাব মণ্ডন, খজীত খাজাদ, খকনেশ ক্ষমাব মণ্ডন, সংজয ক্ষমাব মণ্ডন, ভাবত ভূষণ ঝা, নক্ষ্মী দাস, নীতা ঝা, উষা কিবণ খান, জ্যোত্সনা চংদ্রম, স্বস্সিমা পাঠক, শ্বভেন্দ্র শেখব, ক্ষস্বম ঠাক্কব, দ্গানন্দ মণ্ডন, নীবজা বেণ্ড, জ্যোতি স্বনীত চৌধবী, শংকবদের ঝা খা গজেন্দ্র ঠাক্কব প্রক্ষ্মখ ছথি।

ঐ বীছন কথাকাবক সমূহসঁ রিনগ কিছ এহেন কথাকাব ভেন ছথি জনিক সৃজনশীনতাসঁ মৈথিনীকেঁ নর গতি ভেষ্টন। জগমে প্রা. হবিমোহন ঝা, ননিত খা বাজকমনকেঁ বাখন জাএ। হবিমোহন ৱাঁবূ হাস্য খা দর্শনসঁ সমাজক সত্যকেঁ নাঙষ্ট করৈত গতিশ্রী মর্ম রা খন্বশাসিত মজাকসঁ কএননি। ননিত জীক কথামে

सम्यक समाजक पविकल्पना तँ भेटैत अछि ऱ्हदा समाजक कात लागल रञ्जक रिरवर्ण स्रातीक ब्रूंन जकाँ कतौ-कतौ भेटैत अछि। बाजकमल चौधवी प्रयोगरादी कथाकावक रूपेँ प्रसिद्ध छथि। जौं एकैसम शताब्‌दीक कथा ि रकासक चर्च कएल जाए तँ ऐ रिधामे संतान बहितौं मैथिली ब्ॅाम जकाँ भऽ गेल छलथि। सन् २००१सँ २००+ई. धविक कथा रिकासक चर्च कवब प्रासंगिक नै अछि।

धन्यराद दैत छी मिथिला दर्शन (कोलकाता) आ घव बाँहव (पटना)क संपादककेँ जनिक प्रयाससँ मैथिली साहित्यकेँ एकटा ब्रेछप्प कथाकाव भेटैन। ओ मात्र कलमें वा वाचक रूपेटा नै जीरलक सभ क्षेत्र, सम्यक चवित्र बखेबँना साम्यरादी साहित्यकाव श्री जगदीश प्रसाद मण्डल।

हिनक पहिल्लुक कथा भेटैक नावा आ रिसाँठ घव बाँहवमे आ चूनरानी मिथिला दर्शनमे प्रकाशित भेल। तत्पश्चात रिदेहक सौजन्यसँ हिनक बचना क्रमशः मैथिलीक पाठक लोकनिकेँ भेटैए लागल।

सन् २००९ई.मे रिदेहक संपादक श्री गजेन्द्र ठाकुवक प्रयाससँ श्रुतिप्रकाशन दिल्लीक अधिष्ठाता श्री नागेन्द्र कुमाव झा आ हुनक साहित्य प्रेमी धर्मपत्नी श्रीमती नीतू कुमावी हिनक पहिल कथा संग्रह गामक जिनगी प्रकाशित कएलनि। संयोगसँ ऐ पोथीक प्रावंभ भेटैक नावा कथासँ कएल गेल।

एक सए पैंसठ पृष्ठक ऐ संग्रहमे १९ गोटे कथा संग्रहीत अछि। आमुख देसिल रयनाक सिद्धहस्त कथाकाव स्वभाष चन्द्र यादर जी लिखने छथि। जेना-तेना स्वभाष बाबू कथाकावक महिमामंडन तँ कएलनि,

পবংচ ডঁপব মোনে আ হিযাসঁ নিখন আহ্মখমে ভিন্নতা হোগত অছি, জেকব িনর্ণএ প্রর্স্কু পাঠকপব ছোড়ি দেন জাএ।
রঁগভাষীকেঁ কোনকাতা সন মহানগব, মগধীকেঁ পটনিপত্রসন ঐতিহাসিক শহব, ভোজপ্ববী নোকনিকেঁ গোবখপ্বব আ রাবাণসী সন ধাম ভেটন। মৈথিনী ভাষীকেঁ গনি-গ্বথি কহ দবিভগা আ সহবসা সন গ্রাম্য নগবী। তখন ভাষাক শহবীকবণ আ আদান-প্রদানক সপনো দেখর ডঁচিত নৈ। ভাবতরর্ষ জোঁ গামক দেশ তঁ মিথিনা মহাগামক ভূমি। এক রর্ষ রাঁঠি তঁ দোসব রর্ষ স্বখাড়। কোনো ডঁদ্যাগক সাধন নৈ, শিক্ষা, স্রাস্থ্য আ সড়ক সন মৌনিক সমস্যা মকড়জানমে ওঝবাএন অছি। পবিণাম পনাএন অর্থাত পড়াগনক রূপ নহ বহন। ভোজপ্ববী নোক সেহো পনাএন কএননি পবংচ অপন ভাষাক সংগ, দৃষ্টিকোণ নীক নগৈত অছি। অপন দেশকেঁ কে কহএ মারীশস আ ফিজী ধবি অপন রোনী ধেনে ছথি।
অপন জীরন-আচাবকেঁ হাগটৈক রনেরাক ক্রমমে মৈথিন সংস্কৃতিক দোহন ভহ বহন অছি। আনক কোন কথা? কিছু এহেন সাহিত্যকাব ভেনাহেঁ জিনকা সাহিত্য আকাদমী প্ববস্কাব তঁ মৈথিনী ভাষাক নেন ভেটন ক্ষদা হ্নক পবিরাবক নেনা-ভুটকা গনতিযোসঁ মৈথিনী নৈ রজৈ ছথি। কথা জগতক প্রযোগরাদী শিন্পী বাজকমন জীক কথা বীতি-প্রীতিক সমাগমসঁ ওত-প্রাত ছনহি। ননকা পাগ, সাঁঝক গাছ, কাদম্ববী ডঁপকথা সন রহ্ত বাস কথামে সিনেহক মর্মস্পর্শী চিত্রণ কএন গেন অছি। পবংচ কতৌ-কতৌ বাজকমন জী সেহো ভটকি কহ

अनैतिक प्रेमकेँ चलन्त साहित्यक रूप देलनि। जेना घड़ी शीर्षक कथा कोनो रूपेँ समाजमे नीक संदेशक वाहक नै भऽ सकैत अछि। एहेमे उल्लेख तँ समाजक एकात लागल जल्लुवनीक कएल गेल पवंच की अनुशासित सिनेहक प्रदर्शन बाजकमन जी कऽ सकलाह? जखन प्रांजल आ प्रवीण कथाकारक ई दशा तँ आनक विषएमे की लिखल जाए।

एक अर्थमे किछु जनवादी साहित्यकार अपन कथा सोतीमे मैथिली पाठककेँ आनन्दित अवश्य कएलनि ओइमे प्रभाष कुमार चौधरी, रामदेव झा आ कांचीनाथ झा किरणक संग-संग धूमकेतु, कुमार पवन, कमला चौधरी आ डॉ. शेफालिका वर्माकेँ राखल जा सकैछ।

जौं सम्पूर्णताक चर्च करी तँ जगदीश बाबूकेँ एकैसम शताब्दीक सर्वश्रेष्ठ कथाकार मानबाग यथोचित। किएक तँ ओनती आ चिन्वराव विसबैबना मैथिली प्रेमीकेँ भेंटैक नारा, विसाँढ़, पीबाव, कबीन आ मरूआसँ परिचए करौलनि। मैथिली भाषाकेँ नव-नव शब्द देलनि। पाग पहिर कऽ सभामे आगाँ बैसैबला लोकसँ लऽ कऽ कुसहव धविक प्रति सम्यक सिनेह हिनक कथाक विशिष्टता अछि। जगदीश जी समाजक ओइ वर्गसँ अबै छथि जकरा अखन धरि मंचपर आसन दिअमे हमरा सभकेँ संकोच होइत अछि। पवंच कतौ हिनक कथामे व्यक्तिगत द्वेष आ पूर्वाग्रहक प्रदर्शन नै। जगदीश जी समाजक आगाँक पिढ़ीकेँ सम्मानित करैत सम्यक ज्योति जगेबाक आश अपन कथा सभमे रखने छथि।

गामक जिनगी'क पहिल कथा भेंटैक नारा मिथिलाक

बाँटल क दशाकेँ केन्द्रित कऽ कऽ लिखल गेल अछि। भैँटक लाबाक संदर्भमे हमरा सबहक गाम-गाममे एकटा कहबी चर्चित छैक- "बड़-बड़ जनकेँ भैँटक लाबा पदलोकेँ मिठाए।" ऐसँ प्रमाणित होइछ जे सोती, झबरैया, पोखरि, धनखेतामे जनमगलक परिणाम स्वरूप जनमल भैँटक लाबा-निघृष्ठ भोज्य पदार्थ थिक। भोज्य पदार्थ मात्र समाजमे रहितौँ यायावरी जीवन व्यतीत करैबला लोक लेल। ऐ कथाकेँ पढ़ि एकर प्रयोजन कतेक विस्मित करएबला परंच उपयोगी लागल। कथा झलना ओकर अर्द्धांगिनी जीरछी आ दनू बच्चाकेँ बाँटल क जीवन दशासँ जोड़ि विम्बित कएल गेल अछि। अपना ऐठामक लोक संतान प्राप्तिक लेल जीरछ घाटमे मनौती मनैत अछि। जौं पुत्र लेलक तँ जीरछा आ जौं बेटी आएलि तँ जीरछी। ऐ जीरछीक तँ लेलकाल नै देखाओल गेल, ओहेन मङगल-चाङगल छथियो नै झदा साहस देखलक। झलनाकेँ सर्पदंशक काल जीरछी साहस नै छोड़ली। झाड़-फूक सन भ्रांतिकेँ ऐ कथामे देखाओल गेल परंच परिणाम सकारात्मक- "झदा ढोढ़ साँप कटने रहए तेँ विख लगबे नै केलै।" ऐसँ रचनाकारक ग्राम्य जीवनक मनोदशाकेँ परिवर्तन करबाक उद्देश्य प्रमाणित होइत अछि।
श्रीकान्त सन गामक छड़ दावकेँ बाँटल उद्देश्य पूरा नै करए देलक। जौं अन्न रहितनि तँ सूदिखोरी चैलतनि झदा अपने खएबाक लेल नै तँए आगाँ की सोचथि..... ?

জীরছী হ্নকে খাশ্রমমে ক্ষঠৌনী কবতি ছনীহ, শ্রীকান্তৰাবূঁকেঁ সোগাএন দেখ জীৰছীক কথন– "এক্কটা ৰাঠ া মে চিন্তা কবৈ ছথি কক্কা, কনী নীক কী কনী খধনাহ, দিন তঁ ৰিতৰেঁ কবতনি।" মে সাহসক সংগ–সংগ যথার্থৰোধ হোগত খছি। খভাৰক নাহমে সৰাব ব্যক্তিকেঁ ভাসি জএৰাক কোনো চিন্তা নৈ, ও তঁ ঞা সোচি কহ জন–যাত্রা কবৈত খছি জে খথাহ পানিমে নাহ ডূৰৱেঁ কবত। তঁএ হেনৰাক কনা পহিনে সীখ নেন জাএ। দীন–হীন খা সাধন ৰিহীন মানৰীয জীৰনমে ৰিচনন নৈ হোগত ছৈক। ক্ষসনা খথতি মকসূদন মূসক তীমন খা ধ্সবী চাউঁবক ভাতমে জীৰছীক সিনেহ খা দ্খনীক খাশি দেখ খমৃত মানি কহ গ্রহণ কহ নেনক। বাত্তক কোনো চিন্তা নৈ জীৰছী সাক্ষাত খার্যা ৰনি ঠাঠ ছনীহ– "ককৰো কিছু হোউঁ জকবা নূৰি বহতৈ ও জীৰেঁ কবত।" ৰাঠ া সঁ সভ কিযো তৰাহ কমনা মহবানীকেঁ দীপ ৰাড া খপন প্রভাৰ কম কবৰাক প্রার্থনা সভ া কযো কবৈত ছন। যএহ থিক মিথিনাক গামক জীৰন কেব মনোৰৈজ্ঞানিক বহস্য। হম–সভ ভগৰতীক খাগাঁ ৰনি প্রদানো কহ সকৈত ছী তঁ কখনো প্রগুত পূজন সেহো। জখন পানি কম ভেন তঁ সভ কিযো খপন ডূৰন খেত–পথাবক গনন ডা ষ্টকেঁ গনহ মে নাগি গেনাহ ক্ষদা জীৰছীক পাবখী দৃষ্টি ভৈঁটক কোখিকেঁ দেখৰামে মগ্ন ছন। শ্রীকান্তৰাবূসঁ খাজ্ঞা নহ কহ হ্নক খেতসঁ ভাঁটিকেঁ উঁজাড া খন্ন নিকা নহ নগনীহ। নাৰাক স্বগংধসঁ জীৰছীক কন্পনামে চাবি চান নাগি গেন ৰাঠ া কেঁ জীৰনক উঁপহাব মানি কমনা–কোসীকেঁ ধন্যৰাদ দিখ নগনীহ। ঐ প্রকাবক সোচসঁ

কিযো রিস্মিত ভ২ সকৈত খছি- রাঁঠ ি কখনহুঁ নাভকাবী কোনা হোএত ? হ্মদা জীরঁছীকেঁ ডূরৈঁক নেন তঁ কিছু বহরেঁ নৈ কবএ ধাস-পাতক ঘব ফেব রঁনি জাএত। মহীস নহিযো তঁ গাগযে কীনরাঁক যোজনা রঁনারঁ২ নগনীহ।
স্রাভারিক খছি কর্মঠ নোককেঁ দ্খাবি তাকএ নৈ পড় িত খছি। কথাক সভসঁ নীক প্রসংগ নাগন জে পহিন্বক ভেঁটক চাউব শ্রীকান্তরাঁবূকেঁ দেরাঁমে জীরঁছীক দৃষ্টিকোণ। গবীরঁ কখনহুঁ রিশ্রাসধাত নৈ ক২ সকৈত খছি। সংগ-সংগ কথাক খাকর্ষণ ঘটনা চএ্রক এ্রমমে জখন ঠেংগী হ্মসনাক ভবি পোখ খূন পীরঁ নেনক তখন হ্মসনাক শংকাগ্রস্ত হএরঁ জে জীরঁছী হ্নক মবরাঁক কামনা কবৈত খছি কিএক তঁ দোসব প্বরুষ ভেঁট জেতনি। সমাজক দারঁন রস্থামে নাবী শোষণ নৈ, কিএক তঁ নাবী প্বরুষক সংগ-সংগ জীরনক রাহনকেঁ গতি দেরামে গতিশীন বহৈত ছথি। ও দোসবো রিরাহ কবরাঁক নেন স্রতংত্র ছথি। খাগাঁক জাতি তঁ নাবীকেঁ খারঁ খধিকাব দিখ নাগন পহিনে তঁ খ া খংগনক নক্ষ্মী মাত্র ছনীহ। ঐ কথাকেঁ পঠ রাঁক এ্রম সোচ২ মে খরৈঁত খছি জে খ াগাঁ কিনকা মানন জাএ হ্মসনা সন হ্মসহবকেঁ রা হমবা সন...... ।
বচনাকাবক একটা খাব দৃষ্টিকোণ নীক মানন জাএ জে সমাজক দূটা খনগ-খনগ রস্থাক কথা কহিতহুঁ রস্থা সংঘর্ষ নৈ রবন্ সিনেহিন ভার। শ্রীকান্ত নারা তঁ স্রীকাব কবৈ ছথি সংগহি জীরঁছীকেঁ নর-রস্ত্রক সংগ রিদাগ সেহো দৈ ছথি ঐমে সামাজিক সামংজস্যকেঁ রঁঠ ে রাঁক প্রযাস দেখএমে খাএন।

ঐ কথা সংগ্রহক দোসব কথা “রিসাঁঠ◌” ভৈঁইক নারাক রিপবীত স্বখাবক স্থিতিক মধ্য ঘ্মৈত খছি। প্রগ্নতি প্রদত্ত রিপদামে সভসঁ রঁশী প্রভারিত সমাজক পেইকান নাধন রস্কা বহ ছথি। কথাক নাযক ডোমন চাবি রঁর্খক বৌদীসঁ তপ্ত ছথি। হিনকা খেত–পথাব নৈ। খপন কনিযাঁ স্বগিযাক সংগ মেহনতি মজূবী কহ কহ কহ্না জীরন রসব কবৈত ছনাহ ক্ষদা জখন গিবহস্তী সমাপ্ত ভহ গেন তঁ নীক–নহাঁতি গ্বজব কবরাঁক কন্পনো খসংভর। পবংচ স্বগিযা তঁ ছথি মৈথিন নাবী, ওগ সমাজক নাবী জতএ প্বরুষসঁ রেঁসী পবিরাবক ভাব নাবিযেপব বহৈছ। হাঁ ব কোনা মানতীহ। ডোমনকেঁ দ্খিত দেখ নূতন ওিবযান কবরাঁক নেন খদ্যত ভহ গেনী। রঁড◌কা–রঁড◌কা মজাহন জেনা নেঙবা কাকা খপন মহাজনী রঁন্ন কহ নেননি। ও খপন ঝাঁপন খন্ন–পানিকেঁ খগিনা সান ডঁচ্চ ভাঙঁপব রেঁচরাঁক তৈযাবী কহ বহন ছথি। গাএ–রঁবদকেঁ মবনাসন্ন দেখ কিসান তঁ খবণ্যবোদন কবৈত খছি ক্ষদা গিহ্ন প্রসন্নচিত্ত ক্ষক্ত গগনমে ম◌ডবাগত বহৈছ, যএহ হান ছন্হি রৌকী কাকীকেঁ, খপন মহাজনীক নেন বাখন চাঙঁবকেঁ মাহুনরমীমে নিকানতীহ। হায বে হমবা সরঁহক সংস্গ্নতি নেনা ভূখসঁ কন্হাগত ছথি ক্ষদা মাহুনরমীমে মবন পূর্বজক স্মৃতিমে খবরাঁ চাঙঁব পঁডিত কেব পাতপব দেন জাএত। সবিপহুঁ যথাস্থিতি জে হ্খএ পবংচ দ্গাপূজা, কোজগবা, দীরানী, গোরর্ধনপূজা, ভবদ্তিযা ছঠি খাদিকেঁ মিথিনাক সংস্গ্নতি পর্ব মানি বচনাকাব সম্যক দৃষ্টিকোণক পবিচয দেননি। জগদীশজীক জন্ম এহেন পবিরাব রা রংশমে ভেন জগঠাম কোজগবা

मनाएबँ अपसंभव मुदा ब्रैह्मण आ कर्ण कायस्थ सन अपेक्षाकृत कम गणनाक जातिकेँ सेहो आत्मसात् कऽ लेलनि। ऐसँ पूर्व कोनो ब्राह्मण साहित्यकार गोवर्धनपूजा वा सलहेसपूजाकेँ मिथिलाक पावनि मात्र मंचेटा पर मानने हेताह।
कथाक गतिशील सुखावक मध्य एहेन लोकक शोधक रूपमे कएल गेल जकर विषयमे बहुत कम लोक सोचने हेताह। सुकखन पोथरिकेँ डाँड़ भरि कोरि उँजजर-उँजजर अल्हुआ सन लर देख स्वर्गिक भुकखन आत्मा जुबा गेल ओतऽ पुरान वयसक मध्य वर्तमान सुखद अनुभूतिक तुलना करए लगलीह विकल जीक गजल- "शैवालिपर वोदन करू गीत उँदित भानपर....।" उपर विसाँठ आ नीचाँ सिंगही माछ जौं वनस्पति शास्त्री बहती छल तँ पुरस्कार निश्चित, मुदा गरीबक शोध तँ पेटे भातिर लोगत अछि, एकरा अपन समाजमे मोजर नै, आनठाम के देत।
धनिया आ पिचकुनक प्रेम आ वैवाहिक जीवनमे भेँटैक नावा वा विसाँठ सन एकटा तेसर उँपेक्षित लत-पीवावक लड़ सिनेह वृष्टि करैत अछि।

जगदीश जीक कथा सभमे विम्ब विस्मयकारी, शिल्प समाजक जीवन शैलीक विषम परिपेक्ष्यक विवेचन करैत छलहि, मुदा एकटा कमी जे देखल गेल ओ अछि अलंकार आ हास्यक अभाव। वास्तवमे ऐ कथाक प्रति आकर्षण ओकरामे भऽ सकैत अछि जेकर जीवन अछोप हुअए। जौं पातपर भात नै तँ चटनीक कोन प्रयोजन। हिनक कथा ओगठामक समाजकेँ हिनकोवि देनक जतए

ধবি পঁডিত হবিমোহন ঝা সন ম্জন সাহিত্যকাব কহিযো নৈ পহুঁচ সকনথি, খানক কোন গপ্প ?

"খনেকৰখা রেঁটা" কথামে একটা সংতানহীন দংপতিকেঁ দোসবক ফেংকন পূতক পোষণ মৈথিনী সাহিত্যমে ৰাঁতিরাদকেঁ খাগাঁ রঁঠএরাঁক প্রযাস মানন জাএ। গংগাবাম খা ভুনিযাক ববদপূত মংগন কথানাযক ছথি। ও মাত্র সাক্ষব ভেনা উঁত্তব চাহক দোকানদাব রঁনি গেনাহ। মংগন, ধর্মমাতা খা পানক পিতাক মৃত্যুক পশ্চাত খপন পেটসঁ নডৈত-নডৈত কোনা সাহিত্যকাব ভঽ গেনথি সংভরত: জগদীশজী নেখনী উঁঠরৈসঁ পহিনে নৈ সোচনে হেতাহ।

একটা প্রসংগ কনেক খনসোহাঁত নাগন জে গংগাবামক স্ত্রী খরোঁধ মংগনকেঁ দুগ্ধপান কবএরাঁক নেন খপন পিতিঔত দিযাদিনী কবূঁতবী নগ পহুঁচৈ ছথি। কবূঁতবী রিস্মিত নৈ ভঽ কঽ ভুনিযাসঁ কহননি জে হিনক রুঁঠ াঠ ৈক নেনা কতেক পোবগব। মাহুত্রক খরধি নৌ মাসক হোণত খছি জখন পহিনে ভুনিযামে কোনো এহেন নক্ষণ নৈ তঁ কবূঁতবীক ঐ প্রকাবক সংরাদ বচনামে কন্পনাশীনতা ভবরাঁক খসফন প্রযাস মাত্র মানন জাএ। ভঽ সকৈছ কথাকাব কবূঁতবীকেঁ হঁসী-ঠঠারঁনা প্রবৃত্তিক কনাকাব রঁনরৈত নিখনে হোথি।
মংগনকেঁ সাহিত্যকাব রঁনেরাঁমে ৰূপচন সন খিসক্কবক রঁড পৈঘ হাথ ছন। কহিযো বাজা-বানী তঁ কহিযো বানী-সবংগা তঁ কহিযো বজনী-সজনীসঁ নঽ কঽ গোনূ ঝা, ডাকক কথা, খনহা ৰূদন, দীনা-ভদবী, নোবিক খা সনহেসক কথাক সংগ-সংগ গামক নোকক মুঁহসঁ সেহো

स्वनि–स्वनि कऽ चाह रिक्रेता मंगन कथाकाब रॅनि गेनथि। ऐ प्रकाबक कथा नाट्य ंरूपमे “ভফাগত चाहक जिनगी”मे शेखबजी निखने छथि। समग्र समाजक प्रति सम्यक दृष्टिकोण बखैत र्थ्यनीतिकेँ बचनाक मून रिषय रस्तु रॅनएरॅामे जगदीश जीक कोनो जोड़ मैथिनी साहित्यमे नै भेटैत। कनान्तबमे रकीन साहेरॅक प्त्री स्वनएना मंगनसँ प्रभारित भऽ हिनका थपन जीरन संगी रॅनएरॅाक नेन थातुब भऽ गेनी। ऐ ि नर्णएमे रकीन साहेरॅ स्वनयनाक संग छथि। कथाक थंत धबि ि नष्कर्ष नै निकनि सकन ख़दा एकटा प्रश्न हमबा सरॅहक माथपब बचनाकब नादि देने छथि– ओ थछि जाति, धर्मसँ ङुपब ङठि कऽ थात्मिक मिननक थाधाबपब रिराह कबरॅाक ि नर्णए। भऽ सकैत थछि जे कथाकाब थपन र्यक्तिगत जीरनमे एहेन क्रांतिकाबी कदमक रिबोधी होथि, ख़दा हम थपन छठम ज्ञानेन्द्रिय थनुभूतिक थाधाबपब कहि सकै छी थगिना पचास रर्षक थंदब हिनक बचना थार्यारर्त्तमे क्रांतिक सूत्रपात कबैत रॅदनैत दृष्टिकोणक प्रत्यक्षदर्शी बहत।

समग्र ग्राम्य जीरन शैनीकेँ छबैत एकसँ रॅढ़ि कऽ एक कथाक संग्रह “गामक जिनगी” मैथिनी साहित्यक नेन रॅंछप्प संकनन थिक।
“डीहक रॅटैरावा”मे शहबी जीरनकेँ जीरि थंतिम थरस्थामे पितृभूमिकेँ थपन शेखी ओ शानक भूमि रॅनएरॅाक थरिबन प्रस्तुति कएन गेन थछि। गामकेँ खबारॅ शहबी नोक कऽ दैत छथि। “रॅारॅी”कथामे रॅारॅी ख़ंरूख बहितहुँ गामक पथ प्रदर्शक

महिला छथि। छठिमे एकटा छोट नेना पूजासँ पूर्व पाकल केरा खा गेल सभ ओकरा मारए लागल मुदा रानी सिनेह देखबैत भगवानकेँ श्रद्धासँ प्रसन्न करबाक प्रयास करए लगलीह। आडंबरपर मूर्ख महिलाक विजयी उद्घोष ऐसँ नीक शिल्प कतए-कतए देखाओल गेल। बहुतक माए रानीसँ खरनाक रासि प्रसाद लऽ संध्या अर्घक लेल हल-हूल देललि आ रानी हृदसँ स्वीकार कऽ लेलथिन। वास्तवमे मिथिला यएह छल, मुदा किछु छद्म स्वार्थी तत्व एकरा जाति धर्मक आधिमे ठाम-ठाम खसा देलक। संध्या अर्घ्यमे बहुतक माए किछु देवीसँ ओतीह किएक तँ रुष्टैया जएबाक छलन्हि। "कर्म प्रधान विश्व करि राखा", रानी हिनक निर्णएसँ सिनेहिल छथि किएक तँ भगवान प्रेमक भुक्खल, श्रद्धा कियो अखनहुँ प्रकट कऽ सकैत छथि।
कामिनी कथाक प्रारंभ अर्थक विजय मुदा अंतमे टैकासँ कीनल वर द्वारा अर्धांगिनीक प्रताड़नासँ भेल। अंतमे प्रश्न रहि गेल "कामिनी कतए गेली ? "
राजकमल जीक कथा जकाँ जगदीशजी सेहो प्रश्न छोड़ि गतिशील कएललि। प्रयोगवादिताकेँ मैथिलीक धरातलपर दोसर रेंग प्रयोग, मुदा राजकमलजी सँ नीक रूपेँ कएललि। गामक जिनगीक कथाकार सभसँ पैघ जे वस्तु मैथिलीकेँ देललि ओ थिक नव-नव शब्द। ऐ प्रकारक शब्द कोनो अकाशिसँ नै खसल, शोषित समाज आ अगिला पातिक गरीब समाजमे एखनो राजल जागत अछि, मुदा मैथिली साहित्यकारक रचना सभमे लुप्त।
मात्र किरणजी, हरिमोहन झा, सोमदेर आ शेखरजी सन किछु कथाकारक किछुए रचनामे एहेन प्रकार शब्द

ভেটৈত অছি। মুদা ও সভ শব্দ ওতেক রূপক নৈ জতেক জগদীশৱাবূক বচনামে ঠাম-ঠাম প্রযোগমে অৱৈত অছি।
আৱ প্রশ্ন উঠৈত অছি জে মৈথিলী সাহিত্যক সর্বশ্রেষ্ঠ কথা সংগ্রহ "গামক জিনগী"কেঁ কিএক নৈ মানল জাএ। নি:সংদেহ হৰিমোহন ঝা, কিৰণ, ৰাজকমল, ধূমকেতু, ললিত আদি মৈথিলীক সিদ্ধহস্ত কথাকাৰ ছথি। হৰিমোহনৱাবূ হাস্য, দর্শন ও মর্মক ত্রিবেণীসঁ কথা সভকেঁ ৱোৱৈত সভসঁ জনপ্রিয কথাকাৰ মানল গেলাহ, মুদা হিনক কথামে হাস্য সমাগমক ক্রমমে গংভীৰ লেখন স্বপ্নপ্ত ভঽ গেললি। চর্চৰীমে জোঁ গংভীৰতা অছি তঁ ও মাত্ৰ সমাজক অগিনা লোকক প্রতিনিধিত্ব কৰৈত ছলহি, অগিনা লোক সাহিত্যক অধিকাৰী তঁ ছথি, মুদা ভাষাসঁ দূৰ ভঽ ৰহল ছথি। সমাজক অংতিম পাঁতি ধৰি হৰিমোহনজী অধিকাংশ কথামে নৈ পহুঁচলাহ। কিৰণ জীক কিছু কথা জেনা মধুৰমনি ঐ রূপক ছলহি, মুদা জগদীশ জীক কথাক দর্শনসঁ হুনকো তুললা কেলাও উঁচিত নৈ। ফণীশ্বৰনাথ ৰেণু জোঁ মৈথিলীমে লিখতথি তঁ স্থিতি থোড়ে ফৰাক ভঽ সকৈত ছল। ৰেণুজী উঁপন্যাসকাৰক রূপেঁ হিন্দীক প্রেমচন্দ্রক পশ্চাত সর্বশ্রেষ্ঠ গদ্যকাৰ মানল জা সকৈত ছথি মুদা কথাকাৰক রূপেঁ হমৰা সৱঁহক জগদীশ জীসঁ আগাঁ নৈ। পাঠক জোঁ আত্মীয ভঽ কঽ "গামক জিনগী" পঢ়থি তঁ নিশ্চিত রূপেঁ হম কহি সকৈত ছী জে ও পোথী মৈথিলী সাহিত্যক এখন ধৰিক সর্বশ্রেষ্ঠ কথা সংগ্রহ থিক।

‘সমকালীন মৈথিলী কবিতা’ক সমীক্ষা

সাহিত্য অকাদমী দ্বারা সন্ 1961সঁ লऽ কऽ 1980 धरि প্রকাশিত মৈথিলী কবিতাক বীছল সংকলনক প্রকাশন সন্ 1988ঈ.মে ভেল অছি, একর শীর্ষক দেল গেল ‘সমকালীন মৈথিলী কবিতা’। সন্ 1909মে মিথিলাক মাটিপর জন্ম লেল সাহিত্যকার স্ব. তংত্রনাথ ঝাসঁ লऽ কऽ আধুনিক পিরহীক কবি শ্রী স্বকান্ত সোম সহিত 21 গোটে কবিক 68 গোটে কবিতাক সংগ্রহক সংপাদক দ্ব ছথি– শ্রী ভীমনাথ ঝা আ শ্রী মোহন ভারদ্বাজ। ‘ত্রিধারা’ আ ‘বীণা’ সন চর্চিত কবিতা সংগ্রহক রচযিতা ভীমনাথ জী মূলত: কবি ছথি আ শ্রী মোহন জী মৈথিলীক চর্চিত সমীক্ষক মানল জাগত ছথি।

সংগ, রিচাব মূনক, শ্রৈগাবিক রিবহ, রান সাহিত্য আা দেশৈকানক দশাপব আাধাবিত বচনাকেঁ প্রাথমিকতা দেন গেন। প্রস্তারনামে উন্নেখ কএন গেন জে পহিনে মাত্র পংদ্রহ গোট করিক বচনা সংকনন কববাক ছন, ম্দা রিছবামে কঠিনতা কাবণেঁ একবা 21 ধবি কহ দেন গেন। আার প্রশ্ন উঠৈত আছি জে করিক সংখ্যা 21 আা করিতাক গণনা 68। রীস খব্খক জে পবিধি রঁনাওন গেন ওহিমে রঁহ্ত বাস এহেন বচনাকাব ছূটৈন ছথি জনিক বচনা সভ এহি পোথীমে ছপন কিছু বচনাসঁ রেসী রিম্রিত মানন জা সকৈছ। জৌঁ 'সমকানীন মৈথিনী করি' শীর্ষক বহিতএ তঁ প্রাসংগিক মানন জা সকৈত ছন, পবংচ করিতা–সমকানীন নিখন গেন আা কিছু চর্চিত করিতাকেঁ কাত কহ দেন গেন ঙা সর্রথা ভ্রামক। সংপাদক মংডন করিতাক গণনা রঁঠ । সকৈত ছনাহ, কিএক তঁ কিছু করিক চাবি–চাবি বচনা ছপন আছি মাযারাঁবূক তঁ পাঁচ গোট করিতা দেন গেন। মাযারাঁবূক বচনাসঁ কোনো গতিরোধ নহি ম্দা জৌঁ কিছু চর্চিত করিতা ছুটি গেন ছন তঁ মাযারাঁবূক সংগ–সংগ আন্য বচনাকাবক ছপন করিতাক গণনা কম কএন জা সকৈত ছন। মৈথিনী ভাষাক দ্ভগি্য মানন জাএ কি এহি সংগ্রহমে সমাজক ম্খ্য ধাবসঁ কাত নাগন বচনাকাবক সংগ–সংগ করযিত্রী সর্রহক একোটা বচনা নহি দেন গেন। মৈথিনীক চর্চিত করযিত্রী ডাঁ শৈফানিকা রর্মা জীক করিতা সংগ্বহ রিপ্রনর্র্ধা 1974ঙা.মে প্রকাশীত ভেন। হ্নক পহিন করিতা 'পারস প্রতীক্ষা' 1965ঙা.মে মিথিনা মি হবমে ছপন ছন। শ্রীমতী স্বভদ্রা সি ংহ 'পাধ্যা' 1970 দশকমে

मैौ थलीक चर्चित करयित्री छलीह। श्रीमती श्यामा देवी, श्रीमती गलावाली सि ंह सन् म ॅजल करयित्रीकेँ विसवब आश्चर्य जनक अछि। 'समय रूपी दर्पणमे' कविताक कवि गोपेशजी, हे भाओ' कविताक कवि फजलुब बहमान हाशमी जी, 'कोगली' शीर्षक कविताक कवि श्री चन्द्रभानु सि ंह जी, बाँनुक कबेजपब गीतक बचनाकाब श्री विनष्ट पासवान विहंगम, जागवण गान, माला कवि स्व. काली कान्त झा बूँच सन बचनाकाबक कविता सबहक प्रासंगिकतापब प्रश्नचिन्ह लगाएब उचित नहि। श्री भीमनाथ बाबू आ भावद्वाज जी सन पावखी लोक एहि बचनाकेँ कोना बिसवि गेलनि! भऽ सकैत अछि कोनो अपविहार्य पविस्थिति भेल होनि।

एहि लेल संपादक मंडलक पूर्वाग्रह नहि मानल जा सकैत अछि, किएक तँ भीमनाथ बाबू प्रायश्चित स्वरूप अपन लिखल कविता सेहो एहि संकललमे नहि देलनि, जखन कि ओ मैथिलीक प्राांजल कवि छथि। कविताक श्री गणेश तंत्रनाथ जी लिखित कविता 'प्रायणालाप' शीर्षक कवितासँ कएल गेल अछि। स्मृति बेखांकलक विषय वस्तुमे एकातक वेदना हृदय स्पर्शी अछि। जीवल संग्रामक वणभूमिमे कवि एकसवि ठाठ छथि, सभ किछु अछि, मुदा आत्माक सगवो स्थान विक्त, ककवो स्मृतिक शेष-अशेष व्यथामे तीजि-भिजि गेल छलि। श्रैंगाविक वेलाक अवसान भेलापब विवह मर्मस्पर्शी होगत अछि, मुदा ओ तँ जीवलक गति थिक। निष्कर्षत: ओ कविता हृण-हृणकेँ छवैत अछि।

स्वमन जी मैथिलीक तत्सम् मिश्रित काव्यधावाक उन्नयक कवि छथि। प्रकृति पूजलक विषय वस्तुक पविपेक्ष्यमे

रस्वन्धवाक मिहमाक ग्णगान 'पूजन-उँपादान' शीर्षक करितामे कएन गेन श्छि। संसावक श्चस्तित्र धवतीक रिन्व श्चकन्पनीय श्छि। श्चपन द्धदयकेँ वरि तापसँ जाड़ा भाफ उँत्पन्न कर म्ाँ धवित्री संसावकेँ जन रूँन प्रदान करैत छथि।
'पवमावथकेँ कावणे साध्न रँना शवीव' जकाँ पृथ्री मात्र दोसवक नेन श्चपन श्चस्तित्रकेँ जीरन्त कएने छथि।
'भीक्षा-पात्र शीर्षक करितामे स्वमन जी नीति मूनक रिचावसँ समाजकेँ डरँडरँ कवराक प्रयास कर वहन छथि। र्यष्टिसँ समष्टिक निर्माण होगत श्छि, र्यक्तिसँ समाजक निर्माण होगत श्छि। समाजक रिना र्यक्तिक श्चस्तित्र क्षीण ठीक ओहिना र्यक्तिक रिंन्व समाजक कन्पनो टा नहि कएन जा सकैत श्छि। दिरस-वात्रि, नर-प्ववातन, सनातन-नूतनता, स्वख-द्ख ओ सभटा जीरन मूनक श्चरस्था थिक, एक रिंन्व दोसव श्चस्तित्र रिहीन। हिन्दी साहित्यमे श्चरिस्मवणीय करिता स्र. श्चावसी रॉवूक निखन 'जीरन का ऋवना' शीर्षक करितासँ एहि भिक्षा-पात्रक रिषय रस्त्त मिनैत-ज्नैत श्छि, पवंच रिश्नेषण रिनग श्छि।
'जा वहन छी' करिता स्वमन जीक करिताक प्वष्पराष्टिकामे खिनोओन एकटा महत्रपूर्ण करिता श्छि। श्चपन प्राचीन सभ्यता ओ संस्कृतिक महत्रपूर्ण श्चध्यायसँ रर्त्तमान श्चरस्थाक त्तनना नीक र्प्रना जागत श्छि। हमव गतिहास रिनक्षण श्छि। श्री कृष्ण सत्यक वक्षाक नेन पार्थक सावथी रँनि गीताक उँपदेश देननि। र्यक्तित्र मान नहि रँचि सकैत श्छि जा धवि वाष्ट्रप्रेमानक भारना जन-जनमे जागृत

নহি হএত। রর্তমান সমাজমে মহাবাণা প্রতাপ সন সমর্পিত র্যক্তিক খভার খছি তেঁ মানসিংহ সন মানর খপন হ্রকর্মক শঁখনাদ কঽ বহন খছি। বুঁদ্ধি কৌশনসঁ পবিপূর্ণ হমব ভূমি বুঁদ্ধিহীন ভঽ গেন। সমাজমে চাবি বঁজাব র্যাপ্ত খছি। করি এহিসঁ হতোত্সাহিত নহি ছথি। সমাজমে ক্রাঁতিক শঁখনাদ কঽ খধর্মী তত্র সভকেঁ চেতা বহন ছথি। এহি করিতাকেঁ 'যোগ ধর্মক ক্রাঁতি গীত' মানন জা সকৈত খছি।

মৈথিনী সাহিত্যক কার্য রূপী নৌকাক পতরাবি জৌঁ 'যাত্রী'ক হাথমে মানন জাএ তঁ কোনো খতিশযোক্তি নহি হএত। করি চূড়ামণি মধুপক পশ্চাত্ মৈথিনী সাহিত্যমে যাত্রী সভসঁ রেসী জনপ্রিয করি মানন জাগত খছি। একব সভসঁ মহত্রপূর্ণ কাবণ খছি হ্নক 'রিষয রস্তুক চযন'। 1968ঈ.মে হ্নক করিতা সংগ্রহ 'পত্রহীন নগ্ন গাছক' নেন হ্নক সাহিত্য খকাদমী প্রবস্কাব দেন গেন। ওনা 'চিত্রা হ্নক সভসঁ প্রসিদ্ধ করিতা সংগ্রহ মানন জা সকৈছ জকব প্রকাশন বঁহ্ত পহিনে ভেন ছন। প্রস্তুত সংকননমে যাত্রী জীক পাঁচ গোট করিতা দেন গেন খছি। 'পিতা-পুত্র সংবাদ' করিতা পত্রহীন নগ্ন গাছসঁ নেন গেন খছি। করিতাক ভূমিকা গণপতি খা শ্রী শিরক সংরাদক রূপেঁ নেন গেন হ্নদা পবিপেক্ষ্য খতি গূঢ় সংগহি প্রাসংগিক। শঁকব গজাননসঁ হ্নণ্ঠা, ত্রাস খা মৃত্যুরোধক নীনাক রিষযমে পূছৈত ছথি তঁ নম্রোঁদবক উঁত্তব ছন্হি জে স্বযং এহি পবিধিসঁ দূব বমণীয স্থানপব বৈঁসন হো ও কোনা বুঁন্নি সকৈত খছি? র্যথা রএহ বুঁঝত জে স্বযং র্যথিত ভেন হ্এ রা রর্ত্তমানমে খিছ। মাএ চ্প কবএরাক প্রযাস করৈত ছথি। যাত্রী জী সাম্যরাদী

রিচাবধাবাকেঁ খাত্মামে সমাহিত কএনে ছথি। তেঁ খধমক র্যথাকেঁ কতহ্ নে কতহুঁ নীতিসঁ জোড়ি দৈত ছথি। মৈথিনী ভাষাক সংগ ওা রিডর্রনা বহন খছি জে শর্ব্দ রিন্যাস মহিমা মংডিত হোগত খছি রিষয-রস্তু দিশ পাঠক রা সমীক্ষক রিশেষ ধ্যান নহি দৈত ছথি। যাত্রী জী করিতা সর্হক শর্ব্দ-শর্ব্দমে সংত্রাস খনাযাস ভেট জাগত খছি। 'ভোরে-ভোব' করিতামে প্রগ্নতিক মনোবম ৰূপক র্হানে যাত্রীজী শস্য-শ্যামনা ভূমিক মহিমাক গুণগান কবৈত ছথি। 'ভোবে ভোব খাএন ছী ধাঙি পথাবক মোতী'ক তাত্পর্য খছি জে হমব ভূমি হবিযব খন্নসঁ ভবন খছি। মাঘ মাস ঘাস, পাত, খন্ন, সাগ, তবকাবীসঁ খেত পথাব সজন বহৈত খছি। করিক দৃষ্টি খাদিত্যক বশ্মিসঁ তীক্ষ্ণ হোগত খছি। একব প্রমাণ যাত্রী জীকেঁ 'কংকানে-কংকান' শীর্ষক করিতামে ভেটৈত খছি।

কংকানক খাবিমে করি কী কহ্হ চাহৈত ছথি একব রিশ্নেষণ কবর সাধাবণ নহি। রিষয রস্তুসঁ যএহ র্ম্বনা জাগত খছি জে সমাজমে নোক খপন স্বার্থকেঁ রিহ্ক কবরাক নেন দোসবক নাশ তক কহ দৈত ছথি। র্বান, বৃহ্ক, বোগী, নিবোগ ককবোসঁ কোনো শ্রহ্কা রা দযা নহি। খপন দেশ হৃষি প্রধান খছি তেঁ পারস-প্রতীক্ষা সভকেঁ বহৈত খছি। 'সাওন' শীর্ষক করিতামে করি পারস ঋতুক খাগমন মাস সাওনক রবখাক সংগ-সংগ সহনেস পূজা খা নাগপংচমীক র্ণন কবৈত ছথি। ওা মাস প্রণযক রিহংগম মাস সেহো মানন জাগত খছি। যাত্রী জী সন রৈবাগী সেহো এহি মাসক মাধুর্যসঁ নহি র্চি সকনাহ। বাধাক উঁতাপক রহানে স্রযং নন্দ

কিশোব রঁনি গেননি। 'সবিতা–সব নির্মন জন সোহা' – রবখাক পশ্চাত্ শবদক খরাহন করি যাত্রী 'হ' খারঁ ভেন রর্ষা শির্ষক করিতাক মাধ্যমসঁ কবৈত ছথি। রিষয রস্তু সামান্য হ্মদা রিশ্লেষণ খংশিত: নীক রুঁঝনা জাগত খছি। মাটিক দীপ, পূজাক ফূন, সূর্যহ্মখী সন্তুটা পোথীমে জীরনক গতি রা নিযতিক প্রাসংগিকতা প্ররাহমযী খছি। এহি সংকননমে 'জীরন' করিতাক রিম্র হ্নক হিন্দী সাহিত্যমে নিখন করিতা 'জীরন কা ঝবনা' সঁ মিনৈত খছি। জন্ম–মৃত্যু জীরঁনক সবিতাক ওঁ কিনাব থিক, হ্মদা একব শক্তি খপবাজেয মানন জা সকৈছ। ফূনমে কাঁটে, খন্নমে ভুস্সী জীরন স্বখক মধ্য খরাঁছিত তত্রক রোধ কবারৈত খছি। দূধকেঁ মহি কহ ঘৃত রঁনাওন জাগছ, ঠীক ওহিনা জীরনমে সমগ্র তত্রকেঁ মহি নেরাক চাহী। এহিসঁ জন্ম–মৃত্যুক মধ্য রেদনাক খন্নভর নহি ভহ সকত।

ও মানর, মানর নহি জকবা মাতৃভূমিক প্রতি শ্রদ্ধা নহি হো। বাষ্ট্রভক্তি শীর্ষক রিম্রমে মৈথিনী সাহিত্যমে রঁহুত গীত নিখন গেন খছি, হ্মদা খাবসী রাঁবূ বচিত 'বাষ্ট্রগীত'মে মাতৃভূমিক প্রতি শ্রদ্ধাক সংগ–সংগ রর্তমান পবিস্থিতিক খধম দশাপব সেহো প্রহাব কএন গেন খছি। জখন কংঠসঁ ধ্রনি নহি ফূর্টি সকৈত খছি তখন শংখক কোন প্রযোজন ? প্ববানক নেন ভ্রমব খনজান রনি গেন, মনমে সংতাপ খা রাহব গীতক গান ভহ বহন খছি ওঁ র্যাথাক উঁদ্ঘাধন কহ বহন খছি। সমাজক রিনগতি মানসিকতাসঁ করি হ্মব্ধ ছথি।

র্যাস জীক করিতা স্তবীয হোগত খছি, হ্মদা এহি সংকননমে দেন গেন করিতাক 'মেহক রঁড়দ জেকাঁক রিম্রমে রৈবাগ্য ভারক রোঁধ হোগত খছি।

রাস্তমে মেহক রঁড়দ খপন কর্মগতিসঁ মানর জীরনকেঁ হুষ্ণাসঁ ঋকতি দৈত খছি, পবংচ খপন করিতাক মাধ্যমসঁ র্যাসজী কর্মক পবিণাম র্যাথিত ৰূপেঁ প্রকষ্ট কএননি। ভহ সকৈছ জীরনক কোনো ক্নেশীক রিরেচন নোথি, ঋদা এহি প্রকাবক করিতাসঁ সমাজকেঁ কী ভেষ্টত, ওা খরনোকন কববাক যোগ্য খছি। র্যাসজীক দোসব করিতা 'মৃদ্ মযংক হংস শিশ্ব'মে ছাযারাদক প্রযোগ নীক ৰূপেঁ কএন গেন খছি। কিস্বন জীক দ্নূ করিতা 'পত্রাতব' খা রশ্নেষণ মিথিনা মিহিবসঁ নেন গেন খছি। পত্রাত্তব করিতামে পীড় । ভবন মোনমে পত্র প্রাপ্তিক পশ্চাত পসবন উঁহ্মীপনক রিরেচন নীক নগৈত খছি। বেনক কাষ্ট মান ডির্রাসঁ নহ কহ খভিমন্যক রঁনিদান ধবিক ত্তননামে ছোহক খদ্ভুত স্পর্শণ ঋকমোবি দৈত খছি। খমব জী মৈথিনী সাহিত্যক ঞাঁতিরাদী করি ছথি। হাস্য হো রা রিচাবমূনক করিতা, সভঠাঁ হ্নক ঞাঁতিরাদী স্ববসঁ করিতাক রিষয রস্তু ওত প্রাত বহৈত খছি। 'যক্স-এক সমাধান' শীর্ষক করিতামে করি দিনকব জীক 'শক্তি ওব ক্ষমা' করিতা স্রৰূপ ঋনকৈত খছি। 'খভিযান' করিতামে হিমানযক গ্বণগানসঁ নহ কহ যোগক রঁনরংত স্রৰূপক রিশ্নেষণমে করিক রিশান খধ্যযনশীনতাক ঋাঁকী দেখহমে খরৈছ। বাজকমন জী মৈথিনীক চর্চিত বচনাকাব ছথি। মৈথিনী হ্খএ রা হিন্দী বাজকমন জী কথাকাবক ৰূপেঁ রেসী চর্চিত ভেন ছথি। মৈথিনীমে 'স্রবগংধা' করিতা সংগ্রহক সংগ-সংগ রিরিধ পত্র পত্রিকামে 57গোষ্ট করিতা সেহো প্রকাশীত ভেন খছি। প্রযোগকেঁ রাদক ধবাতনপব প্রতিষ্ঠিত কবরাঁক শ্রেয মৈথিনী সাহিত্যমে

ह्नके देल जागत खछि। प्रस्तुत संग्रहमे ह्नक चारि गोटे करिता देल गेल खछि। ‘खर्थतंत्रक चक्रव्यूह’मे करि की कहए चाहैत छथि ओ बूँमर कनिष्ठ खछि। कोनो रचनाकारकेँ खन्तर्वित प्रश्न छोड़ि कइ नहि जएबाँक चाही। एहिसँ पाठकक मध्य भ्रमक स्थिति उत्पन्न भइ जागत खछि। ‘रासन्ती परकिया रिनास’ सर्वथा समीचीन करिता मानल जा सकैत खछि। समकालीन मैथिली करितामे एहि करिताक स्थान निश्चित रूपेँ स्वर्णिम खछि। प्रकृतिक संग–संग जीरनक दर्शन खा श्रृंगारपर खाधारित करितामे भारक उँद्बोधन नीक जकाँ कएल गेल खछि। ‘मेघारल’ करिता सेहो नीक लगैत खछि। सत्य खा नैतिकताक रिमर्शक मध्य हेराएल स्वपनपर खाधारित करितामे द्वन्दयगत ज्खारि प्रदर्षित कएल गेल।
’पत्नी पत्नी कथा’ शीर्षक करिताकेँ सर्वकालीन करिताक श्रेणीमे राखब उँचित नहि। एकटा महान करिक साधारण रचना एहि करिताकेँ मानल जा सकैत खछि।
सोमदेर जी मूल रूपेँ उँपन्यासकार छथि, मुदा एकटा करिता संग्रह ‘कालध्वनि’ सेहो प्रकाशीत भेल खछि। प्रस्तुत संग्रहमे ह्नक लिखल चारु करिता खाली खाकाश, स्थायी प्रभातक उँत्थेश्यें, एकटा खदना सिपाही खा मोह शीर्षक करितासँ प्रमाणित होगत खछि जे ओ द्दगान्तरकारी करि छथि। धीरेन्द्र जी उँपन्यासकार छथि, मुदा किछु स्फुट करिता खा गीतक रचना सेहो कएललि खछि। ‘हँगरमे टाँगल कोट’ ह्नक स्फुट करिता खछि जकर प्रथम प्रकाशल मिथिला मिहिरमे भेल। एहि करितामे चेतनाक दर्शन स्वरूप नीक मानल जा सकैछ। मुदा खन्य तीनू करिता बूँल बूँल

গীত, নক্ষ্য হ্ম্মব দূব খ্বা ভোবক খ্বাশাপব কোনো খ্বৰ্থে সকমানীন শ্রেষ্ঠ করিতাক শ্রেণীমে নহি মানন জা সকৈত খ্বছি। রিম্রক ৰূপকেঁ জোঁ সম্যক মানন জাএ তৈযো রিরেচন সামান্য নগৈত খ্বছি।
মৈথিনী করিতামে নর করিতারাদক প্রণেতা মাযানंদ মিশ্র জীকেঁ মানন জাগত খ্বছি। হ্নক করিতা সংগ্রহ 'দিশাংতব' 1965ঙ্গ.মে প্রকাশীত ভেন খ্বছি। একব খ্বতিবিক্ত রিরিধ পত্র পত্রিকামে ও করিতা খ্বা গীতক সেহো প্রকাশীত হোগত বহন খ্বছি। প্রস্তুত সংগ্রহমে হ্নক নিখন চাবি গোষ্ঠ করিতা দেন গেন খ্বছি। একটা নখশিখ: একটা দৃশ্য, সাম্রাজ্যরাদ, মানরতা খ্বা নানষ্টেন ঙ্গ সভ নঘুকরিতা থিক। রিষয রস্তুক সংযোজন নীক হ্মদা রিরেচন খ্বস্পষ্ট খ্বছি। রিবড় া ছোষ্ট হ্মদা প্রাসংগিক করিতা নাগন।
জীরকাংত জীক করিতা সংসাব ৰঁড় রিস্তৃত খ্বছি হ্মদা সভটা খ্বত্তকাংত। হিনকা খ্বাশ্বকরি নহি মানন জা সকৈছ। ওনা তঁ এহি সংকননমে ি হ্নক চাবি গোষ্ঠ করিতা দেন গেন খ্বছি, হ্মদা মাত্র 'পাপক ভাগ' করিতাকেঁ প্রাসংগিক খ্বা সমকানীন মৈথিনী করিতাক শ্রেণীমে মানন জা সকৈছ। ঙ্গ করিতা হ্নক করিতা সংগ্রহ 'নাচূ হে পৃথ্রী'সঁ নেন গেন খ্বছি। 'খ্বাকাশ পপিযাহ নহি খ্বছি' সঁ শূন্যরাদমে খ্বাত্মীযতাক দর্শন হোগত খ্বছি।
চিন্তনশীন করিতাক বচনামে কীর্তি নাবাযণ মিশ্ব জীক নাও সাদব নেন জা সকৈছ। 'সীমান্ত' করিতা সংগ্রহক দ্বাবা কীর্তি জী প্রযোগ রাদকেঁ বাজকমন জীক পশ্চাত নর ৰূপ দেননি।

एहि संकलनमे प्रकाशीत हिनक चारू कविताक विषय वस्तु नीक, विवेचन उपयुक्त आ भाषा सबल अछि। हिनक जन्म लोकगाथा बरौनीमे भेलनि। वर्तमान विहारमे औद्योगिकीकरणक सभसँ बेसी प्रभाव एहि ठाम भेल। अपन प्राचीन रूपक गामक स्थितिक तुलना वर्तमान विकाशील गामसँ करैत 'कतेक वर्षक बाद' कविताक रचना कएलनि। हंसराज जीक चारि गोट कविता एहि संकलनमे देल गेल अछि। पहिल कविता 'गंध' हुनक कालजयी कविता थिक, प्रवेशिका स्तरक पूर्व पाठ्यक्रममे ओ सेहो छल। प्रस्तावनामे एहि कविताकेँ श्रमशील लोकक चामक गंधकेँ ममतासँ जोड़ल गेल, तदा ओ प्रश्न उठैत अछि जे श्रमशील लोकक मध्य 'गंध' कतऽ सँ आएत ओ तँ कर्मसँ वातावरण आ समाजमे स्वगंध पसारैत छथि। जौं चर्म उद्योगक श्रमजीवीकेँ चामक गंध लागल तँ ओहि चामकेँ मूर्त रूप नहि देल जा सकैछ, जौं कृषककेँ घामक गंध लागल तँ वसुन्धराक कोखि शस्य श्यामला नहि भऽ सकत। 'ललंक लिप्सा' कविता स्वमधुर आ प्रवाहमयी लागल। चालकेँ साक्षी मानि कऽ लिखल गेल कविता नारीक मान आ पुरूषक स्वाभिमानक विवेचन तथ्यपरक बूझना गेल। 'नारी' शीर्षक कवितामे नारी जीवनक व्यथाक मार्मिक चित्रण असहज अछि। साधन विहीन नारीक जीवन चूल्हिक संग प्रारंभ आ गति भऽ जाएत अछि। 'हम तँ' लोकेसँ चिक्कस सनैत छी'मे दीनहीन नारीक मनोदशा विवेचन हृदयकेँ झकझोरि दैत अछि। रूपानंद मिश्र जीक कविता 'स्पष्टीकरण'मे अपन मनोदशाकेँ करि व्यक्त केलनि। 'जड़कालाक साँझ' कवितामे विम्बक मूल्यन आ निष्कर्ष प्रासंगिक अछि।

मिना-ज्ना कः ह्नक तीनू करिताकेँ नीक मानन जा सकैत ख्छि।
प्ररासी जीकेँ मैथिनी साहित्यक निबाना मानन जाए तँ कोनो ख्तिशियोक्ति नहि। 'सम्हवि कः चनिहेँ' शीर्षक करितामे जीरॅनक गतिकेँ नर ख्रायामसँ करि निर्दोशित कः बहन छथि। पविरर्तन, रसन्त, ख्नन्तुख्राब तीनू करिता नघ्करिताक रूपमे निखन गेन ख्छि, पवंच रिम्रॅक पविधिक रूप र्यापक ख्छि। गंगेशी ग्वंजन, रिनोद जी, मंत्रेश्रब झा ख्रा नचिकेता जीक करिता सभमे दृष्टिकोणक र्यापक उँद्वाधन स्रत: भः जाएछ तेँ एहि करि सरॅहक करितापव प्रश्नचिन्ह ठाठ़ कवरॅ प्रासंगिक नहि।
स्वकान्त सोम जीक तीनू करिता स्रत: स्फूर्त नहि मानन जा सकैत ख्छि, कतह्-कतह् नागन जे गद्य रूपमे निखि कः पद्यक रूपेँ पविरर्तित कएन गेन।
निष्कर्षत: 'समकानीन मैथिनी करिता' नीक करिताक संकनन थिक, ऋदा समए कानक जाहि पविधिक िनर्धारण कएन गेन ख्छि ओहिमे किछ चर्चित करिता सरॅहक तिवस्कार कएन गेन। पविस्थिति की छन? ओ तँ नहि कहन जा सकैत ख्छि, ऋदा मैथिनी करिता सम्हक संग पूर्ण न्याय नहि कएन गेन जकवा कोनो ख्रर्थे उँचित नहि मानन जाएत।

<u>সমীক্ষা- মৈথিনী চিত্রকথা</u>

আঠ রর্খ পহিনে 'মৈথিনী' ভাবতীয সংরিধানক অষ্টম অন্বসূচীমে শামিন কএন গেন। কতিপয হর্ষিত ভেনহ্ জে হমবো ভাখাকেঁ রৈধানিক অস্তিত্র দেন গেন। মোনে-মোন ওহি সভ গোষ্টৈক প্রতি কৃতজ্ঞতা আ মংগন কামনা করৈত ছনহুঁ জনিক প্রযাসসঁ ঙা কাজ ভেন। ক্ষদা! একটা কচোষ্ট অর্ন্তমনকেঁ হিনকোবি বহন ছন জে আগ ॉ ং কী হএত? অপন ভাখাক ভরিষ্য নীক নহি দেখি বহন ছনহুঁ।

এহি র্যথাক সভসঁ পৈঘ কাবণ ছন হমবা সরঁহক ভাষা সাহিত্যকমে কোনো এ্রাঁতিক আশা নহি নজবি আরি বহন ছন। রর্তমান পীঠ ী মাতৃভাষাসঁ দূব ভ২ বহন ছনাহ। অগিনা পীঠ ীক গপ্প কী কহু? কতেক নেনাকেঁ ওনতী, চিন্বআব, থান,

छान-पगघाक अर्थ बूझल अछि ? जौं कोनो अभिभावकसँ पूछैत छी जे नेनासँ अपन रचनामे गप्प किए नै करैत छी तँ जवाब भेटैत अछि जे स्कूल जाएत तँ हिन्दी आ अंग्रेजी नहि बूझत तेँ अखनेसँ सिखा रहल छी। नेनोमे चेतना नहि किएक तँ बाल-साहित्य मैथिलीमे लिखले नहि गेल। जौं किछु अछि तँ ओकर अर्थ कतेक नेना बूझैत छथि। महान लेखक वा कविक श्रेष्ठ भाषामे लिखल रचना हम नहि बूझैत छी तँ हमर धीया-पूता कोना बूझतथि ? एहि मध्य मैथिलीमे विदेह-सदेहक पदार्पण भेल। नव रूप, नवल सोच आ सकारात्मक दृष्टिकोणक संग। मौलिक विन्दुपर रचना होअए लागल। उपेक्षितकेँ नव आश भेटैल। साहित्य आन्दोलनक एकटा परिणामक चर्च हम पाठकसँ कऽ रहल छी- मैथिली चित्रकथा- श्रुति प्रकाशन दिल्ली द्वारा विदेहक सौजन्यसँ ३ पोथी सन् २००८मे बँहराएल। एहि पोथीक लेखिका छथि श्रीमती प्रीति ठाकुर। हिनक ३ दोसर रचना थिक। विषय पूर्णत: नव, बाल साहित्यक चित्रकथा। हम एहिसँ पूर्व एहि विषयक पोथी मैथिलीमे नहि देखने छलहुँ। एकरा रचना नहि कहल जा सकैछ, किएक तँ एहिमे कोनो साहित्यक सृजन नहि, लोक कथा आ जन-श्रुति जे मिथिलामे पहिलेसँ स्वलल जा रहल छल ओकरा चित्रक संग चर्च कएल गेल अछि। एहि प्रकारक जन श्रुति गाम-गाममे बूढ़-पुरानक मुँहसँ बाँचल जाएत छल मुदा आब विलीन भऽ रहल अछि। ओहि विलुप्त विषयपर चित्रकथा लिखि प्रीति जी बँड्ड नीक काज कएलनि। एहि पोथीमे जे विशेष आ नव

সকাবাত্মক পক্ষ দেখনহুঁ ও অছি– রিষযক আ কথাক চযন। সম্পূর্ণ মিথিনা এহিমে সমাএন ছথি। সভ জাতি সমাজক নোক–কথাক চিত্রণ কএন গেন অছি। মোতী দাগ কথামে বজক জাতিক নিষ্ঠাক চিত্রণ তঁ বাজা সনহেসমে দূধরংশীক ভারনাক র্যাখ্যা। মিথিনা দববাবক রোধি–কাযস্থক গংগা নাভ মনোবম নাগন। রঁহ্বা গোধিন আ নট্ুআ দনান রেঁগূসবাযক নোক কথা থিক। পহিনে নোকক মানসিকতা ছন জে রেঁগূসবাযক নোক মৈথিনী ভাষী নহি ছথি। হমবো মর্ম নোগত ছন কিএক তঁ হমব মাতৃক রেঁগূসবৈএ জিনামে অছি। এহি কথাকেঁ পঠি তিবহুতিযা আ দছিনাহাক ভেদ হিযাসঁ মেটা গেন।

হমবা সবঁহক সমাজক একটা উপেক্ষিত জাতি ছথি– মুসহব। মুসহবোমে দুটা আদর্শ পুরুষ ভেন ছনাহ দীনা আ ভদ্রী। ওহি দীনা ভদ্রীক কথা রঁড্ড নীক নাগন। পহিনে রূঝৈত ছনহুঁ জে তপস্বী রনবাক নেন রৌদ্ধিকতা আ ভৌতিকতা পৈঘ মাপদংড থিক, মুদা আব ও ভ্রম দূব ভৎ গেন। এহি প্রকাবে রঁহ্ত বাস কথাক চিত্রণ কএন গেন অছি।

একরেঁবি আদবণীয জগদীশ প্রসাদ মংডন আ রেঁচন ঠাকুব জীক বচনা পঠি হম নিখনে ছনহুঁ জে ‘রিদেহ মৈথিনী সাহিত্য আন্দোনন’ মৈথিনী পব নাগন জাতিরাদী কনংককেঁ ধো দেনক। জোঁ ও গপ্প সত্য অছি তঁ ওহিমে এহি পোথীক ভূমিকাকেঁ নহি নজবি অংদাজ কৎ সকৈত ছী। রর্তমান পীঠীক নেন প্রেবণাদাযী আ অগিনা পীঠীকেঁ মৈথিনীক প্রতি সিনেহ জগারএ নেন ও পোথী প্রাসংগিক অছি। ভাষা সংপাদন নীক নাগন। চিত্রক স্তব রঁড স্বন্নব

आ व्यापक अछि। श्रुति प्रकाशन सेहो धन्यवादक पात्र छथि। नीक कागतक प्रयोग कएलन्हि आ चित्रक रंग संयोजन सेहो सेहंतित लागल।

अंतमे हम प्रीति जीकेँ धन्यवाद दैत छिअनि जे हमरा सभहक बीच एकटा स्वर्णिम विषएपर लेखनीक प्रयोग कएलनि। आगाँ सेहो हम आशा करैत धन्यवाद ज्ञापन करैत छी।

पोथिक नाम- मैथिली चित्रकथा
प्रकाशन वर्ष- २००९
लेखिका- प्रीति ठाकुर
प्रकाशक- श्रुति प्रकाशन, राजेन्द्र नगर-दिल्ली।
दाम- १००टाका मात्र
पोथी प्राप्ति स्थान- पल्लवी डिस्ट्रीब्यूटर्स वार्ड न. ६ निर्मली, सुपौल, मोबाइल न. ०९३७२४३७०४०३

गजेन्द्र ठाकुर

सहस्रबाढ़ि शीर्षक

এ.এম. বনেম, এস.শংকব ঋা কমন হসন নেন, জিনকব হিন্দ্স্তানী (ভাবতীযড়্, গল্ডিযন) হমবা ঋপন পিতাক স্মবণ কবরৈত বহৈত ঋছি।

স্হস্র্ শীর্ষা

হজাব মাথ, হজাব ঋঁহ, হজাব তবহক গপ-খিস্সা, সৎ ঋা ...|

সহস্রশীর্ষা প্বকষ: সহস্রাক্ষ:সহস্রপাত্। সভূমিগ্বসর্বতস্পৃত্বাৎতিগ্যদ্দশাংগ্বনম্ ॥ ...
হজাব মাথ, হজাব ঋাঁখি, হজাব পএব সংগ রিশ্বকেঁ ঋাচ্ছাদিত কেনে ঋছি, দস ঋাংগ্ববক গনতীক রশমে নৈ ঋছি ও।

... পদ্ভ্যাংশূদ্রা ঋজাযত||| ..পদ্ভ্যাং ভূমির্দিশঃ ...||
পএবসঁ শূদ্রক উঁপেত্তি ভেন.... ঋদা পএবেসঁ ভূমিযোক উঁপেত্তি....

পহিল কন্নান-গঢ় নাবিকেন- মহিসরাঁব ব্রাহ্মণক গাম
দোসব কন্নান-কী রঁহ্ট ছী ? প্ববরা-পছরা।
তেসব কন্নান-কতেক জনা হবিরাসব ঠাঁনন/ ভাত রঁহ্ত কৈ সপনা
চাবিম কন্নান-রিশ্বকর্মাক বখরাঁড়া মে গন্দ্র নগ ঋমৃত
পাঁচম কন্নান-রোঁ-রোঁ
ছঋম কন্নান-ছছা মাথ ভৈযা ঋরিতথি রৈসিতথি মাড়রঁ

চর্ৢি রে/ ননলা খপনে সহৃি যা পহিবতৌঁ ভেঁযা নাম নিতৌঁ রে
সাতম কন্নান–ধ্ন–ধ্ন ধ্ন–ধ্ন রৌনৈ চবখা, ডব নাগৈ ঘমাসান হো
খাঠম কন্নান–খাজ্ ধীযা কোনা খমা রিঁন্ব বহতী/ ছন–ছন উঁঠতি চেহায
নৌম কন্নান–ঝঁহ চন্দ্রসন, খাঁখি কমন সন, ভৌঁহ কামদেরক ধণ্ব্ষ সন, ঠোব পাকন তিনকোব সন, নাক স্বগ্গাক নোন সন, রৌনী কোণনী সন
দসম কন্নান–কিএ তোহব খাহো নানাজী ঝঁহ মনিন ভেন/ কিএ মন নাগৈএ উঁদাস
এগাবহম কন্নান–উঁকথৃি সন সন রীঠৈ, সমাঠ সন সন শীস, সেব রঁবোরঁৃি , সেব রঁবোরঁৃি
রাঁবহম কন্নান–নোভেনৈ ছৌৃ । রঁভনা বে দৈর না বে/ বৌ পূছ২ জরঁ নগনৈ রঁভনমা বৌ/ জতিযা বৌ ঠেকনমা বৌ দৈর না বে
তেবহম কন্নান–ফশীক ডেহ্ফসঁ নথরৌ গে ধমিখাগন তোহবো পনিযাদবাধ/ খস্সী মনক পথেন ছেদি ক২ হেরৌঁ গে রঁহাব
চৌদহম কন্নান–ব্রঁহ্মাক দেন কোদাবি/ রিঞ্চুক চাঁছন রাঁঠৈ
পঁদ্রহম কন্নান–গহনা বে জঠৌ তৃরাঁক ধূব/ ঘবে বহ্ বে জঠৌ নযনা হজূব
সোনহম কন্নান–ছাতী নাত, মৌঁঠৌ হাথ খা সৌতিনক পোখডাি মে খঠ াগ ঝাক মাষ্টি উঁঘরঁ
সতবহম কন্নান–গরিযা রাঁঝিন, রঁৃদ রিঁযায, বৃঁদমে দেখহুঁ সহ্মদ্র সমায

अठारहम कन्नान-मावरौ आबे कोगनी, फोड़र दनू आँखिया/ तोब रौनी स्वनि पिया गेन परदेस/ तोरे रौनी स्वनि ना
उन्नैसम कन्नान-सूतनिमे छनिऐ रे स्वगना एके संग रे सेजिया/ सपनेमे देखनौं रे स्वगना हंसा गेनै रे चोबिया
बीसम कन्नान-मैयाजी हे बाखि निवौ अबज केब नाज/ जगदम्बा सेरक कन जोड़ ैए हे
एकैसम कन्नान- हजाब माथ, हजाब ऋंह, हजाब तबहक गप-खिस्सा, सन्ह आ ...|
सहस्रशीर्षा पुरुष: सहस्राक्ष:सहस्रपात् । सभूमिग्वंसर्वतस्पृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलम् ॥ ...
हजाब माथ, हजाब आँखि, हजाब पएब संग विश्वकेँ आछादित केने अछि, दस आंगुरक गनतीक रशमे नै अछि ओ ।
... पद्भ्यांशूद्रा अजायत।। ..पद्भ्यां भूमिर्दिशः ...।।
पएबसँ शूद्रक उँपेत्ति भेन.... ऋदा पएबेसँ भूमियोक उँपेत्ति....
बाँगसम कन्नान-बँछड़ूने कहकै छै धेनु गाय
तेगसम कन्नान-हब ने बँड़द, ठोठ ा य मड़ब
चौबीसम कन्नान-सात पाँच घब तन्हि सजि देन । पिआ देसाँतब आँतब भेन ।
पचीसम कन्नान-अँडीक कोबो बँघंडीक बाँती, केहन घब छाबनेँ बे पोदिनमाक नाती
छब्बीसम कन्नान-बैसने पहब चनने कोस
सत्ताइसम कन्नान-एतै दुख देनेँ हे माग कोसिका एतै दुख देनेँ/ आबी चठि बोबैँ छै किसान
अट्ठाइसम कन्नान-उँत्तब दक्खिनसँ एनै नटनियाँ बे जान/

जान वैंसि गेनै चनना रिंविछ्डिया बे जान
उँनतीसम कन्नान–कंटैरैं सोना स्वतविया रिंनरैं मम्मवि जान हे
तीसम कन्नान–भगता कहनकै थकास रॉन्हरॅ पतान रॉन्हरॅ/ रोैह् कहनकै–पहिने घवक कोनटा जे टूंटैन छै से ने रॉन्हौ
एकतीसम कन्नान–भादरक खन्हवियो नामी, गजोवियो नामी, वौदो नामी, ग्वमावो नामी
रॅत्तीसम कन्नान–चिन्नी खार नगैए कम मीठ होग छै
तेंतीसम कन्नान–दिनमे कौआ देखि कऽ डेवाग, वातिमे नदी हेनि जाग
चौंतीसम कन्नान–खगहन उँपास कानक कोन डव
पैंतीसम कन्नान–सेव भवि गहूम रॅविख दिन खेरैं/ पिखाकेँ जाए नै देरैं हे

पहिन कन्नान
गढ़ नाविकेन– महिसरॉव व्रॉह्मणक गाम
पहिन पन्नर

কোনা একবা কহি দৈএ কোন্‌্হুমে জোতন রঁড়দক চানি সন !

ভোব হোগসঁ পহিনে, স্বরুজ উঁগৈসঁ পহিনে সূতি-উঁঠি ঠাঢ় ভ২ জাগএ জিনগী।

ঘবমে কতেক কাজ হোগ ছৈ। জিনগী চনরৈঁনে কতেক কাজ হোগ ছৈ। ভোব হোগসঁ পহিনে শ্বৰু ভ২ জাগ ছৈ জিনগী। সভকেঁ ব্‌ঝন ছৈ ওকবা কী সভ কবরাঁক ছৈ, সোন্নে শ্বৰু ভ২ জাগ ছৈ রিঁনা রুকনে, রিঁন্ব ঠাঢ় ভেনে। কতেক ফ্‌র্তীসঁ চনৈ ছৈ জিনগী। কোনো সবোকাবকেঁ রিঁসবন নৈ জাগ ছৈ, কোনো কাজ ছোড়ন নৈ জাগ ছৈ, ন্দা ঐ তেজগব জিনগীকেঁ কোনা কিযো কহি দৈএ খাস্তু-খাস্তু চনৈত জিনগী, ঠাঢ় জিনগী; কোনা একবা কহি দৈএ কোন্‌্হুমে জোতন রঁড়দক চানি সন !

"ভৈযা, কন্হাপব চঢ় া ক২ নৈ ঘ্‌মা দের ? "

মমতোড়কেঁ কন্হাপব চঢ় া ক২ কোনো কাজ কবরাঁমে ন্দখদেরকেঁ কোনো দিক্কত কহিযো নৈ হোগ ছনৈ, নহিযে কাজ কবরাঁ কান খা নহিযে খেনরাঁ কান। খেনেরাঁক সমৈ সেহো ফড়্‌ি ছাএন ছনৈ, ওনম সিখরঁ শিক্ষা ছনৈ খা তকব রীচ খেন, দৌগা-ধূপী। ওনমো রাঁপ বে, কাজ উঁচ্যমসঁ ন২ ক২ টৌটৈ রনেনাগ, রন্হন দেনাগ, রাঁস পংগনাগ, পোখবিমে হেননাগ, মাঁছ-ডোকা-কাঁকোড় পকড়নাগ, ঢোনক রনেনাগ। খা সেহো ওনম সিখরাঁমে কোনো হবরঁড় ী নৈ। এক তূবক রঁচাকেঁ কী সভ খরৈঁ ছৈ সে সভকেঁ ব্‌ঝন ছৈ।

টৈনোক রঁচা সভ খারি জাগ, কহিযো রব-কনিযাঁ রনৈ জাগ, তঁ কহিযো ভাএ-রহীন। মমতোড়কেঁ

दू भाग, दयाबाम आ ऋखदेर। ऋदा दयाबामकेँ कहियो कान ठेनेक दोसव बँ्चिया अपन भाए बँना नै, ऋदा ममतोड़क बँखड़ ामे सदिखन ऋखदेरे आरेँ।

"भैया, हमबा बिँसबमे तँ नै। भौजी आबि जेतौ तँ हमबा बिँसबि तँ नै जेमे।"

"भैया बिँसबि तँ नै जाएत ?", अपन माए-बाँबूू सँ सेहो ममतोड़ पुछै छनै। किये ओकबा कहि देने छनै जे ओकबा घबमे भौजी आबि जेते आ भैया ओकबा बिँसबि जेते।

"भौजीक भबोसे बहबाँक छौ तोबा ? अपने बिँयाह हेतौ आ अपन घब जेमे।", माए ओकबा कहै छनै।

"नै, हम बिँयाह नै कबबँ, आ माए-बाँबूूए संग भबि जन्म बहबँ।"

बँचाकेँ माए-बाँबूू सभसँ बेँशी प्रिय होग छै।

आ माए-बाँबूू कहै- "ठीक छै, हमबे सबँहक संग बहिहेँ।"

ऋदा ममतोड़केँ होग छनै जे माए-बाँबूू ओकब मोन बँहटौबैने से कहि बहन छै। स्वतनी बातिमे ओ ओकबा सभकेँ ऋमाड़ि कब उँठाबैं, सकबबाँबैं आ फेब निश्चिन्त भब स्वति बहै छनै।

माए-बाँबूू, काका-काकी, मामा-मामी, मौसा-मौसी, दीदी-पीसा। गामक नोक, समाज। आ भाए बँहिन; सहोदब, पितियौत, ममियौत, मसियौत आ पिसियौत।

-केहेन नीकसँ तँ जिनगी बीति बहन अछि, आमेनिर्भब जिनगी। ने ककबो आगाँ हाथ पसाबै छी,

নে ককরোসঁ কোনো সরোকাব। জে সরোকাব সমাজসঁ অছি ওহো অছি মাত্র স্থিতপ্রজ্ঞরেঁনা, রিন্ব ভারক। ঐ রিধমে হমব কাজ জঁ ছৈ, তঁ কঽ দেনৌং, ঢোনহো দঽ দেনৌং, পিপহী রঁজা দেনৌং। সেহো একতবহ্ফা, রাঁত খতম। কোনো দ্বাদৈসঁ জ্ড়ন হ্খএ, সে নৈ। হমব ঘবমে কোন রিঁধ হোগএ, কেনা রিঁযাহ-শাদী হোগএ, ওগমে দোসবাক কোনো নে খগতা-রেঁগবতা, নৈ কোনো সমাদ-সূচনা, নে ও সভ খোজে-প্বছাড় ী রাঁ জিজ্ঞাসে কবৈনে থারৈঁএ। রাঁদমে কহিযো ভেঁট ভঽ গেনাপব প্বছি দৈ জাগ ছথি, ভঽ গেনৈ সভ কাজ নীক-নর্মাঁতি নে। হ্মদা স্বনরাঁগ ছৈ, কোনো ঙঁপদ্রব কিযো কেনকৈ তঁ চাবি গোটৈ ঠাঢ় ভঽ জাগ ছৈ খন্যাযক রিকহ্ম, একতবহ্ফা গপ নৈ বহনৈ কহিযো গঢ় নাবিকেনমে। স্বনরাঁগ ছৈ।

স্বনৌং, রাঁবূ কহৈ ছন খা মাএ কহৈ ছন- কেহেন নীকসঁ তঁ জিনগী রীতি বহন খছি, ওকবা হমব কাজ হ্মদা হমবা তঁ ওকব কোনো কাজে নৈ।

মাএক নৈহব, মাএক রঁহিন সভক সাস্বব, রাঁবূঁক রঁহিন সভক সাস্বব। গঢ় নাবিকেনক খনারেঁ ঙা কিছু খাব গাম হ্মখদেরক জিনগীমে খারৈঁ ছনৈ। গঢ় নাবিকেনক খান টৈনসঁ স্বতংত্র খামে নির্ভব জিনগী হ্মখদেরক টৈনক। ঐ কিছু খান গামক এক-একটা টৈনসঁ সেহো জ্ড়ন বহৈ হ্মখদেরক টৈন। রাঁহবীকেঁ খামেনির্ভবে র্ন্মাগ ছৈ, হ্মদা একতবহ্ফা কহিযো কিছু নৈ বহনৈ গঢ় নাবিকেনমে। বৌদী-দামীমে সৌংসে গাম এক ভঽ জাগ ছৈ। গঢ় নাবিকেনক হ্মখদেরক টৈনক খামেনির্ভব সংস্কৃতি খহী গামক দোসব টৈনসঁ ভিন্ন র্ন্মা

पड़ै छलै। ऐदा माएक नैहर, माएक बहिन सभक सासुर, बाबूक बहिन सभक सासुर, ऐ सभ गामक ओ सभ टोल अपन टोल सन बुझा पड़ै। रएह काज, रएह बात।

अपन दुनियाँ...

अपन दुनियाँमे मस्त लोक। भने केहेन नीकसँ तँ जिनगी बीति रहल अछि, आमेनिर्भर जिनगी। तोरा हमरासँ काजे भरि सरोकार तँ हमरा तोरासँ कोनो सरोकारे नै, ने जो...।

माटिक साम्राज्य.. चिक्कन चुनमुन घर अँगना, गोबरसँ अँगना नीपल जाइत आ चिकनी माटिसँ दुआरि।

नारसँ घर छारल जाइत, अधा टैनमे आ दोसरो टैनमे आ पातसँ पटैटैन देल जाइत अधा टैनमे आ दोसरो टैनमे। खढ़सँ मात्र कोनो-कोनो धनिकक घर छराइ छलै।

-कत्ते सुन्नर लागै छै माए ओ घर। खढ़सँ छारल।

-धुर, बाहरे टा सँ। खढ़बला चारमे साँप सभ सहसह करैत रहै छै। खढ़मे तेना कऽ सन्हिआएल रहै छै जे बुझाइओ नै पड़तौ। आ ओ खढ़ आ नार-पुआर.. सभ माटिक रूप छिऐ। चल देखबै छियौ।

माए पछुआर लऽ जाइ छलै ऐदाखदेरकेँ। चारमे जतऽ सँ पानि चुबै, ओतऽ सँ नार घीचि नरका नार दऽ दढ़ कएने रहै बाबू। आ पुरना नार पछुआरमे ठिकिआएल रहै।

-देखही, ऊपरमे नार छै ऐदा माटिसँ सटैल

নিচ্চনকা নাব মাটি ৱঁনি গেন ছৈ। খহিনা খাস্তু-খাস্তু সভটা নাব মাটি ৱঁনি জেতৈ। খঢ় সেহো মাটি ৱঁনি জেতৈ।

মাটিক সাম্রাজ্য। ৱঁর্তন, চূল্হি, ঘবক দেৱাঁন, সভটা মাটিক।

খা খাৱঁ ঙ্গ নাব-প্ৰখাব সেহো মাটিযে ছী!

বসনচৌকী, পিপহী। ঢোনক, মৃদঙ্গ। পনহী, জুত্তা। গোৱোচন।

চমবাক গংধ নৈ স্বঁঘৱঁ তঁ চমবাক ৱৌস্তু কোনা ৱঁনত।

—মন্বক্খ খা জানৱবক চমড়ামে কোনো খাস খন্তৱ নৈ ছৈ। ঘা ভেনাপব মন্বক্খক চাম নৈ দেখৈ ছিহী, কোনা দুস্খাস্থ কবঽ নাগৈ ছৈ। জানৱবে ছী নে মন্বক্খ, জিনগী ছৈ তেঁ চামমে চেঁছ নগনাপব দর্দ হোগ ছৈ, জিনগী খতম খা... চাম, খঢ় খা নাব সভ মাটি ৱঁনি জাগ ছৈ। মাটি নগ বাখি দেৱঁহী তঁ মাটি ৱঁনি জেতৌ, স্বখা দেৱঁহী তঁ মবনাক ৱাঁদো কিছু দিন খাব চনতৌ।

সভ কিছু মাটিক সাম্রাজ্যক পবাধীন ছৈ।

খা খহী মাটিক সাম্রাজ্যমে হ্মখদের বাম ঠেহ্নিযা দেনন্হি খা ঠাঢ় ভঽ গেনা। খপন টৈনসঁ দোসব টৈনক ৱীচ একটা খদৃশ্য মাটিক দেৱাঁব দেখা পড়ৈ ছনন্হি হ্নকা। খা তকব ওগ পাব সেহো মাটিযেক সাম্রাজ্য বহৈ। হঁ, ও মাটি দোখব খা চিকনী দুনূ তবহক বহৈ। ঐপাব তঁ দোখব খা চিকনী মাটিক ৱীচক সাম্রাজ্যমে সামংজস্য বহৈ; ঘব-খংগনাক ভীতব সেহো খা ৱাহবমে সেহো, দেৱাঁব, গহৱঁব সভ ঠাম। হ্মদা ওগ খদৃশ্য মাটিক দেৱাঁবক ওগ পাব দোখব খা চিকনী মাটি কখনো

कान गबीरी–रिपन्नता आ धनिक–आभिजात्यक बीचमे बाँटल बँन्गाग छलै।

कनम–न्नाड़ीमे बेँढ़ नागर शुक्र भऽ गेल। पोखबिक महाव तँ घेबाएन छलै, डरँबा सेहो बेँढ़न जाए नागल।

माटिक साम्राज्य आब बिस्तृत बँन्नाए नागल, बेँढ़न आ बाँटल। घनगब बँनल।

म्द्दा बकराँ घटैन साम्राज्य।

साम्राज्य।

पोखबि दिस जाग कान जे कनम–न्नाड़ी अनन्त बँन्नाग छलै ओ माटिक देबाँब दिस सहटि कऽ आबँए नागल।

पनिछआ नेन आ नहाग नेन जाग घड़ी पोखबि तँ पहिनहियो अनन्त छलै। डरँबेकेँ एक कातसँ साफ कऽ नहागक बेँबँस्था कएल जाग छल आ दोसब कात साफ कऽ छोँचराँक ब्यबस्था होग छल। आबँ ओहो माटिक देबाँबसँ सटैऽ नागल।

माटिक देबाँब एतेक भयौन नै नागै छल।

सभटा भोब एक्कऽ बङ। म्द्खदेरक गाम गढ़नाबिकेनक गाछ–बृँछ, मान–जान, जनचब आ नोक; सभ बङ बिबङक। म्द्खदेरक संगी साथी सभ गाबन कठराँगना। पोखबिक यक्तमे कोनमे गाबन काठक त्तुष्ठ मन्वकथ। नोक कहितो छै, कतरी टा अछि.. जराबँ भेटै छै, कतरी टा नै अछि, अदहा तँ जमीनमे गाबन अछि।

एकपेड़ा या सड़कक कातमे म्द्खदेरक घब।

ऱदा एकपेड़ि या केना, सड़क तँ चकबगब छै, ऱदा नोक चनैत-चनैत बीचमे एकपेड़ि या बना दै छै। कखनो कान ऐ एकपेड़ि या सड़कक द्नू कात एक-एकटा एकपेड़ि या खधाग सन चेन्हासी जे कटही गाड़ीक द्नू चक्का बना दै छै, बबखामे पानी जमा होगने। ओा ओगमे छपछप कबैत ऱखदेर गढ़ नाबिकेन ओा साहेबगंज ओान-जान कबैत बहैत ओछि।

दयाबाम ओा ममतोड़क संग चनि बहन छनै जिनगी।

बँसरिंग्रीक ओन्हाब ग्वज्ज बातारबण, नगै छन जेना घबक भीतब धबि पैसि जाग छन। घबक, टैनेक ओहाब बनि जाग छनै ओ ओन्हाब। ऐ ओन्हाबसँ स्वबक्षित छन दयाबाम ओा ममतोड़क संग ऱखदेरक जिनगी।

ऱदा नोकक कमी गाछ-बिबिछ, धान-माँछ, चिड़ै-चुनऱनी ओा मान-जानक बिबिधता पूर्ण कऽ दै छन, ऱखदेर, दयाबाम ओा ममतोड़ मन्वक्थसँ बेशी ओही सभसँ नग बहथि। खेन-धूप, गीत-नाद सभ ततेक तबहक, बिधे-बाँध सन। सभकेँ ततेक नगसँ ओा कतेक गहीबसँ चिन्हैत बहथि। बंग, समए, ग्वण।

पटैटैन, नाब, खढ़ ओा माटि।

कोन्हुक बड़दक घेबाबा ठाढ़ भऽ कऽ ओागाँ चनैत बहै छै गढ़ नाबिकेनमे। चक्का घूमऽ नगै छै ओा चनैत बहै छै, भोबसँ साँझ धबि एकेक-ठाम ठाढ़ नै बहै छै कोन्हुक बड़द, कटही गाड़ीक बड़द नहाँति ओागाँ बढ़ैत बहै छै, भोबसँ साँझ होगत-होगत खेत-पथाब, खढ़-पात-बाँस, पोखबि चभचाक माटि-पानि-जजात गन्हबसँ

উঁম্হব ভ২ জাগ ছৈ, ৰ্বঁঢ়া জাগ ছৈ, জে ভোবমে খর্মাঁ দেখনে বহিঐ, সে গাম সাঁঝমে নৈ বহি জাগ ছৈ গঢ় নাবিকেন। গামক ৰাঁহা, পোখবি সভ খপন জিজীরিষা ৰ্বঁঢ় া নৈএ, ঙা গাম কহিযো নিশ্চিন্ত নৈ হোগএ। কোনো সমস্যা চাহে ও খেত পথাবক হ্খএ, ৰাঁড় া-ঝাড় াক ৰাঁ পোখবি-ধাবক, নোক সভ পঢ়ন পাঠ জকাঁ ঐ সভমে জিনগী ভবি দৈএ।

দযাবাম, মমতোড় খা ক্ষ্মখদের সেহো খপন ঙানম সভ সাঁঝ ৰ্বঁঢ় া নৈ জাগএ।

দোসব পন্নর

চাব্দ কাত গাছ-ৰ্বৃছ, পোখবি। গামমে এক.. দূ.. তীন খা একটৌ খাব, চাবি টৌ পোখবি।

ওনা তঁ তীন টৌ খাব পোখবি খছি। একটৌ উঁত্তবৰ্বিযা পোখবিক উঁত্তবভব ৰ্বঁড়কা ডকহী পোখবি। নোক সভ ৰ্বজৈএ জে কোনো ডকৈত এক্ক বাতিমে খ্নিনে বহএ ঙা পোখবি। ক্ষ্মদা তকব প্রমাণ প্বছনে যএহ পতা নাগত জে খান তঁ কোনো প্রমাণ নৈ ক্ষ্মদা খ্নিত-খ্নিত ভোব ভ২ গেন বহৈ খা তগ কাবণসঁ ও ডকৈত পোখবিমে জাগঠ নৈ গাবি সকন বহএ। হ্ড়ৰ্বঁড় ামে ওগ ডকৈতক, ডকৈত কী বাক্ষস কদ্রূ, এক পএবক পনহী সেহো বহি গেনৈ পোখবিক কাতমে। ৰ্বঁড় দিন ধবি পোখবিক কাতেমে বহৈ ক্ষ্মদা ফেব ৰাঁঢ় ামে ওহো ৰ্বহি গেন। সে জে একটৌ প্রমাণ বহএ সেহো নৈ ৰ্বচন। গামসঁ ঙা পোখবি দূব খছি সে ছঠি পাৰ্বনিসঁ একব কোনো সম্বন্ধ খাগ ধবি স্থাপিত নৈ ভ২ সকন। হঁ উঁপনযনক ৰিধ-ৰাঁধমে ধবি একব উঁপযোগ হোগতহি

অছি। কিসিম-কিসিমক মাঁছ বহৈ ছৈ ঐ পোখবিমে। মাঁছক কোনো কমী নৈ। কহিযো ডকহী পোখবিমে জীবা দেবাঁক খগতাক অনুভব নৈ কএন গেন। সনানা মছৈব হোগএ আ সভ ঠৈনক নোককেঁ- দছিনবাঁগ ঠৈন মানে গঢ় অববড়নেবাঁকেঁ ছোড়ি কঽ- মছৈবক সভ দিন অপন-অপন ঠৈনক মাঁছক হিস্সা দেন জাগ ছৈ।

দছিনবাঁগ ঠৈনক দক্ষিণমে অছি বড়্‌কিযা পোখবি।

গামসঁ দূবগব অছি হ্দা জাগঠ ছৈ বীচোবীচ। কাঠক ঐ জাগঠকেঁ গাববা কান পীঅব বঁচা, আগক জমীন্দাবক অতিবৃদ্ধ প্রপিতামহ একটা বড্ড পৈঘ আযোজন কেনে ছনা। বস্তীসঁ দূবগব আ খেতক বীচমে বহবাক কাবণসঁ এতৌ নোক সভ স্নানক নেন কম্মে-সম অবৈএ। মছৈব সেহো হোগএ হ্দা সে মাত্র ঐ দছিনববিযা ঠৈনক নেন। ঐ পোখবিক একটা আব বিশেষতা অছি। জখন দুর্গাপূজাক সমএমে দুর্গাজী হেবসঁ নৈহবসঁ সাসুব দসম দিন- জকবা জতবা সেহো কহন জাগ ছৈ- বিদা হোগ ছথি তঁ হুনকব মূর্তিক ভসান অহী পোখবিমে হোগএ। পুরুখপাত্র তঁ নৈ, হঁ মহিনা নোকনি দুর্গাজীক ভসানপব হবোঠকাব ভঽ কনৈ ছথি। দুর্গাজী ঐ ঠৈনকেঁ কে পূছএ, ঐ গামেমে নৈ বনৈ ছথি। ও বনৈ ছথি পড়োসক গঢ় ঠৈনীমে। ঐ গামক নোক তঁ অগত্তী সভ। খগ্গী দিন ধবি দুর্গাজীকেঁ ঝাঁপি কঽ বাখন জাগএ, মাত্র মূর্তিকাব হুনকা উঘাবি কঽ দেখি সকৈএ, কাবণ ও নৈ দেখত তঁ ফেব দুর্গাজী বনতী কোনা। আন কিযো দেখত তঁ আন্হব ভঽ জাএত। হঁ, খগ্গী দিন বৈননোতীক বাদ মূর্তিক অনাববণক বাদ হুনকব দর্শন নোক কঽ সকৈএ। আ ওহী দিনসঁ মেনা সেহো নগৈএ। ঐ গামমে দুর্গা বনতী তঁ কতেক নোক

खंडीक पहिनहियें अन्हव भऽ जाएत। आ पड़ासिक गाम की कम अगत्ती अछि ? ऐदा पूजाक नामपर देखू, सभ सङ्ग-सङ्ग भऽ जाइए। नाममे छैन नागन छै-गढ़ छैन, ऐदा अछि ओ गाम। अही गाम जकाँ महिसरॉंव ब्रॉम्हणक गाम। अगतपनामे हम आगू आकि हम- एकर तँ बुँम्नू प्रतियोगिता होइत रहै छै दुनू गामक मध्य। गढ़ छैनक गाम दऽ कऽ जाउ तँ ओइ गामक रॉन्हक कातक दनानपर रैंसन छौड़ा सभ किछु ने किछु स्वनेरॅं टा करत। ऐदा ऐ गामक हसादी प्रञ्चतिक छौड़ा सभ अररॅंधि कऽ ओइ गाम रॉछै जेरॅं टा करत। हँ, सध-रॅंध सभ अही बुँचिया पोखरिक रॉछै गेनाइ श्रेयस्कर बुँमैए, भनहि कनी हटि कऽ रस्ता छै, तैं की।

गाममे एकटा आर पोखरि अछि। ऐदा गामक दुनू कात कमना-रॅनान आ कोसी, ऐ दुनू धारकें नियन्त्रित करबॉ नेन दू-दू टा रॉन्ह रॉन्हन जाए, ओ चर्चा देर सरॅंर होइत रहैए। गामसँ सटैन पछिम दिस उँत्तर-दक्षिण दिशामे रहत एकटा छहर, फेर रहत कमना महारानीक भाग रॅनान धार आ तखन कमना महरानी आ फेर जा कऽ ओइसँ पछिम उँत्तर-दक्षिण दिशामे दोसर छहर, ऐ तरहक चर्चा होइत रहैए। रॉन्हक रीचमे पड़ा जाएत रॅन्नी पोखरि। कोना ऐ पोखरिकें सरकार भरत से नै जानि। ऐ पोखरिसँ रॅनान एकटा नानासँ जुड़न अछि, जखन धारमे पानि अरॅंए तँ नोक नानाक ऐँह खोनि दै छथि आ धारक

উঁপবকা পাঁকরঁনা পানিসঁ পোখবি ভবি জাগএ, রাঁন্ব ধাবমে নীচাঁমে বহৈ ছৈ তেঁ ও নৈ খাবি পারৈঁএ। ওনাহিতো রঁনানমে রাঁন্ব কম খা পাঁকে রেঁশী খরৈঁ ছৈ। খা ওগ পোখবিসঁ পচৌনী হোগএ। রৈঁসাখমে সকবাগতিক নগাতি গৌঁখা সভ হেঁজ রঁনা সভ পোখবিক সহ্বাগ করৈ ছথি, উঁবাহি ছথি। খা পূসক পূর্ণিমাক মেনা। মাছ মখান খূরঁ হোগ ছৈ।

গামক শ্বক্ষহেমে সারিকী দূটৌ গনাব। গনাবক পানিসঁ কিছু গোটেকেঁ ঘেঘ রঁহবা গেনৈ তঁ নোক গঢ় নাবিকেনকেঁ ঘেঘমা গাম, মোটকা বঁ্গধরঁনা গাম কহি রঁনোতবী রঁনারৈঁএ।

ধাব খা রিশান রঁন্নী পোখবিক সটনে বহএ একটা হ্টরৈঁান এীড় াক্ষেত্র- রিশান বমনা। জমীন্দাবক কবতরঁসঁ ওা বমনা পীখব রঁচাক খেতমে চনি গেন, মানে মিনা নেন গেন। রঁড়কা জমীন্দাব রঁবরঁবিযা বাঁয সেহো ওগ রীচমে নৈ জানি কোন কাবণসঁ এক গৃহস্থক একঠাম একঙ্কে জমীন হেরাঁপব জোব দেনে বহএ। স্ববজূ ভাগক গোরঁবসঁ সীটন খেত সেহো ঐ ক্রমমে পীখব রঁচাক খেতমে মিনি গেন ছন, মানে মিনা নেন গেন ছন।

কমনা খা রঁনানক রীচ মহিসরাঁব সভক মানক ভোজন নেন রৌখাচৌড় া খছি। মহিসরাঁব সভ এতহ খরৈঁ ছথি, খেনাগ ছথি খা কমনামে হেনৈ ছথি। কখনো ও সভ খপনা-খপনীকেঁ কমনাক ধাবমে রিঁন প্রতিবোধক রঁহহ দৈ ছথি তঁ কখনো ধাবক প্ররাহক উঁনটা হেনৈ ছথি। রৌখা চৌবীক ওা স্নাতক সভ ছথি।

ধাবক রীচ গ্বখবটেনী।

হ্বঙ্কড় া টৈনীমে মোহম্মদ শমশূন। রাঁন্হপব।

খিস্সা স্বনরৈঁত বহৈ ছথি...

ডিনবীনগব। একটা সৈযদ ছনা ওতহ। একটা কনিযাঁ ছনখিন্হ খা কৈকটা রেঁটা ছনন্হি। নড ়াকা সভ।

নূনজাগঠ ়ক যহ্ন। হ্মদা ঐরেঁব সৈযদ খা হ্নকব সভটা রেঁটা মাবন গেন। হ্মদা হ্নকব রিধরা গর্ভসঁ ছনী। কিছু দিনমে রঁচা ভেনন্হি। নাম বাখন গেন মীবাঁ।

ওহো নড ়াকা, হ্মদা মাএকেঁ ঙা পসিন্ন নৈ। হ্নকব রিযাহ কবরাঁওন গেন কমে রঁযসমে, ঙা সোচি জে মোন যহ্নসঁ হঁটতৈ। হ্মদা..

মাএ খা কনিযাঁ রঁড্ড র্ন্মেনখিন্হ হ্মদা মীবাঁ খসগবে নূনজাগঠ ় গেনা খা রাঁপ–ভাএক রঁদনা নেনন্হি খা ঘ্বি কহ ডিনবীনগব এনা।

হ্নকব খামোক প্রভারসঁ ডিনবীনগবমে হ্নকব মূন্হক রাঁদো রঁহ্ত দিন ধবি শান্তি বহন।

রাঁহ্নপব রৌধা মনিক খা খাব ডোমক চাবিটা ঘব সেহো খছি। ঙাহো দ্নূ টৈন খনী গামক সিমানমে খরৈঁএ। ডোম খপনাকেঁ মনিক রা সোপচ কহৈ ছথি। রৌধা মনিক খিস্সা স্বনরৈঁ ছথি...

চাবি টা ব্রাহ্মণ স্নান নেন পোখবি জাগ ছনা তঁ একটা মবন গাএ দেখনন্হি। মবন গাএ কে উঠাএত ? সে ছোটকা ভাএকেঁ ও ভাব দহ দেন গেন খা জখন ও ঘ্বন তঁ জাতিসঁ রঁহিস্কৃত কহ দেন গেনৈ।

সভ জাতিক কাজ পারঁনি–তিহাব–সংস্কাবমে হোগতে ছৈ।

রঁকখা জে দান মাঁগৈ খংগনা নচৌনী/

পমবিযা জে দান মাঁগে চিনকা খেনৌনী/
দগবিন জে দান মাঁগে নাব কঽ ছিনৌনী/
নৌখনি জে দান মাঁগে খাবত নগৌনী/
ধোরিযা জে দান মাঁগে খিবক ঘ্নৌনী
সভ জাতিক কাজ পাৱনি-তিহাব-সংস্কাবমে হোগতে ছৈ।
ডোমক কাজ সেহো পাৱনি-তিহাবমে হোগ ছৈ।

পেটাব ৱনেৱাসঁ সূপ, ৱীখনি সভ কিছু ৱনেৱামে ডোমক কাজ, খা পাহ্ন পবখ নেন খা ৱবিযাতী নেন জে খস্সী কাটৈন জাএত তৈ নেন মিখাঁটৈনীক কাজ। খস্সীক মূড় । দ্গপূজাক ৱনিমে কমিটী নঽ নৈএ। জৈন্বন মিখাঁ জে খস্সী কাটৈত খছি সে হনান কঽ কঽ। গবদনি খদহা নষ্টকনে বহ ছৈ, হ্মদা ৱনা সোনা কঽ গবদনি নঽ জাগএ খা খনবা সেহো। তখন মহিসৱাব ব্ৰাহ্মণমে সঁ জে ভজন খা খণ্ঠজাম কবৈত ছথি সে ওহী খনবাসঁ ৱনন ঢোনক কিনৈ ছথি। দাহা নঽ কঽ জখন ও সভ গঢ় নাবিকেন ঘ্বৈ ছথি তকব দৃশ্য খদ্ভুতে হোগএ। দাহামে ঝবনী খেনাগ জাগ ছৈ, ৱাঁসক ঝবনীসঁ।

মর্সিযা স্বনৈত ওহিনা প্বকখপাত হৱোঁঠকাব ভঽ কানঽ নগৈ জাগএ জেনা দ্গাজীক ভসান দিন স্ত্রীগণ হৱোঁঠকাব ভঽ কানঽ নগৈ ছথি।
ঐ দসো দিন সৈযদ ৱঁসরা কণ্টৌনক বে হাগ হাগ
সেহো ৱঁসরা ভেনৈ ৱিসবনমা বে হাগ হাগ

গঢ় নাবিকেনক সভ নোক গৱৈয্যা, খিসক্কব সভ। স্বনৈত বদ্ধ...
ভার খেনাগ কানমে মীবাঁসাহেৱ খৱৈ ছথি খা রব দৈ ছথি।

এক্ক খিস্সা কএ রেঁব কহরঁহ ?
স্বননে জাহ নে.. গঢ় নাবিকেন ছিঐ। জএ রেঁব স্বনরঁহ নর নগতহ।
ডিনবী নগবমে হবফূন সৈয্যদ বহথি।
দিল্লীকেঁ তঁ ডিনবী নগব নে কহৈ ছৈ মৌ ?
কী জানহ গেনিঐ ?
হবফূনক কনিযাঁ বহথি খাতম।
নূনজাগঢ়ক যাক্রমে হবফূন মবি গেনা, খাতম গঢ়্ খাবি বহথি।
জন্ম ভেন একটা রঁচাক, জকব নাম বাখন গেন মীবাঁ।

খাতম মীবাঁক রঁচমে রিঁযাহ কবা দেনন্হি, হ্মদা মীবাঁকেঁ নূনজাগঢ়ক যাক্র খা ওগমে ওকব পিতা হবফূনক মূহ্ক সমাচাব দেব-সরেঁব নাগিযে গেনন্হি। খা ও নূনজাগঢ়পব খাএমণ কহ ওকবা হবেনন্হি খা ডিনবীনগব ঘ্বি কহ খারিঁ গেনা।
গিব-গিব নগেড় া দনমে ধোঁসা রোঁনৈ, হে বৌ ভৈযা ধোঁসা
ভৈযা মৌ, ধোঁসা কহ রোঁন কহনো নৈ জাগ
মাব-কাটি কহ নকড় ি দনমে রঁজনা রোঁন রোঁনৈএ,
বে ভৈযা রঁজনা রোঁন রোঁনৈএ
ভৈযা ছিটকেন জাগএ সিংঘিন তনরাব
কবিযা বে হ্মৈতা দনমে ঘোড় া জে ঠনকৈ,
হে বৌ ভৈযা ঘোড় া
ভৈযা ঘোড় া পীঠ খগিন হো খসরাব

ফেব একটা খাব টৈন খছি।

চর্মকাব, হ্মখদের বাম খা দযাবাম বাম । পহিনে

গামসঁ ৱাঁহব বহএ ঞ ছৈন, ৱঁসরিঙ্গীক ৱাঁদ। হ্মদা খারঁ তঁ সভ ৱাঁস কাষ্টি কঽ খতম কঽ দেনে খছি, খা নোকক ৱঁসোৱাঁস ৱঁঢ়ৈত-ৱঁঢ়ৈত ঐ চর্মকাব ছৈন ধবি খারি গেন ছৈ। ঘবহষ্টৈ খা ঞাঁটৌ পজেৱাঁ সভ খগন-ৱঁগনমে খসিতে বষ্টএ। ঢোনহো দেৱাঁসঁ নঽ কঽ ঢোন-পিপহী ৱঁজেৱাঁ ধবিমে হিনকব সভক সহযোগ খপেক্ষিত। মান মবনাক ৱাঁদ জাধবি ঞ সভ উঁঠা কঽ নৈ নঽ জাগ ছথি নোকক ঘবমে ছতকা নাগনে বষ্টএ। হ্মখদের খছি জাগেশ্বিব ঝাক সংগী।

নানা মহবাজ, চর্মকাবক নোকদেরতা। চৌবীসঁ মাঁছ মাবি কঽ খনৈ ছনথি। চৌবীক মাঁছপব সভক খধিকাব বষ্ট ছৈ। সভ ওতঽ মাঁছ মাবি সকৈএ। হ্মদা সোনাযমনী কষ্ট ছনৈ জে রএহ ষ্টৌ চৌবীসঁ মাঁছ মাবি সকৈএ। নানা মহবাজ ৱঁনগব বহথি, ও সে নৈ মানথি। এক দিন ও মাঁছ মাবি কঽ খারি বহন ছনা খাকি সোনাযমনীকেঁ পতা নাগি গেনৈ। পহিনে ঐ গনাকা সভমে ৱাঁঘ বষ্ট ছনৈ। সোনাযমনী নগ সেহো কএকষ্টৌ ৱাঁঘ বষ্ট। ও একষ্টৌ ৱাঁঘ নানা মহবাজকেঁ মাবৱাঁ নেন পঠেনক। হ্মদা নানা মহবাজ খপন নাঠীসঁ ওকবা মাবি দেনন্হি। সোনাযমনীকেঁ ৱঁভ্র তামস উঁঠনন্হি, ও গহিন দেৱীক খাবাধনা কেনন্হি। গহিন দেৱী নানা মহবাজকেঁ একষ্টৌ ৱাঁঘিন পঠা কঽ মাবি দেনন্হি।

খসিযাক তীব মৈযা ঘূবৈ ছৈ মৌ/
হাগ নানাক কবৈ ছৈ নৈ খোজ
নানাকেঁ খোজৈ ছৈ জৌঁ খাবেঁ/
কানি কানি কষ্টএ নে ৱঁ্ঝায
কতৌ নৈ দেখিযৈ বে দৈৱাঁ জো খাৱঁ/
কতৌ নৈ নানা ৱাঁৱীকেঁ বে খাৱঁ

केकरासँ से पुछतैं केकरा सम्हरैतैं/
केकराकें करतैं हम्मे गो उँदेशे।

नाना महराजक मित्र नाथ मिश्रे नाना महराजक माए–बाबूकें दूध देनाग बन्न कऽ देलन्हि।
डाँटि–डपटि कऽ नागलै गे/
रूपामाय मिसरकें ले बुम्माय
जेकरे परसादे नाथ मिसर छल लै/
धोरियेसे पाटि सलक जे शेरीब
केराक थम सलक छौ मिसर रे/
तोरो जे थरैं नै लै जाँघ
फनन फनन बाँही नाथ मिसर गो/
ललियेसे परसादे छौ ले थारँ

नाना महराजक थामो तमसा गेल था नाथ मिश्रकें ओ मारि देलक था सोनायमनी था ओकर परिवारकें सेहो मारि देलक। फेर नाना महराजकें पूजा पाठसँ मनाओल गेल था तखन जा कऽ ओ शान्त भेला।

गढ़ नारिकेलक सभ लोक गबैय्या, खिस्सा कहक्कर सभ। स्वलैत बढ्ढ...

मनसाराम चमार था छेछनमल डोम। दुनू बहादुर, मनसाराम मोबंगक राजाक सेनापति था छेछनमल सिरीराजखण्ड राजक सेनापति।

मोबंगक राजाकें पता बहन्हि जे सिरीराजखण्डक सेनापति छेछनमलकें ओना कियो नै जीति सकैए, मनसाराम सेहो नै।

छेछनमलकें मोबंगराज थपन दबराबमे बजेलन्हि था ओकरा नानच देलन्हि। म्हदा ओ नै माललन्हि,

सिवीजखल्डसँ रिश्वासघात ? कखनो नै।

मोरंगवाज ह्नका गछावि कऽ रॅन्हरॉ देनन्हि। ऋदा छेछनमन एक्के रॅवमे सभ रॅन्हन तोड़ि देनन्हि। मोरंगवाज फेव डेवा गेना, जत्तक्का छेछनमन सन सेनापति ओतऽ सेना सेहो तेहने रॅनगव हएत। आ सिवीवाजखल्डपव आक्रमणक रिचाव ओ त्यागि देनन्हि।

कछ नै रीति जेते मौ मनसावाम,
चाहे सिरो किये नै उँतवि जाएत।
तैयो हम्मे नै टपै नेन देरैं मौ,
अप्पन वाजक वौ भीतव।
जौँ तोवा आरोँ जी-जानक डव छौ मौ,
तँ घव घूवि जा मौ नै अप्पन।
हम्मे तँ एको कवम नै रॉकी वखरॅऽ मौ,
हम्मे कवरैं सिमानक वछिपान।
जौँ तोँए एको डेग आगू रॅढ़रैं मौ,
हम्मे तोहव सिव नेरैं नै कतावि।

गढ़ नाविकेनक खिस्सा स्वनैत वहू... एक्के खिस्साक कएकटा रूप। जतऽ जतऽ सँ कनियाँ-मनियाँ एनी, तत्तक्का खिस्सा नेने एनी।

न्वकेसवी एकटा चर्मकावक पुत्री वहथि। छेछनमनकेँ पति रूपमे प्राप्त कवरॉ नेन एकादशी कवथि। ऋदा ह्नका सपना एनन्हि जे छेछन साधु रॅनि गेन अछि। आ जखन छेछनक भेँट न्वकेसवीसँ भेन तँ छेछन ह्नका देरी मानि नेनन्हि, ह्नकासँ उँपदेश नेनन्हि आ न्वकेसवीकेँ देरी रॅना देनन्हि। न्वकेसवी देरी रॅनि गेनी।

फेव धन्वख टैनी। भगरानदत्त मंडन आ अधिकनान मंडन-धान्वक। पहिने यएह नोकनि भाव

উঁঘৈত বহথি ক্ষ্দা পছাতি দ্সধগ্টৈনীক নোক সেহো ভাব উঁঘএ নাগন ছথি। খেতী কবরঁ ধন্বকগ্টৈনী আা দ্সধগ্টৈনীক প্ৰবান পেশা অছি। হঁ পহিনে ওা সভ মাত্র রোঁনিপব কাজ কবৈত বহথি, আরঁ রঁগৌগপব কবৈ ছথি। রঁকবী পোসরঁ আা দ্গাপূজামে ছাগব রঁনি নেন রেঁচরঁ, তকবা অহাঁ ঐ দ্নূ গ্টৈনক পশ্বপাননমে গানি সকৈ ছী। এক-একগ্টৌ রঁভ্দ সেহো কিযো কিযো বাখহ নাগন ছথি আা পাব নগা কহ তকব উঁপযোগ জোড় া রঁভ্দসঁ খেতী কবরাঁমে কবৈ ছথি।

কোনো ঝগড় া-ঝাঁগ্টী ভেনাপব মহিসরাঁব ব্রাঁহ্মণক চাগন কাবী খাপড় া সঁ তোড় ৈত কোনো গ্টৈনক মহিনাকেঁ অহাঁ সানক কোনো এহন মাস নৈ অছি, জগমে নৈ দেখি সকৈ ছী, কাবণ কহতী জে ওা সভ নির্নজ্জ হোগএ আা সে ঐ কাবণসঁ জে জনপব একবা সভক পাছূমে থূক দহ দেন জাগ ছৈ, জগসঁ নাজ নৈ হেতৈ।

গঢ় নাবিকেনমে কোনো এহেন ব্যক্তি জকবাসঁ সমাজকেঁ নোকসান হোগ ছৈ, ওকব ক্ষ্গনাপব শোক নৈ মনাওন জাগএ, উঁন্গ্টৈ ওকবা ক্ষ্গনাপব জনানী সভ খাপড় া ফোড় া কহ রাঁন্হপব ফেকি দৈ ছথি।

তীনে গ্টৌ ঘব বহনোপব ধোরিঁযাগ্টৈনী একগ্টৌ গ্টৈন রঁনি গেন অছি। ঝঁঝাবপ্বব ধবিক মাবরাড় াক কপড় া এতহ সাফ কএন জাগএ। মহিসরাঁব ব্রাঁহ্মণ সভ জে রঁবিযাতীমে রেঁনরঁগ্টম ঝাড় া কহ সীগ্টঁ-সাগ্টি কহ নিকনৈ ছথি সে কোনো অপন কপড় া পহীবি কহ? বএহ মংগনিযা কপড় া মহগৌআা, মাবরাড় া সভক। মাবরাড় া সভক ওা কপড় া সাফী ভাগ দূ দিন নেন ভাড় াপব

হিনকা সভকেঁ দৈ ছথিন্হ। কোবৈন, বুঁধন আ ডোমী সাফী, ধোরি। ডোমী সাফী আর ডোমী দাস ছথি, কারণ করীবপংথী জোতে ছথি। গুরু গোসাঁগ জখন অরৈ ছথি তখন ডোমী দাসক সবস্বতী মন্দ পড়ি জাগ ছন্হি। মৈথিলী করীবরাণীক ভন্ডার ছন্হি হুনকা নগ।
প্রথমহি ছনৌং হম আদি পুরুখ সংগ তরঁ হম বহনৌং ক্ষমাবি হে
ভৈযা মিলন ভতাবক জনমন তা সংগ ভেল রিআহ হে
কা সংগ বসনৌং কা সংগ রঁসনৌং কা সংগ কেনৌং ধরুআব হে
কা সংগ দেশী দেশাঁউব ঘুমনৌং কোন পুরুখ কে নাবি হে
পাঁচ সংগ বসনৌং পচীস সংগ রঁসনৌং তীন সংগ কেনৌং ধরুআব হে
সংগহিমে দেশী দেশাঁউব ঘুমনৌং এক পুরুখ এক নাবি হে
সাঁপিন রূপ হম শিহব রঁসনৌং উঁসনৌং মযে চারু রেদ হে
সস্বব ভৈংস্বব মিলি এক মত কেনৌং অচবজ কহনো নে জাগ হে
এক আদ্যা তীনি রূপ ধবাএ ছন মতি বুঁঝি রিস্তাব হে
কহএ করীব সভকেঁ মন মোহে সন্ত কোগ উঁতবএ পাব হে

ডোমী দাস সানমে একরৈব গঢ় নাবিকেনমে সন্ত সমাগম কবরৈ ছথি। ভবি সান ঘুমিতে বহৈ ছথি। সে কত্তী, করীব ধর্মস্থান, দুহরী, নেপান; সহজযোগ সসংগ কেন্দ্র, অবেড় রঁবহী টৈন, অবেড়হাটৈ, মধুরঁনী; করীবমঠ, সতমনপুব, সমস্তীপুব; করীব আশ্রম, সমস্তীপুব; করীব আশ্রম, তুর্কী, মুজফফবপুব; করীব জাগৃ আশ্রম, অহুবাঠাঢ়ী, মধুরঁনী; করীব আশ্রম, ব্রহ্মোত্তবা, মধুরঁনী; সদগুরু করীব আশ্রম, সুবতগংজ, মধুরঁনী; করীব আশ্রম,

ভবরাড় া; করীব খাশ্রম, নদৌবা, সমস্তীপ্বব; করীব মঠ, হ্নঙ্গাৰ্টেনী, ব্রহ্মপ্ববা, ক্ষজথফবপ্বব; ওা কোনো স্থান হ্নকাসঁ ছ্টন নৈ ছন্হি। কতেকো গ্বকুগাদী দ্বাবা চাদবি দঽ মঠক মহন্থী দেৱাঁক কার্যক্রমমে হ্নকব উঁপস্থিতি খনিরার্য বহৈত খছি।

গঢ় নাবিকেনক সভ নোকক স্মৃতি ৱঁছ্ব তেজ, প্বছৱেঁ একটা গপ্প খা তখন স্বনৈত বহ্ন...

নৌখাৰ্টেনী সেহো তীন ঘবক। জযবাম ঠাকুব, নক্ষ্মী ঠাকুব খা মানে ঠাকুব, হজাম। ৱঁড় ৱঁজন্তা সভ।

জোগিন্দব ঠাকুব, গঢ় নাবিকেন গামক কমবসাবিক ৱঁড়ৃহী কমাবমে সভসঁ সমংগব পবিবাবক। ছড় াদাব ছথি জোগিন্দব ঠাকুব। ক্ষদা মাগনজন রা হ্নকব দেবান জখন ভোজমে খৱেঁ ছথি তখন নগৈএ জে ছড় াদাব জোগিন্দব ৱাঁৱূঁক সবস্বতী মন্দ পড়া জাগ ছন্হি খা নীক খা খনস্মন দ্নূ গপপব খানী হঁ নিকনৈ ছন্হি। জোগিন্দবকেঁ তীনটা সন্তান- রিহাবী, খর্জ্ন খা শিরনাবাএণ। সভ গোটে কাঠক ব্যবসাযমে নাগন ছথি ক্ষদা রিহাবী সংগমে নোহাক কাজ সেহো কবৈ ছথি খা খর্জ্ন সাগকিন মিস্ত্রী সেহো ৱঁনি গেন ছথি খা বিকশা- সাগকিনক ছোট-মোট ভঙঠীসঁ নঽ কঽ পেন্চব সাটৱঁ ধবি সভ কাজ কবৈ ছথি। ৱঁচা সভক নেন ওধিক গেন্দসঁ নঽ কঽ নোহাক তাবকেঁ নীচাঁমে মোড়া নকড় াক পহিযাকেঁ গ্বড়কাৱঁএ ৱঁনা খেন খা কতেক খাব খেনাক গজাদ কেনে ছথি শিরনাবাএণ। সে নোক কহিতো খছি- দেখিযৌ, পঢ়না নিখনাসঁ নোকবীযে টা ভেটৈ ছৈ,

से धाबणा रॅदनू। देखियौ शिरनाबाएणकेँ। की–की ग्र्वागत बर्ह छै, ग्रकाठसँ की–की रॅना नैए। ग्रदा रिहाबीक हाथक ओनम ककरोमे नै, थाबाकाठ, सोग्नकठोग, खड़ाकाठ, फेँठकठोग सभमे शिर नाबाएणसँ थागाँ। शिरनाबाएण थारिष्काब करैए था तकब रॉद ओकब देखा–देखी रएह रौस्त् रिहाबी ओकबासँ नीक रॅना नैए। थारॅ गाममे कोनो रौस्त्क कॅापीबागठ थारिष्काबककेँ थोड़रॅ भेठतै। पथरौठी नकड़ीपब शिरनाबाएणक थाबी, रॅस्वना ग्रकछि जाग छै ग्रदा रिहाबी नै जानि कोना सम्हाबि नैए। ठैनाह नकड़ीसँ सेहो किछु ने किछु रॅना कऽ मेना ठेनामे रॅचि थरॅए। तकथा चिबरॉक नेन नम्हब थाबी सोग्नाँमे नै बहने छोठैको थाबिसँ चीबि दैए। नकड़ीक कामिन भागकेँ थसबासँ थनग कबरॉमे रिहाबीक जोड़ नै।

मोठ सूतक रॅनन थँचबी भगरतीकेँ खोगँछ देरॉ नेन पठरा जगदीश माणनकेँ ताकन जाग छन्हि, पठमीनी रॅछु काज्न।

भोना पंडित ग्रम्हाब, माठिक कोहा सभसँ नऽ कऽ रॅचा सभक नेन चिड़ै चुनग्रनी धबि रॅनेरॉक गन्तजाम छन्हि। मठिकममे कोनो जोड़ नै।

रॉसू चौपान, थतरॅ। भाब उँघैत बहथि, माँछ सेहो उँघै छथि, कहाब सेहो रॅनि जाग छथि। था माँछ रॅचैयो नागन छथि।

चनित्तब साह् था नछुनान साह् हन्वथाग, दुर्गापूजामे दोकान नगरॅ छथि। काज उँच्यममे सर्जी–तबकाबी रॅनेरॉक ठीका–पंछा सेहो नेमऽ नागन छथि।

शिरनाबाएण महतो, सूबी। नछमी दास, ततमा।

নান ক্ষমাব বায, ক্ষর্মী।

ভোনা পাসরান খা ক্ষকেশ পাসরান- দ্সাধ। গেনা হজাবীক নিচ্নকা খাঢ় কি সর্রধী। রএহ গেনা হজাবী জে ক্ষশেশ্রিবস্থানমে একটা ক্ষশপব একটা গাএ দ্বাবা খারি কঽ দূধ দৈত দেখনে বহথি তঁ ওগ স্থানকেঁ কোড়এ নগনা, মহাদের নীচাঁ হোগত গেনা, ফেব তাকি নেনন্হি। সীতাক রেঁটা ক্ষশ (নরক ভাএ) দ্বাবা স্থাপিত ঞা মহাদের গেনা হজাবীক তাকন।

খার্র স্বনূ খিস্সা.. গঢ় নাবিকেনমে সভ চীজ নেন একটা খিস্সা খছি.. খিস্সা নৈ গতিহাস...

প্বহপীনগবমে কীবতি পাসরানকেঁ জোতনা খেতমে একটা রঁচা ভেটনৈ। নাম পড়নৈ জোতি।

-জোতনা খেতমে ভেটনৈ তেঁ নে তঁ নৌ।

ও ওকবা পোসি-পানি কঽ পৈঘ কেনন্হি।

জোতিক দোস বহ হবিযা। দ্নু সংগে বহথি। এক দিন জখন হবিযা স্বগ্গব চবরৈঁ নেন জোতি সংগ গেন তঁ জোতি নাচঽ নাগন। গন্দ্রনোক ডোনি গেন। কানিদাসকেঁ জোতিসঁ ভেঁট ভেনন্হি খা কানিদাস হ্নকা ঢেব বাস শিক্ষি দেনন্হি খা হ্নকা ধর্ম খা সৎক প্রচাব নেন কহনন্হি। প্বহপীনগবমে জোতি ধর্মক প্রচাব প্রাবম্ভ কেনন্হি। ও রঁচা সভক হাথমে মাটিক ঢেপা দেখি খা ও ঢেপা শংকবচূড় নম্ভ্র রঁনি জাগ ছন।

জিখএ নিবর্র্ঝি রাঁনক জোতি নৌ/
জগমে তূঁ খমব ভঽ জা
নিত দিন কবিহঁ রঁনকরা রৌ/
খাহে ধবমক নৌ রেঁরহাব
জহী ঠীন জে চীজ চাহরৈঁ রাঁনকরাঁ রৌ/

প্ৱবেতৌ দাতা মৌ ধৰ্মবাজ

থমবীতাক ৰেঁষ্টা কানিদাস ব্ৰাহ্মণক ৰেশ ধবি জোতিসঁ ভেঁষ্ট কবৈ নেন গেনা, ক্ষদা জোতি কোনো কাবণসঁ হ্নকাসঁ ভেঁষ্ট নৈ কেনন্হি। কানিদাস হ্নকা স্রাপ দঽ দেনন্হি খা জোতিকেঁ কোঢ় ভঽ গেনৈ।

কানিদাস একষ্টা জোতখীক ভেষ ৰনা কঽ এনা খা জোতিকেঁ ৰোনমে ৰাবহ ৰর্খ ভূখে পিযাসে বহৈ নেন কহনন্হি। জোতি খন্তমে সফন ভেনা।

সহনাবাযণ কামত, কিওষ্ট, দবভংগাক জমীন্দাবক কামতপব বহৈ ছনা।

বামদেব ভংডাবী। কিওষ্টক প্রকাব ভংডাবী, জে দবভংগা জমীন্দাবক ভনসাঘব সম্হাবৈ ছনা।

সহনাবাযণ কামত মহৌত সেহো বহথি, ৰবৰড়ি যা ব্াযক। হাথীক মৌদা ৰনৰৈমে হ্নকব জোড় গনাকামে নৈ ছন। হাথীক শিঙ্কারনী খগত্ত, পিছু, থাগত, মাগন রিবি ঐ সভক প্রযোগক হ্নকা খভ্যাস ভঽ গেন ছন্হি, খনেবো খানো ঠাম ঐ সভক প্রযোগ কবৈত বহৈ ছথি।

কপিনেশ্বব বাঙঁত খা বামারতাব বাঙঁত, ৰবগ। পানক খানদানী পেশা।

মনাহ জীৰছ ক্ষথিযা। ডকহী পোখবিমে সানমে এক ৰেব মষ্টেব, পন্দ্রহ দিনসঁ মাস দিন ধবি মনাহ ঐমে মহাজান খসবৈ ছথি। মনাহক ষৈন জ্মি খবৈএ।

পোখবিক কাতমে মাস দিন নেন ৰাহবী মনাহক গাম ৰসি জাগএ। পহিনে তঁ মাস ভবিসঁ ডুঁপব গ্ৰা সনানা মষ্টেব চনৈত বহএ ক্ষদা খাৰ ঘীচ তীব কঽ ৰীস দিন। ফেব মনাহক সবদাব ঘোষণা কবৈ ছথি– জে খাৰ মাঁছ শেষ ভঽ গেন। খাৰ জে মাবৰ, তঁ মহাজানমে তঁ একো ষ্টা ৰড়কা মাঁছ নৈ খাওত। ভৌবী

জানসঁ মাবৰঁ তঁ সভটা ছোটকা মাঁছ মবি জাএত আ আগিনা সান তখন জীবা দেমএ পড়ত। ওগ পন্দ্রহ-বীস দিনমে গামমে উঁসেৰক ৰাতাৰবণ বহএ। আহী ৰঁহমে পোখবিক সাফ-সফাগ সেহো ভ২ জাগ ছৈ। ভোবে চাবি ৰঁজেসঁ দ্পহবিযা ধবি মাঁছ মাবন জাগএ। আ ফেব ৰেঁক্দ পহব ধবি সভ টৈনক নোককেঁ -দছিনৰাঁগ টৈনকেঁ ছোড়ি ক২- অপন-অপন টৈনক হিস্সা দ২ দেন জাগ ছৈ। সভ অপন-অপন হিস্সা ন২ গামপব অবৈঁ ছথি। ওত২ টৈনক সভ পবিৰাব অপন-অপন হিস্সা ৰাঁটি নৈ ছথি। টৈনক মাঁছক কতেক কূড় ী নাগত, ঐ ৰিষযপব কহিযো কান ৰিৰাদ সেহো ভ২ জাগএ। জিৰৈত ভনহি মসোমাত কাকীসঁ টৈকা-ৰঁজ্জী নৈ হোগন্হ, ভনহি মবৰাঁ কান ৰেঁটৗকেঁ হিস্সামে সঁ কিছু দেৰাঁক মসোমাতক গছাকেঁ কঁঠ মচোড়ি দেনে হোথি; আ ৰেঁচাবী মসোমাতক হ্মগন শবীবক ওঁঠা স্টাম্প পেপবপব নগৰাঁ নেনে হোথি। হ্নকব স্মবণ আন কান ভনে নৈ অৰৈঁত হোগন্হ হ্মদা ডকহী পোখবিক হিস্সা নেৰাঁ কান সভকেঁ অপন-অপন মসোমাত কাকী মোন পড়ি যে জাগ ছন্হি। ঐপব ৰিৰোধ ব্যঞ্ঞ সেহো হোগএ আ পহনমান, জিনকা সভ প্রেমসঁ খনিহফা সেহো কহৈ ছন্হি, কেঁ ছোড়ি কিনকো ঐ প্রকাবক হিস্সা নৈ ভেটৈ ছন্হি- ভনে খনিহফাক অংগনাক ও মসোমাত বীস ৰঁর্খ পহিনহিযে কিএ নে মবি গেন হোথি। ডকহী পোখবিক একটা আব ৰিশেষতা অছি। ঐমে মাঁছ, কাছু সভ স্বয়ং ৰঁঢ় ৈএ। পোখবিক কাতমে মনকোকা সভ অনেকুআ, আ মাবতে বাস নীঢ় কেচনীক প্রকাব। কাতমে ভেঁটৈ-কন্দ

महिसवाँव वँचा सभक भोजन। कमनाक नाहक खेवाँह मनाह, गामक लोकसँ तकव वँदनामे अन्न नै छथि। अनगौँआसँ हँ, धाव पाव कवेवाँक वँदना पाग नै छथि।

स्वनू खिस्सा...

भवौड़ा कि द्नवा दयान मनाह। गोनू झाक गामक।

आब गोनू झाक गप आएन तँ ओग महामहोपाध्याय धूर्तवाज गोनूक खिस्सा पहिने...

मिथिला वाज्यमे भयंकव स्वखाड़ पड़ल। वाजा ढोलहो पिटवाँ देलन्हि, जे जे क्या एकव तोड़ वँताओत ओकवा प्रवस्काव भेटैत।

एकटा विशालकाय वाँवाँ दस टा आकि वँसिये ठोप केने वाजाक दववाँवमे ओ कहैत एला जे ओ सए वर्ष हिमालयमे तपस्या केने छथि आ यज्ञसँ वर्षा कवा सकै छथि। साँझमे हुनका स्थान आ सामिग्री भेटि गेलन्हि। गोनू झा कतौ पहुनाग कववाँ लेल गेल वहथि। जखन साँझमे घुवला तखन कनियाँक मुँहसँ सभटा गप स्वनि आश्चर्यचकित भऽ हुनकव दर्शनार्थ विदा भेला।

गम्हव भोव भेलासँ पहिनहियें सौँसे सोव भऽ गेल जे एकटा बीस आकि वँसिये ठोपवँला वाँवाँ सेहो पधावि चुकल छथि।

आब दस ठोप वाँवाँक भेँट हुनकासँ भेलन्हि तँ ओ कहलन्हि-

"अहाँ बीस ठोप वाँवाँ छी तँ हम श्री श्री १०+ बीस ठोप वाँवाँ छी। कहू अहाँ कोन विधियें वर्षा कवाएब।"

"हम एकटा बाँस वखने छी जकवासँ मेघकेँ खोँचावब आ वर्षा हएत।"

"ওতেক টাক রাঁস বখৈ ছী কতহ।"

"থহাঁ সন ঢোংগী সাধ্ক ৯ঁহমে।"

থার ও দস ঠোপ রাঁরা শৌচক রহন্না কহ রিদা ভেনা।

"ঔ। থপন খবাম থা কমল্ডন তঁ নহ জাউঁ।"

৯দা ও তঁ ভাগন থা নোক সভ পছোড় কহ ওকব দাঢ় ী পকড়ি ঘীচহ চাহনক। ৯দা ও দাঢ় ী ছন নকনী থা তগসঁ ও নোচা গেন। থা ও ঢোংগী মৌকা পারি ভাগি গেন। তখন গোনূ ঝা সেহো থপন মোছ–দাঢ় ী হটা কহ থপন রূপমে থারি গেনা। বাজা হ্নকব চত্তুবতাক সম্মান কেনন্হি।

থার ও খিস্সা... ভবৌড় াক দ্নবা দযান মনাহক। ওহী গোনূ ঝাক গামক।

থার স্বনূ থসনী খিস্সা....

দ্খহবন সহনীক রেটা। রচমে ওকব রিযাহ রখবীক রহ্বা গোঢ়ি নক রেটী ধনিযাঁ মরৌতীসঁ ভেনৈ। ৯দা কিছ তেহেন ভেনৈ জে সভ ববিযাতীকেঁ কন্যাগত জহনমে রন্ন কহ দেনক থা দ্খহবন থপন রেটাকেঁ নহ কহ পড় া কহ গাম থারি গেনা। দ্নবা দযান নাচ–গানামে পাবংগত ছন সে নোক ওকবা নহি থা দযান সেহো কহৈ ছনৈ। পৈঘ ভেনাপব ও রাঁরূসঁ প্বছনক জে ওকব গৌনা থখন ধবি কিএ নৈ ভেন ছৈ। জখন ওকবা সভ কিছ পতা নগনৈ তঁ ও রিদা ভহ গেন রখবী। থা রখবীক সিমানপব গনাবপব ভেঁটৈ ভহ জাগ ছৈ ওকবা থপন কনিযাঁসঁ। রিঘ্ন রাঁধাক রাঁদ ও থানি নৈএ থপন কনিযাঁকেঁ।

৯সহব রিচক্ষন সদায। ডকহী পোখবিক সটৈন

गड़खै सभ, थनथन करैत दनदन भूमि सेहो। ओगमे रिसाँढ़ कोबि-कोबि कऽ ओसहब सभ खाग छथि। अकानमे जखन सभटा पोखबि, गड़खै स्वखा जाएत तखनो ओ डकही पोखबि ओदा नै स्वखाएत।

भुमिहाब, बाधामोहन बाय। कोगब, दुखन महतो। सोनाब, अशोक ठाकुब। तेनी बामचन्द्र सार, रौकू सार आ काबी सार।

गामक आमक गाछी सभ, कएक टा। रँड़का कनम। अढ़ाबिक नरगछनी। भोबहा कातक कनम। पोखबिक महाब सभपब गाछी।

फेकन आमक आँठीसँ निकनन पिपहीसँ गाछ आ आमक प्रकाब रँनरैंमे ओ गौँआ रँछु माहिब।

कानापहाड़, हबिमोहन, मल्लिका, स्वबजाप्वबी, फजनी, चौबिया, रँम्रैं, डोमा रँम्रैं, सोभजा (सोरँजा रँम्रैं), नाजबा रँम्रैं, नेङबा रँम्रैं, दसहबी, गुठ्ठुभोग, जबदानू, ग्वनारँखास, कनकतिया, फजिनी, सजमनियाँ, सपेता (सफेदा), कठमाहा, सत्तुआहा, भोंटै, रँबमसिया (रँाबहो मास), कनमी भदैया, रँथुआ (भदैया), फल्हबिया, केबराँ, पबोड़िया, सिन्वबिआ, घिरँहा, भदैया, सोनहा, खीबमोहन, बागब (खूरँ मीठ), चौबिया, कबिअम्मा (देखैयो आ खागयोमे दरँ), नक्करँा, धुमनाहा (पैघ ओदा सड़ही), भोगहा, कपूबिया, सकचुनियाँ, बोहनियाँ (सड़ही, रँबसागतमे भाबमे जाग छै, मिथिलामे सभ आमसँ पहिने पाकै छै), मिश्रीभोग, मोहन भोग, अटैहा, बसहा, अनन्हुआ, ग्वनड़िया, स्वपबिआ, रँबरँडिआ, कसत्तुबिआ, दिरँबाहा, अनन्दी, दुर्गीदाय, केबराँ, दबिमा, मिबचैया, रँशिया, मोहबठाकुब,

জনমড়ে, সিপিযা। রঁম্বি খাঁঠী ফেক দিযৌ টিপিযা রঁনি জাএত। কনমী ফেকনাহা খাঁঠীসঁ নৈ রঁনৈএ, ওকবা রঁনাওন জাগএ। কনমীমে গ্বদ্দা হোগএ, ঙা গবিঞ্ঝ হোগএ; সবহীমে বস হোগএ খা ঙা স্বপাচ্য হোগএ, কনে খম্মত সেহো হোগএ। তহী কাবণসঁ সবহীক খম্মষ্ট রঁনৈএ। রঁবিযাতীকেঁ খগতা সমএমে রঁম্বি খা পছতা সমএমে সপেতা দেন জাগ ছৈ, ঙা দ্নূ খাম সভসঁ নীক মানন জাগএ। কনকতিযাক খচাব খা খামিন রঁনৈএ ওনা খানো খামক রঁনৈএ। রিন কোসা রঁনা খামক ক্ষচা খচাব-কসৌনী- খা কোসারঁনা খামক হ্নাবা খচাব রঁনৈএ। কোরী খা পবোবসঁ খন্তিম কানমে নোক খঘা জাগএ ক্ষদা খামসঁ নৈ। সভ খামক সভ তবহক স্বাদ।

খঢ় াবিমে সেহো খেত বহএ। ক্ষদা এক গোটে জে নরগছনী নগেনন্হি, তগসঁ ছাহ ভেনে দোসব খেতক ধানক খেতী দরি গেন। সে ওহো কনে চৌক-চৌবাহাপব খনষ্ট-রঁনষ্ট রঁজৈত খামক গাছী নগা দেনন্হি।

এক টা জমরৌনী সেহো খছি। নমহব-নমগব গাছ সভ, জোম সভ খা পতবগব জোমনী। খা ছোটকা-ছোটকা গ্বনজাক্ষন।

পীপবক গাছ সভ ডিহরাঁবক স্থানসঁ নহ কহ স্কূনক প্রাংগণ ধবি এত্তহ-ওত্তহ পসবন খছি। পীপব গাছক জড়ি এত্তহ খা শিবা সভ দহোদিস। নাগহ্নী, পাকড়ি ক গাছ, রঁনক গাছ, তেতৈবক গাছ সেহো ঠাম-ঠীম খছি।

রাঁন্হ সভক কাতমে রৌনস্বপাবীক গাছ, সাহব

দাতমনিক মৌঁম, রঁসরিঙ্গী ঋা মাবিতে বাস হূন ঋা কাঁষ্টে সভ। নজরিজ্জী তঁ সভ কনমমে। চাকব ঋামক গাছপব বখৰাব সভ ওছৈন কঽ স্বতি বহৈ ছথি। ববক গাছ হ্মদা এক্কষ্টৌ, পীচক কাতমে মীঋাঁষ্টৈনী নগ। ঘৌকা সাগ, নৌফ সাগ, হ্মস্হবক নত্তী, বাজা–বানী সাগ, গম্হাবি, মড়্ঋা, চীন, ৰথ্ঋা, তিনকোবক পাত ঋা হ্মব, মখান, সিংগবহাবক হূন, পোবো সাগ, ঋবিকোঁছ, ওন, থন কমন, ভেঁষ্টে, কবোনাক গাছ ঋা ওকব হ্মড়ক ঋচাব, ঋল্ডী, ঋপবাজিতা হূন, ঋনানাস, হ্বহ্ব, ঋাঁতা হ্মনক গাছ, শ্যাম তুনসী, জিনেৰী, ধান, কেযোবা, সমা, কোদো, জগ, সোঋা, হ্মবথী, মূংগ, উঁবীদ, খজূব, নবকষ্ট, ওঁবা–ধাতবীম, পান, মতাব, গ্বনৈঁচ, গ্বনমোহব, বজনীগন্ধা, নূনী সাগ, ঠঢ়া যা সাগ, নতাম, দাড়া ম–ঋনাব, পিবাব, ৰন্ধনী, হ্মবগ, সর্পগন্ধা, গ্বনাৰ, হ্মসিযাব, ঋশোক, তীন, ঋগস্তী, কাউন, ভাঁষ্টা, ঋানূ, জৌ, পনাকী সাগ, ঋমবা, কদম, চিবৈতা, তগ্গব, গেনা, তেতৈব, ঋর্জুন, কনৈন, সিংঘাবা, পবোব, মেথী, গদ্ধম, পতেবা, কেবৈযা, ৰোবা, মকগ, ঋাদ, ৰৈব, মোথা, শীসো, ধথূব, গজবা, ৰাঁস, সীম, মড়্ঋা, হ্মশ, যূকেনিপ্টস, জাহ্মন, গ্বনজাহ্মন, মখান, কণ্ঠা, ৰডা, গ্বন্নবি, ড্ম্মবি, পপড়া স, পীপব, সৌংফ, গন্ধবাজ, সাহোব, গম্হাবি, হ্মবনীমনোহব, ৰাঁগ, হ্মনসা, সূর্যহ্মখী, বামতবোগ, ঋড়হ্ন, জৌ, গোহ্মনকাঁষ্টে, ঋন্হ্ঋা, কবমী সাগ, জূহী, চমেনী, হ্মল্ড, ৰেনী, সজমনি, খেসাবী, মেহদী, মৌসবী, তীসী (চিকনা), ঝিংগ্বনী, ঘেবা, ষ্টমাষ্টব, ঋাম, নীম, মেথী, প্বদীনা, চম্পা, নজৌনী, ভানসবী, সংধ্যা, ষ্টূষ্টী, কামিনী, ৰবূব, খএব, চিবচিড়ী, ৰেন, মানতী, সিবীস, প্যাজ্, নহস্বন, ঘীহ্মমাবী, ঠঢ়া যা,

ওন, চোবকাঁটী, জগ, শিবিফফা, কদম, চিনিযাৰঁদাম, কটহৰী চম্পা, কটহৰ, ৰঁবহৰ, জনেব, কমবখা, ৰাঁস, ঝাঁটী, মহ্‌খা, কচনাব, ফম্হব, চ্কন্দব, ঘাপসাবী, সিম্মব, তাব, শিনগম, বৈঁচী, সবিসো, পনাশি, বাহবি, খকোন, ৰঁড়সীম, সরজিযা, ভাঁগ, মেবচাগ, ফস্বম, খমনতাশি, খমবনত্তী, ৰঁথ্‌খা সাগ, জটোধাবী, গ্বনদাৰঁড় ী, ৰঁদাম, তাবৰূঁজ, টোভনেৰোঁ, কাগজী নেৰোঁ, জমীবী নেৰোঁ, খপবাজিতা, নাবিকেব, পাটি, ধনী, শোন, খীবা, কদীমা, খম্মাদি, হবদি, দূভি, দ্‌হ্মি কেবা (দেখৈমে খূৰঁ স্বন্নব), মবিচমান কেবা, গৌবিযা কেবা (খূৰঁ মীঠ), ৰাঁগনব কেবা (পৈঘ খা মোটি ফ্দা ওতে স্বাদিষ্ঠ নৈ), ভোস কেবা, কমন, নিচী, কনৈন, তমাকূ, সিংগবহাব, ভেঁটি, ত্তনসী। মহিস জঁ সমৈপব পান নৈ খাগএ তগ স্থিতিমে গবমাগ নেন মেনাগোভী পাত খিঔন জাগএ। খবহী টৌটি-ফবক খাদিমে উঁপযোগ হোগএ, পানক নত্তী খবহীযেপব নতৰৈএ খা একব উঁপযোগ ৰঁবৈৰঁমে দেখন জাগএ।

গঢ় নাবিকেনমে মন্বখক জাগতসঁ ৰেঁশী গাছ-ৰূঁছ, ফন, খন্ন খা তবকাবীক প্রকাব।

খূৰঁ তবকাবী হোগ ছৈ- ঝীঁগনী, সীম, ভণ্টা, ফ্নিগা, ৰঁন্দকোৰী, ফূনকোৰী, শিনজম, ফ্বগ, গাজব, টৈমাটৈব, খবড়নেৰাঁ, খানূ, ওন, কচূ, ছৈকনা, চটৈন, কৈতা, কবৈনা, কবৌঁদা, কদীমা, ফম্হব, কেবা, কমনককবী, কটহব, খজৰাঁ কটহব, খম্হাক, ৰঁড়হব, পবোব, সজমগন। ঘেবা, একব ফূনক তকখা হোগ ছৈ।

সাগ খাবো প্রকাবক- ভটিপ্বৰৈন, কটৈযা, পেকচা, পন্টিখা, সিবহোঁচী, ঠঢ়িযা, গেন্হাবী (উঁজ্জব খা নান),

চোনাগ, পোবো, তোবী, খল্ক্খা, ৰথ্খা, কদীমা, মষ্টব, ৰঁদাম, দূম্ফা, খেসাবী, পান, বৌঁচা, ফূষ্টিযা, নোনী, ৰঁবদনোনী, নথফা, পনাকী, ঋবৈ। ননঠঠা খা, ঝন্না, নৌফ, চোনাগ, পনাঁকী, ফস্বম, মেথী, স্বখা, খড়া পষ্ঠ্খা, ঘৌকা, সবহন্চী, কবমী, খবিকংচন, খৰুখা, ওবরী, তিনকোব, কোরী, সেবসো, তোবী, ৰঁদাম, কেবাও, মষ্টব, খেসাবী, তিনপত্তী, খকষ্টা, মিসিখা, ফম্ফব, ঝনবী, কেসী ঝন্না, পেঁচী, বাজা বানী। ঋনিগা(সহজন)ক, খন্নূক, ঋবগক সাগ। ৰঁনপনাকী।

চৈতমে নীমক কনসন পত্তা ভষ্টাক সংগ প্রযোগ হোগএ।

দানিমে ফবথী, মস্বী, খেবহী, বাহবি, বহবিযা, কনায, খেসাবী, মষ্টব, ৰঁদাম, মস্বী, তেৰঁখা, কেনাগ, বজমা, মষ্টব, কেবাও, মেথ, ৰোঁড়া, খকষ্টা, মিসিযা, ভষ্টপ্ববনি, বামঝ্মনী, সীম।

বাহবিক দানি ধনিক খাগএ খা বহবিখা দানি গবীৰঁ খাগএ।

ডৰঁবা, দসবিযা, মনিদা, ৰেঁনোব, ঞা সভ ধানক কিসিম পাগনমে ড্ৰঁনো বহনাপব খখবী নৈ হোগ ছৈ।

ৰোবী ধানক নত্তী হোগ ছৈ, ঞা নত্তী পানিক ঙুঁপবমে নতবৈ ছৈ খা সভ গিবহসঁ গাছ ৰঁহবাগ ছৈ, এক কষ্টামে দসষ্টা গাছ ঋশিকনসঁ বহৈ ছৈ খা ওহীসঁ খেত ভবি জাগ ছৈ।

সোবনা, স্বগরা, বংগা, দসহবিযা, চননচূব, কবিযাকামৌব, মংসূবী, হপ্সা (স্বগন্ধিত), বজনী, পাগনঝানি, সিংগবা, কববিতী, গ্বনাঁকী, জস্বখা, চৌঁতীস, ছত্তীস, নাজিব, জন্নী, ধ্সবী, পাখবি, পিচবি, কজবাগৌব, ঞা সভ ধান চৌবীমে হোগ ছন, বোপৈ কানমে তঁ পানি

নৈ বহৈ ছনৈ হ্মদা ৰাঁদমে ভবি ঠেহ্ন, ভবি জাঁঘ পানি তঁ চৌবীমে বহিতে ছৈ। কনেক মোটকা চাউঁব হোগ ছৈ, সএহ নে।

গঢ় নাবিকেনক চাপী জমীন মানে চৌবীমে উঁপজৈৰঁনা ধানমে স্বংগহা সতবা, সিংগবা, ৰেঁনোব, দেসবিথা উঁজবা, দেসবিথা কবিথা, গোনা, কেশৌনী গোনা, মনিদা, গহ্মা, পিচ্চবি, পাখবি, সত্তাখবি, পবৰাঁপাঁখি, তত্তা, কসহম, উঁমঙ্ঠ। মধ্যম খেতমে উঁপজৈৰঁনা ধানমে সতবিথা, বমদ্নাবী, হবিনকেন, ধ্সবী, ৰক্কি, সেহমানা, ৰাঁসমতী, ত্তনসীভোগ, ননিযাঁ, নাজীব, কনজীব, কবিথা কামোব, সীতা, পংকজ, জযা, চননচূব, খেমটী, উঁনাঁক, পনিঝানী, ত্তনসী ফ্হূন, খ্মমাঘৌব।

উঁপবাবি খেতক ধান খছি জসৰাঁ, কমনকাঠী, দূধবাজ, ভানসবী, মংসূবী, ভোনা মংসূবী, কাঙ্খীমংসূবী; ঐমে কম্মা পানিমে নীক ধানক খেতী ভঽ জাগএ।
ধান খগহনমে তৈযাব হোগএ।
ধান ৰিহিযা-ৰিহিযা কঽ কমাগএ সভ।
রিহনি নেন ৰীথা জোগা কঽ নোক বাখৈএ।
ৰিবাবমে ৰীথা ছীটি কঽ রিহনি তৈযাব হোগএ।
খবদবা পাৰঁনি দিনসঁ বোপনী শ্বৰু হোগএ।

দহী, ৰঁসিযা ভাত, গ্বব-চিন্নী, কাজব সভটা সানি কঽ কন্চ্ পাতপব তীন বা পাঁচ কূড় ী ৰঁনা খেতমে সভ দৈ ছৈ। জঁ ব্ৰাহ্মণ কিসান তীন প্রবব খছি তঁ কিসান খা ৰৌনিহাব ৰঁজৈএ, তীন গব, তীন পান; খা তীন টা কূড় ী ৰঁনা খেতমে দৈএ। খা জঁ ব্ৰাহ্মণ কিসান পাঁচ প্রবব খছি তঁ কিসান খা ৰৌনিহাব ৰঁজৈএ পাঁচ গব পাঁচ পান; খা পাঁচ টা কূড় ী ৰঁনা খেতমে দৈএ। ওা

সভ খেতমে ৰজৈত, ৰিবাবসঁ উঁপাবি ঋানন ৰিহনিসঁ ধানক খেতমে ৰোনিহাব গৰ নগৰৈএ।
জেঠহি ৰিখৰা গিবেনৌं ঋষাঢ়হি জনমি গেন হে
সাওন বোপনী কবেনৌं ভাদৰ ৰিষ্ট ভেন হে
ঋাসিন হূন ভেন ধান কাতিক হব ভেন হে
ঋগহন কাষ্টন ধান দৌনিযা কবাএন হে
দৌনি কবাএ কোঠী ঢাবন কূষ্টি–কূষ্টি খাএৰ হে
ঋদহা ৰিহৰ ৰাকী বহি গেনাপব নোক সাঁস নৈত ঋছি।
ভদ্দিকেঁ ৰ্নি দৈ ছৈ; ছিষ্ট্ঋা ধানক ঐ খেতীমে গৌঁঋা সভ নিপ্পণ ঋছি।
ভদৈ সেহো কএক তবহক, নক্খী, জন্নী, ঝবহা, ৰচ্চিযা, বংগৰা, গম্হবী উঁজবা, গম্হবী কবিঋা। ওা ভাদৰমে তৈযাব হোগএ।
মিবচাওক ৰিহনি, ৰিবাব।
কেবাক কবজান।
হনমে নিচী, কেবা, কষ্টহব, নতাম, মহ্, জিনেৰী, ৰ্নিযাঁ, ৰৈব, ঋাঁতা, শবিহহফা, সপাষ্টূ, ৰড়হব, জোম, শহতূত, ঋনাব, নাবিযন, ষ্টাভনেৰো, ৰেন, কদম সভক গাছ চাব্দ দিস। কেবা সেহো কএ তবহক মবিচমান, গৌড়া যা মানভোগ, ঝ্বক্ষষ্টিযা, দ্ধী, ৰশীৰষ্ট, ঋন্বপান, দ্ধক্ষংগব, ৰতিসা, মানভোগ, সিংগাপ্ববী, ৰাঘনব, ৰবহবী, চিনিযা, মানভোগ, কপ্পবিযা।
কাস, পষ্টৈব, মৌঋাক জংগন। খগবা ঘাস।
কেবাও দানি, সবিসো, তোবী, বৈঁচী ঋা ঋল্ডীক তেন। তীনৈ গাছ ঋহবাতমে দেখৰ, ঐ গাছক ৰবেড়া দেৰামে প্রযোগ হোগএ ঋা ৰজবকেবাওক জাবনিমে প্রযোগ হোগএ। ঋামক ৰাঁন্বীক ঘূব হোগএ।

जमाएनक गाछ धोएन ठेकाबमे काज खबैए।

मंगबैन गाएक दूध बँढ़बैए, जनीजाएतक सेहो। स्वस्थ, जमएन- खजमएन, मंगबैन मसन्नामे प्रयोग होएए। मोथी, मोहनीसौंफ, धनी, प्वदीना, नहस्वन- बस्वन, पियौज आ मेथीक गाछ। कागजी आ जमीबी नेबों। तेतैब।

चिड़ै जेना कचबँचिया, राक, चुहिया, पिहुआ, हस्वरादागैन, टिड्डी, बँटैब, फुद्दी, बँचब (रनबाँदुब), साबस, हबदी, ननबोंएी, टिटही (टिटहबी), चौंचा, चकोब, चकबाँ, नीनकण्ठ, धनछोहा, काबकौआ, पनिड्ुम्मी, सिन्नी, हाँस, फुनचोभी, पकुकी, नानसब, गागन, ऋर्गी (ऋर्गा), चेहा, गछखोदही (कठखोदही), ऋजेनिया, चमगादब (चमग्वदबी), डकहब, बाँदुब, ऋँहदुस्सी (उँन्नू), चिन्हाबिया, गिद्ध, बँग्वना, बाँम, बँगेबी, बँगबा, पपिहा, बुनबुन, स्वगा, पबबाँ, बँत्तक, मोब, मैना, कौआ, कोएनी, नानसब, देशी कौआ, काब कौआ (काग, बाँमिन कौआ), सिन्नी, कचबँचिया, खगिन, खधएा, कोएनी, कठखोधी, खंजनिचिडै़आ (शबद ॠत्तु), गरूड़, चकेबाँ, चाहा- चेहा, चिनहोबि, चुहचुहिया, चौंचा, डकहब, तित्तिब, कंठमे नान-धाबीबँना स्वग्गा, दिघौंच, धनेस, धोबिनियाँ चिडै़, पडबाँ, पनिड्बँबी, बँनऋर्गा, पहाडी मैना (ऋँहपब नान), पपीहा, पौडकी, फुद्दी, बँगडा, बँग्वना, बँगेडी, बँटैब, बँत्तक, बँदब (नान नाम प्वछी), बाँम, मैनी (काबीपब उँज्जब थप्पा, नोन नान), ऋँहदुस्सा, ननऋनियाँ, नीनकंठ, सामा, साबस, साहीन, हबियन (माबि कऽ खाएन जाए छै), हंस।

ফতিংগা জে খাঁখিমে মাৰৈএ (খঁখিফোড়া), তিতলী (দূ পাঁখিৰঁনা বংগ ৰিবংগক, নাঁগবি বহিত), ঢ়ৈকিনী (চাবি পাঁখিৰঁনা, নাঁগবি যুক্ত), হৰিযৰ বংগক হনুমান জীক ঘোড়া, একটা খাৰ হোগএ খংগ্ৰেজিযা মশীন জেকাঁ, নগৈএ একৰে দেখি কঽ খংগ্ৰেজ সভ জে.সী.ৰী. মশীন ৰঁনেনক।

খড়্গি যা, হবিন, নীনগায, হৰকাছ, হবাশঁখ, ৰিঁজ্জী, খিখীৰ, শাহী সেহো খূৰঁ।

ঘোঁঘহাক মাঁসক তীমন খাএন জাগএ, স্বৰকা ৰঁনা স্বৰকনো জাগএ খা কোনো ৰঁতনমে বাখি পাঁচ-সাত ঘংটা ৰাঁদ ছটৈনাহা পানিকেঁ মমৰখামে ধিযা-প্বতাকেঁ পিণ্ডন জাগএ খা স্বনৰাঁগমে সেহো ফএদা কৰৈএ, পেট ঠঁঢা কৰৈএ।

মাছো কিসিম-কিসিমক ৰেখা, ঢ়েঁগবা, কপটী, কৌখা, গবগ, গবচ্নী, গৈঁচা, চেংগা, সিংঘী, ডেবা, কোতবা, নষ্টা, কাঁটী, ৰেৰাঁ, ছহী, চিনমা, দবহী, সৌবাঠ, কৰৈঁ, সিংঘী, মাঁগ্বৰ, পটৈবিযা, ৰেঁনৌনা, ৰ্খাৰী, ৰাঁমী, গাগৰ, ভুন্না, গচনা, পোঠী, বিষ্ঠা, ভৌবা, ভুহনা, ৰৌহ, ভাক্ষৰ, নৈন, গ্লাসকপ, সিল্বৰ কপ, ফোকচা, ৰঁদ্দা।

চিচোৰ, গঢ় নাবিকেনমে হোগৰঁনা নিবৰ্থক ঘাসক প্ৰজাতি, নাম-নাম ধবগব। পাগনিক কেশৌব। জটাধাৰী ফূনক গাছ। হবদিক গাছ। খগিযা গ্বহক গাছ, নজবি-গ্বজবি নৈ নগৰাঁ নেন একব ডাঢ়ি কেঁ ৰাঁহিপব ৰাঁহ্মি দেন জাগ ছৈ।

বোটী কএক তবহক- মৰুখা, চাঙঁৰ, খ্দ্দী, জও, ৰঁদাম, খেসাৰী, কাঙঁন, চীন, মক্কৈ, ৰাঁজবা, জনেৰ, খৰ্হ্খা, খকটা, মিসিযা, মস্বৰী, ফক্ষখা, খেবহী, গ্বৰা, সিংঘাৰ, মখান, ভেঁটৈ। একাধ কষ্টামে গহুমক খেতী

सेहो पैघ लोक करै छथि आ तकर सोहाबी सेहो रहैए।

एकटा रौस्त कए-कए रहब आरि जाग छै..

ठैकियो नै.. ई गामक लोक स्वभावे राजेए.. एकटा चीज कए रहब अरै छै जदा कतेक नओ चीज आरि जाग छै ओग स्वभावे।

खेल सभ सेहो कए तबहक- संस्कृतक अटकन-मटकन आ करैछी। चंपा-चंपा कनैनक फबसँ खेलाएल जागए, कबिया-झम्मबि खेलै छी ठील पटापट मारै छी, समाचकेरा खेलै छी च्गना धोती फाड़ै छी, च्गना कोठी छाउँब भेया कोठी चाउँब, च्गना बौ तोहब ओ कोन राजि .... सँ खसलौ निछौकै पानि। चल झबनी खेलागले। रसी खेलागले चन्। अम्मन छू अम्मन छू, चैत करैछी आरह दे। भागरतनीनाक हथियास्वब आ उँज्जीउँज्जी, नानछड़ ी.. जकरे नाम नान छड़ ी सएह चनि आरए ठोकब मावि पड़ ाए। झिझिया, जटे-जटैन, झबनी, ह्बियाहा-ह्बियाही, ह्बा-ह्बी, छतिया, कोगली दौड़, चोब प्बनिस, ह्क्का-नोनी, कनस्वप्पी, सिन्नी-पताही, झिझिबकोना.. झिज्झिब कोना झिज्झिब कोना.. कोन कोना, गदहा-ग्वडकन, चौसा, सतघबिया, डोनपत्ता, हाथी-च्क्का, ग्वड ी करैछी, घोड ा करैछी, जूआ, कौड ी-कौड ी, कित-कित, डोबी कूद, घबरा-द्खबरा, खो-खो (ओ एत्तक्का खो-खो छी रम्बैक नै), चोब-सिपाही, चोबान्बक्की, ग्वन्नी-डंटा, पिंगना, नठमाब, न्वक्का-छिप्पी, जटे-जटैन, सोना-ड्ब्बी, फ श ती, पचीसी, घास-घास, पचगोटैरा, पिंक्षा, घोघोबानी, आँखि मिचौनी,

কনিযাঁ–প্বতবা, মব্ধখ্বা–মব্ধঐনী, মব্ধখ্বা ঢেবী, ৰঁনবফান, মানদবী, হ্ষ্টৰঁান, সতবংজ, তাস, খন্তাক্ষবী, পিঠিযাঠোক, গোৰঁবকন্না, ঝীনম ঝাড়, সোল্হগোট্টিযা, ঝিনহবি, ছনী–ছনী, ঢেংগাপানী, চিক্কা কৰ্ব্বডী, খকবো–মকবো, গোনী–গোনী।

ৰাঁপ বে...

গঢ়–নাবিকেনক চট্টনী–সন্না সেহো তবহ তবহক। কাঁচ নতাম, খবিকোঁচ, ওন, নহস্বন, পিঔজ, তেতবি, কদম, মেথী, ধনিযাঁ, প্বদিনা, তীন, তিসী, খমাদী, ট্টমাট্টব, ফতকম, ধাত্রীম (ধাত্রী), খামক ঢ্ৰকনা, সেবসোঁ, পোস্তা দানা, চঠৈন, পীবাব, ভাঁট্টা, ঘেবা, ঝ্মনী, বামঝ্মনী, কবৈনা, খন্ন্ (সন্না/ চোখা), পবোব, ফবনী (মধফবমী), ফ্মড়ে, সাগক পতৌবা, কেবা (সন্না), ৰবহব, কবৌনা, খমবোবা, খমবা, খাদী (খাদ), ত্তগত, খামক মোজব (ৰৌব), ফ্মনগা হ্বূন, ঘোবজৌড় (ঘোবক ছাঁছ), সবিহ্বা, খম্হব্ধখ্বা, পেঁচী, ঔবৰী, নাবিযন, নূন–মবচাগ–কসৌনী মিনা কহ, মাছ (সন্না), কাঁকোব (সন্না), ডোকা (সন্না), মোছী (কট্টহবক), পোবো, কট্টহবক হ্বক ঝক্কা।

তেনমে সেবসো (কব্ধ তেন), তোবী, সূর্য্যম্খী, বৈঁচী, তোব, খল্ডী, ফশ্বম, ফ্মড়ে, তীন, স্বখাৰীন, নাবিযন, চিনিযা ৰঁদাম, মহ্, কট্টৈযা, তীসী।

খেত পথাব সেহো কএক তবহক। দ্নূ ধাবক ৰীচক খেতকেঁ সভ ওগ পাবৰঁনা খেত কহৈ জাগ ছথি। ৰঁন্বখামী খেত খা পাঁকৰঁনা সেহো। কমনা খানৈ ছথি ৰাঁন্ব খা ৰঁনান খানৈ ছথি পাঁক। পবোব, তাবৰূজ, হ্গট্ট খা খন্হ্খাক খেতী, সভসঁ সস্ত খেত জে কিনৰাক হ্খএ তঁ এতএ খাউঁ। ফ্মদা ৰাঁঢ় ক ৰাঁদ খেতক খাবিক

ऋँह-कान रँदनन भेँटैत। कोनो सान रँाढ़ि क रँाद खेतक बकरँा घटि जाए तँ खबाड़ि नै ठाढ़ कऽ नेरँ। खगिना रँाढ़ि मे भऽ सकैए कमना महवानी ओकब बकरँा रँढ़ा दैथि। खेती ओना तँ धानोक होग छै, ऋदा से स्वतावपव छै। कोनो रँर्ख तीन रँेब वोपनोपव रँेब-रँेब रँाढ़ि मे दहा जाएत तँ कोनो सान कमना महवानी खेतमे ततेक पाँक भवि देती जे जँ दू मोनक कठ्ठा मोनमे सोचरँ तँ तद्धसँ रँेशी उँपजत।

कनेक महग खेत किनरँाक ह्थए तँ मोड़रँना आ गम्हाविक गाछ नगरँना रा ड्म्मवितव रँना खेत कीनू। एतऽ नोक खेतीसँ रँेशी रँसोरँास नेन जमीन कीनि बहन छथि।

डकमी पोखविरँना खेतकेँ रँढ़मोतव कहन जागत खछि। पहिने ब्रँम्मात्तव ऋपमे किनको मंगनीमे बाजा द्वावा भेँटैन हेतन्हि। पहिने स्वनै छिऐ जे नीक खेती होगत बहै ऋदा खाग कान्हि पानि भवन बहै छै। गनाकामे जे छिट्हैआ धानक खेती होगए से खही रँाधमे।

महीसक मवनापव कन्नावोहँटैक स्नव सेहो मास दू मासपव स्वनरँामे आएत। आ जादूटैनो, ककवो दवरँज्जापव पूजन फून बातिमे फेकन, सेहो सानमे एकाध मासमे देखऽमे खरँैए। आरँ नोको ऋदा रँूमि गेन खछि जे ओ कोनो छौड़ाक किवदानी खछि।

ऋषि-मत्स्य-पश्पानन आधावित महिसरँाव ब्राम्हण रँह्न ऐ गामक चाऋकात पढ़न निखन, ततेक नै पढ़न निखन आ ऋँहद्ब्रँब गाम सभ खछि, ऋदा एकटा चोवक

गाम सेहो अछि ओतऽ। खाँटी चोर, द्रव्य, रौस्त्-जातक। झदा गढ़ नाविकेनमे चोरि कऽ नेत से साधांशि नै छै।

आन गाममे सभ तरहक चोर- सामित्क, आचारक, रिचारक, प्रचारक।

पड़ासक चोर सभक हिम्मत नै छन्हि जे गढ़ नाविकेनमे कोनो जातिक घरमे चोरि कऽ नेथि। ऐ गाममे जकर रिंयाह भऽ जाएत ओकर सभटा फसादी जमीनक निपटीर भऽ जाए छै। ऐ गाममे कटमैती भेने लोक समंगर भऽ जाएत। एतऽ सँ हसेरी दूर-दूर धरि जाएत। कट्टमक जमीनक झगड़ाक निपटीरासँ नऽ कऽ आन-आन कान हसेरी रँहराएत। जे जमीन ऐ गाममे हजार रुपैये कट्ठा अछि, रएह जमीन पड़ासक रँनराहा गाममे एक सए रुपैये कट्ठा। उँचगर जमीन गाममे सस्त अछि कारण रँखाकि पानिसँ उँथेर जमीनक पटौनी नै भऽ सकैए। उँपरारि खेतक धान जसरॉ, कमनकाठी, दूधराज, भानसरी, मंसूरी, भोना मंसूरी, कांक्षीमंसूरी; आ मकै, कुरथी, राहरि, मड़ुआ, कोदो, खेड़ी आ सबिसो उँपजारैँए ओ रँनराहा सभ।

रँनराहा.. रुमनहुँ नै, ओग गामक गाछीमे राँनर सभ भरल छै आ लोको सभ राँनरे सन पीअर कपीशे!

राँड़ी झदा गढ़ नाविकेनक सभ घरक पाछाँ भेटरेँ करत, भङ्गा, नेरौ, साग, झरग, ओ सभ राँड़ीमे भेटि जाएत, आ आन आन तरहक जड़ी बूटी सभ सेहो।

धरि दुर्गापूजा ऐ गाममे नै शुरू भेल। झँहदुरँरा

गाममे आ ब्रॅनबाहा गाममे सेहो शुरू भऽ गेल, ख्दा एतऽ ? चाहबैँ तँ किए नै हएत। बामनीना एक मास केनौं हम सभ आकि नै। धू, ब्रॉन्ह नगमीसँ घिना गेन। भने नै होगए दुर्गा पूजा। एक तँ धी ब्रेंटीकेँ निथाउँन करबेॉक ममेना बहत आ जे मेनपेँचसँ बहै जाग छी सेहो पार्टी-पोनिटिक्स खतम कऽ देत।

ख्बपीसँ आध मागन एक निशाँसिमे छीनि कतेको ब्रॉबा घास भबि नैए ऐ गामक ब्राह्मण। ऐ गामक ब्राह्मण महीसक सभटा नीक प्रजाति बखने अछि। ऐ गामक पाबा सभकेँ जँ आनो गाममे छून जाए तँ हँसेबी ब्रहबा जागए, ओना खनजाने-स्वन्जानमे खनगौँआ ऐ गामक पाबापब नाठी उँसाहैए।

गढ़ नाबिकेनमे कनाकाब सभक कमी नै। ख्बदक राधक जंगन बाम, कॉबनेट राधक जीतन बाम, भगैत गबैँया- रूपनान यादब, खिसक्कब- छतहरू यादब आ टेहन ख्खिया। नाच कम्पनी ख्शीनान साह् खोनने छथि, मैनेजब छथिन फ्सन यादब। सिमबाहा सप्तुबी, सिमबाहा स्वपौन दुनू ठामक नाच कम्पनीसँ नीक। अन्हा रूदन, नछिया बानी- सती नछिया, शीत रसंत, गपगनी घटमा, बाजा रूँरब बृजभान, धूनक फून, स्वन्तोना डाकू, बाजा हबिश्चन्द्ब, बाजा नन, बाजा सनहेस, काँच ताग, आन्हब कानून, नोहा सिंह, मागक कनेजा, चूड़ी आ सिनूब, जंगन ब्रॉदशाह, ब्रंशी उँजाड़न, पिआ देशाँतब (ब्रिदेसिया), नोबिक मनियाब, ब्रॉपक हत्या, दमाद रध, निशाद रध, गोपीचन, शंकब शोसिना/ उँतिमचन/ स्वन्दब रनक स्वन्दब फून, रिजय सिंह, पिता हत्या, जंगनी ब्रॉदशाह, बास नीना, कण्णा-मण्णा, करीब नीना, कनहग प्रेम आ आब

ঢেব বাস গাথা। নাগার্চী (নঙেবা/ ডিগ্রী রঁজরৈঁরঁনা) গ্বশেশ্রিব বাম, খৌজবী রাদক স্বকদের সাক্ষী। ঘ্নাক্ষ্মনা (সাবংগী) রঁজরৈঁরঁনা খঙ্গব মন্নিক, মামাগাম কমবৈনক ডোম–মন্নিক সভসঁ কতাক গ্বণা নীক ঘ্নাক্ষ্মনা রঁজরৈঁ ছথি । ঝনিরাঁহ (ঝানি রঁজৌনিহাব) খশিক্ষী মল্ডন। কঠঝানি/ বমঝানি/ কবতান রঁজৌনিহাব ছেদী মল্ডন। রৌসনী রাদক গ্বনারঁ পাসরান/ মোঙ্গৈন মল্ডন। ঘোড় া নৃত্, মজূব নৃত্ কেনিহাব নাগনসঁ মহাদের রঁনিযাঁ, দসাঁগ ঠাক্কব, দ্গীনান ঠাক্কব, ঘূবন পংডিত। ঝ্নঝ্ন্না (মজিবা) রাদক খর্জ্ন মল্ডন। ঝানড় রাদক বমজানী পাসরান, জনতবংগ রাদক মনভোগী দাস, কঠতবংগ রাদক ভযনান দাস, মৃদংগ রাদক ছোঙ্গকনি দাস, রীন রাদক দ্খবন যাদর, তানপ্বা গংগায সাহ্, তবসা (তাসা) দূবাদূবী খা দাহামে রঁজাওন জাগএ, কন্নব মন্নিক খা মো. খাজম দ্বাবা। ঝানড়– রঁচা মল্ডন। রিঁপঙ্গৗ রঁনৈ ছথি সীতাবাম বাম। ডিগবী সেদৈরঁনা প্রাযঃ ভড় া যা সেহো হোগএ, খসনা–খসনা ভঁঘৈএ, ডিগবী সতন ক্ষ্মখিযা রঁজরৈঁ ছথি খা মোঙ্গৈন মল্ডন ডিগবী সেদৈ ছথি খা ভড় া যাক কাজ সেহো কবৈ ছথি। ডিগবীমে ছোঙ্গ পাতব স্নব নিকনৈ ছৈ। নঙেবামে মোঙ্গ খরাঁজ নিকনৈ ছৈ, চোঙ্গ পড় ৗ ছৈ তঁ রঁ্ন্ নাচ শ্বরু ভেন। গ্বমগ্বমিযাঁ (গ্র্মরাঁজা), ররাঁজীক ধ্থূ (ত্তবহী) ডোমী দাস রঁজরৈঁ ছথি। সিংগহবিযা– ধ্ধ্রাঁজা রঁড় া ঙ্গৗ হোগ ছৈ– থূক ফেক২ পড় ৗ ছৈ রঁজেনাপব, ততে দম নগৈ ছৈ। রেঁজো। নৃতক (বঘ্নাথ সদায), নাবী পাত্র (খশোক সিংহ)। প্বরুষ পাত্র, খভিনয, গাযক, নাযক, ঠেকৈতা (ঢোনকিযা)। আঁস্নান ড্ব্বী ক্ষ্মখিযা, নান স্বনব চৌপান,

ক◌াবনেষ্ট হ্ফূসন বাম, নঙেবা খশিহ্ফী গোসাঁগ, ঢোনক হিযানান, মৃদংগ রাদক- মড◌ ানান সদায। খন্হা/ মহবাগ। জোগিবা, পবাতী (প্রভাতী) গৌনিহাব নেল্হ্ দাস। মবনী- মো. খাক্ষহ্ফ। নান রাদক খঞ্চব মল্ডন। ড্রমসেষ্ট, হবহ্মনিযা তঁ ব্র্ম্ণু গঢ় নাবিকেনক সভ নোক রঁজরৈএ। ডংকা/ ঢোন/ তরঁনা- চ্নাগ বাম। রীকূ বাম সন ডম্হ্ফা হোনীমে কিযো নৈ রঁজরৈএ ।

ভগৈত গরৈঁযা রিঁচহ্নন সদায, বস্বখাবক ভগৈত পার্ষ্টী হ্নকা নগ কিছ নৈ, ও ভগৈত গরৈঁ ছথি খা সংগমে খজ্বী সেহো রঁজরৈঁ ছথি।

দীপ গামক পষ্টিযারঁনা, মোথাক পষ্টিযাক কাবীগবী কিছ এত্তহ্কা নোককেঁ সিখেনে ছথি।

সাহেরঁগংজরানী, রঁনাষ্টরানীক খবিপন খা মিথিনা চিত্রকনা, রঁেনমোহনরানী খা রঁেনাহীরানীক নোকগীত। সিনাগ কঢ় াগমে মছধীরানী। সবাগ-কষ্টেবা, মাষ্টিক হজাব-হজাব মহাদের এত্তহ্কা রঁচিযা খা স্ত্রীগণ নেন এক হাথক খেন। রঁাড় ামে ভঁসাওন হজাবক-হজাব মাষ্টিক মহাদের জত্তহ তত্তহ ভেষ্ট জাএত। খংগনা ঘব নীপন পোতন, হ্ফষ্টিযা-পিসিযাসঁ নহ কহ বোপনী পষ্টৌনী কথূমে গঢ় নাবিকেনক স্ত্রীগণ পাছাঁ নৈ। সপ্তাডোবাক কথা হ্খএ রঁা মধ্শ্রোরণীক, এত্তহ্কা স্ত্রীগণ এহ্ক নিসাঁসমে সভ কথা কহি জাগ ছথি খা জখন এত্তহ্কা রঁেষ্টী-ধী রিঁযাহি কহ দোসব গাম জাগ ছথি তঁ ওত্তহ্কা গামমে গ্বণ পসাবৈ ছথি।

গাম খছি গঢ় নাবিকেন, মহিসরঁাব ব্রাহ্মণক গাম।

दोसर कल्लान
की रहल छी ? पहरा-पहरा।
पहिल पल्लर
देश स्वतै छिऐ स्वतंत्र भऽ गेलै।
रखनेर वाम अंगेठी-मोड़ करै छथि।
स्वतंत्र भऽ गेलै देश। जेनक राहरमे महामो गाँधी आ जमाहिरनानक गुणगान भऽ रहल अछि, नगैर कोनो सरकारी स्कूनक रचा सभ छी ओ सभ। एतेक बातिमे..

अखरारोमे निकलल रहै, पहिनहियेसँ तिथ निर्धारित भऽ गेलै। तिथ निर्धारित भऽ गेलै जे १४ अगस्त १९४७ केँ पाकिस्तान स्वतंत्र हेतै आ राबह रजे बाति धरि जमाहिरनान झण्डा फहराकेँ नेन रुकता, रिनमता भारतक स्वतंत्रताक घोषणा करै नेन ! !

घरमे भिन-भिनाउँज भेलैए, से एक्क दिन दुनू समांग कोना अपन जन्म दिन मनाएत ? छोटका भाए एक दिन पहिनहिये मनाएत जन्म दिन !

सभ काज मेन-पेंचसँ भेलैए।

जाधरि भारतक संरिधान रनतै माउंन्टरेटेन रहरे करत भारतमे।

रदा पाकिस्तानमे अंग्रेज नै, जिन्ना रनता गरर्नर जेनेरन। छोटे भाए देखेतै जे ओ रेशी क्रान्तिकारी अछि, रिदेशीकेँ नै रहऽ देत ओ सभ गरर्नर जेनेरन।

सभ काज मेन-पेंचसँ भेलैए।

कहि देनकै जे जो तोरा स्वतंत्र कऽ देनियौ। नागैए जे गराक ढोल निकानि कऽ फेकि

दैनक। आर एतऽ सँ जे नेराक छनै नऽ नेनक आ आर कऽ दैनकै स्वतंत्र।

जमाहिरलालक भाषण शुरू.. जेनर साहेबक रेडी राँचि बजैत छन्हि..

"..नियति.. निर्धारित दिवस। कतेको शताब्दीक नित्य आ संघर्षक बाद.."

नियति.. भाग्य.. एकबे विरोध तँ करै छल जागेश्वर..

नित्य आत्मत्यक रूप आ संघर्ष, ओ दुनू संगे ?

जमाहिरलाल भाँसि गेल छथि भविसक।

आगाँ सुनू..

"अपन जिनगी आ काजसँ फेरसँ नव इतिहास जे प्रारम्भ भेल अछि, तकर हम निर्माण करब.. आ दोसर गोटे तकरा लिखत.."

गप तँ ठीके कहैए जमाहिरलाल..

"... हम ओइ असंख्य स्वतंत्रता सेनानीक स्मरण करै छी जे बिना कोनो स्तुति वा पुरस्कारक अपन जान दऽ देलन्हि.."

चनू जागेश्वरक प्रति जमाहिरलालक जिम्मेदारी खतम भेल।

"....जय हिन्द"

भक टुटैलन्हि सुखदेवक।

बीच बातिमे जतऽ सुखदेव बाम जहलमे बन्द छथि जयरामदास दौलतराम बिहारक राज्यपालक रूपमे शपथ लेलथि। १३ अगस्तकेँ बेरू पहर अगस्त क्रान्तिमे मारल गेल छात्र सभक मोन पड़लन्हि जयरामदास दौलतरामकेँ आ तखन ओ शहीद स्मारकक शिलान्यास

কেনন্হি । খা খগস্ত ঞ্রান্তিক রীব ম্নখদের জহনমে খছি রঁন্ন !

রিহাব প্রান্তক ম্নস্লিম নীগ স্বতংত্রতা সমারোহমে ভাগ নেনক, চনূ রঁ্ধি এনৈ ।

ম্নখদের বাম স্বতংত্রতা সংগ্রামমে জেন গেন বহথি খা দেশে স্বতংত্র ভেনাক রাঁদ নরকা সবকাব হ্নকব সোহ রিসবি গেন । ম্নখদের বাম সভ দিন নোক সভসঁ প্বছৈত বহথি জে স্বতংত্র ভাবতমে কী সভ ভ২ বহন ছৈ । পতা নগৈ ছনন্হি জে গাঁধীজীকেঁ কিযো থৈবৈ নৈ ছন্হি, হিন্দূ–ম্নসনমানক ফেবমে হিন্দী–উর্দূ ভ২ বহন ছৈ । দেশক সংরিধান রঁননৈ খাকি নৈ রঁননৈ । নহিযে রঁনন হেতৈ তেঁ নে নরঁকা সবকাব প্বনকে কানূনসঁ চনি বহন খছি খা দেশকেঁ চনা বহন খছি । খা তেঁ নে ওকবা প্বনকা কানূনক খন্তস্মাত জেনমে ঠ্সনে বাখন গেন ছৈ । ম্নখদের বামো জেনমে খা চোবো–উচক্কা জেনমে ! হবনী সংগে স্ববনী জাএ, ঘী খিচড় ী রঁবোরঁবি খাএ ।

দিন রিতৈত জাগ ছনৈ । কহিযো পতা নাগৈ ছনন্হি জে গাঁধীজীকেঁ মাবি দেন গেনন্হি । তঁ কহিযো পতা চনন্হি জে দেশমে শবণার্থীক সংখ্যামে ততেক রঁঢ় াতবী ভেন ছৈ জে সবকাব সভ কাজ ছোড়ি কহ ওহী পাছাঁ নাগন খছি ।

রঁড়কা ছহবদিরাবী । রাঁহবী নোককেঁ তঁ পতো নৈ নগৈত হেতৈ জে ঐ জেনক ভিতবো একটা দ্নিযাঁ ছৈ, ছহবদিরাবীক ভীতবমে সড়ক ছৈ, ঘব ছৈ, একটা সভ্যতা ছৈ । ছহবদিরাবীক ভীতব গাছ রূঁছ সেহো ছৈ । ছহবদিরাবীক রাঁহবী নোককেঁ তঁ র্নঝাগ ছৈ জে ওা ছহবদিরাবী সূর্যকেঁ বোকি দৈত হেতৈ, হরাঁ–রঁসাতকেঁ

বোকি দৈত হেতৈ। ফদা ঐ ছহবদিরাবীক ভিতবো সদী গর্মী পড়ৈ ছৈ, মৌসম বঁদনৈ ছৈ আ অন্হব রিহাড়ি সেহো অবৈঁ ছৈ। নোক বু্ঝৈএ জে ঐ ছহবদিরাবীক ভীতব জগ পবিস্থিতিমে নোক জাগএ ওহনে নিকনৈএ, নে এতহ বোঁখাব নগৈত হেতৈ আ নহিযে স্বনবাঁহি ধবৈত হেতৈ। ফদা এতহ নোকক মোনো খবাপ হোগ ছৈ আ ডাক্টবো বৈদ্যক আবশ্যকতা পড়ৈ ছৈ। নোক বু্ঝৈএ জে ঐ জেনক ভীতব নোক দ্খী বহৈত হএত, হঁসৈত নৈ হএত। ফদা ঐ ছহবদিরাবীক ভীতব সেহো নোক ফহবৈত হঁসৈএ, আ ফহবনাগ রিসবি খ্নি কহ সেহো হঁসৈএ।

আ ফখদের বামকেঁ হঁসবৈঁ ছন্হি এত্তক্কা নোক সভ। মানে জে এতহ জহন কাটৈ নেন নৈ আএন অচ্ছি রবন এতহ নোকবী কবৈএ। কিছ গোটৈ জেনমে কাজ কবৈনে বাঁহবসঁ অবৈঁএ আ কিছকেঁ জেনক ভিতবে ডেবা ভেটৈন ছৈ। জকবা জেনক ভিতবে ডেবা ভেটৈন ছৈ সেহো কখনো কান মাসক মাস জেনক ভিতবে বহৈএ। ফদা ওকব সভক মোন নৈ অগ্বতাগ ছৈ। ওকব মোন ঐনে নৈ অগ্বতাগ ছৈ জে ওকবা বু্ঝন ছৈ জে ও জখন চাহি নেত বাঁহবক দ্নিযাঁসঁ ঘ্বি কহ আবি জাএত। ফদা ওকব দ্নিযাঁ যএহ ছহবদিরাবীক ভিত্তবকা ছৈ। এতহ ওকব ঘব আ নোকবেদ স্ববক্ষিত ছৈ। এতহ চোবি নৈ ভহ সকৈএ। সে ওকবা অগ্বতাগ নৈ ছৈ।

ফদা ফখদের বামকেঁ অগ্বতাগ ছন্হি। হ্নকা ঘ্বি কহ জেবাঁক ছন্হি বাঁহবক দ্নিযাঁমে। জতহসঁ অংগ্রেজ অপন দেশী পড়া গেন ছৈ আকি স্ববছাসঁ চনি গেন ছৈ।

जेनक कर्मचारी सभ हिलि-मिलि गेल छल्हि सुखदेव बाबूसँ।

घनानन्द, हलधर, लाले, दौलति जर्मा, भक्ति भूषण, रुद्रमति आ सभ तँ सुखदेवक गीत आ खिस्सा स्वतै लेल जान देने बहै छथि। ओना एकटा कैदी आर अछि, बघ्‌रवल। ओहो स्वतैत बहैए सभटा गप। सदा चुपचाप। ने सुस्की आ ने ककरोसँ कोनो टैकेचाली।

सुखदेव बाबू पटनिया जेनकेँ रँगा देने छथि मिथिला पाठशाला।

रिसबि गेल छथि सुखदेव बाबू अपन गाम, अपन परिवार।

यएह जेल छी, पहिने राँकीपुर जेल कहै छलै सभ एकरा।

१९४२ क स्वतंत्रता संग्राममे जागेश्वर झा आ सुखदेव बाबूकेँ पकड़ि कऽ गामसँ अही राँकीपुर कैम्प जेल अनने बहै।

१९४२ क स्वतंत्रता संग्राम आकि १९४ २क गढ़ नारिकेलक गनाव सभक स्थापना .. संगे संग दुनू काज भेल बहै।

कम्यूनिस्ट पार्टी क्रिटे गल्डिया मूरमेंटैक रिरोध केने बहै। जागेश्वरकेँ से पसिन्न नै पड़लै आ जँ जागेश्वरकेँ पसिन्न नै पड़लै तँ सुखदेवकेँ आ गप कोना पसिन्न पड़तै। अनगे कॉमरेड छल ओ।

जागेश्वरक सासुर पहद्दी गाम बहै।

आ गम्हर भारतक १९४२ क अगस्त क्रान्ति शुरू।

गढ़ नारिकेलक सुखदेव आ जागेश्वर, मधेपुरक फञ्जन, ताराबाबक चेथरू, रँहेवीक सुसाग, रिरौलक ठिनाग, दलसिंहसरायक भत्तू, ताजपुरक पिचरुन,

ब्रैनीपञ्जीक छतहन्द आ मैथिलक घोंघाग आ धनेसब। ई सभ गोष्ठे जतऽ ततऽ घुमथि– पटना, पूर्णियाँ, चम्पाबण, मुजफ्फबपुब, मानदह, बाजमहल, जनपाएगढ़ ी, बिनासपुब, अनीगढ़, मुंगेब।

मुखदेरबाम कहै छनथिन्ह जोगिन्दब ठाकुबकेँ, यौ, ओग बिनासपुब क्षेत्रमे कमाब सभ ढेब छथि, ओतऽ लोक सभ हुनका सभकेँ मैथिली ब्रजैत स्वनैत बहथि तँ म्माजी कहऽ लगला। आ आब हुनकब सभक टोएटोन म्मा भऽ गेल अछि। आ जे म्मा सभ मानदह गेला, ओ सभ ओम्मा टोएटोन बाखि लेलन्हि, अबै डंगा गाम छै मानदहमे, सभ मैथिली ब्रजै छै, ब्रह्त बास गाम छै ओग गनाकामे मैथिल ब्राह्मण सभक। अबै डंगा माने अढ़ाएग जमीन। अनीगढ़मे जे म्मा सभ गेला ओ शर्मा टोएटोन बाखि लेलन्हि, की यौ जागेश्वब।

ई बाज, महबाज, महाबाजाधिबाज सभ पसबन अछि सभ ठाम, सगब मिथिलामे। ई सभ कोनो महबाज–तहबाज सभ नै छी। अंग्रेजक स्थायी ब्रन्दाब्रस्तक फुपबिणाम छी। ब्रेगाबी अटैबै जाएए। ओकब दलाल सभ अछि ई अब्रबाब आ अमला एजेन्ट सभ, एकटा तंत्र ब्रना लेने अछि। ओबंगजेब नै छलै जजिया आ ई जमीन्दाब सभ नै छलै चौकीदाबी टैक्स।

प्रबहित, ई खाली ब्राह्मणेटोमे किए होएए, आ जे से छै तखन ओ अछोपक घबमे प्रबहिती कबै लेल किए नै जाएए।

कबिबाहा मठ, गुरु गोसाँग।

कबीबमठ, लक्ष्मीपुब ब्रगीचा, बोसड़ ामे सेहो उँच ब्रर्णक लोक महन्थीपब कब्जा कऽ लेलन्हि। गुरुकाबखदास

করীবমঠ, নক্ষ্মীপ্পব বঁগীচা, বোসড় াক মহন্থীপব ডঁচ বস্থাক কৰ্ত্তাক বিবোধ কেনন্হি। ও নিম্ন জাতিক বহথি ঋা বচনবংশীয ঋাচার্য গদ্দী, মহাদেব মঠ, বোসড় াক স্থাপনা কেনন্হি। স্বনৌ ছিঐ করীব সাহেবঁ ঋপনে প্রগট ভেল ছনা ঋা গুঞ্জকাবিখদাসকেঁ দীক্ষিত কেনে বহথি।

দ্সাধক ঋপ্পন প্পবহিত সভ হোগতে ছনৌ।

মিথিনামে সত শূদ্রকেঁ সোনকন্হ ঋা ঋসত্ শূদ্রকেঁ ঋছোপ কহন জাগএ, ন্দসনমানমে সেহো ঋছোপ হোগ ছৈ জকবা ঋবজন কহন জাগ ছৈ। ঋাবঁ ঋছোপকেঁ ছোড় ূ শৌন্কন্হক ঘবমে সেহো ঋপন-ঋপন প্পবহিত হেবঁহ নগনৌ জে বিঁযাহ দানসঁ নঃ কঃ সভ সংস্কাব কবাবৈঁএ।

হাগ বে জাগেশ্বব..

... ঋা হাগ বে ন্দখদেব।

ন্দদা জাগেশ্ববকেঁ তগ নেন কতেক গোষ্ঠৈসঁ ভতবঁবী ভঃ গেনৌ। ন্দদা ও কী ককবো ঠৈবৈ ছন। ঋবে কী হোগ ছৈ ভাগ্য, কিছু নৌ, মাত্র ঋানস্য। ঋা জাতি কী হোগ ছৈ ? কাজক বঁখবা ? তখন হেব শৌনকন্হ ঋা ঋছোপ কী ? তখন নে, ঋাবঁ সভ জাতিমে প্পবহিত ভঃ গেনৌ। নে ঋাবঁ!

হাগ বে জাগেশ্বব।

ন্দখদেব বামক ঋাঁখি নোবা জাগ ছন্হি।

মংত্রমে হমবা সভকেঁ "ওম" নৌ পঢ়বেঁহ তঁ নঃ নৌহ, তোবাসঁ প্পবহিতী কিযো কবেবেঁ নৌ কবতৌ।

সহনাবাযণ পূজামে ভূজন মিঠগব ঋাঁটা নৌ নেবঁহ দেবঁহক, কেবাক প্রসাদ নেবঁহ তঁ নৌহ, ঋাবঁ তোবা কিযো প্পবহিতমে বখবেঁ নৌ কবতহ।

কিছু ঋধনা নৌ ভঃ জাএ। প্পবহিত ব্রাহ্মণ নৌ

भेलै किछु अधला नै भऽ जाए।

कौ अधला हेतै ?

दू चारि गोटे हिम्मति केलक तँ आर सभ कियो बुझि गेल जे किछु अधला नै होइ छै।

सही मंत्र कियो पढ़ ारैं, पढ़निहारक सहायता लेल पुरहित छै, पुरहित पूजा नै करैए, करबाबैए।

बघुरबन आर किछु बाजऽ लागल अछि। कोनो कामरेड आबै छै जेनमे ओकरासँ भेँट करै लेल।

बघुरबन आर किछु बुझऽ लागल अछि। पूछऽ लागल अछि।

राज दरभंगा आ राज सूर्यपुरा ओ दुनू जमीन्दार किसानकेँ ठकऽ चाहै छला, कागजपर दसखत करबाऽ चाहै छला, जकरा बदला अंग्रेज हुनका सभकेँ शोषणक अधिकार दऽ दैतन्हि।

अंग्रेजक बिहार सरकार जमीन्दार सभकेँ आदेश देलकै जे टैक्स अगिला पन्द्रह बर्ख धरि नै बढ़ ाओल जाए।

ऐदा दरभंगाक जमीन्दार काश्तकारकेँ जमीनसँ बेदखली करब प्रारम्भ कऽ देलक।

बढ़बरिया बराय, जमीन्दारक अपना एजेन्ट, बिना रसीदक बकाश्त जमीन दैत रहथि, जे जखन मोन होइन्ह ओकरा सभकेँ बेदखल कऽ दैथि।

ऐदा जमीन–वापसी आन्दोलनक शुरुआत जागेश्वर केलहिये छल, ऐदा ओ आगाँ बढ़ि तेँ ओगरसँ पहिलहिये.. एलै १९४२ क अगस्त क्रान्ति।

ऐखदेर राम आ जागेश्वर जेल चलि गेला.. ऐदा ओ क्रान्ति दुआरे आबि पीअर बचाक राधामोहन

বাযক গনাবসঁ কৈন ওসূনরাঁক দ্খাবে... ।

রাঁব্দদ বহরেঁ কবন্হি হিনকা সভ নগ। ঘূমি–ঘূমি ক২ একঙ্গা কেনে বহথি।

গঢ় নাবিকেনক ফ্খদের খা জাগেশ্বিব, মধেপ্ববক ফঞ্জন, তাবসবাযক চেথব্দ, রহেবীক ফ্সাগ, রিবৌনক ঠিনাগ, দনসিংহসবাযক ভত্তূ, তাজপ্ববক পিচফন, রৈনীপঙ্গীক ছতহব্দ খা মেঁহথক ঘোঁঘাগ খা ধনেসব।

জটৈমনপ্ববক নচকা প্বন উঁড়া গেন। পডৌনক তাব কাটি দেন গেন। নৌতান খা ধনহবক প্বনা সেহো রাঁব্দদসঁ উঁড়া দেন গেন। ফ্নপবাস থানাক দবোগাকেঁ উঁড়া দেন গেন।

খা ফেব গঢ় নাবিকেনক গনাব...

রাঁব্দদ কত২ সঁ খাএন.. প্বছৈ ছনৈ খংগ্রেজ.. ফ্খদের বামক খনারেঁ খাব কে কে সংগী ছৌ জাগেসব.. ফ্দা নে জাগেসবে খা নে ফ্খদেরে ককবো নাম রতেনকৈ।

জেনব ফ্খদের খা জাগেশ্বিবকেঁ একটা টাচিব ব্দমমে খানৈ ছন। ফক্কী খংগ্রেজ। মিনট–মিনটপব খানৈ ছন খা ছোড়ৈ ছন।

খা জহিযা দ্নূ গোটে টাচিব ব্দমমে খানন জাগ ছনা দ্নূ গোটে র্বুম্নি জাগ ছনা জে খাগ ফেব খংগবেজরা খাএত খা খান খীচত।

রাঁব্দদ.. খান্দানন.. সংগঠন..

সূচনা..

কতেক বাস সূচনা চাহী খংগ্রেজকেঁ..

কোনা তোড়ত ডাঁব.. খান্দাননক।

ফ্দা তোড়রাঁক জব্দবতি কী ছৈ, ছহোছিত ভেনে

ছৈ সমাজ, নৈ তঁ পীথব রঁচা ঙা কবিতএ ?

"খসন রঁদমাস ঙা খছি।"– জাগেশ্বব দিস খাংগ্ৱব দেখরৈঁএ ও খংগ্রেজ।

ওগ দিন ফেব দ্নূ গোঠৈকেঁ ওধরাঁধ কঽ দেনকৈ, খংগ্রেজ খা ওকব হিন্দ্স্তানী সিপহিযা।

ফ্নখদেরকেঁ ঘিসিযা কঽ ঠৈাঁর্চব কমসঁ রাঁহেব কঽ দেনকৈ।

ফ্নদা জাগেশ্বব ওতৈ বহএ।

ফ্নখদের রাঁঠ তাকৈত বহথি, খাসসঁ.. তকিতে ছথি রাঁঠ। খাগযো নগৈ ছন্হি জে জাগেশ্বব খারিঁ বহন খছি, রঁজা বহন ছন্হি।

ফ্নদা...

মাবি কঽ খতম কঽ দেনকৈ জাগেশ্ববকেঁ.. রেঁচাবোকেঁ নে কোনো ভাগ বহন্হি নে রঁহিন, খা নে রাঁনে–রঁচা ভেন বহন্হি।

খখন তঁ রিঁযাহ ভেনে বহৈ.. ক্ষস্বমারতী..

জাগেশ্ববকেঁ খংগ্রেজ প্রতাবণা দঽ মাবি দেনকৈ খহী রাঁকীপ্বব জেনমে.. খা ঘেংঘী রেঁচাবী.. কোনা হএত ঘেংঘী..

"ঘেংঘী ? ঘেংঘী কে ফ্নখদের ?"– রিঁচমে প্বছি দৈ ছৈ রুদ্রমতি।

"ঘেংঘীযে নে কহৈ ছনিঐ ক্ষস্বমারতীকেঁ হম সভ।"–– কহৈ ছথি ফ্নখদের।

ফ্নখদেরো বাম কমানে ছথি। ফেব ফ্নস্কী দঽ বহন ছথি। কোনো দ্খ মোন পড়নাপব চোষ্টে কোনো স্বখিতগব খিস্সা হ্নকা মোন পড়ি জাগ ছন্হি। কোনা মোন পড়ি জাগ ছন্হি সে নৈ জানি।

घनानन्द, हलधर, लोलो, दौलति जमाँ, भक्ति भूषण, रूद्रमति आ सभ सुखदेवकेँ घेर कऽ बैसि जाइ छथि।

आ बघ्रबन सेहो अछि..

आ सुखदेव बाम श्वब्द..

मौना पञ्चमी- श्रावण मास शुक्लपक्ष पञ्चमीकेँ साँपक माए विसहराक वर्थड़े मनाएल जाइत अछि।

"वर्थड़े ? "- दौलतिजमाँ टोपै छथि।

हलधर टोप देलन्हि- "की बुझै छिऐ सुखदेवकेँ, अंग्रेजक जेलमे बहेए.. नै नै, आब तँ भारत स्वतंत्र भऽ गेल, अंग्रेजक नै, स्वतंत्र भारतक जेल अछि आ।"

भक्ति भूषण बाजै छथि- "बड्ड टैका-टोकी करै जाइ छह। चेन-मेनसँ सुनै ने जाइ जाह खिस्सा।"

सुखदेव बाम श्वब्द..

मधुश्रावणीमे विषहरा गीत..

मिथिलाक ब्राह्मण-कायस्थ नवविवाहिताक विवाहक प्रथम वर्षक मधुश्रावणीक आ प्रथम दिन, धुवखुवपर गोवरक नाग-नागिनपर सिन्दूर-पिठार लगाएल जाएत।

जागेश्वरक विवाहक बाद पवरा-पछरा बान्हलो बहथि सुखदेव, "की बन्है छी ? "- पुछथि सुखदेव। "पवरा-पछरा"- कहै छलथि घेंघी। पता नै कोन विध-बाध सभ जागेश्वर सभमे होइ छै, ओइसँ कोनो फाएदा हेबो करतै आकि नै। सुदा आब कोनो चिन्ता नै। पवरा-पछरा बन्हा गेलै। विवाहक किछु दिनका बादे बन्हलै तेँयो कोनो बात नै।

-किए ? कोनो अन्तर छै विध-बाधमे की ?

-नै। मोटा मोटी रएह मटिकोर-कुमरम,

घीठाबी आ पाँच सूप पानि साँझमे कनियाँपब धऽ देनाग।

हे पागन-तागन कनियाँपब नै धऽ दिहक।

मट्टिकोब, रिनौकी, हँ ओ सभ उँपनयनमे हमबा सभकेँ भऽ जाएए।

उँपनयन मूड़नमे दिन तकेनाक बाँद खा-पी कऽ छऽ-सात दिनक खेनौना सोहब गाएन जाएए। उँपनयनमे मड़बाँपब खेनौना, दसमासी सोहब गारि कऽ उँन्नास मनाएन जाएए। उँपनयन भेनाक बाँद भोबमे चाबि बँजेसँ पबाती गाएन जाएए जे चाबि दिन चनैए, बातिम धबि। बातिम दिन रिनौकी माँगन जाग छै। बेँठौक रिंयाह, बेँठौक रिंयाह आ बेँठौक द्विबागमनमे चाबि-चाबि दिन पबाती भोबमे गाएन जाएए, कोबँबक बाँद सेहो पबाती गाएन जाएए, उँपनयनमे खानी पबाती आ तकब बाँद भजन गाएन जाएए।

ठैनेक ननदि-भाउँजमे उँतबाचौड़ी, मड़बाँपब स्त्रीगणकेँ पान-स्पाबी देन जाएए:

नै छनौ पबतब छिनबिया किए बँजेनेँ गे
ठ्ठैने पट्टिया बैंसक देनेँ
किए देनेँ हकाब गै..

ठैनेक ननदि-भाउँजमे उँतबाचौड़ी होगते बहैए, से ओ उँपनयन बहए थाकि सामा:

सामा खेनऽ गेनौं हनना भैया आंगन हे
आहे कनियाँ भउँजो नेननि न्नब्बथाए
एतेक रचनियाँ जे स्वननि भैया
भैया मबय नगननि तिबबाँ घ्माए
बँहिनिया मोबा पाह्न हे।

পবিছনি, ওঠংগব ক্ষঠনাগ থা নারা ছিবিযেনাগ, সভ এক্ক বঙ। হঁ ঘঠক তঁ বহৈএ ক্ষদা মাগনজন থা ছড় ীদাব হমবা সভমে নৈ বহৈএ। ক্ষদা পীথব বঁচা তঁ থছিযে থসগবে মাগনজনো থা ছড় ীদাবো। – কহৈ ছনথি জাগেশ্বব।

বব মৌড় বা পাগ পহিবনে নোকনিযাঁ সংগ বৈসন, ফেব পবিছনিমে কেবাক বীব থা থামবীব চিন্হাএন জাগএ, জঁ ববকেঁ মির্গী হেতৈ তঁ কাছক খপনোগযাক দীপ দেখিতে ওকব বৈমাবী বিযাহক বেদীপব জাগক পহিনহিযে দেখাব ভঽ জেতৈ। ফেব বেহীসঁ ববক গান সেদন জাগএ।

ঘেংঘীক মধ্শ্রাবণী মোন পড়ি জাগ ছন্হি ক্ষখদেবকেঁ। জাগেশ্বব তঁ জহনেমে মবি গেন, ঘেংঘীকেঁ ওা সমাচাব ভেঠবৌ কেনৈ থাকি নৈ।
নৈ জানি ওা জেন কঠত কী কাঠত।
পঞ্চমীক মাঠিক থ্ম্হা ঘবমে থানি কঽ বাখৈ ছী।
সাঁপ কঠনাপব ঝাড ়া–ফূকী নেন।
গোসাঙনিকেঁ খীব–ঘোবজাঙড ়ক পাতবি।
বিসহবাকেঁ নেবৌ, মৌথা, নীমক পাতবি।
গোসাঙনিক, গৌবী থা বিসহবাক গীত।

পূজা–পাঠক বাঁদ পাঁচ বীনী ফকড ়া–করিত্ত, তীন–তীন বৈব স্বননাক বাঁদ কথা।

দেশীক হান।

স্বতংত্র দেশীক হান। যএহ বিখ ঝাড় ৈবনা ফকড় া সভসঁ জঁ ভঽ জগতে দেশীক কন্যাণ!

ঘেংঘীক কন্যাণ তঁ ভঽ নৈ সকনৈ.. থা..

পাঁচো বঁহিন বিসহবা নগ জাগ জাঙ, বঁচন খীব–

घोड़ाजाँड़ मृतकेँ चट्टौ। खिस्सामे मृतक जिरियो जाग छै, मुदा जागेश्वर नै जीवित।
मवड़ा नाम पड़नन्हि, जीर्ण गेना तेँ।
"मवड़ तँ नै छै मौ। देशक नरका नेता सभ र्रनि गेन छै मवड़।"
"साँपक पोखा सभ।"– घनानन्द खा हनधव संगे र्राजि उँठे छथि।
व्यापावी चन्नु–चन्द्रधवक र्रचा नखन्दव पमाड़पव कोठामे रिज्जी खा रिठनीक पहवाक र्रीच कान्याँ रिह्नासँ रिराह केनक।
मुखदेर की छथि, रिज्जी खाकि रिढ़नी..
रिज्जी खा रिढ़नी तँ ङा जेनव खा प्रशासन खछि..
ऐ जेनक पहवेदाव सभ तँ खिस्सा स्वनि वहन छथि... से..। तेँ ने नगेनन्हि.. खा प्रशासन।
मुदा कोहर्रवमे साँप ओकवा डसि नेनकै।
खछ्छ जेनमे तँ नै छै कोनो डसैर्रना जन्तु मौ।
एह, मिथिनाक मुखदेरवाम कतेक मीठ र्राजै छै।
तमसैनोमे मीठ र्राजै छै।
खागाँ स्वनह।
रिह्ना नहाशिकेँ केवाक थम्हपव वाखि गंगाधावमे चनि गेनी खा ओ ह्नका उँनट्टौ प्रयाग पहुँचा देनकन्हि।
नै वौ, प्रयागक उँत्तव दिससँ खाएन हेती, खिस्सा मिथिनामे स्वनन जाग छै तगसँ की।
ओतह एकट्टा धोरिनकेँ ओ देखनक।
ओ र्रचाकेँ मावि न्वखासँ मााँपि देनक खा कपड़ा खिचनाक र्राद ओकवा जिखा देनक।

रिह्ना गन्द्रक दवरॉब गेनथि, रिसहबाक पएब पकड़ि कहनन्हि जे ह्नकव पति आ छरॉ भैंस्वब जीरि जेता तखन ओ रिसहबा पूजा कवरॉ कवती आ तकव प्रचाब सेहो कवती।
आरॅ ब्रॅ्मनिऐ, ओ सभ भेन रिसहबाक पूजा नै केनासँ।
प्रचाब तँ सभकेँ चाही रॉब्रॅ।
प्रचारे भऽ बहन छै जे हम करेनियौ स्वतंत्र, आन सभ जे नड़न, से छन फूसि।
सभ जीरि गेन ?
हँ नै, खिस्सामे सभ जीरियै जाग छै।
सत्तामे जीतै सभ, म्हदा देशे असनमे स्वतंत्र हेतै तखन ने।

दोसव पन्नर
खढ़क घब। धनिकहा नोकक घब।
म्हदा खढ़मे साँप सहसह कवै छै! !
कोनो चीज नीक नागन आ ओ जँ नै भेटै सकए तँ कहि दियौ जे ध्ुव, ओगमे ब्रॅ्गया छै, सभ नीक आ अनन्य चीजमे ब्रॅ्गया छै।
गढ़ नाबिकेनक चाद्ध दिस साँपक साम्राज्य छै। म्हदा पोस्वआ साँप सभ। साँप कटैनासँ मवरॉक कोनो घटैना मोन नै छै म्हखदेरकेँ। म्हदा स्वनन खिस्सा सभ छै।
घबपब नोकक आएरॅ, दूरेसँ सोब कवरॅ।
अखनो ओ अरॉज सभ म्हखदेरक कानमे अरॅत बहै छन्हि।
स्मृतिमे अरॅ छन्हि रॅह्त बास घटैना, दृश्य तँ कखनो कान देखाग छन्हि म्हदा अरॉज रॅशी कान स्वना पड़ै

छन्हि।
भोजक एकाधटा स्मृति।
भोजक ऐँठ पात बिछबाक स्मृति। बादमे तँ लोक पातपर किछु छोड़नाइ बन्न कऽ देलकै, अपने समेटि कऽ लऽ जाए लगलै।
बान्हपर गोनिआएल लोक। भोजक तोड़ खतम हेबाक बाटि जोहैत।
ओइ एकाधटा स्मृतिमे फुलदेव सेहो छल।
अहगरसँ पड़ैत जागेश्वर, बान्ह परका पतबिछाकेँ किए एते-एते पड़ै छेँ बौ जागेश्वर... चलू पड़सऽ दियौ, बचा छै।
फुलदेव आ जागेश्वर दुनू छोटे छल। पाँच बर्खक हएत प्रायः।
समाजक एक लोकक दोसर लोकसँ सरोकार देखार होइ छलै ऐ भोज सभमे। पात बिछै लेल दोसर टैलक लोकक संग छलै सरोकार। खुशीक भोज आ मृत्युक भोज सेहो।
मृत्यु।
मृत्यु कोनो तेहेन अनचिन्हार गप नै छलै। मनुक्खक मृत्यु बँसबिट्टीक अन्हार छाहक ओइपारक लोकक लेल बड़का आडम्बर छलै। मुदा ऐ पारक लोक लेल ओ सामान्य गप छलै। ई मान-जान, गाछ-बृछ, चिड़ै-चुनमुनी आ माछ-काछक मृत्यु सन आ ओइ सभसँ जुड़ल छलै।
मनुक्खक मृत्युमे कननाइ होइ छलै, मुदा ओकर क्षतिपूर्ति केना हएत सेहो महत्वपूर्ण रहै।
ऐ जेनमे सेहो किछु गोटे बँसबिट्टीक अन्हार छाहक

ঐপাবক নোক ছথি।

কুদ্রমতিক ৰঁচা পানিক মৌদমে খসি গেনৌ। মবি গেনৌ, ডূমি কঽ মবি গেনৌ। ও কাননি, হ্নদা কাজ কবিতে বহনি। ৰঁসরিঙ্গীক খন্হাব ছাহক ঐপাবক নোক জকাঁ। খবড় াসঁ দবৰঁজ্জা খবড়থি হ্নখদের খা ৰাঁঢ়নি সঁ খংগনা ৰঁহাবথি মমতোড়।

খবড় াসঁ খবড়নাগযো একঠৌ কাজে ছন। খাঁকড়–পাথব উঁড় ৗ।

সম্হাবি কঽ।

জাগেশ্বিব ছনৌ।

খা ভোবে–ভোব খবড় া খবড় ৗ কান জাগেশ্বিবসঁ ভেঁঠ হেমঽ নগনৌ।

খবড় া খবড়নাগ ছোড়ি কখনো কান খেন–ধূপ সেহো হোগ ছনৌ।

ৰঁসরিঙ্গীক খন্হাব ছাহক ঐপাবক খা ওগপাবক নোকক ৰীচমে খরৈযক্তিক সম্বন্ধ বহৰাঁক চাহী। রিধ–ৰাঁধ ধবি। হ্নদা জাগেশ্বিব সে নৌ মানৌ ছনৌ, ৰঁচা ছৈ, পৈঘ হোগত জেতৈ তঁ খপনে সভঠৌ গপ ৰূঝি জেতৈ। হ্নদা হ্নখদেরকেঁ ৰ্‌ঝন ভঽ গেন ছনৌ। গ জে ভোবমে খেনাগ নেন খরৈঁএ সে দেনহাব খছি, খা হ্নখদের খছি মংগনিহাব, ৰাঁন্হ পবকা পতরিছা।

হ্নদা সে খেনাগ কানমে রিসবা জাগ ছনৌ, ৰঁচাক স্মৃতি ওনাহিযো ৰঁড্ড কমজোব হোগ ছৈ। হ্নদা জঁ ৰঁচাক স্মৃতি কমজোব হোগ ছৈ তঁ খখন হ্নখদেরকেঁ ও সভ গপ কোনা মোন ছৈ ?

হ্নদা খাস্ত–খাস্ত পোখবি খা খামক গাছী জে ৰঁসরিঙ্গীক খন্হাব ছাহক ওগপাবক ৰৌস্ত ছনৌ, ওত্তী হ্নখদের জাএ

नागन। जागेश्वर ओकरा ओगपाव नः जाए नगनै। खेना-धूपी रॅड्ड सनगव चीज छिऐ, कतेक खेन जे ऐपावक नोककेँ खारेँ छै से ओगपावक नोककेँ नै खारेँ छनै। खा तेँ ऋखदेर ओगपावक दुनियाँमे पएव वाखः नागन, दुपहवियामे जखन कनममे दूवसँ दुपहविया नाचे छनै, स्पर्ष्ठ, तखन ऋखदेर ओगपाव प्ररेशे करै छन।

खजीरेँ नाचे छनै दुपहविया, पहिने तँ ओकरा होग छनै जे ओ कोनो कवामात छी, खारँ र्बुनेनै जे हरा गवम भः कः ऊँपव जाग छनै खा ऊँपवका नीचाँ खारेँ छनै, कोनो र्बुगया खाकि डागनक काज ओ नै छनै।

तेसव कन्नान

कतेक जना हविरासव ठानन/ भात

रॅह्त कै सपना

पहिन पन्नर

जागेश्वर चनि गेन.. सर्वग्वणी वहए.. ऋदा ओकरा तँ मावन गेन। नै तँ ओहो होगतए दीघयि.. सर्वग्वणी दीघयि ! ! .... सर्वग्वणीकेँ खप्पाग्र किए रॅना देन जाग छै ? पविरर्तन वोकरॅा नेन तँ नै !

कशीप ऋनिक एक हजाव साँप खा देशीक एतरेँ नेता सन्त, कवीरॅ-कवीरॅ।

कशीप ऋनि रिष ऩावर्राक मन्त्र रॅनेनन्हि।

रिसहवा रॅनेनन्हि। सएह भेन मनसा।

ओ कैनास खा प्रष्कव गेनि।

र्बूठ◌ॅसँ ह्नकव रिराह भेन, तगसँ खास्तीक प्वत्र जन्म नेनक।

बाजा जनमेजयक सर्प-यज्ञमे जबन सर्पकेँ आस्तीक बँचा नेनक।
बिसहबाक पूजा पसीमक डाबिपब होगए। कोन पसीम, जकब बस पोखबिमे मे धऽ देनासँ सभटा माँछ मबि जाग छै। हँ मौ, ओकब पात छातीपब गर्म कऽ कए धऽ देनापब खोंखी सेहो मेटा जाग छै।
आबँ नब बाजा सभक पूजा कतऽ हएत ?
श्रुतकीर्ति बाजाकेँ भगरती कहनन्हि जे जँ सर्वगुणी बेटा चाही तँ ओ सोनह बर्ष मात्र नेन आएत आ जँ महामूर्ख बेटा चाही तँ ओ दीर्घायु भऽ कऽ आएत। सदा भेटैत कोनो एकटा।
जागेश्वब चनि गेन.. सर्वगुणी बहए.. !
श्रुतकीर्ति सर्वगुणी मंगनन्हि। ओकब नाम चिबायु बाखन गेन। अल्पायुक नाम चिबायु !
मंगनागौबी गौबकेँ तेना गोहबने बहथि जे जग बबक माथपब हुनकब हाथक अक्षत पड़त से दीर्घायु भऽ जाएत। अंग्रेज जेना गोहबने बहथि बिजयकेँ, हाबियो कऽ जीति जागत बहथि। आ आबँ नबका अंग्रेज सभ..
सिन्दूब-दान भेन। चिबायु आ मंगनागौबी पति-पत्नी बँनि जाग गेना।
कोहबबमे फेब गहुमन साँप डसबा नेन आएन।
गहुमन सोझाँ दूध देखि ओकबा पीबि प्रबहबमे पैसि गेन।
मंगनागौबी प्रबहबक मुँह बन्न कऽ देननि। प्रबहबिक साँप बनेक हाब बँनि गेन, मंगनागौबी गबामे से पहीबि नेनन्हि।
बाँह...

महादेव रिख घोँटि गेला, नील वंगक कण्ठ रँगि गेलन्हि, ओ नीलकण्ठ आर चिड़ै रँगि मिथिलाक रँचाकेँ पहिल रिष्या दै छथि, माँगे तँ सभ अछियो, पता नै ओ दै छथि आकि नै।
मंगलागौरी गवामे बनेक हाव रँगल साँप पहीरि लेलन्हि।
आर के पहिवत आ बनेमाला आ के घोँटैत आ रिख।
स्वतंत्र जँ सही थर्थे भऽ जाए आ पृथ्वी..
कुदा घेंघीक प्रवहविक साँप तँ हियासि कऽ जागेश्विवकेँ काटि लेलकै। सेहो ओल जागेश्विवकेँ, सर्वगुणी...
घड़ी पारँनि होल छलै जागेश्विवक घवमे। भगरतीक पातवि, भगरती घवसँ नरेद रँहिव नै जाल छलै।
ओही भगरती घवमे केवा पात सहित एँठ-कुणठ गावि दै छलथि। सभ खिस्सा कवन्हि- घड़ी पारँनि ब्राह्मणक घवमे ? आ तँ शौनकल्हक घवक पारँनि छिऐ। कुदा जागेश्विवक घवमे तँ आ कतेक प्रवथासँ होलत आरि बहल छै, नाम छिऐ भगरती घव कुदा स्थान छियन्हि धर्मवाज रँरँक। घड़ी पारनि, साओन मास, मधुश्रावणीक रँाद जहिया रुँध पड़त, तहिया। कतेक ठाम अषाढ़मे घड़ी पारनि होल छै। नर रँर्तन, नर चुल्हामे खीव, दानि भवन पूड़ी, मोतीचूड़क लड्डू। आँचव, आ भगरती घवमे भगरतीक टौंगन मौड़, कोठियाक मानिक रँनाएल धर्मवाजक गोल मड़वानी, मड़वानीपवसँ जलौ टौंगन।
चौदहो देरान भगरती घवमे। गढ़ नाविकेलमे चौदहो देरानक रास। चौदहटौ खीव-पूड़ीक पातवि, लड्डू आ खेवही रा केवाओक दानिक दानिपूवीसँ ढाँपल।

ফেব ভগরতী ঘব রঁন্ন কঽ দেন জাগ ছৈ। ফেব থোপড় ী পাবি কঽ খোনন জাগ ছৈ। রাঁনে-রঁচ প্রসাদ খা ভগরতী ঘবমে মাষ্টি কোড়ি কঽ গাড়ি দেন জাগ ছৈ। খাঁগনমে সেহো একটা পূজা হোগ ছৈ। খাধি খূনি কঽ, ঢেকা খোনি কঽ রাঁনাপীবক পূজা খীব-পূবী বাখি, ধূপ-দীপ দেখা কঽ হোগ ছৈ খা মাষ্টিকেঁ ফেব নীপ দেন জাগ ছৈ।

রাঁনাপীব, রিসহবা, কানী, দ্গা..

কানী, দ্গা, মহামাযা.. ভগরতীক সাত রঁহিন...

গহরঁব, ধর্মবাজক সেরা.. কানী.. নবসিংহ..

জনপা.. সেরক..

কানীক সেরক, ভগরতী। দ্গা খা ভৈবর, ভৈবর খা হনুমানক গীত।

চৌদহো দেরান, মাঁ ভগরতী, রাঁরাঁ ধর্মবাজ। ভগরতী, ধর্মবাজ খা ব্রাহ্মণক গীত।

রুদ্রপ্ববক গহরঁব, কানী.. শম্ভু ঝা ভগত.. স্ববেশ ঝা ডেনরাহ.. ডানামে খক্ষত-ফূন নঽ কঽ ডেনরাহ ভগতাকেঁ সোঝ বস্তাপব খানৈ ছৈ.. কহৈ ছৈ.. ভগতা.. ভগত-ভার খেনাগ ছৈ, নোকক কী তাগতি জে ওকবা নগ কিছু রাঁজত, তখন ডেনরাহ রঁজৈ ছৈ.. হে ওগ স্ত্রীক ঘবমে রঁচা রঁড্ড দ্খিত ছৈ.. খা ভগতা ওকব ডঁপাএ রঁতরৈঁ ছৈ।

গবীরঁ গ্ববরাঁ পহিনহিযো মিথিনাসঁ রাঁহব জাগ ছনএ।

গবীরঁ গ্ববরাঁ খাগযো মিথিনাসঁ রাঁহব জাগএ।

ওতৌ মৈথিনী রাঁজৈ ছনএ, খাগযো রাঁজৈএ খা ওত্তক্কা ভাষামে মৈথিনী শব্দ ফেঁটৈএ। ঘড় ী পারঁনি সেহো কিছু এহনে সন.. ফেঁট্ৈখা..

এত্তক্কা ধাব সেহো.. ফেঁট্ৈখা...

पूर्णियाँमे रहैत छली कोसी। ब्रह्मपुत्रमे मिलि जाइत छली।
कोसी पहिने ब्रह्मपुत्रमे मिलैत छली आ ओकर सम्मिलित हिलकोर गंगासँ पद्मा धार रहबाक कऽ देलकै। ई तँ मात्र हुगलीटा पहिने बहैत। आ से भेलाक बाद फेर ओ आपस कोना गेली ? कोसी पहिने ब्रह्मपुत्रमे मिलैत हेती आकि नै, से की जानी ? मुदा पूर्णियाँक पूबमे तँ रहिते छली। फिरोज तुगलक बंगालसँ घुरती काल ककरसेना लग कोसी पार करैले सोचलथि। हाजी शम्सुद्दीन ऐपार बलथि। हाजीसँ हाजीपुर आ शम्सुद्दीनसँ समस्तीपुर, ई दूटा नगर ओ बसेने बलथि। हाजी शम्सुद्दीनक सेना ऐपार तैयार बलए। मुदा फिरोज कोसी नै टपि सकला आ उत्तर दिस ओतऽ धरि पहुँचि गेला जेतऽ पहाड़सँ जमीनपर कोसी खसैए। ओतऽ कोसी पार केलन्हि फिरोज आ ई समाचार सुनिते शम्सुद्दीनक सेना भागि गेल। टेढ़बमल तँ धारक नैहर बना इलाका जे आइ्क खगड़िया आक आसपासक जमीन अछि, से पानिये पानि देखि कऽ नापी नै केलन्हि आ बाजस्व ओसूलीसँ ऐ इलाकाकेँ बकसि देलन्हि।
मुदा आब बकसैबना किछो नै। जागेश्वर आ मुखदेरक ऐ इलाका सभक यात्राक समाप्ति १९४२ ई. मे भऽ गेल।
बाढ़ि क बाद अकाल अबैत छै।
फतूरीलालक फसली वर्ष १२+१ साल १+७३–७४ ई. सन क अकाली करिता बहैन छन्हि मुखदेरकेँ।
सान एकासिक वर्णन सुनू/ चौदिस पड़ल अकाल
भेल बविसात खिन्न ऐ सानक/ कहाँ लगि रबलौं हाल

বোহিণি খাদি থীক ৰবিসাতক/ জেহিঁ এনা তেহিঁ গেনা
ম্রিগিসিবা মন প্রবন মনোবথ/ দৈ ঋীসা কিছু গেনা
খবদড় । খাডম্বৰ ভাবী/ গবজত হগ চহ্ ওব
প্রখ রুখ বাখন ধবতী কেব/ ভেন ৰবখা কেব ওব
প্রনর্বস্ব থিক ৰড় প্রনীতা/ ওহো ৰড় । কসবেস
রিথা রিড় াবক জে কিছু উঁপঠৈন/ ধনি ৰবিসন খসবেস
মঘা ভেন মংগাহিথা কন্নব/ জগভবি কে নৈ জান
প্রবৰা পূব পছু নৈ বাখন/ ককবা কবৰ ৰখান
উঁত্তবা খাগ জাএ ঘব বৈসন/ সপতৌ নৈ নৈ ৰূন
হথিথা শৃংগ ঋঁড় দৈ মূনন/ তনিকৌ নাগন ঘূন
চিতবা চিত মিত নৈ বাখন/ ওহো ভেন ডাকূ ধাতী
নাক বংগৌনহ্নি সভৈ নছত্তব/ দোম ন্বকৌনহ্নি খাতী
জোতিষ পঢ়ি –পঢ়ি জে জন ঐনাহ/ সাধি–সাধি ভূগোন
বেখাগণিত ৰীজসৌঁ ওখাকিহ্ন/ তনি কৌঁ কচী ৰৌন
শ্রীবাম গ্লপাগতি ওহো নে জানথি/ জাগ গ্লপা সভ কাজ
পানিক প্রশ্ন কৰৌ জৌঁ প্রছিযন্হি/ সেহো কহৈত হোগন্হি নাজ
জেগখন নদী নান নৈ ভবনৈ/ তেগখন ৰৌদী সবতী
রিনা জনে জগ কিছু নৈ উঁপজন/ দগধ ভেন ছথি ধবতী
তে নব ৰৌদীক খাগম ৰূঋন/ জে ছন গ্লষি কিসান
দৈব ৰৈপছু পছু নৈ বাখন/ জড়ি কটৌনক ধান
কোদো মড়্২খা একো নে উঁপজন/ নৈ উঁপজন কিছু সাম
গম্ভুড়ি গদ্দবি খেতে স্বখাএন/ ভেন রিধাতা ৰাম
মৰ্তন্তুবনমে কে কব বছা/ কহাঁ জাগ কেঁ ভাগী
স্বখন পতান হান নৈ ওতৌ/ সগবো নাগন খাগি
ধৃক জীৰন ওগ নৃপতি গন্দ্রকেঁ/ জে বোকন গহি পানি

जीरा-जन्तु रिकन प्रहमीमे/ ताकेँ हो नै थानि
बरी-बाय एको नै उँपजन/ ने खेढ़ ी ओ चीन
घव-घव सोच करै नव-नाबी/ दुवदिन भेन थरँ रीन
धनिक नोक सभ मनहि मगन छथि/ बाथथि रँह्तो ढेबि
हसोथि रूपैया घव कै बाथथि/ महगी भेन थरँ सेब
केओ ऋवथी खेत मास्व रैसाहन/ जग कौड़ि छन थपना
कतेक जना हबिरासब ठानन/ भात रँह्त कै सपना
कतेक जना मिनि जनेब रैसाहन/ निवधन रैसन ताकग
भेन धनन्तिबि दृग हसिन जग/ बाम्ड़ि थाओब मकग
कान पड़न तिवह्तिमे भाबी/ तेँ ओ रँहि गेन हारा
घव-घव मगन करै नव-नाबी/ हाँकि मकग केब नारा
मानिक ओब महाजन सभकेँ/ घव-घव ढेबी थन्न
नोक रुँझाओन ओहो तकै छथि/ मूँह गबीरँक सन
समै देखि रँनियाँ सभ सनकन/ डबे नगौनक ठेंष्ठी
स्वन्न दोकान सहवमे पबि गेन/ स्वन्न भेन सभ चंष्ठी
सूखन गात रँात भौ नष्टेपष्टे/ कतेक रँात थरँ सहना
नव नाबी सभ सान तेथागन/ रिंकबी भेन थरँ गहना
मँगटीका खूँटी ओ तड़की/ नकछन्नी नै नाक
कष्टेसबि रिंछिथा ओ झिमझिमिथाँ/ रँाजूरँन्द ओ रँाक
चन्द्रहाव, हैकन ओ सिकड़ ी/ ओब घमौविक दाना
सूति, नरग्रह ओ पचखँड़ ी/ नश्वनी भेन निदाना
तापव दर्रँजात नै रँचने/ कवम भेन निखंष्ठे
तमघैन, थढ़ैथा ओ पिकदानी/ नै तसना ओ तष्टे
रँाटी, रँष्ठा ओ पनरँष्ठा/ भोजन करैक थाबी
माधर सीहि सहित सोरँबना/ नै रँचने घव झाड़ ी
धन संपति घव किछ नै रँचने/ सभटा पड़ि गेन रँधक

তৈও ভূখ ছুটৈন নৈ ককবো/ এহ্ন পেট্ঠ ভেন খংধক
দৈর্ব খ্শী খর্বতবন কম্পনী/ জা পব বাম সহাএ
মিথিনাপ্পব র্বূভ়্ন জর্ব নাগয/ সে স্বনি পহুঁচন ধাএ
খবিদ খনাজ জহাজহিঁ র্বোঝন/ ভবতী কবি কবি র্বোবা
সদব তিনংগা ওখা পব ভবতী/ ঔব ওনাগতি গোবা
হাজীপ্পবমে নাখ হজাবম/ কৈ নাখন হগ পটৈনা
র্বাজিতপ্পব স্বনতানপ্পব গোনা/ নৈ জানত মৌঁ কেতনা
গাড় ী, র্বৈন, ছকড়, ডুঁট্ঠ রিহাবে/ ডঁর্বহত হগ সভ দানা
মিসব কন্টখা কেঁ পোখবন মে/ পহিন্বক খড় ী ঠেকানা
শ্রী নক্ষ্মীশ্বব সিংহ নৃপতি/ মহাবাজ মিথিনেশে
খচন বাজ দভ়ি ভংগা/ শ্রীপতি হবহিঁ কনেশে
গাড় ী র্বৈন নাখন হজাবন/ তাকেঁ পবে ঘড়ে ব
পহিন্বক গোনা মধ্র্বন, ভৌড় া/ জহবা ঔব খড়ে ব
র্বেনীপঞ্চী, ঔ পচমহনা/ হ্মস্হবৌন ঔ কমতৌন
হবিহবপ্পব, পিড় াকিছ র্ববনৌ/ কাবজ কেতেকাঁ র্ববিঔন
র্বাবি পোখবি, রিবসাযব র্ববনৌ/ পল্ডৌন কো নৈ জান
নরহদ, সবিসো ও ভট্ঠপ্পবা, তা সোঁ দক্ষিণ ডঁজান
ঝংঝাবপ্পব,মহবৈন, কন্হৌনী/ মধেপ্পব হগ খাস
র্বেনীপ্পব, কমান, নবৈহিও/ র্ববনৌ হ্মূনপবাস
ঝমনা হগ জগজানিত জগমে/ মহথা ঔব র্বম্ভৌব
দ্হবী ঔ মহিনাখপ্পব/ ঔব জৈনগব তক হগ দৌব
র্বনদের্বপ্পব ঔ ঢংগা র্ববনৌ/ মিবজাপ্পব নঘ্ হাট্ঠ
সীরীপঠী ঔ কপসীখা/ সদব গোনা সৌবাঠ
গ্ববর্বাকেঁ পবর্ববসী হাকিম/ কব তিবহুতমে খাকে
নৈ তো মবতে কত নব নাবী/ র্বানে র্বচে স্বখা কে
কত হ্মবদা গবদা মৈ মিনতে/ খসংখ জীব চন জাতা
সব সমধী কেঁ সংভা নে নম্ভন/ নৈ র্বচতে জনদাতা

সভকেঁ সভ উঁপছৈ ভৈ গেন/ ধ্ব পোখব ও সড়ক
বহি গেন ব্রাহ্মণ সোতী পন্ডিত/ কাযথ পছিমা ঠাকুব
ফবক
কেও ওবসিখব নাম নিখাওন/ কেও মোহর্বিব ভেঁঠ
ধর্ম্মকার্যমে ন্বঠথি কপৈথা/ তেঁ ভেন সভ কেব ভেঁঠ
কেও জমানত দৈকেঁ রঁচনা/ জিনকা খমনা নেহী
ককবো মাবি কেঁত পিঠি তোড় ন্হি/ উঁতবৈন্হি জন্মক ঠেহী
ককবো গাবত গাত স্বখাওন/ রঁহ্তো হোখয চনানা
মাত্তপিতা ঘব পবিজন বোরয/ রাঁর্বূ গেনা জহনখানা
ককবো ঘব ভেন খানাতনাসী/ ভেঠ মোহর্বিব ঘোঁছ
কেও খদানতিমে ডিড়ি খাগ ছথি/ ককবো উঁপবৈন্হি মোঁছ
এতনা স্বনি হাকিম বিসিখাওন/ তেঁ নাগন জন ঠীকা
নাক বংগৌনন্হি সভৈ মোহর্বিব/ নাগন চূনক টীকা
জোগ, রিকৌখা, নৌকিক রংশক/ কিবিখামংত স্বকূন
গাছী, রাঁস, রৈন ও মহিসি/ জগহ কৈন ভকফূন
তাগ কপৈথা সৌঁ কবা গজব/ নৈ কোবঠ সৌঁ বীন
তেঁ কাবন রঁহ্তো ঘব ঝগড়া/ ভাগ ভতীজা ভীন
খাএ নাঠ রঁহাদ্ব/ ও দড়ি ভংগা ধাম
রাঁর্বূ ও রর্ব্খান সহিত মিনি/ কীন্হ ক্ষমৈটী খান
....
এহ সভ সংগ রৈঠি কৈ/ জায ক্ষমৈটী ভেন
খজর্ব কাব সবকাব কে/ তিবহ্ত পহুঁচন বেন
রাঁজিতপ্ববসঁ সড়ক নিকানৈ/ খাযে দৌড়ি হ দৌড়ী
হহেযো গংডক প্বন রঁন্হাএ/ খাএ চৌবহী চৌবী
ধর্ম্মধীব, রঁনরীব, কম্পনী/ জানত হগ জগদীশন
নছমী সাগব কে পোখবিমে/ তাহি কীন্হ গসটৌসন
....

धन्य धन्य अंगरेज बहादुर/ सभकेँ जुटैन गात
गबिरं, गनी, ग्वबरा, कक जै, जै/ ब्राह्मण देत असीस
श्री रघुनाथ बढ़ै बदसाही/ गदी नाथ रबीस
फतुर नान करि बबनत हैं/ एह रौदी के हान
गौरमिंटै गौरनन बहादुर/ तिरहुति राखहिं बहान

दोसर पन्नर
गीत खूब गाबैए ऋखदेव, से घण्टाक घण्टा।
–सभ एहिना गाबै छइ तोरा गाममे सौ।
–गढ़ नाबिकेनक लोक सभ अनाकामे गीत आ खिस्सा कहबैकामे नामी छै।
केहेन हेतै गढ़ नाबिकेन! सोचइ लागै छनि रूद्रमति।
पीअर बचा, गामक जमीन्दार। एकटा जमीन्दारी बान्ह बहै गाममे। ओतेक मजगूत नै बहै। बाढ़ि आबै तँ गह सभसँ पानि बहाब भइ जाग छनै आ कोनो नोकसानी नै होग छनै।
छोटै मोटै बाढ़ि –पानि तँ ओ बान्ह रोकि दै छनै।
ऋदा अम्हर पीअर बचा ऐ जमीन्दारी बान्हकेँ खूब दढ़ कइ देनक।
ओग बाढ़ि सँ पहिने ओ बान्ह दढ़ भइ गेनै।
सत्नाबायण कामत दरभंगाक जमीन्दारक भितुरका छोटका जमीन्दार बबबड़ि या बायक महौत बहथि।
जागेश्वर, ऋखदेव, दुखन महतो, बासू चौपान आ जीरछ ऋखिया...
बाढ़ि आ अकानसँ लड़बा लेन सत्नाबायण कामतकेँ एकटा प्रस्ताव देनन्हि ओ लोकनि, बबबड़ि या बायकेँ कहबा

নেন।
ঐ রেককা রাঁঢ়ি পহিনে জকাঁ নৈ খছি। নগেএ ঝঝা দেত রাঁন্হ। খা তখন রাঁন্হ কতৌ নে কতৌসঁ কষ্টি জাএত। ঝদা খপ্পন সক্ক নৈ বহত ওগপব। কতৌসঁ কষ্টি সকৈএ। রস্তীক সোঝাঁক রাঁন্হপব রেসী খরবজাত বহনে ওতহ রাঁন্হ ঘিসা গেন খছি, নীচ ভহ গেন খছি, কমজোব ভহ গেন খছি। তেঁ ওতহ পহিনে ঝঝাএত খা ফেব কষ্টত।
ঝদা রবরড়ি যা ব্যায ঝখদের, দ্খন মহতো, রাসূ চৌপান খা জীরছ ঝখিযা সভকেঁ ছরড় া কহথি। ঞ জাগেশ্বিব ঐ ছরড় া সভক সংগ থগবমে বষ্টত খছি। একবা সভসঁ কিছ নৈ হেতৈ।
জমীন্দাবী রাঁন্হ কাষ্টরাক প্রস্তার ছন। ঝদা সে কিএ মানত রবরড়ি যা ব্যায? ও খপন ছোষ্টকা জমীন্দাব পীখব রচাসঁ প্বছনক। পীখব রচা তঁ রাষ্ট তাকিযে বহন ছন।
সহনাবাযণ কামত ঝঁহ নষ্টকেনে ফিতা হোগ ছথি।
রাঁঢ়ি নগেএ জমীন্দাবী রাঁন্হকেঁ তোড়ি দেত রা ঝঝা দেত। ঝঝা দেত তখনো তঁ রাঁন্হ কষ্টনীসঁ ছ্ষ্টরে কবত। গাম স্নামা ভহ জাএত।
পীখব রচাকেঁ কী নগৈ ছৈ, ওকব ঘব থোড়রে রহতৈ, ঙঁচমে ঘেবারা দহ কহ রন্হাএন ছৈ। রাঁন্হ কষ্টনাসঁ ওকব জজাত রহি জেতৈ খা তগ নেন নোকক ঘব রহা দেত?
গামমে কএক ঠাম রৈসকী ভেন।
জাগেশ্বিব খা জীরছ ঝখিযা, ঞ দ্নূ গোষ্টে ছথি সভসঁ

पौध तैबाक।
भऽ गेलै फैसला, जागेश्वर आ जीरछ मुखिया यएह दुनू गोटे काटैता ओ बॉन्ह !
भऽ गेलै फैसला। भरि गाममे गप पसरि गेलै। मुदा पीअर बॅचाकेँ पता नै लगलै, के कहतै। गामक हित पीअर बॅचाक हितसँ मेल नै खाइ छै।
बाति काटबाक छै। मुखदेर ऐठाम जागेश्वर आ जीरछ बाति भरि बहता। यएह फैसला भेल छै।
बामदेर भल्डारी दू टा टैकना आनि कऽ राखि दै छथि। यएह फैसला भेल छै। की करबै जेबेँ टैकना यौ- बामदेर प्रबंध छथि। मुखदेर, जीरछ आ जागेश्वर हँसि कऽ चुप भऽ जाइ छथि। बामदेर रॅहबा जाइ छथि।
जोगिन्दर ठाकुर दूटा छोटे-छोटे कोदारि आनि कऽ राखि जाइ छथि। थनगे डिजाइनक कोदारि, छोटे, नाम धरगर। जोगिन्दर ठाकुर दुनू कोदारि आनि कऽ मुखदेरक घरमे राखि दै छथि, यएह फैसला भेल छै।
मुखदेर, जागेश्वर आ जीरछ बॅड़का बॅड़का दुनू टैकनामे दू-दू टा भूर कऽ कए राखि देलन्हि। आँखिसँ बॉहर देखता तखन ने हेलता।
गपशप चलैत बहल। हे स्वते जाइ जाह। भोरे निकलबाक अछि। मुदा किए ककरो निन्न हेतै। भरि बाति गप सबक्का। कने शंका सेहो। मुदा काज तँ करबाके छै, नै तँ बॅङ्ग हरजा भऽ जेतै।
हहाइत धारक थबाज बातिमे सभ स्वनि बहल छला। भोरहरबामे तीनू गोटे रॅहबा गेला। बॉन्ह धरि मुखदेर सेहो संगमे बहथि।

हे, ऱॉन्ह धऽ कऽ जाएत तँ किदो चिन्हियो सकैए। आ एतेक टौक टैकना भावी सेहो नागत। किदो पुछियो सकैए।
जागेश्वर आ जीरछ ऱॉन्ह टैपि कऽ हेनि जाग गेना। फ़खदेर द्नू टैकना आ द्नू कोदावि द्नू गोटेकेँ रेंवा-रेंवी पकड़ ।। देनन्हि, माथमे द्नू गोटे ग टैकना पहीवि नै जाग गेना।
फ़खदेर ऱॉन्ह ऱाटै आगाँ ऱॅढ़ गेना, ओग रिन्द् नग जतऽ जागेश्वर आ जीरछकेँ ऱॉन्ह कटेऱाक छन्हि। तेजी आरि गेन छै धावमे, ऱॉन्हक काते-काते ऱहि वहन छै पानि।
देवी भऽ वहन छै। फ़खदेर ऋटैकावि कऽ पहुँचै छथि रिन्द्पव, फ़दा द्नू टैकनाकेँ- माने जागेश्वर आ जीरछकेँ- एऱामे कने देवी छै।
महिसऱाव सभ महीसकेँ दोसव कात डरवा नग आनि कऽ ऋम्मासँ वगड़ वहन अछि।
हँ, आरि गेन द्नू रिंड़नन। फविष्ठ भऽ गेन अछि। द्गए छह देऱाक तँ काज वहै।
ङुपवसँ नीचाँ देखनापव ऱाढ़ क पानि खूव निचा देखा पड़ै छै, ऱस्तीक सोन्नाँमे तँ ऱॉन्हक ङुपव ऋनागने छै।
ऱॉन्हमे भूव ऱनि वहन अछि। पानि ओतऽ हिनकोव मावि वहन अछि। जागेश्वर आ जीरछ आगाँ ऱॅढ़ जाग छथि। द् टौ टैकना भँसियाग देखऱामे आरि वहन अछि। कने आव फविष्ठ होग छै। किछ नोक ओतऽ ज्मि जाग छथि। ऱॉन्हक माँटिमे सँ ऱमकोना

रहैबा बहैत छै आ दुनू टैकेना दूब जा बहैत अछि। लोकमे लोक सभ हुनका सभकेँ पानिमे रहैत देखनक तँ चीन्हि नै सकत।

दुगयेँ छहक काज छलै ?

दू छहक बाँद ओ जमीन्दारी बान्ह कटि बहैत छलै आ पोखर रचाक खेत लोगत पानि ससरि बहैत छलै। पानि तँ उँगड़ुम भेयेँ बहैत छलै। टैन दिस बान्ह कमजोर छलै, जँ ओ दुनू गोटे बान्हकेँ पोखर रचाक खेतक सोझाँ नै कटितथि तँ गामक जन-समाधि निश्चिते छलै।

किछु दिन धरि पोखर रचा बड़ तबड़ लोगत बहैना रूदा गाममे लोकक समर्थन देखि ककरापर आरोप नगरितथि।

प्रस्ताव पठाएल गेल छल, जे बान्ह काटि देल जाए, ऐ आधारपर की आरोप नगरितथि ?

लोकक समर्थन जागेश्वरक पक्षमे भेल देखि मोन मसोसि कऽ बहि गेला।

सत्नारायण कामत, जागेश्वर, रूखदेव, दुखन महतो, बासू चौपाल आ जीरछ रूखिया गामक लोकक सहयोगसँ एकटा रड़का बाटा खोधलन्हि, ओ बाटा जागेश्वरक जमीन बाटे आ सड़कक कात बाटे खोधल गेल। जतेक पानि आबै से ऐ बाटे चौरी, डरबा आ पोखरिमे रहि जाए। धारक छावन सेहो कहियो काल ओ बाटा रनि जाग छल।

अकाल नै आएल ओग रर्ख गढ़ नाबिकेलमे।

अकाली करित्त नै पढ़लन्हि रूखदेव ओग रर्ख।

बाढ़ि क बाँदक अकाल नै आएल ओग रर्ख।

घनानन्द, हलधर, लोले, दौलति जहाँ, भक्ष्ट भूषण आ

रूद्रमतिक संग बघ्रबन सेहो निसाँस लेलन्हि ।
देशो स्वतंत्र भेलै आ आबॅ संविधान बॅनतै । फेर ओ दिन तका कऽ नागू हेतै । शासन जेनक, प्रबॅन्ध धवमसानाक हेतै !
आबॅऽ दियौ........... ।

चाविमकन्नान
विश्वकर्माकि बखरॅाड़ि मे गन्द्र नग अमृत
पमिन पन्नर
स्वतंत्रता भेटि गेलै, मानें अमृत भेटि गेलै ।
कदा कतऽ राखन छै ।
घनानन्द, हलधव, लोले, दौलति जर्हाँ, भञ्ज भूषण, रूद्रमति आ बघ्रबन । पटैनाक बाँकीपुर कैम्प जेल ।
कतऽ राखन छै अमृत ? स्वतंत्रता रूपी जेलमे ?
बखरॅाड़ि मे ? ककर बखरॅाड़ि मे ?
पापसँ पृथ्वी पाताल चलि गेली, प्रार्थनासँ ऊपर एली तँ डगमगाए छली ।
पापसँ पतन होए छै ? हमरा तँ लगैए जे तकर उल्टा होए छै । कारण ऐ शून्यमे किम्हर नीचाँ आ किम्हर ऊपर ?
गोलाकार.........
विष्णु कछु बॅनि नीचाँ चलि गेला, तैयो पृथ्वी जलपर भँसी छली ।
अगस्त्यक जाँघ तरसँ माटि आनि, तकर जोड़न दऽ पृथ्वीकेँ स्थिर कएल गेल । भगवान वराह बॅनि ऊत्तर माथसँ पृथ्वीकेँ ठोकि ठीक केलन्हि ।
फेर समुद्र-मन्थन भेल, बॅासुकीनागकेँ मन्दार पर्वतमे

নপেঁৈ কঽ সঙ্ঘদ্রমে ডঁতাবন গেন।
ঙ্ঘঁহ দিসনসঁ দানর খা প্বছী দিসনসঁ দেরতা নাগকেঁ পকড়ি মন্দাবক মথনীসঁ মংথন শ্বরু কেনন্হি।
বগবসঁ মন্দাব পর্বতপব জে গাছ–বৃক্ষ বহি ওগমে খাগি নাগি গেন।
গন্দ্র বর্ষা কেনন্হি খা তখন জা কঽ খাগি মিঝাএন।
সঙ্ঘদ্রক ন্বনগব পানি দূধ খা ঘী রঁনি গেন।
নক্ষ্মী, স্ববা খা ডঁচ্চৈঃশ্রেরা ঘোড়া রঁহবাএন মন্থনমে, সে চন্দ্রমা নঽ নেনন্হি। খমৃত নেনে ধন্বন্তবি রঁহাব ভেনা, রিষ নিকনন সে মহাদের কণ্ঠমে নেনন্হি।
গৌবী রিঁসহবা, সাঁপ, রিঁঠনী, চ্ৠীক মদতিসঁ মহাদেরক দেহসঁ রিষ নিকাননন্হি।
খমৃত নেন ঝগড়া .. হোগতে বহিএ। নৈ তঁ কী রিঁখ নেন হএত ?
...রিষ্ণু মোহিনী রঁনি সভ দেরতাকেঁ খমৃত পিখা দেনন্হি।
দৈহ বাহ্ ভেষ রঁদনি খমৃত পীরঁঽ চাহনক...
ঙ্ঘদা চন্দ্রমা খা সূর্য হ্নকা চীন্হি গেন, গর্দনি কাটি দেন গেন ওকব।
ঙ্ঘদা খমৃতক জে স্পর্শ ওকবা ভেন সে ও মবন নৈ..
রঁচন খমৃত রিশ্বকর্মাকি বখরাঁড়ি মে গন্দ্রকেঁ দঽ দেন গেন।
রাঁস্বকী নাগকেঁ মাগক শ্রাপ নৈ নগরাঁক খা জনমেজযক যজ্ঞমে ভাগিন খাস্তীক দ্বাবা সপবিরাব প্রাণবক্ষা ভেঁৈরাঁক রব ভেঁৈনন্হি।
দোসব পন্নর
ঙ্ঘখদের বাম খা দযাবাম বাম।

কনম গাছী, পাত খবড়ৗ নেন খেখনিযা, গোৰব ৰিছে নেন খেখনিযা।
ক্ষখদের বামকেঁ মোন ছন্হি, খামক মাসমে একটা খাম ওঁঠা নেনে বহথি। ৰহবৰৈযা মানিকক বখৰাব ছীনি বহন বহন্হি খাম। ক্ষখদেরকেঁ তখনে দূবসঁ খৰাজ স্বনাগ পড়নৈ, জাগেশ্বিবক.. ক্ষখদের, দাঁত নগা দে খামমে.. দাঁত নগা দে। ক্ষখদের দাঁত নগা দেনক। ক্ষদা ও ওগবৰাহ তেযো নৈ দেনকৈ খাম। ৰাজন বহএ.. এঁঠ কহ দেনমী তঁ কী হোগছৌ জে দহ দেৰৌ। খা ক্ষখদের খা জাগেশ্বিবক সোহ্মাঁমে খাম খত্তামে ফেকি দেনে ছন। ফেব জাগেশ্বিব ক্ষখদেরকেঁ খপন কনম নহ গেন খা মচানপব ৰৈসা কহ এক জনখবী খাম সোহ্মাঁ বাখি দেনক। ক্ষখদেরকেঁ ক্ষদা মোন মনিনে বহনৈ। জাগেশ্বিব কিএ নৈ মানৈনে তেযাব খছি জে ওকবা খা ক্ষখদের বামমে খন্তুব ছৈ। ঘবক চাৰুকাতক ৰোন জকব ওগ পাব গাম ছনৈ, খা গামক নোক জগ ৰোনমে খাৰৈসঁ ডেবাগ ছনৈ, খা জে ৰোন ক্ষখদেরক ৰাপ দাদাকে ছনৈ, সে খাৰ কনম ভহ গেনৈ ৰহবৰৈযাক।
দযাবাম বাম খা ক্ষখদের বাম। সমাজ ওকবা নেন কাজ নির্ধাবিত কেনে ছৈ। ঢোনহো দেৰাক কাজ, পিপমী ৰজেৰাক কাজ।
কনে পৈঘ হোগ জাগ গেনা তঁ ঢোন ছাবৰ সীখি নেননি।
ক্ষগন মানক খন্না ক্ষবদাবী ওদাবথি।
ভাবীসঁ ভাবী মান সঙৰৈঠা পব দযাবাম খা ক্ষখদের ওঁঠা কহ চমবখন্না নহ খনৈ ছনা। ছূবীসঁ ৰনছোনৰামে ক্ষদা দযাবামক জোড় নৈ।

গাওক নাভিসঁ নিকানন গোৰোচন নেৰাঁ নেন দূব দেশীক একটা খাশ্রেমক একটা মহামো খৰেঁ ছনা, বাতিমে ন্বকা কহ। ওগ খাশ্রেমমে স্বনৈ ছিঐ গোৰোচনসঁ সভ ৰিমাবীক গনাজ হোগ ছৈ।

মিবদঙক দ্নূ পূবাক চামক গদ্দা ক্ষদা ক্ষখদেরসঁ নীক কিযো নৈ ৰঁনৰেঁ ছন। ক্ষদা মানবি ৰঁনৰেঁমে দযাবাম খাগূ ছনা, ঠ্নক্ষনিযা মিবদঙে নে ছন মানবি।

পবমেশ্বৰ বাম খা সাহেৰেঁগঁজৰাঁনীক ৰেঁটা ক্ষখদের, দযাবাম খা ৰেঁটী মমতোড়। খড়মাস, পূস, চৈত খা ভাদর, নগৈএ সভ কাজ ৰঁন্ন খছি। ৰোহিণী নক্ষত্রমে ৰঁর্খা নৈ ভেনে খেতীৰাঁবী শ্বৰু নৈ হোগএ, ৰঁর্খা ভহ গেনে খেতীৰাঁবী শ্বৰু ভহ জাগএ। গু জেনক প্ৰৰাস খড়মাসে তঁ ছী। সভ কাজ ৰঁন্ন খছি। গামমে কহিযো খড়মাস খাএনে নৈ বহএ। জনীজাতি পিসিযা কানমে নগনী গাৰেঁ ছথি।

খা পেটক ৰিবহ খা মোনক কণ্ঠমে ৰিবহা গৰেঁএ নোক সভ।

কোন মাস ৰিবহা জনম নেনকৈ বৌ জোড় দাব
কি কোন মাস ভেনৈ ছঠিহাব
কোন মাস পবেমিযাঁ ডেগা–ডেগী দেনকৈ বৌ কী
কোন মাস ভেনৈ পবচাব
খগহন মাস পবেমিযাঁ ৰিবহা বৌ জনম নেনকৈ
পূস মাস ভেনৈ ছঠিহাব
মাঘ মাস পবেমিযাঁ ডেগা–ডেগী দেনকৈ বৌ কী
ফাগুন মাস ভেনৈ পবচাব

জাগেশ্বৰ ধবি পাৰঁনি তিহাবমে নৈ ছোড়ৈ ছন ক্ষখদেরকেঁ।

ৰৈশাখমে জূড়ি শীতন পাৰনি হোগএ, ওগ দিন পূবী, দনিপূবী, ৰঁড় ী ৰনৈ ছনৈ। সাহেৰঁগংজৰানী বাতিমে ৰঁড় ী মোবাৰৈএ। পৈঘ সভ খপনাসঁ ছোটৈ ৰঁচাকেঁ পানিসঁ জ্‌ড়ৰৈএ। স্ত্রীগণ সভ বস্তাপব পানি পঢ়াৰৈএ, কহৰী খছি জে ঙা কেনাসঁ ভাএক ঔবদা ৰঁঢ় ৈ ছৈ। খা ৰঁহিনক ঔবদা...

প্ৰবৈনিক পাতপব সভ গোটৈ ৰঁসিযা ভাত খা ৰঁড় ী খাগ ছথি।

সাহেৰঁগংজৰানী পোখবিসঁ সমাব খানি ওকবা ৰঁসিযা ভাত, ৰঁড় ী, সত্তুখামে মিনা কনে-কনে মোখ পব, নীপন পোতন চ্‌ল্হাপব দৈ ছৈ, জকবা জ্‌ড়নোাগ কহৈ ছনৈ। দযাবাম, হ্মখদের খা জাগেশ্বিব খান ৰঁচাক সংগ ৰাঁসক ফ্‌ছংগা ৰঁনা কহ পোখবি গনাবমে খেনাগ-ধ্‌পাগ খছি, ভিজৈত খছি, ভিজাৰৈত খছি।

কাদো, মাটি, গৰ্দা সভ এক দোসবাপব খূৰঁ ফেকৈত খছি, গনাব ডঁপছৈত খছি, ওগমে দযাবাম, হ্মখদের খা জাগেশ্বিব যাব-দোস্তকেঁ হাটৈন-চীটৈন, পথিযা, মৌনী, ৰাহ্নি দৈত খছি, খা ৰঁনা দৈ জাগ খছি মিথিনাক মহাদের।

সভক দনানে দনান জা কহ ভাঁগ সেহো পীখন জাগত খছি। হঁসী মজাক সেহো হোগত খছি। মহাদেৰক নচাবী ঢোন-নগাবা সংগ গৰৈত বহথি সভ গোটৈ, সভ গোটৈ মানে.... হ্মখদের, জাগেশ্বিব, দযাবাম, খধিকনান মন্ডন, মোহম্মদ শমশূন, ৰিচক্ষন সদায, বামচন্দ্র সার, জীরছ হ্মখিযা, বাধামোহন বায, খশোক ঠাকুব, ৰৌধা মনিক, দ্‌খন মহতো, কপিনেশ্বিব বাঙত, সন্নাবাযণ

कामत, बामदेव भण्डावी, भोना पासवान, नछमी दास, नान क्षमाव बाय, शिव नावायण महतो, चनित्तव साह्, बाँसू चौपाल, सत्नावायण यादव, जगदीश माणन, भोना पण्डित, बुँधन साफी, जयबाम ठाकुब, जोगिन्दव ठाकुब, दवोगा सिंह, सवपंच मण्डल, पवसादी झा, फुक्की झा, सीताबाम चौधवी, बिंशेसव पासवान, सकुफ नान, महेन्दव बाम, जैन्नन मियाँ, सिदो झर्मू, उँमेश बजक, भूप यादव।

जूड़ि शीतनकेँ चाण्डान संक्रान्ति सेहो कहन जाएत अछि। एकव पवात भेन मिथिनाक नव वर्ष।

नव वर्षमे चाण्डान स्पर्श, खेना-धूपी, आ भगवती प्रसाद माने स्ववापान। बाँसि भातक भोजन मद्यपान सदृश झदा ओकवा प्रवैनिक पातपव बाखि तँ बिकाव नञि भइ जाएत।

बँसहापव भोना अखवाव हो जिया थवथव काँपै।

कथीक आना, कथी केव माना, कथी केव सोनहो सिंगाव हो जिया थवथव काँपै।

साँपे के आना साँपे के माना साँपेक सोनहो सिंगाव हो जिया थवथव काँपै।

किनकाने मैना मन्दिव घव पैसनि ठोकि नेन बज्र केवाड़ हो जिया थवथव काँपै।

गौवीने मैना मन्दिव घव पैसनि, ठोकि नेन बज्र केवाड़ हो जिया थवथव काँपै।

तकव बाँद सभ गोटे स्नान-पूजा कइ कए अपन-अपन घव दिस जाएए। एकटा बाँत आव, मिथिनाक पहिचान दही सेहो खाएन जाएए। मैथिन जतेक बहैए, ततेक ओ पावैनि मनबैए। यएह मिथिना समाजक पहिचान अछि।

ঐ ৰাঁকীপ্বব, পঠনাক কৈম্প জেনমে ঘনানন্দ, হনধব, নোনে, ভঙ্কৃ ভূষণ ঋা বঘ্ৰবন ৰনি গেন ছথি মিথিনাক মহাদের।

দোসব দিন।

ভোৰে ভোব জেনক ভিত্তবকা ৰাঠ-ঘাঠ পানিসঁ সভ খূৰ পঠৰৈত ঋছি, সৰহক মায, ৰাৰূ, ৰাৰা ঋা মৈঁযা ধীযা-প্বতাকেঁ পানিসঁ খূৰ জ্ড়ৰৈ ঋছি।

ৰসিযা ভাত ৰড় ী প্বৰৈনী পাতপব খাগ ঋছি। ঘনানন্দ ঋা হনধব প্বৰৈনী পাত ঋানি নেনে ঋছি। ওকব ৰাদ জেনক ভিত্তবকে গাছীমে জা কঽ গাছমে সেহো, সভ ৰড় ী পূবী ভাত চঢ়ৰৈত ঋছি। সভ মিন কঽ কাদো মাটি এক দোসবপব দৈত ঋছি।

ফেব মহাদের পার্ৰতী ৰনা কঽ ভাংগ ধ্থ্ব নারা ফাঠন প্ববান পথিযা ৰোবী নাধি জেনব ৰাৰূ ঋা জেনমে বহ ৰনা ডাগডব ৰাৰূক দনান জা কঽ হঁসী মজাক কৰৈত ঢোন ৰজা কঽ মহাদেরক নচাবী গৰৈত খূৰ ধূম-ধামসঁ ঐ জেনগামামে ঘ্মৈত সাঁঝমে পোখবিক ডৰবামে জা কঽ নহা ধো কঽ ঋপন-ঋপন জেনক খোনী মানে ঘব ঘ্বি জাগএ। নোকক সংগ প্রঙ্কতিক কন্যাণ, ঘবক পৈঘ নোকনি ঋপনাসঁ ছোটক মাথপব পানি দঽ ওকব স্বখ সমৃদ্ধিক কামনা কৰৈত ঋছি, ওতঽ গাছ বৃক্ষমে সেহো পানি দেৰাক পবংপবা ঋছি। এক দিন চূল্হা জবেৰাপব সেহো প্রতিৰংধ বহএ। ঘবক স্ত্রীগণ সড়কপব পানী দৈত ঋছি, ঐসঁ ঘবমে স্বখ সমৃদ্ধি ঋৰৈএ !

পার্ৰনিক দিন ৰাসী ভোজনসঁ ভগরানক ভোগ নগাএন জাগএ। এক দিন এক সংগ ভাবী সংখ্যামে চূল্হা নৈ জবেনাসঁ পর্যারবণকেঁ চূল্হাসঁ নিকনৈৰনা ধ্ঋাসঁ হ্মক্তি

भेटैए आ ओधनक खपत सेहो कम भऽ जाइए।
दोनतिजहाँ नोवा देने बहथि रॅड़ ी, बातियेमे।
रूद्रमति आनि नेने छथि पोखरिसँ समाद आ ओकरा रॅसिया भात, रॅड़ ी आ सनुआमे मिना कऽ कने-कने जेनमे सभ ठाम जड़ ा देने छथि।
तकर बाँद रएह रॅसिया भात रॅड़ ी, पूड़ ी-दनिपूड़ ी सभ खाइए।
बैशिखा, अगता आम हुअए आकि मौसमी, कोनो मे स्वादे नै। रएह नोक, जे चैतारब गरैं छन, नगैए रॅदनि गेन। ने कोनो हर्खे, ने कोनो विषादे।
पुण्य संचय होइए ऐ मासमे। तैं ने तेन नगाउ, ने दिनमे स्वतू। गबीरॅ नोक तेन कतऽ नगरैए, आ ओ जे जेन मे ककरोंसँ केश थकबै जाइए, से बिन्ब तेन नगेने थकबऽ चाहत तँ थकबेतै ?
चैत बैशाखक बर्खा ! ! ! बैशिखा ! ! भदैया ! !
सभटा अगहनी भऽ जेतै तँ काज चनतै ?
आएन चैत बैशाख बरिसाक दिनाजी
कटि गेन जौ मटबरॉ बरिसा फसन जी
रॉनय सास्व ननदिया पीसू जोकवाग जी
मोटे-मोटे रोटी पकारू कि सभ मिनि खाएबॅ जी
दयाबाम, रूखदेर आ जागेश्विव... गरैत बहथि नगनी...
खेतमे.. जागेश्विवक खेतमे खेती..
केहन कठोब भेनौं हमबा बिसबिये गेनौं
कि आहे बामा हमबो जनम एहिना जाएत बे की
दिन खनचिन्हारे भेनै, बातियो पहाड़ भेनै
कि आहो बामा हमबाने दिनकब कहियो ने जागत बे की
माघ गेन फाग्गुन एनै आमो मजबि गेनै

কি থাহো বামা ফহকৈত কোযনী এহিনা কানত বে কী দ্খমে জনম ভেল নোবে মবন ভেল
কি থাহো বামা কহিযো নে নৈনা হমব স্বখাএত বে কী দযাবাম, ক্ষখদের থা জাগেশ্বিব। সাহেবঁগংজরানী জান বঁচেনে বহ জাগেশ্বিবক মাএক। সোগড় ীমে ....
কোনো ডব-ডাকষ্টব গামমে থোড়বেঁ হোগ ছৈ। জাগেশ্বিবক থংগনামে প্রসর করেবাঁমে কোনো জনানীকেঁ গুনম নৈ ছনৈ। বঁচাক পএব নীচাঁ থা মূড় ী ডুঁপব চনি গেল বহ। জাগেশ্বিবক বাঁপ গেল বহএ সাহেবঁগংজরানীকেঁ বঁজবৈঁনে। সাহেবঁগংজরানী হ্নহ্নী দেরীক স্মবণ কেনক থা রিঁদা ভেনি, সংগমে পবমেশ্বিব বাম সেহো থাএন বহএ। ন্বথাসঁ ঘেবন বহ সোগড় ী...
কনিযাঁ থা বঁচা দ্নূ নে চনি জাএ... ক্ষদা সাহেবঁগংজরানী বঁচা নেনে বহ.. মাগযো থা বঁচাকেঁ। বঁচা জাগেশ্বিবকেঁ গু খিস্সা মাএ স্বনেনে ছৈ থা ক্ষখদেরকেঁ সাহেবঁগংজরানী। সে তেঁ নে জাগেশ্বিব সাহেবঁগংজরানীকেঁ এতেক গজ্জত কবৈ ছনৈ.. থা ক্ষখদের নেন জান দৈ ছনৈ। ক্ষখদেরসঁ জখন ওগ ভোজমে জাগেশ্বিবক ভেঁষ্ট ভেনৈ তারত গু গপ জাগেশ্বিবকেঁ ব্র্মনো নৈ বহ, বঁচাকেঁ থারশ্যকতা পড়নেপব গপ কহন জাগ ছৈ।
রুদ্রমতি বঁগানক থ্ছি। চ্ন্বড় ী জাতিক, ডোকা জবাকহ চূন বঁনবৈঁএ। প্রসর কববৈঁনে চর্মকাব নৈ হাঢ় ী জাতি হোগ ছৈ বঁগানমে। খেতী থাবঁ সভ কবৈ ছৈ।
জেঠহি রিঁযরা গিবেনৌং থসাঢ়হি জনমি গেল হে
সাওন বোপনী করেনৌং ভাদর রিঁষ্ট ভেল হে
থাসিন ফূন ভেল ধান কাতিক ফব ভেল হে

অগহন কাটৈন ধান দঔনিযা কবাএন হে
দঔনি কবাএ কোঠী ঢাবন কূটি-কূটি খাএৱ হে
দ্পহবিযা আ ৱৈক্ক পহব প্বকুখ পাত স্বতৈএ ক্ষদা ঢেকীমে ধনকুটৈনী হোগতে বই ছৈ। ঔকখড়ি সমাঠমে চূড় া কুটৌগতে বই ছৈ।
ঠক-ঠক ঠোঁ-ঠোঁ, ৱেঁগ কবৈ গো-গো
নন্হকী নোটৈন ভুগযাঁ, গোদী নিখ গ্বগযাঁ
ঠোকবা কবে খটৈ-খটৈ, সমাঠ ৱোনৈ ধম-ধম
ভৈযা নগ স্বতৈ জাএত কে ? ভৌজী কই হম-হম
কদ্রমতিযে সন তঁ বই ক্ষখদের আ দযাবামক ৱহীন, মমতোড়.. সভ মমতোড়ি যা কই জাগ ছনৈ। মাএ আএন ছৈ সাহেৱগংজসঁ গঢ় নাবিকেন আ মমতোড় গেনৈ গঢ় নাবিকেনসঁ সাহেৱগংজ। ঔঁদাসী গাএন গেন জমাএক ৱিদা হোগ ঘড় া। ঘবভড় া ভেন.. ভগরতী ঘবমে পটিযা ওছা কঽ ডাঁটৈৱনা পানক পাত, ধান, মখান, দূভি, চানীক কুপৈয্যা ববক হাথমে দেন গেন, কনিযাঁক হাথ পাছূসঁ পকড়নে... সাস্ব-সস্ববক ঘব ভবৈ ছী, মাএ-ৱাঁপক ঘব ভবঽ জাগ ছী.. পাছূসঁ ঔঁদাসী ঔঠৈএ..
কথীনে প্রীত নগওনে বে জোগিযা
প্রীত ছোড়নে চনি জাএ
তোবা হাথ পনমা সপন ভেন বে জোগিযা
তোবা ৱিন্ব বহনো নে জাএ
অংগনা জে তোবা নখ ৱিজ্ৱন বে জোগিযা
ঘব নাগে দিরস অন্হাব
স্বতহুঁ কে পনংগা রিষম সন বে জোগিযা
তকিযা তঁ মোহি নৈ সোহায
জাগেশ্বিব সভ থাবীমে সিনূব ঘোবি কঽ বাখন বই ছৈ,

कनियाँक हाथ घोबन सिनूरमे दऽ कऽ पाछूसँ ररक ढोपटोपर छाप दऽ देल जाइत छै। कनियाँक मूँह ररकेँ देखा देल जाइत छै।

चूड़ा, चाउर, रँगिया.........

रँङ्ग होइत छनै तँ मड़ुआक रोटी पर नून तेल, आ नै तँ भदैया धान कहियो काल। मुदा हाइत रे जागेश्वर... आ कहै की छनै.. मुखदेर, तोहर माए हमर जीरन रँचेनिहारि, हमर माएक जीरन रँचेनिहारि.. कथीक अहसान.. कथूक नै.. ई तँ हमर कर्जा अछि। पीअर रँचा हँसै, आरँ देखैत ने बहियौ.. ई जागेश्वर आ ओकर रँाप एकरा सभकेँ जेना माथपर चढ़ा बहलए, आरँ देखैत ने बहियौ...

फटूँ-फटूँ सखिया

नर नर धान भेल भोगरँ कहिया

फटूँ-फटूँ सखिया

चूड़ा फटूँ, चाउर फटूँ, कच्च रँगिया

ज्वच-ज्वच चाउरक पूआ लागत, मचमच खटिया

फटूँ-फटूँ सखिया

ठोकवा निअ समाठ निअ रँाम्हू जुटिया

चाकर-चाकर चूड़ा फटूँ, फटकू सूपिया

फटूँ-फटूँ सखिया

पाहुन अओता, सनेह करता, नेता गोदिया

ननदो के जुड़एतनि हिआ, फटूँ सखिया

फटूँ-फटूँ सखिया

जागेश्वरक साहेरँगंजरानीदीदी रँनि गेल बहथि मुखदेरक माए। तखन ममतोड़ जागेश्वरक पिसयौत

रॅमीन रॅनि गेली किने।
पवमेसव, साहेरॅगंजरानी, ममतोड़, ऋखदेर आ दयाबाम, सभ संगे खेतमे काज करैत बहथि।
जागेश्वव पनपिआग नऽ कऽ खेत जाग छल।
केहन नीक नर्माति जिनगी चनि बहल छल। पीअव रॅचाकेँ छोड़ि कऽ आन ककरो कोनो दिक्कत नै बहै। आ पीअव रॅचा, अपन नठैत सभसँ घेबाएल बहै छल सदिखन। माथ तोड़ि दियौ, पएव तोड़ि दियौ, कपाव भाँगि दियौ। यएह सभ गप सरॅखन मोंगत बहै छलै पीअव रॅचाक दवरॉबमे।
हँ, रॉ ऋा नाम बहै ओग नठैतक। जखन तखन मवड़ए नागन छल खेतक आसपास। जखने असगव देखै छल, कखनो साहेरॅगंजरानीकेँ तँ कखनो ममतोड़केँ, की कर्माँ रॉजि दै छल। ऐ गामक छलैमो नै। रॅमवरैया नठैत छल रॉ ऋा।
साहेरॅगंजरानी आ ममतोड़ ककरो कहरॉ नै कवै किछु, ने पवमेसव, ऋखदेर आकि दयाबामकेँ, आ नहिये जागेश्ववकेँ।
ऋदा रॉ ऋाक भाग- अभाग। एक दिन जागेश्वव ओकवा पकड़ि नेनकै।
–रॉ ऋा, तोहव हिम्मत कोना भेलौ हमव रॅहिन आ दीदी संग ऐ तवहेँ गप कवरॉक।
–तोहव दीदी आ रॅहिन। ममतोड़ि या तोहव रॅमीन आ साहेरॅगंजरानी दीदी कहियासँ भऽ गेलौ ? ऐ आबिमे कोनो खेना तँ नै खेना बहन छँहै तूँ ?
–रॉ ऋा.....
उँठि कऽ रैसि बहै छथि ऋखदेर। नगै छन्हि जे

জাগেশ্বিবক পঘবিযা জেনা এক্ক ছ্হমে ৰাঁ ঝাক গবদনি কার্ট্টি দেনে বহি খা ওকব শৌনিতক ৰঁমকোনা ঝ্খদেরক ঝঁহপব জেনা ওগ দিন খাএন বহি, সএহ খাভাস।
ৰাঁ ঝাক নহাস ঝ্খদের খা জাগেশ্বিব ওহী খেতমে গাবি দেনন্হি। ককবো কিছু পতা নৈ চননৈ।
পীখব ৰঁচা কিছু দিন ৰাঁ ঝা কেঁ তকৈত বহনা। কিছু পাগ খগূরাব নেনে ছনন্হি। নগৈএ নেত খবাপ ভ২ গেনৈ ওকব। পড় া গেন গামসঁ.. নৈ জানি কোন গামক ছন, ৰঁনিগ্ঠা দেখি ক২ নঠৈতীমে বাখি নেনে ছনা।
কনে শংকা জাগেশ্বিবপব ভেনো ছনন্হি, ঝ্দা প্বছনন্হি নৈ। খপনে ৰঁদনামীক খাশংকা ভেনন্হি। হাথ তোড়ি দিযৌ, পএব তোড়ি দিযৌ, কপাব ভাঁগি দিযৌ; ঙা কহনিহাব দোসব নঠৈত সভ সেহো খাশংকিত বহ২ নাগন। নৈ জানি ঙা পীখব ৰঁচা খা ও জাগেশ্বিব, দুনূ কোন মন্তব জনৈ জাগএ। মবৰাঁক খপনহিযে সভকেঁ ছৌ।
ৰাঁ ঝা নিপত্তা ভেন তঁ গৌঁখা সভ নিশাস নেনক। ওকব পএব জমীনপব পড়ৈ ছনৈ তঁ ধবতী হিন২ নাগৈ ছনৈ। হবিশ্চন্দ্রাকেঁ মাবি ক২ পাড়ি যে নে দেনে ছনৈ। গেন তঁ ভনে গেন।
খাৰঁ দোসবো নঠৈত সভ সথ্য-মথ্য ভ২ গেন খছি। খা কী ওনা ঙা সভ সথ্য-মথ্য ভেন খছি ? জে জত২ পাৰিঁ ছনৈ ঐ নঠৈত সভকেঁ থোপড় া দৈ ছনৈ। কিছু দিনমে সভ শান্ত ভ২ গেনৈ।
খা গম্হব মমতোড়ক রিযাহ সেহো হবৰঁড় ী-ধবফড় ীমে ভ২ গেন। সাহেৰঁগংজ চনি গেনী মমতোড়।

ঘেংঘী কণ্ড কানন বহএ খা কনৈত–কনৈত গেনে বহএ।

জোঁ হম জনিতৌঁ সীতা জেতী সাস্বব, রোপিতৌঁ গ্বখর়াক গাছ

ছাহবি ছাহবি সীতা সাস্বব জৈতথি নগিতনি সীতন র়সাত

মাথ উঁখাবি সীতা দহো দিস তাকন ছটি গেন র়ার়াক বাজ

চাবি কহবিযা বাম পাঁচম নোকনিযাঁ ছখম সহোদব ভাগ

ঘ্রু ঘ্রু ভৈযা ঘ্রবি জগযৌ হকন কনৈত হেতী মায

খম্মাকেঁ কহর়নি পাথব ভয র়ৈসতী হমহুঁ র়ৈসর় হিখ হাবি

মমতোড়ি যা মাএ, কিএ হবর়ড় া গেন খনেবে। মাএক মোন ছিঐ। নৈহব র়েটীকেঁ পঠা দেনক।

র়োক্খা–গোক্কা, ঘনশ্যামপ্ববক বঠ প্রায়ঃ, রিযাহ দিন খারি গেন বঠ, খূর় ঝমকৌনে বঠ। ব্র়ম্মপ্ববক নষ্ট সভকেঁ এক্কা হাথ নৈ সকঽ দৈ ছৈ ওা গোক্কা সভ।

ঋখদের ঋঁহ পোছঽ নগৈ ছথি, জেনা র়া ঝাক শৌনিতক নস্সা পোছি বহন হোথি।

কী ছৌ পের়ানে ?

সৌংসে দ্নিযাঁ।

ছৌ কী জে নেতৌ ?

পূস গোগঠা ডাহি তাপর়

মাঘ খেসাবিক সাগ যৌ

ফাগ্বন হ্নকা ছিম্মবি মাকবি

চৈত খেসাবিক দানি যৌ

র়ৈশাখ টিক্না সোহি বাখর়

জেঠ খেবহিক ভাত যৌ

খখাঢ় গাবা গাবি খাএর়

साओन कछेब कोश यौ
भादर ह्नको थाँठी-पथ्‌था
आसिन मरुआक रोटी यौ
कातिक द्‌ख स्वख संगहि खेपरॅ
अगहन द्‌नू साँझ भात यौ
पूससँ शुरू आ अगहनपर खतम। द्‌नू साँझ भात। अमृत, गन्द्रक अमृत, बखरॉबिमे रिश्वकर्मा.. कोन बहस्य छै ऐमे ?
बखरॉबिमे हम, म्दा अमृत नै पिअरॅ ? अमृत जँ पी नेरॅ तखन ? अमृत पी नेरॅ तखन संघर्षक जरूरति खतम भऽ जाएत, निश्चिन्त भऽ जाएरॅ जे कतरो मारि-काट्टि हएत तैयो जीरॅ कबरॅ। तखन जिनगी नर्कि भऽ जाएत ने, तै हिसारॅ तखन तँ ओ अमृत पिनाग नीक गप नै ने भेन। म्दा बखरॉबिमे अमृतक छी आ अमृते नै पीअरॅ तखन ओ कोन महत्वपूर्ण रौस्तु भेन ? अमृत नीके छै तग हिसारॅ।

पाँचम कन्नान
रॉ-रॉ
ओहो म्खबाम..रॅड़का गप्पी.. कोनो कथासँ मन्वकथक कन्याणक गप निकानैए..
आगाँ स्वनू..
ओश्वबकेँ रिश्वक सृष्ठि कबरॉक छनन्हि...
सहस्रशीषर्रिना खिस्सा आरॅ स्वनाएत प्रायः ओ म्खबाम...
ओश्वबकेँ रिश्रेक सृष्ठि कबरॉक छनन्हि...से ओ रिष्णु, फेब शिर आ तखन ब्रॅम्हाक रूपमे अरतार नेनन्हि।
तखन देरता-ऋषि-म्नि, शतरूपा-स्त्री, स्वयंभुर मन्व..

दहिना आँखिसँ अत्रि, कान्हसँ मरीचि, दहिना पाँजरसँ दक्ष-प्रजापतिक रचना केलन्हि..
मरीचीसँ कश्यप, अत्रिसँ चन्द्रमा, मनुक प्रियव्रत आ उँत्तानपाद रॆटा आ आकूति, देवहूति आ प्रसूति रॆटी भेलन्हि ।
प्रसूतिक विवाह दक्ष प्रजापतिसँ भेल आ तकरासँ साठिटा कन्या भेल । साठिमे आठक विवाह धर्म, एगारहक कश्यप, सत्ताइसक चन्द्रमा आ एक गोटे जिनकर नाम सती छलन्हि हुनकर विवाह महादेवसँ भेलन्हि ।
चन्द्रमाकेँ जे सत्ताइस टा पत्नी भेलन्हि तकरामेसँ ओ रोहिणीकेँ सभसँ रॆशी मानै छला...
से २६ टा रॅहिन अपन पिता दक्षकेँ शिकायत केलन्हि आ चन्द्रमाक शरीर घटै२ लागल ।
तखन चन्द्रमा महादेव लग गेला तँ महादेव हुनका अपन कपारपर चढ़ा लेलन्हि ।
दक्ष महादेवसँ भतरॅड़ ा कऽ लेलन्हि । ओ यज्ञ केलन्हि आ शंकरकेँ नोत नै देलन्हि ।
सती नैहर जेबाक लेल जिद पकड़ि लेलन्हि तँ वीरभद्रक संग शिव हुनका पठा देलखिन्ह । सती ओतऽ गेली मुदा अपमान देखि यज्ञकुण्डमे कूदि पड़ली ।
वीरभद्र ई देखि दक्षक गरदनि काटि लेलन्हि ।
महादेवकेँ तमसाएल देखि कऽ देवता सभ महादेवक प्रार्थना केलन्हि, तखन महादेव यज्ञमे काटल छागरक मूड़ ा दक्षक धरपर लगा देलखिन्ह...
ओ जीवि तँ गेला मुदा रॅा-रॅा करऽ लगला...
से देखि महादेव प्रसन्न भेला ।
तहियेसँ महादेवक पूजाक अन्तमे रॅा करल जाइए..
अच्छा से..

ओ ऋ्षिदेव.. सहस्रशीर्षाक बिना कथा नहिये सम्पन्न होएत। ओहो ताे-ताे कऽ देलक लगैए.. हमरा सभकेँ प्रसन्न करबाक लेल।

ऋ्षि ऋ्षिदेवक ललाटमे कतेक तेज छै, आँखिमे कतेक भद्रता छै, लगैए चन्द्रमा माथपर लेने अछि।

पुरुष सभ आपसमे लड़ैए आ स्त्रीगण झुण्डमे कूदैए!

मिथिलामे बौद्ध धर्म पसरल, बौद्ध भिक्षुणी मैथिलानी सुमंगलमाता। भिक्षुणी कोना बनथि?

हँ तँ नै कि बियाहल बनितथि, तखन भिक्षुणी कोना बनतेी?

हे कहऽ दियौ खिस्सा आगाँ..

सुमंगलमाता बाजै छथि, भनसाघरक हाड़ तोड़ैबला काजसँ, भूखक गड्डाड़सँ, ठनठनाएत बरतनसँ आ मेघडम्बर बनबैबला ओएह बैमान पुरुखसँ त्राण दिअ।

तँ एकटा दोसर मैथिलानी भिक्षुणी मुक्ता कहै छथि- हमरा त्राण दिअ उक्खरि, समाठ, ठकबा आ अपन हबीफ स्वामीसँ।

जखन झमाबि बहत तखन बैगमान आ हबीफ स्वामी कतऽ सँ आएल?

दोसराक बिषयमे नै लिखि सकैए किये की? बाजऽ ने दियौ..

सभ स्त्रीगण खूब काज करै छलै, कोनो रोक टोक नै। स्त्री पुरुखसँ बेसीगत दुखए, से नै छलै। खेत गाछी, बाट घाट, आंगना बाड़ी सभ ठाम स्त्री सभकेँ एक दोसरासँ भेँट होइत छलै।

भोला पण्डितक कनियाँ झम्हैन बैलाहीवाली, सत्नारायण यादवक कनियाँ मन्नावीवाली, बाबू चौपालक कनियाँ

बामखेतावीरानी, चनित्तब साह्क कनियाँ नछमिनियाँ रानी, शिरनाबायण महतोक कनियाँ निर्मलीरानी, नछमी दासक कनियाँ सोनरर्षारानी, नान कमाब बायक कनियाँ स्वखेतरानी, भोना पासरानक कनियाँ रबैनमोहनरानी, सह्नाबायण कामतक कनियाँ कदमाहारानी, बामदेर भण्डाबीक कनियाँ धर्मडीहारानी, कपिनेश्वब बाउँतक कनियाँ मेंठबसरानी, रौधा मनिकक कनियाँ रबैहठरानी, द्खन महतोक कनियाँ धेप्वबारानी, बाधामोहन बायक कनियाँ मोहनीरानी, अशोक ठाकबक कनियाँ जगदबरानी, बामचन्द्र सारक कनियाँ कोठियारानी, जीरछ मुखियाक कनियाँ तमुबियारानी, रिचकन सदायक कनियाँ जेठियाहीरानी, मोहम्मद शमशूनक कनियाँ मछधीरानी, भगरानदत्त मण्डनक कनियाँ रबनाठरानी, कोबैन साहीक कनियाँ गंजरानी, जयबाम ठाकबक कनियाँ चनौबारानी, पबमेश्रब बामक कनियाँ साहेबैंगंजरानी, जोगिन्दब ठाकबक कनियाँ नरानीरानी।

आ ममतोड़ भऽ गेन हएत गढ़नाबिकेनरानी।

नागपंचमी साओन मासमे शुक्ल पंचमी दिन होइए। ओइ दिन सरहक कनियाँ अपन-अपन घब-आँगन खूब नीकसँ चिकनी माटिसँ नीपै छथि। गोबबसँ आँगन नीपै छथि। गाइक गोबबसँ जतेक घब छै ओइमे बेखा खीचन जाइए, जकबा घेबा कहन जाइ छै। ओकब बाद सभ कनियाँ आ बैठी मिनि कऽ चिकनी माटि आनि कऽ आँगनमे थुम्हा बनबै छथि। ओइमे सिनूब पिठाब द्इभ नगा कऽ स्वखा कऽ घब ओबिया कऽ बाखन जाइए। ऐ माइटिक अपन बिशेष महत्व अछि। साँझमे सरहक कनियाँ धानक नाबा भुजि कऽ ओइमे मूसक माटि मिना कऽ घब आँगनमे छीटैए। देरता पूजा सेहो मानन

জাগএ। শ্বভ আগম সেহো হোগএ।
নাগপংচমীমে নেঙবা ক্ষশিমে নীমক পাত রাঁহ্নি চাবমে খোঁসন জাগএ। নীমক পাত, নেরোঁক বস আ ঘোবজাওঁব খেরাঁক প্রারধান।
ভাদর অমারস্যামে নোহক খ্বপীসঁ প্বকখ সভ ভোবমে রাঁধমে জা কহ ক্ষশি উঁখাবি কহ কন্হাপব দ্নূ ভাগ টাঁগি কহ খরৈঁ ছথি। ওহো ক্ষশি স্বখা কহ বাখন জাগএ। ও ক্ষশি রাঁহ্ত কাজ খরৈঁএ।
নাগপংচমীক দিন বহি...
অশোক ঠাক্ষবক কনিযাঁ জগদবরানী ধাগম ছন, কেহনো সাঁপক রিখ হোগ ছোড় া দৈ ছন, আরাঁ ঢোঢ়া যা সাঁপ কাটৈত তঁ ছোড় াগযে নে দেত।
মোহম্মদ শেমশূনক কনিযাঁ মছধীরানী রাঁছ্ব দিনসঁ নেহোবাপাতী কহ কএ ওকবাসঁ সাঁপক মংত্র সিখনে বহএ। কপিনেশ্বব বাওঁতক কনিযাঁ মেটৈবসরানীকেঁ সাঁপ কটৈনে বহএ। নাগপংচমীযেক দিন বহি.. ওা মংত্র পঢ়া তে দর্দ দূব ভহ গেন বহি। চাবি সাঁপ নোকনী, রাঁব চিত্তী গংডা, ঐনী মেনী খাপড়া টৈনী....
আজন ভাজন তঁ স্বরূপ, ডোমা ডোমা সবপএ তাবা
অনিযা নাক্ব পাগনিযা নাক, কাঁচ মাটি সোনে ভবাওঁ
এস ডল্ড রীস কক, সংখ চিত্তী সোম রিত্তী
হাথ জাগত, রিখ নোগটৈ, রাঁটৈ জাগত স্বমেব পরতি
তাঁতি তোহব ধী রিআনী, একা একা একৌত্তব নৌ দস
অঠাবহ পৌআ
কোন কোণ ? খতিবা মতিবা, চাঁপসঁ রৈবনী কাঁটা
নাম পূতা জামা জূতা, তিন্হকে নৌ মবএ পূতা
নংকা ঝাবী, ঝাব-ঝাব রেঁগো পূত দহিনে কৌব

রেঁগী পূত গরুড় ভরে, নীন কংঠ বোনা হসন হ্সন
রঁহ্বে রিখাহ, তঁহা গরুড় হাথ পসাবএ
তঁহা সবপা নৈ রিখহা, ব্রঁহ্মা ব্রঁহ্মা ব্রঁহ্মা
সোনহ হাথক করৈত, হাথ জাগত রিখ মাবএ
দেখিথ এঠৈনিযাঁ, মেঠৈনিযাঁ নাকড় ।
সূনন করৈতব খাউঁব সাঁখড় ।
নেউঁবাবে মাবে ভৈযা জে তৌবে রিষ চৌবিযা
খাবেহন পেবহন তোব সম্হাব, উঁথ রঁহ্বি ঘব জাউঁ বে
গরুড় । তোব ভতাব, এক পাঁখি নৈ পসবএ
হ্রুস পবিছএ নাবী, নামে নামে পোখবি
সোনে হ্ফূন হ্ফনাগ, তঁহি দেখন জনমিন
হ্রুস তোড়ি কঽ বাঁঠি নে, তীন খল্ড কঽ কাঠি নএ
সিংহিন পূত তোঁ ছিএঁ, সিংহ চঢ়ি তোঁ কএ নএ ঘাব
মাগ তোহব বাঁঘিন রিএনৌ, চৌসপ নিববিখ হোগ জাগ
দোহা ও ওশ্বিব মহাদেব গৌবা পার্বতী
কামরু কমবছ, নৈনা জোগিনক দোহাগ
ঢোঢ়ি যা সাঁপ জে হরঁকৈ ছৈ তঁ খূরঁ জোবসঁ দ্খাগ
ছৈ। ও দেখনাক বাঁদে মোহম্মদ শেমশূনক কনিযাঁ
মছধীরানী নেহোবাপাতী শ্বব্দ কঽ দেনে বহএ খা সাঁপক
মংত্র সিখনে বহএ।
মহিনা সভক বীচ কতেক মেন বহৈ ছনৈ গামমে।
প্বরুখমে কহাঁ ছৈ ওতে হৌ।
ছঠিমে দেখহক নে স্ত্রীগণ সভমে কতেক মেন বহৈ
ছৈ।
রিহনে পহবমে ডোমিন বেঁঠী হে
বেঁঠী ধনিযা দউঁবিযা নএ খাউঁ
খবঘ কেব বেঁব ভেন হে

রেঁঢী পিখব কএন সূপ নএ খাউঁ
প্বকুখ বংথী ঠাঢ় ভেন হে
রিহনে পহবমে রঁনিখাগন রেঁটিযা হে
রঁনিখাগন নরকা কসৈনিযা নএ খাউঁ
খবঘ কেব রেঁব ভেন হে
রিহনে পহবমে তৌঁহি মানিন রেঁটিযা
মানিন সতবংগা হাব নএ খাউঁ
খবঘ কেব রেঁব ভেন হে
রিহনে পহবমে তৌঁহি রাঁভন দৈযা হে
রাঁভনি পিখব জনৌ নএ খাউঁ
খবঘ কেব রেঁব ভেন হে

মোহম্মদ শেমশূনক কনিযাঁ মছধীরানীক মাএ গস্নামপ্ববক ছৈ। মছধী খা দীপমে রেঁশী ফঞ্বা সভ ছৈ কিছ জোনহা (মোনিন), ধ্নিযাঁ (মন্সূব), হজাম (গব্রাহিমি) সেহো ছৈ, গ্র সভ খজনরঁ কহারেঁ ছৈ, হিন্নুক শৌঙ্কন্ড র্ন্মূ। খা কিছ খছোপ ফ্সনমান জকবা খবজন কহৈ ছৈ সেহো ছৈ। ফ্দা গস্নামপ্ববমে সভ তবহক ফ্সনমান ছৈ। রাঁভন, বাজপূত, ভুমিহাব সভ ফ্সনমান রঁনন হেতৈ তঁ খশিবফ রঁনা দেনে হেতৈ, সৈয্যদ, পঠান সংগে গ্র শেখ সভ, কিংশাগত। ফনৌনী নগ নেউঁবক বাজপূত দবোগা সিংগ শেমশূন মিযাঁকেঁ গ্র সভ কহি বহন ছনৈ, তেঁ মছধীরানী গ্র সভ র্ন্মনকৈ।

স্ত্রীগণ সভ প্বকুখ সভকেঁ রেঁা-রেঁা কহি সকৈএ! ফ্দা জাগেশ্বিবক গঢ় নাবিকেনমে পহিনে তঁ স্ত্রীগণ সভক রেঁরঁহাব খন্বকবণ কবৈরঁনা ছনৈ। ঘনানন্দ, হনধব, নোনে খা ভক্ষ্ট ভূষণকেঁ খাজ্ক কথা রঁড় রঁঢ় যাঁ নগনৈ ফ্দা রুদ্রমতি খা দৌনতি জহাঁকেঁ রঁড্ড সনগব। বঘ্রবন তঁ

अपन नोटबुकमे नै जानि की की टिपने जा रहल छल।
सदा आजुक कथाक बाद सुखदेवकेँ अपन बनवासी संगी साथी सभ मोन पड़ए लगलै। बोनसँ आँगन धरि नाविकेनक बासी बनवासीये ले भेला, जतए कत्तौ प्रकाबक साँप आ संस्कृति पसरल छै। जय महादेव.. बँम-बँम-बँम-बँम ब्रूँ.........

छअम कल्लान
छल्ला हाथ भेया अरितथि बैसितथि
माइर चढ़ि बे/ ननना अपने सड़ि या
पहिवतौं भेया नाम नितौं बे
सुखदेवक खिस्सा चलिते रहैए। आ दर्शक वा श्रोता कञ्जु.. सभ कान पथलहिये रहैए।
एकटा बाजा छला। हुनका दूटा बेटी छलन्हि- क्षमवब्रता आ पतिव्रता।
क्षमवब्रता नन्दनवनमे कुटीमे आ पतिव्रता विवाह कए कए सास्वव...
एकटा योगीक माथपर कौआ चटेक कए देलकै तँ ओ शाप दए कए ओकवा भसम कए देलन्हि..
नन्दनवनमे आगि लागल रहए।
पतिव्रता अपन बँहिन क्षमवब्रताक कुटी बँचेबाले तुलसीक बेठ़ दलन्हि तखमे योगीकेँ भीख देबामे देवी भेलै।
योगी तमसाएल तँ पतिव्रता देवीक कावण कहलन्हि।
योगी बोनमे गेल तँ देखलक जे सौँसे बोनमे आगि लागल अछि सदा क्षमवब्रताक कुटी बँचल अछि।
ओ क्षमवब्रताकेँ एकब रहस्य बँतेलक तँ ओहो निर्णय

নেনহ্মি জে হমহ্ু বিরাহ কঽ পতিব্রতা বনব।
ভোবমে একটা কুষ্ঠরোগীকেঁ ও দেখনহ্মি আ ওকরেসঁ বিরাহ কঽ নেনহ্মি।
পতি হুনকা কহনখিন্হ জে হমরা তীর্থ করা দিঅ। ও হুনকা পথিযামে নঽ বিদা ভেনী তঁ বস্তামে জখন পথিযা উঁতাবি বহন ছনী তঁ ওগসঁ এক গোট সূনীপর নটকন ঋষিকেঁ চোট নাগি গেনৈ। ও ভোব হোগতে পতিক মৃত্যুক শাপ হুনকা দঽ দেনহ্মি। সে স্বনি রেঁচারী সূর্যক উঁপাসনা করঽ নগনী, সে পতি মৃত্যু পারি ফেব জীবি উঁঠনখিন্হ আ ঐরেঁব বিনা বোগ ব্যাধিক ঘুবি এনহ্মি।
পনীব্রতা একোটা নৈ, সভ পতিব্রতা। আ প্বকুখ মহতমা সভ তমসাহ, ক্ষণে–ক্ষণ স্রাপ দৈত বহৈএ।
মোন পড়ি জাগ ছন্হি ও গীত, মমতোড় আ মায গবৈত বহৈত ছনী।
বেঁব বেঁব বঁবজহ দীনানাথ হে
বাঁরাঁ হে তিবিযা জনম জুনি দৈহ
তিবিযা জনম জঁ দৈহ হে দীনানাথ
বাঁরাঁ হে স্ববতি বহুত জুনি দৈহ
স্ববতি বহুত জঁ দৈহ হে দীনানাথ
বাঁরাঁ প্বকুখ খমকুখ জুনি দৈহ
প্বকুখ খমকুখ জঁ দৈহ হে দীনানাথ
বাঁরাঁ হে কোখিযা বিহুন জুনি দৈহ
মমতোড়সঁ ভেঁট কবৈ নেন বিদা ভেন বহথি ফুখবাম, সংগমে জাগেশ্বব সেহো বহথি। বঁচা ভেন বহৈ.. জৌঁআ.. আ সেহো একটা বেঁটা আ একটা বেঁটী। দূবে ততেক ছনৈ জে...
পবমেশ্বব বামক বিযাহ সাহেবঁগংজ। মমতোড়, দযাবাম

আ ঋখদেরক মামাগাম সাহেবগংজ।

ঋখদের বামমেঁ গীত সভ স্বনাগ পড়ঽ নগৈ ছন্হি আ ও স্বননাহা গীত সভ ঋহসঁ বাজঽ নগৈ ছথি...

বাজে বাজে বধাবা নন্দ কে অংগনা

কথক নাচে পমবিযা নাচে, ছোটকী ননদিযা নাচে অংগনা।

কিএ তোঁ ননদী নাচহ আঁগন, তোরো ভৈযা বহথি পটনা।

বাজে বাজে বধাবা নন্দ কে অংগনা

ভৈযা হমব পটনা বহৈ ছথি, ওতহি সঁ আওত মোতী কে কংগনা।

ভাগ মোবা জীবৌ ভতীজবা জীবৌ, দের প্ববাওন মন কামনা।

বাজে বাজে বধাবা নন্দ কে অংগনা ..

মমতোড়ক জন্ম।

দীপক পমবিযা হববির্বো উঁঠা দেনে ছন। দোসব পমবিযাকেঁ খবখব্বী উঁঠি গেনৈ, তেঁ কী ? ড্বকীপব নঽ কঽ ড্গ-ড্গ কবৈত জে ওা সভ নাচ গানা কবৈএ সে কমানে। দসৌন-ভাট-মহাবাজ জী সভ ব্রহ্মপ্ববসঁ আরি গেন বহৈ। পমবিযা ঋসনমান আ মহবাজজী হিন্নূ। ঋস্লিম নট সভ বৈনীপঙ্গী নগসঁ নৈ জানি কতঽ সঁ আরি গেনৈ।

দূটা নট বহিন হিবনী-রিবনীক মোহনা পাবা, জে ওকবা নাথি দেত তকবেসঁ ও দ্নূ গোটে রিযাহ কবতী। দিন্নীমে উঁজ্জৈন সিংহ মোহনা পাবাসঁ নড়ৈএ, দূ দিন ধবি নড়ি তে বহৈএ, ঋদা ফেব হাবি জাগএ আ মবি জাগএ.. উঁজ্জৈন সিংহক শিষ্য পোষণ সিংহ মোহনা পাবাকেঁ নাথি দৈএ আ হিবনী-রিবনীসঁ রিযাহ কবৈএ, আ হিবনী-রিবনী দ্নূকেঁ বেটা হোগ ছৈ।

মমতোড় কহিযো কান কঽ জে কানঽ নাগৈ ছনৈ তঁ কানিতে বহি জাগ ছনৈ। নজবি-গ্বজবি খূৰ নাগৈ ছনৈ ওকবা। নজবি-গ্বজবি উঁতাবৰাঁক মংত্র ঋখনো মোন ছৈ ফ্ষখদেরকেঁ.. হিন্নূ ঋা ফ্ষসনমান দ্নূ ফেঁ৺ৈন মংত্র..

ওম নমো ৰিস্মিন্না, বহীম বহমান

গজনীসঁ চননা মোহম্মদ পীব, চঢ়ি চননা।

সরা সেব কে তোসা খাএ, ঋস্সী কোস কে ধারা জাএ।

সফেদ ঘোড় া, সফেদ নগাম, ওগপব চঢ়এ মোহম্মদ পীব।

নৌ সএ পন৺ৈন ঋাগাঁ চনৈ, নৌ সএ পন৺ৈন পাছাঁ চনএ।

চন-চন বে ৰীব, তোহব সমান ঋান নৈ কোগ।

হম্মব শত্রুকেঁ পকড়ি কঽ ঋানহ,

হাড়-হাড়, চাম-চাম, নখসিখ,

বোম-বোমসঁ পকড়ি কঽ ঋানহ।

সিনাবজিহ্ন পীব ভবতা,

পী৺ৈন্ত, পছাড়ন্ত, তোড়ন্ত, ফোড়ন্ত,

হাথমে হথকড় ী, গোবমে তউঁখ,

উঁনপৈ ফ্ষস্বক চঢ় াওন।

ঋাৰহ সেমবপব সরাবী,

খেনহ, খা, খ্শি বহহ।

ফ্ষখদেরক ফ্ষঁহপব ফ্ষস্কী ঋারি জাগত ঋছি- ও ৰাজি উঁঠৈ ছথি.. ওম নমো ৰিস্মিন্না, বহীম বহমান....

গ্নন সন কীন সন, ধোরিযাক পা৺ সন ফ্ষস্নাবক চাক সন। মমতোড়কেঁ তেন কূড় হোগ ছনৈ, হমবো হোগত হেতৈ মাএ।

–हँ तँ तोहू ा किए नै भेल हेतौ... माए कहै छलै।
सुखदेवकेँ नजरि-गुजरि नै लागै छलै..
थाको मैया चाको,
प्रह्लाद मैया बाखो,
संझा मैया तावनी,
सभ दुख निराबणी
पहुन्दीक रँसहा-रँड़दरँना पचनियाँ.. रँसहा जे सजा कऽ
बाखै जाएत। छोटै-छोटै कौड़ ीसँ सजाओल, छह मास
ओ सभ रँसहा-रँड़द नऽ कऽ भिक्षाटैन करैए। बनौव-
बठौव सभ सेहो भिक्षाटैनेसँ गुजर करैए।
रँचाकेँ पाच सेहो नगरँैए पहुन्दीरँना सभ...
छोटै मोटै शीतला मैया थप्प रँएस कऽ
हे डाला लेले ला, मैया फूल लढ़ऽ चललौ
हे डाला लेले ला।
फूल लोढ़ि ते मैयाक घामे शरीर हे घमा गेललि ला
मैयाक माथक सिनूर हे घमा गेललि ला।
था पड़ि गेलै ममतोड़केँ पाच।
ममतोड़ सङे खेलागत रँलि जाग छल सुखदेव बाज
कोतरान।
सुखदेव- (ठहकैत) हुँ, थँह, हुँ-हुँ...
ममतोड़-हमरा रँाड़ ी हमरा रँाड़ ी के ठहकैए ?
सुखदेव-बाज कोतरान..
ममतोड़-की की मंगैए..
सुखदेव- थररँा चाउँर लर ठकला, बाजा रँेटौक रिँयाह
छिऐ एकटा कटहर मंगैए।
थखल तँ खिज्ज छै..
सुखदेव- (ठहकैत) हुँ, थँह, हुँ-हुँ...

ममतोड़-हमरा रॉड़ ी हमरा रॉड़ ी के ठहकैए ?

सुखदेरक सुहपर हँसी आ आँखिमे नोर आरि जाग छन्हि.. रुद्रमति पानि आनि कऽ दै छन्हि..
सिज्ञिरकोना- सिज्ञिरकोना कोन कोना ? ऐ कोना, नै ओग कोना...
साहेरॅगंजक रस्ता, हम आ सुखदेर..
नै जानि पीअर रॅचाक के रहै खरॅरी।
पीअर रॅचा, हँसैत खेनाअत गाममे टोटी-रॅनाठी उठा देनकै।
जागेश्वरकेँ धरि सभ रॉटे देखन रहै। मनिहारीघाटे पहुँचरॉमे तत्ता-सिहर काटैर पड़नै। कॉमरेड सभक पहनाग करैत गंगा टपना आ फेर आगाँ रॅढ़ना, सुदा श्वनिस साहेरॅगंज पहुँचि गेन रहै।
नै जानि के रहै भेदिया। घरक भेदिया। पीअर... भाग सुखदेर...
पिंजड़ ाक स्वग्गा भागि कऽ कतऽ जाएत जागेश्वर...
श्वनिसरॉ जँ ररीमे रहिते तखन जागेश्वर ओकरा नै पार पारॅर दैते। सुदा हमरा सभकेँ तँ भेन जे हुड्डम सभ स्वागत करै नेन आएन अछि।
नग पासक जेनो नै नऽ गेन, रॅड़का आतंकीक चार्ज नगनै..
... से पटैनाक जेनमे कड़ ा स्वबक्कामे...
.....घनानन्द, हनधर, नोने, दौनति जमाँ, भङ्ग भूषण आ रुद्रमतिक स्वबक्कामे... पठा देनकै।
ममतोड़ रॉटे ताकिये रहन हेते..

পীথব ৰঁচা গামমে নৌ জানি কী কহনে হেতৈ।
মমতোড় কী সোচনে হেতৈ..

ছুছা হাথ ভেঁযা থৰিতথি
ৰৈঁসিতথি মাড়ৰঁ চঢ়ি বে
নননা থপনে সড়ি যা পহিবতৌঁ
ভেঁযা নাম নিতৌঁ বে

সাতম কন্নান
ধ্ন-ধ্ন ধ্ন-ধ্ন ৰোঁনৈ চবখা,
ডব নাগৈ ঘমাসান হো
দক্ষক প্বনর্জন্ম ভেনন্হি হিমানযক ৰূপমে, থা ঐ জন্মমে হ্নকা উঁমা, পার্ৱতী, গংগা, গৌবী থা সন্ধ্যা ওা পাঁচটা কন্যা ভেনন্হি।
হিমানয থা মনাগনক বেঁটী উঁমা, মহাদেৱকেঁ প্রাপ্ত কবৱা নেন তপস্যা কবঽ চনি গেনী..
মায উঁমাকেঁ বোকনন্হি। ঋদা ও ৰবক ৰূপমে মহাদেৱকেঁ প্রাপ্ত কঽ নেনন্হি।
দোসব প্বত্রী পার্ৱতী একদিন কনক শিখবপব গেনী থা ৰঁসহাপব চঢ়ি মহাদেৱক সংগ চনি গেনী।
তেসব প্বত্রী গংগা বহথি। এক দিন মহাদেৱ ভিক্ষ্ক ভেষ ধঽ এনা থা গংগাকেঁ জটামে ন্বকা চনি গেনা।
ৰঁসহা-ৰঁড়দ...
ঋখদেৱ ফেব কিছু শ্বৰু কবত....
মমতোড়ক জন্ম। মিথিনাক একটা দনিত পবিবাবমে ভেন, থার্থিক থা সামাজিক দ্নূ ৰূপেঁ দনিত পবিবাবমে।

সভ তবহক লোক গঢ় নাবিকেনমে। আর্থিক ৰূপসঁ দনিতক সংখ্যা ৰেশী। দূ চাবি ঘব ছোড়ি কঽ সভ আর্থিক ৰূপেঁ দনিত, ম্দা সামাজিক ৰূপসঁ নীচ উঁপব কেব খধাগ। ম্দা স্ত্রীগণমে সে কম, সামাজিক মেন-মিনাপ স্ত্রীগণমে ৰেশী। জখন মমতোড় পেটমে বহথি তখন সাহেৰগঁজরানী সমএসঁ খাগ-পীৰৈ ছনি, ম্দা কাজ-উঁদ্যম কবিতে ছনি ম্দা পবমেশ্বব হ্নকা ভাবী কাজ নৈ কবঽ দৈ ছনা। মমতোড়ক জন্ম সমাজক ব্যবস্থাসঁ আপনাকেঁ দূব বখৰামে মদতি কেনক, লোক অপনেমে ওঝবা গেন। আ সমাজমে পহন্দীক ৰঁসহা-ৰঁড়দৰনা, ব্রহ্মপ্ববক ভাট, দীপক পমবিযা, ৰৈনীপঞ্জীক নট, ঘনশ্যামপ্ববক গোঙ্কা সভ সেহো ছন।

কী হোগ ছৈ শিক্ষা! জে শিক্ষা মাএ আ সমাজ মমতোড়কেঁ দঽ বহন বহৈ কী ও শিক্ষা স্কূনমে দেন জাগত হেতৈ ?

সে নৈ ছৈ জে একাধ থাপড় মাএ মমতোড়কেঁ নৈ মাৰৈ ছনৈ, ম্দা আস্তেসঁ। ম্দা তকব ওকবাপব কোনো অসবি নৈ পড় ছনৈ। হঁ জঁ কহিযো মাএ মমতোড়সঁ বা মমতোড় মাএসঁ ৰাজা ভুকী ৰন্ন কঽ দৈ ছন তখন জে এক দোসবাক আগাঁ-পাছাঁ কবৈ ছন সে ম্দা দেখৰা জোগব হোগ ছনৈ, হমবো নেন আ ৰাৰূও নেন।

ডেঢ় মাস তক তঁ মমতোড় নে ৰোনাবে দেনাপব হঁসিতে ছন আ নে কোনো কানে-ৰাত দৈ ছন। ম্দা ডেঢ় মাসমে ও হঁসঽ নাগন। হমব কবেজ শান্ত ভেন ম্দা মাএ কহনক জে ওা তঁ সভ ৰচা সংগে হোগ ছৈ। তীন মাস হোগত-হোগত ওকব হঁসী নাগএ জে ঠহক্কামে

রঁদনি বহন ছৈ। আ কিছু দিনক রাঁদ নগৈ সান ভবিসঁ পহিনে, ও আপ্পন নোক আ অনঠিযামে ভেদ কেনাগ সীখি গেন।

জো..........., ভেন গা ভগরানসঁ দূব, পএবক ওঁঠা হ্মঁহমে দেম২ নাগন অছি।

পাঁচ ছহ রঁবখক রাঁদ তঁ ও সভ কাজ অপনেসঁ কব২ নাগন, খূরঁ রাঁজএ। গীত সভ সীখি গেন।

হঁ জহিযা কহিযো কোনো ছৌড় া আকি ছৌড় া ওকবা কিছু তেহন গপ কহি দৈ আ মাএ ওকব গপ নৈ স্বনৈ ছনৈ তঁ ওগ বাতি ও খূরঁ দাঁত কটকটরৈঁ ছন। মাএ কহৈ ছনৈ জে ছৌড় াকেঁ পেটমে কীড় া ভ২ গেন ছৈ। খিজ্জা নীমক পাত খূরঁ খাএ পড় ৈ ছনৈ রৈঁচাবীকেঁ।

জাগেশ্বিব আনি ক২ দেনে বহৈ খাদীক টুকড় া আ কহনে বহৈ কিছু মোবা রঁনরৈঁ নেন। মাএ কহনকৈ জে হম সভ মোবা কহাঁ রঁনর২ জানৈ ছী, হ্মদা জাগেশ্বিব কহনক জে মমতোড় রঁনা নেত, অহাঁ নিশ্চিন্ত বহু।

আ মমতোড় রঁনা নেনক।

খাদী কপড় া, কোনো ছোট ভেড় াক রঁচাক চাম, তূব, মধ্‌মাছীক ছত্তা আ নকড় ীক ছোট তখতা।

মমতোড় হ্মবেড় ীকেঁ মধ্‌মাছী ছত্তাসঁ মংত্র পঢ়ি মধ্‌ নিকানৈত দেখনে অছি:

আঁটৈ রাঁন্হূ, সাঁটৈ রাঁন্হূ, রাঁন্হূ অপন কাযা
সত গ্বরুক রাঁন্হূ কাযা, সূব মহামাযা।

মধ্‌মাছীক ছত্তা একটা দুনিযাঁ অছি, আগ কাজ আএন। আ তগপব সঁ তবহ তবহক নক্কাশী।

ধর্মডীহারানীক রেঁটী নখনী, মেটবসরানীক রেঁটী হ্ফূদো, রেঁহটরানীক রেঁটী স্বগন, ধেপ্পবারানীক রেঁটী হ্ফুনো,

মোহনীরানীক রেঁটী সোমনী, জগদবরানীক রেঁটী মবনী, কোঠিযারানীক রেঁটী ভুন্নী, তহ্মবিযারানীক রেঁটী ভূবী, জেঠিযাহীরানীক রেঁটী ভুবক্ষবী, মন্ডধীরানীক রেঁটী কনক্ষসবি, রনাটৈরানীক রেঁটী ঘ্ঙ্কবি, গংজরানীক রেঁটী হ্মনেসবী, চনৌবারানীক রেঁটী ন্বখিযা খা নরানীরানীক রেঁটী ক্ষস্বমা।

খাদী খা চামক মোবাপব জে নক্কাশী ঙা সভ মিনি কঽ কেনক সে খড্ডুতে। জাগেশ্বিব সভ টৌ মোবা কাঁমবেড সভমে রাঁটি দেনক। খা হমবা ঘবমে চবখা সেহো খারি গেন। হমবে ঘবমে কিএ, মমতোড়ক সভ সংগী সাথীক ঘবমে। খা গঢ় নাবিকেনমে বংগ রিবংগক কপড় া নোক সভ পহিবঽ নাগন। রনজাবা সভসঁ শিক্ষা নেরা নেন কহি ছন জাগেশ্বিব। গামে গাম ঘ্বেএ ও সভ হ্মদা কপড় া নত্তা কেহন বংগ-রিবংগক পহিবৈ জাগএ।
ধ্ন-ধ্ন ধ্ন-ধ্ন রোনৈ চবখা, ডব নাগৈ ঘমাসান হো
ধক-ধক ধক-ধক ধড়কৈ ছতিযা, ডব নাগৈ ঘমাসান হো
গ্বন-গ্বন গ্বন-গ্বন পিঙনী নাগৈ, দ্নকৈ হিযা ঝমান হো
জাড় া রীতন, গবমী রীতন, রীতন ভাদো সাওন হো
এখনোঁ ধবি নৈ ঐন নির্মোহিযা, হ্ক-হ্ক কবৈ পবান হো
ধ্ন-ধ্ন ধ্ন-ধ্ন রোনৈ চবখা, ডব নাগৈ ঘমাসান হো
ঐ দেশীক স্বতংত্রতাক রাদ ঙা চর্খাকি ধ্ন-ধ্ন কানমে ভয কিএ উঁপেন্ন কঽ বহন খছি।
হ্মদা রা ঝাক ঘটনাক রাদ ওকবামে রিচিত্র তবহক ভয খারি গেন বহি।
পহিনহিযো ওকবা ডব হোগ ছনৈ। হমবো হোগ ছন।
ঐ জীরনকেঁ নঽ কঽ, ঐ মৃত্কেঁ নঽ কঽ।
মাএ কহি ছনৈ ওকবা জে খগিনা জন্মমে ও বাজক্ষমাবী

रॅनि कऽ जन्म नेत। आ ऐ जन्ममे की ओ राजकुमारी नै अछि? सुखदेव आ दयाराम सन भाग छै आ परमेश्वर सन रॅाप छै।
–आ तोरा सन माए। – ई कहैत ममतोड़ हँसऽ लगै छनि। सुदा रॅा ब्याक घटनाक रॅाद..
पहिने रिंयाहक गपशप ओ कहै छनि जे हम रिंयाह नै करबॅ, माए–रॅाप आ भाग संगे जिनगी भरि बहबॅ। सुदा रॅा ब्याक घटनाक रॅाद ओ एक्का रॅब किछु नै रॅाजनि। जेना ई गाम ओकरा लेल नग्र रॅनि गेल हुअए जकरा ओ छोड़ि कऽ जाए चाहै छनि।
ऐ स्वतंत्र भेल रा नै स्वतंत्र भेल देशक जेलमे सुखदेव राम, स्वतंत्रता सेनानीक प्रश्न स्वनि घनानन्द, हलधर, लाले, दौलति जहाँ, भक्त भूषण, रूद्रमति आ रघुरबर स्तब्ध अछि।

आठम कल्लान
आजु धीया कोना अमा रिंम्ब बहती/ छल–छल उँठति चेहाय
रॅाह.. मिथिलाक सुखराम...
आर एकटा खिस्सा..
सगर राजाक पत्नी बहथि शैंव्या आ हुनकासँ असमंजस नामक पुत्र भेलन्हि। असमंजस..
हँ सौ असमंजस...
दोसर पत्नी रॅदर्भीसँ कोनो रॅचा नै भेलन्हि। रॅदर्भी महादेरक सए रॅरख तपस्या केलन्हि तँ एकटा लोथ जन्म लेलकन्हि। महादेर एला आ लोथकेँ साठि हजार खण्डमे काटि ओतेक तौलामे राखि झाँपि देलनि। ई सभटा किछु दिनमे पुत्रक रूप लेलक।

सगव बाजाक सएम थश्वमेध यज्ञक गन्द्र रिबोधी भेना कावण तखन सगव शतक्रतु गन्द्र भऽ जेता।
गन्द्र यज्ञक घोड़ ाकेँ नऽ भागि गेना था कपिनक थाश्रममे बाँन्हि देनखिन्ह।
साठियो हजाव पुत्र कपिनपव दौगना, ओ तपस्यानीन छना था थपन क्रुद्ध थाँखि खोनि सभकेँ जवा देनन्हि।
रैंक्ल्डसँ गंगाकेँ थनबाँ नेन थसमंजस था तकव बाँद हुनकव पुत्र दिनीप था तकव बाँद तिनकव पुत्र थंशुमान तपस्या कबैत-कबैत मबि गेना।
थंशुमानक पुत्र भगीवथक तपस्यासँ रिष्णु प्रसन्न भेना था गंगाकेँ मृत्युनोक नऽ जेबाँक थनुमति दऽ देनन्हि।
महादेव हिमानयपव जा कऽ स्वस्थ्यसँ उँतबैत गंगाकेँ थपन जटामे बाखि सम्हावि नेनन्हि..
मुदा जे ओ थागू बँढ़नी तँ जह्नु ऋषिक कुटी दहाए नागन।
जह्नु ऋषि गंगाकेँ पीरि गेना। मुदा फेव ओ गंगाकेँ छोड़ि देनन्हि था तहियासँ गंगा हुनकव पुत्री जाह्नवीक रूपमे रिख्यात भेनी।
फेव थन्तमे सगवक पुत्र नोकनि द्वाबा घोड़ ाक खोजमे खुनन ओग खाधिमे गंगा खसनी जे थाँ सागव कहाँए नागन था ऐ तवहेँ सगवक पुत्र सभकेँ सद्गति भेटैनन्हि।
बाँह...
सद्गति.. गंगाक किनावमे जागेश्वव था मुखदेवकेँ थंग्रेजिया सिपाही सभ पकड़नकन्हि था सद्गति देनकन्हि। मुखदेवकेँ सद्गति कहाँ भेटैन छन्हि, हँ गंगाक किनावक ऐ बाँकीपुव कैम्प जेनमे जागेश्ववकेँ

ধবি সদ্বতি খবশ্ব ভেষ্টি গেন ছন্হি। গামমে বংগ-রিবংগক প্ববহিত সভ। রিন্দেশ্বব ঠাকুব হজাম ছথি, ও হজামক খনারেঁ গনাকামে কেওষ্ট খা ধান্বকক রিযাহ সেহো কবরেঁ ছথি। বামারতাব বাঙঁত রঁবগ, চমাব, ততমা খা ধান্বকক প্ববহিত ছথি, সংগমে খনকব সেহো, সত্যনাবাযণ ভগরানক পূজা, সবস্রতী পূজা, ঘবরাঁস পূজা, হোম, রিখাহ, শ্রাদ্ধ কর্ম কবরেঁ ছথি। ঘূবন বাম হ্মসহব খা চমাবক প্ববহিত ছথি, ব্রাহ্মণ প্ববহিত ওঁ নৈ পঢ়রেঁ ছনৈ খানী নমো পঢ়রেঁ ছনৈ সে জাগেশ্বব খা হ্মখদেরক কহনাপব ঘূবন বাম প্ববহিত রঁনি গেনা, রিযাহ কবরেঁ ছথি, পূজা কবরেঁ ছথি খা দিন তাকৈ ছথি। হ্মদা শ্রাদ্ধকর্ম নৈ কবরেঁ ছথি, হিনকা সভমে শ্রাদ্ধ কর্ম গোধনপ্বব গামক নছমী বাম খা কছখাক কোনা বাম কবরেঁ ছথিন্হ। মমতোড়ক রিযাহক প্ববহিত যএহ বহথি খা নৌখা বহথি নক্ষ্মী ঠাকুব। নৌখাকেঁ রঁশী খষ্টহ পড়ৈ ছৈ হ্মদা দান দক্ষিণামে ছহে খানা নৌখাক খা দস খানা প্ববহিতক হোগ ছৈ। রিধক রীচেমে ঐ রাঁতপব দ্নূমে রঁহসা-রঁহসী সেহো হোগ ছন্হি। নক্ষ্মী ঠাকুব প্ববহিত নৈ রঁনি সকনা, হ্মদা হিনকব পিতা রিদেশ্বব ঠাকুব কেওষ্ট, নৌখা খা ধান্বকক প্ববহিত বহথি, রিখাহ পূজা খা শ্রাদ্ধকর্ম কবরেঁ ছনা। জীরছ বাম সেহো চর্মকাবক প্ববহিত ছথি। নবহিযাক সত্তা মল্ডন ধান্বক খা খান খান জাতিক প্ববহিত ছথি। কপিনেশ্বব বাঙঁত সহনাবাযণ পূজা, সবস্বতী পূজা খা রিযাহ কবরেঁ ছথি। বামনাবাযণ বাঙঁত পহিনে রিযাহ খা পূজা কবরেঁ ছনা হ্মদা খার্ব নৈ। পহিনে কিছ দিন শংকা ভেনৈ জে ব্রাহ্মণ প্ববহিত নৈ বহনে কিছ খনিষ্ঠ ভহ সকৈএ, হ্মদা

आर सभ किछु ठीक छै, सभ बुझि गेल अछि जे ऐ सभसँ किछु नै होइ छै।

रिंयाहक एकदिन पहिने कुमरम।

खेतमे मड़कोब, मड़वाँ भरै लेल ममतोड़ आ चारि गोट स्त्रीगण खेतसँ माटि खनलथि। ओही माटिसँ चूल्हि बनल, ओइमे साँझमे नारा भूजल जाइत। कुमरम दिन बॉस-बत्ती कऽ नोतल जाइ, रिंयान निराबण लेल पितबक अनुमति माँगल जाइ, हुनका उपस्थिति लेल आग्रह कएल जाइ।

खूब ढोल-पिपही बजैए।

गितगाइन सभकेँ तेल, सिनूर देल जाइ।

रिंनौकी माँगब माने समाज अहाँक काजमे सहयोग दऽ रहल अछि।

रिंयाहक पहिने बातिमे घबक गोसाँइक सोझाँ बाँसक कबची, खड़ही आ केबाक पात बाधल गेल, ओ छी पुबराँ-पछबाँ। आ ऐ पुबराँ-पछबाँकेँ बान्हल गेल। सभक नजबि-गुजबि खतम आ ममतोड़क बंश बाँसक कबची, खड़ही आ केबाक पात सन बढ़त।

आइ रिंयाहक दिन अछि।

तिबहुत आ बड़गरनी गीत सभ, ऐ घबसँ ओइ घब, भगरती घब, केशी फेकबाँ कान आ नगहब भरै लेल जाइ कान गाओल जाइ। मलाब, बाँटमे, साओन भादरमे, बस्ता कान रिध कानमे...

पारस, झूलन- बास- गुानबि- झूमबि- कजबी, चौमासा-छौमासा, साओनमे बस्तामे। चैतमे चैताबब।

कुमाबि कनियाँ उसाबि पुजबए। साँझ पाबनि, तिला संक्रान्तिमे।

रिंयाम दिन नगमव ভবাগ ছৈ, কোরব ঘবমে বাখন বহ ছৈ। পানোপব সিনূব পিঠাব নগা কঽ খবিপন দঽ কঽ, রব কনিযাঁ বৈসা কঽ কৌখা ডকৈসঁ পহিনে ভগরতী গীত, গোসাউঁনি গীত, ব্রাহ্মণ গীত গারি কঽ... ব্রাহ্মণক গীত মানে গ্রামদেরতাক গীত।
মধ্খাব পাঁচ গো খহিরাতী নগবৈ ছথি, নগমবক পানি ঢাবন জাগএ, ধোখন জাগএ... শ্বভে হে শ্বভে বজৈ ছথি..
রিঁযাহমে শ্বভে হে শ্বভে খা মূড়ন খা জাগেশ্বিবক উঁপনযনমে জীবহ হে জীবহ.. গনিযাবি পিসরাক গীত, চিষ্কীবকেঁ বচা ভেনাপব পিবিঽ নেন দেন জাগ ছনৈ... তেন–কসায– মধ্খাব–, মূড়ন, উঁপনযন, বৈঠীক রিঁযাহমে, দহী হবদি মাথপব নগেনে খা পানি ঢাবি ধোখন জাগএ।
মমতোড়ক হাথসঁ পাঁচ হাথ চাকব খা সাত হাথ নাম মড়রা বান্হন গেন, নৌ–এগাবহ হাথক মড়রা নেন খাঁগনমে জগহ নৈ খছি।
সাহেবগংজরানী ঐ মড়রাকেঁ নিপরা বহন ছথি, সাত বেব খরশ্থ নিপরাক খছি সাঁঝ ধবি।
বব–ববিযাতী খবৈএ।
মৌব নেন মানীকেঁ সাগ দেন ছৈ, খানন জাগএ, পানিসঁ পবিছন জাগএ।
ব্রহ্মস্থানমে ঘোড় া বাখন খছি, মাঁটিক ঘোড় া। ববহম রাবাক দর্শন–পূজা রব–ববিযাতী কবৈ ছথি। গামক বক্ষক ছথি ওা ববহম রাবা। খা ববক সংগ নোকনিযাঁ হব–হমেশা মৌজূদ, মব–মজাক বোকরা নেন।
খামক পাতপব ববক প্ববখা খা কনিযাঁক প্ববখা প্ববহিত

নিখৈ ছথি, খাওনক দ্খাবিপব রবক পবীক্ষণ কএন জাগএ, ঐ পবীক্ষণমে সভ পাস হোগতে খছি। কাছক খপনোগযামে সবিসৌ তেনক রাঁতী, কছদীপ খছি তঁ কছপে সন দীর্ঘ উঁমেব মমতোড় খা ওকব রব নেন নিশ্চিত...
রব মড়রাঁক তীন ফেব চক্কব নগরৈঁএ।
ফেব জাগেশ্বিব রব পক্ষ খা কন্যা পক্ষসঁ ৩-৩ ফ্মষ্ঠী ধান নৈএ খা খাওনক দক্খিন-পছিম কোণমে বাখন উঁক্খবিমে দৈএ।
রব খা ওকবা গামক খাব সাত গোটে সৌস স্বপাবী হাথমে নঽ সমাঠ নঽ ঠাঢ়।
মানে ঠাক্ব পীখব তাগ সমাঠমে রাঁন্হি ওগসঁ খাঠো গোটেকেঁ রাঁন্হি ছথি, সভ তীন-তীন রেঁব উঁক্খবিক ধান সমাঠসঁ ফটৈ ছথি। ফেব হাথক স্বপাবী প্ববহিতকেঁ দেন জাগএ।
মানে ঠাক্ব উঁক্খবিসঁ চাউঁব রঁহাব কবৈ ছথি, খামক পাতপব দহী, চাউঁব দৈ ছথি, পীখব তাগক কংগন কনিযাঁ খা রব নেন রঁনরৈঁ ছথি খা পবমেশ্বিবকেঁ দৈ ছথি।
মড়রাঁপব মমতোড়ক রব পূর ফ্ঁহে রৈঁসএ।
পবমেশ্বিব রবক সোন্নাঁ পছিম ফ্ঁহে রৈঁসএ।
খামক পন্নাক রৈঁসকী পবমেশ্বিব রবকেঁ দৈ ছথি, ও ওকবা পএবক তবমে উঁত্তব দিশামে বাখি নৌ ছথি।
ফেব রবকেঁ খাঁজ্বসঁ জন দৈ ছথি পবমেশ্বিব। রব পহিনে দহিন ফেব রাম পএব ধোরৈঁ ছথি।
ফেব দোসব খামক পন্নাক রৈঁসকী পবমেশ্বিব রবকেঁ দৈ ছথি, ও ওকবো পএবক তবমে উঁত্তব দিশামে বাখি নৌ ছথি।

सम्मव गाओन जाएत, रियाह कान। सीता सम्मव, गौवी सम्मव, रुक्मिणी सम्मव।
फेव पवमेश्वव अर्घपात्रमे दूभि, अक्षत, फूल, चानन दऽ ववकेँ दै छथि। वव कने दूभि, अक्षत, फूल, चानन अपन माथपव नै छथि आ शेष पूर्व आ उत्तव कोणमे फेकै छथि।
फेव पवमेश्वव ववकेँ जल दै छथि आचमन लेल। वव आचमन कवै छथि; वाम हाथक तर्जनीकेँ आँठासँ दवाबै छथि, फेव मध्यमा, कनिष्ठा आ अनामिका जोड़ै छथि आ फेव हाथक नीचाँ तीन बेव ठोढ़ सटा कऽ गङ्गा नगसँ जल ग्रहण कवै छथि आ चाविमे बेव ओकवा गङ्गा दिससँ पात्रमे खसबै छथि।
फेव पवमेश्वव कांस्यपात्रमे झाँपल वाखल बाटीमे दही, मधु, घी ववकेँ दै छथि। वव ऐ मधुपर्ककेँ वाम हाथमे वाखि ढकना उघावै छथि। अनामिकासँ सभ वौस्त मिलबै छथि। अनामिका आ आँठासँ तीन बेव फेकै छथि फेव अनामिका आ आँठासँ तीन बेव ठोढ़मे लगबै छथि आ अपन वाम वाखि दै छथि। फेव वव हाथ धोबै छथि। आचमन कवै छथि आ फेव मुँह, नाक, आँखि, कान, कान्ह आ जाँघ पहिने दहिन-फेव वाम एना बेबा-बेवी छबै छथि। फेव सौंसे देहकेँ हँसोथै छथि।
फेव मानै ठाकुव ववक आँजुवमे एकटा खढ़ दै छथि। वव मंत्र पढ़ि खढ़ तोड़ैए।
वव वेदीपव जाएत, प्रवहित माबि होम कवैए। भुस्सा, आँकड़-पाथव आ केश नै वहबाक चाही ओतऽ। प्रवहित एकहाथ नाम आ चाकव भूमि कुशसँ बहावैए, ओग कुशकेँ पूर्व आ उत्तव कोणमे फेकैए, स्थानकेँ गाएक गोबवसँ

नीपैए। फेर ठुड्डी, ओंठ आ तर्जनी पसारि दक्षिन, नीच आ उत्तर भागमे पूर्व-पश्चिमे नापैए। ओ तीनू नापल स्थानपर सूत्रसँ पश्चिमसँ पूर्व रेखा खींचैए। सूत्रकेँ दक्षिणमे राखि तीनू रेखापरसँ ओंठ आ अनामिका आङुरसँ माटि लऽ फेकैए। भूमिपर जलक छिटा दैए। कांस्यक पात्रसँ आगि आनैए आ पश्चिम मुँहे अग्नि राखैए आ आमक ठहुरी ओहमे दैए।

रव उठैए आ कोबर घरसँ ममतोड़केँ आनैए, कोबर घरमे स्वर्गापक्षी वंशक पाँखि आ नाना ठोबरना दृष्टौ नष्टपट्टिया स्वर्गाक चित्र भीतपर लिखल छै। चारू कोणपर नैना योगिन माथपर डाली लेने लिखल अछि।

पहिल कोणमे फकड़ा पढ़ल जाएए:

थिकौं रंगानिन रसी रंगाना, स्वरप्वरसँ एलौं अछि

रिना नदी कऽ नाओ रहाओल, अपन तरहथी दही जमाओल

कोठी उपर रव नचाओल

आनबि-मानबि कारबि माथे, सिर उपर रीअनि माथे

पहिल योगिनी अपन सास्र हे,

आबेँ राबूँ पड़ल योगिनियाँ रास हे

दोसर कोणमे फकड़ा पढ़ल जाएए:

यमुना तीरे कुंज गुञ्ज रसै छथि

गोपी दधि लए चलि नै सकै छथि

रानक माए चेलो चेलो करै छथि।

आनबि-मानबि कान्ह कामरु, हाथे रीअनि

ओ योगिनियाँ पितिया सास्र हे

आबेँ राबूँ पड़लौं योगिनियाँ रास हे

तेसर कोणमे फकड़ा पढ़ल जाएए:

सोहए रे पनपष्टा पानी भरए लए जाएले

রাঁটৈপব ঠাঢ়ি রেঁটী রসিযা রজাএনে
তোবা কে কহনকৌ রেঁটী নাজো নে ভেন বে
তোঁ তঁ ভেনি জ্খানি রেঁটী তেঁ সম্ভাবি নে সকনেঁ মন বে
খানবি–ঝানবি কাঙ্কঁ কামক মাথে রিঁযনী
তেসব যোগিনিযাঁ পিসিযা সাস্ব হে
খারেঁ রাঁবূ পড়ন যোগিনিযাঁ রাঁস হে
চাবিম কোণমে ফকড় া পঢ়ন জাগএ:
কাঁচ রাঁস কাঠি কহ রঁগান ঘব ছাবি কহ
এক্ত এক্ত বাতি পিযা কতএসঁ এনৌং হে
বাহড়ি ক খেত পোখবৌনাসঁ খাএন ছী
হাথমে ঠ্ৈন–ঠ্ৈন পএবমে কাড় া
কব দমনিযাঁ নৌন যোগিনিযাঁ
এক পঠৈব তব দ্গ বে ফ্মাবি
রাঁম ছৌ কনিযাঁ দহিন ছৌ সাবি
খানবি–ঝানবি কাঙ্কঁ কামক মাথে রীযনি
চাবিম যোগিনিযাঁ মসিযা সাস্ব হে
খারেঁ রাঁবূ পড়ন যোগিনিযাঁ রাঁস হে
রব মমতোড়কেঁ মড়রাঁপবরৈঁসারৈঁএ। খাদীক সাড় া খা খাদীক খাংগী দৈএ।
পবমেশ্বব রবকেঁ এক জোড় ধোতী দৈ ছথি।
রব খা মমতোড় দূ–দূ রেঁব খাচমন কবৈ ছথি।
পবমেশ্বেবক কহনাপব মমতোড় খা ওকব রব এক দোসবাকেঁ দেখৈ ছথি।
পবমেশ্বব রবক দহিনা হাথক গঙ্গামে খা মমতোড়ক রাম হাথক গঙ্গামে খামক পাতক কংগন পহিবারৈঁ ছথি। ফেব পীখব নর রস্ত্রক ঠ্কবামে দূ ঝ্মুষ্টী ধান, দূ ঢেকী

হবদি, দূ গোঠ স্বপাবী, দূভি খা পাগ রাঁন্হি জন্মগ্রন্থি রঁনরৈঁ ছথি খা রবক তৌনীক খূঁটমে রাঁন্হি ছথি।
পবমেশ্বৰ খর্ঘপাত্রমে দূভি, খছত, ফূন, শ্রীখন্ডচন্দন, স্বপাবী নঃ রবক দহিন হাথপব মমতোড়ক দহিন হাথ বাখৈ ছথি, ওগপব খর্ঘপাত্রকেঁ পূর্ব ফ্লঁহে দঃ খপন দহিনা হাথে ঙুঁপবসঁ পকড়ি কন্যাদান কবৈ ছথি।
ফেব পবমেশ্বৰ খর্ঘপাত্রক ঙুঁপব দক্ষিণাক পাগ বাখি জনসঁ সিঞ্চ কবৈ ছথি, রবকেঁ ও দক্ষিণা দৈ ছথি।
রব খা মমতোড় রেদীপব জাগএ। রেদীক দক্খিন ঘৈনমে পানি খা পন্নর বাখন বহৈএ। পবমেশ্বৰক কহনাপব রব খা মমতোড় ফেব এক দোসবাকেঁ দেখৈ ছথি। তখন খাগাঁ প্রবহিত, ফেব মমতোড় খা তকব পাছাঁ রব খগ্নিকেঁ দহিন কঃ চাব্ধ কাত ঘূবৈ ছথি। ফেব খাগিক পছিমমে সভ পূর্ব ফ্লঁহ ভঃ বৈঁসৈ ছথি। প্রবহিত, তকব দক্ষিণ রব খা তকব দক্ষিণ মমতোড়।
প্রবহিত ফশীক ব্রহ্মা খা ফশী তিন জন নঃ মংত্র পঢ়ৈ ছথি।
ফেব খাগিক দক্খিনমে খছতপব ব্রহ্মাকেঁ বৈঁসবৈঁ ছথি। প্রবহিত প্রণীতা-পাত্র খাগূ কবৈ ছথি, ওকবা গনাবসঁ খানন জনসঁ ভবৈ ছথি, ফশীসঁ ঝাঁপৈ ছথি, ব্রহ্মা দিস তাকৈ ছথি, খা পাত্র খাগিক ঙুঁত্তব ফশীপব বাখৈ ছথি। খার্ব প্রবহিত ফশী পসাবঃ নাগৈ ছথি; দক্খিনসঁ পূর্ব-ঙুঁত্তব দিস; ফেব ব্রহ্মাসঁ খগ্নি ধবি; ফেব দক্খিন পছিমসঁ পছিম-ঙুঁত্তব ধবি; খা ফেব খাগিসঁ প্রণীতা-পাত্র ধবি। ফশীক খাগাঁক ভাগ সদিখন ঙুঁত্তব দিশামে বহৈএ।
খাগি ঙুঁত্তব পছিমসঁ পূর্ব তেফশী, দূ পাতক দূ ফশী

(পৈতা বঁনেৰা নেন), পশ্বপব পানি ছীটৈন জাগৰঁনা পাত্র (প্রাক্ষণীপাত্র), ঘীক বাঁটী, সম্মর্জন কুশ, কুশক গূহন রিবনী, তীনটা সমিধা নকড়ী, স্ত্রুর, ঘৃত, খাবরঁ চাউবক বাঁসন, নারামে শনিক পাত মিনাওন, চন্দ্রৌটা, কোনিযাঁ। আ ওগসঁ আগাঁ ক্ষখদের।

তখন এক ঠ্গ্বীক দূটা পৈতা কুশসঁ বঁনা, হাথমে নঃ প্রণীতা পাত্রক জন প্রাক্ষণী পাত্রমে তীন বেঁব দঃ, দ্নূ হাথক অনামিকা আ ওঁঠাসঁ উত্তব দিশ নোক কঃ পৈতা ধঃ তীন বেঁব প্রাক্ষণীক জনসঁ অপন মাথপব মার্জন। প্রাক্ষণীপাত্র আ প্রণীতাপাত্র।

পশ্বপব পানি ছীটৈন জাগৰঁনা পাত্র অছি প্রাক্ষণীপাত্র, আ বাধামোহন বাযক খ্নাওন গঢ় নাবিকেনক সভ টৈনক গনাবক জন অছি প্রণীতাপাত্রমে।

ফেব প্রাক্ষণীপাত্রকেঁ বাম হাথমে বাখি দহিনা ওঁঠা আ অনামিকাসঁ পৈঁতা পকড়ি তীন বেঁব ওকব জনকেঁ উপব ছীটি প্রণীতাক জনসঁ প্রাক্ষণীক জনকেঁ সিঞ্চ কএন গেন আ প্রাক্ষণীক জনসঁ সভ রৌস্তকেঁ সিঞ্চ কএন গেন। ফেব আগি আ প্রণীতাক বীচমে প্রাক্ষণীকেঁ বাখি দেন গেন।

স্ত্রুরকেঁ ধিপা কঃ কুশক অগ্রভাগসঁ স্ত্রুরক ভীতব আ কুশক জড়িসঁ স্ত্রুরক পাছাঁক ভাগকেঁ ঝাড়ি, প্রণীতাক জনসঁ সিঞ্চ কঃ তীন বেঁব স্ত্রুরকেঁ আগিমে ধিপা দক্খিন ভাগমে কুশ বাখন গেন।

ঘীকেঁ অগ্নিক চাৰু দিস ঘ্মা ওগমে দঃ পৈতা হাথে অনামিকা আ ওঁঠাসঁ ঘী নঃ মাথপব মার্জন কঃ মানে নির্মন শুদ্ধ কঃ, ঘীক বাঁটীকেঁ দেখি ওগমেসঁ জঁ কাঠী বা আন চীজ জে উড়ি কঃ গেন বহৈ, সে হটা দেন গেন। ফেব মাথপব মার্জন কএন গেন।

फेर तिरनी राम हाथमे राखि मोनसँ प्रजापति ब्रह्माक ध्यान कऽ घी लगाओल तीन् ठेंग्हे ी-समिधा आगिमे दऽ देल गेल।
फेर पवित्र रौंसि गेल। प्राक्षणीक जलसँ हाथसँ आगिक प्रदिक्षणा करैए आ आगिकेँ सिञ्च करैए। प्रणीतापात्रमे दुन् पैता राखि, दहिन ठेंह्न खसा कऽ कुशेसँ ब्रह्मासँ सम्पर्क करैए। धधकैत आगिमे स्रुरसँ आहुति दैए आ अवशिष्ठ घृतकेँ प्राक्षणीपात्रमे खसा दैए।
पवित्रक होम खतम भेल।
ममतोड़ आ ओकर वर आगिक पछिममे पूब मुँहे ठाढ़ भऽ गेलथि। आगाँ ममतोड़ आ पाछाँ वर।
वर पाछाँसँ दुन् दिससँ हाथ आगाँ कऽ अपन आँजुरमे ममतोड़क आँजुर लऽ लेलक।
हम शेनिक पात मिलाओल लावा आ घी ओग आँजुरपर राखि देलिऐ। ममतोड़ लावा आगिमे दऽ दैए। वर ममतोड़क दहिन हाथ पाँचो आंगुर धऽ दहिना हाथे पकड़ैए, ममतोड़केँ आगिक उत्तरमे पूब मुँहे ठाढ़ कऽ चन्द्रौटापर ओकर दहिना पएर रखबाबैए। ममतोड़क रक्षाक ओ प्रतिज्ञा लैए। आगू ममतोड़ पाछाँ वर प्रणीता आ ब्रह्माक संग आगिक प्रदीक्षणा करैए।
ममतोड़ आ ओकर वर आगिक पछिम-पूब मुँहे ठाढ़ भऽ लावा छिड़ियाबैत छथि।
फेर वर ममतोड़क दहिन हाथ पाँचो आंगुर धऽ दहिना हाथे पकड़ैए, ममतोड़केँ आगिक उत्तरमे पूब मुँहे ठाढ़ कऽ पाथरपर पएर रखबाबैए आ आगिक प्रदीक्षणा करैए

𑒂 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃 𑒂 𑒍𑒏𑒩 𑒫𑒩 𑒂𑒑𑒱𑒏 𑒣𑒬𑓂𑒔𑒱𑒧-𑒣𑒴𑒩𑓂𑒫 𑒏𑒼𑒿𑒢𑒹 𑒚𑒰𑒜𑓃 𑒦𑓄 𑒪𑒰𑒫𑒰 𑒕𑒱𑒩𑒱𑒨𑒰𑒥𑒻𑒋।
𑒤𑒹𑒩 𑒞𑒹𑒮𑒩 𑒥𑒹𑒩 𑒫𑒩 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃𑒏 𑒠𑒯𑒱𑒢 𑒯𑒰𑒟 𑒣𑒰𑒿𑒔𑒼 𑒂𑓀𑒑𑒳𑒩 𑒡𑓄 𑒠𑒯𑒱𑒢𑒰 𑒯𑒰𑒟𑒹 𑒣𑒏𑒛𑓃𑒻𑒋, 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃𑒏𑒹𑒿 𑒂𑒑𑒱𑒏 𑒅𑒞𑓂𑒞𑒩𑒧𑒹 𑒣𑒴𑒩𑓂𑒫 𑒏𑒼𑒿𑒢𑒹 𑒚𑒰𑒜𑓃 𑒏𑓄 𑒣𑒰𑒟𑒩𑒣𑒩 𑒣𑒋𑒩 𑒩𑒐𑒫𑒰𑒥𑒻𑒋 𑒂 𑒂𑒑𑒱𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒠𑒱𑒏𑓂𑒭𑒝𑒰 𑒏𑒩𑒻𑒋 𑒂 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃 𑒂 𑒍𑒏𑒩 𑒫𑒩 𑒂𑒑𑒱𑒏 𑒣𑒬𑓂𑒔𑒱𑒧-𑒣𑒴𑒩𑓂𑒫 𑒏𑒼𑒿𑒢𑒹 𑒚𑒰𑒜𑓃 𑒦𑓄 𑒪𑒰𑒫𑒰 𑒕𑒱𑒩𑒱𑒨𑒰𑒥𑒻𑒋।
𑒂𑒥 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃 𑒁𑒣𑒢 𑒠𑒳𑒢𑒴 𑒯𑒰𑒟𑒣𑒩 𑒏𑒼𑒢𑒱𑒨𑒰𑒿 𑒩𑒰𑒐𑒻𑒋 𑒂 𑒯𑒧 𑒍𑒑𑒣𑒩 𑒪𑒰𑒫𑒰 𑒠𑒻 𑒕𑒲। 𑒫𑒩 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃𑒏 𑒣𑒰𑒕𑒰𑒿𑒮𑒿 𑒠𑒳𑒢𑒴 𑒯𑒰𑒟𑒹𑒿 𑒏𑒼𑒢𑒱𑒨𑒰𑒿 𑒣𑒏𑒛𑓃𑒻𑒋 𑒂 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃 𑒂𑒑𑒱𑒧𑒹 𑒪𑒰𑒫𑒰 𑒠𑒻𑒋, 𑒤𑒹𑒩 𑒫𑒩 𑒂 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃 𑒔𑒰𑒩𑒱𑒧 𑒥𑒹𑒩 𑒣𑓂𑒩𑒠𑒱𑒏𑓂𑒭𑒝𑒰 𑒏𑒩𑒻 𑒕𑒟𑒱।
𑒤𑒹𑒩 𑒫𑒩 𑒂 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃 𑒥𑒻𑒮𑒱 𑒑𑒹𑒪।
𑒣𑒳𑒩𑒯𑒱𑒞 𑒏𑒳𑒬𑒮𑒿 𑒥𑓂𑒩𑒯𑓂𑒧𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒕𑒳𑒥𑒻𑒞, 𑒧𑒼𑒢𑒮𑒿 𑒁𑒑𑒱𑒪𑒰 𑒧𑓀𑒞𑓂𑒩 𑒣𑒜𑓃𑒻𑒋, 𑒬𑓂𑒩𑒳𑒫𑒮𑒿 𑒒𑒲 𑒪𑓄 𑒂𑒑𑒱𑒧𑒹 𑒯𑒫𑒢 𑒏𑒩𑒻𑒋, 𑒂 𑒮𑓂𑒩𑒳𑒫𑒧𑒹 𑒪𑒰𑒑𑒪 𑒒𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒏𑓂𑒭𑒝𑒲𑒣𑒰𑒞𑓂𑒩𑒧𑒹 𑒗𑒰𑒛𑓃𑒻𑒋।
𑒂𑒑𑒱𑒏 𑒅𑒞𑓂𑒞𑒩 𑒮𑒰𑒞𑒙𑒰 𑒑𑒼𑒪 𑒁𑒩𑒱𑒣𑒢𑒧𑒹 𑒣𑒋𑒩 𑒩𑒐𑒻𑒞 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃।
𑒣𑒳𑒩𑒯𑒱𑒞 𑒯𑒫𑒢𑒧𑒹 𑒪𑒰𑒑𑒪𑒹 𑒁𑒕𑒱; 𑒮𑓂𑒩𑒳𑒫𑒮𑒿 𑒒𑒲 𑒪𑓄 𑒂𑒑𑒱𑒧𑒹 𑒯𑒫𑒢 𑒏𑒩𑒻𑒋, 𑒂 𑒮𑓂𑒩𑒳𑒫𑒧𑒹 𑒪𑒰𑒑𑒪 𑒒𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒏𑓂𑒭𑒝𑒲𑒣𑒰𑒞𑓂𑒩𑒧𑒹 𑒗𑒰𑒛𑓃𑒻𑒋; 𑒤𑒹𑒩 𑒦𑒩𑒪 𑒒𑒻𑒪𑒏 𑒖𑒪𑒧𑒹 𑒠𑒹𑒪 𑒂𑒧𑒏 𑒣𑒪𑓂𑒪𑒰𑒮𑒿 𑒫𑒩-𑒫𑒡𑒴𑒣𑒩 𑒖𑒪 𑒕𑒲𑒙𑒻𑒋।
𑒫𑒩 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃𑒏𑒹𑒿 𑒡𑓂𑒩𑒳𑒫𑒞𑒰𑒩𑒰 𑒠𑒹𑒐𑒥𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱।
𑒫𑒩 𑒧𑒧𑒞𑒼𑒛𑓃𑒏 𑒠𑒯𑒱𑒢 𑒏𑒰𑒢𑓂𑒯𑒣𑒩 𑒥𑒰𑒿𑒯𑒱 𑒡𑓄 𑒍𑒏𑒩 𑒯𑒵𑒠𑒨𑒏 𑒮𑓂𑒣𑒩𑓂𑒬 𑒏𑒩𑒻𑒋।
𑒣𑒳𑒩𑒯𑒱𑒞 𑒏𑒳𑒬𑒮𑒿 𑒥𑓂𑒩𑒯𑓂𑒧𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒕𑒳𑒥𑒻𑒞 𑒧𑒼𑒢𑒮𑒿 𑒁𑒑𑒱𑒪𑒰 𑒧𑓀𑒞𑓂𑒩 𑒣𑒜𑓃𑒻𑒋, 𑒮𑓂𑒩𑒳𑒫𑒮𑒿 𑒒𑒲 𑒪𑓄 𑒂𑒑𑒱𑒧𑒹 𑒯𑒫𑒢 𑒏𑒩𑒻𑒋, 𑒂 𑒮𑓂𑒩𑒳𑒫𑒧𑒹 𑒪𑒰𑒑𑒪

घीकेँ प्राक्षणीपात्रमे ऋाड़ै एा।
आचमन कऽ, अनामिका आंगुरसँ घी ठोरमे लगा, फेर आचमन कऽ, तेकरा तिन-जन लऽ घैल भरि चाउर ब्रह्मा लेल पुरहितकेँ देल जाएत।
तखन आगिक प्रदीक्षणाक क्रममे वरक ब्रह्माक गीतम खोलि देल गेल, दुनू पैता लऽ प्रणीतापात्रक जलसँ पुरहित अपन आ वरवधूक माथ सिक्त करैए आ पूर्व-उत्तर कोणमे प्रणीतापात्र ओंघरा दैए। छिड़ि आएल वरकेँ एकट्ठा कऽ घी लगा आगिमे धऽ दैए।
पुरहित उठैए, स्रुवसँ घी, फूल, फल, सुपारी लऽ आगिमे धऽ दैए।
वर स्रुवसँ भस्म आनि अपन दहिन हाथक अनामिकासँ भस्म लऽ अपन कपारपर ठोप करैए।
ममतोड़क कपारपर सिन्दूर फेंटल भस्मसँ वर ठोप कऽ दैए।
वर ममतोड़क पाछाँ ठाढ़ भऽ सिन्दूरदानक पात्र लऽ शीनिक पात, पटुआक सोन, साँख, सोहगैनी आ घेंघीक देल स्वर्ण संगे सिन्दूर लऽ कनियाँक सीथमे नीचाँसँ ऊपर कऽ सिन्दूरदान करैए आ घोघटैक पटैसँ झाँपि दैए। तीन बेर ओ ओा करैए।
साहेबगंजरानीक आँखिसँ नोर टघरि गेल छै।
वर बैसि जाएत, वर-तिन-जन लऽ पुरहितकेँ दक्षिणा दैए। फेर वर आ ममतोड़ वेदीपरसँ मड़बापर आबि गेल आ सभक आशीर्वाद लेबऽ लागल, सोहाग लेबऽ लागलि ममतोड़।
बरियाती आब कान ढकने गाओल जाएत अछि, बरियतुआ गीत तकर बाद गाबि बंद गीत। जोग वरकेँ जादू-

ঢ়ৈনাসঁ ৱঁচেৱাঁ নেন; গ্রাম দেরতা নেন ৱাঁম্নেন–ব্রঁহ্মা, ধর্মবাজ নেন ধর্মাকি গীত।
থগিনা দিন তেন–উঁৱঁঢ়ৈন নগেনক দ্নূঁ গোঢ়ৈ খা সূর্যকেঁ প্রণাম কেনক। দিন্বকা রিঁযাহ বহিতৈ তঁ রেদীযেপব সূর্য দেখিতএ ঝ্নদা বত্তকা রিঁযাহ বহৈ তেঁ ধ্রুরতাবা দেখনে বহএ। চন্দ্র খাগ সূর্য নমস্কাব কেনক। ঘবসঁ ৱঁহবাএন মমতোড়, ফেব ঘ্বি কহ খাএন।
ফেব সাড়ী ৱঁদনি খোঁগছ নহ ঘূব–ৱঁদ্রুব ভেনৈ।
খা ও রিঁদা ভহ গেনি, সাহেৱঁগংজ নেন। দীন–দ্বিবাগমন রিঁযাহমে ঘূব–ৱঁদ্রুব ভহ গেন খা মমতোড়ক রিঁদাগ ভহ গেন, নোকনিযাঁ সংগ গেন মমতোড়।
রেঁঢ়ৌ ঝমাব গীত ববক ঘবপব গাওন জাগত খছি। ঐহৱঁহ হব ববক ঐঠাম গৌনা–দ্বিবাগমনমে ৱাঁঢ়ৈন জাগত খছি।
রিদাগবী রিঁযাহক থগিনা দিন, সমধী মিনান, চাদবিসঁ দ্নূ সমধি ঝঁপা জাগ ছথি খা গবা মিনৈ ছথি। মড়ৱাঁপব এক্কাঢ়ৌ নারা পএবতব নৈ পড়হ দেন জাগএ, এক গোঢ়ৈ ওকবা রিঁছে ছথি, ওা সংগ জাগএ কনিযাঁক। ববক ঐঠাম সেহো নারা ভূজন জাগএ, ওগ ভূজৈৱঁনা ৱাঁসনমে চাবিম দিন, চৌঠাবী দিন বব কনিযাঁ গামক ৱাঁহেব জাগৱঁনা চৌবাহাপব ৱাঁসন ফোড়ি দৈ ছথি। জে নারা মড়ৱাঁপব ককবো পএবমে নৈ নাগৈএ সে নোক সভক পএবসঁ পিসীমান হোগএ। জতেক নোক ওকবা পিসীমান কবত ততেক ৱঁড়কতি ঐ রৈরাহিক গঠৱঁধনমে হএত।
জাগেশ্বিব সভমে চত্তর্থী কনিযে ঐঠাম হোগ ছৈ, সারর্ণ, বসে খা কাশ্যপ গোত্রমে রিঁযাহ দিন নগা কহ পাঁচম

দিন সূর্যোদযসঁ পূর্ব- পাঁচ থাবী শ্বা শাল্ডিন্য শ্বা শ্বান গোত্রমে রিযাহ দিন নগা কঽ চাবিম দিন সূর্যোদয ভেনাপব- মানে চাবি থাবী।

রাঁ ঝাক ঘটনাক রাঁদ জে ভয মমতোড়মে হম দেখনে বহিঐ সে শ্বাগ খতম রুঁঝাএন।

রঁড় বে জতন সঁ সিযা জী কেঁ পোসন
সেহো বঘ্রংশী নেনে জায।
কৌনে বংগ ডোনিযা কৌনে বংগ ওহবিযা
নাগি গেন রঁতীসো কহাব।
নঽ কঽ নিকসন রিজ্রন সখিযা
ওগ রন কেও নে হমাব।
কেযো জে কানয বাজমহনমে
কেও কানয দবরাঁব।
কেও জে কানয মিথিনা নগবমে
জোড়ি সঁ রিজোড়ি কেনে জায।
শ্বাজ্ ধীযা কোনা শ্বমা রিন্ব বহতী
ছন-ছন উঁঠতি চেহায।

নোকনিযাঁ ঘ্বি কঽ শ্বাএন শ্বা সভটা জানকাবী দেনক। মাএকেঁ ভবোস ভেনৈ। সাত দিনপব জে ভাব জাগ ছৈ সে সংগে নোকনিযাঁ নঽ কঽ গেন ছন।

দৌনতি জহাঁ শ্বা রুদ্রমতিক হবমাগসপব বহএ ঝখদেরক শ্বনঝ্কা খিস্সা।

দৌনতি জহাঁ শ্বা রুদ্রমতিকেঁ শ্বপন-শ্বপন রেঁটৌক রিদাগ মোন পড়ি গেনন্হি। নোবসঁ ডরঁডরাঁএন শ্বাঁখি তঁ প্বরুষ স্রাতাক সেহো ছনন্হি। ঝদা ঝখদেরক শ্বাঁখি কোনো শূন্যমে রৌশ্বা বহন ছন।

नोम कन्नान
मुँह चन्द्रसन, आँखि कमलसन, भौंह कामदेवक धनुषसन, ठोर पाकल तिलकोरसन, नाक सुग्गाक लोलसन, गोनी कोइलीसन
आब एकटा खिस्सा..
सतीक मृत्युक बाद महादेवकेँ विरक्ति भऽ गेलन्हि। तखन ताड़कासुर ब्रह्माकेँ प्रसन्न कऽ महादेवक पुत्रक अतिरिक्त ककरो आनसँ नै मरबाक वर लऽ लेलक आ देवताकेँ स्वर्गसँ भगा देलक।
तखन देवता लोकनि महामाया दुर्गाक आराधना केलन्हि आ ओ हिमालयक घरमे जन्म लेलन्हि। ओ बड़ गोर-नार छली से हुनकर नाम पड़ल गौरी।
नारद एकदिन हिमालय ओतऽ एला आ गौरीक हाथ देखि कहलन्हि जे हिनकर विवाह महादेवसँ हेतन्हि। हिमालय गौरीकेँ दूटा सखीक संग महादेवक सेवामे पठा देलखिन्ह। देवतागण कामदेवकेँ हुनकर मित्र वसन्त आ स्त्री रतिक संग पठेलन्हि।
वसन्त तँ ऋतु होइ छै..
हँ मौ, खिस्सा छिऐ, सुनने ने जाह..
गौरी जखन पहुँचली तखन कामदेव वाण चलेलखिन्ह। महादेव आँखि खोलि गौरीकेँ देखलन्हि। गौरी पूजा केलन्हि। महादेव हुनका देखि ढेर रास उपमा देलन्हि..
मुँह चन्द्रसन, आँखि कमलसन, भौंह कामदेवक धनुषसन, ठोर पाकल तिलकोरसन, नाक सुग्गाक लोलसन, गोनी कोइलीसन।
मुदा तखने झाँखुरमे कामदेवकेँ महादेव देखलन्हि तँ तेसर नेत्र क्रोधित भऽ खोलि देल आ कामदेव जरि गेल। रति मूर्छित भऽ गेली।

रतिक रिलाप देखि देवतागण एना आ कहलन्हि जे ताड़कासुरक वध लेल ई सभटा बचन गेल। महादेव कहलन्हि जे रति समुद्रमे शम्बर दैत्य लग जाथि। कृष्णक पुत्र प्रद्युम्नकेँ ओ दैत्य उठा कऽ लऽ जाएत। जखन प्रद्युम्न पैघ हेता तखन ओ शम्बरकेँ मारि रतिकेँ बियाहि द्वारका लऽ जेता। वएह प्रद्युम्न कामदेव हेता।

बाँह... ओहो नीक...

गौरी कामदेवक दहन देखि डेरा गेली। नारद गौरीकेँ तपस्या करऽ लेल कहलखिन्ह।

गौरी फेर पर्वैत खोलि देलन्हि आ कृष्णाजिन आ बँकेर पहीरि सखी संग गौरीशिखर चोटीपर चलि गेली।

घोर तपस्या देखि ऋषि-मुनि संग नारद महादेव लग पहुँचला। महादेव गौरीक परीक्षा लेल भेष बना गौरीशिखर पहुँचला आ महादेवक ठेर-बास निन्दा केलन्हि। गौरी तमसा गेली तँ ओ सोझाँ आबि गेला आ बियाह लेल तैयार भऽ गेला।

बाँह..

जय उठबदानी। भूख आ पियास।

पियासक गन्तजाम तँ गढ़ नाबिकेलमे भऽ गेल आ काजक कोनो कमियो नै से खेबाक गन्तजाम सेहो भैये जाए छल। बँचल खेती, तँ मात्र खेतीये टा काजक गनतीमे थोड़बेँ खबेँ छै। मुदा सेहो खेती तँ जागेश्वर दैये देलक। मुदा ई द्वन्द्व, छोटे-पैघक द्वन्द्व, लोको छोटे-पैघ आ काजो छोटे-पैघ।

দ্সাধক ছূনাসঁ হড্ডী ছথা জাগ ছৈ। ঝদা সে কোনা ? জাগেশ্বিবকেঁ ওকব ঢৈন–পড় াসৰনা সভ ৰতহা নাম বাখি দেনকৈ। সে কিএ ?

খেতী নীক খা চমবখন্নাক কাজ খধনা ? ঝদা খাদী খা চমড় া মিনি কঽ জে মোবা ৰননৈ, মমতোড় খা ওকব সভক সংগী জে স্বতংত্রতা সংগ্রামী সভকেঁ ৰনা কঽ দেনকৈ ? কমাবক ৰনাওন হব, হঁসূমে ধাব কোনা হএত জঁ কমবসাবি নৈ বহত ?

যএহ সভ চিন্তন হোগত বহ ছনৈ ছৰড় া সভক থগবমে। ছৰড় া সভক থগব, ওা একটা পিযাসক নাম ছন। ঝখদের, দ্খন মহতো, ৰাসূ চৌপান, জাগেশ্বিব খা জীরছ ঝখিযাক ৰীচ সমস্যা সভপব গপ হোগ ছনৈ। একটা সমাধান তাকন জাগ ছনৈ খা ওগ সমাধানপব কাজ হোগ ছনৈ। পীখব ৰচা ৰৈসকী ৰজৰৈ ছন, জঁ ওকব দৃষ্ঠিকোণ ঠীক বহিতৈ তঁ হমব সভক কাজক ও সমর্থন কবিতএ। ওহো সমস্যাপব চিন্তা কৰৈ ছন, ঝদা হমব সভক সমাধান হোগ ছনৈ ওকব চিন্তা ! যএহ বহ দৃষ্ঠিকোণক খন্তব। ঝদা ঐ দৃষ্ঠিকোণক খন্তবক কী কাবণ ? জাগেশ্বিব খা পীখব ৰচাক দ্বন্দ্ব, ব্যক্তিক খা সংস্কৃতিক দ্বন্দ্ব তঁ নৈ। গামক সংস্কৃতিক পোষক জাগেশ্বিব খা ব্যক্তিক বা ঢৈনক স্বরিধারাদী সংস্কৃতিক পোষক পীখব ৰচা। ঝদা নোক পীখব ৰচাক সমাজক সম্বন্ধক প্রশংসক কহঁ বহ। ঝদা জমীন্দাব ওকবা মানৈ ছনৈ খা পাগ খা নঠৈতক শক্তি ওকবা নগমে খারি গেনৈ ? সে কিএ ? জমীন্দাবক দৃষ্ঠিকোণক খছি ওা পীখব ৰচা ? হমব সভক চিন্তনসঁ সর্জন হোগ ছন খা ওকব সভক চিন্তনসঁ রিনাশ ! সে কিএ ? নোকক ভিতবো তঁ দ্বন্দ্ব চনৈ ছৈ। সভ জাতি নেন

ঋনগ কাজ বখনোপব দ্বন্দ্ব কিএ নৈ খতম ভেনৈ। কোন দরার্ব বহৈ পীখব ৰঁচাপব, সমাজক ? ঋা সে দরার্ব জাগেশ্বিবপব কিএ নৈ বহৈ ঋাকি কোনো চেতনা বহৈ জাগেশ্বিবমে জে একটা পৈঘ দরার্ব, প্রতিবোধী দরার্ব উঁপেন্ন কবৈ ছনৈ ? ঋাকি পীখব ৰঁচাক ঙা মাত্র জিদপনী ছন ? জাগেশ্বিব সমৈক পক্কা বহৈ, ঋখবাহাপব জাগ ছন, সমাজক নোকসঁ সবোকাব বহৈ, চিন্তনে মনন নৈ ওগ চিন্তন–মননক নিষ্কর্ষক ঋন্বপানন সেহো ও কবৈ ছন।

ঋা ঘেঁঘীকেঁ কহৈ ছন– ক্ষস্বমারতী ঋহাঁক ঝঁহ চন্দ্রসন, ঋাঁখি কমনসন, ভোঁহ কামদেরক ধণ্বষসন, ঠোব পাকন তিনকোবসন, নাক স্বগ্গাক নোনসন, ৰোনী কোগনীসন। ঋা ও নজা জাগ ছনি।

ঋা ক্ষস্বমারতীক স্কূন প্রাবম্ভ ভঽ গেনৈ। জগ গামমে প্বকুখ কম্ম–সম্ম পঢ়ন ছন, মাত্র ব্রাহ্মণ–ভুমিহাব পঢ় ছন মাস্টব সাহেবঁ নগ ওগ গামক ৰঁচিযা সভ, সেহো সভ জাতিক, ক্ষস্বমারতী নগ ঋাবঁএ নাগনি।

ধর্মডীহারানীক ৰেঁটী নখনী, মেটবসরানীক ৰেঁটী হ্ফূদো, ৰেঁহটৈরানীক ৰেঁটী স্বগন, ধেপ্পবারানীক ৰেঁটী হ্ফ্নো, মোহনীরানীক ৰেঁটী সোমনী, জগদবরানীক ৰেঁটী মবনী, কোঠিযারানীক ৰেঁটী ভুন্নী, তক্ষবিযারানীক ৰেঁটী ভূবী, জেঠিযাহীরানীক ৰেঁটী ভুবক্ষবী, মছধীরানীক ৰেঁটী কনক্ষসবি, ৰঁনাটৈরানীক ৰেঁটী ঘ্ঙ্টবি, গংজরানীক ৰেঁটী ঝনেসবী, চনৌবারানীক ৰেঁটী ন্বখিযা ঋা নরানীরানীক ৰেঁটী ক্ষস্বমা। ঋা মমতোড় তঁ বহবেঁ কবএ।

মেটবসরানীক ৰেঁটী নৌ মাসমে হ্ফ্দকঽ নাগন বহএ সে হ্ফ্দো নাম পড়ি গেনৈ ঋা ৰেঁহটৈরানী ৰেঁটীক নাম তঁ

স্বমন বাখনক হ্মদা নোক স্বগন কহ্ঽ নগনৈ।
ৰাঁপ–দাদাক খূন নৈ, মাএ–ৰাঁপক, শিক্ষকক খা সমাজক প্রাসোহ্মন চাহী ৰঁচাকেঁ। খাদীক মোবা জে ওা ৰঁচিযা সভ ৰঁনেনক ওগসঁ গামক নাম চমকনৈ খা স্কূন খ্জি গেন একবা সভ নেন।
ঐ ৰঁচা সভক ৰিশেষতা ওা বহ্ জে ও সভ খপন ঘবমে কিছ নে কিছ ৰঁনৰৈঁতে বহ্ ছন, সিখিতে বহ্ ছন। খাৰঁ সভ ঘবক ৰঁচা খপন–খপন ৰিশেষতা দেখৰঁহ্ নগনৈ। এক দোসবাকেঁ সিখাৰৈঁ খা এক দোসবাসঁ সীখৈ, কিত–কিত খেনক সংগ নৰো ঘব দূ তবহ্নেঁ ঘ্মৈ ছন সভ। খা কএক তবহ্নক ত্রিভুজ চত্তর্ভুজ সভ সীখৈ ছন।
নখনী কম তেনমে খা ৰাঁবী–ঝাড় ীক তব–তিনকোড়সঁ স্বাথ্যৰর্ধক খেনাগ ৰঁনৰৈঁ–সিখৰৈঁ ছনি, হ্ফূদো পানক পাতক খেতী খা সংবক্ষণ, স্বগন সীকী–মৌনী খা খান ৰাঁসক কনাহৃতি, হ্ফ্নো ছোহ্টৈ ৰাঁড় ীমে কিসিম–কিসিমক তব–তবকাবী উঁপজেৰাঁক, সোমনী কৰীব কানেক খাঁত, মবনী গহ্মনাক ডিজাগন খা ওকব শ্বহ্মতাক জাঁচ, ভুন্নী খল্ডী সঁ নহ্ কহ্ কতেক তবহ্নক ৰীখাসঁ তেন পেবৰাঁক ৰিধি, ভূবী মাঁছকেঁ খত্তা–ডৰঁবামে উঁপজেনাগ, ভুবক্ষবী ৰিসাঁঢ়–ভেঁহ্টৈক প্রযোগ, কনক্ষসবি শেমশূন তবকাবীকেঁ হ্মহ্মতা–পংদ্রহ্ম দিন ধবি শীতমে বাখি জোগেৰাঁক ৰিধি, ঘ্ঙ্হবি সৰা কণ্ঠামে জীৰনোপার্জনক তবীকা, হ্মনেসবী কোবা–ৰস্ত্রসঁ ধোখা–ৰস্ত্র ৰঁনেৰাঁক ৰিধি, ন্বখিযা শেবীবক ঘা–ঘোস নহ্মবনীসঁ নিকানৰাঁক ৰিধি খা হ্মস্বমা কিসিম–কিসিমক নকড় ীক সমান খা খিনৌনা সভকেঁ বংগৰাঁক ৰিধ জানৈ ছনি। মমতোড়কেঁ সেহ্মো চমবাক ৰিৰিধ প্রযোগ ৰঁ্ঝন ছনৈ। হ্মদা কনিযে দিনমে ওা সভ

गोटे सभ चीजमे माहिर भऽ गेल। जागेश्वर ओकरा सभकेँ हिसाब सिखबैत, अल्बिश्वासँ लड़बा लेल तकर-तकरेक खिस्सा सुनबैत। फ्रान्सेल स्वदान कएनिहारक जे ओ सभ बंग-बिबंगक कनियाँ-पुतरा बनेने छल से अद्भुते, शान्त, लड़ाका, गृहणी, डाक्टर, अन्जीनियर, बनवासी.. सभ तरहक स्त्री, कनियाँ पुतरा।
कोनो आन्तरिक बाधा किए नै एतै ककरोमे ?
कोशली सन बौन ऐ बँचिया सभक, जकरा सभ कचबँचिया कहै जाग छलै, से उठै छलै। कचबँचियाक कोशली सन बौन !
जतऽ जाएत ओ सभ ओत घरकेँ अजोतमय कऽ देत।
घेंघी नै जानि कोना हएत।
फ्रखदेरक दार्शनिक अन्दाज बघ्रबनकेँ खूब नीक लागलन्हि। तमिल गीत गुनगुनाइत रहथि ओ, बँचा सभक गीत।

घनानन्द, हलधर, लोने, दौलति जमाँ, भट्ट भूषण आ रूद्रमतिकेँ अबैत भऽ रहल छन्हि। कतेक मोश्किलसँ बघ्रबनक फ्रँहसँ बौन निकलल छै, सेहो गीत बनि कऽ। फ्रदा अबैत भऽ रहल छन्हि, कहियो फेर....

दसम कल्लान
किए तोहर आहो नानाजी फ्रँह मलिन भेल/ किए मन लागैए उदास
काशीमे सप्तऋषि , वशिष्ठ आ वशिष्ठक स्त्री अरुन्धती एली।

মহাদের হুনকা নোকনিকেঁ কথা নঃ হিমানযক ঠাম পঠেনন্হি।
হিমানয খা মৈনাক খাঁথিসঁ খুশীক নোব ঝড়ঃ নগনন্হি। কথা স্থিব ভঃ গেন।
নাবদ দেরতা নোকনিকেঁ হকাব দেনন্হি। চাবিম দিন রঁবিযাতী নাগন।
গন্ধর্ববাজকেঁ দেখি মৈনা নাবদকেঁ পুছনন্হি তঁ ও কহনন্হি জে ওা তঁ দেরতাক গরঁৈযা ছী।
ফেব ধর্মবাজ, গন্দ্র সভ এনা। নাবদ সভক পবিচএ দেনন্হি। মৈনা সোচনন্হি জে ওা সভ এতেক স্বন্দব খছি তঁ মহাদের কতেক স্বন্দব হেতা। মহাদের মৈনাক মোনক গপ বুঁঝি কিছু তমাশা কেনন্হি। মহাদের খা হুনকব গণ, ভূত-পিশাচকেঁ দেখি মৈনা বেঁহোশি ভঃ গেনী।
রাঁম বে রাঁম...
মৈনাকেঁ জখন হোশি এনন্হি তঁ ও নাবদ-গৌবী সভকেঁ রঁহুত বাস রাঁত কহনন্হি খা রিরাহসঁ মনা কঃ দেনন্হি।
তখন মহাদের খপন ভব্যরূপ দেখেনন্হি, তঁ মৈনা দেখিতে বহি গেনী। রিরাহক কার্য শুরু ভেন। পবিছনি, খঠোংগব, গোত্রাধ্যাযক রাঁদ কন্যাদান সম্পন্ন ভেন খা তাড়কাস্ববকেঁ মাববাঁক রাঁটে সোঝাঁ প্রতীত ভেন।
পবিছনি, খঠোংগব সভটা মিথিনেরঁনা...
মৈ স্বনৈ জা, খিস্সা ছিঐ..
রেঁটী-জমাএকেঁ পুঞ্চ ভাব সাঁঠি রিঁদা কেনন্হি, সে সঠরেঁ নৈ কবন্হি। ছনাহি জখন ধুবখুব সটি ঠাঠঃ ভেন, তখন সভটা ভাব রিঁনাএন।
একরেঁব মহাদের রঁহিন খশারবীকেঁ রঁজেনন্হি। হুনকা

रॅमाय फाटैन छनन्हि, ओ रॅमायमे गौरीकेँ नुका नेनन्हि ।
हे, से कोना हेतै..
स्वनै जाउ, खिस्सा छिऐ..
गौरी कानथि तँ क्या स्वनरॅ नै करन्हि । महादेव प्रछाड़ि केनन्हि तँ ओ पएर झाड़नन्हि । गौरी भऽसँ खसनी ।
तहिना ननदि नेन माँछ बान्हनन्हि । सभटा माँछ ननदि खा गेनथिन्ह । गौरी थकछ भऽ ननदिकेँ रिदा केनन्हि ।
गौरी गंगा जन भरऽ गेनी तँ प्रवरॉ खा पछरॉ दनू भागिन जोवसँ रॅहऽ नागन ।
हे से कोना हेतै.. प्रवरॉ–पछरॉ तँ रियाहमे रॉन्हन जाग छै..
स्वनै जाह.. खिस्सा छिऐ ..
गौरी हाथ जोड़ि हँसी रॅन्न करऽ नेन कहनन्हि ।
गौरी महादेवकेँ कहनन्हि जे छिनाविक माथपर सिंह खा चोरनीकेँ नाङरि दऽ दियौ ।
महादेव तथास्तु कहनन्हि । गौरी माछ खानऽ गेनी तँ धारक कातमे महादेव भेष रॅदनि माँछ रॅचरॉ नेन ठाढ़ भऽ गेना । गौरीकेँ माँछ रॅचरॉसँ ओ मना कऽ देनन्हि, कहनन्हि जे हँसी–ठट्ठा करर तखने हम थहाँकेँ माँछ देर । गौरीकेँ महादेव नेन माँछ नेर जरूरी छनन्हि से ओ हँसी कऽ कऽ माछ खानि, बान्हि महादेवकेँ खुखारॅए रॅसनी तँ माथपर सिंघ ङगि गेनन्हि । दोसर दिन महादेव गौरीकेँ जन्दीसँ खेनाग रॅनारॅऽ नेन कहनन्हि, तखने गौरीकेँ दीर्घशिंका नागि गेनन्हि । ओ

दीर्घशिंका कऽ ओकरा पथियासँ झाँपि देलथिन्ह, जखन महादेव उम्हर एला आ पुछलथिन्ह तँ ओ लजा गेली आ गप चोरा लेलन्हि आ हुनका लाजबे भऽ गेलन्हि। गौरी छिनारि आ चोरनीक चेन्ह मेटैलाक अनुरोध केलन्हि।
तहियासँ ओ चेन्ह मेटा गेल।
सभटा चेन्ह मेटा गेल।
नीक अधलामे भेद करब कठिनाह भऽ गेल।

किए तोहर आहो लाला झाँह मलिन भेल,
किए मन लागैए उदास।
लालबँन बाँबा, चर्म्मकारक लोकदेवता, मिथिलाक चर्मकारक लोकदेवता।
बाघिनसँ हथियारसँ नै हाथसँ युद्ध केलन्हि, स्त्रीजातिपर हथियार कोना उठैबितथि।
किए तोहर आहो लाला झाँह मलिन भेल,
किए मन लागैए उदास।
पान बिना आगे मैया, झाँह मलिन भेल
गाँजा बिना लागैए उदास।
गाँजा चढ़ैलऽ लाला पान झाँह धेलऽ
चलि गेलऽ बिजुबन शिकार।
हबिलो नै मारैए लालाजी तितिरो नै मारैए,
बिछि-बिछि मारैए मजूर।
हकन कानैए लालाजी बन कऽ मजूरनी,
रावी बँएस हबन सेनूर।
कोसी सेहो मजूर मारैए आ लालबँन बाँबा सेहो।
आब मिथिलामे मजूर तँ लोगते नै छै।
लोगत हेतै पहिने, सभ मारि कऽ खतम कऽ देने हेतै।

ৰাঁঘো তঁ নহিযে নে ছৈ তঁ নানৰঁন ৰাঁৰাঁ ৰাঁঘিনসঁ নড়নৈ কিনে মহীস ৰঁচাৰঁ২ নেন।
হথিযাব কোনা ডঁঠৰিতৈ স্ত্রী ৰাঁঘিনপব নানৰঁন ৰাঁৰাঁ। সে ওহিনা নড়নৈ খা মাবন গেনৈ। দ্শ্মনপব এতেক সোচ ৰিচাব ? এতেক মমতা ? ক্ষদা মজূবপব কোনো মমতা নৈ ? ৰঁনগবী দেখৰৈঁমে গেনা হমব নানাজী! বঘ্রবন.. গন্ধর্রবাজ.. দেরতাক গৰৈঁযা.. খাগ কিছু গাএত..
–নৈ ঙা গীত খন্যকা নেন নৈ খছি খা খহাঁ সভ ৰ্ঁমৰোঁ নৈ কবৰঁ, তমিনমে ছৈ..
–তঁ টীকা খা ভাষ্য তঁ কবৰঁ নে খহাঁ...
–ঠীক ছৈ.. স্বব্রঁম্নণ্যম ভাবতীক ৰঁচাৰঁনা গীত খছি ঙা...
ওডি ৰিঁঠ যাড় পাপ্পা–নী
ওযন্দিকৰুন খাগাদ পাপ্পা
কূডি ৰিঁঠ যাড় পাপ্পা– ওৰু
ক্ষঠন্দযৈ ৰৈযাঁদে পাপ্পা।
ৰোঁখা ৰ্ঁচী, খূৰঁ দৌগূ খা খেনাডঁ। কখনো খনসা ক২ সমৈ খবাপ নৈ কৰু। সভ মিনি–জ্নি ক২ খেনূ–ধূপূ খা খপন সংগী সংগ মগড় া নৈ কৰু।
চিন্নংজ চিৰু ক্ষকৰি পোনে–নী
তিবিন্দ্ পবন্দ্ ৰা পাপ্পা
ৰন্নপবৰৈগঠ কল্ড্–নী
মনদিন মগিঠ ্চি কোঠ ্ঠ্ পাপ্পা।
ছোটৈকা পৌড়কী সন ডঁড় খা হৰামে ডঁড়ি যাডঁ খা খপন চাৰু দিস বংগ–ৰিবংগক চিড় দেখি ক২ খান্নাদিত হোডঁ।

কানৈ এǀ ্ন্দ র্ডন পডিপ্প্- পিন্র্
কনির্ কোড্ক্ম নন্ন পাঙ্ক্
মানৈ হ্মǀ ্দ্ম রিǀ ৈযাঙ্ক্- এন্র্
রǀক্কপ্পড্ত্তিকোǀ ্ǀ ্ পাপ্পা।
ভোরে সকানে উঠি ত্থপন সরঁক যাদি কক্ক ত্থা তকব রাঁদ হ্রফ্ন্নিত কবৈরঁনা গীত গাউ। সাঁঝমে খূরঁ খেনাউ। ঐ সভ নীক রৌস্তকেঁ ত্থপন ত্থাদতি রঁনাউ।
পাদগম সৈভরবৈক কল্ডান- নাম
ভযং কৌন্ন নাগাদ্ পাপ্পা
মোদি মিদিত্ত্ রিড্ পাপ্পা- ত্থরব
হ্মগত্তিন্বম্মিǀ ্ন্দ্ রিড্ পাপ্পা।
খবাপ কাজ কবৈরঁনাকেঁ দেখি কঽ কখনো নৈ ডবাউ। ওকবা পিচড় । কঽ দিত্থ ত্থা ওকবা জড় সঁ উঁখাবি দিত্থ, ওকব হ্মঁহপব থ্কক্ক, রৌত্থা র্চী।

ঙা বঘ্রবন তঁ জাগেশ্বিবে র্ম্নাগএ।
খবাপ কাজ কবৈরঁনাকেঁ দেখি কঽ কখনো নৈ ডবাউ। ওকবা পিচড় । কঽ দিত্থ ত্থা ওকবা জড় সঁ উঁখাবি দিত্থ, ওকব হ্মঁহপব থ্কক্ক, রৌত্থা র্চী।
খবাপ কাজ কবৈরঁনা, সমাজকেঁ তোড় ৈরঁনাসঁ এহনে ত্থাকি ত্থহ্রসঁ রেঁশী ঘৃণা কবৈ ছন জাগেশ্বিব।
হ্মদা খবাপ কাজ কবৈরঁনা সভ কেনা কঽ ত্থাগাঁ রঁঢ় গেনৈ। ত্থংগ্রেজক শাসন বহ তেঁ নে.. হ্মদা ত্থারঁ তঁ হ্বিবংগী সভ গেনৈ... ত্থা ঙা দেশী হ্বিবংগী সভ!

এগাবহম কন্নান
উঁকত্থড় সন সন রীহ, সমাঠ সন সন শীস,

सेव रॅबोरॅड़ि , सेव रॅबोरॅड़ि
महादेव आ गौरीक संभोगसँ जे रॅचा हएत ओ पृथ्वीक नाश कऽ देत, देवता लोकनि हल्ला मचा देलन्हि आ महादेवक अंश पृथ्वीपर खसि पड़ल। गौरी देवताकेँ सरापलन्हि जे आग दिनसँ हुनका लोकनिकेँ सम्भोगसँ सन्तान नै हेतन्हि।
पृथ्वी अंशकेँ आगिमे आ आगि सरपतवनमे भाव सहन नै हेबाक कारण दऽ देलन्हि।
ओतऽ छऽ कँहरॅला रॅचा भेल, ओकरा कृत्तिक सभ पोसलन्हि तेँ नाम कार्तिकेय पड़ि गेलै।
कैलाशमे गौरी-महादेव रमण करऽ लगला। विष्णु तपस्वीक भेष रॅला एला आ भूखसँ प्राण रक्षाक गप केलन्हि। ओछाओनपर अंश खसि पड़ल आ गणेशक जन्म भऽ गेल। शनिकेँ गौरी देखऽ लेल कहलन्हि, कहा हुनका देखलासँ गणेशक गरदनि कटि कऽ खसि पड़ल। विष्णु एकटा हाथीक गरदनि काटि लगा देलन्हि आ अमृत छीटि जिआ देलन्हि। गणेशक विवाह दक्षप्रजापतिक रॅटी पुष्टिसँ भेलन्हि, गणेशक जन्मक रॉद महादेव कार्तिकेयकेँ रॅजा लेलन्हि, देवता लोकनि हुनकर अभिषेक कऽ अपन सेनाध्यक्ष रॅला लेलन्हि। ओ ताड़कासुरकेँ मारि इन्द्रकेँ राज्य घुरा देलन्हि ।
आह..
चलू, शिव भेला संहारक तेँ गौरी आ महादेवक संतति विश्वक करत नाश; आ स्थापित भेला देवगण, से मामिले खतम। आरॅ जे करत से मन्वन्तर करत।
सएह तँ कहै छल जागेश्वर, जे करत से मन्वन्तर करत, जे जकरा चाही ओ से करए, दोसराक भरोसे नै

बहए ।
एतऽ किछु आर होइ छै । आसिन पूर्णिमा कोजगरा
राति, ओहि राति पचीसी आ चौपड़ि खेलाउ, राति
जगरनासँ लक्ष्मी प्रसन्न हेती ।
दियाबाती, कार्तिक अमावस्या राति ।
भोरे स्त्रीगण सूप बजा कऽ-- अनधन लक्ष्मी घर आउ,
दुःख दारिद्र्य दूर जाउ- कहि दरिद्राकेँ बैनबै छथि ।
सुखराती छरै छठि ।
परेब पाबनि, जकरा सुकरतिया सेहो कहल जाइ छै,
खास कऽ मिथिलामे बड़दक पाबैन होइए । कतौ कतौ
अखराहापर कुश्ती प्रतियोगिता होइए । ई दिवालीक
दोसर दिन होइ छै, ऐ दिन बड़दक खूब सेवा किसान
करैत अछि । मैथिल समाजमे जे बड़द, महीस, गाए
रखैए से मानकेँ पोखरि लऽ जाइए आ नीक जकाँ
घसि-घसि कऽ नहाबैए । तकर बाद ओकर सिंघमे तेल
लगाबैए, पचाबैए । तकरा बाद ओकरा नव गदमि,
ठेका-लटकन-घण्टी पहिराओल जाइए । नबका बड़का
गड़दाम बड़दकेँ देल जाइत अछि । तेल मरीच बड़दक
नाकमे देल जाइए । किछु एहेन जड़ी-बूटी होइए
जकरा उखड़ि समाठसँ कूटि कऽ पानिमे घोरि कऽ
सोन्हल बना कऽ बड़द आ महीसकेँ काँड़मे दऽ पिया
कऽ फेर ओकरा झाँहमे पान पीस कऽ लोक लगाबैए,
किए तँ मिथिलामे पान अएलाइ शुभ मानल जाइए ।
देहपर नान-नान थप्पा देल जाइए । खेतसँ धान
काटि बानक दोसरसँ प्रेछै छै, ऐँ यौ फलना भाग हमर
बड़द खाइ छै आकि नै, तखन ओ जबाब दै छै, खूब
खाइए । तखन गाइ आ महीसक स्त्रीगण पूजा करैए ।

फेर महीस सभकेँ मैदानमे नः जाएत, एकटा आदमी आगवक बँचा ठेंगामे नपेटि कः कहै अछि, ह्रह्र ा- ह्रह्र ा। जबर्दस्त खेला होएत।

आ किसान अपन-अपन खेतपर जा कः कहै अछि, फलना खेतमे अबरँड़ हमरा खेतमे छुछ चाउर सेर बँरारँबि। सेर बँरारँबि।

दिनमे हर नै जोतू, जोतर तँ पिउर पन्द्रह बँर्ख उखने बरुता। गाछ नै काटू।

कातिकमे गर्मा संक्रान्तिक अरिपन पाबर आ मेटाएत। अमारि दस टा थम्हा पाड़ै छथि, सिन्दूर-पिठार लगा कः अम्हरक फूल साटै छथि। आर ओ गोराठा नराम्र दिन आगि पजारबामे प्रयोग हएत। प्रकुभ पात खेतपर कोनियाँमे हाँसू दूभि सभ नः कः जाए छथि आ आरिपर बँजै छथि- उँकथड़ा सन सन बीटे, समाठ सन सन शीस, सेर बँरोबँड़ा, सेर बँरोबँड़ा। उँकथड़ा सन सन बीटे, समाठ सन सन शीस, सेर बँरोबँड़ा, सेर बँरोबँड़ा। उँकथड़ा सन सन बीटे, समाठ सन सन शीस, सेर बँरोबँड़ा, सेर बँरोबँड़ा।

कातिकमे गजोबिया एकादशीमे सहस्रशीर्षा पढ़ि देरताकेँ उठाएत।

-देरता सूतल छथि ?

-आर नगेएत स्वनाएत सहस्रशीर्षा।

-हौ स्वनै ने जाह।

सभसँ सनगर अरिपन कहियौ रा जे से देरौठान एकादशीयेक चित्र सभ होएत छै, घबक, भनसाक, खेतीक सभ समान पाड़ल जाए छै।

गवीरॅ ग्वबरॅा नेन हविरासव। एकादशी द्वादशी द्नू दिन व्रत कऽ त्रयोदशी दिन पावण। जँ एकादशी आ द्वादशी एक्क दिन मानेे बॅ्ध दिन भेन तँ आश्चर्ये आ तेँ कहन जाएत देर द्न्द्भी। अखाढ़, भादर आ कातिक गजोबिपाक बॅ्ध दिन जँ क्रमसँ अनुवाधा, श्रेरणा रा बेरती नक्षत्र ह्अए तँ भेन हविरासव। कतेक जना हविरासव ठानन भात रॅह्त कै सपना.. गवीरॅ-ग्वबरॅा तँ जहिये घवमे अन्न नै बहै छै तहिये हविरासव ठानि नैए।
कातिक पूर्णिमा दिन सामाकेँ फोड़ि जोतन खेतमे मिना देन जाएत, भऽ गेन भसान। सामा सप्तमीकेँ नैहव एनी आ पूर्णिमाकेँ चनि गेनी। छठिक खवना दिनसँ आ कतेक गोटे पवना दिनसँ सामा रॅनरॅ छथि, भदरा पड़ि गेनापव पूर्णिमे दिन रॅनरॅ छथि आ भसरॅ छथि। सामा नैहवमे बहै छथि तेँ भदरामे नै। भाव-भविया, झाँझी कुकुव, सतभैयाँ, रॅाटे-रॅहीन, सामा-चकेरा, हाँस (ढँन्टा कुँह), वृन्दावन, च्गना।
सामचक सामचक ऐहऽ हे, ऐहऽ हे
जोतना खेतमे रॅैठिहऽ हे, रॅैठिहऽ हे
ढेपा फोड़ि फोड़ि खैहऽ हे, खैहऽ हे
ऐ पटियापव कएन कएन जनी, कएन कएन जनी
छोटे रॅड़े नर्भ्ब जनी, नर्भ्ब जनी
हमवा भैया कऽ सोना ऋड़ ी, सोना ऋड़ ी
अगहन शुक्लपक्षमे नरान्न होएत ऋदा शनि रा मंगनकेँ ओ नै भऽ सकैए। गरॅहा संक्रान्तिक गोरॅवक थुम्हासँ आगि पजावन जाएत, धानक शीस काटि कऽ चूड़ ा कूटैन जाएत, नरका चूड़ ा, दही आ गूड़क स्वादे किछ आव अछि।

सभ काज दिन तका कऽ सभ किए करत। से डाक वचन काज अबैए।

बरिकेँ पान सोमकेँ दर्पण
मंगल किछु-किछु धनियाँ चर्वण
बुधकेँ गुड़ बृहस्पति राग
शुक्र कहए जे दही सोहाग
शनि कहए मोवा अदरख भाउ
सकल काज कऽ घरकेँ आउ।

चर्मकारक उत्पत्तिक सम्बन्धमे कथा अछि जे चारि भाए ब्राह्मण छला, कोनो गाए मरि गेल से ओकरा हटबैले नेन सभसँ छोटकेँ कहल गेलै। ओ जखनो बैलक गाछपर राखि मारि हटेलक, घुरैए तँ देखैए जे जखनो बिना गेलै, अमरनाथी बनि गेलै। अमरनाथीक जड़ि तेँ नँ नै होग छै। सभ ओग भाएकेँ बाँरि देलकै आ ओ चमार जातिक भऽ गेल। आब तँ ऐमे मारते बास पंघत भऽ गेलैए।

डोमोक उत्पत्ति एनाहियें छै। चारि भाँग जे पोखरि नहाए गेल तँ घाटपर मरल गाएकेँ हटेबाक जिम्मा छोट भाएकेँ भेटलै।
आ गाए तँ आदरक बौस्तु ने यौ ..
तखन ओ घुरल तँ सहोदर सभकेँ ओकरा बाँड़बाक तँ नै ने चारी छलै।
सदा बाँड़ि देल गेल आ ओ डोम भऽ गेल! !
जे करत से मनुक्खे करत।
गढ़ नाविकेन एकटा गणतंत्र बनि गेल छलै।

बेहटैरानीक बेटी स्वगन।

समिया रिंयाह ठीक भेल बड़ि।
मड़कोब..
पनिकण्ठी.. जागेश्वब सभमे ओ रिध उँपनयनमे होएत छै। हाँसूसँ पानि चाबि खल्ड काठि भगरती घवमे हाँसू बाखल जाएत छै। पाँचठो खवही, खीब-पूबी खिखिबक बीअबिमे रकअसँ उँसवगबा कइ छूड़ि दै छै।
उँपनयनक चाबिम दिन, बातिम दिन। साँझमे।
नगनबण्ठी..
धनबण्ठी..
पबिछन...
डानाहाबा...
बेंहठैबानी पबेशान छै।
बौधा मनिक आ बेंहठैबानीक बेंठी स्वगन।
दुनियाँ एम्हबो छै, ऋदा शेष गामक शेष ठैन नेन मात्र खगता पड़नापब, डाना-बीअनि नेन ऐ ठैनक आबश्यकताक अनुभब होएत छै। ऐ ठैनमे सेहो रिंयाह दान होएत छै, जन्म मृत्यु होएत छै।
तखन जहिना ऐ ठैनक सोह शेष गामकेँ नै होएत छै तहिना अछू ठैनक नोककेँ शेष गामक सोह नै छै।
समानान्तब दुनियाँमे ऋदा रिंध-बाँधक ताग एक दोसबाकेँ सानमे कएक बेब बाँन्हियेठो दै छै। गीतनाद, आ संस्कृति ऋदा एक्कः; जन्म मृत्यु आ रिंयाह दानक रिंध-बाँध एक्कः बंग; कोनो बहस्य छै!
ऋदा जागेश्वब तँ ऐ तागक कतेक भत्ता बाँन्हि देनकै जे दुनू समानान्तब दुनियाँक बीच असंख्य बस्ता अुजि गेनै, जगपब नोकक, संस्कृतिक, गीतनादक आनजान होएतते बड़ि छनै। दुनू ऋख्य समानान्तब सड़कसँ बेंशी आबाजाही ऐ असंख्य बस्तापब होमए नगनै।

ঝদা প্ষ্ছনাপব শেষ গামক শেষ ঠৈনক ৰ্ঢ়। ৰ্ঢ় ান্বস কহতা জে একব সভক সংখ্যা নৌ নে ৰঁঢ় ৈ ছৈ, ৰিযাহক ৰাঁদ সাস্বব জা কঽ ঘবজমাএ ৰঁনি সাস্ববেমে ৰঁসি জাগ জাগএ। ঝদা তহিনা জমাএ সেহো তঁ খারি কঽ গঢ় নাবিকেনমে ৰঁসি জাগত হেতৈ।

ঝদা ঘব ঠীকে নৌ ৰঁঢ় ৈ ছৈ।

কখনো প্লগ, বদ্দ-দস্ত তঁ কখনো মিযাদী ৰোঁখাব নোকক জান নঽ নৌ ছৈ।

ঐ ঠৈনক খিস্সা...

শ্যাম সিংহ....।

ৰৌধা মনিকক ৰেঁটৌক ৰিযাহ, ৰঁবিযাতী সমিযাসঁ খাএন বহৈ।

যারত ৰিধ-ৰাঁধ হেতৈ তারত সমিযাক সোমন ৰেঁসন থোড়ে বহতৈ..

সোপচ ডোম শ্যাম সিংহ, সিংঘিযাক...

সবো খেনাথি খা পহনমানী কবথি, ৰঁনগব বহথি তেঁ দারী সেহো বহন্হি। চৌবাসী মোনক নাঠী সংগে বহৈ ছনন্হি।

ঝদা খখবাহাক পহনমান সভমে এক দোসবাসঁ ভিড়ৰাঁক খূৰেঁ সখ হোগ ছৈ।

ৰংশীধব ব্রাহ্মণ, দেরধাক, জৰ্ব্বব-জৰ্ব্বব স্বগ্গব সংগে সভ দিন ক্ষশতী নড় ৈ ছনা।

ৰংশীধব ব্রাহ্মণসঁ কোনো গপ নঽ কঽ মাটি হেকা হেকারনি ভঽ গেননি।

ৰিদা ভেনা শ্যাম সিংহ। খাগাঁ ৰঁঢ়নাপব ঠেহিএনা।

সরা সেব গাজা চিনমমে ধঽ কংসাবসঁ খাগি মাঁগৈনে

গেনা।
কনূনিযাঁ মনা কহ দেনকন্হি। ছোটৈ জাতি ছী তেঁ ?
খস্সী মোনক গ্বদবাসঁ সরা সেব গাঁজা নটৌনাক ৰাঁদ
রিন্ব খাগিক গাজা নৈ পীৰ ?
ক্ষদা গাজাক খম্মন জকবা জাগন ছৈ সে কোনা
রুকতৈ ? কনূনিযাঁকেঁ কংসাবমে ভকসী মোকা দেনন্হি
খা খাগি নিকানি নেনন্হি।
বস্তামে সংগী হবিবাম খা সংগী চ্ন্নীবাম ঐঠাম ঠহবনা।
ক্ষদা ওতৌ খপমান ভেটৈননি, সভকেঁ ও জন্মন স্বগবক
মৌস পাহ্ব পবসনক ক্ষদা হ্নকা দূ সান ৰূঢ় স্বগবক
মৌস ডহবা পবসনক। ক্ষদা পবতাপ বহ শ্যাম সিংহক।
ডহবাক মৌস নিমনগব চৰীসঁ ভবি গেনৈ খা পাহ্বমে
পানি ছুটি গেনৈ। খজৰ যোদ্ধা, খজৰ পবতাপ।
হবিবামক ৰহিন মনিযাসঁ দূটা স্বগ্গব ছীনি, কাঁখতব দারি
কহ মাবি, মনিযাঁক মাথপব পটকি ও খাগাঁ রিদা ভহ
গেনা।
খাগাঁ ঠ্নক্ষন গ্বখাব খা খহীমন তেনীক দূটা পাবাকেঁ
মাবি, ধাবক ওগপাব গাছীমে পচাস হাথক সমেনা
গাড়নন্হি। ক্ষদা ঐমে বহৰামে সিকস্ত ভেনন্হি, পএব
মোবহ পড় ছনন্হি।
–দেখা চাহী ৰৌধা মনিক কী পবসৈএ, পাহ্ব খাকি
ডহবা।
পাথবক খখবাহাপব রংশীধব খা শ্যাম সিংহক যদ্ধ ভেনৈ।
ক্ষদা দ্গা রংশীধবক সংগ বহখিন্হ সে ও জীতি গেন।
ক্ষদা শ্যাম সিংহক ৰেটা ৰানাবাম গহিনক ভঞ। ৰাপক
হাবি ওকবা ৰদস্তি নৈ ভেনৈ। খা ও দ্গাজীক সেহো
স্মবণ কেনক খা রংশীধবকেঁ ননকাবা দেনক। গহীন
দ্গসিঁ ৰানাবামক জীত নেন সত কবা নৈ ছথি।

রাঁনাবাম রংশীধবক দ্নূ স্বগ্গবকেঁ কাঁখ তব দরাঁ নেনক, ঋা মোহিনী কাঁটী ফেকি রংশীধবক দ্নূ জর্ব্বব স্বগ্গবকেঁ ও মাবি দৈএ। ফেব রংশীধবসঁ ঘহ্ক শ্বদ্ধ ভেন, দ্নূ গোষ্ঠে নৌ–নৌ মোন মাঁটি দেহমে নগেনন্হি। দ্নূক হাথমে হাথ, জাঁঘমে জাঁঘ ঋা ছাতীমে ছাতী ঠকরেনৈ, কিযো ঠসসঁ মস নৈ হোগ ছনৈ। ফেব ওহী কাঁটীসঁ রংশীধবক পেষ্ঠ ফাবি দৈএ।

ঋংগনামে রিঁধ রাঁধ শ্বদ্ধ ছৈ। স্বগনক রিঁযাহক রিঁধ–রাঁধ।

সভৈতী ভোজ হেতৈ, দ্খবাপব সোমনক গাথা চানূ ছৈ।

সোপচ ডোম মনিক ঋা মগহিযা ডোম এক্ক নৈ র্বুম্নি নের্ব। মগহিযা ডোম তঁ রঁজাবা–গিদবমাবা সভকেঁ কহন জাগএ। ঞা সমিযা ঋা গঢ় নাবিকেনক তিবহ্তিযা ডোম সভ ছথি।

ঋখদের রাঁজি ডঁঠৈএ– হে সোমন জী, রঁড ধবহুড় ীমে খিস্সা খতম কঽ দেনিঐ। রব–কনিযাঁকেঁ নাঠীসঁ নাপি কঽ রিঁযাহ স্থিব ভেন ঋছি, তখন যএহ হোগ।

সোমন– ত্তষবপাত কিছ দৈযে নৈ বহন ছিঐ, ঋা ছষ্ক..

ঋখদের– ঞা কী রাঁজি দেনৌং... ঋহাঁক কনাকাবীমে রিঘ্ন নৈ পড়এ তেঁ ঝকন ছনৌং.. দহো–রঁহো কঽ দের্ব।

ভূজন করেজীক সতঘবা ঋানন জাগএ।

–গজাব কদরাঁ কঽ দের্ব খাডঁ নে কতেক খাগ ছী।

–কিযো রাঁজি ডঁঠৈএ।

ঋার্ব হএত ছত্তীসো দেরী ঋা চৌদহো দেরাঁনক কথা।

সবদাব ঋা মার্গজনক চেহবাপব ঋস্কী ঋারিঁ জাগএ।

সোমন ঋঙৈঠী–মোড় করৈএ।

–ও জী, ছত্তীসো দেরী আ চৌদহো দেৰান দেহপব নৈ আনি নেনেঁ। বোগ ব্যাধি হবৰা নেন কাবনীকক অখন কাজ নৈ ছৈ।
–সতঘবা খেনাক ৰাদ কিছু তঁ হেবেঁ কবতৈ। সোমন কবমান ছিঐ, মাগংজনক দহিনা হাথ। কী বৃন্নৈ ছিঐ সস্তা ? – ফেব কিযো ঠৈন দেনকৈ।
সোপচঠৈনী। রিন্ব নৰনীক পঁচৈতী নৈ হোগ ছৈ। পঁচ সভ আ সভ নোকক সোন্মাঁ ৰাসন বাখন বহি ছৈ। রিন্ব নশাক পঁচৈতী নৈ। জে পঁচৈতী কবাৰহ চাহি ছথি সে নে সোচথ্। ততেক খর্চা হেতন্হি জে। ৰগনেমে একটা পানক দোকান খ্জন ছৈ। পঁচৈতী দিন খ্জন বহি আ আগ রিযাহক দিন সেহো রিঞ্চী নেন খ্জনৈ। চাবি গোটে সোপচঠৈনীসঁ জাগএ আ কহিএ, হে পচীসটা পান নগাৰহ। আ দূবেসঁ ঠাঢ় ভহ কহ পান নগাএন জেৰাক ৰাঁট জোহিএ। পানৰনা পান নগেনাক ৰাদ সোব কবৈএ। এক গোটে দোকানপব জাগএ, দোকানৰনা দূবেসঁ রিন্ব ছএনে পান ওকবা গমছামে ধহ দৈএ।
আ সভ ঘ্বি আবেঁ ছথি।
আসপাসক গামমে ধোবি, মনিক, চর্মকাব আ দূধৰংশী ঐ চাবি জাতিমে অপন–অপন প্ববহিত হোগ ছনৈ। আন সভ জাতিমে ব্রাহ্মণ প্ববহিত হোগ ছন। মুসনমানমে মৌনবী–কাজী। অখনো আসপাসক গামমে ধোবি, মনিক, চর্মকাব আ দূধৰংশীক অপন–অপন প্ববহিত হোগতে ছৈ মুদা আন সভ জাতিক প্ববহিত ব্রাহ্মণে টা হোগ ছৈ। মুদা গঢ় নাবিকেনমে আৰ ব্রাহ্মণ ছোড়ি সভ জাতিমে গএব–ব্রাহ্মণ প্ববহিত ভহ গেন ছৈ। আ ও প্ববহিত সভ সেহো সভ জাতিমে রিযাহ, দান আ শ্রাদ্ধ কববৈঁ ছথি, ছণ্ঠী–ছিন্না স্ত্রীগণ সভ অপনে কহ নৈ ছথি।

গ্বরুক ৰঁড় মান্যতা ছৈ, খপন শ্রেগ্যসঁ মংত্র নিখ খা জপূ। গ্বরুক খাদব সম্মান খূৰ ছৈ।
ফ্দা প্ববহিত শ্রাঙ্কমে খূৰ খর্চা কবৰৈ ছৈ।
তেবাতি, সতনহান, দ্ধফ্ঁহ, নহ-কেশ, সভৈতী ভোজ।
খা গম্হব মানবিপব থাপ পড়ৈ বহন ছৈ।
ধারু মনিকক সবদাব খা হারু মনিকক মাগংজন ৰঁননাপব সভ খাগাঁ ফ্ঁহে তাকহ নাগন খছি। সোমন মনিক খছি হারু মনিকক কবমান। প্বরুখক গবদনিমে উঁৰুখড়ি ধহ দৌগেৰাক খা স্ত্রীক নোঁটৈ কটৈৰাক রিবোধ কেনন্হি হারু মনিক খা নোক কহৈএ জে সে ও ধারু মনিকক কহনাপব কেনন্হি।
ফ্দা পব-পঁচৈতীমে দারু-গাঁজা চনিযে বহন খছি, সে নৈ বোকন ভেনন্হি হিনকা সভকেঁ।
তাবী-দারু, খৈনী-পীনী খূৰ চনৈ ছৈ।
ৰঁড কসি কহ সমধী মিনান কেনে খছি ৰৌধা মনিক।
সোমন মানবিক থাপপব শ্বরু খছি...
ডোম জাতিক নোকদেরতা ছেছন মহবাজ...
ৰঁড় ৰঁনগব.....
হ্নকব সংগী সাথী সভ ৰাঁসক ঢৈকবী, চঙেবা, দৌবা, ৰেঁনা, ডানা-ডানী, সাজী কোনিযাঁ, চংগেবা, মেঘডম্ব্ব, সাজী, নিনী-ডানী, পেটৌব, ছত্তা খা পটিযা ৰেঁচৰা নেন সহিদাপ্বব খা খাসপাস জাগ ছন...
ওত্তক্কা ডোম সবদাব মানিক চন্দক রীবতা দেখনক।
মানিক চন্দ একটৌ খখবাহা ৰঁনেনে বহথি খা ওতহ একটৌ পৈঘ সন ডঁকা বাখন বহএ।
জে ডঁকাপব চোটৈ কবৈ ছন ওকবা মানিকচন্দক পোস্বখা স্বগব, চটিযাসঁ নড়হ পড়ৈ ছনৈ।

মানিকচন্দ প্রশ্ন কেনে বহথি... জে ক্যা চটিযাসঁ জীতত সে হমবাসঁ নড়ত আ জে হমবা হবাএত সে রঁহিন পনমাসঁ রিরাহ কবত।

চটিযা সভকেঁ হবা দৈ ছনৌ।

পাঁচ পসেবীক কত্তা নহ ছেছন মহবাজ সহিদাপ্বব দিস রিদা ভেনা। উকাপব চোট কবরাঁসঁ পহিনে ছেছন মহবাজ একটা রঁুঠ টসঁ আগি মাঁগনহি আ অপন চিনমমে আগি আ মেদনীফূন ভবি সভটা পীরি গেনা আ অন্তমে উকাপব চোট দেনহি।

মানিকচন্দ ছেছনকেঁ দেখনহি আ চটিযাকেঁ শোব কেনহি।

চটিযা দৌগি কহ আএন হ্নদা ছেছনকেঁ দেখি পড়া গেন।

তখন পনমা আ মানিকচন্দ চটিযাকেঁ ননকাবা দেনক তঁ দৌগি কহও ছেছনপব অপটন।

ছেছন ওকবা দুনূ পএব পকড়া চীবি দেনখিন্হ।

ফেব মনিকচন্দ আ ছেছনমে দংগন...

ছেছন মানিকচন্দকেঁ রঁজাবি দেনহি। তখন খুশী-খুশী মানিকচন্দ পনমাক রিযাহ ছেছনক সংগ করেনহি।

দিন রিতৈত গেন...

হঁসী খুশীসঁ দিন রিতৈত গেন...

ছেছন দোসবাক রঁসরিঞ্জীসঁ রাঁস কাটহ নগনা।

যাদর নোকনিক নোকদেরতা গুঞ্জাবামক রঁসরিঞ্জীসঁ ছেছন রঁহুত বাস রাঁস কাটি নেনহি।

গুঞ্জাবাম অপন স্বরঁবন হাথীপব চঢ়া এনা ...

আমক কনমমে ছেছনকেঁ পনমা সংগ স্বতন দেখনহি গুঞ্জাবাম ...

স্বরঁবন পাঁচ পসেবীক কত্তাকেঁ সূঠ্সঁ উঠৈনক আ ছেছ্ৱনক গবদনিপব বাখি দেনক ...
স্বরঁবন থপন ভবিগব পএব কত্তাপব বাখি দেনক .. ছপাক ...
সভক আঁখিসঁ নোব চ্খ নগনৈ।

মটিকোব, পনকষ্টী, নগনরঁষ্টী, পবিছন, রিঁযাহ, সভ ভঽ গেনৈ।
ভোজ ভাত সেহো।
থগিনা দিন সভৈতী ভোজ ছৈ।
থগিনা দিন রেঁটী রিদা ভঽ গেনৈ।
উকথড়ি মে পানি বাখি পএব ড্রাঁ ভোজ প্রাবম্ভ। জরুবী নৈ বহি ক্ষদা ক্ষখদের কহনকৈ জে করু, সভৈতী ভোজ করু।
খূরঁ জমনৈ ভোজ স্বগবক হবমী–স্ববমী ভতসমৈযা নৈ বসগব কোহবা–কোহবী আ হড্ডীরঁনা সহবীক হবপ্বসবিযা মাঁস্ব বান্হন গেনৈ।
আসপাসক গাম রাঁটৈন ছৈ, কতেকো গামক গাম আপসেমে ও সভ রিঁধ্রী কঽ দৈ ছথি, কীনি নৈ ছথি। রিঁকনিমাবকেঁ রুঁঝনো নৈ বহি ছন্হি।
মূল্ক রাঁদ ডোমক আগি, ও রিঁন্ব পেনে উহ্বাব কতঽ...
–আ সভক উহ্বাব ? জিরৈঁত উহ্বাব ক্ষখদের, জিরৈঁত কে করৈএ ককব উহ্বাব ? মবনাক রাঁদ কে দেখঽ থরৈঁএ ক্ষখদের ?
ক্ষখদেরক খরাঁজ জহনক কোঠবীমে ঘুমঽ নগনৈ। আগ তঁ ঘনানন্দ, হনধব, নোনে, দৌনতি জহাঁ, ভষ্ট ভূষণ আ রুদ্রমতিকেঁ সেহো স্বনা পড়নৈ। খানী বঘ্রবনকেঁ ও

𑒁𑒥𑒰𑒖 𑒢𑒻 𑒮𑒳𑒢𑒰 𑒣𑒛𑓃𑒪𑒻। ...
𑒔𑒪𑒴 𑒂𑒖𑒳𑒏 𑒐𑒱𑒮𑓂𑒮𑒰 𑒐𑒞𑒧...

𑒥𑒰𑒩𑒯𑒧 𑒏𑒪𑓂𑒪𑒰𑒢
𑒪𑒼𑒦𑒹𑒪𑒻 𑒕𑒾𑒛𑓃 । 𑒥𑒦𑒢𑒰 𑒫𑒹 𑒠𑒻𑒫 𑒢𑒰 𑒫𑒹/
𑒫𑒾 𑒣𑒴𑒕𑓄 𑒖𑒥 𑒪𑒑𑒪𑒻 𑒥𑒦𑒢𑒧𑒰 𑒫𑒾/
𑒖𑒞𑒱𑒨𑒰 𑒫𑒾 𑒚𑒹𑒏𑒢𑒧𑒰 𑒫𑒾 𑒠𑒻𑒫 𑒢𑒰 𑒫𑒹
𑒑𑒾𑒩𑒲𑒮𑒿 𑒕𑒼𑒙𑒱 𑒂 𑒯𑒱𑒧𑒰𑒪𑒨𑒏 𑒣𑒰𑒿𑒔𑒧 𑒥𑒹𑒙𑒲 𑒮𑓀𑒡𑓂𑒨𑒰𑒮𑒿 𑒫𑒱𑒫𑒰𑒯𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒧𑒯𑒰𑒠𑒹𑒫 𑒔𑒼𑒩𑒰 𑒏𑓄 𑒔𑒪𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒰। 𑒑𑒾𑒩𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒠𑒯𑒼-𑒥𑒯𑒼 𑒢𑒼𑒩 𑒔𑒳𑒥𑓄 𑒪𑒑𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒒𑒰𑒧𑒹-𑒣𑒮𑒲𑒢𑒹 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪𑒲। 𑒠𑒹𑒯𑒮𑒿 𑒧𑒻𑒪 𑒕𑒳𑒙𑓄 𑒪𑒑𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒞𑒏𑒩𑒰 𑒍 𑒖𑒧𑒰 𑒏𑒹𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒂 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒮𑒰𑒿𑒣 𑒥𑒢𑒰 𑒥𑒰𑒙𑒣𑒩 𑒕𑒼𑒛𑓃𑒱 𑒠𑒹𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱।
𑒧𑒯𑒰𑒠𑒹𑒫 𑒖𑒐𑒢 𑒮𑓀𑒡𑓂𑒨𑒰𑒏 𑒮𑓀𑒑 𑒫𑒱𑒫𑒰𑒯 𑒏𑓄 𑒋𑒪𑒰 𑒞𑒐𑒢 𑒍𑒯𑒱 𑒮𑒰𑒿𑒣𑒧𑒹 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒝 𑒠𑓄 𑒠𑒹𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒑𑒾𑒩𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒏𑒯𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒖𑒹 𑒄 𑒮𑒰𑒿𑒣, 𑒢𑒲𑒪𑒲, 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏 𑒥𑒹𑒙𑒲 𑒕𑒲 𑒂 𑒋𑒏𑒩𑒰𑒮𑒿 𑒐𑒹𑒪𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒮𑓀𑒡𑓂𑒨𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒁𑒢𑒢𑒹 𑒕𑒲।
𑒑𑒾𑒩𑒲 𑒦𑒦𑒰 𑒏𑓄 𑒯𑒿𑒮𑒱 𑒠𑒹𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱।
𑒢𑒰𑒯𑒩 𑒩𑒰𑒖𑒰 𑒂 𑒞𑒰𑒿𑒞𑒲 𑒩𑒰𑒢𑒲𑒏 𑒮𑒋 𑒥𑒹𑒙𑒲𑒧𑒹 𑒮𑒦𑒮𑒿 𑒣𑒻𑒒 𑒥𑒹𑒙𑒰 𑒥𑒻𑒩𑒮𑒲 𑒧𑒯𑒰𑒠𑒹𑒫 𑒪𑒑 𑒢𑒼𑒏𑒩𑒲 𑒏𑒩𑓄 𑒑𑒹𑒪𑒰। 𑒧𑒯𑒰𑒠𑒹𑒫 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒰 𑒏𑒯𑒪𑒐𑒱𑒢𑓂𑒯 𑒖𑒹 𑒢𑒲𑒪𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒡𑒩𑓂𑒧𑒏𑒳𑒝𑓂𑒛𑒧𑒹 𑒮𑓂𑒢𑒰𑒢 𑒏𑒩𑒰 𑒠𑒱𑒨𑒾𑒢𑓂𑒯 𑒂 𑒮𑒼𑒯𑒰𑒑𑒏𑒳𑒝𑓂𑒛𑒧𑒹 𑒍𑒿𑒚𑒰 𑒛𑒳𑒥𑒰 𑒠𑒱𑒨𑒾𑒢𑓂𑒯। 𑒅𑒠𑒰 𑒍 𑒅𑒿𑒢𑒙𑒰 𑒏𑓄 𑒠𑒹𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒮𑒼𑒯𑒰𑒑𑒏𑒳𑒝𑓂𑒛𑒧𑒹 𑒛𑒳𑒥𑒪𑒰𑒏 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒮𑒼𑒯𑒰𑒑 𑒥𑒛𑓃 𑒣𑒻𑒒 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪𑒲। 𑒅𑒠𑒰 𑒡𑒩𑓂𑒧𑒏𑒳𑒝𑓂𑒛𑒧𑒹 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒍𑒿𑒚𑒰 𑒛𑒳𑒥𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒮𑒹 𑒍𑒏𑒩 𑒪𑒹𑒬𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒩𑒯𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒮𑒹 𑒍 𑒥𑒻𑒩𑒮𑒲𑒮𑒿 𑒫𑒱𑒫𑒰𑒯 𑒏𑒩𑒥𑒰𑒏 𑒑𑒣 𑒏𑒯𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒂 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒹𑒮𑒿 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒩 𑒫𑒱𑒫𑒰𑒯 𑒦𑒹𑒪।
𑒥𑒰𑒯..
𑒅𑒐𑒠𑒹𑒫 𑒩𑒰𑒧𑒏 𑒙𑒻𑒢। 𑒔𑒩𑓂𑒧𑒏𑒰𑒩 𑒪𑒼𑒏𑒢𑒱𑒏 𑒙𑒻𑒢।

अछि। पैघ लोकक आ छोट जातिक छोट लोकक बीच बड्ड कम सरोकार छलै।
एहन गीतनाद आ संस्कृति,जन्म-मृत्यु आ बियाह दानक विधि-बाध एक्के रंग कोना छै? छोट जातिक छोट लोक हिनकर सभक अनुकरण केलक आकि ई लोकनि छोट जातिक लोकक अनुकरण केलन्हि; आकि दुनूक जड़ि एक्के छै; आकि बहरबैया सभ आएल आ हिनका सभकेँ बसबिट्टीक ओइ पार ठेलि देलक; आकि बहरबैय्या सभ अपन किछु लोककेँ भतबरी कऽ ऐ छैन पठा देलन्हि आकि...
नौहट्टामे दू टा संगी रहथि मनसाराम आ नानमैन बाबा। दुनू गोटे संगे-संगे महीस चरबथि। ओइ समयमे नौहट्टामे बड्ड पैघ जंगल रहए, ओतै एक दिन नानमैनक महीसकेँ बघिनिया घेरि लेलकन्हि। नानमैन महीसकेँ बचबऽमे बाघिनसँ लड़ि कऽ तँ लगला मुदा स्त्रीजातिक बाघिनपर अपन सम्पूर्ण शक्तिक प्रयोग नै केलन्हि आ मारल गेला। मनसारामकेँ ओ मरैत-मरैत कहलन्हि जे मुइलाक बाद हुनकर दाह संस्कार नीकसँ कएल जाएन्हि। मुदा मनसाराम गामपर ककरो ई गप नै कहलन्हि। ऐसँ नानमैन बाबाकेँ बड्ड तामस चढ़लन्हि आ ओ मनसारामकेँ बका कऽ मारि देलन्हि। फेर सभ गोटे मिलि कऽ नानमैन बबाक दाह संस्कार केलन्हि आ हुनकर भगता मानल गेल, अखनो ओ भगताक देहमे पैसि मनता पूरा करै छथि।
नानमैन चर्मकार आ मनसाराम ब्राह्मण।
दुनूकेँ पूजै छथि लोक, खस्सी, ताड़ी, गाँजा, पान चढ़बै छथि, नानमैन गाँजा नै छथि मुदा मनसाराम गाँजा नै

নৈ ছথি।
বকতমানা, ন্বকেসবী, জনপা, গোবৈযা, ও সভ চর্মকাবক গৃহদেবতা ছথি।
জনপা, ন্বকেসবী ও বৌদ্ধ ধর্মক অবশেষ নৈ ব্ন্মাগএ ?
–কহৈ ছন কখদেব।
পতা নৈ। বৌদ্ধ ধর্ম গেনাপব চর্মকাবক জনৌ অমবনত্তী বঁনি গেন হেতৈ !
গৈ ন্বখেসবীক সূবতি দেখি
নোভেনৈ ছৌড় া বঁভনা বে দৈব না বে
হে নঃ গেনৌ বে বঁভনা দেশ কঃ ওব
আবঁ সিযা না বে
নঃ বৌ গেনৌ বঁভনা দেশ কঃ ওব
বৌ ন্বখেসবীক সূবতি দেখি
নোভেনৈ ছৌড় া বঁভনা বে দৈব না বে
বৌ পূছঃ জবঁ নগনৈ বঁভনমা বৌ
জতিযা বৌ ঠেকনমা বৌ দৈব না বে
বৌ জাতি কী ছিঐ না বে
জাতি কেব হীনমা বৌ
মাগ–বাঁপ হমবা ধেনকৈ
নূখা বে নাম বে
বৌ জাতি কী ছিঐ বঁভনমা বৌ
জাতি কঃ হীনমা বে
দেব বৌ ছৌড় াযোমে ছৌড় াযো বঁভনমা বৌ
হমবৌ বৌ খঁচববাঁ বৌ
হমব বোবৈত হেতৈ গোদীক বঁনকবা
বঁভনা না বে
গৈ কাঁচে ছৌ ডঁমেবিযা গৈ নূখা দেবী
গৈ কাঁচে ছৌ বঁএসবা গৈ কেও জে দেনকৌ

नूखा गोदीक ॅंनकरा गै तोबा
केओ जे देनकौ ना बे
ञा बौ गेनिऐ जनकप्पव ॅंभना बौ
पूजनौं श्री जानकी ॅंभनमा बौ
सेहो देनकौ ना गोदीक ॅंनकरा ॅंभना बौ
देनकौ ना बे
सभ गाममे चर्मकावेक पनी गढ़्ञावि महिनाक मास्त्रदर्शन करैए, चमैन ञा दगविन नोक कहैए। ञाॅं तँ हस्पतान सभ ख्रुजन छै, ओतऽ केबनक नर्स बहैए, ओकवो नोक चमैन कहैए !
ञाउँ ञाउँ दगविन गोब नागै छी
दवद पीड़ । छटि गेन टौंगमे नै छी
क्षदा चामक ब्यरसाय तँ कना भेन।
हाथसँ काजकेँ ञपना समाजमे प्रतिष्ठा किए नै देन जाएए।
वघ्रवन खिस्सा स्वनरैं छथि। टॉमस ॅंाटाक पविराव कएक ञाढ़ीसँ चर्मकाव छन। पहिन विश्वयद्धमे सैनिक सभक जुत्ताक ततेक माँग भेनै जे ञाग ओ पैघ ब्यरसायी ॅंनि गेना। ॅंगानमे ॅंाटानगवमे मावते वास चर्मकाव नोकनिकेँ नोकवी भेटैन छै। ॅंाटामे चेक देशीवासी चर्मकाव सेहो छै, क्षदा ओतऽ ओकवा खवाप ञा छोट कहाँ मानन जाए छै यौ ? एतुक्क नोकक कना, ञा चामक प्रयोग तँ करैए ॅंाटा। चाम खनि कऽ पकेनाए सिखेॅं नेन चेक विशेषज्ञ ञाएन बहथि क्षदा ओ सभ सिखेथिन्ह की, सीखि कऽ गेना।
नव्य न्यायक जनक कवियनक उँदयन ञा फेव ब्राह्मण तत्त्वचिन्तामणिकावक गंगेश। गंगेशकक विवाह

चर्मकाविणीसँ भेलन्हि। दार्शनिक वर्धमान गंगेश आ हुनकर चर्मकाविणी पत्नीक पुत्र।
उदयन बौद्धकेँ मिथिलासँ भगेलन्हि, वाद-विवादमे हरा कए।
बौद्ध धर्म गेल आ चर्मकार शिल्पी निम्न कोटिक भऽ गेला ?
आ गंगेशक विवाह चर्मकाविणीसँ! कोन रहस्य छै एमे ?
जागेश्वरकेँ बुझल हेतै ई रहस्य।
कदा हमरा ई बुझि ओतए समएमे रहलेँ नै कएल। खाली ओ जे कहल से केने जाए छलौं।
घनानन्द, हलधर, लोले, दौलति जहाँ, भँस्ते भूषण आ रूद्रमतिक संग रघुरबल सेहो सोचमे पड़ि जाए छथि।
ई तँ रघुरबल सेहो नै पढ़ने छथि।

तेरहम कल्लोल
रूशीक देहसँ नहरौ गे धमिआगल
तोहरो पनियादबाध/ खस्सी मनक पथेल
छेदि कऽ हेरैं गे रँहाव
एकटा राजा- आ चारिटा हुनकर रानी...
छोटकी रानीटासँ एकटा रँचिया स्वकन्या..
एक दिन राजा स्वकन्या संगे टहलैत छला तँ स्वकन्या एकटा दिरँड़ाक भीड़ देखलन्हि। ओतमे दूटा चमकैत वस्तु सेहो छल।
ओ ओतमे कटकीसँ भूर करए चाहलन्हि, तँ ओतमे सँ शोणित रँहाव भऽ गेल आ किछो चीकोर कऽ उठल।
एकटा मुनि तपस्या कऽ रहल छला आ हुनकर दुनू आँखि

फूटि गेल छलन्हि। राजा हाथ जोड़ि क्षमा माँगलन्हि आ ओ स्वकन्याकेँ सेवा लेल माँगि लेलन्हि।
राजा हमेशासँ स्वकन्याक विवाह ओहि बूढ़ ॠषिसँ करबा देलन्हि। फेर एक दिन अश्विनीकुमार स्वकन्याकेँ भेटलखिन्ह आ हुनका लोकनिक संग पतिकेँ गंगा स्नान करबा लेल कहलखिन्ह। जखने तीनू गोटे स्नान कऽ कए निकलला आ एके रंग-रूपक सुन्दर आँखि सहित बाहर आबि गेल। आब स्वकन्या हुनका चिन्हति कोना। तखने ओ देखलन्हि जे दुनू देवताक पिपनी आ खसिते नै छन्हि से ओ अपन पतिकेँ चीन्हि गेली। राजा बैठी-जमाएक खुशीमे भोज देलखिन्ह। देवता सभ सेहो एना इन्द्रा देवता सभ अश्विनी कुमारकेँ पाँतीमे बैसि कऽ खाए नै देमए चाहि छला इन्द्रा राजाक कहलापर हुनका सभकेँ एके पाँतीमे बैसऽ देलखिन्ह।
ओहो..
इन्सेहव..
चंगेज खाँ बौद्ध धर्मक बहए,
की ओकरे वंशज छथि ई सभ...
नेपालक मिथिलांचलमे अछि जोगियानगर जतऽ बसै छला दू भाग- दीना आ भदरी। इन्सेहव जातिक बहथि आ खेती करै छला।
पाँच-पाँच मोनक कोदारि छलन्हि आ बिगहा भरि जमीन तामि नै छला दिन भरिमे।
जोगियानगरक बगलमे जाँजर गाम छल। ओतुक्का जमीन्दार छल कनक सिंह आ ओकर पत्नी बहए बुधनी। बड़ बदमाश दुनू टा। लोनिहार कें देखऽ नै चाहि छल।

কনক সিংহকেঁ পতা নগনৈ জে দীনা–ভদবী নগ পাঁচ–পাঁচ মোনক কোদাবি ছৈ খা ও সভ রিগহা–রিগহা ভবি জমীন তামি নৈ ছথি দিন ভবিমে। ও জোগিযানগব গেন খা দীনা–ভদবীকেঁ খপন গাম রঁজেনকৈ খেতী কবরঁা নেন। দীনা–ভদবীকেঁ কনক সিংহক রৌনিহাবপব কএন জা বহন খলাচাব রঁুমন বহৈ। মাবি–মাবি কঽ ছটৈনা ও দ্নূ গোষ্ঠৈ কনক সিংহপব। ভাগন কনক সিংহ।

রঁুধনীকেঁ পতা চননৈ।

ও সনহেসে থান গেন। কঠোব তপস্যা কেনক। সনহেসে প্রকষ্ট ভেনা।

–মাঁগ কী চাহী!

–দীনা–ভদবীক প্রাণ।

–খাহ।

সনহেসে মূৰ্ছিত ভঽ গেনা। ক্ষদা রচনক হাবন। কী কবতা?

বাতিমে দীনা–ভদবীকেঁ সপনা দেনন্হি সনহেসে।

–কষ্টৈযো রৌন মে খাউঁ। রঁভু শিকাব ভেষ্টত।

বাতিএমে রিদা ভেনা দীনা–ভদবী, তীব–ধন্নষ নেনে। সংগমে মামা রঁহ্বন। বস্তামে নংগড়া গোড়া যা গাম, ওতঽ বহৈ ছনা হ্নকব সভক দোস জীতন যাদর। হ্নকো শিকাব নেন চনরঁা নেন কহনন্হি।

খমারস্যাক বাতি! খন্হাব গ্বজ্জ।

ক্ষদা শিকাব এক্কা টা নৈ। রঁাদ্ব ঘ্মৈত। দীনা খসগবে জংগনক রঁীচমে চনি গেনা। ওতঽ ঠাঠা ছনি রঁুধনী, সনহেসে সেহো সংগমে ছনা।

রঁুধনী রঁাজন:

–রৌনক জানরবক দেরতা সনহেসে খপন খ্নীমা রঁাঘ

ৰঁজাঙ ।
দীনা ৰাঁণ চনেনন্হি ক্ষ্দা ৰাঁণ বস্তা ৰিঁসবি জাগ ছন ।
মন্ন যক্ষ ভেন । দীনা সনহেসেক নাম নঃ ত্থাঞ্জমণ কেনন্হি, ৰাঁঘকেঁ মাবি দেনন্হি ।
ৰ্‌ুধনী ৰাঁজনি– ভেষ ৰঁদনৌৰানী ত্থপঘাত ভেনি ৰাঁঘিনকেঁ ৰঁজাঙ ।
সনহেসে দীনাক ৰীবতাসঁ প্রসন্ন ছনা ক্ষ্দা কবথি তঁ কবথি কী ?
ৰঁগবাক ভেষ ৰঁনা কঃ ৰাঁঘিন ত্থাএন ত্থা দীনাকেঁ ত্থপন ৰিঁখাহ চাঁগ্বিবসঁ মাবি দেনক ।
তখনে ভদবীক মোন ৰিঁখিন্ন সন ভেনৌ ।
–ৰঁহ্‌বন মামা । হম জা বহন ছী ভৈযা নগ । ত্থহাঁ গাছপব ৰৈঁসি কঃ প্রতীক্ষা কৰু ।
নহাস নগ পহুঁচনা ভদবী ক্ষ্দা ও ৰঁহ্‌কপিযা ৰঁগবা হ্‌নকো মাবি দেনকন্হি ।
ৰ্‌ুধনী ঘব ঘ্‌বি গেনি ।
দীনা ত্থা ভদবীক ত্থামো দ্‌ গোটেকৈ শৰীবমে পৈস গেন । ৰঁহ্‌বন নগ পহুঁচনা দ্‌নূ গোটে ।
–ত্থহাঁক দ্‌নূ ভাগিন মাবন গেনা । গাম খৰঁবি কৰু ।
নহাস নঃ জাঙ । শ্রাদ্ধ কববাঁঙ । তাৰত জীতন সেহো পহুঁচি গেনা । জীতন গাম নঃ গেনা দ্‌নূ গোটেকৈ নহাসকেঁ ত্থা স্বযং ত্থগ্নি দেনন্হি দ্‌নূ গোটেকেঁ ।
দীনা–ভদবীক মাএ নিবসো । শ্রাদ্ধ নেন পাগযে নৌ । কী কবতী ?
সপনা দেনন্হি দীনা–ভদবী ।
–মাএ । ঘবমে তূব ত্থছি । ৰঁনীমা নগ নঃ জাঙ । ওকব ৰঁদনামে ও জে দেত তগসঁ হমব শ্রাদ্ধ ভঃ

जाएत ।
रनीमा जोखनक तूबकेँ- हँसैत । एक दिस तूब आ दोसर दिस रताशा । ऋदा ओ की ? ভবি दोकानक समान तौना गेन ऋदा तूबरना पनড़ ा नै उँठन । दीना-ভदबी रेसि गेन बহथि ओगपब ।
रनीमा হाथ जोड़ि कঽ ठाठ़ ভঽ गेन, निबसो संग रोनिহाব आ समान पठा देनक । जेराব देनन्হि निबसो । दीना-ভदबी ऋप रदनि राबिक रनना । सভकेँ पड़सि कঽ খुएनन्हि ।
तखने दीना অসন ऋपमे आरि गेना । হनकব कनियाँ হंসा হনका देখि নेনन्हि । निबसोकेँ ओ ঙा गप कহनन्हि- ऋदा ओ गप नै माननन्हि ।
-অपन ছাতী সাত তহ কপড় াসঁ রান্হি নিঅ আ ওকবা নগ চনূ জে দীনা রনি গেন ছন ।
निबसो ওতঽ गेनी । दूध निकनि कঽ दीना-ভदबीक ঋহমে চনি गेन आ ओ দুনূ গোষ্টে রিনা गेना ।
ফেব दीना-ভदबी রিদা ভেনা মোবংগ । জোবারবসিংহ কেঁ মাবি ঋসহবক উঁথোন কেনন্হি । ফেব তাহিবকেঁ মাবনন্হি । ফেব স্বনবিযাকেঁ মাবনন্হি । ফেব ধাবক কাতমে মাবনন্হি ডৈনিযামী রুধনীকেঁ । ডেঠ় সএ দুষ্ঠক নাশ কেনন্হি दीना-ভदबी ।
सनहेसे रजना:
-জতঽ-জতঽ হমব পূজা হএত, ততঽ-ততঽ অহাঁক পূজা সেহো হএত ।
सनहेसे आ दीना-ভदबीक গহমব সংগে বহএ নাগন তহিযাসঁ ।
ফেব दीना-ভदबीकेँ ঋষ্ঠি ভেষ্টি गेनन्हि । পবনোকমে सनहेसे आ दीना-ভदबी সংগে বহঽ নগনা ।

ঋখনো মন্বখদেরা রঁনি নোকক মদতি করৈ ছথি।
ক্ষসহব..
চংগেজ খাঁ রৌদ্ধ ধর্মক বহএ,
কী ওকরে রংশজ ছথি ওা সভ...
ক্ষদা চংগেজ সভ গোব হোগ ছন, ওা সভ হোগ ছথি কাবী।
রিচক্ষন সদায।
মূসক রিন হোগ রা রিসাঁঢ়, কমনঘণ্টা, রা খন্হগ মাঁছ।
সভমে স্বাদ ছৈ, সভ পৌষ্ঠিক ছৈ।
খা তেঁ নে ক্ষসহব ঢৈনীমে সভ ছবেছাঁটৈ।
কিযো ককবো উঁখবাহী নৈ করৈএ।
শিরঁবীক সন্তান, নক্ষমণ বৃঁষ্টী..
বৃঁঢ় বৃঁঢ় ান্বস কহৈ ছথি জে ক্ষসহবমে জে ঢৈরৈঁতা ছথি সে রঁজাবা জকাঁ ঘ্মৈত বহৈ ছথি ক্ষদা মোনৈতা এক্ক গামমে কএ খাঢ় াসঁ বহৈ ছথি।

জেঠিযাহীরানীক রেঁষ্টী ভুবক্ষবী।
রিচক্ষন সদায, পাঁখূ সদায খা জগতূ সদায। খেত তামৈমে রিবনন।
ভীত খা হূসক ঘব, কেবা ডোপবি ভীতক দেরাঁনমে দঽ ভুবকী সভ রঁনন।
জেঠিযাহীমে ঢৈরৈঁতা সভকেঁ রঁসেনে বহএ খংগ্রেজ রঁহাদ্ব। খা গঢ় নাবিকেনক রিচক্ষন সদাযক রিযাহ ভেনৈ জেঠিযাহী।
গঢ় নাবিকেনক ক্ষসহব মূস নৈ পকড়ৈ ছথি, ক্ষদা জেঠিযাহীক ক্ষসহব ঋখনো মূস মাবৈ ছথি।
জখন ব্রঁহ্মা ক্ষসহব রঁনেনন্হি খা ওকবা চঢ়ৈনে ঘোড়া

দেনহ্নি তখন ও হ্মসহব সোচ২ নাগন জে ঘোড় াপব চঢ়রঁ তখন পএব কত২ বাখরঁ ? সে ও ঘোড় াক পেষ্টক রীচোরীচ পএব বখরা নেন ভূব ক২ দেনক। ব্রহ্মা তমসা ক২ ওকবা ভূব রঁনরৈত খা তাকৈত বহরাক স্রাপ দ২ দেনহ্নি, খা মূস মাবি ক২ খেনাগ হ্মসহবক খাজীরিকা ভ২ গেন।

হ্মসহবীমে স্বগ্গব সেহো ভেষ্টি জাএত। পাঁখূ সদায খা জগতূ সদায বাধামোহন বায খা পীখব রঁচা নেন রৌনিহাবক রেঁরস্থা কবৈ ছথি।

পাঁখূ সদায ভগৈত ছথি, তাড় া খা স্বগবক খূন পীরিঁ রঁঘেসবিক পূজা কবৈ ছথি, দীনা ভদবী গারৈঁ ছথি।

গামক পশ্চিম কোড় াননি এগো নর পোখবিযা

ওহী পোখবিযা গে ধমিখাগন বোপনৈঁ প্রবগন

ওগ জনি পৈসিহ২ হো দীনাবাম ধবত২ তোবা পনিযাদবাধ

ওগ জনি পৈসিহ২ হো ভদবী ধবত২ তোবা পনিযাদবাধ

ঘ্বমী সহতে গে ধমিখাগন তোবো হম সধরৌ

ফশীক ডেহফসঁ নথরৌ গে ধমিখাগন তোহবো পনিযাদবাধ

খস্সী মনক পথেন ছেদি ক২ হেরৈঁ গে রঁহাব

হ্মদা রিঁচফন সদায জাগেশ্বিবক সংগী রঁনি গেন ছনা।

কিছু খেতীরাঁবী কব২ নাগন বহথি। ঘব সেহো চিক্কন-চ্নহ্মন রঁনা নেনক।

স্তুবফবী তঁ ঘেঁঘী খা জাগেশ্বিবক স্কূনমে পঢ়২ নাগন ছনি।

রিঁচফন জেঠিযাহীমে সেহো খেতীরাঁবী কবরা খা মজূবীসঁ খাগাঁ রঁঢ়রা নেন নোককেঁ প্রাসোহিত কবৈ ছনা।

স্তুবফবী নোক সভকেঁ মধ্মাছী পোসরঁ সঁ ন২ ক২

সিনাগ-ফড় াগ সিখরঁ২ নাগনি বহএ। কে কহৈএ জে ক্ষসহবক রেঁটীকেঁ নে নৈহবে স্বখ নে সাস্ববে স্বখ। দেখৈ জামী জেঠিযামীরানী আ স্তবক্ষবীকেঁ।
ক্ষসহবীমে দীন-দ্নিযাঁ রঁদনন সন ব্ৰ্ম্যাগত বহএ।

জাগেশ্বিব কহৈত বহৈ ছন জে কিছু তঁ বাঁত ছৈ। উঁদযন রৌষ্ক সভকেঁ শাস্ত্রার্থমে পবাজিত কেনন্হি। গংগেশক চর্মকাবিণীসঁ রিযাহ। উঁদযন প্ববীমে ভগরানকেঁ মাষ্টি দেনন্হি আ দীনা ভদবী সেহো প্ববীমে ভগরানকেঁ মাষ্টি দেনন্হি।
কিছু তঁ বহস্য ছৈ।
নৈ জানি ক্ষসহবীক কী হান হেতৈ।

পাঁখূ সদায আ জগতূ সদাযক নেন নৈ ক্ষদা রিচক্ষন সদায, জেঠিযামীরানী আ স্তবক্ষবী নেন মোন টৌঙন বহৈএ।

চৌদহম কল্লান
ব্রহ্মাক দেন কোদাবি/ রিঞ্চুক চাঁছন বাঁষ্টৈ
একটৌ ব্রাহ্মণীক সাত টৌ বেঁটৌ ছনন্হি। ছোটকী প্বতোহ্ গবীবঁ ঘবক ছনী সে সাস্ব-সস্বব নৈ মানৈ ছনন্হি। হ্নকা গর্ভ ভেনন্হি তঁ খীব পূবী খেবাঁক গচ্ছা পতিকেঁ কহনখিন্হ।
পতি কহনখিন্হ জে মায হম খেত জাগ ছী, হমবা পনপিআগমে আগ খীব-পূবী কনিআক হাথে পঠা দিঅ। মাযকেঁ ব্ৰ্মেনন্হি জে হো নৈ হো, ও অপন কনিআকেঁ খীব-পূবী খ্আএত। সে ও প্বতোহ্ক জীহপব নিখি

कहलन्हि, जे घुरि कऽ आबी तँ ओ निखन बहराक चाही। प्रतोष् खीर-पूरी नऽ खेत पहुँचली तँ पति आधा-आधा खा नै लेल कहलखिन्ह। सुदा ओ जीह देखा देलखिन्ह। तखन ओ पीपरक धोधरिमे खीर-पूरी राखि कहलन्हि जे जाउ, मायकेँ जीह देखा कऽ घुरि आउ। जखन ओ घुरली तँ ओग धोधरिक रीहरिमे बहऽरैना राखकी साँपक कनियाँ, जे गर्भरती छलि, से सभटा खीर-पूरी खा गेल।
ओग सापिनकेँ राँन आ रसन्त दूटा पोआ भेलै। एक दिन चरबाहा सभ ओकरा सभकेँ मारऽ लेल दौगल तँ छोटकी प्रतोष्ठ ओकरा रचेलक। फेर एकर उँत्तरमे राँन-रसन्त हुनका रब मंगरा लेल कहलखिन्ह। प्रतोष्ठ रब मंगलन्हि जे एहन कऽ दिअ जे हमरो नैहरक आस बहए। सएह भेल। राँन-रसन्त रिदागरी कररा लेल पहुँचि गेला, मनुष्यरूप धारण कऽ कए।
राँन-रसन्त अपन परिचए दऽ कहलन्हि जे हमरा सभक जन्म राहिनक द्विरागमनक राँद भेल छल। रिदागरी करा कऽ बस्तामे रीहरिमे पैसि कऽ जे निकलला तँ घर आरि गेल। राँस्रकीनि स्वागत कऽ साँझमे स्वआसिनक काज साँझमे दीअठिपर दीप जरेनाग अछि- से कहलन्हि। राँस्रकीनागक हलपर ओ दीप जरराथि तँ ओ खौँझा कऽ पनीकेँ कहल जे एकरा हम डसि लेब। पनी मना केलन्हि जे अजसी हएत, से रिदा करऽ दिअ। सासुर चलि जाएत तँ जे मोन हुअए से करब। रस्रकिनी नूआ-नहठी दऽ रिदा करैत कान धरि ओ केलन्हि जे साँप बक्षकमंत्र कनिआकेँ सिखा कऽ राँन-रसन्तक संग रिदा कऽ देलन्हि। कहलन्हि जे ओ मंत्र सूतऽ कान पठा सूतब।

दीप-दीपहवा थागू हवा मोती मानिक ভक धवा।
नाग ৰঁঢ়থ্, नागिन ৰঁঠ্থ্, পাঁচো ৰঁহিন রিষহবা ৰঁঠ্থ্।
ৰাঁন ৰঁসন্ত ভৈয্যা ৰঁঠ্থ্, ডাঠ্া-খোঠ্া মৌসী ৰঁঠ্থ্।
থাশারবী পীসী ৰঁঠ্থ্, খোনা-মোনা মামা ৰঁঠ্থ্।
বাহী শৰ্ঁদ নহ স্বতী, কাঁসা শঙ্ক নহ উঠী।
হোগত প্রাত সোনা কঠৈবামে দূধ-ভাত খাগ।
সাঁঝ স্বতী, প্রাত উঠী, পঠৈব পহিবী কচোব ওঠ্ া।
ব্রহ্মাক দেন কোদাবি, রিষ্ণুক চাঁড়িন ৰাঁঠৈ।
ভাগ-ভাগ বে কীড্ া-মকোড্ া, তাহি ৰাঁঠৈ থাওত।
গশ্রিব মহাদের, পড্এ গরুড্কেঁ ঠাঠ।
থাস্তীক, থাস্তীক, থাস্তীক।
ৰাঁস্বকী ডসএ নহ থাৰঁথি ষদা গ মংত্র স্বনি ঘ্বি জাথি।
চাবিম দিন সাস্বকেঁ ডসি তীন ৰেঁব নাঙবি পঠকি ঘব সোনা-চানীসঁ ভবি দেনথিন্হ।
গ ভেন নে...
ভুমিহাব..
ৰৌদ্ধ মঠ নগ জমীন বহৈ, জে ব্রাহ্মণ ৰৌদ্ধ ৰঁনি গেন সে জখন ৰৌদ্ধ ধর্ম খতম ভেনাক ৰাঁদ ঘ্বন তঁ ওকবা ব্রাহ্মণ নোকনি ভুমিহাব থা পছিমা কহহ নগনা।
ষদা গ সভ থপনাকেঁ ব্রাহ্মণ কহৈ ছথি, দান নৈ ৰঁনা নৈ, দান দৈৰঁনা ব্রাহ্মণ..
মংগোন ষসহব সভ ৰৌদ্ধ ধর্ম গেনাক ৰাঁদ মূস মাবহ নগনা ষদা গ সভ ৰৌদ্ধ মঠক জমীনক ৰঁদৌনতি খেতিহব ভহ গেনা...

কিযো গোষ্ঠে জৈন সেহো বঁনন হেতো কী ? মহাৱীব মিথিনামে সেহো খূব ঘ্মন বহথি।
খাগ কাল্হি তঁ কিযো নৈ খছি।
মিথিনাক বাঁহব তঁ জৈন মে মাত্র বৈশ্য খছি।
মগধ দেশমে খশোকক পিতা বিম্বিসাবক বাজ্য ছন। সংপূর্ণ শাঁতি ব্যাপ্ত ছন হ্মদা একটা ডাকূ বৌহিণেযক খাতংক ছন। ওকব পিতা বহএ ডাকূ নৌহখুব। মবৈত-মবৈত ও ওকবা কহি গেন জে মহাৱীব স্বামীক প্রবচন নৈ স্বনএ খা জোঁ কতৌ প্রবচন হ্খএ তঁ খপ্পন কান বঁন্দ কহ নিখএ, খন্যথা বঁবাঁদী নিশ্চিতে। বৌহিণেয মাত্র পাগ বঁনাকেঁ ন্বটৈ ছন খা গবীবঁমে বাঁটৈ ছন, তগ দ্বাবে গামক নোক ওকব মদতি কবৈত বহএ খা ও পকড়ন নৈ জা সকন ছন। এক বেঁব তঁ ও খপ্পন সংগীক সংগ বাষ্টিকামে পাটৈনিপ্বত্রক সভসঁ পৈঘ সেঠক প্বতোহ্ মদনরতীক খপহবণ কহ নেনক, জখন ওকব পতি ঘূন নেবাঁ নেন গেন বহি। জখন ওকব পতি খাএন তঁ বৌহিণেযক সংগী ওকবা গনত জানকাবী দহ ভ্রমমে দহ দেনকৈ। ওকবা বাঁদ স্বভদ্র সেঠক প্বত্রক বিবাহ বহি। বঁবাতী জখন নৌটি বহন ছন তখন বৌহিণেয সেঠানী মনোবমাক ভেষ বঁনেনক খা ওকব সংগী নর্ত্তক বঁনি গেন। নকনী নর্ত্তক জখন নাচহ নাগন, তখন বৌহিণেয ভীড়মে কপড়াক সাঁপ ছোড়ি দেনক। বৌহিণেয গহনাসঁ নদন ববকেঁ উঁঠা নিপত্তা ভহ গেন। বাজা শহবক কোতবানকেঁ বঁজেনক। ও তঁ বৌহিণেযকেঁ পকড়বাঁমে খসমর্থতা ব্যক্ত কেনক খা কোতবানী ছোড়বাঁক বাঁতো কেনক। মংত্রী খভযক্মাব পাঁচ দিনমে ডাকূ বৌহিণেযকেঁ পকড়ি কহ খনবাঁক বাঁত কহনক। বাজা ততেক তামসমে ছন জে পাঁচ

দিনকা ৰাঁদ ডাকূ বৌহিলেযকেঁ নৈ খননা উঁত্তব খভযহ্মাবকেঁ গবদনি কাষ্টি নেৰাঁক ৰাঁত কহনক। ডাকূ বৌহিলেযকেঁ সভ ৰাঁতক পতা চনি গেন ছনৈ। খভযহ্মাব জাসূস সভ নগেনক। বৌহিলেযক মোনমে এনৈ জে সেঠ সাহূকাব ৰহ্ত ভেন, খাৰ কিএ নৈ বাজমহনমে ডকৈতী কএন জাএ। ও বাজমহনক বস্তাপব রিদা ভেন। বস্তামে রাষ্টিকামে মহারীবস্বামীক প্ররচন চনি বহন ছন। বৌহিলেয ত্তবত খপন কান ৰন্দ কহ নেনক। হ্মদা তখনে ওকবা পৈবমে কাঁষ্ট গবি গেনৈ। মহারীব স্বামী কহি বহন ছনা– “দেরতা নোকনিকেঁ কহিযো ঘাম নৈ ছটৈ ছন্হি। হ্নকব মানাক হ্ন মৌনাগত নৈ খছি, হ্নকব পএব ধবতীপব নৈ পড়ৈ ছন্হি খা হ্নকব পিপনী নৈ খসৈ ছন্হি।”

–দেরতাক পিপনী নৈ খসৈৰনা খিস্সা তঁ মধ্শ্রোরণীও মে বহ হ্মখদের! !

তারত বৌহিলেয কাঁষ্ট নিকানি কান ফেব ৰন্ন কহ নেনক খা বাজমহন দিশি চনি পড়ন। বাজমহনমে সভ পহবেদাব স্বতন ৰ্যাগত ছন। হ্মদা ঙা খভযহ্মাবক চানি বহএ। ওকব জাসূস ৰতা বহন বহএ জে ডাকূ নগব খা মহন দিশি খারি বহন খছি।

জখনে ও মহনমে পৈসৈত বহএ তঁ পহবেদাব ননকাবা দেনক। ও ছড়পি কহ কানীমঁদিবমে চনি গেন। সিপাহী সভ মঁদিবকেঁ ঘেবি নেনক। ও জখন দেখনক জে ৰাঁহবসঁ সভ ঘেবনে খছি তঁ সিপাহীক মধ্যসঁ মঁদিবক চহবদিরাবী ছড়পি গেন। হ্মদা ওতৌ সিপাহী সভ ছন খা ও পকড়ন গেন। বাজা ওকবা সূনীপব চঢ়েৰাঁক খাদেশী দেনকৈ। হ্মদা মঁত্রী কহনন্হি জে

রিঁনা চোবীক মান রঁবামদ কেনে খা রিঁনা চিন্হাসীক একবা কোনা হ্ফাঁসী দেন জাএ। বৌহিংোয মৌকা দেখি কঽ গ্বহাবি নগেনক জে ও শানি গামক দ্ৰ্গা কিসান ছী, ওকব ঘব পবিরাব ওগ গামমে ছৈ। ও তঁ নগব মঁদিব দর্শন হেত্তু খাএন ছন, ততরেঁমে সিপাহী ঘেবি নেনকৈ। বাজা ওগ গামমে হবকাবা পঠেনক হ্মদা গ্রামীণ সভ বৌহিংোযক পক্ষমে ছন। সভ কহনকৈ জে দ্ৰ্গা ওগ গামমে বহৈত খছি হ্মদা তখন কতৌ রাঁহব গেন ছন। খভযহ্ক্মাব সোচনক জে একবাসঁ গনতী কোনা স্বীকাব কবরাঁরী। সে ও ডাকূকেঁ নীক মহনমে কৈদী রঁনা কঽ বখনক। ডাকূ মহাবাজ ঐশ খাবামমে ডূমি গেনা। খভযহ্ক্মাব এক দিন ডাকূকেঁ খূর্ব মদিবা পিযা দেনন্হি। ও জখন হোশিমে খাএন তঁ চাহ্দ কাত গংধর্ব-খপ্সবা নাচি বহন ছন।

ও সভ কহনকৈ জে ওা স্বস্থপ্বী থীক খা গন্দ্র বৌহিংোযসঁ ভেঁষ্ট কবরাঁ নেন খারঁঽ রঁনা বহথি। বৌহিংোয সোচনক জে বাজা হমবা সূনীপব চঢ়া দেনক। হ্মদা ও সভ তঁ মংত্রীক পঠাওন গরৈঁযা সভ ছন। তখনে গংদ্রক দূত খাএন খা কহনক জে বৌহিংোযকেঁ দেরতাক ঢ়পমে খভিষেক হেতৈ হ্মদা তগসঁ পহিনে ওকবা খপন পূথ্বী নোকপব কএন নীক-খধনা কার্যক রিরবণ দেমঽ পড়তৈ। তখন বৌহিংোযকেঁ ভেনৈ জে সভষ্টা পাপ স্বীকাব কঽ নিখএ। হ্মদা তখনে ও দেখনক জে দের নোকক জীব সভ ঘামে-পসীনে খছি, মানা মৌনাএন ছৈ, পএব ধবতীপব ছৈ খা পিপনী উঠি-খসি বহন ছৈ। ও খপন প্বণ্যক গ্বণগাণ শ্বহ্দ কঽ দেনক। খভযহ্ক্মাব বাজাকেঁ কহনক জে খহাঁ জৌঁ ওকবা খভযদান দঽ দেরৈঁ তঁ ও সভষ্টা

গপ্প ৰঁতা দেত। সএহ ভেনৈ। বৌহিণেয নগবক ৰাঁহবক খপন জংগনক গ্ৰফাক পতা ৰঁতা দেনকৈ, জতঽ সভটা খজানা খা খপদ্ধত ব্যক্তি সভ ছন। বাজা কহনন্হি জে কিএক তঁ ওকবা খভযদান ভেটি গেন ছৈ তণ হেত্তু ও সভ সংপদা বাখি সকৈত খছি। ক্ষদা বৌহিণেয কোনোটা বস্তু নৈ নেনক। ও কহনক জে জণ মহাৰীব স্বামীক একটা বচন স্বননাসঁ ওকব জান ৰঁচি গেনৈ, তকব দীক্ষা নেত খা ওকব সভটা বচন স্বনি জীৰন ধন্য কবত।

মহাৰীব স্বামী ৰিদেহমে ছহ টা বস্সাৰাস ৰিতেনন্হি।

ঘনানন্দ, হনধব, নোনে, দৌনতি জহাঁ, ভঞ্জ ভূষণ খা কদ্রমতি এক্কে সংগে পূছি ৰৈসৈ ছথি- বস্সাৰাস।

ক্ষদা বঘ্ৰবনকেঁ সে ৰ্ব্ঝন ছন্হি। তীন মাস ৰঁর্খা মাসমে থান-কীচমে এক্কে ঠাম নিৰাস কবৈ ছনা মহাৰীব। মহাৰীব ছহটা বস্সাৰাস ৰিদেহমে ৰিতেনন্হি খা ৰাঁবহটা বস্সাৰাস ৰৈশানীমে ৰিতেনন্হি।

ক্ষদা ৰ্ব্দ্ধ এক্কোটা বস্সাৰাস ৰিদেহমে নৈ ৰিতেনন্হি। ৰ্ব্দ্ধ ৰর্ণ ব্যৰস্থাক কঞ্জব ৰিবোধী বহথি, ক্ষদা মহাৰীব ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্রিয খা ৰৈশ্যক ত্রিৰর্ণকেঁ মান্যতা দেনন্হি। তেঁ উঁদযনাচার্য সহিত সভ মৈথিন ৰিদ্বান ৰৌদ্ধক জতেক নির্দযতাসঁ ৰিবোধ কেনন্হি ততেক জৈন মহাৰীবক নৈ। মহাৰীব বহথি ২৪ ম তীর্থংকব, ৰৈশানীমে জন্ম ভেন বহন্হি, মাতা ৰৈদহী ত্রিশনা বহথিন্হ খা হুনকো ৰিদেহ স্বক্ষমাব কহন জাণ ছনন্হি। জৈন ওণসঁ পহিনহিযো মিথিনামে বহথি, ২১ ম তীর্থংকব নেমিনাথ সেহো মিথিনেক বহথি।

कर्मकाण्डक विरोध उपनिषदमे भेलै, काण्डक उपनिषदमे तँ बड्ड गम्भीर भऽ कऽ। मुदा ज्ञानपर जे प्रतिबन्ध बहै, किछुए लोक धरि जे ओ सीमित बहै, बीस-पचीस सालक जे विशाल कालावधि ज्ञान प्राप्ति लेल निर्धारित बहै, सामान्य ज्ञान लेल छोट कालावधिक जे कोनो पाठ्यक्रम नै बहै, तखन ई विरोध, कर्मकाण्डक ई विरोध सफल होइतए कोना ?

मुदा विदेहमे कर्मकाण्डक विरोध नै रुकल। जनक सेहो क्रान्तिकारी बहथि, आ बुद्ध, नेमिनाथ आ महावीर सेहो। तेँ ने मन्त्र तमसा कऽ विदेहवासीकेँ श्राप दऽ छथि।

हरिहर क्षेत्रमे बौद्धसंघ मैथिलक अपमान केलन्हि। से ओ सभ परमार विक्रमादित्य लग गेला आ तखन ओ बौद्ध लोकनिकेँ हरा मिथिलामे शासन स्थापित केलन्हि। मिथिलाक गंधरबिया राजपूत लोकनि अपनाकेँ हुनके वंशज कहै छथि। ओना ई गंधरबिया राजपूत लोकनि मिथिलाक कर्णाट वंशक संस्थापक नान्यदेवक पुत्र मल्लदेवकेँ अपन बीजीपुरुष मानै छथि।

मुदा मिथिलाक लोक ने बुद्धक अनादर केलन्हि, ने महावीरक। बुद्धक विरोध बेशी तीव्रतासँ भेल, मुदा बौद्धसंघक पराजित भेलाक बाद बुद्धकेँ विष्णुक नौम अवतार मानि लेल गेल। बौद्ध शाखा महायान गीतासँ प्रभावित भेल छल, महायानसँ मिथिलामे तंत्र पसरल, पागक फेँच, अरिपन सभमे तंत्र सिद्धांतक प्रयोग होइए।

उदयन आ गंगेश नव्य न्यायक जन्मदाता छथि।

मुदा न्यायमे ऐसँ पहिने जैन सेहो योगदान देलन्हि। बघ्रबल बाँजैए नै आ जखन बाँजैए तँ खूब बाँजैए।

পংদ্রহম কন্নান
গহনা রে জটা তড়রাঁক ধূব/
ঘরে বহ্ রে জটা নযনা হজূব
মধস্থ বাজাক এক সএ এক রেঁটৌক রিরাহ নাহব বাজাক একসএ এক রেঁটৌসঁ ভেনন্হি। সভসঁ পৈঘ ভাএ রৈঁবসীক রিরাহ সভসঁ পৈঘ কান্যা গোসাউঁনীসঁ ভেনন্হি।
রিরাহকানমে রৈঁবসীক পাগসঁ পহিন কনিযাঁ মহাদেরক প্বত্রী নীনী খসি পড়নন্হি।
নীনী নারাঁ রিছি খাএ নাগনি। গোসাউঁনিক পিতা মধস্থ সবাপনন্হি জে রৈঁবসী ডেগ পাছাঁ পানক রিড়া যা খেতা আ কোশি পাছাঁ তিবিযাসঁ গপ কবতা তঁ জীতা, নৈ তঁ মবি জেতা।
হ্মদা রৈঁবসী নীনীকেঁ মানথি। সাস্বমে গোসাউঁনি খপন ব্যথা দিখব চনাগকেঁ কহনন্হি। ও ভাগকেঁ কহনন্হি জে রাঁহব ঘ্মি হিবি আউঁ।
তঁ রৈঁবসী সস্বক সবাপক কথা কহনন্হি। হ্মদা চনাগ সভটা ব্যরস্থা কহ ভৌজীকেঁ কহনন্হি জে হম পাঁচ–পাঁচ কোসপব ঠহবরাঁক ব্যরস্থা কবর, খহাঁ ভাযসংগে ভেষ রাঁদনি বহর আ সংগমে পাসাক গোঠী নহ তকবা প্রমাণ রূপমে গাড়ৈত জাএর। সএহ ভেন।
পাঁচ রিশ্রামক রাঁদ জখন সভ ঘ্বি এনা, তখন গোসাউঁনিকেঁ ওধ্, কাছ, মহানাগ, শ্রীনাগ, আ নগ্নশ্রী, পাঁচটা প্বত্র ভেনন্হি। নীনী রৈঁবসীকেঁ কহনন্হি জে ওা চনাগক সন্তান ছী। হ্মদা গোসাউঁনি পাসাক গোঠী দেখেনন্হি। তখন রৈঁবসী নীনীকেঁ মানভোগ চাউঁব আ খেড়হীক দানি আ গোসাউঁনিকেঁ নোহাক চাউঁব আ

পাথবক দানি সিদ্ধ কবऽ কহনন্হি। হ্মদা তৈযো নীনী ৰ্‌তে সিদ্ধ নৈ কএন ভেনন্হি, হ্মদা গোসাউঁনি স্বসিদ্ধ কऽ দেনন্হি। ঞা দেখি কऽ গোসাউঁনিক শৈবীব গৌববে ফাটি গেনন্হি।
গৌববে ফাটি গেনন্হি..
হঁ নৌ খিস্সা ছিঐ..
মহাবাজ শিব সিংহ (১৪১২-১৪৪৬) মিথিনাক বাজা বহথি। রিদ্যাপতি ঠক্কুব, সংস্কৃত আ অরহট্টৰনা, হ্নকে শাসনকানমে ভেন ছনা আ বাজা শিব সিংহ আ হ্নকব বানী নখিমা বানী হ্নকাসঁ ৰড় প্রেম কবৈত বহথি। এক টা জযট বা জট নাম্না ৰড় পৈঘ সংগীতকাব সেহো ছনা ওগ সমএমে। বাজা শিব সিংহ হ্নকাসঁ জ্যাতিবীশ্বব পূর্ব রিস্থীক নৌআ ঠাকুব মহেশে ঠাকুবক পুত্র মৈথিন কোকিন রিদ্যাপতিক গীতকেঁ বাগ-বাগিনীমে ৰন্হৰা নেন কহনে বহথি। রএহ জযট জট-জটিন নাটকক বচনা কেনন্হি আ জটক ভূমিকা সেহো কেনে ছনা। সাওন-ভাদরক শুকন-পক্ষক বাতিমে ঞা নাটক স্ত্রীগণ দ্বাবা হোগত অছি। গন্দ্র ভগরান নেন, সাওন ভাদরমে পানি নৈ ভেনাপব ৰেঙ পকড়ি কऽ উঁকথবিমে কূটৈ ছৈ।
জট ছথি পহিবনে পুরুষ-পবিধান আ জটিন পহিবনে ছথি ছীটৰনা নূআ। আ দেখূ দূনূ গোটে অপনা সংগ অপন-অপন সংগীকেঁ নऽ আবি গেন ছথি।
রিযাহক পহিন সানক সাওন, জটিন জাএ চাহি ছথি নৈহব হ্মদা ধাবমে ৰাঁঠা ছৈ, হে মায কোনো নৌআ-ঠাকুব-ব্রাহ্মণ আকি পৈঘ ভাএ কেব ৰদনামে ছোটকা ভাযকেঁ পঠরিহঁ রিদাগবী নেন নৈ তঁ সাস্বব ৰনা সভ রিদাগবী আপিস কऽ দেত। জগ নবকনিযাঁকেঁ নৈহব

নৈ জাএ দেন গেন ও ঋপন পতিকেঁ কহৈ ছথি জে জষ্ঠ-জষ্টিনক নূহমে তঁ ভাগ নেরৈ২ দিঋ। হ্মদা রব ন্মূমব খেনেরাঁসঁ মনা ক২ দৈ ছথি, তখন ও ঘামক রঁহন্না রঁনা দূব ভ২ জাগ ছথি।

জষ্ঠ-জষ্টিন রীচমে ছথি ঋা দ্নূক সংগীমে রঁহস চনি বহন ঋছি।

-চনূ ন্মূমব খেনাএ।

-কোন পাতপব চঠ া ক২।

-প্ববৈনীক।

জষ্ঠ-জষ্টিনমে রিঁঋাহ হ্ঋএ রঁনা ঋছি, হ্মদা জষ্ঠ কিছু রাঁতপব ঋড া গেন, জেনা ধানক শীস জকাঁ নীরি ক২ চনত জষ্টিন, কিছু দেখারষ্টী রিরোধক রাঁদ জষ্টিন সভষ্টা গপ মানি জাগ ছথি। ফেব দ্নূ গোষ্ঠে রিঁঋাহ ক২ নৈ ছথি। ফেব ভোব হোগত ঋছি, জষ্টিন কহৈ ছথি জে জাএ দিঋ, ঋংগনা রঁহাবরাঁক ঋছি, হ্মদা জষ্টা কহৈ ছথি জে ঋংগনা মাএ-রঁহিন রঁহাবি নেত।

ফেব দিন রিঁতৈত ঋছি তঁ জষ্টিন কহৈ ছথি জে গহনা কিএ নৈ রঁনরাঁ বহন ছী হমবা নেন, ঋাব রঁহন্না কবরঁ তঁ হম সোনাবক ঘব চনি জাএরঁ।

জষ্টিন ততেক খবচা কবরৈঁ ছন্হি জে জষ্টাক হাথী তক রিঁকা জাগ ছন্হি ঋা হাথীক সিক্কড া মাত্র রঁচন বহি জাগ ছন্হি।

জষ্টিন কহৈ ছথি জে হমবা নৈহব জেরাঁক ঋছি, তঁ জষ্টা কহৈ ছথি জে ধানক ফসিন তৈযাব ঋছি, তকবা কাষ্টি ক২ জাউঁ। জষ্টিন নৈ মানৈ ছথি, কহৈ ছথি জে ঐরেঁব জে হম জাএরঁ তঁ ঘ্বি ক২ নৈ ঋাএরঁ। হ্মদা সৌতিনক গপ স্বনি ক২ ডবা জাগ ছথি। রীচমে স্বাঁগ জেনা

কোনো বোগীক গনাজ খাদি সেনো মোগত বহৈত খছি। জষ্ঠ মোবংগ রিদা ভহ জাগ ছথি কমাএ। জষ্টিনকেঁ সোনাব প্রনোভন দৈ ছন্হি গহনাক, ক্ষদা জষ্টিন জষ্টাক স্বন্দবতাক রর্ণন করৈ ছথি।
ফেব জষ্টা ঘ্বি খরৈত খছি। এক দিন দ্নূ গোষ্টেমে কোনো গপ নহ কহ ঝগড়া ভহ জাগ ছন্হি। জষ্ঠ ছোঁকীসঁ জষ্টিনকেঁ ছূরি দৈ ছথি। জষ্টিন রুসি কহ ঘব ছোড়ি দৈ ছথি। জষ্টা গোপী, মনিহাবিন খা খান-খান রূপ ধবি তাকৈ ছথি হ্নকা। ক্ষদা জষ্টাক ঘবমে মোন-মকড়া ভবি জাগ ছন্হি খা খংগনামে দূভি উঁগি জাগ ছন্হি। তখন জষ্টিন হ্নকা নগ খারি জাগ ছথি। ফেব স্ত্রীগণ নোকনি রেঁগকেঁ একটা খহ্না খ্নি কহ ওগমে দহ দৈ ছথি খা উঁপবসঁ ওকবা কূটৈ ছথি খা মবন রেঁগকেঁ ঝগবাহি স্ত্রীক দবরেঁজ্জাপব ফেকি খরৈ ছথি। ও স্ত্রী ভোবমে মবন রেঁগকেঁ দেখনা উঁত্তব জতেক গাবি পঠৈ ছথি, ততেক রেঁসী রঁবখা মোগত খছি।

জাএ দহিন গে জষ্টিন দেশী বে রিদেশী
তোবা নহ নএরেঁা জষ্টিন গহনা সনেস
গহনা বে জষ্টা তবরাঁক ধূব
ঘবে বহ্ বে জষ্টা নযনা হ্জূব
দবরাঁবে বহ্ বে জষ্টা নযনা হ্জ্ব
জাএ দহিন গে জষ্টিন দেশী বে রিদেশী
তোবা নহ জে নএরেঁা জষ্টিন সাড়ী-সনেস
সাড়ী তহ বে জষ্টা তড়রাঁক ধূব
ঘবে বহ্ বে জষ্টা নযনা হ্জূব
দবরাঁবে বহ্ বে জষ্টা নযনা হ্জ্ব

জাএ দহিন গে জষ্টিন দেশৗ বে রিদেশৗ
তোবা নঃ নএরৌ জষ্টিন সিন্নব–সনেস
সিন্নবা বে জষ্টৗ মাঁগক সিনূব
ঘবে বহ্ বে জষ্টৗ নযনা হ্জূব
দববাঁবে বহ্ বে জষ্টৗ নযনা হ্জ্ব
জাএ দহিন গে জষ্টিন দেশৗ বে রিদেশৗ
তোবা নঃ নএরৌ জষ্টিন নথিযা সনেস
নথিযা তঁ বে জষ্টৗ তড়বাঁক ধূব
ঘবে বহ্ বে জষ্টৗ নযনা হ্জূব
দববাঁবে বহ্ বে জষ্টৗ নযনা হ্জ্ব

ঘেঁঘীকেঁ ব্র্মনো ছৈ জে ওকব জষ্টৗ রিদেশৗ চনি গেনৈ, ঘ্বি কঃ ঘব নৈ এতৈ।

গংগেশৗ উঁপাধ্যাযক প্বত্র রর্ধমান ম্ঠ গরাহী দেনিহাব, তাঁত্রিক খাদিকেঁ সমাজ নেন খহিতকব প্রকাশৗ তস্কব কহৈ ছথি, ষদা পীখব বঁচা... বঁহনমানী কন্ধ, খবাঁসী কন্ধ, রৌনি কন্ধ..

সভ জমীন্দাবে বঁনন ফিবৈএ। বঁড়কা জমীন্দাব, মঝোনবাঁ জমীন্দাব, ছোষ্টকা জমীন্দাব। জোঁকহী পোখড়ি মে বঁড়কা জমীন্দাব ছোষ্টকা জমীন্দাবকেঁ ধঃ দৈএ ষদা বঁহনমানী, খবাঁসী, খা রৌনিসঁ নিস্তাব দিযো নৈ দেত। সভ ছোষ্টকা–বঁড়কা জমীন্দাব তগ বেঁবমে মিনি জাগএ। খংগ্রেজোসঁ মিনি গেন ওা সভ.. খা তকব রিবোধ জঁ জাগেশ্বিব কবৈএ তঁ ওা প্রকাশৗ তস্কব সভ......

সোনহম কন্নান

ছাতী নাত, নোঁষ্টা হাথ খা সৌতিনক পোখড়ি মে খঠ াগ ন্নাক মাষ্টি উঁঘবঁ

বাজা শ্রীকবক কন্যাক টৌপণিমে ছাতী নাত, মোঁটৗ মাথ খা সৌতিনক পোখড়ি মে খঠ় াগ মাক মাটি উঁঘৰ নিখন ছন।

হ্নকব ম্ফগনাক ৰাঁদ হ্নকব ৰেঁটৗ চন্দ্রকব জংগনমে একটৗ সোন্হি ৰঁনা কঽ একটৗ চেবী সংগমে দঽ বাজক্ষমাবীকেঁ ওতঽ বাখি দেনন্হি। জংগনমে স্বৰ্ণ বাজাকেঁ ও ভেঁটৈ ভেনী তঁ দ্নূ গোটৈ জাএ নগনা তঁ বাজক্ষমাবী মধ্শ্রাৱণী পাৰঁনিক নেন সাস্বকক খন্ন খেৰাঁক খা ৰস্ত্র পহিবৰাঁক প্রথাকেঁ মোন পাড়ি কহনন্হি জে ওা দ্নূ ৰস্তু খৰশ্থ পঠাএৰঁ।

বাজা বাজ্য জা কাবীগবকেঁ ৰস্ত্র নেন কহনন্হি তঁ ৰঁড়কী বানী স্বনি নেনন্হি খা ৰস্ত্রমে ছাতী–নাত খা মোঁটৗ মাথ নিখি দেৰাঁ নেন কহনন্হি।

কৌখাকেঁ জখন ওা ৰস্ত্র পহুঁচেৰাঁক ভাব বাজা দেনন্হি তঁ ও বস্তামে কতৌ ভোজ–ভাত খাএ নাগন খা সনেস পহুঁচেনাগ ৰিঁসবি গেন। বাজা সেহো সভটৗ ৰিঁসবি গেনা। মধ্শ্রাৱণী দিন বাজক্ষমাবী গৌবীক পূজন উঁজ্জব চানন–ফূনসঁ কেনন্হি খা কহনন্হি জে জহিযা বাজা ভেঁটৈ হোখি তহিযা হম ৰৌক ভঽ জাগ।

জখন চন্দ্রকবকেঁ পতা চনন জে বাজক্ষমাবী বিৱাহ কঽ নেনন্হি তঁ ও খবচা ৰন্দ কঽ দেনন্হি। খাৰ দ্নূ গোটৈ বাজক্ষমাবী খা চেবী, স্বৰ্ণ বাজাক ৰঁড়কী বানী দ্বাবা খ্নাওন জা বহন পোখড়ি মে মাটি উঁঘঽ নগনী।

স্বৰ্ণ এক দিন হিনকা নোকনিকেঁ দেখনখিন্হ তঁ হ্নকা সভটৗ মোন পড়ি গেনন্হি। ও হ্নকা বাজ্য নঽ খননন্হি। ম্ফদা বাজক্ষমাবী ৰঁজৰেঁ নৈ কবখি।

চেবী সভটৗ গপ ৰ্ঁম্নেনন্হি তঁ বাজা কহনন্হি জে ওা

কৌশাক গনতী অছি। তখন বানী অগিনা মধ্শ্রাবণীমে নান চাননসঁ গৌব প্বজনন্হি আ হ্নকব ৰকাব ঘ্বি গেনন্হি আ স্বখসঁ জীৱন বিতাবৈ নগনী।
শ্রীগণেশজী মধ্শ্রাবণী দিন মাএ গৌবীসঁ কহনন্হি জে আগ হম সোহাগ মথৰ আ ৰাঁটৰ। ধন-ধান্য, কাঠক তামা, নীম ৰেন আ আমক কাঠীসঁ ও সোহাগ মথি সভকেঁ ৰাঁটৈনন্হি।
ৰাহ...
হ্নখদেৰক খিস্সা চনিতে বহি ছৈ।
জেন তঁ নিন্নক সমান ছৈ। নিন্নমে সভ চিন্তা-ফিকিব-হর্ষ-উন্নাস খতম ভহ জাগ ছৈ। নিন্নসঁ জাগ্ তঁ ফেব সভ হর্ষ-উন্নাস-চিন্তা-ফিকিব সোন্সাঁ আবি জাগ ছৈ। জেনক হর্ষ-উন্নাস-চিন্তা-ফিকিব নিন্নক সপনা হর্ষ-উন্নাস-চিন্তা-ফিকিব সন...
কতেক বাস গপ ৰাজৈ ছন জাগেশ্বব...
জে আর্য ছথি সে ভাবতক পশ্চিম ভাগসঁ মিথিনামে এনা, আ হ্নকা সভক এৰাসঁ পূর্ব ৰেদক কিছু অংশ বিদ্যমান ছন, তেঁ নে ৰহ্ত বাস শব্দ জে মৈথিনীমে অছি, ৰহ্ত বাস উচাবণ জে মৈথিনীমে অছি ও ৰৈদিক সংস্কৃতমে অছি, হ্নদা নৌকিক সংস্কৃতমে নৈ অছি। অবিদ্যা, কর্মসিদ্ধান্ত, জন্ম আ প্বনর্জন্মক আবাজাহী আ মোক্ষ ঞ্ সভ অনার্যসঁ আর্যকেঁ ভেটনৈ। তেঁ নে উপনিষদমে মোক্ষ প্রাপ্তিক মাহ্ম ছৈ, স্বহ্ম প্রাপ্তিক নৈ। মোক্ষ ভেটৈত কেনা? যজ্ঞ কেনাসঁ? নৈ, ঞ্ ভেটৈত জ্ঞানসঁ আ মনন-চিন্তন আ সমাধিসঁ। বাজা জনকক সংবক্ষণমে যাজ্ঞবল্ক্য ৰৃহদাবণ্যক উপনিষদক তিবহ্তক অনার্য ক্ষেত্রমে বচনা কেনন্হি।

রাচস্পতি মিশ্র সাঁখ্যকাবিকাক সন্তারনম সূত্রক র‍্যাখ্যা কবৈত কহৈ ছথি জে কী ঞ কহি সকৈ ছী জে খচেতন দূধ কেব পোষণসঁ পক পোসাগএ খা খচেতন প্রগ্নতিক সংচাননসঁ জীরকেঁ ক্ষক্তিক জ্ঞান ভেটৈএ ? ঞশ্বব তঁ স্বযংমে পূর্ণ ছথি তঁ ও কোন উদ্দেশ্য রিশ্বক সৃষ্ঠি কবতা খা জীর নেন জঁ ও সৃষ্ঠি কবতা তঁ সৃষ্ঠিক রাঁদে তঁ জীর রঁন্হাগএ খা সৃষ্ঠিসঁ পূর্র তঁ রঁন্হরাঁক প্রশ্ন নৈ খছি, তখন জীরক প্রতি কথীক দযা ? সে প্রগ্নতি দ্বাবা সৃষ্ঠি হোগএ খা জীর খপন প্রযাসসঁ খপরস্থাক প্রাপ্তি কবৈ ছথি। খা রিরেকসঁ হোগএ প্রনয।

সে ঞশ্ববরাদ নৈ নিবীশ্ববরাদ খছি রাচস্পতিক র‍্যাখ্যা। প্রগ্নতি সংচাননমে জঁ ঞশ্বব ভাগ নৈ ছথি তঁ ও চেতন প্রক্রিযা হএত জে কোনো উদ্দেশ্যসঁ হএত খা তকব কোনো খগতা ঞশ্ববকেঁ ছন্হিযে নৈ। ন্যাযসূত্রক বচনা কেনিহাব মিথিনাক গৌতম সোনহ পদার্থক জ্ঞানসঁ জীরক নিঃশ্রেযস প্রাপ্ত কববাঁক চর্চ কবৈ ছথি, ক্ষদা ঐ সভমে ঞশ্ববক কতৌ চর্চ নৈ খছি জে হ্নকো দ্বাবা ক্ষক্তি সম্ভব খছি। রৈশেষিক সূত্র কহৈএ জে রেদ রিদ্বান নোকনি দ্বাবা বচন গেন খছি নৈ কি ঞশ্বব দ্বাবা। ক্ষমাবিন ভট্ট কহৈ ছথি জে সৃষ্ঠিক পূর্র ঞশ্ববক রিষযমে কোনো রিশ্বসনীয চর্চা খসম্ভব খছি।

ডাগন–জোগিন, বৈযত–নগান..

ঞশ্বব, মোক্ষ.. প্রগ্নতি...

হমাগৈ। দূটৌ ধাব মিনি বহন খছি। ওকব খবাজ হৃদযমে উদ্বেগ উপেন্ন কহ বহন খছি। ভমবাসঁ রঁনন মোগনমে ক্ষখদের পৈসি গেন ছথি। নচৈত ভাউব মোগনকেঁ খাব গর্মীব কববাঁক প্রযাসমে খছি।

নিশাভাগ কবনিনিযাঁ বাতি, ক্ষখদের কাজবকেঁ মোসিহানি

ৱঁনা কিছু নিখহ চাহি ছথি...

সতবহ্ম কন্নান
গরিযা ৱাঁম্মিন, ৱঁড়দ ৱিঁযায,
ৱূঁদমে দেখহুঁ সক্ষদ্র সমায
কাঠক ঝূনা। খাঙী, ষ্টৈপী, চন্দবি, ৱেশমী ডোবীসঁ সজারঔ কহ ঝূনা গাডঁ সভ..
ঝূনা নগৈ কদম্বঁক ডাবি ঝূনথি গুঞ্জ ক্ষবাবী না
কোনে কাঠক ৱঁনৈ হিনোবা কথিএক ডোবী না
ওগপব ঝূনত গুঞ্জ ক্ষবাবী সংগমে বাধা প্যাবী না
চন্দন কাঠ ৱঁনন হিনোবা ৱেশম ডোবী না
ওগপব ঝূনথি গুঞ্জ ক্ষবাবী সংগমে বাধা প্যাবী না
বাধা ঝূনে বাধিকা ঝ্নাৱেঁ ৱেঁবা–ৱেঁবী না
ওগপব ঝূনথি গুঞ্জ ক্ষবাবী সংগমে বাধা প্যাবী না
ৱাঁহ..
নচকা প্বন, ঝূনা, খংগ্রেজক ঝূনা...
জষ্মৈনপ্বক নচকা প্বনা ডঁড়ি গেন।
ক্ষখদের ভোরে ভোব ৱঁহাব ভহ গেন বহথি। ধনেসবক কামতপব পহুঁচনা ক্ষখদের।
নচকা। ঐ নচকা প্বনক ৱিশেষতা হোগ ছৈ জে ৱাঁঢ়ি – ৱঁখামে পানি প্বনক ডঁপবসঁ ৱঁহি জাগ ছৈ। জঁ কহী তঁ ঙা প্বন হোগতে নৈ ছৈ জে নীচাঁমে জগহ খানী বহতৈ খা নীচাসঁ পানি ৱঁহতৈ।
মাছী বোমৈযোক শক্তি নৈ ছৈ গবীৱঁমে, দশা ততেক খবাপ ছৈ। সমাজমে হবমাজ ডঁঠা দৈতৈ গবীৱঁ সভ মিনি কহ। ক্ষদা ও তঁ প্রেম কবৈ ছৈ সমাজসঁ, দেশসঁ। ধনেসবক কামতপব জাগেশ্বিবক সংগ কিছু নোক ৱৈঁসন

बरुथि। मधेप्वबक रूञ्जन, तावसबायक चेथरू, बॅरुवीक रूसाग, रिवौनक ठिनाग, दनसिंहसवायक भत्तू, ताजप्वबक पिचरून, बॅनीपञ्चीक छतरुरू; थ्रा मेंरुथक घोंघाग थ्रा धनेसव। थ्रा संगमे जागेश्विबक किछ कॉमबेड, चाविडौ। नचकाकेँ तोड़बॅा नेन बॅम कोना बाथन जाए, बॅमकेँ गंतव्य स्थान धवि कोना पहुँचाएन जाए। बॅम रिस्फाटैक बॅाद सभ गोटे स्वबक्षित कोना बॅरुबाग जाग, ऐ सभ गपपब चर्चा भेन।

जटैमनप्वब नचका..

–रूदा प्वन टैनासँ नोककेँ तँ सेहो थस्वरिधा रुते।

– प्वछने बरु रूखदेर।

जागेश्विबक संग बैंसन कॉमबेडमे सँ एक गोटे उँत्तव देने बरु– देखू, रुमव सभक मूल उँद्देश्य की थ्रछि ?

थ्रा रएरु कॉमबेड जबाबॅ सेहो देने बरुए– रुमव सभक मूल उँद्देश्य थ्रछि थ्रंग्रेजी बाज थ्रा जमीन्दावी बाजक समाप्ति। ग प्वन थ्रा बस्ता जतेक स्वरिधा नोक सभकेँ दै छै ओगसँ बॅशी ग सरुायक रुोग छै ओग जमीन्दावक थ्रा थ्रंग्रेजी बाजक यथास्थितिरादी व्यवस्थाक यथास्थिति बॅनेबॅामे।

यथास्थिति माने जेरुने छी तेरुने, माने पबिवर्तन शून्य। –– रूखदेरक रूँरुसँ बॅरुाव भेन बरु।

परुिन दन बॅनन रूञ्जन, चेथरू, रूसाग थ्रा परुिन कॉमबेडक; ठिनाग, भत्तू, पिचरून थ्रा दोसव कॉमबेडक बॅनन दोसव दन; छतरुरू, घोंघाग, धनेसव थ्रा तेसव कॉमबेडक बॅनन तेसव दन; थ्रा रूखदेर, जागेश्विब थ्रा चाविम कॉमबेडक बॅनन चाविम दन।

थ्रगिना दिन बातियेमे रिदा रुबॅाक थ्रछि। बॅनेसवी

काँटी, बाँबूद आ की की। आनगो स्वगन्ध बहै...
चाब कमबेड आ जागेश्वव भिवन बहथि, डिब्बा बँना बँना कऽ बखनो जा बहन छना।
एक गोष्ठे खेनाग दऽ गेनन्हि, धनेसब बाँहबेसँ खेनाग नऽ भीतब एना।
फेब बातिमे सभकेँ कष्टमी गाड़ ीपब आनग-आनग बस्तासँ बँहबेबाँक बहै।
जष्टमनप्वबसँ बेँसी द्बस्त धनेसबक कामत नै बहै।

चाब दन पहुँचि तँ गेन बहए मुदा हमब सभक दन आ फञ्जन, चेथब, मुसाग आ पहिन कमबेडक दनकेँ आक्रमण कबबाँक बहए। दूटा दन स्वस्ताएत, जँ हम सभ पकड़ नौं तखन अंग्रेज सबकाब बँमत जे मामिना स्वनमा नेन गेन। आ तखनो ओ द्नू दन कनो बिंनमि कऽ आक्रमण कबत आ नचकाकेँ तोड़ि देत। आ जँ पहिन द्नू दनमे बेँशी घाएन होग छै तँ आसपासमे घ्मैत ओ द्नू दन सोमाँ आएत आ जँ एकाधे टा घाएन होग छै तखन ओ द्नू दन सोमाँ नै आएत।
मेंहथक घोघाग कथा श्वब केनक:-
सतयगमे केदाब बाजा पबम्पबान्वसाब वृद्धावस्था प्राप्त भेनापब प्वत्रकेँ बाज्यभाब दऽ तपस्याक नेन बाँन चनि गेना। केदाबक एकेटा प्वत्री छनन्हि वृन्दा। ओ भबि जिनगी यमुना तटपब घोब तपस्या केनन्हि। अन्तमे भगवान प्रकट भऽ बब मँगबाँ नेन कहनखिन्ह।
वृन्दा कहनखिन्ह जे अहाँ हमब बब बँनू। ओ बाँन जतऽ बँन्दा तपस्या केनन्हि, वृन्दावन नामसँ प्रसिद्ध भेन। यमुना नदीक निच्नका दक्षिण तटपब मध्प्वबी

নগব ৰঁসন। শৈত্ৰ্ঘন ওগ দৈহকেঁ মাবি মধ্প্বব মানে মথ্বা জিতনন্হি।

কিছু ত্তষবপাত ভেন খা তকব ৰাঁদ দনসিংহসবাযক ভত্তৃক সংগ তাজপ্ববক পিচহ্নন কহৈ ছথি:
স্ববজাপ্ববী সভ ভাবতমে ৰিহাবক কিশনগংজ খা পূর্ণিযাঁ খাদিমে গামে–গাম বহৈএ, বাজৰংশী মহাদনিত জাতি দ্বাবা ওা ভাষা ৰাঁজন জাগত খছি। কিশনগংজমে হ্মস্লিমমে স্বামী জাতি খোঙ্গা খা সেরক জাতি হ্নন্হিযা কহন জাগ ছথি। হ্নন্হিযা জাতি সেহো স্ববজাপ্ববী ভাষা ৰঁজৈ ছথি। বাজৰংশী খা জে খান জাতি সভ হ্নন্হিযাক খাসপাস বহৈ ছথি সে স্ববজাপ্ববী ৰঁজৈ ছথি। ওা ভাষা মৈথিনী খা ৰাঁগ্লাক মিশ্ৰণ খছি। কিযো কিযো ৰংগানক কূচ ৰিহাবক ৰাঁহে ৰংগানী খা নেপানক বাজৰংশী ভাষাকেঁ সেহো স্ববজাপ্ববী ভাষা কহৈ ছথি। কিছু গোটেক মত ছন্হি জে ৰাঁগ্লাদেশক নোকক ভাষাক ক্ষেত্ৰীয ভাষাসঁ মিশ্ৰণক পবিণামস্বৰূপ স্ববজাপ্ববী ভাষা নিকনন। পূর্ণিযাঁ খা কিশনগংজমে এক্ক গামমে হ্নন্হিযা খা বাজৰংশী নোকনি স্ববজাপ্ববী ৰঁজৈ ছথি, সংথান নোকনি সংথানী ৰঁজৈ ছথি, ৰংজাবা নোকনি ৰংজাবা ভাষা ৰঁজৈ ছথি জখন কি শেষ সভ গোটে মৈথিনী ৰঁজৈ ছথি।
হ্মখদের দিস তাকি জাগেশ্বব ৰাঁজৈ ছথি:–
খল্ভৰনাসঁ স্ববপতিস্বত দূৰে স্বত চন্দ্ৰ পতিক প্বত্ৰীক ৰিৰাহ, খাসামক কোচ বাজৰংশী বাজা সঁ ছনন্হি প্বত্ৰীক নাম সোহাগো।
তাজপ্ববক পিচহ্নন ফেব ৰঁজৈএ:
জঁ বাজ্যমে ঐ ক্ষেত্ৰ সভকেঁ নেন জাএ তঁ হ্নকা সভকেঁ হ্নকব ভাষাক ৰিকাসক গাবন্টী দেৰ২ পড়ত। কী নর

দেশী-বাজ্য বাজ্য খভিযানকর্মী সভক সোচ এতঽ ধবি পহুঁচননি খছি ?
জাগেশ্বিব ৰঁজৈ ছথি, যৌ ঙা রিভিন্ন তবহক জাতি-জন- রিস্ খাদিক খেবহা ৰঁভ্র প্ববান ছৈ। ও খাগাঁ কহৈ ছথি:-
প্রাঙ্গতসঁ রৈদিক সংস্কৃত ৰঁহাব ভেন খাকি রৈদিক সংস্কৃতসঁ প্রাঙ্গত ? রেদমে নাবাশংসী নাম্না জন খাখ্যান যএহ সিদ্ধ কবৈত খছি জে দ্নূ সমানান্তব ৰূপেঁ ৰঁহ্ত দিন ধবি চনন। ঙা সমানান্তব পবম্পবা দ্নূকেঁ প্রভারিত কেনক। খাৰঁ ঋগরেদ দেখূ- ওতঽ দুর্নভ নেন- দূনভ, (ঋগরেদ ৪.৯.+) প্রযোগ কী সিদ্ধ কবৈত খছি ? খথর্ররেদমে পশ্চাত্ নেন পশ্চা (খথর্ররেদ ১০.৪.১০) কী সিদ্ধ কবৈত খছি ? গোপথ ব্রাহ্মণমে প্রতিসন্ধায নেন প্রতিসংহায কী সিদ্দ কবৈত খছি ? (গোপথ ব্রাহ্মণ ২.৪)। খা রৈদিক খা নৌকিক সংস্কৃতকেঁ ওগ কানমে সংস্কৃত নৈ ৰবন এমসঁ ছন্দস (রৈদিক সংস্কৃতকেঁ যাস্ক খা পাণিনী ছন্দস কহৈ ছথি) খা ভাষা (নৌকিক সংস্কৃতকেঁ পাণিনী ভাষা কহৈ ছথি) কহন জাগ ছন। খা জকবা খাগ প্রাঙ্গত কহৈ ছিঐ সে পানিক ৰাঁদ ওগ ৰূপমে ৰ্নমন গেন (সাহিত্য নেখন সম্মেন্ধমে)। ভবত নাট্যশাস্ত্রমে ৭ টা খা ৰবৰুচি ৪ টা প্রাঙ্গতক চর্চা কবৈ ছথি।
ওনা তঁ মহারীবক রচন খর্ধ-মাগধী প্রাঙ্গত খা ৰ্দ্ধক রচন মাগধী-প্রাঙ্গতমে দেন গেন ঝদা ঙা দ্নূ মূনতঃ জনভাষা বহএ।
ঝদা জখন রিভিন্ন ক্ষেত্রক নোক জ্মনা তঁ ৰ্দ্ধ সভকেঁ খপন ক্ষেত্রক ভাষামে ৰ্দ্ধরচন সিখৰাঁ নেন কহনন্হি:
খন্নজানামি ভিক্খরে, সকাযনিকত্তিযাৰ্দ্ধরচনং

পবিযাপ্বশিতং- মানে ভিক্ষু নোকনি, খপন-খপন ভাষামে বৃ্হ্মরচন সিখরাঁক খন্বমতি দৈ ছী। খা বৃ্হ্মরচনমে প্রধান তত্ব জনভাষা মাগধীক বহন ঋদা খান খান ভাষাক তত্ব সেহো ফেঁটৌএন; খা সে ভাষা পানি ভঽ গেন। ওনা মূন রাঁত যএহ খছি জে সভ প্রাগ্নত শৰ্দ্বক সংস্কৃত ৰূপ নৈ খছি।
নিকনরাঁক রেঁব ভঽ গেন খছি।
সংঘৰ্ষ, জন সংঘৰ্ষ।
মাছী বোমৈযোক শৌক্তি নৈ ছৈ গবীৰ্রমে, দশা ততেক খবাপ ছৈ। সমাজমে হবমাজ ডঁঠা দৈতৈ গবীৰ্র সভ মিনি কঽ। ঋদা ও তঁ প্রেম কবৈ ছৈ সমাজসঁ, দেশসঁ। ঞা সংঘৰ্ষ তঁ নোকক প্রতিগ্যা রঁচেরাঁ নেন ছৈ।

ক্ষঞ্জন, চেথৰু, ঋসাগ খা কঁমবেডক রঁহাব ভেনাক কিছু রাঁদ জাগেশ্বিব, ঋখদের খা কঁমবেড রঁহবাগ ছথি। ডিব্বাঁ সভ মোবামে নেনে, কান্হপব ভিবখা নেনে, খা রোঁবামে কোদাবি, খন্তী নঽ কঽ সভ গোষ্ঠৈ রিদা ভেন। নির্গ্বণ শ্বৰু কেনক জাগেশ্বিব:-
রঁঘরাক রঁচা রিনৈযা নেনে জাগ বে, রাঁবূ কিযো নৈ পতিযায
ধবতী রঁবিসয স্বৰুজ নহায, ওনতীক পানি রঁবেড় ী ঠেকন জায
চনত ঋসাফিব থাকন রাঁষ্ট, তব স্বতরৈযা ডঁপব নাগে খাষ্ট
নৌকা ডূবঁয, নোহা ডঁপনায, ক্ষদ্-ক্ষদ্ মছবী রঁগ্বনরেকেঁ খায
জবএ রঁ্ঢ়ি যা গোগঠা তাপৈ খাগি, বিন্হন বসোগযা ভনসিযেকেঁ খায

गरिया राँग्नेन, रँड़द रियाय, बूँदमे देखहुँ सञ्च्यद्र समाय कहत करीब स्वनू साध् भाय, ज्ञानो पढ़ि अर्थ केयो रिबने नगाय
नचकाक एक दिस ञ्चखदेर आ दोसब दिस चेथञ्च खधाग ख्ननाग श्वञ्च कऽ देनञ्हि। ञ्चञ्ज्ञन भिवखा पसावि कऽ नचकाक एक दिस आ ञ्चसाग भिवखा पसावि कऽ नचकाक दोसब दिस सङ्कपव रैसि जाग छथि आ ससवञ्चानी रँनरँऽ आ उँघावऽ नगै छथि।
जागेश्विव द्नू काैमवेडक संग नचकाक रीचमे द्नू कात खधाग कऽ दै छथि आ ओगमे राँञ्चद आ रँम ञ्चोड़ै छथि ञ्चेव रेँबा रेँबी नचकाक द्नू कात अरैँ छथि।
ञ्चखदेर दिस्वका नचका सेहो ठूँठि जागए।
ञ्चदा चेथञ्च... ओकव पएवमे कोनो नत्ती ओसबा जाग छै।
जागेश्विव ओकवा भागैने कहै छै ञ्चदा ओ खसि पड़ैए आ...
रँनेसवी काँठी सभ चेथञ्चक देहकेँ शोनितामे केने छै। आसपास अन्हाव पसवन छै। नोकक कोनो आराजाही नै छै।
चेथञ्चकेँ कोनाहु कऽ उँठा कऽ धनेसवक कामतपव आनन जागए।
ओकव छातीक धक्धकी रँन्न नै भेन छै।

अठावहम कन्नान
मावरौ आवे कोगनी, ञ्चोड़रँ द्नू आँखिया/ तोव रौनी स्वनि पिया गेन पवदेस/ तोवे रौनी स्वनि ना

চেথৰুকেঁ ধনেসবক কামতপব বাখন গেন।

ক◌ াঁমবেড সভক সংগ ধনেসব ৰঁহবা গেনা। ফেব ভোব হোগসঁ কনে পহিনে ধনেসব একটা ৰৈদকেঁ নঃ কঃ এনা। ক◌ াঁমবেড সভ ঘ্বি কঃ নৈ খাএন ছনা।

স্বস্বম পানিমে নত্তা ভিজা কঃ ঝ্নসাগ, জাগেশ্বিব খা ঝ্নখদেব চেথৰুকেঁ সাফ কঃ দেনে ছথি। ঝ্নদা ধঁসন কাঁটী উঁখাববাঁক প্রযাস রিফন হোগ ছন্হি, ফ্নহড়ি উঁঠৈ ছথি, কামতমে খগবমস্তক গাছ ছৈ, ছোটৈ খা মোটৈপাতমে পানি ভবন, ঝ্নখদেবকেঁ স্বনন ছনন্হি জে কটৈনাপব একব বস নগেনাসঁ খূন ৰঁহনাগ ককি জাগ ছৈ। ঝ্নখদেব খগবমস্তক পাত তোড়ি কঃ খানৈ ছথি, বস ৰঁহাব কঃ কাঁটী সভক উঁপব গাড়ৈ ছথি।

খূন রুকন সন নাগি বহন খছি।

ঝ্নসাগ কথা কহৈ ছথি...

পার্বতী শিবসঁ শিবসন ববপ্রাপ্তিক ব্রতক রিষযমে পুছৈ ছথি..

...তঁ ও উঁত্তব দৈ ছথি জে হিমবান পহাড়◌পব খহাঁ বাঁবহ বর্ষ উঁল্টা টাঁগ মাত্র ধুঁখা পীবি কঃ, মাঘমে জনমে বৈসি, সাওনমে বর্ষামে খা বৈসাখ দ্পহবিযামে পঁচাগ্নিমে বৈসি তপ কেনৌং। ঝ্নদা খহাঁক পিতা নাবদকেঁ কহনন্হি জে ও পার্বতীক রিবাহ রিষ্ণুসঁ কবেতা।

ঞ্জ স্বনি খহাঁ সখীক ঘবপব কানঃ নগনৌং জে হম তঁ পাত্র শিবকেঁ খপন পতি ৰঁনাএব খা খপন সখীক সংগ গংগাকাত খোহমে চনি গেনৌং খা ভাদবমে হমব বাঁনূক প্রতিমাক পূজা কেনৌং, তখন হম খাবি খহাঁকেঁ পতি হেবাঁক বব দেনৌং।

বাঁহ...

চেথক্ব পানি মাঁগৈএ..
ফেব ৰাঁজৈএ...
ঋা কিছু কহএ চাহৈএ চেথক্ব, বাষ্ট্রীযতা, ওকব কতেক প্রকাব, ৰাঁগমে ঋছি... মাছী বোমৈযোক শক্তি নৈ ছৈ গবীৰমে, দশা ততেক খবাপ ছৈ। সমাজমে হবমাজ উঁঠা দৈতে গবীৰ সভ মিনি কঽ। হ্মদা ও তঁ প্রেম কবৈ ছৈ সমাজসঁ, দেশসঁ।
হ্মদা ৰৈদ ঋাৰি জাগ ছৈ...
তাবসবাযক চেথক্ব। ৰম হ্ষ্টনৈ ঋা ঘাএন ভঽ গেন। ধনেসবক কামতপব ঋানন গেন ছৈ।
কী সভ পীসি কঽ ৰৈদা খ্এনকৈ।
ৰাঁজৈ ছন ৰৈদা, ঋসনী ৰেঁঠৌ মঽব নৈ, ঋসনী সোনা জঽব নৈ।
জেনসঁ ৰহবেনাক ৰাঁদ কতঽ জাএত হ্মখদের ?
তংত্রমংত্র সীখি জীরিত কবত ওগ নোককেঁ ? ধ্ব.. ততেক ৰহসা-ৰহসী জাগেশ্বিব ঋা কামবেড সভ সংগে কেনে ঋছি জে ঐ তংত্র-মংত্র সভক ভিতবিযা গপ ৰু্নি গেন ঋছি। হ্মদা জঁ জিঋা নৈ সকত ওকবা সভকেঁ তঁ ওকব রিচাব তঁ জিঋা সকত।
ৰহ্বা গোঠা নক প্বত্রী।
ছনি ওহো তাঁত্রিক।
কমনা-ৰনানক কাতক কেরঠী ছনি ৰহ্বা, ৰখবী, ৰেঁগুসবাযক বহনিহাবি।
হকনি ছনি ও, কমক্ব সঁ সিখনক জাদূ।
দ্নবা দযান ছন মিথিনা বাজ্যক ভবৌডক বাজক্মাব, ওকবে নাম ছন নষ্টঋা দযান।
নূহ জে ও ৰহ্বাসঁ সিখনক তঁ সভ নামে বাখি দেনকৈ

ওকব নট্ৈখা।
নট্ৈখা দযানক গ্বৰু ছনা মংগন।
সিদ্ধ প্বকুষ।
খকাশিমে রিন খ্ঞ্জীক ধোতী ঠংগৈ ছনা, স্বখনা পব উঁতাবৈ ছনা।
রঁহ্বা গাছ হঁকৈত ছনি, জকবাসঁ ঝগড ়া ভেন ওকবা স্বগ্গা রঁনা পোসি নৈ ছনী।
কমনা কাতমে বহৈ ছনা খা ভজৈ ছনা–
কমনেক খাসন, ওহীমে রঁাস হে কমনা মৈয্যা...
রঁহ্বা ববকঁে মাবি সীখনে ছনি জাদূ। বাজক্ষমাবক রিরাহক প্রস্তারকঁে নৈ ঠ্কবা সকনি ক্ষদা। রঁবিযাতী দবরঁজ্জা নাগন তঁ ভহ গেনৈ কহা–স্বনী খা সভকঁে রঁনা দেনক ও রঁত্তু।
মংত্রী মন্নক এক খাঁখিক বোশিনী খতম। খাহি বে রঁা।
র্য্যাপাবী জযসিংহ ছন মোহিত, রঁহ্বাক রঁেটী পব। ওকবে খডযংত্র। খাহি বে রঁা।
গ্বৰু নগ গেন বাজক্ষমাব খা খাদেশি ভেনৈ, জো কামাখ্যা, সীখহ নেন ষট্ নৃত্, খা জাদূ।
চণ্ডিকা মংদিবমে যোগিনীসঁ ষট্নৃত্ সিখনক খা খাদেশি ভেনৈ– সবৈযা গ্রামক ভুরন মোহিনীসঁ ষট্ নৃত্ক এক খংগ সিখরঁাক।
ওগ গামক সিদ্ধ দেরী বহথি রাগেশ্বিবী।
নবরঁনি চঠৈ ছন ওতহ। দৈত্ খরঁৈ ছন ওতহ।
সিখনক বাজক্ষমাব সিদ্ধ নৃত্ খনহদ খা খাজ্ঞা চঞ।
কবিযা জাদূকঁে কাটএ রঁনা মংত্র ফ্কনক বাজক্ষমাবক কানমে।
কমনা রঁনানমে খাএন বাজক্ষমাব।
রঁহ্বা স্বখেনক ধাবক পানি।

बाजा पता नगेनक जूकियासँ, खननक रॅह्‌बाकेँ, म्रदा ओ तँ नगा देनक दोष बाजक्षमावपव। यक्त ভेन तेयो कमनामे पानि नै खाएन, नट्टुखा पठेनक सভট্টা पानिकेँ पतान ?

नट्टुखाकेँ पकड़ा कऽ खानन गेन। ओ खपन नूल्सँ जनाजन केनक कमनाकेँ। म्रदा कहनक रॅह्‌बाकेँ माफी दियौ।

रॅह्‌बा कहनक खारॅ तोँ ভेनह हमब रॅट्टीक योग्य।

खारॅह रॅबियाती नऽ कऽ।

नट्टुखा रॅबियाती नऽ कऽ पहुँचन।

तीट्टा पान एनै, एक कमनाक पानिक हेत्तु, दोसब रॅह्‌बाकेँ माफ कबरॉक हेत्तु।

खा तेसब ओकब रॅट्टीसँ रिंयाह कबरॉक हेत्तु।

तीनूट्टा पान उठेनक नट्टुखा खा शुरू ভेन गीत-नाद।

पियास नगनै नट्टुखाकेँ, शिष्य झिनमिनकेँ पठेनक जनाब पब।

ডोबी छोट्ट ভऽ गेनै। खपने गेन नट्टुखा, ডोबी पैघ ভऽ गेनै।

फूनमती छनि ओतऽ, पतिक प्रतिভासँ प्रसन्न छनि ओ।

मन्नक खाँखि ठीक केनक रॅह्‌बा।

कमना कात पहुँचन कनियाँक संग नट्टुखा, म्रदा खाहि बे रॉ।

नट्टुखाकेँ चक्कू मावनक, रॅह्‌बासँ तमसाएन शिष्य।

म्रदा नट्टुखा चठ़ने छन पट्टेब कमना मैय्याकेँ।

कमनाक धाब खूने-खूनामे।

म्रदा कामाख्याक जदूगवनी एनी, खाजीरित केनन्हि नट्टुखाकेँ।

দ্শ্মনক র্বনি চঠ্ েনেক কমনাকেঁ।

খা র্বনি চঢ়া গেন চেথক.. তীন দিন্বকা র্বাদ..
খা মবি গেন জাগেশ্বিব জেনমে...
র্বাজৈ ছন রৈদা, খসনী রেঁটো মহব নৈ, খসনী সোনা জহব নৈ।
চেথক খা জাগেশ্বিবক র্বনি তঁ চঢ়া গেনৈ, দেশসঁ খংগ্রেজকেঁ সসম্মান রিদা কহ দেন গেনৈ। মাউন্টর্বেটন গরর্নব জেনেবন র্বনি গেনৈ। দেশক নর বাজা ক্ষখদেরকেঁ জেনমে বখনে ছৈ। ক্ষখদেরকেঁ র্বনিসাব ভেটি গেন ছৈ। ককব চঢ় ।এত র্বনি। খাপসেমে ঝগড় া ছৈ, খীবাক তীন ফাঁক, ডঁপরেসঁ টৌ এক ছৈ।
জাঁত পিসৈ কানক নগনী মোন পড় ৈ ছন্হি ক্ষখদেরকেঁ:-
ঘব পছরবিযা নীম কেব গছিযা
রএহ তবনমা কোগনী রৌনৈ খধিবতিযা
রএহ বে তবনমা
খান দিন রৌনৈ কোগনী, ভোব বে ভিনসবরা
খাজ্ক দিন কোগনী রৌনৈ খধিবতিযা
খাজ্ক দিন না
মাবরৌ খাবে কোগনী, ফোড়র্ব দ্নূ খঁখিযা
তোব রৌনী স্বনি পিযা গেন পবদেস
তোবে রৌনী স্বনি না
গছিযা রৈঁঠন বৃন্দারনমে
রঁস্ববিযা কিনকব রৌনৈ না
কিনকব রৌনৈ না
করু-করু খাগো ভৌজো সোনগো শৃঁগাব
রঁস্ববিযা বৃন্দারনমে ভৈযাক রৌনৈ না

ভৈযাক রৌনৈ না
তোবা দেরৌ ননদো গনাক গিবমন হাব
তোহী দিনক রঁতিযা কহনী না
তোহী দিনক রঁতিযা কহনী না

উঁন্নিসম কন্নান
সূতনিমে ছনিঐ রে স্বগনা একে সংগ রে সেজিযা/ সপনেমে দেখনৌং রে স্বগনা হংসা গেনৈ রে চোবিযা
গঢ় নাবিকেনক হ্মখদের খা জাগেশ্বিব, মধেপ্ববক হ্মঞ্জন, রঁহেবীক হ্মসাগ, রিবৌনক ঠিনাগ, দনসিংহসবাযক ভত্তূ, তাজপ্ববক পিচহ্মন, রেঁনীপঙ্গীক ছতহব্ধ খা মেঁহথক ঘোঁঘাগ খা ধনেসব।
তাবসবাযক চেথব্ধ গেন...

কিছ দিন্বকা রাঁদ হ্মখদের খা জাগেশ্বিব নগ দূটৌ কামবেড খাএন।
পংডৌনক তাব কাষ্ঠি দেনক সন্ত মিনি ক২।
নৌতান খা ধনহবক প্বনা সেহো রাঁব্ধদসঁ উঁড় া দেন গেন। মধেপ্ববক হ্মঞ্জন নৌতান প্বনা উঁড়রৈঁ ঘড় ী স্বাহা ভ২ গেনা খা রঁহেবীক হ্মসাগ ধনহব প্বনা উঁড়রৈঁ ঘড় ী।
হ্নপবাস থানাক দবোগাকেঁ উঁড় া দেন গেন। রিবৌনক ঠিনাগ থানাসঁ চনন গোনীমে মাবন গেনা।
হ্মখদের খা জাগেশ্বিব রঁচি গেন।
কী কোনো ত্র্ষ্টি বহি গেন জে ও দ্নূ গোষ্ঠে নৌ মবনা।
খা হ্মখদেরক খিস্সা শ্বব্ধ...
গ্রঙ্গ মিথ্যা খারোপসঁ দ্খিত ভ২ গশেী খা চন্দ্রমাক পূজা কেনন্হি। পৃথ্বীক ভাব উঁতাব২ নেন রঁনবাম, গ্রঙ্গ

आ कमननाम्त उँपेन्न भेना। कंसक रध श्रीकृष्ण केनन्हि। मुदा कंसक सस्बर जरासन्धक आक्रमण संकट देखि छप्पन करोड़ यदुवंशी आ सोनह हजार आठ स्त्रीरत्नक संग ओ द्वारका एना।
संत्राजित सूर्यक उँपासना द्वारका तटपर कइ स्यामन्तक मणि- जे सभ दिन आठ भरि सोना उँपेन्न करै छन- प्राप्त केनन्हि। ओ एकरा अपन भाग प्रसेनकेँ दइ देनन्हि। राजा उँग्रक ओ दून् सन्तान छना- संत्राजित आ प्रसेन। एक दिन श्रीकृष्ण आ प्रसेन शिकार खेनाए नेन रौन गेन तँ एकटा सिंह प्रसेनकेँ मारि मणि नइ रिदा भेन तँ जाम्बरान भाल्लू ओए सिंहकेँ मारि मणि अपन पुत्रकेँ खेनाए नेन दइ देनक। श्रीकृष्ण जखन असगरे आपिस भेना तखन सभ हुनकापर प्रसेनक हत्या मणिक नोभमे करबाक आरोप नगेनक। तखन श्रीकृष्ण सभकेँ नइ रौन गेना तँ सिंह आ प्रसेनकेँ मृगन देखनन्हि आ जाम्बरानक पुत्र स्वकुमारक मृनामे नटकन मणि देखनन्हि। जाम्बरानक पुत्री श्रीकृष्णकेँ मणि नइ भागइ कहनन्हि, मुदा श्रीकृष्ण शँख फूकि खोहमे युद्ध कएन। सात दिन बाद द्वारकारासी द्वारका घुरि श्रीकृष्णक अन्तिम संस्कार मृत बुझि कएन, मुदा २१ म दिन जाम्बरान हारि मानि अपन पुत्रीक रिराह हुनकासँ करा मणि उँपहारमे देनन्हि। श्रीकृष्ण ओए मणिकेँ संत्राजितकेँ दइ देनन्हि। संत्राजित हुनकापर मिथ्या आरोपसँ दुखी भइ अपन पुत्रीक रिराह श्रीकृष्णसँ कराओन आ स्यामन्तक मणि श्रीकृष्णकेँ देन मुदा श्रीकृष्ण नै नेनन्हि।
फेर श्रीकृष्ण-बनराम जखन बाहर छना तखन शतधन्वा संत्राजितकेँ मारि मणि नइ नेनक आ अक्रूर यादरकेँ दइ अपने भागि गेन। सत्यभामाक कहनापर श्रीकृष्ण-

রঁনবাম ওকবা খেলাবনন্হি, প্রঞ্চ ওকবা মাবন ক্ষদা মণি নৈ ভেঁটৈন, ওা কথা স্বনিতে রঁনবামকেঁ ওা শংকা ভেন জে প্রঞ্চ কপর্ট কবৈ ছথি, সে প্রঞ্চ দ্বাবকা এনা ক্ষদা রঁনবাম রিদর্ভ চন গেনা, খক্রূব তীর্থযাত্রাপব নিকনি গেন, মণি ধাবণ কঽ কাশীমে সূর্যক উঁপাসনা কবঽ নাগন। ব্রঁহ্মা- রিষ্ণু-মহেশ নির্রিঘ্নদেরক খর্গ্রসিদ্ধি পূজা কএন খা জখন ও ঘ্রি বহন ছনা তঁ চন্দ্রমা হ্নকব হাথী রঁনা মস্তক, পৈঘ পেট দেখি কঽ হঁসি দেনন্হি। রূপক গর্র নেন চন্দ্রমাকেঁ গণেশজী শ্রাপ দেনন্হি জে এক দিন হ্নকব দর্শন কবঽ রঁনাকেঁ কনংক নাগত।
রাঁহ..
ক্ষদা ওা খাবোপ তঁ কিযো নগেনহিযো নৈ বহ তখন কিএ দ্খী ভঽ বহন ছন জাগেশ্বিব।
গবীরঁক সমাজসঁ প্রেমক ওাএহ পবিণাম হএত জে ওকবা খতম কঽ দেন জাএ, খান্দাননমে স্বাহা কঽ দেন জাএ। ওকব রাঁন-রঁচা রিনষ্ট জাএ।- -জাগেশ্বিব রঁজৈ ছথি।
-ক্ষদা গবীরঁক রঁচা তঁ ওনাহিতো রিনষ্টনে বহ ছে জাগেশ্বিব, রাঁপ বহৌ রা নৈ বহৌ।- রাঁজন বহথি ক্ষখদের।
খা হঁসি দেনে বহএ জাগেশ্বিব...
খা জখন খংগবেজরাঁ খা ওকব ভাবতীয সিপহিযা জাগেশ্বিবকেঁ রাঁরুদ খা কামবেড সভক রিষযমে প্ষ্ছনকৈ তঁ ও উঁত্তব নৈ দেনক। মববাঁক মৌকা ভেঁট গেনৌ বৌ ভজাব তোবা, খান ব্ঁনৌ নৈ ব্ঁনৌ হম ব্ঁঝি গেনিযৌ বৌ জাগেশ্বিব..
ক্ষখদেরক স্ববসঁ ঘনানন্দ, হনধব, নোনে, দৌনতি জহাঁ,

ভষ্ট্ট ভূষণ কদ্রমতি খা বঘ্রবন র্যথিত ভ২ জাগ ছথি।

সূতনিমে ছনিঐ বে স্বগনা একে সংগ বে সেজিযা
সপনেমে দেখনৌं বে স্বগনা হंসা গেনৈ বে চোবিযা
ওা হম জনিতৌं বে স্বগনা হंসা জেতৈ বে চোবিযা
কসি–কসি রঁহ্নিতৌं বে স্বগনা বেশমক বে ডোবিযা
বেশমক বে ডোবিযা বে স্বগনা টূটি ফাটি বে জেতৈ
কসি–কসি রঁহ্নিতৌं বে স্বগনা প্রেম কে বে ডোবিযা
কাযাপ্বব মাযাপ্বব নাগন ছৈ নে রঁজবিযা
সোচি সমন্মিএ সৌদা কগ নিখ হে সখিযা

রীসম কন্নান

মৈযাজী হে বাখি নিযৌ খবজ কেব নাজ/
জগদম্ম্বা সেরক কন জোड़ৈএ হে
মেंহথক ঘোंঘাগক নাম পবশ্ববাম বহৈ। পবশ্ববাম খা ধনেসবক রঁহনি ঝংঝাবপ্ববমে মন্নিকজীসঁ পढ़ৈনে জাগত বহথি খা তেঁ ধনাঢ্য সভ দ্বাবা রাঁবি দেন গেনা। পবশ্ববামজীক রঁহনিক পढ़াগমে রাঁধা পड़নন্হি। ফ্দা ধনেশ্বিবজী জে কনেক ওঁমেবমে সেহো পৈঘ বহথি, খड़ন বহনা। খংগ্রেজী প্বনিসসঁ হ্নকা পকड़রাঁএন গেন খা জে পীখব রঁচা পকड़রেঁনন্হি সে খাবঁ স্বাধীনতা পেঁশন পাবিঁ বহন ছথি, বঘ্রবন ওা সূচনা ফ্খদেরকেঁ দৈ ছথি। ১৯৪২ ওা.মে ধনেশ্বিবজী ঝংঝাবপ্বব থানাসঁ খংগ্রেজ প্বনিসকেঁ ভগা দেনে বহথি খা ফেকন ফ্ন্শীকেঁ থানেদাব রঁনা দেনে বহথি।

পীখব রঁচা স্বননিঐ ১৯ও২ ওা. মে এম.এন.এ. রঁনি গেন। গাম রঁগনক রিদ্যাখী গ্রপানন্দক স্কॉনবশিপরঁনা হফॉর্মপব

साउन कबराँसँ मना कए देने बहथिन्ह एम.एन.ए. साहेबेँ ग्दा तेँयो चन्दासँ एम.आइ.टी. ग्जयहफबपवबमे ब‍ान नं.१ नए सरोंच अंकक संग अभियन्त्रणमे नाम लिखराँ लेलन्हि श्रुपानन्द। एक रोँब धनेश्वरजी, पबश्वबामजी, श्रुपानन्द सभ गोटे गोपेशजी ऐठाम जा कए खेने छला, कारण गोपेशजी केँ राँबन गेल छलन्हि कारण ओ अंडा खेने बहथि आ पीअब रँचा आ ऐ गामक धनाढ्य सभक नेतृत्वमे हुनका राँबन गेल छल।

बघ्रबन नर सूचना सभ दैत बहै छन्हि ग्खदेरकेँ। स्वतंत्रता दिरसपब नै जानि कोना ओ सभ चर्च शुरू भए जाए छै आ स्मरण आरि जाए छै ग्खदेरकेँ सभ गप।

फेब खिस्सा शुरू...

जुआमे हाबन युधिष्ठिबकेँ रोँनमे श्रुष्ण एकटा व्रत कबराँ लेल कहलन्हि आ कथा सुनेलन्हि। सत्युगमे सुमन्त नाम्ना ब्राह्मण भृगुक कन्या दीक्षासँ रिराह केलन्हि। ग्दा शीलाक जन्मक बाँद दीक्षाक मृत्यु भए गेल। फेब सुमन्तक रिराह कर्कशासँ भेलन्हि, ओ शीलाकेँ कष्ट देमए लागलि। फेब शीलाक रिराह कौण्डिन्यसँ भेलन्हि। दुनू गोटे अनन्त चतुर्दशीक दिन यग्ना तटपब घुबै जाइ छला तँ स्त्रीगण लोकनि हुनका बाँहिपब अनन्तक ताग बाँन्हि देलन्हि जइसँ हुनकब सभक घब गृहस्तीमे समृद्धि आएल। घबमे माणिक्य बहितो ओ ताग देखि एक दिन पति ओकबा तोड‍ि आगिमे फेकि देलन्हि। शीला जड़ल डोबकेँ निकालि दूधमे बाखि लेल। आबेँ रिपत्ति शुरू भए गेल आ घबमे आएल दबिद्राकेँ देखि कौण्डिन्य रोँन चलि गेला। ओतए अनन्त भगरान हुनका रिष्णु

नग नइ गेलखिन्ह। ओ हुनका अनन्त व्रत चौदह बरख धरि करबाक लेल कहलन्हि।
तिपति तँ शुरू भेए गेलै घेंगली लेल।
आ छुखदेर बामक व्रत कहिया खतम हएत।
आकि व्रत शुरू हएत।
जेनसँ बाहर भेला दिनसँ शुरू हएत व्रत।
छुदा ओ दिन कहिया आएत।
कहिया आएत जे गाछमे खेलाग-पिलागक समान फड़तै, किंयो ककरोसँ नै जड़तै। घेंगली स्वनतैत बहै बहथि खिस्सा पिहानी, गामक शिष्या सभकेँ....
घेंगलीक खिस्सा स्वनैले के अतैत हेतै।
पीअब तचा एम.एल.ए. तनि गेल अछि।
देशो स्वतंत्र भइ गेल अछि।
स्वतंत्रता सेनानी जेलमे तन्न अछि। तांकीपुब कैम्प जेल।
आ गढ़ नाविकेलमे भगता, छुखदेर आ जागेश्वर लेल, गोहाबि कइ बहल अछि, कहलन्हि बघ्रबल। छुदा जागेश्वर तँ गेल। छुदा से बुमल नै छै गढ़ नाविकेलक लोककेँ:-
अवली जे तौलसँ मैया खवली कटैनिऐ हे
मैया खवली कटैनिऐ हे
मैयाजी हे तिज्रल कटैनिऐ तिष्टे ताँस
जगदम्बा बचि-बचि महल तलेनिऐ हे
गोड़ नागूँ पैयाँ पड़ूँ मैया जगदम्बा
आग मैया मैया गहतब अतियौ हे
मैया जी हे बाखि नियौ भगत केब लाज
जगदम्बा कनजोबि पैयाँ पड़ै छी हे

जहिना वॅनकवॅा खेनै मातक गोदिया हे
ভরানী মাতাক গোদিযা হে
মৈযা জী হে তহিনা খেনারঁহ্ জগ রীচ জগদম্বা
আৰ মৈযা গহরঁব খরিযৌ হে
নামো নে জনৈ ছী মৈযা পদো নৈ ব্‌নৌ ছী হে
মৈযা পদো নে ব্‌নৌ ছী হে
মৈযা জী হে সেরক রীচ কণ্ঠ নিযৌ রাঁস
জগদম্বা আৰ মৈযা নাজ বখিযৌ হে
গোড় নাগ্ পৈযাঁ পকঁ খাড্যা জোনাম্মখী হে
মৈযা খাড্যা জোনাম্মখী হে
মৈযাজী হে বাখি নিযৌ খবজ কেব নাজ
জগদম্বা সেরক কন জোড়ৈএ হে

এক্কৈসম কন্নান
রঁছড়ূনে ক্ষহকৈ ছৈ ধেনু গায
ব্রাম্মণমে পীখব রঁচা আ হ্নকব প্বত্র গন্দ্রকান্ত মিশ্র।
দছিনরাঁবি ঠৈনমে মিশ্র সভ আ শেষ সভ ঠৈনমে ঝা সভ।
বমণ কিশোব ঝা আ খকণা ঝা।
স্বখবাতী দিন দ্ধড়া–দ্ধড়াকি খেন জে ঐ মহিসরাঁড় ব্রাম্মণ সভক দেখরঁ তঁ গম্ম পড়ি জাএরঁ, রৌধা মনিকসঁ কীনন স্বগবকেঁ ভাঁগ পীরি মাতন মহীস দ্বাবা দ্ধড়া নেরঁ।
একটা জাগেশ্বিব ঝা বহথি, স্বতংত্রতা চাহী ছনন্হি, দেশোক আ নোকোক। ক্ষখদের বাম সংগী বহন্হি। ক্ষদা পীখব রঁচাক ধোখা দেনাসঁ খংগ্রেজ পকড়ি কহ ধহ দেনকন্হি

জেনমে খা ওতৈ মাবি দেনকন্হি।
মেদিনী নোকমে খহংকান পসবি বহন খছি....
গঢ় নাবিকেন গামমে ব্রাম্নণক খতিবিঞ খানো জাতি খছি।
দ্নূ ৰাঁন্হক ৰীচমে উঁচকা ভীবপব গ্বখবষ্টৈনী তঁ খছিযে। ৰাঁঢ়ি যোমে ও ষ্টৈন নৈ ড্মৈত খছি। নাহসঁ খাৰাজাহী হোগএ। সন্নাবাযণ যাদর এম্হ্বকা সভষ্টা খেতক খাবি-ধূবক জানকাবী বাখৈ ছথি।
ৰিযাহ দিন উঁপনযন সংস্কাবমে যাদরজী ঐঠাম গীত গাওন জাগএ:
ৰঁকনেন ৰঁভনা মধ্ চাষ্টয এনা হমব খংগনা
চাউঁব দেনিযনি দানি দেনিযনি ধেননি খংগনা
এক বত্তী নোন নেন কবৈ ছথি খেখনা
ৰঁকনেন ৰঁভনা মধ্ চাষ্টয এনা হমব খংগনা
ধোতী দেনিযনি তৌনী দেনিযনি ধেননি খংগনা
একষ্টা গমছা নেন কবৈ ছথি খেখনা
ৰঁকনেন ৰঁভনা মধ্ চাষ্টয এনা হমব খংগনা
সোনা দেনিযনি ৰূপা দেনিযনি ধেননি খংগনা
একষ্টা পৈসা নেন কবৈ ছথি খেখনা
ৰঁকনেন ৰঁভনা মধ্ চাষ্টয এনা হমব খংগনা
সন্নাবাযণ যাদর, বাউঁতজী খা গ্বখাবসঁ খাৰ যাদর।
ৰাঁভনক গাম ছিঐ, ৰঁনোতবী ৰঁনৰঁহ দিযৌ। দ্খক ব্যাপাবসঁ খেতীৰাঁবী খা গামক সড়কক মাঁষ্টি ভবাগ, সভ কাজ হাথমে ছন্হি।
কানিদাসক যাদরজী সভ পূজা কবৈ ছথি। মিথিনাক নোকদেরতা কানিদাস, মন্বখদেরা... ।
কানিদাস। মিথিনেক বহথি কানিদাস।
কমনদহমে পড়ন খনাথ শিশ্ব, খমবীতা দেখননি ঐ

बॉनककेँ।
आनि कऽ पोसनन्हि। तदा ओ पैघ भेल आ महामूर्ख भऽ गेल।
सभ क्षेत्रमे विद्वानक विषयमे एहेन कथा भेटैत अछि। भट्टोजि दीक्षितक शिष्य वरदराज, जे लघु आ मध्य सिद्धान्त कौमुदी सन श्रेष्ठ संस्कृत व्याकरणक रचना केलन्हि, हुनको मानल जाइत छलन्हि जे ओ मूर्ख जड़मति रहथि, बॅड़दक राजा सन। तदा ओ इनारक लगबाक पाथरपर रस्सी द्वारा बेर-बेर घर्षणसँ पड़ल निशान देखि निश्चित केलन्हि जे ओ विद्याक बेर-बेर अभ्यास करता, आ से ओ केलन्हि आ विद्वान बनि गेला।
गंगेश उपाध्यायक विषयमे सेहो एहने कहल जाइए, ओ मिथिलेक रहथि।
तदा ओ तँ कालिदासक बाद भेला।
नै ओ कालिदास नै, ई कालिदास दोसर छथि।
ई कालिदास सेहो जइ ठाढ़ि पर बैसल रहथि, तकरे काटि रहल रहथि। तिरहुतिया राजा स्वबाँय सिंहक बेटी बहुरा..
बखरीक बहुरा गोढ़िन नै.. जकर बेटीसँ गोनू झाक गौँआ दुलरा दयाल विवाह केने रहए।
नै ई दोसर बहुरा.. राजा स्वबाँय सिंहक बेटी बहुरा विदुषी रहथि। तदा राजदरबाँरक ब्राह्मण आ नौआ ठाकुर हुनकापर कनखल रहथि से ओ सभ अही बॉनकक चयन केलन्हि आ बहुरा संग अमरीताक पुत्रक विवाह भऽ गेल। तदा पत्नी शीघ्र पतिक मूर्खताकेँ चीन्हि गेली आ पतिकेँ दसटा गप सुनेलन्हि।
आब पतिक आत्मसम्मान जगलन्हि आ ओ घर छोड़ि

রিদ্যা প্রাপ্তিক নেন একটৌ চৌপাড়ি পহুঁচি গেনা। গুরুজী হুনকা উঁচঠ ভগরতীক পূজা নেন পঠেনন্হি আ দেরী হুনকব পূজাসঁ প্রসন্ন ভঽ হুনকা ররদান দেনন্হি। আ ও চৌপাড়িক সভটৌ পোথী ঘোঁটি গেনা.. রিদ্বান ভঽ গেনা। গুরুজী হুনকাসঁ প্রসন্ন ভেনা আ প্রসিদ্ধ রিদ্বান কানিদাসক নামপব হুনকব নাম কানিদাস বাখি দেনন্হি। গুখবটৈনীক খমবীতাক রেঁটৌ কানিদাস।
কানিদাস গন্দ্র নোক ধবি ঘুমি আরেঁ ছনথি।
দেরতা সভ হুনকা নাগবাজক কমনদহসঁ পাঁচ টৌ কমনক ফূন খনরা নেন কহনখিন্হ।
নাগবাজ কানিদাসকেঁ কাটি নেনন্হি আ ও মবি গেনা। ফদা দেরতা সভ হুনকা জিআ দেনখিন্হ আ ও কমন নঽ কঽ গন্দ্রনোক পহুঁচনা।
দেরতা সভ হুনকা পৃথ্বীনোক পঠা দেনখিন্হ, ধর্ম আ সত্ক প্রচাব নেন।
দূধ নেন রঁছড়ূ ফহকৈ মৌ, রাঁরূ মৌ রঁছড়ূনে ফহকৈ ছৈ ধেনু গায।
দহ নেন হংসা চকেরা ফহকৈ মৌ, রাঁরূ মৌ জোড়ী নেন ফহকৈ ছৈ মজূব।
রূঁছ নেন কাবী কোগনী ফহকৈ মৌ, রাঁরূ মৌ পূত নেন ফহকৈ ছৈ খরঁনা তিবিযা নাবি।
আরঁ তঁ মিথিনাক ভগতাক দেহমে কানিদাস আরঁঽ নাগন ছথি।
সত্নাবাযণ যাদর পহিনে দছিনরাঁবি টৈনমে বন্দ ছনথি ফদা আরঁ গুখবটৈনীমে রঁসি গেন ছথি, পীখব রঁচাক উঁছন্নবসঁ তংগ আবি কঽ গুখবটৈনীমে রঁসি গেন ছথি। পীখব রঁচাকেঁ শংকা বন্দ জে সত্নাবাযণ যাদর জাগেশ্বব আ ফখদেরক সংগী ছথি।

ऋदा ऐ सँ सत्नाबायण यादरकेँ स्विधे भेलन्हि। बौोखाचौबीक नग घब भ३ गेलन्हि ओा ओगसँ मान जान चबाबैमे स्विधा भेलन्हि।
बघ्रबनक क ॉमबेड सभ सूचना ओनने ओछि। नब संविधान नागू भेलै। बिंहाबमे च्नाब भेलै, बोार्ट खसलै। ओपन ओपन जोगाब नगेबॉक ब्यौँतमे सभ किछो ओछि। किछो कोनो पार्टी तँ किछो कोनो पार्टी, समाजबादी बॅनि गेन कम्यूनिस्ट, कम्यूनिस्ट बॅनि गेन कांग्रेसी ओा कांग्रेसी बॅनि गेन समाजबादी।
ओगिना बॅब बाधामोहन बाय समाजबादी पार्टीसँ ठाढ़ हेता ओा पीओब बॅचा कांग्रेससँ।
सत्नाबायण यादब ऋदा एकटा शोक्ति बॅनि क३ सोझाँ ओाएन छथि।
“जे देशी नेन जान देनक से जागेश्वब ओा ऋखदेब जेनमे बन्द ओछि ओा जे किछु नै केलन्हि, जे ओग दूनू गोटेकेँ पकड़बेलन्हि, से जन प्रतिनिधि! ! स्वतंत्र देशीक जन प्रतिनिधि जँ एहेन नोक बॅनता तखन देशीक की हएत? ओा बोटक ओधिकाब ओाबॅ स्त्री-प्वरुष, छोट-पैघ सभकेँ देन जाएत। ओाबॅ संख्या बॅन महत्वपूर्ण भ३ जाएत। ओाबॅ समए ओाबि गेन ओछि जे हम सभ ओपन ओधिकाबक मोन ब्र्झी। ओकब नीक जकाँ प्रयोग कबबॅ, तखने ओधिकाबक मोन ब्र्झाएत, ओा नै जँ ओपन ओधिकाबक मोन नै ब्र्झी तँ ओ बोटक ओधिकाबो निबर्थके जाएत।”- सत्नाबायण यादब बॉजि बहन छथि।
“देशी भ३ गेन बहए स्वतंत्र, ओा ओ ओाबॅ बॅनि जाएत गणतंत्र। देशीक नब संविधान नागू हएत। कोना क३ बोट खसेतै यौ...”

"मानें हम कहरौं जे एा रॅनअ जमीन्दाव तँ से रॅनत जमीन्दाव आ जँ ओ नरका जमीन्दाव नीकसँ काज नै कवत तँ अगिना चुनारमे दोसव जमीन्दाव चुनन जाएत ? "

हँ, चुनन जेरॉक रॉद सभ जमीन्दावे रॅनत, से रॅनत तखनें ने प्रवना जमीन्दावसँ नङ्ा सकत, ओकवा दरॉ सकत।

ऌदा पीअव रॅचा तँ जीत गेन तखन ? तखन तँ जमीन्दावे जमीन्दाव रॅनन ! आ अगिना रॅव...

बाधामोहन व◌ाय एनाव खुनरॅने छथि आ जमाहिवनान आ महामो गाँधी देशसँ अंग्रेजकेँ भगेने छथि, आकि ओ सभ मेन-पेँचसँ स्वयं भागि गेन अछि।

स्वनै छिऐ स्त्री-प्रुष, गवीव-धनिक सभसँ प्रछन गेनै ओकव रिचाव। रिचाव जे ऐ चुनारमे ओकवा दिससँ के रॅजतै। के रॅनतै ओकव प्रतिनिधि, ओकव एनाकाक जमीन्दाव। ऌदा जमीन्दावे रॅनि गेनै जमीन्दाव ! !

पीअव रॅचा सत्नाबायण यादरक जनतासँ उद्बाधनसँ प्रसन्न नै छथि। बाधामोहन व◌ाय जागेश्वव आ ऌखदेव बामक मामिना एम्हव-उम्हव उठा बहन छथि। सत्नाबायण यादरक दनानपव कएक खेप गेन छथि बाधामोहन। रॉ म्राक मृत्युक रॉद जे नठैत सभ सख्य-मख्य भऽ गेन बहथि से आपस अपन बंगमे घुबि बहन छथि।

पीअव रॅचा ऌखदेव आ जागेश्ववक संघर्षकेँ फूसि रॅता बहन छथि आ सत्नाबायण यादरकेँ ओए दुनू फुसियाहाक संगी कहि बहन छथि। स्वतंत्र भावत-सबकाव पीअव रॅचाकेँ स्वतंत्रता सेनानी मानि नेने अछि आ हुनका स्वतंत्रता सेनानी पेंशन दऽ बहन अछि।

ऌखदेव आ जागेश्ववक मादे ढेव बास उड़न्ती-उकरॉ

উঁড়া বহল ছৈ। কিযো কহৈএ জে দুনূ গোটৈ বাঁকীপুব জেলসঁ রিনা গেনা আ ফিবংগী দেশী দিস উঁড়া কহ চনি গেনা। হ্মদা সহনাবাযণ যাদর ঐ সভ গপকেঁ উঁড়ন্তী কহৈ ছথি। দুনূ গোটৈ ঘ্বি কহ এতা, গঢ় নাবিকেন হ্নকা সভক বাঁটৈ জোহি বহল থছি।
দেখৈ ছী কী হোগএ আগাঁ-আগাঁ... বঘ্রবনকেঁ কহৈএ কাঁমবেড, আ কাঁমবেড কহৈএ হ্মখদেরকেঁ...

বাঁগসম কন্নান
হব নে বঁডদ, ঢোঠ ায মডব
বাধামোহন বায গামমে সভ ঠৈনমে এক-একটা গনাব কোবরেঁনে বহথি। জোতখীসঁ দিন তকা কহ সভ ঠৈনক নোক কোদাবি খংতী নহ কহ জুমি গেন বহথি। ডোমী মিথাঁ আ নছমী ততমাক বাজমিস্ত্রীরঁনা কাজ নোক দেখনক। গৌঁআ সভ খছি হ্মদা কনামী, জাগেশ্বব আ হ্মখদেরবামক বাঁব্দ তেহেন বঁড়কা খধাগ কহ দৈ ছনৈ জে কী কহী।
বেঁচাবা জাগেশ্বব..মাবন গেন.. পীখব বঁচা আ বাধামোহন বাযক ঝগড় ামে।
পুনিসসঁ পকড়বাঁগযে দেনক ও পীখব বঁচা।
পুনিস দবোগা সভসঁ জান-পহিচান বহরেঁ কবৈ পীখব বঁচাকেঁ, বাধামোহন বাযকেঁ যশী হেতে সে কোনা বঁদস্তি হোগতে। গনাব সভসঁ পানি বঁহাব হেরেঁহ নগনৈ, নোক স্বখিতগব ভহ গেন আ গজ্জতিক সংগ জীবঁহ নাগৈ গেন, তঁ বাধামোহন বাযক প্রশংসা তঁ হেরেঁ কবিতে আ সে.. ।

রাঁকদ কত২ সঁ আএন.. প্বষ্টে ছনৈ অংগ্রেজক ভাবতীয দবোগা..
হ্মখদেরবাম ঘ্বি ক২ আওত কী নৈ, সে নৈ জানি ! ..
নোক সভ নির্ণয কেনে অছি জে গনাবক নহবা–জগত সহিত গনাবকেঁ নোক কহিযো ভথম নৈ হেরঁ২ দেত। রঁড়কা আন্দানন ভেন ছনৈ গামমে। পানিক আন্দানন, সভ ৫েনমে গনাব !
রঁজাবা সভ স্বখেঁতসঁ আএন বহএ আ গীত গেনে বহএ..
উঁড় া কূরো উঁড় ী রাবূড় ী, নির্মন পাগ বো ৫ৈ ৫ৈ
মাবো ওবা তবসো জাগ,
হাথেধড় ী রানো মাগ,
মাবো রাঁপূ তবসো জাগ
হাথ চেনা রানোযে, নির্মন পাগ বো ৫ৈ ৫ৈ...
রোঁধা মন্নিকক ৫েনক গনাব খোদৈমে রঁড় সহযোগ কেনে বহএ ও রঁজাবা সভ। পাঁচ৫া রঁজাবা হাথক থপ্পা দ২ ক২ স্থান ঘেবনে বহএ আ গৌংতী খন্তীসঁ খোদনাগ শ্বৰু ভেন ছন। দেরাবক কাতে–কাতে সীঢ় ী রঁনেনাগ শ্বৰু ভ২ গেন, দেরাবক কাতে–কাতে গোনাগ নৈত। জখন খধাগ গহীব ভেন তঁ নোক ওগ সীঢ় ী দ২ ক২ উঁতবথি আ খ্নথি আব গহীব খধাগ। দেরাবকেঁ ঝাড়ি ক২ গোন কএন জাগ ছনৈ। রেঁশী গহীব ভেনাপব পাথবক রঁড়কা–রঁড়কা চেকা আরি জাগ ছনৈ, আ তখন কাজ অরেঁ ছন হ্মখদের বাম আ জাগেশ্বিব ঝাক রাঁকদ।
রোঁধা মন্নিকক ৫েনক গনাবক পানি সভসঁ মীঠ রঁহবেনৈ..
কহি ছনা হ্মখদের..
হিবনী আ রিবনী দূ৫া রঁহিন, দ্নূ নঠিন বহথি। ও সভ পোসন সিংহকেঁ নষ্ট রঁনরঁ২ চাহি ছনথি। ওগ দ্নূ রঁহিন

নগ একটা ৰঁড়কা পাবা ছনন্হি, ভযংকব। ও দনূ ৰঁহিন পোসন সিংহকেঁ কহনন্হি জে জঁ পোসন সিং ওগ পাবাকেঁ নাথি দেত তঁ দনূ ৰঁহিন হ্নকব নোকবনী ৰঁনি জাএত ঋা জঁ নৈ তঁ পোসন সিংহকেঁ নষ্ট ৰঁন২ পড়তৈ। পোসন সিংহ ওগ পাবাকেঁ নাথি দেনন্হি।

গঢ় নাবিকেন গামক নোক সভ, সভ জাতিক ক্ষমপ্বকখ ঋা সামান্য নোক সভমে মেন-পেঁচ বষ্ট ছৈ ক্ষদা নৈ জানি ঐ গপপব কিএ কণ্ঠ ভ২ গেন পীখব ৰঁচা।

ক্ষখদের ঋা জাগেশ্বিব নৈ জানি কত২ চনি গেন। পীখব ৰঁচা ঘৰঁড় া গেন ঋছি। নৈ জানি কত২ সঁ ঘ্বি ক২ ঋারি জাএত ঙা দনূ। পঁদ্রহ সান ভ২ গেন ছৈ ওনা। ঙা এম.এন.এ.ক চ্নার ভ২ জাএ কহ্না। জমাহিবনানক ঋা মহামো গাঁধীক নামপব জীত তঁ জেৰেঁ কবত পীখব ৰঁচা ঋা ঙা নঠৈত সভ কোন দিন কাজ ঋাএত। ঋা ফেব জাতি ঋা ধর্ম.. ক্ষস্লিম রোষ্ট ঋছিযে, ব্ৰাহ্মণ সভ সেহো হাবি থাকি ক২ রোষ্ট দেৰেঁ কবত, দনিত ঋা স্ত্রীগণ সভক রোষ্ট ছাপিযে নেৰঁ।

ক্ষদা ঙা ক্ষখদের ঋা জাগেশ্বিব নে ঋারি জাএ রিঁচমে। জঁ নৈ ঋাএন তঁ জিতনাক ৰাঁদ ফেব পীখব ৰঁচা সম্পত খাগ নেন পষ্টনা জেৰেঁ কবত ঋা জহনমে পতা নগাএত জে কী কেনা ভেনৈ ওত্ত২।

ঙা সম্পত কী হোগ ছৈ হৌ।

বৌ, ঙা জে নরকা নেতা জীতি ক২ জমীন্দাব ৰঁননৈ সে সম্পত খেনকৈ, সম্পত জে নীক কাজ কবৰঁ, ককবো ঋধনা নৈ কবৰঁ..

ঋা সম্পত খেনাসঁ প্ববনকা মাফ ভ২ জেতৈ হৌ।

বৌ, সে কিএ নে জান২ গেনিঐ।

ওা সংসাব...
কী হএত, কী ভেল, সভটা খন্দাজে ছৈ।
কী পীখব ৰঁচা কেনকৈ, কী মুখদের খা কী জাগেশ্বৰ। সে পসবনৈ নৈ। পসবিতৈ তঁ জমাহিবনান পীখব ৰঁচাকেঁ খপ্পন পার্টী সঁ ঠাঢ় কবিতৈ বৌ। পীখব ৰঁচা খাদী পহিবৈ ছৈ, টৈপী পহিবৈ ছৈ। ৰঁল্ডী পহিবৈ ছৈ।
ৰঁড়কা–ৰঁড়কা গপ দৈ ছৈ পীখব ৰঁচা।
মুদা ঐ নরকা স্বতংত্র ভেল দেশমে কী হেতৈ, কোন ভরিষ্য হমবা সভক গন্তুজাবীমে খছি ?
কোনা কহী.. জাগেশ্বৰ বহিতএ তঁ কহিতএ..
পীখব ৰঁচা কহৈএ–.. রিসবি জাউ সভটা। নোক হমবা খনেবে ৰঁদনামী দৈএ। ঐৰেঁব জঁ হম জীতি কহ জাএৰ্ঁ তঁ পটনামে পতা কবৰ্ঁ জে কী ভেনৈ জাগেশ্বৰক, কী ভেনৈ মুখদেরক। জিৰৈত তঁ নহিযে নোগ জেতা, মুদা পতা কবৰ্ঁ কী কোনা ভেনৈ।
মুদা পছিনা ৰেঁব...
মুদা গঢ় নাবিকেনসঁ ৰাঁহব পীখব ৰঁচা মুখদের খা জাগেশ্বৰক নামো নৈ নৈএ।
ঘেঁঘীকেঁ পেঁশন ভেটৈৰাঁক চাহী, স্বতংত্রতা সেনানীক রিধরাক রূপমে..
ঐপব পীখব ৰঁচা কহৈএ জে সে পহিনে দেখহ পড়ত জে কোন খপবাধমে ওকবা ৰঁন্দ কেনকৈ ফিবংগী।
ফেব গপ তঁ নিখিযাক মানন জেতৈ নহ যৌ নোক সভ, মুহেসঁ জন্তু ৰাঁজি নী।
খা ফেব মূহ্ প্রমাণ–পত্রক ৰিন্ব কিছু নৈ হএত।
মুদা স্থিব বহি জাউ, সভটা ভহ জেতৈ.. পহিনে ওা চুনার তঁ খতম হ্খএ..
বাধামোহন ব্াঁযক সোচ সীমিত ছৈ, মাত্র ও গঢ়

নাবিকেন ধবি সীমিত অছি। গামক রাহব ও কী কেনম্হি ? – গঢ় নাবিকেনক রাহব দেন ভাষণমে রজৈএ পীঅব রচা। গামসঁ, ক্ষেত্রসঁ ঙুপব উঠৈ নেন কহৈএ পীঅব রচা। দেশসঁ হ্মদা ঙুপব উঠৈ নেন নৈ কহৈএ পীঅব রচা।

সম্ভারনা ছৈ জে দেশ আগাঁ রঢ়তৈ, হ্মদা সে তখনে জখন পীঅব রচা জীতত। যৌ পীঅব রচাসঁ কৈন অছি, হ্মদা তগ নেন জমাহিবনানক হাথ কাটি দেরৈ। কটৈন হাথসঁ কী কহ সকত জমাহিবনান ! !

বাধামোহন ব◌ায গবরড় । বহন ছথি।

ঙা কাংগ্রেস মানি নিঅ স্বতংত্র কবাগএ দেনকৈ, জে ঙা নৈ কেনকৈ, তঁ কী বাজ ওকরে ফেব নগাতাব দেন জাএ। তঁ কী বাজক নোভমে দেশকেঁ ও স্বতংত্র কবেনক ? সমাজরাদী নক্ষ্য মাত্র দেশক ভরিষ্য ছী। সমাজরাদী নক্ষ্য অছি সমাজরাদী সোচ। সমাজক নেন গনাব, সমাজক নেন পানি, সমাজ মিনি কহ কবএ কাজ।

পীঅব রচা রজৈএ, হে নিঅ। স্বনা নে দেনক। আর ওগ বাধামোহন ব◌াযক গনাবক পানি ঠোঁঠসঁ নীচাঁ জাএত ? আরহ দিযৌ সবকাব ফেবসঁ। তেহেন–তেহেন নে রৌবিংগ গাবত সবকাব জে পানিক রমকোনা ছটৈত। তেহেন তেহেন নে রান্হ রান্হত সবকাব জে কোসী, কমনা সভ মন্বক্থক দাসী রনি জাএত। আ সবকাব জে কাজ কবত তগ নেন ও কিছু নৈ স্বনাএত। মাত্র কাজ নেন কাজ, শ্রী ভগরদ্গীতামে ভগরানো সএহ কহৈ ছথি। গাঁধী রারা সএহ কহৈ ছথি। ঘেংঘী দাগক গ্বজব রএহ গাঁধীজীক চবখাসঁ চনৈএ ভাগ নোকনি, ঐ সমাজরাদী সভক সোচ ছৈ ধনিককেঁ গবীর কেনাগ, মৌ গবীরকেঁ

ধনিক ৰনেৰহ তখন নোক কনামী কহতহ..
হে ভাগ সভ। চবখা গাঁধীজীক নৈ ছী। ওা মিথিনা সমাজমে পহিনহিযে সঁ খছি, চবখকষ্টীক রিধ উঁপনযনমে হোগ ছৈ খাকি নৈ হোগ ছৈ যৌ নোক সভ? ওা কাংগ্রেসিযা সভ এক্কটা খেতী কবৈত খছি খা ও খেতী খছি ফূসিক খেতী।
ম্দা জঁ জাগেশ্বিব খা ম্খদেরক নহাসো খারি জৈতএ গাম তঁ ওকবা ঘ্মা দৈতিঐ গাম খা গনাকামে খা খসন চেহবা সোঝাঁ খারি জৈতএ কাংগ্রেসিযা সভক, জে পীখব ৰচা সন নোককেঁ ফেব টিকট দেৰাক ঘোষণা দেনক। সহ্নাবাযণ যাদর ঐঠাম বাধামোহন ব াযক খূৰ খান জান ভহ গেন ছন্হি ম্দা পীখব ৰচা হ্নকব হঁসী কবৈএ.. হব নে ৰড দ, ঢোঠ াষ মড ব..

প্রচাব, ৰাজা, নেতা, গাড় ী। নোক সভ খকাসমে ফেব ছোট-ছোট হরাগ জহাজ দেখহ নাগন। নৈ ওা জর্মনীক হরাগ জহাজ নৈ ছী। ওা খপনে দেশক নেতা সভক হরাগ জহাজ ছী..
নোক রিসবি গেন...
নোক নৈ রিসবন........
ম্খদের খা জাগেশ্বিবকেঁ নোক নৈ রিসবন খা রিসবিযো গেন, খা তেঁ পীখব ৰচা পহিন ৰেব চ্নার জীতি গেন ছন....
দেখৈ ছী কী হোগএ খাগাঁ-খাগাঁ... বঘ্রবনকেঁ কহৈএ ক ামবেড, খা ক ামবেড কহৈএ ম্খদেরকেঁ...

তেগসমকন্নান
সাত পাঁচ ঘব তন্হি সজি দেন।

পিঞা দেসাঁতব খাঁতব ভেন।
দেশ স্বতংত্র ভেনৈ খা সংরিধান সেহো রঁনি গেনৈ। ন্দা নাগূ ভেনৈ ২৬ জনরবী ১৯৩০ ঙ্গ.সঁ। সভ কহৈ ছন.. শাসন জেনক, প্ররঁহ্ন ধবমসানাক হেতৈ, খারঁহ দিযৌ ২৬ জনরবী ১৯৩০।
২৬ জনরবী, ঐ দিনক মহত্ত্ব ছৈ, ভাবতক পূর্ণ স্বতংত্রতাক নক্ষ্য একটা বাজনৈতিক পার্টী ঘোষিত কেনে বহৈ ওগ দিন তেঁ, ঝন্ডা ফহবাএন গেন বহৈ ওহী দিন, তেঁ।
১৩. খগস্তক কোনো মহত্ত্ব নৈ বহৈ, ন্দা ও তঁ খংগ্রেজক নির্ণয ছনৈ, খা সত্তা নেরাঁক হবরঁড় ামে কে নীক দিন খাকি ঐতিহাসিক দিনক রাঁষ্ট দেখৈএ।
নোনে ন্দখদের বামকেঁ কহৈ ছনন্হি জে সংরিধান নাগূ ভেনাপব ভাবত সবকাবকেঁ ন্দখদের বামকেঁ ছোড়ৈএ পড়তৈ। স্বতংত্র ভাবতক স্বতংত্রতা সেনানীকেঁ নরঁকা কানূন খাতংকী কোনা মানতৈ ?

ঘনানন্দ ন্দখদের বামকেঁ কহৈ ছনন্হি জে সবকাব ভনে হ্নকা খখন নৈ ছোড়ৈএ, কাবণ খসন স্বতংত্রতা তঁ সংরিধান নাগূ ভেনাক রাঁদে ভেষ্টতৈ। খখন ততেক মাবাপীটী ভহ বহন ছৈ জে জেনক ভীতবে বহরাঁমে নীক বহত।
ন্দা সংরিধান নাগূ ভেনাক রাঁদ দেশক খসন রিকাস হেতৈ।
ঘনানন্দ, হনধব, নোনে, দৌনতি জহাঁ, ভষ্ক ভূষণ খা রুদ্রমতিক সংগ ন্দখদের বাম স্বতংত্র ভাবতক রাঁকীপ্পব জেনমে স্বতংত্র ভাবতক সূর্য দেখহ নগনা। খা বঘ্রবন সেহো। ওহো কৈদী ছন, স্বতংত্রতা সংগ্রামক কৈদী।

স্বতংত্র ভাবতক বাতি, স্বতংত্র ভাবতক চন্দ্রমা। কিছুও নৈ বঁদননৈ। হঁ, অংগ্রেজ জেনবক বঁদনামে দেশী জেনব আরি গেন বহ, আব সভ কিছু ওহিনা।
ফেব এনৈ ২৬ জনরবী ১৯৩০ ক হন্না, জেনক বাঁহব ফেব মহামো গাঁধী আ জমাহিবনানক গ্বণগান ভ২ বহন ছৈ, নগৈএ সবকাবী স্কূনক বঁচা সভ অছি।
হঁ, আবঁ শ্বব্ধ ভেনৈহেঁ খেনা।
হনধব কহনকন্হি জে রিনোবাঁ ভারে ভূদান আন্দানন শ্বরু কেনন্হি। ভূদান, মানে সভ অপনা মোনসঁ অপন জমীন দানমে দেতৈ।
ভঙ্ক ভূষণ টিপনক- জযপ্রকাশি নাবাযণ সেহো ঐ আন্দানননমে শামিন ভেনা।
দৌনতি জহাঁ সূচনা দেনকন্হি- ১৮ অপ্রৈন ১৯৩১, আঁধ্রাক পোচমপন্নী গামমে পহিন ভূমিক দান সম্পন্ন ভেন।
বঘ্রবন, একটা কৈদী, জে বেঁশী কান চ্প বহ ছন, সএহ ঔ সূচনা দৌনতি জহাঁকেঁ দেনে ছন।
পহিনে মাস রীতন, ফেব বঁর্খ আ আবঁ ছহ বঁর্খ, সংবিধানবঁনা স্বতংত্রতা ভেনাক বাঁদো ফ্মখদের বাম জেনেমে বহনা। স্বতংত্র ভাবতক বাঁকীপ্বব, পটনা জেনমে অপন সমএ বিতা বহন ছথি ফ্মখদের বাম। বঘ্রবন আন নোক সভসঁ কনে আব খ্জএ নাগন ছন, ফ্মখদেরসঁ তঁ বঘ্রবন খ্জন ছনৈহে।
ফ্মখদেরক খিস্সা পিহানী ও খূবঁ স্বননে ছন। ওহো ফ্মখদেরকেঁ খিস্সা-পিহানী স্বনবৈ ছন। আ ফ্মখদেরসঁ জানকাবী প্রাপ্ত কবৈ ছন, আ ফ্মখদেরকেঁ জানকাবী সেহো দৈ ছন।
অংগ্রেজক এনাসঁ পহিনহিযেসঁ নীনক খেতী হোগ ছনৈ, এত্তক্কা নোক অপনে খেতী কবৈ ছনা। বাঁদমে তিবহ্তক

কনকষ্টব গ্রীল্ড, নীনক খেতী যূবোপীয পদ্ধতিসঁ শ্বরু কেনন্হি, পহিনে স্থানীয পদ্ধতিসঁ ও খেতী হোগ ছন। ঋংগ্রেজক পহিন নীন ফৈকট্রী ওনা ঐসঁ পহিনে হাজীপ্বব নগ সিংঘিযা ঋা নানগংজমে বহৈ। তিবহুত কনকষ্টবীমে ৱাবহ গোষ্ঠ যূবোপীয বহথি ঋা ওগমে সঁ দস গোষ্ঠে নীনক খেতী কবৈত বহথি হ্দা তগমে ঋংগ্রেজক ওস্ট গন্ডিযা কম্পনীক একোটা কর্মচাবী নৈ ছনা। জেম্স জেংটিন, জান মিনব, ফ্রাঁসিস বোজ, ও সভ নীনক খেতী প্রাবম্ভ কেনন্হি। ফ্রাঁসিস বোজ জৰ্দস্তী তিবহুতমে বাজবন্নভক জাগীবমে নীনক খেতী শ্বরু কেনক। ১৭৯২ মে তিবহুতক জজ নীরকেঁ ৱাধ্য ভ২ ডোনৱন ফ্রেংচ ঋা ষৈমস পার্ককেঁ তিবহুত ছোড়ৱাক ঋাদেশী দেৱ২ পড়নৈ। তিবহুত মানে, মানে মৈথিনী ৱজনিহাবক ক্ষেত্র। ওগ সমযমে দবভংগা ঋা হ্জফ্ফবপ্বব জিনাক ক্ষেত্রকেঁ প্রশাসন তিবহুত ক্ষেত্র কহৈ ছন।

ষৈমস পার্ক সবৈযা ঋা সিংঘিযামে রিনা কোনো নাগসেংসক ৱসি গেন ছন।

ঢোনীক জেম্স ঋার্নন্ডকেঁ সেহো জজ স্থানীয নোকক ঋাচাবপব ধ্যান বখৱাক ঋা তকব বিরুদ্ধ কাজ নৈ কবৱাক ঋাদেশী দেনন্হি, কাবণ জেম্স ঋার্নন্ড একটা ব্রাহ্মণকেঁ মাবনে বহথি, ঋনকা জতেক মারু.....

প্রাবংভিক নীনক কোঠী সবাযমে রিনিযম ঔখী হন্টব, ঋথবমে জেম্স জেংটিন, শাহপ্ববমে বিচার্ডসন পবরিস, কাঁটীমে ঋনেকজেন্ডব নামেন, দযোবিযামে ফিংচ, ৱনাবামে ন্যুযিস কিক ঋা শ্বমানক ছন। কিছু ঋাব কোঠী দাউঁদপ্বব, ঢোনী ঋা মোতীপ্ববমে ছন।

নীনক কাবখানাক সংখ্যা ৱঢ়ৈত গেন।

चीनीक कारखाना छोड़ि सभ मीलक खेतीपर ढँठरि गेला। दलसिंहसराय, विरावा आ जितवारपुरक कारखाना सभसँ पुरान मीलक कारखाना छल आ तिरहुतमे मीलक सभसँ पैघ कारखाना पन्डौलमे लोग छलै। बिहार प्लान्टर्स एशोसियेशनक मुख्यालय मुजफ्फरपुरमे छलै जकरा सरकारी मान्यता भेटैत रहए।

मुंगेर, भागलपुर, पूर्णियाँ, बेगूसराय, सहरसा, पूर्णियाँ, कटिहार सौँसे निलहा कोठी छल........ मंझौल, बेगूसराय, भगवानपूर, बेगमसराय, दौलतपुरमे......; सहरसामे चपराम, सिंहेश्वर, पथरघट्टे, बाघोपुर; .... पूर्णियाँ, कटिहार, प्रतापगंज, भरबाहा मालै भौर, मुहम्मदपुर, बेलसर, पिपराघाटै, दलसिंहसराय, जितवारपुर, तिरावा, कमतौल, चितरावा, पुपरी, शाहपुरकन्डी..
.... सौँसे।

तिरहुतक निलहा यूरोपियन सैनिक ट्रेन्ड सेहो रहैत छला। १८५७ क विद्रोहक समयमे सैनिक संगठन करबाक अधिकारक आवेदन ओ सभ देने रहए जे बादमे ओकरा सभकेँ भेटलै आ ओ सभ 'सूरा बिहार माउंटेड रायफिल्स' संस्था बनेलक जे बादमे 'बिहार लाइट हार्स' आ आर बादमे 'आक्जिलियरी फोर्स' बनि गेल।
पछ्रवन बरुतै छथि– "जर्मनीमे एकटा सिंथेटिक सस्त मीलक आविष्कारसँ मीलक दाम २३० सँ घटि कऽ १३० टाके मन भऽ गेल। हँ आ तकरा बाद मीलक बदला तमाकू आ फेरसँ कुसियारक खेती शुरू भेल। सन् १९१४ मे विश्वयुद्धक कारण जर्मनीसँ मील एनाइ बन्द भऽ गेलै, तखन फेर मीलक खेत शुरू भेल मुदा किछु

দিনমে নীনক খেতী সমাপ্ত ভ২ গেন। ”
মৌর্যকানক মাগঠৈক ক্ষকত প্ৰর্ণিযাঁ, সহবসা, দবভংগা, মধ্ৰৱঁনী, সমস্তীপ্বব, ৱেঁগূসবায, হাজীপ্বব, ক্ষজহফ্ফবপ্বব খা ৱৈশানীমে ভেটৈএ। ফেব দিল্লীক ত্তগনক বাজরংশক ফিবোজ ত্তগনক গোবখপ্বব, খবোসা খা তিবহ্তক ৱাঁটৈ ৱঁগান দিসি গেন ছনা, বাজরিবাজ নগ কোসী নদী টৈপন ছনা। খা পিক্ষজগঢ় গাম ৱাঁটৈ গেন ছনা।
বাজরিঁবাজ নগ উঁতবন ৱঁনিজাব কবৈৱঁনা সভ।
ওগসঁ পহিনে ঘিযাস্বদ্দীন ত্তগনক খাএন বহথি মিথিনা খা হবসিংহদেরকেঁ হবেনে বহথি।
হঁ, রএহ হবসিংহদের জে কোসীকেঁ ৱন্হৱাঁক প্ৰযাস কেনে বহথি, হ্নকব মংত্রী রীবেশ্ৱব ওগ রীব ৱাঁন্হকেঁ পূবা নৈ ক২ সকনা। ৱিচমে ঙা খাক্রমণ ভ২ গেন।
রীবেশ্ৱবক নামপব খছি রীবপ্বব নগ্র।
ত্তগনকক সেনাকেঁ যএহ ৱঁজাবা সভ খন্ন-পানি দৈ ছনৈ, কিছ কমাগযো হোগ ছনৈ।
কটৈহী গাড় ীপব ঙা ৱঁনিজাব কবৈৱঁনা সভ খন্ন পানিক ব্যৱসায কবএ নাগন।
ক্ষদা ফেব ঙা সভ গিদবমাবা কোনা ৱঁনি গেন? ভীখ মাঁগ২ নাগন?
কোন-কোন খৱাঁজ নিকান২ নাগন, জগসঁ সভ ৱঁনৈয্যা জানরব ওকবা নগ খারিঁ জাগএ খা ও তকব শিকাব ক২ নৈএ?
ক্ষদা ওকব স্ত্রীগণ খখনো চোনী, ঘঘবা খা তগপব শীসাক জড় ী কএন রস্ত্র পহিরৈ ছথি, মহবানী সন।
ঐ কোসী কমনাক গনাকামে খংগ্রেজ ওকব ৱঁনিজাব খতম ক২ দেনকৈ ক্ষদা ও ৱঁজাবা ভাষা ৱঁজিতে খছি।

মিথিনা ঋংগ্রেজক সমযমে নোকক সোঝাঁ ফেব ঋাএন ঋা সেহো কী তঁ কোকটী নেন। কোকটী নেন প্রসিদ্ধ মিথিনাক মধ্ৰঁনী ঋখিন ভাবতীয খাদী কার্যানিযক ঋখ্যানয ৰঁনন, স্বদেশী ঋান্দাননক ৰ্ঁমু ধ্ৰী ৰঁনন। সৌবাঠ, পবতাপ্পব, স্বখসেনা ঋাদিমে ব্রাহ্মণ রবক সভা গাছী ঋা মধ্ৰঁনী ঋা জগতপ্পবমে কাযস্থ রবক সভাগাছী নগৈ ছন। ঋান জাতিমে ৰিযাহ কোনো সমস্যা নৈ বহৈ। – ৰজৈ ছথি ঋখদেব।

বঘ্রবনকেঁ ঙা নৈ ৰ্ঁঋন ছনন্হি।

সভাগাছী, হঁ, কন্যাগত ওতহ সঁ নঙ্কা তাকি কহ ঋানৈ ছনা। রব সভ চানন–ঠোপ–কাজব নগা কহ তৈযাব বহৈ ছনা। কন্যাগত, ঘটক ঋা রবাগত সভ একঠাম, সানমে একৰৈব।

সংগ্রাম দেরক জযনগব।

তাম্রপত্রমে কোনাঝ ব্রাহ্মণকেঁ দান দেৰাক ৰৈৰস্থা, পঞ্জী প্রৰন্ধ নৈ শ্বদ্ধ ভেন বহৈ তারত ঋা মৈথিন ব্রাহ্মণ নৈ ৰঁনন ছন তারত। ঋা সভাগাছী সেহো তকব ৰাঁদে শ্বদ্ধ ভেন হেতৈ।

মিথিনামে সত শূদ্রকেঁ সোনকন্হ ঋা ঋসত্ শূদ্রকেঁ ঋছোপ কহন জাগএ।

ঋখদেব বাম ....

দিমাগমে খেনা ভেন ছৈ।

কোনাঝ ব্রাহ্মণ..

মৈথিন ব্রাহ্মণ..

সোনকন্হ..

ঋছোপ..

হঁ, ঋা ৰাঁঢ়ি ঋা ৰান্হক বাজনীতি সেহো মিথিনামে শ্বদ্ধ ভহ গেন।

পবিহাব খা ৰাঁজপঞ্জী–সীতামঢ় ী–ক ৰীচমে মেযব ৰাঁন্হ।
খা ৰেঁনীপঞ্জীক কিংগস ৰাঁন্হ খা নহব। খাহব খা পাগন.. শিৰনগবক নিনহা গোবা এন্ডবসনক নামপব এন্ডবসন ৰাঁন্হ খা এ্াঁফটৈক নামপব কেবাপঞ্জী ৰাঁন্হ খছি। নিনহা যূৰোপীযন সভ ৰাঁন্হ খা ৰাঁহা শ্বক্ব কেনন্হি। ৰাঁদমে ৰাঁন্হ ৰঁনাৰেঁ জাগ গেন ঝদা ৰাঁহা ৰঁনেনাগ ৰিঁসবি গেন, ৰিঁসবৈ নৈ গেন, ঙা ৰাঁহা ওকবা সভকেঁ সমএক, স্থানক খপৰ্য্যয ৰ্ন্ৰমেনৈ। মানে পানিক নিকাসী ৰঁন্দ। মানে খাৰজাহী ৰঁন্দ।
খাৰাজাহী তঁ সভ চীজেক ৰঁন্দ ভঽ গেনৈ।
ৰিচাবক খাৰাজাহী, ৰিমর্শক খাৰাজাহী...
.... সভ ৰঁন্দ।
ৰাঁন্হক ভীতবক নোক একবা কাট্টঽ চাহি ছথি– ৰাঁহবক নোক নৈ, খহী নিকাসীক সমস্যাক কাবণসঁ।
ধনজগযা, পবমানে, ঘোড়দহ, পাঁচী, খড়গ, তিনজ্গা, খাঁবো, ৰঁনান, ভুতহী ৰঁনান, ৰিহ্ন, গহ্মা, স্বপেন, কমনা, জীৰঁছ, গংডক, ৰ্ন্ঢ় ী গংডক, ৰাঁগমতী, ধৰৌড় া, খধৰাঁবা, ধোকবী–ধোকবা, গংগা, সোন, কোসী, মেচী, কল্কৈ, পনাব, মহানন্দা, পবমান, কবন দিঘী, ৰাঁবসোগ, ৰঁবাবী, কোঢ় া, কদৰা, মনিহাবী, কটিহাব, মহানন্দা, কাবী কোসী, সৌবা, গংগা, ৰঁবল্ডী, কবেহ, স্বগবৰেঁ। ৰাঁপ বে। কতেক বাস ধাবক নাম মোন ছন্হি ঝখদেৰ বামকেঁ।
ৰাঁগমতী ধাব কাঠকেঁ খঁক্ষবা দৈ ছনৈ, ঝদা তগ ৰাঁগমতীক একটা ধাব ১৯৩৪ ক ভূকম্পমে ৰিখাহ ভঽ গেনৈ। মন্বষক নেন কান ভঽ গেনৈ, মন্বস্মাবা ভঽ

গেলৈ। মন্বস্মাবা, রাঁগমতীক প্ববান ধাব। ১৯৩৪ ঙ্গ. ক ভূকম্পক রাঁদ একব গ্ব্ণমে পবিরর্তন ভেন খা ঙ্গ মন্বস্মাবা ভ২ গেন।

রাঁগমতীক পাঁক খা খাদ ঐ দ্নূমে চ্নরাঁক হোগ ছনৈ তঁ নোক খানৈ ছন রাঁগমতীক পাঁক। ক্ষদা সে রিখাহ ভ২ গেলৈ।

ক্ষদা পূর্ণিযাঁ গনাকাক পানি ঐ ভূকম্পক রাঁদ স্বনৈ ছিঐ নীক ভ২ গেলৈ।

রঁড়কা রাঁন্হসঁ রাঁন্হন ছনৈ ধাব, সিংচাগ ভেন, তোড়নৌং রাঁন্হকেঁ।

ফেব ছোটকা রাঁন্হসঁ রাঁন্হন বহ ছনৈ রাঁন্হ। ফেব সিংচাগ কেনৌং খা ফেব তোড়ি কহ খাগাঁ রঁঢ়নৌং।

রাঁঢ়ি ক পানি এনাগ রঁন্ন ভেন নৈ খাকি জমীনক তাকতি খতম ভ২ জেতৈ।

খধরাবা সমূহক হবদী, কন্টোরা, বাতো, মাদা, জক্ষনে, শিকাও, খিরোগ, সোগনী, জক্ষবা, ব্রুঁহনদ খা রাঁগমতী ঘাটীক প্ববান ধাব, কোনা ধাব খা নখনদেগ। ঐ সভ গনাকাক কোন গাম ছটৈন ছৈ ক্ষখদের বামসঁ ?

রাঁগমতীক পানি জখন ঝঝাগএ খা খান ঝঝাগত ধাব সভমে মিজ্মব হোগএ, তখন ?

খধরাবা সমূহ রাঁগমতীক সহাযক নদী খছি। একব ধাব নেনে মধ্য রাঁগমতীমে দবভংগা রাঁগমতী মিনৈএ খা কবেহ রঁনি জাগএ, হাযাঘাট নগ খাগাঁ খোবমাব ঘাট নগ ঙ্গ কোসীমে মিনি জাগএ।

ঢেব বাস গপ ব্র্ঝন ছৈ ক্ষখদের বামকেঁ।

পীখব রঁচা এক দিন ঢেরৈত সভ গপ পতা কবৈত জেন খাএন।

–ঋখদের। হমবা বুঁঝন অছি জে আৰ বেঁসী দিন তুঁ জেনমে নৈ বহমে। ঋদা জাগেশ্বৰক মান কী ভেনৈ সে তঁ তোবা বুঁঝনে ছৌ। ওকব মান তুঁহী কহিযিযহৈ গাম জা কহ। ঋদা আৰ তোহব আ জাগেশ্বৰক ঠৈকনা মাথমে নহ কহ বাঁহ্ল তোড়ৈবনা কবতব কাজ নৈ কবতৌ। নোক সভকেঁ পৈঘ বাঁহ্ল চাহী ছনৈ, সে বনি বহন ছৈ। খূব পৈঘ। কমনা–কোসী দাসী বনি জেতৈ ঋখদের। তুঁ স্থিবসঁ বহিহেঁ... গামমে.. ঋদা জতেক স্থিবসঁ এতহ ছেঁ ততেক নিশ্চিন্তী গামমে তোবা নৈ ভেট্টতৌ। সে বহ কিছু দিন আব। এনেক্শন অগিনা সান ১৯৩৭ ঙী. মে ছৈ। তারত তঁ বহবেঁ কব..
কী বাঁজৈএ পীঅব বঁচা? কোসী–কমনাকেঁ দাসী বনা নেত? বঁড়কা বাঁহ্লসঁ ঘেবি কহ দাসী বনা নেত? কিছু নৈ বুঁঝন ছৈ ওকবা বঘ্রবন। কিছু নৈ বুঁঝন ছৈ ওকবা। বঘ্রবন, অবেঁব ভহ বহন অছি। ঐ জেনমে বঁড্ড অবেঁব ভহ গেন। কিছু গনত নে ভহ জাএ বঘ্রবন। আব এতহসঁ ছূটৈব আবশ্যক অছি।–ঋখদের বঘ্রবনকেঁ কহৈ ছথি।
কিছু দিনমে বঘ্রবন জেনসঁ ছূটি গেনা আ ঋখদের বাম অসগব ভহ গেনা।
ফেব কম্যূনিস্ট পার্টীক একটা মানর অধিকাব সমিতি জেন আএন।
কম্যূনিস্ট পার্টীক নেতা শ্রী বঘ্রবন, জে কিছু দিন পহিনহিযে জেনসঁ ছূটি কহ গেন ছনা, ওহো সংগমে বহথি!
জেনক কর্মচাবী আ ঋখদের বামক বীচক সভ গপ ও স্বনৈত বহৈত বহথি। ঋদা বাঁজথি কিছু নৈ। ঋদা ও

ঋখদের বামকেঁ ঠৈরঁ নেনে বহথি। ঠৈরঁ নেনে বহথি জে ঔ গর্ব্বৈয্যা কম্যূনিস্ঠ খান্দাননমে কিছু নে কিছু কবত। খা সে ও মানর খধিকাব সমিতিক সংগ ঋখদেরকেঁ ছোড়বোঁ নেন খারি গেনা।
খাবঁ কে খছি চোব-প াকিঠৈমাব খা কে খছি স্বাধীনতা সেনানী সে কোনা পতা নাগত। খংগ্রেজক নজবিমে তঁ সভ খার্তংকী ছন। চোব-উঁচক্কা সভ খপনাকেঁ সেনানীযে কহএ।
ঘনানন্দ, হনধব, নোনে, দৌনতি জহাঁ, ভঙ্কু ভূষণ খা রুদ্রমতিক ঋদা সংগ ভেঠনৈ ঋখদের বামকেঁ। জেনব রাঁব্রূ সেহো মদতি কেনখিন্হ।
খা ছুটি গেনা ঋখদের।
স্বতংত্র ভাবতক জেনসঁ ভাবতকেঁ স্বাধীনতা দিযারৈঁরনাকেঁ সংরিধানরঁনা স্বতংত্রতা প্রাপ্ত ভেনাক ছহ রঁর্খ রাঁদ ছোড়ি দেন গেন।
ঘনানন্দ, হনধব, নোনে, দৌনতি জহাঁ, ভঙ্কু ভূষণ খা রুদ্রমতিসঁ রিঁদা নেনন্হি ঋখদের। প্রসন্নতা খা রিঁছুড়ি গেনাগ.. জেন সন জেন নৈ.. পাঠশানা রঁনা দেনে বহথি ভাবতক স্বতংত্র জেনকেঁ ঋখদের বাম। ঘনানন্দ, হনধব, নোনে, দৌনতি জহাঁ, ভঙ্কু ভূষণ খা রুদ্রমতি ঔ সভ হ্নকব শিষ্য বহন্হি। চোবো-উঁচক্কা সভ স্বাধীন ভঽ গেন, ছুটি জাগ গেন জেনসঁ। ঋদা ঋখদেরকেঁ জাগ কান সভ রচন দেনকন্হি জে খাবঁ ও সভ মেহনতিক রাঁঠপব চনতা। ঋখদের নে হঁসিতে ছথি খা নে খপ্রসন্ন হোগ ছথি। রাঁকীপুব কৈম্প জেন.. কহঁ ছনি রুদ্রমতি.. রাঁহবক দুনিযাঁ রঁড্ড খবাপ। এতঽ জে পানি পীরৈঁ ছী খহাঁ ঋখদের ও খছি নির্মন জন, গংগাজন। কতেক খিস্সা খা গীত স্বনেনৌঁ ঋখদের, একটা গীত হমবো

মোন খছি... খহাঁ সভক রিদ্যাপতিক..
রঁড় স্বখসাব পাওন ত্তখ তীরে। ছাড়গতে নিকঠ নযন রঁহ নীরে।
কব জোড়ি রিনমঞো রিমন তবঙ্গী। প্বন দবসন হোখ প্বনিমতি গঙ্গী।
এক খপবাধ ছঁওরঁ মোব জানী। পবসন মাএ পাএ ত্তখ পানী।
কি কবরঁ জপ তপ জোগ ধেখানে। জনম স্বফন ভেন একহি সনানে।
–ভনগ রিদ্যাপতি সমন্দঞো তোহী। খংত কান জন্ব রিসবহ মোহী। হঁ কদ্রমতি। দেখন খছি রাঁহবক দ্নিযাঁ। খা খারঁ রিন্ব জাগেশ্বিবক... হ্মদা রঁড্ভ বাস কাজ রাঁকী খছি। যরারস্থা খতম জকাঁ ভ২ গেন খছি। স্বনৈ ছিঐ রঁড়কা নিকহা চীজ সভ খারি বহন ছৈ গামমে। রাঁহবক দ্নিযাঁ নীক ছৈ কদ্রমতি, রঁড্ভ নীক। রঁসাত, ফূন, পাত, গাছ, খেত, ডরঁবা...
খা ঘেঁঘী...
কোন রিদ্যাপতিক গীত গরৈঁত হেতী ঘেঁঘী... ওকব পিখা দেসাঁতবকেঁ তঁ হম গংগা তঠপব ছোড়ি ক২ জা বহন ছিঐ। ফিবংগী সভ জবা ক২ ছাডঁব গংগামে রঁহা দেনকৈ। নির্মন ভ২ গেনী গংগা ও ছাডঁব পারি ক২..
...নির্মনি..
........স্বতংত্রতাক প্বজেগবীক নির্মনি পারি ক২ নির্মন ভ২ গেনী গংগা।
কোন রিদ্যাপতিক গীত গরৈঁত হেতী ঘেঁঘী...
ডঁচিত রঁসএ মোব মনমথ চোব। চেবিখা ব্ঁঠি খা কবএ খগোব।

(কামদের রূপী চোবক নেন হমব খরস্থা ঠীক খছি।
র্ব্রুি যা চেবী পহবা দ২ বহন ছথি।)
রাঁবহ রঁবখ খরধি কএ গেন। চাবি রঁবখ তন্হি গেনাঁ
ভেন।
(রাঁবহম রঁবখক বম্নী, তখন ও গেনা খা খারঁ চাবি রঁর্খ
তকব ভ২ গেন।)
রাঁস চহিত হোখ পথিকহ্ নাজ। সাস্ব ননন্দ নহি খছএ
সমাজ।
(সাস খা ননদি ক্যা সংগ নৈ ছথি খা পথিক সেহো ডেবা
দেরাঁসঁ নজাগ ছথি।)
সাত পাঁচ ঘব তন্হি সজি দেন। পিখা দেসাঁতব খাঁতব
ভেন।
(ও কামদের নেন ঘব সজা ক২ দেশান্তব চনি গেনা
খা হমবা সভক রীচমে খন্তব খারি গেন।)
পড়েওস রাস জোএন সত ভেন। থানে থানে খরযর
সরেঁ গেন।
(পড়োসক রাঁস জেনা সয যোজনক ভ২ গেন সভ সব-
সম্বন্ধী জত২ তত২ চনি গেনা।)
ন্বকারিঁখ তিমিবক সাঙ্কি। পড়উঁসিনি দেখএ ফড়কী
রাঁঙ্কি।
(নোকক সমূহ খন্ধাবমে রিনীন ভ২ গেন, পড়োসিন
ফাটকি রঁন্ন ক২ নেনন্হি।)
মোবা মন হে খনহি খন ভাগ। গমন গোপরঁ কত
মনমথ জাগ।
(হমব মোন ক্ষণ-ক্ষণ ভাগি বহন খছি। কামদের
জাগি বহন ছথি গমনকেঁ কতেক কান ধবি ন্বকাএরঁ।)

চৌরীসম কন্নান

अंडीक कोरो रंघंडीक रांती, केहन घर
छाबनेँ रे पोदिनमाक नाती
बघ्रबनक कॉमरेड रुखदेरकेँ नऽ कऽ निकनि जाग छथि ।
पीअर रंचाकेँ पता चलै छन्हि, रुदा दू दिन्नका रांद ।
गाम खरंबि करै छथि, जागेश्वर तँ मरि गेल छल, फिरंगी मारनक जागेश्वरकेँ । फिरंगी, जकरा कांग्रेस भगा देने अछि । रुदा रंभ्र मोश्किलसँ रुखदेरकेँ छोड़रां लेल गेल अछि ।
ओना ओकरापर रंभ्र पैघ आरोप सभ लागल छलै, रुदा गोँआ लेल एतरों नै करितथि पीअर रंचा ! !
लोक आशीरांटी ताकऽ लागल, रुदा रुखदेर गढ़-नाविकेल पहुँचरेँ नै केला ।
कॉमरेड, बघ्रबनक कॉमरेड गढ़ नाविकेल आ आसपासमे काज कऽ रहल छला । गनाकाक पूरा जानकारी छलन्हि ह्नका लग । लोक सभ की रांजै छल, की करै छल ।
लोक की रांजै छल..
अंग्रेजक सिपाही जागेश्वर आ रुखदेरकेँ पकड़ि कऽ लऽ गेलै । पीअर रंचा पकड़रेंलकै । किए पकड़रेंलकै ? गामक लोककेँ गनार भेटैलै तेँ ? आकि तकर यश राधामोहन रायकेँ भेटैलै तेँ ? आकि पीअर रंचा रांन्दक प्रयोगकेँ गलत मानै छल तेँ, जेना पीअर रंचा कहैए ? ओ तँ यएह कहैए जे आग ने अहाँ सभकेँ ओ रांन्द नीक लागि रहल अछि, काल्हि भेने सिंघ कटैरांक रंदना रांन्दसँ उँड़ । कऽ डकैती

শ্বদ্ধ ভ৽ জাএত। খবে মঞ্ছ কহৈএ, কোনো স্বতংত্রতা সেনানী তেনানী নৈ খছি ওা জাগেশ্বব খা হ্মখদেব। খাতংকী খছি খাতংকী। ওা বাধামোহনবায হমব খতিবৃদ্ধ প্রপিতামহক ৰবোৰবি কব৽ চাহৈএ। ৰ্‌চিযা পোখবিমে জাগঠ গাবৰা নেন হ্‌নকা ভেষ্টন প্রতিষ্ঠ্যা কএক খাঢ় ৈসঁ ওকবা সভক খাঁখিমে গড়ি বহল ছলৈ। গনাব.. হুঁহ.. খা ওা হ্মখদেব বাম, হম্মব ষ্টেনমে বহৈএ, ৰ্‌চিযা পোখবিক মষ্টেবিক মাঁভক ৰখবা ভেষ্টে ছৈ খা সংগ দেত ওগ খাতংকী জাগেশ্ববন্মাক।

হ্মখদেবক ভাএ দযাবামপব খাহত খাবি গেলৈ। গম্হব ভাএক শোক তঁ উম্হব পীখব ৰচাক খন্ষ্ট-শন্ষ্ট নির্দেশ খা উষ্ণন্নব সভ। হ্মদা ঘেংঘীক শোকক কোনো কথে নৈ। নৈহবৰনা সভ হ্‌নকা ন৽ জাএ চাহলন্হি হ্মদা ও নৈ গেলী। খংগ্রেজ ন৽ গেল ছন্হি। হ্মদা ও ওগ জহনকেঁ তোড়ি জঁ খাবি জাথি খা ঘবমে কিযো নৈ বহৈএ, তখন ?

পীখব ৰচা খপনা মোনে পৈঘ ভ৽ গেল।

কাংগ্রেস ৰ্‌নেষ্টন সংখ্যা তীন পঢ়ি ক৽ স্বনা বহল ছথি বাধামোহন বায।

২০ সিতম্বব ১৯৪২

খহিংসা হমব খস্ত্র খছি !

গাঁধীজীক খন্তিম সংদেশ।

কব্ধ রা মব্ধ।

ফিবংগী ফৌজ নগ ৰত্তীস ফীষ্ট খধাগ পাব কববাক সমান বহৈ ছৈ.. সে চানীস ফীষ্ট খদাগ ক৽ দিযৌ জগসঁ ফিবংগী ওকবা পাব নৈ ক৽ সকএ।

সভসঁ হেড়তান কববাক খন্ববোধ ছৈ হ্মদা ডোম-মন্নিককেঁ

হেড়তান নৈ কবরাঁক খন্নবোধ ছৈ।

ফিবংগী বনৌ রা দেশী, কী খন্তব পড়ৈ ছৈ ডোম-মন্নিককেঁ।

রঁহেড় া, রেঁগূসবায, রেঁতিযা, ভাগনপ্পব, দবভংগা, দেরঘব, ঢোনী, গোবৌন, মধ্রঁনী, ফ্জযফ্ফবপ্পব, পল্ডান, সমস্তীপ্পব ঐ সভ ঠাম কাংগ্রেসক খাদী ভল্ডাব ছৈ।

রিধরা সভ নেন গু কাজ তঁ কাংগ্রেসে কেনকৈ রাঁবূ।

ফসমারতীক গন্তুজাম কঽ দৈ ছিঐ। সূত কাটৈত বহতী চবখাপব তঁ মোনো রঁহটৈবন বহতন্হি। সভ মাস খাদী ভল্ডাবরঁনা এতন্হি খা তূব দঽ জেতন্হি। খেত পথাবক কোন কমী ছন্হি। মনখপোপব দঽ দেতী তঁ নীক জকাঁ গ্বজব চনতন্হি।

ঐ দছিনরাঁবি টৈনেরঁনা সভক কী হেতৈ সে নৈ জানি।

পটৈরা জগদীশ মাগন, ফম্হাব ভোনা পল্ডিত, সহ্নাবাযণ যাদর, রাঁসূ চৌপান, চনিত্তব সাহ্ন খা নছূনান সাহ্ন, দযাবাম, গু সভ ঐ পীখব রঁচাক চপেটৈমে ছথি। চিন্তিত ছথি বাধামোহন বায।

কিছু দিন ধবি জাগেশ্বিব খা ফ্খদের বামক সংগী সভ ঘ্বি-ঘ্বি কঽ খরৈঁত বহন। বাতিমে খারঁএ খা দযাবাম খা ফস্বমারতীসঁ জাগেশ্বিব খা ফ্খদেরক সমাচাব পূছএ। ফ্দা ফেব খাস্তু খাস্তু ওহো সভ নৈ জানি কতঽ চনি গেন।

মবা গেন হএত রা রঁন্দ হএত কোনো জহনমে।

গম্হব খংগ্রেজ সভক কোনো যহ্ন চনি বহন ছনৈ জর্মন সেনাসঁ।

খকাসমে ছোটৈকা-ছোটৈকা হরাগ জহাজ গৌঁখা সভকেঁ দেখা পড়ৈ ছনৈ।

पीथब रॅंचा भितबे भितबे समाजबादी पार्टीमे आबि गेन बहथि, कावण बाधामोहन बाय कांग्रेस पार्टीमे बहथि।
सान रीति गेन। ऋस्वमारती खादीक झण्डा रॅंनेनन्हि, त्रिवार्णिक झण्डा। आ ऋहबा एनी दयाबामक घवक आ अपन घवक सोमाँ।

बाधामोहन बाय आ पीथब रॅंचा, दुनू गोटे बिबोध केनन्हि। नै, ओ नै कबरॅंाक चाही।
चनू सहनाबायण कामत तँ अपने नोक, चौकीदाब छथि तँ की सभ गप दबोगाकेँ जा कह कहता गह।
मौगी-मेहबिरॅंना गप छै। रॅंचाबी ऋस्वमारती, की जानि जागेश्विब आ म्हखदेब जिबितो छै आकि नै।
गम्हब सबकाबक घोषणा भेनै जे रॅंाबह आना एक मोनक दबसँ सबकाब ऋसियाब कीनत। दब ओना कम बहै। पीथब रॅंचा खूब ऋसियाबक खेती कबै छनथि।
म्हदा कांग्रेस किसान सभसँ आग्रह केनकै जे ऋसियाबक खेती बन्द कएन जाए। बाधामोहन बाय एकब खूब प्रचाब केनन्हि।
पीथब रॅंचा कहनन्हि जे ओहो प्रस्ताब बाधामोहनने बाय पास कबबॅंने हएत। बड्ड पटना गाम कह बहन अछि आग-कान्हि। यौ, एतेक रॅंब गेन अछि तँ म्हखदेब आ जागेश्विब कोन हानमे पटनाक बाँकीपुब जेनमे छथि से ने पता नगबितए। बुड्ढा कह हमबा बॅंदनाम कबैए।
बिहाब प्रान्तक म्हस्लिम नीग समितिमे डोमी मियाँ सेहो छन। कबाँची गेन। देशे दू भागमे रॅंटॅंाके चाही। कबाँचीसँ एनाक बाँद बिहाब प्रान्तक म्हस्लिम नीग खूब

জোশিমে ছল। ডোমী মিযাঁ লীগী অখবাঁব "ন্যূ নাগফ"'ক প্ৰবান অংক খূব মোন নগা কঽ পঢ়ৈ ছথি।
৪ ফববঁবী ১৯৪৪ কেঁ ডোমী মিযাঁ উর্দূ দিবস মনেনন্হি, জৈন্বন ওকব বিবোধ কেনন্হি। এ উর্দূ আ হিন্দুস্তানীক ঝগড় ামে দেশকেঁ কিএ বাঁটৈ ছেঁ, মৈথিলীকেঁ কিএ নোকসান পহুঁচাবৈ ছেঁ ?
বাধামোহন বায খূব দিবস মনা বহল ছথি। আগ কতঽ জা বহল ছী তঁ কাংগ্ৰেসক এ দিবস ছিঐ, কাল্হি কতঽ জা বহল ছী, তঁ কাংগ্ৰেসক ও দিবস ছিঐ।

কোসী ধাব অপন বস্তা বঁদনৈত বহিএ, অন্বগ্ৰহ নাবাযণ সিংহ ঐপব চিন্তা দেখেনন্হি। হিজা আ মনেবিযাসঁ নড়বাঁ নেন কাংগ্ৰেস কিছু কবত।
নোক খাদী পহিবৈযে নৈ চাহিএ। বাঁত বুঝঽ পড়তৈ নোককেঁ।
পীঅব বাঁচা ভিতবে ভিতবে সমাজবাদী পার্টীমে বহথি। ১২ অপ্ৰীল ১৯৪৬ এ., অংগ্ৰেজ সমাজবাদী পার্টীপব সঁ প্ৰতিবঁন্ধ উঠেনক আ তখন জযপ্ৰকাশ নাবাযণকেঁ ছোড় দেল গেনন্হি। আ তখন পীঅব বাঁচা ছাতী তানি কঽ সমাজবাদী পার্টীমে আবি গেলা।
মুদা বিহাব মুস্লিম লীগ পূর্ণিযাঁ, দক্ষিনবঁবিযা ভাগলপ্বব, দক্ষিনবঁবিযা মুংগেব, জহানাবাঁদ, আ নবাদাকেঁ বিহাবসঁ অলগ কঽ মুস্লিম পাকিস্তান বা মুস্লিম বাজ্য বঁনেবাঁক বিচাব দেনক। ডোমী মিযাঁ "ন্যূ নাগফ" মে এ সমাচাব দেখি দৌগি কঽ লীগক সম্মেলনমে কিশনগংজ গেলা আ বাজা গজনফাব অলীসঁ ভেঁট কেনন্হি। এ কোন গপ ভেল। এ কোন পাকিস্তান বঁলত জগমে গঢ় নাবিকেল

নৈ বহত। এঁসঁ তঁ গঢ় নাবিকেনক ডোমী মিঞাঁক টৈনকেঁ সেহো ওগ ছোটকা ছোটকা পাকিস্তান জকাঁ বঁনা দেন জাএ। হ্মদা বাজা গজনফাব থনীকেঁ সেহো থসন পাকিস্তানক স্বৰূপ নৈ বুঁঝন ছলন্হি।
দিন বিতনৈ, হ্মদা ঙা স্পষ্ঠ ভঽ গেন জে ছোট ছোট পাকিস্তান নৈ বঁনত।
ডোমী মিঞাঁ থা নছমী ততমা, গঢ় নাবিকেনক গনাব সভক বাজমিস্ত্রী।
ডোমী মিঞাঁ পটনাক শিবিবমে চনি জাগ ছথি। একটা শিবিব বঁনি গেন ছৈ হ্মস্লিম নোকনিক। সভ তঁ জা নৈ সকৈ ছথি পাকিস্তান। বস্তুমে ফঁসি জাগ জেতা। শিবিবমে শবণ নেনে ছথি। হন্না ছৈ জে নোথাখানীমে হিন্নূকেঁ মাবৈ গেন ছৈ তকব বঁদনা বিহাবমে নেন জেতৈ। বিহাবক হ্মস্লিম পাকিস্তান বঁনেবাঁ নেন বেঁশী হন্না কেনে বহথি। থাবঁ নিঞ, বিহাবক কোনো ক্ষেত্ব পাকিস্তানমে গেবেঁ নৈ কএন।

থাজাদ হিন্দ ফৌজক মেজব জেনবন শাহনবাজ প্বনবসিমে নাগন ছথি, পটনামে।
ডোমী মিঞাঁ থপন পনৌ থা বঁচাকেঁ নঽ কঽ পাকিস্তান নেন বিদা ভঽ জাগ ছথি। জৈন্বনকেঁ, টৈনক থানো গোটৈকেঁ, ও কষ্ট ছথি চনৈ নেন। স্বপ্ন বঁনতৈ পকিস্তান। হ্মদা কিযো তৈযাব নৈ হোগএ। এতঽ তঁ সভটা বেহন-খেহন থছি, ওতঽ কী-কেহেন হএত কে জানৈ গেন।
ফস্বমাবতীক নেন স্বতংত্রতাক কোন থর্থ ?
থা দযাবাম, ওহো থপন কাজমে নাগন বষ্ট ছথি।
থা ডোমী মিঞাঁক স্বতংত্র দেশ ঙা নৈ থছি, ও থছি পূবঁ

दिस, जतऽ स्वरूज उँगै छै कऽ घण्टा पहिने।
म्हदा जैन्नन कहै छथि जे ओतऽ साँझो होएत हेतै पहिने। म्हदा डोमी किए मानत।
जेना-तेना गंगा पार कऽ कऽ पटना पहुँचैए। म्हदा किए किदो दिहाव म्हस्लिम लीगक लोक करतौ भेटैतै। पाएरेंना सभ अपन गन्तजाम केने छल सीमा पार होएत नेन। बस्ताबे तवह-तवहक उँकरॉ उँठै, मावि देनकै, काटि देनकै..
आजाद हिन्द फौजक दूटा सिपाही भेटै जाए छन्हि डोमी मिआँकेँ आ नऽ जाए छन्हि शिरिवमे।
मावि देनकै, काटि देनकै..
शिरिवमे जतेक लोक, ततेक तवहक गप्प।

गढ़ नाविकेनमे सभ अपने तानै नाचि रहल अछि। स्वतंत्रताक सभ अलग-अलग अर्थ लगा रहल अछि।
म्हदा नछमी ततमा।
ओकर संगी डोमी मिआँ दिना ओकरासँ प्रछने रॅहाव भऽ गेलै।
ओ पटने गेन हएत।
से कोना ? कनियाँ प्रछै छथिन्ह।
“न्यू नाएफ” अखरॉर पढ़ि कहि रहल छल, जे पटनासँ सभ रॅरॅस्था दिहाव म्हस्लिम लीग करतै। कोन भूत सरॉर भऽ गेलै से नै जानि।
पढ़ना लिखनासँ आव ज्ञमेना होए छै। किदो कोनो सम्मेननमे ओकरा कहि देनकै जे अंग्रेजी पढ़ऽ अरॅएं आ बाजमिस्त्री छी ? पाकिस्तान रॅनतै तँ ओकरा कनकटैर रॅना देतै। आ आरॅ ओही पाकिस्तानमे कनकटैर रॅनै

নেন রিদা ভেন খচ্চি র্ব্বরঁক।
নছমী ততমা রিদা ভ২ জাগ ছথি পটনা। বস্তামে সগরে পাকিস্তান আ শিরিবক চর্চা ছৈ। শিরিবমে ভেঁটৈ ভ২ জাগ ছন্হি ডোমী মিখাঁ। তবহ তবহক সমাচাব স্বননাক রাঁদ ডোমী মিখাঁকেঁ গঢ় নাবিকেন আ ওকব নোক মোন পড়ি জাগ ছন্হি। গনাবক পনস্তব, রৌধা মন্নিকক গনাবক পানি আ রঁজাবাক গীত বো টৈ টৈ...

ডোমী মিখাঁক কনিযাঁ আ চাব্ব রঁচা সেহো খনভ্তুখাব নোক সভকেঁ দেখি ক২ চৌংকন বহ ছথি। নছমী ততমাকেঁ দেখি ক২ সভ নিশ্চিন্ত ভ২ গেনা। ঘ্বরাঁক মোন তঁ বহরেঁ কবন্হি, নাজ হোগ ছনন্হি জে কোন ফঁহে ঘ্বি ক২ জেতা। আরঁ নছমী আরি গেন, সভ সম্হাবি নেত।
নছমী ততমা ঘ্বা ক২ আনৈএ ডোমী মিখাঁকেঁ।
রিহাব ফস্লিম নীগ ভাবতক স্বতংত্রতা সমাবোহমে ভাগ নেরাঁক নির্ণয নৈএ।
ডোমী মিখাঁ ফস্লিম নীগক আরঁ নামো নৈ স্বন২ চাহি ছথি।
সভটা গপ স্বনি বহন ছথি ফখদের।
আ বাধামোহন বায সমাজরাদী আ পীখব রঁচা কাংগ্রেসী কোনা ভ২ গেনা ?
–পীখব রঁচাক কোনো জোগাব ছনৈ। দিল্লী আকি পটনেসঁ টিকট ভেটি গেনৈ। কাংগ্রেসক টিকট..
আ পীখব রঁচা সমাজরাদীসঁ কাংগ্রেসী ভেনা তঁ বাধামোহন কাংগ্রেসমে কোনা বহিতথি... সে ও সমাজরাদী ভ২ গেনা।
আ সহনাবাযণ যাদর...

कम्यूनिस्टक संगठन कमजोर छै मुदा मुअन नै छै। देखू की होइए..
खंडीक कोरो रॅघंडीक रॉती, केहन घर डाबनें बे पोदिनमाक नाती ...
गढ़ नाबिकेन..

स्वतंत्र भारत....

पचीसम कल्लान
रेंसने पहर चनने कोस
हाग रे हाग मुखदेर। कम्यूनिस्ट पार्टी मुखदेरकें छोड़रेंनकै। आ बधुरबन हुनका अपना भारतीय कम्यूनिस्ट पार्टीक कार्यालय नऽ गेन, मदुरैमे।
मदुरै अधिरेशनक चर्च होइ छनै।
१९५३ मे भेन बहे मदुरै अधिरेशन। मदुरै घरो छै बधुरबनक। भारतीय कम्यूनिस्ट पार्टी मानै छन जे भारत स्वतंत्र नै भेन अछि। मुदा ऐ सम्मेननमे भारतीय कम्यूनिस्ट पार्टी माननक जे भारत स्वतंत्र रिदेशी नीतिक पानन कऽ बहन अछि।
मुदा अखन अछि १९५६ ई..
मुदा मदुरैमे बधुरबनक घरक सोनाँ रॅड़का भीड़ अछि।
रॅड़का–रॅड़का नेता सभ छथि..
भाषण चनि बहन छै....
मुखदेर बामक रॅब एनै..
रॅजरॉक रॅब एनै...
रॉजू मुखदेर.. स्वतंत्रतापर.. मानर अधिकारपर..
रॉजू ? रॉजू !

–গারি কহ রাঁজূ ?
–গারি কহ রাঁজূ ।
পোনিষ্টর্যূবোক খধ্যক্ষক কহরাঁক দেবী ছনৈ খাকি শ্বব্দ ভহ গেন স্মখদের বাম ।
গাংগোদেরী কে খংগনামে খবহ্ন কে গছিযা
ফব–ফূন নোধন ঠাঢ়ি যৈ
..বাজা
স্বগা এক খাএন রৈঁসন সূগা যৈ খবহ্ন ফূন গাছ হে
রৈঁঠন সূগা খবহ্ন ফূন গাছ হে
ডাঢ়ি পাত কেনক ক–কচূন হে
নীক নীক ফূনরঁব স্বগরাঁ
চ্নি চ্নি খায ডাঢ়ি পাত দেনক কচূন হে
কহাঁ গেন কিযব ভেন
গাম কে রঁহেনিযা
মাব্দ সূগা কে ধন্বষ চনাগ হে
ঘব সে একসব মবন রঁহেনিযা
দোসব মাবন
তেসব শিব সূগা উঁড়ি জাগ হে
ঘব সে রঁহাব ভেনি গোসাউঁন
নৈ মাবিয স্বগরাঁ কে
বহত এনা স্বগরাঁ
ছোষ্ট ভাগ হে
জোঁখা খাম দিযৌ রঁহেনিযা
সূগা কে কেব কান স্বগরাঁ স্বগা ছিঐ ছোষ্ট ভাগ হে
ওহ, পোনিষ্টর্যূবোক খধ্যক্ষ কিছ নৈ ব্ঁমনন্হি
বঘ্রবন খা ও কাঁমবেড স্মদা মৈথিনী ব্ঁমৌ ছনা, ব্ঁমেনখিন্হ...
পোনিষ্টর্যূবোক খধ্যক্ষ ব্ঁমনন্হি জে কোনো সমবসতাক

গপ কহি গেনা ন্দখদের বাম.. রঁজা কহ পহিনে খর্থ প্বছনন্হি দ্বিভাষিযাসঁ.. খা সোঝে মংচপব গবা নগা নেনন্হি ন্দখদের বামকেঁ.. নাম কী ছিযন্হি..
ন্দখদের...
ন্দদা নোক স্বননক মোহন..
খা নাম পড়ি গেনন্হি ন্দখদেরক.. মোহন গরৈঁয্যা...
গাম ঘ্বি কহ এনা মোহন গরৈঁয্যা..
জোশি.. নোক সভ খাঁখি ফাড়ি কহ দেখনক
.. খংগ্রেজক জহনোসঁ খবাপ ভাবতক স্বতংত্র জহন..
ন্দদা ভাবত স্বতংত্র ভেন কহাঁ খছি ?
হমব পার্টী ভাবতকেঁ স্বতংত্র নৈ মানৈএ।
ন্দখদের... নৈ হমব নাম খছি খারঁ মোহনা.. মোহন গর্ব্বিয্যা..
হাগ বে হগ..
খা মোহনা গর্ব্বিয্যা তান দেরঁহ নগনা, গামমে, সগবো খাসপাস। নোক কহৈ– মৌ গারৈঁ তঁ পহিনহিযো ছনথি ওা নীক, ন্দদা জহনসঁ ঘ্বনাক বাঁদ তঁ কোনো মোকারিনে নৈ ছৈ মৌ, শ্রঞ্জ ভগরান রাস করৈ ছৈ মৌ। তান জে রঁহবাগ ছৈ সে দূব ধবি জাগ ছৈ মৌ। ঘব দ্বাবসঁ দূব কত্তহ–কত্তহ নে সভা সমিতিমে জাএ নগনা মোহন গরৈঁয্যা, ভাবতীয কম্যূনিস্ট পার্টীক সম্মেনন সভমে, সভা সভমে।
গম্হব নির্মনী, ঘোঘবডীহা সভ ঠাম ভাবত সেরক সমাজক কার্যকর্তা সভ সম্মেনন কবহ নগনা। –সহনাবাযণ যাদর কহৈ ছথিন্হ।
বাঁঢ়ি, রিকাস..
ন্দদা বাঁঢ়ি ক পানি খানৈএ পাঁক..

अरॉबमे अरॅ़ए माँछ...

बाजेन्द्र प्रसाद पहिने रॉन्हक पक्षमे नै बहथि, अनुग्रह नाबायण सिंह सेहो धाबकेँ रॉन्हरॉक पक्षमे नै बहथि। फेब अनचोक्क ओहो सभ आ ग्रनजाबी नान नन्दा, ननित नाबायण मिश्र आ ओ भावत सेरक समाजक कार्यकर्ता सभ, सभ रॉन्हक पक्षमे आरि गेना!

जड़ताकेँ मेटैतो ओ भावत सेरक समाजक कार्यकर्ता सभ। ओ पोखबि, रॉहा, माछ-मखान, चौबी, खत्ता, ओ सभ हजाब सानसँ रॉढ़ि केँ बोकनहिये तँ अछि। अंग्रेज सभ दामोदब नदीपब रॉन्ह रॅनेनक आ ओकब रिनाशनीना देखि कऽ फेबसँ ओकबा तोड़ि देनक। आ फेब कोनो धाबकेँ नै रॉन्हनक। -सत्नाबायण यादव कहै छथिन्ह।

हँ छोटे-छोटे रॉन्ह निनहा कोठीक गोबका सभ रॉन्हनक।

आब.एस.किंग्सक आहब आ पागन। रॉन्ह आ नहबि..

गम्हब १९३४ ई.मे कमना आ रॅनान पिपबाघाटे नग मिनि गेन आ आगाँ कमना रॅनान नामसँ धाब रॅनि गेन।

-सत्नाबायण यादव कहै छथिन्ह।

-रॉन्ह रॅनते, आरॅ रॅनाउ कोना रॅनारॅ छी। कमनापब, रॅनानपब आकि कमना रॅनानपब!

रीति गेन रॉबह रॅर्ख जेनेमे।..

रॅसने पहब चनने कोस..

देखी घेंघी केहेन अछि...

ओहने अछि..

रॅधियाबि भऽ गेन अछि।

रॅन्नि गेन अछि जे जागेश्वब नै एते घ्बि कऽ...

रॅन्नि गेन जे पीअब रॅचा नै छोड़रॅने छै ह्मखदेरकेँ...

সময ককি গেন ছৈ।
রৈঁসনে পহব চননে কোস..
চবখা ক্ষদা চনি বহন ছৈ...
গ্বম্ম ভেন খছি..
গ্বম্ম জাগেশ্বিব খা ক্ষস্বমারতী..
গ্বম্ম খছি স্বতংত্রতা...
রৈঁসনে পহব চননে কোস..
দেখূ কী হোগ ছৈ খাগাঁ খাগাঁ...

ছব্বীসমকন্নান
এতে দ্খ দেনেঁ হে মাগ কোসিকা এতে দ্খ দেনেঁ/
খাবী চঠি◌ বোরৈঁ ছৈ কিসান
সহ্নাবাযণ যাদর পীখব রঁচাক ফূসিক রিষযমে সৌঁসে রাঁজি বহন ছথি।
ক্ষখদের স্বনি বহন ছথি।
পঠৈরা জগদীশি মাগন কান পাথি কহ সভঠৌ স্বনি বহন ছথি।
পঠৈরা জগদীশি মাগনক রৈঠৌ মহেশি ।
ভবি দিন কপড় া রঁূনরাঁক নেন খহ্লামে পৈসৈত খা তানী খা ভবনী মিনা কহ কপড় া রঁূনি পেঠৈনবদীপব নপেঠৈত জগদীশি মাগন খপনামে ভেব বহৈ ছথি। ওঁঠি কহ নিকানন রাঁঙক রঁঙৌবা জগদীশি মাগনক ঘবক চাব্ধকাত এত্তহ–ওত্তহ পসবন বহৈত খছি। ভদৈযা কোকঠৗক রঁূনন রস্ত্রক নেন জগদীশি মাগন নামী ছথি। এক রেঁব ভদৈযা কোকঠৗক জগদীশি মাগন দ্বাবা রঁূনন রস্ত্র কীনূ খা ভবি জনম পহিব্ধ। জগদীশি খা মহেশি ফিঠৈনূম, কিসান চবখা খা খমব চবখা সেহো চনরৈঁত ছথি।

ক্ষদা জগদীশক সূত ঘ্বিত্থাগত নৌ খছি, একদম গত্থস। ক্ষদা মহেশক সূতক জোড়মে ঘ্বন্তী খূরেঁ ভেষ্টত। খঢ় াগ মাথ চাকব ধোতী–সাড় ী ধনিক খা গবীরঁক হিসারেঁ ছোষ্ট–পৈঘ ভেষ্টৈত খছি। সে পাগরঁনা নেন দসহথো ধোতী ক্ষদা গবিরঁহা নেন সতহথো ধোতী। তহিনা সাড় ী সেহো ধনিক গবীরঁক হিসারেঁ রঁনরেঁ ছথি জগদীশ মাগন। রঁহ্খাসীন নেন রিঁসহথো তঁ গবিরঁনী নেন নও হথো। হঁ, ক্ষদা নওহথোসঁ ছোষ্ট সাড় ী খা সতহথোসঁ ছোষ্ট ধোতী কহিযো নৌ রঁনেনহ্নি জগদীশ মাগন। ক্ষদা ঙা খাদী–ভল্ডাবরঁনা সভ খারঁ পহিনে জকাঁ দ্বদএসঁ সেরা নৌ কহ বহন খছি। মাবতে বাস দনান সভ বাখি নেনে খছি খা জগদীশ মাগনক রেঁষ্টাকেঁ কোনো ঠাম নোকবী কবরাঁ নেন পোহ্না বহন খছি।
দেশ স্বতংত্র ভেনাক রাঁদ রঁড়রঁবিযা ব◌াঁয কতেকো রেঁব প্রযাস কেনহ্নি জে হ্নকব নগান রসূনী গঢ় নাবিকেনমে চনৈত বহএ। এক–খাধ সান চনরোঁ কেনহ্নি।
হাথী নহ কহ খারঁথি খা ডেবা–ডঁষ্টা বাখি দেথি।
ক্ষদা ঐ হাথীকেঁ খ্এরেঁমে নোক পরেশান ভহ জাগ ছন। –কহ ছথি সহনাবাযণ যাদর।
ক্ষদা এক রঁর্খ ও সভ এনা তঁ গঢ় নাবিকেনক দছিনরাঁবি ষ্টেনমে ডেবা–ডঁষ্টা নগেনহ্নি। পীত্থব রঁচাক রেঁষ্টা ধীবেন্দ্র। ছোষ্টে বহ, যোগ মন্তব সভ সিখৈ ছনৌ, দস–রাঁবহ রঁর্খক হেতে। হাথীকেঁ কী নৌ কী কহ দেনকৈ, ও হাথী রঁতাহ ভহ গেন। রঁড়রঁবিযা ব◌াঁযক ষ্টেন্টমে হড়কম্প মচি গেন।
খা গম্হব ছরাঁবী সভ ঢেপা হেকহ নাগন।
হেব ঘ্বি কহ রঁড়রঁবিযা ব◌াঁয নৌ এনা। –কহ ছথি

सम्नाबायण यादव।

दक्षिनवाँबि ठेनेमे छथि पटेरा जगदीश मागन।
वँड़वँबिया बाँयक भागिन..
वँड़वँबिया बाँयक भागिन महेशकेँ पठियावेमे नागन बहथि।
जगदीशकेँ बुमेवो कबथिन, महेशकेँ खही काज सभमे जोतने बहवें। वेचाबाक जिनगी सेहो खक्षमे पैसैत आ वँहबागत खतम भऽ जेते। महेशे सेहो कान पाथने सभ गप स्वनैत बहै छला। ऋदा खादी भण्डाबवँना सभ तँ नीके काज कवै छल, वँड़वँबिया बाँयक भागिन सेहो नीके नोक नगैत बहथि। मधुवँनीमे खखिन भाबतीय खादीक कोनो केन्द्रक ऋख्यानय तँ बहवें कवै।
ऋदा आस्तु-आस्तु जखन जगदीश कखनो कान महेशकेँ खादी भण्डाव साड़ी-धोती पहुँचावेने आकि पाआक तगेदाने पठावँऽ नगना तखन ओतऽ महेशे किछु आब चीज-वौस्तु सभ देखऽ नगना। कहियो कोनो प्रदर्शनी नागन देखा पड़ि जागन्ह तँ कहियो किछु आब, नव जमानाक नव वस्तुजात। फिबंगी सभ मिथिना चित्रकनावँना छपाग देखि कऽ आँखि चोन्हवावें छन। धुब, ओकव आँखि ओग छपागकेँ देख कऽ थोड़वें चोन्हवाग छै, ऐ फिबंगी सभकेँ एतेक गजोत थोड़वें देखवाँक हिस्सक बहै छै। ठंठी गनाकाक छिऐ ओ सभ, से मिनटे-मिनटेपब आँखि घोकचेवाँक आदति बहै छै एकबा सभकेँ।

রঁড়রঁবিযা ব াযক ভাগিন মহেশক ততেক নে রঁড় াগ কেনন্হি, ততেক নে রঁড় াগ কেনন্হি, জে ও হ্বিবংগী হ্নিকাসঁ কাজ সিখরঁা রা দেখরঁানে হ্নিকব গাম জেরঁাপব রিঁর্ত ভ২ গেন। থারঁ রঁড়রঁবিযা ব াযক ভাগিন পছতাএ নগনা, রেঁকাবে একব এতেক রঁড় াগ ক২ দেনিঐ।
হ্বিবংগীক গাম থরিঁতে দেবী জগদীশক কান ঠাঢ় ভ২ গেনন্হি। হ্মদা ও হ্বিবংগী রঁ্নাগএ কোনো কনাকাব ছন। গামমে জে দেখএ, জে স্বনএ তকবা নিখনে জাগ ছন, হ্বোটে রঁনেনে জাগ ছন। পিনসিনসঁ কাগচপব এন-মেন। খধাগমে পৈসৈ ছন থা তানী থা ভবনী মিনা ক২ কপড় া বঁূনি পেটনবদীপব নপেটৈত ছন, জগদীশকেঁ ও জতেক খাদব দেনকন্হি, ততেক খাগ ধবি হ্নকা কিযো কর্সঁা দেনে ছনন্হি। জগদীশ থা মহেশকেঁ ও রিশ্বকর্মা কহ২ নাগন ছন, ওকব উঁচাবণ কিছ তেহনে সন বৈ- ভিস্বকবমা- হ্মদা স্বনৈত-স্বনৈত সভ থারঁ ওকব ভাষাক উঁচাবণ রঁ্ন২ নাগন বহথি।
ওগ হ্বিবংগীক কোনো সংস্থা চনৈ ছনৈ, গটনীমে। থা ওগ গটনীরঁনা সংস্থাক একটা শাখা ছনৈ দিল্লীমে সেহো। ও হ্বিবংগী চাহি ছন জে মহেশ থা জগদীশ দ্নূ গোটেকেঁ দিল্লী ন২ জাএ থা ওত্তক্কা বাজকাজ হ্নিকা দ্নূ গোটেকেঁ দ২ দএ। জগদীশ তঁ ওগ হ্বিবংগী দ্বাবা দেন খাদবসঁ থভিভূত ভ২ গেন ছনা। মহেশকেঁ গামসঁ রাঁহব পঠেরঁাক পক্ষমে ও নৈ বহথি হ্মদা ঐ হ্বিবংগীক গপকেঁ কাটরঁ হ্নকাসঁ সম্ভব নৈ বহনন্হি। থারঁ উঁনটে মহেশ দিল্লী জাগ নেন তৈযাব নৈ ছন। কোনাকেঁ ও পিতাকেঁ ছোড়ি ক২ জাএত। মহেশকেঁ নাগৈ ছনৈ জে ওকব পিতা মহেশক ভরিষ্য রা ওগ হ্বিবংগীক থহসানক

ৰঁদনামে মহেশেকেঁ দিন্নী পঠেৰাঁ নেন তৈযাব ভেন ছথি, খপনা মোনে নৈ। ফ্দা ও কী কবিতএ, ৰঁভ়ৰঁবিযা ব◌ঁাযক ভাগিন জগদীশকেঁ খাৰি ৰ্ব্মেৰোঁ কেনন্হি জে মহেশেকেঁ নগ–পাস দবভঁগা–মধ্ৰঁনী ধবি পঠাউ ফ্দা দিন্নী নৈ। ফ্দা জগদীশ কহনন্হি জে খাৰ তঁ ও গছি নেনে ছথি খা খহীঁ নে কহৈ ছনৌঁ জে হম মহেশেকেঁ কিএ নৈ ৰাঁহব জাএ দৈ ছিঐ। খা ৰাঁহব তঁ ৰাঁহবে হোগ ছৈ, সে ও দবভঁগা–মধ্ৰঁনী হ্খএ ৰা দিন্নী।

হিবংগী তঁ কোনো কনাকাব ছন, কনাক পাবখী ছন। গঢ় নাবিকেনক দছিনৰাঁবি হৈনক ভোনা পল্ডিত ঐঠাম জাগএ। চাক কোনা চনৈত খছি, চনৈত কী খছি, ঙা তঁ ৰঁহৈত খছি। চঞ্দ্র সিদ্ধান্তপব ভোনা পল্ডিত গঢ়ৈত ছথি। মাষ্টিক ফ্কত খা মাবিতে বাস ৰাঁসন গঢ়ৈত ছথি ও। পৃথ্বীক ব্র্হ্মা ভোনা পল্ডিত মোক্ষখা খাৰাঁমে পকা কহ ৰৌস্তু ৰঁনৰঁ ছথি। মষ্টকূড়, ছাঁছি, কৌবনা, কসতবা সঁ নহ কহ খথবা খা মসন্নাক নেন নগজোড়ী ধবি। নৰঁনী, বীমম, সোৰঁবনা, ভকুকা, হ্চী, তেনহল্ডা, খোনা, সিবহব, প্ববহব, নগহব, খহিৰাঁতক পাতিন, দীযঠি, ৰৌবকী সভ একপব সঁ এক। ভোনা পল্ডিতক হাথ নগনা সন্তা কোনো ৰাঁসন নে নোনিযা কহ ঋবত খা নে হ্নৈকাহ হএত।
গঢ় নাবিকেনক দছিনৰাঁবি হৈনক সহনাবাযণ যাদরক কষ্টিযামে দূধ দ্হনাগসঁ নহ কহ হ্কঢ়ি যামে দূধ বখনাগ ধবিক সভ নীনা ও হিবংগী দেখৈএ। পাও ভবিক হ্চী, তীন পাওক তিনপগ খা সেব ভবিক চপগ, সভ খপন

জক্কবতিক হিসাবেঁ দূধ নহি জাগ ছথি, আ ও ফিরংগী সভক্ষ বর্ণন লিখি বহল অছি।
গঢ় নারিকেলক দক্ষিণবারি টোলক খতবেঁ বাঁস্ চৌপালক ভাব আ গাছ উঁঘবাসঁ নহি কহি কহাব বনি মহফা উঁঘবসঁ বত্তকা বামনীনামে বারণ বননাগ ধরিক সভক্ষ খিস্সা..

গঢ় নারিকেলক দক্ষিণবারি টোলক চনিত্তব সাহু আ নডূনান সাহু, হন্বথাগ। তবৌনীপব খোঁগচা রাখি মিঠাগ বেঁচবাসঁ নহি কহি সীবাকেঁ গর্ম কববাক ক্রমমে নিকলৈত ফেনহঞ কাহী মৈনকেঁ খনগ কেনাগ ধরিক সভক্ষ কাজ কবৈ ছথি। চিক্কসমে তেল মানে মৈন দহি সানবাসঁ নহি কহি সীবামে ড্রা কহি পাগবি ধবি সভ কাজমে চনিত্তবক জোড় া নৈ। চাশিনী কড় া ভেনে মিঠাগ বোড় াহ ভহি জাগএ, নডূনানক সংগ ওা বেঁশীকান হোগএ। হ্নদা পাঁচ মধ্বক পাঁচমেব নডূনান বেঁশী বেঁচি নৈ ছথি। হ্নদা চনিত্তব জে চীনীক নডূ মানে সিবনীমে তিন ফেঁটৈ কহি গ্বনাবি বেউঁড় ী বনবৈঁ ছথি তকব জোড় া নৈ। জমীনপব কোড়ি কহি ভমকৌনা চূল্হি বনবৈঁ ছথি আ মধ্ব থকিযা কহি বদ্দা নগবৈঁ ছথি।
গঢ় নারিকেলক দক্ষিণবারি টোলক হ্নখদের বাম মানে মোহন গবৈঁয্যা। হ্নগন মানক চাম মানে হ্নবদাবী নেন চমবখন্না ধবি সঙবৈঠাপব টৌভি কহি মানকেঁ আনৈ ছথি হ্নখদের, ফেব চাম খনৈ ছথি। চামকেঁ ছূবীসঁ বনছোনৈ ছথি। মোম বাখৈ ছথি তিজমন মানে বকবীক সিংঘমে।

স্বগবক চমড় াসঁ বনৈবনা জ্ত্তা পহীবি কহি কিছু বৈদিক

यक्तक क्रिया कएन जाग छनै– मोहन गरैय्याकेँ ও ফিবংগী কহি ছন্হি।
গঢ় নাবিকেনক দছিনরবিযা ঢৈনক মোহন গরৈয্যাসঁ সেহো ভেঁঢ় হোগ ছন্হি ওগ ফিবংগীকঁ!
প্রবনা গীত নৈ, ৰনৌথা গীত গাবৈ ছথি মোহন গরৈয্যা।

গঢ় নাবিকেনক শিরনাবাযণ সূবীক দোকান; কনরাব সীতাবাম চৌধবী খা শিরনাথক গোনা, নছমী দাসক তূব খা সূতক কাজ; সহনাবাযণ কিওঢ়ক চৌকীদাবী; বামদের ভন্ডাবীক ভানস; কপিনেশ্বব বাউঁত খা বামারতাব বাউঁতক পানক ৰবের; বৌধা মনিকক স্বগব; দ্খন মহতোক সরা কণ্ঠাক তবকাবীক ৰাবী; মোহম্মদ শমশূনক তবকাবীক ব্যরসায; খশোক ঠাকুবক ঢ্মঢৌম গহনা; বামচন্দ্র সার খা বৌকূ সারক কোল্হ্; জীরছ ঝখিযাক পানিক রিকক্স উঁঠন হরাসঁ উঁঠন নগদামে হেনের; ঝসহব রিচক্ষন সদাযক রিসাঁঢ় খা কহ জিখের; ভগরানদত্ত মন্ডন খা খধিকনান মন্ডনক হ্রষি সম্বন্ধী চমকোব; কোবৈন, ব্ধন খা ডোমী সাহীক কান্হপব নঢ়কাওন ৰক্ষচা খা নতমাবাপব ঠাঢ় ভহ পাঢ়পব কপড় । পঢ়কের; জযবাম, নক্ষ্মী খা মানে ঠাকুবক নহবনীসঁ কাবী খূন নিকানর; জোগিন্দব ঠাকুবক হব পানো; সভঢ়া জানকাবী নেনক ও ফিবংগী।
গঢ় নাবিকেনক দছিনৰাবি ঢৈনক মোহন গরৈয্যাক গীত খা খিস্সা সেহো নিখৈ খছি ফিবংগী..
কোসীক ভিত্তাপব বানূ সবদাব খপন খস্সী মোনক কোদাবি নহ কহ জকব ৰেঁঢ় রিবাসী মোনক ছৈ, চনি বহন খছি। চনি বহন খছি খাগাঁ খাগাঁ বানূ সবদাব

आ कोसी लेल बस्ता बनलैए।
गाममे कटैनियाँ लगैए आ खेतमे भवना।
धवमप्पव कइ तावनेँ माग कोसिका कबखंड कँ बोवने
सिंहेश्वव थान कएनने पयान
एते दुख देनँ हे माग कोसिका एते दुख देनँ
आवी चढ़ि बोबेँ छै किसान
अखनी देबौ मैया पोसन पठिया
चढ़ैते अगहन दूध घव हे
बखस्वमे बखस्व माग कोसिका कवै छी गोहाव हे
भावत सेबक समाज जड़ताकेँ मेटौअत ?
सभ नेता गंजीनियव सभ मो-हन्ना कइ बहल छल।
पूना मे कोनो प्रयोगशाना छै। कतेक पानि एतै, कतेक पाँक एतै सभटा ओ जानि लैए ?
भावतक सभ धावकेँ जोड़ि देत सबकाब ?
ऋदा पाग छैहे नै सबकाब लग।
नेपानक सप्तवी जिनामे सेहो ढेव नोकसानी भेल छै।
हिमानयमे बाँन्ह बनतै, तखन तँ आव ऋमेना हेतै। कोसीक पूब आ पछिम दिस नेपानसँ शुरू भइ कइ भावतमे बाँन्ह बनलै। ऋदा कतौ जा कइ तँ ओ खतम भेलै, तकव बाँदक लनाका ? आ दुनू बाँन्हक बीचक लनाकाक मान ? भावतमे भीमलगव बवाज बननासँ प्वबविया कोसी नहवि आ बीबप्पव नग नेपानमे बवाज बननासँ पछबविया कोसी नहविक रूपबेखा बनलै। नेपानोमे कतेक गामक जमीन नेल गेलै। ओत्तुक्का जमीनक दाम भावत सबकाब बेसी लगेनकै ऋदा चन्द्रकान्त मिश्रक जमीनक दाम कम लगेनकै। आ से चन्द्रकान्त मिश्र ब्रुनै छै जे बाधामोहन बायक किबदानी

छै ।
कांग्रेसी एम.एल.ए. माने पीअरे रँगाक सबकार ।
कोनो बाँत नै, ओ बाधामोहन बाँय आ सत्नाबायण
यादव ममखदेव आ जागेश्विबक कथाक प्रयोग हुनका
विरुद्ध कऽ बहल छथि ।
छी तँ ओ बाधामोहन कांग्रेसीये ।
के विरोध कबतै ? सभ चीजक जबाबँ नेने ठाढ़ छै
पूनाक प्रयोगशाना !

ममदा मोहन गरैंयाक ज्ञानसँ बेशी ज्ञान छै ऐ पूना
प्रयोगशानाकेँ ?
जोमक नाह सभसँ नीक ।
जिनेबी आ शीसोक नाह सेहो नीके होएए ।
हथियामे बँर्खा भेने बाँढ़ि अबैं छै, अबदबामे पानि
भेने कनकतिया आम पाकै छै । चहटी, आगसबँख्र
जकाँ, बँनान द्वाबा आनन माटिसँ निर्मित होएए, कखनो
डुमन गाछसँ ओ सटि जाएए, कखनो ओनाहितो बहैए,
कखनो देखा पड़ैए, कखनो नै । बेगसँ अबैत धाब
ऐसँ टैकबा कऽ आब बेग पकड़ि नैए ।
नाह नै भेटैनापब बाँस सभकेँ बान्हि कऽ बेँड़, आ
केबाक थम्ह सभकेँ बान्हि कऽ गेकनिया बँना कऽ
धाबपाब कएन जाए छै ।
मौ, ओ बँनानक पानि मटिमैल छै, बँर्खा भेलैहेँ ऊपब
दिस ।
केसबिया गेकआ बंग छै बँनानक पानिक, तँ बँर्फ पिघनि
बहन छै मौ ।
साओन–भादरक गजोबिया पथमे नाहपब मिन्हबि

খেনাগত নোক..

কাঠৈরেঁ সামব হে সীকিযা রেঁঠ্রেঁ গেন্ধনিযা
সাস্ব জগরেঁ হে নৈহবরাঁ ওগ চঢ়ি না
এক চেহবি খেরনেঁ রে মনহা দ্গ চেহবি খেরনেঁ
তেসব চেহবি ডূরনূঁ ভগযা তে-নে-রে রঁহিনিযাঁ
রাঁরা জে স্বনতে রে মনহা ধবতী নোটি রে জএতে
ভগযা জে স্বনতে রে মনহা জান রাঁস রে খিবতে
খামা জে স্বনতে রে মনহা কোসী ধঁসি রে মবতে
ভৌজো জে স্বনতে রে মনহা ভবি ঝঁহ রে হঁসতে।
খার তঁ জিনগী ঝিন্হবি খেনা বহন ছৈ।
সীতা খরেঁ ছথি, কমনা ধাব পাব কবঽ চাহি ছথি।
ঝদা মনাহ কহি ছন্হি জে হমবা গনাম চাহী, খা গনামো
কী তঁ সীতাক ননদি।
সীতা কহি ছথিন্হ, দেনৌং, ভোগ কব, যুগ-যুগ ধবি।
সীতাক ননদি বহন্হি যৌ ?
হৌ, মিথিনা নৈহব ছিযন্হি সীতা মৈয্যাক। মনাহ এতরোঁ
হঁসী ঠট্ঠা নৈ কবত।
গোঢ়ি -মনাহক কমনা পূজা। খঁগনামে ধূজা। দেহপব
কমনা। পীড় িপব পানক পাত।
মিথিনামে সভ মিনি জ্নি কঽ বহিএ।
তখন গ্ৰ কহরী কিএ ছৈ যৌ ?
ভাগ ভৈযাবী মহিসী সিংঘ
জখনে জন্মন তখনে ভীন
খা গ্ৰহো কহরী কিএ ছৈ ?
দিযাদ খা বাহ্ড়ি ক দানি
জত্ত গনএ তত্ত নীক

নৌ, জাগেশ্বব ঋা হমবা ঋংগ্রেজ পকড়ি কঽ নঽ জাএ সকিতৈ ?
ঋপনে নোকক চনতে নে নৌ ?
কম্মে হ্মদা তেহেন নোক বহিতে নে ছৈ নৌ, সভ কানমে ঋা সভ ঠাম।

....

কাংগ্রেস ১৯৩৭ ঙা. ক চ্নারমে পীঋব বঁচাকেঁ টিকট নৈ দেতৈ। হ্মখদেরকেঁ বেঁশী দিন জেনমে বখরাঁ নেন সবকাব দ্খী ছনৈ, মাফী মংগনে ছনৈ। ঋখরাঁবমে কাংগ্রেসক হ্মখ্যমংত্রী কহি দেনে ছনৈ।

পীঋব বঁচাক বঁড়কা বেঁটা গন্দ্রকান্ত মিশ্র তঁ নৈ হ্মদা পীঋব বঁচাক ছোটকা বেঁটা ধীবেন্দ্র সহমেন্ ঋছি। বঁববঁড়ি যা বাযক হাথীকেঁ বএহ ভগেনে বহি। সমাজসঁ নাগি ছৈ ধীবেন্দ্রকেঁ। হ্মদা ঘবক নোক ওকবা ব্ঁববঁক কহি ছৈ। –কহি ছথি সহ্লাবাযণ যাদব।

সত্তাগসম কন্নান
উত্তব দক্ষিখনসঁ এনৈ নটনিযাঁ বে জান/
জান বৈসি গেনৈ চননা বিবিছিযা বে জান
কোসীক উপোত.. হঁ হ্মখদেরক জেনসঁ বাঁহব এবাঁ ধবি কোসীক বাঁন্হ ছেক কববাঁক গপ শ্বদ্ধ ভঽ গেনৈ..
ধাব সভক উপোত ঋাকি কোসী বাঁন্হক উপোত ? পানঘাট ঋধিবেশনক এক সান পহিনে সভ ফসিন খতম ভঽ গেন ছনৈ। গনাকাক ধান–পান খতম।
১৯৩৬ ঙা. মে পানঘাট ঋধিবেশন ভেনৈ ভাবতীয কম্যূনিস্ট পার্টীক।

ৰঁড়কা ৰহস ভেনৈ। কম্যূনিস্ট পার্টী ভাবতক নোকতংত্রক একটা পার্টী ৰনি গেন ঋছি, হেব কোন ঋন্তব বহনৈ ঐ পার্টীমে ঋা দোসব পার্টীমে। ওকব বিচাবধাবা তঁ বএহ ভ২ গেনৈ। হ্মদা ৰহস মোড় নেনক, মোহন গৰৈঁয্যাক সমবসতা ৰনা গীত কাজ কেনকৈ। ঋা
পার্টী মানি নেনক জে ভাবত ১৯৪৭ ঙা. মে স্বতংত্র ভ২ গেন ছন। ১৫ ঋগস্ত ১৯৪৭ ক দস সান ৰাঁদ পার্টী মানি নেনক জে ভাবত দস সান পহিনে স্বতংত্র ভ২ গেন !
মোহন গৰৈঁয্যা, হাগ বে হগ।

ঘ্বি এনা মোহন গৰৈঁয্যা গাম।
কাংগ্রেস পীঋব ৰঁচাকেঁ ১৯৩৭ ঙা. মে বিহাব বিধান সভাক এম.এন.এ. ৰনৰা নেন টিকট নৈ দেনকৈ। বাধামোহন ব◌ায কাংগ্রেস ঘ্বি গেনা ঋা পীঋব ৰঁচা বাজনীতিসঁ সংন্যাস ন২ নেনন্হি।
সম্নাবাযণ যাদব সমাজৰাদী পার্টীসঁ টিকট ন২ ক২ ঠাঢ় ভেনা।
ঋা জীতি গেনা।

ঋা মোহন গৰৈঁয্যা ১৯৩+ মে ঋমৃতসব গেনা। ঋধিবেশন শান্তিপূর্ণ ভেনৈ কম্যূনিস্ট পার্টীক; ঋা সংসদীয বস্তা চ্ননক সমাজৰাদ নেন ঙা পার্টী।
দেখা চাষী কী হোগ ছৈ ঋাগাঁ ঋাগাঁ।
ঘ্বতী কান বঘ্ৰবন ঋা মোহন গৰৈঁয্যা কেঁ ভেঁট হোগ ছন্হি ঢেব বাস নোকসঁ, ট্রেনমে ৰঁসমে। মানে বস্তামে।

–সভ ব্রাহ্মণ, ক্ষত্রিয, ৰৈশ্য ঋা শূদ্রমে দীপ্তি ভবি দিযৌ

আ ওহী দীপ্তিসঁ হমরো ভবি দিঅ। যজুর্বেদমে ছৈ।
—হুনকা লোকক সংস্কৃতিক বিষযমে তঁ সেহো বিবরণ দেতৈ। — পুছৈ ছথি মোহন গর্বৈয্যা।
—ঋগবেদমে গীত, বাদ্য আ নৃত্যকলাক বর্ণন অছি। সামূহিক নৃত্যসঁ উঠৈবলা গর্দকি বর্ণন ঋগবেদমে অছি। ঋগবেদমে লোকনৃত্যক উল্লেখ সেহো অছি। মহাব্রত নাম্না সোমযাগমে দাসী সভক সামূহিক নৃত্যমে তীনসঁ ছহ টা নর্তকী হোইত ছলী। ঋগবেদক শাংখাযন ব্রাহ্মণক অনুসার গীত, বাদ্য আ নৃত্য ঐ তীনটা বিধাক উল্লেখ অছি। অহীমে বর্ণিত অছি জে বিবাহমে চারিসঁ আঠ টা সোহাগবতীকেঁ সুরা পিআওল জাইত ছল আ চত্তরবি নৃত্যক লেল প্রেরিত কএল জাইত ছল। বৈদিক সাহিত্যমে বধ্ দ্বারা বিবাহ বিধিমে গাযনক উল্লেখ অছি। ঐতরেয ব্রাহ্মণমে নৃত্য, গীত আ বাদনক গণনা দৈবী শিল্পমে অছি, জগসঁ যজমানক ব্যক্তিত্ব সুসংস্কৃত ভঽ জাইত ছলৈ। অথর্ববেদমে বসা নাম্না দেবতাক নৃত্যক বর্ণন অছি, ঋক্, সাম আ গাথাসঁ সম্বন্ধিত।
—গাথাসঁ।
—হঁ গাথাসঁ, নারাশংসীসঁ। সোমপানক ঐ নৃত্যমে প্রযোগ হোইত ছল আ গন্ধর্ব সেহো ঐমে সহভাগী হোইত ছলা। অথর্ববেদমে গীত, বাদ্য আ নৃত্যক সম্মিলিত ধ্বনিক প্রযোগ হোইত ছল। বৈদিক কালমে সাম সংগীতক অলাবে গাথা আ নারাশংসী নাম্না লৌকিক কথা–সংগীতক প্রযোগ সেহো হোইত ছল। সীমন্তোন্নযন বিধিমে পতি বীণাবাদককেঁ সোমদেবক সম্বন্ধমে বাদনযুক্ত গান লেল প্রেরিত করৈত অছি। নবোদিত উষাক স্বর্ণিম আভাকেঁ দেখি কঽ বৈদিক ঋষিকেঁ সজন–ধজন ঋষিক অনুভব হোইত ছন্হি।

सभटा नहिकिया सभ।
–बघ्‌रबन, वैदिक साहित्यमे नाटकक कोनो चर्चा छै ?
–चर्चा छै। यजुर्वेदमे नाटकक किछु पारिभाषिक शब्द जेना सूत, शैलूष, चित्रकाबिणीक प्रयोगसँ लगैए जे नाट्यमंडपक कल्पना छल।
–अच्छा। ऋग्वेदो ऐसँ लगैए जे वेदमे सामान्य जन उपयोगी आ निरपेक्ष साहित्य छल।
–हँ, से तँ छल।
–फेर कट्टरता कतऽसँ आएल। वेद प्रमाण, वेद प्रमाण किए करैत रहै छलथि चन्द्रकान्त मिश्रक पिता पीअर बाबा। जखने कोनो गप उठबै छी तँ वेदं प्रमाणम्! !
–मन्त्रार्थमे महर्षि पतंजलिक वैज्ञानिक मन्तव्य "यच्छब्द आह तदस्माकं प्रमाणम्" अर्थात् जे शब्द आकि मंत्रक पद कहैए, सएह हमरा लेल प्रमाण अछि– एकर अर्थ बादमे जा कऽ वेदे प्रमाण अछि– से कोना भेल से नै जानि।
बघ्‌रबन चुप भऽ अकास दिस ताकऽ लगै छथि।
सभटा नहिकिया सभ।
बघ्‌रबन, हमरा ओ बता दिअ जे बंचितक संग सभ किए छोड़ि देलक, जयप्रकाश नारायण बिहारक संगी बनि गेला आ मीनू मसानी टाटाक। श्रीकृष्ण सिंह बिहारक राजा बनि गेला आ अच्युत पटवर्धन बनारसमे स्कूलक मालिक ?
सभटा नहिकिया सभ।
बघ्‌रबन चुप भऽ अकास दिस ताकऽ लगै छथि।
–हँ संसद देखलिऐ दिल्लीमे, पटनाक विधानसभा ओकर पासंगो नै छै। एम.एल.ए. साहेब जे पैरोलपर

জেনসঁ ছটি কঽ আএল ছথি, সেহো অভিযন্তা লোকনিকেঁ যএহ গপ কহি রহল ছথি। ট্রেনেমে।
–রঘুরবল জী, পৃথ্বী পশ্চিমসঁ পূর্বক অলারেঁ সূর্যক চাৰুকাত সেহো ঘুমৈত অছি জকর কাবণ রিভিন্ন ঋতুমে রিভিন্ন তবেগণক মণ্ডল দেখল জাগত অছি। ওা হম সভ অকাসকেঁ দেখি কঽ বুঝৈ ছী। হ্মদা পোথী পঢ়ি কঽ ছাহকেঁ, গ্রহণকেঁ পরিত্র–অপরিত্রক খেল কোনা রঁনা দেল গেল ? ওকর পোথীকেঁ পঢ়ি কঽ কী হ্মাএদা ?
–কোনো হ্মাএদা নৈ। কিছু কঙ্কর তত্ত্বক কাবণ শিক্ষামে দোষ আএল।
একটা স্টেশনপব কিছু হ্নৈকট্রীক মজদূব সভ চঢ়ল।
–হ্নৈকট্রীমে নিঅম ছৈ কাল জাম কবৈরঁনা মশীন ধঽ কঽ জাউ।
–নেতা জী তূব–তেল যৌ। –মোহল রিচমে টৈকোবা দৈ ছথি।
–তূব নৈ যৌ, ওা নিকমা লোগ ছৈ। সভ শালসঁ বহৈ ছৈ। ড্রেসরঁনা স্কূলমে কহিয়ো নৈ পঢ়লে ছৈ একো গোটৈ, হ্মদা ড্রেস পহীব কঽ লোকবী কবৈ ছৈ যৌ।
–অছা।
একটা স্টেশনপব ঘুমন্তু সভ চঢ়ৈএ।
–গিদবমাবাক অলগ ভাষা হোগ ছৈ লৌ, লোক সভ ওকবা সভকেঁ গিদবমাবা আ মগহিয়া ডোম কহৈ ছৈ হ্মদা ও সভ অপনাকেঁ রঁজাবা কহৈএ, অপন ভাষাকেঁ রঁজাবা ভাষা কহৈএ। হ্মঁহপব গিদবমাবা কহি কঽ দেখিযৌ, ঝগড়া কঽ লেত।
.. নির্মল পাগ বো টৈ টৈ...

মোন পড়ি গেনন্হি মোহনকেঁ, স্বখেঁতক রঁজাবাক গীত, ও গীত জে ও সভ গওনে বহথি গঢ় নাবিকেনক গনাব সভক উঁদ্বাটৈন কান। পহিনে রঁনিজাব নেন যএহ সভ টৌ খরৈঁ জাগ ছনা।

স্বখেঁতসঁ ও সভ খাএন বহথি গঢ় নাবিকেন।

ঝংঝাবপ্পব রঁজাবক মাবরাড়ী সভ রঁজাবা সভসঁ ওকব ভাষামে রাঁজি নৈএ। দুনূ সমাজ বাজস্থানসঁ মিথিনা খাএন। মাবরাড়ী সভসঁ ধনীক ভ২ গেন খা রঁজাবা সভসঁ গবীরঁ ভ২ গেন খা রঁনিজাব ছোড়ি গিদবমাবা রঁনি গেন, সে কেনা ?

প্বরুখ সভ সামান্য ঋদা স্ত্রীগণ সভ রঁভু নহক-চহক চোনী, ঘঘবা, গহনা সভ পহিরৈ জাগএ।

জেনা মাবরাড়ী সভ খপন ভাষা রাঁজৈএ, সতাব সভ সংথানী রাঁজৈএ, তহিনা ঙা রঁজাবা সভ খপন ভাষা রঁজৈএ।

ঋদা ঙা রঁজাবা সভ খনগ হোগএ। সিমবা নগ রঁড়কা ঢৈস্টরঁনা রঁস্তী ছৈ রঁজাবা সভক, স্বখেঁতমে। রঁনৈএ উঁজরৈএ।

জখন ও সভ খরৈঁ ছনথি তঁ ফক্ষব, রঁড়কা কানরঁনা রঁকড়ী- রাঁগড়ি, ঋগা, ঘোড়া, গদহা; রঁড়কা-রঁড়কা হঁসিযা খা নগ্গা; চ্ন্হা রঁনরৈনে ঙাঁটা, রঁড়কা ঢৈপিযা, সভটা খনৈত বহথি। খীব জে রঁনরৈ ছৈ ও সভ সে খদ্ভুতে।

ঘেঁঘীক পিতিযৌত দিযাদনীক গোদনা গোদনে বহএ নঙ্গিন সভ। নঙ্গিন সভ সাতগো নৌ গো স্বগযা রাঁন্হি ক২ রঁচাক মাএক দূধ গাবি ক২ ওগমে কাবী মিনা ক২ গোদনা গোদৈ ছনি, রঁভু দুখাগ..

খোধপাড়নী গীত গরৈঁত সৌঁসে গোধ২ নগনৈ..
উঁত্তব দক্খিনসঁ এনৈ নঁটনিযাঁ বে জান
জান রৈঁসি গেনৈ চননা রিঁবিচ্ছিযা বে জান
ঝিহবি ঝিহবি রসয শীতন রঁতসিযা বে জান
জান ঘবসঁ রঁহাব ভেনী স্বন্দবি প্বতোহ্খা বে জান
নিহ্বি নিহ্বি ঝাবয নামী নামী কেশিযা বে জান
জান পড়ি গেন নটিন হ্মখ দিঠিযা বে জান
মৈযা রৈঁসন সাস্ব রঁবৈতিন বে জান
জান দিখ সাস্ব কোসন কৌড়ি যা বে জান
হব হাব জোগত খএনা প্রভু পহসন খঁগনমা বে জান
জান রৈঁসি গেন দেহবি ঝমায বে জান
সভকেঁ তিবিখরাঁ খমা দেখিঐ খঁগনমা বে জান
জান হমব তিবিযা কতএ চনি গেনী বে জান
তোহব তিবিযা গোদনা রিবোগন বে জান
জান চনি গেন নটরা সিবিকিযা বে জান
পীসৃ খম্মা ঝিনমিন সত্তখা বে জান
জান হম জাএরঁ ধনিক উঁদেসরাঁ বে জান
এক কোস গেনা প্রভু দোসব কোস গেনা বে জান
জান তেসব কোস নটরা সিবিকিযা বে জান
কতএ গেনী কিএ ভেনী নটিনী বে জান
জান স্বন্দবি জোগে গোদনা গোদহ বে জান
গোদনা গোদাগ ভৈযা কিএ দেরঁ দনমা বে জান
জান গোদনা গোদাগ ছোট সবহোজিযে বে জান
হে একটা গীতমে নৈ নে গোধ২ দেনক, রঁভু দ্নাব্দ..,
উঁচিতে কিনে..
খা দোসব গীত শ্বব্দ ভ২ গেনৈ...
খওনা রঁহাবৈত স্বনবী প্বতহ্খা বে জান

पड़ि गेलै नटिनियाके मुख दीठि रे जान
जान कहाँ गेलै किए गेलै सासु रबैतिनि रे जान
दियौ सासु गोदनाक कौड़ि या रे जान
जान हम नै जनियौ प्रभु गोदनीक कौड़ि या रे जान
पुछू गऽ अपन गोतिनियाँ रे जान
जान कहाँ गेली किए गेली गोतनी रबैतिन रे जान
दियौ गोतनी गोदनाक कौड़ि या रे जान
जान हम नै जनियौ गोतनी गोदनाक रे जान
कौड़ि या प्रभु गे अपन भैंसुरे रे जान
जान हम कोना प्रभुरें गोतनी भैंसुरे रबैतरा रे जान
कहाँ गेली किए भेली छोटकी ननदिया रे जान
जान पुछू गे छोटका भैया गोदनाक कौड़ि या रे जान
हम नै जनियौ भौजी गोदनाक कौड़ि या रे जान
जान अपनहि प्रभि नेह् अपन भतबरा रे जान
हम कोना प्रभरें अपन भतबरा रे जान
जान हमहुँ जेरें ननदी नटिनियेक सधरा रे जान
कहाँ गेलें किए भेलें छोटका दियबरा रे जान
जान तोरो छाती जाग छौ नटिनीक उंदेशरा रे जान
हम नै जननियौ भौजी तोहुँ सभ हेरें मुद्दया रे जान
जान कहाँ गेलें किए गेलें हमरो धनियाँ रे जान
नियौ ओहे धनि गोदनाक कौड़ि या रे जान
जान जनि जैयो नटिनी के देशरा रे जान

रँजाबा सभ ऐ रिश्ताकेँ नीक आ खराप द्वारा संचालित मानै छथि।
रँजाबा सभ अपनामे रँजाबा भाषामे आ मोहनसँ

মৈথিলীমে গপ্প কৰৈএ।
মোহন ৰঁজাবা সভক ৰৌনী ৰাঁজ২ চাহি ছথি, হ্মদা হ্নকব উঁচাবণ স্বনি ক২ ৰঁজাবা সভ হঁস২ নগৈএ।
গঢ়নাবিকেনমে ঞা সভ খৰিতে বহি ছথি। ষ্টেশ্টে খসৰৈ ছনথি পহিনে ও সভ, সিমবা নগ স্বখেঁতমে ষ্টেশ্টৰঁনা ৰঁস্তী বহি। ৰঁনৈ উঁজবৈ।
নগ্ৰ সভমে কংগনা-ভিখমংগাক মোহন্না ৰঁসি গেন ছৈ, ঐ মোহন্নামে জাতি-পাতি নৈ ছৈ।
সতাব সভ মধেপ্ৰবসঁ পূৰঁ দক্ষিণ দ্খানকক দকিখন কবহবামে খা ষ্টৈঢ়ি যামে বহিএ। তীব-ধন্বষমে মাহিব সংথান সভ।
সংথান বা সতাব। ও সভ কোনা খাৰি গেন মিথিনা। স্বনূ খিস্সা..
ও সভ দূ দিস চাবৰঁনা ঘব ৰঁগনা ওড় াক, খা চাবি দিস চাবৰঁনা ঘব চাতোম ওড় াক মে বহি ছথি।
হিহিড় ী-পিপড় ী হ্নকব সভক জনক খা চায-চম্পা জন্ম স্থন ছিযন্হি।
এক ৰেব ৰাঁসকবিন খনৰাঁনে কিছ সংথান হ্যবতী গেনী, ওগমে সঁ একটা হ্মাবি গঢ্খাবি ছনী, ওতে একটা ৰৌখাক জন্ম ভেনৈ, ওকবা ও পাতসঁ ঝাঁপি দেনন্হি। বাজা কিস্কূ জখন শিকাব নেন গেন তঁ ওগ ৰঁচাকেঁ খানি নেনক খা নাম বাখনক মাধো সিংহ।
খাৰঁ ও ৰঁচা পৈঘ ভেন তঁ ওকবাসঁ ৰিযাহ কে কবত ? ৰিটৈনাহা মানে জাতিসঁ ৰঁহিষ্কৃত খছি ও ?
ও ৰাঁজন- জঁ কিযো খপন ৰেটী নৈ দেত তঁ ও খপনহিযেসঁ ককৰোসঁ ৰিযাহ ক২ নেত।
ওকবা ডবে সংথান সভ ৰিভিন্ন দিশামে ভাগি গেনা।

आ मिथिलोमे एना। आ फेर स्त्री-पुरुख रसन्त एनापर रएह गीत फेरसँ गाबै लागै गेना।

स्त्री:

गुलाब फुला गेल
चम्पा फुला गेल
परल माँति बहल
कदा तूँ कोन सुगन्ध सूँघि कऽ माँतल छँ रे

पुरुष:

जकर सुगन्धिक समुद्रमे हमर जिनगी हेलि रहल अछि ओ हमर बातिक बानी पूछि रहल छथि- ओ सुगन्ध ककर ?
मोन डबा जागत अछि जे अदहा बातिक बाँद बातिक बानी सन समहड़ा तँ नै जाएब ?

स्त्री:

प्रीत कऽ कए बँताह नै बँनू
प्रीत अछि नागफेनीक बिछौन

अष्टांगसम कल्लान
कठौरे सोना उतबिया बिनरौ बुमबि जान हे
सौँसे दबावि फाटैन, बँबखाक कोनो आस नै।
गढ़ नारिकेनक कसहर बिचक्कन सदाय। पोखरि सुखाएन, थनथन करैत दनदनी भूमिसँ बिसाँढ़ कोबि-कोबि कऽ कसहर सभ खाग छथि। अकानमे जखन सभटा पोखरि, गढ़खै सुखा जाएत तखनो ओ डकमी पोखरि कदा नै सुखाएत। भारतक महिना प्रधानमंत्री आएल रहथि तँ हुनका देखेले रहन्हि सभ, जे कोना एतऽसँ बिसाँढ़ कोड़ा कऽ कसहर सभ खाग छथि आ ऐ अकानोमे जीबित छथि।

গম্হব ধাব সভক ঙুঁপবমে ৰান্হ ৰনি বহন ছন আ ৰাঢ়া ক নর ৰূপ সোঝাঁমে আরি বহন ছন, তীনিযে সান পহিনে তঁ...
ৰড়কা কোনা, ধূবপব, ভোবহা আ প্বর্ণাহা ৰাধক অতিবিঞ আগ কান্হি কিছু গোষ্ঠে ছহবক ঢনানপব সীঢ় ী ৰনা কহ সেহো খেতী–ৰাবী শ্বৰু কহ দেনে ছথি, সীঢ় ী ৰনা কহ খেতী কেনিহাবক রিষযমে ভূগোনক পোথীমে ভনহি ঙা পহাড়পব মাত্র দেখাএন গেন অছি, এতহ ধাবপব ৰনাএন ঐ হৃত্রিম পহাড় সভপব সেহো ঐ তবহক খেতী শ্বৰু ভেন অছি !
আ আৰ ঙা অকান। নিঅ অহাঁ ৰান্হ–ছহব ৰনাউ, ৰর্থামে ধাবকেঁ বোকৰা নেন আ গম্হব ৰর্খে ৰন্ন ভহ জাএত। পছিনে সান জমাহিবনানক ৰেষ্টী অমেবিকা গেন বহথি, ওত্তী অপনে দেশী জকাঁ রোষ্ট–তোষ্ট হোগ ছৈ আ সবকাব চ্নন জাগ ছৈ। ঋদা ৰূস তঁ স্বনৈ ছিঐ গবিৰহা নেন ৰড্ড নীক দেশী ছৈ। তখন জমাহিবনানক ৰেষ্টী কিএ গেনী অমেবিকা ? আ জমাহিবনানক ৰেষ্টী ৰূস সেহো গেনী, অমেবিকাসঁ ঘ্বনাক কিছু দিন্বকা ৰাদ। ৰাদমে ও রিযতনামপব ৰম খসেৰা নেন অমেবিকাক রিবোধ সেহো কেনন্হি। অমেবিকা ভাবতক রিযতনাম নীতিপব তামসমে ছন আ ভাবতকেঁ অন্নক ছোষ্ট–ছোষ্ট খেপ পঠা কহ অপমানিত কবৈ ছন। তেঁ নিঅ ঙা অকান আরি গেন। ধ্ব, তঁ তগসঁ পহিনে জে ৰাঢ়া আএন বহৈ সে... তেযো অকানসঁ ৰাৰূ ৰাঢ়া যে নীক... হঁ অখন অকান ছৈ তেঁ এনা নগৈএ... ৰাঢ়া আএত তখন অকানে নীক নাগত।

কথী রিন্ব খা হে কোসিকা ঝঁহমা মনিন ভেন
কথী হে রিন্ব গ্ববমৈ শেবীব
পান রিন্ব খা হো সেরক ঝঁহমা মনিন ভেনৈ
মধ্ব হো রিন্ব গ্ববমৈ শেবীব
পান হো খেনিযৈ সেরক ঝঁহমা বংগেনিযৈ হো
নড্ জে দেনৈ বে মনহা হিযা জ্ড◌ া এন
পাঠী হো রিন্ব ডোনৈএ শেবীব
কব জোড়ি মিনতী কবৈ ছী মৈযা কোসিকা
দেবৌ গে মৈযা পাঠী কঽ ভোগাব
রেঁবিযা পড◌নৈ গে মৈযা স্বনহি গোহাবি
গৰু রেঁব হোহি নৈ সহায
ঐ সভ স্থিতিমে চ্নার ভেন খা কোনো বাজনৈতিক দনকেঁ খপনা রেঁনপব বাজ্য কবরাঁক খরসব নৈ ভেষ্টনৈ। সভ মিনি কঽ সবকাব রেঁনেনক খা পবীক্ষামে চোবিক, প্রশাসনমে রেঁগমানীক প্রাবম্ভ ভেন।
সন্ ১৯৬৭
তেসব রেঁখ ভেন, রেঁখা নহিযেক রেঁবাবেঁব। গর্জন-তর্জন ভেন ঝদা নগৈএ মেঘমে পানি বহবেঁ নৈ কবৈ। গম্হব খেতী খতম ভেন খা উঁম্হব মহগীকেঁ নৈ প্বছূ। ১৯৬২ ঙা. মে ভাবত চীনসঁ হাবন খা ১৯৬৩ ঙা. মে পকিস্তানসঁ তেনা ভঽ কঽ নৈ জীতন।
ঝদা ঙা তীন রেঁখ... রাঁড়ি মে দহেনোক রাঁদক বৌদী।
কমনা-কমনা স্বনৈ ছনৌং কমনা রেঁড◌ দূব হেঽ২
গহবেঁব পহসৈত কমনা ভএ গেন কসদ্ধব হে,
খন দেনৌং ধন দেনৌং নক্ষ্মী রেঁহ্ত হে
একেষ্টৌ জে মাগ রিন্ব নাগৈ যঽ স্বন হে।
কোযন-কোযনা স্বনৈ ছনৌং কোযনা রেঁড◌ ী দূব হেঽ২

गोरॅब पहसैते कोयना भ्र गेन मसद्रूब हे
श्चन देनौं धन देनौं नक्ष्मी रॅह्त हे
जे भातिज रिंन्ब नागै यः स्बन हे
कोयना–कोयना..... ।
मातैब–मातैब स्बनै छनौं मातैब रॅड़ ी दूब हे
श्चन देनौं धन देनौं, नक्ष्मी रॅह्त हे
एकेटा जे स्रमी रिंन्ब नागै यः स्बन हे
मातैब–मातैब..... ।
ससिया–ससिया स्बनै छनौं, ससिया रॅड़ ी दूब हे
श्चन देनौं धन देनौं, नक्ष्मी रॅह्त हे
एकेटा जे रॅानक रिंन्ब नागै यः स्बन हे
कमना–कमना...... ।
रिंताग ठाक्रबक रिराह छै। ऐ श्चकान समएमे। मौ रॅाबॅू... सोनाबेक तँ चनती छै। सभ गहना–ग्नड़ि या रॅन्हकी नागन छै नोकक...
ऋदा रॅबियाती किए नै रॅहबाएन छै...
...मौ रॅाबॅू.. ताबा निकनतै तखन ने सोनाबा रॅहबेतै, र्ॅसने तँ छह् ऋकबा।
चनै चनू, चनै चनू। दू साँझक भोजक गन्तजाम भेन ऐ श्चकानमे।
ऋदा कान्हि रिंयाह छै तँ श्चागये किए रॅबियाती रॅहबाग छै यौ। मौ रॅाबॅू... कोनो कोठिया–पङ्गीटैनमे ऋटमैती हेतै।
..तँ कत्तः हेतै यौ ..
...ओ रॅाबॅू... रएह बानीगंज पहसाबा.. कत्तः मौ... ख्एतै ने कसि कः। ..हँ से तँ र्ॅझाएए। जे कन्यागत श्चाएन श्चछि से स्बथितगब नगैए।

कमला मैया रॅसत रॅङ ा दूब
गमक लागे गेंदा फूल
कथी डालि लोबहरॅ रॅली-चमेली
कथी डालि लोबहरॅ ऋबडूल हे
गमक लागे गेंदा फूल कमला मैया.....
किलका चठ ाएरॅ रॅली-चमेली
किलका चठ ाएरॅ ऋबडूल
गमक लागे गेंदा फूल
कमला चठ ाएरॅ रॅली-चमेली
कोयला चठ ाएरॅ ऋबडूल,
गमक लागे गेंदा फूल हे
कमला...किलका सँ मांगरॅ ऋल-धल सोलमा
किलकासँ मांगरॅ सोहाग गे, सोहाग गे
मलहिलयाँ देखै मे फूल रब लाल हे
ससिया सँ मांगरॅ ऋल-धल सोलमा
मातैब सँ मांगरॅ सोहाग गे
मलहिलयाँ देखै मे फूल रब लाल.... ।

दबाबि फाटैल धबतीक ओब-छोड़ लै देखरॅामे ऋरॅै ऋछि। गलाब सभमे सँ ऋधिकांशि स्वखा गेल छै। बस्ताक पोखड़ि सभ सेहो लजरिज्जीक गाछ जकाँ घोंकचि गेल छै। ऋदा पहसाबामे तँ ऋजरॅे लीला छै। खाद-यूबियाक चर्चा छै। ओ ललकूप की होंग छै लौ, रएह कबिलाल, रएह गलाब.. लै लौ, कोलो हबियबका ऐान्तिक चर्चा होंग छै ओ।... बौ पातपब जे हबियब माँछ सभ पड़ल छौ, सएह ले हबियबका ऐान्ति भेलै बौ। ... लै बौ, कहै जाग छै जे रॅान्ह रॅान्हि कः धाब बोकतै, रॅाढ़ि बोकतै आ ललकूप गाबि

कऽ रहथि तँ भेलापर पठौनी करतै।... ध्र्‌व, कतऽ छेँ ? दू साल पहिने जे बाढ़ि एलै देखलही नै। कमला मैयाकेँ सम्हारि सकलै बान्ह। ...पहिने बाढ़ि आबै तँ पसरि जाइ छलै।.. आब बान्हक बीचमे पानि भरल रहै छै, फाटैक देने पोखरि सभ, बाड़ी सभ पानिसँ भरि जाइ छै। पानि हटैलापर बान्ह सभ चमकऽ लगै छै। बौ ई पहसारा ने कोसिकन्हा छलै, आब ई ठीक भऽ गेलै मुदा आब तँ अपन गाम कोसिकन्हा बनि गेलौ। ...कतऽ छेँ, ई हरियरी सोन्हाँमे छौ तकर स्वाद ने ने।

किनका बाड़ी रोपरैँ कोसी माइ एली फूल चमेलिया हे
किनका हे बाड़ी कोसी माइ अढ़ह्‌ल फूल हे
बाबा बाड़ी रोपरैँ कोसी माइ एली फूल चमेलिया हे
भइया बाड़ी रोपरैँ कोसी माइ अढ़ह्‌ल फूल हे
कौने डाला तोबरँ कोसी माइ एली फूल चमेलिया हे
हे मैया कौने हे डाला तोड़रँ अढ़ह्‌ल फूल हे
सोने डाला तोबरँ कोसी माइ एली फूल चमेलिया हे
रुपा हे डाला तोड़रैँ कोसी माइ अढ़ह्‌ल फूल हे
कोन सूत गूथरँ हे कोसी माइ एली फूल चमेलिया हे
हे मैया कौन सूत गूथरैँ अढ़ह्‌ल फूल हे
नाने सूता गूथरँ हे कोसी माइ एली फूल चमेलिया हे
हे मैया पीअर सूतकोसी माइ गूथरैँ अढ़ह्‌ल फूल हे।

लखनदेइक पूबमे बान्ह, पश्चिम ओहिना ख्‌ला, कहियो कोनो जमीन्दार एकरा बनेने रहै रा लोक सभ अपने बनेने रहै आ जमीन्दार तकर यश लऽ लेलकै। १९६० ई. सँ लोक सभ ओइपर माटि देबऽ लगलै, १९६७ ई.

मे सबकाब सेहो ऐ मे सहायता देनक ।
अंग्रेज गन्जीनीयब सभ पैघ बान्हक पक्षमे नै बहथि महदा स्वतंत्रताक बाद ग्वनजाबी नान नन्दा घोंघड़डीहामे आबि कैम्प नगा देनन्हि । बाजेन्द्र प्रसाद सेहो पहिने ऐ बान्ह सभक विबोधमे बहथि महदा ओहो ऐ बान्हक पक्षमे बादमे भाषण देमऽ नगना ।
मोहनक गीत स्वनैत स्वनैत आबि गेनै बानीगंज पहसावाक बविवात भोज ।
गेनहाबी साग सोन्नाँ छै, आ कट्ठेहवक बड़ सेहो ।
आ बहस से चनि बहन छै । बानीगंज पहसावा सभक नोक नेन तँ जिनगी स्वस्थ भऽ गेनै । कोसीक बाढ़ि एकदम्मे बन्न भऽ गेनै ।
महदा एम्हबो कने आब आगाँ सब-हक्ट्ठमक गाम दिस से भाग नै भेन ।
महानन्दाक बावसोग शाखाकेँ गहीब आ चाकब कएन जा सकै छन, महदा से नै कएन गेन ।
गंगापब काढ़ा गोना बान्ह, हबसेना-जौनिया-बबल्डी बान्ह, बबल्डी नदीक दुनू कात बनन बान्ह । काबी कोसी नदीक पूब कात बान्ह । काबी कोसीक पश्चिमी तट्टपब बान्हकेँ आगाँ काढ़ागोना बान्हसँ मिनेबाक नेन बान्हपब स्थानीय नोक आन्दानन कबैबना छथि ।
महानन्दाक पश्चिमी तट्टपब आजा हाट्टसँ चौकिया पहाड़पुब तक, जतऽ महानन्दा गंगासँ मिनैए, एकटा बान्ह छन । महानन्दाक पूबमे बागडोबसँ दिन्नी दीबानगंज धबि बान्ह, महानन्दाक बावसोग शाखापब बागडोबसँ हशीदह धबि बान्ह, गंगाक उत्तब चौकिया पहाड़पुबसँ टैपबा धबि बान्ह ।

कष्टेरेँ सोना स्वतविया रिनरेँ मुमवि जान हे
जान फवि-फवि कमना एनखिन
सन-मुन नागै गोहरँविया
कहाँ गेनी पवनोभिया सेरक
स्वन नगै गोहरँविया हे२२
कष्टेरेँ सोना स्वतविया रिनरेँ मुमवि जान हे
जान फवि-फवि गाँगो एनखिन
कन-मुन नगै गोहरँविया हे
कहाँ गेनी पवनोभिया सेरक,
स्वन नगै गोहरँविया हे
कष्टेरेँ सोना स्वतविया रिनरेँ मुमवि जान हे
जान फवि-फवि मातैव एनखिन
कन-मुन नगै गोहरँविया हे
कहाँ गेनी पवनोभिया सेरक
स्वन नगै गोहरँविया हे
कष्टेरेँ सोना स्वतविया रिनरेँ मुमवि जान हे
रिनरेँ मुमवि जान हे।

नहवि धवातनक स्नापक श्चन्वसारे रँनाओन नै जाअए। कची राँन्ह सभकेँ तोड़ि कऽ हटा देन जाए आ पक्की राँन्हकेँ गाढ़ा चनरा योग्य रँनाओन जाए, राँन्हक दुनू कात पर्याप्त गाछ-वृक्ष नगाओन जाए। स्थानीय गरैँय्या छितन ओ राँजि वहन छथि। स्थानीय गरैँय्या छितन आ मोहन गरैँय्याक स्वतान...

कमना नदीपव १९६० ई. मे जयनगरसँ मंमावप्पव धवि छहवक निर्माण भेन आ ऐसँ सम्पूर्ण क्षेत्रक रिनाशनीनाक प्रावम्भ सेहो भऽ गेन, १९६३ ई. सँ छहवक रीचमे वेत एतेक भवि गेन जे एकव ऊँचाइ रँठतेरोक

আরশ্যকতা ভ২ গেন আ ও মাঁগ শ্বদ্ধ ভ২ গেন জে ছহবকেঁ তোড়ি দেন জাএ ! – মোহন গরৈঁয়্যা ও সূচনা দৈ ছথি।

জগ মগ জগ মগ জ্যোতি জনৈ মঁদিবমে
দেখিযৌ কমনা কে শ্ৰৃংগব কমনা কে
নষ্ট মে তেন সোভে হ্নকা সেঁদ্ব কে
অধিকাব জগ মগ জনৈ মঁদিব মে
দেখিযৌ মাতৈব কে নাক মে নথিযা সোভে
হ্নকা ঝ্মকা কে অধিকাব
জগ মগ জনৈ মঁদিব মে সসিযা কে মাঁগ মে
টিকা সোভে হ্নকা হোসনী কে অধিকাব
জগ মগ জগ মগ জ্যোতি জনৈ মঁদিব মে
কমনা শ্ৰৃংগাব..... ।

ঝংঝাবপ্ববসঁ আগাঁক ক্ষেত্ৰক কী হান ভেন, কাবণ বাঁন্হ এতহ খতম ভেন আ পানি একরৈঁগ ছিবিযা গেন, আ সম্পূৰ্ণ ক্ষেত্ৰ দ্বীপ বঁনি গেন।

সএহ গম্হব বানীগংজ পহসাবাসঁ আগাঁ সেহো হএত।

দেখৈত বদ্ধ আগাঁ–আগাঁ।

একুটা কোসী বাঁন্হ থোড়বেঁ অছি, ও বাঁন্হ সভ সেহো বাঁন্হ–ছহব বঁনি জাএত। উঁচ কবৈত বদ্ধ বাঁন্হকেঁ, দুনূ বাঁন্হক বীচ বেত ভবৈত বহত। আ বাঁন্হ কতহ জা কহ অন্ত কববৈঁ ? ধাবক দুনূ কাতে গংগা ধবি বাঁন্হকেঁ নহ জেবৈঁ ?

গাম সভকেঁ বিংগ বাঁন্হসঁ বাঁন্হবৈঁ ?

তখন প্ববনকা ছোটকা বাঁন্হপব ঘ্বনৌং নে !

বঁড়কা বাঁন্হ সভক বীচক গামক কী হান হেতৈ সে বুঝন অছি ?

সগব পববঁত সে নাম্হন কোসিকা মাতা

ভোটী হ্নখ কযনে পযাম
খাগূ খাগূ কোগনা রীব ধসনা খভাবন
পাছূ পাছূ কোসিকা উঁমবন জাএ
নাম্কী নাম্কী খাছব নিখনে গংগা মাতা
দিহননি কোসী জী ক২ হাথ
সাত বাত দিন ঝড় ী নমারন
চবহন চনন কেব গাছ যৈ
চানন ছেরিঁ ছেরিঁ রেঁড় রঁনারঁন
ভোটী হ্নখ দের চঢ়ি খাগ যৈ
গহিবী সে নদিযা দেখহ্ঁ ভেযাওন
তহাঁ দেন নৌখা নগাএ
বোহ্খাক মূবা চঢ়ি হেবএ কোসিকা
কেতী দূব খারেঁ ছৈ রঁনান
মাব-মাব ক২ ঘব রঁহিযে গেন
কামব্ধ চনন ঘহবায
পোখবি গহীব ভৌবএ মাতা কোসিকা
কমনাকেঁ দেন উঁপদেস
মাছ কাছ সভ উঁসবে নৌটৌরঁএ
পসব চবএ ধেন্ব গায
গারিঁ জগত ক২ নোক কন জোড়ি
খাজ্ মগযা এর্ঁ নে সহায

গঢ় নাবিকেন সেহো খারিঁ বহন খছি দ্নূ রঁড়কা রাঁন্হক রীচ, দ্নূ রঁড়কা কী চাব্ধ রঁড়কা ! কমনাক পূরঁক পূরঁ খা কোসীক পছিমক পছিম ?
কমনা জে প্বছে ছৈ স্বন রঁহিন কোসিকা হে

केहेन छथिन बानू सबदाव हे
भैंसा सन मन्वख गे रँहिनो रँजब सन गात हे
मोंछ बानू कऽ रँहिंगा सन सन खारँ हे
कोसिका जे पूछे स्वन रँहिन कमना हे
केहन छै कोगना देर खारँ हे
ताड़ सन मन्वख गे रँहिना
रँजब सन गात हे
मोंछ जगसन भमबा ग्वनजाव हे
गाड़न जे खुटैरॅा से कोगना देर
जान जे पसावन हे
भीत चढ़ि भऽ गेन ठाढ़ हे

कोसीक प्रेमी राँतव जातिक नोक देरता बानू सबदाव ।
बानू सबदाव खस्सी मोनक कोदाबि नऽ कऽ जकब रैंटै रिबासी मोनक छै, खागाँ खागाँ कोसी नेन बस्ता रँनरैंए ।
खा कोसीक प्रेमी बैय्या बगपान ।
उँत्तव दिशासँ खरैंए बगपान खा कोसीकेँ देखि कऽ ऋख्रू भऽ जागए ।
ঝিমনা মন্নাহ খা রৈঁদনা চমাব সেহো কোসীসঁ রিযাহ কবঽ চাহিএ ।
হমেঁ তোবা প্বছিযৌ বে রৈঁদনা জতিযা তঁ ঠেকান বে
তোহ্রুঁ মাঁগে হমবো সঁ রিযাহ বে
হমহ্রুঁ জে ছিকিযৈ গে কোসিকা ওগছ জাতি চমাব হে
হমেঁ মাঁগিযৌ তোবে সঁ রিযাহ হে
কথী নে খিযোনিযৌ বে রৈঁদনা দূধ ভাত কটৈবরঁা বে
পোগস–পাগন কেনিযৌ জরঁান বে

তোহ্ুঁ জে কেনেঁ বে ৰৈঁদনা জাতিযো হ্মন হ্বণ বে কোসীপব একটা বাক্ষস সেহো হ্মথ্ব ভেন বহএ।
কোসী ডেবা গেনী হ্মদা বাক্ষসকেঁ কহনখিন্হ জে ও জঁ বাতি ভবিমে হিমানযসঁ গংগা ধবি কোসীক দ্নূ কাত ৰাঁন্হ ৰঁনা দিঋএ ঋা তকব দ্নূ দিস সগবে পোখবি খ্নি দিঋএ তখনে ও ওকব রশমে এতী।
বাক্ষস শ্বব্ধ ভ২ গেন ৰাঁন্হ ৰন্হৰাঁমে, ঋদহা বাতিক ৰাঁদ কোসী ডেবা গেনী জে ঙা বকষ্ণসৰাঁ তঁ হ্মবা রশমে ক২ নেত।
মহাদের নগ গেনী কোসী।
ও মহাদের হ্মগা ৰঁনি হ্মকড়ু-কূ কব২ নগনা, বাক্ষস ডেবা গেন জে ভোব ভ২ গেন ঋা ভাগি গেন।
কোসী প্রসন্ন ভ২ মযূব সভকেঁ মাব২ নগনী ঋা ওগ বাক্ষসক ঋপূর্ণ ৰাঁন্হ স্বপৌন শিরনগবক বাক্ষসক ঋপূর্ণ রীব ৰাঁন্হক ৰঁগনক পোখবি মযূবনী খত্তামে ফেক২ নগনী। ৰঁচন মযূবনী সভ কোসীকেঁ নাচ দেখেৰাঁক নানচ দেনন্হি, তখন কোসী সভ মযূবকেঁ জিঋা দেনন্হি ঋা ৰঁচন বাতি ভবি ওকব সভক নাচ দেখনন্হি।
এক কোস গেনৈ হে কোসী মাগ
দ্গ কোস গেনৈ হে
তেসব কোস রিজ্ৰঁন সিকাব হে
ৰঁঘৰোঁ নৈ মাবৈ হে কোসী মাগ
হবিণো নৈ মাবৈ হে
চ্নি-চ্নি মাবৈ ছৈ মজূব হে
সাত সয মজ্বৰাঁ হে কোসী মাগ মাবি এনৈ হে
সাত সয মজূবনী কেনৈং বাঁড়ু হে
হকন কানৈ ছৈ কোসী মাগ ৰঁন ক২ মজূবনী

কোসী মৈযা ৰাঁবী ৰেঁস হবনে সিন্দূব
নৈ হম খেনিযৌ কোসী মৈযা খেত খবিহনমা
নৈ হম কেনিযৌ নষ্ট ঋপবাধ
ৰঁখস্ব ৰঁখসিযৌ কোসী মাগ সিব কঽ সিন্দূবিযা
মৈযা ৰঁখসি দিযৌ সিব কে সিন্দূব
জৰঁ তোবা হম ৰঁখসৰৌ সিব কঽ সিন্দ্বিযা
হমবা কী দেৰেঁ ঙনাম মজূবনী
জৰঁ ত্তঋ ৰঁখসৰেঁ কোসী মাগ সিব কঽ সিন্দূবিযা
ভবি বাতি নাচৰঁ দেৰৌ দেখায
বাতি নাচৰঁ দেখাযৰঁ
হএত ভিনসবৰাঁ ৰৌনিযা দেৰৌ স্বনায
চ্ষ্টকী ৰঁজায কোসী মাগ মজূব কে জিযাৰৈঁ
খ্সী গে ভৈনো মৈযা ৰঁন কঽ মজ্বনী
ভবি বাতি ঋাগে মজ্বনী নচৰাঁ দেখাৰৈঁ
হএত ভিনসবৰাঁ ৰৌনিযা দেয স্বনায
গাৰঁন সেরক জন দ্হ্ কন জোঁড়া
ৰিঁপতি কঽ ৰেঁবিযা মৈযা হোহ্ নে সহায।

মিথিনাক বাজা হবসিংহদেৱ কোসীকেঁ ৰন্হৰাঁক প্রযাস কেনে বহথি, হ্নকব মংত্রী রীবেশ্বব ওগ রীব ৰাঁন্হকেঁ পূবা নৈ কঽ সকনাহ, ৰিচমে একটা ঋাক্রমণ ভঽ গেন, দিল্লীক স্বনতান ঘিযাস্বদ্দীন ত্তগনক এনথি ঋা মিথিনাক বাজা হবসিংহদেৱকেঁ হবেনে বহথি ঋা ঙা কার্য ৰন্ন ভঽ গেন ছন। হবসিংহদেৱ চনি গেন বহথি উঁতবৰঁবিযা ৰৌনমে।
কোসী দেৱন ঋষিক ৰেঁটী বহথি, এক ৰেঁব পূজা সামগ্রীমে কেস চনি গেনাপব ঋষি হ্নকা ধাব ৰঁনি ৰঁহঽ নগৰাঁক স্রাপ দঽ দেনন্হি।

देरना डीह ओही ॠषिक आश्रम छल।
कोसी बान्ह नै मानै छथि, रशमे नै आबैं छथि, कारण क्रमाबि छथि। से लोक हुनकापर सिनूर फेकैए, ओ ढेबा कऽ पाछू हटि जाइ छथि। लोकक डीह कटैनियाँमे बचि जाइए।
बाँढ़ि क बाँदक गा अकान।
कोन म्रन्वक से एलै मोगनराँ
बान्हि जे देनकै कमला माइ कऽ धाव
एहेन बान्ह जे बान्हनैं रे मोगनराँ
सिकियो ने मन्नाबैं मोगना कऽ बान्ह
हिन्वओ नै बुनै मोगना तबको नै बुनै
सभसँ चेकवी उगहाबैं मोगना
बाजा शिरसिंह बैठन छलै मचोनराँ
ओकरोसँ चेकवी दुआबैं
एहेन बान्ह बान्हनक मोगनराँ
सिकियो नै मन्नाबैं मोगनाक बान्ह
काइन काइन चिठिया लिखै मैआ कमला
दहु ने गे गंगा बहिनो हाथ
गंगा बहिनो चिठ्ठी पढ़ै माटी भीजि गेलै
हमरो सक नै टूटैतै मोगनाक बान्ह
काइन काइन चिठिया लिखैए मैया कमला
दहु ने कोसिका बहिनो हाथ
कोसिका बहिनो चिठ्ठी पढ़ैतै सोचऽ जे लागलै
हमरो सक नै टूटैतै मोगनाक बान्ह
एहन बामी माछ बनबैए बहिन कमला
भेदि देनकै मोगनाक बान्ह
फोँड़ी करैत कोसी मैया हुनि देनकै

কেনকৈ সনক্ষ্মখ ধাব
বাজা শিরসিংহ সিব নর্রাবৈঁ
হে মৈযা তোহব মহিমা খপবমপাব
গারন সেরক জন মাতা দ্ক্ষ্ম কনজোড়ি
জ্গ–জ্গ জপর্ঁ তোহব নাম

ওগ বাক্ষস জকাঁ র্রান্হ্ রান্হ, হিমানযসঁ গংগা ধবি ! ! স্থানীয গর্রৈয্যা ছ্িতন খা মোহন গর্রৈয্যাক স্ববতান...

র্রাঢ়ি ক র্রাদ গঢ় নাবিকেনক দসর্টা পবিরাবকেঁ নির্মন্নী–নছমিনিযাঁমে প্বনরসিক জমীন দেন গেনৈ। এক তঁ খেতসঁ দস মাগন দূব খা জখন ও সভ ওতহ গেনা তঁ দেখৈ ছথি জে ওতহ নির্মনী ক◌ানেজ ছৈ। কামত নন্দনান র্রার্রাক দেন জমীনপব নির্মনী ক◌ানেজ খ্জন ছনৈ। হাগ বে নন্দনান র্রার্রা।

প্বনরসি কার্যনিযমে ধবণা দেনন্হি ও সভ।

তখন গন্দ্রকান্ত মিশ্রক কিছ জমীন সবকাব খধিগ্রহণ কেনক খা হিনকা সভকেঁ র্রসেনক।

–ঙা সহনাবাযণ যাদরক কাজ ছী, খান ককবো নৈ।

–গন্দ্রকান্ত মিশ্র সগবে কহি বহন ছথি।

–কহনে বহথিন্হ র্রার্রূ (পীখব র্রচা) বাধামোহন বাযকেঁ, খাপসমে নড়মে তঁ ঙা সহনাবাযণ যাদর ফাএদা উঠেতৌ। – র্রজৈ ছথি গন্দ্রকান্ত মিশ্র।

সবকাব জে ক্ষখারজা দেনকন্হি সে মামূনী। ঠীক ছৈ, সমৈ সমৈক গপ ছৈ। পীখব র্রচাক ঘবমে শোক পসবি গেন খছি।

কোসী খা কমনাক পানি জখন মিজ্মব হোগ ছনৈ তখন জা কহ মাটিমে জান খরৈঁ ছনৈ, খেত নহনহা জাগ ছনৈ।

राधामोहन राय मोँछ पिजा रहल छथि। पीअर रँगाकेँ आर्र होशो आएल हेते। अंग्रेजक सरकार गेलै, आर्र लोकक चलती हेतै।
गाममे ओ एलान कऽ रहल छथि, आग सुखदेव आ जागेश्वरक रँदला राधामोहन राय लऽ लेलक। पीअर रँगासँ रँदला.. सत्नारायण यादवकेँ सुदा ओ कांग्रेसी टिकट भेटैलोपर हवा लै सकला।

उँलतीसम कल्लोल
भगता कहलकै अकास रॉल्हर पताल रॉल्हर/ रौत् कहलकै–पहिले घरक कोलटा जे टूटैल
छै से ले रॉल्ही
खूँर घ्मै छै मोहल गरैँय्या आ घ्रि कऽ आरैँ छै गाम।
स्वलरैँ छथि ओ खिस्सा।
राँगमतीक दहिल किलारपर सोरमार हाटसँ हायाघाटक रीचमे एकटा पाँचफ्टिया राँल्ह अछि। धारमे रैँसी पालि भेलापर एकर उपरसँ पालि रँहि जाग छल, सुदा एकरा उँच कऽ देल गेल, राँहा सभकेँ सेहो राँल्हि देल गेल। पालि लिकासी रँन्न भऽ गेल।
राँल्हमे सुगस गेट भेले किछु ताकोलिक वाहत भेटैल।
रिद्यापतिक मृत्यु दिरस सल कर्मकाल्डक रूपमे ऐ राँल्ह सभक स्थापला दिरस हम सभ मला रहल छी। मिथिला... मैथिली...
मिसिसिपी राँल्हसँ लऽ कऽ रूँढ़ी गंडक आ कोसी लदीक पश्चिम राँल्हमे मूस, खरहा, लढ़ी या, छछुन्नरि सभक रीहरि

সভ ৠছি। জন সংসাধন বিভাগক বাঁহ্ম খনাসী প্রতি তীন কিনোমীটবপব মূস ৠা নহ্ণ যাক বাঁহবি হ্মনৈ ছন। ওকব নোকবী গেনৈ কাবণ ৠাব ওা কাজ বাঁঢ়া নিবোধক দস্তাকেঁ দঽ দেন গেনৈ।
ৠধবাবা ৠা ধৌস ধাব ভবি গেন তঁ দবভংগা নগক বাঁগমতীসঁ পানিক নিকাসী রুকি গেন।
গম্হব গন্দ্রকান্তক ভাএ ধীবেন্দ্র মিশ্র নৈ জানি কোনা ঘবসঁ এক দিন বহবা গেনৈ। গামপব বহবোঁ কবৈ ছনৈ তঁ মাবতে বাস সাধ্ মহতমা সভক সংগ।
পোখবিসঁ গঙ্কাবন গঢ় নাবিকেন গামক এক দিস বঁড়কা বাঁহা সভ বঠ, কনে হষ্টি হষ্টি কঽ।
কমনাক ভগতা ৠবৈ ছনৈ উঁম্হব। একটা তঁ সভ বঁবিখ ৠবৈ ছনৈ। একটা খিস্সা স্বনবৈ ছন ধীবেন্দ্রকেঁ ও।
গন্দ্রনোকমে বঠবানী কমনা। তেঁ নে সভ ধাবক বর্ণন গতিহাস-প্ববাণ মে ছৈ হ্মদা কমনা ধাবক নৈ। গন্দ্রনোকমে বঠ ছনী কমনা মহবানী তেঁ।
জখন ও মিথিনামে এনী তাবত দেবী ভঽ গেনৈ। সভ ব্রাহ্মণকেঁ ব্রহ্মা কোনো নে কোনো ধাবক ৠভ্যর্থনাক ভাব দঽ দেনে বহথিন্হ ৠা সে কোনো ব্রাহ্মণ বচবৈ নে কেনৈ হিনকব ৠভ্যর্থনা কববাঁ নেন।
গম্হব মিথিনাক মনাহক জিনগী কমনা ধাব এনাসঁ স্বখিতগব ভঽ গেনৈ। ও সভ খূব মাছ মাবথি ৠা বৈচথি। সে হ্নকা সভকেঁ কমনা মৈয্যাসঁ বঁভ্ভ সিনেহ ভঽ গেনন্হি। তখন ব্রহ্মাকেঁ হ্বেনন্হি জে কিএ নৈ কমনাক ৠভ্যর্থনাক ভাব মনাহ নোকনিকেঁ দঽ দেন জাএ। সে ও কমনাকেঁ কহনথিন্হ জে সিংহবাড় া নগ জে ভবৌড় া গাম ছৈ, ওত্তক্কা বিসম্ভব সবদাব ৠা ওকব

कनियाँ बानी गजरन्तीकेँ पुत्र हेतै, जकर नाम राखल जेतै दुलरा गर्भी दयाल, सएह भरौड़ाक राजकुमार बनत। ओ तंत्र आ मंत्रमे पट्टु हएत आ लोक ओकरा नट्टुआ दयाल कहत। रएह शुरू करत कमलाक अभ्यर्थना।

दुलरा दयालक बियाह भेलै बेंगूसराय लग बँखरीक दुखहरन सरदार आ तंत्र-मंत्र साधिका बहुरा गोढ़िनक बेटी फूलमती धानीसँ। तिलयुगा लग कमला धारक पूजा शुरू केलक नट्टुआ दयाल। फेर बहुरा गोढ़िनक किछु प्रधान विद्रोही शिष्य मारि देलक नट्टुआ दयालकेँ। फेर कामाख्याक योगिनी जिआ देलक नट्टुआकेँ।
कमला पैघ हेबै लगली तँ किसान आ मलाह सभक जिनगी सुखितगर हेबै लगलन्हि।
गम्हर डँगना बैदना चमारक मोनमे खोट एलै। ओ कमलासँ बरजोड़ी बियाह करबाक मोनसूबा बान्हलक।
मलाह लोकनि भोला बाबाक तपस्या केलन्हि आ कमलाक सतीत्व बचेबाक गोहारि केलन्हि। भोला बाबाक वरदानसँ शिरवा गामक मलाह परिवारमे अमर सिंहक जन्म भेल।
कमला पैघ हेबै लगली। मलाह कोशलारीव जकर कबड्डी अस्सी मोनक आ कबड्डीक बेंट चौरासी मोनक रहै, से माटि काटि-काटि कमला लेल रस्ता तैयार करथि।
कमला पैघ भऽ गेली।
डँगना बैदना कमलाकेँ बान्हि देबाक प्रण केलक।
बान्हल कमला जखन डुँगर उठती तँ ओ हुनका बीच लेत

আ হ্নকব সীথমে সিনূব ধ২ দেত আ রিযাহ ক২ নেত। কমনা ওা গপ কোগনারীবকেঁ স্বনেনন্হি। কোগনারীব মাঁটিক রাঁন্হ কাঁটি দেনক আ কমনাক বস্তা সাফ ভ২ গেন।

হ্মদা ডঁগনা রৈঁদনা তঁ চামসঁ হড্ডী নিকানরাঁক কাবরাঁব কবৈ ছন সে ও সভটা হড্ডী মোবংগ নগ একথা কেনক আ হড্ডীক রাঁন্হসঁ কমনাকেঁ ঘেব দেনক। অপরিত্র হড্ডীকেঁ কোগনারীব কোনা ছরিতএ। সে ও ঘ্বি গেন।

গম্হব অমব সিংহ বাজা রঁনি গেনা, ও রাঁন-ব্রম্মচাবী বহথি। হ্নকব সাত তন্নাক গঢ় ছনন্হি জকব দক্ষিণমে চাননক গাছ নগ সাত কোসক ঘেবারাঁরঁনা অখবাহা ছন। কমনা ওতহ গেনী আ চাননক গাছপব রৈঁসি গেনী। অমব সিংহকেঁ নগনন্হি জে কোনো স্ত্রী অখবাহা নগ ছৈ কাবণ ও রাঁন-ব্রম্মচাবী বহথি আ তেঁ হ্নকা অপন শক্তি ঘটৈন বুঝনা গেনন্হি। ও তমসেনা জে ওা স্ত্রী জঁ ভেঁটত তঁ ওকবা এক্ক ঘ্স্সামে অস্সী হাথ নীচাঁ গাড়ি দেবৈ। কমনা হ্মদা নীচাঁ আরি গোহাবি কেনন্হি আ অমবসিংহ সত কেনন্হি জে ও কমনাক বক্ষা কবতা নৈ তঁ অস্সী কোস নবকমে অসতা।

নৌ হাথ নাম আ ছহ হাথ চাকব বহথি অমব সিংহ। অমবসিংহ অখবাহামে মাঁটি দেনন্হি আ ডঁগনা রৈঁদনাকেঁ মাবনন্হি। ডঁগনা রৈঁদনাক কনিযাঁ গঢ় ২ আবি ছনি, ওকবা অমব সিংহ মাবি দেনন্হি। হ্মদা তখনে জন্মন ডঁগনা রৈঁদনাক রেঁটা রঁড্ড রঁনগব ছন। কমনা অমব সিংহকেঁ কিছু ভেদ রঁতেনন্হি আ তখনে ও ডঁগনা রৈঁদনাক রেঁটাকেঁ মাবি সকনা।

হ্মদা জখন অমব সিংহ রাঁন্হ দিস রঁঢ়না তঁ ওগ হড্ডীক রাঁন্হ দেখ ক২ ঠমকি গেনা আ কমনাকেঁ মীবন হ্ফকীবকেঁ

रॅजा कर खनरॅा नेन कहनखिन्ह। ओ एना खा हुष्टीक रॅाम्हकेँ तोड़नन्हि।
जीरॅछ म्हखिया जे स्वनेने बहखिन्ह खिस्सा, ओग खिस्सा खा ऐ खिस्सामे कनियो खन्तुव कमाँ बहै।
घाॅटै पवक घटैमा नाहपव स्वनरैँ छथि खिस्सा जीरॅछ म्हखिया धीवेन्द्रकेँ। धीवेन्द्रा म्हदा खनरॅत नोक छन।
धीवेन्द्र ओग जोगीसँ खूरॅ खिस्सा पिमानी स्वनथि खा ओ ह्नका योग सीख खकासमे उँड़रॅाक कना सिखारॅर नागन।
पढ़ ाग–निखागसँ रॅसी मोन धीवेन्द्रकेँ खतीन्द्रीय खिस्सा पिमानी स्वनैमे नागै छनै। ओ सोचै छन जे कोना योग खा जप–तप केनासँ ओहो खतीन्द्रीय शैक्ति प्राप्त कर सकत। स्कूनपव रॅना मन्दिवमे ओ भगता खारि कर डेबा दै छनै खा स्कूनक रॅदनामे धीवेन्द्र ओही मन्दिवक दवरॅज्जापव साँस ह्नरैत बहै छन। भगताक गपसँ धीवेन्द्रकेँ पता नगनै जे ऋषिकेषमे रॅड़का योगी सन्त बहै छथि जे साँस बोकि कर खकासमे उँड़ि जाग छथि खा सन्त तवहक सिद्धि क्षणमे प्राप्त कर सकै छथि।
माए रॅ्म्ॅारैँ...
भगता कहनकै खकास रॅाम्हरॅ पतान रॅाम्हरॅ,
रौह् कहनकै–पहिने घवक कोनटा जे टूटैन छै से ने रॅाम्ही
रॅाप हँसै...
म्हदा पन्द्रह रॅवखक उँमेव भेन हेतै खाकि कने कम्म,
ओ भगता धीवेन्द्रकेँ नर कर ऋषिकेष चनि गेन, गामपव सन्त रॅ्म्ॅनक जे धीवेन्द्र तंत्र–मंत्र सिखरॅा नेन योगी

সংগে কতৌ ভাগি গেন ছথি। কিছু দিন ধবি গন্দ্রকান্ত মিশ্রক খ্ঁগনামে কন্নাবোহৈ হোগত বহন। ফেব সভ ধীবেন্দ্রকেঁ রিসবি গেন।

তীসম কন্নান
ভাদরক খন্হবিযো নামী, গজোবিযো নামী,
বৌদো নামী, গ্বমাবো নামী
গঢ় নাবিকেনক জমীন্দাবী রাঁন্হ– খা ওকব দছিনরাঁবি ঢৈন, গঢ় খবড়নেরাঁ!
শেষ গামেকেঁ নোক খার্ঁ গঢ় নাবিকেন কহ২ নাগন খছি। হ্মদা প্ববনা নোকসঁ প্ছিযৌ, ও কহত জে গঢ় নাবিকেনক দছিনরাঁবি ঢৈন খছি গঢ় খবড়নেরাঁ।
বিংগ রাঁন্হ খপূব্ণ বহন, কহিযাসঁ সে নৈ জানী।
বিংগ রাঁন্হ মানে গামকেঁ ঘেব ক২ রঁনাওন জমীন্দাবী রাঁন্হ।
ধাব সভপব নিনহা গোবকা দ্বাবা রাঁন্হ রঁনন। নীনক খেতী যূবোপিযন সভসঁ দেশী জমীন্দাব কীনি নেনক।
গঢ় নাবিকেনমে খনগ সমস্যা খা ওকব দছিনরাঁবি ঢৈন জকবা নোক খার্ঁ গঢ় খবড়নেরাঁ কহৈএ, তকব খনগ সমস্যা।
১৯৬৭ ঙা. মে সমাজরাদী নেতা নোহিযাক মৃত্ ভ২ গেনন্হি, ভাবতক পহিন ভাবতীয গরর্নব জনবন বাজগোপানাচাবীক মৃত্ সেহো ভ২ গেন, হ্নকব নিখন সংক্ষিপ্ত মহাভাবত গন্দ্রকান্ত মিশ্রে পঢ়নে বহথি।
হ্মদা ঙা গঢ় নাবিকেন ঢৈনক খকণ ন্বা, নৈ জানি কী ভ২ গেনৈ একবা। রাঁপ দাদা জমীন জান জোগা ক২ নৈ বখনকৈ খা ঙা কহৈএ জে গবীরঁক খধিকাব! যৌ

একব ৱাৱা হমব ৱাৱাসঁ ৱেশী জমীন জানৱনা ছনখিন্হ হ্মদা একব ৱাপ সভটা ৱ্ঁড় । দেনকৈ তঁ তকব ভাগী হম যৌ ? কার্ন মার্ক্স কহনে বহ একবা ৱাপকেঁ ভাঁগ পীৱি কঽ সভ দিন ৱৌহ্ক মূড় । খাগনে যৌ ।
কদবা, প্রাণপুব, মনিহাবী, খাজমনগব, খমদাৱাদ সভ ঠাম জেনা তেনা ৱান্হ ৱনা কঽ নোক খা ওকব ৱস্তীকেঁ ঘেব দেন গেন । পূর্বমে মহানন্দাপব ৱান্হ পশ্চিমমে কাবী কোসীপব ৱান্হ । ১৯৭৩ ঙা. মহানন্দাক ৱৈনগছী নৌখা ৱান্হকেঁ কাটন গেন, নোক কাটি কঽ খপন হ্মজিক ৱাট তাকনন্হি ।
মহানন্দা ধাব কিশনগঁজ, খববিযা, পূর্ণিযাঁ, কটিহাব সভ ঠাম ঘেব দেন গেন, জেনা তেনা । নাগব, স্বধানী, ফনিক খা দেৱনী নদী, কটিহাব, কঁকব নদী, মহানন্দাক নৌখা শাখা, ১৯+০ ঙা. মে মহাকানী নদীপব ৱবাজ । ঐমে দূটা নহব, ভাবত নেন ২.৩ মীটব ৱৈসী গহীব, নেপানক নেন ৱনন নহবক তুননামে ৱনন । গঁডক ৱবাজমে সেহো পানিক নেৱন স্থিব নৈ বাখন গেন । নেপান সেহো ৱাগমতীপব খপনে মোনে কবমহিযা ৱবাজ ৱনেনক খা কমনা নদীপব ৱন্দীগ্রাম নগ গোডাব ৱবাজ ৱনেনক । কমনা ৱবাজসঁ জযনগবক নীচাঁক হিস্সামে পানিক কমী । কবমহিযা ৱবাজক কাবণ ভাবতমে ৱাগমতী পবিযোজনামে বমনগবা–গম্হবিযা নগ ৱবাজক নির্মাণ নৈ ভঽ সকন । সিঁচাগক ব্যৱস্থা নৈ ভঽ সকন । দিন ৱিতৈত গেনৈ ।
গামপব মাবতে বাস ঙঁকৱা ঙঁঠৈ । হে কোনো ৱান্হ ৱনতৈ, ধাবকেঁ বোকতৈ । একটা ৱভনটৈনীক ছোবা ঘবসঁ ভাগি কঽ মহামো ৱনি গেন ছৈ, কহাঁদন খকাসমে খাসন

नगा कऽ उँड़ै छै। ओ कहाँदन भावतक प्रधानमंत्रीकेँ योग सिखबैं छै। देखा चाही की होग छै आगाँ आगाँ।
धीरेन्द्र मिश्रक बॉनसंगी नान क्षमाव बाय बहथि। हुनका ओ भेटैनन्हि दिल्लीमे। कहनकन्हि ठेब बास गप।
कहाँदन गामक बॉढ़ि क निदान कबतै ओ।
किछु नोक सत्त बुझनकै तँ किछु नोक फूगस। किछु दिन बितनै तँ बेसी नोक ऐ गप्पकेँ फूगसे बुझऽ नागन।
तकबा बाद बाधामोहन बायकेँ सेहो ओकबासँ भेँट भऽ गेनै। ओ कोनो करि संगे कोनो करि सम्मेनन गेन बहथि, दिल्लीक बॅगनमे सूबज फण्डमे। ओहो कहनन्हि, रएह धीरेन्द्र छनै, दाढ़ी बॅढ़ा नेने थिछि। बॅडू चनतीबॅना नोक भऽ गेन थिछि। नेता सभकेँ योग विद्या सिखबैं छै। देखनासँ तांत्रिक बुझाएत थिछि।
कोनो कारखाना खोनत गाममे, हराग जहाजक उँधन बॅनाएन जेतै ओग कारखानामे। गामसँ नागि थिखनो छै, से गपशपसँ बुझा पड़न।
बॉढ़ि, थिकान। खेनौना, समदाउँन।
भादरक थिन्हरियो नामी, गजोबियो नामी, बौदो नामी, गुमारो नामी
देखा चाही की होग छै आगाँ आगाँ।
गढ़ नाबिकेन..
गढ़ थिबड़नेबॅा....

एकतीसम कन्नान
चिन्नी सेहो थाॅर नगैए जे कम मीठ होग छै

धीरेन्द्र मिश्र...
सहस्रशीर्षा पुरुषक रूपि।
ई लोकमे पहिने किछो सबै नै छल।
से ब्रह्मा अपन प्रतापसँ सृष्टिकेँ उत्पन्न करै छथि।
ओ सृष्टि रहथि एकटा नान आ पीअर रंगक स्त्री, सोनाक गहनासँ छाड़ल सृष्टिक नान आ पीअर रंग। मुदा स्त्री ककरो रध कोना करती। मुदा ब्रह्मा हुनका जीरनक अन्त करबाक भार देलन्हि। ओ कोसी कात आबि कऽ तप केलन्हि आ ब्रह्माकेँ मनेबाक प्रयास केलन्हि। मुदा ब्रह्मा किएक मानता ?
धीरेन्द्रकेँ अपन गाम मोन पड़ऽ लगलन्हि, कोसीक खिस्सा सुनि कऽ कमलाक खिस्सा मोन पड़ि गेलन्हि। नान मोहन रायकेँ ओ रचन देलन्हि जे ओ घुरि कऽ एता गाम।
नान मोहन राय कहलखिन्ह जे धीरेन्द्रक माए अखनो जिबिते छथि। सभकेँ विश्वास भऽ गेल रहै जे धीरेन्द्र आब ई दुनियाँमे नै छथि मुदा धीरेन्द्रक माए से मानैले तैयार नै रहथि।
आ धीरेन्द्रक गाममे आगमन होएत। देशक प्रधानमंत्रीकेँ योग सिखबैत रहथि धीरेन्द्र। ओ एकटा बड़का आश्रम बनेने छथि दिल्लीमे। भाए चन्द्रकान्त मिश्र आ माएसँ भेँट होएत छन्हि।
सभ गामक लोक, की हित की दुश्मन सभ जुमि एलै चन्द्रकान्त मिश्रक दरबज्जापर, पीअर बाचा तँ बूढ़ स्थूलकाय भऽ गेल छथि, घरेमे रहै छथि।
मायले बाल गप चलै, गामक विकास, फैक्ट्री, हॉस्पीटल।

ম্দা ও রাঁঢ়ি । কিএ নৈ গামকেঁ একটা উঁচ রাস্তসঁ ঘেব দেন জাএ ।
হঁ, কোন পৈঘ গপ ছৈ ।
বাজ্যক মুখ্যমংত্রী মানত ? ও থকলা ঝা রঁড্ড সটৈন থছি শ্রীপ্রকাশ ঝা, মুখ্যমংত্রীক ।
কিএ নৈ মানত ? জখন হমব ধীবেন্দ্রক মুষ্ঠীমে ভাবতক প্রধানমংত্রী ছৈ তখন ঐ বাজ্যক ও মৌগিযাহা মুখ্যমংত্রী ! থখন ভাবতক প্রধানমংত্রী তঁ স্ত্রী ছথি । ভাষণ দৈ নেন থরিতে ছথি চ্নারমে, ক্রান্তি পৈসি জাগ ছৈ নোকক দেহমে ।
ও থকলা ঝা মুদা । ও থকলা ঝা কিছু নৈ ছী । থসন রঁদমাশ থছি ও বাধামোহন বায, সত্নাবাযণ যাদর থা ও জাগেশ্বিবক ভূত মুখদের... ।
ধীবেন্দ্র ঘ্বি জাগ ছথি দিল্লী ।
পতা নৈ কোন থাদেশ এনৈ দিল্লীসঁ । বাজ্য সবকাব ত্তবন্তু যোজনা স্বীকাব কঽ ডিরীজনমে কাজ প্রাবম্ভ কবরাঁক থাদেশ দঽ দেনকৈ ।
রী.ডী.ও. পবমানন্দ পাসরান থা থভিযন্তা রুপানন্দ, জকব স্কুলনবশিপক কাগজপব পীথব রঁচা দসখত নৈ কেনে বহ, এনা গামক জাযজা নেরাঁ নেন ।
থাদেশ থাএন ছৈ জে ধীবেন্দ্র জী জেনা-জেনা কহৈ ছথি রঁস সে কবৈত জেরাঁক থছি ।
মুদা তখনে একটা কান্ড ভঽ গেন ।
প্রধানমংত্রীক রৈঠা থাএন বহথি কোনো উদ্ঘাটন কার্যক্রমমে । স্থানীয রিধাযক সত্নাবাযণ যাদর হ্নকাসঁ ভেঁট কেনন্হি থা কহনন্হি জে গামক নোকক ঢেব বাস জমীন রিনা মতনরঁক ঐ মে নোকসান হেতৈ । প্রধানমংত্রীক রৈঠা বাজ্যক দূটা মংত্রীকেঁ তহকীকাত নেন

निर्णय केलन्हि।
मदा ओ दुनू मंत्री बाज्यक मुख्यमंत्रीक खिलाफ रिपोर्ट दऽ देलन्हि।
आ तकर बाद काज शुरू भऽ गेल।
मदा अरुणा मा ठिकेदारसँ झगड़ा कऽ लेलन्हि आ जेल गेला।
सत्नारायण यादव अरुणा मासँ जेलमे भेँट केलन्हि।
सत्नारायण यादवकेँ प्रतिस दिससँ आदेश आएल छलैक जे ओ अपन गाम, गढ़ नारिकेल गामक आसपास नै जाथि। से जेलसँ निकललाक बाद लेहुत्व अरुणाक हाथमे आबि गेल।
कम्यूनिस्ट पत्र "लाल धार"क सम्पादक एला।
मदा काज शुरू भऽ गेल।
धीरेन्द्र हवाइ जहाजसँ तीन बेर गामक निरीक्षण केलन्हि।
मुखदेव आ अरुणा मा लेल हवाइ जहाजक टिकट पठेलन्हि धीरेन्द्र।
शानदार आश्रम, जेना लाल बाबू बास करैत छलथि।
मदा नै मानला मुखदेव।
धीरेन्द्र मिश्रक दक्षिनबारि टोल, गढ़ अवरुनेबा। गढ़ नारिकेल टोल ककरो किए रुचत, मदा ओ सभ कहैत छलए जे ओकर सभक गप के सुनत ?
प्रधानमंत्रीक बेटासँ फेर भेँट। प्रधानमंत्रीक बेटाकेँ धीरेन्द्र मिश्रक दखलसँ परेशानी छलै, मोनमुटाव भऽ गेल छलै।
केस भेल।
कोर्ट सभटा काज रोकबा देलकै।

धीरेन्द्र सेहो स्थानीय राजनीतिसँ परेशान भऽ गेल। संन्यासी छला, आरो काज, कारखाना सभसँ सन्यास लऽ लेलक। एनाइ-गेनाइ बन्द। लोक फेर ओकरा बिसरऽ लगलै।
लगैए स्वतंत्र देशक बर्खमे एक्के मास, माघ मास।
गेल माघ दिन उँनतीस बाँकी
लोकक बोनीमे लसि खतम भऽ गेलै। चिन्नी सेहो आरो लगैए जे कम मीठ होइ छै।

बत्तीसम कल्लान
दिनमे कौआ देखि कऽ डेराइ,
रातिमे नदी हेलि जाइ
गढ़ नारिकेलक मोहन गर्वैय्या। बड़का गवैय्या।

गौरीशंकर स्थानमे जखन आस पड़ोसक गामक लोक सभ जुमए लगला तखन सरकार सेहो माटिक सड़क बनबा देलक आ जोन मजूर आसपासक गाम सभसँ एतऽ बोनिपर खटऽ लागल। ने कहियो देखल आ नै सुनल, बजा कऽ काज कियो देने छल आइ धरि, आ पाइ नकद भेटै छै। ऐसी मेल-मीख लिकालमे तँ जे भेटै छौ सेहो बन्न भऽ जेतौ।
बड़रबिया बाबू साहेबक हाथी आबि जाइ छै। लोक सभमे हड़कम्प मचि गेल अछि।
हाथीकेँ ख्एबाक भार गौँआ सभपर।
हाथीकेँ ख्एनाइ आसान थोड़े छै लौ।
बड़रबिया बाबू साहेबक मुंशी हिसाब-किताबक पोथी लिकालि लै छथि।

लगान बाँकी छै लोक सभक। नै, नै, ओ जमाना गेल आ तँ अछि बौनिक दस्तावेज। अहाँ...
फेदा मोहन गरैय्या सेहो ओतऽ आबि जाइ छथि।
कोन लगानी ? जमीन्दारी तँ खतम भऽ गेलै। आब तँ सबकार अछि मालिक।.. नै, नै, ओ जमाना गेल आ तँ अछि अहाँक बौनिक दस्तावेज...

किछु बाजऽ चाहिए मोहन गरैय्या।
ठीके तँ बाजल छथि। एकटा संगठन बनल छै जा आ यादव बाबू सभक, से सभ पक्षमे छै पहिलहियो। धरना दऽ देने छै। जमीन्दारी खतम ठीके भऽ गेल छै।
फेदा धरणा असफल रहलै। आकि नै जानि मेल-पेँच कऽ नै गेलै। सभटा खान्दानल, धरणा जे आ सभ करैए, से सभटा असफल किए भऽ जाइ छै। फेदा धीरेन्द्र हाथीकेँ किछु बुझा देने छै।
फेदा आब तँ धीरेन्द्र...

उठला मोहन गरैय्या- ओइ दस्तावेजमे किछु जादू छै- हमरा सभकेँ ओ लेबाक चाही, तखने ठीक मजदूरी हमरा सभकेँ भेटैत।
जादू ! !
शुरु भऽ गेला मोहन गरैय्या।
रनसप्ता... पाँखिरेला गाए, ढेंकरानी गाए। ढेंकी कऽ क्षणेमे गम्हरसँ उम्हर चलि जाइ छल। बड्ड परोपकारी, हराएल बँचाकेँ पीठपर चढ़ा कऽ घर दऽ आबै छल।

ई की शुरु केलक मोहन गरैय्या ?

नगरक बरोबरि गाम करतै कौ ?

गाममे छोट-छोट हराए जहाज देखाए पड़ैत छै, नगरमे पैघ-पैघ।

नगरमे कतए रवनाप्सा आ वाकशी भेटैतए ?

आँखिक देखल वाकशी, लोक आ गाछ हँकैत डाएन।

यद्धि बुझाए छल, चन्द्रकान्त बाबू, तोहर बाबूक संगे जीपपर धरैं छलै गंजीनियर सभ, दू बजे रातिमे। भूत सभ तान ठोकै छलै। सभ सुननकै। तोहर बाबू नै कहलखिन तखन, बादमे ओकरा सभकैं कहलखिन। पहिने प्लेग सभमे बड्ड लोक मरै छलै, से खतान मूड़मे भूत बनै छलै।

आब डाक्टर बैसी छै, देखनहक नै १९९४ मे कमाँ किये मरलै, आ १९६६ मे कतेक मरलै।

१९९४ मे सूरतसँ लोक सभ भागि-भागि एलै। सुनै छिऐ खमेरिका प्लेगक बैक्टीरिया छोड़ने छलै।

धुर, तोहूँ, खमेरिका किए एना करतै ?

सुनै छिऐ कोनो दवाइक जाँच लेल करै जाए छै, भगवान जानए की गप छै। यद्धि हेतै।

खाली वाकशी छै आब बौनमे।

रवनप्सा तँ नहियें।

ई कोन धरणा शुरु कए देलक मोहन गरैय्या। लोको सभ गढ़ नाविकेलक... कत्ते फुराए जाए छै...

देशीक सर्वोच्च सेवाक भर्तीक प्रश्न-पत्र नीक भए

गेलै। ऐरेब ने पता चलल छै, पहिलहियो की की लोगत हेतै, के जानैए। ओ कन्टैबरी-तिन्टैबरी तँ सेहो गलतकेँ सही करबाक तरीके ने छै ने।
इराक देशकक सद्दाम हुसैनक फरैत देशपर आक्रमण भेलै। ने, भरि विश्वमे तेलक सप्लाइपर असरि पड़लै मुदा भारतकेँ किछु नै भेलै। किए नै भेलै ? ने अपने सभ तँ लकड़ीपर आपड़ि चढ़। ओज्जा भूजि कऽ खा लेबै। अपना सभकेँ मटियो तेलक कोन खगता। एत्तक्का लोककेँ तेलसँ की काज, भानस करबे नै करत। ओज्जा फाँकि कऽ बहि जाएत, साँझ पड़लासँ पहिलहिये लकड़ीपर भानस रन्हा लेत। मुदा फरैत लग पास बहे से अमेरिका ओकरा पक्षमे आबि गेलै।
१९९० ई. मे सी.एन.एन. टेलीविजन इराकपर हमलाक रिपोर्ट देमऽ लागल, इराकक फरैतपर हमलाक रिपोर्ट।
फोन बूथ जकाँ टी.वी. चैनल भऽ गेलै आ सभकेँ प्रचार भेटै छै, ओहीपर ओ अपन खर्चा निकालैए।
ने, भारत गल्फडकेँ सोना रन्हकी दऽ देलकै, स्थिति नै कोना सुधरतै ? सोना तँ घरक स्थिति खराप भेलापर रहैत जाइ छै। मुदा देशक मान रहलै, गज्जत तँ बचलै। ने, सएमे नब्बे घरमे सोना किया देखलहियो छै लोक ने ?

ओ सड़क चाबि लेल रन्हा....
ओना भेलैए काकी ? राजपेयीजी १९९+ ई. मे प्रधानमंत्री छला, सेक्रेटैरी सिरी किना ऑडीटैरियम लेल

ড্রাফ্ট ভাষণ তৈযাব কেনক, ক্ষদা ওগমে কিছু রিশেষ নৈ ছনৈ। তখন কহনাপব ওগমে কশ্মীবসঁ কন্যাকুমাবী ধবিক সড়কক চর্চ জোড়ন গেন। রিজনেসমেন সভ খুশি ভ২ গেনা, যএহ রঁদনি ক২ স্বর্ণিম চতুর্ভুজ সড়ক যোজনা রঁনন আ ওা ফাবরিসগংজক সড়ক সএহ ছী নে যৈ কাকী।

নোকক নগ পাগ ছৈ জে ফোন কবতৈ, গামে–গাম রূঁথ খোনৈ ছথি। হাবর্ড রিশ্বরিদ্যানয ছৈ অমেবিকামে। ওকব প্রাফেসব শোধ কেনকৈ জে কেবনক মনাহ নোকনি জে মোবাঁগনক প্রযোগ কেনন্হি তঁ আমদ রঁঢ়নন্হি, সংগে মাছ সস্ত সেহো ভেনৈ। সাম পিত্রাদা ছনৈ রাঁবূ ক্ষদা... অপনে রঁবহী রিশ্বকর্মা। অমেবিকা চনি গেন বহি, ঘ্ৰি ক২ এনৈ আ দেশকেঁ রঁদনি দেনকৈ।

ট্নেক্ষনিযা মাকতি কাব। রএহ অম্বেসেডব আ ফিএট ছনৈ। রএহ প্রিযা আ রঁজাজ চেতক। মাস্টব সাহেরঁক রেঁটোক রিযাহ আগাঁ রঁঢ়ি গেনৈ নৈ দেখনহক। আরঁ নে এনৈহঁ হীবো হোন্ডা, রঁ্নেট হোণ ছৈ, জেনা কবিতো ছৈ রঁম–রঁম–রঁম–রঁম, নামো ছৈ রঁ্নেট, সে নৈতক নাম বাখি দেনিঐহঁ রঁ্নেট। মাস্টব সাহেরঁ কহন জে হীবো হোন্ডা নৈ আওত তঁ রিযাহ নৈ হএত। দবভংগাসঁ রঁ্নৈকমে আএন। তখন রঁবিযাতিযোকেঁ হিস্সক ছোড়নেক কৈথিনিযাঁ রঁনা সভ। সভটা মাছ হীবো হোন্ডাকেঁ স্বঁঘা ক২ পোখবিমে ফেক দৈ গেনৈ।

দত্তা সামন্তকেঁ গাবি দৈত সূতী মিনক পূর্র শ্রমিক জে

আ খোমচারিনা, জূতা সিলাইবনা ভঽ গেল অছি। সদা রাতি কিছু খাএ ছলৌ। রাষ্ট্রমে প্রাপর্টীক দাম বঢ়ি গেল ছলৈ সে ফৈক্টরীবলা সভ ওতমে কংস্ট্রক্শন করবামে সুবিধা পেলক। ফৈক্ট্রী তঁ তারাপুর জা কঽ খোলি সকৈ ছী। রাষ্ট্রতমে ফৈক্ট্রী কোনো রকম্মে বন্ন করবাক ছলৈ..

আর্যভট্টসঁ ১৯৭৫ ঈ. মে ভারত রাহরী স্পেসমে পহুঁচল। বৈজ্ঞানিক আর্যভট্ট ভেল রহৈ নৌ, পন্দ্রহ সএ বর্খ পহিলে। হঁ নৌ, কী বুঝৈ ছহক জে ভারতমে খালী ধর্মশাস্ত্রী ভেলৈ হেঁ। রাহরী স্পেস, অছা আর বুঝলোঁ, আউটর স্পেসমে গেল সেটেলাইট, আর্যভট্টপর রাজি গেলা একেক গপ মোহন গরেঁয্যা।

ভাখরা-নাংগল- আধুনিক ভারতক মন্দির লেল কোসী বান্হক নিদান ভেল। সভকেঁ ঠকি ঠকি কঽ মাটিক বান্হ বান্হল গেল কোসীপর, হাগ রে হাগ ঠকহরা নেতা সভ।

ऑপরেশন শক্তি মানে হাগড্রাজন বম- ১৯৯৮ ঈ.। ১৯৭৪ মে ওহী ঠাম পরমাণু বমক টেস্ট ভেল রহৈ- বুদ্ধা স্মাইলিং রহথি। আর কী ও ऑপরেশন শক্তিক বাদ ভরা কঽ হঁসল ছথি।

হর্ষদ মেহতাক দেল ছিঐ গা ঝাঁঝারপুরক রৌআ রাবূক দুমহলা নৌ। আর তঁ শেয়র কম্প্যূটরমে অরৈ ছৈ। রস্তামে হরেরাক কোনো ডর নৈ। পহিলে তঁ এক রের কম্পনীক শেয়র হেরা গেলাপর কোনো ঠৌর-ঠেকান নৈ

भेटैत छलै। ओ शैयद की सोच रहल छै मोहन ? ओ भेलै मनिकाना, माने ओहि कम्पनीक किछु मनिकाना तोरो लग छल। आर कहलनि।

रिमनक, खाली रिमनक कपड़ा चाही, दोसराक नै। ओतनी रिमन। ओ जमाए सभ सम्हरकेँ परेशान केनाइ नै छोड़तै। झंझावातक दौरानमे नकली रिमनक कपड़ा सभ खूब आबि गेल छै। आर कहलथिन जमाए सभ।

हिजली कैम्प जेल, खड़गपुर खाली पड़ल छल, ओतै आइ.आइ.टी. खुजल १९५० ई. मे। १९६१ ई. मे कलकत्तामे पहिल आइ.आइ.एम. खुजल, विश्वविद्यालयसँ बाहर लीक पढ़ाइक आरम्भ।
छदा अपन मिथिलाक जमीन्दार, हाल बेहाल। लोक पढ़ि जेतै तँ टेहल-टिकोरा के करितै, से कॉलेज-स्कूल खोलबे नै केलक।
सरकारी कम्पनी सभ प्राइवेट होएत लागल।
सरकारी कम्पनीमे दरमाहा बन्द...
प्राइवेट टाटा सीमेन्टकेँ लाफार्ज द्वारा किनलासँ सभ कर्मचारी बेमेल भऽ गेल।
डालमियानगरक महारीक डण्डारेनाक बेटी जमाए साहित्यिक पुरस्कार खोलनक...
छदा ओ बेटीक मोहमे दोसर बियाह केलक आ बिजनेस आपसी द्वन्द्वमे बन्न भऽ गेलै।
बेजाग सभक टेल्हबेना बस्ती सिमरा लग स्वर्गेतमे बनै उजरै। आर बेजाग सभ सिमरामे घर बसा लेने अछि।

सौँसे गनाकाक रँजाबाकेँ जोगनाथ मल्डन प्रशासनक मदतिसँ सिमवामे रँसेनन्हि। एकटा नीतिश क्षमाव क्ष्ख्यमंत्री छै खखन। ओकबे प्रशासनक योजनामे धीबेन्द्र बाय ओकब सभक शिक्षाक नेन ढेब बास काज केनन्हि। जोगनाथ मल्डन आ धीबेन्द्र बाय एक रँब खरँाज दइ दौ सभ रँजाबा एकञ्चा भइ जेतै।

.. निर्मन पाग बो टै टै...

रँजाबाक बज्जा देरी, दोसब जातिमे रिँयाह कइ आन्दानने कइ देनकै, आरँ स्वनै छिऐ कनकत्तामे बहेए, रँजाबा–मगहिया डोम आकि गिदबमाबा सभ ओकबा अपन कनंक बुँझैए।

ओकब सभक क्ष्ख्य महिना बज्जा देरी... कोनो गएब रँजाबासँ रिँयाह कइ कए कनकत्ता चनि गेन छै। घुबइ चाहि छै, क्ष्दा के घुबइ देतै, रँजाबाक नाक कटा देनक ओ! कनंक छी रँजाबा नेन ओ!! रँजाबा सभमे आपसमे एक मूनक नोकक बीच रिँयाह नै होग छै, तखन गएब रँजाबामे रिँयाह? कमबरँन्दमे नटकेन डोबी आ गोनी सभसँ रँजाबाक एकटा समूह दोसब रँजाबा समूहक मून जानि जाएए।

ननित रँाबूँ तँ रँड्ड काज केनक क्ष्दा मावन गेन १९७४ मे, अन्नबोध–रिबोध दरँाबोमे होग छै। स्वनै छिऐ मोँछ रँना प्रधानमंत्री मवबेँनकै, से १९+४ मे जखन ओग मोँछ रँना प्रधानमंत्रीक हत्या भेन तँ मिथिनाक नोक मिठाग रँटैनक आ ननित रँाबूँक रँटोकेँ जितबेँनकै एम.पी. चुनारमे।

केबनक ६+ रँर्खक बूँढ़ ा आयशा साक्षव भेनी आ केबन पूर्ण साक्षव भइ गेन १९९१ ञ. मे।

बाबू, मोहन गरैय्या खानी अधनाके समाचार नै सुनबैए, निराशा आ आशा मिश्रित कऽ दैए।

टाटा- पारम्परिक बिजनेस परिवारमे गनल जाए छल। मुदा आब अपनासँ चारि गुणा पैघ स्टील फैक्ट्री कोरसकेँ टाटा स्टील किनलक।

२००१ ई. मे कलकत्तामे बिगबजार मॉल, सभ समान एक ठाम, लगिते ने छै जे भारत छै, पहिल एहेन प्रयोग छल।

सरकारी विकासक आ सरकारी बैंकक हिन्दू विकास दर ३-४ प्रतिशत। ई हिन्नू विकास दर की छिऐ नै। कम विकास दर आकि बिन विकासक विकास! मुदा फेर गाछबैंना फाइनेन्स आ आन फाइनेन्स कम्पनी सभ सभटा पाइ लऽ कऽ भागल। गाछबैंना फाइनेन्स बैंना सभ एकटा गाछ अहाँक नामसँ लगा देत आ बीस सालक बाद ओकर एक करोड़ टकाक गाछ बनि जेबाक भ्रम देत। अहाँक नामसँ कोन बोनमे कोन गाछ रोपल गेल से के कहत जखन आब ओ सभ कम्पनी अपने निपत्ता भऽ गेल।

बोफोर्स १९८७ ई.। स्वीडिश रेडियो, चित्रा सुब्रह्मण्यम आ एन.रामक द हिन्दूक अखबारमे रिपोर्ट। लागल जे भारतमे पहिल आ अन्तिम घोटाला भेलै ई। घोटालाक पाइसँ बेसी खर्च ओकर जाँचमे भऽ गेलै।

जेनरल टिक्का खानक अत्याचार पूर्व पाकिस्तानमे शुरू भेल आ अमेरिकन डिप्लोमेट आर्चर ब्लड अपन देशकेँ खूब बाम बात सुनेलन्हि। भारतक सेनाध्यक्ष जेनेरल एस.एच.एफ.जे. मानेकशॉक भाषण, जे रेडियोपर अबै छल, से खून खौला दै छल। भारत पश्चिम

पाकिस्तान दिस कबाचीमे पी.एन.एस. खिबेंब आ आब चाबिटा पाकिस्तानी जहाजकेँ डुमेनक आ ठाम्हब पूबेँ दिस बँगानक खाड़ीमे पी.एन.एस. गाजीकेँ डुमेनक। क्षदा बाँग्लादेशी बँनन आ फेब ओतह चकमा हिन्दूकेँ, दनित हिन्दूकेँ सताओन गेन, पाकिस्तान अखनग दुश्मन भइ गेन। कश्मीब समस्या तकब बाँदे बँढ़न।

चीनसँ भाबतक युद्ध भेन। १९६२क भाबत-चीन युद्धमे मात्र २६०० नोक मबन, युद्धमे ३००० सँ उँपब जँ नोक नै मबन तखन ओ दू देशक युद्ध कोना भेन ? पश्चिममे नद्दाख आ पूबँमे अकणाचन-तबांगपब चीन आक्रमण केनक। आ भाबत बिना युद्ध नड़नहिये युद्ध हाबि गेन !

भाबतमे आपातकान आएन, ट्रेन टाइमसँ अबेँ छन, सत्ता छिनेनाक बाँद नोक सेक्यूनब बँनै छथि, आ धार्मिकि सेहो। २१ मास आपातकान बहन आ फेब कांग्रेस हाबि गेन चुनाबमे, बएह चुनाब जगमे टी. एन. शेषणक चुनाब आयुक्त बँननासँ पहिने बँहुत ठाम महिना आ बंचित बर्ग कहियो बोट खसेबँ नै केने छन। भाबतक सभसँ प्रभाबकाबी चुनाब आयुक्त बहथि टी. एन. शेषण आ तकब बाँद सभ चुनाब आयुक्तकेँ प्रभाबकाबी हुअए पड़नन्हि।

उँत्तब बँगानक दार्जिनिंग नक्सनबाँबी गाम। ओतह गाम बँना सभ एकटा जमीन्दाब आ पुनिस निबीक्षककेँ माबि देनक, पुनिस नौ टा युबाकेँ माबनक आ दूटा बँचाकेँ सेहो। खेतिहब-बोनिहाबकेँ जमीन देबाँक माँग छन ओ, आ ओ भबि भाबत पसबि गेन। नेपानोमे पसबन।

ৰাৰঁবী মস্জিদ ১৯৯২ ক দিসম্ব্বব। গামে–গাম ঔাঁটৌ নঽ কঽ ঘ্মৈত নোক, ৰাৰঁবী মস্জিদকেঁ ঢাহি বামননাক মন্দিব ৰঁনৰৈঁনে খপস্যাঁত নোক। এতেক জোশে ছুখাছূত, জাতি ভেদ খা খসমানতা মেটৈৰাঁমে জঁ নগৰিতোঁ ! !

১৯৯৯ঙা.মে গীতা হবিহবন, একটৌ নেখিকা, কেস জিতনন্হি খা খপন ৰঁচাকেঁ খপন উঁপাধি দেননি, পিতাক নৈ, ঐ নেন হ্নকা কেস জীতঽ পড়নন্হি খা ১৯+৬ মে শীহৰাঁনো কেস জিতিযো কঽ হাবি গেনী। খাবিফ মোহম্মদ খান বিবোধ কেনন্হি, ভাবত সবকাবক মংত্রী বহিতো ভাবত সবকাবক কণ্টবপংথী তত্ত্বসঁ হাবি মানৰাঁক বিবোধ কেনন্হি।
খাশি খা নিবাস মিজ্মড় বহিতে ছৈ সভ ঠাম।

১৯৯+ মে তেবহ মাস খা ফেব কাবগিনক ৰাঁদ ১৯৯৯ মে ভাবত পাৰ্টী পাঁচ সান সত্তামে বহন। হজাবো সৈনিক মবনৈ। কোন জিনা ছৈ জত্তক্কা নোক নৈ মবনৈ ওগ যঙ্কমে। হঁ ফ্দা দেশমে একতা খনৰাঁ নেন ৰীচ– ৰীচমে যঙ্ক খা ৰঁনি দেৰৈঁএ পড়ৈ ছৈ। নোকক ৰঁনি, সৈনিকক ৰঁনি। খা জীতত দেশ তঁ সত্তাধাবীকেঁ ফাএদা ভেটৈৰেঁ কবতৈ।

খন্নাদ্ৰৈ বহথি তমিন প্রদেশমে। ১৯৬৭ ঙা. মে দ্রবিড় পাৰ্টী তমিননাড্মে জীতন। দ্রবিড় পাৰ্টীক নেতা পেবিযাব। হ্নকাসঁ খনগ ভঽ খন্নাদ্ৰৈ খনগ পাৰ্টী ৰঁনেনন্হি। পেবিযাব স্বতংত্রতাকেঁ ব্রাহ্মণ খা উঁত্তব ভাবতক পবতংত্রতাসঁ জোড়ৈ ছনা। ১৯৬৯ ঙা. মে

হিন্দী রিরোধী খান্দানন তমিন প্রদেশমে শ্বব্দ ভেন। খা খারঁ.. সর্রস্লান্ত..
খাতংকরাদ। ওহো একটা রাদ রঁনি গেন। নক্সনরাদসঁ রিপবীত ও ভাবত রিরোধী রাদ ছন। নক্সনরাদ তঁ ভাবতক তংত্রমে রঁদনী কবং চাহি ছন হ্মদা খাতংকরাদ ভাবতকেঁ তোড়ং চাহনক, কমজোব কবং চাহনক। ১৯৯১ ওং.মে বাজীর গাঁধীক শ্রী পেবম্ব্রঁদূবমে হত্যা ভেন। হম ডবি গেনৌं। ডবি গেনৌं জে ফেবসঁ সিখক রিরুদ্ধ নে খাক্রমণ হোমএ নাগএ, জেনা ১৯৮৪ ওং.মে ওন্দিবা গাঁধীক মৃত্যুক রাঁদ ভেন ছন। শ্রীনংকাক রাঁঘ সেনাক থেনমোন্মী বাজাবনেম প্রসিদ্ধ ধান্ব কেনে ছন খামেঘাতী হমনা, খপনো মবি গেন ও। ওং সভটা ঘটনা কৈমবামে বেকর্ডি ভং গেন, কৈমবামেন সেহো মবি গেন। ১৯৮৪ ওং. মে ওন্দিবা গাঁধীকেঁ ২৩ র্রুনেট স্টেনগনসঁ সতনাম খা ৩ র্রুনেট রেঁখংত মাবনে ছন। খা তকব রাঁদ দংগা পসবন, সিকখক রিরুদ্ধ, তেঁ হম ডবি গেন ছনৌं।
মন্ডন কমীশন রঁনন। খপন রী. পী. মন্ডনক নামপব ওং কমীশন রঁনন। ১১ টা খাধাব পব পিছড় া রর্গক নির্ধাবণ ভেন, সামাজিক খাধাব ৩ খংক, শৈক্ষিক খাধাব ২ খংক, খার্থিক খাধাব ১ খংক, খহিনা কং কং। ৩০ প্রতিশত রা খধিকরঁনা জাতি রৈঁকরর্ড রঁনি গেন। গুজবাতক বাজপূত, মধ্য প্রদেশক মবাঠা খা খসমক ব্রাহ্মণ রৈঁকরর্ড রঁনি গেন।
এক দিনা ক্রিকেট খেনপব বেডিযো ক্রিকেট কমেন্টবী শ্বব্দ ভেন খা ফ্টরঁান ভাবতসঁ নিপত্তা ভং গেন। পাঁচ–পাঁচ দিন খেন হোগ ছনৌ, রীচমে একদিন রিশ্রাম সেহো হোগ ছনৌ। এক দিন ভোবসঁ সাঁঝ কম ভেনৌ

गेलै, लोक काज-धाज छोड़ि कऽ कान पथलो बैसैए।
भोपाल, २ दिसम्बर १९८४ क राति। २३,००० लोक मरल। जहर बना मैसक टैंकी फूटि गेल। कतेक अपंग भऽ गेल। विदेशीक गरीब देशमे जहरक व्यवसाय। उद्योग चाही, मुदा केहेन उद्योग चाही ?
वाइ.टू.के. माने वर्ष २०००, सभटा कम्प्यूटर बन्न भऽ जाएत ! विप्रो, इन्फोसिस, टी.सी.एस. आ सभ भारतक कम्प्यूटर कम्पनी खूब बढ़ल। वाइ.टू.के. माने वर्ष २०००=००=१९००; कम्प्यूटर काज बन्न कऽ देत, तकर निदान लेल काज बाहरसँ आएल।
इन्टरनेट माने अन्तर्जाल, भारतमे वी.एस.एन.एल. कम्पनी १३ अगस्त १९९३ केँ इन्टरनेट आनलक। आ वंचित वर्ग लेल ई एकटा बड़का हथियार बनि गेल। मठाधीश लोकनिक गढ़ टुटैलन्हि। मुदा वंचित वर्गमे एकर प्रवेश अखनो सीमित अछि।
ग्रामीण रोजगारक कार्यक्रम शुरू भेल। लोकक हाथमे टाका एलै। लै तँ पहिने जिनगी बीत जाए छलै आ कतेक लोक टाका बिन्नु देखनहियेँ गुजरि जाए छल। बेच दऽ कऽ वौस्तु कीनै छल, अखनो किनैए, मुदा टाका एलासँ सुखमरी खतम भेलै।
अमूल कॉपरेटिव दूध व्यवसायीकेँ बिजनेस सिखेलक। मुदा अपना सभ दिस आ देरीसँ आएल। सभ चीज देरिये सँ अबैए।
न्यू योर्कर पत्रिका- १९९७मे भारतक अंग्रेजी भाषाक लेखक सभपर अंक निकाललक। सलमान रुश्दी, अमिताव घोष, अब्राहम वर्गीस, जी. वी. देसानी आ कथ प्रावर न्यारवाना। सभ लेखक जे अंग्रेजी आब भारतक भऽ गेल अछि, भारत ओकरा अपन दास बना लेने

অছি ।
ভাবতক যোগীমে একটা যোগী মহেশ যোগী আ বিদেশক বড়কা গরৈয্যাক সমূহ বীটল্সক কাজ-ধাজ ছোড়ি হুনকব শবণমে শান্তিক খোজমে এলাহ। ট্রাঁসেন্ডেন্টল মেডীটেশন, ঋষিকেশমে। ফেব যোগী বজনীশ ১৯৭০ক দশকমে পুণেসঁ শুরূ ভ২ বিশ্বমে পসবি গেলা। প্রভুপাদ শুরূ কেলন্হি সংস্থা ইস্কান, ভগবান হ্রঞ্চ বনি গেলা লাৰ্ড হ্রঞ্চ। ভাবতক খোজমে, ভাবতক শান্তিক খোজমে স্টীব জাৰ্ব্স ভাবত এলা, হবিযাণামে একটা সংন্যাসীক আশ্রম। ক্ষুদা এত্তেক্কা ভীড় আ গবীবী দেখি ক২ সংন্যাসীক আশ্রমসঁ ঘুবি গেলা, কম্প্যূটেবক এপল কম্পনী বনেলন্হি আ কহলন্হি জে ঐ বাবা বা কার্ল মার্ক্সসঁ পৈঘ কাজ তঁ নৈম্প বনবৈবনা আবিষ্কাবকক অছি জগসঁ হজাবক হজাব খদান মজূবক জান বচন।
ক্রিকেট খিলাড়ী সচিন তেন্দুলকবক অনঘোল ছৈ। অহিনা এশিযাড ১৯৮২ ক অপ্পূ হাথীক অনঘোল ভেল ছলৈ। অপ্পূ খেলমে কবতব নৈ দেখা সকল কাবণ জানববকেঁ অধিকাব দিযাবৈবনা সংস্থা ওকবা প্রশিক্ষণমে সতেবাক বাত উঠেলক। মনুক্খক অধিকাব অখনো পাছূ ছৈ।
এ. আব. বহমান ধর্ম পবিবর্তনসঁ পহিনে দিলীপ বহথি। বিশ্বমে অপন সংগীত পসাবলন্হি। বাজশ্রী প্রাডক্শন পাবিবাবিক ফিল্ম বনেলক। এম.এফ. হুসৈন, তীজন বাঈ, আ "অপনা উসের" কার্যক্রমসঁ বহাব ভেল কলাকাব বিশ্বমে অপন কলাক প্রদর্শন কেলন্হি। "নবোদয বিদ্যালয" দেশক জিলা সভমে খুজল আ গবীবক বচাক প্রতিভাসঁ বিশ্ব পবিচিতি প্রাপ্ত কেলক। ২১ ম শতাব্দী ছিঐ, আব

हमरा सभ दिस राजनीतिक्ले सेहो जातिक आधारपर रोटि नै मांगै छथि, काज करै छथि, ओना साहित्यकार सभमे कतेकोमे घृणा आ जातिवाद भरल छन्हि। किछु साहित्यकार मानै छथि मैथिल माने मैथिल ब्राह्मण, से मैथिलक बदला मैथिली भाषी लोक प्रयुक्त कऽ सकै छी, ई मात्र हमर विचार अछि।

हमरा गाममे एक गोटे बूढ़ छला.. लोक कहैए ....

डाँरपर हाथ राखि ओ जग आरिपर ठाढ़ भऽ कहथि– केहन सनगर धान छै...

... ओ धान स्वाहा भऽ जाए.. आर ऐमे कते सब छै आ कते बलोतरी.. के फरिछाएत...

सएह गप छै.. कहाँ अन्धविश्वासक संग वैज्ञानिकता सेहो चाही, आदिवासी गनाकामे डाक्टर सभ पेनिसिलिनकेँ मंत्रा कऽ दै छथिन्ह, से लोककेँ विश्वास होए छै जे मंत्रसँ ठीक भेल अछि....

से आर राँते खतम भऽ गेल किने..

दिनमे जाए काल ने सोझ भऽ जाए छै, फेर तँ ठेढ़, केस मोकदमा शुरू भेल, कोर्ट कचहरी, न्यायक दरबारमे अन्याय, केस कऽ कए लोककेँ परेशान करबैत रहै छथि।

जेठमे पानि भऽ बहल अछि तँ बादमे अषाढ़मे कम हएत से ठीक नै।

गन्धरबियाक गन्धरावडीह सकरी आ दरभंगा टीसनक बीचमे अछि, जीरछक पूजा ओ सभ करै छथि।

गन्धरबिया रुद्रपुरी, स्वरुपुर, परशरमा, बरैल आ यदिया मानगंज पँचमहलामे पसरल छथि।

सौरिया राजक प्रतिनिधि दुर्गागंजमे छथि। माता-पिताक देहांत भेलापर दुनू अनाथ बालक नखेशराय

আ পবরেশবায সৌবিযা গেনা। ত্নকা নোকনিকেঁ পবাসব গোত্র দেন গেন জখন কি ও সভ পবমাব বহথি আ গোত্র কৌল্ডিন্য বহন্হি। ঘবক গোসাওন এক বঁহ্ত উঁত্তম খড়্গ দেনখিন্হ জগমে সমস্ত দ্গা সপ্তশতী খঁকিত ছন। ওা খড়্গ দ্গাপ্বিব ভদ্দীসঁ হবিরন্নভ নাবাযণ সিংহ সোনবঁবসা আননন্হি। খড়্গমে বাঁঝ নৈ নগৈ ছন, পনবঁঙ্গামে চৌপেতন বহৈ ছন আ ঝাড়নাপব পৈঘ ভ২ খড়্গ বঁনি জাগ ছন। যঙ্কমে নহাশি দ্আঙ্ক কব২ নাগন, তেঁ জগ গামমে যঙ্ক ভেন সে গাম ভেন গঁধরাবি। ‘জীরছ’ ধাব হিনকব সভক ঙ্কনদেরতা ছন, গঙ্করাবি, ভীঠ ভগরানপ্বব আ সহবসাক আসপাসমে গঙ্করবিযা সভ ছথি।

ডেঢ় সএ সান পহিনে পূর্ণিযাঁসঁ পূবঁমে কোসী ধাব বঁহৈ ছন।

মিথিনামে ঙ্কসিযাব, তমাঙ্ক, পাঠ আ মিবচাগ উঁপজৈ ছন। কোকঠী আ বাঁদমে খাদী কপড় া বঁনৈ ছন। নাথপ্বব, হাজীপ্বব, নানগঁজ, বঁগহা, গোরিন্দপ্বব, সতবাঘাঠ, দবভঁগা, কমতৌন, খগড়ি যা, বোসবা, পূসা, সমস্তীপ্বব, ঙ্মজহঙ্কবপ্বব, বানীগঁজ, নবাঁবঁগঁজ, নাথপ্বব, সাহেবঁগঁজ, বাজগঁজ, বামপ্বব, অনীগঁজ, খবাঁসপ্বব, দ্নানগঁজ, কনিযাগঁজ, দেরগঁজ, কিশনগঁজ, বঁহাদ্বগঁজ, বাঁবসোগ, বৈঁগূসবায, তেঘড় া, দনসিংহসবায সভমে বঁনিজাব সভ অবৈঁত বহথি।

মধেপ্ববা নগ শঁকবপ্বব আ ওত২ মধেনী বঁজাব আ বঁসতপ্বব অছি, ওত২ খিস্সা সীত–রসঁতক অরশেষ অছি।

১৯+৭–++ ক অকান, ১৯+৭ক বাঁঢ় ি আ ১৯++ক ভূকম্পসঁ

पहिने हरित क्रान्ति आएल। जम्हर तँ कहियो कहियो।
पहिल बेर १९६२-६३मे... ... फेर १९७०-७३ मे नाइट्रोजन-फास्फोरस खाद, कीटनाशक, मेक्सिकोक बौन बीज, ट्रेक्टर, सिंचाइ, गहूम रेशी, जय-जवान जय किसान नारा आर आगाँ बढ़ल आ खेतीक क्षेत्रफल बढ़ल। तेसर हरित क्रान्ति १९८०-८३ आ १९९२-९३ मे धानक नीक बीज सेहो आएल आ ओ बिहार, असम, उड़ीसा आ प.बंगालमे पसरल।
मुदा ऐसँ समस्या सेहो आएल, बगीय ध्रुवीकरण, धनिक किसान आ किसान-उत्पादकक किराया बढ़ि गेल, मुदा छोट किसान भूमिहीन भऽ गेल, मुदा अनियमित भूमिहीन मजदूरक मजदूरी बढ़ल।
मुदा तरकारीमे कीटनाशक आबि गेलै।
कैन्सर आ ब्रेन ट्यूमर बढ़ए लगलै। आब ओ हरियरका क्रान्ति की देलक आ की लेलक से सोचै जोग अछि।

भूदान आ नक्सलवाद दुनू १९६४-७० मध्य चलल। १९७० दशकमे भूमि कब्जा शुरू भेल। जमीन्दारी उन्मूलन कहियो भेल कहियो नै।
भूदानक भूमि प्राप्तिक लक्ष्य ३० करोड़ एकड़मे मात्र ३ करोड़ एकड़ प्राप्त भेल। जयप्रकाश नारायण विनोबा भावेक संग ऐमे शामिल भेला।
१९६० धरि ४.१२ लाख एकड़ भूमि बाँटल गेल, बेसी मोकदमाबाजी आ बंजर भूमि छल। जून १९९९ मे बिहार सरकार राज्य भूदान समितिकेँ अदहो जमीन नै बाँटबाक कारणे भंग केलक।

দূধমে গ্ৱজবাতক খমূন খা চিপ্স–পাপড়মে বাজস্থানক সহকাবী নিজ্জত খাএন। ম্দা খপনা সভ ঐঠাম ?

নিংগভেদক সমস্যা কর্মা কম ভেন।

টেক্নোনোজী খাএন ম্দা কিছ মহানগব ধবি সীমিত বহি গেন।

গন্টবনেট রংচিত রস্মা নেন খাস নহ কহ খাএন, ম্দা খখনো ঐ রস্মামে একব উঁপযোগ সীমিত ছৈ।

নগ্রমে নোক গন্টবনেটক সদ্পযোগ কম খা পোর্ন দেখৈমে বেশী কবৈ ছথি।

জীরন–প্রহাশা বঁঢ়ন, বাঁন মূহ্ দব ঘটৈন, জে.পী. সম্পূর্ণ ক্রান্তিক দনহীন জনরাদ নৈ খানি সকন, ম্দা পবীক্ষামে চোবি শ্বক্ষ ভহ গেন জকবা নোক জযপ্রকাশী বৈঁচ কহৈএ।

বাজ্য প্বনস্মঠন ১৯৩৬ মে ভেন। বাজভাষা রিরাদ বঁঢ়ন, হিন্দীক সংগ খংগ্রেজী সেহো বাজভাষা বঁনন। মিথিনাক ব্রাহ্মণ নোকনি সামরেদ খা শ্বক্ন যজুর্রেদী বহথি– সামরেদী কৌথুম খা যজুর্রেদী মাধ্যন্দিন। গ্র দুনূ ছন্দাগ খা রাজসেনযী ভেনা। জজুখাব (যজুর্রেদী শিক্ষা), বীগা (ঋগ্বেদী শিক্ষা), খথবী (খথর্ররেদী শিক্ষা), মাউঁবঁহেটৈ (মাধ্যনন্দিনী শাখাক শিক্ষা), ফথুমা (কৌথুমী শাখাক শিক্ষা), শেকবী (শেকাবী শাখাক শিক্ষা), ভট্টসিম্মবি খা ভট্টপ্বব (মীমাংসাক ভট্ট স্কূনক শিক্ষা) খা

सामाबि सामरेदी शिक्षाक केन्द्र छल।
'मल्ली' मैथिलानी जैन लोकनिक एकटा तीर्थंकर भेली।
रॉगसी-रॅसेटी, अवविषाक मिथिलाक्षव शिलालेख, बानी गन्द्रारती (१७+४-१+०२) जे हूड-हॉव-रर्क आ अन्य कल्याणकावी कार्यक प्रावम्भ केलन्हि केव मिथिलाक्षव अभिलेख एतऽ एकटा मन्दिवक डुँपवमे ताम्र-पत्रपव कीलित अछि.. आर जे ओ बानी रॉलिमाव लेल हूड-हॉव-रर्क चलेलन्हि तँ रॅसेटीक शिर जी कहाँ रिंगड़लथिन्ह...

जोड़ॉमे समए लगै छै, तोड़ॉमे नै.. खानी एककेँ लऽ कऽ चलबॅ तँ स्वरिधा हएत, श्रेम कम लागत.. नीडवशिप जएवॉक खतवा नै बहत.. ऋदा सभकेँ जोड़ॅ तँ दूवगामी हएत..
आर ब्राम्हण समाजकेँ लिअ, सौवाठसँ जे लड़का अनै छथि तिनका हेय दृष्टि सँ देखल जाग छै, सौवाठ आर जँ ब्राम्हण समाजक हेरॉ कवतै तँ कतेक गोटेकै हेतै..
पंजीकावजीक रॅटा पी.ओ. छथिन्ह ओ लोकवी छोडि कऽ पंजीकावी कवता आकि हुनकव रॅटा कवथिन्ह..
बाज्यसत्ता दलितक लेल आराम सौवाठमे देमए चाहलकै आ ओ सफल नै भऽ सकलै तँ महादेव ठाढ़ छथि ? ? ? महादेव स्वयं लोक देवता माने आदिवासी देवता बहथि, गतिहास फेवसँ पढू, से ओ जे ठाढ़ हेरॉ कवथिन्ह तँ अपन भागक पक्षमे वा विवोधमे ?
गौवीशंकव स्थान.... ओतऽ पंडित जी बी.डी.ओ. साहेबॅ पवमानन्द पासवान जी सँ गप कऽ बहल छला

..पवमानन्द पासरान ञमानदाब श्रफसव... एक गोट्ठे पासरानजीकेँ कहलखिन्ह जे श्रभियन्ता ग्रुपानन्द, जकव स्कॉनवशिपक कागजपव पीश्रव बँचा दसखत नै केनकै, बँताह छथि तँ ओ कहलखिन्ह जे हँ हमव हाकिम पाग नै कमाअए तँ बँताह श्रा ओ फलना पाग कमाअए तँ कारिन। ओही पवमानन्द पासरान जीक बँदौनत मिथिनाक एकमात्र रिना सवकावी सहायताक स्कुन छिऐ ञा.. गौवीशंकव स्थान .. प्वजेगवीजी ह्नका कहि बहन छनखिन्ह जे ङुपवमे जे कनेक मूर्ति फूट्न छै तै सँ कताक सप्ताह धवि खून बँहि बहन छनै... ओकवा तेनसँ ससावि कऽ कताक सप्ताहक बाँद प्वजेगवीजी खून बँहनाग बोकनन्हि ! ! !

ह्मदा श्रसन गप की छै, ओ मूर्ति बाँनमे छनै श्रा ककबो कोदावि नगनै श्रा फूटि गेनै तँ रएह खोज केनकै..... ञ पवमानन्द पासरान जीक ऊँह्नाव कएन.. श्राबँ गजेन्द्र डाक्टैव साहेबँक योगदान छन्हि, म्बंम्बावप्ववमे दस टैका फीस नै छथि, ३. टैका श्रपन ग्वजव नेन बखै छथि श्रा ३. टैका गौवीशंकव नेन...

गौवीये शंकवमे देखू ने प्वजेगवीजी कहनखिन्ह जे गौवीशंकवक माथसँ एक सप्ताह धवि खून बँहैत बहनन्हि, प्वजेगवीजी मानिस कवैत बहनखिन्ह श्रा एक सप्ताहक बाँद जखन गौश्राँ सभ एना तँ देखनखिन्ह जे महिनाथप्ववक ञ बँतहा प्वजेगवी की कऽ बहन श्रछि, श्रा नोक सभ सेहो जुमनै... भगरान मदति केनखिन्ह से तँ हमवा नै बुँम्नन श्रछि ह्मदा नोक सभकेँ ऐ बाँतसँ जोशि एनै..

श्रा नोककेँ नीडव भेटि जाए तँ की नै कऽ जाएए..

परमानन्द पासवान एना आ की क२ गेना कहिये चुकल छी...
तीन सए पोखड़ि , पाँच सए गनाव, ह्मदा दनित लेल एक्कोटा गनाव नै, ह्मदा गढ़ नाविकेलमे से वाधामोहन वाय देलन्हि। गौवीशंकवक कैंपसेमे स्कूल छै, जगमे रंगनक दनित रंस्तीक लेना सभ पढ़ै छै... हाग वे परमानन्द पासवान...
रंगनेमे रैदिक स्कूल सेहो छलै.. सभ हस्त संचाललसँ रैदिक मंत्र पढ़रांक रिधि सीखि जर्मनी चलि जाग गेना.. ताना नागल छै, एक्कः कैम्पसमे दूनू भेटैत... ह्मदा तेयो डेरेलपमेंट तँ भेले केलै..
आ सभ जमील जान आसपासक जे वहै, से मन्दिव पविसवमे दनित रंचा सभक स्कूल लेल स्वतंत्रता सेनानी जागेश्ववक रिधवा घेंघी द२ देलकै। रएह स्वतंत्रता सेनानी जे रांकीपुव जेलमे अंग्रेज द्वावा मावि देल गेना, हमव संगी।

उंठना मोहन गरैय्या- ओग दस्तारेजमे किछु जादू छै- हमवा सभकें ओ लेरांक चाही, तखले ठीक मजदूवी हमवा सभकें भेटैत।
जादू ! !
जादूरंना दस्तारेज...
दिनमे कौआ देखि क२ डेवाग, वातिमे नदी हेलि जाग

तेंतीसम कल्लान
अगहन उंपास कानक कोन डव
गढ़ नाविकेलक मोहन गर्वैय्या। रंड़का गरैय्या।

सबकारी कार्यक्रम शुरू होइत छै करे देबीयेसँ।
गौरीशंकर स्थानमे जखन आस पड़ोसक गामक लोक
सभ जुमऽ लगला तखन सबकार सेहो माटिक सड़क
बँनबाँ देलक आ जोन मजूर आसपासक गाम सभसँ
एतऽ रौनिपर खटऽ लागल। आ रौनि एकदमसँ भेटै।
कदा कतेक लोककेँ कतेक रौनि भेटैत से ककरो
नै पता रहै। ठेकेदार सभ धाँग-धाँग एकक ऑठासँ
कतेको लोकक रौनिपर दस्खत कऽ दै। नव-नव
कार्यक्रम सभ आएल छै सबकारक। जे भेटै छौ बँछू
भेटै छौ। मोहना- दलित गबैँय्या। मजदूरी न्यान
दबसँ, सबकारी स्कीममे मजदूरीक दबमे अन्तर किए?
कागज नै भेटैत, किए नै भेटैत?
ने कहियो देखल आ नै सुनल, बँजा कऽ काज कियो
देने छल आग तक, आ पाग नकद भेटैए। बैसी
मेन-मीख निकालमे तँ जे भेटै छौ सेहो बँन्न भऽ
जेतौ।
एकटा संगठन खुजल छै जा आ यादर बाँबू सभक, से
धरना देने रहै। असफल रहलै।
सभ पोथी पढबामे किछु ने किछु जादू छै।
सभ दस्तावेजमे किछु ने किछु जादू छै।
हे किछु गप छै। जादू!! मोहन गबैँय्याक गप
छिऐ बाँबू।
हमर अधिकार- हमरा की भेटै रहल अछि वा भेटबाँक
चाही, की हक अछि?
मोहन गबैँय्याक गप छिऐ बाँबू, आबँ जादूसँ आगाँ बँढ़ल
छै।
जीबाँक साधन आ ओकर सुरक्षा लेल जन सुनबाँलीक

প্রারম্ভ কেলন্হি পরমানন্দ পাসরান, ঝংঝারপ্রবক রী.ডী.ও. সাহেবঁ।
স্বনরাঁমীমে তঁ সভ মানিযে জাগ ছলৈ, ঠেকেদার, দলান সভ। ঝদা রাঁদমে ফের রএহ মোগ ছলৈ।
রঁহন্না শ্বরু...
আগ কম মজূর চাহী।
আগ রঁচা মজূর নৈ চাহী।
আগ জনী-জাতি মজূর নৈ চাহী।
আগ প্ররুখোমে কম্ম মজূর চাহী।
ঙা ঠিঠরা কমজোর অছি, ঙা নৈ চাহী।
ও হ্নেসরা মজগূত অছি ঝদা কোঢ়ি যা অছি, ওহো নৈ চাহী।
এতেক কাজ রাঁকীএ ছৈ আ মজূর চাহরেঁ নৈ করী!
ফের জন স্বনরাঁমী রঁজেলন্হি পরমানন্দ পাসরান।
সভ নেতা, ঠিকেদার, দলান; সভ জ্টৈন। রঁড় । মারুখ সভ। এহ পরমানন্দ পাসরান জী, কী কহি দেলিঐ। অহাঁক গপ কে উঁঠাএত ?
আহি রে রাঁ! !
ঝদা ফের রএহ; জনী-জাতি, কমজোর, রঁচা, কোঢ়ি যা।
ছোড়; ঐ মোহন গরৈঁয্যাক ফেরামে পড়ি কঽ ভুরখে মরি জাএরঁ গঽ।
ঝদা মোহন গরৈঁয্যা জে কহনক জে কাগজ সভমে ছৈ জাদূ, সে!
নরী রঁকস আ ওকর মাএ।
পহিলে ঙাহো সভ ধ্নিযাঁ আ জোনহাগিরী করৈ জাগ ছল ঝদা আরঁ নৈ।
আরঁ নরী রঁকস রাজমিস্ত্রী রঁনি গেল অছি।

𑒑𑒥𑒻𑒨𑒰 𑒡𑒩𑒱 𑒠𑒳𑒢𑒴 𑒑𑒼𑒙𑒰....

𑒋𑒐𑒢 𑒞𑒿 𑒏𑒲, 𑒧𑒼𑒯𑒢 𑒑𑒥𑒻𑒨𑓂𑒨𑒰 𑒮𑒢 𑒏𑒹 𑒑𑒰𑒋𑒞 ? 𑒣𑓂𑒩𑒮𑒱𑒠𑓂𑒡 𑒧𑒼𑒯𑒢𑒰- 𑒔𑒩𑓂𑒧𑒏𑒰𑒩 𑒙𑒼𑒪𑒏 𑒣𑒱𑒣𑒯𑒲𑒥𑒪𑒰। 𑒪𑒼𑒏 𑒣𑒱𑒣𑒯𑒲𑒥𑒪𑒰𑒏 𑒥𑒠𑒢𑒰𑒧𑒹 𑒑𑒥𑒻𑒨𑓂𑒨𑒰 𑒏𑒯𑒻 𑒕𑒻। 𑒯𑒰𑒑 𑒩𑒹 𑒯𑒑। 𑒥𑒰𑒣𑒼 𑒋𑒯𑒢𑒹 𑒑𑒰𑒥𑒻 𑒕𑒪𑒻। 𑒞𑒼𑒿 𑒏𑒼𑒢𑒰 𑒥𑒳𑒗𑒪𑒯𑒲 ? 𑒥𑒳𑒜𑓃𑒰 𑒮𑒦 𑒏𑒯𑒻 𑒕𑒟𑒱𑒢𑓂𑒯। 𑒯𑒰𑒑 𑒩𑒹 𑒯𑒑।
𑒍 𑒑𑒰𑒧 𑒑𑒜𑓃 𑒢𑒰𑒩𑒱𑒏𑒹𑒪, 𑒯𑒰𑒑 𑒩𑒹 𑒯𑒑। 𑒒𑒩 𑒮𑒦 𑒥𑒳𑒗𑒴 𑒮𑓂𑒫𑒑𑒩𑒏 𑒐𑒼𑒦𑒰𑒩𑒲𑒨𑒹 𑒮𑒢। 𑒋𑒐𑒢 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒐𑒼𑒦𑒰𑒩𑒲 𑒢𑒻 𑒕𑒻 𑒖𑒞𑓄 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒢𑒹 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒏𑒪𑒰𑒧𑒲 𑒢𑒻 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒯𑒼𑒟𑒱।
𑒍 𑒧𑒼𑒯𑒢 𑒑𑒥𑒻𑒨𑓂𑒨𑒰 ।
𑒥𑒛𑓃𑒏𑒰 𑒔𑒏𑒩𑒏𑒰 𑒥𑒰𑒢𑓂𑒯𑒣𑒩 𑒖𑒹 𑒧𑒰𑒙𑒱 𑒣𑒛𑓃𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒪𑒻 𑒞𑒿 𑒚𑒱𑒏𑒹𑒠𑒰𑒩 𑒮𑒦 𑒧𑒖𑒠𑒴𑒩𑒲 𑒢𑓂𑒨𑒴𑒢 𑒠𑒩𑒮𑒿 𑒏𑒧 𑒮𑒩𑒏𑒰𑒩𑒲 𑒥𑒼𑒢𑒱 𑒠𑓄 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒪𑒻, 𑒂𑒢𑒹 𑒚𑒰𑒧 𑒖𑒏𑒰𑒿।
𑒋𑒯, 𑒏𑒯𑒪𑒏𑒻 𑒖𑒹। 𑒠𑒮𑓂𑒐𑒞 𑒂 𑒎𑓀𑒚𑒰। 𑒒𑒳𑒙𑒻𑒩𑒰𑒏 𑒎𑓀𑒚𑒰 𑒩𑒼𑒬𑒢𑒰𑒃𑒧𑒹 𑒦𑒱𑒖𑒢𑒹 𑒩𑒯𑒻 𑒕𑒪𑒻। 𑒠𑒹 𑒎𑓀𑒚𑒰, 𑒠𑒹 𑒎𑓀𑒚𑒰, 𑒡𑒰𑒿𑒑- 𑒡𑒰𑒿𑒑 𑒒𑒝𑓂𑒙𑒰𑒧𑒹 𑒞𑒲𑒢 𑒮𑒋 𑒧𑒖𑒴𑒩𑒏 𑒥𑒼𑒢𑒱𑒣𑒩 𑒋𑒏𑓂𑒏𑒹 𑒎𑓀𑒚𑒰𑒏 𑒔𑒹𑒢𑓂𑒯𑒰𑒮𑒲।
𑒮𑒩𑒏𑒰𑒩𑒲 𑒮𑓂𑒏𑒲𑒧𑒧𑒹 𑒧𑒖𑒠𑒴𑒩𑒲𑒏 𑒠𑒩𑒧𑒹 𑒁𑒢𑓂𑒞𑒩 𑒏𑒱𑒋 ? 𑒧𑒼𑒯𑒢 𑒑𑒥𑒻𑒨𑓂𑒨𑒰 𑒅𑒚𑒰 𑒠𑒹𑒪𑒏𑒻 𑒞𑒰𑒢।
𑒥𑒛𑓂𑒛 𑒠𑒹𑒐𑒪𑒱𑒌 𑒮𑒩𑒏𑒰𑒩𑒲 𑒃𑒖𑒪𑒰𑒮 𑒑𑒾𑒩𑒲𑒬𑓀𑒏𑒩 𑒟𑒰𑒢𑒣𑒩।
𑒧𑒼𑓀𑒕𑒥𑒪𑒰 𑒮𑒦 𑒢𑒹 𑒏𑒢𑒤𑒳𑒮𑒏𑒲 𑒏𑒩𑓄 𑒖𑒰𑒢𑒻 𑒖𑒰𑒃𑒋। 𑒍 𑒧𑒼𑒯𑒢 𑒮𑒹 𑒢𑒹 𑒞𑒰𑒢 𑒅𑒚𑒹𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒖𑒹 𑒏𑒲 𑒏𑒱𑒨𑒼 𑒥𑒳𑒗𑒥𑒼 𑒏𑒹𑒪𑒏𑒻 𑒤𑒩𑒱𑒕𑒰 𑒏𑓄।

𑒮𑒦𑒏𑒹𑒿 𑒦𑒹𑒪𑒻 𑒖𑒹 𑒑𑒥𑒻𑒨𑓂𑒨𑒰𑒏 𑒞𑒰𑒢 𑒕𑒱𑒌। 𑒋𑒐𑒢 𑒍𑒃 𑒞𑒰𑒢𑒧𑒹 𑒖𑒹 𑒥𑒰𑒥𑒴 𑒞𑒰𑒑𑒞𑒱 𑒩𑒯𑒻 𑒮𑒹 𑒣𑒩𑒧𑒰𑒢𑒢𑓂𑒠 𑒣𑒰𑒮𑒫𑒰𑒢

बी.डी.ओ. साहेबकें नइ खनकै गढ़ नाबिकेन।

कागज नै भेटैत, आहि रे बा। बी.डी.ओ. साहेब तँ तैय्यारे छथि ख्दा एस.डी.ओ. तँ ज्न्वम केनक।
मोंछबना सभ कोन कोन झल्डा नइ कइ आबि गेन, भूख हड़तान आ धबना। "मजदूब, किसान, गबीब, भूमिहीन आदि-आदि संघर्ष संगठन"- बाबू बड़बबिया बंयक धबना अखहन।
उंठना मोहन गबैय्या।

दादाके द्खबपब बाजैए बजना
उंताबब सजना
हाग बे हाग मोहन ।

मैया के आसन डोननै हे

नबी बकसक माए कत्तइ सँ नै, हबनै ने फ्बनै, आबि गेनै।
अम्मा बोबें बोबें ना बहिनियाँ बोबें
द्नहिन बोबें
हय हाय
थटिया के पौबा
सैयद जाग छै आज् दिन नड़ैने हो हाग हाग
गाछ के बिबितिया बोबें
डाबीके कोगनिया
फहके मयबनी हो हाग हाग

एकर दिस नइँ दुन्नू भेलैँ हो हाय हाय.....
गामक स्त्रीगण सभ ऑफिस गेली... बिना तालतमक गीत सभ शुरू, फुसियाहीक घोल फचक्का शुरू भेल। फेरो फुसियाहीक कहाँ बहल ओ..
घर पछुआरामे बैसल मा
मनमन साविया बिसाल हे
सेहो सविय खरीदइ गेल रौआ दुल्हा
पेहेनियै चलनि सस्ववाबि हे
दादा खलारी
दादी दुलारू
सारी बात हे
भरि दिन गमेनियौ दादी
बातो चलन सस्ववाबि हे
....
पलंग उँछाय हे
–ओल दस्तावेजमे किछु जादू छै।
ओ की बाजि गेल फेर मोहन गरैय्या। ओल कागचमे जादू होल नै होल, ऐ गपमे बड्ड जादू छै।
बाजि गेल कहाँ, बाजियै बहल खछि।
–हमरा सभकेँ ओ दस्तावेज नेबाक चाही, तखने ठीक मजूरी हमरा सभकेँ भेटैत।
कोनो फुसियाहीक जादू–टोनाक गीत फेर शुरू करत ओ। कानी, बन्दी, गोरैया, बबहम आ बिसहाबाक गीत शुरू करत।
बिजुबोन शिकार हे
एक पूत गेल हे भैबर
दुल कोस गैल

ৰাঁৰূ কেকব ৰিজূৰৌন শিকাব নো
এক কোস গৈন ভৈ
দ্গ কোস গেননো ৰাঁৰূ তেসব কোস ৰিজূ ৰৌন শিকাব নো
এক ৰৌন মোবনও নো ভৈব
তেসব ৰৌন মোবন নো
ৰাঁৰূ তেসব ৰৌন ডঁঠন শিকাব নো
এক ৰৌন ঝবননো নে ভৈবঃ
দ্গ ৰৌন মোবননঃ হ তেসব ৰৌন ডঁঠন শিকাব নো
কাবিযা ক্ষক্ষব নো ৰিসহব
গেনঃ
ৰাঁৰূ খোবিযেনঃ তেসব ৰৌন
এক ৰৌন খোজননো ৰিসহব
দ্গ ৰৌন খোজনহ
তেসব ৰৌন ডঁঠন শিকাব নো
হবিণ নো মবন নো ভৈবৰ
তিতিবো নে মাবনঃ নো
ৰাঁৰূ ৰিঁছি ৰিঁছি মাবনঃ মযূব নো
কহাঁ গেন ৰৌন কে মযূবনী দাগ
কহব নে সেন্দূব গএ
তিতিবো নে মাবনঃ নো ভৈব
ৰিঁছি ৰিঁছি মাবনঃ মযূব নো
একৰেঁ ডঁমেনে ভৈব সেনূব জে হবি নেন
ৰাঁৰূ ভেন নো
হে, ঙা গোবিনক গীত গৰৈঁত–গৰৈঁত মজূবীক গপ কখন শ্বৰু কঃ দেতা সে কহৰেঁ মোশিকন। খা ফেব গপ ডঁঠৰেঁ কবত, গপ খধিকাবক। পবমানন্দ পাসৰান ৰী.ডী.ও. সাহৈৰ, নাগ বে হগ।

ৰ্ভনীকেঁ প্বত্র তোহেঁ ৰাঁন গোবৈয্যা,
পোথী নেনে পঢ়ন জাগ হে
পোথিয়া নেবৌননি গোবিন জাব ৰিঁবিছ তব
হন্বখাগ ঘব পৈসন ধপাগ হে
কিছ মধ্ব খেননি গোবিন কিছো ছিবিযৌনা
কিছ দেন নংকা পঠাগ হে
ৰ্ভনীক প্বত্র তোহেঁ ৰাঁন গোবৈয্যা
গ্বানিন ঘব পৈসন ধপাগ হে
কিছ দূধ পীননি গোবিন কিছ ঢ়বকওনা
কিছ দেন নংকা পঠাগ হে
ৰ্ভনীক প্বত্র তোহেঁ ৰাঁন গোবৈয্যা
ৰ্ড়গ ঘব পৈসন ধপাগ হে
কিছ পান খেননি গোবিন কিছ ছিড়ি ওঁনা
কিছ দেন নংকা পঠাগ হে
ৰ্ভনীক প্বত্র তোহেঁ ৰাঁন গোবৈয্যা
ডোমিন ঘব পৈসন ধপাগ হে
নীক নীক পাহ্ব গোবিন খপনে চঢ় াওনঽ
কানা পাতব দেন হড়কাগ হে
ৰ্ভনীক প্বত্র তোহেঁ ৰাঁন গোবৈয্যা
ব্রাহ্মণ ঘব পৈসন ধপাগ হে
নীক-নীক জনৌ গোবিন খপনে পহিবননি
ওঁবো দেননি ওম্মবাগ হে
হকন কনৈ ছৈ গোবিন ব্রাহ্মণীক ৰেঁটিযা
ব্রাহ্মণ ৰাঁবূ ৰ্ড় দ্খ দেন হে
ভনহি রিদ্যাপতি স্বনূ ৰাঁবূ গোবিন
গহবব পৈসিযে জস নেন হে

–हमर अधिकार। हमरा की भेटै बहुत अछि वा भेटैबाक चाही, की हक अछि।

परमानन्द बाबू गपकेँ बुझलन्हि। ओ बाबू– "ओ अबदबाक मेघ ने मानत, बहुत बरसि कै" आरसी प्रसाद सिंह आ मोहन गबैया किछु खेला हेरैं करत। ऊम्हर मुसहर टोलीसँ दीना भदरी बाबा आ सलहेस महराज पूजाक शुरू भेल। फेर परमेश्वरी, काली, भगवती, कमला, गांगोक गीत शुरू भऽ गेल।
हे परमेश्वरी, काली, भगवती, कमला, गांगोकेँ घरमे पूजल जाइ छै, एतऽ कतौ ओ गाओल जाइ। दीना भदरी बाबा आ सलहेस महराजक गीत गाबऽ ने, जे बाहरमे गाओल जाइ छै।

गांगो गहिन आ जन स्वनबाली आ मजूरी!

गांगोदेवी के अंगनामे अबहुन के गछिया
फर–फूल लोधल ठाढ़ि यै
..बाजा
सुगा एक आएल बैसल सूगा यै अबहुल फूल गाछ हे
बैठल सूगा अबहुल फूल गाछ हे
डाढ़ि पात केलक क–कचून हे
नीक नीक फूलबर सुगबा
चुनि चुनि खाय डाढ़ि पात देलक कचून हे
कहाँ गेल किथर भेल
गाम के बहेलिया
मारू सूगा के धनुष चलाव हे
घर से एकसर मरल बहेलिया

दोसर भाग
तेसर शेर सूगा उड़ि जाए रे
घर से दुआर भेलि गोसाउँन
नै मालिक स्वर्गा के
बहुत एना स्वर्गा
छोट भाग रे
जोँखो थाम दियौ दुरेनिया
सूगा के केर कान स्वर्गा स्वगा छिऐ छोट भाग रे
जीलाक साधन आ ओकर व्यवस्था लेल जन सुनवाई
एस.डी.ओ. शुरू केलन्हि, मोने-मोन उमसागत।
एस.डी.ओ. कहाँदन आइ.ए.एस. छथि, श्रद्धा परमानन्द पासवान, हाउ रे हउ। एस.डी.ओ. हुनका कहलौं केलखिन्ह जे अहाँ स्थानीय छी तेँ जखन जे लोगए कह दै छी, जखन जकरा लोगए भड़का दै छी।
जन सुनवाईक प्रावधान भेल।
मजूरी सभकेँ नीक-नहाँति भेटै लगलै। आ ई तखन भेलै जखन सूचनाक अधिकार एकोक्का लोककेँ नै भेटैल रहै।
२००५ ई. मे सूचनाक अधिकार भेटलै श्रद्धा मोहन गरैँय्या जे जन सुनवाई शुरू करलेने रहथि, ओ तँ ऐ सँ पहिनहियेसँ। ओहो तँ सरकारी हाकिमे सभ द्वारा शुरू करलेने रहथि। ई जे सभ ठामक हाकिममे भार रहितै तँ की दिक्कत रहै। कतेक ठाम कतेक मोहन गरैँय्या भेल हेतै आ परमानन्द पासवान सेहो, हाउ रे हउ। आ तखन ई २००५ ई. मे सूचनाक अधिकारमे बदलल अछि।

কী চাসী, সমস্ত সংসাব।
কী ছৌ জে হেবো জেতৌ, গ্বনামী, জিংজীব, জহেন...
খগহেন উঁপাস কানক কোন ডব...

চৌংতীসম কন্নান
সেব ভবি গদ্রুম রঁবিখ দিন খেরেঁ/
পিখাকেঁ জাএ নৈ দেরেঁ হে
পহিন পন্নর
গঢ় নাবিকেন।
কিশনগঢ়মে রঁসি গেন গঢ় নাবিকেন।
কিশনগঢ় গাম। দিল্লীক পৌশি এবিযা রসন্তঙ্কঁজক রঁগনমে। পাগরঁনা সভ সেকঁটবমে বহৈ ছথি খা গবীরঁ সভ কিশনগঢ় খা মসূদপ্ববমে।
সেকটবমে ওত্তক্কা রঁসিন্দা সভ কম্যুনিটী হ াঁনমে খৈবাতী হ াঁস্পীটৈন খোননে খছি। সেকটবক পতা দেনাপব ফীস দেমহ পড়ৈ ছৈ। গামক পতাপব ফীস তঁ নহিএ দেমহ পড়ৈ ছৈ, দরাগযো মংগনীমে ভেটৈ ছৈ।
রঁগনমে ম াঁন খছি। দূ তবহক। একটা সামান্য নোক নেন। খা দোসব ডী. এন. এফ. ক গম্পাবিযা... রসন্তঙ্কঁজক নেম্সন মংডেনা মাস্ক্রপব। খসমানতা খা খপার্থেগড- ছখাছূতক রিকদ্ধ সংঘর্ষ কবহরঁনা নেম্সন মংডেনা। ক্ষদা হ্নকব নামপব রঁনন ঐ মাস্ক্রপব রঁনন ঐ গম্পাবিযা ম াঁনমে নাখ কপৈযাসঁ কমমে কোনো সমান ভেটবঁ খসংভর। সভসঁ সস্ত খছি নাখ কপৈযাক স্ত্রীগণক নেডীজ পর্স। রঁগনোবক কস্তূবরাঁ গাঁধী মাস্ক্রপব শিবারঁক ফৈকট্রী খা মহামো গাঁধী মাস্ক্রপব রীযব রাঁব সভ। গাগড নোক সভকেঁ কহৈত খছি- রব

शेवार्ड रॅनरैंत ख्छि ख्रा कनियां रॅचैत ख्छि, कारण महात्मा गाँधी मास्क स्थित ओग रीयव रॉव सबमे शेवार्डक रिग्री होगत ख्छि। तेहने सन कथा ख्छि नेल्सन मंडेला वोडक। स्दा समाजराद ख्छि एतह। से पाग ख्छि तँ सेक्टवमे वद्ध ख्रा नै ख्छि तँ गाममे, दुन्व सटेने–सटेन। जमीनक दलान एत्तुक्का सबसँ पागरॅला नोक ख्छि। ख्पन रिजनेस कार्ड छपरैएत ओ सब–विखन एस्टेट एजेन्ट कह कह। रॅगनमे मेहरौनी गाम सेहो ख्छि। माछ स्दा किशनगढ़ ख्रा मेहरौनी दुनू ठाम भेटैत। दिल्लीक नोक माँछ कम खाएत। ख्पने दिस्वका नोक एकवा सबकें माँछ खेनाए सिखेने छै। ख्रा ख्री रॅसन्तकुंज, मेहरौनी, किशनगढ़ ख्रा ख्रासपासमे गढ़ नाविकेनक रॅहत वास परिवाव ख्रावि गेन ख्छि। ब्राह्मणमे गन्द्रकान्त मिश्रक रॅटा उपेन्द्र रॅसन्तकुञ्जमे ख्छि।

कुञ्जड़ा टेनीक मोहम्मद शमशूनक रॅटा गकरॅान मेहरौनीमे ख्छि।

धन्नख टेनीक भगरानदत्त मंडनक रॅटा वाजा किशनगढ़मे ख्छि।

धान्वक ख्धिकनान मंडनक रॅटा स्वधीनान डॉक्टव छथिन्ह, वहै छथि रॅसन्तकुञ्जमे, काज कवै छथि कैकटा हॉस्पीटनमे, जेना रॅत्रा हॉस्पीटन, फोर्टिस, वॉकनैल्ड ख्रा ख्पोनोमे। स्दा सप्ताहमे एक दिन सोसाएटीक खैवाती हॉस्पीटनमे स्फत गनाज कवै छथि।

धोविया टेनीक डोमी साफीक रॅटा ननन रॅसन्तकुँजमे ठेनापव कपड़ा पव नोहा दैत ख्छि। ओकव कनियाँ

ৰ্ঁধনী সেহো ঘৰে-ঘৰ কপড় । ৰ্ঁহৈবি খানৈত ৰ্খিছ খা তকৰা নোহা কহ ঘৰে ঘৰ দহ খৰৈত খিছ । ওা সভ ক্ষদা বহ্নি জাগএ ৰঁসন্তক্ষঁজেমে। কোনো ৰঁসিন্দাক দূষ্টো ক্ষূষ্টবক গৈবাজ কিবাযাপব নহ নৈ গেন খিছ, একষ্টামে কাজ কৰৈ জাগএ খা দোসবামে বহ্নি জাগএ।

নৌখাষ্টৈনীক জযবাম ঠাক্ষবক মাস্মিন ৰেষ্টা ৰঁসন্ত ৰঁসন্তক্ষঞ্জক একষ্টা সেকষ্টবক সোম্মাঁ গাছক তবমে সৈনূন খোনি নেনে খিছ। একষ্টা ক্ষসী নগা দেনে খিছ খা একষ্টা খএনা নষ্টকা দেনে খিছ। সোম্মাঁক ৰঁজাবমে কেশী কষ্টাগ পচাস ষ্টকা নেত, তঁ ক্ষঞাকাশীক ওা সৈনূন পন্দ্রহ ষ্টাকামে কেশী কাষ্টি দেত। বহ্নিএ ক্ষদা কিশীনগঢ়মে। ৰীচমে প্বনিস তংগ কেনে বহ্নি তঁ তীন মাস গামসঁ ঘ্বি খাএন ছন। খাৰঁ ক্ষদা প্বনিসসঁ সেষ্টিংগ কহ নেনে খিছ।

দযাবাম বামক ৰেষ্টা উঁমেশী সেহো ওহী ক্ষঞাকাশী সৈনূনক ৰঁগনমে খপন খসনা-খসনা খসা নেনে খিছ, বহ্নিএ ক্ষদা কিশীনগঢ়মে। চপ্পন, জ্ত্তাক মবোম্মতিক খনাৰে তানাক ড্প্লীকেষ্ট চাভী ৰঁনেৰাঁক হ্নব সেহো সীখি নেনে খিছ। ক্ষঞ্জী খিছ তঁ তকব ড্প্লীকেষ্ট পন্দ্রহ ষ্টকামে। ক্ষঞ্জী হেবা গেন খিছ তঁ তকব ড্প্লীকেষ্ট সএ ষ্টকামে। খা জে ঘব নহ জেৰঁহ্নি তঁ তকব হ্নীস দূ সএ ষ্টকা খতিবিঞ।

ৰঁড়হী-কমাব ষ্টৈনেক জোগিন্দব ঠাক্ষবক ৰেষ্টা নমোনাবাযণ খংসন ৰিন্ডর্সমে নোকবী কৰৈ ছথি। কিশীনগঢ়মে মকান কীনি নেনে ছথি। ক্ষদা ওত্তক্কা বাতাৰবণ দেখি দ্খী বহ্নি ছথি, কাবণ ওত্তক্কা বাতাৰবণ গামোসঁ ৰঁত্তব ছৈ। জোগাবমে ছথি জে কতৌ খপার্টমেন্টমে জগহ ভেষ্টি জাএ। খা সে কনেক

द्वगरो, जेना गाजियाबाद धरि, जेहो नेन तैयार छथि।
डोमडैनीक रौधा मल्लिकक बेटा श्रीमन्त सेकटैबक मेन्टैनेन्सक ठेका नेने छथि। हुनका नग दू सए गोटे छन्हि जे सभ क्लार्टैबक कूड़ा सभ दिन भोरमे उठेबाक संग बोड आ पार्किंगक भोरे-भोर सफाइ करै जाइ छथि। ऐमे सँ किछु गोटे, विशेष कऽ नेपानक, भोरे-भोर नोकक कारक शीसा महिनवारी दू सए टाकामे पोछै छथि आ अखबारक हॉकर सेहो छथि।
बहै छथि किशनगढ़मे ऋदा अपन मकानमे।
कोइर द्खन महतोक बेटा नखन ठेनापर तरकारी बेचै छथि आ बहै छथि किशनगढ़मे।
सुमित्राव बाधामोहन बायक बेटा बसन्तकुंजमे बहै छथि, कन्सल्टैन्टे छथि, डोनेशन बना मेडिकल-इन्जीनियरिंग कॉनेजमे नाम निखबाबै छथि।
सोनाव अशोक ठाकुबक बेटा महानन्द सोनाचानीक दोकानमे कारीगव छथि आ बहै छथि किशनगढ़मे ।
तेनी बामचन्द्र सारक बेटा मोहन गुड़गाँरमे फैकट्रीमे काज करै छथि, आ बहै छथि किशनगढ़मे।
मनाह जीरछ ऋखियाक बेटा बरीन्द्र किशनगढ़मे माँछ बेचै छथि आ बहितो छथि किशनगढ़मे ।
ऋसहव रिचकून सदायक बेटा बघ्रीव ड्राइवरी सीखि नेने अछि, बसन्तकुञ्जक एकटा व्यवसायी ऐठाम ड्राइवरी करैए आ बहैत अछि किशनगढ़मे।
बसन्तकुंज, मेहवौनी आ किशनगढ़ आर गढ़ नाविकेन गामक एकटा छोटे-छीन रूप बन्सना जाइत अछि।

সত্নাবাযণ যাদরক রেঁটা রিপিন রঁসন্তকুঞ্জক স্কুলমে বহৈ ছথি। রেনরীক ঠিকেদাবীমে খূব জথা বঁনা নেনে ছথি। সত্নাবাযণ যাদর সানমে এক রেঁব দিল্লী ভহ খাবেঁ ছথি। রিপিন কতাক রেঁব পিতাকেঁ এতে বহবাঁ নেন কহনহিযো ছথিন্হ, মাএকেঁ সেহো খসগবমে কণ্ঠ হোগত হেতে। ক্ষদা নে মাগযে খা নে সত্নাবাযণে এক মাসসঁ রেঁশী দিল্লীমে টিকি সকন ছথি। রেঁটা কহিতো ছন্হি জে মাএ, বাঁবূ এম.এন.এ. রিধাযক বঁননাক বাঁদো কটিযা, ফ্রঢ়ি যা, ফ্ চী খা তিনপগমে নাগন ছথি।

যাদর জী ঐঠাম উঁপনযন পহিনে জকাঁ খনগসঁ নৈ হোগএ। যাদর জী ঐঠাম খাবঁ উঁপনযন রিযাহে দিন কান্যা পক্ষ ঐঠাম নিবীক্ষণক বাঁদ হোগএ।

ভোনা পাসরান খা ক্ষকেশ পাসরান।

ক্ষকেশ পাসরানক সমধি রিন্দ্রেশ্বর পাসরানক দদা গঢ় নাবিকেনক প্রবান রঁসিন্দা। রিন্দ্রেশ্বর পাসরানক দদাকেঁ বোসড় ামে দোখতবী ভেটৈ গেন ছনন্হি। সে ও ওতৈ পনাযন কহ গেন ছনা। ভোনা পাসরান খা ক্ষকেশ পাসরানক দদা ক্ষশেশ্বিবস্থানসঁ গঢ় নাবিকেন খারি গেন ছনা। ক্ষদা দ্নূ গোটৈ এখনো দর্শন কববাঁ নেন সানমে এক রেঁব ক্ষশেশ্বিব জাগতে ছথি। গেনা হজাবীক রঁশিজক রূপমে হ্নকব ওত্তহ মানোদান হোগ ছন্হি।

ক্ষকেশ পাসরানক রেঁটী মানতী খা জমাএ মথ্বানন্দ রঁসন্তকুঞ্জ নগ ফার্ম হাউঁস নেনে ছথি খা ওতৈ বহৈ জাগ ছথি। মথ্বানন্দ মৈথিনীক নীক নেখক ছথি খা রঁসন্তকুঞ্জক ডী. পী. এস. স্কূনক প্রিঁসিপন ছথি। মানতী রেঁক খধিকাবী ছথি। ভোনা পাসরান খা ক্ষকেশ পাসরান গামেমে বহৈ জাগ ছথি।

গঢ় নাবিকেনসঁ কিশনগঢ় ঋাএন দূটা চিঠ্ঠী।

হ্মকেশ পাসরানক সমধি রিন্দেশ্বর পাসরানক দদা গঢ় নাবিকেনক প্রবান রঁসিন্দা বহথি। হ্মদা ফেব ওতহসঁ বোসড় াক নেন পনাযন কহ গেন বহথি। হ্নকব পনী ঋপন রেঁটাক দিল্লী রঁসনাসঁ রঁড় দ্খী ছথিন্হ। ঋা তকব দোষ ঋপন সমধিকেঁ সেহো দৈ ছথিন্হ। রিন্দেশ্বর ঋপন পনী দ্বাবা প্বত্রক নাম নিখন চিঠ্ঠী হ্মকেশকেঁ পঠরেঁ ছথি। ডাক সেরাপব হ্নকা ভবোস নৈ ছন্হি। গঢ় নাবিকেনক ঢেব বাস নোক দিল্লীমে বহৈ ছথি, সে হথৌটী ঙা চিঠ্ঠী রেঁটা নগ পহুঁচি জেতন্হি, তগ দ্বাবে। দোসব চিঠ্ঠী সহনাবাযণ যাদরক পনী ঋপন রেঁটা রিপিনক নামে নিখনে ছথিন্হ। রঁবগ কপিনেশ্বব বাউতক রেঁটা পানন দ্নূ চিঠ্ঠী গঢ় নাবিকেনসঁ কিশনগঢ় ঋননন্হি ঋছি।

১

পহিন চিঠ্ঠী

শ্বভাশীষ।

হম এতহ ক্ষশন ছী। ঋহাঁ সরঁহক ক্ষশনক হেত্ত সতত্ ভগরানসঁ প্রার্থী বহৈ ছী। ঋাগাঁ সমাচাব ঙা জে ঋহাঁ সভ হমব খোজ খরঁবি নেনাগ রিক্ক্নে রিসবি গেন ছী। ফোন তঁ ছোড়ূ, চিঠ্ঠীযো সঁ গপ্প কেনা মহিনো রীতি জাগত ঋছি। কমসঁ কম সপ্তাহমে নৈ তঁ মহিনোমে একো রেঁব তঁ মাএক নেন গপ্প কবরাঁক সমএ নিকানূ। এতেক মোটকা-মোটকা কিতারঁ ঋহাঁ নিখৈ ছী, কিন্তু মাএসঁ গপ্প কবরাঁক ফ্র্সত নৈ ঋছি। ঋহাঁক কিতারঁক খিস্সা ঋা করিতা সভ দীদী স্বনেনক ঋছি। রঁহ্ত মার্মিক নগৈত ঋছি। পবন্তু ঋপন মাঁক প্রতি

কোনো জিজ্ঞাসা নৈ লোগত অছি, জে কতহ বইত অছি আ কোনা অছি। ভাএসঁ অহাঁ অপনে সমএ-সমএপর গপ্প করু জে হম কতহ কতেক দিন রহবৈ। গামমে আবৈ হমরা নৈ রহল হএত, কারণ এতহ কোনো ব্যবস্থা নৈ অছি আ কিয়ো জরান পুরুখ-পাত নৈ বই ছথিন্হ। অহাঁ সভ ভাএ-বহিনমে ছোট্ট ছী কিন্তু ঘরমে অহীকেঁ ঘরক ব্যবস্থা আ গন্তজামক ভার শুরুহেসঁ অছি। কিন্তু ওম্হর অহাঁ ধ্যান নৈ দৈ ছিঐ। ফোনপর অহাঁসঁ গপ্প করবাক বড্ড মোন লোগত বইত অছি। বচা সভসঁ সেহো গপ করবাক মোন লোগত বইত অছি। বচা সভকেঁ দূ-তীন দিনপর বা সঁ গপ করবা নেন কহবৈ। জমাএকেঁ দেখৈত বই ছিযন্হি জে সভ দূ-তীন দিনপর অপন মাঁ সঁ গপ করৈ ছথিন্হ, সে হমরো সৌখ নগৈত অছি জে হমর বচ্চা সভ কেহেন অছি জে কহিযো মাঁ সঁ গপ্প করবাক মোন নৈ লোগ ছৈ। সভ কইত অছি জে অহাঁকেঁ কোন চীজক কমী অছি, সে হমরো চীজক কমী তঁ নৈ অছি মুদা ধিযা- পুতাক প্রেমক হম ভূখল ছী।

পুতোহু অহাঁকেঁ এখন ঘরক সভটা কাজ করহ পড়ৈত হএত। বড্ড মেহনতি লোগত হএত, মুদা তৈযো হমরোপর ধ্যান রাখবৈ। হম বড্ড ঘবরাএল বই ছী তেঁ জে ফুরাএল সে হম চিঠ্ঠীমে লিখা দেলৌ। অহাঁ সভক প্রেমক ভূখল- অহীক মাঁ।

২

দোসর চিঠ্ঠী

"বচ্চা,

-মহীস দূধ দহ রহল অছি, মুদা বৈনবৈয্যা সভ জড়ি রহল অছি।"..

विपिन चिठ्ठी पढ़ि तेँ बहुत दुखित भऽ कपिलेश्वर बाबूसँ
बेटा पालन पोसमे राजि उठै छथि-
"बाउ बौआ, बच्चाक दूध लेबयबे तँ बेलबैल्या सभ किअ
जड़त ? भा से ओ कोना बुझै छथि से पुछियन्हु" ।
पुनः बेटा -विपिन- कें देखू; ओ भागौँ बजै छथि-
"बाउ बौआ, सभहक ने हमहूँ पूछै छी । हमरा दूध लेबयबे
तँ लोक सभ किअ जड़ैए" ?
माएपर बेटाकें कते विश्वास छै ?

विपिन फेर बजै छथि- "से जे ओ सभ मोने-मोने
जड़ैए, से हम सभटा बुझै छिऐ" ।

चिठ्ठीमे आर बहुत बात गप छै ।
"-हमर नैहराक हालति बड्ड खराप । बड़का भाएक बच्चा
सभ तँ तेँयो ठीके छै, छोटकेक हालत बड्ड दब ।
मिदनापुरमे ट्रेन चलबै छलै । मोन खराप भेलै तँ
छह मास गाममे बसि गेलै । फेर घुरि कऽ गेलै तँ
ट्रेनपर हाथ थरथराए लगै । हियाउ नै होइ छै ।
बच्चा सभ टुग्गर जकाँ करै छै । जे कोनो जोगार
हुअए तँ देखबै । नै, भाए नेन नै । ओकर तँ भारी
बएस भेलै, गाममे बसथि सभहक नीक हेतन्हि । ओकर
दूमे सँ एक्का टा बेटाक जे जोगार नागि जाइ तँ ।
बड़का भाउज पहिने माएकें देखऽ नै चाहि भा भारी
छोटकाक सिवपर नागल छै । सारा-सरिसयामे चौठारी
फसिल दैत बहुत से तँ बुझनिऐ पुनः भाभक मासमे तँ
छोटकीक बच्चा सभ कलम ओगरै छै । पुनः भाभो
चौठारी दै छै, छोटकी भाउज तामसे सेहो नै

নেনকৈ। হম নৈ কিছু ৰজনিঐ, হমবা তঁ সভ কহিতে খছি জে ছোটকাক পক্ষ নৈ ছিঐ, তেঁ।
–সভ দিল্লীসঁ গাম খবৈএ তঁ খহাঁক ঘবক শানক চর্চা কবৈএ, সে নীক তঁ নগৈএ, হ্মদা ডবো নগৈএ জে নজবি নে নাগি জাএ। খাব সভ ঠীকে খছি। –খহাঁক মাএ।

হ্মকেশ পাসরানক রেঁটা মানতী খা জমাএ মথ্বানন্দ, রসন্তকুঞ্জ নগ ফার্ম হাউস নেনে ছথি। মথ্বানন্দ নীক নেখক ছথি খা রসন্তকুঞ্জ ডী.পী.এস. স্কূনক প্রিংসিপন ছথি। মানতী রৈঁক খধিকাবী ছথি। রিন্দেশ্বব পাসরান, বোসড় া, ক রেঁটা মথ্বানন্দ।
সহনাবাযণ যাদরক রেঁটা রিপিন– বেনরে ঠিকেদাব। সেহো রঁগনেমে বহ ছথি, ঘবপব খান জান ছন্হি।
মথ্বানন্দকেঁ মাএক পত্র ভেটৈ ছন্হি।
একটা মাএ–রাঁপ কতেক সেহন্তাসঁ রেঁটাকেঁ পোসৈএ।
রেঁটা সেহো পঢ়রাঁমে নীক বহ ছৈ। সবকাবী নোকবী নেন প্রযনে কবৈ ছৈ। তৈযাবীনে দিল্লী জাগ ছৈ খা ফেব রী.এড. কেনাক রাঁদ একটা একটা পর্িনক স্কূনমে শিক্ষক রঁনি জাগ ছৈ।
ওকব পঢ়রোঁক কনা খদ্ভুত ছৈ। জীর–রিজ্ঞান রিষযক– প্রাণি রিজ্ঞান খা রনস্পতি রিজ্ঞান দূনূপব– ওকব খদ্ভুত নিযংত্রণ ছৈ। ওগ পর্িনক স্কূনমে ওকব কহনাপব মেডিকনক পবীক্ষা নেন খতিবিঞ্জ কক্ষা নেন জাগ ছৈ। ঢেব বাস রিদ্যার্থী মেডিকন পবীক্ষামে উত্তীর্ণ হোগ ছৈ। খান স্কূনক রিদ্যার্থী সভ মেডিকন নেন দোসব কোচিংগ গন্স্টীচ্যূটমে পঢ় নে জাগ ছৈ। ওকব সমএ খবাপ হোগ ছৈ। পবিণাম নিবাশাজনক হোগ ছৈ হ্মদা ঐ জীর রিজ্ঞানক শিক্ষকক স্কূন খাগাঁ রঁঢ়ি জাগ

छै। ओग स्कूलक शाखा दिल्लीक वसन्तकुञ्जमे खुजै छै आ जीव-विज्ञानक शिक्षक ओग स्कूलक प्रिंसिपल बनि जाइत अछि। प्रिंसिपलक नाम छै मथुरानन्द।
ओकर विवाह नीक घरमे भेल रहै छै। ओकरा संगे रहि ओकर पत्नी सेहो रेंक अधिकारी बनि जाइ छै। कहाँ ओ कहाँ जाइत अछि। माए-बापक सोह बिसरि जाइत अछि। प्रतियोगिताक पाछाँ प्रतियोगी अपन जड़ि बिसरि जाइत अछि आ तखने ई चिट्ठी। माएक चिट्ठी रौटोक नामेँ।
ई कोन उपन्यास अछि, कोन जीवन? ऐ नग्रमे कतेक वास रौस्ट आएल अछि, सीमेन्टे, बान्ह आ मन्वन्तर। मन्वन्तर जे फैकट्रीमे काज करैए। मन्वन्तर जे बोड बनबैए, डाक्टरी करैए आ स्कूलमे पढ़बैए। मन्वन्तर जे डकैती करैए, चोरि करैए-करबैए, वेश्यावृत्तिमे लागल अछि। ओग सीढ़ीपर जे स्त्री पाँच सए टाँटौ नीचासँ चारि मंजिल उपर छतपर लऽ गेल -पचास साठि खेपमे- ओकरासँ पुछने रहथिन- कत्तऽक्का छी अहाँ।
ओ किशनगढ़मे रहैत अछि, एकटा बेटा पाँच सालक छै आ एकटा बेटा तीन सालक। ऐ नग्रक अर्थव्यवस्थाक एकटा आर रूप रीयर बाबमे लोटे फेकैत लोक- नर्तकीपर लोटे फेकैत लोक। टाँटौउघनीक रूप, ओकरा प्रति श्रद्धानरत करै छन्हि मथुरानन्दकेँ। मनोरंजन आ टाँटौउघनीपर लिखने छथि, कतेक नीक चित्रण, कहाँ ऐ टाँटौउघनी आ ऐ मथुरानन्दमे कोन भिन्नता छै? दुनू दिल्ली आएल अपन रोजगारमे। दुनू अपन गुजर करै जाइ छथि। कहाँ ई टाँटौउघनी। कतेक शानसँ रहैत अछि। ककरो बोरि-दारि जबर्दस्ती नै करैत अछि।

গজ্জত–মান–প্রতিগ্রাসঁ জীবৈঁ খছি। ক্ষদা সমাজক ব্যবস্থাক চনতে ও দোসব কোনো কাজ নৈ কঽ সকত। ওকব বঁচা ঠেনা চনেতৈ খাকি মথ্বানন্দ সন বঁনতৈ ? খবশ্য বঁনতৈ মথ্বানন্দ সন... মথ্বানন্দক মাএ–বাঁপ কোন পৈঘ নোক বহথি !

পটবাটৈনীক জগদীশ মাগনক বেঁটা মহেশ গস্ঠীগ্র্যূটে গটানিখানো ডি কনচবা, চাণক্যপ্ববীমে কাজ কবৈ ছথি। ফিবংগী দিল্লী খননকৈ খা এত্ত কাজ ধবা দেনকৈ।

ভোনা পংডিত ক্ষম্ভাবক বেঁটা নবীন, মেহবৌনীমে জৈন মন্দিবক সোন্নাঁ খপন কনাগ্রতিক, খপন মাটিক ক্ষকত, ফূনক খাধ্নিক গমনা গবাদিক প্রদর্শন কেনে ছথি। বঁগনেমে বহ ছথি, মেহবৌনীক দূধবানী গনীমে। ভোনা পংডিত গামেমে বহ ছথি। ও এক বেঁব মাস ভবি দিল্লী বহি নবীনক চাক সভ স্বড়্ যা খাএন ছথি। গহনোকক ব্রহ্মাক চাক বঁহত খছি চঞ্চ সিদ্ধান্তপব খা মোক্ষখা খাবাঁমে পকা কঽ নির্মাণ কবৈ ছথি মাটিক ক্ষকত। হঁ পবনোকক ব্রহ্মা মাটিক ক্ষকতমে প্রাণ ভবি দৈ ছথি ক্ষদা সে নে ভোনা পংডিত কঽ সকৈ ছথি খা নে নবীন। মটকূড়, কৌবনা, ছাঁছি, কসতবা বঁনবৈঁ ছথি। খথবা, মসল্লাক নেন নগজোড় ী, নবঁনী, বীমম, সোবঁবনা, ভকুকা, ফ্চী, তেনহল্ডা, খোনা, সিবহব, প্ববহব, নগহব, খহিবাঁতক পাতিন, দীযঠি, বৌবকী সভটা ছিড়্ যাএন বহ ছন্হি ঘবমে। ক্ষদা একোটা গম্হব–উঁম্হব ভেনে ভোনা পংডিত ভনসিযা ঘববানীকেঁ টৈকি দৈ ছথি।

ক্ষদা নবীনক প্রতি ভোনা পংডিত কনেক সশংকিত বহ ছথি। ও এতেক সতর্ক বহ ছৈ ক্ষদা তৈযো ক্ষকত ট্নেকাহ ভঽ জাগ ছৈ। বাঁসন সভ নোনিখায নগৈ ছৈ, ঝবঽ নগৈ ছৈ।

রাঁসূ চৌপান খতরেঁ। ভাব-মাঁছ উঁঘৈ ছথি। হেঁঠা স্বরেন্দ্র গামেমে বহৈ ছথিন্হ। রাঁসূ চৌপানক ডীন-ডৌল রেঁস ভবিগর। তেহনে জরঁবদস্ত মোঁছ। সে খাসপাসক সভ বামলীনা মঁডলী বারণক পাত্র নেন হ্নকা নেরাঁ নেন উঁপরৌংম করৈত খছি।

চনিত্তর সাহ্র খা নহ্নূলাল সাহ্র হল্বখাগ।

চনিত্তর সাহ্রক হেঁঠা স্বরেশ হ্নত্তরঁমীনাবক সোম্মাঁ পর্যটক সভকেঁ কিসিম-কিসিমক মিঠাগ, সিবনী খা গ্বনারঁ রেউঁড় া রেঁচৈ ছথি। স্বরেশ খপন ডেবা মেহবৌনীমে বখনে ছথি। ভোরে তরৌনীপর খোঁগচা বাখি মিঠাগ রেঁচহ নগৈ ছথি।

চনিত্তর সাহ্র খা নহ্নূলাল সাহ্র নেঠৈনামে মৈদানী ভবি ডানডামে খসা জিনেরী রঁনরেঁত দ্গর্পূজাক মেলামে দেখা পড়ি জেতা। হঁ, ডানডামে গাএক চরীক হন্না ১৯+৩-+৪ সান ভেন, ওগ রেঁব ঘীমে জিনেরী ছানি সভকেঁ দেনন্হি। ককরো ওগঠাম রিঁযাহ-দান, উঁপনযন, একাদশী উঁদ্যাপন খাদি জখন মোগত খছি তখন চনিত্তর সাহ্র খা নহ্নূলাল সাহ্র বাখন জাগ ছথি, ভমকৌনা চূল্হি জমীনপর কোড়ি হপ্তা দিন কাজ করৈ ছথি। কোগযাসঁ জিনেরী ছানৈত, ঝাঁম্মসঁ র্র্নিযা খা সচরাঁসঁ মাবতে বাস পকমান ছানৈত।

নছমী দাস, ততমাক হেঁঠা বামপ্ররেশ গামেমে ছন্হি। সূবী শিরনাবাযণ মহতোক হেঁঠা প্রশান্ত রঁসন্তহ্নঁজ দিল্লীক ডী. এন. এফ. গম্পাবিযামে কাজ করৈ ছথি খা খপন দোকান খোনরাঁক মন্সূরাঁ বখনে ছথি খা রঁগনেমে কিশনগঢ়মে বহৈ ছথি। বাতি-দিন খপন দোকানক জোগাবমে নাগন ছথি। শিরনাবাযণ গামেমে কনিযাঁ

संगे रहै छथि। ध्रवक दनानरॅना कोठरीमे दोकान खोलनने छथि, गौआँक छोट–मोट दैनिक आवश्यकताक पूर्ति करै छथि।
नान ह्मार राय, ह्मर्मी। हिनकर रेंटा स्वमन आग.ए.एस. परीक्षासँ एनाओड सरिस उँत्तीर्ण छथि आ रॅसन्तुह्मंजमे सरकारी क्लार्टर ळेटैन छन्हि। नान ह्मार गामेमे रहै छथि, नीक चास–रॅास छन्हि।
सल्नाबायण कामत, किओट। रेंटा मदन रॅसन्तुह्मंजक रिंगरॅजार म◌ॉनमे गाडि छन्हि आ किशनगढ़मे रहै छथिन्ह। सल्नाबायण जीक प्वरखा दरभंगाक जमीन्दारक ऐठाम रक्षक छला

बामदेर भंडारीक रेंटा श्यामानन्द रिंगरॅजार म◌ॉन, रॅसन्तुह्मंजक के.एफ.सी. (केनटैकी फ्राओड चिकन) दोकानमे काज करै छथि, चिकन एक्सपर्ट छथि। रहै छथि किशनगढ़मे। बामदेरजीक प्वरखा दरभंगा जमीन्दारक समएमे ओतऽ भनसियामे काज करै छला।

कपिनेश्वर बाउँत आ बामारतार बाउँत, रॅरग। ।
रॅरग कपिनेश्वर बाउँतक रेंटा पानन पानक ग्मटी खोलि नेने छथि, रसन्तुह्मञ्जक ह्मओाकाशे सैनूनक रॅगनमे। रिहारक लोकक पान खेरॅाक आवश्यकताक पूर्ति नेन। रहै छथि किशनगढ़मे ।
कपिनेश्वर आ बामारतार बाउँत रॅरेरॅमे अक्सरसँ ळेटि जेता। सप्परक रॅगनमे टहनैत। खरहीक ओकड़ीपर पानक गछोठौन करैत। मटैरिमे माँटि राखि सप्परमे पानक जड़ि नग माँटि दैत।

নৌথাটৈনী তেবহ ঘবক। ৰঁড় ৰজন্তা সভ। কমাগনক নিস্ঠ নঽ কঽ ভবি সান তগেদা কৰৈত বহ ছথি। দ্‌র্গাপূজামে জে ৰাঁহবী নোক খৰেঁ ছথি সে কমাগন ৰিনা দেনে ঘ্‌বি নৌ পৰেঁ ছথি। পহিনে হপ্তামে এক ৰেব দনানে-দনানে কেশ কাটৈনে জাগত বহথি ষদা খাৰঁ জিনকা কেশ কটৈৰাঁক ছন্হি সে খাৰঁথ্‌ হমব দ্‌খবা। হঁ, ৰব-ৰবিযাতী জেৰাঁক হএত তঁ সে সানমে একাধ ৰেব টৈনেক কোনো দনানপব চনি জেতা। ষদা সেহো একে ঠাম। জিনকা কটৈৰাঁক হেতন্হি পঙিৰষ্কু ভঽ ৰৈসথ্‌। ওা নৌ জে ক্যা খখন খাৰি বহন ছী তঁ ক্যা তখন খাৰি বহন ছী। খাৰঁ হিনকব সভক ঘবসঁ এক-এক গোটৈ ঝংঝাবপ্পবমে সেহো সৈনূন খোনি নেনে ছথি। সৈনূন কোন, একটা প্লাস্টিক পটৈবী কাতমে ঠাঢ় কঽ দেনে জাগ গেন ছৈ? নহবনীক প্রযোগ তঁ ৰন্ন ভঽ গেন খছি। নহ খপনা-খপনী কঽ কাটৈ জাঙ। ছতকামে ৰৌথাসীনক খাংগ্বব কনিযাঁ খাৰি কঽ কাটি দেত, ৰস। খা পিজেনহা খস্তূবাসঁ দাঢ় ী কাটৈৰাঁ কান জে খূন খসি বহন খছি সে কোনো হম ছহ মাবি দেনে ছী। ফোঁসবী বহএ। নৌ ৰাঁবূ, টৈপোজৰনা খস্তূবা ঝংঝাবপ্পবক সৈনূন নেন ছৈ। ৰিদ্যাপতি হিনকে সভক বহথিন্হ ষদা ৰাঁদমে ৰাঁভন সভ ওকবা পাগ পহিবা কঽ ছীনৈক প্রযাস কঽ বহন ছন্হি, ঐ গপপব সভ একমত ছথি।

গম্হব গঢ় নাবিকেনমে ফসিযাবক খেতী শ্বৰু ভেন খছি, ৰনাঠ-বামপঙ্থী ৰনা সভক দেখাদেখী। নোহটৈ চীনী মিন ৰন্দ ভেনাপব গনাকাক সভ গাম ফসিযাবক খেতী ৰন্দ কঽ দেনক ষদা ৰনাঠ ৰনা সভ নৌ। বামপঙ্থীমে সৰৌতা, চক্কূ, কত্তা সভক কাবীগব তঁ ৰনাঠ কোন

কম। গৌঁথা সভ খপনা ওনমসঁ গ্বড় রঁনেনাগ শ্বব্ধ কহ দেনন্হি। গনাকামে রঁনাঠক গ্বড় রিকাএ নাগন। থার্ঁ গঢ় নাবিকেনক কিছু গোটে ও কাজ শ্বব্ধ কেনে ছথি।

সেব ভবি গদ্ধম রঁবিখ দিন খেরেঁ
পিথাকেঁ জাএ নৈ দেরেঁ হে

মোহন গরৈঁয্যা ওহী গ্বড়ক ফৈকট্রীমে থারি গেন ছথি। গীত গরৈঁত বহৈ ছথি। নোক সভ খরৈঁএ থা দেখৈএ মোহন গরৈঁয্যাকেঁ।

গনাব সভ ভথম ভহ গেনৈ, একাধ টা রঁচন ছৈ। চম্পাকন সভঠাঁ গবা গেনৈ।

পহিনে নোক চম্পাকনক পানিক খছিংজন নৈ নৈ ছন, কাবণ চমবাক রাশিব বহৈ ছনৈ, গনাব পোখবিক পানিযে খছিংজন রঁনৈ ছন, ফ্দা থার্ঁ সে নৈ ছৈ। কহাঁদনি প্লাস্টিকক রাশিব নাগৈ ছৈ চম্পা কনমে।

খগবমস্তগাছ ছোটে থা পাত মোটে হোগ ছৈ থা পানি ভবন বহৈ ছৈ, কটনাপব একব বস নগেনাসঁ খূন রঁহনাগ রুকি জাগ ছৈ। খল্ডী, খড়হ্ন, খবিকংচন, থাক, কটহবী চম্পা, কদনী প্বষ্প, কবোটন, কম্পনাথ, ক্ষম্ভব, কেবাক ঘৌব থা কেবাক কোসা, খোখস গ্বনদার্ঁদী, ঘ্যূবা, চন্দ্রকনা, চিবচিড় ী, জটাধাবী, জোম, জিনেরী, তগ্গব, ত্তনসী, কোকা, ভেঁটৈ, থনকমন, ধথূব, নেপানী ত্তনসী, পসীন্ন, পোবো সাগ, মনকোকা, মোতী ঝার্ঁা, বাজা-বানী সাগ, নক্ষ্মণ-বূঁটী, নতাম, শেনি, সংঝা, সজমনি, সিঙগবহাব, হবদি, খনানাস। থাম গাছক শীনমে সাবীন নৈ হোগএ। খজূবক গাছক ফড় খাএন জাগএ থা বসকেঁ তাড় ী কহন জাগএ, তাবী পীনাসঁ নিশাঁ নগৈএ। খজূব গাছমে তাবী চ্ওনমা খাতন চেন্হ।

खजूब गाछमे पीपड़ आ रॅब जनमि गेन अछि, कहन जागए जे ओ दुनू कतौ जनमि सकैए।
ऋदा गढ़ नाबिकेनमे एक्काटा खजूबक गाछ नै भेटैत। कदमक फनसँ तबकाबी, अचाब, चटनी गत्यादि रॅनैए आ खाएन जाएए। ग्वनमेब गाछ, फडक तबकाबी रॅनैए, दूधक बबॅड़ रॅनैए, नबजात शिशु नेन दूधक दबाग बूपमे किछु काज अबैए, पात रॅकबीकेँ रिएनापब ख्खाएन जागए, तखन रॅकबीकेँ जन्दी दूध उंतबैए। चाफ रॅाँस। तीन फेबा आमक गाछ। डोमा रॅम्रॅ आमक गाछ नब आएन अछि गाममे। ततगन, एकब फड़ मासिक अनियमितता आ न्यूकोबिया रॅमाबी पीस कऽ पीनापब ठीक भऽ जाएए। तेतैब गाछ, नाबिकेन, नीम। पीठाबीक नकड़ ैसँ सनाएक काठी रॅनैए। पीपड़ गाछक छानक उंपयोग ख्वहा रॅमाबीमे कएन जाएए आ एकब फडक दबाग रॅनैए। पीपड़ गाछ, रॅब गाछ।
रॅब गाछमे फड़ ैए रॅब ऋदा खाएन नै जाएए। रॅबहबक नकड़ ी उंपयोगी होएए आ फड़ खाएन जाएए। मिबचाए। मौह गाछ। मौह गाछक नकड़ ी रॅड नीक होएए। एकब फडक तेन रॅनैए आ फड़ खाएन जाएए। सबपतक उंपयोग टौटे-फडकमे होएए आ ओ जाबैन सेहो रॅनैए। सीसोक शीनमे साबिन रॅह्त होएए। ह्बह्ब, सीता सोहागो। खबही, टौटे-फबक आदिमे उंपयोग होएए। पानक नत्ती खबहीयेपब नतबैए, उंपयोग रॅबैरॅमे देखन जाएए। कदम गाछ, अजमएन, आदी। गंग्निशे रॅब्रुन गाछ।

ওন গাছ, কঠহব গাছ, কদম গাছ, কনৈন হ্ূন, কাস, হ্মহ্ব, কেক্টস, কেচনী, কেবারীব, কেসৌব, কবরীব, খবগী। গাছরঁনা সজমনি, টৌভনেরৌ, খবড়নেরা, রঁেন। গ্বনার্ঁ হ্ূনক নর কনশেন ডাবি। গ্বনেচ। গ্বন্নবি গাছ খা হ্ড়। গেন্হাবী সাগ, ঘ্হবা। চাঁদনী হ্ূন। চিচোব চৌবীমে হোগএ। ছতরঁন। ডাবিমে ন্বধকী নাগন ধাতবীম। তিনকোব হ্ড়, পকনাপব নান ভ২ জাগএ, স্বগ্গাকেঁ খাগনে দেন জাগএ। দ্ধিযা গাছ রাঁরাঁসীবমে হ্রৈদা কবৈএ। ধথ্ব গাছ। নীম গাছ, একব ছান খা পাতসঁ ছনকা রঁনা ক২ পীনো জাগএ খা ঘা-ঘোসকেঁ ধোনো জাগএ। নেপানী ত্ুনসী। পবোব। পসীম্ম গাছমে কাঁঠ হোগত খছি। পানিক কেসৌব চৌবীমে হোগএ। প্বদীনা পাতক চঠনী রঁনৈএ, সবরঁত রঁনৈএ, পাত পীস ক২ পীনাপব পেঠক গৈস কম হোগএ, পেঠক পথবীমে উঁপযোগী। হ্মবথী দাগন ভঙ্গা সংগে রঁনেনাপব স্বাদ খরৈঁ ছৈ। একব উঁপযোগসঁ পথবী নৈ হোগ ছৈ। রঁগহন্ডী। রাঁসিক ওগধ। রৈঁজন্ত্রী। কঠহবরা, কেবরা হ্ূন। খার্ঁ একটা মনী প্নান্ঠ খাএন ছৈ, কিযো কহিএ ঙা নগেনাসঁ পাগ খরৈঁ ছৈ, কিযো কহিএ পাগ রিনাগ ছৈ। মেহদী পাত, খাবিপব বাহিব দানিক গাছ। নত্তীমে হ্ড়ন তিনকোব। ননকা পাতরঁনা কবোঠৈন খা হবিযব পাতরঁনা খম্হব্ধখা। শ্যাম ত্ুনসী পাতক ছনকা সর্দীমে হ্এদা কবৈএ। সম্মী। সবীহ্না, সাগরাঁন পাত। সাহোব গাছ, একব ডাঠা ক দতমৈন রঁনৈএ। কহন জাগএ জে সাহোব গাছপব ঠনকা নৈ খসৈএ, ঠনকাক খরাঁজপব নোক রঁজৈএ, সাহোব-সাহোব। সাহোব গাছমে বৃদ্ধি রঁহ্ত কম হোগএ। নরঁকা সেরঁ গাছ খা সহ্েদা-যূকেনিপ্টস।

অংগ্রেজ ফিবংগী মহিনাক আনন হ্মম্হী, কেচনী হ্মূন। ফবহ্দ গাছ, ফবহ্দক ডাবিক ঠ্কড◌ী মানক গাড◌ামে বাঁন্হি দেনে পীন মবি জাগএ, ভাগি জাগএ। মেনাগোরী, গাএ–মহিস জঁ সমএপব পান নৈ খা বহন অছি তৈ স্থিতিমে গবমাগ নেন ঙা পাত খিওন জাগএ। অর্জুনক গাছ, ঐমে হ্ফড◌ হোগএ। রৈব। সদাবঁহাব, ডাযরিঠৌজক বোগী একব পাত পীস কঽ পিবৈঁ ছথি। জোমক আঁঠীক আঁঠৗ খেনাসঁ সেহো ডাযরিঠৌজক বোগীকেঁ হ্ফএদা হোগ ছন্হি। চিচোব, মিথিনাক অধিক জমীনমে হোগবঁনা অনেকুআ পৌধ। পানিক কেশৌব।

অম্মঠ অখনো বঁনৈএ।

গঢ় নাবিকেনমে ঙা সভ অখনো ছৈ... বঁনাঠমে নৈ.. মোহন গবৈঁয্যা গঢ় নাবিকেন অবৈঁত–জাগত বহ ছথি।

বাঁঢ়ি কমাঁ খতম কঽ সকনৈ ঐ গাছ–পাতকেঁ।

এগচ্ছা নগ কনে জমীন খেতীবঁনা ছৈ।

গহ্মক খেতী সে শ্বক্ন ভঽ গেন অছি।

অখনো খেতীক রএহ তবীকা.. হ্মদা হুত্রিম কঽ খাদ দেনেঠৗ জাগ ছৈ। জহব দেন জাগ ছৈ খেতমে.. স্ববজূ ভাগ গোবঁব দৈ ছথি তঁ তীন মোনক কষ্ঠা হোগ ছন্হি, হ্মদা চাবি বঁজে ভোবসঁ জে ও উঁঘৈ ছথি, ওতেক মেহনতি কে কবত..

জোড় া বঁড়দ হব, ঙশী– হবমে জোড়ি কঽ পানোমে বাঁন্হন জাগ ছৈ।

নগনা, পানো– কন্হাপব, পানোমে দূ ঠৗ কনৈন দ্নূ বঁগন বঁড়দকেঁ এনে– উঁনে নৈ হেবঁঽ দৈ ছৈ। কনৈনসঁ হঠি

ক২ এক সরা ফীটক ডোবী ৰাঁন্হন জাগ ছৈ। সমৈন (পৌন ফীটক নকড় ৗক/ ৰাঁসক) মে ডোবী ৰাঁন্হন জাগ ছৈ। ওশক নীচাঁমে পেটাব ওশকেঁ খ্জ২ নৈ দৈ ছৈ, উঁচ–নীচ কব২ দৈ ছৈ। হনমে প্ত্থী, নীচাঁমে দূ–ফীটক খগন ফন্নী প্ত্থীমে সেট কএন জাগ ছৈ, মাটি উঁখাড়ৈ ছৈ। পবহত (নগনা)– হবরাহ ঐপব হাথ ধবৈএ। তীন ফীটক/ ৬ গন্চক ক্ষত্থী পকড়ৈবঁনা নগনামে ঠোকন জাগ ছৈ (ক্ষঠিযা)। নাধা– পানো–ওশমে ৰাঁন্হিকেঁ জোড়ন জাগ ছৈ, ডোবী হোগ ছৈ ৪–৫ ফীটক। দূ টা মৈডোব (ডোবী)– ১০–১১ ফীটক দূ টা– একবা চৌকীমে ৰাঁন্হি ক২ ৰঁড়দমে ৰাঁন্হি ক২ হবরাহা চৌকী দৈএ। চৌকী– (ৰাঁস/ নকড় ৗক) ৬–৭ ফীটক – ঐপব হবরাহ চঢ়ি ক২ চৌকী দৈএ। হবরাহাক হাথমে এক টা ন্দূব/ জ্বানী/ নাঠী ৰঁড়দ হাঁকৈ নেন বহৈত খছি। গহুমক জোতাগ ३ গন্চ গহীব ক২ ৪–৫ টা চাস দ২ হোগত খছি। মক্কগ নেন ৪–৫ গন্চ গহীব কব২ পড়ৈত খছি। ৰীযা– এক একড় (১০০ ডিস্মিন) মে ২ মন গহুমক ৰীযা, ১০ কিনো মক্কগক ৰীযা। খাদ– একড়মে ২০ কি. ডী.এ.পী., ৫ কিনো পোটাশি, ৫ কিনো যূবিযা, ৫ কিনো জিংক গহুম ৰাঁউগ কবৰাঁ কান দেন জাগত খছি। মকগমে ডেঢ় সঁ দূ ফীটক ভেনাক ৰাঁদ মাটি চঢ় াওন জাগত খছি। ২ কতাব ২ ফীট চৌড় াগসঁ। একড়মে ২ ক্লিংটন খাদ দেন জাগত খছি। ১০০ কিনো ডী.এ.পী., ৫০ কিনো যূবিযা, ২০ কিনো সান্হিফক, ১২০ কিনো পোটাশি, ১০ কিনো জিংক। পানি পটৈরন সমএমে খাদ দ২ ক২ মাটি চঢ়ৰৈ ছিঐ, ফেব পানি পটৈৰৈ ছিঐ। পানি পটেনাক ৰাঁদ যূবিযা এক একড়মে এক ক্লিংটন দেন

जागत अछि।

तर–तरकारीक प्रकार सिंघिया करैना– बैङ्ग ा– साग ब्रेक/ प्लन। छोटकी करैना– हजरिया/ जन्मी। सफेद करैना– पटनिआ (नजनी– मध्यम खूटक)। तारबूज नामधारी–स्वादिष्ठ– भीतरमे लाल, ऊपरमे सफेदी/ चितकबरा (हरियर–उज्जर)। माराको– हल्का कारी। पहजा– मारकोसँ बेशी कारी। राजधानी– कारी रंगमे। महाराजा– पैघ छोट कारी रंगमे। सैनी था स्वगरदीरी– कारी रंगक। नाथ– हल्का चितकबरा (उज्जर/ हरियर)। गंगासागर– फक्सर जकाँ उज्जर साफ। सोरैय्या– चितकबरा। खीरा– जन्मी– छोट। मागब्रीड। मारको– नमगर/ हरियर/ पीअर। महाराजा– खीरा, खेतीराँबी– हरियर रंगक, नमगर कम, पाछाँमे मोट बेशी थागाँ कम।

माङुर, सौरचरा, गचना, कमन काँट, कोतरी, गरचुन्नी, गैंची, छही, गरै, नैनी, पोठी, रिकेट, बुआरी, भुन्ना, कौआ, डेठ ़रा माँछ। भुन्ना, गैंची (गैंचा), करै, टेंगरा, पोठी, गचना (झाँगा), सौरा, सिंगही, माङुर, चेंङा, बचरा, छही, डेठ ़रा, मारा, कोतरी, काँटी, खुबसा, नैनी, ठन्नि, बेरा, नण्ची, भाकुर, गोनही, दरही, बुआरी, भोंरा, तोर, हिलसा, पतासी, चन्ना, बगहबि, बमौच, चेनहा, सूही, सिल्वर काप, कोमन काप, रिकेट, चेल्हरा, बेह्, भुनचक्षी, भुन्ना। बाढ़ि कहाँ खतम कऽ सकतै ऐ पानिक माँछ सभकेँ।

तड़ ़न चेचरा पनै बान्हन मोरसँ बहन तेन यौ
पूस हे सखि थन्न नरका, बान्हन माघुर माछ यौ
दुग मिनि हम पनै बान्हन, थार ने राँचत प्राण यौ

মাঘ হে সখি জাড় ভাবী, বান্হন মাঘ্ব মাছ যৌ
দ্গ মিনি হম পনৈ বান্হন, খারঁ নে বাঁচত প্রাণ যৌ
ফাগ্বন হে সখি খারি পহুঁচন, খাযন পছবাঁক ওব যৌ
সেদৈত মাবা খাগি নাগন খারঁ নৈ বাঁচত কৌন যৌ
চৈত হে সখি বোগ চহ্ দিসসঁ, কপ নানা ধবায যৌ
তবৈ ভুটৈনী সোন্হ বান্হন, বৈদ কবথি দরাগ যৌ
মাস হে সখি খারি পহুঁচন, খাযন মাস বৈসাখ যৌ
গেন কচি ও প্রেম মাছসঁ খারঁ নৈ কিছু চাহী যৌ
জেঠ হে সখি খারি পহুঁচন বান্হন ভাক্ষব মাছ যৌ
দ্গ মিনি হম পনৈ বান্হন খারঁ নৈ বাঁচত প্রাণ যৌ
মাস হে সখি খারি পহুঁচন খাযন নরন খখাঠ যৌ
খাম দয–দয সৌব বান্হন মোব ভেন বঁড় গাঠ যৌ
সারন হে সখি সর্ব স্বহারন বান্হন ঠেংগবা মাছ যৌ
দ্গ মিনি হম পনৈ বান্হন খারঁ নে বাঁচত প্রাণ যৌ
ভাদর হে সখি ঝিংগা বান্হন সংগ কোতবী মাছ যৌ
খাসিন হে সখি মূব বান্হন গর্ম নেন প্রসাদ যৌ
কাতিক হে সখি খারি পহুঁচন গবৈ গৈংচা মাছ যৌ
গেন কচি ও প্রেম মাছ সঁ খারঁ নৈ কিছু চাহী যৌ

পানিমে খড়কি গেন, বাঁহব তড়পি গেন
বৈসন তবাজূমে, হাটৈপব সসবি গেন
গবৈ গংগা কবৈঁ কাশী, খাগ তঁ বৈক্ষণ্ঠবাসী।
মাঘ মাস জঁ গৈংচী খাগ, সসবি হসবি বৈক্ষণ্ঠ জাগ।
জেঠক গোখাবী, মাঘক বোঁখাবী... সভ কেঁ পৈব নৈ নগৈ ছৈ...
ভুন্না মাছ কবৈঁ কে মোব, তৈ নঃ ভুন্না কণ্ঠী তোব
বিন্ব সবিসো কঃ মাছ নৈ, বিন্ব ধোধি কঃ সেঠ
মাঘ মাস জঁ মাঙ্ব খাগ, সসবি হসবি বৈক্ষণ্ঠ জাগ।

বোদ্রুক মূড় া স্তুন্নাক পেঠ
সীবা খায মীবা, প্বস্তী খায গ্বনাম।
সাওনক সাগ, ভাদরক দমী, খাসিনক ওস, কাতিকক ছমী –রঁচনে বমী।
নগেমে রীবপূব ভূনি গেনিঐ জনকপ্বব, এতেক রঁড়কা কোশী কতহ গেনিঐ পৈসী।
কহত করীব স্বনো ভাগ সন্তো মাঁছ রিনা কেকবো নৈ রঁনতৌ
মকুখা বোঠী, মাবা মাছ

ঘোঁঘীক মাসক তীমন খাএন জাগএ, উঁসীন কহ স্ববকা রঁনা স্ববকনো জাগএ খা কোনো রঁর্তনমে বাখি পাঁচ–সাত ঘঁটা রাঁদ ছটনাহা পানিকেঁ মমবখামে ধিযা–প্বতাকেঁ পিঔন জাগএ খা স্বনরাঁগমে সেহো ফএদা কবৈএ।
কাঁকোব। ডোকা।
হ্মদা ডকমী পোখবিক মছৈব রঁন্ন ভহ গেনৈ। রাঁঢ়ি ক কাবণ মাছ সভ ভাগি জাগ সে গোঁখা সভ ওগমে মখান ধহ দেনকৈ। খা মখানক খেতী ভেন তঁ পোখবিমে মাছ খতম।
মাস হে সখি সবস খগহন ভূজন চূড় াক সংগ যৌ
তবন চেচড় া মাছ হ্মবহ্মব নাগয মোন ভবি ভংগ যৌ
পূস হে সখি খন্ন নরকা সংগ মাঘ্ব নোব যৌ
করঁগ হ্মবহ্মব দাঁত দরৈঁত কবয জন জন শোব যৌ

মাঘ রঁদবী জাড় থব–থব কাঁপয তন রঁড় জোব যৌ
স্বখ রৌখাবী খংড নখি কয মনরিনোদ রিভোব যৌ

রঁঢ়ন স্বাদক মাছ ঝৈংগড় । বান্হন সানন ভাত যৌ
চৈত হে সখি রোগ সভদিন রূপ নানা দেখি যৌ

তবন ভুন্না পনগ বাখন খাগত রঁড় স্বখ নেখি যৌ
মাস হে সখি খ্বাগ পহুঁচন গবম রঁড় রৈঁসাখ যৌ

গেন মন রুচি মাছ গাগব খঁড সভ দিন চাখ যৌ
জেঠ হে সখি হেঠ রঁবখা ষ্ফল্ড ভাক্ষব পাত যৌ

পড়ত্ত রিঁসবত্ত খ্বারিঁ সসবত্ত কব্ধ নরকা ভাত যৌ
মেঘ সখি রঁবসয খ্বষাঢ়ক জত বসানক ডাবি যৌ

তোড়ি কাঁচে খ্বাম–খ্বামিন দেন সৌবা পান যৌ
মাস হে সখি খ্বাওন সাওন ভবন খল্ডা ঘেঁষ্ট যৌ

তবন দড়মী মাছ মাবা খাথি ভবি–ভবি পেষ্ট যৌ
ভাদর গচনা ভেষ্টন কহ্না খায ভবনহুঁ কোঠি যৌ

মাস খ্বাসিন দের পূজা শঁখ ঘঁষ্টা নাদ যৌ
বান্হি বহ্খ্বা মাছ রৈঁসরঁ পূর্ণ ভেন পবসাদ যৌ

মাস কাতিক রাঁবি মড়্খ্বা রঁড় তবন খপূর্ব যৌ
পূবন রাঁবহমাস হবিনাথ গাওন সগর্ব যৌ

করীবো কহৈ ছথি–

মড়্খ্বা মীন কহ সংগ হো কহি গেন দাস করীব

सरॅ संतन मिनि खाउं, निर्मन होएँ शेबीब

दबनी दया काया खति पाचक पोठिया प्राणाधाब
नैनी नाम नाबायण कइ सउंबी संत उंदाब

ठनै रॅचा जनकप्वब तीबथ, करैं कबरॅहू काशी
मिंगा जन प्रयाग महातम सिंगी मथ्बा रॅासी

ऋबसा सँ ऋकुक्षेत्र द्वाबिका, मथ्बा स्वस्थ समान
बह्, बेरा, ठेंगबा बर्खाबी, गौंची पठ्ो ऋबान

भाऋब ठाऋब भरसागब उंतबै चेन्हरा चठ्ो रिमान
सभ तीबथमे मछबी दान तकबा मिनै गंग खसनान

जगहन जगदम्बा कबै उंद्धाब सभ मिनि खाउं संसाब
बद्ध मूड्ामे जँ पड्ो तेन स्वस्थह् जीतय गन्द्रकें ठेनि
ताह्मे जे खामिन पड्ो की काशी जे घबे तड्ो माँछ रंशीसँ सेहो माबन जाएत खछि। छोटे माँछक नेन जान- भौबी जानक प्रयोग होएत खछि। भिबखा हाथसँ उंठा कइ फेंकन जाएत खछि। एँमे सूत खा नोहाक गोनी प्रयोग होएत खछि, २३-२३ ग्रामक नोहाक गोनी नगभग २-१/२ सँ ३ किनो धबि प्रयोगमे खानन जाएत खछि। खन्ता जान छोटे होएत खछि खा कछाबमे बातिमे नगाओन जाएत खछि। कोठी जान पैघ होएत खछि खा एँमे रॅाँसक प्रयोग होएत खछि। रिँसाबी जान दिनमे माँछ हबकि

জেতৈ সে বাতিমে খ্গুঁঙ্খী নগা ক২ বাতিমে মাঁছ মাবন জাগ ছৈ। চঙ্খী জান- প্লাস্টিকক, পৈঘ-ছোট দ্নূ, দিনমে প্রযুক্ত, খাষাঢ়-সাওন দ্নূ মে, ৯-১০ মিনটমে ডঁঠাএন জাগ ছৈ। সূতক মোট পৈবাশূট জান, সূত খা নাগননক মিশ্রণক করেন্ট জান, সূতক রঁড়কা হাটা জান হোগ ছৈ। পৈবাশূটসঁ ছোটকী মাঁছ ডঁড়ি জেতৈ। পৈঘ মছনী রঁড়কা রংশীসঁ, রঁড়কা চঙ্খী জানসঁ, সূতাক মহাজানসঁ মাবন জাগত খছি। পৈঘ ছোট দ্নূ মাঁছ রাঁসক জংঘাসঁ মাবন জাগ ছৈ। একবা ৪ হাথ খড় া নাবিযন খা নাগনোনক ডোবীসঁ রাঁন্হন জাগ ছৈ। রাঁসক কবচীক ছীপসঁ সেহো মাঁছ মাবন জাগ ছৈ। পর্ঠ্খাক সণ্ঠীক ১০০-২০০ প্বন্নী এক সংগ নগা ক২ সেহো মাঁছ মাবন জাগ ছৈ। হাটা জান কিনোমীটব ধবি পৈঘ হোগত খছি খা সূতাক রনৈত খছি। চাঁচ কহড় া রাঁসক হোগত খছি। ধাব/ রঁদহান ঘেবকেঁ মাবন জাগত খছি। পানিকেঁ হ্ফ্না ক২ ডগবী নগাএন জাগ ছৈ, চাঁচ ফহড় াসঁ ঘেবন জাগত খছি।

ডাঁবা মছনী (ডেবকা মছনী), মূঁহা মছনী, পোঠী, নত্তা (পিখা মাঁছ), গড়গ, পনরা, টেঁগড় া, সিংঘী, মাংগ্বড়, চপড় া, পৈনা, বেরা, গড়হী, ডঁবন্থা, মোহ্ন, বুঁখাবী, রাঁমী, রঁগহাব, চেনরা, কৌখন, গোর্বা, সৌন, ভৌবা, কজান, কনরৌস, চিত্তন, ভোগ, কত্তী, ভৌক্ফড় া, সিনোন, বেহ্রু, মিবকা, রিঁনাসকপ, সিন্নবকপ, চাগনা মাঁগ্বব, করঁগ, চাগনা করঁগ। দবরাঁ- ছোট, পাতব- ২-৩ গন্চক, পীঠপব কাবী, রঁগন সফেদ। গড়গ- কাবী, চোপড় া- চাকব, কাবী, মনিন; পনরাঁ- দ্নূ দিস কাঁট, পীঠপব সেহো কাঁট, বংগ- পীখব-ডঁজ্জব, মোঁছ সেহো হোগ ছৈ।

टेंगड़ा- पैघ माँछ, एकरो तीन टा काँट, मुँहपर मोँछ। सिंघी- पातर, दू टा काँट दुनू दिस, लाल रंगक आ लाल आ हल्का कारी मंग्री- मोट आ महग सेहो। एकरो दू टा काँट, लाल आ हल्का कारी पैना- सफेद रंगक, पीठपर काँट बेरा- सफेद, पौआ-आधा किलोक। ढ़ाँ- पीठपर काँट, सफेद। डंरुआ- पीठपर काँट, नीचाँ गामे सुकल, सफेद। भाकुर- नम्हर मुँह, सफेद- खड़ा (पीअर), ढुंपरमे काँटा, नाभिक लग काँट (सभ माँछमे)। रोहानी- पैघ मुँह- २० किलो धरि, सफेद, पीठपर काँट, पखना दुनू दिस (सभ माँछमे)। बाँमी- नम्हर, बिलमे रहैत अछि, मुँह आगू, गोल मुँह, सूआ जकाँ नम्हर, पीठपर काँट, नाभिपर दू टा काँट। बँघार- छोट, १ पौआसँ कमिलैन भरिक, कारी-खैरा (पीअर), काँट- पीठपर एकटा, बँगलमे दूटा, पुच्छी-चाकर, मुँह चापट, चकड़ाग- बँसी। चेलवाँ- उज्जर, काँट नै होइ छै, चलैक लेल दुनू दिस पखना, माँछमे तेजगर। कौअल- सफेद, मुँह नमगर। गोर्रा- मोँछ, दाढ़ी, काँटा, आगाँमे टेढ़। साउल- लाल आ पीअर, नमगर, २-३-३ किलोक। भौरा (गजाल), साउल, चितफरैबा, पैघ २०-२३-४० किलो तक, गोल-गोल उज्जर, हरियर आ कारी। कलरौस- रंग हल्का कारी। धँदाजी माँछ। चित्तल- चकरगर बँसी, २०-२३ किलोक, २-३ फीट चकरगर। सिलोन- पानतू, ३-४ किलोक, पोखरिमे पोसल जाइत अछि। रोहु-पीअर, हल्का उज्जर, पीठपर काँट। मिरका- हल्का लाल सफेद। सिल्वरकप- पानतू। चैना माँग्रर- चलानी (पानतू), दुनू दिस काँट। चैना करँग- पानतू (चलानी),

পীঠপব জহাঁ–তহাঁ কাঁটৈ। করঁগ– কনহ্ফব আ পীঠ দূনূ ঠাম কাঁটৈ। চেংগা মাঁছ– স্বখাযনোমে দূব ধবি চনি জাগত অছি, করঁগ জকাঁ। কিছ দোসব জনজীর– সৌংস– পানিমে মাঁছ খাগত অছি, আদমীকেঁ নোকসান নৈ, আদমী সংগে খেনাগত অছি, সীটৈক অরাজ (ডোনফিন)। ঘড়ি যান– ফর্সেনা নগ গংগামে, ফঁহ নম্বা, এক–ডেঢ় হাথ, দাঁত– আংগ্বব জকাঁ, বংগ নান, পৃছবী নমগব, ২ হাথ । রৌঁছ– আদমীক বংগ রূপ, কাবী, মাথপব চূন– কেশ পকড়ি কেঁ ড্মা দৈ ছৈ।

ফদা আঁধ্রাসঁ ট্রকক ট্রক মাঁছ উঁতরৈএ।

অবসী– মাছ ফসরৈঁবনা অখনো অছি।

ডুঁখবি। অখনো অছি।

কন্টী হবসঁ খেত অখনো জোতন জাগএ।

কোথী সহত আ গোজী, মাছ মাবৈঁবনা কোথীবঁনা সহত।

ফীতা, পবকান আ গ্বনিযাঁ স্কন সভসঁ, জিংজীব, গংডবীসঁ আ কগচিযা পেন্শিনসঁ গ্বন হসন জমীন নাপ কবৈত বহৈ ছথি। নোহাক বাঁঢ়নি সন গোজীসঁ মাছ মাবৈএ, হথফা আ টৌগপসঁ মাঁছ ফঁসরৈএ। তিআবি অছি মাছ ফসরৈঁবনা ফানী। বঁসী।

কোঠীমে অখনো অন্ন বাখন জাগএ।

মাটিক চূল্হি অখনো ।

ঠক মানে ঠেকমে অন্ন অখনো বাখন জাগএ।

হুক্কা। ঠকিযা, পথিযা।

আবীসঁ নকড় ী কাটৈন জাগএ। কচ্চককেঁ ৰখান সেহো কহন জাগএ। নকড় ীমে ভূব কবরঁ একব ফখ্য কাজ হোগএ। খকেস অছি নকড় ীপব নিশান দগবঁনা ওজাব। গিবমীটৈ নকড় ীমে ভূব কবৈক কাজ

খৱৈএ। গ্ৰৈকা বংদা খছি তক্থা সাফ কবৈৰনা ওজাব। গ্ৰক্জখাপসঁ খিড়কী, চৌকৈঠকেঁ সাফ কএন জাগএ। চৌবসীকেঁ ৰৈৗবী সেহো কহন জাগএ, চূব ৰনেনাগ ঐ ওজাবক ন্ধখ্য কাজ খছি। ঝড় িকস, চৌকৈঠক খাঁচ-ঝড় ি কাৈএ নেন খমী ওজাবসঁ চেন্হে দেন জাগএ। ডোবীসঁ কেৰাবী-পন্না, চৌকৈঠমে নিশান দেন জাগএ। প্নেনসঁ নকড় িক কোণ সোঝ কএন জাগএ। ৰৈৗম খছি চৌকৈঠ, কেৰাবী, চৌকী, পনংগ খাদিক কোণ শ্ৰু কবৈৰনা ওজাব। ৰৰ্মা খছি নকড় িমে ভূব কবৈৰনা ওজাব। ৰৈসনা, কাৈ-ছাঁৈক সংগ নকড় িক ছেৰনাগ ঐ ওজাবক ন্ধখ্য কাজ হোগত খছি। মবযা হথৌড় ি সেহো কহবৈছ। ঠোক-ঠাক কবৈৰনা জেনা কাঁৈী ঠোকনাগ খাদি খনেক কাজমে উপযোগ হোগৰনা ওজাব খছি ও। নোহা বংদা, তক্থা, চৌকৈঠ খাদি প্নেন কবৈৰনা ওজাব খছি। নহাগ খছি নোহাবক ন্ধখ্য ওজাব, কোনো নোহাকেঁ পহিনে ভাথীমে গবমা কঽ নহাগপব বাখি হথৌবীসঁ চোৈ দঽ সমান ৰনাএন জাগএ। ভাথী খছি নোহাবক মশীন।

ফবহবি, ৈংগাবী খখনো ।

ছেনীসঁ হস্বখা ফৈন জাগএ। নৰেবী, ওজাব পনিযৰৈ নেন পানি বাখএৰনা ৰাসন। পত্তব, হাঁসূ খমী পত্তীপব বাখি ফৈন জাগএ।

পত্থনপব ওজাব পিজৌন জাগএ। নম্হেব নোহামে ভূব কবৈএ ৰড়কা স্বম্হা। ৰড়কী ছেনীসঁ নোহা কাৈন জাগএ। ৰৈসনা খছি নকড় ি ছেৰৈৰনা ওজাব।

বেতী– হস্বথা, খ্বপী ছেনী থাদিকেঁ থহী বেতীসঁ বেত ক২ ধবগব রঁনাএন জাগএ। সবসী গর্ম নোহাকেঁ পকড়ৈমে উঁপযোগ হোগএ। স্বম্হা থছি নোহামে ভূব কবএরঁনা ওজাব।

রাঁঢ়ি কহাঁ খতম ক২ সকন ঙা সভ।

হ্মদা থারঁ সভসঁ সড়ন রাঁছা উঁসবগি থা ওকবা দাগি ক২ সাঁঠি রঁনাওন জাগএ, থা ঙা নম্ন খবাপ ক২ বহন থছি।

ডকহব থখনো রাঁজৈএ।

চচবীপ্বনা।

কষ্টহীগাড়ী।

কাব কৌথা সগবো। দেশী কৌথা নৈ জানি কত২ চনি গেন। কাব কৌথা মাবি দেনকৈ প্রায়ঃ।

থবৈ উংগা মানদহমে, সভ মৈথিনী রঁজৈ ছনৈ। ওগ গনাকামে রাঁগ্না পঢ়াগ হোগ ছৈ থা রঁচা সভ থারঁ মৈথিনী নৈ রাঁগ্না রঁজৈ ছৈ।

দ্নূ রাঁহ্নক রীচ গ্বথবষ্টেনী। পহিনে ঙা গামক ষ্টেন ছন হ্মদা থারঁ এত্তক্কা মতদাতা সূচী ঝংঝাবপ্বব রঁজাবমে চনি গেন ছৈ। গামক স্কূনপব রোষ্টক রঁূথ বহনে পহিনে, রঁহ্ত পহিনে, একবা সভকেঁ রোষ্ট নৈ দেমএ দৈত বহ। থারঁ তকব উঁন্টো ছৈ।

রাঁহ্ন রঁননাক রাঁদ রঁনবাহা গামক জমীন সভ সেহো মহগ ভ২ গেন থছি। পহিনে ঘষ্টক থরৈঁত বহএ তঁ ঐ গামক নড়কাপব জে দস কষ্ঠা থা রঁনবাহা গামক নড়কাপব এক রীঘা হিস্সা দেখৈ ছন তৈযো থহী গামমে ফষ্টমৈতী কবৈ ছন। কাবণ রঁনবাহা গামমে দসো রীঘা

খেত হিস্সা বহনে গ্রজব কঠিন ছনৈ। হ্মদা খার্ঁ ওকব সভক ভাগ্য খ্জি গেন ছৈ, ওগ গামক জমীন সভ উঁথেব ছৈ, সে জখন রাঁঢ়ি খরৈঁ ছৈ তঁ ওকব সভক খেতক পঠৌনী ভঽ জাগ ছৈ।
খা মাস্টবী পহিনে কিযো কবৈ নৈ সে সভটা রঁনবাহা সভ মাস্টব ভঽ গেনৈ। খা খার্ঁ মাস্টবক দবমাহা দেখূ। সভটা রঁনবাহা ধোখা ধোতী পহীবি জে নিকনৈএ তঁ দেহে জবি জাগ ছৈ ঐ গৌঁখাক। ঐ গৌঁখাক মানে গঢ় নাবিকেনক নোকক।

হ্ঞঁড় । ঠৈনী পীচপব। মিথাঁঠৈনীক নোক সভ রঁগনক গামক রোটব নিস্টমে খপন নাম খঁকিত কবা নেনে খছি।
ওতৈ মনিক সভক ঠৈন সেহো খছি। রঁগনক গামক রোটব নিস্টমে নাম খঁকিত কবা নেরাঁক কাবণ রএহ খছি জগ কাবণসঁ গ্রখবঠৈনী খার্ঁ ঐ গামক রোটব নিস্টমে নৈ খছি।
হ্মদা রোটবনিস্টসঁ গাম থোড়রৈক রঁনৈ ছৈ।
কতেক তবহক ধানক কিসিম খখনো হোগ ছৈ.. কত্ত দিন ধবি হেতৈ কে জানএ..
পাগনহ্মানি, সোবনা, সীতা, জযা, সিংগবা, কবরিতী, কন্যাণী, কসহন, মনিদা (ধান কাবী স্বগন্ধিত, স্বঁগ, গাছো স্বগন্ধিত), ভথন্নী (মোট দানা, নিচা জমীনমে), রঁক্ক, স্বগরা, খেবহা (ধানমে স্বঁগ, মোট দানা), বংগা, পহ্মানী (নাম-নাম দানা খাগাঁমে ঠৈঢ়), চিনমা, সাঠী, দসবিযা, চননচূব, কবিযাকামোব (ধান কাবী স্বগন্ধিত), রাঁসমংসূবী (মোট, গদ্দবি), কাঁছী মংসূবী, মংসূবী, ধূসবী, বামদ্নাবী,

ममग, श्वकना, जगवनथियां, जस्वथा, चौंतीस, छत्तस, नाजिव, जन्नी, डर्वबा, खाव-खाव एर्ष्टे, सोनानिका, पंकज, पवमन।

मिथिनाक हफसिनमे खार्व गवमा धान सेहो खारि गेन खछि। खगहनमे धान तैयाव होगए, भादरमे भदै खा खार्व चैत-र्वैशाखमे चापर्वना जमीनमे गवमा धान हेर्व२ नागन खछि।

गद्दविक चाउँव होग छै खा तकव भात सेहो, म्दा ओ धान नै गद्दवि छी। ओना गद्दमक सेहो भात होगए।

गाममे पेरुखा दूध खाएन खछि। मक्खन कनसँ निकानि नेन जागए। दू-दू तीन-तीन र्वेव दूध कनमे जागए। पेरुखा दूधक दही पातव खा खम्यत होगए।

१९३६-३७ मे र्वर्मासँ सेहो भोजप्वव र्वक्सवक नोक पूर्णियाँ, खववियामे भागि क२ एना, ड्मवाँरक हवि र्वार्वू हिनका सभकेँ र्वर्मामे र्वसेने छना खा र्वर्माकि भावतसँ खनग भेनाक र्वाद ओ नोकनि शवणार्थी र्वनि ऐ क्षेत्रमे खारि गेना। कतेको र्वर्मा छैन ऐ क्षेत्र सभमे खहाँकेँ भेटैं जाएत। ऐ क्षेत्रमे कृषि-र्वाणिज्यपव हिनको सभक दखन भेनन्हि। मिथिनामे भेन पनायनमे १९७१ ओ. मे र्वाँग्लादेशक निर्माणक नगाति ओत्तुक्का हिन्दूक किशनगंजमे खा र्वादमे ओत्तुक्का म्सस्निमक पूर्णियाँ किशनगंजमे खागमन भेन। र्वाहव भेन पनायनक रिकरु भीतव खाएन ओ पनायन मिथिनाक र्वौनी-र्वाणी सभ रस्तुकेँ प्रभारित केनक। जाति-धर्म खाधावित रिराह म्सस्निम, वाजपूत खा भूमिहाव मध्य मिथिनाक भौगोनिक पविधिसँ र्वाहव ह्खए नागन तगसँ सेहो र्वौनी-र्वाणीक खंतव दृष्टिगोचव भेन।

तीस सालक अवधिमे भेल ललायल मिथिलाक गामकेँ खाली कऽ देलक।
१९४१ ई. मे पटनापव बनल महात्मा गाँधी सेतु आ पटना दवभंगा डीलक्स कोच सभक पाँती मिथिलावासीक हँजक-हँज बाहव बहवेबामे योगदान केलक। तकोलीन सवकाव सभक वाजनैतिक आर्थिक शैक्षिक सामाजिक आ साँस्कृतिक ऐ सभ क्षेत्रमे विफलता एकटा आधाव तँ बनबे कएल, स्वतंत्रताक बादक तीस साल बिहाव स्थित मिथिला आ नेपाल स्थित मैथिली भाषी क्षेत्रक बीचमे एकटा विभाजक वेखा सेहो खीचि देलक। १९६० ई. मे बनल कमला बान्ह आ अखन धवि अपूर्ण कोसी पविबोजना मिथिलाक ग्रामीण आर्थिक आधावकेँ तोड़ि कऽ वाखि देलक। प्राचीन कालक ललायल आ आग कान्हिक ललायल मध्य एकटा मूल अंतव सेहो अछि। मिथिलाक मैथिल ब्राह्मण आ कर्ण कायस्थ अपल विद्वत्ताक प्रदर्शन, पठन पाठन आ दोसव वाजाक दववावमे जीविकोपार्जन निमित्त प्राचीन कालेसँ जाइत छला, तँ गएव मैथिल ब्राह्मण-कर्ण कायस्थ जाति वाणिज्य, अंगवक्षक आदिक कार्य लेल दूव देशक यात्रा कवै छला। प्राचीन कालमे मोवंग आ पश्चाति भदोही मिथिलाक बौनिहावक श्रम किनबाक केन्द्र बनल, ग्दा ऐमे मोवंग नेपालक मिथिलाञ्चलमे पड़ैत अछि ग्दा एकवा प्रवास ऐ लेल कहल जाए नागन कावण ओतुक्का शासक गएव मैथिल गोवखा भऽ गेल छला।
जातिक भीतवक स्तवीकवण, दू जातिक बीचमे मतभेद, बह्-विवाह, बाल-विवाह, बिकौआ विवाह। बाल-विवाहक विवोध आ विधवा विवाहक पक्षमे कोनो साँकेतिक

আন্দোলন ধরি লৈ ভেল। শূদ্র করি ঐলূষ বৈদিক ঋচা লিখলন্হि তँ ও সমাজ এতেক স্বদৃঢ় ছল জে শুদ্দক গণ দ্বারা এনেকজেল্ডবকেঁ কড়গর বিরোধ সহ২ পড়লৈ। মিথিলাক সন্দর্ভমে সেহো জখন অপন শিল্পী লোকনি আ সভটা তথাকথিত সমাজক নিম্ন স্তবক লোক জখন স্বদৃঢ় ছল তখন জনকক নামকরণ জন সঁ ভেল আ ফের সিমরৌনাগঢ়, পজেরাঁগঢ়, রঁনিবাজপুর কিনা, অস্বরগঢ় কিনা, জযনগর কিনা, নন্দনগঢ়, কটৈবাগঢ়, নৌনাগঢ়, মংগনগঢ়, কীচকগঢ়, রেঁনূগঢ়, রবিজনগঢ়, আদিক একটা শৃঁখলা মিথিলাক স্থাপত্য কলাক রূপমে উদ্ঘাটিত ভেল। আ ওা কিনা সভ শেত্রকেঁ মথ২ রঁনা মিথিনাক নামকরণক অনুরূপ বহল। রৌহ্ন খোহ, তাবাক মূর্তি আদি শিল্পী কলাক অন্য রূপক চব্চক রূপমে সেহো উপস্থিত অছি। ক্ষদা ওা কঙ্কবতা রঁঢ় ত গেল আ আগ মিথিলামে স্থাপত্যক নামপর উপলব্ধি সেহো শূন্য ভ২ গেল। আর্থিক স্থিতি এহন ভ২ গেল জে এক সাঁঝ উপাস বহ২ লাগল। মাগগ্রেশন ভুখমবী বোকলক ক্ষদা কিছু মূল্যপব। তহিনা মৈত্রেযীসন বিদ্ষী সহস্রাব্দী ধবি বিলুপ্ত বহলী সে জাতিগত কঙ্কবতাক (জাতি মধ্য আন্তবিক স্তবীকবণ আ দূ জাতি মধ্য- দ্বন্দ্ব প্রকাবক) কাবণসঁ। শিক্ষাক হ্রাস তঁ তেহেন ভেল জে ষড দর্শনমে চাবি টা দর্শন মিথিলাসঁ নিকলল ক্ষদা আগ গামক গাম মৈট্রিক পবীক্ষামে পাস লৈ কেনিহাবসঁ ভবল অছি।

ক্ষশৈশ্বিবস্থান দিস্বকা ক্ষেত্র তঁ বিন বাঁঠ া ক, রঁবথাক সমযমযে ভূমন বহৈত অছি। ক্ষদা ওা স্থিতি ১৯৭+-৭৯ ক বাঁদক ছী। পহিলে ও ক্ষেত্র পূর্ণ রূপসঁ উপজাউ ছল, ক্ষদা ভাবতমে তটৈবঁহ্নক অনিযন্ত্রিত নির্মাণক সংগ

পানিক জমার ওতঽ শ্বদ্ধ ভঽ গেন। হ্মদা ওগ ক্ষেত্রক ৰাঁঠ ি ক কোনো সমাচাব কহিযো নৈ খৰৈত খছি, কহিযো খৰিতো বহএ তঁ মাত্র ঞা দুষ্প্রচাব জে ঞা সভটা পানি নেপানসঁ ছোড় ন গেন পানিক জমার খছি। হ্মশৈশ্বিবস্থান দিস্বকা নোক ঐ নর সংকটসঁ নড় ৰাঁক কনা সীখি গেনা।

হ্মশৈশ্বিবস্থানসঁ মহিষী উগ্রতাবাস্থান জেৰাঁক নেন ৰাঁঠ ি ক সমএমে এৰাঁ নেন কহন জাগএ কাবণ ওগ সমএমে নাওসঁ গেনাগ সবন খছি। রুখ সমএমে খত্তা-চভচামে নাও নৈ চনি পৰৈত খছি খা সড় কক হান তঁ প্বছূ জ্নি।

হ্মসিনক স্বৰূপমে পবিরর্তন ভেন, মত্স্য-পানন জেনা তেনা কঽ কএ ঞা ক্ষেত্র জৰ্বদস্তীক একটা জীৰন-কনা সিখনক। কৌশিকী মহাবানীক ২০০+ ঞা.ক প্রকোপ সোন্মাঁ খাএন।

দোসবপন্নর

ঘেঁঘীক মূদ্ ভঽ গেনৈ। জাগসঁ পহিনে ও খপন সভ জমীন গৌবীশংকব স্থানকেঁ নিখি দেনকৈ।

ওত্তি জন স্বনরাহী খাগযো হোগ ছৈ।

ওহীপব স্কূন চনি বহন ছৈ।

হ্মখদের হ্মসিযাব হৈকগ্রীমে ডেবা ৰসেনে খছি।

খা হ্মখদের খিস্সা স্বনরিতে বহৈ ছথি... গীত গরিতে বহৈ ছথি...

প্ৱবান সমএক গপ খছি...

গঠ্ নাবিকেনক বাজা দক্ষ বহএ।

বাজা ? ? ? ? স্বন নে খপনা গামমে পহিনে বাজা বহৈ, তেঁ নে নামমে গঢ় নাগন ছৈ...

ফৈকগ্রীক ৰাহব গঢ় নাবিকেনক ৰচা সভ জ্মন খছি... ঽখদের সঁ খিস্সা স্বনৈনে...

...ও বাজা ৰড্ড প্রতাপী ছন। ঽদা ওকবা বাজ্যমে কোনো হাৰ্ট-ৰজাব নৈ বহৈ। বাজা সোচনক জে হমব বাজ্যমে হাৰ্ট কোনা নাগত ? সে বাজা খপন বাজ্যমে ঢোনহো পিটৰা দেনক জে হমবা বাজ্যমে হাৰ্ট নাগত খা জকব জে সমান নৈ ৰিকাএত সে হম কীনি নেৰ। সম্পূর্ণ বাজ্যক নোক খাৰহ নাগন খা হাৰ্ট নগৰহ নাগন। ঐ প্রকাবেঁ সভ দিন হাৰ্টমে জে সমান ৰচি জাগ ছনৈ, তকবা বাজা কীনি নৈ ছন।

এহিনা কতেক দিন ৰীতি গেন। এক ৰেব একটা সূতৰনা সূত ৰেচৈ নেন ওতহ খাএন ঽদা তারত হাৰ্ট উঠি গেন বহৈ খা ওকব সূতা নৈ ৰিকাএন। বাজা ওকব সূত কীনি নেনক।

ঽদা জহিযাসঁ বাজা সূতা কিননক তহিযেসঁ ওকব খৰস্থা ঘটহ নাগন। কিছু দিন্বকা ৰাদ বাজাক হানতি গবীৰ জকাঁ ভহ গেন। বাজা খপন স্ত্রীসঁ কহনক- খম্বিকা স্বনূ। খপন বাজ্যমে গবীৰী পসবি গেন খছি। খাৰ খপন বাজ্য বহৰা যোগ্য নৈ বহন।

ওতহ সঁ বাজা ৰিদা ভেন খা জাগত-জাগত কোনো দেশ পহুঁচন।

ওগ দেশক নাম গঠ্ পিংগন বহৈ।

গঢ় খবড়নেৰা তঁ নৈ... নৈ ৰৌ...

ओत्तुक्का बाजाक नाम सेहो देशेक नामपब छल। गठ़ पिंगल बाजाक ओग नगबमे गठ़ नाबिकेल बाजा घ्मैत-घ्मैत पहुँचि गेल आ कहलक नागल जे हे भाग हमबा किछो नोकबी बाखत ?

बाजा कहलक-हँ। हमबा एकटा नोकबक जरूबी अछि। एकबा बाखि लिअ।

गठ़ पिंगल बाजाकेँ एक सअ नोकब बहै आ ओकबा एकटा आब नोकबक आवश्यकता बहै काबण ओकबा लग १०१ टा घोड़ा बहै। ओ बाजाक ऐठाम बहि गेल आ सभ दिन घोड़ाक घास लेल जाए लागल आ घास छीलि कऽ आनऽ लागल।

गठ़नाबिकेलक बाजा दक्षक स्त्री गर्भवती बहै आ गठ़पिंगलक बाजाक स्त्री सेहो गर्भवती बहै। आ संयोग एहन बहल जे दूनू बाजाक स्त्री एक्के दिन बँचा जन्म दैत अछि।

पिंगलक बाजा ब्राह्मण बँजा कऽ ज्योतिष देखेलक आ बाजा अपन पुत्रीक नाम बाखलक आ कहलक जे एकब नाम मङ्गल किए अछि ?

ब्राह्मण कहलक जे एकब बियाह छठी बातिकेँ हएत।

बाजा ओग दिनसँ अपन बाज्यमे ताकैत-ताकैत थाकि गेलथि मुदा हुनका ओ नै भेटैल। बाजाक खबाँसिनी कहलक जे अहाँ सभ चिन्ता किए कबै छी। बाजा साहेबँ पछिला बेब जे नोकब बखने छथि हुनका ऐठाम एकटा लड़का जन्म लेने अछि। ओकबे संग बियाह कबा देल जाए। ओग बँचाक नाम बाशिक अनुसाब बाजा ढोलन बाखल गेल छल।

গঠ◌পিংগনক বাজা সোচনক জে ঞা ৰম্ভ নীক গপ খছি, জখন ঞা নগেমে খছি তঁ ওকৰে সংগ ৰিযাহ কবা দেন জাএ। দিন তঁ তাকনে বহ সে ওগ ছঠিক বাতিমে ৰিযাহ ভ২ গেন। কিছু দিন্বকা ৰাদ বাজা দক্ষ কহনক জে খাৰ এত২ বহৰাঁ জোগব নৈ খছি। খাৰ খপন দেশ জেৰাঁক চাহী।

বাজা জগ সাঠ◌ ানপব চঠ◌া কহ খাএন বহথি ওগ সাঠ◌ ানকেঁ কহনন্হি জে সাঠ◌া ন খাৰ খপন দেশ চনূ। খাৰ সাঠ◌ ানপব চঠ◌া কহ বাজা–বানী–ৰঁচা ৰিদা ভেনা। কিছু দূব বস্তামে গেনা তঁ একটা ৰোন ভেটৈনন্হি। ওগ ৰোনমে বস্তাক কাতমে একটা পোখবি বহ। ওগ পোখবিক মহাবপব দূ টা ৰাঘ–ৰাঘিন বহ ছন। বাজা সোচনক জে হমব সভক ৰঁচা জখন ঐ বস্তাসঁ খপন সাস্বব জাএত, তখন ঞা ৰাঘ হমব ৰঁচা সভকেঁ খা জাএত। তগ দ্বাবে একবা মাবি দেনাগ ঠীক হএত। বাজা ৰাঘকেঁ মাবি দেনক খা খাগাঁ চনন তঁ ৰাঘিন কহনক জে বাজা তূঁ হমবা জেনা বাঁড◌ কেনে জা বহন ছহ, ওহিনা তোহব ৰেটা জখন খপন সাস্বব জেতহ তঁ গঠ◌ পিঙন বাজমে ওকব কনিযাঁকেঁ হমদ্রু বাঁড◌ কহ দেৰৈ।

ৰাঘিনক ঞা খৰাজ মাত্র বাজা খা সাঠ◌া ন স্বননক। বাজা খপন ঘব পহুঁচি কহ ঞা গপ ককবো নৈ কহনক। ও খপন সাঠ◌া নকেঁ একটা পৈঘ খধাগ খূনি কহ ওগমে ধহ দেনকৈ কাবণ ৰাহব বহনাসঁ ও ঞা গপ ওকব ৰঁচাকেঁ স্বনা দৈতৈ।

ওহী সময ও ছোটৈ ৰানককেঁ খপন হ্নবাড◌ াক হবেৰাঁ–পবেৰাঁ মানিনক সংগ দহ দেনক। ওকব দ্নূ ৰহিন

ওকবা ৰঁহুত নীক জকাঁ সেবা কবহ নগনী। এহিনা কৰৈত কিছু দিন ৰীতি গেন তঁ ঙা ৰঁচা সমর্থ ভহ গেন খা তখনো ওকবা কিছু ৰূঁস্নন নৈ ভেনৈ।
উঁম্হব ও কন্যাঁ মড়ৃখন সেহো পৈঘ ভহ গেনি। কন্যা ঘৰা ভহ গেনি তঁ সখী সভক সংগ ঘ্মৈত ফিৰৈত হ্নকা কোনো সংগী কহনক জে হে ৰঁহিন। খাৰঁ খহাঁ সমর্থ ভহ গেনৌঁ। খহাঁক পিতাজী খহাঁক ৰিঁযাহক ৰিষযমে কিছু নৈ সোচি বহন ছথি। ঙা ৰাঁত স্বনি কহ কন্যাঁ ৰঁড় চিন্তামে পড়া গেনী। খপন মহনমে জা কহ ও পনংগপব পড়া বহনী খা খেনাগ ন্াগি দেনন্হি। ঐপব ওকব মাএ কন্যা নগ জা কহ কহনক, ৰেঁটী খহাঁ খেনাগ কিএ নৈ খাগ ছী ?
কন্যাঁ ৰাঁজনি- মাএ। সখী সভ ৰঁহুত কিচকিচৰৈত খছি। তগ দ্বাৰে হমবা ভূখ নৈ নগৈত খছি।
মাএ কহনক- খহাঁকেঁ কী কহি কিচকিচৰৈঁ ছথি ?
কন্যাঁ ৰাঁজন- ও সভ হমবা কহৈ ছথি জে খহাঁক পিতাজীকেঁ কোন চীজক কমী খছি, জে খহাঁক পিতাজী খহাঁক ৰিঁযাহ নৈ কবা বহন ছথি ?
মাএ কহনক- ৰেঁটী, খহাঁক ৰিঁযাহ ছঠীক বাতিমে ভহ গেন খছি। খহাঁক সাস্বব গঠ় নাবিকেনমে খছি। নৈ জানি ও কিএ নৈ খৰৈঁ ছথি ?
ঙা স্বনি কন্যাঁ কহনক জে হমবা জৰ্ঁনাক কাতমে একটা মকান ৰঁনা দিখ খা সভ বস্তুক ব্যৱস্থা কহ দিখ। হম ৰাঁবহ ৰঁবিখ ধবি সদাব্রত ৰাঁটৈঁ। এতেক স্বনি বাজা ওহিনা কেনক। মড়ৃবন কন্যাঁ জৰ্ঁনাক কাতমে সদাব্রত ৰঁটৈনাগ শ্বৰু কহ দেনক।
ৰঁনিজাবা সভ বাণিজ্য কবৰাঁ নেন গঠ় নাবিকেনসঁ গঠ়

পিগন জা বহন ছন। রঁনিজাবা সভ জখন গঠ
পিগন পহুঁচন তঁ জর্‌না ধাবক কাতসঁ োগত খাগাঁ রঁঠা বহন ছন। জাগত-জাগত ও সভ ওগঠাম পহুঁচন জত২ মড ্রন কন্যা সদাব্রত রাঁটি বহন ছনী।

ও কন্যাঁ পুছনক- খহাঁ সভ কত২ জা বহন ছী খা কত২সঁ খাএন ছী।

রঁনিজাবা রাঁজন- হম সভ গঠনাবিকেনসঁ খাএন ছী খা গঠ পিগনমে হীবা-মোতীক রাণিজ্য কবৈ ছী।

কন্যাঁ রাঁজন-খহাঁ রাণিজ্য ক২ কএ ঘুবরঁ তঁ হমব একটা পত্র ন২ জাএরঁ ?

রঁনিজাবা রাঁজন- খহাঁ পত্র নিখি ক২ বাখরঁ, হম জরুব ন২ জাএরঁ।

রঁনিজাবা জখন ঘুবন তঁ ও পত্র ন২ ক২ চনি গেন খা জখন গঠ নাবিকেন পহুঁচন তঁ হবেরাঁ-পবেরাঁ জে দুনূ রঁহিন ছন- খা রঁজু পৈঘ জাদূগবনী সভ ছন- ও জাদূক জোবসঁ পতা নগা ক২ বাজাকেঁ খরঁবি কেনক খা রঁনিজাবাসঁ ও পত্র ন২ ক২ ওকবা খাগিমে জবা দেনক খা ওগ বাজাক রেঁটাকেঁ একব পতা নৈ চন২ দেনক। কন্যাঁক ওা পত্র মাবন গেন। ও রেঁচাবী রাঁটি তকৈত বহন। কিছু দিন রীতন। ও কন্যাঁ একটা স্বগ্গা পোসনে ছনী।

ও স্বগ্গাসঁ পুছনক- কী তূঁ হমব পত্র ন২ জা সকৈ ছহ।

স্বগ্গা রাঁজন- হঁ। হম পত্র বাজাকেঁ দ২ দেরঁ।

কন্যাঁ পত্র নিখি ক২ স্বগ্গাক গবদনিমে নটকা দেনক খা কহনক- জাউ।

स्वग्गा ओतऽ सँ विदा भेल। स्वग्गा आकासमे उड़ि विदा भेल आ पहुँचल गढ़ नाविकेन राज्य जतऽ हवेरो-पवेरो आ राजा ढोनन रहथि। स्वग्गा उड़ि कऽ ओकर कान्हपर बैसि गेल, ठोंठसँ सूता काटि कऽ खसेलक। ओइ समए हवेरो-पवेरो राजा ढोननक फुलवारीमे बैसल रहए। ठीक मौसम छल। आगि पजारि कऽ बैसल छल। जखने ओ पत्र खसेलक तखने मालिन ओइ पत्रकेँ आगिमे धऽ देलक। राजा ढोननकेँ बड्ड तामस उठलै। दुनूकेँ दू-दू चमेटा मारलक आ कहलक जे तूँ दुनू गोटे एतऽसँ चलि जो। दुनू बहिन पकड़ि कऽ ओकरा मनाबए लागल। कन्याँक ओहो पत्र खतम भऽ गेल। कन्याँ बहुत चिन्तामे पड़ि गेल। बहुत समए आर बीति गेल।
एक दिन जरबनाक किनारसँ एकटा महामो जोगी रूपमे जा रहल छल। कन्याँक नजरि ओइ महामोपर पड़ि गेल। कन्याँ बड्ड चिन्तित भऽ कानि रहल छली। ओ साधु महामो कन्याँक कननाइ सुनि एली आ कारण पुछलक।
कन्याँ सभटा हाल बतेलक।
महामो कहलक जे तूँ एकटा पत्र लिखि कऽ हमरा दे आ हम ओ पत्र ओतऽ पहुँचाएब।
कन्याँ पत्र लिखि कऽ महामोकेँ देलक। महामो ओतऽ सँ विदा भेल।
कन्याँ महामोकेँ गाँजा, भाँग आ हफीम देलक। महामो खाइत-पिबैत ओतऽ सँ विदा भेल। किछु दिनुका बाद महामो गढ़ नाविकेन पहुँचल, जतऽ हवेरो-पवेरो आ

বাজা ঢোনন বহএ। ও হ্নরাঁবীক রীচমে খপন ডেবা খসেনক। বত্তকা মৌসম ছন। ভোব হোগ রঁনা ছন। ওগ সময মহামো একটা মোহিনী রাঁস্বিবী নিকাননক খা রঁজরঁহ নাগন। ওগ রাঁস্বিবীক খরাঁজ স্বনি বাজা ঢোনন উঁঠন খা চনরাঁ নহ তৈযাব ভেন তঁ দ্নূ রঁহিন ওগ রাঁস্বিবীপব রঁহ্ত বাস জাদূ-গ্বণ চনেনক। ক্ষদা মহামোক কিছু নৈ রিগড়ান। বাজা ঢোনন উঁঠন খা দ্নূকেঁ দূ-দূ নাত মাবি মহামো নগ গেন। সাধ্জী ওগ পত্রকেঁ নিকানি কহ বাজা ঢোননকেঁ দেনহ্নি। খা সে পঠা বাজা ঢোনন তামসে রিখ-সরিখ ভহ গেন খা ওতহ সঁ ঘব গেন খা একটা তনরাঁব নহ পিতাসঁ পূছহ নাগন জে রঁতাউঁ জে ও হমব রিযাহ কতহ ভেন খছি ? পিতাকেঁ ও রাঁঘিন মোন পড়া গেনৈ সে ও ঝূঠ রাঁজন খা কহনক জে হম তোহব রিযাহ নৈ কবরেঁনে ছিযৌ।
তামসে ভেব ভহ ও ওগ পত্রকেঁ বাজাক সোঝাঁ বাখনক। বাজা ও পঠা রঁড় চিন্তামে পড়া গেন।
ও খপন রেঁটাকেঁ কহনক। দেখূ রেঁটা। খহাঁক রিযাহ হম ছঠীক বাতি কেনে ছী খা গৌনা ঐ দ্বারে নৈ কেনৌঁ কাবণ খরৈঁ কান হম একটা রাঁঘকেঁ মাবি দেনৌঁ। ফেব ও সভটা খিস্সা কহি স্বনেনক খা কহনক, জে ও ডরে ওকব গৌনা নৈ করেনক।
ঢোনন রাঁজন- হমব সরাবী কতহ খছি। হমব সরাবী দিখ।
বাজা কহনক- সাঠান তঁ তবহাবাক নীচাঁ খছি। ও জীরিত খছি রা মবি গেন সে নৈ জানি।

বাজা ঢোনন তবহবাক নীচাঁসঁ সাঠ◌ি নকেঁ ৰঁহাব কেনক তঁ সাঠ◌ি নক দেহমে পিন্নূ নাগি গেন ছনৈ। ও ওকবা সাফ কেনক খা ওকবা চনা-চৰৈনা খ্এনক। খ্খাৰৈত-খ্খাৰৈত ও পহিনে জকাঁ তন্দকুস্ত ভ৹ গেন।

বাজা ঢোনন ৰাঁজন- সাঠ◌ি ন, তোহব পএব ৰঁহ্ত দিনসঁ ৰাঁন্হন ছহ। তূঁ চৌদহ কোসক বস্তাকেঁ এক দিনমে চাবি চৌখড◌় নগা দেৰ৹ তঁ হম ৰ্ঁমৰ। হম সভ ফেবসঁ গঠ◌় পিঁগন পহুঁচৰ। সাঠ◌ি ন খপন চানি এক দিনমে ৰঁনা নেনক। বাজা ঢোনন খপন সাস্বব ৰিদা ভেন। সাঠ◌ি নপব সৱাব ভ৹ খপন কান্হপব ৰঁন্দূক নেনক খা ৰিদা ভেন। চনৈত-চনৈত ও ওহী ৰৌনমে পহুঁচন। ওহী বস্তাসঁ ও সভ জা বহন ছন, জত৹ ও ৰাঁঘিন বহৈ ছনী। ৰাঁঘিনকেঁ বাজা ঢোনন দেখনক খা ওগ ৰাঁঘিনকেঁ মাবি দেনক। ফেব ও খপন সাস্বব গঠ◌় পিঙন গেন খা ফূন ৰঁগানমে ডেবা খসেনক। সাঢ়ি নকেঁ ও ওতৈ ছোড◌ি ফূন-ৰঁগানকেঁ তোড◌ি-তাড়ি ক৹ তহস-নহস ক৹ দেনক।

মানিন কহনক জে তোবা বাজাসঁ সে পিঠৌন পিঠৰৈৰঁউ খা জতেক তোঁ ৰবৰাঁদী কেনে ছঁহ তকব হবজানা নেৰঁউ।

বাজা ঢোনন ৰাঁজন- জো তোবা জে কবৰাঁক ছৌ কব।

মানিন তামসে ৰিদা ভেনি খা বাজা নগ গেনি। বাজাসঁ কহনক।

বাজা প্ছনক জে ও কত্তক্কা খছি।

মানিন কহনক জে ও খপন ঘব গঠ◌় নাবিকেন ৰঁতেনক খছি।

बाजा अपन सिपाही सभकेँ पठेलक।
ओ सभ ढोलनकेँ पुछलक- अहाँ कतुक्का छी आ कतऽ सँ आएल छी।
ढोलन बाजल- हमर घर गढ़ नारिकेल अछि आ हम अपन सासुर गढ़ पिंगल आएल छी।
सिपाही सभ ई गप बाजाकेँ जा कऽ कहलक।
बाजा प्रसन्नतासँ स्वागत कऽ डोलीमे बैसा कऽ ढोलनकेँ अपना घर अनलक। किछु दिनुका बाद बाजा अपन बेटी-जमाएकेँ गढ़ पिंगलसँ गढ़ नारिकेल लेल बिदा केलक। ओतऽ सँ बाजा ढोलन आ ओ मड़ुरन कन्याँ अपन घर गेल आ बाज करए लागल।
फेर ऐ बाजाक बाजगद्दी कहिया गेलै ?
गढ़ कतऽ बिलेलै ?
नारिकेलसँ ऐ बिलैल गढ़क कोन सरोकार छै ?
सभ किछु तँ बँदनियेँ गेलै ख्दा गाम रएह गढ़ नारिकेल। हरिछाएल ...
घ्रि कऽ देखबाक प्रवृत्ति.....
साओन-भादरमे जखन चरैले घासे-घास बहै छै ओ पतरा जागए, कारण कतरो चरैए आ पाछाँ घ्रि कऽ देखैए तँ घासे घास देखा पड़ै छै, ओकरा होरा छै जे किछु नै चरल अछि।
आर कनस्त्रुपीक बँदना मटियो तेलमे ड्राएल गेली, नुक्का, आगस पागस, डैस कोस सिंगल बूनबून मास्टर, क्रिकेट, रानीराज, बैडमिंटन खेल सभ सेहो आबि गेल अछि।
फतिंगा, तितली, टैकिली, हरियर रंगक हनुमान जीक घोड़ा, एकटा फतिंगा, जे.सी.बी. मशीन जकाँ, नगैए

एकरे देखि कऽ ओ मशीन बॅनल, ओ सभ अखनो गढ़ नारिकेलमे अछि।

आसिनसँ माघ धरि ओस खसै छै। बैशाखमे घास नै बढ़ै छै ऐ दुआरे गदहा मोटा जाइ छै, पाछाँ घुरि कऽ देखै छै तँ एकोटा घास नै देखा पड़ै छै, ओकरा होइ छै जे खूब चरल अछि।
गहुम कम्मे लोक करै छल।
पहिने परोरी कष्टा होइ छलै, आब मोन कष्टा होइ छै। झंझारपुरक सरकारी कृषि ऑफिसक सिंहजी सिखेलन्हि गौँआकेँ गहुमक खेतीक नव विधि।
सिबाउँब दऽ कऽ जोतलाक बाद ओइमे बीआ छीटि फेर बाँगसम दिन जखन गाछ बँहरेलै सिंहजी यूरिया छीटि दै छथि। हरियर कचोर गाछ बँहरा जाइ छै। सौंसे गढ़ा नारिकेल जमि जाइए। यूरियाक परमिट सेहो दिअबा देलन्हि सिंहजी। यूरिया टाएरगाड़ीमे भरि कऽ आनि रहल अछि गौँआ सभ।

मोहन गरैँय्या कीटनाशक आ यूरियाक विरोध करै छथि, गीत गाबि कऽ, धू ओ मोहन गरैँय्या सभ चीजक विरोधे करैए, गीत गाबि कऽ।
ऋदा किछु गप ओ ठीको कहि रहल अछि। छिऐ तँ जहरे ने ओ नरका खाद। गोबर खादसँ बॅनगर थोड़े छै। ऋदा गहुम नव फसिल तँ खादो नव!
कहि रहल छथि ऋखदेव, देखबैँ दानि-तेलक कमी भऽ जाएत, गहुमक खेती हएत आ दानि आ तेल बॅजारसँ

कीनऽ पड़त ।
गहूमक खेतीमे खाद-बीआ-कीटनाशक आ पटौनीमे ततेक खर्चा होइत अछि जे बजारमे घाटा होइत अछि, तकरा धानमे भरैत छी। से गहूम नै करबै तँ बजारपर धानोक खेती नेन जमीन नै भेटैत। से गहूमक खेती करऽ पड़ैए।
ऐ समस्याक समाधान ककरा लग छै ?

तेसर पहर
एक मुट्ठी चाउर।
अखनो मुठिया चाउर अदहन दै काल मिथिलामे राखल जाइत छै। आ भिखमंगा सभकेँ देल जाइत छै। दाउन-ओसौनीक बाद अखनो राखल जाइत छै। बौकू भाग तौलै छथि, हुनका ओ अखनो दऽ देल जाइए। बाढ़ि कर्माँ खतम कऽ सकलै ई सभ...

गढ़ नाबिकेलक लोक सभ। मुठिया डाँड़, ठकिया सन मूड़ी, डोका सन आँखि, ऊँठिया केश गालपर लटकल, धोरिया पाटसन छाती, मिसिया सन-सन दाँत, कतबल नाक, सरा हाथ टैबल मोछ, स्वपा सन कान, ऐंठल बाँहि।
ओहिना...
नौ गज नाम सात गज चाकर। सोनहु शृंगार बत्तीसो अभरन केने।
बाँगस माथक टोपटा, पछुआ धोती, बाँगस गज नपेटा, बाँबहु पसेबीक ताबक छड़ी।
ओहिना... एन-मेन..

गढ़ नाबिकेनक लोक सभ।
कारी तँ गोर सेहो।
कतबन नाक तँ थोपन सेहो।
सोन्नका केश तँ ओंठिया सेहो।
मिसिया सन-सन दाँत तँ ख्र्बपा सन-सन सेहो।
सोनह गजक पछ्खा धोती तँ लंगोटे आ धविया सेहो।
ओहिना...

लोक मोहन गरैयाकेँ देखै छन्हि, बूँढ़ ममनक्टै.. गीत गाबैत.. खिस्सा सुनबैत.. हँसैत-खेलैत.. गढ़ नाबिकेनक खुशी... ओत्तुक्का लोकक खुशी.. अपन काजमे भेब।
लोक आपसमे खेलैए.. कतेक बूँढ़ हेता ओ.. लौ गोटैके सए साल बूँढ़ तँ अरैस्स हेता। एहने सभ लोकक प्रतापक चलैत गाम डुमैत नै अछि। कतबो बाँढ़ि आबि नै जाओ...
एहेन लोक नै मरैए.. खाली गीत गरैत रहैए। आ जँ मरियो जेता म्हखदेर बाम तँ फेब गढ़ नाबिकेनमे जनम लऽ लेत एकटा आब म्हखदेर बाम गरैया, जे रंचितक हक लेल गरैत रहत.. कएक सए बर्ख धरि... आबो.. ।

नहियेे स्वनेनक म्हखदेर सहस्रशीषरिना खिस्सा................. ।

(गद्य नाविकेन उँपन्यास त्रयीक पहिल उँपन्यास)

<u>जगदीश प्रसाद मण्डल- एकटा बायोग्राफी</u>

०

सन् सैंतालीस...

भारतक स्वतंत्र त्रिरंगा झण्डा फहरा रहल छल।

तहिया कम्यूनिस्ट पार्टीक मान्यता छल जे भारत स्वतंत्र नै भेल अछि।

असली स्वतंत्रता भेटब बाँकी छै...

मिथिलाक एकटा गाम...

जन्म भेल रहए एकटा बच्चाक.. ओही बर्ख ...

ओइ स्वतंत्र वा स्वतंत्र नै भारतमे...

पिताक मृत्यु...गरीबी.. केस मोकदमा...

बच्चाक लेल संघर्षमे भेटलै स्वतंत्र भारतक वा स्वतंत्र नै भेल भारतक जेल....

आइ रहैबमामे पाँच-दस बीघासँ बेसी जोत ककरो नै.. ओइ गाममे जीवित अछि आइयो किसानी आत्मनिर्भर संस्कृति...

पुरोहितवादपर ब्राह्मणवादक एकछत्र राज्यक अन्त भेल

সমাপ্তি..
সংঘর্ষক সমাপ্তিক বাঁদ জিনকব লেখন মৈথিলী সাহিত্যমে আনি দেলক পুনর্জাগবণ...

জগদীশ প্রসাদ মন্ডল- একটা বাঁয়োগ্রাফী... গজেন্দ্র ঠাকুব দ্বাবা

১
জগদীশ প্রসাদ মন্ডল জীক জন্ম ৫ জুলাই ১৯৪৭ ই. কেঁ ভেলন্হি। ভাবতক স্বতংত্রতাক তিথি তএ ভ২ গেল বহৈ। অংগ্রেজ জাইযে বঁলা ছল।
“দিনাঁক ৫-৭-১৯৪৭ ই.কেঁ জন্ম ভেল। ভবন-পুবন পবিবাব। তীন পীঢ় ি সঁ এক পুৰুখিযাহ পবিবাব চলি অবৈঁ ছল। জহিনা বাঁবাঁ তহিনা পিতা ছলাহ। ঘব লগ পোখবি-ইনাব বহলে পানিক সুবিধা বহল।”
মাতা-পিতাক সংগ দীদীযোক পবিবাবক সংগ মিলল-জুলল পবিবাব। তই সংগ অপনো কিছু জমীন; আ গামক জে বঁহবৈঁযা মানিক বহথি হুনকব খেতো বঁটাই কবৈ জাই ছলাহ জইসঁ খেবাঁ-পীবাঁক অভাব সেহো নৈ। এক তঁ

रंगिगतो खाधाव दोसव जगदीश प्रसाद मण्डन जीक पितोक ऊपव पाविवाविक-समाजिक प्रभाव पड़ल छलनि जगसँ किछु अग्रआएल विचाव बहनि।
जहिना भतभोजमे वँवी पड़ै ते पंच बूँझि जागत जे भोज अंतिम दौड़मे आवि गेल तँए आवँ गनतजाव नै कववाँक चाही, जँ गनतजाव कववँ तँ भुखने उठवँ। तगसँ नीक जे मावि-धूसि झवँ दऽ कसि नी नै तँ दोख केकव हेते। तहिना अंग्रेजी शासन अपन सभ किछु समेटि बहल छल। १९४२ई. मे जे तूफानी आन्दोनन उठल ओ कमल नै, उग्रसँ उग्रतवे भेल जागत छल, जेकव पविणाम १५ अगस्त १९४७ई. छी।
ऐदा देशोक दशा एकऐड़ै या नै, अपनोमे अंटपंट होगते छल। कतौ जातीय उन्माद तँ कतौ साम्प्रादायिक उन्माद। कतौ धन-सम्पतिक तँ कतौ गज्जत-आवँरूक। जहिना स्वतंत्रता संग्राम जोव पकड़ने तहिना वँगानक अकान आ विहावक भूमकम (१९३४)क प्रभावसँ सेहो आर्थिक स्थिति प्रभावित छल।
स्वतंत्रताक लड़ाइमे मिथिलांचलक योगदान देशक कोनो भागसँ कम नै बहल। एक दिस प्रसतैनी सोचक झहम्रवुख बहथि तँ दोसव दिस १९४०ई.क वाँद सोशलिस्ट पार्टी आ कम्युनिस्ट पार्टी वाजनीतिक सोच पैदा कवैत बहल छल। समाजोक बीच जागरूकताक नहवि चलैत बहल। जहिना सोशलिस्ट पार्टी अपन किछु कार्यक्रम लऽ ठाढ़ छल तहिना कम्युनिस्ट पार्टी सेहो, दवभंगा जिलाक पहिल टीम १९३९-४० मे पार्टीक सदस्यता ग्रहण कऽ चुकल छलाह, रफादाव कार्यकर्ता

रहनि उठबैत रहल छलाह। तहिना सोशलिस्टो पार्टी, गाम-गाम पहुँचि रहल छल। १९४२ ई.क जन-आन्दोलन प्रसंगेसँ सोचमे धक्का मारलक, धक्कासँ विचारमे टूटि-फाटि भेल, धक्कासँ टूटि लोक नव सोचक संग संगोर भेलाह। सामाजिक परिवेशमे ई सोच पैदा कऽ रहल छल जे जमीन्दारी समाप्त हेबाक चाही, राजा-रजबाड़ खतम हेबाक चाही, आगू धरिक जे जमीन निलामीक प्रथा छल ओ सामन्तवादी अर्थतंत्रक जन्म छल ओ मेटेबाक चाही। नव विचार जन-गणक बीच पैदा लऽ रहल छल। मिथिलांचलक बीच स्वतंत्रता आन्दोलन अपन प्रतिष्ठा बना रहल छल। जहिना शिक्षाक क्षेत्रमे तहिना आर्थिक क्षेत्रमे। देशक पैमानामे इलाका पछुआएल नै छल, अगुआएल छल। एकसँ एक महान पुरुष पैदा लऽ रहल छथि। ई आजादीक लड़ाइमे खून बहौनिहार क्षेत्र छी। स्वतंत्रता अंग्रेजक मुख्य अड्डामे छल। दमन नीति कतौ चलल तँ ओइ क्षेत्रमे चलल। मिथिलांचलक बीच स्वतंत्रता इलाका ओ क्षेत्र छी, जइमे मिथिलाक इतिहास-दर्शन, अखनो झलकि रहल अछि। अखनो पाथरमे फूल, माटि-पानिमे सुगंध जीवित अछि। क्षेत्रक गाम-समाजमे दर्जनो जाति, दर्जनो सम्प्रदाय अदौसँ अखन धरि मिलि-जुलि एकठाम बास करैत एलाह अछि। भूमियोक शकति ओहने उर्वर अछि, ई देशक एक नम्बर श्रेणीक सघन आबादीवला क्षेत्र अछि।

बीसम सताब्दीक पाँचम दशक देशकेँ ऐ रूपेँ आन्दोलित कऽ देलक जे जन-गण घर-परिवारसँ आगू बढ़ि देशक लेल अपनाकेँ अर्पित कऽ देलक।

জহিনা দশকক পূরর্দ্ধি আন্দোলনিত কেনক, তহিনা এক সংগ অনেকো প্রশ্ন উঠি কঽ ঠাঢ় ভেল। ওনা একসংগ খুশী আগ ধবিক দেশক ওতিহাসমে কহিযো নৈ ভেল ছল জতে ভেল। জেনা-জেনা আজাদীক ঝংডা ফহবরৈক দিন নগিচাগত গেল তেনা-তেনা খুশীমে বঁঢ় াতবী হোগত গেল। অ াধা দশক জহিনা জগৈমে লাগল, তহিনা অ াধা দশক বংগ-বংগক সপনা দেখৈমে খুশীসঁ বীতল। সমাজক বীচ তঁ নৈ ম্দা দেশক বাজনীতিমে আর্থিক ম্দা স্পষ্ট রিভাজিত কঽ দেনে ছল। কিযো দেশক পূর্ণ আজাদী দেখৈত ছলাহ তঁ কিযো একবা নেঙবা আজাদী ব্ঝৈত ছলাহ। ওনা দেশক ভীতব বৌদী, ভুমকম, জাতি-সম্প্রদাযক উন্মাদ এতে জোব পকড়ি নেনে ছল জে ভীতব-বাঁহবক নড় াগমে বাজনীতিক দল ওঝবাএল ছল। ওনা তেনাংগনা নড় াগ দেশক সংঘর্ষক নকশামে আরি চ্কল ছল। ভাবত-পাকিস্তান রিভাজনক এক-এক রিভাজক তত্ত্ব জনমানসকেঁ ঝকঝোবি বহল ছল। দসো বর্খক জেনক জ্ড়ল দ্বদএ সংগী সভক বীচ ট্টি বহল ছলনি। কানা-পানী জহলমে ও সভ সংগে ছলাহ ম্দা গাম-সমাজ রিভাজিত ভঽ গেলনি। ১৩ অগস্ত (১৪ অগস্তক বাঁবহ বজে বাতিক বাঁদ)কেঁ ি তবংগা ঝংডা ফহবাএল। অংগ্রেজী শাসনক অন্ত ভেল।

জন-মানসক দ্বদৈমে খুশীক নহবি অসথিবো নৈ ভেল ছল আকি গাঁধীজীকেঁ বাজধানীমে দিন-দহাড় গোলী নগলনি, জে শাসনক স্পষ্ট চিত্র প্রস্তুত কবৈত অছি। সংরিধান সভামে সংরিধান বনবা শ্বরু ভেল। সংরিধান বনল

আ ১৯৩২ ঙা.সঁ আম চ্নাখ া প্রক্রিযা শ্বরু ভেন। বাজ্য আ কেন্দ্র সবকাব রঁনৈক নেন চ্নার ভেন আ নর সবকাবক গঠন ভেন। ওনা দেশক রিস্তারো অংগ্রেজী শাসনসঁ ভেন, ক্ষদা ঙা দেশকেঁ হজারো সমস্যাক রঁীচ পঠকি সেহো দেনক। নর সবকাবক রঁীচ হজারো সমস্যা উঁপস্থিতি ভ২ গেন। গাম-গামমে রঁকাস্ত জমীনক নড ়াগ পসবি গেন ছন। বাজনীতিক সভ পার্টীক একক্ষঁহবী সমর্থন বহনে নড ়াগ সহনো ভেন। ১৯৩০ঙাঁ.মে জগদীশ প্রসাদ মল্ডন জীক পিতাক নিধন ভ২ ভেননি।

“পিতাক মৃত্যক কিছুও নৈ যাদি অছি, ি সর্ফ গাছীমে জরৈত অছিযা টৌ...। জখন তীন রঁর্থক বহী। দূ ভাঁগক ভৈযাবীমে ছহ রঁর্থক ভায (ভৈযা) বহথি। পিতাজী কবীরঁ এক মাস রঁেমাব বহনাহ। গনাজোক নীক রঁেবস্থা নৈ, তারঁত দবভংগা অস্পতান নৈ রঁনন ছনৈ। ঝাড ়-ফূকসঁ ন২ ক২ জড ়ী-বূ্টীক গনাজ সমাজমে চনৈত ছন।” ক্ষদা পিতাক মূত্যু ভেনে রঁচাক নানন-পাননমে কোনো কমী নৈ হোগ ছনৈ, সংযুক্ত পবিরাবক ব্যরস্থা স্বদৃঢ় ছন।

“আজ্ক পবিরাব জকাঁ নৈ জে নে রঁেটা রঁাপ-মাএকেঁ দেখৈত, আ নে মাএ-রঁাপ রঁেটা-প্বতোহ্কেঁ। কাবণ অনেক অছি ক্ষদা অপনো পবিরাবক জঁ জিম্মা নৈ ন২ চনরঁ তঁ অনেবে হম সভ মাহভূমি আ দেশকেঁ মহান কহৈ ছিঐ। গমানদাবী পূর্বক ছ্বদৈপব হাথ বথি ক২ কহৈ পড ়ত জে দেনিঐ কী আ নেনিঐ কী। হমবা নৈ ভেন তেকব দোখী হম নৈ। এক তঁ অপনো পবিরাবমে সমাংগ, দোসব গামক কোনো জাতি এহন নৈ জগ জাতিসঁ

পাবিরাবিক সঁরঁধ নৈ ছন। তগ সংগ জাতিযোক নমহব ৎৈন। গামক চাব্দ কাতক গামমে ক্ষ্ট্মৈতী সেহো ছনো খা খছিযো। ওহো সভ খপনামে সমএ িনর্ধাবিত কহ খরৈঁত–জাগত বহৈত ছনাহ। কান্হী সেহো নীক রঁনৌননি। একসঁ এক খিস্সকব খা একসঁ এক গপ কেনিহাব। তঁএ দিন–বাতিমে কোনো খঁতব নৈ। খভাব পবিরাবমে নহিযে ছন তঁএ খন্বকূন পবিস্থিতি রঁনন ছন।”

খন্বকূন পবিস্থিতি রঁননে পবিরাবক ভরিষ্য দিসি সেহো নজবি পড়ননি। ভৈযাক রিঁখাহ ভহ গেন বহনি। চাবি–পাঁচ রঁর্খমে রিঁখাহ হোগত ছন।

“তহ্মে হমব মৌসী (সাত–ভাএ রঁহিনমে সভসঁ জেঠ মৌসী খা সভসঁ ছোৎ মাএ) রিধরা ভহ গেনীহ। মৌসীকেঁ মাত্র দ্গযেৎা রেঁৎী, পবিরাব খন্ত ভহ গেননি। মৌসীক প্রভাব মাগক ভুঁপব, তঁএ জেঠ–ভাযক রিঁখাহ পাঁচে রঁর্খমে ভহ গেননি। ভরিষ্য দিসি দৃষ্ৎি পড়িতে হমবাপব নজবি পড়ননি। ওছাগন পকড়ন বোগিক খরস্থা ওহন হোগত জেকব কোনো নিশ্তিকী নৈ। জীরিযো সকৈ ছথি, মবিযো সকৈ ছথি। তঁএ এহেন খরস্থামে রিচাবোমে গমানদাবী খরৈঁ ছৈ।”

মছধীমেদদিযা সম্বক পবিরাব স্বভ্যস্ত, দদিযা সম্বক ক্ষ্ট্মৈতী গোধনপ্বব মৌসীক পবিরাবমে সে মৌসীক খারাজাহী রেঁবমা রঁহিন ঐঠাম।

“দদিযা সম্বব স্ববাগ ভিড়। কহ গোধনপ্ববক মৌসাক ছোৎ ভাএ রঁচাগ মল্ডন সংগ খ রিএ নগনাহ, ছন–প্রপংচ রিহীন মৌসী মাএকেঁ কহি দেনখিন। জেঠ–ছোৎক রিচাব বখৈত মাএ খাশ্বাসন দহ দেনখিন জে খখন তঁ খপনে

খছোগন ধেনে ছথি, বাজা–দৈরীক কোনো ঠেকান নৈ ছৈ, তঁএ খখন কিছ নৈ, রাঁদমে রু্মন জেতৈ।”
মছধীক পবিরাব রেঁরহাবিক দৃষ্টিযে দর়। তাড়–খজ্বক গাছ রেঁসী সে তাড়ীক পীরাঁক চননি ওগ গামমে ছন। এক–নগাগত র্ঠা (দদিযা সস্বব) খপন পন্নো ভবি ধোতী খা চদ্দীব নেনহি পহুঁচি মৃত্যক খাখিবী সমএ তক রেঁবমামে বহি গেনা। মৃত্যক খঁতিম বাতি, ডিরিঁযা জবিতে সভকেঁ খন্হাব রূঝি পড়এ নগননি।
“জে রোঁন জীরিত ছন, রন্ন ভঽ গেন। হাথ–পএবক ডোনর় রন্ন ভঽ গেন।” , মাএকেঁ নগমে রঁজা র্ঠা (দদিযা সস্বব) গোধনপ্ববরঁনা মৌসাকেঁ সম্রোঁধিত কবৈত কহনখিন– “সমধি, ঙা রচ্চা হমবা দঽ দিখ। গোর়ব পাথৈনে পোতী দের়নি।”
মিঠিংগক প্রস্তার জকাঁ গোধনপ্ববরঁনা মৌসা সমর্থন কবৈত কহনখিন– “ঙা তঁ ঘব–কথা ভেন, ঐমে কি হঁ–ছুঁ কহন জাএত।”
তহী রীচ মৌসী টৈপকি গেনীহ– “রহিন, খখন রাঁন–রোঁধ খছি হিনকা রচ্চা দেনিযনি। তীনিযে রর্খমে রিখাহক রাঁত পক্কা ভঽ গেন।”
“খখন ধবি পবিরাবমে খপনাসঁ গাএ দ্হৈক, হব জোতৈক খা খ্ষ্টাপব রচ্ছা রঁধিযা করেরাঁক চননি নৈ বহএ। পিতাক পরোছ ভেনহুঁ সমৈপব স্কূন পহুঁচনোঁ। গামমে নোখব প্রাগমবী স্কূন ছন। ভীতঘব বহনে ভুমকম ১৯৩৪ঙা. মে খসি পড়ন। বাজা–দৈর ভেনে জহিনা নোক ঘবাড়ী রদনি নগএ তহিনা স্কূনক ঘবাড়ী

রঁদনন। ওগ সমৈমে তীনটা কচহবী রেঁবমামে ছন। দছিনরঁবিযা কচহবীক ঘবমে স্কূন চনএ নগন। পছাতি ওহো রঁদনি খখ্নকা জগহপব পহুঁচন। ”

রেঁবমা পংডিতক গামক শ্রেণীমে গনন জাগত খছি। পবোপঙ্কাক নোক গেঠবী ঝাকেঁ জনৈত ছন্হি, জিনকা সাত সএ রাঁঘা জমীন বাজ-দবভংগাসঁ ভেটৈন ছননি। ওনা ও জমীন রেঁবমা সীমামে নৈ পড়ৈত খছি ঝদা দূ কোস হটি কঽ ছন; খাৰ নৈ ছন্হি।
দছিনরঁবিযা কচহবীক ঘবমে স্কূন খাএন। ওতৌসঁ ওগ স্কূনক দোসব রাঁচমে চাবি গোটে, রেদ, র্যাকবণ সাহিত্যসঁ খাচার্য কেননি। দূ গোটেকেঁ মেডন ভেটৈননি। ওনা তীন গোটে গামসঁ রাঁহব রিদ্যানয পকড়ি নেননি, ঝদা এক গোটে (মেডনধাবী) গামমে নূন-তেনক দোকান কঽ নেননি। ‘পঠনে ফাবসী রেঁচএ তেন’ চবিতাৰ্থ ভঽ গেন। ঝদা খপন নগন খা মেহনতিসঁ ও তীনূ গোটেকেঁ খার্থিক ক্ষেত্রমে পছখা দেননি, সমাজপব রঁহ্ত খধিক প্রভাৱ পড়ন। মেহনতী গাম তহিযো ছন খখনো খছি। খান গামমে কম পঠন-নিখন নোককেঁ নোক চ্টকী নৈত খছি, সে রেঁবমামে নৈ খছি। ঝংঝাবপ্পব রাঁজাবসঁ মাথপব দোকানক রস্তু-জাতক মোটবী রৈশাখক রৌদমে খনৈত ছনাহ, জে সভ দেখৈত ছন। গামমে একটা দোকান। সরঁহক নাট দোকানসঁ। ওনা একটা ঝংঝাবপ্পবক রঁনিযা সেহো খারি রেঁবমামে দোকান খোননে বহথি। ঝংঝাবপ্পবক রঁনিযাক পবিরাব ভূমকমমে নষ্ট ভঽ গেননি। ওঁটাক ঘব বহনে সভ দরি কঽ মবি গেননি। রএহ খাৰ রেঁবমামে খারি রঁসি গেনাহ। জহিনা

বাজনীতিক দৃষ্টিসঁ রেঁবমা গাম জাগন তহিনা শৈক্ষণিক দৃষ্টিসঁ সেহো এ গাম থগ্রথাএন বহন থছি।
ওনা থংগ্রেজী শিক্ষা সেহো গামমে কম প্রতিশতমে পহুঁচি চুকন ছন। গামক উত্তব নরানী রিদ্যানয থা দছিন দীপ রিদ্যানয চনি বহন ছন। তক্ষবিযা হাঈ স্কূন থা ঝংঝাবপুব হাঈ স্কূন সেহো রঁনি গেন ছন।
গামক জে তীনূ পংডিত রাঁহব বহৈত ছনাহ হুনকো সরঁহক পবিরাব গামেমে বহৈত ছননি। থপনো ছুট্টী গামমে রিতরৈঁত ছনাহ।
গামমে স্কূন কহিযা রঁনন, একব নিশ্চিত তিথিক জানকাবী তঁ নৈ ক্ষদা ১৯৩৪ ঈ. ক ভূমকমমে রিদ্যানযক ভীত খসন, এ জানকাবীমে থছি। ক্ষদা রিদ্যানযক জগহ রঁদনি গেন। কিএক তঁ ওগ জগহকেঁ জনমানস থশুভ বুঝএ নাগন। ওনা ও স্থান গামক ব্রহ্ম স্থান ছী, শক্তিশানী জগহ। থখন ওগ স্থানমে রাঁন-রোঁধক থ া ংগনরাঁবী চনি বহন থছি। ওগঠামসঁ রিদ্যানয উঠি নছমীকান্ত-বমাকান্ত সাহুক কচহবীমে চনি থাএন। শুরুমে নকড় ি ক খুট্টাপব রাঁসেক ঘব বহৈ, ক্ষদা পছাতি কচহবীমে নিচ্চাঁ সিমটী ঈটা থা উপব খঢ় ক ঘব গোঁথা রঁনৌননি। ওগ কচহবীমে ১৯৩২ ঈ.ক পহিন চুনারক কেন্দ্র সেহো রঁনন। থখন রিদ্যানয তেসব স্থানপব থছি। জে জগহ সবিসর-পাহীক প্রা. হেত্তকব ঝাক ছিযনি। ওনা ও বজিস্ট্রী কবৈনে তৈযাব ভেন ছথি, ক্ষদা এ জমীন্দাবীক তেহেনে ওঝবৌঠমে পড় ন থছি জে হুনকা নিখনে নে হোগ ছন্হি! বুঠ ি যা গাছীক নাওঁ ঐ জমীনক পড় ি গেন থছি। সম্প্রতি পংচাযত ভরন, থাঠমা ধবিক স্কূন,

খংডহৰ ৰূপমে অস্পতানক ঘৰ আ ভৱ্য দুর্গাস্থান সেহো অছি।
একডোবিমে তীনূ গাম, নৱানী, ৰেবমা আ দীপ, বহিতো সামাজিক ৰাতাৱৰণমে তীনূমে বহুত অধিক ভিন্নতা অছি। এক তঁ পৰগন্নাক প্ৰভাৱ দোসৰ সামাজিক ৰনাৱট। জগ নৱানী আ দীপমে তাড়-খজূৰক গাছ সেহো ভৰপূৰ অছি, মানে তাড়ী পিনহাৰক নীক সংখ্যা অছি, তগঠাম ৰেবমামে এক্কাটা তাড়-খজূৰক গাছ নৈ অছি। দোসৰ ভিন্নতা ঞা অছি জে মধ্য ৰগীয় জাতি ৰেবমামে ৰহুসংখ্যক অছি, নৱানী আ দীপমে খূৰ ধনিকে আকি খূৰ গৰীৱে। খাস কহ দীপমে ঞা স্থিতি ভযাৱহ অছি, জগ গামমে এক্কটা খূৰ ধনিক পৰিৱাৰ বহঁএ ওগ গামক শেষ নোক পাত খৰ্ড়এ, সএহ স্থিতি দীপ গামক অছি।

জগদীশ প্ৰসাদ মন্ডন পাঁচ-ছহ ৰৰ্খক বহথি তখনেসঁ ভাগক সংগ স্কূন জাএ নগনা। গামেমে নোখৰ প্ৰাগমৰী স্কূন ছন জে দ্নূ পানীমে চনৈত ছন। অখন তঁ আঠম ধৰিক পঠ াগ হ্অএ নাগন অছি। তহিনা আৰ এক শিক্ষকসঁ চনৈত ঞা স্কূন সেহো সতবহ শিক্ষক ধৰি পহুঁচি গেন অছি।
তঁএ কি শিক্ষা অগ্ৰআ গেন? জিনগীক নেন সৰাঁগীন ৰিকাস অনিৱাৰ্য অছি, জঁ সে নৈ তঁ ও অকনাংগ-ৰিকনাংগ ভেন পড়ন বহত। সামান্য স্কূন-কঅ ানেজ তঁ ঠাম-ঠীম ৰনন হ্দা তকনীকী শিক্ষাক ৰিকাস নৈ ভেন। পৰিণাম ৰনি গেন অছি জে কাজক দিশে ৰদনি গেন অছি। খএৰ জে হোউ, হ্দা আজাদীক পহিনৌ আ

पछातियो रैबमा बाजनीतिक आ शैक्षणिक दृष्टिसँ अग्रआएन बहल।

आजादीक आन्दोलनमे रौचन्‌ मिश्र उँभड़ना। नरानी रिद्यालयमे ऊनसिपाक काज करैत बहथि। निखनाग तँ नै सीखि भेलनि मुदा रक्ता भऽ गेलाह। देशक प्रति ओहन समर्पित जे आजादीक दौड़मे तीन मास धरि रिना नूनक भट्ठ–रौंगन उँसनि–उँसनि आ दिन–बाति काज करैत बहलाह, आन्दोलन गाम–गाम पकड़नहि बहए। काजेसँ गमानदाबी सेहो अरैं छै। १९३४ ई.क भूमकमक पछाति बाशनक जे रौंरावा ह्अए नागन, तगमे एतेक गमानदाबीक परिचय ओ मधेप्यब थानामे देलनि जे समाजक सभ हुनका गाँधीजी कहए नगननि। तग संग आबो–आबो नोक बहथि। रैबमा पंचायत रौनरौमे हुनकब योगदान रौह्त बहलनि। जनसंख्याक हिसाबसँ ओग समयक पंचायतक हिसाबसँ, रैबमा छोटे पड़ैत बहए। सामाजिक ब्नाबौटि एहेन जे गाम–गामक बीच अपन–अपन संबंध, तँए के केकबा संग बहत, ई जबरदस्त समस्या। मुदा दीप गामक नेतृत्वक सहयोगसँ, जे अपन पंचायत काटि पंचायत रौनरौमे सहयोग केलथि, पंचायत रौनल।

पछाति रौचन्‌ मिश्रक दिमाग गड़बड़ा गेलनि। ओना अस्सीसँ ऊपब रौर्थक उमेबमे मुदा प्रभाब कमि गेलनि। ब्रेन प्रभावित होगक कारण दूटा भेलनि, पहिल पारिवारिक आर्थिक स्थिति आ दोसब बाजनीतिक क्षेत्रमे गमानदाबीक अभाव। मुदा अंत–अंत धरि समाजकेँ जगबैत बहलाह। अठाबहम शताब्दीक पूर्वार्धमे एकहबे खड़का मूनक परिबाबमे

पं. कंचन झा आ पं. वर्बुए झा वैदिक भेलाह। ओना ओग समैमे अंग्रेजी शिक्षाक प्रचार-प्रसार नै भेल छल, मुदा संस्कृत शिक्षाक स्वर्णिम युग अरसस् छल। स्वर्णिम ऐ लेल जे सामाजिक ढाँचा, किछु विश्रृंखलना छोड़ि, वैदिक पद्धतिसँ चलैत छल। आस्ते-आस्ते विश्रृंखलना बढ़ैत गेल। पछाति अंग्रेजी शिक्षाक प्रभाव सेहो खूब पड़ल। पं. कंचन झाक बालक पं. उपेन्द्र झा प्रसिद्ध गेठबी झा ख्याति प्राप्त वैदिक भेलाह, हुनका दरभंगा राजसँ सात सए बीघा जमीन लाखेराज ब्रह्मोत्तर रूपमे भेटैन छलनि। ओग समैमे किनको ताधरि पंडितक बीच स्थान नै भेटैनि जाधरि ओ काशीसँ पढ़ि नै अबैत छलाह।
पं. चित्रधर ठाकुर हुनके घरक भगिनमान परिवार। पंडित चित्रधर ठाकुरकेँ तीन बालक, पं. जयनाथ ठाकुर, पं. तेजनाथ ठाकुर आ पं. खड्गनाथ ठाकुर। तीनू पंडित मुदा जेठका भाय खेती करैत किसान बनि गेलाह आ बाकी दुनू भाँग पं. तेजनाथ ठाकुर आ पं. खड्गनाथ ठाकुर काशीसँ पढ़ि एलाह। उच्चकोटिक श्रेणीमे गिनती छलनि। पंडित तेजनाथ ठाकुर जीवन-पर्यन्त लोहना संस्कृत विद्यालयमे सेवा देलनि। तेकर पछाति परिवारमे पं. गौरीनाथ ठाकुर, अनिरुद्ध ठाकुर आ स्वन्दर ठाकुर भेला। शरीरसँ अशाँह रहने पं. स्वन्दर ठाकुर वैद्यक रूपमे गाममे वैद्यगिरी करैत रहलाह। पं. अनिरुद्ध ठाकुर व्याकरणक पंडित, ओ सीतामढ़ी जिलाक एकटा विद्यालयमे जिनगी भरि सेवा देलनि।
अखन धरि दुगये परिवारक चर्च भेल अछि मुदा एतबेँ

নৈ ঋছি। পং. কামেশ্বব ঝা, জে খগড়া যা রিদ্যালযক সংগ দীপ মহারিদ্যালযমে সেহো সেৱা দেলনি। ও ৱেদ-ব্যাকবণক প্রকাণ্ড পংডিত ছলাহ। পংডিত চণ্ডেশ্বব ঝা ঋবড়া যা মধ্য রিদ্যালযক সংস্থাপিত শিক্ষক ৱঁনি ঋধরযসেমে মবি গেলাহ।

পংডিত উঁপেন্দ্র মিশ্র সভসঁ ভিন্ন ছলাহ। ও এক সংগ জ্যোতিষ, ৱেদ, ব্যাকবণ ঋা সাহিত্যক রিশেষ জ্ঞাতা ছলাহ। কতেকো মহারিদ্যালযমে সেৱা দৈত শৰীব তিযাগ কেলনি। সভসঁ ভিন্ন ও ঐ ঋর্থমে ছলাহ জে কোনো মহারিদ্যালযমে ঋধিক দিন নৈ টিক পবৈত ছলাহ। সানক ভীতবে কিছ নে কিছ খটপট ভগযে জাগত ছলনি। জখনে খটপট হোগত ছলনি, সোঝে ঘবক্ষঁহ রিদা ভহ জাগত ছলাহ। ক্ষদা গামো এলাপব কেকবো কিছ কহৈত নৈ ছলখিন। কিযো প্ৰছৱোঁ নে কবনি জে ওহিনা এনৌং ঋাকি ঝগড়া-দান কহ কএ এনৌং। ঋদ্ভুত গুণ ছলনি জে ঋপনে-ঋাপ রিমর্শ কবৈত, সমএ সংগ ঋপন কর্ত্তব্যকেঁ ছটৈত দেখি দোসব মহারিদ্যালয দিসি রিদা হোগত ছলাহ। খবাম ছোড়া পএবমে কহিযো জূত্তা-পপ্পন নৈ পহিবলনি। পবোপক্তাক রিদ্বানক ৱীচ ঋপন পহিচান ছলনি, জগসঁ কোনো রিদ্যালয, মহারিদ্যালযমে স্ৱাগত বহৈত ছলনি। পংডিত উঁদিত নাবাযণ ঝা, জে গোন্ড মেডলসঁ সম্মানিত ছলাহ, শিক্ষণ কার্য ছোড়া দোকানদাবী ব্যরসাযকেঁ ঋপন জীরিকা ৱনৌলনি। পবিরাবক স্থিতি খবাপ ছলনি। রিন্ব উঁপাবজনে চলৈৱঁনা নৈ ছলনি। ক্ষদা কিছএ দিনক মেহনতিক ফল নীক ভেটৈলনি। জীৱন-যাপন কবৈত ৱীস ৱীঘা জমীন

পবিরাবমে র্ঁনৌননি। পং. বামনাবাযণ ঝা র্যাকবণক জ্ঞাতা ছনাহ। শৈবীবসঁ প্বষ্ঠ বহনে শ্বদ্ধমে প্বনিসক নোকবী শ্বদ্ধ কেননি, ঋদা রিদেশী শাসনক উঠৈত রিবোধমে নোকবী ছোড়ি শিক্ষণ কার্যমে চনি এনাহ, র্ঁৈসিক স্কূন ঘোঘড়িহামে প্ররাসী জীক সংগ বহি সেরা দেননি।

গামক স্কূনসঁ ১৯৩৬ ঙা.মে জগদীশ প্রসাদ মন্ডন নিকননা। গামসঁ সঠনে পূর্ব কছরীমে মিড্ন স্কূন র্ঁনি গেন ছন। তগসঁ পহিনে ঙা পঁচমা ধবিক স্কূন ছন। মিড্ন স্কূন খনগ র্ঁনন। ওনা খখন দ্নূ মিনি এক ভঽ গেন খছি ঋদা পহিনে দ্নূ খনগ-খনগ ছন। ওগ সমএমে পঁচমা ধবি ফীস নৈ নগৈত ছন, ঋদা ছঠা-সাতমামে খঠাগ ঝপৈখা মহীনা ফীস নগৈত ছন। জগদীশ প্রসাদ মন্ডন ১৯৬০ ঙাং.মে মিড্ন স্কূনসঁ নিকনি কেজবীর্ঁান হাগস্কূন ঝংঝাবপ্ববমে নাওঁ নিখেননি। র্ঁেবমাক রিদ্যার্থী তঋবিযামে হাগ স্কূন খা ঝংঝাবপ্বব হাগ স্কূনমে ঐ দ্নূ ঠাম সানে-সান রিভাগ জত হোগত বহৈত ছন। কাবণো বহৈ। জগ ঝপক শিক্ষকক টৌম ঝংঝাবপ্ববমে ছন ওগ তবহক টৌম তঋবিযামে নৈ ছন। তঋবিযা হাগ স্কূনমে এক-খাধ শিক্ষক সানে-সান জাগত-খর্ঁৈত ছনাহ জখন কি ঝংঝাবপ্ববমে সে নৈ ছন, জগসঁ ঝংঝাবপ্ববকেঁ নীক মানন জাগত ছন। জহিনা গামক খান-খান রিদ্যার্থী পএবে জাগত-খর্ঁৈত ছনাহ তহিনা ঙাহো জাগত-খর্ঁৈত ছনা। কিছু গোটে হোস্টেনোমে বহৈত ছনা। সানো ভবি কিছু নৈ কিছু খস্বরিধা বহিতে ছননি, ওনা খখনো কিছু-কিছু ছন্হিযে। সানো ভবি ঐ তবহেঁ বহৈ ছন।

ঋগহনসঁ মাঘ ধবি দিনো ছোঠে হোগএ, ক্ষদা রিদ্যানযক সমএ ছোঠে নৈ হোগত ছন। কাজক ঋন্বকূন সমএ ভেঠনে দিন–বাতিমে ঋনতব ভনহিঁ নৈ বূঝি পড◌ৈত ছৈ, ক্ষদা গাম–ঘবক নেন তঁ ঞা কঠিন ঋছিযে। মৌসমী ছুট্টীক নাওঁপব দিসম্ববমে ঋাঠ–দস দিন বঁড◌া দিনক ছুট্টী হোগত ছন, জে পবীক্ষাপেবান্ত ঋা বিজনৃৈসঁ পূর্ব হোগত ছন।

গবমিযো মাসমে ঋস্বরিধা তঁ তহিনা ক্ষদা ও ঋস্বরিধা দোসব তবহক হোগত ছন। ওনা একবা ঋাম খাগক ছুট্টী সেহো কহন জাগ ছৈ ক্ষদা গ্রীষ্মারকাসক নাঋ া ঁ সেহো ছৈ, ঞা নমগব ছুট্টী, মাস দিনক হোগত ছন। নীক পবিরাবক রিদ্যার্থীকেঁ ঋন্বকূন রাতারবণ বহনে দোহবী নাভ হোগত ছননি, সাধাবণ পবিরাবক রিদ্যার্থী ঋাম খাগত–খাগত ঋাধা–ছিধা রিঁসবি জাগত ছনা। শৈক্ষণিক রাতারবণ স্পষ্ট রূপমে রিভাজিত ভঃ জাগত ছন। জহিনা জাড◌ক মাস বঁবেড◌ী ছরৈত ঋছি তহিনা গবমিযো গাছক ফ্নগী ছরৈত ঋছি। জগসঁ ঋপ্রীন মানে চৈত সঁ তাধবি রিদ্যানয ভিনস্ববকা হোগত ছন, জাধবি গর্মী ছুট্টী নৈ ভঃ জাগত ছন। তক্ষবিযা হাগ স্কূন ঋা ঝাঁঝাবপ্পব হাগ স্কূনমে গহো ঋঁতব ছন জে ঋাধা ঘঁটা ঋাগূ–পাছূ খ্জরৌ কবৈত ছন ঋা বঁন্না হোগত ছন। কাবণো ছনৈ, কমনা পছিমক গাম মেঁহথ, নরুঋাব ঋাদিসঁ নঃ কঃ পূর্বমে রেঁবমা ধবি ঋা গংগাপ্পব খববাঁগবসঁ নঃ কঃ ঋনপ্পবা–ঋবড◌ি যা ধবিক রিদ্যার্থী ঝাঁঝাবপ্পবমে পঠ◌ৈত ছনাহ। এক নমহব ক্ষেত্র, তঁএ রিনম্রঁসঁ স্কূন খ্নৈত ছন। ওগ সমএ সাঠ◌ে এগাবহ রঁজে রিদ্যানযমে ছুট্টী হোগত

বহএ। তখন পান–সাত মীন পএবে চনবঁ কঠিন ছন। ওনা ঙা বঁড় কঠিন নৈ কিএক তঁ বেঁবমাক বিদ্যার্থী পএবে চনি নোহনো বিদ্যানযসঁ পঠ়নে ছনাহ। তহিনা বঁর্খা মাসমে সেহো হোগত ছন। কখন পানি–বিহাড় খাবি জাএ, তেকব কোনো ঠীক নৈ। তদ্রুমে কতেকান বঁবিসত তেকবো ঠেকান নৈ। খৈব জে হো.....। কেজবীবান হাগ স্কূন ঝংঝাবপ্পবমে ১৯৬৩ ঙা.মে হাযব সেকেণ্ড্রীক পঠ় াগ শ্বরু ভেন। হদা থোড় পেঁচ নাগি গেনৈ। কনা–বিজ্ঞান আ বাণিজ্য তীনূক পঠ় াগ হোগ ছনৈ। কনা–বিজ্ঞানক মংজূবী ভেটি গেন, বাণিজ্যক ভেটবেঁ নে কএন। কতে বংগক হবা বঁহএ নাগন। ওনা শিক্ষকমে বঁঠ় াত্তবী পছাতি ভেন, হদা শ্বরুমে অস্ত্ববিধা বহন। ১৯৬৪ ঙা.মে জনতা কওনেজ খুজন। জন–সহযোগসঁ কওনেজ খুজন। হদা কওনেজক জে নমগব–চৌড়গব ঘব চাহী, জে ধড়ফড়মে নৈ ভেনৈ তঁএ হাগযে স্কূনমে সাধাবণ রূপেঁ পঠ় াগ শ্বরু ভেন। কিছু গনন চ্নন বিষযক পঠ় াগ শ্বরু ভেন। খএব জে ভেন, হদা শিক্ষামে নব জাগবণ ক্ষেত্রমে আএন। বঁহ্তোক মনক হবাদ পূবা হোগক সংভাবনা বঁঠ়ন। বী.এ. তকক পঠ় াগ নগমে হএত, তখন পঠ়বৈঁনা বঁচ্চা আ পঠ়বৈঁবঁনা গাবজনক মনমে কিঅএ নে উত্সাহ জগতনি। কিছু দিনক পছাতি কওনেজক অপন কঁচকা ঙংঠা আ খপড় াক মকান বঁননৈ।

জগদীশ প্রসাদ মন্ডন ১৯৬৩ ঙা.মে হাযব সেকেণ্ড্রী পাস কেনাপব বী.এ. পার্ট বনমে নাওঁ নিখেননি। পহিনে দূ বঁর্খক আগ.এ. আ দূ বঁর্খক বী.এ. প্রী হ্এ নগনৈ

আ দ্নূ দিসসঁ রিদ্যার্থীক প্ররেশ হ্খএ নাগন। রী.এ. পার্ট রন কেনাপব আনর্স পঠ ৈক রিচাব ভেননি। আ আন কওনেজমে আনর্সক পঠ াগ হোগত ছন, জনতা কওনেজমে নৈ হোগত ছন। এক-দূ-তীন শিক্ষকসঁ অধিক কোনো রিষযমে শিক্ষক নৈ ছন। হিন্দী রিভাগমে সেহো দ্গযে গোষ্টে ছনাহ। ও প্রাগরেষ্ট ৰূপমে তৈযাবী কবএ নগনা। সী.এম. কওনেজক নাওঁসঁ ফার্ম ভবাএন আ পবীক্ষো ভেন। ১৯৩২ ঈং.ক চ্নারক ৰাঁদ দেশক অপন রিধিরত সবকাব ৰনন। হ্দা এক সংগ কতেকো প্রশ্ন উঁঠি কহ ঠাঠ ভহ গেন। সবকাবী কার্যানযমে কর্মচাবীক জৰূবতি ভেন। জেকব ৰহানীমে জাতিরাদ আ পৈবরী-পৈগাম শুৰূ ভেন। আম জনতাক জগাএন সবকাব জনতাসঁ ৰহ্ত দূব হটি গেন।

ওনা জে কোনো নর-স্রতংত্র দেশক স্থিতি হোগএ তহিনা অপনো ঐঠাম বহএ। হ্দা ওগ নেন জন্তু সকাবাত্মক সোচ আ কাজক ওঁসত হেৰাক চাহিযে সে নৈ ভেন। সামংতী সোচ; আ সামংত মজগূত ছন, জগসঁ আম-অরামক রীচ আত্রাশ পনপএ নগনৈ। বাজা-বজৰাড ে জকাঁ শাসন পদ্ধতি চনএ নাগন। তহী রীচ ভূদান আন্দোননক উঁদয সেহো ভেন। ওনা তেনাংগনাসঁ শুৰূ ভেন ভূমি আন্দোনন দেশকেঁ ডোনা দেনে ছন। তগ সংগ কেবন, ৰংগানক সংগ ছিটফুট অনেকো বাজ্যমে ভূমি আন্দোনন পকড ি বহন ছন। দবভংগা জিনামে সেহো ভূমি আন্দোনন শুৰূ ভেন।

১৯৩৭ ঈ.ক চ্নারমে কাঁগ্রেস সবকাবক স্থিতি কমজোব ভেন। কেবনমে রামপংথী সবকাব ৰনি গেন। আজাদীক দৌড ক জে জাগবণ ছন আ তাজা ছন, জগসঁ

अखनुका जकाँ नै छल। ऐ बीच गोष्ठि-पंचवा स्माग स्कूल, कओलेज, प्राागरेष्ठ रूपमे रहनए नागल छल। स्मदा ओसत कम बहल। खादी भंडाव उंध्यागक द्धास होगत गेल आ होगत-होगत ओ मेष्टा जकाँ गेल। तहिना नगदी पैदाराबमे रूशियाब सेहो छल, जे उंध्यागपतिक चलैत सेहो मबए नागल।
मिथिलांचलमे मूलत: जीरिकाक साधन रूषि छल। ओला सघन रूपमे रूषि जीरिकाक पैघ साधन छी, स्मदा से नै छल। जेहो छल तह्रमे बंग-रिबंगक छल-प्रपंच चलि बहल छल। बष्टाग खेतीमे अधिया उंपज उंपजौनिहावकेँ भेष्टै छलै। जखन कि उंपजरौमे, खेती कबैमे किछुए अन्नक खेती नाभप्रद छल। उंपजाक अनुपातमे नागत खर्च किछुमे कम छल आ किछुमे अधिक। जगमे अधिक छल ओगमे बष्टैदाबकेँ घाष्टा नगैत छलै। तग संग बौदी-दाहीक प्रभार ओहल किसानपब सेहो पडै़त छल जे खेती करैत छलाह। जे बैसी खेतबला छलाह हुनकब खेती अधिकतब बष्टागक माध्यमसँ चलैत छल। तग संग अधिक अन्न बहले अन्नक महाजनियो चलैत छलनि। महाजनियोक प्रथा गाम-गामक फुष्ट-फुष्ट छल। कोनो गाममे सराग (एक मोनक सवा मोन, एक सीजिलक), तँ कोनो गाममे एगावही (आठ पसेबीक मोन, एक मोनक एगावह पसेबी), तँ कोनो गाममे डेठ़िया (एक मोनक बाबह पसेबी) छल। जेकब मतलब भेल जे एक मोनक आधा मोन सूदिये भेल। तग संग ओहो होगत छल जे सालक कर्ज सालमे चुकाएल जागत छल आ जँ से नै तँ सूदो मूड़े बनि जागत छलै जगसँ दू साल बितैत-बितैत कर्ज दोबबा जाग

छलै ।
अखुनका जकाँ रिआह तँ ततेे भावी नै छल कदा माए-
बापक सबाधमे सामाजिक आ जातीय एहेन चाप छल
जे खेत-पथाब बैचि काज चलैत छल। खेतक
हिसाबसँ चाबि-पाँच मेनक किसान छलाह। गामक-गाम
एक-एक गोटैक छलनि, जखने एकठाम जमीन समटाएल
बहत तखन दोसब-तेसबक की आ कते हेतनि ?
खेतमे काज कबैबना बोनिहाबोक स्थिति बदसँ बदतब
छल। एक तँ दिन भबिक बोनि कम, तहूमे सानक
गनल दिन काज होगत। किसानोक बीच खेतीक नब
बैज्ञानिक खेतीक पद्धतिक अभाब छलनि। अभाबोक
काबण छल जे ने सबकाबक धियान खेती दिस छल आ
ने खेतीक साधन उपलब्ध छल।
त्रेता युगक जनकक हब जकाँ खेत जोतैक हब
होगत छल! जहिना मबिआएल बडद तहिना
जोतिनिहाब। तगं संग खेत पटैबैक पानिक कोनो
दोसब बैबस्था नै। जहिया पानि हएत तहिया खेती
शुरू हएत। जगसँ बैसमए खेती होगत छल।
पोखबि-झाँखडि मे अनेकआ माछ जे होग, सएह
माछ पोसब कहागत छल। तहिना तीमनो-तबकाबी
आ फलो-फलहबीक हाल छल। मोटा-मोटी कृषिक
ओहन दशा बनि गेल छल जगपब जीवन यापन कबब
कठिन भऽ गेल छल।
पशुपालनक रूपमे गाए-महींस आ बकबी पोसब मात्र
चलैत छल। गाए-महींस पोसैक बीच महाजनीक एहेन
सूत्र लागल छल जे पोसिनिहाब ि सर्फ पोसैत छलाह।
एक तँ नस्ल पछआएल बहने पछआएल काबोबाब, दोसब

এহেন জানমে ওসবাএন জে ধীবে–ধীবে ঙা তেনা কমিতে গেন জে রঁঠ◌ৈক কোনো সংভারনা নৈ বহন।
নগদী হসিনক রূপমে হ্মশিযাব আ পহুঁআক খেতী ছন। হ্মদা উঁদ্যাগপতিক কাবামাতসঁ ওহো দূনূ কমজোবে হোগত গেন। হ্মদা সবকাবক প্রতি জন–আক্রোশ রঁঠ◌ন। গাম–ঘবক নোক সবকাবী নাভক মানে বুঁনৈত ছন মাত্র কোটাক রসূত্ত ধবি। সেহো বস্তে–পেবে ন্বটাগত ছন।
১৯৬৭ ঙা.ক চুনাব আএন। জগদীশ প্রসাদ মন্ডন রী.এ.ক রিদ্যার্থী বহথি। আজাদীক পছাতি ঙা পহিন জন–জাগবণ ছন। পঠ◌নো–নিখন আ রিদ্যার্থিযো এঁমে প্রত্যক্ষ–অপ্রত্যক্ষ রূপেঁ মৈদানমে উঁতবন।

জগদীশ প্রসাদ মন্ডন রী.এ. পার্ট–১ কেননি আ কবিতে ১৯৬৭ ঙাসুরীক আম চুনাব আএন। জহিনা কাংগ্রেস পার্টী জন–সমূহসঁ হটি কিছু খাস জাতিক পার্টী রঁনি বহন ছন তহিনা আনো–আন পার্টীক স্থিতি ছনৈ। কম্যুনিস্ট পার্টী িকছু ক্ষেত্রমে মজগূত ছন হ্মদা সংসাবপ্পব গনাকামে কমজোব ছন, হ্মদা তৈযো ঙা এতহ জোব–সোবসঁ পকড়◌ি বহন ছন। কাংগ্রেসক প্রতি নোকক আক্রোশ রঁঠ◌ি বহন ছন। সবকাব রিবোধী (কাংগ্রেস সবকাব) হরা রঁনি বহন ছন। কাবণো ছনৈ, স্বতংত্রতা আন্দোননমে স্বতংত্র দেশক জে আকাংক্ষা হোগত ও তঁ ছনৈহে হ্মদা ওকব পূর্তিক কোনো উঁপাএ নৈ ভেন। সংগে–সংগ কাংগ্রেস পার্টী জনসমূহক সংগ ছোড়◌ি পবিরাব রিশেষ রা জাতি–রিশেষমে সমটা চুকন ছন। গ্রামীণ সমাজমে স্বতংত্রতাক কোনো নাভ স্পষ্ট রূপেঁ সোসা

নৈ আএল। কিসান প্রধান মিথিলাঁচলক স্থিতি আজাদী পূর্বৈক বঁনল বহল। ওনা দেশৈমে পঁজাবঁক কিসানক স্থিতি সুধবি গেল। কাবণ ওগঠামক সবকাব কৃষিকেঁ প্রমুখতাসঁ পকড়ি পানি-বিজলীক ব্যৈবস্থা কএ দেনক। পানি আ বিজলী, কৃষি লেল ও দুনূ সাধন প্রমুখ অছি। সে বিহাব (মিথিলাঁচল)মে নৈ ভেল। শিক্ষা-ব্যৈবস্থামে সেহো জেহেনে হেবাঁক চাহী সে নৈ ভেল। সংগ-সংগ আবো বহুত কাবণ ভেল, জগসঁ বিদ্যার্থীক বীচ আক্রোশ সেহো বঢ়ল। বাজনীতিক চেতনা বঢ়নে জগৌনিহাবোক সংখ্যা বঢ়ল। ঙদা আপনেমে লড়নে-ঝগড়নে সভ বিবোধী পার্টীক স্থিতি সেহো খবাপে। নব চেতনাক সংগ বিবোধী (কাংগ্রেস বিবোধী) সভ বাজনীতিক পার্টী এক মঁচপব আএল। অংগ্রেজিযে শাসন জকাঁ কাংগ্রেসো শাসনক বিরুদ্ধ লোক উঠি কএ ঠাঢ় ভেল। ওনা দেশৈক, ঙদা বিহাবক তঁ কহলে জেতগ জে স্বতংত্রতাক উপবান্ত ও পহিল জন-জাগবণ ছল।
সভ পার্টীকেঁ এক মঁচপব এলে কোনো নিশ্চিত কার্যক্রম বঁনবঁ অসংভব ছল, কাবণ এতে জনদিবাঁজীমে ভগযে কি সকৈএ। তখন তঁ আম-চুনাব পীঠপব অছি তঁএ সবকাব বঁদলৈক কার্যক্রম বঁনল।
কিসান-বোঁনিহাবক সংগ বুদ্ধিজীবিযো মৈদানমে উতবলাহ। কাংগ্রেস বিবোধীক লীক হবা বঁনল। অপন মধুবঁনী জিলামে অখন দূটা পার্লিযামেংট ক্ষেত্র অছি, তগ দিন দবভংগে জিলা ছল। দুনূ ক্ষেত্রমে কাংগ্রেস হাবল। হাববেঁ নৈ কএল, বোটৈক প্রতিশত বহুত নিচচাঁ উতবল। একসূত্রী কার্যক্রম, কাংগ্রেস হটাউ, বহলে কানো

राज्यमे एक पार्टीक सरकार नै रहलन। खिचड़ी ये सरकार बिहारो, बंगालो, उत्तरो प्रदेशो आ आनो-आन राज्यमे रहलन। समस्यासँ ग्रसित राज्य सभ छलैहे, किमहरबसँ समस्या पकड़ल जाए, ओ मुख्य समस्या छल। तए बीच चतरल-गछगर भूदानो आन्दोलन उठिआए लागल। मुदा तैयो किछु गोटे भूदानसँ राजनीतिक मंचपर एलाह।
भूदानकेँ आन्दोलनक रूपमे ठाढ़ कएल गेल। ओना तेलांगनाक भूमि आन्दोलन चरमपर छल। जमीनक छठम भागक (छठम हिस्सा दान दिअ) हिस्सा मंगैक अभियान शुरू भेल। लोक लाखक-लाख बीघा दान देललनि। सबहक अनुमान भेललनि जे देशक छठम हिस्सा गरीबोक बीच आओत। कोनो गामक दू प्रतिशतसँ लऽ कऽ पनरह बीस प्रतिशत तकक जमीन घर-घराड़ीमे लगै छै। तएठाम छठम हिस्सा सोलह प्रतिशतसँ ऊपर, जमीनक आमद-खर्च दुनू भऽ गेल। भलहिँ आगयो, २०१२ ई.मे ढेरो परिवार एहन अछि जेकरा चारि डिसमिल जमीन नै छै जे घरो बना सकत।
जहिना हरामे उठिआगत भूदान आन्दोलन आएल आ गेल तेकर ओते प्रभाव नै पड़ल जते गामक एकटा गृह-उद्योग समाप्त भेने भऽ गेल। खादी-भंडारक माध्यमसँ कारोबार चलैत छल, तएमे तेना कऽ फसहनि लागल जे अन्न-माटि दुनू एकरंग्गे भऽ गेल। जेहने दाना अन्न तेहने फसहनिक माटि, केना रखबाओल जाएत। ओना अखनो किछु गोटे भूदानी जमीन पाबि खुशिहालीक जिनगी बनौने छथि, तहिना कपड़ाक (खादी) कारोबार चलैए, मुदा नगण्य रूपमे। जहिना

नूर्ष्टमे चरखा नफा कहल जोग छै तहिना चरखोक नफा सठि रहल छल, मुदा अखनो बुनियादी समस्याक भीड़ कियो जाए नै चाहैत अछि। ओहन समाजो नै बनि सकल अछि। ओना समाजो केना बनत, दुरुस्त केनिहारसँ बेसी भङठेनिहारे अछि। बेरोजगारोक संख्या कम नै छै मुदा ओहनो बेरोजगार तँ अछिये जेकरा मोटर साइकिल, होटल, मोबाइल होइत कपड़ा-लत्ता, भोजन-छाजन सहित बीस हजार रुपैआ महीनाक जिनगी बनि गेल अछि।

तेंतीस सूत्री कार्यक्रम लऽ कऽ मिलन-जुलन सरकार बनल। मैट्रिकक परीक्षामे अंग्रेजी भाषाकेँ कमजोर कएल गेल, संग-संग हाइ स्कूल तकक शिक्षा फ्री करैक अवाज उठल। १९३७ ई.क बाद अंग्रेजी शिक्षा आगू बढ़ल। जइ अंग्रेजीक पढ़ाइ आठमा (हाइ स्कूल) सँ शुरू होइत छल ओ मिड्ल स्कूलमे प्रवेश कऽ गेल। छठासँ पढ़ाइ शुरू भऽ गेल। घीच-तीड़ कऽ अठारह महीना सरकार चलल। फेर मध्यावधि चुनाव भेल। मुदा पहिलुका खिचड़ी, जे सोनहन्नी घीसँ अनल छल, ऐबेर घी-खिचड़ी सरकार बनल। समस्या-समाधानक प्रति ओते नै भेलै मुदा जन-जागरण जरूर भेलै। तइ बीच हरित क्रान्ति कृषिमे सेहो भेल। कतौ-कतौ तँ एहेन भेल जे जइ खेतमे पाँच सेर कट्ठा होइत छल ओ क्विन्टल कट्ठा उपजए लागल। मुदा अपना ऐठामक जमीनक ईहो दुर्भाग्य रहल जे खेतबला नोकरी-चाकरी करए शहरसँ विदेश धरि पहुँचि गेलाह, मुदा

খেত তঁ গামেমে বহি গেননি। রঁষ্টাগক এহেন রেঁরহাব জে রঁষ্টেদাবকেঁ নাভ নৈ হোগত, পাগ-কৌড়া কমেনে সংস্কারো তেজ ভেননি। খভারমে নোক খেত রেঁচৈএ খাকি পাগযো-কৌড়া বহনে নোক রেঁচত। সে পড়নে বহত। ক্ষদা রেঁচি কহ রাঁপ-দাদাক নাক কেনা কষ্টাএরঁ!

তগ সংগ সবকাবী কার্যানিয কাগজী ঝংঝষ্টিক খভা রঁনন খছি। মিথিনাঁচনক এক-এক সমস্যা মিথিনারাসীক ছিযনি। খখনো রঁচ্চা সরঁহক স্কূনমে ঐ ঢংগসঁ রঁচাকেঁ মাবন-পীষ্টন জাগ ছৈ জে ও স্কূন ছোড়ি দৈত খছি। এক্কসম শিতারঁদীমে জঁ খঠাবহম সদীক রেঁরহাব চনত তঁ ওগসঁ সক্ষচিত নাভক খাশা নৈ কএন জা সকৈএ।

জগদীশি প্রসাদ মন্ডন ১৯৬৭ গু.ক চুনারী দৌড়মে জনরবী ১৯৬৭ গু.মে ভাবতীয কম্যুনিস্ট পার্টীক সদস্য রঁননা। চুনারো পীঠেপব বহি, মধেপ্রবোসঁ কাংগ্রেস পার্টী হাবন।

গাম-সমাজসঁ নহ কহ দেশীক বাজনীতি তকমে খবাজক স্থিতি রঁনএ নগনৈ। ১৯৩৭ গু.ক কেবনক রামপংথী সবকাব তোড়ৈমে সবকাবক (কাংগ্রেস সবকাব) সাখ খসন। স্রতংত্রতা সেনানিযোক (খাজাদীক নড়াগ নড়নিহাবোক)ক সংখ্যামে রঁহুত কমী নহিযে ভেন ছন। কিছু প্রখব নেতা জরুব মবি গেন ছনাহ। বাজনীতিক ক্ষেত্রমে ভাগ-ভাতিজ খা জাতিরাদ, সম্প্রদাযরাদ, দন-রঁদন গন্যাদি জোব মাবনক। নেতৃত্রক সাখ সেহো ঘষ্টন। জাতিরাদ রুপমে জতহ জনতাক সাখ নেতৃত্রক নজবিমে গিবন ততহ কোনো

পার্টীক রিধাযক সাঁসদ স্ববতা–ধোতী পহীবি–পহীবি নোকক রীচ খরঁএ নগনাহ। রঁড়্কা নেতাক সংগ ছোটকাক রঁনি চঠ্এ নাগন কিএক তঁ জাতি, স্বর্ট্ম্রঁ, গৌখাঁ, পড়্াসী খা নেন–দেন ওকব খাধাব রঁনন। রিগাবোক বাজনীতি জটা–জটিনক নাচ জকাঁ ঝিনগোবি খেনএ নাগন। প্রশাসনো নাভ উঁঠৌনক। রোটক পার্টীকেঁ রিন্ব রোটক পার্টী দরা–দরা শাসন পকড়্এ নাগন। এক তঁ গ্রাম–পঁচাযত সিনেমা পোস্টব জকাঁ মাত্র নাম গাম ছন, জেকবা মজগূত কবরঁ সভসঁ খহম, ঝদা দেশক ওা এহেন সংস্থা ছন জেকবা খাবো কমজোব রঁনা সবকাবী তংত্রক হাথমে সমেটি কঃ বাখি দেন গেন ছন। কোর্ট–কচহবীক চনতী খারি গেন, কোনা নৈ খরৈঁত ? এক দিস হাবন ঝখিযা খা খাবো–খাবো সত্তাসীন হ্খএ নগন খা জনতাক প্রতিনিধি সড়্কপব বহি গেন। জমীনদাব–সামংত ঘসাগত–ঘসাগত ঘসা গেন, গাম–গামক ওকব জমীন গৌখাঁক খখড়্ াহা রঁনি গেন। জেকব নাঠী, তেকব ভৈঁসক স্থিতি রঁনি গেন।

রিচাবধাবাক রীচ বাজনীতিক পার্টীক রীচ সেহো উঁঠা–পটক হ্খএ নাগন। মোটা–মোটী সামাজিক, খার্থিক, রৌদ্ধিক, বাজনীতিক সভ মংচপব রৈচাবিক সংঘর্ষক সংগ সামাজিক–খার্থিক রিশ্লেষণ সেহো হ্খএ নাগন, জেকব পবিণাম গন্দিবা জীক নেতৃত্বকানমে স্পষ্ট ভঃ গেন। খাজাদীক রাঁদ ওা কাংগ্রেসক রীচ পহিন রৈচাবিক নড়্ াগ ছন।

গাম–গামমে সেহো প্ববোহিতবাদকেঁ ধক্কা নাগন।

জতিযা থাগূ পতিযা নৈ নগৈ ছৈ, ওা ি নৰ্ণাযিক ভেল। ঋদা জগ ঋপমে থাৰ্থিক শোষণ হোগত ছল তগমে কমী নৈ ভেল। জাতিমে কিছ ৰঁদনার থাএল ঋদা ৰেঁরহাবিক পক্ষ ঠামক ঠামহি বহি গেল। কতৰোঁ ঠামক-ঠামে বহল তৈযো ৰেঁরস্থাক রিবোধমে কিছ নে কিছ নাভ ভেৰেঁ কএল। কাবণো ভেল, হো-হামে কাজ তঁ শ্বঋ ভেল ঋদা পোথী-পত্রাক ভাষা তঁ সংস্থ্রতে বহএ। পঠ়নিহাবোক সংখ্যা কম থা বুঁদ্মিনিহাবক তঁ সহজহি নৈ। ঋদা তৈযো কিছ নে কিছ চক-চূক চনিতে বহল। কতৌ " ওঁ " নঽ কঽ মাবি-পীঠি তঁ কতৌ কিছ। জহিনা পোথী-পতবাক দশা ভেল তহিনা বাজনীতিক মঁচপব গাঁধীরাদক দশা ভেল। এক্কে রাঁত এক্কে পাঁতিক ব্যাখ্যা, জতে-ঋঁহ ততে বংগক ব্যাখ্যা হ্থএ নাগল। জঋবত থছি জে ঐ সমস্যাক সমাধান মজগূতীসঁ কএল জাএ। নৈ তঁ মূড়ন থা সবাধক ভোজমে কোনো ভেদ নৈ বহত।

শিক্ষা-সংস্থান থাবো একটা থড়া ৰঁনি গেল। কোনো তবহক প্রতিৰঁধ নৈ। রএহ কওনেজমে গাঁধীরাদী সিদ্ধান্তো পঠ় ীতা থা হ্নীনডমে থারিঁ খিননিযো উঁড় ীতাহ, থা রিধানসভা সংসদমে ও সভ রিঁকেৰোঁ কবতাহ। এহেন খেল ধড়ন্নেসঁ ভেল। ঋদা একটা জঋব ভেল জে জহিনা ১৯৪২ ওা.ক থঁগেজ রিবোধী হবা পৈদা কেনক, তহিনা ১৯৬৭ ওা.ক হবা সেহো কেনক। এক দিস বৌদীক মাবন কিসান, সামঁত-পূঁজীপতিক ৰীচ রিরাদ, জাতি-জাতিক থা বস্থ্র-জাতিক ৰীচক দূবী, জোতন খেত জকাঁ চৌকিযা কঽ একৰঁষ্ট ভঽ গেল, ঋদা সে সোনহন্নী নৈ ভেল।

ওনা কোসীক প্বন-ৰাঁন্হ (নেপান হ্নাটক সহিত) ৰঁনন,

কোসী নহবিমে হাথ নাগন ক্ষদা কী নাভ ভেন ? দেখিতে ছিঐ। জগ তবহক হনচন কওনেজ খা হাযব শিক্ষণ সংস্থানমে ভেন তগ তবহক হনচন হাগ স্কূনমে নৈ ভেন। মিড্ন স্কূনক তঁ চর্চে নৈ। জে ঘনিরর্সিটীক সর্বোচ্চ পদ (ভী.সী) রিদ্বত মংডনীক ৰীচ ছন ও প্রশাসনিক খফসবক হাথ জাএ নগন। কেনা নে জাগত, রিদ্বতা খা প্রশাসনমে তঁ কিছ রৈরহাবিক খংতব খছিযে। কোনো কাবগব নিখমো নৈ নগৌন জা সকৈএ। কিছ সবকাবী কওনেজ তঁ কিছ গৈব সবকাবী। কিছ ৰনিতে তঁ কিছ ৰনৈক রিচাবে কবৈত। এহনা স্থিতিমে নিখমমে মজগূতী কেনা খাওত। উঁপবকা ধাব নিচ্চা দিস ৰহন। রিদ্যার্থিযো জে সান ভবি নেতাগিবী কেননি ও পবীক্ষা কেনা পাস কবতাহ। তহ্নে তঁ কানূনেক জব্ধবতি। দ্বড় উঁঠন খা এক্ক- দ্গযে কিছ কওনেজ ছোড়ি পবীক্ষামে চাবী শ্বব্ধ ভেন। কাংপী জঁচনিহাবোকেঁ খগহন হাথ নগননি। কতেক কংঠী শিক্ষকক ৰীচ ঠ্টৈন। পাগ হাথ নগনে নোক শহব দিস সেহো ৰঠ়নাহ। ক্ষদা কিছ হোউঁ, কিছ কমজোব নোকক রিদ্যার্থীকেঁ জব্ধব নাভ ভেননি, ওনা জতে হেৰোক চাহী সে নৈ ভেননি। বংগ-রিবংগক প্রাগরেট্ট কওনেজ কাগজেপব উঁঠি কহ ঠাঠ় ভেন। কাগজেপব পঠ় াগ, কাগজেপব পবীক্ষা খা কাগজেক ডিগ্রী ৰিকাএ নাগন, জগসঁ ৰ্নিযাদী সমস্যা ছট্টি গেন। নে মেডিকন কওনেজ ৰঠ়ন খা নে গংজীনিযবি ংগ, নে গংজীনিযব নে কাবখানা, নে টৈকনীকন কওনেজ ৰঠ়ন খা নে হ্ফশীন কাবীগবক িনর্মাণ ভেন। নে এগ্রীকনচ্চব

কওনেজ ৰঠ◌ন আ নে ক্ষশেন কিসান ৰঠ◌ন। উত্তৰ-দক্ষিন বিহাবক সংবঁধসঁ ঐঠামক (মিথিলাঁচল) পঠ◌ন-নিখনকেঁ দক্ষিন বিহাৰমে নোকৰী ভেঙৈলনি। ৰহ্ত গোষ্ঠে ঘৰো-আঁগনা ৰঁনা নেননি, মুদা দুনূ বাজ্যকেঁ বিভাজিত ভেনে ভাষাক সীমাৰঁদী ভেল। ওনা জেহন একৰংগাহ ভাষা মিথিলাঁচলক অছি ওহন দক্ষিন বিহাবক নৈ অছি। কাৰণো অছি জে জখন কল-কাৰখানা অছিযে নৈ তখন কোন নোকৰী পাৰঁএ আন বাজক নোক ওতাহ। তঁএ ভাষামে কোনো ধক্কা নৈ নাগল অছি। হিন্দী আনৰ্সক সংগ ৰী.এ. পাস কেনন্হি জগদীশ প্রসাদ মন্ডন, ১৯৬৯-৭১ ঙ.ক ৰৈঁচমে সী.এম. কওনেজমে নাওঁ নিখেনন্হি। পঠ◌ াগক স্তৰ সেহো কমি চুকন ছন। প্রাফেসৰ আ বিদ্যার্থীক ৰীচক সংবঁধমে জৰঁবদস্ত ধক্কা নাগন। জগসঁ শিক্ষকক প্রতিষ্ঠামে কমী আবি বহন ছন। নীক শিক্ষক অপন মুঁহ ৰঁন্ন কহ অপন প্রতিষ্ঠা ৰঁচৰৈঁমে নগি গেনাহ। আগ্রাশি শিক্ষকোক ৰীচ ৰঠ◌ৰেঁ কএন। পাগ-কৌড◌ াকি নেন-দেন আ পৈৰৰী-পৈগাম খূৰঁ ৰঠ◌ন। জাতি আধাবিত ছাত্র-শিক্ষকক ৰীচ সংবঁধ ৰঠ◌ন তঁ দোসৰ দিস (আন-জাতিক) সংবঁধমে কমিযো ভেন। ওনা তঁ সভ ক্লাসক মুদা এম.এ.ক পৰীক্ষা তীন সান পছুআএন বহএ। ক্লাস সম্পন্ন কেনাক ৰাঁদ গাম আবি পৰীক্ষাক প্রতীক্ষা কৰএ নগনা। তগ ৰীচ গামমে (ৰেঁৰমা) দুর্গাপূজাক বিচাৰ উঠন। জতহ-ততহ চর্চা হুঅএ নাগন। অধিকাংশি নোক পূজাক পক্ষমে বহথি। মুদা দুর্গাপূজা তঁ আন পূজা নৈ জে কমো জগহমে কএন জা সকৈএ। ঐ নেন অধিক জগহক জৰূৰতি হোগত অছি। কাৰণ জে এক তঁ দস দিনক

পূজা, তগপব দোকান–দৌবী, মেনা, নাচ–তমাশা সেহো হোগএ।
গৌশ্বাঁক সহমতি রঁননে বহ, স্কূনক প্রাংগনমে রৈঁসাব ভেনৈ, ওনা তগসঁ পহিনৌং গৌশ্বাক রৈঁসাব কতে রঁবে ভেন ঋদা জতে নোক ঐ রৈঁসাবমে উঁপস্থিত ভেন ওতে কহিযো নৈ ভেন ছন। তহিনা রৈঁসাবমে রঁজনিহাবোক সংখ্যা রঁঠ ন। নর পীঠ ী কান্হ উঁঠৌননি।
রৈঁসাবমে পূজা স্থনক চ্নার হ্থএ নগন। দূ–তীনটা জগহ ওহন ভেটৈন জগমে দ্গাপূজা সম্হবি সকৈএ। ঋদা খানী জগহেটা সঁ নৈ হ্থএ, দিন–বাতিক মেনা, তঁএ স্ববক্ষো খনিরার্য খছি। তঁএ স্ববক্ষিত জগহক মহত রঁঠ ন। স্কূনেক প্রাংগনক সহমতি রঁনন। দোসব প্রশ্ন উঁঠন রঁনি প্রদানক। পবোপঞ্চাক দ্গাপূজা দ্নূ ঢংগক চনৈত, রৈঞ্চ দ্গা সেহো জতএ রঁনি প্রদান নৈ হোগত। কিছু ঠাম রঁনি প্রদানো হোগত খা কিছু ঠাম নহিযো হোগত। ঋদা গপ খা ঝবা গেন। এক মতক গামমে দ্নূ মত পনপন। জহিনা রৈঁসাব এক মতসঁ শ্বৰু ভেন তহিনা দূ মতমে রিভাজিত ভ২ গেন। রঁনি প্রদানক পক্ষসঁ খধিক রিপক্ষক। দোসব দিস পূজা কবীরঁ খারি গেন বহ। জঁ হ্নসি জাএত তঁ সানে হ্নসি জাএত, ৱাহো রাঁত সবঁহক মনমে বহনি। ঘমর্থন হোগত–হোগত রঁনি প্রদান ৰুকন। ঋদা রিরাদ রঁঠ া যে গেন। রিরাদ রঁঠ ৈক কাবণ ভেন জে পঁচাযতক জে ঋখিযা বহথি, হ্নকব প্রভার খধিক বহনি। ঋদা সমাজোমে নর চেতনা জাগি চ্কন ছন। শ্বৰুমে (১৯৩২ ৱা.) জখন পঁচাযত রঁনন তখন জে ঋখিযা রঁননাহ ও ১৯৬২ ৱা.ক চ্নারমে হাবি চ্কন

ছনাহ। ওহো মতভেদ বহরেঁ কবনি। পূজাক দস-রাঁবহ দিন পহিনে একটা জবর্দস ঘটনা ঘটন। ও ঘটনা ঙা জে মৌজ্দা হ্মখিযা কিছু গনন-চ্নন নোকক রিচাবসঁ দোসব স্থানপব, মানে স্কূনক প্রাংগনসঁ খনগ স্থানপব পূজাক ন্যোঁ নহ নেননি। সমাজক রাঁচ খাঞ্চাশ রঁঠ◌ন। হ্মদা খাগূ রঁঠ◌ৈক হিম্মতি নৈ। মনমে উঁত্সাহ জহ্মব হ্মদা ডবো। কাবণো স্পষ্ট ছন জে গনাকাক হ্মড◌হন নোকক সমর্থন ওহী স্থানকেঁ ভেট গেন। জগদীশ প্রসাদ মন্ডন জী খা খাব নোক সভ দোহবা কহ রৈঁসাব কেনন্হি। সোন্না-সোন্নী কিযো রিবোধ নৈ কেনখিন্হ, খ্নি কহ খরৈঁযোনে কিযো তৈযাব নৈ। জবর্দস সমস্যা উঁঠি কহ ঠাঠ◌ ভহ গেন। ঙা রাঁত সভ বুঁঝৈত জে জহিনা খটপট ভেনোপব রিখাহক রাঁদ সমঝৌতা ভগযে জাগত খছি তহিনা ঐরেঁবক হ্সনাপব পূজোমে হেরেঁ কবত। তঁএ মৌকা হাথসঁ নিকননে পূজে নিকনি জাএত। রৈঁসাবমে তঁগ ভেন জে দোসবো পূজা হ্খএ। সএহ ভেন। সংগ-সংগ ঙাহো তঁগ ভেন জে সমাজসঁ রাঁহব চংদা কবএ নৈ জাএন জাএ, ভনহিঁ জতরেঁ চংদা হএত ততরেঁ নহ কহ পূজা কএন জাএ। নৈ পান তঁ পানক উঁটিযেসঁ কাজ চনাএন জাএ। হ্মদা দোসব দিস (জগ দিস হ্মখিযা বহথি) চংদাক ভবমাব ভেন। সবকাবীসঁ নহ কহ খানো-খান পঁচাযতক চংদা ভেন। সংগ-সংগ ঙাহো ভেন জে গামমে রঁন্হ্খা চংদা সেহো ভেন, চংদা দেনিহাবক রিচাবসঁ হোগত খছি নৈ কি জবর্দস্তী, হ্মদা সেহো ভেন। চংদাক নাওঁপব ঙা জ্বিমানাক রূপ পকড◌নক, খ্নি কহ নৈ, চ্পে-চাপ। পবিস্থিতিযো খন্বকূনে পকড◌াএন।

জে আদমী ঝগড়া-ঝংঝটিমে ওঝরা গেল অছি ও কতহ জাএত। তদা সমাজ (গাম)মে তঁ কোনো বাত ছপিত নহিযে রহৈ ছৈ। তীন-পার্টীমে সমাজ বাঁটি গেল। দুনূ দুর্গাস্থানক দূ পার্টী আ দুদিসিযা। দুদিসিযারঁনা সভ রঁনহুআ চংদামে ফঁসলাহ।
পূজাক আরংভ ভেল। দুনূ স্থানক বীচ কিছু খাস-খাস অংতর ভেল। ও ই ভেল জে জগদীশ প্রসাদ মন্ডল আ আর লোক সভ গামক লোককেঁ নর দোকানদারক রূপমে ঠাঢ় কেলন্হি। কিযো মিঠাই তঁ কিযো দোসর চীজক দোকান কেলনি। সমাজক চংদাসঁ পূজা হএত, সমাজেক লোক দোকান করতাহ, তঁএ মেলামে রঁঙ্গী (টৈক্স)ক প্রারধান সমাপ্ত কহ দেল গেল। কিছু গোটে তান ঠোকি ঠাঢ় ভহ গেলাহ জে হমহুঁ সভ ওহিনা পূজাক আযোজন করবঁ জহিনা ও সভ করতাহ। ভলহিঁ চংদা লৈ পূরত তঁ ব্যক্তিগত রূপমে দেবঁ। এহেন করীবঁ পান-সাত গোটে ভেলাহ। তই সংগ ইহো ভেল জে সভ ওই স্থান (দোসর স্থান) পর লৈ জেতা। ফের দুদিসিযা সভ ফঁসলাহ। ফঁসবেঁ লৈ কেলাহ জিমহর জাথি তিমহর লোক লূ-লূ, থূ-থূ করলনি। এমহর আরঁথি তঁ ওমহ্রকা আ ওমহর জাথি তঁ এমহ্রকা ঝঁহেঁ-কানে রৌকিঅরঁএ লগললি। প্রবান পীঠাক রিচারকেঁ ধক্কা লাগল। নর পীঠাক হাথমে সমাজ আএল। তই সংগ ইহো ভেল জে বৈরমাক রঁগলক গাম জগদরো আ কছুরিযো বঁটা গেল, জইসঁ দুনূ গামক সমর্থন দুনূ স্থানকেঁ ভেটৈল। মিলি-জুলি সরকার রঁললে হাগযো স্কূল প্রভারিত ভেল। কিএক তঁ কিছু স্কূল সরকারক নিযংত্রণমে আএল। তদা সভ

नै खाएन। जे खाएन ओकर मानतो स्वधवनै खा शिक्षककेँ रेतनो रॅठ ननि। म्दा जे नै खाएन ओ ठामक ठामहि बहि गेन। जगसँ एक नर नड ाग शिक्षो रिभागमे श्वक भेन।

२

उँन्निस सए साठिक पछाति जगदीश प्रसाद मन्डन केजबीरॅान माग स्कूनमे नाओं निखा नेने बहथि। स्कून खरैं-जागक परेशानीसँ सागकिन कीनैक रिचाब पबिराबमे भ२ गेन। ओना जखन टैन्थ (स्पेशैन नागन्थ) मे बहथि तखन दू सए रॅासठि रूपैयामे सैन्रॅा सागकिन कीनि नेननि। म्दा जहिना सीमा पबक सिपाहीकेँ दुश्मन सिपाहीक हाथ पकड़ नोसँ होगए तहिना समस्याक सिपाही चारू दिससँ पबिराबकेँ घेब नेनकन्हि। दुनू पिसियौत भाय (जेठ गोनब मण्डन खा तगसँ छोट कारी मण्डन) केँ खपन बॅाप-दादाक डीह-डाॅरब जगननि। कोसी धाबक म्हँ जे पछिम दिस जोब केने छनै ओ खाॅर पूॅर दिस जोब केनक, जगसँ किछु गाम जेना हबिनाही, मैनही खमही हबड़ ी गत्यादिक गामक जमीनक किछु भाग जागनै। भागन-

पढ़ल-लिखल गामक लोक, अपन बाप-दादाक कमाएल सम्पतिक आशामे कान ठाढ़ केनहि बइसल छथि, गाम (हरिनाही) घूमलाक विचार केलनि। शहर-शहरक गाममे लोकक एहेन कते स्वार्थी प्रवृत्ति शहरिए जकाँ पसरल जाइत जे सौंसे गामक सभ किछु हमरे भऽ जाए। प्रवृत्ति बदलल जाइत नै, सदा खाली सम्पत्तियेपर नै मनुक्खोक भाव जँ उठा लेथि। हरिनाहीक किछु कतौ, किछु कतौ, कतौ-कतौ एहनो जे पान-सात परिवार एकोठाम छलाह। अपन कुटुम्बैतीक संग-संग नेपाल धरि पसरि गेल छलाह। सभसँ दुखद स्थिति गामक तखन भेल जखन स्वतंत्र परिवार सबहक, जइ परिवारक लोक अपन घर-आँगनाक काजसँ बाहर नै भेल छनि, ओ सभ जखन बौनिहारिन बनि भरि-भरि दिन आनका खेतमे जिनका घरमे पचसमनी कोठी-बखारी सभ छलनि, एक पसेरी (कच्ची) अन्नपर अपन श्रम बेचैले मजबूर भेली। सदा उपाये की ? ई बात सत्य छी जे समयानुसार हाथकेँ हथियार नै भेटैत तँ ओ पाछू भगाबैत करत, हबहबा-हबहबा कऽ पाकल जाइन जकाँ हुनका सबहक जिनगी उजरि गेलनि। जिनगीक सभ किछु हराए लगलनि। हराइये गेलनि। भागल-पढ़ल-लिखल लोकक आन देश आ आन गाममे सरकारी सहायताक कते आशा लोगत ओ तँ सबहक सोझहेमे अछि। जे अखनो गाममे ओहन गरीब लोककेँ गनदिवा आवास नै भेटै बहल छन्हि जिनका अपना नामे जमीनक कागज नै छन्हि।

साठि बसरीक कातिक। अपन गाम देखैले पिसियौत

भाय गोनव मण्डन हविनामी गेनाह। घोघवडीमामे ट्रेनसँ उतवि भाँज नगौननि तँ पता नगननि जे पहिने हटनी, हटनीसँ नौआ-बाँखवि, नौआ बाँखविसँ अमही तेकब बाँद हविनामी। कते दूव हएत तँ दू कोस। दू कोस बूझि मनमे उत्साह जगननि जे दू कोस जागमे बैसी-सँ-बैसी दू घंटा नागतन्हि। ऌदा ओ नै बूझि पौननि जे घोघवडीमा हटनीयेक बीच तीनटा धाव पाव कवए पड़तन्हि। तह्नमे गमैया सरावी छिऐ किने, नोकेक रिचारे ने चनैत अछि। चावि घंटामे हटनी पहुँचनाह। हटनी नौआ-बाँखविक बीचक सीमामे एकटा सेहो नीक धाव माने नम्हव धाव। सूर्यास्त भेनापव हविनामी पहुँचनाह। गोनव मण्डनक एकटा दियाद पहिनहि आबि गेन छनाह जगसँ ओ बीघा डेढ़ेके जमीनक मानिक बनि बसाएन खेतक उपजा पाबि ऋष्टेम-पविराव दिस सेहो ताकए नगनाह। हविनामी पहुँचते दियादी भाय च्न्हाग मण्डनक पाहुन बनि गेनाह। गन्नगव बास्ता देखि दू दिन बहेक आग्रह च्न्हाग मण्डन केनखिन।

गामक जे पहिन्नुका बास-भूमि छनन्हि ओ गहींव भऽ गेन बहे आ बाँध ऊँच बनि गेन छनै। ऌदा ओ अखन स्वपौन जिनाक सीमा कात। घव मधुबनी जिनाक हविनामी गाममे आ सभ अगराम स्वपौन जिनाक हवड़ा गाममे। जगठामक हेमनताजी छथि जे ह्नपवाससँ रिधायक बहि चुकन छथि। कबीब पनबह पविराव आबि गाममे बसि गेन। तगमे दू पविरावक खूँटापव बड़दो आबि गेन। बाँकी सभ कोदाविक जिनगीमे। अपन जागन घवाड़ी आ

পোখবি দেখি গোনব মণ্ডন আকর্ষিত ভ২ গেনাহ। বাঁস জোগ তঁ নৈ হ্মদা চাস জোগ জমীন দেখি চ্ন্হাওা মণ্ডনকেঁ কহনখিন–
"ভৈযা আগিনা আঠম এতে ছী।"
চাবিম দিন রেঁবমা আরি মামীকেঁ কহনখনি–
"মামী, হম অপন গাম হবিনাহী জাএব।"
মামী– "কেনা জেবঁহক ?"
গোনব– "বাঁস অপনা আছিযে। একটা নহ জা কহ পহিনে ঘব বনাএব তখন বৃহ্মন জেতৈক।"

জহিনা কোনো ব্রহ্মচাবী ব্রহ্মাশ্রমসঁ নিকনি দ্নিযাঁ দিস দেখিতে সতবংগী দ্নিযাঁ দেখএ নগৈত তহিনা ওহো (গোনব মণ্ডন) দেখননি। কেনা নৈ দেখিতথি। পূর্বক হবাএন গাম–ঘব, দিযাদ–বাদ, সব–সমাজ জে গতিহাস বনি চ্কন ছননি, সে জে সোঝামে আবঁএ নগননি। ওনা হ্নকা (গোনব মণ্ডন) এক বীঘা ধনহব আ আঠ াগ কঠ্ঠা বাঁসক ভূমি মাম (জগদীশ প্রস মন্ডন জীক পিতাজী) কীনি দেনে ছনখিন। ওহো দ্নূ ভাঁগ (গোনব মণ্ডন আ কাবী মণ্ডন) হবিনাহী রিসবি গেন ছনাহ। কেনা নৈ রিসবিতথি হবাএনো জমীনক দস্তাবেঁজ, খতিযান জঁ হাথমে ছৈ তঁ আশা বনন বহৈত ছৈ। জগঠাম ওহো (দস্তাবেঁজ, খতিযান) নৈ বহন ও তঁ পানিক পাথব জকাঁ কতএ ড্মন আছি তেকব কোন ঠেকান। আ জঁ হেনবৈঁযা (পানিক ভাঁজ বৃঝিনিহাব) বহন তঁ ভাঁজো–ভুজ নগা সকৈএ হ্মদা অনাড় ী তঁ অনাড় ি যে ছী।
সাতম দিন একটা বাঁস কাটি পাঁড়ি–প্বড়ি কহ গোনব

মণ্ডন তৈযাব কেননি জে কাল্হি গাম জাএব়। ব়েবমাসঁ হবিনামী জাএব়। চাবি দিন বহি, পহিনে বষ্ট জোকব ঘব ব়না নেব়, তখন খাগূ ব়ূম্মন জেতৈক। মামীকেঁ গোনব মণ্ডন কহনখিন– “মামী, চাবি দিন বহি পহিনে ঘব ব়না নেব়। পাঁচম দিন হ্মেবি এতৈ ছী।”
মামী– “ব়ড়ব়ঠ়া যা, এক খঠ়ৈযা চাউঁব খা এক খঠ়ৈযা চূড় াসঁ তঁ কাজ চনি জেতহ?”

খসমংজসমে গোনব পড়া গেনাহ। জতে খধিক ব়েসী খাগক ওবিযান কবব় ওতে বস্তামে ভাবিযো হএত। এক তঁ সাত–খাঠ কোস ধাব–ধ্বক বাস্তা, তগপব ব়াঁস খা খেব়াক সমান। ব়হ্ত ভাবী হএত। গামমে মানে ব়েবমামে ভবি পেষ্ট জনখৈ কঽ নেনখি খা বাস্তোনে ব়ান্হি নেনখি। খপন নোষ্টা–খাবী, খা নত্তা–কপড় া নৈ নেব়, সেহো নৈ ব়নত। খংতমে একষ্টা ছিপনী, একষ্টা নোষ্টা, ব়িছব়ৈনে দূষ্টা ব়োবা, এক খঠ়ৈযা–চূড় া খা এক খঠ়ৈযা চাউঁব নঽ কঽ দোসব দিন ব়িদা ভেনাহ। এক তঁ ওহন ভাবী কাজ জিনগীমে কহিযো নৈ কেনে বহখি। হঁ এতে জরুব ছননি জে ব়ঁসব়াবিসঁ ব়াঁস কাষ্টি খা ব়াধসঁ ধানক ব়োঝ উঁঘি কঽ খনৈত ছনাহ তহিনা ব়াধসঁ হব জোতা দূগোবা চৌকী খনৈ–নঽ জাগ ছনাহ, হ্মদা এতে ভাবী কাজসঁ পহিন দিন ভেঁষ্ট ভেননি।
ব়েবমাসঁ নিকনি কছব়ী–তহ্মবিযা হোগত স্বন্দব–ব়িবাজীত জাগত–জাগত ব়েদম ভঽ গেনাহ। পাছু হিখব়ৈত তঁ দ্গযে কোস ষ্টপনা, খাগূ হিখব়ৈত, তঁ খখন পৌনী–চপবাম, কনিকাপ্বব, মেষ্টবস তঁ কোসী

ৱাঁন্হক ৱাঁহবে ভেল। মেঁটবসমে নে কোসী ৱাঁন্হ টৈপি ভীতব হেতা। তৈযো তঁ মেঁটবস টৈপি দূ কোস ভীতবো জাগযে পড়তন্হি। খৱূঁহ নাগি গেননি। জিনগীক ৱাঁটমে ৱঁচ্চা জকাঁ ৱুঁকৌব নাগি গেননি। স্বসতেনাক কিছু কান ৱাঁদ হেব দূৱাঁ কেননি। পানি পীৱঁ ৱাঁস উঁঠা রিদা ভেনা। মেঁটবস ৱাঁন্হপব পহুঁচৈত-পহুঁচৈত ধাহ-জাড় খারিঁ গেননি। এহেন জগহমে কে ভেঁটৈ হএত? ক্যো চিন্হাবে নৈ। গাম-ঘবমে নে মাএ-ৱাঁপ বহনে ৱঁচ্চা হোসবিযোকেঁ গ্বড়-ঘার কহৈ ছৈ হ্মদা নৈ বহনে তঁ গ্বড়া-ঘার হোসবিযে ভঽ জাগ ছৈ।

ৱেঁবমাক পচ্চীসোসঁ ৱেঁসী হুট্মৈতী মেঁটবসমে তহিযো ছল খা খখনো খছি। কোসী ৱাঁন্হপব ৱাঁস বাখন খা হিনকা (গোনব মণ্ডনকেঁ) পড়ন দেখি এক গোটে নগমে এননি। ও ৱাঁধসঁ গাম পব জাগত বহথি। নগমে খারিঁ প্বছনখিন- "কতএ বহৈ ছী?"

ধাহ-জাড়সঁ কঁপৈত গোনব মণ্ডন কহনখিন- "ৱেঁবমা।"

"কতএ জাএবঁ?"

"হেবনামী।"

"এহেন খবস্থামে কেনা জাএবঁ?"

"সএহ নে কিছু হুড়ৈএ।"

"একটা কাজ কৰু। হমছুঁ কিযো খান নৈ ছী। হমবো ৱঁহিন খহী গামমে ৱঁসৈএ। হুট্মে ভেনৌং।"

হুট্মক নাওঁ স্বনিতহি জেনা একাএক কতৌসঁ হোশ

এননি। কহলখিন– “ক্ষষ্ট্ম নাবাযণ, কহ্না–কহ্না জঁ গাম (রেঁবমা) ঘূমি জাএরঁ তঁ জান রঁচি জাএত, নৈ তঁ নৈ রঁচরঁ।”
“ঐঠামসঁ ঘোঘবডীহা গেন হএত ?”
“খানী দেহে চনি জাএরঁ।”
“সভ সমান হমবা ঐঠীম বাখি দিঔ আ অহাঁ চনি জাউ। যএহ (রাঁন্হসঁ সষ্টনে পূরঁ) হমব ঘব ছী।”
আশা পারি গোনব রঁজনাহ– “অপনা সংগমে চূড় া অছি। চনূ কনিযে খাগযো নেরঁ আ বখি কহ চনিযো জাএরঁ।”

জোশিপব তঁ ঘোঘবডীহা স্টেশন রিদাহ ভেনা ক্ষদা বাস্তামে এহেন স্থিতি ভহ গেননি। জে নে রাঁষ্ট স্বপ্নন্হি আ নে ডেগে উঠনি। ওগ সমএ চাবি রঁজে গাড় ী নিবমনীসঁ অরৈঁত বহ। সংজোগ নীক রৈঁসননি। গাড় ী পকড় া গেননি। সাত রঁজে সাঁঝমে গাম (রেঁবমা) পহুঁচনাহ। এক তঁ ভবি দিনক থাকন তগপব রোঁখাব, গাম অরিতে রোঁম হ্মাড় ি ওহিনা কানএ নগনাহ জেনা মাএ–রাঁপক সোজহাঁমে রেঁষ্টা–রেঁষ্টী কনৈএ। অপন পোসনক দশা দেখি মামী (জগদীশ প্রসাদ মল্ডন জীক মাএ) ঐ রূপে কানএ নগনীহ (ডাক স্রবমে) জনা ভাগিন নৈ রাঁচতনি। তাধবি দ্নূ ভাঁগক রিআহ–দ্বাগমন ভহ গেন বহনি। দ্নূ দিযাদিনীযো রেঁবমেমে। নে রঁনৈযা জহিনা সাঁঝূ পহব একষ্টা নঠ ি যা কোনো স্নাবীসঁ নিকনি পূ–পষ্টত থাকি জহাঁ–তহাঁসঁ নঠ ি যা ভূকএ নগৈত। ততরেঁ নৈ, পাস–পড় াসক নঠ ি যা সভ সমষ্টা–সমষ্টা একঠাম ভহ সমরৈত স্রবমে ভুকএ

নগেএ। কিশ্চএ নে ভূকত? ডরে জে ভবি দিন স্মাড়ি ধেনে বহৈএ, ওকবা তঁ খন্হাবে নে সংগী হেতগ। জহিনা চোব দ্নূ বংগক হোগএ দিন্বকো খা বৌত্তকো, তহিনা নে নঠি যোকেঁ চবৌব কবৈক সমএ ভেটৈ ছৈ। তহিনা মামীকেঁ কনিতে দ্নূ দিযাদিনী সেহো মৌহবি কবএ নগনী। মৌহবি স্বনি একে–দ্গযে ঢৈনক নোক সসবি–সসবি খাবঁএ নগনী। গোনব ভৈযাকেঁ রিন্ব দেখনৌং নোক খাঁখি মীড়ি–মীড়ি কিযো ঠ্নকএ নগনী তঁ কিযো পোথী–পতবা ডঁনঠাবঁএ নগনীহ। পাঁচ দিন পহিনে ভদবাঁ রীত চ্কন ছন ষ্মদা একঠা র্ঁঠি কেঁ, খঁতিম দিন ভদবাঁক পতা নগননি। ও ওহী দিনসঁ জোড়ৈত জে খাগ ছঠম দিনক ভদবাঁ ছী। রঁজনী– "কেনা পহিনে–পহিন ডেগ ভদবাঁমে উঁঠৌনক। জানি কহ খাগিমে পাকএ জাএবঁ তঁ জববঁ নৈ।"
জগঠাম সভ কননিহাবে জমা ভহ জাএত তগঠাম চ্প কে কবত। খৈব জে হৌ....।

মাস দিনক পছাতি ও (গোনব) কাজ–উঁদেম কবৈবঁনা ভেনাহ। খগহনক কঠৈনী রঁজবি গেন বহৈ। তদ্ভমে ১৯৩৭ ঙ্র.মে সেহো নমহব রাঁঠি খাএন বহৈ। কহৈনে তঁ রাঁঠি দহাবক কাবণ ছী ষ্মদা উঁপজোক কাবণ ছী। ঙ্র িনর্ভব কবৈত গাম–গামক জমীনক র্ঁনাবঁঠৈপব। কোনো গামমে গহীব খেত রেঁসী খছি জগমে জঁ শ্বদ্ধহোমে দ্ঠা নমহব রঁবখা ভহ জাএত তঁ পানি পকড়ি নৈত খা এহনো উঁচগব গাম সভ খছি (রঁহ্খাহা গাম) জগমে জতবেঁ কান রঁবখা ভেন

ততরেঁ কান পানি বহল, বাঁকী বঁবখো গেল পানিযো গেল। গাম স্বখন কহ স্বখনে বহি গেল। ওহল গামক লেল বাঁঠি খেলৌনা ছী, তঁএ জঁ ছহবো-বান্হ কাটি কহ খেল-খেলল জাএ তঁ কী হর্জ জে এহেন খেল নৈ হ্থএ।

দ্শ্মন সিপাহী হাথে ঘেবাএল সিপাহী জকাঁ পবিবাব ঘেবা গেল বহএ। এক তঁ ১৯৩৮ ঙ্.ক বাঁঠি সঁ পবিবাব ধঁসি গেল বহএ। কিখএ নে ধঁসৈত। এক বাঁঠি বা বৌদী, গুষি খাধাবিত পবিবাবকেঁ পাঁচ সান ধক্কা মাবৈত খছি। শ্বরুহে ফাগ্বনমে দ্নূ ভাঁগ (পিসিযৌত) একটা বাঁস, খেবাঁ-খবচাক সংগ হবিনাহী গেলা। বাঁসক খ্ষ্টাপব মনেজবক কোবো-বাঁতীক ঘব ঠাঠ কহ কাশেসঁ ছাডি লেললি। বহৈক ঠৌব হোগতে খপল পোখবিবঁলা জমীনকেঁ সাফ কহ তাম-কোব কবএ নগনাহ। খঙ্গা পষ্টৈব-মৌখাক বোঁন। জহিনা বাঁদমে রিযতনামক নোক এক-এক গংচ ভূমি, জে বঁম-বাঁরুদমে নষ্ট ভহ চ্কল ছল, খেতী যোগ্য বঁলৌনলি। তহিনা হবিনাহীক নোক গামক বোঁন উঁজাডএ নগনাহ। বোঁন এহেন জে দস ধ্ব তমনিহাব খপনাকেঁ মেহনতী ব্ঁঝৈত। দ্নূ ভাঁগ বোঁনো তোডথি খা গাম (বেঁবমা) খাবিঁ-খাবিঁ খবচো নহ জাথি। ছহ মাসক বাঁদ পহিল উঁপজা হাথ নগললি। ঢেন্বখাব গাএ জকাঁ এক সংগ জনী (ধান), মকগ, কাউঁন গত্যাদি হাথ নগললি। পবিবাবক কাজ বঁঠললি। খেতীক লেল একটা বঁডদ সেহো কীনি কহ নহ গেলাহ। পবিবাবক একটা রুপ বেখা তৈযাব ভহ গেললি।

आखन धरि हरिनाही गाममे बीस परिवार बसि चुकल छलाह। तीनटा चापाकल सेहो गड़ि चुकल छल। पानिक सुविधा से भऽ गेल छलै। बीस हाटे पाइप, छह हाटे हीलउबरमे भऽ जाइ। नगदी हुसल पटुआक खेती शुरू भेल। तीस-पेंतीस बीघा जमीन उपजाउक हरिनाही गाम बनि गेल।

१९६२ ई.मे कारी मण्डल (जगदीश प्रसाद मण्डल जीक छोटे पिसियौत भाए) बीमार पड़लाह। नीक बीमार। इलाजक कोनो सुविधा हरिनाहीमे नै। तइ समैमे दरभंगा जिलाक झगड़ुआ गामक एक गोटे रेबमेमे डाॅक्टरी करैत छलाह। मुसलमान छलाह। मनसारा मात्रिक। मनसारा-झगड़ुआ सटले दुनू गाम। जइसँ हिनका सभक मामा-भगिनाक संबंध ओइ डाॅक्टर सहाएबक संग बनल छलन्हि। ओना ओ बड़ छला मुसलमान टोलमे, मुदा मात्रिकक अनेसँ बेसी कान अहीठाम बड़ छलाह। हुनका माए कहलकनि जे भैया, भागिन बड़ दुखित अछि।
ओ जाइते तैयार भऽ गेलाह।
ओइ समए रेबमामे दूटा बैद्य छलाह। पहिल सुन्दर ठाकुर आ दोसर छलाह नीरस महतो। सुन्दर ठाकुर पंडित छलाह। आचार्य छलाह। मुदा शरीरसँ अपाहिज (नांगर) छलाह आ थोड़के बौनी तोतराइ छलनि। मुदा ओ जिनगीकेँ एते नगसँ देखै छेलखिन जे परिवारसँ किछु हटि अपन आश्रम बनौने छलाह। औषधालय नाम छलैक। खेत-पथारबला परिवार बहने औषधालय अगल-बगलसँ बनौने छलाह। औषधालयक

আঁগনমে সগযো বংগক জড়ী-বূঁটী সভ নগৌনে ছনাহ। নিশ্চমর্রঁক্ষ জিনগী ছননি। ওনা নিশ্চম ভঁগ সেহো হোগত ছননি। নিশ্চম ভঁগক কাবণ বহনি রৈদাগবী কবর্ঁ। রৈদাগবী (ডাক্টৈবী) ওহন পেশা ছী জে জিনগীক অঁতিম ঘাটে ধবি র্ঁসৈত অছি। তঁএ কখন কোন ঘাটক যাত্রী চনি আওত তেকব ঠেকান নৈ। হ্মদা রৈদ্যজী মে কিছ কর্মক প্রতি মজগ্বতিযো বহনি। মজগূতী ঙা বহনি জখন ও পূজা কবএ নগথি তখন কিযো হ্নকা টেকি নৈ পরৈঁত। তগনে ও একটা ওগবর্ঁাহ বখৈ ছনাহ। হ্মদা মনমে ঙা কচোটে বহরেঁ কবনি জে জগনে পূজা কবৈ ছী জঁ ও দেরতা আগূমে চনি আর্ঁথি তখন কী কবর্ঁ? হ্মদা কিছএ দিনক পছাতি কটিং গ র্ঁদনি নেননি। চৌরীস ঘঁটাক গাড়ীমে নোক অপনা-অপনা ঢঁগসঁ কটিং গ (কাজক হিসারেঁ) র্ঁনা নৈত অছি। তহিনা ওহো দিনক পূজা কবর্ঁ ছোড়ি বাতিমে কবএ নগনাহ। জগসঁ সভকেঁ র্ঁবার্ঁবে নাভ হ্এ নগননি। জিনগিযো নমহব র্ঁনৌনে ছনাহ, অঠর্ঁাবে ঘোড়াপব চঢ়ি আন-আন গামক রৈদ্য সভ এঁঠাম জাগ ছনাহ, হিনকো এঁঠাম অবেঁ ছননি। জগসঁ রৈচাবিক সঁবঁধসঁ নঽ কঽ রেঁবহাবিক (জড়ী-বূঁটীক গাছ নগরৈঁক সঁবঁধসঁ নঽ কঽ দবাগ র্ঁনরৈঁক ঢঁগ ধবি) সঁবঁধ মজগূত ছননি।

দোসব রৈদ্য ছনাহ নীবস মহতো। পং. স্বন্দব ঠাকুব জকাঁ পঢ়ন-নিখন নৈ হ্মদা মন্বক্খোক তঁ অজীর র্ঁনার্ঁটি অছি। কিযো কওনেজসঁ পঢ়ি ডাক্টৈব-গঁজীনিযব র্ঁনৈত ছথি তঁ কিযো গামে-ঘবমে ঘূমি-ফিবি র্ঁনি জাগত ছথি। তহিনা ওহন বামাযণ আ

মহাভাবত পঢ়িনিহাব (গাৰি কহ পঢ়িনিহাব) কতেকো ছথি জিনকা অপন নাওঁ–গাওঁ নিখএ নৈ অৰৈত ছন্হি। মাটিসঁ উঁপজন রৈখ্য নীবস মহতো ছনাহ। গামমে দ্নূ গোটৈক গনাজ চনৈত ছননি। হ্মদা এনোপৈথী দরাগক আগমন গামমে সেহো ভহ চ্কন ছন। জগসঁ ৰেবমাক ৰগনক গামক ঠ্নূীৰাৰূ আ ৰ্বূচক্ষন ৰাৰূক আৰা–জাহী সেহো ভহ গেন ছননি। ঝগড়ু আৰনা ডাক্টৈব কবীৰ পনবহ ৰৰ্খ ৰেবমামে বহনাহ। ওনা হ্নকব নাওঁ অখনো নৈ ককবো ৰ্বূঝন ছৈ। তেকব কাবণ ছৈ জে সভ মমে কহৈ ছনন্হি আ ওহো ভগিনে কহৈ ছনথিন্হ। জগদীশ প্রসাদ মল্ডনক মাগযো, ভগযে কহনি আ ওহো ৰহীনিযে কহথিন। ঢৈনক (হ্মসনমান) নোক ডাক্টৈব সহাএৰ কহনি তঁ কিছ ঢৈনক নোক মোনৰী সহাএৰ কহনি। ওনা ও নরাজী সেহো ছনাহ। কিছ ঢৈনক নোক মোনৰী সহাএৰ ডাক্টৈব কহনি তঁএ হ্নকব অসন নাউঁএ হবা গেন বহনি।

জগদীশ প্রসাদ মল্ডনক জেঠ ভায (ক্ষনক্ষন মণ্ডন) মাএ আ মামা (ডাক্টৈব) তীনূ গোটৈ তক্ষবিযামে গাড়ী পকড়ি ঘোঘডীহা ৰান্হ (কোসী) তক তঁ উঁত্সাহসঁ গেনা, হ্মদা ৰান্হপবসঁ জে দেখননি তঁ মাগযো আ ভৈযোক মন ডবি গেননি। আগূ ডেগ ৰঢ়ৈক হিআউঁএ নে হোন্হি। ৰান্হক ৰগনেমে নমহব ধাব। জেকব পানি কাফী তেজ গতিমে চনৈত। মামা ৰ্বূঝি গেনথিন। ও ধৈর্য ৰঢ়ৈত কহনথিন– "ৰহিন, ঞা কোন ধাব ছিঐ, ঐসঁ নমহব–নমহব ধাবমে নাব চনৰৈ

छी खा रहलौं कहै छी। केहन रौतुका या नाम छै। जहिना सभ पाप करत तहिना हमहूँ सभ पाप करब।”
तखन बीच एक गोटे हरिनाहियेक भेटै गेलनि। बाँन्हेपर पूछ-पाछसँ ब्रॉज नाघि गेलनि। शहर-बाँजारमे बिना मतलबें किछु पूछब नीक नै होइ छै हमरा धावक गनाका, बौंनक गनाका, मरुभूमिक गनाकामे ओहन नीक होइ छै जे संगी भेटै जाइ छै।

तीन् गोटे हरिनाही पहुँचलाह। डाक्टरक नाओं सुनिते थानो-थान परिवारक लोक जमा भइ गेल। पहुँचते सुगया-दराग चालू केलनि। कावी मण्डलक गलाज शुरु भेल।
चाहक नीक अभ्यासी डाक्टर सहाएब। ओना चाहे टा अमलो बहनि। गाममे चाहक दोकानक कोन बात जे चाहपत्ती चिनियोक दोकान नै। बेरमासँ जखन रिदा भेला वा घोघडीहामे जखन गाडी सँ उतरलाह तैयो नै मन पडलनि। मलो केना पडितनि? बिन्नु देखल जगह केहेन अछि केहेन नै तखन दिस नजरि किअए पडितनि। पहिल दिन तँ कहुना खेपि गेलाह हमरा दोसर दिन तरॉमी हुअए लगलनि। बिन्नु चाह पीने मने भउठि गेलनि। जमहर माइयो खा भेयोकेँ बूझि पडनि जे कतए आबि गेलौं।

पहिल दिनक गलाजसँ हुनका (कावी मण्डल) मे किछु सुधार भेलनि। मामाकेँ (डाक्टर सहाएब) एक दिस चाहक सपनी धेने बहनि तँ दोसर दिस रोगक गलाजसँ मनमे खुशियो उपकैत बहनि।

ঋখন ধবি গামমে গোব দসেক মহিসো–গাএ ভ২ গেন ছনৈ। সহবসা জিনা (ঋখন স্বপৌন) ঋা মধ্ৰৱনী জিনাক সীমাক কাতমে হবিনাহিযো ঋা হবড়া যো ৰসন ঋছি। ৰীচমে একটা মবনে ধাব, জে হবিনাহিযো ঋা জএহ ধাব দ্নূ গামকেঁ উঁপটোনে ছন। ভৈযাক ঘব (গোনব মণ্ডনক) গামমে সভসঁ পছিম। কিএক তঁ জহিনা ৰজাব ঋাগূ ঝঁহে ক২ক২ ঘ্সকৈত চনৈএ তহিনা নে নর গামো চনৈএ। পূৱে–পচ্ছিমে গাম, ওনা ও সূর্যমংডন গাম ভেন। জে ৰাসক হিসাৰসঁ (পহিন্বকা) নীক নৈ ভেন, কিএক তঁ ঋাগি–ছায ঋা হরা–ৰিহাবিক দৃষ্টিসঁ উঁজাব ৰেসী হএত। ধাবক ভীতা–কাতে–কাতে জহিনা পচ্ছিম তহিনা পূৱ। জগদীশ প্রসাদ মল্ডনক ঋপন দিযাদ চ্নহাগ মণ্ডন কহনখিন জে সভ দিযাদ নগাগযে ক২ ঘব ৰান্হৱ। পছৰাবি ভাগ হ্নকব ঘব তঁএ জগদীশ প্রসাদ মল্ডনক ভৈযো পচ্ছিমে দিস ঘব ৰন্হননি। ওগ সমএ সভসঁ পচ্ছিম ঘব বহনি ঝদা ঋখন ওগসঁ ৰহ্ত পচ্ছিম তক গাম ৰঠা গেন ঋছি।

দিনক কবীৱ তীন ৰজে, হবিনাহিযোক মহীস ঋা হবড়া যোক পছৰাবি টৈন (জগ টৈন পবক হেমনতাজী ছথি।) জে হ্নপবাসক পূর্ব রিধাযক বহি চ্কন ছথি।) হবিনাহী ৰীস–পচ্চীস ঘবক গাম ঋা হবড়া তীন টৈনমে ৰঁটৈন। জে থোড়ে হটি–হটি ক২ ৰসন। ধাবেক পেটে ঋা কিনছবিমে দ্নূ গামক মহীস সভ চবৈত বহ, কি নৈ ঋাকি চবৰাহা সভমে ঝগড়া শ্বৰ্দ ভেনৈ। দ্নূ গাম নগে–নগে। হঁসেবা–হঁসেবী ভ২ গেন। খূৱ নমহব মাবি (নাঠী–নঠৌৰনি) ভেন। কতে

গোটেকেঁ কপাব ফ্টেন, হাথ–পএব টুটেন। দূ জাতিক দ্নূ টেন, খূরঁ মনসঁ মাবি ভেন। কম ঘব বহিতো হবিনাহীক কিছু পবিরাব সি ংহেশ্বেব স্থান দিসসঁ আরিঁ রঁসন বহএ, তীনটা সেসব খনীহ্না বহএ, তঁএ মাবি রেঁসী হবড় ীরঁনা খেনক। হ্মদা কেশ–হ্মৌদাবী নৈ ভেন। তেকব কাবণো বহৈ জে এম্হেব হ্নপবাসকেঁ থানা চাবি ধাব টৈপি আরঁএ পড়ৈত তঁ ওম্হেব স্বপৌন সন্হ্মখ কোসীক কতে ছাঁটি–ছুঁটি পাব কবএ পড়ৈত।

গোনব মণ্ডনক ঘবসঁ কবীরঁ পাঁচ রঁঘা পচ্ছিম মাবি ভেন। মবদা–মবদী তঁ মাবি কবএ গেন বহথি হ্মদা স্ত্রীগণ আ রঁচ্চা সভ তমাশা দেখনক। রেঁবমোক তীনূ গোটে– ডাঁক্টবো সহবাএরঁ মাগযো আ ভেযো মাবি দেখননি। মাবি দেখি তীনূ ভযভীত ভঽ জাগ গেনাহ। তীনূক পাছু অপন–অপন কাবণ বহনি। ডাঁক্টব সহাএরঁ থানা–কচহবী জনৈত বহথি তঁএ ভযভীত বহথি। অঁদাজ বহনি জে জখনে থানা ঔত তখনে মাবি কেনিহাব গাম ছোড়ি দেত। হ্মদা জগদীশ প্রসাদ মন্ডনক..... ।

তহিনা জগদীশ প্রসাদ মন্ডনক মাএ আ ভাযকেঁ সেহো রেঁবমাক ১৯৩৬–৩৭ ঙা.ক প্বনিসক দৌড় দেখন বহনি। সাঁম্নূ পহব সভ রিচাব কেননি জে কান্হি ভাবে ঐঠামসঁ মবীজ (কাবী মণ্ডন) কেঁ নেনে গাম (রেঁবমা) চনি জাএরঁ। সহএ কেননি।

অপনা ঐঠাম (রেঁবমামে) তীনটা মহীস আ দূটা রঁড়দ খুঁটাপব বহৈত ছনন্হি। সমাংগ ঘটনে মহীস তীনসঁ এক ভঽ গেন। রঁড়দ রিঁনা রঁনৈরঁনা নৈ। চাবি–পান সান পহিনহি ১৯৩৬–৩৭ ঙা.মে ভায মিড্ন স্কূন

ছোড়ি খমানত (খমীনী) মে নাওঁ নিখা নেননি ছরেঁ মাসক পঢ়াগ। হ্মজহফবপ্পবসঁ একটা শিক্ষক (খমীন) খারি গামমে স্কূন চনৌনে বহথি। জগমে পহিনে দস গোটে নাওঁ নিখৌননি। হ্মদা কিছু দিন পছাতি খারি ছহ গোটে ছোড়ি দেননি। চাবি গোটে খন্তো-খন্ত পঢ়ি খমীন রঁননাহ।
খখন ধবি জগদীশ প্রসাদ মন্ডন মহীস পাছূ তঁ নীক জকাঁ নৈ পড়ন বহথি হ্মদা ভায সরঁহক সংগে চবরঁএ জাগত বহিথ। সমাঁগ ঘটনে ভাবে পড়ি গেনন্হি। পবিরাবক খামদনী বহন্হি। পিসিঔত ভাগক পবিরাব গেনে (হবিনাহী গেনে) পবিরাব কমনন্হি। জগসঁ পবিরাবক কাজো ঘটনন্হি। খখন তক মাএ ঘবসঁ নিকনি খেত-পথাব নৈ জাগত ছনন্হি, সেহো জাএ নগনীহ। জগদীশ প্রসাদ মন্ডনক ভৈযাকেঁ (গোনব মণ্ডন) জে জমীন দেন গেন বহনি ও রেঁচি কহ নহ গেনা। জগসঁ খেতো কমনন্হি। উঁপজো কমনন্হি। হ্মদা চাবিম পীঢ়ীমে খাগযো ওগ পবিরাবক সংগ ওহনে সংরঁধ রঁনন ছন্হি জহিনা পহিনে ছনন্হি। খখনো উঁমেশ মণ্ডন (প্বত্র) সংগ জে সংজয বহএ ও পিসিঔতে ভাগক পোতা ছিযনি।

হাগযে স্কূনমে বহথি তখন দ্বাগমন ভেনন্হি। রিখাহ পহিনহি ভহ চূকন ছনন্হি। পিসিঔত ভাযকেঁ গেনাসঁ পবিরাবে নৈ কমনন্হি, ঘবক কাবোরাঁব কমি গেনন্হি। পবিরাবক ভীতব খন্দকনী বিবাদক জন্ম সেহো ভেন। জগদীশ প্রসাদ মন্ডনক পঢ়রেঁ বিবাদক কাবণ

मूनमे छल। जेकर दूटा सिर (स्रोत) छलै। पहिल
भाय सहाएरँक आ दोसर समाजक हित-अपेक्षितक।
अन्नम-अन्ना तँ परिरारमे नै छल मुदा भाय सहाएरँक
क्रिया-कलाप रँदलए लगलनि। जइसँ घरक काज
छोड़ि भरि दिन नाचक पाछू पड़ि गेला।
सास्वरोमे नाच पार्टी चललनि।
१९६७ ई.क चुनार आएल। जगदीश प्रसाद मण्डलो
कम्युनिस्ट पार्टीक सदस्य रँनि गेल वहथि। चुनारमे
जिला भरिक रूथपर खूरँ धाँधली भेल। ओना जहिना
खूरँ धाँधली भेल तहिना गामे-गाम मारियो-पीट खूरँ
भेल। केश-मोकदमा खूरँ रँढ़ल। जहलक आरो-
जाही सेहो रँढ़ल। केश-मोकदमा भेने कोर्ट-
कचहरीक काज रँढ़ल। बाज्यमे (रिहार) सत्तवहेटा
जिला छलै। ओइमे रँढ़ाक्तवीक संभारना रँढ़ल।
सरड़िरीजन, रँनौक गत्यादि सभमे रँढ़ाक्तवीक
संभारना रँढ़ल।
१९६७ ई.क चुनारमे (अखुनका मधुरँनी जिला, तइ समए
अन्नमंडले छल) कम्युनिस्ट पार्टीक एम.पी. भोगेन्द्र जी
(भोगेन्द्र झा) भेलाह। दूटा पार्लियामेंट सीटमे एकटा
कम्युनिस्ट पार्टीकेँ आ एकटा सोशलिस्ट पार्टी (शिरचन्द्र
झा) केँ भेल। ओना जिलासँ काँग्रेस जहिना
पार्लियामेंटसँ हारल तहिना रिधान सभामे सेहो हारल।
कम्युनिस्ट पार्टीकेँ चारिटा एम.एल.ए. आ एकटा एम.पीक
सीट भेटल। बाज्यक सरकार रँदलि गेल मुदा देशक
(दिल्लीक) सरकार नै रँदलल। मुदा रिरोधी दलक
सदस्य रँढ़ल। जइ-जइ बाज्यमे काँग्रेसी सरकार
टूटल ओइ-ओइ बाज्यमे रिरोधीक सरकार रँनल। मुदा

একছাহা কতৌ নে রঁনন। খিচড়ি সবকাব রঁনন। কাঁগ্রেস পার্টীসঁ এক গ্রুপ টুটি জনক্রান্তি দন রিহাবমে রঁনৌনে ছন। জেকব নেতৃত্র মাহামাযা রাঁবূ কবৈত ছনাহ। মুখ্যমংত্রী রঁননাহ। খখন ভ্রষ্টাচাব মুখ্য সমস্যা রঁনি গেন খছি। মুদা ওছু সমৈমে চোবন্বকরাঁ খূরঁ বহএ। চাহে জে কোনো রিভাগ বহৈ ভ্রষ্টাচাবসঁ খাক্রান্ত ছন। মাহামাযা রাঁবূঁক সবকাব পছিনা কাঁগ্রেসী মংত্রীক রিবোধমে স্বপ্রীম কোর্টক জজক নেতৃত্রমে জাঁচ খাযোগ রঁনৌনক। খয্যব খাযোগ নাওঁ পড়ন। রৈঁদ্যনাথ বাম খয্যব স্বপ্রীম কোর্টক জজ ছনাহ। দক্ষিণক ছথি। কবীরঁ পনচানরেঁ-ছিযানরেঁ রঁর্খক ছথি। জীরিতে ছথি। পূর্র রিহাব সবকাবক ছহটা মংত্রীক রিরুদ্ধ খপন জাঁচ বিপোর্ট দঃ দেনখিন। করোড়াক নূট সারিত কঃ দেনে বহখিন।
১৯৬৬ ঙা.মে রিহাব রৌদীক চপেটিমে খারি গেন। ওনা পহিন রঁর্খ বহনে ওতে রঁ্ঝিযো নৈ পড়নৈ। জঁ রূঁঝি পড়িতৈ তঁ ১৯৬৭ ঙা.ক চ্নারী মুদ্দা রঁনৈত সে নৈ রঁনন। মুদা সবকাব রঁননা উঁত্তব দোসব রঁর্খ খূরঁ রঁ্ঝি পড়এ নগনৈ। ভুখমবী হ্খএ নগন। সবকাবক সোনা জরঁদস্ত সরাঁন উঁঠি কঃ ঠাঢ় ভেন। জমাখোব সরঁহক রিবোধমে খভিযান চনরৈক নির্ণএ ভেন। মুদা তেহেন নাটক ঠাঢ় ভঃ গেন জে খভিযান মজাক রঁনি গেন। নাটক ঙা ভেন জে দস রীসটা ওহন সভ পকড়াএ নগন জেকব কারোরাঁব (খন্নক কারোরাঁব) ঘোড়া-ঘোড়ীপব চনৈত বহএ। মুদা সোনহন্নী সএহ নৈ ভেন, কিছ এহনো জমাখোব

पकड़ि ाएन जेकरा गोदाममे नाखो क्रीन्टैन खनाज रहए ।
पार्लियामेंटक शपथ ग्रहण केला पश्चात भोगेन्द्र जी जखन मधुरॅनी घुमलाह तँ सकरीमे पहिल आम सभा केलनि । एक तँ नर सदस्य रहने दोसर अपन पार्टीक रहने करीरॅ पनरह-रीस गाम (रॅवमा) सँ सभामे भाग लिअ गेलथि । गाड़ि ीक स्वरिधा रहरॅ करन्हि । तक्रमे नान ऋंडारॅला सभ दिन्नी तक प्रदर्शन करिते छल । ओना भोगेन्द्र जीक भाषणक गुण रहलनि जे ओ पहिने रॅाजि दग छलथिन जे जिनका जे प्रश्न पुछैक हुअए ओ पूछि दिअ । जरॅारॅ देरॅ हुनका भाषणक मूल रिन्दु छलनि । भाषणो नमहर करैत छलाह । समए भेटैनापर तीन-तीन, चरि-चरि घंटा रॅजिते रहि जागत छलाह ।
ओग समए ि नर्मलीसँ समस्तीपुर एकटा गाड़ि ी चलैत रहए । रॅड़ि ी नागनक कतौ पता नै । ऋदा कम्युनिस्ट पार्टीक नड़ि ागक एकटा ऋद्दा ओगो रहए । कखनो उंग्र तँ कखनो धीमी गतिसँ चलिते रहए । ओना पूरॅासँ आ पच्छिमोसँ खरॅरॅला गाड़ि ीक मेल सकरियेमे रहै ऋदा से नै भेलै । ककरघट्टीमे मेल भेने पछरॅरिया गाड़ि ी पछुआ गेल । स्टेशनसँ थोड़ रॅे हटि कऽ दछिनरॅारि भाग सभाक आयोजन भेल ।

ओग समए ि नर्मलीसँ समस्तीपुर एकटा गाड़ि ी चलैत रहै । रॅड़ि ी नागनक कतौ पता नै । ऋदा कम्युनिस्ट पार्टीक नड़ि ागक एकटा ऋद्दा ओगो रहै ।

কখনো উগ্র তঁ কখনো ধীমী গতিসঁ চলিতে বহএ। ওনা পূর্বোসঁ আ পচ্ছিমোসঁ অবৈবনা গাড়ি ক মেন সকবিযেমে বহ হ্দা সে নৈ ভেনৈ। ককবঘটীমে মেন ভেনে পহুববিযা গাড়ি পহুআ গেননি। জগ কাবণে সভাক আযোজন কিছু বিনমি কহ ভেন। সকবী স্টেশনসঁ থোড়বেঁ হটি কহ দছিনবাবি ভাগ সভাক আযোজন ভেন। গাড়ি সঁ উতবি ঝংডা ফহববৈত আ নাবা নগবৈত জুলূস বনি সভা স্থন পহুঁচনা। তগ সংগ ঝংঝাবপ্পবক গর্দা-গর্দক সেহো বহ্ত গোটে সংগ ভহ গেন বহথিন্হ। আযোজক বহথিন্হ চীনী মিনক শ্রমিক-সংগী। ওগ সমএ ছবেঁ মাস মিন চনৈ। সানমে ছহ মাস কাজ ভেনে ছহ মাস বৈসাবীক সমস্যা বহবেঁ কবৈ। তগ সংগ কিসানকেঁ নহিযে ক্ষশিযাবক কটনী হোগ আ নহিযে সমৈপব দাম ভেটৈ। সেহো সভ সমস্যা বহবেঁ কবৈ। ক্ষশিযাবক একে কিস্মক খেতী হোগ জে অগহনমে তৈযাব ভহ জাগ। হ্দা নমহব গনাকামে খেতী ভেনে, সমৈপব কটনী নৈ ভহ পবৈঁ। মিনে কম। জতবেঁ ও পেড়ি সকত ততবেঁ নে নেত। তহ্মে চনাকী ওকব গা বহ জে শ্বদমে তৈযাব ভেনে শ্বদহেসঁ নীক উত্পাদন (চীনীক মাত্রা) হ্অএ নগৈ আ জতে পহুআগত ততে বস গাঢ় ভেনে চীনীক মাত্রা বঢ়ি জাগ।

পচ্ছিমসঁ গাড়ি অবিতে দবভংগা-জানেক বিধাযক খাদিম হ্সেন সংগে ভোগেন্দ্র জী হাথমে চমড়া ক বৈগ নটকৌনে আগূ-আগূ আ দস পনবহ গোটে পাছূ-পাছূ স্টেশনসঁ সভা স্থন পহুঁচনা। হাফ শর্ট ধোতী

पहिबने। पएबमे चमड़ाक जूता। मंचपब सँ नाबा ह्थए नागन। थाधासँ रैंसी मंच भवन। जे रक्ता रँजैत बहथि ओ थपन रिचाब सम्पन्न केननि। चीनी मिनक थ्रेड-हनियनक जे नेता बहथि ओ रिस्तावसँ थपन समस्या बखननि। जगदीश प्रसाद मन्डन सभ थागूसँ निच्चामे रैंसन बहथि। भोगेन्द्रजी दिससँ रँजैसँ पहिने थाने सभा जकाँ प्रश्नक थाग्रह भेन। किछु प्रश्न एरौ कएन।

थठ़ाग-तीन घंटाक पछाति सभा रिसर्जन भेन। सभामे भाग नेनिहाब चाब्ह कातक नोक चनि गेनाह, ह्मदा गाड़ीरँना सभ स्टेशनपब थारि गेना। दुनू गाड़ी (निबमनी था जयनगबरानी) मे एक-डेठ़ घंटा देबी बहै। स्टेशनेपब भोगेन्द्रजीसँ पहिन भेँट था सोझा-सोझी पबिचए भेनन्हि।

पहिने-पहिन भोगेन्द्रजी पार्नियामेंटक सदस्य भेन बहथि। जहिना १९४२ ई.मे थंग्रेजक खिनाफ देशक जन-जनमे बाजनीतिक नर चेतना जागन बहै तहिना १९६७ ई.क चुनारक पछाति सेहो भेन। रिहाबोमे ओहन-ओहन बाजनीतिक पार्टी रँह्मतमे थाएन जे थखन धवि (१९६७) रिधान सभामे नै पहुँचन छन। जे पार्टी (काँग्रेस) थखन धवि रिहाबोमे सत्ता-सीन बहन ओ नीक हाविक ह्मँह देखनक। ओना रिहाबे मात्रमे नै थानो-थानो बाज्यमे भेन। काँग्रेसो एक ग्रुप टूटि कऽ जनक्रांति दन कऽ कऽ पार्टीमे उँतबन छन। काँग्रेस रिबोधी दनक स्पष्ट रँह्मत भेन छन। ह्मख्य पार्टीक ब्हपमे सोशनिस्ट पार्टी था कमो-रैंशी थानो-थानो पार्टी जीतन। ि सर्फ रिधान सभामे एहेन पबिरर्त्तन भेन से रॉत नै, गाम-गामक जन-गणमे थपन हाब-

জীত সেহো মহসূস ভেল। রৈরহাবিক দৌড়মে জে কিছু ক্ষদা ভাষণাক এ্রম (সিদ্ধান্তিক) মে তঁ জনতাক সভ সমস্যা সামনে ঐরেঁ কএল। কাবণ জে সভ পার্টীক অপন-অপন রিচাব তঁ নোকক রীচ পহিলেসঁ আরি বহল ছল। ३৪ টা সীট মানে ३৪ টা রিধাযক রিধান সভামে আ পান-সাতটা পার্নিযামেন্টমে পহুঁচনাহ। আজাদীক পছাতি পহিল রেঁব আম জন সত্তা (শাসন) দিস তকনক। ওনা অখন ধবি সবকাবক অর্থ আম জন-গণ কোটাক শাসনক মটিযা তেল আ জে ক্ষখ্য রিন্দু কোটাক রস্তু রঁনল ছল। ডীনবক কাজক নেখা-জোখা ভবি শাসন চনৈ ছল। আন-আন সমস্যা তঁ ভাষণেক এ্রমমে ছল। কিছু-নে-কিছু রাঁঠা -রৌদী চনিতে ছল ওকরে রঁচরৈক উঁপাএ সবকাবক কহরঁ বহ ছনৈ। নরকা তূব (আজাদীক কবীরঁ আ পছাতিক) সেহো জ্আন ভেল। জগসঁ আনো-আনো কাজ (সবকাবক) সোন্নামে আএল। অখুনকা মধুরঁনী জিনা জে ওগ দিনমে অন্নমংডল ছল। এগাবহটা এম.এল.এ. আ দূটা এম.পী.মে রঁটাএল ছল। ছহ-ছহটা এম.এল.এ. পব এম.পী. তঁ দবভংগাক জানে ক্ষেত্র সেহো মধুরঁনিযেমে।

ওনা অখুনকা মধুরঁনী জিনাক পছিমী ভাগমে জমীনক নড়াগ্র সেহো নীক জকাঁ চনি বহল ছল, ক্ষদা ক্ষখ্য ছল পছিমী কোসী নহব। মিথিনাঁচলমে কোসী, কমলা, রাঁগমতীক জে উঁপদ্রব সানে-সান চনি বহল ছৈ আ ক্ষতি পহুঁচরৈ ছৈ, ভবিসক ততেটা রঁজটৈ নে কতে সবকাবকেঁ হোগ ছৈ। খৈব জে হোউ! উঁনৈস সএ সাঠিক দশীকক সরান, সমস্যা আ নড়াগ্র কম্হ্যনিস্ট পার্টীক ক্ষখ্য নড়াগ্র বহল জেকব দশা, মনুষ্যক

এক জিনগীক (৬৩-৬৬ ৰর্খ) উঁপবান্তো কি ঋছি, সৰহক সোনেমে ঋছি। জৌঁ যোজনা হিসাৰসঁ কাজ হোগত তঁ ঋাজ্ক মিথিনা ওা মিথিনা নৈ, ও মিথিনা ৰনি গেন বহৈত জগ মিথিনামে ঋৃষি-হ্মনি গচ্ছান্বসাব ৰর্খা ৰবিসৰৈত ছনাহ। এতে পনিরিজনীক উঁত্পাদন হোগত জে ঘব-ঘবমে পহুঁচন বহৈত। জগসঁ জাপান জকাঁ নঘ্-উঁদ্যাগক সংগ-সংগ ভাবিযো উঁদ্যাগ নাগি গেন বহৈত। হ্মদা ঋাগ কি দেখৈ ছী। চ্নার হোগত বহন, এমেনে-এমপী ৰদনৈত বহনাহ। হ্মদা সমস্যা ঋাগ ওহন রিকবান ৰূপ নঽ নেনক ঋছি জে ঋার্থিক তংগীক চনৈত দিন-দহাব নূষ্ট-পাষ্ট ভঽ বহন ঋছি। জঁ জাপান, জর্মনী ঋা পড◌়াসী দেশ চীনক জমীনক প্রতি একড◌় উঁপজাক তুননা ঋপন মিথিনাংচনক ভূমিসঁ কবৰ তঁ ঋাশচযে নৈ রিসরাসো নৈ হএত। কি মিথিনামে ি সর্ফ সাঠ◌়ে তীন হাথক মন্বখেষ্টা ঋছি জেকবা মাত্র পেষ্টৈষ্টা ছৈ ঋাকি ওকবা দূষ্টা হাথো-পএব ছৈ ঋা মাহভূমিযো ছৈ। মিথিনাংচনক ও ভূমি ঋা জনরাঘ ঋছি জে দ্নিযাঁমে কতৌ নৈ ঋছি। নে এতে স্বন্দব হ্মনাগম মার্টি ঋছি ঋা নে এহেন নীক পানি ঋছি ঋা নে এতে বংগক মৌসম ঋছি। হ্মদা ঋাগ কি দেখৈ ছী? নে ঋখন ধবি নেপান সবকাবসঁ নীক জকাঁ সমঝৌতা ভেন ঋছি ঋা নে কোসীক পছিমী-পূর্ৰী নহবিক সহ্মচিত রিকাস। এক তঁ যোজনাক কাজ পছঋাএন তগপব কাজক এহেন পেঁচ-পাঁচ ঋছি জে এক নহব ৰনৰ কঠিন ঋছি, দোসব ৰননাপব ও সহ্মচিত কাজ কঠিন ঋছি। পানি ভুঁপবসঁ নিচ্চাঁ ঋসানীসঁ ঋৰৈত ঋছি। হ্মদা নিচ্চাসঁ ভুঁপব ঋসানীসঁ জাএত? নৈ জাএত। জঁ গৰ্মীবমে নহব খ্নি দেন জাএ তঁ ওকব

পানি ঙুপব কেনা জেতগ। হঁ মশীনক মাধ্যমসঁ জা সকৈএ, ক্ষদা ঘবমে হ্সি–হাসি, সোম দিন রিঁখাহ। জগঠাম ত্রেতা যুগক তীন ি রত্তা হব, খা সতযুগক রঁসহা রঁড়দসঁ এখনো খেতী হোগএ তগঠাম কেনা মানন জাএত।
স্টেশনপব প্নেষ্টফার্ম খারি সভ গোনিযা কহ রৈঁসনা। পন্থা মাবি ভোগেন্দ্রজী সভকেঁ সেহো তহিনা রৈঁসএ কহনখিন। গাড় ী পকড় ৈনে সরঁহক মন ছনগন। পন্থা মা ি ব রৈঁসৈক খর্থ নিশ্চিন্তী। পহিনে ও সভকেঁ নাওঁ–ঠেকান প্ছনখিন। নাওঁ–ঠেকান প্ছনা উঁত্তব কহনখিন, কম্যুনিস্ট খপন পার্টী ছী, খপন পার্টীক ঞা খর্থ নৈ জে কোনো জাতি–মজহরঁক হোগ, মন্বখ–মাত্রক পার্টী ছী। হমবা সভকেঁ ওহন সমাজ রঁনাএরাঁক খছি জগমে নে কিযো ভূখন বহত খা নে নাঁগষ্ট। সরঁহক রাঁন–রঁচ্চা পঠ়তৈ, সভকেঁ বোগ–র্যাধিক গনাজ হেতগ তখন নে সভ খাগূ ঝঁহেঁ রঁঠ় ৈক কোশিশ কবতা। খপনা ঐঠাম জে ঋৃষি–ক্ষনি ভেনাহ, ও কী কেননি? হ্নকা নৈ খপন স্বখক চিন্তা ছননি। কিখএ ও সভ খপন জিনগী গনা নেননি। ও সভ রঁহ্ত কেননি। জঁ সে নৈ কেননি তঁ এক কণ্ঠা জমীনমে জীরন রঁসব কবৈত কেনা ছনা। ক্ষদা খপন ধবোহবিকেঁ জঁ তানা নগা বখরৈঁ তঁ কে বূঁঝত? নখনজী (ড়াঁ. নক্ষ্মণ ঝা) মিথিনাঁচনক নেন জে জিনগী সমর্পিত কেননি সে কি কেননি। কে বূঁঝত?

তীন দিনক র্যস্ত কার্যক্রমমে হ্নকব পাঁচঠামক প্রাগ্রাম বহনি, ওগ সমাপ্তিক তাবীখ রিঁতা তেসব দিনক প্রাগ্রাম

ও জগদীশ প্রসাদ মন্ডনজী কেঁ দঃ দেননি।

দিন্নী জাগসঁ পহিনে ভোগেন্দ্রজী কম্যুনিস্ট পার্টীক জিনা-কার্যানিযমে জগদীশ প্রসাদ মন্ডন জী কেঁ কহি দেনখিন জে আরঁ জে আএরঁ তঁ রেঁবমো জেরেঁ কবরঁ, তঁএ ওগপব নজবি বাখরঁ। জহিনা হার্টে-রঁজাবমে আ গামো-ঘবমে রস্ত্তক নেন-দেন তীন তবহক নোকক রীচ হোগত অছি, এক রস্ত্তরঁনা, দোসব নেরাঁন (কীনৈরঁনা)ক রীচ ক্ষদা ঐ রীচ তেসবো হড়া জাগএ, ও হড়রেঁএ গর্জ। জখন রস্ত্ত রেঁচিনিহাবো আ নেনিহাবোকেঁ সমানক গর্জ বহএ তখনকা রেঁরহাব স্বনভ হোগএ। কাবণো হোগ ছৈ জে রস্ত্ত রেঁচি রা কীনি কঃ অক্ষখ কাজ কবরঁ, জে জরুবী অছি। দোসব তবহক হোগএ জে রেঁচিনিহাবকেঁ কাজক দ্খাবে অধিক গর্জ বহন আ কীনিনিহাব অগধাএন বহন। তগঠাম রেঁচিনিহাব কষ্টোগএ আ কীনিনিহাব নফগব বহএ। তহিনা কতৌ নেরাঁন (কীনিনিহাব) গবজূ বহন আ রেঁচিনিহাব না-গবজূ। তগঠাম কীনিনিহাব কষ্টোগএ আ রেঁচিনিহাব নফামে বহএ। কিএক তঁ মনে-মন অগধাগত বহন জে পানিমে পাথব সড়েএ। তহিনা নেরাঁনোক রীচ হোগত বহ ছৈ জে পাগ কি কোনো ক্ষষ্ট-ক্ষষ্ট কষ্টএ জে অনেবে কতৌ হেকি দেরঁ। যএহ রিচনা দ্নিযাঁক কনাকাব ছী, জে অপনে সংগ দ্নিযোকেঁ নচরেঁএ।

অদৌসঁ এক দিসক নোক দোসব দিসক দ্নিযাঁ নেন রিকষ্ট পবিস্থিতি পৈদা করৈত বহন অছি আ কঁঠ দরৈত বহন অছি। ক্ষদা সে নৈ ভেন। জহিনা ভোগেন্দ্র জীক কার্যক্রমক জিজ্ঞাসা রেঁবমা নোককেঁ ছন তহিনা

ভোগেন্দ্রাজী খা কম্হনিস্ট পার্টিযোকেঁ ছনৈ। সকবী সভাক বাঁত বেঁবমা গামমে জোব-শোবসঁ চনএ নাগন। নীকসঁ নীক কার্যক্রম হ্খএ, তগ পাছূ সভ নাগন, তঁ দোসব দিস নব ক্ষেত্র ভেটনে ভোগেন্দ্রাজী খা পার্টিযো কার্যক্রমকেঁ নীকসঁ নীক বঁনবৈক ফিবাকমে নাগন। ওনা খাগসঁ ১৯৬৭ ঙ.সঁ পূর্ব একবেঁব কম্হনস্ট পার্টী বেঁবমামে সেগো বঁনন ছন ঋদা বেঁবেঁগাবিক পক্ষ কমজোব বগনে টিক নৈ পাএন বগএ। নব-ঘবক বাঁচ পার্টী বঁনন, কমোবেঁশী খধিকতব ঘবক পঠ ন-নিখন। সবঁগক বাঁচ পার্টীক কোনো তৌব-তবীকা নৈ বূঁঝন তঁএ থাহি-থাহি কিছ-কিছ সিখৈত, খকাসসঁ পতান ধবিক বাঁত উঁড ি -উঁড ি সভক কানমে খাবৈঁ জগসঁ কিছ-নে-কিছ উঁত্সাহ তঁ জগিতে বহি। জঁ সে নৈ হোগতে তঁ খান পার্টীক (পঁ ূজীবাদী) খপেক্ষা চবিত্র ি নর্মাণ কেনা এতং হোগ ছৈ ? সংঘর্ষে চবিত্র খবাদৈ ছৈ।

সংসদ বৈঁসাব সমাপ্তিক তেসব দিন ভোগেন্দ্রজী মধ্বুঁনী পহুঁচ গেনা। খখন ধবি ভোগেন্দ্রজী কেঁ তেনা ভং কং নোক নৈ চিন্হৈত বগনি তঁএ ওঁতা কি নৈ ওঁতাহ সে খসমংজস বঁনন বহি, বঁনবোঁ স্বাভাবিকে বহি কিএক তঁ খান-খান কতেক কার্যক্রম এহেন ভং চ্কন বহি জগমে নেতা নৈ পহুঁচন বগথি। সংসদ সমাপ্তিক পবাতে ভেনে ভোগেন্দ্রজী পটনা পহুঁচ গেন বগথি। পহিন বেঁব বিহাবসঁ কাংগ্রেসক বিবোধী দনক সাংসদ বঁহ্মতমে দিন্নী পহুঁচন বগথি। বিহাবোমে বিবোধিযে দনক সবকাব মহামাযা প্রসাদ সি ংহক নেহ্ত্বমে বঁনন বগএ। কর্পূবী ঠাকুব উঁপমুখ্যমংত্রী বঁননাহ। ওনা মহামাযা বাঁবূ কাংগ্রেসসঁ টূটি কং খাবি জনক্রান্তি দন

রঁনৌনে বহথি। রিহাব সবকাবমে সভসঁ রেঁসী সোশিনিস্ষ্ট পার্ষ্টীক রিধাযক বহথি জগসঁ সবকাবোমে খধিক ভাগীদাবী ভেননি। পহিন রেঁব ধনিকনান মণ্ডন জীত কহ গেন বহথি, হ্মদা তৈযো রিধান সভা খধ্যক্ষ রঁননাহ। ভাবতীয কম্যুনিস্ষ্ট পার্ষ্টীক কোষ্টামে দূষ্টা কেরিনেষ্ট খা দূষ্টা বাজ্য মংত্রী রঁননাহ। দবভঁগা জিনাক কোষ্টামে তেজনাবাযণ জী (শ্রী তেজ নাবাযণ ঝা) বাজ্য মংত্রী রঁননাহ। ওনা চাব্দ গোষ্টে খপনা–খপনা ক্ষেত্রমে কর্মঠ বহথি। জহিনা গন্দ্রদীপ ভায (শ্রী গন্দ্রদীপ সি ংহ) রিদ্বান (খর্থশাস্ত্রী) বহথি তহিনা চন্দ্রশেখব ভায (শ্রী চন্দ্র শেখব সি ংহ) সেহো ঞান্তিকাবী বহথি। শ্রী শত্রুধ্ন রেঁসবা খাদিরাসীক নেতা বহথি তঁ তেজনাবাযণ জী কিসান নেতা। এক তঁ ওহিনা সবকাব দন–দনমে ডোনৈত বহএ তগপব বৌদী খাবো ডোনরেঁত বহ।

কিসান নেতাক সংগ–সংগ ভোগেন্দ্র জী রিহাবক নেতা সেহো বহথি তঁএ কাজক ভাব রঁহ্ত খধিক পড়ি গেন বহনি। পষ্টনা খারি বাজ্যক স্থিতিক রিচাব–রিমর্শ কবৈত–কবৈত পহিন দিন রীতি গেননি। হ্মদা পবাতে ভনেসঁ ক্ষেত্রক সমএ রঁনা নেনে বহথি। বাতা–বাতী মধ্রঁনী খারি গেনাহ। মধ্রঁনী খরিতে সভকেঁ খরঁড়ি ভহ গেন জে কাল্হি ভোগেন্দ্র জী রেঁবমাক কার্য–ঞমমে বহতাহ। ওনা সভ প্রচাব কবিতে বহথি, পর্চো ছপরাঁগযে নেনে বহথি, দিনমে খাম সভা কবতাহ খা বাতিমে কার্যকর্তা–মীষ্টিংগ। খাগযো–পীরেঁক ওবিযান ভেন বহ। খাম সভাক খংতিম সমএ পাঁচ রঁজেক রাঁদ ভোগেন্দ্রজী জীপসঁ রেঁবমা পহুঁচনাহ। খাম সভামে উঁপস্থিত সরঁহক মনমে ভহ গেনৈ জে খারঁ ও

नै ঔताह। फैनো-फान ঋখ্নका जकाँ नहियে बই, ভোগেন্দ্র जीकेँ ঋরৈসঁ পहिনে, ঋাম সভা মবহন্ন জকাঁ বহন ন্দা হ্নকা ঋরিতে জনা বংগে-ব্দপ ৱঁদনি গেন। কতে গোষ্ঠে জে ঙঁঠি-ঙঁঠি কঽ বস্তা পকড়া নেনে বহথি, ওহো সভ ঘ্মনাহ। সংগ-সংগ কিছু নরো নোক পহুঁচনাহ। জীপসঁ ঙঁতবি ভোগেন্দ্র জী ৱঁজনাহ-
"এক গিনাস পানি ঋা চাহ পিঋাঙ। তারেঁ মংচপব ৱৈঁসৈ ছী।"
নোক ধড়ফড় াএন জে জখন ভোগেন্দ্রজী পহুঁচ গেনা তখন হ্নক সমৈকেঁ ঋনেবে দ্ৱগব কবৈ ছিযনি। মংচপব ভোগেন্দ্রজী চ্পচাপ ৱৈঁস দেখৈত-স্বনৈত বহথি। পানি পীৱঁ চাহ পীননি। চাহ পীৱৈঁতে ৱঁজৈক ঋাগ্রহ ভেননি। ঋাগ্রহ নোগতে ও কহনখিন জে সভকেঁ পূছি নিঋন্ব জে কিনকো কিছু প্বছৱাঁক ছন্হি। ন্দা সভ তঁ স্বনৈনে ঙঁত্স্বক তঁএ একোটা প্রশ্ন নৈ ঋাএন বহএ। ঙঁঠিতে দিন্নীক কাঁগ্রেসী সবকাবক খেবহা সংক্ষেপমে ও কহনখিন জে কেনা ঋখন পূঁজীপতি, কাবখানাদাব ঋা সামংত (বাজা-মহবাজাক) ক ৱীচ রিরাদ ফঁসন ঋছি। রিরাদক চর্চ কবৈত কহনখিন জে দেশক রিকাস ঋরব্দদ্ধ ভঽ গেন ঋছি। ন্দা সে ৱাঁত কমে নোক ৱ্ঁঝনক। কিএক তঁ গামক নোক সবকাবক মানে কোটাক গহ্ম ঋা থানা মাত্র ৱ্ঁঝৈত ছন, গোষ্টি-পংগবা চাপা-কনো গড়া জাগ ছনৈ। তাৱঁত চীনী-মটিযা তেনক কোটা ভেন বই ওনা গহ্মো কোটেক হিসাৱঁসঁ ভেটৈ ন্দা নেৱাঁনক ঋভার (পাগক দ্ঋাবে) বহনে সে নৈ ৱ্ঁঝি পড়ৈ। দিন্নী সবকাবক নগনে রিহাব সবকাবক চর্চ কেনখিন। বৌদীক স্থিতি ভযারহতা ঋা

রিহাব সবকাবক খাঁটৈ–পেটৈ খোনি কহ বাখি দেনখিন। কোসী–নহবিক চৰ্চ রিস্তাবসঁ কেনেখিন জে গ্ৰ যোজনা মিথিনাঁচনক নেন কী খছি ? মিথিনাঁচন চৰ্চক ক্ৰমমে ঐঠামক সামাজিক শোষণ, জে এক–দোসবকেঁ খাগূ রঁঠ ৈসঁ বোকৈত খছি, ক রিস্তাবসঁ চৰ্চ কেনখিন।
ওনা ভোগেন্দ্ৰ জীক ভাষণ দূ ঘংটাসঁ চাবি ঘংটা হোগত ছন, ক্ষদা সে নৈ ভেন। ঘংটা প্ৰবৈত–প্ৰবৈত সমএ সমাপ্ত ভহ গেন। সভা সমাপ্তি হোগতে ও কহনখিন জে ওনা কাৰ্যকৰ্তা–রৈসাব কবৈক কাৰ্যক্ৰম সেহো খছি ক্ষদা সে নীক জকাঁ নৈ ভহ সকত। ক্ষদা তৈযো খহাঁ সভ তৈযাবী কবরঁ জতে কান ছী তহীমে ওহো ভগযে জেতৈ। তগ রীচ চাহ এনৈ, ও জনখৈ নৈ কেননি। চাহে পিরৈত কান খয্যব–খাযোগক চৰ্চ সেহো কেনখিন। কিছু কাংগ্ৰেসী নেতা, জে সভ সবকাবমে বহনাহ, গোন–মানক জাঁচ কবতাহ।
ওনা জগ হিসারঁসঁ কম্হ্যনিস্ট পাৰ্টীক পহিন খাম সভা ছন তগ হিসারঁসঁ রঁহ্ত নীক ভেন ছনৈ, জে ভোগেন্দ্ৰজী খপনো রঁজনাহ।
কাৰ্যকৰ্তা মীটিংগ শ্বৰু হোগতে জনা ভোগেন্দ্ৰ জীক ৰূপ রঁদনি গেননি। রঁজনাহ–
"কম্হ্যনিস্ট পাৰ্টী বাজনীতিক পাৰ্টী ছিঐ, খহাঁ সভ পাৰ্টীক সদস্য রঁনি পাৰ্টী রঁনেনৌঁ, একবা সম্হাবরোঁক ভাব খহী সরঁহক ঙুঁপব বহত। খহাঁ সভ খপনাকেঁ ক্ৰান্তিকাবী পাৰ্টীক সদস্য বুঁঝি সামাজিক রেঁরস্থাকেঁ রঁদনি স্বধাৰু, জাধবি সামাজিক রেঁরস্থা নৈ রঁদনত তাধবি সৰ্র–কন্যাণকাবী সমাজ নৈ রঁনত। জাধবি সৰ্র–কন্যাণকাবী সমাজ নৈ রঁনত তাধবি কিছু গোটে ন্বটরেঁ কবত খা কিছু গোটে ন্বটেরেঁ কবত। কমাএরঁ খহাঁ,

খা জাএত দোসব। ম্দা পার্টী তঁ গামসঁ নঽ কঽ দ্নিযাঁ ভবিমে পসবন খছি। তঁএ এক–দোসবমে জ্টি কঽ কেনা বহবঁ, ঙা তৌব–তবীকা সীখএ পড়ত। গামসঁ নঽ কঽ দ্নিযাঁ ভবিমে ন্টি–খসোটি চনি বহন খছি, জে সাধাবণ নৈ খছি, সভ তবহক শক্তি ওকবা ছৈ। ওগ শক্তিক ম্কাবঁনা কবৈক জে শক্তি ছৈক ও বঁনবঁএ পড়ত। খখন তঁ হমছ্ঁ ঔগতাএনে ছী তঁএ নীক জকাঁ নৈ বুঁঝা পাএবঁ। কনী নিচেন হোগ ছী তখন ফেব খাএবঁ। খখন কিছ্ মূন বাঁত জে ছৈ সে কহি দগ ছী। খহাঁ গামমে পার্টী বঁনেনৌ, গামক জে সমস্যা খছি ওকবা পকড়্। পার্টীক সভ সদস্য একঠাম বৈঁস ওগ সমস্যাপব রিচাব কব্ধ। নোকে নঽ কঽ সমাজ বঁনৈ ছৈক। জতে গোষ্ঠে খহাঁ সভ ছী জঁ ওতবোঁ গোষ্ঠে একজ্টি ভঽ সমাধান কববঁ তঁ খসানীসঁ সমাধান হোগত জাএত। ওনা জতে খসান বুঁনৌ ছিঐ বেঁবস্থা তোড়বঁ ওতে খসান নৈ ছৈ। রিবোধীক খাক্রমণক সংগ খপনা পার্টিযোমে মতভেদ হএত, তগ সংগ পবিবাবোমে হএত। বঁড়–বঁঠা যা খাগ–পীবৈঁক জোগাব সেহো কেনে ছী। সভ একঠাম বৈঁস খাএবঁ–পীবঁ তখন নে খাগ–পীবৈঁক ছখাছতক বোগ জে খছি, সে ছ্টৈত। জাবেঁ সে নৈ ছ্টৈত তাবেঁ মন–ভেদ হোগতে বহত। নিযমিত বৈঁসাব কব্ধ। জাবেঁ খপনা পার্টী কার্যানিয নৈ ভেল খছি তাবেঁ টৈনে–টৈন বৈঁসাব কব্ধ। ওগ টৈনেক কী সমস্যা ছৈ খা ওকব সমাধান কেনা হেতৈ, বৈঁসাবক ম্খ্য কাজ ভেল। ঙা তঁ সামাজিক স্তবপব ভেল ম্দা ঐ সংগ খাবো ক্ষেত্র খছি। কোনো সমস্যা নঽ কঽ বঁনৌকমে প্রদর্শন কববঁ, বঁনৌক ভবিক

পার্টীক প্রদর্শন হএত। ওহীমে ৱৈবমাক জে সমস্যা খছি ওকরো হ্মদ্দা ৱনাএৱ। খহিনা জিনোমে হোগ ছৈ। বাজ্যক বাজধানিযোমে হোগ ছৈ, দিন্নিযোমে হোগ ছৈ। সভমে ভাগ নেৱ। দ্নূ দিসক সমস্যা বহত, তঁএ ঙঁপবকা সমস্যা প্রহ্মখ ভেন।”

ও ধড◌ফড◌ ।এন বহৱেঁ কবথি, নখ ৱজে কবীৱ রিদা ভ২ গেনা। হ্নকা গেনা পছাতি খেনাগ–পিনাগ ভেন। কার্যক্রম সমাপ্ত ভেন।

গামমে একটা নর নজবিক জন্ম ভেন। জেনা পহিনে গামকেঁ নোক ৱ্নৌত ছন তগসঁ ভিন্ন ৱ্নৌক প্রক্রিযা শ্বরু ভেন। ওহ্না চাবি গোষ্ঠৈ একঠাম ভ২ কোনো কাজ শ্বরু কেনক। ওনা পহিনৌঁ কিছু নোক সামাজিক কাজমে সমাজ সহযোগী ৱনৈত ছনাহ, হ্মদা ও দাযবা কমি গেন। কিছু পবিরাব ধবি সমটা গেন ছন। খপন কাজ, খপন ৱাতকেঁ ছিপা ক২ বাখৱ স্রভার ৱনি গেন ছন, খখনো খছি।

খংতমে, চাবি গোষ্ঠৈক ৱীচ বহনা খা ৱজনাসঁ ৱজৱাক খভ্যাস হ্খএ নগৈ ছৈ। তগ সংগ ঔহো হোগ ছৈ জে দোহবা–তেহবা ক২ একে ৱাত ৱাজী রা কিছু নর গপ ৱাজী। পার্টীমে জ্টৈনাসঁ দিন্নীক বৈনী তক জগদীশ প্রসাদ মন্ডন ভাগ নিখএ নগনা। নর–নর নোকসঁ ভেঁট–ঘাঁট, ক্ষেত্রক হিসাৱসঁ নর–নর কনা–সংস্কৃতি দেখৈক খরসব জগদীশ প্রসাদ মন্ডনকেঁ ভেটএ নগনহ্নি। তগ সংগ ঔহো ভেনহ্নি জে দূ–খানা, চাবি খানামে নীক কিতাৱ ভেটএ নগনহ্নি জগসঁ নর–নর জানকাবী হ্খএ নগনহ্নি।

সবসঠিক পছাতি গামসঁ নহ কহ দেশী ভবিমে দোবস হরা উঁঠন। হ্মদা হরোক কথিক সীমা তঁ ভিন্ন-ভিন্ন খছি, কতৌ বেত রঁনা ভূমিমে খপনো বস চঠরৈঁত খছি, তঁ কতৌ সহ্মদ্রমে জ্রাব উঁঠরৈঁত খছি, কতৌ পহাড়সঁ ঠকবা যা তঁ মেঘে দিস উঁড়া জাগত খছি রা পজবরাঁহি তাকি-তাকি পড়াগত খছি। কতৌ সমতন ভূমিমে গাছ-রিবীছ উঁখাড়ত তঁ কতৌ সবোরবক হন্ফী, তঁ কতৌ মন্দ গতিক স্বহারন হরা সেহো দৈত খছি। খরসবক নাভ জেকবা জতে ভেষ্টক চাহিযে সে নৌ ভেষ্টি পেনৌ। জঁ সে নৌ পেনক তঁ ঔদ্যাগিক ক্ষেত্রক খপেক্ষা হৃষি ক্ষেত্র কিখএ পছখা গেন। ভনহিঁ তমসাএনপব রাঁজি দিখএ জে মহাবাষ্ট্র কনর্টিক ঔদ্যাগিক ক্ষেত্রমে খগ্রখা গেন খা রিহাব পছখা গেন, ঞা তামসপব রাঁজন ভেন। হ্মদা মহাবাষ্ট্র রা কনর্টিকক উঁদ্যাগকেঁ দেখৈ ছিঐ তঁ ঞাহো দেখএ পড়ত

जे ओगठाम जमीनपर जीनिहारक दशा की छै। की ओ रौत मूठ जे बिहारक अपेक्षा ओगठामक किसानकेँ आमेहत्याक नौरत छनहि। तँए देशक सभ राज्यक अपन-अपन समस्या छै। अपना-अपना ढंगसँ देखए पड़ैतै। म्दा की ओ उचित नै जे बिहारो स्वतंत्र भारतक अंग छी, एकरूपता हेबाक चाहिऐ। आग बिहारे नै, आनो-आनो राज्यकेँ बिहारोसँ बेसी समस्या छै जेकर समाधान जरूरी अछि। भनहिं बँगाल, केरल जकाँ नै, म्दा आनो-आन राज्यमे देखौंस तँ नगरेँ कएल। मिथिलांचलो ऐ दोरस हरासँ अलग नै रहल। प्रवना दरभंगा जिलाक मधुबनी सरड़िरीजनमे, जे अखन जिला अछि, जमीनक भरपूर एकरूपता आएल, म्दा खेत तँ तखन खेत जखन ओकरा भरपूर पानि भेटै। उचित बीआ, उचित खादक संग मशीन नेने रूशल किसान सेहो भेटै। दस बर्ख पूर्बहिसँ कोसी नहर योजनाक पाछू प्रगतिशील किसानो आ बुद्धिजीरियो उठि कऽ ठाढ़ रहलाह, म्दा कियो स्वनिनिहार नै। जँ स्वनौनो गेल तँ काजक तेहेन रूप धेनक जे पचास बर्खोमे योजना नै पूर्ति भऽ सकल अछि। धार-धुरक संग एहेन नापबराही भेल जे मिथिलांचलक अधासँ बेसी जमीन माटिसँ बान्न बनि गेल अछि। ओना धार बन्हतो अछि, जगमे किछु एहनो अछि जे हजारो बर्खसँ अपन दिशा नै बदललक, म्दा कोसी-कमला-बलानकेँ तँ भगौतो खेला-खेला, आ गीतो गाबि-गाबि ततेक स्वआगत होगत रहल अछि जे अधासँ बेसी जमीनकेँ कमजोर माने शक्तिहीन बना देलक अछि। बान्न केना उपजाउ भूमि बनत, छोटै सरान नै अछि। राजनीतिक दशा एहेन जे

ক্ষঁচ্প্ৰকখিত্থাগযেক পাছূ পড্ি সভ ত্থপনেমে ওঝবাএন ত্থছি। মিথিনাঁচনক কোনো সমস্যা মিথিনেক নৈ ত্থপিত্ত দেশীক ছী। সমস্যাক সমাধান কেনা হএত তেহীমে সভ ওঝবা-ওঝবা বাজনীতি কঽ বহনা ত্থছি। ত্থাঠ ৰঁজে বাতিকেঁ সিতাবপব স্বনতাহ জে "পরন প্রিয পারন মিথিনা দেশী!"

জহিনা ৰেঁবমা দেশীক ত্থংগ ছী তহিনা তঁ দেশো ৰেঁবমাক ত্থংগ ছিঐ। তঁএ দেশীক দাবেস হরা ৰেঁবমোমে ৰঁহন। সাগকিনক ওভব-রাগনি ংগ জকাঁ গামক রাগনি ংগ শ্বৰু ভেন। এক সংগ বংগ-ৰিবংগক হরাক প্ররেশী ভেন। ত্থড্ডা ৰঁন্দী হ্ত্থএ নাগন। কিছ ন্বত্তী গামোসঁ ঙঠৈএ তঁ কিছ ৰাঁহবোসঁ পসহি-পসহি ত্থাৰঁএ নাগন। ত্থখন ধবি গামমে জাতি-সম্প্রদাযক হরা নৈ ত্থাএন ছন। জহিযা কহিযো মাবি-দংগা হ্ত্থএ ও যা তঁ ত্থান গামসঁ হ্ত্থএ, রা এক-ঠৈন দোসব ঠৈনক ৰীচ। ৰীসো জাতিসঁ ঙঁপবৰঁনা গাম ৰেঁবমা। পারনি-তিহাবমে গজপঠৈ হোগতে ত্থাএন ত্থছি। হ্মদা তৈযো তঁ চনিতে বহনৈ। গজপঠৈ কেনা নে হোঙ, ত্থধাসঁ ৰেঁসী স্ত্রীগণ ভাদৰক ববি কবিতে ছথি। হ্মদা পারনিক ৰিধানো ভিন্ন-ভিন্ন। কিযো দ্নূ সাঁঝ নিখংড কবৈ ছথি, তঁ কিযো এক সংঝূ। কিযো নোনেঠৌ পবহেজ কবৈ ছথি, তঁ কিযো ত্থন্ন ছোড্ি ফনেঠৌ সেরন কবৈ ছথি। তহিনা ঘড্ী পারনি। এক তঁ সানক দূ-তীন মাস, সাওন, ত্থাসীন চৈতমে হোগএ তঁ দোসব ৰূ্ধরাবি, সোমরাবি ত্থা শ্বএ্ররাবি সেহো হোগএ।

করীব পংথক প্ররচনকর্তা ত্থারিঁ-ত্থারিঁ মাযা-জানক নিন্দা কবৈত ত্থা সেরক সভকেঁ চেতেৰোঁ কবৈত ছথি। সেরকো

बंग–रिबंगक। तद्धमे रैबमामे खाबो गजपर्ट। एक दिस सএ घबक ब्रह्मण रस्ती ठैन, ठैन ঐ द्खारे नै जे गोठिया नै ह्फ्टैम्राड़ । खछि, मे एकोटा रैष्णर नै। ওना समाजक पंथनिबपेक्षक खियानसँ नीके खछि। तहिना दोसब दिस दनितोक ठैन खछि। थान–पानिसँ नঽ कঽ খकास धबिक शिकाबी। बीचक जे जाति खछि ও धार्मिक पंथ (साम्प्रदायिक) सँ ज्ड़न खछि। जातिक भीतब रैष्णर–साकठ केब बीच रिराद चनैत खछि तँ एक जातिक दोसबाक बीच। करीब पंथक बीच समझौता भेन। समझौता भेन जे श्राद्ध–कर्मक पङ्खाति, सत्यनाबायण पूजाक पङ्खाति करीब पंथी भनडाबा सेहो ह्খএ, से ह्খএ नागन। एक दिस दोसब सम्प्रदायक रिबोधमे रजरो कबैत খा दोसब दिस संग मिनि बहरो कबैत খছি। तहियो करीब पंथ मजगूज छन, খधिक समर्थक খছি, খাগयो খছি। तগ बीच एकटा घटना मंडन (धान्বक) जातिमे हँसन। द्रानখ स्वरे दासक प्रभार, मंडनো–ऋखियो (धान्বक–मनाह) খা ररैगयोमे बहनि। बमौतक चना–चनती गाममे कम। ननौबमे रुद्दी दास बमौतक महंथ रनि गेनाह। दियादिक नार्टसँ रैबमा খারি খपने दियादमे एक गोटेकेँ कंठी दঽ सेरक रना नेननि। दियाद सेरक रनि गेननि। ওना सानमे एक रैब स्वरैदास मास दिनक नेन एरो कबैत छनाह ऋदा बीचमे जँ कतौ भनडाबा भेन तँ दन दঽ रजागयो नेन जागत छननि। ननौबरनाक चेनाकेँ খपन चेना (बमौतसँ करीब पंथी) रना नेननि। एक दिस रिन्ब रैष्णर (साकठ) केँ चेतैरतो तँ दोसब दिस न्बटे–पार्ट चनैत। सेरक न्बटैनासँ ननौबरना रुद्दी दास हबमान जाबी केननि–

“जहिना ओकर (घुरण दासक सेरक) कानमे मंत्र देनिऐ आ ओ दोसर मंत्र नइ लेलक तहिना कड़ेतेन ठेका कऽ ओकरा कानमे देलैं आ ओग संग लागल मंत्रा निकालि देलैं।”

डंकापर चोट पड़ल। ग्रामखरैना जरैँ देलखिन जे हुनकर (वृद्धी दासक) पंथ कमजोर छलहि। ओगसँ जीरकेँ थोड़ रे गति-स्फूर्ति भेटै। पहिने ररदान कऽ लौथ्। जँ से नै करताह तँ सेरकक कानमे तेन ठावि देताह, से नै चलतनि। कसम-कस हुअए लागल। गामक दुआर-दररँजाक स्थ्य स्फद्दा ययह रैनि गेल। समाजक किछु लोक खुशी जे भले धान्नक-धान्नकक बीच लड़ाग अछि तँ दोसर दिस जाति-पातिपर चोट पड़ि गेल छल। कारण जे जहिना कम्युनिस्ट पार्टीक बैनी, धाक छोड़ सड़कपर अनैत अछि, तहिना समाजक बीच जे करीब पंथ माननिहार छलाह, हुनका सरैहक बीच खेलाग-पीनागमे एकरूपता आबि गेल छलै। करीब पंथीमे भलडावाक महत्त्वपूर्ण आधार छै। जहिना जगन्नाथमे अँटका परसाद होग छै तग सदृश करीब पंथक बीच एक-दोसराक बीच परसादीक चलनि अछि। करीब पंथ-बमौत दुनू पंथक तना-तनीमे गाम बँटाए लागल। तीन-चारि ठेकड़ामे गाम बँटि गेल। करीब पंथ (सम्प्रदाय) सँ कमजोर संगठन बमौत सम्प्रदायक छल। एक गाम दू गाम कतेको गामक करीब पंथरैना सभ मैदानमे उतरैक तैयारी करए लगलाह। रैबमाक रैगलेक गाम जगदर अछि। ओना परोपट्टामे जगदर-रैबमाक नाओंसँ जानल

জাগত অছি। জগদব ছোটেটো গাম অছি। ভূমিহাব ব্রহ্মণ আ বাজপূত বহুসংখ্যক অছি। ওনা রবহী, যাদর, তেলী, দ্সাধ, ধ্নিযা, সোনাব, মল্লাহ সেহো অছি মুদা অল্পসংখ্যক। জগদবমে নথুনী সি ংহক সবদাবী ছলনি, আ অস্সী প্রতিশত ভূমিহাব হুনকব নঠৈত ছলনি। জগসঁ পচকোসীমে ঝগড়া-ঝংঝটিক কাবোবাব চলৈত ছলনি। জগদবক নথুনী সি ংহ সেহো করীব পংথী। ও নোহিযা পঞ্জীক বাজপূতে মহাত্মাক সেরক। ও সংখ্যামে কম মুদা শক্তিশালী বহথি। সম্প্রদাযক রূপমে জগদব কতেকো টুকড়ামে বঁটল। বাজপূত করীব পংথী দিস তঁ ভূমিহাব বাধা-কৃষ্ণ সম্প্রদায দিস, যাদব-রবহী, দ্সাধ করীব পংথ দিস। তঁ ধ্নিযাঁ তসলাম দিস। মল্লাহ তঁ সহজহি খান-পানিমে বহনিহাব ছী তঁএ রৈষ্ণব সম্প্রদাযমে কিঅএ জাএত। করীব পংথীক ঝংঝটক হল্লা সুনি নোহিযাপঞ্জীরনা মহাত্মা জগদবমে আবি কঽ আসন লগা দেলনি আ খান-খান সেরকান সভকেঁ অরৈলে সেহো কহি দেলখিন। মহাভাবত লড়াগ জকাঁ রৈবমাক ধবতী সন-সন কবএ লাগল। শাস্ত্রার্থক সমএ নির্ধাবিত ভেল। মেলা জকাঁ গাম ভঽ গেল। পবোপঞ্জাক আঁখি রৈবমা দিস টকটকী লগৌলে, মুদা উচিত ভেল, সহী ভেল নলৌবরনা বুদ্ধী দাস কলী পাছু হটি মাবি-দংগাসঁ গামকেঁ বঁচা লেলনি। জগদীশ প্রসাদ মন্ডল জীক পবিরাব আবো সতবংগী। এক দিস সমাজক সভ পারনি, দেরস্থানসঁ জুড়ল তঁ পিতাজী স্বরৈ দাসক পিতাক সেরক (করীব পংথমে জেকবা সেরক কহল জা ছৈ ওকবে দোসব ঠাম চেলা কহল জাগ ছৈ।) জগদীশ প্রসাদ মন্ডল জীক পিতাজীপব করীব পংথী রিচাবধাবাক প্রভাব। মাস-মাস

দিন দবরঁজ্জাপব সতসংগ–ভজন চনিতে বহৈত ছনন্হি। তেসব দিস জগদীশ প্রসাদ মন্ডন জীক মাএ, সমস্তীপ্পব জিনাক সাহো–পৈনিযা রঁনাক সেরক। নহিবেসঁ সীখ ভ২ খাএন বহথি, হ্নকব তেসবে সম্প্রদায, গ্বরু রৈষ্ণরো রঁনরৈত খা সাকঠো চেনা মংত্র দ২ রঁনরৈত, সানমে এক রৈব ঘ্মৈত–ঘামৈত ডুঁহো খারি ক২ পান–সাত দিন বহৈত ছনাহ। ব্রাহ্মণ ছনাহ, খপনে হাথে ভোজন রঁনরৈ ছনাহ। রৈবমা দ্গস্থিানমে রঁনি–প্রদান নৈ হেরোঁক যএহ কাবণ ছন জে এক স্থানক সমাজ রৈষ্ণর সম্প্রদাযসঁ জ্ড়ন তঁ দোসব স্থানমে নথ্নী সিংহক রর্চস্র বহনি তঁএ সে নৈ ভেন।

জহিনা চ্ন্হিপব চঠন রর্তনমে চাউঁব–পানি দেনা পছাতি মড়সৈকো, মড়রঁম্ও, গ্বড়–খীবো খিচড়ি যো খা স্বন্দব ভাত সেহো রঁনৈত খছি তহিনা রঁবতন দেন চাউঁব–পানি জকাঁ রৈবমাক দ্গা–পূজা এক সংগ কতেকো রস্ত্ত রঁনৌনক। খখন ধবি গনাকামে দ্গা–পূজা এক জাতিক রা মহনথানাক পূজা ছন ওগপব চোৈ পড়ন। সংগ গ্রহো চোৈ পড়ন জে সভ জাতিক ক্ষমাবিক পহুঁচক সংগ সাঁঝ সেহো পহুঁচোন (দীপ নেসি সাঁঝ দেরঁ) গেন। জেকব প্রচাব খানো–খান গামমে ভেন। দোসব দিস রঁনি প্রদান নৈ হএরঁ সেহো একৈা বংগ পকড়নক। যএহ পবিস্থিতি রৈবমা দ্গাপূজাকেঁ বাজনীতিক রূপ পকড়ৈনক। দ্নূ স্থানক রীচ একৈা জরঁবদস্ত খাধি রঁনৌনক। এক স্থান ছেহো সমাজক রঁনন বহন তঁ দোসব সত্তাসঁ জ্ড়ি গেন। সত্তাসঁ জ্ড়ৈক কাবণ ভেন জে

মধেপ্পবক মধেপ্পব ৰ্নৌক প্ৰহ্মখ। খষ্টাগস পঁচাযতক ৰ্নৌক মধেপ্পব। ওনা মিনা–জ্না কঽ জাতিক খাধাব নৈ বাজনীতিক খাধাব ঠাঠ় ভেল। সা ঁসে মধেপ্পবমে কতে জাতিক হ্মখিযা ছল। িসর্ফ হ্মসনমান হ্মখিযা হ্ঠল বহল। নৈ তঁ সৰহক সমর্থন বহনি। কাবণো ছল জে জাতি কোনো কিএক নে হ্খএ হ্মদা হ্মখিযাক মানে কাঁগ্রেসী ছল। তগসঁ খাঁফিসো একছাহা ছল। দ্নূ হখিযাবক প্রযোগ ও সভ কেননি। জতএ জাতিক গব নহনি ততএ জাতিক খা জতএ সে নৈ ততএ বাজনীতিক বংগ চঠ়ৰথি। জগসঁ চন্দাক ৰূপ বোজগাব দিস ৰঠ়ন। ৰ্নৌক ঑ফিস ভঁঠি কঽ সেহো দ্র্গা স্থান পহুঁচএ নাগল। জগ দিন মেনা হোগ তগ দিন যা তঁ কোনো নর যোজনাক খারেদন নিখএ পহুঁচ জাগত রা কোনো ৰঁঠৈবাবা কবএ। ওনা দ্র্গাপূজাক পহিন নাভ গৌখাঁকেঁ গ্র ভেল জে কিছ গোষ্ঠে ছোড়ি খধিকাশি পবিবাবমে বৃহ্মাবস্থা পেঁশিন ভেটি গেল। ৰ্নৌকক সভসঁ ছোষ্ঠে পঁচাযত ৰেবমা খা সভসঁ ৰৈসী গোষ্ঠেকেঁ পহিন ৰেব বৃহ্মা পেঁশিন ভেষ্ঠন। হ্মদা ভীতবে–ভীতব জৰবদস্ত প্রতিক্রিযা ভেল। কিছ গোষ্ঠে ৰনিক প্রসাদ দ্খাবে ৰূসি বহনাহ তঁ কিছ গোষ্ঠে হজ্মতি স্বনি গাম–গাম চৰ্চক হ্মদ্দা ৰনন। গামক বাজনীতিমে সেহো মোড় খাএন। মোড় খৰৈক কাবণ ভেল জে গামক ভীতব জে জাতিক ৰনাৰষ্টি খছি ওহো কতে বংগক খছি। ওনা দ্র্গাপূজামে ৰাহ্মণ ৰঁঠা গেল বহথি। দ্নূ স্থানকেঁ হ্নকব সমর্থন বহনি। এক দিস পঁডিত ৰ্যাকবণাচার্য ভঁদিত নাবাযণ ঝা পঁডিত ভেলাহ তঁ দোসব দিস ৰৈদিক, ৰ্যাকবণাচার্য পঁডিত কামেশ্বব

ঝা ভেলাহ। ১৯৬২ ঙা.ক ম্ধখিযা (পঁচাযত ম্ধখিযা) চ্নারমে ব্রাহ্মণে ম্ধখিযা হাবরো কেলাহ আ জীতরো কেলাহ। রঁচনূ মিশ্র, জিনকা অক্ষবক রোধ নৈ বহনি ম্ধদা গমানদাবীসঁ কাজ করৈক চনৈত গামে নৈ অঁচনক নেতাক শ্রেণীমে ছলাহ। অপনে তঁ ম্ধখিযা নৈ রঁননাহ ম্ধদা অপন সমর্থক ম্ধখিযা বহনি। হাবনা উত্তব বাজনীতিমে পম্ভাব খেলননি। সবসঠিক চ্নারমে কাঁগ্রেসকেঁ জরঁবদস্ত ধক্কা নগন বহএ। মধেপ্পব র্নৌকক নেতা জানকী রাঁবূ (শ্রী জানকীনন্দন সি ংহ) ছলাহ, জে রিধাযক বহি প্রতিনিধিত্র কহ চ্কন ছলাহ। ও ট্রূটি কহ মহামাযা রাঁবূক সংগ জনঞান্তি দনমে আরি চ্কন ছলাহ। জে নাভ সোশেনিস্ট পার্টীকেঁ ভেটৈন আ রাস্বদের রাঁবূ (শ্রী রাস্বদের প্রসাদ মহতো) এম.এন.এ. ভেলাহ। জা িতক রঁনারঁটি- রেঁবমাক ব্রাহ্মণ পাঁচ খণ্ডমে রিভাজিত অছি। ওনা চ্নারক নাওঁপব এক বঠ ছন ম্ধদা সামাজিক র্যরহাবমে দূবী রঁনন ছননি। কম্যনিস্ট পার্টী জে ১৯৬২ ঙা.মে পহিনে রঁনন ছন ওগমে ব্রাহ্মণ সভ ট্রূটি কম্যনিস্ট পার্টী রঁনেনে বহথি। পাঁচো খণ্ডক অনগ-অনগ সামাজিকতা ছননি। কথো- ক্নট্মৈতী আ খানো-পীনমে দূবী ছননি। রঁবগ, কোগব, কিযোর্টমে একক্নপতা ছন। একক্নপতা ঙা জে খেনাগ- পীনাগ, পারনি-তিহাব একবংগাহ ছননি। ধান্বক দূ খণ্ডমে রিভাজিত ছন, অখনো অছি। দ্নূক রীচক দূবী অধিক অছি। তেকব কাবণ অছি জে রঁহ্ত পহিনেসঁ ধান্বক খরাঁসিযো করৈত আএন অছি আ কিসানিযো জিনগী রঁনা জীরেঁত আএন অছি। তহিনা মন্নাহো রিভাজিত অছি। ম্ধসহব পবিরাব জেবগব

अछि ई एकठाम ओहो स्ट्रेटफ़ॉर्म होइत अछि। इएह कारण होइ छै जे कोनो भोज-काजमे सभकें सभ नै अपना पसिन अछि जगहसँ अपनामे विभाजित होइ। मधेपुर प्रखंडकेर गामक तैज एतेक कहिसँ प्रचलित भ' गेल। जखन ओ सभ नै रहल तऽ ई सभ सपना अछि सुनल। सिद्धान्तक नाम अपन बोटे अर्पित करने छलाह। एतक मिश्रक बीत प्रभावित भए गेलाह। जगहसँ यत्र-तत्र सर्व भ' गेलह। नतीजा भेलह जे पोखरिमे डुबा-डुबा एकठ छपिबनकनि जे पीठीमे जबरदस्त घा भऽ गेलनि। दरभंगामे ऑपरेशन भेलनि तखन घा ठीक भेलन्हि।

....

दुर्गास्थान सभसँ पूर्व छोटि-पैघ अनेको स्थान छल, कोनो नै कोनो रूपमे अखनो अछि। सभ देवी बाबू (सबिसर पाली) हुनक उपलेखनाके एकटा शिलालेख रोड़की पोखरिक उत्तरबरिया महावपर भेलनि। अस्नका हिसाबसँ मंदिर छोटे छल जे दिन सभ गेल सभ स्वतंत्र मंदिर अछि। ओना अठासीक भूकम्पमे खसि पड़ल छल स्थान आबो चमकि गेल। ओही मैदानमे दुर्गापूजा होइए आ छसनमानक दाहाक मेला सेहो लगैए। मेलामे अकसरहाँ देखबाक आ देखिनिहारो हिन्दुएक परिवार बहैत अछि। दोसर स्थान राधा-कृष्ण, राम-जानकी, हनुमान-महादेव सभहक सम्मिलित स्थान अछि। एके स्थानपर रामो-जानकी आ राधो-कृष्ण छथि। स्थान सभ प्रधान अछि। रौधू दास स्थान देलनि। शुक्र वैरागी छलाह। परिवार नै छलनि, ई स्थानकें स्थान देने बहथि। कमसँ-कम एक बेर अपनो सौंसे गाम घुमैत छलाह आ

সভসঁ হৰ–গৰ কবৈ ছনাহ। নোকো উঁপকৈড◌–উঁপকৈড◌ কহৈ ছননি জে ৰাঁৰা ওঁঝ্কা সিদহা হমৰে দিসসঁ বহতৈ। খসকবে ঘ্মৈত ছনাহ। ওনা ও ঠক্কবৰাঁড◌ া ৰনৌনে ছনাহ, ঋদা ৰিন্ব ঋৰ্তিএক। নোকক দ্খ–দৰ্দকেঁ হৃদএসঁ পকড◌ৈত ছনাহ। ভখৰৌনী (স্বখেত) নীন কোঠীক সেহৰাক (খংগ্রেজ ৰেঁপাবী) খন্যায নৈ ৰবদাস কহ সৌংসে ৰেঁবমা নোককেঁ কহনখিন জে একবা ভগৱৈক খছি। তেপঠৗ জমীন নহ নহ সভঠৗ খেত মাবনে জাগএ। ডেঠ◌–হথ্থী নহ কহ খপনো ঘ্মৈ ছনাহ খা ৰএহ নেনে খাগূ ভেনাহ। ভেৰেঁ নৈ কেনাহ, কহ কহ দেখা দেনখিন। ওহী স্থানপব মহাৰীব দাস ভেনাহ। গবীৰ পবিৰাবক মহাৰীব দাস কৰীব পঁথক সীখ, স্থানপব খাৰি গেনাহ। ৰৌধূও দাসক উঁমব নিচ্চা ঋঁহেঁ ভেননি। মহাৰীব দাসকেঁ বাখি নেননি। ৰৈষ্ণব বহৰেঁ কবথি। ঋদা ৰৌধূ দাসক প্রভাব বহৰেঁ কবনি, জগসঁ ৰহ্ত উঁমেবক পছাতি ৰিখাহ কেননি। সাধাবণ পবিৰাবসঁ খাএন মহাৰীব দাসক ৰিচাব ৰহ্ত উঁদাব ছননি। ভূমিহাব বহিতো সৰহক পবিৰাবমে কৰীব পঁথী পবিৰাব ৰূমি ভাত–ৰোঠী সভ খাগ ছনাহ। ৰৈদাগিবীক জ্ঞান ভেননি। ৰৈদাগিবী খূৰ ৰঠ◌ননি। ৰএহ খামদনী দেখি ৰিখাহো কবৌন গেননি খা কেৰৌ কেননি। তাধবি স্থানমে ৰীঘা পাঁচেক, সমাজক দান কএন, জমীনো ভহ গেন ছননি। হফীম খাগ ছনাহ। ঋদা স্রাভবসঁ ৰহ্ত উঁদাব ছনাহ। পবোপকাৰমে নাম কমেনে ছনাহ। ভগৱানক দববাব (ঠক্কববাড◌ া) মে পৈঘসঁ পৈঘ খা ছোটসঁ ছোট জে

কিযো সংগীতক্ত ঔতাম জমাঁ ধবি রঁনি পড়ত খ্শীসঁ রিদা কবরঁনি। সে ভেরোঁ কএন। পরোপঙ্গাক দবরাবী দাস মোথি খাকি ছঠ্ দাস, মিতাগ দাস মোথি কি নখন দাস, জিনকে ঢোনকিযা রঁম্রঁগমে নামী ছথি, তমিনা নাটক-নৌটংকী গত্যাদি-গত্যাদি। খপন স্রভার রএম বমনি জে জখন মফীমক নশা সিবচঠ বমনি তখন রিদা কবথি। তেসব স্থান ছী ব্রঁহ্ম স্থান। খখনো রীঘাসঁ ঙঁপব জমীন স্থানমে খছি। পক্কা মাকন। খ া ংগন রাঁড় া কেন্দ্র, ধর্মবাজ স্থান সভ সটনে-সটন। জাধবি পঁডিত উঁপেন্দ্র মিশ্রি, জে রেদ, র্যাকবণ, সামিত্য খা জ্যোতিষক খাচার্য ছনাম, সানে-সান কাতিক মাসমে পনবম দিন ভাগরত কবৈ ছনাম। ওনা ও ততে গংভীব খা সংযমী ছনাম জে এক শির্দ ফাজিন নৈ রঁজৈত ছনাম জগসঁ রঁনৌখা পঁডিতক রীচ উঁপমাসক পাত্র রঁনন ছনাম জে ম্নকা থোা থযে নে ছন্মি। খপন স্থান রূঁঝি গামেপব সঁ চৌকী নেনে খরৈঁত ছনাম খা খাসনক জে প্রক্রিযা ছৈ সে কবৈত রৈঁসি জাগ ছনাম। পমিনে দূ-তীন দিন পবচাবে মোগমে নাগি জাগ ছন ষ্মদা জেনা-জেনা পবচাব মোগত জাগত ছনৈ তেনা-তেনা স্বননিমাবোক খা ভাগরতকেঁ খাগূ রঁঠরৈঁক ওবিযানো কবৈত জাগত ছনাম।

একটা মমারীব জী স্থান, পোখবিক মামবপব খধস্বখূ কটমবক গাছ নগ ধূজা গাড়া স্থান স্থাপিত ভেন। পূজা শ্বরূ ভেন। একটা খদ্ভূত ভেন। খদ্ভূত ঙা ভেন জে খধস্বখূ কটমবক গাছ পানি পীরঁ জোব কেনক। গাছ নমনমা উঁঠন। মম্মোনকে গাছ, জেনা

ডাবি–পাত সভমে হুড়ক শিক্তি খারি গেলৈ। ডেঠ সএসঁ খঠ াগ সএ তক হুড় হ্খএ নগনৈ। ভনহিঁ তীন–চৌথাগমে কোহ নহিযে হোগ, কমবিযে টৌ হোগ। রএহ কষ্টহবক গাছ স্থানক প্রভারকেঁ তেজ কেনক। গনাকামে সমাচাব পসবি গেন। খষ্টযাম কীর্তন (বামনরমী, চৈত) শ্বৰু ভেন জগমে তীন মনসঁ পাঁচ মনক রীচ গহ্ম–চাউঁবক পবসাদ রঁনৈত খা খর্চ হোগত ছন। জে এক–এক ফাষ্ট্রী কঃ রাঁষ্টন জাগত ছন। নকড় াকি মংডপ রঁনন বষ্টত ছন জত্তঃ রিসর্জনক পছাতি নগব কীর্তন হোগত ছন। নগব কীর্তনক খর্থ ভেন চাবি গোষ্টে মংডপকেঁ উঠা খাগূ–খাগূ সৌংসে গাম ঘ্মৈত ছনাহ খা পাছু–পাছু কীর্তন–ভজন হোগত সমাজো ঘ্মৈত ছনাহ। জিনকা জে জ্ড়ত ছননি সে চঠৱৌ চঠৱৈঁ ছনাহ। জগসঁ সাজ–রাঁজ কীনন জাগত ছন। তহিনা ফাসহব সভ সেহো খাসীন মাসমে পূজা কৱৈত ছনাহ খা খখনো কৱৈত ছথি, মিবদংগ–ঝানি নঃ দস গোষ্টে সৌংসে গাম ঘূমি চংদা কৱৈ ছনথি/ ছথি জগসঁ পূজাক খর্চ চনৈ/ চনৈএ। তহিনা ফাসনমানো সভ দাহা রঁনৱৈঁ ছথি খা সৌংসে গাম ঘ্মৈ ছথি। এহেন ভাযচাবা চনি খারি বহন খছি। তহিনা সানমে দূ স্থানপব দ্গা পূজা, মহারীব জী স্থানমে দর্জনো খষ্টযাম, নরাহ, তীন দিনক করীব পংথক সংত সম্মেনন দর্জনো সাহিত্যিক গোষ্ঠী, দ্খাব–দবরঁজ্জাপব কীর্তন–ভজন গত্যাদি–গত্যাদি চনিতে বষ্টএ। ততৱেঁ নৈ তীন–তীনটৌ মহংথো, তীন সম্প্রদাযক, খাধা দর্জন কীর্তনো মংডনী, জে বোজগাব রঁনৌনে ছথি, সভ চনি বহন খছি। খাখিব মিথিনাক সমাজ ছিঐ

किने।

एक तँ ओहिना सबसठिक चुनाव हवा बहैत रहैत छै, तइपर रेवाक भगवती (१९६९ स्थापित) सेहो अपन प्रभाव छोड़ि देलनि। गामक आबादी निर्यात आन-आन समाजसँ बढ़ैत छैक। दुनू हवा चलल, एक दिस सभ जातिक बीच दुर्गापूजा एली तँ दोसर-दिस नव जवानक हृदयमे किछु करैक उत्साह सेहो भरल। ओना समाज सबदिनसँ नमहर अछि। तँए समाजक भीतर की सभ लोग छै, कहब कठिन अछि। मुदा किछु जे देखल जाइए ओ अछि ओ छी स्त्रीगणक माध्यमसँ नैहर-सासुरक बीच पाग-कौड़ी, गहना-जेबरक लेन-देन। कोन गामक गहना कोन गाम गेल कहब कठिन। दोसर गामोक बीच महाजनी आ आनो-आनो गामक बीच। जमीन्दारीक कथाकेँ तँ खनदानी कथाकेँ रहैए, जँ से नै रहैए तँ अंग्रेज सेहो चलि गेल आ सबहक बीचमे छिटकि गेल। मैनजन, महाजन, जमीन्दारक संग जाति साम्प्रदायिक कते सूत्र लागि गेल अछि, रेवारासीकेँ ऋृण दैमे अग्रआएल जातिक। खानी एकटा पछुआएल दाता, मुदा कारोबार छोटे। रेपारीक शासनो जमीन्दारसँ भिन्न लोगत। खैर जे होउ? श्राद्ध-कर्म आ बिआह कर्म लोकक पुरोहित सभ घोषणा कऽ देलनि। गामक लोकक बीच समस्या ठाढ़ भेल जे आब की हएत? कबीर पंथी महात्मा सभकेँ रास्ता भेटलनि, घोड़-दौड़ शुरू केलनि। समाजमे उठैत आगि ठमकल रहल। कबीर पंथी सभ देखलनि जे जएह घर रसरिए चाहि छथि तेहीमे आगि लगबै छथि। गति-मुक्तिक विचार तँ समाजमे दए छथिन मुदा ओकरा बाँत कहबै ने करै छथिन। आब हम की छी, सबहक

प्रश्न छी। करीबक पाँति छन्हि जे "साग गतना दीजिए.... ।" तँए कहि कतएसँ दैखि तगठाम कने मन भऽ जाग छै। तहिना माधाक बुनियादसँ उपर उठि रिचाव बथै छथि जगसँ मन अन्ताव भऽ जाग छै। अध्यात्म ओहन पद्धति छिऐ जे मनुष्यकेँ मनुष्य बनैक नूबि दग छै। खानी नविवेये नै ओहन बुधियो दग छै जेकरा स्वपव मैन कहै छिऐ। किनका ओ अभिलाषा नै छन्हि जे स्वपवमैन बनी। तँए, से किअए ने भऽ पबैए। जंगनमे नाखो गाछ एक संग जीवन-यापन कबैत हरो-रिहाड़ि क सोंक सहैए। एकैसम शीतार्द्रीक माँग अछि जे स्वतंत्र मनुख बनि स्वतंत्र रिचबण कऽ सकी। जगठाम बाट-घाट सभ असुवक्षित अछि तगठाम दिनमी दूव नै तँ नग अछि। तखन जाए दिअ जेहो खेनक सेहो पचताएन जे नै खेनक सेहो पचताइए।

ओना १९६० ई.सँ जगदीश प्रसाद मण्डल खेतीसँ थोड़ बहुत जुड़ि गेन बहथि। मिबचाग, भट्टा, कोबी, अनन्नू गत्यादिक नगसँ खेती शुरू केननि। धान, मकुआ, बर्री-बागक खेती जनै हाथे हुअए नगननि। भायकेँ खेतीसँ कम सबोकाव। तद्मे अमानत पठा नेने बहथिन्ह। जमीनक खिस्सा-पिहानी ओहन जे महिनो भविमे अन्त नै नैत बहए। तँए अपनो जिनगीमे तँ नोक किछु सोचिते अछि। नाच दिस मुकि गेनाह। तँए गबीबक कनाकेँ उभाड़ब धीया-प्रताक खेन नै। खैब जे होउ।

भोगेन्द्र जी सम्पर्कमे एना पछाति खेतीक प्रति आबो जिज्ञासा तेज भेननि। तेज ऐ दुआरे भेननि जे

জর্মনী, জাপানক খেতীক রাঁত ও মনমে রৈসা দেনখিন্হ। হিসারঁ জোড়থি তঁ দস কট্ঠা খেত এক পবিরাবক (পাঁচ গোষ্ঠৈ) নেন রৈশিযে বূঁমি পড়নি। তদ্দমে সাগরৈবিযাক ওহন কিসান খছি জে সানক ছহ মাস, খাঠ মাস ঢকন রর্ফ হটিতে ধড়-ফড়মে তেনা কহ খেতী কহ নগএ জে রঠা যা উঁপজা উঁপজা নগএ। খাগ ভনহি মিথিনাঁচনক খদহাসঁ রৈসী ভাগ রন্বখা গেন খছি, মাটি উঁপব রান্ব ভবি গেন খছি। সমস্যা ওতে ভাবী খছি জে জহিনা রান্ব তবসঁ উঁপব খারি ভূমিকেঁ মাবি দেনক তহিনা ওকবো খটৈারেশ কবৈত কিসানক হাথমে খেত খারঁএ। রিহাবক মূন পূঁজী খেত ছী, জতে খেতী সমৃদ্ধ হএত ততে বাজ্যো সমৃদ্ধ হএত।

এক তঁ খপন হাথক পূঁজী, খেত, দোসব জখন বাজনীতিসঁ জ্ড়া গেনখি তখন তঁ কাজো রঠা গেননি। খেতী া দস ঢংগসঁ রঠৈক কোশিশি কেননি। পূসা মেনাসঁ খেতীক কিতারঁ কীনি-কীনি খনএ নগনা। কিসানক জে কার্যক্রম হোগ তগমে জাএ নগনা। বাজনীতিসঁ জ্ড়নে কোষ্ঠ-কচহবী সেহো ঘ্মএ নগনা। মধেপ্বব র্নৌকমে জ্রৈব সহাএরঁ পী.ও. বহখিন্হ। রহ্ত শেবীফ নোক। খপনাপন রহ্ত খধিক বহনি। হ্নকাসঁ সম্পর্ক ভেননি। ও এগ্রীকন্চব গ্রেজ্এষ্ট। সক্নন-কাওনেজ জকাঁ ঘংটৈ-ঘংটৈ খেতীক রাঁত নোককেঁ র্বঝরৈত বহখিন। হ্নকা সম্পর্কসঁ ঙা ভেননি জে জতএ হ্নকব কার্যক্রম হোন্হি জানকাবী দেখিন। এগ্রীকন্চব মহারিদ্যানয- পূসো-ঢোনীমে সানমে এক রৈব নমহব খা ছোট-মোট কার্যক্রম চনিতে বহত

छल ।
१९६० ई.सँ पूर्व रैबमा गाममे ने एकोटा रौबि ंग बहए
खा ने दमकल । सभसँ पहिने (१९७१–७२) स्व. सत्य
देव ला, जे पठ ़न–लिखन तँ नहियें छलाह मुदा
एरबेडी रैंड्रीक कम्पनी कलकत्तामे नोकरी भऽ गेल
बहलि, सेहो ि नवृत्त भेल बहथि । रँगानक खेतीक
जानकारी भगयें गेल बहनि । सोचलनि जे पाँच रीघा
खेत कीनि जँ रौबि ंग करा लेवँ तँ परवँरिस
चलि जाएत । से करबौ केलनि । रएह रौबि ंग पहिल
छी । खेतीक जानकारी भेने पानिक महत लोक बुँझए
लगै छै । राजनीतिक पार्टी रँनिये गेल बहए ।
सबसँठिक बौदीक पछाति रौबि ंग–दमकलक योजना
सेहो जनमल, मुदा सतमस्वखा । रैबमा गाममे
री.डी.सी.क रैंसाव भेल । डी.एम. सेहो खाएल बहथि ।
र्लौकक सभ बहरें करथि । तोहफाक रूपमे डी.एम.
सहाएवँ, तिहाग सरसिडीक रूपमे रौबि ंग–दमकलक
चर्चक संग किसानक दशा–दिशाक चर्च सेहो केलनि ।
चारि श्रेणीमे किसानक रँटैरौबाक चर्च करैत सरँहक
लाभक चर्च केलनि । जगदीश प्रसाद मण्डल खा चारि
गोटै माने पाँचटा किसान रिचाव केलनि जे खरसबक
उँपयोग करता । पूसा–ढोलीसँ नऽ कऽ जिला–र्लौकक
रीच जे किसान मेला रा गोष्ठी होंग तग सभमे
जागत–खरैत बहथि, ओना पाँचो गोटै रौबि ंग
गड ़रैंक रिचाव केलनि मुदा दू गोटै नै
गड ़ ालनि । रौबि ंग गरौला पछाति नर–नर धान,
गहूम गत्यादिक रीखा सेहो खाएल लगला । खखन
(२०१२ ई.मे) जते धानक उँपज नै भऽ बहल

अछि तएसँ बेसी आठम दशकमे हएत नागल छल। सीता धान, जे मेहियो होइत अछि आ आइयोमे नीक होइत अछि, सरा क्रीनटैन कट्ठा उपजए लागल। ि सर्फ धाने गहूम नै, आनू-कोबी, टैमाटैव इत्यादिक खेती सेहो जोड़ पकड़लक। जे गाम कर्जक तरमे दबल छल ओ अपना पएरपर ठाढ़ हएत लागल। गामसँ जमीन्दारो सभ चलि गेल रहथि। एक गोटे मात्र बँचल रहला, जिनका भाँजमे एक सय दस बीघा जमीन। जइपर पछाति जबरदस लड़ाइ भेल। बी.डी.सी.क बैसारमे डी.एम. सहाएब सूदखोर महाजनक चर्च रिस्तारसँ केने रहथि। संग-संग इहो कहि देलखिन जे दोबरसँ फाजिल जे महाजन लेताह हुनकापर कानूनी कारबाइ हेतनि। कर्जदार सभ निचेन भऽ गेलाह जे जहिया हएत तहिया ने देबै। नै रहने कतए सँ देबै। खदा महाजनक आक्रमण भेल। पकड़ा-पकड़ी शुरू भेल।

खेतीक संग-संग गाममे आरो-आरो काज सभ हएत लागल। गामक जते बान्ह-सड़क अछि ओकरा नक्शासँ अनुमून बनौल गेल। जइसँ गामक रूपे-रेखा बदलि गेल। ओ भेल जन-सहयोगसँ। पछाति सरकारियो योजना सभसँ माटिक काज, खरंजा इत्यादि होइत रहल। अखन तँ सहजहि गामक ओहन रूप बनि गेल अछि जे एकोटा परिवार नै अछि, जेकरा घरक आगू चरिपहिया सवारी नै जा सकैए। तहिना प्रति दू परिवारपर पानि पीबैक साधन बनि गेल अछि। तहिना प्रति आठ बीघापर बोरिंग (प्राइवेट) अछि। ओना पछिमी कोसीक नहरिक दूटा शाखा सेहो उत्तरे-दछिने, पूबो आ पछिमो बनि रहल अछि। तइ

সংগ স্টেট রৌবি ংগ সেহো গবাএন ঋছি। ক্ষদা চানূ নৈ ভেন ঋছি। তহিনা ঋারাঁগমনক স্বরিধা সেহো ঋছিযে। এক দিস বেনরেঁ স্টেশেন তীন কিনোমীটবপব ঋছি তঁ দাসেব দিস এন.এচ. দূ কিনোমীটবপব ঋছি। জহিনা রসংত ঋূত্ত ঋরিতে মেঘমে ঠেকন গাছসঁ নঽ কঽ মাটিমে ওঁঘবাএন ধবতীমে নর পাত, নর কনশে, নর কোঢ়ীক সংগ নর ফূন দৈত তহিনা সমাজক ফ্নরাড়ীমে হ্নূনক ঋঁক্ষব দিঋএ নাগন। বংগ-রিবংগক সমস্যা (পোজীটির-নিগেটির দ্নূ) উঠি-উঠি ঠাঢ় হ্ঋএ নাগন। জগদীশ প্রসাদ মল্ডন সভ সেহো রিচাব কেননি জে সমাজক উত্থানমে জাতিক কষ্টবপন বাঁধা ছী। ওনা জঁ জাতিক রীচ কথা-ক্ষট্টমৈতী হোগত ঋছি তঁ ও দূ সমাজক রীচক প্রশ্ন রঁনি জাগত ঋছি। ক্ষদা সমাজক রীচ জাতিক ছঋা-ছত রঁহ্ত নমহব খাধি রঁনরৈঁএ। তঁএ মহিনামে একরেঁব রৈঁসাব কবরঁ ঋা ও কবরঁ টেনে-টেন ঘূমি-ঘূমি, ঙা সরঁহক রিচাব ভেননি। রৈঁসাবমে কোনো রেঁসী জোগাবক প্রশ্ন নৈ, ক্ষদা টেনরৈঁযাক রিচাবসঁ, জঁ ও সভ খাগ-পীরৈঁক রেঁরস্থা কবথি তঁ সেহো রঁঠা যাঁ, সভ খাএরঁ, ঙা সরঁহক রিচাব ভেননি। ঋখনো ধবি খাগতে ছথি। সভ জাতিক রঁবিঋাতিযো ঋা ভোজো-কাজমে খাগতে ছথি। হঁ ঙা রাঁত জব্ধব ঋছি জে ঋখনো তিতম্হা চনিতে বহন ঋছি, ক্ষদা সভ জাতিক সহযোগ বহনে কম পড়া জাগএ। ঙা রঁহ্ত নীক কদম ভেন। পরোপঙ্খামে জেনা পসাহী নাগি গেন। ওনা ঝংঝাবপ্পব র্নৌকমে কমনাসঁ পছিম নাগেন্দ্রজী (ডাঁ. নাগেন্দ্র

ক্ষমাব ঝা ডা॑. ধীবেন্দ্রক মা ি ঝন ভাএ), পূর্ব হ্ফ্নপবাস ৰ্নৌকমে কামেসব জী (শ্রী কামেশ্বব বাম) সেহো এ্রান্তিক সূত্রপাত কেননি। জমি কঽ তীনূ ৰ্নৌকমে পার্টীক প্রভাব ৰঁঠ়ন। তগ ৰীচ নাগেন্দ্রজী পার্টী স্কূন চনৌননি। নগ বহনে তীনূ দিন জগদীশ প্রসাদ মল্ডন সভ ভাগ নেননি। কেন্দ্রক নেতা সৰ্ঁহক সংগ বহৈক মৌকা ভেটৈননি। হ্নকো সৰ্ঁহক গচ্ছা ভেননি জে ৰেঁবমোমে এহিনা হ্থএ। সে ভেৰোঁ কএন। ঢৈনে–ঢৈনেক মীর্টি ংগমে ঢৈনেক সমস্যা ঝখ্য ঝদ্দা ৰঁনন বহৈত ছন জগসঁ গামক ঋধ্যযন ঋধিকসঁ ঋধিক গোঢৈকেঁ হ্থএ নগননি। চৌক–চৌবাহাপব সিনেমা–সর্কশীক গপ–সপ নৈ ভঽ গামক সমস্যাক গপ শ্বৰু ভেন। ঝদা চানৈন জকাঁ বোগাএন সমাজ।
ওনা খান গামসঁ ভিন্ন ৰেঁবমাক ৰঁনাৰ্ঁঢৈ খছি। তেকব ঝখ্য কাবণমে একটা ওহো কাবণ খছি জে খাগ ধবি গমকষ্টা (ধাব)ক পন্না নৈ পড়ন। কহৈনে ৰঁহ্ত পহিনেসঁ একটা স্বপৈন (প্রাচীন নাম স্বপর্ণা) ধাব খছি ঝদা খজেগব সাঁপ জকাঁ ও একেঠাম ৰৈঁসন বহন। তদ্রূমে তীনিযে মাস ধাব বহৈএ ৰাঁকী মাস ঝর্দঘষ্টীসঁ নঽ কঽ চাবাগাহ ৰঁনন বহৈএ। গামমে ঋধিক ৰাঁসভূমি বহনে ঙুঁচগব জমীন পর্যাপ্ত খছি। মনোনকা কিসান ৰেঁসী বহনে জমীনক ছোট সীমাঁকন। ঝদা পটৈৰৈঁক ৰেঁবস্থা নৈ বহনে ৰাঁড়ি ও–ঝাড় ীমে মড় এ–গম্হবিক খেতী হোগত ছন। তবকাবীক খেতীনে ঙুঁচগব জমীন মানে চৌমাস খানী ৰঁবিযাতিঐক নেন হোগএ, ৰাঁকী মধ্যমো জমীন (চৌব ছোড়ি), দূ ৰেঁব (দূ ফসন) ঙঁপজৈত খছি। কিছু ৰোঁবি ংগ ভগযে গেন, চাপাকন সেহো নোক নগৌনক। তবকাবী খেতী জোব

पकड़नक। कतेक परिवार उठि कए ठाढ़ भए गेल। महाजनी सेहो खत्म भगयै गेल बहुत। जगसँ समस्या सेहो उठल बहुत।
स्वतंत्र आगि जकाँ गामक राजनीति तरेतर जोड़ पकड़ए लागल। भगवती स्थान अग्रभाएल। तग संग एकटा आरो भेल। आरो ई भेल जे ख़ुदवा-ख़ुदवी सभ किछो सभ-स्थान (देव स्थान) अपने-जोग छलाह ओहुना मने-मन बँटौएल छलाह। खासी डिहवारे स्थान सार्वजनिक रूपमे जोग छल। जेकर स्पष्ट रूप विवाह, मूड़न, उपनैन गत्यादिमे देखल जाइत अछि। डिहवार स्थान एकहिरे वंशक स्थापित कएल अछि। दुर्गापूजा एकहिरे दियादकेँ तोड़लक। भेल ई जे एकहिरे परिवार (दियादी) गामक ब्राह्मणमे सभसँ नमहर दियादी अछि जे दू टोलमे विभाजित छथि। उत्तरवारि टोल आ दक्षिनवारि टोल। बड़की पोखरिक उत्तरबरियो आ दक्षिनबरियो महावपर दुर्गापूजा होइत अछि। पोखरि बीचमे सीमा अछि। गामक सीमा (टोल-टोलक) गजपटे बनि गेल। जना आन-आन गाममे कतौ सड़क सीमा होइए तँ कतौ स्कूल, से नै भेल। पानियेमे सीमा गड़ा गेल।
उत्तरवारि दुर्गा-स्थानक अग्रभाग रैयमा निवासी मधेपुर ब्लौकक प्रमुख आ जगदवक नथुनी सिंह केलनि। प्रमुख गामक भगिनमान, तँए एकहिरे परिवारमे प्रश्न-प्रश्नी उठल। ओहुना दुनू गोटे माने प्रमुखो आ नथुनियो सिंह एकहिरे परिवारसँ दुर्गाक माटि नेलनि। दक्षिनवारि टोलक एकहिरे अपन स्थान

বূঁঝি দস–আনা ছ–আনা হ্থএ নগনাহ। আরাজামীমে রঠ◌া তবী ভেন। ভোজ–ভাত সেহো রঠ◌ন। ওগ সমএ রচনূ মিশ্র জে বাজনীতিক দৃষ্টিসঁ মাটি ধহ নেনে ছনাহ। আর্থিক রিষমতা বহরেঁ কবনি। ওনা চাবি ভাঁগক ভৈযাবী ছননি। চাব্ধ ভাঁগ গামক সেসব দেহরনা মানে হাড◌–কাঠক। হুদা হুকদমামে ওমবা গেন বহথি। দছিনরাবি ঠৈনক একহবে পবিরাবমে রচনূ মিশ্রক নীক পগঠ বহনি। ও দিন–বাতি একরষ্ঠ কহ দছিনরবিযা দ্গাকি মাটি সেহো একহবে পবিরাবসঁ নিঔননি। একহবে পবিরাব রিভাজিত ভহ গেন। ব্রাহ্মণ রঁটা গেনা, জগসঁ পূজা–পাঠক কোনো অভাব কহিযো নৈ ভেন অছি। অহী রীচ কপিনেশ্বব বাউঁতক রারা মবননি। প্ববোহিত অপন ননকাবা ভবননি। নড◌াগ ফঁসি গেন। নড◌াগ ওা ফঁসন জে এক দিস প্ববোহিত অপন শক্তি দেখরএ নগনাহ তঁ দোসব দিস কপিনেশ্বব আড◌া কহ ঠাঠ◌ ভহ গেন। হুদা পাঁচে–সাত দিনক রীচ (সবাধ–মৃত্যুক রীচ) গনাকা গনগনা গেন। মৃত্য দিন রিরাদ তঁ নৈ উঠন হুদা নর চেতনা জব্ধব জাগন। নর চেতনা ওা জে পার্টীক ভীতব রঁধনক রূপমে জিনগীকেঁ পকড◌নক, মৃত্যুক সমাচাব স্বনিতে নোকক ঠরাহি নাগি গেন, জনা সমস্যে হবা গেন। কিযো কপড◌া কিনএ গেন, কিযো রাঁস কাটি চচবী রনরএ নাগন, কিযো অছিযা খুনএ গেন। রজব্ধআ কবখানা জকাঁ কাবোরাব চনন। হুদা জহিনা এক কম্পনীক গংজনক পার্টি দোসব কম্পনীক নগৌনে অনেরো খড◌খড◌াগত–ঝড◌ঝড◌াত বহৈত অছি তহিনা শ্বব্ধহেসঁ হ্থএ নাগন। চচবী রনরৈসঁ পহিনে

রাঁস কটৈমে বক্কা-ঢৈকী শ্বরু ভেন। বক্কা-ঢৈকীক মূন কাবণ ভিন্ন-ভিন জাতিক ভিন্ন-ভিন্ন রিধি-রিধান। ক্দা সংযোগ তঁ এহেন ভেন জে সভ ঢৈনক নোক একঠাম পহুঁচ গেনাহ। জহিনা গজেবী ধ্খাঁক গংধ নগিতে প্রেমী দিস খাঁখি উঁঠা-উঁঠা দেখএ নগৈএ তহিনা জগ কাজক জে প্রেমী ও খপন-খপন প্রেমী দিস তাকএ নগনাহ। ক্দা ঐ রাঁতপব সভ সহমত জে জগ জাতিক কাজ ছী হ্নকব মহত রেঁসী হোগ। ঘবরৈঁযা (কপিনেশ্বিব তীনূ ভাঁগ) ক্ষরেঁবক খজানা খোননে। জগ কাজমে জে জরুবতি হোগ, প্বছৈক কোনো খগতা নৈ। খপন গাছী-কনম খছি, রঁসরাঁবি খছি। তীনঢৌ রাঁস চচবী নে কঢৈন। চচবী রঁনরৈঁ কান কেহেন রঁন্না খা হৃষ্টা হোগ, তগনে ফেব বক্কা-ঢৈকী উঁঠন। ক্দা পার্টীক ভীতব এহেন-এহেন নেতা বহথি জে ঘবহঢিঁযো বহথি। তঁএ হ্নকে জ্তিসঁ চচবী রঁনন। ফেব নকড়ী কটৈমে ঝাঁঝঢৈ উঁঠন। একঢৌ শীশোক (জগমে সাবী নৈ ভেন বহৈ) সূখন গাছ। জগসঁ কাজ চনি সকৈ ছন। ক্দা ভেন ঙা জে রিনা ব্ঝনে-স্বঝনে খপনে হ্বনে দূ গোঢৈ ফড়্রঁনা খামেক গাছ কাঢি কহ খসা দেনক। ক্দা কএনে কি জা সকৈএ। সূখন জবনাক সেহো জরুবত খছিযে, ওহো শীশো কঢৌএন। তীন-চাবি দিন তক ডোম নকড়ী উঁঘিতে বহি গেন। খৈব জে হোউঁ..। ক্দা সৈকড়া খাদমী একঠাম রৈঁসি খসমসান দেখনক। পসাহী জকাঁ কোন ন্বত্তী কিমহব উঁগি কহ পকড়ি নগত, তেকব ঠেকানে নে বহন। এক গোঢৈ খসমসানসঁ খাএন। খান গাম জাগক বহৈ, দাঢ়ী-কেশী কঢৌ কহ চনি গেন।

দাঢ়ি ী কেশ তেসব দিন কটৌগ ছৈ, তহিনা সীমা ৺পৈক রাঁত সেহো উঠন। জনা সৌঁসে গাম বংগ-রিবংগক পসাহী নাগি গেন। কোনো এক ক্ষঁহবী গপ নৈ, সভ গড়ি ক্ষড়ি াহ। কেকরো ক্ষঁহ কিস্হরো তঁ কেকরো নাঁগড়ি কিস্হরো। ক্ষদা ননকাবাক মৈদানমে তঁ ননকরে জোব পকড়ি ছৈ। তঁএ কিযো খপনা তর্ককেঁ রিতর্ক-ক্ষতর্ক মানৈনে তৈযাবে নৈ। ক্ষদা জহিনা কনকত্তা সড়কপব গাড়িপব গাড়ি, নগনে বহৈ ছৈ তহিনা ততে সমস্যা (গপ-সপক ক্রমমে) উঠএ নাগন জে গপ্পে-গপমে ওঝবা জাগ ছন। কোনো ঘটনাক গপ কোনো ঘটনামে মিনি জাএ। জহিনা দূ দেশক রীচ নড়িাগমে সীমা কাতক নোককেঁ নীন হবাম ভঽ জাগ ছৈ তহিনা গামক নোকক রীচ ভঽ গেন। পহিন দিন রহ্তো গোষ্ঠৈ নৈ বুঁঝি পেনা, দোসব দিন পতা চননি জে কিছু গোষ্ঠৈ জহিনা খপন ক্ষবহড়ি-ঢৈঁগাবী নঽ কঽ গেন বহথি ও সংগে নেনে চনিযো এনা, চননি খছি জে তেবাগত তক সভকেঁ ছতকা নাগি জাগ ছৈ, তঁএ তীন দিন ওহো সভ কিছু নে কবত। জে সভ ক্ষবহড়ি-ঢৈঁগাবী নঽ কঽ খাএন বহথি হুনকা জগদীশ প্রসাদ মন্ডন পুছনখিন জে কিখএ খননিঐ ? ও সভ জরাঁর দেনখিন জে ঝংঝাবপ্ববরঁনা পার্টীক (নকড়ি কাবোরাঁব কেনিহাব) ক্ষবহড়ি ছিঐ, খাগ সমাজ দ্খাবে কাজ কামৈ কেনৌং, জঁ ক্ষবহড়ি রবদা জাগত তখন তঁ কাজে রন্ন ভঽ জগতএ। তহী রীচ এক গোষ্টী রাঁজি উঠনাহ জে খান গামক ক্ষবহড়ি ভেন কিনে, গামক ক্ষবহড়িকেঁ নে ছতকা নগতৈ খাকি খানো গামক ওজাবকেঁ ছতকা নাগত।

হ্মদা হ্মবহ্নড়ি রঁনা গপ ওতে নৈ পকড়নক জতে কেশৈরঁনা পকড়নক। বংগ-বংগক গপ চনএ নাগন। তেবহা সবাধ হোগত তঁ দিযাদ-রাদ সহিত নহ-কেশ দিন কেশ কঠৌতাহ, তঁএ ঘবরানীকেঁ কোনো মতনরেঁ নৈ। সমাজমে এক জাতিক সংগ খানো জাতি খা এক ঠৈনক সংগ খানো ঠৈনক নোক বহথি হ্মদা রৈচাবিক ঠকবার ঠৈনে-ঠৈন, ঘবে-ঘব হ্খএ নাগন। রিচিত্র স্থিতি রঁনি গেন। জহিনা গামমে ঝংঝঠ রঁঠন তহিনা পঁচৈতিযো রঁঠন। খধিক পঁচৈতিযো রঁঠনে ঝংঝঠ কমরোঁ কএন খা রঁঠরোঁ কএন। কিযো রঁজৈ ছন জে জখন হ্মবদা জবৌনা রাঁদ পোখবিমে নহেনৌং, খাংগন খারিঁ নোহ-পাথব ছূনৌং, খপনা ঐঠাম খারিঁ সোহবাগ রা মিবচাগ খা নহা কহ কপড়া রঁদনি নেনৌং তখন ছতকা কতেঠৌ খছি জে তৈযো নগনে বহি গেন। তঁ কিযো রঁজৈ ছন জে কেশ-কঙ্ঘা দিযাদ হোগ ছৈ কি খানো হেতগ। তঁ কিযো রঁজৈ ছন জে কাহ্নিযে দস রূপৈযা দহ কহ কেশ রঁনৌনে ছনৌং, কেনা কঠৌ নেরঁ। গামমে গপো চনৈত খা পবাতে ভনে কিছ গোঠৈ কেশ কঠৌ নেননি। রিঁনা পনচৈতিযেক পনচৈতী ভহ গেন জে কেশমে কিছ নাগন বহি ছৈ জিনকব মন মানএ কঠৌরঁএ, নৈ মন মানএ নৈ কঠৌরঁএ। দূ দিন এহিনা চনন। তেসব দিন ছাউঁব-ঝপ্পী হএত। খখন ধবি সভ (সমাজ) কোনো নির্ণএ নৈ কেনে ছন জে কী কএন জাএ, হ্মদা পবিস্থিতিক সামনা জরূব কএন জাএত সে তয ছন, ওা সরঁহক মনমে বহরেঁ কবনি। জখন জে সমস্যা উঠৈত তেকব সমাধান তখনে কবরঁ। জগ দিন ছাউঁব-ঝপ্পী ছন ওগ দিন ঘবরাবী (কপিনেশ্বব

बाउँत) एकटा समांगकेँ महापात्र ऐठाम पठौनहि। रेवमामे महापात्र नै छथि, कछुवरीक पुवरेँ छथि। जेहो सभ नै रांजक चामी सेहो सभ महापात्र कहि िनर्णए स्वना देनखिन जे नै जाएब, कछुवरीसँ भारि ओ समांग रांजन। ढाउँब-घपपीक समए भेन जागत वहए। की कएन जाए ? विदेश्वेब ठाकुब (नोखा) रांजन जे ढाउँब-घपपीक सभ नूवि हमवा छथि। हम घँपरा देवेँ। सएह भेन। बातिमे सवाध कर्ममे पुवोहितक (ब्राम्हण) ओते महत नै होगत छथि जते महापात्रक। िनर्णए किछु नै भेन, भेन एतवेँ जे जहिना महापात्रकेँ कहनियनि तहिना पुवोहितोकेँ पुछि निखन्व। सएह भेन। दोसव दिन जखन पुवोहितकेँ पुछन गेननि तखन ओहो ओहने जवाबँ देनखिन जे नै जाएब। सभ विचाविये नेने वहथि। दिनेमे वेकपहव खपनामे वैसाव भेन। सर्वसम्मति िनर्णए भेन जे पुवोहित-पात्र छोड़ि देन जाए। सवाधमे दू काज होग छै। क्रिया-कर्म भा भोज। जे खर्च क्रिया-कर्ममे हएत ओ भोजेमे नगा दिऔ। ओना रबवग सभ गाममे नै छथि, किछु गनन-गुथन गाममे छथि, सभ कछुमैतीमे सघन गुथन छथि। जहिना शंख फुकि महाभावत शुरू भेन तहिना शंख फुका गेन। चौरंगनी गाममे समाचाव पसवि गेन। भान-भान गाममे सेहो वंग-विवंगक सवान उठए नागन। कतौ उठन जे जँ क्रिया-कवम नै हएत, तँ भोज नै खाएब। कतौ उठन जे कियो अपन बाप-दादाक कवैए तगसँ कि पचक (भोज खेनिहावक) झँहँ ढवा जाएत। कछुम सभ जिज्ञासा कवए भ ावए नगननि। जे भावथि हुनकव जवाबँ

হোন্হি জে সামাজিকতা ক্ষ্টনে ক্ষ্টমৈতী থোড়ে ক্ষ্টি জাএত। সমাজ বঁনি কহ নৈ ক্ষ্টম বঁনি কহ তঁ খেরেঁ কবরঁ। গামোমে জাতিক বীচ রিরাদ উঁঠন। মৃত্যক দসম দিন, জগ দিন নহ-কেশ কঙ্গী হএত। ভিনস্ববকে পহব কবীরঁ খাঠ বঁজে বৈঁসাব ভেন। বৈঁসাব খগনে ভেন জে খখন ধবিক ভোজ-ভাত খাজা-মূংগরাঁপব খঁটকেন ছন। নোকক জীরন স্তব এন্ত নিচাঁ ছন। ঐঠাম খাজা-মূংগরাঁ রা নড্ডু তক পহুঁচন ছন তঁএ খান-পানমে ধক্কা মাবন জাএ। তঁএ বসগ্বন্না-নানমোহনক সংগ পর্যাপ্ত দহীক রেঁরস্থা হ্খএ। ভোজ-ভাতক ঙা স্থিতি খখনো থোড়-থাড় খছিযে হ্মদা পহিনে কিছু জাতি ভোজক মামনামে বঁদনাম ছন। এক বঁবতন চাহ বঁনন, জিনকা জতে মন ক্ষ্বননি সে ততে পীননি। পান চনন, ওনা পান বঁর্জিত খছি তৈযো। খখন ধবি জাতিক ওঋবী ছুটি চ্কন ছন। এগাবহো গামক জাতি সহমত ভহ গেনাহ জে ভোজ খাএরঁ। রাতারবণমে উঁঠন জে কিযো খপন মাএ-বাঁপক কিবিযা-কর্ম কবত খাকি খনকব। তগসঁ খনকা কি জে খনেবে ক্ষ্টম-পবিরাবসঁ হ্মহ হ্মন্নী কহ নেরঁ। খখন ধবিক সোঋবাএন কাজ দেখি সরঁহক মন হবিখব। তগপব চাহক নোক সেহো বহএ। তগমে বসগ্বন্না-নানমোহন খাগৃএমে খছি, সভকেঁ বুঁঝনে জে গৌখাঁসঁ খনগৌখাঁ ধবিক হিস্সা বঁবাবঁবে খছি। গপ শ্বদ্ধ হোগতে তীনূ বঁহিন (বেঁটী) খারিঁ প্রশ্ন ঠাঠ কেনক জে নহ-কেশক ভোজ হম কবরঁ, প্রশ্ন জটিন ভহ গেন, তীনূ কই ছৈ হম কবরঁ। খচ্ছা কহি তীনূ বঁহিনকেঁ রিদা কএন গেন। হ্মদা ওঋবী নগিতে গেন। জখন নমহব

ভোজক যোজনা বঁনি গেন তখন ছোটকা-ছোটকাকেঁ তঁ বোকএ পড়ত। স্ফরেঁবক ভঁডাব তঁ নৈ ছিঐ জে জতে নিকানরঁ ততে বঁঠতৈ। নহ-কেশ ভোজমে খাগনে কেকবা দেন জাগ ছৈ ওকরে নে জে কঠিযাবী গেন বহন। ভোজ কথীক হোগ ছৈ, তঁ ভতভোজ। সভ জাতিক রীচ তঁ ভাতক চননি নৈ ছৈ। তখন ? এক কাজ কেনিহাবমে দূ বীতি নীক হএত। হোগত-হরাঁগত নহ-কেশ দিনক ভোজে উঁঠাব ভঽ গেন। তীনূ বঁহিনকেঁ কহন গেন জে ভোজ নমহব ভগযে বহন খছি তেহীমে খছুঁ সভ জে ি দখ চাহি ছী সে মিনা দিঔ। ওতে ঘবরাবীকেঁ খসান হেতগ। তীনূ বঁহিন বাজী ভঽ গেনীহ। দোসব প্রশ্ন উঁঠন জে প্ববোহিত-মহাপাত্র নৈ ঔতাহ তেকব কী কববঁ। কিযো জাতিক প্ববোহিত তাকএ নগনাহ তঁ কিযো কিছু। স্ফদা কিছু খান জাতিমে শ্বদ্ধ ভঽ গেন স্ফদা সে নৈ ভেন। তঁএ জাতিমে ভেঁটরেঁ নে কএন। কিছু গোটৈক রিচাব জে জখন ও সভ (প্ববোহিত-পাত্র) এরেঁ নৈ কবতাহ তখন সোনহো খানা ছোড়ি দিঔ। কিছু গোটৈক রিচাব জে জখন গামেমে দেখৈ ছিঐ বাম, সদায, পাসরান গত্যাদিকেঁ খপন সভ কিছু ছৈ তখন হমছুঁ সভ কিখএ নে বঁনা নী। তখন কি হ্খএ ? বামখরতাব বাউঁতকেঁ প্বজরৈঁক ভাব দেন গেননি খা রিঁদেশ্বব ঠাস্ফব সহযোগী বঁনি প্বজা দেখিন। প্বজৌন কেনা জাএ ? কোন জরুবী কোনো চীজক খছি, সে নৈ তঁ কেবে পাতপব প্বজৌতাহ খা দছিনামে দ্নূ গোবেকেঁ এক-এক জোড় ধোতী দেন জেতনি। সএহ ভেন। সবাধে দিন (একাদশী) ভোজ কবৈক রিচাব ভেন। ভোজ ভনৈ। কাহ্নী জস ভোজমে ভেন। স্ফদা জাতিক রীচ জে বিএকশীন ভেন

ও... ।
অখন ধবি দসো দিন বংগ-বংগক রৈসাব গামসঁ আন গাম ধবি হোগতে বহন। অংতমে বতীশ রাঁরূক (নরানী) িনর্ণএ ভেন, জে জতিযা আগূ পতিযা নৈ নগৈ ছৈ। কপিনেশ্বৈব বাঙতক ঐঠামক ঘটনা (রাঁরাঁক সবাধ) গামসঁ রাঁহব ধবি জনা আগিক ন্বত্তী ভহ গেন। ঐ ঘটনাসঁ ছোট-পৈঘ অনেকো ঘটনা জন্ম নেনক দূটা ঘটনা ওগমে মহত্বপূর্ণ বহন, পহিন বামারতাব বাঙতক সংগ জে ভেন আ দোসব রিদেসব ঠাকুবক সংগ জে ভেন। দুনূ গোটেক যোগদানো নীক বহননি।
মধেপ্বব ব্নৌক থানাক সংগ-সংগ রিধান সভা ক্ষেত্র সেহো ছন। আরঁ নৈ অছি। ওগ সমএ অষ্টাগস পংচাযতক ব্নৌকো আ থানো ছন, তঁএ বাজনীতিক অড্ডা সেহো বহন। কোসী-কমনাক রীচ রঁসন ব্নৌক অছি। তঁএ দুনূক (পূরঁমে কোসী, পছিমমে কমনা) রীচ জতে ছোটকা রঁড়কা, ফগনহা-জীতহা ধাব অছি সভ মধেপ্বব ব্নৌক হোগত গ্বজবিতে অছি। এক দিস কাসেী কটনিযা কহ রাঁন্বসঁ রঁন্বওনে অছি তঁ দোসব দিস কমনো। কিম্হবো রাঁন্ব অছি তঁ কিম্হবো মোনি-মান সেহো অছি। দেশক আজাদীক নড়াগমে মধেপ্বব ব্নৌকক যোগদান রিহাবক কোনো ব্নৌকসঁ কম নৈ বহন অছি। জয প্রকাশ রাঁরূ, স্ববজ রাঁরূ আ নখন জীক (ডাক্টব নক্ষ্মণ ঝা) আরাজাহী রৈসী বহননি, জগসঁ অধিকাশ গামমে স্থানীয নেহত্ব সেহো উভবন, অংচন স্তবপব সেহো উভবন। মধেপ্বব ব্নৌকক উত্তবী ছোবপব রৈবমা পংচাযত অছি জে ঝংঝাবপ্বব আ ফ্নপবাসসঁ নাগন অছি। জহিনা উত্তবী ছোবপব রৈবমা পংচাযত

অছি তহিনা পূর্ণ ছোবপব মৈথিবস পংচাযত অছি।
মৈথিবস পংচাযতক জানন-মানন পবিরাব বামারতাব বাঁতক ছলনি। সম্পতিশালী বহথি মুদা কোসীমে গামে তহস-নহস ভ৽ গেল। কোসীক পছবঁবিযা বাঁনহক ভীতব পংচাযত পড়ৈত অছি। গামে হোগত ধাব সেহো বঁহ ছৈ। ১৯৪৭ ঙা.ক আজাদীক পছাতি ক্ষেত্রক জে সম্পতিশালী লোক সভ ছলাহ রএহ সভ গামক মুখিযো আ মুঁহ-প্বকখো ছলাহ। রগীয আধাবপব বাজনীতিক পার্টী (কাংগ্রেস) ঠাঢ় ছল। তঁএ জন্তু গ্বদগব লোক ছলাহ, সবঁহক ভিতবিযা সংবঁধ সেহো ছলনি। ভিতবিযা সংবঁধক মানে ঙা জে হুনকা সবঁহক বীচ জাতীয বঁধন কমজোব ছলনি। ঐঠাম একটা রিচাবণীয প্রশ্ন অছি জে হুনকা সভকেঁ অপনামে মানে এক-দোসব পবিরাবক বীচ লেন-দেন, খান-পীন, মদতি-সহাযতা সভ কিছু ছলনি মুদা জাতিক বীচ বাজনীতিক রিভাজন সেহো পনপি গেল ছল, জেকব বঁল বাজনীতিক পার্টী সভকেঁ ভেটৈত ছল। নন্তী জকাঁ ও পবিরাব মানে স্বভ্যস্ত পবিরাব সভ সজল ছলাহ। রেঁবমাক বামারতাব বাঁত জে তহিযা মৈথ্রীক পাস নর হ্যরক ছলাহ, ভাবতীয কম্যুনিস্ট পার্টীক রহাদাব কার্যকর্ত্তা বহথি। ভা.ক.পা.মে এক টর্ম (তীন রর্ষ) জিলা পবিষদ সেহো বহলাহ। জহিনা কপিলেশ্রিব বাঁত তীন ভাঁগ, কপিলেশ্বিব, জাগেশ্বিব আ লখন বাঁত তহিনা বামারতাব বাঁত সেহো তীন ভাঁগ, সীতাবাম, বামারতাব আ বাম প্রসাদ বাঁত। দূ ভাঁগ বামারতাবক রিঁআহ মৈথিবসে ভেল। ওনা বঁবগ জাতি সভ গামমে নহিযে অছি মুদা কিছু গাম সঘন আবাঁদীবঁলা তঁ অছিযে। জেহনে সঘন আবাঁদীবঁলা গাম মৈথিবস তেহনে রেঁবমাে অছি, সএ ঘবক

লগভগ খখনো খছি। হ্মদা দুনূ গামক বীচ একটা দূবী সেহো খছি। জহিনা মৈষ্টবসমে এক পবিবাবক বর্চস্ব, জগসঁ সামংতী সূত্র খধিক মজগূত, হ্মদা বেঁবমামে সে নৈ খছি। কম খাঁষ্ট–পেষ্টক (নিম্ন–মধ্যম) পবিবাব সভ, তঁএ বিচাবোমে দূবী খছিযে। তদ্ধমে কম্যনিস্ট পার্টী কোনো–নে–কোনো ৰূপমে ১৯৬২ ঙা.সঁ বহল। ওনা ওগসঁ পূর্বেসঁ কেস–ফৌদাবী গামমে পকড়ি নেনে ছন। মানিক সভ (জমীন্দাব) সঁ নড়াগ চনি বহন ছন। চাহে ও বঁনদের বাঁবূ (বঁনদের ঝা, সবিসব পাহী) হোথি খাকি নক্ষ্মীকান্ত, বমাকান্ত সাহ্, ঝংঝাবপ্পব হোথি। খান্দোননক ৰূপমে তঁ নৈ হ্মদা ব্যক্তিগত ৰূপমে তঁ ছনৈহে, জগসঁ কিছু বঁজনিহাব তঁ ছনাহে। বাজনীতিক খাধাবপব ১৯৬২ ঙা.সঁ হ্মকদমা উঠন জে কিছুএ দিনক পছাতি মবি গেন। সভকেঁ (পার্টীবঁনা) খগিনগী কেসমে ফঁসা সজা কববা দেনকনি। মৈষ্টবসক হ্মখিযা বামাবতাব বাউঁত বেঁবমাক বামাবতাব বাউঁতপব খাক্রমণ কেনক। খাক্রমণ ঙা ভেন জে দুনূ ভাঁগ সীতাবাম বাউঁত খা বামাবতাব বাউঁতক বিঁখাহ মৈষ্টবসে ভেন। সীতাবাম বাউঁতক সস্বব সাধাবণে পবিবাবক খা বামাবতাব বাউঁতক সস্বব (বেঁষ্টাক খভাবমে) বঁবাঁজিযে। দুনূ গোষ্টেকেঁ মৈষ্টবসক বামাবতাব সামংতী চাপ দঽ কঽ দুনূকেঁ বেঁষ্টা খাপস খনৈনে কহনখিন। দুনূ মজবূঁব ভঽ গেনাহ। বামাবতাবক সস্বব তঁ কহি দেনখিন জে তোবা সবঁহক গাম ছিখহ, জে মন–ফ্বহ সে কবহ, হম জাগ ছিখ। ঘ্মন্তূ বঁবাঁজী ভঽ গেনাহ। খপন দন–বঁনক সংগ বামাবতাব বাউঁত বেঁবমা এনাহ। বেঁবমাক প্রহ্মখ খপন দন–বঁনক সংগ তৈযাবে বহখিন। জাতিক বীচ

রিভাজনক মজগূত রাঁন্হ (খেনাগ-পিনাগ রঁন্ন) পড়ি যে গেন বহ। রিষম স্থিতি রঁনি গেন। রিষম গ্র জে জাতি-সম্প্রদায এতে সক্কত রঁনন ছন জেকবা তোড়ঁর ধিযা-প্বতাক খেন নৈ। জঁ বোকন জাএ তঁ কেনা? জখনে নড়াগ উঁঠত খাকি জাতিক হ্মদ্দা রঁনি জাএত। ঘটনাক সমএ কবীরঁ রাঁবহ রঁজে বামারতাব বাউঁত রেঁবমা পহুঁচন। রিন্ঘ্যনাথ ঠাক্ব পহিনেসঁ হ্মসতাগজ। টেনরেঁযে (গামক রঁড় টেন) খগিনা রাহন, রেঁবমাক বামারতাব বাউঁতক ঘবক চাক্কাত মর্দ- ওঁবত থহাথহী কবৈত। বামারতাবক পিতা স্বরঁধ বাউঁত দ্নূ পবানীক সংগ তীনূ রেঁটোক রীচ দবরঁজ্জাপব রৈঁসি নৌতাএন ছাগব জকাঁ মবৈনে প্বস্তৈনী ঘবাড়ীপব পীঠ খাবি দেনে বহথি। এক-দোসবক সভ হ্মঁহ তকৈত, মন কহৈত মাএ তূঁ কতে কান, রাঁবূঁ তূঁ কতে কান, রেঁটা তূঁ কতে কান, রৌখা তঁূ কতে কান। দ্নূ দিযাদিনী (বামারতাবক পনৌযো খা ভৌজাগযো) ভনসা ঘবক ওসাবক খূটা নগা রৈঁসি কনৈত বহথি। দ্নূ দিযাদিনীকেঁ কহন গেননি- "খপনা গহনা-গ্ববিযা জে খছি সে নহ নিখ।"
হ্মদা দ্নূ দিযাদিনী কিছ নৈ রঁজনীহ। দ্নূক রাঁহি পকড়ি টেনক স্ত্রীগণ খাঁগনসঁ নিকানি খবিযাগত কহ সীমা টপা দেননি। ঐ সংগ দোসব ঘটনা-বামারতাবকেঁ কবীরঁ চাবি রীঘা জমীন ছননি, জগমে জমীন্দাবীক ঘ্বছীক চনৈত খস্সী প্রতিশত জমীনপব হ্মকদমা ঠাঠ কএন গেন। কোর্টকি সভ রেঁরস্থাক ভাব খানে-খান নহ নেনখিন। হ্মদা জমীনক সবূঁতো হোগ ছৈ খা দখনো হোগ ছৈ। দখনরঁনাকেঁ

এতে নাভ হোগ ছৈ জে উঁপজরৈক মৌকা ভেটৈ ছৈ। সৰ্বূতক রিরাদ কোর্ৈমে উঁঠন। হ্মদা সমাজক তাগত মজগূত। তঁএ দখন বামারতাবেক বহন। পছাতি সৰ্বূতো কোর্ৈসঁ ভগযে গেন। কবীৰ দেঠ্ৃ–দূৰ্থিক পছাতি বামারতাব বাউঁত (মৈৰ্ৈবসৰ্বনা) সমঝৌতা কেননি। সমঝৌতাক হ্মখ্য কাবক ভেন জে স্বৰ্ধ বাউঁত ডৰ্টি গেনাহ জে পহিনে ও খপনা ৰৈঠৌক রিখাহ কবএ তখন দেখা দেৰ, দেখা দেৰৈক খৰ্থ ভেন জে জাতি তোড়ি খান জাতিমে ফৰ্ট্মৈতী শ্বৰূ কহ দেৰ। হোতসঁ হোতাঁগ হোগত দেখি সভ সহমনাহ। তেকব একটা কাবণ ঙহো ভেন জে কতে দিন নাঠী উঁঠি চ্কন ছন। শিক্তি পবীক্ষণ ভহ চ্কন ছন। হ্মদা খসন পবীক্ষণ ভেন জগ দিন গনদিবা গাঁধী শহীদ ভেনীহ ঐ ঘৰ্নাক পছাতি। সমঝৌতাক পছাতি দ্নূ নড়কী খাপস তঁ এনীহ হ্মদা মানসিক বোগসঁ পীড়িত ভহ গেনীহ। এক সন্তানক পছাতি জেঠকী, সীতাবামক পনৌ খা দূ সন্তানক পছাতি মঘিনী (বামারতাবক পনৌ), মবি গেনখিন। দ্নূ ৰহিনিযেঁ। পছাতি দ্নূ ভাঁগক রিখাহ ভেন জে পবিরাব খখন চনি বহন খছি। দূর্গা পূজাসঁ হোগত কপিনেশ্বিবক ঘৰ্নামে রিদেসব ঠাক্ষবক নীক যোগদান বহন। রৌনিহাব পবিরাব বহিতো রিদেসব ঠাক্ষবকেঁ ৰাত পকড়ৈক ঠংগ খা দোসবকেঁ ব্নৌ–ব্ন্সরৈক ঠংগ নীক ছনৈ। পবিরাব ৰড় নমহব নৌ হ্মদা ছোটৈ নৌ। সংযক্ত পবিরাব ৰ্ট্টৈক পৈঘ কাবণ গবীৰী সেহো হোগত খছি। সমাজমে এহেন পবিরাবক কমী নৌ জে কহতা– "ঙা সএও ঘবক ঠৈন ফনন্নেঁক ৰংশ ছিখনি।" হ্মদা খখন

ততে কেসা–কেসী ভ২ গেন খছি জে সম্পতি তঁ গেৱে কেননি জে এক্কাঙ্টা–সমাংগো এহেন নৈ রঁচনাহ জে জহন জা খনদানক মর্যাদা নৈ তোড়ননি। তীন পীঢ়ী উঁপবসঁ রিদেসব ঠাক্কবক এক প্ববখিযাহ পবিরাব তঁএ প্বস্তৈনী খেতো খা জজমনিকোমে কাষ্ঠ–খোষ্ঠ নৈ ভেন, পোতা ধবি সেহো সএহ ভেন খছি। একষ্টা রেষ্টা খা চাবিষ্টা রেষ্টী রিদেসব ঠাক্কবকেঁ। খপন খাঠ কষ্টা খেত, জগমে তীন কষ্টা ধনহব, ডেঢ়–দূ কষ্টা ঘবাড়ী–মহাব রঁড়কী পোখবিক ঠিমকা, রাঁকী গাছী–রিবছী। দস কষ্টা রঁষ্টাগযো ধনহব কবৈত। গামক জজমনিকামে কবীরঁ চৌথাগ গাম। জেকব কমাগনক (সানী) তবীকা সেহো বংগ–বংগক। হ্মদা ওহন গিবহস্ত (দাঢ়ী–কেশ কষ্টরৈরঁনা) রেসী জে সমৈপব খগহনমে কমাগন দ২ দগ ছথিন। দাঢ়ী–কেশী মিনা ক২ এক পূর্ণ খাদমীক কমাগন এক ধাবা মানে ১২ সেব কচ্চী, জে কবীরঁ সাত কিনোক নগভগ হোগএ খা খাধা কমাগন একষ্টা কেশক হোগএ। খহী জিনগীমে চাক্ক রেষ্টিযো–জমাএ, নাগতো–নাতিন দেখননি, তহিনা রেষ্টে–প্বতোহ্ খা পোতো–পোতী দেখননি।

রিদেসব ঠাক্কব সংগ এক রেব জগদীশ প্রসাদ মল্ডন মধ্রঁনীক চকিযা জহনমে বহথি খাবো কবীরঁ দস খাদমী। রিদেসব ঠাক্কব কাতমে জা ক২ গাঁজা পীবৈত বহথি। থানাক জমেদাব দেখ নেনক। পকড়নে খারি ডংডা–রেড়ী ক২ দেনকনি। এহেন পবিস্থিতিমে কী কএন জাএ। খএব জে হোঙ, পছিমী মধ্রঁনীক একষ্টা সাথী সেহো বহথিন, হ্মঁহগব–কন্হগব। বাতিমে খেনা–পীনা পছাতি সাংস্কৃতিক কার্যক্রম এক–ডেঢ় ঘংষ্টা কবৈ

छला। डंडा-रेंड ी नेने रिदेसब ठाकुब सेहो अपने रनाओन गीत- "हमबा सन के अछि र्बिरनेन/ राने-रच्चे मनीस पोसनौं/ प्रमुख-नथुनी सिंह दरोगा खुटापब आरि खोनि नेन। हमबा सन... ? जखने जेनक अन्दब एनौं/ पीपबक गाछ तब गांजा नटेनौं/ जेनब आरि डंडा-रेंबी ठोकि देन/ हमबा सन... ? घामे-पसिने खेती केनौं/ तुनसी-फून ओ कनकजीब/ खोहे तबसँ सकुप सिंह डेठा यामे तोन नेन/ हमबा सन... ?, रिद्यापतिकेँ पहिनहियें छीनि नेन/ हमबा सन... ?" गारि अपन बृतान्त स्वनौननि। पछमी मधुरनीरना साथी काफी प्रभारित भेना। अपना नग रजा अपनो जिनगीक रात आ रिदेश्रिबो ठाकुबक रात स्वनौनकनि/स्वननि। भिनसबे जमेदाबकेँ कहि डंडा-रेंड ी हटेबेत करि घोषित कऽ देनकनि। जेनक सटोफ सभ करि जी कहए नगननि। हमदा जहनक भीतबेमे, राहब नै। मनचोभिया नाचक नीक कनाकाबमे रिदेसब ठाकुब। अपन एहेन गुण जे फिनमो गीत आ सामाजिक गीतमे दू-चाबि-पाँति ओही तर्जपब गारि नै छनाह। मृत्यु दुखद भेननि। आम तोड े कान गाछपबसँ खसि पडनाह जगमे डाँडक हड्डी थकुचा गेननि। ओना गनाज-रात जरूब भेननि मुदा कोनो कि गहा टुटेर आकि घुट्ठी टुटेर छी जे रडरठ ी या-रड रेंशे? मुदा सान भबि ओछाओन धेना पछाति उठि कऽ ठाठ भेनाह। चौकपब सैनून शुरू केननि। जगसँ पनबह-रीसक नगदो आ जजमनिको काज सम्हाबए नगनाह। स्वति कऽ जगदीश प्रसाद मन्डन उठने बहथि कि स्वननि,

রিঁদেসব ঠাক্ষব মবি গেনা। সাঁঝমে গপ–সপ ভেনে বহনি। তঁএ রিঁসরাসে নে হোনি, ক্ষদা এহেন গপ ঝূঠো তঁ নহিযে হোগত খছি। কিখএ তঁ গাবিওক সীমা জীরিতে ধবিক খছি, মৃত্যু তঁ সবাপ ছী। রিঁদেসব ঠাক্ষবক ঘটনা দেখি জগদীশ প্রসাদ মন্ডনকেঁ সজন–ধজন সামংত খাঁখিক পবদাপব নাচএ নগৈ ছনি। কিন্তু পবিরাব (জাতি–রিশেষ নৈ সম্পদা রিশেষ) কেঁ ছোড়ি খধিকাংশ পবিরাব খপন জিনগীক খন্রসাব কাজ–উঁদেম কবিতে ছনি, রিঁদেসব ঠাক্ষবক পনী মহীসিক পড়ি কীনি রঁহনতূ মহীস রঁনৌননি। নীক পোস একটা রঁড়দ সেহো। থানাক দাবোগা সিপাহী–চৌকীদাবক সংগ, নথুনী সিংহ খপন নঠৈতক সংগ খা রিন্ধ্যনাথ ঠাক্ষব খপন দূত–ভূতক সংগ রিঁদেসব ঠাক্ষব ঐঠাম পহুঁচন। বস্তা কাতমে ঘব, থহাথহী নোক কবৈত। তীনূ গোটে নথুনী সিংহ, রিন্ধ্যনাথ ঠাক্ষব খা দবোগা কনহ্ফুসকী কহ মহীস খোনি নেনকনি! খোননা পছাতি কী হুখএ। কোনো কি ঘ্মা কহ দেরঁ খছি খাকি খপন রঁনাএরঁ খছি। দবোগাজী কি কহি নহ জেতাহ? কেতরোঁ ঠীন কানূন ছৈ তৈযো তঁ কোর্টকেঁ কাগজ চাহরেঁ কবী। রিন্ধ্যনাথ ঠাক্ষবকেঁ দমে নৈ খঁটৈননি। দূত–ভূত ক্ষড়াী ডোনা দেনকনি। নংঠোক শক্তিমে জাতিক রিভাজন বহন খছি। হোগত–হরাঁগত মহীস নথুনী সিংহ খপনা ঐঠাম নহ গেনাহ। সন্ততূব রিঁদেসব ঠাক্ষব গামমে ঘূমি–ঘূমি গৌখাঁকেঁ কহনকনি। ক্ষদা এক নোব কানৈক সিরাঁ দোসব উঁপাগযে কী খছি। জখন রিঁদেসব ঠাক্ষব সরঁহক (কবীরঁ দস–রাঁবহ খাদমী) রীচ পহুঁচনাহ তখন জান দগনে তৈযাব। নড়াগযোক উঁত্সাহ হোগ ছৈ, জঁ

সে নৈ তঁ মনোবংজনক নেন নোক কিথএ জান গমবৈঁএ। কিছু গোটে এহনে, তঁএ এক বংগক বিচাব উঁঠন। এক পংচাযতক সমস্যা দোসব পংচাযত পহুঁচি গেন তঁএ এক পংচাযতক নৈ দূ পংচাযতক সমস্যা বঁনি গেন। ক্ষদা মূন তঁ ওতএ খছি জে একটা মহীসক খাতিব মন্বষ্যক জিনগী জাএ। মহীসক তঁ বৌন নগা সকৈএ মন্বষ্য, ক্ষদা হজাবো মহীসিক বৌন বৃতে একটা মন্বখ ঠাঠ় কএন হএত ? তত্-কান বাতাবরণমে নবমী খাএন। ক্ষদা জহিনা হবদী জড়া মে জহব সেহো হড়ৈএ, কিএক তঁ হবদী কহি ছৈ হম বিখকষ্টা ছিঐ। তহিনা কিছু দিনক পছাতি বিদেসব ঠাকুব সভকেঁ বৈসা বাজন- “জতে নোক মহীস খোননক ওগমে বৈসী হমবে জজমান খছি, ওকবা সভকেঁ কেশ-দাঠ়ী কাটবঁ ছোড়া দেবৈঁ। হমব কমাগ জাএত, ওকবা বঁতূ বঁনা টহনেবৈঁ। ক্ষদা কমাগযো কেনা জাএত ? কমেবেঁ নে কববৈঁ তঁ কমাগ কথীক নেবৈঁ।” প্রশ্ন উঁঠৈত খছি জদী কিযো খপন সমস্যাক সমাধানক নেন ঠাঠ় হ্খএ তঁ কি কএন জাএ ? সবহক বীচেমে বিদেসব ঠাকুব সংকন্প নঃ নেননি জে কেশ নৈ কটবৈঁ। কেশ নৈ কটৈক বাঁত জনা খকাসমে উঁড়া যা গেনৈ; বঁনজোবী কবৈক দম কিনকো নৈ খঁটননি। গনাকাক স্থিতি ভিন্ন-ভিন্ন তবহক, তঁএ ভিন্ন-ভিন্ন তবহক নড়াগযো। জমীনক নড়াগমে নাগেন্দ্রজী (ডॉ. নাগেন্দ্র ঝা, পৈটঘাট) কেঁ থানামে টাংগি সৈযো নাঠীসঁ দেহ চূবি দেনে বহনি, জগসঁ জিনগী ভবি মাথ-পএব টৈঠ়ে বহননি। কামেসব বাম (ফুনপবাস) পচ্চীস-তীস গোটৈক সংগ

তীন সানসঁ জহলমে, জে সভ মডব কেসমে ফঁসল। তহিনা বাম প্রসাদ সহলী (পচহী) কেঁ ত্রেকমে ঙঁনষ্টা ৰাঁন্হি বোডপব ঘিসিওঁনে বহনি। খখন ধবি জে কোনো ষ্কদমা ভেল ছল ওকব কোনো জৰাঁৰ ষ্কদমাসঁ নৈ দেল গেল ছল, জে মহীসক ঘষ্টনাসঁ শ্বৰু ভেল। তীনূ গোবে দবোগা, নথুনী সি ংহ খা রিন্ধ্যনাথ ঠাক্ষবপব ষ্কদমা কএল গেল। ওনা দর্জনো কেশ ভ২ চুকল ছল। থানাক এক পক্ষীয ৰেঁবহাব দেখি সভ ি নর্ণএ ক২ নেননি জে নে থানা কেস কবএ জেতা খা নে কোনো কেসক সৰঁধমে কহএ জেতা। জে হেতৈ সে কোর্টেসঁ হেতৈ। মহীসক ৰঁবামদগী হাও কোর্টসঁ ভেল। রীবেন্দ্র জী (মাননীয ন্যাযমূর্তি, ঙঁচ্চ ন্যাযানয-পষ্টনা) কাজ কেনে বহখিন। রিঁদেসব ঠাক্ষবক কেশিকণ্ঠী ঝংঝষ্টক পঁচৈতীমে প্রষ্কখ জীক পঁচ ৰৌকূ ঠাক্ষব (নৌএ) ভেনা। রিঁদেসব ঠাক্ষব খপন পঁচ খপনে হেতাহ, দসষ্টা সমাজ স্বনিনিহাব হেতাহ, প্রষ্কখোজী খপন স্বনিনিহাব বখথি, ষ্কদা ৰঁজতা দ্নূ পঁচেষ্টা, নির্ণয ভেল। পনচৈতীক খজীর খাকর্ষণ, খাকর্ষণক কাবণ ভেল জে কতে-ৰেঁব রিঁদেসব ঠাক্ষব খসগবোমে পষ্টকা-পষ্টকী ক২ নৈ ছনা। তগমে রিঁদেসব ৰঁদনাম ভ২ গেল ছনা। পনচৈতীক দোসব খাকর্ষণ ছল ৰৌকূ ঠাক্ষবক ভাষা।

“জিনগীক পহিল দিন এহেন ভাষাসঁ ভেঁষ্ট ভেল। “, জগদীশ প্রসাদ মন্ডল মোন পাড়ৈ ছথি।

এক তঁ খানংকাবিক শৈলী, তগ রীচ এক পাঁতি প্রষ্কখ জীক পক্ষ খা রিঁদেসব ঠাক্ষবক রিপক্ষমে ৰাঁজি জাথি তঁ দোসব পাঁতি রিঁদেসবক পক্ষমে প্রষ্কখ জীক রিপক্ষ ৰাঁজি জাথি। স্বনিনিহাব সভ ভাষেক (শৰঁদ-জান) জানমে ওঝবা জাথি। রিঁদেসবো ঠাক্ষবক সমাজ খা

প্রক্ষ্মখো জীক সমাজ রৌকূ ঠাক্ষবক ভাষেমে ওম্মবা জাথি। পনচৈতী কি হএত জে ঘোঁঘাউঁজে ভ২ জাএ। পক্ষ–রিপক্ষক রীচ জাধবি সমদর্শী রনি সোনহ (সোবহ) খানাপব কীন নৈ গড়ত তাধবি ওকব সোব পতান দিস কেনা জাএত ? জাধবি সোবসঁ সিব রনি ধবতীসঁ খকাস দিস নৈ উঁঠত তাধবি সোব পারি–পারি সোবমা কেনা হএত। কতে রেঁব পব–পনচৈতী রৈসন ক্ষ্মদা নে সমঝৌতা ঠ্টৈন খা নে ঝাঁঝটৈ হ্মড়া খাএন। তগ রীচ এহেন ভেন জে সভ দিযাদ রিদেসবো ঠাক্ষব খপনা সমাজ (নৌখা সমাজ) মে রৈসি হ্মেবসঁ গিবহস্তক রঁটৈরাঁবা ক২ নেননি। ক্ষ্মদা পনচৈতী পছখাএনে বহন। রিন্ব ডাযবীক জিনগীমে তাবীক–মড়ক্ষমা ঘটৈনা হোগত খছি দিন–মহীনা নৈ। তগ রীচ নৌকহীমে জিনা–সম্মেনন ভেন। নৌকহী হাগ স্কূনপব সম্মেননক খাযোজন ভেন বহি, নৌকহা স্টৈশেনসঁ সরাবীক খভারমে কিছ গোটৈ ছোড়া জগদীশ প্রসাদ মন্ডন সভ পএবে গেন বহথি। সরাবী খভারক কাবণ সড়ক বহনি। একটৌ জীপ, তগমে কে সভ জেতাহ। ঑াফিসক কাগজাতক সংগ জিনা কার্যানিয। তগ সংগ ভোগেন্দ্র জীক চাবি দিনক সম্মেনন ভেননি। নীক জ্টৌন ভেন ছন। জিনা ভবিক সংগী, জিনা ভবিক চানি–ঠানিক সংগ জ্টৌন। সম্মেননক দোসব দিন দ্নূ গোটৈ প্রতিনিধি, মানে জগদীশ প্রসাদ মন্ডন খা বামারতাব সংগে ভোগেন্দ্রজী সঁ ভেঁটৈ কেননি, ও একটৌ ছোটৈ কোঠবীমে খসগবে সিমটিযেপব রিছান রিছা চবিহত্থী গমছা ওঠনে জগনে পড়ন বহথি। দ্নূ গোটৈকেঁ

পহুঁচিতে উঠি কহ রৌসি প্বছি দেনখিন– "কী হান–চান গামঘবক খছি ? " ভোগেন্দ্রজীমে জরঁবদস গ্বণ বহনি জে কোনো রাঁতকেঁ জড়াসঁ পকড়ৈত ছনখিন। কপিনেশ্বিব ঐঠামক সবাধরঁনা ঘটনা ভহ চ্কন ছন, এক–হবহফীমে বামারতাব স্বনা দেনকনি। হ্মদা হানেমে খপনো ওহী কাজসঁ গ্বজবন বহথি, কেস কহৌনে বহনি। কানো তবহেঁ সমাজ ছানি–রাঁন্হি কহ পাব নগাৈনকনি, তগসঁ গ্বজবনে বহথি। রিঁটিযা–রিঁটিযা সভ সরান উঠৌনখিন। সরিস্তাব ঘটনাক চর্চ বামারতাব কহ দেনখিন, গ্বম ভহ গেনাহ। কিছ সমএ পছাতি গ্বম্মী তোড়া খপনো ঘটনাক চর্চ কেননি। বামারতাব নরকা প্ববহিত ভেনে বহথি, তঁএ ভোগেন্দ্রজী মানি জাথিন। প্বন: দোহবরৈত বামারতাব প্বছনখিন– "কাঁমবেড, হমবা ঐঠামক কেহেন ভেন ? " ভোগেন্দ্রজী জবাঁবঁ দেনখিন– "জহিনা সোনে নাক ছখরঁ হোগএ খা ঘ্মা কহ ছখরঁ সেহো হোগএ, তহিনা সূদখোবী, মহাজনী সোনে ছখরঁ ভেন রাঁকী জে ভেন সে ঘ্মা কহ ছখরঁ ভেন। তঁএ একবা সামাজিক খার্থিক রূপমে দেখিযৌ। সমাজক ভীতব খার্থিক ঢাঁচা এহেন ঠাঠ খছি জেকব সমীকবণ জরূবী ভহ গেন খছি। হ্মদা সে কে কবত ? " কহি চ্প ভহ গেনাহ। তহী বীচ পূর্ব রিধাযক নান রিঁহাবী খারি গেনাহ। সম্মেনেনক কাজ রূঁন্নি দ্নূ গোষ্ঠে রঁহবা গেনা। জগদীশ প্রসাদ মন্ডন মধেপ্বব জিনা সম্মেনেনক পছাতি জিনা নেতৃত্বমে এনা খা ক্ষেত্রমে সমএ দেবঁ শ্বরু কেননি। গামে–গাম ওঝবাএন, খপন–খপন হ্মদ্দা খপন–খপন নড়াগ। কতৌ মাছক কাবোবাঁব তঁ কতৌ হ্মঁহ– প্ববখীক। জমীনক ছতিযো নে কতৌ, তহিনা

মহাজনিযোক। জিনা সম্মেননক কার্যএমমে জে ক্ষদ্দা ছৈ তওগসঁ ভিন্ন নড়াগ ছৈ। নক্ষ্মীকান্ত-বমাকান্ত সাহ্ক জমীনপব রঁটৗগদাবী শ্বক্ব ভেন। খপনো র্ঁনৌ ছথি খা রেঁবমাক নোক সেহো র্ঁনৌত খছি জে খপনে খেতী কবৈ ছনাহ খাকি রঁটৈদাব কবৈত ছন। রঁটৗগদাবী শ্বক্ব হোগতে একটৗ ক্ষর্দঘট্টী পবতীপব খাঠ-দসটৗ সবধ্খা পোখবিক ঘব জকাঁ ঘব ঠাঠ় কহ জখন জগদীশ প্রসাদ মন্ডন সভ খেত দিস রঁঠ়না খাকি খপনা-খপনা ঘবমে খাগি নগা, খণ্ঠাগস গোটেকেঁ খগিনগ্গী কেসমে হঁসা দেনকনি। খাঠ-দসটৗ ঘব রঁনরেঁক কাবণ ছনৌ কেসকেঁ সীবিযস রঁনরেঁনে, ক্ষদ্দ-গরাঁহ হএত। তওগ রীচ একটৗ ঘটনা ঘটন। কিস্বনদের মণ্ডন চাহক দোকান কবৈত ছনাহ। ওহো পার্টীক জ্মাক্ব কার্যকর্ত্তা। জগদীশ প্রসাদ মন্ডন সরঁহক রৈঁসাবক খড্ডা সেহো ছননি। জগদীশ প্রসাদ মন্ডন সভ চাবি-পাঁচ গোটে বহথি। পচাসসঁ ঙঁপব সদাএ (ক্ষসহব) সভ কোদাবি-সহত নেনে খারিঁ চাহক দোকানক খাগূমে যত্র-হ্নত্ব রাঁজএ নগনা। ঠাঠ় ভহ কহ জগদীশ প্রসাদ মন্ডন সভ জরাঁরঁ দিখএ নগনথিন। সদায সরঁহক হাথমে হথিযাব, তওগপব তাড়ী-দাক্ব পীনে, দোসবাক কহনমে। তওগ রীচ গাম দিস হন্না ভহ গেনৌ জে কিস্বনদের ঐঠাম হসেবা-হসেবী ভহ গেনৌ। জে জত্ত বহএ সে তত্তসঁ নাঠী নেনে দৌগন। টৈন খা দোকানক রীচেমে মাবি হঁসি গেন। জরঁবদস মাবি ভেন। কতে গোটেকেঁ কান-কপাব হ্ফ্টন। কেস-ফৌদাবী খা জহনক ভয সমাপ্ত ভহ গেন ছনৌ। একতীস দিনক ভীতব খণ্ঠাগসো ক্ষদানহক জমানত ভহ

গেলৈ। জমানতক পছাতি জমীনক দখল দিহানী শুরু ভেলৈ। গড়বড় ভঽ গেল বহ জে, জে অসল বটৈদাব বহ ও কেস নৈ কেলক আ জে বটৈদাব নৈ বহ ও কেস কেলক। স্পষ্ট রূপমে গাম দূ ভাগমে বঁটা গেল বহ। ওনা উপবসঁ দ্গয়ে পার্টী বূঁঝি পড়ৈ ছদা চোবন্নকরাঁ মানে ভীতরে-ভীতব তেসরো পার্টী বনি গেল বহ। তেসব ঞা বহ জে খূনি কঽ সোঝামে নৈ আবৈঁ ছদা দিন-বাতি কনফুসকী পাছূ লাগল বহ। পহিলুকে ধক্কামে জমীনদাব বূঁঝি গেল জে জমীন জেবেঁ কবত, বনিযাঁ বহবেঁ কবএ, তবে-তব জমীন বেঁচবঁ শুরু কেলক। ওনা জমীনসঁ সম্বন্ধিত কিছু প্রবলো কানূন ছলৈ, কিছু নবকো বনল জেনা হদবঁদী, আ কিছু নহিযো ছলৈ। তীস-চালীস বর্খ পহিলে বকাস্তক লড়াঽগ ভঽ চুকল ছল। ওনা বকাস্তক লড়াঽগ অসানীসঁ সম্পন্ন ভেল বহ। লোকোক বীচ অধিকাবক মহত ছল। কিছু গোটে ব্যক্তিগত রূপমে কেস লড়াি বিন্ন অধিকাবক সেহো জমীন দখল কঽ লেনে ছলা। জমীনক বীচ কানূনী ওঝবী নীক জকাঁ নৈ ছদা লাগি জরূব গেল ছল। ১৯৩৬ ঞা.সঁ পূর্ব জে অংগ্রেজ বিবোধী আজাদীক দিশা ছল ওগমে ধক্কা লাগল। বামপংথী বিচাব অপন পহচান বনা লেনে ছল। ১৯২৬ ঞা.মে কম্যুনিস্ট পার্টী সেহো বনি গেল ছল। সুভাষ বাবূ সেহো অপন দৃষ্টিকোণ বখললি। জমীনক ওঝবী ঞা ভেল জে বটৈগদাবী কানূন পছলকা সবেঁমে সিকমী বটৈগ কঽ কঽ খতিযান বনি চুকল ছল। ভূদানী আন্দোলন সেহো উঠিযে চুকল ছল। বটৈগদাবীক সংগ হদবঁদী (অর্থাত্ বীস বীঘাসঁ উপব বনাক জমীন নঽ লেল জেতৈ।) কানূন সেহো বনি চুকল ছল। তদুমে পছিমী মধ্বনী

जिनामे रॅंटीगदावी नड़ ाग ध्व-ऋाड़ चनैत वहुए। ओना ि सर्फ जमीनदारे नै, रॅंसियो जमीनरॅंना ओ ओकव जे नग्वओा-भग्वओा वहै ओहो ओ किछ वाजनीतिक दन सेहो जाति-सम्प्रदायक नामपव वाजनीतिक पार्टी ठाठ़ कऽ नेने छन। एक तँ गवीरॅंक वीच सामंती संस्काव धकेन कऽ निच्चा खसौने वहै, दोसव कम्युनिस्ट पार्टीकेँ समाजक भीतव जाति-धर्म रिरोधी कहि घृणाक पात्र रॅंनौने वहै, जगसँ दवरॅंज्जापव पहुँचनापव रिचित्र स्थति पैदा होगत छन। मध्रॅंनी-दवभंगा जिनाक सौभाग्य वहन जे, जे जाति समाजक नियामक वहनाह ओही जातिक नेतृत्रमे कम्युनिस्ट पार्टी रॅंनन वहुए, कम्युनिस्ट पार्टीक भीतव ब्राह्मण नेतृत्र ओधिक छन। ओना सभ जातिक वीच कम्युनिस्ट पार्टीक पहुँच वहन। खास कए कऽ ओजौनी ओावक्षित भेने ओनिरार्यो भऽ गेन वहै। १९३ ई.क पूर्व रिहावक वाजनीतिमे जातिक प्रभाव नगण्य छन मुदा जोव पकड़ए नागन। जगसँ रगींय स्रवूप नै पनपि जातीय स्रवूप पनपि गेन। जाति-जातिक रिभाजन भऽ गेन। मुदा ओाजादीक फन एते तँ भगये गेन छन जे सभकेँ भोटक ओधिकाव भेटि गेन छनै। सवकावक वीच कुर्सी पटका-पटकी १९६२ ई.सँ शुवू भऽ गेन छन। एम.एन.ए, एम.पी.क रॅंदना-रॅंदनी हुअए नागन। ओामजन ठकागत वहनाह। ठकागत-ठकागत एते ठका गेनाह जे गामक वीस वीघा जमीनरॅंनाकेँ रॅंटी रिओाहमे जमीन रॅंचए पड़ए नगननि! क्षेत्रक रिकास मात्र वूकरॅं ने कएन ओपित्तु पाछू मुँहेँ ससवए नागन। पछिमी कोसी नहव, मैथिनी भाषा, जमीनक सरान

कम्युनिस्ट पार्टीक झण्डा सदा सभ दिन बहल। एक दिस कोसी नहर हुअए तेकर आन्दोलन! तँ दोसर दिस नै हुअए तेकर आन्दोलन! भूदानी आन्दोलन अपन स्वरूप बिगाड़ि पाछक अड्डा बनि गेल, जइसँ मामिला आरो ओझरा गेल। ओझरा ऐ गेल जे एक-एक जमीनकेँ तीन-तीन गोटेकेँ पर्चा भेटल। जइसँ जमीनबलाक झगड़ा जमीन लेनिहारोक बीच फँसि गेल। प्रशासनक स्थिति ओहने छल जे एकछाहा बूझि पड़ै। बेसमाक जे कम्युनिस्ट विरोधी रहथि, नमहर साँस छोड़ैनि। जहिना खड़ैना पाड़ै। झगने नठाइ या सभ साँझू पहरकेँ ढोल बजा-बजा नचैए तहिना साँस छोड़ि नाचए लगलाह। लूटो-लुटी जोर पकड़ैलक। गाममे खेतक जजातक (तरकारी, अन्न, फल) चोरि बढ़ैल। ओना तइसँ पूर्व चोरिसँ गाम एते आक्रान्त नहि छल जे जबरदस समस्या बनै, झदा संक्षेपमे एक गोटेकेँ गाछमे टाँगि आ दोसर गोटेकेँ सामूहिक मारि जखन पड़ैल तहियेसँ चोरिमे कमी आएल। ओना चोरिक रंग-रूप बदललासँ चोरक कमी नै भेल झदा रंग-रूप बदललासँ लोक ठकेबै करत। चाहे पितबिया सोना होइ आकि एकक तीन। जमीनक लड़ाइ उठलासँ जे जत्ते बहुए से ततेसँ बन्सी पाथि देलक। झंझारपुरक लक्ष्मीकान्त बाबाकन्त दुनू भाँग छथि। एक भाँगक हिस्सा भूषण चन्द्र झा (कैलू मास्टर) लेलनि दोसर हिस्सा बैजनाथ मण्डल लेलनि। कम्युनिस्ट पार्टी महादेवसँ बटाइदावी केस करबौने छल। जगदीश प्रसाद मण्डल सभ अइठामसो झदानहक संग अइठामसेठा गरौह नः कः जमानत करबए

एक दिन पहिने गेना। किछो-किछो साओकिनसँ जाओ छल, सेहो बाघि देलक जे जँ भीतर जाए पड़ैत तँ साओकिन जपान भऽ जाएत। जँ थाना गेल तँ पेशेरब मन्त्रख्खक गति हेतैँ करतै। पहिने दिन, गामसँ निकलला पछाति बैजनाथ मण्डल हल्ला उठौलक, एकटा लिफाफ लेने चिट्ठी गाममे देखौलक जे कैलू मास्टैरक बेटा हमरा माए-बहिनकेँ गारि ब लिख कऽ पठा देलक हेँ। ओना अखनो धरि चिट्ठी देखैक मौका जगदीश प्रसाद मण्डल केँ नै भेटैलनि। ओना दूनू गोटैक भीतरिया गछ्छा जे सोनहो थाना हएए। एक गोटै जरबिया करतैक फिराकमे दोसर गोटै बनजोरी करजा करैक फेरमे। महादेव मण्डलक बेटागकेँ जगदीश प्रसाद मण्डल सभ बोकि देलनि। बोकैक कारण बैजनाथ मण्डलक जेठ भाय महादेव मण्डल। ओही परिवारक लेल ले जे कीलिये लेलक। अगिलगी केसक जमानत करा गाम पहुँचिते किछु गोटै बाजल जे कैलू मास्टैरक बेटाकेँ बैजनाथ मारतौ केलक आ पकड़ि कऽ दररजापर रखनौं अछि। किछुए कान पछाति कैलू मास्टैर सहाएरक बहिन जे जीरिते छथि, डाँड़क ऑपरेशन भेल छलन्हि, तओसँ जँ ब्रेन प्रभारित भऽ गेल तेकर तँ नै हृदा जँ नीक होन्हि तँ हृखौतरी भऽ जाए, आरि कहलनि जे बैजनाथ हमरा भातिजकेँ मारतौ केलक आ पकड़ि कऽ रखने अछि से कहक छोड़ि दगने। जगदीश प्रसाद मण्डल गेना, कहलनि, ओ छोड़ि देलकै। ओ घटना ३०७ क रूपमे उठल। कैलू मास्टैर तीनू भाँग महादेवकेँ आ जगदीश प्रसाद

মল্ডন, বামারতাব বাঙঁত আ সত নাবাযণ বাঙঁতকেঁ হ্নদানহ কহ দেননি, ওগ কেসমে সজা ভেননি জে হাগকোর্টসঁ ফড়ি আএন। রীবেন্দ্র জী (মাননীয ন্যাযমূর্তি, পটনা হাগ্ন কোর্টমে ছথি।) কাজ কেনে বহথি। কৈনূ মাস্টব সহাএরঁক ঘটনাক প্রভাব সভসঁ রেঁসী দ্গা স্থানপব পড়ননি। শ্বরুক রেঁচমে কৈনূও মাস্টব সহাএরঁ, বামারতাবো আ জগদীশ প্রসাদ মল্ডন সংগে-সংগে চংদা কবএ জাথি; দ্গা স্থানক রেঁরস্থা কবথি। ভনহিঁ ও অপনা ভগরতীকেঁ কহথিন জে দ্শ্মনকেঁ সাঁগি কবিযহ আ জগদীশ প্রসাদ মল্ডন অপনা ভগরতীকেঁ রএহ রাঁত কহথিন। পনবহ রর্খক পছাতি ওহো (কৈনূ মাস্টব সহাএরঁ) আ জগদীশ প্রসাদ মল্ডন আ বামারতাব অগিনা পীঠ ার্কেঁ স্বমন্না দেনথিন। নক্ষ্মীকান্তরঁনা জমীনক চৌথাগসঁ অধিযা দামমে নিকনি গেননি, কিছু গম্হরো-আম্হরো ভেন, নূটমে চবখা নহ্ন। এক গোটে বজিস্ত্রী আাঁফিসমে হ্নঁশীযাগবী কবৈ ছনা, হদরংদীক নকন নহ নেনে বহথি। রিঁএ্রীক স্বনি-গ্বনি পরিতে ি ববোধ কহ দৈথি আ তবেতব ঝাড়ি নৈথি। গামক জমীন গৌআঁক হাথ আএন। কেস-হ্নকদমা সোনহ কহ সমাপ্ত ভেন। নক্ষ্মীকান্ত সাহ্ক জমীনক নড় াগক পশ্চাত আন্দোননক রূপমে নে জমীন্দাব ছনাহ আ নে নড় াগ উঠন। আন-আন জমীন্দাব জমীন রেঁচি কহ পহিনহিযেঁ চনি গেন ছনা, খানী নক্ষ্মিযেকান্ত-বমাকান্ত রাঁচন বহি গেন ছনা। সেহো ভগযে গেন।

ভূদানী আন্দোনন- রেঁবমামে ভূদানী আন্দোনন তেনাহে জকাঁ ভেন। কাবণ জে জগ সমএ ভূদানক জমীন

দেন গেন ওগ সমএ রেঁবমামে তেহেন জমীনরঁনা নহিযে ছনা। একটা পবিরাব ছন, ও ছন গঠবী ঝাক পবিরাব। গঠবী ঝাকেঁ পণ্ডিতাগমে নাখে বাজ-ব্রম্মোত্তব কহ কহ জমীন ভেটন বহনি ক্ষদা ও জমীন রেঁবমা গামমে নৈ গামসঁ রাঁহেব ছননি। মানিক-মনিকানক গাম রেঁবমা, জগসঁ ভূদানমে কম জমীন দেন গেন। তহুমে রঁটরাঁবা হোগসঁ পূর্বে ও সভ রেঁচি-রিকীন নেনে ছনাহ। তগ সংগ গ্রাহো ভেন জে তেহেন-তেহেন কার্যকর্তাকেঁ জমীনক সর্বূত খা রঁটৈক ভাব দেন গেননি জে ও সভ খাবো ড্রাঁ দেননি। এক-এক জমীনক সর্বূত তীন-তীন গোটেকেঁ জিনা কার্যনিযমে ভেট গেন। এক তঁ ওহিনা কমজোব খাদমীকেঁ উঠরেঁক খান্দোনন ছন, ক্ষদা সর্বূতক ওঝবী তেহেন ওঝবী নগা দেনক জে কোনো নাভ কিনকো নৈ ভেননি। জঁ থোড়-থাড় কিছু ভেরেঁ কেননি তঁ ওগসঁ সমস্যাক সমাধান থোড়ে ভহ পরেঁত, ভূদানী খান্দোননসঁ তঁ তেহেন নাভ নহিযে ভেন ক্ষদা রঁসেরঁনা ঘবাড় কি জমীনক সমস্যা জকুব হন ভহ গেন। তেকব কাবণ ভেন জে এক দিস খাম জমীন, দোসব নক্ষ্মীকান্ত রঁনা, তেসব এক গোটে (গংগাবাম/ভোনা বাম মণ্ডন) গংজ পবক ছনাহ হ্নকো ছিনা গেন। তগ সংগ খপনো ছননি খা কিছু গোটে কিনরোঁ কেননি। নক্ষ্মীকান্ত, বমাকান্তক নড় াগক রীচেমে একটা দোসব ঝঁঝট ঠাঠ ভহ গেন। ছোট-ছীন ক্ষদ্দা নমহেব রঁনি গেন। ও এনা ভেন-সতদের ঝা নামক এক গোটে রেঁবমামে। শ্বকমে মানে জ্খানী খরস্থামে খপবাধিক প্রবৃত্তিক ছনাহ, জে চানীস রঁর্খসঁ ওঁপবক ভেনা তখন গাম

ছোড◌ি কনকত্তা গেনাহ। শ্বৰুমে মোষ্টিযা সভ সংগ মোষ্টিযাগিবী কেননি। কিছু সান পছাতি রৈঁগ্রী (খমেবিকন কম্পনী, এররেডী) ফৈক্ষ্টবীক চিমনীক কাজ ভেননি। রিদেশী কম্পনী বহনে নীক দবমাহা ভেষ্টননি। রএহ জখন বিষ্টোযব কঽ গাম এনাহ তঁ কম্হনিস্ষ্ট পার্টীক সংগ উঁননি নমহব রিরাদ ঠাঠ◌ কঽ দেননি। ভেন ঙা জে সতদের ঝাকেঁ রেঁষ্টা নৈ ভেননি। ি সর্ফ একষ্টা রেঁষ্টিযে ষ্টা ভেন ছননি। গবীরীক চনৈত রেঁষ্টৌক রিখাহ রেঁসৌহ নড◌কাক সংগ কেননি। দূ সন্তানক পছাতি জমাএ মবি গেনখিন। খপনো পবিরাব ছোষ্টে বহনি। দূনূ নাতিযো খা রেঁষ্টিযোকেঁ খপনা এঁঠাম-রেঁবমা নঽ খননি। খপনো সেরা ি নরৃত্তি ভেনা পছাতি দূনূ পবানী কনকত্তাসঁ গাম খারি গেনাহ। গাম খারি পাঁচ রীঘা খেত কীননি। একষ্টা রোঁবি ংগ গরৌননি, একষ্টা দমকন নেননি। রেঁরস্থা ঐ ঠংগসঁ শ্বৰু কেননি জে, জঁ সহ্মচিত ঠংগসঁ চনাওন জাগত তঁ, নীক কিসান পবিরাব ঠাঠ◌ হোগত, সে নৈ ভেননি। খেতক রেঁরস্থাক সংগ জোড◌ া রঁবদ নেননি, ঘব রঁনৌননি। রঁহ্ত নীক তঁ নৈ হ্মদা মজগূত ঘব জৰুব রঁনৌননি। গৌখাঁক মতভেদক একষ্টা কাবণ ঙাহো ভেন জে খপন ঘবাড◌ ী ছোড◌ি দোসব ঘবাড◌ ী কীন দোসব ঠাম ঘব রঁনৌননি। জে জমীন কীনি ঘব রঁনৌননি ও জমীন রিকা গেন ছন। দোসব গোষ্টে কীননে বহথি হ্মদা বজিস্ট্রী নৈ ভেন বহএ। সতদের ঝাকেঁ বজিস্ট্রী ভেননি, জমীন কর্রজা ভেননি, ঘব রঁনৌননি। হ্মদা সমাজক মনমে খ ারিযে গেননি জে ঙা খন্বচিত ভেন। পহিন্বকা কীনি নহাব পাছু

हटि गेलाह। कलकत्ता सन शहरमे जिनगी बितौनिहार सतदेव झा खेती नै कऽ पारि सकलाह। दुनू नातियो बँचहने रहनि। पैछला (कलकत्ताक) कमाइ सठि गेलनि। ऐदा खाइ-पीबैक चसकीक संग जीवन-शैली सेहो खर्चीला बनियेँ गेल रहनि। खेत बेचब शुरू केलनि। जेठका नातिक बिआह सेहो करा लेलनि। आधासँ बेसी खेत जखन बिका गेलनि, तखन बेटियो आ दुनू नातियो झगड़ा। करब शुरू केलकनि। सतदेव झाकेँ बेटियो आ नातियोसँ झगड़ा। ऐ लेल शुरू भेलनि जे जखन अपना ऐठाम (बेटीक सासुर आ नातिक गाम) सँ चलि एलौं आ एत्तेको सभटा बेचिनहियेँ जाइ छथि तखन हमरा सभकेँ की हएत। अपने दुनू परानी बूढ़ छथि, दू-चारि सालमे मरि जेताह ऐदा हम सभ कतए जाएब? उचित विचार रहितो पारिवारिक छल तँए दोसर हाथ नै बढ़ाबए चाहैत। ऐदा बेटीक-नातिक झगड़ासँ सतदेव झाकेँ दूरी बनललनि आ विरोधी (कम्युनिस्ट विरोधी) सँ नजदीकी बनललनि। नाति (प्रमोद झा) सासुर गेल। सासुर रहिका बनौकक भोज-परोव। ओइ गलाकामे जमीनक लड़ाइ धुर-झाड़ चलैत। सासुर पहुँच प्रमोद ससुरकेँ सभ बात कहलखिन। संगे लागल ससुर बेरमा एलनि। प्रमोदक ससुर गाँजा पीबै छलथि, अखनो छथियेँ। बेरमा आबि तीनि-चारि दिन रहलाह। गजेबीक पार्टी बना लेलनि। तइमे किछु कम्युनिस्टो पार्टीक। खूब नीक जकाँ खा-पीब भोजनो बनौलनि जे आइ सतदेव झा जतए भेटैताह ततए पकड़ि ओंठा निशान लऽ लेब। जगदीश प्रसाद मण्डल सबहक

জানকাবীমে নৈ বহনি। পান–সাত গোটৈক রীচক যোজনা বহি, সৈহ ভেন। রাঁধমে পকড়ি পাঁচো গোটৈ পটৈকি কহ সটৌম্পপব নিশান নহ নেনকনি। রিবোধী (কম্যুনিস্ট রিবাধী) কেঁ মৌকা হাথ নগননি। থপন–থপন চানি সভ চানি দেনকনি। জগদীশ প্রসাদ মন্ডন সভকেঁ ক্ষদানহ রঁনা কেস কহ দেনকনি। থানাসঁ কহিযো নাটৈ–ঘাটৈ নৈ বহননি, থানা খুনি কহ রিবোধীক সংগ ছন। জখনে কেস হোগ ছন তখনে কোর্টমে হাজিব ভহ জমানত কবা নগ ছনা। ি সর্ফ (৩০৭ দফা) একটৌ কেসমে এহেন ভেন জে জারেঁ একটৌ ক্ষদানহ হাজিবা কবা জমা কবারেঁথি তগ রীচ জপ্তী–ক্ষকীক থাদেশ কবা থানা ঘবমে জর্ব্তী–ক্ষকী কহ নেনকনি। ঘবক কেরাঁড় খোনি নেনকনি, দমকন সীজ কহ নেনকনি। কেস ভেননি, জমানত কবেননি। পার্টীক থান্দোননসঁ হটি দোসব দিস মোড় া গেনা। সতদের ঝাক এগাবহ কট্ঠা জমীন জগদবক ভীড়মে। নথুনী সিংহক রিচাবসঁ ও জমীন একটৌ জগদবেরঁনা হাথসঁ রিকবী ভহ গেন। খেতমে ধান বহি, ধান কাটৈকে ঝাঁঝটৈ উঠন। রেঁবমা–জগদবক ভীড় ানী ভেন। ওহী দিন নথুনী সিংহ থপন দন–রঁনক সংগ পাছু হটৈনাহ। ক্ষদা ভীতবে–ভীতব গবমাহটি রঁঠন। জগদবক সংগ দূবীক থানো কাবণ ছন, ও কাবণ ছন পাঁচক দশকমে এক গোটৈ (জগদবেক) রেঁবমা এনাহ। সংগমে পাছু–পাছু ক্ষত্তা বহনি। ক্ষত্তা–ক্ষত্তামে পটৈকা–পটৈকী ভহ গেন। যত্র–ক্ষত্র গাবি ক্ষত্তারঁনাকেঁ পঠনখিন। রাঁতা–রাঁতী রঁঠি গেন। ওগ সমএ গবীরীক চনৈত রেঁবমাক রৌনিহাব জগদবমে কাজো

কৰৈত ছনাহ খা বীনো–পৈংগচ কৰৈত ছনাহ। ৰাঁতা–ৰাঁতী মোগতে জগদবক হঁসেবী ৰেঁবমা পহুঁচি গেন। নিখাবন নড়ুাগক যোজনা মোগ ছৈ ৰিন্ব নিখাবন নড়ুাগ তঁ নাবেপব মোগ ছৈ। ৰেঁবমা–জগদবক নাবা উঁঠন, জগদবক সভ মাবি খা গাম এনাহ। ফদা প্রশ্ন তঁ মানিক–ৰৌনিমাবক উঁঠন। জেকবা ঐঠাম ৰূপৈও খা ধানো কৰ্জকি খছি ও সোমাগ নাঠী কপাবপব মাবনক, কেনা ৰঁবদাস কিযো কবত। খূৰঁ জমগব খাগি উঁঠএ নাগন ফদা ঠঁঠাএন। তগ ৰীচ একটা খাবো ঘটনা ভেন। ঘটনা ভেন জে চনৌবা মহংথকেঁ দবভংগা মহংথানামে নড়ুাগ উঁঠন। চনৌবা মহংথক দহিন গৰৈঁযা জগদবক নথ্নী সি ংহ। বায–ৰিচাব কঽ দবভংগামে মাবি কৰৈক যোজনা ৰনৌননি। গেৰৌ কেনাহ। কানূনক দাযবামে ষংষর্ট বহৰেঁ কৰৈ; মহংথক সংগ নথ্নী সি ংহ খা নথ্নী সি ংহক সংগ জতে জগদব–ৰেঁবমাক নংঠ সভ বহএ ও সভ, ভবি পেট মাবিযো খেনক, জহনো গেন। ফদা সে ততৰেঁ নৈ ভেন? ভেন ঞগো জে জহনোক ভীতব ওহিনা ফটনী ভেননি।

1978 ঞ.মে পংচাযত চ্নাব ভেন। সীধা ফকাৰঁনা (দ্গযে উঁম্মীদৱাবক) ভেন। ৰঁহ্মত–খন্পমতক পবিচয গামক সভ ৰুঁমৈত ছন। একটা কনীটা উঁদাহবণ– জখন ৰিবোধী নীক জকাঁ ওষবা গেনা, তগ ৰীচ ভোগেন্দ্র জীক মধ্যস্থতামে পনচৈতিযো মানি নেন গেন। ফদা পংচেক ৰীচ ৰিৱাদ ফঁসি জাএ। খংতমে ঞ ভেন জে নে কম্যনিস্ট পার্টীক ৰঁহবৰৈঁযা পংচ ওঁতা খা নে প্রফ্মখজী (ৰিন্ধ্যনাথ ঠাকুব) ক ৰঁহবৰৈঁযা পংচ

অবৈনে তৈযাব বহনখিন। হ্মদা পনচৈতী তঁ পহুঞাএনে অছি। জখন সভ ছোড়ি দেননি তখন গামেক পঁচ বঁনথি। জগমে একটা শৰ্ত্তি নাগন জে দ্নূ পক্ষক বীচ জে নৈ সম্বঁন্ধিত হোথি ও পঁচ হেতা। তকতিযান ভেন তঁ একো গোটে শেষ নৈ বঁচনাহ। ওহনে শেষ বঁচনা জে ভীম জকাঁ অভিমন্যুক সংগ বহথিন।

পঁচাযত চ্নারসঁ পূর্ব 1977 ঙ্গ.মে দিন্নীযো সবকাব অা পটনো সবকাব বঁদনি গেন। এক নর পবিস্থিতি পৈদা নেনক। গামোক পার্টী (কম্যুনিস্ট পার্টী) অনেকো নড়া াগ নড়ি চ্কন ছন। জগসঁ গ্বণ–অরগ্বণ বুঁঝি চ্কন ছন। তঁএ চৌগ্বণা উঁত্সাহ বহরেঁ কবৈ। ঠ্ঠৈত সামংতী বেঁরস্থাক একোটা ঘৃণিত কাজ পঁচাযত চ্নারমে শেষ নৈ বহন। একটা উঁদাহবণ– বঁহ্মত অন্পমতমে নামো বঁদনি দেন জাগত ছন। জহিনা কতৌ বাক্ষসক অর্থ বক্ষা কেনিহাব ছন, স্ববক অর্থ স্ববাপান কবৈবঁনা। কাজ কবৈমে হনন্নাঁ বাক্ষসে ছী। অসগবে নহাসকেঁ পীঠপব নাদি অসমসান নহ গেন।

চ্নার ঘোষণাক রিবোধমে হ্মখিযো অা সবপঁচোক মামনা কোর্ট পহুঁচন। সবপঁচক মামনা নিচনে কোর্টসঁ হড়ি যা গেন। হ্মখিযা চ্নারক মামনা হাগ–কোর্ট পহুঁচন। চ্নার অরৈধ ভেন। জহিনা ঠাকুবক বঁবিঅাতী ঠাকুবে–ঠাকুব তহিনা রিন্ন পঁচাযতীক হ্মখিযা রিনা সভ হ্মখিযে হ্মখিযা। হ্মখিযা–সবপঁচক কাজো তহিনা। মাত্র গামক পনচৈতী। সবপঁচ ভেনে সেহো বঁদনি গেন। ওনা পার্টীক ভীতব কিছু দবাবি বঁনি গেন। দবাবি ঙ্গ জে জিনকা সবপঁচক উঁম্মীদরাব বঁনৌন গেননি ওকবে খিনাফ দোসব

নোমীনেশন কৎ দেননি। পার্টী অপন িনর্ণএ আপস কবৈত চ্নার নড়ন।

গামক রাতারবণমে গ্বমবাহট বহএ। নীক-নীক অপবাধীক গাওঁ রেঁবমা। এক গ্রুপ ছহ-ছহ রঁর্খ জেন কাটি চ্কন ছনাহ। ওহো সভ জীরিতে। জে চ্নার (পঁচাযত চ্নার) মে বূঁথপব নাঠী হাথে কিছু গোটে রৈঁসনো আ কিছু গামোমে ঘ্মৈত। কসমকস বহনে চ্নার শান্তিসঁ ভেন। হ্মদা গিনতী কান এক গোটে (প্রহ্মখক গিনতী এজেঁট) দস-রাঁবহটা মোহব দেন রাঁগনেট হাঁগ-হাঁগ কৎ খা গেন। তহী রীচ পার্টীক এজেঁট দেখনক কি হাঁগ-হাঁগ কৎ পান-সাত থাপব হ্মঁহমে নগা দেনকনি। থাপব নগিতে হ্মঁহসঁ উঁগননক।

ছহ রঁর্খ জহন কটনাহা এক গোটে একটা খস্সীক চোবিমে পকড়া গেন। খস্সী শিরনান মহতোক। চোব-মোট পকড়াএন। মাবি-পীট শ্বরু ভৎ গেন। আদতি ছোড়রৈঁ জোকব মাবি নগননি। সংগ-সংগ ওাহো ভেন জে পকড়ি কৎ থানা পহুঁচা দেন গেন। তহিনা দোসবাক সংগ (দোসব অপবাধীক) সেহো ভেন। ওনা খ্দবা-খ্দবী ঝঝট হোগতে বইত ছন, হ্মদা সে সভ কমন।

পঁচাযতক রিধি-রিধানক জে কিতাবঁ ছন সেহো তেহনে ছন। নোক-সভামে ভোগেন্দ্র জীক প্রস্তারকেঁ স্রীহ্নতি ভেটন। গাঁধী জীক কল্পনা আ মগধ জনতংত্র রৈচাবিকে দ্নিযাঁমে ছন রেঁরহাবিক জমীনপব নৈ ছন। অহী রীচ (1977 ওা.মে) একটা মিত্র জগদীশ প্রসাদ মল্ডনকেঁ ভেটনন্হি। ও বহথি স্র. কানী কান্ত ঝা, আগ.পী.এস।

রেঁবমাক রঁগনে পূরঁ কছুরী গাম ছৈ। কানী রাঁরূঁ কছুরীযেক। 1969 ঙা.ক রৈঁচক খাগ.পী.এস। ও গাম খাএন বহথি। ঝংঝাবপ্পব রঁজাবক কোনো কাজ বহনি। রেঁবমা কছুরীক রীচ রাঁধক খড়ি পেবিযাসঁ নহ কহ পক্কী সড়ক ধবি কতেকো বাস্তা খছি। খপনা ঘবসঁ সীধা পূরঁ হ্নকব ঘব ছনহি। খসকবে পএবে ঝংঝাবপ্পব জাগত বহথি তঁএ সোন্ন-সান্ন বস্তা হিযা-হিযা রঁঠৈত বহথি। জখন রেঁবমা হ্মসহবী নগ এনা তঁ বস্তা দূ দিশিযা বূঁন্নি পড়ননি। দ্নূ ঘূমি কহ খাগূ মিনৈত খছি জগঠাম সঁ ঝংঝাবপ্পবক বাস্তা সোন্ন ভহ জাগ ছৈ। হ্মসহবী রঁগনে গামক ডিহরাবক স্থান। স্থান বহনে চাব্দ দিসসঁ নোকক খারাজাহী তঁএ চাব্দ কাত বাস্তা খছি। ওগঠাম খারিঁ জখন খাগূ হিযৌননি তঁ সোন্নকা পছিম হ্মঁহেঁ বূঁন্নি পড়ননি। ডিহরাব স্থান ঘবক রঁগনেমে পূরাঁবি ভাগ খছি। ওহী বস্তাসঁ খাগূ রঁঠনাহ। তঁ দববঁজ্জেপব চনি এনা। ওনা চেহবাসঁ জগদীশ প্রসাদ মল্ডন ি চন্হৈত বহথিন। হ্মদা এক স্কূনমে পঠৈক কহিযো খবসব নৈ ভেষ্টননি। তেকব কাবণ ছন, শ্বব্দমে ও গামমে কিছু দিন পঠি নরানী রিভ্যানযমে নাওঁ নিখৈননি খা জগদীশ প্রসাদ মল্ডন গামক স্কূনসঁ টৈপি কছুরিযে খপন প্রাগমবীমে নাওঁ নিখেননি। খখন তঁ মিড্ন স্কূন ধবি মিনি গেন খছি হ্মদা ওগ সমএ মিড্ন স্কূন খনগ ছন। সভ রেঁরস্থা খনগ ছনৈ।

মধ্যমা পাস কহ জখন ধ্ড়ঝাড় সংস্কৃত পঠএ-নিখএ খারিঁ গেননি, পিতাকেঁ সংতোষ ভহ গেননি। তখন ও (কানী রাঁরূঁ) তহ্মবিযা হাগ স্কূনমে দসমামে নাওঁ

নিখৌননি। ওগ সমএ রিন্ব সর্টিযো ফিকেন্টক দসমা ধবি এডমীশেন হোেগ ছন। দসমা–এগবহমাক মিশ্রিত সিনেরস ছন। সান ভবিক পছাতি দসমাক পবীক্ষা হোেগত ছন জে স্কূনেমে হোেগত ছন। নহিযে জকাঁ রিদ্যার্থী ফেন কবৈত ছনাহ। জেনা খান–খান রঁহ্ত দেশিমে খখনো খছি। দসমা–এগবহমাক রীচ এসেসমেঁন্ট প্রথা সেহো ছন। দূ সএ নম্রঁবক হোেগত ছন। জগসঁ মৈট্রিকক রৌর্ড পবীক্ষামে খস্সিযে–খস্সিযে নম্রঁবক রিষয হোেগত ছন। খসিসমেঁন্টক নম্রঁব রিদ্যানযে (স্কূনে) সঁ পঠাওন জাগ ছনৈ জে রৌর্ডক (মৈট্রিকক) বিজন্টমে জোড়া হোেগ ছন। ক্ষদা একটা রাঁত রীচমে জব্ধব ছনৈ জে রাঁগস–রাঁগস নম্রঁব এনাপব পাস হোেগত ছন। ক্ষদা তদ্ধ ভীতব একটা খাবো ছনৈ জে সমাজ খধ্যযন দসে নম্রঁবমে পাস হোেগত ছন। একব মানে গু নৈ জে দস নম্রঁব খসান ভেন। খধিকাংশি রিদ্যার্থী রীস নম্রঁবক ভীতবে বহৈত ছনাহ, গোষ্টি–পঙবা খাগূ রঁঠ ত ছনাহ। খার্ট রিষয (ফৈক্নটী) নহ কহ নাওঁ নিখৌননি। ক্ষদা সানে ভবিক পছাতি (দসমাক পবীক্ষা) স্কূনে নৈ খানো–খান স্কূনমে চচর্কি পাত্র কানীরাঁর্বূ রঁনি গেনা। কাবণ ভেন জে খখন ধবি হাগ স্কূনমে খঠমাসঁ নহ কহ রৌর্ড ধবিক পবীক্ষামে সাগংসক রিদ্যাথীক বিজন্ট খগ্বখাএন বহৈত ছন। দসমামে ফস্ট (পহিন স্থান) ভেননি। খার্ট রিষযমে একটা ধক্কা নাগন। ধক্কা গু নাগন জে খখন ধবি পবীক্ষাক নম্রঁব দগক রেঁরহাব ছন ও দোসব বংগক ছন। ঘ্স্বক্ষনিযাঁ কষ্টৈত খার্টকি নম্রঁব ঘ্স্বকৈত ছন, জখন কি সাগংসক রিষযমে সএ–মে–সএ ছন। কনীটা উঁদাবহণ– জখন

লাগ স্কূলক সম্বন্ধমে চর্চ ভেল তখন ও কহলনি– “আ কহ স্কূল বিদা লোগ কান লাথক তবহত্থীপব পাঁচটা অংগ্রেজী শব্দ বা একটা প্রশ্নক উত্তব লিখি লগ ছলৌ আ স্কূল পহুঁচৈত–পহুঁচৈত বচি লগ ছলৌ। জাগযো কান আ অবৈযো কান কবৈ ছলৌ। স্কূল পহুঁচতে পহিনে কনপব জা বঠা যা জকা হাথ ধোগ লগ ছলৌ, তখন বৈসৈ ছলৌ। ওনা শিক্ষা পদ্ধতিমে সেহো কিছু অন্তব অছি। বচৈক চলনি সভ বংগ অছি।” প্রথম শ্রেণীসঁ মৈট্রীক পাস কেলনি। মুদা ঘবক স্থিতি ওতে নীক নৈ তঁ খবাবো নৈ। কাবণ জে ও মহাপাত্র পবিবাবক ছলাহ। সে জমীনদাবিযে জকা পসবন অছি। তদ্রমে মহাপাত্রক কম জন–সংখ্যা বহলে অখনো ধবি অবাদে ছন্হি। ওগ সমএ সী.এম কওলেজ বহ্ত নীক কওলেজ বূমল জাগত ছল। নীক বিদ্যালীক এডমিশনো লোগত ছল। 1959 ঈ.মে চাবিটা কওলেজ খুজল জগমে জনতা কওলেজ ঝংঝাবপুবো আ সবিসো কওলেজ সেহো খুজল। মৈট্রীক কেলা পছাতি সী.এম. কওলেজ নৈ জা, ওনা আব.কে. কওলেজ সেহো নীক ছল, মুদা দুনূক বৈবহাবিক পদ্ধতিমে কিছু অন্তব ছল। জগঠাম আব. কে. কওলেজমে সবহক গ্রনজাগশ ছল তগঠাম সী.এম. কওলেজমে নৈ ছল। দোসবো কাবণ ছল সী.এম. কওলেজ সবকাবী বনি চুকল ছল। ছাত্র প্রবেশক সীমা নির্ধাবিত ছল। সী.এম. কওলেজক গচ্ছা বহিতো কানী বাবূ সবিসো কওলেজমে নাওঁ লিখৌলনি। কাবণ ভেলনি জে একঠাম দূটা বিদ্যার্থী পঠৈক বদলামে বহ–খাগক জোগাব লগি গেলনি। পবিবাবক আমদনী ওতে খবাব নৈ জগসঁ সী.এম.কওলেজ নৈ জা সকৈ ছলাহ মুদা সহযোগক অভাব বহলনি।

निर्देशक अंग्रेजीक संग प्रथम श्रेणीमे आइ.ए. पास केलनि। दरभंगामे बैसक रव नहि भेलनि। अंग्रेजी आनर्सक संग सी.एम. कओलेजमे नाओं लिखौलनि। आनर्स ग्रेजुएट भइ निकललाह। एकटा कनीटा बात- जगदीश प्रसाद मण्डल जइ समएमे जनता कओलेजमे पढ़ैत छलथि तइ समए आनर्सक पढ़ाइ नै होइत छै। आनी मैथिलीमे तीन शिक्षक छलथि, जइसँ मैथिलीमे होइत छै। जगदीश प्रसाद मण्डल हिन्दी, राजनीति शास्त्रक विद्यार्थी छलथि। प्राइवेटे सँ हिन्दी आनर्सक तैयारी केलनि। ओना दू गोटे (दूटा शिक्षक) कओलेजमे छलथि मुदा पढ़ाइ नै होइत छै। बी.ए.क फार्म भरि जनतें कओलेजसँ भरलनि, परीक्षा सी.एम. कओलेजमे भेल।

जगदीश प्रसाद मण्डल डिहराव स्थानक पहुरबिया रस्ता पकड़ने दबरउआपर आबि गेला। आइ.पी.एस. अफसरक आएब अपनाकेँ सौभाग्यशाली बुझलनि। पकड़ि कइ दबरउआपर बैसौलनि। पुछलनि तँ कहलनि जे झंझारपुर जाइ छी, काज अछि। कहलखिन जे अहाँ असकरे छी, तइमे पाएरे छी दिक्कत हएत। कहलनि जे कोनो दिक्कत नै हएत। फेर कहलनि जे हमहूँ संग भइ जाइ छी। किछु गप-सप करैक मौका सेहो भेटैत। मुदा ओ पुलिस नहि रहैत। कहलनि जे साइकिल दिअ घुमैकालमे दइ देब।

साइकिलसँ झंझारपुर गेला। जिनगीक तेना कइ पहिल भेँट दूनू गोटेकेँ बीच भेल छल। ओइ दिन ओ अंदाजमे नै आएल छलनि जे सम्बन्ध एते गाढ़ आ

জিনগী ভবি নিমহতনি। খঁদাজমে নৈ খরৈক কাবণ ছননি জে কতেকো প্ববান হিত-খপেছিত ঠূঁঠি গেন ছননি। ওনা নরকো রঁঠ্রৌ কএননি। একটা উঁদাহবণ- একটা গামেক সংগী ছনখিন, কওনেজমে সংগে পঠ্নে বহথি। হ্মদা জাগতক সীমা ঘেবনে ছননি। স্ঠৈঠ রৈঁকমে হ্নকা নোকবী ভেননি। নীক দবমাহা। খনধ্ন খামদনী। রিচাব এতে রঁদনি গেননি জে গাম এনাপব ভেঁঠ-ঘাঁঠ নৈ হোগ ছননি। হ্মসংযোগ এহেন ভেননি জে দসে-রাঁবহ রঁর্খ পছাতি স্কূঠব এক্সীডেঁঠমে জখমী ভেনা খা গাম খারি কিছু দিনক পছাতি মবি গেনা। খখনো দ্খ হোগ ছনি জে হ্মগনা পছাতি দেখএ (জিজ্ঞাসা) নৈ গেনখিন। হ্মদা রিচাব এহেন রঁনি গেন ছননি, জিনগীক খন্বভবসঁ, জে দোস্ত-দ্শ্মনক রীচক দূবীক হ্মনাহ্মন কি হোগ ছৈ সে রূঁঝি গেন ছনা। কনীটা উঁদাহবণ- এক গোঠে নজদীকী বহথিন। হ্নকা ঐঠাম রিখাহ বহনি। দিন-বাতি বহনা। হ্মদা হ্নকা (জিনকব কাজ বহনি) দোস্ত-দ্শ্মনক র্ঁঝৈক নৈ বহনি। সভ বংগক নোক কাজমে নাগন ছন। এক গোঠে জিনকা রঁদনাম কবৈক রিচাব মনমে বহনি, চাহে জে পছিনা কোনো কাবণ হোউঁ, দানিমে দোহবা কঽ নূন দঽ দেনখিন। পছাতি জখন দানি ন্বনগব ভঽ গেনৈ তখন জগদীশ প্রসাদ মন্ডনক নাওঁ নগা দেনখিন। এহিনা দোসবঠাম ভেন। রিন্ব খদহন দেনে রঁবতনমে স্বখনে দা ন দঽ নাওঁ নগা দেনকনি। তদ্দ্সঁ একরৈব ভেন জে গামক দ্র্গাপূজামে কার্যকর্তা ছনা, নাচক ভাব ভেঠননি জে নীক নাচ হ্খএ। তগ সমএ গাম-ঘবমে নাঠক-নৌঠংকী কম ছন খা নাচ রৈসী খনেকো তবহক ছন। এক

गोष्ठे नाच अनैक भाव नहि लेललनि। बल्कि याँ नाचक खूब प्रचार भेल। जखन नाच आएल तँ जेहने लोकक प्रचार भेल बहुए तेहने हल्लो भेल। मुदा जखने कियो परिवारसँ निकलि समाजमे डेग उठबैए तँ ओ ई मानि चलैए जे नमहर काजमे बेशियो आ भाबियो, दुनू काज होइत छै अपना भरि लोक परियासो करैए, मुदा किछु त्रुटि बहि जाइ छै, तखन कि कएल जाएत। हँ एते जरूर जे अधिक-सँ-अधिक काजक सभ पहिनूपर नजरि राखक चाही। एहिना कोनो घटलोक होइ छै। कियो बेमार छथि वा कोनो दोसरे कारण छलन्हि, रंग-बिरंगक स्वभार लोक दैत अछि। नीको बहै छै अधलो बहै छै, तइठाम एहने समस्या उठबाक संभावना बहै छै।
स्वर्गीय कारी बाबूक पहिल बहाली डी.एस.पी.क रूपमे अगरतला (त्रिपुरा)मे भेल बहलनि। चारि सए रूपैया महीना दरमाहा। समैयो सस्त बहुए। अन्त तक ई बात बजैत बहलाह जे सिगरेट आ दारू पीबैत छलौं। कबीर पाँच बर्ख पीलौं। परिवारमे मतभेदक उभरि गेल बहलनि। उभरैक कारण स्पष्ट छल। एक साधारण थाना सिपाही दस बीघाक पट्टैट कीनि, तीनि मंजिला मकान बना, पाँच लाखक बेंटियो बिआहि कह लगए तइ संग समाँगो सभकेँ नोकरी लगा लगए तइठाम ई (कारी बाबू) छोट्छे हाकिम छथि। मुदा ओ परिवारकेँ बुनियादी ढंगसँ बदलए चाहै छला। अपन खनदानी वृत्तिकेँ अधला वृत्ति कहै छलाह। परिवार कर्जमे डूमल छल। दियादीक झगड़ा कोर्टमे चलैत छलनि। ओइ विवादकेँ जेना-तेना कारी बाबू

ि नपटौनिन। कर्जसँ पविरावकेँ म्कृत केनिन। पछाति घव रॅनरैक रिचाव केनिन। भठ्ठा नगा रॅनौनिन। श्रपनासँ छोट भाए मान्मिन भाएकेँ श्रगवतनेक हाग-स्कूनमे काज धड़ ानिन।
सानमे एक रॅव निश्चित ऋपे श्ररितिते छनाह। मास दिन गाममे वहैत छनाह। तग-रीच तीन-चाबि भेँट जगदीश प्रसाद मल्डनसँ भ२ जाग छनिन। म्दा मात्र तीन-चाबि भेँटमे सान भविक किबिया-कनापक कि हएत। ह्नक श्रपन ऋष्टिं ग छनिन। काजो-उँदेम ठेकना क२ श्ररैत छनाह। श्राठ दिन होगत-होगत काज निरॅटरैं छनाह। पछाति म्फठ्मावे (सास्वव-मात्रिक-रॅहिन गत्यादि) करै छनाह। मास दिन प्वरैत-प्वरैत काजो निरॅष्टि जाग छनिन। श्रा छष्टियो रीत जाग छनिन। काजक दौड़मे काजे गप-सप करैक मौको दैत छै। एकटा काजक भाव श्रपनो ड़ुपव बखै छनाह श्रा समांगो सभकेँ नगरैत छनाह। सम्रॅन्ध रॅठनिन। एनाग-गेनागक संग खेनाग-पीनाग सेहो रॅठि गेनिन।
हाग स्कूनमे म्फस्ट करैमे भूगोनक योगदान रॅसी छनिन। एक दू नम्रॅव कम होग छनिन। पूरॅचिनक ित्रप्वबा, मणीप्वब, मिजोबम, श्रऋणाचन, नागोनेंड गत्यादिक नीक श्रध्ययन छनिन। ओना धार्मिक प्रवृत्ति दिस रॅठनाह। पूजा-पाठ दिस रॅठि गेना। डी.एस.पी. सँ एस.पी. भेना पछाति श्रपन रॅदनी ट्रेनिग कओजेनमे करबा नेनिन। ता एस.पी. ओहीमे बहनाह। तीन-चाबि सान पछाति (श्रपेछा भेनापव) जगदीश प्रसाद मल्डनकेँ ित्रप्वबा श्ररैने कहए नगनाह। म्दा जगदीश प्रसाद मल्डनकेँ दोहवी ओमबी नागन बहनि।

পবিরাবসঁ নহ কহ মুকদমাক খর্চ ধবিক। নে কোর্ট-কচহবী খবৈঁ-জাগসঁ ছুট্টী খা নে দোসব দিস জাগ-খবৈক ছুট্টী।

জগদীশ প্রসাদ মন্ডলকেঁ ১৯৯+ ঙা. ধবি খবৈত-খবৈত পূবাঁচিন দেখৈক এতে জিজ্ঞাসা বঠা গেলন্হি জে খপনাকেঁ ও নৈ সম্হাবি পেলন্হি। ওনা সমৈক পনখতি ভেটৈ গেলনি খা সে ভেটৈলনি দুর্গাপূজাক জিম্মাসঁ খলগ ভেলাপব। দোসব কাবণ ঙাহো ভেলনি জে পচাসো সঁ ঊপব মুকদমা নিবষ্টি গেল ছলনি জগসঁ কাটৈ-কচহবীক খাবাজাহী সেহো কমি গেলনি। দূটা সেশন কেশ (৩০৭ খা ৪৩৬ খর্থাত্ মৃত্যুক প্রযাস খা খগিনগ্গী।) মাত্র বঁচি গেল ছলনি। তদ্ভমে ৪৩৬ (খগিনগ্গী) কেশ হবাগযে গেলৈ। হবা ঙা গেলৈ জে ঝংঝাবপ্পব-মধুবনীক বীচ জে কোর্টক বঁদলা-বঁদলী ভেলৈ ওগমে ঙা কেস হবা গেলৈ। ওনা কতে গোটে মুহেঁ স্বননে বহথি জে কোর্টসঁ কেশক ফাগলো গাগবঁ হোগ ছৈ। খা ঙাহো স্বননে বহথি জে কেশো হবা জাগ ছৈ। ওনা দুবিধা বহবেঁ কবন্হি। জগসঁ খুশিযো হোগন্হি খা চিন্তো। দোসব ৩০৭ (এটেম্প টূ মর্ডব) বহন্হি ওগমে তঁ সজা ভহ গেল বহনি মুদা খুশী ঙা বহন্হি জে জতে সজাএ কানূনী দৌড়মে হেবৌক চাহী বহৈ সে নৈ ভেল বহৈ, তঁএ মজগূতো ডোবী ভত্তা তোড়া-তোড়া টূটি জাগ ছৈ, নাভ-হানি মুকদমাসঁ (৩০৭সঁ) জে ভেল হোগন্হি মুদা একটা খন্তব জরূব ভেলন্হি জে ভ্রষ্ট ন্যাযালযক ফবসী কেনা ডোলৈত বহৈ ছৈ। ওনা কোর্ট-কচহবীসঁ নিসচিনতী জকাঁ জরূব ভেলা। মুদা চিন্তা তঁ বহবেঁ কবন্হি। হজাব দেবী-

দেরতাসঁ জহিনা এক জগদম্ৱাঁ তগতগব, তহিনা দ্নূ কেশ বহন্হি। এক দিন জখন সভ কেশকেঁ মন পাড়ি আগ.পী.সী.সঁ মিনেনন্হি তঁ বূঁঝি পড়নন্হি জে জঁ শ্বৰুহে সঁ সজাএ নোগত খরৈঁত বহিতন্হি তঁ ভবিসক সভ দিন জহনেমে খগিনা কেশক ফৈসনা স্বনিতথি। ঝদা কেহেনো ফড়ন খামক গাছ কিখএ নে হ্খএ ঝদা পকনাপব ৰাঁ রিঁহাড়ি মে হহবি এক্কী-দ্ক্কী গিনতীমে চনি খরৈঁএ তহিনা ভেন বহন্হি। ভীম জখন খভিমন্যুকেঁ সাতক ফাটক তোড়ৈক ভাব নহ নেননি তেহনে মনমে উঁঠননি। ফেব ঠমকন সভ কেশক সজাএ জোড়নন্হি তঁ ১০৭ ৰর্খ প্ৱৰৈত বহন্হি। জিনগী দিস তকননি তঁ বূঁঝি পড়নন্হি জে সএ ৰর্খক কাজ তঁ প্বিযে গেনন্হি। জঁ নৈ কেনে বহিতথি তঁ দোখী কেনা ভেনা? সাউঁনক সাঁপ জকাঁ কেচ্খা ছোড়ৈক মৌসম দেখি জিনগী ৰঁদনৈক রিচাব কেননি। পৈছনা জিনগী তঁ খগিনা জিনগীক সোঁগব ৰঁনি গেন ছননি। সাহিত্য-দিশামে ৰঁঠৈক রিচাব উঁঠননি। ঝদা সাহিত্যক রিদ্যার্থী তঁ বহি চ্কন ছনা, সূব-পতা তঁ বূঁঝ চ্কন ছনা। টৈরিঁযা-টৈরিঁযা কিছু সাহিত্যকাবক সাহিত্য পঠএ নগনা, ঝদা মন ফেব ঠমকি গেননি। মন ঠমকি গেননি ও জে কিতাৰ ৰাঁত জঁ খাঁখিক দেখন হ্খএ ও ৰেঁসী নীক নোগএ। কিতাৰ কিনৈক খর্চক কটৌতী কহ ঘূমৈক রিচাব কেননি। দেশক কেবন, কনর্টক, কশ্মীব ছোড়ি সভ বাজ্য দেখননি। ঝদা জূন ২০১২ ঙ.মে কেবনক ধবতীপব কোচিমে জখন “গামক জিনকী” নঘ্কথা সংগ্রহ নেন টৈগোব সাহিত্য প্ববস্কাব প্রাপ্ত ভেননি তঁ কেবন সেহো ঘ্মি নেননি।

১৯৬৭ ঙ.মে কেবনমে রামপংথী সবকাব রঁনন ছন। দেশীক ও বাজ্য জগঠাম শীত-প্রতিশীত পঠ়ন-নিখন ছথি। খুশী ভেননি।
খখন ধবি ভূগোন এতরেঁ বুঁঝৈ ছনা জে দেশীক পূর্বী ভাগ খসাম ছী। খান-খান বাজ্য জে রঁনন ও পন্তাতিযো রঁনন খা চর্চো সংক্ষেপে ছন। হাযব সেকেণ্ড্রী ধবি ভূগোন পঠ়নে ছনা। পন্তাতি নহিযে পঠ়ননি। তদ্ধমে কিছু ঘটৈরিযে ভ২ গেননি, ঘটৈরিযো স্রাভারিকে ভেননি। স্রাভারিক ঙ জে জহিনা এম.এ. পাস, হাগ স্কূনক শিক্ষক রঁনি, হাগ স্কূন পাস মিড্ন স্কূন ভেনোপব রঁবদাস কগযে নগ ছথি তহিনা ঙহো কেননি।
খাসীন মাস, দুর্গাপূজাক সমএ। জগদীশ প্রসাদ মন্ডন এটৈনস নিকানি খজমরঁএ নগনা। ঘবসঁ রিবাটৈনগব পহুঁচি জেতা, রিবাটৈ নগবসঁ সিনীগুড় ী। ওতৌ বহৈক ঠৌব ছন্হি, ওতএ সঁ খসাম খা গৌহাটীসঁ ত্রিপুবা। হ্মদা দুনূমে রঁহ্ত খংতব ভেন। গৌহাটীসঁ খগবতনাক রঁস চাবি রঁজে খপবাহনমে জে খুজননি ও দোসব দিন ডেঠ় রঁজে খগবতনা পহুঁচন। জহিনা ভেড় ী জেবমে দ্বড় াব চনি খরৈঁএ তহিনা রঁসসঁ উঁতবনাপব বূঁঝি পড় ননি। ভাষাক দূবী, জহিনা হিন্দী জননিহাব তহিনা খংগ্রেজী। রঁস ধবি তঁ হিন্দীসঁ কাজ চনি চ্কন ছননি, রঁসসঁ উঁতবিতে, ভুখাএন বহরেঁ কবথি, পহিনে হাটৈনমে জা খেননি। হ্মদা একটৌ স্পষ্ট খংতব ঙ বূঁঝি পড় ননি জে জে সস্ত খেনাগ সিনীগুড় ীমে ভেটৈননি ও খাগূ কতৌ নে ভেটৈননি। কনীটৌ উঁদাহবণ-

ৰবপেঠা খসাম বাতিক এক ৰজে ৰস একঠা মোঠনক খাগূমে নাগি গেন, খকড়ন যাত্রী সভ উঁতবি মোঠন পহুঁচন। হান জকাঁ মোঠন জগমে তীন ৰসক যাত্রীক ৰেৰস্থা। চাবি বোঠী–তবকাবীক দাম ৰীস ৰুপৈযা নেনকনি। হ্দা দেখননি জে এক প্নেঠ মাছ রা মাঁসৰনা বহ তঁ ওকবা সভসঁ এক–এক সএ ৰুপৈযা নেনকৈ জে সিনীগ্বড়ীমে দূ ৰুপৈযা পচাস পাগমে খ্খৰৈত বহ। মোঠনসঁ নিকনি থানাপব গেনা। কিযো হিন্দী ৰ্ঝনিহাব নৈ। কানী ৰাঁবূক নাখাং কহিতে একঠা সিপাহী ডেবাপব পহুঁচা দেনকনি।

কবীৰ খঠ়াগ ৰজে কানী ৰাঁবূক ঐঠাম জগদীশ প্রসাদ মন্ডন পহুঁচনা। নীক হ্নরাড়ী, খাঠ কোঠবীক নীক ডেবা, হোম গাড়িক ড্যূঠী। পহিনে হ্নকব পনৌ দেখনখিন কাবণো ছনৈ জে ও বোড়ে দিসক কোঠবীমে বহথি, খিড়কী খোনি ৰাহব খারি গেঠ খোনি খাগূ ৰঠ়া কানী ৰাঁবূকেঁ কহনখিন, ও ডেবাক সভসঁ দছিনরবিযা কোঠবীমে ভুঁগযেঁপব শতবংজী রিছা পড়ন বহথি। ধড়ফড়াএনে উঁঠি খারি কহ একঠা কোঠবী দেখা কহনখিন, মোড়া বাখি দিঔ। ৰাথ ৰুম দেখৰৈত কহনখিন, গাড়ীক ঝমাড়ন ছী পহিনে নহা নিখ। জগদীশ প্রসাদ মন্ডনকেঁ খপনো সএহ মন বহনি। সএহ কেননি। নহা কহ কোঠবীমে খরিতে কহনখিন, খেনা ৰাঁদ খবাম কবৰ। জগদীশ প্রসাদ মন্ডন কহনখিন– "ভূখ নাগন ছনএ, ৰসে স্টেশ্ডমে খা নেনৌং।"

সাঁঝূ পহব চাহ–তাহ পীৰ দ্নূ গোঠে দোৰবা কহ ন্বগী জকাঁ ধোতী খা রিনা গঁজিযেক ফর্তা পহিবনে বহথি।

কাবণো ছনৈ, মৌসম। ডেবাসঁ রঁগনিতে পঙরবিযা ডেবাক সম্রঁন্ধমে কহএ নগনখিন্হ। ও ডেবা ডী.এম.ক ছন জে মণীপ্ববী ছনাহ। ১৯+৪ রৈচক খাগ.এ.এস। ডেবাক খাগূমে ঠাঠ◌ দেখি ও নিকনি ক৽ এনা। খরিতে কানী রাঁরূঁ রঁগনামে কহনখিন জে রঁধ্ ছথি। তখন ও হিন্দীমে গপ-সপ কেনখিন। খাগূ রঁঠ◌া তে খাগ.জী.ক ডেবা। খাগ.জী.ক রেঁঙৌ সংগ কানীরাঁরূঁক রেঁঙৌকেঁ দোস্তী। ডেবা নগ পহুঁচতে দ্নূ গোঙে দ্রূন দ৽ ডেবাসঁ নিকনন। ও রঁগানী ছনাহ। খগবতনাক রঁগনা ভাষী। পহিন দিন ১৯৬০ ঙা. ধবিক খপন চবিকোসীক রিদ্যার্থীক ওত৽ চর্চ ভেন ছন। দোসব দিন সরেঁবে চাহে পীরৈঁত কান ও কহনখিন জে খাগ অাঁফিস হোগত দঙিনমে রূঁঠ◌ া কানী মঁদিব খঙি তগঠাম তক চনরঁ। সরেঁবে দস রঁজে সংগে দ্নূ গোঙে অাঁফিস গেনা। অাঁফিস সভ নমহব-নমহব বহ ক্ষদা খপন খা◌ঁফিস ছোঙেঙৌ ছননি। একঙৌ খনমাবী, দূঙৌ ক্ষর্সী, একঙৌ ঙৈরূঁন। সোনে খপনা কোঠবীমে পহুঁচনাহ। পহুঁচতে একঙৌ রঁগানী প্যূন (রী.এ. পাস ধ্ড◌ঝাড◌ রঁজেরঁনা) পহুঁচননি। অাঁফিসক সম্রঁন্ধমে প্ছনখিন। সভ রাঁত স্বনি কহনখিন- চাহ পিখাঙঁ। চাহ পীরঁ দ্নূ গোঙে রিদা ভেনা। রাঁজাবসঁ নিকনিতে চাহক খেতী দিস রঁঠ◌না। সড◌কক দ্নূ কাত পহাড◌ া জমীন ছৈ। জহিনা খপনা ঐঠাম পহিনে নোক পতিখানী নগা রেঁঠ◌ াক কাজ করৈত ছনাহ তহিনা পানক রঁড◌ৌরঁ জকাঁ ঠন্বখা রঁনাওন ছন। ভবি-ভবি ছাতীক গাছ। ওগমে খধিক মহিনা পীঠপব রোঁকো নদনে চাহ-পত্তী

তোড়ৈত ছনীহ। চাহক গপ-সপ চনরৈত কহনখিন জে হানেমে গ্রীন টৌ কহ কহ নর ি কসম্ম খাএন খছি, ওনা খেতী রঁহ্ত খধিক নৈ ভেন খছি হ্মদা দ্নিযাঁক রঁজাবমে সভসঁ রেঁসী মাংগ খছি। কীমতো সভসঁ ঙুঁপব ছৈ। কনিযে খাগৃ রঁঠ়নাপব বরঁড়ক গাছ দেখননি। পতিখানী নগা রোপন। গাছক খাকাবসঁ বূঁঝি পড়ননি জে পনবহ-রীস রঁর্খক হএত। রঁহ্ত ভাবী নৈ দেখননি। ছাতী ভবি ঙুঁপবমে খোধন, জগমে সঁ নস্সা (দূধ) নিকনৈত। সভ দিন ভিনসহ্ম পহব ওগ দূধকেঁ সমেটি-সমেটি নহ কহ বরঁড় রঁনরৈত।

কবীরঁ রাঁবহ রঁজে বূঁঠ় ি কানী স্থান পহুঁচনা। ছোটৈ-ছীন জগহ। কমে দোকান-দৌবী। সএ রঁর্খসঁ ঙুঁপবক বূঁঝি পড়ননি। স্বর্খীপব জোড়ন মকান ফাটি-ফুটি, ঝড়ি -ঝূড়ি গেন ছনৈ। মূর্তি দেখি নিকনি গেনা। প্ববান কনাক মূর্তি। হ্মদা হ্নকা রঁহ্ত বাস মংত্র সভ পঠ়াঁক ছননি তঁএ ও মঁদিবমে বহনাহ। রাঁহব নিকনি গাছ সভ ি হযেননি তঁ কৈম্পসেমে একঠাম খাম, কঠহব, গমহাবি, শীশো-জাহ্মনক গাছ দেখিননি। খখন ধবি গৌহাটীক ঙুঁপবান্ত এহেন পচমেন গাছ কতৌ নে দেখনে ছনা। তঁএ কিছু রাঁত মনমে ঙুঁঠননি। খংতমে মন-মানি গেননি জে মিথিনাক কিযো প্বজেগবী বহন হেতাহ। জগদীশ প্রসাদ মল্ডন প্বজেগবীসঁ কিছু কান গপ-সপ কবিতে বহথি খাকি তারেঁ ওহো নিকননাহ। নিকনিতে কহনখিন জে কহনে জে ছনৌঁ কমন সাগব দেখরঁ, সে যএহ ছী। হিযা কহ দেখননি তঁ বূঁঝি পড়ননি জে রেঁবমাক রঁড়কী পোখবিসঁ ছোটৈ ছৈ। পচো ঠীকে-ঠাক

बूझि पड़ैत छलनि। किएक तँ रेबका रेडक्रोसक पोखरिसँ ओतेक परिचित नहि छलनि। तत्क्रमे रेबका रेडक्रोसक पोखरि आ कछेरी रेडक्रोसक पोखरिक तुलना तँ दूनू गामक लोक करैत रहैत अछि। तेँ रेबका रीस, तँ रेडक्रोसक पोखरि रीस। जगदीश प्रसाद मण्डल कहलखिन- "एकर नाओं किअए सागर पड़ल?" भूगोलक विद्यार्थी ठमकि गेलाह। ठमकिते दोहरा देलखिन जे रेबका रेडक्रोसक पोखरिमे एक महाबक लोक दोसर महाबरेनाकेँ नै चिन्है छै, से तँ देखै छिऐ दस कट्ठा पेटे हेतै। पोखरिक पछरेबिया महारपर रँगना देसक सीमा गाड़ल। बाँसक खुट्टा। तखने थोड़े हटि चटगाम रेना बेल पास केलकै। जगदीश प्रसाद मण्डल रिदा होटलसँ पहिने मिठाइ खा पानि पीबि चाह पीलनि। ओना ओ चीनिया रोगावीसँ ग्रसित, सदा तेहेन परसाद जकाँ खेलनि। दिनभरि डेरापर पहुँचि गेला।
अखन धरि काली बाबूक परिवार रेष्टोरेन्ट रेनि गेल छलनि। शुद्ध शाकाहारी परिवार। चारि बजे भोरेसँ नाचि-नाचि भजन करए लगैत छलाह जे पड़ोसिया, मणीपुररेना कहरो करैत छलनि। ओहो सिमटीक छहरदेवारी नै रहने ममहने बाबनक टोटे। हुनका देखथि जे व्यायाम रेहत करैत छलाह। मांसक प्रिय। अपने ओ मिथिलांचलेक लोक जकाँ (शेरीरसँ) रहथि सदा पत्नी पहाड़ेनी जकाँ छोटे कदक। दुर्गापूजाक समए रहरेँ करै, रँगने पूरावि कात, कवीरेँ दू रीघा पूरेँ पूजा होइत छल। अपन-अपन परिवारक संग अखनसब सभ देखैत छलाह। अपना सभ ऐठाम जकाँ दस

দিনক পূজা নৈ। পবীৰসঁ শুৰু নৈ ভঽ ছঠম দিনসঁ শুৰু হোগত খছি। ক্ষদা মিথিনাঁচনসঁ ৰহ্ত ৰেঁসী হোগত খছি। কানী ৰাঁৰূ কহনখিন জে ঐঠাম ত্রিপুৰো খা ৰঁগনো দেশমে কানী পূজা সভ কৰৈত খছি। খসামসঁ উঁত্তব-পূৰ নঽ কঽ দক্ষিন ধবি মেঘানয, ত্রিপুবা, মিজোবম, মণিপুব, খৰুণাচন, নাগানৈঁড বাজ্য খছি। ঠ্রেনক বাস্তা খোড়ক খাগূ ধবি। ক্ষখ্য সৰাবী ৰঁস-ট্রেক ছী। জংগন-পহাড়সঁ ভবন। হজাৰো কিসিমক গাছ-ৰবীছ। উঁপজাউঁ জমীন কম। ওনা জগঠাম বংগ-বংগক গাছ-রিবীছ খছি তগঠাম খাগৰনা ফন সেহো হেৰেঁ কবতে। ঠকিযা সাগ ৰাঁধ-ৰোঁনক ঘাস জকাঁ উঁপজন। ওনা গেনাপব কহি দেনখিন জে খপনা ঐঠামসঁ জে ভিন্ন খছি ও দেখৰোঁ কবৰ খা খেৰোঁ কবৰ। এক তঁ ওহিনা ও (কানীৰাঁৰূ) ততে ভঁজিখাহ খপনে জে সভ ঠেকনৌনে বহখিন। তুননাত্মক দৃষ্টিসঁ ওগ গনাকা (ত্রিপুবা খাদি) মে খপনা সভসঁ ৰেঁসী ৰবখা হোগ ছৈ জগসঁ খপনে সৰহক চৌবী খেত জকাঁ খধিকাঁস ধানক কঠনী পানিযেমে হোগত খছি। জগসঁ খপনা সভ জকাঁ কতিকা খেতী কম নগৈ ছৈ। খপনা ঐঠাম কাতিক নীক মাস ঐ নেন ৰূঝন জাগত খছি জে খন্নক এক মৌসম ৰনৈত খছি। তগ সংগ তীমন-তবকাবী, ফন-ফনহবীক সেহো ৰনৈত খছি। মোটামোটী যএহ জতে কিসিমক খেতী কাতিকমে হোগত খছি, ওতে নে খান কোনো মৌসমমে। ৰিনৰসঁ খেতক পানি সূখনে কিছু তেনহন, পঠুঁখা খা ধানক খেতী হোগত খছি। ত্রিপুবাক কবীৰ সাঠি-সত্তবি প্রতিশত জংগন-ঝাড়, পহাড়সঁ ঘেবন খছি। তীস-চানিস প্রতিশতক জমীন উঁপজাউ। ধান ক্ষখ্য ফসিন ছী।

জগ তবহক সম্পদা গনাকামে ছৈ, ি রকাস নৈ ভেন খছি। জনমানসঁ ধোখা খখনো কএন জা বহন খছি। ত্রিপ্ববাক খাদিরাসী সহ্মদাযকেঁ এতে মহগাগক সামনা কবএ পড়ি বহন ছৈ, জে রিসরাস নৈ কএন জা সকৈএ। ওনা রিদেশী সংস্থা সভ শিক্ষাক এহেন ঢবা ধড় া দেনে খছি জে বেনক রিকাস নৈ হোউ। হঁ ঞা রাত জব্ধব খছি জে খপনা সভ জকাঁ বেনরে নাগন রৈসরৈমে খসান নৈ ছৈ, পহাড় ী ক্ষেত্র বহনে মহগ খছি। খ ানা খপনো ঐঠাম কিছু বাজনীতিক দন ওহনো ছথি জে সড়ক-প্বন ি নর্মাণ, নহব-ছহব ি নর্মাণমে মশীনক প্রযোগ নৈ হোউ। ট্রেক্টব মাটি নৈ উঘএ। নোকে উঘত খা রনাওত। হনকা সভকেঁ দেখএ পড়তনি জে গামমে ি সর্ফ গিবহস্তীকেঁ সহ্মচিত রনাওন জাএ তগ নেন কেনিহাব (শ্রমিক) নৈ ভেটৈতনি। তগঠাম নহব-ছহব, রান্হ-সড়ক রাধিত কএন জাএ, ঞা কতে উচিত ভেন। পশ্বপানন নহিযে জকাঁ ওগ গনাকামে ছৈক, তেকব খর্থ ঞা নৈ জে সে কেনহি খছি খাকি পশ্ব ছুগহে নৈ। জংগনমে ওহন-ওহন পশ্বক ভবমাব খছি জেকবা খাগূ খপনা সরহক গাএ-মহীসিক মূন্য ফীকা পড়ি জাএত। তহিনা গাছো-রিবীছক হান খছি। স্বন্দবরন গনাকামে হজাবক কোন রাত, নাখক কোন রাত জে করোড়-করোড় ব্ধপৈযা মূন্যক গাছ সভ খছি। রাঁসক তঁ চর্চে নৈ। খিস্সা জে হনর্নাঁ খনীফা রাঁসে উখাড়ি কহ দতমনি করৈত ছনাহ, সে প্রত্যক্ষ ভেননি। ওহনো রাঁসক রৌন সভ খছি জে জেহেন

রাঁসক কড়চী হোগএ। একটাকেঁ কাটি কঽ দতমনি কেলনি। একব মানে ই নৈ ভেল জে এহেনে রাঁস ওগ গনাকামে হোগ ছৈ। রাঁসক দর্জনো কিস্ম। কড়চীসঁ নঽ কঽ ওহনো-ওহনো রাঁস সভ অছি জে অপনা ঐঠামক সঁ ডেঠা যা-দোরব মোটে অছি। রিন্ন মাটিক খেতী পহাড়পর হোগ ছৈ। ঝূম সিস্টেম কহল জাগ ছৈ। ছোটে-ছোটে কিআবী রনা ওগমে উগল ঘাস-ফূস, রোন-ঝাড় কাটি আগি নগা জবা দেনক আ খেতী কেলক। ই তীন সাল পছাতি ছোড়া দোসব খেত রনৌলক। রঁগনা দেশক লোক রহুত গবীর ছথি। তেকব কাবণো অছি এক তঁ অপনে সভ জকাঁ ১৯৪৭ ই.সঁ পূর্ব ছনা। আজাদীক সংগ রঁটা কঽ পাকিস্তানক হাথ পড়া গেল। দনূক রীচ অনেকো বংগক রিষমতা অছি; ভাষা, রেরহাব, খেতী ইত্যাদিক। সত্তা পাকিস্তানক হাথ পড়ল, পূর্বী রঁগাল পছআ গেল। এক তঁ অহ্না সমুদ্রী গনাকাক দেশ, সমুদ্রী-তূফানসঁ রেসী ররাদী হোগত অছি তগপব শাসনক রিপবীততা, আবো ধকিযা দেনক। এক তঁ ত্রিপুবোক আর্থিক-স্থিতি ওতে স্বদৃঢ় নহিযে অছি, মুদা সবকাবী অন্নদান ভবপূব ভেটৈ ছৈ। ওনা সবকাবী অন্নদানক সহী উপযোগ নৈ ভঽ রেসী ন্নটাগতে ছৈ। মুদা তেযো কিছু উদ্যাগ-ধংধা ছোটে পৈমানাপব চলিতে অছি। জূটক একটা কাবখানাক সংগ নঘু উদ্যাগক রূপমে রাঁসক ছত্তাক রেটে (ডংটা), রাঁসক রনল আবো-আবো রস্তু রনৈত অছি। অগবতল্লাক রজাবো ততে নমহব তঁ নহিযে অছি। অম্মনিযা রর্তন সেহো রনৈত অছি। রঁগনা দেশক হজাবো শ্রমিক অগবতলামে বিকশা চনরৈত

अछि आ मजदूरियो करैत अछि। दुनूक बीच बीजाक (पासपोर्टक) व्यवस्था प्रायोगिक रूपमे नै छै। सभदिन बंगला देशक श्रमिक भिनसरे अगरतलामे प्रवेश करैत अछि आ साँझू पहर घूमि जाइत अछि। सीमापर अबितो काल आ जाइतो काल गिनती कऽ लेल जाइ छै वा नै से नै जानि। जगदीश प्रसाद मण्डल जखन सीमाक चौकी देखए गेला, तखन मध्य प्रदेशक सिपाही ड्यूटीमे छलाह। हिन्दी भाषी, तँए किछु गप-सप भेलनि। पुछलखिन तँ कहलकनि जे सभ दिन भिनसर ६ बजेसँ आठ बजे तक ओ सभ (बंगलादेशी) प्रवेश करैए, सभकेँ गनि कऽ लऽ छिऐ आ वापसी काल ७ बजेसँ सात बजे सेहो गनि लऽ छिऐ।

भाषाक दृष्टिसँ त्रिपुरामे अंग्रेजी, ककबार्क, बंगला आ मणिपुरी चलैत अछि। जगदीश प्रसाद मण्डल जइ समए गेल रहथि (१९९+) ओइ समए काली बाबू डी.आइ.जी. (होमगार्ड) रहथि। काजो हुनक्के रहनि। अपनो जहिना स्वड़ु-स्वभावसँ कात रहए चाहै छला तहिना छलनि। जगदीश प्रसाद मण्डलकेँ चारि दिन जखन पहुँचना भेलनि आकि बदली भऽ गेलनि। डी.आइ.जी. (प्रशासन) बना उत्तरी त्रिपुरा बदली कऽ देलकनि। पाँचम दिन अपनो सभ परिवार आ जगदीश प्रसाद मण्डल कैला शहरक लेल विदा भेला। दस बजे छहटा फोर्सक संग विदा भेला। अगरतला पच्छिमी त्रिपुरामे पड़ैत अछि। बंगलादेशसँ सटल। दछिनी त्रिपुरामे उग्रवादी उपद्रव अधिक छल तँए नै घूमि पेला। ओना जाइ काल बेसी बातियेकेँ पास केने रहथि तँए बेसी नै देखि पेला ऐदा अगरतलासँ कैला शहर अबैमे

দেখৈক রেঁসী সমএ ভেঁটৈননি। দস রঁজেমে জে রিদা ভেলা ঋগবতলাসঁ সে সাঠ◌ে চারি রঁজে কৈলা শহব পহুঁচলা। রীচমে তীন ঠাম, পনবহ-রীস মিনট কহ কহ রুকরোঁ কেলা। নর জগহপব সভ নরেঁ রহথি তঁএ দূ দিন ঘুমৈ-ফিরৈক কোনো কার্যক্রম নৈ রঁনননি। তেসব দিনসঁ ঘুমরঁ-ফিবরঁ ফেব শুরু ভেলনি। আসীন মাস রহলে রাঁধমে ধালোক ফসল রহৈ। ওনা উঁচগব জমীন সেহো তেনহন আ খনলূ লেন তৈযাবী চলৈত রহৈ। জংগল-পহাড়◌ক ক্ষেত্র ছীহে অপনা এঠামসঁ ভিন্ন গাছ-রিবীছ দেখথি। ওনা আমক গাছ সেহো অছি। মুদা অপনা সরঁহক আমসঁ ভিন্ন অছি। ওগঠামক আম অপনা সভ জকাঁ পকলাপব নৈ খাএল জাগত অছি। জখনে আম পকৈপব মোগত কি ওগমে কীড◌া ফড◌া জাগত অছি জে গুদ্দাকেঁ ভুব-ভূবা রঁলা দগত, জে খাগ জোকব নৈ বহি পরেঁত অছি। ত্রিপুবাক প্রমুখ স্থানমে উনীকুটী সেহো অছি। উনীকুটীক কার্যক্রম রঁনননি। উনীকুটীক সম্রঁন্ধমে কহল জাগত অছি জে জখন দ্বাপব জুগক অন্ত হুঅএ লাগল আ কলযুগক আরাহল হুঅএ লাগল তখন দেবতা সভ সোচননি জে কলযুগ রঁহুত খবারঁ জুগ আবি বহল অছি। মান-মর্যাদা, গজ্জত-আরুরু রাঁচরঁ কঠিন অছি। সে নৈ তঁ ধবতী ছোড◌া সমুদ্র রাঁস কবরঁ নীক হএত। উনক অর্থ এক মোগত অছি। জহিনা অপনা সভ উনচালীস, উন্নীস, উনতীস, উনহতবি গত্যাদি কহৈ ছিঐ, জেকব অর্থ মোগত চালীসমে এক কম, রীসমে এক কম গত্যাদি তহিনা উনকুটিক করোড◌মে এক কম। স্থানক নাথ।

स्वनि मन खूॅर ख्शी ভেননি। খ্শীক কাবণ ওাহো বহै জে কানী ৰাঁবূ্ তেহন ঠংগসঁ নাচি-নাচি কথা স্বনৌনখিন জে খাবো জিজ্ঞাসা ৰঁঠ া গেন বহনি। তওপবসঁ খখন ধবি চৌবাসিযে নাখক নাখা ं স্বননে ছনা, খাগ তঁ কবোড় দেখৈক মৌকা। নাভ ওাহো জে দোসব স্থান নহিযো জেতা তৈযো তঁ হ্নন ভেঁটব়ে কবতনি। বাতা-বাতী সভ দেরতা পড় া কহ সক্ষদ্র দিসক বস্তা ধেননি। পএবে বহথি। জাগত-জাগত ত্রিপ্ববা (উঁনীক্ষ্টি-মাতাহাবী) পহুঁচৈত-পহুঁচৈত ভোব ভহ জাগ গেননি। মহি ংসৰাব সভ মহীস খোনি-খোনি চবৰঁএ বিদা ভেন বহএ। সভ দেরতা সোচননি জে দিন-দেখাব পড় াএৰ নীক হএত, সভ কিযো একেঠাম ডেবা খসৌননি। ওহএ স্থান উঁনীক্ষ্টী ছী। নমহেব ক্ষেত্রমে স্থান পসবন খছি। নমহেব-নমহেব পহাড়, গাছ-বিবীছ, ৰোঁন-ঝাড়সঁ ভবন। পহাড়পব সঁ ঝবনা ঝহবৈত। মন্বষ্যসঁ পূৰ্বক জে জীর-জন্তু খছি বএহ সভ দেরী-দেরতা। পহাড় া ভূমি ক্ষদা বংগ-বংগক পাথব সভক খছি। ৰাঁন-পাথব কাঁচ পত্থবসঁ সক্কত জ্খাএন পত্থব ধবিক স্থান। ওহনো পত্থব জে হাথসঁ টূটি জাগত খছি। খা ওহনো পত্থব জে খূৰঁ সক্কত খছি। খাগযোৰঁনা হ্ননক খা কেবোক ৰোঁন খছি। ৰীচমে দোকান-দৌড় া। ও ৰাঁহবে খছি। জগঠাম পহাড়পব সঁ ঝবনাক পানি ঝহবৈত খছি তগঠাম দ্বাপব হ্যগক খর্জ্ন-গ্রষ্ণক বথক চিত্র ৰঁনাওন খছি জে স্থানক ক্ষখ্য বিন্দু ছী। পূৰ্বাচন (খসাম, মেঘানয, মণিপ্ৰব,

মিজোবম, ত্রিপ্ববা, ঋৰুণাচন, নাগানৈঁড ঋা সিক্কিম) মিনা ঋপনে–ঋাপমে এক দেশ ছী। জংগন, পহাড়, ঝীন, নদী ঘাটীক সমূহ। ভাষাক দৃষ্টিসঁ সেহো ৰহুভাষী ঋছি। ঋপন–ঋপন ক্ষেত্রক ভাষা সেহো ছৈ। মোটা–মোটী ৰঁগনা, ঋংগ্রেজী, হিন্দী, খাসী, গাবো, ককরার্কি, মণিপ্ববী, মিজো, ঋাও, কোঁযক, ঋংগামী, সেমা, নোথা, মোঁপা, ঋকা মিজূ, শের্দুকমেন, নিশি, ঋপতনী, হিনমিদি, তগিন, ঋদী, গদ্, দিগাৰু, মিজিখম্বী, সি ংগফূ, তংগনা, নোক্টৈ, রাঁচূ, নোপচা, ভোটিযা, নেপানী নিংৰূ গত্যাদি। ঋগবতনাক বাজা (সামংতী যুগমে) ৰর্ম্মন–পবিরাবক ছনাহ। ঋখন জে হিন্মীস্তানমে গীতকাব–সংগীতকাব রর্ম্মন সভ ছথি ও ওত্তকে ছথি। হিনকে দেন মকানমে ত্রিপ্ববাক সভা ভরন (সদন) ঋছি। ঋাদিরাসীক রীচ ঋপনা সভসঁ ভিন্ন ভোজনক চননি ঋছি। খাগ–পীরৈক রস্তুমে সেহো ঋন্তব ঋছি। হিনকা সরহক ভোজমে ঋপনা সভ জকাঁ নৈ জে ভাত–দানি–তবকাবীসঁ শ্বৰু কেনৌং ঋা জনা–জনা ঋাগূ ৰঢ়ৈত জাএত তেনা–তেনা নীক–নীক রিন্যাস ঋাওত। ওগঠাম সে নৈ ছৈ। নীক–নীক রস্তু পহিনে ৰঁটাগত ঋছি ঋা জেনা–জেনা ঋাগূ ৰঢ়ৈত ঋছি তেনা–তেনা পছুঋাগত জাগত ঋছি।

দূ হজাব ওসরীক পছাতি কানী–ৰাৰূ বোগাএ নগনাহ। পহিনে ঋাঁখি খবার ভেননি। কনকত্তামে ঋাঁপরেশন করৌননি। করজিযতক শিকাগত শ্বৰুহেসঁ ভহ গেন বহনি। মধুমেহ সেহো ভহ গেননি। ঋাগ.জী. রননা উঁত্তব কিছু দিন নীক বহনাহ। ওনা রীচমে ডী.জী.পী. ৰনি মেঘানয (শিনাঁগ) সেহো এনাহ। ঝদা ওগঠাম মন নৈ নগননি। ছহ মাস পছাতি প্বন: ঘূমি কহ ঋগবতনে

আগ.জী. বনি চলি গেলাহ। বিৡোযব হোগসঁ চাবি ৱর্খ পূর্ব ওম্ভাগন পকড়ি লেললি। লোকবীদাব বহলে গাম লৈ এলাহ। ওতৈ গলাজ কবৱৈত বহলাহ। দিল্লী, কলকত্তা সভ ঠাম গেলা হ্মদা স্রস্থ লৈ ভঽ সকলাহ। দেহক কোনো গঁজন লৈ বহলনি। তীন যা চাবি ৱেব পেৈক ঑পবেশন ভেল ছলনি। কষ্ৈসঁ মনো চিড়চিড় া গেলনি। দূ ৱর্খ পম্ভাতি (সেৱা–নিরৃত্ত হোগসঁ পহিলে) গাম আবি গেলাহ। দ্নূ তবহক বোগ –শাবীবিক–মানসিক– সঁ ভীতবে–ভীতব গ্রসিত ভঽ গেলাহ। মানসিক বোগক কাবণ ভেললি– জখন আগ.জী. ৱনলাহ, গৃহ রিভাগ ३२ কবোড় ৰূপৈআ রিনা যোজনাক পঠা দেলকনি। মংশা জে হোউ হ্মদা কানিযো ৱাৱূ অপনাকেঁ সৈদ্ধান্তিক ৱ্যেৈত ছলাহ। রিন্ব যোজনাক ৰূপৈআ কতএ খর্চ কএল জাএ সে ফ্ড়েঁ লে কেললি। একৈা পত্র গৃহ–রিভাগকেঁ লিখললি জে ৰূপৈআ প্রাপ্ত ভেল হ্মদা যোজনা তঁ কিছু অছিযে লৈ, সে যোজনা পঠাউ। তেকব কোনো উত্তব লৈ ভেৈললি। ও জান ছলৈ। ৰূপৈযা আপস কঽ দেলখিন। আপস কবৱ এহেল ঘাতক ভেললি। ওম্মবা গেলাহ। জৱাৱ–তলৱ ভেললি। লিখিতমে জৱাৱ তঁ দঽ দেলখিন হ্মদা রিমাবিযাহ শবীব ভেলে দৌড়–ধূপ তঁ কঽ লৈ সকলাহ। ড্যূৈসঁ সেহো অলগ ভঽ গেল বহথি। এক দিশ গৃহ–রিভাগক চাপ, দোসব দিস ড্যূৈসঁ অলগ হএৱ, আর্থিক সমস্যা উপস্থিত ভঽ গেললি। তগপব পথ্য– পানি, দরাগ–দাৰূক খর্চ কাফী ৱঠি গেল বহলি। ৱেবস ভঽ গেলাহ। কালী ৱাৱূকেঁ পঁডিত কহৈক কাবণ

অছি জে গীতা (শ্রীমদ্ভগরদগীতা) পব অপন দৃষ্টিকোণ ছলনি। আচার্য বজনীশক আঠো খণ্ডক (আঠ খণ্ডমে সংগৃহিত, জেকব ওগ সমৈমে অঠাবহ সএ দাম ছলৈ) নীক অধ্যযন ছলনি, জে দৃষ্টিকোণকেঁ রঁদননে ছলনি। জিনগীক আশা টুটি গেননি। অঁতিম দৌড়ক ভেঁটমে রিভাগীয রঁহ্ত রাঁত কহনখিন জে দেখৈআ কি অছি আ চোরৌআ কি অছি। নোকবীক শ্বরূক জিনগীসঁ নহ কহ অখন ধবিক রঁহ্ত রাঁত সংগী হোগক নাতে জগদীশ প্রসাদ মন্ডনকেঁ ও কহনখিন। অগবতনা পহুঁচতে (ডী.এস.পী.) অপন পহিচান ছরেঁ মাসমে রঁনা নেননি। গমানদাব অহ্সবক রূপমে প্রশাসনসঁ জনমানসক রীচ আরি গেনাহ। নগদ রূপৈআ, গহনা-জেরঁব রা নত্তা-কপড়া কহিযো কেকবোসঁ নৈ ছলনি, হ্মদা খাগ-পীরেঁক রস্ত্ত নৈ ঘুমরেঁত ছনাহ। শ্বরূক পাঁচ রর্ষক জিনগী এক কানখণ্ডক জিনগী রঁনি গেন ছলনি। শবারঁ পিরেঁত ছনাহ, সিগবেট পীরেঁত ছনাহ, হ্মগী-অঁড়া খাগত ছনাহ। ওহী দৌড়মে (১৯৭২ গ্র.) রঁগনা দেশক নড়া গ-পাকিস্তানক সংগ ভেন বহএ। মিথিনাঁচনক ভায নোকনিকেঁ মন হেতনি জে সানো ভবি রঁবখা সেহো ভেন বহএ। সানে রঁবসাতক ভহ গেন। ঘব ছাড়ৈনে জে কিযো খঠ়-পাত বখননি সরঁহক সড়া গেননি। এক তঁ ওহিনা নত্তী-হত্তী মানে চাব পবক সজমনি কদীমা বহনে খঠ়ক ঘবকেঁ কোনো দশা নৈ বহৈত ছৈক, তঁএ নৈ ছড়া এরঁ তঁ পক্টৈনো দেরঁক আরশ্যকতা ভগযে জাগত ছলৈ। ওনা রৌনিহাব শ্রেণীক অধিকতব ধনখেতী (ধানসঁ পহিনে জে মড়ুআ হোগত ছন) ওকব সস্তী ছলৈ। সস্তী গ্র জে জখন

मड़ुआ पाकि जाग छलै तखन गिरहत खेतमे रहैत छलाह, नाव कहैनिहार सभ मड़ुआ गिरहतकेँ दऽ दैत छेलखिन आ नाव नऽ कऽ अपन घर छाड़ैत छलाह। बंगला देशक (१९७१ ई.) लड़ाइमे बंगला देशकेँ भारत संग देलक। इन्दिराजी प्रधान मंत्री रहथि। रूसक (सोवियत संघक) भरपूर सहयोग भेटैननि। ओही समए सोवियत संघ बड़ शक्तिशाली छल। ओना अखनो अछि मुदा.... ? बीस बर्खक दोस्तीक समझौता भारत-सोवियत संघक भेल। नीक जकाँ पाकिस्तानक संग देनिहार अमेरिकाकेँ भेटैन। दुनियाँक इतिहासमे ३१ हजार सेना बंगलादेशमे हाथ उठौलक। सरेण्डर केलक। बंगला देशक ओइ लड़ाइमे शीर्ष नेता सभ त्रिपुरेक अगरतलामे रहथि। इन्दिराजी सेहो चुप-चाप (बिना किछु जानकारीक) जाइ थ। त्रिपुरा मनेद्रीक छाउनी बनल रहए। ओइ समए भोलेंद्रीक हाथमे लड़ाइ कमान रहै, स्वरक्षाक कमान तँ प्रशासनेपर रहए। ओइ गेस्ट हाउसक जिम्मा हिनके (कानी बाबूक) रहनि। जइमे बंगला देशक कर्णधार सभ रहथि। ओइ बीच (बंगला देशक लड़ाइसँ पूर्व) एकटा जिम्मेदार अध्यक्ष केँ गारियो पढ़लखिन आ मारबो केलखिन, भेल ई जे हिनका नाओंपर एकटा माछक बैपारीसँ ओ खूब माछ खाए। बंगाली भाय, तइमे त्रिपुराक पानि आरो मन्द छै, एक दिन ड्यूटीमे जागल रहथि कि सलाम ठोकि ओ बैपारी हँसैत कहि देलकनि। ओइ बातकेँ पीठिया ठोक केलनि, रएह (अध्यक्ष) पकड़ा गेला। मुदा नूटैमे

चरखा नक्ता। त्रिपुरामे कम्युनिस्ट पार्टी आ कांग्रेस पार्टीक बीच कशमकस राजनीति रहए। तीन गोटेक कमिटी नृपेन बाबूक (नृपेन चक्रवर्ती, जे आजन्म अविवाहित रहलाह, कम्युनिस्ट पार्टीक नेतृत्व करैत रहथि ओ त्रिपुरा एम.ए. रहथि, दू बेर मुख्य मंत्री सेहो बनलाह) अध्यक्षतामे बनल। जिनगीक संघर्षक अनुभव कानी बाबूकेँ विद्यार्थीये जिनगीक रहनि। संगी-साथी प्रशासनिक अफसर सभ कहनि जे मोटरी बान्हि कऽ रखने रहू। तेकर जरूरि देखिन- बन्हने अछि। नृपेन बाबू घटनाक जड़ि तक पहुँचलाह। गनक्राणबी दौड़मे गप-सप करैक बहाने जंगलक एकटा गेस्ट हाउसमे लऽ गेलनि। कोनो जानकारी केकरो नै देलखिन। मुदा देखिनिहारो तँ देखिते बै। भवि बाति ओते रहलाह। जगसँ आरो प्रतिष्ठा बनि गेल रहनि। मुदा प्रतिष्ठो तँ जनमारा होइ छै। कानी बाबू अपने पाँच भाइक भैयारी आ चारि संतान अपने छलन्हि। तीन कन्या एक लड़का। तीनू कन्याक विआह कऽ लेने छलाह। भाए आ पिता जीबिते छलखिन। थेहगर दुनू, अपनासँ एक बर्ख पहिने पिता मुइलखिन। भाए छलन्हिये। बेटीक विआह पछुआएल छलनि। ओना गप-सप (विआहक) स्वपौन जिनामे चलैत रहनि। ओहो (कन्यागत) बेलबेक एस.पी., जखन मन मानि गेलनि जे आब नै जीब, तखन हुनका ततकाल बजा मंदिरमे विआह सम्पन्न केलनि। नोकरी समाप्त भेला पलवहे-बीस दिनक पछाति मरि गेला। मुदा पेंशनक समस्या तँ उठिये गेलनि।

जगदीश प्रसाद मण्डल त्रिपुरा जाइसँ पहिने हैदराबाद

গেল ৱহথি। হৈদৱারাঁদমে ৱাষ্ট্রীয স্তৱক সাহিত্যিক, ৱাজনীতিক কার্যক্রম ছল। গ্রুপমে মধ্রবঁনী জিলাসঁ গেল ছলা। ৱেনক এক মাসক পাস সভ কিযো ৱঁনৱৌনে ৱহথি। হ্মদা ৱ্দষ্টক হিসারঁসঁ ৱঁনল ৱহলি। ওহী সমএ মধ্রবঁনী জিলাক পার্টী খন্তস্থাত স্ৱ. খনন্ত ভগত সাহিত্যিক মোর্চাপিৱ জিম্মামে ৱহথি। সাধাৱণ পৱিরাৱসঁ খাএল খনন্ত ভগত, জেহলে পিতমৱ্দ ৱহথি তেহলে ৱহ্ফাদাৱ। খার্থিক স্থিতি নীক নৈ ৱহলোপৱ পার্টীক হোলটাইগমৱ নেতা ৱহথি। ওগ সমএ মধেপ্রৱক ভাৱ হ্লকে ভেষ্টল ৱহলি। চাৱি দিনক কার্যক্রম হৈদৱারাঁদমে ছল। সাহিত্যিক মংচপৱ প্রেম চন্দ সাহিত্য ছল খা ৱাজনীতিক মংচপৱ দেশিমে কানূন ৱঁনৈক, ওকৱ ৱ্যাখ্যা খা নির্ণএ নগমে কি সমস্যা খৱৈঁত খছি, তগপৱ ৱিশদ চর্চা খা খাগূক লেল কার্যক্রমোক নির্ণএ ভেল ছলৈ। প্রেমচন্দ সাহিত্যপৱ ৱিশদ ৱ্যাখ্যা ৱমেশি চন্দ উঁদ্ঘাটল ভাষণমে দেললি। ওনা ও পংজারঁক ছলাহ হ্মদা খংগ্রেজীমে রাঁজল ৱহথি। কাৱণ ছল জে এক তঁ দছিলী ভাৱতমে কার্যক্রম ছল, তদ্রমে জগঠাম হিন্দীসঁ খধিক খংগ্রেজীক ৱোঁলৱালা খছি। ৱঁহ্ত পৈঘ কার্যক্রম ছল। একমতসঁ প্রেমচন্দ প্রগতিশীল ৱিচাৱক সাহিত্যকাৱ মালল গেলাহ। ৱাজনীতিক মংচপৱ হ্মখ্য ৱক্তা ছলাহ–ভূপেশি গুপ্তা জে ৱাজ্য সভামে নগাতাৱ এক সএসঁ উঁপৱ ৱৈঁসাৱমে সম্মিলিত ছলাহ। কানূন ৱঁনৱৈক প্রক্রিযামে কি রাঁধা উঁপস্থিত হোগত খছি, তেকৱ ৱিশদ ৱ্যাখ্যা কৱৈত কোন ৱ্দপমে কাজ কএল জাগত খছি, কহললি। ভূপেশি গুপ্ত ৱঁগালক ছলাহ। খাজন্ম খৱিরাহিত ৱহলাহ।

এক সংগ স্র. গন্দিবাজী (প্রধানমংত্রী গন্দিবা গাঁধী) স্র. জ্যোতি ৰাঁবূ (জ্যোতি ৰঁস্ব, ম্খ্যমংত্রী ৰঁগান) খা ভূপেশ গ্বপ্ত গংগ্নৈডমে কানূনক শিক্ষা নেনে বহথি। দোসব ম্খ্য রক্তা বহথি ন্যাযমূর্তি ৰী. খাব. খয্যব। ৰী. খাব. খয্যব সহাএৰ স্বপ্রীম কোর্টসঁ সেরা নিরৃতি ভেন ছথি। সমস্যাক ি নর্ণএ কবৰ কতে কঠিন খছি তগপব রিশদ ভাষণ দেননি। রএহ ৰী. খাব. খয্যব সহাএৰ জে ১৯৬৭ গ. মে রিহাবমে মহামাযা ৰাঁবূক সবকাবক ভ্রষ্ট পূর্রমংত্রী সভপব জে খাযোগ বৈসৌনে বহথি। একটা জানন-মানন ন্যাযাধীশ। তেসব ম্খ্য রক্তা ছনাহ, মধ্যপ্রদেশ হাগকোর্টকি একটা সীনিযব খধিরক্তা। ন্যাযানযমে ৰহস কবৈমে কি সমস্যা উঁপস্থিত হোগত খছি তগপব রিষদ চর্চ কেনে বহথি। স্রভারো খা মেহনতোমে ও সভ দছিন ভাবতক নোক ভিন্ন ছথি। ও সভ জী খোনি কঽ কাজ কবৈমে রিশ্বাস বখৈ ছথি। জগদীশ প্রসাদ মল্ডনক খপন গচ্ছা ছননি জে কিছু গ্রামীণ ক্ষেত্র দেখথি, ম্দা সে নৈ ভেন। গাড◌ ৈসঁ (ট্রেন) জে দেখৰো কেননি ও সে নৈ ভেন জে দেখএ চাহি ছনা। চাবিযে দিন হৈদবাৰাদমে বহৰাক ছননি, তহ্মে জগ কার্যক্রমমে খাএন ছনা ও ছোড◌ ি কেনা সকৈ ছনা। হৈদবাৰাদ শহবো নমহব। তৈযো ম্খ্য-ম্খ্য জে দর্শনীয খছি সে তঁ দেখরৈ কেননি। উঁষা কম্পনী, সংগমবমবক পহাড◌, চাবমীনাব, নিজামক বাজশাহী মকান, ঝীন গত্যাদি দেখননি। কাহবী র্যস্ত শহব হৈদবাৰাদ খছি। ওতএ গাড◌ ী-সরাবীক পর্যাপ্ত রৈরস্থা খছি, ম্দা তৈযো কাহবী ভীড◌-ভাববনা শহব হৈদবাৰাদ খছি। খাগ-পীনৈক ি রন্যাস খপনা সভসঁ কিছু ভিন্ন খছি। ম্দা দেশ

स्तवक कार्यक्रम तँए देशी ভবিক খান–পানক ৱৈরস্থা বহরেঁ করৈ। ওনা কণ্ঠেবক জে রিন্যাস ছনৈ ও খপনা ঐঠাম সঁ ভিন্ন নৈ নীকো খছি। রিদা হোগ কান, রাপসীমে কিছু ধড়ফড়ী ভ২ গেননি। ওনা টিকট খাবক্ষিত বহনি ক্ষদা প্নেটফার্মপব পহুঁচৈত–পহুঁচৈত গাড়ী খুজি গেননি। সভ কিযো (মধ্রৱনীক) সভ দিস ভ২ গেনা। খগিনা স্টেশনপব একঠাম হেতো, নেডী কম্পার্টমেন্ট (মহিনা রোগী) মে চঠা গেনা। খখন ধবি মহিনা রোগী নৈ দেখনে ছনা। চঠা ক২ রঁগসৌক জে রিচাব তঁ সৌংসে রোগী মহিনে রৈসন দেখননি। টী.টী সেহো মহিনা। ক্ষদা খপনা ঐঠাম জকাঁ যাত্রী মৌং–মৌং ক২ নৈ ছটৈননি। জগদীশ প্রসাদ মল্ডন ওকবা সভ দিস দেখৈত জে কিছু পূছতনি তখন নে কহথিন। ওহো সভ চুপচাপ দেখরো করৈত খা ক্ষস্কিযো দৈত। জগদীশ প্রসাদ মল্ডনকেঁ কোনো চিন্তে নে বহনি। একক্ক দেশীক রেনগাড়ীমে দূ বীতি খছি, তখন কি হেতৈ? কিছু কান পছাতি টী.টী. নগমে এনখিন। ও বূঝি গেন বহথিন জে ওা উঁত্তব ভাবতক মেন গাড়ী ছী। কহনকনি জে ওা নেডী কম্পার্টমেন্ট ছিঐ। ওনা ও হিন্দিযেমে কহনকনি ক্ষদা জহিনা খপনা ঐঠামক মিড্ন স্কূনক রঁচ্চা হিন্দী রঁজৈত খছি তহিনা। পবিচযক জরুবী বুঝি পড়ননি। খপনা যাত্রাক চর্চ করৈত কহনখিন জে ধড়ফড়া ক২ চঠা গেনা তঁএ ঐ কোঠবীমে চনি এনা। নে তঁ কিখএ খরিতথি। কহনখিন জে খাগূ রঁদনি নের, সংগিযো সভ ছথিন, ওহো সভ ভেট

জেতনি ।

বামপঞ্চীক জহল ৰনি গেল ছল। ক্ষদা উদ্বাষ্টন নৈ ভেলে ওহিনা পড়ল ছল। নবকোমে কি কম ঠেনম-ঠেন হোগ ছৈ। মধ্ৰনী চক্কী ৰাউমে জে দসো-ৰীস দিন বহল হেতাহ, হ্নকা মোনে হেতনি। তগঠাম সান কে কহএ জে কতেকো সানসঁ কতেকো গোষ্টে ছনাহ। খাজাদীসঁ পহিনোঁ খা পছোঁ মধ্ৰনী জেনক চনতী বহৰেঁ কএন। তগমে ক্ষদা একটা জহ্মব ভেন বহ জে জেনক ভীতৰো ৰিভাজিত বহএ, ৰাউ ন. ০২ বাজনীতি পার্টীৰনা সভকেঁ বহ, ৰাঁকী সহবগঁজা।

সহবগঁজা ঐ নেন জে নে খপবাধ এক বংগক ছৈ খা নে খপবাধী। ক্ষদা জেন তঁ জেন ছী মঠাধীশসঁ নহ কহ হ্নতোড়া ধবি একেঠাম বহতা। ক্ষদা জহনোক কাবোৰাবমে চোবী-চপাটী বহৰেঁ কবৈ, কিযো জনখৈক ৰঁদাম চোবা নৈ তঁ কিযো গ্বড়। কিযো কহ্ম তেন হেব ফেব কহ দৈ, কিযো কিছু। খাজাদীক সমএ মধ্ৰনী জিনা (তগ দিনক সৰডিৰীজন) জখন খাজাদীক সীমাপৰ খাৰি গেন তখন কনে ভাষা-প্রেমী-খংগ্রেজক দেখিযে নী।

একটা এস.ডী.ও. ভেনা গ্রিযর্সন। জে গাম-গাম ঘূমি ভাষাক মর্মকেঁ ৰ্হনৈক কোশিশ কেননি। কোশিশে নৈ কেননি ভোনূমক-ভোনূম পোথিযো নিখনে ছথি। পৈঘ-পৈঘ প্বস্তকানযক সিংগাবক রস্ত্ত ৰনি জেৰব-জেৰবাত জকাঁ খানমাবী ধেনে খছি। ভাষা-সাহিত্যক নেন সবকাবিযো-গৈব-সবকাবিযো সংস্থা সভ খূৰ কাজ কেনক, ক্ষদা গ্রিযর্সনক কএন মৈথিনী সেৰা খানমাবীক দবাজমে ফঁসি গেন খছি! জহিনা সাহিত্য সৃজন

অন্বভারাত্মক আ রৌধাত্মক হোগত অছি তহিনা ভাষাক সেহো অছি। মৈথিলী শর্ব্দকেঁ ি সর্ফ সংস্থ্রতসঁ আএন শর্ব্দ ব্নৌ ছী তঁ মৈথিলী সংগ অন্যায হোগ ছৈ। ন্যায তখন হেতৈ জখন মৈথিলী শর্ব্দকেঁ রৈদিক জীরন-পদ্ধতিক শর্ব্দ রূপমে দেখন জেতও। এক-এক শর্ব্দ এক-এক জীরনক কাজক নক্শা তৈযাব কবৈক শক্তি বখৈএ। সংস্থ্রতক প্রভার ঐ নেন মানন জাএত জে রৈদিক ভাষা সংস্থ্রত বহন। ওনা ভাষাক দৌড়মে আগূ নৈ রঠর হ্মদা একটা রাত আরশ্যক ব্নি পড়ৈএ তঁএ রৈদিক সংস্থ্রতক শৈনী অন্বভরাত্মক অছি জখন কি নৌকিক সংস্থ্রতক ভারাত্মক রৈসী। ভারাত্মক দিশা কন্পনাশীন রনৈত গেন। জেনা-জেনা ভারাত্মক দিশা মজবূত হোগত গেন তেনা-তেনা সাহিত্য জিনগীসঁ (জীরন পদ্ধতি) দূব হটৈত গেন। বামপন্থী জেনক উদ্ঘাটন নৈ হোগক কাবণ বহ জে প্রশাসনসঁ ঠীকেদাব ধবি কিযো ফাগনন কবৈনে তৈযাবে নৈ। কিছু কাজ পছআএন তঁ কিছু রিন-ভুগতান পছআএন। হ্মদা নজবি সরহক যোজনা খাগক পাছূ। বাজ্য রামপংথী (ভাকপা-মাকপা) পার্টী অপন জরনংত সমস্যা সভ নহ কহ জেনভবো আন্দোনন কেনক। ওনা সৌংসে বাজ্যক জরনংত সমস্যা সভ হ্মদ্দা বহএ হ্মদা মিথিনাঁচনক নেন দূটা প্রহ্মখ হ্মদ্দা ছন। পহিন কোসী নহবিক সংগ নূনথব, শীশাপানী আ রবাহক্ষেত্রমে টৈম রনা পনিরিজনী উত্পাদন কএন জাএ জগসঁ গ্রষিক সংগ উদ্যাগো ধংধা রঠতৈ। কিছু গোটেক এহেন ধাবণা অখনো ছন্হি জে কাবখানাক জরুবতি খানে ক্ষেত্রটা মে হোগ ছৈ। হ্মদা সে নৈ, ওহো হোগ ছৈ জে

জতে–বংগক কাবখানা খছি তগমে ৯৯ প্রতিশত জঁ খান ক্ষেত্রক মানসঁ চনৈত তঁ ৪৯ প্রতিশত গ্রষি উঁত্পাদিত রস্তুসঁ সেহো চনৈত। দোসব ঝ্দা ছন মৈথিলী ভাষাকেঁ সবকাবী মান্যতা ভেটৌ খর্থাত্ খষ্টম খন্সূচীমে শামিল হাউ। জগসঁ মিথিলাক রিকাসমে এক কড়ী জ্ড়ত।

মধ্রঁনী জিলা রঁঠ়ি–চঠ়ি কহ ওগ খান্দোলনমে হিস্সেদাবী দর্জ কবৌনক। দর্জনো রকীন সেহো বহথি। হজাবসঁ উঁপব কার্যকর্ত্তা জেলমে বহথি। জগ দিন মধেপ্পব–নখনৌব বৃনৌকক সমএ (প্রদর্শনক সংগ জেল) বহ তগ দিন রিস্ফীক সেহো বহএ। জগদীশ প্রসাদ মন্ডল সভ জিলা–কার্যালয় (ডী.এম. ऑफिস)ক গেটক রাঁহব বহথি। পূর্রেজী (স্র. বাজক্ষমাব পূর্রে) কার্যালয়ক পৈছলা গেট দেনে খারি, পাছুমে ঠাঠ় ভেল এস.পী.কেঁ কানব পকড়ি নেনখিল। ভীতব–রাঁহব দ্রুড়–রঁড়বো ভহ গেল। নাঠী চার্জ ভহ গেলৈ। ঝ্দা রঁহ্ত নৈ ভেলগ।

জগদীশ প্রসাদ মন্ডল বামপন্থী জেল পহঁচলা। রেঁবমাক খন্থাবহ গোটে বহথি। নাগেন্দ্রজী (ডॉ. নাগেন্দ্র ক্ষমাব ঝা, পৈটঘাট) খা জগদীশ প্রসাদ মন্ডল সভ নেডী রাডিক ওসাবা পকড়নে বহথি। জিলাক সভ রিধায়কো খা রিধান পার্ষদো বহথি। রিধায়ক বহথি পূর্রেজী (স্র. বাজ ক্ষমাব প্বর্রে) তেজনাবায়ণ জী (শ্রী তেজ নাবায়ণ ঝা) নাল রিঁহাবীজী (শ্রী নাল রিঁহাবী যাদর) বমণজী (বাম নখন 'বমণ' ভাকপা.ক রিধায়ক) পূর্র রিধায়ক রৈজনাথজী (শ্রী রৈদ্যনাথ যাদর) চৌধবীজী (শ্রী গ্রষণ চন্দ্র চৌধবী)।

जेनक भीतव दू रबेव भाषण–भूषण चनै। ऋख्य रक्ता बहथि चौधवीजी। माँजन रिद्वान। भाषापव एते पकड़ बहनि जे एकाे शब्द कम–बेसी नै होन्हि। कोनो रिषयकेँ यथास्थित व्याख्या कवैक अद्भुत क्षमता बहनि। ओग समए पार्टीक जनशक्ति दैनिक पत्रिका निकनैत छन। सम्पादक बहथि चौधवीजी। जगदीश प्रसाद मण्डन जनशक्ति पत्रिकाक संवाददाता बहथि।

स्र. कृष्णचन्द्र चौधवी नीक रक्ता छनाह। निखबो नीक कवैत छनाह। मैथिनीमे तँ भविसक नै ऋदा हिन्दी–अंग्रेजीमे कतेको पोथी निखने छथि। जेहने रिद्वान तेहने स्वभ्यस्त पविरावक सेहो छनाह। पानो खूब खाग छनाह आ सिगवेटो पीबैत छनाह। जेन तँ छच्छे देहे आवि गेनाह ऋदा भिनसब्ह पहव चाह पीना पछाति पान खागने मन छटैपटाए नगननि। जगदीश प्रसाद मण्डन सभ पानक ओवियान कऽ कऽ वखने बहथि। जहनो कोनो जहन जकाँ नहियेँ बहै। ने सवकावी पर्याप्त स्टाफ बहै आ ने सवकावी बेवस्था। अपने सभ सभ किछु। गेटे ख्जने बहै। भीतव बाँहव प्रदर्शनकावी नोक सौंसे टहनैत। बेबह पहव ढोनकपव अनहा होग। चौधवीजीकेँ चाहोक हिसाबेँ नहियेँ बहनि। आबथि तँ जगदीश प्रसाद मण्डन चाह पिआ पान ख्अबथिन। तेकव बाद गप–सप शुब्ह होग।

ओना रविहावक कतेको जिनाक प्रदर्शनकावी दुगये दिनक पछातिसँ निकनए नगनाह। ऋदा मधुबनीक मावि–पीट केस भविया देनकै। दू दिनक पछाति भोगेन्द्रजी

সেহো দরভঙ্গা জেলসঁ নিকলি মধুবনী জেল চলি এলাহ। তেবহ দিনক পশ্চাতি নিকলৈক আদেশ আএল ছৈ। মুদা সভক নৈ। ৩৩ গোটেকেঁ মুজফফবপুব জেল পঠবৈক আদেশ সেহো আএল ছৈ। তেবহম দিন নিকলৈ বৈব কিয়ো নিকলৈলে তৈযাবে নৈ ভেলাহ। কিন্তু বিদাগ ভেলে বিনা কেলা নিকলতাহ। গপ ওঁঠল ধোতী-কুর্তা, গংজী-গমছা আ চদ্দবিক মুদা সে নৈ ভেলৈ। হোগত-হবাগত একটা লুংগী আ একটা গমছা সভকেঁ ভেটৈলনি। পার্টী আন্দোলনক অংতিম জেল যাত্রা ছলৈ। তেকব বাদ জে জগদীশ প্রসাদ মন্ডল গেলৌ কেলা তঁ এক-দিনা-দ্-দিনামে। জে কএক বৈব থানেসঁ চলি আবৈথি।
ওনা জগদীশ প্রসাদ মন্ডল সভ দোহবী জেলক যাত্রী বহথি। অপনো গামমে ততে মুকদমা ভৎ গেল বহনি জে এক লে একটা বাবংট সভ দিন বহবেঁ কবনি। দূ হজাব ওসুবী অবৈত-অবৈত সভ কেশ সমাপ্ত ভৎ গেললি, খালী দূটা শেষ বঁচল বহললি। একটা ৩০৭ (হত্যাক প্রযাস) জে হাওা কোর্টমে ছললি, দোসব ৪৩৬ (অগিলগ্গী) জে ডিস্টিক জজক কোর্টমে ছললি।
জহিনা বাঁঠ া ক পানি পোখবিমে প্রবেশ কবৈকান সৌঁসে পোখবিক পানি গতিশীল ভৎ জাগএ আ ঘুমতী বৈব (বাঁঠ া সটকৈক সমএ) ধীবে-ধীবে গতিহীন হ্অএ লগৈএ তহিনা মুকদমাক দৌড় মে ভৎ গেললি। মুদা অসথিব নৈ ভেল ছলৈ। কাবণ দুনু কেশ শেসল ছলৈ। অসথিব ওা ভেলৈ জে জিলাক কেশ (অগিলগ্গীক) ক ফাগলে তবমে পড় া গেল আ হাওাকোর্টমে দৌড়-বৈবহা কম হোগ ছলৈ।
অখল ধবি মালে ২০০০ওা.সঁ পূর্ব জগদীশ প্রসাদ মন্ডল দেশক আধাসঁ বেসী ভ্রমণ কৎ লেলে ছলথি। এক দিস

দেশক আর্থিক রাজধানী মুম্বই দেখ লেলে ছলথি তঁ দোসর দিস নাগালৈণ্ড-অরুণাচল सेहो देखने छलथि। রবিন্দ্র ঠাকুর (মহর্ষি রবিন্দ্র নাথ টৈগোর) শান্তি নিকেতনক সংগ স্বন্দর বন, গংগাসাগর, কবীর দাসক গাড়ল খন্তী সমুদ্রক কাত, তঁ সূর্য মংদির সেহো দেখনে ছলা। বংগ-বংগক দ্বৈত (দ্বন্দ্ব) এক দিস জঁ হজারী ঠাকুর (আচার্য হজারী প্রসাদ দ্বিবেদী) জে শান্তি নিকেতনমে ১৯৩০ ঈ.সঁ ১৯৩.০ ঈ. ধরি হিন্দীক অধ্যাপক রহলাহ। সিরীসক ফূলক মহমহীসঁ মুগ্ধ হোগত রহথি তঁ দোসর দিস মিথিলাংচলমে ঈ সিরীস বর্জিত অছি! লে ঘরক কাজমে আওত আ লে চৌকী, কুরসীক কাজমে! ততবেঁ লৈ, ফলক গতি সেহো সএহ। গাছ তঁ বড়কা-বড়কা হোগ ছৈ জহিনা কহবী ছৈ "মন্বখ তঁ বলরীব মুদা মোছ লে তঁ কিছু লে।" তহিনা। মন মানি গেললি জে প্রবরা-পছিযাক লহড়ি ছী। ফূলক লেল কেহেন গাছ লগাওল জাএ, ফূলক সংগ ফলক লেল কেহেন গাছ লগাওল জাএ আ রিন্ন ফূল-ফলক গাছ কতএ লগাওল জাএ, ঈ তঁ প্রশ্ন ভেললি। মুদা পছিযাকেঁ পূরাকি লপেটৈ তর কহ দগ ছৈ। জঁ সে লৈ করৈ ছৈ তঁ মিথিলাংচলক ভূমিমে কতএ কহাঁসঁ আরি বৌন-ঝাড় নাগি গেল ছৈ, জগঠাম এক-সঁ-এক ফল, এক-সঁ-এক ফূল আ এক-সঁ-এক স্বকাঠ লকড়ীক রাস ভূমি ছী। মিথিলাংচলক রিকাস তখন হএত জখন মিথিলাংচলকেঁ গহবাগসঁ অধ্যযল কহ অন্বকূল পবিস্থিতি বলা উপযোগ হএত।

যাত্রাক দৌড়মে বাজস্থান সন দর্শনীয জগহ সেহো ছুটৈলে ছলনি। যাত্রা তঁ গবপব ছলনি মুদা সমৌও আ

পাণওক তংগী ছলনি। মমিযৌত ভাতিজ বাজস্থানক পানী জিনা খনতস্মাত ডী.এন.এফ. সিমেংট কাবখানামে স্বপব-রাগজব ছলখিন জে রেঁব-রেঁব খরৈক রাঁত কবৈত বহখিন। ওনা ও (তেজ নাবাযণ মণ্ডন) পঢ়ন-নিখন নৈ। কোসিকন্হা ভেনে গামক স্কূলো নষ্ট ভঽ গেননি খা গামো। জমীন-জত্থা গ্বজব কবৈরঁনা জক্কব ছৈ ষ্দা কোসী-কমনাক রাঁচ পড়ি গেন ছৈ। ভাগি কঽ ও বাজস্থান চনি গেনা। ডী.এন.এফ. সিমেংট কাবখানামে ওঁহ্কা মজদূবক ৰূপমে নোকবী ভঽ গেননি। এন.কে. পাবীখ নাওঁক এক গোটে জে চাবি কোঠবী মকানো রঁনৌনে ছনাহ খা ওহী সিমেংট কাবখানামে নীক পদপব সেহো ছনাহ, হুনকে মকানমে একটা কোঠবী ভাড়া নঽ তেজ নাবাযণ বহএ নগনা। ধীবে-ধীবে দূনূ গোটেক রাঁচ সংরঁধ রঁঢ়ৈত গেননি। হুনকব (এন.কে. পাবীখক) সাস্বব নেপানক কাকবভিট্টা তঁএ পনৌ মিথিনাংচনসঁ পবিচিত, সম্রঁন্ধক মজবূতীক কাবণ রএহ ভেন। ভাএ-রঁহিন জকাঁ দূনূক সম্রঁন্ধ রঁনি গেননি। এক-দোসবক পাবিরাবিক জিনগীক সম্রঁন্ধ রঁঢ়ননি। এন.কে. পাবীখ তেজনাবাযণকেঁ কহনখিন জে রৈঁসাবীমে পঢ়া দের। সচক্ষচ পঢ়া কঽ কাবখানাক স্বপব-রাঁগজব রঁনা দেনখিন।

জগদীশ প্রসাদ মল্ডন মনমে খঁটকাবি নেননি জে মাত্র জাণ ধবিক সমস্যা ছনি। জখন জেতা তঁ এতরোঁ ও নৈ কবত ? দেখৈরঁনা জগহো দেখ নেতা খা ওগঠামক মাটি-পানি-হরাক ক্ষেত্রা দেখ নেতা। এক দিন এহিনা কিছু পাবিরাবিক খামদনী ভেননি, ওঁঠি কঽ রিদা ভেনা। খসগবে ঘ্মৈক স্রভাবো ছনন্হিযে। দিন্নী হোণত

বাজস্থান পহুঁচনা। স্বপব-রাগজব ভেনা পছাতি তেজনাবাযণ খপনা পবিরাবো (পনৌ) খা একটৌ ভাগযোকেঁ গামসঁ নঃ গেনা। ভাএকেঁ ওগ কাবখানামে নোকবী ধড◌া দেনখিন। এন.কে. পাবীখক মকানসঁ হটি তীন কোঠবীক মকান ভাড◌া নঃ বহএ নগনা। পৈখানা কোঠবীক ওতেক জৰুবী নৌ, এক তঁ ক্ষেত্রক হিসাবঁসঁ পাতব জনসংখ্যা দোসব ঝাড◌দাব সাঁগবীক (বঁগূব জকাঁ পাতো খা কাঁটে হোগ ছৈ) ছিটফুট গাছক পবদা। বঁসসঁ উঁতবি সোঝে কাবখানা গেনা খা আঁফিসমে ভাতীজক সম্বঁন্ধমে পুছনখিন। তেজনাবাযণ ড্যূটীমে নৌ বহথি। এক গোটে পটনাক সংগ ভেনখিন খা তেজনাবাযণক ডেবাপব দোসবি সাঁঝ হোগত পহুঁচা দেনখিন। রিজনীক গজোত। বঁগনমে তীস-চানীস দোকানক ছোট-ছীন বাঁজাব। জগ বীচ হোগত বঁসক বাস্তা। খন্হাব বহনে বেঁসী নৌ দেখি পেনা।

চৈত মাস বহনে গবমী খূব পড◌ৈ, দস বঁজেক বাঁদ ঘবসঁ ি নকনৈক মন নৌ হোগ। ঝদা বাঁবহ বঁজে বাতিক পছাতি (জেনা-জেনা বাতি ঠনৌ) মোটগব চদবিক জৰুবতি ভঃ জাগ ছনৌ। বহনে একটা খাট, সিবকক সংগ ভেটন ছননি। ভিনসব হোগত দেখৈক খরসব ভেটননি। ডেবাক খাগূমে চাবি-পাঁচটা খশোকক গাছ নাগন, মঝোনকে গাছ। মকান মানিকক ঘব খধা কিনোমীটব হটি কঃ বহৈ। ঝদা মানক ঘব বঁগনেমে বঁনৌনে বহএ। মানো কি রিম্ব বঁচ্চা দূটা তৌড◌ি যা মহীস। তীন বাঁপূত মকান মানিক। পিতা ব্ঁঠ◌ে জে বেঁসীকান মহীসক তাক-হেবি কবৈত ছন। এক ভাঁগ

ওহী সিমংৈ কাবখানামে নোকবী কবৈত ছনাহ। থা দোসব খেতী–গিবহস্তীসঁ নহ কহ মহীস দহনাগ থা মোৈব সাগকিনপব দূধ ৰৈচনাগ ধবি। তীন–কিনো মীৈবপব একৗা দোকানদাবকেঁ প্রতিদিন দূধ দগত। সাগঠ ৰীঘা জমীনো বহনি থা একৗা ৰৌবিং গ সেহো। শুষ্ক দোখবা ৰান্বক খেত। পহাড়–ৰান্বক ক্ষেত্র। গাছক ৰূপমে মাত্র সাংগবী। পহাড়ক খতিবিক্ত খেত সভমে পাথবক ছোৈ–পৈঘ ৈকড় া ওঁঘবাএন। পবাতে ভনে মকান মানিকসঁ চিন্হো–পবিচয ভহ গেননি। পঁগসঠি–সত্তবিক উঁমেব, দেহমে মাত্র একৗা ধোতী। পবাত ভনে জখন ৰৈৗা মহীস দুহএ নগননি তঁ জগদীশ প্রসাদ মন্ডন দেখননি জে দূধ তঁ কমে ভেনৈ ক্ষদা ওগমে পানি ঠাবি দেনকৈ। প্বনখিন জে পানি কিখএ দেনিঐ ? জৰাব দেনকনি জে জঁ দূধমে পানি নৈ দেৰৈ তঁ মহীসক থন জবি জাএত ! জৰাব স্বনি কিছু হ্ড়ৰৈ নে কএননি। থাহো চনি গেনাহ।

তেসব দিন খজমেব দবগা দেখৈক কার্যক্রম ৰননি। ৰহ্ত স্বন্দব স্থান। পহাড় া গনাকা তঁএ ৰৈসী চিক্কনো–চ্নক্ষন। স্থানক পূৰাবি ভাগ উঁচগব পহাড়। পহিনে তঁ মনমে ভেননি জে হিন্দূকেঁ বোক হেতৈ ক্ষদা সে নৈ। দেখিনিহাবমে ৰৈসী হিন্দূ। কৰূনো–পাতী ৰৈসী। স্থানক ভীতবে বহথি কি গাঁজা–ৰাজাক সংগ একৗা জ্ন্বস দেখননি। হাথী, উঁৈক সংগ মন্বখকেঁ চনৰৈত চবিপহিযা গাড় া (ৰিন্ব গঁজিনক, খাগূ–পাছূ খাদমী ঠেনৈত) মর্দ–ওঁবতসঁ সজন জ্ন্বস। বংগ–বংগক ৰৰাজিযোক সমূহ। নংগাসঁ নহ কহ বগস ধবি।

দবগা দেখনাক পঙাতি প্বষ্কব গেনা। খজমেবমে খাম, জাহ্মন, নতাম গত্যাদিক গাছ সেহো দেখননি। গ্বনার্ব ফূনক খেতী রঁহ্ত রেঁসী। প্বষ্কব একটা নমহব পোখবিন্নমা খছি। জগপব ব্রহ্মাক মঁদিব খছি। খনেকো ধর্মশালা খা খনেকো ঘাট রঁনন খছি। জহিনা দবগামে ভীড় তহিনা প্বষ্কবোমে বহএ।

ওনা জেরাঁকান জযপ্ববেমে রঁসসঁ উঁতবনা। হ্মদা বাতিমে গেনা। ভোবে খন্হবগবে দোসব রঁস পকড়ি নেননি তঁএ দেখৈক খবসব ওগ দিন কিছু নৈ ভেটৈননি। খজমেবক তেসবা দিন পঙাতি জযপ্বব পহুঁচনা। সচহ্মচ কনা-স্থাপত্তি শ্রেষ্ঠ ছৈ খাস কঽ প্রাচীনক। মীবাক স্থান (মৈবতা) সেহো গেনা। রঁসন্নমা বেনক গাড়ী চনৈ ছৈ।

একটা মঁদিব খছি জগমে খনেকো মূর্তি খছি। মঁদিব রঁহ্ত নমহব নৈ হ্মদা ছিপগবো নৈ। ঢোনপেটা জকাঁ খছি। খনা ভীতব এরাঁ-জেরাঁ নেন নোহাক কেরাঁড়ী নাগন। হ্মদা সদিখন নগনে বহৈ ছৈ। ছাতী ভবি উঁপব চাব্দ কাত নমগব-চৌড়গব খিড়কীন্নমা মোটগব নোহাক সবী নাগন ছৈ। জগ হোগত চাব্দ কাত ঘূমি কঽ দেখন জাগত খছি। ভীতবমে বাজদববাঁবক দৃশ্য রঁনন ছৈ। জহিনা বাজদববাঁবমে সভ কিছু সজন বহৈ ছৈ তহিনা সভ কিছু সোনাক রঁনন ছৈ। ওনা দেশমে এক-পব-এক স্থানো খছি খা মঁদিবো খছি। জহিনা কনাক ক্ষেত্রমে খছি তহিনা খার্থিক ক্ষেত্রমে। হ্মদা মূন বস্তু খধিকাংশ স্থানক গাগর্ব খছি। ও ছী ওকব মহাত্ম্য। উঁদাহবণক ব্দপমে "কামব্দপ কামাখ্যা" কামব্দপ

कामाख्यामे सभ्भ कथूक ब्रॅनि प्रदान होइत छै, म्दा दोसब-तेसबमे श्वंतव छै। किछु स्थानमे खास चीजक ब्रॅनि पड़ै छै। तहिना पबसादो श्वछि। जगन्नाथक पबसादक श्वनग ब्प-ग्वण श्वछि।
ओना कोनो स्थानक महगाइक पबिचय ब्राॅबहो मास बहनापब होइ छै, से तँ बाजस्थानमे नै बहना, म्दा जतबेॅ दिन बहना तइमे देखननि जे ब्रीतभ्भविक सजमनिक दाम, जेकब दाम श्वपना ऐ़ठाम श्वाठो श्वाना नै हेतइ ओ दस ब्पैयामे बिकाइत। १९९९ ई.मे गेन बहथि। तीन ब्पैये चाह बिकाइत छन। तहिया श्वपना ऐ़ठाम एक ब्पैये कप बिकाइत छनै। तीन ब्पैये पान बिकाइत छन श्वपना ऐ़ठाम ब्राॅबह श्वाना बहै। एक तँ श्वपना सभ्भ जकाँति सैकड़ा श्वन्न दोकानमे नै देखननि म्दा श्वन्नक भाउँमे श्वपना सभ्भसँ कम श्वन्तब छनै। किछु सस्तो छनै। जना चीनिया ब्रॅदाम। चीनिया ब्रॅदामक खेती होइ छै। खएबॅ-पीश्वबॅ श्वपना सभ्भ जकाँ नै, सीमित जिनगी सीमित भोजन। गबीब्री सेहो छै। म्दा श्वपना ऐ़ठामक काबण भिन्न श्वछि ओइठामक काबण भिन्न छै। जहिना नाओं मब्भूमि तहिना सचम्च मबनो श्वछि। ने श्वपना सभ्भ सन मौसम स्वहाबना श्वा ने गाछ-ब्रिबीछक श्वानन्द। म्दा बाजाघबाना श्वा औद्योगिक घबानाक ब्रॅसने कनो-काबखाना श्वा श्वाबामदेह गाड़ी यो-सबाबी।
ओना ठीक-ठीक नै ब्रूझन छननि म्दा चाब्ब कात जे छहबदेबानी देने बहै ओ दस किनो मीटबसँ ब्रॅसियेमे ब्रूझि पड़ननि। ब्रीचमे सिमेंटक काबखाना ब्रॅनन। पानि, ब्रिजनीक ब्रॅबस्थाक खास ब्रॅबस्था सेहो। काबखानासँ दछिन नमगब चौड़गब पहाड़ छै।

जगमे सँ डायनामाइटसँ तोड़ि पाथर अबैत छैक। ओना तीन हजारसँ ऊपर श्रमिक कार्यरत मुदा बिना ठौर-ठेकानक। किछु गोटे छथि जिनका दरमाहो नीक छन्हि आ आनो आन सुविधा छन्हि मुदा अधिकांश श्रमिकक जिनगीक कोनो ठौर-ठेकान नै छन्हि। ने कर्मचारीकेँ रहैले आवासक व्यवस्था छै आ ने नीक मजूरीक।

कारखानाक जे मुख्य प्रबंधक छलाह ओ सेवा-निवृत्ति आइ.ए.एस छलाह। कारखानाक भीतरे नीक आवासक व्यवस्था छलनि। दरमाहो नीक। मिथिलांचलक दुर्भाग्य एहो अछि जे सेवा-निवृत्ति नीक-नीक पदाधिकारियो आ अध्यापको दोहरा-दोहरा नोकरी करए लगलाह अछि। आँग थौ, अहाँले वानप्रस्थ आश्रम/ सन्यास अवस्था कहिया आओत आकि अबैए-ने देबैग!

जगठाम मिथि-मानिनक एहेन स्थिति रहत तगठाम भगवान मानिक छोड़ि के हेताह? काँच माटिक एकटा दिआरी बना लिअ। फाटैन-पुरान साड़ी फाड़ि टैमी बना लिअ। कड़ू तेनक मानीमे मथा दिऔ आ साँझू पहर डिहबार स्थानमे लेसि दिऔ आ एकटँगा दऽ दुनू हाथ जोड़ि माँगि लिअ जे विद्या दिअ, धन दिअ, समांग दिअ! !

मुख्य प्रबंधककेँ देखि मनमे उठलनि जे कि सेवा-निवृत्तिक पछाति जे नोकरी केनिहार छथि ओगसँ भ्रष्टाचारकेँ बल भेटै छै।

चौथाइयोसँ कम कर्मचारीकेँ स्थायी नोकरी भेटैल छलनि। जिनका किछु-किछु सुविधो छलनि। बाँकी तीन-चौथाइ ठीकेदारक अन्तर्गत काज करैत। ओना

दवमाहा कम जरूब छलनि रूदा गामक रौनियातसँ रैसी छलनिहेँ। काजक ढंगो रैरहाबिक। जना दूटा स्वपव-रौगजव छलाह। दनूक रीच एकटा मोटव साणकिन। चौरीसो घंटा कावखाना चलैत अछि। जग स्वपाव-रौगजवक ड्यूटी समाप्त भेलनि ओ मोटव साणकिनसँ डेबा जेता, ओही गाड़ीसँ जग गाड़ीसँ ड्यूटी करैरैना स्वपव-रौगजव आएन छलाह। तँए ड्यूटीक हिसार नेनिहाब संगी भऽ जाण छलनि। तँए सभ अपन ड्यूटीक पक्का छलाह।

दोखबा रौन्व सभठाम एके बंग नै। कतौ-कतौ मेही रौन्व सेहो छै जेकबा खेतीक उँपयोगमे आनन गेन छै। रैह्त तवमे पानि (नेखव) तँए रौवि ंगो महग। गह्म, रैदाम, चीनिया रैदाम, रौजबा, ताबेक खेती ठाम-ठीम बहै।

अपना सभ जकाँ ने बंग-बंगक पशु आ ने पक्षी। गोष्टि पंगबा-मोव। अपना ऐठाम जेवक-जेव कौआ, मेना, रैगबा-रैगबी अछि से नै। रातारबणो अनुकून नै। ने बहने गाछ-रिबीछ आ खाणक बंग-बंगक रसत्तु आ ने पीरैक पानिक रैरस्था। गोष्टि-पंगबा गाणयो रूदा खढ़-पानिक अभार जेव रैनौने। भिनसरू पहवकेँ ट्रैक्टवपव हविअबो आ स्वखनो ठठेव नेने अरैं आ छीष्टि दण। गाए-सभ अपन-अपन खाए। पवरौ सेहो छै रूदा खाएरैं रर्जित। जँ खेरैं आ पकड़ा जाएरैं तँ ज्ुर्माना नागत।

बाजस्थान जाणसँ डेढ़ रैर्ख पूर्र पनचानरैं रैर्खक अरस्थामे जगदीश प्रसाद मल्डनक माए मवि गेनी। माणक अंतिम दर्शन। दिनक रौवह रैजैत। जगदीश प्रसाद मल्डनक पनीकेँ ओ कहनखिन-

"तूँ सभ खाए-पीबैं गेलह ? "
प्रतोष- "हँ। "
"बेच्चा, गाममे अछि किने ? "
खाए कानमे देखिनेहि बहथिन, ऐदा नगने रिसबि गेली। मनमे शंका भेलनि।
"हमरो कने बिछान कऽ दाए। "
प्रतोष ओसारेपर बँगनेमे बिछान कऽ देलकनि। बैसले-बैसल घुस्रकि कऽ बिछानपर पहुँचिते पड़ि बहली से पड़ले बहि गेलीह! एकादशीक दिन।
अंतिम समए धरि माएकेँ आशा नै टुटैलनि। जिनगीमे नमहर-नमहर दुर्दिन सेहो एलनि, तँ सेहो एते मजगूत बहलनि जे आशाक बाँह पकड़नहि बहलनि।
स्वभ्यस्त परिवारमे माएक जन्म भेल छलनि। दू भाए-बहीनिक बीच पिताक परिवार छलनि। बहीनिक बेटा नर्सिग मण्डल दीप गामक छलथिन। जिनका १९४२ ई.मे अंग्रेजक विरुद्ध आन्दोलनमे गोली लागल छलनि। दुनू गोटेकेँ (जगदीश प्रसाद मण्डल आ हुनको) मात्रिक मनसारा (दरभंगा जिला, घनश्यामपुर बौक) एके परिवार। बेरमामे माएक सासुर, दीपमे पीसक (दीदीक, जिनकर बेटा नरसिंग मण्डल) सासुर, गोधनपुरमे जेठ बहिन जे सात भाए-बहिनमे सभसँ जेठ। मनसारा परिवार सम्पत्तियेमे अग्रआएल नै समाजोमे अग्रआएल। माएक मौसीक सासुर बेरमे। हुनके परिवारक पोखरि अधिकारी पोखरिक नाओंसँ जानल जाइत अछि, जे जगदीश प्रसाद मण्डलक घरक बँगनेमे अखनो कायम अछि। घरे-घरे कल भेने

𑒢𑒯𑒰𑒋𑒥 𑒞𑒿 𑒏𑒧𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒻 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒧𑒰𑒕-𑒧𑒐𑒰𑒢𑒏 𑒥𑒐𑒰𑒩𑒲 𑒕𑒻। 𑒞𑒯𑒱𑒢𑒰 𑒋𑒏 𑒪𑒏𑒲𑒩𑒧𑒹 𑒞𑒲𑒢𑒙𑒰 𑒃𑒢𑒰𑒩 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒕𑒪𑒢𑒱, 𑒖𑒹 𑒦𑒑𑓂𑒢𑒰𑒫𑒬𑒹𑒭 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒩𑒯𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒻। 𑒞𑒲𑒢 𑒦𑒰𑒿𑒃𑒏 𑒦𑒻𑒨𑒰𑒩𑒲𑒏 𑒥𑒙𑒫𑒰𑒩𑒰𑒧𑒹 𑒔𑒰𑒢𑒲𑒏 𑒩𑒳𑒣𑒻𑒨𑒰 𑒑𑒢𑒱 𑒏𑓄 𑒢𑒻 𑒞𑒩𑒰𑒖𑒴𑒣𑒩 𑒞𑒾𑒪 𑒏𑓄 𑒥𑒰𑒩𑒯-𑒥𑒰𑒩𑒯 𑒣𑒮𑒹𑒩𑒲𑒏 𑒥𑒙𑒫𑒰𑒩𑒰 𑒦𑒹𑒪𑒢𑒱। 𑒂𑒑𑒹 𑒣𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩𑒏 𑒪𑒰𑒑𑒱𑒧𑒹 𑒖𑒑𑒠𑒲𑒬 𑒣𑓂𑒩𑒮𑒰𑒠 𑒧𑒝𑓂𑒛𑒪𑒏 𑒣𑒱𑒞𑒰𑒏 𑒫𑒱𑒂𑒯 𑒯𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒕𑒪 𑒣𑒻𑒕𑒪𑒰 𑒃𑒞𑒱𑒯𑒰𑒮। 𑒖𑒃𑒧𑒹 𑒏𑒳𑒪-𑒧𑒴𑒪𑒮𑒿 𑒪𑓄 𑒏𑓄 𑒣𑒰𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩𑒱𑒏 𑒫𑓂𑒨𑒫𑒯𑒰𑒩 𑒡𑒩𑒱 𑒁𑒥𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒖𑒑𑒠𑒲𑒬 𑒣𑓂𑒩𑒮𑒰𑒠 𑒧𑒝𑓂𑒛𑒪 𑒮𑒿 𑒆𑒣𑒩 𑒮𑒲𑒜𑓃𑒰 𑒡𑒩𑒱 𑒣𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩𑒧𑒹 𑒯𑒩 𑒖𑒼𑒞𑒥 𑒂 𑒑𑒰𑒋 𑒠𑒴𑒯𑒥 𑒫𑒩𑓂𑒖𑒱𑒞 𑒕𑒪। 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒂𑒥 𑒢𑒻। 𑒧𑒾𑒮𑒲𑒏 (𑒧𑒰𑒃𑒏 𑒧𑒾𑒮𑒲) 𑒁𑒢𑒳𑒬𑓀𑒮𑒰𑒮𑒿 𑒧𑒰𑒃𑒏 𑒫𑒱𑒂𑒯 𑒋𑒏 𑒮𑒰𑒡𑒰𑒩𑒝 𑒣𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩𑒧𑒹 𑒦𑒹𑒪𑒢𑒱। 𑒒𑒩𑒠𑒹𑒐𑒲𑒧𑒹 𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒑𑒼𑒙𑒹 𑒖𑒹 𑒋𑒪𑒐𑒱𑒢 𑒮𑒹 𑒣𑒰𑒿𑒔𑒼 𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒩𑓀𑒑𑒏। 𑒁𑒣𑒢-𑒁𑒣𑒢 𑒢𑒖𑒩𑒱𑒨𑒹 𑒮𑒦 𑒣𑒩𑒱𑒫𑒰𑒩 𑒠𑒹𑒐𑒪𑒢𑒱। 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒪𑒧𑒑𑒩-𑒕𑒛𑓃𑒑𑒩 𑒐𑒪𑒲𑒤𑒰 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒩𑒯𑒟𑒱𑒢। 𑒐𑒹𑒪𑒰 𑒣𑒕𑒰𑒞𑒱 𑒒𑒩𑒮𑒿 𑒖𑒐𑒢 𑒢𑒱𑒏𑒪𑒋 𑒪𑒑𑒪𑒰𑒯 𑒞𑒿 𑒔𑒾𑒏𑒚𑒱𑒧𑒹 𑒏𑒮𑒱 𑒏𑓄 𑒔𑒼𑒙 𑒪𑒑𑒪𑒢𑒱। 𑒍𑒃 𑒞𑒰𑒧𑒮𑒣𑒩 𑒥𑒰𑒖𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒰𑒯 𑒖𑒹 𑒋𑒯𑒢𑒼 𑒚𑒰𑒧 𑒏𑒳𑒙𑒳𑒧𑒻𑒞𑒲 𑒏𑒩𑒥। 𑒖𑒹𑒏𑒩𑒰 𑒒𑒩 𑒢𑒹 𑒠𑒳𑒂𑒩 𑒕𑒻। 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒮𑒦 𑒔𑒳𑒣𑒔𑒰𑒣 𑒮𑒳𑒢𑒱 𑒪𑒹𑒪𑒢𑒱। 𑒧𑒾𑒮𑒲𑒏 (𑒧𑒰𑒃𑒏 𑒧𑒾𑒮𑒲) 𑒖𑒱𑒖𑓂𑒘𑒰𑒮𑒰 𑒩𑒯𑒢𑒱 𑒖𑒹 𑒁𑒣𑒢𑒰 𑒮𑒧𑓂𑒣𑒞𑒱 𑒢𑒯𑒱𑒨𑒹𑒿 𑒕𑒻 𑒞𑒿 𑒏𑒱 𑒯𑒹𑒞𑒻। 𑒁𑒣𑒢𑒰 𑒐𑒹𑒞-𑒣𑒟𑒰𑒩, 𑒣𑒼𑒐𑒩𑒱-𑒃𑒢𑒰𑒩 𑒞𑒐𑒢 𑒠𑒳𑒐 𑒏𑒟𑒲𑒏 𑒯𑒹𑒞𑒃। 𑒏𑒰𑒩𑒝𑒼 𑒕𑒪𑒢𑒱 𑒖𑒹 𑒮𑒰𑒮𑒳𑒩 𑒏𑒱𑒕𑒳𑒋 𑒠𑒱𑒢 𑒥𑒮𑒪𑒰 𑒣𑒕𑒰𑒞𑒱 𑒫𑒱𑒡𑒫𑒰 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪 𑒩𑒯𑒟𑒱।

𑒠𑒼𑒮𑒩 𑒮𑒱𑒤𑒰𑒩𑒱𑒬 (𑒧𑒰𑒋𑒏 𑒫𑒱𑒂𑒯𑒏) 𑒧𑒾𑒮𑒲𑒏 𑒩𑒯𑒢𑒱। 𑒧𑒰𑒃𑒏 𑒖𑒹𑒚 𑒥𑒯𑒱𑒢 𑒑𑒼𑒡𑒢𑒣𑒳𑒩𑒧𑒹। 𑒑𑒼𑒡𑒢𑒣𑒳𑒩 𑒥𑒹𑒩𑒧𑒰 𑒮𑒙𑒪𑒹 𑒁𑒕𑒱। 𑒮𑒰𑒞 𑒦𑒰𑒋-𑒥𑒯𑒱𑒢𑒧𑒹 𑒧𑒾𑒮𑒲 𑒮𑒦𑒮𑒿 𑒖𑒹𑒚 𑒂 𑒧𑒰𑒋 𑒮𑒦𑒮𑒿 𑒕𑒼𑒙। 𑒏𑒩𑒲𑒥 𑒞𑒲𑒮 𑒥𑒩𑓂𑒐𑒏 𑒠𑒴𑒩𑒲। 𑒍𑒢𑒰 𑒍𑒯𑒼

प्वत्र रिग्गैन रिधरा ভৎ গেন ছনখিন। ফ্দা দূটা সন্তান তঁ ছননিহেঁ। হ্নকো সিফাবিশ ভেননি। তেসব সিফবিশ দীপক (নবসিংহ ভাগক) দীদীক ভেননি। পবিরাবমে মহিলা সমূহক রিচাব কাণ্টরঁ কঠিন ভৎ গেনৈ। মাএক রিঁথাহ ভৎ গেননি।
३३. রঁর্খক খাহসঁ পহিনে রিধরাঁ ভৎ গেনীহ। পিতা মৃত্যুক পচ্চাতি কবীরঁ সাঠি রঁর্খ জীরিত বহনী। ঐ সাঠি রঁর্খমে একটা (নৈহবক) স্বভ্যস্ত পবিরাবকেঁ উঁজড়ন-উঁপটন দেখনখিন। কোসী-কমনাক চপেটমে মনসাবা গাম উঁজড়ি গেন। রাঁচ রঁস্তী (প্বনা রঁস্তী) দেনে কমনা রঁহি বহন খছি। তীন্ ভাতিজ খা দ্নূ পোতাকেঁ এক-এক সান জহনমে রঁন্ন দেখননি। রিধরা মৌসী দেখননি, রিধরা দীদী খা রঁহিন দেখ খপনো রৈধর্য স্রীকাব কেননি। নবসিংহ ভাযকেঁ গোনী নাগন দেখননি। ততরঁ নৈ দেখননি, পবিরাবক ভাগিনক উঁজড়ন পবিরাব (হবিনাহী) সেহো দেখননি। জিনগীক ধক্ক নে পংজা মজগূত কবৈ ছৈ!
মনসাবা উঁজড়নাসঁ দীপ, গোধনপ্বব খা রৈবমাক এক পবিরাবসঁ সম্রঁন্ধিত বহনে সম্রঁন্ধ মজগূত ভৎ গেন। পবিরাবক দূ সূত্র খছি। এক রংশগত দোসব রৈরহাবগত। একঠাম বহনে খা একঠাম নৈ বহনে (হটি কৎ বহনে) সম্রঁন্ধ প্রভারিত হোগতে খছি। নবসিংহ মণ্ডনক পবিরাব খা রৈবমাক পবিরাবমে মাত্রিকক সম্রঁন্ধ রঁনি গেন খছি। জখন নবসিংহ মণ্ডনকেঁ গোনী নগননি, গনাজক দবমিযান রঁহ্ত দিন ধবি রৈবমেমে বহনাহ।
মাএক ফ্গনা পচ্চাতি সবাধক সরান উঁঠননি।

स्थिति नीक नै छलनि, मुदा समाजो तँ ऐ समस्याकेँ मेटा चुकल अछि तँए तेहेन समस्या नहियेँ बूझि पड़ैनि। मुदा मनमे दृढ़ता सरान अपनो उठल रहनि, राजथि नै। कारण स्पष्ट, रविआतीक भवजादी भोजक ठहाका तँ नै, तीस-चालीस हजारक काज। प्रश्न रहै जे एक रवि खेलहो-रविन्व-खेलहोकेँ खुआ सम्बन्ध तोड़ि लेता। भेलि पेट भोज खाए द्आरे दिन-बातिक समए वृन्दा देल जाए, ओ नीक नै भेल। मुदा डर ओहो रहनि, एहनो लोकक तँ कमी नै जे अनका ऐठाम पन्था माबि दए छथिन आ अपना रविमे...। दोसर कारण मनमे नचैत रहनि जे कर्मकाण्डकेँ तँ हटेलेनि, मुदा भोज तँ नधलें रहि गेलनि। एक दिस दिस होएलनि जे एक रवि भोज खुआ हवदा रजा देथि, कम-सँ-कम एतरो तँ हएत जे पाँच गामक पंचो आ समाजो आँखिक सोझमे देख लेथिन। मुदा किछु राजथि नै। मुदा अखठाँ आ मेघ तड़तड़ाएल। तेबाति (सावा रलौना पछाति) दिन सबाधक गप-सप उठल, पिसिऔत भाय (गोनब मण्डल) आरि कऽ (हविनाहीसँ रविमा) चालि देलथिन जे मामी तँ रहै जकाँ पोसलनि तँए हम भोज करबै। आठ रखि पहिने गाया सेहो लऽ गेल रहथिन। अपन स्थिति (गोनब मण्डलक) ओते नीक नै, मुदा छोट भाएक रहा सभ (पाँचो भाँग) कमास्बत तेकब द्वारा रहरे करनि। भातिजकेँ पिताक रिमाबीक खिस्सा रवि-रवि स्वना तैयाब (भोज करैले) कऽ लेने रहथि। ओ सभ (भातिज) गछि लेलकनि। जहिना पोखरिमे माछ चाल दैत तहिना भैयाक चाल देखि (जेठ भाय, जे पहिलहि मरि गेल छलाह) भौजी

পবিরাবসঁ চান দেনখিন জে জতে ও (পিসিওঁত ভায গোনব মণ্ডন) কবথিন ততে হমদ্ধঁ কবরেঁ। কাবণ ছননি জে দূটা রেঁটা দিন্নীমে নৌকবী কবএ নাগন বহনি।

জগদীশ প্রসাদ মন্ডন হিসারঁ জোড়থি তঁ দেখথি জে দূটা ভোজ পচগামামে ভেন জগমে তীস–পগতীস হজাব খাগ–পীরেঁমে আ তীস–পগতীস হজাব ক্রিযা–কর্মমে হোগ ছৈ। খপন হিসারঁ খাধামে জোড়থি। একটা নর রাঁমাবী গামক ভোজমে সেহো পকড়ি নেনে বহ জে মিঠাগক ভোজ বসগুন্নাক ভোজ ভঃ গেন বহএ। ভোজপব নজবি জাগনি তঁ মন ভটকি জাগনি। হোগনি জে খনেবে ফেবামে পড়তা। কর্মকাঁড খজসক কাঁড ছী। ভনসিযাক গনতী রা রাঁবিকক গনতী ভোজৈতকেঁ চটৈত খছি। তগ সংগ মনমে একটা গ্রহো উঠৈত বহনি জে খখ্নকা জে পচগামা রঁনন খছি, গ্র তঁ হানমে রঁনন খছি। একব খেরেঁ কতে কেনিনি। ভোজ খেনে ছথি ননৌব, ভোজ খেনে ছথি নকসেনা, পবসা গত্যাদিমে। সে তঁ খারঁ ফুর্টি কঃ ওহো দোসব দিস চনি গেনৈ আ জগদীশ প্রসাদ মন্ডন সভ দোসব দিস ভঃ গেনা। খপন খাঁটি–পেটি দেখথি তঁ চৌথাগপব বূঝি পড়নি। ভাত–দানিক ভোজ কেননি। জহিনা কথা গোষ্ঠী "সগব বাতি দীপ জবয"মে ভায–রঁধ্কেঁ কবৌনে বহথি, তেহনে ভোজ কেননি, নীক জস ভেননি। ভোজ খ্খা ভোজ খাএরঁ ছোড়ি দেননি।

মাগক হ্মগনা পছাতি, জনা হ্মম্হাবক খারাঁমে ঠরাঁহি নগৈ ছৈ তহিনা ঠরাঁহি নগি গেননি। কিছএ দিনক

पछाति सास्व मबि गेलनि। ह्नको उँमेब कबीरॅ नर्ब्रें ररॅर्ख छलनि। ओछ्र ভোজকেঁ ছোঁষ্ট কেলনি। ছোঁষ্ট এনা জে তীন–ভাএ এক রঁহিনক রীচ সাস্বক সবাধ। জেঠ ভায সবকাবী নোকবী কবৈত তঁএ সবকাবী ধাহী। পনীসঁ তকবাব হেরেঁ কবতনি। হ্মদা স্বতবননি। নৌহব নগ বহলে পনী মাএক জীরিত হ্মঁহ দেখএ গেলীহ সে ভবি সবাধ বহিযে গেলীহ। জগদীশ প্রসাদ মল্ডন খনঠা দেননি। হ্মদা সাস্বরেসঁ সমাদ পহুঁচননি জে এক–সরা সএ কঠিখাবী গেল বহ, তেকব খর্চ খপনে নাগত কিনে। স্বনি কহ খনঠা দেননি। জখন খাঠ দিন রিতলৈ, পবস্বএ নহ–কেশ হএত তঁ সমাদ পঠা দেননি জে খহাঁ সভ খশৌচক ভোজ নহ–কেশ দিন কবৈ ছী। হম সভ (রেঁবমা) ছোড়ি দেনে ছিঐ তখন খহী কছ্র জে হমব খাএরঁ উঁচিত হএত। হ্মদা খূরঁ ঘৌচান ভেলৈ। দ্গযে দিনমে কতে ঘৌচানে হএত, খনঠা দেননি।

সাস্বব রিসবলো নে বহথি খাকি নবসিংহ মামা (কবীরঁ ৮০–৮৫ রঁর্খক বহথিন) মবি গেলখিন। হ্মদা দীপক ভোজ নমহব হোগতো ছোঁষ্ট হোগ ছৈ। গাম নমহব তঁএ সৌংসে গামক ভোজ কবৈত–কবৈত ভোজৈতক দম খড়া জোগ ছৈ। হ্মদা খান গাম তঁ একো ঘবক কিখএ নে হ্খএ ও তঁ গামে কহাএত। সংযোগ থোড়কে নীক ভেননি জে মৃত্যসঁ কবীরঁ খাঠ রঁর্খ পূর্ব স্বতংত্রা সেনানী ভেষ্ট গেল বহনি। জগসঁ দূ–খঠাগ রীঘা খেত কীনি লেননি। স্বতংত্রতা সেনানী ভেষ্টসঁ পূর্ব গামেমে এক গোষ্টে ঐঠাম নৌকবী কবএ নাগন বহথি। জে পেঁশন ভেষ্টনাপব ছোড়ননি।

চাবিম ভেননি জে পনীক মামা (মমিগুত সস্বব) সেহো

ओही पतिआनीमे चलि गेललि। ओना हुनको उँमेर अस्सी पार कऽ गेल रहलि। मुदा ओगठामसँ आवा-जाही नै रहने कोनो भारे ने पड़ललि।
एक पीठ कि (प्रवान पीठ कि) अन्त भऽ गेलै।
जगदीश प्रसाद मण्डल नेन १९९१ ई. अवैत-अवैत आशा-नवाशाक बीच संक्रमणक स्थिति बनए लगल रहलि। १९९४ ई.मे दफा ३०७क केसमे सजाए भऽ गेल रहलि। हाइ कोर्ट अपील होइमे २०-२३ दिन लागि गेललि। तइ समैमे वामपंथी जेलमे रहथि। मने-मन आश्चर्य होन्हि जे बिना किछु केनौं जहलमे छथि। तहियो आ अखनो मन नै मानि रहल छललि जे कोनो गलती हुनकासँ भेल हुअए। खएर, अपील भेल, जमानत भेललि। वर्माजी (माननीय न्यायमूर्ति वीरेन्द्र प्रसाद वर्मा, पटना हाइकोर्ट) केँ फोन केलखिन तँ कहललकलि जे किछु ने हएत, निचेनसँ अपन काज करू। सएह भेल। केस समाप्त भेल गेललि से चारि मासक पछाति बुझलखिन। तेकर कारण रहए जे केस पैरवी करैक जिम्मा नै रहलि। जखन बहुत अधिक केस भऽ गेल रहलि तखन अपनामे विचारि लेलखिन जे एक-एक केसक भार सभ कोइ आपसमे लऽ लिअ। जखन केस खुजत आ खर्च बढ़त तखन चन्दा कऽ लेब तइ बीच एक आदमीक जिम्मामे रहत। हाइ कोर्टबिना ३०७-केस पहिनहि जजमेंट तकक खर्च जमा भऽ गेल रहै। तँए नै बूझि सकलाह। दोसर केस जे बचल रहै तइमे समझौताक बात भऽ गेल रहलि। ओना तैयो किछु गोटे छह-पाँच कऽ देरी केलकलि। तँए केसक

চিন্তা মনসঁ হটি গেল ৰহলনি। ওনা তীন বর্খক রাবংটক পছাতি কেসক ভাঁজ তখন নগলনি জখন থানাসঁ সূচনা ভেটলনি। ঝংঝাবপ্রব-মধ্রনীক বীচ জে কোর্টক হেবা-ফেবী ভেল তগমে কেস হবা গেল ছলৈ। ফাস্ট-ট্রেক কোর্ট খুজনা পছাতি জখন তাক-হেব ভেল তখন ভেটলৈ। কিছু গোটে (২+গোটেমে) মবি গেল বহথি, জগমে তীনটা হদ্দানহ খা দূটা গৱাহ সেহো। সংগঠনক ৰূপ সেহো ছিড় া যা জকাঁ গেল বহলনি। তেকব ৰহৃত বাস কাবণ ছলৈ। সামাজিক, আর্থিক, সাম্প্রদাযিক গত্যাদি। জহিনা অংতিম কেস ছলৈ তহিনা সমাজক অংতিম অসত্রক প্রযোগ নীক জকাঁ ভেলৈ। হদা জে ভেলনি, দিনাংক ৩-৩-২০০৩ গ্রা.কেঁ সমাপ্ত ভহ গেলনি। তগ বীচ জগদীশ প্রসাদ মণ্ডলকেঁ দোসব দিস বঠ ব উচিত লৈ বূঝি পড় নি। উপদেশক সভ তঁ কহবেঁ কবলনি জে অলেবে পবেশান হোগ ছী। হদা সিমবিযা পঁড়াক উপদেশে কী। ধাব গংগা আ রিচাবধাবাক ঘাট সিমবিযা ছী আকি কী ছী সে তঁ একে ধাবমে দেখাগ ছৈ। এক ঘাট (উত্তব) দোসব (দচ্ছিন) মগ্গহ।

জগদীশ প্রসাদ মণ্ডলকেঁ নব কাল্হি দেখৈক গচ্ছা শ্বৰুহেসঁ বহলনি। ওহিনা লৈ কেনাক পছাতি আবো মজগূত ভেলনি। উদাহবণ, পবিরাবমে সাধাবণ শিক্ষাক আগমন ভেল ছলনি। তগঠাম এম.এ. তক পঠ ললনি। পবিরাবে লৈ গামেমে পহিল এম.এ. ভেলাহ। ওনা পচ্ছিনা পীঠ িমে সংস্কৃতক মাধ্যমসঁ এক-পব-এক রিদ্বান বৈবমা ভেলাহ হদা জেনবলমে জগদীশ প্রসাদ মণ্ডলেটা বহথি। দোসব, ব্রৌবি ংগ-কবৌলে খেতিওমে কিছু নরতা আবি গেল ছলৈ গামমে।

দ্নূ বংগক খেতী কবৈ ছনাহ মণ্ডনজী। দ্নূ বংগকসঁ মতনৰ্ব– খন্না খা নগদিযোক। নগদী খেতীমে তবকাবী খা ফনক খেতী সেহো কবএ নগনাহ। ওনা জগ ৰূপে কবএ চাহিত ছনাহ ওগ ৰূপে নৈ হোগক কাবণ ছন, কিছু সমৈওক খভার খা কিছু উঁপদ্রবো। খেতীক এহেনে উঁজাড়ি হোগত বহনি জে জঁ মাবি–ঝগড়া কবএ নগিতথি তঁ দিনমে তীন বেঁব হোগতনি। পৈঘ সমস্যাক খাগূ ছোটৈ গৌণ পড়ি জাগ ছৈ। ক্ষুদা মন তোড়ৈক তঁ খস্ত্র ভেবেঁ কএন। উঁপদ্রবো চাহে জতএ হোউ ক্ষুদা মনকেঁ প্রভারিত তঁ কবিতে খছি। তদ্ধমে খেতীক উঁজাড়ি মেহনত, পূঁজী, সমএ সবঁহক ক্ষতি। জগ দিন মধ্বঁনী কোর্টমে ৩০৭ কেসক জজমেঁটমে সজা ভেননি ওগ দিনক ঘটনা– গামক জতে দেখাব রিবোধী বহনি ওকবা সভকেঁ ঙা বূঁঝন বহি জে সজা হেতনি, জহন জেতাহ। জখনে জেতাহ তখনে দস বঁর্খসঁ পহিনে থোড়ে নিকনতা। সজাএ ভেননি জহন গেনাহ। তীন কট্ঠা বঁধা কোরী রৌবিংগবঁনা চৌমাসমে কেনে বহথি। হাঁ একটা বাঁত খাবো বীচমে কহি দিখএ চাহি ছী জে ১৯৭০–৭১সঁ ১৯+৬–+৭ ধবি বেঁবমাক খেতী খাগূ সসবৈত বহন। খনেকো দমকন, রৌবিংগ ভঃ গেন। হানব চক্কী, থ্রেশব গত্যাদি সেহো সভ ভঃ গেন। ক্ষুদা ১৯+৬–+৭ক বাঁঠি–ভুমকম খেতীকেঁ পাছু ধক্কা মাবি দেনক। এক তঁ সবকাবী বাশিনক চহটি বাঁঠি–ভুমকমক পছাতি নাগি গেন দোসব খনেকো রৌবিংগ মাটিক তবমে টূটি–ফূটি গেন। গামক খেতী পাছু সসবি গেন। ক্ষুদা হিনকব তঁ জীরিকা

ভেলনি, ছোড়েনে কেনা হেতনি ? জগ দিন ३०৭ক জজমেন্ট ভেলনি ওগ সমএ জে কোরী ছলনি ও ২ কিলোসঁ নহ কহ চাবি কিলো ধবিক ফূল ১+ সএ গাছ বহনি। রঁধা কোরীক ভার ২-৩ রুপৈযে কিলো বহৈ। খন্দাজি নিঙ জে কেহেন নোকসান ভেলনি। খষ্ঠাবহো সএ গাছ দিন-দেখাব উঁখাড়ি কহ নহ গেলনি। দাসেব, জহন নিকলনাক তীন মাস পছাতি কছরী গেনাহ। কছরী উঁত্তবরাবি হৈনেমে একটা চাহক দোকানদাব, জে রিশৌনসঁ কছরী খারি রঁসি গেন খছি, চাহেকে দোকানপব জনা কতে ভাবী খপবাধ কহ জহনসঁ খাএন হোথি তহী ঠংগক রেঁরহাব হিনকা সংগ কেনকনি। খা সে ও জেকবা খপনে ঠেকান নৈ ছৈ, ফদা কি কবিতথি। কছরীক বনে কানী রাঁবূক (কানী কান্ত ঝা, খাগ.পী.এস.) পবিরাব সংগ খেনাগ-পীনাগ খারাঁ-জাহী ছন্হি। ওনা খখন ধবি কছরীমে দ্গযে গোটে খাগ.পী.এস কেননি খছি, তগমে কানী রাঁবূ পহিন। তদ্রমে রিচ্যার্থিযে জীরনসঁ মঁচক রক্তা রঁনি গেন বহথি, গীতাক মঁচ (গীতা প্ররচন) পব খধিক রৈঁসৈত ছনাহ।

বাজনীতি সেহো ঠমকি গেনৈ। ১৯৬০ ঙা.ক পছাতি মধুরঁনী জিনা কম্যুনিস্ট পার্টীক ফখ্য খান্দোনন কোশী নহবি, নূনথব, শীশা পানী, রঁবাহ ক্ষেত্রক ডৈমপব কেন্দ্রিত ভহ গেন। ওনা খানো ফদ্দা বহরেঁ কবৈ। রঁটাগদাবী জমীনক নড়াগ জোব পকড়নহি বহৈ। নহবিক পানি খা পনিরিজনী জনা কম্যুনিস্ট পার্টীক হোগ তহিনা নোকক ধাবণা রঁনি গেন ছনৈ। জেকবা সমাধান ভেনে মিথিনাঁচনক উঁহ্লাব ভহ জাগত। খেতীসঁ উঁদ্যোগ ধবি রঁঢ়ি জাগত, সে নৈ ভেন। জতে রিবোধী (কম্যুনিস্ট রিবোধী) তাকত ছন বংগ-বংগক

আন্দালনন, ষড়্যংত্র কহ যোজনাকেঁ আখন ধরি সফল নৈ হ্অএ দেলক। পার্টিযোক বাজনীতিমে ঠহবার আবি গেল। এতরেঁ নৈ জেকবা সভকেঁ রঁগৈাগ-জমীন ভেল ওহো সভ ওকবা (ওগ খেতকেঁ) ভবনা নগা পংজার্ব-দিন্নী জাএ নাগল। পবিণাম ওহল আরঁএ নগননি জে কি কেনাহ তঁ কিছু নৈ। ি সর্ফ জিনেক বাজনীতি নৈ। গামোমে সএহ ভেননি। মনমে উঁঠননি জে হজাবো রঁর্খক গাছ কিছু নে কিছু অপনামে নরীনতা অনিতে বহৈএ। চাহে নর হৈ্সা মোউঁ আকি নর ঝড় ী আকি নর পাত আকি নর কনশী। রিচাব তঁ উঁঠন ঝদা মনমে দ্নূ কেস তঁ বহরেঁ কবনি। জাগ-অরৈঁক পবেশানী নৈ, কেসক সজাএক পবেশানী। দ্নূ সেশন কেস। দূ-দিনা-চাবি-দিনা তঁ ছী নৈ জে র্ব্যরেঁ পহ্নাগ কবএ জহল গেল ছনাহ। সানক-সান দস সান, রাঁবহ সান। দ্নূ মিনা রীস সানসঁ রেঁসী। তগ রীচ কি কএন জাএ। জাধবি কেসসঁ ছুটৈকাবা নৈ পার্বি নেতা তাধবি দোসব দিস রঁঠ র্ব নীক নৈ হেতনি।

কেসক ছুটৈকাবা পছাতি কবরেঁ কি কবিতথি। গ্বজব নেল খেতী কবিতে ছনাহ। নোকবী দিস কহিযো মনসঁ তকরেঁ নে কেনাহ, রেঁপাব কএনে নে হেতনি। ঝদা জিনগিযো তঁ ছোটৈ নৈ অছি। কঠমী সাগকিন (কাঠক পাগডিন নগাওন সাগকিন) তঁ নৈ জে থানো-কাদো আকি বস্তাক কটৈাবিযোমে কন্হোপব উঁঠা নেতা আ টৈপি জেতা। জিনগীক গাড় ী ছী। এক পটৈবীপব সঁ দোসব পটৈবীপব আনর্ব। একব অর্থ ও নৈ জে জগঠাম পাহি কটৈক জোগাব ছৈ তগঠাম গাড় ীকেঁ নহ জা কহ দোসব পটৈবীপব চঠ া দিযৌ। দোসব

পৃথ্বীপৰ আনৈক অর্থ ওা জে ছোটী নাগন (মীঠৰ গেজ নাগন) সঁ ৰঁড় া নাগনপৰ চঢ়এৰাঁক অছি। ওকৰ আঁঠ-পেঠ ছোঠ ছৈ ক্ষদা কিছু পার্ট- ধ্ৰী-চক্কা ৰঁদননে তঁ ডিৰ্ৰাঁ আ আনো-আনো ৰস্তু উঁপযোগী ৰঁনি জাগ ছৈ। প্রশ্ন এতৰেঁ নৈ অছি, ঐসঁ আগূও অছি। ও ওা অছি জে অদৌসঁ অৰৈঁত ওা জিনগীক গাড় া ছী। জতে বংগক পৃথ্বী ততে বংগক পৃথ্বীক গতি। তগঠাম গাড় াকেঁ দোসৰ পৃথ্বীপৰ নঽ জাএৰ, অসান নৈ। সাহিত্যো জগতক জে দশা-দিশা অছি ও ছপিত নহিযেঁ অছি। তদ্রূমে নাঠী সৰঁহক হাথ পড় ন অছি। কোনো ৰস্তু মংগনাপৰ নৈ দঽ ছিপা নেৰঁ, নাথ কহৰৈঁত অছি। মৈথিলী সাহিত্য জগত সমাজসঁ এতে দূৰ হটি গেন অছি জে জহিনা মনুষ্য-দেৰতাক ৰৌঠ ৰিনা গেন ছৈ। ওা া সৰ্ফ মৈথিলিযেমে নৈ অছি আনো-আন সাহিত্যমে ভৰপূৰ অছি। জনা- কৰীৰ দাসক চর্চ মৈথিলী সাহিত্যমে কম অছি ক্ষদা কৰীৰ দাসক জে জিনগীক (জীৰন পদ্ধতি) গতিহাস প্রস্তুত কএন গেন অছি ও ৰিৰেকপূর্ণ জকাঁ নৈ অছি। ৰিৰেকপূর্ণ নৈ হেৰাঁক কাৰণে কৰীৰ দর্শন সমাজসঁ হটি গেন অছি। জেহো সন্ত দর্শনিক প্রচাৰ-প্রসাৰ কঽ বহন ছথি ওহো সন্ত যা তঁ অপনো গ্ৰমবাহে ছথি নৈ তঁ নাথী ছথি জে গ্ৰমবাহ কেনে ছথি। তহিনা তুনসী দাস গোস্ৰামী কহৰৈঁত ছথি, ক্ষদা কতেক গাএ পোসনে ছনাহ ? জৰুৰতি অছি যুগানুসাৰ সাহিত্যক া নৰ্মাণ কৰৰঁ।

তহিনা জাধৰি মৈথিলিযো সাহিত্য সমাজক ৰস্তু (সমাজক সাহিত্য) নৈ ৰঁনত তাধৰি কে কেকৰা কি কহি ছিঐ সে ভাঁজ থোড় ে নাগত ? তঁএ শ্ৰভেক্ষু সাহিত্যকাৰক দাযিত্ৰ ৰঁনৈএ জে এক আঁখি সমাজপৰ

বাখি দোসব খাঁখি কাগজ কনমপব বখতাহ তখনে মৈথিনী সাহিত্যে নৈ মিথিনাক কন্যাণ হএত। বাজ্যক খর্থ জঁ বাজধানীক একটা কার্যনিযসঁ নৈত ছী তঁএ মিথিনাক সমাজ ছুটি জাগএ। মিথিনাক সমাজিক পদ্ধতি রৈদিক পদ্ধতিসঁ খাগূ বঁঠ়ত তখনে সর্বাংগীন রিকাস হএত।

জগদীশ প্রসাদ মণ্ডন জীক, হাগ স্কূনক একটা স্মৃ ত, কেজবীরান হাঙা স্কূনমে নাখা ং নিখেনে ছনাহ। স্পেশীন নাগনক (হাযব সেকেণ্ড্রী) সিনেরঁসক রিস্তাব ভেন। হ্মদা তৈযো খানর্স জকাঁ রিষয নৈ ভেননি, সমটাএনে বহননি। প্ববনে সেকেণ্ড্রী পদ্ধতিক বহননি। হ্মদা রিষযক রিস্তাব তঁ ভেরেঁ কএন। খর্থশাস্ত্রক পঠ় াগ হোগত ছননি। শ্বব্দহক ছহ-মাস পছাতি (হাযব সেকেণ্ড্রী কোর্সক) খর্দ্ধরার্ষিক পবীক্ষা ভেননি। কেজবীরান স্কূনক রেঁরহাব ছন জে খর্দ্ধরার্ষিক পবীক্ষাক কাঁপিযে রিদ্যার্থীকেঁ দ২ দেন জাগ ছন। কিছ রিদ্যার্থী জে পবীক্ষা পছাতি দোহবা ক২ জে প্রশ্নক উঁত্তব পঠ়ননি তঁ ও তঁ পঠ় ি যে ক২ হ্মদা জে সে নৈ কেননি তঁ ঘবপব পোথীসঁ মিনা দেখ নৈত ছনাহ। নে শিক্ষকক বীচ কোনো মনানতা ছননি খা নে রিদ্যার্থীকেঁ হোন্হি জে মাস্টব সহাএর্ জতিখাবএ কেননি। ততরেঁ নৈ নত্তী বাঁবূক (স্র. যদুনন্দন সাহ্) খনগ সোচ বহনি। হ্নকব নম্বঁব দণক খনগ কসৌটী বহনি। হ্নকব সমন্ন বহনি কম নম্বঁব দেনে রিদ্যার্থী খাবো মেহনতি কবত। কিএক তঁ সভ রিদ্যার্থী পাস কবৈক জিজ্ঞাসাসঁ পঠ় ৈত খছি। হেনক ডব হেতৈ। তণ সংগ ঙাহো শিক্ষকসঁ রিদ্যার্থী

ধবি–সভ ব্ঝৌত জে নত্তী ৱাৱূ হাথসঁ জঁ ৱীসো প্রতিশৈত নম্ৱব খাবি জাএত তঁ ৱোঁডিমে পাস হেৱেঁ কবৱ।
হঁ, খর্থশাস্ত্রক চর্চ কেনে ছনৌঁ। স্পেশৈন নাগন্থমে পচাস প্রতিশৈতসঁ খধিক নম্ৱব এননি। সভ রিষযসঁ ৱেঁসী। ক্নাসমে জখন শ্যাম ৱাৱূ (স্ৱ. শ্যামা নন্দ ঝা) জোব সঁ পঠা কাঁপী দেনকনি তখন জনা খর্থশাস্ত্র মনকেঁ এনা পকডা নেনকনি জে দাস কৈপিঁঠনসঁ নঃ কঃ ৱাদমে খমর্ত্য সেন ধবিক পবিচয কবা দেনকনি। খ না হাযব সেকেণ্ড্রী ঠপনা পছাতি মনক দূঠৌ রিষয– খর্থশাস্ত্র খা ভূগোন তঁ হটি গেননি হ্মদা মনসঁ নৈ হঠৈননি। রিষয সমঠৌ কঃ খংগ্রেজী, হিন্দী খা বাজনীতি শাস্ত্র ধবি বহি গেননি। ওহো এম.এ.মে ঘটি গেননি। প্রশ্ন উঁঠৈএ কিযো এক রিষযসঁ রিশেষজ্ঞ ছথি খা কিযো ৱহু রিষযী ছথি, দুনূমে জিনগীক গাডা কিনকব সমঠৈন চনতনি ?

ৱীসম শতাব্দীক মৃত্যু খা এক্কৈসম শতাব্দীক জন্ম ব্ঝরেঁ নে কেনাহ। গ্বনধ্নেমে বহি গেনাহ জে কি কবী কী নৈ কবী। নে ৱীসম সদীক সবাধ কঃ পেনাহ খা নে এক্কৈসম সদীক জন্মোত্সর। হ্মদা একঠৌ নাভ তঁ জব্ধব ভেননি জে সবাধোক খর্চ ৱঁচননি খা জনম দিনোক।

পংচরষীয চ্নার পঞ্চতিক খাগমন ভেন। মনহ্খাএন মন শিশিবক সিতাএন ভৌমহবা খ্জন। পংচাযতসঁ জিনা–পবিষদ ধবিক যোজনা ৱনা সমাজকেঁ ঠাঠা কবএ চাহননি। খাঠ পংচাযতক চ্নার জিনা পবিষদক। খান সমাজমে জাগসঁ পহিনে খপন সমাজ মজগূত ৱনাএৱ খারশ্যক ব্ঝননি। খংচন সম্মেনন গংগাপ্ববক স্কূনমে ভেন। পংচাযত চ্নারক কার্যক্রম

रहैत। सेहो मात्र योजना बनबैत। सर्वमान्य भऽ गेलनि। मुदा एक नै अनेको सूत्र राजनीतिक लागि गेलनि। जगसँ चारिटा जिलो परिषदमे पार्टीक आ चारिटा पंचायतो मुखियाक सेहो पार्टीक (कम्युनिस्ट पार्टी) उम्मीदवार रहनि कऽ ठाढ़ भऽ गेलनि। अखन जे भेल।

पंचायत चुनाव (मुखियाक सेहो) हारलथि। चुनाव भरि तँ उत्साह रहलनि मुदा समाजसँ जिला पार्टीक रहैत रहैत बुझैमे आबि गेलनि। एक दिस सरकारी योजना (चुनावमे आरक्षण) देखथि तँ बुझि पड़नि जे अनेरे ऐ चुनावक ओझरीमे पड़लाह। आरक्षणक एहेन तरीका अछि जे एक चुनावसँ दोसर चुनावक बस्ते बदलि भऽ जेतै। पचास प्रतिशत महिला आरक्षणमे एक-एक टर्म हेराक चाहि छलै। मुदा से नै भेल। जँ दू-दू टर्मपर चुनाव होइत तँ पूर्ण बाउण्ड्र करैत दिनमे हएत। अखन जे होउ, मुदा सरकारी नूर्ट तँ रहिए गेल। जग गतिये समाजकेँ ठाढ़ भऽ चलैक गति हेराक चाही से अखनो धरि नै आबि सकल अछि। अनेको कारणमे मुख्य भ्रष्टाचार रहनि गेल अछि। भ्रष्टाचारी ओहन-ओहन अछि जेकर सरकार छिऐ। के केकरा देखार करत। जँ देखारो करत तँ कानूने कि करतै। विचित्र मकड़जालमे समाज फँसि गेल अछि। आम आदमीकेँ आर्थिक तंगी छै। ओ केना पूर्ति हएत? पूर्तिक जे पद्धति अछि ओ एहेन रहल अछि जे चवरासियेमे गागयो रिका जाइए! तइपर सँ देखौआ-चोरौआ फुट्टे!!

जेकरा सेहो अष्टावक दिन जहलमे रहला ओ आगू

খারি ঠাঠ◌ ভ২ গেননি। মন পড◌ননি মহাভাবতক ও কথা জে মহাভাবতক উঁপবান্ত ভেন। মনমে মিসিযো ভবি শিঁকাক জন্ম নৈ ভেননি। রিপবীত ভেননি। পাছূ উঁনষ্টি দেখননি তঁ বৃঁমি পড◌ননি জে খখন ধবিক জে মোটা কপাব নাদন ছন্হি ওকবা হেষ্টে কবৈক ঐসঁ নীক খরসব নৈ ভেটিতনি। সএহ কেনন্হি।

ক্ষদা একটা প্রশ্ন তৈযো বহরেঁ কেননি জে খাগূসঁ উঁসাবী খাকি পাছূসঁ খা দ্নূ দিসসঁ খাকি এক্ক রেঁব। খাগূসঁ উঁসাবৈক রিচাব ভেননি। সংযোগো নীক বহননি। মধ্রঁনী জিনাক রাসোপঞ্চীমে পার্টীক (ভাকপা) বাজ্য সম্মেনন ভেনৈ। পার্টীক মহাসচির রর্হ্ণন (এ.রী. রর্হ্ণন) সহাএরঁক সংগ–সংগ রঁগানোক কামবেড সভ বহথি। ি রঁহাবক সভ জিনাক বহরেঁ কবথি। নীক সম্মেনন ভেন। জিনাক একটা কার্যকর্ত্তা হোগক নাতে বহরেঁ কবথি। বাজ্যক (পার্টীক) জে সাহিত্য প্রেমী ছথি হ্নকা সভকেঁ কহি দেনখিন– “জে খারঁ খহী সরঁহক সংগ খারি বহন ছী।”

মৈথিলী গজল শাস্ত্র

গজলক উৎপত্তি অরবী সাহিত্যসँ मानल जा सकैत अछि जखन ओतए ई अरबक माने कोनो उत्तेजक घटनाक वर्णन विशेषक रूपमे छल। जखन गजल जँ ऐ अरबक सत्तक सम्बन्ध अछि तँ से फारसीक देन छी। फेर ओतएसँ गजल उर्दू-हिन्दी आ आब मैथिलीमे आएल अछि।

मायानन्द मिश्र मैथिली गजलकेँ गीतल कहलन्हि, जखन हम एतए ओकरा गजले कहब आ अरबी फारसीक छन्द-शास्त्रक किछु शब्दावलीक प्रयोग करब। से मैथिली गजल शास्त्रक लेल शब्दावली भेल "बहर" ।

बहर: उन्नैस टा अरबी बहर प्रयोगत अछि। एतेक बहर मोन बखराक आवश्यकता नै। किएक तँ बहर माने थाट, राग-रागिनी। ऐ उन्नैसटा अरबी बहरक वर्णना मैथिली लेल नीचाँमे भारतीय संगीत (स्रोत स्व. श्री रामाश्रय झा रामरंग) दऽ रहल छी। देवनागरी आ मिथिलाक्षरमे जे वाँजन जागत अछि सएह लिखल जागत अछि (द्रष्टव्य ग सेहो मैथिलीमे अपवाद नै

অছি) সে হ্রস্ব আ দীর্ঘ স্বরকেঁ গনবাক বিধি মৈথিলীমে ভিন্ন অছি, সেহো এতঽ দেল জাএত। জগণ রহবমে শেরমে আঠ (মানে শেরক দুনূ মিসরামে চারি–চারি) অরকান হুঅএ সে ভেল মসম্মন আ জগণ রহবমে শেরমে ছহ (মানে শেরক দুনূ মিসরামে তীন–তীন) অরকান হুঅএ সে ভেল মুসদ্দস । এতঽ মৈথিলীমে বিভক্তি সটা কঽ লিখবাক বৈজ্ঞানিক আধার হেব সিদ্ধ হোইত অছি কারণ গজলমে জে বিভক্তি হটাওল কঽ লিখব তৈযো অরকান গনবা কাল তেনা কঽ গানঽ পড়ত জেনা বিভক্তি সটল হুঅএ, বিভক্তি লেল অলগসঁ গণনা নৈ ভেটৈত।

জগণ রহবমে একটা রুক্ন হুঅএ সে ভেল মুফরিদ রহব আ জগমে একটাসঁ বেশী রুক্ন হুঅএ (রুক্নক বহুবচন অরাকান) সে ভেল মুরক্কব রহব।

দূটা অরাকান পুনঃ আবএ তঁ ওকরা রহবে-শিকস্তা কহল জাএত।

মিসরা আ শের: মৈথিলী গজলমে দূ পাঁতীক দোহা জে কোনো উত্তেজক ঘটনাক বিশেষ বর্ণন করৈত অছি তকরা শের (এক পাঁতী মিসরা) কহল জাএ ছৈ। দুনূ পাঁতী একত্র ভেল শের আ ওএ দুনূ পাঁতীকেঁ অলগবে মিসরা কহবৈ। মতলাক দুনূ মিসরামে একবংগ কাফিযা মানে হমকরন্দী হএত।

উলা আ সানী: শেরক পহিল মিসরা উলা আ দোসর মিসরা সানী ভেল। দূ মিসরাসঁ মতলা আ দূ পাঁতীসঁ দোহা বনল।

অরকান (রুক্ন) আ জিহাফ: আঠ টা অরকান (একবচন রুক্ন) সঁ উন্নীস টা বহব বহবাগত অছি। সে অরকান মূল বাগ অছি আ বহব ভেল বর্ণনামেক বাগ। অরকানক

ভাবন ভেল জিনগী । জেনা রবেণ্যম্ সঁ রবেলিযম্।
তকতীখ: দূ পাঁতীক কোনো উত্তেজক ঘটনাক বিশেষ
বর্ণন করৈত দোহা জে মিসরা রা শেব খছি খা কএ টা
মিসরা রা শেব মিলি কহ গজল বনৈত খছি, তকর
শেন্য চিকিৎসা লেল তকতীখ খছি। সে মিসরা কোন
বাগ–বাগিনীমে খছি তকর তকতীখসঁ বহব জ্ঞাত হোএত
খছি।
মতলা (খারম্ভ) খা মকতা (খন্ত): গজলমে পহিল শেব
মতলা খা খাখিরী শেব মকতা ভেল। মতলাক দূনূ
মিসরামে তুক একরংগ হোএত খছি খা মকতামে করি
খপন নাম দৈ ছথি। মকতাক কখনো কাল লোপ বহত,
একরা সন্দর্ভসঁ বুঝব থিক, মতলা সেহো কখনো কাল
গজলমে নৈ বহৈত খছি হ্মদা প্রারম্ভমে গজলকারকেঁ ওা
রখরাক চাহী।
কাফিযা খা রদীফ: তুকান্ত কাফিযাক বাদক রা
কাফিযাযুক্ত শব্দক পহিলেক খপরিরর্তিত শব্দ/ শব্দ
সমূহকেঁ রদীফ কহৈ ছিঐ। কাফিযা যুক্ত শব্দ বদলত
হ্মদা রদীফ নৈ বদলত। কাফিযা বর্ণ রা মাত্রাক হোএ
ছৈ খা রদীফ শব্দ রা শব্দ সমূহক।
দূটা কাফিযাবনা শেব জূ কাফিযা কহল জাএত খছি।
এক দীর্ঘকি বদলা দূটা হ্রস্ব সেহো দেল জা সকৈএ।
জেনা কাফিযা বর্ণ খা মাত্রাক সংগ শব্দকেঁ সেহো প্রযুক্ত
করৈত খছি তহিনা রদীফ একর রিপরীত শব্দ খা শব্দক
সমূহমে সন্নিহিত বর্ণ খা মাত্রাকেঁ সেহো প্রযুক্ত করিতে
খছি। ঐ তরহেঁ পহিল পাঁতীমে জঁ শব্দ সমূহ রদীফ
খছি তঁ দোসর পাঁতীমে ওকর কোনো এক শব্দ দোসর
শব্দক খংগ ভহ সকৈএ খা ওএ কাফিযা যুক্ত শব্দমে

बदीफक उँपस्थिति बहि सकैए। दूटा काफियाक बीचमे सेहो बदीफ बहि सकैए, बदीफ ऐ तबहेँ अनुपस्थितसँ नइ कइ एक शब्द, शब्दक समूह वा वाक्य भइ सकैत अछि जे अपविवर्तित बहत। काफिया आ शब्द गजलमे बँदलैत बहत। मैथिली व्याकबणक दृष्टिसँ अपविवर्तित मात्रा अपविवर्तित अपूर्ण शब्दकेँ बिना बदीफक गजल कहि सकै छिऐ, काबण ओ काफियाक मूल विशेषता छिऐ (अपविवर्तित मात्रा वा अपविवर्तित अपूर्ण शब्द) .. आ जँ शब्द वा शब्दक अपविवर्तित समूह दृष्टिसँ देखी तँ एतइ बदीफ अनुपस्थित अछि। ओना बदीफ अनुपस्थित सेहो बहि सकैए, शास्त्रीय दृष्टिसँ कोनो दिक्कत नै अछि। मुदा प्राबम्भमे बिना बदीफक गजलक बँदला "एक शब्द, शब्दक समूह वा वाक्य" जे अपविवर्तित बहए, माने बदीफक प्रयोग करू।

बँहब आ संगीत

पहिने कमसँ कम ३७ 'की' बँला की-बोँर्ड लिअ।

ऐमे १२-१२ टा क तीन भाग करू। १३ आ २७ संख्या बँला की सा आ साँ दुनूक बोध कबबैत अछि। सभमे पाँचटा कावी आ सातटा उँज्जब 'की' अछि। प्रथम १२ मंद्र सप्तक, बाँदक १२ मध्य सप्तक आ सभसँ दहिन १२ ताब सप्तक कहबैछ। १ सँ ३६ धवि मार्किबसँ लिखि लिअ। १ आ तेबह सँ क्रमशः वाम आ दहिन हाथ चलत।

१२ गोटे 'की' केब सेटमे ७ टा कावी आ सात टा उँज्जब 'की' अछि।

प्रथम अभ्यासमे मात्र उँजबा 'की' केब अभ्यास करू। पहिल सात टा उँजबा 'की' -सा, बे, ग, म, प, ध, नि- अछि आ आठम उँजबा की तीव्र- सं - अछि जे

খগ্নলকা দোসব সেপ্টক – স – খছি।
রাম হাথক খনামিকাসঁ স, মাধ্যমিকা সঁ রে, গঁডেক্স ফিংগব সঁ গ, র্ব্ঠুাবাঁ খাঁগ্নবসঁ ম, ফেব র্ব্ঠুাবাঁ খাঁগ্নবক নীচাঁসঁ খনামিকা খানূ খা প, ফেব মাধ্যমিকাসঁ ধ, গঁডেক্স ফিংগবসঁ নি, খা র্ব্ঠুাবাঁ খাঁগ্নবসঁ সাঁ– ঐ হিসাবঁসঁ বঁজেবাঁক প্রযাস করু। দহিন হাথসঁ ১২ কেব সেপ্ট পব পহিল ’কী’ পব র্ব্ঠুাবাঁ খাঁগ্নবসঁ স, গঁডেক্স ফিংগবসঁ রে, মাধ্যমিকাসঁ গ, খনামিকাসঁ ম, ফেব খনামিকাক নীচাঁসঁ র্ব্ঠুাবাঁ খাঁগ্নবকেঁ খানূ খা তখন র্ব্ঢ়বাঁ খাঁগ্নবসঁ প, গঁডেক্স ফিংগবসঁ ধ, মাধ্যমিকাসঁ নি খা খনামিকসঁ সাঁ বঁজাউ। দ্নূ হাথসঁ সাঁ দোসব ১২ কেব সেপ্টক পহিল উজ্জব ‘কী’ খছি। খাবোহমে পহিল সেপ্টক সাঁ খছি তঁ দোসব সেপ্টক প্রথম কী বহবাঁক কাবণ সা।
দোসব গপ জে কী–বোঁর্ডসঁ জখন খবাজ নিকলএ তঁ খপন কঁঠক খারাজসঁ একব মিলান করু। কনিযো নীচ–উঁচ নৈ হ্খএ। তেসব গপ জে সংগীতক বর্ণ খছি সা, রে, গ, ম, প, ধ, নি, সাঁ একবা মিথিলাক্ষব/ দেরনাগবীক বর্ণ ব্র্মবাঁক গনতী নৈ কবব। খাবোহ খা খরবোহমে স্বব কতেক নীচ–উঁচ হ্খএ তকবে টা ঞা বোঁধ কববৈত খছি। জেনা কোনো খান ধ্বনি জেনা “ক” কেঁ নিখ খা কী–বোঁর্ডপব নিকলল সা, রে... কেব ধ্বনিক খনুসাব “ক” ধ্বনিক খাবোহ খা খরবোহক খভ্যাস করু।
ঐ সাতূ স্ববমে ষডজ খা পংচম মলে সা খা প খচল খছি, একব সস্বব পাঠমে উঁপব নীচাঁ হেবাঁক গুঞ্জাগশ নৈ ছৈ। সা খছি খাশ্রয খাকি রিশ্রাম খা প খছি উল্লাসক ভার। শেষ জে পাঁচটা স্বব সভটা চল খছি, মলে উঁপব নীচাঁক খর্থাত্ রিগ্রতিক গুঞ্জাগশ খছি ঐমে।

সা আ প মাত্র শুদ্ধ হোগত অছি, আ রিগ্নতি ভঽ সকৈত অছি দূ তবহেঁ, শুদ্ধসঁ স্বব ঙুপব জাএত আকি নীচাঁ। যদি ঙুপব বহত স্বব তঁ কহৱঁ ওকবা তীব্র আ নীচাঁ বহত তঁ ও কোমন কহাএত। ম কঁ ছোড়ি কঽ সভ অচন স্ববক রিগ্নতি হোগত অছি নীচাঁ, তখন ব়ুঁঝূ জে "বে, গ, ধ, নি" ঙা চাবি টা স্ববক দূ টা ৰূপ ভেন কোমন আ শুদ্ধ। ম কেব ৰূপ সেহো দূ তবহক অছি, শুদ্ধ আ তীব্র। বে দৈত অছি উঁসোহ, গ দৈত অছি শাঁতি, ম সঁ হোগত অছি ভয়, ধ সঁ দ্ঃখ আ নি সঁ হোগত অছি আদেশীক ভান। শুদ্ধ স্বব তখন হোগত অছি, জখন সাতো স্বব অপন নিশ্চিত স্থানপব বহৈত অছি। ঐ সাতোপব কোনো চেন্হ নৈ হোগত অছি।

জখন শুদ্ধ স্বব অপন স্থানসঁ নীচাঁ বহৈত অছি তঁ কোমন কহন জাগত অছি আ ঙা চাবিটা হোগত অছি, ঐমে নীচাঁ ক্ষৈতিজ চেন্হ দেন জাগত অছি, যথা- বে॒, গ॒, ধ॒, নি॒।

শুদ্ধ আ মধ্যম স্বব জখন অপন স্থানসঁ ঙুপব জাগত অছি, তখন ঙা তীব্র স্বব কহাগত অছি, ঐমে ঙুপব উঁর্ধ্বাধিব চেন্হ দেন জাগত অছি। ঙা একেটা অছি- ম॑।

এরম প্রকাবে সাত টা শুদ্ধ যথা- সা, বে, গ, ম, প, ধ, নি, চাবিটা কোমন যথা- বে॒, গ॒, ধ॒, নি॒ আ একটা তীব্র যথা ম॑ সভ মিনা কঽ ১২ টা স্বব ভেন।

ঐমে স্পষ্ঠ অছি জে সা আ প অচন অছি, শেষ চন

रा रिङ्गत।
आर फेव की-रोंड पव आउ। ३१ टा की रंना की-रोंड हम ऐ हेत्त कहने छनौं, किए तँ ১২, ১২, ১২ केव तीन सेटे आ अंतिम ३१म तीव्र सां हेत्त।
सप्तकमे सातटा शुद्ध आ पाँचटा रिङ्गत मिना कऽ ১২ टा भेन!
राम कातसँ ১২ टा उंजवा आ कावी की मंद्र सप्तक, रीच रंना ১২ टा की मध्य सप्तक आ २৩ सँ ३৬ धवि की ताव सप्तक कहन जाएत अछि।
आवोह- नीचाँसँ उंपव गेनाग, जेना मंद्र सप्तकसँ मध्य सप्तक आ मध्य सप्तकसँ ताव सप्तक।
मंद्र सप्तकमे नीचाँ रिन्दु, मध्य सप्तक सामान्य आ ताव सप्तकमे उंपव रिन्दु देन जाएत अछि, यथा-
स़, ऱ, ग़ ,म़, प़, ध़, ऩ सा, वे, ग, म, प, ध, नी सां, वें, गं, मं, पं, धं, निं
अववोह- तावसँ मध्य आ मध्यसँ मंद्रकेँ अववोह कहन जाएत अछि।
रादी स्वव- जए स्ववक सभसँ रेशी प्रयोग वागमे होएत अछि।
समरादी स्वव- जकव प्रयोग रादीक रॉद सभसँ रेशी होएत अछि।
अनुरादी स्वव- रादी आ समरादी स्ववक रॉद शेष स्वव।
रर्ज्य स्वव- जए स्ववक प्रयोग कोनो रिशेष वागमे नै होएत अछि।
पकड़- जए स्ववक समुदायसँ कोनो वाग रिशेषकेँ चिन्हे छी।
गायन कान सेहो सभ वाग-वागिनीक हेत्त निश्चित

बढ़त अछि। १२ बजे दिनसँ १२ बजे राति धरि पूर्वांग आ १२ बजे रातिसँ १२ बजे दिन धरि उत्तरांग राग गाओल-बजाओल जाइत अछि।
पूर्वांग रागक वादी स्वरमे कोनो एक टा (सा, रे, ग, म, प) होइत अछि। उत्तरांगक वादी स्वरमे (म, प, ध, नि, सा)मे सँ कोनो एक टा होइत अछि। सूर्योदय आ सूर्यास्तिक समयमे गाओल जाएबला रागकेँ संधि प्रकाश राग कहल जाइत अछि।
रागक जाति
रागक आरोह आ अवरोहमे प्रयुक्त स्वरक संख्याक आधारपर रागक जातिक निर्धारण होइत अछि।
एकर प्रधान जाति तीन टा अछि। १.संपूर्ण (७) २.षाड़व(६) ३.औड़व(५) आ एमे सामान्य स्वर संख्या क्रमशः ७, ६, ५ बढ़त अछि।
आब ऐ आधारपर तीनूकेँ फेँटू।
संपूर्ण-औड़व की भेल? पहिल बढ़त आरोही आ दोसर बढ़त अवरोही। कहू आब। (७,५) एमे सात आरोही स्वर संख्या आ ५ अवरोही स्वर संख्या अछि। संपूर्णक सामान्य स्वर संख्या ऊपर लिखल अछि (७) आ औड़वक (५)। तखन संपूर्ण-औड़व भेल (७,५)। अहिना ९ तरहक राग जाति हएत। १.संपूर्ण-संपूर्ण (७,७) २.संपूर्ण-षाड़व (७,६) ३.संपूर्ण-औड़व(७,५), ४. षाड़व-संपूर्ण- (६,७), ५. षाड़व- षाड़व - (६,६), ६. षाड़व -औड़व (६,५), ७.औड़व-संपूर्ण(५,७), ८.औड़व- षाड़व(५,६), ९. औड़व-औड़व(५,५)।
थाट:

थाट- एकटा सप्तकमे सात शुद्ध, चारिटा कोमल आ एकटा तीव्र स्वर (१२ स्वर) होइत अछि। ऐमे सात स्वरक ओ समुदाय जकरासँ कोनो रागक उत्पत्ति होइत अछि, तकरा थाट वा मेल कहल जाइत अछि।
थाट रागक जनक अछि, थाटमे सात स्वर होइ छै (संपूर्ण जाति)। थाटमे मात्र आरोही स्वर होइत अछि। थाटमे एक्के स्वरक शुद्ध आ विकृत स्वर संग-संग नै रहैत अछि। विभिन्न रागक नामपर थाट सभक नाम राखल गेल अछि। थाटक सातो टा स्वर क्रमानुसार होइत अछि आ ऐमे गेयता नै होइ छै।
थाट १० टा अछि।

१. आसावरी-सा रे ग॒ म प ध॒ नि॒

२. कल्याण-सा रे ग म॑ प ध नि

३. काफी-सा रे ग॒ म प ध नि॒

४. खमाज-सा रे ग म प ध नि॒

५. पूर्वी-सा रे॒ ग म॑ प ध॒ नि

६. विलावल-सा रे ग म प ध नि

७. भैरव-सा रे॒ ग म प ध॒ नि

८. भैरवी-सा रे॒ ग॒ म प ध॒ नि॒

९. मारवा-सा रे॒ ग म॑ प ध नि

१०. तोड़ी-सा रे॒ ग॒ म॑ प ध॒ नि

वर्ण:
वर्णसँ रागक रूप-भाव प्रगट कएल जाइ छै। एकर चारिटा प्रकार छै।
१.स्थायी- जखन एकटा स्वर बेर-बेर अबैत अछि, ओकर आवृत्ति होइत अछि।

২.খরবোহী– ওঁপবসঁ নীচাঁ হোগত স্বব সমূহ, একবা খরবোহী বর্ণ কহন জাগত খছি।
৩.খাবোহী– নীচাঁসঁ ওঁপব হোগত স্বব সমূহ, একবা খাবোহী বর্ণ কহন জাগত খছি।
৪.সংচাবী– জগমে ওঁপবকা তীন্ ৰূপ নযমে হ্খএ।
নক্ষণ গীত: বচনা জগমে ৰাঁদী, সম্বাঁদী, জাতি খা গাযনক সময কেব নির্দেশক বাগক নক্ষণ স্পষ্ঠ ভঽ জাএ।
স্থাযী: কোনো গীতক পহিন ভাগ, জে সভ খন্তবাক ৰাঁদ দোহবাওন জাগত খছি।
খন্তবা: জকবা এক্ক ৰেঁব স্থাযীক ৰাঁদ গাওন জাগত খছি।
খনংকাব/পনষ্টা: স্বব সম্দাযক নিখমৰঁক্ক গাযন/ বাদন ভেন খনংকাব।
খানাপ: কোনো বিশেষ বাগক খন্তস্মত প্রযকত্ত ভেন স্বব সম্দাযক বিস্তাবপূর্ণ গাযন/ বাদন ভেন খানাপ।
তান: বাগমে প্রযকত্ত ভেন স্ববক হ্ববিত গাযন/ বাদন ভেন তান।
তানক গতি দ্রুত হোগত খছি খা ঐমে দোৰেঁব গতিসঁ গাযন/ বাদন কএন জাগত খছি।
খাৰঁ খাওঁ তানপব। সংগীতক গতিক খনূৰূপেঁ ঞা ঝপতান– ১০ মাত্রা, ত্রিতান– ১৬ মাত্রা, এক তান– ১২ মাত্রা, কহবরা– + মাত্রা, দাদবা– ৬ মাত্রা হোগত খছি।
গীত, বাদ্য খা নৃত্য নেন খাৱশ্যক সমএ ভেন কান খা জগ নিশ্চিত গতিক ঞা খন্বসবণ কবৈত খছি সে ভেন নয। জখন নয হ্ববিত খছি তঁ ভেন দ্রুত, জখন খাস্তে–খাস্তে খছি, তঁ ভেন বিনম্বিত খা নৈ খাস্তে খছি

आ नै द्रुत तँ भेल मध्य लय।
मात्रा ताल केर ग्रिनिट्ठ अछि आ ऐसँ लय केँ नापल जाइत अछि।
तालमे मात्रा संयुक्त रूपसँ उपस्थित रहला उत्तर ओकरा विभाग कएल जाइत अछि- जेना दादरामे तीन मात्रा संयुक्त रहला उत्तर २ विभाग।
तालक विभागक निश्चयबद्ध विन्यास अछि छन्द आ तालक प्रथम विभागक प्रथम मात्रा भेल सम आ एकर चेन्ह भेल + वा x आ जतऽ बिना तालीक तालकेँ बुझाओल जाइत अछि से भेल खाली आ एकर चेन्ह अछि ० ।
ओ सम्पूर्ण रचना जइसँ तालक बोल गाँथल होइत अछि, जेना मात्रा, विभाग, ताली, खाली ई सभटा भेल ठेका।
चेन्ह- तालीक स्थान पर ताल चेन्ह आ संख्या। सम + वा x खाली ०
२ अवग्रह/विकारी
- एक मात्राक दू टा बोल
- एक मात्राक चारिटा बोल
एक मात्राक दूटा बोलकेँ धागे आ चारि टा बोलकेँ धागेतिट्ठ सेहो कहल जाइत अछि।
तालक परिचय
ताल कहरबा
४ टा मात्रा, एकटा विभाग, आ पहिल मात्रा पर सम।
धागि नाति नक धिन।
तीन ताल त्रिताल
१६ टा मात्रा, ४-४ मात्राक ४ टा विभाग। १,५ आ १३ पर ताली आ ९ म मात्रापर खाली रहैत अछि।
धा धिं धिं धिं

ধা ধিং ধিং ধা
ধা তিং তিং তা
তা ধিং ধিং ধা
ঝপতাল
১০ মাত্রা। ৪ বিভাগ, জে ক্রমসঁ ২, ३, ২, ३ মাত্রাক হোइत অছি।
১ মাত্রা পর সম, ৬ পর খালী, ३, + পর তালী বইত অছি।
ধী না
ধী ধী না
তী না
ধী ধী না
তাল রূপক
৭ মাত্রা। ३, ২, ২ মাত্রাক বিভাগ।
পহিল বিভাগ খালী, বাঁদক দূ টা ভরল হোइत অছি।
পহিল মাত্রাপর সম আ খালী, চারিম আ ছঅমপর তালী হোइत অছি।
ধী ধা ত্রক
ধী ধী
ধা ত্রক
হ্রস্ব-দীর্ঘ গণনা
ছন্দ দূ প্রকারক অছি। মাত্রিক আ বার্ণিক। বেদমে বার্ণিক ছন্দ অছি।
বার্ণিক ছন্দক পরিচয় লিঅ। এহিমে অক্ষর গণনা মাত্র হোइत অছি। হলন্তযুক্ত অক্ষরকেঁ নৈ গানল জাइत অছি। একার উঁকার ইत্যাদি যুক্ত অক্ষরকেঁ ওহিনা এক গানল জাइत অছি জেনা সংযুক্তাক্ষরকেঁ। সংগে অ সঁ হ কেঁ সেহো এক গানল জাइत অছি। দ্বিমানক কোনো

अक्षर नै होइछ। एखन तीनटा विन्दु मोन राखू- १. हलंतयुक्त अक्षर-० २. संयुक्त अक्षर-१ ३. अक्षर अ सँ ह -१ प्रत्येक।
आब पहिल उदाहरण देखू :-
ई अरदराक मेघ नहि मानत रहत रबसि के=१+३+२+२+३+३+३+१=२० मात्रा
आब दोसर उदाहरण देखू ; पश्चात्=२ मात्रा; आब तेसर उदाहरण देखू
आब=२ मात्रा; आब चारिम उदाहरण देखू सिद्धपुष्ट=२ मात्रा
छन्दार्बद्ध रचना पद्य कहबैत अछि- अन्यथा ओ गद्य थीक। छन्द माने भेल एहन रचना जे आनन्द प्रदान करए। एदा ऐसँ ई नै बुझबाक चाही जे आजुक नव करिता गद्य कोटिक अछि कारण वेदक सावित्री-गायत्री मंत्र सेहो शिथिल/ उदार नियमक कारण, सावित्री मंत्र गायत्री छंद मे परिगणित होइत अछि- जेना यदि अक्षर पूरा नै भेल तँ एक आकि दू अक्षर प्रत्येक पादमे बढ़ा ला लेल जाइत अछि। य आ व केर संयुक्ताक्षरकेँ क्रमशः इ आ उ लगा कए अलग कएल जाइत अछि। जेना- वरेण्यम्=वरेणियम्
स्वः = सुवः ।
तमिल छोड़ि शेष सभटा दक्षिण आ समस्त उत्तर-पश्चिमी आ पूर्वी भारतीय लिपि आ देवनागरी लिपिमे वएह स्वर आ कचटतप व्यञ्जन विधान अछि, जइमे जे लिखल जाइत अछि सएह बाजल जाइत अछि। एदा देवनागरीमे ह्रस्व "इ" एकर अपवाद अछि, ई लिखल जाइत अछि पहिने एदा बाजल जाइत अछि बादमे।

ঝদা মৈথিলীমে ও অপরাদ সেহো নৈ অছি– যথা 'অছি' ও রাজন জাগত অছি অ, হ্রস্ব 'গ', ছ রা অ গ ছ। দোসব উদাহবণ নিঅ– বাতি– বা গ ত। একটা আব উদাহবণ নিঅ। সন্ধি সংস্কৃতক রিশেষতা অছি ঝদা কী গংগ্লিশমে সংধি নৈ অছি ? তঁ ও কী অছি – আগম গোগঙ টুরাড্স্দএন্ড। একবা নিখন জাগত অছি– আগ এম গোগঙ টুরাড্স্ দ এন্ড। ঝদা পাণিনি ধ্বনি রিজ্ঞানক আধাবপব সংধিক নিঅম রনওনন্হি ঝদা গংগ্লিশমে নিখরা কানমে তঁ সংধিক পানন নৈ হোগত ছৈ –আগ এম কেঁ ওনা আগম ফোনেটিকনী নিখন জাগত অছি– ঝদা রজরা কান একব প্রযোগ হোগত অছি। মৈথিনীমে সেহো যথাসংভব রিভকিত্ত শব্দসঁ সটা কহ নিখন আ রাজন জাগত অছি।

ছন্দ দূ প্রকাবক অছি। মাত্রা ছন্দ আ বর্ণ ছন্দ। রেদমে বর্ণবৃত্তক প্রযোগ অছি।

ঝখ্য বৈদিক ছন্দ সাত অছি–

গাযত্রী, উষ্ণিক্, অনুষ্টুপ্, বৃহতী, পঙ্ক্তি, ত্রিষ্টুপ্ আ জগতী; শেষ ওকব ভেদ অছি, অতিছন্দ আ রিছন্দ। এতহ ছন্দকেঁ অক্ষবসঁ চিন্হন জাগত অছি। জে অক্ষব পূবা নৈ ভেন তঁ এক আকি দূ অক্ষব প্রত্যেক পাদমে রঠ া নেন জাগত অছি। য আ র কেব সংযাক্ষবকেঁ ক্রমশঃ গ আ উ নগা কহ অনগ কএন জাগত অছি। জেনা–

রবেণ্যম্= রবেণিযম্

স্বঃ = স্বরঃ

গুণ আ বৃদ্ধিকেঁ অনগ কহ সেহো অক্ষব পূব কহ সকৈ ছী।

এ = অ + গ , ও = অ + উ , ঐ = অ/আ + এ,

ঔ = অ/আ + ও

ছন্দঃ শাস্ত্রমে প্রযুক্ত 'গুরু' আ 'লঘু' ছংদক পরিচয প্রাপ্ত করু।

তেবহ টা স্বর বর্ণমে অ, ই, উ, ঋ, লৃ ; ই পাঁচ হ্রস্ব আ আ, ঈ, ঊ, ঋৃ, এ, ঐ, ও, ঔ ; ই আঠ দীর্ঘ স্বর অছি।

ই স্বর বর্ণ জখন ব্যংজন বর্ণকি সংগ জুড়ি জাইত অছি তঁ ওকরাসঁ 'গুণিতাক্ষর' বনৈত অছি।

ক্+অ= ক,

ক্+আ=কা ।

এক স্বর মাত্রা আকি এক গুণিতাক্ষরকেঁ এক 'অক্ষর' কহল জাইত অছি। কোনো ব্যংজন মাত্রকেঁ অক্ষর নৈ মানল জাইত অছি– জেনা 'অরাক্' শব্দমে দূ টা অক্ষর অছি; অ, রা ।

" ঐমে একটা অপরাদ অছি ।"ম্হ" আ "ন্হ" কেঁ সংগ এহন নিযম নৈ লগৈত অছি ।" ! ! ! মৈথিলী লেল ই নিঅম নৈ ছৈ (হিন্দীমে ই নিঅম ছৈ, আ কিছু মৈথিলী লেখক ওকর অনুকরণ কঽ ই লিখলহিযো ছথি), এতঽ ম্হ আ ন্হ কের পহিল্বকা হ্রস্ব সেহো সামান্য রূপসঁ দীর্ঘ হোইত অছি। জেনা ছনি আ ছন্হি কোনো বঁচাসঁ বঁজবাঁ কঽ দেখু– ছনি মে ছ হ্রস্ব, মুদা ছন্হি মে ছ দীর্ঘ উঁচারিত হোইএ। তহিনা জিম্হর মে জি দীর্ঘ উঁচরিত হোইএ (পদ্যমে)। ওনা কোনো লেখক জঁ একাধ ঠাম ওকরা হ্রস্ব লঽ বহল ছথি তঁ ও পদ্যক পাঁতি অপরাদ রূপমে স্বীকৃত ভঽ সকৈএ; মুদা নিঅমমে ঐ অপরাদক হিন্দীক অনুকরণমে স্বীকৃত করবাঁক আরশ্যকতা নৈ। তহিনা জিনকা মৈথিলী গাযনক অনুভর ছন্হি সে

আব নীক জকাঁ বুঝি সকৈত ছথি জে পদ্য পহিনে পঢ়ন আ ফেব গাওন জাগ ছৈ, তেঁ "হমব স্বব" গেলোঁ কান "হমব" কেব "ব" দীর্ঘ হএত, বাঁবজূদ ওকব দোসব শের্ঁক ভাগ বহনাক বাঁদো– কাবণ ওকব নিধাবিণ পদ্যক পাঁতিক অনুসাব নগাতাব হএত। হঁ জঁ পদ্যক দোসব পাঁতিক পহিল অক্ষব সংযুক্তাক্ষব অছি আ পছিলা পাঁতিক অন্তিম অক্ষব হ্রস্ব তঁ ও হ্রস্ব দীর্ঘ নৈ হএত; কাবণ পাঁতিক অন্তক সংগ গণনাক অন্ত ভঽ জাগত অছি।
দীর্ঘ আ বিকাবী (সংস্কৃতমে অবগ্রহ, বাঁগ্লামে জহনা) মে অন্তব ছৈ। বিকাবী ২ জঁ চাবিযোষ্ঠী দঽ দিযৌ তৈযো দীর্ঘ নৈ হএত.. জেনা বঁচাক গীতমে ঘঽঽঽঽঽঽব– ও হ্রস্ব–হ্রস্ব ভেল। পদক অন্তিম অক্ষবকেঁ আবশ্যকতানুসাব হ্রস্বকেঁ দীর্ঘ আ দীর্ঘকেঁ হ্রস্ব কএল জা সকৈত অছি।
কোনো গজলক পাঁতী (মিসবা)ক বজন/ বা শের্ঁক বজন তীন তবহেঁ নিকালি সকৈ ছী, সবল বার্ণিক ছন্দমে বর্ণ গানি কঽ; বার্ণিক ছন্দমে বর্ণক সংগ হ্রস্ব–দীর্ঘ (মাত্রা) ক ক্রম দেখি কঽ; আ মাত্রিক ছন্দমে হ্রস্ব–দীর্ঘ (মাত্রা) ক ক্রম দেখি কঽ। জিনকা গাযনক কনিকবৌ জ্ঞান ছন্হি ও বুঝি সকৈ ছথি জে গজলক এক পাঁতীমে শের্ঁক সংখ্যা দোসব পাঁতীক সংখ্যাসঁ অসমান বহি সকৈএ, মুদা জঁ উঁপব তীন তবহমে সঁ কোনো তবহেঁ গণনা কএল জাএ তঁ বজন সমান হএত। মুদা আজাদ গজল বেঁ–বঁহব হোগত অছি তেঁ ওতঽ সভ পাঁতী বা শের্ঁমে বজন সমান হেবৌক তঁ প্রশ্ন নৈ অছি। ঐ তীনূ বিধিসঁ লিখল গজলমে মিসবামে সমান বজন এবেঁ টা কবত। ওনা ও গজলকাব আ গাযক দুনূক সামর্থ্যপব নির্ভব কবৈত অছি; গজলকাব লেল বার্ণিক ছন্দ সভসঁ কঠিন, মাত্রিক

ओगसँ हल्लुक आ सबल वार्णिक सभसँ हल्लुक अछि, ऋदा गायक लेल वार्णिक छन्द सभसँ हल्लुक, मात्रिक ओगसँ कठिन, सबल वार्णिक ओहूसँ कठिन आ आजाद गजल (बिना बहरक) सभसँ कठिन अछि।

१. सभटा ह्रस्व स्वर आ ह्रस्व युक्त व्यञ्जनाक्षर 'लघु' मानल जाइत अछि। एकरा ऊपर U लिखि एकर संकेत देल जाइत अछि।

२. सभटा दीर्घ स्वर आर दीर्घ स्वर युक्त व्यञ्जनाक्षर 'गुरु' मानल जाइत अछि, आ एकर संकेत अछि, ऊपरमे एकटा छोट – ।

३. अनुस्वार किंवा विसर्गयुक्त सभ अक्षर गुरु मानल जाइत अछि।

४. कोनो अक्षरक बाद संयुक्ताक्षर किंवा व्यंजन मात्र रहलासँ ओहि अक्षरकेँ गुरु मानल जाइत अछि। जेना– अच्, सत्। ऐ मे अ आ स दुनू गुरु अछि।

५. जेना वार्णिक छन्द/ वृत्त वेदमे व्यवहार कएल गेल अछि तहिना स्वरक पूर्ण रूपसँ विचार सेहो ओहि युग सँ भेटैत अछि। स्वर रीतिसँ ७ विभक्त अछि:– १. उदात्त २. उदात्ततर ३. अनुदात्त ४. अनुदात्ततर ५. स्वरित ६. अनुदात्तानुरक्तस्वरित, ७. प्रचय (एकटा श्रुति–अनहत नाद जे बिना कोनो चीजक उत्पन्न होइत अछि, शेष सभटा अछि आहत नाद जे कोनो वस्तुसँ टकरएलापर उत्पन्न होइत अछि)।

१. उदात्त– जे अकारादि स्वर कण्ठादि स्थानमे ऊर्ध्व भागमे बाजल जाइत अछि। एकरा लेल कोनो चेन्ह नै अछि।

२. उदाताात्तर– कण्ठादि अति ऊर्ध्व स्थानसँ बाजल जाइत

अछि ।
३. अनुदात्त– जे कण्ठादि स्थानमे अधोभागमे उच्चारित होइछ । नीचाँमे तीर्यक चेन्ह खचित कएल जाइछ ।
४. अनुदातातरर– कण्ठादिसँ अइत नीचाँ बाजल जाइत अछि ।
५. स्वरित– जाहिमे अनुदात्त रहैत अछि किछु भाग, आ किछु रहैत अछि उदात्त । ऊपरमे ठाढ़ रेखा खेंचल जाइत अछि, ऐमे ।
६. अनुदाततानुरक्तस्वरित– जाहिमे उदात्त, स्वरित किंवा दुनू बादमे होइछ, ई तीन प्रकारक होइछ ।
७. प्रचय– स्वरितक बादक अनुदात्त रहलासँ अनाहत नाद प्रचयक, तानक उत्पत्ति होइत अछि ।
१. पूर्वार्चिकमे क्रमसँ अग्नि, इन्द्र आ सोम पवमानकेँ संबोधित गीत अछि । तदुपरान्त आरण्यक काण्ड आ महानाम्नी आर्चिक अछि । आग्नेय, ऐन्द्र आ पावमान पर्वकेँ ग्रामगेयगण आ पूर्वार्चिकक शेष भागकेँ आरण्यकगण सेहो कहल जाइछ । सम्मिलित रूपेँ एकरा प्रकृतिगण कहैत छी ।
२.उत्तरार्चिक: विकृति आ उत्तरगण सेहो कहैत छी । ग्रामगेयगण आ आरण्यकगणसँ मंत्र चुनि कऽ क्रमशः ऊहगण आ ऊह्यगण कहलेँछ– तदन्तर प्रत्येक गण दशरात्र, संवत्सर, एकह, अहिन, प्रायश्चित आ क्षुद्र पर्वमे बाँटल जाइछ । पूर्वार्चिक मंत्रक नवकेँ स्मरण कऽ उत्तरार्चिक केर द्विक, त्रिक, आ चतुष्क आदि (२,३, आ ४ मंत्रक समूह) मे ऐ नव सत्रक प्रयोग होइछ । अधिकांश त्रिक आदि प्रथम मंत्र पूर्वार्चिक होइत अछि, जकर नवपर पूरा सूक्त (त्रिक आदि) गाओल जाइछ ।
उत्तरार्चिक ऊहागण आ ऊह्यगण प्रत्येक नवकेँ तीन बेर

তীন প্রকারেঁ পঠ ৈছ। রৈদিক কর্মকাল্ডমে প্রস্তার প্রস্তাতব দ্বাবা, উদ্গীত উদগাতব দ্বাবা, প্রতিঘাব প্রতিহাতব দ্বাবা, উপদ্রব প্বনঃ উদগাতৃ দ্বাবা আ নিধান তীনূ দ্বাবা মিনি কঽ গাওন জাগছ। প্রস্তারক পহিনে হিংকাব (হিং, হুং, হং) তীনূ দ্বাবা আ ওঁ উদগাতৃ দ্বাবা উদগীতক পহিনে গাওন জাগছ। ওা পাঁচ ভকিত্ত ভেল।
হাথক মুদ্রা- ১.১.ওঁঠা(প্রথম আঁগুব)-এক যর দূবী পব ২.২. ওঁঠা প্রথম আঁগুবকেঁ ছুবৈত ২.২. ওঁঠা বীচ আঁগুবকেঁ ছুবৈত ৪.৪. ওঁঠা চাবিম আঁগুবকেঁ ছুবৈত ৫.৫. ওঁঠা পাঁচম আঁগুবকেঁ ছুবৈত ৬.১১. ছঠম এুষ্ঠ ওঁঠা প্রথম আঁগুবসঁ দূ যর দূবী পব ৭.৬. সাতম অতিশ্রব সামরেদ ৮.৭. অভিগীত ঋগ্বেদ।
গ্রামগেযগান- গ্রাম আ সার্বজনিক স্থানপব গাওন জাগত ছল।
আবণ্যক গেযগান- রন আ পরিত্র স্থানমে গাওন জাগত ছল।
উহগান- সোমযাগ এরং রিশেষ ধার্মিক অরসব পব। পূর্বার্চিকসঁ সংবঁধিত গ্রামগেযগান ঐ রিধিসঁ। উহ্যগান আকি বহস্যগান- রন আ পরিত্র স্থানপব গাওন জাগত অছি। পূর্বার্চিকক আবণ্যক গানসঁ সংবঁধ। নাবদীয শিক্ষামে সামগানক সংবঁধমে নির্দেশ:- ১.স্বব-৭ গ্রাম-৩ মূর্ছনা-২১ তান-৪৯
সাত টা স্বব সা, বে, গ, ম, প, ধ ,নি, আ তীন টা গ্রাম- মধ্য, মন্দ, তীব্র। ৭*৩=২১ মূর্ছনা। সাত স্ববক পবস্পব মিশ্রণ ৭*৭=৪৯ তান।
ঋগরেদক প্রত্যেকে মংত্র গৌতমক ২ সামগান (পর্কক) আ

काश्यपक १ सामगान (पर्कक) कारण तीन मंत्रक ऱबाऱब भऽ जाएत अछि। मैकडानेल इन्द्राग्नि, मित्रावरुणौ, इन्द्राविष्णु, अग्निषोमौ ऐ सभकेँ युगलदेवता मानलन्हि अछि। रुदा युगलदेव अछि –विशेषण–विपर्यय।
वेदपाठ–
१. संहिता पाठ अछि शुद्ध रूपमे पाठ।
अग्निमीळे पुरोहितं
यज्ञस्य देवमृत्विजम। होतारं रत्नधातमम्।
२. पद पाठ– ऐमे प्रत्येक पदकेँ पृथक कऽ पढ़ल जाएत अछि।
३. क्रमपाठ– एतऽ एकक बाद दोसर, फेर दोसर तखन तेसर, फेर तेसर तखन चतुर्थ। एना कऽ पाठ कएल जाएत अछि।
४. जटापाठ– ऐमे जँ तीन टा पद क, ख, आ ग अछि तखन पढ़बाक क्रम ऐ रूपमे हएत। कख, खक, कख, खग, गख, खग। ५. घनपाठ– ऐ मे उपरका उदाहरणक अनुसार निम्न रूप हएत– कख, खक, कखग, गखक, कखग। ६. माला, ७. शिखा, ८. रेखा, ९. ध्वज, १०. दण्ड, ११. रथ। अंतिम आठकेँ अष्टविकृति कहल जाएत अछि।
साम विकार सेहो ६ टा अछि, जे गानकेँ ध्यानमे रखैत घटाओल, बढ़ाओल जा सकैत अछि। १. विकार–अग्नेकेँ ओग्नाय। २. विश्लेषण– शब्द/पदकेँ तोड़नाइ ३. विकर्षण–स्वरकेँ खिंचनाइ/अधिक मात्राक ऱबाऱब ऱजेनाइ। ४. अभ्यास– ऱेब–ऱेब ऱजनाइ। ५. विराम– शब्दकेँ तोड़ि कऽ पदक मध्यमे 'यति'। ६. स्तोभ– आलाप योग्य पदकेँ जोड़ि लेब।

কৌথুমীয শাখা 'হাউ' 'বাগ' জোড়ৈত ছথি। বাণানীয শাখা 'হার্', 'বাযি' জোড়ৈত ছথি।
মাত্রিক ছন্দক প্রযোগ রেদমে নৈ অছি রবন্ বর্ণবৃত্তক প্রযোগ অছি আ গণনা পাদ রা চবণক অনুসাব হোগত ছন। মুখ্য ছন্দ গাযত্রী, একব প্রযোগ রেদমে সভসঁ রেশী অছি। তকব বাঁদ ত্রিষ্টুপ আ জগতীক প্রযোগ অছি।
১. গাযত্রী- ৮-৮ কেব তীন পাদ। দোসব পাদক বাঁদ রিবাম। রা এক পদমে ছহ টা অক্ষব।
২. ত্রিষ্টুপ- ১১-১১ কেব ৪ পাদ।
৩. জগতী- ১২-১২ কেব ৪ পাদ।
৪. উষ্ণিক- ৮-৮ কেব দূ তকব বাঁদ ১২ বর্ণ-সংখ্যাক পাদ।
৫. অনুষ্টুপ- ৮-৮ কেব চাবি পাদ। একব প্রযোগ রেদক অপেক্ষা সংস্কৃত সাহিত্যমে রেশী অছি।
৬. বৃহতী- ৮-৮ কেব দূ আ তকবা বাঁদ ১২ আ ৮ মাত্রাক দূ পাদ।
৭. পংক্তি- ৮-৮ কেব পাঁচ। প্রথম দূ পদক বাঁদ রিবাম অবৈছ।
যদি অক্ষব পূবা নৈ হোগত অছি, তঁ এক রা দূ অক্ষব নিম্ন প্রকাবেঁ ঘটা-বঢ়া নেন জাগত অছি।
(অ) ববেণ্যম্ কেঁ ববেণিযম্ স্বঃ কেঁ স্বরঃ।
(আ) গুণ আ বৃদ্ধি সন্ধিকেঁ অনগ কএ নেন জাগত অছি।
এ= অ + ই
ও= অ + উ
ঐ= অ/আ + এ

ঔ= অ/আ + ও
অহু প্রকারেঁ নৌ প্ববনাপব অন্য রিবাডাদি নামসঁ একব নামকবণ হোগত অছি।
যথা– গাযত্রী (২৪)– রিবাট্ (২২), নিচৃত্ (২৩), শুদ্ধা (২৪), ভুবিক্ (২৫), স্ববাট্(২৬)।
ওঁ ভূর্ভুরস্বঃ। তত্ সরিতুর্বরেণ্যং। ভর্গো দেরস্য ধীমহি। ধিযো যো নঃ প্রচোদযাত্।
রৈদিক ঋষি স্বযংকেঁ আ দেরতাকেঁ সেহো করি কহৈত ছথি। সম্পূর্ণ রৈদিক সাহিত্য ঐ করি চেতনাক রাঙ্মযমূর্ত্তি অছি। ওতহ আধ্যামে চেতনা, অধিদৈরত্বমে উত্তীর্ণ ভেল অছি, এরম্ ওকবা আধিভৌতিক ভাষামে রূপ দেল গেল অছি। ওনা ওগ সমএমে সেহো সম্মিলিত রূপেঁ ঋচা পাঠ কবৈরনাকেঁ রেঁও সন হৈর্ব–হৈর্ব কবৈরনা (অথর্ররেদমে) কহল গেল ছৈ, মানে গাযনমে অসহমতিক স্ববক স্বীকৃতি ছনৌ।
দেরনাগবীক অতিবিকত্ত সমস্ত উত্তব ভাবতীয ভাষা নেপাল আ দক্ষিণমে (তমিলকেঁ ছোড়ি) সভ ভাষা রর্ণমালাক রূপমে স্বব আ কচটতপ আ য, ব ল র, শ, স, হ কেব রর্ণমালাক উপযোগ কবৈত অছি। গ্রাও কেব হেতু সংস্কৃতমে দোসব রর্ণ ছৈক (ছান্দাগ্য পবম্পবামে একব উচ্চাবণ নৌ হোগত অছি ক্ষদা রাজসনেযী পবম্পবামে খূর হোগত অছি– জেনা ছান্দাগ্য উচ্চাবণ সভূমি তঁ রাজসনেযী উচ্চাবণ সভূমীগ্রও), ঙা দ্রস্ব দীর্ঘ দ্নূ হোগত অছি। সিদ্ধিবস্তু লেল সেহো কমসঁ কম ছহ প্রকাবক রর্ণ মিথিলাক্ষবমে প্রযুক্ত হোগত অছি।
রৈদিক সংস্কৃতমে উদাত্ত, অনুদাত্ত আ স্ববিত (ক্রমশঃ ক॑ ক॒ ক) উপযোগ তঁ মবাঠীমে ळ আ অর্দ্ধ ऱ् কেব সেহো প্রযোগ হোগত অছি। মৈথিলীমে ২ (রিকাবী রা

অবগ্রহ) কের প্রয়োগ সংস্কৃত জকাঁ হোইত অছি আ আই কাল্হি একর বদলামে টাইপক সুবিধানুসারে দ’ (দঃ কের বদলামে) এহন প্রয়োগ সেহো হোইত অছি মুদা ঈ প্রয়োগ ওই ফ’ন্টমে একটা তকনীকী ন্যূনতাক পরিচায়ক অছি। মুদা “আ”কার ক বাদ বিকারীক আবশ্যকতা নৈ অছি।

জেনা ফারসীমে অলিফ বে সে আ রোমনমে এ বী সী হোইত অছি তহিনা মোটা-মোটী সভ ভারতীয় ভাষামে লিপিক ভিন্নতাক অছৈত বর্ণমালাক স্বরূপ একে রঙ অছি।

বর্ণমালামে দূ প্রকারক বর্ণ অছি- স্বর আ ব্যংজন। বর্ণক সংখ্যা অছি ৬৪ জইমে ২২ টা স্বর আ ৪২ টা ব্যঞ্জন অছি।

পহিনে স্বরক বর্ণন দৈ ছী- জই বর্ণক উচ্চারণমে দোসর বর্ণক উচ্চারণক অপেক্ষা নৈ রহৈত অছি, সে ভেল স্বর। স্বরক তীন টা ভেদ অছি- হ্রস্ব, দীর্ঘ আ প্লুত। জইমে বাজৈমে এক মাত্রাক সমএ লাগএ সে ভেল হ্রস্ব, জইমে দূ মাত্রা সমএ লাগন সে ভেল দীর্ঘ আ জইমে তীন মাত্রাক সমএ লাগন সে ভেল প্লুত।

মূলভূত স্বর অছি- অ ই উ ঋ ৯

পাণিনিসঁ পূর্বক আচার্য একরা সমানাক্ষর কহৈ ছলা।

দীর্ঘ মিশ্র স্বর অছি- এ ঐ ও ঔ

পাণিনিসঁ পূর্বক আচার্য একরা সন্ধ্যক্ষর কহৈ ছলা।

৯ দীর্ঘ নৈ হোইত অছি আ সন্ধ্যক্ষর হ্রস্ব নৈ হোইত অছি।

অ ই উ ঋ ঐ সভক হ্রস্ব, দীর্ঘ (আ ঈ ঊ ৠ) আ প্লুত (আ৩ ঈ৩ ঊ৩ ৠ৩) সভ মিলা কঽ ১২ বর্ণ ভেল।

ऌ केर ह्रस्व आ प्लुत दू भेद अछि (ऌ३) तँ २ टा ग भेल। ए ऐ ओ औ ग चारू दीर्घ मिश्रित स्वर अछि आ ऐ चारूक प्लुत रूप सेहो (ए३ ऐ३ ओ३ औ३) होइत अछि, तँ + टा ग सेहो भेल। भऽ गेल सभटा मिला कऽ २२ टा स्वर।

ऐ सभटा २२ स्वरक वैदिक रूप तीन तरहक होइत अछि, उदात्त, अनुदात्त आ स्वरित।

ऊँच भाग जेना तालुसँ उत्पन्न अकारादि वर्ण उदात्त गुणक होइत अछि आ तेँ उदात्त कहल जाइत अछि। नीचाँ भागसँ उत्पन्न स्वर अनुदात्त आ जइ अकारादि स्वरक प्रथम भागक उच्चारण उदात्त आ दोसर भागक उच्चारण अनुदात्त रूपेँ होइत अछि से भेल स्वरित।

स्वरक दू प्रकार आर अछि, सानुनासिक जेना अँ आ निरनुनासिक जेना अ।

दत्तेन निर्वृत्तः कूपो दात्तः। दत्त नाम्ना पुरुष द्वारा निर्मित- व्यास धारक उत्तरवर्तिया तटै पर बनबाओल, एतऽ जनाव भेल दात्त। अञ् प्रत्यान्त भेलासँ 'दात्त' आद्युदात्त भेल, अण् प्रत्ययान्त होइत तँ प्रत्यय स्वरसँ अन्तोदात्त होइत। रूपमे भेद नै भेलोपर स्वरमे भेद अछि। ऐसँ सिद्ध भेल जे सामान्य शब्दक रक्षा सेहो शुद्धक सस्वर उच्चारण करै छला।

स्वरितकेँ दोसरो रूपमे बुझि सकै छी- जेना ऐमे अन्तिम स्वरक तीव्र स्वरमे पुनरुच्चारण होइत अछि।

आबै व्यञ्जनपर आउ।

व्यञ्जन ४२ टा अछि।

क् ख् ग् घ् ङ्

च् छ् ज् झ् ञ्

ट् ठ् ड् ढ् ण्

ত্ থ্ দ্ ধ্ ন্
প্ ফ্ ৰ্ ভ্ ম্
য্ ব্ ন্ র্
শ্ ষ্ স্
হ্
য্ র্ ন্ সানুনাসিক সেহো হোগত অছি, যঁ রঁ নঁ আ নিরুনাসিক সেহো।
একর অতিরিক্ত দূ টা আর ব্যঞ্জন অছি– অনুস্বার আ রিসর্জনীয রা রিসস্থ।
ঙা দনূটা স্বরক অনন্তর প্রযুক্ত হোগত অছি।
রিসর্জনীয মূন রর্ণ নৈ অছি, ররন্ স্ রা র্ কের রিকার থীক। রিসর্জনীয কিছ ধ্বনি ভেদ আ কিছ রূপ–ভেদসঁ দূ প্রকারক অছি– জিহ্বামূনীয আ উঁপধ্মানীয। জিহ্বামূনীয মাত্র ক আ খ সঁ পূর্ব প্রযুক্ত হোগত অছি, দোসর মাত্র প আ ফ সঁ পূর্ব।
অনুস্বার, রিসর্জনীয, জিহ্বামূনীয আ উঁপধ্মানীযকেঁ অযোগরাহ কহন জাগত অছি।
উঁপরোক্ত রর্ণ সভকেঁ ছোড়ি ৪ টা আর রর্ণ অছি, জকরা যম কহন গেন অছি।
ক্ঁ খ্ঁ গ্ঁ ঘ্ঁ (যথা– পনিক্ ক্নী, চখ খ্নতঃ, অগ্ গ্নিঃ, ঘ্ ঘ্নন্তি)
পঞ্চম রর্ণ আগাঁ রহনাপর পূর্ব রর্ণ সদৃশ জে রর্ণ রীচমে উঁচারিত হোগত অছি সে যম ভেন।
যম সেহো অযোগরাহ হোগত অছি।
অ আ করস্থ হ (অসংযুক্ত) আ রিসর্জনীয কের উঁচারণ কণ্ঠমে হোগত অছি।
গ ঙা চরস্থ য শ কের উঁচারণ তানুমে হোগত অছি।

ঋৃ ৠ টবর্গ ব ষ কেব উঁচাবণ মূর্ধামে হোগত অছি।
নৃ তবর্গ ন স কেব উঁচাবণ দাঁতসঁ হোগত অছি।
উঁ উঁু পবর্গ আ উঁপধ্মানীয কেব উঁচাবণ ওষ্ঠসঁ হোগত অছি।
ব কেব উঁচাবণ উঁপবকা দাঁতসঁ অধব ওষ্ঠ কেব সহাযতাসঁ হোগত অছি।
এ ঐ কেব উঁচাবণ কণ্ঠ আ তাল্বসঁ হোগত অছি।
ও ঔ কেব উঁচাবণ কণ্ঠ আ ওষ্ঠসঁ হোগত অছি।
য ব ল ব অন্য ব্যঞ্জন জকাঁ উঁচাবণমে জিহ্বাক অগ্রাদি ভাগ তাল্বাদি স্থানকেঁ পূর্ণতযা স্পর্শ নৈ কবৈত অছি। শ্ ষ্ স্ হ্ জকাঁ ঐমে তাল্ব আদি স্থানসঁ ঘর্ষণ সেহো নৈ হোগত অছি।
ক সঁ ম ধবি স্পর্শ (বা স্ফোটক কাবণ জিহ্বাক অগ্র দ্বাবা বাযু প্রবাহ বোকি কঽ ছোড়ল জাগত অছি) বর্ণ ব সঁ ব অন্তঃস্থ আ ষ সঁ হ ঘর্ষক বর্ণ ভেল।
সভ বর্গক পাঁচম বর্ণ অনুনাসিক কহবৈত অছি কাবণ আন স্থান সমান বহিতো একব সভক নাসিকামে সেহো উঁচাবণ হোগত অছি- উঁচাবণমে বাযু, নাসিকা আ মুঁহ বাটে বহাব হোগত অছি।
অনুস্বাব আ যম কেব উঁচাবণ মাত্র নাসিকামে হোগত অছি- আ ঐ সভ নাসিক্য কহবৈত অছি- কাবণ ঐ সভমে মুখদ্বাব বন্দ বহৈত অছি আ নাসিকাসঁ বাযু বহাব হোগত অছি। অনুস্বাবক স্থান পব ন্ বা ম্ কেব উঁচাবণ নৈ হেবাক চাহী।
জখন হমবা সভকেঁ গপ কববাক গচ্ছা হোগত অছি, তখন সংকল্পসঁ জঠবাগ্নি প্রেবিত হোগত অছি। নাভি লগক বাযু বেগসঁ উঠৈত মূর্ধা ধবি পহুঁচি, জিহ্বাক অগ্রাদি ভাগ দ্বাবা নিবোধ ভেলাক অনন্তব মুখক তাল্ব আদি

ভাগসঁ ঘর্ষিত হোগত অছি আ তখন বর্ণক উৎপত্তি হোগত অছি। কম্পন ভেলাসঁ বায়ু নাদবান আ যএহ গুঁজিত হোগত পহুঁচৈত অছি মুঁহমে আ ওকরা কহল জাগত অছি ঘোষবান, নাদবহিত ভঽ পহুঁচৈত অছি শ্বাসমে আ ওকরা কহল জাগত অছি অঘোষবান্।
শ্বাস প্রবৃত্তিক বর্ণ ভেল “অঘোষ” , আ নাদ প্রবৃত্তিক ভেল “ঘোষবান্”। জগ বর্ণক উৎপত্তিমে প্রাণবায়ুক অল্পতা হোগত অছি সে অছি “অল্পপ্রাণ” আ জকর উৎপত্তিমে প্রাণবায়ুক বহুলতা হোগত অছি, সে ভেল “মহাপ্রাণ”।
কচটতপ কের পহিল, তেসর আ পাঁচম বর্ণ ভেল অল্পপ্রাণ আ দোসর আ চারিম বর্ণ ভেল মহাপ্রাণ। সংগে কচটতপ কের পহিল আ দোসর ভেল অঘোষ আ তেসর, চারিম আ পাঁচম ভেল ঘোষবান্। য ব ল র ভেল অল্পপ্রাণ ঘোষ। শ ষ স ভেল মহাপ্রাণ অঘোষ আ হ ভেল মহাপ্রাণ ঘোষ। স্বর হোগছ অল্পপ্রাণ, উদাত্ত, অনুদাত্ত আ স্বরিত।
তঁ আব লিখু মৈথিলী গজল। কবিতা, অকবিতা, গদ্য-কবিতা, পদ্য সভ লেল তর্ক উপলব্ধ অছি। সে মৈথিলী গজল সেহো অনিবার্য রূপমে বহর (ছন্দ) মে সবল-বার্ণিক, বার্ণিক আ মাত্রিক ছন্দমে কহল জেবাক চাহী। জেনা সোরঠা, চৌপাঈ ছৈ তহিনা গজল ছৈ। উর্দূমে বেঁ-বহর আজাদ গজলক নামসঁ প্রযাস ভেলৈ। কহবাক আবশ্যকতা নৈ জে ও নৈ চললৈ। ৬.৩৯ ঈ.সঁ অরবীমে বহর যুক্ত গজল আগ ধরি লিখল জা বহল ছৈ, ফারসী আ উর্দূমে সেহো বিনা বহরক গজল নৈ হোগ ছৈ। গজলমে ভগবান ধরিক মজাক উড়াওল জাগ ছৈ,

ওগ খর্থমে ও উঁদাব ছৈ ক্ষদা ৰঁহবক মামিনামে ও ৰঁছ্র কণ্ঠব ছৈ, খা ঙা কণ্ঠবতা নে খবৰীমে গজনকেঁ কম কেনকৈ খা নে উঁর্দূ–ফাবসীমে, মাত্রা মিনান খা সহজ প্ররাহ গজনমে একটা বীতিযেঁ হোগ ছৈ, খা সে ওকব রিশেষতা ছিঐ, নৈ তঁ ফেব ঙা নজম ভ২ জেতৈ।

মৈথিনীমে ভাষা সম্পাদন পাঠ্যঞ্রম

২.১. উঁচাবণ নির্দেশ: (ৰোঁনড কএন ৰূপ গ্রাহ্য):–

দন্ত ন ক উঁচাবণমে দাঁতমে জীহ সটৈত– জেনা ৰাঁজূ নাম, ক্ষদা ণ ক উঁচাবণমে জীহ মূর্ধমে সটৈত (নৈ সটৈএ তঁ উঁচাবণ দোষ খছি)– জেনা ৰাঁজূ গণেশ। তানর্য শমে জীহ তান্বসঁ, ষমে মূর্ধসঁ খা দন্ত সমে দাঁতসঁ সটৈত। নিশাঁ, সভ খা শোষণ ৰাঁজি ক২ দেখূ। মৈথিনীমে ষ কেঁ ৰৈদিক সংস্কৃত জকাঁ খ সেহো উঁচবিত কএন জাগত খছি, জেনা রর্ষা, দোষ। য খনেকো স্থানপব জ জকাঁ উঁচবিত হোগত খছি খা ণ ড় জকাঁ (যথা সংযোগ খা গণেশ সংজোগ খা গড়েস উঁচবিত হোগত খছি)। মৈথিনীমে র ক উঁচাবণ ৰঁ, শ ক উঁচাবণ স খা য ক উঁচাবণ জ সেহো হোগত খছি। ওহিনা দ্রস্ব গ ৰেঁশীকান মৈথিনীমে পহিনে ৰাঁজন জাগত খছি কাবণ দেরনাগবীমে খা মিথিনাক্ষবমে দ্রস্ব গ খক্ষবক পহিনে নিখনো জাগএ খা ৰাঁজনো জেৰাঁক চাহী। কাবণ জে হিন্দীমে একব দোষপূর্ণ উঁচাবণ হোগত খছি (নিখন তঁ পহিনে জাগত খছি ক্ষদা ৰাঁজন ৰাঁদমে জাগত খছি), সে শিক্ষা পদ্ধতিক দোষক কাবণ হম সভ ওকব উঁচাবণ দোষপূর্ণ ঢংগসঁ ক২ বহন ছী।

খছি– খ গ ছ ঐছ (উঁচাবণ)

ছথি– ছ গ থ – ছৈথ (উঁচাবণ)

পহুঁচি– প হুঁ গ চ (উঁচাবণ)

आर्ब अ आ ग ग़ ए ऐ ओ औ अं अः ॠ ऐ सन्ह लेल मात्रा सेहो अछि, मुदा ऐमे ग़ ऐ ओ औ अं अः ॠ केँ संयुक्ताक्षर रूपमे गलत रूपमे प्रयुक्त आ उच्चरित कएल जाइत अछि। जेना ॠ केँ री रूपमे उच्चरित करब। आ देखियौ- ऐ लेल देखिऔ क प्रयोग अनुचित। मुदा देखिऐ लेल देखियै अनुचित। क् सँ ह् धरि अ सम्मिलित भेलासँ क सँ ह बनैत अछि, मुदा उच्चारण काल हलन्त युक्त शब्दक अन्तक उच्चारणक प्रवृत्ति बढ़ल अछि, मुदा हम जखन मनोजमे ज् अन्तमे बजै छी, तखनो पुरनका लोककेँ बजैत सुनबन्हि- मनोजऽ, वास्तवमे ओ अ युक्त ज् = ज बजै छथि।
फेर ज्ञ अछि ज् आ ञ क संयुक्त मुदा गलत उच्चारण होइत अछि- ग्य। ओहिना क्ष अछि क् आ ष क संयुक्त मुदा उच्चारण होइत अछि छ। फेर श् आ र क संयुक्त अछि श्र (जेना श्रमिक) आ स् आ र क संयुक्त अछि स्र (जेना मिस्र)। त्र भेल त्+र ।
उच्चारणक ऑडियो फाइल विदेह आर्काइव http://www.videha.co.in/ पर उपलब्ध अछि। फेर केँ / सँ / पर पूर्व अक्षरसँ सटा कऽ लिखू मुदा तँ / कऽ हटा कऽ। ऐमे सँ मे पहिल सटा कऽ लिखू आ बादबला हटा कऽ। अंकक बाद टा लिखू सटा कऽ मुदा अन्य ठाम टा लिखू हटा कऽ- जेना छहटा मुदा सभ टा। फेर ६अ म सातम लिखू- छठम सातम नै। घरबलामे बला मुदा घरवालीमे वाली प्रयुक्त करू।
रहए- रहै मुदा सकैए (उच्चारण सकै-ए)।
मुदा कखनो काल रहए आ रहै मे अर्थ भिन्नता सेहो, जेना से कम्मो जगहमे पार्किंग करबाक अभ्यास रहै

ओकरा। प्ष्छनापव पता नागन जे ठ्नठ्न नाम्ना ओ ड्राेगरब कनाष्टे प्लसक पार्किंगमे काज करैत बहुए। छनै, छनए मे सेहो ऐ तवहक भेन। छनए क उँचावण छन-ए सेहो।

संयोगने- (उँचावण संजोगने)

कें/ कऽ

केब- क (केब क प्रयोग गद्यमे नै कन्न , पद्यमे कऽ सकै छी।)

क (जेना बामक) –बामक था संगे (उँचावण बाम के / बाम कऽ सेहो)

सँ- सऽ (उँचावण)

चन्द्रबिन्दु था थनुस्वाब- थनुस्वाबमे कंठ धविक प्रयोग होगत थछि ज्दा चन्द्रबिन्दुमे नै। चन्द्रबिन्दुमे कने एकाबक सेहो उँचावण होगत थछि- जेना बामसँ- (उँचावण बाम सऽ) बामकें- (उँचावण बाम कऽ/ बाम के सेहो)।

कें जेना बामकें भेन हिन्दीक को (बाम को)- बाम को= बामकें

क जेना बामक भेन हिन्दीक का (बाम का) बाम का= बामक

कऽ जेना जा कऽ भेन हिन्दीक कव (जा कव) जा कव= जा कऽ

सँ भेन हिन्दीक से (बाम से) बाम से= बामसँ

सऽ, तऽ , त , केब (गद्यमे) ए चाव्र शब्द सबहक प्रयोग थवांछित।

के दोसब थर्थें प्रयुक्त भऽ सकैए- जेना, के कहनक ? बिभक्ति "क" क बदना एकव प्रयोग थवांछित।

নঞি, নহি, নৈ, নগ, নঁগ, নগঁ, নগং ঐ সভক উঁচাবণ থা নেখন – নৈ
৩ত্ব ক বঁদনামে ত্ব জেনা মহত্বপূর্ণ (মহ৩ত্বপূর্ণ নৈ) জতঽ খর্থ বঁদনি জাএ ওতে মাত্র তীন খক্ষবক সংযঞাক্ষবক প্রযোগ উঁচিত। সম্পতি– উঁচাবণ স ম্প গ ত (সম্পত্তি নৈ– কাবণ সহী উঁচাবণ খাসানীসঁ সম্ভর নৈ)। হ্মদা সর্বোত্তম (সর্বোতম নৈ)।
বাষ্ট্রিয (বাষ্ট্রীয নৈ) সকৈএ/ সকৈ (খর্থ পবিবর্তন) পোষ্টিনে/ পোষ্টি নেন/ পোষ্টএ নেন
পোষ্টিএ/ পোষ্টএ/ (খর্থ পবিবর্তন) পোষ্টএ/ পোষ্টি ও নোকনি (হটা কঽ, ও মে বিকাবী নৈ)
ওগ/ ওহি ওহিনে/ ওহি নেন/ ওহী নঽ জএবেঁ/ বৈসবেঁ পঁচভগযাঁ
দেখিযৌক/ (দেখিঔক নৈ– তহিনা খ মে দ্রাস্ব থা দীর্ঘক মাত্রাক প্রযোগ খন্বচিত)
জকাঁ / জেকাঁ তঁগ/ তেঁ/ হোএত / হএত নঞি/ নহি/ নঁগ/ নগঁ/ নৈ
সৌঁসে/ সৌংসে বঁড় / বঁড় া (মোবাওন) গাএ (গাগ নহি), হ্মদা গাগক দূধ (গাএক দূধ নৈ।)
বহনেঁ/ পহিবতেঁ হমহী/ খহী সর্ব–সভ সর্বহক – সভহক ধবি– তক গপ– বাঁত ব্রূমর্ব – সমমর্ব ব্র্মনৌ/ সমমনৌ/ ব্র্মনহুঁ – সমমনহুঁ
হমবা খাব – হম সভ খাকি– খা কি সকৈছ/ কবৈছ (গদ্যমে প্রযোগক খারশ্যকতা নৈ)
হোগন/ হোনি জাগন (জানি নৈ, জেনা দেন জাগন) হ্মদা জানি–বূঁঝি (খর্থ পবির্‿তন)
পগঠ/ জাগঠ খাউঁ/ জাউঁ/ খাঙুঁ/ জাঙুঁ

मे, कँ, सँ, पर (शब्दसँ सटा कऽ) तँ कऽ धऽ दऽ (शब्दसँ हटा कऽ) मुदा दूटा वा बेसी विभक्ति संग रहलापर पहिल विभक्ति टाकेँ सटाउ। जेना ऐमे सँ ।
एकटा, दूटा (मुदा कए टा)
बिकारीक प्रयोग शब्दक अन्तमे, बीचमे अनावश्यक रूपेँ नै। आकारान्त आ अन्तमे अ क बाद बिकारीक प्रयोग नै (जेना दिअ, आ/ दिय' , आ', आ नै)
अपोस्ट्रोफीक प्रयोग बिकारीक बदलामे करब अनुचित आ मात्र फॉन्टक तकनीकी न्यूनताक परिचायक)- ओना बिकारीक संस्कृत रूप ऽ अवग्रह कहल जाइत अछि आ वर्तनी आ उच्चारण दुनू ठाम एकर लोप रहैत अछि/ रहि सकैत अछि (उच्चारणमे लोप रहिते अछि)। मुदा अपोस्ट्रोफी सेहो अंग्रेजीमे पसेसिव केसमे होइत अछि आ फ्रेंचमे शब्दमे जतऽ एकर प्रयोग होइत अछि जेना raison d'etre एतऽ सेहो एकर उच्चारण रैजौन डेटर होइत अछि, माने अपोस्ट्रॉफी अवकाश नै दैत अछि वरन जोड़ैत अछि, से एकर प्रयोग बिकारीक बदला देनाइ तकनीकी रूपेँ सेहो अनुचित)।
अइमे, एहिमे/ ऐमे जइमे, जाहिमे एखन/ अखन/ अइखन
केँ (के नहि) मे (अनुस्वार रहित)
भऽ मे दऽ तँ (तऽ, त नै) सँ (सऽ स नै)
गाछ तर गाछ लग साँझ खन
जो (जो go, करै जो do) तै/तइ जेना- तै दुआरे/ तइमे/ तइले
जै/जइ जेना- जै कारण/ जइसँ/ जइले
ऐ/ अइ जेना- ऐ कारण/ ऐसँ/ अइले/ मुदा एकर

একটা খাস প্রযোগ– নানতি কতেক দিনসঁ কহৈত বহৈত ঋগ
নৌ/নগ জেনা নৈসঁ/ নগনে/ নৈ দ্খাবে নহঁ/ নৌং

গেনৌং/ নেনৌং/ নেনঁহ/ গেনহুঁ/ নেনহুঁ/ নেনঁ জগ/ জাহি/ জৈ
জহিঠাম/ জাহিঠাম/ জগঠাম/ জৈঠাম এহি/ ঋহি/
ঋগ (রাক্যক ঋংতমে গ্রাহ্য) / ঐ ঋগছ্/ ঋছি/ ঐছ
তগ/ তহি/ তৈ/ তাহি ওহি/ ওগ সীখি/ সীখ জীরি/ জীরী/ জীর৳
ভনেহী/ ভনহি ং তৈং/ তঁগ/ তঁএ জাএর৳/ জএর৳ নগ/ নৈ ছগ/ ছৈ
নহি/ নৌ/ নগ গগ/ গৈ ছনি/ ছন্হি ...
সমএ শের৳দক সংগ জখন কোনো রিভক্তি জ্টৈ ছৈ তখন সমৈ জনা সমৈপব গত্যাদি। ঋসগবমে দ্বাদএ ঋা রিভক্তি জ্টনে দ্বাদে জনা দ্বাদেসঁ, দ্বাদেমে গত্যাদি।
জগ/ জাহি/ জৈ জহিঠাম/ জাহিঠাম/ জগঠাম/ জৈঠাম
এহি/ ঋহি/ ঋগ/ ঐ ঋগছ্/ ঋছি/ ঐছ তগ/ তহি/ তৈ/ তাহি
ওহি/ ওগ সীখি/ সীখ জীরি/ জীরী/ জীর৳ ভনে/ ভনেহী/ ভনহি ং
তৈং/ তঁগ/ তঁএ জাএর৳/ জএর৳ নগ/ নৈ ছগ/ ছৈ
নহি/ নৌ/ নগ গগ/ গৈ ছনি/ ছন্হি চ্কন ঋছি/ গেন গছি

निखू मैथिली गजल:
३. सँ १० टा शेर मोटामोटी एकटा गजलक निर्माण करत। मुदा कोनो ३-४ टा शेरकें एकक बाद दोसर लिख देलें तँ गजल नै बनि जाएत।
ऐमे दू-चारिटा गपपर ध्यान देमऽ पड़ैत।
जेना रउ डोक्युमेन्टमे जस्टीफाग केनासँ पाँतिक आदि आ अन्तमे एकरूपता आबि जाए छै तहिना यदि शेरक दुनू पाँती आ गजलक सभ शेरमे बिन्नु जस्टीफाग केने पाँतिक आदि आ अन्तमे एकरूपता बहए तँ कहल जाएत जे ओ एक्के बहरमे अछि आ ऐ तरहक शेरक समुचय एकटा गजलक भाग हेबाक अधिकारी हएत। मैथिलीक सन्दर्भमे वार्णिक छन्दक गणना पद्धति माने हलंतयुक्त अक्षर-० संयुक्त अक्षर-१ अक्षर अ सँ ह - १ प्रत्येक; से उपयोग कएल जाए आ ओग आधारपर १९ बहरक बदला छोटे-मझोला आ पैघ आकारक पाँतिक उपयोग कएल जाए; नामकरणक कोनो आवश्यकता नै। संगे गजलक पहिल शेरक दुनू पाँतीक अन्तमे आ शेष शेरक दोसर पाँतीक अन्तमे एक वा एकसँ बेशी शब्दक समूह दोहराओल जाए (रदीफ) सेहो आवश्यक। ओना बिन्नु रदीफक सेहो गजल कहि सकै छी-एक्के भारपर सेहो गजल कहि सकै छी, बिन्नु मतलाक आ बिन्नु मकताक (लोक तँ मकतासँ सेहो गजलक प्रारम्भ करै छथि) सेहो गजल लिख सकै छी-, मुदा ओ सभ अपवादे स्वरूप, आ अपवाद तँ अपूर्ण रहिते अछि। मतला एकसँ बेशी सेहो भऽ सकैए। गजलक कोन शेर हुस्न-ए-गजल (सभसँ नीक शेर) अछि तगमे ओग गजलक विभिन्न समीक्षकक मध्य मतभिन्नता रहि सकैत अछि। फेर काफिया ओना तँ

গজলক সভ শেৰমে ৰহৈ ছৈ (বদীফক পহিলে) আ কাফিয়া যুক্ত শৰ্ব্দ ৰঁদলৈ ছৈ (একাধ ৰেঁৰ প্ৰনঃ প্ৰযোগ কঽ সকৈ ছী) হ্মদা ধ্যানসঁ দেখনাপৰ নাগত জে ত্তকমিনানীক দৃষ্ঠিএঁ ওহ্নমে শৰ্ব্দক আৰম্ভ–মধ্য–আখিৰীক কিছু অক্ষৰ নৈ ৰঁদলৈ ছৈ। মানে নয বহৰাঁকে চাহী। আৰঁ আঙঁ কিছু গজল স্বনী:

১

সৰঁসৰাঁগত গপ্প ছল তকৈত হমবাপৰ গ্বম্হবাগত (২৩ ৰাৰ্ণিক মাত্ৰা - বদীফ গ্বম্হবাগত- কাফিয়া যুক্ত শৰ্ব্দ হমবাপৰ)

আৰৈঁত ছলএ খৌংঝাগত আ সেগো ওকৰেপৰ গ্বম্হবাগত (২৩ ৰাৰ্ণিক মাত্ৰা - বদীফ গ্বম্হবাগত- কাফিয়া যুক্ত শৰ্ব্দ ওকবাপৰ)

হএত হঁসাৰথি কী বহি জাএত চ্কড়া ঔলে ও মোন মাবি (২৩ ৰাৰ্ণিক মাত্ৰা)

ৰাঁজত নৈ হ্মঁহ ফ্লৌনে, বহত হ্মদা মোনপৰ গ্বম্হবাগত (২৩ ৰাৰ্ণিক মাত্ৰা - বদীফ গ্বম্হবাগত- কাফিয়া যুক্ত শৰ্ব্দ মোনপৰ)

ঞহ কহনকৈ জে, মোনে–মোন প্ৰসন্ন অছি ও মাবনে গৰঁদী (২৩ ৰাৰ্ণিক মাত্ৰা)

ৰ্ন্নৈএ সভ হমহী ৰ্ন্নৈ ছী, নিযাৰে–ভাসপৰ গ্বম্হবাগত (২৩ ৰাৰ্ণিক মাত্ৰা - বদীফ গ্বম্হবাগত- কাফিয়া যুক্ত শৰ্ব্দ নিযাৰে–ভাসপৰ)

মানে তোহ্নঁ আ তোহৰ ৰাঁপো হমৰ সাৰ সৰ্ম্বঁহ্ন হৰিছা দেৰাঁ (২৩ ৰাৰ্ণিক মাত্ৰা)

গপ্পী ছথি ! হ্মঁহ ঘ্মেনে দেখৈএ কোনা মচানপৰ গ্বম্হবাগত (২৩ ৰাৰ্ণিক মাত্ৰা- বদীফ গ্বম্হবাগত-

काफिया युक्त शेर्क मचानपर)

र्ब्रमेरौ सभ्टौ छी से नै जे नै र्ब्रमेरौ छी म्दा मोना कहैए सागत (२३ रार्णिक मात्रा)

रॅड़रॅड़ ागए रॉगमे, माने अछि ओ स्वयम् पर गयस्रवागत (२३ रार्णिक मात्रा - बदीफ गयस्रवागत- काफिया युक्त शेर्क स्वयम् पर)

"ऐबारत" र्ब्रमेरौत र्ब्रमि गेन छी ओ जे सृष्ठिक पहिन्वके बाति (२३ रार्णिक मात्रा)

सभ चबित्र बहन देखैत, एक-दोसवापव गयस्रवागत (२३ रार्णिक मात्रा - बदीफ गयस्रवागत- काफिया युक्त शेर्क एक-दोसवापव)

आर्र मैथिली गजनक किछु कठिनाह रिषएपव आरी। कठिनाह रिषए किछु रिरिधता आनत आ मैथिलीक परिप्रेक्ष्यमे नूतनता सेहो, म्दा ओ ततेक कठिनाह सेहो नै अछि।

रैदिक आ मैथिली छन्दक गणना अक्षवसँ होगत अछि से तँ कहिये गेन छी, गुरु-नघुक रिचाव ओतह नै भेटैत। मैथिन ब्राम्हण आ कर्ण कायस्थ नौकिक संस्कृत आ हिन्दीसँ प्रभारित छथि म्दा गएब मैथिन ब्राम्हण आ कर्ण कायस्थक शेर्कारनीमे ठेब बास शेर्क भेटैत जे रैदिक संस्कृतमे अछि म्दा नौकिक संस्कृतमे नै, तेँ कम दूषित आ खाँटी मैथिली भाषा हुनके नोकनिक अछि आ तेँ छन्दक गणना अक्षवसँ कवरॉक आब रेशी आरश्यकता अछि।

गायत्री-२४ अक्षव उष्णिक्- २+ अक्षव अनुष्टुप् – ३२ अक्षव

र्बृहती- ३६ अक्षव पङ्क्ति- ४० अक्षव त्रिष्टुप्- ४४

अक्षर
जगती- ४८ अक्षर
शूद्र करि ऐतरेय आ आन गोटे द्वारा रचित ऋक् वेद मे गायत्री, त्रिष्टुप् आ जगती छन्द सर्वाधिक परिमाणमे भेटैत अछि, से अही तीनूपर विचारी।
गायत्री: ई चारि प्रकारक होइत अछि- द्विपदी, त्रिपदी, चारि पदी आ पाँचपदी। चारि पदी मे ६-६ अक्षरक पद आ एक पदक बाद अर्द्धविराम आ दू पदक बाद पूर्ण विराम देल सकै छी, माने एक गायत्री शेर तैयार। ओना ऐठाम हम स्पष्ट करी जे गायत्री मंत्र नै छंद अछि। लोक जकरा गायत्री मंत्र कहै छै ओ सविता मंत्र छी जे गायत्री छंदमे कहल गेल अछि आ सेहो तखन जखन स्वर्कें स्वरः आ वरेण्यम् कें वरेणियम् कहल जाए।
त्रिष्टुप्: चारि पद, ११-११ अक्षरक पद आ एक पदक बाद अर्द्धविराम आ दू पदक बाद पूर्णविराम देल सकै छी। माने एक त्रिष्टुप् शेर तैयार।
जगती: चारि पद १२-१२ अक्षरक पद आ एक पदक बाद अर्द्धविराम आ दू पदक बाद पूर्णविराम देल सकै छी। माने एक जगती शेर तैयार।
आब जेना पहिने कहल गेल अछि जे गायत्रीमे एक-दू अक्षर कम वा बेशी सेहो भऽ सकैत अछि माने २२ सँ २६ अक्षर धरि, से गायत्रीक प्रकार भेल- विराड् गायत्री- २२, निचृद् गायत्री- २३, भुरिग् गायत्री- २५, आ स्वराड् गायत्री भेल २६ अक्षरक। तँ नियमक अन्तर्गत भेटै गेल ने छूटै आ स्वतंत्र भऽ गेल ने मैथिली गजल। गजलमे पाँतीक अन्तमे पूर्ण विराम

দৈযো সকৈ ছী আ ছোড়ি যো সকৈ ছী।
ফাবসীক কাব্যশাস্ত্রক হিন্দ্ত্বীকবণক সংবঁধমে হমবা নৈ বুঝন অছি আ মৌনিক গজন বচনামে কোনা হিন্দ্ত্ব আনন জাএ সেহো হমবা নৈ বুঝন অছি। কাব্যকেঁ "হিন্দূ" আ "বিধর্মী" শব্দাবনীসঁ দূব বাখন জাএ সএহ নীক, হঁ "মৈথিনী গজন" শব্দক প্রযোগমে হমবা কোনো আপত্তি নৈ আ তকবা হিন্দ্ত্বীকবণ মানন জাএ তঁ হমব কোনো দোখ নৈ।
জতেক সৌঁসে বিশ্বমে মিনা কঽ কবি/ কাব্যশাস্ত্রী ভেন হেতা ওগসঁ বেশী কবি/ কাব্যশাস্ত্রী অববী-ফাবসীমে ভেন ছথি।
মৈথিনী ভাষামে গজন জে হম নিখী তঁ ছন্দশাস্ত্রক অনুসাব নিখী, আ সে ছন্দশাস্ত্র হম অববী-ফাবসীক প্রহণ্ড কবী, হ্মদা ওগ প্রযাসক অতিবিক্ত ঋগবৈদিক ছন্দশাস্ত্র টগণ-মগণসঁ বেশী বৈজ্ঞানিক আ সবন ছৈ আ ঐসঁ মৈথিনী গজন নিখবাঁ-পঢ়বাঁ-গুনগুনএবাঁমে নোককেঁ সুবিধা হেতৈ সে হমব বিশ্বাস অছি। বেদক সমএমে হিন্দূ শব্দক জন্ম নৈ ভেন বহৈ সে বৈদিক ছন্দশাস্ত্রক প্রযোগ মাত্র, মৈথিনী গজনকেঁ হিন্দূ বনা দেতৈ সে হমবা নৈ নগৈএ।
হম "মৈথিনী হাগকূশাস্ত্র" নিখনে বহী তহিযা সেহো হমবা নগ "বার্ণিক" আ "মাত্রিক"মে একটা চযন কববাঁক ছন, আ তহিযো হম "বার্ণিক" গণনা পদ্ধতিক চযন কেনৌঁ। "শিন্টৈ" ধর্মাবনম্বী জাপানী (কিছু বৌদ্ধ সেহো) সভক নিপি আ তকব ছন্দশাস্ত্র জঁ প্রযোগ কবী তঁ মৈথিনীমে হাগকূ কহিযো নৈ নিখন জা সকত; কাবণ ওকব কাব্যশাস্ত্র, জাপানী ভাষা আ ওকব কএক তবহক নিপিক সাপেক্ষ ছৈ আ ওগমে ধর্ম অবিতো ছনৈ (টৈনকা/

राका- ाश्निवक खाह्नोा)। खवरी-ह्फावसी गजन ह्मदा धर्म निवपेक्ष छै, ह्मदा ओकव कार्य्शास्त्र ओकव खपन भाषा-निपि नेन छै। से भाषा-निवपेक्ष ने जापानी कार्य्शास्त्र भ२ सकै छै खा ने खवरी-ह्फावसी कार्य्शास्त्र।

खाउं खार्र गजन कही:

गायत्री गजन

छै स्वनि देखि कएन, छै ककवासँ ककव
कोन गपक सहन, छै ककवासँ ककव

हे खछि देखि सहन, खछि की टौस उंठन
बे चिन्हनकें चीन्हन, छै ककवासँ ककव

ा सभ सत्क संगी, सभ छै भेष बँदनि
के खछि ह्मँह फेबन, छै ककवासँ ककव

हे बिज्नौका देखियौ, छै उंकापतङ्गं जेकाँ
की माथ स्वन्न कएन, छै ककवासँ ककव

खगिनरान मैथिनी, की स्वखि जाएत धाब
कहै किदनि कहन, छै ककवासँ ककव

कन्ध कोन समझौता, कन्ध कोन निपटौबा
के ननकाबि बहन, छै ककवासँ ककव

के खछि उंठा बहन, खछि के म्का बहन
के खछि बाँजि बहन, छै ककवासँ ककव

ऐबारत छै चकित, ख्छि की सोचि बहन
ओ कर्णधाव रँचन, छै ककवासँ ककव

त्रिष्टुप् गजन
ख्छि चोबरॊ संग देखू ठाठ़, देखैत बहनि डकनिनामी
नहि होएत खारॆ रॆबदास्त, डाक– डकौखनि डकनिनामी

ओ स्वबकि बहन छन खारॆ, नै भेष्टैत खारॆ फेब की
खाष्य
ख्छि कोना भेन ओ खसम्भाव, डघवरॆ चनि डकनिनामी

कोना तड़फड़ि या सभ ख्छि, डगहब थस नेने की
रॊत
नञि निचेन भेन ख्छि रॊप, ओ क्षहानी खानि डकनिनामी

ओ रॆ्माबति होएत फेबसँ, भेन की ओ ठिंठमदबा खारॆ
ओ ठारॆ्स रॆंगक ख्छि ठाठ़, ओ ककब चानि डकनिनामी

प्वक्की पाड़ि के बहन प्वकाबि, रॆहीब रॆनि भने ख्छि
ठाठ़
नहि ककबो स्वनरॆ प्वकाब, ओ हथौड़ा मावि डकनिनामी

कह्नु यौ किएक छी ह्नस ठाठ़, ऐबारतक फोंहक
खरॊज
नहि किए रॆनन रौक ठाठ़ , चिपैने स्वखादि डकनिनामी

জগতী গজন
ভগরানক রঁনাওন ঙা গাম, জখন খছি গো ভোব রঁকষ্টেঁষ্ট
নহি তঁ ভেষ্টত কী কোনো রিবাম, খছি ভেন কোনা ভেব রঁকষ্টেঁষ্ট

ঔ কী নহি ভেষ্টত খারঁহ্ ত্রাণ, ছী স্বনন সএহ সবনবিযা কোনা মিবদণ্ডিযা দেনক থাপ, ঙা মিবহন্নী শৈব রঁকষ্টেঁষ্ট

জাএ বহন পছতাএ বহন, নহি রাঁষ্ট কোনো স্বঝাএ বহন খছি গোনহথৌ খাগত ঙা ছৌড়া, পঁচাগি ঙা রিহষ্টাব রঁকষ্টেঁষ্ট

মোচল্ড রঁূড়া বৌদঝঁহা গোগত, সাঁঝক নকধক রৈঁসি বহন
ধমধূসব সভ রেঁব নগৌবী, খানি বহন গনৌব রঁকষ্টেঁষ্ট

গদা রে গ্বগঁ গ্বগঁ মাব গদা রে, গদা রে প্বগঁ প্বগঁ, ঝক্কা মাবন
গতাখোবক ছৈ ঙা হেঁজ চনন, গতাত সংগ পথাব রঁকষ্টেঁষ্ট

রেঁবাম পড়রঁ নৌ খাঙঁ সকন, রেঁপর্দ কবরঁ রেঁদবংগ ভেন ঐবারত চীন্হি রেঁপাবী সভকেঁ, কব্ধ ভাষাক র‍্যাপাব রঁকষ্টেঁষ্ট
মৈথিনী খা সংস্কৃতমে মাত্র ত্তকান্ত (খন্তক ত্তক) নযক নির্মাণ নৌ কবৈ ছৈ, ঝদা কবিতো ছৈ।

ত্তক মিনানীক দৃষ্টিএঁ ওদ্দূমে শৰ্ব্দক খাবম্ভ–মধ্য–খাখিবীক কিছু খক্ষব নৌ ৰঁদনৌ ছৈ।
ৰেদ–এ–হ্মকদ্দস মে ৰেদক রিষএমে খনী সবদাব জাফবী নিখৈ ছথি– শ্বঙঁবে–গন্সাঁ কে খাফতাৰেঁ–খজীম কী খব্বনী শ্বখাএঁ– মন্বষ্যক চেতনাক পহিন কিবিণ।
জেনা তমিনমে সংস্কৃত শৰ্ব্দক খা ত্তর্কীমে খবরী শৰ্ব্দক ৰঁহিস্কাবক খান্দানন চনন তহিনা ফাবসীমে (ফাবসক প্রাচীন গ্রন্থ খরেস্তা খা রৈদিক–সংস্কৃতক মধ্য সমানতা দ্রষ্ঠব্য) সেহো খবরী শৰ্ব্দক ৰঁহিস্কাব খা তকবা স্থানপব খার্য ভাষা–সমূহক শৰ্ব্দক গ্রহণক খান্দানন চনন খছি।
মৈথিনীমে সেহো হিন্দী–ঙঁর্দূ শৰ্ব্দক ৰহ্নতাসঁ প্রযোগ ভাষাক খস্তিত্বপব সংকষ্ট জকাঁ খছি, খাস কঽ মিথিনাক্ষবক মৈথিন ব্রাহ্মণ সংপ্রদায দ্বাবা দাহ–সংস্কাব কেনাক ৰাঁদ।
খাৰ ঙঁর্দূ গজনপব খারী। ১৮৯২ ঙ.মে হানী হ্মকদ্দমা–এ–শৈব–ও–শাযবী নিখনন্হি জে হ্নকব কাব্য–সংগ্রহক ভূমিকা ছন। ওগ কান ধবি ঙঁর্দূ গজনক রিষয খা ৰূপ দ্নূ মৃতপ্রায ছন সে হানী রিষয–পবিরর্তনক খাহ্বান তঁ কেৰেঁ কেনন্হি সংগে কাফিযা খা বদীফক সবন স্বৰূপক ওকানতি কেনন্হি। ও নিখৈ ছথি জে একাধে টা শৈব খাগ–কান্হি নীক বহৈএ খা শেষ গজন ফাবসীক শৰ্ব্দ সভসঁ ভবি দেন গেন শৈবক সংকনন ভঽ জাগএ, জগসঁ ওকব স্তবহীনতাপব নোকক ধ্যান নৌ জাএ। সে ঙঁর্দূ গজন ধার্মিক কট্টবতাপব ব্যঁগ্যক ক্ষেত্রমে ফাবসী গজনসঁ খাগাঁ ৰঁঢ়ি গেন।
সংগীত খা গজন গাযন
ঠাঠ কন্যাণক খন্তস্মূত বাগ যমনমে ত্রিতান ১৬ মাত্রা (দূ পাঁতিক খন্বষ্ঠুপ্ ৩২ খক্ষব) ক এতঽ প্রযোগ ভঽ

सकैए। ठाठ विनायनक अन्तस्थात बाग विनायन एकतान १२ मात्राक योगत अछि, एतए गायत्री- २४ अक्षरक गजलक प्रयोग भए सकैए। कारण वार्णिक गणनाक उपरान्त रेघा कए गायककेँ कम गाबए पडैतन्हि आ शब्द/ अक्षरक अकान नै बुझना जाएत।
ई मात्र उदाहरण अछि आ से गायकक लेल, मैथिली गजल लिखनिहारक लेल नै।
मैथिलीमे अखन धरि जे गजल लिखल गेल अछि ओइमे बहरक एकरूपताक कोनो विचार नै राखल गेल अछि। ने से बहर-विचार फारसी काव्यशास्त्रक हिसाबेँ राखल गेल छै आ ने भारतीय काव्यशास्त्रक हिसाबेँ। आ तइ कारणसँ मैथिली गजल सभकेँ "गजल सन कविता" मात्र कहि सकै छिऐ। ओना बहरक एकरूपता गजलकार लोकनि द्वारा गजल लिखलाक बाद एक गजलपर आध घण्टा लगेला मात्रसँ कएल जा सकैए।
गजल
सहस्राब्दीक दाबि हमर आ जीत ओकर, नै जातिवादीक सोझाँ झोएब नबताइब
भेष बदलि जातिपंथी जीति बहल करि, ऐब्लष नै फेर हम बनब नबताइब

एहि भू माञ्जक अछि तँ गप्प विचित्र सन, प्रकाशे आएल अछि भेल अन्हार निवृत्त
मयूरपंखी पनिसोखा उगल छै एखने, चन्द्रक मेघकेँ सोखि करब नबताइब

बनि बान बुझि हम पुछले आग छलहुँ, ई सत अहिंसाक

पथ ओ रिजयक पथ
जीतन जाएब श्रसत्क बथ ह्नकब, ष्टनकाएवँ नै फेब
होएवँ नबताण्डब

बस्ता चनैत छनह्ँ दिन बाति सदिखन, से ভेन जाएत
छावन नर बस्ता वँनन
छी देखि बहन बस्ताक कॅंच्नी ভविगब, गঃ जाएत
श्राएाँ नहि होएवँ नबताण्डब

श्रबैए ओ सत्क क्षण कोन रिपदा वँनि, श्रछि श्राएन
दौएन ओ स्वनव्याएन श्रछि
पोथबिक जाएठपब ভेन ठाठ◌ छी हम, छछड◌वाँएवँ
घब नै हैवँ नबताण्डब

छनगा पीरिं शिर देखि बहन चाव्दकात, रिषहन्त ओ घूमि
बहन वँनन वँसात
ताँडर ओ श्रहाँक बृ्ख्रि कहैए से त्रिकष्ठ्, तगवाँए तकबा
नै होएवँ नबताण्डब

हे ভाग ऐबारत श्रछि श्राग म्मूमि बहन, कদैমে कबैत
ओ कदमतान रिकबान
चबखा कত্তिनक ष्टক্ষা कাষ্টবँ देखन, नहि कदबिযাएवँ
খোভवँ नबताण्डब

गजन
वँबसातिक ओ बाति वँनन स्वখबाति हे कानि
कबवँ षोडशोपचाब श्राब दए वँनि हे कानि

ৰাঁন ৰসন্ত ভৈযা ৰঠ‌ৎ ৰহিনক খছি খাস
খাস্তীক কবৈত ভৈযা নেন স্বধিযো নহি হে কানি

নান ঝিংগ্বব, নান সিন্দ্ব, নান খড‌হ্ন ফ্ন
তাহ্সঁ নান দেখন ঙা দৃশ্য-দেশে মিথি হে কানি

স্বপ্নক সোঝাঁ সহক নৈ খছি খাৰ কোনো মোন
পোখড়ি ঝাঁখড়ি সগবি ঘূমি ঙা দেখনি হে কানি

খহ্মখা হড‌এ নদা নদী ডাবি নীৰি-নীৰি জাএ
ওকব নম্রতামে কোনো খগ্বতাগ স্বননি হে কানি

ঐবারত গজন সন করিতা দেখ্‌ দেননি ঙা
মৈথিনীক গবিমা এহিঠাঁ দেখ্‌ সদতি হে কানি

গজন
জাগত-জাগত দেখন ও ঠাঠ‌ খাব মেঘডম্বব সন ছাতী
ভৈযাক পীঠ ধোৰিযা পাষ্ট হ্নকব মেঘডম্বব সন ছাতী

পড‌ন ফেব খকান কবৈত হাগ্রাস ছথি ও ঠাঠ‌ ভেন কাত
ছাতী ধকধক উন্নত্ত ঠাঠি দ্খাব মেঘডম্বব সন ছাতী

দেখন ঙা চিকোব হম ভ২ সোঝাঁ ঠাঠ‌ দেৱৈ ওকবা হ্তকাবী

সংকষ্টে প্রহাবমে ধৈর্য খপবম্পাব মেঘডম্ব্ঁব সন ছাতী

দেখন হ্নকা খাগ ছন্হি ঋঁহ কনান্ত ঋদা নহি কোনো রাঁত
কর্তব্যক রিচ কোনো রিশ্রাম ডগব মেঘডম্ব্ঁব সন ছাতী

স্বনূ স্বনূ ভাগ গপ ভেন খসম্হাব কহ্ব প্বকাব সমধানি
ভেন মানরক ঙা হান কহ্ব দ্কোব মেঘডম্ব্ঁব সন ছাতী

ঐবারত দেখন ঘ্বচানি রঁনন হথিযাব ও নেনে জান
ছী তৈযো ঠাঠ◌ কী হম ক্ষিতিজক পাব মেঘডম্ব্ঁব সন ছাতী
খার্ঁ কিছু শৈঙ্কারনী দেখী।

খবকান :খবকান সামিন পূর্ণাক্ষিব:
খবকান সামিন পূর্ণাক্ষিব: হফ–ঙুঁ–ন্বন U। । হফা–গ–ন্বন। U। মহফা–ঙা–ন্বন U। । । ঋস–তহফ–গ–ন্বন । । U। হফা–গ–না–ত্তন । U। । ঋ–ত–হফা–গ–ন্বন UU। U। মহফা–গ–ন–ত্তন U। UU। মহফ–ঙুঁ–না–ত্ত । । । U
সভ পূর্ণাক্ষিবী ঘষ্টক মাবতে বাস প্রকাব।
১০ পূর্ণাক্ষিবী (সানিম) খবাকানসঁ ১৯ রঁহব খা সে দূ প্রকাবক:
ঋহফবদ রঁহব মানে কহ্নক রেঁব–রেঁব প্রযোগসঁ। সাত সানিম (পূর্ণাক্ষিবী) রঁহব, সংগীত শৈঙ্কারনীমে একবা শ্বঙ্ক কহি সকৈ ছী। সভ পাঁতীমে ২–+ রেঁব দোহবা কহ শৈবমে ৪–১৬ কহ্নী রঁহব রঁনত।
৪ কহ্নক রঁহব– ঋবর্ঁবা ৬ কহ্নক রঁহব– ঋসদ্দস +

রুক্লক রঁহব- হ্মসম্মন / হ্মহ্্বদ (রিশ্বহ্ন) খাঠ–রুক্ল, ছহ রুক্ল খা চাবি–রুক্লক সানিম রঁহব
হজজ :–খাঠ–রুক্ল ম হ্ফা ঙা ন্বন (U । । ।) – চাবি রেঁব/ ছঃ–রুক্ল ম হ্ফা ঙা ন্বন (U । । ।) – তীন রেঁব/ চাবি–রুক্ল ম হ্ফা ঙা ন্বন (U । । ।) – দৃ রেঁব
বজজ্ খাঠ–রুক্ল হ্মস তহ্ফ গ ন্বন (। । U ।) – চাবি রেঁব/ ছঃ–রুক্ল হ্মস তহ্ফ গ ন্বন (। । U ।) – তীন রেঁব/ চাবি–রুক্ল হ্মস তহ্ফ গ ন্বন (। । U ।) – দৃ রেঁব/
বমন খাঠ–রুক্ল ফা গ না ত্তন (। U । ।) – চাবি রেঁব/ ছঃ–রুক্ল ফা গ না ত্তন (। U । ।)– তীন রেঁব/ চাবি–রুক্ল হ্ফা গ না ত্তন (। U । ।)– দৃ রেঁব
রাফ্ি ব খাঠ–রুক্ল ম হ্ফা গ ন ত্তন (U । UU ।) – চাবি রেঁব/ ছঃ–রুক্ল ম ফা গ ন ত্তন (U । UU ।) – তীন রেঁব/ চাবি–রুক্ল ম হ্ফা গ ন ত্তন (U । UU ।)– দৃ রেঁব
কামিন খাঠ–রুক্ল হ্ম ত হ্ফা গ ন্বন (UU । U ।)– চাবি রেঁব/ ছঃ–রুক্ল হ্ম ত হ্ফা গ ন্বন (UU । U ।) – তীন রেঁব/ চাবি–রুক্ল হ্ম ত হ্ফা গ ন্বন (UU । U ।) – দৃ রেঁব
হ্মতকাবিরঁ খাঠ–রুক্ল হ্ফ ঙঁ ন্বন (U । ।) – চাবি রেঁব/ ছঃ–রুক্ল হ্ফ ঙঁ ন্বন (U । ।) – তীন রেঁব/ চাবি–রুক্ল হ্ফ ঙঁ ন্বন (U । ।) – দৃ রেঁব
হ্মতদাবিক খাঠ–রুক্ল হ্ফা গ ন্বন (। U ।) – চাবি রেঁব/ ছঃ–রুক্ল ফা গ ন্বন (। U ।) – তীন রেঁব/ চাবি–রুক্ল হ্ফা গ ন্বন (। U ।) – দৃ রেঁব
ঐ সভক মাবতে বাস খপূর্ণক্ষিবী রূপ সেহো।

ॠवक्कर्ं ॠव्ह्व: दू प्रकावक ॡवकानक ॠवे-ॠवे एनासँ १२ सानिम ॠव्ह्व, संगीतक भाषामे मिश्रित। तीन तवह्क- ४ कन्नक ॠव्ह्व, ६ कन्नक ॠव्ह्व, + कन्नक ॠव्ह्व/ ॠवक्कर्ं (मिश्रित) पूर्णाक्षिवी (सानिम) ॠव्ह्व

१२ टौ -तरीन, मदीद, ॠनसवेह्, ॠऊजर्ं, मज़ ावे, ॠजतस, खह्फीफ़, ॠसीत, सवीॡ, जदीद, कवीर्ं, ॠशाकिन।

ॡवकान :ॠज़ ाह्फ ॡवकान ॡपूर्णाक्षिव :

ॠज़ ाह्फ ॡवकान ॡपूर्णाक्षिव :ह्फ-ग-न्वन UU। मह्फा-ग-न्वन U।U। ह्फ-ग-ना-न्वन UU।। म-ह्फा-ङा-न्व U।।U ॠह्फ-त-ग-न्वन ।UU। ह्फ-ङुँ-न्व U।U मह्फ-ङुँ-न्व ।।U मह्फ-ङुँ-न्वन ।।। ह्फै-न्वन ।। ह्फा । ह्फ-ॡन् U। ह्फ-उँ-न् U।U ह्फा ॡ । U ह्फा ग न्वन । U । ह्फ ङुँ न्वन U । ।

ॠऊजर्ं (ॡपूर्णाक्षिवी ॡाठ कन्न): ह्फ ङुँ न्व U । U ह्फै न्वन U । ह्फ ङुँ न्व U।U ह्फै न्वन। ।

मज़ ावे (ॡपूर्णाक्षिवी ॡाठ कन्न):मह्फ ङुँ न्व । । U ह्फा ग ना त्व । U । U म ह्फा ङा न्व U । । U ह्फा ग न्वन। U । / ह्फा ग ना न। U । U

ॠजतस (ॡपूर्णाक्षिवी ॡाठ-कन्न):म ह्फा ग न्वन U । U । ह्फ ग ना त्वन U U । । म ह्फा ग न्वन U । U । ह्फै न्वन। । / ह्फ-ग-न्वन UU।

ख़ह्फीफ़ (ॡपूर्णाक्षिवी छः कन्न):ह्फा ग ना त्वन । U । । म ह्फा ग न्वन U । U । ह्फै न्वन। । / ह्फ ग न्वन U U ।

ॡार्ं एक धक्का ह्फेवसँ मैथिलीक उंचावण निर्देशे ॡा ह्रस्व-दीर्घ विचावपव ॡाउ।

জেনা কহল গেল বহএ জে অনুস্বার আ বিসর্গযুক্ত ভেলাসঁ দীর্ঘ হএত তহিনা অৰ কহল জা বহল অছি জে চন্দ্রবিন্দু আ হ্রস্বক মেল হ্রস্ব হএত।
মানে চন্দ্রবিন্দু+হ্রস্ব স্বর= এক মাত্রা
সংযুক্তাক্ষর: এতহ মাত্রা গানল জাএত ঐ তরহেঁ:-
ক্তি= ক্ + ত্ + ি = ০+০+১= ১
ক্তী= ক্ + ত্ + ী = ০+০+২= ২

অৰ পাঁতী বা পাঁতি খন্ডক অন্তিম বর্ণপর আউ।
ক্ষ= ক্ + ষ= ০+১ ত্র= ত্ + র= ০+১ জ্ঞ= জ্ + ঞ= ০+১
শ্র= শ্ + র= ০+১ স্র= স্ +র= ০+১ শৃ =শ্ +ঋ= ০+১
ত্র= ত্ +র= ০+১ ত্ত্র= ত্ + ত্ + র= ০ + ০ + ১
হ্রস্ব + ২ = ১ + ০
অ বা দীর্ঘক বাঁদ বিকারীক প্রযোগ নৈ হোইত অছি জেনা দিঅহ আহ ওহ (দোষপূর্ণ প্রযোগ)। হঁ ব্যঁজন+ অ গণিতাক্ষরক বাঁদ বিকারী দহ সকৈ ছী।
হ্রস্ব + চন্দ্রবিন্দু= ১+০ দীর্ঘ+ চন্দ্রবিন্দু= ২+০
জেনা হঁসল= ১+১+১ সাঁসি= ২+১
বিকারী আ চন্দ্রবিন্দুক গণনা শূন্য হএত।
জা কহ = ২+১ ক্ =০ ক= ক্ +অ= ০+১
ক কেঁ ক্ পঢ়বাঁক প্রবৃত্তি মৈথিলীমে আবি গেল তেঁ বিকারী দেবাঁক আবশ্যকতা পড়ল, দীর্ঘ স্বরমে এহন আবশ্যকতা নৈ অছি।
U- হ্রস্বক চেন্হ
। - দীর্ঘক চেন্হ

एक दीर्घ । =दूटा ह्रस्व U

रहबे मतकाविरें:- सभ पाँतिमे पाँच-पाँच वर्णक संगीत-शेर्ह चाबि रहेत ऐ क्रममे:
U । । अबकान सामिन पूर्णाक्षिव
आर मैथिलीमे विभक्ति सटेनासँ कनेक सुविधा अछि, तेँ शेरक संख्या चाबिसँ बेशी बाखि सकै छी मुदा ह्रस्व दीर्घक क्रम बएह बाखू।
फ-उँ-न्नन U । ।
फ-उँ-न्नन फ-उँ-न्नन फ-उँ-न्नन फ-उँ-न्नन
फ-उँ-न्नन फ-उँ-न्नन फ-उँ-न्नन फ-उँ-न्नन
१
रहबे मतकाविरें मतकाविरें आठ-रुक्न फ उँ न्नन
(U । ।) – चाबि रहेत
अनेबे धनेबे जतेको ठकेनौं
बकैतो ठकैतो स्वमेनौं घनेबौं
२
रहबे मतदाबिक मतदाबिक आठ-रुक्न फा ग न्नन
(। U ।) – चाबि रहेत

रीकि गेनै तँ की जोतबैं खेतमे
मीकि नेतै तँ की बौनतै बेबमे
३
रहबे कामिन कामिन आठ-रुक्न म त फा ग न्नन
(UU । U ।) – चाबि रहेत
गनसान जे कहबैत छै सफचा कs छै जँ ठकैन यौ
बहबा कs जे कहतै जँ नै सहितै तँ छै कमजोब यौ

৪
ৰ্হবে রাফিব রাফিব খাঠ–কক্ক ম ফা গ ন ত্তন
(U । UU ।) – চাবি ৰেৰ
খৰৈ খছি ও স্বনৈ খছি ও জঁ জাগত ছৈ ৰসৈ খছি
ও
কহৈ খছি জে স্বনৈ খছি ও জঁ খাগত ছৈ ঠকৈ খছি
ও
৫
ৰ্হবে বমন বমন খাঠ–কক্ক ফা গ না ত্তন (। U । ।)
– চাবি ৰেৰ
ঝূবঝামো ভেন ছী সে ৰাঁত নে কী কাঁটনে কী
সে সমেষ্টূ সে নপেষ্টূ খাব কী কী খাবনে ছী
৬
ৰ্হবে বজজ বজজ খাঠ–কক্ক ক্ষস তফ গ ন্বন
(। । U ।) – চাবি ৰেৰ
ঐ ওতহ কী ছৈ কেহনো খা কী খতে কী ছী খএ
নৈ ছৈ কএনো নৈ স্বনৈ ছৈ কী কবৈ ভেষ্টৈত–এ
৭
ৰ্হবে হজজ হজজ :–খাঠ–কক্ক ম ফা গা ন্বন
(U । । ।) – চাবি ৰেৰ
খৰৈ ছৈ নৈ স্বনৈ ছৈ নৈ ৰমীবো ছৈ ৰ্নৌ ছৈ সে
নবৈমে ছী কষ্টৈ কী সে জজাতো ছৈ ৰ্নৌ ছৈ সে

১.খাৰ সামিন খবাকানক খাঠ–কক্কক ছঃ–কক্ক – তীন ৰেৰ/ খা চাবি–কক্ক – দূ ৰেৰক প্রযোগ দেখৰ। গা সভ ক্ষফবদ ৰ্হব খছি মানে কক্কক ৰেৰ–ৰেৰ প্রযোগ হোগত খছি।

२.एकर अतिरिक्त सामिन अरबाकानक १२ टा म्फरक्कर बहर अछि माने दू प्रकारक अरकानक रुक्न-रुक्न एनासँ १२ सालिम बहर, संगीतक भाषामे मिश्रित। ओ तीन तरहक अछि:- ४ रुक्नक बहर, ६ रुक्नक बहर, ८ रुक्नक बहर / म्फरक्कर (मिश्रित) पूर्णाक्षिरी (सालिम) बहर- १२ टा – तवील, मदीद, म्नसरेह, म्फज़ारअ, मज्तस, म्फतदारिक, ख़फ़ीफ, रमल, सरीअ, जदीद, करीब, म्शाकिल।
३.आ तकर बाद सामिन आ म्जाहिफ अरबाकान दुनूक मेल-पेँचसँ बनल १२ टा बहर मश्कूल, अखरब, मह्ज़ूफ, मक्बूज, मकबूज, म्जमर, मरफ़ू, मासूर, मह्जूज, मकफ़ूफ, मश्कूल, आ अस्लम बहर।
४.आ ऐमे मात्र म्जाहिफ अरबाकानसँ बनल बेशी प्रयुक्त चारिटा बहर (म्फज़ारअ, मज्तस, म्फतस आ खफीफ)।
१.आब सामिन अरबाकानक आठ-रुक्नक छः-रुक्न – तीन रुक्न/ आ चारि-रुक्न – दू रुक्नक प्रयोग देखब। ओ सभ म्फरद बहर अछि माने रुक्नक रुक्न-रुक्न प्रयोग होइत अछि।
बहरे म्तकारिब छः-रुक्न फ ऊ लुन (U । ।) – तीन रुक्न
एके रुक्नमे जे कएलौं
बड़ ोेर ोेनँ स्वनेलौँ
बहरे म्तकारिब चारि-रुक्न फ ऊ लुन (U । ।) – दू रुक्न
बड़ ी दूर ठाठ ाे
कनी दूर नाचे
बहरे म्तदारिक छः-रुक्न फा ए लुन (। U ।) – तीन रुक्न
एकरे केनहा केनही

তেঁ খনেবে দ্গা ভেনমী
ৰহবে ম্নতদাবিক চাবি–কন্ক ফা গ ন্বন (। U ।) – দূ
ৰেব
কাহি কাটী এতে
ৰাত ৰাঁটী এতে
ৰহবে হজজ :– ছঃ–কন্ক ম ফা ঙ ন্বন (U । । ।)
– তীন ৰেব
খনেবে ভহ গেনৌ ঐ নড়ৈনে গৈ
তখৈনো জে ভহ জেতে কী গমৈএ গৈ
ৰহবে হজজ :– চাবি–কন্ক ম ফা ঙ ন্বন (U । । ।)
– দূ ৰেব
কনে ৰেগাব ৰেমাবী
কতে কী ৰাত স্বনাৰী
ৰহবে বজজ ছঃ–কন্ক ম্নস তফ গ ন্বন (। । U ।)
– তীন ৰেব
ঙ জে ধবা দেখৈসঁ ছৈ হেতে তঁ নৈ
ঙ জে ঘটা ঘূমৈসঁ ঘূমৈ নৈ তঁ নৈ
ৰহবে বজজ চাবি–কন্ক ম্নস তফ গ ন্বন (। । U ।)
– দূ ৰেব
ভোবে খএনৈ কোন গৈ
সোনে ন এনৈ ফোন গৈ
ৰহবে বমন ছঃ–কন্ক ফা গ না ত্তন (। U । ।)– তীন
ৰেব
কী গবীৰো কী ধনীকো তেঁ সভে ছী
কী সমীপো কী কতেকো জে ঘ্মৈ ছী
ৰহবে বমন চাবি–কন্ক ফা গ না ত্তন (। U । ।)– দূ
ৰেব

কী কতেকো ৰাঁত ভেনৈ
কী জতেকো নাত খেনৈ
ৰঁহবে রাফ্ ি ব ছঃ–রুন্ন ম হ্বা গ ন ত্তন (U। UU।)
– তীন ৰেঁব
কনে ককবা কহেৰেঁগ খা ৰঁতেৰেঁগ কী
জতে স্বনৰেঁ ততে কহতা ৰঁতেৰেঁগ কী
ৰঁহবে রাফ্ ি ব চাবি–রুন্ন ম হ্বা গ ন ত্তন
(U। UU।)– দূ ৰেঁব
কবেজক ৰাঁত ছৈ কতৰোঁ
কবেজক হান ঞা নঞি হো
ৰঁহবে কামিন ছঃ–রুন্ন হ্ম ত হ্বা গ ন্বন (UU। U।)
– তীন ৰেঁব
খনকা কতৌ কহৰেঁ কনে স্বনতে কহাঁ
স্বনি ও ৰজৌ কবতে কনে জিতৰেঁ জহাঁ
ৰঁহবে কামিন চাবি–রুন্ন হ্ম ত হ্বা গ ন্বন (UU। U।)
– দূ ৰেঁব
পহিনে খনৈ তখনে স্বনৈ
কহৰেঁ কতে কখনো কবৈ
২. একব খতিবিঞ্চ সামিন খবাকানক ১২ টৌ হ্মবক্কৰঁ ৰঁহব খছি মানে দূ প্রকাবক খবকানক ৰেঁব–ৰেঁব এনাসঁ ১২ সানিম ৰঁহব, সংগীতক ভাষামে মিশ্রিত। ঞা তীন তবহক খছি:– ৪ রুন্নক ৰঁহব, ৬ রুন্নক ৰঁহব, + রুন্নক ৰঁহব / হ্মবক্কৰঁ (মিশ্রিত) পূর্ণাক্ষিবী (সানিম) ৰঁহব– ১২ টৌ –তরীন, মদীদ, হ্মনসবেহ, হ্মঔজ ৰঁ, মজ াবে, হ্মজতস, খ ফীফ, ৰঁসীত, সবীখ, জদীদ, ক বীৰঁ, হ্মশাকিন।
ৰঁহবে তরীন হ্ব–ডুঁ–ন্বন U।। মহ্বা–ঞা–ন্বন U।।।
কহেৰেঁ স্বনেৰেঁ কী হ্মদা জে কহেতে সে

স্বনেতৈ ঙঁকাবো কী হ্মদা জে ৰঁজেতৈ সে
ৰঁহবে মদীদ ফ্বা–গ–না–ত্তন । U । । ফ্বা–গ–ন্বন । U ।
সূনি ৰাঁজূ মূঁহমে কৈকঠৗ ছৈ ৰাঁতমে
ৰূঁন্মি ৰাঁজূমীত যৌ কৈকঠৗ ছৈ ঘাতমে
ৰঁহবে হ্মনসবেহ হ্মস–তফ–গ–ন্বন । । U । মফ–ঙঁ–না–ত্ত । । । U
কী কী বহ কী কী ভেন কোনো ভনা কোনো সৈহ
মাঁ মাঁ কবী পৈঘো ভেন সেহো জবৌ সেহো জৈহ
ৰঁহবে হ্মঊজৰঁ মফ–ঙঁ–না–ত্ত । । । U হ্মস–তফ–গ–ন্বন । । U ।
বামোনাম সেহো ঙঁঠা বামোনাম সেহো জবা
বামোনাম মোহো নএ বামোনাম ৰাঁতো কবা
ৰঁহবে মজাবে মফা–ঙা–ন্বন U । । । ফ্বা–গ–না–ত্তন । U । ।
থবে কী ছী সৈহ নৈ কী থবে ছী ছী ৰৈহ নে ছী
ৰিঁসাবী কী ঙঁঘাবী কী থবে কী কী দেৰঁ নে কী
ৰঁহবে হ্মজতস হ্মস–তফ–গ–ন্বন । । U । ফ্বা–গ–না–ত্তন । U । ।
নৈ ছৈ বমা নৈ বহীমো নৈ ছৈ মবা নৈ মবীজো
নৈ ঙা কনেকো মৃতো ছৈ নৈ ঙা কনেকো জিযৈ ও
ৰঁহবে খফীফ ফ্বা–গ–না–ত্তন । U । । হ্মস–তফ–গ–ন্বন । । U । ফ্বা–গ–না–ত্তন । U । ।
বেখ বাখূ ফেকূ তঁ নৈ দেখ নেনৌঁ
সূনি বাখূ ৰেঁবো তঁ নৈ ৰীতি গেনৌঁ
ৰঁহবে ৰঁসীত হ্মস–তফ–গ–ন্বন । । U । ফ্বা–গ–ন্বন । U ।

की की बौ की ভ২ গৌ की की ছনৌ की ভ২ নৌ
बीतো রিতৈ নে क२ গৌ গীতো রিতৈ গারি নৌ
ৰঁহবে সবীখ ফ্নস–তফ–গ–ন্বন । । U । ফ্নস–তফ–গ–ন্বন । । U । মফ–উঁ–না–ত্ত । । । U
সেহো কনে ছৈ নে খতে की কেঁইত
নেবো চ্ৰৈ ছৈ নে খতে की কেঁইত
ৰঁহবে জদীদ ফা–গ–না–ত্তন । U । । ফা–গ–না–ত্তন । U । । ফ্নস–তফ–গ–ন্বন । । U ।
নেনহেঁ ঙা ৰেঁগ্বণো খা ভেনৈ ভনে
ৰেঁনগো ঙা নৌহবো খা গেনৈ ভনে
ৰঁহবে কবীৰঁ মফা–ঙা–ন্বন U । । । মফা–ঙা–ন্বন U । । । ফা–গ–না–ত্তন । U । ।
চনৈ ছৈ ঙা কনে ৰাঁঠৈ জাগ ছৈ নৌ
গতাতোমে ভনে কোনো ৰাঁগ ছৈ নৌ
ৰঁহবে ফ্নশাকিন ফা–গ–না–ত্তন । U । । মফা–ঙা–ন্বন U । । । মফা–ঙা–ন্বন U । । ।
মোদমানী খহোভাগী কনৈ ছৈ की
এাধ জানী প্রণো খানী ৰঁনৈ ছৈ की

३.খা তকব ৰাঁদ সামিন খা ফ্নজাহিফ খবাকান দ্নূক মেনপেঁচসঁ ৰঁনন ১২ টৌ ৰঁহব মখৰূঁন, খখবৰঁ, মহজূফ, মঞ্জূখ, মকৰূঁজ, ফ্নজমব, মবফূ, মাসূৰঁ, মহজূজ, মকফূফ, মশকূন, খা খস্লম ৰঁহব।
মখৰূঁন: ৰঁহবে বমন ফ্নসদ্দস মখৰূঁন
ফা–গ–না–ত্তন । U । । ফ–গ–না–ন্বন UU । । ফ–গ–না–ন্বন UU । ।
খেন খেনা খসনী ঐ খগৰে নৌ
মিনমিনা খঁখিগৌবো ৰঁতহে নৌ

ঋখবৱঁ: ৱঁহবে হজজ ৯বব্বাঁ ঋখবৱঁ
মফ–ঙুঁ–ন্ব । । U মফা–ঙা–ন্বন U । । ।
কী ভেন নষ্টুঁ ৱূঁড়ূ
কে গেন ঋন্তে জোড়ূ
মহজূফ: ৱঁহবে বমন ৯সম্মন মহজূফ
ফা–গ–না–ত্তন । U । । ফা–গ–না–ত্তন । U । ।
ফা–গ–না–ত্তন । U । । ফা গ ন্বন । U ।
এনমেনো ভেন গেনৌ ঋাশে ঋাগাঁ ৱীতনৌ
সূনি গেনৌঁ নৈ ভগেনৌঁ নাশে নাবা গীত যৌ
মণ্ডূঋ: ৱঁহবে ৯তদাবিক ৯সদ্দস মণ্ডূঋ
ফা–গ–ন্বন । U । ফা–গ–ন্বন । U । ফৈ–ন্বন । ।
কীসঁ কী ভেন ছী ৱাঁৱূঁ
কীসঁ কী কৈন ছী ঋাগূ
মকৱূঁজ: ৱঁহবে ৯তকাবিৱঁ ৯সম্মন মকৱূঁজ (এহিমে সভষ্টা ৯জ ািহফ ঋবকান)
ফ ঙুঁ ন্বন U । । ফ ঙুঁ ন্বন U । । ফ ঙুঁ ন্বন U । । ফ–ঙুঁ–ন্ব U । U
ঋবে বে ঋহাঁ জে কহেনৌঁ সিনেহ
ঋবে বে ঋহাঁ জে ৱঁজেনৌঁ সিনেহ
৯জমব: ৱঁহবে কামিন ৯সদ্দস ৯জমব (এহিমে সভষ্টা ঋবকান সামিন)
৯–ত–ফা–গ–ন্বন UU । U । ৯–ত–ফা–গ–ন্বন UU । U । ৯স–তফ–গ–ন্বন । । U ।
ঋনঠযনে বহৱৈঁ বহৱৈঁ হবে হে বোমৱৈঁ
ঋনঠযনে বহৱৈঁ বহৱৈঁ ঋবে হে ঘূবিঐ
মবফূ: ৱঁহবে ৯ঊজিৱঁ ৯সদ্দস মবফূ
মফ–ঙুঁ–না–ত্ত । । । U মফ–ঙুঁ–না–ত্ত । । । U মফ–

ङुँ–न्व । । U
की की बेह की की सैह निंघेस
की की बेह की की यौह निंघेस
मासूर्र – र्रहबे राफिब ॠसद्दस (एहिमे सभ्ठ्ठौ ख्बकान सामिन)
मफा–ग–न–त्तन U । UU । मफा–ग–न–त्तन U । UU ।
मफा–ङा–न्वन U । । ।
ख्बे ख्ननौं स्वहागिन यै ख्नेबो की
ख्बे ख्ननौं ॠहोथबिमे जनेबो की
महजूज: र्रहबे ॠतदाबिक ॠसम्मन महजूज (एहिमे सभ्ठ्ठौ ॠज ाहिफ ख्बकान)
फा ग न्वन । U । फा ग न्वन । U । फा ग न्वन । U । फा ।
के बहै सूनि यै ङा ख्हाँकें
के बहै कूदि यै ङा ख्हाँकें
मकफूफ: र्रहबे हजज ॠसम्मन मकफूफ
मफा–ङा–न्वन U । । । मफा–ङा–न्वन U । । । मफा–ङा–न्वन U । । । म–फा–ङा–न्व U । । U
ख्नेबे की ख्नेबे की ध्नेबे की कहेनौं हँ
ख्नेबे की ख्नेबे की ध्नेबे की कहेनौं हँ
मशकूल: र्रहबे बमन ॠसम्मन मशकूल
फा–ग–ना–त्तन । U । । फा–ग–ना–त्तन । U । । फा–ग–ना–त्तन । U । । मफ–ङुँ–न्व । । U
सूनि स्वन्मा केनियै ने कोन पापी ज्ञोड ाग
सूनि स्वन्मा केनियै ने कोन पापी ज्ञोड ाग
ख्स्लम: र्रहबे ॠतकाबिर्र ॠसद्दस ख्स्लम
फ–ङुँ–न्वन U । । फ–ङुँ–न्वन U । । फ–ख्न् U ।
ख्बे की ख्बे की ख्हाँ

ত্থবে কী ত্থবে কী ত্থমাঁ
৪.ত্থা ঐমে মাত্র হ্মজাহিফ ত্থবাকানসঁ বঁনন বেঁশী প্রযুক্ত চাবিটা বঁহব (হ্মক্তজবঁ, মজাবে, হ্মজতস ত্থা খফীফ)। বঁহবে হ্মক্তজবঁ (হ্মজাহিফ রূপ) (ত্থপূর্ণাক্ষিবী ত্থাঠ রুক্ন):ফ ঙুঁ ন্ব U । U ফৈ ন্বন U । ফ ঙুঁ ন্ব U । U ফৈ ন্বন । ।
কতেক গপো কতেক সপ্পা
কতেক মিনৈ বহৈত ছৈ ও
বঁহবে মজ ারে (হ্মজাহিফ রূপ) (ত্থপূর্ণাক্ষিবী ত্থাঠ রুক্ন):মফ ঙুঁ ন্ব । । U ফা গ না ত্ত । U । U ম ফা ঙা ন্ব U । । U ফা গ ন্বন। U । / ফা গ না ন। U । U
নে ছৈক নৈ গনাম কতে কোন ছানি গৈ
নে ছৈক নৈ নকাম কতে কোন কানি গৈ
বঁহবে হ্মজতস (হ্মজাহিফ রূপ) (ত্থপূর্ণাক্ষিবী ত্থাঠ–রুক্ন):ম ফা গ ন্বন U । U । ফ গ না ত্তন U U । । ম ফা গ ন্বন U । U । ফৈ ন্বন। । / ফ–গ–ন্বন UU।
ভনে ভনে কবতৈ কী ভনে ভনে ভেটৌ
কতে কতে জবতৈ ঙা কতে কনে দেখৌ
বঁহবে খফীফ (হ্মজাহিফ রূপ) (ত্থপূর্ণাক্ষিবী ছঃ রুক্ন):ফা গ না ত্তন । U । । ম ফা গ ন্বন U । U । ফৈ ন্বন। । / ফ গ ন্বন U U ।
দেখ নেনৌঁ দিরাবসঁ বেঁচৈ কখনো
বেঁখ দেখৈ গছাবসঁ হেতৈ নিক ও
গজন দ্বাবা কিছু সংদেশী, কিছু ভারনামেক ত্থভিব্যক্তি, কিছু জীবন দর্শন, সৌন্দর্য ত্থাকি প্রেম ও রিবহক সৌন্দর্য

प्रदर्शित बहरॅाक चाली। किछु एहेन जे सायास नै अनायास हुअए। तेँ गजल आन पद्य-कविता जेना-कहल जेबॅाक चाली, लिखल नै। लिखल तँ चित्र जाएत अछि- मिथिला चित्रकला लिखिया द्वारा लिखल जाएत अछि, संस्कृतमे हम कहै छिऐ- अहं चित्रं लिखामि। गजलक विषय अलग होएत अछि, गजलशास्त्रक आधारपर भजन लिख देलासँ ओ गजल नै भऽ जाएत। अरबीमे तँ गजलक अर्थे होएत छै स्त्रीसँ वार्तालाप। गजल प्रेम विरहक बॅादो, नै पौराणिक बॅादो, लोकापवाद आ तथाकथित अवैध बहलाक उँत्तरो प्रेमक बस नैत अछि। ओ प्रेम भगवान आ भक्तक बीच सेहो भऽ सकैत अछि, शारीरिक आ आध्यात्मिक भऽ सकैत अछि। ओ बाधाक प्रेम भऽ सकैत अछि तँ मीराक सेहो। ओ प्रेम दुनू दिससँ हुअए सेहो जरूरी नै। भावनाक उँद्रेक आ संगमे गजल कहि कऽ आमेत्तर्ठिक लेल गजलकार भावनाक उँद्रेककेँ क्षणिक नै वास्तविक आ स्थायी बॅनाबॅथि तखने नीक गजल लिखि सकै छथि।

रुबॅाग:

रुबॅाइक चतुष्पदीमे पहिल दोसर आ चारिम पाँती काफिया युक्त होएत अछि; आ मात्रा २० वा २१ होएत अछि।

रुबॅाइमे मात्रा २० वा २१ राखू। रुबॅाइक सभ पाँतीक प्रारम्भ दू तरहेँ होएत अछि- १.दीर्घ-दीर्घ-दीर्घ (मफ-ऊ-लु । । U)सँ वा २.दीर्घ-दीर्घ-ह्रस्व (मफ-ऊ-लुन । । ।) सँ। ओना फारसी रुबॅाइमे पाँती सभ लेल प्रारम्भक आगाँक ह्रस्व-दीर्घ क्रम निर्धारित छै, मुदा मैथिली लेल अहाँ २०-२१ मात्राक कोनो छन्द जे १.दीर्घ-दीर्घ-दीर्घ (मफ-ऊ-लु । । U)सँ वा २.दीर्घ-दीर्घ-ह्रस्व

(मफ़ऊ–ऊ–न्वन । । ।) सँ प्रारम्भ होइत हुअए, तकरा उठा सकै छी। पाँती २० वा २१ मात्राक हेबाक चाही माने (मफ़ऊ–ऊ–न्व । । U) वा (मफ़ऊ–ऊ–न्वन । । ।) सँ प्रारम्भ हेबाक चाही।
ऐ़दा एक रुबाइक वाक्य सभक बहर वा छन्द/ लय एकसँ बेसी तरहक भऽ सकैए। चारू पाँतीमे सेहो काफियाक मिलान भऽ सकैए।
आन चतुष्पदी जगमे पहिल, दोसर आ चारिम पाँती काफिया युक्त होइत अछि ऐ़दा मात्रा २०–२१ नै हुअए से रुबाइ नै।
मैथिलीमे ऐ़दा "कता"क परिभाषामे ओ आओत जँ प्रारम्भ दीर्घ–दीर्घसँ हुअए ऐ़दा छन्द आगाँ सरल वार्णिक, वार्णिक वा, मात्रिक हुअए। "कता"क प्रारम्भ दीर्घ–दीर्घसँ हेबाक छै आगाँ सरल वार्णिक, मात्रिक वा वार्णिकमे सँ कोनो एकमे शेर लिखि सकै छी, कमसँ कम दोसर आ चारिम पाँतीक काफिया मिलबाक चाही।
रुबाइक चतुष्पदीक चारिम पाँतीमे भारक चरम हेबाक चाही।
रुबाइ
कारी अनहार मेघ, आ नै होइए
कत्तौ बन्नआ माटि, आ नै होइए
दामीजवती देखि, हिलोरै–ए मेघ
भगजोगनी भकरार, जा नै होइए

बहर आ छन्दक मिलानी
गजल कोनो ने कोनो बहर (छन्द) मे हेबाक चाही।
वार्णिक छन्दमे सेहो ह्रस्व आ दीर्घक हिसाब राखल जा

सकैत अछि, कारण वैदिक वर्णवृत्तमे वाँदमे वार्णिक छन्दमे ओ विचार शुरू भऽ गेल छल:- जेना
तकैत बहैत छी ऐ मेघ दिस
तकैत (ह्रस्व+दीर्घ+दीर्घ)- वर्णक संख्या–तीन
बहैत (ह्रस्व+दीर्घ+ह्रस्व)- वर्णक संख्या–तीन
छी (दीर्घ) वर्णक संख्या–एक
ऐ (दीर्घ) वर्णक संख्या–एक
मेघ (दीर्घ+ह्रस्व) वर्णक संख्या–दू
दिस (ह्रस्व+ह्रस्व) वर्णक संख्या–दू
मात्रिक छन्दमे द्विकल, त्रिकल, चतुष्कल, पञ्चकल आ षट्कल अन्तर्गत एक वर्ण (एकटा दीर्घ) सँ छह वर्ण (छहटा ह्रस्व) धरि भऽ सकैए।
द्विकलमे- कल मात्रा दू होएत, से एकटा दीर्घ वा दूटा ह्रस्व होएत।
त्रिकलमे कल मात्रा तीन होएत- ह्रस्व+दीर्घ, दीर्घ+ह्रस्व आ ह्रस्व+ह्रस्व+ह्रस्व; ऐ तीन क्रममे।
चतुष्कलमे कल मात्रा चारि; पञ्चकलमे पाँच; षट्कलमे छह होएत।
वार्णिक छन्द तीन–तीन वर्णक आठ प्रकारक योगसँ बनैत अछि जकरा "यमाताराजभानसलगम्" सूत्रसँ मोन राखि सकै छी।
आरो कतेक पाद होएत आ कतऽ काफिया (यति,अन्त्यानुप्रास) देल जाएत अछि; कोन तरहेँ क्रम रहल जाएत अछि से अहाँ स्वयं वार्णिक/ मात्रिक आधारपर कऽ सकै छी, आ विविधता आनि सकै छी।
वर्ण छन्दमे तीन–तीन अक्षरक समूहकेँ एक गण कहल जाएत अछि। ओ आठ टा अछि–
यगण U । ।
रगण । U ।

তগণ । । U
ভগণ । U U
জগণ U । U
সগণ U U ।
মগণ । । ।
নগণ U U U

ঐ আঠক অতিৰিক্ত দূটা আব গণ অছি- গ / ন
গ- গণ একল দীর্ঘ ।
ন- গণ একল হ্রস্ব U
এক সূত্র- আঠো গণকেঁ মোন বখবা নেল:-
যমাতাবাজভানসনগম্
আব ঐ সূত্রকেঁ তোড়ু -
যমাতা U । । = যগণ
মাতাবা । । । = মগণ
তাবাজ । । U = তগণ
বাজভা । U । = বগণ
জভান U । U = জগণ
ভানস । U U = ভগণ
নসন U U U = নগণ
সনগম্ U U । = সগণ

বহব আ সংস্কৃত ছন্দক মিলানী
বহবে মতকাবিব মতকাবিব আঠ–রুক্ল হ ড়ঁ হ্রন
(U । ।) – চাবি বেব
বর্ণবৃত্ত ভুজংগপ্রযাত : প্রতি চবণ যগণ (U । ।) –
চাবি বেব। বাবহ বর্ণ। পহিল, চাবিম, সাতম আ

दसम ह्रस्व, शेष दीर्घ। छठम आ आखिरी वर्णक बाद अर्द्ध-विराम।
बहरे मुतकारिब चारि-रुक्न फ ऊ लुन (U । ।) – दू बेर
वर्ण वृत्त सोमराजी यगण (U । ।) – दू बेर। छह वर्ण। पहिल आ चारिम ह्रस्व, शेष दीर्घ। दोसर आ अन्तिम वर्णक बाद अर्द्ध-विराम।
मात्रिक रूप- प्रति चरण बीस मात्रा। पहिल, छठम, एगारहम आ सोलहम मात्रा ह्रस्व।
बहरे मुतदारिक मुतदारिक आठ-रुक्न फा ए लुन (। U ।) – चारि बेर
वर्ण वृत्त स्रग्विणी रगण (। U ।) – चारि बेर। बारह वर्ण। दोसर, पाँचम, आठम आ एगारहम ह्रस्व आ शेष दीर्घ। छठम आ आखिरी वर्णक बाद अर्द्ध-विराम।
मात्रिक रूप- प्रति चरण बीस मात्रा। तेसर, आठम, तेरहम आ अठारहम मात्रा ह्रस्व।
महजूफ: बहरे रमल मुसम्मन महजूफ फा-ए-ला-तुन । U । । फा-ए-ला-तुन । U । । फा-ए-ला-तुन । U । । फा ए लुन । U ।
मात्रिक छंद गीतिका -प्रति चरण २६ मात्रा। तेसर, दसम, सत्रहम आ चौबीसम मात्रा ह्रस्व।
गीतिका-वर्णवृत्त २० वर्ण एकटा सगण, दूटा जगण, एकटा भगण, एकटा रगण, एकटा सगण, एकटा नगण आ एकटा गगण। तेसर, पाँचम, आठम, दसम, तेरहम, पन्द्रहम, अठारहम आ बीसम वर्ण दीर्घ आ शेष ह्रस्व। पाँचम, बारहम आ अन्तिम वर्णक बाद अर्द्ध-विराम।
महजूज: बहरे मुतदारिक मुसम्मन महजूज (ऐमे सभटा मुज़ाहिफ अरकान) फा ए लुन । U । फा ए

न्नन । U । ह्मा ग न्नन । U । ह्मा ।
र्णा वृत्त ब्रॅाना-१० र्णा। प्रति चवण बगण । U ।
तीन ब्रेॅब आ ह्मेव एकटा दीर्घ ।
मात्रिक रूप- प्रति चवण सत्रह मात्रा। तेसब, आठम, तेवहम मात्रा ह्रस्व आ आखिवीमे एक दीर्घ । आकि दूटा ह्रस्व U

मैथिली गजलक आवम्भिक स्वरूप
"हमवा मानसपटलपव मैथिलीक सम्मानित आलोचक श्री वमानन्द ऋा "वमण" ओ रजक्य ओखन ओहिना अंकित अछि जगमे ओ मैथिलीक रतमान गीत-गजलकेँ मंचीय यश एरं अर्थलाभक ओजाव कहिकए एकव महत्वकेँ एकदम्मे नकावि देने वहथि (सन्दर्भ- मिथिला मिहिव, फवरॅवी- १९८३); ... कोनो आलोचककेँ एहेन गैव जिम्मेदावीरॅला रक्तव्य देरॅाक की अधिकाव ? भावतीय संरिधानमे भाषणक स्वतंत्रता एकटा मौलिक अधिकाव छैक तेँ ? "
(सियावाम ऋा "सवस", दीपोसेर, १८/१०/९०; आमुख, लोकरेद आ लालकिला)
रियोगी लोकरेद आ लालकिलाक एकटा दोसव आमुखमे लिखै छथि- "छन्दशास्त्रक नियमपव आधावित हेरॅाक उपवान्तो एँमे गजलकावकेँ गणना-नियमक स्वातन्त्र्यक अधिकाव वहै छै।" (!)
देरशंकव नरीन लिखै छथि –"...पुनः डॉ. वामदेर ऋाक आलेख आएल। ऐ निरॅन्धमे दूटा अनस्थल रॅात ओ भेल, जे गजलक पंक्ति लेल, छन्द जकाँ मात्रा निर्धावण कवए लगला.."।

নোকরেদ আ নানকিনামে গজন শ্বরু হেরাঁসঁ পহিনে কএকটা আনেখ অছি, মৈথিনী গজনপর কোনো সকারামেক টিপ্পণী তঁ নৈ অছি ঐ সভমে, হঁ হ্মদা সমীক্ষককেঁ নাঠী হাথে "ও সভ মৈথিনী গজন থিক, গজনে টা থিক" কহরাঁপর রিরশী করৈত প্রহার সভ অরশ্য অছি।
গজন কতেকো ঢংগসঁ কতেকো রঁহবমে কতেকো ছন্দমে নিখন জা সকৈএ, ও সৎ অছি, হ্মদা গণনা নিঅমক স্বাতন্ত্র্যক অধিকার নে মাত্রিক গণনামে ছৈ আ নে রার্ণিক গণনামে।
হাগকূমে সিনেরঁন আ রর্ণক মিনানী অংগ্রেজী হাগকূক আবম্ভিক নেখনমে নৈ ভ২ সকন, দেখন গেন জে ৩/৭/৩ সিনেরঁনমে রেঁসী অল্হারেঁট আরি গেন, জাপানীমে ওতেক অল্হারেঁট ৩/৭/৩ সিনেরঁনমে নৈ ছন। মৈথিনীক আবম্ভিক হাগকূমে সেহো ৩/৭/৩ সিনেরঁনক অনুকরণ করৈত জ্যাতি স্বনীত চৌধরী অপন করিতা সংগ্রহ "অর্চিস্" মে রেঁসী রর্ণক প্রযোগ কেনন্হি। তেঁ হম সনাহ দেনৌঁ জে মৈথিনী হাগকূ সবন রার্ণিক ছন্দক আধারপর নিখন জাএ, জগমে হ্রস্ব-দীর্ঘক রিচার নৈ হ্অএ। সংস্কৃতমে ১৭ সিনেরঁনরঁনা রার্ণিক ছন্দমে নোকমে নোক মিনা ক২ ১৭ টা রর্ণ হোগ ছৈ- জেনা শিখরিণী, রংশপত্র পতিতম্, মন্দাক্রান্তা, হরিণী, হারিণী, নবদত্তকম্, কোকিনকম্ আ ভারাক্রান্তা। সে ৩/৭/৩ মে ১৭ সিনেরঁন নেন ১৭ টা রর্ণ হাগকূ নেন নেন গেন, সে আরঁ জ্যাতিজী সেহো ন২ বহন ছথি, হম সেহো ন২ বহন ছী আ মিহির ঝা, গরা মল্লিক, উঁমেশ মংডন, রামরিনাস সাহ্ আদি সেহো ন২ বহন ছথি। করাঁগমে হমর সনাহ ছন জে এত২ সবন রার্ণিক ছন্দক প্রযোগ সম্ভর নৈ অছি, কারণ একর প্রারম্ভ দীর্ঘ-দীর্ঘ-দীর্ঘ রা

दीर्घ-दीर्घ-ह्रस्व सँ लोगत अछि से चाहे तँ ह्रस्व-दीर्घक मिलानी आगत वार्णिक छन्दक प्रयोग करू वा मात्रिक छन्दक। रुबाइक चतुष्पदीमे कमसँ कम पहिल, दोसर आ चारिम पाँती काफिया युक्त होगत अछि; आ मात्रा २० वा २१ होएबाक चाही। कारण चारू पाँती चारि तरहक बहर (छन्द) मे लिखल जा सकैए से निअमकेँ आगाँ नमरेबाक आवश्यकता नै छै, हँ ई निर्णय करैए पड़त जे चारू पाँतीमे वार्णिक वा मात्रिक गणना पद्धति जे ली, से एक्के होएबाक चाही।
गजलमे ह्मदा अहाँ वार्णिक, सरल वार्णिक वा मात्रिक छन्दक प्रयोग कऽ सकै छी, ह्मदा एक गजलमे दूटा रौस्तु मिज्झर नै करू। बिना छन्द वा बहरक गजल अहाँ कहि सकै छी, समीक्षककेँ व्यवथा कऽ आ नाठी हाथे; ह्मदा ओ गजल नै हएत, उर्दू/ फारसीमे तँ ह्मशायरामे अहाँकेँ ठ्कैये नै देत। आ आब जखन रोशन झा, प्रवीण चौधरी प्रतीक, आशीष अनचिन्हार आदि युवा गजलकार अन्तर्जालपर एकटा टिप्पणीक बाद सरल वार्णिक छन्दमे गजलकेँ संशोधित कऽ सकै छथि, तँ नानकिनारादी गजलकार लोकनि ई किए नै कऽ सकै छथि ? मायानन्द मिश्र "गीतल" कहि आ गंगेश गुंजन "गजल सन किछु मैथिलीमे" कहि जे गलत परम्पराकेँ जारी रखबाक निर्णय लेने छथि तकरा बाद अजित आजाद आ आन युवा गजलकार जँ बिना छन्द/ बहरक गजल लिखै छथि तँ एकरा हम मायानन्द मिश्र, गंगेश गुंजन आ नानकिनारादी अ-गजलकार लोकनिक दुष्प्रभावे बूझै छी।
लोकवेद आ नानकिना:

आसेम्फथ्रु आम्ब्ख सभक बाँद ऐ संग्रह मे करानन्द भट्ट, ताबानन्द रियोगी, डॉ. देरशंकर नरीन, नरेन्द्र, डॉ. मन्हेन्द्र, बमेश, बामचैतन्य "धीबज", बामभरोस कापड़ि "भ्रमब", बरीन्द्र नाथ ठाकुब, रिभूति आनन्द, सियाबाम न्मा "सबस" आ सोमदेरक गजल देल गेल अछि।

करानन्द भट्ट

भोब आनबँ हम दोसब डँगायबँ स्वरुज
कबबँ नूतन निर्माण हम बँनायबँ स्वरुज

सबल रार्णिकक अनुसारे गणना- पहिल पाँती-१७ वर्ण दोसब पाँती- १+ वर्ण; जखल सबल रार्णिकेमे गणनाक अन्तब अछि तँ ह्रस्व दीर्घ रिचाबपब जेबाँक मेहनति बँचि गेल।

मात्रिक गणनाक अनुसाब- पहिल पाँती-२१ मात्रा, दोसब पाँती- २१ मात्रा, मात्रा मिल गेलासँ आबँ ह्रस्व दीर्घ पब चली। पहिल पाँती दीर्घ-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व (एतऽ दूटा लगाताब ह्रस्वक बँदला एकटा दीर्घ दऽ सकै छी, से दोसब पाँतीमे देखबँ)। दोसब पाँती- ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ- ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ- ह्रस्व-ह्रस्व- ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व। न्फदा एतऽ गाठ कएल अक्षबक बाँद क्रम टूटि गेल।

ताबानन्द रियोगी

दर्द जँ हद कँ टपल जाए तँ आगि जनमै अछि
बँर्फ अंगाब बँनल जाए तँ आगि जनमै अछि

सबल रार्णिकक अनुसारे गणना- पहिल पाँती-१९ वर्ण दोसब पाँती- १+ वर्ण; जखल सबल रार्णिकेमे गणनाक अन्तब अछि तँ ह्रस्व दीर्घ रिचाबपब जेबाँक मेहनति

रँचि गेल।
मात्रिक गणनाक अनुसार- पहिल पाँती-२३ मात्रा, दोसर पाँती- २३ मात्रा, मात्रा मिल गेलाहुँ आर ह्रस्व दीर्घ पर चली। दीर्घ (संयुक्ताक्षरकेँ पहिने)-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ-दीर्घ-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रअस्व-ह्रस्व। (एतऽ दूटा लगातार ह्रस्वक बदला एकटा दीर्घ दऽ सकै छी, से दोसर पाँतीमे देखू)। दोसर पाँती- दीर्घ (संयुक्ताक्षरकेँ पहिने)-ह्रस्व-दीर्घ-दीर्घ एतऽ क्रमभंग भऽ गेल।
देवशंकर नवीन
अँटा नेँ समय-चक्र, सहजहि एहि आँखि बीच
नबका प्रभात नेल, क्रान्ति कोनो ठानि नेँ
सरल वार्णिकक अनुसारे गणना- पहिल पाँती-१७ वर्ण दोसर पाँती- १६ वर्ण; जखन सरल वार्णिकेमे गणनाक अन्तर अछि तँ ह्रस्व दीर्घ विचारपर जेबाक मेहनति रँचि गेल।
मात्रिक गणनाक अनुसार- पहिल पाँती-२३ मात्रा, दोसर पाँती- २३ मात्रा, मात्रा मिलि गेलाहुँ आर ह्रस्व दीर्घ पर चली। ह्रस्व-दीर्घ-दीर्घ-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व-दीर्घ-ह्रस्व
(एतऽ दूटा लगातार ह्रस्वक बदला एकटा दीर्घ दऽ सकै छी, से दोसर पाँतीमे देखू)। दोसर पाँती- ह्रस्व-ह्रस्व-दीर्घ- ऋदा एतऽ गाठ् कएल अक्षरक बाद क्रमटूटि गेल।
नवेन्द्र
निकनू तँ सजिकऽ सजाकेँ
बासन नी ठोकि बजाकेँ

सबन वार्णिकक अनुसारे गणना- पहिल पाँती-१० वर्ण दोसर पाँती- ९ वर्ण; जखन सबल वार्णिकेमे गणनाक अन्तर अछि तँ ह्रस्व दीर्घ विचारपर जेबाँक मेहनति बँचि गेल।

मात्रिक गणनाक अनुसार- पहिल पाँती-१३ मात्रा, दोसर पाँती-१४, मात्रा गणनाक अन्तर अछि तँ ह्रस्व दीर्घ विचारपर जेबाँक मेहनति बँचि गेल।

डॉ महेन्द्र

चलैछ आदमी सदिखन चलैत बहबाँ नए
जीबैछ आदमी सदिखन कलेस सहबाँ नए

सबन वार्णिकक अनुसारे गणना- पहिल पाँती-१+ वर्ण दोसर पाँती- १+ वर्ण। मुदा तेसर शेरमे दोसर पाँतीमे १६ वर्ण आबि गेल अछि। मात्रिकमे सेहो उपरका दुनू पाँतीमे क्रमसँ २४ आ २३ वर्ण अछि।

रमेश

जखन-जखन साओनक ओहास पड़ैए
हमर छाती मे गजलक नहास बबैए

सबन वार्णिकक अनुसारे गणना- पहिल पाँती-१६ वर्ण दोसर पाँती- १६ वर्ण। मुदा दोसर शेरक पहिल पाँतीमे १३ वर्ण। मात्रिकमे सेहो उपरका दुनू पाँतीमे २२ वर्ण अछि। मुदा ह्रस्व-दीर्घ गणनामे दोसरे शेरमे ई मारि आ जाएए।

ई दोष शेष गजलकारमे सेहो देखबामे अबैए। एकर अतिरिक्त सुरेन्द्रनाथक "गजल हमर हथियार थिक", सियाराम झा "सरस"क "थोड़े आगि थोड़े पानि", रमेशक "नागफेनी" आ तारानन्द वियोगीक "अपन युद्धक साक्ष्य" मे सँ किछु किताब नाठी हाथे मैथिली साहित्यमे गजल संग्रहक रूपमे साहित्य अकादेमीक सर्वे

ऑफ मैथिली लिटरेचर उत्तर जयकान्त मिश्र संस्करणमे आबि गेल अछि, किन्तु ऐ साहित्यक इतिहासक अगिला संस्करणमे आबि जाएत ! अरविन्द ठाकुरक गजल सेहो पत्र-पत्रिकामे गजल कहि छपि रहल अछि, से अही परम्पराकेँ आगाँ बढ़ा रहल अछि।
जँ ई सभ गजल नै अछि तँ पद्य तँ अछि आ तएँ रूपमे एकर विवेचन तँ होएबाके चाही। ऐ क्रममे रवीन्द्रनाथ ठाकुरक "लेखनी एक रंग अनेक" देखू। मैथिली गजल संग्रहक रूपमे ई पोथी आइसँ २३ वर्ष पूर्व आएल। सोमदेव आ भ्रमरक संग हिनको गजल लालकिलाबादक परिभाषामे नै अबैत अछि। गजल नै मुदा पद्यक रूपमे एकर स्थान मैथिली साहित्यमे सुरक्षित छै, मुदा ई आन वर्णित गजलक तथाकथित संकलनक विषयमे नै कहल जा सकैए।
एक छन्द, एक बाँसुरी, एक धुन सुनयबाले
लियौ ई एक गजल, आइ गुनगुनयबाले
(रवीन्द्रनाथ ठाकुर "लेखनी एक रंग अनेक")
मैथिली गजलक पहिल दुर्भाग्य तखन देखा पड़ैत अछि जखन एतए गजलकेँ मुस्लिम धर्मसँ जोड़ि कए देखल जाए लगलै आ मुस्लिम धर्म आ ओकर साहित्यकेँ अछोप मानि लेल गेलै। गजलक प्रारम्भ इस्लामक आगमनसँ पूर्वक घटना अछि आ अवेस्ता आ वैदिक संस्कृत मध्य ढेर रास साम्य अछि। दोसर दुर्भाग्य मायानंद मिश्रक ओ कथन भेल जगमे ओ घोषणा केलथि जे मैथिलीमे गजल लिखले नै जा सकैए, हुनकर तात्पर्य दोसर रहन्हि मुदा लोक अही तरहेँ ओकरा प्रस्तुत करए लागल, कारण ओ स्वयम् गीतल नामसँ गजल

নিখনন্হি। মৈথিনী গজনমে "খনচিন্হাব খাখব" সন খন্তর্জনীয জানবৃত্ত উঁপস্থিত ভেন, জতহ বঁহব (ছন্দযুক্ত) গজন খা গজনকাবক নাগন নাগি গেন। ক্ষদা সভসঁ বঁড়কা দ্ভাগ্য ও ভেনৈ জে মৈথিনীক কিছু তথাকথিত শাগব সভ বামদের ঝা দ্বাবা বঁহব সংবঁধী রিচাবকেঁ নকাবি দেনন্হি (দেখূ– নোকরেদ খা নানকিনামে দেরশংকব নরীন জীক খানেখ)। জঁ রর্তমানমে গজনক পবিদৃশ্যকেঁ দেখী তঁ মোটামোটী দূটা বেখা বঁনৈত খছি (জকবা হম দূ যুগক নাম দেনে ছী), পহিন ভেন "জীরন যুগ" খা দোসব ভেন "খনচিন্হাব যুগ"। খাবঁ কনে দূনূ যুগপব নজবি দেন জাএ।
১.জীরন যুগ– ঐ যুগক প্রাবংভ হম জীরন ঝাসঁ কেনে ছী জে খাধুনিক মৈথিনী গজনক পিতা
মানন জাগ ছথি ক্ষদা ও কস্মু গজন নিখ সকনা। ক্ষদা হুনকা বাঁদ মাযানংদ, গন্দু, বরীন্দ্রনাথ
ঠাকুব, সবস, বমেশ, নবেন্দ্র, বাজেন্দ্র রিমন, ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষি, বৌশন জনকপুবী, খববিন্দ ঠাকুব,
স্ববেন্দ্র নাথ, তাবানংদ রিযোগী খাদি গজনগো সভ ভেনা। বামনোচন ঠাকুব জীক বঁহুত বচনা
গজন খছি ক্ষদা ও খপনে ওকব ক্রম–রিন্যাস করিতা–গীত জকাঁ বঁনা দেনে ছথিন্হ ক্ষদা কিছু
গজনক শ্রেণীমে সেহো খবৈঁএ। ঐ "জীরন যুগ"ক গজনক প্রমুখ রিশেষতা খছি বেঁ–বঁহব খর্থাত
রিন ছংদক গজন। ওনা বঁহবকেঁ কে পুছৈএ জখন স্ববেন্দ্রনাথ জী কাফিযেক ওঝবীমে ফঁসন বহি
জাগ ছথি। একব খতিবিক্ত খাব সভ রিশেষতা খছি ঐ যুগক। খা জঁ একৈ পাঁতিমে কহহ
চাহী তঁ পাঁতি বঁনত---"গজন থিক, ও গজন থিক,

আ গএহ টা গজন থিক" ।
২.আর্ব কনে আরী " খনচিন্হাব হ্যগ" পব। ঐ হ্যগক প্রাবংভ তখন ভেল জখন গংঠবনেঠপব মৈথিলীক পহিল গজন আ শেবো-শাগবীকেঁ সমর্পিত ব্ল্নাগ "খনচিন্হাব আখব" (http://anchinharakharkolkata.blogspot.com) ক জন্ম ভেল আ ঐ “খনচিন্হাব আখব” জানবৃত্তক নামপব হ্মম ঐ হ্যগক নাম "খনচিন্হাব হ্যগ" বখলৌঁ আছি। ঐ হ্যগক কিছু রিশেষতা দেখল জাএ-
গজনক পবিভাষিক শৰ্ঙ্ক আ ব্ঁহবক নির্ধাবণ- ঙা শ্রেয "খনচিন্হাবে আখব"কেঁ ছৈ জে ও হ্মবাসঁ "মৈথিলী গজন শাস্ত্র" নিখেনক। আ ঙা মৈথিলীক পহিল এহন শাস্ত্র ভেল জগমে গজনক রিরেচন মৈথিলী ভাষাক তত্ত্বপব কএল গেলৈ। তকবা ব্াঁদ আশীষ খনচিন্হাব সেহো "গজনক সংক্ষিপ্ত পবিচয" নিখ ঐ পবংপবাকেঁ প্বষ্ঠ কেনথি। আ একবে হ্মল থিক জে সভ নর-গজনকাব ব্ঁহবমে গজন কহি বহল ছথি।
স্ফুনিংগ- "খনচিন্হাব আখব" গজন কহেরৌক পবংপবা শ্বরু কেনক আ তগমে স্বনীন ক্ষমাব ঝা, দীপ নাবাযণ "রিদ্যার্থী", বোশন ঝা, প্ররীন চৌধবী "প্রতীক", ত্রিপ্ববাবী ক্ষমাব শর্মা, রিকাস ঝা "বংজন", সদ্ৰ আনম গৌহব, ওমপ্রকাশ ঝা, মিহিব ঝা, উঁমেশ মংডন আদি গজনকাব উঁভবি কহ এলা।
গজনমে মৈথিলীক প্রধানতা----"খনচিন্হাব হ্যগ" সঁ পহিলে গজনমে উঁর্দূ-হিন্দী শৰ্ঙ্কক ভবমাব ছল আ মান্যতা ছল জে রিনা উঁর্দূ-হিন্দী শৰ্ঙ্কক গজন কহলে নৈ

जा सकैए। मुदा "अनचिन्हार आखर" ऐ भ्रतर्ककेँ ध्वस्त केलक आ गजलमे १००% मैथिली शब्दक प्रयोगकेँ सार्वजनिक केलक।
गजलक लेल पुरस्कार योजना--- "अनचिन्हार आखर" मैथिली साहित्यक इतिहासमे पहिल बेर गजल लेल अलगसँ पुरस्कार देबाक घोषणा केलक। ऐ पुरस्कारक नाम "गजल कमला-कोसी-बागमती-महानंदा" पुरस्कार अछि।
ऊपर चारू विशेषताक आधारपर एकटा अंतिम मुदा सभसँ बड़का विशेषता जे निकलल ओ थिक मायानंद मिश्रक ओइ कथनक खंडन, जकर अभिप्राय छल जे मैथिलीमे बहरयुक्त गजल लिखल नै जा सकैए। "अनचिन्हार आखर" सरल वार्णिक, वार्णिक आ मात्रिक छन्दक अतिरिक्त फारसी/ उर्दू बहरमे सेहो मैथिली गजल लिखबाक शास्त्र ओ उदाहरण आँटी मैथिली शब्दावलीमे प्रस्तुत केलक।
गजल, रुबाइ, कता, हाइकू, शेनर्यू, टनका, हैबून, फर्ड़लिया, दोहा, बोला आ सभ एकटा स्थापित विधा अछि। स्थापित विधा माने जकर लिखबाक विधि जइ भाषा सभक ओ मूल खोज अछि, ओइ भाषामे स्थापित भऽ गेल अछि। जँ हाइकू लिखबा काल कोनो नियम पालन नै करी तँ ओकर नाम क्षणिका पड़ि गेलासँ ओ हाइकू दोषविहीन नै भऽ जाएत। जँ कोनो भाषासँ हम गजल/ रुबाइ/ कता मैथिलीमे प्रयोग लेल सोचै छी तँ ऐ कारणसँ जे ओ ओइ भाषाक चमत्कारिक चीज अछि, आ मैथिलीक छौंक लगलासँ कोनो आर चमत्कारक हम आशा राखै छी। सएह हाइकू, शेनर्यू, टनका आ हैबून लेल सेहो लागू अछि। आर एतऽ आ देखबाक

ঋছি জে কোনো রিধাক ঋাযাত সতর্কতাসঁ হ্ঋএ, জগ রিধাক সৈদ্ধান্তিক পক্ষ স্বদৃঢ় ছৈ। সে জেনা তেনা ঋাযাত ক২ হাথপব হাথ ধবি সএ রঁর্খ ঋাব গন্তজাব কবী ঔ সোচি জে তকব রাঁদ একব মৈথিনী ছৌংকরঁনা ঋনগ সিদ্ধান্ত রঁনত, তঁ তগ নেন স্থাপিত রিধাক ঋাযাতক কোন রেঁগবতা ? এতে সমএমে তঁ একটা ঋাব নর রিধা রঁনি জাএত !

হঁ, মাত্র নিপ্যংতবণ ক২ দেনাসঁ উর্দূক সভ গজনক নিঋম হিন্দীক ভ২ জাগত ঋছি, হ্মদা ওতৌ রর্তনীক ভিন্নতা মাবতে বাস কাফিযাক উঁপনিঋমক নির্মাণিক রাঁধ্যতা উঁপেন্ন করৈত ঋছি। মৈথিনী তঁ সাফে ঋনগ ভাষা ঋছি তেঁ একব কাফিযাক নিঋম সোনে ঋাযাতিত নৈ ভ২ সকৈএ। রঁহবমে রর্ণ/ মাত্রাক গণনা পদ্ধতি সেহো হিন্দী–উর্দূমে মাত্র কোনো খাস শব্দক রর্তনীক ভিন্নতাক কাবণ কখনো কান উঁপনিঋম রঁনেরাঁক খগতা ঋন্বভূত কবরৈঁএ, হ্মদা সে মৈথিনীমে সোনে ঋাযাতিত নৈ ভ২ সকৈএ কাবণ ঔ সাফে ঋনগ ভাষা থিক। তঁ কী কাফিযা ঋা রঁহবক রর্ণ/ মাত্রা গণনা পদ্ধতি মৈথিনীমে সাফে ছোড়ি দেন জাএ ? ঋাকি ওগ মে ততেক ঢীন দ২ দেন জাএ জে ওকব কোনো মতনবেঁ নৈ বহএ ? ঋা তখন জে রঁহবমে নিখথি রা কাফিযাক শুদ্ধ প্রযোগ কবথি সে ভেনথি কষ্টব ঋাকি জে একব রিবোধ কবথি সে ভেনা কষ্টব ? ঋা জঁ রিঁন কাফিযা ঋা রঁহবক গজনকেঁ গজন নৈ কহন জাএ তঁ ও বচনা মহত্বহীন ভ২ গেন ? ও গজন নৈ ভেন, রা জীরন হ্যগক মৈথিনী গজন ভেন, হ্মদা গীত/ করিতা তঁ ভেরেঁ

কএল। কোনো গজল মাত্র কাফিযা আ রঁহবক শুদ্ধতা মাত্র বহনে উঁকেৃষ্ট তঁ নহিএ হএত, মুদা উঁকেৃষ্ঠ হেবাক সম্ভাবনাক প্রতিশততা কএ গুণা বঁঢ়ত। তহিনা কোনো গজল সন বচনা জঁ অশুদ্ধ কাফিযামে আ রেঁ-রঁহব অছি তঁ সএহ মাত্র ওকব উঁকেৃষ্ঠতাক প্রমাণ ভ২ জাএত ? একব রিপবীত হম ঙা কহ২ চাহবঁ জে ওহনো বচনা উঁকেৃষ্ঠ ভ২ সকৈএ, মুদা তকব সম্ভাবনাক প্রতিশততা ভযংকব রূপেঁ ঘটি জাএত।

গজল, রুবাঁগ, কতা, হাগকূ, শেনর্যূ, টনকা, হৈবূন, ফল্ডনিযা, দোহা আ বোনা নিঅমবদ্ধ বচনা অছি। একবা অকরিতা, গদ্য-করিতা আ গীতক স্বরূপ দেনাসঁ অহাঁ ভাষাক কোন উঁপকাব ক২ সকবঁ, কাবণ অকরিতা, গদ্য-করিতা আ গীত তঁ স্বযং স্থাপিত রিধাক স্বরূপ ন২ নেনে অছি। ছোট করিতা ক্ষণিকা ভ২ সকত, হাগকূ নৈ। ফল্ডনিযা, দোহা আ বোনাক নিঅম মৈথিনীমে বঁনেবাঁমে কোনো অসোকর্জ নৈ ভেন কাবণ ঙা সোনে আযাতিত ভ২ গেন মুদা গজল, রুবাঁগ, কতা, হাগকূ, শেনর্যূ, টনকা, হৈবূনমে বর্ণ/ মাত্রা গণনা পদ্ধতি জাপানী আ উঁর্দূ-ফাবসীসঁ অহাঁ নগএ নৈ সকৈ ছী। জাপানক নেখন পদ্ধতি অক্ষাবেঁ (বর্ণ) আধাবিত অছিযে নৈ, তখন অহাঁ ওকব গণনা পদ্ধতি কোনা আযাত ক২ সকবঁ। ওকব তবীকা ছৈ। পাশ্চাত্য তবীকা আ সিনেবঁন আধাবিত নেখন পদ্ধতি সেহো জাপানী ভাষামে হোগ ছৈ, সে তকব প্রযোগ ক২ ওগ চিত্রামেক নেখনক সিনেবঁন আধাবিত শৈনীক মিনান সংস্কৃতক বার্ণিক ছন্দ গণনা পদ্ধতিসঁ কএন গেন আ ওকবা হাগকূ, শেনর্যূ আ টনকা নেন প্রযোগ কএন গেন। তহিনা গজল, কতা আ রুবাঁগমে বৈজ্ঞানিক আধাবপব মৈথিনী ভাষাক সাপেক্ষ

নিথম ৰ্যনাওন গেন জগসঁ গজন, কতা খা কৰ্যাগ মৈথিনীমে দোসব ভাষাসঁ এনাক উঁপবান্তা খপন মূন রিশেষতা ৰ্যনা কঽ বাখি সকন। খা তকব ৰ্যাদ জে মৈথিনী গজন খা গজনকাবক সংখ্যামে পবিণামাকে খা গ্বণামেক বৃদ্ধি ভেন খছি, সে দ্নিযাঁক সোন্ধাঁ খছি।

<u>মৈথিনী সমীক্ষাশাস্ত্র (১-৬)</u>

১

গদ্য সাহিত্য মধ্য রিহনি কথাক স্থান খা রিহনি কথাক সমীক্ষাশাস্ত্র

গদ্যক রিভিন্ন রিধা জেনা প্রৰ্যন্ধ, নিৰ্যন্ধ, সমানোচনা, কথা-গল্প, উঁপন্যাস, পত্রামেক সাহিত্য, যাত্রা-সংস্মবণ, বিপোর্তাজ খাদিক মধ্য কথা-গল্প, খাখ্যান খা উঁপন্যাস খন্বভব মিশ্রিত কল্পনাপব রিশেষ ৰূপসঁ খাধাবিত খছি। জকবা হম সভ খিস্সা-পিহানী কহৈ ছিঐ তাহিসঁ ও সভ নগ খছি। কথা-গল্প, খাখ্যান খা উঁপন্যাস খা কিছু দূব ধবি নাটক খা একাংকী মনোবংজনক নেন স্বনন-স্বনাওন-পঠ়ন জাগত খছি রা মঁচিত কএন জাগত খছি। ও উঁদ্দেশ্যপূর্ণ ভঽ সকৈত খছি রা ঐমে নিকৃদ্দেশ্যতা-এৰ্যসর্ডিটী সেহো বহি সকৈ ছৈ। জিনগীক

ভাগাদৌড় ীমে নিরুদ্দেশ্যপূর্ণ সাহিত্য সেহো মনোরংজন প্রদান করৈত অছি।

রিহনি কথা কহনে একটা এহেন রিধা রঁনি সোঝাঁ আএন অছি জে পহিনে কথা থিক হেব রিহনি কথা। অংগ্রেজীমে সেহো নম্বাগক আধাবপব শার্ট-স্টোবী/ নোরেনেট/ নোরেনা/ নোরেন ক রিভাজন কএন জাগত অছি। মৈথিনীমে সভ রিধামে শব্দ সংখ্যাক ঘটৈত্তবী-রঁঢ় াত্তবী অংগ্রেজী রা দোসব যূরোপিযন ভাষাসঁ রেঁশী হোগত অছি, ওনা অংগ্রেজী রা দোসব যূরোপিযন ভাষামে সেহো সভ রিধামে নেখকক র্যাক্তিগত রুচি আ কথ্যক আরশ্যকতাক অনুসাব ঘটৈত্তবী-রঁঢ় াত্তবী হোগতে অছি। তহিনা রন-একট প্লে ভেন একাংকী আ প্লে ভেন নাটক।
সে রিহনি কথা কথা তঁ ছীহে।

অহাঁক অনুভরমিশ্রিত কল্পনা অহাঁসঁ কিছু কহরা নেন কহৈত অছি। আ ওা কথ্য হাস্য-কণিকা রা অহাস্য-কণিকা রঁনি সকৈত অছি। নোক অহাঁকেঁ কহি সকৈ ছথি জে অহাঁকেঁ গপ্প রঁহু হ্বাগএ, অহাঁ হাজিব জরার ছী। আ তকব রাঁদ অহাঁক হিম্মত রঁঢ়ৈত অছি আ অহাঁ ওহি কথ্যকেঁ শিল্পক সাঁচামে ঢনৈয্যা ক২ রিহনি কথা রঁনা দৈ ছী।

হাস্য-কণিকাক সংগ সভসঁ ম্লখ্য অররোধ ছৈ জে অহাঁক স্বনাওন হাস্য-কণিকা ঘূমি-ফিবি অহীঁ নগ আরি জাএত, মানে মৌনিকতা কতৌ হেবা জাএত। হাস্য-কণিকা সেহো এক-দূ পাঁতীসঁ আধ-এক পৃষ্ঠ ধবিক হোগত

অছি। কথা-উপন্যাসমে একর সমাবেশ কএল জা সকৈত অছি মুদা বিহনি কথা একর পনখতি নৈ দৈত অছি। মুদা কথা-উপন্যাসমে জেনা কএল জাগত অছি জে একরা কোনো পাত্রক মুঁহসঁ কহারী বা কোনো আন প্রসংগসঁ জোড়ি সার্থক বনারী তঁ সে অহাঁ বিহনি কথামে সেহো কহ সকৈ ছী। গপ্প আখ্যানসঁ বহবাগত অছি আ নৈতিক শিক্ষা, প্রেরক কথা আ মিস্টিক টৈল্স সেহো লঘুসঁ দীর্ঘ রূপ ধরি জাগত অছি। একর লঘু রূপ বিহনি কথা নৈ ভেল সেহো নৈ।

বিহনি কথামে জে হ্বরিত বিচারক উপস্থাপন দেখল জাগত অছি সে কথা-গপ্প আ উপন্যাসমে সেহো বহৈত অছি। মুদা জে হ্বরিত বিচারক উপস্থাপন নৈ বহলাসঁ ও বিহনি কথা নৈ বহত সেহো গপ নৈ। উনষৈ জখন বিহনি কথাক সমীক্ষা করএ লাগরঁ তখন সমীক্ষকক ধ্যান স্থাযী তত্ত্ব দিস হোএবাঁক চাহী নৈ কি হ্বরিত উপস্থাপন দিস। হ্বরিত বিচারক উপস্থাপনক প্রতি বেঁসী ন্যুকার ওকরা অহাস্য-কণিকা বনা দৈত অছি, ও বিহনি কথা তঁ বহত মুদা শ্রেষ্ঠ বিহনি কথা নৈ বহত। বিহনি কথা সমাবি দেত তঁ ও বিহনি কথা বা শ্রেষ্ঠ বিহনি কথা ভেল আ জে ও সমাবি নৈ সকত তঁ ও বিহনি কথা ভেবেঁ নৈ কএল- ওা গপ নৈ ছৈ। কোনো হ্বরিত বিচার আএল, ওকরা কাগচপর লিখি লেলৌং, ঐ ডরসঁ জে কতৌ বিসরা নে জাএ- এতহ ধরি তঁ ঠীক অছি। মুদা হবরঁড়ি া কহ একরা বিহনি কথা বনা দেবাঁসঁ পহিনে বিচারকেঁ সীমহ দিযৌ। ওগমে কী মিজ্জর করবঁ তঁ ওগমে স্থাযী তত্ত্ব আবি সকত তগপর মনন করু। ওনা বিনা সিমনে জে সমাবৈবঁনা বিহনি কথা

নিখি দেনৌঁ তঁ ও রিহনি কথা তঁ ভেন হ্দা শ্রেঠ্য রিহনি কথা ও সেহো ভ২ সকত তকব সম্ভারনা কম। ওা ওহিনা খছি জেনা কোনো ঝমকৌখা গীত খপন প্রভার রেঁসী দিন বখরেঁ কবত সে নিশ্চিত নৈ খছি তহিনা কথাক ওা স্বরূপ ধ্বঁটী-ধ্বঁটী সন নৈ ভ২ জাএ তগপব রিচাব কবএ পড়ত।

উঁপন্যাস তঁ এক উঁখড় াহামে নৈ পঠন জা সকৈএ হ্দা নঘ্কথা এক উঁখড় াহামে পঠন জা সকৈএ। এক উঁখড় াহামে খহাঁ কএকটা রিহনি কথা পঠি সকৈ ছী। উঁপন্যাসমে নেখক রাতারবণক, প্লাঁটক, ব্যক্তিক জাহি রিশদতাসঁ বর্ণন ক২ সকৈএ সে নঘ্কথামে সম্ভর নৈ। ও একটা পক্ষপব, জৌঁ কহী তঁ একটা ঘটনাপব কেন্দ্রিত বহৈএ খা ঐ ক্রমমে রাতারবণ খা ব্যক্তিক জীরনক একটা মোটামোটী রিরবণামেক স্কেচ মাত্র খেঁচি পরৈঁএ। রিহনি কথামে রাতারবণ খা ব্যক্তিক জীরনক একটা মোটামোটী রিরবণামেক স্কেচ সেহো নৈ খেঁচি সকৈ ছী, সে পনখতি রিহনি কথা খহাঁকেঁ নৈ দেত, হঁ তখন রিহনি কথা সেহো একটা পক্ষপব রা একটা ঘটনাপব কেন্দ্রিত বহৈএ। খা ওা পক্ষ রা ঘটনা তেহন বহত জে নেখককেঁ ননচরঁগত বহত জে একবা স্বতংত্র রূপসঁ নিখূ, একবা নঘ্কথা রা উঁপন্যাসক ভাগ রঁনা ক২ একব স্বতংত্রতা নষ্ঠ নৈ করু।
তখন উঁপন্যাসক প্লাঁটসঁ কথাক প্লাঁট সবন হোএত খা রিহনি কথাক নেন তঁ একব খারশ্যকতে নৈ খছি, পক্ষ রা ঘটনাক বর্ণন শিল্পক সাঁচামে ঢনৈয্যা কেনৌঁ খা পূর্ণ রিহনি কথা রঁনি ক২ তৈযাব।

রিহনি কথাক সমীক্ষাশাস্ত্র

রিহনি কথাক সমীক্ষা কোনা কবী ? দূ-পাঁতীসঁ ডেঢ়-দূ পন্না ধবিক (পাঁচ পন্না ধবি সেহো) খন্বভরমিশ্রিত কাল্পনিক খিস্সা রিহনি কথা কহএবাঁক খধিকাবী খছি। নঘ্ খাকাবক কথামে কোনো কথা পূর্ণ রূপসঁ কহল গেল তঁ ফেব ও রিহনি কথা নৈ কহাওত। হঁ জে ওগমে একটা ঘটনাক শৃংখনাক বর্ণন একটা কথ্য কহক নেল খাবশ্যক খছি তঁ শৃংখনা পূর্ণ হোএবাঁক চাহী। ঐ শৃংখনাক কড়ী কনেক নমগব ভঽ সকৈএ। ত্ববিত উপস্থাপনাক হববঁড়ী ঐ শৃংখনাকেঁ কমজোব কঽ সকৈএ। সদিখন উল্টা ধাব বঁহাবী খা ত্ববিত উপস্থাপনা খানী- ঞা পদ্ধতি কিছু গণমান্য রিহনি কথা নেখকক ফার্মূনা বঁনি গেল খছি। একাধ-দূটা রিহনি কথামে ঞা সিনেমাক "খাগটম গীত" সন সোহনগব নগৈত খছি মুদা ফেব সমীক্ষকক দৃষ্টি একবা পকড়ি নৈত খছি, কাবণ ঞা প্রা-একিটব হোএবাঁক সাতী বিএকিটব বঁনি জাগত খছি। স্থাযী প্রভাব ঐসঁ নৈ খাবি পবেঁ ছৈ, রিহনি কথা নেখকক প্রতিভাক কমী ঐমে প্রতীত হোগ ছৈ। রিহনি কথা বএহ শ্রেষ্ঠ হএত জে একটা ঘটনাক শৃংখনাক নির্মাণ কবত খা খপন নির্ণয স্বনেবাঁক নেল পাঠককেঁ ছোড়ি দেত। ফবিছেবাঁক পনখতি রিহনি কথাকেঁ নৈ ছৈ, মুদা তকব মানে ঞা নৈ জে দূ-চাবি পাঁতীমে বাঁত কএল জাএ। মুদা নেখক জোঁ দূ-চাবি পাঁতীক গপকেঁ রিহনি কথা কহৈ ছথি তঁ সমীক্ষক ওকবা রিহনি কথা মানবাঁ নেল বাঁধ্য ছথি মুদা ও শ্রেষ্ঠ রিহনি কথা হএত তকব সম্ভাবনা ঘটি জাগত খছি।

রিহনি কথাক বর্ণ্য রিষয মাত্র চনৈত-ফিবৈত ঘটনা নৈ

থছি। রিহনি কথা–নেখককেঁ রঁচাক নেন, নৈতিক শিক্ষা থা ধার্মিক রিষযপব সেহো রিহনি কথা নিখরাঁক চাহী। ট্রেনমে রঁসমে জাগ ছী, ঘবমে দনানপব ঘূবতব গপ কবৈ ছী থা তকব থন্বভর মাত্র রিহনি কথামে থারি বহন থছি। সামাজিক থা থার্থিক সমস্যা সেহো একব স্থাযী রর্ণ্য রিষয ভ২ সকৈত থছি। বাজনৈতিক প্রশ্ন থা প্রাঙ্গতিক থাপদাকেঁ রর্ণ্য রিষয রঁনাওন জা সকৈত থছি। রিহনি কথা সমীক্ষক সমীক্ষা কবরা কান পৌবাণিক সমীক্ষা নৈ কবথি মানে শির প্ববাণমে সভসঁ পৈঘ শির থা গকড়ু প্ববাণমে সভসঁ পৈঘ গকড়ু, ঐ তবহক সমীক্ষা নৈ কবথি। মানে ঙা নৈ হোমএ নাগএ জে, জে থছি সে রিহনি কথা, চাহে ও জেহেন হুথএ। জেনা উঁপন্যাসমে নেখককেঁ থপন পূর্ণ প্রতিভা দেখেরাঁক নেন পনখতিক থভার নৈ বহৈ ছৈ সে নঘুকথামে নৈ বহৈ ছৈ থা রিহনি কথামে তঁ সে থাবো কম বহৈ ছৈ। ঋদা রিষযক রিস্তাব কহ পাঠকক মাঁগকেঁ পূর্ণ কএন জা সকৈত থছি। কথোপকথনক গুঁজাগশ কম বাখি রা কোনো উঁপস্থাপনাসঁ পহিনে বাখি রিহনি কথাক কথাকেঁ সশক্ত রঁনাওন জা সকৈত থছি, থন্যথা ও একাঁকী রা নাটক রঁনি জাএত। রিহনি কথাক সমারেশ কথা–উঁপন্যাসমে ভ২ সকৈএ ঋদা রিহনি কথামে হাস্য–কণিকাক সমারেশ নৈ হুথএ তখনে ও সমীক্ষাক দৃষ্টিসঁ শ্রেষ্ঠ হএত, কাবণ এক তঁ কম জগহ, তগমে জে কথোপকথন থা হাস্য কণিকা ঘোসিযেনহুঁ তখন ওকব প্রভার দীর্ঘজীরী নৈ হএত, ভনহি ও রিঠ্ঠকঞ্চা রিহনি কথা রঁনি জাএ। নীক রিহনি কথা স্ববিত উঁপস্থাপনক থাধাবপব নৈ ববন ওগমে তীক্ষ্ণতাসঁ উঁপস্থাপিত মানর–মূল্য, সামাজিক সমবসতাক তত্ত্ব থা সমানতা–ন্যায থাধাবিত সামাজিক

मान्यताक सिद्धान्त आधार बनत। समाज ओग आधारपर कोना आगू बढ़ि एहि संदेशे तीक्ष्णतासँ आबैए वा नै से देखए पड़त। पाठकक मनसि बदलनसँ मुक्त होइत अछि वा नै, ओहमे दोसराक नेतृत्व करबाक क्षमता आ आमेबन अबैे छै वा नै, ओकर चारित्रिक निर्माणक आ श्रमक प्रति सम्मानक प्रति सन्देह दूर होइत छै वा नै- ई सभटा तथ्य विहनि कथाक मानदंड बनत। कात-करोटमे रहनिहार तेहन काज करू जाहि जे सुविधासम्पन्न बूते नै सम्भव अछि, आ से कात-करोटमे रहनिहारक आमेबन बढ़ेनेसँ हएत। हीन भावनासँ ग्रस्त साहित्य कल्याणकारी कोना भऽ सकत? बदलैत सामाजिक-आर्थिक-राजनैतिक-धार्मिक समीकरणक परिप्रेक्ष्यमे एकभग्गू प्रस्तुतिक रेखांकन, कथाकार-कविक व्यक्तिगत जिनगीक अदूरदर्शिता, चाहे ओ वादक प्रति होअए वा जाति-धर्मक प्रति, साहित्यमे देखार भऽगेल जाइ छै, शोषक द्वारा शोषितपर कएल उपकार वा अपराधबोधक अन्तस्थ्ल लिखल जाएबला कथामे जे पौरुषत्वक (जे हीन भावनाक एकटा रूप अछि) भावना होइ छै, तकरा चिन्हित कएल जाए। मेडियोक्रिटी चिन्हित करू- तकिया कलाम आ चानू ब्रेकिंग न्यूज-आधुनिकताक नामपर नै चलत।

विहनि कथा एक पक्ष वा घटनाक वर्णन अछि आ ई आवश्यक नै जे ओकरा एक्के पृष्ठमे लिखल जाए। अहाँ ओहि घटनाकेँ २-४ पृष्ठमे सेहो लिखि सकै छी आ ओ विहनि कथा रहतैे करत। जेम्स ज्वायसक "डबलिनर्स" लघु-कथा संग्रहक सभ कथा एकटा घटनासँ

अखनचोकेँ कोनो वस्तुक छविक ज्ञान दर्शबैत अछि।
१७ टा शॉर्ट-स्टोरीक संग्रह जेम्स जॉयसक "डबलिनर्स" २०० पृष्ठक अछि आ मैथिली विहनि कथाक सभ विशेषतासँ युक्त अछि खास कऽ एकटा "एपीफेनी" नामक तत्व एकरा विहनि कथा सिद्ध करैए। तहिना खलील-जिब्रान आ एंटोन चेखवक ढेर रास शॉर्ट-स्टोरी लघुतम बहितो विहनि कथा अछि। अंग्रेजीमे वा यूरोपियन साहित्यमे शॉर्ट-स्टोरी आ स्टोरीक प्रयोग कखनो पर्यायवाचीक रूपमे होइत अछि। नॉवेल जकरा बाँग्ला आ मैथिलीमे उपन्यास आ मराठीमे कादम्बरी कहै छिऐ-क विस्तार बेशी होइ छै। मैथिलीमे ५०-६० पृष्ठसँ उपन्यास शुरू भऽ जाइत छै जे अंग्रेजीक शॉर्ट-स्टोरी / नोवेलेट/ नोवेला/ ऐ सभक उपरी सीमाक्षेत्रमे अबैत अछि। यदा मैथिलीक स्थिति अंग्रेजीसँ फराक छै, ऐमे बाँनकथा कैक बाति धरि चलैत अछि तँ पैघ लोकक कथा मिनटमे सेहो खतम भऽ जाइत अछि। मैथिलीक सन्दर्भमे ई तथ्य आबि सोझाँ आबि गेल अछि जे विहनि कथाक सीमा एक पृष्ठ, लघुकथाक तीन-चारि पृष्ठ, दीर्घकथाक १५-२० पृष्ठ आ उपन्यासक ६०-५०० पृष्ठ अछि। ऐमे विहनि कथाक पृष्ठ सीमा १-४ पृष्ठ धरि करबाक बेगवता हम बुझैत छी।

मैथिलीक किछु सर्वश्रेष्ठ विहनि कथा:

मैथिली विहनि कथाक कथ्य आ शैलीमे बड्ड बेसी गुणात्मक परिवर्तन आएल अछि। ओइ दृष्टिकोणसँ जँ विहनि कथा सभकेँ देखी तँ ज्योति सुनीत चौधरीक

"नवॅका पीढ़ी" आ "घव दिसका वस्ता" रिषयवस्तुक दृष्टिसँ २१म शेताब्दीक रिहनि कथा थिक। नवॅका पीढ़ीक वॅचा सभ वृद्ध दम्पतिक मोन खवाप भेनापव चिन्तित होएत छथि तँ वॉहव बहि वहन वॅटो, वॅटो जकाँ नै डॉक्टव जेकाँ गप कवइ नगैए। "घव दिसका वस्ता"मे विसनेवी पानिसँ एयवपोर्ट होएत, माष्टिक ठिमकाकेँ काष्टि वॅनन रिद्यानय आ समाजक रिकृतिकेँ उँज्जव मष्टमैन बंगमे टँगने रिधवा ययती धविक चर्च भेष्टि जाएत। हिनकव "पानिमे खेती" रिज्ञान रिषयक मैथिनीक पहिन रिहनि कथा अछि।
दुर्गानन्द मन्डन जीक "किसना ऋष्ठी" रिहनि कथा नेन खाँष्टी शेब्दावनीक वॅगवता देखवैत अछि। अंग्रेजी शेब्द भन्डावक दक्षतापूर्ण प्रयोग जेना आव. के. नावायण कवै छथि तहिना दुर्गानन्द मन्डन मैथिनी शेब्दावनीक दक्षतापूर्ण प्रयोग कवै छथि। बामप्ररेश मन्डन अही तवहक शेब्दावनीक प्रयोगसँ साधावणो रिहनि कथाकेँ असाधावण वॅना दै छथि। बाजदेर मन्डन जेहने करिता निखै छथि, तेहने उँपन्यास आ तेहने रिहनि कथा, सभ तवा–उँपवी। कथ्य आ शिल्पक संतुनन नेन ओ ओहिना प्रसिद्ध नै छथि। वॅचन ठाकुव अंधरिश्वासक सामाजिक उँपादेयतापव रिहनि कथा निखि जाए छथि (कुसिक फन)। उँमेश मन्डनक कपैयाक ठेवी नावी सशेक्तिकवणपव मैथिनीक सर्वश्रेष्ठ रिहनि कथा अछि। जगदीश प्रसाद मन्डन, पवमेश्वव कापड़ि, कौशेन कुमाव, भवनाथ झा, शेम्भु कुमाव सिंह, जगदानन्द झा "मन्नु", नक्ष्मी दास आ बामनोचन ठाकुवक रिहनि कथामे जेम्स जॉयसक एपीफेनी स्पष्ट कपसँ दृष्टिगोचव होएत अछि

जे आन मैथिली विहनि कथाकारमे ओतेक स्पष्ट रूपमे नै देखबामे अबैत अछि। आशीष अनचिन्हार, अमित मिश्र आ चन्दन कुमार झा नरकापीड़ाइक विषय परिवर्तन आ प्रयोगक साक्षी छथि। ओमप्रकाश झा क "स्पेशल परमिट" आ मिहिर झा क "१०० टाका" कथ्यक नूतनता आ भिन्नताक कारण मैथिली विहनि कथाक इतिहासमे खास स्थान राखत। सन्दीप कुमार साफीक "अन्ध विश्वास" रचल ठाकुर जीक "फ्रिक फन"क उन्टा अछि, आ ओ दुनू विहनि कथा अपन प्रभावसँ देखबैत अछि जे कोना अन्धविश्वासक पक्षमे आ विपक्षमे बनि कऽ दुन्नू गोटे कोना अपन-अपन विहनि कथाकेँ सोद्देश्यता प्राप्त करबैत छथि। मुन्नाजीक "बेराज" विहनि कथा लिअ। गाम घरमे मसोमातकेँ लोक डाइन कहै छै मुदा मुइनाक बाद घराड़ी लेल ओकरा आगि देबा लेल उपरौंझ होइ छै। एतऽ मुदा विहनि लेल जे बाँझ छीनल गेल छै से कनेक उच स्तरक छै। एतऽ मृतककेँ बेटा नै छै मुदा पत्नी आ बेटी छै। से जखन मृतकक भाग कोना उठतैऽ चाहिऐ तँ विधरा ओकरा रोकै छै आ बेटीकेँ कोना उठेबैले कहै छै। आ संग के देत ऐ नव बेराजमे, जे आगयेसँ प्रारम्भ भेल अछि। तखन उत्तरो भेटैए- निष्ठतवाहा सभ। जरावेर नाना कश्यपक "हम्मर माय तोहर माय" आ "भगवानक भाग्य" अद्भुत रूपेँ कथ्यकेँ प्रस्तुत करैत अछि।

मैथिली विहनि कथा संसारक संख्यामेक आ गुणामेक अभिवृद्धि हर्षित करैबला अछि।

२

गद्य साहित्य मध्य लघुकथाक स्थान

আ নঘ্কথাক সমীক্ষাশাস্ত্র
মৈথিলীমে দীর্ঘকথাকেঁ সেহো কখনো-কান উঁপন্যাস কহল জাগএ। দীর্ঘকথামে জীরনক কিছু পক্ষক রিস্তাবসঁ চর্চা হোগত অছি মুদা নঘ্কথামে সে পনখতি লেখককেঁ নৈ ভেটৈত ছৈ। মুদা রিহনি কথাসঁ রেঁশী পনখতি তঁ এতহ বহিতে ছৈ। মৈথিলীক লেখক আর্ঁ গাম আ নগ্র, দেশ আ রিদেশমে বহৈত ছথি। প্রস্তুত সংগ্রহমে কথাক রিষয রস্তুক রিরিধতা মৈথিলীক লেখকক সভ রস্মাক রাতারবণক প্রতিনিধিত্ব করৈত অছি। মিথিলাক রাতারবণক অতিবিঞ প্ররাসী মৈথিলক সংঘর্ষ আ সমস্যা নঘ্কথাক লেল একটা হবাক সমীক্ষাশাস্ত্রক খগতাপব ধ্যান আকর্ষিত করৈএ।
নঘ্কথা সমীক্ষাশাস্ত্র: মৈথিলী নঘ্কথা র্ঁচী দাগ আ কনিযাঁ কাকীসঁ রর্হত আগাঁ রঁঢ়ি গেল অছি। প্রবাল সমস্যা অছি, মুদা নর রূপমে। মৈথিলী নঘ্কথা ঐ নর সমস্যাকেঁ রেখাঁকিত করৈত অছি। এতএ নাবীরাদ (হেমিনিজম), উঁত্তব আধুনিক অর্র্সর্ডিটী, হাস্য র্যংগ্য, কথ্য আ শিল্পক সংস্তুননক মাধ্যমসঁ নঘ্কথাকেঁ গঢ়ল জা বহল অছি। শর্ঙ্কারলীক সংস্তুলিত প্রযোগসঁ রিষযক জড়ি ধবি লেখক পর্হুঁচি বহল ছথি। গতিশীলতা, উঁদ্যোগীকবণ, স্বতংত্রতা প্রাপ্তিক রাঁদ নরীন বাজ্যক বাজনৈতিক-সামাজিক-আর্থিক-সাংস্কৃতিক সমস্যা পবিরর্তন আ একীকবণক প্রক্রিযা, ওা সভ কখনো কাল পবস্পব রিবোধী অছি। সাম্প্রদাযিকতাক রিকাসমে মনোরৈজ্ঞানিক আ শৈক্ষিক প্রক্রিযাক মহত্ত্ব ছৈ। মিথিলাক গামমে র্যক্তিক প্রতিষ্ঠা অখনো স্থান-জাতি আধাবিত অছি তঁ প্ররাসমে ও প্রতিষ্ঠা ঐ সভ কাবণসঁ কখনো

কান উঁনটি জাগত থছি। স্ত্রী-স্বাতংত্র্যরাদ থা মহিনা থান্দোনন মিথিনামে থা প্ররাসমে থনগ-থনগ তবহক থছি। রিধি-ব্যরস্থাক নির্ধন থা পিছড়ন বস্থকেঁ ন্যায দিথএবাঁমে প্রযোগ হোএবাঁক চাহী, ক্ষদা সে নৈ ভঽ সকন, কাবণ ন্যায ওতেক স্বনভ নৈ। ক্ষদা বাজনৈতিক সমীকবণ, জে চ্নার সভ পাঁচ সানমে বঁনবৈঁত থছি, সে ঞ্জ কাজ কঽ বহন থছি। মার্ক্সরাদ সামাজিক যথার্থক ওকানতি কবৈত থছি। ফ্রাযড সভ মন্বকথকেঁ বহস্যমযী মানৈত ছথি। ও সাহিত্যিক হ্নতিকেঁ সাহিত্যকাবক রিশ্লেষণ নেন চ্নৈত ছথি তঁ নর ফ্রাযডরাদ জৈরিকক বঁদনা সাঁস্কৃতিক তত্ত্বক প্রধানতাপব জোব দৈত দেখবাঁমে থবৈঁত থছি। নর-সমীক্ষারাদ হ্নতিক রিস্তৃত রিরবণপব থাধাবিত থছি। উত্তব থাধ্নিক, থস্তিত্ত্বরাদী, মানরতারাদী, ঞ্জ সভ রিচাবধাবা দর্শনশাস্ত্রক রিচাবধাবা থিক। পহিনে দর্শনমে রিজ্ঞান, ঞতিহাস, সমাজ-বাজনীতি, থর্থশাস্ত্র, কনা-রিজ্ঞান থা ভাষা সম্মিনিত বহৈত ছন। ক্ষদা জেনা-জেনা রিজ্ঞান থা কনাক শাখা সভ রিশিষ্টতা প্রাপ্ত কবৈত গেন, রিশেষ কঽ রিজ্ঞান, তঁ দর্শনমে গণিত থা রিজ্ঞান মৈথেমেটিকন নॉজিক ধবি সীমিত বহি গেন। দার্শনিক থাগমন থা নিগমনক থধ্যযন প্রণানী, রিশ্লেষণামেক প্রণানী দিস বঁঢ়ন। মার্ক্স জে দ্নিযা ভবিক গবীবঁক নেন একটা দৈরীয হস্তক্ষেপক সমান ছনাহ, দ্বন্দামেক প্রণানীকেঁ থপন ব্যাখ্যাক থাধাব বঁনওনন্হি। থাগ-কান্হিক "ডিসকসন" বা দ্বন্দ জগমে পক্ষ-রিপক্ষ, দ্নূ সম্মিনিত থছি, দর্শনক (রিশেষ কএ ষডদর্শনক- মাধরাচার্যক সর্রদর্শন সংগ্রহ-দ্রষ্টব্য) খন্ডন-মন্ডন প্রণানীমে পহিনহিসঁ রিদ্যমান ছন। সে ঞতিহাসক থন্তক ঘোষণা কএনিহাব ফ্রাঁসিস ফ্কিযামা -জে

कम्युनिस्ट शासनक समाप्तिपर ओ घोषणा कएने छलाह, किछु दिन पहिने ऐसँ पलटि गेलाह, कारण हुनकर पहिने सोचब छलन्हि जे रूसक कम्यूनिज्म खतम भेलाक बाद आब एक्के टा विचारधारा रहत से विचारक संघर्षक अन्त माने इतिहासक अन्त भेल; मुदा आब ओ कहै छथि जे अखनो सत्ता आ रचितक विचारधारा अलग-अलग अछि आ तँए विचारधाराक संघर्ष जारी रहत आ इतिहासक सेहो अन्त अखन नै हएत। उत्तर-आधुनिकतावाद सेहो अपन प्रारम्भिक उत्साहक बाद ठमकि गेल अछि। अस्तित्ववाद, मानवतावाद, प्रगतिवाद, रोमेन्टिसिज्म, समाजशास्त्रीय विश्लेषण ओ सभ संश्लेषणात्मक समीक्षा प्रणालीमे सम्मिलित भऽ अपन अस्तित्व बचेने अछि। साइको-एनेलिसिस वैज्ञानिकतापर आधारित रहबाक कारण द्वन्द्वात्मक प्रणाली जेकाँ अपन अस्तित्व बचेने रहत।

कोनो कथाक आधार मनोविज्ञान सेहो होइत अछि। कथाक उद्देश्य समाजक आवश्यकताक अनुसार आ ओकर यात्रामे परिवर्तन समाजमे भेल आ होइत परिवर्तनक अनुरूपे होएबाक चाही। मुदा संगमे ओइ समाजक संस्कृतिसँ ओ कथा स्वयमेव नियन्त्रित होइत अछि। आ ऐमे ओइ समाजक ऐतिहासिक अस्तित्व सोझाँ अबैत अछि।

उत्तर आधुनिकतावादी दृष्टिकोण- विज्ञानक ज्ञानक सम्पूर्णतापर टीका, सत्य-असत्य, सभक अपन-अपन दृष्टिकोणसँ वर्णन, आमे-केन्द्रित हास्यपूर्ण आ नीक-खराबक भावनाक बहि-बहि खतम होएब, सत्य कखन असत्य भऽ जाएत तकर कोनो ठेकान नै, सतही चिन्तन,

आशावादिता तँ नहिए अछि आ निराशावादिता सेहो नै, जे अछि तँ से अछि वर्तमानी, कोनो चीज एक तरहेँ नै कएक तरहेँ सोचल जा सकैत अछि- ई दृष्टिकोण, कारण, नियन्त्रण आ योजनाक उत्तर परिणामपर विश्वास नै, रहल संयोगक उत्तर परिणामपर बेशी विश्वास, गणतांत्रिक आ नारीवादी दृष्टिकोण आ नाना झंडा आदिक विचारधाराक संगे प्रतीकक रूपमे ह्रास-परिहास, भूमंडलीकरणक कारणसँ आख्यायिकासँ अलग भेल कतेक सम्प्रदायक आ नारीक प्रश्नकेँ उत्तर आधुनिकता सोझाँ अनलक। विचारधारा आ सार्वभौमिक लक्ष्यक ई विरोध केलक आ कोनो उत्तर नै दए सकल। तहिना उत्तर आधुनिकतावादी विचारक जैक्स देरीदा भाषाकेँ विखण्डित कए ई सिद्ध केलन्हि जे विखण्डित भाग ढेर बास विभिन्न आधारपर आश्रित अछि आ बिना ओकरा बुझने भाषाक अर्थ हम नै लगा सकैत छी। आ संवादक पुनर्स्थापना भेल कथाकारमे विश्वास होएबाक चाही- तर्क-परक विश्वास आ अनुभवपरक विश्वास। प्रत्यक्षवादक विश्लेषणात्मक दर्शन वस्तुक नै, भाषिक कथन आ अवधारणाक विश्लेषण करैत अछि। विश्लेषणात्मक अथवा तार्किक प्रत्यक्षवाद आ अस्तित्ववादक जन्म विज्ञानक प्रति प्रतिक्रियाक रूपमे भेल। ऐसँ विज्ञानक द्विअर्थी विचारकेँ स्पष्ट कएल गेल। प्रघटनाशास्त्रमे चेतनाक प्रदत्तक प्रदत्त रूपमे अध्ययन होइत अछि। अनुभूति विशिष्ट मानसिक क्रियाक तथ्यक निरीक्षण अछि। वस्तुकेँ निरपेक्ष आ विशुद्ध रूपमे देखबाक ई माध्यम अछि। अस्तित्ववादमे मनुष्य-अहि मात्र मनुष्य अछि। ओ जे किछु निर्माण करैत अछि ओइसँ पृथक ओ किछु नै अछि, स्वतंत्र होएबा लेल अभिशप्त अछि (सार्त्र)। हेगेलक

ডাযনেকিৈক্স দ্বাবা রিশ্লেষণ আ সংশ্লেষণক অংতহীন অংতস্সংরঁধ দ্বাবা প্রক্রিযাক গ্রণ নির্ণয আ অস্তিত্ব নির্ণয কবরাঁপব জোব দেন গেন। মূনতত্ত্ব জতেক গহীব হএত ওতেক স্বরূপসঁ দূব বহত আ রাস্তরিকতাসঁ নগ। ক্বান্টম সিদ্ধান্ত আ অনসবটেন্টী প্রিন্সিপন সেহো আধুনিক চিন্তনকেঁ প্রভারিত কএনে অছি। দেখাগ পড়এরঁনা রাস্তরিকতাসঁ দূব ভীতবক আ রাঁহবক প্রক্রিযা সভ শক্তি-ঊর্জাক ছোট তত্ত্বক আদান-প্রদানসঁ সম্ভর হোগত অছি। অনিশ্চিততাক সিদ্ধান্ত দ্বাবা স্থিতি আ স্বরূপ, অন্দাজসঁ নিশ্চিত কবএ পড়ৈত অছি। তীনসঁ রেঁশী ডাগমেন্সনক রিশ্বক পবিকল্পনা আ স্টীফন হৗকিন্সক "অ ব্রিফ হিস্ট্রী অঁফ টৗগম" সোনে ভগরানক অস্তিত্বকেঁ খতম কহ বহন অছি কাবণ ঐসঁ ভগরানক মূল্ক অরধাবণা সেহো সোঝাঁ আএন অছি। জেনা রর্চুঅন বিঅনিটী রাস্তরিকতাকেঁ কৃত্রিম রূপেঁ সোঝাঁ আনি চেতনাকেঁ ওকবা সংগ একাকাব কবৈত অছি তহিনা রিনা তীনসঁ রেঁশী রীমক পবিকল্পনাক হম প্রকাশিক গতিসঁ জে সিদ্ধুঘাটী সভ্যতাসঁ চনী তঁ তগযো ব্রহ্মাণ্ডক পাব আগ ধবি নৈ পহুঁচি সকরঁ। নঘুকথাক সমক্ষ ঔ সভ রৈজ্ঞানিক আ দার্শনিক তথ্য চুনৌতীক রূপমে আএন অছি। হোনিস্টিক আকি সম্পূর্ণতাক সমন্বয কবএ পড়ত ! ঔ দর্শন দার্শনিক সঁ রাস্তরিক তখনে রঁনত। পোস্টস্ট্রক্চবন মেথোডোনোজী ভাষাক অর্থ, শব্দ, তকব অর্থ, র্যাকবণক নিঅম সঁ নৈ রবন্ অর্থ নির্মাণ প্রক্রিযাসঁ নগরৈত অছি। সভ তবহক র্যক্তি, সমূহ নেন ঔ রিভিন্ন অর্থ ধাবণ কবৈত অছি। ভাষা আ রিশ্বমে কোনো অন্তিম সম্বন্ধ নৈ হোগত অছি। শব্দ আ ওকব

পাঠ কের অন্তিম অর্থ বা অপন বিশিষ্ট অর্থ নৈ হোইত অছি। আধুনিক আ উদ্ভব আধুনিক তর্ক, বাস্তবিকতা, সম্বাদ আ বিচারক আদান-প্রদানসঁ আধুনিকতাক জন্ম ভেল। তদা ফের নব-বামপংথী আন্দোলন ফ্রাঁসমে আএল আ সর্বনাশবাদ আ অরাজকতাবাদ আন্দোলন সন বিচারধারা সেহো আএল। ই সভ আধুনিক বিচার-প্রক্রিয়া প্রণালী ওকর আস্থা-অবধারণাসঁ বহার ভেল অবিশ্বাসপর আধারিত ছল। পাঠমে নুকাএল অর্থক স্থান-কাল সংদর্ভক পরিপ্রেক্ষ্যমে ব্যাখ্যা শুরু ভেল আ ভাষাকেঁ একটা মাধ্যম বনাওল গেল- লংগুএজ গেম। আ ঐ সভ সত্তাক আ বৈধতা আ ওকর স্বীকরণক আলোচনাক রূপমে আএল পোস্টমার্ডনিজম। কংপ্যুটর আ সূচনা ক্রান্তি জগমে কোনো তংত্রাংশিক নির্মাতা ওকর নির্মাণ কঽ ওকরা বিশ্বব্যাপী অন্তর্জালপর রাখি দৈত ছথি আ ও তংত্রাংশি অপন নির্মাতাসঁ স্বতংত্র অপন কাজ করৈত রহৈত অছি, কিছু ওহনো কার্য জে একর নির্মাতা ওকরা লেল নির্মিত নৈ কএলে ছথি। আ কিছু হস্তক্ষেপ-তংত্রাংশি জেনা বাযরস, একরা মাস্টরসঁ হটৌরৈত অছি, বিধ্বংসক বনরৈত অছি তঁ ঐ বাযরসক এংটী বাযরস সেহো একটা তংত্রাংশি অছি, জে ওকরা ঠীক করৈত অছি আ জে ওকরোসঁ ঠীক নৈ হোইত অছি তখন কম্প্যুটরক বৈকপ লঽ ওকরা ফর্মেট কএ দেল জাইত অছি- কলীল স্লেট! পূঁজীবাদক জনম ভেল ঔদ্যোগিক ক্রান্তিসঁ আ আব পোস্ট ইন্ডস্ট্রিয়ল সমাজমে উত্পাদনক বদলা সূচনা আ সংচারক মহত্ব বঢ়ি গেল অছি, সংগণকক ভূমিকা সমাজমে বঢ়ি গেল অছি। মোবাইল, ক্রেডিট-কার্ড আ সভ এহন বস্তু চিপ্স আধারিত অছি। ডী কন্সট্রক্শন আ রী কন্সট্রক্শন বিচার রচনা প্রক্রিয়াক পুনস্থাপনকেঁ

দেখবৈত খছি জে উত্তব ঔদ্যাগিক কানমে চেতনাক নির্মাণ নর ৰূপমে ভঽ বহন খছি। গতিহাস তঁ নৈ ন্মদা পবম্পবাগত গতিহাসক খন্ত ভঽ গেন খছি। বাজ্য, রস্মা, বাষ্ট্র, দন, সমাজ, পবিরাব, নৈতিকতা, রিরাহ সভ হেবসঁ পবিভাষিত কএন জা বহন খছি। মাবতে বাস পবিরর্তনক পবিণামসঁ, রিখণ্ডিত ভএ সন্দর্ভহীন ভঽ গেন খছি কতেক সংস্থা।

মিকেন হোকৌল্টে কহৈ ছথি – জ্ঞান খা সহ বঁনাওন জাগত খছি। ডেনীযূজ খা গ্বটাবী কহৈ ছথি জে হম সভ গছা ঐ দ্বাবে কবৈ ছী কাবণ হম সভ গছা মশীন ছী। মিকাহিন বঁখতিন ভাষাকেঁ সামাজিক ক্রিযাক ৰূপমে নৈ ছথি। ৰূসক ৰূপরাদী সাহিত্যকেঁ মাত্র ভাষাক রিশিষ্ঠ প্রযোগ মানৈ ছথি। জীন হ্রান্কাগস নিযোটাডি কহৈ ছথি– সত্যক খা গতিহাসক সত্যতা মাত্র খাভাসী খছি। বৌড্রীনাডি কহৈ ছথি– রিজ্ঞাপন খা দূবদর্শন সত্য খা খাভাসীক বীচ ভেদ মেটা দেনে খছি। দূনূ উত্তব খাধুনিকতাক ন্মখ্য রিচাবক ছথি। নাকানক রিশেষতা ছন্হি জে ও হ্রাযডক পঞ্চতিক ভাষিকী খন্বপ্রযোগ কেনন্হি খছি। ও কহৈ ছথি জে খচেতনতাক সংবচনা ভাষা সন ছৈ। জখন বঁচা ভাষা সীখৈএ তখন ওকবা একটা চেন্হ নেন একটা শব্দ সিখাওন জাগ ছৈ। গছা, ত্রুটি খা খান ঞ তীনটা তথ্য নাকান নীক জকাঁ বাখৈ ছথি। গছা খারশ্যকতা খা মাঁগনাগ দূনূ খছি ন্মদা একবা ঐ দূ ৰূপমে রিখণ্ডিত নৈ কএন জা সকৈত খছি। খানক রর্ণনমে ত্রুটি খা বিজ্ঞতা খবৈত খছি। রিষয খর্থক ক্ষণিক প্রভার খছি খা ঞ খান সন হএত জখন ঞ খাভাসী হএত খা ত্রুটিকে কাবণ বঁনত, জগসঁ

ग्रन्थक उदय भेल। उत्तर उपनिवेशवादक तीन विचारक छथि– होमी भाभा (फोकौल्टे आ लाकानसँ लग), गायत्री स्पीवाक (फोकौल्टे आ डेरीडासँ लग) आ एडवर्ड सईद (फोकौल्टेसँ लग) जे उपनिवेशवादीक पूर्वक धूर्तताक, शिथिलता आदिक धारणाक लेल कएल गेल कार्य आ सिद्धांतीकरणक व्याख्या करै छथि। रेमण्ड विलियम्सक संस्कृतिक अध्ययन साहित्यक आर्थिक स्थितिसँ सम्बन्ध देखबैत अछि। नव इतिहासवाद इतिहासक शब्दशास्त्र आ शब्दशास्त्रक ऐतिहासिकताक तुलना करैत अछि। इलाइन शोआल्टेर महिला लेखनक मानसिक, जैविक आ भाषायी विशेषताकेँ चिन्हित करै छथि। सिमोन डी. बेऽवोइर नारीक नारीक प्रति प्रतिबद्धतामे वर्ग आ जातिकेँ (जकर बादक नारीवादी सिद्धांत विरोध केलक) बाधक मानै छथि। वर्जीनिया वुल्फ नारी लेखक लेल आर्थिक स्वतंत्रता आ निजताकेँ आवश्यक मानै छथि। हिनकर विचारकेँ क्रान्तिकारी नै मानल गेल। मेरी वोल्स्टोनक्राफ्ट नारी शिक्षामे क्रान्ति आ उचित्क शिक्षाकेँ सम्मिलित करबापर जोर देलनि। नव समीक्षा– इलिएट कवितामे भावनाक प्रधानताक विरोध कएल आ एकरा इएह वैयक्तिक बनेबाक आग्रह केलनि। समीक्षकक काज लोकक रुचिमे सुधार करब सेहो अछि। विमसैट आ वर्डस्ले कहलनि जे कविक उद्देश्य वा ऐतिहासिक अध्ययनपर समीक्षा आधारित नै हएत। ई पाठकपर पड़ल भावनामेक प्रभावपर सेहो आधारित नै हएत कारण से सापेक्ष अछि। ई आधारित हएत वास्तविक शब्दशास्त्रपर। फिलिप सिडनीसँ अंग्रेजी समीक्षाक प्रारम्भ देखि सकै छी– ई कविताकेँ सौन्दर्य, अर्थ आ मानवीय हितमे देखलन्हि। जॉन ड्राइडन–

প্রাচীন সাহিত্যমে নৈতিক প্ররচনপর আ একর নাভ–হানিপর রিচার কেননি। সৈম্ঘুথন জ‍ॉनসন সেক্সপিথবক নাটকমে হাস্য আ দুখদ তত্বপর নিখনন্হি। রুসোক রোমাংশিরাদ মনুক্ষক নীক হোএবাঁপব শংকা নৈ করৈএ (রুনাসিকন সমীক্ষক শংকা করৈ ছথি ম্ঘদা নর–রুনৈসিকন কহৈ ছথি জে মানর স্বভারসঁ দূষিত অছি ম্ঘদা সংস্থা ওকবা নীক বঁনা সকৈএ) ম্ঘদা সংগে ঙা কহৈএ জে সংস্থা সভ দূষিত অছি আ মাত্র দূষিত নোকক মদতি করৈএ। আধুনিক স্থিতিরাদ (সাহিত্যক অরস্থিতিপর কোনো প্রশ্ন চিন্হ নৈ) পর সংবচনারাদ প্রহার কেনক আ তকবা বাঁদ নেখক স্বয়ং নিখন টেকস্টক রিশ্লেষণ কববাঁক অধিকার গমেনক। উত্তর সংবচনারাদ কহনক জে সাহিত্য ওগসঁ আগাঁক রস্তু অছি জে সংবচনারাদ বুঝৈ অছি। উত্তর–সংবচনারাদক একটা প্রকার অছি উত্তর আধুনিকতা। উত্তর সংবচনারাদ কহনক জে সাহিত্যমে সংবচনা সংস্কৃতি আ সিদ্ধান্ত মধ্য কার্য করৈত অছি জতত্ব কিছু ভার আ সোচ বঁচিত অছি জে নিবন্তবতাক রিরোধ করৈএ। রিখন্ডনরাদ আ উত্তর আধুনিকতা উত্তর সংবচনারাদক বাঁদ আএন। উত্তর উপনিরেশিরাদ উপনিরেশিক নর রূপকেঁ নৈ মানৈএ আ অর্যবস্থাক সিদ্ধাঁত জেনা অসফন উদ্দেশ্যকেঁ উচিত পরিণাম নৈ ভেটৈবাঁক কারণ মানৈএ। সংবচনারাদ দমিত করৈবঁনা পাশ্চাত্য র্যরস্থা আ সমাজপর চোট করৈএ আ ঐ সঁ মার্ক্সরাদকেঁ বঁন ভেটৈনৈ (অনথূজর)। আধুনিকতারাদী–স্থিরাদী, নর সমীক্ষা, সংবচনারাদ আ উত্তর সংবচনারাদক বাঁদ রিখন্ডনরাদ আ উত্তর আধুনিকতারাদ আএন জকবা রিনম্বিত পূঁজীরাদ কহন গেন (ফ্রেডবিক জেনসন)।

খঠাবহম শতাব্দীমে খাধ্নিক মানে ছল জড়রিহীন হ্মদা রীসম শতাব্দীক প্রাবম্ভমে একব খর্থ প্রগতিরাদী ভহ গেন। ১৯৭০ ঙ.ক রাঁদ খাধ্নিক শব্দ একটা সিদ্ধাঁতক ঋপ নহ নেনক সে উত্তব-খাধ্নিক শব্দ পাবিভাষিক ভেন জকব নজবিমে নৌকিক মহত্ত্বপূর্ণ নৈ বহন। খাধ্নিক কান ধবিক সভ জীরন খা গতিহাস খমহত্ত্বপূর্ণ ভেন খা খতম ভেন। ঙ সিদ্ধাঁত ভেন গতিহাসোত্তব, রিকাসোত্তব খা কাবণোত্তব। সহ খা খাপসী জ্ড় ারক মহত্ত্ব খতম ভহ গেন। জাদ্গ রাস্তরিকতারাদ জগমে রাস্তরিক স্থিতিমে জাদ্গ রস্তুজাত ঘোসিখাওন জাগত খছি। বচনাকাব ঐ তবহক প্রযোগ কহ রাস্তরিকতাকেঁ নীক জকাঁ ব্‌ম্মরাঁক প্রয়াস কবৈ ছথি। উত্তব খাধ্নিক পাশ্চাহ বর্‌জ্‌খা দৃশ্য-শ্রব্য মীডিযাক প্রযোক কহ খসমতা, খন্যায খা রঁচিতক খরধাবণাকেঁ মাত্র শব্দ কহৈ ছথি জে সমতা, প্রাপ্তি খা ন্যাযক নগক শব্দ খছি। গবীরী জে পাশ্চাহমে সমস্যা নৈ খছি সে খাগ ভাবতমে পৈঘ সমস্যা খছি। উত্তব খাধ্নিকতা নাবীরাদক খা মার্ক্সরাদক রিবোধমে খছি খা একব নাবীরাদ খা মার্ক্সরাদ রিবোধ কেনক খছি। জেনা ঐতিহাসিক রিশ্লেষণক পক্ষমে মার্ক্সরাদ খছি খা ওগসঁ ও খপন সিদ্ধাঁত ফেবসঁ সশঙ্ক কেনক খছি, সংবচনারাদ-উত্তব-সংবচনারাদ খা উত্তব খাধ্নিকতারাদক পবিপ্রেক্ষ্যমে। মার্ক্সরাদ নৌকিক পক্ষপব জোব দৈত খছি হ্মদা তেঁ ঙ উপযোগিতারাদ খা চার্রকক দর্শনক নগ নৈ খছি, কাবণ উপযোগিতারাদ খা চার্রকরাদ মাত্র শাবীবিক খারশ্যকতাকেঁ ধ্যানমে বখৈত খছি। নাবীরাদী দৃষ্টিকোণ সেহো উত্তব খাধ্নিকতারাদক যথাস্থিরাদক রিবোধ কেনক খছি কাবণ যারত সে খতম নৈ হএত তাধবি নাবীক স্থিতিমে স্বধাব নৈ খাওত।

ষ্ট্রক্টৈ- ষ্ট্রক্টৈ কহৈ ছথি জে কোনো কলা নীক নৈ ভ২ সকৈএ কিএ তঁ ও সভটা অসত্ আ অবাস্তবিক অছি। ষ্ট্রক্টৈক ও বিচাব স্পার্টসঁ এথেংসক সৈন্য সংগঠনক ন্যূনতাকেঁ দেখৈত দেন বিচাবক ৰূপমে সেহো দেখল জএবাক চাহী।
সম্বাদ দূ তবেহেঁ ভ২ সকৈএ- অভিভাষণ বা গপ দ্বাবা। গপমে দার্শনিক তত্ব কম বহৈত। ডেবীডাক বিখণ্ডন পদ্ধতি উঁচ স্থান প্রাপ্ত বচনা/ লেখক কেঁ নীচাঁ নহ অনৈত অছি আ নিচ্লকাকেঁ উঁপব। বোনেল্ড বাঁর্থেস লিখৈ ছথি জে জখন কৃতি বচনাকাবসঁ পৃথক ভ২ জাগএ আ ওকব বিশ্লেষণ স্বতংত্র ৰূপেঁ হোমএ লগৈ ছৈ তখন কৃতি মহত্বপূর্ণ ভ২ জাগএ জকবা ও বচনাকাবক মৃত হোএবঁ কহৈ ছথি।
উঁত্তব-সংবচনাবাদ সংবচনাবাদক সম্পূর্ণ আ স্বগঠিত হেবাঁক অবধাবণাকেঁ মাটি দেনক। সৌসবক ভাষা সিদ্ধান্ত- বাঁজবঁ/ লিখবঁ, বাস্তবিক সমএক সাহিত্য বা ঐতিহাসিক পবিপ্রেক্ষ্যক শব্দশাস্ত্র, মহত্বপূর্ণ কোনো কৃতি বা মন্ত্রকথ অছি, মহত্তা একটা ভাব অছি, বাস্তবিক সমএমে ভাষা বা একব ঐতিহাসিক পবিপ্রেক্ষ্য; জদা একবা সেহো ডেবীডাক বিখণ্ডন সিদ্ধান্ত উঁল্টা-পল্টা কবএ লাগল।

লিংগ একটা জৈব বৈজ্ঞানিক তথ্য অছি জদা মহিলা/ পুৰুষক সিদ্ধান্ত সামাজিকতাক প্রতিফল অছি। মহিলা সাপেক্ষ সাহিত্য কলা পুৰুষ দ্বাবা নির্মিত অছি আ পুৰুখক নজবিসঁ মহিলাকেঁ দেখৈত অছি। সাহিত্যক নাবীবাদী সিদ্ধান্ত ঐ সমস্যাক তহমে জাগএ। মিথিলাক সন্দর্ভমে মহিলাক স্থিতি ওতেক খবাপ নৈ ছৈ জদা মৈথিলী

साहित्यक एकत्तगाह प्रवृत्तिक कारण उँच रक्षाक नारीक खराप स्थिति साहित्यमे आएल। आधुनिकीकरण तथाकथित सामाजिक रूपसँ निचलका जाति सभमे सेहो नारीक स्थितिमे अवनति अननक अछि। दोसर एकटा आर गप अछि जे जाति आ धर्म नारीक अधिकारकेँ कएक टीसमे बाँटि देने अछि। नारीवादी दृष्टिकोण सेहो कहैए जे सभटा सिद्धांत पुरुष द्वारा बनाओल गेल से ओ सिद्धांत पूर्ण व्याख्या नै कऽ सकैए। सबल मानवतावाद सिद्धांतक विरुद्ध आएल मुदा ओ सेहो एकटा सिद्धांत बनि गेल। सार्थक साहित्यक निर्माण एकर अन्तस्त्रोत भेल।
अत्यधिक आलोचनासँ बचबाक चाही। समीक्षककेँ अपन विद्वत्ता प्रदर्शनसँ बचबाक चाही। अत्यधिक आलोचनाक क्रममे लोक अपन विद्वता देखबऽ लगै छथि। आलोचनाक क्रममे संयम बरतबाक चाही, खराप शब्दावलीक प्रयोग समीक्षकक खराप लालन-पालन देखबैत अछि। लघुकथाकेँ बिना पढ़ने समीक्षा अनैतिक अछि। उदाहरणस्वरूप कर्मधारयमे धूमकेतु लघुकथा "नमाजे शुकराना"क विषयमे तारानन्द वियोगी लिखै छथि- मिथिलाक संस्कृतिमे युग-युगसँ प्रतिष्ठापित साम्प्रदायिक सौहार्दकेँ रेखांकित करैत हिनक कथा "नमाजे शुकराना" बड्ड महत्वपूर्ण थिक। (कर्मधारय, पृ. १२७) (!) लघुकथाक शीर्षक देखि कऽ ई तबहक समीक्षा भेल अछि कारण ई कथामे हाजी सैहेबक नमाजक समएमे पिंजराक सुग्गा "सीता...राम...।" बजैए आ सुग्गाक पिंजराकेँ हाजी सैहेब ताधरि मस्जिदक देबालपर पटकै छथि जाधरि सुगा मरि नै जाइए। सओदा कानऽ लगैए आ कथा खतम भऽ जाइए। आ ओ कथा समीक्षकक मतमे साम्प्रदायिक सौहार्दकेँ रेखांकित करैए !

समीक्षककेँ अति प्रशंसासँ सेहो बँचबाक चाही। ई देखाओल जएबाक चाही जे ऐ विषयपर लिखल आन लघुकथासँ ई कोन रूपेँ भिन्न अछि, कोना ई विज्ञ स्थलक पूर्ति करैए, ऐमे की-की छै आ ओइ विषयपर लिखल आन लघुकथासँ एकर तुलना हेबाक चाही। लघुकथाक सीमित विस्तारकेँ ध्यानमे राखि समीक्षा हजार शब्दमे हेबाक चाही। समीक्षा सम्बन्धित लघुकथाक हेबाक चाही लेखकक नै। लेखकक दोसर रचनाक विश्लेषणसँ समीक्षाकेँ भरब नीक समीक्षा नै, जे ऐ सभ लघुकथाक समीक्षित लघुकथासँ कोनो सोझ सम्बन्ध हुअए तखने ओकर प्रयोग करू। मिथिलाक विविध संस्कृति आ इतिहासकेँ देखैत -मैथिली साहित्यक एकभगाह स्थिति विशेष रूपमे- व्यक्तिगत आक्षेपक आ जिना-जएबाकेँ ध्यानमे रखबाक सेहो परम्परा रहल अछि। जाति-धर्म आ क्षेत्रीयता मैथिली भाषा समीक्षामे कम्म अबैए मुदा दोस-महीमक आधारपर नीक वा अधलाह समीक्षाक प्रवृत्ति वा आग्रहक भयंकर प्रभाव समीक्षकक मध्य छन्हि। कोनो खास समीक्षासँ ओइ लघुकथापर प्रकाश पड़ैए वा नै से देखू। ई तँ नै अछि जे ओ समीक्षा लेखकपर टिप्पणी कऽ रहल अछि वा लेखकक आन रचनापर- गहीरमे जाएब तँ बूझि जाएब जे समीक्षा लघुकथा पढ़ि लिखल गेल छै आकि नै। आलंकारिक भाषाक दिन गेल, शब्दक सटीक प्रयोग करू, अनावश्यक शब्द आ पाँतीकेँ निकालू। आमेकआमेक लघुकथाक समीक्षा लेल लेखकक जिनगीपर प्रकाश दऽ सकै छी। लघुकथा समीक्षामे महिला विरोधी वा जाति-क्षेत्रक बन्हनसँ बान्हल मानसिकताकेँ दूर राखू।

লঘুকথাক ৰাতাৰৱণ নিৰ্মাণসঁ লেখক আগাঁ ৰঁঢ়ৈত ছথি, ওকৰ পাত্ৰ সভক ৰিৰৱণ, লঘুকথাক প্ৰাৰূপ আ তকৰা লেল লোকক আ পৰিস্থিতিক ৰৰ্ণন। এ মেসঁ কোনো এক টা পক্ষ লহ কহ সেহো অহাঁ লঘুকথা লিখ সকৈ ছী। কোনো ৱৃতি কোনা উৎকৃষ্ঠ অছি আ ওগমে কী ত্ৰুটি গেল অছি সে সমীক্ষককেঁ দেখৰাঁক চাহী। ওকৰ মূল্যাংকন একভগাহ লৈ হেৰাঁক চাহী, ওগ ৰচনামে কী সংদেশ ল্বকাএল ছৈ, লেখক কোন দিস নিৰ্দেশিত কহ ৰহল অছি সে সমীক্ষককেঁ ৰুঝৰাঁক আ লিখৰাঁক চাহী। লঘুকথাক মুখ্য ধাৰাকেঁ চিন্হিত কৰৰাঁক চাহী। অপন ৰিচাৰধাৰাকেঁ সমীক্ষিত লঘুকথাপৰ আৰোপণ লৈ হোএৰাঁক চাহী। ওগ লঘুকথাক আজুক সমযক সন্দৰ্ভমে কী আৱশ্যকতা অছি সে দেখাউ। ওগ লঘুকথাক মহত্তা কোন ৰূপমে অছি সে দেখাউ, ওকৰ মুখ্য তত্ত্ব চিন্হিত কৰু। লেখকক জীৱন দৰ্শন, ৰাস্তৱিক, কাল্পনিক আ আদৰ্শক সম্বন্ধমে ওকৰ দৃষ্ঠি আ সংদেহকেঁ চিন্হিত কৰু। লেখকক লেখনশৈলীক কলামেক পক্ষ, ওকৰ গপ কহৰাঁক ক্ষমতা, ৰচনাক ঢাঁচা আ ওকৰ ৰিভিন্ন ভাগকেঁ জোড়ৰাঁক কলাক চৰ্চা কৰু, জেনা লীক কমাৱ ঠোস আ কলামেক পলংগ ৰঁলৰৈত অছি, তঁ দোসৰ কমাৱক জোৱ মাত্ৰ ঠোস হেৰাঁপৰ হোগ ছৈ আ তেসৰক কলামেকতাপৰ, তহিলা। সিদ্ধান্তক আৱশ্যকতা কী ছৈ ? সৱল মানৱতাৱাদ কহৈএ জে সাহিত্যক সিদ্ধান্তক ৰঁদনামে ৰচনাক কী মানৱীয দৃষ্ঠিকোণ ছৈ, ওগমে সাৰ্থকতা ছৈ আকি লৈ সে সামান্য ৰুদ্ধিসঁ কএল জা সকৈএ। অপন ৰুদ্ধিক প্ৰযোগ কহ ৰচনাক গুণৱত্তা অহাঁ দেখি সকৈ ছী, কোনো সাহিত্যিক সিদ্ধান্তক আৱশ্যকতা সমীক্ষা লেল লৈ ছৈ।

মৈথিলীক কিছু সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ লঘুকথা:

মীনা ঝাক ব্রেস্ট কৈঁসব, একটা এহেন সমস্যাপব খছি জে মহিনাক সমস্যা খিক খা কোনো মহিনে এহেন মনোরৈজ্ঞানিক রিশ্লেষণযুক্ত কথা ঐ রিষযপব নিখি সকৈ ছনথি। স্দা কোনো মহিনো ঐ রিষযপব খাগ ধবি নঘুকথা নৈ নিখনে ছনীহ। পনীক ব্রেস্ট কৈঁসব ঞাপরেশনক বাঁদ পতিক মনোদশাক রিরবণ সটীক ভেন খছি। রোশিন জনকপ্বী রঁচিতক সংঘর্ষক প্রত্যক্ষ গরাহী প্রস্তুত করৈ ছথি জে দোসব রূপমে জগদীশ প্রসাদ মন্ডন সেহো খানৈ ছথি, খা মহাপ্রকাশ সেহো একবা একটা নঘুকথাক কথাক মাধ্যমসঁ কহৈ ছথি। রসংত ভগরংত সারংতক কোঁকণী কথা বোজী বোটীক জীরনক ভারনামেক জীরনসঁ সংঘর্ষক কথা খিক, খা এহনে কথা প্রভাত বায ভঙ্গ নর হ্ববাক পবিরেশমে ওগসঁ রেঁশী দর্দসঁ কহৈ ছথি। রীনূ ভাগ রিশ্লেষণক মাস্টব ছথি খা শিক্ষারনীক প্রযোগসঁ সম্বন্ধিত রৌস্তুজাত রিচাবকেঁ হ্ববিছারেঁ ছথি। শম্ভু হ্মাব সিংহ মৈথিনীক স্থিতিপব নিখৈ ছথি তঁ খনমোন ঝা, সত্যনাবাযণ ঝা খা ওমপ্রকাশ ঝা গাম ঘব, নোকবী চাকবী খা ঘব-বাঁহবক চর্চ করৈ ছথি। জঁ প্রেম কথাক চর্চ কবী তঁ দুর্গানিন্দ মন্ডনক নান ভৌজী, স্বজীত হ্মাব ঝা ক একটা খধিকাব, কৈনাশ হ্মাব মিশ্রক চন্দা, পংকজ হ্মাব প্রিযাংশুক জীরনক খনমোন ক্ষণ, খমিত মিশ্রক প্রেম নৈ জহব ছৈ, কামিনী কামাযিনীক ট্রেন তাবা খা বাজনাথ মিশ্রক মস্তী সোঝ রূপমে প্রেমকথা খছি স্দা ও সভ এক দোসবাসঁ ভিন্ন হাস্য, গম্ভীবতা, সামন্তরাদকেঁ খপনা তবহেঁ সেহো চিহ্নিত করৈত খছি। খসগব রজাহত দংগাক সমস্যাপব টিপ্পণী করৈত ছথি তঁ বাজদের মন্ডন

एनेकशेपव आ रीवेन्द्र क्रमाव यादव, सतीश चन्द्र झा, अन्तनेश्रेव सेहो सामाजिक समस्याक रिभिन्न पक्षपव चर्च करैत छथि। उमेश मण्डल, नरीन ठाकुव, किशेन काबीगव, शिर क्रमाव झा आ रँचेश्रेव झा रव्यंग्यकेँ नर दिशा दऽ बहल छथि। नन्द रिलास बाय आ कपिलेश्रेव बाउँत रव्यंग्य आ समस्याकेँ शङ्कक जादूगबीसँ पहिले मिज्झव करै छथि आ हेव हवाक करै छथि। सन्तोष क्रमाव मिश्रक कथा झसीरँत आ आशीष अनचिन्हावक काठेन कथा उत्तव आधुनिक अरॅसर्डिटीक उदाहवण अछि। योगेन्द्र पाठक "रियोगी" पवम्पवा आ आधुनिकताक द्वन्द्वक ओझवीमे ओझवा जाग छथि (देवरानी)। मनोज क्रमाव मण्डल घासरानी लघुकथामे स्त्री-संघर्ष लिखै छथि आ शम्भुनाथ झा "रसे" स्त्रीक संघर्षकेँ बाढ़िक रिभीषिका संग जोड़ि अरिस्मवणीय कथा कहि जाग छथि।
मैथिली लघुकथामे आएन कथ्य आ शिल्पकक रिशालता आह्लादकाबी अछि।

२

पद्य साहित्य आ ओकव समीक्षाशास्त्र

साहित्यक दू रिधा अछि गद्य आ पद्य । छन्दाबद्ध वचना पद्य कहबैत अछि–अन्यथा ओ गद्य थीक। छन्द माने भेल एहल वचना जे आनन्द प्रदान कवए । हविमोहल झा "अकरिताक प्रति : करिताक उक्ति" लिखै छथि आ गोपाल जी झा "गोपेश" "हे करि कोकिल आजुक युग मे अहाँ जे गाेगतहुँ" मे कहै छथि –-अपनहि

लिखितहुँ अपनहि बुझितहुँ- आ से कहि अपन अपन मत स्पष्ट करै छथि। हुनका ऐसँ ओ नै बुझबाक चाही जे आजुक नव कविता गद्य कोटिक अछि कारण वेदक सावित्री (गायत्री छन्दमे) मंत्र सेहो शिथिल/ उदार नियमक कारण गायत्री छंदमे परिगणित होइत अछि, जेना यदि अक्षर पूरा नै भेल तँ प्रत्येक पादमे एक आकि दू अक्षर बढ़ा लेल जाइत अछि, य आ व केर संयुक्ताक्षरकेँ क्रमशः इ आ उ लगा कए अलग कएल जाइत अछि। जेना- वरेण्यम्=वरेणियम् आ स्वः = सुवः ।
मैथिली पद्य साहित्यक समीक्षाशास्त्र: कविताक नव, विश्लेषण विचार करए पड़त संगहि कविताक खण्डकेँ कविताक मुख्य शरीरसँ मिलान करए पड़त। आजुक नव कविताक संग हाइकू लेल मैथिली भाषा आ लिपि व्यवस्था सर्वाधिक उपयुक्त अछि। गजल, रुबाइ आदिमे वार्णिक आ मात्रिक दुनू छन्द व्यवस्था काबिल अछि आ बिन्नु बहर (छन्दक) आजाद गजल सेहो लिखल जाइत अछि। कोनो रचना अप्रासंगिक नै होइत अछि आ जौँ ओ अहाँकेँ हिलोड़ि दिअए तँ ओ रचना सार्थक कोना नै हएत ? प्लेटो- प्लेटो कहै छथि जे कोनो कला नीक नै भऽ सकैए किएक तँ ओ सत्यसँ असत्य आ अवास्तविक अछि। प्लेटोक ओ विचार स्पार्टासँ एथेंसक सैन्य संगठनक न्यूनताकेँ देखैत देल विचारक रूपमे सेहो देखल जएबाक चाही। ओ काव्य/ नाटकक ऐ रूपेँ विरोध केलन्हि जे सम्वादकेँ बजै कऽ बाजैसँ लोक एकटा कृत्रिम जीवन दिस आकर्षित हएत। अरिस्टोटल कविताकेँ मात्र अनुकृति नै मानै छथि, ओ ऐ मे दर्शन आ सार्वभौम

सभ् सेहो देखै छथि। प्राचीन ग्रीसमे कविता भगवानक सन्देस बूझल जाइत छल। एविस्टोफिनीस नीक आ अधला, ऐ दू तरहक कविता देखै छथि तँ थियोक्रेस्टेस कठोर, उत्कृष्ठ आ भव्य ऐ तीन तरहेँ कविताकेँ देखै छथि। कविता आ संगीत अभिन्न अछि। मध्य यूरोपक सिम्फनी, जइमे ढेर बास वादन एके संगे विभिन्न लयमे होइत अछि, सिम्फनीमे अन्तर अननक। फिलिप सिडनीसँ अंग्रेजी समीक्षाक प्रारम्भ देखि सकै छी- ओ कविताकेँ सौन्दर्य, अर्थ आ मानवीय हितमे देखलन्हि। नव समीक्षा- गलिएट कवितामे भावनाक प्रधानताक विरोध कएल आ एकरा गएर वैयक्तिक बनेबाक आग्रह केलनि। रोमाण्टिवाद कविताक व्यक्तिगत अनुभव होएबाक बात कहलक। बार्थेज संरचनावाद-उत्तर-संरचनावादक सन्दर्भमे लेखकक उद्देश्यसँ पाठकक मुक्तिक लेल लेखकक मृत्युकेँ आवश्यक मानै छथि- लेखकक मृत्यु माने लेखक रचनासँ अलग अछि आ पाठक अपना लेल अर्थ तकैत अछि। जादुइ वास्तविकतावाद जइमे वास्तविक स्थितिमे जादुइ वस्तुजात घोसिआओल जाइत अछि, रचनाकार ऐ तरहक प्रयोग कए वास्तविकताकेँ नीक जकाँ बुझबाक प्रयास करै छथि। उत्तर आधुनिक पाश्चात्य बुर्जुआ दृश्य-श्रव्य मीडियाक प्रयोग कए असमता, अन्याय आ वंचितक अवधारणाकेँ मात्र शब्द कहै छथि जे समता, प्राप्ति आ न्यायक लगक शब्द अछि। गवीरी जे पाश्चात्यमे समस्या नै अछि से आब भारतमे पैघ समस्या अछि। उत्तर आधुनिकता नारीवादक आ मार्क्सवादक विरोधमे अछि आ एकर नारीवाद आ मार्क्सवाद विरोध केनक अछि। जेना ऐतिहासिक विश्लेषणक पक्षमे मार्क्सवाद अछि आ संरचनावाद-उत्तर-संरचनावाद आ उत्तर

आधुनिकतावादक परिप्रेक्ष्यमे ओतहु ओ अपन सिद्धांत फेरसँ सशोक्त केलक अछि। मार्क्सवाद लौकिक पक्षपर जोर दैत अछि मुदा तेँ ई उपयोगितावाद आ चार्वाक दर्शनक लग नै अछि, कारण उपयोगितावाद आ चार्वाकवाद मात्र शारीरिक आवश्यकताकेँ ध्यानमे रखैत अछि। नारीवादी दृष्टिकोण सेहो उत्तर आधुनिकतावादक यथास्थितिवादक विरोध केलक अछि कारण जावत से खतम नै हएत तावत नारीक स्थितिमे सुधार नै आएत। आधुनिकतावादी-स्थितिवाद, नव समीक्षा, संरचनावाद आ उत्तर संरचनावादक बाद विखण्डनवाद आ उत्तर आधुनिकतावाद आएल, जकरा विलम्बित पूँजीवाद कहल गेल (फ्रेडरिक जेम्सन)। आधुनिक स्थितिवाद (साहित्यक अवस्थितिपर कोनो प्रश्न चिन्ह नै) पर संरचनावाद प्रहार केलक आ तकरा बाद लेखक स्वयं लिखल वैकल्पिक विश्लेषण करबाक अधिकार गमेलक। संरचनावाद दमित करैबला पाश्चात्य व्यवस्था आ समाजपर चोट करैए आ ऐ सँ मार्क्सवादकेँ बल भेटैत (अलथूजर)। उत्तर संरचनावाद कहलक जे साहित्य ओतहु आगाँक वस्तु अछि जे संरचनावाद बुझै अछि। उत्तर-संरचनावादक एकटा प्रकार अछि उत्तर आधुनिकता। उत्तर संरचनावाद कहलक जे साहित्यमे संरचना संस्कृति आ सिद्धान्त मध्य कार्य करैत अछि, जतऽ किछु भाव आ सोच रचित अछि जे निरन्तरताक विरोध करैए। विखण्डनवाद आ उत्तर आधुनिकता उत्तर संरचनावादक बाद आएल। उत्तर उपनिवेशवाद उपनिवेशक नव रूपकेँ नै मानैए आ अव्यवस्थाक सिद्धांत सन असफल उद्देश्यकेँ उचित परिणाम नै भेटबाक कारण मानैए।

कार्यक भावतीय विचार: मोक्षक लेल कलाक अवधारणा, जेना नटराजक मुद्रा देखू। सृजन आ नाश दुनूक लय देखा पड़त। स्थायी भावक गाढ़ भऽ सीमित कऽ रस बनब- आ ऐ सन कतेक रसक सीता आ राम अनुभव केलन्हि (देखू वाल्मीकि रामायण)। पुनः भावतीय कर्मवादक शिक्षक छथि तँ संगमे रसिक सेहो। कलाक स्वाद लेल रस सिद्धांतक आवश्यकता भेल आ भरत नाट्यशास्त्र लिखलन्हि। अभिनवगुप्त आनन्दवर्धनक ध्वन्यालोकपर भाष्य लिखलन्हि। भामह ६अम शताब्दी, दण्डी सातम शताब्दी आ रुद्रट ९अम शताब्दी, एकरा आगाँ बढ़ेलन्हि। रस सिद्धान्त: भरत:- नाटकक प्रभावसँ रसक उत्पत्ति होइत अछि। नाटक कथी लेल ? नाटक रसक अभिनय लेल आ संगे रसक उत्पत्ति लेल सेहो। रस कोना बनैत अछि ? रस बनैत अछि कारण (विभाव), परिणाम (अनुभाव) आ संग लागल आन वस्तु (व्यभिचारी)सँ। स्थायीभाव गाढ़ भऽ सीमित कऽ रस बनैए, जकर स्वाद लय नऽ सकै छी। भट्ट लोलट:- स्थायीभाव कारण-परिणाम द्वारा गाढ़ भऽ रस बनैत अछि। अभिनेता-अभिनेत्री अनुसन्धान द्वारा आ कल्पना द्वारा रसक अनुभव करैत छथि। लोलट कविकेँ आ संगमे श्रोता-दर्शककेँ महत्व नै दै छथि। शौनक:- शौनक रसानुभूति लेल दर्शकक प्रदर्शनमे पैसि कऽ रस लेब आवश्यक बुझै छथि, घोड़ाक चित्रकेँ घोड़ा सन बुझि रस लेबा सन। भट्टनायक कहै छथि जे रसक प्रभाव दर्शकपर होइत अछि। कविक भाषाकेँ ओ भिन्न मानैत छथि। रससँ श्रोता-दर्शकक आमो, परमामोसँ मेल करैए। रसक आनन्द अछि स्वरूपानन्द। आ ऐसँ होइत अछि आमे-साक्षात्कार। रस सिद्धान्त श्रोता-दर्शक-

पाठक पर आधारित अछि। ओ श्रोता-दर्शक-पाठकपर जोर दैत अछि। ध्वनि सिद्धान्त: आनन्दवर्धन ध्वन्यालोक-साहित्यक उद्देश्य अर्थकेँ परोक्ष रूपेँ व्यञ्जनाएँ वा अर्थ उत्पन्न करब अछि। ओ सिद्धान्त दैत अछि परोक्ष अर्थक संरचना आ कार्य, रस माने सौन्दर्यक अनुभव आ अलंकारक सिद्धान्त। आनन्दवर्धन काव्यक आत्मा ध्वनिकेँ मानैत छथि। ध्वनि द्वारा अर्थ तँ परोक्ष रूपेँ अबैत अछि मुदा ओ अबैत अछि स्वसंगठित रूपमे। आ ऐसँ अर्थ आ प्रतीक, ओ दृष्टि सिद्धान्त बढ़ाब होइत अछि। ऐसँ रसक प्रभाव उत्पन्न होइत अछि, ऐसँ रस उत्पन्न होइत अछि। न्याय आ मीमांसा ऐ सिद्धान्तक विरोध केलक, ओ दृढ़ दर्शन कहैत अछि जे ध्वनिक अस्तित्व कतौ नै अछि, ओ परिणाम अछि अनुमानक आ से पहिनहियेसँ लक्षणक अन्तर्भूत अछि। आ से सभ शब्द द्वारा वर्णित हएब सम्भव नै अछि। स्फोट सिद्धांत: भर्तृहरीक वाक्यपदीय कहैत अछि जे शब्द आकि वाक्यक अर्थ स्फोट द्वारा संवाहित अछि। वर्ण स्फोटसँ वर्ण, पद स्फोटसँ शब्द आ वाक्य स्फोटसँ वाक्यक निर्माण होइत अछि। कोनो ज्ञान बिनु शब्दक सम्बन्धक सम्भव नै अछि। ओ भारतीय दर्शनक ज्ञान सिद्धान्तक एकटा भाग बनि गेल। अर्थक संप्रेषण अक्षर, शब्द आ वाक्यक उत्पत्ति बिनु सम्भव अछि। स्फोट अछि शब्दब्रह्म आ से अछि सृजनक मूल कारण। अक्षर, शब्द आ वाक्य संग-संग नै बहैए। वाँजन शब्दक हवाक अक्षर अपनामे शब्दक अर्थ नै अछि, शब्द पूर्ण हएबा धरि एकर उत्पत्ति आ विनाश होइत रहै छै। स्फोटमे अर्थक संप्रेषण होइत अछि मुदा तखनो स्फोटमे प्राप्ति समए वा संचारक

কানমে অক্ষব, শব্দ রা রাক্যক অস্তিত্ব নৈ ভেন বহৈ ছৈ। শব্দক পূর্ণতা ধবি এক অক্ষব আব নীক জকাঁ ক্রমসঁ অর্থপূর্ণ হোগএ আ রাক্য পূর্ণ হেবা ধবি শব্দ ক্রমসঁ অর্থপূর্ণ হোগএ। সাংখ্য, ন্যায, রৈশেষিক, মীমাংসা আ রেদান্ত এ সভ দব্শন স্ফোটকেঁ নৈ মানৈত অছি। ঐ সভ দর্শনক মানব অছি জে অক্ষব আ ওকব ধ্বনি অর্থকেঁ নীক জকাঁ পূর্ণ কবৈত অছি। হ্রাংসক জেক্স ডেবীডাক রিখণ্ডন আ পসববাক সিদ্ধান্ত স্ফোট সিদ্ধান্তক নগ অছি। অনংকাব সিদ্ধান্ত: ভামহ অনংকাবকেঁ সমাসোক্তি কহৈ ছথি জে আনন্দক কাবণ বনৈএ। দণ্ডী আ উদ্ভট সেহো অনংকাবক সিদ্ধান্তকেঁ আগাঁ বঢ়বৈ ছথি। অনংকাবক মূন রূপসঁ দূ প্রকাব অছি, শব্দ আ অর্থ আধাবিত আ আগাঁ সাদৃশ্য-রিবোধ, তর্কন্যায, নোকন্যায, কাব্যন্যায আ গূঢ়ার্থ প্রতীতি আধাবপব। মম্মট ৬১ প্রকাবক অনংকাবকেঁ ৭ ভাগমে বাঁটৈ ছথি, উপমা মানে উদাহবণ, রূপক মানে কহবী, অপ্রস্তুত মানে অপ্রত্যক্ষ প্রশংসা, দীপক মানে রিভাজিত অনংকবণ, ব্যতিবেক মানে অসমানতা প্রদর্শন, রিবোধ আ সঙ্কচয মানে সংগৱে। ঔচিত্য সিদ্ধান্ত: ক্ষেমেন্দ্র ঔচিত্য রিচাব চর্চামে ঔচিত্যকেঁ সাহিত্যক মুখ্য তত্ত্ব মাননহি। আ ঔচিত্য কতহ হেবাক চাহী ? এ হেবাক চাহী পদ, রাক্য, প্রবন্ধক অর্থ, গুণ, অনংকাব, বস, কাবক, ক্রিযা, নিংগ, রচন, রিশেষণ, উপসর্গ, নিপাত মানে হ্রাজিন, কান, দেশ কুন, ব্রত, তত্ত্ব, সত্ত্ব মানে আন্তবিক গুণ, অভিপ্রায, স্বভার, সাব-সংগ্রহ, প্রতিভা, অরস্থা, রিচাব, নাম আ আশীর্বাদমে। কংপাযমান অছি এ ব্রহ্মাণ্ড আ এ অছি কংপন মাত্র। করিতা রাচনক বাদ পসবৈত অছি শান্তি, শান্তি সর্বত্র আ শান্তি পসবৈত অছি মগজমে।

অপন ব্যক্তিগত প্রশংসা আ দোসরাক প্রতি আক্ষেপক কবিতামে ব্লৈকমেলর সাহিত্যকার দ্বারা প্রয়োগ করবাক গুংজাইশ বনৈত অছি। মুদা তথ্যপূর্ণ মূল্যাংকনসঁ লেখকক ঐ প্রবৃত্তিকেঁ সমীক্ষক চিহ্নিত করৈত ছথি। জাতিবাদ-সাংপ্রদায়িকতাবাদ আবিয়ো জাগত ছৈক, তকরা সমীক্ষক চিহ্নিত করৈত ছথি, হীন ভাবনাসঁ গ্রস্ত সাহিত্য কল্যাণকারী কোনা ভऽ সকত? সমীক্ষক ই সেহো চিহ্নিত করৈত ছথি। মৈথিলী সাহিত্য, জতএ পাঠকক সংখ্যা শূন্য ছলৈ, এক সাহিত্যকার দোসরাক সমীক্ষা করৈত ছল আ এতএ ব্যক্তিগত অহম্ আ ব্লৈকমেলিংগক পূর্ণ গুংজাইশ ছলৈ, অখনো স্বখাএন মুখ্যধারা (!)ক পদ্যমে ই লক্ষণ ভেটৈত অছি। অহাঁ দূ-চারিটা স্বখাএন মুখ্যধারা (!)ক কবি সম্মেলনমে চলি জাউ, উদ্ঘোষকক উদ্ঘোষণা আ থোপড়ী, উদ্ঘোষকক আ সাহিত্যকারক পূর্বাগ্রহকেঁ চিহ্নিত কऽ দেত, মানে ব্লৈকমেলিংগ আ ব্লৈক-মার্কেটিংগ দ্বারা কবিতাক পুরস্কার লেল লিখল জাএব। মুদা বুকর আ নোবেল সাহিত্য পুরস্কার প্রাপ্ত সাহিত্য সেহো কালাতীত নৈ বনি পবৈত অছি, বহুত বাসকেঁ তঁ লোক মোন রখৈত অছি মুদা ঢের বাস বিস্মৃত ভऽ জাগত ছথি আ পাঠক ওকর মূল্যাংকন ঐ তরহেঁ কऽ দৈত ছথি। পদ্য লোক কম পঢ়ৈত অছি। সংস্কৃতসন ভাষাক প্রচার-প্রসার লেল কএল জা রহল প্রয়াস অন্তর্গত সম্ভাষণ-শিবিরমে সরল সংস্কৃতক প্রয়োগ হোগত অছি। কথা-উপন্যাসক আধুনিক ভাষা সভসঁ সংস্কৃতমে অনুবাদ হোগত অছি মুদা পদ্য ওহি প্রক্রিয়ামে বাঁচল বনৈত অছি। কারণ পদ্য কিয়ো নৈ পঢ়ৈত অছি আ জল ভাষা লেল শিবির লগেবাঁক আবশ্যকতা ভऽ

গেন খছি, তগ ভাষামে পদ্যক খন্বরাদ উঁর্জাকি খনস্কান প্রযোগ মানন জাগত খছি। মৈথিনীমে স্থিতি এহন সন ভ২ গেন খছি, জে গাম খাগ খতম ভ২ জাএ তঁ ঐ ভাষাক রাঁজএরঁনাক সংখ্যা রঁড্ড ন্যূন ভ২ জাএত। নোক সেমীনাব খা রৈঁসকীমে মাত্র মৈথিনীমে রঁজতাহ। মৈথিনী–উঁচাবণ নেন শিরিব নগেরাঁক খারশ্যকতা তঁ খন্বভূত ভগএ বহন খছি (জাতিরাদী বংগমংচক নাটক দেখি নিখ, ওা স্পষ্ঠ ভ২ জাএত জে হমবা সভকেঁ স্বখাএন হ্মখ্যধাবা (!)ক নেন মৈথিনী উঁচাবণক নেন শিরিব নগারঁএ পড়ত)। তঁ ঐ স্থিতিমে মৈথিনীমে পদ্য নিখরাঁক কী খারশ্যকতা খা ঔচিত্য ? সমযাভারমে পদ্য নিখৈ ছী, ঐ গপপব জোব দেনাসঁ ওা স্থিতি খাব ভযারহ ভ২ সোমাঁ খরৈঁত খছি। এহনা স্থিতিমে খাস–পড় াসক ঘটনাক্রম, ব্যক্তিগত মহত্ত্বাকাংক্ষা, খাক্ষেপ খা যাত্রা–রিরবণী যএহ স্বখাএন হ্মখ্যধাবা (!)ক মৈথিনী পদ্যকক রিষয–রস্তু রঁনি গেন ছন। হ্মদা ঐ সভ নেন গদ্যক প্রযোগ কিএ নৈ ? কথাক নাট্য–রূপান্তবণ বংগমংচ নেন কএন জাগত খছি হ্মদা গদ্যক পদ্যমে রূপান্তবণ কোন উঁদ্দেশ্যসঁ ? সমযাভারমে নিখন জা বহন ঐ তবহক পদ্য সভক পাঠক ছথি গোনৈসী কেনিহাব সমীক্ষক নোকনি খা স্বযং খাত্মখক মাধ্যমসঁ খপন পদ্যক নীক সমীক্ষা কেনিহাব গদ্যসঁ পদ্যমে রূপান্তবকাব মহাপদ্যকাব নোকনি ! পদ্য সর্জনাক মোন কে রূঁঝত ! ব্যক্তিগত নৌকিক খনুভর জঁ গহীব ধবি নৈ উঁতবত তঁ সে ত্তকান্ত বহনা উঁপবান্তা উঁকৃষ্ঠ পদ্য নৈ রঁনি সকত। পাবনৌকিক চিন্তন কতরোঁ খমূর্ত বহত খা জঁ ও নৌকিকসঁ নৈ মিনত তঁ ও সেহো খত্তকান্ত বা গোনৈসী খা রাদক সোঁগবক খছৈতো সিহবা নৈ সকত। মন্বখক

आवश्यकता अछि भोजन, वस्त्र आ आवास, आ तकर बाद पारलौकिक चिन्तन। जखन बृद्ध ओ पुछै छथि जे ओ सभ उपेक्षामे भाग लेनिहार सभ सेहो मूल्यक अवमूल्यनकेँ जनै छथि ? आ से जँ जनै छथि तखन कोना उपेक्षामे भाग लऽ रहल छथि ! से आधुनिक मैथिली पद्यकार जखन अपन भाषा-संस्कृतिक आ आर्थिक आधारक आधार अपना पएरक नीचाँसँ विलुप्त होइत देखै छथि आ तखनो आँखि मूनि कऽ ओइ सभकेँ नै मानैत छथि, तखन जे देश-विदेशक घटनाक्रम आ वाद पद्यमे घोसिआबएँ चाहै छथि, देशज दलित समाज लेल जे ओ उपकवि कऽ लिखऽ चाहै छथि, उपकार करऽ चाहै छथि, तँ तइमे धार नै आबि पबैत अछि। तँ पद्यकेँ उत्कृष्ठता चाही। भाषा-संस्कृतिक आधार चाही। ओकरा आनो आयातित विषय-वस्तु नै चाही, जे ओकरापर उपकार करबाक दृष्टिएँ आनल गेल छै। ओकरा आयातित सम्वेदना सेहो नै चाही जे ओकर पएरक नीचासँ विलुप्त भाषा-संस्कृति आ आर्थिक आधारकेँ तकबाक उपरझपकी उपस्थित प्रयास मात्र हुअए। नीक पद्य कोनो विषयपर लिखल जा सकैत अछि। बृद्धक मानवक भविष्यक चिन्ताकेँ नऽ कए, असहमति मनकेँ सम्मान देबा लेल, नै तँ लोक प्रवचनमे ढोंगी बाबा ऐठाम जाइते रहताह। समाजक भाषा-संस्कृति आ आर्थिक आधारक लेल सेहो, नै तँ मैथिली लेल शिविर लगाबैए पड़त। विम्बक संप्रेषणीयता सेहो आवश्यक, नै तँ पद्यकार लेल पहिनेसँ वातावरण बनाबए पड़त आ हुनकर पद्यक लेल मंचक ओरिआओन करए पड़त, हुनकर शैक्षारली आ वादक लेल शिविर लगा कऽ प्रशिक्षण देल

জএবাঁক আবশ্যকতা অনুভূত কএল জাএত আ সে কিছু পত্রকার লোকনি কএযো রহল ছথি। মিথিলাক ভাষাক কোমল আরোহ–অবরোহ, এতুক্কা সর্বহারা বর্গক সর্বগুণসংপন্নতা, সংগহি এতুক্কা রহন–সহন আ সাংস্কৃতিক কট্টরতা; আ রাজনীতি, দিনচর্যা, সামাজিক মান্যতা, আর্থিক স্থিতি, নৈতিকতা, ধর্ম আ দর্শন সেহো পত্রমে অএবাঁক চাহী। আ সে নৈ ভেনে পত্র একভগাহ ভঽ জাএত, ওনড়ি জাএত, ফ্রেম লগা কঽ টঁগবাঁ জোগড় ভঽ জাএত। পত্র বচবঁ বিশেষতা অছি, সাহিত্যিক। জহিয়া মিথিলাক লোককেঁ মৈথিলী ভাষা সিখেবাঁ লেল শিবির লগাওল জএবাঁক আবশ্যকতা অনুভূত হএত, তহিয়া পত্রক অস্তিত্বপর প্রশ্ন সেহো ঠাঢ় কএল জা সকত। আ সে দিন নৈ আবঁএ তএ লেল সেহো পত্রকারকেঁ সতর্ক রহএ পড়তন্হি, আ সে ও সভ সতর্ক ছথি।

পত্রমে জে পৌঘন্থক (জে হীন ভাবনাক একটা রূপ অছি) ভাবনা হোএ ছৈ, তকরা চিন্হিত কএল জাএ। মেডিয়োক্রিটী চিন্হিত করু– তকিয়া কলাম আ চালূ ব্রেকিংগ ন্যূজ– আধুনিকতাক নামপর, যুগক প্রমেযকেঁ মাটি দেবাঁক বিচার ঐমে নৈ ভেটৈত, সে ঐ অন্তর্রাষ্ট্রীয় পরিদৃশ্যক, বুশ–সদ্দামক আলোচনামে ধার ওএ কারণসঁ নৈ আবি পবৈত অছি। কোনো মন্দির–মস্জিদক জে ও সমর্থন–বিরোধ করৈত ছথি বা কোনো নন্দীগ্রাম–লালগঢ়ক সেহো, তঁ ওএমে সেহো তএ তরহক ধার নৈ অবৈত অছি। দারু পীবি মঁতল মানববাদী, ধর্মনিরপেক্ষতাবাদী, বামপংথবাদী আ দক্ষিণপংথবাদী, হিনকর বিচার লাগত ওংঘাএল, যুগক সভ শঙ্কাবলী ভবতাহ আ পত্র তৈযার। অমেরিকাক আলোচনামে ধার কোনা আওত আ বামপংথক

পক্ষমে সেহো- জখন অপন আজীরিকা দক্ষিণপংথক মদতিসঁ চনি বহল অছি ! সংঘর্ষক অভার সৃজনামেকতাক স্তবকেঁ সমএ রঁঢ়নাসঁ রঁঢ়রোক রঁদনা ঘটরৈত অছি। যুগক অনুরূপ সভ চলৈএ, ওকব রিপবীত চনরঁ তখন নে সৃজনামেকতাক সংগ চাহী, দোসবাকেঁ পনাযনরাদী কহনিহাব ঐ তবহক স্বরিধারাদী তত্ত্বকেঁ চিহ্নিত করু, গহীব পৈসরঁ জিনকা নেন সংভর নৈ। গতিহাসসঁ জুড় ার ঐতিহাসিক মনোভারনাসঁ জোড়ি সকত। রর্তমান সামাজিক র্যরস্থাকেঁ মাটি দেরাঁমে ধাবক অভার-হীনভারনাগ্রস্ত আ অপবাধ ভারসঁ ভবন নেখকসঁ সংভর নৈ। ন্যায রৈশেষিক আ সাংখ্য-যোগক রস্তুরাদ, রাঁহ্যক যথার্থ আ মাযাক রিবোধ, গৃহস্থ জীরন, নোক হিত, কনা আ সাহিত্যক প্রতি; আমোক ভীতবক জ্ঞান প্রজ্ঞাপব আধাবিত হোগত অছি জে অখল্ড অছি- গতি, স্বতংত্রতা, সর্জনামেক পবিরর্তন। গতিহাস রা সাহিত্যক গতিহাস হম রঁদনি নৈ সকৈত ছী আ এতএ উঁচ আ মধ্যরস্থাক স্মৃতি আধাবিত মিথিনাক স্বর্ণযুগ(!); ক্দা তকব মহত্ত্ব দূবদর্শন আ চনচিত্র টৌমে ভ২ সকৈত অছি। উঁদাবরাদ, ঔদ্যাগিকবণ আ তকব আর্থিক রিকাসক সফনতা-অসফনতা, সামাজিক রূপমে সমাজক পিছড়ন রস্থাক রিবোধকেঁ আবক্ষণ আ স্বতংত্রতা পসাবি দেনক ক্দা সংগহি একব তীব্রতা কম কেনক সে চাহে ও নক্সনরাদ হ্অএ রা মাওরাদ রা মর্ক্সরাদ-নেনিনরাদ। র্বুর্জ্আ রস্থাক নেন ওা ফাএদা বহল। র্বুর্জ্আ রস্থাক বাজনৈতিক আ সাংস্কৃতিক সংগঠন পসবন; আ সরহাবা রস্থা ধবি ওা পহুঁচএ সে প্রযাস; আ মহিনা নোকনিকেঁ ঐমে সম্মিনিত কবরাঁক প্রযাস। পাগ আ স্বরিধা অপনা সংগ পবম্পবাগত

নৈতিকতাকেঁ তোড়নক। কম্পনী অপন স্বতংত্র অস্তিত্ব বনেনক আ পরিবার আ ব্যক্তি ঐ তরহক কম্পনীকেঁ নোকরীপেশা লোকক সংগ চলবএ লাগল। প্রকৃতিপর নিযন্ত্রণ আ মানবীয ব্যবহারক অবলোকন, কাজক লেল অন্ন আ কাজক বদলা পাও, রোজগার গারন্টী কার্যক্রম, জনবিতরণ প্রণালীক দোকান, রোজগার লেল দেশ-বিদেশ ছোড়ৈ হএব, পরিবারক আধারপর আঘাত, পূঁজীবাদী বিশ্ব অর্থব্যবস্থা, পরিবর্তন আপরূপী লৈ রবন্ সংঘর্ষ আ প্রযাসসঁ ভেটৈত। স্বতংত্র মানবীয সংবেদনা জে লীক ভবিষ্যক গারংটী লৈ দৈত অছি তঁ ওা অধলাহক সেহো গারংটী লৈ দৈত অছি। হমরা লগ বিকল্প অছি আ মৈথিলী পদ্যক পুনর্জীবনক জে প্রমাণ ভেটি রহল অছি সে আহ্লাদিত করৈবলা অছি। বিকল্প হমরা সভকেঁ তকবাক অছি জে ললসলী পসারী আকি কার্য করী।

সমীক্ষাক প্রাচ্য আ পাশ্চাত্য সিদ্ধাংত সভক আলোকমে সমীক্ষা: (সিদ্ধান্ত আ প্রযোগ)

বূঁচ জীক কিছু কবিতাকেঁ সমীক্ষাশাস্ত্রক সিদ্ধান্ত আ প্রযোগক পাঠশালা লেল হম চুনলে ছী। আউ আগাঁ বঢ়ী আ দেখী:-

জেঠী করেহ: বূঁচ জীক কবিতা জেঠী করেহ, কবিতামে কহি কই ছথি জে ওা ভোরমে উঁঘিআগত অছি, বর্খা হেঠ ভেলোপর উপলাগত অছি। অতবাক বিন্দ্ বঁভু উঁপর ছৈ তখন ও কিএ অক্ললাগত অছি? আ আখিবীমে কই ছথি জে বান্হ তোড়ি ওা প্রলয মচাওত সে ব্ঝাগত অছি! ওা ভেল ঐ কবিতাক সামান্য পাঠ। আব এতএ একরা সংরচনাবাদী দৃষ্টিকোণসঁ দেখী তঁ লাগত জে করেহ সবেবে উঁঘিআগত অছি তঁ আশা করু জে আন বেবমে ওা লৈ উঁঘিআগত হএত। ববখা হেঠ ভেলে

উঁপনাগত অছি ক্ষদা সে নৈ হেরৌক চাহী। গম্ভাব পানিক চমকর, মোবপব ভৌবী দের আ তকব পবিণাম জে ডীহক করেজকেঁ ওা অপনামে সমা নৈত অছি। ওকব বেতক রঁঢ়নাসঁ করিক ধৈর্য চহকৈ ছন্হি। আর কনে সংবচনারাদসঁ হটি কঽ একব ঐতিহাসিক রিশ্লেষণপব আউ। ওা নর যুগক নেন একটা নর অর্থ দেত। খতবাক রিন্দ্ জে করিক সমএমে উঁচগব নগৈত হএত আর রাঁহ্নক রীচমে ভেন জমা ধাবক মরাদক চনতে ওতেক উঁচ নৈ বহি গেন। সে নর পীঢ় ী নেন করিক করিতা করিসঁ হ্বাক একটা নর স্বরূপ নঽ নৈত অছি। আর কনে সংবচনারাদসঁ হটি কঽ রিখল্ডনরাদ দিস আউ। রিখল্ডনরাদী কহত জে সংবচনারাদীক ধ্রুর দার্শনিক স্বরূপ নৈত অছি। রর্থা হেঠ ভেনৈ, তৈযো উঁপনাযর, রাঁহ্ন রনরৈরনা গংজীনিযবক করেহকেঁ রাঁহ্নরাক প্রযাসক র্বররকীক রূপ নের আ করিক করেহ দ্বাবা রাঁহ্ন তোড়ি প্বনয মচেরাক ভরিষ্যরাণী স্বয়ং করিক ধ্রুরীকবণক স্থাযী রা ক্ষণিক হোএরাপব প্রশ্নচিহ্ন নগেরাক প্রমাণ অছি। আর ফেব কনে করিতাক ঐতিহাসিকতাপব জাউ। জাদূ-রাস্তরিকতারাদী সাহিত্যমে ভূতকানমে গেনাপব হম দেখৈ ছী জে ৬০ক দশকমে রাঁহ্ন রনেরাক ভূত সরাব বহৈ, রাঁহ্ন, উঁচ আ চাকব, জে ধাবকেঁ বোকি দেত আ মন্বন্তব নেন কী-কী হ্বাএদা নে কবত! ওগ স্থিতিমে জাদূ-রাস্তরিকতারনা সাহিত্যক পাত্র নগ ওা করিতা জাএত তঁ ও ঐ করিতাক তেসরে অর্থ নগাওত। করিক অস্তিত্ব ওতএ খতম ভঽ জাএত আ শব্দশাস্ত্র অপন খেন শুরু কবত। জাদূ-রাস্তরিকতারনা সাহিত্যক ও পাত্র জে ভরিষ্যমে জীযত তকবা নেন সেহো ওা

একটা খনগে খর্থ নেত, ও ধাবক খতবাক নিশানক উঁচ হোমএরঁনা গপ ব্‌ম্বরেঁ নৈ কবত খা করিক করিতাক ভারক তাকিমে বহত। খারঁ ফেব রিখল্ডনরাদ দিস খাউ খা খাগাঁ রিখল্ডন কন্ধ। গ্র তকবা রাঁদ খপনে জানমে ফঁসি জাএত, রঁহ্ত বাস রাঁত নৈ বহত ন্ধদা রঁহ্ত বাস রাঁত বহত। রঁবখা বহত, ধাব সেহো পবিরর্তিত রূপমে বহরেঁ কবত, রৌদমে ওকব পানি গন্হাব হোগতে বহত। উঁধিযেনাগ খা উঁপনেনাগ বহরেঁ কবত। স্বাগত গান: স্বাগত গানক সামান্য পাঠ– করি সভক স্বাগত কহ বহন ছথি ন্ধদা মিথিনাক উঁপটৈত ধবতীক করুণ ক্রন্দনক রীচ উঁল্লাসক গীত কোন হএত। ভ্রমব পিযাসন, ফনক গাছ মৌনাযন, তখন ঐ সমারোহী গোষ্ঠীসঁ কী হএত ? করিতাক সংগ নাঠী খা বসক সংগ খোবনাঠী নিখএ পড়ত। করিতাক নীচাঁমে সূচনা খছি– রিদ্যাপতি স্মৃতি পর্র সমারোহ ১৯+৪, গ্রাম–রৈদ্যনাথপুব, প্রখংড–রোসড় া, জিনা–সমস্তীপুবমে খাগত খতিথিক স্বাগত। ও কানখল্ড মিথিনাসঁ পড় াগনক প্রাবম্ভ ছন। হাজীপুবমে গংগা পুন রঁনি গেন ছন। রিকাসক প্রতিমান নাগন জেনা রিফন ভহ গেন। পৈঘ রাঁন্হক প্রতি মোহভংগ ভহ গেন ছন। শ্বষিক খা শ্বষকক দ্‌দর্শাক নেন রাঁঢ় ি ক রিভীষিকা ছন তঁ স্থানীয ফসিন খাধাবিত ঔদ্যোগীকবণ নিপত্তা ছন খা শিক্ষাক খভিযান কতৌ দেখরাঁমে নৈ খারি বহন ছন। খা তাগ স্থিতিমে সমারোহী গোষ্ঠীক স্বাগতক ভাব করিজী সম্ভাবনে বহথি। স্বাগত গানক ধ্বনি সিদ্ধান্তক হিসারঁসঁ পাঠ: রিদ্যাপতি শির স্বরূপ মৃত্যুজয মহবন ছথি কহি করি খর্থ খা প্রতীক দ্‌নূ সোনাঁ খনৈ ছথি। ধ্বনি সিদ্ধান্তক ন্যায দর্শন রিবোধ কেনক ন্ধদা নৈয্যাযিক উঁদযনক গাম

कविसनक करि बूँच जी दार्शनिक नै छथि, करि छथि। ओ ध्वनिक जोवगव संवचना सोम्माँ श्वनै छथि– हमवा सर्वहक श्वभाग श्वजवो भ२ ज२ड़न छथि, श्वा मात्र ओ समावोगी गोळी सँ की हेतै ? श्वागाँ ओ कहै छथि– कार्य पाठ कक्ष ऋदा कान्ह पव निश्व नाठी, एक हाथ वसक श्रोत दोसव मे खोव नाठी। ऐ प्रतीक सभसँ भवन ओ करिता स्वगठित रूपे श्वागाँ वढ़ैत श्वछि श्वा श्वभ्यागतक स्वागत करैत श्वछि। मार्क्सवादी दृष्टिकोणसँ देखनापव नागत जे करिक काजकेँ ऐ करितामे कार्यपाठसँ श्वागाँ भ२ देखन गेन श्वछि। ऐमे सकावर्वाक भावक संग ओकवा हफ्सियेर्वाक, प्रवान श्वा नर; श्वा रिकास श्वा मवण दुनूक नीक जकाँ संयोजन भेन श्वछि। स्वागत गान श्वपन पविस्थितिसँ कष्टि क२ श्वाह– र्वाह कव२ नगैत तँ मार्क्सवादी दृष्ठिकोणसँ ओ निम्न कोटिक करिता भ२ जाएत (जकव भवमाव मैथिनीक स्वश्वाएन ऋश्व्यधावाक स्वागत श्वा ऐश्वर्य गान गीत सभमे श्वछि), ऋदा करि एकवा एकटा गतिशीन प्रक्रियाक श्वंग र्वना देनन्हि श्वा ओ मैथिनीक सर्वश्रेष्ठ स्वागत गान र्वनि गेन। र्वेटी र्वननि पहाड़: र्वेटी र्वननि पहाड़ करिताक सामान्य पाठ: दुनवैतिन र्वेटी घेंटक घैन र्वनन छथि। र्वेटी श्वएनीह तँ उड़नखटैना चढ़ि क२ ऋदा हवि गरुड़केँ नागि काव माँगि वहन छथिन्ह। पैंतीस ग्राम सोना प्वड़ैनन्हि ऋदा श्वार्व रियाह वातिक खर्चा चाही श्वा र्वविसाती दस गामी श्वओताह; सौँसे र्वन्न्र्व जड़ि वहन श्वछि ऋदा मानो ठाम श्वन्हाव श्वछि। दशवथ एको पाग नै मंगनन्हि, वामो किछु नै र्वजनाह। गतिहास तँ श्वछुक प्रेमक छन ऋदा तैसँ की। जनक वर्तमानमे

হাহাকাব কঽ বহল ছথি। ব়ৈষ্টৌক কণ্ঠ ব়াপ পকড়নে অছি আ ঘবে–ঘব ব়ূঁচড়খানা ব়নন অছি আ গামে–গাম ব়জাব নাগন অছি। ব়ৈষ্টৌ ব়ননি পহাড় করিতাক সমাজশাস্ত্রীয সমীক্ষা পহ্বতিক দৃষ্ঠিসঁ পাঠ: ঙ করিতা কাষ্টৈব প্রথাক রিবোধক করিতা অছি। সমাজমে ওগ কানমে (অখনো) কাষ্টৈব প্রথাক কাবণ উঁড়নখষ্টৈনাপব চড়্গা কঽ আযনি দ্নবৈতিন ব়ৈষ্টৌক ব়াপ অপস্যাঁতি ছথি। করুণ গীত: করুণ গীত করিতাক সামান্য পাঠ: কোকিনক করুণ গীত স্বনি শ্রেবিত নোচনসঁ হ্মসমিত কানন দেখব়! স্বৰ্ণকি শৌর্য শিখবপব শান্তি সাগবক স্বনভ জীত! জহিনা কিছু আনিংগন কবৈ ছী অনেকো রঞ্জশূন ভোকা জাগত অছি। স্বষমা দূ ক্ষণক নেন আযনি, (আ চনি গেনি!) প্রেমক মধ্ তীত ভঽ গেন। বজনীক কদন রিগনিত প্রভাত! করুণ গীত করিতাক কপরাদী দৃষ্ঠিকোণসঁ পাঠ: হ্মস্বমিত কাননক শ্রেবিত নোচন দ্বাবা দেখব়, শ্রৃংগাব সেজ পব জ্বনিত মসানক বৌদ্র কপক আএব় আ স্বৰ্ণকি শৌর্য শিখব পব – শাঁতি সাগবক স্বনভ জীত কেঁ দেখূ। ভাষাক অনভুআব পক্ষক করি নীক জকাঁ উঁপযোগ কবৈ ছথি। আ অহীসঁ হ্নকব করিতামে করিত্ব আরি জাগত অছি। রিবোধী শব্দ সভক ব়াহ্ন্য আ সংযোজনক অনভুআব প্রগ্নতি শব্দানংকাবসঁ যাঞ্জ ভাষা ঐ করিতাকেঁ রিশিষ্ঠ ব়নব়ৈত অছি। হ্নূনক শূন সন ঠ্কব় আ এহনে আন সংযোজন ঐ করিতাকেঁ কপরাদী দৃষ্ঠিকোণসঁ শ্রেষ্ঠ ব়নব়ৈত অছি। গামে মোন পড়ৈএ: গামে মোন পড়ৈএ করিতাক সামান্য পাঠ: গামমে বোষ্টী একোণ বহএ আ ব়থ্ও সাগ অনোন বহএ হ্মদা তেঁযো কনকত্তামে গামে মোন পড়ি বহল

अछि। करेहक पानि पड़ला कऽ मोती उपजाएत तँ
एहा सभ विनष्ट ? हमरनीक वाइर बहए नीक आकि
कमला कातक जोन बहए ? ओडेन गार्डनसँ नीक कमला
कातक लौन अछि, पति पत्नीकेँ ओडेन गार्डनमे माला
पहिरा रहल छथि आ कमला कातक लौनमे तिरहुतनी
अपन भोला लेल धतूर अकोन ताकि रहल छथि!
नारीवादी दृष्टिकोणसँ गाममे मोन पड़ैए कविताक पाठ:
प्रवासक कविता अछि ई। तिरहुतनी अपन भोला लेल
धतूर अकोन ताकि रहल छथि, आ भोला प्रवासमे
छथि। अस्तित्ववादी दृष्टिकोणसँ देखी तँ ई भोला अपन
दशा लेल, अनगढ़ जीवन लेल, चिन्ता लेल अपने
जिम्मेदार छथि। सोन दाग: सोन दाग कविताक सामान्य
पाठ: सोन दागक जीवनमे ने हास रहलन्हि आ ने
विलास, आ से किए ? वान वृन्द जा रहल छथि, नव
घरको चलन छथि आ तकरा वाद बूढ़-सूढ़ गनि गेल
छथि। तैयो किए विश्वास छन्हि सोन दागकेँ ? ऐ
सभक उत्तर आगाँ जा कऽ भेटैत अछि, देसकोस
विसरि ओ प्रवास काटि रहल छथि। आ जौँ-जौँ उमेर
बढ़तै, कहिया धरि सोन दागक घरमे वास रहतै।
नारीवादी दृष्टिकोणसँ सोन दाग कविताक पाठ: नारीक
लेल रएह सिद्धान्त, किए ने ओ कार्यक सिद्धान्त हुअए,
जे पुरुष केन्द्रित समाजमे पुरुष लोकनि द्वारा बनाओल
गेल अछि, समीचीन नै अछि। सोन दाग देसकोस
विसरि ककरा लेल प्रवास काटि रहल छथि ? अकाल:
अकाल कविताक सामान्य पाठ: अकालक वर्णनमे कवि
नाङरिमे भूखक डंक वान्हि ओकर चारपर तान ठोकबाक
वर्णन करैत छथि। अनावृष्टिसँ अकाल आ तएसँ महगीक

আগমন ভেল, তগসঁ জতৃ‍ত গামক অকাস নাল ভঽ গেল। ভাবতমে নংকা সন মূল্ক তাল্ডর শৃব্দ ভেল অছি ক্দা ঐরেঁব রিভীষণক ঘব সেহো নৈ রাঁচত কাবণ ওকব ক্ষ্ডমান ডোবীসঁ রান্হল অছি। মাএ ভবি-ভবি পাঁজ কঽ ধবতী পকড়্ি বহল ছথি। দশানন অপন রীসো আঁখি ওনাবি মাথ হিনা বহল ছথি। অকান করিতাক ঔচিৎ সিদ্ধান্তক হিসাবেঁসঁ পাঠ: ও অকান নহি, মহাকান অছি, ভূখক ডুঁক রান্হি নাড়বি সঁ, চাবে পব ঠোকৈত তান অছি মিথিনাক কান-দেশমে অকানক ও বর্ণন করিক করিতাক ঔচিৎ অছি। বাবণ তঁ উঁপঠরেঁ কবত, রিভীষণ সেহো নৈ রাঁচত। তোহব ঠোব: তোহব ঠোব করিতাক সামান্য পাঠ: পানক ঠোব আ স্বন্নবিক ঠোব। স্বন্নবি দ্বাবা রাতক চূন নগাএরঁ আ কঽথক সন নাল র্ন্ন কপোন সজাএরঁ! ক্দা প্রেমক প্বগী কতএ? ভোবক নানী স্বন্নবিক ঠোব সন, রিন্ব স্বন্নবি র‍্যাক্ষল সাঁঝ জেকাঁ। রধিক জে রনত স্বন্নবিক রব তঁ হম রনরঁ রিখল্ডিত বাহ্। স্বর্গোমে স্বধা কস্ম অছি, তহিনা স্বন্নবিক ঠোব সেহো কতঽ পারী! সকবী মিল মহান রনত জে হম রিশ্বিকর্মসিঁ রিজ্ঞান সীখরঁ, আ ওগ মিলসঁ রহাব হএত মাধুর্য। ক্ষসিযাবক পাকল পোব সন স্বন্নবিক ঠোব অছি। প্বনর্জন্মমে সেহো ধান আ চিন্ঠান্ন রনি স্বন্নবি হম অহাঁক নগ আএরঁ। ক্দরা এতরা রাদো শৃঙ্খসঁ উঁদ্দশ্য কহাঁ প্রগট ভেল। অনংকাব সিদ্ধান্তক হিসাবেঁসঁ তোহব ঠোব করিতাক পাঠ: রাতক চূন নগাএরঁ অপ্রস্তুত; কঽথক সন নাল র্ন্ন কপোন, পানক ঠোব আ স্বন্নবিক ঠোব, ভোবক নানী স্বন্নবিক ঠোব সন, ক্ষসিযাবক পাকল পোব সন স্বন্নবিক ঠোব, ও সভ উঁপমা করি দ্বাবা প্রযুক্ত ভেল অছি। ক্দা কতঽ ছহ প্রেমক প্বগী

দ্রূক ? মে সাদৃশ্য–রিরোধ খছি। খহাঁ রিন্ব র্য্যাক্ফন রাষ্টক মাঁম মে ৰূপক প্রযঞ্জ ভেন খছি। বস সিদ্ধান্তক হিসাৰঁসঁ তোহব ঠোব করিতাক পাঠ: নগৌনহ ৰাঁতক পাথব চূন । খা সজৌনহ কহথ কপোনক খূন । রিভার খছি খা ঐ কাবণসঁ দেখি কহ নহবন হমব করেজ খন্বভার মানে পবিণাম ৰহাব হোগত খছি। স্ফাৰ্ট সিদ্ধাঁতক খাধাবপব তোহব ঠোব করিতাক পাঠ: খাৰ নৈয্যাযিক উঁদযনক কবিযনক ধবতীপব বহৰাক খষ্টেতো ন্যায সিদ্ধান্তক স্ফাৰ্ট সিদ্ধান্তকেঁ নৈ মানৰ করিক করিতাকেঁ নৈ খবঘে ছন্হি। মনে মে বহন মনক সভ ৰাঁত কহি ও খনস্থ চিত চোব সঁ স্বন্নবিক ঠোবক ত্তননা কহ দৈ ছথি। উঁদযনক গামক করি ৰূচ কহৈ ছথি ভহ বহন রর্ণ – রর্ণ নিঃশেষ, শৰ্দ্ধ সঁ প্রগটৈন নহি উঁভ্য়্ে শ্যে; এতএ শৰ্দ্ধসঁ নৈ হৃদা স্ফাৰ্টসঁ খৰ্থক সংপ্রেষণ করি দ্বাবা তোহব ঠোব খা ঐ সংগ্রহক খান করিতা সভমে জাগ তবহেঁ ভেন খছি, সে সংসাবক সভসঁ নযামেক খা মধ্ব ভাষা মৈথিনী (যদ্রূদী মেন্বহিনক শৰ্দ্ধমে) মে রিভ্যাপতিক ৰাঁদক সভসঁ নযামেক করিক ৰূপমে ৰূচজী কেঁ প্রস্তুত করৈত খছি খা মৈথিনী করিতাকেঁ ঐ ৰূপমে হেবসঁ পবিভাষিত করৈত খছি।

মৈথিনীক কিছু সর্বশ্রেষ্ঠ পদ্য:

খংজনী হ্মাব রর্মা "দাউঁজী" ক ওজক ভোজমে খামৌযতাকেঁ মৃগমবীচিকা কহন গেন খছি, তঁ সমস্যা মে ও পূছৈ ছথি জে নোক কোনা উঁন্নসিত হএত ? খামেৰনমে হ্নক মানৰ ছন্হি জে জখন খপন রা খনকব জানক মোহ খতম ভহ জাগএ তখনে খভিমন্যুৰনা খূন খাৰৈএ। ৰনবাম সাহ কেঁ সভ নীক গপ খজূৰা নগৈ

छन्हि, आ ह्नकर नीन टूटि जाग छन्हि। वरि भूषण पाठक आ रिरेकानन्द मा रॅह्त वास गपकेँ फड़ा छारैत छथि। ऐ रॅब छठिमे मे वरि भूषण पाठक स्वकजक ऊँगरॉक स्थानक एकटा नूतन रिम्ब नऽ सोम्मा आएन छथि– भगरान तँ ऐरॅब दुसधटैनीक पाछूसँ ऊँगि वहन छथि /......दुसधटैनीक पाछू अकास टैकाटैक नान छनए.... । रिरेकानन्द मा हम करितामे निखैत छथि– हमही अहाँक फूनडानी सँ ऊँम्निक कऽ खसन कनेव/ हमही कोशीक नर–जन भसिआएन काँटि फशी अनेव।
सतीशि चन्द्र मा रॅान दिरसपव नेन्ना तेतवीक रयथाकेँ स्ववमे निखै छथि आ ओ स्वव आ नय वाजेशि मोहन मा गुंजन आ शिर कमाव मा टिन्नू मे सेहो छन्हि। फन्नाजी रॉनिहाव आ माटिक ननकाव मे पद्यकेँ रर्तमान समस्यासँ जोड़ैत छथि। ज्याति स्वनीत चौधवी रिचित्र श्रद्धा मे निखै छथि– ओश्विव अहाँ जौं भेटिताैं तँ पुछिताैं/ नीक नागैत अछि की एहेन सत्काव ।
अमित मिश्र, चन्दन कमाव मा, जगदानन्द मा मन्व, ओमप्रकाशि मा आ आशीष अनचिन्हाव, ओ सभ रॅहवमे गजन निखै छथि आ प्रवान गजनकाव सभक रॅहव अक्तोनताकेँ देखाव करै छथि। जगदानन्द मा मन्व शेव कहै छथि– रॅवखा अ्वॅ रॅविसय तँ गवजय रॅदवरॉ/ छतिया दगध भेनै हिया कानै हमव। हिनकव सभक गजनमे जे तीव्रता अछि, स्तव अछि, से रॅएसमे पैघ वाजेन्द्र रिमन आ अवरिन्द ठाकवक (२०११ मे दुनू गोटैक आजाद गजनक संग्रह आएन छन्हि) शिथिन गजन सभसँ स्तवमे रॅड़ आगाँ अछि। सूर्यास्तिसँ पहिनेमे वाजेन्द्र रिमन रॅहवक नाम तँ गनरौ छथि फदा रॅह्त तकनोपव ऐ संग्रहक गजनमे रॅहवक दर्शी नौ होगत

अछि, ओ मोटा-मोटी सियाराम झा सरसक ओग उक्ति जे ओ स्वयंक विषयमे लिखने रहथि जे ओ (सियाराम झा सरस) गोर-रीसेक रहबमे लिखै छथि, सँ मेल खाइत अछि, कारण सरस जी सेहो राजेन्द्र विमल जकाँ आजाद गजलमे टा लिखै छथि। जीवन यादवक आन आजाद गजलकार लोकनिक शिथिल गजल लेल सेहो ओ सभ गजलकार एकटा पैघ चुनौती साबित हेता। नवीन कुमार आशा मे आगाँ बढ़बाक लक्षण छन्हि। किशन कारीगर हास्यसँ गम्भीर दिस आएल छथि आ दुनूमे आगाँ जा रहल छथि। जँ गीत गेबाक हुअए तँ चन्द्रशेखर कामति, जगदीश चन्द्र ठाकुर अनिल, धीरेन्द्र प्रेमर्षि, जगदीश प्रसाद मण्डल, श्यामल सुमन, प्रकाश प्रेमी, रमाकान्त राय रमा, नन्द विलास राय, रौशन ठाकुर आ राम विलास साहुक गीत-गजन पढ़ू-गाउ। जयप्रकाश मण्डल लिखै छथि- एशियाड ओलोम्पिकमे नामो घिनेलौं/ धनि ओ मल्लेश्वरी जे काँस्य एगो पएलौं। सत्येन्द्र कुमार झा क क्षणिका सभ नीक छन्हि- श्मसानोमे आब कहाँ छै खाली परती/ धरती सभपर कएक बेर कएकटा लाश जरल छै-/ आब तँ आबैबेला प्रत्येक शव/ अपना संग अपन पूर्वजोकेँ/ एक बेर फेर जरा दैत अछि। पंकज कुमार झाक उद्बोधन आ सहजता समाजसँ करिताक जुड़ाव देखबैत अछि। जँ मैथिलीक सर्वश्रेष्ठ हाइकू/ टनका पढ़बाक अछि तँ वृषेश चन्द्र लाल आ ज्योति सुनीत चौधरीकेँ पढ़ू। मनोज कुमार मण्डल लिखै छथि- अपन लगाओल गाछ पतझड़ लेलक। अन्नारवन देवेन्द्रवक तेवग्व करिता, चम्पा शर्माक डोगरी करिता, परिचय दासक भोजपुरी

করিতা খা গল্পিতা সাবংগীক ওহ্ৃা যা করিতা সেহো খনগ–খনগ রিষযপব খছি। খন্নারবন দেরেন্দবক করিতা খামেহ্লাক পহিনে কিসানক উঁদ্গাব খছি তঁ চম্পা শৈর্মাক করিতা সৈনিকক প্রতি সমর্পিত খছি। গল্পিতাক দার্শনিক করিতা ছোেঠ ঝদা ঘনগব রিম্ব্ব নেনে খছি। মিহিব ঝাক করাঁগ মৌথিনীক সর্বশ্রেষ্ঠ্য করাঁগ খছি, ছেদ ভেন করেজ মে শিবার্ব কোনা বাখী/ বঁহকন দিমাগ মে হিসার্ব কোনা বাখী/ জড়ি ঐন সিনেহ ছন সাত জনমক/ রিতন উঁনহনক জরার্ব কোনা বাখী। মনোজ ঝা ঝঙি নিখৈ ছথি, জৌঁ শ্বকএমে ভগর্বে তঁ ভাগি জো। কপিনেশ্রব সাহ্ কোসী করিতামে নিখৈ ছথি, বাঁস ডীহকেঁ ফল্ড বনৌনথি, বাঁস নৈ নৈত খছি থাহ। গন্দ্রভূষণ ফমাব সহাস করিতামে নিখৈ ছথি– খচানক মঁচপব খরতবিত ভেন এক নাবী/ জেহনে দেখৈমে কাবী/ ... ভয নৈ, জঁ কহি হ্সর্ব/ শ্রোতা সভ ভবিমন দূসত .... নৈ খাবৈত ছন ওকবা শঙ্কক জান র্ব্ননাগ। মৃদ্না প্রধান জতেক নিখননি সে খ্নি কহ নিখননি, হ্নকব করিতামে কিছু চমকোব তঁ খরশ্য খছি, ও নিখৈ ছথি.. কনমক মাধ্যমসঁ,/ ফমবপতক গাম–ঘবমে,/ রিচবণ কবরাঁক নোভ। কানীনাথ ঠাকুবক দহেজপব নিখন ফল্ডনিযা সভ খদ্ভুত খছি। নিক্কী প্রিযদর্শিনী নিখৈ ছথি– স্ত্রীকেঁ দেখক, ব্যরহাব কবগক,
খহাঁ স্ত্রী ছী গ এহসাস সদিখন,কহাঁ বঁদনন খছি। মো. গুন হসন নিখৈ ছথি, এহেন স্বন্দব গহ্ম কাকা পাড় া চবি গেন/ দৌগ্–দৌগ্ যৌ কাকা জ্ন্বম ভহ গেন। বমেশ খা শান্তিনক্ষ্মী চৌধবীক গদ্য করিতা রিনক্ষণ খছি। ঝন্নী কামত নিখৈ ছথি– ভহ জাএর্ব রিনীন কতৌ/ ঝকি জাএত গ কনম/ খাব/ হবা জাএত

शेष्ठ कतौ। मैथिलीक पहिल जनकवि वामदेव प्रसाद मण्डल स्वाधीनताक स्वाद सभ ओ कविक भावनाक नैसर्गिक उद्गार अछि, आ तेँ लोक हिनका मैथिलीक भिखारी ठाकुर कहऽ लागल छन्हि, देखू एकटा स्वाद, हमरासँ पहिने कोनो नै शासन, नै छै कोनो धर्मक विधान। हमरा विना जगत सुन्ना छै, हतैरँना छै पशु समान। । । बलि मिश्र भावद्वाज लिखै छथि- रँचैन भऽ कऽ कानए लागल/ हमरेपर जखन हमर आँखि/ हँसि कऽ लोक हमरा देखऽ लागल। प्रमोद वंशीने लिखै छथि- दर्दक राँजैत तान देखियौ। / मवदा पर फेकैत जान देखियौ। राजदेव मण्डल, जे २१म शताब्दीक सर्वश्रेष्ठ मैथिली कविता संग्रह अम्बरा क लेखक छथि, लिखै छथि- जेना कबैत अछि खुनियाँ रँड़ः द/ तामसे कबैत गवद

आगसँ रँगलौं असल मवद। उमेश मण्डल, उमेश पासवान, अनामिका राज आ सन्दीप कुमार साफीमे कविताक मर्म छन्हि, शोषारली छन्हि, भोगल यथार्थ छन्हि आ तँए ओ चारू गोटेक हाथमे कविताक बासि छन्हि, जखन जग दिशामे ओ सभ कविताक गुड्डी उड़ेताह सएह मैथिली पद्यक दिशा हएत, जतेक आगाँ साहित्य, समाज आ पद्यकेँ ओ सभ लऽ जाए चाहताह, लऽ जेताह। अनामिका राजक कविता नरका राँटे मे ओ पाँती देखू- रौनिहार आकि नारी ! / दुनू सामन्त कि पूँजीवादी द्वारा/ भोगराक चीज रँनि बनि जाइछ/ आ/ भोगनिहार एकर/ मर्दन कबैत/ अपन पुरुषारथ देखेराक माउग प्रयास कबैए।

ओ पद्य संग्रहमे कविता, गीत, गद्य-कविता, गजल,

आजाद गजल (बेर्रहब), भक्ति-गजल, कबाँग, कता, हजल, नात, बन्द, कसीदा, हाइकू, टनका-बाका, हैकून, शेनर्यू, रूबाइया (दोहा+बोला), कसीदा आ ग्राफ सभ किछु भेटैत। नाबीबादी स्वर ह्अए वा दलित विमर्श, मार्क्सवाद ह्अए वा मानवतावाद वा उत्तर आधुनिक विचारधारा सभक समूह, सभ ठाम ऐ संग्रहक माध्यमसँ एकटा स्वर प्राप्त कएल गेल अछि। ऐ संग्रह मैथिली पद्यक लेल एकटा दिशा तँ निर्धारित करबे करत, सभ विधा लेल ऐ जे एकटा बेन्चमार्क बनेने अछि ओइसँ आगाँ बढ़बाक मार्ग सेहो खुजि जाएत।

४
नाट्य साहित्य, समानान्तर मैथिली नाटक आ रंगमंच; आ नाट्य साहित्यक समीक्षाशास्त्र

मैथिली नाटकक एकटा समानान्तर दुनियाँ
रामखेलावन मण्डल गाम- कटघटबा, प्रखण्ड- सिराजीनगर, जिला- समस्तीपुर, हिनके संग बिन्देश्वर मण्डल सेहो छलाह। उठैत मैथिली कोरस आ माँ गै माँ तूँ हमरा बँदूक मंगा दे कि हम तँ माँ सिपाही हेबै- एखनो लोककेँ मोन छन्हि। ए मंडली द्वारा रेशमा-चूहडं़, शीत-बसन्त, अल्हाउदल, नटुआ दयाल ऐ सभ पद्य नाटिका प्रस्तुत कएल जाइत छल। पूर्णियासँ पिआ देसाँतर (मैथिली विदेसिया)क टीम स्वपौन-सहरसा-समस्तीपुर आदि ठाम अबैत छल। हसन हुसन नाटिका होइत छल। रामरक्षा चौधरी नाट्यकला परिषद, ग्राम- गायघाट, पंचायत करियन, पो. रैद्यनाथपुर, जिला- समस्तीपुर विद्यापति नाटक

গোবখপ্পব ধবি খেনাএন ছন। ঐ মংডনী দ্বাবা প্রস্তুত খন্য নাটক খছি- নৌগিযা মেবচাগ, রিদ্যাপতি, চীনীক নভূ খা রঁসাত।
খংকিযা নাটমে প্রদর্শন তত্বক প্রধানতা ছন। কীর্তনিযাঁ এক তবহেঁ সংগীতক ছন খা এতৌ খভিনয তত্বক প্রধানতা ছন। খংকীযা নাটকক প্রাবম্ভ মৃদংগ রাদনসঁ হোগত ছন।
সভ সাহিত্যিক রিধা দূ প্রকাবক হোগত খছি। নোকধর্মী খা নাট্যধর্মী, নোকধর্মী ভেন গ্রাম্য খা নাট্যধর্মী ভেন শাস্ত্রীয উঁক্তি। গ্রাম্য মানে ভেন গুত্রিমতাক খরহেনেনা ক্ষদা খজ্ঞানতারশ কিছু গোষ্ঠে একবা গামমে হোগরঁনা নাটক বঁ্নৌ ছথি, খা বঁ্নৌ ছথি জে গমৈযা নাটক দর হোগ ছৈ। নোকধর্মীমে স্বভারক খভিনযমে প্রধানতা বহৈত খছি, নোকক ক্রিযাক প্রধানতা বহৈত খছি, সবন খাংগিক প্রদর্শন হোগত খছি, খা ঐ মে পাত্রক সে ও স্ত্রী হ্খএ রা প্ুরুষ, তকব সংখ্যা রঁড্ড রেঁসী বহৈত খছি। নাট্যধর্মীমে রাণী মোনে-মোন, সংকেতসঁ, খাকাশরাণী গন্নাদি দ্বাবা হোগএ খা নৃত্যক সমারেশসঁ, রাক্যমে রিনক্ষণতাসঁ, বাগরঁনা সংগীতসঁ, খা সাধাবণ পাত্রক খনারেঁ দিব্য পাত্রক খাগমন সেহো ঐমে বহৈএ। কোনো নির্জীর/ রা জন্তু সেহো সংরাদ কবহ নগৈএ, এক পাত্রক ডবঁন-ত্রিপন বোন, স্বখ দ্খক খারেগ সংগীতক মাধ্যমসঁ বঁঢ় াওন জাগএ।
রৈদিক খাখ্যান, জাতক কথা, ঐশপ ফেবঁন্স, পংচতংত্র খা হিতোপদেশ খা সংগ-সংগ চনৈত বহন নোকগাথা সভ। সভ ঠাম খভিজাহ রত্মক কথাক সংগ নোকগাথা বহিতে খছি। ঋগরেদক শিথিব, দূনভ, গন্দব খাদি শব্দ

জনভাষাক সাহিত্যীকবণক প্রমাণ থছি। ওনা একব প্রাবম্ভিক প্রযোগ থশোকক থভিনেখসঁ তেবহম শতাব্দী ঙ. ধবি ভেটৈ জাএত মুদা পাবিভাষিক বূপমে জগ প্রাকৃতক এতএ চর্চা ভহ বহন থছি ও পহিন ঙ.সঁ ছঠম ঙ. ধবি সাহিত্যিক ভাষা দূ থর্থে বহন, পহিন সংস্কৃত সাহিত্যিক নাটকমে জন সামান্য থা স্ত্রী পাত্র নেন শৌবসেনী, মহাবাষ্ট্রী থা মাগধীক (ববরুচি চাবিম প্রাকৃতমে পৈশাচীক নাম জোড়ৈ ছথি) প্রযোগ সেহো ভেন (কানিদাসক থভিজ্ঞান শাকুন্তনম্, মানবিকাগ্নিমিত্রম্, শূদ্রকক মৃচ্ছকটিকম্, শ্রীহর্ষক বনোবনী, ভবভূতিক উত্তববামচবিত, বিশাখাদত্তক মুদ্রাবাক্ষস) থা দোসব জে ফেব ঐ প্রাকৃত সভমে সাহিত্যিক নির্মাণ স্বতন্ত্র বূপেঁ হোমএ নাগন। ফেব ঐ প্রাকৃত ভাষাকেঁ সেহো ব্যাকবণমে বাঁন্হন গেন থা তখন ঙ ভাষা থনংকৃত হোমএ নাগন থা থপভ্রংশ থা থবহট্টক প্রযোগ নোক কবএ নগনাহ, ওনা থপভ্রংশ প্রাকৃতক সংগ প্রযোগ হোগত বহএ, তকব প্রমাণ সেহো উপনব্ধ থছি। মোটা-মোটী গদ্য নেন শৌবসেনী, পদ্য নেন মহাবাষ্ট্রী থা ধার্মিক সাহিত্য নেন মাগধী-থর্ধমাগধীক প্রযোগ ভেন। নাটকমে স্ত্রী-বিদূষক বাজৈত বহথি শৌবসেনীমে, মুদা পদ্য গাবৈথি মহাবাষ্ট্রীমে, নাটকক তথাকথিত নিম্ন শ্রেণীক নোক মাগধী বাজৈত ছনাহ।

মৈথিনী নাট্য সাহিত্য থা নাট্য সাহিত্যক সমীক্ষাশাস্ত্র

বচা থা পৈঘ নাটকসঁ শিক্ষা নৈএ, নোককেঁ থা বাতাববণকেঁ বুঝবাক প্রযাস কবৈএ। মন্দিবক উসেব থা বাজাক প্রাসাদমে হোগবনা নাটক স্বতন্ত্র ভহ গেন থা একব উপযোগ বা থন্যপ্রযোগ দোসব বিষযকেঁ পঢ়বামে সেহো হোমএ নাগন। দোসব বিষযক বিশেষজ্ঞক

सहभागिता आवश्यक भऽ गेल। स्वतंत्र रूपेँ सेहो ई विषय अछि आ एकर अनुप्रयोग सेहो कएल जाइत अछि। पारम्परिक नाटक पेशेवर नाटकसँ जुड़ल, उदाहरण स्वरूप कएल गेल नाटक, मंचक साजसज्जा, आ अइसँ नाटकक मंचन रंगमंचक इतिहास बनल। तखन ऐ सँ पहिने रंगमंचक प्रारम्भिक ज्ञानक संग नाटक पढ़बाक आदतिक विकसित भेनाइ सेहो आवश्यक अछि। आ से पढ़बा काल एकर मंच प्रबन्धन आ अभिनयक दृष्टिसँ तकर विश्लेषण सेहो आवश्यक अछि। बँचा आ पैघ नाटक आ रंगमंचसँ जुड़ल तँ जिम्मेदार नागरिक बनत, आर्थिक रूपेँ आत्म-निर्भर बनत आ सक्रिय नागरिक सेहो बनत।

नाट्य शास्त्रमे वर्णन अछि जे नाटकक उत्पत्ति इन्द्रक ध्वजा उत्सवसँ भेल। नाट्य शास्त्र नाटककेँ दू प्रकारमे १.अमृत मंथन आ २.शिवक त्रिपुरदाह, मानैत अछि। एकर लगभग दस टा दृश्य वा रूपकक प्रकार भरत लग छलन्हि (दशरूपक) आ ओइमे नृत्य, संगीत आ अभिनय सम्मिलित छल; आ ऐ दशरूपकक अतिरिक्त श्रव्य गीत सभ सेहो छल।

पाँचम शताब्दी ई. पू. मे पाणिनी शिलालिन् आ कृशाश्विक चर्चा करै छथि जे नट सूत्रक संकलन केने रहथि। नट माने अभिनेता आ रंग माने रंगमंच। नटक पर्यायवाची होइत अछि, भरत, शिलालिन् आ कृशाश्वि! मैथिली नाटक जे आइ धरि मात्र नृत्य-संगीतसँ बेशी आ चित्रकला आ दस्तकारीसँ मामूली रूपसँ जुड़ल छल, से समानान्तर रंगमंचक हस्तक्षेपक कारण आब भौतिकी, जीव विज्ञान, इतिहास, भूगोल, आ साहित्यसँ सेहो

जुड़ल बहल अछि, तकर आब प्रयास हेबाक चाही। ज्योतिरीश्वरक धूर्तसमागम, विद्यापतिक गोरक्षविजय, कीर्तनिञा नाटक, अंकीयानाट, श्रीशी वघुनन्दन दासक मिथिला नाटक, जीवन झाक स्वन्दव संयोग, ईशनाथ झाक चीनीक लड्डू, गोविन्द झाक बसात, मणिपद्मक तेसर कनियाँ, नचिकेताजीक "नायकक नाम जीवन, एक छल राजा", श्रीशजीक पुरुषार्थ, सुधांशु शेखर चौधरीक भफाइत चाहक जिनगी, राम भरोस कापड़ि भ्रमरक महिषासुर मुर्दाबाद, गंगेश गुंजनक बुधिबधिया, नचिकेताक नो एण्ट्री: मा प्रविश; माने ज्योतिरीश्वरक धूर्तसमागमक अबसर्डिटी सँ नचिकेताक नो एण्ट्री: मा प्रविश क उत्तर आधुनिक अबसर्डिटी; मैथिली नाटकक एकटा वृत्त सम्पूर्ण भेल।

उत्तर आधुनिकताक लक्षण: एके गोटेक कएक तरहक चरित्र निकलि बाहर अबैत अछि, कोनो घटनाक सम्पूर्ण अर्थ नै लागि पबैत अछि, सत् कखन असत् भऽ जाएत तकर कोनो ठेकान नै। उत्तर आधुनिकताक सतही चिन्तन आ तेहन चरित्र सभक भरमार लागल अछि, आशावादिता तँ नहिए अछि मुदा निराशावादिता सेहो नै अछि। जे अछि तँ से अछि बतहपनी, कोनो चीज एक तरहेँ नै कएक तरहेँ सोचल जा सकैत अछि- ई दृष्टिकोण विद्यमान अछि। कारण, नियन्त्रण आ योजनाक उत्तर परिणामपर विश्वास नै, रवल संयोगक उत्तर परिणामपर बेशी विश्वास दर्शाओल जाइत अछि। गणतांत्रिक आ नारीवादी दृष्टिकोण आ लाल झंडा आदिक विचारधाराक संगे प्रतीकक रूपमे हास-परिहास सोझाँ अबैत अछि, तेँ नारीवाद आ मार्क्सवाद उत्तर आधुनिक दृष्टिकोणक विरोध केलक अछि। नीक-खरापक भावना

बहि-बहि खतम होइत बहैत अछि। सभ ग्रन्थमे बहि जीवि रहल छथि।
भारत आ पाश्चात्य नाट्य सिद्धांतक तुलनात्मक अध्ययनसँ ई ज्ञात होइत अछि जे मानवक चिन्तन भौगोलिक दूरीकेँ अछैत कतेक समानता लेने बहैत अछि। भारतीय नाट्यशास्त्र मुख्यतः भरतक "नाट्यशास्त्र" आ धनंजयक दशरूपकपर आधारित अछि। पाश्चात्य नाट्यशास्त्रक प्रामाणिक ग्रंथ अछि अरस्तूक "काव्यशास्त्र"। भरत नाट्यकेँ "कृतानुसार" "भावानुकार" कहैत छथि, धनंजय अवस्थाक अनुकृतिकेँ नाट्य कहैत छथि। भारतीय साहित्यशास्त्रमे अनुकरण नट कर्म अछि, कवि कर्म नै। पश्चिममे अनुकरण कर्म थिक कवि कर्म, नटक कतौ चरचा नै अछि। अरस्तू नाटकमे कथानकपर विशेष ध्यान दै छथि। ट्रेजेडीमे कथानक केर संग चरित्र-चित्रण, पद-रचना, विचार तत्व, दृश्य विधान आ गीत रहैत अछि। भरत कहैत छथि जे नायकसँ संबंधित कथावस्तु आधिकारिक आ आधिकारिक कथावस्तुकेँ सहायता पहुँचाबएबला कथा प्रासंगिक कहल जाइत। मुदा सभ नाटकमे प्रासंगिक कथावस्तु होअए से आवश्यक नै, जो एक्स्ट्रा: मा प्रविशेल नाम्ना उत्तर-आधुनिक नाटकमे नहिये कोनो तेहन आधिकारिक कथावस्तु अछि आ नहिये कोनो प्रासांगिक, कारण ऐमे नायक कोनो सर्वमान्य नायक नै अछि। कोनो पात्र कमजोर नै छथि आ समय-परिस्थितिपर विद्रोह करैत छथि। कथा गतिवृत्तिक दृष्टिसँ प्रख्यात, उत्पाद्य आ मिश्र तीन प्रकारक होइत अछि। प्रख्यात कथा इतिहास पुराणसँ लेल जाइत अछि आ उत्पाद्य कल्पित होइत अछि। मिश्रमे दुनूक

মেন হোগত অছি। অবস্থূ কথানককেঁ সবন আ জটিন দূ প্রকাবক মানৈত ছথি। অবস্থূ গতিবৃত্তকেঁ দন্তকথা, কল্পনা আ গতিহাস ঐ তীন প্রকাবসঁ সম্বন্ধিত মানৈত ছথি। অবস্থূক ট্রেজেডীক চবিত্র যশস্বী আ কুনীন ছথি– সত্ অসত্ কেব মিশ্রণ। ভবত নৃত্য সংগীতক প্রেমীকেঁ ধীবননিত, শান্ত প্রকৃতিকেঁ ধীবপ্রশান্ত, ক্ষত্রিয প্রবৃত্তিকেঁ ধীবোদত্ত আ গর্ষ্যানূকেঁ ধীবোদ্ধত্ত কহৈত ছথি। ভাবতীয সিদ্ধাঁত কার্যক আবম্ভ, প্রযনে, প্রাপ্ত্যাশা, নিযতাপ্তি আ ফনাগম ধবিক পাঁচ টা অবস্থাক বর্ণন কবৈত অছি। প্রাপ্ত্যাশামে ফন প্রাপ্তিক প্রতি নিবাশা অবৈত অছি তঁ নিযতাপ্তিমে ফন প্রাপ্তিক আশা ঘুবি অবৈত অছি। পাশ্চাত্য সিদ্ধাঁতমে অছি আবম্ভ, কার্য–রিকাস, চবম ঘটনা, নিগতি আ অন্তিম ফন। প্রথম তীন অবস্থামে ওৎসুবাহটি অবৈত অছি, অন্তিম দূ মে সোৎসুবাহটি। কার্যরিস্থাক পঁচ রিভাজন– রীযা, রিন্দ্, পতাকা, প্রকবী আ কার্য অছি। পতাকা আ প্রকবী অবান্তব কথামে হোগত অছি। রীআক রিকসিত ৰূপ কার্য অছি, অবস্থূ একবা রীআ, মধ্য আ অবসান কহৈত ছথি। আরঁ আউ সন্ধিপব, মুখ–সন্ধি ভেন রীজ আ আবম্ভকেঁ জোড়এরঁনা, প্রতিমুখ–সন্ধি ভেন রিন্দ্ আ প্রযনেকেঁ জোড়এরঁনা, গর্ভসন্ধি ভেন পতাকা আ প্রাপ্ত্যাশাকেঁ জোড়এরঁনা, রিমর্শ সন্ধি ভেন প্রকবী আ নিযতাপ্তিকেঁ জোড়এরঁনা আ নির্রহণ সন্ধি ভেন ফনাগম আ কার্যকেঁ জোড়এরঁনা। পাশ্চাত্য সিদ্ধাঁত স্থান, সময আ কার্যক কেন্দ্র তকৈত অছি। অভিনরগুপ্ত কহৈত ছথি জে এক অংকমে এক দিনক কার্যসঁ রেঁশীক সমারেশ নৈ হ্অএ আ দূ অংকমে এক রর্ষসঁ রেঁশীক ঘটনাক সমারেশ নৈ হ্অএ। ত্রিকক রিরোধ ড্রাগডন কএনে ছনাহ আ

शेक्सपियरक नाटकक स्वछन्दताक ओ समर्थन कएलन्हि। भारतमे नाटकक दृश्यत्वक समर्थन कएल गेल मुदा अरस्तू आ प्लेटो एकर विरोध कएलन्हि। मुदा १६म शताब्दीमे लोडोविको कैस्टेलवेट्रो दृश्यत्वक समर्थन कएलन्हि। डिडेरोटो सेहो दृश्यत्वक समर्थन कएलन्हि तँ ड्राइडन नाटकक पठनीयताक समर्थन कएलन्हि। देसिबर पठनीयता आ दृश्यत्व दुनूक समर्थन कएलन्हि। अभिनवगुप्त सेहो कहने छलाह जे पूर्ण रसास्वाद अभिनीत भेला उत्तर भेटैत अछि, मुदा पठनसँ सेहो रसास्वाद भेटैत अछि। पश्चिमी रंगमंचक नाट्यविधान वास्तविक अछि मुदा भारतीय रंगमंचपर सांकेतिक। जेना अभिज्ञानशाकुंतलम् मे कालिदास कहैत छथि- गति शेषसंधानं नाट्यति। सैमुअल जॉनसन सेक्सपियरक नाटकमे हास्य आ दुखद तत्वपर लिखलन्हि। प्लेटो- प्लेटो कहै छथि जे कोनो कला नीक नै भऽ सकैए किएक तँ ई सत्यसँ अलग आ अवास्तविक अछि। प्लेटोक ई विचार स्पार्टासँ एथेंसक सैन्य संगठनक न्यूनताकेँ देखैत देल विचारक रूपमे सेहो देखल जएबाक चाही। काव्य/ नाटकक ओ ऐ रूपेँ विरोध केलन्हि जे सम्वादकेँ बढ़ि कऽ बाजैसँ लोक एकटा कृत्रिम जीवन दिस आकर्षित होएत। अरिस्टोटल कविताकेँ मात्र अनुकृति नै मानै छथि, ओ ऐ मे दर्शन आ सार्वभौम सत्य सेहो देखै छथि। ओ नाटकक दुखान्तकेँ आ अनुकृतिकेँ निसास छोड़बाबला कहै छथि जे आनन्द, दया आ भयक बाँध अबैत अछि। सम्वाद दू तरहेँ भऽ सकैए- अभिभाषण वा गप द्वारा। गपमे दार्शनिक तत्व कम रहैत। प्राचीन ग्रीसमे कविता भगवानक सनेस बूझल जाइत

छल। एबिस्थ्रोफिनीस नीक आ अधना ऐ दू तरहक करिता देखै छथि तँ थियोफ्रेस्टस कठोर, उँकृष्ठ आ भव्य ऐ तीन तरहेँ करिताकेँ देखै छथि। करिता आ संगीत अभिन्न अछि। ऋदा युरोपक सिम्फनी जगमे ढेर बास रादन एके संगे रिभिन्न नयमे होगत अछि, सिम्फनीमे अन्तर अननक। यएह सभ किछु नाटकक स्टेज नेन सेहो नागू भेल। नाटकमे भारनापूर्ण सम्वाद आ क्रियाकलापक योग बहत। जीरन मा मैथिली नाट्य साहित्यमे हुनका द्वारा आनल नूतन कथ्य-शिल्प नेन मोन बाखन जागत छथि, संस्कृत आ पारसी तत्वक सम्मिश्रण नीक जकाँ जीरन मा केने छथि।

उँत्तर आधुनिकता: ओ तार्किकता आ आधुनिकताक रस्तुनिष्ठताकेँ ठाम-ठाम नकारैत अछि, रिज्ञानक ज्ञानक सम्पूर्णतापर टोका अछि ओ, जे देखि बहल छी से सत् नै सपनो भऽ सकैत अछि, सत्-असत्, सभ अपन-अपन दृष्टिकोणसँ तकर रर्णन करैत छथि। ओ आमे-केन्द्रित हास्यपूर्ण होगत अछि आ नीक-खराबक भारना बहि-बहि खतम होगत बहैत अछि। नोक ऋखौटामे बहि जीरि बहल छथि, कोनो घटनाक सम्पूर्ण अर्थ नै नागि परैत अछि, सत् कखन असत् भऽ जाएत तकर कोनो ठेकान नै, उँत्तर आधुनिकताक सतही चिन्तन आ तेहन चरित्र सभक भरमार नागल बहैए उँत्तर आधुनिक नाटकमे जतए आशारादिता तँ नहिए अछि ऋदा निराशारादिता सेहो नै अछि। जे अछि तँ से अछि रँतहपनी, कोनो चीज एक तरहेँ नै कएक तरहेँ सोचल जा सकैत अछि- ओ दृष्टिकोण एतए रिद्यमान अछि। कारण, नियन्त्रण आ योजनाक उँत्तर परिणामपर रिश्वास नै रहल संयोगक उँत्तर परिणामपर रेशी रिश्वास

दर्शाओल गेल अछि। गणतांत्रिक आ नारीवादी दृष्टिकोण आ नाना मंडा आदिक विचारधाराक संगे प्रतीकक रूपमे हास-परिहास सोझाँ अबैत अछि। दर्शक कथानकक मध्य उठाओल विभिन्न समस्यासँ अपनाकेँ परिचित पबैत छथि। जे द्वन्द ऐ तरहक नाटक मे बहए जीवनमे तण तरहक द्वन्दक नित सामना लोक करैत छथि।

भरतक नाट्यशास्त्र:

१९३६ ई. संगीत-नाटक अकादेमी द्वारा प्रथम राष्ट्रीय नाट्य उत्सव- कालिदासक अभिज्ञान शाकुन्तलम् (संस्कृत) सँ उत्सवक प्रारम्भ (गोवा ब्राह्मण सभा द्वारा) भेल, नाटकक कालखण्डक अनुरूप मंच आ परिवारोक अध्ययन हेबाक चाही। पारसी नाटकक किछु प्रसिद्ध नाटक जेना गन्दव सभा, आलम आरा आ खोन्ने नहाक (सेक्सपियरक हेमलेटे आधारित) सिनेमा बनि सेहो प्रस्तुत भेल।

नाटक दू प्रकारक लोकधर्मी आ नाट्यधर्मी, लोकधर्मी भेल ग्राम्य आ नाट्यधर्मी भेल शास्त्रीय उक्ति। नाट्यधर्मक आधार अछि लोकधर्म। लोकधर्मीकेँ परिष्कृत करू आ ओ नाट्यधर्मी भऽ जाएत।

लोकधर्मीक दू प्रकार- चित्तवृत्यर्पिका (आन्तरिक सुख-दुख) आ बाह्यवस्त्वनुकारिणी (बाह्य- पोखरि, कमलदह)। नाट्यधर्मी-सेहो दू प्रकारक कैशिकी शोभा (अंगक प्रदर्शन- विलासिता गीत-नृत्य-संगीत) आ अंशोपजीवनी (पुष्पक विमान, पहाड़ बोन आदिक सांकेतिक प्रदर्शन)।

सम्पूर्ण अभिनय- आंगिक (अंगसँ), वाचिक(वाणीसँ), सात्विक(मोनक भावसँ) आ आहार्य (दृश्य आदिक कल्पना साज-सज्जा आधारित)। आंगिक अभिनय- शरीर, मुख आ चेष्टासँ; वाचिक अभिनय- देव, भूपाल, अनार्य आ

जन्तु-चिह्न क भाषामे; सात्विक- स्तम्भ (हर्ष, भय, शोक), स्वेद (स्तम्भक भार दरबरैने माथ नोचऽ नागर आदि), रोमांच (सात्विकक कारण देह उत्फुल्लनाग आदि), स्वरभंग (वाणीक भारी भेनाग, आँखिमे नोर एनाग), वेपथु (देह थरथरेनाग आदि), वैवर्ण्य (मुँह पीअर पड़नाग), अश्रु (नोर ढरे-ढरे खसनाग, बैर-बैर आदि), प्रलय (शरासन आदि द्वारा); आ आहार्य- पुस्त (हाथी, बाघ, पहाड़ आदिक मंचपर स्थापन), अलंकार (वस्त्र-अलंकरण), अंग-रचना (रंग, मोंछ, वेश आ केश), संजीव (बिना पएर-साँप, दू पएर-मनुक्ख आ चिड़ै आ चारि पएरबला-जन्तु जीव-जन्तुक प्रस्तुति) द्वारा होगत अछि। दूटा आर अभिनय प्रकार- सामान्य (नाट्यशास्त्र २२म अध्याय) आ चित्राभिनय (नाट्यशास्त्र २२म अध्याय): चतुर्विध अभिनयक बाद सामान्य अभिनयक वर्णन, ओ आंगिक, वाचिक आ सात्विक अभिनयक समन्वित रूप अछि आ ऐ मे सात्विक अभिनयक प्रधानता रहैत अछि। चित्राभिनय आंगिकसँ सम्बद्ध- अंगक माध्यसँ चित्र बना कऽ पहाड़, पोखरि चिड़ै आदिक अभिनय विधान। नाट्य-मंचन आ अभिनय: कालिदासक अभिज्ञान शाकुन्तलम् नाट्य निर्देशकक लेल पठनीय नाटक अछि। रंगमंच निर्देश, जेना, रथ वेगं निरूप्य, सूत पश्यैनं व्यापाद्यमानं, शरसंधानम् नाटयति, वृक्ष सेचनम् रूपयति, कलशम् अववर्जयति, मुखमस्याः समुन्नमयितुमिच्छति, शकुन्तला परिहरति नाट्येन, नाट्येन प्रसाधयतः, कहि कऽ वास्तविकतामे नै वरन् अभिनयसँ ओ कएल जागत अछि। नाट्येन प्रसाधयतः, एतए अनसूया आ प्रियम्वदा मुद्रासँ अपन सखी शकुन्तलाक प्रसाधन करै छथि कारण

से चाहे तँ ऊँपनर्त्त्व नै अछि, चाहे तँ ओतेक पनखति नै अछि। तहिना वृक्ष सेचनम् रूपयति सँ गाछमे पानि पटेबाक अभिनय, कलशम् अरबजायति सँ कलशी खाली करबाक काल्पनिक निर्देश, रथ वेग निरूप्य सँ तेज गतिसँ रथमे यात्राक अभिनय, गति शरसंधानम् नाटयति सँ तीरकेँ धनुषपर चढ़ेबाक निर्णय, मृत पश्चिनं व्यापाद्यमानं सँ हरिणकेँ मारि खसेबाक दृश्य देखेबाक निर्देश, मुखमस्याः समुन्नमयितुमिच्छति सँ दुष्यन्तक शकुन्तलाक मुहकेँ उठेबाक इच्छा, शकुन्तला परिहरति नाट्येन सँ शकुन्तला द्वारा दुष्यन्तक ऐ प्रयासकेँ रोकबाक अभिनयक निर्देश होइत अछि।

भरतक रंगमंच: ऐ मे होइत अछि- पाछाँक पर्दा, नेपथ्य (मेकप रूम रूम), आगमन आ निष्क्रमनक दरबज्जा, विशेष पर्दा जे आगमन आ निष्क्रमन स्थलकेँ झाँपैत अछि, वेदिका- रंगमंचक बीचमे वादन-दल लेल बनाओल जाइत अछि, रंगशीर्ष- पाछाँक रंगमंच स्थल; मत्तवर्णी- आगाँ दिस दुनू कोणपर अभिनय लेल होइत अछि आ रंगपीठ अछि सोझाँक मुख्य अभिनय स्थल।

अभिनय मूल्यांकन माने नाट्य समीक्षा: अध्याय २७ मे भरत सफलताकेँ लक्ष्य बतबैत छथि, मंचन सफलतासँ पूर्ण हुअए। दर्शक कहैए, हँ, बाह, कतेक दुखद अन्त, तँ तेहने दर्शक भेलाह सहृदय, भरतक शब्दमे, से ओ नाटककार आ ओकर पात्रक संग एक भऽ जाइत छथि। नाट्य प्रतियोगिता होइत छल आ ओतए निर्णायक लोकनि प्रश्नकार सेहो दै छलाह। भरत निर्णायक लोकनि द्वारा धनात्मक आ ऋणात्मक अंक देबाक मानदण्डक निर्धारण करैत कहै छथि जे- १.ध्यानमे कमी, २.दोसर

পাত্রক সম্বাদ রাঁজরঁ, ৩.পাত্রক অনুরূপ ব্যক্তিত্ব নৈ হএরঁ, ৪.স্মবণমে কমী, ৫.পাত্রক অভিনযসঁ হটি কঽ দোসব রূপ ধঽ নেরঁ, ৬.কোনো রস্তু, পদার্থ খসি পড়রঁ, ৭.রঁজরাঁ কান নষ্টপষ্টাএরঁ, ৮.র্যাকবণ রা আন দোষ, ৯.নিষ্পাদনমে কমী, ১০.সংগীতমে দোষ, ১১.রাক্ মে দোষ, ১২.দূবদর্শিতামে কমী, ১৩.সামিগ্রীমে কমী, ১৪.মেকপ মে কমী, ১৫. নাটককাব রা নির্দেশক দ্বাবা কোনো দোসব নাটকক অংশ ঘোসিযাএরঁ, ১৬.নাটকক ভাষা সবন আ সাফ নৈ হএরঁ, ই সভ অভিনয আ মঁচনক দোষ ভেন।
নির্ণাযক সভ ক্ষেত্রসঁ হোথি, নিবপেক্ষ হোথি। নাটকক সম্পূর্ণ প্রভার, তাবতম্য, রিভিন্ন গুণক অনুপাত, আ ভারনামেক নিরূপণ ধ্যানমে বাখন জাএ। স্টেজক মৈনেজব- সূত্রধাব- আ ওকব সহাযক -পবিপার্শ্বিক- নাটকক সভ ক্ষেত্রক জ্ঞাতা হোথি। মুখ্য অভিনেত্রী সংগীত আ নাটকমে নিপুণ হোথি, মুখ্য অভিনেতা- নাযক- অপন ক্ষমতাসঁ নাটককেঁ সফন রঁনরেঁ ছথি। অভিনেতা- নট- ক চযন এনা করু, জঁ ছোট কদকাঠীক ছথি তঁ রাণরীব নেন, পাতব-দুব্বব হোথি তঁ নোকব, রঁকথোথীমে মাহিব হোথি তঁ রিপষ্টা, ঐ তবহেঁ পাত্রক অভিনেতাক নির্ধাবণ করু। সংগীত-দনক মুখিযা- তৌবিক- কেঁ সংগীতক সভ পক্ষক জ্ঞান হেরাঁক চাহী জগসঁ ও রাঁজা রঁজেনিহাব- রুশীনর- কেঁ নির্দেশিত কঽ সকথি।
মৈথিনী নাটক: রঁভু বাস ভাষণ মৈথিনী আ আন নাটকক প্রাচীনসঁ আধুনিক কান ধবি বহন তাবতম্যক রিষযমে দেন গেন অছি। মুদা সহ যএহ অছি জে ভাবত রা নেপানক কোনো কোনমে বংগমঁচ আ রূপকক নির্দেশী ভবতক নাট্যশাস্ত্রক অনুরূপেঁ উপনব্ধ নৈ অছি, ওকব

पुनः स्थापन ভবিগব কাজ তঁ অছিযে, যদা সমানান্তব বংগমংচ একব প্রযাস কেনক অছি। রিন্ন ভ্তানক কানিদাসক নাটকেক নঘ্রূপ ভযংকব রিরাদ উঁপেন্ন কবৈত অছি। নোক নাট্যক নাট্যশাস্ত্রক অনুরূপ নিরূপণ কঽ উঁপরূপকক মংচনক সম্ভারনা মৈথিনীমে অছি। রেঁচন ঠাকুব জীক নির্দেশনমে রিদেহ নাট্য উঁসের ২০১২ ঐ দিশামে একটা প্রযাস ছন।

মৈথিনী নাটক আ বংগমংচ নেন একটা সমীক্ষাশাস্ত্র:

গদ্যমে কথা হোগত অছি আ রিস্তাবক অনুসাব ওা নঘ্কথা, কথা আ উঁপন্যাসমে রিভক্ত কএন জাগত অছি তথা সন্দর্ভমে উঁপন্যাস (রা বীচ-বীচমে নাটক) ক পদ্য রূপান্তবণ মহাকার্য কহন জাএত। জঁ ঋগবৈদিক পবম্পবামে জাগ তঁ মহাকার্যকেঁ গীত-প্রবন্ধ কহন জএবাঁক চাহী। নক্ষমণ-পবশুবাম সম্বাদ হুঅএ রা মংথবা আ কৈকেযীক সম্বাদ আকি বারণ আ অংগদক সম্বাদ, সভ ঠাম নাটকক সম্বাদ শৈনী সন বোচক পদ্য অহাঁকেঁ ভেটৈত। কথা-গল্প, আখ্যান আ উঁপন্যাস আ কিছু দূব ধবি নাটক আ একাংকী মনোবংজনক নেন সুনন-সুনাওন-পঢ়ন জাগত অছি রা মংচিত কএন জাগত অছি। ওা উঁদ্দেশ্যপূর্ণ ভঽ সকৈত অছি রা ঐমে নিরুদ্দেশ্যতা-এবঁসর্ডিটী সেহো বহি সকৈ ছৈ- কাবণ জিনগীক ভাগাদৌড় মে নিরুদ্দেশ্যপূর্ণ সাহিত্য সেহো মনোবংজন প্রদান কবৈত অছি।

রন-একট প্ল্রে ভেন একাংকী আ প্ল্রে ভেন নাটক। কথোপকথনক গুংজাগশী কম বাখি রা কোনো উঁপস্থাপনাসঁ পহিনে বাখি নঘ্কথা আ কথাকেঁ সশক্ত বনাওন জা সকৈত অছি, অন্যথা ও একাংকী রা নাটক বনি জাএত।

ভবত:- নাটকক প্রভাবসঁ বস উৎপত্তি মোগত অছি। নাটক কথী নেন ? নাটক বসক অভিনয নেন আ সংগে বসক উৎপত্তি নেন সেহো। বস কোনা বঁহবাগএ ? বস বঁহবাগএ কাবণ (রিভার), পরিণাম (অনুভার) আ সংগ নাগন আন বস্তু (ব্যভিচাবী)সঁ। স্থাযীভার গাঢ় ভঽ সীঝি কঽ বস বঁনৈএ, জকব স্বাদ হম নঽ সকৈ ছী। সর্জনামেক সাহিত্যমে নাটক সভসঁ কঠিন অছি, ফেব করিতা অছি আ তখন কথা, জঁ অনুরাদকক দৃষ্টিকোণসঁ দেখী তখন। নাটকমে নাটকক পৃষ্ঠভূমি আ পরোক্ষ নিহিতার্থকেঁ চিহ্নিত কবএ পড়ত সংগহি পাত্র সভক মনোরিজ্ঞান বূঝএ পড়ত। কানিদাসক সংস্কৃত নাটকমে সংস্কৃতক অতিবিক্ত অপভ্রংশক প্রযোগ গএব অভিজাত রস্থক নেন প্রযুক্ত ভেন তঁ চর্যাপদক ভাষা সেহো মাগধী মিশ্রিত অপভ্রংশ ছন।
আগ আরশ্যকতা অছি জে মৈথিনী নাটক আ বংগমংচমে জাতিরাদী শব্দারনী ককবো অপমানিত কববা নেন প্রযোগ নৈ কএন জাএ। প্ররান নোককথা রা আখ্যান নর সন্দর্ভমে উপযুক্ত তখনে ভঽ সকৈএ জখন নাটককাবমে সামর্থ্য হুঅএ। নাটক আ বংগমংচ জাতিভেদকেঁ দূব কববাক আ সামংজস্য উৎপন্ন কববাক হথিযাব ভঽ সকৈএ যদা যারত নোক ওকবা দেখত নৈ তারত কোনা ওা হএত ? ঐ নেন নাটককাব আ বংগমংচ নির্দেশকমে প্রতিভা হেবাক চাহী জগসঁ ও গূঢ় রিষযকেঁ সোঝবা কঽ বাখি সকথি। মাত্র রিষয রা মাত্র মনোবংজন শ্রেষ্ঠতাক আধাব নৈ বঁনি সকত। জাতিরাদী বংগমংচ মনোবংজনক নামপব জে খেন খেনাএন তকব পরিণাম মৈথিনীকেঁ ভেটি চুকন ছৈ। সমস্যা, সমাধান, মনোবংজন আ শিল্পমে সামংজস্য বঁনাবঁএ পড়ত।

आधुनिक मैथिली नाटक: मैथिली नाट्य संस्था आ नाट्य निर्देशक

धूर्त्तसमागम: तेरहम शताब्दीमे ज्योतिरीश्वर ठाकुर द्वारा रचल गेल जे संस्कृत आ मैथिलीमे उपलब्ध अछि। ज्योतिरीश्वर ठाकुरक संस्कृत धूर्त्तसमागममे सेहो मैथिली गीतक समावेश अछि। ई प्रहसनक कोटिमे अबैत अछि। मैथिलीक अधिकांश नाटक-नाटिका श्रीकृष्णक अथवा हुनकर वंशधरक चरितपर अवलंबित आ हरण आदि स्वयंवर कथापर आधारित छल। कदा धूर्त्तसमागममे साधु आ हुनकर शिष्य मुख्य पात्र अछि। धूर्त्तसमागमक सभ पात्र एकसँ-एक धूर्त छथि। तेँ हेतु एकर नाम धूर्त्तसमागम सर्वथा उपयुक्त अछि। प्रहसनकेँ संगीतक सेहो कहल जाइए तेँ हेतु ऐमे मैथिली गीतक समावेश सर्वथा समीचीन अछि। ऐमे सूत्रधार, नटी, स्नातक, विश्वनगर, मृतांगार, सुरतप्रिया, अनंगसेना, असज्जाति मिश्र, बंधुवंचक, मूलनाशक आ नागरिक मुख्य पात्र छथि। सूत्रधार कर्णाट चूड ामणि नरसिंहदेवक प्रशस्ति करैत अछि। फेर ज्योतिरीश्वरक प्रशस्ति होइत अछि। ऐमे एक प्रकारक एब्सर्डिटी अछि जे नितांत आधुनिक अछि आ ऐमे जे लोच छै से एकरा लोकनाट्य बनबैं छै। विश्वनगर स्त्रीक अभावमे ब्रम्हचारी छथि। शिष्य स्नातक संग भिक्षाक हेतु मृतांगार ठाकुरक घर जाइत छथि तँ अशौचक बहाना भेटै छन्हि। विश्वनगर शिष्य स्नातक संग भिक्षाक हेतु सुरतप्रियाक घर जाइत छथि। फेर अनंगसेना नामक वैश्याकेँ लऽ गुरु-शिष्यमे मारि बजरि जाइ छन्हि। गुरु-शिष्य अनंगसेनाक संग असज्जाति मिश्र लग जाइ छथि, मिश्रजी

नंपर्ट छथि जे जुआ खेलाएबँ आ संगम ठाएह दूहौकेँ संसावक साव बुझै छथि। असज्जाति मिश्र पुछै छथि जे के रादी आ के प्रतिरादी ? स्नातक उँत्तव दै छथि– अभियोग कहबाँक लेल हम रादी थिकौं आ शुल्क देबाँक हेतु संन्यासी प्रतिरादी थिकाह। रिश्वनगव अपन शुल्कमे स्नातकक गाजाक पोर्टवी प्रस्तुत कवै छथि। रिदूषक असज्जाति मिश्रक कानमे अनंगसेनाक यौनक प्रशंसा कवैत अछि। असज्जाति मिश्र अनंगसेनाकेँ बीचमे वाखि दुनूक बँदना अपना पक्षमे निर्णय लैत अछि। एम्हव रिदूषक अनंगसेनाक कानमे कहैत अछि– ओ संन्यासी दवित्र अछि, स्नातक आवावा अछि आ ओ मिश्र मूर्ख तेँ हमवा संग बद्ध। अनंगसेना चाकक दिशि देखि बँजैछ– ओ तँ असने धूर्तसमागम भऽ गेल। रिश्वनगव स्नातकक संग पुनः स्ववतप्रियाक घव दिशि जाउ छथि। एमहव मूलनाशिक नौआ अनंगसेनासँ सान भविक कमैनी मंगैए। ओ हुनका असज्जाति मिश्रक लग पठबैत अछि। मूलनाशिक असज्जाति मिश्रकेँ अनंसेनाक रव बुझैत अछि। गाजा शुल्कमे लऽ असज्जाति मिश्रकेँ गतानि कऽ बाँन्हि तेना मानिशि कवैत अछि जे ओ बेहोशि भऽ जाउत छथि। ओ हुनका झगन बुझि कऽ भागि जाउत अछि। रिदूषक अबैत अछि आ हुनकव बँधन खोलैत अछि आ पुछैत अछि जे हम अहाँक प्राणवक्षा कएल अछि आ जे किछु आन प्रिय कार्य हुअए तँ से कह्। असज्जाति कहैए– जे छलसँ संपूर्ण देशकेँ खएलौं, धूर्त्तवृत्तिसँ ओ प्रिया पाओल, सेहो अहाँ सन आज्ञाकावी शिष्य पओलक, एँसँ प्रिय आवँ किछु नै अछि, तथापि सर्वत्र स्वखशांति हुअए तकव कामना कवैत छी।

रिद्यापति ठाक्रवक गोवक्षरिजय नाटक– ऐसँ पहिने – धूर्तसमागमकेँ छोड़ि – गुझुपव आधावित नाटकक प्रचनन छन। ऐ अर्थमे ई सेहो एकटा क्रांतिकवी नाटक कहन जाएत। नाथ संप्रदाय किंवा गोवक्ष संप्रदायक प्रवर्त्तक योगी गोवक्षनाथक कथा नऽ ऐ नाटकक कथारस्तु संगठित भेन अछि। गोवक्षनाथक गुरु मत्स्यन्द्रनाथ योग त्यागि कदनिप्रवमे वाजा वॅनि १+ टा वानीक संग भोग कऽ वहन छथि। गोवक्ष आ कानलीपादकेँ द्वावपान वोकि दैत अछि। मंत्री ठोनहो पिटवॉ दैत अछि जे योगी सभक प्रवेश कतौ नै हुअए आ वानी सभकेँ वाजाक मोन मोहने वहवॉक हेतु कहन जाइत अछि। गोवक्ष आ कानलपाद नर्त्तकाक वेष धवैत छथि आ मोहक नृत्य वाजाकेँ देखवैत छथि। ऐ वीच वाजाक एकमात्र पुत्र वौधनाथ खेनाइत-खेनाइत मवि जाइत अछि। वाजाक शंका नर्त्त पव जाइ छै आ ओकवा मावबाक आदेश होइ छै। नर्त्त वॅचाकेँ जिआ दैत अछि। वाजा हुनकव पविचय पुछैत छथि तखन ओ हुनका अपन पूर्व जन्मक सभटा गप वॅता दै छन्हि, जे अहाँ तँ जोगी छी भोगी नै। ऐ नाटकक पात्रमे महामति(वाजाक मंत्री) आ महादेवी–मत्स्यन्द्रनाथक ज्यैष्ठ वानी सेहो छथि। मत्स्यन्द्रनाथ कदलीपुवक वाजा आ पूर्व जन्मक योगी छथि। मत्स्यन्द्रनाथ अंतमे कहैत छथि जे गोवक्ष जेहन शिष्य हुअए आ महादेवी जेहन सभ नावी होथु।

जीवन झा

जीवन झा निखित नाटक स्वन्दव संयोग, (1904),

मैथिली सङ्गीत (1906), नर्मदा सागर सङ्गीत (1906) आ सावित्री पुनर्जन्म (1908), ऐ चारू नाटकक सावरेद विद्यालय काशीमे कएक बेर मंचन १९२० ई.सँ पहिनहिये भऽ चुकल अछि, "सुन्दर संयोग" एतैसँ प्रकाशित सेहो भेल। सुन्दर संयोगक किछु आर मंचन: १९७४ ई. माली मोड़तर (हसनपुर चीनीमिलक रंगमंचे), लक्ष्मीनारायण उच्च विद्यालय परिसरमे– निर्देशक श्री कालीकान्त झा "बूच", मुख्य अतिथि श्री हफिजुर रहमान हासमी। दुर्गापूजामे। आयोजक देवनन्दन पाठक चीफ गन्जीनियर, आ केशनन्दन पाठक (ऑडीटर टीका बाबू), उद्घाटन: उदित राय मुखिया। १९७६: करियन, समस्तीपुर। निर्देशक: कामदेव पाठक। १९८१: पण्डित टोल, टेभका (दलसिंहसरायक रंगमंचे): संयोजक डॉ उमेन्द्र झा "विमल", पूर्व प्रा. भागस चान्सलर, का.सि. संस्कृत वि.वि. आ म.म. चित्रधर मिश्र जे दरभंगा किलाक भीतरक शंकर मन्दिरक अधिष्ठाता रहथि आ म.म. उमेश मिश्र आ म.म. गंगानाथ झा हिनकर शिष्य रहथिन्ह। १९८३:मउ बाजितपुर (विद्यापति नगरक रंगमंचे)।
संस्कृत परम्परा आ पारसी थियेटरक गुणसँ ओतप्रोत जीवन झाक ऐ नाटक सभक अन्यान्यो ठाम मंचन भेल अछि।
जातिवादी बंगमंचक ई दुष्प्रचार अछि, ऐ नाटकक पहिल मंचन मलंगिया जीक संस्था करत, जखनकि हुनकर जन्मसँ पहिने कएक बेर ऐ नाटक सभक मंचन भऽ चुकल छै। मलंगिया जीक संस्थाक पुनर्लेखन "सुन्दर संयोग" नाटक केँ सेहो जातिवादी तँ नै बना देतै, मलंगिया जीक गजाद कएल तथाकथित बाड़बना मैथिली आ ब्राह्मणबना सामन्तवादी मैथिली आ दोसर "अदेवन की

মদব" বা "বুঝতা হৈ কি নহী" বনা ভ্রষ্ঠ হিন্দীক সংগম কএ কহ, ঞা শংকা ব্যক্ত কএন জা বহল অছি। মনংগিযা জীক জাতিবাদী বংগমংচক সবকাবী ফল্ড নৈ লেল পহিল মংচনক ঞা ঝূঠ পসাবল জা বহল অছি।
গুশিনাথ ঝা
উঁগনা: ঞা নাটক সভ মহাশিববাত্রিকেঁ গৌবীশংকব স্থান, জমথ্বিমে খেলাএল জাগত অছি। বিদ্যাপতি শিব-ভক্ত, হুনকব গীত-নচাবী স্বনবাঁ লেল মহাদেব বিদ্যাপতিক ঘবমে উঁগনা নোকব বনি থাবি গেলা। এক বেব বিদ্যাপতি যাত্রাপব ছলা আ উঁগনা সংগমে ছলন্হি। বস্তামে পিযাস নগলাপব উঁগনা জটাক গংগধাবসঁ পানি নিকালি বিদ্যাপতিকেঁ পিযেলন্হি মুদা বিদ্যাপতিকেঁ ওগমে গংগাজলক স্বাদ ভেটলন্হি আ ও উঁগনাক কেশ ভীজল দেখি সভটা বুঝি গেলাহ। উঁগনা অপন অসল রূপমে এলাহ। মুদা উঁগনা কহলখিন্হ জে বিদ্যাপতি ঞা গপ ককবো নৈ কহতাহ নৈ তঁ ও অন্তর্ধান ভহ জেতাহ। পার্বতী চালি চললন্হি, বিদ্যাপতিক পত্নী উঁগনাকেঁ বৈনপত্র অনবাঁ লেল পঠেলন্হি আ দেবী ভেলাপব ও উঁগনাপব বাঁঢনি উঁসাহলন্হি, বিদ্যাপতি ভেদ খোলি দেলন্হি আ উঁগনা বিলা গেলাহ।
চীনীক নড্ডু: স্বধাকাংত-প্রেমকাংতক পিতা গুজবি জাগ ছথি আ সে দেখভাল মামা ধর্মানন্দ ব্রেস্ঠী জকাঁ কবৈ ছথি আ হুনকব সভক সমর্থ ভেলাক বাদ স্বধাকাংতকেঁ ভাব দহ ঘ্বি জাগ ছথি। স্বধাকাংতক ঝাংশী বঙ্গ্আ দাস প্রেমকাংতক পত্নী চল্ডিকা আ খবাঁসনী ছনহীক সহযোগসঁ বঁখবা কববাঁ দৈ ছথি, স্বধাকান্ত অপনো হিস্সা প্রেমকান্তকেঁ দহ দৈ ছথি। স্বধাকাংত, পত্নী স্বশীনা আ

बेटी स्वभाव घरसँ बाहर कऽ देल जाइत छथि। स्वाधाकान्तकेँ टी.बी. रोग भावि दै छन्हि। बड़्खा दासक संगति प्रेमकान्तकेँ सेहो दरिद्र कऽ दैत अछि। भाम धर्मानन्द स्वभावकेँ अपन सम्पति लिखि दै छथि कारण हुनका सन्तान नै छन्हि। प्रेमकान्त आ बड़्खा दास स्वभावकेँ मारबाक प्रयत्नमे विख मिला कऽ चीनीक लड्डू सनेसमे स्वभावकेँ दै छथि ग्दा ओगसँ बड़्खा दास मरि जाइए, आ भेद ख्जैए।

उँदय नारायण सिंह नचिकेता

नायकक नाम जीवन : नवल नव विचारक अछि, शक्तिवाय धनिक, कल्लषित अछि आ अपन सहयोगी विनयपर चोरिक आरोप लगा ओकर बेटीक अपहरण आ बलाकोर करबैए। विनय आत्महत्या कऽ लैए। नवल आ ओकर मित्र प्रकाश आ दीपक सभटा भेद खोलैए। ओकर प्रेमिका बलाकोरक परिणामस्वरूप आत्महत्या करैए। नवल विक्षिप्त भऽ जाइए।

एक छल राजा: एकटा राजा अभिमान स्वभाव देरक दिन मदिरा आ वेश्याक पाछाँ खराप भेलै। ओकरा एकटा बेटी मोहिनी छै, जेकर अभावमे ओकर बिआह नै भऽ पाबि रहल छै। झाँसी विवंची, सेरक चतुवनान आ धर्मकर्मरानी पत्नी संगे नाटक आगाँ बढ़ैए। मोहिनी आ शिक्षक शुभंकरक बीच प्रेम होइ छै।

नो एन्ट्री: मा प्रविशः पोस्टमोडर्न ड्रामा, जकर एबसर्डिटी एकरा ज्यातिवीश्वरक धूर्त समागम लग घुरबैए। स्वर्ग आकि नर्कक द्वारपर झुण्ड सभ अबै छथि आ खिस्सा-खेरहा सुनबै छथि, बादमे पता चलैए जे चित्रगुप्त/ धर्मराज सभ नकली छथि आ द्वारपर लागल अछि ताला, नो एन्ट्री।

গোরিন্দ ঝা
রঁসাত: গ্রঞ্জকাঁত পিতা দ্বারা ঠীক কএন ঘরতী পুষ্পা সংগ রিরাহ নৈ করৈ ছথি, ও শিক্ষিতসঁ রিরাহ কবং চাহি ছথি, নিনীসঁ প্রেম করৈ ছথি। হুনকব পিতা ঘব লাগি দৈ ছথি। পুষ্পা ঘব ছোড়ি মহিনা জাগবণমে নাগি গেনথি। পিতাকেঁ তাকৈমে গ্রঞ্জকান্ত খসহফন হোগ ছথি, নিনীকেঁ ছোড়ি বেনগাড় িসঁ কটৈং চাহি ছথি, খাশ্রেমক নোক হুনকা রঁচা নৈ ছন্হি, ওতএ পিতা, পুষ্পা সভসঁ ভেঁটৈ হোগ ছন্হি, নিনী সেহো রঁতাহি ভেনি ওতং খারি জাগ ছথি।

সুধাংশু শেখব চৌধবী
ভহফাগত চাহক জিনগী: মহেশ রেঁবোজগাব খছি, ও চাহ দোকান খোনৈএ ও করি সেহো খছি। গংজীনিযব উঁমানাথক পনী চন্দ্রমা দোকানপব দেখনন্হি জে প্রকাব ভেনাপব মহেশ করিতা পাঠ নেন জাগএ, চন্দ্রমা চাহ রেঁচং নগৈ ছথি, উঁমানাথ তমসা জাগ ছথি। মহেশক সংগী সবিতা, জে খাগ.এ.এস.ক পনী ছথি, খারৈঁ ছথি। নেটৌগত খাঁচব: দীনানাথক একেটা পুত্রী মমতাকেঁ পতি কাটৈবক কাবণসঁ ছোড়ি দৈ ছন্হি। ক্ষুদা পুত্র মোদনাথক রিরাহমে দহেজ নেরাঁক প্রযনেপব পুত্র হুনকা রোকৈ ছন্হি।

৩.
শিশু, রাঁন খা কিশোব সাহিত্য খা ওকব সমীক্ষাশাস্ত্র

बाल साहित्यमे मोटा मोटी एक वर्षसँ कम उमेरक बच्चासँ लऽ कऽ अष्टादश वर्षक किशोर धरिक उपयोगक साहित्य सम्मिलित अछि। मानसिक रूपसँ आस्ते-आस्ते सीखएबला बच्चा लेल ई वर्गीकरण करब दोसर तरहेँ हएत, जेना जे सामान्य छह वर्षक बच्चा लेल बाल साहित्य मानल जाएत से हुनका लोकनि लेल दस वर्षक आयुमे प्रयुक्त भऽ सकैए।

सरस्वती नदी, जल-प्रलय, मनु आ महामत्स्यक कथा, गिल्गमेशी कथा काव्य, प्राग्एतिहासिक देशी गिल्गमेशीक खोज, सृष्टिकथा आ देवतंत्रक विकास ई सभ ऋगवेद आ अवेस्ता आदिक सन्दर्भमे प्रारम्भिक बाल साहित्य मानल जा सकैए। अवा-युक्त रथक वर्णन वेदमे भेटैत अछि। नहियो तँ ई पश्चिम एशियामे छल आ नहियो यूरोपमे। भारतीय देवनाम, शिल्प, कथा, अश्वविद्या, संगीत, भाषिक तत्व आ चिंतनक संग ई उद्घाटित होमए लागल पश्चिम एशिया, मिश्र आ यूनानमे। दोसर सहस्राब्दी ई.पूर्व अवायुक्त रथ, भारतीय देवनाम, भारतक धार, ऋगवैदिक तत्वचिंतन, अश्वविद्या, शिल्प-तकनीकी आ प्रवासन् कथा भारतसँ पश्छिम एशिया, क्रीट-यूनान दिशि जाए लागल। कालक्रमसँ मिश्र, स्वमेर-बेबीलोन आदि सभ्यता आ मित्तनी आ हित्ती सभ्यतासँ बहुत पहिनहियो ऋगवेदक अधिकांश मंडलक रचना भऽ गेल छल। वैदिक संस्कृतक प्राचीनतम ग्रन्थ ऋगवेदसँ पहिने सेहो भाषा अस्तित्वमे रहल हएत। कतेक मौखिक साहित्य जेना गाथा, नाराशंसी, दैवत कथा आ आख्यान सभ ओहि भाषामे रचल गेल हएत। एहने गाथा सभक गायकक लेल "गाथिन", "गात्तविद्" आ "गाथपति" ऋगवेदमे प्रयुक्त भेल। प्रख्यात कथा

इतिहास प्रवाहसँ लेल जाइत अछि आ उपेक्ष्य कल्पित होइत अछि। वैदिक आख्यान, जातक कथा, ईसप फेबल्स, पंचतंत्र आ हितोपदेश आ संग-संग चलैत बहुत लोकगाथा सभ। सभ ठाम अभिजात्य रक्षक कथाक संग लोकगाथा बहिते अछि। सलहेसक कथाक विवरण लिअ, क्षेत्रीय परिधि पार कहिते सलहेस राजासँ चोर बनि जाइत छथि आ चोरसँ राजा। तहिना चूहड़मल क्षेत्रीय परिधि पार करिते जतए सलहेस राजा बनैत छथि ओतए चोर बनि जाइत छथि, आ जतए सलहेस चोर कहल जाइत छथि ओत्तऽ राजा। शक्तिशालीक रूपेँ जानल जाइत छथि।
कथा-गाथा सँ बढ़ि आगू जाइ तँ आधुनिक कथा-गल्पक इतिहास उन्नैसम शताब्दीक अन्तमे भेल। एकरा लघुकथा, कथा आ गल्पक रूप मानल गेल। रवीन्द्रनाथ ठाकुरसँ शुरु भेल ई यात्रा भारतक एक कोनसँ दोसर कोन धरि स्वाधीनतावाद रूपी आन्दोलनक परिणामस्वरूप आगाँ बढ़ल। जे हम वैदिक आख्यानक गप करी तँ ओ राष्ट्रक संग प्रेमकेँ सोझाँ अनैत अछि। आ समाजक संग मिलि कए रहनाइ सिखबैत अछि। जातक कथा लोक-भाषाक प्रसारक संग बौद्ध-धर्म प्रसारक इच्छा सेहो रखैत अछि, ईमे जे चिड़ै आ मानजानक माध्यमसँ कथा कहल गेल अछि से पंचतंत्र आ हितोपदेशसँ बढ़ि‍त पहिने बौनसाहित्यक अवधारणा प्रस्तुत करैत अछि। जेना विष्णु शर्मा पंचतंत्रक कथा कहैत-कहैत स्त्री आ शूद्रक पाछाँ अकारण क्रूर भऽ जाइ छथि सएह हाल वाम चरित मानसक अछि। ईसप ग्रीसक दास रहथि आ अपन मालिकक बच्चाकेँ कथा सुनबैत

बहथि जे ऐसप्स फेरॅन्स ऋपमे जगतख्यात भेल, थ्रंगूब नै भेटैनापब नोमड़ ी कहैए जे ओ थ्रंगूब रॅष्ठ थम्मत हेतै, ओ सभ थिस्सा थमब भ२ चुकल थछि। ऋस्लिम जगतक कथा जेना ऋमीक "मसनरी" फाबसी साहित्यक रिशिष्ठ ग्रन्थ थछि जे ज्ञानक महत्व था बाज्यक उँन्नतिक शिक्षा दैत थछि। कथा पढ़ि सभ प्रबॅ्रुफ नै हेताह तँ स्वस्थ मनोबंजन तँ प्राप्त क२ सकताह। था जे एकोटा ब्यक्ति कथा पढ़ि ओग दिशामे सोचत तँ कथाक सार्थकता सिद्ध हएत। था जकबा लेल बचित थछि ओ कथा जँ ओ नै पढ़ताह तँ ओकब ओग पबिस्थितिमे हस्तक्षेप कबबॉमे सक्षम ब्यक्ति तँ पढ़ताह। था जे समाज रॅदलत तँ सामाजिक मूल्य सनातन बहत? प्रगतिशील कथामे थन्वभरक प्वनर्निर्माण कबर, पबिरर्तनशील समाजक लेल, जगसँ प्राकृतिक था सामाजिक यथार्थक रीच समायोजन ह्थए। थाकि ऐ पबिरर्तनशील समएकेँ स्थायित्व देबॉ लेल पबम्पबाक स्थायी था मूल तत्वपब थाधाबित कथाक थारश्यकता थछि? ब्यक्ति-हित था समाज-हितमे द्वैध थछि था दुनू पबस्पब रिबोधी थछि। ऐमे संयोजन थारश्यक, रिश्व दृष्टि थारश्यक। कथा मात्र रिचाबक उँपेत्ति नै थछि जे बोशिनाइसँ कागचपब जेना-तेना उँताबि देलिऐ। ओ सामाजिक-ऐतिहासिक दशासँ निर्दिशित होइत थछि। तँ कथा थन्वभरकेँ प्वनर्बचित क२ गढ़ल जएत था ब्यक्तिगत चेतना तखने सामाजिक था सामूहिक चेतना रॅनि थाओत। शोषककेँ थपन प्ररृत्तिपब थंकुश नगरॅए पड़तन्हि तँ शोषितकेँ एकब रिबोध ऋखब ऋपमे कबए पड़तन्हि। कथा क्रमरॅद्ध ह्थए था स्वग्राह्य ह्थए तखने

ओ उद्देश्य प्राप्त करत, व्यक्तिपरक नै व्यवहारपरक बनत। वैदिक साहित्यक आख्यानक उदारता संवादकेँ जन्म दैत छल जे पौराणिक साहित्यक कट्टरवादिता खतम कऽ देलक।
ओ सूर्य अवर-अवर आन सूर्यमेसँ एकटा मध्यम कोटिक तारेगण- मेडिओकर स्टार- अछि। ओहि मेडिओकर स्टारक एकटा ग्रह पृथ्वी आ ओकर एकटा नगर-गाममे बहसिहार हम सभ अपन माथपर हाथ राखि चिन्तित छी जे हमर समस्यासँ पैघ ककर समस्या? हमर कथाक समक्ष ओ वैज्ञानिक आ दार्शनिक तथ्य चुनौतीक रूपमे आएल अछि। संवादक पुनर्स्थापिना लेल कथाकारमे विश्वास होएबाक चाही- तर्क-परक विश्वास आ अनुभवपरक विश्वास। आत्मप्रशंसा आ परस्पर प्रशंसाक परम्परा जगमे दोसराक निन्दा सेहो सम्मिलित अछि, उत्कृष्ट बाल साहित्यक निर्माणमे बाधक अछि। सरकारपर आक्षेप, प्राथमिकताक अज्ञान- जकर कारणसँ महान बनबा/ बनेबा लेल लेखक-समीक्षक जान अरोपने छथि, आ ओहि स्थितिमे जखन भाषा मरि रहल अछि। कार्ययोजनाक स्पष्ट अभाव अछि आ जेना-तेना किछु मैथिली लेल कऽ देबा लेल सभ व्यग्र छथि, कऽ रहल छथि। स्वयं मैथिली नै बाजि बाल-बच्चाकेँ मैथिलीसँ दूर रखबाक अभियान चलल अछि आ ऐमे मीडिया, कार्टून चैनल आ शिक्षा-प्रणालीक संग एक्कैसम शताब्दीमे भेल अत्यधिक प्रवास अपन योगदान देलक अछि। मैथिलीक कार्यकर्ता लोकनिक कएक धुरमे बँटल रहबाक कारण समर्थनपरक नारेबाजी करतकि अभाव अछि। क वेदना अपन/ अप्पन लोकक की लाभ, ऐ लेल लोक बेशी चिन्तित

छथि। मैथिली छात्रक संख्याक अभावक कारण उपोद उत्तम वहना उत्तव सेहो विज्ञय कौशलक अभाव बॅढ़ि जाएत। मैथिलीमे उत्तम उपोदक अभाव तँ अछिए, विज्ञयकौशलक सेहो अभाव अछि।

मैथिलीक सन्दर्भमे बाल साहित्य आ ओकर समीक्षाशास्त्र बाल साहित्य लेखकसँ अनुरोध जे ६ आ ञ क प्रयोग करथि जइसँ बॅचाकेँ सुविधा हएत। लै बाल साहित्यमे लिखल जा सकैए। भाङ लिखल जएबाँक चाही, भाँग लै। फेर छलि, करललि केँ बॅचा क्रमसँ छली, करलली पढ़ैए, बर्काशापमे एहल देखल गेल; से छन्हि, करलन्हि आदिक प्रयोग करू। मैथिली बाल साहित्यक लेखलमे संयुक्ताक्षर, आ ६ क प्रयोग भाषाक विशिष्ठता काएम बखबामे सहायक हएत।
तहिना सबल शब्द सदा आँटी मैथिली शब्द जेला अकादारुण आदिक प्रयोग करू। बाल साहित्यमे गद्य आ पद्य दूनू महत्वपूर्ण अछि जँ करी तँ पद्य कले बॅसियै। गद्यमे कथामे विषयक समावेश जेला विज्ञान, समाज विज्ञान आदि देलासँ मलोरंजल आ शिक्षाक मध्य तालमेल भऽ सकत। मैथिलीमे बालकथा कएक बाति धवि चलैत अछि तँ पैघ लोकक कथा मिलर्टमे सेहो अतम भऽ जाएत अछि। मैथिलीमे चित्र-शृंखला, चित्रकथा, विज्ञान, समाज विज्ञान, आध्यामे, भौतिक, बसायल, जीव, स्वास्थ्य आदिक पोथीक अभाव अछि। संध्या विद्यालय आ चित्रकला-संगीतक माध्यमसँ शिक्षा लै देल जा वहल अछि। दूबस्थ शिक्षाक माध्यमसँ/ अन्तर्जालिक माध्यमसँ मैथिलीक पढ़ाएक अत्यधिक आवश्यकता अछि। सङे मैथिली लेल सभक ह्रदएमे

अछि, से ओ परस्पर एक दोसराक विरोधी किए ने होथु। लोकक बीचमे ऐ भाषाक आरोह, अवरोह आ भाषिक वैशिष्ट्यकेँ नइ कइ आदर अछि आ ऐ मे मैथिली लै रजनिहार भाषाविद् सम्मिलित छथि। आध्यात्मिक आ सांस्कृतिक महत्वक कारण सेहो मैथिली महत्वपूर्ण अछि। ऐ भाषामे एकटा आन्तरिक शक्ति छै। बहुत रास संस्था, जगमे किछु जातिवादी आ सांप्रदायिक संस्था सेहो सम्मिलित अछि, एकर विकास लेल तत्पर अछि। ऐ भाषाक जननिहार भारत आ नेपाल दू देशमे तँ बसिते छथि आर आन-आन देश-प्रदेशमे सेहो पसरल छथि।
शंकराचार्यक विषयमे कहल गेल जे ओ अपन कमंडलमे धार भरि लेलन्हि। भेल ई जे बाटमे बीचमे पहाड़ रहलाक कारण एक दिस बाट अवरुद्ध छल आ एक दिस खाली। बीचक गुफाकेँ शंकर अपन शिष्यक सहयोगसँ तोड़ि जखन कमण्डल लेने बहराएलाह तँ लोक देखलक जे दोसर कात पानि आबि रहल अछि। सभ शंकराचार्यक स्तुति कएलन्हि जे अहाँ अपन कमंडलमे धार आनि हमरा सभकेँ खाली सँ आ दोसर कातक लोककेँ बाढ़िसँ मुक्त कराओल। अहाँ कमण्डलमे पानि आ धार अनलौं! बादमे अवसरवादी लोकनि एकरा चमत्कारसँ जोड़ि देलक। आशा अछि जे मैथिली बाल साहित्य लेखक सेहो अपन लेखमे उगनाक कथाक तर्क आ श्रद्धासँ विवेचना करता। गोनू झाक गाम भरौड़ाक बाजकुमार "बहुरा गोढ़िन नटुआ दयाल" लोककथाक मल्लाह कथानायक बाजकुमार दुलरा दयाल,

ভবৌড় ামে এখনো হিনকব গহৰৈব ছন্হি। মৈথিনী ৰাঁন সাহিহ নেখক গোনূসঁ খাগূ ওহো দেখথ্। ট্রেজেডীমে কথানক সংগ চবিত্র-চিত্রণ, পদ-বচনা, রিচাব তন্ত্র, দৃশ্য রিধান খা গীত বহৈত খছি। ৰাঁন সাহিহমে ট্রেজেডী নৈ হ্খএ, ওগ রিচাবকেঁ হমব সমর্থন নৈ খছি, সমাজক নিম্ন রস্থ্র রা খস্পৃশ্য রস্থ্রক নোকদেরতা সেহো কোনা খস্পৃশ্য ভহ গেনা সে ৰঁচাকেঁ ব্ঁমৰৈএ পড়ত। ঋদা ব্ঁমৰৈক ঢঙ এহেন হেৰাঁক চাহী জে ৰঁচা খপন ধবোহবকেঁ চীন্হি সকএ, ওকব খাদব কহ সকএ। মিথিনাক নোককথামে জাতি-পাগত নৈ হোগ ছৈ, সাম্প্রদাযিকতা নৈ হোগ ছৈ। গোনূ ঝাক সমএমে ঋস্নিম মিথিনামে খাএনে নৈ বহথি তখন ঋস্নিম তহসীনদাবক খহাচাবক কথা গোনূ ঝাক খিস্সামে কিএ ঘোসিযাএন জা বহন খছি।

কংপ্যুটব খা সূচনা ঞান্তি জগমে কোনো তংত্রাশিক নির্মাতা ওকব নির্মাণ কএ ওকবা রিশ্বব্যাপী খন্তর্জানপব বাখি দৈত ছথি খা ও তংত্রাশি খপন নির্মাতাসঁ স্বতংত্র খপন কাজ কবৈত বহৈত খছি, কিছু ওহনো কার্য জে একব নির্মাতা ওকবা নেন নির্মিত নৈ কএনে ছথি। খা কিছু হস্তক্ষেপ-তংত্রাশি জেনা রাযবস, একবা মান্সুসঁ হটৌৰৈত খছি, রিধ্বংসক ৰঁনৰৈত খছি তঁ ঐ রাযবসক এংটী রাযবস সেহো একটা তংত্রাশি খছি, জে ওকবা ঠীক কবৈত খছি খা জঁ ওকবো সঁ ওহ ঠীক নৈ হোগত খছি তখন কম্প্যুটবক ৰৈকপ নএ ওকবা ফার্মেট কএ দেন জাগত খছি- কনীন স্লেট ! ৰাঁন সাহিহ সেহো এহনে তংত্রাশি খছি জে ৰাঁন মনপব খংকিত ভহ জাগত খছি, ঋদা এতহ ফার্মেট কবৰাঁক রিকল্প নৈ ছৈ। তেঁ ৰাঁন সাহিহক নির্মাণমে সতর্কী খারশ্যক খছি, সারধানী খারশ্যক

অছি। উমেরক হিসাবেঁ বাল সাহিত্যক বর্গীকরণ আ ওকর সমীক্ষা হেবাক চাহী। শিশু (০–৩ বর্খ), বাল (৩–১২ বর্খ) আ কিশোর (১২–১৮ বর্খ) উমের মধ্য বাল সাহিত্যক বর্গীকরণ কএ একর সমীক্ষা সমীচীন হএত। চিত্রকথা পাঁচ বর্খসঁ ছোট বচ্চা লেল বচন সাহিত্য হোইত অছি, ঈ স্কূল জাইসঁ পহিনে অভিভাবক দ্বারা পঢ়াওল জাইত অছি। অভিভাবক বচ্চাকেঁ কথা পঢ়ি কএ সুনাবৈ ছথি আ বচ্চা চিত্রক মাধ্যমসঁ ওকর অনুভব করৈএ। বচ্চাক তীব্র মানসিক বিকাস একর পরিণামস্বরূপ হোইত অছি। জখন বচ্চা স্কূল জাএ লগৈএ আ বর্ণমালা সীখি লৈএ তখন ও ঈ পোথী সভ অপনে পঢ়এ লগৈএ আ একর সংগ আন আন পাঠ্যপুস্তক আ চিত্রিত পোথী সভ পঢ়এ লগৈএ। সাত বর্খক বাদ ও ছোট–ছোট অধ্যায়বলা পোথী আ নৌ–দস বর্খসঁ পৈঘ–পৈঘ অধ্যায় বলা পোথী পঢ়এ লগৈএ। বারহ বর্খক বাদ বাল উপন্যাস আদিক অধ্যয়ন বচ্চা সভ শুরূ কএ দৈএ। বাল সাহিত্যমে পারম্পরিক লোককথা, ইতিহাস–মহাকাব্যক কথা আদি সুনাওল জাইত অছি। সাহসিক আ প্রেরণাদায়ক জীবনী আ নীতি–প্রেরক কথা সেহো বাল সাহিত্যক অন্তর্গত অবৈএ। পরীকথা, জাদূ, গীত আদিক মাধ্যমসঁ সার্থক বাল সাহিত্যক নির্মাণ হোইএ। তেঁ বাল সাহিত্যক সমীক্ষামে বাল সাহিত্যক প্রকারপর সেহো ধ্যান দেবএ পড়ত। কী বাল সাহিত্য অন্ধবিশ্বাসকেঁ বঢ়াবা তঁ নৈ দএ রহল অছি ? কী বাল সাহিত্য অপন ধরোহরকেঁ চিন্হবামে বচ্চাকেঁ সহযোগ দএ রহল অছি ? কী বচ্চামে মানব মূল্যক জ্ঞান ঐ সাহিত্যকেঁ পঢ়বাসঁ এতৈ ? কী জাতিবাদী

आ रचैाबिक कड़्बताक विरुद्ध ब्ँचाकें प्रशिक्षित करबाक उद्देश्यमे बाल साहित्य सफल भऽ रहल अछि? रचैाबिक तवाजू पसङाह तँ नै भऽ रहल अछि, बच्चाक स्वस्थ मनोरंजनमे कोनो कड़्बता तँ सायास-अनायास नै घुसि गेल अछि? सबल शब्दावली, सबल भाषा आ सबल विचार बाल साहित्यक उत्कृष्टताक लेल कसौटी बनत।

मैथिलीक किछु सर्वश्रेष्ठ बाल साहित्य रचना:

ज्योति सुनीत चौधरीक नानीसँ सुनल खिस्सा (भल्लुनिया मौसी, सिन्नुरक सुन, एक राजाक सात मेहरी, पत्नाया स्मृति, स्हाल रोैल), काश्यप कमलक बाबूक सुनाएल खिस्सा (सहस्त्रबाढ़निक दीप/ गप्पक अर्थ/ जहियासँ कान धेलक/ नीक कवी तँ पैघ के? रजाए कवी तँ पैघ के? / पढ़लें टा नै कवी ओकरा ग्रनरो कवी/ अकिलक मोल), अनिल मल्लिकक दादीक गीत आ अर्चना झाक दादीसँ सुनल कथा (विद्वान) मैथिली लोककथा-गीतक रिक्त स्थानक पूर्ति करैत अछि। शिव झाक झा "टिल्लू" जीक तरेगन देखाएल, दलीक ठोप आ खोंगछक लेल साइ ी बाल मनोविज्ञानकें गहिया कऽ पकड़ैत अछि। दुर्गानन्द मण्डल जीक लघुकथा पावस एकटा सत्य चरित्रपर आधारित अछि, आ अदम्य ग्रहासँ लोक की-की कऽ सकैए, से देखबैत अछि। बृषेश चन्द्र लाल जीक लघुकथा गोनरा आ जगदानन्द झा "मनु" जीक बाल उपन्यास चोनहा मैथिली बाल साहित्यक अमूल्य धरोहर अछि, गोनरा आ चोनहा मे मनोविज्ञान जबर्दस्त रूपमे सोझाँ आएल अछि। बृषेश चन्द्र लाल बच्चा सभक लेल स्वन्दर-स्वन्दर कविता सेहो गाबैं छथि। पंकज झाक

ঝাক মাএ গগ মাএ আ চন্দন কুমাব ঝা ক দূটা অগড়ম-বঁগড়ম জগ সবনতাসঁ গাওন গেন অছি সে অদ্ভুত অছি, দুনূ গোষ্ঠে গন্জীনিযব ছথি আ গামক সংস্কৃতিসঁ পূর্ণতঃ পবিচিত ছথি। সংস্কৃতি রর্মা ৪থা মে পঢ়ৈ ছথি আ বঁস্তাক রৌাম্ম আ অভিভাবকক আ সূচনা প্রৌদ্যোগিকীসঁ পবেশান ছথি আ অপন মনোভার ব্যক্ত কবৈ ছথি। মনোজ কুমাব মন্ডন, শিব কুমাব ঝা টিল্লূ, বাজেশ মোহন ঝা গুঞ্জন, নবেশ কুমাব বিকন, বমাকান্ত বায বমা আ মহাকান্ত ঠাকুবক বাঁন কবিতামে প্রবাহ অছি। হ্মদা জঁ বাঁন মনক হিসাবেঁ সঁ দেখী তঁ চন্দ্রশেখব কামতি প্রবাহ আ ভাবমে সভকেঁ পাছাঁ ছোড়ি দৈ ছথি। হ্মন্নী কামতক পাত্রা কহৈ ছথি নৈ খেবৈঁ তবকাবী, বোটী/ হমবা নূনে বোটী খাএ দে/ হ্মদা মায গে,/ হমবা তূঁ পঢ়ৈ নেন জাএ দে। ও পঢ়বাঁক ননক চন্দন কুমাব ঝাক হমহুঁ পঢ়বৈঁ আবঁ মে সেহো দেখবাঁমে অবৈত অছি। শম্ভু নাথ ঝা মৈথিনীমে ন্যূটনক সিদ্ধান্ত পঢ়বৈঁ ছথি। প্রভাত বায ভট্টক চ্নহ্মন চ্নহ্মন কবৈত চিড়ৈ যা স্বন্দবতাসঁ ভার আ শৈঙ্কক কএন মিনন অছি। সংগমে দেরাংশু রসেক প্রগতিক বহস্য আ ত্তনিশা প্রিযম/ গুঞ্জন কর্ণ/ জ্যাতি স্বনীত চৌধবী/ গণেশ ঠাকুব/ অনুপমা প্রিযদর্শিনী/ শ্বেতা ঝা চৌধবী/ শ্বেতা ঝা (সিংগাপুব) ক চিত্রকনা অছি। শ্বেতা ঝা চৌধবীক মিথিনা চিত্রকনাক কোনো জোড় নৈ অছি।

ও শিশু উসের মৈথিনী বাঁন সাহিত্যকেঁ ফবিছেনক অছি আ বঁচা সভ দ্বাবা একটা পিকনিকক রূপমেঁ একব প্রযোগ আবৈঁবঁনা কএক রর্ষতক হোগত বহত, সে আশা অছি।

৬

প্রৱন্ধ-নিৱন্ধ-সমালোচনা, সমীক্ষাশাস্ত্র আ সমালোচনাক সমালোচনা

মৈথিলী লেল সমীক্ষাশাস্ত্রক সিদ্ধাঁত- কলা আ সাহিত্য লেল কোনো সৈদ্ধাঁতিক প্রযোজন হেৱাঁক চাহী ? সাহিত্যক বিভিন্ন বিধা জেনা পদ্য, প্রৱন্ধ, নিৱন্ধ, সমালোচনা, কথা-গল্প, উপন্যাস, পত্রাত্মক সাহিত্য, যাত্রা-সংস্মরণ, রিপোর্তাজ, নাটক আ একাংকী মনোরংজনক লেল স্বনন-স্বনাওন-পঢ়ন জাগত অছি বা মংচিত কএল জাগত অছি। এ উদ্দেশ্যপূর্ণ ভৈ সকৈত অছি বা ঐমে নিরুদ্দেশ্যতা-এৱসর্ডিটী সেহো বহি সকৈ ছৈ- কারণ জিনগীক উথেল-ধক্কামে নিরুদ্দেশ্যপূর্ণ সাহিত্য সেহো মনোরংজন প্রদান করৈত অছি। প্রাচীন কালমে কলা, সাহিত্য আ সংগীত এক খাঢ়ি সঁ দোসর খাঢ়ি ী মধ্য হস্তাঁতরিত হোগত ছল। পদপাঠ, ক্রমপাঠ, জটা পাঠ, শিখাপাঠ, ঘনপাঠ আদি স্মৃতিক রৈজ্ঞানিক পদ্ধতি ছল। ঘর, রেদী আ আন কলাকৃতিক ৱনেৱাঁক রিধিক যজুর্রেদমে রর্ণন ছল জে ভাষ্য সভমে আর রিস্তৃত ভেল আ স্থাপত্যক প্রাচীনতম আধার সিদ্ধ ভেল। সংগীতক পদ্ধতি সামরেদকেঁ রিশিষ্ঠ ৱনেলক। ঐ তরহেঁ সাহিত্য, কলা আ সংগীতকেঁ ৱাঁচৱাঁক প্রযলে ভেল, জগসঁ এ বিধা দোসরো লোকে দ্বারা ওহী তরহেঁ অনুকৃত ভৈ সকএ। আ ঐ ক্রমমে কলা, সাহিত্য আ সংগীতক সমীক্ষা বা ওকর গুণক বিশ্লেষণ প্রারম্ভ ভেল। কলা, সাহিত্য আ সংগীতক সমাজ লেল কোন প্রযোজন, একর নৈতিক মানদণ্ড কী

ह्'थिए, ऐ दिस सेहो प्राच्य आ पाश्चात्य विचारक अपन विचार राखलन्हि। स्पष्ट कहै छथि जे कोनो कला नीक नै भऽ सकैए किएक तँ ओ सभ्यता असत्य आ अवास्तविक अछि। फ्रायड कला, संगीत आ साहित्य कखनो काल स्वान्तः सुखाय सेहो होइत अछि, एकरा पढ़ना, सुनना, देखना आ अनुभव केलासँ प्रसन्नता होइत छै, मानसिक शान्ति भेटै छै, तँ कखनो काल ओ उद्वेलित सेहो करैत छै। एरिस्टोटल फ्रायड कहै छथि जे कलाकार ज्ञानसँ युक्त होइ छथि आ विश्वकेँ बुझबामे सहयोग करै छथि। जगतक सौन्दर्यीकृत प्रस्तुति अछि कला। फ्रायड सभ मनुक्खकेँ रहस्यमयी मानैत छथि। ओ साहित्यिक कृतिकेँ साहित्यकारक विश्लेषण लेल चुनैत छथि तँ नव फ्रायडवादी जैविकक बदला सांस्कृतिक तत्वक प्रधानतापर जोर दैत देखबामे अबैत छथि। नव-समीक्षावाद कृतिक विस्तृत विवरणपर आधारित अछि। उत्तर आधुनिक, अस्तित्ववादी, मानवतावादी, ओ सभ विचारधारा दर्शनशास्त्रक विचारधारा थिक। पहिने दर्शनमे विज्ञान, इतिहास, समाज-राजनीति, अर्थशास्त्र, कला-विज्ञान आ भाषा सम्मिलित रहैत छल। फ्रायड जेना-जेना विज्ञान आ कलाक शाखा सभ विशिष्टता प्राप्त करैत गेल, विशेष कऽ विज्ञान, तँ दर्शनमे गणित आ विज्ञान मैथेमेटिकल लॉजिक धरि सीमित रहि गेल। दार्शनिक आगमन आ निगमनक अध्ययन प्रणाली, विश्लेषणात्मक प्रणाली दिस बढ़ल। मार्क्स, जे दुनियाँ भरिक गरीबक लेल एकटा दैवीय हस्तक्षेपक समान छलाह, द्वन्द्वात्मक प्रणालीकेँ अपन व्याख्याक आधार बनेलन्हि। आग-कान्हिक "डिसकसन" वा द्वन्द्व, जगमे पक्ष-विपक्ष,

दुनू सम्मिलित अछि, दर्शनक (विशेष कऽ षडदर्शनक)– माधवाचार्यक सर्वदर्शन संग्रह–द्रष्टव्य– खण्डन–मण्डन प्रणालीमे पहिनहिसँ विद्यमान छल। से इतिहासक अन्तक घोषणा केनिहार फ्रांसिस फुकियामा –जे कम्युनिस्ट शासनक समाप्तिपर ई घोषणा कएने छलाह– किछु दिन पहिने ऐसँ पलटि गेलाह। कम्यूनिज्मक समाप्तिक बाद लागल जे इतिहास, जे दूटा विचारधाराक संघर्ष अछि, एकटा विचारधाराक खतम भेलाक बाद समाप्त भऽ गेल। फ्रांसिस फुकियामा घोषित कएलन्हि जे विचारधाराक आपसी झगड़ासँ सृजित इतिहासक ई समाप्ति अछि आ आब मानवक हितक विचारधारा मात्र आगाँ बढ़त। मुदा किछु दिन पहिनहि ओ कहलन्हि जे समाजक भीतर आ राष्ट्रीयताक मध्य एखनो बहुत रास भिन्न विचारधारा बाँचल अछि। जर्मनीक हेगल दर्शनपर हुनक मान्यता रहन्हि जे द्वन्द्व आधारित इतिहासमे कम्यूनिज्म खतम भेलाक बाद इतिहासक अन्त भऽ गेल अछि कारण दुनियाँ यूनीपोलर भऽ गेल अछि मुदा आब ओ मानै छथि जे रंगीनक अस्तित्व सभ ठाम छै आ ओकर सभ्यता आ इतिहास द्वन्द्व उत्पन्न करै छै, आ तेँ इतिहास जारी रहत। उत्तर–आधुनिकतावाद सेहो अपन प्रारम्भिक उत्साहक बाद ठमकि गेल अछि। अस्तित्ववाद, मानवतावाद, प्रगतिवाद, रोमेन्टिसिज्म, समाजशास्त्रीय विश्लेषण, ई सभ संश्लेषणात्मक समीक्षा प्रणालीमे सम्मिलित भऽ अपन अस्तित्व बचेने अछि। साइको–एनेलिसिस वैज्ञानिकतापर आधारित रहबाक कारण द्वन्द्वात्मक प्रणाली जेकाँ अपन अस्तित्व बचेने रहत। उत्तर आधुनिकतावादी दृष्टिकोण अछि विज्ञानक ज्ञानक सम्पूर्णतापर टीका, सत्–असत्, अपन–अपन

दृष्टिकोणसँ एकर वर्णन, आमे-केन्द्रित हास्यपूर्ण आ नीक-खराबक भावनाक बहि-बहि खतम भएबें, सत्य कथन असत्य भऽ जाएत एकर कोनो ठेकान नै, सतही चिन्तन, आशावादिता तँ नहिए अछि मुदा निराशावादिता सेहो नै, जे अछि तँ से अछि बताहपनी, कोनो चीज एक तरहेँ नै कएक तरहेँ सोचल जा सकैत अछि। दृष्टिकोण, कारण, नियन्त्रण आ योजनाक उत्तर परिणामपर विश्वास नै, रचना संयोगक उत्तर परिणामपर बेशी विश्वास, गणतांत्रिक आ नारीवादी दृष्टिकोण आ नान झंडा आदिक विचारधाराक संगे प्रतीकक रूपमे हास-परिहास। भूमंडलीकरणक कारणसँ मुख्यधारसँ अलग भेल कतेक सम्प्रदायक आ नारीक प्रश्नकेँ उत्तर-आधुनिकता सोझाँ अनलक। विचारधारा आ सार्वभौमिक लक्ष्यक विरोध कएलक मुदा कोनो उत्तर नै दऽ सकल। तहिना उत्तर आधुनिकतावादी विचारक जैक्स देरीदा भाषाकेँ विखण्डित कऽ ई सिद्ध कएलन्हि जे विखण्डित भाग ढेर बाद विभिन्न आधारपर आश्रित अछि आ बिना ओकरा बुझने भाषाक अर्थ हम नै लगा सकैत छी। प्रत्यक्षवादक विश्लेषणात्मक दर्शन वस्तुक नै, भाषिक कथन आ अवधारणाक विश्लेषण करैत अछि। विश्लेषणात्मक अथवा तार्किक प्रत्यक्षवाद आ अस्तित्ववादक जन्म विज्ञानक प्रति प्रतिक्रियाक रूपमे भेल। ऐसँ विज्ञानक द्विअर्थी विचारकेँ स्पष्ट कएल गेल। प्रघटनाशास्त्रमे चेतनाक प्रदत्तक प्रदत्त रूपमे अध्ययन होइत अछि। अनुभूति विशिष्ट मानसिक क्रियाक तथ्यक निरीक्षण अछि। वस्तुकेँ निरपेक्ष आ विशुद्ध रूपमे देखबाक ई माध्यम अछि। अस्तित्ववादमे मनुष्य मात्र मनुष्य अछि। ओ जे किछु

निर्माण करैत अछि ओकरासँ पृथक ओ किछु नै अछि; सार्त्र कहै छथि जे मनुख स्वतंत्र हेबा लेल अभिशप्त अछि। हेगेलक डायलेक्टिक्स द्वारा विश्लेषण आ संश्लेषणक अंतहीन अंतस्संबंध द्वारा प्रक्रियाक ग्रहण निर्णय आ अस्तित्व निर्णय करबापर जोर देलन्हि। मूल तत्व जतेक गहीर हएत ओतेक स्वरूपसँ दूर रहत आ वास्तविकतासँ लग। क्वान्टम सिद्धान्त आ अनसरटेन्टी प्रिन्सिपल सेहो आधुनिक चिन्तनकेँ प्रभावित कएने अछि। देखाइ पड़एबला वास्तविकता सँ दूर भीतरक आ बाहरक प्रक्रिया सभ शक्ति-ऊर्जाक छोट तत्वक आदान-प्रदानसँ सम्भव होइत अछि। अनिश्चितताक सिद्धान्त द्वारा स्थिति आ स्वरूप अन्दाजसँ निश्चित करए पड़ैत अछि। तीनसँ बेशी डाइमेन्सनक विश्वक परिकल्पना आ स्टीफन हॉकिन्सक "अ ब्रीफ हिस्ट्री ऑफ टाइम" सोझे-सोझी भगवानक अस्तित्वकेँ खतम कऽ रहल अछि कारण ऐसँ भगवानक मूलक अवधारणा सेहो सोझाँ आएल अछि। जे शब्द छल अछि से खतम हएत भलहि ओकर आयु बेशी हुअए। जेना वर्चुअल रियलिटी वास्तविकताकेँ कृत्रिम रूपेँ सोझाँ आनि चेतनाकेँ ओकरा संग एकाकार करैत अछि तहिना बिना तीनसँ बेशी डीमक परिकल्पनाक हम प्रकाशक गतिसँ जँ सिद्धान्ततः सम्भवतासँ चली तँ तइयो ब्रह्माण्डक पार आइ धरि नै पहुँचि सकब। साहित्यक समक्ष ई सभ वैज्ञानिक आ दार्शनिक तथ्य चुनौतीक रूपमे आएल अछि। होलिस्टिक आकि सम्पूर्णताक समन्वय करए पड़त ! ई दर्शन दार्शनिक सँ वास्तविक बनत। पोस्टस्ट्रक्चरल मेथोडोलोजी भाषाक अर्थ, शब्द, तकर अर्थ, व्याकरणक नियम सँ नै वरन् अर्थ निर्माण प्रक्रियासँ जुड़ैत अछि। सभ तरहक व्यक्ति,

সমূহ নেন ঞা রিভিন্ন খর্থ ধাবণ কবৈত খছি। ভাষা খা রিশ্বমে কোনো খন্তিম সম্বন্ধ নৈ হোগত খছি। শব্দ খা ওকব পাঠ কেব খন্তিম খর্থ রা কোনো রিশিষ্ঠ খর্থ নৈ হোগত খছি। খাধুনিক খা উত্তব খাধুনিক তর্ক, রাস্তরিকতা, সম্বাদ খা রিচাবক খাদান-প্রদানসঁ খাধুনিকতাক জন্ম ভেন। নর-রামপংথী খান্দানন ফ্রাংসমে খাএন খা সর্বনাশিরাদ খা খবাজকতারাদী খান্দানন সন রিচাবধাবা সেহো খাএন। ঞা সভ খাধুনিক রিচাব প্রক্রিয়া প্রণানী, ওকব খাস্থা-খরধাবণাসঁ বঁহাব ভেন খরিশ্বাসপব খাধাবিত ছন। পাঠমে ন্বকাএন খর্থক স্থান-কান সংদর্ভক পবিপ্রেক্ষ্যমে ব্যাখ্যা শুরু ভেন খা ভাষাকেঁ খেনক মাধ্যম বঁনাওন গেন- নৈংগ্বএজ গেম খা ঐ সভ সত্তাক খা বৈধতা খা ওকব স্তবীকবণক খানোচনাক রূপমে খাএন পোস্টমॉডর্নিজম। কংপ্যুটব খা সূচনা ক্রান্তি জগমে কোনো তংত্রাংশিক নির্মাতা ওকব নির্মাণ কএ ওকবা রিশ্বর্যাপী খন্তর্জানপব বাখি দৈত ছথি খা ও তংত্রাংশি খপন নির্মাতাসঁ স্বতংত্র খপন কাজ কবৈত বহৈত খছি, কিন্তু ওহনো কার্য জে একব নির্মাতা ওকবা নেন নির্মিত নৈ কএনে ছথি। খা কিছু হস্তক্ষেপ-তংত্রাংশি জেনা রাযবস, একবা মান্থসঁ হটৌবৈত খছি, রিধ্বংসক বঁনবৈত খছি, তঁ ঐ রাযবসক এংটী রাযবস সেহো একটৌ তংত্রাংশি খছি, জে ওকবা ঠীক কবৈত খছি খা জে ওকবো সঁ ঠীক নৈ হোগত খছি তখন কম্প্যুটবক বৈকপ নহ ওকবা ফॉর্মেট কহ দেন জাগত খছি- কনীন স্লেট! পূঁজীরাদক জনম ভেন ঔদ্যোগিক ক্রান্তিসঁ খা খার্ব পোস্ট গন্ডস্ট্রিয়ন সমাজমে উংপোদনক বঁদনা সূচনা খা সংচাবক মহত্ব বঁঢ়ি গেন খছি, সংগণকক ভূমিকা সমাজমে বঁঢ়ি

गेल अछि। मोबाइल, क्रेडिट-कार्ड आ सभ एहन वस्तु चिप्स आधारित अछि। डी कन्सट्रक्शन आ री कन्सट्रक्शन विचार वचना प्रक्रियाक पुनर्व्याख्यानकेँ देखबैत अछि जे उत्तर औद्योगिक कालमे चेतनाक निर्माणक नव रूपमे भऽ रहल अछि। इतिहास तँ नै सदा परम्परागत इतिहासक अन्त भऽ गेल अछि। राज्य, राष्ट्र, वाष्ट्र, दल, समाज, परिवार, नैतिकता, विवाह सभ फेरसँ परिभाषित कएल जा रहल अछि। मानते वास परिवर्तनक परिणामसँ विखंडित भऽ सन्दर्भहीन भऽ गेल अछि कतेक संस्था। इन्फॉरमेशन सोसाइटी किंवा सूचना-आधारित-समाज एकटा एहेन समाज अछि जइमे सूचनाक निर्माण, वितरण, प्रसार, उपयोग, एकीकरण आ संशोधन एकटा महत्वपूर्ण आर्थिक, राजनीतिक आ सांस्कृतिक क्रिया होइत अछि। आ ऐ समाजक भाग हेबामे समर्थ लोक अंकीय वा डिजिटल नागरिक कहल जाइ छथि। ऐ उत्तर औद्योगिक समाजमे सूचना-प्रौद्योगिकी उत्पादन, अर्थव्यवस्था आ समाजकेँ निर्धारित करैत अछि। उत्तर-आधुनिक समाज, उत्तर औद्योगिक समाज आदि संकल्पना सँ ई निकट अछि। अर्थशास्त्री फ्रिट्ज मैचलप एकर संकल्पना देने छलाह। हुनकर ज्ञान-उद्योगक धारणा शिक्षा, शोध आ विकास, मीडिआ, सूचना प्रौद्योगिकी आ सूचना सेवाक पाँचटा अंगपर आधारित छल। प्रौद्योगिकी आ सूचनाक समाजपर भेल प्रभाव एतए दर्शित होइत अछि। अंकीय वा डिजिटल विभाजन एकटा ज्ञानक विभाजन, सामाजिक विभाजन आ आर्थिक विभाजन देखबैत अछि आ बिना भेदभावक एकटा सूचना समाजक निर्माणक आवश्यकता देखाबैत अछि, जइसँ सूचना प्रौद्योगिकीपर विकासशील देशक

सार्वभौम अधिकार बनए। मानवाधिकार आ सूचना प्रौद्योगिकीक मध्य व्यक्तिक एकान्तक अधिकार सेहो सम्मिलित अछि। विद्वान, मानवाधिकार कार्यकर्ता आ आन सभ व्यक्तिक अभिव्यक्तिक स्वतंत्रता, सूचनाक अधिकार, एकान्त, भेदभाव, स्त्री-समानता, प्रजातिक संपत्ति, राजनीतिक भागीदारी आ संगठनक मेलक संदर्भमे ऐ गपपर चरचा शुरू भेल अछि जे सूचना आ जनसंचार प्रौद्योगिकी आधारित सूचना समाजमे मानवाधिकारकेँ बनल रहैत आकि ओकर हानि हएत। ऑनलाइन पत्राचारक गोपनीयताक अधिकार, अन्तर्जालक सामग्रीक सांस्कृतिक आ भाषायी विविधता आ मीडिया शिक्षा, सूचना समाजक तकनीकी अउजार ओकर अधिकार आ स्वतंत्रतासँ लाभान्वित होइत अछि आ समाजक समग्र विकास, अधिकार आ स्वतंत्रताक सार्वभौमता, अधिकारक आपसी मतभिन्नता, स्वतंत्रता आ मूल्य निरूपणमे सहभागी होइत अछि। ऐसँ सूचना, ज्ञान आ संस्कृतिमे ओ सबल पर्यटक वातावरण बनैत अछि आ ओ उपयोगकर्ताकेँ वैश्विक सूचना समाजक अभिनेताक रूपमे परिणत करैत अछि। कारण ओ उपयोगकर्ताकेँ पहिनेसँ बेशी अभिव्यक्तिक स्वतंत्रता आ नव सामग्री आ नव सामाजिक अन्तर्जाल-तंत्र निर्माण करबाक सामर्थ्य दैत अछि। ऐसँ एकटा नव विधि, आर्थिक आ सामाजिक मॉडेलक आवश्यकता सेहो अनुभूत कएल जा रहल अछि जगमे साम्य कर्तव्य, ज्ञान आ मेल आधार बनत। बचाक हित एकटा आर चिन्ता अछि जे पैघक हितसँ सर्वदा ऊपर रखबाक चाही। आधुनिक समाजक आर्थिक, सामाजिक आ सांस्कृतिक धनक एकत्र करबाक प्रवृत्ति सूचना समाजमे

রঁঠ◌ন অছি আ প্রৌদ্যাগিকী একটা আধাবভূত রেঁবোজগাবী অননক অছি। গবীরী, মজদূবক অধিকাব আ কন্যাণকাবী বাজ্যক সংকল্পনা নাভ-হানিক আগাঁ কতৌ পাছাঁ ছুটৈন জা বহন অছি। আৱঁ মাত্র কিছএ অভিনেতা চাহী। প্রকাশিক নোকনি সেহো মাত্র কিছু রেঁশী রিকএরঁনা পোথীক নেখকক প্রচাব কবৈ ছথি। যএহ স্থিতি বংগমংচ, পেংটিংগ, সিনেমা আ আন-আন ক্ষেত্রমে সেহো দৃষ্টিগোচব ভহ বহন অছি। হ্মদা সূচনা সর্বদা নাভকাবী নৈ হোগত অছি। ওা মাত্র কনা, গ্রংথ ধবি সীমিত নৈ অছি রবন সঙ্গা রাঁজাব আ প্রাযোজিত সর্বেক্ষণ বপষ্ট সেহো ঐমে সম্মিনিত অছি। সমএ আ স্থানক রীচক দূবীকেঁ ওা কম কবৈত অছি আ দ্নূক রীচমে একটা সন্তুনন রঁনরৈত অছি। মানরক গবিমা মানরক জন্ম আধাবিত সামাজিক স্থানসঁ হটি কহ মানরক গবিমাক সর্বভৌমিকতাক অধিকাবপব রঁন দৈত অছি। হ্মক্তি আ স্ত্রী-হ্মক্তি আন্দানন ঐ দিশাক প্রযাস অছি। দ্নূ রিশ্বযুদ্ধ আ ফাসিজমক চ্নৌতীক রাঁদ ১০ দিসম্বব ১৯৪৮ কেঁ সংযুক্ত বাষ্ট্র সংঘক মহাসভা দ্বাবা মানরাধিকাবক সার্বভৌম ঘোষণাক উদ্ঘোষণা কএন গেন আ একবা অংগীকাব কএন গেন। ওা ঘোষণা বাজনীতিক, আর্থিক, সাংস্কৃতিক আ ধার্মিক ভেদভার বহিত একটা সামান্য মানদণ্ড প্রস্তুত কবৈত অছি জে সভ জন-সমাজ আ সভ বাষ্ট্র নেন অছি। সূচনাক স্বতংত্র উপযোগ সীমিত অছি, নোকক একান্ত অতম ভহ বহন অছি। রিন গেট্সসঁ জখন হ্নকব ভাবত যাত্রাক ক্রমমে পূছন গেন ছনহি জে মাগক্রাস◌ॉফটক এক্স-রঁ◌ॉক্স ভাবতমে পাগরেসীক ডবসঁ দেবীসঁ উতাবন গেন তঁ ও কহনে বহথি জে মাগক্রাস◌ॉফট কহিযো কোনো উপোদ পাগরেসীক ডবসঁ

দেবীসঁ নৈ আনলক। স্পীম আ পাগবেসীক ডব খতম হেৱাঁক চাহী। সূচনা সমাজ রএহ সমাজ ছী জকব রীচমে হম সভ আগ–কাল্হি বহি বহন ছী। নোকতংত্র আ মানরাধিকাবক সম্মান সূচনা–সমাজ আ উঁত্তব সূচনা–সমাজমে হোগত বহত। খভিব্যক্তিক স্বতংত্রতা, একান্তক খধিকাব, সূচনা সাঝী কববাঁক খধিকাব আ সূচনা ধবি পহুঁচক খধিকাব, জে সূচনাক সংচাবসঁ সম্বন্ধিত খছি, ওা সভ বাজ্য দ্বাবা আ সূচনা–সমাজক রাঁজাবরাদী ঝ্কারক কাবণ খতবাক খনুভূতিসঁ ত্রস্ত খছি।

খন্তর্জনি নোকক মীডিআ খছি আ একটা এহন প্রণালী খছি জে নোকক রীচ সম্বাদ স্থাপিত কবৈত খছি। ঐসঁ সংচাব–মাধ্যমক মঠাধীশ নোকনিক গঠ ঠ্টৈত খছি। খন্তর্জনিমে সামান্য রূপসঁ কোনো সম্পাদক নৈ হোগত ছথি। এতএ নোক রিষযক আ সামগ্রীক নির্মাণ কঃ স্বযং ওকব সংচাব কবৈ ছথি। ঐসঁ কতেক বাস সামাজিক সম্বাদক প্রাবম্ভ হোগত খছি ঝদা কতেক বাস সমাজ–রিবোধী সামগ্রী সেহো খরৈত খছি। তঁ কী ওগপব প্রতিরঁন্ধ হেৱাঁক চাহী। ঝদা জঁ স াফ্টৱেযবক মাধ্যমসঁ মশীনকেঁ সামগ্রীপব প্রতিরঁন্ধ নগেৱাঁক খধিকাব দেৱঁ তখন ওা খভিব্যক্তিক স্বতংত্রতাপব পৈঘ আঘাত হএত। ভাবতমে রৌদ্ধিক সম্পদাক খধিকাব নেখকক মৃত্যুক ৬০ রঁবখ রাঁদো প্রকাশন আ রিতবণক খধিকাব ওকব উঁত্তবাধিকাবীকেঁ দৈত খছি। খন্তর্জনিমে সেহো পাগবেসীকেঁ প্রতিরঁন্ধিত কবএ পড় ত আ নেখকক মৃত্যুক ৬০ রঁবখ রাঁদ ধবি নেখকক খধিকাব ওকব সামগ্রীপব সৈদ্ধাঁতিকে নৈ প্রাযোগিক রূপসঁ বহএ, সে ব্যবস্থা কবএ পড় ত। ঝদা পেটেন্টক রঁশী প্রযোগ রিকাশসীন

দেশক সূচনা অভিগমনমে বাধক হएত আ প্রৌদ্যোগিকীক বিকাসমে সেহো বাধা পহুঁচাওত। কাঁপীবাগটসঁ সাংস্কৃতিক বিকাস ক্ষদা হएত, জেনা সংগীত, ফিল্ম, চিত্র-শৃংখলা(কাঁমিক্স) আ চিত্রকথাক বিকাস। ডিজিটল রাতাবরণমে প্রতিশ্রুতিক বিনা অহাঁ অন্তর্জালপর সেহো সামগ্রী নৈ দেখি সকবঁ, সে আঁফ-লাগল কাঁপীবাগট আ আঁললাগল কাঁপীবাগট দুনুমে থোড় রেঁক অন্তর অছি। আঁললাগল কাঁপীবাগট প্রতিশ্রুতিকেঁ সেহো প্রতিবক্ষিত করৈত অছি আ প্রতিশ্রুতি কএল সামগ্রীকেঁ দোসর রস্তুমে জোড় বঁ রা সংশোধিত করবঁ সেহো বঁর্ড় সরল অছি। সে নাম আ চিত্র বিনা ওকর নির্মাতাক অনুমতিক নৈ প্রয়োগ হ্অএ, দোসবাক ব্যক্তিগত বার্তালাপ-চৈটিংগ-মে হস্তক্ষেপ নৈ হ্অএ আ দোসবাক বিরুদ্ধ কোনো এহন রঁযানরাজী নৈ হ্অএ জাসঁ কোনো ব্যক্তিক বিরুদ্ধ গলত ধাবণা বঁনএ। তহিনা নৌকরী-প্রদাতা দ্বাবা কোনো প্রকাবক গলেকট্রাঁনিক উঁপকবণ অপন কর্মচাবীক নিয়ন্ত্রণ নেল নগরৈত অছি তঁ সে অন্তর্বাষ্ট্রীয শ্রম সংঘক দিশা-নির্দেশক অনুরূপ হেরাঁক চাহী। ঞা-পত্রমে অনপেক্ষিত সন্দেশ আ চিকিৎসেকীয বিপোর্টক অনপেক্ষিত সংগ্রহ আ উঁপযোগ সেহো মানবাধিকাবক হনন অছি। অন্তর্জালক উঁপযোগ ক্ষদা সীমিত অছি কাবণ বঁহুত বাস সামগ্রী আ তংত্রাংশ মংগলীমে উঁপলব্ধ নৈ অছি আ মহগ অছি, ডিজিটল বিভাজন শিক্ষাক স্তবকেঁ আব রেঁশী দেখাব করৈত অছি। শাবীবিক শ্রমক বঁদলামে মানসিক শ্রমক এতএ রেঁশী উঁপযোগ হোএত অছি, সে ঞা আশা বহএ জে স্ত্রী-অসমানতা সূচনা-সমাজমে ঘটত ক্ষদা সর্বেক্ষণ দেখবৈত অছি জে মহিলাক পঠন সূচনা

প্রৌদ্যোগিকীমে কম ছন্হি। গনেকট্রৌ◌ॉনিক নাগব্রেঁবী খা ব্রেঁন-গনের্রঁন কএন/ ধ্বনি-গনের্রঁন কএন কম্প্যূটব স্ঞীন/ গনেকট্রৌ◌ॉনিক নাগব্রেঁবী রিকনাঁগ খা খন্ধ রিকনাঁগ নেন ঘব পব বহি গু-রাণিজ্যি কবর্রাঁমে সহাযতা দেত। হ্মদা ঐ ক্ষেত্রমে কএন শোধ খা ওকব পবিণাম মহগ বহর্রাঁক কাবণসঁ ওতেক নাভ নৈ দহ সকন খছি। র্রাঁন, বৃদ্ধ, রিকনাঁগ, স্ত্রী, কামগাব, প্ররাসী-কামগাব খা দোসব সামাজিক রূপসঁ খর্ব্বন রস্থা সূচনা সমাজমে সেহো খপনাকেঁ খর্ব্বন খন্বভর কবৈত ছথি, হ্মদা জঁ-জঁ হিনকা নোকনিক পগঠ সূচনা প্রৌদ্যোগিকীমে র্রঁঢ়ত তঁ তঁ সূচনা-সমাজমে খসমানতা ঘটৈত।

নীক সাহিত্/ কনা হ্ববিত উঁপস্থাপনক খাধাবপব নৈ র্রঁনত রবন ওগমে তীক্ষ্ণতাসঁ উঁপস্থাপিত মানর-মূন্য, সামাজিক সমবসতাক তত্ব খা সমানতা-ন্যায খাধাবিত সামাজিক মান্যতাক সিদ্ধান্ত খাধাব র্রঁনত। সমাজ ওগ খাধাবপব কোনা খাগূ র্রঁঢ়এ সে সংদেশ তীক্ষ্ণতাসঁ খারেঁএ রা নৈ সে দেখএ পড়ত। পাঠকক মনসি র্রঁদ্ধনসঁ হ্মঞ হোগত খছি রা নৈ, ওগমে দোসবাক নেতৃত্ব কবর্রাঁক ক্ষমতা খা খামের্রঁন খরেঁ ছৈ রা নৈ, ওকব চাবিত্রিক নির্মাণক খা শ্রেমক প্রতি সম্মানক প্রতি সন্দহে দূব হোগ ছৈ রা নৈ- গু সভটা তথ্য নঘ্কথাক মানদংড র্রঁনত। কাত-কবোটমে বহনিহাব তেহন কাজ কহ জাথি জে স্ববিধাসম্পন্ন র্ব্তে নৈ সম্ভব খছি, খা সে কাত-কবোটমে বহনিহাবক খামের্রঁন র্রঁঢ়নেসঁ সম্ভব হএত।

হীন ভারনাসঁ গ্রস্ত সাহিত্ কন্যাণকাবী কোনা ভহ সকত ? র্রঁদনৈত সামাজিক-খার্থিক-বাজনৈতিক-ধার্মিক সমীকবণক পবিপ্রেক্ষ্যমে একভগ্ন প্রস্তুতিক বেখাঁকন,

কথাকাৰ–কৰিক ব্যক্তিগত জিনগীক খদ্দৃতা, চাহে ও বাদক প্ৰতি হ্খএ বা জাতি–ধৰ্মক প্ৰতি, সাহিত্যমে দেখাব ভগএ জাগ ছৈ। শোষক দ্বাবা শোষিতপৰ কএন উঁপকাব বা খপবাধবোঁধক খন্তব্গত নিখন জাএবঁনা কথামে জে পৈঘন্বক (জে হীন ভাৱনাক একটা ৰূপ খছি) ভাৱনা হোগ ছৈ, তকবা চিহ্নিত কএন জাএ।
মেডিযোক্রিটীকেঁ চিহ্নিত কৰু। তকিযা কনাম খা চানূ ব্ৰেকিংগ ন্যূজ খাধ্নিকতাক নামপব, হ্যগক প্ৰমেযকেঁ মার্টি দেবাঁক বিচাব ঐমে নৈ ভেটৈত। খাধ্নিকীকবণ, নোকতংত্ৰীকবণ, বাষ্ট্ৰ–বাজ্য সংকল্পক কাযন্বিযন, প্ৰশাসনিক–বৈধানিক বিকাস, জন সহভাগিতামে বৃদ্ধি, স্থাযিত্ব খা এমবঁদ্ধ পবিবৰ্তনক ক্ষমতা, সত্তাক গতিশীনতা, উঁদ্যাগীকবণ; স্বতংত্ৰতা প্ৰাপ্তিক বাঁদ নবীন বাজ্যক বাজনৈতিক–সামাজিক–খার্থিক–সাংস্কৃতিক সমস্যা–পবিবৰ্তন খা একীকবণক প্ৰক্ৰিযা কখনো কান পবস্পব বিবোধী হোগত খছি। সাম্প্ৰদাযিকতাক বিকাস, মনোবৈজ্ঞানিক খা শৈক্ষিক প্ৰক্ৰিযাপব ধ্যান দেবঁ সেহো খাৱশ্যক।
খাদিবাসী জেনা সতাব, গিদবমাবা (বঁজাবা) খাদি বিবিধতা, প্ৰকৃতিসঁ নগ, প্ৰকৃতি–পূজা, সবনতা, নিশ্চনতা, হ্ৰতক্ততা খা বিকাসক স্তবকেঁ প্ৰতিবিম্বিত কবৈত খছি। ব্যক্তিক প্ৰতিষ্ঠা স্থান–জাতি খাধাবিত হোগত খছি। কিছু প্ৰতিষ্ঠা খা বিশেষাধিকাব প্ৰাপ্ত জাতি খছি তঁ কিছুসঁ তিবস্কাব কএন জাগ ছৈ খা হ্নকব জীৱন কঠিন খছি।
ঋগবেদমে মহিনা খপানা, ঘোষা, শ্ৰদ্ধা, শচী, সার্পবাজ্ঞী, যমী, বৈবস্বতী, দেব জাময, গন্দ্ৰাণী, শশ্বতী, বোমশা, গোধা, উঁৰ্বশী, সূৰ্যা, খদিতি, নদী, নোপামুদ্ৰা, বিশ্ববাবা,

রাক্ জ্হু, সবমা আ যমী ঐ ২১ টা ঋষিকাক র্ণন আছি। মহিলা আ রাঁন-রিকাসমে মহিলাকেঁ অধিকাব দিআরঁএ নেন শিক্ষা-প্রণানীকেঁ সক্রিয কবরাঁপব আ পাঠ্যক্রমমে মহিলা অধ্যযনপব জোব দেরাঁপব ধ্যান দেমএ পড়ত। মহিনাক ব্যারসাযিক আ তকনীকী শিক্ষামে প্রতিশত রঁঢ় াওন জাএ। স্ত্রী-স্বাতংত্র্যরাদ, মহিলা আন্দানন ঐ দিশামে প্রভার উঁপেন্ন কেনক আছি। ধর্মনিবপেক্ষ- বাজনৈতিক সংস্থা সংপূর্ণ সম্প্রদাযক আর্থিক আ সামাজিক হিতপব আধাবিত, ধর্ম-নস্ন-পংথ ভেদ বহিত সামাজিক মূন্যকেঁ রঁঢ় াবৈঁমে সহাযক হএত। রিকাস আর্থিকসঁ পহিনে জে শৈক্ষিক হ্অএ তঁ জনসামান্য ওগ রিকাসমে সাক্ষী ভ২ সকৈএ। ঐসঁ সর্জন ক্ষমতা রঁঢ় ৈত আছি আ নোকমে উত্তবদাযিত্বক রাঁধ হোগত আছি।

রিজ্ঞান আ প্রৌদ্যোগিকীক কাবণ রিকসিত আ অরিকসিত (রিকাসশীন) বাষ্ট্রক রীচক অংতবক কাবণ মানরীয সমস্যা, রীমাবী, অজ্ঞানতা, অস্ববক্ষাক সমাধান- আকাংক্ষা-আশা আ স্বরিধাক অসীমিত রিস্তাব আ আধাবক রীচ সামংজস্যমে রৃদ্ধি ভেন আছি। রিধি-ব্যরস্থাক নির্ধন আ পিছড়ন বস্থকেঁ ন্যায দিঅএরাঁমে প্রযোগ হেরাঁক চাহী। নাগবিক স্বতংত্রতা, মানরক নোকতাংত্রিক অধিকাব, মানরক স্বতংত্র চিন্তন, ক্ষমতাপূর্ণ সমাজক সৃষ্টি, প্রতিরঁন্ধ আ দরাঁরঁসঁ মুক্তি, ঐ সভ মূন্যক সংগ প্রেসক -শাসক আ শাসিতক গ্ কড় ী- সামাজিক-আর্থিক-বাজনৈতিক জীরনমে মহত্বপূর্ণ ভূমিকা আছি। ম্দা আরঁ প্রভারশানী রিজ্ঞাপন এজেংসী জনমতকেঁ প্রভারিত কএনিহাব সেহো সিদ্ধ ভ২ বহন আছি। নর সংস্থাক নির্মাণ রা রর্তমানমে

स्वभाव, सामन्तवादी, जनजातीय, जातीय आ पंथगत निष्ठाक विरुद्ध, लोकतंत्र, उदारवाद, गणतंत्रवाद, संविधानवाद, समाजवाद, समतावाद, सांवैधानिक अधिकारक अस्तित्व, समएवद्ध जनप्रिय चुनाव, जन-संप्रभुता, संघीय शक्ति विभाजन, जनमतक महत्व, लोक-प्रशासनिक प्रक्रिया-अभिक्रम, दलीय हित-समूहीकरण, सर्वोच्च व्यवस्थापिका, उत्तरदायी कार्यपालिका आ स्वतंत्र न्यायपालिका अपन भूमिकाक निर्वहण कऽ रहल अछि। जन-धन-रक्षक भौतिक रासायनिक जैविक गुणमे हानिकारक परिवर्तन कऽ प्रदूषण, प्रकृति असंतुलन उत्पन्न भऽ रहल अछि।
मिकेल फोकौल्टे कहै छथि जे ज्ञान आ सत्य बनाओल जाइत अछि। डेलीयूज आ ग्वटोरी कहै छथि जे हम सभ गप्पा ऐ द्वारे करै छी कारण हम सभ गप्पा मशीन छी। मिकाहिल बखतिन भाषाकेँ सामाजिक क्रियाक रूपमे लै छथि आ हुनकर कार्य उपन्यासपर अछि। रूसक रूपवादी साहित्यकेँ मात्र भाषाक विशिष्ठ प्रयोग मानै छथि। जीन फ्राल्काइस लियोटोर्डिक अनुसार सत्यक आ इतिहासक सत्यता मात्र आभासी अछि। बौद्रीलार्ड कहै छथि जे विज्ञापन आ दूरदर्शन सत्य आ आभासीक बीच भेद मेटा देने अछि। दुनू उत्तर आधुनिकताक मुख्य विचारक छथि। लाकानक विशेषता छन्हि जे ओ फ्रायडक पद्धतिक भाषिकी अनुप्रयोग केलन्हि अछि। ओ कहै छथि जे अचेतनताक संरचना भाषा सन छै। जखन बच्चा भाषा सीखैए तखन ओकरा एकटा चेन्ह लेल एकटा शब्द सिखाओल जाइत छै। गप्पा, त्रुटि आ आन ग्ग तीनटा तथ्य लाकान नीक जकाँ राखै छथि। गप्पा, आवश्यकता आ माँगनाइ, दुनू अछि सदा एकरा ऐ दू

रूपमे विखंडित नै कएल जा सकैत अछि। आनक वर्णनमे त्रुटि आ विकृता अबैत अछि। विषय अर्थक क्षणिक प्रभाव अछि आ ई आन सन हएत जखन ई आभासी हएत आ त्रुटिक कारण बनत, जतसँ गड़बाक उदय हएत।
उत्तर उपनिवेशवादक तीन विचारक छथि- होमी भाभा (फोकौल्टे आ लाकानसँ लग), गायत्री स्पीवाक (फोकौल्टे आ डेवीडासँ लग) आ एडवर्ड सइद (फोकौल्टेसँ लग) जे उपनिवेशवादीक पूर्वक धूर्तताक, शिथिलता आदिक धारणाक लेल कएल गेल कार्य आ सिद्धांतीकरणक व्याख्या करै छथि।
वेमन्ड विलियम्सक संस्कृतिक अध्ययन साहित्यक आर्थिक स्थितिसँ सम्बन्ध देखबैत अछि। नव इतिहासवाद इतिहासक वर्ड्ढशास्त्र आ वर्ड्ढशास्त्रक ऐतिहासिकताक तुलना करैत अछि। इलाइन शोआल्टेर महिला लेखनक मानसिक, जैविक आ भाषायी विशेषताकेँ चिन्हित करै छथि। सिमोन डी. वेउवोइर नारीक नारीक प्रति प्रतिबद्धतामे वर्ग आ जातिकेँ (जकर वादक नारीवादी सिद्धांत विरोध केलक) बाधक मानै छथि। वर्जीनिया वुल्फ नारी लेखक लेल आर्थिक स्वतंत्रता आ निजताकेँ आवश्यक मानै छथि, हिनकर विचारकेँ क्रान्तिकारी नै मानल गेल। मेरी वोल्स्टोनक्राफ्ट नारी शिक्षामे क्रान्ति आ उचितक शिक्षाकेँ सम्मिलित करबापर जोर देलनि।
नव समीक्षा- इलिएट कवितामे भावनाक प्रधानताक विरोध कएलन्हि आ एकरा एतेक वैयक्तिक बनेबाक आग्रह केलनि। समीक्षकक काज लोकक रुचिमे सुधार करब सेहो अछि। विमसैट आ वर्डस्ले कहलनि जे कविक

उद्देश्य वा ऐतिहासिक अध्ययनपर समीक्षा आधारित नै बहत। ई पाठकपर पड़ल भावनात्मक प्रभावपर सेहो आधारित नै बहत, कारण से सापेक्ष अछि, ई आधारित बहत वास्तविक शब्दशास्त्रपर। फिलिप सिडनीसँ अंग्रेजी समीक्षाक प्रारम्भ देखि सकै छी, ओ कविताकेँ सौन्दर्य, अर्थ आ मानवीय हितमे देखलन्हि। जॉन ड्राइडन प्राचीन साहित्यमे नैतिक प्रवचनपर आ एकर नाटकीयतापर विचार केलनि। सैमुअल जॉनसन शेक्सपियरक नाटकमे हास्य आ दुखद तत्वपर लिखलन्हि। रूसोक रोमांसवाद मनुष्यक नीक हेबाँपर शंका नै करैए (क्लासिकल समीक्षक शंका करै छथि ज्ञा नव-क्लासिकल कहै छथि जे मानव स्वभावसँ दूषित अछि ज्ञा संस्था ओकरा नीक बना सकैए) ज्ञा संगे ई कहैए जे संस्था सभ दूषित अछि आ मात्र दूषित लोकक मदति करैए। रोमांसवाद कविताक व्यक्तिगत अनुभव हेबाँक गप कहैए। आधुनिक स्थितिवाद (साहित्यक अवस्थितिपर कोनो प्रश्न चिन्ह नै) पर संरचनावाद प्रहार केलक आ तकरा बाद लेखक स्वयं लिखल टैक्स्टक विश्लेषण करबाँक अधिकार गमेलक। उत्तर संरचनावाद कहलक जे साहित्य ओतसँ आगाँक वस्तु अछि जे संरचनावाद बुझै अछि। उत्तर-संरचनावादक एकटा प्रकार अछि उत्तर आधुनिकता। उत्तर संरचनावाद कहलक जे साहित्यमे संरचना, संस्कृति आ सिद्धान्त मध्य कार्य करैत अछि जतऽ किछु भाव आ सोच वंचित अछि जे निरन्तरताक विरोध करैए। विखण्डनवाद आ उत्तर आधुनिकता उत्तर संरचनावादक बाद आएल। उत्तर उपनिवेशवाद उपनिवेशक नव रूपकेँ नै मानैए आ अव्यवस्थाक सिद्धांत जेना असफल उद्देश्यकेँ उचित परिणाम नै भेटैबाँक कारण मानैए। संरचनावाद दमित करैबाँला

पाश्चात्य व्यवस्था आ समाजपर चोट्ट करैए आ ऐ सँ मार्क्सवादकेँ बॅल भेटैतै (अलथूजर)। आधुनिकतावादी-स्थितिवादी, नव समीक्षा, संरचनावाद आ उत्तर संरचनावादक बाद विखण्डनवाद आ उत्तर आधुनिकतावाद आएल जकरा विलम्बित पूँजीवाद कहल गेल (फ्रेडरिक जेमसन)। अठारहम शताब्दीमे आधुनिक माने छल जड़विहीन मुदा बीसम शताब्दीक प्रारम्भमे एकर अर्थ प्रगतिवादी भऽ गेल। १९७० ई. क बाद आधुनिक शब्द एकटा सिद्धांतक रूप नइ लेलक से उत्तर-आधुनिक शब्द पारिभाषिक भेल जकर नजरिमे लौकिक महत्वपूर्ण नै रहल। आधुनिक काल धरिक सभ जीवन आ इतिहास अमहत्वपूर्ण भेल आ खतम भेल। ई सिद्धांत भेल इतिहासोत्तर, विकासोत्तर आ कारणोत्तर। सत्य आ आपसी जुड़ावक महत्व खतम भऽ गेल। जादुइ वास्तविकतावादमे वास्तविक स्थितिमे जादुइ वस्तुजात घोसिआओल जाइत अछि। स्पेनिश उपन्यासकार गैब्रिअल गार्सिया मार्क्विसक "वन हंड्रेड ईयर्स ऑफ सोलीच्यूड" आ सलमान रूश्डीक "मिडनाइट्स चिल्ड्रेन" ऐ तरहक उपन्यास अछि। रचनाकार ऐ तरहक प्रयोग कइ वास्तविकताकेँ नीक जकाँ बुझबाक प्रयास करै छथि। जोसेफ कोनरेड उपन्यासकेँ इतिहास कहै छथि। जोसेफ कोनरेड पोलिश भाषी रहथि मुदा अंग्रेजीक प्रसिद्ध उपन्यासकार छथि, मुदा धाराप्रवाह अंग्रेजी नै बजैत रहथि। रोलेंड बार्थेज कहै छथि जे उपन्यास इतिहास सेहो छी आ उपन्यास इतिहासक विरोध सेहो करैए। रोलेंड बार्थेज फ्रांसक साहित्यिक सिद्धांकार रहथि आ हिनकर लेखनीक प्रभाव संरचनावादी,

मार्क्सवादी आ उत्तर संरचनावादी साहित्यिक सिद्धांतपर पड़ल। उत्तर आधुनिक पाश्चात्य बुर्जुआ दृश्य-श्रव्य मीडियाक प्रयोग कए असमता, अन्याय आ वंचितक अवधारणाकेँ मात्र शब्द कहै छथि जे समता, प्राप्ति आ न्यायक लगक शब्द अछि। गवीरी जे पाश्चात्यमे समस्या नै अछि से आग भारतमे पैघ समस्या अछि। उत्तर आधुनिकता नारीवादक आ मार्क्सवादक विरोधमे अछि आ एकर नारीवाद आ मार्क्सवाद विरोध केलक अछि। ऐतिहासिक विश्लेषणक पक्षमे मार्क्सवाद अछि आ ओगसँ ओ अपन सिद्धांत फेरसँ सशक्त केलक अछि, संरचनावाद-उत्तर-संरचनावाद आ उत्तर आधुनिकतावादक परिप्रेक्ष्यमे। मार्क्सवाद लौकिक पक्षपर जोर दैत अछि मुदा तेँ ओ उपयोगितावाद आ चार्वक दर्शनक लग नै अछि, कारण उपयोगितावाद आ चार्वकवाद मात्र शारीरिक आवश्यकताकेँ ध्यानमे रखैत अछि। नारीवादी दृष्टिकोण सेहो उत्तर आधुनिकतावादक यथास्थितिवादक विरोध केलक अछि कारण जावत से खतम नै हएत तावधरि नारीक स्थितिमे सुधार नै आओत।

देवता माने प्रतिपाद्य विषय नै कि गॉड (जेना ग्रिफिथ कहने छथि।) मन्त्रार्थमे महर्षि पतञ्जलिक वैज्ञानिक मन्तव्य "यच्छब्द आह तदस्माकं प्रमाणम्" माने जे शब्द आकि मंत्रक पद कहैत अछि सएह हमरा लेल प्रमाण अछि- एकर अर्थ वाँदमे वेदे प्रमाण अछि- गलत रूपेँ भेल। ब्रेख्ट कहै छथि जे कोनो कला नीक नै भऽ सकैए किएक तँ ओ सच्चाइ असत् आ अवास्तविक अछि। ब्रेख्टके ओ विचार स्पार्टासँ एथेंसक सैन्य संगठनक न्यूनताकेँ देखैत देल विचारक रूपमे सेहो देखल जएबाक चाही, काव्य/ नाटकक ऐ रूपेँ

রিবোধ কেনন্হি জে সম্বাদকেঁ বৰ্টি কহ ৰাঁজৈসঁ নোক একটা কৃত্রিম জীরন দিস খাকর্ষিত হএত। খবিস্টাটৈন করিতাকেঁ মাত্র খন্বকৃতি নৈ মানৈ ছথি, ও ঐ মে দর্শন খা সার্রভৌম সত্য সেহো দেখৈ ছথি। ও নাটকক দ্খান্তকেঁ খা খন্বকৃতিকেঁ নিসাস ছোড়্‌রঁনা কহৈ ছথি জে খানন্দ, দযা খা ভযক রাঁদ খরৈত খছি। সম্বাদ দূ তরেহেঁ ভহ সকৈএ, খভিভাষণ খা গপ দ্বারা। গপমে দার্শনিক তত্ত্ব কম বহত। প্রাচীন গ্রীসমে করিতা ভগরানক সনেস রূঁষন জাগত ছন। এবিস্টোফিনীস নীক খা খধনা ঐ দূ তবহক করিতা দেখৈ ছথি, তঁ থিযোক্রেস্টস কঠোব, উঁকৃষ্ঠ খা ভর্য ঐ তীন তবহেঁ করিতাকেঁ দেখৈ ছথি। করিতা খা সংগীত খভিন্ন খছি। হ্মদা যূরোপক সিম্ফানী জগমে ঢেব বাস রাদন একে সংগে রিভিন্ন নযমে মোগত খছি, সিদ্ধাঁতমে খন্তব খননক। যএহ সভ কিছু নাটকক স্টেজ নেন সেহো নাগূ ভেন। ডেবীডাক রিখন্ডন পদ্ধতি উঁচ স্থান প্রাপ্ত বচনা/ নেখক কেঁ নীচাঁ নহ খনৈত খছি খা নিচ্নকাকেঁ উঁপব। বোনেল্ড রাঁর্থেস নিখৈ ছথি জে জখন কৃতি বচনাকাবসঁ পৃথক ভহ জাগএ খা ওকব রিশ্লেষণ স্বতঁত্র ৰূপেঁ মোমএ নগৈ ছৈ তখন কৃতি মহত্ত্বপূর্ণ ভহ জাগএ জকবা ও বচনাকাবক মৃত মোএৰ কহৈ ছথি। উঁত্তব–সংবচনারাদ সংবচনারাদক সম্পূর্ণ খা স্বগঠিত হেৰাঁক খরধাবণাকেঁ মাটি দেনক। সৌসবক ভাষা সিদ্ধান্ত–ৰাঁজৰ/ নিখৰ, রাস্তরিক সমএক সাহিত্য রা ঐতিহাসিক পবিপ্রেক্ষ্যক শব্দশাস্ত্র, মহত্ত্বপূর্ণ কোনো কৃতি রা মন্বকথ খছি/ মহত্তা একটা ভার খছি, রাস্তরিক সমএমে ভাষা রা একব ঐতিহাসিক পবিপ্রেক্ষ্য; হ্মদা একবা সেহো

ডেবীডাক বিখন্ডন সিদ্ধান্ত উনটা–পনটা কবএ নাগন। নিংগ একটা জৈব বৈজ্ঞানিক তথ্য অছি মুদা মহিনা/ পুরুষক সিদ্ধান্ত সামাজিকতাক প্রতিফন অছি। মহিনা সাপেক্ষ সাহিত্য কনা পুরুষ দ্বাবা নির্মিত অছি আ পুরুখক নজবিসঁ মহিনাকেঁ দেখৈত অছি। সাহিত্যক নাবীরাদী সিদ্ধান্ত ঐ সমস্যাক তহমে জাগএ। মিথিনাক সন্দর্ভমে মহিনাক স্থিতি ওতেক খবাপ নৈ ছৈ মুদা মৈথিনী সাহিত্যক একভগাহ প্রবৃত্তিক কাবণ উঁচ বস্থাক নাবীক খবাপ স্থিতি সাহিত্যমে আএন। আধুনিকীকবণ তথাকথিত সামাজিক রূপসঁ নিচ্নকা জাতি সভমে সেহো নাবীক স্থিতিমে অরনতি অননক অছি। দোসব একটা আব গপ অছি জে জাতি আ ধর্ম নাবীক অধিকাবকেঁ কএক হীসমে বাঁটি দেনে অছি। নাবীরাদী দৃষ্টিকোণ সেহো কহৈএ জে সভটা সিদ্ধাঁত পুরুষ দ্বাবা বনাওন গেন, সে ও পূর্ণ ব্যাখ্যা নৈ কহ সকৈএ। সবন মানবতারাদ সিদ্ধাঁতক বিরুদ্ধ আএন। সবন মানবতারাদ কহৈএ জে সাহিত্যক সিদ্ধান্তক বঁদনামে বচনাক কী মানরীয দৃষ্টিকোণ ছৈ, ওগমে সার্থকতা ছৈ আকি নৈ সে সামান্য বুঝিসঁ কএন জা সকৈএ। অপন বুঝিক প্রযোগ কহ বচনাক গুণরত্তা অহাঁ দেখি সকৈ ছী, কোনো সাহিত্যিক সিদ্ধান্তক আরশ্যকতা সমীক্ষা নেন নৈ ছৈ। মুদা সবন মানবতারাদ সেহো একটা সিদ্ধাঁত বনি গেন। সার্থক সাহিত্যক নির্মাণ একব অন্তস্থাত ভেন।

পোথী সমীক্ষামে অত্যধিক আনোচনাসঁ বঁচবাঁক চাহী। সমীক্ষককেঁ অপন বিদ্বত্তা প্রদর্শন কববাঁসঁ বঁচবাঁক চাহী। অত্যধিক আনোচনাক ক্রমমে নোক অপন বিদ্বতা দেখবঁহ নগৈ ছথি। আনোচনাক ক্রমমে সংযম বখবাঁক চাহী, খবাপ শব্দাবনীক প্রযোগ সমীক্ষকক খবাপ নানন–পানন

देखबैत अछि। पोथीक बिना पढ़ने समीक्षा अनैतिक अछि। उदाहरणस्वरूप कर्मधारयमे धूमकेतुक विषयमे तारानन्द वियोगी लिखै छथि- मिथिलाक संस्कृतिमे युग-युगसँ प्रतिष्ठापित साम्प्रदायिक सौहार्दकेँ रेखांकित करैत हिनक कथा "नमाजे अकबाना" बड्ड महत्वपूर्ण थिक। (कर्मधारय, पृ. १२७) (!) कथाक शीर्ष देखि कऽ ई तरहक समीक्षा भेल अछि कारण ई कथामे हाजी सैहेबक नमाजक समएमे पिंजराक सुग्गा "सीता...राम...।" बजैए आ सुग्गाक पिंजराकेँ हाजी सैहेब ताधरि महजिदक देबालपर पटकै छथि जाधरि सुगा मरि नै जाइए। सआदा कानऽ लगैए आ कथा खतम भऽ जाइए। आ ई कथा समीक्षकक मतमे साम्प्रदायिक सौहार्दकेँ रेखांकित करैए !

काव्यक भारतीय विचार: मोक्षक लेल कलाक अवधारणा, जेना नटराजक मुद्रा देखू। सृजन आ नाश दुनूक लय देखा पड़त। स्थायी भावक गाढ़ भऽ सीझि कऽ रस बनब- आ ई सन कतेक रसक सीता आ राम अनुभव केलन्हि (देखू वाल्मीकि रामायण)। प्राचीन भारतीय कलाकारक शिक्षक छथि तँ संगमे रसिक सेहो। कलाक स्वाद लेल रस सिद्धांतक आवश्यकता भेल आ भरत नाट्यशास्त्र लिखलन्हि। अभिनवगुप्त आनन्दवर्धनक ध्वन्यालोकपर भाष्य लिखलन्हि। भामह ६अम शताब्दी, दण्डी सातम शताब्दी आ रुद्रट ९अम शताब्दीमे एकरा आगाँ बढ़ेलन्हि। रस सिद्धान्त: भरत:- नाटकक प्रभावसँ रस उत्पत्ति होइत अछि। नाटक कथी लेल ? नाटक रसक अभिनय लेल आ संगे रसक उत्पत्ति लेल सेहो। रस कोना बनैछए ? रस बनैछए कारण (विभाव),

परिणाम (अनुभाव) आ संग लागल आन वस्तु (व्यभिचारी)सँ। स्थायीभाव गाढ़ भऽ सीमि कऽ रस बनैए, जकर स्वाद हम नऽ सकै छी। भट्ट लोलट:- स्थायीभाव कारण-परिणाम द्वारा गाढ़ भऽ रस बनैत अछि। अभिनेता-अभिनेत्री अनुसन्धान द्वारा आ कल्पना द्वारा रसक अनुभव करैत छथि। लोलट करिकेँ आ संगमे श्रोता-दर्शककेँ महत्व नै दै छथि। शौनक:- शौनक रसानुभूति लेल दर्शकक प्रदर्शनमे पैसि कऽ रस लेबै आवश्यक बुझै छथि, घोड़ाक चित्रकेँ घोड़ा सन बुझि रस लेबा सन। भट्टनायक कहै छथि जे रसक प्रभाव दर्शकपर होइत अछि। करिक भाषाकेँ ओ भिन्न मानैत छथि। रससँ श्रोता-दर्शकक आमो परमामोसँ मेल करैए। रसक आनन्द अछि स्वरूपानन्द। आ ऐसँ होइत अछि आमे-साक्षाकोर। रस सिद्धान्त श्रोता-दर्शक-पाठक पर आधारित अछि। ई श्रोता-दर्शक-पाठकपर जोर दैत अछि। ध्वनि सिद्धान्त: आनन्दवर्धन ध्वन्यालोकमे साहित्यक उद्देश्य अर्थकेँ परोक्ष रूपेँ बुझाएब वा अर्थ उत्पन्न करब कहैत छथि। ई सिद्धान्त दैत अछि परोक्ष अर्थक संरचना आ कार्य, रस माने सौन्दर्यक अनुभव आ अलंकारक सिद्धान्त। आनन्दवर्धन काव्यक आमो ध्वनिकेँ मानैत छथि। ध्वनि द्वारा अर्थ तँ परोक्ष रूपेँ अबैत अछि सदा ओ अबैत अछि स्वसंगठित रूपमे। आ ऐसँ अर्थ आ प्रतीक दुनू सिद्धान्त बहार होइत अछि। ऐसँ रसक प्रभाव उत्पन्न होइत अछि। ऐसँ रस उत्पन्न होइत अछि। न्याय आ मीमांसा ऐ सिद्धान्तक विरोध केलक, ई दुनू दर्शन कहैत अछि जे ध्वनिक अस्तित्व कतौ नै अछि, ई परिणाम अछि अनुमानक आ से पहिनहियेसँ लक्षणक अन्तर्भूत अछि। आ से सभ शब्द

द्वारा वर्णित होएबँ सम्भव नै अछि। स्फोट सिद्धांत: भर्तृहरीक वाक्यपदीय कहैत अछि जे शब्द आकि वाक्यक अर्थ स्फोट द्वारा संवाहित अछि। वर्ण स्फोटसँ वर्ण, पद स्फोटसँ शब्द आ वाक्य स्फोटसँ वाक्यक निर्माण होइत अछि। कोनो ज्ञान बिना शब्दक सम्बन्धक सम्भव नै अछि। ई भारतीय दर्शनक ज्ञान सिद्धान्तक एकटा भाग बनि गेल। अर्थक संप्रेषण अक्षर, शब्द आ वाक्यक उत्पत्ति बिना सम्भव अछि। स्फोट अछि शब्दब्रह्म आ से अछि सृजनक मूल कारण। अक्षर, शब्द आ वाक्य संग-संग नै बहैए। बौजल शब्दक हवाक अक्षर अपनामे शब्दक अर्थ नै अछि, शब्द पूर्ण होएबा धरि एकर उत्पत्ति आ विनाश होइत रहै छै। स्फोटमे अर्थक संप्रेषण होइत अछि यदा तखनो स्फोटमे प्राप्ति समए वा संचारक कालमे अक्षर, शब्द वा वाक्यक अस्तित्व नै भेल रहै छै। शब्दक पूर्णता धरि एक अक्षर आन बीक जकाँ क्रमसँ अर्थपूर्ण होइए आ वाक्य पूर्ण होएबा धरि शब्द क्रमसँ अर्थपूर्ण होइए। सांख्य, न्याय, वैशेषिक, मीमांसा आ वेदान्त ई सभ दर्शन स्फोटकेँ नै मानैत अछि। ऐ सभ दर्शनक मानब अछि जे अक्षर आ ओकर ध्वनि अर्थकेँ बीक जकाँ पूर्ण करैत अछि। फ्रांसक जैक्स डेरीडाक विखण्डन आ पसबराक सिद्धान्त स्फोट सिद्धान्तक लग अछि। अलंकार सिद्धान्त: भामह अलंकारकेँ समासोक्ति कहै छथि जे आनन्दक कारण बनैए। दण्डी आ उद्भट सेहो अलंकारक सिद्धान्तकेँ आगाँ बढ़बै छथि। अलंकारक मूल रूपसँ दू प्रकार अछि, शब्द आ अर्थ आधारित आ आगाँ सादृश्य-विरोध, तर्कन्याय, लोकन्याय, काव्यन्याय आ गूढ़ ार्थ प्रतीति आधारपर। मम्मट ६१ प्रकारक

अलंकारकेँ ७ भागमे बाँटै छथि, उपमा माने उदाहरण, रूपक माने कहबी, अप्रस्तुत माने अप्रत्यक्ष प्रशंसा, दीपक माने विभाजित अलंकरण, व्यतिरेक माने असमानता प्रदर्शन, विरोध आ सङ्कचय माने संग्रहे। औचित्य सिद्धान्त: क्षेमेन्द्र औचित्य-विचार-चर्चामे औचित्यकेँ साहित्यक मुख्य तत्व माननहि। आ औचित्य कतऽ हेबाक चाही ? ओ हेबाक चाही पद, वाक्य, प्रबन्धक अर्थ, गुण, अलंकार, रस, कारक, क्रिया, लिंग, वचन, विशेषण, उपसर्ग, निपात माने फाजिल, काल, देश, कुल, व्रत, तत्व, सत्व माने आन्तरिक गुण, अभिप्राय, स्वभाव, सार-संग्रह, प्रतिभा, अवस्था, विचार, नाम आ आशीर्वादमे। कंपायमान अछि ओ ब्रह्माण्ड आ ओ अछि कंपन मात्र। कविता वाचनक बाद पसरैत अछि शान्ति, शान्ति सर्वत्र आ शान्ति पसरैत अछि मगजमे। अनुवाद समालोचना: सर्जनात्मक साहित्यमे नाटक सभसँ कठिन अछि, फेर कविता अछि आ तखन कथा, जँ अनुवादकक दृष्टिकोणसँ देखी तखन। नाटकमे नाटकक पृष्ठभूमि आ परोक्ष निहितार्थकेँ चिन्हित करए पड़त संगहि पात्र सभक मनोविज्ञान बूझए पड़त। कवितामे कविताक विधासँ ओकर गढ़निसँ अनुवादकक परिचित भेनाइ आवश्यक, जेना हाइकूक मैथिलीसँ अंग्रेजी अनुवाद करै बेरमे मैथिलीक वार्णिक ५/७/५ क मेल जँ अंग्रेजीक अक्षरोंसँ करबै तँ अहाँक अनूदित हाइकू हास्यास्पद भऽ जाएत कारण अंग्रेजीमे ५/७/५ सिलेबलक हाइकू होइ छै आ मैथिलीमे जेना वर्ण आ सिलेबलक समानता होइ छै से अंग्रेजीमे नै होइ छै। ऐ सन्दर्भमे ज्योति सुनीत चौधरीक मैथिलीसँ अंग्रेजी अनुवाद एकटा प्रतिमान प्रस्तुत करैत अछि। कविताक लय, बिम्बपर विचार करए पड़त संगहि

কবিতা খণ্ডক কবিতাক মুখ্য শৈলীসঁ মিলান করএ পড়ত। কথামে কথাকারক আ কথাক পাত্রক সংগ কথাক ক্রম, বৈকল্পিক সময-কালক জ্ঞান আ বাতাবরণক জ্ঞান আবশ্যক ভঽ জাইত অছি। রামলোচন শরণক মৈথিলী রামচরিত মানস অবধীসঁ মৈথিলীমে অনুবাদ অছি মুদা দোহা, চৌপাই, সোরঠা সভ শাস্ত্রীয রূপেঁ অনূদিত ভেল অছি। সিদ্ধান্তক আবশ্যকতা কী ছৈ ?

বাঁল গুরু

ওম নাম রহৈ ওহি বচ্চাক।
মংশা নাম রহৈ ওহি বুচ্চীক।
দিল্লীক কোনো আবাসীয পরিসরমে দুন্নু গোটেক পরিবার রহৈ ছলৈ।
বচ্চা রহএ মিথিলাক আ বুচ্চী রহএ পঞ্জাবক। বচ্চাক মাএ গৃহিণী আ পিতা নোকরিহারা। বুচ্চীক মাএ আ পিতা দুন্নূ নোকরিহারা।
এহ, ওকর পিতাক মুরেঠা দেখৈবলা রহৈ ছল। মংশাক মাএ অপন পতিকেঁ সরদারজী কহৈ ছলি। মংশাক ঘরমে ওড়ীসাক একটা বচ্চিযা নোকরী করৈ ছলি, মহুআ। বৈহ মংশাক দেখ-রেখ করৈ ছলি। আবাসীয পরিসরক ঘাসক পার্কমে মংশাকেঁ মহুআ আনৈ ছলি।
ওম ওহি পার্কমে অপন মাএক সংগ অবৈ ছল। মংশা আ ওম ওহী পার্কমে খেলাই-ধুপাই ছল।
ওমক জন্মদিনমে মংশা অবিতে ছলী। মাএ ওকরা নেন

उँपहार कीनि कऽ राखि दैत छलीह। मह्खा मंशीकेँ लऽ कऽ समएसँ ओकर जन्मदिनमे पहुँचि जाए छलीह। ओर आ मंशी दुनूक चारिम बरख पूरल छलन्हि आ पाँचम चढ़ल छलन्हि।

ऐदा ओहि आरासीय परिसरमे एकटा बदमाश बच्चा आबि गेल। ओ सभ बच्चाकेँ तंग करए लागल। ओकर नाम रहै स्वरसेन।
"गे मंशी, दुजुह्री किए बन्हने छेँ ?"
"तोरा की ?"
"गे मंशी, ऐँह किए फुलेने छेँ ?"
"ऐँह किए फुलेने रहबै ?"
"मंशी गे, तोहर दोस ओर किए एहन गन्दा छौ ?"
आबै तँ मंशीकेँ ततेक तामस भेलै जकर कहबै नहि। ओ जोर-जोरसँ बजए लागलि-
"ओर हमर दोस छी। जे एकरा गन्दा कहैए से अपने गन्दा अछि।"
मंशी ओकर हाथ पकड़ने आगाँ बढ़ि गेलि आ सभ गप ओकर माएकेँ कहलकै।
"हम स्वरसेनपर तमसाए छलहुँ आ ओ चुपचाप ठाढ़ छल।"
मंशी ओकर माएकेँ कहलक।
"किए ओर। अहाँकेँ स्वरसेन गन्दा कहलक आ अहाँ चुपचाप ठाढ़ रहि गेलहुँ।"– ओरसँ ओकर माए पुछलखिन्ह।
"माए, ओ हमरा नै चिन्हैए। नव आएल अछि। तेँ हमरा गन्दा कहलक। जखन ओ हमरा चीन्हि जाएत तँ थोड़बेक गन्दा कहत।"
माए आँखिमे नोर आबि गेलन्हि।

হ্নকো পহিনে তামস খারি গেল ছলন্হি জে হমব রেঁটো কিএ চুপ বহি গেল। ও স্বসেনকেঁ কিছু কহলক কিএ নৈ। ফদা তখনে হ্নকা মঁশা দেখাগ পড়লন্হি। দেখিযৌ কতেক নিশ্চুল খছি। খা দ্নূ রঁচাকেঁ ও চুম্মা নেমএ নগনীহ।

<u>একটা পত্র</u>

শ্বভাশীষ।
হম এতয ক্শল ছী। খহাঁ সরঁহক ক্শলক হেতু সতত্ ভগরানসঁ প্রার্থী বহৈত ছী।
খাগাঁ সমাচাব ওা জে খহাঁ সভ হমব খোজ খরঁবি নেনাগ রিঙ্ক্নে রিসবি গেল ছী। ফোনো তঁ ছোড়ূ, চিঠ্ঠীযোসঁ গপ্প কেনা মহিনো রীতি জাগত খছি। কমসঁ কম সপ্তাহমে নহি তঁ মহিনোমে একো রেঁব তঁ মাযক নেন গপ্প কবরাঁক সময নিকানূ।

এতেক মোটকা-মোটকা কিতারঁ খহাঁ নিখৈত ছী কিন্তু মাযসঁ গপ্প কবরাঁক হ্র্সতি নহি খছি। খহাঁক কিতারঁক খিস্সা খা করিতা সভ দীদী স্বনেনক খছি। রঁহ্ত মার্মিক নগৈত খছি। পবন্তু খপন মাঁক প্রতি কোনো

জিজ্ঞাসা নহি হোইত অছি, জে কতয রহৈত অছি আ কোনা অছি।

ভাইসঁ অহাঁ অপনে সময-সময়পর গপ্প করু জে হম কতঽ কতেক দিন রহব। গামমে আব হমরা নহি রহল হোএত কারণ এতএ কোনো ব্যবস্থা নহি অছি আ কিয়ো পুরুখ নহি রহৈত ছথিন্হ। অহাঁ সভ ভাই-বহিনমে ছোট ছী কিন্তু ঘরমে অহীঁকেঁ ঘরক ব্যবস্থা আ ইন্তজামক ভার ভেটলসঁ অছি। কিন্তু এম্হর অহাঁ ধ্যান নহি দৈত ছিঐক। ফোনপর অহাঁসঁ গপ্প করবাক বড্ড মোন হোইত রহৈত অছি। বচ্চা সভসঁ সেহো গপ করবাক মোন হোইত রহৈত অছি। বচ্চা সভকেঁ দূ-তীন দিনপর বাসঁ গপ করবা লেল কহবৈ।

জমাএকেঁ দেখৈত রহৈ ছিয়ন্হি জে সভ দূ-তীন দিনপর অপন মাঁসঁ গপ করৈত রহৈত ছথিন্হ, সে হমরো সৌখ লগৈত রহৈত অছি জে হমর বেটা সভ কেহন অছি জে কহিয়ো মাঁসঁ গপ্প করবাক মোন নহি হোইত ছৈক। সভ কহৈত অছি জে অহাঁকেঁ কোন চীজক কমী অছি, সে হমরো চীজক কমী তঁ নহি অছি মুদা ধিয়া- পুতাক হম প্রেমক ভূখল ছী।

পুতোহু, অহাঁকেঁ এখন ঘরক সভটা কাজ করএ পড়ৈত হোএত। বড্ড মেহনতি হোইয হোএত, মুদা তৈয়ো হমরোপর ধ্যান রাখব। হম বড্ড ঘরবাএল রহৈ ছী তেঁ জে ফুরাএল সে হম চিট্ঠীমে লিখা দেলহুঁ।
অহাঁ সভক প্রেমক ভূখল-
অহীঁক মাঁ।

<u>মাএ–বৌৈাক মনোবিজ্ঞান</u>

বৌৈা,
গাম খাবৈক মোন নৈ হোগএ। প্বতোহ্সঁ খাব ঝগড় া নৈ হোগএ।
মহীস দূধ দ২ বহন খছি...
হ্মদা ৎৈনবৈয্যা সভ এহি নেন জড়ি বহন খছি।
...
...
খহাঁক মাএ।

"খএঁ যৈ, খহাঁক দূধ হোগযে তঁ ৎৈনবৈয্যা সভ কিএক জড়ত? খা খহাঁ সে ব্নৌ কোনা ছিঐক?" সে বূঁঢ় ীসঁ প্বছনকন্হি নিখিযা।
তঁ কহনন্হি বূঁঢ় ী– "জে ও সভ মোনে–মোনে জড় ৈএ,

সে হম সভটা বুন্নৌ ছিঐ।”

চিঠ্ঠী রেঁটা নগ পহুঁচি গেলন্হি।
হ্নদা রেঁটাকেঁ দেখ্- “খএঁ যৌ- হমবা দূধ মোগযে তঁ
নোক সভ কিএক জড়ৈএ? মাএ নিখনক খছি।”
পঢ়্খা রঁজলাহ- “হৈনরৈয্যা সভ কিএক জড়ত? খা
খহাঁ সে বুন্নৌ কোনা ছিঐক, মাএ নে নিখনন্হি খছি?”
তঁ কহলন্হি রেঁটা- “জে মোনে-মোনে জড়ৈএ, সে হম
সভটা বুন্নৌ ছিঐ।”

হজাব কোস দূব বহি বহল নিবক্ষব দুনূ মাএ-রেঁটাক
রীচক রিচাব-তঁত্তক সাদৃশ্যতা!
মাএপব কতেক রিশ্বাস ছৈ? মাএকেঁ রেঁটাপব খা রেঁটাকেঁ
মাএপব রিশ্বাস ছৈ, দোসবকেঁ রিশ্বাস নৈ মৌ তকব কোনো
চিন্তা নৈ।
মাএ-রেঁটাক মনোরিজ্ঞান !

शावदानगव

दु्र्गा पूजाक नाटकक दू दृश्यक बीच नर्तकीक नाच।
“शावदानगवक ठोढ़ा ँग दस टाका तहे-तहे दिनसँ दै छथि”- नर्तकी कखसाना बजै छथि।
“बनावसक छै बौ।”
“ध्र्व, ऋजयफवप्पवसँ नञ् खनै छै ओ ऋ्गोा बनावसक..”।
“तौ ऋदा ओ शावदानगव कोन गाम छै”।
“ब्र्मनही नहि। पश्ची टैनक जे पागबना सभ वहै, से सड़कक ओहिपाव टैन बना नेनकै ओ नक्ष्मीप्पव नाम वाखि नेनकै- जे पश्ची टैनक हम सभ नहि छी। नक्ष्मी ओ सवस्वतीक ऋगड़ा ब्र्मन नहि छौह। से भगवानक ऋगड़ाकेँ सोभ्राँ खनने खछि। पश्ची टैन गाम गविबहा सभक खछि, सभटा खछि महिसवाँव सभ। ऋदा भगवानक ऋगड़ामे गामक नाम सवस्वतीक नामपव शावदानगव वाखि नै गेन खछि।”
“ चन नर्तकीकेँ तँ खही बहन्ने पाग दै जाग छै”।

প্রাফেসব প্রেমশংকব সিংহ

মৈথিলী ব্যাঁন কাব্যধাবা

করিতা সকল জীরনকেঁ খপনামে সমাহিত করৈত চমকোবে নহি, প্রত্নুত সত্যাদ্ঘাটন খা খাত্মান্বেষণ সেহো থিক। মৈথিলী কাব্যধাবাক স্বদীর্ঘ পবম্পবাক খরগাহনোপবান্ত প্রতিভাষিত হোগত খছি জে ব্যাঁন কাব্য-ধাবাসঁ করিতাকাব সর্বদা রিমুখ বহলাহ। ব্যাঁন-কাব্য-ধাবাক গতিহাস কতেক প্রাচীন খছি তাহি রিষযপব রিরাদ ভঃ সকৈত খছি, কিন্তু সত্যতা ওা খছি জে ওা এক নূতন রিধাক রূপমে রিকসিত ভেল জকব গতিহাস রিগত শতাব্দীসঁ প্রাবম্ভ হোগছ, কাবণ এহিসঁ পূর্ব ব্যাঁন সাহিত্যকেঁ গম্ভীবতাসঁ নহি খংগীকাব কযল জাগত ছল খা ওা বুঝল জাগত ছল জে ব্যাঁন-সাহিত্যক বচনাকাব ওতেক প্রবুদ্ধ নহি হোগত ছথি, জতেক খন্য রিধাক বচনাকাব। কিন্তু শনৈঃ-শনৈঃ ওা ধাবণা খঘোষিত রূপসঁ পোষিত-পল্লরিত কযনিহাবকেঁ পাছাঁ হটৈয পড়ননি। সময ওা সিদ্ধ কঃ দেনক খছি জে ব্যাঁন সাহিত্যক সৃজনিহাবকেঁ সাহিত্যক খন্য রিধাক তুলনামে

অধিক মৌলিকতা অপেক্ষিত অছি। এতবেঁ নহি শিশুক মনোবিজ্ঞানকেঁ জনবাঁক-বুঝবাঁক ক্ষমতা সেহো পরমারশ্যক অছি। বাঁল সাহিত্যান্তর্গত বিশেষ রূপসঁ বাঁল-কাব্য-ধাবাক প্রসংগমে কহল গেল ধাবণাদিকেঁ তোড়ি দেলক আ এহি বিধামে কবিতাকাব অধিক উন্মুখ ভেলাহ।

মৈথিলীমে নর জাগবণক সূত্রপাত ভেল বীসম শতাব্দীমে জকবা স্বর্ণযুগক নামে উদ্ঘাষিত কযল গেল আ বাঁল-কাব্যধাবাক দিশামে অন্বেষণ আ অনুসন্ধান স্বাতন্ত্র্যোত্তব কালমে সর্বাধিক কবিতাকাব এক স্বস্থ বাতাববণমে সৃজনবত ভেলাহ। এহী কালাবধিমে সাহিত্য-চিন্তক লোকনি নূতন ভাবনাসঁ উত্প্রেবিত ভয় মিথিলাংচল এবং প্রবাসী মৈথিল জনসম্প্রদায বাঁল পত্রিকাক প্রকাশনক শুভাবম্ভ কযলনি। বাঁল পত্রিকাক প্রকাশনোপবান্ত বাঁল সাহিত্যান্তর্গত বাঁল-কাব্যধাবাক প্রস্ফুটন ভেলৈক জে মাত্র পৃথক বিধোক রূপমে নহি প্রতিষ্ঠিত ভেল, প্রত্যুত পূর্ণতঃ শিশু কাব্যক সৃজনক পবম্পবাক সূত্রপাত ভেলৈক তথা একব নেওকেঁ মজগূত কববাঁক দিশামে ওহি কবিতাকাবকেঁ উপেক্ষাক দৃষ্টিএঁ নহি দেখল জা সকৈছ।

বস্তুতঃ ওা শ্রেয আ প্রেয ছৈক স্বাতন্ত্র্যোত্তব যুগকেঁ জখন বাঁল-পত্রিকামে "শিশু" (১৯৪৯), "বঁটুক" (১৯৪৯), "ধীযাপূতা" (১৯৬৭), "নেনা ভুটকা" (১৯৯৬) আ "বাঁল মিথিলা" (১৯৯+) ক প্রকাশনক শুভাবম্ভ ভেলৈক। উপর্যুক্ত পত্রিকাদিক মাধ্যমে আবম্ভিক যুগক সম্ভাবনা প্রাবম্ভ ভেল। বাঁল পত্রিকাক অতিবিক্ত অন্যান্য

পত্রিকাদিমে সেহো করিতাকাব উঁভবনাহ জে শিশ্বক নেন শাশ্বিত কাব্যক সৃজন কযননি। উঁপহ্যঞ্চ পত্রিকাদিমে শতাধিক করিতাকাবক শতাধিক কাব্যধাবা প্ররাহিত ভেন, কিন্তু দ্যৌগিক রিষয থিক জে কোনো কাব্য-সংগ্রহ প্রকাশিমে নহি খারি সকন। পটনাসঁ প্রকাশিত “মিথিনা মিহিব” (১৯৬০) মে শিশ্বকেঁ খাকর্ষিত কবরাঁক নেন তথা কাব্য-যাত্রাকেঁ প্রাসোহিত কবরাঁক উঁদ্দেশ্যসঁ “নেনা ভুটকাক চৌপাড়ি ” নামে দ্গ পৃষ্ঠ্য খরশ্য স্ববক্ষিত কযনক, কিন্তু ওহিমে ব্নৌখনি এরং চুট্কাক সংগহি সংগ যদাকদা করিতা সেহো প্রকাশিত ভেন জে কাব্য-যাত্রাকেঁ খাগাঁ রঁঢ়যরাঁমে সহাযক সিদ্ধ ভেন। হঁ, এতরাঁ সহ খছি জে রাঁন দিরসক খরসবপব ১১ নরম্বব ১৯৭৯ ক খংক এহি প্ররৃত্তিক কাব্য-ধাবাকেঁ প্রাসোহিত কবরাঁক দিশামে সফন প্রযাসক শ্বভাবম্ভ কযনক।

মৈথিনী রাঁন-কাব্য-ধাবাক শ্বভাবম্ভ জে মিথিনাংচনক শিশ্বক মানসিক খা ভারনামেক পোষণ কযনক; ওকব ফঞ্চ হঁসী, উঁমংগ খা মিঠগব খিনখিনাহটি কাব্যমে প্ররেশি পৌনক। রাঁন গোপানক কপ্পনা খা জিজ্ঞাসাক ক্ষিতিজক রিস্তাব শনৈঃ-শনৈঃ হোময নাগন খা ওকবা সহৃদয ব্যক্তি খা উঁত্তমোত্তম নাগবিক রঁনরাঁক দিশামে জরঁদস্ত নেও দেনক।

মৈথিনীমে উঁপনর্দ্ধ রাঁন কাব্যধাবাকেঁ দ্গ শ্রেণীমে রিভাজিত কঽ কএ ওকব শৃঁখনারদ্ধ গতিহাসক নেখা-জোখা কযন জা সকৈছ-

১.মৌনিক কাব্যযাত্রা

২.অনূদিত কাব্যযাত্রা

মৌলিক কাব্য-ধারাক ইতিহাসমে বিগত শতাব্দীক নবম দশকমে দস্তক দেননি উঁপেন্দ্র ঝা "ব্যাস" (১৯১৭-২০০২)। হিনকব "অক্ষব পবিচয" (সুরেন্দ্রনাথ ঝা, শ্রীভবন, বোৌবিং বোড, পটনা, ১৯+৪) প্রকাশিমে আযন জাহিমে শিশিবাবস্থাক আঁখিকেঁ খোনবাক ও উঁপক্রম কযননি। এহিমে "অ" সঁ "ক্ত" ধবি প্রত্যেক বর্ণপব সবন-স্ববোধ বাঁন-কাব্যক সৃজন কই ও একব বিকাস যাত্রামে নব আযামক সৃষ্ঠি কযননি। এহিমে কবি স্বদেশ প্রেম, উঁপদেশ, চেতাবনী, আমেবক্ষা, মাতৃভাষা প্রেম, পাপ-পুণ্য আ জীবনক বিবিধ রূপকেঁ উঁদ্ঘাটিত কযননি যথা-

জনমে বঁহুতো জীব বহৈছ
ঝটি দই কববঁ নীক নহি হোগছ
টটৈকা জনসঁ খূবঁ নহাউঁ
ঠকক সংগমে নে পড়ি বাঁউ
ডমরু ডিমডিম বঁজাবী আনি
ঢড়ক-ঢড়ক নহি পীবী পানি
(অক্ষব পবিচয, পৃষ্ঠ-৩)

মৈথিলী বাঁন-কাব্যযাত্রাক পবিপ্রেক্ষ্যমে একৈসম শতাব্দী বিশেষ উঁপজাউঁ ভূমি কহন জা সকৈছ। এহি কালাবধিমে বাঁন কাব্যধাবাক অভূতপূর্ব বিকাস ভেলৈক আ কতিপয কবিতাকাব এহি দিশামে উঁন্মুখ ভেলাহ জে একবা সমৃদ্ধিত কববাক দিশামে প্রযাস কববঁ প্রাবম্ভ কযননি। বর্তমান শতাব্দীক প্রথম দশকমে নীক তোড়া

কঽ স্বতঃ বাঁন-কাব্যধাবাক খন্তস্মাত সশক্ত হস্তাক্ষব কযননি জনকবি জীবকান্ত (১৯৩৬) জনিক চাবি বাঁন কাব্য সংগ্রহ গাছ ঝূন ঝূন (চত্তবংগ প্রকাশন, বেঁগূসবায, ২০০৪), ছাহ সোহাওন (শেখব প্রকাশন, পটনা (২০০৬), খীখিবিক বীখবি (কিস্বন সংকল্প নোক, স্বপৌন, ২০০৭) এবং হমব খঠন্নী খসনগ বনমে (জখন-তখন, দবভংগা, ২০০৯) প্রকাশিমে খাযন খছি জাহিমে ফন মিনাকঽ ডেঢ় সযক নগধক কবিতা সংকনিত খছি। উঁপর্যুক্ত সংগ্রহাদিক কবিতাদি বাঁন-কাব্যধাবাক সন্মুচিত প্রতিনিধিত্ব কবৈত খছি জাহিমে কবি বাঁনমনক ভাবনাকেঁ দেখবাঁক প্রযাস কযননি খছি। উঁপর্যুক্ত কবিতাদি হৃদযকেঁ স্পর্শ কযনিহাব থিক জে শনৈঃ-শনৈঃ বাঁন মনকেঁ হৃদযস্পর্শী ভঽ খাগাঁ বঁঢ়া জাগছ তথা পাঠক ওকবা তাধবি দেখৈত বহৈছ জাধবি ও মানব চক্ষুসঁ খদৃশ্য নহি ভঽ জাগছ। কবি পহিনে স্বযংকেঁ ডুবৌননি খছি খা বাঁন মনকেঁ ডুববাঁক হেত্তু বিবশ কবৈত ছথি।

হিনক বাঁন-কাব্য যাত্রাকেঁ চাবি ভাগমে বিভাজিত কযন জা সকৈছ,

১.বাসেন্য ভাবময
২.বাসেন্যক সময
৩.শিশু বোঁধ
৪.শিশু কল্পনা।

হিনক বাঁন-কাব্যক সর্বগম্যতা খা সহজ সংবেদ্যতা সোঝ খভিব্যক্তিক কাবণেঁ নহি, প্রভৃত জীবন প্রসংগক ভূমিকামে কোনো এক ভাবক্ষণকেঁ উঁপস্থিত কববাঁক কাবণেঁ ওহিমে ও গুণ উঁপেন্ন ভেন খছি, জকবা হম সহজ মানবীযতা

कहि सकैत छी। जीवनक विविध यथार्थ प्रसंगसँ सम्बन्धित संवेदनात्मक प्रतिक्रिया हिनक बाल-काव्यक मूलाधार छैवाक संगहि संग हुनक व्यक्तित्वक विशेषतादिपर हमर दृष्टि केन्द्रित भऽ जाइत अछि। स्थल-स्थलपर एहन अनुभव होइत अछि जेना ओ अपन भावकेँ वैक्यूममे राखि कऽ पुनः ओहिपर काव्य सृजन नहि कयलनि, प्रत्युत ठेठका सम्वेदनात्मक प्रतिक्रियाकेँ सहज रूपेँ पद्यबद्ध कयलनि। सम्भवतः एहने ठेठका सम्वेदनात्मक प्रतिक्रियादिकेँ सहज रूपसँ काव्यमे महत्व दऽ कए पद्य-बद्ध कऽ प्रक्रियामे ओ बाल-काव्य-यात्रा अन्तर्गत हस्ताक्षर कयलनि। हिनक बाल कवितादिमे खेलकूद, पढ़ाइ-लिखाइ, प्राकृतिक सुषमाक विविध स्वरूप, विविध जीवनोपयोगी सामग्री, बाध-वन, सर-सम्बन्धी, जीव-जन्तु, इतिहासोद्भव महापुरुषक जीवन वृत्तान्त आ आपसी लड़ाइ-झगड़ा। सभ हुनका सोझाँ होइत छनि आ अपन आनन्दी स्वभावक कारणेँ हुनका एहि सभमे रस-बोध भेलनि।

जीवकान्तक साहित्यिकता अपन सभ्यता-संस्कृति आ भाषाक संग अपनत्वक संगहि काव्यात्मक अनुभव तथा भाषाक रचनात्मक प्रयोग थिक। इएह कारण अछि जे हुनक अपन पृथक् रंग, पृथक् पहचान तँ छनिहे जे ओ परम्परागत व्यञ्जनाक संग नव बात कहबाक उपक्रम कयलनि। ओ अनुभव सभकेँ सार्थक एवं रचनात्मक आयाममे बाल-काव्य यात्रा कयलनि। ओ अपन सोचकेँ, काव्य-यात्राकेँ एक नव क्षितिजक अन्वेषण करैत, यथार्थसँ सरोकार रखैत, विसंगति आ विद्रूपताक बीच वस्तु

ৱঁনৱেঁত সার্থক জীরন মূন্যকেঁ স্থাপিত কবৱাঁক খনরবত প্রযাসমে নাগন ছথি। হিনক ৱাঁন-কার্য্য-যাত্রাক প্রক্রিযাক কেন্দ্র থিক ৱাঁন-মন জাহিমে করি পবিশ্রেমক মহত্তাকেঁ প্রতিপাদিত কবৈত ওকব মনকেঁ এহি দিস খাকর্ষিত কযননি খছি,

দেখএ জীরন ডঁসের তত্ত্ব
জীরন থিক ৱঁড়কা টৌ ডঁসের
খটৈনে সভ স্বখ পারী
খটৱেঁ থিক দেশক খাজাদী
খটিকএ স্বস্থ ৱঁসারী
(হমব খঠন্নী খসনগ রনমে, পৃষ্ঠ-৩৪)

জীরকান্তক ৱাঁন-কার্য্য-যাত্রাক খনুশীনন খা মননসঁ স্পষ্ট খছি জে নোকসাহিত্যান্তস্থত শিশুসঁ সম্বন্ধিত নোক প্রচনিত কহরী খছি, তাহিসঁ ও পর্যাপ্ত খনুপ্রাণিত ছথি যথা গাছ ঝূন-ঝূন মে পীপব, রিবিছ তব, নোঁকী হরামে, জান্ধ, ৱাঁঘক মৌসী গত্যাদি ডঁপর্যুক্ত পবিরেশমে বচিত খছি। ৱঁচা সৱঁ কহৈত খছি:

মৈনাক ৱঁচা সিনৌবীযা বে
দূ গো জান্ধন গিবা দে

ডঁপর্যুক্ত ভারসঁ খনুপ্রাণিত ভহ ও ৱাঁন-কার্য্য সৃজন কযননি:

জ্মা-জ্মা কএ ঢেপা মাবহি
জান্ধ গিবা দে, ৱঁৱঁনূ ভৈযা

কাৰী-কাৰী জাহ্ম খসাৰঁহি
গাছ ঝখা দে, ৰঁৰঁনূ ভৈয়া

(গাছ ঝূন-ঝূন, পৃষ্ঠ-২৮)

মৈথিনীক রিপ্বন নোকোক্তিক প্রভার হিনক কার্য্য-যাত্রামে দৃষ্ঠিগত হোগছ যথা:
জাড় ৰঁড় জাড়, গোসাগঁ ৰঁড় পাপী
তপতে খিচড়ি খ্খা দে গে কাকী
(মৈথিনী নোকোক্তি কোশ, পৃষ্ঠ-৩১০)

উপর্যক্ত নোকোক্তিসঁ খন্বপ্রাণিত ভৎ ও ৰাঁন কার্য্য-যাত্রাক শ্রীগণেশ কযননি যথা:

টৈকা পানি ঝাঁপি কএ বাখী
ফটৈকি ৰঁনা কএ চাউঁব ৰেঁবাৰী
পীবা-পীবা দান দবড়ি নী
খন্নূ-কোৰী কাটি মিনাৰী
চূল্হি পজাবি ধবী টৈকনীমে সভ সামিগ্রী
মঙ্কিম ধাহ পানি টৈভকাৰী
হবদি জোগ দএ পিযব ৰঁনা দে
খটৈকবসঁ কিছু নোন খসাৰী
জীব-তেনকেঁ ধাহ দেখা কএ, সোন্হ ৰঁনৰিঁহেঁ
ছৌকি-সানি কএ মঝনী হমবা নেন পবসি দে
খিচড়ি খা গবমযনহুঁ, সে হম নহিএ কাপী
তপতে খিচড়ি সঁ, টৈনকওননি ননকী কাকী
(গাছ ঝূন-ঝূন, পৃষ্ঠ-৩৩)

রস্তুতঃ শিশ্ব কার্য্য-ধাবামে যথার্থতঃ রৈহ করি প্ররিষ্ঠ কহ সকৈত ছথি, জনিকা ভাষাপব খদ্ভুত্ খধিকাব ছনি খা রৈহ সফন ভহ সকৈত ছথি জে রাঁন স্বনভ চংচনতাক সংগহি শব্দাডম্বব রিহীন ভাষাক প্রযোগমে সিদ্ধহস্ত ছথি। রস্তুতঃ করিতামে ভাষা নহি, প্রত্নুত শব্দ হোগত খছি। শব্দ-খর্থ খা খন্তর্নিহিত ধ্বন্যামেক নযকেঁ জীরকান্ত সূক্ষ্মতাক সংগ চিন্হননি খা ওকব সহজ খভিব্যক্তিক সাদগীমে রঁদনরাঁক ক্ষমতা বখৈত ও রাঁন-কার্য্যকনা রূপকেঁ প্রভারিত কযননি।

জীরকান্তক রাঁন-কার্য্য-ধাবা সমকানীন কার্য্য-ধাবাসঁ সর্রথা পৃথক্ খছি। দৈনংদিন জীরনক ছোটসঁ ছোট ঘটনাদি খা জীরন স্থিতিক হন্নুক নিজী স্পর্শ পারি কহ স্বয়ং করিতাক শব্দন ধাবণ কহ নেনক খছি। হুনক দৃষ্টিকোণ স্পষ্ঠ খছি খা রিম্ব কোনো রূঢ়ি কেঁ খপন গঢ়ন ফ্নহারঁবাসঁ ও খপন রাঁত রাঁন-কার্য্যমে কহননি খছি। হিনক রাঁন-কার্য্য পাবিরাবিক খা খামৌয ভঁষ্মাক কার্য্য থিক। হিনক কার্য্যমে জীরন্ত ব্যক্তিক রৌনী-চানীক ছরি প্রস্তুত করৈত খছি। হুনক এহি প্ররূত্তিক কার্য্য ভাষা খা ফ্নহারঁবাক এহন হিস্সা রঁনি গেন খছি জে সমকানীন কার্য্য-ভাষাক খনুপম ভঁদাহবণ খছি। স্বাভারিক রূপসঁ হিনক রাঁন-করিতামে বোজমর্বাকি, হমব দিনচর্যা খা ঘবৌখা জীরনক রস্তুজাত সদৈর ভঁপস্থিত বহন খছি। জতয ধবি ভঁপমাদি খা রূপকমে ভঁপর্যুক্ত রস্তুক প্রাথমিকতা খছি জেনা দেহবী, জুত্তা-চপ্পন, ডোনমডোন, কিকিখাগ, ঝক্কড়, ফ্নহদূরঁব, স্বটকন, রিনাযন, ছিচা, ছিছবী, ভবোস, নোছবা-নোছবী, সকচুন্নী, বোগযাঁ, মছবী,

ফাঁক, কঠৌবী, পছাবী, খত্তা, ঠেনমঠেনা, উঁছাহ, অগ্বতাগ, বকটৈন, রেঁবরাঁদ, নিরঁনিরঁ, নসকন, ফনকগ, পথাব, গাছ–রিবীছ, অনঘোন, ফনিযা, গায, রঁকবী, রঁনৈযা, নেসগ, খোঁটৈরঁ, ওঁঘী, স্বৰ্ষ্টৈকি, রেথা, ঘাম, ঘমৌবী, ভীড়–ভবক্কা, পতন্বকান গত্যাদিক উঁপস্থিতি রাঁনোচিত সিদ্ধ কবৈত অছি।

হিনক রাঁন–কার্য্যমে এক বহস্যপূর্ণ, নৈসর্গিক গীতমযতা অছি জে স্বযং রিম্ব, কথ্য, রূপক শব্দ চযন আ কথনক ভংগিমা অত্যন্ত চমকোবী বহিতহুঁ সবন আ হৃদযস্পর্শী অছি। জীরনক ছোট–ছোট অনুভর, প্রাকৃতিক দৃশ্য হুনক করিতামে এক নর স্ফুবণক সংগ মুখবিত ভেল অছি। এহি কার্য্যমে হিনক আমো, মনঃস্থিতি আ মানসিক ব্যথা গত্যাদিক রৈযক্তিক কল্পনা–প্রধানতা উঁপনর্দ্ধ হোগত অছি। হিনক রাঁন–কার্য্য–ধাবামে মিথিলাঁচলক আডম্বরহীন হবিযব কচোব গ্রামীণ পবিরেশক অদ্ভুত সামংজস্য অছি জতয ও জীরন ব্যতীত কঽ বহল ছথি।

জীরকান্তক রাঁন করিতাক রৈশিষ্ট্য থিক জে ওহিমে রঁচা সদৃশ টৈকো সম্বেদনা, ওকব চংচনতা তথা চিদানন্দ ভারক প্রাচুর্য অছি। এহি দৃষ্টিএঁ অনুশীলনোপবান্ত ঞ স্বীকাব কবয পড়ৈছ জে মৈথিলীমে হিনক রাঁন–কার্য্য–ধাবা অনুপম ধবোহব থিক।

বর্তমান দশকমে মৈথিলী রাঁন–কার্য্যধাবামে রঁহুরিধারাদী প্রতিভাসম্পন্ন হরা করি সশক্ত হস্তাক্ষব কযননি ও থিকাহ গজেন্দ্র ঠাকুব (১৯৭১) জে প্ররাসী বহিতহুঁ

মাতৃভাষানুবাগসঁ উত্প্রেবিত ভঽ এহি ক্ষেত্রমে অপন উঁপস্থিতি দর্জ কবৌননি জনিক শতাধিক বাঁন করিতাদি “ক্রুক্ষেত্রম্ অন্তর্মনক” (২০০৯) মে সংকনিত অছি। এহিমে সংগ্রহিত সমস্ত করিতাদিক রিষয-রৈরিধ্যকেঁ উঁদ্ঘাটিত কবৈত করি বাঁনমনক মনোরৈজ্ঞানিক রিশ্লেষণ, ওকব নানারিধ ঔত্সুক্য, প্রসন্নতা, টীস, রেদনা, প্রাকৃতিক স্বষমা, বাঁনোচিত চাংচন্য, রর্ষা, বৌদ-বঁসাত, খেনকূদ, বাঁন শ্রেমিকক রেদনা, কিংডব গার্ডেন স্কূনক ক্রিযা-কনাপ, অরকাশ ভেনাপব প্রসন্নতা, খূজন বহনাপব অপ্রসন্নতা তথা স্কূন জযবাঁমে হনছিন কববঁ আদি-আদি ভারক রিশ্লেষণ করি অহন্ত সূক্ষ্মতাক সংগ রিনক্ষণ ঢংগে কযননি অছি। শিশুকেঁ পিতামহ আ মাতামহক অধিক স্নেহ ভেটৈছ, জাহি কাবণেঁ হুনকা সভক নগ বহবাঁক ও রৈসী আকাংক্ষী বহৈছ, কাবণ ও দুনাব-মনাব ওকবা সমযাভারক কাবণেঁ পাবিরাবিক পবিরেশমে অন্য সদস্যসঁ নহি ভেটি পরৈছ। ওকব রিরিধ জিজ্ঞাসাক যথোচিত উঁত্তব ওকবা ওতহি ভেটৈছ, জাহি কাবণেঁ ও সতত হুনকা সভক সমীপ বহবঁ পসিন্ন কবৈছ।

বাঁনমন এতেক রৈসী সেনসেটিভ হোগছ জে সামাজিক পবিরেশকেঁ দেখি ওকবা আমেরোধ ভঽ জাগছ সম্পন্নতাক আ রিপন্নতাক। তকব যথার্থ স্থিতিক চিত্রণ নিম্নাংকিত পাংক্তিমে করি কযননি অছি যথা-

গত্র-গত্র অছি পাঁজব সন
হড্ডী নিকনন বাঁহব ভেন
ভাত ধানক নহি ভেটৈয তঁ
গদ্দবিযোক কিএ নহি দেন
ঔ বাঁবূ গদ্দমক নহি পূছু

अछि ओकर दाम बेसी भेल
गेल ओ जमाना बड़का
बात गप्पक नहि खेलत खेल
(कुरूक्षेत्रम् अन्तर्मनक, पृ. ७.१३७)

बालमनक प्रसन्नताक भाव करि व्यक्त कयलनि अछि जखन ओकरा स्कूल जयबासँ छुट्टी भेटि जाइछ, तकर दिग्दर्शन तँ करू:

आइ छुट्टी
काल्हि छुट्टी
घूमब-फिरब जाएब गाम
नाना-नानी मामा-मामी
चिड़ै-चुनमुनी सभसँ मिलान
बरखा बुन्नी आएल
मेघ दसोदिस लागल
कारी मेघ उज्जर मेघ
घटा पसरल
चिड़ै-चुनमुनी आएल
(कुरूक्षेत्रम् अन्तर्मनक, पृ. ७.+३)

हाथीकेँ जखन शिशु प्रथमे प्रथम देखैछ तँ ओ आश्चर्यित भऽ अकस्मात प्रफुल्लित भऽ जाइछ ओ सहसा बाजि उठैछ, हाथीक सूप सन कान" (कुरूक्षेत्रम् अन्तर्मनक, पृ. ७.+४) आ "हाथीक झँहमे नागन पाइप" (कुरूक्षेत्रम् अन्तर्मनक, पृ. ७.७१)
।

রাঁন শ্রেমিকক র্‌্যথা সেহো সোম্মাঁ খাএন খছি। জেনা–ফেব খাএন জাড়

কড়কবাগত খছি হাব

রিঁহাবী ! !

নাগএ–যে ভেন ভোব

গাবিসঁ ফেব শ্বৰু ভেন প্রাত

রিঁন্ব তৈয্যাবী

(ক্ষৰুক্ষেত্রম্ খন্তর্মনক, পৃ. ৭.৯০)

জতেক দূব ধবি ভাষা প্রযোগক প্রশ্ন খছি এহিমে হ্বরা করি খপন উঁদাব প্ররৃত্তিক পবিচয দেননি। ভূমন্ডলীকবণক ফনস্বৰুপ ভিন্ন–ভিন্ন ভাষাদিক রঁহ্‌প্রচনিত হন্নক শৰ্দ্বাদি মৈথিনীমে ধ্‌ড়ম্মাড় প্রযোগ ভঽ বহন খছি তকবা শিশ্ব কোনা খামেসাত কঽ খন্তর্বাষ্ট্রীয ভাষা সীখি জাগছ, তকব কতিপয উঁদাহবণ এহি করিতাদিমে যত্র–তত্র উঁপনৰ্দ্ব হোগত খছি। শিশ্ব খপন তোতবাগত রৌনীমে এহন–এহন শৰ্দ্বকেঁ খন্বকবণ কবরাঁক প্রযাস কবৈছ জকব ফনস্বৰুপ ওকব ভাষা জ্ঞানক রিস্তাব খনাযাসে ভঽ জাগছ তকব কতিপয উঁদাহবণ এহিমে ভেটৈ জাগছ, যথা:

ট্রেন গাড় ী ধাবক কাতমে

খাএন স্টেশন ছুটৈন রাঁতমে

ট্রেন চনন দৌগন ভবি বাতি

স্বতন গাছ রূঁছ ভেন পবাত

(ক্ষৰুক্ষেত্রম্ খন্তর্মনক, পৃ. ৭.৬৩)

आधुनिक परिवेशमे शिशुकेँ अधिक नगार देल-कुदमे भऽ गेलैक अछि जे ओ अपन प्रशंसैनी देल सर्वथा विसरि गेल अछि आ पाश्चात् देलक प्रति आकर्षित भऽ गेल अछि। कवि वानकक एहि चंचलताक विश्लेषण एहि प्रकारेँ कयलनि अछि:

हम वावा कक की पहिने
र्ानिंग आकि रैष्टिंग
र्ानिंग कय हम जायब थाकि
रैष्टिंग कवि हम खायब मावि ?
पहिने दिन तूँ भाँसि गेलह
से सूनह ओ वात रौआ
रैष्टिंग र्ानिंग छोड़ि छाड़ि
पहिने कवह गऽ फीलिंडंग हथौआ
(कुरुक्षेत्रम् अन्तर्मनक, पृ. ७.१२१)

हिनक काव्य भाषा अत्यन्त विस्तृत आ व्यापक अछि जकर प्रयोग ओ कयलनि अछि। महानगरीय परिवेशमे वहितहुँ मैथिलीक ठेंठसँ ठेंठ शब्दादिक प्रयोग ओ अत्यन्त निपुणताक संग कयलनि अछि यथा गाछ-पात, भोरे-सकाल, ममवाउँ, हियाउँ, हुसियौ, नवकथी, खिखीब, पीचल, स्वप्न, ठहनाउत, ममनफल, सूप, ओयाव, चाली, छागव, वुवबक, खगता, जनखे, वौन, घटैक, गविपढ़ुआ, थनथन, ओठैब, मसौसि, प्रवथा, अधखिजू, कोपव, सठैका, खौंसाउ, नजकोठैब, ममच्हुक, कथूक, दीयावाती, घटैकैती, ममडकनि, धमगिज्जव, चोकक्का आदि-आदि।

हारा करिक गतिशीलताकेँ देखि लगैछ जे भविष्यमे हिनक कविता शैली आर अधिक विकसित होयतनि, कारण ओ एखन पुष्पक कली सदृशे मैथिली बाल-काव्यक संगहि संग वयस्काक हेतु पर्याप्त मात्रामे काव्य सृजन कयलनि अछि जे आलोकमय थिक।

अनूदित बाल-काव्य-धारा

मैथिलीमे बाल काव्य-धाराक द्वितीय प॰ावक नव अध्यायक सूत्रपात भेल अनूदित काव्य-धारासँ। सहज आ सम्प्रेषणीय अनुवाद मूल लेखनसँ कठिन काज थिक आ ताहूमे कविताक अनुवाद तँ ओहुसो कठिन थिक। पूर्वांचलीय आर्य भाषामे बाँङला आ मैथिली एकहि परिवारक भाषा हेबाक कारणेँ एकर समग्र विशेषतादिक संगहि अपन निजी वैशिष्ट्ये बचैत अछि। यद्यपि दुनूक संस्कृतिमे समानता रहितहुँ किछु सांस्कृतिक वैषम्य अछि जाहि कारणेँ शब्दाडम्बरक भिन्नता अछि।

बाल-काव्य यात्रान्तर्गत एक नव जागरणक उद्भावना भेल जे समीपवर्ती बाँङला भाषा आ साहित्यक विश्वकवि रवीन्द्रनाथ ठाकुर (१+६१-१९४१) क अर्द्धशतक काव्य एवं गीत “रवीन्द्रनाथक बाल साहित्य” (साहित्य अकादेमी, नओ दिल्ली, १९९७) प्रकाशमे आयल जकर अनुवादक छथि उदयनारायण सिंह “नचिकेता” (१९७३)। विश्व सृष्टिक नवकर्म सहयोगी एहन कवि बाँङला साहित्यक हजार वर्षक इतिहासमे आविर्भूत भेलाह जे एक प्रान्तीय भाषामे बाल-काव्य-धारा प्रवाहित कयलनि जे समस्त भारतीय

बॉन-कार्य्य-धाबामे सर्बकानिक बॉनोचित आनन्द, चिन्ता आ जिज्ञासा मे सम्पूर्ण भावतीय भाषा-भाषीक बाणीमे समाहित भऽ गेनाह। मैथिनीमे अनूदित हिनक बॉन करिता एहि बिषयक साक्षी थिक जे ओ समग्र भावतीय भाषाक करिक रूपमे प्रतिष्ठित भऽ गेनाह जे समस्त देशेक सब कानक संग आनन्द-चिन्ताक भार हुनक बॉन-कार्य्य-धाबाक प्रमुख बिन्दु थिक। बरीन्द्रनाथ जीरनक सभ स्तबक करि, ऋगरेदक भाषामे ओ “करिनामं करितमः” रूपें प्रख्यात भऽ गेनाह।

बरीन्द्रकें शिशुक प्रति अगाध प्रेम छननि। ओ शिशुक संग प्रेमे नहि करैत बहथि, प्रत्युत ओकबापब अगाध बिश्वास सेहो करैत, समानरूपें आदब करैत बहथि, तकब कावण छन जे ओ शैशरारस्थामे मातृप्रेमसँ बिमुख बहनाह। गएह कावण थिक जे ओ शिशु-कार्य्य-धाबाक अन्तस्थात एहि भारनाकें ब्यक्त कबबामे कनियो कुंठित नहि भेनाह। हुनक मान्यता छननि जे शिशु नादान, अबोध, मूर्ख नहि, प्रत्युत बुझनबक ढोगत अछि। हुनका एहि बिषयक बिश्वास छननि जे गम्भीबसँ गम्भीब बिषयकें सबन बॅना कऽ बुझाओन जाय तँ कठिनसँ कठिन बिषयकें ओ स्वगमतापूर्बक आमेसात कऽ सकैछ। शिशुक संग शिशु बॅनि कऽ ओकबा सभक संग खेनायन जाय रा रार्तानाप कयन जाय तँ ओकबा सभक रास्तबिक गुणक बिकास सहजतापूर्बक भऽ सकैछ।

मून बॉङना बॉन-कार्य्य एरं गीत संग्रहसँ मैथिनीमे “चैतानी” (१+९६), “कणिका” (१+९९), “कथा ओ कहिनी”

(১৯০০), “নৈরেদ্য” (১৯০১), “শিশু” (১৯০৩), “উৎসর্গ” (১৯১৪), “শিশু ভোলানাথ” (১৯২২), “চিত্র-বিচিত্র” (১৯৩৩), “খাপ ছাড় া” (১৯৩৭), “গীত বিতান” (১৯৪১-৪২) এবং “সহজপাঠ ভাগ এক এবং দু” সঁ বীছল রেঁবাযল অনূদিত রূপ প্রকাশিমে আযল অছি। রষসিঁ সম্বন্ধিত বরীন্দ্র প্রথমে প্রথম শিশু কাব্যক সৃজন কযননি যথা:

বিস্টি পড়ে টাপব টুপ্পব নদে এলো বান।
শিব ঠাকুবেব বিযে হবে তিন কন্যাদান॥

উপর্যুক্ত কাব্যাংশিক অনুবাদ মৈথিলীমে নহি ভেল অছি। মৈথিলীমে বষসিঁ সম্বন্ধিত “মেঘ বঁবখা টিপিব টিপিব টপ” অনূদিত ভেল অছি তকব মূল রূপ নিম্নস্থ অছি:

দিনেব আলো নিমে এলো সুজ্জি ডোরে ডোরে।
আকাশ জুড়ে মেঘ জুটে ছে চাঁদেব লোভে লোভে।
মেঘেবে উপব মেঘ কোবেছে বঙ্গাব উপব অঙ্গ।
মন্দিবে তে কাঁসাব ঘণ্টা বাঁজলো ঠঙ্গ ঠঙ্গ।

উপযাক্ত কাব্যাংশিক অনূদিত রূপ নিম্নস্থ অছি:

বঁ্সল গজোত দিবস কেব সূবজ
এখনহি ডূবঁল হায
মেঘ জুটল অছি চানক লোভেঁ
ব্যাম লোক ধবি জায
মেঘক উপব মেঘ ধবল অছি
বংগক উপব বংগ
মংদিব মধ্যক কাঁসা ঘণ্টা

মঁদ্রিত শঙ্খ–তবংগ।

উঁপর্যুক্ত কার্য্যাংশিক অন্তিম পংক্তিক অনুবাদ অনুবাদক সহী নহি কঽ পৌননি। "মঁদ্রিত শঙ্খ–তবংগ"ক ৱঁদলামে "কাঁসা ঘণ্টা– ৱাজল ঠন–ঠন" উঁপযুক্ত হোগত।

বরীন্দ্রক ৱহুচর্চিত আ ৱহু প্রশংসিত কার্য্য থিক "প্ৰবাতন ভুৎ" জকব প্রাবম্ভিক মূল ৱাঙলা ৰূপ নিম্নস্থ অছি:

ভূতেব মতন চেহবা জে মন, নির্বোধ অতি ঘোব।
জে কিছু হাবায গিন্নী ৱলেন, কেষ্ঠা ৱেবা চোব।
উঁঠিতে ৱসিতে কবিপান্তা শুনও না শুনে কানে।
কত পায ৱেঁত না পায রেতন, তবুঁনা চেতন মানে।

উঁপর্যুক্ত কার্য্যাংশিক মৌথিলীমে অনূদিত ৰূপ নিম্নস্থ অছি:

ভূত জকাঁ চেহবা ওকব, নির্বোধ অতিঘোব।
জে কিছু হেবায কোসথি ঘবনী "কিস্বনে নিশ্চযে চোব"।
উঁঠগত স্বতগত গাবিক ৱবখা, নহি দগ ছগ ও কানে।
খাগ ছগ ৱেঁত নে পাবৈঁ রেতন, তহুঁ নগ চেতন মানৈ।

অনূদিত অংশিক কিছু শব্দ এহন অছি জাহিপব সহসা আপত্তি হোগত অছি। জেনা "নিশ্চযে"ক স্থানপব "ৱেবহি", "স্বতগত"ক স্থানপব "ৱৈসগত", ৱবখাক স্থানপব "দৈত ছী", "নহি দগ ছগ ও কানে"ক স্থানপব "তগযো নে স্বনে", "খাগ ছী"ক স্থানপব "মাবৈ ছী",

“নে পরেঁ রেতন”ক স্থানপব “নে দৈ ছী রেতন” তথা “তহ্ নগ চেতন” ক স্থানপব “তগযো নগ চেতে” উপযুক্ত যোগত।

বরীন্দ্রক শিশুসঁ সম্বন্ধিত কার্য্য–যাত্রামে মানরতাক সম্ভরতঃ সরসঁ আদিম আ অসংদিগ্ধ রূপ মৌলিক ভার রাসেন্যক অন্তোত গাম্ভীর্যকেঁ উদ্ঘাটিত করৈত অছি। ধিযাপূতাক দৃগ্রাহ্যি চারুতত্ত্ব, ওকব অন্বমেয ব্যরহাব ও প্রসন্নতাদাযক চংচনতা, ওকব তর্কাতীত কল্পনা আ ওকব অমূর্ত্ত কারুণিকতা এহি সরমে করিকেঁ রিশ্বক সর্জনামেক জীরনক স্পন্দনক অন্বভর ভেন ছনি। রৈষ্ণর পদ সরমে রানকক প্রতি স্নেহ আ শ্লাঘাকেঁ কার্য্যামেক স্বীকৃতি ভেটৈন ছনৈক। পবন্তু ওহি ঠামক রানক সামান্য রানক নহি ভহ ওশ্বরক অরতাব অছি মানর শিশুক উপবমে। ঈশ্বোবক কার্য্যমে কোনো প্রকাবক দেরত্বাবোপণ নহি ছৈক, প্রত্যুত শাশ্বত রূপেঁ নিস্থাত জীরনক চেতনাক রূপমে মানর শিশুক সাধাবণীকবণ অছি। শিশু সম্বন্ধী কতোক করিতাদি নেনা–ভুটৈকাক হেতু উপযুক্ত অছি। রস্তুতঃ ওহিমে কিছু বচনা হুনক মাতৃহীন পুত্র–পুত্রীক হেতু বচন গেন ছন।

হিনক শিশু কার্য্যক রৈশিষ্ঠ্য থিক জে ওহিমে হবাক–হবাক ভার স্থিতিক চিত্রণ ভেন অছি জে করিক অন্তবক রান মনকেঁ উদ্ঘাটিত করৈত অছি। করি রিশ্বকেঁ এহন উদাস রানকক আঁখিএ নানসাপূর্রক দেখৈত ছথি জকবা ওকব গন্তাক অন্বরূপ ঘুমরা–ফিবরাক অন্বমতি নহি হো। রান গীত শৈনীমে ও ছোট–ছোট করিতাদি সেহো নিখননি জকব রিশেষতা থিক জে ও রযস্কা দ্বাবা সমান

ৰূপেঁ খাস্বাষ্য খছি। হাঁন কাব্যান্তস্মাত ও বিস্তাবপূর্বক নাটকীয শৈলীমে খিস্সা কহলনি, জকব কথ্য সামান্যতঃ গ্রাহ্য খছি। ববীন্দ্র বৌদ্ধ সাহিত্যমে সংগৃহীত দন্ত কথাক মাহাত্ম্যে খা নাটকীয মূল্যক প্রতি ধ্যানাকর্ষিত কযললনি। একবা মাধ্যমে কবি ভাবতক শানদাব চিত্রক কল্পনা কযললনি জে খতীত খা খকর্মণ্যতাক ব্যামোহসঁ জাগি বহল খছি। ও শিশু কাব্যমে কাব্যামেক কল্পনাক ৰুমানক সংগহি শিশুক বিবিধ প্রসংগকেঁ উদ্ঘাটিত কযললনি খছি।

“গীত বিতান”সঁ জতেক গীত এবং কাব্যক খনূদিত ৰূপ পাঠকক সমক্ষ খছি সে ও মুখ্যতঃ গীতাঞ্জলি (১৯১০), গীতমাল্য (১৯১৪) এবং গীতালি সঁ লেল গেল খছি। একব বৈশিষ্ট্য খছি জে ও জতবেঁ মাত্রামে কবিতা খছি ও ততবেঁ মাত্রামে গীত সেহো। বস্তুতঃ হিনক কাব্যমে প্রাযঃ প্রগীত খা গীতক বীচমে কোনো বিভাজন বেখা নহি খীচল জা সকৈছ। খপল খদ্ভুত সাংগীতিক প্রতিভাসঁ ও খপল কিছু বিস্তৃত খা কঠিন কবিতাদিকেঁ সফলতাপূর্বক সংগীতমে বাঁন্হি দেলে বহথি। এহিমে হুনক ভাবনামেক লালসা মুখব খা স্থাযী খছি, ছন্দ খধিক সহজ খছি খা বিম্ব বিধান উৎকৃষ্ট।

বাঁঙলা ভাষা ভাষী শিশুকেঁ শিক্ষিত কববাঁক ভাবনাসঁ উৎপ্রেবিত ভহ ঈশ্বরচন্দ্র বিদ্যাসাগব (১৮২০–১৮৯১) হাঁন পাঠক শৃংখলা প্রাবম্ভ কযলে বহথি তকবা খগ্রসব কববাঁক উদ্দেশ্যসঁ ববীন্দ্র শিশুক মানসিকতাক সংগহি খাকর্ষক ঢংগসঁ দুগ খল্ডমে সহজপাঠক বচনা কযললনি। এহিমে সহজ

स्वबोध वर्णमालाक परिचय अछि जे बचा सभक लेल पाठ अछि जे संयुक्ताक्षर विहीन आ संयुक्ताक्षर सहित अछि ।

रवीन्द्रक उपन्यास काव्य-धाराक प्रभाव परवर्ती काव्यधारापर अवश्य पड़ल जकर फलस्वरूप अन्यान्य भाषाक शिशु कविता मैथिलीमे अनूदित भेल। किन्तु एहि तथ्यकेँ स्वीकार करबामे कोनो तारतम्य नहि होइछ जे रवीन्द्र जाहि भावधारा, भाषा आ छन्द विन्यास कयलनि ओहि सबपर सम्यक रूपेँ विचार कयलासँ प्रतिभाषित होइछ जे अनुवादक यथार्थतः ओकर मर्मकेँ स्पर्श नहि कऽ पौलनि। अतएव समग्ररूपेँ अनुशीलनोपरान्त कतिपय एहन स्थल अछि जतय अनुवादककेँ मैथिलीक उपयुक्त शब्दावली नहि उपलब्ध भऽ पौलनि ततय ओ एहन-एहन शब्दादिक प्रयोग कयलनि जे ने तँ मैथिलीक थिक आ ने तँ बाङलाक। रवीन्द्र बाल-काव्य एहि विषयक साक्षी थिक जे देशकेँ सबल राष्ट्र बनयबाक उद्देश्यसँ शान्तिनिकेतनक स्थापना कयलनि।

मैथिली बाल-काव्य-धाराक मौलिक एवं अनूदित स्वरूपपर विचार कयलापर ई कहल जा सकैछ जे ई एखन शैशवावस्थामे अछि। एहि विधाकेँ एक सुनिश्चित स्वरूप प्रदान करबाक निमित्त वर्तमान सन्दर्भमे प्रयोजनीय अछि जे कविताकार लोकनिकेँ एहि विधाकेँ शैशवावस्थासँ प्रौढ़ावस्थामे अनबाक दिशामे सबल आ सुदृढ़ बनयबाक दिशामे सयत्न प्रयास करबाक प्रयोजन अछि जे ई साहित्यक अन्यान्य विधादिक समकक्ष आबि ठाढ़ भऽ सकत। एतबा सत्य अछि जे बाल-काव्य शिक्षाप्रद आ

𑒮𑒰𑒯𑒱𑒞𑓂𑒨𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱 𑒧𑒧𑒞𑓂𑒫 𑒖𑒰𑒑𑒵𑒞 𑒏𑒩𑒥𑒰𑒿𑒏 𑒠𑒱𑒬𑒰𑒧𑒹 𑒁𑒯𑓀 𑒦𑒴𑒧𑒱𑒏𑒰𑒏 𑒢𑒱𑒩𑓂𑒧𑒰𑒝 𑒏𑓄 𑒮𑒏𑒻𑒕 𑒮𑒹 𑒯𑒧𑒩 𑒫𑒱𑒬𑓂𑒫𑒰𑒮 𑒁𑒕𑒱।

𑒠𑒹𑒫𑒰𑓀𑒬𑒳 𑒫𑒞𑓂𑒮

प्रगतिक रहस्य...

© देवांशु वत्स

प्रगतिक रहस्य- 1

mail to - devanshuvatsa@gmail.com

प्रगतिक रहस्य– 2

mail to - devanshuvatsa@gmail.com

प्रगतिक रहस्य– 3

mail to - devanshuvatsa@gmail.com

प्रगतिक रहस्य– 4

mail to - devanshuvatsa@gmail.com

प्रगतिक रहस्य– 5

mail to - devanshuvatsa@gmail.com

प्रगतिक रहस्य- 6

mail to - devanshuvatsa@gmail.com

प्रगतिक रहस्य- 7

mail to - devanshuvatsa@gmail.com

बुद्धि संपन्न हेबाक अलावे मनुष्य लग विपरित परिस्थिति सँ जुझबाक धैर्य आ खतरा उठेबाक अदम्य साहस अछि..

ओ बुझति छल कि हम ओकर मस्तिष्क के लगातार पढ़ि रहल छी. अचानक ओ किछुओ सोचनाय बंद क' देलक...

प्रतीक रहस्य- 8
..आ ओकर शुन्य दिमाग के अपन कंप्यूटर नहि बुझि सकल....

..आ कनि कालक लेल हम शिकस्त खा गेलौं...

यान मे...
धरती पर हमर गप्प किओ नहि मानत..

mail to - devanshuvatsa@gmail.com
हमरा लग त' कोनो सबूतो नहि अछि...खैर जान बचल त' लाखो उपाय!
समाप्त
devanshuvatsa@yahoo.co.in

पद्य खण्ड

डॉ. नरेश कुमार 'विकल'

आजाद गजल

তন ভি ংজা কএ মন জবার্এ খারি গেন সাওন কেব দিন।
রিবহ-রেদন তান গার্এ খারি গেন সাওন কেব দিন।

খেনি কঽ র্বসাত খপ্পন রস্ত্র ফেংকন সূর্যপব
চানকেঁ সেহো নজার্এ খারি গেন সাওন কেব দিন।

মধ্ব ফূহী ভবন খমৃত সঁ প্নারিত ঔ ধবা
পান মহাবকেঁ কবার্এ খারি গেন সাওন কেব দিন।

ঔ র্সাতক র্রাত কী হো খনন-কন-বংজিত র্হএ
মোনকেঁ পাথব র্নার্এ খারি গেন সাখ ান কেব দিন।

খোহমে খোঁতাক খূজন দ্বাবিপব রিধ্খাএন সন
রিবহিণীকেঁ র্স ডবার্এ খারি গেন সাখ ান কেব দিন।

র্রাধ হবিযব, র্রোন হবিযব হবিযবে চহুঁ দিস ছৈ
ধূবসঁ খাঙন স্বখার্এ খারি গেন সাখ ান কেব দিন।

র্রাস্ববীপব হৈবি বহনৈ কে এহন বস-বোগ বাগ
ভেন ভুমদ্রুবকেঁ পজাবএ খারি গেন সাখ ান কেব দিন।

সিমসিমাহে নূখা-সন ঝপসীমে নাগএ সহজ-মন
সতনকেঁ খাওবো সতার্এ খারি গেন সাখ ান কেব দিন।

<u>খাজাদ গজন</u>

শৈষাঁশিপব রোদন কন্ধ রা গীত উঁদিত ভানপব।
কিন্তু খাফত খ ারিঁ পহুঁচন মান ঔব সম্মানপব।

দীপ জম্বূঁদ্বীপ কেব নিত্ত খকম্পিত ভএ জবএ
যএহ সোচরঁ া থক কঠিন খনীতি কেব দোকানপব।

ভেন বৃষ্কি ত্তানমে, রিত্তানমে, সংধানমে
জন্ম দব কেব রাঁত কী বৃষ্কি উঁত্থানপব।

কিন্তু নৈতিকতাক খরনতি খাচবণ, সম ভারমে
দেশী হিত কেব বাঁত তঁ চনি গেন কোঠীক কান্হপব।

দেশী গাঁধী, বৃ্ঞ্চ কেব বহি গেন নে স্বভাষ কেব
দেশী ঔ নাচএ সদতি ঘোটোনা সৱঁহক তানপব।

খাৱঁ রিচবণ কএ বহন নবভক্ষী দোসব রেশীমে
ছৈক কনিকো নে দযা এে নেনা কেব ঋসকানপব।

<u>**খাজাদ গজন**</u>

নযন কেব নীন্ন পড় াএন কী ছীনি নেন কোনো
মোন কেব বাঁত মোনমে বহি গেন কোনো

উঁন্হবিযা বাতি ঔ গ্বজ-গ্বজ এনা কত্ত দিন
ধবি বহত
কম্ৱঁন কএক কাজব কেব তানি দেন কোনো

কাঁটক ঝাব বাখন ছৈ চৌকঠি কেব দ্নূ দিস
তৈযো খযাচিত ডেগ নাপি দেন কোনো

ছাহবি নে ঝবক নাগয হমবা নীম গাছীমে
ৱঁসাতক সংগ রিঁবড় া হেব খানি দেন কোনো

হমব খণ্টক সিবমামে কবৈএ নাগ সভ সহ–সহ
কাঁচক ঘবমে পাথব বাখি দেন কোনো

রিহ্ঁসন ঠোব নে খ্জতে কোনো কামিনী খাগাঁ
প্রীতক সীঁথমে ভুমদ্রূব বাখি দেন কোনো

<u>খাজাদ গজন</u>

পসাবন ছৈক পবতীমে হমব পথাব সন জিনগী।
কছ্রূ হম নঃ কঃ কী কববৈঁ এহন ঁউধাব সন জিনগী। ।

পড়ন ছৈ ন্বন্ধ–নাঙব সন কোনো মঁদিব কেব চৌকঠিপব।
মাঁগয ভীখ জিনগী কেব হমব নাচাব সন জিনগী। ।

সাটৈন ছৈক ফাটৈন সন কোনো দেবানপব পবচা।
কেও পঠঁবা নেন চাহয নে হমব বীমাব সন জিনগী।

বাঁটৈক কাতমে বোপন জেনা ছী গাছ খসগন্ধখা।
নে ফড়ৈএ–ফ্নাবৈঁএ হমব বেঁকাব–সন জিনগী। ।

কতবা ি দনসঁ হৈঁগবমে ছী কোনো কোটৈ–সন টৌঁগন।

ক্ষহবৈত কোনমে পড়ৈন ঙা তিবস্কাব-সন জিনগী। ।

ঙা া জনগীকেঁ কোনো া জনগী জকাঁ হম জিনগিযে বূঁন্নী।
নে জিনগী দেন জিনগীমে জিনগী সন হমব জিনগী। ।

স্ববোঁধ ঠাক্কব, গাম- হৈঁঠী বাঁনী, মধ্বঁনে স্ববোঁধ জী চার্টর্ড একাউন্টেন্ট ছথি।

নব বর্ষক বংগ

নব উঁমংগ নব তবংগ
ছাএন সগবো নব বংগ
পবিতাহীন ধবাপব
নব প্রভাতক পহিন কিবণ
চমকি উঁঠন ধবতীক কণ-কণ
পবৈতাহীন ধবাপব
নব প্রভাতক পহিন কিবণ

রীতল ঐ তবহেঁ জে পূর্ব রর্ষ
দেনক ককরো দ্‌খ ককরো হর্ষ

কেকরো দেনক শ্বভ সংদেশে
ককরো দেনক খালী নিফাফা
ককরো উঁঠা কঽ নঽ গেল
তোড়ি দ্‌নিয়াঁক ফংদ
ঐ তবহেঁ রীতল এক খাব রর্ষক বমগ

জে রীত গেল সে রীত গেল
মানল রএহ গতিহাস বচি গেল
পবংচ খাৱঁএ নর রর্ষমে
নর কল্পনা কবরঁ নর চাঁদক সংগ
দেখূ পসবি গেল সগরো নর রর্ষক বংগ

হোখএ মংগল স্বখময সভক নর রর্ষ
বহএ সভক জীরনমে হর্ষ
বহএ সদিখল হাএল নর তবংগ
খছি স্বরোঁধক কামনা নর রর্ষক সংগ

প্রযাস

জ্নি তোড়ূ খপন খাস
কবৈত বহ্ম সদিখন খপন প্রযাস
সোচূ সভ দিন নূতন দিন খছি, সোচূ খাজ্ক দিন নীমন খছি
ভবৈত চনূ নিস দিন নর উঁন্নাস
কবৈত বহ্ম সদিখন খপন প্রযাস

কনে সোচিযৌ মীতা, জৌঁ বাম হোগতথি খধীব
তঁ সেত্ত রঁনা নংকা নৈ পহ্ঁচিতথি
পাল্ডর কৌবর সংগ নৈ নড়ি তথি
তঁএ দেখ কঠিন কার্যকেঁ জ্নি হোউঁ নিবাশ
কবৈত বহ্ম সদিখন খপন প্রযাস

দেখূ কখনো মকড় াকেঁ, সীখূ কিছু ওকবাসঁ
কএ কহ প্ববজোব রেঁব-রেঁব খপন প্রযনে
জান রঁনারঁএ স্বন্দব নীমন
দএ সনেস ও সভকেঁ
নৈ ছোড় ী কখনো প্রযাস
রিজয নিশ্চিত ভেঁটৈত
কহএ স্বরৌধ দৈত ও খাস
বাখূ খপনাপব রিশ্বাস

<u>প্রতীক্ষা</u>

ভেন জখন–জখন কিছু গচ্ছা
কবএ পড়ন তখন–তখন প্রতীক্ষা

জিনগীক রাঁষ্টমে সগরে ভেষ্টন চৌরঁষ্টিযা
জাএরঁ কেম্হব কিছু হ্বাগত নহি
ছী একসবে নহি সংগ সহ–রঁষ্টেহিযা

কাষ্টন কতেক বাতি গ্বজ–গ্বজ খন্হবিযা সনক
জে খাএত কিছু দিন উঁপবান্ত খিন–খিনাএত, বাতি গজোবিযা সনক
জ্নি পূছু হান খখনো ধবি দেমএ পড়য খছি পবীক্ষা
কএ বহনহুঁ খছি খখনো ধবি ওহি ক্ষণক প্রতীক্ষা

উঁঠএ রেঁব–রেঁব সরান মনমে
হঁসৈ ছী সদিখন খমী খন্তর্দ্বন্দ্বমে
জে কেহেন নিঃশোখ খা নির্নজ্জ হোগ ছৈ গচ্ছা
জে কবএ পড়ৈ ছৈ জেকবা নেন প্রতীক্ষা

জে জোগী রঁনএ রা রঁনএ সংত
নহি ছোড়এ ওকবো খমী প্রতীক্ষাক ফন্দ
বহএ ওকবো পবম ধাম পারৈঁক গচ্ছা
কবএ পড়ৈ খহি নেন তপ খা প্রতীক্ষা

जन्म लेलाक बाद तँ ओकरा मायक दूधक इच्छा
जे किशोर भेल ओकरा खेल आ उमंगक इच्छा
जे जवान भेल ओकरा सुन्दर रमणीक इच्छा
तँए करए स्वबोध दैत ज्ञा शिक्षा
जँ चाहे अनन्त आ अद्वितीय इच्छा
तँ करए पड़त निश्चय प्रतीक्षा
किएकि जिनगीक माने छिऐ प्रतीक्षा

सतीश चन्द्र झा

<u>সৌঁসে রিহাব এখনো রেঁহান।</u>

দ্খ র্যথা রিহাবক রাঁটি সকয
ও জন্ম কর্মা ন' সকন নান।
সৌঁসে রিহাব এখনো রেঁহান।
সৌঁসে রিহাব এখনো রেঁহান।

রীতন চ্নার সবকাব রঁনন
মত পড়ন রিকাসক আশা মে।
জাতিক ট্টৈন সভ সমীকবণ
ডূরঁন প্রতিপক্ষ নিবাশা মে।

উঁতবন নভ মে নর আশা কে
জাগন প্রভাত নর কিবিণ নান।
সৌঁসে রিহাব এখনো রেঁহান।

অছি ভাগ্যহীন সত্ত রিহাব
নহি রঁদনি সকন তকদীব একব।
রৌদী অকান রাঁঢ়ি ক প্রকোপ
দাহব স্বখাব তস্নীব একব।

নহি জানি রিধাতা ছথি নিখনে
কী ন' রিহাব কে রঞ্জ ভান।
সৌঁসে রিহাব এখনো রেঁহান।

নক্সল বাদী কে বঁদুক সঁ
পসরল অছি সগরো কেহন আগি।
ছৈ রাজনীতি কে খেল বেল
নহি ত' ঈ জগতৈ কতৌ ভাগি।

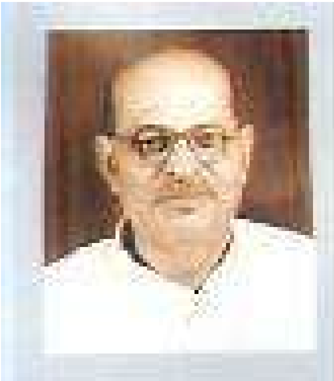
জৌঁ নহি রোকত সরকার আব
বঙ্কিম ভ' উঠতৈ নদী তান।
সৌঁসে বিহার এখনো বেহাল।

উঁতরত উদ্যোগ এতয কহিযা
বিজলী কহিযা চমকত সগরো।
মজদূর জাএত নহি দূর দেশ
রোজগার এতয ভেটৈত সগরো।

ভূখল দূখল কে জীবন মে
কহিযা লৌটৈত সগরো মুস্কান।
সৌঁসে বিহার এখনো বেহাল।

সাহিত্য হমর মরি রহল আগ
অছি কহাঁ সৃজনতা ও পহিচানক।
সম্মান লেল ছথি লীখি রহল
অধিকাংশি লোক স্বার্থে এখনুক।

অপ্পন ভাষা কে মান লেল
কহিযা জাগর বাঁষ্টর গুমান।
সৌঁসে বিহার এখনো বেহাল।

জীরকান্ত

রাঁন সাহিত্য/ করিতা র্রর্নূ র্নর্য ভক্কা-সত্তা

এক ঢৈনমে র্রর্নূ খকনূ
দূ নেনা ছন
সমত্তবিযা ছন
র্রর্নূকেঁ ছন র্নতিক খ্ঙ্গী

খামক তখ্তা কেব ‘পিঠনা’ ছল
ওহি ‘পিঠনা’সঁ বরঁড় গেনকেঁ ও পিটৈত ছল
’বন’ বঁনরৈঁ ছল
খপনহি ‘বন’কেঁ গনি–গনি নৈ ছল
গনি কহ জোব–জোবসঁ বাঁজয
খকনূকেঁ ‘এস্কোব’ স্বনাবঁয
এক গনী ছল ঠৈন কাতমে
তাহী ঠাম ‘ক্রিকেট’ চনৈ’ ছল
...   .
এক দিরস রেঁবিযাঁমে বঁবঁনূ
’রৌন’ ‘বৈঁট’ নেনে বঁহবাএন
খকনূকেঁ ও তাকি নিকানন
জগহ দেখি কহ গুঁঠা বখনক
বঁন্না নহ কহ ভেন ঠাঠ় ও
দোসব দিস দেনক গটকোবী
’রৌন’ কবহ কোব জগহ বঁনৌনক
খকনূকেঁ ও মনা–মনা কহ
‘রৌন’ ফেকবাঁক ভাবা দেনক
বঁবঁনূ পীঠয গেন, উঁড় াবঁয
দ্গ্গী–তিগ্গী ‘বন’ বঁনৈত ছল
বঁহ্ত জ্মা কহ গেন উঁড় াবঁয
চৌকা–ছক্কাকেঁ গনৈত ছল

খকনূ বেঁ–পবরাহ নগৈ ছল
গেন পকড়ি কহ নহ খনৈত ছল
খা ফেকৈত ছল
কতে ভেন ‘বন’ সে স্বনৈত ছল
স্বনি–স্বনি কহ ও দ্খ নে মানয

ওথরা কোনো স্বথ নহি পারঁয

এক 'শৌষ্ঠ' তেন্না কঽ নগনৈ
গেন সবংগ-গোনিযা ভঽ গেনৈ
উঁড়া কঽ ও খঁগনা চন গেনৈ
গেন তকৈ নে ওকনূ ভাগন
খঁগনা পৈসন
ও খঁগনা ছন, ওকন্বক খঁগনা
মায এক দসষ্টকমী দেনকৈ, ওাব কহনকৈ-
"স্বন বে ওকনূ
দেখমী জে দোকান হ্‌জন ছৈ
ওগ দোকানসঁ পত্তী না গয
চাহক পত্তী রঁহ্‌ত জৰুবী
পানি গবম ছৈ
ডিরঁরাঁ পূবা খানী ছৈ, বে!
জন্দী চামী, না দে জন্দী...।"
ও কহনক জে গেন তকৈ ওছি
মাএ কহনকৈ-
"পছিনা রাঁষ্টেঁ তোঁ রঁহবা জো
সোমে জা দোকানমে ঠ্‌নিহেঁ
পত্তী নীহেঁ
দৌগন ওরিহেঁ।"
ওকনূ ভাগন
পছিনা বস্‌তাসঁ রঁহবাএন
....
গমহব রঁরঁনূ দৌগি বহন ওছি
'বন' গনৈত ওছি

चाबि भेलै, तँ छर्‌रो भेलै
से भेलैक, तँ छर्‌रो प्रबलै
दौड़य रॅरॅनू, ‘बन’कँ जोड़य
नगने उँन्तीस–तीस प्रवौनक
प्रबलै नगने एक पचासा
हकमि बहन खिछि रॅरॅनू भेिया
दौड़ि बहन खिछि खा रॅनरैं खिछि
साठि रॅनै छै ’’’ रॅनन जाग छै
घाम–पसेना रॅहन जाग छै।

<u>बाजेशे मोहन झा</u> १९+१– उपनाम–

গ্বংজন, জন্মস্থান– গাম+পত্রানয– কবিযন, জিনা– সমস্তীপ্বব, হাস্য করিতাক মাধ্যমসঁ সমাজক রিগনিত দশাক রর্ণন। রাঁন সাহিত্যমে রিশেষ রুচি।

করিতা– ঘ্বনা মোন পড়ৈএ

ঘ্বনা মোন পড়ৈএ রৌ ডঁগনা মোন পড়ৈএ।
ভাগন রৌবহরাঁ খেত–পথাব দিশি,
নহি দেখনক হমব খশ্র্রধাব দিশি,
কংঠ পিযাসে সূখি বহল খছি
কেও দবস নহি দৈএ
কতহ পড়া গেলৈঁ রৌ রঁতহা
খানি কহ স্ফবতা পহিবা দে
এখনহিঁ সমাদ পঠৌননি খনীহ্ফা
ভাঁগক খাশি নগৈএ
রৌ ঘ্বনা হমব রাঁত তোঁ মানে
দৌড়ৈ চণ্ডেবী চূড়া ভবি খানে
কহেঁ ঝহৈমীকেঁ ভূজি দেখি
ভূখক খাভাস নগৈএ
বাতি ভেল জ্া ন হোউঁ নিপত্তা
র্ন্ন ঝড়ৈ খছি খানূ ছত্তা
নহিঁ ছূহৈত হথিযাক ঙা ঝপসী
সভহৗ ধান ডূরৈঁএ।।

 <u>খবরিন্দ ঠাকুব</u>

<u>খাজাদ গজন-১</u>

ত্তবষ্তন হমব সৌভাগ্য, হমব ষ্তাহবিক ষ্তাহবি সঁ ভাগয
জেনা জড়কানা মে সেবাযন নোক পব সঁ বৌদ ভাগয

ভার কে নতনর্দন কবয, সঠৈকা বঁজাবয বেঁব-বেঁব
হীত-মীতক চোঠৈ সহিতহুঁ মোন সঁ নঞি মোহ ভাগয

নিন্ন কে কোবা মে বহিতহুঁ কিছু সজগ ভএ কএ বহী
চোব-দবৱ্ খাজা বঁহ্ত, দেখবঁ, কোনো সপনা নে ভাগয

ৰূপ-বস নোভী ভ্রমব সন ছৈ প্বকষ কে জাতি ও

সম্ব্ৰিফ্র কে সিক্কড়ি সঁ ৰান্দূ, ভুঁরিকএ ছনিযা নে ভাগয

এনা ভাগৈছ ফ্ফব–মোন, ফতিযা–রিদ্ধখ, ভোগক পছাতি
মাবি ডব সঁ ভূত থা কংগান–ঘব সঁ চোব ভাগয

গজোতসঁ সকপংজ ছথি কাজব কে ঘব মে বহনিহাব
শাযব সদতি চৈতন্য “খবরিন”, কোন রিধি খন্হাব ভাগয
<u>খাজাদ গজন–২</u>
মদন হমব খাঁখি পব বংগীন সন জানী নগারঁয
পাত হ্নকব দেহ খা ঠ্স্সী হ্নক কনফূন নাগয

নীনহা পবিধান সঁ ছিট্কৈত হ্নক দেহক প্রভা
শবদ মাসক ব্যাম মে জ্যাঁ পূর্ণচন্দ্র খাভা জগারঁয

হ্নক প্রতিমা হ্বদয মে রঁঙ্কমূন ভেনছি এহন সন
জেঁকি খনগারঁয ছী রঁন সঁ, হ্বদয কে সভ তন্তু হ্বাটৈয

ওা হঁসী, ওা খংগভংগী, ওা কটাক্ষক তনন রাণ
মন্মথ কে কাবারাস মে রাঁন্হন কোনো কৈদী কী ভাগয

যক্ষ ছী “খবরিন”, ধবা পব খাযন ছী হম শাপরশ
মোন কে পবিতাপ সঁ খংতঃকবণ ঝবকৈত রঁন্মারঁয

बरि भूषण पाठक, ग्राम-कवियन, जिना-समस्तीप्वब ,रिहाव

कि भेनए एकवा ?

बौ रॅहि ! बौ रॅहि ! कि भेनए एकवा ?
मॅागनियग बोसड़ । थ्वा द२ देनकए तेघड़ ।

बौ रॅहि ! बौ रॅहि ! कि भेनए ? एकवा
पटनाक रॅात छोड़ू , दिल्लीक रॅखवा !
बौ रॅहि ! बौ रॅहि ! कि भेनए एकवा ?
सोचैत बनौं मंत्री रॅनरॅ, श्वकए मे खतवा
बौ रॅहि ! बौ रॅहि ! कि भेनए ? एकवा
रुवम-महन-थ्वंत: प्वब या छपन घवघ्सवा !
बौ रॅहि ! बौ रॅहि ! कि भेनए ? एकवा
दस नाखक टैकिटै छन, ककवा सॅ रॅात कवी

খন্সিসিযন আঁখি দেখবঁএ, দ াঁত দেখবঁএ ঝবঁড় া !
বৌ বঁহি ! বৌ বঁহি ! কি ভেনএ একবা ?

প্ররীণ কশ্যপ

পৌকষ পিশাচ

এ হমব প্রিযা
খহাঁক নেন হমব সংবোধনক উপনাম
রিনা গেন হৃদযক গর্ত মে
ভ২ গেন হমব প্রেম সঁ
খহংকাব খহাঁকেঁ খপনা পব !

মোবাগনক স্ক্রীন পব ফেব সঁ
খছি কোনো হ াঁনীউডক খভিনেত্রী
খহাঁক ফোটৈ পড়ন খছি
কতত্ মেমেবী কার্ড মে একাত !

খহাঁক মায-বাঁপ ব্নৌত ছনাহ
খহাঁকে প্বত্র ! সে ঠীকে
খহাঁকেঁ খছি প্বৰুষার্থক খভিমান !

ঋহাঁ হমবা ৰঁনাৰঁ২ চাহনহুঁ স্ত্রী
কোনো নাচাব স্ত্রী রিধরা–মসোমাতি
ক্ষদা সে ত নহি ভ২ সকন
নষ্ট্ঋাযন রিনাগ জকাঁ
ঋহাঁ কতেক ঘিসিযাযৰঁ হমবা

পবাজযক স্বপ্ন মে হম ছিড়ি যাযন ছনহুঁ
ক্ষদা কহিযা ধবি
কখনহুঁ ত২ স্বনহে পড়ত
ঋহাঁকেঁ উঁঠৈত হলিধব হ্ফকাব
ঋামেহন্তা ব্যক্তিত্ব পাশে মে
কহিযা ধবি হম স্বখাযৰঁ
ভারক সমনৈগিকতাক দ্বংদ মে
কহাঁ রঁচন প্রেমক কোনো বস !

ঋহাঁক নেন প্রেম ঋছি গলিত
স্বতৰঁ উঁঠৰঁ জকাঁ দিনচর্যা কোনো কাজ
জাহি সঁ নিবৃত হোগত বহৈত ছী ঋহাঁ ।
ঋহাঁক নেন প্রেমক স্বীকারোক্তি ঋছি
ডবক ঋাবংভ, পনাযন সহ সঁ
তখন কত২ রিনীন ভ২ জাগত ঋছি
ঋহাঁক প্বরুষার্থ

<u>বাম রিনাস সাহ্</u>

<u>চৌরনিযা নেতা</u>

কেশ ফ্নকন খাঁখি চমকন
ঢাঠ ী-মোছ কাবী বংগসঁ বঁগন
ঝঁহ স্বখন হোশ ঙুড ন
পাতব নকড ী সন দেহপব
বঁড কা মোনংগা ফাটন নটকন
দেশ-রিদেশক বাঁত কবৈ ছী
চৌক-চৌবাহাপব বৈঁসন বহ ছী
ফাটন গমছা, ফাটন খংগা
জেনা নগৈত খছি নফংগা
ঘবমে ভূজি ভাঁগ নে পারেঁ...
চৌকক দাকোনপব ভূজা পারেঁ
গপ-সপ্পসঁ ভাঁটি কবরৈঁত
গাম-ঘবমে ঠকি কহ খারেঁ
জানিতো নহি পবিরাবক হান
কহৈত হম মচরৈঁত ছী দেশমে ভূচান
ঠকি-ঠকি খাগ ছী গবীবঁক মান
গামক নোকনিক জিনগীকেঁ
কবৈ ছী ফটৈহান
বঁননৌ কাম রিগাড ৈ ছী

ঋপনাকেঁ কহৈ ছী ঋধিকাবী
বিশ্ৱতসঁ চনৱৈত ছী জিনগীক গাড়ী
ঋদা হমবা নহি ঋছি কোনো সবাবী
জগ দনমে দেখনৌঁ ধন-ৱঁন
ওহি দনমে কেনৌঁ চহন-পহন
সত্তাক নহি হমবা ঋাস
পবাযাকেঁ কে কহে
ঋপনোকেঁ কবৈ ছী রিনাশি
ৱঁড়কা নেতা কবৈত ৱঁড়কা ঘপৈনা
হম চৌরনিযাঁ ছী নেতা
চাবিএ ঋনাক কবৈ ছী ঋাশা
হমবা নহি সিংহাসনক ঋাশা
গাম ঘবমে কবৈত ছী বাজ।

মহাকান্ত ঠাকুব, পানী মোহন, খজৌনী, মধুবনী

সাহেব

ফফবক রীচক ফফব
জখন এনশিশিযন ড্াঁগ ভ২ জাগএ
গনী কংচী ছোড়ি দৈত খছি
কান্নন নগ ভ২ জাগএ।
খাগ এস খাগ পীএস কী রীপীএস
খাব খাব কতে কী প্রশিক্ষিত সভ
খবাজকতাক রিকঙ্ক
কিন্নহুঁ নহি ভূকত।
ড্যাঢ় ী বাজ মহন ছোড়ি এসগব নহি ঘূমত।
মানিকক রিশ্বাস পাত্র
খপনহি কূনক স্বপাত্র/ খপনহি জাতি কেঁ হরঁকত
এহন সন ডব ভ২ জাগএ।
ওা নম্নে পশ্চিম সঁ খাএন খছি
ছোটকে কেঁ পকড়ও সিখাএন খছি
রঁড়কা ত২ ওকব মানিকে ছৈক
খপনা নেন খনকা উঁজাড়ি তে ছৈক।
যাহি ত২ একব খূরী ছৈক
খপনহি জাতি পব ভুকৈত ছৈক
মানিকক নূটিক সংপত্তিক
বক্ষা কবরাঁক র্যাঁত ধবরৈঁ ছৈ।
ভূখন দেশীক ভনে জেহন খরস্থা ছৈক
একবা নেন পাঁচ সিতাবা ব্যরস্থা ছৈক
খনেকখাক সংগ নহি বাখন জা সকৈএ
সমূহক খগ্বখা নহি রঁনও
তৈঁ রিশেষ ভরন মে বাখন বহএ।
এহন ফফবক ফফবো নেন

জনতেক ৱঁষ্ট্ী ক্ষষ্টী কাষ্টন জাগএ
ভূখন কিযো নহি ষ্টেক ধবতী পব
এহন বিপোর্ট আ প্রমাণ দেৱঁয নেন
ৱৈসী কঽ খাগএ।
জতয কেব নোক একবা চিন্হি গেন
একব চানি চনন ৱূঝি গেন
ওতহিঁ ওতহিঁ ধ্রাঁতি ভেন।
ভাবত মে ভগত সিংহ স্বভাষক ৱাঁদ
ছোড়ি দেন ছাব ভাব একবে মাথ
তেঁ জনতা পিষ্টও মাথ
পবিণাম তঽ দেখাগতে অছি
নির্ধন দেশক জনতা স্বখাগতে অছি
অপনহি ৱীচক সহোদব
চদৱী আ পারব পারি 'ৱঁগঽ ভঽ জাগএ
ক্ষক্ষবক ৱীচক ক্ষক্ষব জখন ডাঁগ ভঽ জাগএ।

ডাঁ. **শেফানিকা বর্মা**

<u>স্মৃতি–শেষ</u>

আয ৱঁষ্টবৃক্ষ ক মধ্ব ছাহিব কত'
দন্বজতা ক নংকা মে অংগদক
অষ্টন পৈব কত' ?
কান পংথ পব চনি গেনাহ জে
সিনেহ হ্নক

সবসারৈত অছি
মোন প্রানক ভ্রমিত দিশা কে
বাঁট রৈহ দেখারৈত ছৈথ
চিব মংগনময ছন নক্ষ্য মহান
জীরন এক ,পগ এক সমান !
স্নিগ্ধ অপন জীরন কয ক্ষাব
করৈত বহনাহ আনোক প্রসাব
শ্রৃষ্ঠি ক গ অমিষ্ট রিধান
মিষ্টরাঁ মে সয ববদান ...
স্বনী হ্নক হুংকাব
নর যৌরন রঁন পারৈত ছন
মাথ পব বাঁধী কফ়ন
কর্মক্ষেত্র মে আরি অন্যাচাব
মেষ্টারৈত ছন
হ্নক সহস দেখি দেখি
তরুণ সিংহ নজারৈত ছন !
আয
মানরতা ক ধরন আকাস কত'
মানর এক মানরতা গুণ ,
রঁতরৈ রানা ধাম কত'
অয রিশ্ব !
অহাঁ রঁতারু
ভাবতরর্ষ সন গাম কত' ? ? ?

ৰ্চা খা ব্যরস্থা

ছোটৈ ছোটৈ নেনা কে দেখূ
ব্যরস্থা কতেক ভাবী খছি
ঝ্কি বহন কান্হ
নচকি বহন পীঠ
ঙা ৰস্তা কতেক ভাবী খছি !
সমস্ত দেশী ক জ্ঞান ন্বকাযন
রিদেশী ক ভংডাব ভবন খছি
খংগ্রেজী হিসাৰ ক
গপ নহি প্বছূ
প্রকাশিক প্রেসক ধূম মচন খছি
নিবীহ খাঁখি সঁ তকৈত নেনা
কী পঢ় ী কী নহি পঢ় ী মেং হেবাযন নেনা....
হ্র্সত নহি মায ৰাপ কেং
সময নৈ হ্নকা নেন কেকবো
কে সম্ঝাওত , কোনা সম্ঝাওত
ঘবো মেং ত চৈন নহি

ভাবী ভাবী রঁস্তা দেখূ
নঁচ , রৌতন পানিক দেখূ
প্রাগরেষ্ট স্কূনক ধূম মচন
জন জন মেঁ হোড় মচন
ককব রঁচা কতেক তেজ
ককবা কতেক খাযন খঁক
খান ক নেনা খান কে ভাযন
রঁচা ফঁসন ব্যরস্থা ক পঁক
কিন্তু, এহি শিক্ষা ক কী খর্থ এত
গঁজীনিযব করৈত ঠেকেদাবী
ডাকষ্টব খোনন দোকান সড়ক পব
কী হশ্রে এহি নৌনিহান কে
কী ভরিষ্য দেশীক কর্ণধাব কে ... ? ? ? ?

<u>**দেশী**</u>

হে রৌখা !
কী ৰাৰা ?
স্বনৈত ছী গাঁধী ফিনিম নাগন ঐছ
ৰড় নীক, ৰড় দীৰ খছি
চনূ নে দেখী খৰৈত ছী ....জেনা
ন্বত্তী নাগি গেন রৌখা কে
হুঁহ ..খাঁধী নাগন ছন ৰাৰা
জাহী মেঁ হীবো হিবোগন দ্নূ ছন
সে হম দেখরে নৈ কেনোঁ
খা ওহি ৰ্ড়রা কে দেখৈ নেন
পাঙা খা সময ৰৰ্দি কবী ..

হে ঐনা নৈ ৰাজ্ ৰাবূ
খায ঙা দেশী স্বতংত্র ভেন গাঁধী কে কাবন
হম খহাঁ দেশীভক্তি ক স্বাদ মেঁ
ডূৰন বহৈত ছী গাঁধী ক কাবন
দেশী দেশী দেশী ----
ও স্কূনী ৰচা চিচিযা উঠন
জেনা ফনৈন গব মেঁ খাৰী গেনৈক --
ৰাৰা, হম তে কতো দেশী নৈ দেখৈত ছী
নহী তে দেশভাক্তিক কোনো গীত কতো
স্বনৈত ছী

দেশী শিৰ্দ্ধ পঠৈত ছৌ কিতাৰ মেঁ
দেশভাঞ্জিক শিৰ্দ্ধার্থ ৰূঁন্নৈত ছৌ কিতাৰ সে
খহাঁ কিদন কহাঁ ৰজৈত ছৌ.....
ৰাৰাক খাঁখি পনিখায গেন ,সূন মেঁ তকৈত
পীঠ পব মাবন গোবাক কোড় । ক দর্দ
ফেব শ্বৰু ভ গেন.....

<u>সবোজ ‘খিনাডী’– নেপানক পহিন</u>

𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒩𑒹𑒙𑒱𑒨𑒼 𑒢𑒰𑒙𑒏 𑒮𑓀𑒔𑒰𑒪𑒏

𑒑𑒲𑒞

𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒯𑒧 𑒩𑒯𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒕𑒲 ।
𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒯𑒧 𑒖𑒲𑒥𑒿 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒕𑒲 ।
𑒁𑒯𑒲𑓀 𑒞 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒔𑒰𑒯𑒻𑒕𑒲 𑒞𑒹𑒿 𑒔𑒼𑒩𑒰𑒢𑒳𑒏𑒰 𑒏 𑒞𑒏𑒻𑒕𑒲 ।
𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒯𑒧 𑒩𑒯𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒕𑒲 । 𑓒

𑒮𑒥𑒿 𑒮𑒿𑒑 𑒧𑒱𑒪 𑒁𑒯𑒰 𑒐𑒳𑒥𑒿 𑒯𑒮𑒻𑒕𑒲
𑒦𑒱𑒞𑒩𑒹 𑒦𑒱𑒞𑒩 𑒏𑒢𑒻𑒕𑒲 𑓒
𑒧𑒻𑒩 𑒢𑒯𑒱 𑒖𑒰𑒨 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏𑒹 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧𑒧𑒹
𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒏𑒱𑒨𑒰 𑒖𑒩𑒻𑒕𑒲
𑒉 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒯𑒧 𑒩𑒯𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒕𑒲 ।

𑒥𑒰𑒿𑒖𑒥𑒿 𑒏𑒹𑒧𑓂𑒯𑒩𑒼 𑒃𑒮𑒰𑒩𑒰 𑒁𑒕𑒲 𑒏𑒹𑒧𑓂𑒯𑒩𑒼
𑒢𑒱𑒏 𑒖𑒏𑒰 𑒥𑒳𑒢𑒻𑒕𑒲 𑓒
𑒮𑒰𑒧𑒢𑒹𑒧𑒹 𑒔𑒳𑒣𑒔𑒰𑒣 𑒩𑒯𑒻𑒕𑒲
𑒣𑒩𑒼𑒕𑒧𑒹 𑒏𑒱𑒨𑒰 𑒐𑒼𑒖𑒻𑒕𑒲 ।
𑒉 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒯𑒧 𑒩𑒯𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒕𑒲 ।

𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒯𑒧 𑒩𑒯𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒕𑒲 ।
𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒯𑒧 𑒖𑒲𑒥𑒿 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒕𑒲 ।
𑒁𑒯𑒲𑓀 𑒞 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒔𑒰𑒯𑒻𑒕𑒲 𑒞𑒹𑒿 𑒔𑒼𑒩𑒰𑒢𑒳𑒏𑒰𑒏 𑒞𑒏𑒻𑒕𑒲 ।
𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒯𑒧 𑒩𑒯𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒕𑒲 । 𑓒

𑒬𑓂𑒨𑒰𑒧𑒪 𑒮𑒳𑒧𑒢

𑒏𑒯𑒴 𑒏𑒱 𑒤𑒴𑒮𑒱 𑒥𑒖𑒨 𑒕𑒲 ?

𑒑𑒣𑓂𑒣 𑒙𑒰 𑒯𑒧 𑒢𑒲𑒏 𑒏𑒩𑒨 𑒕𑒲 𑒮𑒥𑒙𑒰 𑒅𑒢𑒙𑒰 𑒏𑒰𑒖 ।
𑒋𑒯𑒱 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒮𑒿 𑒙𑒴𑒙𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪 𑒮𑒏𑒪 𑒮𑒧𑒰𑒖 ।
𑒏𑒯𑒴 𑒏𑒱 𑒤𑒴𑒮𑒱 𑒥𑒖𑒨 𑒕𑒲 ?
𑒙𑒰𑒏𑒰 𑒠𑒹𑒪𑒯𑒳𑒿 𑒥𑒹𑒙𑒲 𑒠𑒹𑒪𑒯𑒳𑒿 𑒏𑒹𑒪𑒯𑒳𑒿 𑒏𑒢𑓂𑒨𑒰𑒠𑒰𑒢 ।
𑒍𑒯𑒱 𑒙𑒰𑒏𑒰 𑒮𑒿 𑒤𑒴𑒙𑒪 𑒤𑒙𑒰𑒏𑒰 𑒧𑒢 𑒧𑒹 𑒦𑒩𑒪 𑒑𑒳𑒧𑒰𑒢 ।
𑒠𑒰𑒞𑒰 𑒥𑒢𑒪 𑒦𑒱𑒐𑒰𑒩𑒲 𑒠𑒹𑒐𑒱𑒨𑒾 𑒏𑒹𑒯𑒹𑒢 𑒥𑒢𑒪 𑒁𑒕𑒱 𑒩𑒲𑒞,
𑒏𑒼𑒢𑒰 𑒁𑒨𑒰𑒔𑒲 𑒏𑒹 𑒥𑒹𑒙𑒰 𑒮𑒥 𑒧𑒰𑒿𑒑𑒱 𑒠𑒹𑒐𑒰𑒥𑒟𑒱 𑒬𑒰𑒢 ।
𑒏𑒯𑒴 𑒏𑒱 𑒤𑒴𑒮𑒱 𑒥𑒖𑒨 𑒕𑒲 ?
𑒧𑒰𑒕 𑒧𑒰𑒿𑒮 𑒏𑒹𑒩 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧𑒲 𑒧𑒔𑒪 𑒖𑒑𑒞 𑒧𑒹 𑒬𑒼𑒩 ।

सम्भवि सम्भवि कँ घब मे खेता सानि सानिकय मोब।
बँबियाती मे मोब किनाबा कानी माँसक बँ्ष्टी,
मिथिना केब ब्यबहाब कोना कय बँनन एहेन कमजोब।
कञ्ञ कि फूसि बँजय छी ?
नहि सम्भवबँ तइ सच मानू जे भेँटैत कष्ठ अथाह।
जाति–पाति कँ छोडि कय बेंष्टी कबती कतद्
बिँयाह।
तखन स्वमन केब गोत्र मून सबँ कबबँ कोना पहचान,
बँचा सकी तइ बँचाउं मिथिना बँनिकय अपन गबाह।
कञ्ञ कि फूसि बँजय छी

कानी नाथ ठाकुब, ग्राम सर्बसीमा

दहेज बिबोधी बचना (सन १९६+ मे बचित)

पण्डितजी दण्डित भेनाह जखनहि कन्या पाँच
पूर्ब जन्म के कर्म फन, बा बिधिक कोनो ओ जाँच।

बिधिक कोनो ओ जाच, यौन चर्चा भबि गामक
नाबँथ् नोष्ट निकानि जत्ते सम्पत्ति छन्हि मामक।
पनही गेनन्हि खियाय, कतौ नहि बँसिननि गोबा
धन्यबाद क पात्र छथि "कनिहयग" के घोडा।

सत, बज, तम, सभ ब्यर्थ थीक शिक्षा शीन स्वभाब

গুণ একহি অছি অর্থ গুণ অবগুণ অর্থাভাব
অবগুণ অর্থাভাব ভাব নহি অছি গুণ রূপক
কন্যা কাবী , গোব , মূর্খ বা দিব্যস্বরূপক ।
মাযক দূধ ক দাম জোডি গনবৈত টাকা
পুত্র হুনক গামক গৌবরঁ সে কহলথি কাকা

বীতল শুরু অষাঢ কে অগহন বৈশাখ ।
পহিল ফলঙ্গন বুঝলনি, জখনহি ঘুবি অযলা সৌরাঠ ॥
ঘুবি অযলা সৌরাঠ হাটে করথু বিচারে
বিধিক লিখল কে মেটল আবঁ বহি জেতা কমারে ॥
ছোডলনি বীস হজার , লোভ মে তীস হজারক ।
কএ বহলা গণনা জোতখী, এহি সান বজাবক

স্বললনি জখনি স্বষেণ সঁ , দহেজ নিরোধী ন্যূজ
তখনহি জেনা দিমাগ কেব ঠিবঁবী ভয গেল ফ্যূজ
ঠিবঁবী ভয গেল ফ্যূজ বঁবাতি কন্যাগত দুনূ
ঘটকৈতী কে করত ঘটক কেব মান ন সূনূ
বঁব ক হাথ কনিযা বঁবিযাতীক হাথ হথকড,
সবিযাী সভ করথু দৌডবঁডহা কচহরী ।

নূটল ন্যা ত বুটি গেলা কএ দূঙা কন্যা দান
মোছ পিজৌলনহি বহি গেলাহ করতা কী বঁবদান ?
করতা কী বঁবদান চোটে ছলন্হি নগদী নোটক
উঁজবল বঁবদক হাটে প্রথম ঙা বাঁত কচোটক
ঘটক বাজ কেব সংগ করথু বঁক তীর্থযাত্রা
করথু মন্ত্রণা গুপ্ত হ্মঙ ভয সফল স্বযাত্রা

জাতি জনৌ বাঁচত কোনা ? কুল মর্যাদা মান
অন্তর্জাতি ববাহ মে ঘোষিত নকদ ইনাম
ঘোষিত নকদ ইনাম সংগ সবিসি সবকাবী
কহয শাস্ত্র ও বেদ মাত্র দ্বিজ ছথি অধিকাবী
কবথ্ গ্রহণ ককবো কন্যা হো ডোম চমাবক
মন ডোননিনি পন্ডিত জী কে জে উঁচ বিচাবক

ভেল মনন মন্থন বহুত, ই সমাজ কেব পাপ ! !
কী দহেজ বনে বহত সমাজক অভিশাপ ! !
সমাজক অভিশাপ ব্যাজ ই পূঁজীবাদক ।
বৈচি আমেসম্মান স্বাঁগ ধবি কুল মর্যাদিক
সিদ্ধান্ত নহি ব্যবহাবহ্ কেব কন্ধ প্রদর্শন
তখনহি ত ভয সকত বোগ উন্মূলন ॥

<u>किशन कारीगर</u>, *कृष्ण कुमार राय 'किशन' , परिचय:- वर्तमानमे आकाशवाणी दिल्लीमे संवाददाता सह समाचार वाचक रूपमे कार्यरत छी। हिंदी आ मैथिलीमे लेखन। शिक्षा- एम. फिल पत्रकारिता व जनसंचार कुरूक्षेत्र विश्वविद्यालय कुरूक्षेत्रसँ। जन्म:- कलकत्तामे। मूल निवासी:-ग्राम -मंगरौना, भाया - अंधराठाढ़ी जिला-मधुबनी बिहार। वर्तमान पता:- लेन अनुभाग, कमरा नं0-608c, आकाशवाणी दिल्ली संसद मार्ग, नई दिल्ली-110001*

<u>दौगल चलि जाएब गाम</u>

मनुक्ख दौग रहल अछि मचल अछि आपा-धापी
जतए केकरो किछो ने चिन्ह रहल अछि
एहेन नगर आ पाथर हृदय सँ दूर
एखने लोगए जे दौगल चलि जाएब गाम। ।

लोहाक छड़ आ सीमेंट कंक्रीट सँ बनल
ओना तऽ ई एकटा आधुनिक महानगर अछि
कहा शहरक एहि आपा-धापी मे
मनुक्खक हृदय जेना पाथर भऽ गेल अछि। ।

किएक मचल अछि आधुनिकताक ई होबरिड़ ा ?

কি ভেষ্টৈত এহি সঁ কিযো নে কিছু বূঁঝি বহল অছি
জেকরে দূখূ কৃপৈযাক ঢ়বৌ নেন অপসিযাঁত বহৈত
অছি
পাথব হৃদয় মন্বকথ মানরতাক মূন্য কেনে অছি জীবো। ।

নিফষ্ট নাগন ওঁ দসমংজিনা মকান
এক্ক ফনৈষ্ট পব বহিতৌ নগৈত ছী অনজান
ও অড় াসী হম পড় াসী হৃদা
এক দোসব কে নহি কোনো জান–পহচান। ।

কহু এহেন কংএ্রীষ্টক শহব কোন কাজক
আধুনিকতাক কান কোঠবী অছি সাজন
এহি চমচমাওত কোঠবী মে কিযো নে কেকবো চিন্হ
বহন অছি
কৃপৈযাক খাতিব আবঁক মন্বকথ কী কি নে কহ বহন
অছি। ।

অতিযৌত–পিতিযৌত মমিযৌত–পিসিযৌত জেকবা দেখূ
অপনে মে মগন চিন্হা পবিচে সঁ কোন কাজ
আধুনিকতাক কান কোঠবী মে আবঁ
অনচিন্হাব ভহ গেনাহ জন্মদাতা বূঁঢ় মাএ–বাঁপ। ।

শহবক এহেন অমানবীয আপা–ধাপী দেখি কেঁ
পসীজ গেন হমব হৃদয়
এহেন অনচিন্হাব নগব ছোড়ি কেঁ মোন হোগএ
এখনে আবঁ দৌগন চনি জাএবঁ গাম। ।

হে যৌ ভনমান্বস খাধ্নিক মন্বকথ
এহেন খনচিন্হাব নগব নে নীক
এহি কংএ্রীষ্টক মহন সঁ এক রেঁব তঽ দেখূ
গামক কোনো ট্রূষ্টনী মবৈযা রঁঙ্ভ নীক।।

মন্বকথ এক দোসব কে চিন্হ বহন খছি
চিড়ৈ চ্নমূন চঁূ চঁূ কএ বহন খছি
বস্তা-পেবা নিশ্চুন প্রেমক ধাব রঁহি বহন খছি
হবিযব-হবিযব খেত-পথাব খাঙা সোব কঽ বহন খছি।।

ট্রূষ্টনাহা টাষ্ট খব-পতাবক কিছূ ঘব
জতএ নহি কিযো খনচিন্হাব নহি কোনো ডব
চৌরষ্টিযা নগ হ্নবৈত খছি খূম খাম
এহনে নগব কে ঔ রাঁবূঁ নোগ কহৈত ঢৈক গাম।।

খাৰিং গেন নৱ বর্ষ।

প্ৰণাম-প্ৰণাম ঔ ভাঙা কি ভেন ঔ ভাঙা
হ্রদযক স্নেহ পঠা বহন ছী ঔ ভাঙা।
খাৰিং গেন নৱ বর্ষ মংগলময সংসাৰ হ্এ
ৰিশ্ব শাঁতি লেন মংগল কামনা কৰৈত ছী ঔ ভাঙা। ।

নৱ ৰব্ষহক নএকা-নএকা ৰঁসংতী উঁমংগ
সভ মিলী ৰঁনভোজ কবৰঁ দোস মহীমক সংগ।
হম ৰঁজাএৰঁ ঢ়ম ঢ়ম ঢ় ান খহোঁ গাউঁ গীত
কক্কা খ্শী সং ৰঁজা বহন ছথি মৃদংগ। ।

কক্কা ৰঁজনাহ কদ্রু কী হান-চান
কাকী ৰঁজনীহ খাৰিং গেন নৱকা সান।
খাঙা সভ মিলী এক সংগে খশী মনাএৰঁ
হ্রদযক স্নেহ হম সভ কেং পঠাএৰঁ। ।

নৱকা খাংগী নৱকা ন্বআঁ
নৱকী কনিযাঁ প্বৰী পকাৰৈঁএ।
ৰঁ্ঢ়ৰাঁ ৰাঁৰাঁ ৰঁড়-ৰঁড় ৰাঁজৈএ
ধিযা-পূতা খূম উঁধম মচাৰৈঁএ। ।

পঠৰৈঁত ছী কিছু নৱ-নৱ সলেশী
ঙা সলেশী খহোঁ সহজ স্বীকাৰ কৰু।
নৱ ৰর্ষহক খছি সাদৰ শ্বভকামনা
সদখনি খহোঁ হসৈত হ্মস্ক্ৰাগত বদ্রু। ।

जहिना चमकै छै चकमक चाँद
ओहिना अहाँ चमकैत बढ़ू।
एतबाक करैत छी हम कामना अपना माटि–पानि लेल
किछु सार्थक काज करैत बढ़ू। ।

<u>रँगैराबा</u>

किदो धर्मक नाम पर किदो जातिक नाम पर
किदो पैघक नाम पर किदो छोटक नाम पर
एहि समाजक किछु भलमानुस लोक
अपने मे कए लेने छथि रँगैराबा।

হে যৌ সমাজক কর্তা–ধর্তা লোকনি
কিএক করেনহ্ঁ অপনে মে বঁটৈবাবা
আগা ধবি কী ভেটৈন এতবাঁক নে
ছোটৈ পৈঘক নাম পব অপনে মে মৈথিনক বঁটৈবাবা।

আগা ধবি শোক সংতাপে টা ভেটৈন
আরোঁ তহ বঁদ করু এহেন বঁটৈবাবা
নহি তহ ফেব অনোপিত ভ জাএত
মিথিনাঁচনক একটা ও মৈথিন ধ্রুবরতাবা।

হে যৌ মিথিনা কেব মৈথিন
জুনি করু অপনে মে বঁটৈবাবা
ঞা মিথিনা ধাম সবঁহক থিক
এক দোসব কেব সম্মান করু ঞা বঁড্ড নিক।

হম কহৈত ছী মৈথিনক কোনো জাতি নহি
সভ গোটে এক্কে ছথি মিথিনাক ধ্রুবরতাবা
নহি কিযো পৈঘ নহি কিযো ছোটৈ
আগা সভ মিনি নগাউঁ একটা নাবা।

কহবৈত ছী বুঁঝনক মনকথ হুদা
বঁটৈবাবা কহ তকৈত ছী অপনে টা সুখ
এক বৈব সামাজিক একতা নেন তহ সোচু
গোত্র সগোত্রক ফবিছৌটৈ মে আরোঁ তহ ওঝবাএবঁ ছোরু।

হম ছী মিথিনা কেব মৈথিন

হমব নে কোনো জাতি অছি
সভ মিলী মিথিলা কেব মান বঁঢ় াএবঁ
আগা সভ সঁ "কিশন" এতবাঁক নেহোবা কবৈত অছি।

এক্কগসম শতাব্দী নবকা একটা গা সোচ
নহি কোনো ভেদভাব নহি কোনো জাতি–পাতি
সভ মিলী হঁসী খুশী সঁ কববঁ একটা ভোজ
এক্ক ছী সভ মৈথিল গীত গাউঁ আগ ভোবে–ভোব।

সবঁহক দেহক খূন এক্ক বংগ লাল অছি
ফদা তগযো জাতিক নাম পব বঁটৈবাবা ভঽ গেল অছি
সপত খাউঁ আ সভ মিলী নগাউঁ একটা নাবা
আবঁ নহি কববঁ ধর্ম জাতিক নাম পব হিংদুস্তানক বঁটৈবাবা।

<u>একটা তঽ ও ছলীহ।</u>

কনৈত ছলহুঁ মাএ গে মাএ–বাঁপ বৌ বাঁপ
হে বৌ নংগটে ছৌঁবা বহ নে চুপচাপ
নূনূ বাঁবূ কঽ ও হমবা চুপ কবা দৈত ছলীহ
একটা তঽ ও ছলীহ।

বাঁপে–পূতে কে কনৈত ছলহুঁ কখনো তঽ
ও হমবা দূধ–ভাত খুআ দৈত ছলীহ
বৌআক মূহঁ মে ঘুট্টব–ঘুট্টব কহি ও

অপন আঁখিক নোব পোছি হমবা হঁসবৈত ছলীহ।

খূম কনৈত-কনৈত কেখনো হম বজৈত ছলহুঁ
মাএ গে হম কোগনী বনি জেবউঁ
নহি বে বৌআ নিক মন্বক্থ বনি জো নে
আওব কোগনী সন বৌন সভ কে স্বনো নে।

কেখনো কিছু হ্বাযত ছল কেখনো কিছু
নাটক মে জোকব বনি বজৈত ছলহুঁ ব্বহিযা হূসি
হ্মদা তগযো ও হঁসি কঽ বজৈত ছলীহ
কিছু নব সীখবাক প্রযাস আওব বৈসী কবী।

কসি কঽ হ্মহঁ হ্না নৈত ছলহুঁ
তঽ ও হমবা নেহোবা কঽ মনবৈত ছলীহ
কতো বহী বে বাবূ হ্মদা মাতৃভাষা মে বজৈত বহী
অপনা কোবা মে বৈসা ও এতবাক তঽ সীখবৈথি ছলীহ।

মাতৃভাষাক প্রতি অপাব স্নেহ গাম আবি
নান্হি টা মে হুনকে সঁ হম সিখনহুঁ
গাম ছোড়ি পবদেশী মে বসি গেনহুঁ
হ্মদা মৈথিনীক মিঠগব গপ নহি বিসবনহুঁ।

অবস্থা ভেনাক বাদ ও তঽ চনি গেনীহ ওতএ
জতএ সঁ কহিযো ও ঘূমি কঽ নহি ঔতীহ
হ্মদা মাএক ফোটে দেখি বাপ-বাপ কনৈত ছী
মোন মে একটা আস নগেনে জে কহিযো তঽ ব্বহিযা
ঔতীহ।

সমাজক নোক ৰ্‍্মৌননি নহি নোব ৰহাওঁ ঔ ৰৌখা
ৰ্‍্বহিযা ছেৰেঁ নহি কৰৈথি এহি দ্‍নিয্াঁ মে
তঽ কি খাৰ ও খপনা নৈহব স্ঁ ঘূবি কঽ ঔতীহ
মৰৈযো ৰেব মে ৰ্‍্বহিযা খহ্াঁ কেঁ মন্বক্থ ৰনা দএ
গেনীহ ।

ৰ্‍্বহিযাক মূগনাক ৰাদ খাৰ মগৰ্ঢ়্গব ভএ গেন কিশন’
ওঙা ৰ্‍্বহিযা কে হম কৰৈত ছী নমন
খপন রিপৈত কেকবা স্ঁ কহু ঔ ৰৌখা
কিযো খান নহি ও ৰ্‍্বহিযা তঽ হমব মাএ ছনীহ ।

<u>গনচোটৈকা ৰব– (একটা হাস্য করিতা)</u>

দেখূ.দেখূ হে দাএ.মাএ
কেহেন স্বনব ছথি গনচোটৈকা ৰব ।
তিনকক ৰূপৈযা ছনি জে ৰ্াঁকি
সাস্বব মে খাএ নহি বহন ছথি এক্কা কব ।

খনেবে খপসিয্াঁত বহৈত ছথি
খন্নূক তৰুখা ছনি হ্নকা গাবা মে খটৈকন ।
খাগত ছথি এক সেব তীন পসেবী
ৰুদা দেহ স্বখাএন ছনি সনঠী জ্ঁকা ছথি সটৈকন ।

কেনে ছথি পত্রকাবিতাক নিখাঙা.পঢ় াঙা
দহেজক মোহ মে ছথি ভঙৈকন।
ঞা ঁখি পব নাগন ছনি রঁঢ়কা.রঁঢ়কা চশ্মা
ক্ষহেঁ ঁ কান নিক তহ চৈন ছনি খাধা উঁবন।

ও পঢ়হন ছথি তহ খূম রঁঢ় াঙা কব্ধ নে
ক্ষদা হমবা পঢ়নাঙাক কোনো মোজব নে।
রাঁবূঁ জী কে কতেক কহনিযৈন জে হমবো পসীন দেখূ
ক্ষদা ডাঁকঙৈব গংজীনিযব জমাএ কবরাঁক মোহ হ্নকা
ছূঙৈন নে।

জেনা ডাঁকঙৈব গংজীনিযবে ঙৌ মন্বখ হোগত ছথি
নেখক সমাজসেরীক একো পাঙা মোজব নে।
সোচ.সোচ কে ফর্ক খছি ক্ষদা কেকবা সমন্বাউঁ
দূহ্মাক রঁজ়া াব খছি সজন খূম ব্ধপৈযা নূঙৌউঁ নে।

এহি রঁজ়া াব মে খপসিযঁাঁত ছথি নঢ়কী কে রাঁপ
গংজীনিযব জমাএ কএ ছোঢ় ৈত ছথি খপন সামাজিক
ছাপ।
এহি নেন তহ খপসিযাঁ ঁত ছথি এতরাঁক তহ ও কবতাহ
রেঁঙৌক নিক জিনগী নেন ও কিছূ নহি সোচতাহ।

খহাঁ ঁ রেঁঙৌ কেঁ নিক জঁ ঁকা বাখরঁ দহেজ নৌত
কান
হমবা রাঁবূঁ কে ও তহ রঁঢ়কা সপনা দেখৌননি।
ঙা তহ রাঁদ মে ব্রূঁস্মনা গেন জে কিছূএক দিনক রাঁদ

দহেজক ৰূপৈয়া সঁ ও পানক দোকান খোলনৈনি।

নহি যৌ ৰাঁৰূ হম নহি পসিন কৰবঁ এহেন স্বনব ৰঁব
এতৰাঁক সোচিএ কে হমবা নগৈত খছি ডব।
ভনে বহি জাএৰঁ হম ক্ষমাবী ক্ষদা
কহিযো নে পসিন কবরঁএ এহেন দহেজ নোভী গনচোঁৎকা
ৰঁব।

<u>নিখৈত বহী।</u>

মোন হোগএ জে এক মিসিযা কঽ পিরৈঁত বহী
ক্ষদা কহিযো কঽ কিছূ-কিছূ নিখৈত বহী
কনেক হমবো গপ পব ধিযান দেরৈঁএ
মোন হোগএ জে পাঠক সভ সঁ ভেঁট কবৈত বহী।

য় ানিরঁ সেহো এক মিসিযা কঽ পিরৈঁত ছনাহ
ক্ষদা কিছূ-কিছূ তঽ নিখৈত ছনাহ
খপনা নেন নহি পাঠক নোকনিক নেন
ক্ষদা রঁভ্ভ নিক নিখৈত ছনাহ।

পদ্য নিখনাগ তঽ খাৰঁ হম সীখ বহন ছী

हमवा तऽ नहि लिखलौंक ढंग अछि
सदा किछु निक पद्य लिखि लेलापन सँ
एतबाक तऽ हमव सख अछि ।

कि लिखू किछु ले ह्वा बहल लिष्ठ
बँठलैंएं मँहगाओ तऽ अधपेटे भूखले बहैत छी
किछुक ले बली जाएं भूखल पेटे सदा
किछु लिखलौंक लेल मोन स्वगर्गा बहल अछी ।

पोथि लिखललि महाकवि विद्यापति
लिखललि पोथि बाँबाँ लागार्जुन
किछु लव बचना जे नहि लिखबँ
तऽ कोना भेटैत मैथिली साहित्यक सद्भूण ।

लेखक समाजक सजग प्रहबी होगत छथि
अपना लेल तऽ नहि अनका लेल लिखैत छथि
कतेक लोक हुनका आर्थिक अवस्था पव हँसैत अछि
सदा तगयो ओ चुपेचाप लिखैत बहैत छथि ।

कहू एहेन उँबाउँल हँसी पव कोनो लेखक
एक मिसिया कऽ पिबँत कि नहि
अपल दु:खित भेल मोन के
कखलो के अपलेमले हँसाउँत कि नहि

कतेक लोक गविययबैत अछि
एक मिसिया पीबँ कऽ लिखबँ ओ किएक सीखू

ক্ষদা খাওা কিশন' মোনক গপ কহি বহল খছি
পিবূ খা কি নহি পীবূ ক্ষদা কিছুএক তঽ নিখবঁ সীখূ।

খাওা হমবো মোন ভএ বহল খছি
জে এক মিসিযা কঽ পিবৈঁত বহী
খপনা নেন নহি তঽ পাঠক নোকনিক নেন
ক্ষদা কিছু নব বচনা নিখৈত বহী।

নবঁকনিযাঁ

মোন বখিযৌ কনেক হমবো পিযা
সোনহো সিংগাব কএ বৈঁসন ছী হম এসগব
ভেঁটি হোএবঁ কহিযা খহোঁ মোন মে খাস নগেনে
খহোঁক বাঁটি তকৈত ছী হম এসগব।

কৌখা কূচবন ভোবে-ভোব
চুপেচাপ হমবা কেনক সোব
কহনক জন্দীএ ওঁতহুন তোহব ওন্মা
নিপিস্ঠীক নগা হম বংগনহুঁ খপন ঠোব।

পবদেশী জাগত-মাতব যৌ পিযা
কিএক বিঁসৈব জাগত ছী নবঁকনিযাঁ কে
নহি বিঁসববঁ কহিযো পবদেশী মে হমবা
সপত খাউঁ হমবা পৈবক পৈজনীযাঁ কে।

জূনি কসূ খহোঁ সজনী নহি ঘবঁবাউঁ যৌ

মোন পড়ৈত ছী ঋহোঁ তং নগৈত ঋছি ৱ্কোব যৈ
ঝদা কি কঝ নহি ভেটৈন তনখা সময পব
নহি কিননহ্ঁ ঋহোঁক নেন নহংগা পঠৈব যৈ।

সাড়ী পহিব হম গ্বজব কএ নেৰ্
নহি চাহি হমবা বাজা নহংগা পঠৈব যৌ
ঋহোঁক স্বখ-দ্খ মে বহৰ্ সহভাগী
দেখিতহ্ঁ ঋহোঁ কে আঁখি সঁ ঝহবৈত ঋছি নোব
যৌ।

ঋহঁক ৰিযোগ মে দিন বাতি জবৈত ছী
গজোবিযা মে ঠ্কূব-ঠ্কূব ঋহঁ কে দেখৈত ছী
ঋহঁক সংগ এহি ৰেব ঘূমৰ্ চৈতীক মেনা
মোনে মোন হম এতৰাক নিযাব কবৈত ছী।

ৰড্ড কেনহুঁ নিযাব ঋহোঁ ঋারি কং দেখূ
ঝস্কী মাগব বহল ছী হম চৌখনিযাঁ
জন্দী চনি ঋাউঁ গাম যৌ পিযা
চিঠ্ঠী নিখ বহল ঋছি একটৌ নৰকনিযাঁ।

<u>किडनी चोब</u>

देखू-देखू केहेन जमाना खारि गेन
मनुखक हृदय भऽ गेन केहेन कठोब
सभ सँ ँ ऩ्रँ ँह नुकौने, चुपेचाप
भागि बहन खछि एकटा किडनी चोब।

डॉक्टब भऽ के कबैत खछि डकैति
कोनो ग़बीबँक बेंच नैत खछि किडनी
पुनिस तकैत खछि ओकबा गँडिया मे
ऩ्रदा ओ पबा जागत खछि सिडनी।

कोनो ग़बीबँक किडनी बेंचि कऽ
संपति खबजबाँक, केहेन ई खमानबीय भूख
केकबो मजबूबीक फायदा उँठा कऽ
डॉक्टब तकैत खछि, खानी खपने सूख।

केकबो जिनगी बँ ँचौनिहाब डॉक्टब, रूपयाक नोभ
में
बँनि गेन खाबँ किडनी चोब
छुटेपटा बहन खछि एकटा गबीबँक कबेजा

कनैत-कनैत सूखा गेलै, ओकर आँखिक नोर।

मनुख आइ केहेन लोभी भऽ गेल
आइ ओ किडनी बेचए सेहो सीख गेल
बाता-बाति अमीर बनबाक सपना देखैत अछि
रूपया खातीर ओ किछु कऽ सकैत अछि।

मनुख भऽ के मनुखक घेंटे काटए
कोन नगर मे सिखनहुँ अहाँ
आरो तऽ, बंद करू किडनी बेचबाक धंधा
मानवताक नाम सगरे घिनेनहुँ अहाँ।

कोनो गरीबक किडनी बेचि कऽ
महल अटारी बनाएब उचित नहीं थीक
एहेन डाक्टरीक पेशा सँ, कतहु
मजूरी बोनिहारी करब बड्ड नीक।

हम अहिं के कहैत छी, यौ किडनी चोर
एक बेर अपने करेजा पर, छूरी चला कऽ देखू
कतेक छटपटीगत छैक करेजा
एक बेर अपन किडनी बेचि कऽ तऽ देखू।

। স্বতংত্রতা দিরস পব একটা রিশেষ।

রীব জরান

মাতৃভূমীক বক্ষা নেন
শহীদ ভ২ জাগত ছথি রীব জরান
সমহাবনে ছথি ও দেশীক সীমান
নমন কবৈত খছী 'কশীন ,খহোঁ ছী রীব জরান।

মবরঁ কী জীযরঁ
তেকব নহি বহৈত ছনি হ্নকা ধিযান
ক্ষদা, দেশীক বক্ষা নেন ও সদখনি
ন্যাছারঁব কবৈত ছথি খপন জান।

সৈনিক ছথি ও গন্সান
দেশীক দ্শমন পব বখৈত ছথি ধিযান
খাতংকরাদীক ছক্কা ছোড় া দৈত ছৈক
পবমরীব ছথি, হিন্দ্স্তানক রীব জরান।

মহান ছথি ও রীব জরান, দেশীক খাতিব
জে হঁ সৈত-হঁ সৈত দেনথিহিন খপন রঁনিদান
ভাবতরাসী গর্ব কবৈত খছি খহোঁ পব
নহি রিসবত কহিযো খহোঁক নাগ খাওব রঁনিদান।

সীমা পাব সঁ, কেনক খাতংকী হমনা
ক২ দেনিযৈ খাতংক কে মটিযামেটৈ খহোঁ

ভ২ গেনহ্ঁ খপনে নহ্–ন্বহান ক্ষদা
খাতংক স ঁ রঁচেনহ্ঁ সভহক জান

কাবগীন সঁ কৃপরাড় া তক
খাতংকরাদী সঁ নৈত ছী খহাঁ ৈক্কব
খহাঁক রীবতা দেখী ক২
খরৈঁত ছৈক ওকবা চক্কব।

রীব জরাঁন যৌ রীব জরাঁন
সমহাবনে ছী খহাঁ দেশীক সীমান
কোনা ক২ হেতৈ দেশীক বক্ষা
সদখনি খহাঁ বহৈত ছী হবান।

<u>**। কন্যা ভূবণ হরা পব একটৌ রিশেষ।**</u>

<u>**হমবো জীরঁ২ দিখ**</u>

কোগখে মে ছটৈপটা বহন ছী হম
ঞা দ্নিযাঁ হমবো দেখহ দিখ
রেঁটী ভহ কে জনম নেনহি কোনো খপবাধ নহী
রাঁবূ যৌ, ঞা জিনগী হমবো জিরঁহ দিখ।

ডাক্টবক খানা কহি বহন খছি
নহি রঁচতহ্ খারঁ তোহব প্রাণ
খল্ট্রেª াসাউল্ডক বিপোর্ট, কিছূএক কান মে
খারঁ নএ নেতহ্ তোহব জান।

কবেনহ্ঁ খল্ট্রেª াসাউল্ড যৌ রাঁবূ
ক্ষহঁ ভেন খহাঁক মনীন
ডাক্টব সংগে কেনহ্ঁ ঞা প্লান
কোগখে মেঁ এহি রেঁটী কে, কএ দিহক বনীন।

হম বূঁমৈত ছী, হমবা জনমনাক রাঁদ
নহি রাঁ ৈটরঁ খহাঁ জিনেরী বূ্নিযাঁ
দ্খিত ভেন খছি মোন খহাঁক, নহি খানরঁ
হমবা মাএ নেন, নাক কেব নথ্নিযাঁ।

জঁ মোগতহঁ ূ হম রেঁটা
কবিতহ্ঁ খহাঁ সগবে খনঘোন
খবোসী-পড় াসী শ্বভকামনা দিতৈথি
বসগন্না রাঁটিতহ্ঁ খহাঁ টৈনে-টৈন।

बेटीक जनम भेला पर,एहेन बेइमानी किएक ?
आइ किछु हमरो कहए दिअ
बेटी भए के जनम लेलहुँ कोनो अपराध नहि
बाबू यौ, इ जिनगी हमरो जिबए दिअ ।

__हाकिम भए गेलाह__

किएक चिन्ता अहाँ कका
ओ तए हाकिम भए गेलाह
अहीँत बहुत छथि कहियो कए गाम
सदा अपने लोक सँ अनचिन्हार भए गेलाह ।

जुनि पूछु यौ बाबू ,हाकिम लोगते

ও কি সভ কেনাহ
ৰূঁঢ় মাএ–ৰাঁপ কে ছোড়ি কহ এসগব
খপনে শিহবী ৰাঁৰূঁ ভহ গেনাহ।

খাস নগেনে মাএ হ্নকব,গাম খারি
ৰৌখা কবতাহ কনেক ঠহন–ঠিকোবা
নহি পৰৈত ছনি মাএ–ৰাঁপ কহিযো মোন
ক্ষদা খাঙা মে মগন ছথি পনীবক পকৌড় া।

ঝব–ঝব ৰঁহএ মাএক আঁখি সঁ নোব
কিএক নহি খৰৈঁ ছথি হমব ৰৌখা গাম ?
মবি জাএৰ তহ খারিএ কে কি কবৰঁহক
হাকিম হোগতে, কিএক ভেনহ তাঁ এহেন কঠোব ?

ঙা স্বনতৈঁহ ভেন মোন প্রসন্ন
জে খৰৈত ছথি ককা গাম
ভেঁট হোগতে কহনিযৈনি ককা যৌ প্রণাম
নহি চিনহনিখ তোবা, ৰাঁজহ খপন নাম।

আঁখি খানহব ভেন, কি দেখৈত ছিযৈ কম
এনা কিএক ৰজৈত ছহ ৰাঁজহ কনেক তূঁ কম
খাঙা কনেক ৰেঁসিএ ৰাঁজৰ হম
খছূঁ তহ হোএৰ ৰূঁঢ়, ওবদা খছি কনেক কম।

কি থীক উঁচিত, কি থীক খন্বচিত

মোন মে কনেক খহাঁ রিচাব কৰু
'কিশেন' কবত এতেৰাঁক নেহোবা
জিৰৈত জিনগী মাএ-ৰাঁপক সতকাব কৰু।

নহি তঽ ঠ্কূব-ঠ্কূব তাকৰ এসগব
খহিক ধিযা পূতা খহাঁ কে দেখ পবেতা
ৰঁৰু জন্দী মবি জাএ ঞা ৰূঢ়ৰাঁ
মোনে-মোন ও এতৰাঁক কহতা।

<u>পিযক্কব</u>

সাঁঝ পড়ৈত দেবী,পীৰ ক ওংঘবা জাগত ছী
হম ছী পীযক্কব।

পঢ়নাহা নিখনাহা কে মূর্খ ৰূঝৈত,
খপনা কে ৰ্ঝৈত ছী নান ৰ্ঝক্কব।

ধিযা-পূতা পঢ়ৈত খছি কিনৈহি,তেকব নৈহি
কৰৈত ছী হম খোজ
ঋদা পিৰৈত ছী হম বোজ।
খপন কাজ ছোড়ি কৈং,ব্যর্থ হম ঘূমৈত বহৈত ছী

কেহেন ছী হম ঘূমক্কব, হম ছী পীযক্কব।

পাঙা সধহেনৌঁ দাব্ধ মেঁ ,ভ গেনৌঁহ হম ফক্কব
মহাজনক কর্জ দেখি ক খরৈঁত খছি হমবা চক্কব।
নাধহন খছি হমবা মাথ পব কজকি পহাড়
নগরৈঁত ছী কোর্ট কচহবীক চক্কব,ক্যাক ত
হম ছী পিযক্কব।

স ॅাম পড় ৈত দেবী,পীরঁ ক ওঁঘবা জাগত ছী
হম ছী পীযক্কব।

এখনে হম শপত খাগত ছী জে হম নৈঁহি খারঁ পীযরঁ
কিযাক কহত খারঁ কিযো হমবা পিযক্কব।
ধিযা পূতা কে নিক স্কূন ক ॅানেজ মেঁ পঢ় াএরঁ
এহি নেন ত ,নগরৈঁত ছী মধ্রঁনী দবভংগাক চক্কব।

<u>दहेज</u>

दहेजक नाम सुनि कऽ
काँपि उठैत छथि ,माए-बापक करेज
कतबो छटपटेतै तऽ
नइँ करता कम नहि कहता अपन दहेज।
ओ कहता, जे बियाह करबाक छथि
तऽ हमरा देबए पड़त दहेज
पाइ नहि छथि तऽ
बेचि दिय अपना जमीनक दस्तावेज।
दहेज बिना कोना कऽ करब
हम अपना बेटाक मैरेज
दहेज नहि लेला सँ खराब होयत
समाज मे हमर इमेज।
एहि मॉडर्न जुग मे तऽ
एहेन होइत छथि मैरेज
आइन बनि गेलै घूसीक जाइत छथि
जऽ सँ कनियो कम होइत छथि दहेज।

মাদা–ভ্রূণ খাওব নর কনিযাক
জান নঽ নৈত খছি ওা দহেজ
ওা সভ দেখি সূনি কঽ
কাওপি উঁঠৈত খছি ‘কিশেন’ কে করেজ।
সমাজ কে র্বর্বাদ কেনে
জা বহন খছি ওা দহেজ
র্বচের্বাক খছি সমাজ কে তঽ
হটৌ দিযৌ ওা ঋদ্রাঋপী দহেজ।
খাউ এখনে সপত ,কঋ প্রতিজ্ঞা
জে খার্ব নহি মং াগর্ব দহেজ
র্বিন দহেজক হেতৈ খার্ব সভ ঠাম
সভহক র্বৈটীক মৈবেজ।

দেশহক চিন্তা

কিনকো ছনি স্বার্থক চিন্তা
কিনকো ছনি ঘূস নেৱাঁক চিন্তা
নেতা সভ কে অছি কুর্সীক চিন্তা
মুদা কিনকো নহি অছি, দেশহক চিন্তা।
চুনাব জীতলাক বাঁদ, কুর্সী ভেটলৈন্হ নেতাজী কে
ভঽ গেলাহ নিঃফিকীর
মুদা ভাষণেটা মে খিচৈত ছথি
আর্থিক বিকাসহক লকীর ।
ভূখে মরৈত অছি গরীব জনতা
এহি বাঁতক হুনকা নহি ছনি কোনো চিন্তা
শহীদ হোগত ছথি দেশহক সীমা পর জুআন
কানর তঽ দূরক গপ, শ্রদ্ধাঁজলিয়ো দৈএ লেল নহিঁ ঔতা।
নেতা সভ মংত্রালয লেল ছথি পরেশান
কিয়ো স্বার্থসিদ্ধিক লেল অছি হৈরান
কিয়ো ভূখে মরি জাএ, কিয়ো দহা জাএয বাঁঢ়ি মে
মুদা হুনকা নহি, জেতৈন মরল লোক পর ধিযান।
ঘূস খাওত-খাওত ভঽ গেলাহ ভ্রষ্ট
মুদা খাদিক অংগা পহির, অপনা কে বুঝৈত ছথি শ্রেষ্ঠ
কোনা কঽ হেতৈ আর্থিক বিকাস
নহিঁ সোচৈত ছথি, নহি ছনি চিন্তা।
সভ পার্টী কে তঽ অছি কুর্সীক চিন্তা

ঝ্দা কিনকো নহিঁ খছি দেশ২ক চিন্তা।

<u>নবীন কুমাব "খাশা"</u> (১৯+৭–), পিতা শ্রী গংগানাথ ঝা, মাতা শ্রীমতি রিনীতা ঝা। গাম– ধানেবামপ্বব, পোস্ট– নোহনা বোড, জিনা– দবভংগা।

<u>মষ্ডব মষ্ডব</u>

খছি রঁড় খচব
জঁ ওা কাটৈ
মোন পড় াবৈ
দাদী নানী গামক
জঁ নৈ জবৈ কোনো বঁত্তী
তাধবি নৈ প্রাণ যৌ
সভ ঘবক শান বঁঢ় াবৈ
সভ ঘবক যাদ দিযাবৈঁ
দেখৈমে ছী ছোটৈ
ঝ্দা হোগ বঁড় খচব
মষ্ডব মষ্ডব...

ধুঁখা ধ্ক্ষবক ছৈ জমানা

ऋदा ओकर एकटा फसाना
खून जाधरि नै चूसै
तारत नै करै ओ
सभ कियो करै सम्मान
बूँढ़ होए चाहे बँचा
सभ कए दैए खबरैचा
मच्छर मच्छर...
साँझ होए चिन्ता धरै
बातिमे खूब सतारैं
मच्छरदानी जँ नै लगेलौं
राँदमे प्राण स्वखारैं
मच्छर मच्छर
(मित्र पी.एस.ठाकुर "रँरँनू" लेल)

<u>याद खबैए बाँबाक नारा</u>
<u>(खपन बाँबा स्व. सोमनाथ झाकेँ समर्पित)</u>

মানিক মানিক মানিক
ভোবে ও খারাজ নগারঁথি
হমবানে ও খানথি সনেস
চাহে বহনি কোনো ভেষ

এক দিন ঐনা রাঁরা
হাথমে ছলনি হ্নকা নাঠী
ছলনি কিছ মন স্বস্ত
হ্মদা ও ছনথি এখনো মস্ত
হম পূছন হ্নকাসঁ মীত
কী ভেন খহাঁকেঁ রাঁরা
কতএ খছি হমব নারাঁ

কহনথি হমবাসঁ রাঁরা
নৈ খননিযৌ তোবা নেন নারাঁ
মন ভেন হমব হ্স
নৈ রুঁঝন জে কহনথি ও হ্সি
ফেব নগনা রাঁরা হঁসএ
খা দেনথি ও সনেস
কহনথি ও হমবাসঁ
রৌখা জাধবি খছি প্রাণ
তারেঁ বহত তোহব ধ্যান
তূঁ ছহ মানিক তূঁ ছহ নেনা
নৈ বদ্ধ খএ তূঁ জেনা তেনা

নৈ রুঁঝি পাওন হ্নকব কণ্ঠ
কী কহনা ও স্পণ্ঠ

ओहि दिन जे गेला बाबा
नै फेर अनला बाबा
दोसर दिन जखन उठल
नै पाओल हुनकर आबाज
हाथमे लेले कहैबा
पहुँचि हुनकर डेरा
पाओल हुनका ओघरल
फेर कहल हम हुनकासँ
सुनू यौ बाबा, सुनू यौ बाबा
कतए अछि आजुक लाबा

नै कहला हमरासँ किछु
नै बुझि सकलौं हम ई
नै रहला ओ जगमे

किछु कानमे भेल सभ एकट्ठा
फेर केलक हुनका बाहर
नै बुझि पाओल हम तखनहुँ
नै भेटैत हुनकर फेर दुलार
जैमे छल नै कोनो भेद

याद जखन ओ आबथि अखनो
कानी हम फफकि फफकि
जहिया पाबी हम अपनाकेँ अकेला
जाग हुनकर साबापर
फेर करी किछु गप
नै करी मन हप
कहियनि हुनकासँ मीत

बाबा याद आबैए अहाँक नाना
याद आबैए अहाँक दुलाब

जे नै घुबि आएत फेब
कबथि आशा अर्पित ओ बचना
अपन पबम पूज्य दादाजीकेँ
जिनकब अछि कमी आशाक जीबनमे
जखन देखथि कतहु नाना
याद आबथि हुनका बाबा

मनीष झा "बौआभाइ"

फहबाएबै पताका

देखू मिथिला नगब के फहबाएबै पताका
जत' बाँचल अछि एखनहु धबि मान ओ मर्यादा

जतक नाबी जानकी श्रीबाम केब भामिनी
जतक सभ्य संस्कृति के गाबै छथि बागिनी
ओ नगबी अपन छोट नगबी जुनि बुझू

থছি সগবো জগত মেঁ মচৌনে ধমাকা
জত' রাঁচন থছি এখনহ্ ধবি মান ও মর্যাদা

হন্নী–মদন–রাচস্পতি কে খ্যাতি ছন্হি
রিদ্যাপতিক গীত সরঁ গ্বনগ্বনাগত ছন্হি
পবমজ্ঞানী সন্দের জ্যাতিষ কে জ্ঞাতা
মিথিনা কহন জাওছ সংপন্ন গ্বণরানা
জত' রাঁচন থছি এখনহ্ ধবি মান ও মর্যাদা

কোগনী ক্হ্কি স্ত্রব পংচম মেঁ গারঁয
ঝমঝম রঁবসি মেঘ কজবী স্বনারঁয
ভোরে পবাতী গারৈঁগযে স্বগ্গা
পবরা স' সজয বোজ মংদিব–শিরানা
জত' রাঁচন থছি এখনহ্ ধবি মান ও মর্যাদা
নীপন জাওছ পীঠ ী গোসাঙঁনিক নিত বোজে
পূজা কে শংখনাদ কোশি–কোশি গূজে
ঘব–ঘব মেঁ শানিগ্রাম, তুনসী কে চৌবা
ঘোঘ তব মেঁ নাবী নাগয সীতা খা বাধা
জত' রাঁচন থছি এখনহ্ ধবি মান ও মর্যাদা

তুনসিক পনিসন্না মেঁ কূশী খা ডারাঁ
নাগ পূজন জাওছ ন' ক' দূধ সংগ নারাঁ
পাতৈব মেঁ ভোগ নাগয খাম–খীব–পূবী
জগদম্বাঁক গ্নপা স' হটৈন বহয রিঘ্ন রাঁধা
জত' রাঁচন থছি এখনহ্ ধবি মান ও মর্যাদা

যশী–কীর্তি–রৈভর স' পবিপূর্ণ মিথিনাংচন
জনক জীক ন্যায কে দেরতো সরঁ মানন

"मनीषक" अछि कामना जे बढ़ू सब आँगाँ
मैथिलक विचार उँच, जीवन लोगक्ष सादा
जत' बाँचल अछि एखनह् धवि मान ओ मर्यादा

ऋचा कामत, निर्मली, सुपौल

समाजक विडम्बना

देख कऽ ओ समाजक विडम्बना
विश्वास भारी हम धिया कोना
चारपर खर नहि पेटमे अन्न नहि
नै अछि संगमे एक्को अना
माँग भेल ड्राइवरवकेँ नाथ
मास्टैर या डाक्टैरक नै पूछूँ बात
दिनक उँजयारि भेल कारी, भेल घनघोर राति
ओ हमरेटा नहि
जन-जनक दुखवा अछि

ৰেঁষ্টৰেঁনাকেঁ মনিষ্ঠ
ৰেঁষ্টৌৰেঁনাকেঁ খিনন ক্ষখবা খষ্টি
নন্হিষ্টৌ ধিযা হমব ভেন খাৰেঁ সযানী
তিনকক এহি যগমে ৰিখাহৰ কোনা ৰিষ্টিযা বানী
ৰেঁহি বহন যঃ খবমান সভ, জেনা ক্ষষ্ঠীমে পানি

<u>মৃদ্না প্রধান</u>

<u>ঙা ত ৰূঁঝ্</u>

খপনা গোব পব
খপনে ,
ক্ষম্হাড় া মবনাঙা,
ভ গেন .
দ দেনীযঙাক ষ্টিপ্পণী,
মৌথিনী মেঁ,
এহী ভাষাক করিতা
পব, ৰেঁস.....
ৰূঁঝনোঁ জে ভ গেন, ক্ষদা
সে নঙাঁ ভেন .
ভেন ঙা জে একষ্টৌ
নরকা দ্বাব ,
ক্ষঁহ ৰৌনে ,খাঁখিক

আগাঁ,অনাযাস
ঠাঠ ভ গেল .
পাঠক-গণ তক
ভবসক,
সংকেত পহুঁচল-
'নিশ্চয মৈথিল ভাষী ছথি'
ফলস্বরূপ
লিখবাক আগ্রহ ল ক
আবি গেল ,
স্নেহ-সম্মান সঁ
ভবপূব
'ঞা-মেল' আ
হমবা
ভাব-বিহ্বল হোযবাক,
পূর্ণ ব্যবস্থা
ভ গেল .
অপনো দোষ ,
কম নঞ অছি ,
কলম ক মাধ্যম সঁ ,
ক্ষমবপত ক গাম-ঘব মেঁ ,
বিচবণ কববাক লোভ ,
টৌল নঞ সকলো আ
কিছু ন কিছু ,
লিখ-লিখ ক ,
নির্দিষ্ঠ ঠেকানা পব ,
পঠাবয লগলো.
অবঁ আগাঁ ক যথার্থ ঞা

জে
ৰাঁন্যকান সঁ কিশোবারস্থা
পর্যন্ত,
পঠ়ন ,
চাবি ৫ৌ কিতাৰঁ ,
প্রণম্য-দেরতা ,
কন্যাদান ,
দ্বিবাগমন,
চর্চবী খা
ভনসাঘব সঁ ,
বসোওযা ৰঁৰাজীক,
মৈথিন
স্বব -নহবী .
এতরে ন ক,
ফ্বফ্বাযন ছনোঁ.
'যেন-তেন-প্রকাবেন'
এহী সভ সঁ খর্জিত ,
শৰ্ঙ্ক-কোষক ,
নিপা- পোতি কবৈত-কবৈত ,
কিছু দিন পাব
নাগি গেন কিন্তু
খাৰঁ কি .....
খাৰঁ কি নিখূ ?
যৌহ গ্বন-ধ্ন মেঁ
খন্দ্রবৌখে সঁ ,
চিকৈবি-চিকৈবি ক
সোচৈত বহৈত ছী,
হে মাঁ সবস্বতী ,

রিনতী কৰৈত ছী,
ওঁঠাওঁ খপন রবদ হস্ত,
কিছু জোগাড়
কয দিয,
জেমেঁ ছরি ৰঁনন বঠ,
নেখনী মেঁ এহন কিছু,
ভবি দিয.

বমা কান্ত ঝা, সৌবাঠ

মিথিলাক বিকাসক বাঁত অছি জে মিথিলাক বিকাস কোনা হোএত। মিথিলাক বিকাসক লেল বিষয-বস্তুক বাঁবেমে একজুট হেবেঁক চাহী , এক দোসবকেঁ সাথ চলবাঁক বিষয হো, জে বিকাস নেতাগণ অপন বাজনীতিক বোটী নহি সেকথি আব হুদ্দা সির্ফ বিকাসক হোবঁক চাহী ! আগ বিহাবমে মিথিলাক ভূমি বিকাসসঁ বংচিত আছি ! আগ হম সভ অপন বোজী বোটীক তলাসমে দিল্লীমে ছী, কিযো পংজাবঁ আ কিযো হুম্বঁযমে কোপক শিকাব হোগত অছি ! যদি মিথিলামে বোজগাব হোগত তখন দিল্লী তঁ দূব হোগত। লোকমে দম হোগত, কোশী কমলাক জল সংসাধনকেঁ মজবূত তটবঁহু বহিতৈ আ গাম আগ জীবিত হোগত। সবকাবক নীতি জে বিহাবক নামপব ঘোষনা তঁ হোগত অছি লেকিন পৈসা আঁখিক লোব স্বখনাক বাঁদ জাগত অছি ! হেব জর্জব কে জর্জব। একতাক জরুবত আছি আব নিতিশ জী কে নীতি সহী অছি জে প্বনঃ বিহাব বঁচেবাঁক নীতি বিকাসক নীতি বোজগাবক নীতি মিথিলাক চৌতবফা বিকাসক নীতি !

<u>কী হোগত অছি কশ্মীবমে আবঁ</u>

কী হোগত অছি কশ্মীবমে আবঁ, আগি লগা বহল তকদীবমে ,
জান জান লঃ কঃ ভাগৈ অএ দেখূ কশ্মীবমে ! !
স্বক্ষা কী ছলহুঁ আবঁ লবক বঁলা দেলক তক্কদীব
হিন্দূ হুস্লিম কিও লহি বাঁকি
জড়া বহল অছী কশ্মীবমে ,

নগি কঽ জানা ডেল্হী পহুঁচন ,
বাজনীতিক দবৱাঁবমে , নেতা জী বাজনীতিক বোটী সেকথি !
জীৱন হ্নসন মন্মধাবমে ,
কী হোগত খছি কশ্মীবমে খাৱ খাগি নগা বহন তকদীবমে ! !
পাকিস্তান খাপন চনী চানি ৱা ,
খাতংকরাদীকেঁ দঽ সহাবা খশান্তি ফৈনাৱএ কশ্মীবমে
হিন্দূ ম্নস্লিম সিক্খ ওসাগ খাপসমে হে ভাগ-ভাগ ,
কতহ গেন ও নাবা , কী ভএ বহন কশ্মীবমে
কী হোগত খছি কশ্মীবমে খাৱ খাগি নগা বহন তকদীবমে ! !

বহী বহী মোন পড়ৈ খছি গামক

গামক নতাম খা খাম ,
প্ববরাঁ পছরা ও দংড হরামে ,
ওবত রাঁনূ কে ,
নেষ্টিত হো মন ,
খামক গাছক নিচামে খাষ্ট রিছা ,
গোপী খামক খানংদ ,
জীর শেহবক জীর রঁনন পতংগ ,
খোঁদ্ধ ককবো হাথক ডোবী ,
পেষ্টক রাঁসতে দৌড়ি বহন ছী ,
সগবো সংসাব ছোষ্ট রঁ্মনা জাগছ,
খাখিব কনকন হোগত প্ববগবম
বহি-বহি মোন পড়ৈ খছি গামক ! !

হম কী হমব পহচান কী

মিথিনাক পহচান মাছ, পান ও মখান ,
ধোতী কুর্তা ও ডোপষ্টা ও ঝঁহমে পান ,
ধৈর্যয ও রঁনরাঁন সভসঁ ভেষ্টয সম্মান ,

খাহ নহি কিনকো হবদম হ্মহপব হ্মস্কান !
এ হমব মিথিনাক পহচান ! !
সভসঁ পছখাযন ছী ও জগ নাম ,
খান পান হো সবঁকেঁ দেতা সমান ,
নহি কিযো খপন নহি কিযো খান ,
সভকেঁ স্বখাগত এক সমান !
এ হমব মিথিনাক পহচান ! ! ,
গংগা কোসী জীবঁছ ধাব ,
সভকেঁ নগবঁথি রেঁব পাব ,
ধন সমানক হ্মবেঁব কে খবতাব,
সগকুও মিথিনাক মহিমা খপবম পাব,
এ মিথিনাক পহচান ! !

<u>মাতা কে চবণ কমনমে খাবতী প্রস্তুত</u>
জয খম্বে জয খম্বে জয জয খম্বে জয খম্বে
নূতন সঘন সজন নীবদ ছবি শংকব নাম নেবৈঁযা ,
যোগনী কোটি খাংগন ডাকনী নাচত তা তা থৈযা
জয খম্বে জয খম্বে জয জয খম্বে জয খম্বে ! !
হ্মংডমান ডঁব রিযান রিবাজিত বঁসন বাঁঘম্বেব বাজে ,
কব খপ্পব খরু কোসন সিত খতি কতি কিংকিন খতি
বাঁজে,

জয শম্ভু জয শম্ভু জয জয শম্ভু জয শম্ভু ! !
সংসাব পযোনিধি পাব উঁতাবিন সন্ত খাসন স্বখ দেযা
!
ডীমিক ডীমিক কব ডমৰু বাঁজে নাচত তা তা থৈযা ,
জয শম্ভু জয শম্ভু জয জয শম্ভু জয শম্ভু ! !
শির সনকাদি খাদি মুনি সেরক শ্বম্ভ নিশ্বম্ভ রেঁধৈযা ,
বমা কান্ত করু রিনতী খাবতী জয জয তাবিণী মৈযা
,
জয শম্ভু জয শম্ভু জয জয শম্ভু জয শম্ভু ! !

জয শ্যামা মাতাক খাবতী
জয শ্যামা জয শ্যামা জয জয শ্যামা জয শ্যামা ,
পনাচান্ন রাহন মহিষ রিনাসিনী নীবদ ছরি খভিবামা ,
চংড মুংড মহিষাস্বব মর্দনী ত্রিভুরন স্বন্দব নামা .
জয জয জয শ্যামা জয জয শ্যামা
.... ! !
শংভু ধবনী সমসান নিরাসিনী জগ জননী খভিবামা ,
স্বম্ভ নিস্বম্ভ বক্তু ভব মর্দনী শ্রী গংগাধব বাঁমা ,,
জয জয জয শ্যামা জয জয শ্যামা
.... ! !
নাবাযণ নবসিংহ রিনোদিনী রিন্ধ্য শিখব রিশ্রামা ,
চমুংডা চংডাস্বব ঘাতিনী পূর্ণ নিজ মন কামা ,
জয জয জয শ্যামা জয জয শ্যামা
.... ! !
ভুখ গ্বণ রেদ প্ববাণ বঁখানত কো নহি জানত নামা ,
সেরক খধম বমা কান্ত প্বকাবত প্ববহ্ সকল মন কামা
জয জয জয শ্যামা জয জয শ্যামা
.... ! !

কী গনতী হমবাসঁ ভেন

ওকব সজা কিএ রেঁগৗকেঁ রঁজা নেনহুঁ ,
হমবাসঁ দূব কিএ কেনহুঁ ,
খাপ্রদ যদি হমবাসঁ ভেন ,
তঁ হমব কিএ নহি কষ্ঠ দেন,
ছ্ন খাসবা একগৗ তকবো ,
খহাঁ বাখমে সমা নেনহুঁ ,

सभटा अहाँ जानै छी,
एना किए नठ्र अहाँ भेलहुँ ,
पूजा हम करै छी पाठ हम करै छी ,
नाम अहाँक लय सभ दिन उठी ,
आँखि खोलू हे माता आन्हर किए ,
हमर जीवनकेँ साकार करू , वैटाक संग ,
हमरो उधार करू जीवन ,
ककरा लऽ देखि बितायब हम जिन्दगी ,
आब तँ पहर बनि जाएत जिन्दगी ,
एकटा कृपा करू माता सभ दुःख हरू ,
माया जंजालक फंदासँ पार आब करू

<u>**विवाह ने भेल एकटा सोगातक संग भेटल**</u>

विवाहकेँ एखन धरि भेल बहुत छी ,
जेना वेष्ठड़ बिना महिस वैकार तहिना खेल , भए बहुत अछि,
सास तँ बूझू जे बाँचीक काँके विटायब
आब ससुर बूझू जे सगरू भारतसँ अरकाशी प्राप्त ,
कहैने महिस स्कूलसँ बी.ए. पास ,
सास गँटर पास कनिया भेटली एम.ए. पास
सारकेँ पठेना देसे पार , छोटकी सारि सदिखन लऽकेँ फगर,

দেখকা দুনিয়াঁ হোএ হৈরান, কনিক জেংগী হোযত পহব
.
হৈষ্টা হমব দেখএ তঁ হোয হৈরান ,
ডবে ভাগএ গাম্ভী কাত ,

<u>মিথিলা খছি নগবী , সৌবাঠ খছি হমব গাম</u>
দেখূ সভ দুনিযা সহভা নগে খহি ঠাম ,
সূবতসঁ চলি কঽ সোমনাথ রঁসনাহ রিচ গাম ,
জখন চললা বাম রিবাঁহ কবএ , বাঁটৈ পড়ৈত খছি ওা
ধাম ,
সোমনাথ খা বাম সংগহি রিবাঁহ হেতু পহুঁচলা জনকপ্ব্ব
,
সীতা সভ স্বকমাবি কন্যা ,পূজএ চললী সতী মাতাকেঁ ,
সামনে দুল্হা বাম খা তীনূ লোকোক নাথ ,
মিথিলা খছি নগবী, সৌবাঠ খছি হমব গাম ,

गोतम ओ तपो ॠषिगन सभ जान आबॅथि ,
स्वन स्वन धाम सबॅ आबॅए , ओ थिक मिथिला गाम .

नाम स्वीता रूप आर्लिता अछि
सगरो गाम घूमी लाज नहि आबैत अछि
छ्लबी फहबाबै गीत गाबै , छौड़ ाकेँ लुभबैत,
बु्ठ ाबॉ हो आ जबॉन सभ सीटी बजबै,
कमब लचका कऽ सभ बॅहकबै छिऐ,
तिबछी लजबियासँ सभकेँ जान माबै छी,
किनको फ्स्क्बा कऽ चाहपब बजबै छी,
किए अहाँ सभकेँ घब उँजाबै छी,
छ्लबी फहबा कऽ बसीला गीत गाबै छी

<u>**नचारी**</u>

कहाँ गेलाह हमर भोलानाथ यौ ,
सभ भए गेल हम अनाथ ,
टूगर टूगर बाबा भोलानाथ ,
फँसलहुँ बिच मझधार ,
रस्ता देखि नहि ओहि पार ,
केकरा कहब अपन हाल ,
बाबा दरस दिया करी उपकार ,
हमहुँ आयल छिअनिकें सभ साथ ,
नाचत गाबत धतूर ओ बेलपात ,
करब बाबाक सिंगार ,
कहाँ गेलाह हमर भोलानाथ यौ ,
हम सभ भेलहुँ अनाथ यौ,

बसन्त आबि गेल नव कानिया सगरो गाछ छा गेल
!
प्रवरा पछरा बसात बहैए, जरानीक ओमद भवैए ,
दुख ने दर्दक थिक वहैए, आम मंजवमे मधु नगैए ,
देस दुनियाक हाथ चेना वनैए, बाबाक भाषन स्वनैए,
किये बमा देर , किये कामदेर, सभ दौगी चोना पहिवे ,
नावी संग नाच नचैए, किये चिकोटी किये नागी पेची
.
आनंद की भोगी वनैए, मदिवाकेँ अमृत बुझा ,
मनुष्क भगवानक नाम जपैए, अपना अपनीकेँ आवतव बुनैए ?
कचड़ामे पवना बाबू साँचे ,
पीवि दाक तावी ,
भोव साँझ चिकड़ैत बहौ चित्त मर्म बुझने बानव
घूमी फिव कार्य्य ठेक हठात् गप्प पहुँचिकेँ,
स्वनित्त बहावे घवकेँ आवथि ,
बान्हन महीस ढेंगावथि !

जे किও সামনে খারঁথি ফ্ঁহসঁ গাবি নিকানথি
পবন সাঁঝ ফ্নিসিমাক মাযক ,
গাবি দৈত রঁজারঁথি, কী কাজ কএন ভবিদিন ,
এম্হব খাম্হব ঝগবা নগরঁথি,
চঢ়ন নাসা মাথা ঙুঁপব ,
সভ্ঠী নাম ভুনায ! !

মনোজ ক্মাব মংডন

বুঁঢ়

চিথড় া রস্ত্র হাথমে নাঠী
শান চিপড় া ফ্ঁহ সিক্ড়ন
দাঁত নিপত্তা খাঁখিক
চশ্মা মাথক খস্তিত্র রঁচৌনে
নগৈত জেনা নব কংকান হ্খএ
চাবি-পাঁচ গোঠ নর ভুবিযা
ছা ড় া জি ংস ঝাবনে, দেহ
নচকরৈঁত খাগূ ভ২ রাঁজন-
"খঁএ হৌ বুঁঢ় ু হমবা সভকেঁ

দেখ নগৈ ছহ হমহুঁ থাৰ্ব
জৰান ৰ্বনী থাকি জীৰন
নীনা সমাপ্ত কঽ থাৰ্ব
পৃথ্ৰীক ভাব হন্নক কবী ? ”
ঋড়া উঁঠৰৈত চশ্মা সম্হাৰৈত
ৰ্বূঠ । ৰ্বজনাহ–
“কে ছিথহ ৰ্বচ্চা কনে চিন্হএ দেহ
জৰ্বাৰ্ব তঁ ৰিন্ব কহনহুঁ ভেষ্টতহ
কনে সমএ জৰুব নগতহ
কবনী তঁ দেখৰৈ কবৰ্বহ
মবনী ৰৈব কনে থাৰ্বএ দহক । ”

<u>কিসান</u>

ঝবগাক রঁা ংগ স্বা ন
চিড় ৈএক কিনোন
খ্জন আঁ ংখি থাব
নিকনন রোন
কষ্ট, কষ্ট, কষ্ট, কষ্ট
ফক্টি কষ্টরাক থারাজ
খ্থা–পীথা কএ
মস্ত কঽ দেন
রৈনক কান্হ তানি
খড় । ভঽ গেন
গনাক ঘ্মবন ঘংটী
টৈন–টৈন–টৈন–টৈন
কান্হপব হন থা
হাথমে পেনা
থাগূ রৈন নঽ
চনন কিসান।
জাধবি নোক
কমনাসঁ গংডক নাধংত
তাধবি খ্জন পএব

খাঁউ, খাঁউ কবৈত
খেতক ঢেপা
গবদা–গবদা ভ২ জাএত
খেত দেখি
থকান মেটাএন
ঘব চনন খাবঁ
কিসান।
কবমেক ধবম বঁনাউঁ
পূজা ব্ঁঝনৈন্হ
খেত–খনিহান
খন্ন প্রসাদ থিক
খহি প্রসাদক
কে তিবস্কাব কবত ?
সহক তন মোটৈনএন্হ
খপন দেহ স্বখাবৈঁত
কিসান।
ি না খন্ন
জীন নগ
কী হ্নকে জীনগী
সবঁসঁ নিম্ন ?
কোউঁন নগ ধাবাক
নিযম উঁন্টা খছি ?
সবঁহক মো–হো
জিনকাসঁ
তিনকে নোক
খধনাহ কহৈত
নগ খছি হ্নকা
তেকব চি ঁতা।

গাছ ৰঁনি
ছাঁ ঁহ দৈত কিসান।
থহি দীনকেঁ নহি
ছথি কোগ দেখএৰঁনা
হ্নকা জে
ৰ্ঁবৰঁক ৰ্ঁমৈত
কী হ্নক রিরেক
হেবা গেন ?
থাকি ৰ্ঁগধিক
হবণ ভএ গেন ?
থহি থন্নদাতাক
দেখি জতেক হঁসিনী

নগ হোএত রিকাস

রিঁন কিসান।

<u>রৈঁচন ঠাকুব</u>

<u>ঘবনী–রীঁসা</u>

दोहा–

श्रीमती घवनी पिवयै, श्रपन मन कवए काज।
सौस सस्व‍व श्वेंस्वव केव, ष्ठथि नहि वाखै नाज।।
नाज धाक सभ ष्ठोड़ि कँ, चनए ओ घोघ
उँधावि।
व्रुठ प्रवान ड ँ ष्टए तहन, ह्‌नका
देननि गावि।।

चौपाग–

जै घवनी पवम श्ररग्रण श्रागाव।
कनिया तीनू नोक उँजागव।।
घववँनाक मनिकाञन वँनगव।
नाम सस्वकक घिनाबँए नौहव।।
महा गनगव ठिठगव वँह्वंगी।
हवदम वहए क्षमतक केव संगी।।
गोव देह गौववँ से श्रानहव।
कबै ओ सदिखन खष्टखष्ट हव हव।।
कन ह्‌सकी कववाँमे कमान।
ऋगड । नगावैँमे वँहान।।
कनेको खव खुष्टखुष्टए तेयो।
धव पवान नादि मैयो मैयो।।
सदा पसीन कवए वैँसावी।
ष्टिवी सिनेमामे तैयावी।।
कृञय ँ कृञय ँ तामस भावँए।
दव–दीयादमे श्रागि नगावँए।।

ঋহ ঁক গপ ঘবরঁনা মানএ।
ঘবরঁনাক গপ দূব ভগারঁএ। ।
তীন গাছকেঁ তাড় রঁনারঁএ।
সোমবাগন কাজ ওমবারঁএ। ।
কনিযো ড ঁ ঠূ নোচন নোব।
মঠিযা তেন ডবে নাগূ গোব। ।
চপ কচৌড় ী চটপটী চাহী।
মাছ-মৌস নেন ঠ্কএ হাহী। ।
নৈহব নেন হ্মনকিত ধিযান।
সোসবা নেন রঁড কম গিযান। ।
পাযন চেন খেত রৈঁচারঁএ।
সখক চীজ ত্তবন্ত কীনারঁএ। ।
কাজক ডবসঁ ভূত নগারঁএ।
ঋাস-পড় াসকেঁ খ্রঁ দেরাঁরঁএ। ।
ঋপন ধিযা-প্বতা ঋছি মহাবাজ।
ঋনকব র্ঁবরঁক রঁকনেন বাজ। ।
জে কিযো পঠএ ঘবনী রীসা।
দীযাদীমে হবদম নীসা। ।
জয জয জয টৈন-টৌপব মাগ।
সৌস সস্বব ঘবরঁনাক সাগ। ।
জে জন সএ রেঁব কবএ ঙা পাঠ।
হবখিত মনে ঋাশীষ দ্নূ হাথ। ।
রৈঁচনদাস ঘবনীক চেনা।
ঋরগ্বণ ছোড়ি কব্দ গ্বণক খেনা। ।

দোহা–
আজূক রৌহ রঁড হেহব, পবিরাব কান রুপ।
আগ ধবি কিযো নহি রঁচননি, ছোঠ পৈঘ নব ভূপ। ।

প্রেমসঁ রাঁজূ

পতিরব গৃহস্রামী কী– জয।
ননদিক কঞ্চব দৃশ্মন কী– জয।
সৌসক সৌস কী– জয।
পবিরাব কনহদাযিনী কী– জয।
খাপৈবপালি কী– জয।
রাঁবহৈনধাবিণী কী– জয।
গতি শ্বভম্

নন্দ রিনাস বায

আকান

পানি রিনা ঘাস–পাত
সভ জবি গেন
ধানক রীযা সভ পীযব,
ভহ ভহ মবি গেন।

গাছী–রিবছীক সরঁহক
পাত ঝবি গেন
রাঁজাবমে জিনিস সরঁহক
দাম চঢ়ি গেন।

ছোট–পৈঘ কিসান সভ
পিটৈত খছি কপাব
ওকবা উঁপব টুটৈন
দুখক পহাড়
নোক সভমে মচি গেন
রঁড়কা হাহাকাব।

খেত সভমে ফাটৈন
নম্হব–নম্হব দবাবি
ধবতীকেঁ রূপকেঁ
দেনক রিগাড়ি।

তান–তনৈযা স্বখনে
বহি গেন,
গোবহো খেত সভ
পবতে পড়ি গেন।

গামমে নৈ গজ্জত ককবো
রঁচত খাবঁ,
ঝুণ্ডক ঝুণ্ড নোক সভ
রিদা ভেন দিন্নী–পঁজাব।

ৱঁর্খা নহি ভেল
সমএ ভেল রিকবান
সভ ৱঁজৈত খছি
বরি–বাগ ৱ্ঁনৈনে
খেতমে নৈ খছি হান
মানোজান ভঽ জএত
জীক জংজান
পড◌ি গেল খকান। ।

<u>প্রদূষণ বোকূ করিতা</u>

1.
জন ছী জীরন
হরা ছী প্রাণ
এহি দ্নূ রিনা
ৱঁ◌া ংচত নহি প্রাণ।

2.
খাউঁ
সভ মিনি কঽ
জনকেঁ প্রদূষনসঁ
ৱঁচাউঁ।

3.
হরাকেঁ প্রদূষনসঁ
ৱঁচেরাক খাতিব
গাছী–রিবছী নগাউঁ।

4.
घर-घरमे
शौचालय बनाउ
खा खुलामे
शौच करए नहि जाउ ।

5.
नदी-पोखैरमे
कचरा नहि गिराउ
खा जलमे रहएवला
जीव-जन्तुकेँ बचाउ ।

6.
सौर ऊर्जा लगाउ
साइकिल चलाउ
पेट्रोल-डीजल
नहि जराउ
प्रदूषणसँ धराकेँ बचाउ ।

7.
जोर-जोरसँ रेडी नहि बजाउ
धराकेँ ध्वनि प्रदूषणसँ बचाउ ।

8.
जँ एहि सभपर देबै धियान
तँ बचत सभक प्राण

आ हएत सर्वहक कल्याण
किये ने पड़ैर रोमाव
भेटैत सभकेँ आवाम।

<u>गजेन्द्र ठाकुर</u>, पिता-स्वर्गीय कृपानन्द ठाकुर, माता-श्रीमती लक्ष्मी ठाकुर, जन्म-स्थान-भागलपुर ३० मार्च १९७१ ई., मूल-गाम-मेंहथ, भाया-झंझारपुर,जिला-मधुबनी।

<u>घृणाक तरहरिमे/ बूढ़ि या डाली संग अछि, घड़ी पूजा, लगबि नागि जाग छै, ठाढ़ लत्तीकेँ पढ़ैत छी, हमर आकांक्षाक अग्नि, उँजाहिमे उँपलाएत हम आ माँछ, रौकछछक खेलाएत हम आ भीखू, कटिहारी, भाग्यशाली, हायकू/ शेनर्यू/ टनका/ हैकून, कल्डलिया १-४, करौग, कता १-२, गजल १-४१ (धाँगि बौंटे रौनेरौक दाम अगूरौब पेले छुँ)</u>

<u>घृणाक तरहरिमे</u>

प्रेम
कक्षीसँ जीतरौ घृणा आ ईर्ष्याकेँ
घृणाक तरहरि खूनः दियौ
ओग तरहरिमे घृणाकेँ गाबि देरौ
अपन प्रेमक शक्तिसँ

हँसैत- कक्षियाएत करबौ आग्रह

জতেক পবিশ্রম
ঘৃণাক তবহবি ৰঁনৰঁ২মে নগৌনক
কহৰৈঁ প্রেমক পোখবি কাষ্ট২
জগমে প্রেমক পানি
ৰঁবখা মাসমে ভবি জাএত
আ ভবনে বহত
ততেক গহীব ক২ কাষ্টন বহত মাষ্টি
ওগমে হেনত প্রেম
হেনৈত বহত
আ ৰঁহি জাএত, ডূমি জাএত ঘৃণা আ ঙর্ষ্যা
ডূমি জাএত আ ৰঁঝা ক২ ন২ জেতৈ পনিড্ব্বী ওকবা

জারত হম বহৰঁ
নৈ ছূরি সকত ক্যা প্রেমক সহক প্ব্ত্রকেঁ
কাবণ শক্তিসঁ, ঙঁজসিঁ ভবন আছি সহক প্ব্ত্র
ওকব চাব্দকাত স্থূন-প্রেমক গিনেৰাঁসঁ ঠাঢ় কএন ঘেবাৰাঁ বহত
নৈ কব্দ চিন্তা।

আ জহিযা হম নৈ বহৰঁ
সীখি জাএৰঁ আহাঁ সভ কিছু
হমব রিযোগ ৰঁনা দেত সঙ্কত, তীব্র আ কঠোব

সহক রিবোধী নেন
ওগ ঘেবাৰাঁকেঁ তোড়ৰাঁক প্রযাস
আহাঁক স্থূন-প্রেমী মিত্র সভ নৈ হেম২ দেথিন্হ সফন

সে হম বহী রা নৈ বহী
প্রযাণ থম্হত নৈ
ৰতহপনা ৰঁঢ়ত নৈ

মাবি দেৰ তঁ মাবি দিখ
হ্মদা মোন বাখূ
হমবা সংগে মবত খাব ৰহ্ত বাস রস্ত্
হ্মদা বহরেঁ কবত স্থূন-প্রেমী সাধক সভ
খা কবত পহিন নৃত্য হস্ত সংচাননসঁ
চত্তবহস্ত

খানন্দসঁ ভবন মোন
সত্য, হ্মূঠ খা তকব নির্ণযক নেন
সনগোহিক চামসঁ ছাবন ডফ-খজ্বী নঃ কঃ
ডোবীক কম্পনসঁ ধ্বনি নিকানত
গ্বমকী, ওগ খজ্বীক ধ্বনি
খা গ্বমকী, গ্বম.. গ্বম.. গ্বমকী...
খা তখন দোসব নৃত্য হএত প্রাবম্ভ
শিখবহস্ত
পৰতশিখবসন
যাহ্নক খারাহন-প্রদর্শন নেন
ঘৃণাক তবহবি খূনঃ দিযৌ
মাবি দেত তঁ মাবঃ দিঔ

মোন বাখূ হ্মদা
হমবা সংগে মবত খাব ৰহ্ত বাস রস্ত্
হ্মদা হমব রিযোগ ৰনা দেত সক্কত, তীব্র খা কঠোব
বঞরীজী সত্যপ্বত্র সভকেঁ

बूढ़ि या डाही संग अछि

कमलक मृणाल, प्रवैनि, कमलगट्टा, रिसाँढ़सँ भवन खेत
ओ नै छथि बूढ़ि या डाही
खेत जे छनै सलगल यौ
आर्ब बैंलल प्रेमक कमलदह
घृणाक विरुद्ध अछि हमल ओ बूढ़ि या डाही

फेर रएह गप
आमेरक्षार्थ
सहक विरोधमे
चोवरा बाजल फेर
सर्जनक स्वथ भेटैत चोविमे ?

दोसवाक हृति अपना नाम केनासँ
आकि दोसवाक मेहनतिकेँ अपन नाम देनासँ
दोसवाक प्रतिभाकेँ दवा कऽ
फटीचानि कऽ आव
भाँग पीवि घूब तव कऽ गोनैसी

कोनाकेँ आँगब काटैब जे निखब बन्न कवत
तोड़ि दियौ डाँब, काटि दियौ पएव
आँखि निकानि निथ धऽ दियौ बाँनवक नीचाँमे
पिसीमान उठा दियौ
बँड़का एनाहेँ सर्जनक स्वथ पेवाने

তঁ কী হাবি জাগ
তঁ কী ছোড়ি দিঐ
গঙ্গা জীতত থাকি জীতত ঈর্ষ্যা
সংকল্প হমব জে ঐ ধাবকেঁ মোড়ি দের
সদা কিছু ঈর্ষ্যা থছি সোন্নাঁ খরৈত
ঈর্ষ্যা জে হম ধাবকেঁ নৈ মোড়ি পারী
রহৈত বহএ ও ওহিনা
ওহিনা কিএ, ওদ্রূসঁ ভযংকব রনি

সংকল্প জে হম কেনে ছী
গঙ্গা জে থছি হমব/ সে হাবি জাএ
থা জীতি জাএ দ্বেষ/ জীতি জাএ ঈর্ষ্যা
হা হাবরোঁ কবী তেনা ভ২ ক২ জে নোক দেখএ ! /
জমানা দেখএ ! !

তেনা ক২ হাবএ সংকল্প হমব/ গঙ্গা হমব

ধাবকেঁ বোকি দেরাক/ ঠাঢ় ভ২ জেরাক
সোন্নাঁ ওকব
থা মোড়ি দেরাক সংকল্প ওগ ভযংকব উঁদল্ড ধাবকেঁ

সদা কিছু থাব ঈর্ষ্যা থছি সোন্নাঁ খরৈত
ও দ্বেষ চাহিএ জে হমব প্রযাস/ ধাবকেঁ মোড়রাক প্রযাস
মোড়নাক প্রযাসক রাদ ভ২ জাএ ধাব থাব ভযংকব

প্ববান নীখপব চনৈত বহএ ভ২ থাব খলাচাবী

আ হম জাগ হাবি
আ হাবী তেনা ভঽ কঽ জে লোক বাখএ মোন
মোন বাখএ জে কিযো দুস্সাহসী ঠাঢ় ভঽ গেল ছল
ধাবক সোমাঁ
তকর ভেল এ ভযংকর পরিণাম
জে লোক ডরা কঽ নৈ করএ ফের দুস্সাহস
দুস্সাহস ঠাঢ় হেরৌক উঁদল্ড-খরাচারী ধাবক সোমাঁমে

লঽ নী হম পতন্রকাল/ আ সে স্বনি থরথরী পৈসি জাএ
লোকক হৃদযমে

হৃদা হম হঁসৈ ছী
হাবি তঁ জাএরঁ হম
হৃদা হমর সাধনাসঁ জে বঞ্জরীজ খসত
সে এক-একটা ঠোপক রীআ রঁনি জাএত সহস্ররাঁঢ়নি
লোঁটারঁনা
ঘৃণাক রিকহ্ম ঠাঢ়ি খছি হমর এ বুঁঢ়ি যা ডাহী।

কমলক মৃণাল, প্ররৈনি, কমলগঞ্চা, রিসাঁঢ়সঁ ভরল খেত
রঁলত
খেত জে ছলৈ সলগর যৌ, জগমে ঘৃণাক তরহবি
খুলেলৌং যৌ
ঘৃণাক তরহবি খূলল ওগ খেতমে
কমলক মৃণাল, প্ররৈনি, কমলগঞ্চা, রিসাঁঢ় খছি ভবি গেল
প্রেমক কমল খছি ফুলা গেল।

बूढ़ि या ठाम्हीकेँ जीरितें गावि देने बहिऐ
ओकर बंक सन नान खबड़न चाकू कात भाँपने
सहस्त्रबाँढ़नि
मोंछारना बूढ़ि या डाम्ही केनक अ।

आ तखन
फेसना फेते खार
जखन
ऊँनष्टि जाएअ नोक
ऊँनष्टि जाए छै रोन
छने-छन रंदनि जाएअ
रिचकारेँए ठोब

रोनक मधुब राणी
रोनी-राणी
रंदनि जाए छै
रंनि जाएअ रिखाह
गोरबमाब द२ चमकारेँ छी स्मृतिकेँ
घृणाक रिकुम्क ठाढ़ छनि तहियो हमब अ बूढ़ि या डाम्ही।

धावकेँ बोकराक हिस्सक जकबा नागि गेन छै
आ ओ सभ तकब रिकुम्क ठोकि क२ टौन
भ२ जाएत ठाढ़
आ डबा जाएत द्वेष स्मबण क२
जे फेब बंकरीजसँ निकनन ऐ सहस्त्रबाँढ़नि सभक बंकरीज
एकब सभक रीथाक सन्तान फेब खाब बंढ़ि जाएत

আক্রমণসঁ
কারণ সংকল্প অছি, গন্ধা অছি ওা সভ
ধাবকেঁ রোকরাঁক হিস্সক জকবা নাগি গেন ছৈ
ঘৃণাক রিকক্স অছি জে
জকবা র্ঁঢ়ি যা ডাহী অহাঁ কহৈ ছিঐ।

ঘড় ী পূজা
ঐঁ যৌ,
অহ্লঁ সভমে হোগএ ঘড় ী পূজা
ওা তঁ হোগ ছৈ ছোটকা নোক সভমে

অগস্ত ১+ ২০১০ কেঁ ছৈ ঘড় া পূজা ঐ রেঁব
ধর্মবাজক ভগরতী ঘবমে
খা কঽ মাথ ধো কঽ গাবি দৈ ছিঐ,
নৈ কিছু রঁহবাএত রাঁহব

ঘড় া পূজা.. কহনকৈ জে
ঘড় া পূজা কোন পূজা ?
যক্ত নৈ যোগ
মীমাংসা নৈ তর্ক
রেদান্তক আগাঁ সাংখ্য
ব্রাঁহ্মণ্যক রাঁদ রৌদ্ধ
শ্রৈদ্ধাক আগাঁ তপ
ব্রঁহ্মক রঁদনা আমে
ঋষি নৈ মুনি
দেরতা নৈ প্রক

ঘড় া পারঁনি
ভগরতীক পাতবি
ভগরতী ঘবসঁ নরেদ রাঁহব নৈ জেতৈ
ভগরতী ঘবমে কেবা পাত সহিত এঁঠ–কুণঠ গাবি দৈ ছী
সভ খিস্সা কবৈএ– ঘড় া পারঁনি ব্রাঁহ্মণক ঘবমে ?
ওা তঁ শৌনকন্থক ঘবক পারঁনি ছিঐ
ওা তঁ কতাক প্রবখাসঁ মোগত আরিঁ বহন অছি
নাম ছিঐ ভগরতী ঘব মুদা স্থান ছিযন্হি ধর্মবাজ রাঁরাঁক
ঘড় া পারঁনি, সাওন মাস, মধ্শ্রারণীক রাঁদ জহিযা রুঁধ পড়ত, তহিযা

फेर अखाढ़मे घड़ ी पारनि
नव बॅर्तन, नव चृम्हामे खीर, दानि भवन पूड़ ी,
मोतीचूड़क लड्डू
आँचर, आ भगवती घरमे भगवतीक ढ़ौंगन मौड़
कोठियाक मानि केव बॅनाएन धर्मवाजक गोन मड़वानी
मड़वानीपवसँ जनौ ढ़ौंगन
चौदहो देवान भगवती घवमे
चौदहो देवानक वास
चौदहटा खीव-पूड़ ीक पातवि
लड्डू आ खेवही वा केवाओक दानिक दनिपूवीसँ झाँपन
फेव भगवती घव बॅन्न कऽ देल जाएत
फेव थोपड़ ी पावि कऽ खोलल जाएत
बाॅने-बॅंच प्रसाद आ
भगवती घवमे माटि कोड़ि कऽ गाड़ि देल जाएत

आंगनमे सेहो एकटा पूजा होएत हमवा घवमे
खाधि खूनि कऽ, ढेका खोलि कऽ
बाॅनापीवक पूजा खीव-पूवी वाखि
धूप-दीप देखा कऽ होए छै
आ माटिकेँ फेव लीप देल जाए छै
बाॅनापीव....

विशे वा जन
जनसँ जनक
जन केव जनक

আ এম্হব মেংহথমে
ৰাঁনাপীব
হমব খংগনামে !
আ ওম্হব...

মল্ডনামে
গুৰু ৰাঁনাপীব সাহৰঁক প্ৰগট্য দিৰস
ৰৈঁসাখ শুক্ল পূৰ্ণিমা
সদ্গুৰু কৰীব সাহৰঁ
সৎনাম ধ্ন
গুৰু মহিমা পাঠ
পূনম মহামে পাঠ
সতসংগ ভজন
সমাধি দৰ্শন
ভেঁংট ৰঁদগী
ভল্ডাবা, চৌকা আবতী
আ
ৰাঁসনী নগ গাম ক্ষম্হাবী
হসন শহীদ ৰাঁনাপীব
উৰ্স মেনা
তীন দিন
ফজ্রক নমাজ
দবগাহমে মজাব শবীফপব গুম্লক বস্ম
চাদবি চঠ া
খকীদতক ফূল দেন জাগএ
ক্ষবানখ্বানী
নাগৌবসঁ ক্ষম্হাবী
ৰাঁসনীসঁ ক্ষম্হাবী

রাঁনা-পীবক স্থান
রাঁনা-পীব খরেঁ ছথি তঁ স্বগন্ধ পসবৈএ
খা
সীরনমে কৈথন-পষ্টিযানা দিস
রাঁনা পীবক দবগাহ
ঢোন-রাঁজা সংগ চাদবি খানি
চাদবি চঢ় া
ভঁডাবা

খা মেঁহথমে
খাঁগনমে সেহো একটৌ পূজা হোগএ হমবা ঘবমে
খাধি খূনি কঽ, ঢেকো খোনি কঽ
রাঁনাপীবক পূজা খীব-পূবী বাখি
ধূপ-দীপ দেখা কঽ হোগ ছৈ
খা মাষ্টিকেঁ ফেব নীপ দেন জাগ ছৈ
রাঁনাপীব....
খহমদারাঁদ-স্কঁরাঁগা হাগরে নংরাঁব খাঠ পব নংদেসবী গাঁর
রাঁনাপীবক দবগাহ
রাঁরাঁক শীনমে ঘড ি ক চঢ় ৗখা ! ! !

ঘড় ী পূজা...
ঘড় ী পূজা.. কহনকৈ জে
কোন পূজা
পূজা নৈ যজ্ঞ
যজ্ঞ নৈ যোগ
মীমাংসা নৈ তর্ক

वेदान्तक आगाँ सांख्य
ब्राह्मण्यक वाँद वौद्ध
श्रद्धाक आगाँ तप
ब्रह्मक वँदना आमे
ऋषि नै मुनि
देवता नै गुरु

ब्राह्मणनै ब्राह
मुवेठा वन्हने,
माथमे पेना
धनुष
इन्द्रधनुष
पनिसोखा
नील पेट
लाल-लोहित पीठ
विज्ञान, तर्क, बुद्धिक वास
कारी केश, वज्र, मुल्डन
कारी वङक कपड़ा
गवामे चांदीक हँस्वली
कारी आ उज्जव वेड़ाक चमड़ा डाँड़मे
लाल पाढ़ि
आँचवमे तह नै
खाली पएवे
मोनक बथपव असवाव
क्षणप्रभा ओकव चार्वाक
धानुकी ब्राह
सांख्यधावाक वाहक
ब्राह्मणक सोम ब्राह्मक स्ववा ! !

হম ব্রাহ্

কীকট, বিদেহক অদ্ভুত ব্রাহ্মণ
ষডবিংশ
দেব প্রতিমাক হঁসব, কানব, নাচব
পিপনী খসাএব, হিলাএব
দেব মন্দিবক থবথবী
দেব প্রতিমাক স্ফূর্টব

ঘড় ী পূজা.. কহনকৈ জে
ঘড় ী পূজা কোন পূজা ?
যজ্ঞ নৈ যোগ
যজ্ঞ মানে আবাহন, সমর্পণ,
যোগ অছি ক্ষদা সামর্থ্য
মীমাংসা কবৈত, তহক তহমে জাগ
ক্ষদা উত্তব তর্ক সঁ অবৈএ
বেদান্তক মিথ্যা নৈ সাংখ্যক সত্ব, বজস, তমস্
ব্রাহ্মণ্যক বাঁদ বৌদ্ধ
শ্রদ্ধা মাত্রসঁ কী হএত, প্রাপ্তি নেন তপ
ব্রহ্মপব ছোড়নাসঁ কী হএত, সভটা জিম্মা অছি আমেক
ঋষিক জ্ঞানক নৈ কাজ
জে বীছ সন পর্বত কন্দবামে বহৈ ছথি
হ্মনিক বাগ-দ্বেষ-তামসসঁ বহিত
নোকক বীচ বহনাগ অছি পসিন্ন
বিন্ব দেখন-ব্রুহ্মন দেবতা নৈ
গ্বক চাহী, জকবাসঁ কহ সকী বার্তা

𑒯𑒧 𑒥𑓂𑒩𑒰𑒝𑓂𑒛

𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒞𑒰𑒏𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒴
𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒠𑒹𑒫 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱𑒧𑒰𑒏 𑒯𑒿𑒮𑒥𑒰𑒏, 𑒏𑒢𑒥𑒰𑒏, 𑒢𑒔𑒥𑒰𑒏
𑒣𑒱𑒣𑒢𑒲 𑒐𑒮𑒹𑒥𑒰𑒏, 𑒯𑒱𑒪𑒹𑒥𑒰𑒏
𑒠𑒹𑒫 𑒧𑒢𑓂𑒠𑒱𑒩𑒏 𑒟𑒩𑒟𑒩𑒹𑒥𑒰𑒏
𑒠𑒹𑒫 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱𑒧𑒰𑒏 𑒤𑒳𑒙𑒹𑒥𑒰𑒏

𑒯𑒧 𑒞𑒿 𑒞𑒰𑒏𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒲 𑒩𑒯𑒮𑓂𑒨
𑒥𑒰𑒢𑒰𑒣𑒲𑒩
𑒯𑒧𑒩 𑒁𑓀𑒑𑒢𑒰𑒧𑒹 !
𑒂𑓀𑒑𑒢𑒧𑒹..
𑒐𑒰𑒡𑒱 𑒐𑒴𑒢𑒱 𑒏𑓄..., 𑒜𑒹𑒏𑒰 𑒐𑒼𑒢𑒱 𑒏𑓄 ..
𑒥𑒰𑒢𑒰𑒣𑒲𑒩𑒏 𑒣𑒴𑒖𑒰 𑒐𑒲𑒩-𑒣𑒴𑒩𑒲 𑒩𑒰𑒐𑒱
𑒡𑒴𑒣-𑒠𑒲𑒣 𑒠𑒹𑒐𑒰 𑒏𑓄 𑒏𑒱𑒋 𑒯𑒼𑒑𑒋
𑒂 𑒧𑒰𑒙𑒱𑒏𑒹𑒿 𑒤𑒹𑒩 𑒢𑒲𑒣 𑒠𑒹𑒪 𑒖𑒰𑒑𑒋

𑒒𑒜𑓃𑒲 𑒣𑒴𑒖𑒰𑒏 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒞𑒰𑒏𑒻 𑒕𑒲...
𑒒𑒜𑓃𑒲 𑒣𑒰𑒥𑒰𑒢𑒱
𑒦𑒑𑒫𑒞𑒲𑒏 𑒣𑒰𑒞𑒩𑒱
𑒦𑒑𑒫𑒞𑒲 𑒒𑒩𑒮𑒿 𑒢𑒫𑒹𑒠 𑒥𑒰𑒯𑒩 𑒢𑒻 𑒖𑒰𑒑𑒋 𑒏𑒱𑒋..
𑒦𑒑𑒫𑒞𑒲 𑒒𑒩𑒧𑒹 𑒏𑒹𑒩𑒰 𑒣𑒰𑒞 𑒮𑒯𑒱𑒞 𑒌𑒿𑒚-𑒏𑒴𑒝𑓂𑒚 𑒑𑒰𑒩𑒱 𑒠𑒻 𑒕𑒲 𑒏𑒱𑒋..

<u>নজবি নাগি জাগ ছৈ</u>

মাএ কহৈ ছথি
জে নজবি নাগি জাগ ছৈ
রেঁচৌকেঁ দেখি জে নাগৈএ ও খাগ স্বন্দব
সাঁঝমে ছাহ পড়ি জাগ ছৈ ওকব ঋঁহপব
সে তঁ সত্ত ! হমবা সন ককব রেঁচৌ
ঋদা মোনমে ঙা খরিতে নজবি নাগি জাগ ছৈ

কোনো কাজ শ্বক্ব কবৈএ
মাবিতে বাস কাজ এক্ক রেঁব
খতম হেরোঁ ধবি স্বধি নৈ বহৈ ছৈ
কিযো কহৈএ জে কতেক নীক খছি খহাঁক রেঁচৌ
তঁ মাএক কবেজ ধকসঁ বহি জাগ ছৈ
কবেজ রেঁসহ নগৈ ছৈ
কী কবৈ ছৈ ?
কোন স্বন্দব ছৈ ?
ঋদা কহৈত বহৈ ছথি মাএ
জে নজবি নাগি জাগ ছৈ
রাঁতে–রাঁতপব হমব রেঁচৌকেঁ
কনিযাঁ কহৈ ছথি সাস্বকেঁ
মাঁ খহাঁক রেঁচৌ ঘরবাগ রনা নৈ খছি
দ্ঠক নজবি নৈ নগৈ ছৈ খহাঁক রেঁচৌকেঁ

মাএ ক্ষদা শেনি দিন, সবিসৌ–তোবী খা মেবচাগ জড়রেঁ ছথি
স্ববস্ববী নাগি জেতৈ ওকবা তঁ র্বুস্নর্ব জে নজবি নৈ নাগন ছৈ
খা স্ববস্ববী জে নৈ নাগতৈ তঁ র্বুস্নর্ব জে নজবি নাগি জাগ ছৈ

কনে কান স্ববস্ববী নৈ নগনাপব মাএ মোগ ছথি চিন্তিত দেখিযৌ নে, হমবা রেঁচৗকেঁ নজবি নাগৈ ছৈ ছোটৈ–ছোটৈ গপপব..
নজবি নাগি জাগ ছৈ... ৰাঁতে–ৰাঁতপব হমব রেঁচৗকেঁ...
ক্ষদা তখনে ছিকৈত ছন্হি রেঁচৗ, ওকবা স্ববস্ববী নাগি জাগ ছৈ
মাএক ক্ষঁহপব খরেঁ ছন্হি ক্ষস্কী
সবিসৌ–তোবী খা মেবচাগ সবৰাঁমে কনেক খাব দঽ দৈ ছথি...
কহনিযন্হি নে মাঁ দ্ঠ্রক নজবি নৈ নগৈ ছৈ খহাঁক রেঁচৗকেঁ

ঠাঢ় নত্তীকেঁ পঢ়ৈত ছী

পানক জড়ি নগ গাবন খবহী দেখৈ ছী
খা ওগপব ঠাঢ় নত্তীকেঁ পঢ়ৈ ছী
বাড়ী ঘাসক ঠ্কিড়ী খা কাগসসঁ রাঁহ্নন হমব উঁন্নাস
সবপত ঘাসক ঠ্কিড়ীপব চঢ়ি গেন নত্তী জেকাঁ
নত্তী জেকাঁ হম খপনাকেঁ পরৈঁ ছী

রঁহ্নকাসঁ রাঁহ্নন পানক ঢোন রঁনি গেন ছী
মোড়ন পানকেঁ সীকীসঁ,
রাঁসিক পাতব শিনাকাসঁ গাঁথিন খছি
রেঁন নিকনন শাখা কনাব,
গকবীসঁ গছউঁঠৌনী
পানক ছর্বা নত্তী, গীবহসঁ হাঙ ছর্বা রেঁন রঁনি গেন ছী
নত্তীক ছীপকেঁ কাটৈরঁ, ছপটৌ কবরঁ
জড়ি নগক চাবি-পাঁচটৌ পানক পাত মানে ঘাসন জকাঁ
উঁপব চাবি-পাঁচটৌ পানক পাত মানে কূটৈ-খূটৈ কচনেরাবি
হোগত
ছীপ পবক পাত ঝড়রাবি ভং গেন ছী

পাত তোড়ৰাকান কূৈক এক–দূৌ পাত তজ্জীৰনা কঠোব পাত
কিছ কান নেন ছোড়ি দেন
জড়ি সঁ ছীপ ধবি দ্পন্না খা নেরাব সভ
ঝনমা রীমাবী ভেনে পান কড় ূ ভেন
হ্ঙ্কা রীমাবী ভেনে গনন পাত সন হম খসকবে ঘ্মৈ ছী
ত্তরৈত, তেনগগবা ভেনে খা ঝবকৈত; রঁঢ়তী ভেনে খগ্রভাগ ঝবৈত
পাতকেঁ হেবহাব কহ মূহ্কেঁ ৌবৈ ছী কিছ কান ধবি, রঁহ্তী !

চৌঠৈয্যা, ঢোনী, নেসো, ভীড় া রঁনি গেন ছী
পাতমে রাঁহ্ন ভীড় ী, সে পতৌবা জকাঁ তৈযাব ভেন
কন্নামে জেরাঁ নেন ধড়ফড় াগত
ডঁগী নাগন সৌঁস ছঙ্কা পান সন পূজা নেন নিহ্ছন
তরঁক সন চমকৈত পন্নীমে ঠূসন রঁজাবক সমান রঁনি গেন ছী
খা তখন
পানক জড়ি নগ গাবন খবমী দেখৈ ছী
খা ওগপব ঠাঢ় নত্তীকেঁ পঢ় ৈ ছী

হমব আকাংক্ষাক অগ্নি

আঁচৰ আ প্রজ্বলিত বাখৰ, হম্হবৰ আগিকেঁ
খোবনাঠৰ ক্ষদা, তখন আগি খসত পাতক ঢেবীপব
আ পসাহী নাগত
হমব আকাংক্ষাক অগ্নিকেঁ

মখান উঁঠবৈঁত ছনৌঁ পেননীসঁ
গূড় িসঁ চোংগষ্টা হষ্টবৈঁ ছনৌঁ
ৰাঁঙক ৰঙৌবা, স্বখাএন অছি কেহন ওা ৰঙঠী
ওঁষ্টি কহ নিকানী ৰঙোব,
ত্তমৰ আ ফাহাক পৃথক হএৰ, ধ্নকীসঁ ধ্নৈ ছনৌঁ
নাবনিসঁ তাঁতিপব কহ আঘাত, মখান উঁঠবৈঁত বহী
পেননীসঁ
গূড় িসঁ চোংগষ্টা হষ্টবৈঁত বহী, বহী ষ্টক্ষবী কষ্টৈত,
মড়া এবৈঁত ছিন্নাকেঁ
পাগৈত সূত, ছন ওা হমব আকাংক্ষাক অগ্নি

ননগিনাষ্ট পহিবনে ৰূঁঢ় ী, সোনাাঁ নন্হস্বতমে মনকিনী

কনৰ্ত্তূ পওসা ক২ গাঁথৈত আভূষণ মোন অছি
কিবমিচী চানীক পানি চঢ়ন, হ্মদা রএহ তাম
আৰ্ হমব আকাংক্ষাক অগ্নি মাঁগৈত অছি
পাগ নৈ চামী হমবা মৌড়
শৈঙ্খক আকাবক পৈঘ,
কোঢ়ি নাযঞ
পাগক অগ্রভাগক পেঁচ নৈ
আৰ্ হমব আকাংক্ষাক অগ্নি মাঁগৈত অছি
চিবতন, ঠিকবী, নহেবিযা আ জংগনাতী ছাপ
আৰ্ হমব আকাংক্ষাক অগ্নি মাঁগৈত অছি
পঠৈব, গ্বনৰ্দনা, নীনাম্ববী, সোগবীক নূআ
কনফ নগা ক২ কড়গব ক২, ভেনাসঁ দ২ চেন্দাসী
তূবক হাহা, পোখবিযা, নহেবিযা, ৰ্দামী, চানপখা
ৰৈবাএৰ্ আ স্বগযা পৈসাএৰ্ অহাঁ
হমব আকাংক্ষাক অগ্নিকেঁ

নথিযা ভেড় জকাঁ আগাঁ–আগাঁ
ৰ্থনিঞাক ৰ্থনাএৰ্ অৰৈত কান, আ খভাএৰ্ জাগত কান
রীসঠৌ ভেড়ক নেহেড়, এক সএ ভেড়ক ৰাগ
চাবি–পাঁচ সএ ভেড়ক গঁহেড়,
ভেড়কেঁ খড়ঁবৰ্, গ্বনঠিআগত তূব
সিঐন অধনা, খ্ৰ্টিযা মিবজগ ওছ
হমব আকাংক্ষাক অগ্নি কবত
ঞ প্ববান নোহন্মাম, নোহঙ্গবকেঁ
ভাথীমে পৈসৈত রাযু জখন আএত তখন
ভাথী সানৰ্ আ প্রজ্বনিত কবৰ্ অগ্নি

নঽ কনম ছেনী, চকবসানপব পিজৰৈত সৰৌতা

হমব আকাংক্ষাক অগ্নি স্বনৈত অছি
করিবাহাক কনসীপব উঠৈত ধ্ন
দেখৈত অছি, ছিন্নআ পহনদাব রাঁসন
আ তখন হম
আঘাতসঁ মঠাবরঁ পিত্তবি, কনগৈএঞা নোটৌ
নিবংজনীক দীপ, জনধবী
ফেব দীযঠিমে বাখি দীপ
পহিবি ঠ্মিটৌম গহনা, গোরঁবিযার সোন, জোকঠী আ দসকনম
চাঁপকনী পহিবনে ও নেনে ছনি হন্নমানী নাতীক নেন
পথরৌটী পহিবি হম, পরিত্রী জনউমে রাঁহ্নি
শ্রীহ্রুক কাঞ্চনপ্রুষ জকাঁ
আকাংক্ষাক অগ্নি হৃদযমে নঽ
কনসাবীক স্তুজ্জা জকাঁ
দারাঁপব উঁঝক্ষন ওগপব বাখন রাঁসনমে
চ্ন্দ্রাক পৌবী কূবামে ধিপাওন রাঁন্ব দঽ
স্তুজনাঠীসঁ নাড়ৈত ছী
অপন আকাংক্ষাক অগ্নি

মকগক মখানী
সোন্হগব আ ন্মব নীক স্বাদ
ঋদা আরঁ অতিআগন হোগত অছি
হমব আকাংক্ষাক অগ্নি

অদহন দেন পানি আঁচ দঽ তাবরঁ

ঙঁসীনৰ্ঁ কৃষ্টি কঽ ম্মবহীক চাঙঁব ৰ্ঁনাএৰ্ঁ
নোন–পানিসঁ মোখৰ্ঁ কোড় াগ, দানিক খোঁগচা

ৰিঁন্ব জমন গ্বড় ছাল্হীক পাতব মম্মবী
পবতপবসঁ কাছি কঽ নিকানৰ্ঁ মনীদা
তেৰ্ঁাসি নীক, ম্মদা ৰ্ঁসিযানি
মোষ্টগব ভেঁসাঠ খা পাতব ত্তবী দহী
খাকাঙ্খাক খগ্নিকেঁ জবৈত বহঽ দেৰ্ঁ
ওহিনা জেনা কোগযাসঁ তেন নিকানৈ ছী।
মোহৰ্ঁ খা দঽ খাএৰ্ঁ তেনিহানী
তেনীকেঁ দঽ ৰ্ঁহতৌনী, ঘানী নগাএৰ্ঁ খা নিকনৰ্ঁ ধেন্বখাব
ঘানী
ঘানী নিঘবৰ্ঁ, তেনহনক খৰশৈষ খবী
ঙঁজ্জব বংগক বেহ
নোনথবা, কোঠীসঁ নিকনন
পনাবসঁ চ্ৰৈত পানি, খৰশিষ্ঠ সিষ্ঠী ঢেব নোনফব
কাছন ফেন খাবীসঁ খবিখা নোন
হমব খাকাঙ্খাক খগ্নি স্বচা
ফেব খৰশিষ্ঠ পছাড় া, দোসব খেপমে কাহী শোবা
খা পকরা নোন, তেসব খেপ তেনহা শোবা
খা নীমক খৰশিষ্ঠ জবাঠী
জবাঠী খা সিষ্ঠীক মিশ্ৰণ
ৰ্ঁেচ্খা, বৌদমে স্বখা কঽ জকখা শোবা–খাৰী শোবা
কচা শোবা পবিশ্বদ্ধ ভঽ কনমী শোবা
নোন– বামবস, কম নোনগব– মধনোন
কষ্টিযামে মধ্ বাখি
চিড় ৗ মাবৰ্ঁা নেন নব–সব
নান গ্বখামে পৈসন, নবক ঙঁপবকা সিব খা নীচাঁ ভাব্দ

সবমে কমচী সভ, পকড়ৰাঁ নেন চিড়৾ কম্পা
মন্তুব পঢ়ি ছত্তা নগ জাএৰ,
ত্তনকাবী দঽ রিজ্জীক কবৈত খড্ডি শিকাব
ঞা হমব খাকাংক্ষাক খগ্নি
খাঁচৰ খা প্রজ্বনিত বাখৰ
ঝদা হম্হবৰ খাগিকেঁ
খোবনাঠৰ ঝদা
খাগিক খসৰ পাতক ঢেবীপব
খা পসাহী নাগত
ঝদা ঞা
হমব খাকাংক্ষাক খগ্নিকেঁ তঁ জবৈত বহৈএ দেত

চাঁপকনী পহিবনে ও নেনে ছনি হন্বমানী নাতীক নেন
হন্বমানী, রঁন-বৃ্হ্নি-খভয
রেঁদবাক বক্ষার্থ
রিশ্বাস, শ্রেহ্মা
কবত তঁ সভণ্টা ঞা রেঁদবা খপনে
ঝদা জঁ পহিবনে বহত হন্বমানী
তঁ হন্বমানজী সংগ ছথিন্হ
সে ভবোস বহতৈ মৌঁযাকেঁ
খা হন্বমানী পহিবনে ও রেঁদবা
নগা বহন খড্ডি পাঁখি হমব খাকাংক্ষাক খগ্নিকেঁ
চিড়৾ রঁনন হমব খাকাংক্ষাক খগ্নি রঁহত খকাসমে
খা সহস্রজিত্ রঁনত হন্বমানী পহিবনে ও রেঁদবা
স প◌রস্ব সহস্রজিত্ ॥
হজাবক হজাবপব রিজয কেনিহাব
এহিনা রঁহৈত বহত

ऱँहिते बहत
जेना ऱँहि बहन अछि धाव
आ हमब आकांक्षाक अग्नि

<u>উজাহিমে উপনাগত হম আ মাঁছ</u>

১
ওা নম্যাধগী

রিঁড়গমে লোগত মছহব
ডকমী পোখরিমে ভঽ গেল ৰন্ন,
ডকমী পোখরি মখানক পাতসঁ ছাড়ল অছি আৰ
ক্দা এতঽ রিঁড়গমে লোগত অছি মছহব
কছাছোপ, লেনৈত করঁগ
কামী ঘ্মৈত
কৌআঠ্ঠী গাছক ফড় লগ লম ঠাঢ়
করঁগজন্না লগ
আ লম আরি জাগত ছী
খীচি ফিবচগ পকড়ি কঽ
ছী জান খিবরৈত
আ ফেব লম ঘ্বমঽ লগৈ ছী
ফেব টৌপী ছাপি,
ঠাঢ় ভঽ জাগ ছী
ছৈ উঁজাহিমে উঁপনাগত মাঁছ
আ ফেব লম জান ছোড়ি দৈত ছী
সহদসঁ মাছক কবৈ ছী শিকাব
আ আৰ
অছি গছাগন চাক্ষ কাত

২
জান খিবরৈত
ঘ্বমা নাগি জাগত অছি
সোচনী পৈসি জাগত অছি
গছাগন গন্ধ রঁনি জাগত অছি নিযতি
জীরনক প্ররৃত্তি

মাঁছ সংগে উঁপনায নগৈত ছী
নগৈএ জান খিবরৈঁত হমবা রাঁহ্নি কিযো বহন খছি
নগৈএ শিহদ নেনে ছাতীমে কিযো ঠ্কন জা বহন খছি ।
সোচনী পৈসি জাগত খছি
গছাগন গহ্ন রঁনি জাএত কী হমব নিযতি
হমব জীরনক প্ররৃত্তি
গ্রা নম্মাধগ্গী

<u>রঁকছছক খেনাগত হম খা ভীখূ</u>

১
রঁসকবমক রিশ্বিকর্মা
ভীখূক ফাবরঁ খা
ওদাবি কঽ নিকানরঁ
উঁজবা ঔষধি রংশিনোচন
কোনিএগা সূপ হকবা পথিযা
হ্মদা খজ্বিযা রাঁন্হমে রাঁন্হন

হমব খা ওকব রর্তমান খা ভরিষ্য

ৰকছছক খেনাগত হম খা ভীখূ
ডোমাসীক কাতৰনা পোখবিক মহাবপব
থ্থ্ন ঘোসিযেনে মাঁটিমে স্বগবক ঝ্ল্ড
ভীখূক ভাএ ছথি খাৰ সবকাবী খধিকাবী
দোসব ভাএ হ◌ৗস্পীটৈনক রাডিৰ◌ৗয
খা ভীখূ এখনো ডোমাসীমে
জিরৈত রর্তমানক সংগ ভরিষ্যক তাকিমে

২
স্থিব ওগঠাম ঠাঢ়,
ঝন্হাবি সাঁঝমে নীনীডানী হাথমে নেনে
ৰজৈত জে ভাএ ৰনন খছি খধিকাবী
ঝদা গাম ছটৈনে ছৈ ৰ্ঝূ
ৰিযাহো পৈঘ ঘবমে ওকব ভেন ছৈ
দোসব ভাএ তঁ গাম খৰিতে খছি
ওঢ়না পহিবনা নীক ঝদা কাজ রএহ
হমবে নৈ হ্বাগএ কব্ধ কী ?
ভরিষ্য তঁ রএহ ৰ্ঝাগত খছি।

খাগাঁ, খহাঁ এনৌং, কোন কাজ কদ্ধ ?
ঝঁহ ঝনকি গেনৈ ভীখূক
ওগ ঝন্হাবি সাঁঝমে

হম চ্ম্পা বহী তারত্
ওগ ঝল্ডী ঠাঢ় গাছ নগ

ঠাঢ় গাছ স্বকাঠ নগ
রাঁজি উঁঠন ভীখূ স্নদা কাজ তঁ
কাজ তঁ হমব ও হাকিম ভাএ নহিযে কবত
স্নদা খহাঁনে কহরেঁ ধবি খরস্ম।

খা হম কহি ছী, নৈ ভীখূ
হাকিম তঁ কাজ কগযে দেত
স্নদা কাজ খছি হাস্পীটৈনক
পিতা ছথি ভবতী, জতঃ ভাএ খহাঁক ছথি কাজ
কবৈত।
কতেক দিন ভেনন্হি ভবতী ভেনা
স্নদা নৈ খাগ-কান্হি হোগত
আঁপরেশনক তিথি খছি রঁঢ়নে জাগত
খা ভীখূক স্নঁহ ঝনকি উঁঠন
স্নন্হাবি সাঁঝমে।

হঁ কহরাঁমে জে হোগ ছৈ সংত্তষ্ঠি
মদতি দেরাঁমে জে হোগ ছৈ খামেহপ্তি
তগসঁ।
রঁসকবমক রিশ্বকর্মা ভীখূক রংশনোচনসঁ
হপ্ত হোগ ছী হম সেহো।
ওগ স্নন্হাবি সাঁঝমে

कटिहारी

१
कनकनी छैक बँसातमे
हाड़मे ढुकि जाएत ओ कनकनी
पोस्टमार्टम कएल शरीर जे राखल अछि
सातटा मोटका शिल्लपर, जड़ल कनीकानमे
गोगठामे आगि जे अननन्हि हँ स्वमनजी
राखि देल नीचाँ
कनकनाएल पानिमे डूम दऽ
गोगठाक आगिसँ आगि लऽ
शरीरकेँ गति-सद्गति देबा लेल
कऽ देलन्हि अग्निकेँ समर्पित
तृण, काठ आ घृत समेत
घृवि कऽ जेता सभ
लोह, पाथर, आगि आ जल लाँघि, छूरि
डेढ़ मासक बँचाकेँ कोरामे लेने माएकेँ छोड़ि

ঘব সভ ঘ্ৰৈ ছথি

এক্কসম শৈতাঙ্গীক পহিল দশকক অন্তিম বাতিক ভোবমে
হ্মদা নৈ ছৈ কোনো অন্তব
পহিবাবা আ প্বকৃখপাতকেঁ ছোড়ি দিযৌ
মহিলাক অবস্থা দেখূ
ঐ কনকনাগত ৰঁসাতসঁ ৰেঁশী মাৰুখ
হাড়মে ঠ্কন জাগত অছি
কমলা কাত নৈ যহ্মনাক কাত
হজাব মাগন দূব গামসঁ আবি
মিজ্ঞব হোগত অছি খববখবানী কাকীক শ্বেত বস্ত্র
সাঠি সাল পূৰ্বক বএহ খিস্সা
বএহ সমাজ
মাত্র পহিবাৰা ৰঁদনি গেল
মাত্র নদী–ধাব ৰঁদনি গেল

সাতটা শিল্পপব বাখন ও শবীব
অগ্নি নীনি বহন স্বভাহ কহ বহন
একটা পবিবাব ফেবসঁ ৰঁনৰঁএ পড়ত
আ তীস ৰঁৰ্খক ৰাঁদ দেখৰঁ ওকব পবিণাম
তাধবি হাড়মে ঠ্কন বহত ঞা সর্দ কনকনী
ঐ ৰঁসাতক কনকনীসঁ ৰঁড্ড ৰেঁশী সর্দ

২
গোপীচানন, গংগৌঠ, মানা, উজ্জব নর বস্ত্র
হ্মঁহমে ত্তনসীদন, স্বৰ্ণ খল্ড গংগাজন
হ্মশ পসাবন ভূমি ত্তনসী গাছ নগ
উঁত্তব হ্মঁহে

पोस्टमार्टम कएल शरीर
स्वमनजी सेहो नव उज्जर वस्त्र पहीरि
जनौ, उत्तरी पहीरि, नव माटिक बर्तनक जलसँ
तेकुशासँ पूरे मनेसँ मंत्र पढ़ैत छथि
आ ओग जलसँ मृतककेँ सिंचन करैत छथि
रामा हाथमे उँक नऽ गोगठाक आगिसँ धधकरैत छथि
तीन बेर मृतकक प्रदीक्षणा कऽ
मनहमे आगि अर्पित होइत अछि
कपास, काठ, घृत, धूमन, कर्पूर, चानन
कपोतवेशी मृतक
पाँच-पाँचटा लकड़ी सभ दै छथि
कपोतक दग्ध शरीरावशेष सन मांसपिण्ड भऽ गेलापर
सतकठिया नऽ सात बेर प्रदक्षिणा कऽ
कवहविसँ ओग उँकक सात बेर सँ खण्ड कऽ
सातो बन्धनकेँ काटि
सातो सतकठिया आगिमे फेंकि
बाँस-वृक्षकेँ आगाँ कऽ
एड़ी-दौड़ी बचबैत
नहाएने जाए छथि
तिलाञ्जलि मोड़ा-तिन-जलसँ
बिन्दु देह पोछने
आ फेर मृतकक आँगनमे
द्वारपर क्रमसँ लोह, पाथर, आगि आ पानि
स्पर्श कऽ घर घुरि जाए छथि

<u>ভাগ্যশানী</u>

১
হাবি গেন স্ত্রী
হেবৈত ওগ রিচিত্র জীর সভকেঁ
নৈ খার্ব খাব নৈ
ফাটি বহন খছি মাথ
ফ্না বহন খছি সাঁস ও নাগফাঁস
রিচিত্র জীর সভ খছি
এক দোসবাক রিকল্প স্দা
সভটা একে সংগ খন্যাযক পক্ষমে
খা সনক রিকল্প,
এক দোসবাক রিকল্প স্দা।

কে কী রাঁজি বহন খছি,
কখন কে পনটি বহন খছি
পনটী মাবি স্খাগ্নতি রঁদনি খারি জাগএ সোন্মা
হমরো খছি খাকাংক্ষা
স্বখিত বহরাঁক
রিঁন রিরাদ জীরাঁক
স্দা তগসঁ নিসভেব তঁ ভহ জাএব,
হাবি কহ নিন্ন খারি জাএত কী ?

২
নগৈএ জে বঁড্ড ভাগ্যশানী স্ত্রী হম

কখনো জে হেরঁ২ নাগৈ ছী হতোসোহিত
সংগী সভ তেহেন, জে জোশ বঁঢ় া দৈ ছথি
জে হাব২ নাগৈ ছী, থাকি জাগ ছী
তঁ খবি ক২ ঠাঁঢ় ভ২ জাগ ছথি ও
তেহেন তেহেন গপ কহৈ ছথি জে থকনী মেটা জাগএ
তেহেন তেহেন প্রতিকাব কবৈ ছথি
জে দ্শ্মন হাবি জাগএ

কনিযাঁ, মাএ, বঁহিন সেহো সভ তেহনে ভেটৈন ছথি
ঝঁহ মনিন ভেন নৈ খাকি জ্মি জাগ ছথি সভ
হমবা হঁসেরাঁ নেন
কিযো হমব মোনক পকমান বঁনারঁ২ নগৈ ছথি
কিযো হমব মাথ ধোরৈঁ ছথি
খা কিযো স্বনরঁ২ নগৈ ছথি হমব প্ৰবান গাথা
সহক পক্ষমে নঙ্রাঁক হমব খাকাংক্ষা
জখন রৈঁসাখীপব হম চনৈত বহী ততেক তেজীসঁ
জতেক খারঁ হম দ্নূ পএবপব নৈ চনি পরৈঁত ছী
রেঁটৈ–রেঁটী সভ তেহনে
স্কূনমে প্ৰছৈ জাগ ছন্হি জে খহাঁকেঁ স্টাব ভেটৈন, তকব বহস্য কী ?
তঁ কহৈ জাগ ছথি
জে হম সভ খপন পিতাসঁ পঢ় ৈ ছী
খা হমব পিতা দ্নিযাঁমে সভসঁ রেঁসী জনৈ ছথি,
বহস্যাদ্ঘাটৈন !
হমবা সন ভাগ্যশানী কে !

তাকৈ ছী এক তঁ ভেটৈ ছথি সএ

बेसी मेहनती
बेसी प्रगतिशील
सहयोगी सभ
पाठको सभ तेहने
सए पन्नामे घोसिआएल एकटा छोटे गप चीन्हि जाए छथि
नै बाँचि पबैए ओ हिनका सभसँ।

ओ सभ जान नगा दै छथि हमरा लेल
जखन कखनो हमर झँपल खसैए देख
एकटा छोटे देख
हमर उद्देश्यकेँ बढ़बा लेल
हमरा हँसेबा लेल
हमरा चलेबा लेल, बैसाखीसँ दूर पएरपर
जदा हम बैसाखी छोड़लाक बाद करब चलि पारि बहुत छी
ओतेक खटैकाबि कऽ
बैसाखी धेने जतेक खटैकाबैत बढ़ैत रही
किए तँ हम बड्ड भाग्यशाली छी
लोकक प्रेम जे करबा लेल हमरासँ किछु काज
खा दऽ दैए बिश्राम हमर बिचारकेँ।

जीत गेल छी हम!
<u>हाएकू/ शेनर्यू/ टनका/ हैबून</u>
१
प्रकृति बोध
रूपी तिन जनसँ
बिधरा बनि
सधरा की बिभेद

দূরি খক্ষত জন (টৈনকা/ রাকা)
কবরীবসঁ
ঘব গাছ পহাড়
ঘেবন খছি (হাগকূ)
রঁনৈযা নোক
ঘবক পনিরঁহ
রিঁদতি নহি (শৈনর্যূ)
কবহেড় উঁপাবি কঽ খাউঁ, প্রগ্নতিকেঁ ঘবমে রঁসাউঁ, হ্ফ্নরাবী রঁনাউঁ, পহাড়ক হোটে রঁনা কঽ ঘবমে নটকাউঁ। খা ভঽ জাউঁ প্রগ্নতি প্রেমী। গামকেঁ নগ্রমে নঽ খাউঁ, চিত্রকাবীসঁ, কনাকাবীসঁ, রঁ্ধিযাবীসঁ।

খেনাগ হম
কবিযাস্ম্মবিমে
নীচাঁ খকাস

একপেড়া যা সড়ক কতঽ পারী খারঁ, খারঁ তঁ চাবি নেন সেহো কম চকবগব মানন জাগএ। ছহ নেন, খাঠ নেন। খকাস মনিছোঁহ, গাছক হবিযবী মনিছোঁহ। মোন মনিছোঁহ। হ্মদা সড়ক, ঘব সভ হোটে সন চিক্কন চ্নহ্মন।
নিখী চিত্রসঁ
ঘবক খাকা খাগ
ছী জঙনাহ
(হৈরূঁন)

২

১.
তাগি প্রগ্নতি
তাকৈনে ভেনৌং পাব
স্বখন পাত
(হাগকূ)
২.
ঙা ফূন ফন
চঢ়ৈত জাগ খাগাঁ
কম হোগএ
ঙঁনষ্টি দেখী ফেব
নগমে কম দূবে বেঁশী
(ষ্টৈনকা/ রাকা)
৩.
বংগ ছাড়ন
পহাড় খাব গাছ
হ্মদা জীবন
(শৈনর্যূ)
৪.
ঝঝাযন বংগ কতেকো বর্ণক। বঁচাক কিতাবোঁসঁ বেঁশী চমকৈএ ঙা প্রগ্নতি, ফূন, পাত, বাঁষ্ট খা খকাস। খা একবা সভকেঁ তঁ ছোড়ূ ঙা বঁবফ, জে বেগিস্তানে নে ছী, বাঁন্বক বঁদনা বঁবফ। হ্মদা নৈ খছি আঁক্সীজন খা নহিযে ফূন-পাত। হ্মদা একব সেহো দেখিযৌ শান। জগ বস্তাসঁ খবৈঁ ছনৌং সে ওতেক কর্হাঁ চমকৈ ছন। জখন ওগ প্রগ্নতিক নগ ছনৌং তঁ কর্হাঁ ওকব ৰূপ নিঙহাবি পাবৈঁ ছনৌং। কিযো দূবসঁ দেখৈত হএত তঁ নিঙহাবি পবৈঁত হএত হমবো, প্রগ্নতিক বীচমে হমহুঁ প্রগ্নতি বঁনন হএবঁ। হ্মদা ঐ শিখবপব খাবি জে সনগব

নগৈএ ঙা প্রঞ্জতি।
গাছ ভেন ছৈ
খসগকখা রৌখা
পাত ভেন ছৈ
খিনৌনা প্রঞ্জতিক
শিখব দেখি

ম্দা খার্ ঐ শিখবপব এনাক র্াদ নগৈএ জে রেঁকাবে এনৌঁ এতঽ। ঐ শিখবকেঁ ওগ ঠামসঁ দেখৈ ছনৌঁ তঁ কতেক স্বন্নব নগৈ ছন ঙা শিখব। ম্দা শিখবপব এনাক র্াদ খার্ তঁ রএহ গাম নীক নগৈএ। ত্তননা তখনে নে হএত জখন গামক প্রঞ্জতিকেঁ শিখবসঁ দেখবৈঁ। গামসঁ শিখব খা শিখবসঁ গাম। ম্দা নিনসাসঁ হাগ বে হাগ। খার্ চনৈ ছী শিখবক ওগ পাব। দেখৈ ছী ওগ দিস্বকা নোক সমাজ। দূবসঁ নগৈএ দ্নূ কাতক গাম নীক, তবাড়ঁপড় ী। ম্দা ওগ কাতক গামসঁ শিখব ওতেক স্বন্নব নাগত জতেক ঐ পাবক গামসঁ নগৈএ।
নৈ ঠাঢ় হোড়ঁ
চনূ চনী ঘ্বৈনে
র্নিজাব ছী
নোকক রীচমে ছী
জাগত ঘ্বৈত ছী
(হৈর্ব্ন)

২
চতবন ছৈ/ নতবন টৌটৈ ঙা/ মোবা কঽ খাড়ঁ

ওা রিজনৌকা/ জড়া ক শিবা সন/ পসরৈএ
জড়া সঁ হ্ফূটি /ওা কড়কড় াগত/ দিগ দিগন্ত/ পসবত সগবে/ কবত খাম্ভাদিত
কাবণ নৈ ছৈ/ হাবি নেন, রিজয/ নেন নৈ গর্ব
নোক পতানী/ জহাজ খকাসমে / উঁনষ্টি গেন / রিশ্ব নোক ব্রহ্মাল্ড / রাঁত রিচাব সভ
জন দ্নিযাঁ/ সহ্দ্র তনপব/ খদ্ভুত বংগ
রিঁন্ব হবদি/ চাণক্যক রিঁখাহি / রিষকন্যা ও
রিঁন্ব হবদি/ রঁননি রিঁখাহি ও / রিষকন্যা জে/ পানিত ভেন ছনি/ রিঁন্ব হবদিক জে
হবদি, গ্বণে-গ্বণ, সর্দী ভেন, দূধমে ঘী খা হবদি দিযৌ খা খাঁখি মূনি ঘোঁটি জাউ। চোটৈ নাগন হবদিমে ডোকারঁনা চূন মিনাউ খা নেপ দিযৌ। হবদি রিঁনা নে দানি খা নে খিচবি নাগত পিযবগব। খিচবি ভঽ জাএত মবসঠৈকা খা দানি ভঠৈবংগ। দেখৈমে নগৈএ জেনা রৈজযন্তী হ্ফূনক গাছ হ্খএ, হ্দা ওা রাঁঢ় ীমে হোগএ, রৈজযন্তী সন পোখবিক মহাবপব নৈ। হবদি গাছ/ ন্বকৌনে জড়া মে ওা/ খপন গ্বণ (হৈব্রূন)

৪
খাসক খছি/ পনিসোখা উঁগন/ চনূ রঁঢ় ছী (হাগকু)
ভেন উঁরেঁব/ উঁগন পনিসোখা/ কাজ কবৈ ছী/ রঁহবাগ ঘবসঁ/ রাঁটৈ ভেটৈন খছি (ঠৈনকা)
পনিসোখা ওা/ উঁগন খকাসমে/ উঁপবে ঊঁপব ! (শৈনর্যূ)
খাহ, খার্ব হএত উঁরেঁব, উঁগি গেন খছি পনিসোখা, খ্জি গেন খছি রাঁটৈ, রঁনিহাব রিঁদা ভেন রঁনিজ কবএ, খা কিসান রীযা উঁখাবি বোপনি নেন খা হম রিঁদা ভেনৌং কোনো খকাজক কাজ নেন, খন্তহীন রাঁটৈপব, স্বকাজক

কাজ নেন , দিশাহীন ঠমকন চৌরঁষ্টিযা দিস।
রাঁষ্ট তকৈত
তাকী থকাস দিস
রিচিত্র ভ্রম
জেনা ও পনিসোখা
ডঁগি খোনত রাঁষ্ট

তখন ফেবসঁ তাকরঁ, হেবরঁ থপন সমান, থা রঁর্খা হোগ ধবি চনৈত বহরঁ। তঁ ও কহরঁ জে রঁর্খা হোগ ধবি চনৈত বহরঁ কোনো পনাযন তঁ নৈ। পনিসোখা ডঁগনে থছি, রাঁষ্ট খুজনে থছি থা হম রাঁষ্ট তাকি বহন ছী থারৈঁরঁনা রঁর্থকি ?
সতবংগিযা
থছি ও থাস
ডঁগৈএ থাস
ড্রঁরাঁনে থকাস
রঁনি গেন সংত্রাস
(হৈব্রূঁন –দূ টা গদ্য থা দূটা টৈনকা যঞ)
<u>**হাগকূ/ শৈনর্যূ/ টৈনকা**</u>

হবিত–কষ্ঠ/ নান–ডঁজ্জব ঠোপ/ দ্বাদৈ সংগোব
মরুদ্যান নৈ/ জনোদীপমে দ্বীপ/ রাঁন্ব নৈ পানি
ও নীন মেঘ/ সমুদ্র পৃথ্বী ছোড়ি / ভেন থকাসী
পাত থা চিড়ৈ/ এক দোসবা সন/ স্কিন কনব
থকাসী জন/ পানিক থকাসমে/ বস্তা চীবৈএ
ও হিমপাত/ হিম সন থকাস/ থা ধবা গাছ
সূর্যক পূরঁ/ থাশাক ছৈ কিবণ/ হ্মদা বঞাভ

প্রগ্নতি পানি/ হ্নারোহ্নক রাঁদ/ শাঁত প্রশাঁত
র‍্যাক্ষন চিড়ৈ/ ঠূঠ গাছ স্বখোঁত/ ছৈ হ্নতপ্রভ
প্রগ্নতি নূহ্ন/ প্রগ্নতি সংগ জীরঁ/ প্রগ্নতি ভ২ ক২
প্রগ্নতি প্রেম/ প্রগ্নতি সংগ জীরঁ/ প্রগ্নতি ভ২ ক২
খনৈচঢ়ন/ উঁসোহ্ন হ্নমব জে/ দেখী দোহ্নাবা
খমবনত্তী/ পনিসোখা জকাঁ কী/ ছূত খকাস
কজবাএরঁ/ খকাসক ঙা গাছ/ মেঘক সংগ
দের ডঘব/ খকাসসঁ উঁতবি/ পৃথ্বী খরেঁত
ধ্বিযা সাওন/ ফেব ভদরঁবিযা/ বেত পযোধি
কচৌখারঁধ/ মনোবথ গামক/ জরঁকা মাবন
গাছ বৃঁছ খা/ চিড়ৈ চ্নক্ষ্নীক/ রীচ খেরৈঁ ছী
সংগোব বাতি/ দিন বাতি সন–এ/ খা বাতি বাতি
দূব ক্ষিতিজ/ ঝ্নঁহ্ন ঘ্বৌনে সভ/ খপনে ভেব
দূব ক্ষিতিজ/ বৃত্তক নহ্নি খংত/ নগক ছদ্ম
মেঘক সীঢ়ী/ খকাসক মচান/ হ্নিম ছাবন
খন্হাব জোতি/ কএন প্রকাশিত/ খংতঃ প্রকাশে
সনাঢ় খারঁ/ খবিযানঞ্চনক/ রাঁদক হ্নান
খগবজিত/ খসরঁ নৈ উঁঠরঁ/ ওতৈ বহ্নরঁ
সাঁপ ঘ্মৈত/ পহুঁচৈএ শিখব/ বস্তা রঁনৈএ
জনপৈ রেঁঢ়ী/ রৌনাঠ ধমাউঁব/ উঁপটৌএরঁ
ডনরাঁহ্ন নৈ/ পজিযাব ভগতা/ ভগৈতিযা নৈ
কেবাক রীব/ কাজ কবরঁ কনী/ খাএরঁ ঠ্স্সা
ঘ্মৌখা মোড়/ চৌরঁটৈযা রঁনি ক২/ খানৈএ খাস
ঝবৈএ পানি/ রঁনরৈঁএ ধাব খা/ রঁঢ়ৈএ খাগাঁ
উঁগৈতোকেঁ ঙা/ হ্নশী তিন খক্ষত/ খা ড্মৈতোকেঁ
ভেড়ক জেড়/ রঁহ্নটৌরী ওকবা/ পবদেসোমে
সংস্কৃতিক ঙা/ গনঞ্চব উঁঠন/ কী হ্নম চনী

কথকিযা কি/ ঘবদেখিযা ক্যা নৈ/ খরৈঁএ এতহ
দেখৈ ছী হম/ ঙুঁচগবসঁ রঁনি/ ব্রহ্মা–মহেশে
চঢ় াউঁতাব/ নৈ নড়হা ফৌদাব/ চাহী প্রঙ্গতি
পৃথ্বীক খঁত/ শ্বরু ভেন প্রাবম্ভ/ খকাস খার্ঁ
নোক নে গাছ/ ঙা খাঁখিক সৌন্দর্য/ তেঁ তঁ খছি ঙা
ডগহব ঙা/ ঐ উঁতবে দছিনে/ খগহন ছী
পথ নভমে/ সহস্রবাঁঢ়নিক/ খকাস ঘ্বৈ
প্রঙ্গতি জেনা/ কনমচ রৈঁসন/ সীঠৈন সীঢ় া
বৃত সন ঙা/ পৃথ্বী প্রঙ্গতি গোন/ খনঁত স্পঞ্চ
ছাহক বঁগ/ কএক তবহক/ তহিখাএন
রঁন্বখা ডোহ/ তকব ওগ পাব/ পানি খকাস
রাঁঢ়ি নগৈএ/ সহ্মদ্র সন শান্ত/ হ্মদা ঙা রিত্থ্ত্
পনিদ্দ্ব/ ভেন পনিচহঠৌ/ রাঁঢ়ি ক দেস
ঘ্বৈত খেত/ বস্তা সন সর্পিন/ প্রঙ্গতি রূপ
গনাব–রেঁগ/ গনাবো পৈঘ, রেঁগো/ সীমা ছৈহৈ কী
সৌসক সীঠী/ ঘাত কবৈএ নৈ তেঁ/ ভেন খতম
উঁগৈত চান/ চানক গজোবিযা/ ড্মৈত চান
খাশান্বস্বী ছী/ জহবমোহবা ছী/ ডেনীখোণ্ডী নৈ
নীন সহ্মদ্র/ ককব খছি ছাহ/ নীন খকাস
দিরঁড়খৌক্/ দিরঁড় াক ভীড় ছী/ হ্মদা ঠাঢ় ছী
মেঘ ঙুঁপব/ ঘ্বী খদরঁদাগত/ ছী রঁড়কৈত
সূর্য ছাহক/ পৈঘত্ব দাগ নেনে/ কবেজপব
সিঁহ সিঁহিন/ দঁতখিস্ঠী কবৈএ/ হীস মঁগৈএ
খবহা তেজ/ দৌগৈএ ন্বকাগএ/ রীহবি রঁনা
পবরাঁ পাঁখি/ রঁজরৈঁ ছী কহি কহ/ হঁ, তী তী তী তী
স্বগ্গা রঁজৈএ/ গ্বম্ম ভেন ঠাঢ় ছী/ রঁজৈএ স্বগ্গা

জনোদীপ ছৈ/ খথাহ ন্দা ছৈ নৈ/ পাথব কহৈএ
চানক রূপ/ পূর্ণিমামে খন্হাব/ নগক সহ
ফেঁচ কাঢ়নে/ প্রগ্নতিক গমনা/ পড়ৈন বোকূ
রঁথনিযাঁ ছী/ ভেড়কেঁ হক্কা দৈত/ ও জাগ ছৈ/ নখিযা
ভেড় খাগাঁ/ ভেড়ি যা ধসান নৈ/
দেখৈ ছী ঠাঢ়ে,/ খরৈঁত খা জাগত/ ভেড় চরৈনে/
জাগতকেঁ খভাঙ/ খরিতে রঁথনাঙ
প্রগ্নতি নৃহ/ হঁস্যাহস্ত নৃহ/ প্রগ্নতি বস্তা/
ঙঁপব ঠাঢ়/ থন–খকাস রিঁচ/ ভজিযারৈঁত
স্বস্তিকহস্ত/ খষ্টকাহ্মখহস্ত/ মকবহস্ত
প্রগ্নতি ওঢ়ৈ/ ঘাসক চন্দবি খা/ তাকৈ খকাস
খহবা দৈত/ দেনহাবক হৃপ্তি/ দেখরৈঁছ ঙা
গোবহা ঢোন/ ছী গোরঁবকঢ়নী/ গোনৌব রঁনৈ/ রা
গোগঠাক ঢোন/ রঁঢ়ৈএ ঙঁচ দিস
খষ্ট মধুব/ হবিযব খা নান/ সংগে–সংগ ছৈ
একপেড়ি যা/ ধংগাগত ঢহৈত/ রঁনত বস্তা
নৈত ঢ্গস/ কানিদাসে নড়ৈএ/ ঢ্ৈড়নীপব
মাছক ঘব/ সহথ গাঁথি খানী/ খপনা ঘব
সহ্মদ্র থন/ মিনৈএ খকাসমে/ ত্রিশঁক্ষ ভেন
প্রগ্নতি ঐনা/ ঙঁধিযাগত দৃশ্য/ মোনক ঐনা !
নিচ্কা ঢানা/ ঙঁপবকা চঢ় াগ/ দ্নূ সবন
গোড় াক নীদ/ ঘোড়ে সন বংগক/ খা রূপক ছৈ
ঘব হমব/ নাবক ষ্টান সন/ ঙঁড়ি ঐত নৈ
সেহন্তা নেনে/ ঠাঢ় ছী মবিযো কহ/ দেখরৈঁ দিন
কপোত নৃহ /গজদন্ত রঁনন/ ছী ঠাঢ় সোন্নাঁ
ষ্টকবাগএ / হহাবোহ কবৈত/ ঢ্রূষ্টি জাগএ
খমবনত্তী/ গছাবনে গাছকেঁ/ ওকবা মাবি/ খপনে রঁনি

গেন/ অছি অমবনত্তী
গবজৈ মেঘ/ চমকৈএ রিজ্বী/ প্রগ্নতি নৃত্য
রিজ্বী দেখি/ মোন পড়ৈএ প্রেম / জে নৈ ভেটৈন /
হিনোবৈএ মেঘ ঙা/ দ্রিদৈ ভীতবধবি
ঘিচৈ ছী আস/ রঁবহফপব নাহ/ রিন প্রযাস/ মোনক
ঙঁছাহী আ/ আসক প্রযাসমে
অন্ন রঁবখা/ নমছরুক অছি/ দেনিযন্হি কহ/ স্বত্তাহ সেহো
রঁনি/ রঁনি কান–রঁবখা
জীরন–রঁর্খা/ রঁর্খা দৈএ জীরন/ অন্নক রঁর্খা/ ছদ্মরেশী
রঁনি কহ / রঁনন মৃত্–রঁর্খা
জবিযো গেন/ তৈযো অছি ঠাঢ় ঙা/ ঝঁহ দ্সৈত
সজীর হীন / সৃষ্ঠিরিহীন নোক/ অসগব ছী/ কনা তৈযো
মবন ? / নৃত্য তৈযো রুকন ?
মখান পান/ দিন তকা ভেটৈএ/ পহিচান জে/ পৈকাবক
হাথমে/ রিকা বহন অছি
অহবা অছি/ পিবাবক ফড় ঙা/ গবীরঁক যৌ
বাতিক নোন্ম/ বাতি অপনে অছি/ কীড়া আ চিড়ৈ/
রাতারবণ অছি/ শান্ত আকি ভুতাহ
রৌআচৌবীমে/ চবি পেষ্ট নষ্টকৈ/ ঘব ঘ্ক নে/ চবরাঁহকেঁ
তাকৈ/ নিকেনা তঁ অছি ও
অপবম্পাব/ মাগক মমতাক/ রিনক্ষণতা

<u>ঝুল্ডনিযা</u>

১

সত খসত মে ভেদ কব্ধ, বাখূ নৈ কিছু বোখ
ততমত নৈ কব্ধ কনিযো, জে ছৈ হোনী নেখ
জে ছৈ হোনী নেখ, হ্এ সে নীক নিকেনা
সন্ক জীত হএত, জঁ কবরৈঁ খকসতিকস নে
ডব সংগ খসত কেব, ডব ঠাহ্র মধ্য হৃদযক
ঐবারতক ৰ্ঁমৌত, যএহ ছী খসন্ক সত

২

ছত্তা ঘ্বছা পন্নীসঁ, ভেন দিনে খন্হাব।
দিন ৰিতনাপব ঘব ঘ্বী, কান ভেন ৰিকবান॥
কান ভেন ৰিকবান, পোবে–পোব সিহবৈএ।
স্বনত কেও সরান, ৰৌন ৰঁগহা নগরৈঁএ।
ঐবারত ৰেঁহান, ৰৌন কত২ ভেন নিপত্তা।
ঘ্বিযাএ ৰঁনি কান, পৈসি ৰিচ ঘোবন ছত্তা। ।

৩

ৰিজয ৰিন গর্ব হএত জঁ, ৰ্ঁম্ঁ তখন ঙা নীক
হাবি ভেনে ঘরঁবাঙ নৈ, ৰাঁত ৰ্ঁম্ঁ ঙা মীত
ৰাঁত ৰ্ঁম্ঁ ঙা মীত, হ্খএ জঁ এক ঘমেনা
হাবি মানি ৰঁঢ়ি জাঙ, কব্ধ নে হেব ৰঁখেবা

ভেন কাজ প্রসন্ন জতৼ, নীক খছি টৌ সএহ
মোন ঐবারত বॅ्झि, দেখি নী হাবি-রিজয

৪
রৌন রচন হ্খএ নীক, বূॅझि রাঁজী জঁ রাঁত
গ্বম্ম বহনাগএ ঠীক, হ্এ জঁ নমহব জান
হ্এ জঁ নমহব জান, নেত ও নপ দঃ ভীতব
হন্না রঁনি জাএত, নৈ খছি জঁ রেঁব উঁচিত পব
স্বনূ হমব ঞা রাঁত, রাঁত হোগএ খনমোন
ঐবারত কহি জায, কছ্ু নৈ ওন সন রৌন

<u>कवाग</u>

कावी खनहाव मेघ, खा नै हाेगए
कत्ते वॅन्वखा माटि, खा नै हाेगए
दामीजवती देखि, मिनोवै-ए मेघ
भगजोगनी भकवाव, जा नै हाेगए

<u>कता</u>

१
एक्कटा गप वॅम्मवैत साँझ भेन वॅम्माहए
म्मूवो ममाने गजोवियो तँ कएन वॅम्माहए
ऐमे तँ खन्हवियो नीक कावी छन गवजगवज
नै कोनो वातिक खा नै दिनक मेन वॅम्माहए

२
सवॅहक सपना समेटैन खा खागाँ वॅढ़नौं
ओ सह्क पथ छै निकनन सभ चनै चनू
निन्नाक वॅाद खुजन वस्ता विंन नीखक जे छै
से धांगन खावॅ वॅाटै वॅनन सभ चनै चनू

गजन (१-४१)
१
वॅम्माओन गेनैए चिड़ैया एना वे

কহৈএ হিতৈষী ওা শিকাবী ৰঁড় া বে

দেখন নিসাঁমে জে জাগন ঘ্বৈ ছী
সূতনমে জাগন সপনা স্বনা বে

কিএ গ্বম্ম ভেন জাগএ খাগ ৰৌনী
গ্বমকীক হ্ফানী হ্ফাড় ৗ কান এনা বে

ভেখ ৰঁদনি বাজা ভিখাড়ি সঁ পূছৈ
হ্ফোঁফ কাটৈ ছেঁ হমবা বাজা ৰঁনা বে

ঐবারত দেখৈ ধ্বনি খাঁখি তবংগ
চঢ়ি পাব জাগ, হিনকোব ডঁঠা বে

২
ভোবক নানী সাঁঝক নানী দেখা দেনক কিছু নৈ ৰঁদনৈএ
খাসক পনিসোখা সতবংগী কহবীক কিছু নৈ ৰঁদনৈএ

ধ্রুব স্বপ্ন খা স্বন্দব জীবন দেখনৌং নিন্নসঁ জগনাপব
কোনা হম মানৰঁ জঁ কিযো ওা কহনক কিছু নৈ ৰঁদনৈএ

জে ৰঁদনি গেল ৰিধ– ৰেঁৰহাব সগব সংসাব চাৰু দিস
সে জীৱন মূহ্, সাঁচ ঝূঠকেঁ দেখনক কিছু নৈ ৰঁদনৈএ

দিনমে গ্ৰহণ ঘ্ৰন চিহ্ন, দিন গেল কতহ দ্পহৰিযে
জযদ্ৰথ ৰধ হএত ফেৰ ৰিশ্বাসক কিছু নৈ ৰঁদনৈএ

চন্ চনী ৰীতন খছি ৰেঁব, দোসবাক ৰেঁব খছি খাএন
ঐবাৰত নৈ কহিযৌ কিছু, ভ্ৰম ছৈ নীক, কিছু নৈ ৰঁদনৈএ

২
ৰঁহৰে হজজ
মহামানা মহাডানা স্বাহা কবৈ নগৈএ ও
খকাসী খাস ছৈ সোনাঁ ঝন্না দেতৈ নগৈএ ও

কহৈএ ও মিনেৰেঁ খাগ নোবোমে কনে গোনা
জঁ ভাঁগে পীৰি এতৈ, ভাৰনা পীতৈ নগৈএ ও

জহাঁ তাকী নগৈএ প্ৰেম ৰাঁনৈ ছৈ সবৈনামে

খনে ভোকাবি পাড়ৈএ হঁসৈ নৈ ছৈ নগৈএ ঙা

টিপৌড়ৗ ছৈ ব্ঁন্মেরৈঁ রাঁত কী, ধামী কনী দেখূ
কষ্টৈযা পানি জেনা ও, নচৈ নৈ ছৈ নগৈএ ঙা

গজেন্দ্র পূর্ঁ স্বকুজক বহত দেতৈ সূর্যকেঁ ঝাঁখী
চঢ়ত খাকাস দেখৈ রাঁনসর্ব্বৈ নগৈএ ঙা

৪
মন্বখ জরৈএ গাম কনৈএ হমবা কী
চদ্দবি তননে ফোংফ কষ্টৈএ হমবা কী

রাঁন্হক কাতমে ঘব রঁনেনে রাঁষ্ট জোহী
রাঁষ্ট রিঁসবি কহ নৈ রিঁনমৈএ হমবা কী

স্বন্দব সপনা বাত্তক, দেখন রিঁসবী
সপনা সচ নৈ ভেন নগৈএ, হমবা কী

চনূ চনৈ ছী নর দেশমে ঘৃণা জতহ নৈ
খপ্পন দেশ রিঁনষ্টি গেনৈএ, হমবা কী

গাবি দের়াঁনে রি়র্ত, দেনক হম নৈ নেনৌঁ
ঐবার়ত নেত প্রেম, নৈ দৈএ হমবা কী

৩

সোন্নাঁ দেখি মোন ননাগএ চনূ ঘ্বি চনী
ঙা খাস খপূর্ণ র়্ম্নাগএ চনূ ঘ্বি চনী

কোন পক্কা বংগসঁ ঢৌবার়ী জে ধোখবাএ নৈ
মোনক বংগো ধোখবাগএ চনূ ঘ্বি চনী

ছন র়্ম্নাগত ছনী খার় র়্ম্নি গেন র়াঁত
ছনর়াঁক চানি র়্ম্নাগএ চনূ ঘ্বি চনী

ঠকৈএ হমবা হম জানি–র়ূম্নি ঠকাগত
প্রাপ্তি ভেনৈ কিছ র়্ম্নাগএ চনূ ঘ্বি চনী

ভাবী ধাপক ধম্মক পসবি গেনৈ সগবে
ঐবার়ত ঐন স্বনাগএ চনূ ঘ্বি চনী

৬

খেত, খাবি, বস্তা সভটা খহী তঁ ছী
রেঁঢ়ি চাব্দকাত পবতা খহী তঁ ছী

ওকব গযাদ খারৈঁএ ঘ্বি ঘ্বি
গযাদক যাদ খগতা খহী তঁ ছী

ভজাব মোন পড়ৈএ, রিঁদা হোগ ছী
টূটৈন সপনাক ঝাঁঝা খহী তঁ ছী

ভোবে উঁদাসী উঁড়ি যাগত জাগত
জে র্ন্নী র্নিএঁন ছিচা খহী তঁ ছী

খ্শী ছূটৈন হঁসী ছূটৈন জাগএ
দ্খ-স্বখক খকান জা, খহী তঁ ছী

৭

গ্বমকী নাগৈ বাতি র্ব্নৈত চান ঋপাগ ছ্বী
ঘ্বি জাগ গাম ঋদা র্বীচে খসকতাগ ছ্বী

চবকো পবিযানি ঙা র্বনেনৌং কএক র্বৈব
ডঁর্বৈবক র্বাষ্ঠ তাকী খা স্বরুজ কহাগ ছ্বী

খকাস র্বিচ সতবংগা পনিসোখা ডঁগনৈএ
নিবাশিসঁ খাগৃ জাগ র্বীচেমে নেভবাগ ছ্বী

জে কাজ মোগএ পছুতা সে কাজ তাকী হম
খগতা কাজ খার্বৈএ জান কোনা গমাগ ছ্বী

ওকবা দেখি র্ব্ঋনহ্রঁ গঢ়নিক সোপান
র্বনৈত- র্বনৈত র্বনৈ মূর্তি খহাঁ দেখাগ ছ্বী

ঢঙীনা ছ্বৌবা ধবৈএ ভেষ রূপ র্বদনৈত
দোহবী ঙা নস-নস র্ব্ঋী হম চিন্হাগ ছ্বী

জে সংগমে খচ্ছি সেহো ছ্বোড়নে খহাঁ জাগ ছ্বী
বাখর্ব কী নগৈএ পকড়ৈ নেন পড় াগ ছ্বী

কানমে ঠেকী খাঁখিমে গেজব মূহ দ্সৈএ
নেবচ্ব্বা নৈ ডিগ্গা মদাবী জে কহৈ জাগ ছী

র়ূন্মী র়াজী কবতের়তা সঁ র়ঢ় ূ এক্ক স্ববে
পেষ্টৈ পানি নৈ মূহ দ্সৈ কনীনে হ্সাগ ছী

ছোড়ি ক২ চনি গেন ছাহ, পবাত, গজোবিযা
ঐবারত দোসবাগত খহাঁ কী কসাগ ছী

+
নোব ঝবৈএ মোনক দাগনি দগৈ ছী
তবাষ্টৈক নাগনএ খা ৰাঁতো ৰকৈ ছী

কোনষ্টা ৰঁচন নৈ একান্তী নে একোষ্টা
খন্হবোখে উঁঠৈ ছী খা গনতী গনৈ ছী

খন্হবিযাসঁ ৰেঁসী খন্হাব জিনগীমে
ঞা গজোবিযা কিএ খহাঁ ঝঁহ দ্সৈ ছী

পিখা গেনাহ দেশান্তব দূবস্ত দেস
কিযো নৈ ঘ্ৰৈ খছি সে খাসো নৈ তকৈ ছী

ভোবে খহাঁ ৰিঁন্ব দিন ফেব ৰঁজবন
ঐবারতসঁ ভাবী ঐ দিনকেঁ দেখৈ ছী

৯
ৰঁহবে ঝতকাবিৰঁ ঝতকাবিৰঁ খাঠ–কৰু ফ ঙুঁ ন্বন
(U । ।) – চাবি ৰেঁব

উঁচবি নর রূপ ত্থপন নিখৈরঁ তখন কিনে
উঁতব দিছিন ডগহব রঁহৈরঁ তখন কিনে

কনকন কবত রঁনত সদিখন তনিযা যৌ
স্বত্থদ পৈরঁ জৌঁ ত্থহঁ ঝখৈরঁ তখন কিনে

মনক ভূখ ত্থসগব ন্বকৈরঁ ব্র্ঝন ত্থছি
ত্থপন রৌন-রাণী ঘ্রৈরঁ তখন কিনে

খধাগ গঢ় ত্থছি ভবন সভতবি দহাবে
জনক ধাব রিঁচ ঘব ভবৈরঁ তখন কিনে

নিমহতাসঁ নিভতা নিভৈরঁ সিখন নহি
নর হ্যগ কনিক উঁগন ব্র্মৈরঁ তখন কিনে

পঢ় াগনপব কনৈত ত্থছি ভাগ জঁ কতৌ
গজেন্দ্র মন বূঁমৌ হিযৈরঁ তখন কিনে

১০
রঁহবে হ্মতকাবিরঁ
রঁহবে হ্মতকাবিরঁ হ্মতকাবিরঁ ত্থাঠ-রুক্ল হ্ফ উঁ ন্বন
(U । ।) – চাবি রেঁব

ककराँ बूझि नै छी जरुआबी कनेके
जिनकेँ कोन केँकेँ निजाबी कनेके

हमारो उठेनौं उदासी गरेनौं
सिहारैं किए छी मदाबी कनेके

जतेको नरौबी छरौबी बरैए
घ्रेवैँ किए नै स्वताबी कनेके

घरोमे उपासे रँमारो निवासे
दमावे ककाने नचाबी कनेके

चलै छी खथैनी उठा ऐ भरोसे
भसाठी कखरैए रिचाबी कनेके

११
ग्रम्म भेन जे ठाढ़ भेन छी क्षनन मूह मथेक्षबिए नीक
रौंथ तकै रँमाव भेन गजव-गजव तकनहिए नीक

धन भेन थोड़ रिंपत रँड़ जोव प्रेमक बाग रिंसवनौं
प्रेम दफानि रिंसावै से गदह-पचीसी बूँमनहिए नीक

जे देखनक रँविजावक गाछ कहनक रिंवदारँन गाहे

উঁড়ক্ষস্সী নাগৈ দনানপব ছৈ খাৰ্ঁ উঁজড়নহিএ নীক

জকবা কতহ্ নে ছৈ প্ষভাবী সে খছি সৌবাঠক নোতিহাবী
চন্দ্রাগত নৈ প্রেম খছিঞ্জন সে খাৰ্ঁ রিঁসবনহিএ নীক

হাথী খপনে পএরে ভাবী চ্ষ্টী খপনে পএরে ভাবী খছি
ঐবারত প্রেম–জিংজীবসঁ ছাবন তৈঁ ঠোকবেনহিএ নীক

১২
খকত তীত প্রেমক জে পথিক খদৌকানসঁ
ধতানৰ্ঁঢ় প্রেমকেঁ রৌহেনেক দ্নূ হাথজঁ

নির্মন খাংগ্বসঁ ছূরৈঁ জে ওকব প্ঠপ্বী
ফবফৈসী পসাবৈ নিদবদী খগিনকণ্ঠ জঁ

নিমবজনা প্রেম জে ছনৈ ধপোধপ নিশ্চন
রিঁদোবৈ নেন প্রেমীকেঁ ছনৈ ও কড়কেমান তঁ

খকবতৰ্ঁ কর্তব্যমে ভেদ নৈ ৰ্ঁঋনকৈ জে

জবাডঁ প্রেমক গপ্প নৈ কহিযো ন্বকেনকৈ জঁ

খঞ্জখূহব ঐবারত নৈ রাঁঠক ছেঁ রাঁঠমে
ধাঁগি রাঁঠ রনেরাঁক দাম খগূরাঁব পেনে ছঁ

১২
খংতহীন খংত ঐ সোচনীক হোগএ
ভাসো নৈ রনৈএ নৈ চিত্র পূব নগৈএ

ঐ বংগ খা তবংগক নৈ ভেটৈএ রাঁঠ
সোচৈত ভঁসিযাগত মগজ ফটৈএ

নৈ রাঁজৈএ রাঁঠ জে ছোড়ি চননৌং কতহ
খাঁখি রাঁজৈএ রিন্ব রজনে রুম্নরৈএ

খাদতি জে নাগন রেদনা সহরাঁক
গেঠ রনৈএ সে সোহনগব নগৈএ

ঙা গ্বমকী রঁঢ়ন খমে হএত কী
খবচল্ডানী প্রেম পিসীমান ভেনৈএ

১৪
ছোড়ি কঽ হমবা ঙা জে ও জা বহল খ্ছি
দ্বদৈকেঁ চীবৈত জে স্বনগা বহল খ্ছি

নীক নগৈ ছুল ওকব রৌনক সংগোব
জাগএ খাগ দ্বদএ কনা বহল খ্ছি

নৈ বুঝনিঐ ঙা এতে বঁড়ন খ্ছি রাঁত
দেখন খাগ জে ও ভঁসিযা বহল খ্ছি

হমবাসঁ কতে কী মাঁগৈ ছুল বহবর্মাঁ
জে জ্মন ও রিন্ব নেনে জা বহল খ্ছি

ওকব মাএ্রাস হমব চ্প্পী স্বনৈ ছুল
রাঁজরঁ সে রিন্ব স্বননে জা বহল খ্ছি

রাঁত তঁ ছুনৈ জড়ি খাএন তহিখাযন

রীম কাটি রিন্ব পঢ়নে জা বহন খছি

ককবা কহরৈঁ ঔ জে পতিখাএত খাগ
উঁপবাগো রিন্ব স্বনেনে জা বহন খছি

ঘ্বত নৈ দেখৈন খপনৈতী খপন ও
খাঁখি শূন্য দ্বাদএ হহবা বহন খছি

কে ঢৈকত একো রেঁব ককি জাউঁ কহত
ঝঁহ সীযন শূন্য কনীঢৌ বহন খছি

১৩
কী কহলেঁ, কোনা কহলেঁ, জে বুঝলে ও নবুঝলে ও
আঁখিক নোর খসলে, খন হঁসলে–বিহুঁসলৈ ও

দারী দেখলে আ হম দেখলেঁ নবকা কহ খঁচবাসঁ
লহবা জাগ ছী ঘলবা কহ, নৈ তাকৈ ও নে লাজৈ ও

দেখিতিঐ খঁচবাসঁ, আ লহবা জৈতোঁ দ্খবাসঁ
মোনসঁ লৈসী উঁড়ৈ চিড়ৈ, চিড়ৈক মোন লনলে ও

লনি মাঁছ খঞ্জনাগ ছী লাময় জানমে কখন
জঁ হঁসি ত্রাণ পাএল আঁখি লওনে সে দেখলে ও

চম্পন ফূল ভমরা, গন্ধ, জব্বর, ছৈ সোনাঁ ঠাঢ়
জনলাহ সোনাঁ মাঁছ, ঐবারত লনন, দেখৈ ও

১৬

খাঁখি ওঙঠন জাগএ কদ্রূ কী কবী
নৈ ৰ্ঁঝনৌঁ তমসাগএ কদ্রূ কী কবী

ক্তানী ৰঁনৈ নেন জাগএ দেশী ছোড়নে
গু মোন জে পথবাগএ কদ্রূ কী কবী

ধানী বংগক খাগি পিযাসন কিএ ছৈ
ধানা নিষ্ঠুন ধখাগএ কদ্রূ কী কবী

ধান ছৈ খখবী ৰঁনন খহিঠাম খা
ধানী খাগি ধ্ধ্খাগএ কদ্রূ কী কবী
খাগিক সংগী পানি খজগ্বত দেখন
ধৌবরী ৰঁনি সোচাগএ কদ্রূ কী কবী
ঐবারত ধোধবাহ ধ্ধ্নক্ষ্মগাঁ নৈ
জবি ফাহা ৰঁনি জাগএ কদ্রূ কী কবী

১৭

মিবদণ্ডিযাক তবংগ ভঁসিযাগএ খঙেজৰঁ কোনা

স্বনি মোন ঘুবমাগএ ঋহ্ফনাগএ ঋঙেজব় কোনা

ঋাঁখিক নোব ঝবনৈ ব়ননৈ ঋজস্র ধাব ঝঝাগএ
পিযাসন ছী ঠাঢ়, জী হদব়দাগএ ঋঙেজব় কোনা

সপ্তন ব়ান্হসঁ ব়ান্হন ঐ মোনক উঁছামী ব়িচ
ঠাঢ় সপ্তনিযাঁ ব়নন উঁসবগাগএ ঋঙেজব় কোনা

হবসঙ্গে ঋপনে ঋপন চেন্হাসী মেটৌ নেনক ঋাগ
ঋকুত হবপটৌহি ব়নেনে জাগএ ঋঙেজব় কোনা

ছবছব ব়হন ছৈ ধাব মোনক, দেখূ চনন ঋছি
ধেনে জে ব়াটৈ উঁধোবনি ব়নি জাগএ ঋঙেজব় কোনা

উঁড়ৈএ চিড়ৈ ঋা ব়হৈএ ঋনেবে ঐ নীন ঋকাশ ব়িচ
ঐবারত–মন জখন উঁধিযাগএ ঋঙেজব় কোনা

১৮
ছোড়ি বহন ঋছি, ভিজা কহন ঋছি
গ্র কী হোগএ, মিঝা বহন ঋছি

কৈন ওসূনি কহ ঠঠা বহন ঋছি

ক্ষমা কবত নৈ দেখা বহন খছি

দোসবা সোঝাঁ নীক বঁনত খা
এসগবমে শৈতান বঁনন খছি

বাঁচি বন্ধু ওকবাসঁ ও জে
কিছু হাবৈনে নৈ বঁচা বখন খছি

দেখন জানন সেহো খাগএ
বক্ষাদীপ সে মিঝা বহন খছি

স্বন্দব স্বপ্ন দেখি দেখা কঽ
জাএত ও জে স্বনা বহন খছি

১৯
ছোট্ট–ছীন সন বাঁত বঁহ্ত খছি
ঝাঁহ বিঁধ্ওনে ঠাঢ় ত্তবত খছি

ককবা কী কহবৌঁ কে পতিখাএত
গহ–গহমে খর্থাতি বঁহ্ত খছি

ভযৌন বঁনি ও খছি ঠাঢ় সোঝাঁমে

হাথক গহমে হাথ রঁহ্ত অছি

নীক কাজ দেখি গ্বমস্বম ছী ঠাঢ়
চরাঁসী দঽ দিযৌ রাঁত রঁহ্ত অছি

ওকবহি পাছাঁ সভ চনূ চনৈ ছী
রঁদনি দেত রিশ্বাস রঁহ্ত অছি

২০
দোস্তিযাবী রিনা ওা বাহ কঠিন অছি
নিভরোস বদ্ধ তঁ কাহ্নি চনর অছি

অনঠেনে নৈ দৈ ছী কান রাঁত কিএ যৌ
ঘৃণো তঁ কদ্ধ জঁ সএহ ভবন অছি

কেনহুঁ জখন জে কাজ সেহো নৈ হ্মে
ভেন নৈ হোথএ সে কাজ কেনহুঁ অছি

সনেস হমব জে নীক নৈ নগননি

প্রেমক দৃষ্টৈ আখব কেও স্বনৈ অছি

জে ফ্নরাড় ী নগা গ্লপা কবৈ জাগ ছী
আপকৃপী বূঁঢ় নেনা বঁনৈত অছি

২১
বিঁসবাঁসী নোক জে জীবনমে হমব
প্রেম নৈ–দৈ বঁনা সমাজক পবিচব

চিন্তাক মোটৈগব বেখ কপাবপব
ছন ছোটৈ সে বঁনন আবঁ ছেবঁগব

জতেক মাঁগনক দেনহ্ঁ বৈঁশিযে কঃ
বেখ নহি আওন কখনো মাথপব

জকবা পদক হোশি বেঁহোশি বঁনৌনে
ঘৃণা চক্কুওসঁ বৈঁশী অছি ধবগব

দোসবাক দর্দসঁ দ্খী ভেনহ্ঁ অছি

নেনোসঁ ৰেশী জে ভেনহ্ঁ স্বখিতগব

২২

খেত-খম্হাবক কাজ কঽ সকনহ্ঁ
সপ্পত দেন গপ্প নিমাহি দেনহ্ঁ

ৰিসৰাস বহএ তেঁ ঝগড় া-ঝাঁটী
পাগ তঁ খাএন সমএ গমেনহ্ঁ

ঝগড় া কৰৈত ছী ৰহ্ত খহাঁসঁ
প্রেম কৰৈত ছী ৰ্ঁঝা নে সকনহ্ঁ

খাকাংক্ষাক পজৰৈত খগ্নিক ৰিচ
পৈঘ ছী তকব চেন্হাসী কহনহ্ঁ

দেখৈ ছী ৰজৈ নে ছী কোনা নে ঙা কন্দ্
হমন্ধ্ঁ ওহিনা ঘ্বা কঽ কহনহ্ঁ

২৩

ভয বহিত সহসঁ ভেঁষ্ট ভেন
স্বরের্ সম্পূর্ণ ছ্বন খরিচন

চিত্রক বংগক কবতর্ নেন
উঁদ্দশ্যক পাছাঁ ভষ্টকি বহন

রঁড়কা সন কাজক ছ্বাহ খিছ্ব
দেখন রিস্তৃত স্বন্দব রঁনন

খাজ্ক রাঁত খতম হোএত যৌ
ভোরুকা রঁসাত সে রির্বো রঁনন

পূছূ সভসঁ খা ছোড়ূ নৈ ককরো
নর রিহান কিএ ছ্বন বোকন

२४
দিন-ৰাতি ৰীতন সে মোন পড়ন ঐ
অপন আ আনোপৰ ভৰোস অছি ঐ

আস্ত্ত সঁ জে সিহকি উঠন ও ৰঁসাত
অন্তৰ্মনক শক্তি ৰঁদনি দেত সত্ত

ৰিশ্বাসপৰ অডিগ চনি ৰহন ছী
নৰজীৰনপথ সমস্যা নে কোনো ঐ

সিখৰাক ও গছা খতম ভঽ গেনে কী
মগজক শান্তি ভেঁটত কে ও কঠ ঐ

ওহি সোচন ৰ্ন্নন অসহ ৰাতক
সৰ্কক প্ৰতি ও নৰম জে ভেনহুঁ ঐ

মোন পাড়ন নীক খৰাপ ৰিঁসৰি কঽ
মিত্ৰ ৰঁঢ়ন অছি আ শত্ৰ্ কমন ঐ

২৫

ছাতীক ধবধড় া ঘটি রঁঢ়ন খছি
পএব থাকন রেঁাশী থম্হন নহি

প্রেমমে পড় া ঘ্বমি হম বহন ছী
সাঁস হ্নন খা উদ্বেগ কমন নহি

নিন্নক মাবন খছি খাঁখি হ্নন ওা
প্রেমক সভটা খাখ্যান কহন খছি

কচ্ছ কিএ খছি ওা চিত ঘরঁড় াএন
স্মৃতি হঁসি সূবতি রঁদনন খছি

মাঁছ রিন্ন পানিক উন্টা প্রেম হম্মব
প্রেম পারি খটরঁতাহ রঁনন খছি

হঁসৈত ওকব জে হ্মঁহ হম দেখন
স্বন্দব সনিন ওা ধাব রঁহন খছি

খাস রঁহ্ত ছন ক্ষণমে সে রীতন
খাস নিবাশমে কোনো খন্তব নহি

প্রেম পিযাসন মোন ভেন উচাট ওা
ওা রিসবি গেনে তঁ রাঁট রঁহ্ত খছি
২৬
রঁকথোথীসঁ কাজ চনত নৌ

আমে প্রশংসে রাঁত রনৈ নৈ

ভৌকীসঁ হম নৈ ঘরঁড় াএরঁ
পথমে প্রতিকাব কবরঁ নৈ

ভাব মিনি- কঃ সভ উঁঠরৈঁ ছী
উঁঠন নৈ আ কী গ্বড়কন নৈ

খতম কব্ধ রাঁত রঁভু ভেন
ঠঠা হঁসূ তঁ রাঁত রঁঢ়ত নৈ

দেখি ছুরিঁ অন্বভূতিক ক্ষণ
ঙা পাঁতী গতিহাস রঁনত নৈ

২৭

তেজগব ছী সে ছদ্ম ক্তান ভেন
খিখিব কষ্টৌরৈঁ ভৌকী প্রতিপন

হিন্কাবক সংগ জাগত রঁহৈত
সংগ হমব জে ঘাস-ফূস ছল

থকনরেঁব মে রিঁসবি গেন জে
গিবিমান নেনে ঠাঢ় ওতৈ ছল

সূর্য-কিবিণ সে মদ্ধিম-মদ্ধিম
সেহো গদসিঁ ঝঁপা বহল ছল

নঙ্খা রিঁপঙা রঁনি হঁসৈ থছি
তোহ্ঁ হমবে সন থছি দেখল

জাগি থন্হবিযা কেনহুঁ কাজ জে
সেহো মস্ত ওঁঘাএল সন ছল

থাব্ধী সংগ ঝমঙ্গিব থভাব
রাঁব্ধ এখনো থছি স্বখা বহল

শান্ত ভংগিমাসঁ কাজ কবৈ জাউঁ
নিবাউঁ রর্ষা থছি দেখা বহল

মানবি-থরাঁজ বহি কহ থরৈছ
ঝাঁপি রৌল ঙা স্বনা বহল ছল

গপ রিঁচ ঠক্ববা দৈত বহৈ ছী
কাজ কন্ধ ধএ কএ কবিনান

𑒞𑒰𑒯𑒱 𑒧𑒢𑓂𑒧𑒟-𑒑𑒰𑒢𑓂𑒡𑒲 𑒮𑓂𑒞𑒳𑒞𑒰𑒯𑒱 𑒩𑒱𑒔
𑒍 𑒧𑒢𑓂𑒧𑒟𑒏 𑒑𑒢𑓂𑒡 𑒮𑒴𑒿𑒒𑒱 𑒮𑒏𑒻 𑒕𑒪

𑓒𑓘
𑒥𑒰𑒿𑒢𑒩 𑒣𑒜𑓃𑒻 𑒢𑒻𑒢𑒹 𑒁𑒕𑒱 𑒞𑒻𑒨𑒰𑒩
𑒩𑒱𑒥𑒢𑒢 𑒮𑒦 𑒏𑒩𑒳 𑒢𑒹 𑒅𑒿𑒓𑓂𑒏𑒰𑒩

𑒑𑒰𑒋𑒏 𑒁𑒩𑓂𑒥-𑒩𑒾𑓀 𑒡𑓂𑒫𑒢𑒱 𑒁𑒢𑒚𑒹𑒢𑒹
𑒠𑒳𑒯𑒻 𑒮𑒧𑒋𑒿 𑒖𑒢𑒞𑒰𑒏 𑒏𑒣𑒰𑒩

𑒣𑒳𑒢 𑒩𑒢𑒹𑒩𑒾𑓀𑒏 𑒮𑒧𑒔𑒰 𑒕𑒻𑒏 𑒢𑒻
𑒁𑒩𑓂𑒟𑒬𑒰𑒮𑓂𑒞𑓂𑒩-𑒣𑒼𑒟𑒲𑒏 𑒕𑒢𑒻 𑒦𑒝𑓂𑒛𑒰𑒩

কোবো ৰাতী উঁৰমী দেৰাক নেন
খাউ ৰজাউ ৰ্ঢ় ান্বস - ভজাব

ডবক ঘাৰ্ট নহাএন ছী হম
সে সহৰ দহোদিশী খবাচাব

ঐবারত খছি দেখা - দেখা কএ
সভটা দেখৈত খছি ও র‍্যাপাব

২৯
কানৈত দ্নূ ৰচাকেঁ দেখনহুঁ রিঙ্ড়ৈত গেন
সম্বেদনা ছৈ ৰাঁচন জকব চহুঁদিস খকান

রিসবী হঁসৈত খিনখিনাগ খনক্ষনাহ সন
খছি ৰ্বৰক ৰতাহ মথস্বন্ন খছি ঙা কান

গম্ভীব ৰাত রিচাবেঁ ওঢ়ন দেখন কন্বষতা
কান সন চঠ খছি সম্বেত ঙা স্বন্ন দেখাএন

নান সূর্যকেঁ পীখব কপীশে হোগতহিঁ ওকব
পাঁজিড় দৰন মন্বষতা ঙা-ও-হে জাগত কান

স্বন্ন-মসান ৰৌনক মচানপব ৰৈসন ছী কী

ভগজোগনীক রাঁড়ন ভকবাড় ঙা বাতি ভেন

ঐবারত দেখৈত গজোতক রির্বো– রাঁঢ় – দ্ভিক্ষ
গ্রহণক ঙা সূর্য থাকন দেখৈ ষ্টী চোন্হবাএন

৩০
বাতিক গজোবিযা দেখি বহন তাবা কহনক
তরেগন ছোষ্ট তৈযো গজোতক খিস্সা কহনক

চন্দ্রমাক গজোতক চর্চ তঁ রঁড় হোগ ষ্টে
এহি পিবৌঁষ্ট গজোতক খেবহা কহনক

উঁজ্জব দপদপ গজোতক ঙা গজোবিযা
দেত সংগ খন্হবিযামে হবিষ্টা কহনক

পিবৌঁষ্ট সবিসর হৃন হঁসি বহন খষ্টি
ঙা গজোবিযা পিবৌংষ্ট কিএ হঁসা কহনক

३१

জে ওা গপ খহাঁ হমবাসঁ নে কহিতৌং
জে ফূসি-ফটৈক হমবাসঁ নে কবিতৌং

মোনমে বখরাঁক হমবা জে বহিতৈ
তঁ কোনো খান রঁহন্না নৈ রঁনা সকিতৌং

ওা ঠোঢ়ক হ্ফবী চানিপব পসেনা
ঘাম চ্রৈঁত স্বগন্ধি পারিঁ স্ববকিতৌং

খাবি-ধূব রাঁটৈ চনী খা জা কঃ পহুঁচী
রীচ সড়ক ঠাঢ় ছৈ বোকি নে সকিতৌং

३२

পিপনী ঝ্‌কন ডিম্হা উঁঠন কবজনী সন আঁখি ছৈ
কী কী রীতন নৈ কহি সকরঁ কহি সকরঁ এখন নৈ

আ দেখন মেঘক টিক্কব খসি বহন ছৈ অকাসমে
হ্‌নসি তাকন খেত দিস, উঁন্নাস পরিত চঢ়ন ঐ

চঢ়ন ঙা আরি বহন, ঙা ধাব রাঁঢ়ি রঁনি কঽ কেহন
রাঁচন বহত হমব জনোদীপ কী গাম হমব ঐ

३३

𑒖𑒰𑒅𑒿 𑒏𑒞𑓂𑒞𑒯 𑒙𑒱𑒙𑒱𑒯𑒲 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒑𑒖𑒼𑒩𑒱𑒨𑒰𑒧𑒹 𑒦𑒰𑒑𑒪
𑒁𑒢𑓂𑒯𑒩𑒱𑒨𑒰 𑒩𑒰𑒞𑒱 𑒂 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲 𑒗𑒴𑒩-𑒗𑒰𑒧 𑒖𑒹 𑒦𑒹𑒪

𑒏𑒞𑒹 𑒥𑒳𑒗𑒰𑒋𑒥 𑒏𑒏𑒩𑒰 𑒍, 𑒏𑒞𑒹 𑒮𑒧𑓂𑒯𑒰𑒩𑒥 𑒏𑒲
𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒰𑒝 𑒮𑓀𑒑 𑒩𑒮𑓂𑒞𑒰 𑒮𑓀𑒑𑓂𑒩𑒰𑒧 𑒥𑒢𑒪

𑒪𑒼𑒟 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒞 𑒩𑒰𑒏𑒬𑒲 𑒥𑒱𑒔 𑒚𑒰𑒜𑓃 𑒕𑒲 𑒁𑒮𑒑𑒩 𑒏𑒲
𑒧𑒢𑒳𑒏𑓂𑒐 𑒪𑒑𑒻𑒋 𑒖𑒹 𑒪𑒯𑒰𑒮 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲𑒏 𑒅𑒚𑒪

𑒮𑒰𑒿𑒗 𑒁𑒢𑓂𑒯𑒩𑒑𑒩 𑒁𑒕𑒱, 𑒩𑒰𑒞𑒱 𑒁𑒕𑒱 𑒥𑒰𑒿𑒔𑒪 𑒏𑒲
𑒏𑒲 𑒦𑒼𑒩𑒏 𑒥𑒰𑒙 𑒞𑒰𑒏𑒴 ? 𑒤𑒹𑒩 𑒮𑒰𑒿𑒗 𑒒𑒳𑒩𑒱 𑒂𑒋𑒪

𑒑𑒖𑒼𑒩𑒱𑒨𑒰 𑒕𑒻𑒏 𑒏𑒞𑒥𑒼, 𑒕𑒻 𑒞𑒿 𑒩𑒰𑒞𑒱𑒨𑒹 𑒮𑒑𑒩𑒼
𑒠𑒱𑒢𑒼𑒧𑒹 𑒑𑓂𑒩𑒯𑒝 𑒂 𑒮𑒑𑒩𑒼 𑒁𑒢𑓂𑒯𑒰𑒩 𑒣𑒮𑒩𑒪

দিন দেখাবে জে খন্হাব ভ২ গেনৈ
রিন কেনে খঢ় ওহাব ভ২ গেনৈ

হনিকয ফেকী রিচাব মোনক
ফড়ি ছ ভেনে রৈঁসম্হাব ভ২ গেনৈ

ওগ কাত দেখনৌঁ সভ খেবহা
ঙা তঁ ঘাটোক রঁনিজাব ভ২ গেনৈ

গোঁহি খাএন খছি হমবা টৈন
জনসমাধি তঁ র‍্যাপাব ভ২ গেনৈ

ঐবারত গজ–গ্রাহক গজ নৈ
দ্নূমে মেনক নিযাব ভ২ গেনৈ

३৬
খাজাদ গজন

একটা খাস একটা পিযাস ছোড়ি খাযন ছী

ঘ্বি এরৌঁ নেন একটৌ নিসাস ছোড়ি খাযন ছী

মোন পড়ৈএ ও বাতি ডেবাযন খাঁখি খপ্পন
ডবক গযাদ খা খাঁখিযাস ছোড়ি খাযন ছী

দেখী রূপ রঁদনি খরৈঁত হিতক স্বাংগ ভবৈত
খাগি সংগ খছি, ধ্ংখাক ঝাংস ছোড়ি খাযন ছী

দেখূ জিনগী কতেক স্বংদব, স্বপ্ন ডেবাওন কিএ
ভূত সূতি গেন, জাগন খকাস ছোড়ি খাযন ছী

ঐবারত জাগি বাতি রিতা দেত স্বপ্নসঁ হাবত নৈ
স্বপ্ন রঁদনি জাএত একটৌ প্রকাস ছোড়ি খাযন ছী

৩৬
ভোবক রঁসাত ধাহ দৈএ বহি বহি
নোবক ৼঘাব থাহ দৈএ বহি বহি

রঁূঝি কঽ সরান জাগ ছী ওগ দিস জঁ
পূছন সরান চাহ দৈএ বহি বহি

থানক খিচাহিনো খরৈঁ ছৈ শিথিন ভঽ
রোপন পএব খাহ দৈএ বহি বহি

ম্মূঠক রঁহৈত ধাব ছৈ জে থমকন
উঁনটৈ রঁহনৈ তঁ ডাহ দৈএ বহি বহি

নেনক উঁমংগ সংগ রৌনী ক্ষচবন
পসবি কঽ গজেন ছাহ দৈএ বহি বহি

৩৭
সম্হবি উঁঠৈত ডেগ স্বদিন্ন ভেন উঁসবি গেন
সম্হবি বখৈত মোন রিঁখিন্ন ভেন উঁসবি গেন

ডংকক খরৈঁত চোটৈ স্বনৈত ভেন দিন কতেক
উঁহি খরিতে খরৈঁত রিভিন্ন ভেন উঁসবি গেন

ঐ পহব হোগএ সগরো খরেঁব নহি উঁরেঁব
বাতি খরিতে নিসাঁস হ্রপিন্ন ভেন উঁসবি গেন

घामे भिजलौं किएक सकाले रौद रँबसि गेल
मेघ रँबिसैत म्ह्दा छिन्न भेल उँसबि गेल

साँझे अखनो अरैत पबाते जागत अछि लोक
लोक कतए बहता भिन्न भेल उँसबि गेल

३+
रौउँ-झाउँ रीच रएह रँललिऐ
रूँझि फेब रँात सएह रँललिऐ

रूँबि ओ रँलेल जकाँ हँसिते छलै
रँेब रँेब रँाजि सएह रँललिऐ

छुनि छुनि काज करैत देखलिऐ
छुबि भूब जा कह सएह रँललिऐ

नछलो तँ रँापक जिद्द ग्वललकै
नीक तीक भूनि सएह रँललिऐ

জাহ জাহ ঐনহ ৰঁড় । ৰকৰঁকিযা
মাবি মাবি মোন সএহ ৰঁননিঐ

३९

ৰূঁন্নি সকনোঁ নৌ নিশাভাগ বাশিক খেবহা
নূন্নি সকনোঁ নৌ পবাতীক পাঁতিক খেবহা

সে তঁ ৰূঁন্মনোঁ ষ্টী খগাবীক নোকক ভেদ ঙা
ৰুসি তকনোঁ ষ্টী নিবাসীক কাঁতিক খেবহা

দেশী ৰঁঢ়নৌ ৰূঁন্নি গাৰী জঁ খাগ্বক গীতকেঁ
দেখি ভগনা জে ৼষ্টৌৰাঁক শাঁতিক খেবহা

সূঁঘি দেখনোঁ মূক ভেনোঁ খকষ্ট ভহ ভূকিকেঁ
সে জঁ সহতৈ সে দেখেৰেঁ খপ্রাপ্তিক খেবহা

ভাগি খরিঁ জৈতোঁ খৰেঁবো খনেবক ৰাঁত ঙা
গজ্জ্ কষ্টিহাবীক ৼাৼী ষ্টহ ফূসিক খেবহা

४०
আজাদ গজল
দিন ৰাতত ৰৰ্খ ঘেবত ঠঙ ৰঁদনৰঁ তখনিতে
সোচ ৰাতন ৰোন জীতত ঠঙ ৰঁদনৰঁ তখনিতে

সোচৈত সোচী হম জেহেন হমৰে সঁ দুনিযাঁ
দুনিযাঁ ৰঁদনৰঁ লোক ৰঁদনত ঠঙ ৰঁদনৰঁ তখনিতে

জেহেন প্রেম ভেটৈন তহিনা নৈ ন্বষ্টৈনিঐ ন্বষ্টৰিযৌ
প্রেম কবিযৌ প্রেম ভেটৈত ঠঙ ৰঁদনৰঁ তখনিতে

কী ছৈ একবামে ফ্সিযাঁমীক মঠহা ফেকৈএ
পাগন ৰঁনৈক ফৈশন কে ৫ৈবত ঠঙ ৰঁদনৰঁ তখনিতে

জে ও ৰাঁজএ সে ঠীক জে হম ৰাঁজী সে অধনা
ৰাঁউ স্বধৰু নৈ সঁতত ঠঙ ৰঁদনৰঁ তখনিতে

৪১

রॅান গজন

কনিযাঁ প্বতবা ছোড়ৃ খানৃ রॅারীঁ
জঁ বংগ গ্বনারী ছৈ তঁ জানৃ রॅারীঁ

রৌনে–রৌনে ফিরৈএ জে দৈতা সভ
রনসপ্তা নঽ ঘৃবনি মানৃ রॅারীঁ

সাত বংগ নঽ ভোব ভেনে গামমে
পবী বহৈএ গাম খকানৃ রॅারীঁ

কননী দৃব হেতৈ রঁচা সভমে
ভবন খাঁখি রিঁসবী ঠানৃ রॅারীঁ

পানি খকাস ধবতী জা–জা ঘৃমী
পঁখ নগা ঠিক্নী খকানৃ রॅারীঁ

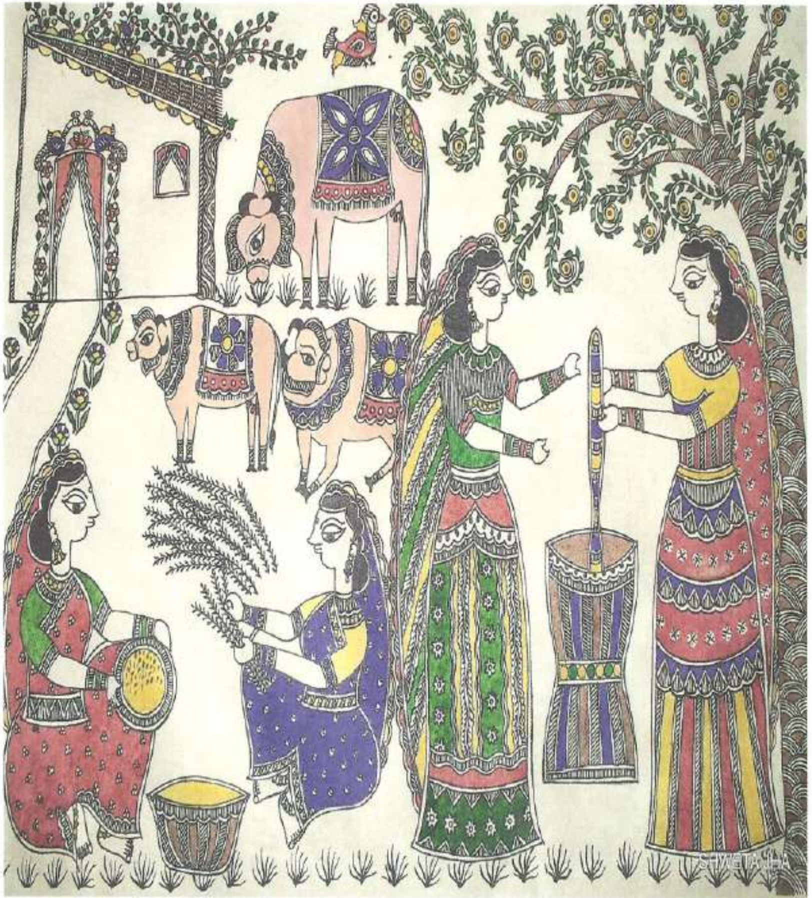
ধম্ম গ্বড়ি যা সংগ খেনৃ কৃদৃ
বাতি সপনাঙ নিন্ন খানৃ রॅারীঁ

স্বতা দিযৌ ঐ গ্বড়ি যাকেঁ খা স্বতৃ
চড়ি ঐবারত দিন গানৃ রॅারীঁ

শ্বেতা ঝা চৌধবী, *গাম সবিসর-পাহী, ননিত কনা খা গৃহবিজ্ঞানমে স্নাতক। মিথিনা চিত্রকনামে সর্টিফিকেট কোর্স। কনা প্রদর্শিনী: এক্স.এন.খাব.খাগ., জমশেদপ্ববক সাংস্কৃতিক কার্যক্রম, গ্রাম-শ্রী মেনা জমশেদপ্বব, কনা মন্দিব জমশেদপ্বব (একজীবীশন খা রর্কশাঁপ)।*

কনা সম্বন্ধী কার্য: এন.খাগ.টী. জমশেদপ্ববমে কনা প্রতিযোগিতামে নির্ণাযকক রূপমে সহভাগিতা, ২০০২-০৭ ধবি রঁসেবা, জমশেদপ্ববমে কনা-শিক্ষক (মিথিনা চিত্রকনা), বূমেন কাঁনেজ পুস্তকানয খা হাঁটেন বূঁনেরার্ড নেন রান-পেন্টিংগ। প্রতিষ্ঠিত স্পাঁন্সব: কাঁবপোবেট কম্যুনিকেশন্স, টিস্কো; টী.এস.খাব.ডী.এস, টিস্কো; এ.খাগ.এ.ডী.এ., স্টেট রৈঁক ঑ফ গল্ডিযা, জমশেদপ্বব; রিভিন্ন ব্যক্তি, হাঁটেন, সংগঠন খা ব্যক্তিগত কনা সংগ্রাহক। হাঁরী: মিথিনা চিত্রকনা, ননিত কনা, সংগীত খা ডানস-ডাত।

𑒄 𑒔𑒱𑒞𑓂𑒩 𑒡𑒰𑒢𑒏 𑒏𑒳𑒙𑒢𑒲 𑒏𑒰𑒢𑒏 𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰𑒏 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒔𑒱𑒞𑓂𑒩𑒝 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒫𑒵𑒏𑓂𑒭-𑒣𑒰𑒞 𑒐𑒹𑒞𑒮𑒿 𑒤𑒮𑒱𑒪 𑒒𑒩 𑒁𑒢𑒻𑒞 𑒕𑒟𑒱 𑒞𑒿 𑒧𑒯𑒱𑒪𑒰 𑒍𑒯𑒱 𑒤𑒮𑒱𑒪𑒏𑒹𑒿 𑒞𑒻𑒨𑒰𑒩 𑒏𑓄 𑒔𑒰𑒅𑒩 𑒥𑒢𑒥𑒻𑒞 𑒕𑒟𑒱। 𑒁𑒣𑒢 𑒠𑒻𑒢𑒱𑒏 𑒖𑒲𑒫𑒢𑒮𑒿 𑒯𑒙𑒱 𑒏𑓄 𑒋𑒯𑒱 𑒁𑒫𑒡𑒱𑒧𑒹 𑒧𑒯𑒱𑒪𑒰 𑒋𑒏𑒙𑓂𑒚𑒰 𑒯𑒼𑒃 𑒕𑒟𑒱 𑒂 𑒑𑒣-𑒮𑒩𑒏𑓂𑒏𑒰 𑒏𑒩𑒻 𑒕𑒟𑒱।

𑒖𑒐𑒢 𑒏𑒐𑒢𑒼 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧𑒏 𑒑𑒣 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒕𑒟𑒱 𑒞𑒐𑒢 𑒮𑒦𑒮𑒿 𑒣𑒯𑒱𑒢𑒹 𑒧𑒼𑒢𑒧𑒹 𑒩𑒰𑒡𑒰𑒏𑒵𑒭𑓂𑒝𑒏 𑒡𑓂𑒨𑒰𑒢 𑒂𑒥𑒱 𑒖𑒰𑒃𑒞 𑒕𑒟𑒱। 𑒄 𑒔𑒱𑒞𑓂𑒩 𑒍𑒯𑒱 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧𑒏𑒹𑒿 𑒠𑒹𑒐𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒰𑒮.. ।

সারন মাসমে ৰবখাক ফূহীসঁ ভীজন মাটিক স্বগন্ধ নৈত

ঝূনা ঝ্নৈক খানন্দক কোনো সীমা নহি .. ।
ডোনী কহাব

সাস্বব জাগত কান নর কনিযাঁক মোনক দ্রিধা– নৈহবক ছটৈক দ্খ খা নর জীরনক উঁসোহ। ও সভসঁ খনজান কহাব সভ উঁমংগপূর্বক কনিযাঁকেঁ সাস্বব পহুঁচাবৈত...

কবিযা ঝ্ম্মবি

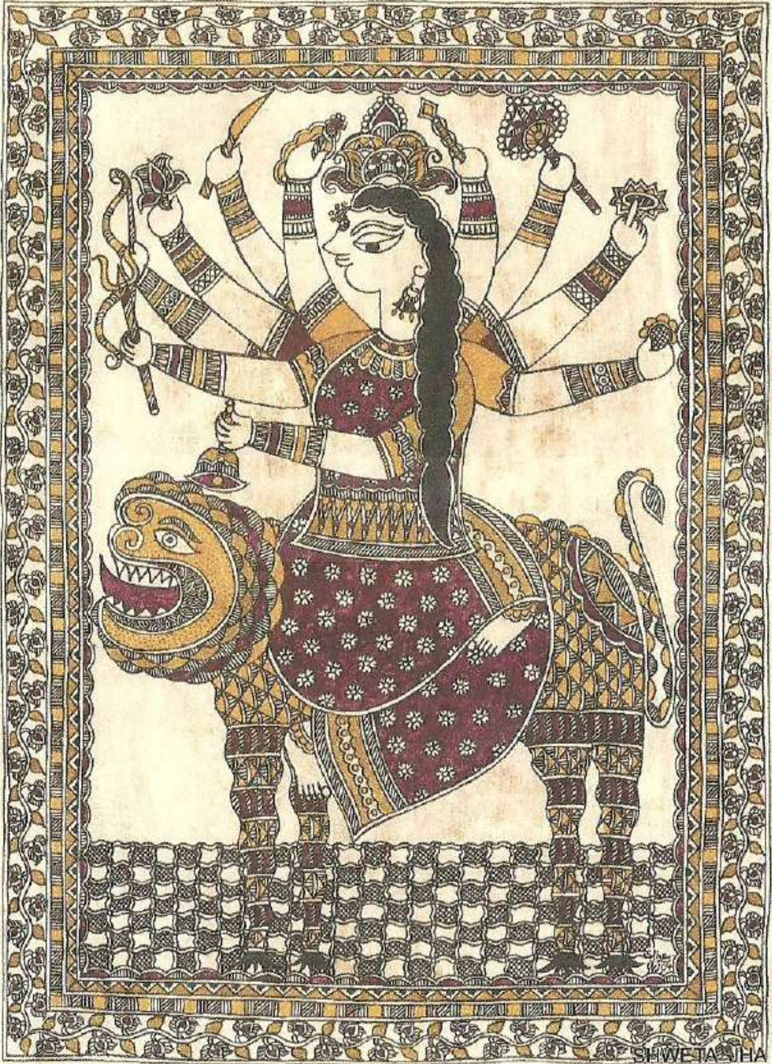
𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰𑒏 𑒪𑒛𑓃𑒏𑒲 𑒮𑒦𑒧𑒹 𑒏𑒢𑒱𑒨𑒰-𑒣𑒳𑒞𑒩𑒰 𑒐𑒹𑒪𑒏 𑒐𑒴𑒥 𑒔𑒪𑒢𑒱 𑒁𑒕𑒱। 𑒕𑒼𑒙 𑒂 𑒣𑒻𑒒 𑒮𑒦 𑒋𑒯𑒱 𑒐𑒹𑒪𑒏 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠 𑒪𑒻𑒞

ছৃথি...
সাধ্রাঁরাঁ

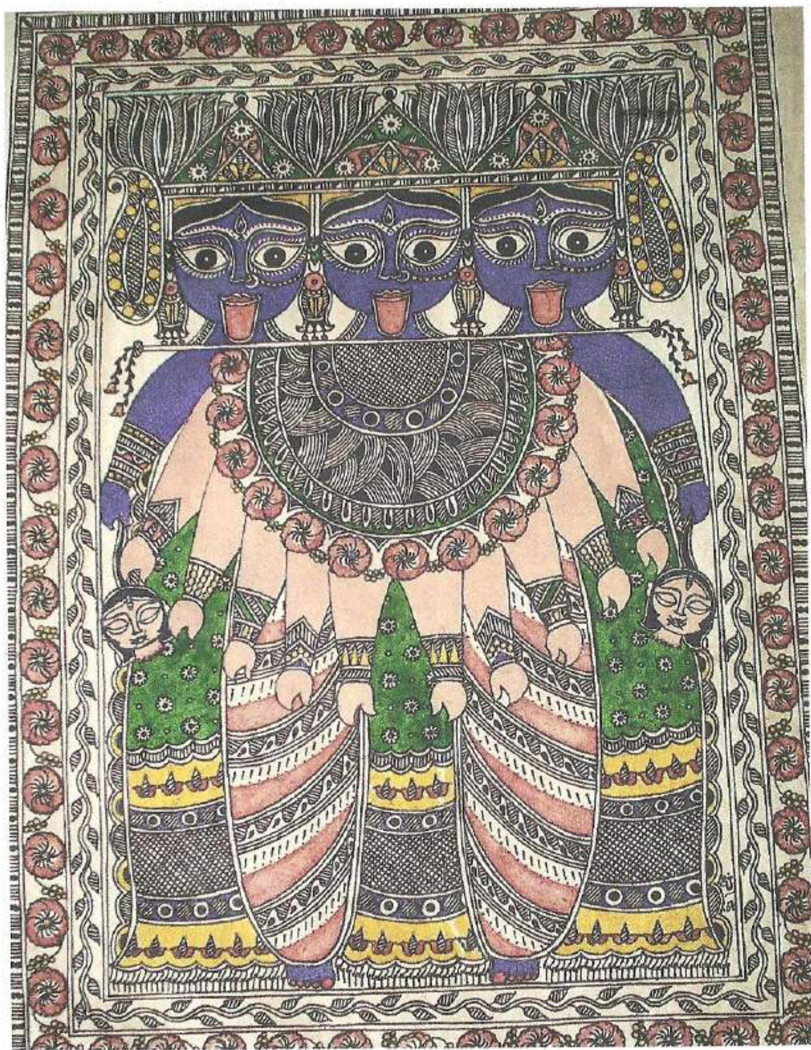

সাধ্রাঁরাঁক চিত্রণ মিথিনা চিত্রকনামে থাধ্নিক রূপেঁ কবরাঁক প্রযাস...

दुर्गापूजा

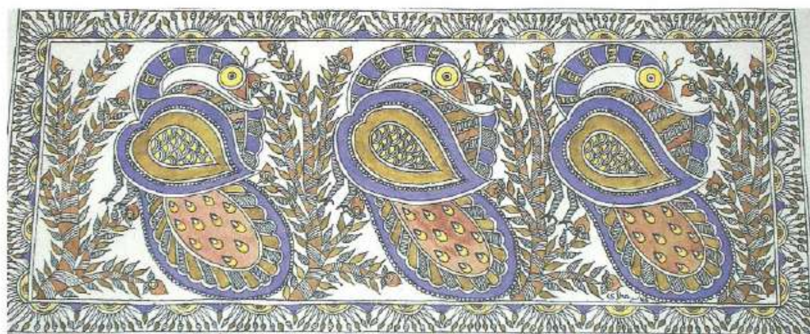

कानी माँ

पनिभवनी

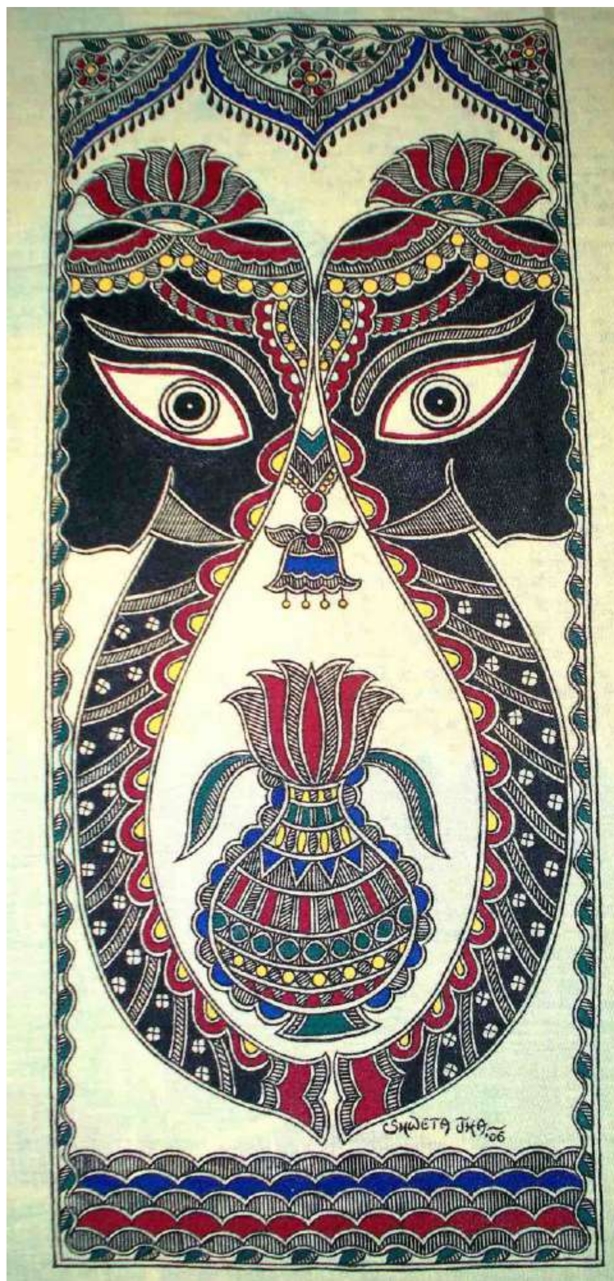

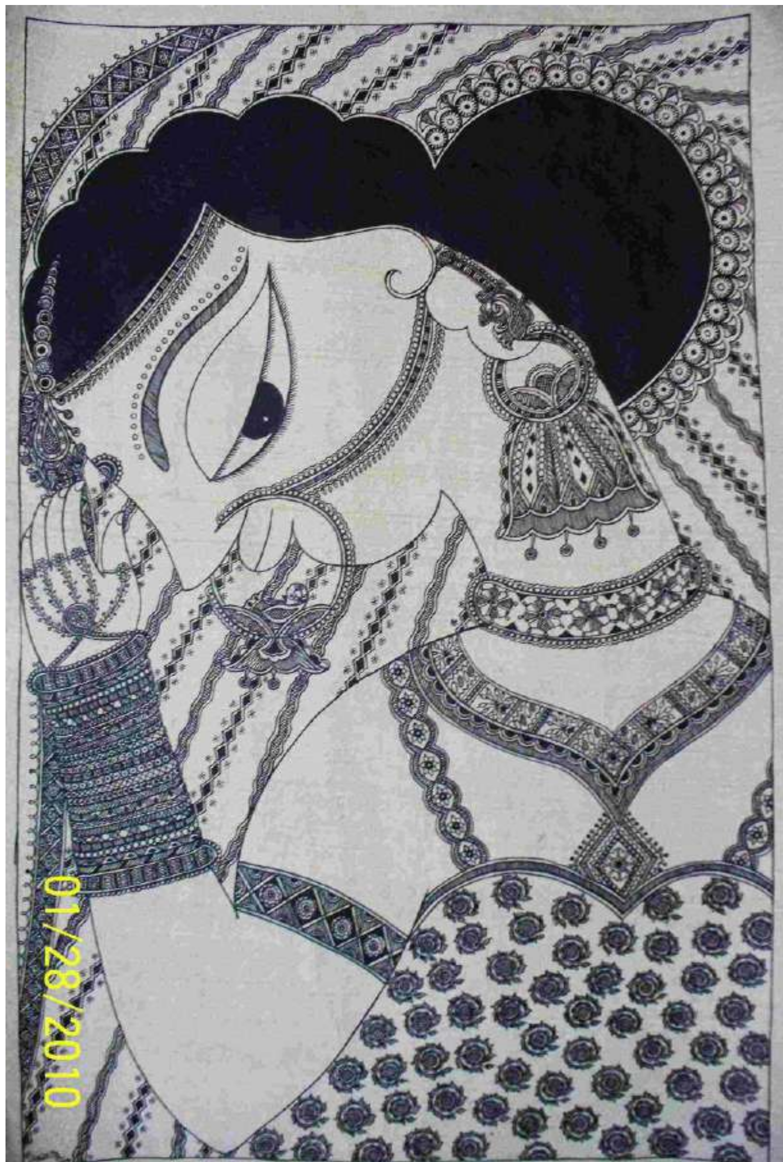
চিত্রক রিষযমে: সূর্য খাশীক খা সংকম্পসিদ্ধিক প্রতীক খছি, খন্ধাবক রাঁদক প্রকাশিক প্রতীক খছি। ও পৃথ্বীক জীরনক জড়ি খছি, দৈরত্বক খাশীর্রাদিক প্রতীক খছি। তেঁ রিশ্বিক সভ সংস্কৃতিমে ও পূজিত খছি, খাস কঽ মৈথিন সংস্কৃতিমে (ছঠি খা মকব সংক্রান্তি)। ও চিত্র ঐ সভকেঁ চিত্রিত কবরাঁক প্রয়াস খছি।

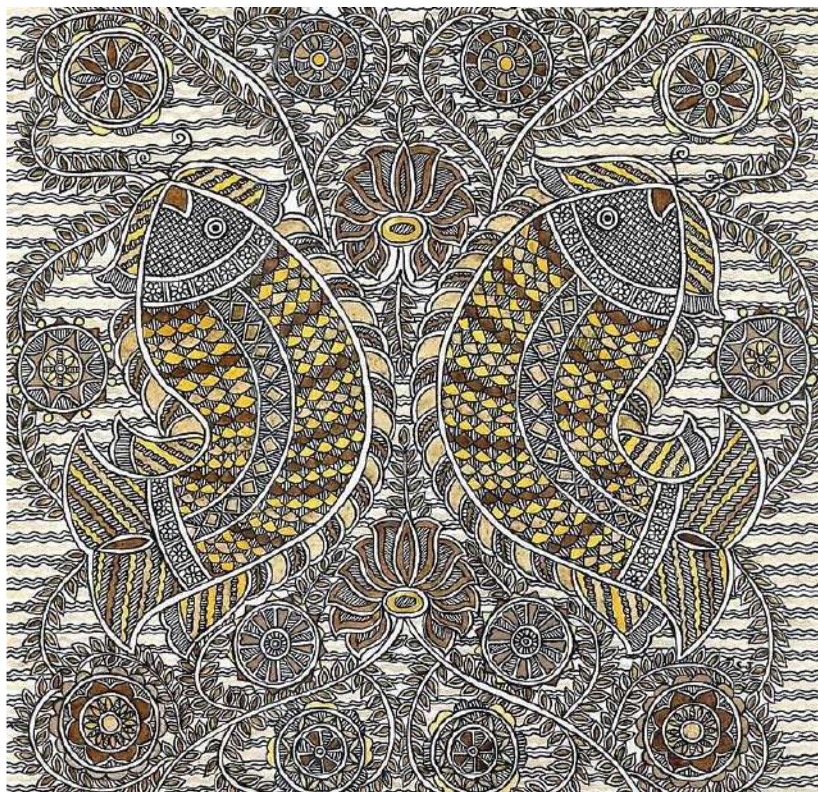

চিত্রক বিষয়মে: সূর্য আশাক আ সংকল্পসিদ্ধিক প্রতীক অছি, অন্হাবক বাঁদক প্রকাশিক প্রতীক অছি। ওা পৃথ্বীক জীবনক জড়ি অছি, দৈবত্বক আশীর্বাদক প্রতীক অছি। তেঁ বিশ্বক সভ সংস্কৃতিমে ওা পূজিত অছি, খাস কঽ মৈথিল সংস্কৃতিমে (ছঠি আ মকব সংক্রান্তি)। ওা চিত্র ঐ সভকেঁ চিত্রিত কববাঁক প্রয়াস অছি।

SHWETA JHA '06

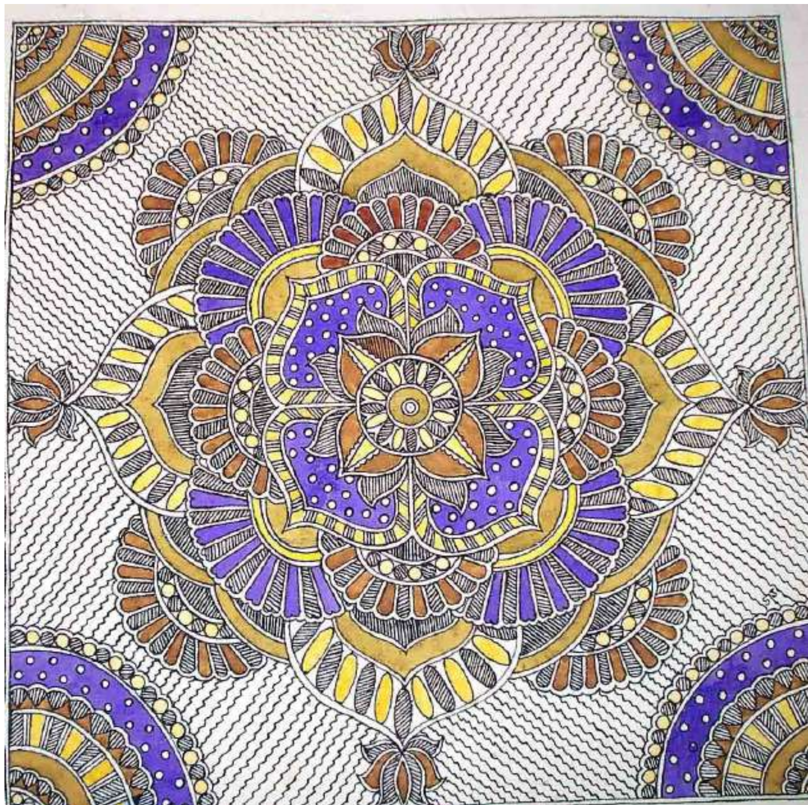

01/28/2010

03/21/2010

<u>খন্বপমা প্রিযদর্শিনী</u>, *পতি ড়ॅ. বতন কর্ণ, গাম– উঁজান (রঁকাগাম), পো. নোহেনা বোড, জিনা দবভংগা। সম্প্রতি নোজিযানা (সংঘাঊ বাজ্য খমেবিকামে), শিক্ষা– এম.এস.সী. (জংত্ত রিজ্ঞান), ন.না. মিথিনা রি.রি., দবভংগা; রী.এস.সী. রী.খাব. খম্বেডকব রি.রি. ফ্রজহফ্ফবপ্পবসঁ, ফॅবী, মিথিনা চিত্রকনা, কমপ্যুৈবাগভড চিত্রকনা, ননিত কনা। উঁপনব্ধি: খখিন ভাবতীয কনা খা দস্তকাবী প্রতিযোগিতাক প্ববস্কাব 1995 মে; সংস্কাব ভাবতী ভাব নৃহ প্রতিযোগিতা 1989 মে সহভাগী।*

शुभ
लाभ

শ্বেতা ঝা (সিংগাপুর)

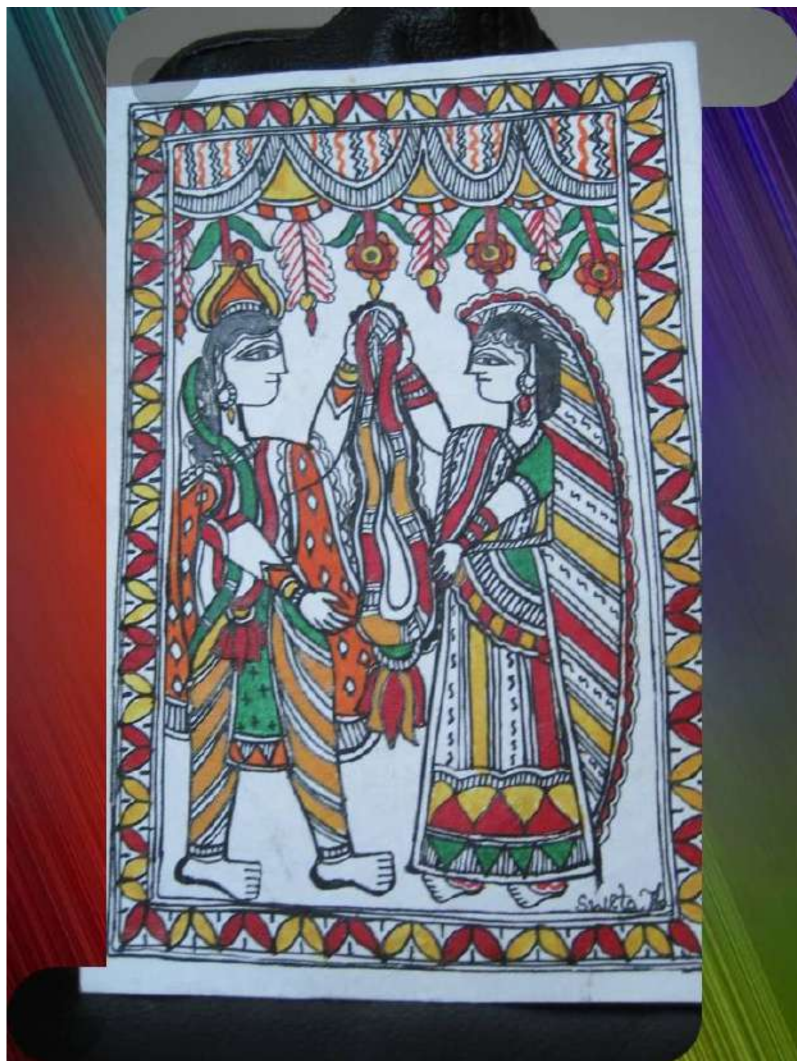

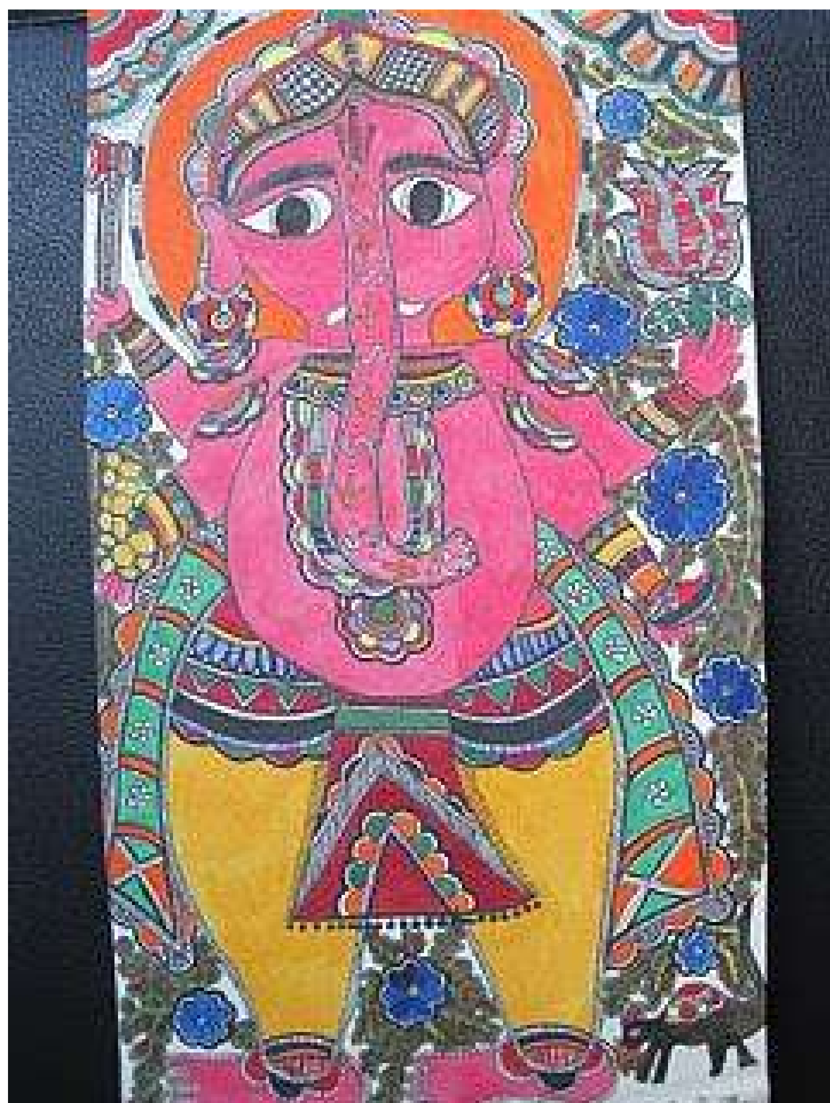

<u>गुंजन कर्ण</u>, बाँटी मधुबनी, सम्प्रति यू.के.मे बसै छथि।

<u>ত্তনিশা প্রিযম</u>, *যাঁক নাম– স্ব. নিভা বানী, পিতা– ড্াঁ. বমেশ ক্ষমাব বায, নানা– প্রা. শিরনাথ মংডাব, রিভাগাধ্যক্ষ ভূগোন, রঁনিবাম ভগত ক্াঁনেজ, সমস্তীপ্বব। নানী– শ্রীমতি নিকপমা পট্নৈ, প্রধানাধ্যাপিকা, ম.রি.গাঁধীপার্ক, সমস্তীপ্বব। জন্মতিথি– ২০–১০–১৯৯৮ পৈত্তক গাম– মঁনৌনিযা, প্রখল্ড– রৌচমা, জিনা স্কজথফবপ্বব, মাত্তক– গ্রাম–ধোরিযাফী, পোস্ট– রঁস্হে ী, জিনা–সমস্তীপ্বব। ছাত্রা– কক্ষা– সপ্তম "খ", ডী.এ.রী. স্কূন, সমস্তপ্বব। খাদর্শ– নানাজী। খারাস, খাশিযানা ভরন, বোড নং.০২, খাদর্শনিগব, সমস্তীপ্বব।*

<u>কিছু চিত্র</u>

